OKYANUS
ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK

3

Eks
Hek

OKYANUS
ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK

OKYANUS
ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK

Pars TUĞLACI

3

cem yayınevi

OKYANUS

ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK

Pars TUĞLACI

3

● z. Tamamen, bütün bütüne. [*Ing.* Completely; *Fr.* Completement].

~ **cümlecik**, *gram.* Kendisini meydana getiren bütün öğeleri kesin olarak kapsayan cümlecik. (Örnek: *Dünya yuvarlaktır).*

eksilen, s. § ❶ Gitgide küçülen, azalan. [*Ing.* Decreasing; *Fr.* Decroissant,-ante]. § ❷ i. *mat.* Bir çıkarma işlemindeki ilk sayı. 21−8 = 13 ifadesinde 21 sayısı eksilendir. [*Osm.* Matruhün-minh; *Ing.* Subtrahend; *Fr.* Nombre à soustraire, à retrancher].

eksilme, i. § ❶ Eksilmek eylemi. [*Ing.* ve *Fr.* Diminution]. § ❷ *mat.* Bir niceliğin ilk değeri sonraki değerinden büyükse, bu niceliğin böyle iki değeri arasındaki ayırım. [*Osm.* Tenâkus; *Ing.* Decrease; *Fr.* Décroissance].

~ **eğrisi**, *coğr.* Tabansuyundan derelere suyun akma veya sızma oranını gösteren bir eğri.

eksilmek, nsz. f. *esk. T. eksümek.* § ● Bir bütünün bir kısmı yok olmak: *Yemek hiç eksilmemiş, yoksa yemediniz mi?.* [*Osm.* Tenakuz etmek; *Ing.* To diminish, decrease, to fall short, to be absent; *Fr.* Manquer, se diminuer]. ☆ *Yak. anl.* **inmek, az gelmek, yetişmemek, yetmemek, eksik gelmek, çıkışmamak, azalmak.** ☆ *Karş.* **artmak, çıkışmak, çok gelmek, artık olmak, fazla gelmek.** § ❷ (-den) Bulunmamazlık etmek: *O, işi başından hiç eksilmez.* [*Ing.* To absent oneself; *Fr.* S'absenter].

eksilti*, i. < *eksilmek. dilb.* Cümlenin anlamı bakımından kaçınılmaz olmayan, yerinin doldurulması kolayca mümkün olan bir veya birçok kelimeyi cümleden atma. [*Ing.* Ellipsis; *Fr.* Ellipse].

eksiltili, s. *dilb.* Bir eksilti kapsayan. [*Ing.* Elliptic(al); *Fr.* Elliptique].

~ **anlatım**, *gram.* Dikkati çekmek ve kolaylık sağlamak için, bazı kelimeleri eksin olan anlatım: *Şoför dikkatl; sarkmayınız!; Dikkat, ölüm tehlikesil v.b.* [*Osm.* Hazf-ü takdir; *Ing.* Ellipsis; *Fr.* Ellipse].

~ **cümlecik**, Başlıca öğelerinden (özne, fiil, yüklem) biri örtülü olan cümlecik. [*Ing.* Elliptic proposition; *Fr.* Proposition elliptique].

eksiltme, i. § ❶ Eksiltmek eylemi. [*Ing.* Diminishing, decreasing; *Fr.* Diminution, action de diminuer]. § ❷ *huk.* Bir işi kimin daha ucuza yapacağının anlaşılması için istekliler arasında açılan fiyat kırma yarışması. [*Osm.* Münakaşa; *Ing.* Under-bidding, selling by Dutch auction; *Fr.* Vente au rabais, adjudication]. § ❸ *müz.* Kontrapunto'da bir ses bölümünü, gittikçe küçülen, eksiltilen değerlere yer vererek değiştirmek. *(XVII. ve XVIII. yüzyılda eksiltmeler yazılmaz; icracının zevk ve keyfine bırakılırdı; eksiltme ağır bir parçanın ikinci tekrarlanışında, bir şarkının ikinci kıtasında v.b. uygulanabilir.* [*Ing.* ve *Fr.* Diminution]. § ❹ *tıp.* Organizmanın beslenmesi için gerekli olan bazı besin etkenlerinden kişiyi yoksun etmek. *(Bir hayvandan şu veya bu vitamini eksilterek o vitamine uyan avitaminozu incelenir.* [*Ing.* Deficiency; *Fr.* Carence]. ◉ **açık ~**, *ikt.* ◘ **Açık²**.

eksiltmek(-i), f. Eksik etmek, sayısını azaltmak. [*Ing.* To diminish, reduce, lessen; *Fr.* Diminuer, amoindrir]. ◉ **bir metni ~**, *müz.* Bir kontrapunto cümlesinin notalarının, temanın çizgisinden ayrılmayarak daha küçük değerde, buna karşılık sayıları arttırılan notalarla değiştirmek. [*Ing.* To diminish a text; *Fr.* Diminuer un texte].

eksimek, f. Yetersiz duruma gelmek. [*Ing.* To decline, to lack, to be short of; *Fr.* Être diminue, s'amoindrir, devenir impuissant].

☆ *Yak. anl.* **aciz kalmak, nâçâr kalmak.**

☆ *Karş.* **güçlenmek, güç kazanmak, muktedir olmak.**

eksin*, s. Bir işe gücü yetmeyen, güçsüz. [*Osm.* Aciz; *Ing.* Impotent, weak, feeble; *Fr.* Faible, impuissant,-ante].

☆ *Yak. anl.* **yetersiz, beceriksiz.**

☆ *Karş.* **becerikli, yeterli, güçlü.**

eksinlik*,-ği, i. Eksin olan kimsenin hali, eksine yakışacak davranış. [*Osm.* Aciz; *Ing.* Feebleness, impotency; *Fr.* Faiblesse, impuissance].

eksinmek, f. Kendini eksin görmek. [*Osm.* Aciz kalmak; *Ing.* To be incapable; *Fr.* Être incapable].

eksipiyan, i. *Fr. excipient. tıp.* Reçetedeki ilaçlara kullanılmalarını kolaylaştıracak bir şekil veren zararsız madde. [*Ing.* Excipient].

eksitasyon, i. *Fr. excitation. tıp.* Bir veya birkaç organın işlemesinin hızlanması. [*Ing.* Excitement].

eksitel, i. *Fr. exitèle. min.* ◘ **Valentinit.**

eksitron, i. *Fr. excitron. elek.* Yardımcı ikaz anotu ve mekanik çalışma düzeniyle donatılmış, tek anot tipinde civa buharlı redresör. *(Bu redresörün katodunda civa bulunur; ikaz anodunun taşıdığı ufak kaptaki civa ile katottaki civa, başlangıçta birleştirilir. Kapanan bu devreden bir dış bataryanın verdiği akım geçer. Ikaz anodunu katottan uzaklaştırmakla meydana gelen elektrik yayı, civa buharını iyonlaştırır ve katot ile pozitif elektrot arasındaki dış devrede bir doğru akım elde edilir. Eksitronların gücü 250 A ve 200 kw kadardır. Bu değerleri aşınca, redresör içinde sürekli olarak boşaltma yapmak gerekir. Tek fazlı lokomotiflerde kullanılan güçlü eksitronlar 800 A ve 350 kw'lıktır.).*

eksiz, s. Eki olmayan. [*Ing.* Seamless, all one piece; *Fr.* Sans couture, sans soudure].

eksizyon, i. *Fr. excision. cerr.* Kesme, cerrahi olarak uzaklaştırma. [*Ing.* Excision].

ekskavasyon, i. *Fr. excavation. tıp.* ◘ **Çukurluk²**.

ekskavatör,-rü, i. *Fr. excavateur. bayınd.* Mafsallı bir kol üzerinde hareket edebilen kepçeli bir çark veya zincirle donatılmış kazı makinesi. [*Ing.* Excavator]. ◘ *ŞEKİL: 183.* ve *184.* — **EKSKAVATÖR.**

☆ *Eşanl.* **kazmaç.**

ekskresyon, i. *Fr. excrétion.* < *Lat. ex,* dışarı + *cernere,* elemek, *anat.* ve *zool.* ◘ **Boşaltım.**

~ **kanalı**, *zool.* ◘ **Boşaltım kanalı.**

~ **sistemi**, *zool.* ◘ **Boşaltım sistemi.**

ekskürsiyon, i. *Fr. excursion.* Şehir dışında, kırda, dağda dolaşma, gezme; grup halinde toplanmış kimselerin, tecrübe ve ihtisas sahibi birinin kılavuzluğu altında bazı varlıkları veya olayları tabiî çevrelerinde ve mümkün olduğu kadar kısa bir zaman incelemelerine yardım eden sosyal kültürel faaliyet.

eksodos, i. *Yun. tiy.* Trajedilerde eski Yunan korosunun orkestra denen oyun yerinden çıkarken söylediği müzikli şiir. [*Ing.* Exodus; *Fr.* Exodos, exode].

eksokarp, i. *bot. Perikarp*'ta karpelin dış epidermasına tekabül eden kısım. [*Ing.* Exocarp, epicarp; *Fr.* Epicarpe].

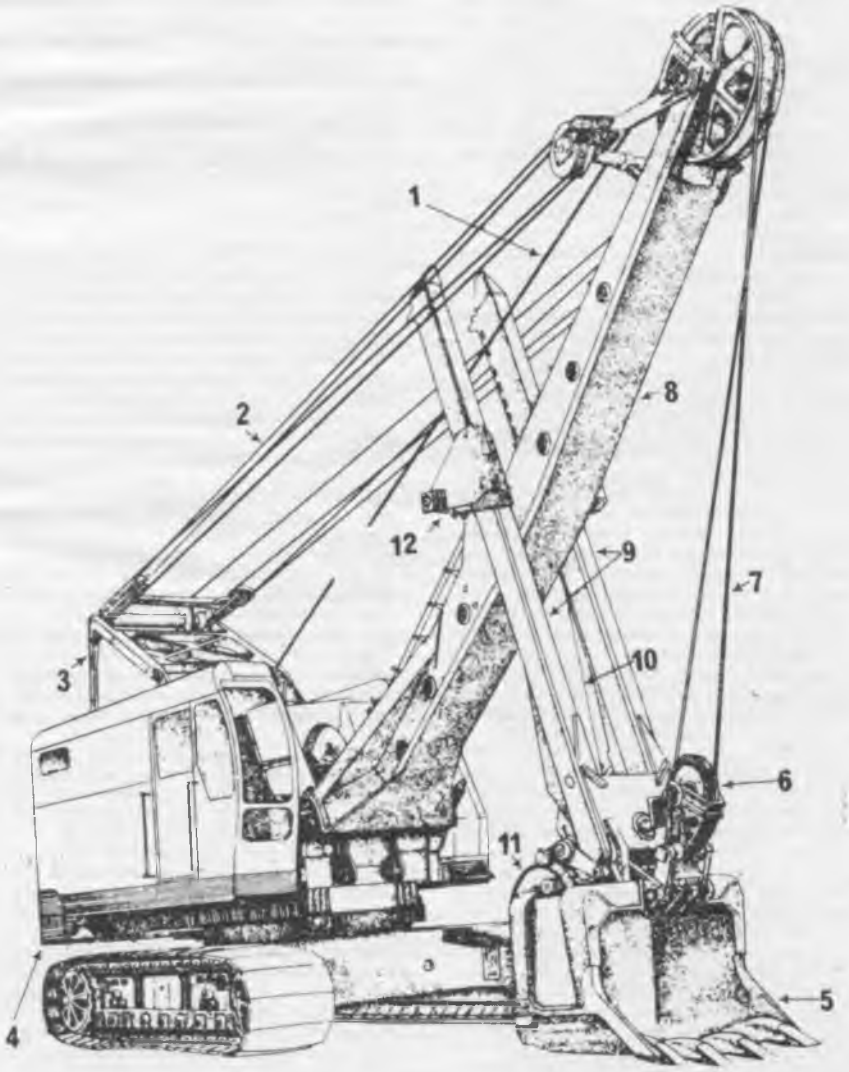

ŞEKİL: 183. — **EKSKAVATÖR**. [*Kablolu ve paletli kazıyıcı ve yükleyici tipi*]. **1.** Kaldırma halatı. **2.** Bum kaldırma halatları. **3.** Payanda (destek). **4.** Döner şase *(Döner gövde).* **5.** Kepçe. **6.** Kepçe makarası. **7.** Kepçe halatı. **8.** Bum. **9.** Hareketli bum. **10.** Kepçe hareket halatı. **11.** Boşaltma kapağı. **12.** Hareketli bum yatağı.

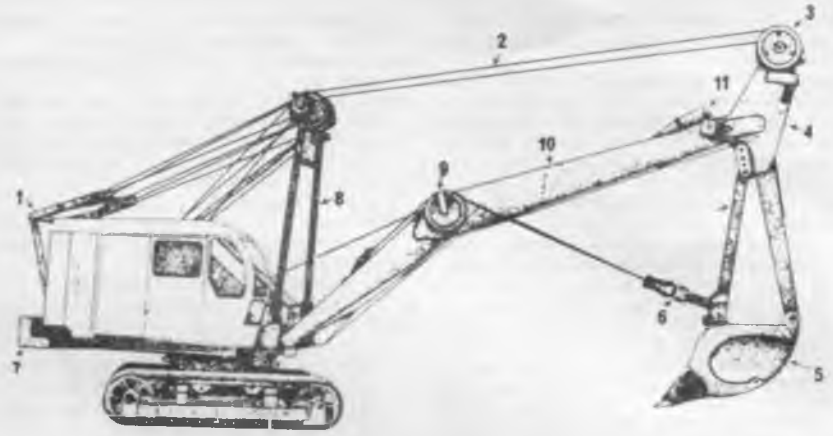

ŞEKİL: 184. **—EKSKAVATÖR.** [*Kablolu ve paletli kazıyıcı ve yükleyici*]. 1. Payanda *(destek)*. 2. Bum halatı. 3. Bum makarası. 4. Kepçe bağlantısı. 5. Kepçe. 6. Kepçe halat bağlantısı. 7. Karşı ağırlık, *(Denge ağırlığı)*. 8. Yardımcı payanda *(desteği)*. 9. Yan kepçe makarası. 10. Bum. 11. Darbe önleyici. 12. Kepçe daldırma kolu.

eksomid, i. *Fr. exomide.* Eski Yunan ve Romalıların giydikleri iş elbisesi. Bu elbise yavaş yavaş esirlere mahsus olmuştur. Yalnız bir kolu örter ve diğer omuz çıplak olarak görünür şekildedir. [*Ing.* Exomide].

eksospor, b.i. *Fr. exospore. bot.* Anabitki'de bazı hücrelerin dışa doğru *(eksojen olarak)* meydana getirdikleri ve özel bir kese içinde oluşmayan sporlara verilen ad. **Konid** *(konidiyospor)*, **Bazidiyospor, Esidiyospor, Uredospor, Teleutospor ve Ustospor** gibi, çeşitli tiplere ayrılanlar. [*Ing.* Exospore].

ekspansiyon, i. *Fr. expansion.* Bir şey hac[illegible] veya yüzey olarak gelişme, genişleme. [*Ing.* Expansion].

ekspatriye, f. *Fr. expatrier.* Bir kimseyi vatanından dışarı çıkma zorunda bırakmak. [*Ing.* To expatriate].

ekspedisyon, i. *Fr. expédition.* Belli bir amaç için yapılan ekskürsiyon. [*Ing.* Expedition].

ekspektoranlar, ç.i. *tıp.* Balgam söktürücü ilâçlar. [*Ing.* ve *Fr.* Expectorants].

eksper, i. *Fr. expert.* § ● Kazandığı bilgi ve tecrübeye dayanarak bir iş konusunda söz söyleme yetkisine sahip olan ve bu yetkisine güvenilerek düşünce ve yorumlarına başvurulan kişi. [*Osm.* Ehlivukuf; *Ing.* Expert]. ☆ *Eşanl.* **uzman.** § ● Teknik konularda, kanunun aradığı nitelik ve şartlara sahip olan uzman kimse: *Gümrük eksperi, Hesap eksperi, Tütün eksperi.* [*Osm.* Mütehassıs; *Ing.* Expert]. ☆ *Eşanl.* **uzman.** § ● *ikt.* ve *huk.* Bir malın cinsini, niceliğini, niteliğini, fiyatını, değerini, bir zararın derecesini tahmin, takdir, tâyin eden. Özellikle bir mal üzerinden ihtisas peyda eden kimse. [*Osm.* Ehlihibre; *Ing.* ve *Fr.* Expert]. ☆ *Eşanl.* **bilirkişi.** § ● *san.* Bazı sanat eserlerinin doğruluğunu bilme ve değerini tahmin etme işi ile uğraşan kişi. [*Osm.* Muhammin; *Ing.* Estimator]. ◉ **gümrük —** i, *ikt.* Gümrüğe gelen ve gümrük resmine tabi bulunan eşyanın tarifeye uygulanmasından doğan ihtilâfları halletmek üzere merkezce tayin olunan ve bu eşyanın kimyasal nitelikleriyle gümrük tarifesi üzerinde ihtisası bulunan kimse. [*Ing.* Custom expert; *Fr.* Expert de douane]. ◉ **hesap —** i, *ikt.* Gerek kazanç ve gerek muamele ve tüketim vergileri tahakkukuna esas olmak üzere ilgili yükümlüler tarafından gelir şubelerine verilen beyannameler kapsamının bu yükümlü müesseselerin tutmaya ve ibraz etmeye zorunlu oldukları defter ve kayıt ve belgeler üzerinde tatbikat yaparak gerçeğe uygun olup olmadığı hakkında rapor veren ve nitelikleri ve tayin şartları kanunla belirtilen uzman kimseler. ◉ **tütün —** i, *ikt.* Tütün satın alma, işleme ve bakım işlerinde ihtisaslarından yararlanılan kimseler. [*Ing.* Tobacco expert].

eksperimantal, s. *Fr. experimental,-ale.* ◘ **Deneysel.**

esksperimantalizm, i. *Fr. experimentalisme.* ◘ **Deneyselcilik.**

eksperlik,-ği, i. Eksperin görevi. [*Ing.* Expertness; *Fr.* Adresse, habilete, connaissances techniques].

☆ *Eşanl.* **bilirkişilik.**

ekspertiz, i. *Fr. expertise.* § ● Belirli bir konunun ekspere verilmesi veya düşünce ve yorumları alınmak suretiyle eksperlerce yapılan bir inceleme işlemi. [*Osm.* Keşif ve muayene; *Ing.* Survey, assessment]. § ❷ *san.* Sanat eserleri üzerine yapılan inceleme. *(Bu inceleme eserin doğruluğunu ve değerini tahmin işlemlerini kapsar).* [*Ing.* Estimation].

— **değeri**, *işlet.* ve *tic.* Taşınmaz veya taşınır bir mala, ticarî bir akit veya hukukî bir işlem ve sözleşme için eksperlerce takdir edilen değer. *(Bu değerler arasında rehin edilen malın, sigorta işlemlerinde hasar gören sigortalı malın ve gemilerdeki yıkımlarda borçluluğa (garamete) esas teşkil eden dispeç mallarının değerleri sayılabilir).*

— **etmek**, *ikt.* Eksper tarafından fiyat biçilmek. [*Ing.* To carry through a valuation; *Fr.* Faire une expertise].

— **raporu**, (a) *işlet.* ve *tic.* Eksperin kendisine havale edilen konuya ilişkin görüşlerini anlatan ve akitlerde belge niteliği taşıması dolayısıyla hukukî bir değeri olan rapor. [*Ing.* Expert's report; *Fr.* Expertise]. (b) *ikt.* Akreditiflerde istenecek belgeler yanında, sevkiyatta, malların niteliğinin anlaşmaya uygunluğunu tesbite yarayan bir rapor. [*Ing.* Survey (surveyors') report; *Fr.* Rapport dexpert].

eksplikasyon, i. *Fr. explication.* ◘ **Açıklama.**

eksplisit,-ti, i. *Fr. explicite. matb.* Eski eserlerde kullanılan bitiş konuşması son söz. [*Ing.* Explicit].

eksploratör,-rü, i. *Fr. explorateur. tıp.* (a) Işınların geçtiği alana el girmeden röntgencinin hastayı muayene etmesine yarayan âlet; (b) Erkek siyekinin çapını ve geçirgenliğini anlamaya yarayan âlet. [*Ing.* Explorer].

eksplozimetre, i. *Fr. explosimètre.* Atmosferdeki yanıcı gaz oranını tespit etmek için kullanılan portatif cihaz. [*Ing.* Explosimeter].

eksponansiyel, s. ve i. *Fr. exponentiel. mat.* ◘ **Üstel.**

eksport,-tu, i. *Ing. export.* § ● Ülke dışına çıkarma. [*Osm.* İhraç; *Ing.* Exporting, export, exportation]. § ❷ Böyle çıkarılan mal. [*Osm.* İhraç malı; *Ing.* Export].

— **ambalaj kâğıdı**, *matb.* Tek veya bir tarafı parlak, sellüloz kâğıdı. Bezir, parafin, kolza yağı, zift içine batırılmışlardır. Özellikle deniz aşırı vapur sevkiyatında eşya sandığa konmadan bu kâğıtlara sarılır. Şimdi naylon cinsi kumaşlarla çoğalmıştır. Suya ve neme karşı daha emniyetlidir. [*Ing.* Wrapping-paper for exportation].

eksportasyon, i. *Fr. exportation.* ◘ **Eksport².**

ekspozisyon, i. *Fr. exposition.* ◘ **Sergi, teşhir.**

ekspres, i. *Fr. exprès* > *Ing. express.* § ● Çok hızlı giden ve ancak belli başlı yerlerde duran tren, vapur gibi taşıt: *Doğu ekspresi, Köprü-Yalova ekspresi.* [*Ing.* ve *Fr.* Express]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Acele yapılan çeşitli işler için kullanılır: *Ekspres temizleyici* ◉ **Avrupa —** i, *tur.* ◘ **Avrupa.**

— **hat**, *hava.* Tâli meydanlara iniş yapmadan sefer yapan hava gemilerinin izledikleri yol. [*Ing.* Express line; *Fr.* Ligne express].

ekspresyon, i. *Fr. expression.* § ● Deyim. [*Osm.* Tâbir; *Ing.* Expression]. § ❷ Hareket, jest veya yüz hareketi ile açığa vurulan karakter ve iç duyguları. [*Ing.* Expession].

ekspresyonist,-ti, s. ve i. *Fr. expressionniste.* ◘ **Dışavurumcu.**

exspresyonizm, i. *Fr. expressionnisme.* ◘ **Dışavurumculuk.**

ekstansör,-rü, s. ve i. *Fr. extenseur.* § ❶ *anat.* Uzatmaya yarayan: *Önkolun ekstansör kasları.* [*Ing.* Extensor]. § ❷ i. *sp.* Kauçuk bir şerit veya kayışlardan meydana gelen ve kol kaslarını çalıştırmak için, iki kolla çekilen jimnastik âleti. [*Ing.* Chest-expander].

ekstaz, i. *Fr. extase. tıp.* Vecd hali. [*Ing.* Ecstasy].

ekstern, s. *Fr. externe.* Dıştan yana, dışarıdan gelen. [*Ing.* External].

eksteroseptif sistem, *zool.* Vücudun yüzeyinden gelen impulsların alınmasını sağlayan duygu alıcıları. [*Ing.* Exterceptive system; *Fr.* Systeme exteroceptif].

ekstra, s. *Fr.* ve *ing. extra.* § ❶ *(Tür hk.)* Birinci, pek *(en)* iyi *(kalite)*, yüksek cins *(mal)*, olağanüstü: *Ekstra tütün, ekstra un.* [*Ing.* Extra]. § ❷ i. Bir şeyin en aşırı derecesi. § ❸ *(İngilizcede)* Fiyata zam edilir anlamını taşır.

— **sert çelik**, *met.* ◘ **Çelik.**

— **yumuşak çelik**, *met.* ◘ **Çelik.**

ekstrafor, i. *Fr. extra-fort. terz.* Elbisenin etek ucuna, kol ve yaka kenarına geçirilen bir çeşit ince keten şerit. [*Ing.* Extra-strong].

ekstrakapsüler, s. *Fr. extracapsulaire. tıp.* Bir organın mahfazasının dışında olarak. [*Ing.* Extracapsular].

ekstranükleer, s. *Fr. extranucléaire. kim.* (a) Çekirdeğin dışında olan; (b) Organik kimyada, halkalı bir bileşiğin çekirdeğine değilde yan zincire bağlanan bir kök için kullanılır. [*Ing.* Extranuclear].

ekstraperitonizasyon, i. *Fr. extraperitonisation.* ◘ **Karındançıkarma.**

ekstrapolasyon, i. *Fr. extrapolation.* § ❶ *istat.* İçindeki terimlere, serinin kanununa uyacak yeni bir terim ekleyerek bir istatistik serisini uzatmak veya bir eğrinin denklemini gerçekleyen noktanın ordinatını belirlemek. [*Ing.* Extrapolation]. § ❷ *mat.* Bir kanunun geçerliği veya bir fonksiyon hakkındaki bilgiyi, bu kanunun ve bilginin verildiği sınırların ötesine yaymayı amaç tutan işlem. [*Ing.* Extrapolation]. § ❸ *mant.* ◘ **Genelleme.**

ekstraselüler, s. *Fr. extracellulaire, biy.* ◘ **Hücredışı.**

— **salgılar**, *bot.* ◘ **Salgı.**

ekstrasistol,-lü, i. *Fr. extrasystole. tıp.* Normal sistol ritmine fazladan eklenen sistol. [*Ing.* Extrasystole].

ekstrat,-ti, i. *trm.* Toprak çamurlarından vakum cihazı ile çıkartılan toprak eriyiği. Birçok kimya tahlilleri bu süzük kullanılarak yapılır. [*Ing.* Extract].

☆ *Eşanl.* **süzük.**

ekstraüterin, s. *Fr. extra-uterin,-e. tıp.* Rahim dışı. [*Ing.* Extrauterine].

ekstre, i. *Fr. extrait.* § ● *tıp.* Ham maddelerdeki cevherin su, alkol, eter gibi maddelerle eritilerek elde edilmesi; bu eritici madde sonradan uçurularak cevher veya saf halde meydana çıkarılır. [*Ing.* Extract]. § ● *bank.* Hesap hülâsası; Bankada hesap açan borçlu ve alacaklı hesap sahiplerinin, adreslerine belirli devrelerde gönderilen hesabın seyrini *(durumunu)* gösteren cetvel. [*Ing.* Statement].

☆ *Eşanl.* **hülâsa .**

— **çıkarmak**, *tic.* Bir ticarî defterin serveti-

ni, özetini, durumunu çıkarmak. [*Fr.* Faire l'extrait *(le relevé)* d'un compte].

ekstremal, i. *Fr. extrémale. mat.* Değişimler hesabında bir problemin çözüm eğrisi.

ekstremite, i. *Fr. extrémite. zool.* Etraf veya etrafın uç parçaları; omurgasız hayvanlarda bölütlere bağlı olan ve belirli görevleri bulunan ve hareket edebilen çıkıntılar; bacaklar, kanatlar, duyargalar ve ağız parçaları gibi. [*ing.* Extremity].

ekstremum, i. *Lat. extremum. mat.* Değişebilen bir niceliğin maksimum veya minimumu. [*Ing.* Extremum; *Fr.* Extremum].

ekstrensek, s. *Fr. extrinsèque, tıp.* Dışarıdan gelen sebeplerle olan, dışarı ile ilgili olan. [*Ing.* Extrinsic].

— **değer**, *num.* Ağırlığı ve gerçek değeriyle ilgisi olmayan bir paranın kanunî değeri. [*Ing.* Extrinsic value; *Fr.* Valeur extrinseque].

☆ *Eşanl.* yazılı değer.

ekstrofi, i. *Fr. exstrophie* < *Lat.* önek *ex*, dışta + *yun. strophe*, devrilme *patol.* İç yüzünün dışa dönük göründüğü bir organın şekil bozukluğu: *Mesane ekstrofisi.* [*Ing.* Extrophy, extrophia].

ekstrüzif, s. *Fr. extrusif,-ive. jeol.* Dışarı doğru itilme olumuyle yeryüzüne çıkmış. [*Ing.* Extrusive].

☆ *Karş.* entrüzif.

ekstrüzyon, i. *Fr. extrusion.* § ❶ *jeol.* Yanardağ kanalında yükselen püskürtü maddelerinin dışarıya fışkırıp lav halinde akmadan, sıvri doruk veya kubbe biçiminde katılaşması. [*Ing.* Extrusion]. § ❷ *mek.* İstenilen profile uygun kesitteki bir hadde makinesine yerleştirilen madenin çok yüksek basınç altında ergimesiyle, soğukta, profile madenî parçalar yapma metodu. [*Ing.* Extrusion]. çekleştirilen sürekli yapım usulü. *(Bir dol-* § ❸ *plast. mad.* Bir ezme makinesiyle gerçekleştirilen sürekli yapım usulü. *(Bir doldurma hunisine koyulan plastik madde, ısıtılmış bir silindir içinde dönen bir vidanın dişleri arasına dökülür. Böylece, silindirin ucundaki bir dişe doğru sıkıştırılan madde, borunun biçimine göre halka halinde veya profilli olarak çıkar).* [*Ing.* Extrusion].

eksüda, i. *Fr. exsudat. tıp.* İltihaplarda cerahatli olmayan sıvı toplanması. [*Ing.* Exudate].

ekşi, s. *esk. T. ekşig.* § ❶ Sirke veya limon tadında olan: Dille aldığımız duyguların bir çeşidi. [*Ing.* Sour, acid; *Fr.* Aigre, acide]. § ❷ Mayalanarak bozulmuş, ekşimiş şey: *Ekşi yemek, ekşi hamur, ekşi yoğurt.* [*Ing.* Fermented; *Fr.* Fermenté,-ée, aigre] § ❸ *mec.* Ters, aksi, hoşa gitmeyen; asık, somurtkan: *Ekşi yüz, ekşi söz.* [*Ing.* Sour; *Fr.* Morose]. § ❹ i. Ekşilik, ekşi duygusunu veren şey: *Bu limonatanın ekşisi az.* [*Ing.* Sourness; *Fr.* Acidité, aigreur].

— **aş**, *mutf.* Erikle etten yapılan yemek. [*Ing.* Meat stew with plums; *Fr.* Ragoût de prunes].

— **su**, *deric.* Güdericilerin deriyi yumuşatmak için kullandıkları asitli sıvı. [*Ing.* Sour water; *Fr.* Confit].

— **surat** (ekşi yüz), *dey.* Dargınlık veya hoşnutsuzluk anlatan yüz. [*Ing.* Sour-face; *Fr.* Visage renfrogné, visage morose].

— **toprak**, *trm.* Asit toprak. [*Ing.* Acid soil].

— **üzüm mekanizması**, *psik.* Bir başarısızlık karşısında bireyin kendi yetersizliğini itiraf etmeyip durumu kendine göre yorumlaması ve makulleştirmesi; bir kimsenin isteyip de elde edemediği şey karşısında «*zaten istemiyordum*» şeklinde kendini aldatması. Bu deyim Ezop'un «*Tilki ile üzüm*» adlı hikâyesinden alınmıştır.

— **(acı) yemedim ki karnım ağrısın**, *dey.* Kötü bir eylemde bulunmadığı için «*müsterih*» olduğunu belirtmek isteyen kimsenin kullandığı söz. [*Ing.* I haven't done anything to be sorry about].

ekşice, s. Az ekşi, ekşimsi, tadı ekşiye çalan. [*Ing.* Sourish; *Fr.* Aigrelet, suret].

ekşili, s. İçinde ekşi madde bulunan: *Ekşili köfte.* [*Ing.* Sour, sour-flavored; *Fr.* Qui a l'aigreur].

— **köfte**, *mutf.* Bir cins sulu köfte. *(Koyun kıymasına ince doğranmış soğan, yıkanmış pirinç, tuz, biber, kıyılmış maydanoz katılarak hazırlanır).*

ekşilik,-ği, i. § ❶ Ekşi olma hali veya ekşi tat. [*Ing.* Sourness; *Fr.* Aigreur, acidité]. § ❷ *mec.* Terslik, sertlik, kötü huyluluk. [*Ing.* Sourness; *Fr.* Aigreur, acariâtreté]. § ❸ *patol.* Mide asitlerinin geri gelmesiyle üst karın bölgesinde duyulan ve hoş olmayan duygu. *(Mide ekşilikleri genellikle hiperklorhidriden olur).* [*Fr.* Aigreur].

ekşime, i. Asit haline gelme, bozulma. [*Ing.* ve *Fr.* Acidification].

ekşimek, nsz. f. § ❶ Ekşilik peyda etmek, ekşi gelmek, ekşi olmak: *Yoğurt ekşidi, şıra ekşidi.* [*Ing.* To turn sour, to become acid; *Fr.* S'aigrir]. § ❷ Mayalanmak, mayalanarak bozulmak: *Bu yemekler ekşimiş. Midem ekşidi.* [*Osm.* Tahammur etmek; *Ing.* To ferment, to deteriorate; *Fr.* Fermenter; se gater]. § ❸ Surat asmak, abus olmak: *Suratı ekşidi.* [*Ing.* To frown; *Fr.* S'aigrir]. § ❹ *arg.* Utanmak, kızarmak, mahcubolmak: *Palavrası meydana çıkınca ekşidi.* ☆ *Eşanl.* amorf olmak, bozum olmak, dut gibi olmak, foslamak, madara olmak. § ❺ *arg.* Israr etmek, sırnaşmak, birine balta olmak: *Herif başıma ekşidi.*

☆ *Yak. anl.* asılmak.

ekşimik,-ği, i. Yağı alınmış sütten yapılan peynir. [*Fr.* Fromage fait du lait ecremé].

ekşimiş, s. Ekşimeye uğramış: *Ekşimiş süt.* [*Ing.* Soured; *Fr.* Aigri, suri].

ekşimsi, s. ◘ Ekşice.

ekşimtrak, s. ◘ Ekşice.

ekşitmek(-i), f. § ❶ Ekşimesini sağlamak. [*Ing.* To make sour, render tart, to cause to ferment; *Fr.* Aigrir, rendre aigre]. § ❷ *arg.* Mahcubetmek, utandırmak: *Palavracı Hüsnüyü bal gibi ekşittiler.* ☆ *Yak. anl.* bozum havası çalmak, foslatmak.

ekşi.yonca, b.i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Ekşiyoncagiller *(Oxalidaceae)* familyasından, beyaz ve pembe damarlı çiçekli, 5-15 sm. boyunda, çok yıllık, otsu bir bitki. Topraküstü kısımları *(Herba Acetosellae = Herba Oxalidis)* müsilaj ve potasyum bioksalat taşır, infuzyon halinde ferahlatıcı, idrar söktürücü, antiskorbütik ve kan dindirici olarak kullanılmaktadır. [*Lat. Oxalis acetosella; ing.* Common wood sorre; *Fr.* Oxalide blanche].

ekşi.yoncagiller, b.ç.i. *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Turnagagaları *(Geraniales)* takımından, ayrı taçyapraklı çiçekli bitkiler familyası. Ekserisi tropiklerde yetişen ot, ağaççık, hatta ağaç şeklinde bitkileri kapsar. Çiçekleri düzgün ve erdişidir. Her çiçekte beş çanak, beş taç yaprağı, on erkek organ bulunur. Meyveleri üzüm veya kapsül biçimindedir. Yaprakları kuzukulağı asidi taşır. 7 cins ve 1000 kadar türü vardır. Türkiye'de 1 cinsi yetişir. [*Osm.* Hummaziye: *Lat.* ve *Ing. Oxalidaceae; Fr.* Oxalidacées].

ektazi, i. *Fr. ectasie. patol.* İçi boş organların *(mide, damarlar, soluk yolları gibi)* sürekli olarak şişkin tutulmaları, doldurulmaları yüzünden veya bir hastalık sonucu genişlemeleri, esnekliklerini yitirmeleri. [*Ing.* Ectasis, ectasia; *Fr.* Anevrisme].

☆ *Eşanl.* genişleme.

ekti, s. *esk. T. iktü.* § ❶ Her yiyeceği canı çeken. § ❷ Asalak, çanak yalayıcı, birinin sırtından geçinen, aşağılık adam. [*Osm.* Tufeylî; *Ing.* ve *Fr.* Parasite]. § ❸ Ekşi, kekre: *Ekti yüzlü, ekti söz.* [*Ing.* Sour; *Fr.* Aigre]. § ❹ *arg.* Piç. [*Ing.* Bastard; *Fr.* Bâtard,-arde].

— **püktü**, *dey.* Bir yere dadanan asalak kimse. [*Ing.* Hanger-on; *Fr.* Parasite, pique -assiette].

ektilik,-ği, i. § ❶ Ekti olma hali. § ❷ Asalaklık. [*Ing.* Parasitism; *Fr.* Parasitisme].

ektima, i. *Fr. ecthyma* < *Yun. ekhthima. patol.* Genellikle streptokokların sebep olduğu, sivilceli, yaralı, kalın **kabuklu deri hastalığı**. Çoğu zaman düşkün **kimselerde ve** genellikle bacaklarda görülür. Bulaşıcı **olan** hastalık kaşımayla yayılır. [*Ing.* Ecthyma]. ◉ **bulaşıcı —**, *vet.* Koyun ve keçilerde görülen mikroplu ve bulaşıcı bir hastalık. Sebebi bir ültravirüs olup hasta hayvanın dudaklarının dış yüzünde sivilceli döküntüler belirir; döküntü ağız mukozasına ve vücudun çeşitli yerlerine kadar yayılabilir. [*Ing.* Contagious ecthyma; *Fr.* Echthyma contagieux, mucodermite papuleuse contagieuse]

ektinit, i. *Fr. ectinite.* Dışarıdan hiç bir madde eklenmeden veya çok az bir katışmayle *(bu durum sözü edilen kavayı migmatitlerden ayırır)* önceden var olan kayanın maddelerinin yeniden düzenlenmesiyle meydana gelen kristofil kayalar. [*Ing.* Ectinite].

ektirmek(-i,-e), f. Ekmek işini yaptırmak. [*Ing.* To let *(seed)* be sown, to cause to be scattered or spinkled *(over); Fr.* Faire semer].

ektoderm, i. *Fr. ectodèrme* < *Yun. ektos*, dışarda + *derma*, deri. *zool.* ◘ Dışderi.

ektodermik, s. *Fr. ectodermique. zool.* ◘ Dışderisel.

ektofit, s. *Fr. ectophyte.* Konağının dışında, yüzeyinde asalak, kendibeslek veya ortak yaşayan bitkisel organizmalara denir.

ektojen, s. ◘ Egzojen .

ektojenez, i. *Fr. ectogenèse* < *Yun. ektos*, dışta + *genesis, oluşum.* Eteneli memelilerin embriyonunun anne organizması dışında normal olarak gelişmesini sağlayan teknik. *(1967'de yapılan ektogenez deneylerinden hiç biri, normal bir dölüt gibi kendi başına yaşayabilecek derecede gelişken bir dölüt elde etmeyi başaramadı.)* [*Ing.* Ectogenesis].

ektokardi, i. *Fr. ectocardie, terat.* Kalbin anormal duruşu. *(Göğüsün dışında hattâ vücudun dışında olabilir.)* [*Ing.* Ectocardia].

ektomorf, s. *Fr. ectomorphe. (Tipoloji) Sheldon* tipolojisinde ektoblast türevlerinin *(sinir sistemi, duygu organları, deri)* üstünlüğü ila belirli somatotipe denir. *(Bu bedenî yapı, serebrotonik ruhî yapı ile statistik olarak ilişkilidir).* [*Ing.* Ectomorphic].

ektomorfizm, i. *Fr. ectomorphisme. (Tipoloji)* Sheldon tipolojisinde ektomorfun karakteristiklerinin tümü. [*Ing.* Ectomorphism].

ektopaj, i. ve s. *Fr. ectopage. terat.* Vücutları bütün göğüs boyunca yandan birbirine bitişik ve tek böbreği olan çifte ucube [*ing.* Ectopagus].

ektoparazit,-ti, i. *Fr. ectoparasite* < *Yun. ektos*, dışarda + *para*, diğer + *sitos*, besin. *biy.* ◘ Dışasılak.

ektoparazitlik,-ği, i. *biy.* ◘ Dışasılaklık.

ektopi, i. *Fr. ectopie. tıp.* Bir organın anormal duruşu. Herhangi bir organın bulunduğu yerden ayrılarak vücudun başka bir yerinde yerleşmesi: *Erbezi ektopisi.* [*Ing.* Ectopy, ectopia] ◉ **boyun —** si. *tıp.* Dölyatağı boynunun dış yüzünde yer yer, iç yüzüne özgü silindirik hücreli epitelyumların bulunması şeklinde doku bozukluğu. [*Ing.* Cervical ectopia; *Fr.* Ectopie cervicale]. ◉ **erbezi —** i. *tıp.* Erbezlerinin embriyolojik olarak bulundukları yerden *(böbreklerin yanı)* ayrılarak *Torbalara doğru inmesi.* [*Ing.* Testicular ectopia; *Fr.* Ectopie testiculaire].

ektoplazi, i. *Fr. ectoplasie.* Medyumlara has özel etkiye bağlı olarak maddesel biçimlerin görünmesi.

ektoplazm(a), i. *Fr. ectoplasme* < *Yun. ektos*, dışarda + *plasma*, biçim *biy.* ◘ Dışplazma.

ektoplazmi, i. *Fr. ectoplasmie.* Metapsişikte, memdyumların sahip olduğu kabul edilen ektoplazma yaratma gücü.

ektoskopi, i. *Fr. ectoscopie. tıp.* Bir organın dıştan incelenmesi *(muayenesi).* [*Ing.* Ectoscopy].

ektotrof'lar, ç.i. *Fr. ectotrophes. zool.* Böceklerin *thysanura* grupu. Ağız parçaları başın içinde saklı değil de dışta olduğundan bu adı alırlar.

ektozom, i. *Fr. ectosome.* < *Yun ektos*, dışta + *soma*, vücut. *biy.* Sitoplazmanın özel bir şekli. Kabuklularla *(tepegözler)* böceklerde görülür ve «*jermen belirleyeni*» sayılır. *(Embriyonun gelişmesi sırasında, gelecekteki jerminatif bezlerin unsurlarını bu sitoplazma meydana getirir.)* [*Ing.* Ectosome].

ektromel, i. ve s. *Fr. ectromèle* < *Yun. ektrosis*, düşük + *melos, taraf. terat.* Gelişimin durması yüzünden bir veya birkaç uzvu atrofiye uğramış veya yok olmuş *(kişi).* [*Ing.* Ectromelic].

ektromeli, i. *Fr. ectromelie. terat.* Ektromellerin yaradılış aykırılığı. [*Ing.* Ectromelia].

ektropion, i. *Fr. ectropion < Yun. ektropion,* ek, dışarı ve *trepein,* dönme. *tıp.* (a) Dölyatağı boynu mukozasının dışa dönüklüğü. *(Ekstropion dölyatağı boynunda müzmin zar iltihabı bulunduğu zaman sık görülür ve dölyatağı boynunda ülser olduğu izlemini verir;* (b) Gözkapaklarının dışa dönüp göz kürelerini örtememesi durumu. [*Ing.* Ectropion].

ekuilenin, i. *Fr. equilenine. biyokim.* Gebe kısrak sidiğinden elde edilen ve hidrojensiz steroid grupundan olan cinsiyet hormonu. [*Ing.* Equilenin].

ekül, s. *Osm. < Ar. ekl.* yeme. Boğazlı, çok yiyen; obur. [*Ing.* Greedy, voracious, gluttonous; *Fr.* Qui manger beaucoup, vorace, gourmand,-ande].

ekümenik, s. *Fr. ecumenique.* ◘ Evrensel.

ekümenizm, i. *Fr. ecumenisme.* ◘ Evrensellik.

Ekvador, öz. i. *Isp. ecuador. coğr.* Güney Amerika'nın kuzeybatısında, Peru, Kolombiya ve Büyük Okyanus arasında bulunan, yüz ölçümü 300.398 km.² olan devlet. Başkenti *Quito'dur.* [*Ing.* Ecuador; *Fr.* Équateur].

ekvator, i. *Fr. equateur. < Lat. aequare,* eşitlemek. *astr.* ve *coğr.* Enlemi 0° olan noktalardan geçerek yeryüzünü, kutuplardan eşit uzaklıkta, iki yarı küreye böldüğü varsayılan çember. Çevresi 40 000 000 m. kabul edilir. [*Osm.* Hatt-ı istiva; *Ing.* Equator]. ◉ gök —, *astr.* Güneş merkezinden *(uygulamada Yer üzerindeki bir gözlemciden)* geçen ve samanyolunun dönme eksenine dik olan düzlem. [*Ing.* Galactic equator; *Fr.* Equateur galactique]. ◉ ısıl —, *coğr.* Yer yüzünde en yüksek yıllık sıcaklık ortalamalarını gösteren çizgi. *(İki yarıküredeki kıtaların dağılışı eşit olmadığı için ısıl ekvator, coğrafi ekvatorun kuzeyinde, 10. Kuzey enleminin biraz güneyindedir. Dünyanın en sıcak (yıllık ortalama 28°) üç bölgesi şunlardır: Kaliforniya, Sahra, Dekkan.)* [*Fr.* Équateur thermique]. ◉ magnetik —, *fiz.* Yeryüzündeki magnetik eğilim açısı sıfır olan noktaların geometrik yeri. *(Genellikle coğrafya ekvatoruna yakındır, yalnız bazı bölgelerde 10° lik enleme kadar coğrafya ekvatorundan uzaklaşabilir.)* [*Ing.* Magnetic equator; *Fr.* Équateur magnetique].

— **akıntıları,** *oky. bil.* Atlas Okyanusunun alçak enlemlerinin sularını etkileyen, batıyc yönelmiş ve başlıca alizelerin geliştirdiği akıntılar. [*Ing.* Equatorial currents; *Fr.* Courants équatoriaux].

— **çizgisi,** *zool.* Bir eksenin iki yanında, birbirine benzer iki kutupla bakışım gösteren her canlının eksen çizgisi. [*Örnek: Dikenli bir hücrelilerin iğnecikleri ekvator çizgisinde bulunur).* [*Ing.* Equatorial line; *Fr.* Ligne equatorial,-ale.-aux].

— **düzlemi,** *zool.* Mitoz ve meyoz bölünmelerinin metafaz evresinde kromozomların iğin ortasında dizildikleri düzlem. [*Ing.* Equatorial plane; *Fr.* Plaque equatoriale].

— **eklimi,** *coğr.* ve *astr.* ◘ Ekvatora liklim.

ekvatoral, s. *Fr. équatorial,-ale,-aux. coğr.* ve *astr. Ekvatorla ilgili..* [*Ing.* Equatorial]

— **alan,** *coğr.* Ekvator çevresinde bulunan yerler. [*Osm.* Istiva-i nahiye; *Ing.* Equatorial realm; *Fr.* Contrée équatoriale].

— **bitki topluluğu,** *coğr.* Yağışın tutarına göre ekvator çevresinin çeşitli bitki topluluğu. *(Yağmurların yeter derecede yağması, nemliliğin çokluğu ile birlikte sıcaklık, ışık alma durumunun da elverişli olması burada son derece gür bitki örtüsünün, zengin bir bitki topluluğunun belirmesine yol açmıştır. Yeryüzünde balta girmemiş ormanları burada yer almıştır. Çok çeşitli bitkilerle birlikte, zengin ve sık bir orman-altı ağaçları birbirine bağlayan liyanlar, üst-bitkenler burada olanca gürlüğü ile yetişmiş, üremiş, serpilmişlerdir).* [*Osm.* Istiva-ı sütre-i nebâtiye; *Ing.* Equatorial vegetation; *Fr.* Vegetation équatoriale].

— **durgunluk bölgesi,** *meteor.* ◘ Durgunluk.

— **iklim,** *coğr.* Ortalama bir değerle dönenceler arasındaki bölgelerin iklimi. Bu iklimler, yer yer dönenceler boyunu da aşar. Bu iklimde sıcaklık bütün yıl boyunca 20° den aşağı düşmez. Yıl içinde sıcaklık oynamaları sadece birkaç derecedir. Her mevsimi yağmurludur. Güneşin başuçtan geçtiği iki defaya uyan iki bol yağmurlu zaman vardır. Bunlar arasındaki zamanlarda da yağmur yağar, fakat biraz azalmış bulunur. [*Osm.* Istivâî iklim; *Ing.* Equatorial climate. *Fr.* Climat équatorial].

ek.yükᵉ**,-kü,** b.i. (a) *elek.* Elektrik cihazları ve makinelerinde, nominal yüke oranla sistemdeki yük fazlası; (b) tekn. Bir düzen, bir cihaz veya bir makinenin, olağan üstü şartlarda taşıyabileceği fazla yük. Makine veya cihazın tertibindeki elemanları belirtirken, ekyükü de hesaplamak gerekir (c) *fiz.* Bir terazinin duyarlığını ölçmek için kullanılan küçük vezin. [*Ing.* Supercharge; *Fr.* Surcharge].

ekzema, i. *Fr. eczema.* ◘ Egzama.

ekzokrin bez, *zool.* ◘ Dış salgı bezi.

ekzokutikula, i. *Yun. exe,* sız + *Lat. cuticula,* küçük dericik. *zool.* Böcek kutikulasının endokutikula ve epikutikula arasında bulunan orta tabakası; örümcek derisinin dış tabakası. [*Ing.* Exocuticula; *Fr.* Exocuticule].

eksoz, ◘ Egzos.

el¹, i. *esk. T. elig.* § ❶ *anat.* ve *zool.* Insan veya maymunlarda kolun bilekten sonraki parmak uçlarına kadar olan, tutmaya, kavramaya, iş görmeye yarayan uç kısmı. Avuç ve parmaklardan ibarettir. *Hayvan eli.* [*Osm.* Yed; *Lat. Manus; ing.* Hand; *Fr.* Main]. ◘ *ŞEKİL: 185.* — EL. § ❷ Bazı âletlerin ve eşyanın tutulacak yerleri, sap, kol, kulp: *Değirmen eli.* [*Ing.* Handle; *Fr.* Manche. pilon, poignee]. § ❸ Avuca, ele sığan, miktar, tutam, avuç: *Bir el buğday.* [*Ing.* Handful; *Fr.* Prise, poignee]. § ❹ El ile yapılan bazı işlerin bir defalığı: *İki el silâh patladı, bir el tabanca attı.* [*Ing.* Shot; *Fr.* Coup]. § ❺ Sıra, nöbet: *Şimdi el sizde.* [*Ing.* Turn; *Fr.* Tour]. § ❻ *mec.* Iktidar, güç yeterliği, irade: *O iş benim elimde değil.* [*Ing.* Lower, ability, capacity, capability; *Fr.* Puissance, capacite]. § ❼ Karışma, araya girme: *Bu işte onun da eli vardır.* [*Osm.* Müdahale, dahl; *Ing.* Interference, intervention. *Fr.* Interference, intervention]. § ❽ Iş, işleme, dokunma, vurma: *Bu cerrahın eli hafif, Aşçının eli ağır, yemeği yetiştiremiyor.* § ❾ Sahiplik, iyelik: *Mal onun elindedir.* [*Mülkiyet; Ing.* Proprietorship, possession; *Fr.* Propriété]. § ❿ Araç *Ahmet'in eliyle Mehmet'e* [*Osm.* Vasıta; *Ing.* Means; *Fr.* Moyen]. § ⓫ Iskambil oyunlarında kâğıt atma sırası: *Şimdi el bende.* [*Ing.* Turn; *Fr.* Tour]. ◉ — de avuçta (bir şey) kalmamak, *dey.* ◘ Avuç. ◉ — de (elinde) avuçta (avucunda) ne varsa, *dey.* ◘ Avuç. ◉ — de bir, *dey.* ◘ Elde. ◉ de bulunan, *dey.* ◘ Elde. ◉ — de *(elinde kalmak), dey.* ◘ Elde. ◉ — de tutulan sayı, *mat.* ◘ Elde. ◉ — de (elinde) tutmak, *dey.* ◘ Elde. ◉ — de var..., *dey.* ◘ Elde. ◉ — den ağıza yaşamak, *dey.* ◘ Elden. ◉ — den almak (vermek), *dey.* ◘ Elden. ◉ — den ayaktan düşmek (olmak), *dey.* ◘ Elden. ◉ — den çıkarmak, *dey.* ◘ Elden. ◉ — den çıkmak, *dey.* ◘ Elden. ◉ — den düşme, *dey.* ◘ Elden. ◉ — den düşürmemek (bırakmamak), *dey.* ◘ Elden. ◉ — den ele dolaşmak, *(geçmek, gezmek), dey.* ◘ Elden. ◉ — den geçirmek, *dey.* ◘ Elden. ◉ — den (elinden) geldiği kadar, *dey.* ◘ Elden. ◉ — den gelmek, *dey.* ◘ Elden. ◉ ikinci — den, *dey* ◘ Elden. ◉ ilk — den, *dey.* ◘ Elden. ◉ — den gitmek, *dey.* ◘ Elden. ◉ — den ne gelir, *dey.* ◘ Elden. ◉ — e alınır, *dey.* Oldukça iyi, işe yarar. [*Ing.* In good condition, useful]. ◉ — e alınmaz, *dey.* Çok berbat. [*Ing.* In very bad condition, obscene]. ◉ — e almak, *dey.* Incelemek, gözden geçirmek, bir seyle ilgilenmeye başlamak. [*Ing.* To take charge(of); *Fr.* Prendre en main]. ◉ — e bakmak, *dey.* El falına bakmak. [*Ing.* To practice palmistry;*Fr.* Lire les lignes de la main]. ◉ — e dayanma, *cimn.* Bir dayanak yüzeyinde vücut ağırlığını daha çok ellere yükleme. [*Ing.* Resting upon the hands; *Fr.* Appui manuel]. ◉ — e geçirmek, *dey.* § ❶ Edinmek. [*Ing.* To obtain, possess; *Fr.* S'emparer, obtenir]. § ❷ Yakalamak. [*Ing.* To seize, to take hold of; *Fr.* Mettre la main sur qn]. ◉ — e geçmek, *dey.* § ❶ Yakalanmak. § ❷ Edinilmek. [*Ing.* To be caught, to come into one's possession; *Fr.* être trouvé,-ée, être arrêté,-ée]. ◉ — e gelmek, *dey.* § ❷ Tutulabilmek. § ❸ *(Bebek)* Kucağa alınacak kadar büyümüş olmak. [*Ing.* To come in handy, to be old enough to be carried in arms *(baby)*]. ◉ — e girmek (geçmek), *dey.* Yakalanmak. [*Ing.* To be caught; *Fr.* être trouvé]. ◉ — e vermek, *dey.* Suçlu bir kimseyi haber verip yakalatmak. [*Ing.* To betray, to denounce, to inform against; *Fr.* Denoncer, trahir]. ◉ — e

ŞEKİL: 185. — EL. **A.** Iskelet. **1.** Döner kemik *(Önkol kemiği).* **2.** Dirsek kemiği. **3.** Yamuk kemik. **4.** Kayıksı *(skafoid) kemik.* **5.** Yarımaysı kemik. **6.** Piramit *(Piramidal)* kemik. **7.** Nohutsu kemik. **8.** Çengelli kemik. **9.** Büyük kemik *(Başlı kemik).* **10.** Yamuksu *(Trapezoid)* kemik. **11.** El tarak kemikleri. **12.** Parmak kemiklefi. **13.** Parmak orta kemiği. **14.** Parmak tırnak kemiği. **15. B. Kaslar. 1.** Parmak yüzeysel bükücü kas. **2.** Başparmak kısa açıcı kası. **3.** Kısa bükücü kas. **4.** Serçe parmak açıcı kası. **5.** Iğsi kaslar. **C.** iç yüz. **1.** Bilek. **2.** Hipotenar *(Üst aya tümseği).* **3.** Avuç *(elayası).* **4.** Serçe parmağı. **5.** Yüzük parmağı. **6.** Orta parmak. **7.** Işaret parmağı. **8.** Başparmak. **9.** Aya tümseği.

avuca sığmamak, *dey.* Pek haşarı olmak. [*Ing.* Out of hand, mischievous, uncontrollable; *Fr.* être indomptable]. ◉ ~ i açık, *dey.* Cömert. [*Ing.* Generous, prodigal; *Fr.* Généreux,-euse, prodigue]. ◉ ~ i ağır, *dey.* § ❶ Yavaş iş gören. [*Ing.* Slow, slow worker, heavy-fisted; *Fr.* Qui travaille lentement]. § ❷ Vurduğu vakit çok acıtan *(kimse).* ◉ ~ i ağır, işi pak, *dey.* Ağır fakat temiz iş yapan kimseler hakkında söylenir. [*Ing.* Slow but sure]. ◉ ~ i (parmağı) ağzında kalmak, *dey.* Çok şaşırmak. [*Ing.* To be astonished]. ◉ ~ i alışmak, *dey.* Herhangi bir hareketi âdet edinmek. ◉ ~ i ayağı (kolu) bağlı, *dey.* İstediğini yapamayacak bir durumda olan. [*Ing.* Not free to act, having the hands tied; *Fr.* Aux mains liées]. ◉ ~ i ayağı buz kesilmek, *dey.* Çok heyecanlanmak, çok korkmak. [*Ing.* To be very cold, to be cold with excitement]. ◉ ~ i ayağı dolaşmak, Aşırı şaşırmak. ◉ ~ i ayağı *(yüzü)* düzgün, *dey.* Eli işe elverişli, güzelce. [*Ing.* Sound in wind and limb]. ◉ ~ i ayağı kesilmek (tutmamak), *dey.* Güçsüz, dermansız kalmak. ◉ ~ i ayağı tutmak (tutmamak), *dey.* Çalışabilir halde, sıhhatli olmak (olmamak), ◉ ~ i bayraklı, *dey.* Şiret, edepsiz, kavgacı. [*Ing.* Quarrelsome, insolent and abusive *(person); Fr.* Sans vergogne]. ◉ ~ i belinde, *dey.* ◘ Eli bayraklı. ◉ ~ i boş, *dey.* § ❶ O sırada işi olmayan, işsiz. § ❷ Geçinme aracı olmayan. [*Ing.* Empty-handed, unemployed, idle; *Fr.* Sans affaire, oisif,-ive]. ◉ ~ i boş dönmek (çevrilmek, geri gelmek), *dey.* Umduğunu alamadan dönmek. [*Ing.* To return empty-handed; *Fr.* Rentrer les mains vides]. ◉ ~ i boş gelmek, *dey.* ◘ Eli boş dönmek. ◉ ~ i boş kalmak, *dey.* Birini kaybetmek. ◉ ~ i bozuk, *sp. (Basketbolde)* Bir oyuncunun çembere yaptığı atışların düzgün gitmemesi durumu. [*Ing.* Missed throws]. ◉ ~ i bağ ründe kalmak, *dey.* Bir iş yapmaya meydan bırakmamak. [*Ing.* To feel utterly helpless and discouraged]. ◉ ~ i (eline) çabuk, *dey.* Çabuk iş gören. [*Ing.* Alert, dexterous; *Fr.* Alerte]. ◉ ~ i dar (eli darda), *dey.* Geçimini karşılayacak parası olmayan. [*Ing.* To be in straitened circumstances]. ◉ ~ i darda olmak, *dey.* Maddî sıkıntı çekmek. [*Fr.* être à court d'argent]. ◉ ~ i değmekli, *dey.* Bağırgan, şiret. ◉ ~ i değmek, *dey.* Bir şey yapmaya vakit ve fırsat bulmak. [*Ing.* To find the time and place to do; *Fr.* Avoir le temps, avoir l'occasion]. ◉ ~ i düzgün, *dey.* Elinden iyi iş gelen. [*Ing.* Dexterous; *Fr.* Adroit, habile]. ◉ ~ i ekmek tutmak, *dey.* Geçimini kendi emeğiyle sağlayacak hale gelmek. ◉ ~ i ermez, gücü yetmez, (eli koynunda), *dey.* Çaresiz, zavallı. [*Ing.* Helpless in the face of a difficult situation]. ◉ ~ i geniş, *dey.* Gecimi yolunda olan. [*Ing.* Well-off; *Fr.* Dans l'aisance, à l'aise, riche]. ◉ ~ i genişlemek (elipara görmek), *dey.* Bolca paraya kavuşmak, zenginleşmek. [*Ing.* To come into money]. ◉ ~ i hafif, *dey. (Cerrah, dişçi, berber gibi, işleri insan vücuduyla ilgili bulunan kimseler hk.)* Acıtmadan, tedirgin etmeden iş gören. [*Ing.* Skilful, light of touch; *Fr.* À la main légère, adroit, habile]. ◉ ~ i işte, gözü oynaşta, (eliyle hamur ovalar, gözüyle dana kovalar), *dey. (Kadınlar hk.)* Ciddî çalışmayan, dikkatini başka şeylere veren. [*Ing.* His mind is busy elsewhere while he is working]. ◉ ~ i kalem tutar, *dey.* Düsündüğünü derli toplu yazabilir. [*Ing.* Able to express himself in writing]. ◉ ~ i kalem tutmak, *dey.* Duygu ve düşüncelerini yazılı olarak anlatabilmek. ◉ ~ i kırılmak *(bir işe), dey.* Eli işe yatkın bir hale gelmek. [*Ing.* To get used to a job]. ◉ ~ i kısa, *arg.* Beceriksiz. [*Ing.* Awkward, incapable; *Fr.* Gauche, maladroit, malhabile]. ◉ ~ i kolu bağlı kalmak, *dey.* Bir engel dolayısıyle hiç bir iş yapamaz hale gelmek. [*Ing.* To have the hands tied, not to be able to do what one wants; *Fr.* Avoir les mains liées]. ◉ ~ i koynunda, *dey.* Kendi halinde *(kimse).* [*Ing.* Harmless *(person); Fr.* Tel qu'il est] ◉ ~ i kulağında, *dey.* Nerede ise olacak, pek yakında olması beklenilen (şey). [*Ing.* About to happen, just around the corner; *Fr.* Presque, aussitôt]. ◉ ~ i maşalı, *dey.* Şirret, edepsiz *(kadın).* [*Ing.* Impudent and quarrelsome; *Fr.* Mechant,-ante, sans gêne, ehonté]. ◉ ~ i olmak *(bir işte), dey.* Karışmış olmak, gizlice ilgisi bulunmak. [*Ing.* To have a hand *(in something); Fr.* être mêlé dans une affaire]. ◉ ~ i para görmek, *dey.* Eline para geçmek. ◉ ~ i pek, *dey.* Hasis, cimri. [*Ing.* Stingy, close-fisted; *Fr.* Avare]. ◉ ~ i sıkı, *dey.* Çok tutumlu, hasis, cimri. [*Ing.* Closefisted, mean; *Fr.* Avare]. ◉ ~ i silâh tutan, *dey.* Silâh kullanabilen. [*Ing.* Cabaple of bearing arms]. ◉ ~ i sopalı, *dey.* Zorba, sert, kırıcı *(kimse).* [*Ing.* Bully, rebel; *Fr.* Rebelle, brigand]. ◉ ~ i tartısız, *dey.* Ölçüsüz. [*Ing.* Having no sense of measure, inconsiderate, rash; *Fr.* Inconsidere,-ée, irréflechi, etourdi]. ◉ ~ i terazili, *dey. esk.* Usta, becerikli, hünerli. [*Ing.* Expert, sure-handed; *Fr.* Expert, adroit, habile]. ◉ ~ i uz, *dey.* Usta, belli bir işte becerikli. [*Osm.* Mahir; *Ing.* Skilled, clever with his hands; *Fr.* Habile]. ◉ ~ i uzun, *dey.* § ❶ Hırsız. [*Ing.* Thief; *Fr.* Voleur]. § ❷ *(Hükümet, devlet hk.)* Güçlü. ◉ ~ i varmamak, *dey.* Kıyamamak, bir işi yapmaya gönlü razı olmamak. [*Fr.* Épargner]. ◉ ~ i yatkın, *dey.* Eli bir işe alışmış. [*Ing.* Skilled, having a knack; *Fr.* Habitué à un travail]. ◉ ~ i yatmak, *dey.* Eli bir işe yakışır. [*Ing.* To get used *(to work); Fr.* Avoir la main rompue à quelque chose]. ◉ ~ i yordamlı, *dey.* Eli işe yakışır. [*Ing.* Clever with his hands]. ◉ ~ i yumuk katı canlı *(yaratık), dey.* Hasis, merhametsiz. ◉ ~ i yüzü düzgün, *dey.* Yüzüne bakılır, güzelce. [*Ing.* Fairly pretty; *Fr.* Assez joli]. ◉ ~ im sende, *dey.* Birbirlerinin eline dokunmak suretiyle oynanan çocuk oyunu. [*Ing.* You're it!]. ◉ ~ ime geçersin: «*Sana haddini bildireceğim an gelir, bana muhtaç olursun*» anlamında. ◉ ~ imi sallasam ellisi, saçımı (başımı) sallasam tellisi, *h.d. dey.* «*Bir işaretim üzerine dilediğim kadar ve dilediğim gibi istekli çıkabilir*» anlamında. [*Ing.* I have only to beckon]. ◉ ~ in gözündeki çöpü görüp de kendi gözündeki direği göremek, *dey.* Başkalarının en ufak kusurlarını, pürüzlü taraflarını gördüğü tenkit ettiği halde kendi kusur ve eksikliklerinin farkında olmamak. ◉ ~ inde avucunda nesi varsa, *dey.* Ne malı varsa sonuna kadar, neye sahipse [*Ing.* Everything he possesses; *Fr.* Tout son avoir]. ◉ ~ inde bulundurmak. *dey.* Bir şeyi, gerekebilir düşüncesiyle saklamak. ◉ ~ inde bulunmak (olmak), *(bir şey),* O şeye sahip bulunmak, sahip olmak. [*Ing.* To be owned*(by)*]. ◉ ~ inde ekşimek, *dey.* Sürüncemede kalmak. [*Ing.* To go flat in someone's hands *(project delayed for too long a time)*]. ◉ ~ inde kalmak, *dey.* Bir şeyi veya bir işi elden çıkaramamak. [*Ing.* To be left in somebody's hands. ◉ ~ inde olmak *(bir iş), dey.* İsteyince o işi yapabilmek. [*Ing.* To be within one's utmost]. ◉ ~ in den almak, *dey.* Birini sahip olduğu şeyden yoksun bırakmak. [*Ing.* To buy straight from the producer or maker]. ◉ ~ inden geleni ardına (arkasına) koymamak, *dey.* Her türlü kötülüğü yapmak. ◉ ~ inden geleni komasın, *dey.* «*Elinden ne gelirse yapsın*» anlamında bir meydan okuma sözü. [*Ing.* Let him do his worst for all I care]. ◉ ~ inden gelmek, *dey.* Yapabilmek. [*Ing.* To be within one's capabilities]. ◉ ~ inden geleni yapmak, *dey.* Her çareye başvurmak. [*Ing.* To do one's best, to leave no stone unturned; *Fr.* Tout essayer, essayer par tous les moyens]. ◉ ~ inden hiç bir şey kurtulmamak, *dey.* Her şeyi becerebilmek. [*Ing.* To be nothing one can't do]. ◉ ~ inden iş çıkmamak, *dey.* Çabuk iş görememek, beceriksiz olmak. [*Ing.* Slow-working, incapable of finishing a job]. ◉ ~ inden kaza çıkmak, *dey.* İstemeyerek bir suç işlemek. ◉ ~ inden kurtulmak, *dey.* § ❶ Birinden kaçmayı başarmak. § ❷ Yanından uzaklaşmak. § ❸ *(cisimler hk.)* Elden kaymak. ◉ ~ inden (hiç bir şey) kurtulmamak. *dey.* Her işin altından kalkabilmek, çok becerikli olmak. ◉ ~ inden tutmak*(birinin), dey.* Yardım etmek, kayırmak. [*Ing.* To help, protect; *Fr.* Aider]. ◉ ~ ine ağır, *dey.* Elinden çabuk iş çıkmayan. [*Ing.* Slow, slow worker]. ◉ ~ ine almak, *dey.* § ❶ Buyruğu altına almak. § ❷ Bir işi kendi yapmaya başlamak. [*ing.* To take in hand, to take (charge of); *Fr.* Prendre en main]. ◉ ~ ine ayağına kapanmak (sarılmak, düşmek), *dey.* Birine çok yalvarmak. [*Ing.* To implore; *Fr.* Implorer]. ◉ ~ ine bakmak *(bir kimsenin), dey.* § ❶ O kimsenin yardımıyla geçinmek. [*Ing.* To depend on another for one's living; *Fr.* Attendre le secours de qn]. § ❷ Ne getirdi diye gözlemek. [*Ing.* To look at someone's hands to see what has been brought]. ◉ ~ ine çabuk, *dey.* Eli çabuk iş gören. [*Osm.* Çâbük-dest; *Ing.* Quick-handed; *Fr.* A la main leste]. ◉ ~ ine doğmak *(Biri ötekinin), dey.* Yaşlı bir kimse birinin çocukluğundanberi yakından tanımak. ◉ ~ ine düşmek, *dey.* § ❶ İstemediği kimsenin buyruğu altına girmeye mecbur olmak. [*Ing.* To fall into someone's hands; *Fr.* Tomber sous (entre, dans) la main de quelqu'un]. § ❷ Yakalanmak. [*Ing.* To be caught, seized; *Fr.* être saisi]. ◉ ~ ine eteğine doğru, *dey.* Temiz kalbli, akman, iyi niyetli, sîlî. [*Osm.* Afif; *Ing.* Pure, well-conducted, decent; *Fr.* Loyal, chaste]. ◉ ~ ine eteğine sarılmak, *dey.* Çok yalvarmak. [*Ing.* To plead and implore; *Fr.* Implorer]. ◉ ~ ine geçmek, *dey.* Almak eylemine konu olmak. ◉ ~ ine gelmek, *dey.* Hemen kolayca bulmak. [*Ing.* To find easily; *Fr.* Trouver facilement]. ◉ ~ ine kalmak *(birinin), dey.* Ondan başka yardımcısı olmamak. [*Ing.* To be left in somebody's hands]. ◉ ~ ine ne geçerse, *dey.* Ne bulursa. ◉ ~ ine sağlık, *dey.* Eliyle güzel bir şey yapana söylenen oksama sözü. [*Ing.* Well done!; *Fr.* Bravo! Très bien]. ◉ ~ ine su dökememek *(birinin), dey.* Birinin üstün bir kimseyle kıyaslanamayacak durumda olduğunu belirtir. [*Ing.* He is much inferior; *Fr.* Ne pas être comparable]. ◉ ~ ini ağır tutmak, *dey.* Yaptığı işi ağırdan almak. ◉ ~ ini ayağını kesmek *(bir yerden), dey.* Uğramaz olmak. [*Ing.* To stop going *(to some place),* to stop somebody from coming *(to a place)*]. ◉ ~ ini ayağını öpmek, *dey.* ◘ Eline, ayağına kapanmak. ◉ ~ ini çabuk tutmak. *dey.* İşini çabuk görmek. [*Ing.* To be quick, to hurry up; *Fr.* Se dépêcher, se hâter]. ◉ ~ ini eteğini (ayağını) çekmek, *dey.* Uzun zaman yapagelditği bir işten çekilmek, ilgisini kesmek. [*Ing.* To cease to frequent *(place),* to cease doing *(something)*]. ◉ ~ ini kalbine *(vicdanına)* koyarak *(söylemek, düşünmek, hüküm vermek), dey.* Adaletten ayrılmayarak. [*Fr.* En mettant la main sur sa conscience]. ◉ ~ ini kana bulamak, *dey.* Birini öldürmek. [*Ing.* To kill, murder; *Fr.* Tuer, meurtre]. ◉ ~ ini kesmek, *dey.* Vaz geçirmek, yapılmasını engellemek. [*Ing.* To stop somebody from doing something]. ◉ ~ ini kolunu bağlamak *(birinin), dey.* Bir şey yapamayacak hale getirmek. [*Ing.* To prevent from action]. ◉ ~ ini kolunu sallaya sallaya gelmek, *dey.* Gerektiren hiç bir armağan veya işe yarar bir şey getirmeksizin gelmek. [*Ing.* To come empty-handed; *Fr.* Venir les mains vides, venir bredouille]. ◉ ~ ini kolunu sallaya sallaya gezmek, *dey.* Pervasızca, kimseden çekinmeden dolaşmak. [*Ing.* To walk about without fear]. ◉ ~ ini oynatmak, *dey.* Parayı esirgememek. [*Ing.* To tip, to give money; *Fr.* Donner de l'argent]. ◉ ~ ini sıcak sudan soğuk suya sokmamak, *dey.* Evde hiç bir hizmete el sürmemek, pek nazlı alışmış olmak. [*Fr.* être habitué à la mollesse]. ◉ ~ ini veren kolunu alamaz *(birine), dey.* Bir kimsenin, ufak bir hoş görürlükle karşılaşınca insanı daha büyüklerine de zorladığını anlatır. [*Ing.* If you give him your hand you will lose your whole arm]. ◉ ~ ini vicdanına koymak, *dey.* Doğru ve insaflı konuşmak. [*Ing.* To behave consciously; *Fr.* Mettre la main sur sa conscience]. ◉ ~ ini yıkamak *(bir şeyden), dey.* O şeyden vaz geçmek. ◉ ~ ini yumak, *esk. dey.* Sorumluluğu üzerine almamak, vaz geçmek. [*Ing.* To ab-

andon, to withdraw *(from)*]. ◉ **— iyle koymuş gibi bulmak,** *dey.* Aradığını kolaylıkla bulmak. ◉ **— inin altında olmak,** *dey.* İstediği ve muhtaç olduğu her an bir şeye sahip olmak. [*Ing.* To be at hand, to be available; *Fr.* Avoir sous la main]. ◉ **— inin hamuruyla erkek işine karışmak,** *dey. (Kadınlar hk.)* Beceremeyeceği işler yapmaya kalkışmak. [*Fr.* S'ingerer aux affaires sans penser son incapacité]. ◉ **— inin körü** *dey.* Sinirlenince birisini terslemek için söylenir. *(İsrarlı anlayışsızlık karşısında).* [*Ing.* What nonsense! Shut up!; *Fr.* Quelle bêtise! quelle blaguel taisez-vous donc!] ◉ **— le tutulacak tarafı kalmamak.** *dey.* Sağlam tarafı kalmamak. ◉ **— le tutulacak tarafı olmamak,** *dey.* Hiç bir değerli tarafı olmamak. ◉ **— ler yukarı!,** *dey. «Ellerini kaldırarak teslim ol!»* anlamına gelir. [*Ing.* Hands up!; *Fr.* Haut les mains! les mains en l'air!]. ◉ **— lerde gezmek,** *dey.* Çok sevilmek. [*Ing.* To be very popular; *Fr.* Être populaire]. ◉ **— lerim yanıma gelecek,** *dey. «Bir gün nasıl olsa ölüp Allah'ın huzurunda yaptıklarımın hesabını vereceğim, onun için doğrudan ayrılmam»* alamına gelir. [*Ing.* I can't lie, I must tell the truth *(for I shall die some day)*]. ◉ **— lerin dert görmesin!** *dey. «Allah senden razı olsun»* anlamında iyi dilek sözü. [*Ing.* May your hands never see a trouble]. ◉ **— ini belli etmek,** *(iskambilde)* Elindeki kâğıdı eşinin tahmin etmesine imkân verecek şekilde oynamak. ◉ **— inle ver, ayağınla ara,** *dey.* Ödünç aldığı şeyi keri vermeyi savsaklayanlar hakkında yakınma olarak söylenir. [*Ing.* You cannot expect him to pay his debt quickly]. ◉ **adak —** *i, ark.* § ❶ Adak olarak kullanılan bronz veya mermer el. [*Fr.* Main votive] § ❷ Daha önce Mısırlılarca da kullanılan, ucunda el bulunan değnek. ☆ *Eşanl.* **Sırtkaşıyan.** [*Ing.* Back-scratcher; *Fr.* Main votive, gratte-dos]. ◉ **adaletin — i,** *ark.* Fransa kraliyet asasının ucunda adaletin kudretini temsilen bulunan fildişi el. *(14. yüzyılda paralarda ve mühürlerde görülür).* [*Ing.* Hand of justice; *Fr.* Main de justice]. ◉ **armonik —,** *müz.* Notaları, nota gruplarını hatırlamak veya okumak için Ortaçağ'da sık sık kullanılan usul. ☆ *Eşanl.* **gidon el.** [*Ing.* Harmonic hand; *Fr.* Main harmonique, main guidonienne]. ◉ **bir — i yağda, bir — i balda,** *dey.* İstediği her şeye sahip. [*Ing.* He is very comfortable or well-to-do, he is rich; *Fr.* Très riche]. ◉ **dört — le sarılmak,** *dey.* ◘ **Dört.** ◉ **emin — lerde bulunmak,** *dey.* Güvenilir kimselerin yanında bulunmak. [*Fr.* Être en bonnes mains]. ◉ **iki — oynamak** *(iskambilde).* Bir oyunu iki parti oynamak. ◉ **iki — im yakanda olsun!,** *dey. «Hakkımı helâl etmiyorum», «Yaptıklarının hesabını öbür dünyada soracağım»* anlamına gelir. ◉ **maymun —** *i, patol.* Bazı kas bozukluklarında, dış aya budu *(tenar),* iç aya budu *(hipotenar)* ve kemik ara kaslarının bozulması sebebiyle elin aldığı çirkin görünüş. [*Ing.* Monkey hand; *Fr.* Main de singe]. ◉ **sızıntılı —,** *patol.* Elin sirengomiyeli'de, bazı miyopatilerde ve eski yarım inmelilerde görülen kendine özgü görünüşü. ◉ **valz —** *i, patol.* Bazı kas kôrelmelerinde elin duruşu. *(El önkola doğru gerilmiş, parmaklar bükülmüştür).* [*Ing.* Preacher's hand, benediction hand; *Fr.* Main de predicateur].

— açmak, *dey.* § ❶ Dilenmek. [*Ing.* To beg for alms; *Fr.* Tendre la main, mendier]. § ❷ *(iskambilde)* Briç gibi eşli kâğıt oyunlarında partönerinin oynayacağı oyunda diğer oyuncunun elindeki kâğıtları yere açması.

— alıcısı, *sin.* Elde taşınabilir yapıda, hafif alıcı. [*Ing.* Hand camera, portable camera; *Fr.* Caméra à main, caméra portable].

— alışkanlığı, *dey.* Bir sanat işinde alışmakla amell olarak kazanılan kolaylık ve o işe alışkanlık: *El alışkanlığı olmayan bir duvarcı ustası duvar örerken taş veya tuğlaları tertipte güçlük çeker.* [*Osm.* Meleke; *Ing.* Practice; *Fr.* Pratique].

— alıştırmak, *dey.* (a) Bir sanat eserini yapmadan önce talim ve meşk mahiyetinde şeyler yaparak elin acemiliğini gidermek; (b) Bir güzel yazı yazmadan evvel bazı harfler yazarak ele meleke kazandırmak. [*Osm.* Meşk etmek, mümarese yapmak; *Ing.* To exercise; *Fr.* S'exercer].

— almak, *dey.* § ❶ Tarikatlar devrinde, bir mürit, mürşidinden başkalarına yol göstermeye iznini almak. § ❷ Bir sanatı yapmak üzere ustasınca izinli kılınmak. § ❸ *(iskambilde)* Rakibinin oynadığı kâğıdın daha kuvvetlisini oynayarak el kazanmak. ☆ *Karş.* **El vermek.**

— altı, *dey.* ◘ **Maiyet.**

— altında, *dey.* Hazır kolayca alınabilecek yerde. [*Osm.* Müheyya; *Ing.* Available, disposable; *Fr.* Sous la main, à portée de la main].

— altından, z. Gizlice, kendini göstermeksizin. [*Osm.* Hafiyyen; *Ing.* Secretly, clandestinely; *Fr.* Sous main, en sous main, furtivement, sournoisement, en secret].

— altlığı, *san.* Hattatların yazı yazarken kâğıdı kirletmemek için ellerinin altına koydukları kâğıt, kürk veya deri parçası. [*Ing.* Blotting-pad, writing pad; *Fr.* Sous-main]. ☆ *Eşanl.* **altlık.**

— arabası, ◘ **Araba.**

— arabası yürüyüşü, *cimn.* Cephe duruşunda bulunan birinin eşi tarafından ayak bileklerinden kaldırılarak eller üzerinde ileri geri *(öne-arkaya)* yürütülmesi, sıçratılmasıyle yapılan bir çeşit alıştırma.

— arabasına binmek, *arg.* İstimnâda bulunmak: *Ne yaparsın işler ayaz, bugünlerde el arabasına biniyoruz.* [*Ing.* To masturbate, to beat the meat; *Fr.* Masturber].

☆ *Eşanl.* **asılmak, tek kürek Yalova yapmak, otuz bir çekmek.**

— araçları, *cimn.* Cimnastik alıştırmalarında kullanılan top, lobut, değnek, kasnak v. b. hafif araçlar. [*Ing.* Manual apparatus; *Fr.* Appareils manuels].

— aşırma, *müz.* Yaylı çalgılarda sol elin gidip gelmesi. *(Eskiden bu kelime elin sap üzerindeki duruş değişikliğini, dokunağın daha üstünde yer almasını belirtirdi).*

— atmak *(bir işe),* *dey.* § ❶ Karışmak. § ❷ Bir işe girişmek. [*Osm.* Teşebbüs etmek; *Ing.* To lay hands *(upon),* to seize; *Fr.* Mettre la main à l'oeuvre, entreprendre].

— ayak (etek) çekilmek, *dey.* Herkes uykuya dalıp ortalık sessiz kalmak, ıssızlaşmak, sessizleşmek. [*Ing.* People to withdraw or to go to bed, to become quiet, to be deserted *(of streets at night)*].

— ayası, *anat.* § ❶ Elin bilekle parmaklar arasındaki iç kısmı, avuç içi. [*Ing.* Palm. *Fr.* Paume]. § ❷ Eldivenin parmaklarının dip kısmı ile başparmak arasında kalan kısmı.

— ayası atardamarı, *anat.* Önkol atardamarının nabız olduğu kısmından ayrılan kolu. *(Dış aya budu kabarıklığının zemininden geçtikten sonra dirsek atardamarıyle birleşerek yüzeysel aya kemerini meydana getirir).* [*Lat. Arteria plantaris lateralis; Ing.* Plantar artery; *Fr.* Artère plantaire].

— ayası-taban belirtisi, *patol.* Tifo, ileri derecede eklem romatizması, verem gibi bazı bulaşıcı ağır hastalıklarda görülen belirti. *(El ayaları ve ayak tabanları kendine özgü sarı bir renk alır. Ayrıca, hastanın iyileşmesi sırasında, yine aynı yerlerde çokça döküntü olur).* [*Ing.* Palmoplantar sign Filipovitch's; *Fr.* Signe palmo-plantaire].

— aynası, ◘ **Ayna.**

— bagajı, *hava.* Bir uçakta yolcunun beraberinde taşıdığı ve çoğunlukla bagaj hakkı dışında kabul edilen el çantası ebadında küçük parça. [*Ing.* Hand baggage; *Fr.* Bagage à main].

— bağlamak, *dey.* Saygı için ellerini göbeğinin üstüne kavuşturup durmak. [*Ing.* To join the two hands in front of the body in an attitude of respect; *Fr.* Joindre les mains et se tenir debout pour faire honneur].

— baltası, *(Tarih öncesi devirde)* Badem şeklinde her iki yüzü yontulmuş çok yaygın bir taş âlet. *(Şekli ve boyu çok değişik olabilen el baltası, alt paleolitik devrin tipik âletidir. Anadolu'da ilk el baltası 1894'te J. E. Gautier tarafından Birecik yakınlarında bulundu.)*

— baskısı, *matb.* Baskı için hazırlanmış ve boya verilmiş bir baskı kalıbından, bir baskı plakasından bir makine veya prova tezgâhı yardımıyle veya kâğıdı elle sürterek veya bir tahta parçası kullanarak yapılan baskılar. Bu baskıda çıkan resim kalıbın tersi, yani sağlar sola, sol taraf sağa gelmiş şekildedir. Bir fotoğraf kopyası baskı değildir, çünkü ne bir kalıp, ne boya verme ne de bir basma yoktur. En kıymetli el baskıları sanatkârların kendi oydukları *(tahta, linol, metal gravür)* kalıplarından kendileri veya kontrolları ile yapılan baskılardır. [*Ing.* Impression, print; *Fr.* Impression].

— basmak, *dey.* Kutsal kitaplardan biri üzerine el koyarak ant içmek. [*Ing.* To swear *(by placing one's hand on something sacred); Fr.* Jurer sur un livre saint].

— başı, *dey.* Oyunda başkanlık eden kimse. [*Ing.* Leader in a game].

— başparmağı, *anat.* Elin en kısa ve en kalın parmağı. [*Osm.* Ephamülyed; *Lat. Pollex; Ing.* Thumb; *Fr.* Pouce].

— başüstü duruşu, *cimn.* Alnın ve ellerin oluşturduğu üçgen dayanak yüzeyinde dikeye kalkma. [*Ing.* Head-standing; *Fr.* Station renversée en pose de tête *(avec appui de la tête)*].

— bebek gül bebek, *dey.* Nazlı, şımarık. [*Ing.* Spoiled, coy; *Fr.* Capricieux,-euse, gâté].

— bende, *dey.* Birbirine elle dokunup kaçarak oynanan bir çocuk oyunu. [*Ing.* You're it!].

— bezi, *dey.* Islatılarak el silinen bez. [*Ing.* Hand towel; *Fr.* Serviette de toilette, essuie-mains].

— bıçağı, ◘ **Bıçak.**

— bıçkısı, ◘ **Bıçkı.**

— bileği, *anat.* Elle kolun birleştiği yer; önkol kemikleriyle tarak kemikleri arasında iki sıra üzerine dizilmiş, sekiz küçük kemikten meydana gelen, elin yukarı kısmı. [*Osm.* Rusgulyed; *Lat. Carpus; Ing.* Wrist; *Fr.* Carpe, poignet].

— bileği kemiği, *anat.* ◘ **Kemik.**

— bir etmek, *dey.* Bir işte güçleri birleştirmek. [*Ing.* To cooperate; *Fr.* Cooperer].

— birliği, § ❶ Bir işte beraberlik; bir iş yapmak için birleştirme. [*Osm.* Teşrik-i mesai; *Ing.* Cooperation, collaboration; *Fr.* Coopération, Collaboration]. ☆ *Eşanl.* **dayanışma.** § ❷ ◘ **imece.** § ❸ *huk.* ◘ **İştirak halinde mülkiyet.**

— birlikli, *dey.* El birliğiyle yapılan. [*Ing* Together; *Fr.* Ensemble].

— bombası, *sil.* ◘ **Bomba.**

— breylzl, *tekn.* ◘ **Dril.**

— bulmak, *dey. h.d.* Yardımcı, arkacı *(dost)* bulmak. [*Ing.* To find a helping hand; *Fr.* Trouver un aide, un assistant].

— burgusu, ◘ **Burgu[1].**

— cenderesi, *mek.* ◘ **Cenderе.**

— çabukluğu, *dey.* ❶ Bir şeyi çabucak ve ustalıkla yapabilme. [*Ing.* Dexterity; *Fr.* Adresse des mains, dextérité]. ❷ Hokkabaz ve bu gibi oyunlar yapanların ellerindeki şeyleri seyredenlere göstermeksizin büyük bir ustalıkla değiştirmeleri veya kaybetmeleri. Bu deyimle süratten çok **kandırmak** ve göz **aldatmak** anlamı vardır. [*Ing.* Dexterity, sleight of hand; *Fr.* Escamotage, tour de main].

— çekici, *tekn.* ◘ **Çekiç.**

— çekmek, *dey.* Yapmaktan vazgeçmek. [*Osm.* Sarfı nazar etmek; *Ing.* Withdraw; *Fr.* Renoncer].

— çektirmek, *dey.* Geçici olarak işinden uzaklaştırmak.

— çevirme, *cimn.* Ele, bilek eklemlnin verdiği imkân oranında bileşik eksende daire çizdirme. [*Ing.* Hand-circling; *Fr.* Circumduction des mains].

— çırpmak, *dey.* Alkışlamak, el vurarak çağırmak. [*Ing.* To applaud; *Fr.* Applaudir, battre des mains].

— damarlı yaprak, ◘ **Elsi yaprak.**

— (Ne sihirdir ne keramet) — çabukluğu marifet, *dey.* Ustaca ve çabucak yapılan işler için söylenir. [*Ing.* Sleight of hand, legerdemain; *Fr.* Passe-passe, tour d'adresse, magie blanche].

— **dayamalık**, *res.* Ressamların resim yaparken fırça tutan sağ ellerini dayamak için kullandıkları 1 m. kadar uzunluğunda yuvarlak, hafif değnek. Bu değneğin uç tarafında bezden veya deriden küçük bir toparlak olup, burası büyük tablolarda muşambanın üzerine dayanır ve fırça tutan elini de titrememesi için bu değneğin üzerine dayayarak resim yapılır. El dayamalıklar sol elle ve boya tablasıyle, yani paletle birlikte tutulur. [*Ing.* Maulstick; *Fr.* Appui-main].

— **defteri**, *ikt.* İşlemden sonra kaydedilen defter; bazı muhasebe sistemlerinde, yevmiyede silinti ve kazıntı yapmamak için işlem önce müsvedde defterine kaydedilir. [*Ing.* Hand-book; *Fr.* Main-courante].

— **değirmeni**, Sapı elle çevrilebilen, kahve ve baharat gibi şeyler övütmede kullanılan küçük değirmen. [*Ing.* Handmill, coffee-grinder; *Fr.* Moulin à main].

— **değiştirerek halat çekmek**, *den.* Bir halatı evvelâ bir el, sonra öteki el ile düzenli olarak çekmek. *Fr.* Haler main sur main].

— **değiştirmek**, *dey. (Eşya hk.)* Bir kimseden çıkıp da başka bir kimsenin malı olmak. [*Ing.* To change hands; *Fr.* Changer de mains].

— **değmemiş**, *dey.* Hiç kullanılmamış, dokunulmamış, çok yeni. [*Ing.* Untouched, intact, quite new; *Fr.* Tout neuf].

— **dikişi**, ◘ **Dikiş**.

— **dizgisi**, *matb.* Hurufat kasalarından elle dizgi yapan dizgi işçisi *(mürettip)*. Bu ayırma, otomatik yazı dizme makineleri icat edildikten sonra yapılmıştır. [*Ing.* Hand composing; *Fr.* Composition à la main].

— **dizüstü duruşu**, *cimn.* Vücudun, gövde koşut olmak üzere eller ve dizler üstünde, yere dayalı bulunduğu durum. [*Ing.* Horizontal kneeling; *Fr.* St. Quadrupèdique à genoux].

☆ *Eşanl.* **bank duruşu**.

— **donanımı**, *tekn.* ◘ **Donanım**.

— **döveni**, ◘ **Döven**.

— **elde baş başta**, *dey.* Çaresiz kalmış. [*Ing.* Bereft of everything; *Fr.* La perte et le gain s'annulent].

— **elden üstün**, *at.* Herkesin kendinden üstün biri bulunacağını anlatan deyim. [*Ing.* Everyone has his master].

— **elden üstün tutmak**, *dey.* Herkesin kendinden üstünü olmak.

— **elden üstündür arşa çıkınca**, *at.* Bir insan, kendisinden üstün bir başkasının varlığını bilmeli ve alçak gönüllü olmalıdır. [*Ing.* Everyone has his master].

— **ele**, *dey.* ❶ Birbirinin elini tutarak. [*Ing.* Hand in hand; *Fr.* Main dans la main]. § ❷ Birlikte, beraberce. [*Ing.* All together; *Fr.* Tout ensemble].

— — **üstünde kimin eli var**, *çocuk oyun.* Ebenin sırtına konan ellerden en üstündekinin kime ait olduğunu bulma oyunu. [*Ing.* Whose hand is on top?; *Fr.* Main chaude].

— **ele vermek**, *dey.* Bir iş hususunda birleşmek, birlik olmak. [*Ing.* To join forces, cooperate; *Fr.* S'unir et faire des efforts communs, coopérer].

— **emeği**, *dey.* Elle çalışma ve bunun karşılığı. [*Ing.* Manual labour; *Fr.* Travail manuel, main-d'œuvre].

— **ense**, *sp.* Yağlı Türk güreşinde bir oyun. [*Ing.* A hold whereby the opponent's throat and back of neck are pinioned].

— **ense çekme**, *sp.* Rakibin ensesine yapışan elle onu ensesinden öne doğru çekme hali.

— **ense çekmek**, *sp. dey.* Güreşte kolunu hasmın boynuna getirip baş parmağı gırtlağa, dört parmağı da enseye geçirerek hasmı çekmek.

— **erimi**, *h.d.dey.* Fazla uzakta olmayan, elin ulaşabileceği uzaklıkta. [*Ing.* Arm's length; *Fr.* À distance].

— **ermez ,güç yetmez**, *dey.* Bir iş karşısındaki güçsüzlüğü, çaresizliği anlatmak için kullanılır. [*Ing.* Helpless in the face of a difficult situation].

— **eşyası**, ◘ **El bagajı**.

— **etek çekilmek**, *dey.* Tenhalaşmak. [*Ing.* To be through with something, to withdraw; *Fr.* Être evacue, devenir désert].

— **etek öpmek**, *dey.* ❶ Bir işi yaptırmak için yalvarmak: [*Ing.* To implore; *Fr.* Prier avec persistance]. ❷ Yaltaklanmak. [*Ing.* To flatter; *Fr.* Flatter].

— **(etek) öpmekle ağız (dudak) aşınmaz**, *at.* Birisine aşırı saygı göstermenin, maddî bir zarar vermeyeceğini anlatır.

— **el ile, değirmen yel ile**, *at.* Bir el diğer bir elin *(bir kimse başka bir kimsenin)* yardımıyle iş yapabilir.

— **etkinliği**, *eğt.* Çocuğun gördüğü, öğrendiği ve duyduğu şeyi eğitim değeri bulunacak şekilde elle yaparak anlatma etkinliği.

— **falı**, *falc.* Avuç içindeki çizgilerle insan şahsiyetinin ve kaderinin ilişkisini araştıran falcılık kolu. [*Ing.* Chiromancy, palmistry; *Fr.* Chiromancie].

— **freni**, *atom.* Hareket halinde olmayan bir taşıtı, olduğu yerde tesbit etmek için kullanılan fren. [*Ing.* Lever brake, handbrake; *Fr.* Frein à main]. ◘ *ŞEKİL: 424.* — **OTOMOBİL PANOSU**; *ŞEKİL: 208.* — **FREN.**

— **feneri**, ◘ **Fener**.

— **flaması**, *den.* Savaş gemileri veya savaş gemileriyle kara istasyonları arasında haberleşmede kullanılan kısa gönderli dört köşe sancaklar. Bunlar arazinin tabii durumuna uyacak bir veya iki renk şaliden yapılır.

☆ *Eşanl.* **el simaforu**.

— **fleşini**, *den.* Gemilerde ve işaret istasyonlarında geceleyin haberleşmek için kullanılan bir çeşit fener. Bunların içinde mum veya gaz yakılır.

— **hafifliği**, *dey.* Bir sanat eserini yapmakta elin serbest ve hafif olarak işleyebilmesi. [*Ing.* Light-handedness; *Fr.* Légereté de main].

— **havlusu**, Elleri kurulamaya yarayan küçük havlu. [*Ing.* Hand-towel; *Fr.* Essuie-main].

☆ *Eşanl.* **elsilek** *(Sinop)*.

— **ısıtacağı**, Eskiden elleri ısıtmakta kullanılan, içinde kızdırılmış maden parçası ve ya ateş bulunan, kafesli madenden içi oyuk küre. *(Bugün, aynı amaçla kullanılan, akümülatörlü, yuvarlak ve yassı, küçük madenî kab)*.

— **ilânı**, *dey.* Halka dağıtılan ve ufak kâğıtlara basılan ilân. [*Ing.* Handbill; *Fr.* Feuille volante].

— **ile (-le)**, *dey.* El yordamı. *(marifeti)* ile. [*Ing.* By hand; *Fr.* Manuel, elle].

— **ile çekmek**, *den.* Bir halatı, bir yomayı el ile çekmek. [*Ing.* To underrun; *Fr.* Paumoyer].

— **ile (-le) tutulur**, *dey.* Gayet açık ve belli.

— **ile yapılan**, ◘ **El işi**.

— **ile yedeklemek**, *den.* Bir sandalı, üzerinde el ile tutulacak takma parça halatlar bulunan bir yedek halatla ve bu parçalardan tutarak çekmek.

— **ile yukarı çekilmek**, *den.* Bir halata el ile asılarak kendini yukarıya çekmek.

— **ile yükleme**, *döş.* Yakıtın kazana kürek veya araba ile atılması.

— **incesi**, *den.* Gemiden gemiye veya gemiden sahile veya sahilden gemiye veya her hangi bir yere doğrudan doğruya alınması, verilmesi, iliştirilmesi güç olan halatların çımalarına bağlanış savrulan ve bu gibi daha bir çok maksatlarla aynı tarzda kullanılan 1 . 1,5 burgatalık savlolar. Bunların çımalarına mümkün olabilen mesafeye kadar savurabilmek için uygun ağırlık *(ağaçtan veya içersine kum doldurulmuş ve ağzı dikilmiş branda torbadan ibaret)* bağlanır.

— **iskandili**, *den.* Limanlara girip çıkarken, ilerlenen ve yaklaşılan yerlerin derinliğini ölçmekte kullanılan, ucuna beş kilo ağırlığında kurşun bağlanmış üzeri taksimatlı bir savlodan ibaret iskandil.

— **işareti**, *matb.* Eskiden, kitap içindeki bazı notlara veya işaretlere dikkati çekmek için bu kısmın üzerine basılan, işaret parmağı dışındaki bütün parmakları kapalı bir el biçiminde baskı işareti. *(Bugün, bu işaret, ancak bazı sözlüklerde ve gazetelerde kullanılır.* [*Fr.* Main].

— **işçiliği**, *ağ.iş.* Eşyanın makine kullanmadan yapılan bölümlerine harcanmış işçi emeği. [*Ing.* Hand-workmanship].

— **işçisi**, *terz.* ◘ **işçi**.

— **işi**, *dey.* § ❶Elle yapılan. [*Ing.* Manual, hand-made; *Fr.* Manuel,-elle]. § ❷ *eğt.* Çocukların elini işe alıştırmak için okullarda kâğıt, mukavva, tahta gibi şeylerle yaptırılan çalışmalar. [*Ing.* Hand-work, manual work; *Fr.* Travail manuel].

— **(ayası) kadar**, *dey. (Yeni doğan çocuklar hk.)* Çok küçük. [*Ing.* Very small; *Fr.* Tres petit,-e].

— **kâğıdı**, *matb.* Makine ile yapılan kâğıtlardan başka, tekne içinde hazırlanan kâğıt hamurundan el ile ve el elekleriyle yapılan kâğıtlar. Bunların kenarları tırtıklı ve kâğıtları düzgün cilâlı değildir. [*Ing.* Hand-paper; *Fr.* Papier à la main].

— **kaldırmak**, *dey.* § ❶ Karşı gelmek, vurmağa kalkışmak. [*Ing.* To lift the hand *(to strike)*; *Fr.* Frapper, battre, lever la main]. § ❷ *(Kalabalık toplantılarda)* Oy vermek söz istemek. [*Ing.* To raise a hand; *Fr.* Lever la main].

— **kandili**, Eski zamanlarda içine yağ konarak bir kenarındaki emziğine geçirilmiş fitili yakmak ve elde taşımak suretiyle kullanılan küçük toprak kap. [*Ing.* Antique lampe; *Fr.* Lampe antique].

☆ *Eşanl.* **çırağ**.

— **kantarı**, Elde tutularak öteberi tartmaya yarayan küçük yaylı kantar. [*Ing.* Hand-balance; *Fr.* Peson à main].

— **katmak**, *dey.* Bir işe karışmak. [*Osm.* Müdahale etmek; *Ing.* To interfere, to have a hand *(in)*; *Fr.* Interférer].

— **kavuşturmak**, *dey.* ◘ **El bağlamak**.

— **kazanı ile aş kaynamaz**, *at.* Ödünç alınan malla işler yürümez.

— **kesme**, *sp.* (*Basketbol'de*) Bir oyuncunun, karşı takımdan çembere atış yapanın elini tutarak kural dışı sayı yapmasını engellemesi. [*Ing.* Foul].

— **kesmek**, *dey.* Yapmaktan vaz geçmek. [*Ing.* To give up; *Fr.* Renoncer à, abandonner].

— **kiri**, *dey.* Kolayca vaz geçilir, atılır *(şey)*. [*Ing.* Something one can easily give up].

— **kitabı**, *matb.* Bütün bir bilgi sahası, bilgi ihtisasını bir tek cilt içinde toplayan kitap. Çoğunlukla el altında bulunması ve sık sık içine bakılması gerekir. Sözlükler, meslek ansiklopedileri, tarifeler gibi. [*Ing.* Handbook, compend; *Fr.* Compendium].

— **koymak**, *dey.* § ❶ Yetkili olanlar, bir sorun veya olayı ele almak. [*Fr.* Mettre la main *(à quelque chose)*]. § ❷ Hükümet bir malı veya bir kuruluşu kendi buyruğuna almak. [*Ing.* To lay hands upon, to seize; *Fr.* Mettre la main sur qch, saisir].

— **kuklası**, *tiy.* Eski Türk kuklasında, ayakları olmayan, içine el sokularak oynatılan kukla. Avrupa'da, daha çok Almanya ile Avusturya'da yayılmıştır. [*Ing.* Hand puppet; *Fr.* Marionette à main].

— **leğeni**, Eskiden yemeklere oturulmadan evvel ve sonra elleri yıkamak için kullanılan büyük ve çukurca bir tabak şeklinde madenî veya sırlı topraktan kap. [*Ing.* Hand-bowl; *Fr.* Cuvette].

— **mahareti**, ◘ **El ustalığı**.

— **matkabı**, *tekn.* ◘ **Dril**.

— **matrisi**, *matb.* Dizgi makinelerinde her zaman kullanılmayan harf ve işaretlere ait matrisler; bunlar makine klavyesi yanında bir yerde bir kutu içinde durur, gerektiği zaman elle alınarak yerine konur. [*Ing.* Matrix of cass; *Fr.* Matrice du casseau].

— **merdiveni**, Dayama merdiven. [*Ing.* Ladder; *Fr.* Échelle].

— **oğuşturmak**, *dey.* Şaşkınlıktan ne yapacağını bilememek.

— **ölçü âleti**, Eldivencilerin elin ölçüsünü almak için kullandıkları âlet.

— **öpmek**, *dey.* Yaşlı veya saygı gösterilmesi gerekli kimselerin elini ağza, sonra alna götürmek. [*Ing.* To kiss hand; *Fr.* Baiser la main].

— **palangası**, *den.* Çeşitli maksatlar için kullanılan bir makara ve bir tornadan ibaret olan basit palangalar.

— **peçetesi**, *den.* Makine da[illegible] el sil-

mek üzere kullanılan pamuk ipliğinden kafes halinde dokunmuş peçeteler.

~ pençe, divan duran, *dey.* Her zaman emre itaatli ve her hizmete hazır.

~ pençe divan durmak, *dey.* Saygı için ellerini göbeğinin üstüne kavuşturup ayakta durmak [*Ing.* To stand in an attitude of respect, with joined hands, to stand ready to receive orders].

~ peşrevi, *arg.* Elle yapılan şaka ve sarkıntılık. [*Ing.* A patting, caressing].

~ presi, *math.* Matbaalarda otomatik veya motorla çalışmayıp elle veya ayakla çalıştırılan, prova baskısı veya küçük baskı işlerinde kullanılan makineler. [*Ing.* Hand-press; *Fr.* Presse à bras].

~ sakatlığı, *patol.* Elin önkola göre sürekli duruş bozukluğu. *(Sakatlık elin hareketine göre ya dirsek kemiği-tarak eklemindeki ya da döner kemik-tarak eklemindeki bozukluktan ileri gelir).* [*Ing.* Club-hand; *Fr.* Main bote].

~ sanatı, *dey.* Ufak el tezgâhlarında yapılan iş. Bir yardımcı araç kullanarak elle yapılan işlerin tümüne verilen ad. *(Oymacılık, kakmacılık, dövmecilik v.b.).* [*Ing.* Handcraft; *Fr.* Métier manuel].

~ sıkmak (sıkışmak), *dey.* Selâmlaşmak için birinin elini tutmak, tokalaşmak. [*Ing.* To shake hands; *Fr.* Serrer la main a qn, se serrer la main].

~ sokmak, *dey.* Araya girip karışmak. [*Osm.* Müdahale etmek; *Ing.* To interfere *(with)*, to put one's oar *(in)*].

~ sürmek, *dey.* Dokunmak, ele almak, ellemek. [*Ing.* To touch; *Fr.* Toucher].

~ şakası, *dey.* Birine elle iliserek yapılan şaka. [*Ing.* Practical joke; *Fr.* Jeu de main]

~ şamdanı, Saplı veya kollu ayaksız, küçük şamdan.

~ şeklinde yaprak, *bot.* ◘ Palmat yaprak.

~ taban duruşu, *cimn.* Vücudun, sırt ve uyluk yere koşut olarak eller ve tabanlar üstünde dayalı bulunduğu durum. [*Ing.* Horizontal kneeling backward; *Fr.* Pose manuelle et piédestal].

☆ *Eşanl.* ters bank duruşu.

~ taban köprüsü, *cimn.* ◘ Yüksek köprü.

~ tarağı, *anat.* ve *zool.* Elin parmaklar ile bilek arasındaki kemik parçası olup tipik olarak silindir biçiminde 5 kemikten yapılmıştır. [*Osm.* Muşt-ül-yed; *Lat.* ve *Ing. Metacarpus; Fr.* Métacarpe]. ☆ *Eşanl.* metakarpus. ◘ *ŞEKİL: 185.* — EL.

~ taşı, (a) İçinde el yıkanan taş. Eskiden bu taşlara sabunlu su konarak el bezi ile eller silinirdi; (b) Alafranga sofralarda yemekten sonra parmakları ıslatıp temizlemek için kullanılan küçük kâse şeklindeki madenî taslar. [*Ing.* Hand-bowl; *Fr.* Cuvette].

~ tazelemek, *dey.* Kuvvet yenilemek.

~ testeresi, *döş.* Elle kesme işleminde kullanılan dişli âlet. [*Ing.* Hand-saw; *Fr.* Scie à main].

~ topu, ◘ Hentbol.

~ tutmak, *dey.* Uğraştırmak, vakit kaybettirmek. [*Ing.* To take one's time over something; *Fr.* Mettre le temps à faire qch].

~ ulağı, *dey.* Elden haber götürüp getiren kimse. [*Ing.* Messenger boy; *Fr.* Messager, -ère, courrir].

~ ustalığı, *dey.* Bir işteki el mahareti ve o işi uzun süre yapmaktan elin kazanmış olduğu meleke ve hüner. [*Ing.* Manual skill; *Fr.* Adresse].

☆ *Eşanl.* el hüneri.

~ uzatmak, *dey.* § ❶ Almaya veya dokunmaya kalkışmak. [*ing.* To stretch out the hand, to extend the hand *(to)*]. § ❷ Kendine ait olmayan bir şey üzerinde hak iddia etmek.

~ uzluğu, *dey.* Ustalık. [*Osm.* Maharet; *Ing.* Skill, dexterity; *Fr.* Dextérité].

~ üstü duruş, *cimn.* Vücudun, yerde veya araçta ellere dayanarak başaşağı dikey duruşta bulunması; giderek başın geriye bükülmesini, dirseklerin gerilmesini, belin çukurlaştırılmasını gerektiren bir denge ve kol gücü alıştırması. [*Ing.* Hand-standing; *Fr.* Station renversée, *(pose manuelle)*].

☆ *Eşanl.* amut.

~ üstü duruştan dayanmalı aşma, *cimn.* Elüstü dikeyden geliştirilen dayanmalı aşma *(perende)* türü. [*Ing.* Handstand over swing; *Fr.* Renversement en partant de pose manuelle].

~ üstü duruştan kipe, *cimn.* Elüstü dikeyden devrik duruşa geçerken alınan hızla, kalçanın gerilişi ve ellerin yeri itişiyle ayağa kalkma. [*Ing.* Overswing from hand-standing; *Fr.* Coup de reins en partant de st. renversée].

☆ *Eşanl.* devril - doğrul.

~ üstü terazi, *cimn.* Vücudun, gergin ve yatay olarak ellerde dayalı ve dengede tutulduğu durum. [*Ing.* Hand-balance; *Fr.* Balance sur mains].

☆ *Eşanl.* dayanmalı terazi.

~ üstü yürüme, *cimn.* Elüstü dikey duruşta ellerle yürüme. [*Ing.* Handwalk *(walking on the hands)*; *Fr.* Marche sur les mains].

~ üstünde tutmak *(bir kimseyi), dey.* Bir kimseye büyük saygı ve sevgi göstermek. [*Ing.* To treat with great respect and honor; *Fr.* Traiter avec douceur, caresser].

~ varmamak, *dey.* Cesaret edememek, kıyamamak.

~ vermek, *dey.* § ● Yardım etmek. [*Ing.* To give *(lend)* a hand *(to someone)*, to help; *Fr.* Donner la main (à quelq'un)]. § ● Tarikatlar devrinde, mürşit, bir müride, başkalarına yol gösterme izni vermek.

~ vinci, *den.* Yük alıp vermekte kullanılan ve elle çevrilen vinçler. Çoğunlukla yelken gemilerinde görülür.

~ vurmak, *esk. dey.* § ● Birini çağırmak için iki elini birbirine çarpmak. § ● Bir işe başlamak. [*Ing.* To touch, to lay hand *(to work)*, start working; *Fr.* Se mettre au travail].

~ vurmamak, *dey.* Bir işi yapmaya yanaşmamak ve başlamamak.

~ yaprak, *mim.* ve *san.* ◘ El yaprak.

~ yarası onulur, dil yarası onulmaz, *at.* Onur kırıcı söz ve davranışlar asla unutulmaz.

~ yazısı, Basılmış olmayan ve herkesin kendi eliyle yazdığı yazı. [*Ing.* Handwriting, autography; *Fr.* Autographie].

~ yazısı hurufatı, *matb.* Eskiden özellikle litografide kullanılan, İngiliz uçlarıyle yazıldığı için inceli-kalınlı, eğik olan yazı cinsine verilen ad. Bugün el yazısı karakterinde olan, çeşitli kalem uçları veya fırça ile yazılmış el yazılarına göre yapılmış çok çeşitli hurufat vardır. Çoğunlukla eğik, imali kalınlı, yuvarlak gövdeli, çıkma ve çekmeli, zarif ve şık görünüşlü, fantazi yazılardır. [*Ing.* Calligraphic types; *Fr.* Caracteres calligraphiques].

~ yazması, *ed.* (a) Özellikle matbaanın icadından önce *(çeşitli şekilleriyle)* elle yazılmak suretiyle meydana getirilmiş eser (kitap); (b) Yayımlanmamış bir kitabın aslı veya kopyası. [*Ing.* Manuscript; *Fr.* Manuscrit].

~ yıkamak *(bir işten), dey.* O işle olan ilgisini kesmek.

~ yoması, *den. (Çıkma ile gitmekte)* Kullanılan yomalardır, gemilerin sekline göre burgataları değişir.

~ yordamıyle, *dey.* Görmeden, el alışkanlığıyle, el yardımıyle.

~ yumruğunu yemeyen, kendi yumruğunu bozdoğan armudu sanır, *at.* Başkasından dayak yemeyen kendi attığı dayağın acısını takdir edemez.

el[2], i. § ● Halk, âlem. [*Osm.* Nas; *Ing.* People; *Fr.* Peuple]. § ❷ Ülke, yurt, [*Ing.* Country; *Fr.* Pays]. § ● Yabancı. [*Ing.* Stranger, alien; *Fr.* Étranger,-ere]. § ● *mim. san.* Cami kandillerinde, kandilin asılı bulunduğu zincire bağlı, genellikle bakırdan yapılan plaka. *(Yazılarla süslü olan bu küçük plaka, dikine duran beş parmak biçimindedir).* ☆ ☆ *Eşanl.* kutsal el. ◉ ~ den vefa, zehirden şifa, *at.* Zehirden şifa beklenilmeyeceği gibi, yabancılardan vefa beklemenin boş olduğunu anlatır. [*Ing.* One can't expect kindness from strangers]. ◉ ~ ~ in aynasıdır, *at.* İnsanın her halinin çevresindekilerce açıkça görüldüğünü anlatır. [*Ing.* People watch each other's doings]. ◉ ~ le gelen düğün bayram, *at.* Ortak acılara ve zorluklara daha kolay katlanılır. ◉ ~ in ağzı torba değil kl çekip büzesin, *at.* İnsanların dedikodusuna engel olunmaz.

~ adamı, *dey.* Yabancı kimse. [*Ing.* Stranger; others; *Fr.* Étranger,-ere; les autres].

~ ağzına bakan karısını tez boşar, *at.* Başkasının sözü ile davrananın yuvası yıkılır.

~ âlem, ◘ Elâlem.

~ arı düşman gayreti, *dey.* Dosta düşmana karşı küçük düşmemek için. [*Ing.* Keeping up appearances].

~ beğenmezse yel (yer) beğensin. *dey. «İnsanların beğeneceği bir adam olmazsa ölmesi daha iyidir»* anlamında. [*Ing.* Death is better than dishonor].

~ gün, *dey.* ◘ Elâlem.

~ için ağlayan iki gözden olur, yer için dövünen dizden olur, *at.* Yabancılaar için çırpınan, boş yere ziyana uğrar.

~ ile gelen düğün bayram, *dey.* Kamunun hep birlikte uğradığı bir sıkıntıyı yakınmasız katlanılacağını anlatır. [*Ing.* A trouble shared is a trouble halved].

~ kapısı, *dey.* Yabancıların evi: *El kapısında çalışan bir kadın.* [*Ing.* A stranger's house *(as a servant's working place)*].

~ mi yaman, bey mi yaman, el yamanı *dey.* Baştaki ne kadar güçlü görünürse görünsün, asıl gücün halkta olduğunu anlatır. [*Ing.* The people are more powerful than the ruler].

~ oğlu, *dey.* Yabancı herhangi bir adam: *Sen onu kayırmazsan, el oğlu kayırır mı?.* [*Ing.* Any stranger].

elâ /elâ/, s. *esk. T. ala.* Gözde açık kestane rengi. Sarıya çalanına *açık elâ* denir: *Ela gözlü.* [*Ing.* Greyish blue, azure; *Fr.* Gris azuré].

elaidik, s. *Fr. élaïdique. kim.* Elaidin'in sabunlaşmasından elde edilen. $C_{18}H_{34}O_2$ formülündeki bir asit için kullanılır. *(51° C'ta eriyen ve oleik asidin izomeri olan bu asit, permanganat etkisiyle yükseltgenin -8-9 dioksi stearik aside dönüşür. Oleik-elaidik izomeri, oleik asidin trans, elaidik asidin sis şeklinde olduğu etilenik bir sis-trans izomeridir).* [*Ing.* Elaidic].

elaidin, i. *Fr. élaïdine. kim.* Nitröz asidin olein üzerinde etkimesiyle elde edilen ve oleinin izomeri olan bileşik. *(Elaidin 36° C'ta erir; alkaliler etkisiyle sabunlaşarak elaidik asit ve gliserin verir).* [*Ing.* Elaidin].

elaik, s. *Fr. élaïque. kim.* ◘ Oleik.

el âlem /elâlem/, b.i. *T. el + Ar. âlem.* Herkes, yabancılar, elgün: *El âlem bu işi duysa ne demezl* [*Ing.* People, all the world, everybody; *Fr.* Tout le monde, les gens].

elaman, ünl. *Osm.* < *Ar. esk.* Fazla bezginlik ve şikâyet anlatır: *bu huysuz adamın elinden elamanl.* [*Ing.* I am fed up! enough!; *Fr.* Assez!, j'en ai assez].

~ çekmek, *dey.* Bezginlik göstererek yakınmak.

el'an /el:an/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Şimdiki halde, daha, hâlâ, henüz: *Mektuba el'an cevap gelmedi.* [*Ing.* Now, at present, still; *Fr.* Actuellement, à présent, encore].

elaps, i. *Yun. zool.* Suyılanıgiller familyasından Tropik Amerika'da yaşayan mercanı yılanla diğer otuz kadar zehirli yılanın cins adı. Mercanı yılan *(E. fulvius)* türü, orta boylu, kırmızı veya zincifre renginde, üzerl siyah halkalı zehirli bir yılandır. Brezilya'da Meksika'ya kadar sık ormanlık ve ağaçlıklar da yaşar. [*Lat.* ve *Ing. Elaps; Fr.* Élaps].

elastaz, I. *Fr. elastase* < *elaunein*, çekip uzatmak. *zool.* Pankreasın çıkardığı bir enzim olup elastini sindirir. [*Ing.* Elastas].

elastik, i. *Fr. elastique.* ◘ Esnek.

~ doku, *zool.* ◘ Doku.

~ kıkırdak dokusu. *anat.* ve *zool.* ◘ Doku.

~ tel, *zool.* Bağ dokusunun bir tip teli olup *elâstin* denen sarı görünüşlü bir maddeden yapılmıştır. [*Osm.* Elyaf-ı elastikiye; *Ing.* Elastic fibre; *Fr.* Fibre elastique].

☆ *Eşanl.* sarı tel.

elastikî /elastikî/ (*K. kalın okunur*). s. ◘ Esnek.

elastikiyet,-ti, i. *Osm.* < *Yun. ve* Ar. ◘ Esneklik.

elastiklik,-ğl, i. ◘ Esneklik.

elastin, i. *Fr. élastine < Yun. elastein,* çekip uzatma. *biyokim.* Elastik telleri meydana getiren protein olup kaynamaya, asit ve alkalilere dayanıklı bir maddedir. Elastaz enzimi ile sindirilir. [*Ing.* Elastin].

elastisimetre, i. *Fr. élasticimetre* ◘ Esneklik-ölçer.

elastisimetri, i. *Fr. élasticimetrie.* ◘ Esneklik-ölçümü.

elastomer, i. *Fr. élastomère < Yun. elastos,* tel haline gelebilen + *meros,* kısım. § ❶ Esneklik özelliği fazla makromoleküler madde: *Sentetik kauçuklar ve kauçuk niteliğindeki plastikler birer elastomerdir.* [*Ing.* Elastomer]. § ❷ *dok.* Çok ilgi çekici esneklik ve kalıcılık özellikleri gösteren kimyasal elyaf. [*Ing.* Elastomer].

elastoreksi, i. *Fr. elastorrexie, elastorhexie < Fr. elastique,* esnek + *Yun. reksis,* kopma. *patol.* Katılçan dokunun esnek ipliklerinin kopmasıyle ilgili hastalık. *(Sistematize elastoreksi damarlı tabakada (göz), deride ve yürek kasında kendini gösterir).* [*Ing.*Elastorrhexis].

elater, i. *Fr. élater, zool. Elateridae* familyasından, sıçrayıcı uzun böcek (8-15 mm). Rengi siyah, elitraları parlak ve kabukludur. Bütün kuzey yarımkürede yaygın olan elater genellikle kurtyenikli odunlarda yaşar; kurtçuğu odunlarda yaşayan diğer kın kanatlıları yiyerek beslenir. [*Ing.* Elater, click-beetle].

elaterit,-ti, i. *Fr. élatérite. min.* Bitümün esnek çeşidi. [*Ing.* Elaterite; *Fr.* Caoutchouc minéral, caoutchouc fossile].

☆ *Eşanl.* **madeni kauçuk, fosil kauçuk.**

elaterometre, i. *Fr. elaterometre.* Motorlarda kullanılan buhar veya gazların basıncını ölçen cihaz. [*Ing.* Elaterometer].

elaterometri, i. *Fr. élaterométrie.* Gaz ve buhar basıncının ölçülmesi. [*ing.* Elaterometry].

elatif, i. *Fr. élatif. dilb.* Bazı Fin-Ugur dillerinde isim çekim hali; bu hal *«çıkmak»* için yapılan bir hareketi belirtir. [*Ing.* Elative].

Elazığ, öz.i. *coğr.* Türkiye'nin Doğu Anadolu'daki illerinden birinin ve merkezi olan şehrin adı.

elbet /el:bet/, elbette /el:bette veya elbet:te/, z. *Osm. < Ar.* § ❶ Şüphesiz, her halde, mutlaka. [*Ing.* Certainly, doubtless; *Fr.* Certainement, sans doute, bien entendu]. § ❷ Eninde sonunda, er geç. [*Ing.* Sooner or later, sometime or other; *Fr.* Tôt ou tard].

elbise, i. *Osm. < Ar.* **libâs'ın** çoğulu. Çamaşırın üstüne giyilen her çeşit giyecek, esvap. [*Ing.* Dress, clothes, garments; *Fr.* Vêtement, hâbit, costume, habillement]. ◉ **dalgıç ~ si,** *den.* ◘ Dalgıç. ◉ **dik yakalı ~,** *kıyf.* ◘ Dik.

~ çengeli, ◘ Çengel.

~ dolabı, ◘ Dolap.

~ fırçası, Elbise, palto v.b. giyeceklerin tozunu almak için kullanılan fırça. [*Ing.* Clothes-brush; *Fr.* Brosse à habits].

elbiseci, i. Hazır elbise alıp satan kimse. [*Ing.* Dress-dealer; *Fr.* Marchand d'habits].

elbise.güvesigiller, ç.b.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımına giren bir familyası. Çok türü vardır. Kanatları dar, sivri uçlu ve uzun saçaklı olur. Kumaş, elbise, kürk gibi şeylere dadanır. [*Lat.* ve *Ing. Tineidae; Fr.* Tinéidés] .

elbise.kuşugiller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Ötücükuşlar *(Passeriformes)* takımının, Özötücüler *(Oscines)* üst familyasına giren bir familyası. Gagaları çok çeşitli yapıdadır. Kuyrukları uzun ve geniştir Hoş olmayan bir kokuları vardır. Sandviç adalarında yaşarlar. Göğüs tüyleri süs olarak kullanılır. **Mamo** *(Drepanis pacifica),* **Akihiloa** *Hemignetus obscurus)* iyi bilinen türleridir. [*Lat.* ve *Ing. Drepanididae; Fr.* Drepanidides].

elbiselik,-ği, s. ve i. § ❶ Elbise yapılmaya elverişli *(kumaş).* § ❷ Tiyatro, otel, v.b. gibi umumun girdiği binalarda, palto, şapka, baston gibi şeyleri bırakmaya mahsus yer. Eskiden camilerde buna **pabuçluk** derlerdi. [*Ing* Cloakroom; *Fr.* Garde-robe, vestiaire].

Elbruz Tepesi, *coğr.* (S.S.C.B.) Kafkas sıradağlarının en yüksek tepesi. (5.633 m.).

elçi, i. *iş.huk.* Işçi toplayıp işverene götüren ve işçi başına belirli bir para alan kimse. *(Özellikle tarım işlerinde uygulanan bir usuldür.).*

elçi, i. *huk. esk. T. il,* el, halk, topluluk + *-çi.* § ❶ Devletlerin birbirleriyle karşılıklı ilişkilerinde, devleti diğer bir devlet önünde temsil etmek veya dış işleri görmek üzere gönderilen diplomasi görevlisi; elçiler iki devlet arasındaki ilginin önem ve derecesine göre **büyükelçi veya ortaelçi** unvanını taşırlar. [*Osm.* Maslâhatgüzar; *Ing.* Diplomatic envoy, ambassador; *Fr.* Envoyé diplomtique, ambassadeur]. § ❷ Bir uzlaşma sağlamak veya iş bitirmek için birinin yanına gönderilen kimse. § ❸ Peygamber. [*Ing.* Prophet; *Fr.* Prophète]. ◉ **— ye zeval olmaz,** *at.* Birinden ötekine bir öneri ulaştıran kimsenin bu aracılığından dolayı sorumlu tutulmaması gerektiğini anlatır. [*Ing.* An envoy cannot be blamed for his mission]. ◉ **büyük ~,** *huk.* ve *siy.* ◘ Büyükelçi. ◉ **alelâde ~,** *huk.* Büyük elçilerden daimi surette vazife görenlere denir. ◉ **fevkalâde büyük ~,** *huk.* Geçici bir görevle gönderilen büyük elçilere denir. [*Ing.* Extraordinary ambassador; *Fr.* Ambassadeur extraordinaire]. ◉ **orta ~,** *huk.* Devlet başkanının şahsını değil, görevinin konusunu teşkil eden işlerde memleketini temsil eden kimse. Nezdinde bulunduğu devletin başkanından Dış İşleri Bakanı vasıtasıyle görüşme isteyebilir. [*Ing.* Minister plenipotentiary].

elçilik,-ği, i. § ❶ Elçi olma hali. [*Ing.* Ambassadorship]. § ❷ Elçinin görevi. [*Ing.* Ambassadorship, legation]. § ❸ Elçilik binası: *Türk elçiliği.* [*Osm.* Sefaret; *Ing.* Embassy; *Fr.* Ambassade]. § ❹ huk. Devletlerin karşılıklı ilişkilerini sağlamak üzere temsilci göndermeleri ve kabul etmeleri. [*Ing.* Envoy; *Fr.* Mission officielle]. ◉ **aktif ~ hakkı,** *huk.* Bir devletin diğer devletler nezdinde diplomasi temsilcileri gönderebilme hakkı. ◉ **pasif ~ hakkı,** *huk.* Bir devletin diğer devletlere gönderilen diplomasi temsilcisini kabul edebilme hakkı.

~ binası, *huk.* Elçiliğin resmî işlerinin görüldüğü bina. Diplomasi imtiyaz ve muafiyetleri elçilik binasını olduğu gibi elçinin resmen bulunduğu baska yerleri de kapsar. [*Ing.* Embassy, legation; *Fr.* Ambassade].

~ hakkı, *huk.* Devletlerin, birbirleriyle ilişkilerini sağlamak üzere temsilci göndermeleri ve kabul etmeleri.

~ uzmanı, Elçiliğin, belli bir konudaki görevli uzmanı: *Elçilik ticaret uzmanı.* [*Osm.* Ataşe; *Ing.* Attaché; *Fr.* Attaché].

elde, i. *mat.* Toplama ve çarpma işlemlerinde bir sonraki sıranın rakamlarına katılacak olan sayı. [*Osm.* Baki; *Ing.* Carrying over; *Fr.* Retenue].

~ avuçta (bir şey) kalmamak, *dey.* ◘ Avuç.

~ bir, *dey.* Bazı durumlarda gözönünde veya ihtimal dahilinde bulundurulan. [*Ing.* Soon to happen].

~ bulunan, *dey.* Hazırda ne varsa.

~ (elinde) kalmak, *dey.* § ❶ Satılamamak [*Ing.* To be left over *(money or goods)*]. § ❷ Harcanmadan veya kullanılmadan bir tarafta durmak.

~ kalan maddeler, *post.* Çesitli seheplerle alıcı veya göndericilerine teslim edilemeyen gönderiler. [*Osm.* Mevkuf müresalat; *Ing.* Dead letters, undeliverable articles; *Fr.* Rebuts].

~ etme (hareket) dolanması, *psik.* ◘ Dolanma.

~ olmamak, *dey.* Irade dışında bulunmak.

~ etmek, *dey.* § ❶ Ele geçirmek, istenilen bir şeye sahip olmak. [*Ing.* To obtain, acquire; *Fr.* Acquérir, obtenir]. § ❷ Birini kendi tarafına almak.

~ tutmak, § ❷ *mat.* Bir toplama veya çarpmada, birimleri yazılan bir rakamın onlar sayısını sola doğru bir sıra ilerletmek: *4 kere 9: 36; 6 yazıyorum ve 3'ü elde tutuyorum (veya 6 yazıyorum, elde var 3).* § ❷ *dey.* (a) sahibi olsun olmasın, bir malı buyruğu altında bulundurmak. [*Osm.* Zilyet olmak; *Ing.* To keep in reserve]; (b) Bir iş veya duruma hakim olmak.

~ var, *dev.* Toplama, çarpma gibi işlemlerde bir sonraki işleme eklenecek sayıyı akılda tutmak için sayının başına getirilen söz. [*Ing.* And carry one].

Eldeberan, öz.i. *astr.* Öküzün α yıldızı. [*Osm.* Ayn-üs-sevir; *Ing.* ve *Fr.* Aldebaran].

eldeci, i. Bir malı eli altında tutan kimse. [*Osm.* Zilyet, vazıülyet; *Ing.* Possessor; *Fr.* Posseseur].

eldeki, z. Elde bulunan, hazırda. [*Ing.* Available; *Fr.* Disponible].

elden, z. § ❶ Nöbete ve işlem sırasına konulmayarak: *Dairedeki işi elden yaptırdım. çabuk bitti,* [*ing.* By hand *(as of a letter); Fr.* De la main à la main, sans formalité]. § ❷ Peşi olarak, pesinen. [*Ing.* Cash *(Payment); Fr. (Payement)* au comptant]. ◉ **ikinci ~, *dey.*** Dolaylı, aracılı olarak. [*ing.* From second-hand; *Fr.* De seconde main]. ◉ **ilk —, *dey.*** Dolaysız, aracısız olarak. [*Ing.* From first-hand; *Fr.* De (la) premiere main]. ◉ **ikinci ~ imalât, *ikt.*** Bir sanayici tarafından kendi hesabına ve verdiği teknik direktifler gereğince belirli plânlara ve uyulması gerekli normlara göre imalâtın tamamının veya bir kısmının bir ziraatçıya veya başka bir sanayiciye yaptırılması.

~ ağıza yaşamak, *dey.* Günlük kazancı ancak günlük gereksinmesini karşılayacak kadar olmak. [*Ing.* To live from hand to mouth].

~ almak (vermek) *dey.* Bir şeyi sahibinden aracısız olarak almak (vermek.) [*Ing.* To buy straight from the producer or maker].

~ ayaktan düşmek, *dey.* Hastalık veya yaşlılık yüzünden gücü kuvveti kalmamak. [*Osm.* Zebunlaşmak; *Ing.* To be crippled by illness or old age].

~ bağışlama, *huk.* ◘ Bağışlama.

~ çıkarmak, *dey.* § ❶ Satmak, tasarrufundan kurtulmak. [*ing.* To sell, to dispose(of); *Fr.* Vendre, se debarasser de]. § ❷ *(iskambilde)* oyuncu kurtulmak istediği kâğıdı o yuna sürmek.

~ çıkmak, *dey.* Malı olmaktan çıkmak, satılmak. [*Ing.* To go out of one's possession, to be out of one's hands].

~ düşme, *dey.* § ❶ Sahibinden ucuza alınmış. [*Ing.* Second hand; *Fr.* D'occasion]. § ❷ Kullanılmış ve değerinden daha az bir fiyata satılan veya alınan şey.

~ düşürmemek, *dey.* § ❶ Kitap. tesbih gibi elde kullanılan bazı eşyayı ara vermeden kullanmak. [*Ing.* To use continually]. § ❷ Bir şeyle devamlı mesgul olmak.

~ ele dolaşmak *(bir şey), dey.* § ❶ Birçok sahip değiştirmek veya birçok kimselerce ele alınmak. [*Ing.* To circulate, to pass from hand to hand to change hands many times; *Fr.* Circuler de main en main]. § ❷ *(kadın hk.)* kötü şöhretli olmak..

~ geçirmek, *dey.* Ele alıp muayene etmek, temizlemek, onarmak. [*Ing.* To repair, overhaul review; *Fr.* Examiner, reviser, réparer].

~ (elinden) geldiği kadar, *dey.* Mümkün olduğu, yapabildiği kadar. [*Ing.* As-much as possible; *Fr.* Faire de son mieux].

~ gelmek, § ❶ *dey.* Yapabilmek, becermek. § ❷ *arg.* Vermek, uçlanmak, peşin vermek, def aten ödemek: *Oğlum, mangizleri elden gel bakalım. Papelleri elden gel bakalım.* [*Ing.* To be within one's capabilities; *Fr.* Être dans le moyen de].

☆ *Yak. anl.* **atlamak, ballandırmak, bayılmak, çalıştırmak, ekmek, sökülmek, toka etmek, toslamak, uçlanmak, yırtılmak.**

~ gitmek *(bir şey), dey.* Bir şeyi kaybetmek, o şeyden yoksun kalınmak. [*ing.* To be lost, to pass out of one's hand; *Fr.* Avoir perdu].

~ hibe, *huk.* Başlama kasdına dayanan bir tasarruf muamelesi olup bununla bir kimse kendisine ait olan bir şeyi diğerine teslim ve temlik eder. [*Lat. Donatio perfecta (per traditionem); ing.* Executed gift; *Fr.* Don manuel].

~ ne gelir? *dey.* *«Ne yapılabilir?»* anlamında çaresizlik bildiren söz. [*Ing.* What's

to be done? What can one do?; *Fr.* Comment faire, que faire?].

eldiven, i. *el + esk. T. tügmek > düğen > düven > diven.* Elleri sıcaktan, soğuktan korumak için veya başka ereklerle giyilen, kumaş, deri, örgü, kauçuktan yapılmış el giyeceği: *Bayaz eldiven, kürklü eldiven, kauçuk eldiven.* [*Ing.* Glove; *Fr.* Gant]. ◘ *ŞEKİL: 186.* — **ELDİVENLER**. ◉ **balıkçı ~ i**, *den.* Yalnız başparmağı olan ve branda bezinden yapılmış eldiven. ◉ **düello ~ i**, XVI. yüzyılda düellolarda ve başka kapışmalarda sol ele giyilerek kullanılan eldiven. *(Tamamiyle tel örgülü olan bu eldiven, hasmın kılıcını elinden almaya veya onun vuruşlarının yönünü değiştirmeye yarardı).* [*Ing.* Duel glove; *Fr.* Gant de prise]. ◉ **kıl ~**, Banyodan veya duştan sonra friksiyon için kullanılan kıldan örülü kese. [*Ing.* Flesh - glove, friction glove; *Fr.* Gant de crin]. **kürklü ~**, Eli sıcak tutması için içi kürkle kaplanmış eldiven. [*Ing.* Lined glove; *Fr.* Gants fourrés]. ◉ **yarım ~**, Yalnız elin ayasını ve üstünü örten ve parmakları serbest bırakan eldiven. [*Ing.* Mitten; *Fr.* Mitaine]. ◉ **yelkenci ~ i**, *den.* Yelken dikmek için kullanılan meşin eldiven. Iğneyi itmek için madenî bir yüksüğü vardır. [*Fr.* Paumelle]. ◉ **yıkanma ~ i**, Pamuklu veya sentetik bezden yapılmış olan ve yıkanmak için kullanılan kese. [*Fr.* Gant de toilette]. **~ masası**, Tahta veya madenden yapılmış âlet; ince ve boğumlu iki koldan meydana gelir; saplarından tutulup sıkıştırıldığı zaman parmakları açmaya yarar. *(Bu maşaları eldivenciler birleştirme işini kontrol etmek ve eldiveni ale uydurmak için kullanır).* [*Ing.* Glove-stretcher; *Fr.* Baguette(s) *(à gants)*, tourne-gants, ouvre-gants].

eldivenci, i. Eldiven yapan veya satan kimse. [*Ing.* Glover, glove-seller; *Fr.* Gantier,-ère].

eldivencik,-ği, i. *cerr.* Pansumanları parmaklar üzerinde tutmaya yarayan bir sargı çeşidi. [*Ing.* Gauntlet; *Fr.* Gantelet].

eldivencilik,-ği, i. Eldivencinin sanatı. [*Ing.* Glove-making, gloving, glove-trade; *Fr.* Ganterie].

ele başı, b.i. § ◉ *sosy.* Herhangi bir iş zümresinin başında bulunan kimse; bir teşebbüse girenleri yönelten adam. *(İyi ve kötü işler ve eylemlerde bulunur.)* [*Osm.* Ser; *Ing.* Chief; *Fr.* Chef, meneur,-euse]. ☆ *Yak. anl.* **baş, reis, re's, şef, âmir, önder, lider, mebde, ön ayak** olan. ☆ *Karş.* **yönetilen, memur, emir** alan, görevli, müstahdem, emir kulu. § ◉ Oyunda arkadaşlarına baş olan çocuk. [*Ing.* Captain; *Fr.* Capitaine]. § ◉ Bir isyanda, kötü bir işe önayak olan kimse. [*Osm.* Sergerde; *Ing.* Ringleader; *Fr.* Instigateur,-trice]. § ◉ *tiy.* Anadolu'da oyunları yönetene verilen ad

elefantiazis, i. *Fr. éléphantiasis. patol.* ◘ **Fil hastalığı**.

elegan, s. *Fr. elegant.* Hoş, ince, zarif, şık [*Ing.* Elegant].

elegans, i. *Fr. élegance.* Şıklık, zariflik, hoşluk, incelik. [*Ing.* Elegance].

elegaraz, z. *Osm.* < *Ar.* «*Gelelim maksada*», «*diyeceğim şu ki*» anlamında kullanılan bir söz.

eleğim sağma, b.i. *Osm.* < *Ar. alâim.* + *semâ. h.d.* ◘ **Gökkuşağı**.

eleidin, i. *Fr. eleidin* < *Yun. elaia*, zeytin. *zool.* Üstderinin *(epidermis)* camsı tabakasının hücrelerinde damlacık veya tanecik halinde bulunan ve keratin yapılmasında ara madde olan bir kimya maddesi. [*Ing.* Eleidin].

elaji, i. *Fr. élégie* < *Yun. elegia*, matem şarkısı > *Lat. elegia, ed.* (a) Eskiçağda herhangi bir konu üstüne heksometron ve pentametron karışımıyle yazılan şiir.; (b) Konusu çoğunlukla duyguları yumuşatan ve keder veren küçük lirik şiir; (c) Elejinin kederli ve melankolik tonu içine giren bütün eserler. [*Ing.* Elegy].
☆ *Eşanl.* **ağıt**

elek,-ği, i. < *elemek.* § ◉ Taneli veya un gibi toz halinde olan şeyleri, yabancı maddelerden ayırmakta kullanılan, tahta bir kasnak ve tek tarafa geçirilmiş tel, kıl, gözenekli v.b. bezle yapılan âlet. [*Ing.* Sieve; *Fr.* Tamis]. § ◉ *camc.* Ayna yapımında, içindeki yabancı maddelerden temizlemek için civayı süzmekte kullanılan delik kumaş. § ◉ *dok.* Dokuma hammaddelerini, içlerinde bulunan yabancı maddelerden temizlemek için kullanılan ve süratle dönen dövücü bir silindirden meydana gelen makine. ◉ **eleğini boğazına geçirmek**, *dey.* Elinde avucunda ne varsa hepsini kaybetmek. [*Ing.* To lose everything one has]. ◉ **(ununu eleyip) eleğini duvara asmak**, *dey.* İşini bitirip bir kenara çekilmek. ◉ **~ ten geçirme**, *dey.* Taneli maddelerin irisini ufağından ayırmak ve onları büyüklüklerine göre sınıflandırmak için yapılan ayırma işlemi. *(Bu işlem kuru elekten geçirme ve ıslak elekten geçirme olarak iki çeşittir).* [*Ing.* Sifting, riddling *(of grain etc)*; Screening *(of coal, gravel etc.)*; *Fr.* Criblage]. ◉ **~ ten geçirmek**, *dey.* § ◉ ◘ **Elemek**[1]. § ◉ *mec.* İnceden inceye araştırmak, titizlikle incelemek. [*Osm.* Tetkik etmek; *Ing.* To scrutinize; *Fr.* Passer au tamis]. § ◉ Ayıklamak. [*Ing.* To sort, to select; *Fr.* Curer, trier]. ◉ **değirmen eleği**, *tekn.* Öğütülmüş maddeleri elemeye yarayan araç. ◉ **titreşimli ~**, Bir titreşim hareketi yapan ve açılan kuyudan çamurla birlikte çıkan taş toprağı ayırmaya yarayan özel elek.

~ baskısı, *matb.* Tamamiyle yeni, ayrı bir prensibe dayanan, bu itibarla dördüncü baskı usulü adını alan bu baskı tekniğinin vatanı Japonya'dır. Oradan Amerika'ya ve oradan da bütün Avrupa'ya yayılmış ve tekniği çok basit olduğundan çok tutulmuştur. **~ ~ aramak**, *dey.* Çok aramak.

~ makinesi, § ◉ *tekn.* Taş ocağından çıkarılan maddeleri büyüklüklerine göre ayıran alternatif hareketli bir elekle donatılmış eleme makinesi. [*Ing.* Sifter; *Fr.* Sasseur]. § ◉ *dok.* Özellikle taranmamış yün ipliği yapımında, ham madde içindeki toz, toprak ve yabancı maddeleri temizleyen ve eleyen makine.

~ safihası, *zool.* Derisidikenlilerde su kanal sistemine ait taş kanalının *(madrepor kanalı)* dışarıya açıldığı yerde bulunan kalbur gibi delikli bir safiha. [*Ing.* Steeve plate; *Fr.* Plaque madréporique, madreporite].
☆ *Eşanl.* **madreporit**.

~ tarafı, *matb.* Kâğıt makinelerinde kâğıt imâl edilirken, kâğıt şeridinin elek *(süzgeç)* üstüne oturan alt tarafı, tersi. Bu taraf daha az düzgün, pürüzlü, gevşek olur. kâğıdın diğer cuha tarafı daha düzgün ve sıkıdır. Kâğıtların bu şekilde iki taraflı oluşu baskı tekniği bakımından mahzurludur. [*Ing.* Screen-side; *Fr.* Cote du tamis].

elekçi, i. ve s. § ◉ Elek yapan veya satan kimse. [*Ing.* Sieve-maker; *Fr.* Fabricant ou marc. hand de tamis]. § ◉ *h.d.* Çingene. § ◉ Herhangi bir maddeyi elekten geçiren işçi. [*Ing.* Sifter, screener; *Fr.* Tamiseur,-euse]

eleklik,-ği, i. *dok.* Genel olarak at yelesinden veya keçi kılından yapılan iplikle dokunan ve sanayide değişik tip sıvıları süzmek için kullanılan bez.

eleksi, s. Elek biçiminde olan. [*Ing.* Riddled; *Fr.* Criblé].

~ boru, ◘ **Kalbur damarı**.

elektrifikasyon, i. *Fr. electrification.* ◘ **Elektrikleştirme**.

elektrik,-ği, i. *Fr. électrique.* < *Yun. elektron*, kehribar. § ◉ *fiz.* ve *kim.* İki cismin birbirine sürtünmesiyle, sıkıştırma gibi herhangi bir mekanik etki sırasında veya ısının bazı kristaller üzerindeki etkisi v.b. ile meydana gelen ve etkisini çekme, itme veya mekanik, kimyasal, ısıl olaylar şeklinde gösteren enerji çeşidi. *(İnsanların elektriği tanıması kehribarın bir yere birkaç kere sürtüldükten sonra küçük tozları ve kılları kendine çekmesi olayı ile başlar. Bu olay, eski Yunanlılar zamanında da biliniyordu. Sürtme ile meydana gelen durgun elektrikten başka akan elektriğin bulunuşu Allessandro Volta'nın yaptığı deneylerle başlar. Bu İtalyan bilgini ilk elektrik pilini ve bundan da ilk elektrik akımını elde etmeyi başarabildi. Her cismin atomunda (+) elektrik yükü ve buna eşit miktarda (−) elektrik yükü bulunur. Elektrik en çok odaları aydınlatmada, radyatörlerde ve elektrikle işleyen ocaklarda kullanılır. Elektrik akım şiddeti amper ile ifade edilir. Elek-*

ŞEKİL: 186. — **ELDİVENLER**. **1.** XIII yüzyıl. **2.** Viyana imparator hazinesinden *(XIII. yüzyıl).* **3.** Dinlt Törene mohsus). *(XVIII. yüzyıl).* **4.** ve **5.** Zırh eldiven *(XIII. yüzyıl).* **6.** İşlemeli *(XVI. Yüzyıl).* **7.** Şahinci eldiveni *(XV Yüzyıl).* **8.** İşlemeli kadın eldiveni *(XVIII yüzyıl).* **9.** ve **10.** Modern kadın eldiveni. **11.** Erkek eldiveni. **12.** Kürklü eldiven. **13.** Örme eldiven. **14.** Kıl eldiven. **15.** Boks eldiveni. **16.** Kılıç talim eldiveni. **17.** Meç talim eldiveni. **18.** Bağcı eldiveni.

ŞEKİL: 187. — **ELEKTRİK TESİSATI ALETLERİ. 1.** Elektrikçi. **2.** İtme düğme. **/3. — 4.** *Anahtarlar/:* **3.** Şalter. **4.** Basma düğme. **5.** Duvar prizi. **6.** Üçlü priz *(Topraklı priz)* **7.** Üçlü *(üç kutuplu)* fiş. **8.** Yüksek gerilim prizi. **9.** Dörtlü priz **10.** Döner mandallı anahtar. **11.** Gömme mandallı anahtar. **(12)** Kordonlu çekme gömme anahtarı. **13.** Çekme anahtar kordonu. **14.** Üç kablolu priz. **15.** Nem geçirmez menteşeli kapaklı bağlantı kutusu. **16.** Üç kablolu çift katlı fiş. **17.** Dökme demir kutulu anahtar *(şalter).* **18.** Otomatik küçük akım kesici. **19.** Düğme. **(20)** Ekleme kordonu. *(ilâve kordon)* **21.** Fiş **22.** Ekleme kordonu prizi. **(23)** Elektrik âletlerinin bağlantı kordonu. **24.** Elektrik fişi. **25.** Yay. **(26)** Cep feneri. **27.** Kuru pil. **28.** Kontak yayı. **29.** İki kablolu priz. **30.** Çelik tel çekme bandı. **31.** Yer prizi. **32.** Ispirtolu lehim *(kaynak)* lambası. **33.** Boru bükücü. **34.** Yalıtkan bant *(izole bant).* **(35)** Sigorta. **36.** Gösterge. **37.** Sigorta tapası *(Başlık)* **38.** Sigorta gövdesi. **39.** Sigorta kontağı. **40.** İki çift bağlantı bloku. **41.** Boru kovanı. **42.** Voltmetre. **43.** Esnek borulu tel. **44.** Yalıtkan boru. **45.** Elektrikçi makası. **46.** Tornavida. **47.** Boru bükme kıskacı. **48.** Zırhlı kabloya diş *(vida)* açma paftası. **49.** Kablo *(tel)* makası. **50.** Yuvarlak burunlu pense. **51.** Yalıtkan soyma kıskacı. **52.** Delikli kıskaç. **(53)** Üniversal pense. **54.** Yalıtılmış saplar. **55.** *Rawlplug* matkap. **(56)** Elektrik ampulu. **57.** Ampul. **58.** Sarılmış tel *(Tel sargısı).* **59.** Yalıtkanlı elektrot manşonu. **60.** Vida dişli lamba kapağı. **61.** Mühür *(kurşunu).* **62.** Kontak. **63.** Elektrikçi bıçağı. **64.** Vida duyu adaptörü.

trik ve suyun alım satımı da birbirinin aynıdır. Bir birim elektrik miktarı, sabit bir potansiyel farkı altında bir iletkende hareket ettiği zaman bir elektrik) iş elde edilir ve bu sırada bir elektrik enerjisi harcanır. Bu elektrik enerjisi birimine jul *denir. Birim zamanda har anan elektrik enerjisine, elektrik gücü denir ve vat ile ifade edilir. Bir saat içinde biriken 1000 vatlık bir güç bir kilovat saatlik enerji birimini temsil eder.* [*Osm.* Elektrikiyet; *Ing.* Electricity; *Fr.* Electricité] § ◉ **Elektrik** gücüyle yanan lamba: *Elektriği yakmak.* § ◉ *mec.* Heyecan gerginlik: *Havadaki elektriği dağıtmak.* ◉ **elektriğe göçüm,** *fizyol.* ve *biy.* Elektrik akımının hayvanlarda sebep olduğu zorunlu yönelme *tepkisi elektrikle meydana gelen uyartılara* verilen cevap. *(Bir elektrik alanına konan hayvanlar anot ve katot doğrultusunda yönelirler. Meselâ, planaryalar katoda doğru göçerler. Göçüm mekanizmasını açıklamaya çalışan çeşitli kuramlar vardır.* [*Ing.* Electrotropism, galvanotropism; *Fr.* Galvanotropisme, galvanotaxie, electrotropisme]. ☆ *Eşanl.* galvanotropizm. ◉ **elektriğe yönelim,** ◘ **Elektriğe göçüm.** ◉ **—le ekranlama,** ◘ **Blendaj.** ◉ **— le ölçme,** *(Elektrik çarpması).* Elektrik akımıyle hayatın sona ermesi olayı. [*Fr.* Électrocution]. ◉ **atmosferik, —,** *fiz.* ◘ **Atmosferik.** ◉ **cam elektriği,** *fiz. esk.* ◘ **Cam**[1]. ◉ **çekirdek elektriği,** ◘ **Elektronik.** ◉ **negatif —,** *fiz.* Statik elektriğin iki şeklinden biri. [*Osm.* Menfi elektrik; *Ing.* Negative electricity; *Fr.* Électricité négative].

— akımı, *fiz.* Bir iletken içinde elektronların hareketi ile meydana gelen akım. [*Osm.* Cereyan-ı elektriki; *Ing.* Electric current; *Fr.* Courant électrique].

— akümülatörü. ◘ **Akümülatör.**

— ampulü, *elek.* ◘ **Elektrik lâmbası.**

— arkı *elek.* ◘ **Elektrik yayı.**

— bağlantısı, *demir.* ◘ **Bağlantı.**

— banyosu, İçinde değişik elektrolitler bulunan kaplara hastanın vücudunun tümünün veya bazı bölgelerinin *(kol, bacak gibi)* yerleştirilip, tedavi amacı ile akım geçirilmesi. [*Ing.* Electric-light bath].

— bataryası, *elek.* ◘ **Batarya.**

— bıçağı, *elek.* ◘ **Bıçak.**

— cerrahisi, *cerr.* Yüksek frekanslı akımların çeşitli özelliklerinin cerrahide kullanılması. *(Sönümlü dalgalı akımların kullanılışı daha çok pıhtılaştırıcı etkiler doğurur /kan durdurma/; sönümsüz dalgalı akımlar ise kesici bir etki yaparlar /elektrik bisturisi/. Elektrik cerrahisi özellikle kanser ameliyatlarında uygulanmakta ve büyük yarar sağlamaktadır).* [*Ing.* Electrosurgery; *Fr.* électrochirurgie].

☆ *Eşanl.* **elektrosirürji.**

— çarpması, Elektriğin canlıların vücudundan geçmesi. [*Ing.* Electric shock; *Fr.* Commotion électrique].

— çeliği, *met.* ◘ **Çelik.**

— devresi, ◘ **Devre.**

— donatımı, *elek.* ◘ **Donatım.**

— döşemcisi. ◘ **Elektrik tesisatçısı.**

— enerjisi, *fiz.* Birbirinden sonsuz surette uzak bulunan elektrik yükleri belli bir yere getirmek için sarfı gereken iş. [*Osm.* Kudret-i elektrikiye; *Ing.* Electrical energy; *Fr.* Énergie électrique].

— düzeni, *fiz.* ve *otom.* Genellikle elektrik üreten dinamodan ve elektriği depo eden bir akümülatörden ibaret, düzen. [*Ing.* Electrical equipment; *Fr.* Équipement électrique].

— eşiği, *fizyol.* ◘ **Eşik.**

— feneri, ◘ **Fener.**

— funyası, *den.* Elektrik akımı geçirerek ateşlenen funyalar.

— gerilimi. ◘ **Gerilim.**

— giderici, *dok.* İpek fabrikalarında, tarak ve büküm makinelerinin çalışması sırasında meydana gelen ipek yumağın elektriklenmesini önlemeye yarayan araç. *(Bu araç, aynı zamanda, yün, sun'i ve sentetik tekstil sanayiinde de kullanılır)* [*Fr.* Désélectriseur].

— güç, *fiz.* Bir saniyede meydana gelen enerji. [*Osm.* Kuvve-i elektrikiye; *Ing.* Electrical power; *Fr.* Puissance électrique].

~ **hareketi,** *dən.* Elektriğin akım halinde bulunuşu.
~ **hattı,** Belli bir hat boyunca elektrik enerjisini taşıyan iletkenlerin tümü. [*Ing.* Electric line; *Fr.* Ligne électrique].
~ **ızgarası,** ◘ Izgara.
~ **iletkeni,** *elek.* Elektrik iletken teller. [*Ing.* Electric conductor].
~ **iletkenliği,** ◘ **iletkenlik.**
~ **kablosu,** ◘ **Kablo** .
~ **kaynağı,** ◘ **Kaynak.**
~ **lâmbası,** *elek.* İçlerine konmuş pozitif, negatif iletkenlerden elektrik akımı geçirerekten bu iletkenlere bağlı plâtin teli akkor haline getirtip ışık neşrettirilen içerleri havasız cam lâmbalar. *(Çeşitli şekillerde yapılır).* [*Ing.* Electric lamp, light bulb; *Fr.* Ampoule, lampe électrique].
~ **makineleri,** Elektrikle çalışan makinelerin genel adı. [*Ing.* Electric machines; *Fr.* Machine electrique].
~ **motorlu alıcı,** *sin.* Elektrik motoruyla işleyen alıcı. [*Ing.* Electric driven camera; *Fr.* Caméra avec moteur électrique].
~ **motoru,** *fiz.* Elektrik enerjisini mekanik enerjiye çeviren motor. [*Ing.* Electromotor, electric motor; *Fr.* Moteur électrique]. ◘ *ŞEKİL: 400.* — **MOTOR III.** *(Elektrik motoru).*
~ **organı,** *zool.* Bazı balıklarda çizgili kas gruplarının *(elektrikli yayın hariç)* değişmesiyle meydana gelen ve elektrik meydana getiren bir organ. [*Ing.* Electrical organ; *Fr.* Organe électrique].
~ **pilleri,** ◘ **Pil.**
~ **potansiyel,** *fiz.* Bir iletkenin potansiyeli, (+ 1) yükünü bu iletkenden sonsuza götürmek için yapılan iş. [*Osm.* Kuvve-i fâile-i elektrikî; *Ing.* Electrical potential; *Fr.* Potentiel électrique].
~ **rezonansı,** ◘ **Rezonans** .
~ **sandalyesi,** *huk.* Amerika Birleşik Devletlerinin bazı eyaletlerinde idam mahkûmlarının elektrik akımıyle öldürülmek üzere oturtuldukları koltuğa verilen ad. [*Ing.* Electric chair; *Fr.* Chaise (fauteuil) electrique].
~ **santralı,** ◘ **Santral.**
~ **sayacı,** *fiz.* ◘ **Sayaç.**
~ **sigortaları,** Elektrikli âletleri korumakta kullanılan alçak erime noktalı alaşımdan yapılmış ince teller. *(Kolayca çıkarılıp takılabilmeleri için ya bir porselen fincan içine ya da plastik kovanlara yerleştirilir. Elektrik akımı, bağlı bulunduğu devreyi veya aleti yakıp bozacak kadar kuvvetlendiği vakit bu tel akıma ve ısıya dayanıksız olduğundan derhal erir ve devre kesilir. Böylece elektrik akımının âletten geçmesi önlenmiş olur).* [*Ing.* Fusible plug, electric fuse; *Fr.* Amorce électrique].
~ **sobası,** ◘ **Soba.**
~ **süpürgesi,** Evlerde kullanılan ve elektrikle çalışan süpürge cihazı. [*Ing.* Electric (vacuum) cleaner; *Fr.* Aspirateur].
~ **tedavisi,** *tıp.* Radyum tedavisi, röntgen tedavisi ve ışık tedavisi dışında elektriğin tedavi aracı olarak kullanılması. [*Ing.* Electrotherapy; *Fr.* Électrothérapie].
~ **tesisatçısı,** Her çeşit hat döşeme, elektrik iç tesisatı, motorların ve elektrikli âletlerin basit tamiri, ufak çapta ince mekanik veya ufak tesviye işlerini yapabilen, yüksek ve alçak gerilim yeraltı kablolarının döşenmesinde çalışabilen işçi. [*Ing.* Electrical fitter; *Fr.* Monteur-électricien].
~ **titreşimleri,** *elek.* ve *fiz.* Bir elektrik akımının akım yönündeki hızlı ve düzenli değişmeleridir. Akım, bir saatin sarkacı gibi, önce bir yana sonra öbür yana akarak gider. Her bütün titreşim için geçen zamana *(periyod)* adı verilir. Bir saniyedeki periyod sayısına **titreşim frekansı** denir. [*Osm.* Irticac-ı elektrikî; *Ing.* Electrical oscillation; *Fr.* Oscillation électrique].
~ **üreteci,** *elek.* ◘ **Jeneratör.**
~ **yayı,** *fiz.* Birbirine değmeyen iki kömür çubuk arasında elektrik akımı sırasında meydana gelen yay biçiminde ışık. [*Osm.* Kavs-i elektrikî; *Ing.* Electrical arc; *Fr.* Arc-électrique].
☆ *Eşanl.* **ark.**
~ **yükü,** ◘ **Yük.**

elektrikçi, i. Her çeşit işleri yanında elektrik ve mekanik işlerinin düzenlenmesini de yapabilen elektrik bilgisine sahip kişi. [*Ing.* Electrician; *Fr.* Electricien, -enne]. ◘ *ŞEKİL: 187.* — **ELEKTRİK TESİSATI ALETLERİ.**

elektrikçilik, -ği, i. Elektrikçinin işi. [*Ing.* Profession of an electrician; *Fr.* Metier de electricien].

elektrikî, *s. esk.* ◘ **Elektriksel.**

elektrikiyet,-ti, i, *esk.* Elektriklenme, elektrikleşme, elektrikle ilgili olma. [*Ing.* Electricity].

elektrikleme, i. *fiz.* Elektrik akımı verme. [*Ing.* Electrification; *Fr.* électrisation]; ◉ **lokal** ~, *tıp.* Kesme ve batırma gibi işlemlere başvurmaksızın elektrik akımının bir organa uygulanması [*ing.* Local electrification; *Fr.* Électrisation localisee]. ◉ **statik** ~, *tıp.* Tedavi amacıyle hastaya statik elektrik akımının uygulanması. [*ing.* Static electrification; *Fr.* Électrisation statique].

elektriklemek(-i), f. § ❶ Bir cismin yüzeyinde elektrik yükü meydana getirmek; bu yüzden elektrik akımı geçirmek. *Bir cam çubuğu elektriklemek.* [*Ing.* To electrify; *Fr.* Électriser]. § ❷ *mec.* Şiddetli bir etki ile coşturmak, heyecanlandırmak: *Dinleyicileri elektriklendiren iki mısra.* [*Ing.* To electrify; *Fr.* électriser].

elektriklendirmek(-i), f. Bir işletmede elektrik gücünü kurmak: *Bir demiryolu hattını elektriklendirmek.* [*Ing.* To electrify; *Fr.* électrifier].

elektriklenme, i. Elektriklenmek eylemi. [*Ing.* Electrification, electrifying; *Fr.* électrisation]. ◉ **etkilemeyle** ~, *fiz.* Elektriklenmiş bir cismin yakınına konan bir iletkenin elektriklenmesi olayı. [*Osm.* Bi't-tesir elektrik; *Fr.* électrisation par influence].

elektriklenmek, nsz. f. § ❶ *fiz.* Bir cismin elektrik dengesinin bozularak elektrikle yüklü duruma getirilmek. [*Ing.* To be electrified; *Fr.* S'électriser]; § ❷ *mec.* Heyecanlı bir hal almak. [*Ing.* To be electrified; *Fr.* S'électriser].

elektrikleştirme, i. (a) Bir makine, bir tesis v.b. nın elektrik enerjisi yardımıyle çalıştırılmak üzere değiştirilmesi; (b) Herhangi bir işletmeye elektrik uygulanması; (c) Tarım, sanayi ve ev işlerinde diğer enerji kaynaklarının yerine elektrik enerjisinin kullanılması; (d) Elektrik enerjisinin sağlanması veya kullanılması amacıyle tesisler kurulması. [*Ing.* Electrification; *Fr.* électrification].

elektrikli, s. § ❶ *fiz.* Üzerinde statik elektrik veya elektrik akımı bulunan *(cisim).* [*Ing.* Electric, live (wire); *Fr.* électrique]; § ❷ *tekn.* Elektrikle çalışan *(araç, makine).* [*Fr.* électrique]; § ❸ *mec.* Heyecanlı, çok hareketli bir duruma gelmiş *(toplantı).* [*Ing.* Electrified; *Fr.* électrisé,-ée].
~ **denetim,** *döş.* Isıtma ve havalandırma döşemelerinin elektrikli âletlerle denetilmesi. [*Ing.* Electric control; *Fr.* Control électrique].
☆ *Eşanl.* **elektrikli kontrol.**
~ **göz,** Otomobil yaklaşırken kendiliğinden garaj kapılarını açmak gibi dâhiyane âletlerin yapısının temelini teşkil eden foto-elektrikli bir pil.
~ **ısıtıcı,** *döş.* Direnç gören elektrik akımının oluşturduğu ısıdan yararlanan ısıtıcı cihaz. [*Ing.* Electric heater; *Fr.* Radiateur électrique].
~ **iskandil,** *balıkç.* ◘ Iskandil.
~ **kaplama çekici,** *ağ.iş.* Kaplamayı yapıştırırken kullanılan, elektrikle ısınan, geniş ağızlı, çekice benzeyen araç.
~ **parakete,** ◘ **Parakete** .
~ **telgraf,** *telekom.* ◘ **Telgraf.**
~ **tren,** *demir.* Elektrik enerjisiyle işleyen ve prensip itibariyle değişik olmayan bir veya birkaç diziden meydana gelen tren. [*Ing.* Electric train; *Fr.* Train électrique].
~ **tulumba,** *tekn.* Döner bir tulumba ile bu tulumbayı çeviren bir elektrik motorunun tümü: *Elektrikli tulumbalar, suların yükseltilmesinde ve sulama işlerinde kullanılır.* [*Ing.* Electric pump; *Fr.* électropompe].
~ **vana,** *tekn.* Bir sıvının debisini ayarlayan ve elektromıknatısla çalışan vana. [*Ing.* Electric vane; *Fr.* Électrovanne].
~ **yayın,** *zool.* ◘ **Yayın.**
~ **yılan balığı,** *zool.* ◘ **Yılan balığı.**
~ **yılan balığıgiller,** *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Kemikdesteklikeseliler *(Ostariophysi)* alt takımına giren bir familyası. Vücutları yılan balıklarına benzer. Orta ve Güney Amerika'da yaşarlar. Birçok cinsleri arasında yalnız bir cinsin türü *(Elektrikli yılan balığı)* elektrik organı taşır. [*Lat.* ve *Ing* . *Gymnotidae, electrophoridae; Fr.* Gymnotidés, électrophorides].

elektriksel*, s. *fiz.* Elektrikle ilgili, elektrikten doğan veya elektrik üreten. [*Osm.* elektrikî; *Ing.* Electric(al); *Fr.* Électrique].
~ **kasılma,** Elektrik alanının etkisi altında yalıtkanın boyutlarında meydana gelen kasılma. *Galvanoplasti'*de elektrod üzerine konulan madende meydana gelen gerilme. *(Bir derecenin haznesi üzerine madeni bir depo yapıldığında, taksimatın sıfırında bir değişim görülür. Bu değişim, madenin, hazne üzerine yaptığı basınçtan ileri gelir. Bu olay Mill tarafından ortaya çıkarılmış ve Bouty tarafından incelenmiştir).* [*Ing.* Electrostriction; *Fr.* électrostriction].

elektriksiz, s. Elektrik gücü ile yüklü olmayan; elektrikle çalışmayan.

elektroakumetre, i. *Fr. électro-acumètre. tıp.* Elektrikli dinleme cihazı. [*Ing.* Electroacumeter].

elektroakustik, i. *Fr. électro-acoustique.* Elektrik aracılığiyle ses elde eden plağa alan ve yeniden elde edilmesini sağlayan teknik. [*Ing.* Electroacoustics]. ◉ ~ **zinciri,** sesi mikrofondan hoparlöre ileten devrelerin tümü.*(iletmeyi bir zaman içinde yapan, yani bir zamanla kayıtlı olan ve uzayda bir yerden başka bir yere belli bir gecikmeyle iletme yapan, uzay zincirleri vardır).* [*Ing.* Electroacoustic chain; *Fr.* Chaine electro-acoustique].

elektroanaliz, i. *Fr. électro-analyse.* Elektroliz edilmiş bir eriyikteki çökelti miktarını belirtmek amacıyle, bir elementin elektrolit olarak çökeltilmesi. [*Ing.* Electroanalysis].

elektroandoskopi, i. *Fr. électro-endoscopie. tıp.* Vücut boşluklarının elektrikle aydınlatıcı âletlerle muayenesi. [*Ing.* Electroendoscopy].

elektroansefalograf, i. *Fr. électro-encéphalographe. tıp.* Beyin dalgalarını tesbitte kullanılan bir âlet. [*Ing.* Electroencephalographer].

elektroansefalografi, i. *Fr. électro-encéphalographie. tıp.* Beyin hücreleri arasında var olan ve saçlı deri tarafından toplanan potansiyel farklarının yazılması. *(Elektroansefalografi beyinin elektrik faaliyetinin incelenmesi yöntemidir. Insanda, 1929'da H. Berger tarafından önerilen bu yöntem beyin hücreleri arasındaki potansiyel farklarındaki değişiklikleri kafatası derisi üzerinden yazmaktan ibarettir).* [*Ing.* Electro-encephalography].

elektroansefalogram, i. *Fr. électro-encephalogramme. tıp.* Beyin hücrelerinin doğurduğu potansiyel farklarının yazılmasıyle elde edilen grafik. [*Ing.* Electroencephalogram].

elektrobeton, i. *Fr. électrobéton.* Kışın soğuğun etkisinden korumak ve sertleşmesini sağlamak amacıyle kalıba döküldükten sonra elektrikle ısıtılan beton.

elektrobiyogenez, i. *Fr. électrobiogenese. fiz.* ve *biy.* Canlı organların elektrik üretmesi. [*Ing.* Electrobiogenesis].

elektrobiyoloji, i. *Fr. électrobiologie.* (a) Canlılarda görülen elektrik olaylarını inceleyen bilim; (b) Geniş anlamda, elektriğin biyoloji incelemelerine uygulanması. [*Ing.* Electrobiology; *Fr.* Électrophysiologie].
☆ *Eşanl.* **elektrofizyoloji.**

elektrobiyolojik, s. *Fr. électrobiologique.* Elektrobiyolojiyle ilgili olan. [*Ing.* Electrobiological].
~ **gerilim,** Işık, yerçekimi, mekanik, kimya-

sal veya elektrik etki gibi dış etkilerden dolayı bitkilerde meydana gelen potansiyel fark değişimi. [*Ing.* Electrobiological tension; *Fr.* Tension electrobiologique].

elektrod, i. *Fr. électrode. elek.* (a) Kullanıldığı ortamda elektrik akımını taşıyan iletken parça; (b) Bir elektroliz banyosuna daldırılan iletkenlerden her hangi biri. [*Ing.* Electrode]. ◉ **bir elektronik sistemin ~ du,** *radyotekn.* Elektron ve iyonların yayımı, yakalanması ve bir elektrik alanının etkisiyle kumandası gibi çeşitli fonksiyonları yerine getiren iletken eleman. [*Fr.* Électrode d'un dispositif électronique]. ◉ **ark kaynağı ~ du,** *elek.* Elektrik akımını ileten ve ucunda bir elektrik arkı meydana gelen iletken çubuk. [*Fr.* Électrode pour soudage à l'arc]. ◉ **karbon (kömür) ~,** *elek.* Karbonun sanayide kullanılan çeşitleriyle *(grafit, kömür)* hazırlanan elektrod. [*Fr.* Électrode de carbone (de charbon)]. ◉ **madenî ~,** *elek.* İletken ucu madenî olan elektrod: [*Ing.* Metallic electrode; *Fr.* Électrode métallique]. ◉ **örtülü ~,** *elek.* Madenî bir çubuktan meydana gelen ve «*örtü*» denilen bir kılıfla kaplı olan ark kaynağı elektrodu. [*Ing.* Covered *(coated)* electrode; *Fr.* Électrode enrobée].

~ plakası, *otom.* Bataryanın elektrolidi içinde pozitif ve negatif plakaları olan bir grup. [*Ing.* Electrode plate; *Fr.* Plaque electrode].

~ plakası konnektörü, *otom.* Bir pil'in kutbunu diğerinin kutbuna birleştiren kurşun çubuk veya bağlantı. [*Ing.* Electrode plate connector].

~ teli, *elek.* Elektrod vazifesi gören madenî tel. [*Ing.* Electrode wire; *Fr.* Fil électrode].

elektrodansitograf, i. *Fr. électrodensitographe.* Bir elektrodda, akımın dağılımını otomatik olarak sağlayan âlet. [*Ing.* Electrodensitographer].

elektrodermal, s. *Fr. électrodermal. psik.* **Elektrodermal cevap** *(tepki),* derinin, elektriksel, direncinde ortaya çıkan değişim. Bu değişim, bir «*psişik*» terleme olayından meydana gelir. Bu terleme ısı terlemesinden farklıdır. Çünkü, olayası ve ayak tabanı düzeylerinde ortaya çıkar. Psişik terleme, merkezî sinir yapılarının ve özellikle retiküle bölgenin kontrolu altındadır. [*Ing.* Électrodermal response; psychogalvanic reflex; *Fr.* Réponse électrodermale, réflexe pyschogalvanique].

☆ *Eşanl.* **psikogalvanik refleks.**

elektrodermogram, i. *Fr. électrodermogramme. tıp.* Zamanla orantılı olarak deri üzerindeki gerilim değişikliklerini grafik olarak yazma. [*Ing.* Electrodermogram].

elektrodinamik, i. *Fr. électrodynamique.* § ❶ *fiz.* Fiziğin bir bölümü olup, akımların akımlar üzerine ve mıknatısların akımlar üzerine karşılıklı etkisinden bahseder. [*Osm.* Hareki elektrik; *Ing.* Electrodynamics]. § ❷ s. Elektrodinamikle ilgili. [*Ing.* Electrodynamic].

~ ekran, *elek.* ◘ Ekran.

~ dengeleyici, *elek.* ◘ Dengeleyici.

~ fren, *mek.* Magnetik alanı düzenlenebilen elektromıknatıslar arasında mile bağlı olarak dönen masif madenî diskte meydana gelen Faucault akımları aracılığıyla çalışan fren sistemi. *(Birçok fren sisteminde olduğu gibi burada da kinetik enerji ısı enerjisine dönüşür ama bir yıpranma olmaz.* [*Ing.* Electrodynamic brake; *Fr.* Frein électrodynamique].

elektrodinamometre, i. *Fr. électrodynamometre elek.* Elektrik akımının şiddetini ölçen âlet. [*Ing.* Electrodynamometer].

elektrodiyagnostik,-ği, i. *Fr. électrodiagnostic. tıp.* Hasta bir bölgenin sinir ve kaslarının muayenesi için elektriğin kullanılması. [*Ing.* Electrodiagnostics].

elektrodiyaliz, i. *Fr. électrodialyse. kim.* Bazı iyonların, öteki iyonlara oranla gözenekli zarlardan daha kolay geçmesi özelliğine dayanan arıtma ve kimyasal ayırma usulü. *(Kullanılan zarlar yarı geçirgendir. Yani iyonların geçmesini engellemez, ancak bunların geri gelmesini engeller. Ayrıca, sırayle bir pozitif ve bir negatif iyonu geçirir. Elektrodiyaliz deniz suyunun tuzdan arıtılması için kullanılır).* [*Ing.* Electrodialysis].

elektroeman, i. *Fr. électro-aimant.* ◘ Elektromıknatıs.

elektroendosmoz, i. *Fr. électro-endosmose.* Bir elektrik alanı etkisiyle akışkanların diyaframlardan geçmesi. [*Ing.* Electroendosmosis].

☆ *Eşanl* **elektroosmoz.**

elektroerozyon, i. *Fr. électro-érosion. met.* Kalıp çıkarma, oyma, çekme âletleri ve seri üretimde makine parçalarını kıvılcımla işleme yöntemi. [*Ing.* Electroerosion].

elektrofanit,-ti, i. *Fr. électrofannite.* Baş ağrısı aksırık, anjin ve kimi zaman da bronşitle ortaya çıkan bir üst solunum yolları hastalığı *(Kapalı yerlerde elektrikli vantilatörlerin havaya karıştırdığı tozların teneffüs edilmesinin sonucu olduğu öne sürülür).*

elektrofil, s. *Fr. électrophile. kim.* Bir elektron çiftine bağlanabilen bir taneciğin özelliği. [*Ing.* Electrophilic].

elektrofiltre, i. *Fr. électrofiltre. sny.* Tozları iyonlaştırıp, daha sonra elektrostatik çekimle bunları bir ızgarada toplayarak gazları tozdan temizlemek için kullanılan araç. [*Ing.* Electrofilter].

elektrofizyoloji, i. *Fr. électrophysiologie.* ◘ Elektrobiyoloji.

elektrofon, i. *Fr. électrophone.* Fonograf kayıtlarını okumak ve elektrik akımının aracılığıyle yükselterek sese çevirmek için gerekli olan cihazları içinde toplayan âlet. [*Ing.* Electrophone].

~ etkisi, *elektroakust.* ◘ Etki.

elektrofor, i. *Fr. électrophore. elek.* Volta'nın bulunduğu, az miktarda statik elektrik üreten ve çoğaltan âlet. [*Ing.* Electrophorus].

elektroforetik, s. *Fr. électrophoretique.* Elektroforeze ait: *Elektroforetik ayırma.* [*Ing.* Electrophoretic].

elektroforez, i. *Fr. électrophorèse* < *Yun. elektron,* amber + *pherein.* taşımak. *biy.* ve *fiz.* Elektrik potansiyeli farkları sonucu, kolloyid partiküllerde olduğu gibi, maddelerin elektrik kutuplarından birine taşınması. [*Ing.* Electrophoresis].

elektrofotometre, i. *Fr. électrophotomètre.* Kesiksiz tayf bölgelerinde, renkli eriyikler veya bulanık sıvılar tarafından ışığın soğurulma miktarını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Electrophotometer].

elektrogalvanik, s. *Fr. électrogalvanique.* Elektrik piliyle üretilen: *Elektrogalvanik akımı* [*Ing.* Electrogalvanic].

elektrogalvanizm, i. *Fr. électrogalvanisme.* § ❶ *elek.* Elektrik pillerinin meydana getirdiği etkilerin incelenmesi. [*Ing.* Electrogalvanism]. § ❷ *diş.* Ağızın içinde birbirine yakın iki dolgu veya protezde kullanılmış olan iki ayrı maden arasında bir elektrik akımı ortaya çıkması. [*Ing.* Electrogalvanism].

elektrografit,-ti, i. *Fr. électrographite. elek.* Çeşitli karbonlarla *(iş mürekkebi, imbik kömürü, grafit v.b.)* ziftveya katran karışımı ile yığılıp toplanan ve yüksek basınçta elektrik fırınlarında havasız olarak 3.000° C'a kadar ısıtılarak elde edilen fırça: *Elektrografit fırçalar kullanıldığı zaman, kolektörün mikalarını frezelemek gerekir.* [*Ing.* Electrographite].

elektrografitleme, i. Elektrografit fırça yapım usulü. [*Ing.* Electrographitation; *Fr.* Électrographitation].

elektrografitlemek(-i), f. Elektrografit fırça yapmak.

elektrohidrolik,-ği, i. *Fr. électro-hydraulique, otom.* Elektrik motoru ile hareket ettirilen pompa. *(Bununla meselâ arabanın tentesi ve pencereleri açılabilir veya direksiyona yardım edilebilir.* [*Ing.* Electro-hydraulic].

elektrojen, s. *Fr. électrogane.* Elektrik üreten *(makine, üreteç).* [*Ing.* Electrogenous].

~ grupu, *mek.* Bir buhar veya bir patlamalı motorla bir dinamodan meydana gelen ve motorun kinetik enerjisini elektrik enerjisine çeviren sistem. [*Ing.* Electrogenous group; *Fr.* Groupe électrogène].

elektrojenez, i. *électrogenèse.* ◘ Elektrobiyojenez.

elektrojeneratör,-rü, i. *Fr. électrogénérateur. elek.* Elektrik akımı üreten araç. [*Ing.* Electrical generator].

elektrokapilarite, i. *Fr. électrocapillarite.* ◘ Elektrokılcallık.

elektrokardiyograf, i. *Fr. électrocardiographe. tıp.* Elektrokardiografi elde etmeye yarayan cihaz. *(Kalb çalışmasıyla meydana gelen elektrik akımını büyütmeye ve kaydetmeye dayanır.)* [*Ing.* Electrocardiographer].

ŞEKİL: 284 ve *285.* — ELEKTRİKLİ KARDİYOGRAF.

elektrokardiyografi, i. *Fr. électrocardiographie. tıp.* Elektrokardiyogram ile meydana çıkartılan kalb kası elektrik faaliyetinin incelenmesi. [*Ing.* Electrocardiography].

elektrokardiyogram, i. *Fr. électrocardiogramme. tıp.* Elektrokardiyografi metoduyle üstüne kalb atışları tespit edilmiş olan şerit. [*Ing.* Electrocardiogram].

elektrokardiyoskop,-pu, i. *Fr. électrocardioscope. tıp.* Elektrokardiyografın çizdiği elektrokardiyogramın bir ekran üzerine projeksiyonunu yapmaya yarayan cihaz. [*Ing.* Electrocardioscope].

elektrokartograf, i. *Fr. électrocartographe. tıp.* **Beyin elektrokartografı,** elektronik bir hesap makinesi sayesinde otomatik olarak, beyin çalışmasının zaman ve mekân kartografik görünümünü verebilen cihaz. *(Kişinin beyni tarafından meydana konan potansiyel değişiklikler, manyetik bir şerit üzerine yazılır, sonradan bunlar bir değiştirici aracılığıyle rakkamlarla gösterilir ve hesap makinesine nakledilir. Verilen bu bilgilere dayanarak, özel bir gerilim kıymetleri cetvelîne uyan hesap makinesi topografik yerleşme serisini hem tayin eder, hem da basar. Her bir devreden sonra, bu çeşitli çizgilerin noktaları birbirine bağlanarak düzey eğrileri toplamını çizer.)* [*Ing.* Electrocartographer].

elektrokılcallık,-ğı, b.i. *elek.* Elektrodların polarlaşmasında, elektrodlardan biri dışbükey yüzeyli bir civa sütunu olduğu zaman meydana gelen olay. *(Civanın dışbükey yüzündeki yüzey gerilimi, polarlaşmanın etkisi altındadır.* [*Ing.* Electrocapillarity; *Fr.* Électrocapillarite].

elektro.kimya, b.i. *kim.* Kimyasal enerji ile elektrik enerjisinin birbirlerine dönüşümünü inceleyen bilim ve teknik kolu. [*Ing.* Electrochemistry; *Fr.* Électrochimie].

elektro.kimyasal, b.s. Elektrokimya ile ilgili. *Elektrokimyasal üretim.* [*Ing.* Electrochemical; *Fr.* Électrochimique].

~ eşdeğer, *kim.* ◘ Eşdeğer.

elektrokinetik, i. *fiz.* Meydana gelen magnetik alanı bir yana bırakarak, hareket halindeki elektriği inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Electrokinetics; *Fr.* Électrocinetique].

elektrokoagülasyon, i. *Fr. électrocoagulation. tıp.* Yüksek frekanslı bir elektrik akımının tatbikiyle canlı dokuların ya kesilmesini ya da tahribini sağlayan koagülasyon. *(Elektrik bisturisi).* [*Ing.* Electrocoagulation].

☆ *Eşanl.* **diyatermokoagülasyon.**

elektrokopi, i. *Fr. électrocopie. matb.* Elektrostatiğe dayanan baskı usulü.

elektrokortikogram, i. *Fr. électrocorticogramme. tıp.* Beyin ameliyatlarında doğrudan doğruya beynin üzerine elektrodlar yerleştirerek, beyin hücrelerinin farklı elektrik akımlarının kaydedilmesiyle elde edilen çizge. *(Bu muayene dış manzaraları normalden ayırt edilmeyen bazı beyin bölgelerindeki anormal çalışmaları meydana çıkarır ve ameliyatın bu bölgelere uygulanmasına yardımcı olur).* [*Ing.* Electrocorticogram].

elektrokostik, i. *Fr. électrocaustique.* Canlı dokular üzerine elektriğin tahrip edici etkisi.

elektrokoter, i. *Fr. électrocautere.* Elektrik akımının geçmesiyle kırmızı oluncaya kadar ısıtılmış bir telle dokuları kotarize etmeye yarayan cerrahî âlet. *(Elektrokoterin yerini elektrik bisturisi almaktadır. «Yüksek frekanslı akımlarla elektrokoagülasyon ve elektrik kesiti.»)* [*Ing.* Electrocautery].

☆ *Eşanl.* **galvanokoter.**

elektrokültür,-rü, i. *Fr. électroculture. trm.* Bitkilerde, çiçeklenmeyi hızlandırmak ve

verimi arttırmak için elektrik akımından yararlanan bir tarım usulü.

elektrolepsi, i. *Fr. electrolepsie. tıp.* Kaslarda sarsılma ile kendini belli eden çocuk hastalığı. Sarsılmalar tıpkı bir elektrik akımından olmuşçasına ritmik şekilde ve düzenli aralıklarla olur.

☆ *Eşanl.* **benceron hastalığı.**

elektrolit,-ti, i. *Fr. électrolyte.* < *Yun. fiz.* ve *kim.* Sıvı halindeyken bir elektrik akımı etkisiyle ayrışabilen madde. *(Elektrolitler yalnız suda veya uygun bir çözücüde çözülmüş olan asitler, bazlar veya tuzlardır. Arrhenius* hipotezi, akım geçmeden önce bu tuzların iyonlara ayrıldığını kabul eder). [*Ing.* Electrolyte; battery solution]. ◘ **Elektroliz. iyon ◉ siyek veya yemek borusu — kapları,** *tıp.* İçinden, ucu bir noktada çıplak hale getirilmiş bir iletken geçirilmiş bir sondadan ibarettir. Negatif kutbu elektrolizörle ilişiktir; pozitif kutbu ayrımsız bir elektroddan yapılıdır. [*Ing.* Uretral electrolyser; *Fr.* Électrolyseurs urétraux ou œsophagiens].

— kabı, *fiz.* ve *kim.* İçinde elektroliz yapılan cihaz. *(Elektrolit kabının şekli, yapılacak elektrolizin cinsine göre değişir).* [*Ing.* Electrolyser; *Fr.* Électrolyseur, cure électrolytique, voltamètre].

☆ *Eşanl.* **voltametre.**

elektrolitik, s. *Fr. électrolitique.* (a) Elektroliz veya bir elektrolitle ilgili. [*Ing.* Electrolytic].

— artık, *tekn.* Elektrolitik arıtma haznesinin dibine çökelen, değerli maden görünümündeki tortu.

— ayrışma, *kim.* ◘ **Ayrışma.**

— demir, *met.* ◘ **Demir.**

— arıtma, *tekn.* Bir elektrodun maddesini elektroliz yoluyle eritme usulü. [*Ing.* Electrodissociation; *Fr.* électrodissolution].

— işleme, *tekn.* İletken malzemeye anod-çözülmesi ile şekil verme usulü. [*Ing.* Electrolytic grinding; *Fr.* Meulage électrolytique, meulage électrochimique].

☆ *Eşanl.* **elektrokimyasal işleme.**

— taşlama, *tekn.* İletken malzemeye uygulanan ve maddenin kaldırılmasını anod çözülmesi ile gerçekleştirilen taşlama usulü. [*Ing.* Electrolytic machining *(tooling)*; electrochemical machining; *Fr.* Usinage électrolytique, usinage électrochimique].

☆ *Eşanl.* **elektrokimyasal taşlama.**

elektroliz, i. *Fr. électrolyse* < *Yun. elektron,* kehribar + *lysis,* çözme. *fiz.* ve *kim.* Bir elektrik akımının etkisiyle meydana gelen kimyasal ayrışma. [*Osm.* Tahlil-i elektrikî; *Ing.* Electrolysis]. ◉ **— le arıtma,** *met.* Saf olmayan elektrolitin, saf madenden katod üzerinde toplanmasını sağlayan arıtma işlemi. [*Ing.* Electrorefining; *Fr.* électroraffinage]. ◉ **— le çökeltme,** *tekn.* Elektroliz yardımıyle ince bir parça veya çökelti hazırlama tekniği: *Kromik ve sülfürik asid çözeltisinden elektrolizle çöketme tekniğiyle hazırlanmış krom, termik indirgeme veya alüminotermiyle elde edilen kromdan daha büyük ve sertlik gösterir.* [*Ing.* Electrodeposition; *Fr.* électrodéposition]. ◉ **— le kalıp çıkarma,** *tekn.* Doğrudan doğruya elektrolizle çökeltme usulüyle parça hazırlama tekniği: *Elektrolizle kalıp çıkarma, plastik maddeler için kalıp, elektronikte baskı devresi, radyoelektrikte dalga kılavuzları gibi bakırdan yapılmış parçaların hazırlanmasında uygulanır.* [*Ing.* Electrolytic shaping; *Fr.* électroformage].

elektroloji, i. *Fr. électrologie. elek.* § ● Elektrik magnetizma ve elektromagnetizma olaylarını ve bunların başka olaylarla ilişkilerini inceleyen fizik bölümü. [*Ing.* Electrology]. § ● *tıp.* Elektriğin tedavi ve teşhiste uygulanması. [*Ing.* Electrology].

elektrolüminesans, i. *Fr. électroluminescence. fiz.* Bir akımın, bir elektrik alanının etkisiyle bazı cisimlerin kazandığı ışık verme özelliği. [*Ing.* Electroluminescence].

elektromagnetik, s. *Fr. électromagnétique.* < *Yun. fiz.* Elektromagnetizma ile ilgili. Elektromagnetizmalı: *Elektromagnetik olaylar.* [*Ing.* Electromagnetic].

— dalga, *fiz.* Dalga yüzünün her noktasında birbirine dik elektrik ve magnetik alanlarının meydana gelmesiyle beliren ve yayılan bir uzay değişikliği. Birbirine dik olan iki alan yayılma doğrultusuna da diktir. *(Lenine dalga).* [*Ing.* Electromagnetic wave; *Fr.* Onde électromagnétique].

— devre anahtarı, *elek.* Bir elektromıknatısın çalıştırdığı maksimum akımlı röle veya anahtar. [*Ing.* Electromagnetic shutter-release; *Fr.* Declencheur electromagnetique].

— ekran, *elek.* ◘ Ekran.

— C.G.S. sistemi, *fiz.* Magnetizma ve elektromagnetizma hesaplarında kullanılan birim sistemi. [*Ing.* Electromagnetic C.G.S. System; *Fr.* Système C.G.S. électromagnétique].

— kuram, *fiz.* Işığın, elektrik ve magnetik alanlarının birlikte yayılmasıyle meydana gelen bir olay olduğunu gösteren ve Maxvell tarafından kurulan kuram. [*Ing.* Electromag. netic theory; *Fr.* Théorie électromagnetique].

elektromagnetizma, i. *Fr. électromagnétisme. fiz.* (a) Elektrik akımlarıyle magnetik alanların karşılıklı etkilerinin incelenmesi; (b) Bir elektrik akımının kendi dolayında bir alan meydana getirmesi niteliği. [*Osm.* Elektrikiyet-i mıknatisiye; *ing.* Electromagnetism].

elektromanyetik, s. ◘ **Elektromagnetik.**

elektromanyetizma, i. ◘ **Electromagnetizma.**

elektromekanik, s. *Fr. électromécanique. mek.* § ❶ Mekanik elemanlardan meydana gelen ve bu elemanların hareketiyle, elektrikli elemanlara bağlı olarak, uzakta bulunan cihazların kontrol ve manevrasını gerçekleştiren bir kumanda tertibatı için kullanılır: *Demiryolları sinyal odalarında çeşitli elektromekanik tertibatlar kullanılır.* [*Ing.* Electromechanic]. § ❷ i. Mekanikte elektrik uygulamalarının tümüne verilen ad. [*Ing.* Electromechanics].

elektromekanoterapi, i. *Fr. électromecanothérapie. tıp.* Mekanik ve elektrik tedavilerini birleştiren tedavi yöntemine verilen ad. [*Ing.* Electromechanotherapy].

elektromer, i. *Fr. électromère. kim.* Elektromerlik olayını gösteren bileşik. [*Ing.* Electromer].

elektromerlik, -ği, i. *kim.* Atomlarının yerleriyle değil, yalnız elektronların dağılışı ile birbirinden farklı olan iki bileşiğin izomerliği. [*Ing.* Electromeric; *Fr.* Électromerie].

elektrometalürji, i. *Fr. électrométallurgie. met.* (a) Metalürji ürünlerinin elde edilmesi ve arıtılmasında termik elektriğin ısı ve elektrolizieme özelliklerinin kullanılması; (b) Elektrikle ısıtma olaylarından faydalanılarak yapılan ve madenlere uygulanan termik işlemlerin bütünü. [*ing.* Electrometallurgy].

elektrometre, i. *Fr. électrometre.* (a) *fiz.* İyonizasyonla meydana gelen statik elektrik yüklerini ölçen âlet. [*Ing.* Electrometer]; (b) Elektrikle kullanılan çeşitli ölçü âletlerine verilen ad; (c) Özel olarak elektrostatik voltmetreye verilen ad; [*Ing.* Electrometer]. ◉ **çok hücreli —,** *elek.* ◘ **Çok.**

elektrometri, i. *Fr. électrométrie.* Elektrometrelerin kullanılmasını öngören ölçü yöntemlerinin tümü. [*Ing.* Electrometry].

elektromıknatıs, i. *Fiz.* § ● Bir demir çekirdek üzerine sarılmış bobin veya bobinler den doğru akım geçirmekle elde edilen mıknatıs. [*Osm.* Mıknatıs-ı elektrikî; *Ing.* Electromagnet; *Fr.* électro-aimant; § ❷ *tıp.* göze kaçan magnetik cisimleri çıkarmak için kullanılan özel mıknatıs.

elektromiyografi, i *Fr. électromyographie. tıp.* Kasların kasılmasına eşlik eden elektrik olaylarının elektromiyogram vasıtasıyle incelenmesi. [*Ing.* Electromyography].

elektromiyogram, i. *Fr électromyogramme. tıp.* Kasların kasılmasından meydana gelen elektrik geriliminin grafik şeklinde yazılması. [*Ing.* Electromyogram].

elektromotor, s. *Fr.* électromoteur. *elek.* § ● (a) Dinamo veya pillerde olduğu gibi, mekanik veya kimyasal bir etki altında elektrik üretene *(Volta, bu terimi, akım üretebilen bütün cisimler, özellikle madenler için kullanılmıştır);* (b) Bu şekilde üretilen elektrikle ilgili; § ❷ i. Elektrik enerjisini mekanik enerjiye dönüştüren cihaz.

— alan, *fiz.* Değişken bir magnetik indüklenme uygulanmış bir iletkende doğan ve hiç bir potansiyel farkı yokken, bu iletkenin hareketli yükleri üzerine etki yaparak indüklenmiş akımlar meydana getiren elektrik alanı. [*Ing.* Electromotive field; *Fr.* champ electromoteur].

— kuvvet, *fiz.* İki nokta arasındaki potansiyel ayırımını azaltarak iletken devrenin üzerinde akımın meydana gelmesine yol açan güç. [*Osm.* Kuvve-i müteharrik-i bilelektrik; *Ing.* Electromotive force; *Fr.* Force électromotrice].

elektromüsküler, s. *Fr. électromusculaire. fizyol.* Bir kasın içinde meydana gelen elektrik olayı. [*Ing.* Electromuscular].

elektron, i. *Fr. électron.* < *Yun.* § ● Tecrit edilebilen en küçük elektrik yükü taşıyan elementer tanecik. Atom çekirdeği çevresinde dönen eksi 1 elektrikle yüklü tanecik. Negatif elektriğin en küçük parçası. [*Ing.* Electron]. ☆ *Karş.* **proton;** § ❷ *met.* Temel maddesi magnezyum, yüzde 3 ile 4 alüminyum ve yüzde 1 ile 3 çinko karışımı olan çok hafif bir alaşım. ◉ **auger — u,** *fiz.* ◘ **Auger;** ◉ **çiftleşik —,** *nükl. fiz.* ◘ **Çiftleşik.** ◉ **tali — lar,** Madenî bir levha üzerine gelen birinci derece elektron demetinin yayınladığı elektronlar. *(Vakum tüplerin çalışmasında önemli bir rol oynayan bu olay, elektron çoğaltıcılarında kullanılır).* [*Fr.* électrons secondaires].

— akışı, *elektr.* Serbest elektronların yer değiştirmesi. [*Fr.* Flux electronique].

— analizi, *elektr.* ◘ **Analiz.**

— çifti, *fiz.* ◘ **Çift.**

— çoğaltıcı, *elektr.* ◘ **Çoğaltıcı.**

— değeri, *elektr.* ◘ **Elektrovalans.**

— delik çifti, *elektr.* Fotoelektrik olaylarda, negatif-poziton elektron çiftine verilen ad. [*Ing.* Electron pair; *Fr.* électron-trou].

— demeti, *elektr.* ◘ **Demet .**

— demetiyle işleme, *elektr.* Malzemeyi düşük basınç altında tutarak ve üzerine çok iyi odaklanmış yüksek hızlı bir elektron demeti yollayarak işleme. Elektronların kinetik enerjisi ısıya dönüştüğünden, değdikleri bölgedeki malzemeyi buharlaştırırlar. [*Fr. Usinage par faisceau d'électrons, usinage par bombardement electronique*].

☆ *Eşanl.* **elektron bombardımanıyla işleme.**

— gazı, *elektr.* Boş veya gaz dolu bir ortamda veya bir iletkenin içinde dolaşan serbest elektronların tümü. [*Ing.* Electron gas; *Fr.* Gaz electronique].

— geçişi, *elektr.* Bir elektronun bir enerji düzeyinden başka bir düzeye geçmesi. [*Ing.* Electronic transition; *Fr.* Transition électronique].

— ışını, *elektr.* Bir demette bulunan bir elektronun yörüngesi. [*Ing.* Electronic ray; *Fr.* Rayon electronique].

— iletkenliği, *elektr.* Madenlerin elektrik iletkenliğini madenin içinde bulunan elektronlar üzerinde bir elektrik alanının yapmış olduğu etkiden yararlanarak açıklayan kuram. [*Ing.* Electronic conductibility; *Fr.* Conductibilité électronique].

— ilgisi, *kim.* Bir kimyasal elementin elektron alma yatkınlığı veya güçlüğü. [*Ing.* Electron affinity].

— kırınması, *elektr.* ◘ **Kırınma.**

— lambası, *elektr.* Gaz geçirmeyen bir tüp içindeki boşlukta veya bir gaz ortamda elektron akımı meydana getiren elektronik âlet. [*Ing.* Electron(ic) tube; *Fr.* Tube (lampe) électronique].

— mikroskopu *elektr.* ◘ **Mikroskop.**

— tabakası, *elektr.* Bir atomda birbirlerine yakın bir enerji düzeyinde bulunan elektronun tümü. [*Ing.* Electronic layer; *Fr.* Couche électronique].

— tabancası, *elektr.* Çok büyük hıza sahip yoğun bir elektron demeti üreten elektrodlar dizisi.

— volt, *fiz.* ◘ **Elektronvolt.**

— yakalama, *fiz.* Bir atom çekirdeğinin hariçten bir elektron yakalamak suretiyle radyoaktif değişikliğe uğraması. [*Ing.* Electron capture].

— **yığılması**, *elektr.* ◘ Yığılma.

elektronarkoz, i. *Fr. electronarcose. tıp.* Ruh hastalıklarında elektroşok tedavisine benzeyen, fakat zayıf gerilimli akımla uzun süre uygulanan tedavi yöntemi. *(Elektronarkoz, elektroşok gibi çırpınmalara yol açmaz, sadece birkaç dakikalık bir uyku verir.)* [ing. Electronarcosis]

elektronegatif, s. *Fr. electronegatif,-ive. kim.* Atomları kolayca elektron bağlayan ve elektroliz yapıldığı zaman anoda giden kimyasal elementlerin niiteliği. [*ing.* Electronegative].

elektronegatiflik,-ği, i. *kim.* Bir atomun, elektronları çekme niteliği. [*ing.* Electronegativity; *Fr.* électronegativite].

elektron.gram, b.i. *Fr. electron-gramme.* Hidrojenin bir atom gramında bulunan elektronların toplam kütlesi. *(Bu nicelik, elektron kütlesiyle Avokadro sayısının çarpımıdır ve değeri 0.000 5485 gram'dır).* [*Ing.* Electron-gram].

elektronik, s. *Fr. électronique.* § ❶ Elektronlarla meydana gelmiş olan, elektronlu, elektron temeline dayanan. [*ing.* Electronic]; § ❷ i. (a) Serbest haldeki elektronların etkisiyle meydana gelen olayları inceleyen bilim dalı; (b) Serbest haldeki elektronlardan yararlanılarak yapılan cihazların, özellikle elektron lambalarının ve transistörlerin kullanılmasına dayanan teknik. [*ing.* Electronics].

— **ayna**, *elektr.* Bir elektron demetinin yansımasını sağlayan tertibat. [*ing.* Electronic mirror; *Fr.* Miroir électronique].

— **beyin**, *sibernetik.* Bugüne kadar yalnız insan beyni tarafından yapılabildiği sanılan bütün işleri yapan ve elektrikle çalışan makine *(elektronik hesap makineleri, tercüme makineleri v.b.).* [*ing.* Electronic brain; *Fr.* Cerveau électronique].

— **bulut**, *nükl.* ◘ Bulut.[1]

— **çalgılar**, *müz.* Müzik sesleri yaratmak için elektrik salınımlarını üreten ve hoparlörler aracılığıyle bu sesleri elde eden araçların tümü. [*Ing.* Electronic instruments; *Fr.* Instruments electroniques].

— **denetim**, *döş.* Isıtma ve havalandırma döşemlerinin elektronik cihazlarla denetilmesi. [*Ing.* Electronic control; *Fr.* Contrôle électronique].

☆ *Eşanl.* **elektronik kontrol.**

— **düzen**, Önceden hazırlanmış bir programa göre, delikli veya magnetik bantlar ve kartlar şeklinde elde edilen bilgilere dayanarak, büyük bir hızla birbirini izleyen temel ve karmaşık işlemleri *(aritmetik veya isteğe bağlı)* gerçekleştiren elektronik makineler grupu. *(Elektronik düzendeki güçlü hafıza elemanları ve verilerin iyi saklanması sayesinde, bu temel işlemler çok sayıda verilere dayanarak, tek bir işlemle gerçekleştirilebilir).* [*ing.* Electronic unit; *Fr.* Ensemble electronique].

— **gizli görüntü**, *elektr.* Bazı analiz tüplerinde optik görüntünün, bir yüzey üzerinde dağılmış elemanter yükler halinde elektriğe dönüşmesi. [*Ing.* Latent electronic image; *Fr.* Image latente electronique].

— **hesap makinesi**, *tekn.* ◘ **Kompütör.**

— **kamera**, *elektr.* ◘ **Kamera.**

— **lamba**, *elektr.* ◘ Elektron lambası.

— **mercek**, *elektr.* ◘ **Mercek.**

— **mikroskop**, *elektr.* ◘ **Mikroskop.**

— **müzik**, *müz.* Elektronik çalgılar veya âletlerle yapılan müzik. [*Ing.* Electronic music; *Fr.* Musique électronique].

— **optik**, *elektr.* Elektrik veya magnetik alanlarda, elektronların veya iyonların yörüngeleriyle, ışık ışınlarının ışın kırıcı ortamlardaki hareketleri arasında bulunan benzerliğe dayanarak, elektronik cihazların çalışmasını inceleyen optiğin bir kolu. *(Bu şekilde alanlar meydana getiren sistemlere elektronik mercek denir; bu sistem gerçek elektronlu optik âletlerin yapımını sağladı).* [*Ing.* Electron optics; *Fr.* Optique electronique].

— **yardımcılarla seyir**, *den.* Radyo elektrik usullerden yararlanarak yapılan seyir tekniği. *(Bu usul özellikle mesafelerin ses yankıları /radar ve altimetre/ aktif veya pasif cevap verici, havada ve denizde seyir emniyetini sağlayan ve bu sistemlerden çıkarılan usuller, aynı zamanda işaretleme kılavuz teşhis tertibatı veya Hertz dalgalarından meydana gelen sistemleri kapsar).*

elektrosentez, i. *Fr. électrosynthese* < *Yun. tıp.* Elektrik etkisi altında bir bileşim oluşumu. [*ing.* Electrosynthesis].

elektronlama, i. *kim.* Bir atoma elektron eklenmesi. [*ing.* Electronation; *Fr.* Électronation].

elektronükleer, s. *Fr. électronucleaire, fiz.* Nükleer enerjiden yararlanan bir elektrik santralı için kullanılır. [*Ing.* Electronuclear].

elektron.volt, b.i. *Fr. électron-volt. fiz.* Çekirdek fiziğinde kullanılan enerji birimi. Volt'luk bir potansiyel farkıyle hızlandırılmış bir elektronun kazandığı enerjiye eşittir. *(Bu birimin değeri 1.6 X 10 — [12] erg'dir. Bir milyon elektronvolt'a eşit olan mega elektron volt (MeV) da kullanılır).* [*ing.* Electron volt].

elektrooptik, s. *Fr. électro-optique.* Bir elektrik alanının etkisiyle ortamın optik özelliklerini değiştiren olaylar için kullanılır. *(Kerr olayı gibi).* [*ing.* Electrooptics].

elektroosmoz, i. *Fr. électro-osmose. kim.* Asılı halindeki koloidal maddelerin elektrikle çökeltilmesi. *(Seramikte kullanılan kilin temizlenmesi ve balçıklı toprakların akaçlanmasında bu usulden yararlanılır).* [*Ing.* Electroosmosis].

elektropatoloji, i. *Fr. électropathologie. tıp.* Elektriğin patolojik etkilerinin incelenmesi. [*Ing.* Electropathology].

elektropireksi, i. *Fr. électropyrexie.* Kısa dalgalar kullanarak vücut sıcaklığını yükseltme yoluyle tedavi yöntemi. ◘ **Diyatermi.** *(Bu yöntem özellikle felç tedavisinde sıtma tedavisi ile birlikte kullanılır).* [*ing.* Electropyrexia].

☆ *Eşanl.* ateş tedavisi.

elektroplaks, i. *Fr. électroplaxe.* Elektrikli balıklarda elektrik organının başlıca elemanı. Bu bir disk veya plak şeklinde olabilir. [*ing.* Electroplax].

elektropnömatik, s. *Fr. électropneumatique.* İçindeki sıkıştırılmış havanın, elektromıknatıslarla çalıştırılan supaplar tarafından yönetildiği bir fren tertibatı için kullanılır. [*Ing.* Electropneumatic].

elektropozitif, s. *Fr. électropositif. kim.* Elektrolizde negatif kutupta toplanan *(cisimler hk.);* Atomları kolayca elektron veren ve elektroliz yapılırken katodda toplanan kimyasal elementlerin niteliği. [*Ing.* Electropositive].

elektropunktür, *Fr. électropuncture. tıp.* Deride belirli yerlere elektrik potansiyeline tutulmuş iğne batırılarak yapılan tedavi yöntemi. [*Ing.* Electropuncture].

elektroradyolog, i. *Fr. électroradiologiste.* Elektroradyolojide ihtisas yapmış hekim. [*Ing.* Electroradiologist].

elektroradyoloji, i. *Fr. électroradiologie.* Hastalıkların teşhis ve tedavisinde elektriğin *(elektroloji)* ve ışınların *(radyoloji)* uygulanmasını öngören tıp dalı. [*Ing.* Electroradiology].

elektroretinogram, i. *Fr. électroretinogramme. psik.* Retina tabakası üzerindeki potansiyel farklarının yazılması. *(Elektroretinogram, retinanın bir bölgesindeki potansiyelin değişim genliğinin ve sinir akımının frekansının /b dalgası, göz siniri akımlarının frekansını idare eder/, uyarıcının /stimülüs/ şiddetinin logaritmasına, belirli bir şekilde orantılı olduğunu göstermiştir; meselâ Fechner kanunu, retina gibi duyumsal alıcılarda doğrulanır).* [*ing.* Electroretinogram].

elektrosiderürji, i. *Fr. électrosidérurgie.* Isı kaynağı olarak elektrik akımından yararlanan demir işlemi yöntemi.

elektroskop,-pu, i. *Fr. électroscope* < *Yun. elektron,* kehribar + *skopein,* gözetleme. *fiz.* Bir cisimde elektrik yükü bulunup bulunmadığını anlamaya yarayan araç. [*Osm.* Elektriküme; *Ing.* Electroscope].

elektrosonda, i. *Fr. électrosonde. fiz.* (a) Serbest atmosferdeki elektrik potansiyelini ölçmeye yarayan radyosondajlı elektrometre; (b) Elektrikle çalışan ve su derinliği az olan yerde, denizin derinliğini ölçen âlet.

elektrostatik,-ği, i. *Fr. électrostatique.* < *Yun. elektron,* kehribar + *statis,* durum. *fiz.* § ● Durgun elektrikle ilgili. [*ing.* Electrostatic]. § ❷ i. Elektriği inceleyen bilim dalı; elektriklenmiş cisimler üzerinde elektriği denge halinde inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Electrostatics].

— **bağ**, *kim.* Kimyasal bir maddedeki 2-3 Angström aralıklı, pozitif ve negatif iyonları bağlayan bağ; iyonik bağ. [*Ing.* Electrostatic bond; *Fr.* Lien electrostatique].

— **banyo**, *elek.* ◘ **Banyo.**

— **boşaltıcı**, *elek.* ◘ **Boşaltıcı.**

— **duş**, *fiz.* ◘ **Duş.**

— **ekran**, *elek.* ◘ **Ekran.**

— **jeneratör**, *elek.* Elektrik yüklerinin mekanik taşınması ile yüksek voltajlar sağlayan jeneratör. [*ing.* Electrostatic current generator].

elektrostenoliz, i. *Fr. électrosténolyse. elek.* Bir elektrik alanının etkisi altında, kılcal borularda iyonların veya koloidal taneciklerin toplanması. [*ing.* Electrostenolysis].

elektroşimi, i. *Fr. électrochimie.* ◘ **Elektrokimya.**

elektroşirürji, i. *Fr. électrochirurgie. tıp.* ◘ **Elektrik cerrahisi.** ◘ *ŞEKİL: 188.* — **ELEKTROŞİRÜRJİ CİHAZI.**

elektroşok,-ku, i. *Fr. électrochoc. tıp.* Beyin içine elektrik akımı yollayarak yapılan psikiyatrik tedavi yöntemi. [*ing.* Electroshock].

elektrotaksi, i. *Fr. électrotaxis. biy.* Canlı bir organizmanın ekseninin, bulunulan ortamda, ki elektrik akımının yönüyle ilişkili tarzda yer alması. [*Ing.* Electrotaxis].

elektroteknik, s. *Fr. électrotechnique.* § ❶ Elektrik tekniğine ait. [*Ing.* Electrotechnical]. § ❷ i. Elektrik tekniğinin uygulamalarını inceleyen bilim dalı. [*ing.* Electrotechnics].

elektrotermi, i. *Fr. électrothermie.* (a) Yalnız elektrik enerjisinin ısıya dönüştürülmesini inceleyen bilim ve teknik dalı; (b) Elektrik enerjisinden, yalnız malzemenin ısıtılmasında yararlanan elekrometalürji usulü. [*Ing.* Electrothermy].

elektrotest, i. *elektrotest.* Bir alaşımı meydana getiren başlıca elementlerin cinsini tayin etmeye yarayan cihaz. Bu cihazın analiz prensibi, madenlerin elektrolitik korozyonuna dayanır. [*Ing.* Electrotest].

elektrotipi, i. *Fr. électrotypie. matb.* Matbaa hurufatı yapmak için uygulanan galvanoplasti işi. [*Ing.* Electrotyping].

elektrotipograf, i. *Fr. électrotypographe.* Matbaalarda harfleri elektrikle dizen ve döken makine. [*Ing.* Electrotyping machine].

elektrotonus, i. *Fr. électrotonus. fizyol.* Bir elektrik akımının geçişi sırasında bir sinir veya kasın irkilme yeteneğindeki değişiklik. [*Ing.* Electrotonus].

elektrotropizm, i. *Fr. électrotropisme* < *Yun. elektron,* amber + *trope,* dönüş. *biy.* Bir organizmanın elektrik uyartısına cevabı; bir bitkinin elektrik alanında bükülmesi. [*Ing.* Electrotropism].

☆ *Eşanl.* galvanotaksi.

elektrovalans, i. *Fr. électrovalence. kim.* Bir elementin *(veya bir kökün),* elektroliz olaylarıyle saptanan kimyasal birleşme değeri. [*Ing.* Electrovalence].

elektrovalf, i. *Fr. électrovalve.* Açılışı ve kapanışı bir elektromıknatısla kumanda edilen valf veya supap. [*Ing.* Electrovalve].

elektrum, i. *Lat. electrum* < *Yun. elektron.* § ❶ *núm.* Anadolu ırmaklarının kumlarından özellikle *Paktalos* çayının yatağından doğal olarak elde edilen gümüş ve altın alaşımı. *(Ege denizi kıyısında kurulan eski Yunan şehirlerinde M.Ö. VII. yüzyıl başlarından itibaren basılan ilk sikkeler bu madenden yapılmıştır).* [*Ing.* Electrum; *Fr.* électrum]. § ● *min.* İçinde yüzde 20'den fazla gümüş bulunan altın; rengi açık sarıdır. ☆ *Eşanl.* gümüşlü altın. [*Ing.* Electrum; *Fr.* électrum, or argental].

elem, i. ç: **âlâm**. *Osm.* < *Ar.* § ● Ağrı, acı, sızı, sancı. [*Ing.* Pain, ailment, affliction; *Fr.* Mal, douleur]. § ❷ Belirli bir dış sebebe bağlı olmayarak durduğu yerde beliren

üzüntü, keder, isteksizlik, ıstırap, dert. [*ing.* Sorrow, care; *Fr.* Souffrance].

— **çekmek**, *dey.* Kederlenmek, gam yemek. [*ing.* To grieve, suffer; *Fr.* Souffrir, avoir des chagrins].

eleman, i. *Fr. element.* < *Lat. elementum.* § ❶ Bilesik bir şeyi meydana getiren unsurlardan her biri: *Maddî manevî elemanlar.* [*Osm.* Unsur; *ing.* Element]. ☆ *Eşanl.* öğe. § ❷ Bir grup içinde çalışan insanların her biri: *Bu elemanlar yetersiz, Teknik eleman.* ☆ *Eşanl.* çalışman. [*ing.* Personnel]. § ❸ *kim.* ◘ **Element**. § ❹ *mat.* (a) Bir cümlenin kuruluşunda bulunan matematik varlıklardan her biri; (b) Geometrik bir şekil veya cismi meydana getiren kısım: *Bir üçgenin altı temel elemanı kenarları ve açılarıdır;* (c) Bir eğrinin, bir yüzeyin, bir hacmin sonsuz küçük parçası. § ❺ *elek.* Her birinde iki elektrod bulunan ve elektrolit içine konulan ve belli bir gerilim değeri veren akümülatör ünitesi. *(2 elektrod + elektrolit = eleman).* [*ing.* Battery element; *Fr.* Element d'accumulateur]. § ❻ *patol.* Bir hastalığı meydana getiren bel ciler. ◉ **anatomik** — lar, *hist.* Kimya analizini işe karıştırmadan organların ve dokuların meydana çıkarılabilen en küçük parçaları. [*ing.* Anatomical elements; *Fr.* éléments anatomiques]. ◉ **bir halkanın birim** — ı, *mat.* Çarpma kanununun (varsa) nötr elemanı. *(Birim elemanının bölenlerine (varsa) birimsel denir).* [*ing.* Element unity of a ring; *Fr.* Élément unite d'un anneau]. ◉ **bir halkanın sıfır elemanı**, *mat.* Toplama kanununun nötr elemanı. [*ing.* Zero element of a ring; *Fr.* Élément zéro d'un anneau]. ◉ **bir matrisin** — ı, *mat.* Matrisi meydana getiren dikdörtgen şeklindeki tablo da gözüken sayılardan her biri. [*ing.* Elé d'une orbite]. ◉ **biyogenetik** —, *mat.* ◘ **Biyogenetik**. ◉ **değme** — ı, *mat.* Bir rice]. ◉ **bir yörüngenin** — ları, Uzaydaki bir gezegen veya kuyruklu yıldızın yörüngesini ve bu yörünge üzerindeki bir yıldızın konumunu belirtmeye yarayan elemanlar. [*ing.* Element of an orbit; *Fr.* éléments d'une orbite]. ◉ **biyogenetik** —, *mat.* ◘ **Biyogenetik**. ◉ **değme** — ı, *mat.* Bir eğri için, bu eğrinin bir teğetle değme noktasının cümlesi: *bir yüzey için,* bu yüzeyin bir *teğet düzlemiyle* değme noktasının cümlesi. ◉ **durma** — ı, *hava.* ◘ **Durma**. [*ing.* Contact element; *Fr.* élément de contact]. ◉ **düzgün** —, *mat.* ile gösterilen bir iç bileşim kuralıyle donatılmış bir cümlede a O b = aO c ve b O a = c O a bağıntılarından b=c eşitliğini veren a elemanı. *(Şartlardan yalnız birincisi sağlanıyorsa eleman soldan düzgün, yalnız ikincisi sağlanıyorsa sağdan düzgün denir. Eğer işlem değişliyse iki şart bir tek şart haline gelir. Bir grupta, bütün elemanlar düzgündür. Gerçel sayılar cümlesinde sıfır, çarpma için düzgün değildir: Oxa = Ox b eşitliğinden a = b sonucu çıkmaz. Düzgün olmayan bir elemana tekil denir).* [*ing* Regular element; *Fr.* Élément regulier]. ◉ **en büyük** —, *mat.* Bir sıra bağıntısı bulunan bir cümlede, kendisiyle kıyaslanabilen bütün elemanlardan sonra gelen eleman. [*ing.* Maximum element; *Fr.* élément maximal]. ◉ **en küçük** —, *mat.* Bir sıra bağıntısıyle donatılmış bir cümlede, kendisiyle kıyaslanabilen bütün elemanlardan önce gelen eleman. [*ing.* Minimum element; *Fr.* élément minimal]. ◉ **genel** —, *mat.* Bir cümlenin, alfabenin ilk harfleriyle gösterilen özel elemanı'na karşılık, genellikle X harfiyle gösterilen herhangi bir elemanı. [*ing.* General element; *Fr.* élément generique]. ◉ **majorant** —, *mat.* Bir sıra bağıntısı bulunan bir cümlede, bir *a* elemanı için, *a*'dan sonra gelen eleman; bir sıra bağıntısı bulunan bir E cümlesinde bir **A** alt cümlesi için, **A**'nın bütün elemanlarından sonra gelen eleman. [*ing.* Major element; *Fr.* élément majorant]. ◉ **minorant** —, *mat.* Bir sıra bağıntısı bulunan bir cümlede, bir *a* elemanı için, *a*'dan önce gelen eleman; bir sıra bağıntısı bulunan bir E cümlesinde bir **A** alt cümlesi için, **A**'nın bütün elemanlarından önce gelen eleman. [*ing.* Minor element, trace element; *Fr.* élément minorant]. ◉ **müzik** — ları, *müz.* Bir müzik parçasını meydana getiren notaların tümü. [*ing.* Musical elements; *Fr.* Elements musicaux]. ◉ **simetrik** — lar, *mat.* Bir iç bileşim kuralıyle donatılmış nötr elemanı bir cümlede, bileşimi nötr elemanı veren elemanlar *(Toplama için karşıt ve çarpma için ters elemanlar da denir).* [*ing.* Symetrical element; *Fr.* éléments symétriques éléments opposee pour l'addition, elements inverses pour la multiplication]. ◉ **tartım** — ı, *müz.* Zamanın eşit değerli notalara bölünmesi sonucu elde edilen ölçü kısmı. [*ing.* Metric element; *Fr.* élément metrique].

elemancılık, ğı, i. *fels.* Temel olarak, doğal elemanları ve bunların insan imgelen ve mithoslarındaki yerini inceleyen doktrin. [*ing.* Elementalism; *Fr.* Élémentisme].

elemansal*, s. Elementle ilgili. [*Osm.* Unsurî; *Ing.* Elementary; *Fr.* élémentaire].

— **analiz.** ◘ **Eleman analizi.**

elemanter, s. *Fr. elementaire.* Basit bir eleman meydana getiren. ◘ **Elemansal.** ◉ **küçük** — **parçacıklar**, *nükl. fiz.* Elektron, nötron, proton, mezon v.b.'ne verilen ad. *(Aslında, bağımsız ve sürekli bir varlığı varmış gibi düşünülen küçük parçalara verilen ad. Bu küçük parçaların çeşitli değişimleri (meselâ nötronun radyoaktifliği) gerçekten elemanter olmadıklarını gösterir).* [*ing.* Elementary particle; *Fr.* Particule elementaire].

— **geometri.** ◘ **Temel geometri.**

eleme, i. § ❶ Elemek eylemi, elekten geçirme. [*Ing.* Sifting; *Fr.* Tamisage, tamisation]. § ❷ *tekn.* Toz halindeki bir maddede bulunan taneler içinde, normal boyutlardan daha büyük veya daha küçük olanları ayıklamak işlemi. § ❸ *trm.* Irmiklik buğdayın kepeklerinden ayrılmasından ve irmik haline getirilmesinden önce taneleri yoğunluk derecesine göre temizleyip sınıflandırma işlemi. § ❹ *sosy.* Toplum mekânında veya coğrafi bir alandaki insanlar ve kültür unsurlarının seçkinleşici bir tarzda dağılışı ve tekrar dağılışı. [*ing.* Sifting; *Fr.* Tamisage] § ❺ s. Elenmiş, seçilmiş olan: *Eleme bulgur, eleme un.* [*ing.* Sifted; *Fr.* Tamise].

— **incir**, *bot.* ◘ **incir.**

— **sınavı**, *eğt.* Sınıf geçme sınavından önce yapılan ayıklama *(hazırlık)* sınavı. [*ing.* Preliminary examination; *Fr.* Examen preparatoire].

— **yarışmaları**, *sp.* Daha önemli bir yarışmaya katılacak en iyi atletleri seçmek amacıyle yapılan yarışmalar. [*ing.* Preliminary, eliminating, heats; *Fr.* éliminatoire].

elemek(-i), *esk. T. elgemek.* § ❶ Elekten geçirmek; elek yardımıyle ayıklamak veya incesini kabasından ayırmak: *Ununu elemiş, kalburunu duvara asmış;* [*Ing.* To pass through a sieve; to sift *(kum, v.b.);* to screen *(kömür v.b.);* to bolt, *(un, yemek v.b.)* to filter, tammy, strain *(sıvı),* to filter *(hava),* to subdue *(ışık)* *Fr.* Cribler, tamiser, passer au crible]. § ❷ *(İnsan toplulukları hk.) mec.* Seçmek, ayıklamak. [*Osm.* Intihap etmek]. § ❸ *h.d.* İpliği elemgeden geçirip sarmak, yumak yapmak: *İplik elemek:* § ❹ *sp.* Yenilenin turnuva dışı kaldığı, eliminasyon usulüyle yapılan yarışmalarda rakibini yenmek, turnuva dışı bırakmak. [*Ing.* To eliminate; *Fr.* éliminer]. § ❺ *arg.* (a) Soymak *(hırsızlıkta): E yiyi elemişler;* (b) Tüketmek, bitirmek: *Pa leri elemiş.* ☆ *Eşanl.* **eritmek**. § ❻ Sınav yarışma v.b. ile en iyileri seçmek. § ❼ *(Bilgi işlem)* Elektronik sisteme aktarılan veriler veya belgeler arasında sonradan kullanılacak olan bu belge veya verileri bir ön ayırım yapmak. § ❽ *mutf.* (a) Toz halindeki bir maddeyi elekten geçirmek. (b) Unu irmik ve kepeklerinden ayırmak. [*ing.* To bolt; *Fr.* Bluter].

elemen*, i. *Alm. kim.* Kimyasal analizle ayrıştırılamayan veya sentez yoluyle elde edilemeyen madde. *(Elementler bazen değişik şekillerde olabilir; meselâ grafit ve elmas, karbon elementinin, iki değişik şeklidir. Her iki madde de karbon atomlarından yapılmıştır, ancak bu atomların birbirine bağlanış biçimi elmasta başka, grafitte başkadır.)* [*Osm.* Unsur; *Ing.* Element, *Fr.* Élément] ◘ *TABLO: 11.* — **KİMYA ELEMENTLERİ.** ◉ — **ler cetveli**, *fiz.* Bir atomun çekirdeği içindeki protonların sayısı, onun atom numarasını verir. Elementler atom numaralarına göre sıraya dizilirse benzer özellikteki

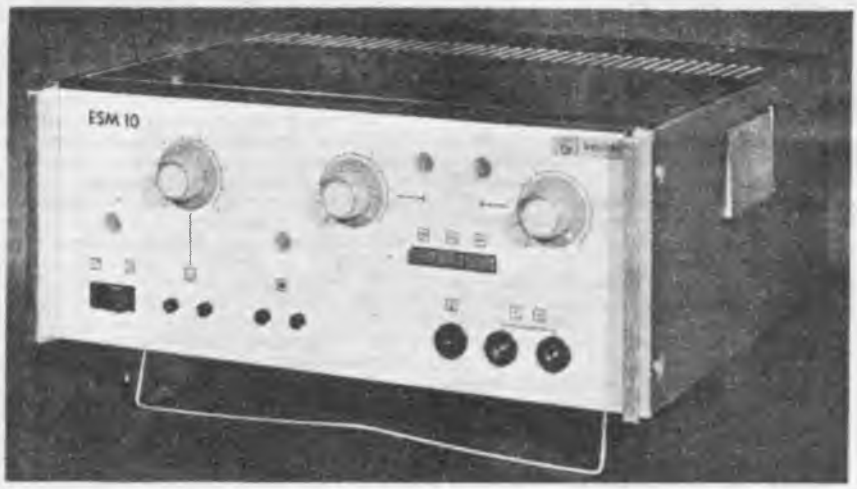

ŞEKİL: 188. — ELEKTROŞİRÜRJİ CİHAZI.

KİMYA ELEMENTLERİ

Elementin adı	Sembolü	Atom numarası	Atom ağırlığı
Aktinyum	Ac	89	(227)
Altın	Au	79	196,967
Alüminyum	Al	13	26,981 5
Amerikyum	Am	95	(243)
Antimon	Sb	51	121,75
Argon	A	18	39,948
Arsenik	As	33	74,921 6
Astatin	At	85	(210)
Azot	N	7	14,006 7
Bakır	Cu	29	63,54
Baryum	Ba	56	137,34
Berilyum	Be	4	9,012 2
Berkelyum	Bk	97	(247)
Bizmut	Bi	83	208,980
Bor	B	5	10,811
Brom	Br	35	79,909
Civa	Hg	80	200,59
Çinko	Zn	30	65,37
Demir	Fe	26	55,847
Disprosyum	Dy	66	162,50
Einsteinyum	Es	99	(254)
Erbiyum	Er	68	167,26
Europiyum	Eu	63	151,96
Fermiyum	Fm	100	(253)
Fluor	F	9	18,998 4
Fosfor	P	15	30,973 8
Fransiyum	Fr	87	(223)
Gadolinyum	Gd	64	157,25
Galyum	Ga	31	69,72
Germanyum	Ge	32	72,59
Gümüş	Ag	47	107,870
Hafniyum	Hf	72	178,49
Helyum	He	2	4,002 6
Hidrojen	H	1	1,007 97
Holmiyum	Ho	67	164,930
Indiyum	In	49	114,82
Iridyum	Ir	77	192,2
Iterbiyum	Yb	70	173,04
Itriyum	Y	39	88,905
Iyot	I	53	126,904
Kadmiyum	Cd	48	112,40
Kalay	Sn	50	118,60
Kaliforniyum	Cf	98	(251)
Kalsiyum	Ca	20	40,08
Karbon	C	6	12,011 15
Klor	Cl	17	35,453
Kobalt	Co	27	58,933 2
Kripton	Kr	36	83,80
Krom	Cr	24	51,996
Ksenon	Xe	54	131,30
Kurşun	Pb	82	207,19
Kükürt	S	16	32,064
Küriyum	Cm	96	(248)
Lantan	La	57	138,91
Lavrensiyum	Lw	103	(257)
Lityum	Li	3	6,939
Lutesyum	Lu	71	174,97
Magnezyum	Mg	12	24,312
Manganez	Mn	25	54,938 1
Mendelevyum	Mv	101	(256)
Molibden	Mo	42	95,94
Neodim	Nd	60	144,24
Neon	Ne	10	20,183
Neptunyum	Np	93	(237)
Nikel	Ni	28	58,71
Niobyum	Nb	41	92,906
Nobelyum	No	102	(254)
Oksijen	O	8	15,999 4
Osmiyum	Os	76	190,2
Palladyum	Pd	46	106,4
Platin	Pt	78	195,09
Plutonyum	Pu	94	(244)
Polonyum	Po	84	(210)
Potasyum	K	19	39,102
Praseodim	Pr	59	140,907
Prometeum	Pm	61	(145)
Protaktinyum	Pa	91	(231)
Radon	Rn	86	(222)
Radyum	Ra	88	226,05
Renyum	Re	75	186,2
Rodyum	Rh	45	102,905
Rubidyum	Rb	37	85,47
Rutenyum	Ru	44	101,07
Selenyum	Se	34	78,96
Seryum	Ce	58	140,12
Sezyum	Cs	55	132,905
Silisyum	Si	14	28,086
Skandiyum	Sc	21	44,956
Samaryum	Sm	62	150,35
Sodyum	Na	11	22,989 8
Stronsiyum	Sr	38	87,62
Talyum	Tl	81	204,37
Tantal	Ta	73	180,948
Teknesyum	Tc	43	(99)
Tellür	Te	52	127,60
Terbiyum	Tb	65	158,924
Titan	Ti	22	47,90
Toryum	Th	90	232,038
Tulyum	Tm	69	168,934
Tungsten	W	74	183,85
Uranyum	U	92	238,03
Vanadyum	V	23	50,942
Zirkonyum	Zr	40	91,22

(Parantez arasındaki sayılar yaklaşıktır.)

(klor ve brom gibi) düzenli aralıklarla birbirini izler. ◉ **iz —** ler, *bot.* Bitkilerin gelişimi için pek az miktarlarına ihtiyaç duyulan elementler. ☆ *Eşanl.* **eser elementler.** **— analizi,** *kim.* Bir bileşikte bulunan elementlerin aranması. [*Ing.* Elementary analysis; *Fr.* Analyse elementaire].

elementsel*, s. ◘ Elemansal.

elemge, i. *dok.* Çile halindeki ipliği yumak yapmak veya masuraya sarmak için kullanılan kafes biçiminde, ekseni üzerinde dönen cihaz. [*Ing.* Reel; *Fr.* Dévidoir].

elemi, i. *bot. Burseraceae* familyasından, Hindistan ve Cava'da yetişen *Canarium* adlı ağaçlardan yaralama sonucunda elde edilen oleoresin. Tütsü pe yara iyi edici olarak kullanılır. [*Ing.* Gum elemi; *Fr.* élémi]

elemisin, i. *Fr. élémicine. kim. Manila elemi* esansının temel maddesi:

$CH_3{=}CH{-}CH_2{-}C_6H_3(OCH_3)_2$

(trimetil pirogallol'un alilli bir türevidir. Sodyum hidroksin alkoldeki çözeltisi karşısında *izo-elemisin'e dönüşür. Bu madde, yükseltgemeyle trimetil gallik asit veren bir propenil türevidir).* [*Ing.* Elemicin].

elemli, s. § ● Elemi derdi, acısı olan: *Arkadaşını kaybettiğindenberi çok elemlidir.* [*Ing.* Grievous; *Fr.* Affligé,-ée, souffrant,--ante]. § ● Elem, acı veren: *Elemli bir haber aldı.* [*Ing.* Painful; *Fr.* Affligeant,-ante, douloureux,-euse].

elemtre fiş, kem gözlere şiş, *dey.* Nazar değmesin anlamında kullanılır.

Elen, i. Yunan. [*Ing.* Greek, Hellenic, Hellene; *Fr.* Hellène].

elengi, i. *dok.* Yün taramaya yarayan dişli âlet. [*Ing.* Card, carding-brush, teasel-frame; *Fr.* Carde].

Elenika, i. *Yun. ellen.* Modern Yunanca. [*Ing.* Modern Greek; *Fr.* Grecque moderne].

elenme, i. *sp. (Boks'ta)* Yenilen boksörün yarışmalardan çıkarılması. [*Ing.* Elimination, *Fr.* Élimination].

elenmek, nsz. f. § ● Elemek işine konu olmak; Elekten geçirilmek: *Pirinç unu bu elekte elenmez.* [*Ing.* To be sifted; *Fr.* être tamisé] § ● *mec.* İmtihan edilmek, seçilmek [*Ing.* To be examined selectively; *Fr.* être examiné, être choisi]. § ● *sp.* Eliminasyon usulüyle yapılan turnuva maçlarında yenilmek, turnuva dışı kalmak. [*Ing.* To be eliminated; *Fr.* être éliminé].

elenti, i. < *elenmek.* Elendikten sonra elek altına geçen kısım: *Buğday elentisi.*

eleolit,-ti, i. *Fr. éléolite. min.* Feldispatoit grupundan doğal silikat. *(Yağlı veya reçineli görünüşte bir nefelin çeşididir.)* ☆ *Eşanl.* **yağlı taş.** [*Ing.* Eleolite].

eleonorit,-ti, i. *Fr. éléonorite. min.* Hidratlı doğal demir fosfat. [*Ing.* Eleonorite].

eleopten, i. *Fr. éléoptène. kim. esk.* Kokulu yağların katı kısımlarını adlandırmak için kullanılan *steraopten'e* veya *kâfuru'ya* karşılık, bu yağların sıvı ve uçucu kısımlarına verilen ad. [*Ing.* Eleoptene].

el.erkî*,-ni, b.i. *sosy.* ◘ **Demokrasi.**

eleştiri*, i. < *elemek.* § ● Bir sanat eserinin niteliklerini, önemini başarılı ve başarısız yönlerini estetik ve teknik ölçülere göre değerlendirme. [*Osm.* Tenkit, İntikat; *Ing.* Criticism; *Fr.* Critique]. § ● ◘ **Eleştirme.**

eleştirici*, ◘ **Eleştirmeci.**

— düşünme, *psik.* ve *fels.* Öncüleri ve kanıtları dikkatle değerlendirdikten sonra bütün ilgili faktörleri göz önünde tutarak ve mantığın geçerli usullerinden faydalanarak mümkün olduğu ölçüde objektif olarak sonuçlar çıkarma.

eleştiricilik*,-ği, i. *fels.* Olay, olgu ve düşünceleri hemen kabul etmeyip onları akıl ve mantığın süzgecinden geçirme ve kişisel yorumlamalar yapma hali. [*Ing.* Criticism; *Fr.* Criticisme].

eleştirim*, i. < *eleştirmek, fels.* Bilginin eleştirilmesi görüşü. [*Ing.* Criticism; *Fr.* Critique].

eleştirimci*, s. ve i. Eleştirimcilikle ilgili veya onu destekleyen. [*Ing.* Critical (philosopher), kantian; *Fr.* Criticiste].

eleştirimcilik*,-ği, i. < *elemek. fels.* (a) Bir felsefe kurarken insan bilgisinin yeteneğini bir eleştirmeden geçirmeyi koşul olarak ele alan düşünce; (b) Kant'ın koyduğu bilgi kuramı. Bu kuram, görgücülüğe karşı aklın ve düşününün, akılcılığa karşı da algı ve deneyin haklarını korur. [*Osm.* İntikadiye; *Ing.* Critical philosophy, criticism; *Fr.* Criticisme].

☆ *Eşanl.* **kritisizm.**

eleştirme*, i. *ed.* Eleştirmek eylemi. [*Osm.* Tenkit; *ing.* Criticism; *Fr.* Critique].

☆ *Eşanl.* **eleştirme, kritik.**

eleştirmeci*, i. *ed., res., heyk., mim.* ve *tiy.* Eleştirme işini yapan kimse; Eleştiri yazan kimse. [*Osm.* Münekkit; *Ing.* Critic; *Fr.* Critique] ☆ *Eşanl.* **eleştirici** ◉ **— ler birliği,** *tiy.* Eleştirmecilerin bir araya geldikleri birlik. Bu birliklerin kimisi oyun yarışması yaptığı gibi, yılın en iyi oyununa ödül verir.

eleştirimsel*, s. Eleştirimle ilgili, eleştirim yoluyle yapılan. [*Osm.* Tenkidî; *Ing.* Critical; *Fr.* Critique].

eleştirmek*,(-i), f. § ● Karıştırmak, araştırmak: *Ateş bulmak için mangalın küllerini* **eleştiriyor.** [*Ing.* To examine, scrutinize; *Fr.* Chercher, sonder, examiner]. § ● *fels.* Bir eserin, düşüncenin veya yargının, doğru, yanlış, iyi, kötü, güzel, çirkin taraflarını araştırarak, değerini belirtmek için onu incelemek. [*Osm.* Tenkit etmek; *Ing.* To criticize; *Fr.* Critiquer].

eleştirmeli, s. Eleştirmeye ait, eleştirmeyle ilgili, eleştirme üzerine olan: *Eleştirmeli bir yazı.* [*Osm.* Tenkidî; *Ing.* Critical; *Fr.* Critique].

eleştirmen*, ◘ **Eleştirmeci.**

eletmek(-i,-e], f. Elemek işini yaptırmak: *Un eletmek.* [*Ing.* To make sift or cleanse; *Fr.* Faire cribler, tamiser].

elevasyon, i. *Fr. élévation. dans.* Bir dans sanatçısının sıçrama, süzülme ve havada hareketler icra edebilme yeteneği.

elevatör*,-rü, i. *Fr. élévateur.* § ● *bayındır.* Ağırlık kaldırma âleti. § ● *mad. oc.* Bir sonda tesisatında, kafanın kuyu içinde inip çıkışları sırasında, sonda boru veya çubuklarını uçlarındaki çentiklerden kavrayarak yukarı çekmeye veya bırakmaya yarayan, palanganın, kancasına bağlı, hızlı açılıp kapanır kelepçe. *(Dış çideri düz olan borular için, bunları iyice kavrayabilen çeneli bir elevatör kullanmak gerekir).* § ● *trm.* Bir dizi silodan meydana gelen ve içindeki tahıl taneleri taşıyıcı ve kaldırıcı araçlarla dur-

madan karıştırılarak havalandırılan büyük tahıl deposu. [*ing.* Elevator]. ◉ **benzin ~ ü**, *otom.* Bir arabanın motorunu yerçekim kuvvetinden yararlanarak beslemek üzere, yakıt deposundan benzini emerek küçük kapasiteli bir besleme haznesine gönderen cihaz. [*ing.* Petrol elevator; *Fr.* Elévateur d'essence]. ◉ **gemi ~ ü**, Mekanik usullerle gemileri yükselten ve alçalan havuzu vazifesi gören cihaz. ☆ *Eşanl.* **gemi asansörü**. ◉ **oto ~ ü**, Bir tablodan veya düşey iki destek üzerinde kayan çatallardan meydana gelen, elle veya bir motorla çalışan ve saman balyalarını yükseğe kaldırmaya yarayan düşey hareketli elevatör. [*Fr.* élévateur gerbeur].

elevon, i. *Fr. élevon. hava.* Özellikle kuyruksuz uçaklarda kullanılan, hem manevra kanadı hem de yükseliş dümeni vazifesini gören uçak dümeni. [*ing.* Elevon].

eleze, s. ◘ **Eneze**.

elfaz /elfâz/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* lafz'ın çoğulu.

elfirak, ünl. *Osm.* < *Ar.* Ayrılık acısını anlatmak için «*elvedâ*» kelimesi gibi kullanılır ve çoğunlukla onunla birlikte söylenir.

elgaz, ç.i. lûgaz'ın çoğulu.

elgin, s. Kendi evinden, yurdundan uzak düşmüş. [*Osm.* Garip; *ing.* Stranger, remote; *Fr.* Etranger,-ère].
☆ *Yak. anl.* **kimsesiz, adamsız, tek başına, gurbetçi, tenha, münferit, ırak, uzakta bırakılmış, atılmış, yalnız, tek, gayrı, cüda, mehcur.**
☆ *Karş.* **kalabalık, yakın, yakına bırakılmış, yakında, beraber, birlikte.**

elgincilik[a],-ği, i. *res., heyk.* ve *mim.* 19 uncu yüzyılda İngiltere'nin İstanbul büyükelçisi iken Atina *Parthenon*'un kabartmalarını Londra'daki *British Museum*'a kaçıran *Lord Elgin*'in adından türetilmiş bir deyim olup, sanat eserlerini bulundukları yerden kaçıranlar için kullanılır. [*ing.* Elginism; *Fr.* Elginisme].

elginizm, i. *Fr. elginisme.* ◘ **Elgincilik**.

elhak, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Doğrusu, hakikaten, gerçekten. [*ing.* Truly, really, indeed; *Fr.* La verite, vraiment, justement].

elhamdülillah /elham:dül'illâh/, ünl. *Osm.* < *Ar. esk.* Allah'a hamd olsun, Allah'a şükür: *Bugün için vaziyet elhamdülillah tamamen milletin lehinedir, Sen de dindar mısın dostum Elhamdülillah müslümanım.* [*ing.* Thank God! Glory be to God!; *Fr.* Dieu merci, Dieu soit loué].

elhap, i. *Osm.* < *Ar. habt. esk.* § ❶ Kimin daha uzun zaman susacağı esasına dayanan bir çeşit çocuk oyunu. [*ing.* Children's game in which the one who keeps the longest silence wins]. § ❷ Susmuş, hiç konuşmayan.

elhasıl /el:hasıl/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Sözün kısası, kısacası, işin sonu. [*ing.* In short, to sum up; *Fr.* Enfin, en resumé, en un mot, bref].
☆ *Eşanl.* **velhasıl**.

eliasit,-ti, i. *Fr. eliasite. Bohemya Joachymov dolaylarındaki Elias maden ocağının adından). min.* Bileşiminde silisyum ve kalsiyum da bulunan hidratlı doğal uranyum oksid. [*ing.* Eliasite; *Fr.* Gummite].
☆ *Eşanl.* **gummit**.

elif[1], i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Arap alfabesinin ilk harfinin adı. [*ing.* The letter A *(of the Arabic alphabet); Fr.* Nom de la premiere lettre de l'alphabet arabe]. § ❷ öz. i. Kadın adı. ◉ **~ i bilmez**, *dey.* Okuma yazması olmayan. [*ing.* Illiterate; *Fr.* Illettré,-ée]. ◉ **~ i ~ ine**, *dey.* Noksansız, tamamı tamamına. [*ing.* Exactly, just]. ◉ **~ i görse mertek (direk) sanır**, *tkz.* Bilgisizliğine rağmen bilgiçlik taslayan kimseler için kullanılan alaylı söz. [*ing.* If he saw an **elif** he would think it was a post, he is completely illiterate; *Fr.* Illettre,-ee, il n'a point de savoir]. ◉ *(Bir şeyin)* **~ ini bilmemek**, *dey.* Bir konuda en ilkel bilgiden bile yoksun olan kimseler için kullanılır. [*ing.* He doesn't know the first thing *(about it)*, ◉ **~ ten y'ye kadar**, *dey.* Baştan sona kadar. [*ing.* From a to z; *Fr.* De A à Z]. ◉ **bir ~ miktarı**, *(uzatmak), dey.* İçinde *a* ve *e* olan kelimelerde; bu harfler okunurken, normal uzunluklarından daha fazla uzatmak. *(Bu uzatma dört veya beş elif miktarına kadar çıkabilir).*
~ çekmek, *dey.* Yüksek sesle okurken elifi uzun söylemek; Yazıda elin tek hareketiyle elif harfini çizmek.
~ gibi, *dey.* Dimdik, ince ve uzun. [*ing.* Upright; slender].

elif[2] /elîf/, s. *Osm.* < *Ar. ülfet. esk.* § ❶ Ülfet olunan, istenilen, alışılan şey. § ❷ Alışmış, alışkın, alışık. [*ing.* Intimate, familiar, sociable].

elifbe, i. *Osm.* < *Ar. elif* + *bâ. esk.* Arapça alfabe, okuma öğrenmeye yarayan kitap. [*ing.* The Arabic alphabet; *Fr.* Alphabet arabe].

elifi /elifi/, s. *esk.* Elif biçiminde olan, dimdik. [*ing.* Tall, erect, straight as an **elif**].
~ nemed, *(tasavvufta),* Mevlevi dervişlerinin kullandığı bir çeşit keçe kemer. [*ing.* Mevlevi order of dervishes belt].
~ sumat, *(tasavvufta),* Mevlevi dervişlerinin üzerinde yemek yedikleri hasır sofra örtüsü. [*ing. Mevlevi order of dervishes* dining mat].
~ şalvar, *kıyf.* Kesimi pantalona benzeyen bir cins şalvar: *Ütülü çeşit pantolonlu, elifi şalvarlı.*
~ taç, *(tasavvufta),* Bektaşilerin kullandığı bir çeşit başlık. [*ing. Bektashi order of dervishes* Kind of headgear].

elifli, s. Üzerinde elif işareti bulunan. [*ing.* Marked with the letter elif].
~ kiraz, *bot. esk.* Üzerinde koyu kırmızı renkte bir çizgi olan kiraz çeşidi.

elik, i. *h.d.* Dağ keçisi. [*ing.* ve *Fr.* Chamois].

eliksir, i. *Osm.* < *Ar.* Mucize yaratıcı etkisi olan, bitki özlerinden edinilmiş sihirli ilâç.

elim /elîm/, s. *Osm.* < *Ar. elem.* Acıklı, acınacak; çok üzücü: *Elim bir haber.* [*ing.* Painful; *Fr.* Douloureux,-euse].
☆ *Yak. anl.* **üzüntülü, acı, hüzünlü, hazin, yürekler acısı, dokunaklı, içe işleyici, firaklı, suzişli.**
☆ *Karş.* **sevinçli, neşeli, şen, şakrak.**

eliminasyon, i. *Fr. elimination.* ◘ **Elenme**.

elimine, s. *Fr. elimine,-ee.* Bir yarışma veya sınavda elenmiş. [*ing.* Eliminated].
~ etmek, *dey.* ◘ **elemek**[1].
~ olmak, *dey.* ◘ **Elenmek**[3].

elindelik[a],-ği, i. *fels.* İradenin istediği şekilde belirmek yolundaki gücü; İnsanın karar ve davranışlarını istediği gibi yönetme gücü. [*Osm.* İrade-i cüz'iye; *ing.* Freewill; *Fr.* Libre arbitre].

elindesizlik[a],-ği, i. *fels.* ◘ **Kadercilik**.
☆ *Karş.* **elindelik**.

elinsaf /el-insâf/, ünl. *Osm.* < *Ar. esk. (İnsaf edilsin), (insaf etmeli)* anlamlarında kullanılır. [*ing.* Be reasonable].

elinvar, i. *Fr. elinvar* < *el* [*astique*] + *invar.* İçinde demir *(yüzde 45)*, nikel *(yüzde 40)*, krom *(yüzde 15)* ve az miktarda tungsten bulunan alaşım. Termoelastik katsayısı -50° C ile + 100° C arasındaki sıcaklıklarda sıfır olduğundan, saat zembereklerinin imalinde kullanılır. [*ing.* Elinvar].

elips, i. *Fr. ellipse* < *Yun. elleipsis. mat.* Bütün noktalarının, odak denen belirli iki ayrı noktaya olan uzaklıklarının toplamı birbirine denk olan kapalı bir eğri. [*Osm.* Kat'ı nâkıs; *ing.* Ellipse; *Fr.* Ellipse]. ◉ **~ in basıklığı**, *mat.* Bir elipsin büyük eksen uzunluğu ile küçük eksen uzunluğu farkının, büyük eksen uzunluğuna oranı.

$$\frac{a - b}{a}$$

◉ **~in köşeleri**, *mat.* Simetri eksenleri üzerinde bulunan elips noktaları. ◉ **~ in parametresi**, *mat.* Bir elipsin odaklarının birinden, odaklar eksenine çizilen dik kiriş uzunluğu.
~ ayna, *opt.* ◘ **Ayna**.

elipsimsi, s. ◘ **Elipsoid**[1].

elipsograf, i. *Fr. ellipsographe* < *Yun. elleipsis*, elips + *graphein*, yazmak. *mat.* Elips çizmek için kullanılan pergel. Uygulamada çok kullanılmamakla beraber, değişik çeşitleri vardır. [*ing.* Ellipsograph]

elipsoid, s. *Fr. ellipsoïde* < *Yun. elleipsis*, elips + *eidos*, görünüş. § ❶ *mat.* Bir elipse benzeyen. [*Osm.* Mücessem kat-ı nakıs; *Lat. Ellipsoideus; ing.* Ellipsoidal]. § ❷ i. *mat.* Sabit uzunluktaki ekseni etrafında dönen öbür ekseni de, dönme düzlemine dik bir düzlem içinde çizili aynı merkezli başka bir elipsin yarıçapının bütün değerlerini alabilen değişken bir elipsin meydana getirdiği ikinci dereceden kapalı yüzey veya kuadrik. [*ing.* Ellipsoid]. ◉ **basık ~**, *mat.* Bir elipsin küçük ekseni etrafında dönmesiyle meydana gelen dönel elipsoid. [*ing.* Oblate ellipsoid; *Fr.* Ellipsoïde aplati]. ◉ **dönel ~**, *mat.* Eksenlerinden biri etrafında dönen bir elipsin meydana getirdiği şekil: Dönel elipsoid, elipsoidin özel bir halidir. [*ing.* Rotatory ellipsoid; *Fr.* Ellipsoïde de révolution]. ◉ **uzun ~**, *mat.* Bir elipsin büyük ekseni etrafında dönmesiyle meydana gelen dönel elipsoid [*ing.* Prolate ellipsoid; *Fr.* Ellipsoïde allongé]. ◉ **yer elipsoidi**, *geod.* Nirengi ölçülerinden hareket ederek coğrafi koordinatların hesaplanmasında geodezicilerin yararlandığı basık elipsoid [*ing.* Terrestrial ellipsoid; *Fr.* Ellipsoïde terrestre].

elipsoidal,-li, s. *Fr. ellipsoïdal,-ale. Elipsoidle* ilgili. [*Osm.* Mücessem kat'ı nâkısî; *ing.* Ellipsoidal].

eliptik, s. *Fr. elliptique.* § ❶ Elipsle ilgili. [*Osm.* Kat'ı nakısî; *ing.* Elliptical]. § ❷ *bot.* Laminası elips biçiminde olan *(basit yapraklar hk.).* [*Lat. Ellipticus; ing.* Elliptical].
~ yaprak, *bot.* ◘ **Yaprak**.

el.işi, b.i. ◘ **El**.

elitra, i. *Yun. elytron, zool.* Bazı böceklerin katı ve sert üst kanadı. Bunlar alt kanatları örten birer kılıf halini alabilir; kınkanatlıların çoğunda kanatlar dumura uğradığından elitralar birbiriyle birleşip kaynaşarak karın kısmını yanlardan tamamen sarar. [*ing.* Elytra; *Fr.* Elytre].

elitrosel, i. *Fr. elytrocele* < *Yun. elytron*, dölyolu + *kelê*, fıtık, *tıp.* Doğuştan veya sonradan olan *Douglas* çukurunun fıtığı. [*ing.* Elytrocele].

eliyle, z. *post.* Posta maddelerinin esas alıcılarına tesliminde gösterilen diğer bir şahsın aracılığı. [*Osm.* Vasıtasıyle; *ing.* Care of (C/o); *Fr.* Aux bons soins de].

elkap /elkâp/, ç.i. **lakab**'ın çoğulu. *Osm.* < *Ar.* > *elkâb.* İmparatorluk devrinde rütbesi olan kimselerin adları başına getirilen ve rütbeye göre değişen ünvanlar.

elkismometri, i. *Fr. elkysmométrie* < *Yun. elkysmos*, çekiş + *metron*, ölçü. *fiz.* Çekme güçlerinin ölçülmesi.

ellagotanik, s. *Fr. ellagotannique. kim.* Meşe kabuğundan ve dividivi'den çıkarılan, $C_{14}H_{10}O_{10}$ formülündeki bir asit için kullanılır. *(Tepkimeleri âdı taneninkilerini andıran ve çözeltisi kapalı bir kapta, 110° C' ta ısıtılınca bir ellajik asit çökeltisi veren sarı bir tozdur).* [*ing.* Ellagic acid].

ellajik, s. *Fr. ellag* > *ellagique.* Gallik asidin yükseltgenmesiyle elde edilen bir asid için kullanılır. [*ing.* Ellagic].

elleme, i. § ❶ Elle dokunma, ellemek eylemi. [*ing.* Touching; *Fr.* Action de toucher avec la main]. § ❷ s. Elle seçilmiş, birer birer ayrılmış: *Elleme kömür.* [*ing.* Hand-picked, selected].

ellemek(-i), f. § ❶ Elle dokunmak, tutmak, el ile yoklayıp karıştırmak: *Müze eşyasını ellemek yasaktır.* [*ing.* To handle, feel with the hand, touch with the hand; *Fr.* Toucher ou mêler avec la main, manier]. ☆ *Yak. anl.* **temas etmek, ele almak, dokunmak.** ☆ *Karş.* **uzak durmak, yaklaşmamak, sokulmamak, dokunmamak, ellememek, el sürmemek.** § ❷ *den.* (a) Küçük bir deniz aracını bir rıhtım veya bir iskele boyunca elle dayanarak götürmek; (b) Bir halatı elden ele vererek çekmek; (c) Yükleri gemiden rıhtıma, rıhtımdan gemiye veya rıhtımdan antrepoya, antrepo içinde bir yerden bir yere aktarmak veya buralara istiflemek.

ellenmek, nsz. f. *(Bir şeye)* Elle dokunulmak. [*ing.* To be touched; *Fr.* Être touché avec la main]. ◉ **ellenmiş dillenmiş**, *dey.* Kötü ünlü, iffetsizliği yayılmış *(kadın).* [*ing.* Ill-famed *(woman)*].

elleşmek(-le), f. *h.d.* § ❶ Elle birbirini çekiş-

tirmek, şakalaşmak, itişmek. § ❷ Alış veriş, te, alanla satanın birbirlerinin ellerini tutup sıkarak hayırlaşması eylemi. § ❸ İlişmek, dokunmak.

elli[1], s. § ❶ Eli olan: *İnsan iki elli, iki ayaklıdır, maymun dört elli bir hayvandır.* § ❷ Sapı, kulpu, tutulacak yeri bulunan: *Elli şamdan.*

elli[2], s. *esk. T. elig > ellig.* § ❶ Beş kere on; kırk dokuzdan bir artık. [*Ing.* Fifty; *Fr.* Cinquante]. § ❷ i. Kırk dokuzdan sonra gelen sayının adı, 50, L.

— dirhem otuz, *arg.* Sarhoş: *Herif, elli dirhem otuz.* [*Ing.* Drunken; *Fr.* Ivre].

☆ *Yak. anl.* bulut, dut, filispit, fitil, kandil, kandilli, küp, küplü, turşu, vapur, zom.

ellialtı, i. *arg.* Tokat, sille, şamar: *Ellialtıyı özlemişe benziyorsun.* [*Ing.* Slap, beating; *Fr.* Soufflet].

☆ *Yak. anl.* düşeş, pendifırank, tingoz.

ellik,-ği, i. § ❶ *mah. kıyf.* Bir iş yaparken eli korumak için ele geçirilen eldiven [*Ing.* Glove; *Fr.* Gant, garde-main]. § ❷ *den.* ◘ Yelkenci eldiveni. [*Fr.* Paumelle].

ellilik,-ği, s. § ❶ İçinde elli tane bulunan: *El. lilik paket.* § ❷ Elli yaşında olan. [*ing.* Fifty years old; *Fr.* Cinquantaine]. § ❸ i. Elli kuruş veya elli lira değerinde para: *Cüzdanından iki tane ellilik çıkardı.* [*Ing.* A banknote for fifty liras, a coin of fifty piasters; *Fr.* Qui vaut cinquante *(piastres etc.)*].

ellinci, s. Ellinin sıra sıfatı; sırada kırk dokuzdan sonra gelen: *Cumhuriyetin ellinci yıldönümü.* [*Ing.* Fiftieth; *Fr.* Cinquantieme].

ellisekiz, s. *arg.* ◘ Beş[2].

ellişer, s. Elli sıfatının üleştirme şekli, her birine elli, her defasında ellisi bir arada olarak: *Ellişer ellişer gruplar halinde dağıldılar.* [*Ing.* Fifty each, fifty at a time; *Fr.* Par cinquantaine].

elma, i. *esk. T. alma. bot.* Elma ağacının en çoğu yumruktan küçük ve yuvarlak, kabuğu parlak ve sert, kırmızıdan yeşile kadar türlü renkte, kokusu hoş, tadı mayhoş veya tatlı, dokusu gevrek, ufak çekirdekli meyva. Besin değeri yüksektir. İçinde şeker, protein, metal tuzları, B, C vitaminleri bulunur. Başlıcaları Amasya, Gümüşhane, Niğde, ferik, demir, gürcü olmak üzere pek çok yerli çeşitleri vardır. Ayrıca *golden, starking, renet kanada, staymared* gibi yabancı elmalar da Türkiye'de üretilmektedir. [*Ing.* Apple; *Fr.* Pomme]. ◘ *ŞEKİL: 387.* **— ETLİ MEYVALAR.** ◉ **— nın yarısı** o. yarısı bu, *dey.* Birbirine çok benzeyen kimseler için kullanılır. [*Ing.* As like as two peas]. ◉ **acı —**, *bot.* ◘ **Ebucehil karpuzu.** ◉ **âdem — sı**, *anat.* ◘ **Adem.** ◉ **Amerikan — sı**, *bot.* İki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Antepfıstığıgiller *(Anacardiaceae)* familyasından, armut biçimindeki yemişine mahun elması, badem biçimindeki çekirdeğine de **mahun cevizi** denilen bir Amerika ağacı. [*Lat. Anacardium occidentale*]. ☆ *Eşanl.* bilâder ağacı. ◉ **dusen — sı**, *bot.* Kültür elmalarının aşılandığı bir anaç. Kuruca topraklar ve orta boylu şekiller hakkında özellikle elverişlidir. Bir çok formları elde edilmiş bulunuyor. Basık şekilde, koyu-yeşil renkli bir meyvası vardır. Kazık köklerinin alt ve üst tarafları aynı kalınlıktadır. Kökleri sert ve kırmızımtrak renktedir. [*ing.* ve *Fr.* Doucin]. ◉ **kiraz — sı**, *bot.* Kırmızı, küçük ve sert bir cins elma. [*Fr.* Api]. ◉ **şeytan — sı**, *bot.* ◘ **Tatula.** ◉ **yer — sı**, *bot.* ◘ **Yer.** ◉ **Newton'un — sı**, *tar.* Newton'un yerçekimini keşfetmesi olayını anlatan terim. [*Fr.* Pomme de Newton]. ◉ **yarım —, gönül alma**, *dey.* Az bir şeyle hoşnut etme.

— ağacı, İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, kolay yetişen verimli ve dayanıklı bir ağaç. Yaprakları oval ve dişlidir. Çiçekler açık pembedir. Meyvesi çiçek tablasından oluşan yalancı meyvedir. [*Osm.* Şecer-i tuffah; *Lat. Malus communis;* ing. Appletree; *Fr.* Pommier commun].

— ağ kurdu, *zool.* Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımının Ağ.kurdugiller *(Hyponomeutidae)* familyasından bir böcek türü. Tırtılı 16 kelebeği 7 mm. olur. Elma ve benzeri ağaçlara arız olur. [*Lat. Hyponomeuta [illegible]*

Ing. Ermine moth; *Fr.* Hyponomeute du pommier].

— asidi, *kim.* ◘ **Malik asid.**

— bitki biti, *zool.* ◘ **Bit.**

— çiçeği, *bot.* Elma ağacının verdiği çiçek olup, bir süsleme motifi olarak kullanılır. [*Fr.* Fleur de pommier].

— dibi, Tilki postu kenarlarından yapılma kürk. [*Ing.* Fur made of the border of the fox skin].

— gibi, *dey.* Kırmızı yanaklar için kullanılır. [*Ing.* Red *(cheek)*; *Fr.* Rouge].

— göz kurdu, *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, Hortumlu böcekgiller *(Curculionidae)* familyasından bir böcek türü. Uzunluğu 4-5 mm. dir. Yumurtalarını elma, armut ağaçlarının tomurcuklarına bırakır. Erginler yaprakları yerler. [*Lat. Anthonomus pomorum; Ing.* Apple-blossom weevil; *Fr.* Anthonome].

— içi kurdu, *zool.* Tortrisidgiller *(Tortricidae)* familyasına giren pul kanatlı bir böcek türü. Yumurtadan çıkan tırtıllar elmanın içine girerek sapını yer ve elmanın dökülmesine sebep olur. [*Lat. Carpocapsa (Cydia) pomonella; Ing.* Codling moth; *Fr.* Carpocapse des pommes; pyrale des pommes].

— kompostosu, *mutf.* Kabukları soyulup dörde bölünmüş elmaların şekerli suda kaynatılmasıyle hazırlanan tatlı.

— kürk, *kıyf.* Tilkinin yalnız elmacıklarından yapılan kürk. [*Ingg.* Fur made of the cheek pieces of fox skin; *Fr.* Fourrure de renard].

— pamuklu biti, *zool.* ◘ **Bit.**

— reçeli, *mutf.* Kabukları soyularak ikiye ayrılmış veya rendelenmiş elmaları istenilen kıvama gelinceye kadar şeker şerbetinde kaynatarak hazırlanan ve içine vanilya ile limon suyu da konulan reçel. *(Sıcak olarak kavanoza boşaltılır).*

— sineği, *zool.* ◘ **Sinek.**

— sokan, *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, Hortumluböcekgiller *(Curculionidae)* familyasına giren kınkanatlı bir böcek türü. Erguvani kırmızı renklidir. Yumurtalarını genç meyvelerin içine bırakır. [*Lat. Rhynchites bacchus; Ing.* Snout beetle; *Fr.* Rynchite].

— şarabı, *içk. sny.* Elma suyunun mayalanmasıyle elde edilen içki. [*Ing.* Cider; *Fr.* Cidre].

— şekeri, *mutf.* Çubuğa geçirilmiş elmanın üzerine kırmızı boyalı şeker tabakası kaplanarak yapılan şekerleme.

— testere arısı, *zool.* ◘ **Arı.**

— yaprak piresi, *zool.* Yaprakpiresigiller *(Psyllidae)* familyasına giren bir böcek türü. Uzunluğu 2.5 mm. olur. [*Lat. Psylla-mali; Ing.* Apple sucker; *Fr.* Psylle du pommies].

elma.baş, b.i. *zool.* ◘ **Tepeli dalgıç kuşu.**

elmacık,-ğı, i. *anat.* Yüzde yanakla göz arasındaki çıkıntılı kısım. [*Ing.* Cheek bone; *Fr.* Pommette].

— çıkıntısı, *anat.* Elmacık kemiği ile eklemlenen üstçene kemiği çıkıntısı. [*Lat. Processus zygomaticus maxillae; Ing.* Malar process; *Fr.* Apophyse malaire].

— kemiği, *anat.* ◘ **Kemik.**

Elmak,-ğı, öz. i. *astr.* Andromeda'nın γ yıldızı. [*Osm.* A'nak; *Ing.* ve *Fr.* Almak].

elmalık,-ğı, i. § ❶ Elma ağacı yetiştirilmiş bahçe. [*Ing.* Apple orchard; *Fr.* Pommeraie]. § ❷ Eski Türk evlerinin odalarında duvarlara insan yetişecek yükseklikte boydan boya yapılan ve üzerine sahan ve meyvva gibi şeyler konan raf. [*Ing.* Whatnot; *Fr.* Étagère].

elmas /elemâs/, i. *Osm. < Ar. < Yun. adamas. min.* § ❶ Genellikle renksiz ve saydam olarak bulunan, billûrlaşmış ari karbondan ibaret olan yüksek değerli taş. [*Ing.* Diamond; *Fr.* Diamant]. ◘ *LEVHA: 135.* **— DEĞERLİ TAŞLAR.** § ❷ s. Elmas taşlarıyle süslenmiş: *Elmas küpe.* [*Ing.* Set with diamonds; *Fr.* Diamanté.-ée]. § ❸ *öz.i.* Kadın adı. § ❹ *mec.* Çok değerli, üstün nitelikli. [*Ing.* Very precious, beloved, beautiful; *Fr.* Diamant] § ❺ *mer.* Döküm parçalarının yüzeyindeki elmas [illegible] meydana gelen ve işlemeyi güçleştiren kusur: *Fosforlu dökme demirdeki elmaslarda çok yüksek oranda fosfor vardır.* [*Fr.* Diamant]. § ❻ *tekn.* Cam kesmekte kullanılan aynacı ve camcı âleti *(Eskiden bir sapa takılmış bir elmas parçasından meydana gelirdi, fakat günümüzde bir eksen etrafında dönen madenî küçük bir dişliden yapılır; Biley ve taşlama taşlarının düzeltilmesinde kullanılan bir çelik parçasının ucuna takılmış elmas parçasından meydana gelen âlet).* [*Ing.* (Cutting) diamond; *Fr.* Diamant *(de vitrier)*]. ◉ **cam — sı**, Çam kesmek için ucunda sivri bir elmas parçası bulunan saplı küçük alet ☆ *Eşanl.* camkesen. [*Fr.* Grésoir]. ◉ **camcı — ı**, *camc.* ◘ Cam elması. ◉ düzgün —, Düzgün yüzlü kristaller halinde billûrlaşmış ham elmas. [*Ing.* Point diamond; *Fr.* Diamant à pointes naïves]. ◉ **rosa —**, Üstü façetalı olarak traş edilmiş, altı ise, düz bırakılmış elmas. *(Bu teknik 1520'ye doğru ortaya çıktı.* [*Ing.* Rose(-cut) diamond; *Fr.* Diamant en rose, rose]. ◉ **Savoie — ı**, Siyah veya koyu kahverengi elmas. [*Ing* Brown diamond; *Fr.* Diamont savoyard]. ◉ **doğal —, (sanayi — ı)** Rengi, biçimi veya kusurları yüzünden kuyumculukta kullanılmayan, traş edilerek veya doğal haliyle delme makinelerinde kullanılan elmas. [*Ing.* Industrial diamond, natural diamond; *Fr.* diamant industriel, diamant de nature]. ◉ **temiz ham —**, Kendiliğinden düzgün ve parlak elmas. [*Ing.* Rough diamond; *Fr.* Diamant brut Ingénu].

— biçimi yontma, *san.* Taşları, kristali, çeşitli eşyayı façeta biçimi yüzeyler halinde yontma şekli.

— gibi, *dey.* Çok temiz ve değerli: *Elmas gibi kalbi var., Elmas gibi bir çocuk.* [ing. Pure, decent, fine; *Fr.* Pure et precieux].

— kesme, § ❶ *süsl.* Elmas gibi biçmeli şekillerde façetalı olarak kesilmiş kabartma bezemeler. ☆ *Eşanl.* elmastıraş. [*Ing.* Cutglass; *Fr.* Pointes-de-diamant]. § ❷ Mimaride taş ve ağacı küçük ehramcıklar şeklinde yontarak yapılan elmas gibi kesilmiş küçük süslemelik şekiller. Ferrare sarayına verilen *«Elmas sarayı»* bu saray taşlarının yüzleri böyle elmas şeklinde kesilmiş olmasındandır. [*Ing.* Diamond; *Fr.* Diamant]:

— kuşu, *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Çiçek-gagalayangiller *(Dicacidae)* familyasından bir kuş türü. Sırtı ak, kanatları kırmızı lekeli olan küçük bir kuştur. Avustralya'da yaşar. [*Lat. Pardalotus punctatus; Ing.* Diamond-bird, pardalote *Fr.* Pardalote ponctué].

— pitonu, *zool.* ◘ **Piton.**

— tozu, Elmas kırıntıları ve bitkisel yağların karışmasından meydana gelen ve elmasın, çok ender olarak da başka değerli taşların yontulmasında, kesilmesinde ve parlatılmasında kullanılan madde. [*Ing.* Diamond dust, diamond powder, bort; *Fr.* Poudre de diamant].

— tutucu, Taşlama taşlarının düzeltilmesinde, bronz, pirinç veya alüminyum parçalarının taşlamasında kullanılan elmasın takıldığı madeni sap.

— uçları, *san.* Roma anıtlarında, taç kapının taçkemer üstünü ve dış kornişlerin kabartılarını süsleyen motif. *(Gotik devirde fazla kullanılmayan bu süsleme motifi, Rönesansta ve klasik çağda yeniden ortaya çıktı).* [*Ing.* Diamond points; *Fr.* Pointes-de-diamant].

elmasçı, i. § ❶ Madenden elmas çıkaran kimse. § ❷ ◘ **Elmastıraş.**

elmasiye /elmasıye/, i. *Osm. mutf.* Meyve suyuyla nişasta veya benzeri bir maddenin karıştırılmasıyle yapılan bir çeşit tatlı. [*Ing.* Fruit jelly; *Fr.* Gelée].

elmaslamak(-i), f. Bir biley taşını bir elmas parçasıyle perdahlamak. [*Fr.* Diamanter].

elmaslı, s. § ❶ Elmasla süslü: *Elmaslı iğne, elmaslı toprak.* [*Ing.* Set with diamonds]. § ❷ *tekn.* Bileşiminde elmas tozu bulunan. [*Ing* Diamondiferous; *Fr.* Diamanté.-ée].

— la sondaj, Kesici kısmı elmaslarla daha dayanıklı duruma getirilmiş, matkap kullanarak yapılan sondaj. [*ing.* Diamond drilling; *Fr.* Sondage, forage à diamant].

~ alaşım. ◘ Alaşım.

elmas.pare /elmaspare/, b.i. *Yun elmas + Fars. pare.* § ❶ Elmas parçası. [*ing.* A piece of diamond; *Fr.* Morceau de diamant] § ❷ *mec.* Parlak ve güzel kimse. [*ing.* Very brilliant person; *Fr.* Personne belle et brillante].

elmas.tıraş /elmastıraş/, b.i. *Yun.* elmas + *Fars. tıraş.* § ❶ Camın en değerlisi. [*ing.* Crystal, cut glass; *Fr.* Cristal]. § ❷ Elmas yontan *(işleyen)* sanatkâr. [*ing.* Diamond-cutter; *Fr.* Tailleur de diamant, diamantaire]. § ❸ Yontulabilen iyi cins kristal. § ❹ *camc.* Camcıların cam kesmekte kullandığı kesici âlet.

~ çarkı, *kuymc.* Elmas yontucularının kullandığı, içi dolu ve yüzeyi çizikli bir çark biçiminde, çok ince taşlama taşı.

elmastıraşlı, s. § ❶ Özel biçim verilerek yontulmuş. [*ing.* Set with diamonds; *Fr.* Diamanté]. § ❷ *inş.* Ucu basık dikdörtgen piramit biçiminde olan taş.

elmeğe, i. *dok.* ◘ Elemge.

el.oğlu, b.i. Yabancı kimse. [*ing.* Stranger, outsider, other people; *Fr.* Etranger,-ere].

elpasolit, i. *Fr. elpasolite, min.* Doğal alüminyum ve potasyum flüorür. [*ing.* Elpasolite].

elpenor belirtisi, *tıp.* Besin zehirlenmesinden veya aşırı alkol alımından sonraki ani uyanışlardan bazen meydana gelen akıl bozuklukları, özellikle hafızanın kaybedilmesi. [*Fr.* Syndrome d'Elpénor].

elpidit.-ti, i. *Fr. elpidite. min.* Doğal zirkinyum ve sodyum silikat. [*ing.* Elpidite].

elpis, i. *mat.* Eski Yunanlılarda ümid'i temsil eden allegorik ulûhiyet.

El Salvador, öz. i. *coğr.* Orta Amerika'da devlet, Büyük Okyanus kıyısında, *La Paz* ırmağı ile *Fonseca* körfezi arasında; Orta Amerika kıtağındaki altı devletin en küçüğü; 21.393 km.² Başkenti, *San Salvador.* Ülkenin resmî dili İspanyolca'dır; Maya ve Nahua dilleri de konuşulur. [*ing.* ve *Fr.* Salvador]

elsi, s. El biçiminde olan. [*ing.* Palmate, palmated; *Fr.* Palmé,-ée].

~ yaprak, *bot.* ◘ Yaprak.

elti, i. Kardeş karılarından her birinin ötekine göre adı: *Ortak gemisi yürür, elti gemisi yürumez.* [*ing.* Sister-in-law; *Fr.* Belle-sœur].

~ ~ ye eş olmaz, arpa unundan aş olmaz, *at.* İki erkek kardeşin eşleri birbirini çekemez.

eludorik,-ği, i. *Fr. eludorique.* < *Yun. Eleon,* yağ, *üdor,* su. XVIII inci Yüzyılda Monpetit icadedilmiş bir nakış resim *(Minyatür)* usulü. Bu usule göre boya olduğu gibi fırça üzerine alındıktan sonra berrak suya batırılmak suretiyle işlenir. [*ing.* Eludoric].

elüsyon, i. *Fr. elution.* < *Lat. elutio,* yıkama. *kim.* Yüze soğurulmuş maddelerin art arda ayrımsal yıkamayle birbirinden ayrılması: *Elüsyon kromatografide kullanılır.* [*ing.* Elution].

elüyant, i. ve s. *Fr. eluant. biy, fiz.* ve *kim.* Kromatografide elüsyon yapmakta kullanılan özel eriyikler. [*ing.* Eluent, eluant].

elvan[1] /elvan/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Levn'in çoğulu. § ❶ Renkler. [*ing.* Colours; *Fr.* Couleurs]. § ❷ s. Rengârenk. [*ing.* Malticolo_red, variegated; *Fr.* Multicolore]. § ❸ *san.* Tek renkle yapılmış, resimlerin tersi olarak *«birçok renkli» (çeşit çeşit),* anlamındadır. Eski Yunan mâbetleri ve heykelleri birçok renklerle boyanırdı ki bunlara elvan boyası denir. Ortaçağdaki taş ve ağaç heykeller de böyle elvan, yani çok renkli olarak boyanırdı; [*Osm.* Kesir-ül-levn; *Fr.* Multicolore, polychrome]. ☆ *Eşanl.* polikrom. § ❹ *dok.* Kumaş veya iplik çilelerinde, bir rengin değişik tonları birbirlerini takip edecek şekilde yapılan bir çeşit boyama işlemi.

elvan[2], i. *Fr. elvan* < *keltçe el, kaya* + van. beyaz. *jeol.* Müskovitli mikrogdanülit.

elvanlamak, f. Çeşitli renkleri serpme olarak koymak suretiyle boyamak. [*ing.* To variegate, mottle, speckle, diaper; *Fr.* Diaprer].

elveda,-ı, /elveda/, ünl. *Osm.* < *Ar.* Allaha ısmarladık. Allaha emanet olun. Bir daha kavuşulmayacak yerlerden, insanlardan ayrılırken kullanılır ve ayrılık acısını anlatır: *Elveda sevgilim.* [*ing.* Farewell; *Fr* Adieu]

elverişli, s. < *elvermek.* Uygun, yararlı, yarayan: *Bu dükkânın yeri alış verişe pek elverişli değil.* [*Osm.* Münasip; *ing.* Convenient, suitable; *Fr.* Convenable, avantageux,-euse, apte].

☆ *Yak. anl.* müsait, salih,

☆ *Karş.* elverişsiz, namüsait.

elverişlilik,-ği, i. Yetişme, uygun olma, yarar uygunluk. [*ing.* Sufficiency, suitability; *Fr.* Suffisance, convenance, aptitude]. ◉ deniz ~, *den.* ◘ Deniz.

elverişsiz, s. Uygun düşmeyen, yerinde olmayan. [*ing.* Unsuitable, inconvenient; *Fr.* Impropre, mal hoisi, inapte].

elverişsizlik,-ği, i. § ❶ Elverişli olmama hali. [*Fr.* Inaptitude]. § ❷ *patol.* Doğuştan veya sonradan edinilmiş yetersizliklerden ötürü kişinin bazı işleri yapamaması veya hazı şartlara *(soğuk, sıcak v.b.)* dayanamaması. [*ing.* ve *Fr.* Inaptitude].

elvermek(-e), f. § ❶ Yetmek, yetecek kadar olmak: *Bu kadarı bana elverir.* [*Osm.* Kâfi gelmek; *ing.* To suffice; *Fr.* Suffire]. § ❷ Uymak, uygun gelmek: *Onun teklifi bana elvermez.* [*Osm.* Münasip olmak; *Ing.* To suit; *Fr.* Convenir].

elviye, i. *Osm.* < *Ar.* livâ'nın çoğulu. *esk.* Tanzimattan sonra, vilâyet ile kaza arası idarî teşkilât.

elyaf /elyaf/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* lif'in çoğulu. *esk.* § ❶ Lifler, teller. [*ing.* ve *Fr.* Fibres] § ❷ Hurma dalı ve benzeri ağaç kabuğundan çıkarılan ince iplikler, lifler. § ❸ Adalelerde, sinirlerde ve bitkilerde dokuların önemli bir kısmını meydana getiren demet biçiminde ince iplikler. [*ing.* ve *Fr.* Fibre] § ❶ *dok.* Dokuma hammaddeleri; özel işlemlerle iplik haline getirilebilen her çeşit lifli maddeler. [*Fr.* Fibre textile]. ◉ bir ağacın burma ~ı, *tekn.* Düz bir çizgi şeklinde uzanmayıp, helezon biçiminde bükülmüş ağaç elyafı.

~ tozları, *iş. huk.* Madensel, bitkisel veya hayvansal yönden gelen, doğal veya yapma iplik şeklindeki cisimlerden meydana gelen bütün katı ve dayanıklı maddeler.

elyak, s. *Osm.* < *Ar.* Daha lâyık, çok yakışır, en lâyık: *O bu işe herkesten elyaktır.*

el.yaprak,-ğı, b.i. *mim.* ve *san.* Genellikle küçük bir sap çevresinde ve simetrik olarak düzenlenen küçük hurma dallarının meydana getirdiği stilize motif. *(Eski Yunan ve Roma'da çok kullanılan bu motiflerde pek az değişiklik görülür. Rönesansta bu motifler yeniden kullanıldı. Gerçek bir tutulma ancak Ampir üslûbunda ortaya çıktı).* [*ing.* Palm; *Fr.* Palme].

☆ *Eşanl.* palma .

el.yazması, b.i. ◘ El.

elyevm, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bugün, şimdi: *Ticaret elyevm yolundadır.* [*ing.* Today, at the present time; *Fr.* Aujourd'hui, à present, actuellement]. § ❷ Şimdiye kadar, henüz: *Bir hafta önce geleceğini yazıyordu, elyevm görünmedi.* [*Ing.* By now; up to now; *Fr.* Jusqu'à présent].

elzem, s. *Osm.* < *Ar. lüzum. esk.* Pek çok gerekli, vazgeçilmez: *Bugün oraya gitmek elzemdir.* [*ing.* Urgent, indispensable; *Fr.* Tres necessaire, indispensable].

elzemiyet,-ti, i. *esk.* Çok gerekli olma.

elzevir, i. *Fr. elzevir. matb.* Matbaacılıkta kullanılan ince bir çeşit harfe verilen ad. Hollandalı matbaacı bir ailenin adından alınmıştır. Bu ailenin en eski üyesi 1450 - 1617 arasında yaşamış olan *Louis Elzevir*'dir.

em, i. İlâç, deva, derman, çare. [*Ing.* Medicine, remedy; *Fr.* Médicament]. ◉ ~ e seme yaramaz, *dey.* Ne iyiliğe ne kötülüğe yarar. [*ing.* Useless; *Fr.* Inutile].

eman, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Emniyet, korkusuzluk. § ❷ Af, izin.

emanagoglar, ç.i. *ecz.* Adet sökümünü kolaylaştıran ilâçlar. [*Ing.* Emmenagogues; *Fr.* Emménagogues].

emanasyon, i. *Fr. emanation. fiz.* ve *kim.* Radyoaktif maddelerin parçalanmasından meydana gelen spesifik radyoaktif gazlar. [*Ing.* Emanation].

emanat,-tı /emânât/, ç.i. emânet'in çoğulu. *Osm.* < *Ar.* emanet'in çoğulu. ?

emanet,-ti /emânet/, i.ç. emânât. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir şeyin korunmasını güvenilen birine veya bir yere bırakma. [*Osm.* Vedia; *ing.* Deposit; *Fr.* Depôt]. § ❷ Güvenilip bırakılan şey: *Emanete hiyanet büyük bir ahlâksızlıktır* [*Fr.* Depôt]. § ❸ *tar.* Eskiden bazı devlet dairelerine verilen ad. § ❹ Bir kimse ile birine gönderilen şey. § ❺ *tic.* (a) Bir malın satılmak üzere başkasına emanet olarak bırakılması. [*ing* Consignment; *Fr.* Consignation]. (b) Bu şekilde bırakılan mal veya eşya. § ❻ *demir.* Bir garda trenin hareketine kadar kalması için bırakılmış eşyaların muhafazasını sağlayan yer. [*ing.* Cloak-room, left-luggage office; *Fr.* Consigne]. ◉ inşaatın ~ en idaresi, *huk.* Herhangi bir inşaat veya esaslı bir tamiratın müteahhidine ihale suretiyle sağlanmayacak bu gibi işlere gerekli malzeme ve ilkel maddelerin, canlı ve cansız araçların hükümet tarafından sağlanmasıyle inşaatın bizzat hükümet eliyle yaptırılması *(emanet usulü).*

~ bırakmak, Bir şeyi, bir süre muhafaza edilmesi için veya belirli bir işlemden sonra geri almak üzere bir yere bırakmak, teslim etmek. [*Ing.* To deposit; *Fr.* Laisser en dépôt, deposer].

~ etmek, Güvenip bırakmak. [*ing.* To entrust, deposit; *Fr.* Confier, laisser en dépôt]

~ ofisi, *demir.* Bir demiryolu idaresi tarafından kanunen saptanan mühletin bitiminde yolcunun geldikten sonra almadığı eşyanın emanete alındığı yer. [*ing.* Unclaimed luggage office; *Fr.* Consigne d'office].

~ şeklindeki satış, *huk.* Bir malın satılmak üzere ticarî memur veya komisyoncuya verilmesi. *(Mal sahibiyle bu aracı arasındaki münasebetler, aracının vekil veya komisyoncu olmasına göre bunlara ait kurallara bağlıdır).*

emanetçi /emanetçi/, i. *ikt.* Emaneti kabul eden kimse; Başkalarının eşyalarını yanında tutarak saklayan, veya bir yerden bir yere taşımayı meslek edinen kimse. [*Osm.* Emanetdar; *ing.* Depository, commission - agent, forwarding agent; *Fr.* Consignataire, dépositaire].

☆ *Eşanl.* taşıtmacı.

emanetçilik,-ği, i. Emanetçinin gördüğü iş. [*ing.* Occupation of a depository or commoncarrier; *Fr.* Profession de celui qui se charge du transport ou de la garde d'objets divers].

emanometre, i. *Fr. emanometre.* Atmosferdeki radon yüzdesini ölçmeye yarayan araç. *(Havadan alınan radon'un etkenliği bir iyonlaşma odasında ölçülür).* [*Ing.* Emanometer]

emarat,-tı, ç.i. *Osm.* < *Ar* emâre'nin çoğulu.

emare /emare/, i.ç: emârât. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Belirti, işaret, iz, ipucu: *Hırsız girdiğine dair hiçbir emare bulunamadı.* [*Osm.* Alâmet; *ing.* Mark, trace, sign; *Fr.* Signe, marque, indice]. § ❶ *huk.* Bir fiil veya olayı doğrulamakla beraber başlıbaşına bir delil teşkil etmeyen olgu. [*Lat. Indicium, argumentum; ing.* Circumstantial evidence; *Fr.* Indice *(comme base de la preuve)*].

☆ *Yak. anl.* araz, im, bellilik, işmar, belgilik, nişan ,nişane, simge, remiz, sembol, belgi, şiar, tanıt, delil, karine.

emaret /emaret/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Emirlik beylik, prenslik. [*ing.* Chieftainship, leadership; *Fr.* Principaute]. § ❷ *huk. (halk arasında)* Cami, tekke gibi büyük vakıfların, fakirlere devamlı olarak yiyecek dağıtan kısımları.

~ tahtası, *inş.* On arşın uzunluğunda, on parmak genişliğinde ve bir buçuk parmak kalınlığında olarak eskiden kullanılan belirli boyda tahta.

emarginat, s. *Lat. emarginatus. bot.* Lamina tepesi ortada az derin ve yayık girintili olan *(yapraklar hk.)* [*Ing.* Emarginate, emarginated; *Fr.* Émargine,-ée].

emay, i. *Fr. émail.* § ❶ Bazı maddeleri korumak, belirli bir parlaklık kazandırmak veya boyamak için kullanılan, saydam veya donuk, cama benzeyen cilâ. [*ing.* Enamel]. § ❷ *seram.* ◘ Sır. ◉ sıcak ~, *san.* Sıcak ma-

den üzerine şekil çıkarma usulü; duyar tabakası, bikromatlı balık tutkalı çözeltisidir. ve gravürden önce pişirilip sertleştirilmesi gerekir. [*Ing.* Hot enamel; *Fr.* émail à chaud], ◉ **soğuk ~**, *san.* Duyar tabakası bikromatlı gomalaka'nın alkoldeki çözeltisi olan, soğuk maden üzerine şekil çıkarma usulü. [*Ing.* Cold enamel; *Fr.* émail à froid]. **~ yöntemi**, *fot.* Oleobromiye benzeyen bir teknik kullanarak, camlaşabilen tozlarla elde edilen görüntü. [*ing.* Enamel process; *Fr.* Procédé émail, photo-émail].

☆ *Eşanl.* **foto-emay**.

emaycı, i. *tekn.* Seramik veya maden eşyaları emaylamak işinde çalışan işçi. [*Ing.* Enameller, enamellist; *Fr.* émailleur,-euse] ◉ **lambayla çalışan ~**, *tekn.* Fırınlamaya elverişli olmayan çok küçük eşyaları gaz lambasıyle emaylayan işçi. [*Ing.* Lamped enameller; *Fr.* émailleur à la lampe, soufleur a la lampe].

emaye, s. *Fr. emaillé.* Mineli, üstü cilâlı, parlatılmış. [*Ing.* Enamelled]. ◉ **elektrik iletkenlerinin ~ edilmesi**, *elek.* İletkenlerin yağlı veya sentetik yalıtkan bir vernik tabakasıyle kaplanması. [*Ing.* Enamelling of electrical conductors; *Fr.* émaillage des conducteurs électriques].

~ etme, *fot.* Sık sık elle dokunulması gereken denemeleri korumak için, oldukça dayanıklı bir tabaka meydana getiren maddeler yardımıyle, bu denemeleri emay ile kaplama. [*Ing.* Glazing; *Fr.* émaillage].

~ etmek, Bir şeyin üzerini emayla kaplamak. [*Ing.* To enamel; *Fr.* émailler].

~ lak, *otom.* Özel bir cilâlama stili. Bu stilde taze lâk yakılır ve böylece çok dayanıklı bir lak elde edilmiş olur. [*Ing.* Synthetic enamel; *Fr.* émail synthétique].

emaylama, i. Boyalarda maden oksidler kullanılarak, bir maden parçayı, emaya benzer renklerle kaplamak amacıyle yapılan sanat çalışması. [*Ing.* Enamelling; *Frf.* émaillure]

emaylamak,-ğı, *t.* Bazı maddeleri emayle kaplamak. [*Ing.* To enamel; *Fr.* émailler].

emberlin, i. *Fr. imberline. dok.* Çözgüsü ipek ve atkısı pamuk ipliğinden yapılmış saten örgülü ve çizgili bir çeşit döşemelik kumaş.

embibisyon, i. *Fr. imbibition. tıp.* Bir sıvının dokular tarafından emilmesi. [*Ing.* Imbibition].

emboli, i. *Fr. embolie. tıp.* Damarlarda kanla sürüklenen ve sonra kılcal damarları tıkayan maddecik. [*Ing.* Emboly].

embolit,-ti, i. *Fr. embolite. min.* Gümüş kloro-bromür. *(Cam parlaklığında, grimsi yeşil renktedir).* [*Ing.* Embolite].

embriyografi, i. *Fr. embryographie.* Embriyonları tanımlamak amacıyle yazılan yazı.

embriyoid, s. *Fr. embryoïde.* Embriyon biçiminde olan. [*Ing.* Embryoid].

~ ur, *patol.* Daha çok cinsiyet organları üzerinde görülen bir çeşit deri kisti. *(Yumurtalıklara kıyasla erbezi üzerinde bu çeşit kistlere daha sık rastlanır.)* [*Ing.* Embryoid tumor; *Fr.* Tumeur embryoïde].

embriyolog, I. *Fr. embryologue.* Embriyoloji uzmanı. [*Ing.* Embryologist].

embriyoloji, i. *Fr. embryologie.* < *Yun. em bryon*, oğulcuk + *logos*, bilim. *biy.* Döllenmiş yumurtadan başlayarak canlıların tam bir şekilde meydana gelişine kadar geçen gelişme aşamalarını inceleyen bilim [*Osm.* Mebhas - ür - rüseym; *Lat. Embriologia; Ing.* Embriology]. ◉ **karşılaştırmalı ~**, *tıp.* ve *zool.* Çeşitli organizmaların embriyon gelişmelerini birbirlerine göre inceleyen bilim dalı. [*Osm.* Mukayeseli embriyoloji; *Ing.* Comparative embryology; *Fr.* Embryologie comparée].

embriyolojik, s. *Fr. embryologique.* Embriyolojiyle ilgili. [*Ing.* Embryological].

embriyom, i. *Fr. embryome. patol.* Patojenik mekanizması doğuştan bir şekil bozukluğuna veya bir dizembriyoplaziye bağlı ur. [*Ing.* Embryoma].

embriyomorfoz, i. *Fr. embryomorphose. biy.* Yenileme süreci. Bu süreçte, harap olmuş veya erimiş olan organlar normal bireyolus kanunlarına göre yeniden meydana gelir. [*Ing.* Embryomorphosis].

embriyon, i. *Fr. embryon* < *Yun. en.* İçinde + *bryein*, çimlenmek, büyümek. § ❶ *embriy.* Yumurtanın bölünmeye başladığı andan vitellus zarını yırtıp çıkıncaya kadar yumurtaya verilen ad. Gebeliğin dördüncü ayının başına kadarki devrede tohum. [*Osm.* Rüseym; *ing.* Embryo]. § ❷ *biy.* (a) Hayvanın doğumdan önce veya yumurtadan çıkmasından anası tarafından gelen besinle beslenerek yaşadığı devredeki durum; (b) Tohumlu bitkilerde yumurta hücresinin döllenmesinden sonra meydana gelen, kökçük, gövdecik ve yaprakçıklardan ibaret olan ve tohum içinde muhafaza edilen organizma modeli. *(bitki taslağı).* [*Osm.* Rüseym; *Ing.* Embryo]. ◘ *ŞEKİL: 89.*— BİTKİ.

◉ **altı çengelli ~**, *paraz.* Şerit yumurtalarının içinde bulunan altı çengelli kütle. Yumurta arakonağa girince gelişerek keseli kurt haline geçer. Keseli kurt da sonra asıl konağına girince tam şerit halini alır. *(Altı çengelli embriyonun boyu yirmi mikron kadardır).* [*Fr.* Embryon hexacante, oncosphere]. ◉ **çevresel ~**, *bot.* ◘ **Çevresel**. ◉ **Çift ~** lu, *bot.* ◘ **Çift.**. ◉ **dış merkezli ~**, *bot.* ◘ **Dışmerkezli**. ◉ **ek ~**, *bot.* Döllenmeksizin yumurtacıktan meydana gelen embriyon. *(Böyle bir embriyon, tohumun içinde gerçek embriyonla birlikte gelişebilir).* [*Ing.* Adventive embryon; *Fr.* Embryon adventif]

~ ekleri, *biy.* ◘ **Ek**.

~ kesesi, *bot.* Yumurtacıktaki ana hücrenin meydana getirdiği hücre grupunu barındıran kese. Oosfer de bu hücreler arasındadır. [*Osm.* Kise-i meşime; *Ing.* Embryonary sac; *Fr.* Sac embryonnaire]. ◘ *ŞEKİL: 89.* — BİTKİ.

☆ *Eşanl.* **cücük kesesi**.

~ kesesi primer hücresi, *bot.* ◘ **Makrospor**.

~ hastalığı, *patol.* ◘ **Hastalık**.

~ kesesi çekirdeği, *bot.* ◘ **Çekirdek**.

~ oluş, *biy.* Yumurtanın açılıncaya kadar embriyonun doğuma kadar art arda geçirdiği değişiklikler dizisi.

~ sonrası, *biy.* Bir canlının embriyon devresini izleyen yaşama devresini veya bir canlının embriyonsal gelişimini izleyen devre. [*Ing.* Postembryonic; *Fr.* Postembryonnaire].

~ tabakaları, *biy.* Dışderi *(ektoderm)*, içderi *(endoderm)* ve ortaderi *(mezoderm)* olmak üzere embriyonu oluşturan üç esas tabaka. [*ing.* Fermlayer; *Fr.* Lits embryoniques].

~ taslağı, *biy.* Döllenmeden sonra yumurtada ilk bölünmelerin sonunda meydana gelen embriyon öncesi organizma. [*Osm.* Mukaddem-i rüseym; *Ing.* Preembryon; *Fr.* Préembryon, proembryon].

☆ *Eşanl.* **cücük taslağı**.

mbriyonal, s. *tıp.* Embriyonla ilgili Oğulcuğa ait: *Embriyonal sakatlık, embriyonal doku.* [*Ing.* Embryonic; *Fr.* Embryonnaire].

~ indüksiyon, *biy.* Embriyonun gelişmesi sırasında embriyo tabakalarının birbiri üzerine etkisi. Örneğin mezoderm *(orta deri)* Ektoderm *(dış deri)* üzerine etki yaparak ektodermden sinir hücrelerinin farklılaşmasını sağlar. [*Ing.* Embryonic induction; *Fr.* Induction embrionnaire].

embriyonlu, s. Bir embriyon taşıyan, içinde embriyon bulunan, embriyon biçiminde olan. [*Ing.* Embryonate; *Fr.* Embryon(n)é,-ée].

embriyokardi, i. *Fr. embryocardie.* Kalbin atısındaki vuru sayısının ve ritim değişikliğinin dölüt kalbinin atışını andırır şeklinde artması. [*Ing.* Embryocardia].

embriyotom, i. *Fr. embryotome.* Dölyatağındaki ölü dölütü kesip çıkarmaya yarayan âlet. [*Ing.* Embryotome].

embriyotomi, i. *Fr. embryotomie. tıp.* Doğum imkânı olmayan hallerde annenin hayatını kurtarmak için çocuğun kesilerek rahimden çıkarılması. [*Ing.* Embryotomy].

embriyotrof, i. *Fr. embryotrophe. embriy.* İnsan etenesinin ilk gelişmesi sırasında, etene kıvrımlarının aralıklarını dolduran hücre artıkları. [*Ing.* Embryotroph].

embubi /embübi/, s. *Osm.* < *Ar.* Borumsu.

emced, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Çok şeref sahibi; § ❷ öz. i. Erkek adı.

emdirmek(-i,-e], *t.* Emmesini sağlamak: Çocuğa meme emdirmek, *varayı birine emdirmek.* [*Osm.* Emmeye sevketmek, massettirmek; *ing.* To let suck or absorb; *Fr.* Faire sucer, téter].

emeç*,-ci, i. < *emmek. bot.* § ❶ Mantarların gelişim organı. Sporlardan meydana gelir ve yemişlenmeyi sağlar. [*Osm.* Münsip; *Ing.* Mycelium; *Fr.* Mycelium]. § ❷ Bir kısım bitkilerin köklerinde *(malampyrum)* veya gövdelerinde *(küsküt)* asalak yaşayan bitkilerin, bulundukları bitkilerle saldırdıkları emme organı. [*Ing.* Sucker; *Fr.* Suçoir]. § ❸ *bot.* Su ve kara yosunlarının kökü andıran tutunma organı. *(Ham besisuyu almaya yaramaz).* [*Ing.* ve *Fr.* Crampon].

emek,-ği, i. *esk. T. emgemek* < *emgek.* § ❶ *fels.* Bir şeyin *(mal, hizmet v.b.)* meydana gelmesi, bir işin yapılmasında harcanılmış olan beden veya kafa gücü: *Bu işte sizin çok emeğiniz var* [*Osm.* Amel, sây; *Ing.* Labo(u)r, work; *Fr.* Travail]. ☆ *Yak. anl.* çaba, çalışma, **ceht, gayret, himmet**. ☆ *Karş.* iş. § ❷ Uzun ve zahmetli *(özenli)* çalışma, yorgunluk: *Çocuk emekle meydana gelir.* [*Ing.* Toil; *Fr.* Labeur, fatigue]. § ❸ Çalışma karşılığı, ücret: *Emeğimi verinizl* [*Ing.* Fee, remuneration; *Fr.* Rémunération, salaire]. ◉ **emeği geçmek**, *dey.* Bir konuda hizmeti olmak, yardımı dokunmak. [*Ing.* To contribute efforts in some accomplishment]. ◉ **ekonomik ~**, *huk.* ve *İkt.* ◘ **Ekonomik**. ◉ **el emeği**, *dey.* ◘ **El**.

~ birliği, *dey.* Yardımlaşma. [*Ing.* Cooperation; *Fr.* Coopération].

~ çekmek, *dey.* Bir işte çalışıp yorulmak. [*Ing.* To work hard, to take great pains; *Fr.* Se donner de la peine].

~ görmek (yemek), *dey. esk.* Çok çalışmak. [*Ing.* To work hard, to labor; *Fr.* Travailler dur, travailler ferme].

~ vermek, *dey.* Çok ve özenli çalışmak. [*Ing.* To work hard, to labor *(at)*, to take great pains *(with)*; *Fr.* Travailler attentivement et consciencieusement].

☆ *Yak. anl.* **çalışmak, uğraşmak, çabalamak, didinmek, ceht etmek, gayret etmek, himmet etmek, sâyetmek, becelleşmek, mecelleşmek** *(h.d.)*, **pençeleşmek** *(mecaz)*.

☆ *Karş.* **tembellik etmek, hareket göstermemek, gayrifaal olmak, oturmak** *(h.d.)* **havyar kesmek** *(argo)*.

~ zammı, *iş. huk.* Toplu iş sözleşmesiyle işçilere verilen sosyal yardım niteliğinde bir yardım.

~ akışkanlığı (seyyaliyeti), *iş. huk.* Emeğin bir bölge içinde veya bölgeler arasında veya meslekler arasında, çeşitli nedenlerle bir yandan öbür yana kayması hareketi.

emekçi*, s. Emeğini satan, hayatını çalışarak kazanan kimse. [*Ing.* Labourer; *Fr.* Ouvrier,-ère].

☆ *Eşanl.* **İşçi**.

emekdar, b.s. ◘ **Emektar**.

emeklemek, nsz. *f. esk. T. emgek* > *emek.* § ❶ *(çocuk hk.)* Bayağı yürümeye başlamadan önce, el ve ayaklarını kullanarak yürümek; yürümeye hazırlanmak, ayağa kalkmadan önce el ve ayaklarıyle yer değiştirmek, sürünmek: *Bizim çocuk henüz yürümüyor, ama emekliyor.* [*Ing.* To creep; *Fr.* Marcher à quatre pattes, ramper]. § ❷ Çalışmak, çabalamak, bir işi zorlukla yapmaya uğraşmak. [*Ing.* To endeavour; *Fr.* S'efforcer, se démener]. § ❸ *mec.* Bir işe yeni başlarken acemilik geçirmek. [*Ing.* To attempt, to try *(as a beginner)*].

emekli*, s. ve i. § ❷ Çok çalışma ve yorgunluk isteyen veya fazla emeğe mal olan: *Bu emekli bir iştir.* § ❷ ◘ **Emektar**. § ❷ Bir işte belli hizmet süresini doldurduktan sonra işi ile ilgisi kesilerek kendisine aylık bağlanmış olan (görevli). [*Osm.* Mütekait; *Ing.* Pensioner; *Fr.* Retraité,-ée, pensionné,-ée]

~ maaşı (aylığı), Emekli olmuş kimseye bağlanan belirli aylık. [*Osm.* Tekaüdiye; *Ing.* Retirement allowance; *Fr.* Pension de retraite, retraite].

~ sandığı, *sosy.* Emekliye ayrılan görevlilere hizmet yıllarında aylıklarından kesilen para karşılığı verilen ödenek ve özel aylık işlerini düzenleyen devlet kurumu.

[*Osm.* Tekaüt sandığı; *Ing.* Retirement fund; *Fr.* Caisse de retraite].

emeklilik[a],-ği, i. § ❶ Yaşlılıktan dolayı çalışma hayatından dinlenme hayatına geçiş. [*Osm.* Tekaüt, tekaüdiyet; *Ing.* Retirement; *Fr.* Retraite]. § ❷ *huk.* Devlet veya bir kamu kurumunda kanunun gösterdiği süre hizmet görmenin bir memura veya müstahdeme sağladığı hak. ◉ **emekliliğini istemek** *(Memur hk.)* Görev süresinin tamamlanması veya başka sebeplerle belli bir aylık bağlanarak çekilmek istemek. [*Ing.* To require one's retirement; *Fr.* Demander sa retraite].

emeksiz, s. § ❶ Zahmetsizce ve çalışmaksızın meydana gelen; üzerinde emek harcanmamış olan: *Emeksiz bir yazı, emeksiz başarı şeref vermez.* [*Ing.* Effortless, without work; *Fr.* Obtenu sans peine, sans travail, sans effort]. § ❷ Üvey evlât: *Emeksiz bir kızı var.* [*Ing.* Stepchild; *Fr.* Enfant de l'un des conjoints, né d'un premier lit].

—**evlât**, ◘ **Emeksiz**[2].

emektar /emektar/, s. *T. emek* + *Fars. dar.* § ❶ Bir görevde uzun süre çalışarak o işe emeği geçmiş olan: *Emektar bir uşak.* [*Ing.* Veteran; *Fr.* Vétéran]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Eski, çok yıllık. § ❸ i. *sosy.* Eski konaklarda ömrünü bir ailenin hizmetine bağlamış yardımcılara *(vekilharç, aşçı, ortalık hizmetçisi, kapıcı v.b. gibi)* verilen ad. [*Ing.* Veteran; *Fr.* Vétéran, vieux serviteur].

emektarlık,-ğı, i. Emektar olma hali. [*Ing.* Veteran standing; *Fr.* Vétérance, état d'un vieux serviteur].

emektaş[a], i. İş, çalışma, emek arkadaşı, kapı yoldaşı. [*Ing.* Fellow worker, comrade; *Fr.* Compagnon de service].

emel, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Gerçekleştirilmesi az çok zamana bağlı olan geniş ölçüde bir arzu. [*Osm.* Tamah; *Ing.* Wish, desire, aspiration; *Fr.* Vœu, desir, souhait]. ☆ *Yak. anl.* **güdü, gaye, hedef, erek, vargı, maksat, umu, umay, umma, murat, ülkü, ideal, mefkûre, niyet, dölen, azim, cezm.** § ❷ öz. i. Kadın adı.

~ **etmek** [— e düşmek], *dey. (Bir şeyde)* Gözü olmak, özenmek, bir takım isteklerde bulunmak. [*Ing.* To long for, to aspire *(to)*; *Fr.* Désirer, ambitionner].

emelya, i. *tiy.* Eski Klasik Yunan tiyatrosunda tragedya içinde oynanan ağır danslar.

emenagog, s. ve i. *Fr. emménagogue* < *Yun. emmena*, aybaşı ve *agogos*, getiren. *ecz.* Aybaşı hallerinin meydana çıkmasına sebep olan (ilâç).

emercensi, i. *Ing. emergency.* Acil durum.

~ **batarya**, *den.* Emercensi ışıklandırmayı sağlayan akümülatör bataryası.

~ **dizel**, *den.* Emercensi ışıklandırmayı sağlayan dizel motoru.

~ **ışıklandırma**, *den.* Makine dairesinin herhangi bir kazaya uğraması veya yangın geçirmesi, dolayısıyle de ana jeneratörlerin çalışamaz duruma düşmesi halinde gemilerin makine dairesinden ayrı ve mümkün olduğu kadar üst güvertelerden birinde ayrılmış özel bir kompartmana yerleştirilmiş dizel jeneratör veya akümülatör bataryasına bağlı bağımsız bir devre ile aydınlatılması.

emeraldin, i. *Fr. éméraldine.* § ❶ *kim.* Fenilkinon imin'in polimerleşmesiyle meydana gelen yeşil boyarmadde. [*Ing.* Emeraldine] § ❷ *dok.* Açık renkli mavi boya.

emeril, i. *Fr. émeril.* Beyaz mermerde bulunan sert kısım. [*Ing.* Emeril].

emerilit,-tI, i. *Fr. émerylite. min.* Mika grupundan ve margarit türünden mineral. [*Ing.* Emerylite].

emerjans, i. *Fr. émergence. bot.* Altderi hücrelerinin çoğalmasıyle, bir organın *(sap ve yaprak)* yüzeyinde büyüyen fışkırma. Dıştan üstderi ile kaplıdır. *(Örnek: Gül veya böğürtlen v.b. dikenleri).* [*Ing.* Emergence].

emerofoni, i. *Fr. émerophonie.* < *Yun. hemera*, gündüz + *phone*, ses. *Psikopatol.* Gece olduğu zaman konuşamama; kökeni histeriye dayanır. *(Bununla beraber hasta çoğu zaman alçak sesle konuşur).*

emersiyon, i. *Fr. émersion.* ◘ **Yüz.** *(yüze çıkma).*

emetik, s. *Fr. émétique* < *Lat. emeticus*, < *Yun. emein*, kusmak. § ❶ Kusturan: *Emetik mantar.* [*Ing.* Emetic]. § ❷ i. Bir tartarat asitle bir sesküioksidin birleşmesinden doğan maddelerin genel adı. [*Ing.* Emetics].

emetin, i. *Fr. émetine. ecz.* İpekanın alkaloidlerinden biridir. Emetinin klorhidrat tuzu, amipli dizanteri, amipli hepatit ve hemoptizide, enjeksiyon halinde kullanılır. 24 saatlik dozu 0,04-0,08 gramdır. [*Ing.* Emetine]

emetrop, s. *Fr. emmetrope* < *Yun. en*, içinde, *metron*, ölçü + *ops*, göz. § ❶ Görmesi normal olan *(insan gözü hk.)* Bu gözün görme-aygıtının özelliği, dinlenme halinde, paralel ışınların tam ağtabaka üzerine yönelmekte olmasıdır. [*Osm.* Ayn-ı tabiî; *Ing.* Emmetropic]. § ❷ i. Normal görmesi olan kimse. [*Ing.* Emmetrope].

emetropluk,-ğu, i. *Fr. emmetrope* + *T. -luk.* Emetrop veya normal görmesi olan gözün özgüllüğü. [*Ing.* Emmetropia; *Fr.* Emmetropie].

Emevîler, öz.ç.i. *tar.* I. Doğu Emevî halifeliği (661-750). Dört halifeden sonra İslâm devletinin başına gelen hanedan. Kurucu olan *Muaviye bin Ebû Süfyan*'ın *Beni Ümeyye* ailesinin asıl koluna mensup bulunmasından dolayı bu hanedana Emevî adı verilmiştir. Sonradan halifelik bu ailenin başka bir koluna geçmiş ise de yine bu adı korumuştur. 80 Yıldan fazla bir süre İslâm devletinin en yüksek otoritesi olan bu hanedandan 14 halife gelmiştir. [*Ing.* Omayyed; *Fr.* Omeyyades (Omayyades, Umayyades)].

emicî, s. § ❷ Emme işini yapan: *Kan emici bir hilekâr.* [*Ing.* Lickerish; *Fr.* Suceur,-euse]. § ❷ *petrokim.* Petrol sanayiinde gazların emilmesinde kullanılan arıtma cihazı. [*Ing.* Absorber; *Fr.* Absorbeur]. ☆ *Eşanl.* **soğurucu.** § ❸ *(Taşıma)* Pnömatik taşıma düzenlerinde, emme görevini yapan organın ucuna yerleştirilen ve taşınacak maddelerle temas halinde olan ağız. [*Ing.* Suction dredger; *Fr.* Suceuse]. § ❹ *trm.* Tahılları emme yoluyle nakleden cihaz. [*Ing.* Suction dredger; *Fr.* Suceuse].

~ **ayırıcı**, *tekn.* Değirmenlerde, buğday içindeki yabancı maddelerin kolaylıkla farkedilebilecek büyüklükte olanlarını ayıklayan cihaz.

~ **kök**, *bot.* ◘ **Kök.**

~ **kıllar**, *bot.* ◘ **Emici tüyler.**

~ **tip**, *zool.* Böceklerden pulkanatlılarda görülen ve emmeye uygun bir biçimde değişmiş olan ağız parçaları. [*Ing.* Sucking type; *Fr.* Type lécheur]. ◉ **yalayıp** ~ —, *zool.* Böceklerden zarkanatlılarda görülen ve yalayıp emmeye uygun olarak değişmiş olan ağız parçaları. [*Ing.* Sucking type; *Fr.* Broyeur-lecheur].

~ **türbin**, *mek.* Kok fırınlarındaki gazları emmek için % 15 ile 30 kadar bir basınç sağlayan santrifüj türbin.

~ **tüyler**, *bot.* ◘ **Tüy.**

EMG, *tıp.* Elektromiyografi ve elektromiyogram kelimelerinin kısaltılmışı.

emenoloji, i. *Fr. emménologie. tıp.* Kadın aybaşısı *(regl)* hakkındaki bilgiler. [*Ing.* Emmenology].

emetoloji, i. *Fr. émétologie. tıp.* Kusturucu ilâçlar bilgisi. [*Ingg.* Emetology].

emik,-ği, i. < *emmek. h.d.* § ❶ Emmekten çürüyen, kızarıp sonra moraran yer, emme izi. [*Ing.* Bruise produced by sucking; *Fr.* Suçon]. § ❷ ◘ **imik.**

emilme, i. ◘ **Soğurma.**

emilmek, ösz. f. Emmek işine konu olmak [*Ing.* To be sucked or imbided, to be absorbed; *Fr.* être sucé].

emilmiş, s. < *emilmek. seram.* Emilme işlemi yapılmış. [*Ing.* Sucked; *Fr.* Sucé,-ée].

~ **çanak**, *seram.* Sırı emilmiş çanak. [*Ing.* Sucked pottery; *Fr.* Poterie sucée].

~ **sır**, *seram.* Pişirme süresinde tamamen emilmiş sır. [*Ing.* Sucked glaze; *Fr.* Glaçure sucée].

emin /emin/, s. ve i. i.ç: ümenâ. *Osm.* < *Ar. amn.* § ❷ İnanılır, güvenilir: *Parayı emin biriyle göndereceğim. O, emin bir adamdır. Orası emin bir yerdir, emanetiniz kaybolmaz.* [*Ing.* Safe, trustworthy; *Fr.* Sûr, sûre, assuré,-ee]. § ❷ Tehlikesiz, korkusuz: *Burası emin bir yerdir, Bu yol pek emin değil.* [*Ing.* Safe, secure; *Fr.* Sûr, sûre, certain,-aine]. § ❸ İnanan, güvenen, korkusuz, birine emniyet eden: *Ben onun dostluğundan eminim.* [*Ing.* Sure, confident; *Fr.* Sûr,sûre,confiant]. § ❹ Kanmış, inanmış, kuşkusu olmayan: *İşin böyle olduğuna eminim, Ben bu sözün söylendiğine eminim.* [*Ing.* Convinced, persuaded; *Fr.* Convaincu,-ue, persuadé,-ee]. § ❺ i. Emniyet edilir *(güvenilir)* kimse. § ❻ Hz. Muhammed'in lâkabı. § ❼ öz. i. Erkek adı. § ❽ *tar.* Osmanlı imparatorluğunda bazı devlet görevlerindeki sorumlu kişilere verilen ad. *(Saray hizmetlerindeki eminler matbahıamire emini /saray mutfağı emini, şehremini/, Sonraları İstanbul belediye başkanı/, darphane emini ve arpa emini olmak üzere dört kısımdı. Yeniçeri ocağında ise geçici işlere bakan eminler vardı. Defteri hakanî emini, rusumat emini gibi memurluklar görülen lüzum üzerine sonradan kuruldu).* ◉ **alay** ~ **i**, *ask. esk.* Rütbece binbaşıdan sonra gelen ve bir alayın hesap işlerine bakan subay. [*Fr.* Intendant de régiment]. ◉ **beytüllah** ~ **i**, *tar.* İmparatorluğun hazinesine ait işlerden sorumlu olan memur [*Ing.* Imperial treasure] ◉ **bina** ~**i**, *inş.* ◘ **Bina** ◉ **bölük** ~**i**, *tar.* ◘ **Bölük.** ◉ **haseki** ~ **i**, *tar.* Enderunda, silâhtarların emrinde bulunan sofa ocağı zabitine verilen ad. *(Haseki eminliği Kanunî Sultan Süleyman zamanında kuruldu. Ana görevi saray muhafızlığı, ek görevi de ulufe töreninde sadrazamın giydiği hilâtı getirmekti)* ◉ **hazine** ~ **i**, *tar. İmparatorlukta* devlete ait kıymetli eşyanın korunmasından sorumlu memurun adı. [*Ing.* Imperial treasurer]. ◉ **sarf** ~ **i**, *tar.* Mensup olduğu devlet dairesine ait para ve eşyayı dağıtmakla görevli olan memura verilen ad. *(Bir çeşit mutemet).*

~ **liman**, *den.* ◘ **Liman.**

emine, s. ve i. *Osm.* < *Ar. emîn, korkusuz.* § ❶ Eminin dişili. § ❷ öz. i. Kadın adı.

eminlik,-ği, i. § ❶ Emin olma hali. [*Ing.* Safety; *Fr.* Sûrete]. § ❷ Emin yetkisiyle görev alma. § ❸ *tar.* Bazı memurluklara verilen ad: *Şehreminliği, Arpa eminliği.*

☆ *Eşanl.* **emanet.**

emir,-ri, i. *Osm.* < *Ar. emr.* § ❶ *huk.* Kamu hizmetlerini yönetmekle yükümlü bir silsile içinde üstün, asta bildiridiği uyulması gereken irade: *Emrinizi yerine getirdim.* [*Ing.* Order; *Fr.* Ordre]. ☆ *Eşanl.* **buyruk, buyurma, buyrultu, rica, istirham.** § ❷ İş, mesele, madde. § ❷ *esk.* Reçete. § ❸ *ikt.* Borsada esham ve tahvilât almak veya satmak üzere borsa acentelerine yazılı veya sözlü olarak verilen talimat. § ❹ *gram.* Eylemin yapılmasını dileyen veya emreden isteme kipi. Türkçede bu kip 1. Tekil ve çoğul kişiler için kullanılmaz. 2. Tekil kişi içinde ek kullanılmaz. 2. çoğul kişi için -in, -iniz. 1. Tekil ve çoğul kişiler için -sin, -sinler ekleri kullanılır: *(3 kişi tekil) gelsin (gelsin), (3. kişi çoğul) gelsinler (gel-sin-ler) v.b.* [*Osm.* Emir sıygası; *Ing.* Imperative; *Fr.* Impératif]. ◉ **emre yazılı** *(muharrer)* **senet**, *huk.* Bir şahsın başka bir şahsa veya onun emir ve havalesine tayin edilen bir vâdede belirli bir tutarı ödeme taahhüdünü kapsayan özel şekil ve hükümlere bağlı ticarî senet. *(poliçe, emre muharrer senet ve çek, konşimento, nakliye senetleri, sigorta poliçeleri, varantlar).* Bunlar ciro usulü ile tedavül eder. [*Ing.* Promissory note, instrument *(bill, note)* payable to ordre; *Fr.* Billet*(titres, papier)* à ordre]. ◉ **emre yazılı ödeme vâdi**, *ikt.* Bir bonoda, bono kelimesi yoksa, bu senet emre yazılı ödeme vâdidir. ◉ **arama emri**, *huk.* ◘ **Arama.**

~ **kipi**, *gram.* ◘ **Emir**[e].

~ **kulu**, *dey.* Bir işi, aldığı buyruk dolayısıyle yapmak zorunda olan kimse. [*Ing.* One who has to obey orders; *Fr.* Celui qui est oblige d'executer les ordres reçus, employé inferieur].

~ **subayı**, *ask.* Tabirdan daha yukarı bütün komutanların görevlerinin yerine getirilmesine yardım eden subay. [*Ing.* Adjutant; *Fr.* Officier d'ordonnance].

~ **ve komuta**, *ask.* Birlikleri sevketme ve

yönetme. [*Ing.* Order and command; *Fr.* Ordre et commandement].

emir /emir/, i. *Osm.* < *Ar. emr. esk.* § ❶ *huk.* ve *sosy.* Bir kavim, aşiret veya ülkenin başı. Bey, reis. [*Ing.* Prince, chief, leader, ruler, commander; *Fr.* Emir]. § ❷ Kumandan. § ❸ Hz. Muhammed'in evlâtlarından olan veya büyük bir hanedana mensup olan kimse, halife. ◉ ~ **ül hac,** *tar.* Hacca gidenlere başkanlık ve yöneticilik yapan kişilere verilen san. [*Ing.* Commander of the great caravan of pilgrims to Mecca appointed by the Sultan]. ◉ ~ **ül müminin,** *tar.* Eskiden halifelere verilen san. [*Ing.* Commander of the Faithful *(title of the Caliphs)*]. ◉ ~ **ül ümeralık,** *tar.* Abbasoğulları zamanında kurulmuş en büyük askeri görevin ve rütbenin adı.

~ **sarmak,** *dey.* Peygamber soyundan olduğunu belirtmek amacıyla yeşil sarık sarmak. [*Ing.* To wear the green turban in sign of descent from the Prophet Muhammad].

emir.ber, b.i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars. ask.* Emir eri. [*Ing.* Orderly; *Fr.* Ordonnance].

emircik,-ği, i. *h.d. zool.* ◘ Yalı çapkını.

Emir Dağı, öz.i. *coğr.* İç anadoluda Afyonkarahisar'ın kuzey batısından Konya'ya doğru uzanan dağların 2 241 m. ye yükselen kısmına verilen ad.

emirlik,-ği, i. § ❶ Emir olma hali. [*Ing.* Principality; *Fr.* Principauté]. § ❷ Emirin yönettiği bölge.

emir.name /emirname/, b.i. *Osm.* < *Ar. emr.* ve *Fars. nāme, esk.* § ❶ Yazılı buyruk. [*Ing.* Decree, written command; *Fr.* Decret]. ☆ *Eşanl.* **ferman.** § ❷ ◘ Ordino.

emisyon, i. *Fr. émission.* § ❶ Kâğıt para, senet ve tahvil çıkarma. [*Osm.* İhraç; *Ing.* Emission]. § ❷ Radyo, televizyon yayını yapma; § ❸ *p.t.* Bir anma, sürekli veya diğer nevi posta pulu serisinin bastırılıp satışa konulmasına verilen ad. Emisyon, seri dışında bastırılıp satışa konulan tek pul veya bloka da denilebilir.

~ **bankası,** *ikt.* İhraç bankası. [*Ing.* Note bank, issuing bank; *Fr.* Banque d'emission *(de circulation)*].

~ **haddi veya limiti,** *ikt.* Emisyona mezun olan bankaların ihraç edebilecekleri banknot miktarı için kanunî veya nizamî hükümlerle tayin olunan âzamî haddi *(plafonu)* anlatır.

~ **sahibi,** Mülkleriyle geçinen. [*Ing.* Proprietor, landlord; *Fr.* Propriétaire, rentier,-ère].

emişmek, *ortakl̨ş. f.* § ❶ Karşılıklı olarak birbirini emmek. § ❷ *h. d. (iki çocuk için)* Birbirinin annesinin sütünü emmiş olmak.

emkine, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **mekân**'ın çoğulu.

emlâh, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **milh**'in çoğulu.

emlâk,-ki, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **mülk**'ün çoğulu. Ev, arsa, bahçe gibi taşınamayan malların mülklerin ortak adı. [*Ing.* Real estates; *Fr.* Immeubles, biens immobiliers]. ◉ ~ **i emiriye,** *ikt.* Kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan mallar. [*Ing.* Crown lands, public property]. ◉ ~ **i milliye,** *huk.* Kamu malları, devlete ait mallar. Evvelce sahibi olup da, herhangi bir sebepten maliki bulunmayan emlâk, devlete ait sayılır. Savaş zamanında, düşman tarafına geçenlerin malları da millî emlâke kalır. [*Ing.* National property, state lands]. ◉ ~ **i sırfa,** *huk.* Yeri ve üzerindeki binalar ve ağaçları mülk olan gayrimenkuller. ◉ **devlet** ~ **i,** *huk.* ◘ Devlet.

~ **komisyoncusu,** ◘ Emlâkçi.

~ **vergisi,** *ikt.* Arazi ve bina gibi taşınmaz mallardan alınan dolaysız vergi. [*Ing.* Tax on real estate, building-tax].

emlâkçi, i. Emlâk alım satım işleriyle uğraşan. [*Ing.* Real estate, agent or broker; *Fr.* Agent-immobilier].

emlâkçilik,-ği, i. Emlâk alım satım işleriyle uğraşma işi. [*Ing.* Real estate selling and buying business; *Fr.* Achat et vente immobilière].

emlemek, f. ilâç sürmek, ilâç vermek. [*Ing.* To heal, to cure; *Fr.* Traiter un malade, medicamenter].

emles, s. ç: **emâlis.** *Osm.* < *Ar. mel̨âset.* Dümdüz ve kaypak, pürüzsüz, yalnız, cilâlı. [*Ing.* Smooth; *Fr.* Lisse, poli,-ie]

emme, i. § ❶ Emmek eylemi. [*Ing.* Sucking; *Fr.* Sucement]. § ❷ *zool.* Canlı hücre veya doku tarafından sıvı emilmesi. Sindirilmiş besinin vücudun çesitli bölgelerine taşımak üzere sindirim kanalının epitel hücrelerinden ve mukoza zarından geçmesi. [*Ing* ve *Fr.* Absorption]. ☆ *Eşanl.* **absorpsiyon.** § ❸ *döş.* Boruda akan sıvının oluşturduğu çekiş. [*Ing.* ve *Fr.* Siphonage, vacuum]. § ❹ *fizyol.* Sıvı besinleri ağza alma yolu: *(Emmede ağız emme tulumba, dil piston rolü oynar; hava basıncı sıvıları ağza doğru yükseltir; Bebeklerin meme emmesi, sokucu böceklerin, sülüklerin kan veya besisuyu emmeleri de buna benzer.)* [*Ing.* Suction; *Fr.* Succion]. § ❺ *mek.* Saf veya asıltı halindeki katı cisimlerle yüklü bir akışkanı veya toz halindeki maddeleri özel cihazlar yardımıyle emmek işlemi. [*Fr.* Aspiration]. § ❻ *otom.* Bir patlamalı motorda, dört zamanlı devirin birinci zamanı. *(Bu devirde, karbüratörden gelen yanmış gazlar silindire alınır.)* [*Ing.* ve *Fr.* Admission]. § ❼ *bot.* bitkilerde sıvıların yukarı doğru yükselmesini sağlayan kuvvetlerden birine verilen ad. *(Bazı mekanik etmenlerle /buharlaşma, kılcallık v.b./ fiziksel ve kimyasal olaylara dayanır. Ham besisuyunun yukarı çıkmasının sebeplerinden biri emmedir).* [*Ing.* Suction; *Fr.* Succion]. § ❽ *petrol.* Bir akışkanın pompaya gelişi; Bir haznenin pompayla boşaltılması. [*Ing.* ve *Fr.* Aspiration]. § ❾ *tıp.* Yaraları, içlerinde bulunan zararlı maddelerden kurtarmak için bunları emme usulü. *(Günümüzde, zehirli hayvanlar tarafından yapılan yaralarda hâlâ tatbik edilmektedir. /yılan, akrep v.b./. Emmeyi yapabilmek için ağız mukozasında ve diş etlerinde en küçük bir yara veya sıyrık bulunmamalıdır, yarayı emdikten sonra derhal tükürmeli ve ağız çalkalanmalıdır)* [*Ing.* Sucking; *Fr.* Succion]. § ❿ *tekn.* Çeşitli sanayi dallarında, özellikle ağaç sanayiinde, dökülen küçük parçaların ve talaşların pnömatik makinelerle çekilmesi. *(Toplanan talaş artıkları hortum denilen bir bölmede birikir. Emme işlemi ,hem talaşların başka bir alanda değerlendirilmesini sağladığı, hem de ağaç atelyesinde yangin tehlikesini azalttığı için yararlıdır).* [*Ing.* ve *Fr.* Aspiration]. ◉ **mide-bağırsak** ~ **si,** *cerr.* Emici bir aygıta bağlı olarak burun veya ağızdan mide veya bağırsağa kadar sokulmuş yumuşak bir tüp le sindirim aygıtını boşaltma yöntemi. *(Bu yöntem özellikle bağırsak kıvrımlarının genişlemesini önlemek amacıyle bağırsak tıkanmalarında kullanılır).*

~ **basıncı,** *hava.* Emme sisteminde uygun bir noktada ölçülen mutlak basınç. [*Ing.* Manifold pressure; *Fr.* Pression d'admission *(au collecteur)*].

~ **basma tulumba,** *mek.* Su, gaz, yağ v.b. gibi sıvıları bulundukları yerden yükseğe çıkarmak için kullanılan tulumbaların sıvıyı emerek hem de basarak yukarı çıkaran tulumba. [*Ing.* Suction and pressure pump; *Fr.* Pompe aspirante et foulante].

~ **borusu,** *otom.* ◘ Boru[1].

~ **deliği,** § ❷ *mek.* Buharın silindire girmesi için, silindir üzerinde açılmış delik. *(Lokomotifte emme ayarı, makinistin eli altında bulunan bir hareket volanı yardımıyle yapılır. Makinist, kazandan çıkan buharı kataran yön, hız ve yüküne göre ayarlayabilir).* [*Ing.* Inlet port, intake port]. § ❷ *otom.* İki zamanlı bir motorda silindir üzerinde bulunan ve gerekli zamanda piston tarafından açılan delik. [*Fr.* Lumière d'aspiration]

~ **dirseği,** *otom.* Alış valfları ile karbüratör arasında bağlantı sağlayan organ. Görevi yakıt ve hava karışımının her silindire eşit miktarda gitmesini sağlamaktır. [*Ing.* Suction elbow].

~ **gücü,** *trm.* Topraktaki, kil ve humus asidleri gibi negatif elektrikle yüklü koloidlerin, pozitif elektrikle yüklü katyonları tutma özelliği. *(Pratik bakımdan, toprağın besleme gücü bu özelliğe dayanır. Tutulan bu iyonlarla ,topraktaki bazlar, arasında bir alışveriş meydana gelir).* [*Ing.* Absorbing power; *Fr.* Pouvoir absorbant].

~ **gürültüsü,** *otom.* Emilen havanın çıkardığı gürültü.

~ **gürültüsü susturucusu,** *otom.* Ses dalgalarını yumuşatıcı ve emme gürültüsünün azaltılmasına yarayan âlet.

~ **ızgarası,** *döş.* Odanın kirli havasının emildiği ağız. [*Osm.* Menfez; *Ing.* Grill, register; *Fr.* Aspirateur de buees].

~ **kaybı,** Kılcallık ve süzülme etkisiyle bir kanal veya rezervuardan suyun ilk girdiği andaki kaybı. [*Ing.* Absorption loss].

~ **kırıcı,** *döş.* Döşemde emmenin oluşturduğu sakıncaları önleyen araç. [*Ing.* Vacuum breaker].

☆ *Eşanl.* **havalık.**

~ **kuvveti,** *bot.* Ozmotik basıncın hidrostatik basınca galip durumda bulunduğu sürece su alınmasını sağlayan kuvvet.

~ **manifoldu,** *otom.* ◘ Emme borusu .

~ **supapı,** *otom.* Gaz veya sıvıların, bir motor silindirine veya pompa gövdesine geçmesini sağlayan supap. [*Ing.* Inlet valve; *Fr.* Soupape d'aspiration].

~ **tulumba,** *mek.* Su, gaz, yağ v.b. gibi sıvıları bulundukları yerden yükseğe çıkarmak için kullanılan tulumbaların sıvıyı emerek yukarı çıkaran çeşidi. [*Ing.* Suction pump; *Fr.* Pompe aspirante].

~ **tüyleri,** *bot.* ◘ Tüy.

emmeç*,-ci, i. *fiz.* ve *kim.* Kendisine bağlanan bir kabın içindeki gazı çekmeye veya sıkıştırmaya yarayan âlet; emmeç içinden bir sıvı geçirmek yoluyle işletilir. [*Ing.* Aspirator, suction pump; *Fr.* Aspirateur]. ☆ *Eşanl.* **aspiratör.** ◉ **boşluk** ~ **i,** *fiz.* Bir ortam içinde boşluk yapmaya yarayan bir çeşit hidrolik hava boşaltma makinesi. [*Ing.* Filter-pump; blust-pump, trompe; *Fr.* Trompe à vide, trombe]. ☆ *Eşanl.* **vakum trompu.**

emmek[i], f. *esk. T.* § ❶ Dudak ve dilin yardımıyle boşluk yaratarak bir şeyi içine çekmek: *Meme emmek, parmağını emmek)* [*Ing.* To suck; *Fr.* Sucer]. § ❷ Sıvıyı içine çekmek, içmek: *Toprak suyu emdi.* [*Ing.* To absorb; *Fr.* Aspirer, absorber]. § ❸ Ağzında tükürük yardımıyle eriterek içine çekmek: *Şeker emmek.* [*Ing.* To suck; *Fr.* Sucer]. § ❹ *arg.* Bir kimseden iyice *(uzun süre)* Yararlanmak: *Paralı bir enayi bulmuş emip duruyor.* [*Ing.* To suck; *Fr.* Sucer]. ☆ *Eşanl.* **sağmak.** ◉ *(anasından)* **emdiği süt burnundan fitil fitil gelmek,** *dey.* ◘ Ana. ◉ **emdiği sütü haram etmek,** *dey. (anne için)* Evlâdını lânetlemek. [*Ing.* To curse one by wishing that the very milk that nourished him as a baby may become a curse]. ◉ **eme eme** *(kanını iliğini)* **kurutmak,** *dey.* Birinin kuvvetini tüketmek. [*Ing.* To suck to the very marrow, to exhaust *(someone)*. ◉ **kanını** ~, *dey.* Sömürmek, güçsüz ve perişan bırakmak: *İngiltere Hindistan'ın kanını emiyor.* [*Ing.* To exhaust or despoil someone; *Fr.* Sucer le sang].

emmonit,-ti, i. *Fr. emmonite. min.* Kalkerli doğal stronsiyum karbonat. *(Stronsiyanit çeşidi).*

emn, i. *Osm.* < *Ar.* Güvenlik ,korkusuzluk, rahatlık. [*Ing.* Safety, security, assurance, faith, confidence].

emniyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. emniyyet.* § ❶ Eminlik, güvenlik, korkusuzluk: *Bu ülkede bir emniyet vardır.* [*Ing.* Safety, protection security; *Fr.* Sûreté, securité]. § ❷ Güven, inanç: *Bu kilide emniyet olmaz.* [*Osm.* İtimat; *Ing.* Trust, confidence; *Fr.* Confiance] § ❸ İnanma: *Benim bu adama emniyetim var.* [*Ing.* Trust; *Fr.* Foi]. § ❹ Polis işleri: *Emniyet müdürü.* [*Ing.* The police, *Fr.* § ❺ Bir cihazda güven sağlayıcı parça. ☆ *Eşanl.* **iman, inanç, inan bağı, güvenlik, inanca, bel bağlama** *(mecaz),* **itikat, akide itimat, teminat.** § ❻ Polis müdürlüğü: *Emniyette işim var, oraya gidiyorum.* [*Ing.* Police department; *Fr.* Sûreté, service de la sûreté]. § ❼ *ask.* Herhangi bir askerî birliğin düşman keşif, gözetleme, taciz ve baskınlarına karşı korunmak ve kendine hareket serbestliği sağlamak maksadıyle aldığı tedbir ve tertiplerin tümüne birden verilen

ad. [*Ing.* Protection; *Fr.* Sûreté]. § ● *İnş.* Bir kilidin, kendi anahtarından başka bir araçla açılmaya karşı gösterdiği az veya çok direnç. *(Bir kilidin emniyeti, mekanizmasına eklenen sayısız emniyet tertibatlarıyla sağlanır).* [*Ing.* Safety; *Fr.* Sûreté]. § ● *sil.* Dolu bir ateşli silâhın kazara ateş almasını önleyen mekanik tertibat. *(Gerektiğinde silâhı yeniden ateşlerken vakit kaybına yol açmamak için açılıp kapanışı çok kolay ve yapısı çok basit olan bu tertibat, kapalı olduğu zaman tetiği ve horozu hareketsiz kılan küçük bir parçadır).* [*Ing.* Security;*Fr.* Sécurité]. ◎ ~ e almak, *ask.* Bir birliği veya elde bulundurulması gereken bir savaş mevziini çeşitli düşman saldırı ve gözetlemesine karşı korumak.. [*Ing.* To make safe; *Fr.* Raffermir, consolider]. ◎ ~ i sulstimal, *huk.* Emniyeti kötüye kullanma. Bir kimsenin başkasına ait olup da iade veya belirli bir surette kullanmak üzere kendisine verilen veya başkası adına teslim olunan bir şeyi kendisinin veya başkasının menfaatine olarak satması, rehnetmesi veya sarf etmesi veya saklaması ve inkâr etmesinden ibaret suç. [*Lat. Furtum, furtum improprium (contrectio ficta); Ing.* Breach of trust; *Fr.* Abus de confiance]. ◎ ~ i, umumiye nezareti, *huk.* Kanunun tesbit ettiği hallerde, mahkûmun asıl cezayı bitirdiği veya kısmen veya tamamen affolunduğu günden itibaren onbeş gün içinde nerede otermak istediğini yetkili makama bildirmeye zorunlu tutulmasını ve kanuna uyarak kendisine verilecek tenbih ve ihtarlar dairesinde davranmakla yükümlü olmasını gerektiren ve göz altına alındığı süre içinde belirli bazı yerlerde ikâmetinin tedbiri. [*Ing.* Police supervision; *Fr.* Surveillance speciale de l'autorité de sûreté publique]. ◎ kamu ~ i, Kamu düzeninin bir unsuru. [*Ing.* Public security; *Fr.* Sécurité publique] ◎ yol ~ i, Yolda gidip gelenlerin korunması için kullanılan hizmetlerin bütünü. [*Ing.* Road security; *Fr.* Sécurité routière] ~ açısı, *sil.* Bir ateşli silâhta, mermi yolunun dost kıtalar üzerinden aşırmak için kabul edilen en küçük açısal aralık.

~ adaları, *otom.* Yetkili makamlar tarafından karayolları üzerinde inşa veya işaret edilmek suretiyle yayaların geçişlerine, durmalarına veya trafiği düzenlemeye veya taşıt araçlarına inip binmeye yarayan yerler. [*Ing.* Traffic island; *Fr.* Ile de sûreté].

~ altına almak, *dey.* Korumak. [*Ing.* To make safe; *Fr.* Mettre à l'abri, en sécurité]

~ âmiri, İlçelerin genel güvenliğinden kaymakama karşı sorumlu olan âmir. [*Ing.* Chief of the police office].

~ aydınlatması, *elek.* Normal aydınlatmada meydana gelen bir arıza sonucu, bir iş yerinde çalışanların çıkış yollarını kolaylıkla bulabilmesini sağlayan aydınlatma. [*Ing.* Safety lighting, security illumination; *Fr.* éclairage de sécurité].

~ bacası, § ● *bayınd.* Basınç galerileri olan hidrolik kuvvetle işleyen fabrika tesislerinde, hidrolik basınç ve yedek güç dengesini düzenleyen tertibat. § ❷ *ask. hava.* Büyük hücum açılarında, hava akıntısının kanattan ayrılmasını önlemek için, kanadın hücum kenarının ön kısmına konan profillendirilmiş küçük sabit uç.

~ borusu, *kim.* ◘ Boru[1].

~ camı, *camc.* ◘ Cam[1].

~ çubuğu, Madensel, küçük bir tekerlekle nihayetlenmiş, koruyucu bir âlet. İki tekerlekli taşıtların ön taraflarına konur. Yükün bindirmesini ortadan kaldıran ve ağır yüklü arabalarda, efor sarfını mümkün mertebe ortadan kaldıran bu âletin, özel tertibat sayesinde, istenilen yerlere yerleştirilmesi ve böylece her çeşit düşme, kayma varıştırılmış, içerisinde reçine, arap zamkı gibi toz verebilir. [*Ing.* Crutch; *Fr.* Béquille de sécurité].

~ eğrisi, *ask.* ◘ Eğri[3].

~ etmek, § ● Güvenmek. [*Ing.* To trust; *Fr.* Se confier]. § ❷ Emanet etmek.

~ faktörü (emsali), *otom.* Bir arızaya karşı sigorta görevi yapan, normalin üstündeki talepleri karşılayabilecek fazla direnç derecesi. [*Ing.* Factor of safety, safety factor *Fr.* Facteur de sûreté].

~ fişi, Bir otele inen, düzenli bir kampta veya bir tatil merkezinde kalan herkesin gelişinde millî idare hükümleri uyarınca düzenlenmiş fiş. [*Ing.* Police registration card; *Fr.* Fiche de police].

~ görevi, *ask.* Askerî kuvvetleri, düşman saldırı ve gözetlemesine karşı korumak ve gizlemek için yapılan iş veya göreve verilen ad.

~ hattı, *ask.* Bir emniyet bölgesinde görevlendirilen nöbetçi ve devriyelerin bulunduğu noktalardan geçtiği düşünülen hat. [*Ing.* Safety line].

~ kancası, *demir.* Emniyet zincirinin sonunda bulunan kanca.

~ fitili, ◘ Fitil.

~ kemeri, *hava.* Uçağın kalkış ve inişlerinde yolcuların taktığı tokalı kemer. *(Motorlu taşıtlarda, taşıtı kullananın kendi emniyeti bakımından çapraz olarak taktığı, uçları tokalı kemer).* [*Ing.* Safety belt; *Fr.* Ceinture de sécurité ou sûreté].

~ kıtası, *ask.* Emniyet işleriyle görevlendirilen birliklere genel olarak verilen ad.

~ katsayısı, *hava.* Normal işleme şartlarından beklenen yüklerden daha büyük yüklerin ve inşaattaki belirsizliklerin etkisini karşılamak için kullanılan bir hesap katsayısı. [*Ing.* Factor of safety; *Fr.* Coefficient de sécurité].

~ kilidi, *kuymc.* Bir mücevherin kopça *yuva*'sına yerleşen ve yay meydana getirecek şekilde kıvrılmış parçaya basınç yapan küçük kol. *(Bu küçük kol kaldırılmadıkça mücevher açılamaz).* [*Ing.* Safety lock; *Fr.* Antivols].

~ lambası, *mad. oc.* ◘ Lamba.

~ mandalı, § ❶ *den.* Ayak tornoların menteşeleri üzerindeki yuvalardan geçerek ve çevrilerek menteşelerin açılmamasını ve kapon tetikleri üzerinde kaponların alındıktan sonra tetiklerin fora olmamasını sağlayan mandallar. [*Fr.* Cran d'arrêt]. § ❷ *sil.* Bir ateşli silâhın kazara ateş almasını önleyen kilit tertibatı. [*Ing.* Safety-catch, safety -notch; *Fr.* Cran de sûreté].

~ mesajı, *hava.* Hava gemisi veya içindeki yolcu ve mürettebatın emniyeti ile ilgili mesaj [*Ing.* Safety message; *Fr.* Message de sécurité].

~ muharebesi, *hava.* Hava gemisi veya içindeki yolcu ve mürettebatın emniyeti ile ilgili haberleşmelerin bütünü. [*Ing.* Safety communication; *Fr.* Communication de sécurité].

~ masası, *sil.* Mayınlarda ve el bombalarında kazara patlamayı önleyen emniyet tertibatı.

~ müdürü, İlin genel güvenliğinden valiye ve içişleri bakanına karşı sorumlu olan müdür. [*Ing.* Chief of police; *Fr.* Préfet de police].

~ müfrezesi, *ask.* Askerî bir birlik veya kuruluşu düşman baskın, saldırı ve yer gözetlemesine karşı koruma ve örtmekle görevli birliğe verilen ad. *(Emniyet müfrezesi, yaptığı göreve göre; birlik yürüyüşte iken öncü, yancı, artçı, keşif kolu, örtme birlikleri veya gözcü; konmada iken, ileri karakol, savunmada ise muharebe ileri karakolu gibi adlar alır).* [*Ing.* Security detachment, security patrol].

~ servisi, *hava.* İnsan canının emniyeti ve malın korunmasıyla devamlı olarak veya bazan ilgili bir radyo servisi. [*Ing.* Safety service; *Fr.* Service de sécurité].

~ nezareti, *huk.* Ağır hapis cezasına ek olarak verilir. Bazı haller dışında 1 yıldan az, 3 yıldan çok olamaz. Hukuk yazarlarına göre bu bir ceza değil, bir tedbirdir.

~ nöbetçisi, *ask.* Hırsızlık, yetkisiz girme, doğal tehlikelerin ve âfetlerin yaratabileceği hasar ve emniyeti bozarak olayları önlemek amacıyle askerî kuruluşlarda ve bunların bulundukları çevre içersinde nöbet hizmetiyle görevli askerî personele verilen ad.

~ prensibi, *ask.* Diğer harb prensiplerinin başarı ile uygulanabilmesi için alınacak güvenlik tedbir ve tertiplerinin tümüne birden verilen ad.

~ rölyef supapı, *otom.* Tayin edilmiş bir basınçtan fazla basınç zuhurunda açılacak surette dizayn edilmiş yaylı bir supap. [*Ing.* Safety relief valve].

~ sandığı, *sosy.* Değerli eşyayı saklayan, ayrıca bankalar gibi işlemlerde bulunan kurum. *(İlk defa Türkiye'de Mithat Paşa kurmuştur).* [*Ing.* Name of a credit institution which makes loans on the security of real estate or valuable; *Fr.* Caisse de securite].

~ supapı, *mek.* ◘ Supap.

~ tedbirleri, *huk.* Toplumu muhtemel suçlara karşı korumak, emniyet altına almak amacıyle alınan tedbirler. [*Ing.* Security measures safety precautions; *Fr.* Mesures de sécurité].

~ tertibatı, § ●*tekn.* Bir parçanın kopması halinde, tehlikeli bir kazaya meydan vermemek için bir cihaz veya makineye eklenen tertibat. [*Ing.* Safety gear, deadman's device, safety device, safety layout, *Fr.* Dispositif de sécurité]. § ❷ *ask.* İstirahat halinde, yürüyüşte ve savaş sırasında umulmadık bir hareket yüzünden kıtanın bir tehlikeye düşmekten korunması için alınan tedbir [*Ing.* Safety arrangements; *Fr.* Dispositif de sécurité].

☆ *Eşanl.* güvenlik düzeni.

~ vermek *(telkin etmek), dey.* Güven aşılamak. [*Ing.* Inspire someone with confidence *(in); Fr.* Inspirer (de la) confiance].

~ yüksekliği, *hava.* Arazinin ârızaları dolayısıyle, âletle uçuş şartları altında, emniyetle uçuş yapabilecek asgarî yükseklik. [*Ing.* Safety height; *Fr.* Hauteur de sécurité].

~ yükü, *tekn.* Belirli bir malzeme için seçilen işin, o malzemenin kesitinin milimetre karesine oranı. *(Emniyet yükü, ne şekilde olursa olsun malzemenin esneklik sınırını aşmamak için, malzemelerin dayanıklılık* hesaplarında kullanılır). [*Ing.* Security charge; *Fr.* Charge de sécurité].

~ zincirl, ◘ Zincir.

emniyetli, s. § ❶ Düzeni, asayişi yolunda olan. [*Ing.* Safe, sure; *Fr.* En sûreté, à l'abri]. § ❷ Kendine güvenilebilir; inanılır, güvenilir: *Emniyetli bir adamdır.* [*Osm.* Şayan-ı itimat, itimada şayan; *Ing.* Trustworthy, reliable, safe; *Fr.* Sûr, sûre]. ◎ ~ patlayıcı, *pirotekn.* Gerek yangında, gerek taşıma sırasında meydana gelebilecek en şiddetli darbeler karşısında patlamayan patlayıcı madde. *(Nem derecesi yüzde 25 olan pamuk barutu, dumansız barutlar, nitratlı patlayıcı maddeler emniyetli patlayıcılardır.)* [*Ing.* Safety explosive; *Fr.* Explosif de sûreté].

~ cephane, *pirotekn.* Yapım ve ambalaj şartları, sandık içindeki cephanenin bir kısmı patlasa bile bütün cephanenin patlamasına yol açmayacak şekilde düzenlenmis cephane. [*Ing.* Safety munition; *Fr.* Munition de sûreté].

emniyetsiz, s. § ❶ Asayişine güvenilemeyen: *Geceleri yollar emniyetsizdir.* [*Ing.* Unsafe, insecure; *Fr.* Qui n'est pas sûr risqué]. § ❷ Güvenilmez, inanılmaya lâyık olmayan: *Emniyetsiz adam.* § ❸ Kimseye güvenmeyen, kuşkulu. [*Ing.* Suspicious; *Fr.* Soupçonneux -euse; *Fr.* Défiant,-ante, méfiant,-ante].

emodin, i. *Fr. émodine.* Ravent antraglükozitlerinin parçalanması sonucunda meydana gelen ve iç sürdürücü olarak kullanılan metiltrioksiantrakinon.

emoglobin, i. *Fr. hémoglobine.* ◘ Hemoglobin.

emoroyid (hemoroyid), i. *Fr. hémorroïde.* ◘ Basur.

emosyon, i. *Fr. émotion.* Heyecan.

emniyetsizlik,-ği, i. Güvensizlik, İnanmazlık. [*Ing* Mistrust, want of confidence, suspicion; *Fr.* Défiance, méfiance, incertitude].

empas, i. *Fr. impasse.* Briçte bir lövevi üstün bir kâğıtla almayıp daha aşağı bir kâğıtla alma. [*Ing.* Impasse].

empati, i. *Fr. empathie.* Sosyal ben hakkında edinilen bilginin özel şekli. *(Empati üç biçimde ortaya çıkar: Kendini başkalarının gözüyle görme yatkınlığı /oto-empati/, başkalarını, başka insanların gözüyle görme yatkınlığı /alloempati/ ve başkalarına on-*

ların gözüyle bakma yatkınlığı /başkasının bilincinin bilinci/. [*Ing.* Empathy].

empermeabilimatre, i. *Fr. imperméabilimètre.* Kumaşların su geçirmezliğini ölçen laboratuvar âleti. [*Ing.* Impermeability].

empermeabilize, s. *Fr. imperméabilisé.* Su geçirmez: *Empermeabilize kumaş.* [*Ing.* Water-proof].

— **etmek,** Su geçirmez hale getirmek. [*Ing.* To (water) proof; *Fr.* Imperméabiliser].

empermeabl, i. *Fr. impermeable.* ◘ **Yağmurluk.**

emperatif, i. ◘ **Buyruk.**

emperyalist,-tl, i ve s. *Fr. impérialiste. sosy.* ve *fels.* Emperyalizm peşinde koşan *(kimse veya tutum);* emperyalizmden yana olan: *Büyük devletlerin emperyalist anlayışı.* [*Ing.* Imperialist].

emperyalizm, i. *Fr. impérialisme.* < *Lat. imperium,* imparatorluk, *sosy.* ve *fels.* (a) Imparatorluk kurma eğilimi, aynı iktisadi ve sosyal bütün içinde etnik ve kültürel bakımdan farklı hakların, hâkim halkın elinde olan merkezi bir iktidarın otoriter yönetimi altında biraraya getirilmesi eğilimi; (b) Bu eğilimi haklı çıkaran doktrin; (c) Kolektif veya ferdî yayılma ve hâkim olma iradesi.

empedans, i. *Fr. impédance* < *Lat. impedire,* önlemek. *elek.* Bir elektrik devresinden geçen alternatif akımın etkin *(veya en yüksek)* geriliminin, etkin *(veya en yüksek)* şiddetine bölümü. [*Ing.* Impedance]. ◉ **akustik —,** *elektroakust.* Sinüsoidal bir dalga ve verilen bir yüzey için, bütün bu yüzey boyunca esit olduğu varsayılan akustik basıncın, bu yüzey arasından geçen hız akışına bölümü. [*Ing.* Acoustic impedance; *Fr.* Impédance acoustique]. ◉ **bağlama — ı,** *elek.* Ana devreye bağlanan tali devrenin sebep olduğu negatif empedans. [*Ing.* Coupling impedance; *Fr.* Impédance de couplage]. ◉ **bir devrenin vektörel — ı,** *elek.* Modülü empedans, fazı ise *(argüman)* akım ile gerilim arasındaki faz farkına eşit olan vektörel büyüklük. [*Ing.* Vectorial impedance of a circuit; *Fr.* Impédance vectorielle d'un circuit]. ◉ **çok fazlı simetrik bir sargının devre — ı,** *elek.* Çeşitli fazlarından dengeli bir akım sistemi geçen bir sargıda, bir fazın uçlarındaki potansiyel farkının bu faz içinden geçen akıma bölümü. [*Fr.* Impédance cyclique d'un enroulement polyphasé symétrique]. ◉ **dalga — ı,** *elek.* Bir elektrik hattından geçen akım ve gerilimin harekatli iki dalgası arasındaki oran. [*Ing.* Wave impedance; *Fr.* Impédance d'onde] ◉ **karakteristik —,** *elek.* Bir iletim hattının herhangi bir noktasında, iki karmaşık niceliğin *(gerilim ve akım)* bölümü ile tanımlanan ve kullanılan iletkenin öz direncine göre değişen nitelik. [*Ing.* Characteristic Impedance; *Fr.* Impédance caractéristique]. ◉ **tekrarlı —,** *elek.* Belli bir noktayla sınırlanmadan sürekli olarak uzatıldığı kabul edilen dönüşlü bir hattın başlangıçtaki empedansı. [*Ing.* Repeated impedance; *Fr.* Impédance itérative].

empiriokritisizm, i. *Fr. empiriocriticisme, mant* Bilimin değerini ağır bir şekilde eleştiren doktrin.

empiriomonizm, i *Fr. empiriomonisme. fels.* Deneyin kaynağının kolektif bilinç olduğunu ileri süren kuram. *(Bu görüş empiriokritisizm'in bir koludur).* [*Ing.* Empiriomonism]

empirizm, i. *Fr. empirisme.* ◘ **Ampirizm.**

emplantasyon, i. *Fr. implantation. tıp (a)* Küçük bir cerrahî müdahale ile deri altına yavaş yavaş soğurulmaya elverişli bir implantın sokulması; (b) Dişlerin tekrar yerine konması. [*Ing.* Implantation].

emplektit,-tl, i. *emplectite.* < *Yun. emplektos,* örülmüş. *min.* Formülü $Cu_2Bi_2S_4$ olan doğal bizmut ve bakır sülfür. *(İnce uzun billûrları* örme kumaş görünümü verecek şekilde kuvarsın içine dağılmıştır.) [*Ing.* Emplectite]

empodyum, i. *Lat. empodium.* Pençesinde, kaidesinde parçalara ayrılmamış şekilde oluşan tek sert kıl veya lüp. [*Ing.* Empodium]

empotans, i. *Fr. impotence, tıp.* Yeteneksizlik, iktidarsızlık. [*Osm.* Adem-i iktidar; *Ing.* Impotence, impotency].

emportasyon, i. *Fr. importation.* ◘ **İthalât.**

empoze, s. *Fr. imposé,-ée.* Zorla, zorlayarak kabul ettirilmiş. [*Ing.* Imposed].

— **etmek,** Zorla kabul ettirmek; Bir fikri başka birisine kabul ettirmek için o kimseyi belirli veya belirli olmayan usullerle kabul zorunda bırakmak. [*Ing.* To impose; *Fr.* Imposer].

emprenye, f. *Fr. imprégner,* Bir maddenin içine bir sıvıyı emdirmek, içine işletmekten. */Türkçe'de emprenye etmek şeklinde kullanılır/.*

— **etme,** § ● *bayınd.* Bir arazi üzerindeki toprak veya kum tabakasının, bağlayıcı bir akışkan yardımıyle yüzeyden içeri sızması ve bağlayıcı akışkanın topraktaki ince damarları tıkayarak araziyi geçirimsiz hale getirmesi. [*ing.* Impregnation; *Fr.* Imprégnation]. § ● *met.* Sinterlenmiş bir madenin gözeneklerini, erime noktası daha düşük olan sıvı haldeki bir başka madenle doldurma işlemi. [*Ing.* Impregnation, infiltration; *Fr.* Imprégnation, infiltration].

— **etme yatağı,** *mad. oc.* Başkalaşıma uğramış eski bir arazide, dağınık olarak veya tabakalar arasına yığılmış halde bulunan sülfürlü yatak. [*Fr.* Gîte d'imprégnation, imprégnation diffuse].

empresyonist,-ti, s. ve i. *Fr. impressionniste. san.* § ● (a)Empresyonizmle ilgili: *Empresyonist akım;* (b) Empresyonizm tarzında: Empresyonist bir tenkit. § ● i. Empresyonizm anlayışına uygun çalışan ressam, yazar, müzisyen. [*Ing.* Impressionist].

☆ *Eşanl.* **izlenimci.**

empresyonizm, i. *Fr. impressionnisme. ed. san.* ve *fels.* (a) Sanatta, dış etkilerin içe yansıması, içte izler bırakması ve bu izlere davanarak sanat eserlerinin yaratılması; (b) Tabiatı gerçekte olduğu gibi bütün ayrıntılarına bağlı kalarak değil, ancak ondan edinilen izlenimin ölçüsünde ve niteliğinde anlatma. Yazar doğrudan doğruya gerçeği değilde, gördüklerinin kendisinde uyandırdığı duyumları esas tutar. [*Osm.* İntibacılık; *Ing.* Impressionism].

☆ *Eşanl.* **İzlenimcilik.**

☆ *Karş.* **ekspresyonizm.**

— **sonrası,** *san.* İzlenimcilikten hemen sonra gelen ve onu devam ettiren sanat akımı. ◘ **Nabi'ler.** [*Ing.* Post-impressionism; *Fr.* Post-impressionnisme].

emprevizyon, i. *Fr. imprévision. huk.* Iki tarafa borç yükleyen sürekli borç ilişkilerinde, önceden görülmesi ve düşünülmesi mümkün olmayan hallerin meydana gelmesi sonucu, taraflardan birinin ediminin aşırı olarak güçleşmesi sebebiyle, sözleşmenin değiştirilebilmesi veya feshedilmesi imkânını tanıyan görüş [*Ing.* ve *Fr.* Frustration].

emprezaryo, i. *It. impresa,* teşebbüs > *impresario, müteşebbis.* Eskiden bir tiyatroyu yöneten ve turne işlerini ayarlayan kişiye denirdi. Günümüzde, sanatçıların iş yerleri ile olan anlaşmalarını sağlayan ve sanat işlerini yürüten kişi. [*Ing.* Impresario; *Fr.* Impresario]

emprime, i. *Fr. imprimé.* § ● *dok.* Değişik renkte boya kullanarak kumaş üzerine desen ve resim basma işlemi. *(Bu işlem, özel kalıp levhalar kullanarak elle yapılabildiği gibi üzerine özel desenler oyulmuş silindirlerle mekanik olarak veya film-druck yoluyle optik kimyasal olarak da yapılabilir).* [*Ing.* Printing]. § ● Bu işleme tabi tutulan ipekli, yünlü v.b. kumaşlara verilen ad: *Emprime yünlü.* [*Ing.* Printed silk material].

emprovizasyon, i. *Fr. improvisation.* ◘ **İrticai.**

empülsif, s. *Fr. impulsif,-ive. tıp.* İradesi tamamiyle kontroldan çıkmış ve içtepilerine karşı koyamayan. [*Ing.* Impulsive].

empülsiyon, i. *Fr. impulsion, psik.* ◘ **içtepi.** ◉ **bir kuvvetin — u,** *mek.* Bu kuvvetin şiddeti ile, etki ettiği zaman aralığının çarpımı. [*Ing.* Impulsion of a force; *Fr.* Impulsion d'une force]. ◉ **Dirac — u,** *mat.* Gerçel x değişkeninin, yalnız koordinat başlangıcında sonsuz, bütün öteki noktalarda sıfır olan δ (x) sözde fonksiyonu. [*Fr.* Impulsion de Dirac]. ◉ **hareketli bir kütlenin — u veya hareket miktarı,** *mek.* Bu kütlenin hızı ile çarpımına eşit olan vektör. [*Fr.* Impulsion ou quantité de mouvement d'une masse mobile].

emraz /emraz/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* maraz'ın çoğulu

ımre' s. *esk. T. amrak.* Aşık, müptelâ. [*Ing.* Lover; *Fr.* Amoureux,-euse].

emre², i. Halk şairi. [*Ing.* Popular poet; *Fr.* Poète populaire].

emr, i.ç. **evâmir.** *Osm.* < *Ar.* ◘ **Emir¹.**

emredici, i. ◘ **Amir.**

— **hukuk kuralları,** *huk.* Herkes tarafından mutlak surette uyulması gereken kurallar.

emretmek(-i,e), f. *Ar* ve *T.* Buyurmak, emir vermek. [*Ing.* To order, command; *Fr.* Ordonner, commander]. ◉ **emretti patrik efendi (emretti kadı),** *dey.* Yersiz bir emirle alay etmek için kullanılır.

☆ *Yak. anl.* **emir vermek, buyruk vermek.**

☆ *Karş.* **emir almak, buyruk almak.**

emrî, s. *esk.* Emre ait, emirle ilgili. [*Ing.* Imperative; *Fr.* Impératif,-ive].

emrî.hak,-kkı, /em:rihak/, b.i. *Osm.* < *Ar.* Asıl *«Tanrı buyruğu»* anlamında ise de, ölüm sözünü söylememek için kimileri tarafından onun yerine kullanılır.

emrî.vakî,-i /emrivakî/, b.i. *Osm.* < *Ar.* (k *kalın okunur)* Olupbitti. [*Ing.* ve *Fr.* Fait accompli].

emsal /emsal/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **misl**'in çoğulu. § ◐ Benzerler, eşler, yaşıtlar: *Onun emsâli yoktur,* Emsali arasında doğruluğuyle tanınmış, Emsâli henüz silâh altına alınmadı. [*Ing.* Examples, similars; *Fr.* Exemples, pareils]. § ◑ Yaşıt, eşit, denk: *O senin emsalin değil.* [*Ing.* Equal, peer; *Fr.* Égal]. § ● Örnek: *Bu harekete göz yumulursa başkalarına emsal olur.* [*Ing.* Precedent; *Fr.* Exemple, précédent]. § ● *mat.* ◘ **Katsayı.** § ● *ikt.* Bir değeri elde etmek için, sabit bir değer *(iş hacmi gibi)* ile çarpılan rakam. [*Ing.* ve *Fr.* Coefficient]. ◉ **asid — ı,** *kim.* ◘ **Asid.** ◉ **drenaj —,** *trm.* ◘ **Drenaj.**

emsâl /emsal/, ç.ı. *Osm.* < *Ar.* mesel'in çoğulu. *esk.* Hikâyeler, destanlar.

emsalsiz, s Bir benzeri daha bulunmayan, eşsiz. [*Ing.* Matchless, peerless, unequaled, unique; *Fr.* Sans égal, unique].

emsalsizlik,-ği, i. Eşsizlik, benzeri olmama hali. [*Ing.* Matchlessness, unequality; *Fr.* Inégalité].

emsâr /emsâr/, ç.i. *Osm.* < *Ar. mısr,* şehir. *esk.* Şehirler.

emsile, ç.ı. **misal**'in çoğulu.

emtia, emtea, ç.ı. *Osm.* < *Ar.* **metâ**'ın çoğulu. *esk.* § ● *ikt.* Ticaretin konusu olan tasınır *(menkul)* mallar. [*Lat. Mery; Ing.* Goods, marchandise, wares, commodity; *Fr.* Marchandise]. § ● *muh.* Müessese tarafından, sonradan hiç bir değişikliğe uğratılmadan tekrar satılmak üzere satın alınan eşya, madde veya malzeme.

— **borsaları,** *ikt.* ve *huk.* ◘ **Borsa.**

— **hesabı,** *ikt.* Satın alınan ve satılan malların kaydedildiği hesap [*Ing.* Account of goods; *Fr.* Compte de marchandise]

— **senedi,** *huk.* Emtiayı temsil eden kıymetli evrak niteliğindeki senetlere verilen ad. [*Ing.* Bill of merchandise *(goods); Fr.* Billet de marchandise].

— **ve mahsul mukabili avanslar,** *ikt.* Mal ve ürün karşılığı avanslar.

emu, i. *Fr. ému, émeu. zool.* ◘ **Koşucu devekuşu.**

emülsin, i. *Fr. émulsine.* Bademlerde bulunan ve birçok heterozit'in hidrolizinde kullanılan enzimli karmaşık tuz. [*Ing.* Emulsin].

emülsiyon, i. *Fr. émulsion* < *Lat. emulsio.* § ● *kim.* Bir sıvının, başka bir sıvı içinde küçük damlacıklar halinde dağılmasıyle meydana gelen heterojen oluşum. [*Ing.* Emulsion]. § ● *ecz.* Süt renginde ve süt kıvamında olan sıvı ilâç. § ● *fot.* Fotoğrafçılıkta kullanılan filim ,kâğıt tabaka ve camların üzerine çok ince bir tabaka halinde sürülen ışığa duyarlı karışım. *(Bu karışım, mikroskopik billûrlar halinde jelatin, kolladyum veya başka uygun bir madde içinde asılı halinde bulunan gümüş tuzlarından /bromür, iyodür veya klorür/ meydana gelir.* ◉ **nükleer —,** *nükl.* İyonlaştırıcı parçacıkların ge-

çişini kaydetmede kullanılan çok kalın *(bir kaç milimetreye kadar)* ışığa duyarlı emülsiyon. *(Yüksek atmosfer tabakalarındaki kozmik ışınların incelenmesinde kullanılan bu emülsiyonların yapım tekniği çok ileridir).* [*Ing.* Nuclear emulsion; *Fr.* émulsion nucléaire]. ◉ **sulu ~**, *kim.* Sürekli olarak sulu halde bulunan emülsiyon. [*Ing.* Aqueous emulsion; *Fr.* émulsion aqueuse]. ◉ **yağlı ~**, *kim.* Sürekli olarak, suda çözünmeyen bir sıvı halinde bulunan emülsiyon. [*Ing.* Oily emulsion; *Fr.* émulsion huileuse]. ◉ **yol ~ u** *bayınd.* Su içinde asılı halinde bulunan, ancak sabunlaştırıcı bir maddenin etkisiyle suya karışmayan bitüm damlacıklarından meydana gelen malzeme. *(Bu emülsiyon günümüzde, toprak yolların yüzey kaplamasında çok kullanılır.* [*Ing.* Road emulsion; *Fr.* émulsion routière].

~ bozma indisi, *petrol.* Bir türbin yağının veya herhangi bir yağın, buharla emülsiyon durumuna getirdikten sonra ayrılması için geçen saniye cinsinden zaman. [*Fr.* Indice de désemulsification].

~ bozmak, *petrol.* Bir yağı, bir bitümü v.b. suyla yaptığı emülsiyondan ayırmak. [*Fr.* Désémulsionner].

~ bozucu, *petrol.* Bir yağın, bir bitümün emülsiyonlaşmasını önleyen veya bu maddeleri emülsiyondan ayıran katılma ürünü. [*Fr.* Désémulsionneur, désémulsifiant, désémulsificateur].

~ hazırlama, *fiz.* Biri «*yağ*», öbürü «*su*» tipinde olan iki emülsiyondan, gerekli işlemlerle bir emülsiyon elde edilmesi. [*Ing.* Emulsification; *Fr.* émulsionnement].

emülsiyonlaştırıcı, s. § ❶ Bulunduğu ortamda bir emülsiyon meydana getiren veya bir emülsiyonun bozulmadan kalmasını sağlayan bir bileşik için kullanılır. [*Ing.* Emulsive, emulsifying; *Fr.* émulsionnant,-ante, émulsif,-ive, emulsifiant,-ante]. § ❷ i. Genellikle orta büyüklükteki moleküllerden meydana gelen bileşik veya kimyasal bileşikler karışımı. *(Bu maddeler, yüzeyler arası gerilimi düşünerek emülsiyonlaşmayı bir dereceye kadar kolaylaştırır; buna karşılık her taneciğin ara yüzeyinde koruyucu bir tabaka meydana getirerek emülsiyonun kararlı hale gelmesine büyük katkıda bulunur).* [*Ing.* Emulsive; *Fr.* émulsionnant]. ☆ *Eşanl.* **emülsiyonlaştırma etkeni**.

emülsiyonlaştırma, i. § ❶ Emülsiyon haline getirme. [*Ing.* Emulsification; *Fr.* émulsification]. § ❷ Yol yapımında kullanılan bazı ziftlere kendi hacmi kadar su katarak, soğukta kullanma imkânını sağlayan usul.

emülsiyonlaştırmak(-ı), f. § ❶ *fiz.* Homogen ve geçici olarak kararlı bir karışım elde etmek amacıyla, elementi veya bileşiği bir ortam içinde mümkün olduğu kadar ince damlalar halinde dağıtmak. [*Ing.* To emulsify, emulsionize; *Fr.* émulsionner, emulsifier]. § ❷ *fot.* Işığa duyarlı emülsiyonu bir tabaka üzerine yaymak. [*Ing.* To emulsify; *Fr.* émulsionner].

emülsoyid, i. *Fr. emulsoïde. kim.* Ültramik roskopla bile seçilemeyen ve ancak oldukça büyük miktarda jelatin, koloidal silis gibi uygun bir ayıraçla pıhtılaştırılabilen koloidal çözelti [*Ing.* Emulsoid].

☆ *Karş.* **süspansoyit**.

emülsör,-rü, i. *Fr. émulseur.* Peynir yapımında kreması alınmış yağsız süte, istenilen oranda kremayı homogen olarak karıştıran bir süthane âleti. [*Ing.* Emulsifier].

emval,-li /emval/, ç.i. **mâl**'ın çoğulu. ◉ **~ i eytam,** *huk.* Yetimlerin malları. [*Ing.* Orphan's property]. ◉ **~ i gayrimenkule,** *huk.* Gayrimenkul *(taşınmaz)* malları. [*Ing.* Real estate]. ◉ **~ i menkule,** *huk.* Menkul *(taşınabilen)* mallar. Kolaylıkla bir yerden bir yere götürülebilen mallar. [*Ing.* Movables, movable goods; *Fr.* Biens mobiliers, bien meubles]. ◉ **~ i metruke,** *huk.* Terkedilmiş mallar. Eski mevzuatta, herhangi bir sebeple izinsiz memleketi terketmiş veya emval-i metruke kanunlarının yayınladığı tarihte düşman işgali altında bulunan yerlere kaçan gayri müslim unsurların bıraktıkları mallar. [*Ing.* Abandoned property]. ◉ **~ i umumiye,** *huk.* Kamuya ait mallar. [*Ing.* Public property].

emzice, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **mizaç**'ın çoğulu.

emzik,-ği, i. < *emzirmek* < *emizmek* > *emizik.* § ❶ *h.d.* Süt çocuğunun ağzına alıp emdiği memenin tepesi, meme düğmesi. [*Ing.* Nipple; *Fr.* Mamelon, tetin]. ☆ *Eşanl.* **memebaşı**. § ❷ Meme yerine çocuklara süt vermek için kullanılan ağzı meme şeklinde kauçuklu süt şişesi. [*Ing.* Feeding bottle; *Fr.* Biberon]. § ❷ Süt çocuklarını avutmak için ağızlarına verilen kauçuk meme. [*Ing.* Mouth-piece; *Fr.* Tetine]. § ❸ İbrik, çaydanlık gibi kapların, suyu azar azar dökmeye yarayan lüleleri. [*Ing.* Beak; *Fr.* Bec]. § ❹ *(Bazı bölgelerde)* Sigara ağızlığı. § ❺ *arg.* Nargile: *Şu emziği doldur bir görelim.*

~ ağırşağı, ◘ **Ağırşak**.

~ borusu, *tekn.* Doğrudan doğruya sobaya takılan dirsek şeklinde boru. [*Ing.* Admission tube, induction pipe, inlet tube, intake, circuit, suction pipe (tube); *Fr.* Touyau (conduite) d'amenée].

emzikçi, i. *h.d.* Sütnine. [*Ing.* Milk hurse, wet nurse].

emzikli, s. § ❶ Emziği olan, lüleli: *Emzikli şişe, emzikli ibrik.* [*Ing.* Having a spout; *Fr.* Muni d'un mamelon ou d'un bec]. § ❷ Memede çocuğu bulunan, çocuğa meme veren *(kadın).* [*Ing.* With a child at the breast *(woman)*]. § ❸ Memede olan *(çocuk)*

emzirme, i. Emzirmek eylemi. [*Ing.* Suckling; *Fr.* Allaitement].

~ kasa, *den.* Çımaları belirli bir pay ile birbirinin bedenine kasa dikişiyle tutturulmuş iki halatın orta yerinde meydana gelen kasa. *(Bir direğin, bir serenin ucundan iki tarafa karşılıklı olarak alınacak iki halatın üst üste iki kasa ile buralara takılması yerine bir tek kasa aynı işi görmeye yarar).* ☆ *Eşanl.* **muni kasa**.

~ odası, *iş. huk.* Çocuk emzirmeye ayrılmış oda; Bir iş yerinde yaşları ve medenî halleri ne olursa olsun 100 ilâ 300 kadın işçi çalıştırıldığı takdirde bunların arasındaki annelerin emzirme çağındaki çocuklarını emzirmeleri amacıyla işverence hazırlanan oda. [*Ing.* Nursery; *Fr.* Chambre d'allaitement].

~ tulumba, *mek.* ◘ **Emme tulumba**.

~ yapmak, *den.* Bir halatın çıma ile kullanılması gerektiği yerlerde ikinci bir halatın çımasını, kullanılacak halatın bedenine kasa dikişi ile tutturmak.

~ yardımı, *iş. huk.* Sigortalı kadına veya sigortalı olmayan karısının doğum yapması nedeniyle sigortalı erkeğe, çocuğun ölüdoğmaması şartıyle, Sosyal Sigortalar kurumunca saptanmış tarifesine göre yapılan yardım.

emzirmek(-i), f. § ❶ *(Kadın veya dişi hayvan)* Kendi sütünü yavruya emdirmek, çocuğa meme vermek. [*Ing.* To suckle, give suckle; *Fr.* Allaiter, donner a teter]. § ❷ *arg.* Otomobilin arka deposundan hortumla benzin çalmak: *Bizim ineği (otomobili) gene emzirmişler.* ☆ *Yak. anl.* **sağmak**.

emzirtmek(-e), f. Emzirmek işini yaptırmak. [*Ing.* To allow or cause to be suckled, to let be given suck; *Fr.* Faire allaiter].

en[1], i. *esk. T. eng.* Bir şeyin iki yanı arasındaki genişlik: *Kumaşın eni, Yolun eni, Kâğıdın eni.* [*Ing.* Width; *Fr.* Largeur].

en[2], z. Başına geldiği sıfatların en üstün derecede olduğunu gösterir: *En sevdiğim kimse.* [*Ing.* Most; *Fr.* Le plus, le mieux]. ◉ **~ inde sonunda,** *(önünde sonunda), dey.* Ne zaman olsa. Bir şeyin kaçınılmazlığını anlatmak için kullanılır. [*Ing.* In the end, at last; *Fr.* Finalement, en fin de compte, en définitive]. ◉ **~ ine boyuna.** § ❶ Gösterişli, iriyarı. [*Ing.* Tall and well-built]. § ❷ Eksiksizce, enikonu. [*Ing.* In length and breadth].

~ aşağı, En az olarak, hiç olmazsa. [*Osm.* Asgarî; *Ing.* At least, minimum; *Fr.* Au moins, du moins, au minimum].

~ az, ◘ **En aşağı**.

~ az çaba kuralı, *gram.* Konuşmayı kolaylaştırmak amacıyla kelime içindeki ses benzeşmelerine ve ses düşmelerine sebep olan kural: *(hanım + nine)* > haminne, *(anne + ile)* > anneyle, *(durur)* > -dur, *(varır)* > *örneklerinde olduğu gibi.* [*Ing.* Least effort; *Fr.* Loi du moindre effort].

~ az geçim indirimi, *huk.* Bir kimsenin geçimine yetecek kadar olan gelir. Ailevi durama, çocuk adedine göre değişir.

~ eski baskılar, *matb.* Kitap basmacılığının ilk devirlerinde (1448-1500) basılmış olan eserler. Bu kitaplarda basma sanatının gelişmesi açıkça görülür. [*Ing.* Incunabula; *Fr.* Incunables].

~ işlek saat, *hava.* Yolcu bakımından mevsimin en fazla faaliyet görülen devresinde en çok yolcu gidiş gelişi olan saatler göz önünde tutulup, bu saatler içinde uçağa binen ve uçaktan inen ortalama yolcu sayısına tekabül eden saat. [*Ing.* Peak hour; *Fr.* Heure de pointe].

~ işlek zaman, *hava.* Bir devrede mesajların en fazla olduğu zaman. [*Ing.* Peak period; *Fr.* Période de pointe].

~ iyi kâğıt, *matb.* Çok iyi evsaflı, yüksek kaliteli kâğıtlar, sırf paçavradan yapılır veya sellüloz da kalır. Bu kâğıtlar gösteriş, dayanıklılık gibi diğer özel istekleri karşılamalıdır. Aksiyon, para, tüccar defterleri yazı ve resim kâğıtları bu şekilde yapılır ve maksada göre içlerine değişik dolgu maddeleri konur. [*Ing.* Fine paper; *Fr.* Papier fin].

~ sapa ısıtıcı, *döş.* Sıcak suyu en güç ulaştıran ısıtıcı. [*Ing.* Index radiator].

~ son açıklık, *sin.* Alıcı diyaframının en son açılma yeteneği. Yaklaşık olarak yararlı açıklıka aynıdır. [*Ing.* Extreme aperture; *Fr.* Ouverture maximum].

~ üst yük, *döş.* Boruların taşıyacağı en büyük yük *(su miktarı).* [*Ing.* Peak load; *Fr.* Charge maximum].

~ yukarı ölçü, *huk.* Azamî derece.

~ ziyade müsaadeye mazhar millet kaydı, *dev. huk.* Devletlerin bir antlaşmaya koyacakları kayıt gereğince üçüncü devletlere tanıyacakları daha geniş haklardan birbirlerini karşılıklı olarak veya sadece bir tarafı yararlandırmak konusunda bir hukukî yüküm altına girmeleri.

en[3], i. Hayvanlara vurulan damga.

enam / enam/, ç.i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❷ En'am suresiyle daha başka Kur'an surelerinden meydana getirilmiş derleme. § ❷ Halk, varlık.

enafis /enâfis/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **enfes**'in çoğulu.

enalit,-ti, i. *Fr. énalite. min.* Bileşiminde uranyum ve azrak bulunan torit çeşidi. [*Ing.* Enalite].

enaniyet,-ti /enâniyet/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Benlik gütme. [*Ing.* Egoisme, pride, selfishness; *Fr.* Égoisme].

enantem, i. *Fr. enanthème.* ◘ **İçdöküntü**.

enantiyomorf, s. *Fr. enantiomorphe* < *Yun. enantios,* ters + *morphe, biçim.* Ters biçim de düzenlenmiş aynı parçalardan meydana gelen, üst üste konulunca birbirine uyma yan nesneler: *Sol el ile sağ el enantiyomorf'tur.* [*Ing.* Enantiomorph].

enantiyomorfizm, i. *Fr. enantiomorphisme. klm.* Enantiyomorf iki bileşiğin niteliği. [*Ing.* Enantiomorphism].

enantiyotrop, s. *Fr. enantiotrope.* < *Yun. enantios,* ters + *tropos,* değişiklik. *kim.* İki ayrı fiziksel şekil gösteren ve kararlılık bölgeleri bir dönüşüm sıcaklığının veya basıncının iki tarafında yer alan bir madde. [*Ing.* Enantiotropic].

enargit,-ti, i. *Fr. enargite. min.* $Cu_3As\ S_4$ formülünde, doğal bakır arsenyosülfür. [*Ing.* Enargite].

enartrit,-ti, i. *Fr. énarthrite. tıp.* Enartroz iltihabı. [*Ing.* Enarthritis].

enartroz, i. *Fr. enarthrose. tıp.* Yuvarlak oynak *(eklem).* [*Ing.* Enarthrosis].

enayi /enâyi/, s. *Osm.* < *Ar. ene,* ben. *arg.* (a) Fazla bön, cahil, kolay aldatılabilen. [*Ing.* Foolish, stupid, silly; *Fr.* Crédule, naïf, sot, sotte, benet]. (b) Kendini beğenen, hodbin: *Hoşlanmıyorum böyle enayilerden.*

~ dümbeleği, *arg.* Katmerli enayi. [*Ing.* A prize idiot].

enayice, enayicesine, z. *arg.* Enayi gibi, akılsızca. [*Ing.* Foolishly; *Fr.* Follement, étourdiment].

enayilik,-ği, i. *arg.* (a) Enayi olma hali; (b) Enayiye yakışır davranış. [*Ing.* Foolishness, folie, etourderie; *Fr.* Jobarderie, jobardise].

enbek,-ği, i. *(Kırgızca'da)* Kambur.

enberi*, i. *astr.* İkinci dereceden bir gökcisminin yörüngesi üzerinde, bu gökcisminin birinci dereceden gökcismine en yakın mesafede bulunduğu nokta. *(Yer'in yapma uydularının ve Ay'ın Yer'e göre enberi noktasına yerberi, Yer'in ve diğer gezegenlerin Güneş'e göre enberi noktasına da günberi denir.)* [*Ing.* Periastron; *Fr.* Périastre].

enbiya, ç.i. *Osm.* < *Ar.* nebi'nin çoğulu.

enbüyük,-ğü, i. § ❶ Bir şeyin erişebileceği en yüksek derece. § ❷ *astr.* Zamana bağlı olarak değişmekte olan bir niceliğin eriştiği en büyük değer. Güneşte leke bolluğunun en çok olduğu, bir değişken yıldızın en parlak olduğu zamanlardaki değerler v.b. [*Osm.* Azami; *ing.* ve *Fr.* Maximum].

☆ *Eşanl.* maksimum.

~ **eğim açısı**, *mat. (İki düzlemin)* en büyük eğim açısı, bu iki düzlem arasındaki açının ölçek açısıdır.

~ **eğimli doğru**, *mat.* Kesişen iki düzlemdan birinin içinde ara kesite dik olarak çizilen herhangi bir doğruya bu düzlemin diğer düzleme göre en büyük eğimli doğrusu. [*Osm.* Meyl-i âzam hattı; *Fr.* Ligne de la plus grande pente].

~ **ortak tam bölen**, *mat.* Birden fazla tabii sayı verildiğine göre bunların ortak tam bölenlerinin en büyüğüne en büyük ortak *(tam)* bölen adı verilir. [*Osm.* Kasım-ı müşterek-i âzam; *Ing.* Highest common divider; *Fr.* Plus grand commun diviseur].

encam /encam/, i. *Osm.* < *Fars.* Son, işin sonu. [*Ing.* End, extremity, termination; *Fr.* Fin].

☆ *Yak. anl.* ahir, akıbet, avakıb, imtiha, pâyan, münteha, nihayet, hitam.

☆ *Karş.* baş, önce.

encik, encek,-ği, i. *esk. T. enücek* > *encek. h.d.* ◘ Enik.

enciklemek, nsz. f. ◘ Eniklemek.

encümen, i. *Osm.* < *Fars.* Belli konuları incelemek ve gerekli hazırlıkları yapmak üzere, meclis, kurultay v.b. tarafından görevlendirilmiş kurul: *Vilâyet daimî encümeni.* [*Ing.* Council, committee; *Fr.* Conseil, commission]. ☆ *Eşanl.* komisyon, şûra, konsey, komite. ◉ adliye ~ i, *huk.* ◘ Adliye. ◉ belediye ~ i, *huk.* ◘ Belediye.

encümen.gâh, b.i. *esk.* Meclis veya heyetin toplantı yeri.

endaht, i. *Osm.* < *Fars. endahten*, atmak. *esk.* § ❶ Atma, ateş, atış, silâh boşaltma. [*Ing.* A firing, discharge *(of a firearm)*, a throwing; *Fr.* Décharge d'une arme à feu]. § ❷ Tüfek, tabanca atmak, nişan almak bilgisi.

~ **deposu**, *den.* Hava basıncı ile atılan torpidoların tüyuplarında bulunan hava depoları.

~ **etmek**, Atmak, silâhı boşaltmak. [*Ing.* To fire, to shoot, to discharge; *Fr.* Tirer].

~ **mataforası**, *den.* Eskiden gemilerde ocaklık demirlerini tutmak için birer uçları bordaya menteşeli diğer uçları demirin bedenine göre yuvalı olarak yapılmış ve kullanılmış olan ve demir atılırken bordadan açık bulundurulan demir mataforalar.

endam, i. *Osm.* < *Fars. endam.* § ❶ Vücut, beden, ten. [*Ing.* Stature, figure; *Fr.* Stature, taille]. § ❷ Boy, boybos. [*Ing.* ve *Fr.* Stature]. § ❸ Vücudun, bedenin biçimi.

~ **aynası**, ◘ Ayna.

endamlı, s. Boylu, biçimli, boyu bosu düzgün ve güzel olan. [*Ing.* Well-proportioned; *Fr.* Bien fait, svelte].

endarter, i. *Fr. endartère* < *Yun. endon*, içinde + *arteria*, atardamar. *hist.* Atardamarların iç gömleği. [*Ing.* Endarterium].

endarterektomi, i. *Fr. endarteriectomie. cerr.* Arterit olmuş bir atadamarın, iç gömleğini çıkarma ameliyatı. [*ing.* Endarteriectomy].

endarterit,-ti, i. *Fr. endarterite. tıp.* Arterlerin iç gömleğinin iltihabı. Bu bazan damarın tıkanmasına sebep olur. Ekseriya Lues veya Arteriyoskleroz sonucunda meydana gelir. [*ing.* Endarteritis].

endaz /endâz/, s. *Osm.* < *Fars. endahten. esk.* Atan, atıcı. Türkçe'de silâhendaz, tirendaz, lengerendaz gibi takımlarda kullanılmıştır.

endaze /endaze/, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Eskiden bez ve basma gibi şeyleri ölçmekte kullanılan 65 sm. boyunda bir uzunluk ölçüsü. [*ing.* A measure of length of about 26 inches]. § ❷ *mec.* Ölçü: *Endazeye gelmek, endazeye vurmak.* ◉ ~ den çıkmış, *den.* Kızakta kurulan bir geminin bodoslamalarıyle postalarının hepsi kaldırılıp tesviye olunmuş ve kemerleri bağlanıp formları çekilmiş hali. İnşaatı bu dereceyi bulmuş gemilere *(kafes)* halinde denir. ◉ ~ e gelmek, *dey.* Hesaba gelmek, akla uygun olmak. ◉ ~ e vurmak, *dey.* Hesaba gelmek, akla uygun olmak. [*ing.* To measure, to calculate, to consider]. ◉ ~ si bozuk, *dey.* Orantısız. [*Ing.* Ill-proportioned, not in proper order]. ◉ *(birinin veya birşeyin)* ~ **sini almak**, *dey.* Bir kişinin veya bir durumun önemini tahmin etmek. [*ing.* To estimate the ability *(of a parson)*, to estimate the importance and consequences *(of a matter)*].

~ **çıkarmak**, *den.* Kurulacak olan bir geminin postalarını yapmak için endazhane güvertesinde çizilen posta resmi üzerinden ince çam tahtalarıyle kalıp çıkarmak. [*ing.* To make a mold].

~ **güvertesi**, *den.* Yapılacak gemilerin resimleri çizilip bu resimlere göre üzerinde endaze bırakılan geniş düz döşemeler. [*Ing.* Floor of the mold loft].

endazesiz, s. *mec.* Ölçüsüz, hesapsız. [*ing.* Out of order, irregular, ill-proportioned, uncalculated; *Fr.* Sans mesure].

endazelemek(-i), f. § ❶ Endaze ile ölçmek. [*Ing.* To measure; *Fr.* Mesurer à l'aune]. § ❷ *mec.* Tasarlamak, tahmin etmek. [*Ing.* To estimate; *Fr.* Estimer].

endazlık,-ğı, i, *esk.* Atıcılık.

endeks, i. *Fr. index.* § ❶ Gösteren, işaret eden. [*Ing.* Index]. § ❷ Elin baş parmağının yanındaki parmak, işaret parmağı. § ❸ Kadran iğnesi, gösterge. § ❹ Kitapların arkasındaki alfabe sırasına göre düzenlenen dizin. [*Osm.* Fihrist; *ing.* Index]. § ❺ *ikt.* Fiyat, mal ve hizmetlerin mübadele değerinin para ile anlatımı. [*Ing.* Index].

~ **fiyatı**, *ikt.* Endeks rakamına göre düzenlenen fiyat seviyesi. [*Ing.* Parity price; *Fr.* Indice des prix de gros].

endemi, i. *Fr. endémie. patol.* ◘ Andemi.

endemik, s. *Fr. endémique* < *Yun. en*, içinde + *demos*, halk. *patol.* ◘ Andemik.

ender, s. *Osm.* < *Ar. nedret*, azlık. § ❶ Çok az, çok seyrek, çok az bulunur. ☆ *Eşanl.* nadir. [*Ing.* ve *Fr.* Rare]. § ❷ z. Binde bir. [*ing.* Scarcely; *Fr.* A peine, guère, presque pas]. ☆ *Eşanl.* nadiren.

☆ *Karş.* çok bulunur, çok rastlanır, bol, bolca, tonla *(argo)*, gırla *(argo)*.

enderun /enderûn/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Bir şeyin içi, iç yüz. [*ing.* Interior; *Fr.* Interieur]. § ❷ Harem dairesi. [*Ing.* Women's apartments of a palace; *Fr.* Partie du palais reservée aux femmes]. § ❸ *tar.* Fatih zamanında saray teşkilâtı.

endeterminizm, i. *Fr. indéterminisme.* ◘ Yadgerekircilik.

endikasyon, i. *Fr. indication. tıp.* (a) Bir ilâcın hangi hastalıklara ve hangi şekilde uygun olacağını bildirir; (b) Bir ameliyatın ne gibi şartlar altında gerektiğini bildirir. [*Osm.* Istidbap; *Ing.* Indication].

endikatör,-rü, i. *Fr. indicateur*,-*trice.* § ❶ Araştırmalarda işaretlenmiş atomlar gibi kullanılan radyoizotoplar. § ❷ *kim.* Asit veya alkali varlığını bildiren ecza maddesi. [*Ing.* indicator].

~ **bitkiler**, *bot.* ve *trm.* Bir sahanın toprak, alkalilik, tuzluluk, iklim, tabansuyu yüksekliği, aşırı otlatma, yangın ve arazi kullanma yeteneği konusunda geçmişteki ve şimdiki durumu ile ilgili olarak bilgi veren bitkiler. [*Ing.* Indicator plants; *Fr.* Plantes indicatrices].

~ **kâğıdı**, *matb.* Bir asidin PH— değerini anlamaya yarayan bir çeşit turnusol kâğıdı. PH— değeri, bir asit veya Baz'ın kuvvet derecesi demektir. [*Ing.* Indicator paper; *Fr.* Papier reactif].

endirek, s. *Fr. indirect.* Araçlı, dolaylı, vasıtalı. [*ing.* Indirect].

endis, i. *Fr. indice. istat.* (a) Istatistikte gözlemlerin verdiği değerle temel olarak alınmış değer arasında genel olarak 100 ile çarpılmış oran; (b) Yılın olaylarını incelerken olayları meydana getiren birimlerin belli niteliklerine verilen ad. [*Ing.* Index].

endişe /endişe/, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Üzüntü, tasa, kaygı, korku: *Endişeye değer bir hastalık değil.* [*Ing.* Preoccupation, worry, uneasiness; *Fr.* Preoccupation, inquietude, souci/ anxiété]. ☆ *Yak. anl.* vesvese, gussa, merak, keder, gam, kasavet, kuşku, şüphe. ☆ *Karş.* **sevinç.** § ❷ Düşünce. [*Osm.* Tefekkür; *ing.* Meditation, reflection, pondering].

~ **etmek (duymak)**, Bir kişiyi veya şeyi merak ederek düşünmek, kaygılanmak. [*Ing.* To be worried, to become anxious; *Fr.* Se soucier, s'inquiéter].

endişelenmek,(-den), f. ◘ Endişe etmek.

endişeli, s. § ❶ Kaygısı, sıkıntısı olan, tasalı. [*ing.* Upset, uneasy; *Fr.* Inquiet,-ete]. § ❷ Meraklı, kuşkulu, vesveseli. [*Ing.* Having anxiety or scruple, worried; *Fr.* Soupçonneux,-euse, tourmenté,-ee, tracassé,-ee, harasse,-ee, soucieux,-euse]. § ❸ Endişe verici olan, merak uyandıran, tasaya sebep olan. [*Ing.* Disturbing, upsetting; *Fr.* Inquietant,-ante].

endişesiz, s. Endişesi olmayan. [*Ing.* Carefree, unconcerned, easy - going; *Fr.* Insouciant, ante, calme].

☆ *Eşanl.* gailesiz.

endişesizlik,-ği, i. Endişesiz olma hali, kaygısızlık, tasasızlık. [*Ing.* Calmness., unworriedness; *Fr.* Insouciance].

endividü, i. *Fr. individu. fels.* ◘ Birey.

endividüalist,-*ti*, i. *Fr. individualiste. fels.* ◘ Bireyci.

endividüalite, i. *Fr. individualité. fels.* ◘ Bireylik.

endividüalizasyon, i. *Fr. individualisation. fels.* ◘ Bireyleştirme.

endividüalizm, i. *Fr. individualisme.* ◘ Bireycilik.

endividüel, s. *Fr. individuel*,-*elle. fels.* ◘ Bireysel.

endlikit,-*ti*, i. *Fr. endlichite. min.* Doğal kurşun arsenyat. *(Mimetez'in vanadyumlu çeşidi).* [*Ing.* Endlichite]. ◘ içderi.

endoanevrizmorafi, i. *Fr. endoanevrismorraphie. tıp.* Anevrizma keseleri içinden geçmek üzere anevrizmaların cerrahî tedavi yöntemi. [*ing.* Endo-aneurysmorrhaphy].

endoblast,-*tı*, i. *Fr. endoblaste.* < *Yun. endon*, iç + *blaste*, tomurcuk. ◘ içderi.

endoderm, i. *Fr. endoderme* < *Yun. endos*, içerde + *Yun. derma*, deri. *zool.* ve *bot.* ◘ içderi.

endoenerjetik, s. *Fr. endoenergetique. fiz.* Enerji soğuran bir dönüşüm için kullanılır. [ing. Endoenergetic].

endofit, s. ve i. *Fr. endophyte. biy.* Bir bitki içinde yaşayan (canlı). *(Orkidelerin hücreleri içinde endofit böcekler de bilinmektedir. Bunların bir kısmı doğrudan doğruya içinde bulundukları bitkilet, bir kısmı da diğer canlıların hırpaladığı veya bozarak değişikliğe uğrattığı yerleri, yiyerek beslenir).* [*ing.* Endophytic].

endoflebit,-*ti*, i. *Fr. endophlébite* < *Yun. endon*, içinde + *phleps, phlepos*, toplardamar. *patol.* Toplardamarların iç zarının iltihaplanması. Pratikte bundan ileri gelen trombozla tanınır. [*Ing.* Endophlebite].

endofragma, i. *Fr. endophragme. zool.* Kabukluların göğüs kısmında kütüküla kıvrımlarından oluşmuş iç iskelet. [*ing.* Endophragma].

endoftalmit,-*ti*, i. *Fr. endophthalmite. tıp.* Gözün iç dokularının iltihabı. [*ing.* Endophthalmitis].

endogami, i. *Fr. endogamie.* ◘ içeriden evlenme.

endognati, i. *Fr. endognathie. patol.* Yüzde ağız katını ve vak'aların çoğunluğunda burun katını ilgilendiren gelişim bozukluğu. [*ing.* Endognathia].

endojen, s. *Fr. endogène* < *Yun. endon*, içinde + *genes*, meydana gelen. *fizyol.* İç se-

beplerden doğan *(hastalık hk.)* Organizmanın içinde gelişen. [*Ing.* Endogenous].

endokard, i. *Fr. endocarde.* ◘ Kalb içzarı, iç yürek zarı.

endokardit, i. *endocardite.* < *Yun. endos*, içerde + *cardia*, yürek. *anat.* ◘ Kalb içzarı iltihabı.

endokarp,-pı, i. *Fr. endocarpe. bot.* Perikarp'ın en iç tarafında bulunan zarsı bir tabaka. [*Ing.* Endocarp].

endokaryogami, i. *Fr. endokaryogamie.* < *Yun. endon*, içinde + *karyon*, çekirdek + *gamos*, evlenme. *biy.* Üreme hücrelerinde çekirdeklerin, serbest gametlerin oluşmasından önce birleşmesi; bu olay gerçek döllenmeyi gereksiz kılar. *(Endokaryogami olayı, iki kutup çekirdeğinin birleştiği bitkilerde görülür. Bu birleşmeden, yumurta hücrelerini besleyen bir tal oluşur.)* [*Ing.* Endokaryogamy].

endokrin, i. *Fr. endocrine* < *Yun. endos*, içerde + *krinein*, ayırmak. *zool.* ve *anat.* ◘ **içsalgı.**
~ **bez**, ◘ **içsalgı bezi.**

endokrinoloji, i. *Fr. endocrinologie.* ◘ **içsalgı bilimi.**

endokrinopati, i. *Fr. endocrinopathie. patol.* İç salgı bozukluğundan ileri gelen hastalık hali. [*Ing.* Endocrinopathy].

endokrom, i. *Fr. endochrome* < *Yun. endon*, içinde + *khroma*, *renk*. Bazı botanikçilerin, özellikle suyosunlarında hücrelerin içindeki plâzmaması renkli cisimlere verdikleri ad. [*Ing.* Endochrome].

endokutikula, i. *Yun. endon*, içinde + *Lat. cuticula. zool.* Böceklerin kutikulasının iç tabakası; örümceklerin derisinin iç tabakası. [*Ing.* Endocuticula; *Fr.* Endocuticule].

endolenf, i. *Fr. endolymphe* < *Yun. endos*, içerde + *lympha*, sıvı. *zool.* ve *anat.* ◘ **içsıvı.**

endometasin, i. *Fr. indomethacine.* indol türevi bir iltihap giderici olan paraklorobenzoil - metoksi - metilindol - asetik asitin genellikle kullanılan adı.

endometr, i. *Fr. endometre.* Uterusu kaplayan mukoza zarı. [*Osm.* Gışa-i dahili rahim; *Lat.* ve *ing.* Endometrium].

endometrioz, i. *Fr. endométriose. patol.* ◘ **Andometrioz.**

endometrit,-ti, i. *Fr. endométrite. tıp.* Döl yatağının içderi iltihabı. [*Ing.* Endometritis]

endometriyoma, i. *Yun.* endon, içinde + *mêtra*, dölyatağı + *oma*, ur. Dölyatağı mukozasındaki epitelyum dokusundan kopup ayrılan hücrelerin dölyatağından az çok uzaktaki dokularda meydana getirdiği tehlikesiz ur. [*Ing.* Endometrioma].

endometriyum, i. *Lat. anat.* ve *zool.* ◘ **Döl yatağı iç zarı.**

endomikoz, i. *Fr. endomycose. paraz.* ◘ **Pamukçuk.**

endomiksi, i. *Fr. endomixie.* < *Yun. endon*, içinde+*miksis*, karışım. *biy.* Hücrede, özellikle çekirdekte, birleşme olmadan meydana gelen bir dizi olaya verilen ad. *(Bu olaylar çekirdeğin düzgün aralıklarla yenilenmesi sonucunu doğuran yeni bir kromozom düzeni sağlar. Kültürü yapılan bazı haşlamlılarda görülen endomiksi, yeni bir olay olmadığı gibi gametlerin birleşmesinin yerini de tutmaz.)* [*Ing.* Endomixis].

endomitoz, i. *Fr. endomitose. biy.* Hücre bölünmesinin veya mitozun özel şekli. *(Bu olay başlıca ,akromatik iğiklik olmadan, santrozomun müdahalesi olmadan, hücre zarı kaybolmadan kromozom sayısının çoğalmasından ibarettir. Yani bir poliploidizasyon olayı ,kromozom tacının çoğalması olayıdır. Endomitoz birhücrelilerde, ipliksi solucanlarda, halkalı kurtlardan solucanlarda, eklembacaklılarda ve belki de başka gruplarda görülür. Endomitoz, hücrenin öbür kısımları istirahatte kaldığı halde kromozomların üreyebildiğini göstermektedir).* [*Ing.* Endomitosis].

endomorf, s. ve i. *Fr. endomorphe.* Sheldon tipolojisinde endoblast veya endoderm türevlerinin *(sindirim organları)* üstünlüğü ve iskelet gelişmesinin yetersizliği ile belirli somatotipe denir. Bu şekil bir somatotip gösteren kimseye denir. *(Endomorflar statistik olarak anlamlı viserotonik /iç organ üstünlüğü/ bir ruhsal yapı gösterirler. Endomorflar hakkında Sheldon'un verdiği tarif kabataslak Kretschmer'in piknikler hakkında verdiği tarife uyar).* [*Ing.* Endomorph (ic)].

endomorfizm, i. *Fr. endomorphisme. jeol.* ◘ **içbaşkalaşım.**

endomorfizma, i. *Fr. endomorphisme.* § ❶ *mat.* Bir cümlenin kendi içindeki biçimdeşliği. [*Ing.* Endomorphism]. § ❷ *matb.* Sheldon taşbasmasında endomorf harflerin tümü.

Endonezya, öz. i. *coğr.* Güneydoğu Asya'da pek çok adaya yayılmış 16 eyaletten meydana gelen federal bir cumhuriyet. [*Ing.* Indonesia; *Fr.* Indonésie].
~ **gergedanı**, *zool.* ◘ **Gergedan .**

endonöryum, i. *Yun. endon*, içinde + *neuron.* sinir. *zool.* Herbir sinir telini çevreleyen bağ dokusu örtü. [*ing.* Endoneurium; *Fr.* Endoneurium].

endoparazit,-ti, b.i. *Fr. endoparasite* < *Yun. endos*, içerde + *para*, başka. *zool.* ◘ **içasılak.**

endoparazitlik,-ği, i. ◘ **içasılaklık.**

endoperikardit,-ti, i. *Fr. endopericardite. patol.* Perikard ve endokardın birlikte iltihaplanması. [*Ing.* Endopericardite].

endoplazm(a), i. *Fr. endoplasme* < *Yun. endon*, iç + *plasma*, oluşma. *biy.* ◘ **içplazma.**

endoplazmatik, s. *Fr. endoplasmatique. biy.* Endoplazma ile ilgili. [*Ing.* Endoplasmic].
~ **retikulum**, *biy.* ◘ **Retikulum.**

endopodit,-ti, i. *Fr. endopodite* < *Yun. endon*, içinde + *pous*, *podos*, ayak. *zool.* Kabuklularda propodit'in iç eklentisi *(kabuklularda propodit veya simpolit denen uzantıların dip kısmında iki eklenti vardır; bunlardan içtekine endopodit denir).* [*Ing.* Endopodite].

endopoliployid, i. *Fr. endopolyploïde. biy.* Çekirdekle hücre aynı zamanda bölünmeye uğrayan organizma. [*Ing.* Endopolyploid].

endoprotez, i. *Fr. endoprothèse. cerr.* Bir kemiğin veya bir eklemin yerine çok zaman plastik maddeden yapılı bir parçanın takılması. [*Ing.* Endoprothesis].

endoradyoterapi, i. *Fr. endoradiothérapie.* Tabii boşlukların *(rektum, vagina, gırtlak v.b.)* mukozalarındaki hastalıkların tedavisinde röntgen ışınlarını kullanan tedavi yöntemi. [*Ing.* Endoradiotherapy].

endoreizm, i. *Fr. endoréisme. coğr.* ◘ **içerive akışlılık.**

endoriz, i. *Fr. endorhize.* < *Yun. endon*, içte + *rhiza. kök.* § ❶ Kök taslağı basit bir kök seklinde olan embriyon. § ❷ Bu çeşit embriyonu olan bitki.

endoskop, -pu. i. *Fr. endoscope* < *Yun. endon*, içten + *skopein*, muayene. *tıp.* İnsan vücudunun herhangi bir boşluğunu, muayeneyi kolaylaştırmak için aydınlatıp görünür hale getiren âlet. [*Ing.* Endoscope].

endoskopi, i. *Fr. endoscopie.* İnsan vücudunda organ veya kovuk içlerinin endoskopla muayenesi. [*Ing.* Endoscopy].
~ **sanrısı**, *psik.* Bu sanrıda hasta kendi, bedeninin içini gördüğünü sanır. [*Fr.* Hallucination endoscopique].

endosmoz, i. *Fr. endosmose* < *Yun. endon*, içine + *osmos*, itme. *fiz. Gazların ve sıvıların sidik torbası zarı, kâğıt, deri, kauçuk v.b. gibi hayvansal veya bitkisel zarların gözenekleri arasından yayınması olayı.* [*Ing.* Endosmosis]. ◉ **elektrik ~ u**, *tıp.* Elektrik etkisi altında ilâçlı maddelerin girmesi. [*Ing.* Electrical endosmosis; *Fr.* Endosmose electrique].

endosperm, i. *Fr. endosperme* < *Yun. endon*, iç + *sperma*, tohum. i. ◘ **Besidoku**

endospor, b.i. *Fr. endospore. bot.* Anabitki üzerinde sporang adını alan spor keselerinde, iç tarafta *endogen olarak* meydana gelen sporlara verilen ad. Bunlar, şekil hakımından birbirine benzeyip benzemediklerine göre, *Izosporlar (homosporlar* ve *Anizosporlar (heterosporlar)* olmak üzere başlıca iki grupa ayrılırlar. [*Ing.* Endospore].

endosporlu, s. Hücrelerin içinde meydana gelen sporları *(ask'ları)* olan bitki. [*Ing.* Endosporous; *Fr.* Endosporé,-ée].

endosteum, i. *Yun. endon*, içerde + *osteon*, kemik. *zool.* Kemiğin içindeki boşlukları astarlayan iç kemik zarı. [*Ing.* Endosteum; *Fr.* Endosteum].
☆ *Eşanl.* **iç kemik zarı.**

endostil, i. *Fr. endostyle* < *Yun. endon*, içerde + *stylos*, direk. *zool.* (a) Amfiyoksüslerin yutağının ventral duvarında bulunan ve kirpikli epitelyumla astarlanmış olan uzun oluk; (b) Gömleklilerin yutağının ventralinde bulunan ve bir olukla ayrılmış olan iki uzun katlanma. [*Ing.* Endostyle].

endostoma, i. *Fr. endostome.* < *Yun. endon*, içinde + *stoma*, ağız. *bot.* (a) Yumurtalığın tepesinde bulunan ve yumurtacık iç zarı ile tohum kabuğunu birleştiren delik; (b) Kara yosunlarının kapsül peristomunun içindeki dişlerin tümü; (c) Tohumun, kapıcık hizasındaki iç kısmı. [*Ing.* Endostome].

endoteka, i. *Yun. endon*, içeride + *theke*, odacık. *bot.* Bir spor kesesi sapında gizli bulunan ask *(domalan).* [*Ing.* Endotheca; *Fr.* Endotheque].

endotelyom, i. *Fr. endothéliome* < *Yun. endon*, içinde + *thêlê*, meme. *patol.* Endotelyom hücrelerinin, çoğalmasından ileri gelen kötü tabiatlı tümör, genellikle düğümcükler veya küçük vejetasyonlar seklinde görülürler. *(Büyük serozalar içinde olanlara mezotelyoma adı verilir).* [*Ing.* Endothelioma].

endotel(yum), i. *Lat. endothelium* < *Yun. endos*, içerde + *thele*, memebaşı. *zool.* ve *anat.* ◘ **iç-kaplar tabaka.**

endotermik, s. *Fr. endothermique. kim.* Isı alan, hararet alıcı.
~ **bileşik**, *kim.* Isı soğurulmasıyle, basit cisimlerden meydana gelen bilesik. *(Endotermik bir bileşiğin, kendisini meydana getiren basit cisimlere ayrılması ise egzotermik'tir, yani olay sırasında ısı açığa çıkar).* [*Fr.* Composé endothermique].
~ **tepkime**, *kim.* Isı soğurulmasıyle meydana gelen tepkime. [*Fr.* Réaction endothermique].

endotoksin, i. *Fr. endotoxine. tıp.* Bakteri cisimleri içinde bulunan ve kültür çevrelerine dağılmayan toksin; Mikroplar tarafından salınan ve dısa dökületeğine sitoplazmanın içinde kalan toksin. *(Böylece mikrop harap olduktan sonra meydana çıkar).* [*Ing.* Endotoxin].

endüksiyon, i. *Fr. induction.* § ❶ *fiz.* ◘ **indükleme:** § ❷ *fels.* **Tümevarım.**

endüktoterm, i. *Fr. inductotherme. fiz.* Elektrik endüksiyonu ile yüksek vücut ısısı meydana getiren cihaz. [*Ing.* Inductotherm].

endüktotermi, i. *Fr. inductothermie. fiz* Endüktoterm'le sunî ısı meydana getirilmesi [*Ing.* Inductothermy].

endüktör,-rü, i. *Fr. inducteur. fiz.* ◘ **indükleç.**

endülüjans, i. *tar.* Ortaçağda bir ara kullanılan günah çıkarma belgesi.

Endülüs, öz. i. *Ar.* < *Isp. andalucia.* Ispanya'nın güneyinde 8 ile ayrılmış büyük bir bölge. Romalılardan sonra yüzyıllarca Arapların elinde kalmıştı. İslâm medeniyetinin bu bölgede önemli eserleri vardır. [*ing.* Andalusia; *Fr.* Andalousie].
~ **sanatı**, *san. tar.* Arapların Ispanya'yı fethettikten sonra orada vücuda getirdikleri sanat. [*Fr.* Art de L'Espagne müsülman].

endüstri, i. *Fr. industrie* < *Lat. industria.* Genellikle ham maddeleri çıkarmak, üretmek ve işlemek işi. [*Osm.* Sanayi; *Ing.* Industry].
☆ *Eşanl.* **uran.**
~ **anlaşması**, *sosy.* ◘ **Anlaşma.**
~ **bölgeleri**, *coğr.* Fabrikaların, yapımevlerinin toplandığı bölge. Bu yerlerdeki gecim üzerine endüstri başta gelen bir yer. Endüstri bölgeleri nüfusun çok toplandığı kalabalık yerlerdir. [*Osm.* Sanayi mıntıkaları; *Ing.* Industry regions; *Fr.* Régions industrielles].
~ **desinatörü**, ◘ **Desinatör.**
~ **filmi**, *sin.* Endüstrinin herhangi bir kolunun çalışmasını gösteren veya bu endüstri kolunun tanıtılması, reklamı, propagandası amacını güden filim. [*Ing.* Industrial film; *Fr.* Film industriel].
~ **havzası**, *sosy.* Bir şehrin, bir bölgenin veya tezgâh endüstrisinde uzmanlasmış

bir devletin meydana getirdiği bir üretim havzası. [*Fr.* Aire industrielle].
~ **merkezleşmesi**, *sosy.* Gerek insanın, gerek tabiatın esaslı ihtiyaçları doyurmak için elverişli şartlarını yarattığı havzalarda insanların ve teknik ürünlerin toplanması.
~ **psikolojisi**, *psik.* Psikolojinin bulgularını sanat, iş ve tekniğe uygulayan psikoloji dalı.
~ **sineması**, *sin.* Endüstri filmi meydana getiren sinema kolu. [*ing.* Industrial cinematography; *Fr.* Cinéma pour industrie, cinéma industriel].

endüstrileşme, i. *sosy.* Bir ülkenin ekonomik potansiyelini endüstri etrafında planlaması ve üretim araçlarını *(tabiî kaynaklar, sermaye ve emek)* bu yöne kaydırması. [*Osm.* Sanayileşme; *ing.* Industrialization; *Fr.* Industrialisation].

endüstrileşmek, nsz. f. *sosy. (Bir ülke)* Ekonomik potansiyeli endüstri etrafında planlamak ve üretim araçlarını bu yöne kaydırmak. [*Osm.* Sanayileşmek; *ing.* To be Industrialized; *Fr.* S'industrialiser].

endüstriyalizm, i. *Fr. industrialisme.* ◘ **Uranculık.**

endüstriyel, s. *Fr. industriel,-elle.* Endüstriyelle ilgili. Endüstriye kendini veren. [*Osm.* Sınaî; *ing.* Industrial].

endüvi, i. *Fr. induit.* § ❶ *elek.* Bir elektrik makinesinin, indükleme yoluyle bir elektromotor kuvvet yaratılan ve sonuç olarak elektrik akımlarının doğmasına yol açan kısmı. [*ing.* Induced circuit; *Fr.* Induit]. § ❷ *otom.* Saha bobinleriyle çevrilmiş kutupların ortasında dönen göbek kısmına verilen ad. [*ing.* Armature]. ⊙ **disk şeklinde** ~, İletkenleri, dönme eksenine dik bir düzlem içine yerleştirilmiş endüvi. [*ing.* Disc armature; *Fr.* Induit en disque]. ⊙ **dişli** ~, Sarımları, *endüvi yarığı* denilen boşluklar içine yerleştirilmiş endüvi. [*ing.* Toothed (Cogged) induit; *Fr.* Induit denté].

endüz, endüzi, i. *Fr. induse* veya *indusie, paleont.* Phyrganes kurtçuğunun fosil kılıfı; Endüzi kalkerler veya phryganes'li kalkerler oligosen oluşumlarıdır. Oligosen tabakalarında küçük kavkılardan ibaret bu kılıflardan çok görülür.

enek, s. *h.d.* § ❶ Enenmiş, burulmuş, erkekliği giderilmiş, iğdiş edilmiş, hadım. [*Ing.* Castrated; *Fr.* Châtré,-ée, castré,-ée]. § ❷ *h.d.* Yanağın alt kısmı. § ❸ Seçilmiş tohum [*Ing.* Seed, seed-corn; *Fr.* Semence, graine choisie].

enema, i. *Fr. énéma* < *Yun. tıp.* Ortasında armut şeklinde bir şişkinlik, iki ucunda birer supap bulunan kauçuk tüpten aygıt. *(Enema, bir taraftan emme, öteki taraftan basma şeklinde sıvıların tek taraflı akımını sağlar; özellikle kulak kiri tıkaçları bulunan kulakların yıkanmasında kullanılır).* [*Ing.* Enema].

enemek(-i), nsz. f. *esk. T. h.d.* § ❶ Erkeklik bezlerini burarak veya çıkararak erkekliğini gidermek. [*Ing.* To castrate; *Fr.* Castrer, châtrer]. § ❷ *mec.* Zayıflatmak, kadınlaştırmak.

enenmek, f. Erkeklik özelliğini sağlayan cinsel yeteneklerden yoksun kılıcı bir işlemden geçmiş olmak. [*Ing.* To be castrated; *Fr.* Être castré, châtré].

eneolitik,-ği, s. *Fr. éneolithique* < *Lat. aeneus* tunç + *Yun. lithos, taş.* Bakır devrine verilen diğer bir ad. Cilâlı taş devriyle, tunç devri arasındaki devirdir. [*Ing.* Eneolithic; *Fr.* Chalcolithique].
☆ *Eşanl.* **kalkolitik.**

energid, i. *Fr. energide* < *Yun. energos,* çalışan, *zool. Hücre zarı olan veya olmayan* herhangi bir tek çekirdekli ve canlı sitoplazma birliği. [*Ing.* Energid].

enerjetik, s. *Fr. énergétique.* § ❶ Enerjiyle ilgili. § ❷ s. ve i. *fels.* ve *fiz.* Var olan her şeyi, bir fizik ilkesi veya daha geniş anlamıyle evreni kuran cevher olarak enerjiye indirgeyen. [*Ing.* Energetic].

enerjetizm, i. *Fr. énergétisme.* Enerjiyi, eşyanın kaynağı ve en yüksek varış yeri sayan felsefe görüşü. [*Ing.* Energetics; *Fr.* Énergétique].
☆ *Eşanl.* **enerjetik.**

enerji, i. *Fr. énergie* < *Yun. en,* iç + *ergon,* iş > *energeia.* § ❶ Gücünü harcama yeteneği ve isteği, erke. § ❷ *fiz., kim.* ve *bot.* Bir cisim veya bir sistemdeki iş yapma yeteneği, *Isıl enerji, Elektrik enerjisi, Mekanik enerji.* [*Osm.* Kuvvet, kudret; *ing.* Energy] § ❸ *mec.* Manevî güç, yılmazlık: *Her güçlüğü yenen bir enerji.* § ❹ *sosy.* Sosyal etkiler yapmak için oldukça büyük sayıda bireylerin giriştikleri bir eylem. [*ing.* Social] energy; *Fr.* Énergie sociale]. § ❺ *zool.* Canlı organizmada katabolizma sırasında meydana gelen iş görme kapasitesi. § ❻ *fels.* (a) *Aristoteles'e* göre olabilir gerçeğin *(dynamis)* karşıtı olan edimsel *(fiilî)* gerçek; (b) Modern düşünürlere göre, maddenin hareketinin ölçüsü. *(Gerçekten enerji, kitleye ayrılmaz bir şekilde bağlıdır).* § ❼ *tıp.* Akupunktur'da *(Çinlilerin iğne batırarak tedavi etme usulü),* vücut *«meridyen»* lerinde dolaştığı ve hem etkinlik devrelerinde *(iyang enerjisi)* hem dinlenme devrelerinde *(in enerjisi)* vücuda canlılık verdiği kabul edilen kuvvet birimi: *Akupunkturun amacı, insana normal bir bayat sağlamak için çeşitli organlar arasında enerjinin (çri) dolaşımını kolaylaştırmak veya yeniden oluşturmaktır).*
⊙ ~ **nin dönüşümü**, *fiz.* Bir cins enerjinin başka bir cins enerjiye dönüşümü. [*Osm.* Kudretin tahavvülü. *ing.* Transformation of energy; *Fr.* Transformation de l'énergie].
⊙ ~ **nin korunması**, *fiz.* ve *kim.* Yalıtkan bir cismin enerjisinin sabit kaldığının anlatımı. [*Osm.* Tahaffuz-u kudret; *Fr.* Conservation de l'énergie]. ⊙ **atom** ~ **si**, *fiz.* ◘ **Atom.** ⊙ **elektrik** ~, *fiz.* ◘ **Elektrik.** ⊙ **iç** ~, *fiz.* Hareketsiz bir sistemin yapabileceği mekanik iş ile verebileceği ısı miktarının *(aynı birime göre hesaplanan)* toplamı. [*Ing.* Internal energy; *Fr.* Énergie interne].
⊙ **potansiyel** ~, *fiz.* ◘ **Potansiyel.**
~ **basamağı**, *fiz.* ◘ **Basamak.**
~ **bilançosu**, *fizyol.* ◘ **Bilânço**
~ **dozörü**, *tekn.* ◘ **Dozör.**
~ **grupu**, *hava.* Diğer bir enerji grupuna ihtiyaç olmadan tek başına çekme kuvveti sağlamak için gerekli motor veya motorlarla aksamının bütünü. [*ing.* Powerunit; *Fr.* Groupe motopropulseur].
~ **nakil hattı**, *hava.* Bir elektrik santralinde meydana getirilen enerjiyi taşımak için kullanılan yüksek gerilim telleri ve taşıyıcı direklerinin bütünü. [*Ing.* Transmission line; *Fr.* Ligne de transport de force].
~ **ölçme**, *tıp.* Kas gruplarının enerji değerleriyle yer değiştirmelerini kaydederek, insan çalışma gücünü ölçmeye yarayan teknik. Bu yöntemde bir tarafın yer değiştirmesi sırasında meydana getirdiği iş, aynı hareketi yorgunluk görününceye kadar tekrar etmesi için aynı tarafta var olan gizli gücü ve bu iş sırasında gelişen gücü grafik olarak yazmak öngörülür. [*Fr.* Énergamétrie].

enerjik, s. *énergique.* § ❶ **Gücü** olan, kuvvetli: *Enerjik çaba.* [*Ing.* Energetic]. § ❷ Güçlü bir şekilde ortaya çıkan: *Enerjik bir müdahale.* [*ing.* Strong, drastic]. § ❸ *mec.* Hareketli, büyük bir manevî gücü olan: *Enerjik bir adam.* [*ing.* Energetic]. § ❹ İfadesi güçlü, etkileyici: *Enerjik bir yüz.* [*Ing.* Emphatic].

enerji.ölçer, b.i. İnsan kasının iş gücünü ölçmeye yarayan cihaz. [*Ing.* Energameter; *Fr.* Énergamètre].

enerjit,-ti, i. *Fr. énergide, sit.* ◘ **Energid.**

enerjizm, i. *Fr. énergisme.* En yüce iyiliğin faaliyet olduğunu benimseyen ahlâk görüşü. [*Ing.* Energism].

enez, s. *h.d.* Cılız, zayıf ve kudretsiz. [*Ing.* Feeble, weak, incapable;. *Fr.* Faible, chétif, -ive, débile].

enf, i. *Osm.* < *Ar.* Burun. [*Ing.* Nose; *Fr.* Nez].

enfantilizm, i. *Fr. infantilisme. tıp.* Yetişkinde bir veya birkaç organın gelişme bozukluğu sonu da çocukluktaki hallerini muhafaza etmeleri, bu hal ruhî de olabilir. [*Ing.* Infantilism].

enfarktüs, i. *Lat. infarctus. patol.* Tromboz veya emboli sonucu bir atardamarın kan pıhtısı ile tıkanması; sonuç olarak o atardamarın beslediği dokuda nekroz meydana gelir: *Yürek enfarktüsü, Akciğer enfarktüsü.* [*Ing.* Infarct; *Fr.* Infarctus]. ⊙ **beyaz** ~, *patol.* Kan akımının tam kesilmesi yüzünden nekroze olan dokunun tam kansız kalmasına yol açan enfarktüs. [*Ing.* White infarctus; *Fr.* Infarctus blanc]. ⊙ **kırmızı** ~, *patol.* Çevre dokularının zayıflığı veya geçirimliliği yüzünden lezyonun kanla dolu olmasına yol açan enfarktüs. [*Ing.* Red infarctus; *Fr.* Infarctus rouge].

enfarsisman, i. *Fr. infarcissement. patol.* Bir doku veya organda bir enfarktüsün meydana gelmesi.

enfas /anfäs/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **nefes** in çoğulu.

enfeksiyon, i. *Fr. infection* < *Lat. infectio, inficere. patol.* Mikrobun organizmaya girdikten sonra geliştiği yer. [*Ing.* Infection].

enfeksiyöz, s. *Fr. infectieux,-euse, tıp.* ◘ **Bulaşıcı.**

enfes, s. *Osm.* < *Ar. nefis.* Çok güzel, en güzel. [*Ing.* Exquisite, most pleasing; *Fr.* Excellent,-ente, exquis,-ise].
☆ *Yak. anl.* **oflaz, fevkalâde.**
☆ *Karş.* **çok kötü, çok çirkin.**

enfestasyon, i. *Fr. infestation. patol.* Organizmaya çok hücreli parazitlerin girmesi ve gelişmesi. [*Ing.* Infestation].

enfiltrasyon, i. *Fr. infiltration. tıp.* ◘ **infiltrasyon.**

enfiye, i. *Osm.* < *Ar. enf,* burun. § ❶ Keyif için buruna çekilen ve çürütülmüş tütünden yapılan siyah bir toz [*Ing.* Snuff; *Fr.* Tabac à priser]. ☆ *Eşanl.* **burun otu.** § ❷ Buruna çekilmek üzere hazırlanmış, toz halinde ilâç.
~ **çekmek**, Burun otu çekmek. [*Ing.* To take snuff; *Fr.* Priser].
~ **kutusu**, İçine enfiye konulan kutu. [*Ing* Snuffbox; *Fr.* Tabatiere].

enfiyeci, i. Enfiyeyi yapan veya satan kimse. [*Ing.* Maker or seller of snuff; *Fr.* Marchand de tabac à priser].

enflamasyon, i. *Fr. inflammation. tıp.* ◘ **Yangı.**

enflasyon, i. *Fr. inflation* < *Lat inflatio. ikt.* Fiyatların genel artışı ile tanımlanan iktisadî dengesizlik. Bu artışı, iktisatçılar, piyasada dolaşan paranın çoğalmasına, bütçe açığına veya arz ve talebin kötü ayarlanmasına bağlarlar. [*Ing.* Inflation].

enflasyonist,-ti, i. *Fr.* inflationniste, ikt. § ❶ Enflasyoncu. § ❷ Enflasyonla ilgili.
~ **açığı**, *ikt.* § ❶ Belirli bir zamanda tüketim mallarının satınalımı için tüketicilerin elinde bulunan para hacmi ile bu malların miktarı arasındaki fark. *(II. Dünya savaşı sırasında ortaya çıkan bu kavram Keynes'in görüşlerine dayanmaktadır; savaş döneminde toplam üretim çok önemlidir; çünkü toplam üretimin küçük bir kısmını meydana getiren tüketim malları değerinden çok üstünde bir satınalma gücü yaratılmasına sebep olur).* [*Ing.* Inflationary gap]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Gereğinden fazla artış: *Memur enflasyonu.*

enfloraj, i. *Fr. enfleurage.* Çiçek saplarının sıcak veya soğukta, yağlara daldırılması. Bu maksatla daha çok zeytinyağına başvurulmaktadır. Böylece, yağlar çiçek kokularını çekip almaktadırlar. Sonradan da, kendilerinden kokuculukta yararlanma yönüne gidilmektedir. [*Ing.* Strewing with flowers].

enflüenza /enfluen:za/, i. *It. enfluenza. patol.* ◘ **Grip.**

enformasyon, i. *Fr. information* < *Lat. informatio.* § ❶ Danışma: *Enformasyon bürosu;* [*Ing.* Information]. § ❷ *(Sibernetik)* Bir sistemin durumunu ve buna bağlı olarak bu sistemin başka bir sisteme ilettiği durumu anlatan nitel faktör. § ❸ *telekom.* Telgrafla gönderilen haberler.
~ **bürosu**, Bir kurulda ilgili konular için bilgi almak üzere başvurulacak haber dairesi. Danışma. [*ing.* Information office; *Fr.* Bureau d'information].

enformatik, informatik,-ği, i. *Fr. informatique.* ◘ **Bilgi-işlem.**

enformel, s. *Fr. informel,-elle. psik.* Belli bir plana, düzen veya sisteme bağlı olmayan; serbest, gayriresmî. [*Ing.* Informal].

enfraruj, i. ve s. *Fr. infrarouge. fiz.* ◘ Kızılötesi, kızılaltı.

enfüsî /enfüsî/, s. *Osm.* < *Ar.* ◘ Öznel.

enfüzyon, i. *Fr. infusion. tıp.* Fizyolojik serum gibi sıvılardan çok miktarının basınç altında olmaksızın tedavi kasdiyle vücut boşluklarına veya damarlara sokulması, bazı otlardaki maddeleri çıkarmak için o otu su ile muamele etme. [*ing.* Infusion].

engebe[a], i. *coğr.* Yeryüzünü dümdüz olmaktan çıkaran iniş, yokuş, çukur ve tepelerin ortak adı. [*Osm.* Arıza; *ing.* Ondulation; *Fr.* Accident].

☆ *Eşanl.* **engeme, engel.**

engebeler, ç.i. *astr.* Yer ve Ay yüzeyindeki dağ, sıradağ ve dağağızlarının ortak adı. [*Osm.* Avârız; *ing.* Mountain range, mountain chain, mountains; *Fr.* Crête, chaine de montagne, montagnes].

engebeli, s. *coğr.* Engebesi olan: *Engebeli arazi.* [*Osm.* Arızalı; *ing.* Uneven, irregular, rough; *Fr.* Accidenté,-ée].

☆ *Eşanl.* **engelli.**

engebelik,-ği, i. *coğr.* Bir kara parçasında bulunan engebelerin tümü, yüzey şekilleri. [*Osm.* Avarız; *ing.* ve *Fr.* Relief].

☆ *Eşanl.* **yer şekli.**

engel[1] ,i. § ❶ Bir şeyi olmaktan, yapılmaktan alıkoyan sebep; Bir işin yapılmasını önleyen veya geciktiren sebep. İhtiyaçların tatmininde aşılması az çok güç olan zorluklara verilen ad. [*Osm.* Mâni, hail, mahzur; *ing.* Obstacle, hindrance, impediment; *Fr.* Obstacle, entrave, embarras]. ☆ *Yak. anl.* çaparız, uymazlık, çekinecek, sakınca, mania, beis, zarar ,pürüz, güçlük, zorluk. ☆ *Karş.* serbesti, serbestlik, olanak, imkân, uyarlık, düzgünlük, sıhhat, doğruluk, sağlamlık. § ❷ *hava.* Hava emniyeti bakımından tehlikeli olabilecek tabiî veya sunî arıza. [*Osm.* Arıza; *ing.* Obstruction; *Fr.* Obstacle]. § ❸ *coğr.* ◘ Engebe. § ❹ *ask.* Bir hareketi durduran, geciktiren, başka bir yöne saptıran arazi arızası, iklim değişikliği veya insan yapısı *(dikenli tel, duvar v.b.)* gibi mânilere verilen ad. § ❺ *patol* Tabii yollarla, damarlarda meydana gelen ve sıvıların geçişini engelleyen veya durduran dolu luk: *Bağırsak tıkanıklığı, bronş, safra yolu, burun tıkanıklığı.* [*ing.* Occlusion, obstruction; *Fr.* Obstruction]. ◉ **~ e kalmak,** *eğt.* Bütünleme imtihanına herhangi bir sebeple girememek. [*ing.* To be required to take a makeup examination]. ◉ **~ lenmiş drenaj,** *trm.* Cazibe suyunun aşağı doğru hareketinin engellenmesi hali. [*ing.* Impeded drainage]. ◉ **bataklama ~ i,** *ask.* ◘ Bataklama. ◉ **dikenli ~,** *inş.* ◘ Dikenli. ◉ **dikenli tel ~i,** *ask.* ◘ Dikenli. ◉ **hidrodinamik ~ olayı,** *meteor.* Yatay bir hava akımında, karşısına çıkan yüksek bir engebenin yarattığı tedirginlik. [*Fr.* Effet hydrodynamique d'obstacle].

~ aşma emniyet payı, *hava.* Bir hava gemisinin yerde veya havada hareketi sırasında bi: engele çarpmaması için bu engelle arasında bulunması gereken mesafe. [*ing.* obstruction clearance; *Fr.* Degagement d'obstacles].

~ aşma hattı, *hava.* Bir aedrom civarındaki hava gemilerinin emniyetle uçuşu bakımından çizilen ve engellerin en üst noktalarının üstünden geçen itibarî hat. [*ing.* Obstruction clearance line; *Fr.* Ligne de degagement d'obstacle].

~ geçidi, *ask.* Dost tarafa mensup kuvvetlerin geçmesini sağlamak üzere bir duvarda, bir çitte veya dikenli tel gibi yardımcı bir engelde açılan geçit: *Muharebede engel geçitleri ekseri kirpilerle kapatılır.*

~ geçidi savaşı, *ask.* Düşmanı yıpratma amacıyla küçük çarpışmalara dayanan savaş.

~ ışıkları, *hava.* Engelleri göstermek için konulmuş havacılık yer ışıkları. [*ing.* Obstruction lights; *Fr.* Feu d'obstacles].

~ işaret vericisi, *hava.* Hava gemileri için tehlikeli olabilecek engelleri gösteren işaret verici. [*ing.* Obstruction markers; *Fr.* Balises d'obstacle].

~ olmak, alıkoymak, karşı duymak, önlemek veya geciktirmek. [*Osm.* Mâni, hail olmak; *ing.* To prevent, confront; *Fr.* Empecher, embarasser, faire obstacle].

☆ *Yak. anl.* zorlaştırmak, kösteklemek, ket vurmak ,set çekmek, baltalamak, önelemek, önüne geçmek, ayak bağı olmak, yasak etmek, zorluk çıkarmak.

☆ *Karş.* kolaylaştırmak, imkân vermek, olanaklı kılmak.

~ oturuşu, *cimn.* Biri yanda öteki önde gergin bacaklarla büyük oturma. [*ing.* Hurdle sitting].

~ parkı, *ask.* Askerlerin beden eğitimini sağlamak maksadıyle arazide çeşitli engellerden meydana getirilmiş alan. *(Buradaki engeller üç çeşittir; yüksekliği olanlar /parmaklıklar, ip merdivenler/, derinliği olanlar /duvarlar, hendekler/ ve uzunluğu olanlar /dikenli tel engelleri, yaya köprüleri, kirişler v.b./. Askerin savaşta karşılaşabileceği güçlülük, atiklik, çeviklik, dayanıklılık, cesurluk ve azimlilik gibi yetenekleri bu alanda geliştirilir).*

~ sınavı, *eğt.* Bütünleme sınavına herhangi bir sebeple giremeyen öğrencinin okul açılınca girdiği sınav. *(Türkiye'de orta öğretimde öğrencilerin engel sınavlarına girebilmeleri için resmî tabiblerden hastalığı belirten bir rapor almaları gerekmektedir. Engel sınavları okulların açılışını takip eden bir ay içinde bütünleme sınavları statüsü uyarınca yapılır).*

engel[2] *(balığı), h.d. zool.* Uskumru cinsinden küçük bir balık.

engelleme, i. § ❶ Engellemek işini yapma. § ❷ *ask.* Bir dümen kuvvetinin hareketini kanalize ve tahdit etmek, geciktirmek veya durdurmak ve kuvvete personel ve donatım bakımından kayıplar verdirmek amacı ile hazırlanan ve kullanılan koordine edilmiş engelleme sistemine verilen ad. § ❸ *(Siyasî kuruluşlar)* Müzakere usullerinin bütün köstekleyici imkânlarından yararlanmak suretiyle kanunların tartışılmasını ve oylanmasını sistemli bir şekilde engellemek için meclis toplantılarında muhalefet partilerince kullanılan bir taktik. [*ing.* ve *Fr.* Obstruction]. § ❹ *sp. (Basketbolde)* karşı takım oyuncusunun hareketine engel olma. [*ing.* Blocking].

~ kafesi, *psik.* Engelleme yöntemi ile hayvanlarda bir güdünün kuvvetini incelemeye yarayan deneysel düzen. [*ing.* Obstruction *Fr.* Cage d'obstruction].

~ yöntemi, Deneysel yolla hayvanlarda bir güdünün kuvvetini incelemeye yarayan yöntem. [*ing.* Obstruction method; *Fr.* Methode d'obstruction].

engellemek(-i), f. § ❶ Engel olmak, önlemek. [*ing.* To hinder, handicap, impede; *Fr.* Empêcher, entraver, embarrasser]. § ❷ *sp.* Güreşte hasmı çaprazda sürerken düşürmek için ayağına basmak veya topuğuna ayak takmak. [*ing.* To block; *Fr.* Grener].

engellenmek, nsz. f. Engel olunmak.

engelli, s. § ❶ Engelli olan. [*ing.* Having obstacles; *Fr.* D'obstacles]. § ❷ *coğr.* ◘ Engebeli. § ❸ *sp.* Atletizm yarışmalarında, 110 metre ve 400 metre, kadınlararasında ise 80 metrelik mesafelerde ve her 10 metrede bir bulunan belirli ölçülerdeki engeller üzerinden atlanmak suretiyle yapılan koşular. [*ing.* Steeple-chase; *Fr.* Course d'obstacle, course de haies]. ◉ **3.000 m. ~,** *binic.* Aşılması gerekli bir dizi engel bulunan ve yarış pisti üzerinde yapılan 3.000 m. lik kır koşusu. *(28 çit ve 7 sulu hendek).* [*ing.* ve *Fr.* 3.000 m. steeple].

~ at yarışları, *binic.* (a) Parkuru üzerinde tabiî veya sunî engeller bulunan at yarışı. [*ing.* ve *Fr.* Steeple-chase]; (b) Engelli koşularda pistin çeşitli yerlerine konulan ve koşuyu güçleştiren engeller. *(Bunların şekillerine göre değişik adları vardır. /engelli koşular v.b. gibi/).*

~ denge yürüyüşü, *cimn.* Üstünde aşılması gereken türlü engeller bulunan sınırlı dayanak yüzeylerinde yürüme. [*ing.* Balance walking over obstacle; *Fr.* Progression â obstacle].

~ manej, *ask. binic.* Açık arazide, etrafı yüksek bir toprak tabakasıyle çevrili olarak yapılan, banket, çit, hendek, çubuklu mania gibi engelleri bulunan ve askerî binicilik eğitiminde kullanılan manej türü.

engelsiz, s. Engeli olmayan. [*ing.* Without hindrance, unimpeded, without obstacles; *Fr.* Sans obstacles].

engelyun /engelyün/, i. § ❶ *esk.* Incil. § ❷ İşlemeli yedi renkli ipek kumaş. [*ing.* Shot silk cloth of seven colors]. § ❷ Fars gravürcüsü *Mani*'nin kitabı. [*ing.* Name of the book of Mani].

engeme, i. ◘ Engebe.

engerek,-ği, i. *Yun. enghely, enghelion. zool.* Omurgalı hayvanların sürüngenler sınıfının Pullu sürüngenler *(Squamata)* takımının Yılanlar *(Ophidia)* alt takımına giren Engerekgiller familyasından çeşitli türlere verilen genel ad. Çok zehirlidirler. Üst çenedeki dişlere bağlı keseciklerde zehir, kandaki hücreleri ve damarları tahrip eder. Suda yaşayan birkaç tipi vardır. Boyları 60 sm. i geçmez. Topraktaki tabiî boşluklarda, köstebek veya fare deliklerinde yerleşir ve kışı uyuşuk bir biçimde buralarda geçirirler. [*Lat. Vipera; ing.* Viper; *Fr.* Vipere]. ◉ **adi ~,** *zool.* Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Engerekgiller *(Viperidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 50-70 sm. Esmer-kahverengidir. Zehirlidir. Gözler arasında küçük pullar ve üç büyük plak vardır. Burnun uc kalkık değildir. Kuzey Avrupa, Anadolu ve Kuzey Asya'da yaşar. [*Lat. Vipera berus; ing.* Adder, common viper; *Fr.* Peliade]. ◉ **Avrupa engereği,** *zool.* Pullusürüngenler *(Squamata)* takımının, Engerekgiller *(Viperidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 65-75 sm. Çok zehirlidir. Adi engerekten burnunun ucunun kalkık olmasıyle ve gözler arasındaki büyük pulların varlığıyle ayrılır. Güney-batı Avrupa'da yaşar. [*Lat. Vipera aspis; ing.* Asp viper; *Fr.* Aspic]. ◉ **balık kafalı çukur engereği,** *zool.* Engerekgiller *(Viperidae)* familyasından bir sürüngen türü. [*Lat. Ancistrodon contortrix; Fr.* Ancistrodon]. ◉ **boynuzlu mısır engereği,** *zool.* Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Engerekgiller *(Viperidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 50-75 sm. Gözlerinin iki yanında boynuz gibi iki çıkıntı vardır. [*Lat. Cerastes (Aspis) cornutus; ing.* Horned viper; *Fr.* Vipere à corne]. ◉ **çayır engereği,** *zool.* Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Engerekgiller *(Viperidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 40-50 sm. Zehirlidir. Güney Avrupa'da yaşar. [*Lat. Vipera ursinii; Fr.* Vipere D'Orsini]. ◉ **kanca dişli ~,** *zool.* Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Engerekgiller *(Viperidae)* familyasından bir sürüngen türü. Çok zehirlidir. Güney Rusya ve Orta Asya'da yaşar. [*Lat. Ancistrodon halys; ing.* Water moccasin; *Fr.* Mocassin]. ◉ **sarı ~,** *zool.* Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Engerekgiller *(Viperidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 1-1.5 m. Zehirlidir. Güney Batı Asya'da yaşar. [*Lat. Vipera lebetina; ing.* Yellow adder (viper); *Fr.* Vipere jaune]. ◉ **şişen ~,** *zool.* Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Engerekgiller *(Viperidae)* familyasından, bir sürüngen türü. Uzunluğu 2 m. Çok zehirlidir. Afrika'da yaşar. [*Lat. Bitis arietans; ing.* Puff adder; *Fr.* Vipère heurtante].

~ otu, *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Hodangiller *(Boraginaceae)* familyasından, düzensiz çiçekleri engerek çenesine benzeyen bitki. Çiçeklerin rengi mavi, morumsu, beyaz veya pembemsi olur. Deniz kıyılarında, kumsallarda yetişir. Türkiye'de Adi engerek otu *(E. vulgare)*, İtalyan engerek otu *(E. italicum)* ve Mor engerek otu *(E. plantagineum)* adlı türleri süs bitkisi olarak yetiştirilir. [*Lat. Echium; ing.* Viper's bugloss; *Fr.* Viperine, echium].

engerekgiller, b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Sürüngenler *(Reptilia)* sınıfının, Pullusürüngenler *(Squamata)* takımının, Oluklu-zehirdişliler *(Solenoglypha)* bölümüne giren bir familyası. Başları üçgen biçiminde, kuyrukları kısadır. Bunlarda zehir çengelleri olukludur ve bu çengeller üstçenenin ön kenarına o şekilde yerleşmiştir ki çene aşağı-

dan yukarıya kalkınca çengeller başın ucunda ileri doğru uzanır. Çok zehirlidirler. Doğururlar. Bu familyada yüz kadar yılan türü bulunur. **Bayağı engerek** *(Vipera berus)*, **Avrupa engereği** *(V. aspis)*, **Akdeniz kum engereği** *(V. ammodytes meridionalis)*, **Sarı engerek** *(V. lebetina)*, **Çayır engereği** *(V. ursinii)*, **Boynuzlu Mısır engereği** *(Cerastes cornutus)*, **Şişen engerek** *(Bitis arietous)*, **Kanca-dişli engerek** *(Ancistrodon halys)* türleri iyi bilinirler. [*Lat.* ve *Ing. Viperidae; Fr.* Viperides].

engin[1], s. *esk. T. en*, çukur. § ❶ Çok geniş. Ucu bucağı görünmeyecek kadar genişliği veya çokluğu olan: *Engin bir çöl, engin bir servet, engin bilgi.* [*Osm.* Fesih; vâsi; *Ing.* Vast, boundless; *Fr.* Vaste]. § ❷ Açık deniz, denizin kıyıdan veya kara sularından uzak geniş yeri: *Engine açılmak.* [*Ing.* Open sea; *Fr.* Pleine mer, haute mer]. § ❸ öz.i. Erkek veya kadın adı. § ❹ *zool.* Açık denizlerde dipten uzak yasayan canlılar için kullanılır: *Engin balığı.*

— **çökeltileri**, *oky. bil.* ve *jeol.* Derin denizlerdeki çökeltiler; bunlar çamur, dip çamuru ve kırmızı kilden meydana gelir. *(Bunlarda, sığ deniz çamurunun ağır bastığı, killer ve kireçli fasies'den meydana gelen bathyal bölge gereçleriyle /200-1000 m. derinlikte/ derin bölge gereçleri bulunur.)*

~ organizmaları, Açık denizlerin hayvan ve bitkileri *(dipte yaşayan derin deniz organizmalarına karşıt).*

engin[2], s. *esk. T. en* çukur, iniş. *h.d.* § ❶ Değeri düşük olan, bayağı, niteliği düşük: *Engin mal.* [*Ing.* Low, ordinary, cheap; *Fr.* Bas, basse, banale, bon marche]. § ❷ Çukur, yüksekte olmayan, alçak *(yer).* [*Ing.* Base; *Fr.* Bas, vil].

engina, i. *Fr. zool.* Öndensolungaçlı karından bacaklıların, *Buccinidae* familyasından, Küçük deniz yumuşakçası. Aklın ve oval kavkısının kenarları düğümlü, ağzı dar koni biçimindedir. Düny in sıcak denizlerinde *(Antiller, Hint okyanusu ve Büyük okyanus)* rastlanır.

enginar, i. *Yun. anginara* > *Rum. angunarî.* § ❶ *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından, mavi-mor çiçekli, killi, kumlu ve rutubetli topraklarda yetiştirilen, 50-150 sm. boyunda, çok yıllık, otsu bir bitki. Yaprakları sapsız, stipulasız ve almaşık dizilişlidir. Üst yaprakların koltuğundan çıkan çiçekler, uzun sapların ucunda, büyük kapitulumlar halinde toplanmıştır. Meyva akendir. C Vitamini çok olduğu için besin değeri yüksek olan enginar, karaciğer hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Yaprak ve köklerinde *cynarin* adında acı bir madde, inulin, tanen ve flavon bünyesinde bir glikozid vardır. Yerli çeşitleri arasında *(..Şıra, Bayrampaşa, Darıca, Sakız)* enginarları, yabancılar arasında *(..Britanya, Provans, Laon, Venedik ve Malta)* v.b. adındaki türleri tanınmıştır. Taze yaprak ve kökleri safra çoğaltıcı ve idrar artırıcı olarak kullanılır. Ateş düşürücü, kuvvetlendirici ve iştah açıcı etkileri vardır. Eskiden romatizma ve skorbüte karşı kullanılmıştır. [*Lat. Cynara scolymus; Ing.* Artichoke; *Fr.* Artichaut]. ◘ *ŞEKİL: 477.* — SEBZELER. § ❷ Ayni bitkinin topuz şeklindeki bileşik çiçeği. § ❸ ◘ **Yabani enginar.** § ❹ *arg.* Ferç, kadın üreme organı. ☆ *Yak. anl.* **folluk, şeriyat evi.** ◉ **bayrampaşa ~ı**, *bot.* Iri başlı, gösterişli, yaprakları girintili çıkıntılı, çok lezzetli bir enginar çeşidi. ◉ **yabani —**, *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından 2 m. boyunda, çok yıllık, yaprakları sivri bir dikenle sonlanan enginara yakın bitki türü. Bazı mide ve bağırsak hastalıklarında tavsiye edilmiştir. Çiçekleri sütü pıhtılaştıran bir ferment taşıdığından, zayıf çocuklardaki süt hazımsızlığına karşı kullanılır. [*Lat. Cynara cardunculus; Ing.* Cardoon; *Fr.* Cardon]. ☆ *Eşanl.* **kengel, kenger, eşek dikeni.**

enginlik,-ği, i. Engin[1] olma hali. Alabildiğine *(uçsuz bucaksız)* genişlik. [*Osm.* Füshat; *Ing.* Vastness, extent, extensiveness; *Fr.* Étendue].

engiz /engiz/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* Meydana getiren, doğuran.

engizisyon, i. *Fr. inquisition* < *Lat. inquisitio. tar.* Ortaçağda katolik âleminde din inançlarına karşı gelenleri arastırıp cezalandırmak üzere kurulan kilise mahkemelerinin adı. [*Ing.* The inquisition].

— **sistemi**, *huk.* Ceza işlerinde evvelce uygulanan bu sistemdeki mahkeme usulünde, mahkeme sanıklar hakkındaki ceza uygulaması işini re'sen üzerine alırdı. [*Ing.* Inquisitorial system; *Fr.* Systeme inquisitorial].

engram, i. *Fr. engramme. psik.* Zihnî bir uyarımdan sonra beyin hücrelerinde kaldığı sanılan devamlı iz veya şekil; hatıraların hafızada bıraktığı iz; hatıra izi; nörogram. [*Ing.* Neurogram].

engresyon, i. *Fr. ingression. dişç.* Çene kemiğine girdiği zaman bir dişin enlemesine ekseni üzerinde uğradığı kayma.

Engürü, öz i. *esk. coğr.* ◘ **Ankara.**

engüştene, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Eskiden yüksüğe verilen ad.

enik,-ği, i. *esk. T. enük.* § ❶ Kedi ve köpek gibi çok memeli hayvanların yavrusu, encik: *Tekirin dört eniğinden biri öldü* [*ing.* The young of a carnivorous animal; *Fr.* Le petit d'un carnassier]. § ❷ *arg.* Hakaret sözü.

eniklemek(-i), nsz. f. *(Köpek, kedi gibi çok memeli hayvanlar hk.).* Doğurmak, yavrulamak. [*Ing.* To bring forth young *(beast); Fr.* Mettre bas *(carnassiers)*].

enikonu, b.z. Iyiden iyiye, adamakıllı, iyice: *Yağmurdan enikonu ıslandım.* [*Osm.* Adetâ; *Ing.* Thoroughly, fully, at length; *Fr.* Entièrement, comme tout, tout à fait, longuement].

☆ *Yak. anl.* oldukça, epey, epeyce, hayli, iyicene.

☆ *Karş.* az, pek az, oldukça az, azıcık.

enilüsiyanür, i. *kim.* ◘ **Benzonitril.**

enin, i. *Fr. enyne.* § ❶ Aynı zamanda etilenik ve asetilenik olan hidrokarbonların genel adı. § ❷ Bu gruptan bir bileşiği nitelendiren sonek. *(Bütenin $CH_2 = CH - C \equiv CH$ veya vinilasetilen neopren üretiminde bir ara üründür).*

enin /enîn/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* İnleme, inilti.

enine, z. § ❶ *biy.* Genişliğinde, eni devamınca: *Kumaşı enine kesmek.* [*Osm.* Mustâraz; *Lat.* Transversus; *Ing.* Widthwise, transversal; *Fr.* Transversal,-ale, en largeur]. § ❷ *anat.* Enlemesine doğrultusundan ötürü bazı organlar için kullanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Transverse]. § ● *jeol.* Dağ zinciri veya kıvrım uzanımına dikey olan: *Enine kaslı, enine fay.* [*Ing.* Transversal; *Fr.* Transversal,-ale]. ◉ **burnun ~ kası**, *anat.* ◘ Kas. ◉ **dilin ~ kası**, ◘ Kas. ◉ **el bileğinin ön ~ atardamarı**, *anat.* Dirseğe ve önkol kemiğine ağızlaşan küçük atardamar. [*Ing.* Anterior transverse carpal artery; *Fr.* Artere transverse anterieure du carpe]. ◉ **karnın ~ kası**, *anat.* ◘ Kas. ◉ **yüzün ~ atardamarı**, *anat.* Yüzeysel şakak atardamarının küçük kolu. [*Ing.* Transverse facial artery; *Fr.* Artère transverse de la face].

~ **ada**, *coğr.* Uzanışı ile kıvrım uzanışları arasında ilgi olmayan, çoğunca karışık yapılı adalar. [*Osm.* Arzânı cazire, arzânı ada; *Ing.* Transverse island; *Fr.* Ile transversale].

~ **akarsu**, *coğr.* Su bölümü kabarcıklarına dikey olarak uzanan akarsu. Bunun tersi boyuna akarsudur. [*Osm.* Arzanî nehir; *Ing.* Transverse stream; *Fr.* Eau transversale].

~ **boğaz**, *coğr.* Her iki kıyıda türlü yapıda ve çoğunca yapı ile kıyı uzanışının birbirine uymadığı deniz boğazı. Bunlar küçük boğazlardır. Bunun tersi boyuna boğazdır. [*Osm.* Arzanî boğaz; *Ing.* Transverse strait; *Fr.* Détroit transversal] .

~ **boyuna**, *dey.* § ❶ Enikonu, detaylı *(ayrıntılı)* olarak, adamakıllı, inceden inceye. [*Ing.* In detail, in length and breath; *Fr.* En detail, longuement, en long et en large]. § ❷ Gösterişli, boylu poslu, iriyarı. [*Ing.* Tall and well built; *Fr.* Membru,-e. corpulent, -ente]. § ● Eksiksizce, tam olarak. [*Ing.* Fully; *Fr.* Entièrement, complètement].

~ **çıkıntı**, *anat.* Omurların her iki yanında bulunan kemikli çıkıntı. [*Ing.* Transverse apophysis; *Fr.* Apophyse transverse].

— **damar**, *zool. (Böceklerde)* Kanatta uzun damarların arasını birleştiren kısa damarlar.

~ **derin ve ~ yüzeysel kaslar**, *anat.* ◘ Kas.

— **doruk sırtı**, *coğr.* Uzanışı, kıvrım uzanısına dikey olan doruklar. [*Osm.* Arzanı hattı bâlâ; *Ing.* Transverse ridge; *Fr.* Chaîne transversale].

~ **eksen**, *cimn.* Vücudun, yanlarından yatay olarak geçtiği varsayılan ekseni. [*Ing.* Transverse axis; *Fr.* Axe transversal].

~ **eksen veya çap**, *mat.* Bir hiperbolde, eğriyi kesen eksen veya çap. [*Ing.* Transverse axis or diameter; *Fr.* Axe ou diametre transverse].

— **kalın bağırsak**, *anat.* ve *zool.* ◘ Bağırsak.

~ **kararlı dalgalar**, *fiz.* Karşıt yönde ve bir doğru üzerinde hareket eden iki titreşim hareketinin meydana getirdikleri düğümlü ve karınlı dalgalar. [*Ing.* Transversal stationary waves; *Fr.* Ondes stationnaires transversales].

~ **kesi**, (a) *zool.* Bir organizmayı boy eksenine dik veya en eksenine paralel olarak kesen kesi; (b) *mim.* Bir binanın uzunluğuna dik olarak herhangi bir noktasından düşey olarak geçirildiği farz edilen bir yüzeyin o binaya rastlayan kısımlarının mezkûr yüzey üzerinde meydana getirdikleri isirlerden ibaret şekil olup, binanın cephe ve plan resimlerinde görülmeyen kısımlarını gösterir. [*Osm.* Makta-ı musta'raz; *Ing.* Cross-section, transverse section; *Fr.* Coupe transversale].

~ **kesit planı**, *den.* Bir gemi teknesini baş ve kıç dikmelerinden eşit uzaklıkta enine kesen dikey bir düzlemin meydana getirdiği kesit. *(Bu kesit üzerinde teknenin yapı malzemesi, bu malzemenin nitelikleri tüm ayrıntılarıyle belirtilmiştir).*

☆ *Eşanl.* **mastori maktaı.**

— **kırılma**, *coğr.* Tabakaların uzanışına ya az çok dikey, ya da yamuk giden kırılma yerleri. Bunun tersi boyuna kırılmadır. [*Osm.* Arzanî inşikak; *Ing.* Transverse faulting; *Fr.* Faille transversale].

— **kıyı**, *coğr.* Kıyı boyundaki dağları dar bir açı ile kesen kıyı çizgileri. [*Osm.* Arzanî sahil; *Ing.* Transverse coast; *Fr.* Côte transversale].

☆ *Eşanl.* **uyumsuz kıyı.**

☆ *Karş.* **boyuna kıyı.**

~ **profil**, *coğr.* Vadileri enlilemesine kesecek şekilde alınmış profil. Böyle profillerde çeşitli vâdi biçimleri belli olur. Kertik vâdi, kısık, bir yamacı dik, öteki yamacı yatık olan bakışımsız vadi, (V) biçimli vadi, sekili vadi gibi. [*Osm.* Arzânî maktâ; ing. Cross-profile; *Fr.* Profil transversal].

~ **sarsıntı**, *fiz.* Yayılma yönüne dik bir sarsıntı. [*Ing.* Transversal shaking; *Fr.* Ébranlement transversal].

~ **titreşim**, *fiz.* ◘ Titreşim.

~ **vâdi**, *coğr.* Kıvrımlı bir sıradağın kıvrımları boyunca değil, buna az çok dikey olarak uzanan vâdi. Bunlar çoğunca kıvrım sıradağında enine birtakım boğazlar durumundadır. [*Osm.* Arzânı vâdi; *Ing.* Transverse valley; *Fr.* Vallee transversale].

enir, i. *bot.* Bir çeşit yaban mersini:

enis /enîs/, i. *Osm.* < *Ar. üns. esk.* § ❶ Dost, yakın arkadaş, yar, sevgili. [*Ing.* Friend, companion; *Fr.* Ami,-ie, compagnon]. § ❷ Erkek adı.

enişte /enîş:te/, i. Bir kimsenin kızkardeşinin veya kadın akrabalarından birinin kocası. [*Ing.* Sister's or aunt's husband; *Fr.* Mari de la sœur ou de la tante]. ◉ **bayram değil ,seyran değil (Düğün yok, bayram yok) enîştem beni niye öptü, *dey.*** Gerçek sebebi bilinmeyen iyi bir davranış karşısında kullanılır.

enjeksiyon, i. *Fr. injection.* § ❶ *tıp.* Bir sıvıyı beden boşluğuna akıtma, şırınga etme. [*Osm.* Zerketme; *Ing.* Injection]. § ❷ *mat.* Enjektif uygulama. *(Hem enjektif hem sürjektif olan bir uygulama bir bijeksiyon'dur).* ☆ *Eşanl.* **içine birebir uygulama.** ◉

kanonik ~, *mat.* Bir *E* cümlesinin *A* alt cümlesi için, A'nın bir elemanının resmi doğrudan doğruya bu elemanın kendisi olacak şekilde A'nın E içine uygulaması. ☆ *Eşanl.* temel içine uygulama. [*İng.* Canonic injection; *Fr.* Injection canonique].

~ **büzü,** *döş.* ◘ Büz.

~ **natürel,** *arg. (insanlarda)* Çiftleşme. [*Osm.* Cima; *ing.* ve *Fr.* Copulation] ☆ *Eşanl.* ahtu, haniş, tıngırtı.

~ **pompası,** *otom.* Çok kuvvetli bir basınç altında yakıtı Diesel tipi motorların kulaslarına tesbit edilmiş enjektörlere ileten pompa. [*ing.* Injection pump, priming pump; *Fr.* Pompe d'alimentation].

enjekte, s. *Fr. injecté. /Genellikle etmek fiiliyle birlikte kullanılır./*

~ **etmek,** § ❶ Bir sıvıyı vücuttaki herhangi bir boşluğa fışkırtarak sokmak: *Kulağa su, damarlara serum enjekte etmek.* [*İng.* To inject; *Fr.* Injecter]. § ❷ Bir maddenin gözeneklerini sıvıyla doldurmak: *Çürümemesi için oduna kreozot enjekte etmek.* [*İng.* To inject; *Fr.* Injecter].

enjektif, s. *Fr. injectif,-ive, mat.* Resimleri aynı olan iki elemanı kapsamayan bir cümlenin başka bir cümle içine uygulaması için kullanılır. *(Bu uygulama* f *ile gösterilirse* f (a) = f (b) *bağıntısından* a = b bulunur).

enjektör,-rü, i. *Fr. injecteur.* § ❶ *tekn.* Bir akışkanı, hamur kıvamında veya toz halindeki bir maddeyi, büyük bir hız verilmiş bir akışkan yardımıyle sürükleyerek bir kaba veya bir boşluğa akıtmak için kullanılan cihaz: *Sürükleyici akışkan enjektör içine genellikle basınç altında gelir ve bir boru içinde genleşerek hız kazanır.* [*İng.* Injector]. § ❷ *tıp.* Bir sıvıyı vücuttaki bir boşluğa veya bir dokunun içine sokmaya yarayan aygıt. [*İng.* Syringe]. ☆ *Eşanl* şırınga. § ❸ *otom.* Otomobillerde silindir veya yanma odası içine bir akışkan veya gaz püskürten tulumba. [*İng.* Injector]. ◘ *ŞEKİL: 399.* — **MOTOR II.**

~ **memesi,** *otom.* Dizel motorlarında yakıt pompasının yakıtı silindirin içine püskürten meme. [*İng.* Injector nozzle, nozzle body; *Fr.* Tuyere, ajutage d'injecteur].

enjonkaj, i. *Fr. enjoncage. trm.* Kumsal arazide tesis edilen bağlarda, kütüklerin etrafına toplanmış sap, saman, saz saparna v.b. nı toplayıp, köklerin açığa çıkmasını önlemek maksadıyle yapılan bir çeşit iş. Bu şekilde sap saman ve otlar toprağın üzerine yayılır. Ondan sonra da, bir belleme ile toprağa gömülürler.

enkaz /enkâz/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* nukz'un çoğulu. § ❶ Yıkıntılar, döküntüler: *Binanın enkazını kaldırıyorlar.* [*İng.* Debris, wreck, ruins; *Fr.* Débris, décombres, démolitions, ruine]. § ❷ *huk.* Su, rüzgâr, deprem veya diğer tabiat kuvvetleri sebebiyle ait oldukları yerden veya bağlı oldukları asıl cisimlerden ayrılmış olan şeyler. [*İng.* Wreckage; *Fr.* épave]. § ❸ (a) *den.* Terkedilmiş ve dalgalarla sürüklenen cisim. *(Enkaz, özel olarak yapılmış ve donatılmış gemilerle yok edilmeyi gerektirecek kadar ciddî tehlikeler yaratır);* (b) Denizin kıyılara attığı döküntüler; (c) Bir deniz mülkünün hiç bir fayda ve çıkar sağlamayacak derecede harap olmuş, parçalanmış veya batmış hali; (d) *(Geniş anlamda)* Kıyıya vurmuş gemi, batmış gemi veya batmış geminin kıyıya vuran eşyası ve parçalanan kısımlar. [*İng.* Wreck, derelict; *Fr.* épave maritime]. § ❹ *huk. (Deniz ticaret hukukunda)* Bir geminin kurtarma ve onarım giderleri geminin o günkü değerini taşıyorsa, tekne sigortalılarca *enkaz* sayılır. *(Bu durumda gemi sahibi alacağı tazminat karşılığında gemisini sigortacıya terk eder).*

~ **şamandırası,** *den.* Herhangi bir kaza yüzünden batmış ve su altında kalmış ve üstünden geçecek gemiler için tehlike teşkil eden gemi enkazının üzerine yerini göstermek için konmuş şamandıralar.

enkompatibilite, i. *Fr. incompatibilite. tıp.* İki ilâcın birbiriyle uyuşmaması hali *(böyle iki ilâç birlikte olarak hastaya verilmemelidir).* [*İng.* Incompatibility].

enkontinans, i. *Fr. incontinence. tıp.* Normal olarak vücuttan dışarı atılacak şeylerin çıkmasını kontrol edememe. [*İng.* Incontinence].

ekübasyon, i. *Fr. incubation. tıp.* Kuluçka devresi; Bir mikrobun vücuda girmesinden hastalığın ilk belirtilerinin gözükttüğü zamana kadar geçen süre. [*İng.* Incubation].

enkübatör,-rü, i. *Fr. incubateur. tıp.* Erken doğmuş çocukların konulduğu araç. [*İng.* Incubator].

enküçük,-ğü, i. § ❶ En az *(miktar).* [*Osm.* Asgar, sagır, esgar; *Lat., ing.* ve *Fr.* Minimum]. § ❷ astr. (a) Zamana bağlı olarak değişmekte olan bir niceliğin indiği en düşük değer; (b) Güneş'te leke bolluğunun en az olduğu, bir değişen yıldızın en sönük bulunduğu zamanki değerler v.b. [*Osm.* Asgarî; *ing.* ve *Fr.* Minimum.

☆ *Eşanl.* minimum.

~ **etki prensibi,** *mat. Maupertius'*in sözünü ettiği ve *Jacobi'nin* kesinlikle açıkladığı ilke: *Bir potansiyelden türeyen kuvvetlerin etkisinde hareket eden m kütleli maddesel bir nokta, bir* A *noktasından bilinen bir ilk hızla hareket edip* t *zamanı sonunda* B *noktasına ulaşırsa, s alınan yolu göstermek üzere* ∫ *mvds integrali,* A*'dan başlayıp* B*'de sonlanan bütün öteki yörüngelerle oranla en küçük değeri alır.* [*İng.* Least action principle; *Fr.* Principe de moindre action].

~ **kareler yöntemi,** *astr.* İstatistik hesap ve istatistik gökbilimde çok kullanılan bir hesap yöntemi; birbirine bağlı nicelikler arasındaki bağlılığa ilişkin katsayıları, gözlenen değerlere göre, olasılığı en büyük veya yanılgıyı en küçük kılan bir yöntem. [*İng.* Method of least squares; *Fr.* Methode des moindres carres] .

~ **ortak bölen,** *mat.* Birden fazla tabiî sayı verildiğine göre bunların ortak tam bölenlerinin en büyüğüne en büyük ortak *(tam)* bölen adı verilir. [*İng.* Lowest, common factor, minimum common; *Fr.* Le plus petit commun measure; diviseur].

~ **takım,** *sin.* Bazı ülkelerde, yürürlükteki sinema kanunlarına göre, uzun filimleri meydana getirmek üzere gerekli en az personel sayısına dayanan çevrim takımı. [*İng.* Minimum crew; *Fr.* Equipe minima].

~ **yüzey,** *mat.* Verilen bir çevreye dayanan en küçük alan parçası. [*İng.* Minimum surface; *Fr.* Surface minimale].

enlem°, i. < *enlemek, astr.* ve *coğr.* Bir küre üzerindeki herhangi bir noktanın temel düzlemden açısal uzaklığı; Temel düzlem, merkezden geçen ve istenilerek seçilen bir düzlemdir *(eşlek düzlemi);* (Coğrafya **enlemi,** tutulma enlemi, gökada enlemi seçilen küreye ve temel düzleme göre adlandırılmışlardır. [*Osm.* Arz dairesi; *İng.* ve *Fr.* Latitude]. ◉ **alçak** ~ **ler,** *astr.* ve *coğr.* Güzönüne alınan sistemde ekvatora yakın enlemler. [*İng.* Low latitudes; *Fr.* Basses latitudes]. ◉ **anlık** ~, *astr.* ◘ **Anlık.** ◉ **artan** ~, *astr.* ve *coğr.* «*Mercator değişkeni*» denilen bir fonksiyon ile cebirsel olarak tanımlanan ve uygun küresel şekiller kullanıldığında küresel enlemin yerine alınan nicelik. [*İng.* Increasing latitude; *Fr.* Latitude croissante]. ◉ **astronomi** ~, *astr.* ve *coğr.* Yer'in günlük hareketinin dönme ekseninin normali olarak tanımlanan gök ekvatoru düzlemi ile bir yeri düşeyi *(çekül doğrultusu)* arasındaki açı. [*İng.* Astronomical latitude; *Fr.* Latitude astronomique]. ◉ **bir gökcismin tutulum** ~**i,** *astr* ve *coğr.* Gerek Güneş'in merkezinde *(günmerkezli enlem),* gerek Yer'in merkezinde *(yermerkezli enlem)* bulunan bir gözlemciye göre bir gökcisminin tutulum düzlemine olan açısal uzaklığı. [*İng.* Ecliptic latitude of an heavenly body; *Fr.* Latitude écliptique d'un astre]. ◉ **bir noktanın geodezik** ~ **i,** *astr.* ve *coğr.* Yer'i göstermek için tasarlanan matematik yüzeyin *(genellikle bu yüzey hafifçe basıklaşmış dönel bir elipsoittir)* o noktadaki normali ile ekvator düzlemi arasındaki açı. [*İng.* Geodesic latitude of a point; *Fr.* Latitude géodésique d'un point]. ◉ **bir noktanın yermerkezli** ~ **i,** *astr.* ve *coğr.* Elipsoid olarak kabul edilen Yer'in merkeziyle bu noktayı birleştiren doğrunun ekvator düzlemiyle yaptığı açı. [*İng.* Geocentric latitude of a point; *Fr.* Latitude geocentrique d'un point]. ◉ **bir yerin coğrafi** ~ **i,** *astr.* ve *coğr.* Ekvator düzlemi ile bu yerin düşeyinin yaptığı ve meridyen boyunca derece olarak ölçülen açı. *(Yer, küre olarak kabul edildiği zaman özellikle bu deyim kullanılır)* [*İng.* Geographical latitude of a place; *Fr.* Latitude géographique d'un lieu]. ◉ **coğrafya** ~ **i,** ◘ **Coğrafya.** ◉ **gökada** ~ **i,** *astr.* ve *coğr.* Gökada dışındaki bir gökcisminin milletlerarası bir anlaşma ile tanımlanan gökada düzlemine olan açısal uzaklığı. [*İng.* Galactic latitude; *Fr.* Latitude galactique]. ◉ **indirgenmiş** ~, *astr.* ve *coğr.* Yer bir elipsoid olarak tasarlandığında, elipsin belli bir noktadaki asal dairesinin yarı çapı ile ekvator arasındaki açı [*İng.* Reduced latitude; *Fr.* Latitude réduite]. ◉ **orta** ~ **ler,** *astr.* ve *coğr.* Dönence ve kutup daireleri arasında kalan enlemler [*İng.* Average latitudes; *Fr.* Latitudes moyennes]. ◉ **uygun veya izometrik** ~, *astr.* ve *coğr.* Yer küresel değil de elipsoid olarak düşünüldüğünde, artan enlem kavramının genellemesi. [*İng.* Congruent or isometric(al) latitude; *Fr.* Latitude conforme, latitude isométrique]. ◉ **yüksek** ~ **ler,** *astr.* ve *coğr.* Gözönüne alınan sistemde kutuplara yakın enlemler. [*İng.* High latitude; *Fr.* Hautes latitudes].

~ **dairesi,** *astr.* ve *coğr.* Gözönüne alman sistemde, ekvatora paralel olan ve aynı enlemin bütün noktalarından geçen gök küresinin küçük dairesi. [*İng.* Circle of latitude *Fr.* Cercle de latitude].

~ **derecesi,** *coğr.* ◘ **Enlem, meridiyen.**

~ **farkı,** *astr.* ve *coğr.* Hareket ve varış noktalarından geçen enlem ve boylamlar arasındaki fark.

~ **tümleri,** *astr.* ve *coğr.* Bir yerin yarı küre kutbuyle, bu yerin başucu arasındaki açısal uzaklık.

enli, s. Eni geniş olan; eni *(arzı)* uzunluğundan fazla olan: *Enli bir kumaş.* [*Osm.* Arîz; *İng.* Wide, broad; *Fr.* Large].

~ **bıçak,** Pala. [*İng.* Scimitar; *Fr.* Cimeterre].

enlice, s. Oldukça enli: *Enlice bir koridor.* [*İng.* Pretty broad; *Fr.* Assez large].

enlilik,-ği, i. En', genişlik: *Bu basmanın enliliği fazla.* [*İng.* Breadth; *Fr.* Largeur, lé, laize].

enoftalmi, i. *Fr. enophtalmie* < *Yun. en,* içinde ve *ophtalmos,* göz. *patol.* Göz yuvarlağının göz çukuruna patolojik olarak batması. *(Bazen ekzoftalmi ile yer değiştirir, boyun sempatiğinin bir felci veya ağır bir hummanın belirtisidir).* [*İng.* Enophthalmos].

enol, i. *Fr. énol. kim.* Bir aldehit veya bir ketonun totomerik şekli. [*İng.* Enol].

enolaz, i. *Fr. énolase.* biyokim. Gliserofosforik asidi katabolizleyen enzim. [*İng.* Enolase].

enolik, s. *Fr. énolique. kim.* Enollerle ilgili: *Bir aldehitin enolik şekli.* [*İng.* Enolic].

enolleşme, i. *kim.* Enol haline dönüşme. *(Aldehit veya ketonların bu değişimi, CO köküne bağlanan bir hidrojen ve atomunun ayrılmasıyle meydana gelir).* [*İng.* Enolization; *Fr.* énolisation].

enolog, i. *Fr. œnologue.* Enoloji uzmanı. [*İng.* Enologist, œnologist; *Fr.* Oenologiste].

enoloji, i. *Fr. œnologie* Iyi şarap yapmak, şarapçılık etüdlerini yürütmek ve şarap analizleri yapmak v.b. gibi işlerle uğraşan bir bilim dalı. [*İng.* Enology, oenology].

enosis, i. *Yun. henosis. Asıl anlamı «birleşme» dir. Kıbrıs adasının Yunanistanla* birleşmesi dileğini belirtmekte kullanılan, Pan. elenizm'in *(Megalo idea)* bir sonucu olarak ortaya çıkmış bir deyim.

enostoz, i. *Fr. énostose* < *Yun. en,* içinde + *osteon,* kemik. *tıp.* Kemik iliği kanalının tümörü.

enoteizm, i. *Fr. hénothéisme.* ◘ **Yeğtanrıcılık.**

en.öte, b.i. *astr.* Ikinci dereceden bir gökcisminin yörüngesi üzerinde, bu gökcisminin birinci dereceden gökcismine en uzak mesafede bulunduğu nokta *(Yer'in yapma uydu-*

larının ve Ay'ın Yer'e göre enöte noktasına yeröte, Yer'in ve diğer gezegenlerin Güneş'e göre enöte noktasına ise günöte denir). [*Ing.* Apastron; *Fr.* Apastre].

ensâb, ç.i. **Neseb**'in çoğulu.

ense, i. § ❶ *anat.* Boynun arka yüzü. [*Osm.* Nukre-i kafa, kıta-i halfiye-i unk; *Lat. Nucha; Ing.* Nape; *Fr.* Nuque]. ◘ *ŞEKİL: 16. — İNSAN ANATOMİSİ; ŞEKİL: 263. — İNSAN VÜCUDU.* § ❷ Arka, art; *Ensesinden gitmek.* [*Ing.* Back, rear; *Fr.* Derrière]. § ❸ *vet.* Hayvanlarda başın yele kıllarıyle kaplı boyun kısmı. *(Atlarda ense* yaraları tehlikelidir; ense bölgesinde bağ, kiriş ve kemik kangrenlerine sebep olabilir. [*Ing.* Nape; *Fr.* Nuque]. § ❹ *arg. Göt, kıç: Kadının ensesi yerinde.* [*Ing.* Bottom, buttocks, backside; *Fr.* Derrière, cul]. ☆ *Eşanl.* atras, bohça, boyata, davul, defans, defransiyel, kâse, küfe, semer, tiz. ◉ **~ de tutuş.** *cimn.* Kolların, dirseklerden bükülü olarak ensede parmak uçlarını karşı karşıya getirerek tutulduğu durum. [*Ing.* Hands on neck *(rest standing); Fr.* Mains à la nuque] ☆ *Eşanl.* kol. ◉ **~ si kalın,** dey. § ❶ Kuvvet ve nüfuzu olan; gücünü tanıtıp sözünü geçiren *(kimse)* [*Ing.* Influential, powerful; *Fr.* Influent,-ente]. § ❷ Inatçı. [*Ing.* Obstinate; *Fr.* Tête carrée, homme obstiné] ◉ **~ sinde boza pişirmek** *(birinin), arg.* Üze üze ve göz açtırmadan çalıştırmak. [*Ing.* drive hard, to overtire and torment; *Fr.* être à charge à qn, importuner qn]. ◉ **~ sine binmek** *(birinin), dey. (birine)* göz açtırmamak, yıldırarak emri altına almak. [*Osm.* Musallat, hâkim olmak; *Ing.* To worry, vex, persecute, to tyrannize; *Fr.* Vexer, obséder]. ◉ **~ sine yapışmak** *(birinin), dey.* Yakalayıp sıkıştırmak.. [*Ing.* To catch hold of someone by the scruff of the neck, to seize, to collar, saisir qn. par la nuque]. ◉ **el ~,** *sp.* ◘ El[1].

~ çukuru, *anat.* Ense kökündeki çukur yer.

~ halkası, *zool.* Bazı halkalı solucanlarda başla gövde arasında bulunan halka. [*Ing* Body-ring, somite; *Fr.* Anneau nucal].

~ kökü, *anat.* Ensenin vücutla birleştiği yer. [*Ing.* Nape of the neck; *Fr.* Le bas de la nuque].

~ sertliği, *tıp.* Ense kaslarının devamlı sertliği olup, menenjit, tetanos v.b. de görülür. [*Ing.* Neck stiffness; *Fr.* Raideur de la nuque].

~ yapmak, *arg.* Hiç bir iş görmeyerek yiyip içip rahatına bakmak, dinlenmek. [*Ing.* To lead a comfortable and lazy life; *Fr.* Mener une vie nonchalante].

ensefal, i. *Fr. encéphale. anat.* ◘ **Ansefal**

ensefalit,-ti, i. *Fr. encéphalite. tıp* ◘ **Ansefalit.**

ensefalom, i. *Fr. encephalome. tıp.* Beyin kanseri. [*Ing.* Encephalome].

ensefalometre, i. *Fr. encephalomètre. tıp.* Kafatasını ölçme âleti. [*Ing.* Encephalometer].

ensefalomiyelit,-ti, i. *Fr. encephalomyélite. tıp.* ◘ **Ansefalomiyelit** .

enselemek(-i), *f. arg.* Yakalamak, ele geçirmek. [*Ing.* To collar, to catch hold of someone by the scruff of the neck; *Fr.* Arrêter, attraper, saisir qn. par la nuque].

☆ *Yak. anl.* **kapmak, pençelemek, kıstırmak, kavramak, kapsamak, şamil olmak, pençesine geçirmek.**

☆ *Karş.* **bırakmak, koyvermek.**

enselenmek, *f. arg.* Tutulmak, yakalanmak, ele geçmek *(geçirilmek)* :Enselenmeden kirişi kırmış. [*Ing.* To be got (caught) hold of, to be caught or pinched; *Fr.* être arreté,-ée].

☆ *Eşanl.* **piyastos olmak** *(argo),* **yakayı ele vermek.**

enser, i. *h.d.* **Büyük çivi.** [*Ing.* Large nail, spike].

☆ *Eşanl.* **ekser.**

ensice, ç.i. *Osm.* < *Ar.* nesiç '(nesc)'in çoğulu.

ensiform, s. *Fr. ensiforme. bot.* ◘ **Kılıçsı.**

ensis, i. *zool. Solenidae* familyasından, kıyı kumlarına dikine saplanarak yaşayan uzun gövdeli bazı ikiçenetli yumuşakçaların cins adı. *(Deniz çekildiği zaman tuzla birarada toplanır).* [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Ensis].

ensiz, s. Eni az *(dar)* olan: *Ensiz kumaş.* [*Ing.* Narrow; *Fr.* Étroit].

ensizyon, i. *Fr. incision. cerr.* derinin keskin bir aletle kesilmesi. [*Osm.* Şak; *Ing* Incision].

enskripsiyon, i. *Fr. inscription* ◘ **Kayıt.**

ensolasyon, i. *Fr. insolation. fot.* Duyarlıklı bir karışımın ışığa gösterilmesi. *(Genellikle çok az duyarlıklı kâğıtların üzerine yapılan ferrotipi, diazotipi gibi basımlar için kullanılır.)* [*Ing.* Insolation].

ensomni, i. *Fr. insomnie. tıp.* Uykusuzluk. [*Ing* Insomnia].

enspektör,-rü, i. *Fr. inspecteur.* § ❶ *den.* Bir deniz işletmesinin personel, donatım ve denizcilikle ilgili işlerinin takip sevk ve idaresiyle ilgilenen kişi. [*Ing.* Inspector]. § ❷ ◘ **Müfettiş.**

enstalasyon, i. *Fr. installation.* ◘ **Döşem.**

enstantane, s. *Fr. instantané.* § ❶ Bir anda çekilen *(fotoğraf). [Ing.* Snapshot]. § ❷ Bir anda olan. [*Ing.* Instantaneous].

~ fotoğraf, *fot.* Objektifin çok kısa bir süre içinde açılıp kapanmasıyle çekilen fotoğraf. [*Ing.* Snap-shot; *Fr.* Instantane, photographie instantanée].

☆ *Eşanl.* **şıpşak, enstantane.**

enstatit,-ti, i. *Fr. enstatite* < *Yun. enstates,* dayanıklı. *min. Mg si* O_3 formülünde ortorombik piroksenler grupundan doğal magnezyum silikat. [*Ing.* Enstatite].

enstenkt,-ti, i. *Instinct. fels.* ◘ içgüdü.

enstilatör,-rü, i. *Fr. instillateur. tıp.* Siyek'in veya sidik torbasının belirli bir yerine ilâç götürmeye yarayan, bir ucu delikli, içi boş, düz sonda. [*Ing.* Instillator].

enstitü, i. *Fr. institut.* § ❶ Bilimsel araştırma inceleme ve yayım yapan bağımsız kuruluş: *Folklor enstitüsü.* [*Ing.* Institute]. § ❷ Bazı eğitim kurumlarına verilen genel ad. § ❷ *eğt.* Üniversitelerde, fakültelerde, belli konularda bilimsel araştırmalar amacıyle teşkilâtlanmış ayrı bölüm: *Coğrafya enstitüsü:* [*Ing.* Institute]. ◉ **güzellik ~ sü,** *estetik.* Yüz, vücut ve saç bakımlarının yapıldığı iş yeri. [*Ing.* Beauty institute; *Fr.* Institut de beauté].

enstrüksiyon, i. *Fr. instruction.* § ❶ Öğretim, öğretme, eğitim, bilgi. [*Ing.* Instruction]. § ❷ *küt.* ve *eğt.* Kataloglama kuralları ve kitabın bibliyografik künyesinin *(kimliğinin)* tesbitine yarayan bibliyografik künye kayıtlarının tümü ile bu kayıtlarının tesbitinde kullanılan işaretler. [*Ing.* Cataloguing rules, cataloguing code, catalogue code].

enstrüman, i. *Fr. instrument. müz* Geniş anlamı âlet ,makine olan bu söz yalnızca müzikal sesler çıkaran âlet ve musiki aletleri olarak kullanılır. [*Ing.* Musical instrument]

☆ *Eşanl.* **çalgı.**

enstrümantal, s. *Fr. instrumental,-ale. müz.* Çalgılar için yazılmış *(eser),* çalgı müziği ve bu tür müziğe ait *(özellikler).*

~ müzik, *müz.* Insan sesinin katılmadığı, yalnız çalgıların duyulduğu müzik. [*Ing.* Instrumental music; *Fr.* Musique instrumentale].

~ parti, *müz.* Bir partisyonda, yalnız çalgılara, orkestraya ait olan kısım. [*Ing.* Instrumental part; *Fr.* Partie instrumentale].

enstrümantalizm, i. *Fr. Instrumentalisme.* ◘ **Âletçilik.**

enstrümantasyon, i. *Fr. instrumentation. müz.* Bir eseri çalgılar için düzenleme. [*Ing.* Instrumentation].

☆ *Eşanl.* **çalgılama.**

ensülin, i. *Fr. insuline* < *Lat. insula,* ada. *biy., kim.* ve *zool.* Pankreasın *Langerhans* adacıkları tarafından salınan bir hormon olup, kanda şeker miktarını ayarlar [*Ing.* Insulin]

~ tedavisi, *tıp.* Ensülinin tedavi amacıyle, özellikle şeker hastalığında kullanılması. Gittikçe artan dozda ensülin şırınga edilerek hastayı komaya sokmak suretiyle yapılan akıl hastalığı tedavisi. [*Ing.* Insulinization; *Fr.* Insulinothérapie].

entalpi, i. *Fr. enthalpie.* < *Yun. en,* içinde + *thalpein,* ısıtmak. Termodinamik, bir akışkanı niteleyen durum fonksiyonu.

entansimetre, i. *Fr. intensimetre.* Radyografide filmlerin ekspozisyon zamanlarını tayin ve kontrol etmek için kullanılan röntgen ışınlarının relatif şiddetlerini ölçen âlet [*Ing.* Intensitometer].

entari, i. *Osm.* < *Ar. anter.* § ❶ *kıyf.* Çamaşır üzerine giyilen ve genellikle tek parçadan ibaret kadın giyeceği. [*Ing.* Robe de femme simple]. § ❷ Arap memleketlerinde erkeklerin giydiği uzun, düz üstlük. [*Ing.* Loose robe, dress; *Fr.* Robe flottante que portent les orientaux en Egypte, en Mésopotamie etc]. ◉ **gecelik ~ si,** *kıyf.* Eskiden erkeklerin gece pijama yerine giydikleri uzun entari. [*Ing.* Night-dress chemise; *Fr.* Chemise du nuit].

entarilik, s. Entari yapılmaya elverişli *(kumaş).* [*Ing.* Material for a robe; *Fr.* Étoffe convenante à confectionner des robes].

entbent, b.z. Karışık, bozulmuş, süklüm, püklüm.

~ olmak, Bozulup şaşırmak. [*Ing.* To be confused; *Fr.* Être confus].

entegral, s. *Fr. integral,-ale.* § ❶ Bir şeyin bütününe ait olan, hepten, tümü ile, eksiksiz. [*Ing.* Integral]. § ❷ i. Parçalardan meydana gelmiş bir bütün. § ❸ *mat.* ◘ **integral.**

~ doz, *fiz.* Işınımlara uğrayan bir şahsın veya materyalin soğurduğu total enerji miktarı olup gram-röntgen cinsinden ifade olunur. [*Ing.* Integral dose; *Fr.* Dose intégrale].

~ dozimetre, i. *fiz.* Genel olarak bir iyonizasyon odası olup ışınların etkisine bırakılan bir kimse veya materyalin aldığı total ışın dozunu gösterir. [*Ing.* Integrating dosemeter; *Fr.* Intégrateur de doses].

entegralizm, i. *Fr. intégralisme. ed.* ve *fels.* 20. nci yüzyıl başlarında çıkan öncü sanat hareketlerinden biridir. Bu hareketin amacı, konu olarak aldığı fikirlerle duyguları eksiksiz bir halde ortaya koymaktır. [*Ing.* Integralism].

entegratör,-rü, i. *Fr. intégrateur.* ◘ **Integratör.**

entelekt,-ti, i. *Fr. intellect. psik.* ◘ **Anlık.**

entelektik,-ği, i. *Fr. intellectique.* Elverişli ve uygun bir örgütlenme sayesinde çeşitli sistemlerin birbiri üstünde yapabilecekleri bütün etkileri inceleyen bilim dalı. *(Bu etkiler üç türlüdür: yönetim /hizmete alma/, bilgi /sistemgörüntüler kavramı/, hesap veya hafıza).*

entelektüalizm, i. *Fr. intellectualisme.* ◘ **Anlıkçılık.**

entelektüel, i. *Fr. intellectuel,-elle.* § ❶ Meraklı veya mesleği gereği fikir meseleleriyle uğraşan kimse. [*Osm.* Münevver; *Ing.* Intellectual]. ☆ *Eşanl.* **aydın, seçkin, fikir adamı.** § ❷ s. Fikir meseleleri ile ilgili: *Entelektüel bir çalışma.* [*Ing.* Intellectual].

entelekya /entelekıya/, i. *Yun. entelekheia. fels.* (a) *Aristoteles*'e göre her varlığın erişmeye yöneldiği yetkinlik hali; bir şeyin biçimi veya özü; (b) Yetkinlik durumuna ulaşmış gerçek varlık; (c) *(Geniş anlamda)* kendiliğinden yetkinliğe yönelen ve yetkinliğini gerçekleştirecek etkin ilkeyi kendinde taşıyan her gerçek varlık. [*Osm.* Kemal-i evvel; *Ing.* Entelechy; *Fr.* Entéléchie].

entelicansiya, entelijansiya, i. *Fr. intelligentsia.* 19. yüzyıl Çarlık Rusya'sındaki reformcu aydın sınıf. *(Geniş anlamda)* Bir ülkedeki aydınların tümüne verilen ad.

enteraksiyon, i. *Fr. interaction.* ◘ **Karşılıklı eylem**

entere, i. *Fr. intérêt.* § ❶ ◘ **Çıkar, yarar, menfaat.** § ❷ ◘ **ilgi, alâka.**

enterektomi, i. *Fr. enterectomie. tıp.* Sindirim borusunun bir kısmının kesilip çıkarılması. [*Ing.* Enterectomy].

enteresan, s. *Fr. interessant,-ante.* ◘ **ilgi çekici, ilginç.**

enterese, s. *Fr. intéresser* /Yalnız etmek yardımcı fiiliyle kullanılır/. *Enterese etmek,* ilgiyi çekmek: *Onlar beni enterese etmiyor.*

enterfaz, i. *Fr. interphase. bot.* ◘ **Arafaz.**

enterferans, i. *Fr. interférence.* < *Lat. inter.* arasında, + *ferens,* taşıyan. İki veya daha çok sayıda ses veya ışık dalgasının üst üste binmesi olayı. [*Ing.* Interference]. ◉ **biyolojik ~,** Çeşitli virüslerin aynı canlıda birarada etki göstermemesi hali.

enterferometre, i. *Fr. interferometre.* ◘ **Girişim aracı.**

enterferon, i. *Fr. interféron. biyokim.* Virüslü

enfeksiyonlarda hücrelerde meydana gelen **ve** başka çeşit virüslerin üremesine engel olan protein.

enterglasiyal, i. *Fr. enterglaciale. coğr.* ◘ **Buzularası.**

enterit,-ti, i. *Fr. entérite* < *Yun. patol.* Bağırsak mukozasının iltihabı. *(Genellikle sindirim bozukluğu ve ishalle belirir).* [*Ing.* Enteritis].

enteriyör,-rü, s. *Fr. interieur,-eure.* § ● İçerde olan. İç, içeri. § ● i. Evin iç kısmı.

enterkonnekt,-ti, i. *ing. interconnect.* Bir elektrik veya makine güçleri taşıyanlar arasındaki bağ kuran şebeke. [*Ing.* Interconnect].

enterlin, i. *Fr. interligne.* ◘ **Anterlin.**

entermitan, s. *Fr. intermittent,-ente. tıp.* Birbirini takip eden faaliyet ve sükun devreleri gösteren. [*Ing.* Intermittent].

entermitans, i. *Fr. intermittence*, geçici kesinti. *patol.* İntana bağlı bir ateşin *(sıtma, melitokoksi v.b.)* seyrinde görülen iniş ve çıkışlar. ◉ **nabız** ⁓, *patol.* ◘ **Aritmi.**

enternasyonal, s. *Fr. international,-ale.* Uluslararası. [*Osm.* Milletlerarası; *Ing.* International].

☆ *Eşanl.* beynelmilel.

enternasyonalizm, i. *Fr. internationalisme. fels.* ve *siy.* ◘ **Beynelmilelcilik.**

enterne, s. *Fr. interne,-ee.* § ● Gözaltında *(olan)*, bir yere kapatılan. [*Osm.* Dahili, ünsi; *Ing.* Interned]. § ● *huk.* Delileri, yabancıları ve bazı kargaşalık dönemlerinde siyasal bakımdan şüpheli görülen kişilerle millî savunma veya siyasal güvenlik yönünden tehlikeli kimseleri bir idarî güvenlik tedbiri olarak gözaltına almak.

⁓ **etmek**, *(Tehlikeli sayılan)* Birini bir yere kapamak, bir yerde göz altında bulundurmak, göz altına almak. [*Ing.* To intern; *Fr.* Interner].

enterogasyon, i. *Fr. interrogation. ed.* Söz sanatlarındandır. Dikkati daha çok çekmek için anlatılmak istenen fikri soru halinde ortaya koyma. [*Osm.* İstifham; *Ing.* Interrogation].

☆ *Eşanl.* soru.

enterograf, i. *Fr. enterographe. tıp.* Bağırsak kasılmalarını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Enterographer].

enterokinaz, i. *Fr. entérokinase.* < *Yun. enteron*, mide + *knein*, hareket etmek. *biyokim.* Yapısı enzime benzeyen madde. Onikî parmak bağırsağı özsuyunda bulunur; tripsini etkin getirerek protitlerin bağırsakta sindirilmesinde önemli bir rol oynar. *(Tripsinogeni tripsine çevirir).* [*Ing.* Enterokinase].

enterokok, i. *Fr. entérocoque. mikrobiy. Thiercelin* tarafından bulunan diplokok. Bazen çürütücü bazen de hastalık yapıcıdır ve o zaman birçok hastalıklara sebep olabilir. [*Ing.* Enterococcus].

enterokolit,-ti, i. *Fr. entérocolite. patol.* İnce ve kalın bağırsağın birlikte iltihaplanması. [*Ing.* Enterocolitis].

enterokonyoz, i. *Fr. enteroconiose. patol.* Bağırsakta toz birikmesinden ileri gelen meslek hastalığı. [*Ing.* Enteroconiosis].

enteroyid, i. *Fr. entéroïde. zool.* Mercanların sindirim bölmelerinin kenarında bulunan, iğri büğrü kordon şeklinde şişkinlik. *(Enteroyidler kirpiklidir ve nematosistlerle doludur).* [*Ing.* Enteroid].

enterpol,-lü, i. *Fr. entérpole.* Uluslararası polis. [*Ing.* Interpole].

entertip, entertayp, i. *ing. intertype. matb. International Typesetting* adlı Amerikan firmasının yapısı olan ve satırları blok halinde basan dizgi makinesinin adı. [*Ing.* Intertype composing].

enterüptör,-rü, i. *Fr. interrupteur.* < *Lat. interruptor*, kesen. *elek.* Bir devreyi gerektiği zaman açıp kapamaya yarayan cihaz. [*Ing.* Interrupter, switch contact-breaker, circuit-breaker]. ☆ *Eşanl.* anahtar, devre kesici. ◉ **bıçak** ⁓, *elek.* Hareketli kontağı veya kontakları bıçak laması şeklinde olan enterüptor. [*Ing.* Knife-switch; *Fr.* Interrupteur à lames, à couteau]. ◉ **civalı** ⁓, *elek.* Devrenin kesilmesini, bir civa sütununun kopmasıyle sağlayan enterüptör. [*Ing.* Mercury switch; *Fr.* Interrupteur à mercure]. ◉ **çok kutuplu** ⁓, *elek.* Birbirlerinden elektrik yönünden yalıtılmış, ancak birlikte çalışmaları sağlanacak şekilde mekanik olarak birbirlerine bağlanmış çok sayıda kutbu olan enterüptör. *(İki kutuplu, üç kutuplu v.b.).* [*Ing.* Multipolar switch; *Fr.* Interrupteur multipolaire]. ◉ **döner** ⁓, *elek.* Hareketli kontakları, anahtarın tespit edildiği düzleme dik bir eksen etrafında dönen enterüptör. [*Ing.* Rotary switch, revolving switch; *Fr.* Interrupteur rotatif]. ◉ **kurs bitim** ⁓ **ü**, *elek.* Hareketli kontaklarından biri, normal kursunun sonuna geldiği zaman durarak devreyi kesen enterüptör. [*Fr.* Interrupteur de fin de course]. ◉ **saatli** ⁓, *elek.* Kontakları bir duvar saatiyle idare edilen ve istenilen saatte otomatik olarak devreyi kesen enterüptör. [*Ing.* Hour-switch; *Fr.* Interrupteur horaire]. ◉ **şamandıralı** ⁓, *elek.* Cihaz içine yerleştirilmiş bir şamandıra su içine belli bir seviyeye geldiği zaman kontakları harekete geçen enterüptör. [*Ing.* Floating switch; *Fr.* Interrupteur à flotteur].

enterval, i. *Fr. intervalle. müz.* ◘ **Aralık.**

entervansiyonizm, i. *Fr. interventionnisme.* ◘ **Müdahalecilik.**

entimem, i. *Fr. enthymeme. fels.* Mantıkta önermelerinden biri söylenmemiş veya gizli tutulmuş olan tasım. [*Osm.* Kıyas-i matvi; *Ing.* Enthymeme].

entimist,-ti, i. ve s. *Fr. intimiste.* § ● En gizli ve en mahrem heyecanlarını anlatmaya çalışan yazarlara, özellikle şairlere verilen ad. [*Ing.* Intimist]. § ● **Ev içi sahnelerini konu edinen ressamlara verilen ad.** [*Ing.* Intimist]

entimizm, i. *Fr. intimisme ed.* ve *fels.* Ruhun, kalbin en mahrem ,en gizli sırlarına varınca ya kadar, heyecanlarını anlatmayı amaç edinen bir edebiyat çığırı. [*Ing.* Intimism].

☆ *Eşanl.* içtencillik.

entipüften, s *tkz. arg.* Hiçbir değeri olmayan, derme çatma, çerden çöpten: *Entipüften bir ev. Entipüften sözler.* [*Ing.* Flimsy, rubbishy; empty *(words).* Insignificant; *Fr.* Sans valeur, propre à rien].

entoksikasyon, i. *Fr. intoxication, tıp.* ◘ **Zehirlenme.**

entomofag, i. *Fr. entomophage* < *Yun. entomon*, böcek + *phagein*, yemek. *bot.* ve *zool.* ◘ **Böcekçil.**

entomofaji, i. *Fr. entomophagie. sosy.* Bazı ilkel kavimlerde veya az gelişmiş ülkelerde böcek yeme âdeti. *(Entomofaji bir yılın ürünü tükendiği zaman, yeni yılın ürünü alınıncaya kadar bazen değerli bir yiyecek kaynağıdır).* [*Ing.* Entomophagy].

entomofil, s. *Fr. entomophile. bot.* Tozlaşmaları böcekler aracılığıyle olan *(bitkiler hk.)* (Örnek: *Orkideler).* [*Ing.* Entomophilous].

⁓ **bitki**, *bot.* ◘ **Bitki.**

entomofili, i. *Fr. entomophilie. bot.* Böcekler aracılığıyle tozlaşma. [*Ing.* Entomogamy].

entomogam, s. *bot.* ◘ **Entomofil.**

⁓ **bitki**, *bot.* ◘ **Entomofil bitki.**

entomogami, i. *Fr. entomogamie.* ◘ **Entomofili.**

entomografi, i. *Fr. entomographie. zool.* Bir böceğin veya onun hayat evrelerinin betimlenmesi. [*Ing.* Entomography].

entomoloji, i. *Fr. entomologie* < *Yun. entomon*, böcek + *logos*, bilim. *zool.* ◘ **Böcekbilim.**

entomolojik, s. *Fr. entomologique.* ◘ **Böcekbilimsel.**

entomosporyoz, i. *Fr. entomosporiose.* Ayva ağacında görülen bir hastalık; bunu *Fabraea maculata* mantarı meydana getirir. Yaprak ve meyveler üzerinde birbirine karışabilen ve çoğunlukla çok sayıda, pembemsi veya esmer renkli daire biçiminde lekelerle kendisini gösterir. *(Bordeaux bulamacıyle yapılan ilâçlamadan iyi sonuç alınır).*

entomotaksi, i. *Fr. entomotaxie.* İnceleme maksadıyle böceklerin muhafaza ve hazırlanması. [*Ing.* Entomotaxy].

entomotomi, i. *Fr. entomotomie.* Böceklerin iç yapısını inceleyen bilim. Böcek anatomisi. [*Ing.* Entomotomy].

entomotomist,-ti, i. *Fr. entomotomiste.* Böcek yapısı ile uğraşan kimse. [*Ing.* Entomotomist].

entomoz, i. *Fr. entomose. zool.* Parazit bir böceğin sebebiyet verdiği bir hastalık. [*Ing.* Entomosis].

entonasyon, i. *Fr. intonation.* Ses veya âletle yapılan tonlama. Okurken veya konuşurken sese verilen ton. [*Ing.* Intonation].

entoptik, s. *Fr. entoptique.* < *Yun. entos*, içinde + *optikos*, optik. *tıp.* Kökenleri gözün içinde olan ışık duyumlarına verilen ad. [*Ing.* Entoptic].

entrika /entri:ka/, i. *It. intrico, intrigo.* § ● Bir işi sağlamak veya bozmak için girişilen gizli eylem, oyun, dolap, dek. [*Ing.* Intrigue, trick; *Fr.* Intrigue]. § ● *ed.* ve *tiy.* Seyirci ve okura, eserin sonucunu merakla bekleten olay ve eylemler dizisi: *İyi yönetilmiş bir entrika.* [*Ing.* ve *Fr.* Intrigue].

⁓ **çevirmek**, Dolap çevirmek, amaca ulaşmak için düzen kurmak. [*Ing.* To intrigue, form plot; *Fr.* Intriguer].

⁓ **komedisi**, *ed.* Yazarın, çeşitli olay ve tesadüfler aracılığı ile seyircinin ilgisini çekmeye çalıştığı komedi türü: *«Sevil berberi» bir entrika komedisidir.* [*Ing.* Comedy of intrigue; *Fr.* Comédie d'intrigue].

entrikacı /entri:kacı/, s. Hile yapan, entrika düzenleyen (çeviren). [*Ing.* Intriguer, schemer, trickster; *Fr.* Intrigant,-ante].

☆ *Eşanl.* düzenci, dekçi, dolapçı.

entrok, i. *Fr. entroque. paleont.* Çokgen veya silindir biçimli diskimsi boğumlara verilen ad; bu boğumlar, encrimus'ların sapını meydana getirir ve Trias ile Jura arasındaki kavkılı katmanlarda **(enkroklu kireçtaşı)** bulunur. *(Kırık, iyice düz ve coğunlukla parlak bir dilinimdir).*

entropi, i. *Fr. entropie* < *Yun. entrope*, dönüş. § ● *jeom.* İnsan etkisiyle meydana gelen değişiklik: *Engebelerin evriminde görülen bazı değişiklikleri entropi'ye bağlamak gerekir.* [*Ing.* Entropy]. § ● *term.* ve *fiz.* Termodinamikte, sisteme giremeyecek enerjiyi gösteren kıymetin ifadesinde kullanılan faktör.

$$S = \int \frac{dQ}{T}$$ fonksiyonuna Clausius'un verdiği ad. Bu fonksiyonda dQ, tersinen sonsuz küçük bir dönüşüm söz konusu olduğu zaman bir sistem için sağlanan ısı miktarı ve T, bu ısı miktarını gerektiren mutlak sıcaklıktır. [*Ing.* Entropy]. § ● *psikolenguistik.* Ayni stimulus'a verilebilecek cevapların öncelik derecelerini, yani bu cevaplardan bazılarının öbürlerine oranla daha sık kullanılma eğilimini ölçen sayı.

entropik, s. *Fr. entropique. term.* Entropiyle ilgili. [*Ing.* Entropic].

⁓ **diyagram**, *term.* Apsiste bir sistemin entropisini, ordinatta ise sıcaklığı veren diyagram. *(Bu durumda yatay çizgiler eşsıcak eğrilerini, düşey çizgiler tersinir adiyabatikleri, yatay ve düşey çizgiler arasında kalan kapalı bir bölüm, kapalı bir çevrim sırasındaki ısı alışverişini, bir teğet altı ise belli bir sıcaklıkta cismin ısınma ısısını gösterir. Su için entropik diyagram çizilmesi, ısı makineleri sanayiinde çok uygulanır ve bu alanda termodinamik problemlerin incelenmesini kolaylaştırır. Entropik diyagram genellikle eşsıcak, eşbasınç, eşhacim v.b. eğrilerini kapsar).* [*Ing.* Entropic diagram; *Fr.* Diagramme entropique].

entübasyon, i. *Fr. intubation. tıp.* Soluk borusuna, düzenli bir solunum sağlayan bir borucuğun takılması. Girtlak tıkanmalarını önleyen, bronş salgılarının emilmesine yarayan bir borucuğun takılması. [*Ing.* Intubation].

entüisyon, i. *Fr. intuition.* ◘ **Sezgi.**

entüisyonizm, i. *Fr. intuitionnisme.* ◘ **Sezgicilik.**

en.uzun, b.s. En çok mesafeli olan, en çok süren. [*Osm.* Tevil, etval; *Lat. Longissimus; Ing.* Longest; *Fr.* Le plus long].

enükleasyon, i. *Fr. énucléation. tıp.* Bir organın tam olarak vücuddan dışarı çıkarılması. [*Ing.* Enucleation].

enürezi, i. *Fr. énuresie.* Çocukta, sidik yollarında herhangi büyük bir lezyon olmadığı halde istemeyerek ve bilinçsiz olarak işeme. *(Enürezi, irade dışı fakat bilinçli bir işeme olan sidiğini tutamama hastalığından fark-*

lıdır. Gündüz olanına «diurnal» geceleyin olanına ise «nocturnal» adı verilir. [*Ing.* Enuresis].

☆ *Eşanl.* yatağı ıslatma, altını ıslatma.

en.üst,-tü, b.i. En yüksek, en üstün. [*Osm.* Alâ, ulya; *Lat. Suprema; Ing.* Supreme; *Fr.* Suprême].

en.üstünlük*,-ğü, b.i. *gram.* Sıfatların başlarına «en» edatı getirilince aldıkları aşırı üstünlük hali. [*Osm.* Tafdil; *Ing.* Superlative; *Fr.* Superlatif].

enva,-ı /enva/, ç. i. nev'in çoğulu.

envanter, i. *Fr. inventaire.* § ● Borç ve alacakları meydana getiren unsurların sayım ve dökümünü yapma işlemi; bu işlemle ortaya çıkan durum: *Ticarî envanter, yıl sonu envanteri.* [*Ing.* Inventory]. § ● *muh.* Belirli bir anda, bir işletmenin sahip olduğu malların, haklarını ve borç tutarlarının tahminî ve ayrıntılı durumunu belirleme işlemi. *(Envanterin düzenlenmesi, tüccarlar için kanunî bir yükümdür. Tüccar aynı zamanda, her yıl firmasının bütün aktif ve pasif unsurlarının bir envanterini yaparak bilançosunu, kâr ve zarar hesabını çıkarabilmek için bütün hesaplarını durdurmak zorundadır).* ◉ döner ∼, *muh.* Muhasebe dışı envanterin hesap düzeni. *(İşletme dönemi süresince bu envanterin parçalara bölünmesini sağlar).* [*Ing.* Turning inventory; *Fr.* Inventaire tournant]. ◉ **muhasebe dışı** ∼, *muh.* Bir işletme devresi sonunda, stokta fiilen mevcut malların miktarlarını tespite ve bunların değerini maliyet fiyatlarıyle, eğer maliyet fiyatları günün rayicinden yüksekse, piyasa fiyatlarıyle tesbite yarayan işlem. [*Ing.* Extra -accounting inventory; *Fr.* Inventaire extracomptable]. ◉ **muhasebe içi** ∼, *muh.* Defteri kebir kayıtları bilânçosu sonucu ortaya çıkan envanter. [*Ing.* Intra-accounting inventory. *Fr.* Inventaire intra-comptable]. ◉ **sürekli muhasebe** ∼ I, *muh.* İşletme döneminde, her an stokun gerek miktar ve gerekse değer açısından bilinmesini mümkün kılan hesap düzeni. [*Ing.* Permanent accounting inventory; *Fr.* Inventaire comptable permanent].

∼ **bilânçosu,** *muh.* Yıl sonunda ana hesaplara gereken düzeltmeler eklendikten sonra bilânçonun ve işletme hesabının düzenlenmesine yarayan bilânço.

∼ **defteri,** *muh.* ◘ Defter.

∼ **tipi testler,** *eğt.* Çeşitli kişilik özelliklerini yansıtan ibare veya sorulardan ibaret olan testler.

∼ **yapma,** *ikt.* Saymak, ölçmek, tartmak ve değerlendirmek suretiyle, bilânço günündeki mevcutları, alacakları ve borçları kesinlikle müfredatlı olarak tesbit etmektedir. [*Ing.* Stock - taking; *Fr.* Levée (établissement) de l'inventaire].

∼ **yöntemi,** *ikt.* Millî serveti hesaplamada uygulanan iki sistemden biri. (Bu usul, götürü tahmin ilkesi üstüne kuruludur, ancak ihtirazî kayıtla, millî servetin zaman içindeki gelişmesini takip etmek için kullanılır.) [*Ing.* Inventory method; *Fr.* Méthode de l'inventaire].

enver, s. *Osm.* < *Ar. nevr. esk.* § ● En parlak daha parlak. § ● öz. İ. Erkek adı.

enversibl, i. *Fr. inversible.* § ● s. *kim.* Tersinir. § ● *sin.* Kamerada kullanıldıktan sonra, kimyasal, işlemlerle doğrudan doğruya pozitife döndürülen filim. [*Ing.* Reversible].

enversiyon, i. *Fr. inversion.* § ● *fot.* Duyar tabakanın üstünde doğrudan doğruya pozitif görüntü elde etmeyi sağlayan işlemler dizisine verilen ad. *(Resim çekildikten sonra, negatif görüntüyü veren özel bir açınlayıcıda banyo edilir).* [*Ing.* Inversion]. § ● *hava.* Sıcaklığın yükseklikle artması. [*Ing* Inversion]. ◉ **dümen** ∼, *hava.* Kumanda tertibatının uçağa, istenilenin tersine bir manevra yaptırdığı uçuş şartlarının tümü. *(Sesötesi rejime geçildiği sırada şok dalgaları bir an için irtifa dümeninin tepkilerini tersine çevirir. Bu durumda, pilot levyeyi itince, normalin aksine olarak uçak yükselir, çekince de alçalır)* [*Ing.* Rudders and ailerons inversion; *Fr.* Inversion de commande, Inversion des gouverne].

enversör,-rü, i. *Fr. inverseur. mek.* § ● Bir makinenin ters yönde çalışmasını sağlayan mekanizma [*Ing.* Reversing device, lever, handle]. ☆ *Eşanl.* yön değiştirici. § ● *elek.* Bir devre parçasının iki uç bağlantısını ters yöne çeviren komütatör. [*Ing.* Current reverser, throw-over switch; change-over switch].

envestisman, i. *Fr. investissement. ikt.* Sermaye teşkili ve tasarruf anlamlarında kullanılır. Halihazırda tasarruf edilmesi mümkün olan üretim araçlarının, özellikle toprak ve insan gücünün; gelecekte kullanılması mümkün üretim araçlarına çevrilmesi. demektir. [*Ing.* Investment].

enzâr /enzar/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **nazar**'ın çoğulu.

enzim, i. *Fr. enzyme* < *Yun. en,* iç + *zyme,* maya. *biyokim.* Canlı organizmalarda meydana gelen ve sudaki çözeltisi özel bir madde üzerine, kendisi değişmeksizin etki yaparak onları sade molekül yapılı maddelere parçalayan azotlu madde. Biyolojik yapıda katalizör. Daima «az» eki alırlar. *(Lipaz, amilaz, gibi).* [*Ing.* Enzyme; *Fr.* Ferment soluble, diastase, zymase].

☆ *Eşanl.* çözünebilir ferment, diyastaz, zimaz. ◘ *TABLO: 12.* — ENZİMLER.

ENZİMLERİN OPPENHEIMER'e GÖRE SINIFLANDIRILMASI

A. HİDROLAZLAR

I. **ESTERAZLAR**
a) lipazlar
b) fosfatazlar
c) sülfatazlar
d) tannazlar
e) klorofilazlar

II. **KARBONHİDRAZLAR** *(sakkaridazlar)*
a) heksosidazlar
b) poliyazlar
c) nükleazlar

III. **AMİDAZLAR**

IV. **PROTEAZLAR**
a) ereptazlar *(peptidazlar)*
b) proteinazlar

B. DESMOLAZLAR

I. **DEHİDRAZLAR**
a) aldehidrazlar
b) alkoldehidrazlar
c) asidodehidrazlar
d) pürindehidrazlar
e) fonoldehidrazlar

II. **OKSİDAZLAR**
a) Warburg heminfermenti
b) Keilin endofenoloksidazi

III. **DESMOLİZE KATILAN FERMENTLER**
a) hidratazlar
b) karboksilazlar
c) katalazlar

IV. **DESMOLİZE YARDIMCI KATALİZÖRLER**
a) şekerin dağılmasını hızlandırıcı katalizörler (örnek: *kozimaz*).
b) hidrojen taşıyıcı.

---

enzimüri, i. *Fr. enzymurie. tıp.* İdrarda enzim bulunması. [*Ing.* Enzymuria].

eogen, i. *Fr. éogène* < *Yun. jeol.* Üçüncü zamanı meydana getiren iki büyük sistemden biri. [*Ing.* Eogene].

eojen, i. ◘ Eogen.

eokambriyen, s. ve i. *Fr. éocambrien. jeol.* Kamriyen sisteminin fosilli ilk katmanlar üzerinde bulunan alt bölümüne verilen ad. *(Bu dönemde Svalbard, Grönland, A.B.D., Brezilya, Kongo, Güney Afrika, Hindistan, Çin, Avustralya, Sibirya, Japonya, Cotentin ve Laponya'da buzullaşma oldu).*

eolipil, i. *Fr. éolipile, éolipyle. fiz.* Su buharının hareket ettirici gücünü göstermeye yarayan cihaz. [*Ing.* Eolipile].

eolit,-ti, i. *Fr. éolithe. jeol (Tarih öncesi)* Dördüncü zaman öncelerine ait, yontma taş görünüşlü çakmaktaşı. *(1663'te canlı bir varlık eliyle düzeltildiği açıkça belli olan miyosen yapılı çakmak taşının rahip Bourgeois tarafından keşfi. Üçüncü zamanda kominyenlerin yaşamış olduğuna uzun zaman delil sayıldı. Aslında ise, XIX. yüzyılın sonunda «eolit» adı verilen bu çakmaktaşlarının, akarsular, dalgalar ve buzulların sürüklenmesinden ileri gelen donma ve dörtlenme gibi tabiat olayları sonucunda şekillenmiş olduğu şüphe götürmez).* [*Ing.* Eolith].

eolitik, s. *Fr. éolithique.* Çeşitli eolit tiplerine göre ayrımlanabileceği sanılan zanaatler için bazı uzmanlarca kullanılmıştır. [*Ing.* Eolithic].

eollyen, i. *Fr. éolien,-enne. coğr.* ◘ Yel etkisi.

eonizm, i. *Fr. éonisme. tıp* Erkeğin dişilik karakteri taşıması. [*Ing.* Eonism; *Fr.* Transvestisme].

eosen, s. *Fr. éocène.* < *Yun. jeol.* Üçüncü zaman topraklarından en eski grupa verilen sıfat: *Eosen seri.* [*Ing.* Eocene].

eosforit,-ti, i. *Fr. éosphorite. min.* Hidratlı doğal alüminyum, manganez ve demir fosfat, A.B.D.'de Branchville *(Connecticut)* dolaylarında pegmatitler içinde, soluk kırmızı renkte bulunur. [*Ing.* Eosphorite].

eozin, i. *Fr. éosine.* < *Yun. eos,* şafak. *kim.* Tetrabromoflüoressein'den meydana gelen kırmızı boyar madde. *(Resim ve rötuş işlerinde, kopyalarda kullanılır).* [*Ing.* Eosin].

eozinofil, s. ve i. *Fr éosinophile.* < *eozin.* + *Yun. philos,* dost. *biyokim.* Eozinle kolayca boyanabilen asid anilin boyalarına karşı büyük bir kaynaşma anıklığı olan kırıcı, hücre plazması granülasyonları gösteren ve eozin gibi boyalarla kiremit kırmızısına boyanan *(akyuvarlar hk.)* [*Ing.* Eosinophil; *Fr.* éosinocyte].

☆ *Eşanl.* eozinosit

∼ **lökosit,** *zool.* Omurgalı hayvanların kanında bulunan granüllü lökosit grupundan miyeloyid bir kan hücresi tipi. Sitoplazmasında yuvarlak ve iri asidofil granüller bulunur. Çekirdek ince bir kromatin ipliği ile bağlı iki oval lobdan oluşur. Görevleri antigen - antikor kompleksini fagosite ederek yok etmektir; granülosit; granüllü lökosit [*Ing.* Eosinophilic leucocyte; *Fr.* Leucocyte éosinophile, éosinocyte].

☆ *Eşanl.* asidofil lökosit.

eozinofili, i. *Fr. éosinophilie. patol.* Eozinofili akyuvarlar sayısının normalin üstüne çıkması *(mm³'te 250). (Eozinofili, alerjik hastalıklarda /kurdeşen, astma/; pemfigüs, dermatit herpetiform gibi bazı deri hastalıklarında asalaklardan ileri gelen, hemen bütün enfeksiyonlarda /oksiyür, trişin, ankilostom v.b./, kan yapıcı sistemin bazı hastalıklarında (Hodgkin hastalığı) ve Loeffler belirtisi, düğümlü periarterit bazı zehirlenmeler gibi çeşitli hastalıklarda görülür.)* [*Ing. Eosinophilia*].

eozinopeni, i. *Fr. éosinopénie. patol.* Kanda eozinofil akyuvarların azalması: *Eozinopeni enfeksiyonlarda ve bazı ameliyatlardan sonra görülür.* [*Ing.* Eosinopenia].

eozinosit,-ti, i. *Fr. éosinocyte. tıp* Eozinofil akyuvar. [*Ing.* Eosinocyte].

eozit,-ti, i. *Fr. éosite.* < *Yun. eos,* şafak. *min.* Doğal kurşun vanadomolibdat. Piromorfit üzerinde sekiz yüzlü küçük billûrlar halinde bulunur. [*Ing.* Eosite].

epanalep(sis), i. *Yun. epi,* üstünde, *ana,* yukarıda + *lepsis,* almak. § ● *ed.* Bir veya birkaç kelimeyi, hattâ bir cümle parçasını, birbirinin ardı sıra gelen kelime gruplarının başında yahut sonunda tekrarlamak yöntemi [*Ing.* Epanalepsis; *Fr.* Épanalepse]. § ● *dilb.* Bir ismin, ayni cümlecikte bir zamirle tekrarlanması. [*Ing.* Epanalepsis; *Fr.* Épanalepse].

epanyöl,-lü, i. ve s. *Fr. épagneul* < *espagnol.* Uzun tüylü köpek çeşidi. Av ve süs köpeği olarak kullanılan birçok cinsi vardır. *(Cinsine göre çeşitli boylarda olan epanyöl'lerin kılları uzun ve yumuşak, çoğu zaman kıvırcıktır; fakat kaşları veya bıyıkları fazla kıllı olmaz. Kulakları sarkıktır).* [*Ing.* Spaniel]

epe, İ. *Fr. épée,* kılıç. *sp.* (a) Eskrim sporun-

ÖNEMLİ ENZİMLER

(Büyük harflerle yazılmış terimler bu sözlükte ayrıca bulunmaktadır)

A D I	*BIYOLOJIK FONKSIYONU*	*BULUNDUĞU YER*	*ÖZELLİKLERİ*	*KİMYASAL FONKSIYONLARI*
AKONITAZ	Sitrik asit siklusunda, karbonhidratların aerob yıkımındaki dehidratasyon reaksiyonlarını katalize eder.	Birçok bitki ve hayvanlarda bulunur.	Iki değerli demir ve sistein gibi indirgeyici maddelerle aktive olur.	Sitrik, sisakonitik ve izositrik asidler arasındaki dengeyi katalize eder.
ADENOZIN TRIFOSFATAZ *(ATP az)*	Adenozin trifosfatı *(ATP)* hidrolize eder. Birkaç ATP az mevcuttur; biri kontraktil kas proteini olan miyozin ile ilgilidir. Diğerleri bir çok hücrelerin mitokondri ve sitoplazmasında bulunurlar.	Hayvan ve bitkilerde yaygın olarak bulunur.	Magnezyum veya kalsiyum iyonlarıyla aktive olur. Fermantasyon ve respirasyon için ADP konsantrasyonunu optimal seviyede tutar.	Adenozin trifosfat → adenozin difosfat (ADP) + inorganik fosfatlar.
ALKOL DEHIDROGENAZ	Alkollerin bulunduğu oksidasyon - redüksiyon reaksiyonlarını katalize eder ve alkolik fermantasyonda önemli olan aldehitleri veya ketonları nakleder.	Karaciğer ve bira mayasında bol miktarda bulunur. Diğer hayvan, bitki ve bakteri türlerinde de bulunur.	Difosfopridin - nukleotid (DPN) veya trifosfopridin nükleotid (TPN) ile reaksiyona girebilir.	$CH_3\,CH_2\,OH + DPN^+ \rightleftharpoons$ $CH_3\,CHO + DPNH + H^+$
ALDOLAZLAR	Yeni karbon bağları yaparak aldol kondensasyonunu katalize eder. GLIKOLIZ'de önemlidir.	Hayvan ve bitkilerde yaygın olarak bulunur.		3 - fosfogliseraldehid + dihidroksiaseton fosfat ⇌ fruktoz - 1,6 - difosfat.
AMIDAZLAR	Amidleri parçalayan enzimdir. Böylece protein parçalanma ürünlerinin ziyan olmasını önler veya toksik maddeleri detoksifiye eder.	Hayvanlarda, bitkiler de, mantar ve bakterilerde bulunur.	Amidazlar metal iyonlarla aktive olur.	Örnek : Nikotinamid → Nikotinik asid + NH_3
AMINO-ASID OKSIDAZLAR	Aminoasidleri keto asidlere oksidler; hayvandaki enzim α - hidroksi - asitleri de oksidler.	Karaciğer ve böbrekte, mantar ve bakterilerde bulunur.	Flavo - protein ihtiva eden enzimlerdir; özel D-amino-asid oksidazlar ve L-amino-asid oksidazlar vardır.	$CH_3 - CH(NH_2) - COOH + \frac{1}{2}O_2 \rightarrow CH_3 - C(=O) - COOH + NH_3$
AMINO-ASID TRANSAMINAZLAR	Amino asidlerle alfa keto asidler arasında amino grupları değişimini katalize eder. Organizmada bir çok aminoasidlerin oluşmasında gereklidir.	Çeşitli dokularda ve organizmalarda bulunur.	Piridoksal fosfatı koenzim olarak ihtiva eder.	Glutamik asid + piruvik asid ⇄ α - ketoglutarik asid + alanin
AMILAZLAR	Glikojen ve nişasta sindirimini katalize eder; bu sebepten polisakkaridlerin sindiriminde önemlidir.	Birçok bitki dokularında, tükrükde, hayvanların pankreasında bulunur.	α-amilaz ve ß-amilaz'a ayrılabilir.	Nişasta veya glikojeni maltoza çevirir.
KARBONIK ANHIDRAZ	Karbonik asid reversibl dekarboksilasyonunu katalize eder; su ve karbondioksid meydana gelir. Vücutta gaz değişiminde ve asid-baz dengesinde önemlidir.	Alyuvarlarda, mide mukozasında ve böbreklerde bulunur.	Çinko ihtiva eden bir enzimdir.	$H_2CO_3 \rightleftarrows H_2O + CO_2$
KARBOKSILAZ	Piruvik asidden dekarboksilasyon ile asetaldehid ve karbon dioksid meydana getirir. Mikroorganizmalardaki alkolik fermantasyonda önemlidir.	Bitkilerde ve mikroorganizmalarda vardır, hayvanlarda yoktur.	Aktivitesi için B_1 vitamininden meydana gelen tiamin pirofosfat gereklidir.	$CH_3\,COCOOH \rightarrow CH_3CHO + CO_2$
KATALAZ	Bazı biyolojik oksidasyon reaksiyonları sırasında olusan ve toksik bir madde olan hidrojen peroksidin parçalanmasını katalize eder.	Hayvanlarda ve bitkilerde yaygın olarak bulunur.	Demir ihtiva eden çok aktif bir enzimdir.	$2H_2O_2 \rightarrow 2H_2O + O_2$
SELLÜLAZLAR	Yüksek bitkilerin ve bazı mikroorganizmalarda hücre zarının başlıca yapıtası olan sindirimi katalize eder.	Birçok ağaç yiyen böceklerde anaerob mikroorganizmalarda ve otobur hayvanların sindirim kanalında bulunur.		Sellüloz sellobiyoza çevrilir.
KOLESTEROL ESTERAZ	Kolesterolün yağ asidi esterlerinin hidroliz ve sentezini katalize eder.	Pankreas dışsalgısı, karaciğer ve köpek serumunda bulunur.	Fosfat iyonu gereklidir.	Kolesterol + uzun zincirli yağ asidleri ⇄ kolesterol esterleri.

A D I	BIYOLOJIK FONKSIYONU	BULUNDUGU YER	ÖZELLIKLERI	KİMYASAL FONKSIYONLARI
GLÜKOZ OKSİDAZ	Glükozu oksitleyerek glükonolakton ve hidrojen peroksit teşkil eder.	*Penicillium notatum* mantarında bulunur.	Prostetik grup olarak adenin dinükleotid ihtiva eder.	Glükoz + O_2 → glükonolakton + H_2O_2
GLÜKOZ - 6 - FOSFATAZ	Kan şekeri seviyesinin ayarlanmasında ve karaciğerde glükojenin glükoza dönüşmesinde önemli rol oynayan glükoz-6-fosfatın glükoz ve fosforik aside ayrılmasını sağlar.	Özellikle karaciğerde küçük miktarlarda böbrekte ve ince bağırsaklarda bulunur.	Diyete göre aktivitesi ayarlanır.	Glükoz - 6 - fosfat → glükoz + fosforik asit
GLÜKOZ-6-FOSFAT DEHİDROGENAZ *(= Fosfo-glükoz-Dehidrogenaz)*	Glükoz-6-fosfatin 6 - fosfoglükonolakton'a dönüşmesini sağlar. Bu sonucu da hidrolize olarak PENTOZ FOSFAT SIKLUSU'na girer	Hayvan dokuları, bitkiler, mayalar ve bakterilerde bulunur.		Glükoz - 6 - fosfat + TPN^+ → 6 - fosfoglükonolakton + $TPNH + H^+$
GLÜKOZİDAZ'LAR	Maltaz, invertaz, sellobiyaz gibi spesifik glükozidaz'ların çeşitli α- ve ß-glükozidleri hidrolize etmelerini katalize eder.	Tohumlar, mantarlar, bakteriler ve hayvanların sindirim sistemlerinde bulunur.		**Invertaz ve Glikozidazlara bakınız.**
GLÜTAMİK DEHİDROGENAZ	Glütamik asidi oksitleyerek α-ketoglütarik asid ve amonyak meydana gelmesini sağlar.	Hayvansal dokular ve özellikle karaciğer, bitkiler ve bakterilerde bulunur.	Difosfopiridin nükleotid (DPN) veya trifosfopiridin nükleotid (TPN) spesifitesi enzimin menşeine bağlıdır.	L - glütamik asit + DPN^+ + H_2O → α - ketoglütarik asid + NH_3 + DPNH + H^+
GLÜTAMİNAZ	Böbrekte, glütamin'in glütamik asit ve amonyak'a ayrışmasını ve toksik olan amonyak meydana gelmesini sağlar.	Özellikle böbrekte bulunur.		Glütamin → glütamik asid + amonyak
GLÜTATİYON REDÜKTAZ	Oksitlenmiş glütatiyon'u indirger. İndirgenmiş glütatiyon, birçok enzimlerin oksidatif yıkılmalarını önlediği için önemlidir.	Hayvansal dokular, bitkiler, maya ve bakterilerde bulunur.	Tercihan trifosfopiridin nükleotid reaksiyona girer.	Oksi-glütatiyon + TPNH + H^+ → indirgenmiş glütatiyon + TPN^+
GLİSERALDEHİD 3 - FOSFAT - DEHİDROGENAZ *(=Triyozfosfato Dehidrogenaz)*	GLİKOLİZ olayında gliseraldehid -3-fosfat'ı oksitleyerek 1,3-difosfo gliserik aside çevirir.	Hayvanlar, bitkiler ve mikroorganizmalarda bulunur.	Hayvan menşeli olanlar difosfopiridin nükleotid (DPN) ve bitki menşeli olanlar TPN ile reaksiyona girerler.	Gliseraldehid-3-fosfat + DPN^+ + Pi → gliserik asid -1,3- difosfat + DPNH + H^+
GLİSEROFOSFAT DEHİDROGENAZ	Gliserofosfat'ın dihidroksi - aseton fosfat'a dönüşmesini sağlar. Bu sonuncu, GLİKOLİZ olayında bir ara maddesidir.	Hayvansal dokular ve özellikle çizgili kaslar ve maya da bulunur.	Tümör hücrelerinde bu enzimin aktivitesi daha zayıftır.	L-α-gliserofosfat + DPN^+ ⇌ dihidroksi-aseton fosfat + DPNH + H^+
GLİSİN OKSİDAZ	Glisin'i oksitleyerek gliyoksilik aside dönüştürür.	Memelilerin karaciğer ve böbreklerinde ve bakterilerde bulunur.	Bir flavin prostetik grupuna sahiptir	Glisin + oksijen + H_2O → gliyoksilik asid + amonyak + hidrojen peroksit
GLİKOZİDAZ'LAR *(=Karbo - hidrazlar)*	Glikozidik bağları, yani bir monosakarid'i diğer bir şekere bağlayan bağları hidrolize ederler.	Memelilerin sindirim özsularında ve mikroorganizmalarda bulunur.	Glikozidaz'ların birçok alt grupları vardır: Glükozidazlar, galaktozidazlar ve amilaz gibi.	Nişasta → Maltoz
HEKZOKİNAZ	Hekzozların ve özellikle glükoz'un glükoz-6-fosfat'a dönüşmesini sağlar. Bu olay glükozun hücre içi kullanılmasında ilk basamaktır.	Hayvan dokuları, mayalar ve mikroorganizmalarda bulunur.	Etki için Magnezyum iyonları gereklidir.	D - glükoz + ATP → glükoz -6- fosfat + ADP
HİSTAMİNAZ *(=Diamin oksidaz)*	Histamin'i ve pütresin ve kadaverin kibi diğer diaminleri oksitler.	Memeliler, kuşlar yüksek bitkiler ve bakterilerde bulunur.	Protetik grup olarak piridoksal fosfat ihtiva eder.	Histamin + O_2+H_2O → ß - imidozal asetaldehid + NH_3 + H_2O_2
HİYALÜRONİDAZ	Hiyalüronik asidi ve kondroitin ve mükoitin sülfat'ları hidroliz eder.	Bateriler ve yılan zehiri testislerde bulunur.	«Yayıcı faktör» olarak etkileyerek, ilâç ve toksinlerin dokularda dağılmalarını kolaylaştırır.	Hiyalüronik asid → oligosakaritler.
HİDROPEROKSİDAZ'LAR *(Peroksidaz'lar ve Katalaz'ları içine alan genel terim)*	Hidrojen peroksid'in parçalanmasını katalize ederler.	Yüksek bitkilerde, bakterilerde ve bazı hayvan dokularında bulunur.	Prostetik grup olarak hem ihtiva ederler	$2 H_2O_2$ → $2 H_2O + O_2$

A D I	*BIYOLOJIK FONKSIYONU*	*BULUNDUĞU YER*	*ÖZELLIKLERI*	*KIMYASAL FONKSIYONLARI*
KOLIN ASETILAZ	Sinir uyarısının iletimi sırasında hidrolize olan asetilkolinin tekrar sentezini katalize eder.	Öncelikle sinir liflerinde bulunurr.		Kolin + asetilkoenzim A → Asetil kolin
KOLINESTERAZLAR *(Asetilkolin Esterazlar)*	Nöromuskuler transmisyon sırasında sinir uçlarında asetilkolini hidrolize ederler. Diğer etkilere de etkilidirler.	Sinir dokularında ve memelilerin kan hücrelerinde bulunur.	Mutad insektisidlerle ve diisopropilfluorofosfat *(sinir kası)* ile irreversibl olarak inhibe olur.	Asetilkolin → Kolin + asetik asid
DEASILAZLAR	Karboksilik asidin ester veya amidlerinden hidrolitik olarak ayrılmasını katalize eder. Tiol esterazlar en önemli deasilazlardır.	Karaciğer, kalb ve bazı bakterilerde bulunur.	Özel tiol esterazlar Asetil Co A. deasilaz süksinil - CoA deasilaz, S-Asilglutatyon deasilaz, v.b.	Asetil - CoA + H_2O → asetik asid + CoA
DALLARI AYIRAN GLÜKOSIDAZ *(=Amilo - 1,6 Glükosidaz)*	Fosfozilaz etkisinden geçmiş glikojeni hidroliz ederek glükoz meydana getirir.	Karaciğer ve kasta bulunur.		Limit dekstrin *(veya glikojen)* hidrolize uğrar ve glükoz meydana gelir.
DEKARBOKSILAZLAR	Karboksilik asid ve aminoasidlerden karbondioksid ayrılmasını katalize eder. Çok sayıda oksidatif olmayan de karboksilazlar bilinmektedir.	Hayvan dokularında ve çeşitli mikroorganizmalarda bulunur.	Aktivitesi piridoksal fosfat mevcudiyetine bağlıdır.	Oksaloasetik asid → pirüvik asid + CO_2 L - histidin → histamin + CO_2
DEHIDROGENAZLAR	Karbon-hidrojen bağları ihtiva eden birçok bileşiklerden solunumla ilgili taşıyıcılara ve muhtemelen oksijene karbon atomlarının naklini katalize eder.	Hemen bütün yaşayan hücrelerde bulunur.	Dehidrogenazlar için respiratuar taşıyıcı piridin nukleotiddir. (DPN veya TPN)	$AH_2 + B \rightarrow A + BH_2$ A laktik asid gibi bir karbonlu bileşik, B; DPN gibi br solunum taşıyıcısıdır.
DEZOKSIRIBONUKLEAZ	Dezoksiribonükleik asidl fosfat diester bağlarından parçalayarak küçük nükleotid ünitelerine ayırır. NUKLEIK ASID metabolizmasında önemlidir.	Dalak, timus gibi hayvan dokularında, bitkilerde ve mikroorganizmalarda bulunur.	Aktivitesi için magnezyum veya manganez iyonları gereklidir.	
DEZOKSIRIBONÜKLEİK - ASID POLIMERAZLAR	Canlı hücrelerde dezoksiribonükleik asid (DNA) sentezinde rol oynarlar. (■ NÜKLEIK ASIDLER)	Bütün hücrelerin nukleuslarında bulunur.	Küçük miktarda DNA gereklidir.	Pirofosfatı parçalayarak nukleotidleri DNA halinde birleştirir; kalan fosfat olarak nukleotidin dezoksiribozuna bağlanır.
ENOLAZ	GLIKOLIZ'de 2-fosfogliserik asidin fosfoenolpiruvata çevrilmesini katalize eder.	Hayvanlar, bitkiler ve mikroorganizmalarda yaygın olarak bulunur.	Iki değerli metallerle aktive olur.	2 - fosfogliserik asid → fosfoenolpiruvat + H_2O
EPIMERAZLAR *(= Waldenaza)*	Bir bileşiği epimerine, yani bir karbon atomunda farklı şekil gösteren izomerine çevirir. Galaktozun glükoza çevrilmesi organizmanın galaktozu kullanmasını sağlar.	Hayvan dokuları, maya ve bakterilerde bulunur.	Bazı reaksiyonlar şeker nükleotid türevleri seviyesinde olur.	Uridin difosfogalaktoz ⇄ uridin difosfoglükoz, ribuloz - 5 - fosfat ⇄ ksiluloz - 5 - fosfat
ESTERAZLAR	Esterleri asid ve alkollerine hidrolize ederler. Bazı esterazlar farklı esterler ve alkoller arasındaki transesterifikasyonu da katalize ederler.	Hayvan dokuları, karaciğer, bitkiler ve bakterilerde bulunur.	Esterazlar basit esterleri hidrolize ederler. Trigliseridleri hidrolize edenler *Lipazlar* başlığı altında gruplandırılmıştır.	Bak: Kolinesterazlar, Kolesterol esteraz
YAĞASIDI DEHIDROGENAZLARI	Yağ-asitlerinin koenzim A türevlerinden 2 hidrojen atomu alırlar; YAĞ METABOLIZMASI'nda önemlidirler.	Özellikle hayvansal dokularda bulunur.	Flavoproteinlerdendir Reaksiyonda sitokrom c hidrojen ve elektron taşıyıcı olarak rol oynar.	$CH_3 - CH_2 - CH_2 - CO$ SCo A → $CH_3 - CH = CH - Co \sim Co\ A$
FÜMARAZ	Sitrik asid siklusu'nda fümarik asidin malik aside dönüşmesini katalize eder.	Hayvanlarda, yüksek bitkilerde, bakterilerde ve mantarlarda bulunur.	aktivitesi anyonlar tarafından arttırılır.	Fümarik asid + Su ⇄ L - malik asid
GALAKTOZIDAZLAR	Çeşitli galaktozidleri hidrolize uğratırlar: α - galaktozidazlar melibiyoz'u parçalar, ß-galaktozidazlar laktozu ve diğer ß-galaktozidleri parçalar.	Hayvansal dokularda, özellikle bağırsak özsuyunda bulunur.		Laktoz → glükoz + galaktoz
GLÜKOZ DEHIDROGENAZ	Glükozu oksitleyerek glükonolakton oluşmasını sağlar.	Karaciğerde ve bazı mikroorganizmalarda bulunur.	Difosfopiridin nükleotid (DPN) koenzimidir.	Glükoz + DPN^+ → glükonolakton $DPNH + H^+$

A D I	*BIYOLOJIK FONKSIYONU*	*BULUNDUĞU YER*	*ÖZELLIKLERI*	*KIMYASAL FONKSIYONLARI*
HİDROKSİASİL DEHİDROGENAZ'LAR *(=ß-Keto - Redüktaz*	Yağasitleri oksidasyonunda, hidroksi - yağasitlerinden 2 hidrojen atomunu alarak tekabül eden yağ asidini teşkil ederler.	Özellikle karaciğer ve kalb gibi hayvansal dokularda bulunur.	4-12 karbon ß-hidroksi asidlerin koenzim türevlerini etkiler.	2HO → $2H_2O + O_2$
HİDROKSİBÜTİRAT DEHİDROGENAZ	Yağasidi oksidasyonunda ve özellikle keton cisimleri oluşumunda önemli olan ß-hidroksibütirat'ın asetoasetat'a dönüşmesini sağlar.	Özellikle karaciğerde bulunur.		2HO → $2H_2O + O_2$
İNVERTAZ *(=Sükroz sakaraz)*	Sakarozun glükoz ve früktoz moleküllerine parçalanmasını sağlar.	Hayvanlarda ince bağırsak mükozasında ve bitkilerde mikroorganizmalarda bulunur.	Rafinoz gibi diğer oligosakaridleri de etkiler.	Sakaroz + Su → glükoz + früktoz
İZOSİTRİK DEHİDROGENAZ	Sitrik Asid siklüsü'nde, izositrik asidin oksalosüksinik aside ve bunun da α-ketoglütarik aside dönüşmesini sağlar.	Hayvan dokuları, küfler ve mantarlarda bulunur.		izositrik asid + TPN^+ → TPNH + H^+ + oksalo - süksinik asid → α - ketoglütarik asid + CO_2
İZOMERAZLAR	Bir kimyasal cismin, izomerine dönüşmesini sağlayan enzimler.	Hemen bütün hayat şekillerinde bulunur.		Glükoz - 6 - fosfat→ früktoz -6- fosfat ve gliseraldehit -3- fosfat → dihidroksiaseton fosfat
KETOTİYOLAZ	Yağasidi oksidasyonunda, ß-keto-yağasitlerinin Koenzim A türevlerine etki yaparak karbon zincirini kısaltır.	Özellikle karaciğerde bulunur.	Diğer bazı enzimlerle yağasidi metabolizmasını yürütür.	ß - keto - oktanoyl - Ko . A + Ko . A → heksanoyl - Ko A + asetil - Ko A .
LAKTİK DEHİDROGENAZ	Hayvansal dokularda anaerob GLİKOLİZ olayında önemli olan piruvik asidin laktik aside dönüşümünü sağlar.	Hayvanlar, bitkiler ve mikroorganizmalarda bulunur.		Piruvik asit + DPNH + H^+ ⇄ laktik asit + DPN^+
LESİTİNAZ *(=Fosfolipaz)*	Lesitin'i hidrolize ederek, hemolitik bir madde olan lizolesitin'e dönüştürür.	Yılan, akrep, ve esek arısı zehirlerinde; keza bazı bitki ve hayvanlarda.	Etkisi için kalsiyum iyonu gereklidir.	Lesitin → lizolesitin + doymamış bir yağasidi.
LİPAZ'LAR	Yağların sindiriminde önemli rol oynarlar. Yağları monogliseridlere veya yağ-asitleriyle gliserole parçalarlar.	Hayvan dokuları ve özellikle pankreas, bitkiler ve bakterilerde bulunur.	Safra asitleri ve kalsiyum iyonları tarafından aktive olunurlar.	
MALİK DEHİDROGENAZ	SİTRİK ASİT SİKLÜSÜ'nde malik asitin oksaloasetik aside dönüşmesini sağlar.	Hayvan dokuları, bitkiler ve bakterilerde bulunur.	Difosfopiridin nükleotid (DPN için spesifiktir.	L . malik asit + DPN ⇄ oksaloasetik asit + DPNH + H^+
MALİK ENZİM	Malik asidin, dekarboksile olarak piruvik asit ve karbon dioksit'e dönüşmesini katalize eder.	Hayvan ve bitkilerde (TPN'ye spesifik) bakterilerde ve ascaris'de (DPN'ye spesifik), bulunur.		L - malik asit + TPN^+ ⇄ piruvik asid + CO_2 + TPNH + H^+
MALİK SENTETAZ	Asetil koenzim A ile gliyoksilik asidin birleserek malik asid teşkil etmesini sağlar.	Bazı mikroorganizmalarda ve mayalarda bulunur.		Gliyoksilik asit + asetil - KoA + H_2O → malik asid + KoA
MALTAZ	Maltoz'u hidroliz ederek 2 glükoz molekülüne ayırır.	Pankreas ve ince bağırsaklarda bulunur.	Bir alfa - glükozidazdır.	Maltoz + H_2O → 2 glükoz
MİYOKİNAZ *(=Adenilik-asit kinaz)*	Adenin nükleotid'ler arasında fosfat geçişini katalize eder. Bu, AMP'den ADP oluşumunu sağlaması bakımından önemlidir.	Kas, beyin, karaciğer ve böbrekte; keza maya, bitkiler ve bakterilerde bulunur.	Magnezyum iyonları gereklidir.	ATP + AMP ⇄ 2 ADP
OKSİDAZ'LAR	Çeşitli subotratların ve sitokrom oksidaz, lakkaz, ksantin oksidaz, glükoz oksidaz, polifenol oksidaz gibi indirgenmiş elektron taşıyıcılarının oksidasyonunu katalize eder.	Bitki ve hayvan dokularında yaygın olarak bulunur.	Oksidaz'ların çoğunluğu prostetik gruplarında demir veya bakır ihtiva ederler.	4 sitokrom C (Fe^{++}) + 4e + $4H^+$ + O_2 → 4 sitokrom C (Fe^{+++}) + $2H_2O$
PEROKSİDAZ'LAR	Poliferoller gibi bazı indirgenmiş maddelerin hidrojen peroksit tarafından okside edilmesini katalize eder.	Sıklıkla bitkilerde; seyrek olarak hayvansal dokularda bulunur.	Bir hem prostetik grupu ihtiva ederler.	$AH_2 + H_2O_2 \rightarrow A + 2H_2O$ *(A bir fenol, askorbik asid, v.b. olabilir).*

A D I	BIYOLOJIK FONKSIYONU	BULUNDUĞU YER	ÖZELLIKLERI	KIMYASAL FONKSIYONLARI
FOSFATAZ'LAR	Glükoz-6-fosfat, adenilik asid, früktoz difosfat gibi fosforik asid esterlerini hidrolize eder.	Kan plazması, süt, bağırsak mükozası ve kemikler gibi hayvansal dokularda; keza bitki ve bakterilerde bulunur.	Spesifik olan ve olmayan tipleri vardır. Asit ve alkalifosfatazlar spesifik olmayan grupa aittir. Glükoz-6 - fosfataz spesifik grupa ait bir örnektir.	Glükoz -6- fosfat, Fosfomonoesteraz, Fosfodiesteraz kelimelerine bakınız.
FOSFODİESTERAZ'LAR	Fosfodiester'lerin bir ester bağını çözerek bir alkol ve bir fosfomonoester oluşmasını sağlar.	Yılan zehiri, bitkiler, hayvansal dokularda *(özellikle dalak ve pankreas)* da bulunur.		Oligonükleotidler veya ribonükleik asid → mononükleotid.
FOSFOGLÜKOİZOMERAZ *(= Fosfoheksoizomeraz)*	GLIKOLİZ olayında, glükoz-6-fosfat'ın früktoz-6-fosfat'a dönüşmesini katalize eder.	Hayvansal dokular, bitkiler, mayalarda bulunur.		
FOSFOGLÜKOMÜTAZ	Glükoz-1-fosfat'ın glükoz-6 fosfat'a dönüşmesini sağlar.	Hayvansal ve bitkisel dokularda bulunur.	Glükoz - 1,6-d - fosfat bu enzimin kofaktörüdür.	
FOSFOGLÜKONİK DEHİDROGENAZ	PENTOZ FOSFAT METABOLİK YOLU'nda, 6-fosfoglükonik asidi oksitleyerek ribüloz-1-5-fosfat'a dönüştürür.	Hayvan dokuları, bitkiler, mayalar ve bakterilerde bulunur.	Koenzimi trifosfopiridin nükleotid'dir (TPN)	6-fosfoglükonikasid + TPN^+ → ribüloz-5-fosfat + CO_2 + TPNH + H^+
FOSFOGLİSERAT KİNAZ	Adenozin difosfat'a bir fosfat ilâve ederek ATP oluşmasını sağlar. GLIKOLİZ'de önemli bir olaydır.	Hayvansal dokular, maya ve bitkilerde bulunur.	Magnezyum iyonlarını gerektirir.	1,3 - difosfogliserik asid + ADP → 3 - fosfogliserik asid + ATP
FOSFOGLİSEROMÜTAZ	GLIKOLİZ'de, 3-fosfogliserik asit'in 2-fosfogliserik asit'e dönüşmesini katalize eder.	Hayvan dokuları, mayalar ve bitkilerde bulunur.	2,3-difosfogliserik asit; bu enzimin kofaktörüdür.	
FOSFOKİMAZ'LAR	Fosfat gruplarının, adenozin trifosfat (ATP)'tan glükoz, kreatin, gliserol gibi substratlara geçmesini sağlarlar.	Hayvanlarda özellikle karaciğer ve kaslarda bakteri ve bitkilerde bulunur.	Magnezyum iyonlarını gerektirir.	Hekzokinaz'a bakınız.
FOSFOMONOESTERAZ'LAR	Fosfomonoesterleri hidrolize ederek fosforik asitle alkole ayrıştıran enzimler. Kemik durumunda, nükleotid, karbonhidrat ve fosfolipid'lerin metabolizmasında önemlidir.	Bitki ve bakterilerde ve özellikle hayvanlarda bulunur.	Magnezyum iyonlarını gerektirir.	Gliserol fosfat → gliserol + fosforik asid. Keza adenozin monofosfat → adenozin + fosforik asid.
FOSFORİLAZ'LAR	Glikojen ve nişastanın glükoz fosfat'a parçalanmasını sağlayarak, karbonhidrat metabolizmasında rol oynarlar.	Hayvansal ve bitkisel dokularda bulunur.	Nükleozid fosforilaz, maltoz fosforilaz gibi başka tiplerde fosforilazlar da vardır.	Glikojen + fosforik asid → glükoz -1- fosfat + limit dekstrin.
PROLİDAZ *(=İmidopeptidaz)*	Proteinlerden aminoasitlerin oluşmasında glisil-prolin tipinde dipeptitleri parçalayan spesifik peptidaz.	Bağırsak mükozasında bulunur.	Mangan iyonlarını gerektirir.	Glisil-l-prolin + H_2O → glisin + prolin
PİROFOSFATAZ'LAR	Enerjiden zengin pirofosfat bağlarını açarak vücutta gerekli enerjinin bir kısmını ve fosforik asidi açığa çıkaran enzimler.	Hayvanlar, mayalar, bitkiler ve küflerde bulunur.		Pirofosfat → 2 fosforik asit (Adenozin Trifozfaz'a bakınız).
PİRUVİK KİNAZ	GLIKOLİZ'de, fosfoenol-piruvik asitten adenozin - difosfat'a fosfat geçişini sağlayarak, piruvik asit'le ATP oluşmasını kolaylaştırır.	Hayvansal dokular, mayalar ve bitkilerde bulunur.	Magnezyum iyonlarını gerektirir.	Fosfoenolpiruvik asid + ADP → piruvik asid + ATP
RENNİN *(=Rennat)*	Sütteki kazeini pıhtılaştırarak süt sindirimini kolaylaştırır.	Geviş getirenlerin 4 üncü midesinde bulunur.	Kalsiyum iyonlarını gerektirir.	
RİBONÜKLEAZ	Nükleik asit metabolizmasında önemli rol oynar. Ribonükleik asidlerden pirimidin-3-nükleotidlerin ve diğer ürünlerin oluşmasını sağlar.	Birçok hayvan dokularında, tohumlarda, mikroorganizmalarda ve bitki yapraklarında bulunur.	Keza, 2,3-siklik nükleozit fosfatlara da etkir.	
RİBONÜKLEİK ASİT POLİMERAZ'LAR	Yaşayan hücrelerde, ribonükleik asit üretimini sağlarlar. (NÜKLEİK ASİTLER konusuna bakınız).	Tabiatta yaygın olarak bulunur.		Profosfatları parçalayıp nükleotit'lerin RNA molekülü hâline geçmelerini sağlar.

A D I	BIYOLOJIK FONKSIYONU	BULUNDUĞU YER	ÖZELLIKLERI	KIMYASAL FONKSIYONLARI
SÜKSİNİK DEHİDROGENAZ	Süksinik asid'in fümarik asid'e dönüsünü katalize eder. HİDROJEN İLETİMİ ve SİTRİK ASİT SİKLÜSÜ konularına bakınız.	Hayvan dokuları, bakteriler ve mayalarda bulunur.	Flavin prostetik grupunun ve demir iyonunu ihtiva eder.	Süksinikasid + flavin → fümanik asid + flavin H_2
TİYOKİNAZ	Bir yağ asidinin, uygun koenzimine dönüşümünü katalize eder. Yağasidi metabolizmasında önemlidir.	Kalb, karaciğer, yüksek bitkiler ve bazı bakterilerde bulunur.	Birçok yağasidi üzerine etkilidir.	Bütirik asit + KoA + ATP → bütiril Ko A + AMP + PP
TRİYOZFOSFAT İZOMERAZ	Triyozfosfatlarda, molekül içi hidrojen geçişlerini katalize eder. GLİKOLİZ'de önemlidir.	Hayvansal dokular, mayalar ve bitkilerde bulunur.		Dihidroksi asetonfosfat → kliseraldehid _ 3 - fosfat.
TRANSGLİKOZİDAZ'LAR	Glikozit bağlarının bir molekülden diğerine iletilmesini ve polisakkarit sentezini katalize eder.	Özellikle bakterilerde ve küflerde bulunur.	Çeşitli tipleri vardı	*n* sakkaroz → *n* früktoz + (glükoz] *n* (glükoz) ₄ ⇒ nişasta veya dekstran.
ÜREAZ	Üreyi hidrolize ederek amonyak ve karbondioksite dönüştürür.	Mikroorganizmalarda ve bitkilerde bulunur.	İlk kristalize edilen enzimdir.	Üre → NH_3 + CO_2.
KSANTİN OKSİDAZ	Hipoksantin'i ksantin'e ve onu da ürik asite dönüştürür.	Hayvan dokuları, süt ve bakterilerde bulunur.	Flavin, demir ve molibdenyum ihtiva eder.	Hipoksantin → ksantin → Ürik asid.

da kullanılan kılıç. [*Ing.* Straight sword, rapier]; (b) Epe kullanılarak yapılan bir çeşit eskrim. [*Ing.* Fencing with sword].

epeksejez, i. *Fr. épexégese.* < *Yun. epeksegesis. dilb* Bir kelimeye koşuntu olan kelime grupu veya cümlecik: *(Örnek: Ankara, Türkiye'nin başkenti...)* [*Ing.* Epexegesis].

ependim(a), i. *Fr. épendyme* < *Yun. ependyme, dış* elbise, *zool.* ve *anat.* Beynin omurilik'in boşluklarını astarlayan hücre tabakası. [*Osm.* Gışai sisal gışayı mustabtını; *Lat.* ve *Ing.* Ependyma].

ependimit,-ti, i. *Fr. épendymite. tıp* . Ependim kanalı iltihabı. [*Ing.* Ependymitis].

epengle, s. ve i. *Fr. épinglé. dok.* § ❶ İplikleri, iğne üzerine sarılmış gibi görünen rigalı ipek kumaş tipi: *Epengle tafta.* [*Ing.* Terry, uncut]. § ❷ i. Ters yönde olan rigaları, birbirlerine örülmüş gibi ve özel bir armürle dokunan kumaşlar. [*Ing.* Epingle].

epenglin, i. *Fr. épingline.* Epengle tip bir armürle dokunmuş ve üzerinde köşeli küçük desenler bulunan bir tip yün kumaş.

epentez, i. *Fr. épenthèse.* < *Yun. epenthesis,* araya katmak. *dilb.* Kelime içinde, etimoloji aracılığıyle doğrulanamayan bir fonemin belirmesi [*Ing.* Epenthesis].

epey /ep:ey/, z. *ep + eyi.* Az denmeyecek kadar, oldukça. [*Ing.* Considerable, substantial; *Fr.* Assez, passablement].

epeyce /ep:eyce/, z. Oldukça, bir hayli. [*Ing.* Substantially, considerably; *Fr.* Assez, suffisamment, passablement].

epeysodyon, i. *tly.* (a) Antik tragedyalarda koro ezgileri arasında oynanan dialoğlu bölüm; (b) Ana olaya bağlı, onun daha iyi belirmesi için gerekli ikinci derecede olan *(oluntu);* (c) Ekspresyonist ve epik oyunlarda görüntü bölümleri [*Ing.* ve *Fr. Epe-.* isodion].

epher, i. *Osm.* < *Ar. esk. anat.* Büyük atardamar, aort.

ephetlû, s. *Osm.* < *Ar. esk.* Eskiden sadrazamlara verilen onur sanı.

epiblast,-ti, i. *Fr. épiblaste* < *Yun. epi,* üzerinde + *blastos,* tohum filizi. § ❶ *bot.* Buğdaygillerin embriyonlarında, kalkancık'ın *(scutellum)* simetriği olan küçük lob *(ikinci bir çenek sayılır).* [*Ing.* Epiblast]. § ❷ *embriy.* Embriyonun örtüsünü temsil eden, poliedrik hücrelerden oluşmuş bir tek tabaka. [*Ing.* Epiblast].

epiblastik, s. *Fr. épiblastique. embriy.* Epiblastla ilgili. [*Ing.* Epiblastic].

~ **türevler**, *embriy.* Örtü zarları, meme bezleri ve dişler. [*Ing.* Epiblastic derivations; *Fr.* Dérivés épiblastiques].

epibole, i. *Yun. esk.* Atinalı memurlara ve özellikle maliye memurlarına hatalı işlem yaptıkları zaman kesilen para cezası. *(500 drahmiye kadar olan cezalar bule tarafından, daha yüksek tutardakiler ise heliaia tarafından verildi).* [*Ing* ve *Fr.* Epibole].

epiboli, i. *Fr. épibolie.* < *Yun. epibole.* üzerine koymak, *embriy.* Gastrulanın, bölütlenme boşluğu olmayan bir blastuladan oluşması. [*Ing.* Epiboly, epibole].

epibromidrin, i. *Fr. épibromydrine. kim.* Epiklorhidrine benzeyen ve potasyum hidroksitin dibromhidrin üzerine etkimesiyle elde edilen C_3H_5OBr formülündeki bileşik.. [*Ing.* Bromhydric glycide; *Fr.* Glycide bromhydrique].

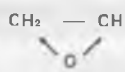

☆ *Eşanl.* **bromhidrik glisid**.

epidaktiloskop,-pu, i. *Fr. épidactyloscope. huk.* Adli sicil dairesinde kullanılan ve parmak izlerini süratle karşılaştırmaya yarayan âlet. [*Ing.* Epidactyloscope].

epidema, i. *yun. epi,* üst + *dema,* yer, *zool.* Böceklerde kanatları gövdeye bağlayan kitinsi küçük parça. [*Ing.* Epidema; *Fr.* Épidème].

epidemi, i. *Fr. épidémie. tıp.* Salgın hastalık [*Ing.* Epidemic].
☆ *Eşanl.* **salgın**.

epidemik, s. *Fr. épidémique.* Epidemiyle ilgili. [*Ing.* Epidemic(al)].
~ **tifüs**, ◘ **Tifüs**.

epidemioloji, i. *Fr. épidémiologie* ◘ **Salgınlar bilimi**.

epiderm(a), i. *épiderme* < *Yun. epi,* üst + *derma,* deri. § ❶ *anat.* ◘ Üstderi. § ❷ *bot.* Bitki organlarının dışını kaplayan, onları dıştan koruyan ve dış ortamla madde alışverişini sağlayan, çoğunlukla tek sıra hücreden meydana gelmiş canlı ve koruyucu doku. [*Osm.* Beşere; *Ing.* Epiderm]. ☆ *Eşanl.* **dışderi**. ◘ *ŞEKİL: 594.* — **YAPRAK**. II. *ŞEKİL: 505.* — **SÜRGÜN**.

epidermik, s. *Fr. épidermique. tıp.* Üstderi ile ilgili. [*Ing.* Epidermic].

epidermis, i. ◘ Epiderm(a).

epidermit,-ti, i. *Fr. épidermite. tıp.* Epiderm iltihabı. [*Ing.* Epidermitis].

epidermofiti, i. *Fr. épidermophytie.* Bir mantardan ileri gelen ve epidermanın eklentilerini *(kıllar, tırnaklar v.b.)* genellikle sağlam bırakan kızartılı, kabuklu deri hastalığı. [*Ing.* Epidermophytid].

epidermoliz, i. *Fr. épidermolyse* < *Yun. epi,* üstünde + *derma,* deri + *lysis,* erime. *tıp.* Epiderma'nın fizik veya yakıcı bazı etkenlerden erimesi *(radyum v.b.)* [*ing.* Epidermolysis]. ◉ **kabarcıklı** ~, *tıp.* Oldukça az rastlanan çok zaman ailevî ve soydan geçme pamfigus çeşidi. [*Ing.* Vesicular epidermolysis, Köbner's disease, Goldscheider's disease; *Fr.* Épidermolyse bulleuse]

epidermomikoz, i. *Fr. epidermomycose. patol* Mantarlardan olma deri hastalıklarının tümü; kellik, eritmazma, tırnak mikozları gibi. [*Ing.* Epidermomycosis].

epidiapente, i. *Fr. épidiapente. müz.* Üst beşli aralığı.
☆ *Karş.* **hipodiapente**.

epidiatessaron, i. *Fr. épidiatessaron. müz.* Üst dörtlü aralığı belirten terim.
☆ *Karş.* **hipodiatessaron**.

epididim, i. *Fr. épididyme. anat.* ◘ Erbeziüstü

epididimektomi, i. *Fr. épididymectomie* tıp Epididimin ameliyatla çıkarılması. [*Ing.* Epididymectomy].

epididimit,-ti, i. *Fr. épididymite. patol.* ◘ Erbeziüstü iltihabı.

epididimo-deferansiyel, s. *Fr.* epididymo-*déférentiel,-elle. anat.* Hem epididimle, hem de sperma götüren kanalla ilgili. [*Ing.* Epididymodeferential].
~ ~ **anastomoz**, *cerr.* Epidim kuyruğu hizasında epididimle sperma götüren kanalı birleştirme ameliyatı olup, epididim kuyruğunda bulunan bir engeli ortadan kaldırmayı amaç güder. *(Bu engeller erkek kısırlığının sık sık görülen sebeplerindendir).* [*Ing.* Epididymodeferential anastomosis; *Fr.* Anastomose épididymo-déférentielle].
~ ~ **kulp**, *cerr.* Epididimle sperma görülen kanalın birleşmesi. [*Ing.* Epididymodeferential handle; *Fr.* Anse épididymo - déférentielle].

epidiklorhidrin, i. *Fr. épidichlorhydrine. kim.* Potasyum hidroksitin gliserik triklorhidridin üzerine etkimesiyle meydana gelen CH_2=CCl—CH_2Cl formülündeki doymamış bilesik. *(Bu terim eskimiştir.)* [*Ing.* Epidi-

chlorhydrine; *Fr.* Dichloro-1-2 propène-2] ☆ *Eşanl.* dikloro -1-2 propen-2.

epidiyaskop, i. *Fr. épidiascope.* < *Yun. epi,* üzerinde + *dia,* arasından ve *skopein,* görmek. Görüntüleri, yansıma *(saydamsız maddeler üzerindeki görüntüler, küçük cisimler)* ve saydamlık *(fotoğraf diyapozitifleri v.b.)* yoluyle veren öğretim aracı. [*Ing.* Epidiascope].

epidot,-tu, i. *Fr. épidote, min.* $Ca_2(Al, Fe)_3(SiO_4)_3(OH)$ formülünde, billûrsu kayaçlarda bulunan hidratlı doğal alüminyum, kalsiyum ve demir silikat. [*Ing.* Epidote].

epidüral, s. *Fr. épidural,-ale, anat.* Omurga kanalının kemik duvarı ile sert zar arasındaki kısmına denir: *Epidural enjeksiyon.* [*Ing.* Epidural].

≈ **aralık,** *anat* Dura mater kılıfının kemikten en uzak olduğu ve hattâ son kısmında basit fibröz bir kordon haline geldiği omurga kanalının en alt kısmı. *(Ekstra dural terimi genellikle gerek kafatası gerek omurga içindeki dura mater dışı bütün aralıkları ifade eder).* [*Lat.* Cavum epidurale; *Ing.* Epidural space; *Fr.* Espace épidural].

epidürit,-ti, i. *Fr.* ' *épidurite. patol.* Omurganın kemik kanalı ile sert zarın dış yüzü arasındaki boşlukların iltihabı. *(Epidürit bir stafilokok iltihabıdır: birdenbire başlayan omurga ağrıları ile ve paraplejilerle belirlenir, cerahatlanma olduğu takdirde antibiyotiklerle yapılan tedaviye bir cerrahî müdahale eklenmesi gerekebilir.* [*Ing. Epidurite*]

epietilin, i. *Fr. epiethyline. kim.* Glisit'in, 129° C'ta kaynayan $CH_2=CH-CH_2-OC_2H_5$ formülündeki etilik eteri. [*Ing.* Epiethylin].

epifanit,-ti ,i. *Fr. épiphanite. min.* Klorit cinsinden hidratlı doğal silikat. [*Ing.* Epiphanite].

epifarinks, i. *épipharynx* < *Yun .epi,* üzerinde + *pharynx,* gırtlak. *zool.* Bazı böceklerde ağız boşluğunun üst tarafında bulunan bir uzantı; sineklerde, ısırma organı teşkil etmek üzere, labrumla birlikte uzanmış olan, labrumun astarı eşklindeki zarlı yapı; bazı örümceklerde rostrumun alt yüzeyi üzerindeki kitinli safiha. [*Ing.* Epipharynx]

epifenomen, i. *Fr. epiphenomène.* ◘ Gölgeolay.

epifenomenizm, i. *Fr. épiphénoménisme.* ◘ Gölgeolaycılık.

epifil, s. *Fr. épiphylle.* < *Yun. epi,* üst + *phyllon, yaprak. bot.* Yaprak üzerinde gelişen. [*Ing.* Epiphyllous, epigenous].

epifit,-ti, s. ve i *Fr. épiphyte.* < *Yun. epi,* üst + *phyton,* bitki, *bot.* Başka bir bitkiye tutunmuş, fakat asalak olmayan bitkiler için kullanılır: *Birçok orkide türü epifittir.* [*Ing.* Epiphyte].

☆ *Eşanl.* üstbitken.

epifilaksi, i. *Fr. épiphylaxie. tıp.* Normal filaksinin çoğalması. [*Ing.* Epiphylaxis].

epifiz, i. *Fr. épiphyse* < *Yun. epi,* üzerinde + *phisis,* büyüme. *anat* .ve *zool.* § ❶ Uzun kemiklerin eklem yakın ucu; Çocuklukta kemiğin bu bölümü gövdesinden kıkırdak doku ile ayrılmıştır. [*Osm.* Nihayeti azım; *Lat.* ve *Ing.* Epiphysis]. § ❷ Beynin orta boşluğunun üst arka köşesinde, salgısının gelişmeyi denetleyici etkisi olduğu sanılan iç salgı bezi; Erişken yaşta artık çalışmaz olur ve çok kere kireçlenir. [*Osm.* Guddei sanevheriye; *Lat. Corpus pineale; Ing.* Pineal body, epiphysis]. ◉ **beyin ≈ i,** ◘ Kozalaksı bez.

epifizyoliz, i. *Fr. épiphysiolyse. tıp.* Epifizin kemik diyafizinden ayrılması. [*Ing.* Epiphysiolysis].

epifolikülit,-ti, i. *Fr. épifolliculite, tıp.* Saç foliküllerinin iltihabı. [*Ing.* Epifolliculitis].

epifora, i. *Fr. epiphora* < *Yun. epi,* üzerinde + *phorein,* taşımak. Gözyaşı noktalarının kapanması yüzünden göz yaşının yanaklara doğru akması. *(Çok zaman bir yüz felci ve dakriyosistitten ileri gelir, soğuktan konjuktivanın irkilmesinden veya yabancı bir cismin gözde bulunmasından olmaz)* [*Ing.* Epiphora].

epifosforit,-ti, i. *Fr. epiphosphorite. kim.* Demir ve kalsiyum doğal fosfatı. *(Apatit türü)*

epigastralji, i. *Fr. epigastralgie. tıp.* Epigastı ağrısı. [*Ing.* Epigastralgia].

epigastr(iyum), i. *Fr. épigastre. anat.* Göbeğin üst kısmındaki karın duvarı.. [*Osm.* Şersuf; *Lat.* ve *Ing.* Epigastrium].

☆ *Eşanl.* üstkarın.

epigenez, i. *Fr. épigenèse* < *Yun. epi,* üzerinde + *genesis,* oluş. *biy.* Bir gelişme kuramı olup embriyonun sıralı bir şekilde olan değişmelerle oluştuğunu söyler. [*Ing.* Epigenesis].

epigin, s. *Fr. épigyne. bot.* Çiçek kısımları ovaryumdan yukarı bulunan *(çiçekler hk.)* [*Ing.* Epigynous].

epiglobit,-ti, i. *Fr. epiglaubite. min.* Hidratlı doğal kalsiyum fosfat. *(Brushit çeşidi).*

epiglot,-tu, i. *Fr. épiglotte. anat.* ◘ Gırtlak kapağı.

epiglotidektomi, i. *Fr. épiglottidectomie. tıp.* Epiglotun ameliyatla çıkarılması. [*Ing.* Epiglottidectomy].

epiglotik, i. *Fr. épiglottique. anat.* Epiglota ait. [*Ing.* Epiglottic].

epiglotit,-ti, i. *Fr. épiglottite. patol.* Epiglot iltihabı. [*Ing.* Epiglottitis].

epignat, i. ve s. *Fr. épignathe* < *Yun. epi,* üzerinde + *gnathos,* çene, *terat.* Asıl başın damağına veya üst çenesine yapışık, çok eksikli ikinci bir başla dünyaya gelen ucube. [*Ing.* Epignath].

epigon, i. *Fr. épigone* < *Yun. epigonos,* döl. Belirli bir hayvan tipinden gelen, ama biçimi değişik olan hayvanlara verilen ad. [*Ing.* Epigone].

epigonizm, i. *Fr. épigonisme* < *Yun. epigonos,* döl, *biy.* İleriki döllerde ortaya çıkacak bir değişikliğin, yaşayan tiplerdeki belirtisi. [*Ing.* Epigonism].

☆ *Eşanl.* atavizm.

epigraf, i. *Fr. épigraphe.* < *Yun. epi,* üzerinde + *graphein, yazmak* > *epigraphe.* § ❶ Bir yapının ne olduğu, hangi tarihte inşa edildiği v.b. gibi özelliklerini belirten yazı. *(Genellikle bir plaka halinde, binanın ön yüzüne konulur.* [*Ing.* Epigraph]. § ❷ *ed.* Bir kitabın, kitaptaki bölümlerden birinin veya bir eserin başına, öne sürülen düşünceleri özetlemek amacıyle konulan cümle. [*Osm.* Kitabe; *Ing.* Inscription, epitaph].

☆ *Eşanl.* yazıt.

epigrafçı, i. *ed.* Eski yazıtlar bilimiyle uğraşan kimse. [*Ing.* Epigrapher; *Fr.* Épigraphiste].

epigrafi, i. *Fr. épigraphie* < *Yun. epi,* üzerinde ve *graphein,* yazmak. Taş veya maden gibi dayanıklı maddeler üzerine yazılmış kayıtları inceleyen ve tarihe yardımcı olan eski yazıtlar bilimi. *(Bu bakımdan, papirüs gibi dayanıksız maddeler üzerindeki kayıtları ve yazı şeklini inceleyen paleografi'den ayrılır).* [*Osm.* ilm-i kitâbe; *Ing.* Epigraphy]

☆ *Eşanl.* yazıt bilimi.

epigrafik, s. *Fr. épigraphique.* Eski yazıtlar bilimiyle ilgili. [*Ing.* Epigraphic(al)].

epigram, i. *Fr. épigramme* < *Yun. epigraphein,* yazmak. § ❶ Eski çağlarda, bir anıtın üzerine yazılmış olan kısa bir nesir veya çoğunlukla manzum yazıt. [*Ing.* Epigram]. § ❷ Herhangi bir şeyin üstüne yazılmış olan manzume. [*Ing.* Epigram]. § ❸ Yergi amacıyle yazılmış olan ve genel olarak iğneli bir sözle biten manzume. [*Ing.* Epigram]. § ❹ *(Geniş anlamda)* İğneleyici söz, yergili söz.

epije, i. *Fr. épige.-ae, bot.* Toprak üzerinde, yani havada yaşayan bitki kısımları. Ep fit olan bitkilerin hensi böyledir. [*Ing.* Epigeal, epigeous].

epijen, s. *Fr. épigene* < *Yun. epi,* üstünde ve *genos,* doğum. *petr.* İlk oluşum maddesinin yerine bu maddeye benzer başka bir maddenin geçmesiyle meydana gelen bir mineral için kullanılır. [*Ing.* Epigene].

epijenez, ◘ Epigenez.

epijeni, i. *Fr. épigénie.* § ❶ *jeom.* Irmağın, jeolojik yapısı bakımından içinde aktığı yataktan bütünüyle farklı bir kesimde yatak açması. *(Böylece ırmak, epijenik denen dayanıklı kayadan meydana gelen boğazı çeneler; oysa kolları, biraz ileride yumuşak kayadan oluşma geniş bir çukur açar. Epijeni iki değişik evrimin sonucu olabilir:* Öncelenme */antesedans/* ve üstelenme] § ❷ *min.* Bir mineralin, biçim değiştirmesinden kimyasal bileşimini değiştirmesi. [*Ing.* Epigenesis.]

epijenik, s. *Fr. épigénique, jeom.* Epijeninin sonucu olan. [*Ing.* Epigenetic, epigenic].

epijenit,-ti, i. *Fr. épigénite. min.* Demir, bakır ve bizmut doğal arsenyosülfürü. Ortorombik sistemde billûrlaşır. *Neuglück (Baden)* dolaylarında rastlanır. [*Ing.* Epigenite].

epijin, i. *Fr. épigyne.* < *Yun. epi.* Üzerinde ve *gyne,* dişi. Gerçek örümcekler takımından eşeysel açıklığın üzerinde bulunan biraz kalın ve kitinli plâk. *(Argiopid ve linifidlerde, epijin karmaşıklığının en üst derecesine ulaştığı zaman, kabuk şeklinde iç tarafı oyuk yüksek bir parça haline gelir ve üst kısmı genellikle oldukça yumuşak bir ekle uzar. Bu ek, bazen ovipositor denilen çengeldir /clavus/.)* [*Ing.* Epigynum, epigyne].

epik, s. *Fr. épique.* < *Yun. epos,* destan > *epikos.* § ❶ Destanla ilgili, destana özgü: *Epik şiir.* [*Ing.* Epic, epical]. § ❷ i. Sanat, hüner.

≈ **durak,** *ed* ◘ Durak.

≈ **lehçe,** *dilb.* ◘ Homeros dili.

≈ **şiir,** *ed.* Destan niteliği taşıyan şiir türü. Önceleri yalnız eski Yunan epopelerine özgü bir deyim olan epik, zamanla batıda, doğuda epopeye benzeyen, kahramanlık teması taşıyan bütün eserler için kullanılmaya başlanmıştır. [*Ing.* Epic poetry; *Fr.* Poésie épique]

≈ **tiyatro,** *tiy.* İllüzyoncu tiyatronun seyirciyi saran yaşantısı yerine, anlatıcı, belgeleyici, göstermeci bir üslûp ile seyirciyi uscul yoldan bir gözlemci olmaya zorlayan ve seyirciye olayı yaşatmak yerine onu olayın dışında bırakıp yargı vermesini sağlamak ereğini güden tiyatro. [*Ing.* Epic theatre; *Fr.* Théâtre epique].

≈ **tür,** *ed.* ◘ Destan.

epikaliks, i. *bot.* ◘ Dış kaliks .

epikantus, i. *Fr. épicanthus* < *Yun. epi,* üzerinde + *kantos,* göz açısı. *tıp.* Göz kapaklarının iç açısında göz yası etçiğinin önünde meydana gelen ve göz yuvarlağının bir kısmını örten deri kıvrımı. *(En çok Mongollarda rastlanır. Küçükse kendikendine kaybolabilir, daha gelişmiş olduğu zaman ameliyat edilmelidir).* [*Ing.* ve *Fr.* Epicanthus]

epikard(iyum), i. *Fr. épicarde. anat.* Hiyokardı doğrudan doğruya örten perikard yaprağı; Perikardın en iç tabakası. [*Osm.* Vüreykai haşeviyei şigafı hacî kalb; *Lat.* ve *Ing.* Epicardium].

epikarp, i. ◘ Eksokarp.

epikateşol, i. *Fr. épicatéchol.* P vitaminiyle özdeş diye tanınan flavon.

epikerem, i. *Fr. épichérème.* < *Yun. epi,* üzerinde + *kheir,* el. *mant.* § ❶ Doğrumsu sonuç veren tasım. § ❷ Modernlerde, her öncülüne kendi kanıtının eşlik ettiği, tasım biçimindeki düşünme. [*Osm.* Kıyas-ı müdellel; *Ing.* Epicheirema].

epikom, i. *Fr. épicome* < *Yun. epi,* üzerinde + *kome,* saç. İki başlı ucube; başlardan iyi gelişmemiş olanın tepesi, öteki başın tepesine gömülüdür.

epikondil, i. *Fr. épicondyle. anat.* Kol kemiğinin dış kenarının en alt ucunda kondil üstündeki çıkıntı. *(Dirseğin yan bağının ve birçok kasların yapışma noktasıdır).* [*Osm.* Fevk-al-lokma; *Lat.* ve *Ing. Epicondylus*].

☆ *Eşanl.* lokmaüstü.

epikondilit,-ti, i. *Fr. épicondylite.* Epikondil iltihabı. [*Ing.* Epicondylitis].

epikotil, i. *Fr. épicotyle, bot.* Kotiledonların üstünde bulunan genç sürgüne verilen ad. [*Ing.* Epicotyl].

epikranyum, i. *Yun. epi,* üzerinde + *kranion,* kafatası. *zool.* Böceklerde kafanın arkasındaki bölümlerin tümüne verilen ad. *(Epistomun ve belirli olduğu zaman da postepistom'un arkasında yer alır).* [*Ing.* Epicranium; *Fr.* Épicrâne].

epikriz, i. *Fr. épicrise* < *Yun. epi,* üstünde + *krisis,* yargı. *tıp.* Yunanca *karar verip bir krizden sonra meydana çıkan olayların tümüne verilen ad. (Bir hastalığın meydana gelişi, gelişmesi, karakteri, tedavisi ve sonuçlanması üzerine yapılmış bilimsel bir özetleme anlamında kullanılır).* [*Ing.* Epicrisis].

epikten, i. *fels.* Platon felsefesinden yana olan ların yaratıcı tanrıya verdikleri ad. [*Ing.* Epictetian].

epiktez, i. *Fr. épictèse.* Bazı bitkisel hücrelerin, geçişme olayının genel kurallarına uymama özelliği.

Epikuros'çu, s. ve i. *fels.* § ● Epikuros'un öğretisiyle ilgili veya onu destekleyen (kimse). [*Ing.* Epicurean, epicureal; *Fr.* Épicurien, -enne]. § ● *(Geniş anlamda)* Şehvetli, dünya hazlarına düşkün. [*Ing.* Epicurean; *Fr.* Épicurien,-enne].
— **okul**, *fels.* ◘ **Epikurosçuluk.**

Epikuros'çuluk,-ğu, i. *fels.* § ● Epikuros ve epikurosçuların doktrini. § ● *(Geniş anlamda)* Haz duymanın ahlâkın özü olduğunu savunan doktrin. *(Bu felsefede doğruluğun ölçüsü faydalı olmaktır. Felsefenin amacı mutluluğa ulaşmaktır. Mutluluğu meydana getiren de ruhun duruluğu ve temizliğidir).* [*Osm.* Epikuriye; *Ing.* Epicurism; *Fr.* Épicurisme, épicuréisme].

epiklorhidrin, i. *Fr. épichlorhydrine. kim.* Glisit'in klorhidrik eterini meydana getiren C_3H_5OCl formülündeki madde. *(117° C'ta kaynayan, 1,2 yoğunluğunda bir sıvıdır. Alkaliler etkisiyle, gliserinin α veya ß diklorhidrinlerinden elde edilir. Glisit bileşiklerinin hazırlanmasında ham madde olarak kullanılır).* [*Ing.* Epichlorhydrin; *Fr.* Glycide chlorhydrique].
☆ *Eşanl.* **klorhidrik glisit.**

epiklorit,-ti, i. *Fr. épichlorite. min.* Vermikülit'e benzeyen ,hidratlı doğal alüminyum silikat. [*Ing.* Epichlorite].

epikutikula, i. *Yun. epi,* üzerinde + *Lat. cuticula,* küçük deri. *zool.* Böceklerin kutikulasındaki en dışta bulunan ve çok ince olan örtü. [*Ing.* Epicuticula; *Fr.* Épicuticle].

epikürcü, i. *fels.* ◘ **Epikuros'çu.**

epikürcülük,-ğü, i. *fels.* ◘ **Epikuros'çuluk.**

epiküriyen, s. *Fr. épicurien* < *Yun.* ◘ **Epikuros'cu.**

epikürizm, i. *Fr. épicurisme. fels.* ◘ **Epikuros'çuluk.**

epilepsi, i. *Fr. épilepsie. patol.* ◘ **Sara.**

epileptik, s. *Fr. épileptique. tıp.* (a) Sara ile ilgili; (b) Saralı. [*Ing.* Epileptic].

epileptoloji, I. *Fr. épileptologie. tıp.* ◘ **Sarabilim.**

epilog, i. *Fr. épilogue.* < *Yun. epilogos,* nutuk sonu. § ● Bir edebî eserin sonuç bölümü: *Bir romanın epilogu.* ☆ *Eşanl.* bağlak, bağlanış. [*Ing.* Epilogue, epilog]. § ● *tiy.* Bir tiyatro oyununun bitmesinden sonra, oyunculardan birinin seyirciye dönerek yaptığı oyunu bitiren, vurgulayan konuşma. [*Ing.* Epilogue].

epimatyum, i. *Lat. bot.* Tohum tomurcuğunu taşıyan pul yaprak. [*Ing.* ve *Fr.* Epimatium].

epimer[1], i *Fr. épimère* < *Yun. epi,* üzerinde + *meros,* but. *zool.* Böceklerde göğüs halkalarının her birinde, tergit ile epistern arasında bulunan yandaki parça. [*Ing.* Epimere].

epimer[2], i. ve s. *Fr. épimère. kim.* Bir asit, bir aldehit v.b. grupunun hemen yanındaki karbona bağlı olan atomlarının veya köklerinin uzaydaki düzenlenme şekliyle birbirinden ayrılan izomerlere verilen ad: *d-glikoz ve d-mannoz birbirinin epimeridir.* [*Ing.* Epimer].

epimerit,-ti, i. *Fr. épimérite. zool.* Bazı gregarinlerde vücudun ön kısmı [*Ing.* Epimerite].

epimerleme, i. *kim.* Bir bileşikten, epimerini elde etme. [*Ing.* Epimerization; *Fr.* Épimérisation].

epimorf, s. *Fr. épimorphe.* < *Yun. epi,* üzerinde + *morphe,* şekil. Yumurtadan çıktığı zaman halka ve ayak sayısı tam olan bazı çokayaklılara verilen sıfat. (Örnek: *Çıyan).* [*Ing.* Epimorphic].
☆ *Karş.* **anamorf.**

epimorfoz, i. *Fr. épimorphose* < *Yun. epi,* üzerinde + *morphosis* oluşum. *biy.* Bir yenilenme tarzı olup hücrelerin çoğalması, gelişme ve büyümeden daha önce yer alır. [*Ing.* Epimorphosis].

epinasti, I. *Fr. epinastie.* < *Yun. epi,* üzerinde + *nastos. biy.* Organın üst kısmının fazla büyüme eğilimi. [*Ing.* Epinasty].

epinefrin, i. *Fr. épinéphrine* < *Yun. epi,* üzerinde + *nephros,* böbrek. *biyokim.* ve *zool.* ◘ **Adrenalin.**

epinefrinemi, i. *Fr. épinephrinemie. patol.* ◘ **Adrenalinemi.**

epinet,-ti, I. *Fr. epinette. müz.* Klavyeli ve telli müzik âleti. [*Ing.* Épinette].

epinöryum, i. *Yun. epi,* üzerinde + *neuron,* sinir. *zool.* Perinöryumla çevrili olan bir sinir bir arada dıştan saran bağ dokusu örtü. [*Ing.* Epineurium; *Fr.* Épineurium].

epipelajik, s. *Fr. épipélagique.* < *Yun. epi,* üzerinde + *pelagos,* deniz. *oky. bil.* Epipelajik bölge, kıta yaylası üzerinde bulunan ve suyosunlarının gelişmesini sağlayacak kadar ışık alabilen okyanus bölgesi. Derinliği 250 m'yi aşmaz. [*Ing.* Epipelagic].

epiplazma, i. *Fr. epiplasme* < *Yun. epi,* üzerinde + *plasma,* plazma. *bot.* Asklı mantarlarda, askosporların oluşması için doğrudan doğruya kullanılmayan ask protoplazmasının bir kısmı. [*Ing.* Epiplasm].

epiploit,-ti, i. *Fr. épiploïte. tıp.* Epiplon iltihabı. [*Ing.* Epiploitis].

epiplon, i. *Fr. épiploon* < *Yun. epiploon. anat.* İçorgan(bağır) askısı. [*Osm.* Serb; *Lat.* ve *Ing. Epiploon*].
☆ *Eşanl.* **omentum.**

epiplosel, i. *Fr. épiplocèle. patol.* İçorgan askısı *(epiplon)* fıtığı. [*Ing.* Epiplocele].

epiplör,-rü, i. *Fr. épipleure.* Kınkanatlı böceklerde karın ve göğüs kısımlarını az çok saran elitranın eğik dış kısmı veya yan kıvrımı. [*Ing.* Epipleuron].

epipodit,-ti, i. *Fr. épipodite.* < *Yun. epi,* üzerinde + *pous, podos,* ayak. *zool.* Kabuklularda temel uzantısının *(koksopodit)* dibindeki parçaya bağlı, yan uzantı. *(Bu yan uzantılar genellikle bir, bazen de iki tanedir. Epipodit bir solungaç gibi görev yapabilir).* [*Ing.* Epipodite].

epipolaz, i. *Fr. epipolase* < *Yun. epipolasis,* suyun yüzünde kalma. *kim.* Bazı maddelerin asılı halinde bulundukları sıvıdan ayrılarak, yüze çıkması. [*Ing.* Epipolase].

epipolik, s. *Fr. épipolique.* Epipolazla ilgili. [*Ing.* Epipolic].
— **dönme.** Bir sıvı üzerine koyulan bazı cisimlerin gösterdiği hızlı dönme hareketi *(su üzerinde kâfuru gibi)* [*Ing.* Epipolic rotation; *Fr.* Rotation épipolique].

epirogenez, I. *Fr. épirogenèse.* < *Yun. epeiros,* yükselmiş toprak + *gennan,* meydana getirmek. *jeol.* Jeoloji ölçeğine uygun, yerkabuğunun oldukça geniş bir kesimini etkileyen ve yükselmesine veya alçalmasına yolaçan geniş kavisli hareket. [*Ing.* Epeirogenesis, epeirogeny, epirogeny].

epirogenik, s. *Fr. épirogénique.* Epirogenezle ilgili. [*Ing.* Epeirogenic, epeirogenetic].
— **hareket**, *jeol.* Yerkabuğunun düşey hareketi. [*Ing.* Epirogenic movement; *Fr.* Mouvement épirogénique].
☆ *Eşanl.* **yer esnemesi.**

epirojenik, s. *Fr. épirogénique.* ◘ **Epirogenik.**

episantr, I. *Fr. épicentre* < *Yun. epi,* üst, üstünde + *kenron,* orta nokta veya *Lat. centrum,* merkez. *geol.* Deprem dalgalarının yeryüzündeki orta yeri. [*Ingg.* Epicentral].

episem, i. *Fr. épisème. müz.* IX. yüzyıldan itibaren *Sankt-Gallen* elyazmalarında bazı noktaların ses perdelerini, vurgularını, ritmini belirtmek için bazı nomalara eklenen çizgiler. [*Ing.* Episeme].

episikl, I. *Fr. épicycle. astr.* ◘ **İlmek.**

episikloid, i. *Fr. épicycloïde. mat.* Sabit bir eğri üzerinde kaymadan yuvarlanan hareketli bir eğriye bağlı bir noktanın çizdiği eğri. [*Ing.* Epicycloid].

episklerit,-ti, i. *Fr. épisclérite. tıp.* Göz akı, göz sert tabakasını çevreleyen dokuların iltihabı: *(Episklerit, sklerilten daha sık görülür, her iki durumda beliren karakterler çok benzeşir).* [*Ing.* Episcleritis]

episkop,-pu, i. *Fr. épiscope* < *Yun. epi,* üzerinde + *skopein, görmek* § ◘ Görüntüleri yansıma yoluyle veren *(saydamsız maddeler üzerindeki görüntüler, küçük cisimler)* ve genellikle okullarda öğretim aracı olarak kullanılan cihaz. § ● *sil.* Tanklarda gözetleme için kullanılan aynalı optik âlet. [*Ing.* Episcope].

epsillojizm, i. *Fr. épisyllogysme* < *Yun. mant.* öncüllerinden biri önceki tasımın vargısı olan ek tasım. [*Osm.* Kıyası mülhak; *Ing.* Episyllogisme].
☆ *Eşanl.* **astasım.**

episistit,-ti, i. *tıp.* İdrar kesesi iltihabı. [*Ing.* Epicystitis].

episit,-ti, i. *tıp.* Hücre duvarı veya zarfı. [*Ing.* ve *Fr.* Epicyte].

episkopalizm, i. *Fr. épiscopalisme.* Piskoposlar topluluğunun papalıktan üstün olduğunu ileri süren kuram. [*Ing.* Episcopalism].

epispadyaz, i. *Fr. épispadias* < *Yun. epi,* üzerinde + *span,* dışa çekme.. *tıp.* Uretranın doğuştan olarak penisin sırtına açılması hali. *(Az görülen bu hastalık sidik tutmamaya sebep olur).* [*Ing.* Épispadias].

episplenit,-ti, i. *Fr. épisplenite. tıp.* Dalak kapsülünün iltihabı. [*Ing.* Episplenitis].

epistazi, i. *Fr. épistasie. bot.* Allel olmayan genlerden birinin diğerinin etkisini örtecek derecede baskın olması hali. [*Ing.* Epistasy].

epistemoloji, i. *Fr. épistemologie* < *Yun. episteme,* bilgi + *logos,* söz. *fels.* ◘ **Bilgi kuramı.**

epistemolojik, s. *Fr. épistemologique.* Epistemolojiyle ilgili.

epistil, i. *Fr. épistyle* < *Lat. epistylium; yun. epistylion. mim.* Yunan mimarisinde saçağın doğrudan doğruya sütunların üstüne oturan bölümü. [*Ing.* Epistyle, epistylium].
☆ *Eşanl.* **başataban.**

epistilbit,-ti, i. *Fr. épistilbite. min.* Heulandit'e benzeyen, temel maddesi kalsiyum, potasyum ve sodyum olan zeolit. [*Ing.* Epistilbite].

epistolit,-ti, i. *Fr. épistolite. min.* Doğal ve karmaşık silikoniyobat. [*Ing.* Epistolite].

epistoma, i. *Yun. epi,* üstünde + *stoma,* ağız. *zool.* Böceklerde üst dudakla alın arasında bulunan bölge. [*Ing.* Epistom, epistoma; *Fr.* Épistome].

episyostenoz, i. *Fr. épisiostenose. tıp.* Vulvanın daralması. [*Ing.* Episiostenosis].

epitaf, i. *Fr. epitaphe.* Mezar üzerine yazılmış yazıt. [*Ing.* Epitaph].

epitaksi, i. *Fr. épitaxie.* § ● Değişik madde billûrlarının, bu iki maddenin ortak yüzündeki atom düzeninin yakın benzerliği sebebiyle birbirine doğru dönmesi. [*Ing.* Epitaxy]. § ● *elektr.* Bir germanyum ve vasilusyum billûruna yabancı maddeler katma yöntemi. [*Ing.* Epitaxy].

epitalam, i. *Fr. épithalame* < *Yun. epithalamion,* gerdek şarkısı. § ● *ed.* Lirik şiir; önceleri, gelin ve güveyi övmek üzere yazılır ve düğün sırasında ezgiyle söylenirdi: *Catullus, Thetis ile Peleus'un epitalamını yazdı.* [*Ing.* Epithalamium, epithalamion, epithalamy]. § ● *san.* Manzum epitalamlara konulan alegorik gravürler: *Bernard Picart'ın epitalamları.*

epitalamus, i. *anat.* Talamus üstü. [*Ing.* ve *Fr.* Epithalamus].

epitel, i. *Yun. epi,* üzerinde + *thele,* meme başı. *anat.* ve *zool.* Bir yüzeyi örten veya bir boşluğu yahut bir kanalı astarlayan hücresel bir doku tabakası. [*Osm.* Nesc-i beşere-i muhâtiye; *Ing.* Epithelium; *Fr.* Épithélium]. ☆ *Eşanl.* **epitelyum.** ◉ **bez** — i. *biy.* Bir sıra bez hücresinden yapılmış olan epitel. [*Osm.* Gudat-ı beşere-i muhatî; *Ing.* Glandular epithelium; *Fr.* Épithélium des glandes]. ◉ **çok tabakalı** —, *zool.* Hücrelerinin birden çok tabaka meydana getirdiği bir tip örtü dokusu olup omurgalı hayvanların derisinde ve bazı özel yerlerde bulunur. [*Ing.* Stratified epithelium; *Fr.* Epithélium stratifié]. ◉ **kirpikli** —, *zool.* Hücrelerinin serbest yüzeyinde hareketli veya hareketsiz kirpikleri kapsayan örtü dokusu [*Ing.* Ciliated epithelium; *Fr.* Épithélium cilié]. ◉ **kübik** —, *biy.* Hücreleri küp biçiminde olan örtü dokusu. [*Ing.* Cuboidal epithelium; *Fr.* Epithéllum cubique]. ◉ **silindirik** —, *anat.* ve *zool.* Hücreleri silindir biçiminde olan örtü dokusu. [*Ing.* Columnar epithelium; *Fr.* Épithelium prismatique]. ◉ **sölom** — u, *zool.* Sölomu çeviren örtüsü; sölom kesesi. [*Ing.* Coelomic epithelium; *Fr.* Épithéllum cœlomique]. ◉ **tek sıralı** —, *zool.* Hücrelerinin tek sıra meydana getir-

diği bir tip örtü dokusu olup omurgasız hayvanların dış yüzeyi ile hayvanların iç yüzeyinin bütün boşluklarını örter. [*Ing.* Simple epithelium; *Fr.* Épithélium simple]. ◉ **yassı ~**, *zool.* Hücreleri yassı olan örtü dokusu. [*Ing.* Squamous epithelium; *Fr.* Épithélium pavimenteux].

~ dokusu, *zool.* ve *anat.* ◘ Örtü dokusu.

epitelyoid, s. *Fr. épithélioïde. tıp.* ◘ Epitelyumsu.

epitelyoma, i. *Fr. epithelioma, epitheliome. tıp.* Epitelden başlangıcını alan ur.

epitelyum, i. *Lat. epithelium.* ◘ Epitel.

epitelyumlaşma, i. Epitel dokusunun oluşumu ve özellikle yaraların nedbeleşmesi sırasında katılgan dokunun bir epitel tabakası ile örtülmesi. [*Ing.* Epitheli(a)lization; *Fr.* Épithelialisation].

epitelyumsu, s. Tüberküllerin orta bölgelerinde olduğu gibi, bazı patolojik oluşumlarda rastlanan hücrelere denir. *(Görünüşlerinde sahici epitelyum hücrelerine çok yaklaşık iseler de katılgan doku kökenlidirler).* [*Ing.* Epithelioid; *Fr.* Épithélioïde].

☆ *Eşanl.* **epitelyoid**.

epitem, i. *Fr. épitheme. < Yun. epithema.* § ❶ Kurşun sabunu, yağlı madde ve reçine taşımayan, yumuşak kıvamlı yakı. [*Ing.* Epithem]. § ❷ Böyle bir yakı ile hazırlanmış olan aşı. [*Ing.* Epithem].

epitema, i. *Yun. epithema. bot.* Sulu bir gözeneğin altındaki ince bir damarın ucunu örten, ince çeperli, çok yüzlü renksiz küçük hücreler topluluğu. [*Ing.* Epithema; *Fr.* Épithème].

epitermal, s. *Fr. epithermal.-ale. jeol. Epitermal damar,* dolgusu sığ yerde ve orta sıcaklıkta oluşan *(damar hk.)* [*Ing.* Epithermal; *Fr.* Épithermal].

epitermik, s. *Fr. épithermique. nükl.* enerjileri termik nötronların enerjisinden *(0,025 eV)* az olmamak şartıyle, 100 elektron -volt'un altına düşürülen yavaşlatılmış nötronlar için kullanılır. [*Ing.* Epithermal].

epitez, i. *Fr. épithese. dilb.* Bir kelimenin son hecesine o kelimenin etimolojisinde yer almayan bir fonemin katılması. [*Ing.* Epithesis].

epitimpan, s. *Fr. épitympanique. anat.* Timpan-üstü. [*Ing.* Epitympanic].

epitken, i. *tels.* Evrenin düzenleyicisi olan Tanrı. [*Osm.* Sâni-i kâinat; *ing.* Demiurge; *Fr.* Demiurge].

☆ *Eşanl.* **demiurgos**.

epitmek(-i), f. Benzeri olmayan güzel bir şey yapmak. [*Osm.* İbda etmek; *Ing.* To create *(a masterpiece); Fr.* Inventer, créer, produire].

epitok, s. *Fr. épitoque < Yun. epi,* üstünde + *tokos,* doğurma. *biy.* Epitokiye ait. [*Ing.* Epitokous, e, ,amous].

~ birey, Eşeysel bakımdan olgunlaşmış birey; başkalaşma geçirmiş olan normal birey gibidir. *(Nereyis'lerde, epitok bireyler özel bir tür sayılır; heteronereis)* ☆ *Eşanl.* epigam. [*Ing.* Epitokous *(epigamous)* individual; *Fr.* Individu épitoque].

epitoki, i. *Fr. épitoquie. < Yun. epi,* üstünde + *tokos,* doğurma. *biy.* Deniz dibinde yaşayan halkalı solucanlar gibi bazı hayvanlarda, üreme sırasında ortaya çıkan değişikliklerin tümü. [*Ing.* Epigamy; *Fr.* Épigamie].

☆ *Eşanl.* **epigami**.

epitome, i. *Fr. épitome < Lat.* ve *Yun.* Bir kitabın kısaltılmış biçimi ve özellikle kısa tarih kitabı. [*Ing.* Epitome].

epitrokoit,-ti, i. *Fr. épitrochoïde. mat.* Bir çember üzerinde kaymadan yuvarlanan bir başka çemberi düzlemi üzerindeki bir noktanın çizdiği eğri. *(Nokta hareketli çemberin üzerindeyse özel olarak episikloid eğrisi elde edilir).* [*Ing.* Epitrochoid].

epitüberküloz, i. *Fr. épituberculose < Yun. epi,* üzerinde + *tüberküloz, patol.* Bir tüberküloz odağının etrafında meydana gelen basit veya spesifik iltihap belirtisi. [*Ing.* Epituberculosis].

epizoantus, i. *Yun. epi,* üzerinde + *zoon,* hayvan + *anthos,* çiçek. Bitki görünüşündeki hayvanlardan oluşan mercan kolonisi. Çeşitli şeylere, özellikle sünger, gorgon gibi hayvanların ve içinde pavuryaların yaşadığı karındanbacaklı yumuşakça kavkılarının üzerine tutunarak yaşar. *(Denizde yaşayan bu hayvanlar yüzeyden 400 m'ye kadar derinliklerde bulunur).* [*Ing.* Epizoanthus].

epizod, i. *Fr. episode < Yun. epeisodion,* ek- § ❶ Bir şiirde, romanda v.b. ana konuya bağlı ikinci dereceden olay. [*Ing.* Episode]. § ❷ *müz.* Bir füg'de bu müzik biçiminin kurallara en az bağlı kalan unsuru. ☆ *Eşanl.* divertimento. [*Ing.* Episode]. § ❸ *(Geniş anlamda)* Bir müzik bestesinde, temaları birbirinden ayıran serbest yazılmış bölümleri. [*Ing.* Episode]. § ❹ *res.* Bir tablo'da, ana konuya doğrudan doğruya bağlı olmayan sahne. § ❺ *ed.* Yunan trajedisinin unsurlarını meydana getiren diyaloglu bölümlerin herbiri. [*Ing.* Episode].

epizoid, i. *Fr. épisoïde. tıp.* Hayvansal bir parazit. [*Ing.* Epizoon].

epizom, i. *Fr. épisome < Yun. epi,* üzerinde + *soma,* vücut. *biy.* Bir hücreye girebilecek ve orada bir kromozomla gevşek bir bağ kurabilecek güçte kromozom parçası veya canlı cisimcik. *(Epizom içeri girince hücrenin düzenli şekilde kendiliğinden çoğalmasına ve niteliklerinin değişmesine sebep olur. «Yüksek frekans» denen bakteri etmeni, sirkesineğinin karbon gazına duyarlığı, lizojen bakterilerin «bağlı virüs»ü, polyom virüsü ve diğer provirüsler epizomdur).* [*Ing.* Episoma].

epizooti, i. *Fr. épizootie.* ◘ Salgın.

epizyotomi, i. *Fr. épisiotomie < Yun. epeision,* edep yeri + *tome,* kesme. *cerr.* Bazı doğumlar sırasında cinsiyet organı ve apış arası kaslarını kesme ameliyatı. [*Ing.* Episiotomy].

epkem, s. *Osm. < Ar.* Dilsiz. [*Ing.* Dumb, mute; *Fr.* Muet,-ette].

epkemiyet,-ti, i. *Osm. < Ar.* Dilsizlik.

epoksid, i. *Fr. epoxyde. kim.* Bir zincirdeki iki karbon atomunun, zincir dışı bir oksijen atomu ile bağlantısından meydana gelen fonksiyon.

epope, i. *Fr. epopée < Yun. ed.* Ulusların oluşum çağlarında söylene söylene gelisen manzum, olağanüstü ve çok uzun yiğitlik öyküleri: *Ergenekon masalı bir Türk epopesinin konusudur.* [*Ing.* Epic, epic poem].

eprik,-ği, i. Çamaşırın az kirli suyu.

eprimek, nsz. f. § ❶ Eskimek, yıpranmak. [*Ing.* To wear thin, to grow threadbare]. § ❷ Him hım olarak burundan konuşmak. § ❸ Dağılıp parçalanacak hale gelmek veya dağılıp parçalanmak. [*Osm.* İnhilâl etmek; *Ing.* To fall to pieces *(overcooked meat)*].

epsilon, i. *Yun. e psilon,* basit «e» § ❶ Yunan alfabesinin beşinci harfi. § ❷ Eski Yunanlıların, sağ üst yanında vurgu işareti olduğunda 5, işaret sol alt yanında olduğundan 5000 değerindeki sayı işareti. *(Matematikte epsilon, sıfıra yaklaştırılan çok küçük pozitif nicelikleri belirtmeye yarar).* [*Ing.* ve *Fr.* Epsilon].

epsilon-amino-kaproik, s. *Fr. epsilon-amino-caproïque. kim.* Fibrinolizi önleyen ilâç olarak kullanılan bir organik aside denir. [*Ing.* Amino-6-hexanoïque; *Fr.* Acide amino-6-hexanoïque].

☆ *Eşanl.* **amino-6-heksanoik asit**.

epsomit,-ti, i. *Fr. epsomite. min.* Doğal hidratlı magnezyum sülfat $MgSO_4, 7H_2O$. *(Cam parlaklığında veya ipek görünüşünde, beyaz veya açık kızıl renkte, ortorombik billûrlar halinde bulunur. Epsomit'e Epsom'da, Bohemya'da, İsviçre'de çiçeklenmiş veya iğnecikler şeklinde billûrlaşmış kütleler halinde rastlanır).* [*Ing.* Epsomite].

Er, *kim.* Erbiyum elementinin sembolü. [*Ing.* Symbol of erblum; *Fr.* Symbole chimique de l'erbium].

er[1], z. *esk. T. ir. h.d.* Erken. [*Ing.* Soon, early; *Fr.* Tôt, de bonne heure].

~ geç, *dey.* ◘ Ergeç.

er[2], i. *esk. T. ir.* § ❶ Erkek, erinleşmiş *(büluğa ermiş)* adam. [*Osm.* Recûl; *Ing.* Man; *Fr.* Homme]. § ❷ *mec.* Yiğit, kahraman, mert: *Er meydanı, eroğlu er.* [*Ing.* Hero; *Fr.* Héros]. § ❸ Kudretli, yetenekli (ehliyetli): *İşinin eri, sözünün eri.* [*Osm.* Ehil; *Ing.* Deserving, capable; *Fr.* Capable, compétent,-ente]. § ❹ *h.d.* Koca: *Eri askere gitmiş.* [*Ing.* Husband; *Fr.* Mari]. § ❺ *ask.* İhtiyaçları devlet tarafından sağlanan rütbesiz asker: *Savaşta gördüğüm bütün o erler, gözümün önünden bir daha geçiyor.* [*Ing.* Private; *Fr.* Simple soldat]. ☆ *Eşanl.* **nefer**. [*Ing.* Soldier; *Fr.* Soldat]. § ❻ İye: *Söz eri, sanat erleri.* [*Osm.* Sahip]. ◉ **~ e gitmek (varmak)** *h.d. (kız hk.)* Evlenmek. Kocaya varmak. [*Ing.* To marry *(a man); Fr.* Se marier *(en parlant d'une femme)*]. ◉ **~ im er (yiğidim yiğit) olsun da yerim (durağım) çalı dibi olsun**, *at.* Kuvvetli erkek, eşini her şartta mutlu eder, korur. ◉ **~ ine göre bağla başını, tencerene göre kaynat aşını**, *at.* İhtiyaçlarını elindeki imkânlara göre karşılamaya çalış. ◉ **acemi ~**, *ask.* ◘ Acemi. ◉ **avcı ~ i**, *ask.* ◘ Avcı.

~ bezi, ◘ Erbezi.

~ dilemek, *esk.* Meydan okumak: *Iran pehlivanlarından biri çıkıp bir er diledi.* [*Ing.* To challenge; *Fr.* Provoquer].

~ kişi, *dey.* Erkek, yiğit. [*Ing.* Man, adult].

~ lokması ~ kursağında kalmaz, *at.* İnsanın gördüğü iyiliği karşılıksız bırakmaması gerektiğini anlatır. [*Ing.* A gentleman repays good with good].

~ meydanı, Güreş alanı, yiğit erkeklerin mücadele yeri. [*Ing.* Field of contest *(for brave men); Fr.* Champ de bataille].

~ oğlu ~, *dey.* Tam kahraman. [*Ing.* A real son of a hero; *Fr.* Brave].

~ (hak) oyunu birdir, *at.* «*Bir kere denemek yeterlidir*» anlamında kullanılır. [*Ing.* Once is enough, no need to try again].

er[3], i. *zool.* Karınca ve termit sosyetelerinde bulunan bir sınıf, kanatsız ve büyük başlı olan ve işçi bireylerle birlikte kolonînin işlerini paylaşan ne erkek, ne dişi olmayan birey grupu. [*Osm.* Asker; *Ing.* Soldier; *Fr.* Soldat].

erâmil, ç.i. Ermele'nin çoğulu.

erastus'çu, s. ve i. *din. tar. Erastus'un* fikirlerinden yana olma. *(Erastus, Kilisenin idarî ve İnzibatî özerkliğini raddediyor ve Kilise'yi devlete bağımlı sayıyordu. Ayrıca Kilisenin aforoz hakkını da tanımazdı. Erastuscular XVII. yüzyılda İngiltere'de ve İskoçya'da pek çoktu.)* [*Ing.* Erastian; *Fr.* Érastien].

erastuş'çuluk,-ğu, i. *din. tar.* Kiliseyi devlete bağımlı sayan *Erastus* ve *Erastus'*çuların sistemi. [*Ing.* Erastianism; *Fr.* Érastianisme].

erat,-tı, ç.i. *esk. ask.* Erden başçedikliye kadar askerlere verilen genel ad. [*Ing.* Privates, recruits].

erazil /erâzil/, ç.i. *Osm. < Ar.* **Erzel**'in çoğulu *< rezalet. esk.* Reziller, yüzsüzler.

~ kalan *(onbaşı veya çavuş)* rütbeli asker. [*Ing.* Noncommissioned officer;; *Fr.* Sous-officier].

erbain, i. *Osm. < Ar.* § ❶ Arapça «*kırk*» anlamında bir söz. Takvimde Kasımın 45 inci günü olan 22 Aralıkta başlayan 40 günlük kış dönemine denir *(Dec. 22 nd-Jan. 30 th).* § ❷ Eskiden tarikattan olanların kırk gün halvete *(tenha hücreye)* kapanıp oruç ve tapınmayla vakit doldurmaları. [*Ing.* Forty days of midwinter].

erbap /erbap/, ç.i. rabb'in çoğulu. *Osm. < Ar. rabb > erbâb.* Bir işten anlayan, bir isi iyi yapan kimse: *Her işi erbabından sormalı.* [*Ing.* Master ,expert; *Fr.* Compétent,-ente, versé,-ée].

☆ *Yak. anl.* **İşinin eri, uzman, yetkili, salâhiyettar, mütehassıs, usta, üstat, yeterli, kifayetli**.

☆ *Karş.* **acemi, ehliyetsiz, yetkisiz, salâhiyetsiz, yetersiz, kifayetsiz**.

er.baş[4], b.i. *ask.* Subay veya assubay dışında kalan *(onbaşı veya çavuş)* rütbeli asker. [*Ing.* Noncommissioned officer; *Fr.* Sous-officier].

er.bezi, b.i. *anat.* Spermatozoidleri ve erkeklik hormonunu meydana getiren erkek cinsiyet bezi. [*Osm.* Husye; *Lat.* ve *Ing. Testis; Fr.* Testicule].

☆ *Eşanl.* **testis**.

~ zarı, *anat.* Erbezi torbası derisinin hemen altında bulunan zar. *(Birçok esnek tellerle düz kas tellerinden oluşur. Erbezi torbasının içinde iki bölmeli bir kese meydana*

getirir. Her bölmede bir erbezi bulunur). [*ing.* ve *Fr.* Dartos].

erbezi.üstü, b.i. *anat.* Erbezinin arka üst kenarında bulunan küçük organ. Erbezinden çıkan ve tohum hücrelerini tohum kanalına aktaran boru. [*Osm.* Berbah; *ing.* Epididymis; *Fr.* Epidldyme].

☆ *Eşanl.* **epididim.**

~ iltihabı, *patol.* Kolibasil, enterokok veya gonokok gibi mikroplardan ileri gelebilen, ağrılı, enfeksiyon belirtisi gösteren, apseli kronik bir hastalık. *(Hayvanlarda, özellikle atta, boğada ve köpekte görülür).* [*Ing.* Epididymitis; *Fr.* Épididymite].

ERB, Wilhelm Heinrich, öz. i. (1840-1921) Alman hekimi.

☆ *Eşanl.* **epididimit.**

~ inmesi, *tıp.* Omurilikteki bozukluktan ileri gelen kas hastalığı .Bacaklarda hareket bozukluğu, sidik yollarında ve cinsiyet organlarında rahatsızlık şeklinde belirir. *(Bu hastalığın sebebi uzun zaman frengiye bağlanmışsa da doğruluk derecesi belli değildir.* [*Ing.* Epididymal paraplegia; *Fr.* Paraplégie d'Erb].

erbin, i. *Fr. erbine. kim.* Erbiyum oksid Er_2O_3 veya hidroksid Er $(OH)_3$.

erbiyum /er.biyum/, i. *(Erbin'in keşfedildiği İsveç kasabası Y Herby'den) kim.* Er sembolü ile bilinen, a. n. 68 ve a. a. 167,27 olan kimya elementi. *(Nadir topraklar grupundan bir madendir).* [*ing.* ve *Fr.* Erbium]

Erboğa, öz.i. *astr.* Bir takımyıldızının adı. [*Osm.* Kantoris; *Lat.* ve *Ing.* Centaurus; *Fr.* Centaure]. ◘ *ŞEKİL: 518 ve 519.* — **TAKIMYILDIZLAR.**

ercik*,-ği, i. *bot.* ◘ **Stamen.**

ercik.başı*, b. i. *bot.* ◘ **Anter.**

ercikli, s. *bot.* Erkek organları olan *(çiçekler hk.)* [*Ing.* Stamened; *Fr.* Staminé,-ée].

erciksi, i. Balözü bezlerine benzeyen ve yozlaşmış erkek organ sayılan çiçek kısımları.

erciksiz, s. *bot.* Erkek organları olmayan *(çiçekler hk.)* [*ing.* Instamened; *Fr.* Instaminé,-ée].

Erciyas(dağı), öz.i. < *Argaios, Argaeus, coğr.* Kayseri'nin güneyinde, İç Anadolu'nun en yüksek dağı, 3.916 m. yüksekliğinde olup, yaz kış karlarla kaplıdır. Sönmüş eski bir yanardağdır.

Ercümend, Ercmend, s. *Osm.* < *Fars. erc.* rütbe, değer + *-mend. esk.* Şerefli. muhterem, itibarlı. [*Ing.* Worthy, estimable; *Fr.* Estimable digne d'estime].

ercümendane, z. *Osm.* < *Fars. esk.* İtibarlı, şerefli bir kimseye yakışır şekilde. [*Ing.* Worthily; Respectably; *Fr.* Respectablement, dignement].

erdebiliye, i. *din.* Ebhariye tarikatının *Safiyüddin Erdebili*'nin kurduğu şubesi.

erdem*, i. *fels.* Ahlâkın övdüğü iyilikçilik, acıma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk gibi niteliklerin genel adı. Kendini aşma gücü. *(Osm.* Fazilet; *Ing.* Virtue; *Fr.* Vertu].

☆ *Yak. anl.* **artam, değer, kıymet, meziyet.**

erdemli*, s. Erdemi olan. [*Osm.* Faziletli. *Ing.* Virtuous; *Fr.* Vertueux,-euse].

erdemlik,-ği, i. Erdem olma hali. [*Ing.* Virtue; *Fr.* Vertu].

erden*, s. § ❶ Erkekle cinsel temasta bulunmamış *(kız),* kız oğlan kız. [*Osm.* Bâkire; *ing.* Virgin; *Fr.* Vierge]. § ❷ El sürülmemiş: *Erden ormanlar.* [*Osm.* Bakir; *Ing.* Virgin; *Fr.* Vierge]. ☆ *Eşanl.* **balta girmemiş** *(orman).*

erdenlik*,-ği, i. Erden olma hali, erden olmasını sağlayan hal. [*Osm.* Bekâret; *ing.* Virginity; *Fr.* Virginité].

erdirmek(-i.-e), f. Ermesini sağlamak, eriştirmek. [*Ing.* Cause to reach or attain; *Fr.* Faire parvenir].

erdişi*, b. i. ve s. (a) *biy.* ve *zool.* Hem erkek, hem dişi gamet meydana getiren birey; (b) Erkek ve dişi cinsiyet organlarını bir arada taşıyan birey: *İnsanlarda tam erdişi yoktur* (c) *bot.* Çiçekliğinde hem erkek, hem dişi çiçeği bulunan bitki; erkek ve dişi organı bulunan çiçek. [*Osm.* Hünsa; *Ing.* ve *Fr.* Hermaphrodite].

☆ *Eşanl.* **hermafrodit.**

~ çiçek, *bot.* ◘ **Çiçek.**

erdişilik*,-ği, b.i. (a) *biy.* Bir bireyde hem erkek hem dişi cinslik organları bulunma hali. *(İnsanlarda gerçek erdişilik yoktur).* (b) *bot.* Ayni çiçeklikte erkek ve dişi çiçeklerin birarada bulunması *(keneotu, nemçe saparnası).* [*Osm.* Hünsâlık; *Ing.* Hermaphroditism; *Fr.* Hermaphrodisme]. ☆ *Eşanl.* **hermafroditizm ,hermafroditlik, erselik.** ◉ **yalancı ~,** *biy.* İnsanlarda görülen erdişiliğin bir çeşidi. [*ing.* Pseudohermaphroditism; *Fr.* Pseudo - hermaphrodisme].

erek*,-ği, i. < *ermek.* § ❶ *mat., mant.* ve *fels. (mantık ve metafizikte)* (a) Birşeyin varlığı veya olmuş olması sebebi; (b) Erek fikri, niyet; (c) *(konuşulan dilde)* Son, bitim, bir iş yapılırken varılmak istenilen son. [*Osm.* Gaye; *ing.* End, aim, purpose, object; *Fr.* But, fin]. ☆ *Yak. anl.* **güdü, hedef, vargı, garaz, kasıt, maksat, umay, murat, emel, ülkü, ideal, mefkûre, niyet, dölen, azim, cezm.** § ❷ *astr.* Bir yıldız akımının yöneldiği doğrultunun gök küresini deldiği nokta. [*Osm.* Hedef; *ing.* ve *Fr.* Vertex].

erek.bilim*, b.i. (a) *fels.* Erekliğin ve ereklerin incelenmesi; (b) *Hegel*'in sisteminde, ide'nin gelişmesinin zorunlu aşaması ve kavram biliminin üçüncü ve son derecesi. İlk iki derece «*mekanizm*» ve «*şimizm*». [*Osm.* Mebhas-ı gayat; *ing.* Teleology; *Fr.* Téléologie].

☆ *Eşanl.* **teleoloji.**

erekçi, s. *fels.* Erekçiliğe iliskin olan veya erekçiliği destekleyen. [*ing.* Finalist; *Fr.* Finaliste].

☆ *Eşanl.* **finalist.**

erekçilik*,-ği, i. *fels.* Ereksel nedeni kabul eden, ereklik düşüncesine önemli yer veren doktrin. [*Osm.* Gaiye; *ing.* Finalism; *Fr.* Finalisme].

☆ *Eşanl.* **finalizm.**

ereklik*,-ği, i. *fels.* (a) Bir olayı amacına göre açıklama; (b) Bir işin, belli bir ereğe yönelmiş olup ona ulasacak şekilde bulunması; (c) Bir iste ereğin, o işin sebebi olması hali. [*Osm.* Gaiyet; *ing.* Finality; *Fr.* Finalité].

ereksel*, s. Erek niteliğinde olan. [*Osm.* Gâî; *Ing.* Final; *Fr.* Final,-ale].

— neden, *fels.* Bir işte erek halinde bulunan neden: *Bir hükümetin ereksel nedeni halka hizmettir.* [*Osm.* Sebeb-i gaî; *ing.* Final cause, ultimate cause; *Fr.* Cause finale].

ereksiyon, i. *Fr. erection. tıp.* Erkek cinsel organının büyüyüp, uzaması ve sertleşmesi. [*Ing.* Erection].

erektör,-rü, s. *Fr. erecteur,-trice. tıp.* Kaldıran dik tutan. [*ing.* Erector].

erem*, i. Bir işe gönlü olma. [*Osm.* Rıza; *Ing.* Consent; *Fr.* Consentement].

☆ *Yak. anl.* **onaşma, gönül hoşluğu, gönül rızası, istek, arzu, muvafakat.**

☆ *Karş.* **muhalefet, mümanaat.**

eremit,-ti, i. *Fr. eremite.* < *Yun. eremos,* yalnız duran. *min.* Doğal seryum, lantan ve toryum fosfat. *(Koyu kırmızı renkte, genellikle küçük ve yassı billûrlar halinde bulunur).* [*Ing.* Monazite; *Fr.* Monazite].

☆ *Eşanl.* **monazit.**

eremofobi, i. *Fr. éremophobie. tıp.* Yalnızlık sebebiyle duyulan hastalık halinde korku. [*Ing.* Eremophobia].

eren, i. < *ermek.* Bir mertebeye ermiş kâmil ve veli anlamında. Bektaşilerin tarikatta yüksek dereceye erişenlerine de denir. [*Osm.* Veli, aziz; *Ing.* ve *Fr.* Saint].

Erendiz*, öz.i. *esk. 7. erentürz. astr.* Gezegenlerin en büyüğü ve güneşe yakınlık bakımından besincisi. [*Osm.* Müşteri; *Ing.* ve *Fr.* Jupiter]. ◘ *ŞEKİL: 236.* — **GÜNEŞ SİSTEMİ VE GEZEGENLER.**

☆ *Eşanl.* **Jüpiter.**

erenler, ç.i. *tasav.* § ❶ Benliğinden sıyrılmış, öz varlığından geçmiş, kendini Tanrı'ya adamış kimseler; § ❷ Gönül gözüyle birtakım gerçekleri gördüğüne inanılan kimseler. § ❸ Tanrı yolunda sırlara ermiş tarikat ulu ları, veliler. § ❹ ünl. Dervişler arasında kullanılan hitap sözü. § ❺ *esk.* Erkekler.

— in sağı solu olmaz (yoktur), *at.*. Güvenilir kişilerin, alışılmışın dışında davranışları görüldüğünde söylenen söz: *Erenlerin sağı solu olmaz.* ◉ **gayb ~i** *tasav.* Gayb âleminin bazı sırları kendilerine bildirilmiş olan, fakat kendilerinin mertebesi içinde yaşadıkları halk tarafından bilinmeyen bir erenler **kolu.** ◉ **gerçek ~,** *tasav.* Hakikat bilgisine ve mertebesine ulaşmış veliler. ◉ **hak ~,** *tasav.* Tanrı dostları, Tanrı sevgilileri. ◉ **Horasan ~ i (erleri),** *tasav.* Ahmet Yesevi'nin kurduğu Yeseviye tarikatına mensup dervişlere, propoganda ve yerleşme amacıyla Anadolu'ya gelen dervişlere verilen ad. ◉ **Rum ~ i,** *tasav.* Horasan erenlerinin etkisinde Anadolu'da yetişen ünlü Sofilere, tarikat ulularına verilen ad. *(Hacı Bektaş Veli, Emîr Sultan, Abdal Musa v.b. /Urum erenleri de denir/.*

~ dili, *tasav.* Sofilerin kendi aralarında gelişmiş olan mecazlı söz ve ifadeler. (Örnek: *Tasavvuf dilinde hal ehli, ilâhî coşkunluk içinde bulunan; meczup, Tanrı tarafından cezbedilmiş olan anlamına gelir).*

~ sohbeti, *tasav.* Sofilerin, yollarını ilgilendiren konularda *(Tanrı aşkı, mecaz aşkı, dünya, ten ve ruh meseleleri v.b.)* konuşup tartıştıkları, şiir söyleyip musiki dinledikleri toplantı. *(Bu toplantılarda, saygı, sevgi, nükte, incelik, alçak gönüllülük gibi, tarikat kurallarına uymak gerekliydi).*

~ şahı, *tasav.* Bazı tarikatlarda sâhi velâyet; bektaşilerde ârif billâh unvanıyle anılan Halife Ali'nin adlarından biri.

— yolu, *tasav.* Sofilerin tuttuğu yol *(gönül alma, sevgi, saygı, Hak'ka yönelme, kimseyi incitmeme, her şeyi Hak tan bilme v.b. esaslara dayanır).*

erepsin, i. *Fr. érepsine.* < *Yun. ereipein,* yıkmak. *biyokim.* İnce bağırsağın salgıladığı enzim grupu; proteinleri sindiren birçok mayaların karışımı halindedir. [*Ing.* Erepsin].

eretizm, i. *Fr. érethisme* < *Yun. erethizein,* tahriş etmek. *patol.* ve *psik.* Bir organın hastalık şeklinde faaliyetinin artması; vücudun herhangi bir yerindeki anormal derecede olan duyarlık. *(Organın kendinde herhangi bir bozukluk yokken sinir merkezlerinin uyarılmasına bağlıdır).* ◉ **kalb-damar ~ i,** *tıp.* Kalbin ve atardamarların şiddetli atma durumu. [*ing.* Cardiovascular erethism; *Fr.* Éréthisme cardio-vasculaire].

erg.[1], i. *Fr. coğr.* Büyük Sahra'nın hareket eden kum yığınlarıyle kaplı olan bölgesine verilen ad. [*ing.* Erg]

erg[2], i. *Fr.* < *Yun. metrol.* C.G.S. sisteminde uygulama noktasını *(etki ettiği cismi)* kuvvet yönünde 1 sm. hareket ettiren bir din'lik kuvvetin yaptığı işe eşit olan iş birimi: *1 jul 10^7 erg'e, 1 kilogrammetre ise 981 x 10^5 erg'e eşittir).* [*ing.* ve *Fr.* Erg.] .

erganun /erganun/, i. Yun. § ❶ *müz.* ◘ **Org.** § ❷ *sil.* Birçok tüfek namlularının yanyana konulması suretiyle meydana getirilen ve şimdiki makineli tüfeklere esas olan eski bir silâh.

ergastroplazma, i. *Fr. ergastoplasme.* Bez hücrelerinin tabanında bulunan bazofil iplikçiğe Garnier (1897) tarafından verilen ad. [*Ing.* Ergastoplasm].

ergastula, i. Eski Roma'da esirler ve mahkûmların konulduğu yeraltı binalarına verilen ad. Vaktiyle bir memleket fethedildiği vakit miktarı yeni sahiplerinden çok olan ve tarımda çalıştırılan esirler böyle ergastulalara konarak ayaklanmaları önlenirdi .[*Ing.* Ergastulum; *Fr.* Ergastule].

ergatojin, s. *Fr. ergatogyne. biy.* Karıncalarda gerçek dişilerle *(kraliçe)* işçi karıncalar arasında kalan diğer karıncalara denir. *(Bu çeşit karıncalar, tıpkı kurtçuklar gibi, işçi karıncaların bakımına ve onlarca beslenmeye muhtaç görünmektedir. Bunlar, eşeyli bireylere benzerler ve bazen kanatlı olurlar, fakat döl verme yeteneğine sahip görünmemektedirler).* [*ing.* Ergatogynous].

ergatomorfik, s. *Fr. ergatomorphique. biy.* **Ergatomorfik erkek,** dişi ve erkek karakterlerini birlikte taşıyan erkek. [*Ing.* Ergatamorphic male; *Fr.* Mâle ergatomorphique, gynandromorphe antérolateral ou intersexué]. ☆ *Eşanl.* **karmaeşeyli, araeşeyli.**

ergatoyid, s. *Fr. ergatoïde. biy.* Kanatsız dişi karıncaların niteliği. *(Kurtçuğa verilen besinlerin etkisiyle oluşan bu nitelik, dişi ka-*

rıncanın çiftleşme uçuşuna çıkmasını imkânsız kılar). [*Ing.* Ergatoid].

er.geç, b.z. Ne vakit olsa, şimdi veya sonra, eninde sonunda, erken veya geç: *Bu ergeç olacak.* [*Ing.* Sooner or later; *Fr.* Tôt ou tard].

ergen[a] ,i. < *ermek.* § ● Evlenecek çağa girmiş kimse. [*Ing.* Youth of marriageable age; *Fr.* Célibataire]. § ● Henüz evlenmemiş. [*Ing.* Bachelor; *Fr.* Non marié]. ~ **e karı boşamak kolay,** *dey.* Bir iş içinde olmayanların o işteki güçlükleri küçümsediklerini anlatır. [*Ing.* It is easy to talk].

~ **gözüyle kız alma, gece gözüyle bez alma,** *at.* Genç ve tecrübesiz insanların her gördüğü kıza âşık olup evlenmeye kalkması, karanlıkta alınan bir kumaşın rengini ve desenini ,kalitesini anlamadan almaya benzer. İnsan aldanabilir .

~ **minder,** *tar.* Eski evlerde genç ve tazelerin oturmasına yarayan ufak yer minderi. Bazıları yanlış olarak erkân minderi *(= büyüklere mahsus minder)* derler .

ergene, i. *h.d.* § ● Maden yeri. [*Ing.* A place where minerals or mines exist; *Fr.* Bassin d'une mine]. § ● Çadırın kapı dibi kullanılan açık yeri. [*Fr.* Entrée de la tente]. § ● Dağ sırtı, yamaç [*Ing.* Slope of a hill, side; *Fr.* Flanc de montagne].

ergenlik[a],-ği i. § ● *sosy.* ve *psik.* Çocukluk devresinden sonra 12-14 yaşları arasında gelen fizyolojik ve psikolojik değişme ve gelişme devresi. *(Cinsel hayatın başlaması ,bünye gelişmesi dolayısıyle birçoklarında sarsıntılı olarak geçer).* [*Osm.* Hadd-i bülûğ; *Fr.* Puberty; *Fr.* Puberté]. § ● Ergen[2] olma hali. [*Osm.* Bekârlık; *Ing.* Celibacy; *Fr.* Célibat]. § ● *tıp.* Ergen yaşlarda yüzde görülen ufak sivilceler. Genellikle mikroplu iltihaplar olmaktan çok hormon düzensizliğine bağlı, ruhsal ayarsızlıkların önemli rol oynadığı deri dokusu tepkileri. [*Ing.* Juvenile acne; *Fr.* Acné juvénile]. § ● Dul kadının bir ergen erkeğe vardığı zaman ona verdiği armağan.

~ **çağı,** *psik.* ◘ **Ergenlik**[1].

ergi[a] i. < *ermek.* Iyi bir şeye erişme hali. [*Osm* Nailiyet, mazhariyet; *Ing.* Success, achievement; *Fr.* Succès, bienfait].

ergime[a], i. *fiz.* ve *kim.* ◘ **Erime** .

ergimiş, s. *fiz.* ve *kim.* ◘ **Erimiş.**

ergin[a], s. < *ermek.* § ● Olmuş, yetişmiş: *Ergin yemiş, Ergin ekin.* [*Osm.* Kâmil; *Ing.* Ripe, mature, matured; *Fr.* Mûr, mûre]. § ● *biy.* ve *zool. (organizmalar hk.)* Eşeysel olgunluğa erişmiş yani eşeylik organlarında eşey hücreler olgunlaşmış. [*Osm.* Reşit; *Ing.* Adolescent; *Fr.* Adolescent,-ente] § ● *fels.* ve *huk.* Haklarını kendi kullanmak için kanunun gösterdiği yaşa gelmiş olan *(kimse).* [*Osm.* Reşit; *Ing.* Major; *Fr.* Majeur,-eure].

erginleme[a], i. § ● *fels.* Birini bir dine, bir tarikata veya gizli bir derneğe törenle alma. [*Osm.* İkrar verdirme. *Ing.* ve *Fr.* Initiation] § ● *eğt.* Birini bir konu üzerine aydınlatıp ergin kılma. [*Ing.* Enlightenment; *Fr.* Éclaircissements].

erginlemek(-i,-e), f. § ● *fels.* Birini bir dine, bir tarikata veya gizli bir derneğe törenle almak. [*Ing.* To initiate; *Fr.* Initier]. § ● *eğt.* Birini bir konu üzerine aydınlatıp ergin kılmak. [*Ing.* To enlighten; *Fr.* Éclairer].

erginlenmek(-e), f. Bir konunun ayrıntılarını öğrenip o alanda ergin bir hale gelmek. [*Ing.* To be enlightened, to learn well; *Fr.* Être éclairé].

erginleşmek, nsz. f. Ergin hale gelmek. [*Osm.* Tekemmül etmek, reşit olmak; *Ing.* To mature; *Fr.* Devenir mûr, devenir majeur (*adulte*)].

erginlik[a],-ği, i. < *ermek.* § ● Ergin[1] olma hali. [*Osm.* Kemal; *Ing.* Maturity; *Fr.* Maturité]. § ● *biy. zool., psik.* ve *sosy.* Organizmaların eşeysel olgunluğa erişmesi, yani eşeylik organlarında eşey hücrelerinin olgunlaşması. [*Osm.* Rüşt; *Ing.* Adolescence; *Fr.* Adolescence]. ☆ *Eşanl.* **olgunluk.** § ● *fels.* ve *huk.* Haklarını kendi kullanmak için kanunun gösterdiği yaşa gelmiş olma hali. [*Osm.* Rüşt; *Ing.* Majority; *Fr.* Majorité].

~ **bunalımı,** *sosy. ve psik.* Erginlik yaşı bir yandan biyo-psikolojik gelişme sebepleriyle bir yandan da topluma girme egzersizinin doğurduğu güçlüklerle, hayatın en buhranlı yaşı. [*Ing.* Juvenile crisis; *Fr.* Crise Juvénile].

ergitme, i. ◘ **Eritme.**

ergitmek(-i), f. ◘ **Eritmek.**

ergograf, i. *Fr. ergographe. fizyol.* Bir kas veya kas grupunun çalışmasını ve yorgunluk veya hastalık gibi etkenlerin bu çalışmada meydana getirdiği değişiklikleri kaydeden cihaz. [*Ing.* Ergograph].

ergojenez, i. *Fr. ergogenese, biy.* Büyümeyi belirleyen etmenlerin tümü. [*Ing.* Ergogenesis].

ergokrasi, i. *Fr. ergocratie.* < *Yun. ergon,* çalışma + *kratos,* iktidar. Çalışmanın temel değer olarak kabul edildiği toplum şekli. [*Ing.* Ergocracy].

ergol, i. *Fr. hava.* Bir füze yakıtının bileşimine girebilen bütün kimyasal maddelerin genel adı. [*Ing.* Ergol].

ergometre, i. *Fr. ergometre, fizyol.* Belirli şartlar altında bir veya bir grup kasın çalışma gücünü ölçmeye yarayan cihaz. [*Ing.* Ergometer].

ergometrin, i. *Fr. ergometrine, ecz.* Çavdar mahmuzunun alkaloitlerinden biri *(sadece dölyatağı üzerine tesir ederek bir kasılma meydana getirir. Etkisi kuvvetli, süratli ve geçicidir. Ergotaminle beraber verilebilir).* [*Ing.* Ergometrine].

ergonlar, ç.i. *Fr. ergones. biyokim. Euler*'in, ayni «*biyolojik katalizörler*» grupu içinde toplanan vitamin ve hormonları belirtmek için kullandığı deyim. [*Ing.* Ergones].

ergonomi, i. *Fr. ergonomie* < *Yun. ergon,* iş + *nomos,* yasa. Çalışmanın yöntemli bir şekilde düzenlenmesi ve hem makinelerin, hem de donanımın, çalışan insanın yatkınlıklarına göre hesaplanması amacıyle yapılan inceleme ve araştırmaların tümü. [*Ing.* Ergonomics].

☆ *Eşanl.* **biyoteknoloji.**

ergostan, i. *Fr. ergostane. kim.* Ergosterol'un hidrojenlenmesiyle elde edilen $C_{28}H_{60}$ formülünde tetrasiklik hidrokarbon. [*Ing.* Ergostane].

ergosterol, i. *Fr. ergostérol. kim.* Çavdar mahmuzundan ve bira mayasından çıkarılan, steroller grupuna bağlı $C_{28}H_{44}O$ formülündeki ikincil alkol. *(Morötesi ışınımların etkisiyle kalsiferol haline geçer.)* [*Ing.* Ergosterol].

ergot,-tu, i. ◘ **Çavdar mahmuzu.**

ergotamin, i. *Fr. ergotamine:* Çavdar mahmuzu alkaloidlerinden biri. *(Ergotamin günde 0,000 25-0,001 gr. tartarat dozunda alınır sa sempatik sisteme uyuşturucu etki yapar. Daha kolaylıkla alınabilen dihidroergotamin başağrısına karşı kullanılır.* [*Ing.* Ergotamine].

ergotin, i. *Fr. ergotine. kim.* § ● Çavdar mahmuzunun yumuşak özütü. § ● Çavdar mahmuzunun sıvı halindeki özütüne yanlış olarak verilen ad: *Bir ergotin ampulü.* [*Ing. Ergotine*].

ergotinin, i. *Fr. ergotinine. kim.* Çavdar mahmuzunun, Tanret tarafından 1876'da keşfedilen, alkaloidlerinden biri. *(Bu madde, şimdi ergotoksin grupuna bağlanmaktadır)* [*Ing* Ergotinine].

ergotiyonein, i. *Fr. ergothionéine. kim.* Çavdar mahmuzunda ve omurgalı hayvanların kanındaki alyuvarlarda rastlanan betain ve histidinin kükürtlü türevi. [*Ing.* Ergothioneine].

ergotizma, i. *Fr. ergotisme.* ◘ **Çavdar mahmuzu hastalığı.**

ergotoksin, i. *Fr. ergotoxine. kim.* Çavdar mahmuzundan çıkarılan ve özellikle ergotinin taşıyan on alkaloidlik grup. [*Ing.* Ergotoxine].

ergun, i. *Osm.* < *Fars, ergün.* § ● *esk.* Hızlı giden oynak at. § ● öz.i. Erkek adı.

erguvan /erguvan/, i. *Osm.* < *Fars. erguvân.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasının *(Caesalpinioideae (Caesalpiniaceae)* alt familyasından, anayurdu Güney Avrupa ile Batı Asya olan, Türkiye'de güney, batı ve kuzey Anadolu sahillerinde ve Istanbulda yetişen çoğunlukla boylu çalı, bazen de 7-8 m. ye ulaşan ufak bir ağaç. 5-10 sm. çapındaki yapraklar yuvarlak, kalb şeklinde ve tam kenarlıdır. Çiçekler erguvan renginde, erdişi olup 6-8 tanesi bir araya gelerek kısa salkım durumunda kurullar teşkil ederler. [*Lat. Cercis siliquastrum; Ing.* Judas tree, judas thorn; *Fr.* Arbre de judée, gainier].

~ **rengi** *res.* Erguvan çiçeğinin mora çalan vişne çürüğü rengi. [*Osm.* Erguvanî; *Ing.* Purple; *Fr.* Pourpre].

erguvanî /erguvanî/, s. *Osm.* < *Fars.* Erguvan çiçeği renginde, etlâtunla kırmızı arası, güzel ve parlak al. [*Ing.* Purple; *Fr.* Pourpre].

~ **balıkçıl,** *zool.* ◘ **Balıkçıl.**

~ **söğüt,** *bot.* ◘ **Söğüt.**

Erie gölü, *coğr,* A.B.D. ile Kanada arasında, Kuzey Amerika'nın 5 büyük gölünden biri. Yüzölçümü 25 000 km² dir. [*Fr.* Lac Édie].

erigen, erigen, s. Çabuk eriyip dağılan [*Ing.* Melting; *Fr.* Fondant,-ante].

erik,-ği, i. *esk. T. ürlik* > *irik* > *erük.* § ● *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, hemen her yerde yetişen, yapraklanmadan önce beyaz çiçekler açan, sert çekirdekli ve etli meyveleri yenen, orta boylu bir ağaç. [*Lat. Prunus domestica; Ing.* Plum-tree; *Fr.* Prunier]. § ● Bu ağacın, cevize yakın büyüklükte, derisi ince, sarı, kırmızı, yeşil, mor renklerde ,tadı mayhoş ve tatlı, eti sulu, tek ve sert çekirdekli meyvası. Başlıca çeşitleri: *Bardak eriği, Can erik, Türbe eriği, Üryanî erik, Mürdüm eriği.* Komposto ve reçel yapımında kullanılır. [*Ing.* Plum; *Fr.* Prune]. ◘ *ŞEKİL: 386.* — **SERT ÇEKİRDEKLİ VE SERT KABUKLU MEYVALAR.** ◉ **bardak eriği,** *bot.* Koyu mor renkte, çok iri, oval, etli ve tatlı bir sofra eriği çeşidi. [*Fr.* Prune diapree]. ◉ **çakal eriği,** *bot.* § ● Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Gülgiller *(Rosaceae)* familyasının, *Prunoideae* alt familyasından, Avrupa, Kuzey Afrika, Batı Asya'da yayılmış olan ve Türkiye'nin orman bölgelerinde rastlanan, sık dallı bir çalı, ender olarak da 3-5 m. ye kadar boylanan dikenli bir ağaççık. Yaprakları elipsyumurta biçiminde olup kenarları ince veya keskin dişlidir. Beyaz renkli çiçeklerinde amigdalin ve bunu parçalayan bir enzim vardır. Meyvelerinde şekerler, pektin ve organik asidler *(malik, tartrik)* tesbit edilmiştir. Çiçekler hafif müleyyin ve kan temizleyicidirler. Bahçe formlarından olan beyaz çiçekli *Plena* ile körpe yaprakları kırmızı olan *Purpurea* makbul süs bitkileridir. *(Lat. Prunus spinosa; Ing.* Wild plum tree; *Fr.* Prunellier]. ☆ *Eşanl.* **yaban eriği.** ◘ *ŞEKİL: 94.* — **SÜS BİTKİLERİ.** § ● Çakal eriği ağacının meyvası; eriklerin içinde en kötü ve en ekşisi olanıdır. [*Ing.* Wild plum; *Fr.* Prunelle] ◉ **Japon eriği,** *bot.* ◘ **Japon.** ◉ **Malta eriği,** *bot.* Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından Japonya ev Çin'de kendiliğinden yetişen. Kuzey Afrika ve Güney Avrupa'da bahçelerde yetiştirilen meyveleri yenen bir ağaç türü. [*Lat. Eriobotrya japonica; Ing.* Loquat-tree; *Fr.* Néflier du Japon, bibacier]..

~ **ağacı,** ◘ **Erik**[1].

~ **bitki biti,** *zool.* ◘ **Bit.**

~ **dal uyuzu,** *zool.* ◘ **Uyuz böceği.**

~ **hortumlu böceği,** *zool.* ◘ **Hortumlu böcek.**

~ **pestili,** *mutf.* Erik suyunu şekersiz olarak kaynatarak koyu bir kıvama gelince tepsilere yayıp güneşte kurutmak suretiyle hazırlanan bir cins pestil.

~ **reçeli,** *mutf.* Şeker ve üryani erığı ile kaynatılarak yapılan reçel.

~ **testere arısı,** *zool.* ◘ **Arı.**

~ **yaprak arısı,** *zool.* Keneler *(Acarina)* takımına giren bir uyuz böceği. Küçük yaprakları üzerinde çok küçük, koni biçimi çıkıntılar meydana getirir. [*Lat. Eriophyes padi*].

eriksi, s. Eriği andıran.

~ **meyve,** *bot.* ◘ **Drupa.**

eril[a], s. *gram.* Bazı dillerde erkek cinsten sayılan *(kelime). Arapçada kâtip, muallim, müdir, Fransızcada le livre (kitap), le mur*

(duvar); Almancada der Tisch (masa), der stuhl (iskemle) v.b. [*Osm.* Müzekker; *Ing.* Masculine; *Fr.* Masculin].

erim[a], i. < *ermek.* § ● Bir şeyin erebileceği uzaklık: *El, göz, ses erimi.* [*Ing.* Range; *Fr.* Espace à atteindre]. § ● İyi bir şeyi gösteren hal. [*Osm.* Beşaret; *Ing.* Omen; *Fr.* Présage].

erime, i. § ● *kim.* Katı bir maddenin veya bir gaz cismin, herhangi bir sıvı içerisinde moleküller veya iyonlar halinde dağılması olayı. [*Osm.* İnhilâl; *Ing.* ve *Fr.* Dissolution] § ● *fiz. (katı cisimler hk.).* Isı etkisiyle sıvı hale gelme. [*Ing.* Melting fusion; *Fr.* Fusion] ☆ *Eşanl.* **ergime.** § ● *fizyol.* ve *patol.* Fizikî, kimyasal, biyolojik etkenlerin etkisi altında organik elemanların *(dokular veya hücreler)* harap olması, erimesi; *Mikrop erimesi.* ◉ doku ~ si, ◘ Doku.

◉ **aşırı ~,** *fiz.* ve *kim.* Erime noktasından daha aşağı bir ısı derecesine düştüğü halde, kimi koşullar altında bir sıvının katılaşmaması hali. ◉ **ateşle ~,** *kim.* Maddenin, ısı etkisiyle katı halden sıvı hale geçmesi. *(Ancak ısı karşısında olan erime gerçek erimedir).* [*Fr.* Fusion ignée]. ◉ **su ile ~,** *kim.* Suyun çeşitli maddelerle yaptığı bileşiklerin erimesi. *(Su ile erime, anhidrit cismin suda çözünmesidir).* [*Ing.* Aqueous fusion; *Fr.* Fusion aqueuse].

~ derecesi, *trm.* Yağın tamamen eridiği, duru ve akışkan bir hale geldiği sıcaklık. [*Ing.* Fusion point; *Fr.* Point de fusion].

~ diyagramı, *met.* ◘ Diyagram.

~ ısısı, *fiz.* ve *kim.* Ergime sıcaklığına kadar ısıtılmış bir cismin birim kütlesini *(mesela 1 gramını)* bu sıcaklıkta katı halden sıvı hale geçirmek için cisme verilmesi gerekli olan ısı. [*Osm.* Zeveban hararet]; *Ing.* Heat of fusion; *Fr.* Chaleur de fusion].

~ noktası, *fiz.* saf haldeki bir cismin katı halden sıvı hale geçmeye başladığı, ve erime sona erene kadar koruduğu sabit sıcaklık. [*Osm.* Nokta-i zeveban; *Ing.* Melting point, fusion point; *Fr.* Point de fusion].

~ suyu, *coğr.* Karların, buzların erimesinden doğan su. [*Ing.* Melt-water; *Fr.* Eau de fonte].

~ ürünü, *biy.* Bir lizin tarafından eritilen veya sindirilen doku ve mikroplardan meydana gelen ürün.

erimek, nsz. 1. *esk. T.* § ● *(katı ve donmuş cisimler hk.)* Isı etkisiyle sıvı hale gelmek: *Buz, şeker, kurşun, yağ eridi.* [*Osm.* Zeveban etmek; *Ing.* To melt, dissolve; *Fr.* Se fondre, se dissoudre]. ☆ *Eşanl.* **ergimek;** § ● *mec.* Zayıflamak, azalmak, dağılmak, tükenmek: *Biçare kederinden eridi.* [*Ing.* To grow thin, become exhausted; *Fr.* Maigrir, s'épuiser]. § ● *(Dokuma kumaşlar hk.)* Aşınıp, incelerek dağılmak. [*Ing.* To wear out; *Fr.* Être usé]. § ● *mec.* Utancından pek sıkılmak. § ● *kim.* ◘ Çözünmek. § ● *(şiş, ur v.b. hk.)* Dağılmak. § ● *(geniş anlamda)* Yok olmak. ◉ **erim erim ~,** *dev* Çok zayıflamak. ◉ **eriyip bitmek,** *dev.* Çok zayıflamak..

erimez, s. § ● *fiz.* Erimek haline uğramayan *(katı cisimler hk.)* [*Ing.* ve *Fr.* Infusible]. § ● *kim.* ◘ Çözünmez.

erimiş, s. < *erimek.* § ● *(katı cisimler hk.).* Isı etkisiyle sıvı hale gelmiş. [*Osm.* Müzap; *Ing.* Melted; *Fr.* Fondu,-ue]. § ● ◘ Çözünmüş.

~ çelik, *met.* Potada erime usulüyle hazırlanan çelik. [*Ing.* Melted steel; *Fr.* Acier fondu].

☆ *Eşanl.* **akma çelik.**

~ demir, *met.* ◘ Demir.

~ karbon, *met.* Karbonun demir içinde çözünmüş olarak bulunduğu hal. *(Bu eriyiğe OSTENİT denilir).* [*Ing.* Dissolved Carbon; *Fr.* Carbone dissous].

~ maden, *met.* Sıvı hale gelmiş maden [*Ing.* Melted metal; *Fr.* Métal fondu].

erin[a], s. < *ermek.* Cinsel olgunluğa varmış dölî, verebilecek olanaklara ermiş *(insan)* [*Osm.* Baliğ; *Ing.* Bubescent; *Fr.* Pubère].

erinç[a], i. < *ermek.* Hiç bir eksiği hiç bir üzüntüsü olmama hali, dirlik. [*Osm.* Rahat, huzur; *Ing.* Peace, rest, comfort, attainment; *Fr.* Paix, calme, tranquillité].

erinit,-tl, i. *Fr. erinite. (Irlanda'nın adı Erin'den. min.* § ● $Cu_5(AsO_4)_2(OH)_4$ formülünde, hidratlı doğal bakır arsenyat. Güzel zümrüt yeşili yumrular halinde bulunur. § ● Demir oksit bakımından zengin bir çeşit kil. [*Ing.* Erinite; *Fr.* Bol].

☆ *Eşanl. bol.*

erinlik[a],-ği, i. < *ermek.* § ● *biy.* ve *zool.* Erin olma hali; Cinsel olgunluğa, döl verebilme imkânına erme hali. [*Osm.* Bülûğ; *Ing.* Puberty; *Fr.* Puberte]. § ● *tıp.* İkinci çocukluk çağından yeniyetmelik çağına geçişi belirten şekli ve fonksiyon değişikliklerinin tümü.

erir[a], s. *fiz.* § ● Eriyebilen *(cisim).* [*Ing.* ve *Fr.* Fusible]. § ● ◘ Çözünür.

erirlik,-ği, i. *fiz.* § ● Eriyebilme özelliği veya derecesi. [*Ing.* Fusibility; *Fr.* Fusibilité]. § ● *kim.* ◘ Çözünürlük.

~ katsayısı, *fiz.* Doymuş bir eriyik için, 100 gr. eriticide çözünen madde miktarı. *(Bu katsayı sıcaklığa ve basınca göre değişir .Çözünen madde katı ise, basıncın etkisi azdır. Sabit sıcaklıkta çözünme olayı endotermik olduğu zaman /en çok görünen durum/, sıcaklık yükseldikçe erirlik katsayısı da artar; olay ekzotermik olduğu zaman, sıcaklıkla birlikte katsayı azalır. Sonuçlar, erirlik katsayısını veya doymuş eriyiğin miktarını sıcaklığa bağlı olarak veren erirlik eğrileri'ndan çıkarılır. Eritici ve çözünmüş madde birleşmeye elverişliyse, bu eğriler bazı özellikler gösterir).* [*Ing.* Coefficient of solubility; *Fr.* Coefficient de solubilité].

erisifak, i. *Fr. erisiphaque. tıp.* Katarakt *(perde)* ameliyatı sırasında boşluk yaparak göz merceğini kapsülü ile beraber çıkarmaya yarayan cihaz. [*Ing.* Erysiphake].

erisipel, i. *Fr. erysipèle.* ◘ Yılancık.

eristik,-ği, I. *Fr. éristique* < *Yun. erizein,* didişmek > *eristikos.* ◘ Didişimcilik.

eriş, arış, i. *dok.* Dokunan bez veya kumaşların tezgâhta boydan boya gerilmiş olan teli, boy ipliği. Halılarda buna argaç denir. [*Fr.* Chaîne].

☆ *Eşanl.* çözgü teli .

erişek,-ği, i. < *ağırşak.* Bir çadırın değneklerinin bağlandığı direk tepeliği. [*Ing.* Tentpole; *Fr.* Tête de mât].

erişilmek, nsz. 1. Ulaşılmak.

erişilmez, s. Erişilmesi, ulaşılması mümkün olmayan. [*Ing.* ve *Fr.* Inaccessible].

erişilmezlik,-ği, i. *coğr.* Erişilmezlik kutbu, Milletlerarası jeofizik yılığında (1957-1958) Antarktika'nın nazarî bakımdan erişilmesi en güç noktasına verilen ad. *(S. S. C. B. burada bir gözlem merkezi kurdu).* [*Ing.* Inaccessibility pole; *Fr.* Pôle d'inaccessibilité].

~ ler kuramı, *opt.* Optik olaylarını, özellikle Newton halkalarını ve polarılmayı açıklamak için, *Newton* tarafından *XVIII.* yüzyılında düşünülen ve ışık kaynaklarının küçük parçacıklar yayınlamasına dayanan kuram. [*Ing.* Access theory; *Fr.* Théorie des accès].

erişim[a], i. < erişmek. § ● Erişmek eylemi. [*Ing.* Arrival, arriving; *Fr.* Accession, action de parvenir]. § ● Belli iki yer arasında gidip gelebilme, ulaşım: *İki köy arasında erişim kesildi.* [*Osm.* Muvasala; *Ing.* ve *Fr.* Communications].

erişkin[a], s. < *erişmek.* § ● Büyümesi sona ermiş olan: *Erişkin kız.* [*Osm.* Kâhil; *Ing.* Adult; *Fr.* Adulte]. § ● *biy.* Üreyebilecek devreye ulaşmış olan ve büyümesi devam etse de yeni bir organ meydana getirme imkânı kalmayan *(canlı)* [*Ing.* Adult; *Fr.* Adulte]. § ● Organlaşma ve gelişmenin en üst derecesine ulaşmış her canlı veya organ için söylenir: *Erişkin çiçek.*

~ böcek, *zool.* Bütün başkalaşmasını geçirmiş böcek.

~ yaş, *fizyol.* İnsanlarda ergînlikten itibaren ihtiyarlığa, yani erkeklerde yirmi üç, yirmi dört, kadınlarda on dokuz yirmi yaştan, her îkisinde de altmışına kadar süren devre. *(Bu devrede boy en yüksek derecesini bulur; gövde, kol ve bacakların birbirine oranı son şeklini alır; kemikler daha tı-*

kız, dokular daha yağlı olur). [*Ing.* Adult age; *Fr.* Age adulte].

erişkinlik,-ği, i. § ● *biy.* ve *zool.* Erişkin olma hali. [*Osm.* Kâhillik; *Ing.* Adultness; *Fr.* Maturation, perfection]. ☆ *Eşanl.* olgunluk. § ● *psik.* ve *sosy.* ◘ Ergînlik[1].

erişmek(-e), f. § ● Yetişmek, ulaşılması emeğe, zamana bağlı bir yere veya amaca varmak, kavuşmak. [*Osm.* Vasıl olmak; *Ing.* To attain; *Fr.* Atteindre, parvenir]. § ● Uzanıp tutmak: *Ayağa kalksa başı tavana erişir.* [*Ing.* To reach; *Fr.* Saisir, attraper]. § ● nsz. Olgun hale gelmek, olgunlaşmak: *Üzümler daha erişmedi.* [*Osm.* Kemal bulmak; *Ing.* To mature; *Fr.* Mûrir]. § ● nsz. *(Zaman hk.)* Gelip çatmak: *Vakit erişti, kış eristi, bahar eristi.* [*Ing.* To arrive; *Fr.* Arriver].

erişte, i *Osm.* < *Fars. rişte,* İnce ince kesilerek kurutulmuş hamur, ev makarnası: *Erişte çorbası.* [*Ing.* Vermicelli; *Fr.* Nouilles].

erîştirmek(-i,-e), f. § ● Vardırmak. [*Ing.* To let reach or attain; *Fr.* Faire parvenir, faire arriver]. § ● Erişmesini sağlamak, ulaştırmak. [*Ing.* To let communicate; *Fr.* Faire communiquer].

eritem, i. *Fr. érythème* < *Yun. erythema. tıp.* Derinin yaygın veya sınırlı olarak kızarması, yanması ve kepeklenmesiyle kendini gösteren iltihaplı hastalıklar grupu. [*Ing.* Erythema]. ◉ **düğümlü ~,** *patol.* Deride yerleşmiş hastalık; çoğu zaman bir tüberküloz intaniyle meydana gelen derideki sert düğümcüklerle belirlidir. *(Özellikle bacaklardaki nohut büyüklüğünde yassı kabartılarla kendini belli eder, tedaviyle iyileşir. Alerjik bir sebebe bağlanır, bu da düğümlü eritem'in her zaman değil de çoğunlukla tüberkülozun ilk intanının belirtisi olduğunu açıklar. Sebep tüberküloz ise, bunun sadece tedavisi önemlidir).* [*Ing.* Nodular erythema; *Fr.* Érythème noueux].

eritemojen, s. *Fr. érythémogenique. tıp.* Eritem meydana getiren. [*Ing.* Erythemogenic]

eriten, I. < *eritmek.* § ● *kim.* Katı cisimleri eritme özelliği gösteren sıvı. [*Osm.* Muhallil; *Ing.* Solvent; *Fr.* Solvant,-ante] ☆ *Eşanl.* eriticî. § ● *boya san.* Boya ve vernîklerin, birleştirici maddelerinin çözülmesinde kullanılan, tabaka oluşmasına elverişsiz, normal kurutma şartlarında uçucu, basit veya karmaşık bir sıvı madde. [*Ing.* Solvent; *Fr.* Solvant].

eritici, s. ve I. < *eritmek.* § ● Eritme niteliği olan: *Eritici madde.* [*Ing.* Solvent; *Fr.* Dissolvant]. § ● *camc.* Kumun içinde silisle birleşerek eriyebilen bir silikat meydana getiren baz. [*Ing.* Flux; *Fr.* Fondant,-ante]. § ● *fiz.* Bir başka maddeyi eriten, çözündüren cisim. [*Ing.* Solvent; *Fr.* Solvant].. ☆ *Eşanl.* çözücü, **solvent.** § ● *met.* Maden cevherlerine katıldığı zaman, madenden ayrılan gang'la birleşerek, eriyebilen bileşikler meydana getiren madde: *Kastin ve dolomi birer eriticidir. (Eriticiler, maden cevherlerinin veya madenlerin cinsine göre değişir; bu maddelerin kullanılmasındaki genel amaç, silikatlar gibi kolay eriyen bileşikler meydana getirmektir. Bu amaçla kastin /kalsiyum karbonat/ veya florla spat, maden filizlerinin kimyasal yapısına göre yüksek fırınlarda eritici olarak kullanılır; kumlar, killer, boraks v.b., başka metalürji alanlarında ve dökümcülükte arıtma curufu oluşturmak için kullanılır* [*Ing.* Flux; *Fr.* Fondant,-ante] § ● *petrol.* Bazı maddeleri eritme özelliği taşıyan sıvı. *(Sanayide ve ev işlerinde kullanılan eriticilerin çoğu, ham petrolden çıkartılan benzinler veya petrokimyada elde edilen organik bileşiklerdir).* [*Ing.* Solvent; *Fr.* Solvant,-ante]. § ● (a) *serem.* Renk verici oksitlerin veya madenlerin *(altın, gümüş, platin),* hafif bir pişirmeyle seramik, cam veya maden kaplar üzerine yapışmasını sağlamak ve bu sır tabakalarına cilâlı bir görünüm kazandırmak amacıyla oksit veya madenlere katılan, kurşunlu sillikat veya borosilikatlar gibi genellikle alkalik ve renksiz kolay eriyebilen madde; (b) Seramik veya emay hamurunun erime gücünü arttırar. madde. *(Feldispat ve tebaşir, porselen ha-*

murunun ve emayının bileşiminde eritici vazifesi görür). [*Ing.* Flux; *Fr.* Fondant,-ante]. ◉ **ayrımsal ~,** *petrol.* Ürünün başka özelliklerini bozmaksızın, yalnız içindeki yabancı maddeleri eriten sıvı. *(Petrol yağlarının arıtımında, aromatiklerin ayrılması için fenol veya fürfürol, asfalt giderimi için propan, parafinlerin giderilmesi için de metiletilketon gibi ayrımsal eriticiler kullanılır).* [*Ing.* Selective solvent; *Fr.* Soivant sélectif].

~ ile ayırmak, *petrol.* Bir petrol ürünündeki çeşitli maddeleri, uygun bir eritici yardımıyle ayırmak: *Aromatik yağlama yağları bir eritici ile ayrılır.*

~ sıtma, *patol.* ◘ Sıtma.

eritilmek, nsz. f. Eritmek işine konu olmak. [*ing.* To be melted or liquefied; *Fr.* Être fondu, dissous].

eritilmiş, s. *res. (Kaynaştırılmış anlamında)* Resimde bir rengin diğer bir renkle kaynaşıp erimesi: *Bu resim eritilmiş renklerle işlenmiştir.* [*Ing.* Molten, melted, liquefied; *Fr.* Fondu,-ue].

eritme, i. § ❶ Katı bir cismi ısıtarak sıvı hale getirme. [*Ing.* Melting, fusing; *Fr.* Fonte]. § ❷ Sıvı içinde çözülmeye bırakma. § ❸ *met.* Sıvı bir karışımdan, oksijene karşı ilgisi değişik olan bir veya daha çok elementi oksitleme yoluyle ayırmak işlemi. [*Ing. (Act of)* melting, fusing, liquefaction; *Fr.* Coupellation]. § ❹ *kim.* ◘ Kal. ◉ **ikinci ~ madeni veya alaşımı,** *met.* Külçe haline getirilen ilk eritme ürünlerinin yeniden eritilmesiyle elde edilen maden veya alaşım. [*Ing.* Second fusion metal or alloy; *Fr.* Métal ou alliage de seconde fusion]. ◉ **ilk ~ madeni veya alaşımı,** *met.* Doğrudan doğruya cevherden elde edilen maden veya alaşım. [*Ing.* First fusion metal or alloy; *Fr.* Métal ou alliage de première fusion].

~ fırını, *met.* Çatısı madenden, iç kısmı ateşe dayanıklı malzemeden yapılmış, dökümhanelerde veya çelik fabrikalarında sıvı halde dökme demir elde etmek için kullanılan kazanlı fırın.

~ kanunu, *fiz.* Cisimlerin katı halden sıvı haline geçerken tabi oldukları kanun. [*Osm.* Zeveban kanunu; *Ing.* Fusion law; *Fr.* Loi de la fusion].

~ peynir, *trm. syn.* Başka peynirlerin eritilmesiyle elde edilen peynir. [*Ing.* Melted cheese, cream-cheese; *Fr.* Fromage fondu, crème de fromage, crème de gruyère].

☆ *Eşanl.* **gravyer peyniri.**

~ potası, *met.* Ateşe dayanıklı toprak, porselen, kristal, kumtaşı, kemik v.b. gibi maddelerden yapılan ve laboratuvarlarda kullanılan küçük pota. [*Ing.* Melting kettle; *Fr.* Coupelle, cendrée d'affinage, casse d'affinage].

☆ *Eşanl.* **pota, kupel.**

~ yatağı, *met.* Yüksek fırına yüklenen maden tilizi, eritici ve kok kömürü karışımı; daha genel anlamda, bazı eritme fırınlarına yüklenen maddelerin bütünü. [*Ing.* Fusion bed; *Fr.* Lit de fusion].

eritmek(-i), f. § ❶ *fiz.* Katı maddeyi sıvı haline getirmek, erimesini sağlamak. [*Osm.* Zeveban ettirmek, izabe etmek; *Ing.* To melt, dissolve; *Fr.* Fondre, dissoudre]. § ❷ *mec.* Harcayıp tüketmek, çok zayıflamak: *Dert biçareyi eritti.* [*Ing.* To thin down, to emaciate; *Fr.* Amaigrir, épuiser]. § ❸ *res.* Bir yağlıboya veya sulu boyanın renklerini birbirine karıştırıp eriyecek surette kaynaştırmak ve yanyana gelen her iki rengin birleştikleri kısımlarda bu renkleri birbiri içinde halletmek. [*Ing.* To blend, mix; *Fr.* Fondre noyer]. ☆ *Eşanl.* **estomplamak, kaynaştırmak.** § ❹ *kim.* ◘ **çözmek**[4]. § ❺ *arg.* Bitirmek, tüketmek: *Ne çabuk ta erittin otuzbeşpapeli.* [*Ing.* To squander *(money)*; *Fr.* Gaspiller, prodiguer].

eritran, i. *Fr. érythranne. kim.* Eritrit'in $C_4H_8O_3$ formülündeki iç eter-oksidi. Sülfürik asitle eritritin ısıtılmasından elde edilir. [*Ing.* Erythranne].

eritrazma, i. *Fr. érythrasma. patol.* Koltuk altı bölgesinde ve uyluklarda yerleşen deri hastalığı. *(Mikrosporon cinsinden bir parazitten ileri gelir. Kenarları iyice çizili esmer, ince kabuklanan plakalarla belirlidir).* [*Ing.* Erythrasma].

eritren, i. *Fr. érythrène.* ◘ Bütadien.

eritrenik, s. *Fr. érythrénique. kim.* Bileşiminde eritren bulunan, eritrenle ilgili: *Eritrenik hidrokarbon.* [*Ing.* Erythrenic].

eritrizm, i. *Fr. érythrisme, antr.* Siyah ırktan bazı melezlerde görülen kılların kırmızı veya kırmızımtrak rengi. [*Ing.* Erythrism].

eritroblast,-tı, i. *Fr. erythroblaste.* < *Yun. erythros,* ◘ Kırmızı + Çekirdekli alyuvar.

eritroblastoz, i. *Fr. érythroblastose. patol.* Eritroblast veya çekirdekli alyuvarların kanda çok sayıda bulunması. *(Eritroblastoz ağır anemilerde görülür)* [*Ing.* Erythroblastosis] ◉ **yeni doğmuş çocuk ~u,** *patol.* Kan yapıcı organlarla kanda bir iso Rh bağışıklığına bağlı eritroblastların anormal şekilde sürüp dayanması. [*Fr.* Érythroblastose du nouveau-né].

eritroderm(a), i. *Fr. erythrodermie. tıp.* Derinin anormal kızartısı. [*Ing.* Erythroderma].

eritrodermatit,-tl, i. *Fr. érythrodermatite. tıp.* Kızartılı cilt iltihabı. [*Ing.* Erythrodermatitis].

eritrodermi, i. *Fr. érythrodermie. patol.* Bütün deriye yayılmış koyu bir kızartı; ileri derecede bir pullanma veya akıntı ile kendini belli eden deri hastalığı. *(Çeşitli sebeplere bağlanabilir; egzama, kan hastalığı, ilâca tahammülsüzlük gibi)* [*Ing.* Erythrodermia, erythema].

eritrofagositoz, i. *Fr. érythrophagocytose* < *Yun. erythros,* kırmızı + *phagein,* yemek + *kytos,* hücre. *patol.* Bazı hücrelerin *(dalaktaki ağsı hücreler)* alyuvarları yutması. [*Ing.* Erythrophagocytosis].

eritremi, i. *Fr. erythrémie* < *Yun. erythros,* kırmızı + *haima,* kan. Kanın alyuvarlarını ve bunların yapıcı merkezlerini bozan hastalık. [*Ing.* Erythremia].

eritrin, i. *Fr. erythrine.* § ❶ *kim.* Çeşitli yosunlarda bulunan, $C_{20}H_{22}O_{10}$, $3/2H_2O$ formülündeki billûrlaşmış madde. *(Bir poliol olan eritrit ve orselik asid vererek ayrışır).* § ❷ *min.* Güzel kırmızı renkli iğneler veya billûrsu lifler halinde bulunan $CO_3(ASO_4)_2$, $8/H_2O$ formülündeki hidratlı doğal kobalt arsenyat. *(Özellikle Orta Fransa'da ve Almanya'da bulunur).* ☆ *Eşanl.* **kobaltokr.** [*Ing.* Erythrine; *Fr.* Érythrine, cobaltocre].

eritrit,-ti, i. *Fr. érythrite. kim.* Bileşiminde dört alkol grupu bulunan

$CH_2OH-CHOH-CHOH-CH_2OH$

formülündeki madde. [*Ing.* Erythrite; *Fr.* Érythroglucine, phycite].

☆ *Eşanl.* **eritroglüsin, fisit.**

eritrofil, s. *Fr. érythrophile. biy.* Kırmızıyı seven: *Lökofob hayvanlar eritrofildir.* [*Ing.* Erythrophilous]

eritrofobi, i. *Fr. érythrophobie.* < *Yun. ereuthо,* kızarıyorum + *phobos,* korku. *tıp.* Kızarmaktan aşırı derecede korkma. [*Ing.* Erythrophobia].

eritroid, s. *Fr. érythroide. tıp.* Kırmızı *(kızıl)* renkli. [*Ing.* Erythroid].

eritrokalsit,-tl, i. *Fr. érythrocalcite. min.* Bakırlı doğal klorür. [*Ing.* Erythrocalcite].

eritrokonit,-tl, i. *Fr. érythroconite. min.* ◘ Tennanit.

eritrol,-lü, i. *Fr. érythrol. kim.* Eritrit'in derişik formik asitle ısıtılmasıyle meydana gelen $CH_2{=}CH-CHOH-CH_2OH$ formülündeki etilenik glikol. [*Ing.* Erythrol].

eritrolîz, i. *Fr. erythrolyse. fizyol.* Alyuvarların tahribi. [*Ing.* Erythrolysis; hemolysis; *Fr.* Hémolyse].

☆ *Eşanl.* **hemoliz.**

eritromelalji, i. *Fr. erythromélalgie. patol.* Kol ve bacakların sinir ve vazomotör ayarlanmasında bozukluk. Kol ve bacaklar kırmızı, sıcak ve ağrılı olur. *(Weir Mitchell hastalığı).* [*Ing.* Erythromelalgia].

eritrometre, i. *Fr. érythromètre. tıp.* Kırmızılık derecesini ölçme âleti. [*Ing.* Erythrometer]

eritromisin, i. *Fr. erythromycine. Streptomyces Erythræus* mantarı kültüründen elde edilen antibiyotik. Pnömokok, streptokok, stafilokok, difteri basili gibi *«Gram pozitif»* mikroorganizmalara ve dizanteri amibine karşı çok etkilidir. *(«Gram negatif» lere karşı hiç bir etki göstermediği için bağırsaklardaki yararlı mikroorganizmalara dokunmaz ve dolayısıyle hastalıkların tedavisinde olumlu sonuçlar verir).* [*Ing.* Erythromicin(e)].

eritronik, s. *Fr. érythronique. kim.* Eritritin yükseltgenmesiyle elde edilen, $CH_2OH-CHOH-CHOH-CO_2H$ formülündeki trialkol asid için kullanılır. [*Ing.* Erythromycin].

eritronyum, i. *Fr. érythronium. kim.* Vanadyum un eski adı. [*Ing.* Erythronium].

eritropeni, i. *Fr. érythropénie. tıp.* Eritrosit yokluğu. [*Ing.* Erythropenia].

eritropodizm, i. *Fr. erythropodisme. biy.* Albinismus ile aynı cinsten görünüş kusuru; bazı hayvanlarda *(carabus)* rastlanan bu kusur bacakların kızarmasına yol açar. [*Ing.* Erythropodism].

eritropsi, i. *Fr. erythropsie. patol.* Her şeyin kırmızı renge bürünmüş olarak görünmesine yol açan görme bozukluğu. [*Ing.* Erythropsia].

eritropsin, i. *Fr. erythropsine. sit.* Kırmızı boya maddesi *(ağtabaka firfirlsi).* Omurgalıların görmesini sağlayan boya maddelerinden biri. [*Ing.* Erythropsin].

eritrosit,-ti, i. *Fr. érythrocyte.* < *Yun. eritros,* kırmızı + *kytos,* boşluk. *biy.* ◘ Alyuvar.

eritroterapi, i. *Fr. erythrothérapie. tıp.* Kızıl ve kızıl ötesi ışınlarla bazı hastalıkların iyileştirilmesi. [*Ing.* Erythrotherapy].

eritroz[1], i. *Fr. érythrose. kim.* Formülü $CH_2OH-CHOH-CHOH-CHO$ olan aldehidli şeker.

eritroz[2], i. *Fr. erythrose. tıp.* Çok kolaylıkla kızarma. *(Özellikle gençlerde ve daha çok genç kızlarda görülür /eritroz veya utanma kırmızılığı/. Sempatik sinir sisteminin dengesizliğinden ileri gelir; en küçük bir heyecanda, yüzde, kulaklarda, boyunda, ensede ve omuzlarda damar genişlemesine sebep olur. Bazen, başlangıç sebebi olarak, bir zehirlenmeye veya intanî sinir lezyonuna bağlanabilir; âdi veya tüberküloz pnömonisinde yanakların kızarması çok bilinen bir olaydır).* [*Ing.* Erythrosis].

eritrozin, i. *Fr. erythrosine. kim.* Tetraiyodoflüoresein'den meydana gelen boyar madde. [*Ing.* Erythrosine; *Fr.* Primerose soluble].

☆ *Eşanl.* çözünür **primroz.**

eritrüloz, i. *Fr. érythrulose . kim.* $CH_2OH-CHOH-CH-CH_2OH$ formülündeki ketonik şeker. [*ing.* Erythrulose].

Erivan, öz. i. *Erm. Yerevan.* Ermenistan federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin başkenti. [*Ing.* Erivan, Yerevan; *Fr.* Erevan, Erivan].

eriyebilir, b.s. Isı etkisiyle eriyebilen; *Kalay en kolay eriyebilen madenlerden biridir.* [*Ing.* ve *Fr.* Fusible].

~ tıkaç (tablet, kurşun, rondela), Bir açıklığı tıkamak üzere yerleştirilen ve sıcaklığın anormal derecede yükselmesiyle erimesi zaman içerdeki sıvının fışkırmasına yol açan, eriyebilir maden parçası. [*Fr.* Bouchon (pastille, plomb, rondelle) fusible].

eriyik[e]**,-ği,** i. < *erimek. fiz.* ve *kim.* İçinde katı bir cisim erimiş olan sıvı. [*Osm.* Mahlûl; *Ing.* ve *Fr.* Solution]. ◉ **duyarlaştırıcı ~** *fot.* ◘ Duyarlaştırıcı. ◉ **eşbasınçlı ~,** *tıp.* ◘ Eşbasınçlı.

eriyofil, i. *Fr. eriophylle* < *Yun. erion,* yün + *phyllon,* yaprak. *bot.* Pamuk görünüşünde yaprakları olan. [*Ing.* Eriophyllous].

eriyometre, i. *Fr. eriomètre.* Işığın kırınması olayına dayanan ve ipek telleri, yün ve pamuk iplikleri, alyuvarlar, süt damlacıkları gibi çok küçük nesnelerin kalınlığını ölçmeye yarayan araç. *(Eriyometre yerine bugün mikroskop kullanılır).* [*Ing.* Eriometer]

erizipel, i. *Fr. érysipèle. patol.* ◘ Yılancık.

erk[e]**,-kl,** i. *esk. T. i.* § ❶ Sözü geçerlik, istediğini yaptırabilmek hali. [*Osm.* Nüfuz; *Ing.* Personal influence, weight, power; *Fr.* Influence, pouvoir]. § ❷ Yapabilmeklik. *fels.* Şunu bunu yaptıran özellik, yetke veya araç. [*Osm.* Kudret, iktidar; *Ing.* Power; *Fr.* Pouvoir]. § ❸ *mim.* Bir yeri savunmak için yüksek bir tepeye inşa edilen hisar ve kale. İstanbul civarındaki Hereke'ye verilen ad, orada bir tepe üstünde böyle bir kalesi olduğundan ötürü konulmuş olması muhte-

meldir. [*ing.* Citadel; *Fr.* Citadelle, acropole]. ◉ ana ~ i, *sosy.* ◘ Ana; ◉ baba ~ i, *sosy.* ◘ Baba. ◉ dayı ~ i, *sosy.* ◘ Dayı. ◉ deniz ~ i, *huk.* ◘ Deniz.. ◉ yargılama ~ i, *huk.* ◘ Yargılama. ◉ yürütme ~ i, *huk.* ◘ Yürütme.

erkam, ç.i. *Osm.* < *Ar.* rakam'ın çoğulu.

erkân /erkân/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* rükn'ün çoğulu. § ❶ İleri gelenler, başlar, üstler: *Hükûmet erkânı, bir şirketin erkânı.* § ❷ Yol, iz, yol yöntem: *Büyük davetlerde ve her türlü toplantılarda birtakım adap ve erkân vardır.* [*Osm.* Kaide, âdet;*Ing.* Rules, principals; *Fr.* Règles, principales, bases, usages, coutumes]. § ❸ *esk.* General veya amiral aşamasındaki askerler. [*Ing.* Top officers; *Fr.* Officiers superieurs].

~ **kürkü,** *tar.* Padişah tarafından vezirliğe yükseltilenlere giydirilen kürk.

erkânı.harb, b.i. *Osm.* < *Ar. erkân,* büyükler + *harb,* savaş, *esk.* ◘ Kurmay.

erkânı.harbiye, b.i. *Osm.* < *Ar. erkân* + *harbiyye. esk.* ◘ Kurmay heyeti.

~ **reisi,** ◘ Kurmay başkanı.

erke*, i. *fiz.* ◘ Enerji.

erkeç, i. *esk. T. irkeç.* Erkek keçi, teke. [*Ing.* He-goat; *Fr.* Bouc]..

~ **sakalı,** *bot.* Gülgillerden tıpta kullanılan bir bitki, çayır melikesi. [*Lat. Spirea*].

erkeğimsi, s. ◘ Erkeksi .

erkek,-ği, i. § ❶ s. *esk. T. irmek. biy.* İnsan, hayvan ve bitkilerin dişiyi dölleyecek şekilde oluşmuş cinsinden olanı: *Erkek çocuk, Erkek kedi.* [*Ing.* Male; *Fr.* Mâle]. § ❷ i. Yetişmiş erkek insan: *Erkekler yirmi yaşında askere giderler.* [*Osm.* Recül; *Ing.* Man; *Fr.* Homme]. § ❸ *h.d.* Koca: *Bu kadının erkeği askerdedir.* [*Osm.* Zevç; *Ing.* Husband; *Fr.* Mari, epoux]. § ❹ Kopça, anahtar, çıtçıt gibi çıkıntı ve girintileri birbirine takılarak kullanılan şeylerin çıkıntılı olanı: *Erkek anahtar, erkek kopça.* [*Ing.* Male; *Fr.* Mâle]. § ❺ Güçlü, kuvvetli veya sözünde duran bir insan olduğu için güvenilen *(kimse).* [*Ing.* True strong; *Fr.* Fort. brave]. § ❻ Sert, kolay bükülmez: *Erkek demir.* § ❼ *mec.* Cesur, dürüst, sözünün eri: *Erkek adammış doğrusu, Erkek kız;* § ❽ *bot.* (a) Dölleyici maddeyi *(çiçektozu)* sağlayan; (b) Sadece erkek organı bulunan: *Erkek çiçek;* (c) Çiçekleri sadece erkek organlardan ibaret bitki: *Erkek fıstık ağacı.* [*Fr.* Mâle]. § ❾ *zool.* Spermatozoon meydana getiren organizma; sembolü: ♂ [*Lat. Mas; ing.* Male; *Fr.* Mâle]. § ❿ *kuymc.* Bilezik, kolye gibi süs eşyasının kopça kısmında dişi parçaya girerek kilit vazifesi gören, kendi üstüne katlanmış maden parçası. *(Dişi parça, içine yerleşen erkek mandalın üzerine basılmadıkça açılmaz).* § ⓫ *tekn.* Biri girintili, öbürü çıkıntılı iki ayrı parçası olan âletlerde *(menteşe, anahtar v.b.)* çıkıntılı parça. *(Girintili kısma yerleşen parçaya erkek, öbürüne de dişi denir)* ◉ ~ **ten kaçmak,** *dey. (kadın için)* Örtünmek, kendini erkeğe göstermemek. ◉ **evin erkeği,** *dey.* Bir evin geçimini sağlayan veya çocukların babası olan adam.

~ **anahtar,** Kilit mili girmeye yarayan, deliği olmayan, yani kilide giren demiri dolu bulunan anahtar. Buna aksine dişi anahtar denir ki uzunca olan demirinin içi boş ve deliktir. Kilidin içindeki bir mil bu deliğe girerek anahtarın çarpık bir vaziyet almasını önler. [*Ing.* Solid-stemmed key; *Fr.* Clef mâle].

~ **arı,** *zool.* ve *trm.* Kovandaki görevi genç ana arılarla çiftleşmek olan, kaba yapılı, iğnesiz arılar. [*Ing.* Male bee; *Fr.* Abeille mâle].

~ **bakır,** ◘ Bakır .

~ **berberi,** ◘ Berber.

~ **cinsiyet hücresi,** *zool.* ◘ Erkek eşeylik hücresi.

~ **demir,** Sert demir. [*Ing.* Hard iron; *Fr.* Fer dur].

~ **düşkünü,** *dey.* Erkeklere düşkün kadın.

~ **eğreltiotu,** *bot.* ◘ Eğreltiotu.

~ **erkeğe,** *dey.* Yalnız erkekler arasında olan şeyler için.

~ **eşeylik bezleri,** *zool.* ◘ Erbezi.

~ **eşeylik hücresi,** *zool.* Spermatozoona karşılık olarak kabul edilen ve birleşen iki gametten küçük olanı. Anizogametlerin küçüğüdür. [*Osm.* Erkek cinsiyet hücresi; *Ing.* Microgamete; *Fr.* Microgamète].

☆ *Eşanl.* **erkek gamet, mikrogamet.**

~ **Fatma (Ayşe),** *dey.* Erkek gibi hareket eden kızlar için söylenir.

~ **gibi (halli),** *dey.* Erkeğe benzer.

☆ *Eşanl.* **erkekçe.**

~ **gamet,** *zool.* ◘ Erkek eşeylik hücresi.

~ **gamet kesesi,** *bot.* ◘ Kese.

~ **iğnecik,** *den.* Dümeni bodoslamaya tutturan erkek menteşeler. [*Ing.* Pintle of a rudder].

~ **kalıp,** *matb.* Hurufat fabrikalarında, çelikten elle oyulmak suretiyle hazırlanan ilk erkek damga. Bu erkek kalıpla bir bakır parçası üzerine vurulmak *(basılmak)* suretiyle harfin dişi kalıbı elde edilir. [*Ing.* Epidiascope; *Fr.* Moule en relief].

~ **kazı,** Resmin klişe üzerindeki çizgileri zeminden yüksek birer kabartı halinde kazılmış kalıplarla elde edilen kazı resim. Böyle bir levha üzerine mürekkepli merdane geçirildiği vakit yüksekte olan kısımlar mürekkep olarak, kâğıda basılınca siyah olarak çıkar. Bu tümsek çizgilerin aralarındaki boşluklar zemine kadar oyulmuş bulunduğundan mürekkep almaz ve kâğıt da beyaz kalır. [*Fr.* Taille d'épargne].

~ **kopça,** Elbiselere takılan çift kopçalardan halka şeklinde olanının içine girerek takılan çengelli parça. [*Ing.* A hook for an eye; *Fr.* Agrafe].

☆ *Eşanl.* **çengel, kopça çengeli.**

~ **soylu,** *sosy.* Roma'da erkek soyundan nesep anlamını taşır. [*Ing.* Agnatic; *Fr.* Agnatique].

~ **terzisi,** ◘ Terzi.

~ **tığ,** Rendelerin oluk ve yiv açmaya yarayan çıkıntılı bıçağı. [*Ing.* Biseau saillant de rabot].

~ **zıvana,** *ağ.iş.* ve *mar.* ◘ Zıvana.

erkekçe, z. Erkek gibi, erkek tavır ve halinde, mertçe: *Erkekçe davrandı.* [*Ing.* Bravely, manly; *Fr.* Bravement, virilement, courageusement].

erkekçil, s. Erkeğe düşkün *(kadınlar hk.)*

erkeklenmek, nsz. f. § ❷ Erkeklik hali almak. § ❷ Kabadayılık gösterisinde bulunmak.

erkekleşme, i. Erkeğe ait ikincil cinsiyet karakterlerinden bazılarını taşıyan dişi cinsteki değişiklik. [*Ing.* Masculinization; *Fr.* Masculinisme].

erkekleşmek, nsz. f. § ❷ *(Kız, kadın hk.)* Erkek gibi sert davranışlar kazanmak. Erkek özelliği kazanmak. [*Ing.* To become mannish; *Fr.* être masculinisé]. § ❷ *(Erkek çocuk)* Çocukluk çağından çıkıp erkeklik çağına girmek.

erkekli, s. Kocası veya onu koruyacak bir erkeği bulunan kadın. [*Fr.* Qui a son mâle].

~ **kadınlı** *(erkekli dişlili),* İki cinsi bir arada bulunan: *Erkekli kadınlı bir kalabalık.* [*Ing.* Mixed, composed of both sexes; *Fr.* Composé de deux sexes].

erkeklik,-ği, i. § ❶ Erkek olan insan veya hayvanın hal ve sıfatı. [*Ing.* Masculinity, masculineness; *Fr.* Masculinité]. § ❷ Erkekçe davranış, mertlik. [*Ing.* Bravery; *Fr.* Bravoure]. § ❷ Erkek olma bakımından fizyolojik görevini yerine getirme gücü, evlât yetiştirecek yaşta ve halde bulunuş. [*Ing.* Virility; *Fr.* Virilité]. ◉ **erkekliğe (yiğitliğe) bak sürmemek,** *kab. dey.* ◘ Bak. ◉ **erkekliğe (yiğitliğe) söz getirmemek,** *dey.* *Mertliğe dokunacak davranışlardan kaçınmak.*

~ **elden gitti,** *dey.* Erkekliğe, mertliğe dokunacak bir olay karşısında kullanılır.

~ **hormonu,** tıp. ◘ Hormon.

~ **organı,** *zool.* ve *anat.* Erkek eşeysel temas ve üreme organları, penis ve erkek üreme bezleri. [*Osm.* Uzv-u teskir; *Ing.* Male organ; *Fr.* Organe mâle].

☆ *Eşanl.* **kamış.**

~ **sende kalsın,** *dey.* Seslenilen kimseye, karşısındakinin yakışıksız davranışına uyup da tatsızlık çıkarmamayı, efendice davranmayı öğütleyen bir söz.

erkeksi, s. *tıp.* Erkeğe benzeyen; erkek gibi. [*Ing.* Boyish, masculine *(woman); Fr.* Qui a des manières masculines].

~ **orantı,** *mim.* Erkek vücudunun orantılarından alındığı ileri sürülen dor düzeni orantıları: *Dor düzeni erkeksi, iyonya düzeni kadınsıdır.* [*Ing.* Male proportion; *Fr.* Proportions mâles].

erken, z. *esk. T. ir* < *iriken.* § ❶ Vaktin ilerlememiş bir anında, vakit geçmeden: *Sabahları erken kalkarım.* [*Ing.* Early; *Fr.* De bonne heure, tôt]. ☆ *Karş.* **geç.** § ❷ Alışılandan önce, her zamankinden veya başkalarından önce: *Erken davranan kazanır, Bugün erken geldiniz.* [*Ing.* Rather early; *Fr.* Le plus tôt].

☆ *Yak. anl.* **tez, çabucak, serian, acele, tez elden, hemen, hemencecik, acil, müstacelen, acilen, süratli, hızlı, seri.**

☆ *Karş.* **ağır, ağır ağır, yavaş yavaş, yavaş, sonra, aheste**

~ **ateşleme,** *tekn.* Patlamalı bir motorda yakıtın vaktinden önce yanması. *(Ateşleme hava-yakıt karışımının sıcak bir noktaya mesalâ buji veya silindir çeperlerindeki kızışmış tortulara değmesinden ileri gelir. Erken ateşleme kötü bir verim sağlar ve motorun vaktinden önce yıpranmasına yol açar.* [*Ing.* Ignition; *Fr.* Avance l'allumage, préallumage].

~ **bunama,** *patol.* ◘ Şizofreni .

~ **doğmuş,** *tıp* (a) Vaktinden önce, yaşayabilir halde doğmuş olan; (b) Gebeliğin altıncı ile sekizinci ayları arasında doğmuş çocuk. [*Ing.* Premature, untimely; precocious; *Fr.* Prématuré,-ée].

~ **gelişme,** *zool.* Bir hayvanın, yetiştirildiği amaç bakımından, kendi türünün veya ırkının karakteristik verimini erken yasta sağlama yeteneği. *(Bir hayvanın et, süt veya döl verimi için erken gelişmesi, evcil hayvanların seçilip ayıklanması bakımından çok önemli bir karakterdir).* [*Ing.* Precocity, precociousness; *Fr.* Précocité].

~ **gotik,** *san.* Gotik üslûbun ilk dönemi. Yapı yüzeylerinin parçalandığı, yuvarlak kemerlerin sivri kemer olmaya başladığı, pencere açıklıklarının yükselip darlaştığı, tonozların ilk kez kaburgalarla pekiştirildiği üslûp dönemi. [*Ing.* Early Gothic].

~ **kalkan yol alır, er evlenen döl alır,** *at.* Her işe vaktinde başlayan daima kazançlı çıkar.

~ **uçan yarasa,** *zool.* ◘ Yarasa.

~ **yaşlanma,** *iş. huk.* Sigortadan yaşlılık aylığı alma yaşına gelmemiş olmasına rağmen, yapılan tıbbî muayene sonucunda o yaştaki bir insan durumunda olduğunun saptanması hali.

~ **yetişme,** *sosy., psik.* ve *eğt.* Özel psikolojik istidatlarla akranlarından önce zihin güçleri bakımından gelişmiş olma. [*Ing.* Precocity; *Fr.* Précocité].

~ **yetiştirme,** *trm.* Bir bitkinin gelişmesinde devre sürelerini kısaltmayı öngören usul. *(Bu işlemden geçen kış buğdaylarını baharda ekerek başak ve tane alınabilir).*

erkence /erken:ce/, z. § ❶ Erken olarak. § ❷ Oldukça erken. [*Ing.* Rather early; *Fr.* D'une bonne heure].

erkenci, s. Erken davranan ,erken kalkan: *Bugün erkencisiniz.* [*Ing.* Early; *Fr.* Matinal, -ale].

erkenden, z. Erken vakitte, geç olmadan: *Ertesi günü evine uğradım, Erkenden seyahata çıktığını söylediler.* [*Ing.* Early; *Fr.* De grand matin].

erkete, i. *Yun. erkhete,* geliyor, *arg.* ◘ Gözcü.

erketeci, s. ve i. *arg.* Geleni haber vermek işini gören gözcü. [*Ing.* Look-out man *(for a burglar or cheat)*].

erkin*, s. § ❶ *fels.* Başkasının baskısı veya yasağı altında olmayan; istediği gibi davranabilen; herhangi bir şekilde herhangi bir şarta bağlı olmayan. [*Osm.* Serbest, müstakil; *Ing.* Independent; *Fr.* Indépendant,-ante]. § ❷ Başkasının kölesi olmayan [*Osm.* Hür; *Ing.* Free; *Fr.* Libre].

☆ *Yak anl.* **bağsız, kayıtsız, gayritâbi, başına buyruk, baş eğmez, özgür.**

☆ *Karş.* **bağlı, kayıtlı, tâbi, emir kulu, köstekli** *(davranışları)* **manili, tutsak, esir.**

~ inceleme, *fels.* Dinin ileri sürdüğü inançları eleştirmek serbestisi.

erkinci*, s. *fels.* ve *siy.* § ❶ Erkincilikten yana olan *(kimse).* [*Ing.* Liberal; *Fr.* Liberal,-ale]. ☆ *Eşanl.* **liberal.** § ❷ i. Erkincilik taraftarı. [*ing.* Liberalist; *Fr.* Liberaliste]. ☆ *Eşanl.* **liberalist.**

erkincilik*,-ği, i. *fels., sosy.* ve *biy.* (a) Halka, hükümet yönetimi karşısında olabildiği kadar erkinlik vermeyi doğru bulan siyaset görüşü; (b) Devletin ticaret yapmamasını ve ekonomik alana karışmamasını yeğleyen doktrin; (c) Bilimli sosyal değişiklik ve reformlara yatkın tavır; (d) Kişisel özgürlükten yana olan, ve hükümet yetkilerinin mümkün olduğu kadar sınırlandırılmasını öngören sosyal görüş; (e) Düşünme ve konuşma özgürlüğü ile bireyin ilgi ve istidatı yönünde gelişmesini isteyen eğitim felsefesi; (f) Dimağın, klâsik bir öğretim programla, özellikle mantık, matematik, klâsik diller ve metafizik gibi disiplinler üzerinde çalışmakla özgürlüğe kavuşabileceğini ileri süren eğitim görüşü. [*Osm.* Serbestiye; *Ing.* Liberalism; *Fr.* Libéralisme].
☆ *Eşanl.* **liberalizm.**
☆ *Karş.* **devletçilik.**

erkinlik*,-ği, i. Erkin olma hali. [*Osm.* Hürriyet, ihtiyar; *ing.* Liberty; *Fr.* Liberté].

erkli*, s. Erki olan. [*Osm.* Muktedir, nüfuzlu; *İng.* Powerful, mighty; *Fr.* Puissant,-ante]. ☆ *Eşanl.* **nüfuzlu, muktedir, kudretli, erkmen, geçerli, şevketli, satvetli.**
☆ *Karş.* **iktidarsız, kudretsiz, geçersiz, güçsüz.**

erksiz*, s. Güçsüz, zayıf.

erksizlik*,-ği, i. § ❶ *fels.* Güçsüz olma hali, söz geçirememe. [*Osm.* Fevza; *ing.* Anarchy; *Fr.* Anarchie]. ☆ *Eşanl.* **anarşi.** § ❷ ◘ **Buyruksuzluk.**

erlenmayer, i. *kim.* Koni şeklinde boyunlu bir cam kap olup, kimya laboratuvarlarında kullanılır. [*ing.* ve *Fr.* Erlenmeyer]. ◘ *ŞEKİL: 315.* — **KİMYA ALETLERİ II.**

erlik*,-ği i. § ❶ Er olma hali. § ❷ *mec.* Erkeklik, erdem sahibi olma, yiğitlik. [*Ing.* Manliness, bravery; *Fr.* Bravoure, virilité].

ermek(-e), f. § ❶ Yetişmek, yetişip dokunmak: *Eli rafa, başı tavana ermek.* [*ing.* To reach; *Fr.* Atteindre]. § ❷ *(İyilik anlatan kavramlar hk.)* Kavuşmak, erişmek: *Meramıma erdim.* [*Osm.* Nail, mazhar olmak; *Ing.* To attain; *Fr.* Parvenir, arriver]. § ❸ nsz. *(Bitkiler veya bunların ürünleri hk.)* Olgunlaşmak: *Şeftaliler erdi, ekinler ermeden biçilmez.* [*Osm.* Kemal bulmak; *Ing.* To ripen; *Fr.* Mûrir]. § ❹ Erginlik çağına *(reşitlik yaşına) gelmek: O, henüz ermemiş bir çocuktur.* [*Ing.* To become major; *Fr.* Devenir majeur] § ❺ nsz. *(Kendini Tanrı yoluna vermiş kimseler hk.)* Velilik mertebesine ulaşmak: *Erenlerden biri.* ◉ **erdiğine erer, ermediğine taş atar,** *dey.* Sataşkan, edepsiz *(kimse).*

Ermeni, öz.i. < *Armen.* § ❶ Hint-Avrupa ailesinden, büyük çoğunluğu Yakındoğu'da, gerek kendi öz ülkesinde, gerekse o havalide diğer ülkelerde yaşayan bir ırkın adı: *Ermeni alfabesi 38 harften ibarettir.* [*Erm.* Hay; *Ing.* Armenian; *Fr.* Arménien]. § ❷ s. Ermeni ırkı ile ilgili veya bu ırktan gelen *(kimse).* [*Ing.* An Armenian; *Fr.* Arménien, -ienne].
~ **dili,** ◘ **Ermenice.**
~ **filolojisi,** *dilb.* Ermenilerin dil ve edebiyatını inceleyen bilim dalı. [*ing.* Armenology; *Fr.* Arménologie]. ☆ *Eşanl.* **armenoloji.**
~ **gelini gibi (kırıtmak),** *dey.* Ağır hareket eden kimselere alay yollu söylenir. [*Ing.* To hang back, to be slow in doing something].
~ **hastalığı,** *patol.* ◘ **Hastalık.**

Ermenica, öz. i. *dilb.* Hint-Avrupa dil ailesinde, 38 harflik özel alfabesi ile bağımsız bir dal meydana getiren dil. [*Erm.* Hayeren; *Ing.* Armenian; *Fr.* Arménien]. ◘ *TABLO: 13.* — **ERMENİ ALFABESİ.**

Ermeniler, ç. öz. i. *etn.* Nordik ve Alpin ırkları karışımı bir halk topluluğuna Perslerin verdiği ad: *Tarihte ilk olarak Hıristiyanlığı*

ERMENİ ALFABESİ

BÜYÜK HARF	KÜÇÜK HARF	ŞEĞAKIR HARF	NODR HARF	ERMENİCE OKUNUŞU	TÜRKÇE OKUNUŞU veya DEĞERİ *(Batı Ermenicesi)*
Ա	ա	ա	ـ	ayp	a
Բ	բ	բ	ﬔ	pen	p
Գ	գ	գ	ﬓ	kim	k
Դ	դ	դ	﬒	ta	t
Ե	ե	ե	ﬕ	yeç	y
Զ	զ	զ	ﬖ	za	z
Է	է	է	ﬗ	e	e
Ը	ը	ը	﬘	ıt	ı
Թ	թ	թ	﬙	to	t *(soluklu)*
Ժ	ժ	ժ	﬚	je	j
Ի	ի	ի	﬛	ini	i
Լ	լ	լ	﬜	liyon	l
Խ	խ	խ	יִ	khe	kh
Ծ	ծ	ծ	ﬞ	dza	
Կ	կ	կ	ײַ	gen	g
Հ	հ	հ	ﬠ	ho	h
Ձ	ձ	ձ	ﬡ	tsa	
Ղ	ղ	ղ	ﬢ	ğad	ğ
Ճ	ճ	ճ	ﬣ	ce	c
Մ	մ	մ	ﬤ	men	m
Յ	յ	յ	ﬥ	hi	
Ն	ն	ն	ﬦ	nu	n
Շ	շ	շ	ﬧ	şa	s
Ո	ո	ո	ﬨ	vo	v
Չ	չ	չ	﬩	ça	ç
Պ	պ	պ	שׁ	be	b
Ջ	ջ	ջ	שׂ	çe	ç *(soluklu)*
Ռ	ռ	ռ	שּׁ	ra	r
Ս	ս	ս	שּׂ	se	s
Վ	վ	վ	אַ	vev	v
Տ	տ	տ	אָ	diyon	d
Ր	ր	ր	אּ	re	r
Ց	ց	ց	בּ	tso	
Ւ	ւ	ւ	גּ	hiyun	
Փ	փ	փ	דּ	pıyur	p
Ք	ք	ք	הּ	ke	k *(soluklu)*
Օ	օ	օ	וּ	o	o
Ֆ	ֆ	ֆ	זּ	fe	f

resmî din olarak kabul eden Ermenilerdir. [*ing.* Armenians; *Fr.* Armeniens].

Ermenistan, öz. i. < *Armen + Fars. ıstan. coğr.* Sovyetler Birliğinin 15 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinden biri. Kafkasya'nın güneyinde, Türkiye sınırında bulunan bu ülkenin yüzölçümü 29000 km², başkenti *Erivan*dır. [*Erm.* Hayastan; *ing.* Armenia; *Fr.* Arménie].

ermin, i. *Fr. hermine.* «kakım» ve «as» da denen, küçük dört ayaklı hayvanın postundan yapılan değerli kürk. [*ing.* Ermine].

ermiş, i. ve s. < ermek. Kendini tanrıya adamış, Tanrı katında belli bir mertebeye ulaşmış kişi.

ermitaj, i. *Fr. ermitage.* (a) Bir köşeye çekilip yalnızca ibâdet eden ve dünyadan el çeken rahiplerin barındıkları bina. [*Osm.* Küşe-i inzivâ]. (b) Avrupa'da bazı hükümdar ve prenslerin teşrifatsız ve törensiz olarak bir süre yaşamak ve dinlenmek için yaptırdıkları saray ve köşkler; (c) Rusya çariçesi II ci Katerina'nın Petersburg *(Leningrad)* daki kışlık sarayının yanında kendi aile ve tanıdıklarını teşrifatsız ve törensiz kabul edebilmek için yaptırdığı bir dairenin adı olup oraya tablo ve heykel gibi birçok sanat eserlerini toplamıştı. Burası sonradan müze haline getirilmiştir. [*ing.* Place of Hermitage; *Fr.* Palais de l'Ermitage].

eroin, i. *Fr. héroïne.* Morfinden kimyasal yolla elde edilen uyuşturucu madde. [*ing.* Heroin].

eroinci, i. ve s. § ❶ Eroin kullanan (kimse). [*ing.* Heroin addict; *Fr.* Heroïnomane]. § ❷ Eroin yapan veya satan kimse. [*ing.* Heroin maker or seller].

eroincilik,-ği, i. ◘ **Eroinomani.**

eroinman, i. ve s. *Fr. heroïnomane.* ◘ **Eroinci.**

eroinomani, i. *Fr. heroïnomanie.* Marazî alışkanlık halinde eroin kullanma. Eroin düşkünlüğü. [*ing.* Addiction to heroin].

☆ *Eşanl.* **eroinkeşlik, eroincilik.**

erojen, s. *Fr. érogène. psik.* Cinsel bir davranış veya bir duygu yaratan *(şey): Erojen noktalar.* [*ing.* Erogenous, erogenic, erotogenic; *Fr.* Érogenique].

⌐ bölge, *psik.* Uyarıldığı zaman libido'ya doygunluk veren beden bölgesi. *(Bir erogen bölgenin öbürlerine göre daha baskın oluşu yaş durumuyle ve bedensel gelişimle ilgilidir.* [*ing.* Erogenous zone; *Fr.* Zone erogene].

Eros /er:os/, öz.i. *Fr. éros.* § ❶ *mit.* ve *fels.* Yunan mitolojisinde aşk tanrısının adı olup, bugün insanlardaki üreme içgüdüsünü anlatır. § ❷ *astr.* 1898 yılında, Berlin'de *Witt* tarafından bulunan 433 numaralı küçük gezegen. Güneş'e ortalama uzaklığı 1,46 ışık yılıdır. [*ing.* ve *Fr.* Erôs].

erosal, s. ◘ **Erotik.**

erosallık,-ğı, i. ◘ **Erosçuluk.**

erosçu, s. *Yun.* ve *T.* Roman, hikâye, heykel, resim gibi sanat eserlerinde aşk konusuna ve cinsel ilişkilere geniş yer veren. [*ing.* Eroticist; *Fr.* Erotiste].

erosçuluk,-ğu, i. *Yun. + T. psik.* ve *sosy.* Cinsel duygu ve isteklerine çok düşkün olma, cinsel işlerde temizliğini ve akmanlığını yitirmiş olma hali. [*ing.* Erotism; *Fr.* Érotisme].

erotematik, s. *Fr. erotematique < Yun. erotematikos,* sorulu. Sorularla delil toplama veya öğretme yolu: *Sokrates'in yöntemi erotematik bir yöntemdir.*

erotik, s. *Fr. erotique < Yun. eros,* aşk > *erotikos > Lat. eroticus.* (a) Aşkla ilgili olan, aşkı anlatan: *Erotik şiir;* (b) *(Geniş anlamda)* Cinsel aşkla, cinsiyetle ilişkisi olan; (c) Edep dışı: *Erotik edebiyat, erotik gravür.* [*ing.* Erotic]. ☆ *Eşanl.* **erosal.**

erotizasyon, i. *Fr. erotisation. tıp.* Kız ve erkek çocukların cinsel erginlik çağına geldiklerinde o zamana kadar gizli kalmış olan ve doğuştan bulunan cinsel duyguların başlaması. [*ing.* Erotization].

erotizm, i. *Fr. erotisme < Yun. eros-otos,* aşk. § ❶ Cinsel aşk; cinsel tatmin isteği. [*ing.* Eroticism, erotism]. § ❷ Erotik özellik: *Çağdaş romanda erotizm.* [*ing.* Eroticism, erotism].

erotojen, s. *Fr. érotogène < Yun. eros-otos,* aşk + *genos,* doğuş. *psik.* ◘ **Erojen.**

erotoloji, i. *Fr. erotologie < Yun. eros, -otos,* aşk + *logos,* bilim. *ed.* Aşk ve sevişme ile ilgili eserlerin incelenmesi: *Forberg'*in klasik *erotoloji elkitabı.* [*ing.* Erotology].

erotoman, i. *Fr. erotomane. psiky.* Cinsel fikirlerin daima üstün geldiği zihin duyguluğuna tutulmuş kimse. Bütün düşüncesini sevgi duyguları kaplamış kimse. [*ing.* Erotomaniac; *Fr.* Érotomaniaque].

erotomani, i. *Fr. érotomanie < Yun. eros -otos,* aşk + *mani,* delilik. *psiky.* Cinsel taşkınlıklara ve aşırılıklara düşkün olma ile belirlenen kişilik yapısı özelliği. Bir çeşit ruh ve akıl dengesizliği belirtisidir. [*ing.* Erotomania].

erotomanyak,-ğı, i. *Fr. erotomaniaque. psiky.* ◘ **Erotoman.**

erozyon, i. *Fr. erosion.* Toprağın su ve rüzgâr gibi tabiat kuvvetlerinin etkisiyle kayması, bulunduğu yerden başka yere götürülmesi. [*ing.* Erosion, depreciation, wear and tear].

◉ **anormal ~,** *trm.* ◘ **Anormal.**

~ **âmili,** *trm.* Su, rüzgâr ve yağmur gibi erozyona sebep olan etkenler. [*ing.* Erosive agent; *Fr.* Agent d'érosion].

~ **devridaimi,** *trm.* Bir zamanlar erozyona uğramış, fakat üzeri örtülü zemin veya materyalin, yeniden vukubulan erozyonla yüzeyde belirmesi. [*ing.* Erosion cycle].

~ **kalıntısı,** *trm.* Erozyonla ince parçacıklar kaldırıp götürüldükten sonra geriye kalan zemin üzerindeki çakıl veya taştan ibaret iri materyal tabakası.

~ **sınıfı,** *trm.* Bir toprak muhafaza etüdü ile sağlanan bilgilerin bir parçası olarak, hızlandırılmış erozyonun etkilerini veya onun yokluğunu harita üzerinde göstermede yararlanılan bir erozyon durumu veya durumları.

~ **yağışı,** *trm.* Erozyona sebep olacak yeterlikte süratle sahip su veya rüzgâr. [*ing.* Erosive raining or wind].

erör,-rü, i. *Fr. erreur. post.* Pulların basılmaları ve zımbalanmaları sırasında vukua gelen hatalara verilen ad. [*ing.* Error].

erpamp.-pı, i. *Ing air-pump. den.* Kondenserlerde boşluk meydana getirmek için içerlerindeki su ve havayı boşaltan ve ana makinelerin hareketleriyle işleyen hava tulumbaları.

erpetoloji, i. *Fr. erpétologie* veya *herpetologie < Yun. herpeton,* sürüngen + *logos,* bilim. Sürüngenleri ve daha geniş anlamda amfibyumları inceleyen zooloji dalı. [*ing.* Herpetology].

erpetolojist, herpetolojist, i. *Fr. erpetologiste, herpetologiste. zool.* Sürüngenleri ve kurbağagilleri inceleyen tabiat bilgini. [*ing.* Herpetologist].

erre, i. *Osm.* < *Fars.* Büyük testereye verilen ad.

errehane, i. Bıçkı ile ağaç kesilen yer.

erselik*,-ği, i. § ❶ ◘ **Erdişilik.** § ❷ ◘ **Erdişi.**

ersiz, s. Kocasız, dul *(kadın).* [*ing.* Husbandless, destitute *(woman); Fr.* Sans epoux, veuve].

ersizlik,-ği, i. Kocasızlık. [*ing.* Widowhood; *Fr.* Veuvage].

ersuse, i. Eski zamanlarda kullanılan bir çeşit, büyük sarık.

er suyu, b.i. *anat.* ◘ **Atmık.**

erte, i. *esk T. irte.* Bir sonraki gün, arttan gelen zaman: *Bayram ertesi, cuma ertesi, harb ertesi.* [*ing.* Next, following, ensuing; *Fr.* Lendemain, le suivant].

erteleme, i. § ❶ Ertelemek eylemi. [*Osm.* Tehir, talik; *ing.* Postponement; *Fr.* Remise à plus tard, renvoi, ajournement]. § ❷ *ask.* ◘ **Tecil.** § ❸ *ikt.* Ödemeyi durdurma.

ertelemek, f. § ❶ **(-i),** Başka zamana bırakmak. [*Osm.* Tehir, tâlik ettirmek; *Ing.* To postpone, defer, suspend; *Fr.* Ajourner, remettre, differer]. ☆ *Yak. anl.* **geciktirmek, tecil ettirmek.** ☆ *Karş.* öne *(ön plana)* **almak.** § ❷ *h.d.* Erteye, sonraya kalmak, fazla durmak: *Yemek ertelerse bayatlar.*

ertelenmek, özs. f. Başka zamana bırakılmak: *Seyahat ertelendi.* [*ing.* To be postponed; *Fr.* Être ajourné].

ertem*, i. *esk. T. erdem.* Söz ve davranışta herkesin beğendiği yollar. [*Osm.* Edep; *ing.* Breeding, manners, decency; *Fr.* Pudeur, décence].

ertesi, s. < *erte.* Arkadan gelen; Bir günün, bir haftanın, bir ayın veya bir yılın ardından gelen günü, haftayı, ayı veya yılı gösterir: *Ertesi gün, ertesi hafta, ertesi ay, ertesi yıl.* [*ing.* The next, the following *(day), week, etc.), Fr.* Lendemain, suivant].

☆ *Eşanl.* **sonraki.**

☆ *Yak. anl.* **gelecek, gelen, bıldır.**

☆ *Karş.* **geçen, geçmiş.**

~ **gün,** Bir gün sonra. [*ing.* Day after, ,morrow; *Fr.* Le lendemain].

erübeslt,-ti, i. *Fr. erubescite. min.* Formülü Cu_5FeS_4 olan doğal bakır ve demir sülfür. [*ing.* Erubescite].

erüdi, i. *Fr. erudit,-ite.* Bir fikir alanında geniş bilgisi olan kimse. [*ing.* Erudite].

erüpsiyon, i. *Fr. eruption.* ◘ **Püskürme.**

erüsibit,-ti, i. *Fr. erusibite. min.* Doğal demir sülfat çeşidi.

erüsik, s. *Fr. erucique. kim.* Hardal, kolza ve üzüm çekirdeği yağlarında gliserit halinde bulunan, $C_{22}H_{42}O_2$ formülündeki asid için kullanılır. *(33° C'ta eriyen bu madde, nitrik asid etkisiyle izomeri olan brasidik asid haline dönüşür ve erimiş alkalilerde de setik ve araşik asidlere ayrılır).* [*ing.* Erucic acid].

ervâh /ervah/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **rûh'un** çoğulu. ◉ ~ ına yuf olsun, *dey.* Sövme sözü olarak kullanılır.

ervâhî /ervâhî/, ç.i. *esk.* Ruhlar âlemine mensup olanlar.

ervâhiye, i. *fels. esk.* ◘ **Canlıcılık.**

ervam /ervam/, ç.i. *Osm.* < *Ar. rûmî esk.* § ❶ Romalılar. § ❷ Arabistan'ın dışındaki memleketler, rûmîler. § ❸ *(Araplara göre)* Osmanlılar.

eryokalsit,-ti, i. *Fr. eriochalcite. min.* $CuCl_2.2H_2O$ formülünde hidratlı doğal bakır klorür. [*ing.* Eriochalcite].

erzak,-kı /erzak/, i. *Osm.* < *Ar. rızk'ın* çoğulu. Uzun süre saklanabilen yiyeceklerin genel adı. [*ing.* Provisions, durable food; *Fr.* Provision, provende, vivres]. ◉ ~ ını tamamlamak, *den.* Bir gemiden söz edilirken, erzakını gemiye a lığını belirtmek için söylenir. ◉ **demirbaş ~,** *ask.* Askerlerin savaşta ve gerektiği hallerde ancak emirle yiyebilecekleri erzak. *(Bunlar erin üzerinde taşınan, bozulmayan ve yer tutmayan peksimet, çay, şeker, konserve v.b. yiyeceklerdir).* ◉ **sefer ~ ı,** *den.* Bir sefer için gemiye alınan erzak.

~ **ambarı,** Erzakın saklandığı ambar. [*ing.* Provision stores, store of victuals].

~ **assubayı,** *den.* Savaş gemilerinde yiyecek maddeleri ve iaşe işleriyle görevli assubay. *(Ticaret gemilerinde buna iaşe memuru denir).*

☆ *Eşanl.* **azık.**

~ **muayene komisyonu,** *den.* Tersanede her sabah gemiye alınacak eti kontrol eden heyet.

erzan, s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Ucuz. [*ing.* Cheap; *Fr.* Convenable]. § ❷ Layık, uygun, şayan. [*ing.* Inexpensive, abundant, worthy, valued, permitted, fit; *Fr.* Digne].

erzel, s. *Osm.* < *Ar.* Çok (pek) rezil. [*ing.* (Most) infamous or shameless, brazen-faced; *Fr.* Le plus vil, le plus malhonnête]. ◉ ~ i ömür, Başkalarının yardım ve bakımını gerektiren ihtiyarlık yaşı.

Erzincan, öz.i *coğr.* Türkiye'nin Doğu Anadolu'daki illerinden birinin ve merkezi olan şehrin adı. [*Osm.* Dârrünasr].

Erzurum, öz.i. *coğr.* Türkiye'nin Doğu Anadolu'daki en önemli illerinden birinin ve merkezi olan şehrin adı. [*Osm.* Darülcelâl].

Es, *kim.* Ayrıştaynyum elementinin sembolü. [*ing.* Symbol of Einsteinium; *Fr.* Symbole chimique d'Einsteinium].

es, i. § ❶ *müz.* Notada duraklama zamanı ve bunu gösteren işaretin adı: *Dörtlük ses.* [*ing.* Musical sign for a rest]. § ❷ *inş.* Deve boynu gibi **S** şeklinde bükülmüş toprak veya madeni borular ve künklere verilen ad. [*Osm.* Deveboynu; *Fr.* Siphone(*S*)].

esad, s. *Osm.* < *Ar. saadet* > *said. esk.* ◘ **Esat.**

esafil /esâfil/, ç.i. *Osm.* < *Ar. sefalet* > *esfel. esk.* Alçak, esfel olanlar.

esah, s. *Osm.* < *Ar.* En sahih, en doğru. [*Fr.* Plus ou tres vrai, certain].

esalib, ç.i. *Osm.* < *Ar. esk.* Üslûb'un çoğulu.

esame /esâme/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ ◘ **Esami.** § ❷ *teşk. tar.* Yeniçerilerin ana kütükte kayıtlı olan adları.

— **çalma**, *tar.* Herhangi bir suçtan dolayı yeniçerilerden birinin ocaktan kovularak adının kütükten silinmesi.

— **kâğıdı**, *tar.* Yeniçerilere üzerinde künyeleri ve ulufe dereceleri yazılı olarak verilen kâğıt.

esameli /esâmeli/, s. *tar.* § ❶ Adı kütükte kayıtlı *(yeniçeri).* [*ing.* Registered in the muster roll; *Fr.* Inscrit *(soldat)*]. § ❷ *mec.* Adı sayılı edepsizlerden, şirretlikte ün salmış, sabıkalı. [*ing.* Shrewish, quarrelsome; *Fr.* Acariâtre, querrelleuse].

esami /esâmi/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **ism**'in çoğulu. ◉ — **si okunmak**, *dey.* Önemi olmak. ◉ — **si okunmamak**, *dey.* Kendisine değer verilmemek, adı anılmamak.

— **defteri**, Bir kurumda adların yazılmış olduğu defter. [*ing.* Name list; *Fr.* Catalogue des noms].

esans, i. *Fr. essence.* § ❶ *kim.* Bitkilerden çeşitli yollarla elde edilen veya kimyasal olarak yapılan güzel kokulu ve uçucu sıvı. [*Osm.* Ruhi; *ing.* (Essential) oil]. § ❷ Petrol damıtımı olan ince yakıt. [*ing.* Petrol, benzol]. ◉ **armut** — ı, *kim.* ◘ **Amil asetat.** ◉ **kenopod** — ı, *bot.* **Kaz ayağı** *(Chenopodium)* adlı otsu bitkinin topraküstü kısımlarından su buharı distilasyonu ile elde edilen uçucu yağa verilen ad. Askaridol bakımından zengin olup, zehirli ve kurt düsürücüdür [*Lat. Oleum chenopodii*]. ◉ **palmarosa** — ı, *bot.* Buğdaygiller *(Gramineae)* familyasından, Hindistan, Java, Sumatra ve Tropikal Asya'da yetişen *Cymbopogon martini* ve *C. shoenanthus* adlı bitkilerin verdiği, gül kokusunda olan eterik yağ. Gülyağ yerine kullanılır. [*Lat. Oleum palmarosa*]. ◉ **Patchouli** — ı, *bot.* Ballıbabagiller *(Labiatae)* familyasından, Hindistan ve Malezya'da yetişen *Pogostemon cablin (P. patchouli)* adlı bitkiden elde edilen esans. Parfümerinin önemli maddelerinden biridir. [*Lat. Oleum patchouli*]. ◉ **Portekiz** — ı, Portakal kabuğundan çıkarılan kokulu madde. [*Ing.* Oil of portugal; *Fr.* Essence de Portugal]. ◉ **Santal** — ı, *bot. Santalaceae* familyasından, Hindistan ve Malakka'da yetişen *Santalum album* adlı ağacın odunu*(Lignum santali)*nden su buharı distilasyonu ile elde edilen uçucu yağa verilen ad. Belsöğukluğuna karşı, ve idrar yolları antiseptiği olarak kullanılır. [*Lat. Oleum Santali*]. ◉ **sunî** — **lar**, *kim.* Kimyasal yolla elde edilen ve bazı doğal esanslar yerine kullanılan kokulu maddeler. [*Ing.* Artificial oils; *Fr.* Essences artificielles]. ◉ **tabli** — **lar**, *kim.* Çeşitli bitkilerden çıkarılan kokulu ve uçucu maddelerin genel adı: *Gül esansı (gül yağı), nane esansı v.b.* [*Ing.* Natural oils; *Fr.* Essences naturelles]. ◉ **vetiver** — ı, *bot. Vetiveria zizanoides* adlı bitkinin köklerinden elde edilen ve parfümeride kullanılan uçucu yağ. ◉ **betel** — ı, *kim.* ◘ **Betel.**

esaret,-ti /esaret/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Kölelik, kulluk; Bir kimsenin başka bir kişinin hükmü altına girmesi, kişinin hak sahibi olmaktan çıkarak, bir eşya gibi hak konusu olması hali: *Esaretin kaldırılması için birçok savaş yapıldı.* [*Osm.* Memlûkiyet; *Ing.* Slavery; *Fr.* Esclavage]. § ❷ Tutsaklık, savaşta tutulanın, esir olanın hali: *Savaşın sonuna kadar esarette kaldı.* [*Ing.* Captivity; *Fr.* Captivite]. § ❸ ◘ **Boyunduruk**[3].

☆ *Eşanl.* **esirlik.**

esas /esâs/, i.ç: **esâsât**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir şeyin özünü meydana getiren ana unsur. Temel. [*Osm.* Bünyad; *ing.* Foundation, base; *Fr.* Fondement, base]. § ❷ Gerçek, doğruluk. *(bir iş veya sözde)* Doğru şekil: *O işin esası öyle değil.* [*Ing.* Foundation, truth, base; *Fr.* Fondement, verité]. § ❸ *kim.* Bir asidle birleşerek tuz ve su meydana getiren bileşik madde. Baz. [*Ing.* ve *Fr.* Base]. § ❹ Ilerde yapılacak gözlemlerdeki değişikliği belirlemek için özel bir zaman tespitinde başvurulacak kıyaslama unsuru: *Oran veya yüzde hesaplarında esas, payda'da bulunur.* § ❺ s. Başlıca, ana, temel, asal: *Esas fikir. Esas görev.* [*ing.* Fundamental, basic; *Fr.* Fondamental,-ale, principal,-ale]. ◉ — **a cevap**, *huk.* Davalının dava dilekçesi kendisine tebliğ edildikten sonra 10 gün içinde davacının usul hukuku anlamındaki talebine yönelmiş cevabı. [*ing.* An answer to the merits]. ◉ **bir endisin** — ı, *istat.* Endisi *(veya aylık, haftalık endis ortalaması)* 100'e eşit olarak seçilen yıl. ◉ **sondaj** — ı, *istat.* Bir sondajda örneği rastgele çekmeye yarayan belgeler. ◉ — ı **olmamak**, Gerçek olmamak, yalan olmak. ◉ — **bayrak** — ı, *den. huk.* ◘ **Bayrak.** ◉ **(Bir şeyin) aslı** — ı **olmamak**, *dey.* ◘ **Asıl.** ◉ **bir hava meydanının** — **planı**, *hava.* Bir hava meydanının uçuş pistleri, taksi yolları, apronun ve tesislerin mevkiini gösteren umumî plan. — **bulut oluşmaları (formasyonları)**, *meteor.* Milletlerarası bulut haritasına göre bulutlar dört sınıfa ayrılırlar. (a) Yüksek bulutlar *(genera, sirüs, sirokümülüs, alto-stratüs);* (b) Orta bulutlar *(alto-kümülüs, alto-stratüs);* (c) Alçak bulutlar *(straro-kümülüs, stratüs nimbostratüs);* (d) Düşey gelişimli bulutlar *(kümülüs, kümülonimbüs).* [*ing.* Basic cloud formations; *Fr.* Formations fondamentales des nuages].

— **duvar**, *inş.* Bir binanın bedenini teşkil eden ve yükü taşıyan ana duvarlar. Bölme ve taksimata yarayan ikinci derece duvarlar esas duvar sayılmaz. [*Ing.* Fundamental wall; *Fr.* Mur fondamental].

— **dünya hava yolları**, *hava.* Esas itibariyle milletlerarası bir niteliği taşıyan bir veya birkaç yol kısmından ibaret, birden fazla devletin arazisinden geçen ve uzak mesafe haberleşme tesislerine ihtiyaç gösteren bir uzak mesafe yolu. [*Ing.* Major world air route; *Fr.* Ligne aerienne mondiale principale].

— **dünya hava yolları bölgesi**, *hava.* Genellikle aynı trafik akışını takip eden ve aynı frekans ailelerini kullanabilecek şekilde coğrafi bakımdan ilgili birkaç esas dünya hava yollarını kapsayan bir bölge. [*Ing.* Major world air route area; *Fr.* Zone de passage des lignes aériennes mondiales principales].

— **frekans**, *hava.* Bir haberleşmede kullanılan ana frekans. [*Ing.* Primary frequency; *Fr.* Fréquence principale].

— **haklar**, *huk.* Yurttaşların siyasî hakları. Seçmek ve seçilmek hakkı, hürriyet, eşitlik, vicdan, düşünce, neşir, seyahat, tasarruf, toplanma, dernek kurma, şikâyet gibi haklar.

— **halka**, *mat.* Bütün idealleri esas olan halka. [*Ing.* Principal ring; *Fr.* Anneau principal].

— **ideal**, *mat.* Değişli bir halkada, bir tek elemanın doğurduğu ideal. [*Ing.* Principal ideal; *Fr.* Ideal principal].

— **itibariyle (esas olarak)**, *dey.* Aslında, temel olarak. [*Ing.* As a matter of fact, in principle, essentially, basically; *Fr.* Pour l'essentiel, principalement, par principe].

— **köşegen**, *mat.* ◘ **Köşegen.**

— **kumanda yüzeyi**, *hava.* Dümen, irtifa dümeni ve kanatçık gibi ve hava gemisini üç ekseni etrafında hareket ettirmeye yarayan, uçuşta hareket ettirebilen bir yüzey. [*Ing.* Primary control surface; *Fr.* Gouverne principale].

— **kumandalar**, *hava.* Dümen, irtifa dümeni ve kanatçık gibi kumanda yüzeylerini hareket ettiren tertibat. [*Ing.* Primary controls; *Fr.* Commandes principales].

— **mukavele**, *huk.* Ticaret ortaklıklarının tüzel kişi olarak ortaklık içi ve dışı hukukî ilişkilerini kanunların emredici hükümleri çerçevesinde düzenleyen normları kapsayan ve özel şekil şartlarına tabi bulunan hukukî işlem niteliğindeki belge. [*Ing.* Principal contract].

☆ *Eşanl.* ana sözleşme, statü..

— **mukavelename**, *huk.* Statü. Bir şirketin kuruluşunu ve işleyişini düzenleyen ana kurallar topluluğu.

☆ *Eşanl.* ana sözleşme kâğıdı.

— **nakit**, *ikt.* Alacaklının tamamını kabule mecbur olduğu nakit: *Türkiye'de altın para bu cins bir nakittir).* [*Ing.* Normal cash; *Fr.* Monnaie normale].

— **nizam**, *den.* Gemilerin veya birliklerin esas numara sırasıyle pruva hattında *(peş peşe)* veya borda hattında *(yan yana)* seyretmesi; pruva hattında amiral en öndeki gemide; borda hattında da en sağdaki gemide bulunur.

— **nizamname**, *huk.* ◘ **Anatüzük.**

— **noktası**, Görünük levhasına dik olan hatların uzatıldıkları takdirde ufuk hattı üzerinde birleştikleri nokta. [*Fr.* Point de fuite principale].

— **radyo seyrüsefer kolaylıkları**, *hava.* Aerodromla ilgili radyorenç veya radyo bikın. [*ing.* Main radio aid to navigation;; *Fr.* Installation principale de radionavigation].

— **taşıyıcı yüzeyler**, *hava.* Bir uçak veya plânörün esas taşıyıcı yüzeylerinin tümü. [*Ing.* Main plain structure; *Fr.* Voilure *(d'un avion ou planeur)*].

— **teşkilât kanunu**, *huk.* ◘ **Anayasa.**

— **yönler**, *hava.* Kuzey, Güney, Doğu, Batı. [*ing.* Cardinal points; *Fr.* Points cardinaux].

esasen /esâsen/, z. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Aslında(n), esas olarak, temelinden, kökünden: *Dava esasen çürüktür.* [*Ing.* Fundamentally, in principle; *Fr.* Fondamentalement, principalement, en principe]. § ❷ Daha başından, zaten, önceden, ilkinden, daha olmadan: *Işin böyle olacağını esasen biliyordum.* [*Ing.* Essentially, in any case; as a matter of fact; *Fr.* De soi-même, essentiellement, déjà]. § ❸ Doğrusu, doğrusunu isterseniz: *Kabahati büyük olmayabilir, fakat esasen ben işinden memnun değilim.* [*Ing.* The truth of the matter, to speak honestly, to be quite frank about it; *Fr.* A vrai dire, vraiment, véritablement]. § ❹ Nasıl olsa, gene: *Zahmet oldu demeyin, ben esasen gelecektim.* [*Ing.* In any case, somewhat or other; *Fr.* En tout les cas, dans tous les cas].

esasî /esasî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* Esasla ilgili, temele ait. [*Ing.* Fundamental, basic; *Fr.* Fondamental].

☆ *Yak. anl.* asal, ana, temel.

esaslandırmak(-ı), f. § ❶ Temelini atmak, temelleştirmek, bir temel üzerine kurmak. [*Osm.* Tesis etmek; *ing.* To found, lay the foundation of; *Fr.* Fonder, établir les fondements]. § ❷ Gerçek haline getirmek, varlık vermek. [*ing.* To establish, verify; *Fr.* Assurer, vérifier, donner corps]. § ❸ Bir şeyin aslını, temelini kararlaştırmak: *işi esaslandıralım, teferruata sonra geçeriz.* [*ing.* To establish the fundamentals of; *Fr.* Accepter ou adopter en principe].

esaslanmak, nsz. f. Temellesmek, temeli sağlamlaşmak, kuvvetlenmek. [*ing.* To be founded, to be established; *Fr.* Être fondé, prendre consistance, devenir sûr et stable].

esaslı, s. § ❶ Geniş ölçüde; Işin temeline, aslına ait olan, teferruat veya geçici olmayan: *Esaslı bir çare, esaslı bir tamir.* [*Ing.* Basic, essential, substancial; *Fr.* Fondamental,-ale, principal,-ale] § ❷ Sağlam, dayanıklı: *Esaslı bir bina.* [*Osm.* Muhkem; *ing.* Sound, firm, strong]. § ❸ Doğru, emin, muhakkak: *Esaslı bir haber.* [*ing.* True, certain, sure; *Fr.* Vrai, certain, sûr].

esassız, s. § ❶ Sağlam bir temele dayanmayan, çürük, köksüz: *Esassız bina, esassız iş, esassız dava.* [*Ing.* Baseless, unsound; *Fr.* Sans fondement, injustifie,-ee]. ☆ *Eşanl.* **temelsiz.** ☆ *Yak. anl.* **nafile, beyhude, yersiz, abes, havaciva** *(argo)* **fasafiso** *(argo)* **fos** *(argo),* **kof** *(argo),* **fiyasko** *(argo).* ☆ *Karş.* doğru, esaslı. § ❷ Doğru olmayan, yalan; *Esassız haber* [*ing.* False, untrue; *Fr.* Faux, fausse].

esassızlık,-ğı, i. Esassız olan şeyin hali. [*Ing.* Baselessness, futility, want of foundation or truth; *Fr.* Absence de fondement].

esat, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Çok uğurlu, pek mutlu, § ❷ öz. i. Erkek adı.

esatir /esatîr/, ç. i. **üstûre**'nin çoğulu. *Osm.* < *Ar.* Eski Türkçe metinlerde Mitoloji yerine kullanılan bu terim, mitoloji sözünün

Türkçeye girmesinden sonra kullanılmaz olmustur. [*ing.* Mythology; *Fr.* Mythologie].

esâtiri /esatiri/, s. *Osm.* < *Ar.* Esatirle ilgili, masal gibi. [*ing.* Mythological; *Fr.* Mythologique].

☆ *Eşanl.* **mitolojik.**

esbab /esbäb/, ç.i. *Osm.* < *Ar. esk.* sebeb'in çoğulu. ◉ ~ ı mucibe, *huk.* ◘ Gerekçe.

esbak, s. *Osm.* < *Ar. sâbık.* Daha eski, öncekinden eski olan, sabıktan önce. [*ing.* Former, *Fr.* Plus ancien, avantdernier].

esbap, i. *h.d.* ◘ Esvap.

esed, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Aslan.

Esediye, öz.i. *tar.* Kadirî tarikatının kollarından biri. Kurucusu *Seyyid Abdullah Esedî* olduğundan bu adla anılır.

esef, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Acıma, acınma, yerinme, kaybolan veya elden çıkan bir şey için duyulan hüzün. [*ing.* ve *Fr.* Regret].

☆ *Yak. anl.* **acı, kahır, ıstırap, veca, teessüf, hayıflanma, hüzün, keder, gam, dert, hicran, içlenme, garipseme, can sıkıntısı, meraklanma, efkârlanma, karamsarlık, yeis, gaile, dağdağa, yas, matem.**

☆ *Karş.* **sevinç, neşe.**

~ **etmek**, Üzülmek, acınmak. [*ing.* To be sorry, to feel regret *(for)*, to pity *(on)*; *Fr.* Regretter].

esefle, z. Acınarak, üzülerek. [*ing.* Regretfully; *Fr.* Avec regret, à regret].

eseflenmek, nsz. f. ◘ **Esef etmek.**

eselemek, nsz. f. **Beselemek** sözü ile birlikte *«allem etmek, kallem etmek»* anlamında kullanılır: *Eseledi beseledi beni kandırdı.*

esen*, s. *Uygurca* < *Fars.* Sağlıklı, hastalıksız, vücutça hiç bir eksiği olmayan: *Şen ve esen kalınız!* [*Osm.* Sıhhatli, salim; *ing.* Healthy, sound, safe; *Fr.* Sain,-saine, bien portant,-ante, robuste].

☆ *Yak. anl.* **sağlam, kuvvetli, güçlü, gürbüz, canlı, dinç, tendürüst, tüvana, afiyette, vezan, zinde.**

☆ *Karş.* **sıska, hasta, cılız, güçsüz, çelimsiz, kuvvetsiz, zayıf, nahif, mariz, hastalıklı.**

esenlemek(-i), f. Biriyle karşılasıldığı, yanına varıldığı veya uzaklasıldığı zaman sözle veya işaretle bir saygı gösterisi yapmak [*Osm.* Selâmlamak; *ing.* To salute, hail; *Fr.* Saluer].

esenleşmek(-le), nsz. f. Karşılıklı olarak birbirini esenlemek. [*Osm.* Selâmlaşmak; *ing.* To bid each other farewell].

esenlik*,-ğî, i. § ❶ Esen olma hali, sağlık: *Tanrı esenlik versin!* [*Osm.* Afiyet, sıhhat, selâmet; *ing.* Health, soundness; *Fr.* Sante, état de santé]. ☆ *Karş.* **hastalık, ölmüşlük** § ❷ *tıp.* Ateş düsmesinden veya tam bir iyilesmeden. *(Hâd hastalıklardan sonraki nekahat devresi)* ileri gelen veya bazı uyusturucuların *(afyon, morfin, eter, haşhaş)* etkisiyle beliren güvenlik, hosnutluk ve rahatlık duygusu.

eser, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Meydana getirilen değerli veya önemli şey: *Şehname Firdevsinin matbaacılık Gutenberg'in, Süleymaniye camii Mimar Sinan'ın eseridir. Basılı her kitabı eser saymak doğru değildir.* [*Osm.* Telif, insa, ihtira, icat; *ing.* Work; *Fr.* Oeuvre, ouvrage]. ☆ *Eşanl.* **yapıt.** § ❷ Iz, kaybolmus bir seyin kalan kısmı: *Sudan eser yok.* [*ing.* Trace, vestige; *Fr.* Trace, vestige]. ☆ *Eşanl.* **kalıntı.** § ❷ Belirti, belgi, nisan: *Bir yurtseverlik eseri gösterdi.* [*Ing.* Sign, mark; *Fr.* Signe, marque]. ☆ *Eşanl.* **işaret, alâmet.** § ❷ Fiil, etki. [*ing.* Action, effect; *Fr.* Action, effet]. ☆ *Eşanl.* **tesir, amel.** § ❸ Eski zamanlardan kalma bina, anıt: *Eski Mısırlıların eserleri insana hayret verir.* [*Osm. Abide; ing.* ve *Fr.* Monument]. ☆ *Eşanl.* **asarı atika.** § ❸ Çalısmanın, çabanın sonucu: *Bilim,* yüzyılların eseridir. [*ing.* Work; *Fr.* Œuvre]. § ❷ *müz.* Bir bestecinin sıralanmış ve numaralanmış her bestesi. *(Bu anlamda eser yerine opus kelimesi, op... şeklinde kısaltılarak kullanılır).* [*ing.* Vocal composition; *Fr.* Œuvre, opus]. ◉ adapte ~ *küt.* ◘ Adapte. ◉ ana ~, *ed.* ◘ Ana. ◉ anonim ~, *ed.* ve *küt.* ◘ Anonim. ◉ bulut ~ ı, *hava.* ◘ Bulut[1] ◉ eski ~ ler, *ark.* ◘ Eski.

~ **bırakan suç**, *huk.* Maddî izi görülen suç.

~ **bırakmayan suç**, *huk.* Devamlı veya geçici olarak maddî iz bırakmayan

~ **elementler**, *bot.* ◘ Element.

~ **sahibi**, *huk.* Fikir, zeka ve duygu ürünü olan, edebi, estetik, teknik v.b. eserlerin sahibi.

eserin, i. *Fr. eserine, ecz.* Kalabar baklasında *(Physostigma venenosum'un meyvası)* bulunan alkaloid. *(Bazı mide ağrılarında kullanılan bir parasempatikomimetiktir.)* [*Ing.* eserine].

esfar /esfär/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **sefer**'in çoğulu.

eshab /eshäb/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **sahb**'ın çoğulu. ◉ ~ ı matlup, *huk.* Alacak sahipleri. Eski hukukta iflâs halinde bulunan bir kimsenin alacaklılarının kanunî topluluğu.

~ **feraiz**, *huk.* Feraiz sahipleri. Eski hukuka göre mirasta belli sehim sahibi olan varisler.

esham /esham/, i. *Osm.* < *Ar.* **sehm**'in çoğulu. *ikt.* Sahibine belirli bir zamanda belirli bir parayı ve yine belirli zamanlarda bunun faizini ödeme taahhüdünü gösteren hisse senetleri. Borç alınan paraya karşılık senetler. [*ing.* Share; *Fr.* Action]. ☆ *Eşanl.* **sehimler, paylar, hisseler.** ◉ **borsa** ~ **ı,** *ikt.* ◘ Borsa.

~ **ve tahvilât,** *ikt.* Menkul kıymetler *(senetler ve tahviller).* [*Ing.* Securities; *Fr.* Valeurs mobilières].

~ **ve tahvilât acentesi,** *ikt.* Borsada başkası ad ve hesabına bir komisyon karşılığında satın alma ve satış işleriyle uğraşan kimse [*Ing.* Stock-broker; *Fr.* Agent de change].

eshar /eshär/, ç.i. *Osm.* < *Ar. esk.* **Seher**'in çoğulu.

eshel, i. *Osm.* < *Ar.* En kolay.

esidiyospor, i. *Fr ecidiospore bot. Uredinales* takımından mantarların alt yüzlerinde meydana gelen spor.

esik*,-ğî,-i. *jeol.* ◘ Fay.

esim, i. < *esmek. h.d.* Rüzgârın esişi. [*Ing.* Blowing; *Fr.* Action de souffler *(en parlant du vent)*].

esin*, i. < *esmek. h.d.* § ❶ Sabah rüzgârı. [*Osm.* Badı saba; *ing.* Zephyr; *Fr.* Zephyre]. § ❷ Içe doğan şey, zihne doğar gibi birdenbire gelen güzel fikir, duygu. [*Osm* Ilham; *ing.* Inspiration; *Fr.* Inspiration].

esindirmek*, **esinlemek**, f. Birinde esin uyandırmak. [*Osm.* Ilham vermek; *Ing.* To inspire; *Fr.* Inspirer].

esinlemek, f. ◘ **Esindirmek.**

esinlenmek*, **esinmek**(-den), f. Bir seyden esin almak, içine doğmak. [*Osm.* Ilham almak, mülhem olmak; *Ing.* To be inspired; *Fr.* S'inspirer]. ◉ **esip savurmak**, *dey.* Kızıp gürültü etmek.

esinmek, f. ◘ **Esinlenmek.**

esinti, i. < *esmek.* § ❶ Sert olmayan, fakat kendini duyuran rüzgâr. [*Ing.* Breeze, light wind; *Fr.* Leger souffle, brise]. § ❷ *den.* Havanın durgunlaşmasından önce veya sonra çıkan çok hafif rüzgâr: *Meltem kesildi, sade hafif bir esinti kaldı.*

☆ *Yak. anl.* **yel, meltem, imbat.**

esintili, s. § ❶ Rüzgârlı. [*Ing.* Breezy; *Fr.* Venteux]. § ❷ *mec.* Geçici bir hevesle keyfine göre hareket eden. [*ing.* Capricious, unpredictable; *Fr.* Capricieux,-euse].

esir[1] /esîr/, i. *Osm.* < *Ar. fiz.* ◘ Eter.

esir[2] /esîr/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Savaşta düşman eline düşen kimse: *2. nci dünya savaşında Alman askerleri Ruslar ve Amerikalılar tarafından esir alındılar.* [*Ing.* Prisoner *(of war)*; *Fr.* Prisonnier *(de guerre)* captif,-ive]. ☆ *Eşanl.* **tutsak.** § ❷ *huk.* Esaret altında bulunan. Hak sahibi olmaktan çıkıp, hak mevzuu haline gelen kimse: *Esir pazarı.* [*Ing.* Slave; *Fr.* Esclave]. ☆ *Eşanl.* **köle, kul, bende.** ☆ *Karş.* **azat.** § ❷ *mec.* Düşkün, vurgun: *Güzelliğinin esiri oldu.* [*Osm.* Müptelâ; *ing.* Impassioned, enthusiastic, devoted; *Fr.* Adonné, passionné,-ée, charmé].

~ **almaca**, *dey.* Iki çocuk topluluğunun birbirlerinden esir alarak oynadıkları oyun. [*Ing.* Prisoners' base].

~ **gemisi**, *den.* Eskiden esir ticareti için çalıştırılan gemilere verilen ad. [*Ing.* Cartelship; *Fr.* Negrier].

~ **pazarı,** Gerek doğuda, gerekse batıda esirlerin satıldıkları özel çarşılara verilen ad. [*Ing.* Slave market; *Fr.* Marché aux esclaves].

~ **ticareti**, *sosy.* ◘ **Esircilik.**

esirci, i. *sosy.* Eskiden insanları yurtlarından kaçırarak satan; köle, cariye alışverişlerini meslek edinmiş kimse. [*Ing.* Slave trader; *Fr.* Marchand d'esclaves, negrier].

esircilik,-ği, i. § ❶ *sosy.* Köle ve cariye alışverişi. [*Ing.* Slave trade; *Fr.* Trafic, traite des esclaves]. § ❷ Esir gibi kullanma: *Alman rasyoneli, Japon esirciliğinden daha büyük bir tehlike olmuştur.* [*Ing.* Pro-slavery; *Fr.* Esclavagisme].

esirgeme, i. Esirgemek eylemi. [*Ing.* Protection; *Fr.* Protection, garde].

~ **harekâtı**, *ask.* Düşmanın, askeri veya stratejik değere sahip tesisleri işgal etmesini ve bu bölgelerden yararlanmasını engellemek amacıyla bölgedeki engelleri kaldırarak, tahrip ederek, kirleterek veya doğrudan doğruya engel kurarak yapılan harekât.

esirgemek(-i, -den), f. *esk. T.* § ❶ Korumak: *Tanrı esirgesin.* [*Osm.* Himaye etmek, vikaye etmek, siyanet etmek; *Ing.* Guard, protect; *Fr.* Garder, protéger]. § ❷ Kıyamamak, feda edememek. [*Osm.* Diriğ etmek; *Ing.* To economize, spare; *Fr.* Ménager, épargner, preserver]. ☆ *Yak. anl.* **kısmak, kıskanmak.** ☆ *Karş.* **borca vermek, feda etmek, harcamak, bonkör davranmak, cömert davranmak.** ◉ **Allah esirgesin,** *dey.* Kötü bir duruma uğranabileceği veya böyle bir durumdan kurtulunduğu anda *«Tanrı korusun»* anlamında kullanılır. [*Ing.* May God protect us, God forbid; *Fr.* À Dieu ne plaise, Dieu m'en garde].

esirgenmek, nsz. f. § ❷ Korunmak. [*Osm.* Vikâye ve himaye olunmak. [*Ing.* To be protected, safeguarded; *Fr.* être gardé, être protegé]. § ❸ Kıyılamamak, verilememek. [*Osm.* Diriğ edilmek; *Ing.* To be saved; *Fr.* être épargné, être ménage].

esirgetmek, f. Esirgemek işini yaptırmak.

esirgeyici, s. § ❶ Koruyan: *Allah kullarının esirgeyicisidir.* [*Osm.* Muhafaza eden; *Ing.* Protector; *Fr.* Protecteur]. § ❷ Kıyamayan. [*Osm.* Insaf eden, diriğ eden].

esirlik,-ği, i. Esir olma hali veya süresi, tutsaklık, kölelik. [*Ing.* Captivity; *Fr.* Captivité, esclavage].

esirme*, i. § ❷ *psik.* Kavrama, algılama, çağrısım, eylem ve islem yeteneklerinin geçici bir süre için kaybolmasıyle beliren bir ruh *(sinir)* hali. [*Osm.* Vecit; *Ing.* Ecstasy; *Fr.* Extase]. ☆ *Eşanl.* **ekstaz.** § ❷ *fels.* Gizemcilikte tanrıyle birleşme duygusu içinde kendinden geçiş.

eskabo, i. *Fr. escaheau.* Arkalığı ve kolu olmayan yüksekçe ayaklı iskemle. [*Ing. (Wooden)* stool].

eskal, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Ağırlıklar, ağır şeyler, yükler.

eskar, i. *Fr. escarre* < *Lat. eschara* < *Yun. eskhara*, odak. *patol.* Kangrenli doku bölgesi; Yakıcı bir madde temasiyle deri üzerinde meydana gelen kabuk. [*Ing.* Eschar].

eskatologya /eskatolog:ya/, i. *Yun. eskhatos,* son + *logos,* söz. *fels.* Insan ve dünyanın sonunu ve öbür dünyayı anlatmaya çalışan tanrı bilimi *(ilâhiyat)* dalı. [*Ing.* Eschatology; *Fr.* Eschatologie].

eski, s. § ❶ Çoktan beri var olan, üzerinde çok zaman geçmis bulunan: *Eski yapı.* [*Osm.* Kadîm; *Ing.* Old, ancient; *Fr.* Ancien,-ienne, vieux,-vieille]. ☆ *Eşanl.* **yıllanmış, kıdemli.** § ❷ Geçmiş çağlardaki: *Eski filozof, eski devletler.* [*Osm.* Sabık, kadîm; *Ing.* Ancient; *Fr.* Ancien,-ienne, antique] ☆ *Eşanl.* **antika.** § ❷ Bir önceki veya öncekiler arasında bulunan: *Okulun eski müdürü.* [*Osm.* Sabık; *Ing.* Former; *Fr.* Précédent,-ente]. § ❸ Geçer olmayan: *Eski moda, eski kanun.* [*Ing.* Old fashioned; *Fr.* Démodé,-ée, suranné,-ée, dépassé, ée, vieux,-vieille] ☆ *Yak. anl.* **bayat.** § ❸ Çok kullanılmaktan yıpranmış, harap olmuş: *Eski bir palto.* [*Ing.* Worn-out; *Fr.* Usé,-ée]. ☆ *Eşanl.* **partal.** ◉ ~ **ye itibar olsaydı, bit pazarına nur yağar-**

dı, *at.* Her şeyin daima yenisi beğenilir ve aranılır.
~ **adamlar,** *dey.* Bizden çok önce gelip geçmiş olanlar. [*Osm.* Kudema, mütekaddimin; *Ing.* Predecessors, ancients; *Fr.* Les anciens, les prédécesseurs].
~ **ağıza yeni taam (kaşık),** *dey.* Turfanda bir şey yenirken söylenen söz veya tekerleme. [*Ing.* New food for an old mouth *(said when eating something for the first time that* year); *Fr.* On dit en goûtant les primeurs].
~ **ahit,** *din.* ◘ **Ahit.**
~ **akademi,** *fels. Plato*'nun, *Akademos*'un bahçesinde kurduğu okul.
~ **Asya dilleri,** *dilb.* Sibirya'da konuşulan ve çevredeki dillerle akraba olmayan dillere verilen ad.
~ **biçim kelime,** *gram.* Çağdaş dil kurallarına aykırı olarak eski biçimi koruyan kelime: *Kaygu, haşmetlu, idük v.b.* [*Osm.* Miras kelime; *Ing.* Archaic word; *Fr.* Mot archaïque].
☆ *Eşanl.* **kalıntı kelime, arkaik kelime.**
~ **çağ,** § ❶ *coğr.* Tarih çağları içindeki en eski zamandan başlayıp milâdın 395 inci yılına kadar süren çağ. [*Osm.* Kurûn-ı ûlâ; *Ing.* Antiquity; *Fr.* Antiquité]. § ❷ *tar.* Yazının bulunuşuna kadar geçen süre.
~ **çamlar bardak oldu,** *dey.* Devir değişti, eski hükümlerin değeri kalmadı anlamında. [*Ing.* Times have changed; things are not what they were; *Fr.* Mais où sont les neiges d'antan].
~ **çeki,** *trm.* Değeri 225,7992 kg. olan eski türk ağırlık ölçüsü.
~ **defterleri karıştırmak,** *dey.* Eski olayları, bir yarar umarak veya başka bir amaç gözeterek yeniden ele almak. [*Ing.* To dig out old accounts, to delve into the past].
~ **doğu medeniyeti,** *tar.* ◘ **Medeniyet.**
~ **dost düşman olmaz, yenisinden vefa gelmez,** *at.* Eski dost daima dostuna sadıktır. Yeni dostların da her sözüne inanmamalıdır.
~ **dünya,** *coğr.* ◘ **Dünya.**
~ **dünya-maymunları,** *zool.* ◘ **Darburunlumaymunlar.**
~ **eğitim,** ◘ **Eğitim.**
~ **enayi biçimi,** *arg.* Demode elbise, giyecek, takacak: *Sen hâlâ o kırlangıç yakayı tak, şu eski enayi biçiminden kurtulamadın gitti.*
~ **eserler,** *ark.* Çok eski zamanlarda yapılmış olup, bugüne kadar kalan binalar, hareheler, heykeller, mobilyalar, ev eşyaları, silâhlar, çanak çömlek, kumaş v.b. gibi o zamanların dinleri, âdetleri, kültürü ve sanatı hakkında malûmat edinmemize yarayan her türlü eserlere denir. [*Osm.* Asarı atîka; *Ing.* Antiquities; *Fr.* Antiquités].
~ **eserler müzesi,** Her çağa ve her millete ait eski eserleri toplayıp muhafaza ve teşhir etmeye yarayan bina. Bu müzeye konan şeyler ancak sanat ve eskilik bakımından kıymeti olan şeylerdir. Bunlar arasında arkeolojik kıymeti haiz eserler de bulunur.
~ **eserler nizamnamesi,** *ark.* Millî Emlâke ait veya şahısların elinde bulunan arazi ve emlâk içinde varlığı bilinen veya ileride meydana çıkacak olan her çeşit anıtın, taşınabilen ve taşınamayan eski eserin durumunu tespit eden nizamname.
~ **Farsça,** *dilb.* ◘ **Farsça.**
~ **göz ağrısı,** *dey.* Eski sevgili. [*Ing.* An old flame; *Fr.* Ancien amour].
~ **hale getirme,** *huk.* (a) Mala karşı yapılmış bir zararın giderilmesi. Bu yolla zararlı fiilin meydana gelmesinden evvelki vaziyetin iadesi gerekir; (b) Usul hukukunda kanunların veya hakimin tayin ettiği kesin bir süreye mücbir sebeplerle uyulamaması yüzünden düşen bir hakkın iade olunması. [*Ing.* Entire restitution; *Fr.* Réparation en nature].
~ **hamam eski tas, tkz.** *dey.* Hiçbir şeyin değişmemiş ve düzelmemiş olduğunu anlatmak için söylenilen bir söz. [*Ing.* The same old thing, the same as ever; *Fr.* Rien n'a changé].
~ **hayratı da berbat etmek,** *dey.* Bir işi daha iyi bir hale sokmaya çalışırken bütün bütün bozmak. [*Ing.* To make something worse by trying to improve it].
~ **Hintçe,** *dilb.* ◘ **Sanskritçe.**
~ **hukuk,** *huk.* Özellikle Cumhuriyet devrinde batı kanunlarının iktibas edilip batı hukuku çevresine girişimizden önce uygulanmakta ve yürürlükte olan hukuk bölümüne verilen ad.
☆ *Eşanl.* önceki **hukuk.**
~ **kafalı,** *dey.* Eski düşünüşe ve yaşayışa bağlı *(kimse).* [*Ing.* Old-fashioned *(person); Fr.* Arriéré, vieillot, vieux jeu].
~ **Kafkas dilleri,** *dilb.* ◘ **Kafkas dilleri.**
~ **kantar,** *trm.* Değeri 56,44958 kg. olan eski türk ağırlık ölçüsü.
~ **kırmızı porfir,** *jeol.* ◘ **Porfir.**
~ **kitap kataloğu,** *matb.* Artırma ile satılan eski veya elden düşme kitaplar.
~ **köye yeni âdet,** *dey.* ◘ **Köy.**
~ **kulağı kesik,** *arg.* İhtiyar, tecrübeli, görmüş geçirmiş zampara: *Karının yollusunu (hafif meşrep, kolay kandırır) bilmez olur mu? Eski kulağı kesiklerdendir.*
~ **kurt,** *dey. (Bir işte)* Çok tecrübeli, kurnaz olan. [*Osm.* Kârâzmude; *Ing.* Old hand; *Fr.* Rusé,-ée, personne expérimentée].
~ **kuşlar,** *zool.* Bazı sınıflandırmalara göre Taşılkuşlar *(Saururae)* alt sınıfına karşılık olarak kullanılan bir terim. [*Lat.* ve*Ing. Archaeornithes*].
~ **kutu,** *trm.* 4,625 litre değeri olan kuru madde kapasite ölçüsü.
~ **küçük Asya dilleri,** *dilb.* ◘ **Asyanik.**
~ **kütük,** *dey.* Bir işte yaşlanmış, çok tecrübe görmüş adam. [*Ing.* An old experienced man; *Fr.* Personne çgee et expérimentée].
~ **Luthercl,** *din.* ◘ **Luthercl.**
~ **memur,** *arg.* (a) Eski talebe, her yılı ikişer yıl okuyarak sınıf geçen talebe: *eski memurdur, vız gelir ona;* (b) Feleğin çemberinden geçmiş, malın gözü.
~ **metal,** *matb.* Matbaalarda kullanılıp işe yaramayan, dizgi makinelerinde fazla ısınmaktan cüruf teşkil eden, atılan veya satılan hurda, metal, harf, klişe. [*Ing.* Old metal; *Fr.* Vieux métal].
~ **Ön Asya ve Akdeniz dilleri,** *dilb.* ◘ **Ön Asya ve Akdeniz dilleri.**
~ **şekil,** *mim.* Yıkılarak yeniden yapılan veya tadil olunarak yeni bir şekle konulan binaların veya ilk şekil değiştirilerek ve tadil edilerek başka bir hale konulmuş olan sanat eserlerinin ilk şekilleri: *Bu caminin eski şekli şimdikine benzemez.* [*Osm.* Şekl-i sabık; *Ing.* Ancient form; *Fr.* Form ancienne, état ancien].
~ **şeklinde inşa etmek,** *mim.* Harap olmuş veya yıkılmış bir binayı tamamiyle eski şeklinde olarak yeniden inşa etmek. [*Ing.* To restore; *Fr.* Restituer, restauration].
~ **şeklinde tamir,** *mim.* Bir sanat anıtını eski şeklinde, üslubuna hiç halel gelmeksizin ve en ufak bir noktasını bile değiştirmeksizin onarmak. Böyle onarımlar mimarlıktan ayrıca bir ihtisas işidir. [*Ing.* To restore; *Fr.* Restorer].
~ **şeklini resmetmek,** *mim.* Harabolmuş ve yıkılmış bir mimarî eserin harabolmadan evvelki şeklini, resim, plân ve modelle göstermek. [*Ing.* ve *Fr.* Restitution].
~ **şinik,** *trm.* 9,25 litre değeri olan kuru madde kapasite ölçüsü.
~ **toprak,** *dey.* Dinç kalan yaşlılar için söylenen bir söz. [*Ing.* Healthy and well-preserved person of the old generation].
~ **taş-çağı,** *ark.* İnsan tarihinin en eski çağı. Bu çağ, tersiyer sonunda insanın belirmesiyle başlamış, Buzul çağının sonuna kadar sürmüştür. [*Ing.* Paleolithic age; *Fr.* Paléolithique âge].
~ **taş devri,** *ark.* ◘ **Eski taş çağı.**
~ **tüfek (tüfekçi),** *dey.* Herhangi bir işte kıdemli olan kimse.
~ **yazı,** *dilb.* ◘ **Yazı .**
~ **yıkıntıları kullanmak,** Yıkılmış olan bir binadan çıkan veya bir duvardan dökülen enkazı kullanmak suretiyle inşaat yapmak. [*Fr.* Employer les anciens débris].

eskice, z. Biraz eski. [*Ing.* Somewhat old for worn out; *Fr.* Un peu usé, un peu vieux].

eskici, i. § ❶ Eski şeyler alıp satan kimse. [*Ing.* Rag-man, rag-picker; *Fr.* Chiffonier, -ère]. § ❷ Eski ayakkabıları onaran kimse. [*Ing.* Cobbler; *Fr.* Savetier, cordonnier].

eskicilik,-ği, i. § ❶ Ayakkabı onarma işi. [*Ing.* Shoe-repairing; *Fr.* Cordonnerie]. § ❷ Eski elbise alıp satma işi.

eski.çağ, b.i. ◘ **Eski.**

eskiden, z. Geçmiş zamanlarda. [*Osm.* Minelkadim; *Ing.* In the past, anciently, formerly; *Fr.* Anciennement, autrefois, jadis].

eski.iklim.bilim*, b.i. ◘ **Paleoklimatoloji.**

eski.iklim.bilimsel*, b.s. ◘ **Paleoklimatolojik.**

eskileme, i. Eskilemek eylemi.
~ **suyu (cilâsı),** Bir şeyi zamanla eskimiş gibi göstermek için üstüne sürülen su veya cilâ. [*Ing.* Patina; *Fr.* Patine].

eskilemek(-i), f. Yeni yapılmış bir sanat eseri üzerine pas ve eskilik rengi vererek onu eski gibi göstermek. Buna eskilik rengi vermek de denir. [*Ing.* To give a patina *(to); Fr.* Patiner].

eskiler, ç.i. § ❶ Eski adamlar. [*Osm.* Kudema; *Ing.* people, the ancients, our forefathers, veterans]. § ❷ Eski elbise ve eşya. [*Ing.* Old things, old clothes].

eskiler alayımcı, b.i. Sokakları dolaşarak eski eşya satın alan kimse. [*Ing.* Ragman, rag-and-bone man, rag-picker, dustbin raker; *Fr.* Chiffonier ambulant].

eskileşmek, nsz. f. Eskimek. [*Ing.* To become old; *Fr.* Devenir vieux, vieillir].

eskilik,-ği, i. Eski olma hali. [*Ing.* Oldness, antiquity; *Fr.* Ancienneté, antiquité].
~ **rengi.** Herhangi bir nesne veya eserin üzerinde zamanla meydana gelen renk. Bir şeyi eskisi gibi göstermek için üzerine sürülen boya ve soldurucu veya paslandırıcı eczalara da denir. [*Ing.* Patina;*Fr.* Patine].
☆ *Eşanl.* **eskilik boyası, eskilik suyu.**
~ **zammı,** *huk. Kıdem zammı.* Memurların bulundukları derecede belli süreyi doldurunca üst dereceye geçmeleri.

eskime, i. Eskimek eylemi, zamanla niteliklerini kaybetme, aşınma, yıpranma. [*Ing.* Becoming old, state, of being used of worn out, wear and tear; *Fr.* Usure].

eskimek, nsz. f. Eski hale gelmek. § ❶ Çoktanberi var olmak, üzerinden çok zaman geçmek: *Şarap eskidikçe iyileşir..* [*Ing.* To age; *Fr.* Vieillir]. § ❷ *(hastalık hk.)* Zamanla yerleşmek: *Bu öksürük eskidi.* [*Ing.* To become cronic; *Fr.* Devenir chronique]. § ❸ Bir işte uzun zaman kalmak, kıdem kazanmak: *Memurlukta eskimek.* [*Ing.* To grow old in service; *Fr.* Servir longtemps]. § ❹ Hükmü, modası geçmek: *Bilim kitapları beş on yılda eskiyor.* [*Osm.* Muattal olmak; *Ing.* To be superannuated, outmoded; *Fr.* Se demoder, être suranné]. § ❺ Yaşlanmak, kocamak. [*Ing.* To grow old; *Fr.* Vieillir]. § ❻ Yıpranmak, bozulmak, köhneleşmek, harap olmak: *Bu palto eskidi.* [*Ing.* To be worn out; *Fr.* S'user, s'abîmer].
☆ *Yak. anl.* § ❶ **yıllanmak.** § ❷ **oturmak, yer etmek.** § ❸ **emektar olmak.** § ❹ **demode olmak, barit olmak, bayatlanmak.** § ❺ **ihtiyarlamak, yaşını başını almak; meyadını doldurmak.** § ❻ **yenilikten çıkmak, yeniliğini kaybetmek.**

Eskimo /eskimo/, öz. i. § ❶ *etn.* Kuzey kutbuna yakın bölgelerde kabileler halinde yaşayan, ovacılıkla ve balıkçılıkla geçinen yerli halk. [*Ing.* Eskimo people; *Fr.* Esquimau]. § ❷ Bu halktan olan kimse. [*Ing.* Eskimo; *Fr.* Esquimau]. § ❸ *(İslm tamlamalarında)* Eskimolara ait: *Eskimo evi.* [*Ing.* Eskimoan; *Fr.* Esquimau].
~ **dili,** *dilb.* ◘ **Eskimoca.**

eskimo-aleut, i. *dilb.* Eskimo ve aleut ağızlarını içine alan dil ailesi. *(Aleut adalarından Groenland'a kadar uzanan alanda eskiden yaklaşık olarak 100 000 kişi tarafından konuşulurdu).* [*Ing.* Eskimo-aleut; *Fr.* Esquimau-aléoute, eskimo-aleut].

eskimoca, i. *dilb.* Eskimolar tarafından konuşulan diller bütünü. [*Ing.* Eskimo language; *Fr.* Esquimau].

Eskimolar, ç. öz. i. *etn.* Amerika'nın ve Grönland'ın arktik bölgelerinde yaşayan halk. Kendilerine, dillerinde *«eksiksiz insan»* anlamına gelen *inuit* adını veren Eskimolar göçler sırasında uzun zaman kuzeydeki top-

raklara sürülmüş olarak kaldılar. Bugün, Grönland kıyılarının bazı kesimlerinde, Baffing topraklarında, Labrador'un kuzeybatısında, Hudson körfezi kıyılarında, Kuzeybatı Kanada'da, Alaska'da ve Asya'da Çukoski burnunun uç kısımlarında otururlar *(Namollo'lar)*. Kısa boylu ve tıknazdırlar. Kadınlarının boyları 1,50, erkeklerininki 1,60 m. yi geçmez. Sarıya çalan tenleri, siyah saçları, seyrek sakalları, çıkık elmacık kemikleri, çekik gözleri ve basık burunlarıyle Moğolları andırırlar. Tek farkları, kafataslarının uzun ve yüksek olmasıdır. Kadın erkek aynı tarzda giyinirler Giysileri genellikle ayı, ren geyiği, fok veya tilki derisinden yapılmıştır. [*ing.* Eskimos; *Fr.* Esquimaux].

eskimolog, i. *Fr. Esquimauloge. dilb.* Eskimoloji uzmanı. [*ing.* Eskimologist].

eskimoloji, i. *Fr. esquimologie. dilb.* Eskimoların dil ve kültürünü inceleyen bilim dalı. [*ing.* Eskimology].

Eskişehir, i. Türkiye'nin kuzey batısındaki illerinden biri ve merkezi olan şehir.

— taşı, *jeol.* ◘ **Lületaşı.**

eskitmek(-i), f. § ❶ *(Kullanarak)* Eski hale getirmek. [*ing.* To use up, wear out; *Fr.* User, abîmer]. § ❷ Yaşlandırmak. [*Ing.* To be made old; *Fr.* Vieillir].

eskiv, i. *Fr. esquive. sp.* Boks'ta vücutla yapılan bir savunma hareketi. *(Rakibin yumruklarından korunmak için vücut hızla sağa sola, ileri veya geri hareket ettirilir. Dizler üzerinde hafifçe eğilerek de yapılabilir. Eskivde başarı vücudun çevikliğine dayanır).* [*ing.* Dodging].

eski.varlık bilim*, b.i. *jeol.* Taşılları *(fosilleri)* inceleyen bilim. Paleontoloji. [*Osm.* Mebhasi müstehasat; *ing.* Paleontology; *Fr.* Paleontologie].

☆ *Eşanl.* **paleontoloji.**

eski.varlık bilimsel*, b.s. Eskivarlıkbilimle ilgili. [*ing.* Paleontological; *Fr.* Paleontologique].

☆ *Eşanl.* **paleontolojik.**

eskiz, i. *Fr. esquisse.* < *Lat. schedium* > *It. schizzo. res.* ve *heyk.* ◘ Taslak.

esklavajist,-ti, i. *Fr. esclavagiste.* Amerika'da 19. yüzyılda zencileri esir olarak kullanma taraflısı. [*ing.* Partisan of negro slavery].

eskofyon, i. *Rum.* 1380'den 1510 a kadar Avrupa kadınlarının kullandıkları, kenarları ipek ve sırmalı bir kalın kaytanla çevrilmiş baş libası. Türkiye'de de bu çeşit bir baş libasına **üsküfe** denilmiştir. [*Fr.* Escoffion].

eskrim, i. *Fr. escrime* < *cerm. schirmen. sp.* Çeşitli kılıçlarla veya meçlerle vurusma sporu. [*ing.* Fencing]. ◘ *ŞEKİL: 189.* — **ESKRİM.**

eskrimci, i. Eskrim sporu yapan kimse. [*ing.* Fencer; *Fr.* Escrimeur,-euse]. ◘ *ŞEKİL: 189.* — **ESKRİM.**

eskületin, i. *Fr. esculetine. biyokim.* Hint kestanesinin kabuğunda az miktarda bulunan ve eskülinin hidroliziyle elde edilen dihidroksikumarin $C_9H_6O_4$, H_2O. *(Euphorbia latyris'in tohumlarında bulunur).* [*ing.* Esculetin].

eskületol, i. *Fr. esculetol. biyokim.* P vitamini etkinliği gösteren eskülozit aglikonu.

eskülin, i. *Fr. esculine. biyokim.* Hint kestanesinin kabuğundan çıkarılan glikozit. Formülü: $C_{15}H_{16}O_9$, 1/2 H_2O. [*ing.* Esculin].

eskülozid, i. *Fr. esculoside, biyokim.* Hint kestanesinde bulunan heterozit; P vitamini etkinliği gösterir. [*ing.* Esculoside].

eslâf /eslâf/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **selef**'in çoğulu.

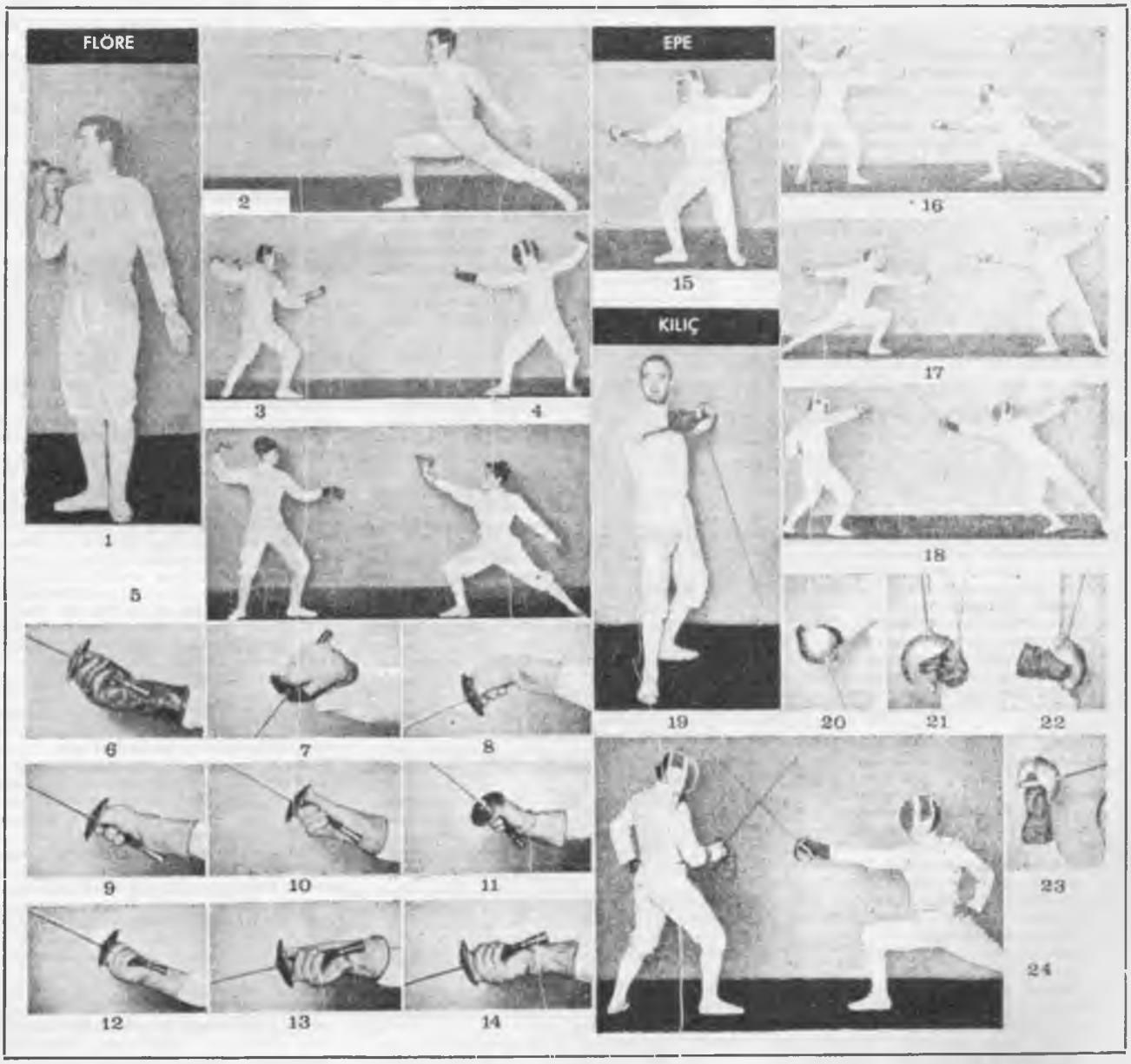

ŞEKİL: 189. — **ESKRİM.** 1. Selâm. 2. Hamle. 3. Fransız gardı. 4. İtalyan gardı. 5. Büyük selâm. 6. Flöre tutuşu. 7. Bir siperi. 8. İki siperi. 9. Üç siperi. 10. Dört siperi. 11. Beş siperi. 12. Altı siperi. 13. Yedi siperi. 14. Sekiz siperi. 15. Gard. 16. Ayağa hamle. 17. Ön kola tevkif vuruşu. 18. Fleş yapılarak hamle. 19. Bir siperi. 20. İki siperi. 21. Üç siperi. 22. Dört siperi. 23. Beş siperi. 24. Esta hamle.

eslek, s. < *eslemek*. Başkasının buyruk ve dileklerini yerine getiren. [*Osm.* Muti, itaatli, itaatkâr; *Ing.* Obedient, submissive; *Fr.* Obéissant,-ante, soumis,-ise, docile].
☆ *Yak. anl.* uysal, uyuran, baş eğen.
☆ *Karş.* dik başlı, asi.

eslemek(-i), f. *h.d.* Duymak, işitmek. [*Osm.* Itaat etmek; *Ing.* To take notice *(of)*, to obey; *Fr.* Écouter, obéir]. ◉ **söz —**, Söz dinlemek, başkasının buyruk ve dileklerini yerine getirm k.

esliha, ç.i. *Osm.* < *Ar. esk.* **Silâh**'ın çoğulu. ◉ **~ yı memnua**, *huk.* ◘ **Yasak silâhlar.**

esma /esma/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **ism**'in çoğulu. ◉ **— yı üstüne sıçratmak**, *dey.* Belâyı kendi üstüne çekmek. [*Ing.* To look for trouble, to bring trouble upon oneself].

esmak /esmâk/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **Semek**'in çoğulu.

esman /esmân/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **semen**'in çoğulu.

esmar /esmâr/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **semer**'in çoğulu.

esme, i. Esmek işi. [*Ing.* Blowing *(as wind)*, blast; *Fr.* Action de souffler, soufflement].

esmek, ösz. veya nsz. f. § ❶ *(hava)* Rüzgâr olmak, hareket etmek, akmak: *Poyraz esiyor.* [*Osm.* Hububetmek, vezan olmak; *Ing.* To blow; *Fr.* Souffler, venter]. § ❷ (-e) *mec.* (a) Yapılması önce düşünülmüş olmayan veya beklenmeyen bir şeyi yapmaya birdenbire karar vermek; Ansızın hatıra gelmek: *Şimdi yola çıkıyor, öyle esmiş olacak, aklına esmek.* [*Ing.* To come into the mind; *Fr.* Penser, se rappeler subitement, se décider]; (b) Beklenmeden çıkıvermek: *Böyle nerelerden estiniz?* [*Osm.* Zuhur etmek; *Ing.* To come by chance; *Fr.* Arriver par hasard]. § ❸ *mec.* Rasgelmek, kısmet olmak, isabet etmek: *Bu otomobil size nereden esti* § ❹ *arg.* Soğuk soğuk söylemek. ◉ **esip savurmak**, *dey. (rüzgâr için)*, Hızla eserek ortalığı karıştırmak, rastgele konuşmak. [*Ing.* To blow and raise the dust]. ◉ *(Birinin)* **aklına —**, *dey.* Birden birşey yapmaya karar vermek. [*Ing.* To occur to one]. ◉ **yerinde yeller —**, *dey.* Bir şeyin veya bir kişinin yokluğu veya elden çıktığı anlaşılınca söylenen söz: [*Fr.* Avoir laissé la place vide, ne plus exister, ne pas laisser de trace].

esmer, s. *Osm.* < *Ar. sumret.* § ❶ *(insan hk.)* Saçları ve teni koyu buğday renginde: *Esmer kız.* [*Ing.* Darkskinned, swarthy; *Fr.* Brun,-une]. § ❷ Kahverengine yakın, kırmızının ağır bastığı karma bir rengi olan. [*Ing.* Dark, brown]. ◉ **~ e al bağla**, karşısına geç ağla, *at.* İnsan kendisine yakışanı yapmalı. ◉ **beyazın adı var, ~ ın tadı var**, *dey.* Beyaz tenli güzellerin şöhret kazanmasına rağmen, esmer kızların daha cana yakın olduğunu anlatmak için kullanılır.
~ amber, *trm.* ◘ **Amber.**
~ ayı kelebeği, *zool.* ◘ **Kelebek.**
~ bitki böceği, *zool.* Yarımkanatlılar *(Hemiptera)* alt-takımının, *Miridae (Capsidae)* familyasından, 0.64 sm. boyunda, çeşitli bitkilerin tomurcuk ve çiçek tozlarını emen böcek türü [*Lat. Lygus lineolarus; Ing.* Lygus bug].
~ cisim, *zool.* Bazı yosun hayvanlarının odacıklarında bulunan ve sonraları dışarı atılacak olan kırmızı veya esmer küçük cisim.
~ don, *trm.* Sığırlarda bedeni örten kılların esmer ve koyu kurşunî renklerde olması hali.
~ ekmek, ◘ **Ekmek.**
~ güzeli, *dey.* Tenî koyu buğday rengine çalan, saçları siyah güzel kız. [*Ing.* A brunette beauty or belle, a beautiful brunette].
~ kömür, *coğr.* ◘ **Linyit.**
~ lekeli libellül, *zool.* ◘ **Libellül.**
~ pelikan, *zool.* ◘ **Pelikan.**
~ renkler, Koyu okralar, toprak boyalar, ombralar, sepia boyaları gibi siyaha çalan koyu renklere denir. Kahve rengine benzeyen kara koyu renklerdir. Bunlar esmer renkler sınıfına girerler. [*Fr.* Couleurs noirâtres].
~ suyosunları, *bot.* ◘ **Esmersuyosunları.**
~ toprak, *coğr.* Orta kuşak iklimlerinin bazı bölgelerinde görülen bir çeşit gelişmiş toprak tipi. Bu toprak, killi yerlerde daha çok bulunur, yüzeyinin karbonatını bütünüyle kaybetmiştir ama koloidlerin hiç yıkanmaması veya az yıkanması görünürde bir birikinti ufku meydana getirmez. [*Ing.* Brown soils; *Fr.* Sol brun].
~ vatandaş, *dey. tkz.* Çingene ırkından olan kişilere halkın taktığı ad.

esmeraldalar, ç.i. *etn.* Eskiden Ekvador ve *Rio Esmeralda* kıyılarında oturan kızılderililer. Bugün soyları tükenmiştir. [*Ing.* ve *Fr.* Esmeraldas].

esmer.denizyosunu, b.i. *bot.* Bütün denizlerde yaygın suyosunu. [*Lat.* ve *Ing. Sargassum; Fr.* Sargasse].

esmerce, s. ◘ **Esmerimsi.**

esmerimsi, s. Esmere çalan *(renk)*, az esmer. [*Ing.* Rather tawny, brownish; *Fr.* Brunâtre].

esmerleşmek, nsz. f. Esmer hale gelmek. [*Ing.* To become darkskinned; *Fr.* Brunir].

esmerlik,-ği, i. Esmer olma hali. [*Ing.* Darkness, brownness; *Fr.* Couleur brune, brun].

esmer.suyosunları, ç.b.i. *bot.* Suyosunları sınıfı; bunlarda ,klorofilin yeşil rengi esmer bir boya maddesi *(fukosantin veya fikofein)* ile gizlenmiş durumdadır. 11 takıma ayrılır. [*Lat.* ve *Ing. Phaeophyceae; Fr.* Phæophycées, phéophycées, algues brunes].

esna /esnâ/, i. *Osm.* < *Ar.* Bir işin yapıldığı an; zaman arası, sıra, aralık: *O esnada ben seyahatteydim* [*Osm.* An, hengâm; *Ing.* Interval, course, time; *Fr.* Intervalle, temps]
☆ *Yak .anl.* **vakit, süre, müddet, çağ, devir, dönem, devre, mevsim, an, lâhza, dem.**

esnaf /esnâf/, ç.i. *Osm.* < *Ar. sınıf*'ın çoğulu. § ❶ El zanaatları veya küçük ticaretle geçinen kimselere verilen genel ad; İktisadî faaliyeti nakdî sermayesinden çok bedenî çalışmasına dayanan ve kazancı ancak geçimini sağlamaya yetecek kadar olan gezici veya sabit, tüccar olmayan san'at ve ticaret sahibi kimseler: *Çarşı esnafı.* [*Ing.* Artisan, craftsman; *Fr.* Artisan]. § ❷ *arg.* (a) Kötü yola sapmış *(ahlâksız)* kadın. [*Osm.* Fahişe; *Ing.* Prostitute, whore, public woman, harlot; *Fr.* Prostituée]. ☆ *Eşanl.* **ağır işçi, orospu.** (b) Kadın satıcılığında aracılık eden erkek. ☆ *Eşanl.* **pezevenk.** [*Ing.* Pander, pimp, procurer; *Fr.* Entremetteur, -euse, souteneur, proxénète, maquereau, embaucheur, alphonse]. ☆ *Eşanl.* **satıcı** (c) *arg.* Hileli oyun oynayan kumarbaz, kahve kahve dolaşan: *Hüseyin, bizim esnaftandır, iyi keriz eder. Şu kadın esnafa benziyor.* § ❸ Bir mesleğin düşük sınıfı: *Politika esnafı.* ◉ **~ ı ondalığa kesmek**, *dey.* Esnaftan haraç almak.
~ ağzı, *dey.* Satıcıların müşteri çekmek için kullandıkları dil. [*Ing.* Sales talk].
~ birlikleri, *sosy.* ◘ **Esnaf cemiyetleri.**
~ cemiyetleri, *sosy.* Esnafın ortak meselelerini halletmek, menfaatlerini korumak için kurdukları dernekler. [*Lat.* Corpus, collegium *(artificium)*; *Ing.* Guilds corporations *(of artisans)*; *Fr.* Corporations d'artisans].
~ kâhyası, *sosy.* Bir esnaf kesiminin hükûmetle olan işlerini görmek üzere aralarından seçilmiş baş. [*Fr.* Syndic de corporation].
~ loncası (locası), *sosy.* Her esnaf kesiminin meclisi. [*Ing.* Guild; *Fr.* Conseil de prudhommes].
~ odaları, *sosy.* Esnaf Odaları zanaatçıların karnu kuvvetlerine karşı menfaatlerini savunurlar. Üyelerinin 4/5 i ustalardan, 1/5 i kalfalardandır. [*Ing.* Chamber of tradesmen; *Fr.* Chambre des métiers].

esnafça, i. Esnafa yakışır tarzda. [*Ing.* As a tradesman; *Fr.* D'une manière modeste].

esnaflık,-ğı, i. İş, güç sahibi olma. [*Ing.* Trademan's calling; *Fr.* artisanat].

esnam /esnâm/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **sanem**'in çoğulu.

esnan /esnan/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Dişler: *Yapma dişler*, § ❷ Yaşlar, ömür derecesi; § ❸ Askerlik çağı.

esnek, s. < *esnemek.* § ❶ Bastırma veya germeyle kaybettiği biçimine veya hacmine, hiç değilse kısmen dönebilme özelliği olan [*Osm.* Elastikî; *Ing.* Elastic; *Fr.* élastique]
☆ *Eşanl.* **elastik.** § ❷ *mec.* Anlamı istenilen tarafa çekilebilen: *Sevmek kelimesi, dünyanın bütün dillerinde, en esnek kelimelerden biridir.* [*Ing.* Elastic; *Fr.* élastique]. § ❸ *mec.* Kolaylıkla eğilen, bükülen: *Esnek bir üslûp.* [*Ing.* Flexible; *Fr.* élastique, flexible, souple]. § ❹ Kesinliği olmayan, uzlaşmaya yatkın: *Esnek değer ölçüleri.* § ❺ *esk.* Hayvanların ağzına bağlanan gem.
~ bağlantı, *demir. Vigole* cinsi ray döşenmiş demiryollarında kullanılan ve rahat bir yolculuk sağladığı gibi aşınmayı ve bakım masraflarını da azaltan bağlantı sistemi. *(Bu sistemde rayın travers üstüne gelen kısmı travers arasına konan oluklu kauçuktan bir taban ve rayın travers üstüne gelen kısmını kauçuk tabanın içinde tutan madenî bir bağlantı vardır. Böylece de rayın madenî bağlantı ile travers arasında oynaması önlenmiş olur.)*
~ cisimler, *fiz.* ◘ **Cisim.**
~ conta, *tekn.* ◘ **Conta.**
~ eğri, *mat.* Bir ucundan düşey bir düzleme tesbit edilmiş olan ve öbür ucundan eğilmesine yolaçan bir ağırlık bulunan homogen bir madenî levhadan meydana gelen eğri. [*Ing.* Elastic curve; *Fr.* Courbe elastique].
~ kuvvet, *fiz.* Eskiden bir gazın basıncına verilen ad. [*Osm.* Kuvve-i elastikiye; *Ing.* Elastical force; *Fr.* Force élastique].
~ savunma, *ask.* Üstün hücuma geçme imkânlarını kaybetmemek için düzenli ve planlı şekilde yapılan çekilme hareketi.
~ ses, *tiy.* Yükseklik yönünde ince keskin ve koyu tonlarda kolaylıkla çıkıp inebilen ses.
~ sınır, *mek.* Bir cismin her milimetre karesine düşen ve etkisi kalmadıkça cismin ilk boyutlarına dönmesini engelleyen kuvvet. *(Kuvvet bu sınırın altına düşer düşmez, cisim eski şekline döner).* [*Ing.* Elastic limit; *Fr.* Limite élastique].

esneklik,-ği, i. § ❶ *fiz.* Bozulmuş cisimlerin, basıncın değişikliğe uğrattığı ilk biçim veya hacimlerine hiç değilse kısmen dönebilme özelliği: *Katıların, sıvıların, gazların, esnekliği.* [*Osm.* Elastikiyet; *Ing.* Elasticity; *Fr.* élasticité]. § ❷ *mec.* Kanaat ve davranışını değiştirme kolaylığı; eğilmeye, taviz vermeye yatkınlık: *Politikacı esnekliği.* [*Ing.* Elasticity; *Fr.* élasticité]. § ❸ *sp. (Boks'ta)* Oyuncunun yarışmalardan çıkarılması. [*Ing.* Flexibility; *Fr.* Flexibilité]. § ❹ *deric.* Bir derinin gerilebilme ve gerilme sırasında aldığı biçimi koruma özelliği. § ❺ *fizyol.* Bazı dokuların *(kas, atardamar, akciğer v.b.)* şekillerini bozan kuvvetin etkisi ortadan kalkar kalkmaz eski hal ve hacimlerine dönebilme yeteneği. [*Ing.* Elasticity, extensibility; *Fr.* élasticité, extensibilité]. § ❻ *ikt.* Bir olayın dış etkilere uyabilme derecesi. *(İngiliz iktisatçısı Marshall'ın fizikten aktardığı kavram).* [*Ing.* Elasticity; *Fr.* élasticité]. ◉ **bir kanunun, bir bütçenin — liği**, *mec.* Uygulamada çeşitli yorumlara kapı bırakan kanun, bütçe. [*Ing.* Elasticity of a law, of a budget; *Fr.* élasticité d'une loi, d'un budget].
~ modülü, *mek.* Bir cismin, esnek biçim değiştirmeleri sırasında, etkisinde kaldığı kuvvetlerle uzaması arasındaki oran. [*Ing.* Elasticity module; *Fr.* Module d'élasticité]

esneklik.ölçer, b.i. Esneme sonucu meydana gelen en küçük uzamaları ölçen cihaz. [*Ing.* Elasticimeter, extensometer, extensimeter; *Fr.* élasticimètre, extensomètre]
☆ *Eşanl.* **elastisimetre, ekstansometre, genleşmeölçer.**

esneklik.ölçümü, b.i. Bir cisme etki eden kuvvetlerin şiddetini ve bu cismin, iç veya dış kuvvetlerin etkisinde olduğu zaman göstereceği şekil değişikliklerini ölçmeye yarayan teknik. [*Ing.* Elasticimetry, extensometry; *Fr.* élasticimétrie].
☆ *Eşanl.* **elastisimetri.**

esneksizlik,-ği, i. < *esneksiz, tekn.* Tam esneklik göstermeyen bir cismin durumu: *Madenî cisimler, iç sürtünmeleri olduğu için esneksizdir.* [*Ing.* Inflexibility; *Fr.* Inflexibilité].

esneme, i. § ❶ Uyku veya yorgunluk anında elde olmayarak ağzı açık uzun bir soluk

alıp verme hareketi. [*Ing.* Yawning; *Fr.* Bâillement]. § ❷ *fiz.* Esnemek eylemi. [*Ing.* Stretching; *Fr.* Tension]. § ❸ *mek.* Bir maddenin çarpmaya karşı direncini gösteren ve bir çubuğun çarpmak suretiyle kırılması sırasında soğurulan enerjiyi, çubuğun kesit birimi cinsinden veren sayı.

esnemek, nsz. f. *esk. T.* § ❶ *fiz. (Esnek bir cisim)* Bir kuvvetin etkisiyle şekil ve büyüklük değiştirmek: *(Esnek bir cisim)* Bir ağırlık altında kamburlaşmak. [*Ing.* To stretch; *Fr.* Tendre]. § ❷ Uyku, yorulmak, can sıkılmak gibi sebeplerle elinde olmayarak ağzı fazla açarak soluk alıp vermek. [*Ing.* To yawn; *Fr.* Bâiller]. § ❸ *den.* Yelkenlerin üzerine olan fazla baskıyle geminin bir tarafa yatıp direklerin bel vermesi; böyle zamanda silyon-tutulup patrisalar doldurularak direk kuvvetlendirilir. § ❹ Esneklik hali göstermek. § ❺ Bollaşıp genişlemek.

esnetme, i. § ❶ Esnetmek eylemi. § ❷ *cimn.* Çeşitli sebeplerle kısalan kasları açmak ve uzatmak için bağlı bulundukları eklemlerde yapılan esnek, yaylı ve zorlu germe hareketi. [*Ing.* Stretching; *Fr.* Extension].

~ **alıştırmaları,** *cimn.* Çeşitli sebeplerle kısalan kasları açmak ve uzatmak için bağlı bulundukları eklemlere, daha etkili olur düşüncesiyle çoğu zaman, eşli olarak uygulanan edilgin dirençli, esnek, yaylanmalı ve de zorlu germe alıştırmaları. [*Ing.* Stretching exercises; *Fr.* Exercices d'extension]

esnetmek(-i), f. § ❶ Esnemesine yol açmak. [*Ing.* To cause to stretch; *Fr.* Faire tendre]. § ❷ *mec.* Usanç vermek. [*Ing.* To bore *(one)*; *Fr.* Agacer, ennuyer, importuner].

esonit,-ti, i. *Fr. essonite. min.* Grena cinsinden mineral. *(Grosüler'in sarı-turuncu renkli çeşidi).* [*Ing.* Essonite].

espadon, i. *Fr.* < *It. spadone,* büyük kılıç. İki elle tutularak sallanan ve Avrupa'da XV. yüzyıldan XVII. yüzyıla kadar kullanılan büyük ve ağır kılıç. [*Ing.* Espadon].

espalye, i. *Fr. espallier* < *it. spalla,* omuz > *spalliera.* Dalları duvara bağlanmış meyve ağaçları dizisi. [*Ing.* Espalier].

espas, i. *Fr. espace. matb.* (a) Harflerden daha kısa olan küçük madenî çubuk. *(Harfleri, kelimeleri birbirinden ayırmak için kullanılır);* (b) Dizili harfler, kelimeler, sütunlar arasında bırakılan boşluk, kalan aralık. [*Ing.* Space]. ◘ *ŞEKİL: 173.* — **DİZGİ MAKİNESİ.** ⊙ — **ı azaltmak,** *matb.* Harf ve kelime aralarını, mevcut boşları almak veya azaltmak suretiyle daha azaltmak, sıkıştırmak. [*Ing.* To close up; *Fr.* Diminuer l'espace].

~ **ayarlamak,** *matb.* ◘ **Ayarlamak.**

~ **band,** *matb.* Dizgi makinelerinde kelime ve harf aralarını açmak için kullanılan uzun band çubuklar, bunlar konik olup manivelâya dokunmak suretiyle otomatik olarak inerler. [*Ing.* Spaced, space ribbon; *Fr* Espace bande].

espaslama, i. *matb.* Espaslamak eylemi. [*Ing.* Letter spacing; *Fr.* Espacement].

espaslamak, f. *matb.* Dizgide kelimeler veya harfler arasında boşluk bırakmak. [*Ing.* To space out; *Fr.* Espacer].

espaslı, s. Aralıklı. [*Ing.* Spaced; *Fr.* Espacé, -ée].

~ **dizgi,** ◘ **Dizgi.**

Esperanto /esperan:to/, öz. i. *Isp.* 1887'de Polonya'lı doktor *Leizer Zamenhof* tarafından uluslararasında kullanılmak üzere meydana getirilmiş, grameri on altı kuraldan ibaret, uluslararası basit bir yapma dil. [*Ing.* Esperanto; *Fr.* Esperanto].

esperi, ispirl, i. *zool.* ◘ **Delice doğan.**

espinela, i. *Fr.* Sekizer heceli on mısradan meydana gelen kıt'a, dördüncü hecede durak vardır; İspanyol şairi Espinela tarafından yaygınlaştırıldı.

espiyon, ispiyon, i. *Fr. espion,-onne* < *It. spione.* ◘ **Casus.**

espiyonaj, i. *Fr. espionnage.* ◘ **Casusluk.**

espiyonlamak, ispiyonlamak, nsz. f. ◘ **Casusluk etmek.**

espressivo /espresi:vo/, *It. müz.* Dokunaklı, içten duyarak; bir şeyler anlatır gibi çalınması gereken parçaların başına yazılır. [*Osm.* Hissî; *ing.* ve *Fr.* Espressivo].

espri, i. *Fr. esprit.* Gülmek, eğlenmek, hoş bir hava yaratmak amacıyle söylenen nükteli söz: *Espri yapmak.* [*Ing.* Wit, clever remark].

☆ *Eşanl.* **nükte.**

esr, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Esirlik, kulluk.**

esrar /esrar/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* sırr'ın çoğulu. § ❶ Sırlar, gizli iş veya sözler. [*Ing.* ve *Fr.* Secrets]. § ❷ İnsan aklının ermediği şeyler: *Tabiatın esrarı.* [*Ing.* Mysteries; *Fr.* Mystères]. § ❸ *kim.* Kenevir *(C. Sativa)* adlı bitkinin dallarından elde edilen ve kullanılacak miktara göre uyarıcı, sarhoş edici veya uyuşturucu etkileri olan bir zefiir. [*Ing.* Hashish, narcotic; *Fr.* Hachisch, haschisch] ⊙ **ham** —, Hint kenevirinden elde edilen reçine. [*Ing.* Cannabine, hempwort; *Fr.* Hachischine, cannabine].

~ **kabağı (nargilesi),** Esrar içmek için kullanılan nargile. [*Ing.* Hubble bubble *(for smoking hashish)*].

~ **kumkuması (kutusu, küpü),** *dey.* Nasıl biri olduğu ve neler yaptığı bilinmeyen kimse. [*Ing.* A jar of mysteries, very reserved man, one whose doings are obscure or unfathomable; *Fr.* Personne mystérieuse].

~ **otu,** *bot.* ◘ **Kenevir.**

~ **perdesi,** *dey.* Bir şeyi saran esrarın yaptığı gizlilik perdesi.

~ **sigarası,** İki sigaranın tütünleri bir araya getirilip içine esrar konduktan sonra içilen sigara.

~ **tekkesi,** Kalabalık bir grup halinde esrar içilen gizli yer. [*Ing.* Haschish den].

esrar.engiz /esrarengiz/, b.s. *Osm.* < *Ar. esrar* + *Fars. engīz.* Sırlarla örtülü, esrarlı. [*Ing.* Mysterious; *Fr.* Mysterieux,-euse].

esre, i. *Osm.* < *Ar. kesre.* Arap alfabesinde, bir sessizin dar ve kapalı (ı, i) okunacağını gösteren işaret. [*Ing.* Vowel point for i].

esrar.keş, b.i. *Osm.* < *Ar. esrar* + *Fars. keş, içen.* Sürekli olarak esrar kullanan kimse. [*Ing.* Hashish-smoker, hashish-eater, hashish addict; *Fr.* Haschischin].

esrar.otu, b.i. *bot.* ◘ **Kenevir.**

esreli, s. Esre işareti ile hareketlenmiş *(yazı): Üzerinde üstünlü esreli birtakım yazılar vardır ki, okuyamıyorum.* [*Ing.* Having the vowel point for i].

esri*, esrik*, s. *esk. T. esrük.* § ❶ Esrimiş. [*Osm.* Sarhoş, mest; *Ing.* Drunk; *Fr.* Ivre].

☆ *Yak. anl.* **bedmest, vecde gelmiş.** ☆ *Karş.* **ayık.** § ❷ Öfkeli, kızgın, azmış. [*Ing.* Furious, overexcited; *Fr.* Furibond,-onde, furibard,-arde, enragé,-ée, forcené,-ée, exalté -ée, furieux,-euse]. § ❸ Aklını kaybetmiş, deli. [*Fr.* Fou, folle].

esrilik*,-ği, i. Sarhoşluk, coşkunluk, esri olma hali. [*Ing.* Drunkenness, intoxication; *Fr.* Ivresse, enivrement]

esrimek*, nsz. f. *esk. T. esürmek.* § ❶ Sarhoş olmak, mest olmak. [*Osm.* Gaşyolmak; *Ing.* To get drunk; *Fr.* S'enivrer]. § ❷ Coşup kendini kaybetmek, kendinden geçmek. [*Osm.* Vecde gelmek; *Ing.* To become over-excited; *Fr.* S'exalter]. § ❸ Herhangi bir sebeple aklını kaybetmek, delirmek. [*Ing.* To get mad; *Fr.* Devenir fou, perdre la raison]. § ❹ Bir şeye çok kızmak, hiddetlenmek. [*Ing.* To get angry, to become furious; *Fr.* S'irriter, s'enerver, se mettre en colère].

esritici*, s. Sarhoş ve mest eden esri kılan. [*Osm.* Gaşyedici, müskir; *Ing.* Intoxicating, heady, exciting; *Fr.* Enivrant,-ante, grisant,-ante, excitant,-ante].

☆ *Yak. anl.* **kendinden geçirici, sarhoş edici, mest edici, vecde getirici, gaş.**

☆ *Karş.* **ayıltıcı, uyarıcı.**

esritmek*(i), f. Esri kılmak, sarhoş etmek. [*Ing.* To make drunk, to intoxicate; *Fr.* Enivrer].

essah, s. *Osm.* < *Ar. sihhat* > *sahih* > *esahh. h.d.* Çok doğru, en gerçek.

esse, i. Belirli bir pul tipinin kesin olarak kabülünden önce çeşitli kâğıtlar üzerinden değişik renklerle yapılan baskı provalarına yani denemelerine denir. *(Esseler yalnız posta idarelerinin müze veya arşivlerinde bulunabilir. Bunların satış ve kullanmaları bahis konusu olamaz).*

es-selâm, ünl. *Osm.* < *Ar. önek el* > *es* + *selām* > *es-selâm.* «*Selâmlar, selâm olsun*» anlamında selâmlaşma sözü: *Esselâmü aleyküm.*

Essenliler, ç.i. M.Ö. II. Yüzyılda ortaya çıkarak M.S. I. yüzyılın sonunda yok olduğu sanılan bir yahudi cemaatinin üyeleri. [*Fr.* Esseniens].

estağfurullah /estağ:furullâh/, ünl. *Osm.* < *Ar. estağfir* + *Allah* > *estafir-el-ullah.* «*Tanrıdan af ve mağfiret dilerim*» anlamına gelen bir dua; teşekkür edilen veya övülen bir kimsenin söylediği bir nezaket ve alçak gönüllülük sözü.

estamp, i. *Fr. estampe* < *it. stampa.* Maden, tahta, litografya taşı, muşamba v.b. üzerine kazıldıktan sonra basılan resim. [*Ing.* Stamp].

estampaj, i. *Fr. estampage. san.* Çinlilerin taş, maden veya tahta bir ana kalıpla resim çoğaltmak için çok eskiden beri kullandıkları usul. *(Estamp kalıbının çukur yerlerine girebilen nemli ve mürekkepli bir kâğıt tabakası, düz bir prova elde etmeyi sağlar.)* [*ing.* Squeeze].

estek,-ği, i. «*Köstek*» ile birlikte bir kimseyi oyalama veya bir işi geciktirme için yersiz bahaneler uydurma anlamında kullanılır.

~ **köstek etmek,** *dey.* Oyalamak, işten kaçmak için yersiz bahane uydurmak. [*Ing.* To make all sorts of excuses to get out of doing something; *Fr.* Se servir de toutes les ruses pour convaincre ou tromper qn].

ester[1], i. *Osm.* < *Fars. esk.* Katır.

ester[2], i. *Fr.* < *Yun.* Bir karboksilik asidin bir alkol veya bir fenole etkimesi sonucu su kaybı ile meydana gelen kimyasal bileşik. [*Ing.* Ester]. ⊙ **asetik** —, *kim.* ◘ **Asetik.**

— **emsali,** *kim.* Yağlarda ester halinde bulunan yağ asitlerini gösteren, sabunlaşma emsaliyle asit emsali arasındaki fark.

esteraz, i. *Fr. ésterase. biyokim.* Mineral veya organik asit esterlerinin hidrolizini sağlayan enzimler grupu. *(Kolin esteraz, fosfatazlar v.b. bu gruptandır.).* [*ing.* Esterase].

esterelit,-ti, i. *Fr. esterellite petr.* Yer yer dasit'e dönüşen kuvarslı mikrodiyorit. *(İri billûrlar kuvars andezin ve hornblent'ten meydana gelir; billûrlar arası doku, kuvars ve andezit'ten oluşur).* [*Ing.* Esterellite].

esterleşme, i. *kim.* Bir organik asidin, bir alkole etkiyerek, tepkime sonunda bir ester vermesi. [*Ing.* Estherification; *Fr.* Estérification].

ester.zamk, b.i. *kim.* Kolafan'ın gliserin veya benzer bir maddeyle esterleştirilmesinden elde edilen ürün: *Esterzamk verniklerinin üretiminde kullanılır.* [*Ing.* Ester-gum].

estet, i. *Fr. esthète.* ◘ **Estetikçi.**

estetik, i. *Fr. esthétique* < *Yun. aisthanesthai,* duymak, algılamak > *aisthetikos. fels.* § ❶ Güzelliği ve güzelliğin insan zihnindeki ve duygularındaki etkilerini inceleyen felsefe dalı. *Mantık, gerçeğe ermek için akla nasıl kılavuzluk ediyorsa, estetik de güzeli bulmak için duyguya öylece yol gösterir.)* § ❷ s. (a) Güzel duygusu ile ilgili olan; (b) Bir dereceye kadar güzel sayılabilen: *Estetik davranış, estetik duruş;* (c) Yüz, beden ve saç güzelliğini korumak ve geliştirmek için uygulanan metotlara ve hazırlıklara denir: *Estetik cerrahî, Estetik biyoterapi.* [*Osm.* Bedîî; *Ing.* Esthetical; *Fr.* Esthétique]. § ❸ *fels.* Güzeli inceleyen felsefe dalı. [*Osm.* Bediiyat; *Ing.* Esthetics; *Fr.* Esthetique]. ⊙ **sınaî** —, İmalât çerçevesinde yer alan yardımcı teknik. *(Bir işletmenin hazırladığı imalâtı, maksada uygunluk, güzellik, imalât kolaylığı ve maliyeti düşürme ölçülerine vurur).* [*Ing.* Industrial esthetics; *Fr.* Esthétique industrielle].

— **ilgi,** *sosy.* Toplum değerlerinden biri olan sanat değerinin ifadesidir. Sanat sosyolojisinde toplum bakımından incelenir.

— **yargı,** *fels.* Kant'a göre eşyanın biçimini haz duyabilecek şekilde ele alan yargı. [*Ing.* Esthetic judgement; *Fr.* Jugement esthetique].

— **yargının eleştirilmesi,** *fels.* Kant'ın güzel ve yüce ile ilgili kuramı. [*Ing.* Critic of esthetic jougement; *Fr.* Critique du jugement esthétique].

estetikçi, i. Estetikle uğraşan kimse. Estetik

uzmanı. [*Ing.* Esthetician; *Fr.* Esthéticien, -enne].

estetikçilik,-ği, i. *san.* ve *fels.* Sanatı, bütün faydacı, zihnî ve ahlakî kaygılardan kurtararak bir salt duyarlık olarak ele alan doktrin. [*Ing.* Esthetism; *Fr.* Esthéticisme].
☆ *Eşanl.* **güzelcilik.**

estetiklik,-ği, i. *fels.* Sanat veya felsefe konusunu yalnız güzelliği için sevme fikri.

estetizm, i. *Fr. esthétisme.* ◘ **Estetikçilik.**

estezi, i. *Fr. esthésie. fizyol.* Bir sanrı duyusu. [*Ing.* Esthesia].

esteziyogeni, esteziyogenez, i. *Fr. æsthésiogénie* veya *æsthesiogenèse. tıp.* Histeriklerde duyarlığın tedaviyle yeniden elde edilmesi. [*Ing.* Esthesiogenesis].

estesiyoloji, i. *Fr. esthesiologie* < *Yun. aisthesis,* duyarlık + *logos.* söz. *fiz.* Duyarlığın şartları ve mekanizmasıyle uğraşan fizyoloji dalı. *(Esteryoloji, duyu izlenimlerinin kaynağı olarak sadece duyu organlarını değil, kas duyusu gibi çeşitli iç duyuları ve genellikle senesteziyi inceler).* [*Ing.* Esthesiology].

estimatör,-rü, i. *Fr. estimateur.* Cumhuriyet'ten önce, türk gümrüklerine dışarıdan gelen malların değerini tespit eden görevlilerin adı. *(Gümrüklere gelen malların çeşit ve cinsine göre estimatörler dörde ayrılır: manifatura estimatörü, her çeşit kumaşın hırdavat estimatörü, madenî eşyanın; kantariye estimatörü, tahılların; halı estimatörü de halı, kilim ve seccadelerin fiyatlarını tahmin ederlerdi).* [*Ing.* Estimator].

estiomen, i. *Fr. esthiomène.* < *Yun. esthiein* > *esthiomenos,* kemirmek. *patol.* Yalancı ur seklinde iltihaplı doku çoğalması. [*Ing.* Esthiomene].

estirmek, f Esmesini sağlamak. [*Ing.* To let blow *(as wind, etc.); Fr.* Faire souffler *(vent)*].

estivasyon, i *Fr. estivation* < *Lat. aestivus,* yazlık. § ❶ *zool.* ◘ **Yaz uykusu.** § ❷ *bot.* ◘ **Preflorezon.**

estofizyoloji, i. *Fr. esthophysiologie.* ◘ **Duyu fizyolojisi.**

estomp, i. *Fr. estompe* < *cerm. stomp,* Kâğıttan ve deriden bükülerek yapılma, ucu sivri'ce kalem olup, karakalem resim yaparken gölgeleri yaymak ve dağıtmak işinde kullanılır. [*Ing.* Stump].

estomplamak(-ı), f. § ❶ Estompla gölge vurmak. [*Ing.* To stump; *Fr.* Estomper]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Estompla yapılan resimlerdeki gibi düz veya koyudan açığa doğru giden bir gölge vurmak. [*Ing.* To stump; *Fr.* Estomper].

Estonya, öz.i. *coğr.* Baltık denizi kıyısında, Sovyetler Birliğine dahil 15 sosyalist cumhuriyetlerinden biri. Yüzölçümü 45100 km², Başkent *Tallin*'dir. [*Ing.* Estonia; *Fr.* Estonie].

estragol, i. *Fr. estragol(e). kim.* Formülü $CH_2=CH-CH_2-C_6H_1-OCH_3$ olan fenollü eter oksit. *(215° C'ta kaynayan ve anetol'ün izomeri olan bu sıvı, tarhun otu esansından çıkarılır).* [*Ing.* Estragol(e)].

estran, i. *Fr.* Deniz kıyısında, dalgaların çarpıp çatladığı bölge. *(Kıyı ne kadar az eğimli ve gelgit ne kadar önemliyse estran da o kadar geniştir; kumluk (plaj) veya kayalık /özellikle yarların dibinde/ olabilir; bu durumda, yar'ın gerilemesinden doğan bir aşınma yüzeyi halindedir).* [*Ing.* Strand, foreshore].

esvap /esvap/, i. **sevb**'in çoğulu. *Osm.* < *Ar. sevb* > *esvâb.* Elbise; giysi, giyecek. [*Ing.* Clothes, garment; *Fr.* Habit, vêtement, costume].
~ **yelken**, *den.* Bir geminin armasında bağlı bulunan takım yelkenleri.

esvapçı, i. § ❶ Elbiseci. [*Ing.* Ready-made clothes merchant, secondhand clothes dealer] § ❷ Eskiden padişah sarayında veya vezir konaklarında elbise işlerine bakan memur. [*Ing.* Keeper of the wardrobe *(of the Sultan)*].

esvaplık, s. Esvap yapmaya yarayan *(kumaş).* [*Ing.* Material for making clothes].

esvat /esvât/, ç.i. *Osm.* < *Ar. esk.* **savt**'ın çoğulu.

esved, esvet, s. *Osm.* < *Ar.* Kara, siyah.

eş, i. *esk. T.* § ❶ Bir çift teşkil eden iki şeyin her biri, çiftin her teki: *Arabaya koşmak için bu ata bir eş gerekli.* [*Ing.* One of a pair; *Fr.* Paire]. § ❷ Arkadaş, çift olarak yaşayan karı kocadan her biri: *Kadıncağız eşinden ayrıldı, güvercin eşini kaybetti.* [*Ing.* Spouse, companion; *Fr.* Compagnon, époux, épouse]. § ❸ Bir şeye tamamiyle benzeyen, benzer, eşit: *Bunun dünyada eşi bulunmaz.* [*Osm.* Misil, manend; *Ing.* Alike, similar; *Fr.* Semblable, pareil]. ☆ *Yak. anl.* **tıpkı, aynı, müşabih, müsavi, mümasil,** *nazir, mesil, tev'm, emsal.* ☆ *Karş.* **zıt, değişik, ayrı, karşıt.** § ❹ Dost: *Kendime vefalı bir eş bulamadım.* [*Osm.* Yar, muhip; *Ing.* Friend; *Fr.* Ami,-ie]. § ❺ *h.d. Etene,* son. [*Osm.* Meşime]. ◉ ~ **ler arasında cebri icra yasağı,** *huk.* Evliliğin devamı süresince, karıkocanın, birbirlerinden olan alacakları için, belirli istisnalar dışında, icra yoluna başvurmaları. ◉ ~ **lerin evlilik birliği içinde hukukî durumu.** *huk.* ◘ **Evlilik birliği.** ◉ **döl** ~ **i,** *biy.* ◘ Döl.
~ **dost,** *dey.* Tanıdıklar. [*Ing.* Friend and acquaintances; *Fr.* Les amis et connaissances].
~ **eğrisi,** *mat.* Bir enlem dairesi üzerinde hesaplanmış ortalamaya göre aykırılıkları gösteren yeryüzü noktalarını birleştiren eğri. [*Ing.* Isanomalous line; *Fr.* Ligne d'isanomale].
~ **gamet,** *biy.* ◘ **Eşgamet.**
~ **hareket,** *müz.* Aynı anda çıkan veya inen iki veya daha fazla sesin ilerleyişi, yani, aynı yöne doğru gelişen armonik hareket.
~ **ikiz,** *zool.* İnsanlarda döl yatağında tek bir yumurtanın erken gelişme evresinde ikiye ayrılarak meydana getirdiği iki tam benzerlikte çocuk. [*Ing.* Identical twins; *Fr.* Jumeau identique].
~ **kelime,** *tiy.* Söylenişleri eşit ama ayrı anlamlarda olan kelimelerin birbirinin yerine kullanılması.
~ **olmayan gamet,** *biy.* ◘ **Anizogamet.**
~ **tutmak,** *dey.* Oyunda veya talimde ikişer olmak için arkadaş seçmek. [*Ingg.* To choose partner; *Fr.* Prendre partenaire].

eş açılı, b. s. *mat.* Açıları birbirine eşit olan; eşit açıları bulunan: *Eşaçılı bir dönüşüm, açıların değişmeden kaldığı bir dönüşümdür.* [*Ing.* Isogonal, isogonic; *Fr.* Isogonal,-ale, isogone].
~ **doğrular,** *mat.* Bir üçgenin bir köşesinden geçerek bu köşedeki açıortay ile eşit açı yapan doğrular. [*Ing.* Isogonal straight line; *Fr.* Droites isogonales].
~ **kiriş,** *mat.* Bir üçgenin herhangi bir açı ortayına göre simetrik olan iki doğrudan birinin, köşe ile dış çember arasında kalan parçası.
~ **üçgenler,** *mat.* Karşılıklı açıları birbirine eşit olan üçgenler: *Eşaçılı iki üçgen benzer üçgenlerdir.* [*Ing.* Isogonal triangles; *Fr.* Triangles isogenes].

eş anlam, b.s. ve i. ◘ **Eşanlamlı.**

eş anlamlı*, b.s. *gram.* Anlamları aynı olan *(kelimeler hk.)* [*Osm.* Müteradif; *Ing.* Synonym, synonymous; *Fr.* Synonyme].
☆ *Eşanl.* **anlamdaş, sinonim, eşanlam.**
~ **kelimeler,** *gram.* Anlamları aynı olan kelimeler: *Ak ve beyaz, kara ve siyah, yıl ve sene. çehre ve surat v.b.* [*Osm.* Müteradif; *Ing.* Synonyms; *Fr.* Synonymes].
Eşanl. **anlamdaş, eşit anlamlı.**

eş anlamlılık,-ğı, i. *dilb.* Eşanlamlı kelimelerin niteliği. [*Osm.* Teradüf; *Ing.* Synonymy, synonymity].

eşeansiye, i. *Fr. échéancier. ikt.* Tediye veya tahsilâtla ilgili konuların, tediye veya tahsilâtın yapılacağı tarihdeki föylerine işlemek suretiyle kullanılan bir çeşit ajanda. [*Ing.* Bill-book].

eşantiyon, i. *Fr. échantillon. tic.* Bir malın niteliğini belirtmek amacıyle o maldan alınmış parça. [*Ing.* Sample, specimen].
☆ *Eşanl.* **numune, örnek, mostra.**

eşape, i. *Fr. échappé.* § ❶ *(Bale).* Dans adımı: icracı parmak ucunda veya yarı parmak ucunda yükselir ve ikinci veya dördüncü duruma düşer. *(İki çeşit eşape vardır: sıçramalı eşape, parmak ucunda eşape).* § ❷ *müz.* Armoninin gerçek notasını diatonik olarak takip eden fakat armoniye yabancı olan nota; bir sonraki akora dahil olsun veya olmasın, bu nota yeni akora gecerken ayrık olarak hareket eder. [*Fr.* Échappee]. § ❸ *sp.* Bir koşucuya, diğer koşucular kümesinden sıyrılmak imkânını veren çaba; bu çabanın sonucu. [*Ing.* Sudden spurt *(in race); Fr.* Échappee].

eşapman, i. *Fr. echappement, saatç.* Bir duvar saatinde sarkacın veya bir kol saatinde tablanın salınımlarını düzenleyen mekanizma. [*Ing.* Escapement].
~ **çatısı,** *saatç.* Dislileri karşılaşmalı olan *(piryol)* saatlerde, eşapman parçalarının dört milinden ikisini taşıyan kalın pirinç parça.

aşâr, ç.i. *Osm.* < *Ar. esk.* **Şiir**'in çoğulu.

eş'arilik,-ği, i. *fels. Ebu Hasan Eş'arî*'nin kurduğu, aklın hiçbir zaman gerçeğe ulaşamayacağını, kulların ancak kayıtsız şartsız inanmakla mutlu olabileceklerini ileri süren doktrin.

eşarp, i. *Fr. écharpe.* § ❶ Başı veya boynu örtmek için kullanılan kumaştan veya yün örgüden yapılmış kadın atkısı; *İpek eşarp, Yün eşarp.* [*Ing.* Scarf]. § ❷ *binic.* Bir koşuya iki atla katılan bir atçı hesabına koşuya giren ve aynı formayı taşıyan iki jokeyi birbirinden ayırdetmeye yarayan kol bağı.

eş.ayaklılar, ç.b.i. *zool.* Eklembacaklı hayvanlardan Gerçek-eklembacaklılar *(Euarthropoda)* sınıfına giren bir takımı. Küçük boyludurlar. Denizde, karada ve tatlı sularda yaşarlar. Hepsinde gövde bağasız ve genellikle sırtkarın yönünde yassı, gözler içeri doğru çekilgen, karın bacakları solunuma elverişlidir. **Tespih böceği** *(Armadillidium).* **Aselus** *(Acellus)* cinsleri iyi bilinir. [*Osm.* Müteşaviyü'l-ercal; *Lat.* ve *Ing.* Isopoda; *Fr.* Isopodes].

eş.bacaklılar, ç.i. *zool.* ◘ **Eşayaklılar.**

eş basısı, b.i. ◘ **Eşbasınç.**

eş.basınç, b.s. § ❶ *coğr.* Üzerlerindeki atmosfer basıncı eşit olan *(yüzeyler).* [*Fr.* Isobare]. § ❷ i. Eşit basınçlı noktaların harita üzerinde birleştirilmesiyle elde edilen eğri. [*Osm.* Müteşâviy-üt-tazyik; *Ing.* Isobar; *Fr.* Isobare] ☆ *Eşanl.* **izobar.** § ❸ *fiz.* Sabit basınç altında meydana gelen dönüşümler için kullanılır; *Eşbasınç genleşmesi.* [*Ing.* Isobar; *Fr.* Isobare]. § ❹ *fizyol.* ve *biy.* Organik bir zarla birbirinden ayrılan ve ozmoz basınçları birbirine denk olan iki eriyik arasındaki molekül dengesi. [*Ing.* ve *Fr.* Isotonie].
~ **eğrisi,** *meteor.* Aynı anda aynı basınç altında bulunan yeryüzü noktalarını birleştirdiği kabul edilen sanal çizgi. [*Osm.* Hatt-ı mütesâviyüttazyik; *Ing.* Isobars; *Fr.* Lignes (courbes), isobares].
☆ *Eşanl.* **izobar eğrisi.**
~ **eğrileri haritası,** *hava.* Hava basınçları eşit olan noktaları birlestiren nominal eğrileri kapsayan harita. [*Ing.* Contour chart of isobars; *Fr.* Carte de surface isobare].

eş.basınçlı, b.s. § ❶ *fizyol.* Aynı molekül yoğunluğuna ve dolayısıyle aynı geçişme kuvvetine sahip olan. [*Ing.* Isotonic; *Fr.* Isotonique]. § ❷ *kim.* Kütle sayısı aynı, atom numaraları *(dış halkadaki elektron ve proton sayısı)* farklı elementler için kullanılır: *Uranyum 239 ve plutonyum 239 eşbasınçlıdır.* [*Ing.* Isobar; *Fr.* Isobare]. ☆ *Eşanl.* **izobar.**
~ **eriyik,** *tıp.* İçinde 7,5 ilâ 8 gr. sodyum klorür veya 50 gr. glükoz bulunan damıtık suya verilen ad. [*Ing.* Isotonic solution; *Fr.* Solute isotonique].

eş biçim*, b. s. ◘ **Eşbiçimli.**

eş.biçimcilik*,-ği, b. i. *fels.* Gerçeğin, birbirinden ayrı ve çeşitli bölgelerinde, aynı olabilen biçimlerin varlığını ileri süren doktrin. [*Ing.* Isomorphism; *Fr.* Isomorphisme]

eş.biçimli*, b. s. § ❶ Biçimleri birbirine eşit olan. [*Osm.* Müsaviy-ü's-şekil; *Ing.* Isomorphous; *Fr.* Isomorphe]. § ❷ *kim.* ve *min.* Billür biçimleri yönünden büyük benzerlikler gösteren: *Eşbiçimli billürlar.* ☆ *Eşanl.* **izomorf,** [*Ing.* Isomorphous; *Fr.* Isomorphe]. § ❶ *mat.* ◘ **izomorf.** § ❷ *zool.* Bir hayvanda, o hayvanın bakışım düzlemine göre bakışımlı olan organlara denir *(sol*

kol, sağ kol). Eşbiçimli organlar, bakışımlı oldukları için esas itibariyle özdeş ve benzerdir, ama oransız da olabilirler; meselâ *uca* tipi yengeçlerde iki kıskaç son derece eşitsizdir. [*İng.* ve *Fr.* Homotype].

eş.biçimlik,* b.i. ◘ **Eşbiçimlilik**.

eş.biçimlilik,-ği, b.i. § ❶ Birden fazla şeyin biçim bakımından aynı olma hali. [*İng.* Isomorphism; *Fr.* Isomorphisme]. § ❷ *kim.* Eşbiçimli cisimlerin gösterdiği özellik. [*İng.* Isomorphism; *Fr.* Isomorphisme]. § ❸ *mat.* ◘ **izomorfizma**. § ❹ *mat.* İki veya daha çok şeyin biçimleri eşit olma hali. [*Osm.* Tesavi-i şekil; *Fr.* Isomorphisme]

☆ *Eşanl.* izomorfizm.

eş.bulutlu, b. s. *meteor.* Bulutluluk derecesi aynı olan yeryüzü noktaları için kullanılır. [*İng.* Isoneph; *Fr.* Isonèphe].

☆ *Eşanl.* **izonef**.

eş.bulutluluk,-ğu, b.i. Eşbulutlu olma hali.

~ eğrileri, *coğr.* Aynı ortalama bulutluluğu gösteren noktalardan geçmek üzere çizilen eğriler. Bu eğriler bir harita üzerine çizilir. ki, buna eşbulutluluk haritası denir. [*Osm.* Hutût-u mütesâviyüs - sehâbiyet; *İng.* Isoneph; *Fr.* Isonèphe (courbes).]

eş.çevreli, b.s. *geom.* Çevreleri eşit olan *(şekiller hk.): Eşçevreli çokgenler* [*İng.* Isoperimetric(al); *Fr.* Isopérimetre].

eş. çevreliler, ç.b.i. *geom.* Çevreleri eşit olan şekiller. [*İng.* Isoperimetric figures; *Fr.* Figures isoperimètres].

~ yöntemi, *geom.* π sayısını hesaplamaya yarayan yöntemlerden biri. [*Fr.* Méthode des isopérimètres].

eş.değer*.(li), b.s. § ❶ *fiz.* Aynî ölçüde bulunan iki niceliğin birbirlerine karşı durumları veya harcanana karşı elde edilenin değerce aynılığı. Değerleri birbirine eşit olan [*Osm.* Muadil; *İng.* Equivalent; *Fr.* Équivalent,-ente]. § ❷ (a) *mat. (Geometride)* Biçimleri aynı olmadığı halde yüz ve hacim ölçüleri eşit olan *(şekiller);* (b) *(Cebirde)* Karşılıklı olarak çözümleri aynı olan *(denklem sistemleri).* [*İng.* Equivalent; *Fr.* Équivalent.-ente]. § ❸ *kim.* Kimyasal bileşimlerde, birbirinin yerine geçen elementlerin oranlarını belirten sayılara verilen ad. [*İng.* Equivalent; *Fr.* Équivalent,-ente]. ◉ **elektrokimyasal ~,** *kim.* Her elementin atom ağırlığının elektriksel değerine bölümü. [*İng.* Electrochemical equivalent; *Fr.* Équivalent électrochimique]. ◉ **ısının mekanik ~ i,** *fiz.* Harcanan mekanik enerjinin, enerji dönüşüyle elde edilen ısı miktarına oranı; [*İng.* Mechanical equivalent of the heat; *Fr.* Équivalent mecanique de la chaleur]. ◉ **yem ~ i,** *zool.* Temel ölçü kabul edilen bir kilogram arpa kadar enerji sağlamak üzere hayvanlara verilen yem *(ot, saman, kök, patates, pancar v.b.)* miktarı. ☆ *Eşanl.* **yem birimi**. [*İng.* Forage equivalent; *Fr.* Équivalent fourrager].

~ denklem sistemi, *mat.* Aynı çözümleri kabul eden denklem sistemi. [*Fr.* Système d'équations équivalentes].

~ *(denk)* denklemler, *mat.* Aynı çözümlerin gerçeklediği denklemler. [*İng.* Equivalent équations; *Fr.* Équations équivalentes].

~ faiz fiyatları, *mat.* ◘ **Faiz**

~ hava hızı, *hava.* $V_1 = V_0 \sqrt{\frac{P_0}{p}}$ olup burada V_0 hakiki hava hızı, V_1 eş değer hava hızı, (p), havanın gözönüne alınan şartlar altında kesafeti ve (P_0) havanın standart atmosferde deniz seviyesindeki kesafetidir. [*İng.* Equivalent airspeed; *Fr.* Equivalent de vitesse].

~ izdüşüm, *geod.* Çizimi yapılan arazi ile bu arazinin harita üzerindeki görüntüsü arasındaki bağıntı sabit kalacak şekilde hazırlanan yeryüzü haritası. [*İng.* Equivalent projection; *Fr.* Projection équivalente].

~ matrisler, *mat.* Biri, öbürünü sağdan ve soldan gelişigüzel iki matrisle çarparak elde edilen matrisler. [*İng.* Equivalent matrices; *Fr.* Matrices équivalentes].

☆ *Eşanl.* **denk matrisler**.

~ mili gücü, *hava* Deniz seviyesi statik şartları altında eşdeğer mil gücü, tepki itme kuvvetini bir sabitle bölerek bulunur. Bu sabit, itme kilogram cinsinden ifade edildiği takdirde 1,12 ile 1,21 arasında, itme libre cinsinden ifade edildiği zaman 2,5 ile 2,7 arasındadır. [*İng.* Equivalent shift horse - power; *Fr.* Puissance équivalente sur arbre]

~ şekiller, *mat.* Üst üste getirilemedikleri halde alanları eşit olabilen şekiller. [*İng.* Equivalent figures; *Fr.* Figures equivalentes].

eş.değer.gram, b.i. *kim.* Bir elementin atom ağırlığının, bu elementin birleşme değerine oranı. *(Elektrolizde bu değer, elementin, 96 490 coulomb etkisiyle serbest hale geçen miktardır).* [*İng.* Equivalent-gram; *Fr.* Équivalent-gramme].

eş.değerli, b.s. Değerleri birbirine eşit olan. [*İng.* Equivalent; *Fr.* Équivalent,-ente].

~ oluşumlar, *jeol.* Yapısı ve fasiyes'i aynı ama yaşı farklı katmanlar topluluğuna verilen ad. [*İng.* Equivalent formations; *Fr.* Formations équivalentes ,homotaxes].

eş.değerlik,-ği, b.i. § ❶ Birbirine eşit değerde olan kavramların niteliği; değer eşitliği. [*Osm.* Muadelet; *İng.* Equivalence; *Fr.* Équivalence]. § ❷ Yapı bakımından benzerlik: *ısı ve elektriğin eşdeğerliği.* [*Osm.* Muadelet; *İng.* Equivalence; *Fr.* Équivalence]. ◉ **kütle ve elektriğin eşdeğerliliği,** *fiz.* ◘ **Kütle;**

~ bağıntısı, *mat.* İki vektörün ekipolans bağıntısında olduğu gibi ,iki eleman arasında kurulan ve birbiriyle değiştirilebilen *(simetrik bağıntı)* çakışık iki eleman için de *(yansımalı bağıntı)* sağlanabilen, ayrıca bir yanda *a* ve *b* için, öte yandan *b* ve *c* için söz konusu olduğunda *a* ve *c* elemanlarına da genisletilebilen *(geçişli bağıntı)* bir bağıntı çesidi. [*Fr.* Relation d'equivalence].

~ prensibi, *fiz.* ◘ Termodinamik.

eş.deprem* /eşdeprem:/, b.s. *jeof.* Bir yer sarsıntısını aynı şiddetle duyan *(yerler).* [*İng.* Isosismal; *Fr.* Isoséiste, isosiste].

☆ *Eşanl.* **izos(e)ist**

~ çizgisi (eğrisi), *jeof.* Bir depremin aynı şiddette duyulan bütün noktalarını birleştiren çizgi. *Eşdeprem çizgileri çoğu kez biçimleri bozulmuş eşmerkezli elipslerdir.* [*Osm.* Mütesâviyüz - zelzele münhanileri; *İng.* Isoseismal line; *Fr.* Isoséistes *(courbes)*].

eş.derinlik,-ği, b. i. § ❶ Derinlik bakımından aynı olma. [*İng.* Isobath; *Fr.* Isobathe]. § ❷ *jeol.* Yer altının yapısını ortaya koymak için, önceden seçilen bir tabakanın tavanındaki eşit derinlik noktalarını birleştiren eğri, [*İng.* Isobath; *Fr.* Isobathe]. § ❸ *oky. bil.* Denizlerin es derinlikteki noktalarını birleştiren hayali eğri. [*İng.* Isobath; *Fr.* Isobathe].

~ eğrileri, *jeol.* Deniz derinliğini gösteren eğriler. Burada deniz yüzünden dibe doğru aynı derinlikteki noktaları birleştiren çizgi bir eşderinlik eğrisi olur. [*Osm.* Mütesaviyül-umk münhanileri; *İng.* Isobath; *Fr.* Isobathes (lignes)].

eş.dilli, *bs.*. Aynı dil alanına giren yerlere denir; bu yerlerin gramer bakımından bir veya birçok özdeş özelliği vardır. [*İng.* Isogloss; *Fr.* isoglosse].

eş.düzleme, b.s. i. *jeom.* Bazı buzul çevresi bölgelerinde gelişen özel olay; buzul çevresi bölgelerinde, dökütüler çukurlarda birikir ve yüzlerce metrelik bir kalınlığa ulaşır. *(Bu bölgelerin dorukları, aklanlar biçimlendiği sırada taban düzeyi görevi yaparlar; engehenin yükseltisi, dorukların başlangıçta sahip olduğu yükseklik ile vâdi tabanları arasında ortalama bir yükselti kazanır).* [*İng.* Equiplantation; *Fr.* Équiplantation].

eşcansiye, i *Fr. echeancier, ikt.* Tediye veya tahsilâtla ilgili konuların, tediye veya tahsilâtın yapılacağı tarihdeki föylerine işlemek suretiye kullanılan bir çesit ajanda. [*İng.* Bill-book].

eşecik,-ği, i. Ufak, boysuz eşek.

eş.eğilim, b.s. *fiz.* § ❶ Aynı magnetik eğilmeyi gösteren. [*İng.* Isoclinal; *Fr.* Isocline, isoclinique]. § ❷ Yer'in magnetik eğilmesi aynı olan noktalarını birleştiren çizgiye denir. [*İng.* ve *Fr.* Isocline].

eş.eğimli, b.s. *mat.* Birinci basamaktan bir diferansiyel denklemin integrallerinin bir eğiminin bulunduğu noktaların geometrik yerine denir: *Eşeğimli eğrilerin bilinmesi diferansiyel denklemin integrallerini çizmeye yarar.* [*İng.* Isoclinal; *Fr.* Isocline].

eşek,-ği, i. *esk.*T eşgek* § ❶ *zool.* Tek parmaklılar *(Perissodactyla)* takımının, Atgiller *(Equidae)* familyasına giren bir memeli türü. Yüksekliği 120 sm. olur. Yelesi ve kuyruğu kısa, kulakları uzundur. Yavaş ve sabırlı bir hayvandır .Afrika'dan dünyaya yayılmıştır. Bir çok çeşitleri vardır. [*Osm.* Merkep, himar; *Lat. Equus asinus; İng.* Ass; *Fr.* Ane]. ◘ *ŞEKİL: 190.* — **EŞEKLER**. § ❷ *mec.* Kaba ve kabiliyetsiz kimse. [*İng.* Ass; *Fr.* Ane]. ◉ **eşeğe binmeden ayaklarını sallamak,** *dey.* Bir işin daha başındayken olmuş bitmiş gibi sevinmek. ◉ **eşeğe gücü yetmeyen semerini döver,** *tkz.* Büyüklerden birine kızıp da ondan alamadığı hıncını adamlarından almaya kalkanlar hakkında söylenir. [*İng.* People take out their revenge on

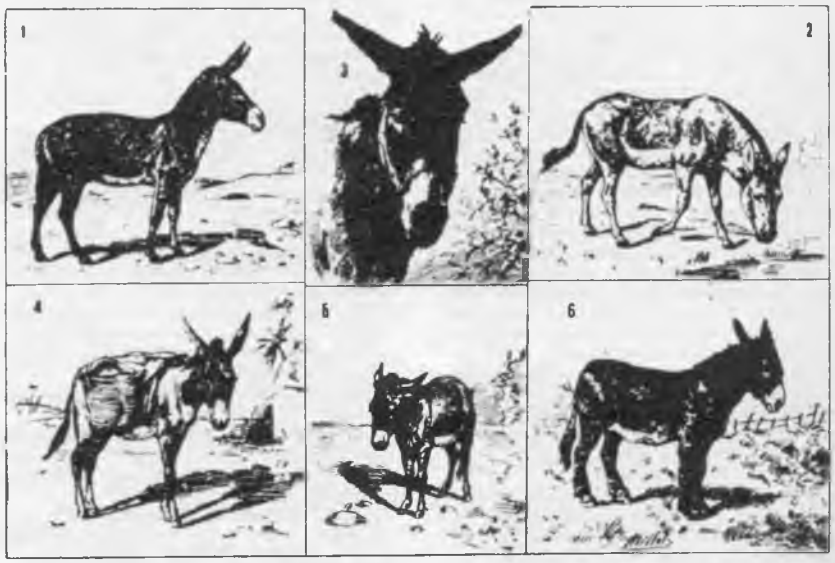

ŞEKİL: 190. — **EŞEKLER**. 1. Afrika yaban eşeği. 2. Asya yaban eşeği. 3. Adi eşek. 4. Cezayir eşeği *(Küçük eşek).* 5. Sardinya bodur *(cüce)* eşeği. 6. Katır doğurucu Puato eşeği.

the subordinates of a powerful person]. ◉ *(birini)* **eşeğe ters bindirmek**, *dey.* Herkese maskara etmek. [*Ing.* To pillory, to expose] ◉ **eşeği düğüne çağırmışlar, «ya su lâzımdır, ya odun» demiş.** *tkz. dey.* Birine beklemediği bir ikram veya iltifat yapıldığı zaman bunun kendisine bir iş yükletilmek amacıyla yapıldığını anlatır. [*Ing.* When a donkey is invited to a wedding he can only think that people want him to carry wood and water]. ◉ **eşeğin büyüğü ahırda kaldı,** *dey.* Bir iş yapılırken önemli unsurlardan birinin unutulmuş olduğu akla gelince söylenir. ◉ **eşeğin kulağını kesmekle küheylân olmaz,** *tkz. dey.* Aslında aşağılık olan bir şeye ne yapılsa, niteliğinin yükselemiyeceğini anlatır. [*Ing.* A donkey does not become a thoroughbred by getting its ears out short]. ◉ **eşekten düşmüş karpuza dönmek,** *dey.* Çok şaşırmak, hayrete düşmek. [*Ing.* To be shocked]. ◉ **Afrika yaban eşeği,** *zool.* ◘ **Afrika.** ◉ **Asya yaban eşeği,** *zool.* Tek-parmaklılar *(Perissodactyla)* takımının, Atgiller *(Equidae)* familyasından bir memeli türü. Küçük boylu ve açık renklidir. Asya'da yaşar. [*Lat. Equus hemionus onager; Ing.* Onager; *Fr.* Onagre, âne sauvage d'Asie]. ◉ **attan inip eşeğe binmek,** *dey.* ◘ **At.** ◉ **Somali yaban eşeği,** *zool.* Tek-parmaklılar *(Perissodactyla)* takımının, Atgiller *(Equidae)* familyasından bir memeli türü. Yüksekliği 140 sm. Yabandır. Somalide yaşar. [*Lat. Equus asinus somaliensis; ing.* Wild ass; *Fr.* Ane de Somalie]. ◉ **yer eşeği** ,*zool.* Makaslı böcek denilen böceğin bir adı.

~ **arabası,** ◘ **Araba.**

~ **arısı,** *zool.* ◘ **Arı.**

~ **başı,** *tkz. dey.* Kimsenin saymadığı memur veya üst; sayılmayacak, itibara alınmayacak kimse. [*Ing.* A weak chief; *Fr.* Employe sans autorite].

~ **başı mısın?,** *kab.* Elindeki gücü kullanmayıp gevşek davrananlara azar yollu söylenir. [*Ing.* Why don't you use your authority? What are you there for?].

eşek arısıgiller, ç.b.i. *zool.* Böcekler *(insecta)* sınıfının, Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımına giren bir familyası. 1000 kadar türü bulunur. Toplu veya ayrı yaşarlar. Vücutları ince yapılıdır. Kanatları dar olur. [*Lat.* ve *ing.* Vespidae; *Fr.* Vespides]. ☆ *Eşanl.* **vespagiller.** ◉ **çömlekçi** ~, *zool.* Zar-kanatlılar *(Hymenoptera)* takımına giren bir böcek familyası. Geniş bir grup olup dallar üzerine çamurdan çömlek şeklinde bir yuva yaparlar. Yuva içinde tırtıl bulundururlar ve yumurtalarını ince bir iplikle bunun üzerine asarlar. [*Lat.* ve *ing. Eumenidae; Fr.* Eumenides].

~ **aygırı,** *zool.* ◘ **Eşekaygırı.**

~ **başı mıyım?,** *kab.* Yetkisi önemsenmeyen bir kimsenin karşısındakine söylediği bir çıkışma sözü. [*Ing.* Why don't you ask my opinion? What do you take me for?].

~ **büyüdü semeri küçüldü,** *dey.* Elbiseleri dar gelen çocuklar için söylenir. [*Ing.* He has grown out of all his clothes].

~ **cenneti,** *arg.* (a) Öbür dünya. (b) Hapishane, cezaevi.

~ **dâvası,** *mat.* Bir dik üçgende hipotenüs üzerine kurulan kare alanının, dik kenarlar üzerine kurulan karelerin alanları toplamına eşit olduğunu tanıtlayan teorem. *(Matematikte Pitagoras tarafından bulunmuştur).* [*Ing.* Asses'bridge, *pons asinorum; Fr.* Theoreme de Pythagore].

~ **derisi gibi,** *dey.* Derisi çok kalın. [*Ing.* Very thick and coarse].

~ **herifin damadı,** *dey.* Kızgınlık anında söylenen kaba hakaret sözü. [*Ing.* You son in-law of a donkey ,you old fool!].

~ **hıyarı,** *bot.* ◘ **Acıdülek.**

~ **hoşaftan ne anlar (suyunu içer tanesini bırakır),** *at.* Anlayışsız insanlar, değerli varlıklardan zevk almazlar, basit şeylerden hoşlanırlar. [*Ing.* What does a donkey know about fine foods?].

~ **kadar,** Büyük, iri, aşırı derecede gelişmiş anlamında kaba söz. [*Ing.* Grown up, big].

~ **kadar oldu,** *kab.* Büyüdüğü halde hâlâ akıllanmayan çocuklar hakkında söylenir. [*Ing.* It's time he grew up].

~ **(katır) inadı,** *dey.* Çok direnen, söylediğinden veya yaptığından dönmeyen kimseler için kullanılan kaba söz. [*Ing.* Stubborn as a mule; *Fr.* Obstination illogique].

~ **kafalı,** *dey.* «*Mankafa, aptal, anlayışsız*» anlamında kaba söz.

~ **kuyruğu gibi ne uzar ne kısalır,** *tkz. dey.* Bir şeyin hep aynı halde kaldığını anlatır. [*Ing.* Like a donkey's tail, it does not change its length].

~ **lâlesi gibi açılmak,** *dey. tkz.* Terbiyesiz siz davranışlarda bulunmak. [*Ing.* To be bold and impertinent].

~ **pastırması,** Yavan pastırma. [*Ing.* Fatless ,bad quality preserved meat].

~ **sıpası,** *dey.* Eşek yavrusu. [*Ing.* Ass foal, ass colt; *Fr.* Anon].

~ **sırtı,** *mim.* ◘ **Beşik örtü .**

~ **sırtı kemer,** *mim .*Üst ortası yukarı doğru sivrilen, iki yana açılarak karın yapan, Hint ve Arap mimarlığında kullanılan kemer biçimi. Kaşkemer de denir. [*Ing.* Saddle-backed; *Fr.* Dosd'âne].

~ **sudan gelinceye kadar dövmek,** *tkz. dey.* Adamakıllı dövmek. [*Ing.* To give (some one] a beating; *Fr.* Battre longuement].

~ **şakası,** *dey.* Itişip kakışma, kaba şaka. [*Ing.* Coarse practical joke; Fr. Plaisanterie grossière accompagnée de bousculade].

~ **yükü,** dey. Bir eşeğin taşıyabileceği miktar.

eşek aygırı, b.i. *zool.* Damızlık erkek eşek *(Eşekaygırının yüksek boylusu makbuldür, çünkü bunların kısrağa aşmasıyle elde edilen katırlar, daha sağlam ve daha değerli olur).*.

eşekçe, s. Eşeğe yakışır şekilde kabaca ve budalaca. [*Ing.* Stupidly, asinine; *Fr.* Stupide, sot, digne d'un âne].

eşekçi, i. ve s. Eşeklerle taş, toprak, moloz taşıyan veya insan taşıyan kimse. [*Ing.* Donkey driver; *Fr.* Anier,-ere].

eşeklenmek, f. § ❶ Eşek edinmek, eşeğe binmek, eşekli olmak. [*Ing.* To make an ass of oneself; *Fr.* Se procurer un âne, monter à âne]. § ❷ *mec.* Eşekçe harekette bulunmak: *Artık eşeklenmeler.* [*Fr.* Faire des âneries].

eşekleşmek, nsz. f. *tkz.* Kaba ve anlayışsızca davranmak.

eşeklik,-ği, i. *mec.* Çok akılsızca veya kabaca davranış. [*Ing.* Ignorance, stupidity; *Fr.* Anerie].

~ **etmek,** *dey.* Düşüncesizlik etmek, sonradan pişmanlık duyulacak bir davranışta bulunmak. [*Ing.* To act as an ass or animal, to commit a great blunder; *Fr.* Faire des bêtises, faire des âneries].

eşek.marulu, b.i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından, bir veya çok yıllık, almaşık yapraklı bir bitki. Taze yaprakları salata olarak yenebilir. [*Lat. Sonchus oleraceus; ing.* Milkweed; *Fr.* Laiteron potager].

eşek.maydanozu, b.i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının Maydanozgiller *(Umbelliferae)* familyasından çalılıklarda nemli ve gölgelik yerlerde yetişen ,gövdesi 1,5 m. yüksekliğinde, yaprakları parçalı; çiçekleri bitişik şemsiye durumunda olan, iki yıllık otsu bitki. [*Lat. Anthriscus silvestris; ing.* Chervil, beaked parsley; *Fr.* Cerfeuil d'âne, cique blanche].

eşek.otu, b.i. *bot.* Korunga *(Cnobrychis)* Evliyaotu *(Hedysarum)* ve *Oenothera* cinsinden bitkilere verilen ad. *(Fakat en çok Oenothera biennis adlı bitkiye denir).*

eş.eksenli, b.s. Eksenleri aynı olan. [*Ing.* Connentric; *Fr.* Concentrique].

~ **daraltıcı,** *döş.* Boruların eksenlerini değiştirmeden çaplarını daraltan bağlantı parçası. [*Ing.* Concentric reducer, concentric bushing].

☆ *Eşanl.* **konsantrik redüksiyon.**

~ **kablo,** *telekom.* Diş iletkeni meydana getiren madenî bir borunun eksenine yerleştirilmiş ve çeşitli maddeler yardımıyle bu borudan yalıtılmış bakır bir iletkenden meydana gelen kablo.

eşek.sırtı, b.i. *mim.* ◘ **Beşik örtü.**

eşek.sineği, b.i. *zool.* ◘ **At sineği.**

eşek.turpu, b.i. *bot.* ◘ **Yabanî turp.**

eşek zeytini, b.i *bot.* Taneleri iri olan bir cins zeytin.

eşel, i. *Fr. echelle.* ◘ Ölçek.

~ **mobil,** *huk.* ve *ikt.*Bir ticari anlaşmada kararlaştırılan fiyatın sabit kalmayacağını ve iktisadî hayatın bir veya bir çok elemanında görülen değişikliklere göre oynayabileceğini belirten özel şart.

eşelek,-ği, i. *h.d.* Elma, armut, ayva gibi yemişlerin yenmeyen iç kısmı. [*Ing.* The inedible central part of certain fruits].

eş.elektrik,-ği, b.s. *elek.* Elektrik yükü bakımından nötr olan bir cisim için kullanılır. [*Ing.* Isoelectric; *Fr.* Isoelectrique] .

~ **noktası,** *elek.* Bir sıvı içinde koloidal çözelti veya asıltı halinde bulunan ve kendisini çevreleyen ortama göre elektrik yükü nötr olan bir maddenin durumu. [*Ing.* Isoelectric point; *Fr.* Point isoelectrique].

eşeleme, i. § ❶ Eşelemek eylemi, kazma. [*Ing.* Rummaging; *Fr.* Farfouillement]. § ❷ *mec.* Bir işin aslını anlamaya çalışma. [*Ing.* Seeking out and inquiring into; *Fr.*. Fouillement].

~ **değneği,** *etnogr.* En ilkel tekniklerle yapılan tarımda kullanılan âlet. *(Eşeleme değneği, toprağı yüzeyden hafifçe karıştırarak tohumu gömmeye yarar. Kullanılmasını kolaylaştırmak için ucuna bir taş ta takılabilir)*

eşelemek(-i), f. § ❶ Toprak, kül gibi toz halindeki şeyleri hafifçe kazıp karıştırmak: *Tavuk toprağı eşeliyor.* [*Ing.* To rummage, poke; *Fr.* Farfouiller, fouiller]. ☆ *Eşanl.* **eşmek.** § ❷ Bir sorunun niteliğini anlamak için kurcalamak, [*ing.* To seek out and inquire into; *Fr.* Chercher, fouiller].

eşelenmek, nsz. f. § ❶ *(Hayvan hk.)* Ayağıyle toprağı kazmak. ☆ *Eşanl.* **eyinmek.** § ❷ nsz. f. Bulunduğu yeri kendi kendine eşelemek.

eşey[a], i. *biy.* Bir organizmanın dişi veya erkek olarak sınıflandırılmasını sağlayan görev, yapı ve karakter topluluğu. [*Osm.* Cinsiyet; *Lat.* Sexus; *ing.* Sex; *Fr.* Sexe]. ☆ *Eşanl.* **cinslik.** ◉ **— e bağlı kalıtım,** *biy.* Canlılarda bazı özelliklerin, eşey kromozomları üzerinde bulunması sonucu, eşeye bağlı olarak kalıtlanması. [*Ing.* Sexlinked inheritance].

~ **açıklığı,** *biy.* Eşey organlarının vücut dışına açıldığı delik. [*Osm.* Cinsiyet açıklığı; *Ing.* Genital pore; *Fr.* Orifice genital].

☆ *Eşanl.* **genital por, genital açıklık.**

~ **ana hücresi,** *zool.* ◘ **Hücre.**

~ **ayıklanma,** *biy.* ◘ **Ayıklanma.**

~ **ayrılığı,** *biy .*Aynı bir türün dişi ve erkeği arasında renk, yapı, büyüklük, biçim v.b. konulardaki açık farklar. [*Osm.* Cinsiyet farkı; *Ing.* sexual dimorphism; *Fr.* Dimorphisme sexuel].

~ **bezi,** *biy.* ◘ **Bez**[2].

~ **çoğalma,** *biy.* ◘ **Eşeysiz üreme.**

~ **devre,** *biy.* Normal olarak döllenmesiz üreyen canlıların eşeyli üreme evresi. [*Ing.* Sexual period; *Fr.* Periode sexuelle].

~ **engel,** *biy.* Aynı ırktan iki çeşit canlının çiftleşme imkânsızlığı, [*ing.* Sexual barrier; *Fr.* Barrière sexuelle].

~ **fiil,** *biy.* Çiftleşme. [*Ing.* Sexual act; *Fr.* Acti sexuel].

~ **hücresi,** *bot.* ve *zool.* ◘ **Hücre.**

~ **hücresi oluşması,** *biy.* Eşeylik organlarında, birinci dereceli gametositlerden ikinci dereceli gametositlerin ve bunlardan eşey hücrelerinin meydana gelip oluşması. [*Osm.* Cinsiyet hücresi teşekkülü; *Ing.* Gametogenesis; *Fr.* Gametogenese].

☆ *Eşanl.* **gametogenez.**

~ **karakterler,** *biy.* ◘ **Cins ve cinsiyet.**

~ **kromozom,** *biy.* ◘ **Allozom.**

~ **organı,** *biy.* Eşey hücreleri meydana getiren organlar ,eşeylik bezi, yumurtalık *(ovaryum)* veya erkek eşeylik organı *(testis).* [*Osm.* Cinsiyet organı;*Ing.* Gonad; *Fr.* Gonade, glande génitale].

☆ *Eşanl.* **gonad .**

~ **plâğı,** *zool.* Deniz-kestanelerinde interambulakral bölgenin anüs dolayında sonlandığı ve eşeylik açıklıklarını taşıyan 5 büyük plâktan herbiri. [*Osm.* Flus-u tenasüliye; *Ing.* Genitale plate; *Fr.* Plaque génitale]

☆ *Eşanl.* **genital plak.**

~ **tutkun**, *biy.* Cinsiyet ilişkilerinden başka şey düşünmeyen akıl hastası. [*Fr.* Obsédé sexuel].

~ **üreme**, *biy.* Eşeylik hücreleri meydana getirmeksizin bölünme veya tomurcuklanma ile olan üreme. [*Osm.* Gayri cinsi çoğalma: *ing.* Asexual reproduction; *Fr.* Reproduction asexuelle].

~ **ürünler**, *biy.* Spermatozoit ve yumurta. [*ing.* Sexual products; *Fr.* Produits sexuaels].

eşeyli, s. ve i. *biy.* § ❶ Iki cinsiyetten birine sahip olan ve diğer cins olmadan üreyemeyen. *(Bu terimin iki karşıtı vardır: eşeysiz ve döllenmesiz. Eşeysiz, cinsiyeti olmayana döllenmesiz ise erkeğin katkısı olmadan üreyebilen dişiye denir.* [*ing.* Sexed; *Fr.* Sexué,-ee]. § ❷ Eşeyli bölünme, *biy.* ◘ Mitoz. ◉ **ara ~**, *biy.* Eşeylik karakterleri bakımından dişi ile erkek arasında ara karakterler göstiren *(birey).* [*ing.* Intersex; *Fr.* Intersexe]. ☆ *Eşanl.* **interseks**; ◉ **ayrı ~**, *biy.* ◘ **Ayrı.** ◉ **bir ~**, *bot.* ◘ **Bir..**

~ **bölünme**, *bot.* ◘ **Mitoz.**

~ **üreme**, *zool.* Eşeylik hücreleri meydana getirerek üreme. [*Osm.* Cinsî çoğalma; *ing.* Sexual reproduction; *Fr.* Reproduction sexuelle].

eşeylilik,-ği, i. *biy.* Eşeysellik, eşeyli olma hali; eşeysel görev ve karakterlere sahip olma. [*Osm.* Cinsiyet; *ing.* Sexuality; *Fr.* Sexualité]. ◉ **ara ~**, *biy.* Eşeylik karakterleri bakımından tipik dişi ile tipik erkek arasında ara karakterler gösterme olayı. [*ing.* Intersexuality; *Fr.* Intersexualité]. ☆ *Eşanl.* **intersekslik**. ◉ **ayrı ~**, *biy.* ◘ **Ayrı .**

eşeysel*, s. *biy.* Eşeyle ilgili. [*Osm.* Cinsî; *ing.* Sexual; *Fr.* Sexuel,-elle].

☆ *Eşanl.* **cinsel.**

eşeysellik,-ği, i. *zool.* ◘ **Eşeylilik .**

eşeysiz, s. *biy.* § ❶ Eşeyi olmayan. [*Osm.* Gayr-i cinsî; *ing.* Asexual, sexless, unsexual; *Fr.* Asexué,-ee]. § ❷ Cinsiyetle ilişkisiz. Eşeysiz çoğalma. [*ing.* Asexual; *Fr.* Assexué,-ée].

~ **bölünme**, *biy.* ve *bot.* Çekirdekleri kromozom meydana getirmeden doğrudan doğruya bölünen hücrelerde görülen hücre bölünmesi. [*Ing.* Amitosis; *Fr.* Amitose, acinese].

☆ *Eşanl.* **amitoz.**

eşeysizlik,-ği, i. *biy.* ve *bot.* Eşeysiz olma hali. [*Osm.* Cinssizlik; *Ing.* Assexuality; *Fr.* Assexualité].

eşgal /eşgāl/, i. *Osm.* < *Ar.* **şugl**'un çoğulu. Işler güçler.

eş.gamet,-ti, b.i. *biy.* Eşey hücrelerinin farklı olmaması. Şekil ve büyüklük bakımından birbirine benzer gametlere denir. [*ing.* Isogamete; *Fr.* Isogamete] .

☆ *Eşanl.* **izogamet.**

eş.gametli, b.s. *biy.* Eşey hücreleri birbirinin aynı olan. [*Ing.* Isogam; *Fr.* Isogame].

☆ *Eşanl.* **izogam.**

eş.gametlilik,-ği, b.i. *biy.* Her iki gametin özdeş olduğu ve dolayısıyle herhangi birinin erkek ve dişi diye nitelenemediği eşeyli üreme şekli: *(Tam eşgametlilige mucorales takımından mantarlarda, mougeotla gibi kavuşur su yosunlarında v.b. rastlanır. Çokhücrelilerde yoktur.)* [*Ing.* Isogamy; *Fr.* Isogamie].

eş.glükozluluk,-ğu, b.i. *biyokim.* Organizmada aynı miktar glükozu serbest hale getirebilen iki besin maddesinin eşit olduğunu ileri süren kuram. [*ing.* Isoglycosia; *Fr.* Isoglycosie].

eş.gözlü, b.s. *zool.* Gözleri tek ve benzer yapılı olan gececi veya gündüzcü örümceklere denir: *Lycosus'lar eşgözlü gündüzcü hayvanlardır.* [*Ing.* Homophthalmous; *Fr.* Homophtalme],

eş.grup,-pu, b. i. *sit.* Aynı kan grupundan olanlar: *Eşgrup kan nakli.* [*Ing.* Isogroup; *Fr.* Isogroupe].

eş.güçlülük,-ğü, b.i. *dilb.* Kaplamı aynı olan iki önerme veya iki kavram arasında mantıksal eşitlik ilişkisi.

eşhas /eşhās/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **şahs**'ın çoğulu. § ❶ Şahıslar, kişiler: *Olay birtakım eşhas tarafından yapılmış.* [*Ing.* Persons, individuals; *Fr.* Personnes, individus]. § ❷ Roman, tiyatro gibi bir eserde veya bir olayda yer alan kimselere eskiden verilen *ad.* [*Lat. Dramatis personae; ing.* Personage; *Fr.* Personnages].

eş.heceli, b.s. *dilb.* Aynı sayıda hecesi olan. [*ing.* Isosyllabic; *Fr.* Isosyllabique].

eş.hecelilik, b.i. *dilb.* Bir dildeki kelime gruplarında, kelimelerde ve bir kelimenin değişik şekillerinde hece sayısının aynı olması. [*ing.* Isosyllabism; *Fr.* Isosyllabisme].

eşhedü, ünl. *Osm.* < *Ar. şehâdet. Eski. «Tanıklık ediyorum» anlamında.* [*Ing.* I bear witness].

~ **bi'llâh**. Bir yemin. [*ing.* By God!].

~ **en la ilâhe illâl'lâh**, *dey. «Allah'tan başka Tanrı olmadığına tanıklık ederim»* anlamında kelime-i şehadet. [*ing.* I bear witness that there is no god but God].

eşik*,-ği, i. < *eşmek* > *eşük.* § ❶ Kapı boşluğunun alt kısmında sövelerin dayandığı ağaç, veya taştan alçak basamak; evlerde odayı sofadan veya avludan ayıran kapının zeminindeki yüksekçe kısım. *(Soğuğa karşı korunmak için yapılır).* [*Osm.* Atebe, südde, asitan; *ing* Doorstep; *Fr.* Seuil] § ❷ Saray ve konak kapısının önü. [*Osm.* Dergâh, bârgâh, derbar asitane; *Ing* Entrance; *Fr.* Entree]. § ❸ *mec.* Herhangi bir şeyin başlangıcı: *Baharın eşiğindeyiz.* [*Ing.* Threshold, edge, beginning; *Fr.* Debut, commencement, seuil]. § ❹ *müz.* Telli çalgılarda telleri yüksekçe tutan tahta köprücük. *(Başlıca görevi tellerin titreşimini ahenk kapağına aktarmaktır .Keman ve aynı aileden çalgılarda, titreşimler candireğine göre hafif kaydırılarak yerleştirilmiş bulunan eşiğin iki ayağından geçerek kapağa ulaşır.)* [*Ing.* Bridge; *Fr.* Chevalet, seuil]. ☆ *Eşanl.* **köprü**. § ❺ *bayınd.* Bir su bendi kapağının kapak taşı. [*Fr.* Seuil]. § ❻ *coğr.* (a) Iki deniz çanağı arasında bulunan hafif dip engebesi: *Kanarya çanağı kuzeyde Azor eşiği ile sınırlıdır.* [*Ing.* Shelf; *Fr.* Seuil]; (b) Bir çöküntü içindeki su bölümü çizgisini oluşturan arazi kabartısı, [*Ing.* Ridge closing a valley; *Fr.* Seuil]. § ❼ *hidr.* Bir su yatağında, kendinden daha derin kesimler arasında bulunan bölüm. [*ing.* Sill, groundsill; *Fr.* Seuil]. §❽ *nükl.* Bir taneciğin, nükleer bir tepkimeye yol açabilmesi için taşıması gereken en küçük enerji değeri. [*Fr.* Seuil] ◉ **eşiğine yüz sürmek**, *dey.* Büyük saygı ve bağlılıkla birine yalvarmaya gitmek. ◉ **eşiğini aşındırmak** *(bir yerin), dey.* Bir yere çok gidip gelmek. [*Ing.* To frequent constantly; *Fr.* Trop frequenter une maison]. ◉ **eşiğini öpmek**, *dey.* ◘ **Eşiğine yüz sürmek.** ◉ **ağrı eşiği**, *akust.* ◘ **Ağrı.** ◉ **dışarı atım eşiği**, *fizyol.* Kan plazmasında bulunan bir maddenin böbrekle dışarı atılması için ulaşması gereken yoğunluk. [*ing.* Elimination threshold; *Fr.* Seuil d'elimination]. ◉ ◉ **dişli ~**, *trm.* ◘ **Dişli.** ◉ **duyum eşiği**, *psik.* ◘ **Duyum.** ◉ **elektrik eşiği**, *fizyol.* Deneylerin yüzde 50'sinde görülebilecek en küçük tepkiyi meydana getirmeye yeterli en zayıf elektrik gerilimi. ☆ *Eşanl.* **limen.** [*ing.* Limen; *Fr.* Seuil, electrique, limen].◉ **gazış. eşiği**, *elek.* Bir cismin gazışı meydana getirebilen ışınımının maksimum dalga uzunluğu veya frekansı. [*Ing.* Luminescence threshold; *Fr.* Seuil de luminescense]. ◉ **irkilme eşiği**, *fizyol.* Irkilebilen bir sistemin cevap verdiği en küçük irkilme şiddeti. [*ing.* Threshold of excitation; *Fr.* Seuil de l'excitation]. ◉ **işitme eşiği**, *akust.* Belli bir dinleyici ve belirli bir frekans için, işitme duygusunu uyaran en küçük etkin akustik basınç düzeyi. [*Ing.* Audition threshold; *Fr.* Seuil d'audition]. ◉ **rantabilite eşiği**, *tic.* Bir işletmede ölü nokta. [*Ing.* Rantability threshold; *Fr.* Seuil de rentabilite]. ◉ **sıcaklık eşiği**, *sny.* Bir tepkimeyi başlatan sıcaklık. [*Ing.* Heat threshold; *Fr.* Seuil thermique].

~ **ağacı**, Kapıların altına eşik olarak konulan kalınca uzun ağaç. [*Ing.* Wooden threshold; *Fr.* Seuil en bois].

~ **ışıkları**, *hava.* Uçuş pisti, kanal veya iniş sahasının inişe elverişli kısmının uzunluğuna sınırlarını gösterecek şekilde düzenlenmiş havacılık yer ışıkları. [*Ing.* Threshold lights; *Fr.* Feux de seuil].

~ **şiddeti**, *zool.* Sinir telinin uyarılması için gereken en az, minimum uyartı şiddeti.

~ **taşı**, Eşik olarak konulan uzun ve yekpare taş. [*ing.* Stone threshold; *Fr.* Seuil en pierre].

eşiksel, s. Esikle ilgili olan.

~ **uyartı**, *psik.* Uyarım, şiddeti mutlak *eşik'* e eşit olan uyartı, uyarım.

☆ *Eşanl.* **eşiğe ilişkin uyarım.**

eşil, s. ve i. *dilb.* § ❶ Aynı kökten gelen, ama dile ayrı yollardan giren ve çoğunlukla anlamları farklı olan kelimelere verilen ad. § ❷ Kullanımı söz dizimiyle düzenlenen bir kelimenin farklı biçimlerine verilen ad.

eşilme, i. § ❶ Eşilmek eylemi. [*ing.* Being slightly dug up]. § ❷ Kaysa. [*Osm.* Heyelân; *ing.* Land slide or slip].

eşilmek, nsz. f. Eşmek eylemine konu olmak. [*Ing.* To be slightly dug up or scratched *(as the soil); Fr.* être creuse, être approfondi].

eşimlâlı, b.s. ve i. *dilb.* Imlâsı aynı olan eşseslilere denir.

eşin.eğitim*, b.i. ◘ **Karma eğitim.**

eşinmek, nsz. f. *(Hayvanlar hk.)* Ayaklarıyle yeri eşeleyip tırmalamak. [*ing.* To scratch and paw the earth *(animal); Fr.* Creuser, gratter la terre *(animaux)*].

eşin.zaman*, b.s. ◘ **Zamandaş.**

eşin.zamanlık,-ğı, b.i. ◘ **Zamandaşlık.**

eşirra, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **şerir**'in çoğulu.

eşit*, s. < *eş.* § ❶ Hiç bir fark göstermeyen, tabiatı, niteliği, değeri boyutları bir olan *(nesneler).* Belli bir ölçü veya değerlendirmeye göre aralarında fark olmayan. *(Iki veya daha çok şeyler).* [*Osm.* Müsavi; *Ing.* Equal; *Fr.* égal,-ale]. ☆ *Yak anl.* **tıpkı, aynı, benzer, müşabih, farksız, mümasil, nazır.** ☆ *Karş.* **zıt, değişik, ayrı, karşıt.** § ❷ *sp. (Boksta)* Iki boksörün karşılaşma sonunda birbirine denk gelmesi halinde varılan sonuç. [*Osm.* Berabere; *Ing.* Tie]. § ❸ Aynı haklardan yararlanan, aynı düzeyde olan. [*ing.* Equal; *Fr.* égal, ale].

~ **aralık**, *topogr.* ◘ **Eşuzaklık.**

~ **aralık ölçekleri**, *eğt.* Dereceleme ölçeğinin bütün özelliklerini taşıyan, buna ek olarak herhangi iki noktası arasındaki uzaklıkta sabit ve bilinen bir değer taşıyan ölçeğe verilen ad.

~ **bölünme**, *biy.* ◘ **Bölünme.**

~ **cisimler**, *mat.* Bütün noktaları üst üste getirilebilen iki cisim.

~ **çalış**, *müz.* Icracı parmaklarının aynı şiddetle vurmasına dayanan çalış. [*Ing.* Equal playing; *Fr.* Jeu egal].

~ **çokgenler**, *mat.* Bir çokgenin temel elemanları *(kenar ve açılar),* diğer bir çokgenin temel elemanlarıyle sırasıyle eşitse bu iki çokgen de eşit olur. Eşit iki çokgen üst üste getirildikten sonra düzlemlerinde üst üste gelen her nokta çiftine karşılıklı noktalar *(köşeler),* üst üste gelen her açı çiftine karşılıklı açılar. üstüste gelen her kenar çiftine karşılıklı kenarlar.

~ **dağılım**, § ❶ *fiz.* Bir bütünün çeşitli parçalarında, bir maddenin, özelliğin veya kuvvetin eşit olarak dağılımı: *Mekanikte, atomlar ve moleküller içinde enerjinin eşit dağılımlı olduğu kabul edilir.* [*Ing.* Division into equal parts; *Fr.* Équipartition]. § ❷ *istat. Median*'ın hesaplanışında temel ölçü olan bir istatistik serisinde her sınıfın içindeki verilerin bir örnek dağıldığını öne süren varsayım. [*Ing.* Equal distribution; *Fr.* Équirepartition].

~ **değişim**, *ikt. P. J. Proudhon*'un, getirdiği *mutualiste (yardımlaşmacı)* sistemin kendine özgü bir niteliğini anlatan terim. *(Bir değiş etme işleminde, değiş edilen nesneler tam eşit değerde olduğu, yani değişim yapan tarafların ne biri ne de diğeri için ne kâr ne de zarar söz konusu olmadığı zaman eşit değişim yapılmış olur).* [*Ing.* Equal change; *Fr.* Égal-échange].

~ **dışbükey**, *opt.* Her iki yüzünde de eğrilik yarı çapı eşit olan çift dışbükey bir mercek için kullanılır. [*Ing.* Equal convex; *Fr.* Équiconvexe].

~ **dirençli katı cisim**, *mek.* ◘ **Direnç.**

~ **düzen**, *müz.* Oktavın on iki eşit yarım sese ayrılması. [*ing.* Equal temperament; *Fr.* Tempérament egal].
~ **geometrik şekiller**, *mat.* Birbiri üzerine getirildikleri zaman tamamen çakışan şekiller: *Üçer kenarı da birbirine eşit olan iki üçgen birbirine eşittir.* [*ing.* Equal geometric figures; *Fr.* Figures geometriques egales].
~ **içbükey**, *opt.* Her iki yüzünde de eğrilik yarıçapı eşit olan çift içbükey bir mercek için kullanılır. [*ing.* Equal concave; *Fr.* Equiconcave].
~ **ihtimalli örnekleme**, *eğt.* Bir evrenin her bireyinin eşit seçilebilme ihtimali esasına dayanan örnekleme.
~ **işaretli**, *hava.* Belirli bir saha içinde aynı şiddette çeşitli işaretler veren. [*ing.* Equisignal; *Fr.* Equisignal].
~ **işe ~ ücret ilkesi**, *iş. huk.* Belirli bir emeğin her yerde aynı fiyata sahip olması, aynı emeğe işverenlerce ayni ücretin uygulanması anlamına gelir.
~ **kontrapunto**, *müz.* Ses sıralarının birbirine benzeyen notalarla hareket ettiği kontrapuntodur. [*ing.* Equal counterpoint; *Fr.* Contrepoint egal].
~ **korlu duvar**, *inş.* ◘ **Duvar**.
~ **savrulma**, *otom.* Bir dönemece giren bir otomobilin, önden ve arkadan çekiş miktarları eşit olacak şekilde yatay olarak yer değiştirmesi.
~ **sesli koro**, *müz.* Ayni kategoriden sesler kullanan koro. [*ing.* Equal voiced chorus; *Fr.* Chœur à voix égales].
~ **sistem**, *müz.* Tam dörtlük aralığı otuz benzer parçaya bölen *Aristoksenes* müzik sistemi. [*ing.* Equal system; *Fr.* Systeme egal].
~ **tür**, *ed.* Eski nazım ölçüsünde, mısraları aynı ölçü birimine sahip iki parçaya bölünebilen ve kısa mısra bir uzun mısra iki ölçü biçimi yerine geçen hece vezni. [*ing.* Equal genus; *Fr.* Genre egal].
~ **verim**, *iş. huk.* Nitelik ve nicelik yönlerinden olduğu gibi, elde etmek için geçen zaman süresi bakımından da verimlerin eşitliliği anlamını taşır.

eşitçi*, s. § ❶ Siyasî, sivil veya sosyal eşitliği amaç olarak gören veya sonuç olarak ortaya koyan: *Eşitçi ilkeler.* [*ing.* Levelling; *Fr.* Égalitaire]. § ❷ i. Mutlak eşitlik taraftarı: *Eşitçiler.* [*Osm.* Müsavatçı; *ing.* Equilitarian; *Fr.* Égalitaire].

eşitçilik*,-ği, i. *fels.* İnsanların eşit olduğu fikrini savunan ve olaylarda bunu gerçekleştirmeye çalışan kuram. [*Osm.* Müsavatçılık; *ing.* Equalitarianism; *Fr.* Égalitarisme].

eşitleme, i. Bozulmuş bir sanat eserinin veya yıkılmış bir mimarî eserin kalıntılarını ve bu konuda yazılmış olan eski belgeleri ve resimleri inceleyerek o eserin eski halindeki resmini ve maketini veya tamamiyle aynını yapmak. [*ing.* Restoration, restitution; *Fr.* Restitution]. ◉ **~ sini yapmak**, Kaybolmuş veya yakılmış bir eserin resim veya maketini yapmak. Bu konuda eşini yapmak veya eşitlemek sözlerini kullanmamalıdır. [*ing.* To restore; *Fr.* Restituer].

eşitlemek(-i), f. Eşit kılmak. [*ing.* To equalize; *Fr.* Égaliser].

eşitlenmek, nsz. f. Birbiriyle eşit kılınmak. [*ing.* To be equalized; *Fr.* S'egaliser].

eşitler, ç.i. *tar. Babeuf*'ün ortağı olan ihtilâlci'lerin aldığı ad. *(Mal ve hayat şartlarında eşitlik istedikleri işin bu adı seçmişlerdi).* [*ing.* Equals; *Fr.* Égaux].

eşitleştirme, i. *psik.* **aralıklı ~ metodu**; Duyusal eşit mesafenin algısal yargısına dayanan yöntem *(amacı, uyarma ile duyum arasındaki ilişkiyi tespit etmektir).* [*ing.* Interval equalisation method; *Fr.* Methode d'egalisation d'intervalle]. ◉ **öznel ~ noktası**, *psik.* Denek tarafından, ölçü esası olan uyarıcının değerine eşit olarak değerlendirilen değişkenin değeri. [*ing.* Subjective equalisation point; *Fr.* Point d'égalisation subjective]. ◉ **eşitleyici atenüasyon ~ si**, *rad.* ◘ **Atenüasyon**.

eşitlik,-ği, i. § ❶ Eşit şeylerin niteliği; iki veya daha çok şeyin eşit olması hali: *İki doğrunun, iki sayının eşitliği. Yaş, servet eşitliği.* [*ing.* Equality; *Fr.* Egalite]. § ❷ Hakları bakımından insanlar arasında hiç bir ayırım bulunmaması: *Siyasî, sosyal eşitlik.* [*ing.* Equality; *Fr.* Egalite]. § ❸ *mat.* (a) *(Geniş anlamda)* İki niceliğin birbirlerine matematik bakımından eşdeğer olmaları özelliği; (b) *(Dar anlamda)* Geometride iki şekil birbiri üstüne yerleşebildikleri takdirde onlara eşit denilir; (c) İki terimin eşitliğini bildiren formül; (d) İki ifadenin *(veya ayni cinsten iki niceliğin)* şekilleri başka başka olmakla beraber değerleri birbirinin aynı olursa bu iki anlatıma eşitlik denir ve arasına (=) eşit işareti konur. [*Osm.* Müsavat; *ing.* Equality; *Fr.* Egalite]. § ❹ *sosy.* Aynı durum ve derecede olma: Çağdaş toplumda demokrasinin savunduğu başlıca ideallerden biridir. *(Fransız devrimi hukukî eşitliği sağladı; fakat iktisadî eşitlik fikri ondan sonra sosyalizm tarafından savunuldu).* [*Osm.* Müsavat; *ing.* Equality; *Fr.* Égalité]. ☆ *Karş.* **eşitsizlik**. ◉ **cebirsel ~**, *mat.* = *(eşit)* işaretiyle birlestirilmiş cebirsel iki ifadeden kurulu topluluk. *(= işaretinin sol tarafındaki ifade eşitliğin birinci yanı, öteki ise ikinci yanıdır).* [*ing.* Algebraic equation; *Fr.* Égalité algebrique]. ◉ **egemen ~**, *huk.* ◘ **Egemen**. ◉ **mantıksal ~**, *mant.* Matematik eşitliğe benzetme yoluyle, aynı kapsam'a sahip olan kavramlar veya sınıflar için söylenir. *(Bu bakımdan, her tanımlamada mantıksal eşitlik vardır; «insan = iki elli ve ayaklı memeli»).* [*ing.* Logical equation; *Fr.* égalité logique].
~ **derecesi**, *gram.* Gibi veya kadar ilgeçleriyle kavramların karşılaştırılıp eşit ölçüde gösterilmesi: *Ahmet* **kadar** *Ali de çalıştı; Ahmet* **kadar** *çalışkan çocuk yoktur Ayşe* **kadar** *saf kız bulunmaz; Dağ* **gibi** *adam devrildi gitti; Uçak yıldırım* gibi *gidiyor v.b.* [*Osm.* Derece-i musavat; *Ing.* Equative degree; *Fr.* Degre équatif].
~ **eki**, *gram.* Kelimeye **gibi, göre** anlamı katan ek. Türkçeden bu kavramları -ce ve -si ekleri verir: *Bence (ben-ce), İnsanca (insan-ca), aptalca (aptal-ca) erkekçe (erkekçe), çocuksu (çocuk-su), v.b.* [*Ing.* Equative; *Fr.* Équatif].
☆ *Eşanl.* **gibilik eki, görelik eki**.
~ **hakkı**, *huk.* Herkesin kanun önünde eşit muamele görmesini isteme yetkisi.
~ **halleri**, *mat.* İki üçgen eşitse birinin temel elemanları, diğerinin temel elemanlarına belirli bir sırada eşittir. Bu teoremin hükmü altı esitlikten meydana gelmiştir. Karşıt teoremi yaparken altı eşitliği de hipotez yapmaya lüzum yoktur. Aksine, uygun üç esitlikten ibaret gruplar almak yetecektir. Her farklı grupa eşitlik halleri denir. [*Ing.* Equality case; *Fr.* Cas degalite]. ◉ **1 inci ~ hali**, *mat.* Birer kenarları ile bu kenarlara bitişik açıları eşit olan üçgenler birbirine eşittirler. ◉ **2 nci ~ hali**, *mat.* İkişer kenarları ile bu kenarlar arasındaki açıları eşit olan üçgenler birbirine eşittirler. ◉ **3 ncü ~ hali**, *mat.* Üçer kenarı eşit olan iki üçgen birbirine eşittir. ◉ **4 üncü ~ hali**, *mat.* İkişer kenarı ile bu kenarlardan büyük olanının karşısındaki açıları eşit olan üçgenler birbirine eşittirler.

eşitsiz, s. Eşit olmayan. [*Osm.* Gayrimüsavi; *ing.* Unequal; *Fr.* Inegal,-ale].

eşitsizlik,-ği, i. § ❶ İki veya daha çok şeyin esit olmama durumu. [*Osm.* Müsavatsızlık; *ing.* Inequality; *Fr.* Inegalite]. § ❷ *mat.* Esit olmayan iki terimden kurulmuş ifade. [*Osm.* Gayr-i müsavat; *ing.* Inequality; *Fr.* Inegalite]. ◉ **dar anlamda ~**, *mat.* ◘ **Dar**[1].

eşit.sürelilik,-ği, b.i. *fiz.* ◘ **Eşzamanlılık**.

eşit.zaman, b.s. *fiz.* ◘ **Zamandaş**.

eşk, i. *Osm.* < *Fars.* Gözyaşı.

eşkâl /eşkâl/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **şekl**'in çoğulu. Şekiller, biçimler, suretler, tarzlar, kılık. [*Ing.* Ways, formalities; *Fr.* Formes].

eş.kanatlı, b.s. *zool.* Dört kanadı da az çok benzer yapıda ve zarsı olan böcekler için kullanılır: *Ağustosböceği eşkanatlı bir böcektir.* [*Ing.* Homopterous; *Fr.* Homoptere].

eş.kanatlılar, b.ç.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Hortumlu-böcekler *(Rhynchota)* takımının bir alt takımı. Vücutları yuvarlak veya az yassı olur. Ön veya ard kanatlar tamamen eş olup zar halindedir. Çeşitli biçimlerde olabilen ses çıkarma organları vardır. Canlı doğurma ve döl değişimi gösterirler. Hepsi karada yaşarlar. Erginleri ve nimfaları bitki özsuyu emerler. Gelişmelerinde yarı başkalaşma vardır. **Ağustos böceği,** *(Cicada plebeja),* **Gül biti** *(Aphis rosae),* **Akasya biti** *(A. laburni),* **Lâhana biti** *(A. brassicae),* **Asma-biti** *(Phylloxera vastatrix)* en iyi bilinen türleridir. [*Lat. Homoptera; ing.* Homopterans, plantlice; *Fr.* Homopteres]. ◘ sayfa ☆ *Eşanl.*, benzerkanatlılar.

eş.karinalı, b.s. *den.* Karinaları eşit olan. *(Bir geminin teknesinin eşit ama geminin eğim derecesine göre değişik olan su altındaki hacimlerini anlatmak için kullanılır).* [*ing.* Isocareen; *Fr.* Isocarene].

eş.katlı, b.s. *mat.* İki sayı, diğer iki sayının aynı sayıyle çarpımından elde ediliyorsa, bu son iki sayıya göre ilk iki sayı için kullanılır. [*Ing.* Equimultiple; *Fr.* Equimultiple].

eşke, i. Eski Türklerde hanlardan ve beylerden biri öldüğü vakit mezarı üstüne serilmek üzere gönderilen kumaş *(puşide). (Bu kumaş sonra parçalanarak fakirlere dağıtılırdı).*

eşkeb, i. *ağ.iş.* Bir kerestenin diğerine çaprazvari olarak konulması. Tavan kirişlerinin veya parmaklıkları pekiştirmek için çaprazlama olarak vurulan bağlamalara **eşkeb bağlama** veya **kuşak** denir. Yapı iskelelerinde her iki direği birbirine bağlamak için vurulan lâtalara da **eşkeb kuşak** veya sadece **eşkeb** denir. Bunların karşılıklı olarak konulanlarına da **çarmıh kuşak** denir. [*ing.* On the slant, slantwise; *Fr.* En biais, en echarpe].
~ **bağlama**, *mim.* ◘ **Bağlama**.

eş.kenar*, b.s. § ❶ *mat.* Bütün kenarları birbirine eşit olan: *Eşkenar üçgen, eşkenar dörtgen.* [*Osm.* Mütesaviül adlâ; *ing.* Equilateral; *Fr.* Equilateral,-ale]. § ❷ *(Billûrbilim)* Tabanı eşkenar dörtgen olan dik prizma şeklindeki unsurlardan kurulu sistem.
~ **dörtgen**, *mat.* Dört kenarı birbirine eşit olan dörtgen. [*Osm.* Main; *ing.* Rhombus; *Fr.* Losange]. ◘ *ŞEKİL: 221.* — **GEOMETRİ**; *ŞEKİL: 175.* — **DÖRTGEN ÇEŞİTLERİ**.
~ **dörtgen dik prizma**, *mat.* Tabanı bir eşkenar dörtgen olan dik prizma.
~ **paralelyüz**, *min.* Kenarları birbirine eşit olan paralelyüz. [*Osm.* Main yüzlü; *ing.* Rhombohedron; *Fr.* Rhomboèdre].
~ **üçgen**, *mat.* Üç kenarı birbirine eşit olan üçgen. [*Osm.* Müselles-i mütesaviy-ül-adla; *ing.* Equilateral triangle; *Fr.* Triangle equilateral]. ◘ *ŞEKİL: 221.* — **GEOMETRİ** I.

eş.kenar.pullular, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Tükel-ağızlılar *(Teleostomi)* altsınıfına giren bir takımı İskeletleri kemiklidir. Bazısı taşıl olmuş ve soyu tükenmiştir. Yaşayan türlerinin üstü parlak, eşkenar pullarla örtülüdür. Kuyrukları heteroserktir. Kemikli-turna-balığıgiller *(Lepisosteidae)* familyası vardır. [*Lat.* ve *ing. Rhomboganoidae; Fr.* Rhomboganoides]

eşkıya /eşkıyâ/, ç.i. *Osm.* < *Ar. şakî*'nin çoğulu. Haydut, kır uğrusu. [*Ing.* Brigand, bandit; *Fr.* Brigand, bandit].
~ **gibi, dev.** Yüzü, bakışı ve kılığı korkunç olan. [*Ing.* Wild-looking *(individual)*].

eşkıyalık,-ğı, i. Eşkıya olma hali veya eşkıyaca davranış. [*Ing.* Banditry, brigandage, rebellion; *Fr.* Brigandage].

eşkin, i. < *eşmek.* § ❶ Atın bir çeşit hızlı yürüyüşü. [*Ing.* Canter; *Fr.* Galopade]. § ❷ s. Böyle yürüyen *(hayvan): Eşkin bir at.* [*Ing.* Ambling; *Fr.* Ambleur,-euse]. § ❸ z. Böyle bir yürüyüşle: *Eşkin gitmek.* [*Ing.* Cantering; *Fr.* Amble].
~ **yürümek**, Eşkin denen yürüyüşle yürümek. [*Ing.* To amble; *Fr.* Galoper, ambler].

eşkinli, s. Eşkin denen yürüyüşlü *(at).* [*Ing.* Ambling; *Fr.* Ambleur,-euse].

eşkinsiz, s. Hızlı koşmayan ve yürüyüşü düzgün olmayan *(at).*

eş.konumlu, b.s. Vücudun orta düzleminin bir tarafında bulunan organların lezyonlarına veya bozukluklarına denir.

eşkoşmak, nsz. f. Tanrıdan başka bir tanrı olduğunu iddia etmek. [*Osm.* Şirk koşmak].

eş.köken, b.s. ◘ **Homolog**.

eş.kuvvetli, b.s. § ❶ *mat.* Aynı kuvvetten iki cümle için kullanılır: *İki cümle eşkuvvetli ise bunların elemanları arasında bir tekabül bulunabilir.* [*Ing.* Equipotent; *Fr.* Équipotent,-ente]. § ❷ *mek.* İki yöndeki kuvveti birbirine eşit olan. [*Ing.* Equipotent; *Fr.* Équipotent,-ente].

eş.kuvvetlilik,-ği, b.i. § ❶ *mant.* İki önerme veya kaplamları aynı olan iki kavram arasındaki mantıkî eşitlik ilişkisine verilen ad. § ❷ *mat.* Eşkuvvetli iki cümlenin niteliği: *Eşkuvvetlilik bir denklik bağıntısıdır.* [*Ing.* Equipotence; *Fr.* Équipotence].

eşlek,-ği, i. *astr.* ◘ Ekvator.
~ **konsayıları**, *astr.* Gökküresi üzerindeki bir yıldızın yerini belirtmek için kullanılan bir konsayı dizgesi. Gök eşleği temel düzlem olarak alınır. [*Ing.* Equatorial coordinates; *Fr.* Coordinnees equatoriales]. -
~ **yarıçap**, *astr.* Yer eşleği üzerinde bir noktanın Yer merkezine uzaklığı. [*Osm.* İstivâ'nısf-ı kutru; *Ing.* Equatorial radius; *Fr.* Rayon equatorial].

eşleme*, i. § ❶ Benzer iki şeyi biraraya getirme, eş yapma. [*Ing.* Coupling, join(ing); *Fr.* Accouplement]. § ❷ *zoot.* (a) İki veya daha çok hayvanı ortak bir iş için seçme; (b) Döl vermek için iki hayvanın çiftleşmesi. ☆ *Eşanl.* **çiftleme**. [*ing.* Pairing, mating; *Fr.* Accouplement]. ◉ **dudak** ~ **si**, *sin.* ◘ Dudak. § ❸ *sin.* ◘ Zamandaşlılaştırma.
~ **işareti**, *sin.* Ses ve görüntü kuşaklarında eşleme bakımından bağlarını göstermek üzere yapılan çeşitli işaretler. Ayrıca görüntü ile sesin aynı zamanda alındığı durumlarda, ses yolunda şakşağın gürültüsünden meydana gelen iz. [*ing.* Synchronising mark, clapper mark, clap mark; *Fr.* Marque de synchronisation].
~ **masası**, *sin.* Çeşitli ses kuşakları arasında eşlemeyi sağlamakta kullanılan masa. [*ing.* Multiple turntable; *Fr.* Table à synchroniser].
~ **sayısı**, *sin.* Görüntü pozitifi ile ses kuşakları kenarına konan eş sayılar. Bäylelikle bir makaranın başından sonuna kadar birer ayak aralıkla sıralanmış eşeleme işareti meydana gelmiş olur. [*ing.* Code number; *Fr.* Numéro de code].
~ **yöntemi**, *istat.* İki işlem tarzını, iki eleman grupu üzerinde deneyerek karşılaştırmak amacını güden bilimsel deneyleme şekli. *(Bu elemanlardan her birinin tam benzeri öteki grupta yer alır).*

eşlemek(-i), f. § ❶ Benzer iki şeyi bir araya getirmek: *Çorapları eşlemek.* [*Ing.* To pair, to match; *Fr.* Accoupler]. § ❷ *mim.* Bir mimari unsurun yanına bir eşini daha ilâve etmek. [*Osm.* Tanzir etmek; *Fr.* Accoupler]. § ❸ *vet.* (a) Aynı işi yaptırmak için, evcil hayvanları, yapılarına, güçlerine göre birleştirmek: *Çift sürmek için öküzleri eşlemek;* (b) Üremeleri için hayvanları çiftleştirmek. [*ing.* ve *Fr.* Accoupler].

eşlemeli, i. *san.* Eşlemesi yapılmış filim. [*Ing.* Synchronous; *Fr.* Synchrone].

eşlemelik*,-ği, i. *sin.* Eşlemeli olma durumu. [*Ing.* Synchronism; *Fr.* Synchronisme].

eşlemesiz, s. *sin.* Ses ve görüntü kuşakları veya ses kuşakları arasında eşlemenin olmaması durumu. [*ing.* Non-synchronous; *Fr.* Asynchrone].

eşlenik*, s. < *eşlenmek* .*mat.* Herhangi bir şekilde birbiriyle oranlı bulunan *(nokta, çizgi ,sayı).* [*Osm.* Müzdeviç; müzdevice; *Ing.* Conjugate; *Fr.* Conjugué].
~ **çaplar**, *mat.* ◘ Çap.
~ **hiperboller**, *mat.* ◘ Hiperbol.
~ **hiperboloitler**, *mat.* ◘ Hiperboloit.
~ **nokta**, *mat.* ◘ Aknodal.
~ **sanal sayı**, *mat.* ◘ Sanal sayılar.
~ **teğetler**, *mat.* ◘ Gösterici.
~ **vektörler**, *mat. n* boyutlu bir *E* vektörel uzayında $f(\vec{V}, \vec{W})$ bilinenler şekli için $f(\vec{V}, \vec{W}) = 0$ bağıntısını gerçekleyen vektörler. [*Ing.* Conjugate vectors; *Fr.* Vecteurs conjugués]. ◉ **bir grupun** ~ **elemanları**, *mat.* Bu grupun $a_1 - sas^{-1}$ bağıntısını sağlayacak şekilde üçüncü bir *s* elemanının varlığına yol açan a_1 ve *a* elemanları. *(Bağıntı involütiftir, çünkü a* $-s^1$ *as* sonucunu verir. *Bir elemanın yerine bütün öteki elemanlar alınabiliyorsa, bu eleman yalnız kendisinin eşleniği olur, bu grup değişli ise söz konusu özellik grupun gütün elemanları için geçerlidir).* [*Ing.* Conjugate elements of a group; *Fr.* Éléments conjugues d'un groupe]. ◉ **bir koniğe göre** ~ **doğrular**, *mat.* Birinin kutbu ötekinin üzerinde bulunan iki doğru [*Fr.* Droites conjuguees par rapport à une conique]. ◉ **bir koniğe göre** ~ **noktalar**, *mat.* İçlerinden biri, ötekinin kutup doğrusu üzerinde bulunan iki nokta. [*Fr.* Points conjugués par rapport à une conique]. ◉ **bir koniğin ikinci dereceden bir yüzeyin** ~ **çapları**, *mat.* ◘ Çap. ◉ **ikinci dereceden bir yüzeye göre** ~ **doğrular**, *mat.* Birinin bütün noktalarının kutup düzlemleri ötekini içine alan iki doğru. [*Fr.* Droites conjuguees par rapport à une quadrique]. ◉ **ikinci dereceden bir yüzeye göre** ~ **noktalar**, *mat.* İçlerinden biri, ötekinin kutup düzlemi üzerinde bulunan iki nokta. [*Fr.* Points conjugues par rapport à une quadrique]. ◉ **ikinci dereceden bir yüzeyin** ~ **çap düzlemleri**, *mat.* İçlerinden her biri, öbür ikisinin ara kesitlerine paralel kirişleri iki eşit parçaya bölen üç düzlem. [*Fr.* Plans diametraux conjugues d'une quadrique]. ◉ **merkezde toplanmış bir optik sistemin** ~ **düzlemleri**, *opt.* −1 çizgisel büyütmeyle birleştirilmiş iki düzlem için söylenir. *(İnce bir merceğin eşlenik düzlemleri, merceğin iki yanında, odak uzaklığının ,iki katı uzaklıkta ve merceğe göre simetrik olarak yerleştir).* [*Fr.* Points conjugues dans un système optique].

eşlenme, i. Eş edinme, eşlemek işine konu olma.

eşlenmek, nsz. f. § ❶ Eşlemek işlemine konu olmak. § ❷ *mat. /nokta, çizgi ve sayı için/* Birbiriyle oranlı olmak.

eşleşmek, *ortaklş.* f. § ❶ Birbiriyle eş olmak § ❷ Çiftleşmek. [*Ing.* To pair, to couple; *Fr.* S'accoupler].

eşleştirme, i. Birbirine benzeyen bireylerden, belli özellikler bakımından birbirine denk iki veya daha çok grup meydana getirme. [*Ing.* Coupling; *Fr.* Accouplement].
~ **tipi test**, *eğt.* ve *psik.* Bu tip test, seçmeli test tipinin özel bir şeklidir. Bu tip testte öğrencilerden iki sütuna yazılmış birbirleriyle ilgili olaylardan uygun olanların çift çift ayrılması öğrencilerden istenir.

eşleyici, i. *sin.* ◘ Zamandaşlılaştırıcı.

eşli, s. Eşi olan, eş ile.
~ **alıştırmalar**, *cimn.* Bir harekete yardım destek ve direnç sağlama amacıyle etkin veya edilgin olarak katılan birden çok kişinin geliştirdiği alıştırmalar. [*Ing.* In pairs exercises; *Fr.* Exercices avec partenaire].
~ **salto**, *cimn.* Baştan aşırmada olduğu gibi, eşin kenetlenmiş ellerine basarak yukarı itilme sonucu yükselmeyle havada atılan takla. Hız alıp dayanma ayağı üzerinde yükselerek geriye doğru atılan türü de vardır.
~ **takla**, *cimn.* Yüz yüze birbirlerinin ayak bileklerini kavrayan eşlerin bu durumda yuvarlanmaları.
☆ *Eşanl.* **tank**.

eşlik*,-ği, i. § ❶ Eş olma hali. [*Ing.* Being match; *Fr.* Être pareil, couple]. § ❷ *müz.* (a) Bir soliste başka bir çalgı veya orkestra ile arkadaşlık *(etme);* (b) Belirli bir melodi ile armoni meydana getiren ve bir veya birkaç parti'ye bölüştürülen sesler bütünü. [*Osm.* Refakat; *Ing.* Accompaniment; *Fr.* Accompagnement]. ◉ **anlam eşliği**, *istat.* ◘ Anlam. ◉ **bir matrise** ~ **eden kare matris**, *mat.* Verilen matrisin transpozesinde, her elemanın yerine sonal eşleğini koymakla elde edilen kare matris. *(Verilen bir matris için, katılma ve transpozisyon'un aynı şekilde katılma ve evirtimin sıtası değiştirilebilir. Bir matrisler çarpımına eşlik eden matris çarpanlara eşlik eden, ancak ters sırada alınan matrislerin çarpımına eşittir).*
~ **etmek**, *müz.* Soliste bir veya birden fazla müzik enstrümaniyle arkadaşlık etmek; [*Osm.* Refakat etmek; *Ing.* To accompany; *Fr.* Accompagner].

eşlikçi*, i. *müz.* Eşlik eden, armoni eşliğini bir âlette yürüten, esleyen kimse. [*Ing.* Accompanist; *Fr.* Accompagnateur,-trice].

eşme, i. § ❶ Eşmek eylemi. [*Ing.* Digging; *Fr.* Creusage]. § ❷ Kumluk yerlerde eşilerek açılan pınar. [*Ing.* Shallow well, water-hole; *Fr.* Source dans une sabliere]. § ❸ Koşma, hızlı gitme hareketi.

eşmek(-i), f. *esk. T.* § ❶ Toprağı veya toprak gibi yumuşak bir şeyi azıcık kazmak. [*Ing.* To dig *(out),* excavate; *Fr.* Creuser]. § ❷ *mec.* Sıkıca araştırmak, incelamek. § ❸ (-e), *h.d.* Bir işi bir an önce yapmaya istekle koyulmak. [*Osm.* Müsaraat etmek; *Ing.* To haste; *Fr.* Se Hâter, se presser]. § ❹ *(Atlar hk.)* Eşkin yürümek. [*Ing.* To amble; *Fr.* Ambler].

eş.merkezli, b.s. *mat.* Merkezleri aynı olan *(iki veya daha çok şekil hk.) Eşmerkezli iki küreyi kesen bir düzlemin kürelerle arakesiti eşmerkezli iki çemberdir.* [*Ing.* Concentric; *Fr.* Concentrique]. ◉ ~ **elips ve çemberler**, *mat.* Merkezleri aynı olan elips ve çemberler.

eş.milli, b.s. *hava.* Eşmilli pervaneler. Aynı vepa ayrı motordan tahrik edilen eşmerkezli döner miller üzerine monte edilmiş, genellikle ters doğrultularda dönen pervaneler. *(Ön pervanenin döner mili, öbür pervanenin içi boş silindir şeklindeki milinin merkezinden geçer).*

eş molekülü, b.s. *kim.* Bileşiminde, iki veya daha çok cisimden eşit sayıda molekül bulunan. [*ing.* Equimolecular; *Fr.* Équimoléculaire].

eş.mollü, b.s. *kim.* Bileşimindeki çeşitli maddelerin mol sayısı *(veya molekülgram'ı)* aynı olan *(madde)* [*Ing.* Equimolar; *Fr.* Équimolaire].

eş.odaklı, b.s. Odakları bir olan: *Eşodaklı mercekler.* [*Ing.* Homofocal; *Fr.* Homofocal,-ale].

eşofman, i. *Fr. echauffement. sp.* § ❶ Sporda vücudu ısıtmak için hareketler yapma;. § ❷ Bu hareketler sırasında veya genellikle antremanlarda yarışmalardan önce giyilen pamuklu kumaştan yapılmış iki parçalı spor kılığı. [*Ing.* Sweat pants and sweatshirt].
~ **yapmak**, *dey.* Spor gösterilerinden önce bedeni alıştırmak için ısınma hareketleri yapmak.

eş.omurlular, b.ç.i. *zool.* Bazı sınıflandırmalara göre, Balıklar *(Pisces)* sınıfının, *Tükel*-ağızlılar *(Teleostomi)* alt sınıfına giren Ham sigiller *(Clupeidae),* Alabalıkgiller *(Salmondinae)* ve benzerleri olan 50 kadar familyayı içine alan geniş bir takım. Yüzgeç ışınları yumuşaktır. Yüzme keseleri sindirim borusuna bir kanal ile bağlıdır. Omurları birbirine benzer. Kemikli balıkların en ilkel yapılı olanlarıdır *(Balıkçıl*ıkta önemli yer tutan bir çok familyayı *(alabalıkgiller, hamsigiller)* ve çeşitli derin deniz balıklarını *(büyükağızlıgiller, sternoptychidae)* kapsar. *Başlıca cinsleri: ringa, sardalya, hamsi, som balığı, alabalık, lepinal).* [*Lat.* ve *Ing. Isospondyli; Fr.* Isospondyles].

eş.ölçülü, b.s. § ❶ Ölçüleri birbirine eş olan; § ❷ *min.* Bütün boyutları eşit olan: *Eşöl*çülü *billûrlar.* [*Ing.* Isometric(al); *Fr.* Isométrique]. § ❸ *mat.* Ölçüleri eş olan noktasal bir dönüşüm için kullanılır.
☆ *Eşanl.* izometrik.
~ **ağ**, *mat.* Bir yüzey üzerine çizilmiş iki eğri ailesinin meydana getirdiği ağ. *Bu iki eğri ailesine bir daire yayı oranlandığı zaman, eğrisel koordinatları u ve y olan bir fonksiyon olmak üzere* $ds^2 = /du^2 + dv^2/$ *bulunur).* [*Ing.* Isometric net; *Fr.* Réseau isometrique].
~ **kasılma**, *fizyol.* Bir kasın, bağlantı noktaları üzerine daha büyük bir çekme kuvveti uygulayarak, kısalmadan kasılması. [*Ing.* Isometric contraction; *Fr.* Contraction isométrique].
~ **miyografi**, *fizyol.* Eşölçülü çalışan bir kasın sağladığı kuvvetlerin grafik şeklinde yazılması. [*Ing.* Isometric myography; *Fr.* Myographie Isométrique].
~ **perspektif**, *mat.* Karşılaştırma eksenleri eşit olan aksonometrik perspektif. [*Ing.* Iso-

metric perspective; *Fr.* Perspective isometrique].

~ resim, *mat.* Esölçülü perspektife göre çizilen resim: *Eşölçülü resimler boru tesisatını incelemek amacıyla petrol sanayiinde çok kullanılır.* [*ing.* Isometric drawing; *Fr.* Dessin isometrique].

eş önçimli, b.s. Eğreltiotlarında olduğu gibi bir tek çeşit öncimi olan. [*Fr.* Homoprothalle, -ée].

eşöven, i. *Fr. échevin.* § ❶ Eskiden Fransa'da Belediye yüksek görevlisi. [*ing.* Municipal magistrate]; § ❷ Eskiden derebeylerinin kendilerine bağımlı beylere adalet dağıtmak için seçtikleri kanun adamı. § ❸ Hollanda ve Belçika'da belediye başkanı yardımcılarının ünvanı. [*ing.* Deputy-mayor]. § ❹ Bazı illerde kilise malları yöneticilerine verilen ad; ◉ **Flandre ~ leri**, *tar.* Flandre'den bir grupu kont nezdinde temsil eden kurul. (XIII. yy.) [*Fr.* Echevins de Flandre]. ◉ **saray ~ leri**, *tar.* Merovenjler devrinde, saray nazırının yardımcıları veya danışmanları. [*Fr.* Échevins du palais].

~ **mahkemeleri**, *tar.* 1877'de Alman imparatorluğundan *(mülk)* konularla ilgilenen *mahkemelerin yanı sıra)* bütün küçük suçların yargılanmasına bakan mahkemeler *(Schöffengerichte).* [*ing.* Municipal courts; *Fr.* Tribunaux d'échevins].

eş potansiyel, b.s. *elek.* Aynı elektrik potansiyeline sahip. [*ing.* Equipotential; *Fr.* Équipotentiel,-elle].

~ **bağlantı**, *elek.* Değişken elektromotor kuvvetler uygulanan bir sargının, potansiyelleri birbirine eşit olan noktaları arasında yapılan bağlantı. [*Ing.* Equipotent al connection; *Fr.* Connexion equipotentielle].

~ **hat, yüzey**, *elek.* Bütün noktaları ayni potansiyelde olan hat, yüzey. [*ing.* Equipotential line, surface; *Fr.* Ligne, surface équipotentielle].

~ **katod**, *elek.* Dolaylı ısıtmalı tüplerde, bütün noktaları aynı potansiyelde olan katod. Buna karşılık, dolaysız ısıtmalı tüplerin katodunda potansiyel bir uçtan diğer uca değişmektedir. [*Ing.* Equipotential cathode; *Fr.* Cathode équipotentielle].

eşraf /eşrāf/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **şerif**'in çoğulu. Bir yerin zenginleri, sözü geçenler, ileri gelenler, şerefli kimseler. [*ing.* Notables of a town or village; *Fr.* Nobles, gentils-hommes, notables].

eşrâr /eşrār/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **şerir**'in çoğulu.

eşrât /eşrāt/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **şerât**'ın çoğulu.

eşref, s. *Osm.* < *Ar. şerif. esk.* § ❶ Pek şerefli, aziz ve muhterem. § ❷ Uğurlu. § ❸ öz.i. Erkek adı.

~ **saat**, Uğurlu ve mutlu saat. Eski münecimlerin *(astrolojiyle uğraşanların)* yıldızların duruşlarına göre yaptıkları hesaplarda uğur getireceğine inandıkları zamanlar. [*Ing.* Propitious moment, opportune time; *Fr.* L'heure qui porte bonheur, l'heure prévue et voulue par la providence].,

eşrefiye, i. *Osm.* < *Ar. eşrefiyye.* Kamiriye tarikatının kollarından biri. Kurucusu Kuzeybatı Anadolu Kadirileri arasında ikinci bir pir olarak tanınan Eşrefoğlu Abdullah Rumî'dir. (1353-1369).

eş renkli, b.s. *opt.* Beyaz ışığın girişim olayında, rengin sabit olduğu noktalardan meydana gelen tabakalara verilen ad. [*Ing.* Isochromatic; *Fr.* Isochromatique].

eşribe, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **şarâb**'ın çoğulu.

eş sapma, b.i. *magn.* Magnetik sapması eşit yeryüzü noktalarından geçtiği kabul edilen çizgi. [*ing.* ve *Fr.* Isocline].

eş sarsım, b.i. *jeol.* Deprem sebebiyle aynı anda sarsılma.

~ **çizgi**, *jeol.* ◘ **Eşsapma eğrisi**.

eş sesli, b.s. ve b.i. *dilb.* Anlamları ve bazan içinde yer aldıkları kelime bölümleri ayrı olduğu halde ayni seslerden meydana gelen *(kelimeler).* [*Osm.* Mütecanis; *ing.* Homonymous (words); *Fr.* Homonyme].

~ **kelime**, *gram.* Söylenişi aynı, anlamı ayrı olan kelime: *Yüz (sayı), yüz (çehre); kara (renk), kara (toprak parçası); çay (akarsu), çay (bitki); yaş (ıslak), yaş (yaşanan yıl)* v.b. [*Osm.* Mütecanis lâfız; *ing.* Homonym; *Fr.* Homonyme].

☆ *Eşanl.* **eşsesli kelime, adaş, sesteş.**

eş.seslilik,-ği, b.i. *dilb.* Eşsesli olma durumu. [*Ing.* Homonymy; *Fr.* Homonymie].

eş.sıcak*, b.s. Sıcaklıkları eşit olan *(yeryüzü noktaları).* [*ing.* Isotherm; *Fr.* Isotherme].

~ **eğri**, *meteor.* Belirli bir süre içindeki ortalama sıcaklıkları eşit olan yeryüzü noktalarının geçtiği kabul edilen bir eğri için kullanılır. [*ing.* Isotherm curve; *Fr.* Courbe Isotherme].

eş sıcaklık*,-ğı, b.i. *coğr.* § ❶ Sıcaklıkları eşit olan noktaları harita üzerinde birleştiren eğri; ayni sıcaklığı gösteren yerlerden geçirilen eğri. [*Osm.* Mütesâviyüs-suhûnet münhanisi; *Ing.* Isotherm; *Fr.* Isotherme]. § ❷ *fizyol.* Dış etkenler ne olursa olsun beden ısısının aynı kalışı. [*ing.* Isothermy; *Fr.* Isothermie]. ◉ **deri eşsıcaklığı**, *patol.* Deri yüzeyinin nerede olursa olsun bütün noktalarının aynı sıcaklıkta olması. *(Çoğu zaman egzoftalmik guatr'da rastlanır).* [*Ing.* Cutaneous isothermy; *Fr.* Isothermie cutanée].

~ **eğrisi**, *coğr.* ◘ **Eşitsıcaklık.**

eşsiz, s. § ❶ Eşi olmayan, bir çiftin yalnız kalmış eşini kaybetmiş teki: *Öteki ölünce bu arabanın atı eşsiz kaldı.* [*Osm.* Münferit; *ing.* Left alone; *Fr.* Sans compagnon, impair,-aire]. ☆ *Karş.* **çok, müteaddit, birden fazla, çok sayıda.** § ❷ Benzeri olmayan, görülmemiş. [*Osm.* Binazir; *Ing.* Unmatched, unique, unequalled; *Fr.* Incomparable, unique]. ☆ *Eşanl.* **emsalsiz , tek, bir tek, yegâne, yekta, biricik.**

eşsizlik,-ği, i. Eşsiz olma hali. [*Ing.* Uniqueness, uniquity; *Fr.* Unicité].

eş.tallı, b.s. *bot.* Ovogon dağarcıkları tal ile aynı renkte ve aynı nitelikte olan likenler için kullanılır. [*Ing.* Homothalamous; *Fr.* Homothalame].

eş.tallılar, ç.b.i. *bot.* Yukarıda anlatılan özelliklerteki cinsleri kapsayan likenler grupu. [*Ing.* ve *Fr.* Homothalames].

eştirmek(-i, -e), f. Eşmesini sağlamak. [*Ing.* To let scratch or dig up *(the soil), (horse)* to let amble; *Fr.* Faire creuser, faire gratter la terre, faire hâter, faire ambler].

eş.tuzluluk,-ğu, b.i. *oky. bil.* Aynı tuzluluğa sahip olma.

~ **çizgisi**, Ayni tuzluluğa sahip noktaları birleştiren hayalî çizgi. *(Bu çizgi, ya yatay, ya da dikey bir düzlemdeki noktaları birleştirir)* [*Ing.* ve *Fr.* Isohaline].

eş.uzak, b. s. Birbirine eşit uzaklıkta bulunan: *Paralel çizgiler birbirlerine eşuzaktır.* [*ing.* Equidistant; *Fr.* Équidistant,-ante].

eş.uzaklık,-ğı, b.i. *topogr.* Arazinin iki düzeyi arasındaki düşey uzaklık. *(Bu düşey uzaklık kâğıda istenilen ölçekte geçirilince çizim eşuzaklığı adını alır).* [*Osm.* Mütesâvi-ül *mesafe; Ing.* Equidistance; *Fr.* Équidistance].

☆ *Eşanl.* **sabit aralık, eşit aralık.**

eşvâk /eşvāk/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **şevk**'in çoğulu.

eş.vezinli, b.s. *san.* Mısraları aynı ölçüyle yazılan bir bent veya şiir parçası için kullanılır.

eşya /eşya/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **şey**'in çoğulu. § ❶ Şeyler, ev döşemesi ve takımları: *Eşyayı bugün taşıyacağız.* [*Ing.* Things,, furniture; *Fr.* Choses, meubles, mobilier]. § ❷ Elbise, çamaşır gibi giyeceğe ait şeyler: *Eşyamı bavullara koyup trene gönderdim.* [*Ing.* Objects, belongings; *Fr.* Objects',effets]. § ❸ Yük, hamule: *Eşya vagonu.* [*Ing.* Goods, cargo; *Fr.* Bagages, marchandises]. § ❹ Ticaret ve sanayie ait nesneleri ifade eder, mal. [*Fr.* Article]. § ❺ *huk.* Para ile değerlendirilebilen, bir hakkın konusu olabilen maddi değerler. ◉ **bölünebilir ~**, *huk.* Değer ve cinsine zarar gelmeksizin, parçalara ayrılabilen eşya. ◉ **bölünemeyen ~**, *huk.* Değer ve cinsine zarar gelmeksizin, parçalara ayrılamayan eşya. ◉ **büro ~ sı**, Bir büroda çalışanların kullandığı şeylerin tümü. [*Ing.* Office furniture; *Fr.* Mobilier de bureau]. ◉ **cam ~**, ◘ **Cam.** ◉ **demirbaş ~**, *huk.* ◘ **Demirbaş.** ◉ **denize atılan ~**, *den.* ◘ **Deniz.** ◉ **el ~sı**, ◘ **El**[1]. ◉ **ev ~ sı**, (a) Bir evin taşınabilen bütün döşeme, mobilya v.b. gibi şeyleri; (b) Bir evde bulunan ve kullanılan her şey. [*ing.* Furniture; suite; *Fr.* Mobilier, objet de ménage]. ◉ **gayrimenkul (taşınamaz) ~**, *huk.* Değerinde bir değişme olmaksızın bir yerden diğer bir yere taşınamayan eşya. [*ing.* Real estate or property; *Fr.* Biens immeubles]. ◉ **menkul (taşınır) ~**, *huk.* Değerinde bir değişme olmaksızın bir yerden diğer bir yere taşınabilen eşya. [*Ing.* Movables, personal estate, chattels, personalty; *Fr.* Biens meubles]. ◉ **misli ~**, *huk.* Sayı, tartı ve ölçü ile belirtilebilen ve yerine aynı cinsten bir diğerinin konulabileceği eşya. ◉ **misli olmayan ~**, *huk.* Ferdiyeti olan, niteliği değişmeksizin biri diğerinin yerine geçirilemeyen eşya. ◉ **mutfak ~ sı**, Mutfaklarda kullanılan tencere, tava v.b. gibi şeyler. [*Ing.* (Set of) kitchen utensils; *Fr.* Batterie de cuisine]. ◉ **sahipli ~**, *huk.* Üzerinde halen bir mülkiyet hakkı bulunduğu eşya. ◉ **sahipsiz ~**, *huk.* Üzerinde halen bir mülkiyet hakkı bulunmayan eşya. ◉ **tüketilebilen (istihlâk edilen) ~**, *huk.* Kullanılması ancak tüketimi ile mümkün olan eşya. ◉ **tüketilemeyen (istihlâk edilemeyen) ~**, *huk.* Tüketilmeden kullanılmaya elverişli eşya.

~ **ambarı**, Her türlü ev eşyası ve mobilyeleri muhafaza etmeye veya bir ücret karşılığında muvakkat bir zaman için saklamaya yarayan ambar. Ticaret eşyası muhafazaya yarayan ambarlara antrepo denir ki, bunlara eskiden **barhane** ve halk dilinde **barhana** denirdi. [*Ing.* Unclaimed luggage office, lost and found; *Fr.* Gardemeuble].

~ **bağışıklığı**, ◘ **Bağışıklık.**

~ **dersleri**, *eğt.* Eski öğretim sisteminde fen ve tabiat konularını öğretmek ve incelemek amacıyle ilk ve orta dereceli okullarda uygulanan derslere verilen ad.

~ **emaneti**, Makbuz ve ücret karşılığında eşyaların belirli bir süre için konulabildiği *(gar, otel, v.b. de), emniyet, alındığı yer.* [*Ing.* Left luggage office, baggage room, left luggage office; *Fr.* Consigne de bagages].

~ **hukuku**, *huk.* Ayni haklar, nesnel haklar, nesneler hukuku. [*Ing.* Property law; *Fr.* Droit de propriete].

~ **(mal) sigortası**, ◘ **Sigorta.**

~ **sigortası**, *huk.* Yolcu ile taşıtçı arasında, *(veya üçüncü kişi)* arasında belirli miktarda bir prim ödemek suretiyle taşınan eşyaların *(kaybolma, çalınma, kırılma, gecikme v.b.)* uğrayacağı zarara karşı varılan anlaşma. [*Ing.* Baggage insurance; *Fr.* Assurance bagages].

☆ *Eşanl.* **mal sigortası.**

~ **taşıma sözleşmesi.** ◘ **Navlun mukavelesi.**

~ **topluluğu**, *huk.* Münferit maddi eşyanın biraraya getirilmesiyle meydana gelen topluluk.

eş.yağış*, b.i. Ortalama yağış miktarının aynı olması.

~ **çizgileri**, *coğr.* Yeryüzünün ortalama yağış miktarı aynı olan yerlerini birleştiren hayalî çizgiler. [*Osm.* Mütesâviy-ül matar münhanileri; *Ing.* Isohyet; *Fr.* Isohyète].

~ **eğrileri** .*coğr.* ◘ **Eşyağış çizgileri.**

eş.yazı*, b.i. Birbirinden aynı olan yazılı şeylerden bir tanesi. [*Osm.* Nüshe; *Ing.* Copy; *Fr.* Copie, exemplaire].

eş.yükseklik,-ği, b.i. *coğr.* ◘ **Eşyükselti.**

eş.yükselti*, b.i. *meteor.* Yükseklikleri birbirine eşit olma. [*Osm.* Mütesâviy-ül-irtifâ; *ing.* ve *Fr.* Isohypse].

~ **eğrisi**, *meteor.* Bir eşbasınç yüzeyinin, aynı yükseklikte bulunan noktalarını birleştirdiği varsayılan eğri. [*Osm.* Mütesâviy-ültereffü münhanileri; *Ing.* Contour lines; *Fr.* Courbes isobases, Isohypse].

eş.zaman, b.s. ◘ **Zamandaş.**

eş.zamanlaştırma, b.i. ◘ **Zamandaşlaştırma.**

eş.zamanlı*, b.s. § ❶ *fiz.* Başlamalarıyle bitmeleri arasında geçen zaman eşit olan *(Olaylar) Bir saat sarkacının (rakkasının) sallanması eşzamanlıdır.* [*Ing.* Isochronic; *Fr.* Isochrone]. § ❷ *coğr.* Verilen bir zaman süresinde, verilen bir taşıtla, verilen bir noktadan hareket edilerek varılan yerküre noktalarını birleştiren hayalî çizgi için kullanılır. [*Ing.* Isochronic; *Fr.* Isochrone]. § ❸ *meteor.* Ilk

yıldırımların aynı saatte düştüğü coğrafi noktaları birleştiren hayali çizgi. *(Bu grafik fırtına olaylarının hızı, yörünge ve yayılımını hesaplamaya yarar).* [*Ing.* Isochronic storm; *Fr.* Isochrone d'orage]. § ❶ *müz.* Zamanda eşitlik *(Baştan sona kadar 2/4 lük azmanda yazılmış bir eser eşzamanlıdır).*

eş.zamanlık*,-ğı, i. ◘ Zamandaşlık.

eş.zamanlılık*,-ğı, i. § ❶ Eşzamanlı olan şeylerin özelliği: *Bir sarkaçta küçük salınımların eşzamanlılığı.* [*Ing.* Isochronism; *Fr.* Isochronisme]. § ❷ *fizyol.* Sinir akımını iletmek bakımından iki sinir teli veya bir sinirle bir kas arasındaki kronaksi eşitliği. [*Ing.* Isochronism; *Fr.* Isochronisme].

☆ *Eşanl.* **izokronizm.**

et,-ti, i. *esk. T.* § ❶ *biy.* İnsanlarda ve hayvanlarda vücudun deri ile kemik arasında bulunan ve en çoğu kas ve yağ tabakalarından meydana gelen kısmı: *Bu koyunda hiç et yok, pek zayıf!* [*Osm.* Lahm; *Ing.* ve *Fr.* Chair]. § ❷ Kasaplarda satılan kesilmiş hayvan: *Etin fiyatı yükseldi.* [*Ing.* Meat; *Fr.* Viande]. ◘ *ŞEKİL: 191.* — ET. § ❸ Ten, vücut, beden: *Gömleği yırtılmış, eti görünüyor.* [*Osm.* Lahm; *Ing.* Flesh; *Fr.* Corps, chair]. § ❹ *bot.* Meyvelerde, deri ile çekirdek arasında bulunan ve yenen lezzetli kısım: *Şeftalinin eti, etli bir erik.* [*Ing.* Pulp; *Fr.* Pulpe]. § ❺ Boru, levha gibi cisimlerin kalınlığı. § ❻ *(Besin olmak bakımından)* Kas: *Çocuk, yağını ayırıp sade eti yiyor.* ◉ **~ i budu yerinde** (etine dolgun), *dey.* Semiz, tombulca [*Ing.* Plump; *Fr.* Qui de l'embonpoint]. ◉ **~ i ne, budu ne?** *dey.* Gücü herhangi bir şeye yetmeyenler hakkında söylenir. [*Ing.* Very lean and thin, too small and unimportant; *Fr.* On dit pour les personnes chetives]. ◉ **~ i senin, kemiği benim,** *dey.* Eskiden, okullarda dayak cezası varken, çocuk velileri tarafından öğretmene, çocuğun eğitimi için kendisine salt bir yetki verildiğini anlatmak için söylenirdi. [*Ing.* Be as roung as you want with him *(said by a parent to a schoolmaster); Fr.* Terme qu'on employait jadis en livrant un élève ou un apprenti à un maître]. ◉ **~ inden ~ kesmek (koparmak),** *dey.* Çok acı vermek. ◉ **~ ine dolgun,** *dey.* Şişman olmaksızın semiz, tombul. [*Ing.* Plump, well-fleshed; *Fr.* Qui a de l'embonpoint]. ◉ **~ le tırnak arasına girilmez,** *dey.* Aile anlaşmazlıklarında birini öbürüne karşı tutmanın doğru olmadığını anlatır. [*Ing.* One should not interfere in the family matters of others; *Fr.* Quand les parents sont en discorde, une tierce personne ne doit pas s'en mêler]. ◉ **~ le tırnak gibi,** *dey.* En yakın hısımların yakınlık derecesini anlatır. [*Ing.* Very closed related; *Fr.* Inséparable]. ◉ **balık ~ inde,** *dey.* ◘ Balık. ◉ **bayatı ~,** *mutf.* ◘ Bayatı. ◉ **beyaz ~,** ◘ Beyaz. ◉ **bir harfin ~ i,** *matb.* Bir matbaa harfinin ayak *(ayak eti)* ve baş *(baş eti)* kısmında eğik olarak kesilmiş kenar. *(Bu eğik kenar, harfi, aşağısındaki ve yukarısındaki harflerden tamamen ayırmaya yarar).* ◉ **döş ~ i,** ◘ Döş. ◉ **durmuş ~ u** ◘ Durmuş. ◉ **kaba ~,** *dey.* Insanın kalça kısmındaki et. [*Ing.* Buttocks; *Fr.* Fesse]. ◉ **kara ~,** *(kasaplık)* Etin yağsız ve kemiksiz yeri.

~ bağlamak, *dey.* § ❶ Semirmek. § ❷ Yara et tutmak, kapanmak. [*Ing.* To begin to heal *(wound); Fr.* Se couvrir de chair *(blessure)*].

~ baltası, Et kıymaya yarayan küçük balta. [*Ing.* Meat hatchet; *Fr.* Petite hache à hacher la viande].

~ beni, *anat.* Yüzde veya vücutta bulunan siyah çıkıntılı leke. [*Ing.* Mole, beauty spot; *Fr.* Grain de beauté].

~ boşluğu, *matb.* Harfler arasındaki tabii aralık ve harflerden her birine düşmesi gereken boşluk. *(Matbaa hurufatı dökümevlerinde, yeni dökülmüş harflerin et boşluklarının ayarlanması için bu harfler, örnek olarak kullanılan başka harflerle her yönden karşılaştırılarak boyutların doğruluğu denetlenir).*

~ lokması, *mutf.* Etin yağsız ve kemiksiz yerinden yapılan bir yemek.

~ makası, *mutf.* Tavuk ve benzeri hayvanları çabucak parçalara ayırmak için kullanılan araç.

~ meydanı, *tar.* İstanbul'da vaktiyle yeniçerilere et dağıtılan meydanın adı.

~ sineği, *zool.* ◘ Etsineği.

~ suyu, *mutf.* Eti kaynatarak elde edilen su. [*Ing.* Broth; *Fr.* Bouillon].

~ şeftalisi, *bot.* ◘ Şeftali.

~ tahtası, *mutf.* Üzerinde et kıyılan ve dövülen ağaç kütük. [*Ing.* Chopping board, (-block]; *Fr.* Hachoir, billot].

~ tırnak olmak, *dey.* Sıkı aile bağı kurmak. [*Ing.* To become close relatives].

~ tırnaktan ayrılmaz, *at.* Yakın hısımlar arasındaki bağın herşeye karşı hep sağlam kaldığını anlatır; ana evladından, kardeş kardeşten ayrılmaz. [*Ing.* You can't separate close relatives or friends; *Fr.* Les parents, même en discorde, sont plus près entre eux que les étrangers].

~ toprak, *jeol.* ◘ Ettoprak.

~ (can) tutmamak, *dey.* Bir türlü semirememek. [*Ing.* Not to put on flesh].

~ yemeği, Herhangi bir şekilde pişmiş et yemeği. [*Ing.* Dish of meat; *Fr.* Plat de viande].

~ zehirlenmesi, *tıp.* 100'den fazla tipi olan salmonellalar grupu basilleri ve çoğunlukla paratyphus B Scottmüller, Enteritis Gaertner, Enteritis Breslau basilleriyle bulaşık etin yenmesiyle insanlarda meydana gelen hastalık. [*Ing.* Salmonellosis; *Fr.* Salmonellose].

eta, i. *Fr. âta, dilb.* § ❶ Yunan alfabesinin harfi. [*Ing.* Eta]. § ❷ *mat.* Sağ üste konan bir vurgu işareti ile 8 değerinde olan (η'), sol alta konan bir vurgu işareti ile 8 000 değerinde olan (,η) sayı işareti. [*Ing.* Etaj].

etabli, s. *Fr. etabli.* Lozan andlaşmasından sonra karşılıklı değiş işinde İstanbul'da belirli bir tarihten önce yer tutmuş rumlar için kullanılmış söz. [*Ing.* Settled *(as a citizen),* naturalized].

etajer, i. *Fr. etagere.* Kat kat yerleştirilmiş raflardan meydana gelen, ayaklı veya duvara tutturulmuş küçük mobilya. *(Bazen duvara tespit edilmiş tek bir raf halinde de olur).* [*Ing.* Set of shelves *(in a room),* whatnot, dresser *(with set of shelves)*].

etal, i. *Fr. ethal. kim.* ◘ Setilik alkol.

etalaj, i. *Fr. étalage.* § ❶ *dok.* Taranmış keten ipliği yapımında ilk işlem: *Etalaj, demet halindeki keten liflerinin, uzayıp giden bir band haline getirilmesidir. (Bu işlem, etalöz denilen makinelerle yapılır).* [*Ing.* Spreading]. § ❷ Dükkân camekânlarında malların yayılması. [*Ing.* Window dressing, show, display].

etalöz, i. *Fr. étaleuse. dok.* Keten ipliğinin taranmasında etalaj işlemini yapan makine. [*Ing.* Spreader].

etamin, i. *Fr. étamine* < *Lat. stamen* > *staminео.* § ❶ Genellikle perde yapımında kullanılan, pamuk, keten veya ipekten, seyrek ve delikli dokunmuş bir çeşit kumaş [*Ing.* Coarse muslin]. § ❷ *bot.* ◘ Stamen. § ❶ *dok.* Kare boşluklu bir dokuma şekli gösteren ve gömleklik olarak da kullanılan bir cins pamuklu kumaş. *(Dokumasındaki kare şekillerden faydalanılarak üzerine hesaplı işlemler yapılır).*

Etamin, öz. I. *Fr. Étamin. astr.* γ Ejderha yıldızına verilen ad. Kadiri 2, 4, Tayf örneği K5.

etan, i. *Fr. éthane. kim.* C_2H_6 formülündeki doymuş hidrokarbon. [*Ing.* Ethane].

— giderici, *petr.* Etan ayrılmasında kullanılan tablalı, soğurucu veya daha başka cinsten arındırma cihazı. [*Fr.* Desethaniseur, déséthanisateur].

— giderimi, *petrol.* Bir petrol ürününde bulunan etanın genellikle, ayrımsal damıtma veya soğurma yoluyle ayrılması. [*Fr.* Desethanisation].

etanal, i. *Fr. éthanal. kim.* ◘ Asetik aldehit

etanoik, i. *Fr. ethanoïque. kim.* ◘ Asetik asid.

etanol, i. *Fr. ethanol. kim.* ◘ Etil alkol.

etanolamin, i. *Fr. éthanolamine. kim.* Etil alkolden türeyen aminli bileşik. [*Ing.* Ethanolamine].

etanoliz, i. *Fr. ethanolyse. kim.* Etil alkol etkimesiyle meydana gelen alkoliz [*Ing.* Ethanolysis].

etantiyol, i. *Fr. éthanethiol. kim.* ◘ Etilmerkaptan.

etap,-pı, i. *Fr. etape. sp.* Yarışlardaki *(bisiklet, yüzme)* belli durma yerleri ve bu durma yerleri arasındaki mesafe. [*Ing.* Halting place; distance between two halting-places].

etatizm, i. *Fr. etatisme.* ◘ Devletçilik.

etba, ç.i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Taraftarlar, birine uyanlar, her işte birinden ayrılmayanlar. [*Ing.* Followers; *Fr.* Personnes qui forment la suite de .; qui sont attachées]. § ❷ Uşaklar, hizmetçiler.

etçik,-ği, i. § ❶ Bir hayvanın vücudundaki büzülüp genişlemeye elverişli, her çeşit etli çıkıntı. *(Tırtılların çoğunda etçik bulunur).* [*Ing.* Caruncle; *Fr.* Caroncule]. § ❷ *anat.* Kırmızımsı renkte çeşitli küçük organlara verilen ad. [*Ing.* Caruncle; *Fr.* Caroncule]. § ❸ *bot.* Fasulye, kenevir, polygala gibi bazı bitkilerde tohumların göbeğini çeviren etli kabarıklık. [*Ing.* Caruncle; *Fr.* Caroncule]. § ❹ *zool.* Hindi, devekuşu v.b. bazı kuşlarda veya boyun üzerinde bulunan çoğu kez çıplak, sarkık ve parlak renkli et parçası. [*Osm.* Luheyme; *Lat. Caruncule; Ing.* Caruncle; *Fr.* Caroncule]. ◉ **böbrek ~ leri,** *anat.* İdrarı böbrek çanaklarına döken küçük memecikler. [*Ing.* Papillary caruncles; *Fr.* Caroncules papillaires]. ◉ **büyük ve küçük ~ ler,** *anat.* Onikiparmak bağırsağının ikinci kısmının iç kenarında bulunan koni şeklindeki iki ufak çıkıntı. *(Üstteki küçük etçikte*

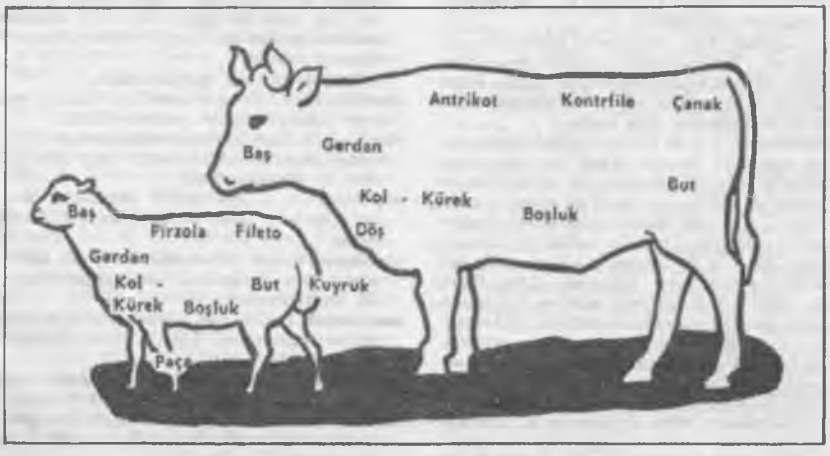

ŞEKİL: 191. — ET. */Etlere hayvanın vücudundaki yerlere göre ad verilir. Bu farklı özellikteki etlerden yerine göre ayrı ayrı yararlanılır/.*

Santorini *kanalının açılış deliği bulunur. Alttaki büyük etçikte, çoğu durumda, Vater ampüllü denilen boşluk vardır;* Vater *ampulünün dibinde öd kanalı ve* Wirsung *kanalı açılır; bu iki kanal etçiğin ucuna doğrudan doğruya tek veya iki delikle de açılabilir).* [*Ing.* Major and minor caruncles; *Fr.* Grande et petite caroncules]. ◉ **göz yaşı etçiği,** *anat.* Gözün iç açısındaki küçük kırmızı çıkıntı. [*Ing.* Lacrymal caruncle; *Fr.* Caroncule lacrymale]. ◉ **mersin yaprağı biçiminde ~,** *(himen artıkları), anat.* Bakire olmayan kadında, *vaginus*'un dış ucunda, kızlık zarı kalıntısı kırmızımsı yumrucuklar. [*Ing.* Myrtiform caruncles; *Fr.* Caroncules myrtiformes].

etçiksi, s. Etçiğe benzeyen veya etçikle ilgili. *(Botanikte, özellikle, polygala gibi, bir veya birkaç etçikten oluşmuş arille /tohumzarı/ için kullanılır).* [*ing.* Caronculate(d); *Fr.* Caronculaire].

etçil*, s. *zool.* ve *bot.* Etle beslenen *(hayvan veya bitki).* [*Osm.* Akil-ül-lûhum; *Ing.* Carnivorous; *Fr.* Carnivore].

☆ *Eşanl.* **karnivor.**

~ böcekler, *zool.* Kınkanatlı böcekler alttakımı. Başlıca yedi familyaya ayrılır: *Cicindelidae, carabidae, haliplidae, dytiscidae, gyrinidae, rhysodidae, paussidae).* [*Ing.* Carnivorous insects; *Fr.* Carnivores].

etçiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Etenliler *(Placentalia)* alt sınıfına giren bir takımı. Etçildirler. Dişleri et yiyecek biçimde gelişmiştir. Avlarını yakalayıp parçalamak üzere köpek dişleri büyük ve uzundur. Kesici dişleri küçük ve çok keskin olur. Öğütücü dişler de kemikleri parçalamak üzere kalın ve kuvvetlidir. Ayakları 4-5 parmaklı olup kalın tırnaklıdırlar. Beyinleri iyi gelişmiştir. Dünyanın her bölgesine yayılmışlardır. Yüzgeçayaklılar *(Pinnipedia)* ve Yarık-ayaklılar *(Fissipedia)* olmak üzere iki alt takıma ayrılır. [*Osm.* Lâhime; *Lat.* ve *Ing. Carnivora; Fr.* Carnassiers].

etek,-ği, i. *esk. T.* § ● *kıyf.* Elbisenin belden aşağı sarkan kısmı: *Entari eteği, manto eteği.* [*Osm.* Zeyl; *ing.* Skirt; *Fr.* Pan, traîne *(d'une robe).* § ❷ Pantolon hariç, diğer kadın ve erkek giyeceklerinin aşağı kısmı: *Mantonun eteği, ceketin eteği.* § ● Vücudun belden aşağısına giyilen, beli dar, altı değişik biçimlerde ve uç kısmı serbest olan kadın elbisesi. ☆ *Eşanl.* **eteklik.** [*ing.* Skirt; *Fr.* Jupe]. § ● Eteğin alt kenarı: *Eteği sökülmüş.* § ❸ Çadır, perde, masa, kanape örtüsü gibi kumaş eşyanın yere sarkan kısmı. [*Ing.* Flap; *Fr.* Pan, bout *(d'une tente, d'un rideau)].* § ❹ *coğr.* Dağ, tepe gibi yamaçlı şeylerin alt kısmı. [*Ing.* Foot; *Fr.* Pied, flanc]. § ❺ *inş.* ve *döş.* (a) Çatılarda baca diplerindeki dere kenarlarında kiremitlerin altına ve yanına gelen kısımlara konulan çinko veya kurşun kaplama; (b) Yağış sularının, çatının kimi yerlerinden içeri sızmasını önlemek için yapılan saç örtü: *baca eteği, boru eteği* [*Ing.* Flashing-board, flashing-moulding; *Fr.* Reverseau, rejeteau, rejetteau]. § ● *balıkç.* Dalyanlarda zeytin kazığından hazneye kadar gelen ağ kısmı. § ● *saraç.* Bir araba körüğünün arka çemberi üzerine konulan, astarlı ve kenarlarına zırh çekilmiş bez şerit. [*Ing.* Skirt; *Fr.* Jupe]. § ● *tekn.* Hava yastıklı taşıtlarda, taşıtın dengede kalmasını sağlayan bir aşırı basınç yaratılmış bölmeyi çevreleyen ve genellikle büküşgen maddelerden yapılan çeper. [*Ing.* Skirt; *Fr.* Jupe]. § ● *tuhafiye.* Bir kazağın veya yün yeleğin alt kısmına eklenen, genellikle lastik örgüden parça. ◉ **eteği belinde,** *dey.* Kıvrak, becerikli, ve hamarat *(kadın).* [*Ing.* Active, industrious *(woman); Fr.* Actif,-ive]. ◉ **eteği düşük,** *dey.* Pasaklı *(kadın).* [*Ing.* Dirty, sloppy, slovenly; *Fr.* Sale, en désordre]. ◉ **eteğine düşmek (sarılmak),** *dey.* Yalvarıp yakarmak. [*Ing.* To fall at somebody's feet, to entreat; *Fr.* Prier]. ◉ **eteğine yapışmak,** *dey.* Birinin koruyuculuğuna sığınmak. [*Ing.* To entreat, to implore; *Fr.* Se refugier]. ◉ **eteğini göstermez,** *dey.* Iffetli, namuslu *(kadın).* [*Ing.* Strictly honest *(woman); Fr.* Honnête]. ◉ **~ leri tutuşmak,** *dey.* Telaşa düşmek, kaygıya kapılmak. [*Ing.* To be exceedingly alarmed; *Fr.* Être dans l'embarras, être dans le petrin]. ◉ **~ leri zil (ıslık) çalmak,** *dey.* Pek sevinçle oraya buraya koşmak, Çok sevinçli olmak. [*Ing.* To be frightfully (extremely) pleased, to be wild with joy; *Fr.* Ne pas se sentir de joie]. ☆ *Eşanl.* **sevinçten ağzı kulaklarına varmak. sevinçten dört köşe olmak** *(argo).* ◉ **bina eteği,** *mim.* ◘ Bina. ◉ **çadır eteği,** ◘ Çadır. ◉ **çatı eteği,** *inş.* ◘ Çatı. ◉ **dağ eteği,** *jeom.* ◘ Dağ. ◉ **damak eteği,** *anat.* ◘ Damak. ◉ **denge eteği,** *jeom.* ◘ Denge. ◉ **duvar eteği,** *inş.* ◘ Duvar. ◉ **pencere eteği,** *inş.* Bir pencerenin zeminden yani döşemeden pencere küpeştesine kadar olan küçük, ince ve pencere kenarlarındaki ayaklardan içerlek olan duvar kısmı. [*Ing.* Basement; *Fr.* Allège]. ◉ **imlâ eteği,** *demir.* Doldurularak yükseltilmiş demiryolu hattının her iki yanda tabii zeminle geçtiği yerde yol boyunca uzayıp giden çizgi. ◉ **piston eteği,** *hava.* Bir pistonun, silindir içindeki hareketini düzenleyen ve silindir çeperlerini zorlayan dik kuvvetleri ortadan kaldıran yan yüzeyi. [*Ing.* Piston skirt; *Fr.* Jupe de piston]. ◉ **tera ~,** *balıkç.* Dalyanlarda basarna kazığından haznenin ters yönünde uzanan ağ kısmı. ◉ **üç ~,** Eskiden kadınların giydikleri üç etekli entari. Yanlarından iki yırtmaçla üçe ayrılmış olup çoğunlukla iki taraftaki eteklerin uçları kaldırılarak beldeki kuşağa sokulurdu. [*Fr.* Robe à trois queues].

~ bağı, Eskiden kadınların sokağa çıkarken iç elbiselerinin üstüne giydikleri ferace veya çarşafın alttan görünmemesi için fistan veya entarilerini yukarıya toplamak ve kaldırmak üzere fırdolayı bağladıkları kaytan veya kuşak. [*Ing.* Belt worn to lift the skirt; *Fr.* Attache-jupe].

~ bezi, Kundak çocuklarının belden aşağısına sarılan bez. [*Ing.* A wrapping for an infant's legs].

~ danteli, Elbiselerin eteklerine fırdolayı pervaz gibi dikilen dantel. [*Fr.* Volant en dentelle].

~ dolusu, *dey.* Bol bol, çok fazla: *Etek dolusu para.* [*Ing.* Skirtful, heaps, lots; *Fr.* Abondamment].

~ duvarı, *mim.* ◘ Duvar.

~ döküntüsü, *jeom.* ◘ Döküntü.

~ kırması, Kadın elbiselerinin etek kısımlarını süslemek üzere enli şerit şeklindeki bir kumaşın katlanarak kırma gibi konulmasından meydana gelen süs. [*Fr.* Volant en plissé].

~ öpmek (el ~ öpmek), *dey.* Yaltaklanmak, dalkavukluk etmek. [*Ing.* To kiss the skirt *(of),* to humiliate oneself *(servilely); Fr.* Prier avec persistance].

~ pisliği (kiri), *dey.* Yolsuz ilişki. [*Ing.* Illegitimate intercourse, dishonesty].

~ silkmek (el ~ çekmek), *dey. (Bir şeyden)* Vaz geçmek, ilgiyi kesmek. [*Ing.* To break off relations *(with); Fr.* S'abstenir, s'éloigner, se retenir].

~ silmesi, *mim.* Kare levha biçiminde yapı parçası. *(Sütun tabanının düz bir yüzey meydana getiren en alt bölümüdür. Sütun eskisi altına veya ayaklık altına da yerleştirilerek ayaklık gövdesini yere bağlar).*

eteklemek(-i), f. § ● Birinin eteğini öpmek veya öper gibi yapmak. [*Ing.* To kiss somebody's skirt; *Fr.* Executer la cérémonie de baiser le pan de la robe d'un grand personnage]. § ● *mec.* Dalkavukluk etmek, yaranmaya çalışmak. [*Ing.* To flatter; *Fr.* Flatter].

eteklik,-ği, i. § ● Vücudun belden aşağısını örten kadın giysisi *(elbisesi).* [*Ing.* Skirt; *Fr.* Jupe]. § ● Bir şeyin aşağıya doğru uzanan yüzü: *Basamakların etekliği.* ◉ **brötelli ~,** *kıyf.* ◘ Brötelli. ◉ **doğrama etekliği,** *ağ.iş.* Doğrama olarak yapılan kaplama ve veya bölmelerin en aşağıya gelen etek kısmı. [*Fr.* Sous-basement]. ◉ **duvar etekliği (~ tahtalaması),** *mim.* Duvarların alt kısmına ve zeminden itibaren insan boyuna kadar yapılan tahta kaplama. Duvarı tavana kadar tamamen kaplayanlara da **tahta örtü** denir [*Ing.* Wainscoting, panelling; *Fr.* Lambris]. **~ silmesi,** *mim.* ◘ Etek silmesi.

etelemek(-i), f. *(Yalnız etelemek betelemek sözünde)* **etelemek betelemek,** *h.d.* Kötü davranmak.

eten(e)*, i. § ● *zool.* Memelilerde ,döl yatağında ana ile dölüt arasında bulunan, dölütün ve ananın kan damarlarının birbirine yakın bulunduğu damarlı, süngerimsi bir yapı olup osmoz ile besin ve oksijen değişmesini sağlar. [*Osm.* Meşime; *Lat. Placenta; Ing.* Placenta, delivre, arrière-faix]. § ● *bot.* Meyve yaprağında yumurtacıkların bağlı bulunduğu kısım. [*Ing.* ve *Fr.* Placenta].

~ düzeni, *bot.* Yumurtacıkların dişi organda yer alış şekli. [*Ing.* ve *Fr.* Placentation]

☆ *Eşanl.* **plasenta.**

eten, i. *Fr. éthène. kim.* ◘ Etilen.

etenelenme, i. *biy.* Embriyon veya eklentileriyle ana arasında, kimyasal değiş tokuşu sağlamak amacıyla yaygın ve sürekli bir temas yüzeyi kurma. [*Ing.* ve *Fr.* Placentation]. ◉ **eksenel ~,** *bot.* ◘ Eksenel.

☆ *Eşanl.* **plasentalanma.**

etenelenmek, nsz. f. Embriyon veya eklentileriyle ana arasında temas yüzeyi kurmak.

eteneli, s. Etenesi olan. [*Ing.* Placental, placentary; *Fr.* Placentaire].

eten(e)liler, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının bir alt sınıfı veya bazı sınıflandırmalara göre bir bölümü. Tek delikliler *(Monotremata)* ve Keseliler *(Marsupialia)* dışta kalmak üzere bütün memelileri içine alan geniş bir gruptur. Böcekçiller *(Insectivora),* Yarasalar *(Chiroptera),* Abalı-memeliler *(Dermoptera),* Pullu hayvanlar *(Pholidota),* Damarlı-dişliler *(Tabulidentata),* Dişsizler *(Edentata),* Kemiriciler *(Rodentia),* Deniz-inekleri *(Sirenia)* Etçiller *(Carnivora),* Balinalar *(Cetacea),* Çiftparmaklılar *(Artiodactyla),* Tek-parmaklılar *(Perissodactyla),* Şiş-eklemliler *(Condylarthra),* Hortumlu-memeliler *(Proboscidae),* Kırsıçanımsılar *(Hyracoidea),* Maymunlar *(Primates)* olmak üzere hepsinde eten bulunan 16 takımı vardır. [*Osm.* Meşimî; *Lat.* ve *Ing.* Placentalia, Monodelphia; Eutheria; *Fr.* Eutheria, monodelphes, placentaires, eutheriens].

☆ *Eşanl.* **plasentalılar, özmemeliler.**

~ yağ, *kim.* ◘ Yağ.

eten(e)siz, s. Etenesi olmayan: *Etenesiz memeli. (Keselilerle Tekdelikliler bu durumdadır.)* [*Ing.* Implacental; *Fr.* Aplacentaire, implacentaire].

eten(e)sizler, ç.i. Etenesi bulunmayan basit yapılı memeli hayvanlar. *(Keselilerle tekdelikliler bu grupa girer.)* [*Ing.* Implacentalia; *Fr.* Implacentaires, aplacentaires]. ☆ *Karş.* **eten(e)liler.**

eter, i. *Fr. éther* < *Yun. kim.* (a) Bir alkolün su kaybederek bir asit veya başka bir alkol ya da kendisiyle birleşmesinden doğan organik bileşik. *(Uçucu renksiz, keskin ve kendine özgü kokusu olan ve tıpta kullanılan bir sıvıdır);* (b) Yaygın olarak etil oksid. [*Ing.* Ether; *Fr.* Éther]. ☆ *Eşanl.* **lokmanruhu.** ◉ **petrol ~ i,** *petrokim.* Parfümeride kullanılan çok hafif bir esans özel «*G*» olarak eskiden verilen ad. [*Ing.* Petrolic ether; *Fr.* Éther de pétrole].

~ tiryakiliği, *tıp.* ◘ Eteromani.

eterizör,-rü, i. *Fr. étériseur. tıp.* Narkoz için eter buharı vermeye yarayan cihaz.

eterleme, i. Eter buharları koklatılmasına dayanan genel anestezi usulü. [*Ing.* Etherization; *Fr.* Étherisation].

eterlemek(-i), f. Eter buharı koklatarak anestezi yapmak. [*Ing.* To etherize; *Fr.* Étheriser].

eterleşme, i. *kim.* Bir alkolün *(veya bir asidin)* eter haline dönüşmesi. [*Ing.* Etherification; *Fr.* Éthérification].

eterleşmek, nsz. f. *kim.* Bir alkol veya bir eter haline dönüşmek. [*Ing.* To be etherified; *Fr.* être etherifié].

eterleştirici, i. Eterleşmenin sağlandığı özel cihaz. [*Ing.* Etherifier; *Fr.* Éthérificateur].

eterleştirmek(-i), f. *kim.* Eter haline getirmek: *Asidleri, alkolleri eterleştirmek.* [*Ing.* To etherify; *Fr.* Éthérifier].

eterli, s. *ecz.* İçine eter karıştırılmış madde: *Eterli su..* [*Ing.* Ethereal; *Fr.* Éthéré,-ée].

eterojen, i. *Fr. hétérogène.* ◘ Ayrıtürden.

eteroman, i. *Fr. étheromane. tıp.* Eterin verdiği uyuşukluktan keyif duymaya alışmış kimse, eter düşkünü. [*Ing.* Ether addict].

eteromanl, i. *Fr. étheromanie. tıp.* Hastalık halinde eter içme veya koklama içtepisi. [*Ing.* Etheromania].

☆ *Eşanl.* eter zehirlenmesi.

eterosülfat,-tı, i. *Fr. étherosulfate. biy.* ve *kim.* Ürinde bulunan eşlenik kükürt bileşiklerine verilen ad. *(Bunlar, kükürt, sistein ve bağırsak mayalanmalarında oluşan fenollerin birleşmesiyle meydana gelir).* [*Ing.* Ethereal-sulfate].

etezyen, s. *Fr. étésien. < Yun. etesios anemos*, yıllık rüzgâr. *coğr.* Etezyen rüzgârları, Doğu Akdeniz'de yazın dönemli olarak kuzeyden esen rüzgârlar. *(Bunlar sıcak ve kurudur, kuzeye yakın engebelerde föhn /lodos/ etkisi yapar. Engebenin bir başka etkisi de rüzgârlara belirli yönler vermesidir. Bu yüzden, ilkçağ yelkenlileri, Ege denizinde tehlikeli boralara tutulurlardı).* [*Osm.* Meltem-i riyâh-ı mevkute; *Ing.* Etesian winds; *Fr.* Vents étésiens].

~ **iklimi**, *coğr.* Dar anlamıyle doğu akdenizde esen etezyen rüzgârlarının etki alanı içindeki iklim örneği. Geniş anlamıyle kış yağmurları bölgelerinde, veya daha yerel adıyle Akdeniz iklimi bölgesinde kendini örnek şekilde gösteren iklim tipi. [*Ing.* Etesian climate; *Fr.* Climat étésien].

etfaiye, ç.i. *Osm. < Ar.* ◘ İtfaiye.

etfal /etfâl/, ç.i. *Osm. < Ar. tıfl*'ın çoğulu. *esk.* Tıflar, çocuklar. [*Ing.* Infants; *Fr.* Enfants].

ethem, i. § ● *zool.* Kara donlu ve yağız atların adı. § ● Erkek adı.

Eti, öz. i. ◘ Hitit.

etibba, ç. i. *Osm. < Ar. Tabib*'in çoğulu.

~ **odası**, ◘ Tabip odaları.

Etice, öz. i. ◘ Hititçe.

etik, s. *Fr. ethique < Yun. ethika. felс.* § ● ◘ Ahlâkî; § ● i. ◘ Ahlâk bilimi; Törebilim.

etiket,-ti, i. *Fr. etiquette. < cerm.* § ● Bir malın cinsi, miktarı, fiyatı gibi niteliklerini belirtmek için üzerine konulan yazılı küçük kâğıt veya mukavva parçası, yafta. [*Ing.* Label]. § ● *mec.* Teşrifat. merasim protokolu. [*Ing.* Etiquette, formality, ceremony]. § ● *müz.* Çok defa dıştan görülecek şekilde kemanın göğüs tahtası içine yapıştırılan kâğıt veya parşömenden küçük şerit. *(Çoğunlukla kemanı yapanın adını, adresini ve yapım yılını belirtir).* ◉ damgalı ~ **ler**, *matb.* ◘ Damgalı.

~ **makinesi**, Şişe. kutu v.b. üzerine etiket yapıştıran makine. [*Ing.* Labeller; *Fr.* Étiqueteuse].

etiketçi, i. Etiket yapıştıran işçi. [*Ing.* Labeller, ticketer; *Fr.* Étiqueteur,-euse].

etiketleme, i. Etiket koymak işi. [*Ing.* Labelling; *Fr.* Étiquetage].

etiketlemek(-i), f. Bir mala etiket koymak. [*Ing.* To label; *Fr.* Étiqueter].

etil, i. *Fr. éthyle. kim. Hidroksil*'in giderilmesiyle etilalkolden türeyen CH_3-CH_2 formülündeki, tek değerli kök. [*Ing.* Ethyl]. ◉ **çinko** ~, **gazolin**, *otom.* İçine etil katılan gazolin. Bundaki amaç, silindirlerdeki yakıtın yanma hızını yavaşlatmak ve kontrol etmek suretiyle patlayıcı bir kuvvetten çok genişletici bir kuvvet meydana getirmek ve motordaki patlamayı azaltmaktır.

etil.alkol, b.l. *kim.* ◘ Alkol.

etil.amin, b.l. *Fr. éthylamine. kim.* § ● Formülü $C_2H_5NH_2$ olan amin. ☆ *Eşanl.* aminoetan, monoetilamin. [*Ing.* Ethylamine; *Fr.* Aminoéthane, monoéthylamine]. § ● *(Geniş anlamda)* Sırasıyle birincil, ikincil ve üçüncül bazlar olan mono-, di- ve tri-etilamin gibi etilli aminlere verilen ad.

etil.anilin, b.l. *Fr. éthylaniline. kim.* $C_6H_5-NH-C_2H_5$ formülündeki ikincil arilamin. [*Ing.* Ethylaniline].

etil.asetat,-tı, i. *Fr. éthylacétate.* ◘ Asetik ester.

etilat,-tı, i. *Fr. éthylate. kim.* Etil alkolün C_2H_5OM formülündeki madenî türevi. *(Sodyumun saf alkole etkimesiyle elde edilen sodyum etilat C_2H_5ONa en çok rastlanılan etilatlardandır. Bu madde organik sentezlerde kullanılır.* [*Ing.* Ethylate].

etilbenzen, i. *Fr. éthylbenzène. kim.* 136° C'ta kaynayan $C_6H_5-C_2H_5$ formülündeki hidrokarbon. *(Bu madde, maden kömürü katranında bulunduğu gibi, etilenin, alüminyum klorür eşliğinde, benzer üzerine etkimesiyle elde edilebilir. Katalizörler etkisiyle hidrojen ve stirolene ayrışır).* [*Ing.* Ethylbenzene].

etilen, i. *Fr. éthylène. < Yun. kim.* Çift bağlı hidrokarbonlar serisinin ilk maddesi olan $CH_2=CH_2$ formülünde doymamış hidrokarbon *(Havagazının bileşiminde bulunan renksiz, az kokulu, 0,97 yoğunluğunda bir gazdır).* ☆ *Eşanl.* eten. [*Ing.* Ethylene; *Fr.* Éthène].

~ **gemisi**, *petrokim.* -100° C civarında sıvılaştırılmış etilenin ulaşımında yararlanılan özel gemi. [*Ing.* Ethylene ship; *Fr.* Éthylénier].

~ **glikol (monoetilen glikol)**, *petrokim.* Etilen oksidin hidratlaşmasıyle elde edilen, CH_2OHCH_2OH formülündeki 197° C'ta kaynayan renksiz, sıvı. Bu madde, antifriz ve eriten olarak, ayrıca otomobil fren yağlarının, lak boyaların, reçinelerin ve sentetik liflerin yapımında kullanılır. [*Ing.* Ethylene glycol; *Fr.* Éthylène glycol, monoéthylène glycol].

~ **klorür**, *petrokim.* Klorun etilene etkimesiyle elde edilen, CH_2ClCH_2Cl formülündeki, 83° C'ta kaynayan renksiz sıvı. *(Yağların, parafinlerin, kauçuğun, plastik maddelerin eriticisi olan etilen klorür, kurşun tetratilli, patlamaya karşı emniyetli akışkanlarda kullanılmaktadır).* [*Ing.* Ethylene chloride; *Fr.* Chlorure d'éthylène].

etilen.diamin, i. *Fr. éthylène-diamine. kim.* Etilen klorürün kaplı bir tüpte fazla miktarda amonyakla ısıtılmasıyle elde edilen ve 116° C'ta kaynayan, $NH_2-CH_2-CH_2-NH_2$ formülündeki diamin. *(Bu madde suda kolay çözünen bir bazdır, klorhidratı ise 300 C'ta doğru ayrışarak amonyum klorür ve piperazin verir).* [*Ing.* Ethylenediamine].

etilenik, s. *Fr. éthylénique. kim.* Etilen gibi, moleküllerinde çift bağ bulunan bileşikler için kullanılır: *Etilenik hidrokarbonlar, alkoller, asidler v.b.).* [*Ing.* Ethylenic].

Etiler, ç. öz.i. *etn.* ◘ Hititler.

etilglikol, i. *Fr. éthylglycol .petrokim.* Etiloksid ile etanolün yoğunlaştırılmasıyle elde edilen, 135° C'ta kaynayan. $C_2H_5OCH_2CH_2OH$ formülündeki glikol. *(Frenlerde hidrolik akışkan, eritici v.b. olarak kullanılır).*

etiliden, i. *Fr. éthylidène. kim.* CH_3CH formülündeki iki değerlikli kök. (57° C'ta kaynayan $CH_3-CH=Cl_2$ formülündeki etiliden klorür, fosfor, pentaklorürün asetaldehit üzerine etkimesiyle elde edilir. [*Ing.* Ethylidene].

etilik, s. *Fr. éthylique. kim.* (a) Etil kökünün türevlerine verilen ad: *Etilik eterler;* (b) Bileşiminde etil kökü bulunan. [*Ing.* Ethylic].

etilin, i. *Fr. éthyline. kim.* Etil alkol esterlerinin genel adı. [*Ing.* Ethyline].

etilleme, i. § ● *kim.* Bir moleküle etil köklerinin katılması. [*Ing.* Ethylation; *Fr.* Éthylation]. § ● *petrol.* Benzine kurşun tetraetil katma. [*Ing.* Ethylation; *Fr.* Éthylation].

~ **istasyonu**, Etilleme işleminin yapıldığı kurum ve atelye. [*Ing.* Ethylating station; *Fr.* Éthylation].

etillemek(-i), f. *petrol.* Benzine kurşun tetraetil katmak. [*Ing.* To Ethylate; *Fr.* Éthyler]

etillendirilmiş, s. *kim.* Bileşiminde etil kökü bulunan. [*Ing.* Ethylated; *Fr.* Éthylé,-ée].

etilmagnezyum, i. *kim. éthylmagnésium. kim.* Grignard'ın organo-magnezyum türevlerinde yer alan tek değerlikli /C_2H_5 Mg/ kök.

etilmerkaptan, i. *Fr. éthylmercaptan. kim.* 61° C'ta kaynayan fena kokulu bir sıvı meydana getiren, C_2H_5SH formülündeki etilli merkaptan. *(Kolay alevlenen bu bileşik, monopotasyum sülfürün KSH etil iyodürle işlemden geçirilmesiyle elde edilir)* [*Ing.* Ethyl mercaptan; *Fr.* Éthanethiol].

☆ *Eşanl.* etanetiyol.

etilselüloz, i. *Fr. éthylcellulose.* Genellikle, sodyum hidroksitle işlemden geçirilmiş selüloz *(alkaliselüloz)* üzerine etilklorürün etkimesiyle elde edilen termoplastik madde. [*Ing.* Ethyl cellulose].

etilsülfürik, s. *Fr. éthylsulfurique. kim.* ◘ Sülfovinik.

etilüretan, i. *Fr. éthyluréthanne. kim.* Etil karbamat veya âdi üretan'ın genel adı. *(Hayvan hastalıkları araştırmalarında uyku verici /hipnotik/ olarak kullanılır. Kinin tuzlarının çözünmesini kolaylaştırır. Lösemi tedavisi için teklif edilmiştir.)* [*Ing.* Ethyl urethanne].

etimoloji, i. *Fr. étymologie < Yun. etymon*, doğru + *logos*, bilim > *ethymologia. dilb.* § ● (a) Kelimelerde asıl şekil; bir kelimenin nereden geldiğini veya nasıl oluştuğunu, birçok kelimelerin ortak kökünü bulma işi.; (b) Bu işle uğraşan gramer dalı. [*Osm.* Iştikak; *Ing.* Etymology]. § ● Bir kelimenin kökeni: *Şüpheli etimoloji.*

etimolojik, s. *Fr. étymologique. dilb.* Etimolojiyle ilgili: *Etimolojik sözlük.* [*Osm.* Iştikakî; *Ing.* Etymological].

etimolojist,-ti, i. *Fr. étymologiste.* Etimolojiyle uğraşan kimse. [*Ing.* Etymologist].

etin, i. *Fr. éthyne. kim.* Asetilen'e, Cenevre sınıflandırması gereğince verilen ad. [*Ing.* Ethyne, ethine].

etiyaj, i. *Fr. étiage. hidr.* (a) Bir akarsuyun en düşük ortalama yüzeyi;*(sıfırla gösterilir, bir ölçer üstüne yazılı sayılarla /sıfırdan yukarı doğru gidilerek büyür/ suyun bu sıfır noktasının üstündeki yükseklikleri ölçülür);* (b) Bir akarsu debisinin olağanüstü derecede düşmesi. *«Alçak su»* terimi daha normal ve daha sık rastlanan alçalmaları ifade eder. [*Ing.* Lowest water level, low water].

☆ *Eşanl.* sığsu.

☆ *Karş.* taşma.

etiyolman, i. *Fr. étiolement. bot.* Karanlıkta yetiştirilen herhangi bir bitkide görülen internodların uzaması, yaprakların iyi gelişmemesi ve klorofil maddesinin meydana gelmemesi olayı. [*Ing.* Etiolation].

etiyoloji, i. *Fr. étiologie < Yun. aitia*, neden + *logos*, bilim, söz, *felс.* ◘ Nedenbilim.

etiyonik, s. *Fr. éthionique. kim.* Kükürt trioksidin eter veya saf alkol üzerine etkimesiyle meydana gelen, $HOSO_2OCH_2-CH_2SO_3H$ formülündeki kararsız bir asit için kullanılır. *(Bu bileşik, izetiyonik asidin sülfürik asid eterini meydana getirir).* [*Ing.* Ethionic].

~ **anhidrit**, *kim.* Etiyonik asidin su kaybetmesiyle türeyen ve etilenin kükürt trioksidle etkimesiyle elde edilen, $C_2H_4S_2O_6$ formülündeki anhidrit. *(Beyaz renkli bir katı olan bu madde 80° C'ta erir).* [*Ing.* Ethionic anhydride; *Fr.* Anhydride éthionique].

etiyopik bölge, *coğr.* Büyük sahra, Habeşistan ve güneyde kalan memleketlerin meydana getirdikleri bölge. [*Ing.* Ethiopic region; *Fr.* Région éthiopique].

et.kafalı, b.s. Kalın kafalı, anlayışsız. [*Ing.* Foolish, fool, idiot, dense; *Fr.* Sot. bête, stupide].

☆ *Eşanl.* mankafa.

et.kanat,-dı, b.i. ◘ Şeytan kuşu.

etken*, s. ve i. *< etmek.* § ● Bir madde üzerinde belli bir değişiklik meydana getiren. [*Osm.* Müessir; *Ing.* Effective; *Fr.* Effectif, -ive]. § ● *gram.* Gerçekten özne tarafından işlenen bir eylemi anlatan *(fiil): Kırmak, bilmek etken fillerdir.* [*Osm.* Malûm; *Ing.* Active; *Fr.* Actif,-ive]. ☆ *Karş.* edilgen. § ● Şiddetle, kuvvetle etkî yapan nesneler için kullanılır: *Baldıran otu etken bir zehirdir.* [*Ing.* Active; *Fr.* Actif,-ive]. ☆ *Eşanl.* müessir, aktif. § ● i. *felс* ve *psik.* Bir sonucu meydana getirmede rol oynayan güç, şart veya unsurlardan biri. Etki yapan herhangi bir şey, güç: *Doğal etkenler.* [*Osm.* Amil; *Ing.* Factor; *Fr.* Facteur]. § ● *tıp.* Herhangi bir etki doğuran madde veya kuvvet: *Anestezi etkeni, tedavi etkeni, mikrobik etken.* [*Osm.* Amil; *Ing.* ve *Fr.* Agent]. ↳ ● *kim.* Kimyasal bir etki meydana getiren herhangi bir madde: *Hidrogen, indirgen bir etkendir.* [*Osm.* Amil; *Ing.* ve *Fr.* Agent]. § ● *opt.* Işığın polarma düzlemini döndüren maddeler için söylenir. *(Pasteur'ün deneylerinden anlaşıldığı gibi, optik etkenlik, moleküllerin anizotropisine bağlıdır; etken cisimler, polarma düzleminin yaptığı dönme hareketini ölçmekle ayarlanabilir).* [*Ing.* Active; *Fr.* Actif,-ive]. § ● *jeom.* Morfojenl

işlemlerini hızlandıran dış kuvvetlerin her biri. [*ing.* ve *Fr.* Agent]. ☆ *Eşanl.* **etmen.** § ❹ *sosy.* Toplumun yapısına çeşitli yönlerden etkide bulunan unsurlar: *İktisadî etkenler.* [*Osm.* Amil]. § ❿ *istat.* (a) Etken analizinde, gözlemlenebilir bir değişkenler cümlesini göstermeye yarayan varsayımsal değişkenler cümlesi; (b) Denel planlar kuramında ve değişmeler analizinde muhtemel bir değişimler kaynağı gibi düşünülebilen bütün gözlemlenebilir değişkenler. [*ing.* Factor; *Fr.* Facteur]. ◉ **aşırı gerilim — i,** *telekom.* Bir devre içindeki oz-indüklemenin veya bir sığanın, kutuplardaki gerilimi arttırma miktarını veren oran. [*ing.* Over-voltage factor; *Fr.* Facteur de surtension]. ◉ **atmosfer — leri,** *jeom.* Aşındırmaya katılan yağış, yel v.b. atmosfer olayları. [*ing.* Atmospheric agents; *Fr.* Agents atmospheriques]. ◉ **dehidrojenasyon — i,** *kim.* ◘ **Dehidrojenasyon.** ◉ **denge — i,** *fiz.* ve *kim.* Değişimleri, denge halindeki karışımın bileşiminde de değişikliklere yolaçan herhangi bir büyüklük. *(Sıcaklık, basınç, yoğunlaşma v.b.)* [*ing.* Factor of equilibrium; *Fr.* Facteur de l'equillibre]. ◉ **g- — i,** *(veya genel etken), farklar. psik.* Herhangi bir testte başarının bağlı olduğu, ayrıca bütün zekâ testlerinde yer alan etken *(G etkeninin varlığı, ilk olarak Spearman tarafından etken çözümlemesi yoluyle ortaya kondu, bu etken genelʲlikle, «zekâ» ya bağlanır).* [*ing.* General factor; *Fr.* Facteur g, facteur general]. ◉ **eğik — ler,** *istat.* ◘ **Eğik.** ◉ **üretim — leri** *ikt.* Toplumun üretici güçlerini meydana getiren unsurlar.

— analizi, *eğt.* ve *psik.* § ❶ Bir matriks içinde bulunan değerler dizisi arasındaki ilişkileri çözümlemede kullanılan çeşitli yöntemlerinden herhangi birine verilen ad § ❷ Bütün bulguların esasını teşkil eden unsurların muhtemel en düşük sayısını tayin etmek amacı ile test puvanlarının incelenmesi. § ❸ Belli test sonuçlarında kendini gösteren temel zihin oluşmalarının analizi.

— çamur yöntemi, *döş.* Pis su çamuru içindeki bakteri etkinliğini arttırarak yapılan arıtma yöntemi. [*ing.* Activated sludge process].

☆ *Eşanl.* **aktif çamur metodu.**

— çözümlemesi, § ❶ *sosy.* Karmaşık bir bünyesi olan toplum olgularını meydana getiren faktörleri bularak, onları ayrı ayrı çözümleme yolu. [*ing.* Factorial analysis; *Fr.* Analyse factorielle]. § ❷ *istat.* ve *psik.* ◘ **Çözümleme.**

etkenlikª,-ği, i. § ❶ Etken olma hali. [*ing.* Activity; *Fr.* Activite]. § ❷ *(Karakterbilimi)* Heymans ve Wiersma karakterbiliminin üç temel unsurundan biri *(Bu unsur, heyecanlılık ve yansıma ile birlikte Le Senne tarafından yeniden ele alındı. Etkenlik, heyecanlılık ve yansımadan ayrılamaz, onlarla iç içe geçmiş durumdadır. Mesela heyecanlılık, faal bir kimseye iyimserlik verdiği halde, faal olmayan bir kimseyi bocalamaya ve cesaretsizliğe sürükler.* [*ing.* Activity; *Fr.* Activité]. § ❸ *sin.* Bir ışığın bir duyarkatı etkileme yeteneği. Işığın çeşidine, siddetine, duyarkatın çeşidine göre bu etkenlik değişir. [*ing.* Effectiveness, activity].

etkerlikª,-ği, i. *fels.* Etki halinde olmak hali. [*Osm.* Failiyet; *Ing.* Efficiency; *Fr.* Efficience].

et kesimi, b.i. *din.* Hıristiyanların büyük perhize girmek üzere bulundukları günler. [*ing.* Shrove tuesday; *Fr.* Mardi gras].

☆ *Eşanl.* **apukurya, etkırımı.**

et kırımı, b.i. ◘ **Etkesimi.**

etkiª, i. < *etmek.* § ❶ Bir kimse veya nesnenin başka bir kişi veya şey üzerine yaptığı eylem: *Güneşin bitkiler üzerindeki etkisi* [*Osm.* Tesir; *ing.* ve *Fr.* Influence]. § ❷ *fels.* (a) Birine veya bir şeye geçirilen ve bir sonuca yol açabilen hal. Bir etkenin eylemi, bir nedenin sonucu: *Yaptıklarının etkisini gördüm.* (b) Bir kimse üzerinde bırakılan izlenim: *Benim üzerimdeki etkisi olmuludur.* [*Osm.* Tesir; *Ing.* Effect; *Fr.* Effet]. ☆ *Yak. anl.* **geçme, işleme, nüfuz.** ☆ *Karş.* **etkisizlik.** § ❸ *tiy.* Bir oyun sırasındaki belirli bir etki yapmak için kullanılan müzik, gürültu, sis gibi her çeşit ses ve ışık ögelerinin tümü. [*Ing.* Effect; *Fr.* Effet]. § ❹ *mek.* Mekanikte, zamanın erke ile çarpımı. En az etki ilkesi. [*Osm.* Fiil; *ing.* ve *Fr.* Action]. § ❺ *fiz.* Işık, ısı ve elektron yayımıyle birlikte gelişen bazı olaylar için kullanılan terim. [*ing.* Effect; *Fr.* Effet]. § ❻ *mek.* (a) Bir cismin başka bir cisim üzerine uyguladığı kuvvet: *Kaldıracın bir kütle üzerindeki etkisi, etki tepkiye eşittir.* [*ing.* Action; *Fr.* Action]. (b) Bir kuvvetin, bir makinenin ilettiği güç: *Yararlı etki.* ☆ *Eşanl.* **verim, randıman.** [*ing.* Efficiency; *Fr.* Effet, rendement]. § ❼ *(sibernetik)* Düzenli bir sistem içinde, ayarlayıcı bir büyüklüğü, bu sistem içinde değişiklik yapabilecek nitelikte bir eleman yardımıyle değiştiren süreç: [*ing.* Action; *Fr.* Action]. § ❽ *tekn.* Şeker sanayiinde, meyva sularının yoğunlaştırılması için birbiri ardınca yapılan işlemlerden her biri. *(Her etki sırasında meydana gelen buhar, bir sonraki etkide yoğunlaşarak buharlaşma için gerekli ısıyı sağlar: Çok etkili cihazlar /iki, üç ve daha çok etkili/, buhar tüketimini önemli derecede kısıtlamak imkânı verir).* [*ing.* Action; *Fr.* Effet]. ◉ **— yle elektrikleme,** *fiz.* Bir iletken üzerindeki elektrik yüklerinin, elektrik yüklü ve yalıtılmış başka bir iletkenin ayrılması. *(Tesirle elektrikleme de denir.)* [*Fr.* Electrisation par influence]. ◉ **alan — si,** *psik.* Piaget'nin incelediği bir algılama mekanizmasına verilen ad. ☆ *Eşanl.* **ilkel alan etkisi.** ◉ **artı veya eksi yönlü —,** *(sibernetik)* Ayarlayıcı büyüklüğün sırayle artı, eksi ve sıfır değerlerine tekabül eden üç basamaklı etki. [*Fr.* Action par plus ou moins]. ◉ **asıl —,** *(sibernetik)* işaretlerin, bir ana etki zinciriyle iletilmesi. [*Ing.* Principal action; *Fr.* Action principale]. ◉ **basamaklı —,** *(sibernetik)* Bir niteleme sürecinin, ayarlayıcı büyüklüğü ,belirli değerlerden yalnız birini almaya zorladığı etki çeşidi. [*ing.* Action in echelons; *Fr.* Action par echelons]. ◉ **bileşik —,** *(sibernetik)* Çeşitli etkilerin sonuçlarını üzerinde toplayan etki türü. [*Ing.* Composed action; *Fr.* Action composée]. ◉ **cayroskopik —** *dinm.* ◘ **Cayroskopik.** ◉ **çift —,** *mek.* ◘ **Çift.** ◉ **çeper —,** *hava* Rüzgâr tünelindeki aerodinamik akıntıda, tünel çeperlerinin yol açtığı değişiklikler: *Bir rüzgâr tünelinde yapılan aerodinamik ölçmelerle, atmosferde yapılan ölçmeler arasındaki fark, çeper etkisinden ileri gelir.* [Fr. Effet de parois]. ◉ **bir vektörün — çizgisi,** *mat.* Bu vektörün üzerinde bulunduğu sınırsız doğru. ◉ **çift — li barut,** *fisekç.* Isteğe göre bazen patlaması, bazen de parlayarak yanması sağlanabilen bir patlayıcı madde için *Turpin'in* bulduğu terim. [*ing.* Double acting powder; *Fr.* Poudre à double effet]. ◉ **çift — li makine,** Buharın piston yüzlerinden her birine sırayle etki yaptığı makine tipi. [*ing.* Double acting machine; *Fr.* Machine a double effet]. ◉ **Compton — si,** *fiz.* Bazı yayınma şartlarında, yüksek frekanslı bir ışınımla ölçülen dalga boyu değişikliği. [*Fr.* Effet compton] ◉ **çok basamaklı —,** *(sibernetik)* En az üç basamaklı olan yani ikiliden başka bütün niteleme basamaklarını kapsayan etki. [*Ing.* Action in multiple echelons; *Fr* Action à echelons multiples]. ◉ **gecikmiş —** *elek.* İçinden geçen akımın belirli bir, değere u laşmasından sonra, ancak belli bir gecikmeyle devrenin açılmasını sağlayan otomatik şalterlerin özelliği. [*ing.* Deferred (Delayed) action; *Fr.* Action differee, action temporisee, action retardee]. ◉ **denkleştirme — si,** *(sibernetik)* Etki işareti büyüklüğü nün, zamana bağlı olarak, sapmanın integrallyle orantılı olarak değiştiği sapma ve zaman etkisi. [*Ing.* Compensating action; *Fr.* Action de compensation, action par integration]. ◉ **Doppler - Fizeau — si,** *elektroakust.* ◘ **Doppler - Fizeau olayı.** ◉ **düzeltici - yardımcı —,** *(sibernetik)* Bir ayarlama sisteminin çalışmasını düzelten yardımcı etki. [*Ing.* Correcting supplementary action; *Fr.* Action supplémentaire correctrice] ◉ **Edison — si,** *fiz.* Molekül boşluğunda ısıtılmış bir telin elektron yayması olayı. *(1884'te Edison'un keşfettiği bu olay, sıcak katodlu tüplerin gerçekleştirilmesini sağladı)* [*ing.* Edison effect; *Fr.* Effet Edison]. ◉ **elektrofon — si,** *elektroakust.* İnsan vücudundan ,uygun şiddet ve frekansta bir akımın geçmesiyle meydana gelen akustik etki. [*ing.* Electrophonic effect; *Fr.* Effet electrophonique]. ◉ **fotoelektrik —,** *fiz.* Madde ve ışımaların girişimi; bu olay sırasında fotonların soğurulmasıyle elektronlar serbest kalır. [*ing.* Photoelectric effect; *Fr.* Effet photo electrique]. ◉ **foto - voltaik —,** *elektr.* Bir elektrodla bir elektrolitin veya bir madenle bir yarı iletkenin birbirine değmesiyle bir elektromotor kuvvetin doğmasına yol açan fotoelektrik etki. [*ing.* Photovoltaic effect; *Fr.* Effet photovoltaique]. ◉ **foto -yayın — si,** *elektr.* Elektromagnetik dalgaların etkisiyle bir maddenin elektron yaması. *(Bir elektrik arkından yayılan morötesi ışınımların bir maden üzerindeki etkilerini inceleyen Hertz, 1887'de tesadüfen foto-yayın etkisini keşfetmiştir).* [*Ing.* Photoemissive effect; *Fr.* Effet photo-emissif]. ◉ **grup — si,** *biy.* Az veya orta sayıda bireyin, aşırı çoğalmayı beklemeksizin bir grup meydana getirdikleri zaman, bu grup üzerinde görülen etki. [*Ing.* Group effect; *Fr.* Effet de groupe]. ◉ **Hall — si,** *elektr.* Bir yarı iletkendeki akım çizgilerinin, magnetik alanın etkisiyle sapması: *Hall etkisi, özellikle bir magnetik alanın şiddetini ölçmeye yarar.* [*Ing.* Hall effect; *Fr.* Effet Hall]. ◉ **hep veya hiç — si,** *(sibernetik)* Basamaklarından biri ,ayarlayıcı büyüklüğün sıfır değerine tekabül eden iki basamaklı etki; [*Fr.* Action par tout ou rien]. ◉ **Joule —si veya Joule olayı,** *fiz.* Homogen yapılı bir iletkenden bir elektrik akımı geçirildiği zaman meydana gelen ısınma. *(Açığa çıkan ısı miktarı, iletkenin elektrik direnci ve akım şiddetinin karesiyle doğru orantılıdır).* [*ing.* Joule effect; *Fr.* Effet joule]. ◉ **iki basamaklı —,** *(sibernetik)* Yalnız iki etki işareti kullanan ikili etki. [*Ing.* Two echelon action; *Fr.* Action a deux echelons]. ◉ **ikinci türevden —** *(sibernetik)* Etki işareti değerinin, sapmanın ikinci dereceden türevi gibi değiştiği etki.. [*Fr.* Action par double derivation]. ◉ **ilerleyici —,** *(sibernetik)* Ayarlayıcı büyüklüğün, iki sınır arasında sürekli bir dizi meydana getirecek şekilde bütün değerleri almasını sağlayan etki. [*Ing.* Progressive action; *Fr.* Action progressive] ◉ **Kelvin — si,** *fiz.* Kütle halindeki iletkenlerden geçer ,yüksek frekanslı dalgalı akımlarda, akım yoğunluğunun yüzeye doğru artması ve dağılımın eşit olmaması. [*Ing.* Kelvin effect; *Fr.* Effet Kelvin, effet de peau, effet pelliculaire]. ◉ **Kerr — si,** *mek.* Bir elektrik alanının, bazı saydam ve yalıtkan ortamlarda meydana getirdiği çift kırılma olayı. [*ing.* Kerr effect; *Fr.* Effet Kerr]. ◉ **kesikli veya fasılalı —,** *sibernetik.* Yayım organının, ayarlayıcı organa aralıklarla komut gönderdiği etki çeşidi. [*ing.* Intermittent action; *Fr.* Action intermittente] ◉ **korona veya hale etkisi,** *fiz.* ◘ **Korona.** ◉ **Larsen — si,** *radyotekn.* Elektroakustik bir sistemde, çıkış akımı giriş akımını etkilediği zaman meydana gelen ani salınım. *(Bir hoparlörden çıkan sesler, kendisine bir amplifikatör aracılığıyle bağlı olan mikrofona erişirse, şiddeti gittikçe artan bir vınlama meydana gelir).* [*ing.* Larsen effect; *Fr.* Effet Larsen]. ◉ **magnetik kayıt veya yankı —si,** *elektr.* Sarılı bir magnetik şeridin bir sarımı üzerinde, bitişik sarımların etkisiyle meydana gelen parazit. [*Ing.* Echo effect; *Fr.* Effet d'empreinte magnetique, effet d'echo]. ◉ **mikrofon — si,** *elektr.* Bir radyo lâmbasındaki çeşitli elemanların mekanik titresimlerinden doğan ve parazit etkisi yapan akım modülasyonu. [*Ing.* Microphonic effect; *Fr.* Effet microphonique]. ◉ **kütle — si, kanunu,** *kim.* Bir kimyasal dengeyi, ortamın sıcaklık ve basınç şartlarıyle bileşenlerin derişikliğine bağlı olarak belirtmeye yarayan kanun. [*ing.* Mass law action; *sibernetik.* Etki işareti büyüklüğünün sap- *Fr.* Loi d'action de masse]. ◉ **orantılı —,** masıyle orantılı olarak değiştiği sapma et-

kisi. [*Ing.* Proportional action; *Fr.* Action proportionnelle]. ◉ **örtme ~ si,** *elektr.* Bir ses veya gürültünün duyulmasında, örten ses veya gürültü diye adlandırılan bir ses veya gürültü sebebiyle meydana gelen azalma. *(Örten işaret örtülen işareti algılayan kulağı etkiliyorsa, örtme etkisi bir yanlıdır /psilateral/, öteki kulağı etkiliyorsa karşıt yanlıdır /kontralateral/)* [*Fr.* Effet de masque]. ◉ **parıldama ~ si,** *elektr.* Katodu oksid kaplamalı bir elektron lambasının çıkış akımından meydana gelen tesadüfi değişme. *(Bu akımın şiddeti, frekansın ters yönünde değişir).* [*Ing.* Scintillation effect; *Fr.* Effet de scintillation]. ◉ **Peltier ~ si veya termoelektrik ~ si,** *fiz.* İçinden elektrik akımı geçirilen heterojen bir devrede *(değişik yapıdaki madenleri bağlantısı)*, ısı açığa çıkması veya ısının soğurulması. [*Ing.* Peltier effect; *Fr.* Effet Peltier]. ◉ **sapma ~ si,** *(Sibernetik)* Etki işareti büyüklüğünün, zamana bağlı olmaksızın sapmanın fonksiyonu olarak değiştiği etki. [*Ing.* Servo-action; *Fr.* Action asservie]. ◉ **sapma ve zaman ~ si,** *sibernetik.* Bir etki işaretinin sapmaya ve zamana bağlı olduğu etki. [*Ing.* Floating action; *Fr.* Action flottante]. ◉ **Schottky ~ si,** *elektr.* Bir elektron lambasının doyma atımında, şiddetli alanların etkisiyle meydana gelen artma. [*Ing.* Schottky effect; *Fr.* Effet Schottky] ◉ **Seebeck ~ si,** *fiz.* Bir devredeki çeşitli madenlerin sıcaklık farkına bağlı olarak bir elektromotor kuvvetin doğması. [*Ing.* Seebeck effect; *Fr.* Effet Seebeck]. ◉ **sürekli ~,** *(sibernetik)* Yayım organının herhangi bir sapma olsa bile, ayarlayıcı organa kesiksiz olarak komut gönderdiği etki. [*Ing.* Permanent action; *Fr.* Action permanente] ◉ **tam ~,** *fiz.* Etkilenen iletken, etkileyen iletkenle tamamen çevrili olduğu zaman meydana gelen elektrik etkisi. [*Ing.* Total influence; *Fr.* Influence totale]. ◉ **tam veya az ~,** *sibernetik.* Ayarlayıcı büyüklüğün aynı işaretli iki değerine tekabül eden iki basamakla etki. [*Fr.* Action par tout ou peu]. ◉ **tek ~ li makine,** *elektr.* Jeneratör buharının, pistonun yalnız bir yüzüne etki ettiği makine. [*Ing.* Simple le effect machine; *Fr.* Machine a simple effet]. ◉ **termik ~,** *elektr.* Elektronların termik çalkalanmalarının etkisiyle bir iletkenin uçları arasında meydana gelen gerilim değişmeleri. [*Ing.* Thermic effect; *Fr.* Effet thermique]. ◉ **termoelektronik ~,** *fiz.* Termik çalkantılar sonucu meydana gelen elektron yayımı. [*Ing.* Thermoelectronic effect; *Fr.* Effet thermo-électronique]. ◉ **Thomson ~ si,** *fiz.* Homogen yapılı bir iletkenin değişik sıcaklıklardaki kısımlarından akım geçerken ısı meydana gelmesi veya ısının soğurulması. [*Ing.* Thomson effect; *Fr.* Effet Thomson]. ◉ **türev ~ si,** *(sibernetik).* Etki işareti değerinin, sapmanın türevi olarak değiştiği etki. [*Fr.* Action par dérivation, action de tendance]. ◉ **yardımcı denkleştirme ~ si,** *sibernetik.* Sapmanın değerini, düzenli bir sistem içinde tutmaya yarayan yardımcı etki. [*Ing.* Compensating supplementary action; *Fr.* Action supplementaire de compensation]. ◉ **yardımcı ~,** *sibernetik.* Bir işaretin, yardımcı etkiler zinciriyle iletilmesi. [*Ing.* Supplementary action; *Fr.* Action supplementaire]. ◉ **zemin ~ si,** *hava.* Taşıyıcı yüzeylerde veya bir helikopter rotunda, dengeleme gücünün zemine çok yakın yükseltilerde artması. *(Taşıyıcı yüzeyler veya rotor palaları ile zemin arasındaki karşılıklı etki yüzünden, kaldırma gücü, yüksekte uçuşa oranla daha büyüktür. Ayrıca zemin etkisi, inişte frenleyici bir rol oynar).* [*Fr.* Effet de sol].

~ çizgisi, *inş.* ve *bayınd.* Bir kiriş veya bir kemerin herhangi bir noktasına uygulanan bir birim kuvvetin yüklendiği *(kesme kuvveti, bükülme, basınç ve eğrilme momenti)* yapı elemanlarından birini gösteren eğri. *(Bu eğri, bir noktada uygulanan birim kuvvetin etkisi, eğrinin bu noktasındaki ordinatiyle gösterilecek şekilde bir grafikle çizilir.)* [*Ing.* Influence line; *Fr.* Ligne d'influence].

~ faktörü, *sibernetik.* Bozucu bir büyüklükteki değişmelerin, belirli bir büyüklük üzerindeki etkilerini ölçen faktör. [*Ing.* Influence factor; *Fr.* Facteur d'influence].

~ hezeyanı, *psiky.* Hastanın, düşüncelerini ve eylemlerini belirleyen yabancı bir kuvvetin elinde oyuncak olduğuna inanmasından doğan ruhsal aksaklık. [*Ing.* Influence delirium; *Fr.* Délire d'influence].

~ türbini, *mek.* İster su türbini, ister buhar türbini olsun, alıcı *(hareketli kanat)* boyunca basınç sabit kalmak üzere genleşmenin yalnız dağıtıcıda *(sabit kanat)* meydana geldiği türbin. [*Ing.* Action turbine; *Fr.* Turbine à action].

~ yasası, *psik.* Deneysel psikolojide, Thorndike'in tanımını verdiği yasa: *«Bir durumla bir cevap arasındaki dağılşebilir bağlantı kurulmuşsa ve bu bağlantı organizma için doyurucu bir durumla birlikte veya sonra geliyorsa, bağlantının gücü arttırılmış demektir).* [*Ing.* Effect law; *Fr.* Loi de l'effet].

etkici, i. *sin.* Bir filim için gerekli etkileri yöneten kimse. [*Ing.* Effects man; *Fr.* Bruiteur].

etkileme, i. Etkilemek eylemi. [*ing.* Effecting, affecting, acting on].

etkilemek(-i), f Etkiye uğratmak, üstünde etki yapmak: *Ay çekimi, deniz sularını etkiler. Birini etkilemek.* [*Osm.* Tesir etmek, müessir olmak; *ing.* To influence, to affect, to action; *Fr.* Influencer ,agir].

etkilenmek, nsz. f. Etkiye uğramak. [*Osm.* Müteessir olmak; *Ing.* To be influenced; *Fr.* Être influence].

etkiler, ç.i. *sin.* Bir filmin görüntülerinde doğal kaynakları dışında elde edilmiş öğeler. Bunlar gürültü, doğal sesleri, yağmur, kar gibi sese ve gürültüye ilişkin etkiler olabilir. [*ing.* Effects; *Fr.* Effets].

~ kuşağı, *sin.* Ses etkilerini taşıyan kuşak. [*Ing.* Effects track; *Fr.* Bande effets sonores].

~ ses yolu, *sin.* Üzerinde etkilere ilişkin ses taşıyan ses yolu. [*Ing.* Effects track; *Fr.* Piste d'effets sonores].

etkileşme, i. § ❶ İki olayın birbirini karşılıklı etkilemesi. § ❷ *fiz.* İki veya daha fazla sistemin birbirini etkilemesi. § ❸ *nükl.* İki veya daha çok taneciğin karşılıklı olarak birbirini etkilemesi. § ❹ *sosy. psik.* Grup içinde bulunan bireyin durumundan doğan etkileri bu bireyin faaliyeti açısından ele alan sosyal psikoloji bilgilerinin incelediği fenomenlerin tümü *(bu, sürat, dakiklik veya bir yargı gerektiren faaliyetler olabilir).*

etkili*, s. Etkisi olan, etki yapan: *Etkili bir konuşma.* [*Osm.* Müessir; *ing.* Effective, influential; *Fr.* Efficace].

☆ *Eşanl.* **tesirli.**

etkililik,-ği, i. Etkili olma hali. [*Osm.* Müessiriyet; *Ing.* Effectiveness, efficacy; *Fr.* Efficacité].

☆ *Eşanl.* **tesirlilik.**

etkimek(-e), f. ◘ **Etkilemek.**

etkin*, s. < *etmek.* § ❶ Etkileyen, etkili olan, aktif. [*Osm.* Müessir; *Ing.* Effective, influential; *Fr.* Influent,-ente, effectif,-ive]. § ❷ *fels. ve biy.* Başkasına karşı olan veya yapanın kendinden çıkan *(iş, eylem);* hareket eden, isleme halinde olan, etkinlik gösteren. [*Osm.* Faal; *Ing.* Active; *Fr.* Actif,-ive]. ☆ *Eşanl.* **aktif, işlek.** ☆ *Karş.* **edilgin.** § ❸ *fiz.* Elektrikte dalgalı akımın, ölçülmesi ve değerlendirilmesi için, tanımlanan büyüklüğü için kullanılır. [*Ing.* Efficacious, effectual; *Fr.* Efficace]. § ❹ *kim.* Kimyasal tepkimelere katılma yatkınlığı gösteren bir atom veya bir molekül için kullanılır. [*Ing.* Activated; *Fr.* Active.-ee]. § ❺ *opt.* Işığın polarmo düzlemini döndüren maddeler için kullanılır. *(Pasteur'ün deneylerinden çıkan sonuca göre, optik etkinlik, moleküllerin anizotropisine bağlıdır; etkin cisimlerin etkinlik derecesi, polarma düzleminin yaptığı dönme hareketini ölçmekle belirlenebilir.* [*Ing.* Active; *Fr.* Actif,-ive]. ☆ *Eşanl.* **aktif.** ☆ *Karş.* **edilgin.** § ❻ *patol.* Etkiledikleri organların çalışmalarında anormal bir gelişme meydana getiren bazı hastalıklar için kullanılır: *Etkin anevrizma, etkin konjestiyon.* [*Ing.* Active; *Fr.* Actif,-ive]. ☆ *Eşanl.* **aktif.** ☆ *Karş.* **edilgin.**

~ akustik hasınç, *akust.* ◘ **Basınç.**

~ çamurlar, *tıp.* ◘ **Çamur.**

~ değer, *elek.* ◘ **Değer.**

~ karışım, *kim.* Birçok molekülün birbirine çarpmasıyla meydana gelen ve yeni moleküllerin oluşmasından hemen sonra yok olan, geçici atom birikmesi. [*Ing.* Activated compound; *Fr.* Complexe activé].

~ neden, *mant. Aristoteles*'in felsefesinde açıkladığı dört nedenden biri. Bu neden, değişmeye yolaçar. [*Ing.* Efficient cause; *Fr.* Cause efficiente].

~ potansiyel farkı, *fiz.* Maksimum sinusoidal bir potansiyel farkını ikinin kare köküyle bölmekle elde edilen değer. [*Ing.* Efficient potential difference; *Fr.* Difference de potentiel efficace].

~ sıcaklık, *astr.* ◘ **Sıcaklık.**

~ şiddet, *fiz.* Maksimum sinusoidal bir akım şiddetini ikinin kare köküyle bölmekle elde edilen değer. [*Osm.* Kuvve-i müessire; *Fr.* Intensité efficace].

~ ve edilgen, *fels.* Etkileyen ve etkilenen. [*Osm.* Faal ve münfail ;*Fr.* Actif et passif].

etkinci*, s. ve i. (a) Etkinliği veya etkinciliği kendine usul edinen; (b) Etkinliği savunan kişi. ☆ *Eşanl.* ***aktivist.*** [*Ing.* Activist; *Fr.* Activiste].

~ okul, *fels.* Öğrencilerini kitaptan çok, yaşama koşullarıyle karşı karşıya getirerek bilgilendiren okul. [*Osm.* Faal mektep; *Ing.* Active school; *Fr. École active*].

etkincilik*,-ği, i. *fels.* Bütün kuramların, bilgilerin ve bilimlerin herşeyden önce topluluğun oluşuna hizmet etmesini isteyen ve böylece amaca yönelmiş bir irade etkinliği belirten doktrin. [*Osm.* Fiiliye; *Ing.* Activism; *Fr.* Activisme].

☆ *Eşanl.* **aktivizm.**

etkinleşme, i. *kim.* Bir molekül, bir atom veya bir iyonun, normal halinden enerji yönünden daha zengin ve olaya girmeye hazır olduğu etkin duruma geçmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Activation]. ◉ **termik ~,** Bir akışkanda, belli bir sıcaklık için moleküllerin ortalama enerjisi kesinlikle belirlidir. Ancak, içlerinden bazılarının enerjisi ortalama enerjiden yüksektir; tepkimeye katılanlar işte bu etkinleşmiş moleküllerdir. [*Ing.* Thermic activation; *Fr.* Activation thermique]. ◉ **ışınımla ~,** Elektromagnetik ışınımların *(kızılaltı ve gamma ışınları)* veya bir atom ışınımının *(elektron, nötron, alfa tanecikleri)* soğurulması molekülleri etkinleştirir. [*Ing.* Radiational activation; *Fr.* Activation par radiation]. ◉ **elektrikle ~,** Elektroliz olayı ve elektrik bosalması etkinleşmeye yol açabilir. Meselâ, elektrik ışınları, oksijeni ozona dönüstürür. [*Ing.* Electric activation; *Fr.* Activation électrique].

etkinleşmek, nsz. f. Etkin özelliği kazanmak. [*Ing.* To be activated; *Fr.* S'activer].

etkinleştirme, i. § ❶ Etkin hale getirme, etkinleştirmek eylemi. [*Ing.* ve *Fr.* Activation]. § ❷ *biy.* Isınların bazı besinleri veya bazı canlı hücreleri etkin hale getirmesi. *(Morötesi ışınlarla etkinleşen ergosterol antiraşitik bir niteliğ kazanır; yani ışınları alan ortamda /canlı bünyesinde ve deney tüpünde/ D_2 vitamini ortaya çıkar, bu vitamin de raşitizme iyi gelir).* [*Ing.* ve *Fr.* Activation]. § ❸ *malzeme.* Beton içindeki bazı birleşme maddelerine daha iyi yapışmasını sağlamak için, bir bağlayıcıya çok az miktarda etkinleştirici madde katılması. [*Ing.* ve *Fr.* Activation]. § ❹ *opt.* Bazı etkin ısınımların gösterdiği özellik.

etkinleştirmek(-i), f. Etkin hale getirmek. [*Ing.* To activate; *Fr.* Activer].

etkinlik*,-ği, i. § ❶ Etkin olma hali. [*Osm.* Faaliyet; *Ing.* Activity; *Fr.* Activité]. ☆ *Eşanl.* **aktiflik.** § ❷ Etkili olma hali. [*Osm.* Müessiriyet; *Ing.* ve *Fr.* Influence]. ◉ **bir ışınımın ışık etkinliği,** *opt.* Lümen cinsinden verilmiş ışık akısının, watt cinsinden verilmiş iletilen enerji akısına oranı. *(Kullanılan ışık kaynaklarının etkinliği oldukça azdır; akkor halindeki elektrik lambaları için watt başına 12 ile 20 lümen kadar. Güneş ışınlarının etkinliği ise, atmosfer tarafından soğurulmadan önce watt başına 94 lümen'dir).* [*Fr.* Efficacité lumineuse d'un rayonnement]. ◉ **el etkinliği,** *eğt.* ◘ **El'.** ◉ **eko-**

nomik ~, *ikt.* Azlığa *(nedrete)* karşı insanın giriştiği mücadelede gösterdiği faaliyet, yani mal ve hizmetlerin üretilmesi. [*Ing.* Economic activity; *Fr.* Activité économique]. ◉ **kimyasal** ~, *kim.* ◘ Kimyasal. ◉ **optik** ~, *kim.* Bazı maddelerin, ışığın polarma düzlemini döndürme özelliği. [*Ing.* Optical activity; *Fr.* Activité optique].

~ **giderici**, *kauçuk.* Oksit giderici bir katalizör rolü oynayarak kauçuğu koruyan etken. *(Bu maddelere örnek olarak, merkaptobenzimidazol gösterilebilir).* [*Ing.* Inactivator; *Fr.* Désactiveur].

~ **gidermek**, *petrol.* İşlenmiş ürüne, önleyici bir katalizör katarak ürünün aşındırıcı özelliğini gidermek. [*Ing.* To inactivate; *Fr.* Désactiver].

~ **oranı**, *ikt.* Belli bir topluluktaki faal insan oranı. [*Ing.* Activity rate; *Fr.* Taux d'activité].

etkinmek, f. *kim.* Etkiye uğramak. [*Osm.* Müteessir olmak; *Ing.* To be affected, to be acted upon; *Fr.* Être impressionné].

etkinsizleşme, i. *nükl.* Radyoaktif bir maddenin etkinliğinin azalması. [*Ing.* Inactivation; *Fr.* Désactivation].

etkisiz, s. Etkisi olmayan. [*Osm.* Gayr-i müessir; *Ing.* Inactive, ineffective; *Fr.* Inactif,-ive, inefficace].

☆ *Eşanl.* **tesirsiz**.

etkisizleşme, i. *dilb.* Karşılaşmaları *(fonoloji yönünden ayırıcı özellik meydana getirir)* bazı yerlerde ortadan kalkan iki fonemin durumu.

etkisizleşmek, nsz. f. Etkisiz hale gelmek.

etkisizlik,-ği, i. Etkisiz olma hali. [*Osm.* Gayri müessiriyet; *Ing.* Inefficiency; *Fr.* Inefficacité].

et.kurdu, b.i. Et sineklerinin kurtçuğu.

etleç*, s. Fazla şişman. [*Osm.* Mülâhham; *Ing.* Fat, obese; *Fr.* Graisse, obèse].

etlenmek, nsz. f. Et bağlamak, semirmek. [*Ing.* To heal up; *Fr.* S'engraisser, devenir gras].

etli, s. § ● Eti çok olan *(hayvan): Etli koyun.* [*Ing.* Meaty; *Fr.* Charnu,-ue]. § ● Tıknaz, dolgun, toplu: *Etli bir adam, etli tavuk.* [*Ing.* Fleshy; *Fr.* Ramassé,-ée, replet,-ète]. ● Çekirdekle deri arasında yenecek kısmı çok olan *(yemiş): Etli kiraz, etli şeftali,* [*Ing.* Pulpy; *Fr.* Pulpeux,-euse, charnu,-ue]. § ● İçinde et bulunan: *Etli pilâv.* ◉ ~ **ye sütlüye karışmak**, *dey.* Olur olmaz her işe karışmak. [*Fr.* S'ingérer mal à propos dans les affaires d'autrui, se mêler de tout, fourrer son nez partout]. ◉ ~ **ye sütlüye karışmamak**, *dey.* Kimsenin işine müdahale etmemek, kendi halinde olmak. [*Ing.* To avoid being involved].

~ **bitki**, *bot.* Yaprakları ve sapları kalın ve etli olan bitki.

~ **butlu**, *dey.* Oldukça şişman. [*Ing.* Plump; *Fr.* Corpulent,-inte, replet,-ète].

~ **canlı**, *dey.* Şişman addedilmeyecek kadar dolgun vücutlu ve sihhatli, kuvvetli. [*Ing.* Very healthy, sturdy; *Fr.* Vigoureux, -euse, robuste, fort].

~ **gövde**, *bot.* ◘ Gövde.

~ **meyva**, *bot.* ◘ Meyva.

~ **yaprak**, *bot.* ◘ Yaprak.

~ **yemiş**, *bot.* ◘ Etli meyva.

~ **zincir**, *den.* Tülüne göre burgatası fazla olan zincirlere denir.

etlimsigiller, ç.i. *bot.* ◘ Damkoruğugiller.

etme, i. Etmek eylemi. [*Ing. (Act of)* doing, action; *Fr.* Action de faire].

~ **bulma dünyası**, *dey.* Başkalarına kötülük edenlerin er geç kendilerinin de kötülüğe uğrayacaklarını anlatır.

etmek,-der, yar. f. *esk. T. itmek.* § ● Bazı sıfat veya isimlerin sonuna getirilerek bunları fiilleştirir. Bu yolda meydana gelen fiiller bu kelimelerin anlamına göre nesne alırlar; (a) Sıfatla yapanlar (-i): *Birini iyi etmek, işi berbat etmek;* (b) Fiil ismiyle yapılanlar o fiil ismini veren fiilin nesnesini alırlar: *İyilik etmek, Akın etmek, Dövüş etmek;* (c) İsimle yapılanların nesnesine getirilecek eki kullanış belirtir: nsz. *Bayram etmek, kahvaltı etmek.* (-i) *Birini alaşağı etmek, bir şeyi tuzla buz etmek.* (e) *Birine oyun etmek, Birine iyilik etmek.* (-den) *Birinden şüphe etmek, bir şeyden tiksinmek.* (-le) *Biriyle alay etmek, Biriyle pazarlık etmek.* [*Ing.* To do; *Fr.* Faire]. § ● *(Değer anlatan kelimelerle)* Dağmek, değeri olmak, tutmak: *Çiftliğin yıllık geliri çok para eder, Bu kitap beş lira eder.* [*Ing.* To make, amount to; *Fr.* Valoir]. § ● *(İyi, kötü gibi zarflarla)* Davranmak: *İyi ettiniz de geldiniz, Bunu söylemekle kötü mü etti?* [*Ing.* To behave, to act; *Fr.* Se conduire, se comporter]. § ● nsz. *(Olumsuz anlamlı zarflarla)* Durmak, var olmak, yaşamak: *Çocuk, oynamadan edemez, İnsan susuz nasıl edebilir.* § ● (-i) *(Nesne olarak zaman anlatan bazı kelimelerden birini alınca)* Bulmak, erişmek: *Farkına varmadan akşamı ettik.* § ● (-i, -den) *(Birini bir şeyden)* yoksun bırakmak: *(Bu gidişle onu yerinden edecek.* § ● (-e) *(İkinci nesne olarak neler, çok az gibi belgisiz sıfatlarla)* Kötülükte bulunmak: *«Felek bana neler etti», O, bana çok etti, o da ona az etmedi.* Kimi vakit nesnesiz olarak da ayn anlamı verir: *Ben ettim, sen etme.* § ● (-e) *(Tümleç olarak, yatak, alt gibi kelimelerle)* Aptes bozmak: *Çocuk altına etti.* ◉ **etmediğini komamak**, *dey.* Elinden gelen her kötülüğü yapmak. ◉ **ettiği hayır ürküttüğü kurbağa değmemek**, *dey.* Yol açtığı zarar, yaptığı hizmetten büyük olmak. ◉ **ettiği yanına (kâr) kalmak**, *dey.* Ettiği kötülüğün cezasını görmemek. ◉ **ettiğini bulmak (çekmek)**, *dey.* Yaptığı kötülüğün cezasını bulmak, çekmek. ◉ **ettiğiyle kalmak**, *dey.* Yapmak isteyip de beceremediği kötülük dolayısıyle utanç duymak.

etmen*, i. < *etmek. biy.* ve *fels.* Bir sonuca varılmasına yardım eden değerlerden *(unsurlardan)* her biri. [*Osm.* Amil; *Ing.* Factor; *Fr.* Facteur]. ☆ *Eşanl.* **etken, faktör**. ◉ **dış** ~, *biy.* Bitkilerde dış ortamı meydana getiren ve onların karakterleri üzerinde etki gösteren etkenlerin her biri: *Işık, ısı, nem, yükselti, toprağın bileşimi, ekolojide incelenen dış etmenlerdir.* [*Ing.* External factor; *Fr.* Facteur externe]. ◉ **evrim** ~ **leri**, *biy.* Evrimin doğal sebepleri. [*Ing.* Evolutionary factors; *Fr.* Facteurs de l'évolution]. ◉ **iç** ~, *biy.* Bitkinin içinde taşıdığı, şeklini, yapısını ve fizyolojisini tayine yarayan, kalıtsal *(veya kalıtsal olmayan)* etmen. ☆ *Karş.* **dış etmen**. [*Ing.* Internal factor; *Fr.* Facteur interne]. ◉ **sınırlayıcı** ~, *biy.* Hayati bir göreve etki yapan çeşitli etmenler arasında olayın şiddetini sınırlayan etmen.

etmoyld, i. *Fr. ethmoïde. anat.* ◘ Kalbur(su) kemik.

Etna, öz. i. *(İtalya)* Sicilya adasının kuzeydoğusunda, 3295 m. yüksekliğinde bir yanardağ. [*Ing.* Etna; *Fr.* Etna].

etnik, s. *Fr. ethnique* < *Yun. ethnos*, halk > *ethnikos.* § ● Bireylerin özelliklerine karşıt olarak, bir halk topluluğunun her türlü kültür özelliği veya belirtisi için kullanılır. [*Ing.* Ethnic(al)]. § ● Bir milletin, bir ülkenin insanlarını belirtir: *Türk, Fransız, Sakson vb. etnik adlardır.* [*Ing.* Ethnic(al)].

~ **zümre**, *sosy.* Başka bir kavim kökünden ayrılarak bir millet içinde yer alan ayrıcıntan zümre. *(Zümre, kök âdetlerini saklamakla beraber milli kültürü benimsedikçe milletle bütünleşir. Henüz bu bütünleşmenin tam olmadığı yerlerde ev dili ve âdetleri silinmiştir.* [*Ing.* Ethnic(al) group; *Fr.* Groupement ethnique].

etnograf, i. *Fr. ethnographe* < *Yun. ethnos*, millet + *graphein*, tanımlamak. Budunbetimle uğraşan kimse. [*Ing.* Ethnographer].

etnografya, i. *Yun. ethnos*, ulus, ırk + *grafe*, yazı. *fels.* ◘ Budunbetim.

etnojeni, i. *Fr. ethnogénie.* İnsan ırklarının kökenini ve soy zincirini araştıran antropoloji dalı. *(Aslında ,etnojeni terimi, tarihi bakımından halk ve millet kavramıyle, biyolojik ırk kavramı arasında karışıklıklara sebep olduğundan tam olarak doğru değildir).* [*Ing.* Ethnogeny].

etnolengüist,-ti, i. *Fr. ethnolinguiste, dilb.* Etnolengüistik uzmanı. [*Ing.* Ethnolinguist].

etnolengüistik, i. *Fr. ethnolinguistique. dilb.* Yazısı olmayan halkların dillerini inceleyen bilim kolları bütünü; etnolengüistik, bu halkalarda dil, kültür ve toplum arasındaki ilişkileri de inceler. [*Ing.* Ethnolinguistics].

etnolog, i. *Fr. ethnologue. dilb.* Budunbilimle uğraşan kimse. [*Ing.* Ethnologer, ethnologist].

etnoloji, i. *Fr. ethnologie* < *Yun. ethnos*, ulus, ırk + *logos*, söz, bilim, *sosy.* ve *fels.* ◘ Budunbilim. ◘ *ŞEKİL: 192, 193 ve 194.* — ETNOLOJİ I, II, III.

etnolojik, s. *Fr. ethnologique.* ◘ Budunbilimsel.

etnomüzikolog, i. *Fr. ethnomusicologue.* Etnomüzikoloji uzmanı. [*Ing.* Ethnomusicologist].

etnomüzikoloji, i. *Fr. ethnomusicologie.* Özellikle, *«ilkel»* diye adlandırılan toplumların müziğini, daha gelişmiş toplumların halk müziğini ve Avrupa dışı büyük medeniyetlerin ileri seviyedeki müziğini inceleyen müzikoloji dalı. *(Karşılaştırmalı müzikoloji veya müzik etnolojisi de denir).* [*Ing.* Ethnomusicology].

etnopsikiyatri, i. *Fr. ethnopsychiatrie.* Sanayi medeniyeti dışında kalmış yazısız kültürlere özgü sosyal olaylarla ilişkili akıl hastalıklarının incelenmesi. *(Etnopsikiyatri bir taraftan bazı etnik olaylarla /aile yapıları, sihirbazlığın ve dinin toplum içindeki yeri ve fonksiyonu/ akıl hastalıkları arasındaki ilişkileri ortaya koymaya, öte yandan yerli halkın kendi akıl hastalıklarını sınıflandırması hakkında bilgi edinmeye çalışır).* [*Ing.* Ethnopsychiatry].

etnosantrizm, i. *Fr. ethnocentrisme* < *Yun. ethnos*, halk + *centre*, merkez. *sosy.* ve *psik.* Kurulu bir topluluğa, bir millete, bir kavme, v.b. bağlı bulunmaktan doğan ilkel duygu. *(Dış belirtileri bakımından ele alındığında, aynı topluluğa bağlı kimselerin davranışlarında görülür. Çünkü bu duygu, kişiler için, bir örnek ve davranışların uyduğu bir kalıp meydana getirir. Farklı kültürlere mensup toplumların kendilerini üstün görmelerine ve başka kültürlere hep kendi açılarından bakmalarına sebep olan kollektif duygu tavrı olup, ilk defa W. G. Sumner tarafından kullanılmıştır).* [*Ing.* Ethnocentrism].

et.oburlar, ç b.i. ◘ Etçiller.

etogram, i. *Fr. éthogramme.* < *Yun. ethos*, gelenek, örf + *gramma*, harf, şema. *hayvan psik.* Belirli bir türden hayvanların çeşitli uyarımlara karşı gösterdikleri tepkilere hayvanın kendiliğinden meydana gelen davranışının tasviri. *(Maksat bu türü, görünüşçe çok yakın olan öteki türlerden ayırt etmek ve böylelikle geleneksel morfolojik tasviri tamamlamaktır).* [*Ing.* Ethogram].

etokrasi, i. *Fr. éthocratie.* Kaynağı sadece ahlâka dayanan yönetim biçimi. [*Ing.* Ethocracy].

etoksalik, s. *Fr. éthoxalique. kim.* § ● Oksalik asidin etilik monoesteri olan, $HOCO{-}CO_2C_2H_5$ formülündeki asid için kullanılır. § ● Etoksalik asidle tekabül eden ve etoksalil klorürün sodyum asetatla ısıtılması sonunda meydana gelen, $(C_2H_5O{-}CO{-}CO)_2O$ formülündeki bir anhidrit için de kullanılır. [*Ing.* Ethoxalic].

etoksalil, i. *Fr. éthoxalyle. kim.* Etoksalik asidde tekabül eden $C_2H_5{-}O{-}CO{-}CO$ formülünde tek değerlikli kök. [*Ing.* Ethoxalyl].

etoksil, i. *Fr. éthoxyle.* $C_2H_5{-}O{-}$ formülündeki tek değerlikli kök. [*Ing.* Ethoxyl].

etojen, i. *Fr. éthogène* < *Yun. aithein*, yanmak + *genos*, kaynak. *kim.* BN formülündeki bor nitrüre verilen ad. [*Ing.* Ethogene].

etol,-lü, i. *Fr. étole. kıyf.* Kürkten, fantazi kumaştan v.b. yapılmış, uzun omuz atkısı. *(Genellikle gece elbiselerinin üzerine alınır).*

etolid, i. *Fr. étholide. biyokim.* Bazı kozalaklı bitkilerin *(kara ardıç, âdi ardıç)* mum salgısında bulunan ve asitalkol birleşmesinden ileri gelen lipid. [*Ing.* Etholide].

etoloji, i. *Fr. éthologie* < *Yun. ethos*, âdet, karakter + *logos*, bilim § ● *biy.* Töreleri, âdetleri, davranışları ve bu unsurların nasıl geliştiğini, sona erdiğini inceleyip tahlil eden bilim dalı. [*Ing.* Ethology]. § ● *zool.* Hayvanların yaşadıkları çevre, yani habitatları ile ilgili olarak davranış ve âdetlerinden bahseden bir bilim dalı. [*Ing.* Ethology].

etraf /etrâf/, ç.i. *Osm.* < *Ar. taraf*'ın çoğulu. § ● Taraflar. [*Ing.* Sides, allsides; *Fr.* Cô-

tes, parties]. § ❷ Çevre, dolay. [*Ing.* Surroundings, environment; *Fr.* Environs, entourage]. § ❸ Muhit, yakınlar. [*Ing.* Relatives, surrounding; *Fr.* Tous les alentours, les parents]. § ❹ *zool.* Ön ve ard bacaklar, kanatlar, kollar. [*Ing.* Limbs; *Fr.* Membre]. ◉ ~ ı **erbaa**, Dört taraf, dört yön. [*Osm.* Cihatı erbaa]. ◉ ~ ında **dört dönmek** *(birinin)*, İstediğini elde etmek için birinin yanından ayrılmayıp gönlünü etmeye çalışmak. [*Ing.* To run *(after)*, to hover *(around)*, to pay great attention *(to)*]. ◉ ~ ını **almak** *(Bir şeyin)*, Ortaya almak, kuşatmak. [*Ing.* To besiege, surround; *Fr.* Entourer]. ◉ ~ ını **oymak**, Bir oymanın etrafındaki kısımları oyarak onu meydana çıkarmak. [*Ing.* To cut deeper into, to bring out; *Fr.* Refouiller].

~ **sıcaklığı**, *hava.* Belirli bir yerde mevcut ısı derecesi. [*Ing.* Ambient temperature; *Fr.* Température d'ambiance].

☆ *Eşanl.* **çevre ısısı.**

~ **ve eknaf**, *dey.* Civar, çevreler ve bucaklar. [*Ing.* The surrounding country].

etrafıyle, z. ◘ **Etraflıca.**

etraflı, s. ve z. *Ar.* ve *T.* Kapsayıcı, ayrıntılı, genişçe, eksiksiz. [*Ing.* Detailed, thorough, comprehensive; *Fr.* Détaillé,-ée].

☆ *Yak. anl.* **tafsilâtlı, havaleli, teferruatlı.**

☆ *Karş.* **etraflı, öz, yalın, sade.**

etraflıca, z. Bütün ayrıntılarıyle, derinlemesine, etraflı olarak, eksiksiz olarak: *Etraflıca düşün, Meseleyi etraflıca incelediler.* [*Ing.* In a detailed manner, in detail, fully, minutely; *Fr.* En détail, minutieusement].

etrafta, z. Civarda, çevrede: *Etrafta çok yağmur yağmış.* [*Ing.* In the neighbourhood, around; *Fr.* Aux alentours, aux approches].

etraftan, z. Civardan, her taraftan: *Etraftan koşuştular.* [*Ing.* From all around, from all directions; *Fr.* De toutes parts, de partout].

et.rengi, b.i. *res.* Pembeye çalar sarımtrak açık renk. İnsan vücudu renginin aynıdır. [*Ing.* Flesh colour; *Fr.* Couleur de chair].

☆ *Eşanl.* **ten rengi.**

etrenjit,-ti, i. *Fr. ettringite. min.* Altıgen sistemde, hidratlı doğal kalsiyum ve alüminyum sülfat. [*Ing.* Ettringite].

Etrüsk'ler, ç. öz. i. *etn.* M.Ö. IX-X yüzyıllar arasında kuzeyden gelerek orta İtalya'da yerleşmiş bir ulus. M.Ö.V yüzyıla kadar «*Etrürya*» adı verilen bölgede kalan Etrüskler, V yüzyılda Romalılar'la yaptıkları büyük bir savaşta yenilerek dağıldılar. [*Ing.* Etruscans; *Fr.* Étrusques].

etrüskolog, i. *Fr. étruscologue.* Etrüsk dil ve sanatını inceleyen kimse. **etrüskoloji** uzmanı. [*Ing.* Etruscologist].

etrüskoloji, i. *Fr. étruscologie.* Metinler, anıtlar ve kazılara dayanarak Eskiçağ tarihi içinde etrüsk dünyasını, tarihi, dili, sanatı ve uygarlığıyla inceleyen bilim. [*Ing.* Etruscology].

et.sineği, b.i. *zool.* ◘ **Kül rengi etsineği.**

et sineğigiller, ç.b.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, İki.kanatlılar *(Diptera)* takımına giren bir familyası. *(Lat.* ve *Ing.* Sarcophagidae; *Fr.* Calliphoridés].

etsiz, s. § ❶ Eti olmayan, içinde et olmayan *Etsiz kemik, etsiz yemek.* [*Ing.* Meatless; *Fr.* Sans viande]. § ❷ *(İnsan hk.)* Zayıf, kuru: *Çocuğun etsiz bir yüzü var.* [*Ing.* Fleshless, thin; *Fr.* Décharné,-ée, maigre].

ettirgen, s. *gram.* Başkasının aracılığı ile yapılan veya başkasının yapmasına meydan verilen geçişli bir eylemi anlatan fiil. [*Osm.* Müteaddiden müteaddi; *Ing.* Causative; *Fr.* Causatif, factitif].

~ **çatı**, *gram.* Taşıdığı kavram, bir nesneye aktarılabilen ve geçişli veya geçişsiz eylem kök veya gövdesine **-ir, -tir-, -t-** eklerinden birinin veya ikisinin üst üste getirilmesiyle kurulan çatı: *içirmek (iç-ir-mek), sevdirmek (sev-dir-mek), söyletmek (söyle--t-mek), sevdirtmek (sev-dir-t-mek), söyletтirmek (söyle-t-tir-mek), güldürtmek (gül -dür-t-mek), yatırtmak (yat-ır-t-mak),* v.b. [*Osm.* Müteaddi; *Ing.* Causative, factitive voice; *Fr.* Causatif, voix factitif].

☆ *Eşanl.* **ettirgen çatılı fiil.**

~ **fiil**, *gram.* Taşıdığı kavram, bir nesneye aktarılabilen çatılı eylem. Türkçe'de bu eylem, geçişli veya geçişsiz eylem kök veya gövdelerine **-ir-, -tir-, -t-** eklerinden birinin veya ikisinin üst üste getirilmesiyle kurulur: *Çocuğa ilâcı zor* içirdik; *Bu işi başkasına* yaptırtmak *gerekir; Lütfen kapıyı* kapatınız *v.b.* [*Osm.* Müteaddi fiil; *Ing.* Causative verb, factitive verb; *Fr.* Verbe factitif].

☆ *Eşanl.* **ettirgen fiil, ettirgen çatılı fiil.**

ettirgenlik,-ği, i. Ettirgen olma hali.

~ **eki**, *gram.* Fiillerin olma ve yapma kavramlarını oldurma ve yaptırma biçiminde değiştiren fiilden fiil yapma eki.

ettirmek, yar. f. Başkasının eliyle etmek.

Duden'den

ŞEKİL: 192. — **ETNOLOJİ. I.** (1) Totem direği. 2. Totem. 3. Ova hintlisi. 4. Mustang *(Kuzey Amerika yarı yabani atı).* 5. Kement. 6. Barış piposu. (7) Hintli çadırı. 8. Çadır direği. 9. Duman deliği. 10. Hintli kadın. (11) Hintli reis. 12. Başlık. 13. Savaş boyası. 14. Gerdanlık. 15. Kafa derisi. 16. Savaş baltası *(döğüş baltası).* 17. Tozluklar. 18. Yılan derisi çarık. 19. Orman Hintlilerine ait hafif sandal. 20. Piramit mabedi. 21. Mumya 22. Kuipu. (23) Dağ hintlisi. 24. Poncho. (25) Tropik orman hintlisi. 26. Düdük borusu. 27. Okluk *(Tirkeş, sadak).* (28) Kargı *(harbe).* 29. Kargı ucu. 30. Kuru kafa. 31. Bola. 32. Meşin kaplı taş. 33. Kazıklı ev *(Göl evi).* 34. Duk-duk dansçısı *(Gizli erkek derneğinin üyesi).* (35) Uskundralı kano. 36. Uskundra. (37) Avustralya yerlisi. 38. Erkek saçından peştemal. 39. İleri atılınca geri gelir değnek. 40. Mızraklar.

başkasının etmesine yol açmak, başkasının etmesini sağlamak: *Çocuğa kahvaltı ettirmek, Birini bir şeyden nefret ettirmek.* [*Ing.* To make or have something or someone done or do; *Fr.* Faire exécuter, faire faire].

et.toprak,-ğı, b.i. Yumuşak, kırmızı ve özlü toprağa verilen ad.

etüd, i. *Fr. étude.* § ❶ Herhangi bir konuda yapılan inceleme, araştırma: *Etüd sahası.* [*Ing.* Study, research, investigation]. § ❷ İnceleme eseri: *Âlimlerin etüdleri.* § ❸ *ed.* Belli bir konuyu ele alan eser: *Felsefî etüdler.* [*Ing.* Research]. § ❹ *eğt.* Öğrencilerin bir öğretim görevlisinin gözetimi altında, kendi kendilerine ders çalışmalarına ayrılan zaman. [*Ing.* Study]. § ❺ *san.* Desen öğretimi için kullanılan model. [*Ing.* Study]. § ❻ *müz.* Çoğunlukla öğretme amacıyla bestelenen müzik parçası. [*Ing.* Study]. ◉ **arazi — ü,** *topogr.* ◘ **Arazi**[1].

— etmek, *dey.* İncelemek. [*Ing.* To study, to research; *Fr.* Faire l'étude, étudier].

— odası, Öğrencilerin bir öğretmen denetiminde, ders çalıştıkları ve ödevlerini hazırladıkları yer. [*Ing.* Schoolroom; study; *Fr.* Salle d'études].

— öğretmeni, Etüd odalarında öğrencileri gözleyen öğretmen. [*Ing.* Study-master; *Fr.* Maître d'etude].

etüt, i. ◘ Etüd.

etüv, i. *Fr. étuve.* § ❶ Derecesi önceden belirtilen sıcaklığı sürekli olarak muhafaza eden kapalı cihaz; laboratuvarlarda mikropları üretmek, fiziksel olayları gerçekleştirmek *(kurutma, su kaybettirme)* veya yüksekçe bir sıcaklık gerektiren kimyasal tepkimeleri oluşturmak için kullanılır. § ❷ *şapkacılık.* İçi, delikli raflar veya çubukarla döşenmiş madenî dolap. *(Dolabın altına yerleştirilen bir ısı kaynağı ,bu rafların üzerine dizilen şapkaların çabucak kurumasını sağlar)* [*Ing.* Sterilizer, drying-out cupboard].

etüvör,-rü, I. *Fr. étuveur.* Devamlı şekilde buhara arzedip fıçı tahtalarını ıslatan, uzun zaman boş kalmış fıçıları şişirmeye yarayan, mikro-organizmanın çalışmasını önlemeye elverişli bir âlet. Buharın etkisi altında odunlar kısmen yumuşar ,şişer ve kabarır. Kükremeyi yapan canlılar üreyemeyecek bir hale gelirler. Bazı etüvlerde de gıda maddeleri *(özellikle yumrular ve taneler v.b.)* pişirilir. Bu şekilde pişirilen maddelerin gıda değerleri düşmez. [*Ing.* Bath-keeper; *Fr.* Étuveur].

etvar /etvâr/, ç.i. *tavr*'ın çoğulu. *Osm.* < *Ar.* Tavırlar, duruşlar, hal ve hareketler. [*Ing.* Manners; *Fr.* Manières].

et.yaran, b.i. Çok derine işleyen dolama, kurlağan. [*Ing.* Whitlow; *Fr.* Panaris].

etyemez, b.i. ◘ **Vejetaryen.**

etyoloji, i. *Fr. étiologie* < *Yun. aitia,* neden + *logos,* bilim. ◘ **Nedenbilim.**

Eu, *kim.* Evropiyum *(öropiyum)* elementinin sembolü. [*Ing.* Symbol of Europium; *Fr.* Symbole chimique de l'Europium].

Euboia, öz. i. *coğr.* ◘ **Eğriboz.**

euforya, i. *Fr. eu* + *Yun. phoria. bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledonese)* sınıfının, Köknargiller *(Sapindaceae)* familyasından, anavatanı Asya ve tropik Okyanusya olan bir ağaç. Tohum zarfı *(arilus)* sarımtrak, şekerli ve sarap tadında olup, meyva gibi yenilir. Çin'de, Endonezya. Siyam ve Malezya'da kültürü yapılır. [*Lat. Euphoria longana; Ing.* Euphoria; *Fr.* Longanier].

Euler, öz. i. İsviçreli matematikçiler ailesi.

— açıları, *mat.* Hareketli bir cisme bağlı üç açılı bir üçdüzlemlinin konumunu, seçilmiş bir üçaçılı üçdüzlemliye göre belirlemeğe yarayan açılar. [*Ing.* Euler's angles; *Fr.* Angles d'Euler].

— çemberi, *mat.* Çevresi üzerinde, bir üçgenin kenarlarının orta noktaları, yüksekliklerinin ayakları ve yüksekliklerin kesim noktasını köşelere birleştiren doğru parçaları nın orta noktaları bulunan çember. [*Ing.* Euler's circle, ninepoints circle; *Fr.* Cercle d'Euler, cercle des neuf points]. ☆ *Eşanl* **dokuz nokta dairesi (veya çemberi).**

— değişmez, i. *mat. n*'nin sonsuz değeri için

$$1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{3} + \ldots + \frac{1}{n} - \text{Log } n.$$

ifadesinin sınırıdır. Bu sınır değeri $C = 0{,}57721 \ldots$ dir. [*Ing.* Euler's constant; *Fr.* Constante d'Euler].

— doğrusu, *mat.* Bir üçgende, ağırlık merkezinin, yüksekliklerin kesim noktalarının ve çevrel çemberin merkezinin üzerinde bulunduğu doğru. [*Ing.* Euler's straight line; *Fr.* Droite d'Euler].

Duden'den

ŞEKİL: 193. — **ETNOLOji II. 1.** Eskimo. **2.** Kızak köpeği. **3.** Köpek kızağı. **(4)** Eskimoların kar veya buzdan yapılmış evi. **5.** Buz kalıpları. **6.** Giriş tüneli. **7.** Yağdanlık *(Yağ lambası).* **8.** Mızrak atma tahtası. **9.** Mızrak. **10.** Zıpkın. **(12)** Eskimo balıkçı kayığı **13.** Deri kaplı tahta. **14.** Kürek. **(15)** Ren geyiği koşum takımı. **16.** Ren geyiği. **17.** Ostiak. **18.** Yolcu kızağı. **(19)** Çadır *(yurt).* **20.** Keçe örtü. **21.** Duman deliği. **(22)** Kırgız. **23.** Koyun derisi kalpağı. **(24)** Şaman. **25** Püsküllü süs saçakları. **26.** Çerçeveli davul. **(27)** Tibetli. **28.** Tüfek. **29.** Dua yazılı kâğıtların sarıldığı dönen silindir. **30.** Keçe çizme. **31.** Ev kayık. **(32)** Çin yelkenli gemisi. **33.** Hasır yelken. **34.** Rikşa *(İki tekerlekli Japon faytonu).* **35.** Rikşa kulisi. **36.** Çin feneri. **(37)** Eski Japon derebeylik sisteminde ikinci derecede asilzade *(samuray).* **38.** Yastık *zırh.* **(39)** Geyşa. **40.** Kimono. **41.** Obi **42.** Yelpaze. **43.** Kuli. **44.** Malakka hançeri. **(45)** Yılan oynatan hokkabaz. **46.** Sarık. **47.** Flüt. **48.** Oynayan yılan.

~ formülleri, *mat.* $e^{i\theta} = \cos\theta + i \sin\theta$ temel bağıntısından çıkarılan ve θ'nın trigonometrik fonksiyonlarını i θ sanal sayısıyla veren

$$\cos\theta = \text{ch } i\theta,\ \sin\theta = \frac{\text{sh } i\theta}{i},\ \text{tg}\,\theta = \frac{\text{th } i\theta}{i}$$

formülleri. Tersine olarak, $e^{i\theta}$ yerine $ie^{i\theta}$ koyarak

$$\text{ch}\,\theta = \cos i\theta,\ \text{sh}\,\theta = \frac{1}{i}\sin i\theta,\ \text{th}\,\theta = \frac{1}{i}\text{tg}\,i\theta$$

elde edilir. [*Ing.* Euler's formulas; *Fr.* Formules d'Euler].

Duden'den

ŞEKİL: 194. — **ETNOLOji III.** (1) Deve kervanı. 2. Binek hayvanı. 3. Yük hayvanı. (4) Vâha. 5. Hurmalık. (6) Bedevi. 7. Bornuz. (8) Savaşçı. 9. Saç. 10. Kalkan. 11. Boyanmış öküz derisi. 12. Mızrak. (13) Zenci. 14. Dans davulu. 15. Atma hançeri. 16. Tahta maske. 17. Atalar putu. (18) İşaret davulu. 19. Değnek *(çubuk)* 20. Oyma kayık. 21. Zenci kulübesi. (22) Zenci kadın. 23. Dudaklar. 24. Havan *(Dibek)*. 26. Meşin başlık *(Deri başlık)*. 27. Su kabağı. 28. Arı kovanı kulübesi. (29) Boşiman. 30. Kulak rondelası *(Kulak diski)*. 31. Kısa don. 32. Yay. 33. Kiri. 34. Kadın boşiman 35. Paravana. (36) Dans kıyafetindeki Zulu. 37. Şenlik değneği. 38. Diz halkaları *(Baldır halkaları)*. 39. Fildişi savaş borusu. 40. Tılsımlı kolye. (41) Cüce 42. *(Kötü ruhları savmak için kullanılan)* sihirli düdük. 43. Fetiş.

~ göstericisi, *mat.* bir *n* tam sayısı için, *n* ile aralarında asal olan (veya *n*'yi bölebilen) ve *n*'den küçük olan sayıların sayısı. [*Ing.* Euler's indicator; *Fr.* Indicateur d'Euler].

☆ *Eşanl.* **Euler fonksiyonu.**

eurodinler, ç.i. *Fr. eu* + *Yun. rhodon, güller. kim.* Fenazin çekirdeğinden türeyen boyar maddeler [*Ing.* ve *Fr.* Eurhodines].

eurodoller, ç.i. *Fr. eurhodine* + *T. -ler. kim.* Eurodinlerden elde edilen, fenazinin hidroksilli türevleri. [*Ing.* ve *Fr.* Eurhodols].

EUSTACHI, Bartolomeo, öz. i. (1500-1574) İtalyan anatomi bilgini. Anatomi dalında önemli eserler vermiştir. Tıbbî bilimlere esas teşkil eden müşahade yöntemleri vardır.

~ borusu (kanalı), *anat.* Orta kulağı yutağa bağlayan kanal. [*Osm.* Nefiri östaki; *Lat.* Tuba pharyngotympanica.; *Ing.* Eustachian tube; *Fr.* Canal (trompe) d'Eustache].

☆ *Eşanl.* **östaki kanalı.**

euteksi, i. *Fr. eutexie.* < *Yun. eu,* iyi + *tekein,* erimek. *fiz.* Saf maddeler gibi sabit sıcaklıkta ergiyen katı karışmaların ortaya koyduğu olay. [*Ing.* Eutexia].

~ noktası, sıcaklığı, *fiz.* Sabit bir ergime noktası gösterecek şekilde belli oranlarda hazırlanmış bir karışımın veya iki ve daha çok maddeden meydana gelen bir alaşımın ergime sıcaklığı. *(İki maddeden meydana gelen bir karışımın içindeki maddeler kimyasal birleşme vermiyorsa, bu ergime noktası. Aynı maddelerin yaptığı, bütün değişik karışımların ergime sıcaklığından daha düşüktür.)* [*Ing.* Temperature; *Fr.* Temperature, point d'eutexie].

eutektik, s. *Fr. eutectique. fiz.* Euteksi ile ilgili. [*Ing.* Eutectic; *Fr.* Eutectique]

~ karışım, *fiz.* Bileşimleri euteksi noktasına tekabül eden iki cismin karışımı. [*Ing.* Eutectic mixture; *Fr.* Mélange eutectique].

ev, i. *esk. T. eb.* § ❶ Ailenin konaktan yuvaya kadar, yani en genişten en dar şekline kadar bütün türlerinin oturduğu barınağın genel adı: *Ev mi istersiniz, apartman mı* [*Osm.* Dâr, beyt; *Ing.* House, home; *Fr.* Maison]. ◘ *ŞEKİL: 195 ve 196.*— **EV** I. ve II. *ŞEKİL: 197.* — **ÇEŞİTLİ EV TİPLERİ.** § ❷ *(geniş anlamda)* Aile: *Evine bağlı bir adam.* [*Ing.* Family; *Fr.* Famille]. § ❸ Ne şekilde olursa olsun içinde oturulan yer, konut. [*Osm.* Mesken, ikametgâh; *Ing.* Dwelling; *Fr.* Domicile]. § ❹ Küçük bölmelerle ayrılmış bir şeyin her kısmı, hane. [*Ing.* Compartment; *Fr.* Case]. § ❺ İçinde bir iş görülen yer; *Orduevi, Halkevi, Ticaret evi.* [*Ing.* House *Fr.* Maison]. § ❻ Aile bireyleri, hane halkı: *Akşama gecikeceğimizi eve haber verelim, meraklanmasınlar.* [*Ing.* Home; *Fr.* Maison] § ❼ *esk.* Soy, nesil, hanedan: *Kasabada Ahmedoğulları evi meşhurdur.* § ❽ Çadır. § ❾ *(Oyun)* Satrançta her bir kare: *Fil evi, At evi.* [*Ing.* ve *Fr.* Case]. ☆ *Eşanl.* **hane** ⊙ ~ **de kalmak,** *dey. (kız hk.)* Çağı geçtiği halde evlenememek ⊙ ~ **de bakım,** *iş. huk.* Bir sağlık tesisine gelemeyecek veya getirilemeyecek durumdaki hasta sigortalının hasta olarak bulunduğu yerde muayene, bakım ve acil tedavisinin yapılması. ⊙ ~ **deki hesap çarşıya (pazara) uymaz,** *at.* İşlerin önceden tasarlandığı gibi yürümediğini ve yapılan oranlamalarda hep aldanıldığını anlatır. [*Ing.* Things don't turn out as one reckons; *Fr.* L'homme propose et Dieu dispose]. ⊙ ~ **e ödünç verme,** *matb.* Kitapçılıkta bir kiralama veya ödünç verme usulü. [*Ing.* Home lending; *Fr.* Prêt à domicile]. ⊙ ~ **i** ~ **eden avrat (yurdu şen eden devlet),** *at.* Ailede kadının yerini belirtmek için kullanılır. ⊙ ~ **e (evci) çıkmak,** *(Yatılı öğrenci hk.).* Tatil günlerinde okuldan eve gelmek: *Üç ay içinde ya iki, ya üç gece eve çıkmıştım* ⊙ ~**i sırtında,** *dey.* Evi yurdu olmayıp nerede akşam orada sabah hayatı yaşayan. [*Osm.* Haneberduş; *Ing.* Homeless vagabond; *Fr.* Vagabond,-onde, errant,-ante] ⊙ ~ **im** ~ **im, sen bilirsin benim halim** Evinden uzak kalmış kimsenin yerini özlediğini belirten söz. ⊙ ~ **in direği,** *dey.* Bir evin, bir ailenin bireyleri arasında en önemli sayılan, evin veya ailenin itibarını, geçimini sağlayan kimse; Genellikle koca: *Erkek*

evin direğidir. ◉ **~ in yolunu bilmek**, *dey.* Evine, ailesine bağlı olmak, zamanında evine dönmek; ◉ **~ in yolunu unutmak**, *dey.* Eve seyrek gitmek; ◉ **evlen de ~ oll**, *dey.* Evlenerek ayrı bir evi olması için *(bekâr bir kimseye)* söylenen dilek sözü. ◉ **~ lerden ırak (dışarı, uzak)**, *dey.* Kötü her olayın, kötü bir kimsenin insanlardan uzak kalmasını anlatmak için söylenir. ◉ **~ lere şenlik**, *dey.* Ölüm, hastalık v.b. kötü hallerden bahsedilirken aynı hallere uğranılmamasını dilemek için söylenen dilek sözü: *Evlere şenlik, üç oğlunu bir günde kaybetti.* [*Ing.* Happiness over homes! *(expression used while mentioning death or a calamity)*; *Fr.* Dieu nous en garde, nous en preserve]. ◉ **ahşap ~**, Taş bir temel üstüne tamamen ahşap olarak yapılmış ev; [*Ing.* Wooden house, timber house; *Fr.* Maison en bois]. ◉ **ahret ~ i**, Öbür dünya. [*Ing.* The next world, *Fr.* L'autre monde]. ◉ **ak ~**, *esk.* Göçebe, aşiret. ◉ **aş ~ i**, ◘ **Aşevi.** ◉ **alacık ~**, Önü açık çadır şeklinde ve üstü keçe ile örtülü çubuklardan yapılmış ev. ◉ **baba ~ i**, ◘ **Baba.** ◉ **bağ ~ i**, Şehirden uzak bağ ve bahçelere yapılan derme çatma ev. ◉ **bakım ~** [1] *sosy.* ◘ **Bakım.** ◉ **biçki ~ i**, ◘ **Biçki.** ◉ **birleşme ~ i**, Kanun maddesiyle açılmış buluşma evi *(randevu evinden farkı evde kadın bulundurulmamasıdır).* ◉ **cam ~ i**, (yuvası), ◘ **Cam'** ◉ **can ~ i**, En hassas nokta. ◉ **ceza ~ i**, ◘ **Ceza.** ◉ **çamur ~**, Tazyik edilmiş samanlı balçıklardan yapılmış ev. ◉ **çatı ~**, Ağaç kütüklerini olduğu gibi üst üste koymak suretiyle vücuda getirilen ev. ◉ **dağ ~ i**, ◘ **Dağ.** ◉ **deniz ~ (yüzer ~)**, Akarsu, göl ev denizlerde, kendiliğinden yüzen veya başka bir deniz aracıyle çekilen tek katlı ev. ◉ **durak ~ ı**, ◘ **Durak.** ◉ **düğün ~ i**, Düğünün yapıldığı yer. Düğün sahipleri. ◉ **dümen ~ i**, *den.* ◘ **Dümen.** ◉ **dünya ~ i**, *dey.* ◘ **Dünya.** ◉ **eşraf ~ i**, *dey.* Bir bölgenin ileri gelenlerinden olan kişilerin evi ve ailesi. ◉ **göz ~ i**, *anat.* ◘ **Göz çukuru.** ◉ **kâgir ~**, Taş, beton, tuğla v.b. malzeme ile yapılan ev. [*Ing.* Stone house; *Fr.* Maison en pierre]. ◉ **kerpiç ~**, Güneşte kurutulmuş tuğla şeklinde samanlı balçıktan yapılmış ev. [*Ing.* Adobe house; *Fr.* Maison en adobe]. ◉ **kesme taş ~**, Duvarları kesme taştan yapılmış ev. ◉ **kara ~**, *esk.* Yerli aşiret. ◉ **kırk ~ kedisi**, *dey.* Çok gezen kadınlar için kullanılan söz. ◉ **kız ~ i**, *dey.* Düğünce gelin tarafı. ◉ **oğlan ~ i**, *dey.* Düğünde güvey tarafı. ◉ **mağara ~**, Kayalar veya toprak içinde oyulmuş ev. ◉ **mimarî portatif ~**, *inş.* ◘ **Prefabrike ev** ◉ **tanrı ~ i**, *dey.* Gönül. ◉ **taş ~**, Tamamen taştan yapılmış ev. ◉ **topak ~**, Tahta çubuklardan daire şeklinde ve üstü kubbeli yapılan bir çatkı üzerine keçeler örtülerek kıldan iplerle bağlanan çadır nev'inden ev. ☆ *Eşanl.* oba, yurt. ◉ **randevu ~ i**, ◘ **Randevu.** ◉ **Türk ~ i**, Türklere özgü, mimarî ve estetik özellikler taşıyan ev. ◉ **yarım kâgir ~**, etraf duvarları taş veya tuğladan olup içi ve taksimatı ahşap ev. ◉ **yas ~ i**, *h.d.* Üzüntülü yer. ◉ **yazlık ~**, Yalnız yazın oturulan ev [*Ing.* Summer-house; *Fr.* Pavillon, gloriette].

~ açmak, *dey.* (a) Ayrı evde oturmaya başlamak; (b) Evlenmek. [*Ing.* To set up house, *Fr.* Établir une famille]. (c) Genelev işletmek. [*Ing.* To keep a house, to run a brothel].

~ adamı, *dey.* Evine bağlı erkek.

☆ *Eşanl.* **evcimen.**

~ alma, komşu al, *dey.* Komşunun önemli olduğunu anlatan söz. [*Ing.* Neighbours

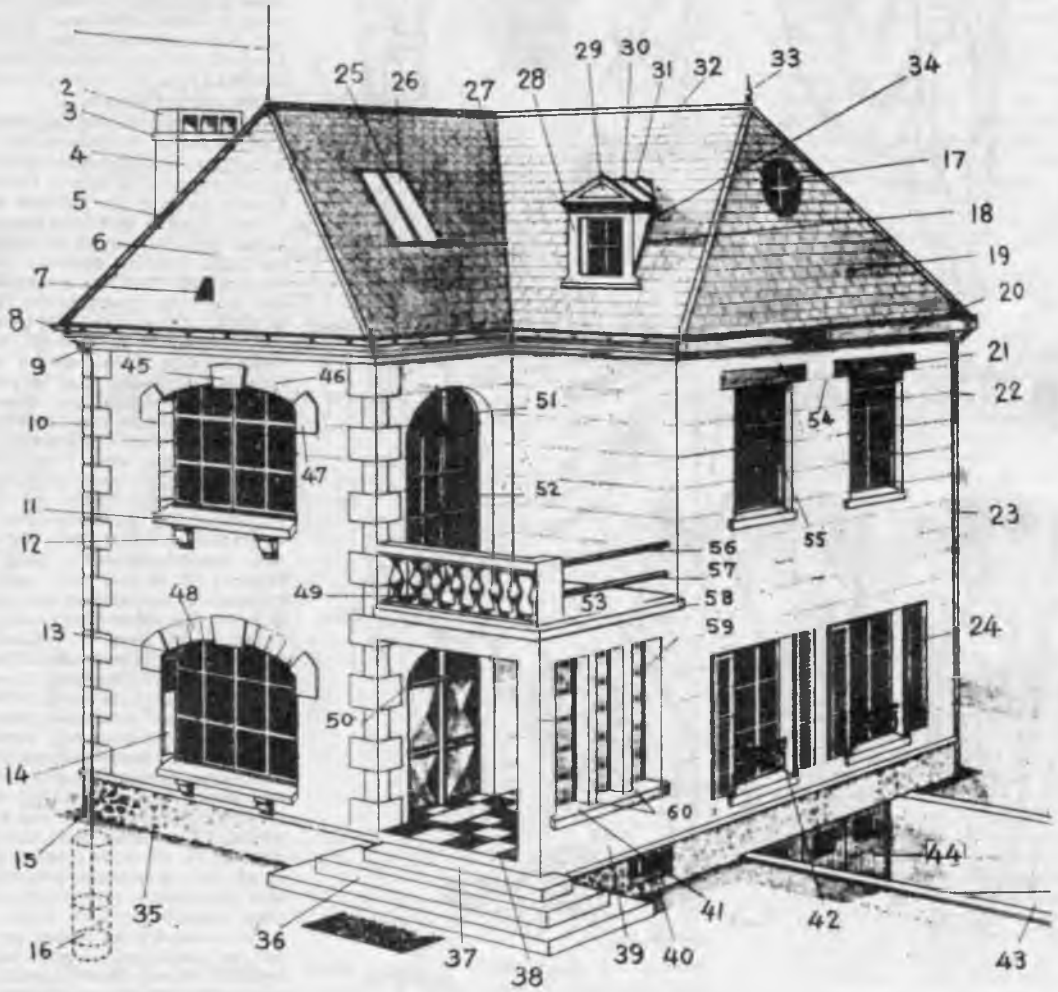

LAROUSSE'dan

ŞEKİL: 195. — **EV I.** [*Eski bir Fransız evinin yapı elemanları*]. 1. Yıldırımsavar *(Paratoner)*. 2. Mitron. 3. Tepelik. 4. Baca tomruğu. 5. Yıldırımsavarın iletken kablosu. 6. Kırma çatı arası örtüsü. 7. Hava deliği. 8. Dam deresi, oluk. 9. Korniş. 10. Harp. 11. Pencere tabanı. 12. Konsol. 13. Basık kemer. 14. Pencere iç kanatları. 15. Tıkama yastığı sarağı. 16. Perd-fluide. 17. Öküz gözü. 18. Yanak. 19. Sağrı. 20. Dere. 21. Atkı. 22. Düşey oluk. 23. Kelepçe. 24. Pancurlar. 25. Bini. 26. Kapak çerçeve. 27. Arakesit deresi. 28. Yan dikme. 29. Alınlık. 30. Çinko. 31. Geçme detayı. 32. Çatı mahyası, *(mahya kirişi)*. 33. Çatı direği. 34. Aralık. 35. Subasman. 36. Basamak. 37. Sahanlık. 38. Kapı sundurması. 39. Pencere alt duvarı *(parapet)*. 40. Hava deliği. 41. Pencere tabanı. 42. Yatay parmaklık 43. Harpuşta. 44. Demir kapı. 45. Kilit taşı. 46. Tuğla kemeri. 47. Üzengi taşı, *(yastık taşı)*. 48. Kemer taşı. 49. Korkuluk parmaklığı. 50. Tepe camı. 51. Kemer iç yüzeyi. 52. Camlıklı kapı. 53. Teras. 54. Derz. 55. Madenî istor. 56. Parmaklık, *(korkuluk)*. 57. Kaplama kuşağı. 58. Damlalık. 59. Madenî doğrama. 60. Kâgir pencere bölmesi *(direği)*

are of first importance; *Fr.* Qui a bon voisin, a bon matin].

~ altı, *dey.* Eski evlerde ambar, ahır olarak kullanılan zemin katı. [*Ing.* Underground cellar, ground floor].

~ anası, *zool.* Noktüidgiller *(Noctuidae)* familyasına giren pulkanatlı bir böcek türü. Geceleri uçarken yolunu şaşırarak pencerelerden içeri girer. Uzunluğu 6 sm. kadar olur. [*Lat. Agrotis pronuba; Ing.* ve *Fr.* Agrotis].

~ bark, *dey.* ◘ **Evbark.**

~ basmak, *dey.* Zorbalık, eşkiyalık ederek hakkı olmadığı bir eve girmek. [*Ing.* To raid a house].

~ başkanlığı, *huk.* Aile halinde bir arada yaşayan değişik kimseler üzerinde başkanlık.

~ bekçilik etmek, *dey.* Devamlı evde oturmak. [*Ing.* To be obliged to stay at home]

~ bozmak, *dey.* Aileyi dağıtmak. [*Ing.* To break up a home].

~ çıt kuşu, *zool.* ◘ **Çıt kuşu.**

~ çıyanı, *zool.* ◘ **Çıyan.**

~ çitlİ, *dok.* Yerli dokuma üzerine kalıpla basılmış çiçekli bez, yazma.

~ ekonomisi, ◘ **Ekonomi.**

~ eşyası, *dey.* Bir evde bulunması gereken ve bir yerden öbür yere taşınabilen bütün eşyalar. Halı, perde, yatak, minder, masa, mangal, karyola, sandık, tencere, kazan, küp, testi ve bütün mutfak eşyası da dahil olmak üzere hepsine ev eşyası denir. [*Ing.* Household goods, Furniture, effects; *Fr.* Ustensile de ménage, mobilier].

~ gailesi, *dey.* Çoluk çocuğun eğitim, bakım ve geçim işleri. [*Ing.* Worries of a house; *Fr.* Les tracas de la maison]

~ halkı, *dey.* Bir evde oturanların hepsi. [*Ing.* Household, family; *Fr.* Le monde de la maison].

~ hayvanı, Kedi, köpek gibi evde beslenebilen evcil hayvanlara verilen ad. [*Ing.* Domestic animal; *Fr.* Animal domestique].

~ içi resmi, Yapı işlerini konu olarak alan resim. [*Ing.* Interiors; *Fr.* Intérieurs].

~ idaresi (ev işi), *dey.* Genellikle kadınların evde yaptıkları iş. [*Ing.* Housekeeping *Fr.* Le ménage].

~ idaresi öğretimi, *eğt.* Özellikle kız öğrencilere, bir ev kadınının görevi içine giren önemli ev işlerine dair gerekli bilgileri vermeyi ve bazı işlerin nasıl yapılacağını öğretmeyi amaç edinen öğretim alanı. [*Ing.* Housekeeping instruction; *Fr.* Enseignement ménager].

~ işletmek, *dey.* ◘ **Ev açmak**[3].

~ kadını, *dey.* Ev işlerinden iyi anlayan kadın, eve bakan ve bakmasını bilen kadın. [*Ing.* Housewife; *Fr.* Menagère].

~ kadınlığı, Ev kadını olma hali, ev kadınının yaptığı iş. [*Ing.* Housewifery; *Fr.* Économie domestique, connaissances ménagères].

~ kemesi, *zool.* ◘ **Keme.**

~ kızılkuyruğu, *zool.* ◘ **Kızılkuyruk.**

~ kilisesi, Hıristiyan evlerinde tapınmaya ayrılmış yer. [*Ing.* Oratory; *Fr.* Oratoire].

~ kirası, Kiralanan eve verilen para. [*Ing.* Rent, house rent; *Fr.* Loyer, location].

~ ödevi, *eğt.* Her bellenmiş ve benimsenmiş bilginin bilinçte yerleşip kökleşmesi ve öğrencinin kendi öz malı haline gelebilmesi için evde yapılması gerekli olan çalışma ve uygulamalar. [*Ing.* Homework; *Fr.* Devoir de maison].

~ örümceği, *zool.* ◘ **Örümcek.**

~ reisliği, *huk.* Ayni ikametgâhta oturan şahıslar üzerinde bunların iyiliğini sağlamak ve ikametgâhının düzenini korumak bakımından «*ev başı*»nın taşıdığı düzen kurma yetkisi. Bu yetkiyi taşıyana da *ev reisi* adı verilir. [*Ing.* Authority over the family; *Fr.* Autorite domestique].

~ sahibi, (~ sahibesi), *dey.* Evin büyüğü, evi yöneten. [*Ing.* Landlord, landlady; *Fr.* Maître, maîtresse de la maison].

~ (mal) sahibi, mülk sahibi, hani bunun ilk sahibi, *dey.* Malı kendine üzüntü konusu olan kimselere veya malı ile övünenlere söylenir. [*Ing.* It is futile to be proud of one's possessions].

~ sanatları, *huk.* Aile bireylerinin aralarına başka işçi almayarak ev içinde pazar için yaptıkları işler. [*Ing.* Domestic arts and crafts; *Fr.* Arts et métiers domestiques].

~ sıçanı, § ● *zool.* ◘ **Sıçan.** § ● *dey.* Evin her yanını, gizli kapaklı yerlerini bilen, her yerini karıştıran ufak tefek kimseler için kullanılır.

~ sineği, *zool.* ◘ **Sinek.**

~ sivrisineği, *zool.* ◘ **Sivrisinek**

~ teke böceği, *zool.* ◘ **Teke böceği.**

~ umuru, *esk.* Evin düzenini, ev halkının geçimini, giyeceğini, yiyip içeceğini sağlama işleri. Evde yapılan ve yapılması gereken bütün işler.

~ üretimi, *sosy.* Küçük tarla çiftçiliği, kümes hayvanları besleme ve ev tezgâhı ile imâl gibi küçük çapta üretim şekli. [*Ing.* Domestic production; *Fr.* Production domestique].

~ yemeği, *dey.* Evde pişen ve ev kadını tarafından hazırlanan yemek. [*Ing.* Homemade food; *Fr.* Cuisine bourgeoise].

~ yıkmak, *dey.* Karı kocayı birbirinden ayırmak. [*Ing.* To break up a home; *Fr.* Causer un divorce].

evahir /evâhir/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Son günler, son zamanlar.

evaküasyon, i. *Fr. évacuation. tıp.* ◘ **Boşaltma.**

evamir /evâmir/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* emr'in çoğulu.

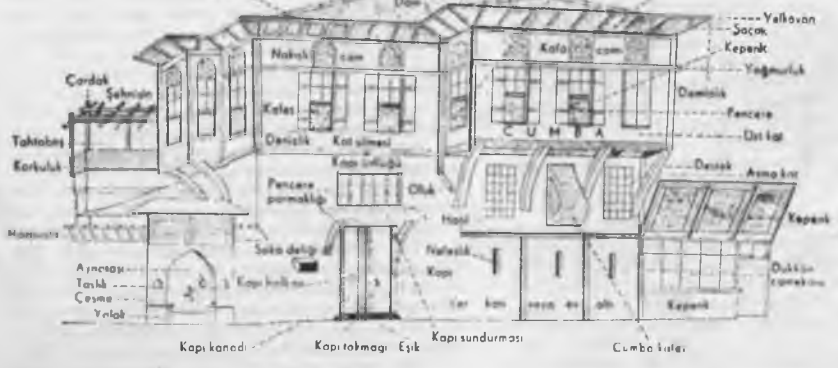

ŞEKİL: 196. — **EV II.** [*ESKİ BİR TÜRK EVİNİN YAPI ELEMANLARI*].

evani /evâni/ i. **inâ'nın çoğulu.** *Osm.* < *Ar.* Yemek, çay, sofra ve kahve takımları, leğen, ibrik, testi, kâse, bardak gibi madenden, kristalden veya çiniden yapılmış eve ait kapların kıymetlice olanları: *Altın ve gümüş evani, porselen, çini ve billûr evani gibi.* [*Ing.* Vessels, dishes; *Fr.* Objets de ménage et de valeur]. ◉ **~ i nukra,** Oyma ve kabartma olarak altın ve gümüşten yapılmış kıymetli ev eşyasına denir. [*Fr.* Objets en or ou en argent ciselés].

evansit,-tİ, i. *Fr. evansite. min.* Hidratlı doğal alüminyum fosfat.

evantrasyon, i. *Fr. eventration. tıp.* Karındaki organların dışarıya çıkarılması. [*Ing.* Eventration].

evantüel, i. *Fr. eventuel,-elle, huk.* Bütün iddia ve defilerin ihtimali olarak dâvada toplanması.

evaporasyon, i. *Fr. evaporation. kim.* ve *bot.* ◘ **Buharlaşma.**

evaporatör,-rü, i. *Fr. evaporateur.* ◘ **Buharlaştırıcı.**

ev.bark,-kı, b.i. *sosy.* Yalnızca «*ev*» genel olarak yerleşmiş halkın aile halinde yaşadığı konut anlamına gelir. [*Ing.* ve *Fr.* Habitation].

~ sahibi, Bir ailenin başı. [*Ing.* Family man; *Fr.* Père de famille].

evc, evç, i. ç: **evcât.** *Osm.* < *Ar.* § ● En yüce yer, bir şeyin en yüksek derecesi: *Bütün mertebelerin evcine ulaştı.* [*Ing.* Summit, apex; *Fr.* Sommet, pointe]. § ● *astr. (Arza göre)* Yeröte; *(Güneş'e göre)* Günöte. § ● *müz.* Türk musikisinde bir makam.

evc.ârâ, b.i. *müz.* Türk musikisinde bir makam. Zengüle makamının ırak *(bakiye diyezli fa)* perdesindeki seddidir. Güçlüsü *(5 derece olan)* nîm hicaz'dır. Donanımına *si* koma bemollü *(segâh), fa, do, lâ* ve *mi* için birer bakiye diyezi *(sırasıyla evc, nîm hicaz, kürdî ve acem perdeleri)* konulur. Selim III tarafından bulunduğu söylenir.

evc.aşiran, b.i. *müz.* Türk musikisinde bir makam. *Edvâr-ilm-i Musiki* adlı yazarı bilinmeyen bir eserde bu makamın sözü geçerse de belli bir örneği verilmez.

evc.buselik,-ği, b.i. *müz.* Türk musikisinde makam. 1750 sıralarında bulunduğu sanılıyor. Evc makamına bir buselik beslisi eklenmesiyle meydana gelir.

evce, z. *h.d.* Ev halkınca, ailece: *Bugün evce gezmeye gittiler.* [*Osm.* Maaile; *Ing.* All family; *Fr.* En famille].

evcek /ev:cek/, z. *h.d.* Bütün ev halkı birlikte. [*Ing.* With the whole family; *Fr.* Avec toute la famille].

evci, i. ve s. § ● Hafta tatilini evinde geçiren yatılı öğrenci: *Evci öğrenci.* [*Ing.* Weekly boarder]. § ● *esk.* Garnizonun bulunduğu bölgedeki yakın akrabalarında *(ana, baba ve karısı)* izinli olarak gece yatısına gidebilen er ve erbaşlara verilen ad.

evc.huzi, b.i. *müz.* Türk musikisinde makam. XIII yüzyılda meydana getirildiği sanılıyor. Evc ve uşşak'ın *do (çargâh)* perdesinde fazlaca gezinen huzi makamlarından kuruludur.

evcik, evceğiz, i. Küçük ev, yoksulca mesken. [*Ing.* Small house, cottage; *Fr.* Maisonnette].

evcik,-ği, i. *zool.* Bazı bir hücreli hayvanların, halkalı solucanların ve yumuşakçamsıların vücutlarını koruyan $CaCO_3$ den veya kutikuladan oluşmuş kalın bir kabuk. [*Ing.* Protective case; *Fr.* Coquille]. ◉ **bir ~ II.** *bot.* ◘ **Bir.**

evcil[*], s. Eve, insana alışmış bulunan ve azçok yararlığı dokunan *(hayvan): Kedi evcil bir hayvandır.* [*Osm.* Ehlî; *Ing.* Domesticated; *Fr.* Domestique].

☆ *Eşanl.* **ehlileştirilmiş.**

☆ *Karş.* **yabanî.**

~ domuz, *zool.* ◘ **Domuz.**

~ hayvanlar, *zool.* ◘ **Hayvan.**

~ ipek böceği kelebeği, *zool.* ◘ **Kelebek.**

~ keçi, *zool.* ◘ **Keçi.**

~ kedi, *zool.* ◘ **Kedi.**

~ koyun, *zool.* ◘ **Koyun.**

~ serçe, *zool.* ◘ **Serçe.**

~ tavuk, *zool.* ◘ **Tavuk.**

evcillik,-ği, i. § ● Yatılı okullarda haftanın

belli günlerinde öğrencinin eve çıkma izni olması hali. § ❷ Genellikle kız çocuklarının oynadığı oyun: *Bebeklerle evcilik oynayan kız çocukları.*

~ oyunu, Çocukların çeşitli ev işlerini taklit ederek oynadıkları oyun.

evcilleşmek, nsz. f. *(Hayvanlar hk.)* İnsana alışmak, evde beslenir olmak: *Tavşan kolay evcilleşir.* [*Osm.* Ehlîleşmek; *ing.* To become domesticated; *Fr.* Se domestiquer, S'apprivoiser].

evcilleştirme, i. Hayvanları insana alışkın ve yararlı duruma sokma. [*ing.* ve *Fr.* Domestication].

evcilleştirmek(-i), f. Hayvanın evcilleşmesini sağlamak, insana alıştırmak: *Vahşi hayvanları bile evcilleştiriyor.* [*Ing.* To domesticate; *Fr.* Domestiquer].

evcimen, s. *Osm.* < *Fars. encümen.* Evine, ailesine çok bağlı ,evinin işleriyle uğraşmayı seven ve bunu bilen, veya evini çeviren *(kimse)*: *Evcimen erkek.* [*Osm.* Aileperver; *ing.* Home-lover; *Fr.* Casanier,-ière].

☆ *Karş.* serseri, başıboş, evbaş.

evc nihavend, b.i. *müz.* Türk musikisinde bir makam. XIX. yüzyılda Yenikapı mevlevihanesi şeyhi Nâsır Abdülbaki Dede tarafından bulundu.

evç, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ Evc.

evdemonizm, i. *Fr. eudémonisme* < *Yun. eudaimon*, mutlu; *eu* iyi + *daimôn*, iyi veya kötü tanrı. *ahl.* Mutluluk fikri üzerine kurulan ahlâk kuramı. *(Burada mutluluk, en yüce iyi olarak düşünülür).* [*ing.* Eudemonism].

☆ *Eşanl.* mutçuluk.

evdeş*, i. *h.d.* § ❶ Birbiriyle evli bulunanlardan her biri, eş. § ❷ Aynı evde oturanlardan her biri.

evdirmek(-i), f. ◘ ivdirmek.

evecen, s. < *evmek.* Çabuk davranan, aceleci. [*Osm.* Acul; *ing.* Hurried, hasty; *Fr.* Hatif,-ive, presse,-ee].

☆ *Yak. anl.* eli çabuk, ayağı çabuk, tez canlı.

☆ *Karş.* ağır kanlı, serin kanlı.

evedi, i. ◘ ivedi.

eveğen*, s. *esk. T. ivmek* > *evmek* > *iveğen.* § ❶ *h.d.* ◘ Evecen. § ❷ *tıp. (Hastalık hk.)* Hızla ilerleyen: *Eveğen bir hastalık.* [*Osm.* Hâd; *ing.* Acute *(illness)*; *Fr.* Aigu,-uë].

eveksiyon, i. *Fr. evection.* ◘ Tedirginlik.

evelemek, ◘ Gevelemek.

everek,-ği, i. Bir şehir veya limanın arka tarafı ve onunla ilişkisi olan arka arazi. [*Ing.* ve *Fr.* Hinterland].

Everest *(tepesi)*, *öz.i. coğr.* Yeryüzünün en yüksek tepesi; Himalayalarda, Nepal-Tibet sınırında; yükseltisi 8.840 m'ye *(eski ölçme)* hattâ 8 882 m'ye *(yeni ölçme)* kadar varır. Dağ adını *sir George Everest*'ten aldı.

evermek(-i), f. *h.d.* Evlendirmek. [*Ing.* To give in marriage *(daughter)*, to marry *(son)*; *Fr.* Marier].

evet,-ti, z. § ❶ «*Öyledir*» anlamında doğrulama veya onama kelimesi. [*Ing.* Yes; *Fr.* Oui]. ☆ *Karş.* hayır. § ❷ Kimi vakit lakırdı arasında, o ana kadar söylenen sözleri pekitmek üzere de kullanılır: *Gidip kendisiyle konuştum, evet, sonra da...*

~ efendimci, *dey.* Karşısındakinin her sözüne «*evet efendim*» demeyi âdet edinmiş olan *(kimse)*. [*Ing.* Yes-man; *Fr.* Beni-oui-oui].

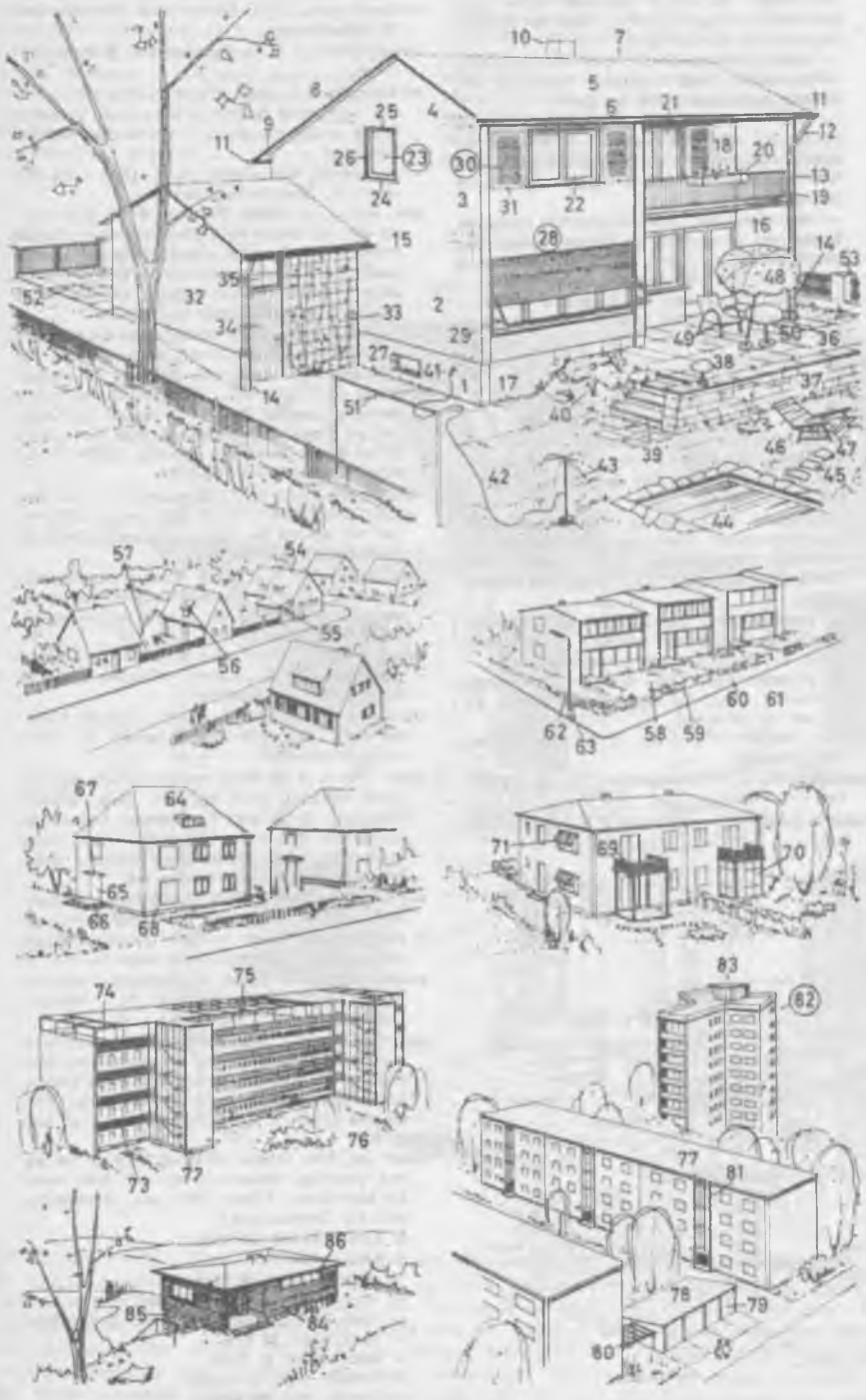

ŞEKİL: 197. — ÇEŞİTLİ KONUT VE EV TİPLERİ. /1 - 53 Ev ve eklentileri/: 1. Bodrum katı. 2. Zemin katı. 3. Birinci kat. 4. Çatı arası. 5. Çatı *(dam)*. 6. Saçak. 7. Çatı sırtı. 8. Uçları dışarıya çıkan dam kerestelerini kapatan tahta. 9. Korniş. 10. Baca. 11. Oluk. 12. Yağmur suyu boru dirseği. 13. Yağmur suyu borusu. 14. Hendek. 15. Yan duvar. 16. Rüzgâr kesici duvar. 17. Zemin duvarı. 18. Balkon. 19. Korkuluk duvarı. 20. Balkon çiçekliği *(çiçek kutusu)*. 21. Kapı gibi açılan uzun pencere. 22. Çift kanatlı pencere. (23) Tek kanatlı pencere. 24. Eşikli pencere çıkıntısı. 25. Pencere üst sövesi *(Eşik)*. 26. Pencere kenar pervazı *(süve)*. 27. Bodrum penceresi. (28) Sürgülü pancur *(pancur gölgelik)*. 29. Sürgülü pancur kaldırma kolu. (30) Pancur. 31. Pancur mandalı. 32. Atelyeli garaj. 33. Espaliye. 34. Tahta kapı. 35. Kapı üstü penceresi. 36. Taraça. 37. Bahçe duvarı. 38. Bahçe lambası. 39. Bahçeye inen merdiven basamakları. 40. Taş yığınından yapılmış çiçeklik. 41. Hortum musluğu. 42. Bahçe sulama hortumu. 43. Çimen sulayıcısı. 44. Bahçe havuzu. 45. Basamak taşları. 46. Güneşlenme çimeni. 47. Şezlong. 48. Bahçe şemsiyesi. 49. Bahçe iskemlesi. 50. Bahçe masası. 51. Halı dövme çerçevesi. 52. Garaj yolu, *(Garaja giriş yeri)*. 53. Tahtaperde *(çit)*. /54 - 57 *Ayrık düzen ev tipleri*/: 54. Arsa binası. 55. Yalnız tek tarafı eğimli çatı. 56. Çatı penceresi. 57. Arka bahçe *(ev avlusu)*. /58 - 63 *Bitişik düzen ev tipleri*/: 58. Ön bahçe. 59. Çit. 60. Kaldırım *(Yaya kaldırımı)*. 61. Sokak. 62. Sokak lambası. 63. Çöp kutusu. /64-68 *Çift daireli ayrık düzen evi*/: 64. Sağrılı çatı. 65. Giriş kapısı *(Ön kapı)*. 66. Kapı önündeki basamak. 67. Kapı saçağı. 68. Sahanlık penceresi. /69 - 71 *Dört daireli ayrık düzen evleri*/: 69. Balkon. 70. Camekânlı oda *(camekânlı teras)*. 71. Tente *(Güneşlik)*. /72-76 çok *(blok)* katlı apartmanları/: 72. Merdiven. 73. Üstü kapalı yol. 74. Çatı dairesi. 75. Düz çatı. 76. Çayır (çimen). /77-81 *Çok katlı blok apartmanları*/: 77. Düz çatı. 78. Yalnız tek tarafı eğimli çatı. 79. Garaj. 80. Kameriye. 81. Merdiven penceresi. (82) Çok katlı bina. 83. Asansör. /84 - 86 Hafta sonu tatil evi/: 84. Yatay tahta kaplama. 85. Taş zemin duvarı: 86. Dörtlü ışık penceresi.

DÜDEN'den

evetçe*, i. ◘ Permi

evetlemek, f. *(Trabzon yöresinde)* Acele etmek. [*ing.* To affirm simply *(without listening)*, to promise only; *Fr.* Se presser].

☆ *Eşanl.* **evemek**.

evgin, s. *esk. T. ivmek* > *ivgin, h.d.* Everek, acele (ederek) yapılması gereken: *Bu evgin bir iştir.* [*Osm.* Müstacel; *ing.* Urgent; *Fr.* Urgent,-ente].

☆ *Yak. anl.* **gecikmeye gelmez, geciktirilemez, acele, gecikmez, ivedili, âcil.**

evham /evham/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **vehm**'in çoğulu. Vehimler, kuruntular, kuskular, yanlış fikirler, yersiz korkular. [*ing.* Apprehensions, illusions, undue fear; *Fr.* Anxietes, illusions, chimeres, soupçons]. ◉ **—'a kapılmak, (— getirmek)**, *dey.* Yersiz temelsiz bir kusku duymak. [*ing.* To imagine things, to be hypochondriac; *Fr.* Concevoir des soupçons].

evhamlanmak, nsz. f. Evhama kapılmak.

evhamlı, s. § ❶ Her şeyden kuşkulanan vehim ve kuruntu içinde bulunan. [*ing.* Unduly suspicious; *Fr.* Soupçonneux,-euse]. § ❷ Yersiz korkulara, hastalık kuruntularına kapılan. [*ing.* Hypocondriac; *Fr.* Hypocondriaque].

evhemerizm, i. *Fr. evhemerisme.* ◘ Evhemeroscüluk.

evhemeroscu, i. Evhemeroscüluk taraflısı veya bu doktrini savunan. [*ing.* Evhemerist; *Fr.* Évhemeriste].

evhemeroscüluk,-ğu, i. *fels.* Kirene'li *Evhemeros*'un doktrini. Buna göre tanrılar insanların yaratısıdır. [*ing.* Evhemerism; *Fr.* Évhemerisme].

eviç, i. *Osm.* < *Ar. müz.* Türk musikisinde bir makam.

eviç puselik,-ği, bi. *Osm.* < *Ar. müz.* Eviç dizisinin, puselik beşli veya tam dizinin karışımıyle meydana gelen makam.

evin, i. *esk. T.* § ❶ Bir şeyin içindeki öz. [*Osm.* Lüp; *ing.* Interior, kernel, pith; *Fr.* Interieur, pulpe]. § ❷ *h.d.* Tahıl tanesi. [*Osm.* Habbe; *ing.* Grain, seed; *Fr.* Grain]. § ❸ Kadın adı. § ❹ *biy.* Yumurtacıkta embriyon kesesini saran ve yumurtacık zarıyle kaplı bulunan kısım. [*Ing.* Nucellus; *Fr.* Nucelle]. ◉ **daimi —, *biy.*** Yumurtacıkta başlayıp tohumun çimlenmesine kadar devam eden evin. *(İstisnaî bir durumdur: Nilüfergiller).* [*ing.* Perisperm; *Fr.* Perisperme].

evinli, s. *h.d.* Özlü ve dolgun *(tohum).*

evirgeç,-ci, i. Ekmekçi küreği. [*Ing.* Baker's shovel].

evirgen*, s. *h.d.* < *evirmek.* İşini bilen, ölçülü ve hesaplı iş gören, pratik *(kimse).*

evirim*, i. ◘ Versiyon.

evirme, i. § ❶ Evirmek eylemi. [*ing.* ve *Fr.* Conversion]. § ❶ *fels.* ve *psik.* (a) Yeni eflâtuncularda, özellikle Plotinos'da varlıkların kendisinden çıkmış oldukları varlık'a dönmeleri; (b) *(Psikiyatride)* Bir heyecanın, bilinç dışına itilmiş bir duygunun vücutta bir takım belirtilerle ortaya çıkması; (c) *mant.* Bir önermenin konusunu yüklem, yüklemini de konu haline getirerek vargısı doğru olan yeni bir önerme çıkarma. [*Osm.* Akis; *Ing.* ve *Fr.* Conversion].

evirmek(-i), f. *esk. T. evürmek.* § ❶ Yapısını değiştirmek. [*Osm.* Taklibetmek; *ing.* To convert; *Fr.* Convertir]. § ❷ Daha çok çevirmek fiiliyle birlikte kullanılır ve **«evirmek çevirmek, evirip çevirmek»** şeklinde bir şeyin ötesine berisine bakmak, her tarafını incelemek veya bir şeyi iyice döndürüp karıştırmak anlamına gelir: *Saati evirdi, çevirdi, sonunda yaptı.* § ❸ *mec.* Bir şeyi doğruca söylemeyip, dolayısıyle ve bazı yerlerini kapamaya çalışarak söylemek: *Evirip çevirme, doğrusunu söyle!* ◉ **evire çevire**, *dey.* Iyice, istediği gibi, adamakıllı: *Evire çevire dövdü.* ◉ **evirmek çevirmek**, *dey.* Evire çevire her yanını gözden geçirmek: *Elinde evirdi çevirdi sonra yere attı.* [*ing.* To turn *(round and round)*; *Fr.* Tourner et retourner un objet].

evirtik*, s. < *evirmek.* § ❶ *kim.* ve *fels.* Evirtime uğramış, dönüşmüş. [*Osm.* Münkalip; *Ing.* Invert; *Fr.* Inverti,-ie]. § ❷ *biyokim.* Hidratlanma sonucu ışığın polarma yönünü değiştiren şekerler için kullanılır. *(Sakkaroz /dekstrojir/, hidratlanınca glikoz ve levüloza ayrılır; bu ikisinin karışımı olan levojir, bir evirtik şekerdir).* [*ing.* Inverted; *Fr.* Inverti,-ie].

evirtim*, i. < *evirmek.* § ❶ Evirmek eylemi: *Aynaların eşya görüntülerini ters göstermesi bir evirtimdir; Sakarozun levüloz olması bir evirtimdir* [*Osm.* Taklip; Akis; *Ing.* ve *Fr.* Inversion] § ❷ *kim.* Bir diyastaz veya seyreltik mineral asitleriyle hidratlama sonucu, ışığın polarma düzlemini sağa çeviren sakarozun *(kamış şekeri)*, polarma düzlemini sola çeviren glikoz *(üzüm şekeri)* ve levüloz *(meyva şekeri)* karışımına dönüşmesi. [*ing.* ve *Fr.* Inversion]. ◉ **Walden — i, *kim.*** Asimetrik garbona bağlı köklerden herhangi birinin ,ilk bileşiğin evrik yapısında olan yeni bir türev meydana getirecek şekilde başka bir grupla yer değiştirmesi. ☆ *Karş.* yapının korunması. [*ing.* Walden inversion; *Fr.* Inversion de walden].

evirtmek, f. § ❶ *fiz.* Bakışımlı olarak ters çevirmek: *Aynalar eşyanın görüntülerini evirterek gösterirler.* [*ing.* To reflect; *Fr.* Invertir]. § ❷ *kim. (Sakarozu)* Glikoz ve levüloza çevirmek. [*ing.* To invert; *Fr.* Intervertir].

evi sırtında, b.s. ◘ Ev .

evisserasyon, i. *Fr. evisceration. tıp.* Bir organın dış kısımlarını yerinde bırakarak içinde bulunanları çıkarmak. [*ing.* Evisceration].

evkaf /evkaf/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **vakf**'ın çoğulu. § ❶ Vakıflar, hayırlı işler için ayrılıp bırakılmış olan mülk, para, gibi şeyler: *Büyük camilerin zengin evkafı vardır.* [*ing.* Pious foundations; *Fr.* Fondations pieuses]. § ❷ Vakıflar idaresi. [*Ing.* The government department in control of estates in mortmain]. ◉ **— ı mazbuta, *huk.*** Devletçe yönetilen vakıflar. ◉ **— ı münderise, *huk.*** Ayrıldıkları yerler harabolan veya nereye ait oldukları belli olmayan vakıflar.

— mahkemesi, *huk.* İkinci mesrutiyetten sonra kurulmuştur. Çeşitli vakıflar arasındaki gayrimenkul ihtilâflarına ve bir gayrimenkulün mülk veya vakıf olduğuna dair açılan dâvalara bakardı.

— nezareti, *huk.* Bazı vakıfları yönetmek ve bütün vakıflara bakmak için kurulmuş olan vekâletti. Bugün bu vazifeyi Vakıflar Genel Müdürlüğü görmektedir.

evkat, ç.i. *Osm.* < *Ar. esk.* **vakt**'in çoğulu.

evlâ /evlâ/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* Daha iyi, yeğ: *iyi anlamadan okumaktansa, hiç okumamak daha evlâdır.* [*Osm.* Müreccah; *ing.* Most suitable, best, better (that); *Fr.* Meilleur,-eure].

evlâd, i. ◘ Evlât. ◉ **ahret — ı**, ◘ Ahret.

evlâd.edinme, b.i. ◘ Evlât.

evlâdiye /evlâdiye/, s. *Ar. evlâdiyye.* Babadan evlâda kalma; babadan evlâda kalan eşya. [*ing.* Heirloom; *Fr.* Meuble ou bijou de famille].

evlât /evlât/, i. *Osm.* < *Ar. veled* > *evlâd.* § ❶ *(Ana ve babaya göre)* Oğul ve kız çocuklar: *Dört evlâdı var, ikisi kız, ikisi oğlan.* [*ing.* Children; *Fr.* Enfants *(fils et filles)*] § ❷ Soy, döl: *Evlâdı Resul, asker evlâdı, Türk evlâdı.* [*Osm.* Nesil, zürriyet; *Ing.* Generations, descendants; *Fr.* Posterité descendance, generation]. § ❷ *ünl.* Yaşlı kimselerin çocukları yaşında olanlara hitap şekli: *Çok koşma, çabuk yorulursun evlât!* [*Ing.* Son; *Fr.* Enfant]. ◉ **evlâdını dövmeyen dizini döver**, *at.* Evlâdının eğitimini sıkı tutmayanların ileride çok pişman olacaklarını anlatır. [*Ing.* He who does not spank his child will regret it].

— edinme, *huk.* İki kişi arasında sözleşmeyle, bir hesap bağının kurulması. *(Evlatlık asıl ailesiyle olan bağlılığını muhafaza etmekle beraber evlâtlıkla evlât edinen arasında akdî bir soy ilişkisi meydana gelir).* [*Osm.* Tebenni; *Lat. Adoptio, adrogatio; Ing.* ve *Fr.* Adoption].

— edinmek. Bir kimseye çocuğu imiş gibi, evlât hakkı vermek. [*Ing.* To adopt *(a child)*; *Fr.* Adopter].

evlâtlık,-ğı /evlâtlık/, i. § ❶ Evlât olma hali. [*Ing.* ve *Fr.* Adoption]. § ❷ Birinin evlât yerine kabul ettiği kimse; Evlât edinilen kimse. [*Ing.* Adopted child, adoptive child; *Fr.* Enfant adoptif]. § ❸ Küçük yaştanberi eve alınıp hizmet ettirilen ve yetiştirilen kimse. [*Ing.* Foster child; *Fr.* Jeune servante qui a grandi dans une famille].

evlek,-ği, i. < *Rum. aulaki.* § ❶ Saban izi. [*ing.* Furrow *(in a field)*; *Fr.* Sillon]. § ❷ Tarlanan saban iziyle bölünen kısımlarından her biri. § ❷ *metrol.* Dönümün dörtte biri. [*ing.* A quarter of a dönüm; *Fr.* Mesure de superficie egale à 302 m²]. § ❹ Su yolu. § ❺ *arg.* On liralık bütün kâğıt para. [*ing.* A ten-lira note; *Fr.* Papier de dix livres].

evlendirme, i. Bir kadın veya bir erkeği kanunlara uygun şekilde bir araya getirme. [*ing.* Marrying; *Fr.* Action de marier, action de donner en mariage].

☆ *Eşanl.* **nikâh kılma.**

— dairesi, Evlendirme işleminin yapıldığı yer. [*Osm.* Nikâh dairesi; *ing.* Department of marriage; *Fr.* Bureau de l'etat civile, salle des mariages].

— memuru, Evlendirme işlemini yapan görevli. [*Osm.* Nikâh memuru; *ing.* Marriage registration official, registrar; *Fr.* Officier de l'etat civile].

evlendirmek, f. Ev bark sahibi etmek. Kadınla erkeği kanun yoluyle birleştirmek, karı koca etmek. [*ing.* To marry; *Fr.* Marier].

☆ *Eşanl.* **nikâh kılmak.**

evlenirlik,-ği, i. *sosy.* Belirli bir toplumda, genel olarak bir yılda ,yapılan evlenmelerin orantılı sayısı. [*ing.* Nuptiality; *Fr.* Nuptialite].

evlenme, i. § ❶ Bir kadınla bir erkeğin aile kurmak üzere kanunların uygun gördüğü şekilde bir araya gelmesi. [*Osm.* İzdivaç; *ing.* marriage; *Fr.* Action de se marier, union matrimoniale, mariage]. § ❷ (a) *huk.* Kanun bakımından evlenme ehliyetine sahip olan ayrı cinsten iki kişinin, evlenme akdi yapmaya yetkili memur önünde karşılıklı rızalarını beyân suretiyle ortak bir hayat kurmaları; (b) *sosy.* Her toplumda türlü şekillerde kurallastırılmış olan ve hedefi matrimonyal birliği kurmaktan ibaret olan sembolik fiil. *(Evlenme medeni veya dinî bir törenle yapılır ve toplum buna razı olduğunu gösterir).* [*Lat. Matrimonium conjugium nuptiae; Osm.* Nikâh; *ing.* Marriage; *Fr.* Mariage]. ◉ **— de mutlak butlan, *huk.*** Evliliğin toplumu ve kamu düzenini ilgilendiren sebeplerden ötürü kesin olarak hükümsüzlüğü. ◉ **— de nispî butlan, *huk.*** Eşlerden birini korumak amacını güden bazı sebeplerin varlığı sonucu evlenmenin hükümsüzlüğü. ◉ **— de sakatlıklar (noksanlar), *huk.*** (a) Evlenmeyi yasaklamakla beraber riayet edilmemeleri halinde evlenme üzerinde hiçbir etki yapmayan sakatlık. Bekleme sürelerini ve evlâtlık sözleşmesini hiçe sayarak yapılan evlenmeler gibi; (b) Evlenmenin butlan halleri. Evvenmenin her halde ortadan kaldırılmasını gerektiren veya kaldırılmasına imkân veren sakatlıklardır; (c) Evlenmenin hiç vaki olmamış sayılmasını gerektirecek sakatlıklar. Aynı cinsten olanların evlenmesi veya evlenmenin evlendirme memuru önünde yapılmaması gibi. [*Ing.* Defects of marriage, circumstances affecting the validity of marriage; *Fr.* Irrégularites du mariage]. ◉ **— nin butlanı, *huk.*** Bazı sakatlıklar veya noksanlar evlenmenin kaldırılmasını gerektirir. Bunlar iki türlü olur; (a) Mutlak butlan sebepleri: Evlenmenin kamu düzeni düşüncesiyle iptalini gerektiren sakatlıklar. Evlenenlerin zaten evli olmaları veya evlenmelerine engel olacak derecede yakın hısım bulunmaları; (b) Nispî butlan sebepleri. Evlenmenin ilgililerce iptalini istemeye hak veren sakatlıklar. ◉ **— nin yokluğu, *huk.*** Evlenmenin hiç yapılmamış sayılacağı haller. ◉ **— ye itiraz, *huk.*** Evlenme ile ilgili bulunan herkesin ve savcının evlenmenin yapılmasına, evlendirme memuru nezdinde, yazı ile muhalefet etmesidir. Bu itiraz evlendirme memurunun keyfi surette kabul veya reddedebileceği bir muhalefet olmayıp mahkemece reddedilinceye kadar evlenmeyi geri bıraktırıcı bir itirazdır. [*ing.* Forbidding the marriage, forbidding the banns; *Fr.* Op-

position au **mariage**]. ◉ **dışarıdan ~**, *sosy.* ◘ Dışarı. ◉ **dinsel ~**, *huk.* ◘ Dinsel. ◉ **monogam ~**, *sosy.* Yalnız ayrı cinslerden iki birey arasında olan evlenme. [*Ing.* Monogamy; *Fr.* Monogamie]. ◉ **poligam ~**, *sosy.* Her iki cinsten ikiden çok insanın aynı tiille evlenmesi. [*Ing.* Polygamy; *Fr.* Polygamie].

~ akdi, *huk.* Birbirleriyle evlenmek isteyenlerin bu kararlarını ve iradelerini evlenme memuru önünde tekrar etmeleri. Bunun üzerine evlenme memuru tarafından aktin yapıldığı söylenmesiyle hukuki durum tamamlanmış olur. [*Lat. Celebratio matrimonii; Ing.* Celebration of marriage; *Fr.* Célébration du mariage].

~ ehliyeti, *huk.* ◘ Ehliyet.

~ ile kazanılan rüşt, *huk.* ◘ Rüşt.

~ ile nesebin düzelmesi, *huk.* ◘ Nesep.

~ kâğıdı, *huk.* Evlenme merasiminden sonra evlenme memurunun eslere verdiği, evlenme aktinin yapıldığını gösteren belge. [*Osm.* Nikâh cüzdanı; *Ing.* Marriage certificate; *Fr.* Certificat de mariage].

☆ *Eşanl.* **Evlenme cüzdanı**.

~ oranı, Evlenmelere ilişkin demografi olayı: *Müslüman ülkelerde, kadınların evlenme oranı çok yüksektir.* [*Ing.* Nuptiality; *Fr.* Nuptialite]. ◉ **gayri safi ~**, *istat.* Bir yıl içinde evlenenlerin sayısının mevcut nüfusa oranı. [*Ing.* Nuptiality rate; *Fr.* Taux brut de nuptialite].

~ rüştü, *huk.* Evlenebilmek için varılması gereken yaş. [*Ing.* Majority by marriage].

~ sigortası, *huk.* Kız çocuğunun evleneceği zaman veya belli bir yaşa geldiği zaman belli bir para almasını mümkün kılan sigorta. [*Ing.* Marriage insurance, dowry insurance; *Fr.* Assurance de mariage].

☆ *Eşanl.* **cihaz sigortası**.

~ sözleşmesi, *huk.* Eşlerin mal ilişkilerini düzenlemek için evlenmeden evvel, evlenirken veya sonradan aralarında yaptıkları sözleşme: Bizde üç türlü evlenme malları rejimi vardır. (a) Mal ayrılığı; (b) Mal birliği (c) Mal ortaklığı; Eğer eşler evlenirken malları için bir sözleşme yapmamışlarsa haklarında mal ayrılığı rejimi yürür. [*Lat. Pactum dotale, pactum conjugale; Ing.* Marriage contract ,marriage settlement; *Fr.* Contrat de mariage, contrat du regime matrimonial].

~ tellâllığı, *huk.* Aralarında kanunen evlenmeye engel bir hal bulunmayan kadınla erkeğin evlenmelerine aracılık yapma. [*Ing.* Marriage brokage, negotation of marriage; *Fr.* Courtage matrimonial].

~ töreni, Evlenme dolayısıyla yapılan ve törelere, toplumlara göre çeşitli şekillere bürünen tören. [*Ing.* Wedding ceremony; *Fr.* Ceremonie nuptiale].

~ vaadi, *huk.* Bir erkekle bir kadının ilerde evlenmek için karşılıklı vaadde bulunmaları, nişanlanmaları. [*Ing.* Promise of marriage; *Fr.* Promesse de mariage].

evlenmek(le), nsz. f. Erkekle kadın aile kurmak üzere kanunca birleşmek. [*Ing.* To be get married; *Fr.* Se marier]. ◉ **evlenenle ev yapanın Allah yardımcısıdır**, *at.* Ailenin değerini belirtmek için kullanılır.

~ barklanmak, *dey.* Ev bark edinmek. [*Ing.* To marry and have a household].

evleviyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. evleviyyet. esk.* Evlâ oluş, yeğlik, daha lâyık ve uygun.

evleviyetle, z. *Ar.* ve *T. esk.* § ● ◘ **Öncelikle.** § ● ◘ **Haydi haydi.**

evli, s. ve i. Evlenmiş olan *(Kadın veya erkek)* [*Osm.* Müteehhil; *Ing.* Married; Wedded; *Fr.* Marie,-ee].

~ barklı, *dey.* ◘ Bark.

~ evinde, köylü köyünde gerek, *at.* Herkes kendi yerinde, yurdunda yaşamalıdır.

~ kadın, *huk.* Evlenme akdiyle herhangi bir erkekle hayatını birleştirmiş olan kadın [*Ing.* Married woman; *Fr.* Femme mariee].

evlilik,-ği, i. Evli olma hali. [*Osm.* Teehhül; *Ing.* State of being married; Wedlock, matrimony, marriage; *Fr.* état d'être marie].

~ birliği, *huk.* Evlenme akdiyle kurulan birlik. Medeni Kanun bu birliğin üyesine karşılıklı bir takım ahlâki görev ve yükümlülükler yüklemektedir. [*Lat. Communio vitae conjugalis; Ing.* Conjugal community; *Fr.* Union conjugale].

~ dışı (gayri meşru) doğum, *istat.* ◘ Doğum.

~ dışı doğum oranı, *istat.* ◘ Doğum.

evliya /evliya/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **veli**'nin çoğulu. § ● Olağanüstü yeteneklere ve kerametlere sahip olduğu kabul edilen kimse, ermiş: *Şurada bir evliya yatıyor.* [*Ing.* ve *Fr.* Saint]. § ● ◘ **Yatır.** ◉ **~ yı umur**, *dey.* İş *(devlet)* başında bulunanlar. [*Ing.* Heads of administration; *Fr.* Hommes d'État].

~ devesi, *zool.* ◘ Tespih böceği.

evliya.devesi, b.i. *zool.* ◘ Tespih böceği.

evliyalık,-ğı, i. Evliya olma hali. [*Ing.* Sainthood, saintliness; *Fr.* Rang de saint, saintete].

~ adam, *dey.* Dünyadan el çekmiş, ahret adamı. [*Ing.* Devout person, pious man, godly man; *Fr.* Devot,-ote, pieux,-euse].

~ taslamak, *dey.* Pek sofu görünmek veya keramet satmak. [*Ing.* To pass as a saint; *Fr.* Se donner des airs de devot].

evliya.otu, b.i. *bot.* İki-çeneklîler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından, yem bitkisi olarak yetiştirilen çok yıllık ot. Yaprakları almaşık, gövdesi dallı, dik ve tüylüdür. Pembe ve erguvani kırmızı renkte olan çiçekleri sapın ucunda koni biçiminde uzun bir başak şeklindedir. [*Osm.* Haşişet ül himâr; *Lat.* ve *Ing. Hedysarum; Fr.* Sainfoin].

☆ *Eşanl.* **eşekotu**.

evmek, f. ◘ İvmek.

evolüsyon, i. *Fr. évolution* < *Lat. evolutio.* ◘ Evrim[3].

~ kuramı, *zool.* ◘ Evrim kuramı.

evolüsyonist,-ti, i. *Fr. évolutionniste.* ◘ Evrimci.

evolüsyonizm, i. *Fr. évolutionnisme.* ◘ Evrimcilik.

evolvent,-ti, i. *mat.* Bir dairenin bir teğeti daire üzerinde kaymadan tekerlenirse teğetin her noktası bir eğri çizer ki buna daire evolvent'i denir.

☆ *Eşanl.* **basıt**.

evonimin, i. *Fr. evonymine. kim. Evonymus atropurpureus*'un alkollü özütü. *(Müshil ve safra söktürücü olarak kullanılır).*

evonimit,-ti, i. *Fr. evonymite. kim.* İlk defa Avrupa taflanının büyütken dokusundan çıkarılan ve *dülsit*'e benzeyen hekzit

evrak,-kı, /evrak/, ç.i. **varak**'ın çoğulu. *Osm.* < *Ar. varak.* § ● Varaklar, ağaç ve kâğıt yaprakları: *Evrakı havadis.* [*Ing.* Leaves, papers; *Fr.* Feuilles]. § ● İşlemli *(muameleli)* kâğıtlar. [*Ing.* Documents; *Fr.* Dossier, pièces, documents]. ◉ **~ ı matbua**, *huk.* Basılmış formüller, dilekçe ve benzeri gibi kâğıtlar. [*Ing.* Printed publications]. ◉ **~ ı müsbite**, § ● *huk.* İsbat edici belgeler; Bir olayın gerçeğe uygunluğunu veya bir olayın varlığını ispat eden yazılı belgeler. § ● *ikt.* Bankaların her çeşit işlemlerinde muhakkak surette düzenleyerek vezneye ve muhasebeye teslim ettikleri tediye, tahsil ve mahsup fişlerinin hepsine birden verilen ad. [*Ing.* Document; *Fr.* Pièce à l'appui, document]. ◉ **~ ı nakdiye**, *huk.* Kâğıt para, banknot. [*Ing.* Paper currency, paper money]. ◉ **~ ı resmiye**, *huk.* Resmî evrak. Devlet dairelerinden çıkan yazışmaları taşıyan belgeler. [*Ing.* Official documents; *Fr.* Pièce efficielle, acte, titre authentique]. ◉ **~ ı sefine**, *den.* Tüccar gemilerinin senedi bahrîlerinden maada ticareti bahriye kanun ve kavaidi icabı hıfz ve ibraz etmeleri lâzım gelen resmî vesaikin toplamına denir. ◉ **~ ta sahtekârlık**, *huk.* Bir memurun görevi sırasında, tamamen veya kısmen sahte bir kâğıt düzenlenmesi veya silerek ve değiştirerek gerçek bir evrakı başkalaştırması yoluyle özel veya genel bir zarar meydana getirmesi, kanuna göre poliçeler ve ciro edilebilen ticarî senetler de resmî evrak hükmündedir. Kanunda belirtilen hallerde, memur olmayanların da işleyebilecekleri benzer şekillerdeki suçlar, aynı maddelerle cezalandırılır. [*Fr.* Falsification d'un document, faux en écriture]. ◉ **~ ı umumiye**, Genel evrak, formüller v.b. [*Ing.* State archives]. ◉ **dolaşan ~**, Bir müessesenin çeşitli bürolarları arasında dolaştırılan, sabit evraktan farklı belgelere verilen ad.

~ kalemi, Bir dairede evrak işleriyle uğrasan büro. [*Ing.* Record office, registry; *Fr.* Greffe].

~ mahzeni, Arşiv. [*Ing.* ve *Fr.* Archive].

~ memuru, Resmî veya özel bir dairede bütün belgeleri araştırmak, seçmek, tasnif ve muhafaza etmekle görevli kimse. [*Ing.* Archivist, keeper of archives, recorder, registrar; *Fr.* Greffier].

~ müdürü, Evrak işlerini düzenleyen bürönun şefi. [*Ing.* Keeper of Archives in a state office].

~ üzerinde hüküm, *huk.* Tarafların yazılı iddia ve müdafaaları ve dayandıkları belgeler üzerine, tarafları dinlemeden, müraafaa yapılmadan verilen hüküm ve karar.

evrat,-tı, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Müslümanlarca belirli zamanlarda okunması sevap sayılan Tanrı adları, kur'an ayetleri ve dua gibi şeyler.

evre[e], i. < *evirmek.* § ● Bir işin veya olayın gelişmesinde birbiri ardınca görülen değişik hallerden her biri: *Bir savaşın, bir hastalığın evreleri.* [*Osm.* Safha; *Ing.* Phase, stage; *Fr.* Phase]. § ● *astr.* Tekrarlı olaylarda bir dönüm içindeki her bir nokta, konum veya durum. Örnek: *Ay'ın evreleri (ilkdördün, dolunay v.b.).* Bir değişken yıldızın minimum evresi. [*Osm.* Safha; *Ing.* Phasis; *Fr.* Phase]. § ● *patol.* Bir hastalık sürecini meydana getiren dönemlerin her biri. [*Ing.* Phase, stage; *Fr.* Phase, stade]. § ● *psik.* Çocuğun zekâ gelişimini içeren zamanın bir parçası.

~ kanıtı, *fels.* Kapsamı belli olmayan bu kanıt, hareketin varlığına karşı yöneltilmiş bir tenkit niteliği taşır *(Yunan Sofisti Elea'lı Zenon tarafından öne sürüldü).* [*Fr.* Argument du stade].

~ kayması, *astr.* Herhangi bir evrenin dönüm içinde yer değiştirmesi. [*Ing.* Phase shift; *Fr.* Déplacement de phase].

evreka, *ünl. Yun. eureka.* «*Buldum*» demektir. Arsimet yıkanırken hamamda sıvılar üzerine kanunu buluverince böyle bağırmıştır.

evren[e], i. < *evirmek* > *eviren.* § ● Var olan seylerin tümü, tüm varlık. [*Osm.* Kâinat; *Ing.* Universe; *Fr.* Univers]. § ● Dünyada insanların oturduğu bütün yerler. § ● *(Geniş anlamda)* içinde yaşanılan ortam: Evreni sıkıcı bulmak. § ● İnsanların tümü. § ● *mec.* Madde, fikir ve duygu alanı: *Onun evreninde herşey tozpembedir.* § ● Bir kimse için temel olan şey veya kimse. § ● *astr.* Bütün yıldızları, gökadaları, kümeleri, gaz ve bulutları içine alan maddeyle dolu uzayın bütünü. [*Osm.* Alem; *Ing.*, Universe; *Fr.* Univers]. § ● *esk.* Ejderha. [*Ing.* ve *Fr.* Dragon]. § ● Zaman. [*Ing.* Time; *Fr.* Temps]. § ● Felek. [*Ing.* Revolving sphere of Heaven; *Fr.* Sphère céleste, ciel]. § ● s. Büyük, ulu. [*Ing.* Great; *Fr.* Grand, auguste]. § ● Tabiat tarihinin inceleme alanlarından her biri: *Madenler evreni, Bitkiler evreni, Hayvanlar evreni, (Bugün canlılar ve cansızlar olarak iki büyük evrene ayrılır).* [*Osm.* Alem; *Ing.* World; *Fr.* Monde]. ◉ **bitki ~ i**, *bot.* ◘ Bitki. ◉ **büyük ~**, *fels.* ◘ Büyük.

~ gemiciliği, *astr.* Uzay gemileri ve araçlarıyle yapılan uzay gezileri, bu gezileri hazırlama düzenleme tekniği. [*Ing.* Cosmonautics; *Fr.* Cosmonautique].

~ gözerlmi, *astr.* Evrende gözleyebildiğimiz veya gözleyebileceğimiz en uzak noktaların oluşturduğu küre yüzeyi. [*Ing.* Horizon of the univers; *Fr.* Horizon de l'univers, horizon cosmique].

~ merkezi, *astr.* Sınırlı evren için kabul edilen merkez. [*Osm.* Merkez-i kâinât; *Ing.* World center; *Fr.* Centre mondial].

~ pulu, ◘ Evrenpulu.

evren.bilim[e], b.i. Evreni yöneten genel kanunlar bilimi; Evrenin oluşumunu inceleyen bilim. [*Osm.* Kevniyat; *Ing.* Cosmology; *Fr.* Cosmologie]. ◉ **uysal ~**, *fels.* Kant'a göre, dünya ve onun başlangıcı ile ilgili metafizik meselelerin tümü. [*Ing.* Rational cosmology; *Fr.* Cosmologie rationnelle].

☆ *Eşanl.* **kozmoloji**.

evren.bilimsel[e], b.s. *fels.* Evrenbilimle ilgili

olan. [*Osm.* Kevnî; *ing.* Cosmological; *Fr.* Cosmologique].
☆ *Eşanl.* **kozmolojik.**
~ **kanıt,** *felс.* Tanrının varlığı kanıtı olan *a contingentia mundi*'nin öteki adı. [*Ing.* Cosmologic evidence; *Fr.* Preuvre cosmologique].

evren.dışçılık*,-ğı, b.i. *felс.* Ulus olarak insanlığı ve vatan olarak evreni tanıyan doktrinlerin genel adı. [*Osm.* Herşehircilik; *ing.* Cosmopolitism; *Fr.* Cosmopolitisme].

evren.doğum*, b.i. § ❶ *astr.* (a) Evrenin yaradılışı *(doğuşu)* veya meydana geliş tarzı; (b) Evrenin yaradılışı *(doğuş)* kuramı. (c) Evrenin yaradılışını *(doğuşunu)* ve gelişimini inceleyen astronomi dalı. [*Osm.* Kiyaniyât; *Ing.* Cosmogony; *Fr.* Cosmogonie]. ☆ *Eşanl.* **kozmogoni.** § ❷ *felс.* Alemin meydana gelişini açıklayan sistem: *kendiliğinden türeme tezi, maddeci diye adlandırılan evrendoğuma uygun görülmektedir.*

evren.doğumsal*, b.s. Evrendoğumla ilgili. [*Osm.* Kiyanî; *Ing.* Cosmogonic(al); *Fr.* Cosmogonique].
☆ *Eşanl.* **kozmogonik.**

evren.pulu, b.i. «*Silico-aluminate de potasse*» tan ve demir veya «*magnésie*» den bileşik parlak bir taş olup, ince yaprak halinde tabakalardan oluşmuştur. Bunun bir cinsi, toz haline getirilerek bazı sanat işlerinde de kullanılır. Ateşe dayandığından soba ve fırınların ateşini görmek için kapaklarına cam gibi takılır. [*Osm.* Talk, mika; *Fr.* Talc, mica].
☆ *Eşanl.* **mika.**

evrensel*, s. § ❶ Evrenle ilgili. [*Osm.* Külli; *Ing.* Universal; *Fr.* Universel,-elle] § ❷ Herşeyi ve herkesi ilgilendiren, varlıkların ve nesnelerin tümünü kapsamına alan: *Evrensel yöntem. (Her şeyi kaplayan evrensel bir prensip, bütün bilgiler için önceden, yani deneyden önce geçerlidir).* [*Osm.* Cihanşümul; *Ing.* World-embracing, world-wide, global; *Fr.* Mondiale]. § ❸ Dünya ölçüsünde olan. [*Osm.* Alemşümul; *Ing.* Universal; *Fr.* Universel,-elle]. ☆ *Yak. anl.* **dünya çapında, dünyaya yaygın, evrenle ilgili, cihanşümul.** § ❹ Her konuda yeteneği ve bilgisi olan: *Evrensel zekâ.* [*Ing.* Universal; *Fr.* Universel,-elle]. ◉ **din büyükleri ~ toplantısı,** *kilise huk.* Bütün katolik piskoposların çağrılı olduğu ve papanın kendisinin veya görevlendirdiği kimselerin yönettiği din büyükleri toplantısı. [*Ing.* Ecumenical council; *Fr.* Concile œcuménique]. ◉ **kiliseler ~ kurulu** *(Dünya kiliseler birliği),* Özerkliğini muhafaza etmekle birlikte, bütün Hıristiyan kiliselerinin birleşmesini ve işbirliği yapmalarını sağlamak amacıyla 23 Ağustos 1948'de *Amsterdam*'da toplanmış olan kurul. [*Ing.* World Ecumenical council; *Fr.* Concile œcuménique des Eglises. Concile mondial des Eglises].
~ **araç,** *astr.* Yıldızların doğrultusunu ölçen bir gözlem aracı. Çeşitli türleri vardır. [*Ing.* Universal instrument; *Fr.* Instrument universel].
~ **bulut,** *astr.* ◘ **Bulut.**
~ **çekim,** *astr.* ◘ **Çekim.**
~ **gravitasyon,** *astr.* ve *fiz.* Tabiattaki cisimler arasında karşılıklı etki. [*Osm.* İncizab; *Ing.* Universal gravitation; *Fr.* Gravitation universelle].
~ **gün çizgisi,** *astr.* Dünyamız kendi etrafında 24 saatte döndüğüne göre, üzerindeki yerlerde değişik zamanlarda öğle olur. Kolaylık için dünya herbiri yaklaşık olarak 15 meridyen kapsayan zaman bölgelerine *(saat dilimlerine)* ayrılmıştır. Greenwich'te öğle iken (0° *meridyeni, başlangıç meridyeni)* dünyanın öteki tarafındaki ülkelerde *(180° meridyan)* gecedir ve yeni bir gün başlamaktadır. Günü başladığı çizgiye evrensel günçizgisi denir.
~ **kuantifikatör,** *mat.* V şeklinde gösterilen *(bu şekil «hepsi için» anlamına gelir)* ve bir cümlenin bütün elemanlarına ait bir özelliği ifade eden sembol. [*Ing.* Universal quantificator; *Fr.* Quantificateur universel].
~ **öğretim,** *pedagoji, Jacotot*'un yöntemi [*Ing.* Universal instruction; *Fr.* Enseignement universel].
~ **patrik,** *kilise huk.* İstanbul'a bağlı olan piskoposların kendilerine verdikleri unvan. [*Ing.* Ecumenical patriarch; *Fr.* Patriarche œcuménique].
~ **piskopos,** *kilise huk.* Eskiden papaya verilen unvan. [*Ing.* Ecumenical bishop; *Fr.* Évêque œcuménique].
~ **zaman,** *astr.* Greenwich gözlemevinin öğlen düzlemine ilişkin ortalama bölge zamanı. Türkiye'nin kullandığı zaman evrensel zamandan iki saat ileridir. *(Doğu Avrupa zamanı).* [*Ing.* Universal time; *Fr.* Temps universel].

evrenselci, i. *felс.* Evrenselcilikten yana olan. [*Ing.* Universalist; *Fr.* Universaliste].

evrenselcilik*,-ği, i. (a) *felс.* Bireyciliğe karşı genelciliği savunan doktrinlerin genel adı. (b) *sosy.* Yalnız bir topluma ait olan ilkçağ dinleri ve arkaik dinler yerine inancını bütün insanlara yaymaya çalışan dinlerin genel niteliği. [*Ing.* Universalism; *Fr.* Universalisme].
☆ *Eşanl.* **üniversalizm.**

evrenselleştirmek, geçl. f. Evrensel yapmak, yaymak, genelleştirmek. [*Ing.* To universalize; *Fr.* Universaliser].

evrensellik,-ği, i. Evrensel olanın özelliği, genellik. [*Ing.* Universality; *Fr.* Universalité]. ◉ **kilisenin evrenselliği akımı,** *hıristiyanlık.* Bütün hıristiyan kiliselerini tek kilise olarak birleştirmeyi amaç edinen akım. [*Ing.* Ecumenism; *Fr.* Oecumenisme]. ☆ *Eşanl.* **ekümenizm.**

evrensizcilik*,-ği, i. *felс.* Evreni varsayan doktrinlerin evreni yoksayan öğretilere taktıkları ad. [*Osm.* Nefy-i âlem; *ing.* Acosmism; *Fr.* Acosmisme].

evrik*, s. < *evirmek.* § ❶ Bir doğrultuya, bir düzene göre ters doğrultuda, ters düzende olan. [*Ing.* ve *Fr.* Inverse]. § ❷ *mant.* Başka bir önermeye göre özne ve yükleminin yeri değişik olan. [*Ing.* ve *Fr.* Inverse]. § ❸ *mat. (Başka bir önermeye, teoreme veya probleme göre)* Terimleri ters durumda olan *(önerme veya problem).* [*Osm.* Maküs; *ing.* ve *Fr.* Inverse].
~ **şekiller,** *mat.* Evirtim yoluyle birbirine dönüştürülen şekiller. [*Ing.* Inverse figures; *Fr.* Figures inverses].
☆ *Eşanl.* **ters şekiller.**

evrilir*, s. § ❶ *mant.* ve *felс.* Konu ile yüklemin birbirinin yerine geçmesiyle doğruluğu bozulmayan *(önerme).* [*Osm.* Kabili akis; *Ing.* ve *Fr.* Convertible]. § ❷ *fot.* Alıcıda kullanılıp kimyasal işlemden geçtikten sonra doğrudan doğruya pozitife dönebilen *(filim)* [*Ing.* Reversible; *Fr.* Inversible].
~ **boş film,** *sin.* Henüz alıcıda kullanılmamış evrilir filim çeşidi. [*Ing.* Reversible stock; *Fr.* Pellicule inversible].
~ **duyarkat,** *sin.* Evrilir yapıda olan duyarkat. [*Ing.* Reversible emulsion; *Fr.* Emulsion inversible].
~ **filim,** *sin.* Duyarkatı evrilir yapıda filim. [*Ing.* Reversible film; *Fr.* Film inversible].

evrilmek, nsz. f. Bir şekilden başka bir şekle dönmek, çevrilmek, yer değiştirmek.

evrim*, i. < *evirmek.* § ❶ *biy.* Canlının tür, ırk ve grup olarak gelişmesi; bir canlıyı diğerlerinden ayırt eden morfolojik ve fizyolojik karakterlerin gelişmesi yolunda geçirilen bir seri değişme olayları. ◘ **Filogeni.** [*Osm.* Tekâmül; *Lat. Evolvere; ing.* Evolution; *Fr.* Évolution]. ☆ *Eşanl.* **dönüşüm, evolüsyon.** ☆ *Karş.* **devrim.** § ❷ *bot.* (a) Bitkilerin, yeryüzünün kuruluşundan bugünkü hallerine gelinceye kadar geçirdikleri bireysel ve toplu değişiklikleri araştıran bilim dalı; (b) Çevre şartlarında *(toprak, iklim, biyoloji etmenleri)* ortaya çıkan değişiklikler dolayısıyle bitki örtüsünde meydana gelen değişimler. [*Ing.* Evolution; *Fr.* Évolution]. ☆ *Eşanl.* **evolüsyon.** ◉ ~ **li böbrek,** *zool.* ◘ **Böbrek.** ◉ **diyalektik ~,** *felс.* ◘ **Diyalektik.** ◉ **dönüşsüz ~,** *biy.* Bazı organların eski hale dönememesi. *(Dönüşsüz evrim tersinemez /Dollo Kanunu/, yarı körelen, kaybolan bir organ yeniden asla belirmez).* [*Ing.* Regressive evolution; *Fr.* Évolution regressive]. ◉ **kültür ~ i,** *sosy.* Belirli bir toplumda unsurlarının aksedilmez bir suretle birikmesinden meydana gelen toplum ve kültür değişmesi olup, fiziksel ve sosyal çevre üzerinde daimi daha etkili bir kontrol kazanır. [*ing.* Cultural evolution; *Fr,* Évolution culturelle]. ◉ **ovogenetik ~,** *biy.* ◘ **Ovogenez.** ◉ **paralel ~,** *biy.* Tamamen ayrı yerlerde yaşayan iki grupta bir organın özdes ve benzer şekilde gelişmesi. *(Bunun en iyi örneği, keselilerle etenelilerde diş sisteminin oluşumudur. Keselilerin kimisi böcekçil, kimisi etçil, kimisi otçul, kimisi de kemirgendir; bu bakımdan böcekçil, etçil, otçul ve kemirgen etenelilere büyük ölçüde benzer, hattâ onlarla karıştırılabilirler).* [*ing.* Parallel evolution; *Fr.* Évolution parallele]. ◉ **spermatogenetik ~,** *biy.* ◘ **Spermatogenez.**
~ **kuramı,** *biy.* Bütün hayvan ve bitki türlerinin birbirinden türediğini, dolayısıyle canlılar âleminde herhangi bir kesinti olamıyacağını savunan kuram. [*Osm.* Tekâmül nazariyesi; *ing.* Evolution theory; *Fr.* Théorie de l'evolution].
Eşanl. **evolüsyon teorisi.**
~ **ve devrim,** *felс,* Birbirlerini hazırlayan ve birbirlerinin koşulu bulunan diyalektik bütünlük. [*Osm.* Tekâmül ve inkılâp; *Fr.* Évolution et revolution].
~ **yolu,** *astr.* Bir yıldızın kendi evrimi boyunca izlediği yol. [*Ing.* Evolutionary track; *Fr* Tracé d'evolution].

evrimci, s. § ❶ *felс.* Evrimcilikle ilgili. [*Ing.* Evolutionistic; *Fr.* Évolutionniste]. § ❷ i. Evrimcilikten yana olan kimse. [*ing.* Evolutionist; *Fr.* Évolutionniste].

evrimcilik*,-ği, i. *biy., felс.* ve *sosy.* Genel olarak varlıkların, özel olarak da canlıların *evrimi yoluyle geliştiklerini savunan görüş. (Darwin'in canlı türlere ait şekil değiştirme kuramından kuvvet alarak evrimin en yaygın tabiat kanunu olduğunu iddia eden ve Spencer tarafından ileri sürülen kuram olup, sosyolojide de önemli bir rol oynamıştır).* [*Osm* Tekâmüliye; *ing.* Evolutionism; *Fr.* Evolutionnisme].
Eşanl. dönüşümcülük.
Karş. devrimcilik.

evrimlenmek, f. *felс.* Belirli bir amaca doğru birbiri ardınca değişmelere uğramak, evrim geçirmek. [*Osm.* Tekâmül etmek; *Ing.* To evolve; *Fr.* Se derouler, evoluer].

evrimsel*, s. *biy.* Değişme doktrinine ilişkin olan. [*Ing.* Evolutionary; *Fr.* Évolutionnaire].

evrişik*, s. *evirmek. mant.* Bir önermenin öznesini yüklem, yüklemini de özne olarak kullanarak kurulan *(önerme): «Her insan gülen» önermesinin evrişiği her gülen insandır» şeklinde olur.* [*ing.* ve *Fr.* Converse].

evropiyum, i. *Lat. Europium* < *Europe,* Avrupa. *kim.* Eu sembolü ile bilinen A.a.152 ve A.n. 63 olan kimya elementi. *(Yttriyum'lu topraklarda bulunan parlak gri renkli bu maden 1100 C'a doğru erir).* [*Ing.* ve *Fr.* Europium].

evsaf /evsâf/, ç.i. *Osm.* < *Ar. esk.* **Vasf**'ın çoğulu.

evsemek, nsz. f. *h.d.* Evini, yurdunu özlemek. [*Ing.* To winnow; *Fr.* Avoir la nostalgie].

evsenmek, f. Bir yerde evinde, yurdunda imiş gibi zevk ve rahat duymak. [*Ing.* To make oneself at home; *Fr.* Être à son aise un endrolt comme si c'etait sa propre maison].

evsin, i. Avcıların av beklemek üzere kırlarda yaptıkları küçük kulübe. Avcı kulübesi. [*Ing.* Hunting box; *Fr.* Hutte de chasseur, cabane de chasseur, pavillon de chasse].

ev.sineğigiller, ç.b.i. *zool.* Böcekler *(Insecta) sınıfının,* İkikanatlılar *(Diptera)* takımına giren bir böcek familyası. Bu sineklerin bazısı sokucudur. Kara sinek, boynuz sineği gibi bazı türlerde sokucu değildir. Ev sineği çiçek sineği gibi. [*Lat.* ve *Ing. Muscidae; Fr.* Muscides].

evvel, z. ç: **evâil.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ İlk, birinci. [*Ing.* First, initial; *Fr.* Premier,-ère, initial,-ale]. § ❷ Önce: *Siz benden evvel geldiniz.* [*Osm.* Mukaddem; *ing.* Before; *Fr.* Avant, tout d'abord]. § ❸ Eski, geçmiş: *Evvel zamanda göl üzerinde kurulmuş köyler vardı.* [*Osm.* Kadîm; *Ing.* Old, ancient, bygone *(days); Fr.* Ancien, antique].
— **Allah,** *dev.* «*Tanrı yardımıyla*» anlamına

gelen bir söz: *Evvel Allah ben bu işi yaparım.* [*ing.* With God's help, certainly; *Fr.* Grâce a Dieu].

— ateşleme, *otom.* ◘ **Erken ateşleme.**

— emirde, ilk önce, her şeyden önce, başta: *Okul açmak için evvel emirde öğretmeni hazırlamalı.* [*ing.* First of all; *Fr.* D'abord, en premier lieu].

— ısıtma, *otom.* Termal ve mekaniksel bir işlemde sıcaklığın başlangıç olarak uygulanması. [*ing.* Preheating; *Fr.* Rechauffage prealable].

— kıvılcım, *otom.* Motor çalışma saykılında kıvılcımın vaktinden önce meydana gelmesi. [*ing.* Advance spark].

— selâm sonra kelâm, *dey.* Bir kişiyle konuşmadan önce selâm verilmesi gerektiğini anlatır. [*ing.* First greet, then talk].

— ve âhır, *dey.* Başta da, sonda da: *Evvel ve âhır ben size bunu söylemiştim.* [*Ing.* Formerly, on several occasions, always, ever since].

— yükleme, *otom.* Herhangi bir gevşekliği önlemek üzere herhangi bir yatak üzerine uygulanan ufak bir yük veya basınç. [*ing.* Preloading; *Fr.* Chargement prealable].

evvelâ /evvelâ/, z. *Osm.* < *Ar.* önce, ilk önce, ilkin. [*ing.* First, in advance, aforehead; *Fr.* D'abord, premierement, primo].

— can, sonra canan, *dey.* İnsanların çokluk herkesten önce kendilerini düşündüğünü anlatır.

evvelce /evvelce/, z. § ❶ Önce. [*ing.* Previously; *Fr.* Precedement, avant]. § ❷ Önceleri, eskiden. [*ing.* In the past, at one time; *Fr.* Jadis, autrefois].

evveli, s. § ❶ Evvelki: *Evveli gün.* [*ing.* Previous; *Fr.* Avant dernier, precédent,-ente]. § ❷ z. Eskiden: *Evveli böyle derlerdi.* [*ing.* In times past, the olden time, bygone days; *Fr.* Autrefois, anciennement, jadis].

evveliyat,-tı /evveliyat/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Bir işin önceki evreleri, *(işin)* öncesi, önceleri. [*ing.* Origins, rudiments; *Fr.* Commencements, preliminaire].

evvelki, evvelsi, s. § ❶ Önceki, iki önceki, ötey, ilk, birinci: *Sonra geleni beğenmedim, evvelki daha iyiydi. Evvelsi gün.* [*ing.* Former, preceeding; *Fr.* Le premier, le precédent]. § ❷ Sonradan önceki: *Evvelki gün, evvelki yıl.* [*ing.* The one before the last; Avant dernier].

☆ *Karş.* **sonraki, ikinci.**

evvelleri, z. Eski zamanda, geçmişte. [*ing.* In the old days; *Fr.* Au vieux temps, autrefois, auparavant, jadis].

ev yapan, b.i. *bot.* Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından, kılıç şeklinde yükselen dik yapraklarıyle tanınan bir salon bitkisi. [*Lat. Sansevieria; ing.* Sansevieria, bowstring hemp; *Fr.* Sanseviere].

ey, *ünl.* § ❶ Birini seslenerek çağırırken kullanılır; Kendisine söz söylenilen kimsenin dikkati çekilmek istendiği vakit ismin başına getirilir ve uzatılabilir: *Ey arkadaş!* [*Ing.* Here therel What are you doingl; *Fr.* Ô!]. § ❷ Söz sanatında, kendine seslenilenin adının veya adını niteleyen sözün başına getirilir: *Ey Türk Gençliği!* § ❸ Usanç anlatır: *Ey, sıkıldım senden. Ey artık çok oluyorsun!*

eyag, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Ayaklı kadeh, piyale.

eyalet,-ti /eyâlât/, i. *Osm.* < *Ar. tar.* Yönetim bakımından kendine göre bağımsızlığı olan büyük il: [*Ing.* ve *Fr.* Province].

— askerî, *tar.* Osmanlı İmparatorluğu zamanında Yeniçerilerden ve sipahilerden başka imparatorluğun önemli merkezlerinde bulunan askerlere verilen ad.

eyef, i. (a) Çiftçilikte boyundurukla saban okunu rapteden daire şeklinde ağaç halka; (b) Ormancılıkta arabaya yüklenen ürünün gerdirme işine denir.

eyer, i. *esk. T. eder. binic.* Binek hayvanlarının sırtına konulan otturmalık: *Çerkez eyeri, Kırma eyeri, Osmanlı eyeri.* [*Osm.* Serc; *ing.* Saddle; *Fr.* Selle]. ◘ *ŞEKİL: 198.* — **EYER.** ◉ — e de gelir, semere de, *dey.* Her işe yarar, incesine de, kabasına da. ◉ **atın — i boş kalmak**, *binic.* Binicisi ölmek. ◉ **çerkez — i**, Ortasından boğulmuş bir yastık şeklinde deriden yapılmış içi ot dolu eğer. Bunun ön ve arka taraflarında, hayvan koşarken vücudun öne ve arkaya kaymaması için yüksekçe iki kısım bulunur. [*Fr.* Selle circassienne, selle a piquer]. ◉ **hayvana — vurmak** *(veya kapamak)*, Eyeri hayvanın sırtına koyup bağlamak. ◉ **ingiliz — i**, Önünde ve arkasında çıkıntısı olmayan eyer. [*ing.* Hunting saddle; *Fr.* Selle anglaise]. ◉ **kadın — i**, Eyer kaşı ay şeklinde olan, binici kadının oturmasını kolaylaştıran tek üzengili eyer. [*ing.* Lady's saddle, sidesaddle; *Fr.* Selle de femme (dame)]. ◉ **Kırım — i**, Tatarların kullandıkları bir çeşit eğer. [*ing.* Tartarian saddle; *Fr.* Selle tartare]. ◉ **kral (Fransız) — i**, Yalnız önünde eyer kaşı bulunan eyer. [*ing.* Royal saddle; *Fr.* Selle royale, selle française]. ◉ **Macar — i**, Eski türklerin kullandıkları eğere benzer bir çeşit eyer. [*Fr.* Selle hongrois]. ◉ **Türk — i**, *anat.* Kafatasının altında, temel kemiğinin üst yüzünde bulunan çukur; hipofiz bezi burada bulunur. [*Lat. Sella turcica ing.* Turkish saddle; *Fr.* Selle turcique]. ◉ **yarış — i**, Büyüklüğü ve ağırlığı çok azaltılmış eyer. [*ing.* Racing saddle; *Fr.* Selle de course].

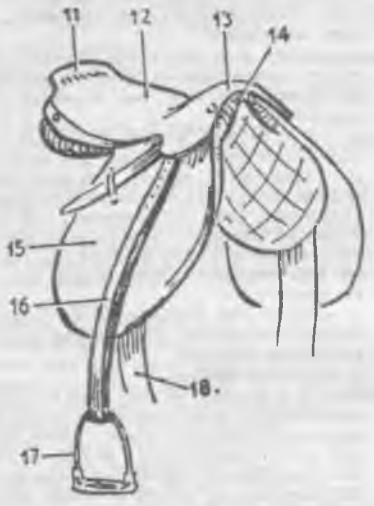

ŞEKİL: 198. — **EYER.** 11. Arka kaş. 12. Oturma yeri *(kaltak)*. 13. Ön kaş. 14. Boynuz. 15 Kanat *(Kulak)*. 16. Üzengi kayışı *(Zahma)*. 17. Üzengi *(Üzengi demiri)*. 18. Eyer kolanı.

— kaltağı, *binic.* Eyerlerin üstüne deri veya kumaş kaylamak üzere tahtadan yapılmış kates şeklindeki kısım, eğrim veya eyer çatısı. [*ing.* Saddle framework; *Fr.* Charpente de selle]. ◘ *ŞEKİL: 198.* — **EYER.**

— kaşı, § ❶ *binic.* Eyerlerin ön ve arka taraflarındaki adi çıkıntılı kısım. [*Ing.* Pommel *(of saddle); Fr. (Pommeau (de selle)*, arçon de devant]. ◘ *ŞEKİL: 198.* — **EYER.** § ❷ *tekn.* Mermercilerin've yalancı mermer yapan ustaların kullandıkları bir çeşit delgi yayı.

— kolanı, Eyeri hayvanın sırtına bağlamak için kullanılan keçi kılından örülmüş ip. [*ing.* Saddlegirth; *Fr.* Sangle].

— oturuşu, *cimn.* Alıştırma araçları açık uyluklar arasına alarak yapılan bir oturuş türü.

☆ *Eşanl.* **binme.**

— takımı, *binic.* Eyerle birlikte kullanılan başlık, dizginler *(kantarma ve sebeş kolları)*, üzengi *(zahma)*, üzengi kayışı *(zahma kayışı)*, göğüslük, kuskun, kolan, kuburluk, nal çantası ve diğer bazı malzemelerden ibaret olan biniş takımının tümüne birden verilen ad. [*Ing.* Harness; *Fr.* Harnais].

☆ *Eşanl.* **koşum takımı.**

— vurmak (kapamak), *binic.* Eyeri hayvanın sırtına koyup bağlamak, eyerlemek. [*Ing.* To put saddle; *Fr.* Seller].

eyerci, i. Eyer yapıp satan kimse. [*ing.* Saddler, maker of saddles; *Fr.* Sellier].

eyercik,-ği, i. *binic.* Üstünden geçen bir kolanla tespit edilmiş olan ve atın koşumunun kaymasını önleyen içi doldurulmuş koşum takımı parçası. [*ing.* Saddle *(of draught-horse); Fr.* Sellette].

eyerlemek, f. *binic.* ◘ **Eyer vurmak.**

eyerlenmek, ösz. f. *binic.* Eyer vurulmak. [*Ing.* To be saddled; *Fr.* être Sellé].

eyerli, s. Sırtına eyer vurulmuş *(hayvan)* [*ing.* Saddled; *Fr.* Sellé].

eyersiz, s. Sırtında eyer bulunmayan *(hayvan)*. [*ing.* Unsaddled, saddleless, bareback; *Fr.* Sans selle, desselle.-ée].

eyitmek(-e), f. *(Eski yazılarda)* demek.

eylem*, i. < *eylemek. fels.* § ❶ Eylemek işi. § ❷ Bir maddî gücün veya bir düşüncenin görünüşleri. [*Osm.* Fiil, tesir; *ing.* ve *Fr.* Action]. ☆ *Eşanl.* **aksiyon.** § ❸ Belli bir maksatla belli bir usul kullanarak yapılan iş: *Siyasal eylem.* [*Osm.* Amel, ameliye, ameliyat; *ing.* Act; *Fr.* Acte]. ◉ **etken —**, *gram.* ◘ **Etken.** ◉ **güdük —**, *psik.* Günük hayatta görülen davranış bozukluğu *(dil sürçmeleri, okuma yanlışları, unutmalar, v.b.)*. Bunlar, çoğu zaman, kişinin kendisi tarafından bir rastlantı sayılırlarsa da gerçekte kişinin bilinçli güdüleri ile bilinç dışı isteklerinin çatışması sonucunda ortaya çıkarlar. [*Fr.* Acte manqué].

— birliği, *ed.* ◘ **Birlik.**

eylemci*, s. Eylem yapan veya eylemlere katılan.

eylemek, yar. f. «*Etmek*» anlamında olup, gitgide daha az kullanılmaktadır. [*ing.* To make, to do; *Fr.* Faire, agir].

eylemli*, s. Eylem halinde olan. [*Osm.* Faal; *ing.* Acting, active, de facto; *Fr.* Actif,-ive]. ☆ *Eşanl.* **aktif.**

eylemlik,-ği, i. *gram.* Tümleç alan ve ad gibi kullanılan eylem soylu kelime: *Eve gelmek (gelmek, gel-me-mek), yazmak (yaz-mak, yaz-ma-mak), gelmek (gel-me, gel-me-me), yazma (yaz-ma, yaz-ma-ma); geliş (gel-iş, gel-me-y-iş), yazış (yaz-ış-yaz-ma-y-ış) v.b.*. [*Osm.* Mastar; *ing.* Infinitive; *Fr.* Infinitif]. ☆ *Eşanl.* **isim-fiil.**

eylemsel*, s. Eylemle ilgili, gerçekten yapılan *(iş)*. [*Osm.* Fiilî; *ing.* Actual, effective; *Fr.* Effectif,-ive, Reel].

eylemsi, i. *gram.* Olumsuz yapılan, tümleç alan fakat eylem çekimine girmemiş bulunan kelime: *Eve gitmek (gitmemek), kitap okumak (okumamak). sever (sevmez), okur (okumaz), seven (sevmeyen), severek (sevmeyerek), sevince (sevmeyince, seve seve (sevmeye sevmeye) v.b.* [*Osm.* Fer-i fiil; *Ing.* Verbalia; *Fr.* Quasi-proposition].

☆ *Eşanl.* **fillimsi, şahıssız fiil sıygası, fiilsi.**

eylemsiz*, s. § ❶ Faaliyeti, kendine özgü hareketi bulunmayan; eylem halinde olmayan. [*Osm.* Atıl; *ing.* Inert; *Fr.* Inerte]. § ❷ Fiilî olmayan *(öğretim görevlisi): Eylemsiz doçent.* [*Osm.* Gayrifaal; *Ing.* Inactive; *Fr.* Inactif,-ive].

☆ *Eşanl* **pasif.**

— dizge, *astr.* Newton mekaniğinin geçerli olduğu konsayı dizgesi. [*Ing.* Inertial system; *Fr.* Systeme d' inertie].

eylemsizlik,-ği, i. § ❶ Eylemsiz olanın durumu: *İnorganik cisimlerin eylemsizliği.* [*Ing.* Inertia; *Fr.* Inertie]. § ❷ Özellikle emirlere uymamak şeklinde beliren pasif direnme. [*ing.* Inertia; *Fr.* Inertie]. § ❸ *mek.* ve *fiz.* Madde'de cisimlerin kendi durgunluk veya hareketlerini kendiliklerinden değiştirememe özelliği [*Osm.* Atâlet; *ing.* Inertia; *Fr.* Inertie]. ◉ **elektromagnetik —**, *mek.* ve *fiz.* İndükleme olaylarıyle bir devreye kazandırılan özelliği, mekanik eylemsizliğe benzetme yoluyle verilen ad. *(Maddenin kütlesi, hız değişimlerine karşı çıktığı gibi, bu indükleme olayları da akım şiddetinin değişimlerine karşı çıkar).* [*Ing.* Electromagnetic inertia; *Fr.* Inertie électromagnétique]. ◉ **enerjinin eylemsizliği,** ◘ **Kütle.**

— kuvveti, *mek.* ve *fiz.* Cisimlerin, kütlele-

ri dolayısıyla harekete karşı gösterdikleri direnç. [*Ing.* Inertial force; *Fr.* Force d'inertie].

~ **momenti,** *astr.* Kütlesi *m* olan bir cismin *r* uzaklığındaki bir eksen çevresinde dönmesi halinde 1 = m r² niceliği. [*Ing.* Moment of inertia; *Fr.* Moment d'inertie].

eyleşmek, nsz. f. Oyalanmak.

eylül,-lü, i. *Osm.* < *Ar. süryanîce.* Yılın dokuzuncu ayı olup 30 gün sürer. [*Ing.* September; *Fr.* Septembre].

eyosen, i. *Fr. éocène. jeol.* Üçüncü zamanın birinci devresi.

eytam /eytâm/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **yetim**'in çoğulu.

~ **sandığı,** *huk.* Yetimler sandığı. Medeni kanundan evvel yetim ve kısıtlılara ait para ve malların toplanıp saklandığı ve idare edildiği kurul. [*Ing.* Orphan's fund].

eytişim⁴, i. <*eytişmek*. ◘ **Diyalektik**²·³·⁴·⁵.

eytişimsel⁴, s. ◘ **Diyalektik**¹.

~ **özdekçilik,** *fels.* ◘ **Diyalektik** materyalizm.

eytlandit,-ti, i. *Fr. eytlandite. min.* Doğal niyobat. *(Samarskit çeşidi).* [*Ing.* Eytlandite]

eyvah /eyvâh/, *ünl. Osm.* < *Ar.* Kötü, hoşa gitmeyen beklenmedik bir olay veya haber karşısında duyulan acınmayı anlatır: *Eyvah, vapuru kaçırdık, eyvah, bu ne hal* [*Ing.* Alas; *Fr.* Hélas].

eyvala, z. *arg.* Elbette, tabiî, şüphesiz: *Yarın iki buçuğa doğru bekliyorum. Eyvala abicim.* [*Ing.* By all means, O.k. all right; *Fr.* Ca va! bon! d'accord-].

eyvallah /ey:vallâh/, *ünl. Osm.* < *Ar. iy, evet* + *vallâh. «Teşekkür ederim», «Allahaısmarladık, «evet. öyle olsun»* anlamında kullanılır: *Uğurlar olsun! -Eyvallah, Eyvallah ben gidiyorum.* [*Ing.* Thanks; goodby; all right; *Fr.* Merci; au revoir! ca va! bon!].

~ **demek,** *dey.* Hoş görmek, kabul etmek, dervişçe tevekkül etmek: *Ona ne iş verilse eyvallah der.* [*Ing.* Not to object *(to)*, to agree *(to)*, to accept *(everything); Fr.* Accepter, se résigner à tout].

~ **etmemek,** *dey.* Birinin minneti altına girmemek. [*Ing.* Not to want to be obliged *(to anyone)*].

eyvan, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Büyük sofa, divanhane, salon. [*Ing.* Liwan, threewalled vaulted antechamber, open at the front]. ◉ **yuvarlak** ~, Mihrap gibi içi yuvarlak bir hücre şeklinde önü açık oturacak yer. [*Fr.* Exèdre].

eyvançe, i. Küçük ve hücre şeklindeki eyvan.

eyyam /eyyâm/, ç.i. *Osm.* < *Ar. yevm.esk.* § ● Günler: *Gençlik eyyamı.* § ❷ Nüfuz, hüküm, iktidar, saltanat: *Eyyam buldu. eyyam sürüyor, şimdi onun eyyamıdır.* § ❸ Gemiye elverişli rüzgâr: *Gemi eyyam buldu.*

~ **efendisi** *(ağası), dey.* Her zamanın büyüklerine hoş görünmesini geçim kuralı bilen karaktersiz kimse. [*Ing.* Opportunist, timeserver].

~ **görmüş** *(sürmüş), dey.* İyi günler görmüş, mutlu zamanlar yaşamış. [*Ing.* Who has seen better days].

~ **ola,** *dey.* Yola çıkan gemidekilere söylenen ve *«havalar uygun gitsin»* anlamına gelen iyi bir dilek. [*Ing.* May wind and weather be favorable to you].

Eyyubiler, ç.i. *tar.* Suriye, el-Cezire, Mısır ve Yemen'de hüküm sürmüş bir hanedan. Adını *Selâhaddin Eyyubî*'nin babası *Eyub bin Şadi*'den alır. [*Ing.* ve *Fr.* Ayyûbides].

eza /ezâ/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Sıkıntı verme, üzme, üzgü, incitme, baskı ve zulüm yapma. [*Ing.* Torture, torment, pain, annoyance, vexation; *Fr.* Vexation, torture].

☆ *Yak. anl.* **azap, çile, mihnet, zahmet, cevr, zulüm, ducret, meşakkat, eziyet, işkence, gaile ,muzayaka.**

ezan /ezan/, i. *Osm.* < *Ar.* Müslümanları beş vakit namaza çağırmak için minareden yüksek sesle okunan kısa çağrı. [*Ing.* Call to paryer, the azan; *Fr.* Invitation à la priére faite par le muezzin du haut du minaret]. ◉ **çifte** ~, *din.* ◘ **Çifte.**

~ **okumak,** *arg.* Çok fazla sıkıntı **veracak** kadar konuşmak.

ezanî /ezânî/, s. *Osm.* < *Ar. «Güneşin batışında 12'yi göstermek üzere ayarlanan saat»* demek olan **ezanî saat** deyiminde geçer.

ezber, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Bir metni okuyarak veya işiterek zihninde tutma ve ayniyle tekrar edebilme: *Dersini ezber etti.* [*Ing.* Learning by heart; *Fr.* Action d'apprendre de memoire, par cœur]. § ● Ezber edilecek ders: *Ezberini öğrendi, ezbere çalışıyor.* [*Ing.* Lesson to be learned by heart]. § ● s. ◘ Ezbere¹.

ezberci, s. Dersini anlamadan, olduğu gibi kelimekelime belleyerek hazırlayan. [*Ing.* Who learns parrot fashion; *Fr.* Qui a la faculté ou l'habitude d'apprendre par cœur].

ezbercilik,-ği, i. Ezberci olma hali veya bu şekilde ders yapma.

ezberden, z. ◘ Ezbere.

ezbere, z. § ❶ Ezberleyerek, bir yere bakmadan: *Şiiri ezbere okumak.* [*Ing.* By heart; *Fr.* Par cœur, de mémoire]. § ● *mec.* Aslını hakikatını anlamadan: *Sen bunu ezbere söylüyorsun! Ezbere iş görüyorsun.* [*Ing.* Based on the unknown, uncertain, unfounded; *Fr.* Incertain, sans base, sans fondement].

~ **bilmek** *(Bir yeri), dey.* O yerin her tarafını iyice bilmek. [*Ing.* To know thoroughly; *Fr.* Savoir par cœur].

~ **iş görmek,** *dey.* Bir işi araştırmadan gelişigüzel yapmak. [*Ing.* To act without due knowledge; *Fr.* Travailler sans attention, agir sans conscience].

~ **konuşmak,** *dey.* Bilmeden, aslını arayıp sormadan konuşmak: *Ezbere konuşuyorsun, vaziyet bildiğin gibi değil.* [*Ing.* To talk without knowledge].

~ **yapmak,** *res.* Model veya tabiat karşısında durmayarak fikirden tasavvur ve tahayyül suretiyle resim yapmak. [*Fr.* Faire de chic, de mémoire].

ezberlemek(-i), f. Ezber etmek, bir şeyi olduğu gibi akılda tutmak. [*Ing.* To learn by heart, to memorize; *Fr.* Apprendre par cœur].

☆ *Yak. anl.* **teallüm etmek, bilgi edinmek, bilmek, vukuf hasıl etmek, hellemek, tahsil etmek.**

☆ *Karş.* **unutmak, aklından çıkmak veya çıkarmak, bilgisizleşmek, vukufunu kaybetmek.**

ezberlenmek, nsz. f. Ezberlemek işine konu olmak. [*Ing.* To be learnt by heart, to be committed to the memory, to be memorized; *Fr.* Être appris par cœur].

ezberletmek, f. Başkasına ezber ettirmek: *Çocuklara şiir ezberletmek.* [*Ing.* To make learnt by heart, to let commit to the memory of; *Fr.* Faire apprendre par cœur].

ezcümle /ez:cümle/, z. *Osm.* < *Fars. ez* + *Ar. cümle. esk.* § ❶ Başka şeyler arasında başlıca, kısaca: *Başkan ezcümle şunları söyledi.* [*Ing.* Briefly, in short; *Fr.* En un mot, bref]. § ❷ Bunlar arasında: *Profesör bir çok şey anlattı, ezcümle dil konusuna değindi.* [*Ing.* For instance; *Fr.* Par example].

ezdirme, i. Ezdirmek eylemi.

ezdirmek(-i,-e), f. Ezmek işine uğratmak, ezilmesine yol açmak. [*Ing.* To let crush or smash, to allow to be oppressed (or illtreated), to make subdue; *Fr.* Faire broyer, faire écraser].

ezel, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Başlangıcı, öncesi olmayan geçmiş zaman, öncesizlik. [*Ing.* Past eternity *(past without beginning); Fr.* Eternité *(temps sans commencement)*].

☆ *Karş.* **ebet.**

ezelî /ezelî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Ezel ile ilgili. § ● Öncesiz. [*Ing.* Eternal; *Fr.* éternel,-elle, sans commencement].

☆ *Karş.* **bedîl.**

~ **ahenk,** *fels.* ◘ **Ahenk.**

~ **ebedî,** ◘ Önsüz, sonsuz.

~ **takdir,** ◘ Yazgı.

ezgi, i. *esk. T. ezgü.* § ❶ *müz.* Belli bir kurala göre meydana getirilen ve kulakta haz uyandıran ses dizisi. [*Osm.* Lâh(i)n; *Ing.* Tune; *Fr.* Air]. § ❷ *mec.* Tarz, tempo: *Ağır ezgi, fıstıkî makam.* § ● *ed.* Türk halk şiirinde bir şiir türü. § ● *gram.* Söylemede sese verilen özel titrem. [*Osm.* Ahenk;; *Ing.* Melody; *Fr.* Mélodie]. § ● *folk.* Köylü ağızlarına *(hayvanları)* verilen ad. ◉ **ağır** ~, **fıstıkî makam,** *dey.* ◘ Fıstıkî. ◉ **bin** ~, **bir avaz,** dey. Bir kalabalığın hep bir ağızdan ağlaması, söylemesi, feryadı gibi halleri anlatmak için kullanılır.

ezgiç,-ci, i. Boyaları ezmeye yarayan havan eli şeklinde cam veya porselen âlet. [*Osm.* Destesent larry; *Fr.* Broyon].

ezgili, i. Bir cins küçük taneli muşmula. [*Ing.* Medlar *(a fruit); Fr.* Nèfle].

ezgin, s. < *ezmek.* § ❶ Ezik, ezilmiş, bozulmuş. [*Ing.* Crushed, smashed, trampled under foot; *Fr.* écrasé,-ée]. § ● *mec.* Yorgun, halsiz, düşkün.

☆ *Karş.* **dirî, canlı.**

ezginlik,-ği, î. § ❶ Ezgin olma hali, eziklik, yorgunluk, düşkünlük. § ❷ ◘ Ezinti.

ezhercihet, b.z. *Osm.* < *Fars.* Her cihetten her yönden, her taraftan. [*Ing.* From all points of view, all around].

ezheriye, i. *Ar. ezherriyye.* Halvetiye tarikatının bir kolu. Şeyh Ebu Abdullah Muhammed bin Abdurrahman-üz-Zavayiy-ül Ezherî tarafından kuruldu.

ezici, s. < *ezmek.* § ❶ Ezmek eylemini yapan. [*Fr.* écrasant,-ante]. § ● *mec.* Üstün, yüksek: *Seçim ezici çoğunlukla kazanıldı.* [*Osm.* Kahir]. § ❷ Bunaltıcı, yorucu: *Ezici iş.* [*Ing.* Crushing, overwhelming; *Fr.* écrasant,-ante, accablant,-ante].

ezik, s. < *ezmek.* § ❶ Ezilmiş veya yassılmış: *Bu ezik bir palamuttur, ezik bir burun.* [*Ing.* Crushed, smashed; squashed *(fruit); Fr.* Ecrasé,-ée]. § ❷ *mec.* Utangaç, sıkılgan ve kişiliği kuvvetli olmayan: *Çok ezik bir insan, herşeyi kabul ediyor.* § ❸ Üzüntülü. § ❹ *cerr.* Derin dokularda *(kemikler de dahil)* meydana gelen ezilme. *(Ezikler çoğu zaman çarpma olayları sonucunda meydana gelir ve âcil tedaviye ihtiyaç gösterir).* [*Ing.* Crushing; *Fr.* Broiement].

~ **büzük,** *dey.* Ezilmiş ve büzülmüş, eğri büğrü. [*Ing. (fruit)* Spoilt by crushing in transit].

eziklik,-ği, i. § ❶ Ezik olma hali. [*Ing.* Crushing; *Fr.* écrasement, broyage]. § ❷ *mec.* İç sıkıntısı, içi ezilme hali: *Yüreğimde bir eziklik var.* [*Ing.* Feeling of hunger or faintness].

ezilgen, s. < *ezilmek.* Kolayca ezilip toz haline gelme özelliği. [*Ing.* Crushable; *Fr.* Ecrasable].

ezilme, i. § ● Çiğnenme, yassılma, örselenme. § ❷ *cerr.* Hafif bir travma sonucunda dokuların yaralanması: *Bir kasın ezilmesi* [*Ing.* Crushing; *Fr.* Broiement].

ezilmek, nsz. f. § ● Ezilmek işine konu olmak; Bir baskıya uğramak, toz veya hamur haline gelmek, ağır bir şeyin altında kalmak. [*Ing.* To be oppressed, crushed; *Fr.* Être broyé, être écrasé]. § ❷ *(Mide, yürek ve iç kelimelerini özne olarak aldığında)* Açlık sıkıntısı duymak: *İçim eziliyor, bir bardak süt içeyim.* ◉ **ezilip büzülmek,** *dey.* Amacını söyleyemeyip haliyle sıkıldığını belli etmek. [*Ing.* To show signs of embarrassment; *Fr.* S'embarrasser].

azım.evi, b.i. Tohumları veya taneleri ezip yağ çıkarılan yer. [*Osm.* Tâsirhane; *Ing.* Presshouse; *Fr.* Pressoir].

ezim ezim, z. Anlamı pekiştirmek için **ezmek** fiiline getirilir.

ezinç⁴, i. < *ezinmek.* Şiddetli acı ve sıkıntı. [*Osm.* Azap; *Ing.* Pain, torture, agony; *Fr.* Peine, tourment, souffrance].

ezinti, i. < *ezinmek.* Açlık etkisiyle midede duyulan tedirginlik: *İçimde bir ezinti duydum.* [*Ing.* Unpleasant, sinking, fainting sensation about the stomach and heard; *Fr.* Malaise provoqué par la faim].

eziyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. eza* > *eziyyet.* Aşırı güçlük ve sıkıntı. [*Osm.* Zahmet; *Ing.* Torture, suffering; *Fr.* Peine, souffrance].

☆ *Yak. anl.* **İncinme, eza, azap, çile, mihnet, zahmet, cevr, üzgü, cefa, meşakkat, işkence, zulüm ,ducret, gaile, muzayaka.**

~ **çekmek,** *dey.* Üzgülenmek, zahmet ve meşakkate uğramak. [*Ing.* To suffer, toil; *Fr.* Souffrir].

~ **vermek,** *dey.* Zahmet çektirmek. [*Ing.* To vex, torment, torture; *Fr.* Vexer, tourmenter, torturer].

eziyetli, s. Ağır ve yorucu, eziyet çekerek *(zah-*

metle yapılan: *Eziyetli iş.* [*ing.* Tormenting, wearisome; *Fr.* Fatigant, ante].
☆ *Yak. anl.* üzgülü.

ezkaza, f. *Osm.* < *Fars. ez, -den* + *ar.* kaza. *esk.* Kazara, tesadüfen, yanlışlıkla. [*ing.* By accident, by chance; *Fr.* Par hasard, accidentellement].

ezme, i. § ❶ Ezmek eylemi. [*ing.* Crushing; *Fr.* Écrasement, broiement, broyage]. § ❷ Ezilmiş şey; sebze veya yemiş ezerek yapılan yiyecek: *Badem ezmesi, patates ezmesi.* [*ing.* A crushed thing; paste; *Fr.* Chose broyée ou écrasée, pâte]. § ❸ *ecz.* Bitkilerin etli ve yumuşak kısımlarını macun kıvamına getirmek üzere parçalamak, katı ve telsel kısımlarını süzerek ayıklamak işlemi. ◉ **badem ~si,** *mutf.* ◘ **Badem.** ◉ **balık ~si,** *mutf.* ◘ **Balık.** ◉ **demirhindi ~si,** *ecz.* ◘ **Demirhindi.** ◉ **meyve ~si,** *mutf.* Kurutulmuş meyvalarla yapılan şekerleme.

~ boya, Yağ veya başka bir maddeyle ezilerek hamur haline getirilmiş boya. Bu çeşit boyalar gayet ince kalay levhalarından yapılmış tulumlar içinde saklanır. Eski ressamlar böyle ezilmiş boyaları küçük kursaklar içinde saklarlardı. [*ing.* Paste; *Fr.* Pâte].
☆ *Eşanl.* **hamur boya.**

ezmek(-i), f. *esk.* 7. § ❶ Üzerine ağır bir baskı yaparak örselemek; Basıp yassıltmak, parçalamak, hamur veya toz haline getirmek: *Üstüne oturup şapkayı ezmek, basınca ayağımı ezdi bademleri kırarken hep eziyor, kaya tuzunu iki taş arasında ezdiler, patatesi sütle ezerler.* [*ing.* To pound, crush, smash; *Fr.* Écraser, broyer, concasser]. § ❷ *mec.* Çok yormak, takattan düşürmek: *Bu yol hayvanı ezdi, öğrencilerini ezmemeli.* [*ing.* To opress, subdue; *Fr.* Épuiser, broyer, accabler]. § ❸ Kırıp sindirmek: *Düşmanı ezmek:* [*Fr.* Broyer, anéantir, écraser]. § ❹ *arg. (Kolay elde geçmiş veya çalınmış parayı sefahatle)* Harcamak: *Aşırdıklarını ezemeden enselendi, yüz lirayı ezdik.* § ❺ Bastırıp karıştırarak eritmek: *Şerbet için şeker ezmek, boya ezmek.* § ❻ *mutf.* Bir karışımı veya yemek malzemesi olarak kullanılacak herhangi bir maddeyi üstüne büyük bir kaşık veya ona benzer bir şeyle bastırarak ince elek bezinden geçirmek. ◉ **ez de suyunu iç,** *dey.* Değersiz, faydasız şeyler için kullanılır. [*ing.* It is absolutely worthless, it is useless].

ezofori, i. *Fr. esophorie.* Çift gözle görme bozukluğu. [*ing.* Esophoria].

ezoterik, s. *Fr. esoterique.* ◘ **içrek.**

Ezrakiler, ç.öz i. *tar.* Haricîliğin kollarından biri olan Ezrakiye mezhebine bağlı olanlar. Mezhebin kurucusu hicri 684'te öldürülen *Nâfi bin el-Ezrak*'tır.

F f

f. F, § ❶ Türk alfabesinin yedinci ve sessizlerin beşinci harfi; Ses bilimi *(fonetik)* bakımından dudak sessizlerinin sert ve süreklisi olan bu harf «fe» diye anılır. § ❷ Sıralama ve sınıflamalarda maddelerin sırası harfle gösterildiği vakit yedinci maddenin başına getirilir. § ❸ *kim.* F, Flüor elementinin sembolüdür. § ❹ Ticaret mektup ve işlemlerinde F veya fr frank diye okunur. § ❺ *müz.* (a) Kuvvetli seslerle icra edilmesini işaretleyen *forte* deyiminin kısaltmasıdır. (b) Nota işaretlerini harflerle gösterme usulünde «fa» sesini bildirir; (c) Flüt kelimesinin kısaltması olarak kullanılıyorsa da, bu anlamda «Fl» kısaltmasını tercih etmelidir. § ❻ *elek.* F, elektrik sığa birimi olan *farad*'ın sembolüdür. § ❼ *fot.* F, odak uzaklığını gösterir: *F=10 sm.* § ❽ *mat.* f *(x)* işareti, x değişkenli bir fonksiyon içinençok kullanılan sembolüdür. § ❾ *metrol.* F, altıncı dereceyi gösterir. § ❿ F°, anglosakson ülkelerinde ısı birimi olarak kullanılan Fahrenheit derecesinin sembolüdür., § ❶❶ *düm.* F, fransız para birimi *frank*'ın sembolüdür.

~ tabakası, *meteor.* İyonosferin 200 km. ile 400 km arasında bulunan bölgesi.

fa, i. *Fr. (vaftizci Aziz Yahya ilâhisinin ikinci mısraında bulunan famuli kelimesinin ilk hecesi). müz.* § ❶ Gam dizisinde «mi» ile «sol» arasındaki ses; Yedi nota işaretinden dördüncüsü. § ❷ Bu sesi gösteren nota işareti.

~ anahtarı, *müz.* X yüzyıldan beri kullanılan ve eskiden F harfiyle belirtilen anahtar. *(Portenin /X. - XI. yüzyıl/ başlangıcı olan* ve pes nömaları tizlerden ayıran yatay çizginin başına konurdu. *Bugün ters yazılan C harfiyle belirtilir, yanına da iki nokta eklenir. Böylelikle bu iki noktanın arasından geçen çizginin üzerinde bulunan notanın fa olduğu anlaşılır).* [*ing.* ve *Fr.* Clef de fa].

faal,-li /fâal/, s. *Osm.* < *Ar. fi'l.* § ❶ Durmaksızın hareket eden, eylemde bulunan, çok işleyen, çalışkan, hamarat; çok iş gören. *Faal yanardağ. faal memur.* [*ing.* Active, energique; *Fr.* Actif,-ive, énergique]. ☆ *Karş.* durgun, tembel, işsiz, aylak, miskin, atıl. § ❷ İşler halde olan, etkin. ☆ *Karş.* işlemez, çalışmaz, gayri faal. § ❸ Kıpırdak, canlı.

~ hayat, *demogr.* Bir kimsenin üretici bir etkinlikte bulunabildiği dönem. [*ing.* Active life; *Fr.* Vie active].

~ idare, *huk.* Karar veren ve icra eden idare. İdarenin karar veren ve kararlarını uygulamak erkine sahip olan kısmı. Aynı makamda karar vermek ve kararlarını yürütmek kudreti birleşmiş olmaktadır. [*Lat. Administratiorel publicae; ing.* Executive, administration; *Fr.* Administration active].

~ nüfus, *demogr.* Nüfusun etkin olabilen kısmı. [*ing.* Active population; *Fr.* Population active].

~ okul, *eğt.* § ❶ Öğrencilerine eğitim ve öğretim faaliyetlerinin planlamasında, yürütülmesi ve değerlendirilmesinde geniş çapta katılma imkânı veren okul. § ❷ Program, yöntem ve insan ilişkileri yönünden eski klasik okuldan ayrılan işe ve aktifliğe önem veren okul.

~ ortak, *ikt.* Faal serik, şirkette faal bir iş gören hissedar. [*ing.* Active partner; *Fr.* Associé active].

faaliyet,-ti /faaliyet/, *Osm.* < *Ar. faaliyyet.* § ❶ Çalışkanlık, çalışma, hamaratlık, kıpırdanış, canlılık. [*ing.* Activity; *Fr.* Activité]. § ❷ İşlemekte olma hali, etkinlik. [*Ing.* Activity; *Fr.* Activité]. ◉ **eğitsel ~,** *eğt.* ◘ Eğitim. § ❸ *psik.* Bedence yer değiştirme; amacı belirsiz telâş ve çırpınma; durgunluk ve sükûnet halinin aksi. [*ing.* Activity; *Fr.* Activité]. ◉ **iktisadî ~,** *ikt.* Yapılan savaşta gösterilen insan çabasının bir kısmı, diğer bir deyimle mal ve hizmet üretimi. [*Ing.* Economic activity; *Fr.* Activité economique].

~ değeri, *ikt.* Faaliyet süresi sırasındaki değer. [*ing.* Going-concern value].

~ devresindeki değişmeler, *ikt.* İşlerin çok olduğu devrelere en az olduğu devrelerin takip etmesi. [*ing.* Business cycle].

~ haddi, *ikt.* Belli bir toplulukta faal nüfusun oranı. [*ing.* Rate of activity; *Fr.* Taux d'activité].

fabizm, i. *Fr. fabisme. tp.* ◘ Favizm.

fabrika /fabrika/, i. *It, fabbrica.* < *Lat. fabrica.* Ham madde veya yarı mamullerin makina v.b. teknik araçlarla işlenerek yeni veya değerli ürünler yapılan yer. [*Ing.* Factory, plant, works; *Fr.* Usine, fabrique]. ◉ **boya ~sı,** *res.* ◘ Boya. ◉ **çeltik ~sı.** ◘ Çeltik. ◉ **pilot ~,** Yeni sanayi maddelerinin denenmesi veya incelenmesi amacıyle kurulan fabrika. [*ing.* Pilot works; *Fr.* Usine pilote]

~ bacası, *inş.* ◘ Baca.

~ çekici, *mad. sny.* Kamalı bir çark aracılığıyle hareket eden ve küçük parçaların dövülmesinde kullanılan çekiç. [*Ing.* Tilt (-hammer); *Fr.* Martinet].

~ damgası, *sil.* Bir silâhın modelini, yapım yerini ve tarihini v.b. göstermek üzere silâhın üzerine kazınan harf veya işaretler.

~ fiyatı, *ikt.* Malın fabrikadan çıkışı sırasında mal olduğu fiyat. [*Ing.* Factory price; *Fr.* Prix de fabrique].

~ gazı, *sny.* ◘ Gaz².

~ gemisi, *den.* ◘ Gemi.

~ maliyeti, *ikt.* Üretim maliyeti. [*Ing.* Factory cost].

~ markası, *tic.* Bir fabrikanın mamullerini veya bir ticârethanenin mallarını belirtmeye yarayan isim veya herhangi bir özel işaret. *(Bu işaret, bir ad, bir desen, bir rakam veya yapımcının, ticarethane sahibinin adı olabilir).* [*Ing.* Manufacturer's mark, brand, mark, trade mark; *Fr.* Marque de fabrique].

☆ *Eşanl.* **ticarî marka.**

~ tahtası, *inş.* Makina ile düzenlice kesilmiş çeşitli ebatta tahta. [*Fr.* Feuille de bois scié à la machine].

fabrikacı /fabrikacı/, i. ◘ Fabrikatör.

fabrikasyon, i. *Fr. fabrication.* Fabrika yapısı. [*Osm.* İmalât; *ing.* Fabrication, manufacture].

☆ *Eşanl.* yapım.

fabrikatör,-rü, i. *Fr. fabricateur,-trice.* Fabrikası olan veya kendi hesabına fabrika işleten kimse. [*ing.* Factory owner, manufacturer; *Fr.* Fabricateur].

☆ *Eşanl.* **fabrikacı.**

fabülasyon, i. *Fr. fabulation. tıp.* Hafızada, değişik neoplazilere bağlı bunamalar sonucu beliren boş inançları gerçek dışı düşüncelerle doldurma. [*ing.* Fabulation].

facia /facia/, i. *Osm.* < *Ar. fecâ'et.* § ● Çok acıklı olay. [*Osm.* Afet, musibet; *Ing.* Calamity; *Fr.* Evenement douloureux, desastre, catastrophe, calamité]. § ● *tiy.* Yüksek ruhlu insanların ağır felâketlerle karşılaşmalarını anlatan ve hemen hepsi kahramanlarının ölümüyle biten tiyatro oyunu. [*Ing.* Drama, tragedy; *Fr.* Drame, tragédie]. ☆ *Eşanl.* trajedi, dram. § ❶ *ed.* Bir trajedinin çözümüne yolaçan olay. ◉ **aile ~sı,** ◘ Aile.

faclât,-tı, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **fâcla**'nın çoğulu.

facir /fâcir/, s. *Osm.* < *Ar. fücur .esk.* § ● İçki ve fuhuş gibi işleri âdet edinmiş *(erkek),* kadın düşkünü *(erkek).* [*Ing.* Dissoulute, adulterous; *Fr.* Libertin, débauché, déréglé]. § ● Yalancı. § ● Günahkâr. [*Ing.* Sinning; *Fr.* Pécheur,-euse].

facire /fâcire/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* İçki ve fuhuş gibi işleri âdet edinmiş *(kadın),* erkek düşkünü *(kadın).*

faça /faça/, i. *It. faccia.* § ● *den.* Yelkenlinin geriye doğru gitmesini sağlayan bir yelken manevrası. [*Ing.* A ship's facing the wind with the topsail aback; turning about; *Fr.* Volte-face] § ● *arg.* (a) İskambil destesinin en altındaki kâğıt: *Façayı gösterme, avanta avantadır.* [*Ing.* The card at the bottom of a pack]. (b) Yüz, çehre, surat: *Şu hırbonun façasına bak da saatini ayar et.* [*Ing.* Face]. (c) Elbise: *Façayı düzmüşsün keyfin gıcır.* ◉ **~sını almak,** *arg.* Mahcûbetmek, bozum etmek, torsunu kırmak, fiyakasını bozmak: *Alırım façanı aşağıya, amori olursun (mahcubolursun).* ☆ *Eşanl.* **biçimlemek, bozmak, bozum havası çalmak, kesatmek, kurdelesini kesmek, mor etmek.**

~ boyası, *den.* Tekneyi pasa karşı koruyan özel boya cinsi. *(Gemiler yüklenip boşaldıkça faça yüzeyleri aralıksız olarak suya girer ve çıkar. Dolayısıyle bu kısım denizin ve havanın etkisinde kalır. Gemilerin altına sürülen zehirli boya, havaya karşı dayanıksızdır. Faça boyası her iki durumda da kullanılır).*

~ çekmek, *den.* Boyama sırasında façanın üst sınırını düzgün bir şekilde çekmek.

~ etmek, *den.* Düzey serenleri başa veya geriye doğru çevirerek yelkenleri sarmak. Orsa alabanda tramola ederken flok yelkeninin rüzgârın geldiği tarafa çekerek daha çabuk dönmeyi sağlamak. [*Ing.* To back the topsail].

~ flok, *den.* ☆ *Floku faça etme* kumandası.

façeta /façeta/, i. *It. facetta.* § ● Titizlikle işlenmiş *(yontulmuş)* elmasın yüzlerinden her biri. [*Ing.* Facet *(of a precious stone)*; *Fr.* Facette]. § ● *jeom.* Yarılmağa başlayan bir fay dikbayırının oluşturduğu şev. [*Fr.* Facette].

☆ *Eşanl.* faseta.

façetalı, s. Üzerinde çentikler oluşan. [*Ing. (Cut)* in facets; *Fr.* (Taillé) à facettes].

— **çakıl,** *jeol.* Rüzgâr tarafından savrulan kumların aşındırdığı taşlardan meydana gelen çakıl; ne keskin ne de çok küt kenarlarla ayrılan düz veya hafifçe kabarık yüzeyler, genellikle büksüllü çizgiler façetalı çakılın başlıca özelliğidir. *(Façetalı çakıllara, günümüzde, sıcak veya soğuk çöllerde sık rastlanır; deniz kenarında ise seyrek görülür; façetalı çakıl bazı jeoloji oluşumlarında yer alır).* [*Ing.* Pebble in facets; *Fr.* Cailloux à facettes].

☆ *Eşanl.* köşeli çakıl.

façuna /façu:na/, i. *It. faccina, fasciame. den.* Halatın örselenecek yerini tel veya sicimle sarma işi. [*Ing.* A serving, whipping *(of a rope); Fr.* Fourrage, garniture, surliure].

— **bezi,** *den.* Bir halatı, aşınmaktan korumak için üzerine sarılan ziftlenmiş branda sargı. *(Branda etmek ile aynı şey değildir).*

☆ *Eşanl.* muşamba, façunalık.

— **maçunası,** *den.* Ağırlık kısmı boydan boya oluklu, kısa, şimşir veya benzeri sert ağaçtan yapılmış tokmak. *(Façuna yapmakta kullanılır. Oluğu halata uydurmak, façunalık ip sapına dolanıp sıkıca tutulmak suretiyle kullanılır).* [*Ing.* Serving mallet].

☆ *Eşanl.* façuna tokmağı.

— **etmek,** *den.* Çoğunlukla halatların ve özellikle tel halatlardan yapılmış sabit armaların üzerine çabuk çürümemeleri veya aşınmamaları için sıkı sıkıya tel veya mürnel sarmak. [*Ing.* To serve, whip *(rope); Fr.* Surlier].

façunalık,-ğı, i. *den.* ◘ **Façuna bezi.**

fagodinamometre, i. *Fr. phagodynamomètre. tıp.* Gıdaları çiğneme kuvvetini ölçme âleti. [*Ing.* Phagodynamometer].

fagoliz, i. *Fr. phagolyse. tıp.* ◘ **Fagositoliz.**

fagomani, i. *Fr. phagomanie. tıp.* Aşırı derecede yemek yeme arzusu, yemeğe karşı duyulan anormal iştah, oburluk. [*Ing.* Phagomania].

fagopirizm, i. *Fr. fagopyrisme* < *Lat. fagopyrum. vet.* Çiçek açmış karabuğday yiyen evcil hayvanlarda *(özellikle koyunda)* güneş değdiği zaman belirsen sızıntılı deri hastalığı. [*Ing.* Fagopyrism].

fagosit,-ti, i. *Fr. phagocyte.* < *Yun. phagein,* yemek + *kytos,* hücre. *biy.* ◘ **Yutarhücre.**

fagosite etmek, *zool.* Yutmak, fagositoz yapmak. [*Ing* To phagocite; *Fr.* Phagociter].

fagositik, s. *biy.* Fagositoz yapan. [*Ing.* Phagocytic; *Fr.* Phagocitaire].

— **retiküler hücre,** ◘ **Sabit makrofag.**

fagositin, i. *Fr. phagocytine* < *Yun. phagein. biy.* Heterofil lökositlerde özel lizozomlar olan granüllerin bakterilere karşı salgıladıkları öldürücü madde. [*Ing.* Phagocytin].

fagositoblast, i. *Fr. phagocytoblaste. tıp.* Fagosit hücresi. [*Ing.* Phagocytoblast].

fagositoliz, i. *Fr. phagocytolyse. tıp.* Fagositlerin yok olması. [*Ing.* Phagocytolysis].

fagositoz, i. *Fr. phagocytose* < *Yun. phagein,* yemek + *kytos,* hücre. *zool.* ◘ **Hücre yutarlığı.**

fagot,-tu, i. *It. fagotto. müz.* Tahtadan yapılmış nefesli çalgı; Ağırlığı yan yatmış, soru işareti biçiminde, perdeli, ağaçtan bir üfleme çalgı. [*Ing.* Fagotto; *Fr.* Fagot].

fagoterapi, i. *Fr. phagotherapie. tıp.* fazla *(çok)* yedirmek suretiyle yapılan tedavi. [*Ing.* Phagotherapy].

fagozom, i. *Fr. phagosome* < *Yun. phagein,* yemek. *biy.* Bir bakteri veya bir yabancı madde hücre içine alınınca meydana gelen ve bir zarla çevrili vakuol. [*Ing.* Phagosome].

☆ *Eşanl.* fagositik vakuol.

fağfur /fağfûr/, i. ve s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ● Eskiden Çin imparatorlarına verilen ünvan. [*Ing.* The Emperor of China; *Fr.* Titre qu'on donne à l'empereur de Chine]. § ● s. İyi porselenden yapılmış Çin işi *(kâse, tabak gibi şeyler).* [*Ing.* Chinese porcelain; *Fr.* Porcelaine de chine].

fağfuri, s. *esk.* Fağfurdan, Çin porselenden yapılmış. [*Ing.* Porcelain; Chinaware, of porcelain; *Fr.* Porcelaine *(de chine)*].

fahaka, i. *zool.* Dört, dişligiller *(Tetrodontidae)* familyasına giren bir kemikli balık türü. Uzunluğu 45 sm. olur. Yırtıcıdırlar. Sırtı koyu yeşil-gri, yanları ve karnı sarı olur. Sırt bölgesinden yanlara siyah lekeler uzanır. Yüzgeçleri sarıdır. Yalnız kuyruk yüzgeçi koyu yeşil olup kenarları turuncudur. Nil ve Batı Afrika sularında yaşar. [*Lat. Ovoides fahaka; Ing.* Globe-fish; *Fr.* Fahaka].

fahamet,-ti /fahâmet/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Fahimlik, ululuk. § ● **İtibar,** kıymet, değer. [*Ing.* Glory, grandeur]. § ● öz. i. Kadın adı.

fahamet-lü /fahâmetlü/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* Sadrazam, Mısır hidivi ve prenslere verilen bir lâkap. [*Ing.* His Highness *(formerly used about grand viziers ,foreign princes, and the Khedive); Fr.* Gloire].

fahim /fahîm/, s. *Osm.* < *Ar. fahâmet. esk.* § ● Fahametli, büyük, ulu, onurlu. § ● öz. i. Erkek adı.

fahime /fâhîme/, i. *Osm.* < *Ar. esk. psik.* § ● ◘ **Anlık.** § ● öz. i. Kadın adı.

fahir,-hri /fâhir/, s. *Osm.* < *Ar. fahr. esk.* § ● Övünülecek *(şey veya kimse).* [*Ing.* Sumptuous, splendid; *Fr.* Glorieux, splendide]. § ● Övünen. § ● öz. i. **Erkek** adı.

fahire /fâhire/, s. *esk.* § ● **Fahirin** dişili. § ● öz. i. Kadın adı.

fahiş /fâhiş/, s. *Osm.* < *Ar. fuhş.* § ● Çirkin, ahlâksızca: *Fahiş hareket. fahiş söz.* [*Ing.* Immoral, obscene; *Fr.* Immoral,-ale, obscène]. § ● ölçü dışı, aşırı, aykırı: *Fahiş hata, fahiş fiyat.* [*Osm.* Müfrit; *Ing.* Excessive, exorbitant; *Fr.* Excessif,-ive, exorbitant,--ante]. ☆ *Yak. anl.* tuzlu, tuzluya oturan, tuzluya mal olan, ateş pahasına, masraflı.

☆ *Karş.* ucuz, hesaplı, ehven.

— **cezai şart,** *huk.* İtidal haddini aşan şart. [*Ing.* Excessive (extravagant, unreasonable) penalty; *Fr.* Peine excessive].

— **faiz,** *huk.* Kanunun tayin ettiği hadleri aşan faiz. [*Lat. Faenus (fenus) illicitum, inlquum (iniquissimum, iniustum, grave; Ing.* Usury, usurious interest; *Fr.* Usure, intérêt usuraire].

— **fiyat,** *huk.* Satışta yüksek fiyat demek olup, eski Türk hukukunda kullanılırdı. [*Lat. Pretium iniustum, pretium immodicum (laesio enormis); Ing.* Unlawful (illegal, illicit) price; *Fr.* Prix illicite].

— **kâr,** *huk.* Normal piyasa şartları içinde çok yüksek kâr. Kâr haddinin tesbit edildiği şartlarda, tesbit edilen oranın üstünde kârla yapılan satışın bıraktığı kâr.

— **kira bedeli,** *ikt.* Kiralanan şeyin değerine yaklaşan kira bedeli. [*Ing.* Rack rent; *Fr.* Loyer excessif, exorbitant].

fahişe /fahişe/, i.ç: **fevâhiş.** *Osm.* < *Ar. fuhş.* Kural-dışı ve kazanç için cinsel ilişkide bulunan kadın. [*Ing.* Harlot, prostitute, whore; *Fr.* Putaine, prostituée].

☆ *Eşanl.* orospu, genel kadın.

fahiz,-hzi, i. *Osm.* < *Ar.* Uyluk, bacağın kalçadan dize kadar olan kısmı.

fahlerz, i. *Alm. min.* Gri renkli bakır cevherinin genel adı. *(Arsenikli ve antimonlu sülfürlerdir. Bileşimlerinde gümüş de bulunur).* [*Ing.* ve *Fr.* Fahlerz].

fahlunit,-ti, i. *Fr. fahlunite* < *İsveç'teki Fahlun şehrinin adından. min.* Doğal hidratlı alüminyum ve magnezyum silikat. Kordieritin bozunmasıyle meydana gelir. [*Ing.* Fahlunite].

fahm, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Kömür.

fahmi, s. *esk.* Kömürle ilgili.

Fahrenheit, Daniel, Gabriel, öz. i. (1686 - 1736). Alman fizik bilgini. Kendi adıyle anılan termometre derecelenmesini buldu. Bundan başka havanın yoğunluk derecesini ölçmeye yarayan Aerometresi de vardır.

— **derecesi,** *fiz.* Sıcaklık ölçüsü birimi olan Fahrenheit derecesini 1710 yılında Alman fizikçisi *Gabriel Fahrenheit* bulmuştur. O zamanlar sıcaklık ölçmede insanlar pek ileri değillerdi. Fahrenheit bir parça buz, amonyak ve sofra tuzu karışımının sıcaklığını düşük sıcaklık birimi olarak kabul etti ve buna 0° F dedi. Yapay şekilde elde edilebilecek en düşük sıcaklığın bu olacağına inanıyordu. Buna göre suyun donma noktası 32° F dir. İnsan vücudunun ortalama sıcaklık derecesi 98.4°F ve suyun k.n. 212°F dır Bu derece santigrattan 5/9 kadar daha büyüktür. [*Ing.* Fahrenheit echelon; *Fr.* Échelle Fahrenheit]. ◘ **Termometre.**

fahri /fahrî/, s. *Osm.* < *Ar. fahr.*. § ● İftihar ve şeref için ücretsiz yapılan *(iş veya alınan sıfat ve ünvan): Fahrî başkan, fahrî profesör.* [*Ing.* Honorary; *Fr.* Honoraire].

☆ *Eşanl.* onursal. § ● öz.i. Erkek adı.

— **başkan,** Bir kuruluşun başkanlığını ismen yürüten kişi. [*Ing.* The honorary president; *Fr.* Président honoraire].

— **konsolos,** *huk.* Meslekten olmayan, bulundukları yerin ileri gelenlerinden, tüccar veya meslek sahiplerinden seçilen kimseler. Tayin edildikleri devletin vatandaşı olmayabilirler. Devletler hukuku yönünden, görev bakımından diğer konsoloslardan farksızdırlar. [*Ing.* Honorary consul; *Fr.* Consul honoraire].

☆ *Eşanl.* tüccar konsolos.

— **üye,** Bir kuruluşa yalnız ismen kayıtlı olan kimse. [*Ing.* Honorary member; *Fr.* Membre honoraire].

— **yaver,** *esk.* Yalnız şeref için padişahın hizmetinde çalışan subay.

— **yeniçeri,** *ask. tar.* Özellikle XVIII. yüzyılda savaş sırasında Yeniçeri ocağına taşradan alınan kimselere verilen ad. *(Ocağa alınan bu gençler, kol ve bacaklarına mensup oldukları ortanın nişanını dövme şeklinde resmettirirlerdi).*

fahriye, i.ç: **fahriyyât.** *Osm.* < *Ar. fahriyye,* § ● *ed.* Eskiden ozanların bazı kasidelerinde kendilerini övmek için yazdıkları parça. [*Ing.* Poem of self-glorification; *Fr.* Poème dans lequel le poète énumère ses talents]. § ● öz. i. Kadın adı. § ● *müz.* Türk musikisinde kasidenin belirli kısımlarından biri. *(Sonraları gazel şeklinde müstakil fahriyeler yazıldı. Türk musikisinde Itrî'nin «Tûti-i müzice-güyem ,ne desem lâf değil», Zekai Dede'nin «Bülbül gibi pür oldu cihan, nağmelerimden» eserleri gibi fahriyeler vardır).*

fahur /fahûr/, s. *Osm.* < *Ar. fahr. esk.* Çok övünen, kibirli. [*Ing.* Self-glorifying; *Fr.* Vantard,-arde, glorieux,-euse, hâbleur,-euse, fanfaron,-onne].

☆ *Eşanl.* azametli, ferih.

faide /fâide/, i. ◘ **Fayda.**

faik-ki, /fâik/, s. *Osm.* < *Ar. fevk esk.* § ● Üstün, ötekilerden ileri. [*Ing.* Superior, excellent; *Fr.* Supérieur,-eure, excellent,-ente]. § ● öz. i. Erkek adı.

faika, s. *esk.* § ● Faik'in dişili. § ● öz. i. Kadın adı.

faikiyet,-ti /fâikiyet/, i. *Osm.* < *Ar. fâikıyyet. esk.* ◘ **Üstünlük.**

fail /fâil/, i. ç: **fevâil, faale.** *Osm.* < *Ar. fi'l* § ● *huk.* Eden, yapan, işleyen; hukuken önem taşıyan bir fiili gerçekleştiren kişi: *Bu suçun faili kimdir?* [*Ing.* Doer, actor, committer; *Fr.* Auteur]. § ❷ *biy.* Etkileyen, etkin. [*Ing.* Factor; *Fr.* Facteur]. § ● *gram.* Özne: *Bu cümlenin faili.* [*Ing.* Subject; *Fr.* Sujet]. ◉ ⊣ muhtar, Başına buyruk. [*Ing.* Free agent; *Fr.* Mineur émancipé, toute personne qui jouit de la plénitude de ses droits civils, personne libre dans ses actions]. ◉ — **l müşterek,** *huk.* ◉ **asli** — *huk.* ◘ **Asil.** ◉ **fer'i** —, *huk.* Suç işlemeye teşvik veya yardım ederek suçun yapılmasını kolaylaştıran ve böylece suçun işlenmesine katılan kimse. [*Lat. Minister, adiutor; Ing.* Accomplice; accessory; *Fr.* Complice]. ◉ **müşterek** —, *huk.* İştirâkte aslî faillerin müteaddit olması halinde bunların herbirine verilen ad. [*Lat. Socius (criminis); Ing.* Accomplice; *Fr.* Coauteur, complice].

☆ *Eşanl.* suç ortağı.

failiyet, i. *esk.* § ● Yapan, işleyen kimsenin durumu. § ● *fels.* ◘ **Etki.**

faiz /fâiz/, i.ç: **fevâiz.** *Osm.* < *Ar. feyz* + *fe-yezan.* § ● *ikt.* (a) Bir para alacaklısının borçlusundan istemeye hakkı olan ve ana paraya eklenmesi gereken para miktarı; (b) Para getirmesi için yatırılan bir paranın yıllık kazanç yüzdesi; (c) Sermayenin kullanılması için ödenen fiyat. [*Lat. Usura (usurae), fenus faenus, foenus, foenus; Ing.* Interest; *Fr.* Intérêt]. § ● *huk.* Konusu bir miktar paranın ödenmesi olan borçlarda,

borcun doğduğu veya istenebilir hale geldiği, yani *«muaccel»* olduğu tarihten itibaren ödeme anına kadar geçen süre için, belirli bir oran üzerinden ve geçmiş süre de gözönünde tutularak hesaplanan karşılık. *Faiz borçlunun bir süre için borçlu olduğu meblâğdan yararlanma imkânından mahrum kaldığı düşünülerek kabul edilmiştir).* ◉ **ani ~,** *mat.* Sürenin sonsuz derecede küçük olduğu bir zaman bölümünde hesaplanan faiz. ◉ **basit ~,** *mat.* Sabit bir anamal üzerinden belirli bir süre için hesaplanan faiz [*Ing.* Simple interest; *Fr.* Intérêt simple]. ◉ **bileşik** *(mürekkep)* **~,** *mat.* Her hesap dönemi sonunda hesaplanan faiz tutarının, anamal sahibine verilmeyerek anamala eklenen ve anamalın bir bölümünü meydana getiren faiz. [*Ing.* Compound interest; *Fr.* Intérêt composé]. ◉ **dış ~ hesapları,** *mat.* Faiz tutarının indirilmesinden sonra kalan sermaye üzerinden yapılan faiz hesabı ◉ **eşdeğer** *(muadil)* **~ fiyatları,** *mat.* Yıl üzerinden alınan bir faiz fiyatının aylık, ay üzerinden alınan bir faiz fiyatının yıllık eşdeğerini veren fiyatlar. ◉ **farzedilen faiz,** *ikt.* Sermaye için ödenmediği halde üretim masrafı olarak düşürülen faiz miktarı. [*Ing.* Imputed interest]. ◉ **gecikme ~ I,** *huk.* Borçlunun ödemede gecikmesi üzerine yürütülen faiz. [*Ing.* Moratory interest, interest for default; *Fr.* Intérêt moratoire]. ☆ *Eşanl.* ürem. ◉ **iç ~ hesapları,** *mat.* Faiz tutarını kapsayan anamal üzerinden yapılan hesap. ◉ **kanuni ~,** *huk.* Faiz oranı özel bir kanunla veya sözleşmede tespit edilmişse senede % 5 tir. [*Lat. Usurae legales; Ing.* Interest prescribed by law; *Fr.* Intérêt légal]. ◉ **mukaveleye bağlı ~,** *huk.* Taraflar fahiş dereceyi bulmamak şartıyle aralarındaki faiz oranını serbestçe tâyin edebilirler. [*Ing.* Interest prescribed by contract or agreement, agreed interest]. ◉ **mürekkep ~,** ▣ **Bileşik faiz.** ◉ **ticari ~,** Ticaret alanında genellikle uygulanan faiz haddi. [*Ing.* Commercial interest; *Fr.* Intérêt du commerce]. ◉ **~ e vermek,** *day.* Bir parayı faizle ödünç vermek. [*Ing.* To lend on interest; *Fr.* Prêter à intérêt]. ◉ **~ e yatırmak,** Parasını faize vermek. [*Ing.* To put out at interest]. ☆ *Eşanl.* **faizle işletmek, faizle vermek.** ◉ **~ e ~ yürütülmesi,** *huk.* Borçlu zimmetindeki faiz borcuna da faiz yürütme. [*Ing.* Compound interest, interest on inetrest; *Fr.* Intérêt composé]. ◉ **~ I gelire tahvil,** *ikt.* Tahvil faizi kazanç ihtimaline dayanmaktadır. [*Ing.* Income bond]. **~ fiyatı,** *ikt.* ve *mat.* Faize verilen 100 kuruşun bir yıllık faizi. [*Osm.* Miktâr-ı fâiz; *Ing.* Rate; *Fr.* Taux].

☆ *Yak. anl.* **kâr, ribh, nema, güzeşte.**

~ getirmeyen tahviller, *ikt.* Hamiline başka menfaat sağlayan tahviller. [*Ing.* Passive bonds].

~ oranı, *huk.* Ana paraya belli bir süre için faiz olarak eklenen paranın ana paraya oranı. [*Ing.* Rate of interest; *Fr.* Taux d'intérêt].

~ tahvili, *ikt.* Diğer tahvillerin faizini ödemek için çıkarılan tahvil. [*Ing.* Interest bond].

~ tutarı, § ● *mat.* Faiz oranına göre elde edilen tutar. § ● *muh.* Cari hesapların ve faizlerin hesaplanmasında, ana paranın faiz getireceği gün sayısı ile çarpımının sonucu.

faizci /fâizci/, i. Faizle para veren kimse [*Ing.* Userer, money lender; *Fr.* Prêteur *(à intérêt)*, usurier,-ière].

faizcilik,-ği, i. Faizle para verme işi: *Biraz da faizcilik eder.* [*Ing.* Usury, money lending; feneration; *Fr.* Usure].

faizli, s. *(para hk.)* Faizi olan, faizle muamele gören. [*Ing.* At interest, interest bearing; *Fr.* A intérêt].

~ hesap, *ikt.* Az veya çok oranda bir faize tâbi olan hesap. [*Ing.* Computation of the interest; *Fr.* Compte productif d'intérêts]

~ tahvil, *ikt.* İhracından itibaren belirli bir faize tâbi tahvil. [*Ing.* Active bond].

faizsiz, s. Faizi olmayan. [*Ing.* Free of interest; *Fr.* Exempt d'intérêt].

fajedenik, s. *tıp.* Süratle yayılan, dokuları kemiren. [*Ing.* Phagedenic; *Fr.* Phagédénique].

fak,-kı, i. *Osm.* < *Ar. fah*'ın hafifletilmiş şekli. *esk.* Tuzak, kapan. [*Ing.* Snare, trap; *Fr.* Piège]. ◉ **~ a basmak,** *dey.* Kendine kurulan tuzağa düşmek, aldatılmak, gafil bulunmak pot kırmak, baltayı taşa vurmak. [*Ing.* To be deceived, to be duped; *Fr.* Tomber dans un piège, dire un secret par inadvertance]. ◉ **~ a bastırmak,** *dey.* Aldatmak, tuzağa düşürmek. [*Ing.* To deceive, to let in, to dupe, to catch; *Fr.* Faire tomber dans un piège, tromper].

fakat,-tı, bağ. ve e. *Osm.* < *Ar.* Ama. [*Osm.* Lâkin; *Ing.* But, however; *Fr.* Mais, cependant].

☆ *Eşanl.* **yalnız, lâkin, ancak, şu kadar.**

fakfon, i. *Çin. pai t'ung. kim.* Bakır, nikel ve çinkodan yapılan, gümüş taklidi beyazca bir alaşım. [*Ing.* Paktong; *Fr.* Packfung].

fakr,-krı, i. *Osm.* < *Ar. fakr.* Fukaralık, yoksulluk. [*Ing.* Poverty, need, want, indigence; *Fr.* Pauvreté, indigence]

fakih /fakih/, i. *Osm.* < *Ar.* Müslümanlığın uygulanma sorunlarının bilimi olan fıkıhda uzmanlaşmış kimse, fıkıh bilgini; Eskiden halk arasında sarıklı hocaların hepsine *«fakih»* diyenler vardı ve Anadolu'nun bazı yerlerinde bu kelime *«fakı»* suretinde söylenir, köy imamları, köy okulu hocası gibi adamlara *«fakih»* denirdi. [*Ing.* Expert in the canon law of Islam; *Fr.* Jurisconsulte, légiste].

fakir /fakir/, s. *(k kalın okunur).* ç: **fukarâ.** *Osm.* < *Ar. fakr.* § ● Geçimini güçlükle sağlayabilen kimse, züğürt, muhtaç. [*Ing.* Poor, needy, destitute; *Fr.* Pauvre, indigent -enta]. ☆ *Eşanl.* **yoksul.** ☆ *Karş.* **zengin.** § ● Zavallı, biçare, âciz: *Hastalıktan fakirin yürümeye mecali yok.* [*Ing.* Poor, helpless; *Fr.* Pauvre, impuissant,-ante]. ☆ *Eşanl.* **garip.** § ● Eskiler arasında tevazu için birinci şahıs zamiri yerine kullanılırdı: *Fakir bün ziyaretinize geldimse da bulamadım.* § ● *din.* Maddî ve manevî bakımdan sıkıntı içinde bulunan kimse. ☆ *Karş.* **gani.** § ● *etn.* Hindistan'da, çilecilik alıştırmaları yapan dilencilere verilen ad. *(Gerçekten, çilecî olanlara sadhu veya yogin adı verilir. Fakir terimi, genellikle, aşağılayıcı bir söz olarak kullanılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Fakir] § ● *tasav.* Kendinde maddî ve manevî hiç bir varlık bulunmadığını duygu ve bilgisiyle idrak eden, bütün varlıkların hem Allah'ta hem de Allah'tan olduğunu bilen kişi. *(Mevhum ve nazarî varlığını Allah'ta fanî kılan kişi gerçek fakra, fenafillâh mertebesine erişmiş demektir.)* ◉ **— ler yurdu,** Fakir, ihtiyar ve acizleri barındırmaya yarayan belediye, avkaf tarafından tesis edilmiş bulunan bina. [*Os.* Darülâceze; *Fr.* Asile des pauvres].

~ cevher, *min.* Maden yüzdesi düşük olan maden cevheri. [*Ing.* Poor mineral; *Fr.* Minerai pauvre].

~ dil, *ed.* Düşüncenin veya küçük ayrıntıların anlatımı için gerekli kelimelerden yoksun olan dil. [*Ing.* Poor language; *Fr.* Langue pauvre]

~ gaz, *sny.* Akkor halindeki kok üstüne hava ve su buharı göndererek elde edilen gaz yakıt. [*Ing.* Poor gas; *Fr.* Gaz pauvre].

~ karışım, *hava.* İçindeki yakıt miktarı normalden düşük olan bir hava yakıt karışımı. [*Ing.* Lean mixture; *Fr.* Mélange pauvre].

fakir.hane /fakirhâne/, b.i. *Osm.* < *Ar. fakir* + *Fars. hâne.* § ● Yoksulların toplandığı bakım yurdu. *(Bu anlamda az olarak kullanılır)* ☆ *Eşanl.* **Fakirler yurdu.** § ● Alçak gönüllülük göstermek için kendi evinden söz ederken kullanılır: *Fakirhane biraz uzaktır. Fakirhaneye buyurmaz mısınız?*

fakirizm, i. *Fr. fakirisme.* Hindistan'da, fakir denilen ve kendi kendine türlü eziyetler yapmaya alışmış bulunan kimselerin gösterdikleri ve doğa üstü bir güce yordukları haller. [*Ing.* Fakirism].

fakirleşme, i. § ● Fakir hale gelme. [*Ing.* Impoverishment; *Fr.* Appauvrissement]. § ● *sosy.* Toplumda kazançların eşitsiz dağılışı ve kapitalizmin iç veya dış baskısı yüzünden bir kısmı halk tabakasının veya bazı kavimlerin iktisatça düşkünleşmesi ve hayat darlığının sefalet halini almaya başlaması. *(Sömürgeleşen toplumlarda bu çok rastlanan bir olaydır).* [*Ing.* Pauperization; *Fr.* Paupérisation]. § ● *huk.* Mal varlığında meydana gelen azalma; § ● *ikt.* Bir topluluğun veya sosyal sınıfın yoksullaşması. [*Ing.* Pauperization; *Fr.* Paupérisation]. ◉ **artan ~ yasası,** *ikt.* Artan proleterleşme yasasının proletaryanın gitgide fakirleşmesine yolaçacağını öne süren marksçı tez. [*Ing.* Increasing pauperization law; *Fr.* Loi de paupérisation croissante]. ◉ **mutlak ~,** *ikt.* Ücretlinin fiilî fakirleşmesi. [*Ing.* Absolute pauperization; *Fr.* Paupérisation absolue]. ◉ **nispî ~,** *ikt.* Ücretli sınıfının gelir dağılımından öteki sınıflara göre daha az yararlanma durumu. [*Ing.* Relative pauperization; *Fr.* Paupérisation relative].

fakirleşmek, nsz. f. Fakir duruma gelmek: *Zavallı ihtiyar büsbütün fakirleşmiş.* [*Ing.* To become poor; *Fr.* S'appauvrir].

fakirleştirmek(-i), f. § ● Fakirleşmesine yol açmak. [*Ing.* To impoverish; *Fr.* Appauvrir]. § ● *ikt.* Bir topluluğu veya bir sosyal sınıfı yavaş yavaş yoksul duruma getirmek. [*Ing.* To pauperize; *Fr.* Paupériser].

fakirlik,-ği, i. § ● Fakir olma hali, fukaranın hali. [*Ing.* Poverty, Pauperism; *Fr.* Pauvreté, indigence]. ☆ *Yak. anl.* **yoksulluk, fakr, zaruret.** § ● Verimsizlik, kısırlık: *Toprağın fakirliği.* [*Ing.* Sterility, barrenness; *Fr.* Pauvreté, stérilité]. § ● Ye-tersizlik: *Dilin fakirliği.* [*Ing.* Poverty; *Fr.* Pauvreté].

fakoglokom, i. *Fr. phacoglaucome. tıp.* Göz merceğini ilgilendiren glokom. [*Ing.* Phacoglaucoma].

fakolit,-ti, i. *Fr. phacolite. min. Kabazi*'nin renksiz ve saydam billürler halinde bulunan çeşidi. [*Ing.* Phacolite].

fakoliz, i. *Fr. phacolyse* < *Yun. phakos. tıp.* Göz merceği erimesi. [*Ing.* Phacolysis].

fakolizin, i. *Fr. phacolysin. tıp.* Göz merceğinden elde edilen bir albümin. [*Ing.* Phacolysin].

fakomalasi, i. *Fr. phacomalacie. tıp* Yumuşak katarakt [*Ing.* Phacomalacia].

fakomatoz, i. *Fr. phacomatose. patol.* Deride, beyin omurilik sinir merkezlerinde, oluşan ve kaynağı embriyonun dış yüzeyinde bulunan çok sayıda urların sebep olduğu hastalık; çoğu zaman ruhî bozukluklarla birarada görülür. [*Ing.* Phakomatosis, phacomatosis].

fakometre, i. *Fr. phacomètre .tıp.* § ● Göz merceğinin kırılma *(refraksiyon)* gücünü ölçen âlet. [*Ing.* Phacometer]. § ● Bir gözlük camının diyoptrisini okumağa yarayan âlet.

fakosel, i. *Fr. phacocèle. tıp.* Göz merceği fıtığı. [*Ing.* Phacocele].

fakosistektomi, i. *Fr. phacocystéctomie. tıp.* Göz merceği kapsülünün kısmen çıkarılması. [*Ing.* Phacocystectomy].

fakosistit,-ti, i. *Fr. phacocystite. tıp.* Göz merceği kapsülünün iltihabı. [*Ing.* Phacocystitis].

fakoskleroz, i. *Fr. phacosclérose. tıp.* Göz merceği sertleşmesi. [*Ing.* Phacosclerosis].

fakoskop,-pu, i. *Fr. phacoscope. tıp.* Göz merceğinin uyum değişikliklerini muayene âleti. [*Ing.* Phacoscope].

fakozimaz, i. *Fr. phacozymase. tıp.* Göz billûr cisim *(lens christallina)* den elde edilen bir enzim. [*Ing.* Phacozymase].

fakr, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ Fakir.

faksimile, i. *Fr. fac-similé* < *Lat. fac,* yapma + *simile,* benzer. *matb.* ◘ Tıpkıbasım.

~ baskı, *matb.* Hangi baskı veya reprodüksiyon tekniğiyle olursa olsun, aslına son derece benzetilerek yapılan renkli baskılar. Çoğunlukla Çin ve Japonya'da yapılmaktadır. Fotoşimik tekniklerin gelişmesi sonucunda özellikle ışık baskısı, klişe, fotogravür ve Foto Lito usulleriyle çok daha kolay ve daha çabuk faksimile baskı yapma imkânları çoğalmıştır. [*Ing.* Facsimile printing; *Fr.* Impression fac-similé].

faktif, i. *Fr. factif, dilb.* Bazı fin-ugur dillerindeki çekim hali; şu veya bu şey olma fikrini belirtir. [*Ing.* Factive].

faktis, i. *Fr. factice* < *Lat. facticius. kauçuk*

sny. 160° C'ta kükürt *(esmer faktis)* veya kükürt klorürle *(beyaz faktis)* işlemden geçirilerek, iktisadi amaçlarla kauçuğa katılan yağ *(özellikle kolza yağı)*. [*Ing.* Factice].

faktitif, s. *Fr. factitif, dilb.* ◘ Ettirgen.

faktör,-rü, i. *Fr. facteur.* § ● ◘ **Etken**. § ● *mat.* Matematikte çarpım yapılarak bir sonuç meydana getiren herhangi bir niceliksel değer. ◉ **atenuasyon ~ ü**, *rad.* ◘ **Atenüasyon**. ◉ **atomik kütle tahvil ~ ü**, *fiz.* ◘ **Atomik**. ◉ **H. ~**, *tıp.* Vitamin H.; ◉ **deneysel ~**, *psik.* ◘ **Deneysel**. ◉ **deneysel olmayan faktör**, *psik.* ◘ **Deneysel**. ◉ **emniyet ~ ü**, *otom.* ◘ **Emniyet**. ◉ **kromotrik ~**, B_2 vitamini kompleksinin bir parçası olup saçların ağarmasına mani olduğundan **aksaç faktörü** de denilir. ◉ **P.P. ~**, *tıp.* Antipellagra faktör, nikotinik asid. ◉ **Rh. ~**, *tıp.* İlk defa maymunlarda bulunmuş bir aglütinindir. Kanlarında böyle aglütinin bulunan insanlara kan verilince emolitik reaksiyonlar görülür.

~ analizi, *eğt.* ve *psik.* ◘ **Etken analizi**.

~ çözümlemesi, *sosy.* ◘ **Etken çözümlemesi**.

faktöriyel, i. *Fr. factorielle < facteur. mat.* Hangi sayıdan sonra yazılmışsa, *1* den *0* sayıya kadar olan bütün sayıların çarpılacağını anlatan işaret.

~ analiz, *istat.* ◘ **Analiz**.

fakulya, i. < *Rum. fakiyoli*, baş örtüsü. *mim.* Alınlıkların aşağısındaki yatay korniş kısmıyle iki taraflarından eğikçe yükselen kenarları arasındaki üçgen kısım ve kemerlerde başkemerin üstüne gelen ve kemerin köşelerini teşkil eden parça olup, bunun düz ve birbirine dik olan üst ve yan dilimleri arasındaki hat kavis şeklindedir. [*Ing.* Spandrel; *Fr.* Tympan, panache].

☆ *Eşanl.* **kemer tablası, kemer köşeliği**.

fakül, i. *Fr facule < Lat. facula.* küçük mesale. *astr.* Güneş üzerinde, zamanla lekelerin meydana geldiği noktalarda görülen parlak kısım. [*Ing.* Facula].

fakültatif, I *Fr. facultatif,-ive* Yapma zoru olmayan, ister yapılır, ister yapılmaz. [*Osm.* İhtiyarî].

fakülte /fakül:te/, i. *Fr. faculté.* Bir Üniversitenin, öğretim konusu bakımından ayrılmış dallarından her biri. [*Ing.* College of university, school of university, faculty].

~ genel kurulları, *eğt.* Ordinaryüs profesör, profesör ve doçentlerle profesörü veya doğrudan doğuya öğretime memur doçenti bulunmayan derslerin öğretim görevlilerinden meydana gelen kurul.

~ kütüphanesi, *eğt.* İçinde bulunduğu fakültenin amaç ve fonksiyonlarına uygun olarak hizmet eden araştırma ve ihtisas kütüphanesi.

~ yönetim kurulu, *eğt.* Fakülte dekanının başkanlığında, öğretim görevi başında bulunan gerçek dekanla profesörler kurulunun iki yıl için ordinaryüs profesör, profesör ve doçentler arasından seçeceği üç profesör ve bir doçentten meydana gelen kurul.

fakülteli, i. Fakülte öğrencisi.

~ aettırmak, *dey.* Birine fal baktırmak. [*F.* Se faire dire la bonne aventure *(par les cartes ...)*].

fal /fal/, i. *Osm.* < *Ar.* § ● Uğur, iyi talih, baht. [*Ing.* Fortune, augury; *Fr.* Augure, fortune, bonne aventure]. § ❷ *sosy.* Bir çeşit büyücülük metodları ile gelecek veya bilinmeyen geçmiş hakkında haber verme; Yere serilen bakla tanesi, boncuk, açılan iskambil kâğıdı gibi şeylere, kahve telvesine, avuç çizgilerine rastgele açılan kitabın ilk satırına bakmak ve bunlardan anlam çıkartarak gözde geleceği ve bahtı keşfetmek işi; *Fal açmak, fala bakmak* [*Ing.* Prognostication; *Fr.* Présage]. ◉ **~ a bakmak**, *dey.* Fal açmak, fal atmak. [*Ing.* To tell fortunes; *Fr.* Dire la bonne aventure]. ◉ **ay ~ı**, ◘ **Ay**. • **ayna ~ ı**, ◘ **Ayna**. ◉ **bağırsak ~ ı**, *sosy.* ◘ **Bağırsak**. ◉ **bakla ~ ı**, ◘ **Bakla**. ◉ **billûr ~ ı**, *falc* Bir cam kürenin üzerinde duman v.b. şeylerle beliren şekilleri değerlendirmek suretiyle bakılan fal [*Ing.* Crystallomancy; *Fr.* Cristallomancie] ◉ **çay ~ı**, *falc.* Bardakta kalan çay taneleri aracılığıyle gelecek olayları bildiren fal. *(XVII. yüzyıllarda özellikle İngiltere'de rağbet gördü).* ◉ **çeşme ~ ı**, *falc.* ◘ Çeşme. ◉ **el ~ ı**, ◘ **El**[1]. ◉ **iskambil ~ ı**, *falc* İskambil kâğıtlarıyle çeşitli şekillerde açılan fal [*Ing.* Cartomancy; *Fr.* Cartomancie]. ◉ **kafatası ~ ı**, *falc. (frenoloji)* Kafatasının şekline göre sahısların geleceğinden haber veren fal. [*Ing.* Phrenology; *Fr.* Phrenologie]. ◉ **kahve ~ ı**, ◘ Kahve. ◉ **kül ~ ı**, atmak, *dey.* Hiç bir iş yapmadan bosuna vakit geçirmek ,tembel tembel oturmak ◉ **yazı ~ ı**, ◘ **Grafoloji**. ◉ **yıldız ~ ı**, *falc.* İnsanların hangi burçta, hangi gün doğduklarını gözönünde tutarak talihlerini açıklayan fal. [*Ing.* Astrology; *Fr.* Astrologie]. ◉ **yüz ~ ı**, Bir şahsın yüzündeki çizgilere bakarak karakterini keşfeden fal.

~ açmak (bakmak), *dey.* Bakla atmak, suya bakmak, kitap ve iskambil açmak v.b. suretiyle gelecekte olacak şeyleri anlamak için yapılan iş. [*Ing.* To tell fortunes by cards; *Fr.* Dire la bonne aventure par la disposition d'un certain nombre de grains de fèves].

~ taşı, *falc.* Falcıların fala bakmak için kullandıkları değişik şekillerde ve renklerdeki çakıl taşı ,boncuk v.b. [*Ing.* A pebble or bean from which an omen is taken ,pebbles used for fortune telling; *Fr.* Petit caillou qui sert à dire la bonne aventure]. ◉ *(gözleri)* **~ ~ gibi açılmak**, *dey.* ◘ Göz.

falaka /fala:ka/, i. *Ar.* < *Yun. phalangas.* § ● Eskiden, insanları döverek eğitmenin ve cezalandırmanın geçerli olduğu zamanlarda, ayak tabanlarına vururken, ayakları uygun bir durumda sıkıştırıp tutmak için kullanılan ve kalınca bir sopa ile bunun iki ucuna bağlı ipten yapılmış olan bir işkence âleti. *Falakaya çekmek, falakaya yatırmak.* § ❷ Falaka ile uygulanan dayak cezası. [*Ing.* ve *Fr.* Flagellation, falaka]. § ❸ Bazı şeyleri sıkıştırıp yerinde tutmak için kullanılan çeşitli biçimlerde teknik âlet. § ❹ *den.* (a) Dikine tutulması veya gerekli durumda sabit kalması istenen halat veya serenlerin üzerlerine kasa ile bağlanan halat ayakları; (b) Filika mataforalarının üst iki ucu arasına gerilen ve mataforaların uçları arasını, topukları *(dipleri)* arası kadar açıklıkta tutan tel halat. [*Ing.* Short rope spliced on a rope or yard for holding it in position]. ◉ **~ lı kasa**, *den.* Doblin bir halatın iki taraf bedeni üzerine getirilen kasa. ☆ *Eşanl.* **nal kasa, parçalı kasa**. ◉ **~ ya çekmek (vurmak, yatırmak)**, *dey.* Ayakları falakaya bağlayarak dövmek üzere yatırmak. ◉ **araba ~ sı**, ◘ **Araba**. ◉ **branda ~ sı**, *den.* ◘ **Branda**.

falakacı, i. § ● *ask. tar.* Yeniçeri ağasının teftiş sırasında suçluları cezalandırmak için yanında bulundurduğu falakayı taşıyan acemi oğlanlara verilen ad. § ❷ *teşk. tar.* Osmanlı sadrazamlarının herhangi bir geziye çıktıkları zaman rastladıkları suçluları dövdürmek için hizmetlerinde bulunan kimselere verilen ad.

~ başı, Falakacıların başına verilen ad. *(Bunlar, başlarına beyaz destar sarar, kalafat takar, üstlerine entari ve bunun da üstüne yesil çuhadan kolları hortumlu dolama giyer; bacaklarına al çaksır, ayaklarına mest pabuç ve sarı çizme çekerlerdi).*

falakalı, s. Falakası olan

~ kasa, *den.* Kısa bir parça halatın diğer bir halatın doblini içine kasa dikişiyle tutturularak yapılır. Doblini iki tarafından tutup gerince kasa bir at nalı seklinde meydana çıkar ☆ *Eşanl.* **nal kasa, parçalı kasa**.

falan, zam. *Osm.* < *Ar. fülân* § ● Söylenmesi gerekli görülmeyen bir özel adın yerini tutar: *Bana «falan geldi, falan gitti» diye anlatmaya başladı. Ben falan oğlu falanım, dileğim sudur diye yazın.* [*Ing.* So and so; *Fr.* Un tel, une telle]. § ❷ s. Tarih yer, kişi ve benzeri kelimelerle sıfat takımları meydana getirildiği vakit bu takımlar, tekrarlanmak istenmeyen şeyleri genel olarak anlatmaya yarar: *Falan tarihte, falan yerde, falan kişi ile gezerken sizi gördüm demiş.* [*Ing.* About, approximately; *Fr.* Tel jours, tel endroit]. § ❸ i. Söylenen bir veya birkaç kelimeden sonra getirilerek ,söyleyeni bunların arkasından gelen benzerlerini ayrıca saymak yükünden kurtarır: *Kapıyı falan iyice kapadın mı? Size elma, armut falan getirmiş.* [*Ing.* And so on, and such like; *Fr.* Un certain, et autres].

~ festekiz (feşmekân, fıstık, fistan), *dey.* Falan[3] anlamında, ancak hafifsenen şeyler hakkında kullanılır: *Unutmuş ,yok bilmem görmemiş falan festekiz gibi masallar anlatmaya başladı.*

~ filân, *dey.* Falan[3] anlamında kullanılır. *Ona kâğıt, kalem falan filan lâzım.*

falanca, zam. ve s. Falan kelimesinin anlatmak istediği, adı söylenmemiş şahıs veya şeyi daha kuvvetli anlatmak için kullanılır: *Falanca adamla filânca yerde buluşacak.* [*Ing.* So and so; *Fr.* Telle *(Personne)*].

falanga, i. *Lat. phalangae. tekn.* Ağır eşyanın taşınması veya kaldırılması için kullanılan uzun ve kalın sırık.

falanıncı, s. Söylenmesi gerekli görülmeyen; sıra sayısı yerine kullanılır: *Falanıncı taburun filânıncı bölüğü diye yazarsın.* [*Ing.* The so-manyeth; *Fr.* Qui occupe tel ordre].

falanj, i. *Fr. phalange < Yun. phalanx anat.* ve *zool.* ◘ **Parmak kemiği**.

falanjektomi, i. *Fr. phalangectomie. tıp.* Falanksin ameliyatla çıkarılması. [*Ing.* Phalangectomy].

falanjit,-ti, i. *Fr. phalangite. tıp.* Bir veya daha fazla falanksların iltihabı. [*Ing.* Phalangitis].

falanjizasyon, i. *Fr. phalangisation. cerr.* El sakatlandığı zaman başvurulan bir ameliyat. *(Bu ameliyatla başparmağın veya öteki parmakların araları kesilerek tarak kemikleri parmak gibi serbest duruma getirilir. Falanjizasyon elin tutma görevini yeniden elde etmesine veya takma parmak kullanılmasına imkân verir.* [*Ing.* Phalangisation].

falanster, i. *Fr. phalanstère < ikt.* Fourier'nin tasarladığı, üyeleri dört köşe bir toprak parçası üstünde ortaklaşa yaşayan çalışma birliği. [*Ing.* Phalanstery].

falanstercl, s. *Fr. phalanstère + T. -cl.* § ● Falanster ile ilgili. [*Ing.* Phalansterian; *Fr.* Phalanstérien,-enne]. § ❷ i. Fourier'nin sisteminde kurulması öngörülen falanster taraftarı. [*Ing.* Fourierist; *Fr.* Phalanstérien,-enne]. § ❸ i. Bir falansterin üyesi ,falansterde oturan kimse. [*Ing.* Phalansterian; *Fr.* Phalanstérien,-enne].

falaşalar, öz.ç.i. *etn.* «Göçmen» anlamında Habeşçe, Habeşistan'ın kuzeyinde Hamî ırkından yahudi topluluğu [*Ing.* ve *Fr.* Falachas].

falbala, i. ◘ **Farbala**.

falcı, I. Fala bakmakla geçinen kimse. [*Ing.* Fortune teller; *Fr.* Devin,-eresse, augure].

falcılık,-ğı, i. Falcı mesleği. [*Ing.* Fortune - telling; *Fr.* Divination, art divinatoire].

falçata, /falça:ta/, *It. falcetto.* Eğri kunduracı bıçağı. [*Ing.* Curved shoe knife].

falçeta, i. ◘ Falçata.

falektomi, i. *Fr. phallectomie. tıp.* Penisin ameliyatla çıkarılması. [*Ing.* Phallectomy]

falez, i. *Fr. falaise. jeol.* Deniz kıyılarında dalga aşındırması ile oluşan duvar şeklindeki sarp kıyı. [*Ing.* Cliff].

☆ *Eşanl.* **yar, yalıyar**.

falih /fâlih/, s. *Osm.* < *Ar. felah. esk.* § ● Muradına eren, felâh bulan, başarıya ulaşan [*Ing.* Lucky, successful]. § ❷ i. Erkek adı.

falihayır,-yrı /falihayır/, b.i. *Osm.* < *Ar.* İyiye yorulan olgu: *Sabahın erken saatinde size rastlamış olmayı falihayır sayıyorum.*

falin, i. *Fr. phalline. Amanita phalloides*'te *(çayır mantarı* çeşidi) bulunan zehirli madde. [*Ing.* Phallin].

falit,-ti, i. *Fr. phallite. tıp.* Penis iltihabı. [*Ing.* Phallitis].

falizm, falisizm, i. *Fr. phallisme, phallicisme < Yun. phallos, kamış > Lat. phallus* Yaratıcı güç sembolü olarak erkek cinsiyet organına tapınma. [*Ing.* Phallism; phallicism]

falkat, s. *Lat. falcatus, bot.* ◘ **Oraksı**.

FALLOPEE, (veya **FALLOPPIA** veya **FALLOPPiO**) Gabriele, öz. i. (1523-1562), İtalyan anatomicisi ve cerrahı

~ borusu, *zool.* Memelilerde yumurtalıklardan dökülen yumurtaları dış yatağına taşıyan kirpikli, huni [illegible] açıklık.

[*Ing.* Fallopian tube; *Fr.* Trompe de Fallope].

FALLOT, Etienne Louis Arthur, öz.i. (1850-1911), Fransız adlî tıp hekimi.

~ dörtlüsü, *patol.* ◘ **FALLOT tetralojisi.**

~ **tetralojisi**, *tıp.* Doğuştan gelen kalb kusuru. Mavi hastalıkta çok görülür. Sağ karıncığın olağan dışı büyük oluşu, büyük atar damarın *(aort)* sağdan oluşu *(dekstropozisyonu)*, sağ kalbi sol kalbten ayıran duvarda delik kalışı *(septum defekti)* ve dolayısıyle iki kalb bölümü içindeki değişik özellikte kanların birbirine karışması ile kalbten ciğerlere giden ana damarın darlığı *(pulmoner stenos)* gibi dört temel aksaklığın birlikte olduğu bu hastalık ,kalb cerrahisinde son yıllarda büyük gelişmeler sayesinde ameliyatla iyi edilebilmektedir. [*Ing.* Tetrad of Fallot, Fallot tetralogy; *Fr.* Tétrade (tetralogie) de Fallot].

~ **trilojisi**, *patol.* Doğuştan gelen bir kalb kusuru. Kulakçıklar arasında geçit bulunması, sağ karıncığın aşırı derecede büyümesi, akciğer atardamarında darlık gibi üç bozukluk birarada yer alır. [*ing.* Triad of Fallot; Fallot trilogy; *Fr.* Triade *(ou trilogie)* de Fallot].

~ **üçlüsü**, *patol.* ◘ **FALLOT trilojisi.**

falodini, i. *Fr. phallodynie. tıp.* Penis ağrısı. [*ing.* Phallodynia] .

falokampsi, i. *Fr. phallocampsie .tıp.* Ereksiyon sırasında penisin kavisli olması. [*Ing.* Phallocampsis].

falotomi, i. *Fr. phallotomie. tıp.* Penis ameliyatı. [*ing.* Phallotomy].

falso /fal:so/, i. *It.* § ❶ *müz.* Bir parça çalınır veya söylenirken yapılan nota yanlışlığı, bir perdeye ait sesin iyi ve tam çıkmaması. [*ing.* False note; *Fr.* Fausse note]. § ❷ *mec.* Bir harekette veya sözde yapılan yanlışlık, eksiklik, yanlış davranış. [*ing.* Blunder, false step; *Fr.* Erreur, faute]. ☆ *Yak. anl.* yanlış, hatâ, galat, sehiv, zühul, nesavap. ☆ *Karş.* doğruluk. § ❸ *res.* Yanındaki renklerle uyumlu olmayan ve yerine uymayan renkler hakkında kullanılır. § ❹ Başlanmış bir işin, herhangi bir sebep veya engel dolayısıyle sonu getirilemeyip yarıda bırakılması bir sonuç elde edilemeyeceğine kanaat getirilerek devamından vazgeçilmesi. Herhangi bir kimsenin girıştiği iddialı bir işi başaramayıp takipten vazgeçmesine *(falso oldu)* denildiği gibi esmekte olan bir rüzgârın birdenbire kalmasına da *(rüzgâr falso etti)* denir.

~ **patrisası**, *den.* Rüzgârın artması ve denizin sertleşmesi karşısında, direklerin, basa geriye eğilmesini önlemek için, ihtiyat olarak, direkten başa ve geriye omurga yönünde çekilip gerilen bitkisel veya tel halat. [*Ing.* Jury backstay].

☆ *Eşanl.* demirleme levhası .

~ **pusula**, *den.* Herhangi bir gemiye oranla, belirli uzaklıkta demirleneceği zaman, üzerinde inme hesabı yapılan kerteli levha.

~ **yapmak**, *müz.* Yanlış çalmak, söylemek.

falsolu, s. *müz.* Falsosu olan, yanlış: *Falsolu ses.* [*Ing.* Faulty; *Fr.* Faux, fausse].

~ **derz** , *bayınd.* ◘ Derz.

falya /fal:ya/, i. *It. fogna, > falia. esk. sil.* Eskiden topları ateşlemek için ağızotunun konulduğu delik. [*Ing.* Touch-hole, vent of a muzzle-loading gun; *Fr.* Lumière *(du canon)*]. ◉ **burgulu ~ iğnesi**, *sil.* Haddeden geçirilmiş, burgu biçiminde tel. Falya kanalında sıkışan funyaları çıkarmak için kullanılırdı.

~ **barutu**, *sil.* Topları ateşlemek amacıyle falya deliğine konan barut.

~ **basmak**, *den.* Ağızdan dolma toplar uskuncalanmakta ve doldurulmakta iken haznede kalması beklenen bir kıvılcımla hartucun birdenbire ateş almasına meydan vermemek için, haznenin veya bir araya gelmesini kesmek maksadıyle falyanın baş parmakla kapatılması.

~ **borusu**, *den.* Toplardaki hartucu ateşleme kiçin falya deliğinden haznaye sokulan borular.

~ **burgusu**, *sil.* Falya deliğini temizlemek için kullanılan burgu.

~ **çanağı**, *sil.* Havan toplarında namlunun kuyruk kısmında ve falya üstündeki çanak şeklindeki çukurluğa verilen ad. *(Midye kabuğunu andıran bu çanak, barutun dökülmesini önler).*

~ **çivilemek**, *sil.* Bir topun ele geçireceklerin işine yaramasın diye falyaları açılmayacak şekilde demir çubuklar sokarak körletmek ve hattal hale getirmek. [*ing.* To spike a gun].

~ **deliği**, *sil.* Bir ateşli silâhta atesin, sevk barutuna sirayetini sağlamak amacıyle açılmış delik. [*Ing.* Touch-hole].

~ **deliği kapağı**, *sil.* Bir topun falya deliğini kapamak için kullanılan küçük kurşun kapak.

~ **hunisi**, *sil.* Bir top mermisinin ateş almaması halinde falya deliğine yeniden ağızotu koymaya yarayan boru.

~ **iğnesi**, *sil.* Biz şeklinde ve saplı küçük iğne *(Bir topun falya kanalındaki barut hakkını delmek üzere kullanılırdı).* [*ing.* Pricker, priming-needle].

~ **kabartması**, *sil.* Topun kuyruğu üstünde ve top bedeni üzerinde bulunan dikdörtgen şeklinde çıkıntıya verilen ad. *(Falya delikleri buradan açılır).*

~ **kanalı**, *sil.* Eski ateşli silâhların namlusunda açılan ve mermiyi namludan süren sevk barutunun ateşlenmesini sağlayan kanal biçimindeki ağız. [*Fr.* Canal de lumière].

~ **kapağı**, *sil.* Tozdan ve yağmurdan korumak üzere topların falya kanalı üzerine konan tahta parça. *(Bazı toplarda, falya kapağı, topun kuyruğu tamamiyle kapanmadığı sürece falya kanalının deliğini otomatik olarak kapatırdı).*

~ **sicimi**, *sil.* Ağızdan dolma toplarda falya iğnesine bağlanan ince tel sicimlere verilen ad.

~ **yüksüğü**, *sil.* Topun kızdığı ve gövdenin üzerindeki hararetin arttığı sırada falya basarken parmağın yanmaması için kullanılan mesin yüksüğün adı.

falyanos, i. *Yun. phaina > falena.* § ❶ Balinanın adı. § ❷ Yunus balığının büyük bir cinsi.

fam dö sambır, b.i. *Fr. femme de chambre.* Yukarı hizmetçisi, oda hizmetçisi.

familya /famil:ya/, i. *It. famiglia.* § ❶ Aile [*Ing.* Family; *Fr.* Famille]. § ❷ *biy.* (a) Tabiat bilgisinde takımların ayrıldığı bölüm; bu bölüm de ayrıca cinslere bölünür; (b) *bot.* Aralarında bazı bakımlardan benzerlik bulunan *(müşterek karakterleri olan)* yakın bitki cinslerinin topluluğu. [*Ing.* Family; *Fr.* Famille]. § ❸ *zool.* Canlıların sınıflandırılmasında kullanılan bir terim olup benzer cinslerin meydana getirdiği bir birlik anlatır. [*Ing.* Family; *Fr.* Famille]. ◉ **alt ~**, *zool.* ve *bot.* ◘ Altfamilya. ◉ **radyoaktif ~**, *nükl.* Kendi kendine başkalaşımla birbirinden türeyen radyoaktif elementler dizisi. *(Radyoaktif üç familya vardır; bunlardan en önemlisi, üyeleri arasında radyum da bulunan uranyum familyasıdır).* [*Ing.* Radioactive family; *Fr.* Famille radio-active]. ◉ **üst ~**, *zool.* ve *bot.* ◘ Üstfamilya. [*Ing.* Radioactive family; *Fr.* Famille radio-active]. ◉ **zincirleme ~**, *bot.* Bütünlüğü, birliği bütün türlere özgü karakterlerden çok ortak benzerlik ve ilişkilere dayanan familya. [*Ing.* Family in a continuous series; *Fr.* Famille par enchaînement].

fan, i. *Ing.* § ❶ Sinema, caz ve şarkıcılıkta, sanat kaygısı, ağır basmaksızın bir kişinin tutkunu, hayranı olan kimse. § ❷ *tekn.* Yelpaze biçiminde küçük kanat, vantilatör: *Elektrik yelpazesi, değirmen yelpazesi.* [*Fr.* Vantilateur]. § ❸ *hava.* Çift hava akımlı bazı türboreaktörlerde, ana akımın çevresinde tali hava akımının dolanmasını sağlayan bir veya birkaç kanatlı kademeli koruk. [*Fr.* Fan].

fanatik, i. *Fr. fanatique < Lat. fanaticus.* Bir din, parti veya fikrin çok aşırı taraflısı. [*Ing.* Fanatic].

fanatiklik /ği, i. *sosy.* İnsanı bir din, düşünce, parti uğrunda aşırılıklara sürükleyen kör tutku. *(Fanatiklik kültürün ve toplumun gelişmesinde en büyük engeldir).* [*Osm.* Taassup; *Ing.* Fanatism; *Fr.* Fanatisme].

☆ *Eşanl.* körlanç.

fanatizm, i. *Fr. fanatisme.* ◘ **Fanatiklik.**

fanatron, i. *Fr. phanatron < Yun. phanos,* ışıklı + *elektron. elek.* İki elektrotlu elektron lambası; katodu, bir ampulle daha önceden ısıtmakla sağlanan civa buharı ortamında tutularak akkor hale getirilir. *(Bu cihaz akım doğrultmacı olarak kullanılır).* [*Ing.* Phanatron, phanotron].

FANCONi, Guido öz. i. İtalyan hekimi.

~ **anemisi**, *patol.* ◘ **Anemi.**

~ **belirtisi**, *patol.* ◘ **Belirti.**

~ **hastalığı**, *patol.* ◘ **Hastalık.**

fanega, i. *trm.* § ❶ Değeri 16 galon olan ve İspanya'da kullanılan sıvı ölçüsü. § ❷ Değeri ekvator ve Salvador'da 1.5745, Şili'de 2.75268, Guatemala ve İspanya'da 1.57744, Meksika'da 2,57716, Uruguay'da 3.888, Venezüella da 3.334 bushel olan kuru madde kapasite ölçüsü. [*Ing.* ve *Fr.* Fanega].

faner, i. *Fr phanere anat.* (a) Deri ve mukozaların yüzünde çıkıntı şeklinde beliren ve epitel dokudan oluşan bütün organlar. *kıl, tırnak, tüy, diş v.b.;* (b) Kendi başına bir çıkıntı yapabilen büyük hücre. *(Bazı memeli hayvanların somaklarındaki dokunum kılları birer fanerdir).* [*Ing.* Phaner].

fanerofor, s. *Fr phanérophore. anat.* Faner oluşturan. [*Ing.* Phanerophoric].

~ **doku**, *anat.* Embriyonda, diş ve kıl kökü memecikleriyle, alt deri memeciklerini meydana getiren telsel katılgan doku. [*Ing.* Phanerophoric tissu; *Fr.* Tissu phanérophore].

fanerogam, i. *Fr. phanérogame.* ◘ **Çiçekli bitkiler.**

faneromani, i. *Fr. phaneromanie. tıp.* i. ve z. Siğil ile benzeri deri belirtilerine anormal sekilde dikkat etme hali. [*Ing.* Phaneromania].

faneroz, i. *Fr. phanerose. tıp.* Görünür hale girme. [*Ing.* Phanerosis].

fanfan, s. ve i. *yans. h.d.* Disleri dökülmüş gibi, konuşması pek anlaşılmayan (kimse). [*Ing.* Unintelligible *(chatter)*, talking like a toothless old person; *Fr.* Bredouilleur,-euse].

~ **böceği**, *zool.* ◘ **Domuzlan.**

fanfar, i. *Fr. fanfare müz.* § ❶ (a) Yalnız bakır nefesli çalgılardan meydana gelen mızıka takımı; (b) Bir opera temsilinde, bakır nefesli çalgıların sahnede icra ettikleri parça *(meselâ Aida'da).* Bugün, bakır nefesli çalgılardan kurulu sayıları 20 ile 150 arasında değişen icracıdan meydana gelen orkestra. *(Tahta çalgılar da katılırsa bu orkestra armoni mızıkası adını alır).* [*Ing.* Brass band, flourish *(or trompets)*]. § ❷ Bir çeşit kısa, sert ve keskin tören hestesi.

fan.fin. b.i. Bilinmediği için anlaşılmayan yabancı bir dil hakkında söylenir: *Burada iki saat fanfin ettiler.* [*Ing.* Foreign-sounding talk].

~ **etmek**, *dey.* Anlaşılmayan bir dilde konuşmak.

fânî /fâni/, s. *Osm. < An. fenâ.* § ❶ Ölümlü, gelip geçici, kalımsız, bekası olmayan, zeval bulan: *Fânî dünya.* [*Ing.* Mortal, transitory, perishable; *Fr.* Mortel,-elle, périssable] § ❷ Pek zayıf. *Piri fânî.*

☆ *Kars.* kalımlı, baki.

fani, i. *Fr. phanle < Yun. phaneln.* görünmek. İnsan gözünün algıladığı ışık şiddeti.

fanila, fanlle /fani:la/, i. *Yun. phanella.* § ❶ Yumuşak yünden yapılmış, hafif ve gevşekçe bir kumaş: *Fanila ceket, fanila örtü.* [*Ing.* Flannel; *Fr.* Flanelle]. § ❷ Örme iç gömleği: *Yün fanila, fildekoz fanila.*

fanilik, ği, i. Ölümlülük, geçicilik. [*Ing.* Transitoriness, perishability; *Fr.* Passagère, périssabilite].

fanklab, i *Ing. fan-club.* Sinema ve caz yıldızlarıyle hafif batı müziği şarkıcılarının tutkunları tarafından, bunlar adına kurulan dernek veya klüp.

fanta /fan:ta/, i. *zool.* ◘ **Gök baştankara.**

fantazia, i. *Yun. phantasia,* dış görünüş. *Arkesilas* ve *Karneades*'in felsefesinde, bilen özne ile bilinen nesne arasında yer alan dış görünüş. [*Ing.* Phantasia; *Fr.* Phantasie].

fantazm(a) /fan:tazm(a)/ i. *Yun. phantasma*, görüntü. § ● *opt.* Bir görme yanıltısı. [*Ing.* Phantasm; *Fr.* Phantasme]. § ● *psikanal.* İnsandaki bilinçaltı istekleri dram halinde ortaya koyan hayali görüntü. (**Bilinçaltı fantazmlar** *ile* **bilinçdışı fantazmlar** *arasında ayrım yapmak mümkündür; ama bu öz bakımdan bir ayrım değildir ve Freud bu ayrı şekiller arasındaki benzerlik üzerinde durur. Fantazmalar düzenli ve çoğu zaman tipiktir: Kişinin bütün hayatına şekil verirler).* [*Ing.* Phantasm; *Fr.* Phantasme, Fantasme]. ◎ **kökal** —, *psikanal.* Her insanda yaşantılardan ayrı olarak, genel bir biçimde rastlanan ilkel sahne, şekilcilik, iğdiş etme gibi fantazma oluşumları. [*Ing.* Original phantasm; *Fr.* Fantasme originaire].

fantazmagori, i. *Fr. fantasmagorie.* Optik yanılsamalarla hayaletler, hortlaklar gösterme sanatı. [*Ing.* Phantasmagoria].

fantazmagorik, i. *Fr. fantasmagorique.* Fantazma ile ilgili. [*Ing.* Phantasmagoric(al)].

fantazmagorya, i. *Yun. phantasma*, hayalet + *agoreuein*, ifade etmek. ◘ **Fantazmagori**.

fantasmoskopi, i. *Fr. phantasmoscopie* < *Yun. phantasma* + *skopein*, bakmak, *psikopatol.* Hayaletlere benzeyen nesne veya kişilerin sanrı tarzında görünmesi. *(Bu görüntüler çok zaman izdüşümü gibidir ve duvarlarda veya tavanda görüldükleri öne sürülür).* [*Ing.* Phantasmoscopy].

fantastik, s. *Fr. fantastique.* § ● Gerçek olmayan, hayalî, fantezi ürünü olan: *Fantastik hikâyeler.* [*Ing.* Fantastic]. § ● i. *ed.* 18 yüzyıldan itibaren Fransa'da gelişen edebiyat türü.

fantastron, i. *Fr. phantastron. elektr.* Ekran ızgarası durdurma ızgarasına bir kondansatörle bağlanmış pentot lambasının kullandığı otomatik osilatör devresi. *(Fantastron testere dişli gerilim üreticisi olarak kullanılır).* [*Ing.* Phantastron].

fantazmatizm, i. *Fr. fantasmatisme.* ◘ Görüntücülük.

fantezi, i. *Fr. fantaisie* < *Yun. phantasia.* § ● Sınırsız hayal. [*Ing.* Fantasy, phantasy]. ☆ *Eşanl.* düşlem. § ● Eğlenceli, eğlendirici, hoşa giden değişik davranış. § ● Tablattan ve gerçekten çok hayale dayanan eser. § ● *dok.* Normal olarak iki veya daha fazla kat bükülmüş iplikten daha başka görünüşlü iplik. § ● (a) Her çeşit düz ve italik harf tanımının dışında kalan harflerin ortak adı. *(Pek çok çeşidi vardır);* (b) Bir kitabın içindeki süsler *(özellikle vinyetler ve metin sonlarındaki süs klişeleri).* § ● *müz.* (a) Son yarım yüzyıl içinde serbest formlu şarkılara verilen ad. *(Özellikle son 30 yıl içinde türk ve arap filimleri için bestelenen şarkıların hemen hepsi fantazi şeklindedir);* (b) Oldukça serbest kuruluşlu bir çalgı bestesi; aşağı yukarı aynı yapıda ama kuruluşu daha bağımlı bir parçanın yanı sıra gelişir. § ● s. Ağırbaşlı olmayan, süslü ve çeşidi değişik olan: *Fantezi kumaş. Fantezi mobilya.* [*Ing.* Fancy].
— **cilt**, *cilte.* ◘ Cilt.

fantezist,-ti, s. ve i. *Fr. fantaisiste.* Hayal gücünün kaprislerine kapılmış ve o etkiyle eser meydana getirmiş (kimse). [*Ing.* Fantastic (Artist, writer etc.)].

fanti, i. *Yun. phantis.* İskambil oyunlarında bacak, oğlan veya vale adlarıyla de anılan kâğıt: *Kara maçanın fantisi.* [*Fr. (carte)* Valet].

fantiler, ç. öz. i. *etn* Gana'nın doğu yakasında Asanti'lerle aynı soydan olan ve bir Sudan dilini konuşan halk. Balıkçılıkla geçinirler. [*Ing.* ve *Fr.* Fantis].

fantom, i. *Fr. fantôme.* § ● *tıp.* Kadın pelvisi modeli, özellikle doğum ameliyelerini öğrencilere öğretmek için kullanılır. [*Ing.* Phantom]. § ● *tıp.* Işınımlara karşı az çok insan dokusu gibi reaksiyon gösteren materyal olup, içerisine iyonizasyon odası gibi ölçü âletleri yerleştirmek suretiyle doğrudan doğruya insan vücudu üzerinde yapılamayan dozaj ölçüleri yapılır. Bu suretle radyoterapide bir tümörün tahribi için verilmesi gereken en uygun ışın dozu tespit edilir. [*Ing.* Phantom]; (b) *tıp.* Organ modelleri, kadın pelvisi modeli ve özellikle doğum ameliyelerini öğrencilere öğretmek için kullanılır. İnsan bedeni veya bedenin bir kısmının şekli. [*Ing.* Phantom]. ◎ **süper** — **devre**, *elek.* Birleşik telefon devresi *(yer altı kablolarıyla iki fantom devreyi birleştirerek elde edilen 6 telefon bağlantılı birleşik telgraf hattı.* [*Ing.* Super phantom circuit].
— **anten**, *elek.* İndüktans bobinleriyle kondansatörler ve dirençlerden yapılmış ufak hacimli anten. *(Bu anten elektromagnetik dalga yaymaz ve almaz, yalnız gerçek antendeki duraklı dalgalarda akım ve gerilimin dağılışını verir).* [*Ing.* Phantom aerial, phantom antenna; *Fr.* Antenne fantôme].
— **devre**, *elek.* Aynı akım yolunu kullanan iki devreden meydana gelen ek devre; bu iki devre, paralel olarak alınan birinin iletkenleri gidiş iletkeni ve paralel olarak alınan ikincisinin iletkenleri dönüş iletkeni görevini yapacak şekilde bağlanmıştır. [*Ing.* Phantom circuit; *Fr.* Circuit fantôme, circuit combiné].
☆ *Eşanl.* bileşik devre.

fantoma, i. *Fr. fantôme.* ◘ Hayalet.

fanus /fânus/, i. *Yun. phanos* > *Ar. fanûs.* § ● Duvağan ve süslü fener. [*Ing.* Lantern; *Fr.* Lanterne, fanal]. § ● Saat, mikroskop gibi şeyleri tozdan korumak için yapılmış kubbe biçiminde cam kap. [*Ing.* Lamp glass; *Fr.* Cloche]. § ● Mum veya kandil ve petrol lâmbası gibi alevle yanan şeylerin ışığını rüzgârdan muhafaza için etrafını kapatan karpuz şeklinde camdan yapılmış koruyucu. Bunların toparlaklarına karpuz denir. [*Ing.* ve *Fr.* Globe]. § ● Hamam kubbelerinde ışık için bırakılan küçük deliklerden sıcaklığın kaçmaması için ve soğuk girmemesi için üzerlerine konulan şişkin camlar. [*Fr.* Cloche en verre]. § ● *mutf.* (a) Kapaklı ocak biçiminde ve yemekleri sıcak tutmaya yarayan madeni kap; (b) Kurumaması için peynirin üzerine örtülen bombeli cam kapak. [*Ing.* Dish-cover; *Fr.* Cloche]. § ● *kim.* Gazların su veya civa dolu bir kap üzerinden alınmasına, bazı işlemler için bir cismin gazlı bir atmosferde tecrit edilmesine yarayan camdan yapılmış, değişik biçimlerde cihaz. [*Ing.* Bell-jar; *Fr.* Cloche]. ◎ **gazometre** — u, *gaz sny.* Su havuzlu bir gazometrenin hareketli üst sığasını meydana getiren elemanı. [*Ing.* Bell *(of gasometer);* *Fr.* Cloche].

fanya /fan:ya/, i. *Rum. fania. balıkç.* İnce gözlü bir ağa mantar yakasından kurşun yakasına kadar uzanan iri gözlü ikinci bir ağ eklendiği zaman bu ikinci ağa verilen ad. *(Fanyanın görevi aralıklarından geçerek ince ağa takılan balıkların geri çıkmasını önlemektir. Onun için fanya, balığın akış doğrultusunda konur).* [*Ing.* Wide-meshed part of a fishnet].

fanyalı, s. *balıkç.* Fanyası olan.
— **ağ**, *balıkç.* Bir çeşit voli ağı. *(Fanyalı ağlarla barbunya, tekir, palamut, kalkan v. v. balıklar avlanır).*

far[1], i. *Fr. phare.* < *Yun. pharos.* § ● *otom.* Kara taşıtlarının önünde bulunan, yolu uzaklara kadar aydınlatmak için kullanılan ışığı çok fener. [*Ing.* Headlight]. ◘ *ŞEKİL: 199.* — **FAR**: *ŞEKİL: 401* — **MOTOSİKLET**: *ŞEKİL: 421.* — **OTOMOBİL**. § ● *erg.* Kadın veya kız memesi. ◎ **gerilleme** — **ı**, *otom.* Bir arabanın arkasındaki orta güçte ışık projektörü. *(Arabanın gecemanevra yapmasını ve geri giderek garaja girmesini kolaylaştırır).* [*Fr.* Phare de recul]. ◎ **sis** — **ı**, *otom.* Işığı yere doğru yönelen ve yolun iki yanını aydınlatan far. [*Ing.* Fog lamp; *Fr.* Phare antibrouillard].

far[2], i. *Fr. fard.* Göz kapaklarına gölge vermek için sürülen boya. [*Ing.* Paint, rouge, make-up *(for the face)*].

farad, i. *Fr. farad* < *Faraday. fiz.* Elektrik devresinde bulunan kapasitelerin *(sığaların)* pratikte kullanılan biriml. 1 coulomb'luk yükle, 1 volt'luk gerilim kazanan iletkenin sığası 1 farad'dır. (Sembolü: F). [*Ing.* Farad].

FARADAY, Michael, öz. i. (1791-1867) İngiliz fizik ve kimya bilgini. Elektrik ve elektriğin kimyasal etkileri alanında birçok buluşu, adını taşıyan iki kanunu vardır. Endüksiyon, elektroliz kanunları, elektromanyetik alanlar konularında çalışmış, yeni kuramlar ortaya atmıştır. Birçok kitabı vardır.

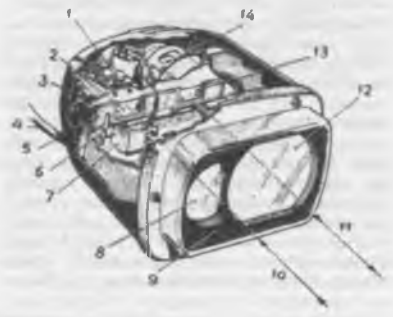

ŞEKİL: 199. — **FAR**: 1. Amplifikatör. 2. Alıcı bölüm. 3. Fotoelektrik selülü. 4. Besleme kablosu. 5. Obtüratör. 6. Geri çekme *(irca)* yayı. 7. Obtüratör deklanşörü. 8. Alıcı mercek. 9. Koruyucu cam. 10. Hareket huzmesi. 11. Projektör huzmesi. 12. Projektör merceği. 13. Projektör açıcısı. 14. Reflektör ve projektör.

— **akımı**, *fiz.* Primer sargıdaki doğru akımın sürekli kesilişleri ile çalışan bir indükleme bobininin sekonder sargısının kutupları arasında meydana gelen bakışımsız alternatif akım. [*Ing.* Faradaic current; *Fr.* (Courant) faradique].
— **deneyi**, *fiz.* Bir magnetik alanın içinden bir akım geçen ve hareketli bir iletken üzerine etkisini gösteren deney. [*Ing.* Faraday's experiment; Expérience de Faraday].
— **kanunları**, *fiz.* ◘ **Elektroliz**.
— **silindiri**, Yüksekliği çapından büyük olan ve bir elektroskopa bağlanınca içine konulan cisimlerin elektrik yüklerini ölçmeye yarayan içi boş madeni silindir. [*Ing.* Cylinder of Faraday; *Fr.* Cylindre de Faraday].

faraday, i. *Fr.* < *öz. i. Faraday fiz.* Elektrolizde, elektrolitin bir valansgramını açığa çıkaran elektrik miktarı. *(Bu miktar 96 490 coulomb değerindedir ve elektronun yükü ile Avogadro sayısının çarpımına eşittir).*

faradizasyon, i. *Fr. faradisation. tıp.* Faraday kanunlarından yararlanarak, bazı sinir ve kas hastalıklarında yüksek gerilimli akımla yapılan fizik tedavi şekli. Madenden bir ufak süpürge veya döner silindir ile hasta beden bölgelerine akım verilir. [*Ing.* Faradization].
☆ *Eşanl.* faradizm.

faradizm, i. *Fr. faradisme.* ◘ Faradizasyon.

faradmetre, i. *Fr. faradmètre* < *Faraday.* Elektrik sığasını ölçen âlet. [*Ing.* Faradmeter].

farakalmetre, i. *Fr. faraximètre.* Kronaksileri mikrofaradın binde birine kadar ölçen âlet. [*Ing.* Faraximeter].

faraş, i. *Osm.* < *farrâş* > *fâraş.* Süpürntüleri toplayıp atmak için kullanılan kürek biçiminde saplı kap. [*Ing.* Dust-pan, dustbin; *Fr.* Pelle à balayures].
— **gibi** (kadar), *dey.* Pek büyük *(ağız).* [*Ing.* Very large *(mouth);* *Fr.* Trop large].

faraşhane, i. Mısır sultanlarının saraylarında döşek, yaygı, çadır, halı, v.b. gibi mefruşata ait eşyaları korumaya yarayan yer ve ambar. Bunların korunmasıyla görevli olanlara **farraş** denir.

faraza /fa:razâ/, z. *Osm.* < *Ar. farz* > *farzâ. esk.* Söz gelişi, sayalım ki, diyelim ki, tutalım ki: *Faraza, savaş çıksa ne yaparız?* [*Ing.* Supposing that; *Fr.* Par suppositions, à supposer que].
☆ *Yak. anl.* **bilfarz**, farz edelim ki.

farazi /farazî/, s. *Osm.* < *Ar. farz* > *farzi. esk.* ◘ Varsayımlı.
— **yardımcı**, *huk.* Bir haksız fiil sonucu adam ölmesi halinde, ölmese idi, tazminat alacaklısı olan kimseye ileride yardım etmesi muhtemel olan kimse. Meselâ küçük yaşta ölen bir çocuk, ana ve babası yönünden farazi yardımcıdır. Çünkü genel hayat tec-

rübelerine göre, onun ilerde ana ve babasına yardım etmesi ihtimali kuvvetlidir.

faraziyat,-tı /faraziyät/, ç.i. *Osm.* < *Ar. faraziyyat.* **faraziye**'nin çoğulu. Varsayış çeşidinden düşünceler. [*Ing.* Suppozition(s); *Fr.* Suppositions].

farazîye, i. ç: **faraziyât**. *Osm.* < *Ar. farziyye* > *faraziyye. esk.* ◘ **Varsayım.**

farbala /farbala/, i. *It. falpala.* Entari, perde, kanape örtüsü gibi şeylerin kenarlarına dikilen kırmalı veya büzgülü süs. [*Ing.* Furbelow].

☆ *Eşanl.* falbala, fırfır.

fardaj, i. *Fr. fardage. dok.* Basma merdanesi geçirilerek boyanan bir kumaş üzerinde bazı yerlerin beyaz kalmasıyle meydana gelen renk kusuru, basma abraşı.

fare /fâre/, i. *Osm.* < *Ar.* Sıçangiller *(Muridae)* familyasına giren *Mus* ve *Rattus* cinsi olan kemirici memelilere verilen genel ad: *Tarla faresi, Fındık faresi.* [*Ing.* Rat, mouse; *Fr.* Rat, souris]. ☆ *Eşanl.* sıçan. ◉ **~ ler cirit oynuyor (atıyor)**, *dey.* Hiç kimseler yok, bomboş. ◉ **Afrika kamış ~ leri**, *zool.* ◘ **Afrika.** ◉ **avurdu keseli ~**, *zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Avurdu-keseliler *(Geomydae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 24 sm. Ağaç kökü yer. Kuzey Amerika'da yaşar. [*Lat. Geomys bursarius, Ing.* Gopher, pocket gopher; *Fr.* Rat à abajoues]. ◉ **ev ~ sı**, *zool.* ◘ **Ev sıçanı** ◉ **fındık faresi**, *zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Yedi - uyuklayangiller *(Gliridae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 8, kuyruğu 7 sm. Karnı akımsı, sırtı kırmızımsı boz rengi olur. Fındıklıklarda çok hasar yapar. Avrupa'da yaşar. [*Lat. Muscardinus avellanarius; Ing.* Dormouse; *Fr.* Muscardin] ◉ **fırça kuyruklu keseli fare**, *zool.* Keselisansargiller *(Dasyuridae)* familyasına giren birkeseli memeli türü. Uzunluğu 24, kuyruğu 21 sm. olur. Avustralya'da yaşar. Kümeslere zararlıdır, kan emer. [*Lat. Phascogale penicillata; Ing.* ve *Fr.* Phascogale]. ◉ **fil ~ sı**, *zool.* ◘ **Fil.** ◉ **firavun ~ sı**, *zool.* ◘ **Firavun.** ◉ **kanguru ~ sı**, *zool.* ◘ **Kanguru.** ◉ **kör ~**, *zool.* ◘ **Körfare.**

~ başlı lskorpit, *zool.* ◘ **lskorpit.**

~ deliği, *dey.* Gizlenecek yer. [*Ing.* Hiding place; *Fr.* Trou de souris].

~ deliği bin altın, *dey.* Herkesin kaçacak yer aradığı durumlarda kullanılır.

~ deliğine sığmamış, Bir de kuyruğuna kabak bağlamış, *dey.* Kendine düşen işi beceremezken başka işlere kalkışanlar hakkında söylenir. [*Ing.* The mouse could not squeeze into its hole and, to make matters worse, it had tied a pumpkin to its tail *(said to describe an additional complication to an already difficult situation, or when an uninvited guest takes a friend along, too).*

~ düşse başı yarılır, *dey.* Bir yerin boş ve yoksulluk içinde bulunduğunu anlatır. [*Ing.* Completely empty; *Fr.* Tout à fait vide].

~ ısırığı hastalığı, *patol.* ◘ **Sodoku.**

~ kapanı, Fare yakalamaya yarayan küçük âlet. [*Ing.* Mouse trap; *Fr.* Souricière].

~ köpeği, *zool.* Bir köpek ırkı. *(Bulldog-terrier-kılı)* gibi, fare avlamak üzere yetiştirilmiş bir köpek olup, toprağın içerisine giren fare, tavşan gibi hayvanları o deliklerden çıkarırlar. [*Ing.* Ratter; *Fr.* Ratier].

~ kulağı, *bot.* ◘ **Fare kulağı.**

~ kulaklı yarasa, *zool.* ◘ **Yarasa.**

~ kuşları, *zool.* ◘ **Farekuşları.**

~ kuşu, *zool.* ◘ **Farekuşu.**

~ kuşugiller, *zool.* ◘ **Farekuşugiller.**

~ kuyruğu testere, *tekn.* ◘ **Testere.**

~ tenekesi, *den.* Sahile bağlı bulundukları sıralarda halatlardan tırmanmak suretiyle farelerin gemilere girmesini önlemek için ince saç levhadan yapılmış koni şeklinde engellerdir. *(Tepe kısmı halat kalınlığına uyacak çapta deliktidir. Bu delikten kenara kadar uzanan bir kesiğin esnetilerek genişletilmesi suretiyle teneke, halatlar üzerine takılır).*

~ tifüsü, *paraz.* Kemirgenlerde yaşayan fare piresinin *(Xenopsylla cheopis)* sokmasıyle geçen tifüs. *(Dökümtülü tifüsün mikrobuna yakın bir riketsiyadan ileri gelen fare tifüsü ,ancak biyolojik yöntemlerle öteki tifüsten ayırt edilebilir).*

~ zehiri, Fareleri öldürmekte kullanılan sitrikninli ilâç. [*Ing.* Rat poison; *Fr.* Mort-aux-rats].

fareci, i. A.B.D. limanlarına uğrayan gemilerde fare kontrolu yapmakla görevli Birlesik Devletler Halk sağlığı servisi memurlarına türk gemileri mürettebatının taktığı ad.

fare.kulağı, b.i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Çuhaçiçeğigiller *(Primulaceae)* familyasından, bir yıllık, çeşitli renkli ve küçük çiçekli, karşılıklı yapraklı küçük bitki. Ekinler arasında veya yol kenarlarında yetişir; bazıları kuşlara zararlıdır. Meyvası bir piksidyumdur. [*Lat.* ve *Fr. Anagallis; Ing* Pimpernel, anagallis]. ◘ *ŞEKİL: 97.* — **YABANI OTSU BiTKiLER.**

fare.kuşları, b.ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan kuşlar *(Aves)* sınıfının, Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının bir alt takımı. Fare-kuşugiller *(Coliidae)* olmak üzere tek familyası vardır. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Coliiformes*]. ◘ *LEVHA: 24.* — **KUŞ TAKIMLARI.**

fare.kuşu, b.i. *zool.* Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Farekuşları *(coliiformes)* alt-takımının, Fare-kuşugiller *(Coliidae)* familyasından bir kuş türü. Enseside bir tutam mavi saçak vardır. Tropik Afrika'da yaşar. [*Lat. Colius macrurus; Ing.* Coly, long-tailed mouse-bird; *Fr.* Coliou a nuque bleue].

fare.kuşugiller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan kuşlar *(Aves)* sınıfının, Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının Farekuşları *(Coliiformes)* alt takımının bir familyası. Küçük, sert tüylü kuşlar olup zayıf ve yuvarlak kanatlıdırlar. Tek olan *Colius* cinsinin çeşitli türleri vardır. Afrika'da ormanlarda yaşar. Fare kuşu *(Colius macrurus)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Coliidae; Fr.* Collides].

farengiyom, i. *Fr. pharyngiome. patol.* Yutağın arka çevresinde gelişen ve hipofiz odacığına doğru temel kemiğini saran ur çeşidi. [*Ing.* Pharyngocele, Pharyngioma].

farengizm, i. *Fr. pharyngisme.* Soğanilikte yabancı bir cisim veya bozukluk bulunmasından dolayı yutak kaslarının kasılması. [*Ing.* Pharyngism(us)].

farengodini, i. *Fr. pharengodynie. tıp.* Yutakağrısı. [*Ing.* Pharyngodynia].

farengoglos, s. *Fr. pharyngoglosse anat.* Yutak üst büzücü kasının dil içinde ilerleyen bir demetine verilen sıfat. [*Ing.* Pharyngoglossus].

farengolaren]it,-ti, i. *Fr. pharyngolaryngite. tıp.* Yutak-gırtlak iltihabı. [*Ing.* Pharyngolaryngitis].

farengoliz, i. *Fr. pharyngolyse. tıp.* Yutak felci. [*Ing.* Pharyngolysis].

farengoloji, i. *Fr. pharyngologie. tıp.* ◘ **Yutakbilim.**

farengomikoz, i. *Fr. pharyngomycose. tıp.* Yutağın mantarlı hastalığı. [*Ing.* Pharyngomycosis].

farengoparalizi, i. *Fr. pharyngoparalysie. tıp* Yutak kasları iltihabı. [*Ing.* Pharyngoparalysis].

farengopati, i. *Fr. pharyngopathie. tıp.* Yutak hastalığı. [*Ing.* Pharyngopathy].

farengoplâsti, i. *Fr. pharyngoplastie. tıp* Yutak plâstik ameliyatı. [*Ing.* Pharyngoplasty]

farengopleji, i. *Fr. pharyngoplegie tıp.* Yutak kaslarının iltihabı. [*Ing.* Pharyngoplegia].

farengoraji, i. *Fr. pharyngorragie. tıp.* Yutak kanaması. [*Ing.* Pharyngorrhagia].

farengosel, i. *Fr. pharyngocele. tıp.* Yutak fıtığı. [*Ing.* Pharyngocele].

farengoskop,-pu, i. *Fr. pharyngoscope.* Yutağın dil baskısı, çeşitli tüp-kaşıklar kullanılarak incelenmesine imkân veren âlet. [*Ing.* Pharyngoscope].

farengoskopi, i. *Fr. pharyngoscopie. tıp.* Yutağın, faringoskop yardımıyle doğrudan doğruya muayene edilmesi. [*Ing.* Pharyngoscopy].

farengospazm, i. *Fr. pharyngospasme. tıp.* Yutak spazmı. [*Ing.* Pharyngospasm].

farengostenoz, i. *Fr. Pharyngosténose. tıp.* Yutak daralması. [*Ing.* Pharyngostenosis].

farengotom, i. *Fr. pharyngotome. tıp.* Yutak ameliyatında kullanılan kesme âleti. [*Ing.* Pharyngotome].

farengotomi, i. *Fr. pharyngotomie. cerr.* Yutağın açılması ameliyatı. *(Yutak, bazı urların ve içine sıkışıp kalan yabancı iri cisimlerin çıkarılması için açılır).* [*Ing.* Pharyngotomy].

farengotonsilit, i. *Fr. pharyngotonsillite. tıp.* Yutak ve bademciğin iltihabı. [*Ing.* Pharyngotonsillitis].

farenjektomi, i. *Fr. pharyngectomie. tıp.* Yutağın kısmen veya tamamen ameliyatla çıkarılması. [*Ing.* Pharyngectomy].

farenjit,-ti, i. *Fr. pharyngite. patol.* ◘ **Yutak iltihabı.**

farenks, i. *Lat. pharynx. tıp.* ◘ **Yutak.**

farfara, s. ve i. *Osm.* < *Ar. ferfere* < *Yun. perperos.* § ◉ Ağzı kalabalık, patırtıcı, gürültücü *(kimse).* ☆ *Yak. anl.* lâkırdıcı, dilli, çeneli, palavracı, dilbaz, cerbezeli, natıkalı, natuk, natı, çalçene, çenesi düşük, geveze, lafazan, zevzek, lâf ebesi, çaçaron, tıraşçı, şarlatan, boşboğaz, ağzında bakla ıslanmaz. ☆ *Karş.* az konuşur, sessiz. [*Osm.* Hafifmeşrep, havai; *Ing.* Vociferous, clamorous, uproarious, bawling, noisy; *Fr.* Braillard,-arde]. § ◉ Övüngen. [*Ing.* Windbag, braggart; *Fr.* Vantard,-arde, hâbleur,-euse].

farfaracı, i. ve s. Şamatacı, gürültücü (kimse). [*Ing.* Braggart; *Fr.* Fanfaron, vantard].

farfaralık,-ğı, i. Farfara olan kimsenin hali, ağız kalabalıklığı, farfaraca davranış. [*Ing* Idle bragging; *Fr.* Hâblerie, braillement]. ☆ *Eşanl.* palavracılık.

fargit,-ti, i. *Fr. fargite. min.* Mezotip'in kırmızı renkli çeşidi. [*Ing.* Fargite].

farımak, nsz. f. *Ar. fârig* + *T. olmak.* § ◉ Yorulmak. Asınıp, yıpranıp işe yaramaz bir hale gelmek, usanmak, vazgeçmek. [*Ing.* To wear away, to be corroded; *Fr.* S'user, se corroder]. § ◉ İhtiyarlamak: *Gönül farımaz.* [*Ing.* To grow old].

fariğ /fâriğ/, s. *Osm.* < *Ar. fariğ* ve *feragat. esk.* § ◉ *(Bir malı başkasına)* Geçiren. [*Ing.* Assignor; *Fr.* Cédant]. § ◉ Vaz geçen, çekilen. [*Ing.* Renouncer; *Fr.* Renonciateur]. § ◉ *huk.* Bir mülkün çeşitli haklarını başkasına devreden, üzerindeki bir hakkı başkasına bırakan. [*Ing.* Conveyor, transferrer].

~ olmak, Vaz geçmek, çekilmek, el çekmek, artık uğraşmamak: *Şiir yazmaktan fariğ olmuş.* [*Ing.* To cease from work, to cede, to get tired *(of); Fr.* Désister, se retirer].

farîl, i. *balıkç.* Balık ağlarının alt ve üst yanlarına gerilen keçi kılından ip. [*Ing.* Border rope for furling a net; *Fr.* Les cordes tendues aux extrémités supérieurs et inférieurs des filets de pêches].

farinks, i. *Yun.* ◘ **Yutak.**

faris, s. *Osm.* < *Ar.* § ◉ Atlı, süvari, binici. [*Ing.* Rider on a horse, skillful rider; *Fr.* Cavalier]. § ◉ *mec.* Usta, mahir, muktedir, bir konuda at oynatabilen.

farisî /fârisî/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ◉ Iran'a veya bu ülkenin halkına, diline ait. [*Ing.* Persian; *Fr.* Persan,-ane]. § ◉ i. Iran dili. [*Ing.* Persian language; *Fr.* Persan].

farisiyat /fârisiyât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. farisiyyât. esk.* Iran edebiyatı. Farsçanın grameri, sentaksı ve şiirleri. [*Ing.* Persian literature].

fariza /farîza/, i. *Osm.* < *Ar.* Müslümanlıkça, yapılması gereken emir, kaçınılmaz ödev, farz olan şey. [*Ing.* Sacred duty, sacred obligation].

fark,-kı, i. ç: **furûk**. *Osm.* < *Ar.* § ◉ Iki benzer şeyi birbirinden ayıran değişiklik, başkalık, ayrılık, ayırım. [*Ing.* Difference, distinction, dissimilarity; *Fr.* Différence, écart, distinction, diversité]. § ◉ *bank.* ve *bors.* Satılan ve alınan kıymetlerin tasfiye sırasındaki kambiyo fiyatıyle bunların satış veya alış muamelesinin kararlaştırıldığı zamana ait kambiyo fiyatı arasındaki fark: *Fark ödeme. Fark alma.* [*Ing.* Difference; *Fr.* Différence]. § ◉ *mat.* (a) Iki sayıyı veya iki cebirsel ifadeyi birbirinden çıkarmakla elde edilen sonuç; (b) Bir niceliğin bir başka niceliktən fazlası. [*Ing.* Difference; *Fr.* Différence]. § ◉ *tasav.* Çokluktə birliği, birlikte çokluğu seçme, ayırt etme. ◎ **— ına**

varmak, *dey.* Gözüne çarpmak, sezmek, anlamak. [*ing.* To notice, to become aware (of); *Fr.* Remarquer, s'apercevoir de, comprendre, distinguer]. ◉ **— ında olmadan**, *dey.* Bilmeden, bilinçli olarak kavranması gereken bir şeye dikkat etmeden. ◉ **— ında olmak**, *dey.* Sezmek. [*Ing.* To notice, to be aware (of); ◉ **— ında olmamak**, *dey.* Bilinmesi gereken seylerden haberi olmamak. ◉ **— lar psikolojisi**, *psik.* Bütün fertler için geçerli olan kanunlar içinde, bir ferdin veya grupun gösterdiği farklı davranışı inceleyen psikoloji. [*Ing.* Differencial psychology; *Fr.* Psychologie différentielle]. ◉ **A ve B cümlesinin —** ı, *mat.* A'nın B'ye ait olmayan elemanlarından meydana gelen ve A-B şeklinde gösterilen cümle. *(Bu fark, B'nin tümleri ile A'nın arakesitidir).* [*Ing.* Difference de deux ensembles A et B] ◉ **A ve B cümlesinin simetrik —** ı, *mat.* A'nın B'ye ait olmayan elemanları ile B'nin A'ya ait olmayan elemanlarından meydana gelen cümle: yani A-B ve B-A farklarının birleşimi. [*Fr.* Difference symetrique de deux ensembles A et B]. ◉ **algılanabilir en küçük —** lar yöntemi, *psik.* Psikofizikte Weber ve Fechner tarafından ortaya atılan metot. *(yöntemin esası, duyumsal bir uyartıyı, özne farkına varıncaya kadar arttırmaktan ibarettir. Bu çeşit bir dizi deneyden sonra, algılanabilir en küçük farkın /farklaşma eşiği/, ilk uyarımın şiddetiyle orantılı olduğu görülür. Fechner, bundan şu sonucu çıkarır: «duyum, uyarımın logaritması gibi değişir». Psikofizik kanunun diye adlandırılan bu kanun, halen tartışma konusudur).* [*Fr.* Methode des plus petites différences perceptibles]. ◉ **bir fonksiyonun, bir değişkenin —** ı, *mat.* Değişkene verilen bir artma için fonksiyonun aldığı artma. [*ing.* Difference of a function, o fa variable; *Fr.* Différence d'une fonction, d'une variable]. ◉ **bireysel — lar**, *psik.* ◘ **Bireysel**. ◉ **cetvel —** ı, *mat.* ◘ **Cetvel**. ◉ **çapraz —**, *istat.* ◘ **Çapraz**. ◉ **enlem —** ı, *astr.* ve *coğr.* ◘ **Enlem**. ◉ **faz —** ı, *fiz.* ◘ **Faz**. ◉ **fiyat — ları**, *ikt.* ◘ **Fiyat**. ◉ **karşılıklı hesaplarda —**, *muh.* Bir kurumun gerçek giderleri ile, maliyet hesapları yapılırken yüklenen giderler arasındaki fark. [*Ing.* Difference of incorporation; *Fr.* Difference d'incorporation]. ◉ **ortak —**, Dizi maddesinde aritmetik dizi. **ortalama —**, *istat.* Bir istatistik serisi terimlerinin, ikişer ikişer teşkil edilebilecek bütün farklarının mutlak değerleri itibariyle hesap edilecek aritmetik ortalaması. *(Ortalama farkın esas özelliği, serinin merkez değerine bağlı olmamasıdır; dolayısıyle merkez değeri olmayan serilerde kullanılması gerekir).* [*Ing.* Average difference; *Fr.* Différence moyenne]. ◉ **potansiyel —** ı, *elek.* (a) Bir elektrik alanının bir noktasından diğer bir noktasına kadar, belli bir yol boyunca alınan hat integrali; (b) Bir üreteçte, akım veren makinenin kutuplarındaki gerilim. [*Ing.* Potential difference; *Fr.* Difference de potentiel].

— etmek, Ayırt etmek, seçmek, görmek. [*Ing.* To discriminate, to treat differently, to differentiate; *Fr.* Remarquer, s'apercevoir de].

— gözetmek, *dey.* Ayrı seçi yapmak, ayrım yapmak, ayrı tutmak. [*Ing.* To discriminate, to treat differently, to differentiate; *Fr.* Faire la distinction].

— olunmak, *dey.* § ❶ Seçilip ayırt edilmek. § ❷ Meydana çıkmak, anlaşılmak. [*Ing.* To be seen or noticed, to be distinguished or discriminated; *Fr.* Etre distingué].

farketmek, b.f. § ❶ Ayırt etmek, görmek, seçmek. [*ing.* To distinguish; *Fr.* Distinguer, voir, dissemblable, divers,-erse]. § ❷ Sezmek. § ❸ Değişmek, başkalasmak. [*ing.* To notice, realize, perceive, to differ, to make a difference].

farklı, s. (a) Farklı olan, ayrımlı, değisik, aralarında fark bulunan; (b) Aynı özellikleri taşımayan; (c) Olanda başka olan, ayrı karşıt. [*ing.* Different, distinct; *Fr.* Différent,-ente, dissemblable, distinct;-incte].

— aşınma, *jeol.* ◘ **Aşınma**.

— fiyat uygulaması, *ikt.* Bir satıcının aynı şartlar altında bir mal için çesitli fiyatlar istemesi. [*Ing.* Price discrimination].

— tarifeler, *huk.* Devletlerin karşılıklı olarak birbirlerine umumi gümrük tarifeleri dışında uyguladıkları tarifeler. [*ing.* Differential price list].

— vergi, *mal.* Vergi alınan eşyanın mahrecine göre tutarı değişebilen vergi. [*Ing.* Differential due; *Fr.* Droit differentiel].

farklılaşma, i. § ❶ Farklı olmak veya farklı hale gelmek eylemi; bu eylemin sonucu: *Hayvan türlerinin farklılaşması.* [*ing.* Differentiation, differenciating; *Fr.* Differenciation]. § ❷ *biy.* Hücre boyama tekniğinde, incelenecek nesneyi boyadıktan sonra özgül bir eriyikle bir kısım yerlerin boyasını giderip istenilen bir elemanı ortaya çıkarma islemi. [*ing.* Differentiation; *Fr.* Differenciation]. § ❸ *bot.* (a) Bazı organların *(yaprak, kök v.b.)* şekil ve yapı bakımından kendine özgü anatomik düzeni; (b) Bir sürgen dokudan değişik hücre ve dokuların oluşması; (c) Bir organda değişik elemanların ortaya çıkış düzeni: *Odun ve soymuk damarları farklılaşması kökte merkeze yakın, gövdede ise, odun damarlar merkeze yakın, soymuk damarlar merkeze uzak olur.* [*Ing.* Differentiation; *Fr.* Differenciation]. § ❹ *jeol* Bir iç kayanın katılasması sırasında yer ve zamana göre farkların ortaya çıkması. *(Bir bölge daha asit, diğeri bazik olabilir veya bir eriyikte yahut ergimiş karışımda da görüldüğü gibi, bir maden daha önce, diğeri daha sonra billûrlaşabilir).* [*Ing.* Differentiation; *Fr.* Différenciation].. ◉ **hücre —** sı, *biy.* Bireyoluş sırasında yumurtanın bölünmesiyle meydana gelen ve birbirine benzeyen birçok hücrenin, biçim, yapı ve fonksiyon bakımından ortak özellikler taşıyan hücre gruplarını oluşturması. [*Ing.* Cellular differenciation; *Fr.* Différenciation cellulaire].

— psikolojisi, *psik.* Bireysel psikoloji ile sıkı yakınlığı dolayısıyle dalma birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Bu psikoloji mukayeseli psikolojinin bir dalı olup. W. Stern tarafından kurulmustur. [*Ing.* Differenciating psychology; *Fr.* Psychologie de différenciation].

— yltimi, *biy.* Hayvansal veya bitkisel bir hücre veya dokunun, bireyolus sırasında yer alan farklılaşma sonucunda, edinmiş bulunduğu özgül karakterleri kısmen veya tamamen yitirmesi. [*ing.* Lost of differenciation; *Fr.* Perte de differenciation].

farklılaşmak, nsz. f. Farklı duruma gelmek. [*Ing.* To become different, to differentiate; *Fr.* Se differencier].

farklılaşmamış, s. ◘ **Başkalaşmamış**.

farklılaşmış, s. ◘ **Başkalaşmış**.

farklılaştırma, i. Farklılaştırmak eylemi. [*Ing.* Differenciation; *Fr.* Différenciation].

farklılaştırmak, geçl. f. Farklı hale getirmek. [*Ing.* To differenciate; *Fr.* Différencier].

farklılık,-ğı, i *hut.* Farklı özelliklere sahip olma. [*ing.* Difference, differency; *Fr.* Différence].

— çarpanı, *elektr.* ◘ **Çarpan**.

farksız, s. Farklı olmayan, aynı. [*Ing.* Indistinguishable, same; *Fr.* Indifferent,-ente, sans difference].

☆ *Yak. anl.* **eşit**.

— soy zinciri, *etn.* Bir soy zinciri sistemi; bu sistemde, biri babayle, öbürü anneyle ilgili iki soy pratik olarak birbirinin yerini tutar ve sosyal olarak aynı islevlere sahiptir. [*ing.* Indistinguishable filiation; *Fr.* Filiation indifferenciée].

farksızlaşma, i. § ❶ En karmaşıktan en basite uzanan bir sürecin evrimi. § ❷ *biy.* Hayvansal veya bitkisel bir hücre veya dokuda, bireyolus arasındaki farklılaşma sonucunda belliren özgün karakterlerin tamamen veya kısmen kaybolması.

farksızlaşmak, nsz. f. Farksız hale gelmek.

farmakodinami, i. *Fr. pharmacodynamie.* Ilâçların normal veya hasta bir organizma üzerindeki etkisini deneysel olarak inceleyen eczacılık dalı. [*ing.* Pharmacodynamics].

farmakodinamik, i. *Fr. pharmacodynamique. ecz* § ❶ Ilâçların etki gücü. [*Ing.* Pharmacodynamique]. § ❷ ◘ **Farmakodinami**.

farmakofobi, i. *Fr. pharmacophobie. tıp.* Marazî ilaç korkusu. [*Ing.* Pharmacophobia].

farmakofor, s. ve i. *Fr. pharmacophore. ecz.* Bir organik bileşiğin molekülünde bulunan ve bu bileşiğin fizyolojik özelliklerini tayin eden bir fonksiyonel grup. [*Ing.* Pharmacophore].

farmakognozi, i. *Fr. pharmacognosie. ecz.* Hayvanlardan ve bitkilerden elde edilen ecza maddelerini inceleyen eczacılık dalı. [*Ing.* Pharmacognosy].

farmakolit,-ti, i. *Fr. pharmacolite. min.* Hidratlı doğal kalsiyum arsenyat. *(Bakır ve kobaltın arsenikli cevherlerinde bulunur).* [*Ing.* Pharmacolite].

farmakolog, i. *Fr. pharmacologue. ecz.* Farmakoloji ile uğrasan, farmakoloji dersi veren kimse. [*ing.* Pharmacologist].

farmakoloji, i. *Fr. pharmacologie ecz.* Ilâçların etiksini ve kullanılışını inceleyen bilim dalı. [*ing.* Pharmacology].

☆ *Eşanl.* **eczacılık bilimi**.

farmakolojik, *Fr. pharmacologique. ecz.* Farmakoloji ile ilgili. [*Ing.* Pharmacological].

farmakomani, i. *Fr. pharmacomanie. psikopatol.* Toksikomaninin özel bir şeklidir. Genellikle ilâçların veya bazı biçimlerde hazırlanmış ilâçların veya bazı biçimlerde hazırlanmış tarzında belirir. *(Meselâ hasta, komprime tarzındaki ilâçlara alışmış olabilir ve başka şekillerdeki ilâçları kesinlikle reddeder. Farmakomani, özellikle, hipokondriaklarda /hastalık hastası olan kişilerde/ sıkça görülür; burada, hekim-hasta ilişkisi, baba-evlât ilişkisi tipindedir; o zaman ilâçlar bir büyü etkisi yapar).* [*Ing.* Pharmacomania].

farmakope, i. *Fr. pharmacopée* < *Yun. pharmakopoia; pharmakon*, ilâç + *poiein*, yapmak *ecz.* Ilâç yapmak için gerekli formül ve tariflerin yazılı olduğu kitap. Türk Kodeksi kanununa göre hazırlanan bu kitaplara kısaca *Kodeks* adı verilir. [*Ing.* Pharmacop(o)eia].

farmakopsikoz, i. *Fr. pharmacopsychose. tıp.* Alkol, ilâç veya zehir sebebiyle meydana gelen akıl hastalığı. [*Ing.* Pharmacopsychosis]

farmakoradyografi, i. *Fr. pharmacoradiographie. tıp* Bir organın radyolojik incelemesini ilâç yardımı ile yapma. [*Ing.* Pharmacoradiography].

farmakosiderit,-ti, i. *Fr. pharmacosiderite. min.* Hidratlı doğal demir arsenyat *(bu, mineral kübik sistemden, koyu yeşil billûrlar halinde bulunur).* [*Ing.* Pharmacosiderite].

farmakoteknı, i. *Fr. pharmacotechnie. ecz.* Ilâçların elde edilmesi ve sınaî sentezi ile uğraşan eczacılık dalı. [*Ing.* Pharmacotechnics].

farmakoterapi, i. *Fr. pharmacotherapie. tıp.* Hastaların ilâçla tedavisi. [*Ing.* Pharmacotherapy].

farmason, i. *Fr. franc-maçon,-onne.* § ❶ Farmasonluk denen teşkilâtın üyesi olan kimse. [*Ing.* Freemason]. ☆ *Eşanl.* **mason**. § ❷ *mec.* Dinsiz, imansız: *Onun müslümanlık tasladığına bakma, farmasonun biridir.* [*Ing.* Atheist]. § ❸ *arg.* Lâübali, rind: *Herifçioğlu farmason, dünyaya boş veriyor.*

farmasonluk,-ğu, i. (a) Farmason olma hali; (b) Batıda gizli bir derneğin prensiplerine verilen ad. [*ing.* Freemasonry; *Fr.* Francmaçonnerie].

☆ *Eşanl.* **masonluk**.

farmasötik, s. *Fr. pharmaceutique.* Eczacılıkla ilgili. [*Ing.* Pharmaceutic(al)].

— botanik, *bot.* ◘ **Botanik**.

farnezol, i. *Fr. farnesol. kim.* Amber çiçeği, ihlamur, gül gibi çeşitli esanslardan çıkarılan, $C_{15}H_{25}OH$ formülündeki sesklterpenik alkol. *(Bu madde çok düşük basınçlarda damıtılabilen, yağ kıvamında bir sıvıdır ve tam sentezi gerçekleştirilebilmiştir).* [*Ing.* Farnesol].

fars, i. *Fr. farce* < *Lat. farsa.* § ❶ *tiy.* Ilkel kaba çizgilerle, amacı güldürmek olan ve gerçekle sınırlanmamış olan oyun türü. [*Ing.* Farce, mockery, comedy]. § ❷ Eğlenme, alay.

Fars, öz. i. Iran'ın güneybatısında oturan ve Arî soyundan olan bir ulusun adı. [*Ing.* ve *Fr.* Fars].

Farsça, öz. i. *dilb.* Hint-Avrupa dilleri bölümünden Iran dili, Perslerin konuştuğu dil. *(Özel-*

likle Iran'da konuşulur). [*Ing.* Persian; *Fr.* Persan].

farsî /farsî/, s. *mim.* Bir köşenin kesilmesinden meydana gelen şey ve çalık kısmı. Pan şeklinde köşeleri alınmış direklere **farsi kesilmiş** *(= köşeleri çalınmış)* denir. [*Ing.* With the corner cut off; *Fr.* Pan coupé].

farsinom, i. *Fr. farcinome. tıp.* Bir bez tümörü; at çıbanı. [*Ing.* Farcinoma].

farş, i. *Osm.* < *Ar. ferş,* döşeme. *den.* (a) Sintine üzerlerindeki döşeme tahtaları; (b) Filikaların sintinelerinde baştan kıça kadar devam eden ensiz cıtalar [*Ing.* Bottom planks]. ◘ *ŞEKİL: 101.* — **BOT**.

— **tahtası kafesi,** *den.* Sandalların sintinesine ve genellikle sintinelerin üstüne döşenen tahta lata, kafes veya saç örtü.

— **tahtası,** *den.* Yüklerin teknenin madenî kısımlarına, anbar diline v.b. yerlere değmesini önlemek için gemi ambarlarında kullanılan, genellikle düz tahta parçalarından her biri. *(Anbarların kenarlarında olanlara «anbar tirizi» denir).*

fart,-tı, i. *Osm.* < *Ar.* Aşırılık, fazlalık, ölçüden fazla olma. [*Ing.* Excess, overdoing, exaggeration; *Fr.* Démesure, excès].

farta /far:ta/, i. Yalnız **«furta»** kelimesiyle birlikte kullanılır. ◉ — **sı furtası olmamak,** *dey.* Patavatsız olmak, sağını solunu düşünmemek. [*ing.* To be tactless, inconsiderate, awkward, clumsy].

fart furt, b.z. *yans.* Abuk sabuk *(saçma sapan)* sözlerle böbürlenerek. [*Ing.* Brag, empty threats].

— **etmek,** *dey.* Boş sözlerle böbürlenmek.

faruk /fârûk/, i. *Osm.* < *Ar. fark. esk.* § ❶ Haklıyı haksızdan ayırabilen kimse. [*Ing.* Who discriminates between right and wrong]. § ❷ Keskin. § ❸ Erkek adı.

Farukiler, ç. öz. i. Hindistan'ın Handeş bölgesinde yaşayan ve Halife *Ömer el-Faruk* soyundan geldiklerini ileri süren bir müslüman hanedanı. Bu hanedan soyunun, Hindistan'da *Alâeddin Halcı* ile *Muhammed bin Tuğluk*'un emirlerinden *Hancahan Farukî*'nin oğlu *Malik Râca*'ya dayandığı, onun tarafından kurulduğu söylenir.

farz[1], i. *Osm.* < *Ar. (var veya yok).* Tutma, *(var veya yok)* sayma. [*Ing.* Supposition, hypothesis; *Fr.* Supposition, hypothèse].

farz[2], i. ç: **furûz.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Müslümanlıkta mazeret olmadıkça, yapılmasında hiç bir yolda kaçınılmaması gereken tanrı buyruğu. [*Ing.* Religious precept; *Fr.* Precepte religieux]. § ❷ *mec.* (a) Yapmak zorunda kalınan şey, boyun borcu: *Bu durum üzerine, işe bir son vermek farz oldu.* [*Ing.* Obligatory act]; (b) Dinle ilgili olmadığı halde yapılması bir din buyruğu gibi gerekli görülen şey: *Anaya, babaya saygı ve hizmet farzdır.* [*Ing.* A duty the observance of which, by some, will absolve the rest; *Fr.* Préceptes obligeant la communauté des croyants]. ◉ — **ı ayn,** Birer birer her müslümanın yapması gereken buyruk. [*Ing.* Duty applicable to all]. ◉ — **ı kifaye,** Cemaatten bir kısmının yapmasıyle ötekilerden kalkan buyruk.

farzen, z. Diyelim ki, faraza.

farz.etmek, b.f. Tutmak, saymak, bir sonuç çıkarmak üzere bir şeyi şu veya bu halde imiş gibi tutmak, şöyle böyle saymak, varsaymak: *Paylaşılacak bir liramız var farzedelim. Benim gelmeyeceğimi farzedin de işi ona göre tutun. eBni gelmemiş farzedin, ne olacak.* [*Ing.* To suppose; *Fr.* Admettre comme hypothèse], supposer]. ☆ *Yak. anl.* **faraziye kurmak, varsaymak, faraziye yürütmek.** ◉ **farzedilen faiz,** *ikt.* ◘ **Faiz.**

farzı.muhal,-li /farz:ımuhâl/, b. z. *Osm.* < *Ar.* Olmayacak şeyin olmuş veya olacak sayılması: *«Olmayacak şey ama, tutalım ki.. «olmaz a»* yerine kullanılır. [*Ing.* Supposing the impossible that].

Fas, öz. i. *coğr.* Kuzey Afrika'da, yüz ölçümü 447.000 km² olan bir krallık. Başkenti *Rabat*'dır. [*Ing.* Morocco; *Fr.* Maroc].

— **çekirgesi,** *zool.* ◘ **Çekirge.**

— **göknarı,** *bot.* ◘ **Göknar.**

fasad, i. *Fr. façade.* Cephe, binanın ön yüzü. [*Ing.* Façade].

fas, i. *Fr. fas* < *ing. free alongside ship («gemi bordası boyunca teslim»* anlamında **ticarî** terimin kısaltması). *den. tic.* Denizden sevkedilecek bir malın, alıcının göstereceği geminin yanında teslimine kadar yapılacak bütün masrafları içine alan, satıcı ile alıcı arasında kesişilmiş fiyatı.

fasafiso /fasafi:so/, s. *yans. arg.* Önemi, değeri olmayan *(şey veya söz); Herifin söyledikleri hep fasafiso.* [*Ing.* Empty words, nonsense, trash; *Fr.* Paroles en l'air, vaines paroles].

☆ *Eşanl.* **cavalacoz, çırnık, külüstür, zımbırtı, entipüften.**

fasahat, i. ◘ **Fesahat.**

fasarya /fasar:ya/, i. *It. fesseria* < *Yun phasaria. h.d.* § ❶ Kalın kafalı, beceriksiz. § ❷ *arg.* (a) Boş ve anlamsız söz; (b) Naz, cilve, çalım: *Şu açozun (kadının fasaryasına kitakse (bak).* [*Ing.* Nonsense, trash; *Fr.* Paroles en l'air, vaines paroles].

☆ *Eşanl.* **boru, madara, pofyos, sifos.**

faselin, i. *Fr. phaseline. biyokim.* Fasulye albumini. [*Ing.* Phaselin].

faselit,-ti, i. *Fr. facelite. min.* Alüminyum ve potasyumun doğal silikatı. [*Ing.* Facelite]

☆ *Eşanl.* **kaliofilit.**

faseolin, i. *Fr. phaséoline biyokim.* Fasulye globülini. [*Ing.* Phaseolin].

faseolünatin, i. *Fr. phaséolunatine, toksikol.* Cava fasulyesinde *(fasulyegillerden Phaseolus lunatus)* bulunan siyanogenetik heterozoid. Bu fasulye yenirse şiddetli zehirlenmelere sebep olur. [*Ing.* Phaseolunatin].

faserkiesel /fazerkizel/, i. *Alm. min.* Çok sert yapılı silimanit çeşidi; eskiden bazı âletlerin yapımında kullanılırdı. [*Ing.* ve *Fr.* Fibrolite].

☆ *Eşanl.* **fibrolit.**

faset, i. *Fr. facette.* Küçük yüz. § ❶ *dişç.* Dişin ön yüzüne estetik amaçla yapılan kaplama. *(Faset, porselenden veya plastik maddeden olabilir. Çengellerle veya kırlangıç kuyruğu biçiminde bir olukla dile tutturulur.* § ❷ *matb.* Matbaa hurufat ve satırlarını formada tutmak ve sıkmak için kullanılan, bir kenarı sevli yontulmuş tahtadan kama. *(Fasetlerin yerine çoğunlukla madenî sıkma araçları (vizolar) kullanılmaktadır).* § ❸ *zool.* ◘ **Faset göz.**

— **göz,** *zool.* ◘ Göz.

— **makinesi,** *matb.* Klişecilikte kullanılan bir yardıma makinesi olup klişelerin kenarına çerçeve *(faset)* açmağa yarar. [*Ing.* Beveling machine; *Fr.* Machine à facetter].

faseta /fase:ta/, i. *Fr. facette.* ◘ **Façeta.**

fasıl,-lı, i. ç: **fusûl.** *Osm.* < *Ar. fasl.* § ❶ Ayırma, ayrılma, ayrılık. [*Ing.* Separation; *Fr.* Séparation]. § ❷ Bölüm, kısım. [*Ing.* ve *Fr.* Section]. § ❸ Çözme, halletme, kesme, hüküm. [*Ing.* ve *Fr.* Solution]. § ❹ Kitaplarda bölüm parçası, ayrım: *Eski kitaplar bablara ve bablar da fasıllara ayrılırdı.* [*Ing.* Chapter, subdivision; *Fr.* Division, chapitre] § ❺ Mevsim, yılın bölündüğü dört kısımdan biri. [*Ing.* Season; *Fr.* Saison]. § ❻ *tiy.* (a) Tiyatroda perde değiştirilerek oynanan kısımların her biri: *Beş fasıllık bir piyes.* [*Ing.* Act; *Fr.* Acte]; (b) Orta oyununda oyun başlamadan önce saz takımının çaldığı köçek havası ve curcuna. § ❼ *müz.* Türk musikisinde bir defada belli sıraya göre ve aynı makamdan çalınan parçaların topu; Peşrev, nakış, şarkı saz semaisi gibi kısımları içine alır: *Hüzzam faslı, hicaz faslı.* [*Ing.* ve *Fr.* Partition]. § ❽ Bir kimseyi çekiştirme, koğ. [*Osm.* Gıybet, mezemmet]. § ❾ Orta oyununun ikinci bölümüne verilen ad. Taklitler bu bölümdedir. Oyunun ana bölümüdür. ◉ **âşık faslı,** *folk* ◘ **Aşık.**

— **heyeti,** *müz.* Geleneksel türk musikisi orkestrası *(fasıl konserini icra etmeye mahsus topluluktur).*

fasıla /fâsıla/, i. ç: **fevâsıl.** *Osm.* < *Ar. fasl.* § ❶ İki şey arasındaki aralık, açıklık, boşluk, ara bölme, ayırdım: *Beş yıllık bir fasıladan sonra tekrar buluştular.* [*Ing.* Interruption, interval, division; *Fr.* Séparation, distance, intervalle] § ❷ Ayıran şey. § ❸ İki şey arasındaki bölme. § ❹ İki cisim veya şekli ayıran boşluk; § ❺ *esk. ed.* Arızda ünsüzle biten üç veya dört heceli kelime.

fasılalı /fasılalı/, s. Aralık, kesintili, aralıklı. [*Ing.* Intermittent, interrupted; *Fr.* Interrompu,-ue, discontinu,ue, intermittent,-ente].

— **etki,** *(sibernetik)* ◘ **Kesikli etki.**

— **ışık,** *hava.* Yanma süresi, rengi veya diğer bir peryodik karakteristiği dolayısiyle tanınabilen bir hava seyrüsefer ışığı. [*Ing.* Period light; *Fr.* Feu intermittent].

fasılasız /fasılasız/, s. ve z. Arasız, aralıksız, biteviye, durmadan, kesintisiz, ara vermeden. [*Ing.* Continuous, uninterrupted, incessantly, unbroken].

fasih /fasîh/, s. ç: **fusahâ.** *Osm.* < *fasâhat. esk. (Anlatış hk.)* Açık ve düzgün. [*Ing.* Correct and clear *(speech),* eloquent, fluent; *Fr.* Eloquent, avec eloquence].

fasik, s. *Osm.* < *Ar.* Dince yapılmaması emredilen şeyleri yapan. [*Ing.* Impious, depraved].

☆ *Yak. anl.* **günahkâr, facir ,**

fasikulus, i. *tıp.* Uzun heceli dokulardaki *(sinir ve kas dokusu gibi)* hücre demetleri. Genellikle, belirli bir bölgeden uyarım taşıyan sinir uzantıları için kullanılır. [*Ing.* Fasciculus].

fasikül,-lü, i. *Fr. fascicule matb.* Büyük kitapların ayrı kapaklar içinde yayımlanan bir veya birkaç formalık kısmı. [*Osm.* Cüz; *Ing.* Fascicule].

fasikülit,-ti, i. *Fr. fasciculite. min.* Amfibol cinsinden mineral. *(Hornblent çeşidi).* [*Ing.* Fasciculite].

fasile /fasile/, i. ç: **fasâil.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Aile. [*Ing.* Family; *Fr.* Famille]. § ❷ *bot.* Bir cinsten olan bitkilerin hepsi. [*Ing.* Family; *Fr.* Famille] ☆ *Eşanl.* **familya.** § ❸ *res* Resimde aynı rengin çeşitli türlerine denir.

fasit /fasit/, s. *Osm.* < *Ar. fesâd* > *fasid. esk.* § ❶ Bozuk olan, sağlam ve doğru olmayan: *Fasit fikir.* § ❷ Ara bozucu, bir işe veya bir yere fesat, bozgunluk getiren, bozguncu: *Fasit adam.* [*Osm.* Müfsit; *ing.* Mischief-maker, intriguer, corrupter, seditious; *Fr.* Qui gâte, corropt, seditieux,-euse, perturbateur].

☆ *Eşanl.* **fesatçı.**

— **daire,** § ❶ *huk.* İçinden çıkılmaz, yanlış kurulmuş mesele. Hatalı ve bozuk bir noktadan kalkarak, meselenin yanlış kurulması yüzünden, tekrar baştaki yanlış noktaya gelmek. İçinden çıkılmaz hukukî meseleler için de bu deyim kullanılır. § ❷ ◘ **Kısır döngü.**

— **olmak,** *(Namaz, oruç, aptes gibi şeyler hk.)* Bozulmak.

fasiyal, i. *Fr. Facial,-ale. tıp* Yüze ait. [*Ing.* Facial].

fasiyes, i *Fr. faciès. jeol.* Bir taşın oluşumu sırasında hüküm süren şartların bütünü; oluşum zamanları aynı ve cinsleri ayrı kültelerin tabakalaşma durumu. [*Osm.* Sima; *ing.* Facies].

fas:ka, i. *Lat.* Kucak çocuklarının beline zıbının üzerine sarılan kuşak gibi genişçe sargı.

fasl, i. ç: **fusûl.** *Osm.* < *Ar.* ◘ **Fasıl.**

fasla fasla, z. Yer yer: *Vücudu fasla fasla kabarmış.*

faslak,-ğı, i. § ❶ Etrafı silme ve çerçeve ile çevrilmiş yüzey. [*Osm.* Safiha; *Fr.* Panneau]. § ❷ Düz ve müstevi yüzeyli levha].

fasletmek(-i), f *Osm.* < *Ar. fasl* + *T. etmek.* § ❶ *(Davayı)* Çözmek. [*ing.* To separate, to divide, to decide *(a case),* to solve *(a problem),* to malign, to traduce; *Fr.* Trancher un procès, résoudre une question]. § ❷ Çekiştirmek.

Faslı, s. ve i. Fas halkından olan *(kimse).* [*Ing.* Moroccan, a moor; *Fr.* Marocain,-aine].

fason, i. *Fr. façon.* § ❶ Tavır, davranma. § ❷ *Terz.* Terzinin belli bir ölçü ve modele göre kumaşa biçim vermek üzere yaptığı iş. ☆ *Eşanl.* **kesim, biçim.** § ❸ *(Mobilya v.b.)* İşçilik.

fasone, i. *Fr. façonné,-ée. dok.* § ❶ Çözgünün ve atkının kumaş yüzeyi üzerinde kendiliklerinden herhangi bir desen meydana getirdiği her tip kumaş. [*ing.* Figured *(with woven-in design)*]. § ❷ Broşe ve damasko kumaşlar. § ❸ Bu tip kumaşları meydana getiren desen örneği.

fasonlamak(-i), *f. dok.* İnce uçlu bir demirle ipek kumaşların yüzeyine özel şekiller vermek *(eski işlem).* [*Ing.* To figure; *Fr.* Façonner].

fassayit,-ti, i. *Fr. fassaïte* (Yer adı *Fassa*'dan) *min.* Ojit cinsinden bir piroksen çeşidi; Tirol bölgesinde, başkalaşmış kireçtasında bulunur. [*Ing.* Fassaite].

fastoso, s. *It. müz* Gösterişli, ihtişamlı bir biçimde. [*Ing.* ve *Fr.* Fastoso].

fasulye /fasul:ye/, i. *Yun. phasiolos* § ● bot. İki-çeneklîler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından, genellikle bir yıllık sarılgan bir bitki cinsi. Yaprakları daima üçlü olup çiçekleri ve meyvesi bezelyeninki gibidir. Pek çok türü vardır. Başlıca türleri ılıman ve tropik bölgelerde yetiştirilir. sırık fasulyesi ve bodur fasulye olmak üzere başlıca iki grupa ayrılır. Sırık fasulyesinin çalı, ayşekadın, şeker, barbunya; bodur fasulyenin yer fasulyesi ve ferasetsiz fasulye gibi birçok çeşitleri vardır. Proteince zengin ve lezzetli bir sebzedir. *(Kuru fasulyede yüzde 25 protein, yüzde 55 karbonhidrat, yüzde 4 selüloz, yüzde 2 yağ, yüzde 10 su, yüzde 4 diğer maddeler bulunur.)* [*Lat. Phaseolus; Ing.* Bean; *Fr.* Haricot]. ◉ **adi** ~, *bot.* Anayurdu Güney Amerika olan, XVI yüzyıl başlarında Avrupa'ya getirilen en çok ekilen ve binlerce çeşidi olan fasulye türü. [*Lat. P. vulgaris; Ing.* Common American beans; *Fr.* Haricot commun] ◉ **ayşekadın** ~ **si,** *bot.* Tohumu beş renginde oval, badıcı açık yeşil olan, en çok kullanılan taze fasulye çeşidi. ◉ **barbunya** ~ **si,** *bot.* Tohumları kırmızı benekli, yuvarlak veya oval olan, badıcında kırmızı lekeler bulunan bir fasulye çeşidi. Daha çok kuru fasulye olarak yenir. [*Ing.* Small reddish kind of shell bean; *Fr.* Haricot rouge]. ◉ **çalı** ~ **si,** *bot.* Tohumu beyaz, badıcı yeşil, körpesi kılçıksız, makbul ve lezzetli bir fasulye çeşidi. [*Ing.* Climbing kidney beans, tunner beans; *Fr.* Haricot grimpant]. ◉ **çerkez** ~ **si,** *mutf.* ◘ Çerkez. ◉ **ferasetsiz** ~, *bot.* Yalnız yeşili makbul, kılçıksız ve lezzetli bir fasulye çeşidi. ☆ *Eşanl.* **muhacir fasulye, ballı fasulye.** ◉ **İspanya** ~ **si,** *bot.* Tırmanıcı süs bitkisi veya sebze olarak kullanılan bir fasulye türü. [*Lat. P. multiflorus; Fr.* Haricot d'Espagne]. ◉ **Lima** *(Kap. siera veya Madagaskar)* ~ **si,** *bot.* Tropik ülkelerde çok yetiştirilen bir fasulye türü. Bazi çeşitlerinde, özellikle tohumları renkli olanlarda siyanhidrik asit bulunduğu için bunları yemek tehlikelidir. [*Lat. P. lunatus; Ing.* Lima beans; *Fr.* Haricot de Lima, du cap, de sieva ou de Madagascar]. ◉ **mungo** ~ **si,** *bot.* Uzakdoğu'da yetiştirilen yeşil, sarı veya esmer küçük taneli bir fasulye türü. [*Lat. P. mungo; Ing.* Mung beans; *Fr.* Mungo]. ◉ **soya** ~ **si,** *bot.* ◘ Soya. ◉ **şeker** ~ **si,** *bot.* Tohumu beyaz, yuvarlak veya oval, badıcı sarımtırak yeşil ve kılçıksız olan bir fasulye çeşidi. ◉ **Tepari** ~ **si,** *bot.* Sıcak ve kurak ülkelerde yetiştirilen bir fasulye türü. [*Lat. P. acutifolius; Fr.* Haricot Tepary]. ◘ *ŞEKİL: 477.* — **SEBZELER.** § ● Bu bitkinin tanesi. § ● Bu bitkiyle pişen yemek: *Kuru fasulye, Etli fasulye.*

~ **böceği,** *zool. (Fasulye tohum böceği).* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımından, 0,32 sm. boyunda, larvaları tarlada ve ambardaki fasulyeler üzerinde beslenen bir böcek. [*Lat. Acanthoscelides obtectus*]. ◘ *LEVHA: 34.* — **BÖCEKLER.**

~ **gibi kendini nimetten saymak;** *dey.* Kendi kendine aşırı değer vermek. [*Ing.* To think oneself very important, to put on airs; *Fr.* Se donner des airs].

~ **mi dedin?** *arg.* Manasız *(saçma)* bir söz karşısında alay olsun diye kullanılır. [*Ing.* «Did you say beans? *(said to someone who has been talking nonsense)*].

~ **sırığı gibi,** *alay dey.* Zayıf ve çok uzun boylu.

~ **tohum böceği,** ◘ Fasulye böceği.

~ **yaprak böceği,** *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımından 0,42 sm. boyunda, kırmızımtrak sarımtrak koyu lekeli, erginleri yapraklar üzerinde beslenen, larvası bezelye, mısır ve diğer bazı ürünlerin kökleri üzerinde geçinen böcekler. [*Lat. Cerotoma trifurcata*].

~ **yazmak,** *arg.* Bitirimcinin oyun oynatma hakkı olarak aldığı emanetnin hesabını tutmak: *İki gündür fasulye yazmaktan imanım gevredi.*

fasya, i. *anat.* ◘ Akzar.

fasyobrakyal, s. *Fr. faciobrachial, tıp.* Yüze ve kola ait. [*Ing.* Faciobrachial].

fasyol, i. *Fr. fasciole. zool.* Denizkestanelerl kabuğunun yüzeyinde bulunan kıvrımlı şeritlere verilen ad.

fasyoplasti, i. *Fr. facioplastie. tıp.* Fasyanın plastik tamiri. [*Ing.* Facioplasty].

fasyosefalalji, i. *Fr. faciocephalalgie. tıp.* Yüz ve baş nevraljisi. [*Ing.* Faciocephalalgia].

fasyoservikal, s. *Fr. faciocervicale. tıp.* Yüz ve boyuna ait. [*Ing.* Faciocervical].

fasyotomi, i. *Fr. faciotomie. tıp.* Fasyayı kesme işi. [*Ing.* Faciotomy].

faş /fâş/, s. *Osm.* < *Ar.* Açığa vurulmuş, meydana çıkmış. [*Ing.* Divulged, well known; *Fr.* Publié,-ée, rendu publique].

~ **etmek,** *(Gizliyi)* Açığa vurmak, ortaya dökmek, dile vermek. [*Ing.* To divulge, to betray *(a secret); Fr.* Publier, rendre publique, ébruiter].

faşır faşır, z. *yans.* Suyun veya sıvıların bol akışı anlatılır: *Su faşır faşır akıyordu, dam faşır faşır akıyor.* [*Ing.* Noise of boiling water or urinating; *Fr.* Onomatopee qui exprime l'écoulement bruissant].

faşing, i. Almanya'da türlü eğlence ve maskaralığın tertiplendiği üç gün veya bir hafta.

faşist,-ti, i. *Fr. fasciste* < *It. fascista. sosy.* ve *fels.* Faşizm taraftarı. [*Ing.* Faschist].

faşistlik,-ği, i. *fels.* ve *sosy.* ◘ Faşizm.

faşizm, i. *Fr. fascisme.* < *It. fascismo. sosy.* ve *fels.* Demokratik idarelerde parlamento sisteminin ve bunun temeli olan sosyal sınıflar dengesinin bozularak orta sınıflar arasındaki bir dayanışmaya göre kurulmuş olan ve kaba güce dayanan bir dikta rejimi. *(1922 de İtalya'da kurulan ve meslekleri temsil esasına dayanan, devlet sınırlarını genişletme isteğini güden ve Mussolini tarafından yönetilen bu hareket, gerçeken bütün kurumlara karşı çıkan, sürekli faaliyette devletin yarı Hegel'ci metafiziğinin mantık dışı birleşimi idi. 1943'de yıkıldı).* [*Ing.* Faschism].

fata, i. Şarap yapmak için kullanılan bir çeşit uzun fıçı.

fatalist-tl. i. *Fr. fataliste.* ◘ Kaderci.

fatalite, i. *Fr. fatalité.* Kader, alınyazısı.

fatalizm, i. *Fr. fatalisme.* ◘ Kadercilik.

fatanet,-ti /fatânet/, i. *Osm.* < *Ar.* Zihin açıklığı, anlayış, zeyreklik. [*Ing.* Intelligence, shrewdness; *Fr.* Finesse, sagacité].

fathom, i. *Ing.* 6 ayak veya 2 yardaya, yani yaklaşık olarak 1,828 m'ye eşit İngiliz-Amerikan uzunluk birimi. [*Fr.* Fathom].

fâtır, fâtıra, *Osm.* < *Ar.* ◘ Yaratıcı.

fatih /fâtih/, s. *Osm.* < *Ar. feth.* Fetheden, bir ülkeyi alan. [*Ing.* Conqueror; *Fr.* Conquérant,-ante].

☆ *Yak. anl.* **alpay, zapteden, cihangir, açan.**

fatiha /fatiha/, i. ç: **fevâtih.** *Osm.* < *Ar.* Kur'anın birinci süresi, alham suresi; Müslümanlar arasında her işin başında ve ölüler için tanrının rahmetini dilemek üzere dua gibi okunur. [*Osm.* Mübaşeret, karar; *Ing.* The opening chapter of the Quran; *Fr.* Premier chapitre du Coran, prière récitée pour le repos de l'âme d'un mort].

~ **okumak,** *(bir şeye). mec. dey.* O şeyden ümidi kesmek. [*Ing.* To give up hope].

Fatimiler, ç. öz i. *etn.* X-XII yüzyıllarda, Afrika'nın kuzeyinde büyük bir Müslüman şiî devleti kurmuş olan soyun adı. [*Fr.* Fatlmides].

fatin[1] /fatîn/, s. *Osm.* < *Ar. fıtnat. esk.* § ● Zekî, akıllı, uyanık, unlayışlı, kavrayışlı. [*Ing.* Very intelligent; *Fr.* Très intelligent]. § ● öz. i. Erkek adı.

fatin[2] /fâtin/, s. *Osm.* < *Ar. fitne.* Fitnecl. [*Ing.* Seducer, corrupter].

fatine, s. *esk.* § ● Fatin'in dişili. § ● İ. Kadın adı.

fatura /fatu:ra/, İ. *It. fattura. tic.* Satıcı tarafından alıcıya verilen ve malın miktarını, cinsini, niteliğini, ölçüsünü, fiyatını, tutarını veya yapılmış hizmetleri bildiren hesap pusulası. [*Lat. Ratio, ratiuncula; Ing.* Invoice; *Fr.* Facture]. ◉ **naylon** ~, *dey.* Giriş faturası olmayan bir mal için alıcıya kesilen veya birini harcama yapmış gibi göstermek amacıyla düzenlenen usulsüz faturanın halk arasındaki adı.

☆ *Eşanl.* **satımca.**

faujasit.-ti, i. *Fr. faujasite. (Faujas'ın adından). min.* Alüminyum, sodyum ve kalsiyum hidratlı doğal silikatı olan sodyum ve kalsiyumlu zeolit.. [*Ing.* Faujasite].

faul, i. *ing. foul. sp.* Maçlarda ve karşılaşmalarda bir sporcunun hareketini önlemek için yapılan kural dışı hareket. *(Bu hareket çok zaman hakem ve yan hakemler tarafından cezalandırılır).* [*Fr.* Faute].

fauna, i. *Fr. faune* < *Lat. faunus,* kır tanrısı. § ● ◘ Direy. § ● Direyi tanımlayan eser.

fava, i. *It.* < *Yun. faba.* Bakla ezmesi. [*Ing.* Mashed broad beans].

favizm, i. *Fr. favisme* < *Lat. faba,* bakla. Bazı insanlarda görülen ve bakla yemekten ileri gelen çok ağır hemolitik kansızlık. [*Ing.* Favism].

☆ *Eşanl.* **fabizm.**

favna, i. ◘ Direy.

favori, s. ve i. *Fr. favorit.* § ● Herhangi bir işte üstünlük kazanacağına inanılan kişi: *Bu işin Türkiye'de tek favorisi odur.* § ❷ Yarışı kazanması beklenilen at. § ● *sp.* Bir maçı, yarışmayı veya karşılaşmayı kazanması gerektiğine inanılan taraf. § ● Çene tıraşlı olduğu halde, yüzün iki yanında, şakaklarda bırakılan sakal. [*Ing.* Whiskers; *Fr.* Favorits]. § ● Yarışı kazanacağı sanılan at. [*Ing.* The favorite].

favus, İ. *Lat. tıp.* ◘ Kellik.

fay, i. *Fr. faille. jeol.* Yer kabuğunu parçalayan kuvvetler sonunda oluşmuş ve kırılma yüzeyleri boyunca kaya bloklarının birbirine göre yer değiştirmiş olduğu kırıklar. Yer tabakalarının birbirlerine göre düşey doğrultu, da durumlarını değiştirdikleri bir çatlak. [*Ing.* Fault]. ☆ *Eşanl.* **eksik, kırık.** ◉ ~ **lı blok,** *jeol.* ◘ Blok. ◉ **denkleştirici atımlı** ~, *jeol.* ◘ Denkleştirici. ◉ **karmaşık** ~, *jeol.* **Herbiri özel fay düşmesine sahip küçük fay dizilerine bölünen büyük fay.** [*Ing.* Compound fault; *Fr.* Faille complexe]. ◉ **yatay** ~, *jeol.* **Bir kenarı diğerine oranla yatay olarak yer değiştirmiş yarılım.** *(Bu yer şekli, çoğunlukla enine fayların etkisiyle veya kıvrımların oluşmasını sağlayan öne itiş hareketindeki düzensizlikler sebebiyle meydana gelir).* [*Ing.* Transverse fault; *Fr.* Décrochement].

☆ *Eşanl.* **dekroşman.**

~ **açısı,** *jeol.* Fay dikbayırı eteğinde, faya doğru eğinen bir blok yüzeyinin en alçak bölümünün oluşturduğu tektonik çukur. *(Bu konum, akarsu yatağının oluşmasına yardım eder; bu durumda fay açısı vâdisi meydana gelir).* [*Ing.* Angle of fault; *Fr.* Angle de faille].

~ **aynası,** *jeol.* ◘ Kırık aynası.

~ **dikbayırı,** *jeom.* Dolaylı veya dolaysız olarak fay etkisiyle oluşan bayır. [*Ing.* Escarpment of fault; *Fr.* Escarpement de faille].

~ **düşmesi,** *jeom.* Yükselmiş kanatla çökmüş kanat arasındaki seviye farkı. [*Ing.* Throw of fault; *Fr.* Rejet de faille].

~ **düzlemi,** *jeom.* Yükselmiş kanatla çökmüş kanadı birbirinden ayıran sınır. [*Ing.* Plane of fault; *Fr.* Plan de faille].

~ **kaynağı.** *jeol.* Eski bir fay hattı boyunca, ekseriya sıcak ve mineralli derin yeraltı suyu ile beslenen kaynak. [*Ing.* Fault spring, fissure spring; *Fr.* Source de faille].

fayalit,-ti, İ. *fayalite* < *fayal* veya *faial. min.* Ortorombik bakışımlı, Fe_2SiO_4 formülündeki doğal demir silikat. [*Ing.* Fayalite].

fayans, i. *Fr. faïence* (İtalya'daki *Faenza* şehrinden veya *Provence*'daki *Fayence* kasabasından) Gözenekli, geçirgen, kırık yüzeyleri toprak görünümünde, renkli veya beyaz, mat çini hamurundan yapılan ve üzeri hem sıvıları geçirmeyen hem de süsleme yapmak imkânı veren bir sır tabakasıyle kaplanan çanak, çömlek. [*Ing.* Faience, delftware].

fayda, İ. *Osm.* < *Ar. fâide.* § ● Bir iyiliğe ve-

ya kazanca yarayan şey, yararlık. [*Ing.* Utility; *Fr.* Utilité]. § ● Yarar, kazanç, kâr: *Yalnız kendi faydası için çalışıyor.* [*Ing.* Gain, advantage; *Fr.* Avantage, gain].

☆ *Yak. anl.* edinme, çıkar, anafor, vurgun, iktisap, kâmalma, menfaat, nefi, avanta, kisbukâr, temettü.

☆ *Karş.* zarar, ziyan.

— etmek, Yaramak, faydası dokunmak: *O tedbir de fayda etmedi.* [*Ing.* To be of use; *Fr.* Être utile].

faydacıl*, s. *fels.* (a) Faydacılık mesleği taraftarı olan ve bu mesleğe uygun şekilde davranan. (b) Faydacılıkla ilgili. [*Osm.* Nef'i; *Ing.* Utilitarian; *Fr.* Utilitaire].

faydacılık*,-ğı, i. *ahl.* Fayda üstüne kurulu ahlâk anlayışı. [*Osm.* Nef'iyye; *Ing.* Utilitarism; *Fr.* Utilitarisme].

faydalanan, s. ve i. § ● *ahl.* Maddî veya manevî bir kolaylıktan yararlanan. [*Ing.* Usufructuary]. § ● *huk.* Bir terekeyi inceleyerek ancak işine gelirse kabul eden mirasçı.

faydalanma, i. Yararlanmak işi. [*Osm.* İntifa; *Ing.* Usufruct; *Fr.* Usufruit].

— faktörü, *trm.* Mer'a amenajmanında, yembitkisi türlerinin otlatma ile hayvanlara yedirilebilecek kısmının yüzde olarak ifadesi.

faydalanmak(-den), f. Yararlanmak, kazanç sağlamak, istifade etmek. [*Ing.* To benefit, profit; *Fr.* Profiter, utiliser].

faydalı, s. İşe yarayan, yararlı. [*Ing.* Useful, profitable; *Fr.* Utile, profitable].

☆ *Yak. anl.* fayda veren, asığlı, yararlı, kazançlı, gerekli, hayırlı, nafi, müfit.

☆ *Karş.* faydasız, beyhude, nafile, boş, yersiz, gereksiz, fuzulî.

— boşluk, *mim.* ◘ Boşluk.

— nem, *trm.* Toprakta tarla kapasitesiyle solma noktası arasında mevcut olan, bitkilerin faydalanabileceği su. [*Ing.* Available (soil) moisture].

— tarla kapasitesi, *trm.* *(Faydalı su tutma kapasitesi).* Toprağın su ile doygun hale getirilmesinden 2-5 gün sonra toprak tarafından tutulan su miktarı ile solma noktası arasındaki nem miktarı. [*Ing.* Available field capacity].

— toprak nemi, *trm.* ◘ Faydalı nem.

— yük, *hava.* Yolcu, bagaj, posta ve yük nakliyatı için satışı yapılabilen *(ve metrik ton olarak anlatılan)* hacim. [*Ing.* Pay-load; *Fr.* Charge payante].

faydalılık,-ğı, i. § ● Faydası olma, işe yarama. [*Ing.* Availability; *Fr.* Utilité]. § ● *ikt.* İktisadî istekleri karşılama özelliği. [*Ing.* Utility; *Fr.* Utilité].

faydasız, s. İşe yaramayan, yararsız, boş. [*Ing.* Useless, vain; *Fr.* Inutile, vain].

— baş mezara yaraşır, *at.* Hiç kimseye yararı olmayan bir insanın bu dünyada yaşaması gereksizdir.

fayolculuk,-ğu, i. *sosy.* ve *fels.* Her iktisadî teşebbüste altı esaslı fonksiyon *(teknik, ticaret, bilim, malî güvenlik, defter tutma, idare)* olduğu ve bunlardan her birinin özel yetenekleri bulunduğu düşüncesine dayanan ve *Henri Fayol*'ün giriştiği teşebbüslerinin yönetimi doktrinine verilen ad. [*Ing.* Fayolism; *Fr.* Fayolisme].

fayolizm, i. *Fr. fayolisme.* ◘ Fayolculuk.

fayrap /fay:rap/, i. *Ing. fire-up.* § ● *den.* Bir istim kazanının istim meydana getirecek şekildeki yanar durumu. § ● ünl. Vapurlarda ateş yakmak veya arttırmak, hızı çoğaltmak için verilen komuta [*Fr.* Commandement pour produire la plus grande vitesse, à toute vapeur]. § ● *arg.* (a) Kapıp koyuverme, hızlandırma; (b) Açma çıkarma *(kapı, pencere, üstbaş gibi şeyleri).* ◎ İlk —, *den.* Fayrap odunlarını kullanarak kazan yakma.

— etmek *(Bir lokomotifi veya bir vapuru).* § ● Ocağın ateşini hızlandırmak, kazan ocaklarını yakmak ve yanar durumda tutmak; vapurun veya lokomotifin hızını arttırmak. [*Ing.* To get up steam; *Fr.* Faire la plus grande vitesse]. § ● *mec.* Herhangi bir işi hızlandırmak. § ● *arg.* Kapıp koyuvermek, hızlandırmak: *Beleş istimi (rakıyı) bulunca, fayrap etti.* § ● *(Kapı veya pencereyi)* açmak, çıkarmak: *Pencereleri fayrap etti, Yakayı gömleği fayrap etmiş.*

— küreği, *den.* Ocaklara kömür atmakta kullanılan maksada elverişli şekilde yapılmış bir çeşit kürek.

— (— lık) odunu, *den.* Sönmüş bir kazanı yeniden faaliyete geçirmek için kullanılan odun.

fayraplık,-ğı, i. Kazanlarda yakılan kömürü tutuşturan odun.

fayrinkey, i. *den.* (a) Sintine üzerlerindeki döşeme tahtaları; (b) Filikaların sintinelerinde baştan kıça kadar devam eden ensiz çıtalar.

faysal, i. *Osm.* < *Ar. fasl. esk.* § ● Kesin karar. § ● Keskin kılıç. § ● Hâkim. § ● Erkek adı.

fayton, **payton**, i. *It. faeton.* < *Yun. phaeton.* § ● Üstü açık, körüklü araba. [*Ing.* Phaeton; *Fr.* Phaéton]. § ● *Pelecaniformes* takımının *phaethontidae* familyasından, deniz kıyılarında yaşayan uzun kuyruklu bir kuş. [*Lat. Phaeton; Ing.* Tropic bird; *Fr.* Phaeton, paille-en-queue].

faz, i. *Fr. phase* < *Yun. phasis.* § ● *fiz.* Hareketli bir ortamda, birbiri ardından gelen değişikliklerin her biri. [*Osm.* Safha; *Ing.* Phase]. ☆ *Eşanl.* evre. § ● *fiz.* ve *elek.* Sinüsoidal bir fonksiyonu belirleyen büyüklüklerden biri. [*Ing.* ve *Fr.* Phase]. § ● *fiz.* ve *kim.* Denge halindeki bir sistemin homogen kısımlarından her biri. ◎ aynı — da, *fiz.* Her an aynı değeri alacak şekilde değişen iki veya daha çok sayıda periyodik olay için kullanılır: *Aynı anlarda en küçük veya en büyük değerleri alan sinüsoidal iki fonksiyon aynı fazdadır).* [*Ing.* In phase, in step; *Fr.* En phase]. ◎ ayrı — lı, *fiz.* ◘ Ayrı. ◎ dağılan —, *biy.* ◘ Dağılmak. ◎ dağıtma — ı, *biy.* ◘ Dağıtma.

— değiştirici, *fiz.* Giriş ve çıkış kutupları arasında, akım veya gerilim yönünden bir faz farkı meydana getiren cihaz. [*Ing.* Phasemeter; *Fr.* Phasemètre].

— farkı, *fiz.* Aynı ferkanstaki alternatif iki olayın, meselâ bir potansiyel farkı ile bu potansiyel farkının doğurduğu akımın fazları arasındaki fark. [*Ing.* Difference of phase; *Fr.* Différence de phase].

☆ *Eşanl.* faz kayması.

— farkı açısı, *fiz.* Aynı frekanstaki alternatif iki fonksiyonunu gösteren iki vektör arasındaki açı.

fâzıl /fâzıl/, s. ç: fuzalâ. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Fazilet ve kemal sahibi, iyi ahlâklı, erdemli. [*Ing.* Virtuous, superior; *Fr.* Vertueux,-euse]. § ● i. Üstün, değerli, bilgili kimse. § ● öz. i. Erkek adı.

fâzıla, i. *esk.* § ● Fâzıl'ın dişili, § ● öz. i. Kadın adı.

fazilet,-ti / fazilet/, i. ç: fezâil. *Osm.* < *Ar.* § ● Değer, meziyet, hüner. [*Ing.* Merit; *Fr.* Mérite]. § ● Yüksek ahlâk; insanı iyi davranışlarda bulunmağa, ahlâkî kurallara uymağa iten manevî güç: *Pek bilgili değildir ama fazilet sahibidir.* [*Ing.* Virtue; *Fr.* Vertu]. ☆ *Eşanl.* erdem. § ● Üstünlük. [*Ing.* Superiority; *Fr.* Supériorité]. § ● Kadın adı. § ● (a) *din.* Müslümanlıkta, Kur'an hükümlerine uyma ve her davranışta hayrı, iyi olanı amaç edinme hali; (b) Hıristiyanlıkta, hıristiyan dininin ödevlerini yerine getirmeye, âyinlerini yapmaya yönelen davranışlar.

faziletli, s. § ● Erdemli. [*Ing.* Virtuous; *Fr.* Vertueux,-euse]. § ● Değerli. [*Ing.* Meritorious; *Fr.* Qui a des mérites, méritant,-ante].

fazitron, i. *Fr. phasitron. elektr.* Yüksek frekanslı bir gerilimin faz veya frekansını modüle etmek için kullanılan vakum tüpü; tüpteki elektron demeti, hızı modülasyon gerilimi tarafından yönetilen bir dönmeyle karşılaşır.

fazla, z. ve s. *Osm.* < *Ar. fazl.* § ● Gerekeni veya alışılanı aşacak kadar miktarda *(olan)*, olağandan çok: *Bu yıl fazla kar yağdı.* [*Ing.* Exceeding, extra, excessive, superfluous; Fr. Excessif,-ive, outré, surabondant,-ante, à l'excès, à outrance]. ☆ *Eşanl.* aşırı. ☆ *Karş.* (daha) az. § ● Çok, daha çok: *İstanbul'un nüfusu Ankara'nınkinden fazladır.* [*Ing.* More than, too much, very much, too many; *Fr.* Beaucoup, trop]. ☆ *Eşanl.* aşkın. § ● Kalmış, artmış: *Fazla ekmek var mı?* [*Ing.* More; *Fr.* Au reste, du reste, au surplus, de plus]. § ● Artan kısım, kalan: *Fazlası senin olsun.* [*Ing.* Remainder, surplus; the rest; *Fr.* Reste, excedent, surplus, superflu]. § ● Gereksiz, yersiz: *İltifatınızı fazla gördüm.* [*Ing.* Unnecessary, illogical; *Fr.* Superflu, illogique, impropre]. ☆ *Eşanl.* anlamsız, mânâsız, saçma, lüzumsuz, uygunsuz. ☆ *Karş.* yerinde, gerekli, uygun, münasip. § ● *müz.* Türk musikisinde bir tam sesin dokuzda birine verilen en küçük aralık. *(Eskiden ziyade denirdi. Şimdi daha çok koma denmektedir).* § ● *din.* Büyük günahlar *(günah-ı kebair)* işleyen ve şeriat hükümlerine az çok uymamayı alışkanlık haline getirmiş kimseye verilen ad.

— bagaj, *hava.* Yolcunun yanında bedelsiz olarak götürmeye hakkı olan bagajdan fazla bagaj. [*Ing.* Excess baggage; *Fr.* Excedent de bagages].

— beslenme, *tıp.* ◘ Aşırıbeslenme.

— çalışma, *iş. huk.* Kanunda yazılı günlük normal çalışma süresinin dışında yapılan bir çalışma. [*Ing.* Overtime work; *Fr.* Heures supplementaires].

☆ *Eşanl.* fazla mesai.

— çalışma primi, *ikt.* Tehlikeli işlere karşı verilen prim. [*Ing.* Overtime premium pay].

— çalışma süresi, *iş. huk.* Fazla çalışmanın saat olarak ifadesidir. [*Ing.* Overtime period].

— çalışma ücreti, *iş. huk.* Normal çalışma ücretine göre belirli bir yüzde fazlası ile ödenen ücret. [*Ing.* Overtime wage; *Fr.* Indemnite d'heures supplementaires].

— gelmek (gitmek), *dey.* Sınırı aşmak. [*Ing.* To be too much, to go too far, to overdo; *Fr.* Dépasser les bornes].

— *(artık)* mal göz çıkarmaz, *at.* İnsanın ne kadar çok malı olursa onun için o kadar iyidir. [*Ing.* There is no harm in having a little extra; *Fr.* Abondance de biens ne nuit pas].

— mesai, *işlet.* ◘ Fazla çalışma.

— olmak, *dey.* Tahammül derecesini aşacak şeyler yapmak: *O çocuk da fazla oluyor.*

— poz vermek, *fot.* Bir fotoğraf camını, filmini veya kâğıdını çok uzun süre ışıkta bırakmak.

— vergi tahsili, *huk.* ◘ Vergi.

— yüklü gemi, *den.* ◘ Gemi.

fazlaca, z. Nispeten fazla olarak.

fazlalaşmak, nsz. f. Çoğalmak, ziyadeleşmek. [*Ing.* To increase; *Fr.* S'augmenter, s'accroître].

fazlalık,-ğı, i. Fazla, gereksiz olma hali. Tespit edilen miktarı aşan: *Kumaşta fazlalık var.* ◎ doz —, *tıp.* ◘ Doz.

fe, i. Türk alfabesinin yedinci harfinin adı.

Fe. *kim.* Demir elementinin sembolü. [*Ing.* Symbol of iron; *Fr.* Symbole chimique du fer].

feal, i. *Fr. féal. met.* Bileşiminde yüzde 25 oranında alüminyum bulunan demir ve alüminyum alaşımı. Reaktörlerdeki uranyum çubuklarının üstünü kapatmakta kullanılır.

febe, i. ◘ Aydede.

febril, s. *Fr. fébrile. tıp.* Hummalı, ateşli, ateşe ait. [*Ing.* Febrile].

febronius'çuluk,-ğu, i. Özel ad *Febronius*'tan. Febronius tarafından ileri sürülen *(1763)* ve Genel konsilin papalıktan daha yetkili olduğunu savunan hıristiyan doktrini. *(Avusturya'da çok tutundu ve Joseph II. nin siyasetini etkiledi).* [*Ing.* Febronianism; *Fr.* Fébronianisme].

fecaat,-ti /fecaat/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Pek acıklı hal, yürekler acısı, acıklılık, yamanlık. [*Ing.* Calamity, tragedy, catastrophe; *Fr.* Calamité, tragedie, catastrophe].

feci,-i /feci/, s. *Osm.* < *Ar. feca.* Acıklı, yürekler acısı, çok acıklı, dehşetli, korkunç. [*Ing.* ve *Fr.* Horrible, lamentable].

fecir,-cri, i. *Osm.* < *Ar. fecr. esk.* § ● Tan vakti; sabahın güneş doğmadan önceki pek erken zamanı, gün ağarması. [*Ing.* Dawn; daybreak; *Fr.* Aube, point du jour]. § ● Tan kızıllığı; güneş doğmadan önce gökyüzünde görülen kızıllık ve aydınlık. [*Ing.* Golden yellow;Aurora; *Fr.* Aurore]. ◎ kutup fecri, *jeof.* Kutup bölgelerinde görülen, az veya çok parlak olan, aydınlığı tan aydınlığına benzeyen ışık olayı: *Kutup fecirleri kuzeyde*

veya güneyde meydana gelebilir; kuzey kutbunda güney kutbundan daha sık görülür. — *Eşanl.* **kutup ışığı, kuzey ışığı.** [*ing.* Polar aurora; *Fr.* Aurore polaire].

fecr, ◘ Fecir.

fecri kâzib /fec:rikâzib/, b.i. *Osm.* < *Ar.* Tan yerinde gün doğmadan belirip sonradan kaybolan geçici aydınlık, yalancı tan, geçici tan.

fecri.sadık /fec:risâdık/, b.i. *Osm.* < *Ar.* Tan yerinde gün doğuncaya kadar süren kesiksiz aydınlık, gerçek tan.

feçes, i. *tıp.* ◘ Dışkı.

feda /feda/, i. *Osm.* < *Ar. fidâ.* § ❶ Bir adam veya bir şey uğrunda değerli bir seyden vaz geçme, uğruna verme: *Yurt yolunda her şey feda edilir.* § ❷ Kurban. [*ing.* Sacrifice, ransom; *Fr.* Sacrifice].

— **etmek,** *dey.* Gözden çıkarmak, kıymak, uğruna vermek: *Bu kadar parayı feda edemem.* [*ing.* To sacrifice; *Fr.* Sacrifier].

— **olmak,** *dey.* Uğruna gitmek. [*ing.* To be sacrificed; *Fr.* Être sacrifié].

— **olsun!** *dey.* Varsın gitsin, uğrunda yok olsun! [*ing.* Let it be sacrificed! *(said by the person who relinquishes); Fr.* Je la sacrifie pour vous avec plaisir].

fedaî /fedaî/, i. *Osm.* < *Ar. fidaî.* § ❶ Yüksek bir ülkü, hayırlı bir iş uğrunda tehlikeye atılan ve canını fedaya hazır olan kimse, savaşta en tehlikeli hareketleri yapan, serdengeçti. § ❷ İhtilâlci. [*ing.* Revolutionary; *Fr.* Revolutionnaire]. § ❸ Bir kimseyi veya bir yeri koruyan muhafız.

fedaîlik,-ği /fedaîlik/, i. § ❶ Fedaiye özgü davranış. [*ing.* Self-sacrifice; *Fr.* Sacrifice de soi-meme, abandon de la vie pour un but]. § ❷ *sosy.* Siyasî bir teşkilât veya bir kimsenin özel teşkilâtı için gönüllü veya ücretle koruma işinde tehlikeyi göze alma. [*ing.* Selfsacrifice; *Fr.* Sacrifice pour une organisation].

fedakâr /fedakâr/, s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars. fidâkâr. (Herhangi bir şeyini)* feda etmekten kaçınmayan, esirgemez. [*ing.* Devoted, self-sacrificing; *Fr.* Devoue -ee].

☆ *Yak. anl.* **öz verili, esirgemez.**

☆ *Karş.* **esirger, saklar, harcamaz, kıskanç, haset, cimri, nekes.**

fedakârane /fedakârâne/, z. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars. fidâkârâne.* Fedakâr olana yakışacak surette, canını feda edercesine. [*ing.* In a devoted manner; *Fr.* Avec devouement, généreusement].

fedakârlık,-ğı /fedakârlık/, i. Fedakârca davranış; Bir toplum içinde iyi ve kutsal sayılan amaçlara göre toplumu, zümreye veya herhangi bir bireye karşı yardım ve kendini verme hallerine verilen ad. *(Başkasının iyiliği için kendi çıkarından vaz geçmek, genel olarak «fedakârlık» olup toplum ödevlerinin temelidir).* [*ing.* Devotion, secrifice; *Fr.* Devouement, sacrifice].

☆ *Yak. anl.* **özverilik, esirgemezlik, kıyma, gözden çıkarma.**

☆ *Karş.* **kıskançlık, haset, cimrilik, nekeslik.**

federal, s. *Fr. federal,-ale,* < *Lat. feodus.* Federasyon halinde birleşmiş, bir devletler federasyonuna ait olan, bu federasyonla bağlantılı olan: *Federal birlikler. İsviçre'nin federal anayasası.* [*ing.* Federal].

— **Almanya Cumhuriyeti** *(Batı Almanya),* Orta Avrupa'da bağımsız bir cumhuriyet. Kuzeyde Danimarka sınırında, Baltık denizi, kuzey batısında Kuzey denizi, kuzeyinde Danimarka, batısında Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Fransa, güneyinde İsviçre, Avusturya bulunmaktadır. Yüzölçümü 248.000 km², başkenti *Bonn'dur.* [*ing.* Western Germany, Federal German republic; *Fr.* Republique fédérale allemande].

— **araştırma bürosu,** *siy.* A.B.D. Adalet Bakanlığının bir organı. Federal kanunların çiğnenmesi olaylarını kovuşturmakla görevlidir. Ayrıca gizli muhaceret ve federal yönetimde çalışan memurların durumlarıyle de ilgilenir. [*ing.* Federal Bureau of investigation (= FBI)].

— **devlet,** *siy.* ve *sosy.* İç işlerinde geniş bir bağımsızlığa sahip olup dış işlerinde ortak ve merkezî bir politik otorite tarafından temsil edilen vebu otoriteye bağlı devletlerin birleşmesinden oluşan devlet türü. Amerika Birleşik Devletleri bu tür bir devlettir. [*Lat. Congoederatio; ing.* Federal state; *Fr.* Etat federal].

federalist, s. *Fr. federaliste.* § ❶ Federalizmle ilgili olan. [*ing.* Federalist(ic)]. § ❷ i. Federalizm taraflısı. [*ing.* Federalist].

federalizm, i. *Fr. federalisme.* Birçok bağımsız devletin üstün bir otorite yararına egemenliklerinden bir kısmını terkettikleri siyasî sistem. [*ing.* Federalism].

federallik,-ği, i. ◘ Federalizm.

federasyon, i. *Fr. federation.* § ❶ Birçok devletlerin özel kanunlarını ve bağımsızlıklarını koruyarak bir araya gelmeleri ve bir tek devlet meydana getirmeleri: *İsviçre 19 kantondan ve 6 yarı kantondan bileşik bir federasyondur.* [*ing.* Federation]. § ❷ Birçok kurumların meydana getirdikleri birlik: *Spor federasyonu, öğrenci federasyonu.* [*ing.* (sport) Federation].

federatif, s. *Fr. federatif,-ive.* < *Lat. foederatus.* Federasyon sistemine uygun, federalizme bağlı olan. [*ing.* Federative].

federe, s. *Fr. federe,-ee.* § ❶ Bir federasyona bağlı bulunan: *Federe siteler.* [*ing.* Federated]. § ❷ i. Bir konfederasyon'un üyesi. § ❸ Eskiden, bir antlaşmayle *(feodus)* Roma'ya bağlanan barbar halklara, daha sonraları da Roma İmparatorluğu emrinde çarpışan ücretli barbar askerlere verilen ad.

federerz, i. *min.* Doğal kurşun antimonyosülfürü.

☆ *Eşanl.* **flümosit.**

fedire, i. *Isl.* Tahta bakraç, tahta kova veya külek.

fedre, i. *inş.* Dam kirişleri üstüne konularak üzerine toprak çekilen hasır. [*ing.* Mat laid on the roof and daubed with clay].

feeri, i. *Fr. feerie, tiy.* Hayat ve maddiyatla hiçbir ilişkisi olmayıp sırf hayalî ve acayip güzel bir âlemi gösteren dram ve opera çibi tiyatro eserlerine denir. Bunlarda vaka tamamen hayalî olup eşhası, periler, melekler, ruhlar, cinler, şeytanlar, gulyabaniler, cadılardır. [*Osm.* Hayal âlemi, perî âlemi].

fehamet, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ Fahamet

fehametlû /fehâmetlû/, s. *tar.* Osmanlı İmparatorluğu zamanında sadrazamlara ve prenslere verilen san. [*Fr.* Son Altesse].

fehim /fehim/, i. *Osm.* < *Ar. fehm. esk.* Anlama, kavrama, anlayış. [*ing.* Comprehension, understanding; *Fr.* Comprehension, intelligence].

fehim /fehîm/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Zeki, akıllı, anlayışlı. § ❷ öz.i. Erkek adı.

FEHLiNG, Hermann, öz.i. (1811-1885) Alman kimyacısı. Çeşitli incelemeler yapmış, özellikle *Fehling* çözeltisi adı verilen bakır-potasyum hidroksitli ayıracı bulmakla tanınmıştır.

— **çözeltisi,** *kim.* Bakırlı potasyum hidroksit çözeltisi. İdrarda şeker aranmasında kullanılır. A ve B diye iki ayrı solüsyondan ibaret olup kullanılırken bu iki parçadan eşit miktarlar karıştırılır. [*ing.* Fehling solution; *Fr.* Liqueur de Fehling].

fehm, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ Fehim.

fehmetmek, f. *esk.* Anlamak. [*ing.* To understand, comprehend; *Fr.* Comprendre].

fehmî /fehmî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Anlayışa, zekâya ait, anlayışlı. [*ing.* Pertaining to understanding; intellectual; *Fr.* Intellectuel,-elle]. § ❷ öz. i. Erkek adı.

fehmolunmak, nsz. f. *esk.* Anlaşılmak, kavranmak.

fehva /fehva/, i. ç: **fetâvî.** *Osm.* < *Ar.* Anlam: *Hükmün fehvasını mahkûm pek anlamadı.* [*Osm.* Meal, mazmun, mefhum, mana; *ing.* Tenor, import; *Fr.* Sens].

☆ *Eşanl.* **mazmun.**

fehvasınca, z. Uyarınca, sözü gereğince, mazmununca: *Kendi düşen ağlamaz, fehvasınca.* [*Ing.* As the saying goes, according to *(the saying; Fr.* Comme dit le proverbe *«tant va la cruche à l'eau qu'à la fin elle se casse»*].

fek¹,-kki, i. *Osm.* < *Ar. fekk. esk.* § ❶ Ayırma, açma, kaldırma. [*ing.* A severing, detaching, separation; *Fr.* Action de detacher, de defaire, de briser]. § ❷ Çözme, koparma,, kırma. § ❸ Söz söyleme. § ❹ Zorluk halletme. § ❺ Kurtarma. § ❻ Kaldırma. ◉ **haczin — ki,** *huk.* Para veya teminat borcu için haczedilen bir mal, borcun ödenmesi veya haczin başka mal üzerine nakli veya o malın kanunen haczi caiz olmayan mallardan olması veya borçlunun olmayıp başka bir şahsın mülkü olduğu istihkak davası sonucunda hüküm altına alınması gibi hallerde haczin kaldırılması işlemi. Haczedilenin satılması kanuni süre içinde istenmez veya talep geri alınıp da bu süre içinde yenilenmezse haciz kendiliğinden kalkar. [*Lat. Solvere pignus; ing.* Raising of arrest, release from arrest, delivery from arrest; *Fr.* Mainlevée de saisie]. ◉ **mühür — ki,** *huk.* Yetkili makam tarafından hukuki bir kayıtlama veya tasarrufun ifadesi olmak üzere konulmuş olan sembol veya işaretin yetkili makamca kaldırılması. [*ing.* Raising of seals (placed upon property arrested or distrained); *Fr.* Levée des scelles]. ◉ **rehin — ki,** *huk.* Rehnin temin ettiği borcun ödenmesi halinde, alacaklının rızasıyle ve imtinaı takdirinde mahkeme kararıyle o borcu sağlayan rehnin kaldırılması. Merhun, menkul ise rehnin fekki malikinin yedine iadesi ve gayrimenkul ise sicildeki ipotek kaydının sonucunu verir. [*Lat. Liberatio, luitio, solutio, pignoris; ing.* Release, extinction of pledge; *Fr.* Extinction du gage].

fek², i. *Osm.* < *Ar.* fekk. *esk. anat.* ◘ Çene kemiği.

fekalom, i. *Fr. fecalome. patol.* Dışkının bağırsakta bir noktada ur sanılacak şekilde toplanması. *(Fekalom özellikle ihtiyarlarda görülür ve bağırsak tıkanmasına sebep olabilir).* [*Ing.* Fecaloma, stercoroma].

fekaloyid, s. *Fr. fecaloïde. tıp.* ◘ Dışkımsı.

fekalüri, i. *Fr. fecalurie. patol.* Sidik yolundan sidikle karışık dışkı atılması *(Sidik torbası ile bağırsak arasında bir delik bulunduğunu gösterir).* [*Ing.* Fecaluria].

fekketmek, b.f. Ayırmak, kaldırmak, *(mızıkada)* bozmak. [*Ing.* To sever, detach, separate, to break open, to undo, raise; *Fr.* Detacher, defaire, briser].

☆ *Yak. anl.* **koparmak.**

fekkî /fekkî/, s. *esk. anat.* Çene ile ilgili.

fekondasyon, i. *Fr. fecondation. tıp.* Erkek ve dişi tohum hücrelerinin birleşmesi *(tabiî olabildiği gibi sun'î de olabilir).* [*ing.* Fecundation].

fekül,-lü, i. *Fr. fecule. bot.* Bazı bitkilerin yumrularında bol miktarda bulunan yedek madde. *(Nişasta).* [*ing.* Fecula]. ◉ **yeşil —,** Kurumadan önceki yaş fekül. [*ing.* Green fecula; *Fr.* Fécule verte].

felâh /felah/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Mutluluk. [*ing.* Prosperity, happiness; *Fr.* Salut]. § ❷ Kurtuluş. [*Ing.* Deliverance; *Fr.* Délivrance].

☆ *Eşanl.* **necat, selâmet.**

— **bulmak,** *dey.* Kurtulmak, selâmete çıkmak, rahata kavuşmak, onmak: *Anayı babayı saymayan çocuk felâh bulmaz.* [*Fr.* Trouver le salut, être delivré].

felâket,-ti, /felâket/, i. *Osm.* § ❶ Büyük zarar, acı veya sıkıntıya sebep olan olay, durum: *Yer sarsıntısı felâket oldu. Yağmur yağmaması yurt için felâkettir.* [*ing.* Disaster, catastrophe; *Fr.* Catastrophe, desastre].

☆ *Eşanl.* **yıkım.** ☆ *Yak. anl.* **âfet, belâ, kaza, musibet ,varta, badire, nikbet.** ☆ *Karş.* **mutluluk, saadet ,gönenç, sevinç, neş'e, refah, meserret.** § ❷ s. Çok kötü. § ❸ Bir şeyin aşırı halde olduğunu belirtir: *Felâket bir kız.*

felâketli, s. Felâkete sebep olan. [*ing.* Disastrous, calamitous, *Fr.* Desastreux,-euse].

felâket.zede, b.s. *Osm. felâket + Pars. zede.* Felâkete uğramış olan. [*ing.* Victim of a disaster; *Fr.* Frappé d'un désastre].

felâsife, ç.i. *Osm.* < *Ar* **feylesof**'un çoğulu.

felç,-ci, i. *Osm.* < *Ar. patol.* Sinirlerin veya kasların bozukluğundan ileri gelen hareketsizlik veya hareket azalması. [*Osm.* Nüzul; *Ing.* Paralysis; *Fr.* Paralysie]. ☆ *Eşanl.* **inme, kötürüm.** ◉ **felce uğramak,** *patol.* § ❶ Sinirlerin veya kasların bozukluğundan dolayı hareketsiz kalmak, veya hareketleri azalmak. [*Ing.* To be paralyzed; *Fr.* Être

frappé de paralysie]. ☆ *Eşanl.* **kötürümleşmek.** § ❸ *mec. (bir iş)* İşleyemez *(yürüyemez)* olmak, yarım kalmak; *(Bir kimsenin)* Eli kolu bağlanmak: *Elektrik kesilince fabrika felce uğradı.* [*Osm.* Muattal kalmak]. ☆ *Eşanl.* **inme.** ◉ **felce uğratmak,** *dey.* Çalışmaz, işlemez hale getirmek, aksatmak: *Son grev memleketin işlerini felce uğrattı* [*Ing.* To paralyze; *Fr.* Paraliser]. ◉ **bağırsak felci,** *patol.* ◘ Bağırsak. ◉ **çocuk felci,** *patol.* ◘ Çocuk. ◉ **damar felci,** *fizyol.* ◘ Damar. ◉ **dana bacak felci,** *vet.* Danalarda E vitamini eksikliği protid veya glüsit fazlalığı gibi besin dengesizliğinden ileri gelen kas katılığı. ◉ **devreli ~,** *patol.* Çoğu zaman soydan geçme ailevî bir hastalık *(Birkaç saat veya birkaç dakika süren geçici felçler halinde görülür. Bu bozukluklar, kasların kasılmasıyle ilgili kimyasal olaylardaki bir aksaklıktan doğar ve özellikle potasyum metabolizması bozukluğu ile birlikte görülür).* ◉ **dil ~ i,** *patol.* ◘ Dil. ◉ **dudak-dil-gırtlak felci,** *patol.* ◘ Dudak [*Ing.* Periodical paralysis; *Fr.* Paralysie periodique]. ◉ **Foville almaşık felci,** *patol.* ◘ Foville. ◉ **genel ~,** *patol.* Bugünkü anlamıyla felç sayılamayan ve frengiden ileri gelen beyin ve omurilik zarı iltihabına verilen ad. [*Ing.* General paralysis; *Fr.* Paralysie générale]. ◉ **iki taraflı ~,** *patol.* Beyindeki bozukluklardan doğan ve vücudun iki yanını birden tutan felç. [*Ing.* Diplegia; *Fr.* Diplégie]. ◉ **kademeli ~,** *patol.* ◘ Landry belirtisi. ◉ **kol-bacak felci,** *patol.* Kol ve bacaklarda birden olan felç. ◉ **kuzu bacak felci,** *vet.* Onbeş günlükten iki aylığa kadar kuzularda görülen belirti. ◉ **titremeli ~,** *patol.* Parkinson hastalığının eski adı [*Ing.* Parkinson's disease; *Fr.* Paralysie agitante, maladie de Parkinson]. ◉ **yalancı soğanilik felci,** *patol.* Dudak-dil-gırtlak felci. [*Ing.* Pseudobulbar paralysis; *Fr.* Paralysie pseudo-bulbaire].

~ salgısı, *patol.* Salgılatıcı sinirin kesilmesinden sonra bir salgı bezinde görülen salgı *(kulakdavulunun teli kesilince çenealtı bezinde beliren salgı).* [*Ing.* Paralytic secretion; *Fr.* Secretion paralytique].

felçli, s. Felç olmuş, inmeli: *Felçli adam.* [*Ing.* Paralytic(al); *Fr.* Paralytique].

feldispat,-tı, i. *Alm. feld,* arazi + *spath,* dilimli. *min.* Doğal potasyum, sodyum, kalsiyum ve baryum alüminosilikatlar grupuna verilen ad: *Feldispatlar, ilkel ve püskürük kayaların bileşiminde büyük bir yer tutar.* [*Ing.* ve *Fr.* Feldspath]. ◉ **killi ~,** *min.* Kaolin. ◉ **sedefli ~,** *min.* Seylan adasında bulunan feldispat çeşidi. ☆ *Eşanl.* **Argentina, aytaşı.** [*Ing.* Argentine, moonstone; *Fr.* Feldspath nacré, argentine, œil-de-poisson, pierre de lune]. ◉ **yeşil ~,** *min. Amazonit* veya *Amazonlar taşı* da denilen feldispat çeşidi. [*Ing.* Amazon stone; *Fr.* Amazonite, Feldspath vert, pierre des Amazones, amazonite, vert céladon] ◉ **yıldız taşı ~,** *min.* Parlak ortoz feldispat çeşidi. [*Ing.* Aventurine; *Fr.* Feldspath-aventurine].

feldispatımsı, s. Feldispat görünümünde olan mineraller için kullanılır. [*Fr.* Feldspathiforme].

feldispatlaşma, i. *Taş bilim,* Püskürük mağmanın, çevresindeki kayalara etkimesiyle feldispat meydana gelmesi [*Ing.* Feldspathization; *Fr.* Feldspathisation].

feldispatoidler, ç.i. Bileşimindeki düsük silis oranıyle feldispatlardan ayrılan alüminyum silikat. *(Üçüncü zamanda ve günümüzde meydana gelen volkanik kayaların nösit, nefelin v.b./ bileşiminde fazla mikta da bulunur).* [*Ing.* Feldspathoides; *Fr.* Feldspathoïdes].

feldmareşal,-li /feld:maresal/, s. *Alm. Feldmarschall, ask.* Almanya'da en yüksek askerlik rütbesi. [*Ing.* Field marshal; *Fr.* Feldmaréchal].

felek,-ği, i. ç: **eflâk, fülük.** *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Gökyüzü. [*Osm.* Sema, asuman; *Ing.* Heavens, celestial sphere; *Fr.* Ciel, voûte céleste]. § ❷ Acun, dünya. [*Osm.* Kâinat; *Ing.* ve *Fr.* Cosmos]. ☆ *Eşanl.* **kosmos.** § ❸ Eskilerin inanışlarına göre yıldızların her birine özgü bir gök tabakası. § ❹ *mec.* Talih, baht, kader gibi olaylara egemen olduğu düşünülen güç: *Felekten neler çekti.* [*Ing.* Fate, providence; *Fr.* Destin, sort, fortune, providence]. § ❺ Askerî bandoda *(mızıkada)* at kuyruklu ve zilli âlet. § ❻ ◘ **Felenk.** ◉ **feleğe küsmek,** *dey.* Talihten ümit kesmek. [*Ing.* To be downhearted, sick at heart, weary; *Fr.* Être mecontent de son sort, se desesperer]. ◉ **feleğin çemberinden geçmiş,** *dey.* Birçok olaylar görüp geçirmiş yaşamasında iyi kötülü birçok hallere uğrayarak gözü açılmış [*Ing.* Broken on the wheel of fate; Most cunning (person) an, old fox, a hardenet or experienced person or intriguer; *Fr.* Très experimenté]. ◉ **feleğin sillesini yemek,** *dey.* Felâketler geçirerek birçok tecrübe edinmek, büyük bir zarara veya yıkımına uğramak. [*Ing.* To suffer the blows of fate; *Fr.* Avoir l'experience de la vie, souffrir de son sort]. ◉ **~ ten bir gün çalmak,** *dey.* Hoş bir gün geçirmek. [*Ing.* To have a very enjoyable day; *Fr.* Passer un jour de jouissance]. ◉ **~ ten kâalmak,** *dey.* Zamanını zevk ile geçirmek. [*Ing.* To have a good time; *Fr.* Avoir la jouissance dans sa vie]. ◉ **kambur ~,** *dey.* Talihe küskünlük belirten söz: *Hey gidi kambur felek.* ◉ **~ kimine kavun yedirir kimine kelek,** *at.* İnsanların hiç bir zaman aynı seviyede ve aynı durumda olamıyacaklarını belirtmek için kullanılır. [*Ing.* Fate smiles on some and frowns on others].

felekî /felekî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Astronomik. § ❷ ◘ Göksel. § ❸ ◘ Astronom.

felekiyat, tı. /felekiyat/, i. ◘ Astronomi.

felek zede, b.s. *Osm.* < *Ar, felek* + *Fars. felekiyyât.* Feleğin kahrına uğramış, talih düşkünü. [*Ing.* Unfortunate, unlucky, victim of fate].

☆ *Yak anl.* **talihsiz, bedbaht.**

Felemenk,-gi, öz.i. *coğr.* Avrupa'nın kuzeybatısındaki bazı ülkelere tarih boyunca verilmiş olan ad. [*Ing.* Netherlands, Holland; *Fr.* Hollande, les pays-Bas]

~ kasası, *den.* Bir halatın çımasından bir kolu ayrılıp çıma beden üzerine yatırıldıktan sonra çıma tarafından tekrar yatımına yatırılıp teşkil olunan kasa. [*Ing.* Flemish eye].

☆ *Eşanl.* **filador kasası.**

~ peyniri, Hollanda'da yapılan bir çeşit peynir. [*Fr.* Hollande].

~ taşı, Hollanda'da işlenen adi elmas. [*Ing.* Rose diamond, diamond cut and polished in Holland; *Fr.* Diamant].

Felemenkçe /felemenk:çe/, i. Felemenk dili. [*Ing.* Dutch, the Dutch language; *Fr.* La langue hollandaise, le hollandais].

Felemenkli, i. ve s. Felemenk halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* Dutchman; *Fr.* Hollandais,-aise, Neerlandais,-aise].

felenk, i. *It.* < *Yun. phalaggi* § ❶ Eskiden büyük taşlar ve sütunlar gibi çok ağır şeyleri hareket ettirmek için tekerlek hizmetini görmek üzere altlarına konulan kalın ve yuvarlak sırıklar. § ❷ *den.* Kayıkhanelerde ve gemi inşa olunan tezgâhlarda yere döşenen ve üzerine gemi veya kayık bindirilmiş bir kızağın kaymasına yarayan yuvarlak sırıklar. **~ ıskara,** *den.* Üzerinde çalışacak nesnenin altına konulan ve ona gerekli eğikliği veren ve yerinden oynamasını önleyen taş veya tahta takoz.

felfelek,-ği, i. Küçük bir kelebek adı. [*Ing.* Kind of small butterfly; *Fr.* Espèce d'un petit papillon]. ◉ *(birinin)* **içine ~ sokmak,** *dey.* Birini kuşkuya düşürmek, birinde şüphe uyandırmak.

felfellemek, nsz. f. *h.d.* § ❶ *(Kuş. hk.)* Yorulmak [*Fr.* Tomber en voletant *(oiseaux)*]. § ❷ *(topaç hk.)* Hızını kaybetmek. [*Fr.* Commencer à s'arreter (toupie)].

fellah /fellâh/, i. *Osm.* < *Ar. filâhat* > *felahat. esk.* § ❶ Ekinci, çiftçi. Özellikle Mısır köylüsü ve çiftçisi. [*Ing.* Fellah, Arap villager; *Fr.* Paysan, laboureur d'Egypte]. § ❷ *mec.* Karaderili, siyah, arap, zenci. [*Osm.* Siyahî; *Ing.* Arab, negro; *Fr.* Arabe egyptien, nègre, négresse].

fellandren, i. *Fr. phellandrène. kim.* $C_{10}H_{16}$ formülündeki terpenik hidrokarbonlara verilen ad.

fellek fellek, fellik fellik, b.z. Telâşla, ve koşarak hareket etmeyi ve çok kere bu şekilde aramayı anlatmak için kullanılır: *Fellik fellik bahçeyi dolaşıyor.* [*Ing.* Running hither and thither].

felloderm(a), i. *bot.* ◘ Mantardoku.

fellogen, i. ◘ Fellojen.

fellojen, i. *Fr. phellogene. bot* ◘ Mantar kambiyumu.

felloplastik, i. *Fr. phelloplastique. tekn.* Mantara biçim verme ve özellikle, mimarî yapılarda mantar unsurlar kullanma tekniği.

felpa, i. Kadife gibi bir cins tüylü kumaş

felsefe, i *Osm.* < *Ar.* < *Yun. philosophia* (a) Canlı varlıklar ve esyanın ilkeleriyle, insanın evrendeki rolüyle ilgili görüşlerin ve inançların tümü (b) Bu meseleler üzerinde eleştirici bir düşünceye dayanan fikirler sistemi; (c) Bir filozofun, bir felsefe okulunun, bir çağın öğretisi, sistemi; *Aristoteles'in felsefesi* (d) Herhangi bir olgular sınıfını açıklamak veya toplamak için kurulan veya varsayılan ilkeler sistemi; *mekanik felsefe. Tarih felsefesi;* (e) Her insanın, yaşayışını ayarlamak için kurduğu özel sistem: *Her insan, hayatı boyunca bilerek veya bilmeyerak belli bir felsefe benimser;* (f) Hayatın tersliklerini sarsılmadan karşılamayı bilen kimsenin bilgeliği; (g) Liselerin son sınıfında okutulan ders [*Ing.* Philosophy; *Fr.* Philosophie]. ◉ **ahlâk felsefesi,** ◘ Ahlâk. ◉ **analitik ~,** *fels.* ◘ Analitik. ◉ **atomcu ~,** *fels.* ◘ Atomcu. ◉ **aydınlanma ~ si,** *fels.* ◘ Aydınlanma. ◉ **burjuva ~ si,** *fels.* ◘ Burjuva. ◉ **dogmatik ~,** *fels.* ◘ Dogmatik. ◉ **eğitim ~ i,** ◘ Eğitim. ◉ **genel ~,** Günümüzde bazı yazarların metafiziğe verdikleri ad. [*Ing.* General philosophy; *Fr.* Philosophie première]. ◉ **tabiat ~ si.** Sadece düşünceye dayanarak ve kimi zaman da diyalektikle, dünya hakkında bütünsel bir açıklama yapmağa çalışan felsefe sistemi. *(Bu tür felsefenin örneklerini özellikle Schelling ve Hegel verdi. Eleştirilmesi ise Engels tarafından Ludwig Feuerbach ve klasik Alman Felsefesinin sonu adlı eserde yapıldı).* [*Ing.* Natural philosophy, philosophy of nature; *Fr.* Philosophie de la nature].

~ okulu, *eğt.* ve *fels.* § ❶ Eski Atina'da Epikürküler, Eflatuncular, Stoikler, Septikler gibi adlarla anılan ve değisik felsefe inanç ve düşüncelerden yana olan gruplardan herhangi birine verilen ad. § ❷ Natüralizm, idealizm, realizm gibi bir felsefe sistemini veya tipini belirtmek için kullanılan deyim. **~ yapmak,** *dey.* Gereği yokken bir olayın nedenleri ve sonuçları üzerine kendince birtakım soyut düşünceler ileri sürmek. [*Ing.* To philosophize; *Fr.* Philosopher].

felsefeci, i. Felsefe incelemeleri yapan veya okutan kimse. [*Ing.* Philosopher; *Fr.* Philosophe].

felsefî /felsefî/, s. *Osm.* < *Ar.* Felsefe ile ilgili, felsefeye ait, felsefe bakımından. [*Ing* Philosophical; *Fr.* Philosophique].

☆ *Eşanl.* **filozofik.**

~ düşünüş, *fels.* İnsan zihnindeki sentez *(tertip)* ve yaratma yeteneğinin meydana getirdiği birleştirici düşünüş .Felsefî düşünüş, bir dünya görüşü anlamına da gelir.

~ yöntem, *fels.* Mümkün olduğu kadar gözlemsel araştırma sonuçlarından yararlanarak, gerçek veya değerleri inceleme yolu. [*Ing.* Philosophical method; *Fr.* Methode philosophique].

felsit,-ti, i. *Fr. felsite, petr.* Billûrları gözle fark edilecek irilikte olmayan riyolit.

felsobanyit,-ti, i. *Fr. felsobanyite. min* Doğal hidratlı alüminyum sülfat.

felsodasit,-ti, i. *Fr. felsodacite. min.* Porfiroit görünümünde, kuvarslı andezit çeşidi

fem, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *zool.* ◘ Ağız. § ❷ *den.* Top namlularının ön taraflarındaki ağızları. [*Ing.* Muzzle *(of a gun); Fr.* Bouche].

~ başlığı, *den.* Mücefe yağmurlu ve serpintili havalarda su girmemesi ve nemden korunması için feme koşulan ,içerleri helezon yaylı ve üzerleri ince meşin kaplı tapalar. Bu tapalara ince salvo bağlanıp çıması to-

pun kuyruk kısmına yakın münasip bir yere bağlanır.
☆ *Eşanl.* fem kapağı.
~ kapağı, ◘ Fem başlığı.
~ muşambası, *den.* Topların femine fem başlıkları kosulduktan sonra üzerlerine geçirilen meşin kılıflar.

feminist,-ti, i. *Fr. feministe.* Feminizm taraftarı veya feminizmle ilgili olan. [*Ing.* Feminist].

feminizm, i. *Fr. féminisme.* § ❶ *fizyol.* Kadınlaşmak anlamında kullanılan bir söz. [*Ing.* Feminism]. § ❷ *sosy* Sosyal ve sosyolojik anlamda kadınların da erkeklerle eşit haklara sahip olmaları için ortaya atılan düşünce ve akım. [*Ing.* Feminism].

femoral, s. *Fr. fémoral,-ale, anat.* Uyluk *(femur)*'la ilgili. [*Osm.* Fahrî; *Lat. Femoralis; Ing.* Femoral].

femur, i. *Lat.* § ❶ *anat.* ◘ Uyluk kemiği. § ❷ *zool.* Böcek ve örümceklerde bacağı meydana getiren parçaların dipten üçüncüsü. [*Ing.* Femur; *Fr.* Fémur].

fen,-nni, i.ç: fünûn. *Osm.* < *Ar. fenn.* § ❶ Fizik, kimya, matematik ve biyoloji bilimlerinin genel adı: *Fen fakültesi.* [*Ing.* Science, branch of science; *Fr.* Science, technique]. § ❷ Maddî sonuçlar elde edilmek üzere bilimi uygulama alanına koyan bilgilerin topu. *Edison bilimden çok fenne hizmet etmiştir.* § ❸ *mec.* Aldatış: *Onun fenni ne aldanmamalı.* [*Osm.* Hile, hilekârlık; *Ing.* Artifice, trick; *Fr.* Ruse, artifice]. § ❹ *(Geniş anlamda)* Bilgi, ilim. ◉ ~ nini almak *(bir işin), dey.* Bir işte ustalık kazanmak. ◉ askerlik ~ ni, *ask.* ◘ Askerlik.
☆ *Yak. anl.* § ❶ ve ❷ malûmat, vukuf, bilim, ilim, daniş, kültür, malûme, marifet, irfan, teknik, tenevvür.
~ işleri müdürlüğü, Belediyenin su, elektrik gibi teknik işlerle ilgilenen bölümü.

fen, i, *Fr. fen.* § ❶ Çin para birimi; Yuan'ın 1/100 ü değerinde. § ❷ *metrol.* Eskiden Çin'de kullanılan, yaklaşık olarak 61,44 m² değerindeki alan ölçüsü birimi.

fena /fenâ/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ İyi nitelikte olmayan, kötü: *Fena mal, fena huy, Fena arkadaş.* [*Ing.* Bad, ill, malicious; *Fr.* Mauvais, mal]. § ❷ Üzücü, üzüntü veren: *Fena bir gün.* § ❸ Hoşa gitmeyen, rahatsız edici: *Fena kokan oda.* § ❹ Başkalarının kötülüğünü isteyen, kötülüğe eğilimi olan: *Fena bir adam.* § ❺ *(kişiler için)* İstenilen veya gereken nitelikte olmayan: *Fena bir öğrenci, Fena işçi.* § ❻ Davranışları içinde bulunduğu toplumun ahlâk anlayışına uymayan, âdi ,bayağı: *Fena kadınlar.* § ❼ İ. Kötü yaradılışlı insan: *Bu dünya fenaların dünyası.* § ❽ zf. Çok, fazla: *Fena yorulmuştum. Genç fena sinirlenmişti.* ◉ ~ sına gitmek, *dey.* Kendinde kötü bir tepki uyandırmak, üzülüp sinirlenmek. [*Ing.* To be exasperated]. ◉ ~ ya çekmek (yormak), *dey.* Kötü anlam vermek. [*Ing.* To take (something) in a bad sense]. ◉ ~ ya sarmak, *dey.* İş kötü bir yol almak, kötüleşmek. [*Ing.* To take a turn for the worse].
~ değil, *dey. Oldukça iyi.* [*Ing.* Not bad, not so very bad; *Fr.* Ce n'est pas mauvais, pas mal!].
~ etmek, *dey.* Kötü davranmak. [*Ing.* To do evil, to do the wrong thing].
~ etmek *(birini), dey.* Kötü davranmak kötü bir duruma düşürmek, dövmek.
~ fillâh, *fels.* Dünya işlerinden el çekerek benliğin Tanrı uğrunda kaybolması.
~ gözle bakmak, *dey.* Kötü niyetini anlatır şekilde bakmak. [*Ing.* To look daggers *(at) Fr.* Lancer un regard furibond, fulgurant, foudroyant].
~ halde, *dey.* Aşırıca, adamakıllı, son derece. [*Ing.* Badly; *Fr.* Mal].
~ hava şartları, *hava.* Emniyetle uçuş için elverişli olmayan hava şartları. [*Ing.* Adverse weather; *Fr.* Conditions météorologiques défavorables].
~ muamele, *huk.* § ❶ Husûsî boşanma sebeplerinden biridir. Eşlerden birinin hareketleri ve muamelesiyle diğerine beraber hayatı çekilmez bir hale getirmesi. [*Ing.* Cruelty, abusive treatment, legal cruelty]. § ❷ Astlara karşı askeri mevzuata ve askerlik teamüllerine aykırı olarak yapılacak hareketler. [*Ing.* Ill treatment; *Fr.* Mauvais traitement]
~ olmak, *(biri),* § ❶ Hasta gibi olmak. bayılır gibi olmak, fenalaşmak. [*Ing.* To be or become bad *(person),* to become unwell *(or suddenly ill)*]. § ❷ Ahlâkı bozulmak. § ❸ Çok üzülmek.
~ yapmak, *dey.* ◘ Fena etmek.
~ yerine vurmak *(birinin), dey.* Tehlikeli bir yerine vurmak.

fenakistoskop,-pu, i. *Fr. phénakistoscope* < *Yun. phenakistikos,* aldatıcı + *skopein,* incelemek. Göz duyumlarının kısa bir süre devam etmesine dayanarak hareket yanılsaması veren eski optik cihazı. [*Ing.* Phenak.stoscope].

fenalaşma, i. Fenalaşmak hali ve eylemi.

fenalaşmak /fenalaşmak/, nsz. f. § ❶ Kötü bir duruma girmek: *Bu lokantanın yemekleri fenalaştı.* [*Ing.* To grow worse; *Fr.* Devenir mauvais, se gâter]. § ❷ *(Hasta hk.)* Ağırlaşmak, hastalığı artmak: *Dün iyiceydi, bugün fenalaştı.* [*Ing.* To be aggravated, go bad; *Fr.* S'aggraver]. § ❸ Birdenbire hastalanmak, ansızın üzerine fenalık gelmek: *Sokakta arkadaşlarıyle konuşurken fenalaştı.* [*Ing.* To turn faint].
☆ *Yak. anl.* kötü olmak, bozulmak, kötüleşmek.

fenalaştırmak(-i), f. Fenalaşmasına yol açmak [*Ing.* To make worse, to aggravate, to spoil *Fr.* Rendre mauvais ou pire, gâter].

fenalık,-ğı, /fenalık/, i. § ❶ Fena olma hali. [*Ing.* Badness, evil; Fr. Mal]. ☆ *Eşanl.* kötülük § ❷ Zarar, ziyan, gadîr: *Kimseye fenalığı olmayan bir adamdır.* [*Ing.* Injury, harm]. § ❸ Hastalık, keyifsizlik, neşesizlik *Bugün kendimde bir fenalık duyuyorum.* § ❹ Kendini bilmeyecek, bayılacak gibi bir hal, bayılacak olma: *Birdenbire fenalık geldi, evine götürdüler.* [*Ing.* A fainting; *Fr.* Mauvair etat].
~ etmek *(birine), dey.* Bir kimseye kötülük yapmak veya kötü davranmak.

fenantren, i. *Fr. phenanthrene. kim.* Taşkömürü katranında bulunan $C_{14}H_{10}$ formülündeki trisiklik hidrokarbon. [*Ing.* Phenanthrene].

fenantrenik, s. *Fr. phenanthrénique. kim.* Formülü $C_{13}H_9N$ olan heterosiklik bileşik. *(Benzilidenanilin'in ısıtılmasından veya fenantridon'un çinko tozuyle damıtılmasından elde edilen ,104° C'ta eriyen bu madde bir benzokinolein'dir)* [*Ing.* Phenanthridine].

fenantridon, i. *Fr. phenanthridone. kim.* Fenantridine bağlı $C_{13}H_9NO$ formülündeki laktamik bileşik. *(293° C'ta eriyen bu madde, difenik asidin monoamidi üzerine brom ve sodyum hidroksidin etkimesiyle elde edilir).* [*Ing.* Phenanthridone].

fenantrol, i. *Fr. phénanthrol. kim.* Fenantrenden türeyen $C_{14}H_9OH$ formülündeki fenollü bileşiklerin genel adı. *(Fenantren-sülfonik asitlerden elde edilen ve hepsi de bilinen beş izomeri vardır).* [*Ing.* Phenanthrol].

fenantrolin, i. *Fr. phénanthroline, kim.* $C_{13}H_8N_2$ formülündeki heterosiklik bileşiklerin genel adı. Fenantrolin'in çekirdeği, iki piridin halkası ile bir benzen halkasının birleşmesinden meydana gelir. *(Bu bileşikler fenilendiaminlerden elde edilir).* [*Ing.* Phenanthroline].

fenantron, i. *Fr. phénanthrone. kim.* Fenantrollerden birinin ketonik tatomer şekli. [*Ing.* Phenanthrone].

fenasetin, I. *Fr. phénacétine. kim.* Parafenetidin'in $C_2H_5-O-C_6H_4-NH-CO-CH_3$ formülündeki asetik amidi; billûrlaşabilen asetik asidin baz üzerine etkimesiyle elde edilir. *(135° C'ta eriyen beyaz renkli küçük yapraklar halindedir. Ateş düşürücü ve ağrı dindiricidir; 24 saatte 0,3 ile 0,6 gr. lık dozlarda kullanılır).* ☆ *Eşanl.* asetilfenetidin. [*Ing.* Phenacetin; *Fr.* Acétylphénétidine].

fenasetürik, s. *Fr. phénacéturique. kim.* Glikokol'ün fenilasetik amidi olan $C_6H_5-CH_2-CO-NH-CH_2-CO_2H$ formülündeki bir asid için kullanılır. *(143° C'ta eriyen bu asid at sidiğinde bulunur).* [*Ing.* Phenaceturic].

fenasil, i. *Fr. phénacyle. kim.* $C_6H_5-CO-CH_2$ formülündeki tek değerli kök; asetofenondaki bir hidrojen atomunun ayrılmasıyla meydana gelir. *(Msl. $C_6H_5-CO-CH_2Br$ formülündeki fenasil bromür veya bromasetofenon).* [*Ing.* Phenacyl].

fenasit,-ti, i. *Fr. phenacite. min.* Formülü Be_2SiO_4 olan doğal berilyum silikat. *(Sibiryadaki mikaşistler içinde, zümrüt'le birlikte bulunur).* [*Ing.* Phenacite, phenakite].

fenat, i. *Fr. phénate. kim.* Bir fenol'ün alkali tuzu veya eter-oksidi *(sodyum fenat, benzil fenat).* [*Ing.* Phenate; *Fr.* Phénolate].
☆ *Eşanl.* fenolat.

fenazin, i. *Fr. phenazine. kim.* Formülü $C_{12}H_8N_2$ olan heterosiklik bileşik. *(Kimyasal tepkimelerden başka, sıkkın dereceye getirilmiş bir borudan anilin buharları geçirmekle elde edilir,; 171° C'ta eriyen sarı renkli iğneler halinde bulunur. Eutodinler, indülinler, safraninler v.b. gibi azo boyar maddeler'in ana halkasını meydana getirir. Mezo durumundaki CH gruplarının iki azot atomuyle yer değiştirdiği bu madde bir antrasen'dir).* [*Ing.* Phenazine].

fenazon, i. *Fr. phenazone. kim.* Fenazit'in izomeri olan bileşik; ortodinitrodifenilin indirgenmesiyle elde edilir, 156° C'ta erir. *(Bu bileşiğin yapısı, fenantren'in yapısına benzer; yalnız 9 ve 10. yerlerdeki CH gruplarının yerini azot atomları alır).* [*Ing.* Phenazone].

fend, i. ◘ Fent.

fener, i. *Osm.* < *Ar. fenar* < *Yun. phanarion.* § ❶ *(Yağmurlu veya rüzgârlı havalarda kullanılan)* Her tarafı camla veya kâğıtla kuşatılmış mum veya lâmba mahfazalı aydınlatma aracı. *Bahçe feneri, el feneri, sokak feneri, kâğıt fener, muşamba fener, dikme fener* [*Ing.* Lantern; *Fr.* Lanterne].§ ❷ *den. (Kıyıların tehlikeli yerlerinde ve bazı kayalar ve adacıklar üzerinde)* geceleri gemilere yol gösteren ve yerlerini belirten ışık kulesi. [*Ing.* Lighthouse; *Fr.* Phare]. § ❸ Tepesinden kulplu kahveci tepsisi. § ❹ *den.* Halatların ucuna yapılan ve ceviz denilen topların fazla kolları üzerine yapılan düğüm [*Ing.* Node; *Fr.* Nœud]. § ❺ *mim.* İçeriye aydınlık vermek için binaların damlarında ve kubbelerin üstünde etrafı pencereli olarak inşa edilen küçük kule ve baca şeklinde kısım. [*Fr.* Lucarne faîtière]. ☆ *Eşanl.* mahya feneri. § ❻ *bayınd.* Eskiden sokakları aydınlatmaya yarayan gaz veya havagazı feneri. ☆ *Eşanl.* sokak feneri. ◉ ~ i nerede söndürdünüz? *dey.* Geç kalanlara takılmak için söylenilen bir söz. [*Ing.* Where did you put your lantern out? *(said jokingly to one who arrives late in the morning); Fr.* Se dit par plaisanterie pour un retardataire].
~ sız yakalanmak, *dey.* İstenmeyen, uygunsuz bir durumda ,ihtiyatsızca yakalanmak. ◉ araba ~ i, Atlı arabaların gece karşıdan gelirken görülebilmeleri için iki yanlarına astıkları fener. [*Fr.* Lanterne de fiacre]. ◉ Aristo ~ i, *zool.* ◘ Aristo. ◉ ayaklı ~, Direk veya madeni bir ayak üstüne takılmış bir veya birkaç lambalı bahçe ve sokak feneri. [*Ing.* Standard lamp; *Fr.* Lampadaire].

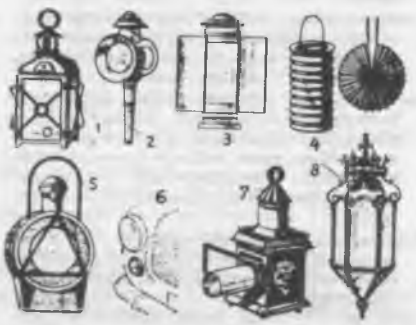

ŞEKİL: 200. — **FENERLER.** 1. Gemici feneri. 2. Fayton feneri. 3. Kapaklı fener. 4. Japon fenerleri. 5. Demiryolu feneri. 6. Otomobil feneri. 7. Sihirli fener. 8. Bahçe feneri.

◉ aydınlatma ~ i, ◘ Aydınlatma. ◉ baca ~ i, *inş.* Bacanın çekişini kolaylaştıran ve yağmur sularının içeri akmasını önleyen düzen. [*ing.* Lantern; *Fr.* Lanterne]. ◉ borda ~ leri, *den.* ◘ Borda. ◉ büyülü ~, *sin.* ◘ Büyülü. ◉ çanaklık ~ i, *den.* ◘ Çanaklık. ◉ davlumbaz ~ i, *den.* ◘ Davlumbaz. ◉ demir ~ i, *den.* ◘ Demir. ◉ denlz ~ I, *den.* ◘ Fener[2]. ◉ dikme ~ i, Yere dikilmiş bir sırık üstüne takılmış fener olup, çoğunlukla eski kahve bahçelerinde bulunurdu. Sokaklara dikilen lâmba ve fenerlere de denir. Bunların duvar veya binaya bir kolla asılmış olanlarına **kollu fener** ve yukarıdan asılmış olanlarına **asma fener** denir. [*Ing.* Standard lamp; *Fr.* Lampadaire]. ◉ el ~ i, *den.* Elde taşınan mumla veya pilli küçük fener. [*ing.* Hand lamp; *Fr.* Lanterne à main]. ◉ elektrik ~ i, ◘ Elektrik. ◉ gelin ~ i, Çok süslü kâğıt fener. ◉ gemici ~ i, *den.* Camının üzeri tel kafesli, sallantıya dayanıklı ve rüzgârda sönmeyen, genellikle denizde kullanılan fener. [*Ing.* Barn lantern]. ☆ *Eşanl.* balıkçı feneri. ◉ hayali ~, ◘ Hayalifener. ◉ hırsız ~ i, Karşıdakini gösterip, taşıyanı göstermeyecek şekilde yapılmış önü camlı fener. [*Ing.* Dark - lantern; *Fr.* Lanterne sourde]. ◉ işkembe ~ i, Altı ve üstü maden plaka, ışık verecek kısmı ise işkembeden yapılmış katlanabilir fener. ◉ kâğıt ~, Çeşitli renkte ışık geçirici kâğıttan yapılan ve içine mum veya elektrik lambası konarak şenliklerde veya süslemede kullanılan fener. [*Ing.* Paper lantern, Chinese lantern; *Fr.* Lanterne vénitienne]. ◉ karpuz ~, Şenliklerde kullanılan toparlak kâğıt fener. [*Ing.* Globular paper] lantern; *Fr.* Fanal rond]. ◉ kollu ~, Bir duvar veya binaya bir kolla tutturulmuş olan fener. ◉ liman ~ leri, *den.* Denizde çatışmayı önleme tüzüğü kuralları gereğince gemilerin limanda demirli bulundukları sürece, güneşin batmasından doğmasına kadar yakmak zorunda oldukları fenerler. [*Ing.* Harbour lights; *Fr.* Verrines]. ◉ mahya ~ I, *mim.* ◘ Fener[4]. ◉ mevki ~ I, *den.* Gemilerin hava kararınca yakmak zorunda bulundukları ışıklı işaretler. *(Bu fenerlerin vasıfları geminin tipine göre değişir).* ◉ muşamba ~, Eskiden sokakların karanlık olduğu ve fenersiz sokağa çıkmak yasak bulunduğu zamanlarda elde taşınan ve katlanarak bir yere konulabilen yuvak biçiminde körüklü ve altıyle üstü madenî iki yuvarlak parçadan ibaret olan fener. Bunların kâğıttan yapılmışlarına **kâğıt fener** denirdi. Bu fenerler genellikle donanmalarda kullanılırdı. [*Ing.* Folding lantern made of oilcloth]. ◉ seyir ~ leri, *den.* Denizde çatışmayı önleme tüzüğü kuralları gereğince gemilerin seyir sırasında güneşin batması ile doğması arasında yakmak zorunda oldukları fenerler. [*Ing.* Navigation lanterns; *Fr.* Lanternes de navigation. ◉ sihirbaz (büyücü) ~ I, *opt.* Odağına konan saydam resimleri beyaz bir düzlem üzerine büyülterek yansıtan cihaz. ☆ *Eşanl.* lantern majik. [*Ing.* Magic lantern. *Fr.* Lanterne magique]. ◉ sokak ~ i, Sokakları ışıklatmak için yol kenarlarına dikilmiş ayaklı veya asma fenerler. [*Ing.* Street-lamp; *Fr.* Réverbère].

~ alayı, Şenlik gecelerinde kalabalık halk topluluklarının ellerinde fener veya meşalelerle şehri dolaşarak yaptığı gösteri. [*Ing.* Torchlight procession; *Fr.* Retraite aux flambeaux].

~ balığı, *zool.* ◘ Fenerbalığı .

~ balığıgiller, *zool.* ◘ Fenerbalığıgiller.

~ bayramı, Çin'de yılın birinci ayında kutlanan ve dört gün süren bayram. *(Her aile boyalı fenerler yakar ve içerisinden aydınlatılmış kocaman bir yapma ejderha sokaklarda gezdirilir).* [*Ing.* Lantern feast; *Fr.* Fête des lanternes].

~ bekçisi, *den.* Deniz fenerlerinin zamanında ve düzenli olarak yanmalarını kontrol eden kimse. [*Ing.* Lighthouse keeper, lighthouseman; *Fr.* Gardien de phare].

☆ *Eşanl.* fener gardiyanı, fenerci.

~ binası, *den.* Fener kulesi ve fener bekçisine ayrılmış müştemilâtı.

~ camı, *den.* Seyir fenerlerinde kullanılan bir çeşit dioptrik mercek. *(Gerisindeki kaynaktan aldığı ışığı kırarak deniz yüzeyine paralel düzlem bir ışın haline çevirecek nitelikte ve Denizde çatışmayı önleme tüzüğü kuralları gereğince ışığını yaydığı ufuk yayına eşit açıda bir silindir dilimi şeklindedir. Dış yüzeyi orta kısmında bütün bir mercek kuşağı ile bunun alt ve üstünde basamak şeklinde sıralanmış çok sayıda yarım mercekten meydana gelir. Bunlara dioptrik elemanlar denir. Dioptrik olmayan düz yüzeyli fener camları da vardır.)*

~ çekmek, *dey.* § ◉ Elinde fenerle önden gitmek. [*Ing.* To light the way with a lantern; *Fr.* Marcher devant portant une lanterne]. § ◉ *mec.* Bir topluluğa elebaşılık etmek. [*Ing.* To lead; *Fr.* Mener, conduire, guider]. § ◉ *tar.* Arkadan gelenlerin yolunu aydınlatmak için fener taşımak. *(Osmanlı İmparatorluğu devrinde, şehir ve eyaletlerdeki soylular gece bir yere giderlerken özel bir görevli elindeki işkembe veya cam feneri arkaya doğru tuterak yol gösterirdi).*

~ dişlisi, *saatç.* ve *tekn.* ◘ Dişli.

~ dubası, *den.* ◘ Duba .

~ gemisi, *den.* Üzerinde bir fener bulunan ve işaret için kullanılan bir gemi. [*Ing.* Lightship; *Fr.* Bateau-feu].

~ idaresi, *den.* Kıyı fenerlerinin konmasına, yakılmasına ,idamesine ve genel yönetim işlerine bakan bir müessese. [*Ing.* Lighthouse Board, *(in England)* Trinity House].

~ kulesi, *den.* Tepesine deniz feneri yerleştirilmiş,, taş, tuğla veya profil demirden inşa edilmiş kule.

~ rüsumu, *huk.* Deniz fenerlerinin bakım, tutum ve devamları için gemilerden tonajlarına göre belirli bir tarife üzerinden alınan vergi. [*Ing.* Lighthouse charges, light-dues; beaconage; *Fr.* Droit de phare].

~ şamandırası, *den.* Madeni bir şamandıra ile üzerine profil demirlerle çatılmış alçak bir kule ve bu kulenin tepesine yerleştirilmiş bir fenerden meydana gelen deniz feneri. [*Ing.* Light bouy; *Fr.* Bouée lumineuse, photophore].

fener.balığı, b.i. *zool.* (a) Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Fener-balığıgiller *(Lophiidae)* familyasından bir balık cinsi. Sıcak ve ılık denizlerde, 500 m'ye kadar derinliklerde yaşayan dip balığıdır. Denizin dibine kendisini gömer ve çok büyük olan ağzının çevresindeki ve başının üstündeki uzantılar ile yakınındaki küçük balıkları avlar. Baş ve kuyruğu büyük, gövdesi küçük, sırtı esmer, karın kısmı beyazdır. Marmara, Ege ve Akdenizde yaşayan. *L. piscatorius* adlı türünün boyu 2 m'yi, *L. budagassa*'nınki ise 70 sm.'yi bulur. [*Lat. Lophius; Ing.* Angler; *Fr.* Baudroie]. (b) Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Fener-balığıgiller *(Myctophidae)* familyasından bir balık türü. Vücudunun üzerinde sayısız ışık verme organları vardır. Tropik derin denizlerde yaşar. [*Lat. Myctophum coeruleum; Ing.* Lantern fish; *Fr.* Poisson abyssal]. ◘ *LEVHA: 19* — **BALIKLAR.**

fener.balığıgiller, ç.b.i. *zool.* (a) Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, (Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Ayakçıklılar *(Pediculati)* alt takımına giren bir familya. Vücutları basık ve derileri çıplaktır. Ağızları olağanüstü büyük olur. Atlantik, Pasifik ve Hint Okyanuslarında derinlerde yaşarlar. **Fener balığı** (a) *(Lophius)* türü iyi bilinir. [*Lat. Lophiidae; Ing.* ve *Fr.* Lophiidés]; (b) Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının Tek-omuzlular *(Haplomi)* alt takımının bir familyası. Ağızları ve gözleri büyük olan küçük balıkları içine alır. Vücutları üzerinde sayısız ışık veren organlar bulunur. Yağ yüzgeçleri vardır. Ilık ve tropik denizlerin derinlerinde yaşarlar. **Fener balığı** (b) *(Myctophum coeruleum)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Myctophidae; Fr.* Myctophidés].

fener-böceği, b.i. *zool.* Bitkiağustosböceğigiller *(Fulgoridae)* familyasına giren böceklere verilen genel bir ad. *(Fulgora, pseudophana v.b.).* [*Ing.* Lantern fly; *Fr.* Portelanterne]

◉ Avrupa ~, *zool.* Bitkl-ağustosböceğigiller *(Fulgoridae)* familyasından bir yarım kanatlı türü. Uzunluğu 8-9 mm. olur. Avrupa'da yaşar. Kafa uzantısı koni biçimindedir. [*Lat. Pseudophana Europaea; Fr.* Fulgore d'Europe]. ◉ Surinam ~, *zool.* Bitki.ağustosböceğigiller *(Fulgoridae)* familyasına giren yarım kanatlı bir böcek türü. Başı ön tarafta fazlaca genişlemiş olup bir fenere benzer. Surinam'da yaşar. Uzunluğu 6-7 mm. olur. [*Lat. Fulgora laternaria; Ing.* Lantern fly; *Fr.* Fulgore, porte-lanterne].

fenerci, i. § ◉ Fener yapan veya satan kimse [*Ing.* Lamplighter; *Fr.* Lampiste]. § ◉ *den.* ◘ Fener bekçisi.

fenerli, s. *arg.* Sakallı kimse. [*Ing.* Longbearded man].

~ çatı, *mim.* ◘ Çatı.

fenerlik,-ği, i. *den.* Ticaret gemilerinde, yedek seyir fenerlerinin ve çeşitli fener donatımının saklandığı kapalı yer; ◉ borda ~ leri, *den.* ◘ Borda.

Fenerliler, ç. öz. I. *tar.* Osmanlılarda devlet hizmetinde çalışmış rumlar hakkında kullanılan deyim. Merkezî Fener'de olan Rum patrikhanesi etrafında toplandıkları için bu adı aldılar.

fenestrasyon, i. *Fr. fenestration. cerr.* İçkulağa yeni bir pencere açıp bunun üzerine ses titreşimlerini iletecek bir deri parçası yapıştırmayı öngören cerrahî müdahale. *(Otosponjiozdan ileri gelen sağırlık hallerinde uygulanır).* [*Ing.* Fenestration].

fenetidin, i. *Fr. phénétidine kim.* Bir aminofenetol meydana getiren $NH_2—C_6H_4—O—C_2H_5$ formülündeki arilalamin. [*Ing.* Phenetidine].

fenetol, i. *Fr. phénétole. kim.* Fenol'ün etilli eter-oksidi; fenol'ün, sodyum hidroksit eşliğinde etil sülfatla otoklavda ısıtılmasından elde edilen, keskin kokulu ve renksiz bir sıvı olan bu ,bileşik 172° C'ta kaynar [*Ing.* Phenetole; *Fr.* Phénoxyéthane, éthoxybenzène].

☆ *Eşanl.* fenoksletan ,etoksibenzen.

fenik[1], I. *Alm. phennig.* (a) Alman para birimi. *(1/100 mark değerindedir);* (b) Hollanda para birimi. *(1/2 sent değerindedir).*

fenik[2], s. *Fr phénique. kim.* ◘ Fenol.

Fenike, öz. i. *esk. coğr.* Ön Asya'da ülke; Suriye kıyısında Akdeniz boyunca, güneyde Ras Nakura dolaylarında kuzeyde Asi ırmağının ağzına kadar Lübnan ve deniz arasında uzanırdı [*Ing.* Phoenicia; *Fr.* Phénicie].

FENİKE ALFABESİ

YAZI	Değeri	YAZI	Değeri	YAZI	Değeri
𐤀	a	𐤈	th	𐤏	o
𐤁	b	𐤉	i	𐤐	p, f.
𐤂	g, ğ	𐤊	k	𐤑	ts, s
𐤃	d, dh	𐤋	l	𐤒	kh
𐤄	h	𐤌	m	𐤓	r
𐤅	u	𐤍	n	𐤔	s
𐤆	z	𐤎	ks, s	𐤕	t
𐤇	h (sert)				

Fenikece, öz.I. *dilb.* Eski Sami dili; Tir ve Biblos şehirlerinde konuşulurdu. [*Ing.* Phoenician; *Fr.* Phénicien].

☆ *Eşanl.* fenike dili .

Fenikeli /feni:keli/, i. ve s. *tar.* Fenike halkından olan *(kimse).* [*Ing.* Phoenician; *Fr.* Phénicien,-enne].

Fenikeliler, ç. öz. i. *etn.* M.Ö. XXVIII. yüzyıla doğru Kenan ülkesine yerleşmiş sami ırkından halk. Menşeleri kesinlikle bilinmemektedir. [*Ing.* Phœnicians; *Fr.* Phéniciens]

feniks, i. *Fr. phénix.* Kendisini ateşte yaktıktan sonra küllerinden yine vücuda gelen bir hurafi kuş olup, Türklerde Zümrüdü Anka *(simurg)* denilen kuşa benzer. Feniksin şekli, çoğu armalarda bulunur ve yanan bir odun yığını üzerinde kanatlarını açmış olarak betimlenir. [*Ing.* Phoenix; *Fr.* Phénix].

☆ *Eşanl.* **ateş kuşu**.

fenil, i. *Fr. Phényle. kim.* Formülü $-C_6H_5$ olan tek değerli kök; hidroksil grupunun ayrılmasıyle fenol'den veya bir hidrojen atomunun ayrılmasıyle benzen'den türer. [*Ing.* Phenyl].

fenilakrilik, s. *Fr. phénylacrylique. kim.* **Fenilakrilik asid,** akrilik asidin fenilli türevi: α izomeri *atropik* asid, ß izomeri ise *sinnamik asid*'tir. [*Ing.* Phenylacrylic].

fenilalanin, i. *Fr. phénylalanine. kim.* $C_6H_5-CH_2-CH(NH_2)\ CO_2H$ formülündeki ß fenil α - aminopropiyonik aside verilen ad. [*Ing.* Phenylanine].

fenilamin, i. *Fr. phénylamine. kim.* ◘ **Anilin.**

fenilarsinler, ç.i. *Fr. phénylarsines + türk,-ler). kim.* Arsenikli hidrojendeki ($As\ H_3$) hidrojenin yerine fenil köklerinin geçmesiyle türeyen bileşikler grupu. *(Başlıca türevleri şunlardır:* **fenilarsin diklorür** $C_6H_5AsCl_2$, **difenilarsin klorür** $(C_6H_5)_2\ AsCl$, **trifenilarsin** $(C_6H_5)_3\ As$. *Bu maddeler* **fenil arsinik asid** $C_6H_5AsO\ (OH)_2$, **difenilarsenik asid** $(C_6H_5)_2\ AsOOH$, **arsenobenzen** $C_6H_5-As-As-C_6H_5$ gibi yükseltgeme ürünleri verir). [*Ing.* Phenylarsines].

fenilasetaldehid, i. *Fr. phénylacetaldehyde kim.* Fenilasetik aldehit. [*Ing.* Phenylacetaldehyde].

fenilasetamid, i. *Fr. phénylacétamide. kim.* Fenilasetik asidin $C_6H_5-CH_2-CO-NH_2$ formülündeki amidi; 154° C'ta erir ve benzil siyanürün hidratlanmasıyle elde edilir. [*Ing.* Phenylacetamide; *Fr.* Phénacetamide].

☆ *Eşanl.* **fenasetamid.**

fenilasetik, s. *Fr. phénylacétique. kim.* Bir fenil kökünün bir hidrojen atomunun yerine geçmesiyle, tekabül ettikleri asetik bileşiklerden türeyen aldehid, asid, amid, nitril, gibi maddeler için kullanılır. [*Ing.* Phenylacetic].

fenilasetilen, i. *Fr. phénylacétylène. kim.* Formülü $C_6H_5-C\equiv CH$ olan asetilen karbür; stirolen bromürün, bütil alkol içindeki potasyum hidroksid çözeltisiyle ısıtılmasından elde edilir. (141° C'ta kaynayan bir sıvıdır. Madenlerle, asetilen gibi, çeşitli maden türevleri verir. [*Ing.* Phenylacetylene; *Fr.* Phényléthyne].

☆ *Eşanl.* **feniletin.**

fenilasetonitril, i. *Fr. phénylacetonitrile. kim.* Fenilasetik nitril. [*Ing.* Phenylacetonitrile].

fenilbenzen, i. *Fr. phénylbenzène. kim.* ◘ **Difenil.**

fenilbütazon, i. *Fr. phénylbutazone. ecz.* Dioksi-difenil-bütilpirazolid'in kısa adı. Romatizmaya karşı etkili, iltihap giderici ve ateş düşürücüdür. Ağızdan ve gödenden verilerek veya kas içine şırınga edilerek romatizmada, artritlerde ve nikris hastalığında kullanılır.

fenilen, i. *Fr. phénylène. kim.* Formülü $=C_6H_4$ olan iki değerli kök. Bir hidrojen atomunun ayrılmasıyle fenil'den veya iki hidrojen atomunun ayrılmasıyle benzen'den türeyen fenilen kökü, benzenin iki ornatmalı türevlerinde bulunur. Bunun için *orto, meta* ve *para* izomerlerini ayırt etmek gerekir. [*Ing.* Phenylene].

fenilendiaminler, ç.i. *Fr. phénylènediamines + T. -ler). kim.* Benzenden türeyen $C_6H_4(NH_2)_2$ formülündeki diaminler. [*Ing.* Diaminobenzene, phenylenediamines; *Fr.* Diaminobenzènes].

☆ *Eşanl.* **diaminobenzenler.**

feniletannitril, i. *Fr. phénylethanenitrile. kim.* $C_6H_5-CH_2-CN$ formülündeki bileşik. *(Benzil siyanür de denilen feniletannitril, sodyum siyanürün benzil klorüre etkimesiyle elde edilir. 233° C'ta kaynayan, latin çiçeği kokusunda, yağlı bir sıvıdır).* [*Ing.* Phenylethanenitrile].

feniletilen, i. *Fr. phénylethylène. kim.* ◘ **Stirolen.**

feniletilik, s. *Fr. phénylethylique. kim.* Gülyağında bulunan $C_6H_5-CH_2-CH_2OH$ formülündeki bir alkol için kullanılır. [*Ing.* Phenylethylic; *Fr.* Phényléthanol].

☆ *Eşanl.* **feniletanol.**

feniletilmalonilüre, i. *Fr. phénylethylmalonylurée, ecz.* ◘ **Barbital.**

fenilfosfin, i. *Fr. phénylphosphine. kim.* $C_6H_5PH_2$ formülündeki bir fenilli fosfin; yükseltgemeyle *fosfenil oksit*'e dönüşen, pis kokulu, 160° C' ta kaynayan bir sıvıdır; fenilli fosfinlerin genel adı. [*Ing.* Phenylphosphine].

fenilfosfinik, s. *Fr. phénylphosphinique. kim.* ◘ **Fenilfosfin.**

fenilglikokol, i. *Fr. phénylglycocolle. kim.* ◘ **Fenilglisin.**

fenilglikol, i. *Fr. phénylglycol. kim.* Stirolenden elde edilen $C_6H_5-CHOH-CH_2OH$ formülündeki glikol. [*Ing.* Phenylglycol].

fenilglikolik, s. *Fr. phénylglycolique. kim.* ◘ **Mandelik.**

fenilglisidik, s. *Fr. phénylglycidique. kim.* formülü

olan bir asid için kullanılır, 84° C'ta eriyen fenilglisidik asid, ısı etkisiyle kolayca fenilasetik aldehid ve karbondioksid'e ayrışır. Benzolik aldehidin etli klorasetatla yoğunlaşması sonunda, ester halinde elde edilir. [*Ing.* Phenylglycidic].

fenilglisin, i. *Fr. phénylglycine. kim.* $C_6H_5-NH-CH_2-CO_2H$ formülündeki bileşik; anilin'in klorasetik asitle yoğunlaşmasından elde edilir. [*Ing.* Phenylglycine; *Fr.* Phénylglycocolle, acide anilinoacetique].

☆ *Eşanl.* **fenilglikokol, anilinoasetik asid.**

fenilglisin-ortokarboksilik, s. *Fr. phénylglycine-ortho-carboxylique. kim.* Formülü $C_6H_4(CO_2H)\ NH-CH_2-CO_2H$ olan bir asid için kullanılır. *(Antranilik asidin klorasetik asidle yoğunlaştırılmasından elde edilen bu asid alkali ortamda eritilerek eskiden sanayide çivit yapımında kullanılırdı).* [*Ing.* Phenylglycine-ortho-carboxylique].

fenilhidrakrilik, s. *Fr. phénylhydracrylique. kim. a*'da veya ß'da fenillenmiş hidraklirik asid için kullanılır. $C_6H_5-CHOH-CH_2CO_2H$ formülündeki fenilhidraklirik asid, 93° C'ta erir ve buyun ß- bromhidrosinnamik aside etkimesiyle elde edilir. (*a*- fenilhidrakrilik aside *tropik* asid de denir). [*Ing.* Phenylhydracrylic].

fenilhidrazin, i. *Fr. phénylhydrazine. kim.* Formülü $C_6H_5NH-NH_2$ olan ornatılmış hidrazin. [*Ing.* Phenylhydrazine].

fenilhidrazon, i. *Fr. phénylhydrazone. kim.* Genel formülü $C_6H_5NH-N=C(R)R'$ olan bileşiklerin genel adı. [*Ing.* Phenylhydrazone].

fenilhidroksilamin, i. *Fr. phénylhydroxylamine. kim.* C_6H_5NHOH formülündeki ornatılmış hidroksilamin; nitrobenzen'in nötr ortamda çinkoyle indirgenmesinden elde edilir. *(180° C'ta eriyen bu bileşik, kimyasal tepkimelerle tuzlar verir, sülfürik asid etkisiyle, para-aminofenol'e dönüşür).* [*Ing.* Phenylhydroxylamine].

fenilik, s. *Fr. phénylique. kim.* Bileşiminde fenil kökü bulunan bileşikler, özellikle eterler veya esterler için kullanılır. [*Ing.* Phenylic].

fenilkarbilamin, i. *Fr. phénylcarbylamine. kim.* $C_6H_5-N\equiv C$ formülünde ve boğucu kokuda sıvı bileşik, 166° C'ta kaynar, alkollü sodyum hidroksit eşliğinde kloroformun aniline etkimesiyle elde edilir. [*Ing.* Phenylcarbylamine].

fenilkarbimid, i. *Fr. phénylcarbimide. kim.* Formülü $OCNC_6H_5$ olan, boğucu kokulu bileşik, 169° C'ta kaynar, anilinin oksalik amitinin su kaybetmesiyle elde edilir. Alkollerden fenilüretanları elde etmekte kullanılır. [*Ing.* Phenylcarbimide; *Fr.* Isocyanate de phényle].

☆ *Eşanl.* **fenil izosiyanat.**

fenilkarbinol, i. *Fr. phénylcarbinol. kim.* ◘ **Benzilalkol.**

fenilketonüri, i. *Fr. phénylcétonurie. patol.* Sidikte fenil-pirüvik asid bulunması ve zekâ geriliği şeklinde beliren soydan geçme çekinik hastalık. [*Ing.* Phenylketonuria; *Fr.* Maladie de Fölling, imbecillité, oligophrénie phenyl-pyruvique].

fenilkloroform, i. *Fr. phénylchloroforme. kim.* Tolüen'in klorlanmasıyle elde edilen, $C_6H_5-CCl_3$ formülündeki bileşik. [*Ing.* Phenylchloroform].

fenillaktik, s. *Fr. phénylactique. kim. a* veya ß yerine bir fenil kökünün geçmesiyle meydana gelen $C_6H_5-CH_2-CHOH-CO_2H$ formülündeki bir laktik asid için kullanılır. 97° C'ta eriyen bu asidin *a*'da fenillenmiş türevine *akrolaktik* asid denir. [*Ing.* Phenyllactic; *Fr.* Benzylglycolique].

☆ *Eşanl.* **benzilglikolik.**

fenilli, s. Bileşiminde fenil kökü bulunan *(bir türev hk.).* [*Ing.* Phenylic; *Fr.* Phénylé,-ée].

fenilmerkaptan, i. *Fr. phénylmercaptan. kim.* C_6H_5-SH formülündeki fenilli merkaptan; 169° C'ta kaynayan, fena kokulu bir madde, potasyum sülfür asidin sodyum benzensülfonat'a etkimesiyle elde edilir. [*Ing.* Phenylmercaptan, thiophenol; *Fr.* Thiophénol].

☆ *Eşanl.* **tiyofenil.**

fenilpropiyolik, s. *Fr. phénylpropiolique. kim.* $C_6H_5-C\equiv C-CO_2H$ formülündeki bir asetilenik asid için kullanılır. [*Ing.* Phenylpropiolic].

fenilpropiyonik, s. *Fr. phénylpropionique. kim.* Propiyonik asitten türeyen ornatmalı asidler için kullanılır. *(Hidrosinnamik asid ve hidratropik asid gibi iki izomeri vardır).* [*Ing.* Phenylpropionic].

fenilsenevol, i. *Fr. phénylsenevol. kim.* Formülü $SC=NC_6H_5$ olan fenil izotiyosiyanat. Tiyokarbanilit'in fosforik asidle işlenmesinden elde edilen, kuvvetli bir hardal kokusundaki fenilsenevol, 222° C'ta kaynar. [*Ing.* Phenylsenevol; *Fr.* Thiocarbanile].

☆ *Eşanl.* **tiyokarbanil.**

fenilsülfürik, s. *Fr. phénylsulfurique. kim.* **fenilsülfürik asid.** Yalnız tuzlarıyle bilinen fenilsülfat asidine verilen ad. *(Potasyum fenilsülfat* $C_6H_5OSO_3K$, *at sidiğinde ve fenol yutan bir insanın idrarında bulunur).* [*Ing.* Phenylsulfuric].

fenilsülfüroz, s. *Fr. phénylsulfureuse. kim.* (a) Benzen sülfonik'ten eskiden kullanılan ad; (b) Fenil sülfit asidi için de kullanılır. [*Ing.* Phenylsulfureous].

fenilüre, i. *Fr. phénylurée. kim.* Üre'nin fenilli türevi. [*Ing.* Phenylcarbamide; *Fr.* Phénylcarbamide].

☆ *Eşanl.* **fenilkarbamit.**

fenilüretan, i. *Fr. phényluréthanne. kim.* Genel formülü $C_6H_5-NH-CO_2R$ olan billürlü bileşiklerin genel adı. Alkollerin fenil izosiyanatla olaya girmesinden elde edilen bu bileşikler, alkollerin tanınmasında kullanılır. [*Ing.* Phenylurethan(e)].

fenindion, i. *Fr. phenindione. ecz.* Fenilindandion'un kısa adı. Kan pıhtılaşması üzerinde kumarin türevleri gibi etki gösteren pıhtı giderici maddedir. *(Trombozların tedavisinde ağız yolu ile verildiği gibi pıhtı dağıtıcı merhem olarak da kullanılır.* [*Ing.* Phenindione].

feniodol, i. *Fr. phéniodol. ecz.* Fenil-hidroksidiyodo-fenil-propyonik asidin kısa adı. Bu maddenin sodyum tuzu, öd yollarının radyografisinde kullanılan kontrast bir maddedir. *(Az toksik olduğu için feniodol ağız yoluyle verilir; dozu 3-5 gr.'dır).* [*Ing.* Phéniodol].

fenisit,-ti, i. *Fr. phœnicite. min.* Doğal kurşun kromat. Ural dağlarında koyu kırmızı billürlar halinde, krokoiz'le birlikte bulunur.

fenjit,-ti, i. *Fr. phengite. min.* Muskovit cinsinden mika çeşidi; bileşiminde belirli oranda demir, magnezyum ve fazla miktarda silisyum bulunur. [*Ing.* Phengite].

fenken, i. *Fr. fenchene. kim.* Formülleri $C_{10}H_{16}$ olan ve a, ß, γ, δ harfleriyle gösterilen dört terpenik karbürün adı. *(156° C'ta kay-*

nayan a- fenken, izofenkol'ün su kaybetmesiyle meydana gelir ve bir mol asetik asidi tutarak yeniden izofenkol'ün asetatını verir). [*ing.* Fenchene].

fenkil, i. *Fr. fenchyle. kim.* Formülü $C_{10}H_{17}$ olan tek değerli kök; hidroksil kökünün ayrılmasıyle fenol'den türer. *(Fenkil klorürler $C_{10}H_{17}Cl$, fosfor pentaklorürün fenkollere etkimesiyle veya hidroklorik asidin fenken'e katılmasıyla elde edilir).*

fenkol,-lü, i. *Fr. fenchol. kim.* Borneol'ün izomeri olan $C_{10}H_{17}OH$ formülündeki *terpenik alkol.* [*ing.* Fenchyl alcohol; *Fr.* Alcool fenchylique].

☆ *Eşanl.* **fenkilik alkol.**

fenkolik, s. *Fr. fencholique. kim.* Kamfolik asidin *(kâfurasidi)* izomeri olan $C_{10}H_{18}O_2$ formülündeki bir asid için kullanılır. Fenkon'un alkali ortamda ergimesiyle elde edilir ve 19° C'ta erir. [*ing.* Fencholic].

fenkon, i. *Fr. fenchone. kim.* Formülü $C_{10}H_{16}O$ olan terpenik keton; 193° C'ta kaynayan fenkon'un *dekstrojir* çeşidi rezene esansında, *levojir* çeşidi ise mazı esansında bulunur. *(Kâfur'un izomeri olan fenkon, bütün özellikleriyle bu maddeye benzer. İndirgeme sonucu, borneollere benzeyen fenkolleri verir. Erimiş alkalilerin etkisiyle fenkolik asid'e dönüşür).* [*ing.* Fenchone]..

fenlenmek, i. *h.d. (kızlar hk.)* Birçok şeyleri vaktinden evvel öğrenmek, yüzü gözü açılmak. [*ing.* To know more than befits one's age *(girl)*].

☆ *Yak. anl.* **usta olmak.**

fenlenmiş, s. Yaşına göre bilmemesi gereken şeyleri öğrenmiş olan *(kız).* [*ing.* To know more than befits one's age *(girl)*].

fennek, i. *Fr. fennec* < *Ar. zool.* ◘ **Çöl tilkisi.**

fennen, z. *Osm.* < *Ar.* Fen yoluyle, fence, fenle, fenne uygun olarak. [*Ing.* Scientifically; *Fr.* Scientifiquement].

fennî /fennî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Fenne göre olan. Fenle ilgisi olan. [*Ing.* Scientific; *Fr.* Scientifique]. § ❷ Tekniğine uygun iş gören: *Fennî sünnetçi.* [*Ing.* Technical; *Fr.* Technique].

fenniyat,-tı, i. *Osm.* < *Ar.* Ilmin pratik kısmı olan bilgiler. [*Ing.* Technology; *Fr.* Technologie].

☆ *Eşanl.* **teknoloji.**

fenogenetik, s. *Fr. phénogénétique. biy.* (a) Ortamdan doğan; (b) i. Ortamla ilgili çeşitli etkenlerin, canlı varlıklarda karakterlerin oluşumu üzerindeki etkisini inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Phenogenetics].

fenokinon, i. *Fr. phénoquinone. kim.* Iki molekül fenol ile bir molekül kinon'un, $C_{18}H_{16}H_4$ formülündeki bileşiği. Ayıraçlarının doğrudan doğruya etkimesiyle veya fenolün kromla yükseltgenmesiyle elde edilir; 71° C'ta eriyen kırmızı iğneler halinde billûrlaşır. [*Ing.* Phenoquinone].

fenokopi, i. *Fr. phénocopie. biy.* Bir bitkinin iklime uyum sebebiyle aynı cinsten bir başka türün genotipine benzemesi olayını anlatmak için *R.B. Goldschmidt*'in önerdiği terim. [*Ing.* Phenocopy].

fenokristal, i. *Fr. phénocristal. petr.* Iki evreli katılaşma sonucu oluşan magma kayalarında, tek biçimli bir temel üzerinde rastlanan veya çıplak gözle güç farkedilecek kadar küçük billûrlardan meydana gelen 1-5 sm. lik veya daha büyük billûr. *(Fenokristallere bazen ince taneli ve mikrolitli dokularda da rastlanır).* [*Ing.* Phenocrystal].

fenoksazin, i. *Fr. phénoxazine. kim.* Ortoaminofenolün pirokateşinle ısıtılmasından elde edilen

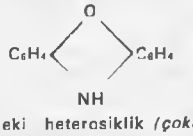

formülündeki heterosiklik *(çokçevrimli)* bileşik. 148° C'ta eriyen bu madde, oksi azo boyarmaddelerin çekirdeğini meydana getirir. [*Ing.* Phenoxazine].

fenoksiasetik, s. *Fr. phénoxyacétique. kim.* Formülü $C_6H_5-O-CH_2-CO_2H$ olan bir asid için kullanılır; sodyumlu fenolün klorasetik aside eklenmesiyle elde edilen ve 86° C'ta eriyen bu asidin antiseptik özellikleri vardır. [*Ing.* Phenoxyacetic].

fenol,-lü, i. *Fr. phénol,* < *Yun. phainein,* parlamak. *kim.* (a) Benzenin, C_6H_5OH formülündeki monohidroksilli türevi. [*Ing.* Phenol; *Fr.* Hydroxybenzène, acide phénique, acide carbolique]. ☆ *Eşanl.* **hidroksibenzen, fenik asid, karbolik asid.** (b) Aromatik halkaların hidroksilli türevlerinin genel adı.

fenolat,-tı, i. *Fr. phenolate. kim.* Fenollerin alkolatlara benzeyen, Ar-OM formülündeki madenî ornatma türevlerinin genel adı. [*Ing.* Phenolate].

fenol.ftalein, b.i. *Fr. phenolphtaléine. kim.* Asid ortamda renksiz, alkali ortamda morumsu kırmızı renk verdiği için, renkli gösterge *(endikatör)* olarak kullanılan fenollü ftalein; ayrıca müshil olarak da kullanılır. [*Ing.* Phenolphthalein].

fenolik, s. *Fr. phénolique. kim.* Fenollerden türeyen bileşikler için kullanılır. [*Ing.* Phenolic].

fenoller, ç.i. *Fr. phenols. kim.* Benzen hidrojenlerinin yerine hidroksil (OH) gruplarının girmesiyle elde edilen bileşiklerin genel adı. Değerleri, moleküllerindeki OH grupunun sayısına bağlıdır. [*Ing.* Phenols].

fenollü, s. *kim.* Bileşiminde fenol bulunan: *Fenollu su.* [*Ing.* Phenolic].

fenoloji, i. *Fr. phénologie* < *Yun. phainesthai,* belirmek, görünür olmak + *logos,* bilim. Çeşitli iklimlerin, bitkilerde yaprak sürme ve çiçek açma olaylarına süre ve zaman bakımından yaptığı etkiyi ve yolaçtığı değişiklikleri inceleyen meteoroloji dalı. [*Ing.* Phenology].

fenolsülfoneftalein, i. *Fr. phénolsulfonephtaléine. fiz.* ve *tıp.* Kolorimetre ile pH ölçmeye yarayan renkli madde. *(Fenolsülfoneftaleinin bâbrekte süzülerek dışarı atılan miktarı ölçülerek bu organın nasıl işlediği incelenir).* [*Ing.* Phenolsulfonephthalein; *Fr.* Rouge de phénol].

☆ *Eşanl.* **fenol kırmızısı.**

fenolsülfonik, s. *Fr. phénolsulfonique. kim.* Fenolden elde edilen sülfonik asidler için kullanılır. *(Bu asidlerden biri* **aseptol** *adı altında, bunun cıva ve gümüş tuzları da asterol ve silberol adı altında antiseptik olarak kullanılır).* [*Ing.* Phenolsulfonic].

fenomen, i. *Fr. phenomène,* < *Yun. phainomena.* § ❶ *fels.* ◘ **Görüngü.** § ❷ ◘ **Olay.**

fenomenalizm, i. *Fr. phénomenalisme.* ◘ **Olaybilircilik.**

fenomenizm, i. *Fr. phénoménisme* < *Yun. fels.* ◘ **Olaycılık.**

fenomenolog, i. *Fr. phénoménologue.* ◘ **Olaybilimci.**

fenomenoloji, i. *Fr. phénoménologie* < *Yun.* ◘ **Olaybilim.**

fenoplast,-tı, i. *Fr. phénoplaste. kim.* Bir fenol ile bir aldehit'in yoğunlaşmasından elde edilen yüksek polimer. [*Ing.* Phenoplast].

fenosafranin, i. *Fr. phénosafranine. kim.* Azinik boyar maddelerin, küpe çiçeği, şebboy v.b. gibi boyarmaddeler veren halkası. [*Ing.* Phenosafranine].

fenosiyaninler, ç.i. *kim.* Gallosiyaninlerin bazı fenollerle yoğunlaşmasından elde edilen, mavi renkli boyarmaddeler. [*Ing.* Phenocyanines; *Fr.* Phénocyanines].

☆ *Karş.* **genotip.**

fenotip,-pi, i. *Fr. phénotype* < *Yun. phaino,* görünen + *typos,* şekil (a) *bot.* ve *zool.* Bir organizmanın genotip karakterlerinin çevre şartlarına cevap olarak gösterdiği değişiklikler. İdiyotipin ortam şartları ile olan reaksiyonu sonucunda, canlının görünen karakterleri olan fenotip meydana gelir; (b) *psik.* Bir bireyin karakteri, özelliği. [*Ing.* Phenotype].

☆ *Karş.* **genotip.**

fenoz, i. *Fr. phénose. kim.* Hipokloröz asidin benzene etkimesiyle elde edilen, $C_6H_{12}O_6$ formülündeki hekzalkol. [*Ing.* Phenose].

fent,-ti, i. *Fr. feinte. sp.* Boks, eskrim, basketbol, futbol gibi oyunlarda rakibi şaşırtmak için yapılan hareket. [*Ing.* Feint].

fent,-di, i. *Osm.* < *Fars. fend* < *fen.* Düzen, yalan, hile: *Kadının fendi erkeği yendi.* [*Ing.* Trick, artifice; *Fr.* Truc, artifice].

☆ *Yak. anl.* **dek ,oyun, firik, tezvir, desise, entrika, dalavere.**

feodal, i. *Fr. féodal,-ale.* Derebeylikle ilgili. [*Ing.* Feudal].

feodalite, i. *Fr. féodalité* < *Lat. feodalis.* ◘ **Derebeylik.**

feodalizm, i. *Fr. féodalisme.* **Derebeylik sistemi.**

feokromositom, i. *Fr. phéochromocytome. patol.* Böbreküstü bezinin özek kısmında beliren ur. *(Bu ur tıpkı özek gibi adrenalin ve noradrenalin salgılar, ama bunları aşırı derecede salgıladığı için anî kan basıncı yüksekliğine sebep olur).* [*Ing.* Pheochromocytome].

feospor, i. *Fr. pheospore.* Esmer suyosunları takımından bazı yosunlarda görülen spor çeşidi. *(Bu feospor'da iki yüzme kamçısı, ışığa duyarlı bir soluk deliği, bir kromatofor bulunur).* [*Ing* Pheospore].

fer[1], i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Parlaklık, nur, canlılık, aydınlık: *Gözünün feri kalmamış.* ☆ *Yak. anl.* **pırıltı, ziya,** ışık. [*Ing.* Rediance, luster, brightness; *Fr.* Éclat, lumière]. § ❷ Süs, ziynet, revnak. § ❸ Tantana, debdebe, şan ve şevket. [*Ing.* Pomp, display].

fer[2], i.ç: **fürû.** *Osm.* < *Ar.* **İkinci derecede önemi olan** *(şey).*

ferace /ferâce/, i. *Osm.* < *Ar. ferec. kıyf. esk.* § ❶ Eskiden Türk kadınlarının sokakta giydikleri mantoya benzer bol ve uzun bir giyecek. Yakasının arka kısmı çok defa omuzlardan eteğe kadar uzanırdı. § ❷ *tar.* Ulema denen resmî görevli sarıklıların giydikleri pek geniş ve kolları yarık bir çeşit giyecek. § ❸ Mevlevîlerin giydikleri önü açık hırka. ~ **atmak,** *okç.* Atılan ok son menzil taşına varamadan yere düşerse, havacılar tarafından atıcı için *«okun yürümedi»* anlamında kullanılan bir deyim.

~ **samur kürk,** Osmanlı şehzadelerinin saraydan dışarı çıktıkları zaman giydikleri elbiselerden biri.

feraceli /ferâceli/, s. ve i. Ferace giymiş olan (kimse). [*Ing.* Wearing a ferace; *Fr.* Qui porte un ferace].

feragat,-tı /feragat/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir haklarından kendi isteğiyle vaz geçme, hakkından vazgeçme, elçekme, özgeçi. [*Ing.* Relinquishment, waiver, giving up; *Fr.* Abandon ,Renonciation, dessaisissement]. § ❷ Bir şeyle uğraşmaktan ve bir işten çekilme, istirahat. [*Ing.* Resignation; *Fr.* Resignation]. § ❸ *huk.* Ceza hukukunda, takibi şikâyete bağlı suçlarda, suçtan zarar gören kimsenin şikâyet hakkı doğduktan sonra, bu hakkını kullanmayacağını bildirmesi. [*Ing.* Release]. § ❹ Gönül tokluğu. § ❺ Hükümdarın, hükümdarlık görevinden *(tahtından)* vazgeçmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Abdication]. ◉ ~ **ı caiz olmayan haklar,** *huk.* Vaz geçilemeyen haklar. Başkasına temliki kabil olmayan ve üzerlerinde, rehin, irtifak gibi haklar tesis edilmeyen haklar ile şahsa bağlı haklar. Bunlardan sahibi istese de vaz geçemez. [*Ing.* Inalienable rights].

~ **etmek (göstermek),** *dey.* Vazgeçmek, el çekmek, tokgözlü davranmak. [*Ing.* To renounce; *Fr.* Renoncer].

~ **göstermek,** *dey.* ◘ **Feragat etmek.**

~ **mektubu,** *ikt.* Hissedarın hisse talep hakkını diğer hissedarlara terkettiğini bildiren mektup. [*Ing.* Letter of renunciation].

~ **sahibi,** *dey.* Gönlü tok. [*Ing.* Altruistic, unselfish; *Fr.* Altruiste].

~ **sözleşmesi,** *huk.* Vaz geçme sözleşmesi. Özel hukukta bir haktan feragati göstermek ve tespit etmek için yapılan sözleşme.

feragatli, i. Vaz geçebilen, fedakârlık gösterebilen.

ferağ /ferağ/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Vazgeçme, çekilip bırakma, feragat. [*Ing.* Renunciation; *Fr.* Renonciation]. § ❷ Çalışmayıp dinlenme, hiç bir işle uğraşmama. [*Ing.* A withdrawing from work, a being unoccupied, a being free from care, leisure]. § ❸ *huk. (bir mülkü)* Başkasına bırakma, üstüne çevirme. [*Ing.* Alienation, conveyance; *Fr.* Aliénation, transfer]. ◉ **kati ~,** *huk.* Bir mülk üzerinde yapılan kesin satış. [*Ing.* Unconditional transfer, absolute transfer of property; *Fr.* Vente définitive].

~ etmek, Her şeyden el çekmek.
~ ve intikal harcı, *huk.* Taşınmaz malların ferağ ve intikali sırasında tapu dairesinde harçlar kanununa göre tahakkuk ve tahsil edilen harç. Kendisine ferağ yapılan öder. [*Ing.* Conveyance free].

ferah /ferâh/, s. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar.* § ① *(Yer hk.)* İç açıcı, bol, geniş, açık, havadar, aydınlık: *Ferah bahçe, ferah oda.* [*Ing.* Spacious, open, roomy, wide; *Fr.* Large, spacieux,-euse]. § ② *(Kalb, gönül, iç hk.)* Sıkıntısız, tasasız, sevinçli: *Kalbini ferah tut.* [*Ing.* Cheerful, glad; *Fr.* Gai, allegre].
☆ *Karş.* sıkıcı, iç kapatıcı, karanlık.

ferah ferah, z. *dey.* § ① Bol bol, rahat rahat, geniş geniş, sere serpe. [*Ing.* Easily, abundantly; *Fr.* Abondamment]. § ② En geniş: *Ferah ferah kırk yaşında vardır.*

ferahfeza /ferahfezâ/, i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars. müz.* Türk musikisinde yegâh perdesinde karar kılan bir bileşik makam.

ferahî /ferahî/, § ① *tar.* II Mahmut zamanında askerlik teşkilâtında erlerin fesleri üzerine dikilen daire şeklinde sarı tepelik. § ② *tar.* «*Kanun*» denen askerî inzibat memurlarının boyunlarına takılan ve «*kanun*» kelimesi bulunan ay şeklinde sarı pirinç levha.

ferahlamak, nsz. f. § ① İç açıcı hale gelmek, açılmak, genişlemek: *Kanepeyi kaldırınca oda ferahladı.* [*Ing.* To become spacious; *Fr.* S'élargir, devenir spacieux]. § ② Sıkıntısı, tasası dağılmak, üzüntüden kurtulmak: *Haberini alınca ferahladım, mektubu alınca ferahladım.* [*Ing.* To be relieved; *Fr.* S'égayer, se réjouir]. ☆ *Eşanl.* rahatlamak. ☆ *Karş.* sıkılmak.

ferahlanmak, nsz. f. § ② Üzüntüden kurtulmak, rahatlanmak. [*Ing.* To become cheerful, to become relieved]. § ② Açılmak. [*Ing.* To become spacious or airy, to clear up; *Fr.* S'élargir; acquerir de l'espace].

ferahlatıcı, s. Ferahlık veren: *Ferahlatıcı bir haber.* [*Ing.* Relieving, cheering; *Fr.* Rejouissant].

ferahlatmak(-ı), f. § ① Ferah hale getirmek, rahatlatmak, sıkıntıdan kurtarmak. § ② Genişletmek.

ferahlık,-ğı, i. § ① Genişlik, açıklık. [*Ing.* Spaciousness; airiness; *Fr.* Vaste etendue, spaciosite]. § ② Ferah olma hali, gönül açıklığı (rahatlığı). [*Ing.* Cheerfulness, relief; *Fr.* Soulagement, allegement, contentement].
☆ *Eşanl.* huzur.
☆ *Yak. anl.* şenlik, şen oluş, şakraklık, neşe, keyif, şuhluk, mesrurlyet, mesarret hubur, sürür, şadî, neşat terab.
☆ *Karş.* üzüntü, [illegible].

ferahnâk, i. *müz* Türk musikisinde ırak perdesinde bir bileşik makam. [*Ing.* A compound makam a century and a half old; *Fr.* Air special de la musique orientale].
~ beşlisi, *müz.* Ferahnâk makamının bileşiminde kullanılan beşli.
☆ *Karş.* beşliler .

ferahzar, i. *müz.* Türk musikisinde bir mürekkep makam. *(18. yüzyılın sonlarında kullanılmış olup bugün elde, bu makamda bestelenmiş herhangi bir eser yoktur).*

ferâiz, ç.i. *Osm.* < *Ar. fariza*'nın çoğulu. Müslümanlıkta yerine getirilmesi kesinlikle gereken emirler, farzlar. [*Ing.* Sacred duty, sacred obligation; *Fr.* Preceptes obligatoires et indispensables de la religion].

ferâmûş, i. *Osm.* < *Fars.* Unutma.

feraset,-ti /feraset/, I. *Osm.* < *Ar. firâset.* Anlayış, zihin uyanıklığı; çabuk kavrama yeteneği. [*Osm.* Zekâ; *Ing.* Sagacity, intuition, understanding; *Fr.* Sagacite, finesse, acuite d'esprit]. ◉ ~ siz fasulye, *bot.* ◘ Fasulye.

ferasetli, s. *esk.* Anlayışlı, sezme yeteneği olan

ferberit,-ti, i. *Fr. ferbérite, min.* Monoklinik sistemden, siyah renkli doğal demir tungstat $FeWO_4$. [*Ing.* Ferberite].

fercâm, i. *Osm.* < *Fars.* Son.

ferç,-cî, i. ç: fürûc. *Osm.* < *Ar. ferc. esk.* Dişi canlılarda üreme aygıtının dış kısmı *(cinsilik organı).* [*Ing.* Vulva; *Fr.* Vulve].
◘ çatalı, *anat.* ◘ Çatal.

ferd, ◘ Fert.

ferda /ferdâ/, I. *Osm.* < *Fars. esk.* § ① Erteyi, ertesi: *Bana yarın gelirim demişti, ferdası gün bekledim, gelmedi.* [*Ing.* The morrow, the next day, future, eternity; *Fr.* Le lendemain]. § ② Gelecek zaman, yarın. § ③ Kıyamet. [*Ing.* The day of judgment, doomsday; *Fr.* Le jour qui suivra celui de la resurrection]. § ④ Kadın adı.
☆ *Yak. anl.* § ① öbürgün. § ② ati, istikbal § ③ âhiret.

ferdaniye, i. ◘ Ferdaniyet.

ferdaniyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ Bireycilik.

ferde, i. *Osm.* < *Ar. h.d.* Küçük denk, top: *Bir ferde ipek.* [*Ing.* Bundle; *Fr.* Ballot].

ferdî /ferdî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ① Tekçe, tek başına yapılan: *ferdî teşebbüs.* [*Ing.* Individual; *Fr.* Individuel,-elle]. § ② *fels.* ◘ Bireysel. § ③ i. Erkek adı.
☆ *Kars.* topluca, topluluğa değgin.
~ haklar, ◘ Hak.
~ hürriyet, ◘ Hürriyet.
~ iş sözleşmesi, *huk.* ◘ İş sözleşmesi.
~ mülkiyet, ◘ Mülkiyet.

ferdileştirmek(-i), f. Bireysel hale getirmek. [*Ing.* To individualize; *Fr.* Individualiser].

ferdiye, s. *esk.* § ① Ferdî'nin dişili. § ② i. Kadın adı.

ferdiyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. ferdiyyet esk.* § ② Teklik, birlik. § ② Bireylik [*Ing.* Individuality; *Fr.* Individualite].

ferdiyetçi, i. ve s. ◘ Bireyci.

ferdiyetçilik,-ği, i. *fels.* ve *sosy.* ◘ Bireycilik.

fere, ◘ Ferik.

ferganit,-ti, i. *Fr. ferghanite (Yer adı Ferghana*'dan). *min.* Hidratlı doğal uranyum vanadat. $U_3(VO_4)_2 \cdot 6H_2O$ formülündeki bu bileşik kükürt sarısı rengindedir.

fergusonit,-ti, i. *Fr. fergusonite. min.* Bileşiminde seryum, yttriyum, uranyum, demir ve kalsiyum bulunan doğal niyobat; İsveç ve Grönland'da bulunur.

ferhad, s. ◘ Ferhat.

ferhân /ferhân/, s. *Osm.* < *Ar. ferah. esk.* § ① Sevinçli, mutlu, neşeli. [*Osm.* Mesrur, şâd; *Ing.* Cheerful ,happy; *Fr.* Rejoui, gai]. § ② i. Kadın veya erkek adı.

ferhane, i. *Osm.* < *Ar. bâr* + *Fars. hâne.* Tüccar eşyası koymaya yarayan bir çok mağazaları olan eski hanlar gibi çeşitli ve iki tarafında dükkânlar bulunan ortası avlulu binalara denir. Antrepo mânasına gelirdi. İzmir'de Kordon boyunda vaktiyle böyle birçok ferhaneler vardı.

ferhat[1], i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ① Sevinç, neşe. § ② İyi haber getiren kişiye verilen hediye.

ferhat[2], s. *Osm.* < *Fars. ferhâd. esk.* § ① Güçlüğü yenip bir yeri ele geçiren. § ② i. Erkek adı.

ferheng, i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ① Bilim, hüner, edep. § ② Büyük sözlük.

ferhunde, s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ① Uğurlu, mutlu, mübarek. § ② i. Kadın adı.

ferî,-r'i, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ① Bir asıldan ayrılan kolların her biri. Dal, ayrıntı, şube. § ② *mec.* İkinci derecede olan ve pek önemi olmayan şey. [*Ing.* Subdivision, branch, ramification, accessory, a matter of secondary importance].

fer'î /ferî/, s. *Osm.* < *Ar.* Asla ait olmayan, dala ,ayrıntıya ait olan ,ayrıntı niteliğinde olan, ayrıntı soyundan, ikinci diziden. [*Ing.* Derived, secondary, subordinate, accessory; Subsidiary; *Fr.* Relatif aux branches, relatif à une chose secondaire].
~ ceza, *huk.* ◘ Ceza.
~ dava, *huk.* ◘ Dava.
~ fail, *huk.* ◘ Fail.
~ haklar, *huk.* Yan haklar. Kefalet ve rehin gibi bir alacağa karşılık olarak gösterilen veya faiz ve cezai şart gibi bir alacaktan doğan ve alacağın akıbetine bağlı olan haklar; *(Bu haklar tamamlayıcı nitelikteki haklarla karıştırılmamalıdır).* [*Lat. ius accessorium; Ing.* Accessory rights, secondary rights; *Fr.* Droits accessoirs].
~ iştirak, *huk.* Suça fer'î ortaklık.
~ ortaklık, *huk.* ◘ Fer'î iştirâk.

feribot,-tu, /fe:ribot/, i. *ing. ferryboat.* ◘ Araba vapuru.

ferid, ◘ Ferit.

feride /feride/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ① Başına buyruk, kendi isteğiyle hareket eden, kibirli, gururlu *(kimse).* [*Ing.* Unique, incomparable]. § ② i. Kadın adı.

feridun /feridûn/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ① Tek, eşsiz, emsalsiz. § ② i. Erkek adı.

ferih /ferih/, s. *Osm.* < *Ar. ferah. esk.* Çok sevinçli.
~ fahur, *dey.* § ① Bolluk içinde. § ② Geniş ve sıkıntısız.

ferik[1], i. *Osm.* < *Ar. h.d.* § ① Pilicin civciv halinden sonra aldığı ad; bıldırcın, keklik gibi kuşların yavrularına civciv halinden sonra verilen ad. [*Ing.* Chick, chicken, young of a game bird]. § ② İkinci yaşına girmemiş horoz. § ③ Gevrek bir elma çeşidi.
☆ *Eşanl.* § ① ve ② fere, palaz.

ferik[2],-ki, /ferik/, i. *Osm.* < *Ar fırka. esk. tar. (K kalın okunur)* § ① Eskiden tümgeneral ve korgenerallere verilen ünvan. [*Ing.* Divisional General; *Fr.* Grade de general de division]. § ② Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra Osmanlı ordusunda bir kolorduyu meydana getiren yedi birlikten her biri.

ferişte, i. *Osm.* < *Fars. esk.* ◘ Firişte.

ferit /ferît/, s.ç: ferâid. *Osm.* < *Ar. ferd* > *ferîd. esk.* § ① Tek, eşi ve benzeri olmayan [*Ing.* Unique, matchless, most distinguished]. § ② i. Dizilmiş inci. § ③ Erkek adı.

ferlemek, f. *arg.* Kaçmak, sıvışmak: *Mariz (dayak) in kokusunu alınca ferledi.* [*Ing.* To run away].
☆ *Eşanl.* basmak .

ferma /fer:ma/, i. *It.* § ① *avc.* Köpeğin avı gözetlemesi: *Ferma eden köpek gibi.* [*Ing. A* pointing, setting; *Fr.* Position du chien d'arret]. § ② *inş.* Çatı makası. [*Ing.* Truss; *Fr.* Ferme]. § ③ *tiy.* Tiyatro sahnelerinde tahta çerçevelere mıhlanmış bezler üstüne yapılan dekorlar olup, dip perdesi önünde çeşitli durumlarda konularak arzu edilen dekor vücuda getirilir. [*Fr.* Ferme].
~ etmek, *dey.* Avı tutmaya veya ona atılmaya hazırlanmak. [*Ing.* To point, to set; *Fr.* Arrêter le gibier *(chien)*].

fermaj, i. *Fr. fermage, sosy.* İşletici bir çiftçinin bir tarla üzerindeki işletme hakkı. [*Ing.* Farming].

ferman /fermân/, i. *Osm.* < *Fars. fermûden,* buyurmak. *tar.* Buyruk, padişah buyrultusu. [*Ing.* Firman, imperial edict, decree; charter; *Fr.* Ordre, ordonnance]. ◉ kendi ~ ını yazmak, *dey.* Gelecekteki kötü olaylara kendisi yol açmak.
☆ *Eşanl.* emir, emirname.
☆ *Karş.* rica, istirham.
~ çıkmak, *dey.* Padişah tarafından herhangi bir konuda emir verilmek. Yetkili bir kişi tarafından buyruk verilmek.
~ dinlememek, *dey.* Kanun, yol, yöntem tanımamak. [*Ing.* To be recalcitrant].
~ gemisi, *den.* ◘ Gemi.
~ sizin, *dey.* «*Siz nasıl isterseniz öyle olsun*» anlamında kullanılır.

fermanlı, s. § ② *tar.* Eskiden haklarına ferman çıkmış olan adamlar veya işler hakkında kullanılan sıfat. § ② Tutulması veya idam edilmesi padişah fermaniyle emredilmiş olan. § ② *mec.* Kimseden korkusu olmayıp, dilediği gibi davranan: *O fermanlıdır, kimseyi dinlemez.* [*Fr.* Impertinent, hardi]. § ③ *esk. ask.* Askerlikte rütbesi binbaşıdan yukarı olan.

fermantasyon, i. *Fr. fermentation. kim.* ◘ Mayalanma. ◉ alkolik ~, *kim.* Bu mayalanma sonunda, şekerli maddeler alkol ve CO_2 haline çevrilir. ◉ bütirik asid ~ u, *kim.* Bütirik asid bakterileri tarafından meydana getirilen mayalanma. ◉ laktik asid ~ u, *kim.* Bu mayalanmada, süt şekeri laktik asid bakterileri tarafından laktik aside çevrilir.

Fermat, Pierre De, öz. i. (1601-1665) Fransız matematikçisi. ◉ ~ nın son teoremi, Fermat tarafından ispatlandığı söylenen, ancak elimizde yazılı ispatı bulunmayan teorem: *n, ikiden büyük pozitif bir tamsayıyı gösterirse,*

$$n^n + y^n = z^n$$

denklemi x, y ve z bilinmiyenlerinin pozitif tamsayı değerleriyle sağlanamaz. [*Ing.* The last Theorem of Fermat; *Fr.* Dernier théorème de Fermat].
~ ilkesi, Geometrik optiğin aşağıdaki şekilde ifade edilen genel ilkesi: *Işık bir nok-*

tadan öbürüne gitmek için en kısa veya en uzun yolu izler. Bu ilke, Descartes'ın kırılma ve yanmayle ilgili kanunlarıyle aynı anlamdadır. [*Ing.* Principle of Fermat; *Fr.* Principe de Fermat].

— teoremi, Sayılar teorisinin, aşağıdaki şekilde ifade edilen en önemli teoremi: *Ap-1 - 1 ifadesi, A'yı bölmeyen ve asal bir sayı olup p ile bölünebilir.* [*Ing.* Theorem of Fermat; *Fr.* Theoreme de Fermat].

fermejüp,-pü, i. *Fr. ferme-jupe.* ◘ **Çıtçıt.**

fermene /fer:mene/, i. *Rum.* < *It. paramano.* Eskiden kullanılan işlemeli önü kavuşmayan yeleğe benzer, kısa giyecek. [*Ing.* Short braided waistcoat; *Fr.* Gilet court].

fermeneci /fer:meneci/, i. Fermene yapan veya satan kimse. [*Ing.* Maker or seller of braided clothes or garments; *Fr.* Tailleur qui façonne les vêtements soutaches].

ferment,-ti, i. *Lat. fermentum. kim. bot.* ve *zool.* ◘ **Maya, enzim.**

fermi, i. *(Fizikçi Fermi'nin* adından). (a) Mikrofizikte kullanılan ve mikronun milyarda biri ,yani 10^{-15} m. olan uzunluk birimi. *(Proton'un yarıçapı 1,2 fermi'dir);* (b) Çekirdek fiziğinde, etkin birimi olanBARN'ın eşanlamı. [*Ing.* ve *Fr.* Fermi].

fermiyum, i. *Fr. fermium.* Fizikçi *Fermi'nin* adından]. *kim.* Aynştaynyum'la aynı zamanda keşfedilen, sembolü *Fm, A. n.* 100 olan suni element. [*ing.* Fermium].

âlet. [*Ing.* Ferrometer].

fermorit,-ti, i. *Fr. fermorite. min.* Apatit grupundan, doğal kalsiyum ve stronsiyum arsenyofosfat [*Ing.* Fermorite].

fermuar, i. *Fr. fermoir.* § ❶ Karşılıklı, dişler ve bunların üzerinde yürüyen bir kapatıcıdan meydana gelen düzenek. *(Genellikle elbise, eteklik, çanta v.b. de kullanılır).* [*Ing.* Zipper, zip-fastener]. ☆ *Eşanl.* kapamaç. § ❷ Bir kitabı, bir cüzdanı, bir portföyü v.b.'yi kapalı tutmaya yarayan madeni bağlantı. § ❸ *kuymc.* Bir kolyeyi, bileziği bağlamaya yarayan bir mandal ve yuvadan meydana gelen parça.

ferneelit, i. *Fr. féroélite. min.* ◘ **Mezol .**

feronyer, i. *Fr. ferronnière.* Tam ortasına değerli bir taş veya akik yerleştirilmiş ince bir altın zincirden meydana gelen mücevher. *(Rönesans çağında kadınlar bu mücevheri alınlarına takardı).* [*Ing.* Ferronière].

ferormon, i. *Fr. phérormone.* Ana arının *(bey arı)* salgıladığı karmaşık yapılı tükürük hormonu. [*Ing.* Pherormone].

ferralit, i. *Fr. ferralite.* Belli bir ayrışma geçirmiş toprak. [*ing.* Ferralite].

ferralitik, s. *Fr. ferralitique.* Bileşiminde serbest halde alümin ve demir *(Ferralitik veya lateritik topraklara tropikal bölgede rastlanır).* [*Ing.* Ferralitic].

ferraniakolor, i. *sin.* Agfacolor'un İtalya'da geliştirilen bir çeşidi. Çıkarmalı renkli filim işlemlerinden biri. [*Ing.* Ferraniacolor; *Fr.* Ferraniacolor].

ferrat, i. *Fr. ferrate. kim.* Yalnız tuzlarıyle bilinen ferrik asitten (H_2FeO_4) türeyen tuzların genel adı. [*Ing.* Ferrate].

ferredoksin, i. *Fr. ferredoxine.* Bazı toprak bakterilerinde ve yeşil bitkilerin kloroplastlarında bulunan demirli protein. *(Fotosentezin ilk kimyasal işlemi olan hidrojen elektronlarının taşınmasını bu proteinin sağladığı sanılmaktadır).* [*ing.* Ferrodoxine].

ferreto, i. *It.* Kırmızı renkli balçıklar veya kumlar meydana getiren demir oksid birikintisi. *(Genellikle Dördüncü zaman çakıl birikintilerinin bozunma ürünüdür).* [*Ing.* ve *Fr.* Ferreto].

ferrik, s. *Fr. ferrique. kim.* § ❶ Demirin 3 değerli olduğu tuzları, yani Fe_2O_3 oksidini nitelemek için kullanılır; § ❷ Ferrat'ların türediği FeO_3 anhidriti ve H_2FeO_4 asidi için de kullanılır. [*Ing.* Ferric].

ferrikalsit, i. *Fr. ferricalcite. min.* ◘ **Serit.**

ferriklorür, i. *Fr. ferrichlorure kim.* Genel formülü $MFeCl_4$ olan karmaşık tuz; bu formülde, M, tek değerli bir metalin sembolüdür. [*Ing.* Ferrichlorure].

ferrimagnetizma, i. *Fr. ferrimagnetisme.* Ferritlerde görülen özel mıknatıslılık. [*Ing.* Ferrimagnetism].

ferripirin, i. *Fr. ferripyrine. kim.* Antipirinin demir III klorür'e verdiği bileşik. *(Bu madde, kan dindirici ilâç olarak kullanılır).* [*Ing.* Ferripyrine].

☆ *Eşanl.* ferropirin.

ferrisiyanhidrik, s. *Fr. ferricyanhydrique. kim.* Demir III siyanürlerin türediği az kararlı ve eriyik halde elde edilen $H_3Fe(CN)_6$ formülündeki bir asid için kullanılır. [*Ing.* Ferricyanhydric].

ferrit[3], i. *Fr. ferrite. kim.* § ❶ Fe_2O_3MO genel formülündeki bileşik; bu formülde M, demir, manganez, kobalt, nikel, bakır, magnezyum, v.b. gibi çift değerli bir madeni belirtir. *(Demir ferrit, Fe_3O_4 formülündeki magnetit'dir).* [*Ing.* Ferrite]. § ❷ *met.* Saf demirin *a* denilen alotropik şekli, 900° C'ın üstündeki sıcaklıklarda kararlıdır ve demir alaşımlarının mikrografik incelemesinde çokyüzlü billürler halinde görülür. [*Ing.* Ferrite]. § ❸ *telekom.* Magnetik geçirgenliği ve elektrik direnci yüksek ferromagnetik seramik. [*Ing.* Ferrite].

ferrit[2], i. *Fr. ferrite. kim.* Fe_2O_3 anhidritinden türeyen tuz. [*Ing.* Ferrite].

ferritin, i. *Fr. ferritine.* § ❶ *biyokim.* Karaciğerde depo edilen demirin, özel bir proteinle bileşik halinde bulunan geçici şekli. *(Bazı durumlarda kansızlığa karşı kullanılır).* [*Ing.* Ferritine; *Fr.* Albuminate de fer]. ☆ ☆ *Eşanl.* demir albüminat.. § ❷ Demirin yumurta albüminiyle yaptığı bileşikler. [*Ing.* Ferritine].

ferroalüminyum, i. *Fr. ferro - aluminium.* Alüminyum *(% 10-12) alaşımı.* Çelik üretiminde, oksijen giderici ve kabarmayı önleyici olarak kullanılır. [*Ing.* Ferro-aluminium].

ferrobor, i. *Fr. ferrobore. mat.* Bileşiminde yüzde 15 ile 20 oranında bor bulunan demir ve bor alaşımı. [*Ing.* Ferroboron].

ferrodinamik, s. *Fr. ferrodynamique.* Elektrodinamik etkisi ferro-magnetik parçalarla kuvvetlendirilmiş bir cihaz veya makine için kullanılır. [*Ing.* Ferrodynamic].

— hoparlör, Uyarmanın bir daimi mıknatıs ile sağlandığı elektro-dinamik hoparlör. [*Ing.* Ferrodynamic loudspeaker; *Fr.* Haut -parleur ferrodynamique].

ferroelektrik,-ği, i. *Fr. ferro-electricité. elek.* Bazı billürlarda, dıştan uygulanan bir elektrik alanının etkisiyle kendiliğinden meyda na gelen tersinir elektrik kutuplanması. [*Ing.* Ferroelectric].

ferroferrit,-ti, i. *Fr. ferroferrite. min.* ◘ **Magnetik.**

ferroilmenit,-ti, i. *Fr. ferroilmenite. min.* Niyobit çeşidi. [*Ing.* Ferroilmenite].

ferrojelatinografi, i. *Fr. ferrogelatinographie.* Resim kopyalarını, beyaz zemin üzerine siyah *(veya başka renkte)* çizgiler halinde az miktarda çoğaltmak için kullanılan eski usul. [*Ing.* Ferrogelatinography].

ferrokalsit, i. *Fr. ferrocalcite. min.* Bilesiminde, bir miktar demir bulunan doğal kalsiyum karbonat. [*ing.* Ferrocalcite].

ferrokobaltit,-ti, i. *Fr. ferrocobaltite. min.* Doğal demir ve kobalt arsenyosülfürü. *(Mispikel çeşidi).* [*ing.* Ferrocobaltite].

ferrokolümbit,-ti, i. *Fr. ferrocolumbite. min.* Demir doğal tantaloniyobatı. [*Ing.* Ferrocolumbite; *Fr.* Tantalite].

☆ *Eşanl.* tantalit.

ferrokrom, i. *Fr. ferrochrome* veya *ferchrome. met.* Paslanmaz ve özel çeliklerin yapımında kullanılan demir ve krom alaşımı; kromit'in veya kromlu demirin *(demir ve krom çift oksidi)* elektrik fırınında indirgenmesiyle elde edilir: *Ferrokrom'da yüzde 60 ile 70 arasında krom bulunur; adi ferrokrom'da karbon oranı yüzde 10, arıtılmış ferrokromda ise yüzde 1'den azdır.* [*Ing.* Ferrochrome].

Ferro-Luzzi hastalığı, *tıp.* Ateş yükselmesi, eklem ve sırt ağrıları, arada bir sarılık ve kan pıhtılaşmasının uzun süreli olmasıyle belirli hastalık. Bulaşıcıdır, elbise bitleriyle geçer.

ferromagnetik, s. *Fr. ferromagnétique. fiz.* Demir gibi, magnetik geçirgenliği 1'den çok büyük olan ve magnetik alan ortadan kalktığı halde, kalıcı bir mıknatıslılık gösteren maddeler için kullanılır. *(Demirden başka nikel, kobalt ve bazı alaşımlar da aynı özelliği gösterlr).* [*ing.* Ferromagnetic].

ferromagnetizma, i.i *Fr. ferromagnetisme. fiz.* Ferromagnetik, cisimlerin gösterdiği özellik. [*ing.* Ferromagnetism].

ferromanganez, i. *Fr. ferromanganèse.* Bileşiminde yüzde 25'ten fazla manganez *(genellikle yüzde 80)* ve yüzde 8'den az bulunan demir ve manganez alaşımı: *Ferromanganez çeliklerin hazırlanmasında ve arıtılmasında, erimiş maden banyosuna manganez ve karbon (sülfür, oksid giderici, karbürleyici) katmak için kullanılır.* [*Ing.* Ferromanganese].

ferrometre, i. *Fr. ferrometre. tıp.* Kandaki demir ve demir miktarını ölçmeye yarayan

ferromolibden, i. *Fr. ferromolybdène.* Demir ve molibden *(yüzde 40 ile 80)* alaşımı. Özel çelik ve dökme demirler için molibdenli katkı maddesi olarak kullanılır. [*ing.* Ferromolybdene].

ferronikel, i. *Fr. ferronickel. met.* Nikel oranı yüzde 25'ten fazla olan, demir ve nikel alaşımı; genleşme, magnetizma *(mıknatıslık)* ve aşınmaya karşı direnç gibi bazı özellikleri için kullanılır. [*Ing.* Ferronickel].

ferropirin, i. *Fr. ferropyrine.* ◘ **Ferripirin.**

ferroseryum, i. *Fr. ferrocerium.* Sürtmeyle kıvılcım çıkaran ve çakmaktaşı olarak kullanılan demir ve seryum alaşımı. [*Ing.* Ferrocerium].

ferrosilisit,-ti, i. *Fr. ferrosilicite, min.* Bazı göktaşlarında bulunan demir silikat. [*Ing.* Ferrosilicite].

ferrosilisyum, i. *Fr. ferrosilicium. min.* Demir ve silisyum alaşımı. *(Bileşimindeki silisyum oranı % 10-90 arasında değişir. Bu alaşım oksid giderici olarak, dökme demir ve çelik için silisyumlu katkı maddesi olarak veya asidlerden etkilenmeyen kapların yapımında kullanılır).* [*Ing.* Ferrosilicium].

ferrosiyanhidrik, s. *Fr. ferrocyanhydrique. kim.* $H_4Fe(CN)_6$ formülündeki bir asid için kullanılır. *(Demir II siyanürün sülfurik asidle işlenmesinden elde edilen bu asid, suda ve alkolde çözünen küçük beyaz iğneler halinde bulunur).* [*Ing.* Ferrocyanhydric].

ferrotantalit,-ti, i. *Fr. ferrotantalite. min.* ◘ **Tantalit.**

ferrotellurit,-ti i. *Fr. ferrotellurite. min.* ◘ **Tantalit.**

ferroterapi, i *Fr. ferrotherapie. tıp.* Demir ve demir bileşimleriyle yapılan tedavi. [*Ing.* Ferrotherapy].

ferrotipi, i *Fr. ferrotypie. fot.* Eskiden panayır fotoğrafçılarının kullandığı resim çekme tekniği. Görüntü, boya ile karartılmış ve kollodyon emülsiyonu ile sıvanmış ince bir demir levha üzerine yansıtılır, sonra da özel bir işlemle, bu levha üzerinde pozitif resim elde edilirdi. [*Ing.* Ferrotype].

ferrotitan, i. *Fr. ferrotitane. min.* Özel çeliklerin hazırlanmasında kullanılan demir ve titan *(yüzde 20-60)* alasımı; bilesiminde ayrıca yüzde 8 oranında karbon bulunur. [*Ing* Ferrotitane].

ferrotorit,-ti, i. *Fr. ferrothorite. min.* Bilesiminde demir bulunan torit çeşidi. [*Ing.* Ferrothorite].

ferrotungsten, i. *Fr. ferrotungstène.* § ❶ *min.* Demirli doğal tungsten. [*Ing.* Tammite; *Fr.* Tammite]. ☆ *Eşanl.* tammit. § ❷ *met.* Tungstenli çelik ve dökme demirlerin yapımında katkı maddesi olarak kullanılan demir ve tungsten *(genellikle yüzde 60)* alaşımı. [*Ing.* Ferrotungsten].

ferruh, s. *Osm.* < *Fars. fer,* ışık + *ruh,* yüz. *esk.* § ❶ Uğurlu, mutlu. § ❷ i. Erkek adı.

fersa /fersâ/, s. *Osm.* < *Fars. fersuden.* Yıpratan, eskiten, bitiren.

fersah, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Eskiden kullanılan asağı yukarı 5 km. lik *(3 mil)* bir uzaklık ölçüsü. [*Ing.* Parasan *(3 miles); Fr.* Parasange]. § ❷ *mec.* Çok uzun mesafe: *Dünyadan fersahlarca uzakta.* § ❸ *den.* Üç deniz mili (5.570 m) uzunluğunda mesafe ölçüsü. § ❹ *metrol. Bir saatlik fersah,* 4 872 km.'lik fersah. ◉ **deniz — ı,** *metrol.* Yer'in büyük çemberi üzerinden ölçülen derecenin yirmide biri, yani 3 mil veya yaklaşık olarak 5,556 km. ◉ **ingiliz — ı,** *metrol.* 5,569 km.'lik fersah. ◉ **ispanyol âdi — ı,** *metrol.* 5,607 km.'lik fersah ◉ **ispanyol kraliyet — ı,** *metrol.* 7.066 km.'lik fersah. ◉ **is-**

viçre ~ ı, *metrol.* 4,480 km.'lik fersah. ◉ **kara ~ ı,** *metrol.* 4,445 km'lik fersah. ☆ *Eşanl.* **âdi fersah.** ◉ **kilometrelik ~,** *metrol.* 4 km. lik fersah. ◉ **Portekiz ~ ı,** *metrol.* 6,180 km.'lik fersah. ◉ **posta ~ ı,** *metrol.* 3,898 km.'lik fersah. ◉ **Prusya ~ ı,** *metrol* 7,407 km.'lik fersah. ◉ **ülke ~ ı,** *metrol.* Söz konusu ülkede geçerli olan fersah.

fersah fersah, z. *(Uzaklık anlamı veren cümlelerde)* Bol bol, pek çok, bir hayli: *Binicilikte biz onlardan fersah fersah ilerideyiz.* [*ing.* Greatly; *Fr.* Incomparablement, très distancé].

fersiz, s. *Osm.* < *Fars. ve T.* Donuk, cansız *(göz, ışık).* [*ing.* Lusterless, dull, without radiance; *Fr.* Sans éclat].

fersizleşmek, nsz. f. *(Göz ve ışık hk.)* Donuklaşmak, matlaşmak. [*ing.* To become lusterless].

fersmanit,-ti, i. *Fr. fersmannite. min.* Titan kalsiyum ve sodyum doğal silikatı. [*ing.* Fersmannite].

fersude /fersüde/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Eskimiş, aşınmış, yıpranmış. [*ing.* Worn out, old, ragged; *Fr.* Usé,-ée, rapé,-ée]. § ❷ *matb.* Baskıda herhangi bir sebeple kirlenen ve bozulan kâğıtlar ve formalar, bozulduğu için satılığa çıkarılamayan kitap, dergi ve gazeteler.

fersûdelik,-ği, i. *esk.* Eskimişlik, yıpranmış olma. [*ing.* State of raggedness, wear, waste].

fert,-di, i.ç: **efrâd.** *Osm.* < *Ar. ferd.* § ❶ *biy. zool.* ve *fels.* ◘ **Birey.** § ❷ s. *esk.* Tek, çift olmayan, eşi bulunmayan. [*ing.* Unique, unexemplified; *Fr.* Impaire, unique]. § ❸ *ed. esk.* Tek beyit, altı üstü olmayan, bağımsız beyit.

fertçi, s. ve i. ◘ **Bireyci.**

fertçilik,-ği, i. *sosy.* ◘ **Bireycilik.**

fertik,-ği, i. *Alm. fertig. arg.* Rumeli demiryollarının ilk işlediği sırada kontrolların Almanca «*tamam*» anlamında makiniste bağırdıkları sözden alınmıştır; ◉ **fertiği çekmek,** (veya kırmak), *arg.* Savuşmak, kaçmak, uzaklaşmak: *Aynasızlar (polisler) geliyor abi, fertiği çekmezsek piyastoz oluruz (yakalanırız).* [*ing.* To run away, to make off; *Fr.* Fuir, s'évader, échapper].
☆ *Eşanl.* **ferlemek.**

fertiklemek, f. *arg.* Ayrılmak, uzaklaşmak, savusup gitmek. [*ing.* To run away, to make off; *Fr.* Fuir, s'évader, échapper].

fertil, s. *Fr. fertile.* ◘ **Verimli.**

fertilite, i. *Fr. fertilité. tıp.* ◘ **Doğurganlık.**

fertilizasyon, i. *Fr. fertilisation.* ◘ **Döllenme.**

fertleşme, i. *sosy.* ◘ **Bireyleşme.**

ferülizm, i. *Fr. ferulisme. vet.* Özellikle Kuzey Afrika'da, *Ferula communis* adlı bitkiyi yiyen geviş getirici hayvanlarla domuzlarda görülen ve çoğu zaman öldürücü olan zehirlenme. [*ing.* Ferulism].

fervanit,-ti, i. *Fr. fervanite, min.* Doğal hidratlı demir vanadat. [*ing.* Fervanite].

feryadetmek, b.f. Haykırmak, sızlanmak. [*ing.* To cry out, to lament, to call for help; *Fr.* Crier, jeter des cris, se lamenter].

feryat,-dı, /feryât/, i *Osm.* < *Fars. feryâd.* Yardım isteme amacıyla haykırış, çığlık, sızlanış. [*Osm.* İstimdat;. *ing.* Cry, cry for help; *Fr.* Cri, clameur, cri de douleur lamentation, appel au secours, cri de détresse]. ◉ **feryadı basmak,** *dey.* Birdenbire ve yüksek sesle haykırmaya başlamak. [*ing.* To start wailing].
~ **etmek,** ◘ **Feryadetmek.**
~ **figan, (feryâd ü figan),** *dey.* Haykırma, bağırma. [*ing.* Wailing, lamentation].

feryatçı, i. § ❶ Şikâyetçi. [*ing.* Complainer, whiner, railer; *Fr:* Criailleur,-euse]. § ❷ Eskiden cenaze töreninde para ile tutulan ağlayıcı kadın. [*ing.* Hired mourner; *Fr.* Pleureuse]. ☆ *Eşanl.* **ağıtçı.**

ferz, i. *Osm.* < *Fars.* Satranç oyununda veziri gösteren taş. [*ing.* Queen].
~ **çıkarmak,** *dey.* Acemi bir oyuncuya karşı vezirsiz oynamak.
~ **çıkmak,** *dey.* Satrançta piyade, karşıdaki en son haneye kadar sürülüp vezir olmak.

fes, i. *Osm. (Fas şehrinin adından)* Eskiden Türkiye'de şapka yerine kullanılan, kırmızı ve kalın çuhadan yapılmış, tepesinin ortasından püskül sarkan silindir biçiminde bir başlık. [*ing.* Fez; *Fr.* Fez]. ◉ **dal ~,** *kıyf.* Üstünde sarık veya yemeni bulunmayan sade fes. ◉ **sırmalı ~,** *kıyf.* Kadınların kullandığı, üzeri sırma ile işlenmiş fes.
~ **ibiği,** *kıyf.* Fesin tepesinde bulunan ve ucuna püskül takılan ibik. [*Ing.* Crest on top of a fez where the tassel is attached].
☆ *Eşanl.* **fes püskülü.**
~ **kalıbı,** Fesi düzgün tutmak için kullanılan kalıp. [*ing.* Fez-block].
~ **rengi.** Sarap rengi. [*ing.* Wine red].
~ **tablası.** Fesin üst tarafındaki düz kısım. [*Ing.* The flat top of a fez]

ŞEKİL: **FESLER.** 1. Zuhaf. 2. Aziziye. 3. Mecidiye. 4. Hamidiye.

fesâd, i. ve s. ◘ **Fesat.**

fesahat,-ti, /fesahat/, i. *Osm.* < *Ar. ed.* Anlatışta düzgünlük ve açıklıkla birlikte ereğe uygunluk. [*ing.* Purity of speech, eloquence].

fesat /fesât/, i.ç: **fesâdât.** *Osm.* < *Ar. fesâd.* § ❶ s. *esk.* Bozukluk, çürüklük: *Mide fesadı, ahlâk fesadı.* [*ing.* Corruption, wickedness; *Fr.* Corruption, dépravation]. § ❷ Karışıklık, kargaşalık, ortalığın birbirine düşüp karışması, bozut: *Fesat çıkarmak, fesat karıştırmak.* [*Osm.* Nifak, suris; *Ing.* Disorder, trouble; *Fr.* Desordre, trouble, § ❷ *huk.* (a) Genel olarak devletin kişiliğine karşı işlenen suçlar. [*Ing.* Conspiracy; *Fr.* Conspiration, complot]. (b) Yapılan bir hukuk işleminin bu işlemin yapılmasıyla güdülen amacın gerçekleşmesini engelleyecek bir kusurla sakat olması hali. [*Ing.* Invalidity, unsoundness; *Fr.* Invalidité]. § ❸ s. Her şeyi fenaya almak huyunda olan, kötüye yorucu: *Sen de ne fesat adamsın!* § ❹ s. Karıştırıcı, arabozucu. ◉ **askerî ~,** *huk.* ◘ **Askerî.** ◉ **(ortalığı) fesada vermek,** *dey.* Karıştırıcılık etmek, bozgun (fesat) çıkarmak. ◉ **mide fesadı,** *patol.* Çeşitli sebeplerden *(abur cubur yemek, besin zehirlenmesi v.b.)* ileri gelen ve bazı hallerde kusma şeklinde beliren sindirim bozukluğu. [*Ing.* Stomachic disorder, indigestion; *Fr.* Embarras gastrique].
~ **başı,** *dey.* Fesat çıkaranların başı. [*ing.* Main plotter, main intriguer].
~ **cemiyeti,** *dey.* Kötülük yapmak için bir araya gelmiş insan topluluğu.
~ **çıkarmak,** *dey.* Ortalığı karıştıracak şekilde davranmak. [*Ing.* To plot mischief, to conspire, *Fr.* Fomenter la discorde].
~ **karıştırmak,** *dey.* Fesat çıkarmaya çalışmak. [*Ing.* To intrigue; Fr. Intriguer].
~ **kazanları kaynamak,** *dey.* Zarar vermek için kötülük hazırlamak. [*ing.* For mischief to be brewing].
~ **kumkuması,** *dey.* Karıştırıcı işlerle uğraşan, kötülük düşünen. [*Ing.* A great mischiefmaker].

fesatçı, s. Karıştırıcı, karışıklık çıkaran, arabozucu. [*Ing.* Conspirator, instigator, plotter; *Fr.* Conspirateur,-euse, subversif,-ive]. ☆ *Yak. anl.* **bozguncu, fitnefücur, fitneci, müzevir, müfsit, ordubozan ,aşub, arabozan ,iki yüzlü, bozutçu, münafık.**

fesatlık,-ğı, i. Fesat olma hali, fesatça davranış. [*Ing.* Subversive activity, intrigue; *Fr.* Intrigue].

fesek,-ği, i. Altı aylığa kadar körpe yaban domuzu; derisi çizgili olur.

fesh, ◘ **Fesih.**

fes.hane, b.i. *Osm. fes.* + *Fars.hâne, ev.* Fes yapılan yer.

feshetmek(-i), b.f. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bozmak, kaldırmak, hükümsüz bırakmak: *Bu kanunun bir maddesi feshedildi.* [*Ing.* To cancel, annul; *Fr.* Abolir, annuler]. § ❷ Dağıtmak: *Bu cemiyet feshedildi.* [*Ing.* To dissolve, break-up, demolish, abolish; *Fr.* Résilier, dissoudre].

fesih,-shi, i. *Osm.* < *Ar fûshat* > *fesh.* § ❶ *(Verilmiş bir yargıyı)* Hükümsüz bırakma, bozma, kaldırma: *Anlaşmanın feshine karar verdiler.* [*ing.* Cancellation, annulment; *Fr.* Abolition, annulation]. ☆ *Yak. anl.* **lağv, iptal, hükümsüz, bırakma.** § ❷ Dağıtma, dağılma, dağıtılma: *Meclisin feshi.* [*Ing.* Dissolution; *Fr.* Dissolution, resiliation] § ❸ *huk.* Sürekli borç ilişkilerinin bir taraflı irade beyanı ile sona erdirilmesi. [*Ing.* Rescission; *Fr.* Rescision, abrogation].
~ **dâvası,** *huk.* Kaldırma dâvası. Mevcut bir hukuk işleminin ortadan kaldırılması için açılan dâva. Borçlar kanununa göre fesih için dâva açmaya lüzum yoktur. [*Ing.* Action *for rescission (for dissolution, cancellation, annulment avoidence).*

feslеğen, i. *Yun. basilikon. bot. İkiçenekliler (Dicotyledonae)* sınıfının, Ballıbabagiller *(Labiatae)* familyasından, anayurdu Güney Asya olan Haziran-Eylül ayları arasında, pembemsi veya sarımsı -beyaz renkli çiçekler açan 20-40 sm. yüksekliğinde, bir veya çok yıllık, kuvvetli özel kokulu, otsu bir bitki. Taşıdığı uçucu yağda *estragol (=etilkavikol), linalol, sineol* ve *pinen* bulunmuştur. Midevî, yatıştırıcı, bağırsaklarda gaz oluşumunu önleyici özellikleri vardır. İdrar yolları hastalıklarına karşı etkilidir. Tohumları öksürük kesici olarak kullanılır. [*Lat.* Ocimum *basilicum. İng.* Sweet basil; *Fr.* Basilic]. ☆ *Eşanl.* **reyhanotu.** ◉ **ayağında donu yok, başına ~ takar,** *dey.* İhtiyacı olan şeylere sahip olmadığı halde lüzumsuz masraflar yapan kimselere söylenir. ◉ **duvar ~ i,** *bot.* ◘ **Yapışkanotu.** ◉ **yabani ~,** *bot.* ◘ **Yer feslеğeni.** ◉ **yer ~ i,** *bot.* ◘ **Yer.**

festal, i. *Fr. kim.* Demir, kobalt, krom, karbon ve nikel alaşımı; paslanmaz, kolay işlenir, sıhhî tesisat malzemelerinin madenî kısımlarının yapımında kullanılır. [*Ing.* Festal].

festekiz, ◘ **Falan.**

festinasyon, i. *Fr. festination. tıp* Öne düşmemek için yürüyüşün hızlanması. *(Parkinson hastalığının belirtisidir).* [*ing.* Festination]

festival,-li, i. *Fr.* < *Lat. festivus, festus.* § ❶ Birçok ülkelerden gelmiş kalabalık çalgıcı, oyuncu ve şarkıcının katılmasıyle yapılan ve birkaç gün süren şenlik. [*Ing.* Festival]. § ❷ Belli bir sanata veya sanatçıya ayrılmış çösteri serisi: *İtalyan filimleri festivali.* [*ing.* Festival]. § ❸ *arg.* (a) Curcuna*, düzensiz toplantı: *Konferans değil festivaldi.* (b) Gülünç durumları ve kişileri nitelerken kullanılır. *Adam festival.*

feston[1], i. *Fr.* ◘ **Fisto.**

feston[2], i. *Fr.* § ❶ *jeol.* Aşma örtüsü karşı kenarının çizdiği kavis. *(Aşma örtüsü, eski senklinal yerlerde, antiklinal yerlerde olduğundan daha uzaklara kadar ilerler ve ancak bir engelle karşılaşınca durur).* § ❷ *jeom.* Toprak akması etkisiyle, gevşek hamur içerisindeki kayaların genellikle aldığı kavisli konum.

fesüphanallah /fesüpân:allâh/, ünl. *Osm.* < *Ar. fe - subhân-Allâh.* Şaşkınlığı anlatan Arapça bir söz. [*Ing.* Praise to God! Oh my God! *(said in exasperation); Fr.* Comme c'est beau! oh, tient!].

feşmekân, z. Falan **feşmekân** şeklinde kullanılır. Küçümsenen, hafifsenen şeyleri anlatır. *Unutmuş, görmemiş falan feşmekân gibi masallar anlattı.*

feth, i. ◘ **Fetih.**

fetha, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *anat.* Aralık, ağız, delik. [*Ing.* Opening, orifice; *Fr.* Ouverture fissure, hiatus]. § ❷ Üstün[2].

fethetmek(-i), b.f. Fetih işini yapmak, ülke açmak. [*ing.* To conquer! *Fr.* Conquérir]. ☆ *Yak. anl.* **zaptetmek.**

fethiye, s. *Ar. feth,* açma > *fethiyye. esk.* § ❶ Fetihle ilgili. *(Fethi'nin dişili).* [*Ing.* Ode of conquest]. § ❷ Kadın adı. § ❸ *ed. esk.* Fetih hakkında yazılmış kasidelere verilen ad. [*Ing.* Structure built to celebrate a conquest].

fetih,-thi, i.ç: **fütûh.** *Osm.* < *Ar. feth.* § ❶ Açma, asıl sahipleri veya bir saldırgan tarafından savunulan bir ülkeyi, bir şehri veya belirli bir noktayı ele geçirme. [*Ing.* Con-

quest; *Fr.* Conquête]. § ❷ *sosy.* Kültürü az gelişmiş toplumların oturduğu ülkelere doğru siyasî baskınlık ve iktisadî işletme sisteminin yayılması. [*Ing.* Conquest; *Fr.* Conquête].

~ hakkı, *huk.* Eskiden bir ülkenin kuvvet kullanarak ele geçirilmesiyle o topraklar üzerindeki egemenliğin, feth eden devlete geçmesine hukukî dayanak olan hakka denirdi. 19. Yüzyılın başından sonra fetih hakkı reddedilmektedir. Devletler umumî hukukunda artık istilânın egemenlik için bir hak bahşetmeyeceği kabul edilmektedir. [*Lat. ius occupationis, ius occupandi; Ing.* Right of conquest; *Fr.* Droit de conquête].

fetihname, b.i. *Ar. feth,* açma + *Fars.nâme,* mektup. *esk.* § ❶ Osmanlılarda kazanılan zaferleri ve alınan yerleri komşu hükümdarlara, hanlara, prenslere, şehzade ve valilere bildirmek için yazılan mektup. § ❷ Bir şehrin veya kalenin alınışını anlatan manzum ve mensur eserlerin adı. ☆ *Eşan.* **fethiye.**

fetisid, i. *Fr. feticide. huk.* Dölüt halinde iken öldürme suçu; her ne şekilde olursa olsun henüz ana rahminde bulunan çocuğun kanunsuz bir davranışla öldürülmesi. *(kürtaj v.b. gibi).* [*Ing.* Feticide].

fetiş, i. *Fr. fétiche* < *Port. feitico* < *Lat. facticius.* § ❶ *sosy.* İlkel kavimlerde bir put gibi kutsal tutulan ve tapınılan, uğur getirdiğine inanılan cisimler ve eşyalar. [*Ing.* Fetish]. § ❷ *mec.* Tapınırcasına sevilen ve bağlanılan şey veya kimse. § ❸ Uğurlu sayılan şey.

fetişçi, i. Fetiş yapabilen, bunların etkili olmalarını sağlayan ve kendisinden yardım isteyenlere bu fetişleri sağlayan büyücü. [*Ing.* Fetishist; *Fr.* Fétícheur].

fetişist, s. *Fr. fétichiste.* § ❶ Fetişizme ilişkin: *Fetişist din.* [*Ing.* Fetishist]. § ❷ i. Fetişizmi uygulayan; cinsel fetişizme düşkün. Kendisine bir nesneyi fetiş edinmiş olan [*Ing.* Fetishist].

fetişizm, i. *Fr. fétichisme.* § ❶ *fels.* ◘ Putculuk. Boş inanlara dayanan tapınma. § ❷ *psik.* ve *sosy.* Bir cisme, bir eşyaya *(ayakkabı, don, çorap, tarak)* duyulan cinsel bağlılık. Sadece belli nesnelerin yanında zevk duymak şeklinde ortaya çıkan cinsel anormallik. [*Ing.* Fetishism]. § ❸ *mec.* Batıl inanç niteliği taşıyan derin ve aşırı saygı. [*Ing.* Fetishism].

fethî /fethî/, s. *Osm.* < *Ar.* Fethe ait, fetihle ilgili, fetih hakkında yazılan kaside. [*Ing.* Pertaining to conquest; *Fr.* Relatif à une conquête, à la victorie].

fetret,-ti, i. *Osm.* < *Ar. fitret. esk.* § ❶ İki peygamber veya hükümdar arasında geçen süre. § ❷ İslâm dinine göre İsa ile Hz. Muhammed arasındaki zaman. § ❸ Kur'anda 96 sure ile 74. surenin gelişi arasındaki süre. § ❹ İki olay arasındaki zaman. § ❺ *tar.* Hükûmet gücünün gevsediği bir yerde düzenin yeniden kurulmasına kadar geçen zaman.

fettah, s *Ar. feth,* açma > *tettâh esk.* § ❶ Bütün yolları, kapıları açan, kapalı işleri çözen, Tanrı. § ❷ Fetheden, zafer kazanan. § ❸ *din.* İslâmda Allah'ın adlarından biri; türlü güç işleri kolaylaştıran ve zorlukları gideren anlamına gelir. § ❹ i. Erkek adı.

fettan /fettan/, s. *Osm.* < *Ar. fitne.* § ❶ Gönül ayartan, aşka düşüren, çekici: *Fettan bir güzel.* [*Ing.* Charming, alluring, attractive; *Fr.* Charmant,-ante, attirant,-ante, attrayant]. § ❷ Fitne uyandıran, kışkırtıcı: *O pek fettan bir heriftir.* [*Ing.* Seducing, seducer, intriguer; *Fr.* Seducteur,-trice, séduisant,-ante]. § ❸ Cilveli *(kız).*

☆ *Karş.* § ❶ ağır başlı, ciddî. § ❷ barıştırıcı. § ❸ soğuk, donyağı.

fetus, i. *Lat. tıp.* ve *zool.* ◘ Dölüt.

fetva /fetvâ/, i. *Osm.* < *Ar.* ç: **fetâvâ, fetâvi.** *tar.* Bir anlaşmazlıkta, meselenin çözümü bakımından varılan sonuç. İslâm hukuku uygulamasında, bir sorun karşısında gösterilecek davranışın İslâm kurallarına uygun olup olmadığı sorusuna *«kadı»* tarafından verilen cevap. [*Ing.* ve *Fr.* Jurisprudence].

~ almak *(çıkarmak), dey.* Bir işin şeriat hükümlerine uygun olduğuna dair kararın çıkmasını sağlamak.

~ vermek, *dey.* (a) Bir işin yapılabilmesi için hüküm vermek; (b) Gereksiz yerde emir verir gibi konuşmak: *Sen de oturduğun yerde fetva vermel*

fetvacı, s. *mec.* Gereksiz yerde ve haddi olmayan emirler veren.

fetvahane /fetvahane/, b.i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars. tar.* § ❶ Müftülük dairesi. § ❷ Eskiden şeyhülislâm kapısı. [*Ing.* Fetwa department under the Şeyhülislâm].

fevç, i. *Osm.* < *Ar.* Bölük, güruh, cemaat; akan insan kalabalığı. Eskiden daha çok çift olarak, **fevç fevç** şeklinde akın akın, bölük bölük yerinde kullanılırdı. [*Ing.* Troop of men, crowd, body of troops; *Fr.* Masse, bande].

feveran /feveran/, i. *Osm.* < *Ar. fevr. esk.* § ❶ Kaynayıp fışkırma. [*Ing.* Gush(ing), spouting, spurt(ing); *Fr.* Jaillissement]. § ❷ *mec.* Hiddetle köpürme, *(öfkeden)* taşma, parlama. [*Ing.* A flaring up *(with anger),* rage].

☆ *Eşanl.* **köpürme.**

☆ *Karş.* **sakin durma, sessizlik, soğukkanlılık, sükûnet.**

~ etmek, Coşmak, taşmak.

fevk,-kı, i. *Osm.* < *Ar.* Üst, yukarı. [*Ing.* Upper surface, upper part, top; *Fr.* Le dessus].

fevkalâde /fevkalâde/, s. *Osm.* < *Ar. fevkel-âde.* § ❶ Olağanüstü, görülmedik, işitilmedik; âdet olan ve alışılan derecenin üstünde: *Bugün fevkalâde güzel bir hava var.* [*Ing.* Extraordinary., unusual; *Fr.* Extraordinaire]. § ❷ Ayrıca, özel olarak, âdet dışı olarak: *Cumhurbaşkanı fevkalâde olarak onu kabul etti.* [*Ing.* Exceptional; *Fr.* Exceptionel,-elle]. § ❸ ünl. Çok güzel, çok üstün, çok iyi: *Nasıl? Fevkalâde!.* § ❹ z. aşırı, ziyadesiyle, çok fazla: *Fevkalâde iyi bir insan. Fevkalâde zengin.*

~ amortisman, *ikt.* Süratli aşınma, sabit değerlerin çabuk aşınması. [*Ing.* Accelerated depreciation].

~ büyük elçi, *huk.* ◘ Elçi.

~ hal, *huk.* Önceden görülmesi imkânı bulunmayan ve borçlunun sebebiyet vermediği borcun ifa edilmesine engel olan olay. [*Ing.* Emergency, exceptional *(extraordinary, circumstance;* Fr. *État de siège, cas* exceptionnel, exception].

~ hal rejimi, *huk.* Anayasa ve kanunlarla belli edilen fevkalâde hallerde, bu hallerin devam süresi ile kayıtlı olmak üzere bazı hürriyetlerin kısıtlanmasına, hattâ tamamen ortadan kaldırılmasına imkân veren hukukî rejim.

~ hallerde mühlet, *huk.* Olağanüstü durumlarda süre. Böyle durumlarda devlet kanunla ,borçlar için mühlet uzatması veya tecil yapabilir. Tecilin şekilleri ve şartları başka başka olabilir.

~ idarî muameleler, ◘ İdarî muameleler.

~ ihtiyatlar, *ikt.* Bankanın kanunî ihtiyatları dışında tesis ettiği ihtiyatlar. [*Ing.* Excess reserves].

~ ikame, ◘ ikâme .

~ kazançlar vergisi, *ikt.* Bir şirketin elde ettiği fazla kazançlar üzerine konulan vergi. [*Ing.* Excess profit tax].

~ mahkeme, ◘ Mahkeme.

~ mühlet, *huk.* Olağanüstü süre. Olağanüstü durumlarda özellikle iktisadî buhranlarda hükümet, belli bir süre için belli bir bölgedeki borçlulara vâdesi gelmiş borçlarını ödemeleri için ek bir mühlet tanınmasını kabul edebilir. [*Ing.* Exceptional time limite; *Fr.* Délais extraordinaires].

~ tahsisat, *huk.* Olağanüstü ödenek. Bütçenin hazırlanması sırasında düşünülmemiş olan yeni bir hizmet için alınan ödenek. [*Ing.* Supplementary *(emergency),* budget estimates; *Fr.* Crédits extraordinaires].

~ teminatlı senet, *ikt.* Hazine ve banka kefaletli veya onların adını taşıyan sağlam bonolar; hazine bono ve tahvilât gibi. [*Ing.* First class paper].

~ varidat, *mal.* Olağanüstü gelirler. Olağanüstü zamanlarda bütçedeki gelirlerle karşılanamayan devlet giderlerini karşılamak üzere olağanüstü kaynaklardan sağlanan devlet geliri.

fevkalâdelik,-ği, i. § ❶ Tuhaflık, şaşılacak, olağanüstü durum: *Bu işte bir fevkalâdelik var.* [*Ing.* Peculiarity, strangeness; *Fr.* Trait distinctif, particularité. § ❷ Özellik, üstünlük: *Bu adamda bir fevkalâdelik var.* [*Ing.* Singularity; a being extraordinary, exceptional state; *Fr.* Singularité].

fevkal beşer /fevkal'beşer/, b.i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Üstün insan. [*Ing.* Superman; *Fr.* Surhomme]. § ❷ s. İnsanüstü. [*Ing.* Superhuman; *Fr.* Surhumain].

fevkanî /fevkânî/, s. *Osm.* < *Ar.* Üstte, yukarıda bulunan, üstteki.

fevr, i. *Osm.* < *Ar.* Bir işe birdenbire kalkma.

fevren /fevren/, z. *Osm.* < *Ar.* Birden parlayarak, taşarcasına, parlarcasına, çarçabuk, derhal. [*Ing.* A promptly, at once, impulsive].

fevrî /fevrî/, s. *Osm.* < *Ar* Ansızın gelen zorlu bir duygunun etkisiyle düşünülmeden yapılıveren, parlarcasına, coşarcasına, patlarcasına *(olan).*

fevt,-tî i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Elden çık(ar)ma, yitme. § ❷ Ölme.

~ etmek, *dey.* Yitirmek, kaçırmak.

~ olmak, *dey.* § ❶ Yitmek. § ❷ Ölmek. [*Ing.* To die; *Fr.* Mourir.].

fevz, i. *Ar. esk.* § ❶ Kurtuluş. § ❷ Zafer, başarı, yükselme.

fevzî, s. *esk.* § ❶ Kurtuluş ve zaferle ilgili olan. § ❷ i. Erkek adı.

fevziye, s. *Osm.* < *Ar. fevz.* > *fevziyye. esk.* § ❶ *(Fevzi'nin dişili)* Kurtulusla ilgili. § ❷ *tar.* Yeniçeri ocağının kaldırılması üzerine II. Sultan Mahmut tarafından eski odalar mevkiine verilen ad: § ❸ i. Kadın adı.

fey, I. *Ar. feyy. esk. huk.* § ❶ Müslüman bir devletin gayrimüslim vatandaşlarından aldığı vergi. [*Ing.* Revenue of the Islamic state from non-Muslim subjects]. § ❷ Ganimet, sulh anlaşmasıyle İslâm hâkimiyetine giren ve eski sahiplerinin tasarrufunda bırakılmayan arazi ve menkul değerler.

feyding, i. *ing. fading,* zayıflama. *radyotekn.* Daha çok 1500 ile 3000 Hz.'lık dalgalar üzerinden çalışan alıcılarda, sinyallerin zayıflaması bazen de geçici olarak yok olmasıyle meydana gelen düzensizlikler. [*Ing.* Fading - effect; *Fr.* Évanouissement des signaux radio-électriques]. ◉ **hareketsel** ~, *psikopatol.* Bir hareket zincirlemesinin gitgide artan düşmesi. [*Ing.* Motor fading; *Fr.* Fading moteur]. ◉ **zihin** ~ i, *psikopatol.* Düşünce seyrinin gitgide artan duraklaması. [*Ing.* Mental fading; *Fr.* Fading mental].

feyezan /feyezan/, I. *Osm.* < *Ar. feyz. esk.* § ❶ *(su hk.)* Taşma, taşkın, suyun coşması. [*Ing.* Inundation, overflowing, flood; *Fr.* Inondation]. § ❷ Bolluk, bereket, fazlalık

~ barajı, *trm.* Küçük derelerde veya diğer doğal su mecralarında inşa edilen baraj.

~ kanalı, *trm.* Sel sularının akıtılmasında kullanılan, kenarlarında sedde bulunan bir kanal.

~ ovası, *trm.* ◘ Taşkın ovası .

feyiz, i.ç: **füyûz.** *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Verimlilik, bolluk, gürlük. [*Ing.* Abundance, prosperity, bountifulness, fertility; *Fr.* Abondance, ☆ *Yak. anl.* artağanlık, bereket, vefret, genlik, refah, mebzuliyet. ☆ *Karş.* **eksik gelme, yetmeme,** verimsizlik, kısırlık, darlık, azlık, kıtlık. § ❷ İlerleme, gelişme, olgunlaşma: *Feyz bulmak.* [*Osm.* Terakki; *Ing.* Enlightenment, progress, munificence *Fr.* Progrès]. § ❸ İrfan, manevî bilgi. § ❹ Etki. § ❺ İnsanlara Tanrı tarafından verilen İlham. § ❻ İç huzuru, mutluluk.

feyizlenmek, nsz. f. Feyiz almak, aydınlanmak.

feyizli, s. *Osm.* < *Ar.* Bol, ürün veren, verimli.

feylesof, i. *Osm.* < *Ar.* < *Yun. philosophos. esk.* § ❶ ◘ Filozof. § ❷ *mec.* Herşeyi hoşgörü ile karşılayabilen, kalender.

feyrfildit,-ti, i. *ing. fairfield* < *yer adından. min.* Hidratlı doğal manganez ve kalsiyum fosfat. *(Triklinik sistemde alyaflı veya yaprakşı billûrlar halinde bulunur.* [*Fr.* Fairfieldite].

feyyaz /feyyaz/, s. *Osm.* < *Ar. feyz.* § ❶ Pek verimli, bol, gür, **bereketli:** *Feyyaz bir toprak.* [*Ing.* **Overflowing,** abounding, flourishing; *Fr.* **Fertile,** abondant,-ante]. § ❷ Bolluk ve **bereket** verici. Tanrı. § ❸ Taşan

(sel). § ❸ Çok cömert, eli açık. § ❹ İ. Erkek adı.

feyz, ◘ Feyiz.

feyzî, s. § ❶ *esk.* Tanrı'nın bereketi, ihsanı ile ilgili. § ❷ İ. Erkek adı.

feza /feza/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *fiz.* ◘ Uzay. § ❷ Geniş alan, yer. § ❸ Geniş ova.
~ **devri,** *sosy.* ◘ Uzay çağı.

fezâ /feza/, s. *Osm.* < Fars. ◘ Efza.

fezahat,-ti /fezâhat/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Alçaklık, rezillik.
☆ *Eşanl.* **rezalet, rûsvay, ayıp.**

fezleke, İ. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ *huk.* Özet. § ❷ *huk.* Bir soruşturma, kovuşturma veya mahkeme zaptının özeti. Olay ana hatlarıyla tafsilâta girişilmeden anlatılır. *Türk tarihi fezlekesi.* [*Osm.* Hülâsa, icmal; *İng.* Summary, summary of a cross-examination, police report; *Fr.* Résultat, resumé, résumé d'un interrogatoire]. § ❸ İnceleme kâğıtları, kısaltılmış teftiş raporları. [*Osm.* Tahkikat evrakı].

F. F. *müz.* Kemanın göğüs tahtasındaki f harfine benzeyen deliklerin adı.

F Horizonu, *trm.* A_0 horizonunun parçalanmış organik materyalinin hemen altındaki fermantasyon tabakası.

fıçı, i. *Rum. vutsi.* < *Yun. buti* < *It. fusto.* § ❶ Bir araya getirilen ensiz tahtaların, çemberlerle tutturulmasıyla yapılan yuvarlak, şişkin, karınlı, altı ,üstü düz kap: *Şarap fıçısı, su fıçısı.* [*İng.* Cask, barrel; *Fr.* Tonneau, fût]. § ❷ Dolu bir fıçının içindeki: *Bir fıçı bira.* [*İng.* Barrel; *Fr.* Tonneau]. § ❸ *petr.* Delikleri vidalı bir tapa ile kapanan 50-250 litre kapasiteli, petrol ürünü için kullanılan çelik saçtan yapılmış silindir biçiminde kap. [*Fr.* Fût].

ŞEKİL: **FIÇI.** 1. Bira akıtma deliği. 2. Musluk *(Tapa).* 3. Taban. 4. Çember. 5. Tahta kuşak *(şendere).* 6. Tapa deliği. 7. Tapa *(tıkaç).* 8. Vida *(çivi).* 9. Oluk.

~ **arabası,** ◘ Araba.
~ **balığı,** Fıçıya istif edilmiş tuzlanmış balık. [*İng.* Salted fish in barrels].
~ **birası,** Fıçıdan servis yapılan çekme bira. [*İng.* Draught beer; *Fr.* Bière au tonneau].
~ **çatlatan,** *hidr.* Sıvıların içinde bulundukları kapların çeperlerine yaptığı basınçla ilgili kanunu gerçekleştirmek için, *Pascal* tarafından düşünülen âlet.
~ **dibinden ayrılmamak,** *dey.* Sürekli içki içmek. [*İng.* To be a regular boozer].
~ **gibi,** *dey.* Kısa boylu ve şişman *(kimse)* [*İng.* Very fat; *Fr.* Trot gros].
~ **hacmi,** *den.* Yükleme işlemlerinde kullanılan ve 5 cuft'e eşit olan hacim.
~ **İzbarçosu,** *den.* ◘ Fıçı İzbirosu.
~ **izbirosu,** *den.* Ağzı açık olan fıçı ile saç varilleri dikine olarak yukarıya çekmek ve indirmek için, altlarından ve kenarlarından kuşatılarak yapılan askı.
☆ *Eşanl.* **fıçı bağı.**
~ **kerevetl,** *şarapç.* Şarap mahzenlerinde, üzerine fıçıların yatay konduğu ahşap tesisin tümü.
~ **kızağı,** *mek.* Motor veya elle çalışan mekanik bir düzenin yardımıyle hareket eden ve üstüne fıçı konan bir kızağı bulunan yatak.
~ **mahzeni,** Fıçı şaraplarının konulduğu yer. Çeşitli işleri kolaylaştırmak maksadiyle toprak hizasında inşa edilir. [*İng.* Cellar; *Fr.* Chai].
~ **şamandırası,** *den.* Suyun üzerinde yüzen fıçı. [*İng.* Barrel buoy].
~ **tahtası,** İçki fıçısını meydana getirmek için biraraya getirilen uzunlamasına tahta parçalarının her biri. [*İng.* Cask wood barrel stave; *Fr.* Douelle].
~ **tortusu,** Şarap muhafaza edilen, durultulan veya kükremenin yapıldığı fıçıların kenarlarında biriken krem tart artıklarından ibaret bir madde. Kirli beyaz veya kırmızımtırak renktedir. Bu bakımdan şarap tortusundan ayırdedilmesi mümkündür. Bir hektolitre şaraptan 1,75 kg. tortu çıkar. Bunun da % 70-80'i krem tartırdan ibaret bulunur. Fıçı tortularından bilhassa krem tartır çıkarılır.
~ **yerleştirme âleti,** Şarap fıçılarını mahzenlerde, birbiri üzerine yığmaya yarayan, manivelâlı bir âlet. [*Fr.* Gerbeuse].

fıçıcı, İ. Fıçı yapan veya satan kimse. [*İng.* Wet cooper; *Fr.* Tonnellier].
~ **burgusu,** ◘ Burgu[1].

fıçıcılık,-ğı, i. Fıçı yapıp satma işi. [*İng.* Coopery, cooperage; *Fr.* Tonnellerie].

fıçılama, İ. Fıçıya doldurma işlemi. [*İng.* Barrelling; *Fr.* Embarillage, entonnage, encaquement].
~ **makinesi,** *tekn.* Fıçıları seri halinde dolduran makine. [*Derası ne olursa olsun, doldurma baskülü üzerine getirilen her fıçı, bir dalgıç doldurma borusu yardımıyle, belli bir ağırlıkta doldurulur).*

fıçılamak(-i), f. Bir sıvıyı fıçılara doldurmak. Fıçıyle saklamak veya sevketmek. [*İng.* To Barrel; *Fr.* Mettre en tonneau, entonner, enfutailler].

fıkara, /fıkarâ/, s. ve ç.İ. *Osm.* < *Ar. fakr* > *fakir.* § ❶ Yoksul [*İng.* Poor, pauper; *Fr.* Pauvre]. ☆ *Eşanl.* **fukara.** § ❷ Zavallı. [*İng.* Poor; *Fr.* Indigent]. § ❸ Derviş: *Bir Bektaşî fıkarası.*
~ **babası,** *dey.* Yoksullara yardım etmeyi seven kimse. [*Fr.* Père des pauvres].

fıkaralık,-ğı /fıkarâlık/, İ. Yoksulluk, fakirlik; *Fıkaralık canına tak demiş zavallının.* [*İng.* Poverty, pauperism; *Fr.* Pauvreté, indigence].

fıkarat,-tı, /fıkarât/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **fıkra'nın çoğulu.**

fıkdan /fıkdan/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Yokluk, bulunmama hali ,eksiklik. [*İng.* Absence, lack; *Fr.* Manque, absence, privation].

fıkh, ◘ Fıkıh.

fıkıh,-khı, İ. *Osm.* < *Ar. fıkh. sosy.* § ❶ *esk.* Müslümanlıkta din ve dünya işleri hakkında ana kaynaklardan yararlanarak konulmuş olan kuralların topu. [*İng.* Muslim; canonical jurisprudene; *Fr.* Droit divin]. § ❷ İslâm hukuku. [*İng.* Islamic law].

fıkırdak, s. < *fıkırdamak yans. mec. (Kadın veya kız hk.)* Hoppaca davranışlarda bulunan. [*İng.* Coquettish].

fıkırdaklık,-ğı, i. Fıkırdak olma hali. [*İng.* Coquetry; *Fr.* Coqueterie].

fıkırdamak, nsz. f. yans. § ❶ Fıkır fıkır kaynamak: *Tencere fıkırdıyor.* [*İng.* To make a bubbling noise, to bubble; *Fr.* Bouillonner] § ❷ Her taraftan ve hızlı hızlı oynamak: *Deniz fıkırdamaya başladı.* § ❸ *mec.* Kesik kesik ve alçak sesle gülmek, aşırı cilveleşmek. [*İng.* To behave coquettishly, to giggle; *Fr.* Rire nerveusement, bêtement, glousser]. ☆ *Eşanl.* **kikirdemek.**

fıkır fıkır, z. *yans.* § ❶ Suyun veya başka herhangi bir şeyin ses çıkararak kaynarken aldığı hali veya kaynaştığını anlatır: *Su fıkır fıkır kaynıyor.* [*İng.* With a bubbling noise *Fr.* Se dit de tout ce qui imite le bruit que fait l'eau en bouillant]. § ❷ s. *mec.* Cilveli suh, oynak: *Fıkır fıkır kız.*

fıkırtı, İ *yans.* Kaynayan suyun çıkardığı ses. Fıkırdama sesi. [*İng.* Bubbling noise; *Fr.* Bruit de l'ébullition].

fıkra, i.ç: **fıkarât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Çoğu tanınmış kimseler veya hayvan ve başka şeyler hakkında anlatılan nükteli ,küçük hikâye. [*İng.* ve *Fr.* Anecdote]. § ❷ Gazetelerin belirli sütunlarında günlük, siyasi, toplumsal, ekonomik v.b. konulara kısaca değinen bir yazı türü. [*İng.* Chronicle; *Fr.* Chronique]. § ❸ *huk.* Kanun maddelerinin kendi içlerinde satır başlarıyle ayrıldıkları ufak bölümle:inden her biri. [*İng.* Sub-paragraph; *Fr.* Paragraphe]. § ❹ Herhangi bir yazının bir satır başından öteki satır başına kadar olan bölümü. [*İng.* ve *Fr.* Passage]. § ❺ *anat. esk.* Omur. [*İng.* Vertebra; *Fr.* Vertèbre]. ◉ **gazete,** ~ sı, ◘ Gazete.

fıkracı ,s. § ❶ Birçok fıkra bilen ve anlatan. § ❷ İ. Gazetelerin fıkra yazarlarına verilen ad. [*İng.* Columnist; *Fr.* Chroniqueur].

fıkracılık,-ğı, i. Fıkra söyleme ve yazma işi. [*İng.* Anecdotage; *Fr.* Recueil d'anecdotes]

fıkralılar, ç.i. *zool.* ◘ Omurgalılar.

fıkramak, nsz. f. ◘ Fışlamak.

fıldır fıldır, z. *yans. (Gözler hk.)* Çabuklukla, durmaksızın, sağa sola dönmeyi anlatır. [*İng.* Rolling *(eyes) Fr.* Indique la façon de tourner hativement et l'empressement].

fındık,-ğı, i. *Yun. pondus,* deniz<*pontikos, pontus'a* ait > *pondiki. bot.* § ◉ İki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Huşgiller *(Betulaceae)* familyasından, Kuzey Yarım Küresinde Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'nın ılıman ve serin yerlerinde doğal olarak yetişen 17 kadar türü bulunan, Türkiye'nin özellikle Kuzey bölgesinde yaygın olan, kışın yaprak döken, boylu çalı, ender olarak ağaç veya ağaççık halinde bulunan bir bitki cinsi. Yaprakları yuvarlak, oval veya yürek biçiminde, tepede uzunca sivri, kenarları çift dişli olup yüzeyleri az veya çok tüylüdür. Çiçekleri bir evcikli olup erkek çiçekler tırtılsı püskül halinde, dişi çiçekler tomurcuk şeklindedir. Dişl çiçeğin tepesinde iki çift kırmızı iplik, alt tarafında ise birkaç tane tüylü yaprakçık bulunur. Bu yaprakçıklar sonra gelişerek kadehçiği meydana getirir. Meyva nukstur. Meyvayı saran örtü yeşil ve tepede parçalı bir çanak biçimindedir. Birçok türleri yenen yağlı ve lezzetli meyvalarından dolayı kültüre alınmış, bazıları da dekoratif süs bitkileridir. Türkiye'de yetişen türleri: adi **fındık, Türk fındığı** ve **Lambert fındığı.** [*Lat. Corylus; İng.* Hazel (-tree), filbert, cobnut; *Fr.* Noisetier, avelinier]. § ❷ Fındık ağacının meyvası. [*İng.* Hazel-nut, filbert; *Fr.* Noisette, avelıne]. ◘ *ŞEKİL: 386.* — **SERT ÇEKİRDEKLİ VE SERT KABUKLU MEYVALAR.** § ❸ *arg.* Dolu, hileli zar; *Benim fındığı Refik yaptı, hiç aldatmaz.* ◉ **adi** ~, *bot.* Avrupa, Kuzey Afrika, Kafkasya, Batı Asya ve Türkiye'de özellikle Karadeniz kıyılarında yetişen, çoğunlukla 4-5 m.'ye kadar boylanabilen bir çalı, ender olarak da ağaççık halinde bulunan bir fındık türü. Yapraklar toplu, ters yumurta biçiminde, tüylü olup kenarları kaba çift dişlidir. Meyva yumurtamsıdır. Meyva örtüsü çan şeklinde açık, fındık boyunda veya ondan biraz daha uzun olup tepede dişli-yırtıktır. Odunu sepet, hasır, sandalye, makara yapımında kullanılır. Yarılarak fıçı çemberi yapılır. Kömürü karabarut yapımında, ayrıca ressamlar tarafından kullanılır. [*Lat. C. avellana* = *C.silvestris*]. ◉ **ağaç fındığı,** *bot.* ◘ **Türk fındığı.** ◉ **badem** ~ **ğı,** *bot.* ◘ **Lambert fındığı** ◉ **cadı fındığı,** *bot* ◘ **Cadı.** ◉ **değirmendere fındığı,** *bot.* Uzun ve yağsız bir fındık çeşidi. ◉ **kan fındığı,** *bot.* ◘ Kan. ◉ **Lambert fındığı,** *bot.* Anayurdu Güneydoğu Avrupa ile Küçük Asya olan ,yabanî olarak Adriyatik sahillerinde, Balkanlar ve Türkiye'de rastlanan, lezzetli meyvesinden dolayı kültüre alınmış olan, çoğunlukla boylu çalı, bazan da 8-10 m.'ye ulaşan bir fındık türü. Yaprıklar yumurta biçiminde veya yuvarlak olup kenarları çift dişlidir. Meyva 2-2,5 sm. boyunda, 1-1,5 sm. çapındadır. Teker teker veya 2-8 tanesi bir araya toplanmıştır. Meyva örtüsü kapalı veya bir tarafı parçalanmış olup fındıktan çok uzundur ve fındığı ta-

mamiyle içerisine alır. [*Lat. C. maxima* = C. tubulosa]. ☆ *Eşanl.* badem fındık. ◉ **tombul ~,** *bot.* Giresunda yetişen yağlı ve makbul bir fındık çeşidi. ◉ **Türk fındığı,** *bot.* Anayurdu Güneydoğu Avrupa ile Batı Asya olan, Türkiye'de Trakya'da, Batı Anadolu'da Rize, Trabzon havalisinde yetişen çoğunlukla boylu çalı veya ağaççık, bazan da 15-20 m. ye ulaşan bir fındık türü. Meyva toparlakça ve boyu eninden daha kısadır. Meyva örtüsü, meyvadan uzundur ve az çok tabana kadar varan dar, uzun, sivri ve geri kıvrık birçok loplara paçalanmıştır. Kırmızı renkli, güzel cilâ kabul eden odunu mobilya yapımında makbuldür. Genç sürgünleri adî fındıkta olduğu gibi çeşitli yerlerde kullanılır. [*Lat. C. colurna* = C. arborescens = C. bizantina]. ☆ *Eşanl.* ağaç fındığı.

~ altını, § ❶ *num.* III. Ahmet zamanında basılmış, küçük bir altın para. Eski 20 gümüş kuruş değerinde idi. § ❷ *mec.* Küçük ve değerli şey.

~ cevizi, *bot.* Ufak daneli, ince kabuklu, az yağlı bir yerli ceviz çeşidi.

~ faresi, *zool.* ◘ Fare.

~ kabuğunu doldurmaz, *dey.* Pek önemsiz miktarda. [*Ing.* Trifling, unimportant, nonsensical].

~ kömürü, *mad., oc.* Kömürü iriliğine göre ayırmaya yarayan elek deliklerinin çapı büyüklüğündeki kömür parçası.

~ kurdu, *zool.* ◘ Kurt².

~ kurdu gibi, *dey.* Ufak tefek, sağlam ve tombul insanlar için söylenir.

~ menteşe, Mobilyaya takıldığında görünen bölümleri fındığı andıran bir menteşe türü .

~ midyesi, *zool.* ◘ Midye .

~ sıçanı, ◘ Fındık faresi.

~ tavuğu, *zool.* Tavuksular *(Galliformes)* takımının, Ormantavuğugiller *(Tetraonidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 45 sm. Kuzey ve Orta Avrupa'da ve Asya'da yaşar .Yenir. Monogamdır. [*Lat. Tetrastes bonasia; Ing.* Hazel hen, hazel grouse; *Fr.* Gelinotte commune, poule de noisetiers].

~ turpu, *bot.* ◘ Turp.

~ yuvası, Tombul ellerin sert yüzünde, parmak diplerinde görülen çukurluklar.

~ zoka, *balık.* Olta iğnesinin pala kısmı fındık biçiminde olan küçük zoka. *(Istavrit ve çinakop gibi balıkları tutmak için iğnesine küçük yemler takılır).*

fındıkçı, i. § ❶ Fındık satan veya yetiştiren kimse. [*Ing.* Seller of nuts; *Fr.* Marchand de noisettes. § ❷ *h.d. tkz.* Erkeklere yüz vererek eğlenen kadın, cilveli, oynak kadın [*Ing.* Woman who uses her charms to get something out of a man; *Fr.* Coquette *(femme)*]

fındıkçılık,-ğı, i. § ❶ Fındık yetiştirme, satma işi. § ❷ Erkeklere yüz vererek eğlenme hali. [*Ing.* Sly coquetry, fickleness; *Fr.* Coquetterie].

fındık faresi, b.i. *zool.* ◘ Fare..

fındıklı /fındıklı/, s. *(K kalın okunur).* Fındık kabuğu renginde. [*Ing.* Nut brown, hazel; *Fr.* Couleur noisette].

fındık kıran, b.i. Fındık, ceviz gibi yemişlerin kabuğunu kırmaya yarayan demir âlet. [*Ing.* Nut-crackers; *Fr.* Casse-noisettes].

fındık kurdu, b.i. *zool.* ◘ Kurt²

fındıklık,-ğı, i. Fındık ağaçlarının dikili olduğu yer, fındık korusu. [*Ing.* Nut grove; *Fr.* Noiseraie, coudraie].

fındık midyesi, b.i. *zool.* ◘ Midye.

fır, z. *yans.* § ❶ Fırıl fırıl: *Fır dönmek.* [*Ing.* Whirr; *Fr.* L'action depasser ou de tourner avec une grande vitesse]. § ❷ s. *arg.* Fırlama, piç: *Ne fırdır o.* ☆ *Eşanl.* **cumartesi çocuğu,** gündüzleme, kapı aralığı.

Fırat, öz.i. *Ar. el - Fırat.* Doğu Anadolu'nun ve Ön Asya'nın en büyük nehri. İki ana koldan meydana gelir, karasu (460 km.) ve Murat (722 km.) Irak topraklarına girer, Korne'de Dicle ile birleşerek Şattülarap adını alır ve Basra körfezine dökülür. Uzunluğu 2.780 km. Türkiye'deki kısmının uzunluğu ise 1263 km. dir. [*Ing.* The Euphrates; *Fr.* Euphrate].

fırça, i. *Rum. vurtsa.* < *Yun. burtsa.* § ❶ Bir şeyin tozunu, kirini gidermek için veya bir şeye boya, cilâ sürmekte kullanılan bir araya bağlanmış, bir sapa tutturulmuş kıl veya kıla benzer başka tellerden yapılan âlet: *Elbise fırçası, diş fırçası.* [*Ing.* Brush; *Fr.* Brosse]. § ❷ *otom.* Elektrik motor veya jeneratörünün komütatörüne temas eden karbon çubuklar veya diğer iletken materyaller kömürden bazı defa da bakırdan yapılmış ateşleme cihazlarının, dinamonun ve marş motorunun sabit kısımlarıyle, hareketli kısımları arasında kontak sağlanmasına yarayan parça. § ❸ *elek.* Elektrik etki makinelerinde kalay yaprakları üzerine sürten küçük âlet. [*Ing.* Brush; *Fr.* Bali]. § ❹ *mec.* Resim yapma sanatı veya tarzı: *Fırçası beğenilen bir ressamdır.* [*Fr.* Pinceau]. § ❺ *büro.* Ucunda ince madenî teller bulunan madenî çubuk. *(Fırça, delikli kart makinelerinde kullanılan kartlara delik açmak ve bir bakır silindirle sağlanan kontak aracılığıyle, seçme, toplama, ayırma işlemlerini idare etmek için kullanılır).* [*Fr.* Balai]. § ❻ *elek.* Hareketli bir devre elemanıyle sabit bir kontak arasındaki elektrik bağlantısını, sürtme kontağıyle sağlayan iletken parça. [*Ing.* Brush; *Fr.* Balai]. § ❼ *ev. iş.* Çeşitli temizlik işlerinde kullanılan, bir seviyede tıraş edilmiş ve her çeşit sapa tutturulmuş âlet. [*Ing.* Broom; *Fr.* Balai, brosse]. § ❽ *min.* iki çerçeve tahtasının dikmeleri veya tepeliklerinde olduğu gibi, iki destek direğinin birbirine yaklaşmaması için aralarına yatay olarak yerleştirilen ağaç parçası. § ❾ Suni veya gerçek hayvan kıllarından yapılan ve bir sapa genellikle madenî bir bilezikle tutturulan boyacıların kullandıkları araç. [*Ing.* Brush; *Fr.* Brosse] ◉ **badana ~sı,** *tekn.* Badana ve dekorasyon işlerinde boyacıların kullandığı geniş ve yassı fırça. [*Ing.* Paint-brush; *Fr.* Pinceau à badigeon]. ◉ **bakır ~sı,** *den.* ◘ Bakır. ◉ **boya ~sı,** ◘ Resim fırçası, ◉ **bulaşık ~sı,** *mutf.* El sürmeden bulaşıkları yıkamak için kullanılan, sapı kıllarına göre yatay olan naylon veya kıl fırça [*Ing.* Scrubbing - brush; *Fr.* Brosse de cuisine, Brosse pour bassin]. ◉ **cilâ ~sı,** *tekn.* ◘ Cila. ◉ **çalak ~sı,** *res.* ◘ Çalak. ◉ **diş ~sı,** Dişleri fırçalamaya yarayan fırça [*Ing.* Tooth - brush; *Fr.* Brosse à dents]. ◉ **tel ~,** Çelik tellerden yapılmış fırça olup, madenî işlerde kullanılır. [*Ing.* Wire brush; *Fr.* Brosse metallique]. ◉ **döküm ~sı,** *tekn.* Döküm işlerinde kullanılan küçük fırça *Kum izlerini temizlemek için çeşitli biçimlerde döküm fırçası kullanılır.* ◉ **elbise ~sı** ◘ Elbise ◉ **enli ~** (yassı ~), Boya veya vernik sürmek ve boya ile tahta üzerine damar taklidi yapmak için kullanılır. ☆ *Eşanl.* **damar fırçası.** ◉ **kabartma ~sı,** *işl.* Yün işlemelerini kabarık hale getirmek için kullanılan kıvrık tel kıllı düz fırça [*Ing.* Scraping brush; *Fr.* Brosse à gratter]. ◉ **kıl ~,** *res.* Domuz kılından yapılmış uzun ve ince tahta saplı fırça. [*Ing.* Brush; *Fr.* Brosse]. ◉ **kuyumcu ~sı,** *kuymc.* Kıymetli taşların temizlenmesinde kullanılan küçük fırça. ◉ **resim ~sı,** Hayvan kıllarının veya bitki liflerinin tahta veya madenî bir sap ucuna tutturulmasından meydana gelen, boya veya zamk sürmede kullanılan araç. *(Resim fırçaları, günlük ihtiyaçlar için kullanılanlardan daha ufak boydadır ve uçları genellikle sivridir. Guvaş ve yağlıboya için ucu kare, suluboya için ucu tümsekli fırçalar kullanılır. Bu fırçalar, Sibirya sincabı, porsuk zerdeva veya kokarca kıllarından yapılır).* [*Ing.* Paint-brush; *Fr.* Pinceau (brosse) à peinture]. ◉ **tıraş ~sı,** Erkeklerin sakal traşı olmakta kullandıkları fırça. [*Ing.* Shaving - brush; *Fr.* Pinceau à barbe]. ◉ **tüy ~,** *res.* Balero denilen hayvanın veya samurun tüyleri ince bir çubuğun ucuna sıkıca bağlanarak teşhir edilmek suretiyle yapılmış fırçalar olup bunların kıl fırçalar gibi yassı ve yuvarlak olanları vardır. Yağlıboya suluboyada ve minyatür resimlerinde kullanılır. [*Fr.* Pinceau]. ◉ **yaldızcı ~sı,** *süsl.* Yaldızcıların, altın malgamasını yaymak,

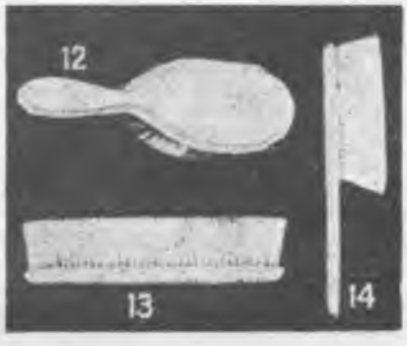

ŞEKİL: **FIRÇALAR.** 1. Mobilyalar için toz fırçası. 2. Radyatör fırçası. 3. Bulaşık fırçası. 4. Koltuklar ve girintili çıkıntılı yerler için toz fırçası. 5. Küçük yer süpürgesi. 6. Elbise fırçası. 7. Banyo fırçası. 8. Saçaklı süpürge. 9. İki taraflı yer fırçası. 10. Eğik saplı yer fırçası. 11. Yuvarlak başlı, uzun saplı yer fırçası. 12. Saç fırçası. 13. 14. Elbise fırçası.

madenî parçaları temizlemek v.b. için kullandıkları tel fırça [*Fr.* Blaireau, blaireau pied - de - biche]. ◉ **yayma ~ sı**, Resimde fırça ile sürülmüş olan boyaları yayarak birbirine karıştırmak ve fırça izlerini gidermek için kullanılan çok tüylü yumuşak fırça. [*Ing.* Badger - hair brush; *Fr.* Blaireau] ◉ **yumurta ~ sı**, *mutf.* Pasta ve böreklerin üzerine yumurta sarısı sürmek için kullanılan yumuşak kıllı fırça.

~ açısı, *elek.* Kolektörlü bir makinede, fırçalarla nötr akım hattı arasındaki açı.

~ ayaklıgiller, *zool.* ◘ **Fırçaayaklıgiller.**

~ dokunuşları (vuruşları), *res.* Bir ressamın resim yaparken müşamba üzerine fırça ile boyaları koyuş tarzı. Bu vuruşlara çeşitlerine göre **hafif vuruş**, **sıkı vuruş**, **yumuşak vuruş**, **serbest vuruş** denir. [*Ing.* Stroke of the brush; *Fr.* Touche (coup) de pinceau].

~ izleri, *res.* Resimde fırçanın bıraktığı izler. [*Ing.* Trace of brush; *Fr.* Trace de pinceau].

~ kenar, *zool.* Silindir biçimi epitel hücrelerinin serbest yüzeyinde, ışık mikroskobu ile ancak çok büyütüldüğü zaman görülebilen fırça şeklindeki yapı. [*Ing.* Brush border]. ◘ **Mikrovillüs.**

~ kullanış, *res.* ◘ **Fırça dokunuşları.**

~ kuyruklu keseli fare, *zool.* ◘ **Fare.**

~ makinesi, *dok.* Apre işlemlerinde kullanılan ve fırçalama yoluyle kumaşların yüzeyindeki havları kaldıran veya yatıran makine [*Ing.* Brusher; *Fr.* Brosseuse].

~ sapı, Fırçaların, tahtadan ince bir kalem gibi olan sapı. [*Ing.* Handle; *Fr.* Hampe].

~ taşıyıcı, *elek.* Döner bir elektrik motorundaki fırçaların sağa sola kaymasını sağlamak ve kolektör üzerinde uygun bir basınç yaratabilmek için, fırçaların yerleştirildiği bir çeşit yuva. [*Ing.* Brush - holder; *Fr.* Porte - balais].

~ taşıyıcı halkası, *elek.* Üzerine fırça taşıyıcılarının tutturulduğu mekanik parça [*Fr.* Couronne porte - balais].

~ verniği, Fırça ile sürülmeye uygun özellikte ve akıcılıkta hazırlanmış vernik türü.

~ vurmak, *min.* Fırça denilen direk parçalarını iki destek arasına sıkıştırmak.

~ yıkayacak, Teneke veya çinkodan fırça yıkamaya yarayan yuvarlak ve altı genişçe, hokka olup, içinde girer çıkar ve telkafes gibi bir süzgeci bulunup bunun içine terebentin veya petrol doldurularak süzgecin ortasındaki ince tel kafese sürülerek yıkanır. böylece boyalar süzgecin altına geçerek kabın dibine çöker ve içindeki sıvı her zaman temiz durur. [*Ing.* Dipper, dip - cup; *Fr.* Pincelier, lave - pinceau].

fırça.ayaklıgiller, ç.b.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımına giren bir familyası. Ön ayakları küçük olup tibyaları uzun tüylerle örtülüdür. [Lat. ve ing. Nymphalidae; Fr. Nymphalidés].

fırçacı, i. § ❶ Fırça satan kimse. [*Ing.* Dealer in brushes; *Fr.* Brossier]. § ❷ Fırça yapan kimse. [*Ing.* Brushmaker; *Fr.* Brossier].

fırçacılık,-ğı, i. § ❶ Fırça ve fırçaya benzeyen avadanlıkların yapımı. [*Ing.* Brush - manufactory; *Fr.* Brosserie]. § ❷ Fırça satımı. [*Ing.* Brush - trade; *Fr.* Brosserie].

fırça.dilliguller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Guguksular *(Cuculiformes)* takımının Papağanlar *(Psittaci)* alt takımına giren bir familyası. Dilleri fırça gibi olan canlı renkli sıcak memleket kuşlarını içine alır. **Papua lorisi** *(Lorius lory)*, **Yeni Zelanda koca papağanı**, *(Nestor notabilis)* türleri iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Trichoglossidae; Fr.* Trichoglossidés].

fırçalamak(-ı), f. § ❶ Fırça ile tozunu almak, veya temizlemek. [*Ing.* To brush; *Fr.* Brosser]. § ❷ *avc.* (*Avcı, geyik veya köpek hk.*) Sık ve bataklık bir ormandan geçmek. [*Fr.* Brosser].

fırçalanmak, nsz. f. Fırçalamak işini kendine yapmak veya bu işe konu olmak. [*Ing.* To be brushed, to brush oneself; *Fr.* Se brosser, être brossé].

fırçalatmak(-ı), Fırçalamak işini yaptırmak. [*Ing.* To let be brushed; *Fr.* Faire brosser].

fırçalık,-ğı, i. *res.* İçinde bir tel süzgeç bulunan kesik koni biçiminde, tenekeden yapılmış ve fırçaların temizlenmesine yarayan kap. [*Ing.* Dipper, dip-cup; *Fr.* Pincelier].

fır.dolayı, z. *yans.* Çepeçevre: *Fırdolayı sırma işlemeli bir çevre.* [*Ing.* All around, round about; *Fr. (tout)* autour, alentour, *(partout)* à la ronde].

fır.döndü, b.i. *yans.* § ❶ Biri döndüğü vakit ötekinin de dönmesine yol vermemek üzere uc uca getirilecek serbest bir eksenle bağlanmış iki halkadan ibaret teknik düzen. § ❷ Topaç gibi çevrilerek oynanan, tunçtan altı köşeli bir çeşit kumar zarı. § ❸ *mec.* Renkten renge giren, kararsız, sebatsız, yeltek. [*Osm.* Mütelevvin; *Ing.* Swivel, lathe carrier, gambler's top] . § ❹ *balıkç.* Olta ile beden arasına konan ve bedenin dönmesini engelleyen madenî âlet. § ❺ *den.* (a) Birden fazla çapanın bir ipe bağlı olarak atıldığı zaman dönen tekne ile birlikte çapaların karışmaması için tekne zinciri ile çapaların bağlandığı zincir arasına konan madenî âlet; (b) Halatla çekilen bazı eşyanın sürtüşmeden zarar görmemesi istendiği zaman, çekici halatın üzerinden kaydığı ve kendi ekseni etrafında dönen ağaç veya demirden yapılmış devingen merdane. § ❻ *mek.* Puntalar arası işlemede, işlenecek parçanın tener miline bağlı fırdöndü aynası yardımıyle döndürülmesini sağlayan torna elemanı. § ❼ *cimn.* Tavana takılı ve dönen bir merkeze asılmış, alt ucunda basamaklar olan 6 veya daha çok halattan oluşan genellikle gençlerin kullandığı eski bir asılma ve dönme aracı.

~ aynası, *mek.* İşlenecek parça üzerine sıkıştırılan fırdöndüyü tahrik eden torna aynası.

~ tahrik pimi, *mek.* Bir torna veya taşlama tezgâhının aynası üzerine tutturulan ve işlenecek parçanın üzerindeki fırdöndüyü tahrik etmeye yarayan çubuk.

fırdöndülü, s. Fırdöndüsü olan.

~ bastika, *den.* Kurt ağızlarında bulunan ve bir eksen etrafında dönen yüzeyleri iç bükey madeni yuvarlaklardır. Bunlar kurt ağızlarından verilen yomaların, lâva edildikleri veya fazla gerildikleri vakitlerde kurt ağızlariyle olan delk ve temaslarını hafifletir.

~ kanca, *den.* Bir yuva içinde rahatça sağa sola dönen kanca. *(En çok makaraların üst veya altına takılır).*

fır fır, z. *yans.* ◘ **Fırıl fırıl.**

fırfır, i. *yans.* Farbala.

fırıldak,-ğı, i. < *fırıldamak. yans.* § ❶ Rüzgârla dönen tekerlek biçiminde çocuk oyuncağı. [*Ing.* Whirligig; *Fr.* Girouette]. § ❷ Türlü amaçlarla kullanılan ve bu amaçlara havalandırılması için açılmış deliklere takılan kanatlı âlet. [*Ing.* Ventilator; *Fr.* Ventilateur]. ☆ *Eşanl.* **rüzgâr pervanesi**. § ❸ Ocak veya soba borusunun iyi çekmesini sağlamak için, rüzgârın gittiği tarafa dönebilecek biçimde tepesine takılan sac şapka. [*Ing.* Weather-cock; *Fr.* Abat-vent]. § ❹ *mec.* Dolap, düzen, hile. [*Ing.* Intrigue, mischief; *Fr.* Intrigue, ruse]. § ❺ *inş.* Rüzgârın estiği tarafı göstermek için damların üstüne bir mil dikilerek tepesine konulan küçük bir bayrak şeklinde madeni levha. Bazı önemli binalarda bu fırıldaklar melek, ejderha, gemi veya horoz şeklinde yapılarak süslemelik bir eleman teşkil ederler. [*Ing.* Weathercock; *Fr.* Girouette]. § ❻ *fiz.* Bir tepki kuvvetinin etkisiyle dönme hareketi yapan fizik âleti: *Su fırıldağı, Elektrik fırıldağı.* ◉ **baca fırıldağı**, *inş.* ◘ **Fırıldak**[3].

~ çevirmek, *dey.* Düzenle iş becermek. [*Ing.* To intrigue, to be up to some mischief, *Fr.* Faire des intrigues, intriguer].

~ çiçeği, *bot.* ◘ **Çarkıfelek.**

~ gibi, *dey.* İkide birde düşünce değiştiren, sözünden cayan kimse. [*Ing.* Weathercock; *Fr.* Girouette].

~ tezgâhı, *san.* Demirci âletlerinden bir çark.

fırıldakçı, i. § ❶ Fırıldak yapan veya satan kimse. [*Ing.* A seller of wirligigs; *Fr.* Vendeur des girouettes]. § ❷ *mec.* Düzen yapan, dolap çeviren kimse. [*Ing.* Trickster; *Ing.* Intrigant,-ante].

fırıldanmak, nsz. f. Fırıl fırıl dönmek. [*Ing.* To spin round, to move around hurriedly and anxiously; *Fr.* Tournoyer, pirouetter].

fırıldatmak(-ı), f. Fırıl fırıl çevirmek: *Sapanı fırıldattı, taşı saldı.* [*Ing.* To let spin round; *Fr.* Faire tourner avec vitesse].

fırıl fırıl, z. *yans.* Bir şeyin durmaksızın ve hızla dönmesini anlatır: *Topaç fırıl fırıl dönüyordu.* [*Ing.* Repeated whirling; *Fr.* Signifie un tournoiement rapide, sans relâche]. ☆ *Eşanl.* **fırfır.**

fırın, i. *Yun. phurnos.* § ❶ Her yandan aynı derecede ısı alarak, pişmesi gereken şeyleri pişirmek için kullanılan ve ısıyı içinde tutacak şekilde her yanı kapalı olan türlü nitelik ve biçimde ocak. [*Ing.* Furnace,oven; *Fr.* Four, fourneau]. ◘ *ŞEKİL: 201.* — **FIRINLAR.** § ❷ Ekmek ve benzeri hamur işlerinin pişirildiği ve satıldığı dükkân. [*Ing.* Baker's shop; *Fr.* Boulangerie]. ◉ **Gaz ~ ı**, *kim.* ◘ **Gaz**[2]. § ❸ *biracılık.* İçinde çimlendirilmiş arpa kurutulan kule biçiminde yapı. § ❹ *ev eşyası.* Bir ocakta, ısı verici bir düzenekle kaplı olan ve yemeklerin ısıtılması veya pişirilmesine yarayan bölüm. [*Ing.* Oven; *Fr.* Four]. § ❺ *seram.* Kalsin yapmak için, ergimiş kalay ve kurşun karışımının oksitlendiği, dikdörtgen biçiminde alçak ve küçük ocak. § ❻ *term.* Bir maddenin, kimyasal veya fiziksel dönüşüme uğratmak amacıyle ısıtıldığı cihaz. [*Ing.* Furnace; *Fr.* Four]. ◉ **ark ~**, ◘ **Ark**[1]. ◉ **çöp yakma ~ ı**, *şehirc.* ◘ **Çöp.** ◉ **döner kurutma ~ ı**, *ağ.iş.* ◘ **Döner.** ◉ **ekmekçi ~ ı**, Ekmek pişiren fırın. [*Ing.* Bakery, bakehouse; *Fr.* Four à pain, boulangerie]. ◉ **güneş ~ ı**, *opt.* Güneş ışınlarını küçük bir yüzeyde *(aynanın odak alanında)* toplamaya yarayan büyük çaplı içbükey ayna. *(Bu yolla elde edilen çok yüksek derecedeki sıcaklık yardımıyle madenleri, yabancı maddelerin karışma ihtimali olmadan eritmek mümkün olur).* [*Ing.* Solar furnace; *Fr.* Four Solaire]. ◉ **havagazı ~ ı**, Havagazı ile ısıtılan fırın. [*Ing.* Gas oven, gas-cooker; *Fr.* Four au gaz]. ◉ **elektrik ~ı**, Elektrikle çalışan küçük boyda fırın. [*Ing.* Electric furnace; *Fr.* Four électrique]. ◘ *ŞEKİL: 404.* — **MUT-**

ŞEKİL: 201. — **FIRINLAR.** 1. Hava gazı fırını. 2. Mutfak fırını. 3. Elektrikli fırın. 4. Çörek, pandispanya v.b. fırını. 5. Köz fırını. 6. Umumi fırın ocağı. 7. Ütücü fırını.

FAK ALET VE EŞYALARI. ◉ **haznell ~**, *met.* Dökme demir veya demir II alaşımlarının üretiminde kullanılan yüksekliği az haznell fırın. [*Fr.* Bas fourneau]. ◉ **kömür yapım ~ ı**, *orm.* Kömürcülerin ormanda kömür yapımı işinde kullandıkları, eklemli ve taşınabilir madenî fırın. [*Ing.* Coal furnace; *Fr.* Four à carboniser]. ◉ **Pasteur ~ ı**, *bakt.* Elektrik veya gazla ısıtılarak sıcaklığı 180° C'a çıkartılabilen saç silindir. *(İçinde sıvı bulunmayan ve otoklava ihtiyaç göstermeyen âlet, pansıman, bakteriyoloji kapları v.b. gibi şeyleri sterilize etmekte kullanılır).* [*Ing.* Pasteur's furnace; *Fr.* Four Pasteur].

◉ **portatif ~, *ev eşyası.*** Kendi ısıtıcı merkezi olmayan, odun veya kömür ocağı, gazocağı, havagazı veya elektrik ocağı gibi herhangi bir ocak üzerine oturtulmak suretiyle kullanılan fırın. [*İng.* Portable oven; *Fr.* Four portatif, four mobile]. ◉ **yüksek frekanslı elektrik ~ı, *elek.*** Trenlerde, uçaklarda v.b. yüksek frekanslı akımla çalışan elektrik fırını. [*İng.* High frequency electric furnace; *Fr.* Four electrique haute frequence]. ◉ **yüksek ~, *met.*** (a) Dökme demir üretiminde kullanılan demir cevherlerinin eritilmesi ve indirgenmesi için özel olarak yapılmış fırın; (b) Bu tip fırınların bulunduğu tesis. [*İng.* Blast-furnace; *Fr.* Haut fourneau]. ◘ *ŞEKİL: 202.* — **MODERN YÜKSEK FIRIN.** ◉ *(şu kadar)* **~ ekmek yemesi lâzım,** *tkz.* «İstenilen duruma gelmesi için daha epey emek vermesi, çalışması gerekli» anlamında kullanılır: ***Onun kalfa olması için daha üç fırın ekmek yemesi lâzım.***

~ borusu, *term.* ◘ **Boru**[1].

~ doldurmak, *term.* ◘ **Doldurmak.**

~ gibi, *dey.* Pek sıcak *(yer).* [*İng.* Very hot; *Fr.* Chaud comme dans un four].

~ kapağı, *arg.* Kumarda kaybettiği halde etkilenmeyen, sinirlenmeyen, pişkin, tecrübeli, hayatın acılarını, zevklerini tatmış, öyle olur olmaz şeylere aldırış etmeyen: ***Hüseyin mi.. fırın kapağıdır o, öyle her şeye kulak asmaz.*** [*İng.* Thick-skinned, unruffled].

~ tonozu, *inş.* Fırınların tonozları gibi olan yarım kubbe. [*Fr.* Cul de four].

fırıncı, i. Fırın işleten kimse. [*İng.* Baker; *Fr.* Fournier].

fırıncılık,-ğı, i. Fırın işletme işi. [*İng.* Baker's trade, baker's business; *Fr.* Boulangerie].

fırınlama, [illegible] § ❶ *(Bir şeyi)* Fırında pişirme veya kurutma işlemi veya şekli. [*İng.* Charging *(of furnace, oven, kiln);* *Fr.* Enfournage, enfournement, enfournée]. § ❷ *biracılık.* Çimlendirilmiş arpayı *(yeşil malt)* kurutma. § ❸ *camc.* Arıtma işlemine kadar yapılan işlemlerin tümü. [*İng.* Charging; *Fr.* Enfournage, enfournement]. § ❹ *gaz. sny.* Süreksiz damıtma odasına bir miktar taş kömürü konulması. *(Modern kok fırınlarında bu işlem doldurma makinesi ile yapılır).* [*İng.* Charging; *Fr.* Enfournage, enfournement]. § ❷ *seram.* Çömleklerin veya diğer seramik malzemenin fırına yerleştirilis şekli *(raflar üzerinde, kazetler içinde v.b.)* [*İng.* Charging; *Fr.* Enfournage, enfournement].

fırınlamak(-i), f. § ❶ Fırında kurutmak veya pişirmek. [*İng.* To dry in an oven or kiln, to kiln-dry; *Fr.* Cuire ou sécher dans le four]. § ❷ *camc.* Cam haline getirilecek eriyebilen maddeleri potaya koymak. [*İng.* To put in a kiln; *Fr.* Enfourner]. § ❸ *seram.* Kazetlenmiş çanak çömleği fırına koymak. [*İng.* To put in a kiln; *Fr.* Enfourner].

fırınlanmak, f. § ❶ Fırında pişirilmek. § ❷ Fırında kurutulmak.

fırınlatmak(-ı,-e), f. Fırında kurutmak. [*İng.* To dry in an oven or kiln, to kilndry; *Fr.* Cuire of secher dans le four].

fırınlık, s. Bir fırın miktarında olan. [*İng.* Ovenful, charge; *Fr.* Fournée].

fırıska, i. ◘ **Frişka.**

fırka, i. ç: **fırak.** *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ İnsan kalabalığı, grup. [*Osm.* Cemaat, taife; *İng.* Group; *Fr.* Troupe d'hommes groupe]. § ❷ *ask.* Tümen, alayla kolordu arasında bulunan

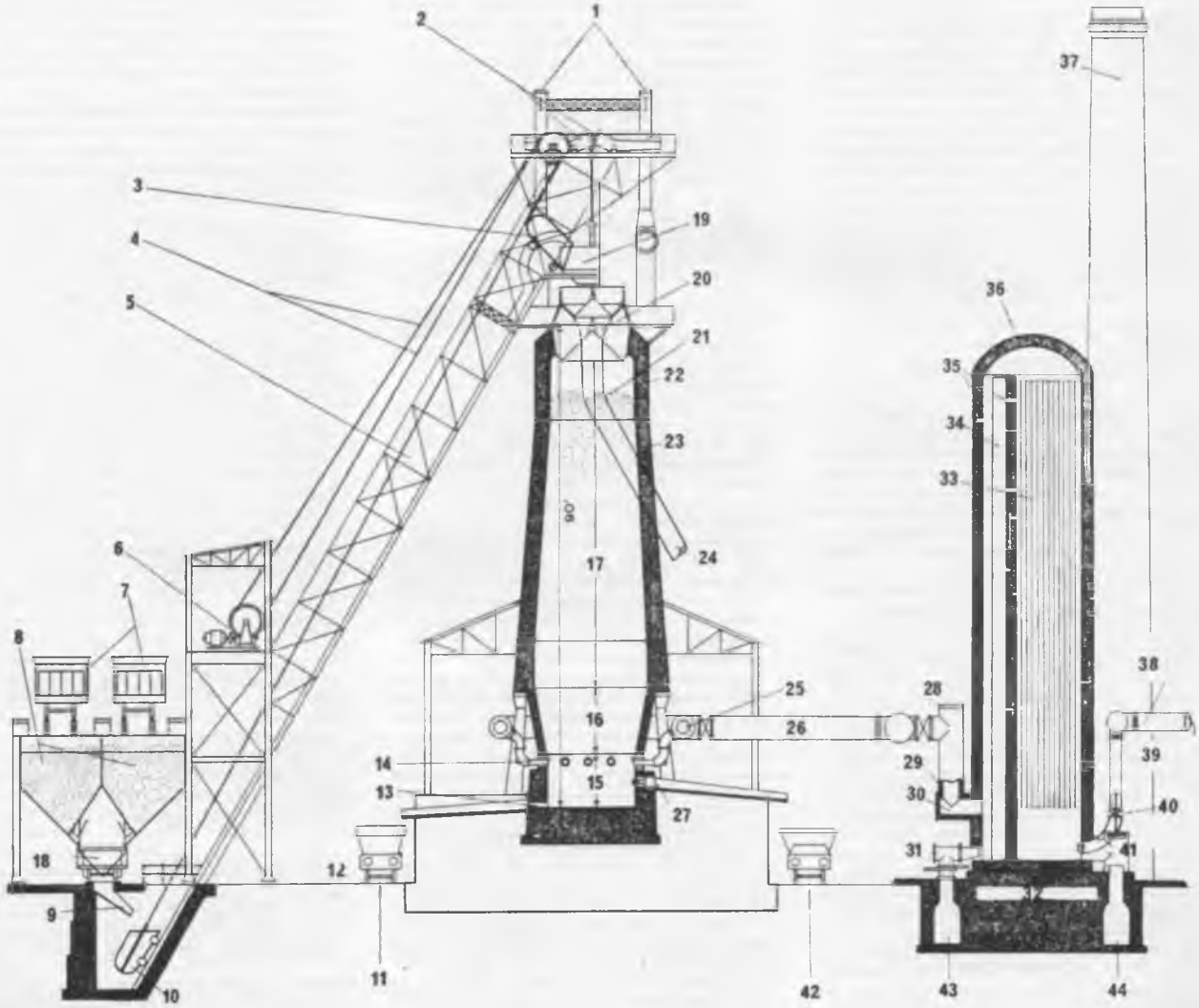

ŞEKİL: 202. — **MODERN YÜKSEK FIRIN.** **1.** Gaz bacası. **2.** Ocak küllâhlı hunileri. **3.** Kazanlı vagon. **4.** Vinç kabloları. **5.** Vinç köprüsü. **6.** Vinç *(kaldırma makinesi).* **7.** Aktarma *(nakil)* arabaları. **8.** Kok ve maden filizi haznesi. **9.** İndirme *(akıtma)* oluğu. **10.** Kazanlı vagon. **11.** Sıcak metal vagonu. **12.** Zemin. **13.** Demir çentik. **14.** Boru ağzı. **15.** Ocak. **16.** Küllâh. **17.** Baca. **18.** Kantar *(tartı)* arabası. **19.** Doldurma kazanı. **20.** Çift küllâh kapaklı dağıtıcı. **21.** Yedek hattı. **22.** Dökme demir filizi. **23.** Ateş tuğlası izolasyonu. **24.** Tozkapana giden ana gaz borusu. **25.** Ana halka. **26.** Sısak hava ana borusu. **27.** Taksimat çentiği. **28.** Kapak *(valf).* **29.** Ateş tuğlası astarı. **30.** Sıcak hava çıkış borusu. **31.** Gaz ocağı nivosu. **32.** Ocak kapağı *(valfı).* **33.** Dörtköşe taban tuğlası odası. **34.** Yanma odası. **35.** Ateş tuğlası astarı ve bölmesi. **36.** Isıtma hava körüğü ocağı. **37.** Ocak bacası. **38.** Soğuk hava ana borusu. **39.** Körükten. **40.** Hava körüğü kapağı *(valfı).* **42.** Cüruf vagonu. **43.** Gaz geçidi *(gaz kanalı).* **44.** Baca *(ocak)* duman-yolu.

askerî birlik. [*Ing.* ve *Fr.* Division]. § ❸ *den.* Altı büyük gemiden az gemi ve aynı sınıftan mürekkep bir deniz kuvvetine, üç alaydan ibaret kara kuvveti. § ❹ *siy.* Siyasî parti. [*Ing.* Party; *Fr.* Parti].

fırkacı, i. Politika fırkası ile aşırı ilgilenen. [*Ing.* ve *Fr.* Partisan].

fırkata /fırka:ta/, i. *It.* ve *Ar.* ◘ **Firkata**.

fırlak, s. < *fırlamak.* Fırlamış gibi duran; Yerinden çıkmış ve fırlamış şeyler hakkında kullanılır. [*Ing.* Protruding, sticking out; *Fr.* En saillie, saillant,-ante].

— göz, *tıp.* ◘ **Göz**.

fırlama, i. § ❶ Fırlamak eylemi; Atılma, yerinden sıçrama. [*Ing.* Sprinting, flinging forward, spouting out; *Fr.* Bondissement, élancement]. § ❷ Yükselme, pahalılaşma: *Fiyatların fırlaması karşısında halk ne yapacağını şaşırıyor.* [*Ing.* Soaring up; *Fr.* Hausse]; § ❸ (a) Pic. [*Ing.* Bastard, brat; *Fr.* Bâtard,-arde]; (b) Aşırı kurnaz ve açıkgöz *(kimse).* § ❹ Yedi dans hareketinden biri.

fırlamak, nsz. f. *yans.* § ❶ Bir şey olduğu gibi yerinden ayrılıp hızla bir yöne atılmak: *Koşarken saati cebinden fırlamış* [*Ing.* To leap up, dash; *Fr.* S'elancer, bondir]. § ❷ Yerinden oynayıp ileriye doğru çıkıntı yapmak: *Gözleri yerinden fırlamış, Omuz kemiği fırlamış.* [*Ing.* To project out; *Fr.* Sortir]. § ❸ Fiyatı birdenbire yükselmek: *Borsada esham fırladı.* [*Ing.* To soar (price); Fr. Augmenter de prix]. § ❹ *den.* Hızlı gitmek. § ❺ *avc. (hayvan hk.)* Kaçmak. § ❻ *(Geniş anlamda).* Normal görünüşüne uymayan bir çıkıntı yapmak: *Gözleri fırlamıştı.* § ❼ *(Canlılar hk.)* Birdenbire yer değiştirmek, atılım yapmak.

fırlatıcı, i. *sil.* Bir ateşli silâhın genellikle kundak yatağı üzerine yerlestirilen ve küçük bir tırnak şeklinde olan parçası. *(Merminin ateşlenmesinden sonra kovan geri gelirken, bu parça kovanı tutar ve kundak yatağından dışarı atar).* ◘ **Fırlatmak**. [*Ing.* Ejector; *Fr.* Éjecteur].

fırlatılabilen, b.s. Fırlatılması mümkün olan.

— **depo**, *hava.* Hızlı bir uçakta, tehlike anında pilotun kullandığı bir tertibat sayesinde uçaktan tamamiyle ayrılabilen yakıt deposu. [*Ing.* Ejection tank].

— **kabin**, *hava.* Pilotun kurtulmasını sağlamak amacıyle uçaktan ayrılabilen ve ön uçta bulunan basınçlı kısmın tümü: *Fırlatılabilen kabin yere büyük paraşütlerle indirilir.* [*Ing.* Ejection cabin; *Fr.* Cabine ejectable].

— **koltuk**, *hava.* Tehlike halinde mürettebatın her birinin uçağı terketmesini sağlayan koltuk. [*Ing.* Ejection seat; *Fr.* Siege ejectable].

fırlatılmak, nsz. f. Fırlatmak işine konu olmak. [*Ing.* To be ejected; *Fr.* Être ejecté].

fırlatma, i. § ❶ Fırlatmak eylemi. [*Ing.* Hurl; *Fr.* Ejection]. § ❷ *cimn.* Kol ve bacağın, vücudun orta çizgisinden türlü yönlere ve son eklem imkânına kadar hızla ve gergin olarak uzaklaştırılması *(açılması).* ☆ *Eşanl.* açma. [*Ing.* Staddeling; *Fr.* Ecartement *(des jambes)*]. § ❸ *hava.* Fırlatır bir koltukla pilotun uçaktan dışarıya atılması. [*Ing.* Hurling, flinging; *Fr.* Éjection]. § ❹ *sil.* Merminin namlu ağzını terk etmesinden sonra, mermi yatağındaki kovanın özel bir mekanizma ile dışarı atılması. [*Ing.* Ejection; *Fr.* Éjection].

— **taşlar**, *coğr.* Yanardağlardan fırlatılmış bulunan taş parçaları. Yanardağ bombası, lâpilli volkan kumu, dışıklar, bunlardandır. [*Ing.* ve *Fr.* Ejection].

fırlatmak(-ı), f. Fırlamasını sağlamak, yerinden dışarı uğratmak. [*Ing.* To hurl, eject, fling; *Fr.* Éjecter].

fırsat,-tı, i. *Osm.* < *Ar. fursat.* Uygun zaman, elverişli durum: *Fırsat her zaman ele geçmez.* [*Ing.* Opportunity, chance, occasion; *Fr.* Occasion]. ◉ — **ı ganimet bilmek**, *dey.* Uygun durumu, yağma edilecek mal gibi sevinçle karşılamak. [*Ing.* To seize the opportunity; *Fr.* Se rejoir de l'occasion, tirer d'une occasion tout le profit possible]. ◉ — **ı kaçırmamak**, *dey.* Elverişli durumdan yararlanmak. [*Ing.* Not to miss the opportunity; *Fr.* Saisir l'occasion aux cheveux]. ◉ — **tan istifade (etmek)**, *dey.* Ele geçirdiği imkândan en iyi şekilde yararlanmayı anlatır. [*Ing.* A taking an advantage of an opportunity; *Fr.* Profiter de l'occasion]. ◉ **her** — **ta**, *dey.* Bütün uygun durumlarda. [*Ing.* On every occasion; *Fr.* A chaque occasion]. ◉ **ilk** — **ta**, *dey.* İmkân bulur bulmaz. [*Fr.* À la première occasion]. ◉ **son** —. Yararlanılabilecek elverişli son durum.

— **beklemek (aramak)**, *dey.* En uygun şartı kollamak. [*Ing.* To wait for an opportunity].

— **bilmek** *(bir şeyi)*, *dey.* Bir şeyden belli bir amaçla hemen yararlanmak.

— **bu fırsat**, *«Yararlanılacak en uygun zaman şimdi»* anlamında kullanılır. [*Ing.* This is my /your, his/ chance!].

— **bulmak**, *dey.* Elverişli zaman bulmak. [*Ing.* To find occasion; *Fr.* Trouver l'occasion].

— **düşkünü**, *dey.* Kötülük yapmak için her fırsattan yararlanan. [*Ing.* One who recklessly takes advantage of every opportunity; *Fr.* Qui guette l'occasion, qui est à la recherche d'une occasion].

— **düşmek (çıkmak)**, *dey.* Bir amacı gerçekleştirmek için uygun hal olmak.

— **kaçırmak**, *dey.* Uygun durumdan yararlanamamak. [*Ing.* To miss the Chance; *Fr.* Laisser échapper l'occasion].

— **kollamak**, *dey.* Uygun zaman veya durum gözetmek. [*Ing.* To lie in wait for an opportunity; *Fr.* Guetter l'occasion.

— **öğretimi**, *eğt.* Pek seyrek olarak karşılaşılan olay ve fırsatlardan öğrenim sırasında faydalanma metodu.

— **vermek (vermemek)**, *dey.* Bir işi yapmak için uygun şartı sağlamak (sağlamamak). [*Ing.* To give an opportunity; *Fr.* Donner (fournir) l'occasion].

— **yoksulu**, *dey.* Eline fırsat geçmediği için zararsız görünen. [*Ing.* One who would do evil if he had a chance].

fırsatçı, s. *Osm.* < *Ar. ve Fars.* Fırsat düşkünü fırsat kollayıcı. [*Ing.* Who is on the lookout for a profitable chance; *Fr.* Qui est à recherche d'une occasion qui guette l'occasion].

fırt fırt, z. *yans. (Yer değiştirme hk.)* Bir düziye: *Fırt fırt ne girip çıkıyorsun?* [*Ing.* Continually *(going in and out)*; *Fr.* Particule qui imite le mouvement répété et continuel].

— — **diye**, *dey.* Hemen.

fırtına /fırtı:na/, i. *It. fortunale.* § ❶ Zorlu rüzgâr ve bunun denizde veya kum çöllerinde meydana getirdiği dalgalanma. [*Ing.* Storm; *Fr.* Tempête, bourrasque, orage, ouragan]. ☆ *Yak. anl.* eslnti, yel, kasırga, meltem, imbat, tayfun, hortum. § ❷ *mec.* Güç atlatılan kötü durum: *Bu fırtınadan ucuz kurtuldum.* [*Ing.* Storm; *Fr.* Tourmente]. § ❸ Gürültü, kavga, gürültülü olay. § ❹ Güç, durum. § ❺ Bir devlette şiddetli iç kargaşalıklar. § ❻ *den.* Denizciler arasında saniyede 15 metre ve daha fazla hızla esen rüzgârlara verilen ad. ◉ **magnetik** —, *magn.* Belli bir bölgede, mıknatıslı ibrelerin anî ve ahenksiz salınımlarıyle beliren magnetik düzensizlik. *(Büyük magnetik fırtınaların, çok defa kutup fecriyle ayni anda başladığı eskiden beri bilinen bir gerçektir).* [*Ing.* Magnetic storm; *Fr.* Tempête magnétique, orage magnetique]. ◉ **sayılı** — **lar**, *dey.* Yılın belirli günlerinde geleceği bilinen fırtınalara verilen ad. § ❼ *mec.* Güç atlatılan önemli olaylar için söylenir. ◉ **bağ bozumu** — **sı**, *coğr.* ◘ **Bağ**[2]. ◉ **bıldırcın** — **sı**, *coğr.* ◘ **Bıldırcın**. ◉ **dolu** — **ı**, *meteor.* ◘ **Dolu**[1].

— **alâmeti**, *den.* Fırtına çıkacağını gösteren *(barometre ve termometrenin birdenbire yükselmesi veya düşmesi, bulutların şekillerinde meydana gelen değişiklikler ve başkalaşmalar ve bazı hayvanların tabiî hareketlerinde görülen değişmeler gibi)* fen ve tecrübeye dayanan işaretler.

— **çıkmak (kopmak)**, Denizde veya kum çöllerinde şiddetli rüzgârla fırtına meydana gelmek. [*Ing.* Storm to break out].

— **dinmek**, *dey.* Çıkan fırtına sakinleşmek.

— **gibi**, *dey.* Hızla, birdenbire. [*Ing.* All of a sudden, suddenly; *Fr.* Soudainement, tout à coup].

— **ihbarı**, *hava.* Bir bölgede fırtına çıkmazdan önce gerekli tedbirlerin alınması için meteoroloji merkezleri tarafından yapılan ihtarlar. [*Ing.* Storm warning; *Fr.* Avertissement de tempête].

— **işareti**, *den.* Çıkacak fırtınaları denizcilere önceden bildirmek için, kıyılarda özel olarak kurulmuş istasyonların direklerine çektikleri belirli anlamdaki işaretler.

— **küpeştesi**, *den.* Güverte çalımı fazla olan ticaret yelkenlilerinde kullanılan ve denizli havalarda yüklü olarak giderken dalgaların güverteye atlamasını önlemek üzere küpeşteler boyunca dikilmiş punteller üzerine haş kıç doğrultusunda gerilmiş ensiz branda.

— **sesi**, *patol.* Çok hafif çıtırtı şeklindeki hırıltılara nemli ve ötümlü hırıltıların karıştığı ciğer sesi; kılcal soluk borularında bronşit bulunduğunu gösterir. [*Ing.* Respiratory sound; [*Fr.* Bruit de tempête].

— **yelkeni**, *den.* Yelkenli gemilerde fırtınalı havalarda kullanılan ve normal yelkenlere oranla daha küçük boyutlarda, daha kalın bezden yapılmış yelken.

fırtına.kırlangıcı, b.i. *zool.* Fırtına kuşları *(Tubinares)* takımının, Fırtına kuşugiller *(Procellariidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 14 sm. Kuzey Batı Avrupa'da Batı Afrika'ya kadar yayılmıştır [*Lat. Procellaria pelagica; Ing.* Storm(y)-petrel; *Fr.* Petrel-tempête].

fırtına.kuşları, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Karinalılar *(Carinatae)* bölümünün bir takımı. Martılara benzerler. Gagaları çengel gibi aşağıya kıvrıktır. Ayakları tam perdelidir. Burun delikleri boru gibi uzamıştır. Açık denizlerde yaşarlar. Fırtınakuşugiller *(Hydrobatidae)* ve Yelkovangiller *(Puffinidae)* olmak üzere iki familyası vardır. [*Lat.* ve *Ing. Tubinares, Procellariiformes; Fr.* Procellariiformes]. ◘ *TABLO: 24* — **KUŞ TAKIMLARI**.

fırtına.kuşu, b.i. *zool.* Fırtınakuşugiller *(Procellariidae)* familyasına giren, orta ve ufak boyda (35-50 sm. uzunluğunda, tüyleri çoğu zaman siyahımsı ve beyaz, bazen kül renginde olan, çeşitli deniz kuşlarına verilen ad. Tropik ve güney denizlerinde bulunurlar. [*Lat. Procellaria, Oceanodroma, Fulmarus; Ing.* Tubenosed bird, petrel; *Fr.* Oiseau-tempête, pétrel]. ◘ *ŞEKİL: 352.* — **KUŞLAR II.** ◉ **kutup** —, *zool.* Fırtına kuşları *(Tubinares)* takımının, Fırtınakuşugiller *(Procellariidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 50 sm. Buzlu denizlerde yaşar. [*Lat. Fulmarus glacialis; Ing.* Fulmar; *Fr.* Fulmar, pétrel-glacial]. ◉ **okyanus** —, *zool.* Fırtınakuşları *(Tubinares)* takımının, Fırtınakuşugiller *(Procellarlidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 21 sm. Genel olarak tüyleri kara-kahverengidir. Kuyruğu çatallıdır. Göçeder. Atlantik ve Pasifik okyanuslarının kuzey kıyılarında yaşar. [*Lat. Oceanodroma leucorhoa; Ing.* Leach's petrel; *Fr.* Petrel (océanodrome) cul-blanc].

fırtına.kuşugiller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Fırtınakuşları *(Tubinares)* takımına giren bir familyası. Gagaları kısa ve burun delikleri boru biçimindedir. Kanatları sivri olur. Denizlerde yaşarlar ve deniz hayvanları yerler. **Okyanus fırtına kuşu** *(Oceanodroma leucorhoa)*, **Fırtına kırlangıcı** *(Procellaria pelagica)*, **Kutup fırtına kuşu** *(Fulmarus glacialis)*, **Albatros** *(Diomedea exulans)* iyi bilinen türleridir. [*Lat.* ve *Ing. Procellariidae; Fr.* Procellariides].

Fırtınalar Okyanusu, *astr.* ve *coğr.* Ay yüzeyi üzerinde büyük bir düzlük. [*Lat. Oceanus roçeNarum; ing.* Ocean of storms; *Fr.* Océan des tempêtes].

fırtınalı /fırtı:nalı/, s. § ❶ Çok rüzgârlı, fırtınası olan, fırtına yapan. [*Ing.* Stormy; *Fr.* Orageux,-euse, tempétueux,-euse]. § ❷ *mec.* Sarsıntılı, karışık, gürültülü. *Fırtınalı bir hayat.* [*Ing.* Stormy; *Fr.* Orageux,-euse]

— **gün**, *meteor.* 10 m. yüksekliktek rüzgâr hızının günün herhangi bir saatinde 17-2 m. veya daha fazla oluşunun tesbit edildiği gün.

fırttırmak, f. *arg.* Gitmek, kaçmak, ayrılmak. ☆ *Eşanl.* basmak.

fıs, i. *yans.* § ❶ Fısıldama sesi. [*Ing.* Whisper; *Fr.* Chuchotement]. § ❷ Dedikodu. [*ing.* Gossip; *Fr.* Cancan, commerage, potin, rumeur].

— **geçmek**, *arg.* Yavaşça anlatmak, kulağına fıslamak: *Ne fıs geçiyorsun, oğlum çık meydana.* [*Ing.* To whisper; *Fr.* Chuchoter].

fıs fıs, z. *yans.* Gizli ve yavaş konuşulurken çıkan sesi anlatır: *Fıs fıs konuştular.* [*Ing.* Whisperingly; *Fr.* En chuchotant].

fıs fıs[a], b.i. *yans.* Esans, ilâç gibi sıvıları fışkırtmak için kullanılan pompalı küçük âlet.

fısıldamak(-ı), f. *yans.* Başkalarının duymayacağı şekilde birinin kulağına *(bir şey)* söylemek: *Kulağıma bir şey fısıldadı, ama ne dediğini anlamadım.* [*ing.* To whisper; *Fr.* Chuchoter].

fısıldanmak, nsz. f. Fısıltı halinde söylenmek: *Kulağına fısıldanan şeyin ne olduğunu bir türlü anlayamadım.* [*Ing.* To be whispered; *Fr.* Être chuchoté, être susurré].

fısıldaşmak, nsz. f. Birbirine fısıldamak. [*Ing.* To whisper to each other; *Fr.* S'entretenir en chuchotant].

fısıl fısıl, z. *yans.* Fısıltı halinde. [*ing.* With a whisper to each other].

fısıltı, i. *yans.* Fıs fıs diye çıkan ses: *İçeriden bir fısıltı geliyor.* [*Ing.* Murmur; *Fr.* Chuchotement, murmure].

— **gazetesi**, *dey.* Toplumun önem verdiği bir olayın, fikranın, konunun kulaktan kulağa yayılması. [*Fr.* Propagande de bouche à oreille, secrete].

fısıltılı, s. *fonet.* Özellikle, türeşimsiz bir ünlü için kullanılır. [*Ing.* Whispering; *Fr.* Chuchoté,-ée].

fısır fısır, z. *yans.* İnce bir şey yanarken veya bir su dar bir delikten fışkırırken çıkan fısıltı halindeki sesi anlatır: *Kuru ot fısır fısır yanar. Su musluktan fısır fısır akıyor. Fısır fısır konuşuyorlar.* [*Ing.* With a light puffing noise].

fısırtı, i. *yans.* Fısıltı halindeki güç duyulur, hafif ses. [*Ing.* Light puffing noise].

fısk, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Ahlâkça kötü, dince güneh sayılan şeyleri âdet edinme. [*Osm.* Sefahat; *Ing.* Immorality, vice, a sinning].

fıskıye, i.ç: **fesâki**. *Osm.* < *Ar. fıskıyye* § ❶ Suyu yukarıya doğru çeşitli şekillerde fışkırtan ve çoğunlukla havuzların ortasına yapılan boru ağzı ve musluk. § ❷ Havuzların ortasına dikilen bir ayak üstüne üstüste konulmuş çeşitli teknelerden ibaret olup en yukardaki bir lüleden suları fışkıran ve bir tekneden öbürüne dökülerek havuza akan yüksekçe su âbideleri. [*Ing.* Fountain, water jet; *Fr.* Jet d'eau]. ☆ *Eşanl.* **fışkırak, fevvare.** § ❷ *mek.* Kapalı bir bölmedeki akışkanı *(hava, su v.b.)* üzerine tazyikli bir akışkan püskürterek boşaltan cihaz. ◉ — **li çeşme**, *döş.* Suyu düzgün bir şekilde fışkırtarak içilmesini kolaylaştıran çeşme. [*Ing.* Drinking fountain].

— **ağızlığı**, Fıskıyelerin tepesine konulan ve suları çeşitli şekillerde akıtmaya yarayan boru ağızlıkları. Bunların su basıncıyle dönerek suyu etrafa püskürtmelerine **fevvare çarkı, çark-ı felek** veya **çarklı fıskıye** denir.

— **borusu**, Havuz suyunu fışkırtan boru.

— **fırıldağı**, Fıskıyelerin tepesine takılan ve gelen suyun kuvvetiyle dönerek suyu etrafa savuran küçük çark. [*Ing.* ve *Fr.* Girandole]

— **teknesi**, Fıskıyelerin altına konan ve suları toplayan tekne. [*Fr.* Coupe de fontaine].

fıslamak(-ı,-e), f. *yans.* § ❶ Bir şeyi bir kimsenin kulağına fısıltı halinde söylemek. [*Ing.* To whisper; *Fr.* Chuchoter, susurrer] § ❷ Gizlice haber vermek. [*Osm.* İhbar etmek; *Ing.* Secretly to impart (information)] ☆ *Eşanl.* **fısıldamak.**

fıstık,-ğı, i. *Osm.* < *Fars. piste* > *Ar. fustuk.* < *Yun. pistakion.* § ❶ Antep fıstığı, çam fıstığı ve yerfıstığı denilen yemişlerin genel adı. [*Ing.* Pistachio nut; *Fr.* Pistache, pignon]. ◉ **fıstığını kullanmak**, *arg.* Aklını kullanmak. ☆ *Eşanl.* **toriğini çalıştırmak.** ◉ **Antep fıstığı**, *bot.* § ❶ İki-çenekliler *(Dicotyledones)* sınıfının, Antepfıstığıgiller *(Anacardiaceae)* familyasından, Gaziantep havalisinde yetiştirilen, tohumları yenebilen ve yağ bakımından zengin olan 5-10 m. yüksekliğinde bir ağaç. Yaprakları 3-5 foliollü, çiçekleri tek cinslidir. Meyva tek tohumlu bir drupadır. Sabit yağı sakkaroz ve proteinli maddeler taşır. [*Lat. Pistacia vera; Ing.* Pistachio; *Fr.* Pistachier vrai]. ☆ *Eşanl. (yanlış olarak)* **şam fıstığı.** ◘ *ŞEKİL: 92.* — **SİNAİ BİTKİLER.** § ❷ Antep fıstığının yenebilen tohumlarına verilen ad. [*Ing.* Pistachio nut; *Fr.* Pistache]. ◉ **amerikan fıstığı**, *bot.* ◘ **Yer fıstığı.** ◉ **çam fıstığı** *bot.* **Fıstık çamı** adlı bitkinin tohumlarına verilen ad. [*Ing.* Pine nut; *Fr.* Pignon]. ◘ **Çam** *(fıstık çamı).* ◉ **yer fıstığı**, *bot.* § ❶ İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından, anayurdu Brezilya olan, sıcak memleketlerde ve Türkiye'nin güney kısımlarında kültürü yapılan, sarı renkli çiçekler açan, 30-50 sm. boyunda bir yıllık alçak bir bitki. 1-3 tohumlu ve üzeri ağımsı olan meyvaları toprak altında olgunlaşır. Tohumlarında bulunan sabit yağın mühim kısmını araşit asidinin gliseridi teşkil eder. Ayrıca az miktarda da oleik ve linolik asidlerin gliseritleri vardır. Tohumlardan elde edilen yağ *(Oleum Arachidis)* araşit yağı adı altında yemeklik yağ olarak kullanılır. Tohumları kavrulduktan sonra yenir. Yağı tıpta müleyyin olarak ve sabunculukta kullanılır. [*Lat. Arachis hypogaea; ing.* Peanut; *Fr.* Arachide]. ☆ *Eşanl.* **amerikan fıstığı.** § ❷ Yer fıstığının yenilen tohumlarına verilen ad. [*Ing.* Peanut; *Fr.* Cacahouète, cacahouette].

— **çamı**, *bot.* ◘ **Çam.**

— **gibi**, *tkz.* § ❶ Dolgun ve sıkı vücutlu, canlı. [*Ing.* Stout, plump and firm; *Fr.* Potelé]. § ❷ Çok güzel *(kız).*

— **iç kurdu**, *zool.* ◘ **Kurt**[2].

— **kese tırtılı**, *zool.* Notodontidgiller *(Notodontodae)* familyasına giren bir pul kanatlı böcek türü. Kanat açıklığı 30-35 mm. olur. Tırtılları kırmızı renkte olup, Antep fıstıklarına zarar verir. [*Lat. Thaumetopoea solitaris; Ing.* Processionary moth; *Fr.* Bombyx du chêne].

fıstıkçı, i. Fıstık satan veya fıstık yetiştiren kimse. [*Ing.* Vendor of salted pistachios].

fıstıkçılık,-ğı, i. § ❶ Fıstık yetiştirme işi. § ❷ Fıstık alıp satma işi.

fıstıkî /fıstıkī/, s. *Osm.* < *Ar. fustukî.* Fıstık rengi, açık yeşil. [*Ing.* Pistachio green; *Fr.* Pistache].

— **makam**, *alay. dey.* Çok ağır ve telâşsız: *Fıstıki makam geliyor.*

fıstıklık,-ğı, i. Fıstık ağaçları dikilmiş yer veya fıstık bahçesi. [*Ing.* Pistachio grove; *Fr.* Forêt de pistachiers].

fış fış, z. *yans.* ◘ **Fışır fışır.**

— — **kayıkçı**, *cimn.* Gergin açık oturuşta, tabanlar dayalı, eller kenetli olarak yapılan eşli gövde esnetmesi.

fışıl fışıl, z. *yans.* ◘ **Fışır fışır.**

fışırdamak, nsz. f. Fışır fışır diye ses çıkarmak. [*Ing.* To make a splashing noise; *Fr.* Frémir].

fışır fışır, z. *yans.* İpek kumaş bir yere sürtünürken veya su hafif hafif akarken çıkan sesi anlatır: *Kumaş fışır fışır ediyor. Su fışıl fışıl akıyor.* [*ing.* With a splashing noise; *Fr.* Particule qui imite le murmure de l'eau ou le bruit des etoffes de soie].

fışırtı, i. *yans.* Fışırdama sesi. [*Ing.* Splashing noise; *Fr.* Murmur de l'eau, frou-frou]

fışka /fişka/, i. *It. fissa. den.* **Demirin** *(çapanın)* tırnağını kaldırıp asmak için geminin kenarında bulunan sabit veya hareketli eğri demir askı.

— **donanımı**, *den.* Fışka mataforasında bulunan palanga ve ayrıntısı.

— **etmek**, *den.* Demiri fışka palangasiyle kaldırmak. [*Ing.* To fish *(anchor); Fr.* Traverser l'ancre].

— **kamçısı**, *den.* Fışka kancasına bağlı armada halatı.

— **kancası**, *den.* Fışka edilecek demirin koluna geçirilmek üzere fışka donanımının alt makarasında bulunan büyük ve hareketli kanca.

— **kaponu**, *den.* Demir fışka edildikten sonra tırnağından bağlamak üzere demirin bedeninden dolaştırılarak içeri alınan ev kapon tetiği memesine takılan zincir.

— **mataforası**, *den.* Gemi demirini kaldırma veya güverteye almada kullanılan donanım; Giriva mataforasının gerisinde bulunan ve üzerinde hareketli giriva donanımı takılı olan hareketli veya sabit matafora.

— **palangası**, *den.* Fışka mataforasında bulunan palanga. . .

fışkı, i. *Osm.* < *Fars. pişgi.* < *Yun. phuski.* Atgillerin *(At, eşek ve benzeri hayvanların)* taze gübresi. [*Ing.* Manure, horse dung; *Fr.* Crottin].

fışkılama, i. Fışkılamak eylemi.

fışkılamak(-ı), f. § ❶ Toprağı fışkı ile gübrelemek. [*Ing.* To manure, to dung; *Fr.* Fumer]. § ❷ nsz. f. *(At, eşek, v.b. hk.)* Fışkısını çıkarmak. [*Ing.* To manure with dung, to dung *(horse); Fr.* Crotter].

fışkılı, s. Fışkısı olan. [*Ing.* Manured; *Fr.* Fumé].

fışkılık,-ğı, i. § ❶ Taze gübrenin yığıldığı yer. [*ing.* Dunghill; *Fr.* Tas de fumier]. § ❷ ◘ **işkembe.**

fışkın, i. *yans. bot.* § ❶ Ana sap geliştikten sonra bir bitkinin dibinden, sapla kökün birleştiği yerden çıkan sürgünlerin tümü. [*Ing.* Shoot, sucker; *Fr.* Pousse, rejet(on)]. § ❷ Bu sürgünlerin her biri. § ❸ Asma kütüğünde hereğin üst tarafında biten dal; bunlar genellikle kesilir. [*Ing.* Shoot, sucker; *Fr.* Bion, accru, drageon, surgeon, talle].

fışkıran, s. < *fışkırmak.* § ❶ Kendi kendine yukarı doğru çıkan, püsküren. [*Ing.* Gushing, spouting, spurting; *Fr.* Jaillissant,-ante]. § ❷ *petrol.* Bir sonda kuyusunda pompaya ihtiyaç göstermeden kendiliğinden yükselen gaz, petrol v.b. için kullanılır. [*Ing.* Gushing, spouting, spurting; *Fr.* Jaillissant -ante].

— **kaynak**, *hidr.* Hidrostatik seviyesi toprak seviyesinden daha yüksek olan kaynak. [*Ing.* Gushing source; *Fr.* Source jaillissante].

fışkırdak[a],-ğı, i. < *fışkırmak. kim.* Laboratuvarlarda ufak tefek yıkamak için kullanılan ve ağzındaki iki cam borudan biri üflenince ötekinden su fışkıran, sürahi biçiminde bir âlet. [*Ing.* Washing-flask; *Fr.* Pissette]. ☆ *Eşanl.* **püsgürgeç, piset.**

fışkırık,-ğı, i. < *fışkırmak.* § ◉ ◘ **Fıskıye.** § ◉ Su fışkırtan âlet.

fışkırış, i. Fışkırma tarzı.

fışkırma[a], i. § ❶ Fışkırmak eylemi. [*Ing.* Jetting, gushing *(forth)*, springing *(up); Fr.* Jaillissement]. § ❷ *astr.* Güneş yüzeyinden uzaya sıcak gaz kütlelerinin fırlaması [*Osm.* Hadebe; *Ing.* Prominence; *Fr.* Protubérance]. § ❸ Basınç altındaki sıvı ve gazların birdenbire çıkıvermesi, püskürmesi. [*Ing.* Gush(ing), spouting, spurt(ing); *Fr.* Jaillissement]. § ◉ *fizyol.* Bazı salgıların, özellikle atmığın birdenbire keskin ve kısa sarsıntılarla dışarı çıkması. [*Ing.* Ejaculation; *Fr.* Éjaculation]. § ◉ *petr.* Sonda sırasında petrol veya tabiî gazların birdenbire ve çoğu defa umulmadık bir anda püskürmesi. *(Bu olay, sonda ucuyle uygulanan hidrostatik basıncın, petrol tekabasındaki aşırı basıncı dengeleyememesinden ileri gelir).* [*Ing.* Eruption; *Fr.* Éruption].

— **deliği**, *otom.* Bağlama rotu ve yatakta açılmış bir delik olup, yağın basınç altında yataktan fışkırarak silindir yüzeylerini yağlamaya yarar. [*Ing.* Spurt hole].

fışkırmak, nsz. f. § ◉ *(Su veya başka suya benzer sıvılar hk.)* Bir yerden bol olarak birdenbire ve hızla çıkıvermek: *Yeni açılan kuyulardan petrol fışkırıyormuş, Sular fışkırdı. Işık fışkırıyor, Yeşillik fışkırmış.* [*Ing.* To gush, spurt out; *Fr.* Jaillir]. ☆ *Eşanl.* **fevaran etmek.** § ◉ *(tohum)* Büyük bir kuvvetle bitip çabuk büyümek: *Yağmur yüzünden ekinler fışkırdı.* [*Ing.* To spring out; *Fr.* Germer]. § ◉ *mec.* Bol bol görünmek.

fışkırtı, i. < *fışkırmak. yans.* Fışkıran bir şeyin çıkardığı ses.

fışkırtmak(-ı), f. § ◉ Fışkırmasını sağlamak.

[*ing.* To throw out, to shoot forth; *Fr.* Faire jaillir]. § ❷ Bir akışkanı, büyük bir hız verilmiş bir akışkan damarıyle sürükleyerek bulunduğu kaptan boşaltmak; püskürtmek. [*ing.* To eject; *Fr.* Éjecter]. § ❸ *fizyol.* Bir salgıyı içeriden dışarı doğru şiddetle atmak: *Sperma, tükrük fışkırtmak.* [*ing.* To ejaculate, *Fr.* Ejaculer].

fışlamak, fışnamak, nsz. f. *yans. h.d.* Mayalanıp ekşimek, fıkramak. [*Osm.* Tahammür etmek; *ing.* To go sour, to spoil by fermentation; *Fr.* Fermenter].

fışramak, f. ◘ Fışlamak.

fıta, i. *den.* ◘ Futa.

fıtam, i. Yavruların sütten kesilmesi. [*ing.* Weaning; *Fr.* Sevrage].

fıtık,-kı, veya -ğı, i. *Osm.* < *Ar. patol* İç organlardan bir parçanın, daha çok bağırsak kısmının, karın çeperini geçip deri altında ur gibi bir şişkinlik meydana getirmesi, kavlıç. [*ing.* Hernia; *Fr.* Hernie]. ☆ *Eşanl.* kasık yarığı. ◉ boğuk —, *patol.* ◘ Boğuk. ◉ disk fıtığı, *patol.* ◘ Disk. ◉ kasık fıtığı, *vet.* Erkek sığırlarda erbezi atardamarıyle atmık kanalının geçtiği kısımda karın zarının yarılmasıyle buraya dalan bir bağırsak kıvrımının meydana getirdiği şişlik. *(Bu yarılma, iğdiş etme ve burma sırasında erbezi kordonunu çekmekten ileri gelir.)* [*ing.* Pelvic hernia; *Fr.* Hernie pelvienne du bœuf].

— bağı, *tıp* Fıtığı yerinde tutmaya yarayan bağ. [*ing.* Truss; *Fr.* Bandage herniaire].

— boğumu, Fıtığın küçülmesini ve yerine dönmesini önleyen bağırsağın tıkanmasına hatta çürüyüp düşmesine sebep olan fıtık boynu, fıtığın dar yeri. [*ing.* Strangulated hernia, strangulation of a hernia; *Fr.* Etranglement herniaire].

— olmak, *arg.* Büyük sıkıntı duymak.

fıtık.otu, b.i. *bot.* ◘ Kasıkotu.

fıtır, i. ◘ Fıtır.

fıtnat,-tı, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Zekâ, zihin açıklığı, çabuk anlayış ve kavrayış. § ❷ Kadın adı.

fıtr, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Oruç açma; § ❷ Oruç açan kimse. § ❸ Ramazan ayının sonu.

fıtra, ◘ Fitre.

fıtrat,-tı, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Yaradılış. [*Osm.* Hilkat; *ing.* Nature ,constitution, natural disposition; *Fr.* Disposition naturelle]. § ❷ Tabiat, tıynet ,yaradılıştan gelen ruh veya vücut niteliği: *Herkesin fıtratı başkadır.* [*ing.* Nature, character; *Fr.* Nature, caractere]. ☆ *Eşan.* cibilliyet, huy. § ❸ *din.* Âlemin bir bütün olarak Tanrı tarafından yaratılışı. [*ing.* Creation; *Fr.* Creation]

fıtraten, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Yaradılıştan; karakter bakımından: *Fıtraten şairdir.* [*ing.* By, nature, naturally, by birth, congenitally; *Fr.* Congénital,-ale].

fıtri /fıtri/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* Yaradılışla ilgili, yaradılıştan, doğuştan *(olan).* [*ing.* Congenital, innate, natural; *Fr.* Inné,-ée, naturel,-elle].

☆ *Yak. anl.* anadan doğma ,tabii, yaradılıştaki, kudretten, vilâdi, cibilli.

☆ *Karş.* sonradan olan, edinik, edinsel müktesep.

fi /fî/, e. *Osm.* < *Ar.* «*De*» ve «*içinde*» anlamına gelir. «*Oldukça geçmiş bir tarihte*» anlamıyle kullanılan **fi tarihinde** deyiminde geçer.

Fi, i. *dilb. Cross River* halici kıyısında konuşulan zenci-afrika dili., [*ing.* ve *Fr.* Fi].

fiat,-tı, i. ◘ Fiyat.

fiberglas /faybırglas/, i. *ing. fiberglass. plast. mad.* Plastik maddelerden, özellikle poliyesterden parçalar yapımında çok kullanılan sağlamlaştırma maddesi. *(Fiberglas, platin haddeli fırınlarda çamın çok yüksek sıcaklıkta eritilmesiyle elde edilir. İplik şeklinde olanlarına cam elyafı, cam pamuğu veya cam yünü denir).*

fibran, i. *Fr. fibranne.* Selülozlu sunî dokuma maddesi. *(Belli uzunlukta kesilen fibran elyafının, iplik çekme işlemi sırasında birbirine iyice yapışabilmesi için pürtüklü olması gerekir: Fibran yünle karıştırılabilir).*

fibratus, i. *Lat.* Bulutların milletlerarası sınıflandırılmasında, özellikle sirrüs ve kümülüs gruplarına verilen genel ad. *(Bu terim, düz veya hafifçe eğik liflerden meydana gelen ve uç kısmı çatallanmayan bir bulut kümesini veya tek bir bulutu adlandırmak için kullanılır).* [*ing.* ve *Fr.* Fibratus] .

fibravil, i. Polivlinli klorür elyafının özel çeşidi. [*ing.* ve *Fr.* Fibravyl].

fibril, i. *Fr. fibrille. anat.* Kas, kemik, sinir ve epitel dokusu hücrelerinin uzantıları için kullanılan kelime. [*ing.* Fibril].

fibrilasyon, i. *Fr. fibrilation. tıp.* Yürek kas tellerinin art arda çabuk çabuk, düzensiz ve etkisiz kasılması. [*ing.* Fibrillation]. ◉ karıncık —, u, *tıp.* Bütün yürek kas tellerine yaygın fibrilasyon. [*Hemen tedavi edilmediği takdirde derhal öldürür).* [*ing.* Ventricular fibrillation; *Fr.* Fibrillation ventriculaire]. ◉ kulakçık —, u, *tıp.* Sadece kulakçık kas tellerinde görülen ve karıncık kasılmalarının düzensizliğine yol açan fibrilasyon. *(Kulakçık fibrilasyonu yaşamaya engel değildir, fakat bir digital tedavisini gerektirir).* [*ing* Auricular fibrillation; *Fr.* Fibrillation auriculaire]

fibrin, i. *Fr fibrine. biyokim.* Pıhtılaşmadan sonra kan ve lenf solunumunda meydana gelen ve mide enzimleriyle kolayca sindirilen suda erimez albüminli bir madde. [*Osm.* Lîfin; *Lat. Fibra; Ing.* Fibrin].

fibrinasyon, i. *Fr. fibrination. tıp.* Kanda fibrin çokluğu. [*Ing.* Fibrination].

fibrinemi, i. *Fr. fibrinémie. tıp.* Kandaki fibrinojen oranı .Normal olarak 1 litrede 3 gr. kadardır. *(Fibrinemi bazı hastalıklarda, özellikle had eklem romatizmasında artar; bu romatizmanın durumunu anlamak için fibrinemi muayenesi yapılır).* [*Ing.* Fibrinemia]

fibrinojen, i. *Fr. fibrinogene* < *Lat. fibra,* şerit + *Yun, gennan,* meydana getirerek, *zool.* Trombin etkisiyle pıhtılaşma sonucu fibrin meydana getiren ve kan plazmasında bulunan globülin. [*Osm.* Müvellid-i lîfin; *Ing.* Fibrinogen].

fibrinojenopeni, i. *Fr. fibrinogenopénie.* Kanda fibrinojen miktarının azalması. *(Bu hastalık doğuştan olabileceği gibi, sonradan sa olabilir. Sebebi kanda bulunan protein eritici enzimlerin fibrinojeni yok etmesidir.* [*Ing.* Fibrinogenopenia] .

fibrinolitik, i. ve s. *Fr. fibrinolytique.* Kan dolaşımına engel olan pıhtıları yok etmek amacıyle tedavide kullanılan enzim. [*Ing.* Fibrinolytic].

fibrinoliz, i. *Fr. fibrinolyse.* Enzimlerin kan dolaşımına girerek fibrini eritmesi, dolayısıyle kan pıhtısının eriyip yok olması. [*Ing.* Fibrinolysis].

fibrinopeni, i. *Fr. fibrinopénie. tıp.* Kanda fibrin azalması. [*ing.* Fibrinopenis].

☆ *Eşanl.* fibrin yetersizliği.

fibrinoz, i. *Fr. fibrinose. tıp.* Kanda fibrinin çoğalması. [*Ing.* Fibrinosis].

fibrinsizleşdirme, i. Pıhtılaşma sırasında kanı çalkalamak suretiyle fibrinini ayıklama.

fibrinüri, i. *Fr. fibrinurie. tıp.* İdrarda fibrin çıkması. [*ing.* Fibrinuria]

fibroadeni, i. *Fr. fibroadénie. tıp.* Lenf dokusunun fibröz dejenerasyonu. [*ing.* Fibroadenia].

fibroadenom, i. *Fr. fibroadénome. tıp.* Salgı bezi dokusu hücrelerinin urlaşması, destek doku bakımından zengin urlar. Kadın memesinde sık rastlanır. [*ing.* Fibroadenoma]

fibroblast,-tı, i. *Fr. fibroblaste*<*Lat. fibra,* şerit + *Yun. blastos,* tomurcuk, *zool.* Farklılaşmamış bağ dokusunun esas tip hücrelerinden olup eozinofil sitoplazmalı, elips şeklinde çekirdekli, iğ biçimi veya çıkıntıları olan hücrelerdir. Bağ dokusunun tellerini ve zemin maddesini salgılarlar. [*ing.* Fibroblast].

fibroblastom, i. *Fr. fibroblastome. patol.* Bağ dokusu hücrelerinden oluşan. [*ing.* Fibroblastoma].

fibroferrit,-ti, i. *Fr. fibroferrite. min.* Hidratlı doğal demir sülfat; lifli yapıda sarı kütleler halinde bulunur. [*Ing.* Fibroferrite].

fibroid, i. *Fr. fibroïde.* § ❶ *dokb.* Tel yapısında veya görünüşünde olan. [*Ing.* Fibroid] § ❷ *anat.* Uzunlamasına çizgili olan, fakat tel tel ayrılmayan bir çeşit homojen maddeye denir. [*ing.* Fibroid]. § ❸ i. Fibroma benzer ur.

fibrokarsinom, i. *Fr. fibrocarcinome. tıp.* Lifli elementler taşıyan karsinom. [*ing.* Fibrocarcinoma].

fibrokartilaj, i. *Fr. fibrocartilage.* İçinde kıkırdak tipinde hücreler bulunan sıkı telsel doku. Bazı organlarda, özellikle eklemlerde bulunur. [*ing.* Fibrocartilage] .

fibrokistik, i. *Fr. fibrocystique. patol.* İçinde kistler bulunan telli urlara verilen sıfat. [*ing.* Fibrocystic].

fibrokondrom, i. *Fr. fibrochondrome. patol.* Yapısında belli bir oranda telsel doku bulunan kondrom. [*ing.* Fibrochondroma].

fibrolipom, i. *Fr. fibrolipome* < *Yun. Fibro* + *lipos,* yağ. *tıp.* Destek doku fibrilleri yanı sıra bol yağ dokusu olan iyi tabiatlı ur; Deride sık görülür. [*Ing.* Fibrolipoma] .

fibrolit,-ti, i. *Fr. fibrolite. min.* Doğal alüminyum silikat, başkalaşmış gnayslarda çok bol bulunur. *(Sert yapılı bir silimanit çeşididir)* [*Ing.* Fibrolite].

fibrom, i. *Fr. fibrome patol.* Destek dokunun fibril bakımından zengin, bol damarlı, iyi tabiatlı uru. *(Lif (bağ) dokusunda, karaciğer ve deride meydana gelip ağrı yapmayan sert tümörlerdir).* [*ing.* Fibroma] .

fibromatojen, s. *Fr. fibromatogène. tıp.* Fibrom meydana getiren. [*Ing.* Fibromatogenic].

fibromatoz, i. *Fr. fibromatose.* Çeşitli noktalarda telsel dokudan urların çoğalması şeklinde beliren hastalık hali: *Deri fibromatozu, Dölyatağı fibromatozu.* [*Ing.* Fibromatosis].

fibromiyektomi, i. *Fr. fibromiectomie. cerr.* Fibromiyomun ameliyatla çıkarılması. [*Ing.* Fibromyectomy, fibromyotomy].

fibromiyom, i. *Fr. fibromyome. patol.* Hem telsel dokudan *(fibrom),* hem de kas dokusundan *(miyom)* oluşan ur. [*Ing.* Fibromyoma].

fibromiyotomi, i. *Fr. fibromyotomie. cerr.* ◘ Fibromiyektomi.

fibromiyozit,-ti, i. *Fr. fibromyosite. tıp.* Fibromasküler dokunun iltihabı. [*Ing.* Fibromyositis].

fibroplazi, i. *Fr. fibroplasie. tıp.* Lif dokusu oluşumu. [*Ing.* Fibroplasia].

fibrosarkom, i. *Fr. fibrosarcome. tıp.* Fibromun sarkomlaşmış hali [*Ing.* Fibrosarcoma].

fibroseröz, s. *Fr. fibrosereux,-euse. dokb.* Sıvı salgılayan bir zar ile ona bitişik telsel bir zardan oluşan. Eklem kapsüllerinde görülür. [*Ing.* Fibroserous].

fibrosistom, i. *Fr. fibrocystome.* Lifli elementler ihtiva eden kistik tümör. [*Ing.* Fibrocystoma].

fibrosit,-ti, i. *Fr. fibrocyte. tıp.* Lifli doku meydana getiren hücre. [*ing.* Fibrocyte].

fibrositojenez, i. *Fr. fibrocytogenese. tıp.* Bağdokusu fibrillerinin gelişimi. [*Ing.* Fibrocytogenesis].

fibrotik, s. *Fr. fibrotique. tıp.* Fibrozisle ilgili. [*ing.* Fibrotic] .

fibrotoraks, i. *Fr. fibrothorax* Göğsün yarısının telsel doku ile kaplanması. Göğüs zarı ve akciğer hastalıklarında *(zatülcenp, akciğer sertleşmesi)* görülür; fibrotoraks röntgende karanlık ve çoğu zaman uzak bir gölüntü verir. [*Ing.* Fibrothorax] .

fibrovasküler, s. *Fr. fibrovasculaire. dokb.* Bir miktar katılgan doku telleriyle damarların birleşmesinden meydana gelen dokulara denir: *İltihaplı sivilce bir fibrovasküler dokudur.* [*Ing.* Fibrovascular].

fibrozis, i. *Fr. fibrose. tıp.* Hücre aralarındaki liflerin artması, lif dejenerasyonu. [*Ing.* Fibrosis].

fibrozit,-ti, i. *Fr. fibrosite. tıp.* Bir eklemin yumuşak doku bölümlerinin *(destek doku, yağ, sinir ve kas dokuları)* dejeneratif veya iltihaplı hastalığı. [*Ing.* Fibrositis].

fibröz, s. *anat.* ◘ Lifsel.

fibula, i. *Lat. anat.* ve *zool.* ◘ Kamıçkemik.

fidan, i. *Yun. phyton.* § ❶ Ağaçların ve ağaççıkların tazesi ve yeni yetişeni: *Selvi fidanı, elma fidanı, salkım fidanı.* [*Ing.* Sapling; young tree; *Fr.* Jeune arbre]. § ❷ Bir ağaçtan yetişen sürgün ,bir çiçeğin dallarından

ayrılan kısım: *Söğüt fidanı karanfil fidanı.* [*Ing.* Shoot, sprout; *Fr.* Brin, Rejeton, pousse]. § ● Başka bir yere dikilmek üzere bitmiş olduğu yerden çıkarılmış taze ağaç. ~ **biti,** *zool.* ◘ Bit.

~ **boylu** *(gibi), dey.* Boyu ince, uzun ve biçimli. [*Ing.* Tall and slender; *Fr.* D'une belle taille].

fidanlık,-ğı, i. Fidan bahçesi, fidan yetiştirilen yer. [*Ing.* Seed bed, nursery; *Fr.* Pépiniere]. ◘ *ŞEKİL: 416.* — **ORMANCILIK I.**

fide /fi:de/, i. *Yun. phideia. bahç.* Bahçıvanlıkta, yastıklarda tohumdan yetiştirilerek başka yerlere dikilmek için hazırlanan körpe sebze veya çiçek.. [*Ing.* Seedling; *Fr.* (Jeune) plant].

fideci, i. Fide yetiştirip satan kimse. [*Ing.* Nurseryman, nursery gardener; *Fr.* Pépiniériste].

fidecik,-ği, I. Çimlenen tohumdan meydana gelen, üzerinde kökçük, gövdecik, çenek ve ilksel yaprakları taşıyan bitkicik. [*Ing.* Plantlet; *Fr.* Plantule].

fidecilik,-ği, i. Fide yetiştirip satma işi.

fideizm, i. *Fr. fideisme.* ◘ inancılık.

fideleme kaşığı, *trm.* ◘ Deplantuvar.

fidelemek, f. Zerzevat fidanı dikmek. [*Ing.* To plant out seedlings; *Fr.* Repiquer les jeunes plantes].

fidelik,-ği, /fi:delik/, i. § ● Fide yetiştirilen yer. [*Ing.* Seedling plant; *Fr.* Pepiniere]. ◘ *ŞEKİL: 415.* — **ORMANCILIK.** § ● Fide olmağa uygun: *Bu saplar fidelik.* § ● *mec.* Bir işe, bir mesleğe adam yetiştiren yer. [*Fr.* Pépinière].

fider, i. *Ing. feeder* < *to feed,* beslemek. § ❶ *camc.* Bir hazneli fırının ağzına yerleştirilen ve fırından çıkan ergimiş camı, tamamen otomatik bir şişe makinesine gönderen otomatik dağıtıcı. [*Fr.* Feeder]. § ● *elek.* (a) Bir enerji üretim veya trafo merkezini dağıtım merkezlerine birleştiren besleme kablolardan her biri: *Bir fide üzerinde akım hiç bir zaman kollara ayrılmaz. (Dağıtım merkezleri, gerilimi sabit tutulan yeni trafo merkezleri olabilir).* (b) Üretim merkezlerini dağıtım merkezlerine birleştiren gaz veya buhar boruları. [*Fr.* Feeder].

fidlerit,-ti, i. *Fr. fiedlerite. min.* Hidratlı doğal kurşun oksiklorür. [*Ing. Fiedlerite*] .

fidüsyer, s. *Fr. fiduciaire. huk.* ◘ itibarî.

fidye, i. *Osm.* < *Ar. fida* § ❶ Kurtulma *(kurtarılma)* parası; Bir kimsenin esirlikten kurtulmak için kendisi veya kendi namına başkası tarafından verilen para. [*Ing.* Ransom; *Fr.* Rançon]. ☆ *Eşanl.* **kurtulmalık.** § ● *den. esk.* Bir geminin düşman veya korsanlar tarafından durdurulması halinde, gemi ve yükü kurtarmak maksadıyle verilen para veya kıymetli eşya. *(Verilen fidye gemi ve kurtarılma masraflarıyle birlikte büyük avaryadan sayılır).* § ● *din.* Bir müslümanın dinî bir borçtan, bir yükümlülükten kurtulmak için kendi adına veya bir başkası namına ödediği bedel; ölen bir müslümanın sağlığında ihmal ettiği namazların karşılığı olarak ödenen para *(Cava ve Sumatra'da).*

fieldit,-ti, i. *Fr. fieldite. min.* Panabaz çeşidi. [*Ing.* Fieldite].

fifre /fi:re/, i. *Fr.* < *Alm. pfifer.* Çocukların da kolayca çalabildiği, flüte benzer nefesli bir çalgı; çığırtma gibi ince sesler çıkaran, tahtadan bir üfleme çalgı. [*Ing.* ve *Fr.* Fifre].

figan /figân/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Çığlık, inleme, inilti. [*Osm.* Feryat; *Ing.* Cry of distress, wail, lamentation; *Fr.* Cri de detresse, lamentation, gémissement].

☆ *Yak. anl.* **bağırma, bağırış.**

figür,-rü i. *Fr. figure.* < *Lat. figura.* § ❶ Resim, şekil. § ● *res.* Insan veya hayvan tasviri, görüntüsü. *(Sanatçıların dilinde, figür diye insanın yalnız başına değil, vücuduna derler; belden yukarı kısma yarım - figür denir).* [*Osm.* Suret; *Ing.* Figure]. § ● *dans.* Birçok kişi tarafından ve aynı zamanda, şekilli zincirlemeler halinde birleştirilen birçok bale adımının yapılması *(Dans figürleri bir bütün teşkil eden birçok zincirlemeden, bir dansın kısımlarından birine ait adımların toparlanmasından meydana gelir. Bütün bir dansın kısımlarına 1., 2., 3., figür denir. Balede, «figür» kelimesi girişin karşılığı olarak kullanılır ve eserin tümü içinde bir parçayı belirtir).* § ● Bir mobilyanın süslemesinde, bir kişiyi tasvir eden kabartma heykel. § ● *müz.* Bugünkü notalamada, bir sesin veya sessizliğin süresini belirtmek amacıyle kararlaştırılmış işaret. *(Yedi ses figürü vardır: birlik/yuvarlak, ikilik/beyaz/, dörtlük/siyah/, sekizlik/çengelli/, onaltılık/ iki çengelli/, otuzikilik/ üç çengelli/, altmışdörtlük/ dört çengelli/, bunların eşit süreli sessizlik karşılıkları şunlardır; birlik es, ikilik es, dörtlük es, sekizlik es, otuzikilik es, altmışdörtlük es).* § ● *psik.* Bir algı biçiminin temelden ayrılıp bağımsız bir yapıda kurulma eğilimi. *(Figür kavramı, geştaltcılığın psikolojide etkili olmasıyle önem kazandı).* § ● *seram.* Bir veya birçok kişili küçük heykel. ◉ **akademik** ~, *res.* ◘ Akademik. ◉ **basık** ~, *san.* ◘ Basık. ◉ **baş veya pruva** ~ **ü,** *ark.* Eski gemilerin baş tarafında civadranın altına konan ve çoğu zaman geminin adı ile ilgili insanı, tanrıyı veya hayalî bir yaratığı gösteren tasvir [*Fr.* Figure d'avant ou de proue]. ◉ **çıplak** ~, *res.* Hiçbir libas veya bez ve kumaşla örtülmemiş olup, bütün vücudu görünen insan resmi. [*Ing.* Naked figure; *Fr.* Figure nue]. ◉ **giyimli** ~, *res.* Elbise, veya bir bürünük ,giymiş olarak yapılan insan resimleri. [*Ing.* Dressed figure; *Fr.* Figure drapee ou habillee] ◉ **mecburi** ~ **ler,** *sp.* Artistik patinaj veya dalma yarışmalarında bütün yarışmacıların yapmaya mecbur oldukları figürler. [*Fr.* Rigures imposées]. ◉ **serbest** ~ **ler,** *sp.* Yarışçının tercihine bırakılan figürler. *(Her iki tür figürden elde edilen puanlar toplanıp klasman yapılır).* [*Ing.* Figures libres].

~ **ressamı,** ◘ Figürist.

figüran, i. *Fr. figurant,-ante.* § ❶ *tiy.* ve *sin.* Tiyatro ve sinema sahnelerinde kalabalığı gösteren ve önemli bir rolü olmayan kimse; Temsillerde hiç konuşmayacak veya pek az konuşacak rollerde kullanılan kimse. [*Ing.* Super, super-numerary, walker-on, extra, crowd artist]. § ● *mec.* Bir toplumda, bir topluluktaki sönük kalan kişi.

☆ *Yak. anl.* **kuru kalabalık.**

figüranlık,-ğı, i. Figüran olarak çalışma: *Devlet tiyatrosunda figüranlık yapıyor.*

figüratif, s. *Fr. figuratif,-ive.* § ❶ Resim ve heykel sanatlarında doğayı ve eşyaları biçim olarak gösteren *(eser).* [*Ing.* Figurative] § ● *est.* Dışsal gerçeğin somut bir şekilde canlandırılması amacını güden sanat. *(Figüratif resim soyut veya non-figüratif resme karşıttır).*

figüre, s. *Fr. figuré* § ● İşlenip hazır hale konulmuş. § ● Şekille ifade olunmuş. § ● *ikt.* Bir hesapta gösterilmiş *(herhangi bir kayıt hk.).*

figürin, i. *Fr. figurine. ark.* ◘ Heykelcilik.

figürist,-ti, i. *Fr. figuriste, res.* § ● Alçıdan insan figürleri ve heykel resimleri yapan sanatçı. [*Ing.* Figurist]. § ● Insan yapan ressamlar. § ● Portre ressamları. [*Ing.* Figurist]. ☆ *Eşanl.* **portretist** .

figürizm, i. *Fr. figurisme.* Eski Ahit'teki mecazî anlamların verilerini sistemleştirmeye, kutsal bilgiyle ilgili imgeler yardımıyle kilise tarihinin akışını belirlemeye ve gelecekteki gelişmesini önceden kestirmeye yarayan yöntem.

figürlü, s. Figürü olan. [*Ing.* Figured; *Fr.* Figuré,-ée] .

~ **bas,** *müz.* Düzeni taşıyan bas notalarının daha küçük değerde notalara bölünmesiyle yeniden elde edilen baslar. [*Fr.* Basse figuree].

~ **kontrapunto,** *müz.* Kontrapuntonun ilk türüne *(notaya karşı nota)* zıt olarak kullanılan çiçekli kontrapunto'nun anlamdışı. [*Ing* Figured counterpoint; *Fr.* Contrepoint figuré, contrepoint fleuri].

~ **müzik,** *müz.* Plenşanın karşıtı olan ölçülü ve kontrapuntolu beste. [*Ing.* Figured music; *Fr.* Musique figuree].

fiğ, i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından, genellikle tırmanıcı, bir veya çok yıllık otsu bitki cinsi. Çiçekleri yaprakların koltuğundan çıkar, tek tek veya salkım halinde bulunur. Kuzey yarım kürenin ılıman bölgelerinde yaygın türü vardır. Anadolu'da pek çok türü yetişmektedir. Bunlar dan başlıcaları: *V. dasycarpa, V. ervillia, V. grandiflora, V. hirsuta, V hybrida, V. lutea, V. melanops, V. narbonensis, V. nocena, V. peregrina, V. sativa, V. tenuifolia, V. villosa v.b* Anadolu fiğlerini Avrupa fiğlerinden ayıran başlıca nitelikler, badınçlarının sağlamlığı, çabuk olgunlaşması, az yatması, kuraklığa dayanıklı oluşu, yem olarak kalitesinin yüksekliği, tohumlarının iriliği v. b. dir. **Adi fiğ, koca fiğ ve tüylü fiğ** adlı türleri Türkiye'de yem bitkisi olarak yetiştirilir. [*Lat. Vicia; Ing. Vetch; Fr.* Fesce]. ◉ **âdi** ~, Gövdesi dört köşeli, ince ve yumuşak, 1 m. kadar boylanabilen, Avrupa'da ve Türkiye'de yaygın olan bir fiğ türü. Yaprakları karşılıklı dizili yaprakçıklardan meydana gelir. Yaprakların koltuğundan kısa saplı 1-3 çiçek çıkar. Değerli bir yem bitkisidir. Tanesi ve otu için yetiştirilir. [*Lat. V. sativa; ing.* Common vetch, spring vetch *Fr.* Vesce commune] ◉ **koca** ~, *bot.* Adi fiğe çok benzeyen, 40-80 sm. kadar boylanan bir fiğ türü. Çiçekleri sapsız gibidir. Tane verimi daha yüksektir. [*Lat. V. norbonensis*]. ◉ **tüylü** ~, *bot.* Sapı ince, dişli ve tüylü olan bazen 1,5 m.'ye kadar boylanan bir fiğ türü. Çiçekleri salkım halindedir. Daha çok yeşil ve kuru ot olarak kullanılır. [*Lat. V. villosa; ing.* Hairy vetch, hairy tare, winter vetch; *Fr.* Vesce velue, vesce de Russie].

fihrist,-ti, /fehâris/, i. *Osm.* < *Fars.* § ● (a) Bir yerde toplanmış olan ve bilimsel değer taşıyan şeylerin şu veya bu bakıma göre yapılmış listesi; (b) Bir kitabın içinde bulunan bölümleri ve konuları sayfa numaralarıyle gösteren ve kitabın sonuna, bazan da baş tarafına konulan cetvel. [*Ing.* Index, table of contents; *Fr.* Table des matières, index]. § ● Bir kütüphanedeki kitapların bir müzedeki eşyanın veya bir mağazadaki malların adları bulunan defter. [*ing.* Catalogue, list; *Fr.* Catalogue]. § ● *mim. esk.* Yapı ustalarına ve amelelere verilen paralar ve sarfedilen malzemenin listesini hazırladıktan sonra toplam masrafı bulmak için yapılan hesaba verilen ad.

~ **defteri,** Çeşitli maddelerin kayıtlı olduğu yerleri göstermek için tutulan defter.

~ **peşrev ve saz semaisi,** *müz.* Peşrev ve saz semaisi formlarının özel bir şekli. *(Her hanede birçok makam gösterilir. Müâzimenin durduğu makam, eserin makamı sayılır. Kârî natık'ın saz eserlerine uygulanmış şekildir. Çok az kullanılmıştır.)*

~ **odası,** *tar.* Şûra-yı Devlet kararlarının kayıt ve tescil edildikleri daire.

fiil, i. ç: **ef'al, fiâl** § ❶ Olup gerçekleşmiş iş; davranış, eylemek işi, [*Ing.* Act, deed; *Fr.* Action, acte] ☆ *Eşanl.* **eylem, edim** § ● *gram.* Işleri, oluşları, durumları zamana, şahsa ve bir kipe bağlı anlatan kelime. [*Ing.* Verbe;*Fr.* Verbe]. § ● Kimi vakit, isim fiillere de sadece fiil denir. ◉ ~ **de karşıt görünüm** ,*gram.* Emir kipi dışındaki isteme kiplerinin, hikâye veya rivayet bileşik zamanlarından biriyle kullanılmasından doğan bazı durumlarda, olumlu çekimlerin olumsuz, olumsuz çekimlerin olumlu kavramlar vermesi. **Dilek kipinin hikâyesinde:** Gelseydi *(gelmedi), gelmeseydi (geldi).* **istek kipinin hikâyesinde:** *Geleydi (gelmedi), gelmeyeydi (geldi);* **gereklik kipinin hikâyesinde:** *Gelmeliydi (gelmedi), gelmemeliydi (geldi);* **dilek kipinin rivayetinde:** *Gelseymiş (gelmemiş), gelmeseymiş (gelmiş);* **istek kipinin rivayetinde:** *Geleymiş (gelmemiş), gelmeyeymiş (gelmiş);* **gereklik kipinin rivayetinde:** *Gelmeliymiş (gelmemiş) gelmeliymiş (gelmiş) v.b.* ◉ ~ **den türeme** —, *gram.* Fiil kök veya gövdesinden yapım ekleriyle türetilen fiil; *Sevdir (sev-dir-), seviş (sev-iş-), sevin- (sev-in-), sevil- (sev-il-), sevdirtme (sev-dir-t-me-) v.b.* ☆ *Eşanl.* **fillden fill, fiil kökünden fill, fiilden türemiş fiil, fiil soyundan fiil.** ◉ ~ **den türeme isim,** *gram.* Fiil kök veya gövdesinden yapım ekleriyle türetilen isim: *sevgi (sev-gi), gelmek*

(gel-mek), söylenti (söyle-n-ti), gülüşme (gül-üş-me) v.b. [*Osm.* Fiilden müştak isim *Ing.* Deverbal noun; *Fr.* Nom déverbal]. ☆ *Eşanl.* **fiil soyundan isim.** ◉ **~ i bozuk.** *dey.* Ahlâkça düşük *(kimse)* ◉ başlama **~ i,** *gram.* «Eder» şeklindeki ortaçla ve «olmak» yardımcısıyle yapılan ve eylemin, yardımcı fiilin işaret ettiği zamanda başlayarak sürüp gittiğini anlatan katışık fiil: *ister oldu, gelmez olsun gibi.* [*Ing.* Inchoative verb; *Fr.* Verbe inchoatif]. ◉ **beklenmezlik ~ i,** *gram.* «Edeceği» şeklindeki ortaca «tutmak» fiili getirilerek yapılan ve eylemin istenmeden ve beklenmeden olduğunu anlatan bileşik fiil: *Güleceği tutmak, öksüreceği gelmek.* ◉ **bileşik ~,** *gram.* ◘ **Bileşik.** ◉ **bitirme ~ i,** *gram.* «Edici» veya «edecek» şeklindeki ortaçla yapılan ve eylemin, yardımcı fiilini işaret ettiği zamandan sonra olacağını veya buna davranıldığını anlatan karışık fiil: *Gidecek oldu, kalıcı değilim gibi.* ◉ **çekimli ~,** *gram.* Bir hüküm bildiren ,ayni zamanda ve şahıs anlatımı taşıyan **fiil.** ◉ **dolaysız ~,** *ikt.* ve *iş. huk.* Kütle gücüne dayanan ve yürürlükteki hukukun çerçevesi dışında yürütülen sendika faaliyeti, yöntemi. ◉ **dönüşlü ~,** *gram.* Kavramın özneye dönmesini sağlamak için çok defa *-n-,* bazen de *-l-* veya *-ş-* ekleriyle kurulan fiil. ◉ **edilgen ~,** *gram.* ◘ **Edilgen.** ◉ **ek ~,** *gram.* Mastarı *imek* şeklinde tasarlanan ve eski *irmek* yerine geçen fiilin adı. Bu fiilin yalnız bildirme kipinin *-di'li* ve *-miş'li* geçmiş zamanı *(yani* idi *ve* imiş *şekilleri)* ve dilek-şart kipi ise ile iken şekli yardımcı fiil halinde veya ek olarak kullanılır. Ek olarak kullanıldığı vakit başındaki i-sesi düşer ve ses uyumuna uğrayarak gereğine göre -di, -di, -ti, -tı, -dü, -du, -tü, -tu, -miş, -mış, -müş, -muş, -se, -sa şekillerini alır. Gelirdi, koyardı, bebekti, küçüktü, uyurdu, güzelmiş, çocukmuş, erkekse, kızsa örneklerinde görüldüğü gibi, ancak -ken bu değişikliğe uğramaz: *Alırkan denmez, alırken denir.* [*Ing.* Substantive verb; *Fr.* Verbe substantif]. ◉ **etken** *(aktif) ~, gram.* Öznesi belli olan eylem: *Ali kediyi çok sever; Öğrenciler masayı kırmışlar; Ahmet eve geldi; Bunu size kaç defa söyledik; Ayşe yeni bir elbise almış Bugünlerde çok iyisiniz v.b.* [*Osm.* Malûm fiil; *Ing.* Active verb; *Fr.* Verbe actif]. ◉ **geçişli ~,** *gram.* ◘ **Geçişli.** ◉ **geçişsiz ~,** *gram.* ◘ **Geçişsiz.** ◉ **gereksinme ~ i,** *gram.* «Edeceği» veya «edesi» şeklindeki ortaca «gelmek» fiili getirilerek yapılan ve gereksinme anlatan bileşik fiil: *Güleceği gelmek, göresi gelmek.* ◉ **hukukî ~,** *huk.* Kendisine hukukî sonuçlar bağlanan fiil. [*Fr.* Fait juridique]. ◉ **ortaklaşa ~,** *gram.* Bir eylemin birden fazla özne tarafından yapıldığını bildiren fiil. ☆ *Eşanl.* **işteş fiil.** ◉ **katışık ~,** *gram.* Eylemin, fiilin işaret ettiği zamandan başkaca, ayrı bir zamanla ilgisi bulunan ve **bitirme,** başlama, davranma çeşitleri bulunan bileşik fiil: *Gelmiş olmak, gelir olmak, gelici veya gelecek olmak.* [*Ing.* Complex verb; *Fr.* Verbe complexe]. ◉ **olumlu ~,** *gram.* Olumlu ifade taşıyan fiil. ◉ **olumsuz ~,** *gram.* Olumsuzluk anlamı taşıyan fiil. ◉ **süreklilik ~ i,** *gram.* «Ede» veya «edip» şeklindeki ortaca, «durmak, kalmak, gelmek, gitmek, görmek» fiillerinden biri getirilerek yapılan ve eylemin sürüp geldiğini veya gittiğini anlatan bileşik fiil: *Gidedurmak, bakakalmak, olagelmek, dökülegitmek, isteyegörmek, bakıpdurmak, şaşıp kalmak, tükenip gelmek, uzayıp gitmek.* ◉ **tematik ~,** *gram.* Gövde ile çekim eki arasına bir ünlü alan fiil. ◉ **tezlik ~ i,** *gram.* «Edi» şeklindeki eski ulaca «vermek» fiili getirilerek yapılan ve eylemin ansızın, çabuk veya kolayca yapıldığını anlatan bileşik fiil: *Gidivermek, gelivermek.* [*Ing.* Hasty verb; *Fr.* Verbe hâtif]. ◉ **türemiş ~,** *gram.* Yapım ekiyle kurulan fiil. ◉ **yaklaşmak ~ i,** *gram.* «Ede» şeklindeki eski ulaca «yazmak» fiili getirilerek yapılan ve eylemin olmaya pek yaklaştığını anlatan bileşik fiil: *düşeyazmak, kırılayazmak.* [*Ing.* Approximative verb; *Fr.* Verbe approximatif]. ◉ **yapmacık ~ i,** *gram.* «Etmemezlikten» veya «etmemezliğe» kalıbındaki sözlere «gelmek» fiili getirilerek yapılan ve ettiği halde etmemiş gibi davranmak anlamını anlatan bileşik fiil: *Görmemezlikten (veya görmemezliğe) gelmek.* ◉ **yardımcı ~,** *gram.* Isim soylu kelimelerin veya bazı fiilimsilerin fiil gibi kullanılmalarını sağlayan fiil. «etmek, eylemek, olmak, bulunmak» gibi bileşik fiil yapmaya yarayan fiil. [*Ing.* Auxiliary verb; *Fr.* Verbe auxiliaire]. ◉ **yeterlik ~ i,** *gram.* «Ede» şeklindeki eski ulaca «bilmek» fiili getirilerek yapılan ve eyleme olabilirlik anlamı katan bileşik fiil. [*Ing.* Potential verb; *Fr.* Verbe potentiel ou possible].

~ cümlesi, *gram.* ◘ Cümle.

~ çekim eki, *gram.* Eylem veya ar kök veya gövdelerine zaman kavramıyle birlikte kişi kavramı bildirmek üzere kullanılan ek: *(1. kişi tekil) -di-m (gel-di-m); ım (çe-lış-kan-ım); (1. kişi çoğul) -dİ-k (gel-di-k); -ız (çalışkan-ız).* [*Osm.* Tasrif lâhikası; *Ing.* Ending, termination; *Fr.* Suffixe flexionnel, suffixe desinentiel, désinence]. ☆ *Eşanl.* **fiil çekim ekleri, işletme eki, tasrif ekleri.**

~ çekimi, *gram.* Eylem, ad kök veya gövdelerine zaman kavramıyle birlikte kişi kavramı bildiren eklerin getirilmesi: *Geldim (gel-d-im), geldin (gel-di-n), (geldi (gel-di), geldik (gel-di-k), geldiniz (gel-di-n-iz). geldiler (gel-di-ler); hastayım (hasta-y-ım), hastasın (hasta-sın), hasta (hasta-dır). hastayız (hasta-y-ız), hastasınız (hasta-sın-ız), hastalar (hasta-dır-lar), (hasta-lar-dır) v.b.* [*Osm.* Tasrif, fiil tasrifi; *Ing.* Conjugation; *Fr.* Conjugaison].

~ çekmek, *gram.* ◘ Çekmek.

~ ehliyeti, *huk.* ◘ Ehliyet.

~ gövdesi, *gram.* Fiil veya isim kökünden yapım ekleriyle türetilen gövde: *Baktır-(Baktır-), döndür (dön-dür-); başla- (baş-la); çoğal- (çok-al), sivril- (sivri-l)* v.b. [*Ing.* Verbal stem; *Fr.* Theme verbal]. ☆ *Eşanl.* **fiil tabanı.**

~ kökü, *gram.* Fiil soylu bir kelimenin bölünemeyen temel kısmı: *Bak-, gel-, yak- v.b.* [*Osm.* Fiil cezri; *Ing.* Verbal root; *Fr.* Racine verbale].

☆ *Eşanl.* **İşlevlik kök, fiillik kök.**

~ soylu kelime, *gram.* Zaman kavramı veren veya zaman kavramı ile birlikte kişi kavramı da belirten, olumlu veya olumsuz yapabilen kelime. Bu çeşit kelimelerin olumsuzu *-me* ekiyle kurulur: *Geldik (gelmedik), gelince gelmeyince), gelerek (gelmeyerek), gelen (gelmeyen), gelmek (gelmemek), gelme (gelmeme), geliş (gelmeyiş), olur (olmaz), sulamak (sulamamak) v.b.*

fiilen, *fi'len,* z. *Osm.* < *Ar.* Gerçekten, gerçekten işleyerek, iş halinde. [*Ing.* Actually, effectively, ipso facto; *Fr.* Effectivement, pratiquement].

~ arz, *huk.* Borçlunun, alacaklıya sadece edimin kabulu kalacak surette ifa için gerekli olan her şeyi yapmış olması *(Bu husus önemini özellikle alacaklı temerrüdünde göstermektedir).* Alacaklının temerrüde düşürülebilmesi için, borçlunun, edimi bu şekilde fiilen arz etmiş olması gereklidir.

~ ödenmiş sermaye, *huk.* Adî ortaklık ile ticaret ortaklıklarında ortaklarca ortaklığa konulması taahhüt edilen sermayeden fiilen ortaklığa ödenmiş olan kısma verilen ad. *(Sermaye şirketlerinde, yani anonim limited şirketlerinde daha kuruluş sırasında, taahhüt edilen sermaye payının dörtte birinin Merkez bankasına veya muteber diğer bir bankaya fiilen ödenmesi ve kuruluşun tamamlanmasını takiben de bankaca şirkete verilmesi gerekir).*

fiilî /fiilî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ● Fiille ilgili, gerçekten yapılan *(iş).* § ❷ Yapılmış, yapılmakta olan: *fiilî hizmet.* § ❸ Edimli, iş başında olan, eylemli: *Fiilî hükûmet.* [*Ing.* Actual, real, effective, de facto; *Fr.* Actif-ive, effectif,-ive].

~ hâkimiyet, ◘ Zilyetlik.

~ hata, *huk.* ◘ Hata.

~ münakis, ◘ Tepke.

~ şirket, *huk.* Şirket sözleşmesi yapılmıştır, ancak gerekli formalite tamamlanmamış, bu durumda şirket fiilen mevcuttur. Üçüncü şahıslar fiilî şirketin mevcut olduğunu iddia ve ispat edebilirler. [*Ing.* De facto corporation; Fr. Société de fait].

~ yanılma, *huk.* Fiilî hata. Olayların yanlış değerlendirilmesivle yapılan hata. Burada kasıt yoktur. Irade ile fiil arasında illiyet münasebeti yoktur. Bu sebeple kusuru ve cezaî sorumluluğu kaldıran bir durumdur.

~ zilyetlik, *huk.* Eylemli elde tutma. Bir nesne üzerinde, zilyet sıfatıyle doğrudan doğruya fiilî egemenliği bulunmak durumu. [*Ing.* Actual possession].

fiilimsi*, i. *gram.* Zaman veya şahısla olan ilgisi, fiillerde olduğu gibi, açık olmayıp cümlenin öteki unsurları yardımıyle anlaşılan ve ortaç, ulaç, isim-fiil çeşitlerine ayrılan kelime cinsi: *Gelen, gelip, gelerek, gelince, geldikçe, gelmek, şekilleri birer fiilimsidir.* [*Ing.* Non-finite verbal form].

fiiliyat,-tı /fiiliyat/, ç.i. *Osm.* < *Ar. esk.* Edimler, eylemler, meydana getirilen *(yapılan)* işler. [*Ing.* Acts, deeds, actions; *Fr.* Actes, actions].

Fiji Adaları, *coğr.* Büyük Okyanus'ta *Yeni Hebridesler*'le *Tonga* adaları arasında, İngiltere'ye bağlı takımadaların adı. Sayıları 326 kadardır. Yüzölçümü 18.300 km² 80 tanesinde oturulur. Merkezi, *Viti Levu* üzerinde *bulunan Suva*'dır. [*Ing.* Fiji islands].

Fijili, s. ve i. Fiji adalarında yaşayan ve doğmuş olan kimse. [*Ing.* Fijian; *Fr.* Fidjien,--enne].

fikir,-kri, i. ç: **efkâr.** *Osm.* < *Ar. fikr.* § ● ◘ Düşünce². § ❷ ◘ Düşünce². , ● Akıl, zekâ: *Bu damda fikir namına bir şey yoktur.* [*Ing.* Intelligence; *Fr.* Esprit, intelligence]. § ● Bellek: *Adı fikrimde kalmamış.* [*Osm.* Hâfıza; *Ing.* Memory; *Fr.* Mémoire]. § ❸ Düşünü. ◉ **~ den ~ e geçişli akıl yürütme,** *mant.* ve *fels.* Belirli ve tek bir fikri inceledikten sonra elde edilen sonuçtan hareket ederek başka bir fikre geçip sonunda karara varmayı amaç edinen düşünce şekli. ◉ **~ lerde bir anlam düzeni olması,** *psik.* İnsanın, tasarı ve projelerinde direşken olması, anlamına gelen deyim. ◉ **fikre dalmak,** *dey.* Düzenli olmayan düşüncelerle vakit geçirmek. [*Ing.* To be plunged in thought]. ◉ **fikre düşmek,** *dey.* Akla gelmek. ◉ **fikri bulaşma,** *psik.* ◘ Bulaşma. ◉ **fikri dağınık,** *dey.* Zihni karışık. ◉ **fikrinde (~ de) olmak,** *dey.* Kanaatinde olmak. ◉ **fikrini açmak,** *dey.* Düşüncesini birine söylemek. ◉ **açık ~ li,** *(geniş ~ li), dey.* ◘ Açık. ◉ **aklı fikri** *(bir şeyde olmak), dey.* ◘ Akıl. ◉ **ana ~,** *ed.* ◘ Anafikir. ◉ **müzik fikri,** *müz.* Bir eserin veya eserin bir bölümünün temeli sayılan, ayrıca sonraki çeşitlemelere elverişli olan, uzun veya kısa müzik cümlesi. [*Ing.* Musical idea; *Fr.* Idée musicale]. ◉ **yardımcı ~ ler,** *ed.* İnsanı anafikre götüren diğer fikirler.

~ açılmak, *dey.* Zihin çalışması işlemesini artırmak.

~ açmak, *dey.* § ● Düşüncesini birine söylemek. § ❷ Gerçekleri görme yeteneğini geliştirmek: Bir konu üzerinde düşünceyi geliştirmek.

~ almak *(birinden),* danışmak, *dey. (Birine)* Akıl danışmak: *Sizden fikir almaya geldim.* [*Ing.* To consult; *Fr.* Consulter].

~ dağınıklığı (~ tutarsızlığı), *psikiy.* Manya krizinde, hastanın coşkunluk şeklinde gösterdiği başlıca belirti. [*Fr.* Fuite des idées].

~ edinmek *(bir şey hakkında), dey.* Kanaat sahibi olmak. [*Ing.* To have an idea, to form an opinion (about); *Fr.* Avoir, se faire une idée de].

~ etmek, *dey.* Ne olabileceğini düşünmek. [*Ing.* To occur to one's mind; *Fr.* Penser, réfléchir].

~ gazetesi, ◘ Gazete.

~ hürriyeti, *huk.* ◘ Hürriyet.

~ işçisi, *iş. huk.* Çalışmasında fikrî emeği bedeni emeğinden üstün olan işçi demektir. Kanunî bir ayrım olmayıp, günlük hayatta kullanılagelmektedir. [*Ing.* Non-manual worker, mental worker, white collar worker].

~ modacılığı, *dey.* Mevsim mevsim değişen moda gibi, sık sık başka fikirler ileri sürme düşkünlüğü.

~ sanatları, Fikirleri alışılmış olan tarzda değil, değişik yollarla anlatma tarzları.
~ sondajı, *siy.* Bir halkın siyasî eğilimlerini öğrenmek için yapılan inceleme. Bu belirli çapta bütün halkın fikrini temsil ettiği farzedilen bir «şahit» grubu önünde yapılır. Fakat, bundan alınan sonuçlar her zaman doğru çıkmaz. [*Ing.* Feeling the pulse *(of)*; *Fr.* Sondage d'opinion].
☆ *Eşanl.* nabız yoklaması.
~ suçu, *siy.* Yalnız totaliter ülkelerde kabul edilen ve rejimin resmî politikasının aksine olan bir fikri açıkça ifade ederek işlenen suç. Demokrasi iddiasında bulunan birçok ülkelerde «fikir suçu» vardır. [*Ing.* Offence of opinion; intellectual offence; *Fr.* Délit d'opinion].
~ ve sanat eserleri, *huk.* Eser sahibinin özelliklerini taşıyan, bilim, edebiyat, müzik, güzel sanat ve sinema eserleri. [*Ing.* Literary and artistic works].
~ vermek *(birine)*, *dey.* Görüş, anlayış ve kanaat kazandırmak. [*Ing.* To give an idea *(about)*; *Fr.* Donner une idée à qn].
~ yazıları, Fikre bağlı, eşyanın zihinde aldığı şekiller esas tutularak yazılan yazılar.
~ yormak, *dey.* Zihin çalıştırmak. [*Ing.* To exert one's mind; *Fr.* Tourmenter son esprit].
~ yürütmek, *dey.* Düşündüğünü uzun uzun anlatmak; düşüncesini ileri sürmek. [*Ing.* To put forward an idea, to state one's opinion; *Fr.* Dire son opinion].

fikircilik,-ği, İ. ◘ Usculuk.

fikirden, s. *res.* Tabiatın karşısında ve ona bakarak yapılmayıp sırf hayal ve tasavvurla yapılan *(resimler)*: *Bu resim fikirden yapılmıştır, fikirde bir manzara çizmek.* [*Ing.* From memory; De mémoire, de fantaisie].

fikir.kuvvet, b.i. Psikolojik olayları, zihinsel ve aktif olarak çift görünüşleri açısından belirtmek için *Alfred Fouillée* tarafından kullanılan terim. [*Ing.* Idea-force; *Fr.* Idée-force].

fikirli fikirli, z. Düşünceli olarak, kederle, hüzünle.

fikirsiz, s. Doğru, yararlı fikirleri olmayan. [*Ing.* Thoughtless, unclever, dull; *Fr.* Dépourvu d'idées, sans idées, sans intelligence].
☆ *Eşanl.* düşüncesiz, gabi.

fikirsizlik,-ği, i. Doğru fikirleri olmama, fikirsizce davranma, yararlı düşünceleri olmama hali. [*Ing.* Want of intelligence or brain, thoughtlessness, foolishness; *Fr.* Manque d'idées, secheresse d'esprit].

fikoeritrin, i. *Fr. phycoerythrine.* Kırmızı suyosunlarına kırmızı rengini veren ve kısa dalgalı ışıkları alma imkânı sağlayan proteik boya maddesi. *Kırmızı suyosunları bu boyamaddesi sayesinde 200 m. kadar derinlerde yaşayabilir; kırmızı ışık bu derinliğe ulaşamadığı için, fikoeritrin fotosentez yapamaz; böylece, kırmızı boyamaddesinin topladığı ışık enerjisiyle suyosunu klorofil üretebilir).* [*Ing.* Phycoerythrine].

fikofein, i. *Fr. phycopheine.* Kaynar suda eriyebilen karotenimsi boya maddesi. *(Phaeophyceae)* familyasından suyosunlarına esmer bir renk vermeye yarar. [*Ing.* Phycopheine; *Fr.* Fucoxanthine, phycoxanthine].
☆ *Eşanl.* fukosantin, fikosantin.

fikokrom, *i. Fr. phycochrome. tıp.* Deniz yosunlarından elde edilen bir boya maddesi. [*Ing.* Phycochrome].

fikolog, *i. Fr. phycologue.* Suyosunları üzerinde inceleme yapan botanikçi. [*Ing.* Phycologist; *Fr.* Phycologiste, algologiste, algologue].
☆ *Eşanl.* algolog.

fikoloji, i. *Fr. phycologie.* Suyosunları bilimi [*Ing.* Phycology; *Fr.* Algologie].
☆ *Eşanl.* algoloji.

fikolojik, s. *Fr. phycologique.* Suyosunlarıyle ilgili olan. [*Ing.* Phycological; *Fr.* Algologique].
☆ *Eşanl.* algolojik.

fikomisetler, ç.i. *Fr. phycomycètes.* Preme tarz suyosunlarınkine benzeyen mantarlar grupu. *(Miselyumları bölmesizdir; bunlarda yumurta hücreleri de oluşur.* [*Lat.* ve *Ing. Phycomycetes*].

fikosiyanin, İ. *Fr. phycocyanine. biy.* Mavi suyosunlarında, hattâ bazen kırmızı suyosunlarında bulunan mavi boyamaddesi. [*Ing.* Phycocyanine].

fikosiyanojen, i. *Fr. phycocyanogène. tıp.* Mavi veya yeşil deniz suyosunlarından elde edilen bir boya maddesi. [*Ing.* Phycocyanogen].

fikr, i. ◘ Fikir. ◉ ~ i sabit, Saplantı.

fikren, z. Fikir bakımından, fikir yönünden, fikirce, fikirle düşünerek. [*Ing.* Mentally, in ideas, in thought; *Fr.* Mentalement].
☆ *Eşanl.* zihnen.

fikret, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Düşünme, fikir, düşünce. [*Ing.* Thought, reflection; *Fr.* Reflexion]. § ❷ Kadın ve erkek adı.

fikri /fikrî/, s. Fikre ait, fikirle ilgili, düşünerek meydana getirilen *(şey)*. [*Ing.* Mental, intellectual; *Fr.* Idéel,-elle].
☆ *Eşanl.* düşünsel, ideyel.
☆ *Karş.* bedenî.
~ haklar, *ikt.* Fikir eserleri üzerinde onları vücuda getirenlerin taşıdıkları haklar. [*Ing.* Literary rights or property; *Fr.* Droits intellectuels].
~ hukuk, *huk.* İhtira ve edebî eserler üzerindeki ilişkileri düzenleyen hukuk dalı.
~ içtima, *ikt.* Fikrî toplama. Düşünsel toplama. Bir fiilin kanunun çeşitli hükümlerini ihlâl etmesi. Bu durumda, suçlu, ihlâl edilen kanun hükümlerinden en ağır cezayı taşıyan madde ile cezalandırılır.
~ olgunluk, Aklî kavramsal ve mantıkî güçlerin, gelişme bakımından en ileri dereceye erişmesi hali. [*Ing.* Mental (intellectual) maturity; *Fr.* Maturité mentale, maturité intellectuel].

fikriyat,-tı, ç.i. *Osm.* < *Ar. fikriyyāt.* Fikir hareketlerinin, fikirle ilgili eserlerin tümü [*ing.* Intellectual aspects *(of a matter)*, ideology; *Fr.* Idéologie].

fikriye, ◘ Fikrî.

fiksaj, i. *Fr. fixage. fot.* Fotoğrafçılıkta resmin ışıkla bozulmaz hale getirilmesi, sabitleştirilme. [*Ing.* Fixing].

fiksasyon, i. *Fr. fixation.* § ❶ *psik.* Bireyin normal olarak geçirmesi gereken gelişme safhalarından birinde özellikle cinsel gelişme safhasında, saplanıp kalmasını anlatmak için kullanılan bir psikoanaliz terimi. [*Ing.* Fixation]. § ❷ *eğt.* Okuma sırasında gözün satır boyunca yaptığı sıçramalardan sonra durup satırın bir kısmını görmesi. [*Ing.* Fixation]. § ❸ *zool.* ◘ Tespit.

fiksatif, i. *Fr. fixatif* < *fixer*, tespit etmek. *res.* Desenlerin silinmesini önlemek için resim üzerine püskürtülen, saydam ve renksiz sıvı: *Fiksatif'ler genellikle alkol içindeki şellak çözeltisi, dammar veya sandarak reçinelerinden hazırlanır.*

fiksatör,-rü, İ. *Fr. fixateur*, tespit edici. § ❶ Uzun bir koni şeklindeki madenî bir çubuktan meydana gelen ve madenî zımba halkalarını tutturmaya yarayan âlet. *(Fiksatörün uç kısmındaki kalınlığı, zımba halkasının, kopçanın ve perçinin deliğinden daha küçüktür).* § ❷ *biy.* Hücreyi çabucak öldüren ve protoplazmayı bozulmadan alıkoyan madde. Hücreyi meydana getiren belli başlı kısımlar değişikliğe uğramadığı için bu sırada incelenebilir. § ❸ *fot.* Tesbit banyosunda kullanılan madde. § ❹ *san.* Fiksatif'li kömür kalem veya pastelle yapılmış bir desen üstüne püskürtmeye yarayan âlet. § ❺ *kozm.* Saçları tutmak ve saça istenilen şekli vermek için kullanılan briyantinli madde. § ❻ Bir parfümün kalıcılığını sürdürmeye yarayan maddelerin her biri.

fikse, i. *Fr. fixe.* Genellikle tafta üzerine yapılan, vernik ve koruyucu vazifesi gören bir camın arkasına yapıştırılan resim. *(XVIII. ve XIX. yüzyılda fiks'ler fantezi mobilyalarda, biblolarda, tabaka, madalyon gibi süs eşyalarında kullanılırdı).*

fiksiyon, i. *Fr. fiction* < *fictus* > *fictio. fels.* Gerçekte olmadığı veya olup olmadığı bilinmediği halde varmış gibi düşünülen şey.. [*Ing.* Fiction].
☆ *Eşanl.* yapıntı.

fiksizm, i. *Fr. fixisme.*. ◘ Saptanımcılık.

fikstür,-rü, i. *Ing. fixture. sp.* Kesin olarak belirtilmiş, sıralanmış. [*Ing.* Fixture].

fil /fil/, i.ç: **efyâl, füyul**, *Osm.* < *Ar.* § ❶ *zool.* Filgiller *(Elephantidae)* familyasına giren *Elephas* cinsinin genel adı. [*Ing.* Elephant; *Fr.* éléphant]. ◘ *ŞEKİL: 379.* — **MEMELİ HAYVANLAR.** § ❷ *(Geniş anlamda)* Cüssesi ve ağırlığıyle fili andıran insan veya nesneye verilen sıfat: *Fil Hamdi.* [*Fr.* Éléphant]. § ❸ *züm.* Sezarların madalyaları üzerinde bulunan figür. [*Ing.* Elephant; *Fr.* éléphant]. § ❹ *(Oyun)* Satrançta çapraz hareket eden taş. ◉ Afrika ~, i. *zool.* ◘ Afrika. ◉ Asya ~ i, *zool.* ◘ Hindistan fili. ◉ deniz ~ i, *zool.* Hortumlu fok'un (*rorhinus leoninus*) yaygın adı. [*Ing.* Sea elephant, elephant-seal; *Fr.* éléphant de mer, éléphant marin)
~ ayaklılık, *vet.* Bacaklarda fil hastalığı hali.
~ burnu, ◘ Kartopu.
~ dişi, ◘ Fildişi.
~ elması, *bot.* ◘ Filelması.
~ faresi, *zool.* Böcekgiller *(Insectivora)* takımının, Sıçrar-hortumluguller *(Macroscelididae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 14, kuyruğu 12 sm. Fare renginde-dir. Ağzı uzamıştır. Kanguru gibi sıçrar. Doğu Afrika kıyılarında yaşar. [*Lat. Macroscelides proboscideus; ing.* Elephant shrew; *Fr.* Macroscelide de l'Afrique, rat à trompe].
~ gibi, *dey.* Çok şişman veya çok yemek yiyen kimse.
~ hastalığı, *patol.* ◘ Hastalık.
~ kulağı, *bot.* ◘ Filkulağı.
~ yürüyüşü, *cimn.* Ellerin ve ayakların, gergin kol ve bacaklarla birbirine çok yakın basarak oluşturduğu bir yürüme biçimi.

filadelfit,-ti, i. *Fr. philadelphite* < *Philadelphia* şehrinin adından. *min.* Karamika'nın ayrışmasıyle meydana gelen vermikülit çeşidi.

filador, filadur, i. *den.* Çarmık'ları germek ve istenilen durumda bulundurmak için boğata veya makaraların gözlerinden dolanan halat. [*Ing.* Lanyard of a shroud].
~ bağı, *den.* Bir halat kasasını seren üzerine veya iki kasayı karşılıklı olarak birbirine bağlamak için kullanılan gemici bağı. [*Ing.* Rose lashing].
☆ *Eşanl.* marsipal bağı.
~ cevizi, *den.* Çarmık filâdorunu germek için kullanılan planganın çımasının ucuna özel bir usulle yapılan gemici düğümü. [*Ing.* Double wall knot].

filadorlu, s. *den.* Filadoru olan.
~ kasa, *den* Bir halatın çımasına büyük bir kasa yaptıktan sonra bu kasayı tam ortasından keserek elde edilen iki çımaya iki kasa yaparak meydana getirilen çift kasa.

filafil, i. *Fr. fil-à-fil. dok.* Gerek çözgü ve gerekse atkıda, bir açık ve bir koyu renk ipliyin art arda kullanıldığı yünlü veya pamuklu kumaş.

filakobiyosis, i. *trm.* Karıncalarla termitlerin termit yuvalarında dostane ve bir çeşit simbiyotik hayat sürmeleri.

filâksi, i. *Fr. phylaxie. tıp.* Vücudun enfeksiyona karşı korunması [*Ing.* Phylaxis].

filama, i. ◘ Flama.

filaman, i. *Fr. filament* < *Lat. filamentum.* Kumaş ipliği. § ❶ *elek.* Elektrik ampullerinde, akım geçtiği zaman akkor hale gelen ince, iletken tel. § ❷ *radyotekn.* Genellikle tungstenden yapılan ve üzerinden akım geçirilerek ısıtılan çok ince iletken tel; dolaylı veya dolaysız elektron yayımı elde etmek için radyo lambalarında kullanılır. ◉ yayıcı —, *elek.* Elektron yayan bir maddeyle alkali toprak maden oksidi kaplanmış, ısıya dayanıklı *(ergime noktası yüksek akkor derecede çok miktarda elektron yayar. Sıcak katodlu flüoresan lambalarda ve radyo lambalarında kullanılır).* [*Fr.* Filament emissif].

filament, i. *bot.* ◘ ipçik.

filan, z. *An. fülan.* § ❶ Belirtilmesi gereksiz görülen kişi, yer v.b. yerine kullanılır: *Filanı /.../ bir düşünebilsem.* [*ing.* So and so, such and such, a certain; *Fr.* Un tel, un certain, une telle]. § ❷ s. Belirtilmesine

gerek görülmeyen yer, zaman, kişi v.b. nin adları önüne gelerek sıfat tamlaması yapar: *Filan bölgede zelzele olmuş diye yazıverin.* § ❸ i. Belirtilen bir şeyden sonra gelerek «*ve benzerleri*» anlamını taşır: *Fakat görünürde köy filan yoktu.* ◘ Falan.

~, *dey.* ◘ Falan.

filanca, s. ve z. Anlamı *filan* kelimesinden daha kuvvetlidir: *Onlara filanca yere de uğrayacağız dedik.* [*ing.* Such and such, so and so; *Fr.* Telle personne, tel endroit].

filandra /filan:dra/, i. *it. den.* Genellikle ince bezden yapılmış uçkurluk kısmı dar kurdele şeklinde bayrak. *(Savaş gemilerini ticaret gemilerinden ayıran bir işaret olarak kullanılır. Gemiler arasında bayraklarla yapılan konuşmada da bunlardan yararlanılır).* [*ing.* Pennant].

filanıncı, s. Sıra sayılarının yerine kullanılır. [*ing.* Numbered so-and so, the so manyeth; *Fr.* De tel rang, de tel ordre].

filantrop,-pu, i. ve s. *Fr. philanthrope.* ◘ İnsansever.

filantropi, i. *Fr. philanthropie.* ◘ insanseverlik.

filantropizm, i. *Fr. philanthropisme.* ◘ insanseverlik.

filantroplar, ç. i. *eğt.* ve *psik.* Eğitim görüşlerini, Johann Bernhard Basedow'un kurduğu Filantroponium okuluna dahil olanların eğitim doktrinlerine uyduranlara verilen isim. Bu doktrine göre, bahçede çalışmak, tarım, hayvan besleme, coğrafya, tabiat incelemesi ve jimnastik eğitim için pek önemlidir.

filar, i. Şıpsıp terlik cinsinden ökçeli hafif ayakkabı. Bunun sırma ve inciyle işlenmiş olanları da vardır ki **incili filar** denir. [*ing.* Lightweight slipper; *Fr.* Pantoufle].

filari ,flari, i. *It. den.* Bir halat ucunun bir kasadan veya bir halkadan bir kaç kere geçirilip bağlanması.

filariz, i. ◘ Keten tokmağı.

filarizlemek(-i), f. ◘ Keten dövmek.

filarmoni, i. *Fr. philharmonie* < *Yun. philarmonia*, Şiddetli müzik sevgisi. Müzik konserleri derneği. [*ing.* Philarmony].

filarmonik, s. *Fr. philharmonique* < *Yun.* Müzik seven. Müzik dernekleri, kurumları için kullanılır. [*ing.* Philarmonic].

~ **orkestra**, Özenle kurulmuş, önemli ve değerli, büyük orkestra. [*ing.* Philarmonic orchestra; *Fr.* Orchestre philharmonique].

filarya, i. *Lat. filaria.* Çoğunluğu omurgalılarda asalak yaşayan ve insanlarda bazen çok ağır hastalıklara sebep olan iplik gibi uzun, yuvarlak kurt ve solucanlara verilen ad. [*ing.* Filaria; guinea-worm; *Fr.* Filaire].

filaryoz, i. *Fr. filariose.* İnsanlarda Bancroft filaryasının sebep olduğu asalak kurt hastalığı. *(Başta Afrika olmak üzere bütün dünyada görülür. Bancroft filaryasını insana çeşitli sinekler (anofel, küleks, stegomyia) aşılar. Erişkin filaryalar lenf damarlarında yaşar ve bulundukları yere göre lenf varisleri, lenf düğümü iltihapları, apse gibi çeşitli bozukluklara sebep olurlar.)*

filasa, i. *It. filaccia. den.* Çok kısa saf selüloz liflerini birarada bükerek istenilen uzunlukta yapılan tel. *(Bu tellerin birçoğu yeniden birarada bükülerek halatların koluları meydana getirilir. Üç veya daha çok sayıda kolun birlikte bükülmesiyle halat elde edilir).* [*ing.* Rope-yarn; *Fr.* Fil de caret].

~ **atmak**, *den.* Uzun süre kullanıla kullanıla dış kenarındaki filasaları aşınıp püsküllenen halat için denir.

~ **bağı**, *den.* İzbiro yapmakta ve iki filasayı düzgün bir şekilde birbirine eklemekte kullanılan bağ. *(Eklenecek filasa uçları ikiye ayrılarak birbirine çaprazlama geçirilir. Alttaki iki uçtan çaprazın üstünde kalanı gövdenin ve öteki ucun üstünden yukarıya alınarak bir camadan bağı yapılıp meydana getirilir).*

filateli, i. *Fr. philatélie.* § ● ◘ Pulbillm. § ● Pulculuk *(mesleği).*

filatelik, s. *Fr. philatélique.* Pulculukla ilgili. [*ing.* Philatelic].

filatelist,-ti, i. *Fr. philatéliste.* § ● Posta pulu koleksiyoncusu. [*ing.* Philatelist, stamp-collector]. § ● Pulcu.

filato, i. Genellikle kaplamalı işlerde, yüzeyi süsleme amacı ile kullanılan tek veya çok renkli dar, uzun gereç.

filatür,-rü, i. *Fr. filature.* § ❶ Dokuma evi. [*ing.* Spinning factory]. § ❷ Dokumacılık. [*ing.* Spinning].

fil.ayağı,-nı, b.i. *mim.* Önemli ve kubbeli binalarda kemer ve kubbeleri taşımak için yapılan dörtköşe veya yuvarlak kâğir kalın ayaklar; Bunların küçüklerine sadece **ayak** denir. *(Filayaklarının sütundan farkı, daha kalın örme olmalarıdır; Sütun diye yekpare veya üst üste konulmuş sıra taşlardan mutlaka yuvarlak yapılmış olanlarına denir. Tuğla veya küçük taşların harçla örülmesinden meydana gelen ayaklar yuvarlak ve üstüvani olsalar da yine, ayak adını alır ve bunlara sütun denilmez).* [*Osm.* Pilpaye; *ing.* Pillar, prop; *Fr.* Pilier, gros pilier]. ◉ dalgalı ~, *mim.* ◘ Dalgalı.

filbahar, i. *Osm.* < *Fars. bot* ◘ Filbahri.

filbahri, i. *Osm.* < *Fars bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Taşkırangiller *(Saxifragaceae)* familyasından, anayurdu Çin ve Japonya olan, 2-3 m.'ye kadar boylanabilen sık dallı, yuvarlak tepeli bir süs bitkisi. Yapraklar yumurta eliptik yapıda olup uçları sivri, kenarları gayet ince dişlidir. Güzel kokulu, beyaz çiçekleri salkım durumundadır. Meyva kapsüldür. Türkiye'de bahçe ve parklarda çok yetiştirilir. [*Lat. Philadelphus coronarius: ing.* Syringa, seringa; *Fr.* Seringa(t)].

~ **şurubu**, *mutf.* Yerli ve kokulu filbahri cinsinin beyaz yaprakları kullanılarak yapılan şurup.

filburnu, b.i. ◘ Kartopu.

filcan[a], i. § ❶ *h.d.* ◘ Fincan. § ❷ i. *müz.* Eski çalgılardan birinin adı *(Ayrı ayrı bardaklara farklı yüksekl*[i]*kte su konur. Bardaklara vudukça suyun alçaklık ve yüksekliğine göre tiz veya pes ses çıkar. İki elde bulunan tokmaklarla bardaklara vurularak istenen ses çıkarılır).*

fildekoz, s. ve i. *Fr. fil. d'écosse.* § ❶ Bir çeşit pamuk ipliği. § ❷ İskoçya ipliği denilen bir çeşit ince ve sağlam pamuk ipliğinden dokunmuş veya o tarzda olan *(kumaş):* **Fildekoz çorap** [*ing.* Lisle thread, lisle].

fil.dişi, b.i. *Ar.* ve *T.* § ❶ (a) Filin silâh olarak kullandığı iki uzun ve eğri kesici dişinin adı olup donuk beyaz olan renginin güzelliği ve kolayca cilâlanabilmesi dolayısiyle süs eşyası yapımında kullanılır; (b) Filin dişini meydana getiren kemikli madde. ☆ *Eşanl.* **diş kemiği**; (c) Kemik dokusuna çok benzeyen fakat kimyasal yapısı bakımından kemikten az çok değişik olan ve omurgalı hayvanlarda dişin önemli bir parçasını meydana getiren beyaz, sert bir maddе. [*Osm.* Acüs-sin; *Lat. Substantia aburnea; Ing.* Ivory; *Fr.* Ivoire]. § ❷ *anat.* Dişlerin cismini meydana getiren doku, Bu doku dıştacında mine, köklerde ise **seman** denilen maddelerle örtülüdür. [*ing.* Dentin; *Fr.* Ivoire]. § ❸ *(Geniş anlamda)* Bazı hayvanların dişlerini veya savunma organlarını meydana getiren sert madde. *(Deniz gergedanının boynuzu)* [*ing.* Ivory; *Fr.* Ivoire]. § ❹ s. (a) Donuk beyaz renkli; (b) Fildişinden yapılmış: *Fildişi tarak.* [*ing.* Ivory; *Fr.* Ivoirin,-ine, d'ivoire, en ivoire]. ◉ **bitkisel** ~, ◘ Bitkisel. ◉ **ham** ~, Doğal halde bulunan fildişine verilen ad. [*Ing.* Raw ivor,; live ivory; *Fr.* Marfil, morfil].

~ **ağacı**, *bot.* ◘ Fildişiağacı.

~ **balan**, *zool.* Eklembacaklıların *(Arthropoda)* Kabuklular *(Crustacea)* sınıfının, Yapışan kabuklular takımından Balanlar familyasının bir türü. Bütün dünya denizlerinde yaygındır. Kabuğu fildişi renk ve yapısında olduğundan bu ad verilmiştir.

~ **balinalar**, *zool.* ◘ Deniz gergedanları.

~ **borga**, Filin bir dişi oyularak yapılan boru olup, vaktiyle bazı milletlerde düşmanın geldiğini haber vermek ve halkı toplamak için boru gibi nefesle çalınırdı. Bunların savaşa ve ava mahsus olanları vardır. Şövalyelerin böyle fildişinden yapılmış küçük av boruları vardır. [*Fr.* Olifant].

~ **gibi**, *dey.* Donuk beyaz *(ten).*

~ **kanalcıkları**, Fildişi tabakasının içindeki mikroskobik kanallar.

~ **karası**. *kim.* ◘ Fildişi siyahı.

~ **karton**, *matb.* Birkaç ince kâğıt tabakasının üstüste yapıştırılması ile meydana gelen, düzgün görünüşlü, fildişi beyaz renkte bir karton cinsi. [*Fr.* Carton ivoire].

~ **oymacısı**, Fildişi oyan ve işleyen sanatkâr. [*ing.* Worker in ivory; *Fr.* Ivoirier,-ière].

~ **rengi**, *res.* Fildişine benzeyen sarımtırak beyaz renk. [*ing.* Ivory,-white; *Fr.* Blanc d'ivoire].

~ **siyahı**, Fildişi külünden yapılan siyah boya. [*ing.* Ivory black; *Fr.* Noire d'ivoire].

~ **ticareti**, Fildişi alım - satım işi. [*ing.* Ivory trade; *Fr.* Ivoirerie].

~ **tüccarı**, Fildişi ticaretiyle uğraşan kimse. [*ing.* Ivory dealer; *Fr.* Marchand d'ivoire].

fildişi.ağacı, b.i. *bot.* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının Hurmagiller *(Palmae)* familyasından, tropikal Amerika'da yetişen bir ağaç. Tohumlarının endospermi çok serttir ve «**bitkisel fildişi**» adını alır. Düğme, satranç takımı, biblo imalinde ve kakma işlerinde kullanılır. [*Lat. Phytelephas macrocarpa; Ing.* Ivory palm; *Fr.* Arbre a ivoire].

fildişimsi, s. Fildişi gibi. [*Ing.* Ivory like].

~ **kemik**, *patol.* Fildişi gibi sert ve tıkız kemik. *(Bu çeşit kemiklere, müzmin iltihaplardan sonra kıkırdakların harap olması dolayısiyle eklem yüzeylerinde rastlanır).*

Fildişi Sahili, öz.i. *coğr.* Batı Afrika'da Gine körfezinin kuzeyinde bir cumhuriyet, yüzölçümü 322.500 km², başkenti *Abican*'dır. [*Ing.* Ivory coast; *Fr.* Côte-d'Ivoire].

file, i. *Fr. filet.* § ❶ Yün, pamuk, sun'î ve sentetik ipliklerden, telden örülen ve birbirine düğümlerle bağlanan kare veya eşkenar dörtgen biçiminde ilmiklerden meydana gelen ağ. [*Ing. Netting*]. § ❷ Saçları toplamak veya onların dağılmaması için kullanılan, ağ biçimindeki örgüden yapılmış başlık. [*Ing.* Hair-net]. § ❸ Alışveriş yaparken içine öteberi koyup taşımaya yarayan ağ torba. [*Ing.* Net]. § ❹ *sp.* ◘ Ağ. § ❺ *matb.* Ciltçilikte altın yaldızlı süsleri basmak için kullanılan, bir sapı olan ve yarım daire yuvarlak bir kıyma bıçağı gibi görünen bir basma âleti; ileri geri sallanarak altın varakı kabın üstüne basar. § ❻ *hava.* ◘ Ağ.

~ **dantel**, *işl.* Üzerine dantel motif işlenmiş file işi. [*Ing.* Net(ting); *Fr.* Filet]. ☆ *Eşanl.* **nakışlı file, kabartmalı file, İtalyan filesi.** [*Ing.* Fillet; *Fr.* Filet].

~ **işi**, *işl.* Bir kumaşın atkı ve çözgü iplikleri çekilmek suretiyle meydana getirilen delikleri ağa benzer şekilde işleyerek yapılan nakış. [*Ing.* Embroidered net; *Fr.* Filet brode, filet-guipure, filet d'art, filet italien]. ☆ *Eşanl.* **nakışlı file, kabartmalı file, italyan filesi.**

fil.elması, b.i. İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Sedefotugiller *(Rutaceae)* familyasından, Hindistan'da yetişen büyük bir ağaç ve onun yenilen yemişi. [*Lat. Feronia elephantum. Ing.* Wood apple, elephant apple].

fileminyon, i. *Fr. filet mignon.* Sığırda, ilk sırt omur kemiklerinin altındaki uzun boyun kasına verilen ad.

filenç,-ci, i. *Ing. Flange.* § ❶ *den.* iki boruyu birbirine bağlamakta kullanılan çemberler olup, yekdiğerine bağlanacak boruların ağızlarına konarak ve yüzyüze getirilerek somunlu civatalarla birbirine bağlanır. § ❷ *otom.* Bir cismi üzerinde tutmak üzere üzerinde bulunan koler. ☆ *Eşanl.* halka.

filender çubuğu, *den.* Pusulaların eğiklik hatalarını düzeltmekte kullanılan çubuk.

filenk,-gi, i. ◘ Felenk.

filet,-ti, i. *It. den.* Boydan boya derinliği aynı olan su alanı. [*Ing.* Waters with even bottom, shallows; *Fr.* Flette, filet].

filetik, s. *Fr. phyletique.* < *Yun. phyle*, oymak. Bir türün geldiği soy ile o türün oluşumuyla sonuçlanan süreçle veya doğal sınıflandırmada çeşitli ana gruplarla ilgili olan. [*Ing.* Phyletic].

fileto /file:to/, i. *It. filetto.* § ● Sığırlarda, bel omurlarının iki yanında, dikensi çıkıntılar boyunca yer alan yumuşak kaslardan l-

baret et parçası. *(Filetonun orta kısmı daha gevrek olur).* [*Ing.* Undercut, tenderloin; *Fr.* Filet]. § ◉ Koyun ve danada bel bölgesindeki et parçası. [*Fr.* Filet]. § ◉ Domuzda, omurganın arka kısmı. [*Ing.* Fillet; *Fr.* Filet].

~ **çıkarma,** *balıkç.* Kalın kılçıklı balıkların kesilme şekli.

fileyşin, i. *ing. flashing-light,* ışık yayma. *den.* Savaş ve ticaret gemilerinde gece işaretleşmek için kullanılan elektrikli lamba. *(Gemide direk tepesina veya seren uçlarına takılır. mors alfabesiyle haberleşmeyi sağlar. Beyaz, kırmızı, yeşil ışık verir. Bunların elde taşınanlarına el fileyşini denir).*

fil faresi, b.i. ◘ **Fil.**

filgiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan, Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Hortumlumemeliler *(Proboscidea)* takımından, bir familyası. Başları çok büyüktür. Beyinleri iyi gelişmiştir. Anlaklıdırlar. Dişleri az sayıdadır. Iki üst kesici dişler çok uzamıştır. Köpek dişleri yoktur. Bacakları kısa, yuvarlak ve 5 parmaklıdır. Dişleri oyularak süs eşyası yapılır. Çok kuvvetli olduklarından yük ve binek hayvanı olarak kullanılırlar. Bazı türlerinin soyu tükenmiştir. Karada yaşayan memelilerin en büyükleridirler. Bitki yerler. Afrika ve Güney Asya'da yaşarlar. Hindistan fili *(Elephas maximus),* Afrika fili *(E. africanus),* Mamut *(E. primigenius)* iyi bilinen türleridir. [*Lat.* ve *Ing. Elephantidae; Fr.* éléphantidés].

filhakika /filhakīka/, z. *Osm.* < *Ar. fi,* önek + *el-hakikat.* (Ki *kalın okunur*) Gerçekten, hakikaten. [*Ing.* In truth, truly, in fact; *Fr.* De fait, en fait, en vérité].

filhal /filhāl/, z. *Osm.* < *Ar.* Hemen. [*Ing.* At once, instantly].

filiform, s. *Fr. filiforme. bot.* ◘ **Iplikai.**

filigran, i. *Fr. filigrane* < *It. filigrana.* § ◉ *kâğıtç.* Bir kâğıdın dokusunda bulunan ve ancak ışığa tutulduğu zaman görülebilen çizgi, resim veya işaretler. [*Osm.* Tahrir; *Ing.* Watermark *(in paper)*]. § ◉ Kuymc. ◘ **Telkâri iş.**

filigranlı, s. Filigranı olan. [*Ing.* Water-marked; *Fr.* Filigré].

~ **kâğıt,** Işığa tutulduğu zaman üzerinde çizgi, resim veya işaret görülen kâğıt. [*Ing.* Watermarked paper; *Fr.* Papier à filigrane].

fillk,-ği, i. Beyaz ve âlâ cins tiftik. [*Ing.* Finest mohair; *Fr.* Fil de laine de qualité tout à fait supérieure].

filika /filika/, i. *Osm.* < *Ar. fulk* > *It. feluca.* § ◉ *den.* Savaş ve ticaret gemilerinde bulunan, kürek ve yelkenle yürütülür güvertesiz küçük tekne. *Iki çifte filika.* [*Ing.* Felucca; *Fr.* Felouque] § ◉ *kiyf.* Diplomatların giydiği iki uçlu *(ön ve arkada)* renkli şapka. ◉ **can ~ sı,** *den.* ◘ **Can.** ◉ **cankurtaran ~ sı,** *den.* ◘ **Cankurtaran.** ◉ **davlumbaz ~ sı,** *den.* ◘ **Davlumbaz.**

~ **birakili,** *den.* Filikaları gemi güvertesinde kalastra denilen yuvalara oturttuktan sonra, oynamamalarını sağlamak için baş ve kıç omuzluklarına yakın yerlerinden iki taraflı olarak güverteye bağlayan, gerektiğinde kolayca sökülebilecek tertipte zincirler. *(Bu zincirlerin alt ucu ya bir liftin uskuru ya da bir filador donanımı ile güverteye bağlıdır. Üst ucu filikanın küpeştesine bir pelikan kanca ile takılır. Arada istenildiği anda sökülebilmeyi sağlayan bir maça mevcuttur).*

~ **bosası,** *den.* ◘ **Filika birakili.**

~ **çuhası,** *den.* Savaş gemilerinde subayların sahille olan görüşmelerine ve gemilere gelip giden misafirlerin binmelerine tahsis edilen filikaların kıç taraflarına serilen kırmızı kenarlı siyah *(çuha)* örtüler. [*Ing.* Boat broadcloth].

~ **demiri,** *den.* Filikalarda, filikaları bir yerde demirlemek için kullanılan ufak çapa. [*Ing.* Boat anchor; *Fr.* Ancre du bateau].

~ **donatmak,** *den.* ◘ **Donatmak.**

~ **flaması,** *den.* Savaş gemilerinde filikalar için marka olmak üzere kabul edilmiş flamalar: *(Bunların şekilleri filikaların aynalık tahtaları üzerine oyulmuş ve boyanmıştır; Bir gemiden vazife için dışarı gönderilmiş herhangi bir filikanın gelmesi geciktiği veya vaktinden önce gemiye gelmesi istendiği hallerde flaması, serenin filikadan görülebilecek tarafa kalan cundasına çekilir. Bu flama kaldırış, filikaya «vakit geçirme hemen gemiye gel» demektir).* [*Ing.* Boat pennant; *Fr.* Flamme du bateau].

~ **hizmeti,** *den.* Filikaları asmada, indirmede, donatmada, temizlemede, filikalarla gördürülen diğer konularda filikacıların her birinin ayrı ayrı gördükleri işler. [*Ing.* Boat service].

~ **kancası,** *den.* Filikaları iskeleden açmak ve istenilen yere yanaştırmak için kullanılan göndereli kancalar. [*Ing.* Boat hook].

~ **kapelesi,** Kullanılmadıkları zamanlarda filikaları ve içlerindeki malzemeyi yağmurdan korumak için üzerine çekilen branda bezinden yapılmış örtü. *(Bu örtü filikanın başından kıçına kadar uzanan ve yekpare bir ağaç ve bu ağaca eşit aralıklarla bir çatı meydana getirecek biçimde konulmuş dayaklar /filika omurgası/ üzerine atılarak küpeştelerden sarkan kenarlarına sıralanmış kulak /veya filika kapele kulağı/ denilen üçgen şeklindeki parçaların uçlarından alınan ince halatları omurga altından dolaştırmak suretiyle karşılıklı gerilerek bağlanır).* [*Ing.* Boat-truck].

~ **küreği,** *den.* Filikaları yürütmek için filikaların büyüklüklerine göre yapılmış, tutulacak uçları yuvarlak suya girecek tarafları enli ve yassı göndereler. [*Ing.* Boat-car].

~ **metaforası,** *den.* Filikaları gerektiğinde yisa ve mayna etmek, kalastralarına oturtmak, veya askıda tutmak için yapılmış topukları iskaçalara *(yuvalara)* binen ve istenilen tarafa döndürülebilen demir dikmeler. *(Bunların çeşitli şekilleri vardır).* [*Ing.* Boat-davit].

~ **metafora ventosu,** *den.* Filika metaforalarını gereken durumda tutmak veya istenilen tarafa çevirmek için metaforalar reislerine bağlanmış kamçılı palangalardan ibaret düzen. [*Ing.* Boat davit guy].

~ **paleti,** *den.* Metaforalarda askıda bulundurulan filikaların denizli havalarda gemi yalpaya düştükçe sallanmamaları için kullanılan ve metafora başlarına bağlı bultnan leçrleri kıtık veya toz mantarla doldurulmuş kalın yelken bezlerinden yapılmış kuşaklar. [*Ing.* Boat paunch mat].

~ **pusulası,** *den.* Deniz filikası olarak hazırlanan veya uzak mesafeye herhangi bir iş için gönderilen filikalara verilen ufak pusulalar. [*Ing.* Boat-compass].

~ **usturmaçası,** *den.* Filikaların bir yere yanaştıkları veya üst üste bağlı bulundukları zamanlarda yanaştıkları yerlere veya birbirlerine sürünüp boyalarının sıyrılmaması veya dalga ve çırpıntılarla birbirlerine çarpıp kaplamalarının zedelenmemesi için korunması gereken taraf lumbarlarından dışarı sarkıtılan yastıklar: *(Bunların çeşitli şekillerde yapılmışları vardır).* [*Ing.* Boat- fender].

filikacı, i. *den.* Filikalara bakmak ve baktıkları filikalarda kürek çekmek üzere ayrılmış tayfa. [*Ing.* Boatman; *Fr.* Bateller].

fillm,-lmi, i. *Fr. film* < *Ing. film.* § ◉ Fotoğrafçılıkta ve radyografide fotoğraf çekmek için kullanılan selülozdan yapılmış safiha veya şerit; (a) Fotoğrafçılıkta üzerine ışığa hassas tabakanın yapıldığı ve cam yerine kullanılan jelatin, Zulluloid veya Polietilen gibi maddelerden yapılmış şeffaf ,ince folio *(varak)*lar, istenilen boyda kesilebilmesi, kıvrılması,, sarılması, hafif ve daha kullanışlı olması sebebiyle fotoğrafçılığa büyük kolaylıklar sağlamış ve camı unutturmuştur. Reprodüksiyon ve sinemacılıkta artık filimsiz bir iş yapılamaz; (b) Sinema filmi meydana getirmek üzere kullanılan, selüloitten saydam, bükülebilir, çeşitli ende kuşak. Bunun henüz alıcıda kullanılmamış, üzerindeki duyarkatı etkilenmemiş olanına boş film, alıcıda kullanılmış, üzerinde gizli görüntü meydana gelmiş olanına dolu film denir. Genel kullanılışta, göstericide oynatılmak üzere her seyi hazır, satışa çıkarılmış sinema yapıtını anlatır. [*Ing.* Film; *Fr.* **Film**]. § ◉ Sinemacılıkta bir temsilin bütününü taşıyan şerit veya şeritlerin topu. § ◉ Sinema makinesiyle gösterilen temsil. [*Ing.* Picture, motion picture, moving picture; *Fr.* Projection animé]. § ◉ *arg.* Seyredilen şey, manzara: *Kıza açıkça balta oldu, ama ne filim, bütün millet onlara bakıyordu.* ◉ ~ **e alma hakkı,** *sin.* Her hangi bir metnin çevrim iznini sağlayan hak. [*Ing.* Film. rights; *Fr.* Droits de deproduction cinématographique]. ◉ ~ **le ışık baskı,** *matb.* Basitleştirilmiş bir ışık baskısı tekniği. Bikromatla hassaslaştırılan kolloid tabakası bir film levhası üzerine yerleştirilir ve hafif bir hararette kurutulur, bu sırada buruşuk grenler meydana gelir. Diğer işlemler normal ışık baskısında olduğu gibidir. Bu film kalıplar tahta altlık üzerine yapıştırılıp tipo maknesinde basılabilir. Yalnız jelâtin film kalıplarını ıslak tutmayı ihmal etmamali ve baskı miktarını mahdut tutmalıdır. [*Ing.* Film-collotype process; *Fr.* Phototypie (ou collotypie) en film] ◉ ~ **atış eğitimi,** *ask.* Hareketli bir hedefe atış yapmayı öğreten eğitim usulü. ◉ ~ **leri yakmak,** *arg.* Bir işi berbat etmek, yüzüne gözüne bulaştırmak: *Senden ummazdım ulan, yaktın filimleri.* ◉ **anıtsal ~,** *sin.* ◘ **Anıtsal.** ◉ **araştırma filmi,** *sin.* ◘ **Bilimsel film.** ◉ **baş ~,** *sin.* ◘ **Başfilm.** ◉ **belge ~ i,** *sin.* ◘ **Belge.** ◉ **bilimsel ~,** *sin.* ◘ **Bilimsel.** ◉ **boş ~,** *sin.* ◘ **Boş.** ◉ **bölüklü ~,** *sin.* ◘ **Bölük** ◉ **canlandırma ~i,** *sin.* ◘ **Canlandırma.** ◉ **çerçevesiz ~,** *sin.* ◘ **Çerçeve.** ◉ **çıplaklık ~ i,** *sin.* ◘ **Çıplaklık.** ◉ **çırpıştırma ~i,** *sin.* ◘ **Çırpıştırma** ◉ **çifter delikli ~,** *sin.* ◘ **Çifte.** ◉ **çocuk ~ i,** *sin.* ◘ **Çocuk.** ◉ **dans ~ i,** *sin.* ◘ **Dana.** ◉ **dar ~,** *sin.* ◘ **Dar[1].** ◉ **denevsel ~,** *sin.* ◘ **Denevsel.** ◉ **dergi ~,** *sin.* ◘ **Dergi.** ◉ **diplik ~ ,** *sin.* ◘ ◘ **Diplik.** ◉ **dolu ~,** *sin.* ◘ **Dolu[2].** ◉ **dökümanter ~,** *eğt.* ◘ **Dökümanter.** ◉ **düşünce ~ i,** *sin.* ◘ **Düşünce.** ◉ **ek ~,** *sin.* ◘ **Ek.** ◉ **endüstri ~ i,** *sin.* ◘ **Endüstri.** ◉ **eğitim ~ i,** *sin.* ◘ **Eğitim.** ◉ **eğlendirici ~,** *sin.* ◘ **Eğlendirici.** ◉ **evrilir ~,** *sin.* ◘ **Evrilir.** ◉ **evrilir boş ~,** *sin.* ◘ **Evrilir.**

~ **adı,** *sin.* Bir filmin adını belirten yazıları gösteren görüntü. [*Ing.* Main title; *Fr.* Titre du film].

~ **almak,** ◘ **Fillm çekmek.**

~ **baskısı,** *matb.* Serigrafi baskı tekniğine bilhassa tekstil sanayiinde verilen ad. Şablon baskısı da denir, ve bu şablonlar filme benzer foli'lerden eksilip oyulduğu için baskıya da film baskısı deniliyor. [*Ing.* Silk screening; *Fr.* Impression au pocnoir].

~ **belgeliği,** *sin.* Gereğinde başka filmlerde kullanılmak üzere saklanan film parçalarının bulunduğu yer. [*Ing.* Stock shot library; *Fr.* Archive cinématographique].

~ **bilimi,** *sin.* ◘ **Filmoloji.**

~ **bozulması,** *sin.* Boş veya dolu filmde çeşitli sebeplerden ileri gelen ve filmin gerekli sonucu vermesine engel olan kusurlar. [*Ing.* Film deterioration; *Fr.* Déformation de la pellicule].

~ **çekmek,** *dey.* Bir sinema kamerasıyle görüntüleri tespit etmek. Bir hareket veya manzaranın sıralı resmini çekmek. [*Ing.* To film; *Fr.* **Filmer**].

~ **çevirmek,** § ◉ *dey.* Beyaz perdede oynatılacak bir eseri filme geçirmek veya bu eserin filme çekilişi sırasında rol almak. § ◉ *arg.* (a) Gösteriş yapmak: *Bugün çok güzel bir filim çeviriyorum.* [*Ing.* To show off, swagger].

☆ *Eşanl.* **ati kesmek, caka satmak, dümen yapmak, numara yapmak, polim yapmak, racon kesmek.** (b) Dalavere yapmak.

~ **değerlendirilmesi,** *sin.* Çeşitli yollara, özellikle eğitim yoluna başvurarak sinema seyircisinde eleştirme düşüncesini, filmin değerlerini ayırdetme alışkanlığını geliştirme. [*Ing.* Film appreciation; *Fr.* Appréciation cinématographique].

~ **deposu,** *sin.* Filmin yanıcı özelliği göz önüne alınarak çeşitli güvenlik tedbirlerinin yer aldığı, film saklamaya yarayan özel yapı. [*Ing.* Film storage; Fr. Blockhaus pour film].

~ **dizgi,** *matb.* Ofset veya helyogravür formalarının metinlerini doğrudan doğruya filim üzerine çıkaran dizgi usulü. *(Selofan veya kuşe kâğıt üzerine madenî harflerle prova basarak sonradan fotoğrafını çekmek*

yerine, filim dizgi usulüyle sayfa montajına ve kopyaya hazır metinler elde edilir. Özel matrislerde harfler, siyah zemin üzerinde parlak olarak görülür ve içlerinden geçen bir ışın demeti, harflerin filim veya kâğıt üzerine çıkmasını sağlar).

~ dizgisi, ◘ Dizgi.

~ dizini, *sin.* ◘ Filmografi.

~ fiş[1], *sin.* Bir filmin içindeki çekimlerin, film kataloğuna temel olmak üzere, ayrıntılarını gösteren fiş. [*Ing.* Dope sheet; *Fr.* Fiche de reference].

~ fotoğrafı, *sin.* Bir filmden çıkarılan fotoğraf, filmin görüntüsünden elde edilen fotoğraf. [*Ing.* Action still; *Fr.* Photo extraite du film].

~ geçişi, *sin.* Filmin alıcı, gösterici basım cihazında, verici makaradan çıkıp alıcı makaraya sarılmasıyle ortaya çıkan durum. Daha dar anlamda olarak, filmin alıcı veya göstericide pencere önünden geçişini belirtir. [*Ing.* Film run; *Fr.* Defilement *(du film)*].

~ gibi (sinema şeridi gibi), *dey.* ◘ Sinema.

~ göstermek, Sinema makinesi vasıtasıyle temsil vermek. ◘ *ŞEKİL: 487.* — SİNEMA II.

~ hilesi, *sin.* Optik, mekanik, kimyasal bazı özelliklerinden yararlanarak bazı özel sahne düzenlerine dayanarak belirli bir sonuç elde etmek üzere yapılan işlemlerin bütünü. [*Ing.* Trick, special effect; *Fr.* Truquage, trucage].

~ hukuku, *huk.* Sinema filmlerine ait senaryoların tertibi, oynanması, filime alınması, çoğaltılması, kiralanması, gösterilmesi, sigorta edilmesi ve sinema filmlerini ilgilendiren başka hükümleri ve bu hükümlerin dayandığı esas ve kuralları kapsayan hukuk. [*ing.* Film law; *Fr.* Legislation cinematographique].

~ ışık baskısı, *matb.* Işık baskısına benzeyen, fakat cam altlık yerine saydam sellulloit tabaka kullanan bir baskı tekniği. [*Ing.* Film-collotype process; *Fr.* Phototypie (collotipie) sur film].

~ kataloğu, *sin.* Belirli bir film topluluğunu bölümlemek ve kolayca bulmakta veya belli bir filmin içindeki bölümleri bulmakta yardımcı olmak üzere hazırlanan liste. [*Ing.* Film catalogue; *Fr.* Catalogue de films].

~ kitapları, *matb.* Küçük sinema filmi üzerine alınan kıymetli veya antika kitaplar. Bunlar sonra özel okuma âletleriyle okunurlar. [*Ing.* Film books; *Fr.* Livres film].

~ klişe, *matb.* Doğrudan doğruya fotoğraf filmi üzerine yapılan klişeler *(Negatif doğrudan doğruya, özel bir şekilde hazırlanmış olan klişe filmi üzerine kopya edilir. Development ya tespitten sonra, elde edilen bu Diyapozitif tekrar bir röliyef banyosuna sokulur ve burada klişe gereken çukurluk ve yükseklikleri elde eder. Ton rötuşları, tashihler, prova baskısından sonra Farmer yedirme banyosu ile yapılabilir. Bu klişe şimdi naylon üzerine hazırlanmakta ve her türlü baskıya uygun olmaktadır).* [*Fr.* Film-klichés].

~ kopармak, *arg.* Sarhoşken saçmalamak, düşündüklerini sırasıyla söyleyememek, sözün arkasını getirememek: *Ali bu, iki tek parlatınca filim koparmaya başlar.* [*Ing.* To talk incoherently *(when drunk)*].

~ korunması, *sin.* Filmin bozulmasını önlemek için alınan tedbirlerin topu. Bu tedbirlerin uygulanması işi. [*Ing.* Film preservation; *Fr.* Conservation du film].

~ listesi, *sin.* Belirli bir yerde bulunan filmler üzerine toplu bir bilgi vermek üzere düzenlenmiş liste. [*Ing.* Film list; *Fr.* Liste de films].

~ müziği, sin. Her hangi bir film için hazırlanmış müzik: Sinema özelliklerine uyan müzik. [*Ing.* Film music, score. *Fr.* Musique de film].

~ şenliği, *sin.* Çeşitli filmlerin topluca oynatılması, sonunda ödül veya derece verilmesi biçiminde ortaya çıkan ulusal veya uluslararası film gösterisi. [*Ing.* Film festival; *Fr.* Festival (du film)].

~ yapıştırma lakı, *matb.* Cam plâkalar üzerine düzgünce dökülen, donan kalan, fakat yapıştırma yeteneğini kaybetmeyen bir lâk olup, üzerine film yapıştırıp düzgün bir şekilde fotoğraf makinesinde resim çekmeğe imkân verir, sonra filmi bir ucundan çekip çıkarmak mümkündür, veya film camla beraber banyoya konabilir. [*Ing.* Adhesive varnish; *Fr.* Vernis adhesive].

~ yaratıcısı, *sin.* Bir filmin konusundan kurgusuna kadar bütün çalışmalardan doğrudan doğruya sorumlu bulunan, filme kendi deyişini veren, damgasını vuran sinema sanatçısı. [*Ing.* Author of film; *Fr.* Auteur de film].

~ yıldızı, Sinema alanında büyük ün yapmış birinci sınıf kadın oyuncu. [*Ing.* Film-star; *Fr.* Vedette de cinema, star].

~ yıpranması, *sin.* Filmin göstericiğe veya başka bir cihazda çok sık kullanılmasından doğan aşınma ve eskime. [*Ing.* Film wear; *Fr.* Usure de film].

~ yönetmeni, *sin.* (a) *(Dar anlamda)* Bir çevirim senaryosunun görüntü biçimine sokulması için gerekli çalışmaları yöneten kimse; (b) *(Geniş anlamda)* Bir filmin meydana getirilmesi için senaryocu, görüntü yönetmeni, sanat yönetmeni, teknikçiler, oyuncular arasında işbirliğini sağlayan, bunların çalışmalarını yöneten, filmin bir sanat eseri olarak meydana gelmesinden sorumlu olan sanatçı. [*Ing.* Director, producer; *Fr.* Metteur en scène].

filimci, i. Filim çeviren veya çevirten kimse.

filimcilik,-ği, i. § ❶ Filim alıp kiraya verme işi. § ❷Filim çevirme veya çevirtme işi. [*Ing.* Film industry; *Fr.* Cinematographie].

filimsel, s. *sin.* Filme özgü. Filim özellikleri taşıyan. [*Ing.* Filmic; *Fr.* Filmique]

~ evren, s. *sin.* Dışımızdaki dünyanın film görüntüleri üzerinde aldığı biçimin bütünü. Film görüntüleriyle yaratılan ve film özellikleri taşıyan, yalnız bu görüntülerde varlılabilen evren. [*Ing.* Filmic universe; *Fr.* Univers filmique].

~ uzay, *sin.* Bir filmde kurgu yoluyle yaratılan, çekimler arasındaki bağdan doğan, filme özgü uzay. *(Örnek: Bir kimseyi bir yere bakarken gösteren çekimin ardından bir evi gösteren çekim. Ev ile o kimse arasındaki uzaklığın pek az olduğunu gösterir, fakat gerçekte bu iki görüntü birbirinden yüzlerce kilometre ötede alınmış olabilir. Filimsel uzay, iki çekimde yer alan ayrı uzayların birleştirilmesiyle doğar).* [*Ing.* Filmic space; *Fr.* Espace filmique].

~ zaman, *sin.* Bir filmde kurgu yoluyle yaradılan, çekimler arasındaki bağdan meydana gelen, filme özgü zaman. Buna göre, her hangi bir olayın perdedeki süresi, gerçekteki süresinden daha az veya daha çok olabilir. [*Ing.* Filmic time; *Fr.* Temps filmique].

filinta /filin:ta/, i. *Alm. flinte.* § ❶ Namlusu kısa bir çeşit tüfek. Av için kullanılanları da vardır. [*Ing.* Carbine; *Fr.* Carabine]. § ❷ *arg.* s. Güzel, yakışıklı.

~ çengeli, Eskiden süvarilerin tüfek kayışlarının alt kısmına tespit edilmiş olan ve filintayı raptetmeye yarayan çengel veya kopça.

~ gibi, *dey.* Genç, ince, uzun boylu, çevik, hareketli kimseleri nitelemek için kullanılır. [*Ing.* Smart, handsome *(person)*; *Fr.* Beau, bel *(homme)*].

Filipin Cumhuriyeti, öz.i. *coğr.* Güney Çin denizi, Selebes denizi ve Büyük Okyanus arasında kuzeyden güneye doğru uzanan binlerce ufak ada üzerinde kurulmuş bir cumhuriyet. Yüzölçümü 299.000 km², başkenti *Quezon City*'dir. [*Ing.* Phillippines; *Fr.* Philippines].

Filipin dokumacı kuşu, *zool.* ◘ Dokumacı kuşu.

Filipinli, s. ve i. Filipinler'de oturan veya oradan gelme *(kimse)*. [*Ing.* ve *Fr.* Filipino, Philipine].

~ müslümanlar, *etn.* Filipin takımadalarında yaşayan, Islâm dinini kabul etmiş halk topluluğu.

filipit,-ti, i. *Fr. phillipite. min.* Hidratlı doğal demir ve bakır sülfat. [*Ing.* Phillipite].

filipsit,-ti, i. *Fr. phllippsite. min.* Demir ve bakır doğal sülfürü, Cu_5FeS_4. [*Ing.* Philippsite].

filipstadit,-ti, i. *Fr. philipstadite. min.* Amfibol çeşidi. [*Ing.* Philipstadite].

filisik, s. *Fr. filicique.* < *Lat. filix,* eğreltiotu. Filisinden elde edilen ve solucan düşürücü özellikler gösteren bir asit için kullanılır. [*ing.* Filicic].

filisin, i. *Fr. filicine. ecz.* Eğreltiotu özütünde bulunan ve asit özelliği taşıyan bileşiklerin genel adı; eğreltiotunun şerit düşürücü niteliği bu maddelerden ileri gelir. [*ing.* Filicine].

filispit,-ti, i. *ing. full speed.* § ❶ *den.* Makineye «tam yol, ileri» komutası. § ❷ *arg.* (a) Son derece sarhoş bulunan *(kimse)*. [*Ing.* Dead drunk; *Fr.* Soûl]. (b) Çok çalışan şey için kullanılır.

☆ *Eşanl.* bulut ,dut, fitil, kandil, kandilli, küp, matiz, turşu.

Filistin, öz. i. *Ar. falastin.* Yakındoğuda, kuzeyde, Lübnan, güneyde Lut denizi, batıda Akdeniz, doğuda Suriye çölü ile çevrili bölge *(ülke)* [*Ing.* Palestine; *Fr.* Palestine].

~ güneşkuşu, *zool.* Nektar-emengiller *(Nectariidae)* familyasına giren bir ötücü kus türü. Uzunluğu 11 sm. olur. Sırtı madensel yeşil, gerdanı çelik mavisidir. Göğsünde sarı-kırmızı bir tüy demeti vardır. Filistin, Suriye ve Arabistan'da funda ve ormanlarda yaşar. [*Lat. Cinnyris osea; Ing.* Sun-bird; *Fr.* Souimanga].

filistinli /filis:tinli/, i. s. Filistin halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* Palestinian; *Fr.* Palestinien,-enne].

filiz[1], i. *Yun. eliks.* § ❶ *bot.* (a) Yeni sürmüş, küçük ve körpe yaprak veya dal; sürgün: *Açık yeşil, açık fıstık renginde, asmada bulunan filiz.* [*Ing.* Tendril, bud; *Fr.* Rejet, pousse]. (b) Bir bitkinin üzerinden çıkan dik ve canlı sürgün; (c) Henüz dal haline gelmemiş körpe tomurcuk.

filiz[2], i. *Osm.* < *Ar. filiz.* § *jeol.* Ocaktan çıkarılan, işlenmemiş ham maden: *Bakır filizi.* [*Osm.* Filiz-i madenî; *Ing.* Ore; *Fr.* Mineral].. ☆ *Eşanl.* külçe. § ❷ *inş.* Betonarmede demirleri birbirine eklemek için bırakılan kısımları § ❸ Kadın adı. ◉ **asma ~i,** *mim.* ◘ Asma[2]. ◉ **ayrılanmak ~ i,** *jeol.* ◘ daldırma **~ i,** *bot.* ◘ Daldırma.

~ gibi, *dey.* İnce ve güzel vücutlu. [*Ing.* Slender; *Fr.* D'une taille mince et svelte].

~ kırma makinesi, biracılık. Fırınlanmış maltların üzerindeki kökcükleri ayıklamak için kullanılan araç. [*Fr.* Degermeur, degermeuse].

~ kıvrımı, *süsl.* (a) Asma fidanlarının helisel olarak kıvrılmış filizlerine benzeyen ve Yunan mimarisinde korent sütun başlıkları üzerinde bulunan süslemelik kıvrımlar; (b) Bazı demir işlerinde de böyle filiz gibi kıvrılmış şekilde yapılan süsler. [*Ing.* Tendril; *Fr.* Vrille].

~ koparma, Bazı lüzumsuz filizlerin koparılması, Biracılıkta, taze sürgünlerin alınması demektir. Uzun zaman saklanması arzu edilen patateslerde sürgünlerin alınmasına dahi bu ad verilmektedir. [*Ing.* Taking the gems; *Fr.* Dégermage].

~ kurutan, *zool.* 12-13 mm. boyunda, siyah renkte, vücut ince, uzun, antenleri uzun, larvası boğum boğum ve krem renginde, fındık ağaçlarının filizlerinin özünü yiyen, *Crambycidae* familyasından bir böcek. [*Lat. Oberea linearis*].

~ sürmek, ◘ Filizlenmek.

filizî /filizī/, s. Asma filizi rengi, açık yeşil. [*Ing.* Bright green; *Fr.* Vert clair].

filiz.kıran, b.i. Mayıs ayı ortalarında çıkan ve filizleri kıran fırtına.

filizlemek(-i), f. § ❶ Bitkinin fazla filizlerini kesmek. [*Ing.* To prune the surplus shoots of a plant; *Fr.* Couper les pousses inutiles et les jeunes branches, émonder]. § ❷ Damar damar iz bırakmak.

filizlenme, i. *bot.* § ◉ Filiz verme. [*Ing.* Shooting, germinating, sprouting; *Fr.* Pousse, bourgeonnement]. § ❷ Yumruların üzerinde ince, uzun ve cılız filizlerin belirmesi şeklindeki patates hastalığı.

filizlenmek, nsz. f. § ◉ *(Bitki)* Filiz *(boy)* vermek. [*Ing.* To germinate, shoot, sprout, spring; *Fr.* Germer]. § ❷ *mec.* Büyümeğe,

gelişmeye başlamak. [*Ing.* To grow, flourish; *Fr.* Germer].

filizli, s. Filizi olan: *Filizli dal.* [*ing.* Bright green].

fil kulağı, b.i. *bot.* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Yılanyastığıgiller *(Araceae)* familyasından, anayurdu tropikal Amerika olan, kökü yumrulu, yaprakları çok gösterişli, sıcak ve nemden hoşlanan bir süs bitkisi. [*Lat.*, *Ing.* ve *Fr. Caladium*].

☆ *Eşanl.* alacakök.

fillad, i. *Fr. phyllade. jeol.* İçinde küçük mika façetaları bulunan başkalaşmış koyu renkli bir sert şist. [*Ing.* Phyllade]

☆ *Eşanl.* **yaprak taşı, yapraktaş**.

filler /filer/, i. *Ing. to fill*, doldurmak. Yapıştırıcı olarak kullanılan, çok ince öğütülmüş anorganik madde. *(«Filler» kelimesi bayındırlık işlerinde, bitümlerin ve katranların özelliklerini azaltmadan dayanıklılığını artırmak için kullanılan katma ürünlerini belirtmekte kullanılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Filler].

filler, i. *Fr. filler.* Macaristan'da para birimi. Forint'in yüzde biri değerindedir. [*Ing.* Filler].

fillit,-ti, i. *Fr.ohyllite.* § ❶ *jeol.* Yaprak izi taşıyan taş. § ❷ *min.* Bazı şistlerde küçük kütleler halinde bulunan klintonit cinsinden doğal silikat. [*ing.* Phyllite].

fillod, i. *Fr. phyllode. bot.* Yaprak sapının laminaya benzeyen bir şekilde genişlemesiyle meydana gelmiş organ. *(Acacia).* [*Lat.* ve [*Ing.* Phyllodium].

fillofag, s. *Fr. phyllophage* < *Yun. phyyon.* yaprak + *phagein, biy.* Yapraklarla beslenen. [*Ing.* Phyllophagous].

filloklad, i. *Fr. phylloclade. bot.* Bir laminaya benzer şekilde genişlemiş ve yassılasmış olan bir kısa sürgün. [*Lat.* ve *Ing. Phylloc ladum*].

film, i. *Ing.* ◘ **Filim.**

filmograf, i. *Fr. filmographe.* Belirli ve sabit kalınlıkta boya tabakaları sürmeye yarayan makine. [*Ing.* Filmographer].

filmografi, b.i. *Fr. filmographie. sin.* Sinema sanatında belli bir yaratıcının, sinema türünün veya ülkenin filmlerini kronolojik sırayla düzenleyen dizi veya film künyeleri. [*Ing.* Filmography].

filmoloji, i. *Fr filmologie, sin.* Bir anlatım aracı olarak filmleri ,bilimsel yöntemlerle çeşitli açılardan *(toplumsal, ahlâkî, duygusal v.b.)* inceleyip araştıran dal. [*Ing.* Filmology].

filmotek, i. *Fr. filmothèque.* Bir odada, bir dolapta v.b. duran tasnif edilmiş filim koleksiyonu. Filim kütüphanesi. [*Ing.* Film library].

filmpak,-kı, i. *Ing. film pack* < *film* + *pack*, paket *fot.* Çok yassı filim kutusu. *(İçinde 12 resim çekildikten sonra filim değiştirilebilsin diye, her birinin ucu kutudan dışarı sarkan siyah kâğıttan bir dil'e tutturulmuştur).* [*Fr.* Film-pack].

filo /fi:lo/, i. *It.* § ❶ *den.* Toplu olarak aynı hizmetle görevlendirilen ve bir kumanda altında bulunan savaş gemi veya uçaklarına verilen ad: *Avcı filosu, Bombardıman filosu, Denizaltı filosu, Mayın arama ve tarama filosu.* [*Ing.* Fleet; *Fr.* Flotte]. § ❷ Belirli tip yükleri taşımakta kullanılan ticaret gemileri: *Ticaret filosu.* [*ing.* Fleet; *Fr.* Flotte]. § ❸ *ask. den.* Aynı tip veya çeşitli tip savaş gemilerinin, tuğamiral veya koramiral rütbesinde bir amiralin kumandası altında toplanmasıyle meydana gelen topluluk. [*Ing.* Fleet; *Fr.* Flotte]. ◉ **eğitim ~ su**, *as. den.* Subay, assubay ve erleri eğitimle yetiştirmek için barış zamanında meydana getirilen filo. [*Ing.* Evolution fleet; *Fr.* Escadre d'évolution]. ◉ **hafif ~**, *ask. den.* Yelken devrinde firkateynden daha küçük gemilerle meydana getirilen filo. [*Ing.* Light fleet; *Fr.* Escadre légère]. ◉ **hava ~ su**, *ask. hava.* İkinci dünya savaşından beri birkaç filotilladan meydana gelen hava birliğine verilen ad. [*Ing.* Air fleet, squadron; *Fr.* Flotte aerienne]. ◉ **ticaret ~ su**, *den.* Bir milletin denizlerde gezdirdiği gemiler, taşıtlar ve ticaret araçlarının tümü. [*Ing.* Merchant fleet; *Fr.* Flotte marchande]. ◉ **yedek (ihtiyat) ~**, *ask. den.* Yelken devrinde savaşa en son sürülen filo, bugün kısmen silâhsızlandırılmış ve mürettebatı tamamlanmadan hareket edemeyecek durumda filo. *(İhtiyaca göre donatılır, personeli tamamlanır).* [*Ing.* Reserve fleet; *Fr.* Escadre de réserve].

~ etmek, *ask. den.* Yelkenli gemilerde rüzgârı başa alıp yelkenleri boşaltmak. [*Ing.* To round in *(sail)*; *Fr.* Rentrer vivement *(un cordage)*].

~ kumandanı, *ask. den.* (a) *(Deniz kuvvetlerinde)* Bir savaş gemileri filosuna, görev ve büyüklüğüne göre kumanda eden tuğ ve tümamiral; (b) *(Hava kuvvetlerinde)* Tuğ veya tümgeneral. [*Ing.* Squadron-leader, *Fr.* Chef d'escadre].

~ tabiyesi, *den.* Bir filonun düşman karşısında sevk ve idaresi ve düşman üzerine etkili olabilmelerine ilişkin usul ve savaş kuralları.

filojenez, i. *Fr. phylogenèse* < *Yun.* Soyoluş.

filojeni, i. *Fr. phylogenie* < *Yun. phylon, phyle,* ırk, soy, kök + *genesis*, meydana gelme. *zool.* ve *bot.* ◘ Soyoluş.

filoksera /fil'ok:sera/, i. *Fr. phylloxera* < *Yun. zool.* ◘ **Asma biti.**

filolog /fil'ol'og/, i. *Fr. philologue* < *Yun.* Filoloji bilgini. [*Ing.* Philologist].

filoloji /fil'ol'oji/, i. *Fr. philologie* < *Yun.* (a) Dil varlıklarını ve yazılı belgeleri inceleme yoluyle bir topluluğun kültürünü araştırma işi; (b) Metinerin ve aktarmalarının incelenmesi. [*Ing.* Philology].

filolojik /fil'ol'ojik/, i. *Fr. philologique.* Filoloji ile ilgili. [*Ing.* Philological].

filon, i. *jeol.* Magmanın tabakalar arasında donan damar şekli. [*Ing.* Vein, seam, lode].

filori, filur, i. ◘ **Flori.**

filorin, i. ◘ **Flori.**

filoriz, i. *Fr. phyllorhize.* Bitki anatomisi olaylarını açıklamak için, *G. Chauveaud*'nun tasarladığı kuramsal bitkisel organ.

filos, i ◘ **Flos.**

filota, i. *It. filetto.* Kaplama veya masif işlerin yüzey ve kenarlarını süslemekte kullanılan tek veya çok renkli şerit biçiminde kaplama maddesi. *(Filota çoğu zaman iki kaplamanın bileşim yerinde, bazen de tek kaplamalı yüzeylerde kullanılır).*

~ yuvası, Filota kanal bıçağıyle açılan, filotanın yerleştirildiği yuva. *(T şeklinde ağaçtan yapılmış bir âletin ucuna, şeritten yapılmış ve ucu filota genişliğinde bıçak takılır. Kanalın kenara olan uzaklığı bu âletle ayarlanır, kazıyarak filota derinliği kadar açılan bu kanala filota tutkallanarak yerleştirilir).*

filotaksi, i. *Fr. phylotaxie. bot.* Yaprakların gövde üzerinde dizilme tarzı. [*Ing.* Phylotaxy].

filotilla /fil'otil:a/, i. *It. flotiglia* < *Isp. flotilla. den.* ◘ **Flotilla.**

filovit,-ti, i. *Fr. fillowite. min.* Demir, manganez, kalsiyum ve sodyum doğal fosfatı. [*Ing.* Fillowite].

filoz, i. Balıkçıların kabak, mantar veya plastikten yaptıkları ağ şamandırası. [*Ing.* Float, buoy; *Fr.* Calebasse].

filozof /fil'ozof/, i. *Fr. philosophe* < *Yun. philosophos* > *Lat. philosophus.* § ❶ Felsefe ile uğraşan, yeni bir felsefeye çığır açan kimse. [*Ing.* Philosopher]. § ❷ s. *mec.* (a) Olayları hoşgörücü bir anlayışla karşılayan *(kimse).* (b) Sakin ve kendi halinde yaşayan.

☆ *Yak. anl.* **derviş, babacan, deryadil, rint, ehlidil, babayani.**

filozofça, z. ve s. Filozoflara yakışır şekilde, bilgelikle. [*Ing.* Philosophically; *Fr.* Philosophiquement].

filozoflaşmak, nsz. f. Filozof özellikleri kazanmak. [*Ing.* Philosophize; *Fr.* Philosopher].

filozofi, i. *Fr. philosophie.* ◘ **Felsefe.**

filozofik, l. *Fr. philosophique.* ◘ **Felsefî.**

filozofluk,-ğu, i. Filozof olma hali. [*ing.* The quality of a philosopher; *Fr.* État ou caractère de philosophe].

filozom, i. *Fr. phyllosome. zool.* Langustlarla benzerlerinde görülen yaprak biçiminde saydam kurtçuk. [*Ing.* Phyllosoma].

filtre /filt:re/, i *Fr. filtre* < *Cerm. filtrum.* § ❶ Akışkan içindeki yabancı maddeleri ayıran süzgeç. [*Ing.* Filter]. § ❷ *sin.* Fotoğraf çekimi sırasında renk tonlarını düzenlemek veya değiştirmek amacıyle merceğin önüne yerleştirilen çeşitli renklerdeki cam veya jelatin yuvarlaklar. § ❸ *kim.* Süzgeç de dediğimiz filtreler suda çözünmemiş cisimleri sıvılardan ayırmak için kullanılır. Laboratuvarlarda camdan veya plastikten bir huni içine konan bir süzgeç kâğıdı tarafından tutularak hunida kalır, berrak su süzülerek aşağıya damlar. § ❹ *den.* Suları süzmeye ve tasfiye etmeye yarayan oldukça ince süzgeçli sarnıçlar. Bunların diplerine süzgeç yerinde ince kum veya kömür tozu konmuşları da vardır. § ❺ *bayınd.* Yol yapımında kullanılan çeşitli maddelerin, arazi basıncı veya suların etkisiyle birbirine karışmasını önlemek için tabakalar arasına yerleştirilen harç maddesi. § ❻ *hava.* Aerodinamik bir tünelin girişen yerleştirilen ev içindeki hava çalkantılarını azaltmaya yarayan tertibat: *Aerodinamik tünel filtreleri genellikle çokköşeli küçük bölmelerden meydana gelir ve etkileri ince madenî ızgaralarla arttırılır.* ◉ **akustik ~**, *akust.* ve *radyotekn.* Frekansları bir frekans şeridinde *(geçen şerit)* bulunan seslerin enerjisini oldukça iyi ileten buna karşılık, frekansları dışarıda kalan şeritlerde *(geçmeyen, şerit)* bulunan sesler hemen hiç geçirmeyen akustik tertibat. [*ing.* Acoustic filter; *Fr.* Filtre acoustique]. ◉ **~ adaptasyon ~ sı**, *fot.* ◘ **Adaptasyon.** ◉ **bant geçiren ~**, *radyotekn.* ◘ **Bant.** ◉ **basınçlı ~**, *döş.* ◘ **Basınçlı** ◉ **damlama ~**, *döş.* ◘ **Damlama.** ◉ **denkleştirici ~**, *fot.* ◘ **Denkleştirici.** ◉ **düzeltici ~**, *fot.* Görüntünün niteliğini sağlamak için çekim sırasında kullanılan filtre. [*İng.* Correcting filter; *Fr.* Filtre correcteur]. ◉ **girişimli ~**, *opt.* Cam üzerine sürülen ve ancak bazı ışınımları geçiren ince tabakaların tümü. *(Basit filtreler, iki madenî tabaka /Ag. Al/ arasına sıkıştırılan yalıtkan bir zardan /meselâ MgF2/ meydana gelir ve çalışma ilkeleri, madenî tabakalar tarafından yansıtılan çeşitli titreşimler arasındaki girişimlere dayanır).* [*Ing.* Interferential filter; *Fr. Filtre interférentiel*]

◉ **ışık ~ sı**, *fot.* Fotoğraf laboratuvarlarının lambalarında, kimyasal etki yapan ışınlara karşı kullanılan filtre. [*Ing.* Inactinic filter; *Fr.* Filtre inactinique]. ◉ **polarıcı ~** *fot.* Resmi çekilecek konunun parlayan kısımlarından gelen zarlı ışınımları soğurmak için kullanılan filtre. [*Ing.* Polarizer filter; *Fr.* Filtre polariseur]. ◉ **pres ~**, *tekn.* Çerçevelere gerilmiş bezlerden veya hidrolik veya mekanik âletlerle sıkıştırılmış paralel tablalardan meydana gelen ürünler bu tabla veya bezlerin arasından geçmek zorunda kalır. [*Ing.* Filter - press; *Fr.* Filtre-presse]. ◉ **renkli ~**, *fot.* Işık tayfının bazı ışınımlarını soğurarak değerlerini geçiren renkli cam, jelatin veya plastik madde tabakası. [*Ing.* Colour filter; *Fr.* Filtre coloré]. ◉ **siyah ~**, *şekerc.* Rengi açılacak şurupları süzmek için kullanılan ve içinde hayvanî kömür parçaları bulunan sütunlar dizisi. [*Ing.* Black filter; *Fr.* Filtre à noir]. ◉ **tambur ~**, *tekn.* Ağır bir hareketle dönen, bezle kaplı bir tamburdan meydana gelen filtre; filtre edilecek sıvılar, dışarıdan yapılan bir asırı basıncın veya içeriden yapılan bir emme hareketinin etkisi altında tambutun dışından içine doğru geçer. ☆ *Eşanl.* **döner filtre.** [*Ing.* Drum-filter; *Fr.* Filtre-tambour] ◉ **torbalı ~**, Meyve suyu veya şurupların çökeltilerini toplayan bez torbalarla donatılmış filtre. [*Ing.* Bag hose filter; *Fr.* Filtre à poche].

~ etmek, *dey.* Süzmek, süzgeç *(filtre)* den geçirmek. [*Ing.* To filter; *Fr.* Filtrer].

~ taşı, *den.* Gözeneği süzgeçlik yapacak kadar seyrek bir cins yumuşak taştır. Tekne şeklinde oyularak içerlerine süzülmek üzere su konur ve filter yerinde kullanılır.

filtreli, s. Filtresi olan: *Filtreli sigara.* [*Ing.* Filtered; *Fr.* Filtré,-ée].

~ ayırma ekranı, *san.* ◘ **Ekran.**

~ pipet, *kim.* İçinde filtre kâğıdı bulunan cam pipet.

filtrum, i. *Lat. philtrum.* ◘ **Burunaltı oluğu.**

filum, i. *Let. phylum, biy.* Aynı soydan gelen ve kuşaklar halinde devam eden canlılar topluluğu. Canlıların sınıflandırılmasında kullanılan bir terim olup sınıfların biraraya gelmesiyle oluşur. [*Ing.* Phylum; *Fr.* Phyle] ◉ **alt ~**, *biy.* ◘ **Altfilum**.

filvaki/fil'vâki/, z. *Osm.* < *Ar. (k kalın okunur).* Gerçekte. [*Ing.* In fact, actually; *Fr.* En effet].
~, ... **ama**, *dey.* Her ne kadar ... ise de: *Filvaki söyledi, ama iyi anlatamadı.*

fimatoz, i. *Fr. phymatose.* < *Yun. phyma*, yumurcak. *patol.* Deri tümörleriyle nitelenen bir hastalık. [*Ing.* Phymatosis].

fimozis, i. *Fr. phimosis* < *Yun. phimôsis*, sünnet derisi darlığı. *patol.* Kamış başının çıkmasına engel olacak derecede sünnet derisi darlığı. [*Ing.* Phimosis].

Fin, öz.i. § ● Finlandiya halkından olan kimse. [*Ing.* Finnish; *Fr.* Finnois,-oise, § ● Finlandiya ile ilgili: *Fin hamamı.*
~ **balinası**, *zool.* ◘ **Balina**.
~ **hamamı**, ◘ **Sauna**.
~ **puan cetveli**, *sp.* Finlandiyalılar tarafından bulunan ve atletizm yarışmalarında her atletin aldığı puanları biraraya getiren cetvel. [*Ing.* Finnish table; *Fr.* Table finlandaise]. ☆ *Eşanl.* **Finlandiya cetveli**.

final,-li. i. *Fr.* § ● *müz.* (a) Senfoni, konçerto opera gibi uzun süreli bestelerin son bölümü.; (b) Gösterişi veya canlılığı bakımından son bölüm niteliği taşıyan bağımsız eser. [*Ing.* Finale]. ☆ *Eşanl.* **bitiş**. § ● *sp.* Bir turnuvada şampiyonun, seçmeli yarışlarda birincinin belli olduğu son yarışma; bir spor yarışmasının son ve kesin karşılaşması ☆ *Eşanl.* **son oyun**. ◉ ~**e kalmak**, *sp.* Son yarışmaya girmek hakkını kazanmak.

finalist,-ti, *Fr. finaliste. fel's.* ◘ **Erekçi**.

finalite, i. *Fr. finalité, fels.* ◘ **Ereklik**.

finalizm, i. *Fr. finalisme.* ◘ **Erekçilik**.

finans, i *Fr. finance. ikt.* ◘ **Mallıye**.

finanse, s. *Fr. financer.* Türkçede «*bir iş için gerekli parayı ödeme işini üstüne alıp vermek*» anlamıyle **finanse etmek** şeklinde kullanılır.
~ **etmek (edilmek)**, *dey.* (a) Malî bakımdan desteklemek (desteklenmek), gerekli sermayeyi vermek (b) *işlet.* ve *mal.* Bir teşebbüsün, bir kamu kuruluşunun veya yarı yarıya kamu kuruluşu niteliğini gösteren bir teşebbüsün kurulması ve işlemesi veya yeni bir mevzuatın uygulamaya konması için gerekli kredileri sağlamak. [*Ing.* To finance; to fund; *Fr.* Financer].

finansiye, i. *Fr. financier. ikt.* Para üzerine büyük ölçüde iş çeviren.

finansman,/i. *Fr. financement.* § ● Bir teşebbüse, kamu veya yarı kamu kuruluşuna işleyebilmesi, gelişmesi için gerekli malî imkânları sağlama. [*Ing.* Financing]. § ● Finanse edilen para. § ● Öz sermayenin, kısa ve uzun vâdeli borçlar toplamına oranı. ◉ **kendi kendini ~ veya otofinansmana başvurmak**, *işlet.* ve *mat.* Bir teşebbüste yatırımları o teşebbüsün kârıyle sağlamak. [*Fr.* Faire appel à l'autofinancement].

fincan, i. *Osm.* < *Ar. fincan.* § ● Çay, kahve gibi şeyleri içmek için kullanılan küçük kap. [*Ing.* Cup; *Fr.* Tasse]. § ● *elek.* Direkten direğe uzanan elektrik tellerini bağlamak için eklem yerine konulan fincan biçiminde porselen veya cam tutturaç, izolatör. [*Ing.* Porcelain insulator; *Fr.* Godet de support]. ◉ **tiryaki ~ı**, Büyük ve kulpsuz kâseye benzer; eskiden kahvehanelerde çoğunlukla bu fincanlar kullanılırdı; Bunların lüleci çamurundan yapılmış ve üstlerine süslemeler işlenmiş olanları da vardı: Bazı ünlü lülecilerin yaptıkları bu fincanlar üzerinde yapanın da imzası bulunurdu. § ● *oyun.* Zar atmak için kullanılan kesik koni biçiminde ve çeşitli maddelerden yapılmış kap. ◉ **zarf ~ı**, Gümüş veya benzeri malzemeden yapılmış, zarf içine oturtulmuş kulpsuz fincana verilen ad.
~ **böreği**, *mutf.* Tepsiye serildikten sonra fincan biçiminde bir kalıpla tekerlek tekerlek kesilerek yapılan bir çeşit börek. [*Ing.* King of round börek; *Fr.* Pâté en forme de petites tasses].
~ **gibi**, *dey.* İri ve patlak *(göz)* [*Ing.* Wide open, bulging *(eyes)*].
~ **göz**, *dey.* İri ve patlak gözler için kullanılır. [*Ing.* Wide open, bulging eye].
~ **oyunu**, *oyun.* Bir tepsi üzerine ağızları yere gelecek şekilde kapatılmış fincanlardan birinin içine saklanan yüzüğü bulma oyunu. *(İki grupun oynadığı oyunda yüzük bulununcaya kadar fincanlar açılır. Bulunduğu zaman tepside kalan fincanlar sayı olarak yazılır. Hangi grup en çabuk 100 sayıyı doldurursa oyunu o kazanır. Bu 100 sayısı değişebilir ve birkaç defa tekrarlanabilir. Eskiden özellikle kadınlar arasında oynanan bir oyundu).* [*Ing.* Parlor game in which a ring is hidden under one of a trayful of inverted cups; *Fr.* Jeu de société qui consiste de cacher une bague sous les tasses].
~ **tabağı**, Fincanların altına konan küçük tabak. [*Ing.* Saucer; *Fr.* Soucoupe].
~ **zarfı**, Kahve içilirken kahvenin sıcaklığıyle insanın eli yanmaması için fincanı içine koyarak tutmaya yarayan madenden veya tahtadan yapılmış, içi fincan şeklinde oyuk, ayaklı kap. *(Fincan zarflarının gümüşten, altından, zergerdandan oldukça süslü yapılmış olanları vardı; Bosna'da yapılan gümüş telkari zarfları da bir zamanlar çok moda olmuştu).* [*Ing.* Metal cup-holder; *Fr.* Portetasse].

fincancı, i. ve s. Fincan veya porselen ve cam eşya satan kimse. [*Ing.* Maker of seller of cups; *Fr.* Marchand de tasse à café, marchand de porcelaines].
~ **katırlarını ürkütmek**, *dey.* Kendisinden zarar gelebilecek bir kimsenin hoşuna gitmeyen bir davranışta bulunmak. [*Ing.* To bring unnecessary trouble upon oneself; *Fr.* Mettre le pied dans le plat, marcher sur le pied à].

fincanlık, s. Şu veya bu miktar fincan veya fincan dolusu alan: *Altı fincanlık tepsi, iki fincanlık cezve.* [*Ing.* Cupful; *Fr.* De la capacité de tant de tasses].

Fince /fin:ce/, öz. i. *dilb.* Fin-ugur dillerinin Baltık-Fin öbeğinden dil; özellikle Finlandiya'da konuşulur. [*Ing.* Finnish; *Fr.* Finnois].

finemanit,-ti, i. *Fr. finnemanite. min.* Klorlu, doğal kurşun arsenyat; altıgen billûrlar halinde bulunur. [*Ing.* Finnemanite].

fingirdek, s. < *fingirdemek.* Aşırı derecede oynak ve kırıtkan. [*Ing.* Coquettish, frivolous; *Fr.* Coquet,-ette, frivole].
☆ *Yak. anl.* **oynak, cilveli, işvebaz, yosma, civelek**.
☆ *Karş.* **ağır başlı, ciddî**.

fingirdemek, nsz. f. *yans.* Aşırı derecede oynaklık ve kırıtkanlık etmek. [*Ing.* To behave coquettishly; *Fr.* Faire la coquette, coqueter].

fingirdeşmek(-le), nsz. f. Birbiriyle fingirdemek. [*Ing.* To flirt; *Fr.* Faire des coquetteries réciproquement].

fingır fingır, z. *yans.* Aşırılık anlatmak için **fingirdemek** fiiliyle birlikte kullanılır.

finisör,-rü, i. *Fr. finisseur. dok. (e)* İplik işlemlerinde, hammaddenin fitil haline getirilmesine yarayan makine: (b) Kamgarn fitil hazırlamalarında vargellere bağlanan fitilin çıktığı makine: (c) Iştrayhgarn iplikçiğinde, ince tarak veya fitil tarağı: (d) Apre işlemlerinde, makas makinesi? [*Ing.* Finisher].

finiş, i. *Ing. finish.* § ● Bitme. § ● Bitirme yeri. § ● Yarış, boks maçı vb.'nın sonu. *Fr.* Final]. ◉ ~ **e kalkmak**, *sp.* Uzun veya orta mesafe koşularında, yarış hattına yaklaşırken hızını arttırmak.

fink, i. *yans.* § ● «*Fink atmak*» deyiminde geçen bir kelime olup, şenlik, neşe, keyif anlatır. [*Ing.* Joy, merriment; *Fr.* Joie, allegresse]. § ● Güneydoğu Anadolu'da yetişen ve yiyenleri kötürüm yapan bir tohum.
~ **atmak**, *dey.* Keyfine uyarak gezip eğlenmek, zevklenmek: *Kadın yaşlı kocasının mirasına konmuş, şimdi fink atıp geziyor.* [*Ing.* To flirt around, to be wild with joy; *Fr.* Faire la coquette, coqueter].

Finlandiya, öz. i. *coğr.* Kuzeyde Avrupa'da Baltık denizi kıyısında bir cumhuriyet. Yüzölçümü 333.916 km². Başkenti *Helsinki*'dir. [*Ing.* Finland; *Fr.* Finlande].

Finler, ç. öz. i. *etn.* Avrupa'nın kuzeydoğusunda ve özellikle Finlandiya ile Laponya'da yaşayan fin kaynaklı halk [*Ing.* Finnish-people; *Fr.* Finnois].

fino /fi:no/, i. *It.* Süs köpeği. *(Pek çok fino çeşidi vardır: kıvırcık fino, bologna, malta, havana finosu. Hepsi küçük boylu, çok kıllı yuvarlak başlı, kısa burunlu köpeklerdir. Çoğu beyaz olur).* [*Ing.* Pet-dog, lap-dog; *Fr.* Caniche, bichon, babichon, babiche].
☆ *Eşanl.* salon köpeği.

FINSEN, Niels Ryberg, öz. i. (1860-1904) Danimarkalı hekim. Yapay *(sunî)* güneş ışınının tedavi edici etkisini inceledi, önemini belirtti, bunu sağlayan ve kendi adıyle anılan ve kuars mercekleri sistemine dayanan bir lâmba buldu. 1903 Nobel Tıp ödülünü kazandı.
~ **lâmbası**, *tıp.* Ültraviyole ışığı veren özel lâmba, Lupus ve benzeri hastalıkların tedavisinde kullanılır
~ **yöntemi**, *tıp.* Tedavide ışık ışınlarının kullanılmasını öngören yöntem. *(Bu yöntemde bazen güneş ışığı, bazen elektrik ışığı kullanılır).* [*Ing.* Finsen's method; *Fr.* Méthode de Finsen].

Fin-ugur, b.i. ve s. *dilb.* § ● Ural dil ailesinden bir dil öbeği; § ● Bu dil öbeği ile ilgili. [*Ing.* Finno-ugric,-ugrian; *Fr.* Finno - ougrien,-enne].

fiorit,-ti, i *Fr. fiorite.* < *Toscana*'da yer adı *Fiora*'dan. *min.* Opal çeşidi. [*Ing.* Fiorite].

fioritura, i *It. müz.* Melodiye eklenen süsleme, vokaliz ve melizm gibi ses oyunlarının tümü. [*Ing.* Grace-notes; *Fr.* Fioritures].

firade, i. *num.* Altında 916 2/3, gümüşte 830 nizamî ayarına verilen ad.

firâde firâde, z. *Osm.* < *Ar. ferden ferda. esk.* Ayrı ayrı, teker teker. *(Bu söz daha çok köylü ve taşralılar tarafından «Her birisine firâde firâde selâm ederim» şeklinde mektuplarda yazılır).*

firâk,-kı /firak/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Ayrılık, sevişenlerin ayrılması. [*Osm.* Hicran; *Ing.* Separation, at separation; *Fr.* Séparation, éloignement]. ☆ *Eşanl.* **ayrılış, firkat**. § ● Üzüntü, sıkıntı, keder, hüzün.

fıraklı, s. Üzüntülü, dokunaklı, içe işleyici. [*Ing.* Sad, melancholic *(story, poem, song, tune); Fr.* Melancolique, plaintif,-ive].

firar /firâr/, i. *Osm.* < *Ar.* § ● Kaçmak, kurtulmak eylemi. § ● *esk. huk.* Bir askerin, kıtasından veya görevi gereğince bulunması gereken yerden izinsiz 6 günden fazla süreyle ayrılması, izin süresini özürsüz 6 gün geçirmesi. § ● *huk.* Kanuna uygun olarak tutuklanan veya hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkûm edilen kimsenin tutuklu veya cezaevinden kaçması. [*Lat. Desertio; Ing.* Desertion; *Fr.* Désertion].
☆ *Eşanl.* **kaçma**.
~ **etmek**, Kaçmak. [*Ing.* To run away, to flee, to take to flight; *Fr.* S'évader].
~ **iskelesi**, *den.* Savaş gemilerinin kazan dairelerinde ve yöreyle bağlantısı kesilmiş önemli yerlerinde bulunan efradın gerektiğinde doğrudan doğruya üst güverteye çıkabilmeleri için yapılmış iskilaryalara *(sabit dik iskelelere)* verilen ad.
~ **kaportası**, *den.* Firar yolunun güverteye açıldığı yerdeki kapak.
~ **kenarı**, *hava.* Bir profilin nisbî rüzgâra göre arka kenarı. [*Ing.* Trailing edge; *Fr.* Bord de fuite].
~ **merdiveni**, *den.* Firar yolunun **İçinekî** düşey merdiven.
~ **noktası**, Görünükte *(menazırda)* birbirine paralel olan hatların uzakta bir noktada birleşir gibi göründükleri nokta. [*Osm.* Nokta-i firar; *Ing.* Vanishing-point; *Fr.* Point de fuite].
~ **yolu**, *den.* Gemilerin makine veya kazan dairelerindeki personelin bir kaza veya yangında kaçabilmelerini sağlamak amacıyle yapılmış, içinde düşey merdiven bulunan ve doğrudan doğruya güverteye çıkan baca şeklindeki geçit.

firarî /firârî/, s. *Osm.* < *Fars.* § ● Kaçan, kaçmış olan. [*Ing.* Deserted; *Fr.* Déserté]. § ● i. Kaçmış olan kişi, Kaçak, kaçkın.

[*Ing.* Fugitive, deserter; *Fr.* Fugitif,ive, fuyard,-arde, déserteur]. ☆ *Yak. anl:* **asker kaçağı.**

~ **hat,** Görünüküü yapılmış resimlerde, tabiattaki birbirine paralel hatların ufuk hattı üzerinde bir noktada birleşir gibi görünenleri. [*Ing.* Receding; *Fr.* Fuyant].

☆ *Eşanl.* **kaçıcı hat.**

firâş /firâş/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Yatak. [*Ing.* Bed; *Fr.* Lit]. ☆ *Eşanl.* **döşek.** § ❷ Oturmak için yere serilen şey.

☆ *Eşanl.* **yaygı.**

firaşkon, i. *den.* Üçer dilli iki makaradan ibaret palanga; Manişkanın elvermediği ağır cisimleri kaldırmakta kullanılır. [*Ing.* Tackle of two triple blocks].

firavni, i. *esk.* § ❶ Firavunluk. § ❷ s. Firavunla ilgili. [*Ing.* Pharaonic; *Fr.* Pharaonien,-enne, pharaonique].

firavun[1], İ. ç: **ferâine.** *Osm.* < *Ar. firavn* < *ibr.* < *Mısır dilinden.* § ❶ *tar.* En eski Mısır hükümdarlarına verilen ünvan. [*Ing.* Pharaoh; *Fr.* Pharaon]. § ❷ s. *mec.* Kibirli, suratsız ve kötü yürekli *(adam).* [*Ing.* Haughty, despotical *(person); Fr. (Personne)* orgueilleuse]. ☆ *Eşanl.* **zalim, despot.**

~ **faresi,** *zool.* ◘ Firavunfaresi.

~ **inadı,** *dey.* Çok aşırı inat. [*Ing.* Extreme obstinacy].

~ **inciri,** *bot.* ◘ Hintinciri.

~ **sıçanı,** *zool.* ◘ Firavun faresi.

~ **tepesi,** Mısır ehramlarına verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Pyramide].

firavun[2], i. İskambil kâğıd e oynanan bir oyun.

firavun.faresi, b.i. *zool.* Etçiller *(Carnivora,* takımının, Misk-kedisigiller *(Viverridae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 65, kuyruğu 40 sm. Rengi esmer-kahverengidir. Avrupa, Kuzey Afrika ve Ön Asya'da yaşar. 20 kadar türü vardır. Yılan, kurbağa gibi hayvanları ve özellikle timsah yumurtalarını yediği için eski Mısırlılarca kutsal sayılırdı. [*Lat. Hespestes inchneumon; ing* Ichneumon, mongoose; *Fr.* (Mangouste) Inchneumon]. ☆ *Eşanl.* **mangust.**

firavunluk,-ğu, İ. § ❶ Firavun olma hali veya firavunun görevi. § ❷ *mec.* İnatçılık, kibirlilik. [*Ing.* Self- willed craft and obsinany]

firdevs, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Cennet. [*Ing.* Garden of paradise, heaven; *Fr.* Paradis]. § ❷ Bahçe. [*Ing.* Garden; *Fr.* Jardin].

firdevsiye. *(Rükneddin Firdevsi'nin adından) tar. Kübreviye* tarikatı kollarından biri. *(Bazı yerlerde kurucusu Rükneddin Firdevsî'nin adından dolayı Rükniye adıyle de anılır. Zikre geniş ölçüde yer veren Firdevsiye tarikatı tören ve inanç bakımından Kübreviyenin aynıdır).*

fire /fi:re/, i. *Yun. phyra,* eksiltme'. § ❶ *tic.* (a) Ambalajı yapılmadan taşınan veya depolanan her çeşit ticari malda, kuruma, dökülme, bozulma v.b. sebeplerle meydana gelen ağırlık kaybı, değer eksilmesi. [*Fr.* Discale]. (b) Bu sebeple azalan miktar, eksilen değer. [*Ing.* Loss of weight, wastage; *Fr.* Déchet]. § ❷ Maden paraların aşınma sonucunda vezinlerinden bir miktarını kaybetmesi. [*ing.* Loss of weight; *Fr.* Frai]. § ❸ *matb.* Baskı sırasında kâğıttan verilen zayiat, tabakaların kirlenme ve yırtılma, suretiyle siyah olması. [*Ing.* Waste sheet; *Fr.* Maculature]. § ❹ *inş.* Herhangi bir malzemede ona karışmış olup tartıdan sonra ayrılması ve çıkarılması gereken maddelerin miktarı ve sıkleti. § ❺ *huk.* Doğal olaylar sonucu satılan şeyin ağırlığında ortaya çıkan noksanlık. *(Bunun hasardan farkı, hasar daha çok arızî bir nitelik taşıdığı halde firenin mutat ve tabiî bir noksanlık olmasıdır. Fireye kimin katlanacağı meselerinde önce sözleşme veya örf ve âdete bakılır. Bunların her ikisinde de bir hüküm yoksa hasar kuralları uygulanır).* § ❻ *şekerc.* Şeker fabrikasına teslim edilen 100 kgr. pancardaki toprak, taş v.b. gibi yabancı maddeler.

☆ *Yak. anl.* **ziyan, hasar, cereme, zayiat, telefat, kayıp, zıya.**

☆ *Karş.* **kâr, kazanç, yarar ,menfaat, çıkar, fayda ,istifade.**

~ **payı,** *matb* Bir baskı için gerekli miktara ek olarak baskı ve ciltteki bozulanları karşılamak üzere kâğıtlara yapılan % 1-2 fazlalık. Bazı özel çok renkli işlerde bu pay % 5-6 arttırılır. [*Ing.* Overs; *Fr.* Feuilles de passe].

☆ *Eşanl.* **fersude, telef payı.**

~ **vermek,** *dey.* Kurumak veya dökülmek yüzünden eksilmek. [*Ing.* To suffer wastage, diminish, to shrink; *Fr.* Subir du déchet *(marchandise)*].

firengifer, b.i. *Osm.* < *Fars. fireng* < *Ar. fer. müz.* Türk musikisinde büyük bir usul; 28 zamanlı ve 13 vuruşludur *(darblı).* Bu usul, birkaç bestede kullanılmış ve darbeyn usullerinin terkibinde görülmüştür.

firenkçin, b.i. *müz.* Türk musikisinde küçük usul; 12 zamanlı ve 10 darblıdır. *(Bu çok ahenkli usul, 2 semaî ile 3 nim sofyandan meydana gelmiştir).*

firfir, i. ◘ **Firfirî.**

firfirî /firfirî/, s. *Osm.* < *Ar.* < *Yun. porhyra.* Parlak kırmızı, erguvan rengi. [*Ing.* Purple; *Fr.* Pourpre]. ◉ **ağtabaka ~ sî,** *tıp.* Karanlıkta kızarıp ışıkta beyazlaşan ve karanlıkta yeniden kırmızı renk alan ağtabaka çomak hücrelerindeki boya maddesi. [*Ing.* Retinal purpura; *Fr.* Pourpre rétinien].

~ **balıkçıl,** *zool.* ◘ **Balıkçıl.**

~ **humma,** *patol.* Bir riketsiya hastalığı; belirtileri döküntülü tifüse oldukça benzer. *Fr.* Fièvre pourprée des montagnes Rocheuses].

☆ *Eşanl.* **karanlık dağlar humması.**

firigo, s. *arg.* Sevimsiz, soğuk *(kimse).*

firik,-ği, i. Kökü «piliç» kelimesiyle ortak-tır. Ateste kavrularak yenen yeşil buğday tanesi. [*Ing.* Roasted unripe wheat].

fırkat,-tı, İ. *Osm.* < *Ar.* Ayrılış, ayrılık. [*Ing.* Separation, absence; *Fr.* Séparation].

firkata, i. *It. firegata* < *Yun. aphrakta. den.* Eskiden üç direkli 10 veya 17 çifte kürekli yelkenli savaş gemilerine verilen ad. [*Ing.* Light galley frigate; *Fr.* Brigant'n].

☆ *Eşanl.* **çektiri.**

firkateyn, i. *Osm.* < *Ar. fırkateyn. den.* § ❶ Üst güvertesinden baska bir batarya topu daha bulunan eski bir yelkenli savaş gemisi. *(16. ncı yüzyılda kullanılmıştır).* [*Ing.* Frigate; *Fr.* Frégate]. § ❷ Günümüzde bazı deniz kuvvetlerinde *(özellikle İngiliz donanmasında)* süratli bir tip refakat gemisine verilen ad. [*ing.* Frigate; *Fr.* Frégate].

~ **kaptanı,** Fransız donanmasında, kara ordusundaki yarbay. [*Ing.* Captain of the frigate; *Fr.* Capitaine de frégate].

firkete /firke:te/, i. *It. forchetta,* çatal. Kadınların saçlarını toplayıp tutturmak için kullandıkları U şeklindeki kemik, bağa, naylon veya tel maşacık. [*Ing.* Hairpin; *Fr.* Épingle à cheveux].

firma /fir:ma/, i. *It.* § ❶ Bir ticaret kurumunun sicillenmiş adı. [*Osm.* Ünvan-ı ticaret; *Ing.* Firm; *Fr.* Firme]. ☆ *Eşanl.* **ticaret ünvanı.** § ❷ Başlı başına bir varlık olan ticarî işletmeye verilen ad: *Triko deyince akla İstanbul'daki Mısırlı firması gelir.* [*Ing.* (Business) firm; *Fr.* Maison de commerce].

firûz /firûz/, s. *Osm.* < *Fars. pirûz. esk.* § ❶ Talihli ,bahtlı, mesut, mutlu, sevinçli, ferah, uğurlu. [*Ing.* Lucky; *Fr.* Heureux,-euse, fortuné,-ée, chanceux,-euse] § ❷ i. Erkek adı.

firûze /firûze/, i. *Osm.* < *Fars. pirûze.* § ❶ *min.* Hidratlı doğal alüminyum ve bakır fosfat: gök mavisinden yeşilimsi maviye kadar değişen renklerde donuk ve değerli taş; süs taşı olarak kullanılır. Formülü $CuAl_6(PO_4)_4(OH)_8 4H_2O$, özgül ağırlığı 2,6 ile 2,83 arasında ve sertliği 6'dır. [*Ing.* ve *Fr.* Turquoise]. ☆ *Eşanl.* **türkuaz;** ◘ *LEVHA: 135.* — **DEĞERLİ TAŞLAR** § ❷ s. *(Geniş anlamda)* Gök mavisi: *Firûze kubbelerle bizim şehrimizdi o.* [*Ing.* Sky blue; *Fr.* Turquoise].

fis, i. *Alm. müz.* Fa diyez.

fisagorculuk,-ğu, i. ◘ Pitagoracılık.

fisalit,-ti, i. *Fr. physalite* < *Yun. physa,* rüzgâr. *min.* Donuk topaz çeşidi. [*Ing.* Physalite].

fisebilillâh /fisebilillâh/, z. *Osm.* < *Ar.* «*Tanrı yolunda*» demek olup «*hiç bir karşılık beklemeden*» anlamında kullanılır.

fis fis, z. *yans.* Fis diye ses çıkararak: *Fıs fıs yanmak, fıs fıs konuşmak.*

fisinit,-ti, i. *Fr. ficinite (özel ad. Ficinus'*dan) *min.* Triplit'in bir çeşidi olan doğal fosfat. [*Ing.* Ficinite].

fisit,-ti, i. *Fr. phycite. kim.* ◘ **Eritrit.**

fiske, i. *Rum. fuska,* kabarcık. § ❶ Orta parmağı veya işaret parmağını baş parmağın ucuna dayayıp birdenbire ileriye fırlatarak yapılan vuruş. [*Ing.* Flick, flip; *Fr.* Pichenette, chiquenaude]. § ❷ İki parmak ucu ile tutturulabilen miktar: *Bir fiske tuz, bir fiske enfiye.* [*Ing.* Pinch; *Fr.* Pincée]. § ❸ Vücudun deri kısmında meydana gelen küçük kabarcık: *Değneğin vurulduğu yer fiske fiske olmuş.* [*Ing.* Pimple; *Fr.* Bullet]. ☆ *Eşanl.* **sivilce.** § ❹ *patol.* İçinde renksiz, bazen bulanık veya kanlı bir sıvı bulunan deri kabarcığı. [*Ing.* Phylyct(a)ena, vesicle, pimple, (water-) blister,bulla, bleb; *Fr.* Bulle, phlyctène]. ☆ *Eşanl.* **flikten.**

~ **daire,** *müz.* Türk musikisinde defe vurma usullerinden birine verilen ad. *(Musiki üstatları musiki usullerini defe sağ el ile fiske vurarak belirtirlerdi. Fiske daire çalmakta en ünlü sanatçılar Eyyubî Zekâi Dede, Muzikalı İsmail Hakkı bey idi).*

~ ~ **kabarmak,** *dey.* Kabarcıklarla dolmak: *Çocuğun vücudu fiske fiske kabarınca doktora götürdük, kızamıkmış.* [*Ing.* To be covered with small bruises].

~ ~ **olmak,** *dey.* Vurulmakla meydana gelen ufak ufak kabarcıklar peyda olmak. [*Ing.* To be covered with small bruises; *Fr.* Avoir des déchirures on des gonflements].

~ **kondurmamak (dokundurmamak),** *dey.* Bir kimseyi veya bir şeyi en küçük bir tehlikeden bile korumak, titizlikle savunmak. [*Ing.* To protect from the slightest aggression; *Fr.* Protéger avec affection].

~ **şamdan,** *san.* Küçük el şamdanlarına verilen ad. *(Bina içinde bir yerden bir yere giderken önünü görmek için elde taşınır. Oda ve sofralardaki şamdanlar bunun*[la yakılırdı. *Bakır, bronz, gümüş, tombak ve altından, çeşitli olmalarla mine veya emayla süslenirdi).* [*Ing.* Small candlestick].

~ **taşı,** § ❶ *folk.* Yuvarlak, fındık büyüklüğünde sert taş. *(Taşlar, başparmakla işaret veya orta parmak arasına sıkıştırılıp fiske vurularak atılır. Çocuklar fiske taşını bugün zıpzıp, bilye ile oynanan oyunlarda kullanırlardı.* [*Ing.* Small pebble to be shot by a flip] § ❷ *inş.* Nohut ve bakla büyüklüğünde irice kaba kum. Betonarmede kullanılır. Bu kum, çimentonun aralarını doldurmak suretiyle çimentodan idare etmek imkânını verir. *(Bu taşçıkların etrafını saran çimento donduğu vakit birçok küçük kubbecikten ibaret bir kütle meydana getirir).* [*Ing.* Small pebble to be shot by a flip; *Fr.* Gravier].

~ **vurmak,** Fiske ile dokunmak. [*Ing.* To give a flip; *Fr.* Donner une chiquenaude].

fiskecik,-ği, i. *patol.* Fiskeli keratite saydam tabaka üzerinde görülen kabartılara benzer küçük fiske. [*Ing.* Phlyctenule, phlyctenula; *Fr.* Phlycténule].

fiskecikli, s. *patol.* Küçük fiskeleri olan: *Fiskecikli keratid.* [*Ing.* Phlyctenular; *Fr.* Phlycténulaire].

fiskelemek(-i), f. § ❶ ◘ **Fiske vurmak.** § ❷ *mec.* Hafifçe sitem etmek. [*Ing.* To wound with words]. ◉ **bilyeyi ~,** *oyun.* Bilyeyi parmak hareketleriyle fırlatmak. [*Ing.* To give a flip, to wound with words].

fiskelenmek, f. *res.* ve *inş.* Sıva ve boya tabakalarının fiske fiske kabarıp şişmek. [*Ing.* To be covered with small bumps *(paint, plaster)*].

fiskemsi, s. *patol.* Fiske görünüşünde olan: *Fiskemsi dolama.* [*Ing.* Phlyctenoid; *Fr.* Phlycténoïde].

fisket,-ti, i. *It. fischietto. den.* Komuta düdüğü, gemici düdüğü. [*Ing.* Boatswain's pipe, whistle; *Fr.* Sifflet de marin].

fiskos, i. *yans. h.d.* Kulaktan kulağa gizli konuşma: *Aralarında bir fiskos geçti.* [*Ing.* Whispering, gossip; *Fr.* Chuchoterie].

~ **etmek,** *dey.* Gizlice konuşmak. [*Ing.* To whisper insinuations, to plot under one's breath; *Fr.* Chuchoter].

fıslamak(-ı,-e), f. Fıslamak. [*Ing.* To whisper; *Fr.* Chuchoter].

fistan, i. *It. fustenella* < *Lat. fustaneum* > *Isp.*

fustan. h.d. § ❶ *(bazı bölgelerde)* Entari. [*Ing.* Woman's skirt, dress, petticoat; *Fr.* Robe]. § ❷ *(Arnavut ve Yunanlılar gibi bazı uluslarda)* erkeklerin giydiği kısa ve çok kırmalı eteklik. § ❸ *den.* Direklerin güverte iskaçalarını sudan korumak için üzerine kalın brandadan çevrilen kılıflara veya ağaçtan yapılan çerçevelere denir. *(Bunlar halen eski tarz gemilerde görülebilir).* ◉ **baca ~** ı, *den.* ◘ Baca. ◉ **sepetli ~**, 18. nci yüzyılda moda olan ve baş aşağı bir kâse gibi duran içi sepetli fistan. [*Fr.*. Robe à panier]. ◉ **direk ~** ı, *den.* ◘ Direk¹.

fistanella, i. *It. fistanella. kıyf.* Arnavut ve Yunanlı erkeklerin giydikleri beyaz eteklik.

fistanlı, ş. Fistan giymiş. [*Ing.* Wearing fustenalla or skirt, kilted; *Fr.* Qui porte une robe *(femme)* ou une fustanelle *(homme)*].

fistanlık, s. Fistan yapmaya elverişli *(kumaş).* [*Ing.* Cloth *(for making fistan); Fr.* Qui sert à faire des robes de femmes *(étoffe)*].

fisto /fis:to/, i. *Fr. feston < It. festone < Lat. festum.* bayram, şenlik. § ❶ Donanma, şenlik ve törenlerde yapraklı dalları çiçekler ve yemişleri birbirine bağlayarak evlerin ve binaların yüzlerine süs gibi sarkıttıkları kavis şeklindeki süsleme. [*Ing.* Festoon; *Fr.* Feston]. § ❷ Kadın giyeceklerinin çeşitli yerlerine konulan, elde veya makinede işlenmiş süslü serit. [*Fr* Feston]. § ❸ Bu şekilde dokunan kumaş: *Fisto bulûz.*

~ iğnesi, Fisto işlemelerde kullanılan sarma gibi işleme. [*Ing.* Scallop; *Fr.* Point de feston].

fistolu, s. Fisto geçirilmiş, üzerine fisto dikilmiş olan: *Fistolu bir gecelik.* [*Ing.* Escalloped; *Fr.* Festonné,-ée].

fistül,-lü, i. *Fr. fistule < Lat. fistula. tıp.* ◘ Akarca³.

fistülleşme, i. *patol.* Bir fistülün oluşumu. [*Ing.* Fistulization, fistulation; *Fr.* Fistulisation].

fistüla-anterostomi, b.i. *Fr. fistulo-enterostomie. cerr.* Bir öd, pankreas veya sindirim fistülünün yolunu bir bağırsak parçasıyle ağızlaştırma ameliyatı. [*Ing.* Fistulo-enterostomy].

fistülogastrostomi, i. *Fr. fistulogastrostomie. cerr.* Bir öd, pankreas veya bağırsak fistülünün yolunu mideyle ağızlaştırmak ameliyatı. [*Ing.* Fistulogastronomy].

fistülografi, i. *Fr. fistulographie.* Akarca cinsinden bir yolun, X ışınlarına saydam olmayan bir madde yardımıyle radyolojik incelenmesi. [*Ing.* Fistulography].

fisür,-rü, i. *Fr. fissure, tıp.* Çatlak, yarık. [*Ing.* Fissure].

fisyon, i. *Fr. fission. nükl. fiz.* Atom çekirdeğinin aşağı yukarı eşit kitlede iki parçaya bölünmesi olayı. [*Ing.* Fission].

fiş, i. *Fr. fiche.* § ❶ Bir yere sokulmak için tahta demir veya benzeri maddelerden yapılmış, ucu sivri küçük parça. [*Ing.* Peg, pin]. § ❷ Bir kitap, bir sözlük, veya bir işe kılavuzluk etmek için yazılıp sınıflandırılan küçük kâğıt parçalarından her biri. [*Ing.* Slip, index card]. § ❸ Kumarda veya bazı alışveriş işlerinde para yerine kullanılan pul ve benzeri. [*Ing.* Card *(for index,)* counter *(games)*]. § ❹ Topografların arazi ölçmek için kullandıkları başı halka şeklinde ucu sivri demir çubuk. § ❺ *ikt.* Muamelâtta her türlü bilgi ve kayıtların yazılmasına yarayan kartondan veya dayanıklı kâğıttan yapılmış yaprakiara denir. Kasa muameleleri için olanına *«Kasa fişi»*, muhasebe muameleleri için düzenlenenine *«muhasebe veya mahsup fişi»* denir. [*Ing.* Voucher]. § ❻ *elek.* Bir veya daha çok sayıda devreyi kapatmak için, kendisine uygun biçimde bir prize sokulan parça. § ❼ *elektr.* Elektronik bir tüpün elektroduna bağlanmış ve tüp taşıyıcısındaki dişi parçaya girerek elektrodun dış devrelerle elektrik bağlantısını sağlayıp tüpü taşıyıcı üzerine mekanik olarak tespit eden çubuk. ☆ *Eşanl.* **broş.** § ❽ *oyun.* Kemik, fildişi v.b. den yapılmış delikli yuvarlak veya dikdörtgen biçiminde pul. *(Bazı oyunlarda marka veya para yerine kullanılır).* ◉ **ara ~** ı, Bir fiş dolabının içindeki fiş gruplarını birbirinden ayırmaya yarayan değişik boyda ve başka renkteki fiş. ◉ **duvarcı ~** i, Duvar taşlarının bitişgelerine harç sokmak için kullanılan demir. [*Fr.* Fiche de maçon]. ◉ **...tı... ~** i, *ask.* Bir derste verilen askerî eğitimin bazı maddelerinin özel olarak yazıldığı karton fiş. *(Eğitim fişleri, eğitimcilerin işlerini kolaylaştırır ve eğitim usullerinin aynı ... masını sağlar).* [*Ing.* Instruction slip; *Fr.* Fiche d'instruction]. ◉ **emniyet ~** ı, ◘ Emniyet. ◉ **ikili, üçlü ~**, *elek.* İki, üç veya daha fazla fiş alacak şekilde tasarlanmış elektrik prizi. [*Ing.* Multiple plug; *Fr.* Fiche multiple]. ◉ **telefon ~** ı, *telekom.* Bir devrede çift bağlantı yapmak için Jack'e *(priz)* sokulan silindir biçiminde küçük bir çubuktur: Yalıtılmış iki iletkenli telefon kablosu fişe yalıtkan bir maddeden yapılmış küçük bir fişle girer ve yalıtkan bir bilezikle birbirinden ayrılmış silindir biçiminde iki bakır parçaya bağlanır. Fiş prize sokulduğu zaman, prizin yaylarıyle temas sağlayan bu parçalardır. [*Ing.* Telephone plug; *Fr.* Fiche téléphonique].

~ dolabı, Kataloğu meydana getiren fiş çekmecelerinin bir araya gelmesinden meydana gelen dolap. [*Ing.* Catalogue cabinet, card cabinet; *Fr.* Fichier].

~ kataloğu, 7.5 X 12.5 sm. boyutunda sert kartondan yapılmış fişlerden meydana gelen katalog. [*Ing.* Card index, card catalogue; *Fr.* Catalogue sur fiches].

~ kutusu, Kütüphane veya not sınıflandırmaya yarayan kutu. [*Ing.* Card tray, catalogue tray, catalogue drawer; *Fr.* Boîte à fiche].

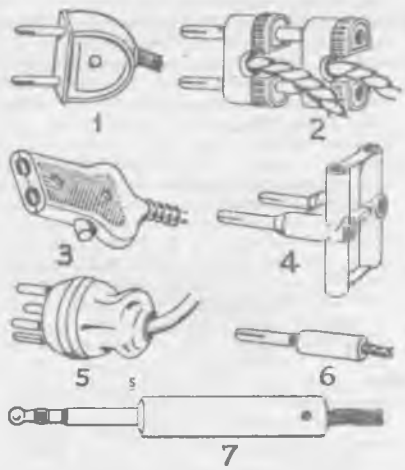

ŞEKİL: **FİŞLER. 1.** Erkek fiş. **2.** Birleştirilmiş iki çift kutuplu fiş. **3.** Dişi fiş. **4.** Üçlü fiş. **5.** Üç kutuplu fiş. **6.** Banan fiş. **7.** Standard telefon fişi.

---

fişe, i. *Fr. fiche.* Harf veya rakam düzeniyle kapanıp açılan kilit.

fişek,-ği, i. *Osm. < Fars. fişenk. sil.* § ❶ Tüfek, tabanca gibi hafif ateşli silâhların içine, atılmak üzere sürülen ve içinde barut ve kurşun bulunan kapsüllü bir kovanla bu kovanın ucuna yerleştirilmiş mermiden ibaret olan cephane: *Mavzere fişek sürdü, ay fişeklerini hazırladı.* [*Ing.* Cartridge; *Fr.* Cartouche]. ◘ *ŞEKİL: 242.* — **HAVA FIŞEĞİ.** § ❷ Donanma ve şenliklerde atılmak üzere barutla v.b. ecza ile yapılan çeşitli yanıcı ve patlayıcı maddeler: *Arayıcı fişeği, kestane fişeği, havai fişek.* [*Ing.* Rocket; *Fr.* Fusée, feu d'artifice]. § ❸ Silindir şeklinde üst üste istif edilerek kâğıtlara sarılmış maden para. § ❹ *fişekç.* (a) Yandığı zaman renkli veya renksiz ışık saçan patlayıcı karışımların genel adı. [*Ing.* Fireworks; *Fr.* Feu d'artifice]. (b) Maytap cinsinden kuru ve kuvvetli bir ses çıkaran ateşli parça. [*Ing.* Rocket; *Fr. Fusée*]. ◉ **arayıcı fişeği**, ◘ Arayıcı. ◉ **çarkıfelek fişeği**, *fişekç.* Yatay bir düzlem içinde dönen bir çark üzerine yerleştirilmiş maytaplardan meydana gelen fişek. ◉ **donanma fişeği**, ◘ Donanma. ◉ **eğitim fişeği (mermisi)**, *sil.* Barut hakkı çıkarılmış olan, acemi erlerin doldurma boşaltma eğitiminde kullanılan fişek. [*Ing.* Inert cartridge; *Fr.* Cartouche inerte]. ◉ **Flobert fişeği**, *sil.* Karabinalarda kullanılan ve kovanında, hem yemleme hem de itme görevini yapan bir tek barut hakkının bulunduğu fişek. [*Ing.* Flobert's cartridge; *Fr.* Cartouche Flobert]. ◉ **haval ~**, *fişekç.* Bayramlarda, gece eğlencelerinde kullanılan, yakıldığı zaman beyaz veya renkli bir ışık saçarak, hafif bir ıslık sesiyle havaya doğru yükselen patlayıcı bileşim. [*Ing.* Sky rocket; *Fr.* Fusée volante]. ◉ **işaret fişeği**, *fişekç.* Havada yanarak şiddetli bir ışık yayabilen maddelerden hazırlanmış fişek. *(Uçuşta, filoların kendi aralarında veya uçuş merkeziyle haberleşebilmesini sağlar. Ayrıca, havacılıkta ve denizcilikte, radyo yayımıyle iletilen mesajlara yardımcı olarak kullanılır).* [*Ing.* Flare, signal rocket; *Fr.* Fusee de signalisation, fusee de signaux, fusée eclairante]. ◉ **manevra fişeği (mermisi)**, *sil.* Mermi çekirdeği zararsız bir maddeden, meselâ tahtadan yapılmış fişek; tatbikatlarda düşman atışını taklit etmek için kullanılır; [*Ing.* Drilling cartridge, blank cartridge; *Fr.* Pétard d'exercice]. ◉ **melinit fişeği**, *sil.* Pirinçten yapılmış paralel yüzlü bir zarf içine konan melinitli fişek. *(Fişek zarfının kapağında bulunan kovana fülminatlı yemleme barutu veya yanma fitili sokularak patlayıcı ateşlenir).* [*Ing.* Melinite cartridge; *Fr.* Pétard de mélinite]. ◉ **kestane fişeği**, *dey.* Raylar üzerine yerleştirilen ve katarı hemen durdurması için makinisti uyaran fişek. [*Ing.* Squib, shot, blast; *Fr.* Pétard de signaux de chemin de fer]. ◉ **su fişeği**, *fişekç.* Çarkıfelek fişeği ve Bengal ateşi gibi küçük bir şamandıra üstüne yerleştirilen ve ateşlendikten sonra su ile atılan fişek. [*Ing.* Water cartridge; *Fr.* Feu d'eau].

~ atmak, *dey.* Ortalığı kışkırtacak bir söz söylemek veya bir davranışta bulunmak. § ❷ *arg.* Cinsel temasta bulunmak, çiftleşmek *(insanlarda).* ☆ *Eşanl.* **lehimlemek, nefes çekmek, perçinlemek, şişirmek, tezgâh kurmak, üfürmek, yefallemek, zımbalamak.**

~ bağı, *sil.* İçinde belirli sayıda fişek bulunan nizamî ambalaj. [*Ing.* Charger, cartridge chamber; *Fr.* Chargeur].

~ çıkaracağı, *sil.* Av tüfeklerinde kovan sıkıştığı zaman, kovan tablasına geçirilen ve kovanı çekerek çıkarmaya yarayan kanca.

~ gibi, *dey.* Birdenbire parlayan *(kimse).*

~ gibi fırlamak, *dey.* Bir şeyin üstüne çok hızlı bir şekilde gitmek.

~ gibi parlamak, *dey.* Birdenbire sinirlenen kimseler için kullanılır.

~ kovanı, *sil.* Pirinçten, demirden veya plastik maddeden yapılmış olan ve içinde sevk barutu bulunan silindir. [*Ing.* Cartridge case; *Fr.* Étui douille].

~ salıvermek, *dey.* Ara açacak bir şey söylemek.

~ salıvermek, *dey.* ◘ Nefes atmak¹

~ şeridi, *sil.* Cephane sarfiyatı fazla olan otomatik silâhları, beslemek üzere kullanılan ve fişekleri dizili halde birarada bulunduran şerit. *(Sert madenden yapılma, tırnaklı madenî şeritler /Hoçkis ağır makineli tüfeği/, kumaştan yapılma yumuşak şeritler, madenî ve kıvrılır şeritler, madenî halkalı veya plastikten yapılma şeritler vardır; bu sonuncularında şerit; bölümlere ayrılabilir ve her fişek bunların üzerinde menteşe kenetli rolünü oynar.)*

fişekçi, i. *ask.* Birkaç kişi tarafından kullanılan bir ateşli silâhta mermileri önceden hazırlamakla görevli numara eri. [*Fr.* Artificier].

fişek hane /fişek:hâne/, b. i. *T.* ve *Fars.* Fişek yapılan yer. [*Ing.* Cartridge factory; *Fr.* Cartoucherie].

fişekli, s. İçinde fişek bulunan.

~ çarşafı, *kıyf.* Çarşaf çeşitlerinden birinin adı. *(Bu adın verilmesinin sebebi çarşafın «çubuklu» olmasıdır).*

fişeklik,-ği, i. § ❶ Üzerine tüfek veya tabanca fişekleri geçirilip bele sarılan veya omuzdan bele doğru çapraz geçirilerek taşınan kemer.

[*İng.* Cartridge-belt, bandolier; *Fr.* Cartouchière]. § ❷ Palaskaya asılan ve fişek bağlarının konduğu bez veya meşin kutu. [*İng.* Cartridge pouch; *Fr.* Cartouchière, giberne]. ☆ *Eşanl.* **kütüklük.** § ❸ *den.* Sartlyenlerin *(babafingo çarmıhı)* dolandığı gabya kapelesine *(direkte bağlama noktası)* yakın bastikalı çembere verilen ad. ◎ **donanma fişeği,** *ask.* ▣ Donanma.

fişerit,-ti, i. *Fr. fischerite. min.* Hidratlı, doğal alüminyum fosfat. [*İng.* Fischerite].

fisher (fişer) formülü, *ikt.* Paranın miktarı kuramını tanımlayan bir denklem. *(MxV=PxT. Burada M: Para miktarı; V: Paranın devir sürati; P: Fiat seviyesi; T: Mübadele edilen mal miktarını ifade eder).*

fişka, i. *den.* ▣ Fışka.

fişlemek(-i), f. (a) Bir fişe kaydetmek; (b) Bir işle ilgili konuda fiş açmak. [*İng.* To make a card index *(of)*; *Fr.* Mettre sur fiches].

fişlenmek, ösz. f. § ❶ Fişe geçirilmek. [*İng.* To be classified marked]. § ❷ Emniyette dosyası bulunmak, polis kayıtlarına geçmek.

fişli, s. § ❶ Adı fişe yazılmış olan. § ❷ Emniyette *(poliste)* kaydı bulunan *(kimse)*: *Fişlinin biridir.*

fişlik,-ği, i. Fiş koymaya yarayan yer veya kutu. [*İng.* Cardcase; *Fr.* Porte-cardes, étui à cartes].

fişü, i. *Fr. fichu.* Kadınların omuz, ense ve boğazlarına sardıkları kumaş, dantel gibi örtü.

fit[1],-ti, i. § ❶ Bir şeyi karşılıklı eşit olarak kabul etme, ödeşme. [*İng.* Equivalent gain or loss at a game of chance, quits] § ❷ Razı olma.

~ **olmak,** *dey.* Ödeşmek. [*İng.* To be quits, to come to an agreement about price; *Fr.* Être (faire) quitte à quitte]; § ❷ *arg.* Razı olmak: *Yedi buçuk papele fit olduk.*

~ **suyu,** *den.* Fit tulumbasiyle kazana verilen kondenserdeki damıtık su.

fit[2], i. Bir kimseyi başka bir kimseye karşı kışkırtmak için söylenen söz veya bulunulan davranış: *Filânın fitiyle hareket ediyor.* [*Osm.* ifsat; *Fr.* Action de pousser à la discorde].

☆ *Yak. anl.* **kov, ayarma, karıştırıcılık, ganız, siayet, tahrik, teşvik.**

☆ *Karş.* **arabuluculuk, yatıştırma, barıştırma.**

~ **vermek (sokmak),** *dey.* Arayı açmak, birini fitlemek. [*İng.* To instigate, to excite, to spread discontent; *Fr.* Pousser à la révolte, à la discorde, exciter].

fitil, i. *Osm.* < *Ar. fetîl,* veya *fetîle.* § ❶ Kandile, lambaya veya muma konulan pamuktan bükülmüş, ip veya şerit gibi yağ çekici madde: *Lamba fitili, mum fitili.* [*İng.* Match, wick; *Fr.* Mèche]. § ❷ *cerr.* Derin yaraların tedavisinde ilâca batırıp veya ilâçsız olarak yaraya sokulan isteril gaz bezi şeridi. [*İng.* Seton, lint; *Fr.* Charpie, séton]. § ❸ *sil.* Eskiden tüfek ve topları, şimdi de lâğımları ateşlemek için kullanılan kaytan şeklinde tutuşturucu madde. [*İng.* Fuse, topping; *Fr.* Étoupille]. § ❹ *tıp.* ve *ecz.* Anusa salınan donmuş yağ kıvamında ve koni biçiminde ilâç. [*İng.* Suppository; *Fr.* Suppositoire]. ☆ *Eşanl.* Süpozituvar. § ❺ *arg.* Son derece sarhoş bulunan kimse: *Şu moruğa bak, fitil mübarek.* [*İng.* Drunk]. § ❻ *(ayakkabıcılık)* Bir tarafı düz, öteki tarafı yuvarlak kesilmiş ince küçük deri parçası. *(Ayakkabıcılar bu fitili sayaların ucunu sağlamlaştırmak için kullanırlar).* § ❼ *(eldivencilik)* Düğme iliklerine veya bir eldivenin kol kenarına geçirilen ince deri parçası. § ❽ *metrol. esk.* Dirhemin bölümlerinden olan bir ölçü birimi § ❾ Koltuk veya sandalye gibi oturmaya yarayan eşyanın yapımında, dikiş veya çivileri gizlemek için kullanılan ipek şerit. § ❿ *saraç.* Körük veya saya ile astar arasına sokulan tıraşlı deri parçası; dikişleri sağlamlaştırmaya yarar. § ⓫ *dok.* Belirli numarada bir iplik yapımı için, hesaplı incelikte biraraya toplanmış ve ovalanarak birbirlerine tutturulmuş, bükümsüz elyaf kümesi. § ⓬ *terz.* (a) Kabartma yapması için kumaşın altına yerleştirilen kaytan v.b. şey; (b) Kumaşın iki ucu birleştirildikten sonra üstten çekilen dikişle yapılan kabartma yol. [*İng.* Braid, cord, gimp, edging; *Fr.* Ganse, cordon]. ◎ **Bickford ~ i,** *fişekç.* ▣ Emniyet fitili. ◎ **çakmak ~ i,** *fişekç.* Kurşun kromatlı pamuktan örülmüş fitil. [*Fr.* Mèche à briquet]. ◎ **emniyet ~ i,** *fişekç.* Katranlı pamuktan örülü bir kılıf içine yerleştirilmiş pülverinli *(ince kara barut)* içten meydana gelen parlayıcı madde. ☆ *Eşanl.* madenci fitili, ağır yanan fitil. Bickford fitili. [*İng.* Safety wick; *Fr.* Mèche de sûreté, mèche de mineur, cordeau Bickford]. ◎ **funyalı ~,** *fişekç.* 5-6 mm. çapında, maden *(kurşun)*, dokuma veya plastik maddeden bir kılıfın içine konmuş patlayıcı maddeden *(melinit, tolit, pantrit)* meydana gelen ateşleme aracı. [*Fr.* Cordeau détonant]. ◎ **halat ~ i,** *den.* Kol sayısı üçten fazla olan tel veya bitkisel halatların bükülerek birbirlerine sarılması sırasında orta yerlerinde meydana gelen boşluğu doldurmak için kullanılan gevşek bükümlü bir çeşit ip. [*İng.* Rope, - heart; *Fr.* Mèche d'un cordage, âme d'un cordage]. ◎ **hazırlama ~ i,** *dok.* İplikçilikte hazırlama makinelerinden çıkıp iplik makinelerine *(vargel)* verilen, ovalanarak yuvarlanmış lif topluluğu. [*Fr.* Mèche de preparation]. ◎ **kükürtlü ~,** *trm, sny.* Erimiş kükürde batırılan ve tütsülemede kullanılan bez veya amyant şerit. [*Fr.* Mèche souffrée]. ◎ **lâmba ~ i,** Gaz lâmbalarında kullanılan, genişliği iki santimi geçmeyen, pamuktan dokuma şerit; [*İng.* Lamp wick; *Fr.* Mèche de lampe, de bougie] ◎ ~ **yemleme ~ i,** *fişekç.* İçine pülverin *(ince barut)* katılmış pamuk ipliğinden veya kenevir kıtıklarından meydana getirilen ve çeşitli maytapları ateşlemeye yarayan fitil. [*Fr.* Mèche à étoupille, mèche d'artifices]. ◎ **burnundan ~ ~ gelmek (getirmek),** *dey.* ▣ Burun.

~ **(i) almak,** *dey.* Birdenbire telâş ve öfke ile parlamak. [*İng.* To flare up, to become alarmed; *Fr.* Être irrité brusquement].

~ **çekmek,** *kıyf.* Elbise kumaşlarına uçkur gibi içi boş ince yollar dikip içini kaytanla doldurmak ve ince çubuklar şeklinde kabarık yollar yapmak.

~ ~ **burnundan gelmek,** *dey.* ▣ Burun.

~ **gibi,** *arg.* Çok sarhoş. [*İng.* Dead drunk, as drunk as a lord; *Fr.* Ivre-mort].

~ **olmak,** *arg.* Çok sarhoş olmak. [*İng.* To be dead drunk; *Fr.* Être soûl].

~ **otomatı,** *dok.* Hazırlama veya cer makinelerinde herhangi bir fitil koptuğu zaman, otomatik olarak makineyi durduran mekanizma.

~ **otu,** *sil.* Eskiden «*fitilli*» denen piyade tüfeğinin barutuna verilen ad.

~ **sırığı,** *sil.* Eskiden demirli ucunun kenarına fitil sarılmış değnek. *(Bu topun barut hakkını ateşlemek için kullanılırdı).*

~ **tahtaları,** *den.* Teknenin iç kısmında *(aldbanda)*, kürek ve top lumbarları arasına çakılan ve bunların çarpılmasını önleyen tahta destekler.

~ **vermek,** *(birine)*, § ❶ *arg.* Kızdırmak, azdırmak. § ❷ Kışkırtmak. [*İng.* To make a mischievous suggestion *(to)*; *Fr.* Exciter.].

fitilci, i. ve s. § ❶ Fitil yapan veya satan kimse. § ❷ *mec.* Kargaşalık çıkaran *(kimse)*. [*İng.* Trouble maker].

fitillemek(-i), f. § ❶ Fişek, dinamit gibi patlayıcı şeylerin fitilini ateşlemek. [*İng.* To fumigate, light, ignite; *Fr.* Allumer] § ❷ *mec.* Fitil vermek, birini kızdırmak veya kışkırtmak. [*İng.* To incite, tease; *Fr.* Attiser, exciter]. § ❸ *mim.* Fitil biçiminde bir süsle çevrelemek. ☆ *Eşanl.* **kordonlamak, kaytanlamak.**

fitilli, s. § ❶ Fitili olan veya fitille ateşlenen: *Fitilli top, fitilli tüfek.* [*İng.* Fitted with a wick, fuse, seton, or piping; *Fr.* Qui a une mèche]. § ❷ *dok.* Üzerinde, dokuma doğrultusunda birbirine paralel çizgi biçiminde fitiller bulunan zefir cinsinden pamuklu dokuma: *Fitilli kadife.*

~ **ayakkabı,** Sayanın taban köselesine en yakın olan kısmına, deri veya diğer bir maddeden eklenerek, su geçirmez ve daha sağlam duruma getirilen ayakkabı .

~ **ateşleme.** *sil.* Bir patlayıcı maddenin emniyet fitili ile ateşlenmesi.

~ **tüfek.** Barutuna fitille ateş verilen tüfek. [*İng.* Matchlock; *Fr.* Fusil à mèche].

~ **yiv,** *mim.* Sütunların yivleri içine doldurulan çubuk şeklindeki kısımlar olup, yivlerin aşağıdaki kısımlarının kenarlarını kırılmaktan korur. [*İng.* Prop; *Fr.* Chandelle].

fitin, i. *Fr. phytine.* Bazı tohumlarda bulunan fosfatlı organik madde. [*İng.* Phytine]

fitleme, i. Fitlemek eylemi.

fitlemek(-i), f. § ❶ Birini başkasına karşı kışkırtmak. [*İng.* To instigate, to excite; *Fr.* Pousser à la révolte, à la discorde, exciter] ☆ *Yak. anl.* **kulağına koymak, dürtmek, körüklemek, kızıştırmak, teşvik etmek, temkin etmek ,tahrik etmek, fit sokmak.** ☆ *Karş.* **soğutmak, uzaklaştırmak, baştan savmak.** § ❷ ▣ **Fitnelemek.**

fitnat,-tı, i. *Osm.* < *Ar.* Zihin açıklığı, kolay anlama yeteneği.

fitne, i.ç: fiten. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Geçimsizlik karışıklık, kargaşa, ara bozumu: *Fitneyi bastırmak kolay değildi.* [*İng.* Instigation, mischiefmaking, sedition, disorder, rebellion; *Fr.* Séduction] § ❷ *esk.* Azdırma, baştan çıkarma. § ❸ Dinsizlik. [*İng.* Atheism; *Fr.* Athéisme]. § ❹ Mihnet. § ❺ s. Arabozan, karıştırıcı: *Fitne adam.* [*İng.* Mischief-maker, intriguer; *Fr.* Brandon de discorde, tison de discorde]. § ❻ Baştan çıkaracak kadar güzel *(kadın, yüz, göz v.b.)*.

~ **fücur,** *dey.* Çok fitneci, çok karıştırıcı, fesat çıkarıcı. [*İng.* Mischiefmaker; *Fr.* Personne très intrigante].

~ **koymak,** *dey.* Ara bozmak, birbirine katmak, fesat çıkarmak. [*Fr.* Exciter à la révolte, nouer des intrigues, semer la discorde].

~ **kumkuması,** *dey.* Arabozuculuğu iş edinmiş kimse. [*İng.* Dangerous mischiefmaker].

~ **sokmak,** *dey.* Ara bozmak, *(insanları)*, birbirine katmak, ortalığı karıştırmak.

☆ *Eşanl.* **fit sokmak.**

fitneci, s. Karıştırıcı, ara bozucu, fitne çıkaran. [*İng.* Intriguer; *Fr.* Intrigant,-ante, pomme de discorde].

☆ *Yak. anl.* **bozguncu, fitnefücur, fesatçı, müzevir, müfsit, ordubozan, aşub, arabozan, iki yüzlü, bozutçu, münafık, karıştırıcı.**

☆ *Karş.* **arabulucu, barıştırıcı, yatıştırıcı.**

fitnecilik,-ği, i. Fitneci olma hali, fitnecinin davranışı. [*İng.* Incitement; *Fr.* Incitation].

fitnelemek(-i), f. *(birbirinin)* Arkasından konuşmak, çekiştirmek, yermek. [*İng.* To make trouble; *Fr.* Inciter, inspirer l'émeute, les troubles].

fitnelik,-ği, i. Karıştırma, arabozma: *Fakat şunu haber vereyim ki ben şimdi fitnelik etmeye gidiyorum.* [*İng.* Intrigue, mischief; *Fr.* Malice, intrigue].

fitoaleksin, i. *Fr. phytoalexine.* Mantar veya bakteri saldırısına uğrayan yeşil bitkilerin, kendilerini savunma amacıyle çıkardıkları, az özgün ve molekül ağırlığı zayıf antibiyotik savunma maddesi. örnek: *bezelyenin çıkardığı pizatin, fasulyenin çıkardığı faseolin.* [*İng.* Phytoalexine].

fitobezoar, i. *Fr. phytobezoard.* Midede, bitkisel besin artıklarından oluşan yabancı cisim. [*İng.* Phytobezoar].

fitobiyoloji, i. *Fr. phytobiologie.* Bitkisel canlı maddeyi ve fonksiyonlarını inceleyen bilim dalı. [*İng.* Phytobiology; *Fr.* Physiologie vegétale].

☆ *Eşanl.* **bitki fizyolojisi.**

fitocoğrafya, i. *bot.* ▣ **Bitki coğrafyası.**

fitoekoloji, i. *Fr. phytoécologie.* Ortamı *(iklim, toprak, canlı varlıklar)*, bitki örtüsüyle ilişkileri bakımından inceleyen bilim dalı. [*İng.* Phytoecology]. ▣ Ekoloji.

fitofaj, s. *Fr. phytophage* < *Yun. phyton,* bitki + *pphagein,* yemek. *biy.* ▣ **Bitkicil, otçul.**

fitofaji, i. *Fr. phytophagie. tıp.* Bitki yeme, bitkilerle beslenme. [*İng.* Phytophagy].

fitofarmasi, i. *Fr. phytopharmacie.* Bitki hastalıklarına karşı kullanılan, tarımda verimi arttıran, bitkileri hayvansal veya bitkisel asalaklara karşı koruyan ilâçlarla ilgili eczacılık kolu. [*İng.* Phytopharmacy].

fitohemaglutinin, i. *Fr. phytohemagglutinine.* Beyaz fasulyeden *(Phasootus vulgaris)* elde

edilen madde. *(Bu maddenin başlıca özelliği, uygun bir ortamda veya, organizma içinde bulunan akyuvarların mitoz yoluyle çoğalmasına yolaçmasıdır).* [*Ing.* Phytohemagglutinine].

fitohormon, i. *Fr. phytohormone. biyokim.* Bitkisel hormonlara verilen genel ad. [*Ing.* Phytohormone].

fitoid, i. *Fr. phytoïde. bot.* ◘ **Bitkimsi**.

fitojen, i. *Fr. phytogène, jeol.* Bitkilerden elde edilen, bitkisel kökenli: *fitojen kaya.* [*Ing.* Phytogeneous].

fitoklimogram, i. *Fr. phytoclimogramme.* Bir bitkinin gelişmesi için gerekli en elverişli iklim koşullarını gösteren grafik. [*Ing.* Phytoclimogram].

fitokolit,-tı, i. *Fr. phytocollite. min.* Linyitin jelatin kıvamındaki çeşidi. [*Ing.* Phytocollite].

fitokrom, i. *Fr. phytochrome.* Üstün yapılı bitkilerin tane ve yapraklarında, suyosunlarının tellerinde bulunan, ışığı duyarlı boya maddesi. *(Bu maddeyi taşıyan tohum çok kısa bir süre λ = 700 mili mikronluk bir ışığa tutulacak olursa derhal çimlenir; λ = 800 mili mikronluk kırmızı ışık öncekinin etkisini yok eder. Fitokrom, geceleri bir çiçeklenme hormonunun oluşmasını da sağlar; bitkilerin çiçek açmak için fotoperyottan etkilenmesinin sebebi budur).* [*Ing.* Phytochrome].

fitol,-lü, i. *Fr. phytol. kim.* Formülü $C_{20}H_{40}O$ olan asiklik hidroditerpenik alkol; klorofilin hidrolizinde elde edilir. [*Ing.* Phytol].

fitoloji, i. *Fr. phytologie. Yun. phyton*, bitki + *logos*, bilim. *bot.* ◘ **Botanik**.

fitopaleontoloji, i. *Fr. phytopaleontologie. bot.* ◘ **Paleobotanik**.

fitoparazit, s. ve i. *Fr. phytoparasite.* Bitki asalağı. *(Bitki asalağı çoğu zaman mikroskopik bir mantardır; fakat tohumlu bitkilerden /küskût/, hattâ suyosunlarından da /esmer veya yeşil suyosunları/ fitoparazitler vardır).* [*Ing.* Phytoparasite].

fitopatoloji, i. *Fr. phytopathologie. bot.* Bitki hastalıklarını inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Phytopathology]. ◉ **orman ~si**, *bot.* Orman ve park ağaçlarının hastalıkları. ◉ **zirai ~**, *bot.* Tarım bitkilerinin hastalıkları.

fitopatolojik, s. *Fr. phytopathologique. bot.* Fitopatolojiyle ilgili olan. [*Ing.* Phytopathological].

fitoplankton, i. *Fr. phytoplancton. biy.* Bitkilerden ibaret plankton. [*Ing.* Phytoplancton].

fitoplazma, I. *Fr. phytoplasme. tıp.* Bitki protoplazması. [*Ing.* Phytoplasm].

fitosenoz, i. *Fr. phytocénose.* Yeryüzünün ayni özellikleri taşıyan herhangi bir alanında yetişen bitkilerin tümü. Bu bitkilerle yetiştikleri yerin koşulları arasındaki ilişkilerden özgül bir bitki ortamı doğar. [*Ing.* Phytocenosis].

fitososyoloji, i. *Fr. phytosociologie.* Botaniğin bitki topluluklarını *(bitki çeşitleri ve yaşama şartları)* inceleyen kısmı. [*Ing.* Phytosociology].

fitosterol, i. *Fr. phytostérol. kim.* Bitkisel sterollerin genel adı: *ergosterol, takisterol, kalsiferol v.b.* [*Ing.* Phytosterol].

fitoteknı, i. *Fr. phytotechnie. bot.* Bitkilerin sanayi alanında kullanılmasını inceleyen bilim. [*Ing.* Phytotechnics].

fitoterapi, i. *Fr. phytothérapie.* Hastalıkları taze veya kuru bitkilerle ve bunların özütleriyle tedavi. [*Ing.* Phytotherapy].

fitotron, i. *Fr. phytotron. bot.* Bitkilerin gelişimiyle ilgili iklim koşullarını inceleyen laboratuvar. [*Ing.* Phytotron].

fitoz, i. *Fr. phytose. tıp.* Bitkisel parazitlerden ileri gelen hastalık. [*Ing.* Phytosis].

flt.pamp, b. i. *Ing. feed-pump. den.* Kazanlara su veren ve ana makinenin hareketiyle çalışan tulumba.
☆ *Eşanl.* **besi tulumbası**.

fitre, i. *Osm. < Ar. fıtır*, oruç açmak. *din.* Ramazan ayı içinde fakirlere verilmesi dince buyurulan belirli miktardaki sadaka.

fitret,-ti, i. *Osm. < Ar.* ◘ **Fetret**.

fiukare, i. *coğr.* ◘ **Sel**.

fiyaka /fiya:ka/, i. *It. fiacca. arg.* Gösteriş, çalım, caka, afi. [*Ing.* Showing off, swagger; *Fr.* Vantardise, fanfaronnade].
~ satmak (sökmek), *arg.* Gösteriş yapmak, kabadayılık satmak: *Oğlum, bize de mi fiyaka satıyorsun?.* [*Ing.* To show off; *Fr.* Se vanter, fanfaronner].
☆ *Eşanl.* **afi kesmek, racon kesmek**.

fiyakacı, i. *arg.* Gösterişçi, cakacı, fiyaka yapan kimse. [*Ing.* Swaggerer; *Fr.* Vantard, fanfaron, hâbleur].

fiyakalı, s. *arg.* Gösterişli, cakalı, fiyakası olan, süslü, zarif, kabadayı: *Fiyakalı paçoz, imanım fiyakalı, çözül karşımdan, fiyakalı elbise.* [*Ing.* Showy, ostentatious; *Fr.* Fastueux,-euse].

fiyango, fiyonga /fiyan:go/, i. *It. fiasco.* ◘ **Fiyonk**.

fiyasko /fiyas:ko/, i. *It. fiasco < Cerm. flaskun.* § ● *tkz.* ve *arg.* İddialı, gösterişli bir işte gülünç başarısızlık, fiasko: *Bu dalganın (işin) sonu fiyaskodur be kardeşim.* [*Ing.* Fiasco, failure, washout]. § ❷ *metrol.* İtalya'nın bazı bölgelerinde, özellikle Floransa'da eskiden kullanılan ve yağ için 2,089 litre, şarap için 2,279 litre tutarında hacim ölçüsü. [*Ing.* ve *Fr.* Fiasco].
~ vermek, *dey. (İş için)* Başarısızlıkla sonuçlanmak. [*Ing.* To end in failure; *Fr.* Faire fiasco].

fiyat,-tı, i. *Osm. < Ar. fi* § ❶ Satışta bir şeyin para karşılığı; mal değerinin para ile ifadesi. *(Arz ve talep arasındaki uyum, paraya dayanan ekonomilerde, fiyat mekanizması aracılığıyle meydana gelir).* [*Ing.* Price; *Fr.* Prix]. ☆ *Eşanl.* **eder**. § ❷ *ikt.* Bir değer ile para birimi arasındaki ilişki: *Fiyat, bir malın değerinin para ile ifadesidir.* [*Ing.* Price; *Fr.* Prix]. § ❸ *gram.* Arap gramerinde değer bildiren rakamlardan önce yazılması âdet olan önek fi, çoğul şekliyle ve değer anlamıyle Osmanlıcaya yerleşmiştir. ◉ **~ları dondurma**, *sosy.* ve *ikt.* Çeşitli sebeplerle eşya fiyatlarının süratli yükselmesi halinde hayat darlığını önlemek için devlet tarafından fiyatların belirli bir derecede durdurulması yolunda alınan tedbir. [*Ing.* Stabilization of prices; *Fr.* Stabilisation des prix]. ◉ **~ların desteklenmesi**, *ikt.* ◘ **Desteklenme**. ◉ **birbirine bağlı ~lar**, *ikt.* Mal fiyatları arasında görülen bağlantı sonucu değişen fiyatlar. ◉ **âdil ~**, *ikt.* ◘ **Adil**. ◉ **asgarî ~**, *ikt.* ◘ **Asgarî**. ◉ **azamî ~**, *ikt.* ◘ **Azamî**. ◉ **baskı ~ı**, *matb.* ◘ **Baskı**. ◉ **borsa ~ı**, *ikt.* ve *huk.* ◘ **Borsa**. ◉ **cari ~**, *ikt.* ve *huk.* ◘ **Cari**. ◉ **döviz ~ı**, *ikt.* ◘ **Döviz**. ◉ **endeks ~ı**, *ikt.* ◘ **Endeks**. ◉ **fabrika ~ı**, *ikt.* ◘ **Fabrika**. ◉ **fahiş ~**, *huk.* ◘ **Fahiş**. ◉ **faiz ~ı**, *ikt.* ve *mat.* ◘ **Faiz**. ◉ **maktu ~**, *ikt* Pazarlık usulünün dışında kalan ve herkese eşit olarak sunulan fiyat. [*Ing.* Fixed price, no abatement; *Fr.* Prix fixe]. ◉ **maliyet ~ı**, *muh.* Bir mal veya hizmeti imal veya satmak için gerekli giderlerin toplamını gösteren rakam. [*Ing.* Cost price, prime cost; *Fr.* Prix de revient]. ◉ **mevzu ~lar**, *ikt.* Bazı malların fiyatlarının düşmesini önlemek amacıyle üreticilerin satıcılara, kendileri tarafından tayin edilen fiyatlar üzerinden satış yapmalarını şart koştukları zaman ortaya çıkan fiyatlar. ◉ **narh ~ları**, *ikt.* Fiyatlarda görülen değişiklikler sonucu millî iktisatta ortaya çıkabilecek zararlı durumları önlemek amacıyle devletçe uygulanması istenen fiyatlar. [*Ing.* Officially fixed prices; *Fr.* Prix fixes]. ◉ **nâzım ~**, *muh.* Mümkün olduğu kadar uzun bir sürede sabit tutulan ve çoğunlukla analitik muhasebede kullanılan anlaşma fiyatı. *(Nâzım fiyatların sabit kalması, piyasa veya arizî durumlar sonucunda meydana gelen değişmeler dikkate alınmaksızın, sonuçların karşılaştırılmasına yarar. Kullanılan başlıca nâzım fiyatlar, standart ve narh fiyatlarıdır).* [*Fr.* Prix d'ordre]. ◉ **pazarlıklı ~**, *ikt.* Alıcı ile satıcı arasında yapılan pazarlık sonucu oluşan fiyat. [*Ing.* Free price; *Fr.* Prix libre]. ◉ **piyasa ~ları**, *ikt.* Tam rekabet sisteminde arz ve talep ilişkilerinin, tekel sisteminde ise tekelcinin tâyin ettiği fiyat. [*Ing.* Market prices; *Fr.* Cours de marché, prix courant]. ◉ **taban ~**, *tic.* Tarım ihracat ürünlerine uygulanan en düşük fiyat düzeyi. [*Ing.* Bedrock price, minimum price; *Fr.* Dernier prix, prix le plus bas].
~ anlaşması, *ikt.* Alıcı ile satıcı arasında belirli bir malın fiyatına dair yapılan anlaşma. [*Ing.* Price - contract; *Fr.* Contrat de prix].
~ ayarlamak, *ikt.* ◘ **Ayarlamak**.
~ biçmek (~ tayin etmek), *dey.* Bir nesnenin fiyatını belirtmek. [*Ing.* To estimate a price*(for)*].
~ bordrosu, *ikt.* ◘ **Bordro**.
~ düşmesi, *ikt.* ◘ **Düşme**.
~ endeksi, *ikt.* Aynı piyasada aynı malın fiyatının çeşitli zamanlardaki azalıp çoğalmalarını gösteren cetvel. [*Ing.* Price index; *Fr.* Index de prix].
~ farkları, (borsa), Vadeli alışverişte borsaya dahil olan emtia ve kıymetli evrakın fiyat farkları. [*Ing.* Differences; *Fr.* Différence de prix].
~ farklılaştırması, *ikt.* Aynı ürünü belli bir dönemde farklı fiyatlarla satabilme imkânı. [*Ing.* Price differenciation].
~ indirimi, *tic.* (a) Müşterilere daha ucuz fiyatla arzedilmek üzere malların etiketleri üzerinde yazılı fiyatları değiştirmek; (b) Bu işlemin yapılma zamanı. [*Ing.* Price reduction; *Fr.* Réduction de prix].
~ kırmak, *dey.* Daha aşağı bir fiyat teklif etmek, fiyatı indirmek. [*Ing.* To reduce the price, to cause a drop of prices by undercutting; *Fr.* Rabattre le prix].
~ kontrolu, *ikt.* Fiyatların, artışı önlemek üzere, hükümet tarafından denetlenmesi. [*Ing.* Price control; *Fr.* Contrôle de prix].
~ kontrol kurulu, *sosy. ve ikt.* Fiyatların ölçüsüz yükselmesine engel olmak ve dondurmak için maliyet ve satış fiyatlarını kontrol eden kurul. [*Ing.* Price control commission; *Fr.* Comité du contrôle des prix].
~ murakabesi, ◘ **Fiyat kontrolu**.
~ nizamını ihlâl eden suçlar, *huk.* Hem arz ve talep kanununun tayin ettiği tabiî fiyat nizamını, hem de buhranlı zamanlarda başvurulan otoriter fiyat nizamını ihlâl eden fiillere verilen ad. *(İktisadî ceza hukukunun bir dalı olarak ele alınır).*
~ politikası, *ikt.* Bir işletmenin belirli bir süre içinde, ürettiği malların satış fiyatlarını düzenlemek üzere benimsediği politika. [*Ing.* Pricing policy].
~ seviyesi, *ikt.* Endeks rakamının gösterdiği fiyat. [*Ing.* Price level; *Fr.* Niveau de prix].
~ sistemi, *ikt.* Piyasada tüketicilere, en uygun gelecek fiyat tayin etme usulü. [*Ing.* Price-system; *Fr.* Système de prix].
~ takdiri, *tic.* Açık artırmaya çıkarılan veya bölüşmeye konu olacak bir eşyaya değer biçilmesi: *Bir malın fiyatını takdir etmek.* [*Ing.* Calculation, estimate; *Fr.* Calculation, calcul, devis].
~ takviyesi, *ikt.* Hükümetin piyasa fiyatlarının düşmemesi için belirli üretim şubelerine yaptığı yardım. [*Ing.* Price support].
~ tenzili, *ikt.* Fiyatları düşen menkul kıymetlerin bankalarca yeniden kıymetlerinin tespiti. [*Ing.* Markdown].
~ tesbiti, *ikt.* ◘ **Narh**.

fiyef, i. *Fr. fief. sosy.* Feodal sistemde üstün bir *«senyöre»* askerî hizmette bulunmak şartıyle bir *«vassal»* in yönettiği toprak. *(Orta çağda Batı Avrupa geniş veya dar «fiyef»lere bölünmüştür).* [*Ing.* Fief, feoff].

fiyevr, i. *Fr. fièvre. tıp.* ◘ **Ateş**[4].

fiyonga. ◘ **Fiyonk**.

fiyonk, i. *It. fianco < Yun. phioghos.* Kurdele veya şerit halindeki kumaşın kelebek biçiminde bağlanmış şekli: *Saçına fiyonk bağlamak.* [*Ing.* Bow-tie, bowknot, bow; Nœud de ruban ou autre].
☆ *Eşanl.* **fiyango, fiyonga**.

fiyord, i. *Fr. fjord. < Norveççe coğr.* Karaların alçalması sonucu eski buzul vadilerinin sular altında kalmasıyle oluşmuş sarp kenarlı dar ve uzun körfezler. Bazıları karaların çok içlerine kadar sokulabilirler. *(En güzel örneklerine Norveç'te, İskoçya ve Kuzey Amerika kıyılarında rastlanır).* [*Ing.* Fiord].

fizalya, i. *Lat. zool.* Hidralar *(Hydrozoa)* sınıfının, Sifonoforlar *(Siphonophora)* takımına

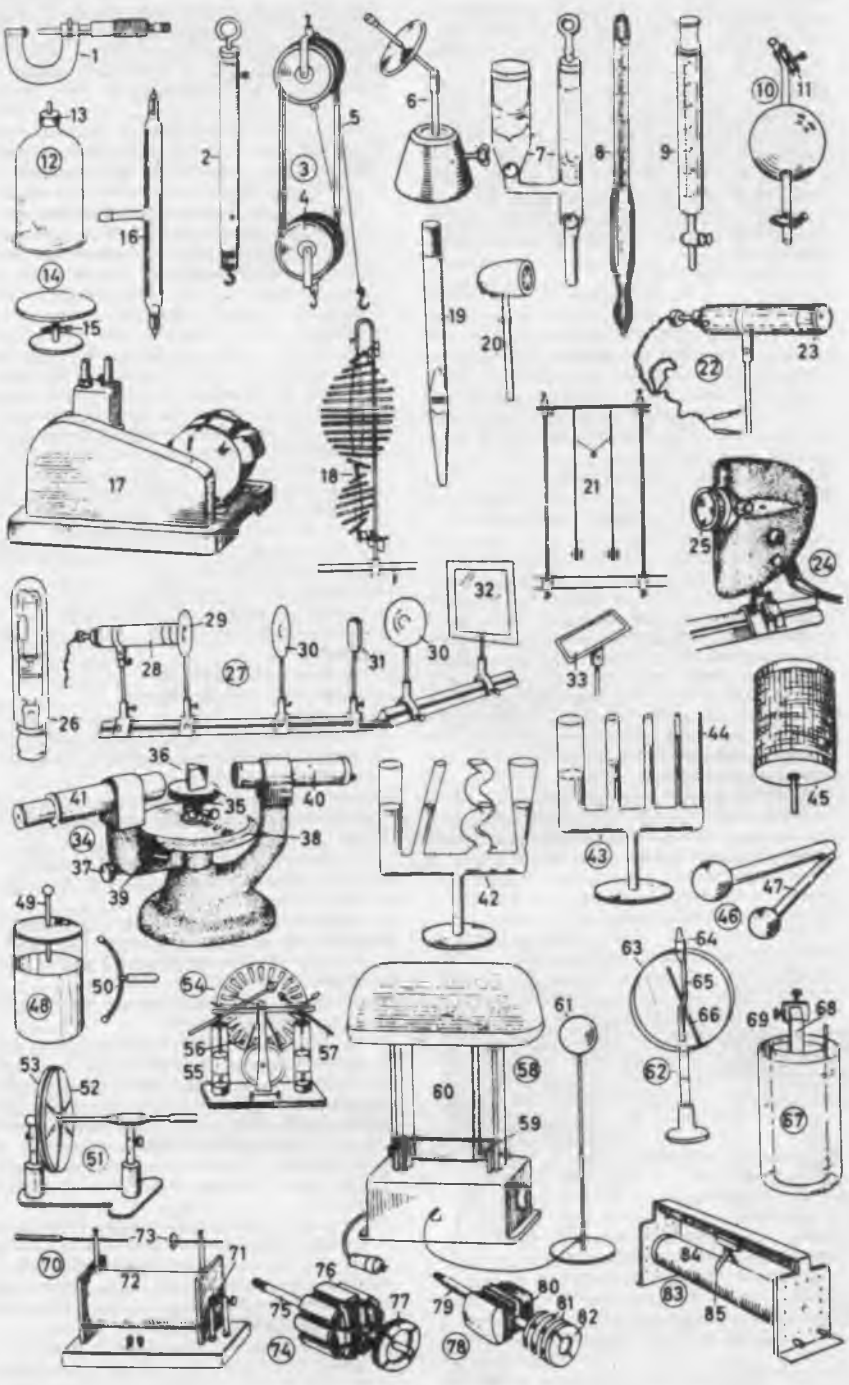

DUDEN'den

ŞEKİL: 203. — **FİZİK ALETLERİ I.** **1.** Palmer. **2.** Yaylı dinamometre. **3.** Palanga. **4.** Makara. **5.** Halat. **6.** Topaç (jiroskop). **7.** Su cenderesi. **8.** Areometre. **9.** Gazlı şırınga. **10.** Havayı tartmak için balon. **11.** Pens. **12.** Hava fanosu. **13.** Tapa, mantar. **14.** Hava. **15.** Üç yönlü musluk. **16.** Deşarj tübü. **17.** Vakum tulumbası. */18-21 Sesin incelenmesinde kullanılan aletler/.* **18.** Mekanik ondmetre. **19.** Düdük. **20.** Ses vericisi (Hoparlör yahut mikrofon). **21.** Rezonans sarkacı. */22-41 Işığın incelenmesi için aletler/.* **22.** Renter lambası. **23.** Kondansör (basit). **24.** Ark lambası. **25.** Çift kondansör. **26.** Spektrum lambası. **27.** Optik bank. **28.** Renter lambası. **29.** Diafragm. **30.** Mercek. **31.** Prisma. **32.** Ekran. **33.** Düz ayna. **34.** Spektrometre. **35.** Prismanın süporu. **36.** Prisma. **37.** Ayarlama vidası. **38.** Dereceli daire. **39.** Verniye. **40.** Kolimator. **43.** Kapilarite olayını göstermek için alet. **44.** Kapiler (kılcal) tüp. */45-85 Elektrik olaylarını incelemek için aletler. /45.* Faraday kafesi. **46.** Deney küresi. **47.** Kol. **48.** Leyde şişesi. **49.** İletken çubuk. **50.** Eksitatör. **51.** Levhalı kondansatör. **52.** Metal levha. **53.** Yalıtkan levha. **54.** Tesir makinesi (Wimshurst). **55.** Leyde şişesi. **56.** Kalay levhalar. **57.** Boşaltıcı. **58.** Seritli jeneratör. **59.** Sürükleme merdanesi. **60.** İletken şerit. **61.** İletken küre. **62.** Elektroskop. **63.** Yalıtkan ekran. **64.** İzolatör. **65.** İbre mili. **66.** İbre. **67.** Bunsen pili. **68.** Kömür. **69.** Çinko silindir. **70.** İndüksiyon âleti. **71.** Anahtar. **72.** Transformatör. **73.** Kıvılcımın uzunluğu. **74.** Rotor. **75.** Mil. **76.** Tanbur. **77.** Kontinü akım halkaları. **78.** Çift T şeklinde indüi. **79.** Mil. **80.** İndüi. **81.** Alternatif akım toplayıcı halkalar. **82.** Kontinü akım toplayıcı halkalar. **83.** Reosta. **84.** Direnç. **85.** Kürsör.

giren bir knidli cinsi. Pnömatoforu büyük bir torba biçimindedir. Denizlerde yaşar. [*Lat.* ve *Ing. Physalia; Fr.* Physalie, galère].

fizik[1]**,-ği,** i. *Fr. physique* < *Lat. physicus* < *Yun. physike, phisikos.* § ❶ Yapısı kimyaca hiç bir değişikliğe uğramaksızın maddede beliren olayları inceleyip yasalara bağlayan bilim: *Fizik kanunları. (Fizik bilimi mekanik, ısı, ışık, elektrik ve magnetizma bölümlerine* ayrılır). [*Osm.* Hikmet; *ing.* Physics]. § ❷ Bu bilimi inceleyen eser: *Fizik kitabı.* ◉ **atom fiziği,** *fiz.* ◘ Atom. ◉ **çekirdek fiziği,** *fiz.* Atom çekirdeğinin özelliklerini inceleyen fizik dalı. [*Ing.* Nuclear physics; *Fr.* Physique nucléaire]. ☆ *Eşanl.* **nükleer fizik.** ◉ **deneysel ~,** *fiz.* Deneye dayanan fizik. [*Ing.* Experimental physics; *Fr.* Physique Expérimentale]. ◉ **matematik ~,** *fiz.* Fizik kanunlarını denklemlerle, özellikle diferansiyel ve integral denklemlerle açıklayan fizik dalı. [*Ing.* Mathematical physics; *Fr.* Physique mathématique]. ◉ **yer fiziği,** *fiz.* ◘ Jeofizik.

~ olayları, *fiz.* Cisimlerin yapısını değiştirmeyen olaylar. [*Osm.* Hadisat-ı fizikiye *Ing.* Physical phenomena; *Fr.* Phénomènes physiques].

~ tedavisi, *tıp.* ◘ Fizikoterapi.

fizik[2]**,-ği,** i. *Fr. physique.* § ❶ Bünye, vücut, beden oluşumu: *Kuvvetli fiziği var.* [*Ing.* Physique]. § ❷ Fizyonomi, bir kimsenin dış görünüşü: *Güzel bir fiziği var.* [*Ing.* Physiognomy]. § ❸ İnsanın doğal yapısı: *Fiziğimiz manevî hayatımızı etkiler.* [*Ing.* Physique]. § ❹ s. Fiziksel: *Fizik çevre.*

fizikalizm, i. *Fr. physicalisme. mant.* Fizik bilimlnin dilini bütün bilimlere uygun düşen evrensel bir dil haline getirmek isteyen doktrin. *(Bu görüş, özellikle, önermelerin mutlak ve özneler arası doğrulanmasını sağlamak üzere, bütün bilimlerin birleştirilmesini öne süren yeni pozitivistlerin görüşüdür).* [*Ing.* Physicalism].

fizikçi, i. § ❶ Fizik bilgini, doğal bilimler uzmanı, tabiatçı. [*Ing.* Physicist; *Fr.* Physicien,-enne]. § ❷ İngiltere'de hekimlere verilen ad. [*Ing.* Physician; *Fr.* Physicien,-enne].

fizikçilik,-ği, i. *felс.* § ❶ Bütün olayları fizik konularıyle açıklamağa çalışan doktrin. [*Ing.* Physicism; *Fr.* Physicisme]. § ❷ Ionia okulunun doktrini: *Demokritos'un fizikçiliği.* [*Ing.* Physicism; *Fr.* Physicisme].

fizikî /fizikî/. s. *Osm.* < *Ar.* ◘ Fiziksel.

fizikokimya, b.i. *Fr. physico-chimie.* Fizik ve kimya konularını kapsayan bilim dalı. [*Ing.* Physicochemistry].

☆ *Eşanl.* **fiziksel kimya.**

fizikomatematik, b.s. *Fr. physico-mathématique.* Hem fiziği hem matematiği ilgilendiren. [*Ing.* Physicomathematics].

fizikoterapi, i. *Fr. physicothérapie. tıp.* Fizik biliminin konusuna giren araçlarla yapılan hastalık tedavisinin tümü. [*Ing.* Physicotherapeutics, physicotherapy].

fizikötesi[4]**,-ni,** b.i. *felс.* ◘ Metafizik.

fizik.ruhbilim[4]**,** b.i. *psik.* Duyumların ölçülmesi. [*Ing.* Psychophysics; *Fr.* Psychophysique].

☆ *Eşanl.* **psikofizik.**

fiziksel[4]**,** s. § ❶ Fizikle ilgili, fiziğe ait. [*Osm.* Fizikî; *Ing.* Physical; *Fr.* Physique]. § ❷ Maddî, gerçek: *Fiziksel imkânsızlık.* [*Fr.* Physique].

~ ârıza, *tıp.* Vücudun bazı bölümlerinin gelişmesini veya göze batacak şekilde anormal gelişmesi. [*Ing.* Physical deficiency; *Fr.* Défaut physique].

~ aşınma, *ikt.* Bir sabit değerin fizikî nedenler dolayısıyle değerinden kaybetmesi. [*Ing.* Physical depreciation].

~ bilimler, *eğt.* ve *felс.* § ❶ Fenomenlerin fizikî birleşimi ve yapısı hakkında organize bilgi veren bilim dalları. Amaçları, maddede beliren değişiklik ve olayları inceleyip kanunlara bağlamak olan bilimler. § ❷ Kimya, fizik, astronomi, jeoloji, meteorolojiyle ilgili bilim. [*Osm.* Ulum-u hikmet-i tabiiye; *Ing.* Physical sciences; *Fr.* Sciences physiques].

~ (fizikî) coğrafya, ◘ Coğrafya.

— **çevre**, *psik.* Bireyin içinde yaşadığı tabiî veya sunî maddî ortam.

— **gelişme**, *tıp.* Vücut yapısının hacminde, şeklinde ve fonksiyonunda yaşla meydana gelen değişme olup, kemiklerin gittikçe irileşmesi, göğsün genişlemesi gibi durumlarda kendini açıkça belirtir. [*ing.* Physical development; *Fr.* Développement physique].

— **kimya**, ◘ Fizikokimya.

— **özellikler**, Duyularımızla edindiğimiz, cins ve bileşimlerini etkilemeden cisimlerin durum veyya hareketlerini belirlemeye veya değiştirmeye yönelen özellikler. [*ing.* Physical properties; *Fr.* Propriétés physiques].

— **ufalanma**, *jeol.* Kaya materyalinin birbirini takibeden soğuma-ısınma, donma-çözülme gibi fiziki işlemler sonucu daha ufak parçalara ayrılması.

— **yorgunluk**, *sp* ve *cimn.* Beden çalışmaları sonucunda duyulan yorgunluk.

fiziyatri, i. *Fr. physiatrie. biy.* Hastalığın tabiat kuvvetleriyle *(fiziki metodlarla)* teşhis *ve tedavi edilmesi.* [*ing.* Physiatry].

fizoklist,-ti, i. *Fr. physocliste* < *Yun. physa*, kese + kleiein, kapamak. *zool. (Örnek: Dikenliyüzgeçliler)* Yüzme kesesini sindirim kanalına bağlayan bir boruya sahip olmayan balıklara verilen genel bir ad. [*ing.* Physoclist].

☆ *Karş.* **fizostom**.

fizostom, s. *Fr. physostome* < *Yun. physa*, kese + *stoma*, ağız. *zool.* Yüzme keseleri açık bir boru ile yemek borusuna bağlı olan *(balıklar hk.)* [*ing.* Physostome].

fizyografi, i. *Fr. physiographie.* ◘ Fizyografya.

fizyografya, i. *Fr. physiographie.* Bir bölgenin jeomorfoloji açısından tanımlanması. *(Fizyografya yer şekillerinin bilimsel tanımlanmasından öteye gitmez, yer şekillerinin oluşunu ve bugünkü dinamiğini aramaz. Jeomorfolojinin, bu ilkel şekli, A.B.D.de Davis'in öğrencileri tarafından uygulanır. (Th. Huxley tarafından ileri sürülmüş bir bilim adı olup, tabiî coğrafyayı karşılar).* [*Osm.* Ilm-i tavsifit-tabia, tasvir i tabiat; *Ing.* Physiography; *Fr.* Physiographie].

fizyokrasi, i. *Fr. physiocratie. fels. ve sosy.* Toplum hakkında genel bir kuram ileri süren ve biri felsefî *(doğal düzen)*, diğeri iktisadî nitelikte *(safi ürün)* iki temel kavrama dayanan fizyokrat öğretisi. Tek üretici gücün toprak ve tek üretici sınıfın çiftçi sınıfı olduğunu savunan liberal ve tarımsal Ekonomi doktrini. [*Ing.* Physiocracy; *Fr.* Physiocratie].

☆ *Eşanl.* **fizyokratlık**.

fizyokrat,-tı, i. *Fr. physiocrate* < *Yun. physis*, tabiat ve *kratos*, güç. Quesnay okuluna bağlı iktisatçı ve filozof. *(1760'tan itibaren «iktisatçı filozoflar» topluluğunu meydana getirmek üzere Quesnay'nin çevresinde toplanan belli başlı kişiler şunlardır: Marquis de Mirabeau, Dupont de Nemours, Lemercier de La Rivière, rahip Baudeau, Le Trosne v.b.).* [*Ing.* Physiocrat].

fizyokratlık,-ğı, i. ◘ Fizyokrasi.

fizyolog, i. *Fr. physiologue, physiologiste. tıp.* Fizyoloji uzmanı. [*ing.* Physiologist].

☆ *Eşanl.* **fizyolojist**.

fizyoloji, i. *Fr. physiologie* < *Yun. physis*, tabiat + *logos*, söz, bilim > *physiologia. biy. bot.* ve *zool.* Bitki ve hayvanları meydana getiren doku ve organların görevlerini ve bu görevlerin nasıl yerine geldiklerini inceleyen biyoloji dalı. Bitkilerde hayatî olayları fizik ve kimya kanunlarına dayanarak inceler. [*Osm.* Fenn-i menâfi-ül-âzâ; *ing.* Physiology]. ◉ **bitki** ~ **si**, *bot.* Bitkilerin büyüme, beslenme, özümleme, solunum, hareket, üreme gibi hayat gösterileri ve bu gösterilerin sonuçlarını fizik ve kimyanın ana kurallarına göre inceleyen bilim. ☆ *Eşanl.* **fitobiyoloji**. [*Ing.* Plant physiology, phytobiology; *Fr.* Physiologie végétale, phytobiologie]. ◉ **duyu** ~ **si**, *biy.* ◘ Duyu. ◉ gen ~ **si**, *biy.* Genlerin ne şekilde etki gösterdiğini, yani genlerle son karakter arasındaki tepkimeler zincirini inceleyen bilim dalı. *(Bazı hallerde bu tepkimeler zinciri kesinlikle ortaya konabilmiştir).* [*Fr.* Physiologie du gene]. ◉ **genel** ~, Bütün canlı varlıklardaki ortak fizyoloji özelliklerini inceleyen bilim dalı. [*ing.* General physiology; *Fr.* Physiologie générale]. ◉ **karşılaştırmalı** ~, *biy.* Çeşitli organizmaların organ, doku ve hücrelerinin görevlerini birbirine göre inceleyen bilim dalı. [*Osm.* Mukayeseli fizyoloji; *ing.* Comparative physiology; *Fr.* Physiologie compare-ee]. ◉ **metabolizma** ~ **si**, *bot.* Hücre ve organlarda hayatî olaylara bağlı olarak cereyan eden kimyasal ve fiziksel değişmeleri inceleyen bilim dalı. ☆ *Eşanl.* madde değişimi fizyolojisi. ◉ **patolojik** — ◘ Fizyopatoloji. ◉ **uygulamalı** —, Her insanın fonksiyonel yeteneklerini ve yapılan işe göre bu yeteneklerin geçirdiği değişiklikleri ölçmeye, dolayısıyle bir meslek veya zanaatın yapımı için en elverişli şartların bulunmasına imkân veren bilim dalı. *(Biyolojik tipleri tespit yoluyle meslek seçimi ve mesleğe yönelme alanında önemli bir rol oynar).* [*Ing.* Applied physiology; *Fr.* Physiologie appliquée].

fizyolojik, s. *Fr. physiologique. biy.* Fizyolojiyle ilgili veya vücut fonksiyonlarına ait: Fizyolojik durum. [*Osm.* Teşrihî; *Ing.* Physiological].

— **birim**, *ecz.* ◘ Birim.

— **çözelti**, *zool.* ◘ Çözelti.

— **evrim**, *psik.* Bedenin düzenli bir şekilde yavaş yavaş gelişmesi ve belli dönemlerde normal değişikliklere uğraması. [*Ing.* Physiological evolution].

— **fiş**, *psik.* Bireyin fizyolojik fizik yapısının ve tavırlarının incelenip kaydedildiği fiş.

— **itkiler**, *psik.* Açlık, susuzluk, cinsel temas arzusu gibi fizyolojik gerginlik yaratan itkilere verilen genel ad.

— **limit**, *psik.* Öğrenilmiş bir gösterinin, maharetin ve işlemin devamlı bir alıştırma ile gelistirilebileceği en yüksek seviye. [*Ing.* Physiological limit].

— **olay**, Canlılarda meydana gelen fiziksel ve kimyasal değişimler.

— **psikoloji**, *psik.* Genel psikolojinin, organizmanın yapısı ile fonksiyonları arasındaki ilişkileri ve bu ilişkiler dolayısıyle meydana gelen davranımları inceleyen dalı. [*Ing.* Psychophysiology; *Fr.* Psychophysiologie].

— **tepki**, *psik.* Bir uyaran karşısında bir bütün olarak bedende veya bir organda meydana gelen değişme. [*Ing.* Physiological reaction].

— **yaş**, *psik.* § ❶ Bir kimsenin, özellikle cinsel olgunlukla ilgili olarak, fizyolojik fonksiyon bakımından olgunluk seviyesi. § ❷ Bir kimsenin kas, iskelet ve salgı bezleri bakımından eriştiği gelişme düzeyi. [*Ing.* Physiological age(period)].

fizyolojist,-ti, i. *Fr. physiologiste.* § ❶ ◘ Fizyolog. § ❷ Hayat ve düşünce olaylarını açıklayabilmek için sadece, gözlemlenebilen ve deneyi yapılan doğal sebepler ileri süren filozof veya düşünür. [*Ing.* Physiologist].

fizyolojizm, i. *Fr. physiologisme. tıp.* Hastalığın hayatî özgülüklerin bozulmasından ileri geldiğini savunan Broussais'nin tıbbî görüşü.

fizyometre, i. *Fr. physiométrie. tıp.* Fizyolojik fonksiyonlarının fizyolojik veya serojolik metodlarla ölçülmesi. [*Ing.* Physiometry].

fizyonometre, i. *Fr. physionomètre.* Kalıplama yoluyle parçaların şeklini kopya eden cihaz.

fizyonomi, i. *Fr. physionomie* < *Yun. physis*, doğa + *gnomon*, § ❶ İnsan yüzünün biçim ve ifade özellikleri. § ❷ Yüz, çehre. [*Ing.* Physiognamy]. Yüz çizgilerinin tümünden çıkan anlam. [*Ing.* Physiognomy]. § ❸ Yüzün yapılışından insanların karakterini keşfetmek iddiasında bulunan bilim. [*Ing.* Physiognomy].

fizyonomik, s. *Fr. physionomique.* Fizyonomiye ait. [*Ing.* Physiognomical].

fizyonomist,-ti, s. ve i. *Fr. physionomiste.* Fiz-

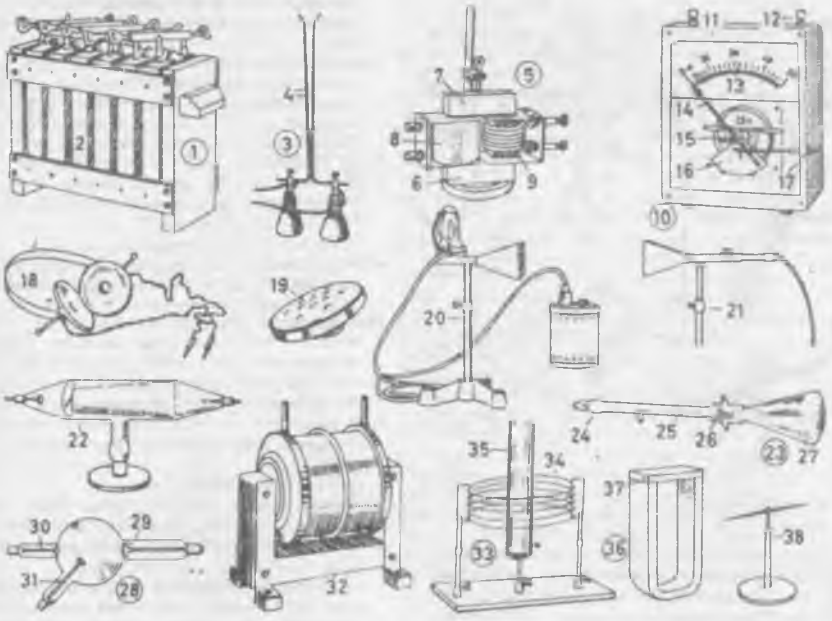

DUDEN'den

ŞEKİL:204. — **FİZİK ALETLERİ (II):** [1-35 *Elektrik birimi cihazı*]. **1.** Çelik akümülatör bataryası. **2.** Hücre *(göz, pil).* **(3)** Yıldırımsavar *(paratoner).* **4.** Elektrik aralığı elektrodları. **(5)** Deneme transformatörü. **6.** Eşik *(göbek).* **7.** Yeke *(çatal, boyunduruk).* **8.** İkinci sargı. **9.** Birinci sargı. **(10)** *(Döner)* bobin âleti. **11.** Kutu. **12.** Uç. **13.** Cetvel. **14.** Gösterge. **15.** Döner bobinli sayıcı. **16.** Zayıflatıcı *(düşürücü).* **17.** Sıfır nokta ayarlayıcısı. **18.** Çift kulaklık. **19.** Mikrofon. **20.** Küçük dalga vericisi. **21.** Küçük dalga alıcısı. **22.** Magnetik sapma için katod ışınlı lamba. **(23)** Braun lâmbası. **24.** Katod. **25.** Wehnelt lambası. **26.** Saptırıcı levhalar. **(28)** Röntgen lambası. **29.** Katod. **30.** Anot. **31.** Katod karşılığı *(antikatot).* **32.** Yüksek gerilim transformatörü. **33.** Tesla transformatörü. **34.** İlk sargı. **35.** İkinci sargı. **(36)** Atnalı mıknatıs. **37.** Kutup bağlantısı. **38.** Mıknatıs iğnesi.

yonomiye göre hüküm veren(kimse). [*Ing.* Physiognomist].

fizyonotip, i. *Fr. Physionotype.* Düşey bir pantograftan meydana gelen ve XVIII yüzyılda resimleri, tabloları küçültmek veya canlı maddelerden kalıp almak için kullanılan âlet. [*Ing.* Physionotype; *Fr.* Physionotrace].

fizyopatoloji, i. *Fr. physiopathologie. tıp.* Fizyoloji yöntemlerini kullanarak, hastalıkların fizyolojik, fizik ve kimyasal şartlarını inceleyen tıp dalı. [*Ing.* Physiopathology].

☆ *Eşanl.* **temel hastalık bilimi.**

fizyoterapi, i. *Fr. physiothérapie. tıp.* Işık hava, su, hareket, elektrik gibi fizik etkenlerle yapılan teşhis ve tedavi. [*Ing.* Physiotherapy; physiatrics].

fjeld,-di /fild/, i. *Norveççe. jeom.* Buz kütlelerinin pek hareket edemiyeceği kadar düz ve dalgalı yüksek arazide bulunan buzul. [*Ing.* ve *Fr.* Fjeld].

flabel, i. *Fr.* Eskiden kiliselerde kullanılan tavus kuyruğu şeklinde tüylerden yapılmış uzun saplı yelpaze; Ortaçağın sonlarından itibaren Latin kiliselerinden kaldırılmıştır. [*Ing.* Flabellum].

flabellat, s. *Lat. flabellatus. bot.* ◘ **Yelpazemsi.**

fladör, i. *It. den.* ◘ Filadör.

Flagellantlar, ç. öz. i. *It. flagellanti.* VIII ve IX yüzyıllarda Avrupa'da türemiş çok bağnaz bir Hıristiyan tarikatına bağlı kimseler. Fransızca «*flageller*» kamçılamak demektir. Bu tarikattan olanlar kendilerini herkesin önünde kamçılatarak dinsel amaçlarına vardıklarını sanırlardı. [*Ing.* Flagellants].

flagellasyon, i. *Fr. flagellation. psik.* Bazı sapıkların, cinsel uyarma, ve gerilme sağlamak için kendilerini, birlikte oldukları kimseye veya bir üçüncü kişiye kamçılatmaları. *(Bir çeşit mazohizm).* [*Ing.* Flageliation].

flagellum, i. *Lat. biy.* Bazı hücrelerde bulunan kırbaç şeklinde, çoğunluk hareketli bir yapı. [*Ing.* Flagellum; *Fr.* Flagelle].

☆ *Eşanl.* **kamçı.**

flajole, i. *Fr. flageolet* < *Lat. flare,* üflemek > *flabeolum.* § ❶ Bugün kullanılmayan bir çeşit küçük flüt. § ❷ Kemandan çıkan ve gerçekten flüt sesini andıran armonik sesler. [*Ing.* Flageolet].

flajolotit,-ti, i- *Fr. flajolotite. min.* Hidratlı doğal antimon ve demir oksit. [*Ing.* Flajolotite].

flaks, i. *Ing. flux* < *Lat. fluere,* akmak > *fluxus. petrol.* § ❶ Bitüm veya bir petrol artığını sıvılaştırmak veya seyreltmek için kullanılan madde: *Flaks pompası.* ☆ *Eşanl.* **flüks.** [*Fr.* Flux]. § ❷ *met.* Ergimiş bir madenî daha akışkan bir hale getirmek, arıtmak ve havanın oksitleyici etkisinden korumak amacıyle, bu madene katılan madde. [*Fr.* Flux]. ◉ **lehim ~,** *met.* Lehimlenecek kısmı homojen hale getirerek, lehim ve kaynağın iyice tutmasını sağlayan madde. [*Fr.* Flux decapant].

flama /fla:ma/, i. *It. flamma.* § ❶ *den.* Gemilerde, karargâh gibi yerlerde işaret olarak kullanılan, çeşitli renk ve biçimde, çok defa ince ve uzun handrola benzeyen bayrak. [*Ing.* Pennant, pendant, signal flag; *Fr.* Flamme, fanion]. § ❷ Mühendislerin ve haritacıların kullandığı renkli işaret sırığı, veted. § ❸ Mızrak ucuna takılan küçük bayrak. § ❹ *otom.* Makam arabalarının ön çamurluğunun üzerindeki direğe veya ön tampon yanına konan bir direğin ucuna takılan bayrak. § ❺ *ask.* İki veya üç köşeli küçük boyutlu bayrak. [*Ing.* Pennant, pendant, pennon, streamer; *Fr.* Flamme]. § ● İzci ve yavrukurt kuruluşlarındaki öbek, yuva, oba, oymak ve grupları temsil etmek için yapılmış, üzerinde özel işaretler bulunan bayrak. ◉ **el ~ sı,** *den.* ◘ **El¹/◉ bedel ~ sı,** *den.* ◘ **Bedel.** ◉ **çatal ~,** *den.* ◘ **Çatal.** ◉ **flika ~ sı,** *den.* ◘ **Filika.**

flamacı, i. Flama kullanıp anlaşmayı sağlayan kimse. [*Ing.* Pennant-bearer].

FLAMAN, Eugène, öz.i. (1842-1935). Fransız mühendisi. Demiryolu için gerekli malzemelerde birçok yenilik yaptı; özellikle, 1889'da gövdeli bir kazan, lokomotifler için hız ölçen bir âlet buldu. Ayrıca sahra toplarında birçok yenilik yaptı.

~ cihazı, *demir.* Lokomotiflerde bulunan ve makinistin dikkatini kontrol etmeye yarayan cihaz. Özel bir kâğıt şeridine trenin hızını, yol üstündeki işaretlerin durumunu, bunların makinist tarafından görülüp görülmediğini kaydeder. [*Fr.* Appareil Flaman].

Flaman, s. ve i. (a) Flandre veya halkı ile ilgili olan; (b) Flandre ülkesinden olan (kimse). [*Ing.* Flemish, fleming; *Fr.* Flamand, -ande].

~ atı, *zoot.* Anayurdu Belçika olan, Avrupanın kuzeybatısında da bulunan, güçlü bir koşum hayvanı olan bu at eskiden çok rağbette idi. *(Ortaçağda savaşlarda ve şövalye yarışmalarında kullanılan zırhlı atlar bu ırktandı).* [*Ing.* Flemish horse; *Fr.* Cheval flamand].

~ domuzu, *zoot.* Dayanıklı bir hayvandır. Fakat görünüşü ve vücut yapısı yüzünden makbul tutulmaz. [*Ing.* Flemish pig; *Fr.* Porc flamand].

~ kuşu, *zool.* ◘ **Flamankuşu.**

~ sanatı, Bugünkü Belçika'yı meydana getiren bölgelerde yüzyıllar boyunca gelişmiş olan sanat. [*Ing.* Flemish art; *Fr.* Art flamand].

~ sığırı, *zoot.* ◘ **Sığır.**

Flamanca, öz.¹. *dilb.* Güney Felemenk ağızları topluluğu. Belçika'da Vise *(Hollanda sınırı)* ile Mouscron *(Fransız sınırı)* arasında çekilecek bir çizginin kuzeyinde ve Dunkerque *(Fransa)* idare çevresinin büyük bir kısmında konuşulur. [*Ing.* Flemish; *Fr.* Flamand]

flamancılık,-ğı, i. (a) Flaman hareketinin doktrini; (b) Flamancıların tutumu. *(Flamancılık, özellikle Birinci Dünya savaşından önce ve sonra gelişen, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Belçika'da ortaya çıkan siyasî ve kültürel bir akımdır).* [*Fr.* Flamingantisme]

flamangiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının bir familyası. Gagalarının ucu büyük, boyunları ve bacakları çok uzun, ayakları perdelidir. Bataklık yerlerde yaşarlar. Flaman kuşu *(Phoenicopterus ruber)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Phoenicopteridae; Fr.* Phénicoptérides, phœnicoptérides].

flaman.kuşu, b.i. *zool.* Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının, Flamangiller *(Phoenicopteridae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 120-130 sm. Tüyleri ak ve pembe, kanatlarının uçları karadır. Ayakları, pembe ve ince olur. Eti yenir. Güney Avrupa, Afrika, Asya ve Amerika'da yaşar. [*Lat. Phœnicopterus ruber; Ing.* Flamingo; *Fr.* Flamant rose] ◘ *LEVHA: 130.* — **SU KUŞLARI.**

☆ *Eşanl.* **flamingo.**

Flamanlar, ç.i: *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Karinalılar *(Carinatae)* bölümünün, Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının bir alt takımı. Bacakları ve boyunları çok uzun olan kuşlardır. Flamangiller *(phoenicopteridae)* familyası vardır. [*Lat* ve *Ing. Phoenicopteri; Fr.* Flamants].

flambaj, i. *Fr. flambage. tekn.* **Bir ucu tutturulmuş, basınca çalışan uzun parçaların yandan bombe vererek deforme olması.** [*Ing.* Charring].

flambe, s. *Fr. flambé.* Üstündeki çiçek desenleri koyudan açığa veya açıktan koyuya doğru renklendirilmiş saten veya dama kumaşlar için kullanılır.

flamboyant,-tı, /flambuayan/, i. *Fr.* XVI. yüzyıl gotik sanatının gelişiminde üçüncü ve son döneme verilen ad.

flame, s. *Fr. flammé. seram.* Doğrudan doğruya aleve tutularak pişirilen ve alevin etkisiyle üzerinde değişik renk tonları meydana gelen bir seramik parçası için kullanılır: *Flame taşı.*

flamingo, i. *zool.* ◘ **Flamankuşu.**

Flandre, öz. i. *(Flamanca West-Vlaanderan).* Belçika'nın batısında il. Yüzölçümü 3234 km². Yönetim merkezi *Brugge*'dir.

~ tavşanı, *zool.* İri cüsseli evcil tavşan ırkı. Hayli yavaş büyüdüğü için çabuk çoğalamaz; bu yüzden yetiştirilmi pek azdır. Erkekleri 5-7 kg dişileri 6-9 kg gelir.

flandriyen, i. *Fr. flandrien, jeol.* Batı Avrupada deniz basmasına rastlayan Dördüncü zamanın son devri.

flanel, i. *Fr. flanelle,* § ❶ Keten ve yünden hafif kumaş. § ● *terz.* Smokin ve frak dikiminde rever üstüne konan malzeme.

flap, i. *ing. hava.* Bir uçak kanadının veya dümeninin, uçağın genel şeklini ve dolayısıyle aerodinamik özelliklerini değiştirmek amacıyle, kanada veya dümene paralel bir eksen çevresinde dönerek yön değiştirebilen kısmı. [*Fr.* Volet]. ◉ **denge ~ ı,** *hava.* Bir dümenin arka tarafına yerleştirilen ve dümen -flap sistemine etki eden aerodinamik kuvvetlerin momentini azaltmak için dümene ters yönde kıvrılan flap; [*Fr.* Volet compensateur]. ◉ **kaldırma ~ ı,** *hava.* Aşağıya doğru kıvrılarak, özellikle kalkış ve iniş anında uçağın kaldırma kuvvetini arttıran flap. [*Fr.* Volet hypersustentateur]. ◉ **kanataltı ~ ı,** *hava.* Kanadın alt kısmına, kaçış kenarı seviyesinde yerleştirilen ve normal uçuş anında kanat içinde gizlenen kaldırma flapı. [*Ing.* Split flap; *Fr.* Volet hypersustentateur].

flari, i. *den.* ◘ **Filari.**

flasa, i. *den.* ◘ **Filasa.**

flaş, i. *Ing. flash.* § ● *fot.* (a) Karanlık yerlerde fotoğraf çekmek için, kısa süreli ışık veren *(şimşek ışıklı)* lâmba; (b) Resim çekmek için gerekli ışığı sağlayan şiddetli ve kısa süreli parıltı; § ❷ *elek.* Bir döner makinenin kolektörü üzerinde, bir aşırı gerilim bir aşırı akım işareti, iletken tozlar veya çevredeki atmosferin iyonlaşmasından ileri gelen genel amorsaj [*Fr.* Flash]. § ● *sin.* ◘ **Çarpıcı.** ◘ *ŞEKİL: 206.* — **FOTOĞRAFÇILIK.**

~ noktası, *otom.* Yağın parlayacağı ve yanacağı sıcaklık noktası.

flatülans, i. *Fr.-flatulence.tıp.* Mide ve barsaklarda gaz toplanmasından doğan şişkinlik hali. [*Ing.* Flatulence].

flavanillin, i. *Fr. flavaniline. kim.* Kinolein grupundan, $C_{16}H_{14}N_2$ formülündeki boyar madde. *(Asetanilit'in çinko klorür eşliğinde ısıtılmasıyle elde edilir. Yünü, ipeği ve tanenlenmiş pamuğu doğrudan doğruya sarıya boyar).* [*Ing.* Flavaniline].

flavanon, i. *Fr. flavanone. kim.* Dihidroflavonlara verilen ad. [*Ing.* Flavanone].

flavantren, i. *Fr. flavanthrène. kim.* Sarı renkli boyarmadde; nitrobenzende çözelti halinde bulunan ß aminoantrakinon'un antimon pentaklorürle ısıtılmasından elde edilir. [*Ing.* Flavanthrene].

flavelit,-ti, i. *Fr. flavélite. min.* Hidratlı doğal demir sülfat, kopyapit'e benzer. [*Ing.* Flaveite].

flavin, i. *Fr. tıp.* Hayvanlar ve otlarda bulunan sarı renkli ve suda eriyen bir boya maddesi. [*Ing.* Flavin].

flavofenin, i. *Fr. flavophénine. kim.* Sodyum salisilatın, benzidinin bis-diazonyum türevleriyle kenetlenmesinden elde edilen azo boyar madde. [*Ing.* Flavophenine; *Fr.* Chrysamine].

☆ *Eşanl.* **krizamin.**

flavokobaltik, s. *Fr. flavocobaltique kim.* Sarı renkli bazı kobalt bileşikleri için kullanılır. Kobalt tuzlarının amonyak içindeki çözeltilerine nitröz asidin etkimesiyle, ksantokobalt tuzlarıyle birlikte elde edilir. [*Ing.* Flavocobaltic].

flavon, i. *Fr., flavone. kim.* Formülü $C_{15}H_{10}O_2$ olan bir fenilbenzopironun adı. *(97° C'ta eriyen bu maddeden, pek çok doğal boyarmadde türer: kavak tomurcuğundaki krizin, maydanozdaki apijenin, muhabbet çiçeğindeki lüteolin, sarı boya ağacındaki fiestin, sarı meşedeki küersetin v.b.; ayrıca B grupu vitaminler'den bazıları da flavon'dan elde edilir).* [*Ing.* Flavone].

flavonol, i. *Fr. kim.* Formülü $C_{15}H_{10}O_3$ olan ve 170° C'ta eriyen **hidroksiflavon.** [*Ing.* Flavonol].

flavopürpürin, i. *Fr. flavopurpurine. kim.* 1-2-6 **trihidroksiantrakinon'un bileşiminde bulunan boyarmadde.** [*Ing.* Flavopurpurin].

flavta /flav:ta/, i. *It. flauto.* ◘ **Flüt.**

flebarteri, i. *Fr. phlébartérie. patol.* Atar toplardamar arası anevrizma. [*Ing.* Phlebarteria].

flebektazi, i. *Fr. phlébectasie. patol.* Bir toplardamarın genişlemesi. [*Ing.* Phlebectasia].

flebektomi, i. *Fr. phlébectomie. cerr.* Bir toplardamarın tamamen veya kısmen ameliyatla çıkarılması. [*Ing.* Phlebectomy].

flebit,-ti, i. *Fr. phlébite.* < *Yun. patol.* Toplardamarlarda iç zar iltihabı; Ya kana karışmış mikroplardan ya da bir doku bölümündeki iltihapla irtinleşmenin komşu toplardamarlara değerek bulaşmasından, romatizmadan olabilir. [*Ing.* Phlebitis]; ◉ **dalak ~** i, *patol.* ◘ **Dalak**.

flebografi, i. *Fr. phlébographie. tıp.* Bir toplardamara X ışınlarını geçirmeyen bir madde şırınga edildikten sonra çekilen filim üzerinde toplardamarın veya toplardamar topluluğunun beliren görüntüsü. [*ing.* Phlebography].

flebogram, i. *Fr. phlébogramme. tıp.* Toplardamar içine opak bir madde zerkederek yapılan radyografi. [*Ing.* Phlebogram].

flebolit,-ti, i. *Fr. phlébolite. tıp.* Damar tıkanıklığı. [*ing.* Phlebolite].

fleboloji, i. *Fr. phlébologie.* § ❶ *anat.* Toplardamarları tanımlayan bilim dalı. [ing. Phlebology]. § ❷ *patol.* Toplardamar hastalıklarını ve bunların tedavi şeklini inceleyen bilim dalı. [*ing.* Phlebology].

flebomanometre, i. *Fr. phlébomanomètre. tıp.* Toplardamar tansiyonunu ölçme âleti. [*ing.* Phlebomanometer].

flebometrit,-ti, i. *Fr. phlébometrite. tıp.* Uterus toplardamarlarının iltihabı. [*ing.* Phlebometritis].

fleboplasti, i. *Fr. phléboplastie. tıp.* Toplardamarın plastik tamiri. [*ing.* Phleboplasty].

fleborafi, i. *Fr. phléborrhaphie. tıp.* Toplardamar dikilmesi. [*Ing.* Phleborrhaphy].

fleboraji, i. *Fr. phléborragie. patol.* (a) Bir toplardamarın yırtılması; (b) Bundan ileri gelen kanama. [*ing.* Phleborrhagia].

fleboreksi, i. *Fr. phléborrhexie. tıp.* Toplardamar yırtılması. [*Ing.* Phleborrhexis].

flebosklerоz, i. *Fr. phlébosclérose. tıp.* Toplardamar duvarlarının anormal kalınlaşması ve sertleşmesi. [*ing.* Phlebosclerosis] .

flebotom, i. *Fr. phlébotome. tıp.* Toplardamarları açmakta kullanılan cerrah bıçağı, damar neşteri. [*ing.* Phlebotome].

flebotomi, i. *Fr. phlébotomie. cerr.* Bir toplardamarın kesilmesi, toplardamardan kan alma. [*ing.* Phlebotomy].

flegmatik, s. *Fr. flegmatique. tıp* § ❶ ◘ **Lenfatik**. § ❷ Soğuk kanlı. [*Ing.* Phlegmatic]

flegmazi, i. *Fr. phlegmasie. tıp.* İç organların iltihabı, dahilî iltihap. [*Ing.* Phlegmasia].

flegmon, i. *Fr. phlegmon.* < *Yun. tıp.* Deri altındaki veya organlar arasındaki katılgan dokunun iltihaplanması. [*Ing.* Phlegmon] ◉ **eklem sıvı kesesi ~** u, *patol.* El kirişlerini saran kılıflarda görülen iltihap *(Bu kirişlerin bütün uzantılarına ve kıvrıntılarına çabucak yayılır).* [*Fr.* Phlegmon des gaines synoviales].

fleksiyon, i. *Fr. flexion.* ◘ **Bükme**.

fleksoforaj, i. *Fr. flexoforage. petrol.* Petrol kuyularını türbinle açma yöntemi. *(Bu yöntemle, delgiyi harekete geçiren türbin, bir borcuigatla sarılan içi boş kauçuk bir borunun ucuna yerleştirilir).* [*Ing.* Flexoforage]

fleksografi, i. *Fr. Flexographie. graf. santl.* Çabuk kuruyan sıvı mürekkep, anilin, boyalı alkol eriyiği kullanılan ve genellikle silindir biçiminde plastik veya kauçuktan yapılmış hafif klişelerden meydana gelen kabartmalı kalıpla basım usulü. *(Bu usule eskiden anilinle basım usulü denirdi).* [*Ing.* Flexography]..

fleksor, i. *Fr. flexor.* ◘ **Bükücü**.

fleksür, i. *Fr. flexure.* < *Lat. flexura. jeol.* Katmanların devamlılığı kesilmeden bir çizginin yanındaki tabakaların yükselmesi, öte yanındakilerinse alçalması sonucu oluşan biçim değişimi. ☆ *Eşanl.* **monoklinal kıvrım** [*Ing.* Flexure, fold; *Fr.* Pli monoclinal]. ◉ **kara ~** ü, *oky. bil.* Kıtalar ile okyanus çanakları arasında bulunan basamak. *(Bu fleksür bazen eski kıyı çizgilerinin yükselmesine yol açarak karaların içine doğru gider; bazen de eski nehir vâdilerinin/bu vâdilerin deniz altı kalyonlarına dönüştüğü de olur/ deniz altındaki alçalmasına yolaçarak okyanus çanaklarına doğru ilerler. J. Bourcart'ın bu kuramı yeryüzünün birçok bölgesi için geçerlidir).* [*ing.* Continental flexure; *Fr.* Flexure continentale].

flender, i. *(İngiliz denizcisi Flinders'in adından) ing. den.* Pusulalarda bazı sapmaları düzeltmek için kullanılan yumuşak demir çubuk. [*Fr.* Defense].

fleol,-lü, i. *Fr. fleole. bot.* ◘ **Çayır otu**.

fleş[1], i. *Ing. flash. otom.* Bir süspansiyon yayının oku. [*Ing.* Bavure].

fleş[2], i. *Fr.* fleche.
~ vurgusu, *dans.* Atlamalar kategorisinden dans adımı. *(Dizler bükülür, vücut yükselirken sol bacak geriye doğru iyice havaya kaldırılır ve bir hamlede öne getirilir. Sağ bacak yere değerken diz yine bükülür, yükselirken vücut doğrultulur. Sağ bacak, beşinci duruşta yere, sol bacağın önüne konur).* [*Fr.* Temps de fleche].

flet, i. *Fr. flett.* Danimarka'nın eski gümüş parası.

flikten, i. *Fr. phlyctène. tıp.* ◘ **Fiske**[4].

fliktenoid, i. *Fr. phlyctenoïde. tıp.* Flikten seklinde, fliktene benzer. [*Ing.* Phlyctenoid].

flinkit,-ti, i. *Fr. flinkite. min.* Manganezin doğal bazik arsenyatı. [*Ing.* Flinkite].

FLINT, Austin, öz. i. (1812—1886) Amerikalı hekim. New York'ta Belivue hastanesinde hekim ve profesör olarak çalıştı. Kalb hastalıkları üzerinde incelemeler yaptı.
~ belirtisi, *tıp.* Aort yetersizliği halinde ikili kapakçıkta herhangi bir bozukluk olmamasına rağmen bazen sistolden önce işitilen ıslık sesi. [*ing.* Flint's sign; *Fr.* Signe de *Flint*].

flip-flop, i. *Ing. elektr.* Süresiz olarak kalabileceği kararlı bir durumdan kararsız bir duruma geçebilen transistör montajı. *(Girişe uygulanan bir empulsiyonla bu montaj, kararlı durumdan kararsız duruma «devre» denilen belli bir zaman sonunda anî olarak geçer).* *Fr.* Univibrateur, flip-flop].
☆ *Eşanl.* **ünivibratör**.

flisa, i. *Berberice.* Ucu sivri, kesici tarafı çift kavisli, Kabiliye'li bazı kabilelerce imal edilen düz kılıç. *(Süvarilerle çarpışan Kabiliye'lilerin etkili bir silâhıydı).* [*Ing.* ve *Fr.* Flissa].

fliş, i. *(Alman Isviçresinde konuşulan lehçedeki flysch'ten).* § ◉ Kayan arazi; § ◉ *jeol.* Nispeten az derinliklerde *(özellikle neritik bölgede)* oluştuğu kabul edilen bir dağ dizisi boyunca çökelmiş, oldukça kumlu, killi veya şistli, kireçtaşı tortulları almaşmasından meydana gelen fasiyes. [*Fr.* Flysch].

flit,-ti, i. *Ing.* § ◉ Sinek, sivrisinek gibi böcekleri öldürme ilâcı. § ◉ Bu ilâcı püskürten âlet.
☆ *Eşanl.* **filit**.

flobafen, i. *Fr. phlobaphène.* Tanene yakın, kırmızımsı esmer renkte madde. Özellikle şerbetçiotunda rastlanır.

FLOBERT, Nicolas, öz.i. (1819-1894) Fransız silâh yapıcısı.
~ fişeği, *sil.* ◘ **Fişek**.

floem, i. *Fr. phloème* < *Yun. phloios*, kabuk. *bot.* Yapraklarda meydana gelen organik maddeleri bitkinin diğer kısımlarına ileten doku olup, uzun yapılı hücrelerden oluşur; ☆ *Eşanl.* **soymuk borusu**; [*Lat.* ve *Ing. Phloem*]. ◘ *ŞEKİL 505.* — **SÜRGÜN**.
~ parankiması, *bot.* ◘ **Parankima**.
~ sklerenkiması, *bot.* ◘ **Sklerenkima**.

flogojenik, i. *Fr. phlogogénique. tıp.* İltihap yapan. [*Ing.* Phlogogenic].

flogopit,-ti, i. *Fr. phlogopite. min.* (a) Kara mikaya *(biyotit)* benzeyen mika çeşidi. (b) Optik eksenleri birbirine yakın, magnezyumlu mika çeşidi. [*Ing.* Phlogopite].

flogoz, i. *Fr. phlogose. tıp.* Hafif iltihap. [*Ing* Phlogosis].

flojistik, i. *Fr. phlogistique.* < *Yun. phlogistos*, alevlenebilen. *kim. esk.* Bütün maddelerde bulunduğu ve maddeden ayrılmasıyle yanma olayına yolaçtığı sanılan özel akışkan. [*Ing* Phlogistic].

flok,-ku /fl'ok/, i. *It. fiocco. den.* Yelkenli gemilerde pruva direği ile civadra arasına çekilen üçgen yelken. [*Ing.* Jib(-sail), *Fr.* Foc]. ◉ **büyük ~**, *den.* ◘ **Büyük**. ◉ **balon ~**, Çok yuvarlak ,iyi havada rüzgâr kıç o. muzlukta veya tam pupadayken şişen flok. [*Ing.* Spinnaker; *Fr.* Foc ballon]. ◉ **sarma ~**, *den.* (a) Istralya üzerine geçirilen bir silindire takılı flok; yüzeyini küçültmek için bu silindire sarılabilir. *(Küçük kotralarda kullanılır);* (b) *(Geniş anlamda)* Istralyalara açılan bazı yelkenler, Velena yelkenler. [*Fr.* Foc à rouleau].
~ larmosu, *den.* Flokların üzerine çekildiği civadıra ile pruva direği arasında bulunan çok gergin tel veya ince halat.
~ yelkeni, *den.* Çördeklere paralel bir istralya üzerinde baş taraftaki civadrada bas tona açılan ve bir iskota ile bordaya çekilen üçgen biçiminde yelken.

flokaj, i. *Fr. flocage* < *Ing. flock,* yumak. *dok.* Oldukça uzun kesilmiş, pamuk, ipek, naylon ve yün elyafının, üzerine yapıştırıcı bir madde sürülmüş kâğıt. karton veya başka bir altlığa yapıştırılması.

flokulus, i. *Lat. flocculus*, küçük yumak anlamında. *anat. Beyinciğin alt yüzünde bulunan yumak biçiminde lopçuk. (Kısmen pnömogastrik sinir çıkıntısiyle kaplı olduğu için pnömogastrik lopçuk da denir).* [*Ing.* ve *Fr.* Flocculus].

flokülasyon, i. *Fr. floculation.* (a) Bir sübyenin üst üste iki kata ayrılması. (b) Batı etkenlerin etkisiyle koloidal eriyiklerin uğradığı değişiklik. [*Ing.* Floculation].

floküs, i. *Lat. floccus. meteor.* Bulutların milletlerarası sınıflandırılmasında, sirrül, sirrokümülüs, altokümülüs cinsinden bulut türlerine verilen ad. *(Her bulut, kümülüs görünüşünde küçük bir yumaktan meydana gelir).* [*Ing.* ve *Fr.* Floccus].

flor, i. *Fr. flore.* § ❶ *kim.* ◘ Flüor; § ❷ *mlt.* Çiçek ilâhına verilen ad. ◉ **bezeme ~** u, Bezeme ve süslemede süslemelik bir unsur olarak kullanılan bitki ve çiçek şekillerinin topu. [*Fr.* Flore ornementale].

flora, i. *Lat.* § ◉ *bot.* ve *coğr.* Yeryüzünün belirli bölgelerinde, veya denizlerinde, bir kara parçasında, veya bir ülkede yetişen bütün bitkiler. [*Osm.* Mecmuai nebatiye; *Ing.* Flora; *Fr.* Flore]. ☆ *Eşanl. bitey;* § ◉ *tıp.* Belli bir vücut kısmında bulunan mikropların hepsi; § ❸ Bir bölgede yetişen bütün bitkilerin familya, cins veya türlerini tayin edebilmek için anahtarlar ihtiva eden, türlerin tanımlarını, özelliklerini, yayılışlarını bildiren eser. ◉ **mikrop ~ sı**, *mikr.* Normal veya patolojik durumda, organizmanın dokularında veya boşluklarında yaşayan canlı mikroorganizmaların tümü. *(Bağırsak florası, bağırsak hastalıklarında ve bazı tedavilerde /antibiyotikler/ değişikliğe uğrar. Her iki halde de, sütasidi, maya v.b. fermentleriyle eski duruma getirilmelidir).* [*Fr.* Flore microbienne].

floramin, i. *Fr. phloramine. kim.* Formülü $NH_2-C_6H_3(OH)_2$ olan 5 -aminorezorsine verilen ad; amonyağın floroglüsine etkimesiyle elde edilir, 105° C'ta erir. [*Ing.* Phloramin].

Floransa, öz.i. *It. Firenze. coğr.* Italya'da şehir. Toscana'da Arno ırmağı vâdisinde, il idare merkezi. [*Ing.* ve *Fr.* Florence].
~ güvercini, *zool.* ◘ **Güvercin** .
~ lehçesi, *dilb.* Floransa'da konuşulan, edebiyat diline en yakın Italyan lehçesi. [*Ing.* ve *Fr.* Florentin, toscan].
☆ *Eşanl.* **toscana lehçesi**.

florantin, i. *Fr. florentine. dok.* Floransa'da yapılmış olan, işlemeli, bir cins saten kumaş. [*Ing.* Florentine, twilled silk].

florensit,-ti, i. *Fr. florensite. min.* Hidratlı doğal alüminyum ve seryum fosfat.

floretik, s. *Fr. phlorétique. kim.* Formülü $OH-C_6H_4-CH_2-CH_2-CO_2H$ olan bir asidfenol için kullanılır. Bir alkali çözeltisiyle floretinin sabunlaştırılmasından elde edilir ve parahidrokumasik aside benzer. [*Ing.* Phloretic].

floretin, i. *Fr. phlorétine. kim.* Floroglüsinin floretik esteri. [*Ing.* Phloretin].

florî, i. *It. fiorino* < *fiore*, çiçek *(Floransa'da basılan ilk florilerin üstündeki zambak çiçeğinden).* § ◉ Birçok ülkede başlıca para

birimi veya bir madeni para. [*ing.* ve *Fr.* Florin]. § ● *esk. (geniş anlamda)* Altın para.

☆ *Eşanl.* filorin, florin.

Florida, öz.i. A.B.D.'nin güneydoğusunda eyalet. [*Fr.* Floride].

~ **kızılcığı**, *bot.* ◘ Kızılcık.

floridit,-ti, i. *Fr. floridite. min.* Florida'da bulunan doğal kalsiyum fosfat. [*Ing.* Floridite].

florin, i. ◘ Flori.

floristik, s. *Fr. floristique.* § ❶ Flora'ya ilişkin. [*Ing.* Floristic]. § ❷ i. Flora incelemesi. [*Ing.* Floristics].

florizin, i. *Fr. phlori(d)zine* < *Yun. phloos,* ağaç kabuğu, + *riza,* kök *kim.* Meyve ağaçlarının *(elma ağacı)* köklerinde bulunan $C_{21}H_{24}O_{10}$ formülündeki glükozit. 108° C'ta erir, ayrışarak glükoz ve floretin verir. [*ing.* Phlorizin].

floroglüsin, i. *Fr. phloroglucine. kim.* $C_6H_3(OH)_3$ formülündeki üç trifenolden biri. [*Fr.* Trihydroxybenzène 1-3-5].

☆ *Eşanl.* 1-3-5 trihidroksibenzen.

floroglüsit,-ti, i. *Fr. phloroglucite. kim.* Formülü $C_6H_8(OH)_32H_2O$ olan siklohekzan trialkol. Susuz haldeyken 184° C'ta erir ve floroglüsin'in hidrojenlenmesiyle elde edilir. [*Ing.* Phloroglucite; *Fr.* Cyclohexanetriol 1-3-5].

☆ *Eşanl.* 1-3-5 siklohekzantriol.

florya, i. *zool.* ötücükuşlar *(Passeriformes)* takımının, İspinozgiller *(Fringillidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 15,5 sm. Tüyleri zeytin yeşili, kanatları ve kuyruğu parlak sarı beneklidir. Küçük tanelerle ve bazı böceklerle beslenir. Avrupa, Asya ve Afrika'da ılık iklimli bölgelerin ağaçlık ve fundalıklarında yaşar. [*Lat. Chloris chloris; Ing.* Greenfinch; *Fr.* Verdier].

☆ *Eşanl.* yelve kuşu, flurya.

flaş[1] /fl'aş/, i. *Fr. floche. dok.* § ● Selülozdan yapılan, sunî, bükümsüz ve parlak, devamlı iplik. § ❷ Elbiselerde süs olarak kullanılan ince saçak [*Ing.* Floss silk].

~ **ipliği**, *dok.* Çok az bükümlü ve sadece trikotaj sanayiinde kullanılan iplik; gevşek bükümlü iplik.

flaş[2], i. *Ing. flush. oyun.* Poker oyununda aynı renkten ve aynı türden *(Kupa, karo, sinek veya maça)* beş kâğıda verilen ad. *(Bu kâğıtların beşi de aynı renkten olduğu gibi aynı zamanda bir sıra halinde ise o zaman «flaş ruoyal» adını alır ve oyunun en yüksek kâğıdı sayılır).*

flotilla /fl'otil':la/, i. *It. flotiglia* < *Isp. flotilla. den.* § ❶ Küçük gemiler topluluğu. [*Ing.* Flotilla; *Fr.* Flotille]; § ❷ Yelken devrinde, küçük tonajda gemilerden meydana gelen deniz kuvveti. [*Ing.* Flotilla; *Fr.* Flotille]; § ❸ *ask.* Deniz ve hava kuvvetleri savaş birliği; § ❷ *ask. den.* Dörtten fazla muhrip ve daha küçük harb gemileriyle denizaltılardan kurulu ve genellikle yarbay-albay rütbesinde bir subay kumandasındaki birlik: *Muhrip, denizaltı, arama-tarama, hücum botu filotillası;* ◉ **yarım** ~, *ask. den.* Küçük gemilerden veya deniz hava kuvvetlerinin hizmetindeki uçaklardan meydana gelen ve filotilladan daha küçük olan idarî birim. *(Deniz, hava kuvvetlerinde yarım flotilla terimi daha çok, gözetleme ve yardımcı hizmet kuruluşları için kullanılır; flotilla ise muharip kuruluşlara verilen addır).* [*Ing.* Flotilla; *Fr.* Escadrille].

~ **komodoru**, *ask. den. Bir* filotillaya kumanda eden subay.

~ **tâbiyesi**. *den.* Bir flotillanın düşman karşısında sevk ve idaresi yollarını düşman üzerine etkili olabilmesine ilişkin gösteren savaş kuralları.

flöre, i. *Fr. fleuret.* Eskrimde kullanılan, kesmeyen ve ucu düğmeli olduğu için batmayan yuvarlak kılıç. [*Ing.* Foil]. ◉ **elektrikli** ~, Her geçerli vuruşta lambaları yanan elektrikli bir cihaza bağlı flöre. [*Ing.* Electric foil; *Fr.* Fleuret électrique].

flörist,-ti, i. *Fr. fleuriste.* ◘ Çiçekçi.

flört,-tü, i. *Ing. flirt.* § ● Kadınla erkek arasında duygusal ilişki. [*Fr.* Flirt]. § ● Flört edilen kimse. [*Fr.* Flirt]. § ● *(Geniş anlamda)* Tam olarak bağlanmadan siyasî bir partiye, yabancı bir memlekete v.b. yaklaşma. ~ **etmek**, Karşı cinsten biriyle duygusal ilişki kurmak. [*ing.* To flirt; *Fr.* Flirter].

flu, s. *Fr. flou. fot.* Net olmayan *(fotoğraf görüntüsü hk.)* [*ing.* Blurring]. ☆ *Eşanl.* bulanık.

flumetre, i. *Fr. fluxmetre. nükl.* Bir tar cik demetinin akışını ölçmeye yarayan cihaz. [*ing.* Fluxmeter].

flurcun, i. *zool.* ◘ Kocabaş.

flurometre, i. *Fr. flouromètre.* Toz halindeki bir maddenin parçalarını büyüklüğüne göre ayıran cihaz. [*Ing.* Fluorometer].

flurya /flur:ya/, i. *Yun. phlores. zool.* ◘ Florya.

flüant,-tı, i. *Fr. fluente. mat.* Newton'un flüksiyonlar hesabındaki *(sonsuz-küçükler hesabı)* değişkene verilen ad. [*Ing.* Fluent].

flüdrokortizon, i. *Fr. fludrocortisone. ecz.* α -flüoro-9- hidrokortizon'un kısa adı. Hidrokortizonun flüorlu türevidir ve hidrokortizon dan daha kuvvetli bir iltihap giderici özelliği vardır. *(Flüdrokortizon, haricen cilt hastalıklarında kullanılır; ağız yoluyle kullanılması, su ve elektroliterin vücuttan atılmasına mani olur).* [*Ing.* Fluorocortisone]. ☆ *Eşanl.* flüorokortizon.

flüelit,-ti, i. *Fr. fluellite. min.* Hidratlı doğal alüminyum flüorür. [*Ing.* Fuellite].

flüks, i. *Fr. flux.* ◘ Flaks.

flüksiyon, i. *Fr. fluxion* < *Lat. fluere,* akmak, *patol.* Vücudun herhangi bir kısmında şişkinlik yapacak şekilde kan veya sıvı toplanması: *Yanak flüksiyonu.* [*Ing.* Fluxion] ~ **lar yönteml**, *mat.* Bütün sonlu büyüklerin sürekli bir hareketten doğduğunu kabul eden hesap yöntemi. *(Newton'un kurduğu bu yöntem, aslında Leibniz'in tasarladığı farklar metoduyle aynı şeydir).* [*Ing.* Fluxional method; *Fr.* Méthode de fluxions]. ◉ **devirli göz** ~ **u**, *vet.* Tek parmaklılardan oldukça sık, sığırlarda arada bir görülen göz hastalığı. [*Fr.* Fluxion périodique des yeux, uvéite primitive, irido-cyclite récidivante]. ◉ **diş** ~ **u**, *diş. cerr.* Çene kemiklerinin çevresindeki dokularda yer alan ödem. Mikroplardan, travmadan veya kimyasal bir etkenden ileri gelebilirse de çoğu zaman sebebi diş hastalıklarıdır. [*Ing.* Dental fluxion; *Fr.* Fluxion dentaire] ◉ **göğüs** ~**u**, *tıp.* Göğüste ağrı yapan akciğer iltihabı. *(Bu durumda kaburgalar, kaburga ve göğüs kasları, hatta deri ağrı yapar).* [*ing.* Pulmonary fluxion; *Fr.* Fluxion de poitrine].

flüktüometre, i. *Fr. fluctuometre.* Sabit hızla dönen makinelerin hız dalgalanmalarını elektronik yöntemlerle çok hassas olarak ölçmeye yarayan cihaz. [*Ing.* Fluctuometer].

flüoalüminat,-tı, i. *Fr. fluoaluminate.* ◘ Alüminoflüorür.

flüoborat,-tı, i. *Fr. fluoborate. kim.* Flüoborik asidin tuzu. [*Fr.* Borofluorure].

☆ *Eşanl.* borofluorür. [*Ing.* Fluoroborate].

flüofosfat,-tı, i. *Fr. fluophosphate. kim.* Flüorofosforik asidin tuzu. [*Ing.* Fluophosphate]

flüofosforik, s. *Fr. fluophosphorique. kim.* Formülü HPF_6 olan bir asid için kullanılır. [*Ing.* Fluorophosporic].

☆ *Eşanl.* fosfoflüorhidrik.

flüogermanat,-tı, i. *Fr. fluogermanate. kim.* Flüorgermanik asidin tuzu. [*ing.* Fluorogermanate; *Fr.* Germanifluorure].

flüogermanik, s. *Fr. fluogermanique. kim.* Formülü H_2GeF_6 olan bir asid için kullanılır. Germanyum flüorür buharlarının suya emdirilmesiyle elde edilen sıvının buharlaştırılmasından meydana gelir. [*Ing.* Fluogermanic; *Fr.* Germanifluorhydrique].

☆ *Eşanl.* flüogermanik asid, germaniflüorhidrik.

flüokarbonat,-tı, i. *Fr. fluocarbonate. kim.* Bir karbonhidrattaki flüor atomlarının geçmesiyle türeyen tuz. [*Ing.* Fluorocarbonate]

flüoklorür, i. *Fr. fluochlorûre. kim.* Bir flüorür ile bir klorürün birleşmesinden elde edilen bileşik: *Kurşun flüoroklorür PbFCl.* [*Ing.* Fluorochlorure].

flüoniyobat,-tı, i. *Fr. fluoniobate. kim.* Genel formülü $MNbF_6$ olan karmaşık tuz:: M tek değerli bir madenin sembolüdür. [*Ing.* Fluoroniobate].

flüor, i. *Lat. fluor,* akış. § ● *tıp.* Akıntı; Genellikle kadın döl organlarındaki iltihapların yaptığı akıntılar için kullanılır. § ❷ *kim.* F. sembolü ile bilinen. A.n. 9., A.a. 19 olan kimya elementi; Yeşilimtrak sarı renkte, yoğunluğu 1,265 olup kokusu ozonu andıran basit zehirli bir gazdır. Güç sıvılaşır *(Normal kaynama noktası-187° C'tır).* Kimyasal elementler tablosunda *(Periyodik sistem)* dokuzuncu sırayı işgal eden bu element bazı bakımlardan brom ve klora benzer. Onlarla birlikte halojenler grupuna girer. Tabiatta serbest olarak bulunur. Memeli hayvanların kemiklerinde, ve dişlerin mine kısmında bulunur. [*Ing.* Fluorine; *Fr.* Fluor].

flüoramin, i. *Fr. fluoramine. kim.* Amonyağın flüorlu üç ornatma türevinden biri. [*Ing.* **flüoranten**, i. *Fr. fluoranthène. kim.* Formülü $C_{15}H_{10}$ olan çevrimsel hidrokarbon. Maden kömürü katranının ayrımsal damıtılmasında, üst ürün olarak elde edilir. [*Ing.* Fluoranthene].

flüoranten, i. *Fr. fluoranthène. kim.* Formülü $C_{15}H_{10}$ olan çevrimsel hidrokarbon, Maden kömürü katranının ayrımsal damıtılmasında, üst ürün olarak elde edilir. [*Ing.* Fluoranthene].

flüoren, i. *Fr. fluorène. kim.* Maden kömürü katranının yağlarında Berthelot tarafından keşfedilen hidrokarbon. Maden kömürü katranının ayrımsal damıtılmasında, üst ürün olarak elde edilir. *(Formülü $(C_6H_4)_2 = CH_2$).* [*Ing.* Fluorene; *Fr.* Diphénylène-méthane].

☆ *Eşanl.* difenilenmetan.

flüorenol, i. *Fr. fluorenol. kim.* Formülü $(C_6H_4)_3 = CHOH$ olan alkol, flüorenon'un sodyum malgamasıyle indirgenmesinden elde edilir. [*Ing.* Fluorenol; *Fr.* Alcool fluorénique].

☆ *Eşanl.* flüorenik alkol.

flüorenon, i. *Fr. fluorénone. kim.* Formülü $(C_6H_4)_2$ CO olan bileşik; flüoren veya flüorenol'ün yükseltgenmesiyle elde edilir. [*Ing.* Fluorenone; *Fr.* Diphényléne-cétone].

☆ *Eşanl.* difenilen-keton.

flüorentyum, *kim.* ◘ Ilinyum.

flüoresan, s. *fluorescent* < *Lat. fluor,* akış. ◘ Flüorışıl.

~ **lamba**, İçindeki seyreltilmiş gazda meydana gelen elektrik boşalması sonucunda yayımlanan ışınımların (genellikle morötesi) etkisiyle çeperleri flüoresan hale gelen cam tüp. [*Ing.* Fluorescent lamp; *Fr.* Lampe fluorescente].

flüorhidrat,-tı, i. *Fr. fluorhydrate. kim.* Flüorhidrik asidin verdiği asid tuzların eski adı. [*Ing.* Fluorhydrate].

flüorhidrik, s. *Fr. fluorhydrique. kim.* Hidrojen ve flüordan meydana gelen HF formülündeki bir hidrasid için kullanılır. [*Ing.* Fluorhydric].

☆ *Eşanl.* hidroflüorik asid.

flüor.ışı*, b.i. *Lat. fluor* ve *T. ışı. fiz.* Bazı cisimlerin aldıkları ışığı, boyu daha uzun ışık ışınımlarına dönüştürmesi özelliği. [*Osm.* lemeân-ı flüorî; *Ing.* ve *Fr.* Fluorescence].

☆ *Eşanl.* flüoresans.

flüor.ışıl*, b.s. *Lat.* ve *T. fiz.* Flüorışı ile ilgili, flüorışı ışığı saçabilen, flüorışı özelliği gösteren: *Flüorışıl madde.* [*ing.* ve *Fr.* Fluorescent]. ☆ *Eşanl.* flüoresan.

~ **ekran**, *telvz.* İyonize edici ışınların etkisi altında gözle görülebilen ışınlar neşredebilen bir madde ile kaplı ekran. [*ing.* Fluorescent screen; *Fr.* Écran fluorescent].

flüorid, i. *Fr. fluoride jeol.* Kalsiyum flüorür bileşimli bir mineral; Genellikle saydamdır; Beyaz ,sarı, kırmızı, pembe, mavi veya mor renkte olur. Magnetik kökenli olup bir damar mineraldir. [*Ing.* ve *Fr.* Fluoride].

flüorimetri, i. *Fr. fluorimétrie. kim.* Bir elementi, flüoresan ışınımlar yayan bir bileşik haline getirmeye ve bu flüoresansın şiddetini ölçmeye dayanan doz tayini. *(Bu metot özellikle uranyum dozunu tayin etmekte kullanılır).* [*Ing.* Fluorimetry].

flüorin, i. *Fr. fluorine. min.* Formülü Ca F_2 olan Doğal kalsiyum flüorür. Vazo, kâse gibi şeyler yapmaya yaradığı gibi metalürjide flüorspat adıyle eritici olarak kullanılır. [*Ing.* Fluorine].

flüorlama, flüorürleme, i. § ❶ Bir bileşiğe flüorin katmak. [*Ing.* To fluorinate, fluoridize, fluoridate]. § ❷ Optik bir camın yüzeyine, vakum altında, çok ince *(mikronun onda biri kadar)* bir maden flüorür *(genellikle magnezyum flüorür)* tabakası sürme. [*Ing.* ve *Fr.* Fluoration, fluoruration].

flüorlu, s. Bileşiminde flüor bulunan: *Flüorlü kaya.* [*Ing.* Fluoridated, fluoridized, fluorinated *Fr.* Fluorifere, fluoré,-ee].
— **tuz,** *kim.* Bileşiminde flüor bulunan ve bazı oksijenli tuzlarla yapı ve özellik yönünden benzerlikler gösteren kimyasal maddelerin genel adı. [*Ing.* Fluorinated salt; *Fr.* Fluosel].

flüoralüminat,-tı, i. ◘ Flüoalüminat.

flüorobenzen, i. *Fr. fluorobenzene. kim.* Formülü C_6H_5F olan ve 85° C'ta kaynayan bileşik. [*Ing.* Fluorobenzene].

flüoroborat,-tı, i. ◘ Flüoborat.

flüoborik, s. *Fr. fluoborique. kim.* Formülü HBF_4 olan bir asid için kullanılır. Borflorür ile flüorhidrik asidin bileşmesinden meydana gelir. [*Ing.* Fluoboric; *Fr.* Borofluorhydrique].
☆ *Eşanl.* **boroflüorhidrik.**

flüoroform, i. *Fr. fluoroforme. kim.* Formülü CHF_3 olan gaz halindeki bileşik, kloroform'a benzer.

flüoroborik, s. ◘ Flüoborik.

flüorofosfat,-tı, i. ◘ Flüofosfat.

flüorofosforik, s. ◘ Flüofosforik.

flüorogermanat,-tı, i. ◘ Flüogermanat.

flüorografi, i. *Fr. fluorographie. fot.* Resmin fotoğraf yöntemleriyle elde edildiği, cam üzerine gravür usulü. *(Cam üzerine Yuda bitümü usulüyle kopya edilen resim, camı flüorhidrik asid buharlarının veya amonyum flüorür çözeltisinin etkisinden korur; çamın diğer kısımları ise donuklaşır);* Bir resmin, flüoresan bir ekran üzerinde meydana getirilen fotoğrafı. [*Ing.* Fluorography].

flüorokarbonat,-tı, i. ◘ Flüokarbonat.

flüoroklorür,-rü, i. ◘ Flüoklorür.

flüoroniyobat,-tı, i. ◘ Flüoniyobat.

flüorosilik, s. ◘ Flüosilik.

flüoroskop,-pu, i. *Fr. fluoroscope.* Piramit şeklinde kaplı bir kutudan meydana gelen portatif karanlık oda. Radyoskopide kullanılan bu kutunun tabanı, baryum platinosiyanürle flüoresan hale getirilmiş bir ekran vazifesi görür. *(Vücutta yabancı bir cisim aranırken, flüoresan bir ekranla donatılmış bir mercek kullanmak cerrahi müdahaleyi kolaylaştırır).* [*Ing.* Fluoroscope].

flüoroskopi, i. *Fr. fluoroscopie.* (a) Flüoroskop yardımıyle yapılan radyoskopik gözlem. *(Az kullanılır);* (b) Morötesi ışınların etkisiyle flüoresan hale getirilerek derilerin incelenmesi. *(Gün ışığına çıkmadan derideki değişiklikler böylece meydana çıkarılır.)* [*Ing.* Fluoroscopy].

flüorostanat,-tı, i. ◘ Flüostanat.

flüorostanit,-ti, i. ◘ Flüostanit.

flüorosülfonik, s. ◘ Flüosülfonik.

flüorotantalat,-tı, i. ◘ Flüotantalat.

flüorozirkonat,-tı, i. ◘ Flüozirkonat.

flüorür,-rü, i. *Fr. fluorure. kim.* (a) Flüor'un başka bir elementle verdiği ikili bileşik; (b) Flüorhidrik asidin tuzu. [*Ing.* Fluoride].

flüoserin, i. *Fr. fluocerine. min.* Formülü (Ce, La, Di) F_3 olan doğal seryum, lantan ve didim flüorür. [*Ing.* Fluocerine, fluocerite; *Fr.* Flucerine, fluocerite, tysonite].
☆ *Eşanl.* **tisonit.**

flüosilisik, s. *Fr. fluosilicique. kim.* Formülü H_2SiF_6 olan bir asid için kullanılır. Silisyum flüorür ile flüorhidrik asidin bileşmesinden meydana gelir. *(Soğukta, 150° C'ta eriyen ve ısıtıldığı zaman ayrışan renksiz billûrlar halinde bulunur).* [*Ing.* Fluorosilicic].

flüostanat,-tı, i. *Fr. fluostannate. kim.* Genel formülü M_2SnF_6 olan karmaşık tuz; M tek değerli bir madenin sembolüdür. [*Ing.* Fluorostanate].
☆ *Eşanl.* **flüostanat.**

flüostanit,-tı, i. *Fr. fluostannite. kim.* Genel formülü M_2SnF_4 olan karmaşık tuz; M tek değerli bir madenin sembolüdür. [*Ing.* Fluorostanite].

flüosülfonik, s. *Fr. fluosulfonique. kim.* Formülü HSO_3 olan bir asid için kullanılır. Klorosülfürik aside benzer. [*Ing.* Fluorosulfonic].

flüotantalat,-tı, i. *Fr. fluotantalate. kim.* Genel formülü $MTaF_6$ *(veya M_3 Ta F_7)* olan karmaşık tuz, M tek değerli bir madenin sembolüdür. [*Ing.* Fluorotantalate; *Fr.* Tantaliflurure].
☆ *Eşanl.* **flüotitanat, titanoflüorür.**

flüozirkonat,-tı, i. *Fr. fluozirconate. kim.* Genel formülü M_2ZrF_6 veya M_3ZrF_7 olan karmaşık tuz; M tek değerli bir madenin sembolüdür. [*Ing.* Fluorozirconate; *Fr.* Zirconifluorure].
☆ *Eşanl.* **zirkoniflüorür.**

flüspat,-tı, i. *Fr. flusspath. min.* ◘ Flüorin ve flüorspat.

flüt,-tü, i. *Fr. flûte* < *Lat. flatus.* Yan tutularak çalman ve orkestrada yer alan, neye benzer perdeli bir nefesli çalgı. Etkileyici, tiz sesiyle orkestra parçalarında çok kullanılır. [*Ing.* Flute]. ◘ *ŞEKİL: 406.* — **MÜZİK ALETLERİ II.** ◉ **çift —,** *müz.* ◘ **Çift.**

flütçü, i. Flüt çalan kimse. [*Ing.* Flutist; *Fr.* Flûtiste].

flüvyal, s. *Fr. fluvial,-ale. mek.* Açık bir kanal içinde, yüzey dalgalarının yayılma hızından daha yavaş akan su akışı için kullanılır. [*Ing.* Fluvial].

flüvyograf, i. *Fr. fluviographe.* Kanal haline getirilmiş bir ırmağın düzey değişimlerini kaydeden cihaz; barajın yukarı kesimine baraj bekçisinin kulübesi yakınına yerleştirilir. [*Ing.* Fluviograph; *Fr.* Fluviometre].
☆ *Eşanl.* **flüvyometre.**

FOA, Edouard, öz. i. (1862-1901) Fransız kâşifi.

— sereni, *den.* Üç direkli yelken gemilerinin mizana direklerindeki serenlerin en altta bulunanı; Bunun üzerine yelken açılamaz, cundalarına mizana gabya iskotaları alınır ve muhabere sancakları çekilir. Buna yalnız «Foa» da denir.
— **yelkeni,** *den.* Yelkenli gemilerin mizana direklerindeki seren yelkenlerinin en altta bulunanı.

FOB., i. *Ing. free on board. «gemi bordasına kadar masrafsız»* sözlerinin kısaltması olarak kullanılan ticari terim. *tic.* Fiyat konusunda anlaşmaya varılmış olan malın alıcı tarafından gösterilen gemiye yüklenmesine kadar yapılacak masrafları satıcının ödemesine dayanan alışveriş usulü. [*Fr.* FOB].
— **satışlar,** *huk.* Bu terim limanda teslim şartıyle yapılan satışlarda kullanılır. *(Fob satışlarda satıcı malı, alıcı tarafından tâyin edilen veya ticarî teamüllere göre yükseltmesi gereken gemi küpeştesine kadar getirip gemiye yüklemeye mecburdur. Buraya kadar yapılması gereken masraflar, vergiler ve resimler satıcı tarafından ödenir ve bu aan kadar malın bütün zarar ve hasarları /rizikosu/ satıcıya ait olur. Alıcı da gemiyi temine ve malın gemiye yüklenmesinden sonraki bütün masrafları ve zararları üzerine almaya mecburdur).* [*Ing.* Sale of purchase f.o.b.; *Fr.* Vente fob].

fobi, i. *Fr. phobie* < *Yun. phobos,* korku'dan. Belirli durumlar karşısında bazı hastaların kapıldıkları baskılı, endişeli, mantık dışı korku. *(Bu kelime, hastalık şeklindeki korkuyu belirten birçok terimde yer alır; agorafobi, boşluk ve meydan korkusu; klostrofobi, kapalı yerde bulunma korkusu v.b. gibi).* [*Osm.* Havf; *ing.* Phobia]. ◉ **ses —,** *tıp.* Çok zayıf düşmüş kimselerde görülen yüksek sesle konuşma korkusu.

fobofobi, i. *Fr. phobophobie.* Korkma veya kaygıya düşme korkusu şeklinde kendini gösteren psikonörotik bir hal, korkma korkusu. [*Ing.* Phobophobia].

Foçalılar, ç.öz.i. *tar. Eski çağlarda* Ege kıyılarında yaşamış denizci, gemici bir topluluk. Fokaya *(Foça)* şehrini merkez edinmişlerdir.

fodepar, i. *Fr. faux depart. sp.* ◘ Yanlış çıkış.

fodla /fod:la/, i. *Osm.* < *Ar.* Eskiden imaretlerde yoksullara verilen kepekli undan yapılmış pidemsi bir çeşit ekmek. [*ing.* Cake of bread *(formerly distributed in the soup-kitchens); Fr.* Pain mince et plat que distribuaient jadis les etablissements de charite aux pauvres et aux etudiants des ecoles attachees aux mosquees].

fodlacı, i. § ❶ Eskiden fodla denilen imaret ekmeklerini yapıp dağıtan kimse. [*ing.* One who takes a job as a sinecure; *Fr.* Celui qui prepare ou distribue les pains dits fodla]. § ❷ Fodla ile geçinen kimse. § ❸ *mec.* Hazıra konup yemeğini seven kimse: *O, fodlacının biridir.*

Fodli'ler, ç. öz. i. Hadramut bölgesinde *(Aden körfezi kıyısı)* yaşayan arap kabilesi. 1905'te Osmanlı imparatorluğuna karşı ayaklanan ilk kabilelerdendir. [*Ing.* ve *Fr.* Fodlis].

fodra /fod:ra/, i. *It. fodera* < *cerm.* Düz ve dik durmasını sağlamak için elbiselerin bazı yerlerinde kumaşla astar arasına konan sert ve kolalı bez. [*Ing.* Lining or padding *(of a coat); Fr.* Doublure].
☆ *Eşanl.* **fodula.**

fodul, s. *Osm.* < *Ar. fuzûl* > *fadl.* Üstünlük taslayan, kibirlenen: *Hem kel hem fodul.* [*Ing.* Vain, presumptous; *Fr.* Hautain,-ante, arrogant,-ante, altier,-ère]. ◉ **hem kel hem —,** *dey.* Başaramıyacağı veya gücü dışındaki şeylere heves eden kişiler için kullanılır. [*Ing.* Bald but vain, proud though with nothing to be proud of].

fodula, i. ◘ Fodra.

fodulca, s. Fodula yakışır, fodul gibi. [*Ing.* Arrogantly; *Fr.* Arrogamment].

fodulluk,-ğu, i. Fodul olma hali veya fodulca davranış. [*Ing.* Vanity, presumption; *Fr.* Arrogance, hauteur, fatuite, fierté].

foga, i. *It. fuoco,* ateş. *den.* Eskiden topun ateşlenmesi için verilen kumanda. [*Ing.* Fire; *Fr.* Feu, faites feu].
— **etmek,** *den.* Topu ateşlemek.
— **maytabı,** *den.* Kanal toplarını ateşlemede kullanılan el maytabı.
☆ *Eşanl.* **top maytabı.**

fok,-ku, i. *Fr. phoque* < *Lat. phoca* < *Yun. phoke. zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının, Fokgiller *(Phocidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 1,5-2 m. Postu için avlanır. Atlantik ve Pasifik okyanuslarında yaşar. [*Lat.* Phoca vitulina; *ing.* Harbor seal, *Fr.* Phoque chien de mer]. ☆ *Eşanl.* **ayı balığı.** ◉ **bafonlu —,** *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının Yüzgeçayaklılar *(Phinnipedia)* alt takımının, Fokgiller *(Phocidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 2.5-3 m. Gövdesi beyaz benekli, kara ve mavi külrengidir. Erkeğin burnunun üstünde deriden bir torba olup, şişirilmektedir. Grönland ile Svalbard arasındaki soğuk denizlerde yaşar. [*Lat. Cystophora cristata; Ing.* Hooded seal; *Fr.* Phoque à capuchon, cystophore].

fokal, i *Fr. focale* < *Lat. foçus,* odak. *opt.* Bir ışık demetinin ışınlarının toplandığı küçük doğru parçası. ◉ **bir koniğin fokali,** *mat.* Verilen konikten geçen dönel konilerin tepe noktalarının geometrik yeri; bu tepelere koniğin odakları denilir. [*Fr.* Focale d'une conique]. ◉ **ikinci dereceden bir yüzeyin — leri,** *mat.* Bu yüzeyin dışına çizilmiş dönel konilerin tepe noktalarının geometrik yeri. [*Fr.* Focales d'une quadrique].

fokalizasyon, i. *Fr. focalisation. fiz.* ◘ Odaklaştırma.

fokgiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Etçiller *(Carnivora)* takımından bir familya. Kulakları körelmiştir. Yüzgeç biçiminde olan ayaklarından arttakiler çok kullanılmaz. Derileri ve yağları için avlanırlar. Soğuk bölgelerin kıyılarında yaşarlar. **Fok** *(Phoca vitulina).* **Balonlu fok** *(Chytophora cristata).* **Deniz fili** *(Macrorhinus leoninus)* iyi bilinen türleridir. [*Lat.* ve *Ing. Phocidae; Fr.* Phocides].
☆ *Eşanl.* **denizköpeğigiller.**

fokomel, i. *Fr. phocomèle* < *Yun. phoke,* fok + *melos* kol, bacak. El ve ayakları doğrudan doğruya gövdeye yapışık olan, kol ve bacak kısımları bulunmayan ucube. [*Ing.* Phocomelus].

fokomeli, i. *Fr. phocomelie.* Ellerin veya ayakların doğrudan doğruya gövdeye yapışık olması. [*Ing.* Phocomelia].

fokometre, i. *Fr. focometre* < *Lat. focus,* odak + *metre. opt.* Fotoğraf objektiflerinin ve merceklerin odak uzaklığını ölçmek ve sa-

pınçlarını incelemek için kullanılan âlet. [*Ing.* Phocometer].

fokometri, i. *Fr. focométrie. opt.* Optik bir sistemin odaklarının belirlenmesi. [*Ing.* Phocometry].

foksterya, i. *Fr. fox-terrier.* İngiliz asıllı av köpeği. Rengi beyaz-siyah, siyah, kızıl, siyah-kızıl olur. [*Ing.* Fox terrier].

foksstrot,-tu /foks:trot/, i. *Ing. fox-trott.* < *cerm. müz.* İki kişinin birlikte oynadığı anglosakson kökenli dört tempolu, eski bir dans. [*Ing.* Fox-trot; *Fr.* Fox-trot].

fokurdama, i. Fokurdamak eylemi. [*Ing.* Bubbling; *Fr.* Bouillonnement].

fokurdamak, nsz. f. *yans.* Fazla ve ses çıkararak kaynamak: *Tencere fokurdamaya başladı.* [*Ing.* To boil up, to bubble noisily; *Fr.* Bouillonner].

fokurdatmak(-i), f. Fokurdamasını sağlamak. [*Ing.* To make bubble; *Fr.* Faire bouillonner].

fokur fokur, z. *yans.* Fazla ses çıkararak kaynamayı anlatan bir söz: *Tencere fokur fokur kaynıyor.* [*Ing.* Boiling up, bubbling noisily; *Fr.* Imite le bruit que fait l'eau en bouillant].

fokurtu, i. Çok kaynama sırasında çıkan ses. [*Ing.* Bubbling noise; *Fr.* Bruit de bouillonnement].

fokus, i. *Lat. focus.* § ❶ *elek.* (a) Işınların bir mercekten geçtikten sonra toplandıkları nokta; (b) Katod ışınlarını X ışınlarına dönüştüren bir Crookes tüpü için kullanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Focus]. § ❷ Bir hastalık proçesinde mikropların kümelendiği yerler. [*Ing.* ve *Fr.* Focus].

fol,-lü, i. *Rum. foli* < *Yun. pholos* > *folluk.* Tavuğun belli bir yerde yumurtlamasını sağlamak için konan yumurta veya yumurta biçiminde beyaz taş. [*Ing.* Nest-egg; *Fr.* Nichet].

~ **yok, yumurta yok**, *dey.* «*Ortada bu işe ait hiç bir şey yok*» anlamında söylenir. [*Ing.* A mere fancy; there's nothing; *Fr.* Il n'y a pas de motif *(pour espérer, pour se disputer etc.)*].

folas, i. *Yun. pholas. zool.* Yassısolungaçlılar *(Lamellibranchiata)* sınıfının bir yumuşakça cinsi. Kabuğu ak renklidir. Kumlu ve kireçli taşlarda oyuklar açar. Işık verebilir. [*Lat. Pholas; Ing.* Piddock; *Fr.* Pholade].

folerit,-ti, i. *Fr. pholérite. min.* Hidratlı doğal alüminyum silikat. Kil grupundan olan bu mineral, taşkömür yataklarındaki demir cevherlerinin çatlaklarında ve Lodève dolaylarındaki killi şistlerde bulunur. [*Ing.* Pholerite].

foli, i. *matb.* Üstüne ince yaldızlı veya bir tabaka deri halinde renk sürülmüş olan kâğıt veya karton. Bunların bir çeşit ciltçilikte kitapların ve kapların üstüne renkli, yaldızlı yazı veya resim basmaya yarar, diğer kısmı da fantezi eşyayı paketlemede kullanılır.

folik, s. *Fr. folique.* B vitamini bileşiklerinden pteroilglütamik asid için kullanılır. [*Ing.* Folic].

folikül,-lü, i. *Fr. follicule* < *Lat. folliculus*, küçük kese + *folis*, cep. § ❶ *anat.* Kese şeklindeki çeşitli organların adı: *Yağ, sümük, kıl, baz, folikülleri.* [*Osm.* Cerabe; *Lat. Folliculus; Ing.* Follicle]. i. § ❷ *zool.* Yumurtalıkta herbir yumurtayı muhafaza eden kesecik. [*Lat. Folliculus; Ing.* Follicle; *Fr.* Follicule]. § ❸ i. *bot.* Tek karpelden oluşmuş, çok tohumlu ve olgunlaşmada karpelin birleşme hattı boyunca açılan bir basit meyve tipi. *(Örnek: çöpleme, hezaren, şakayık).* [*Lat. Folliculus; Ing.* Follicle; *Fr.* Follicule]. ◘ *ŞEKİL: 89.* — BİTKİ. ◉ **kapalı** ~ **ler**, *anat.* Bağırsak mukozasında bulunan folikül-ler. [*Ing.* Closed follicle; *Fr.* Follicules clos]. ◉ **kıl** ~ **ü**, *anat.* Üstderinin *Malpighi* tabakasında bulunan ve kılları meydana getiren tomurcuk şeklindeki organ. [*Ing.* Hair follicle; *Fr.* Follicule pileux. ◉ **kıl-yağ** ~ **ü**, Dibi kıla bitişik olan üstderi keseciği. *(Yan tarafında bulunan çıkmaz, yağ bezidir, yağlı bir madde çıkarır. Kıl-yağ folikülleri el ayası, ayak tabanı ve tırnak kısımlarından başka vücudun her tarafında ve değişik sayıda bulunur).* [*Ing.* Pilosebacious follicle; *Fr.* Follicule pilo-sébacé]. ◉ **sinameki** ~ **ü**, *bot.* Gerçek badıç şeklindeki sinameki meyvesine yanlış olarak verilen ad. [*Ing.* Senna follicle; *Fr.* Follicule de séné]. ◉ **sürekli** ~, *doğumbilim.* Yumurta oluşmaması nedeniyle *De Graaf* folikülünün olgunlaşmasından ileri gelen anormal yumurtalık folikülü. [*Ing.* Persistent follicle; *Fr.* Follicule persistant].

~ **uyarıcı hormon**, ◘ Hormon.

folikülin, i. *Fr. folliculine. biyokim.* Yumurtalıkta bulunan *De Graaf* folikülünün etkin maddesi, follikül hormonu. *(Folikülün, her iki cinste /kadın, erkek/ böbreküstü bezlerinin kabuk kısmınca da az miktarda salgılanır. Sentez yoluyle elde edilen birçok madde de aynı fizyolojik etkiyi gösterir.* [*Ing.* Folliculin].

foliküllit,-ti, i. *Fr. folliculite. tıp.* Deridekı kıl köklerinin ve yağ salgılayan bezciklerinin hastalanması sonucu, deri girinticiklerinin iltihaplanması. [*Ing.* Folliculitis].

folikülo-stimülin, i. *Fr. folliculo-stimuline.* Yumurtalıkta De Graaf foliküllerinin olgunlaşmasını ve folikülin salgısını sağlayan madde. *(Gebelikte olmadığı zaman folikülo-stimülini yalnız hipofiz salgılar; gebelik sırasında etene, aynı derecede etkili bir madde çıkarır; buna prolan veya gonado-stimülin adı verilir).* [*Ing.* Folliculo-stimulin].

folklor /folk:lor/, i. *Ing. folk*, halk + *lore*, bilim. *sosy.* § ❶ Halk geleneklerini, âdetlerini, inançlarını, efsanelerini, türkülerini, edebiyatlarını inceleyen bilim. [*Ing.* ve *Fr.* Folklore]. ☆ *Eşanl.* **halk bilgisi.** § ❷ *(Geniş anlamda)* Bir bölgedeki geleneklerin, efsanelerin, türkülerin, dansların v.b. bütünü: *Folklor ekibi.* [*Ing.* ve *Fr.* Folklore].

~ **musikisi**, ◘ Halk musikisi.

folklorcu, i. Folklorla ilgili konular üzerinde çalışan kimse. [*Ing.* Folklorist; *Fr.* Folkloriste].

folkon, i. *It. den.* Ağaç gemilerin teknelerini kuvvetlendirmek için postaların *(kolurgaç)* iç ve dışlarına, birbirine aykırı olarak vurulan tahta veya demirden yapılmış enli lamalar. *(Omurgaya paralel olanlarına istiraliya veya forma denir).* [*Ing.* Frame-liner, timber-band].

folluk,-ğu, i. < *fol+luk.* § ❶ *trm.* Tavukların yumurtlama yeri. [*Ing.* Egg-nest; *Fr.* Nid de poule, pondoir]. § ❷ Aynı işe yarayan tahtadan veya saçtan sandık. [*Ing.* Sitting box]. § ❸ *arg.* (a) Kadın üreme organı. ☆ *Eşanl.* **enginar, şeriyatevi.** (b) Homoseksüel erkek. ☆ *Karş.* **beşlik, beş yıldız, dümbelek, elliaekiz, götlek, ibnetor, inek, kayarto, tayıncı, verek.** ◉ **kapan** ~, Tahtadan veya madenden küp biçiminde bir çeşit kutu. *(Açık olan tarafında bir kapak bulunur. Tavuk folluğa girer girmez bu kapak kapanır ve yumurtlayacak hayvan içeride hapsedilir.*

folya, i. *zool.* ◘ Fulya.

fon[1], i. *Fr. fond.* § ❶ Bir şeye belirginlik kazandıran, bir şeyin üzerinde belirdiği temel unsur. § ❷ *sin.* ve *tiy.* (a) Dip, arka; Sinema filminde görüntünün, tiyatro sahnesinde oyuncuların arka bölümü; (b) Sinema veya tiyatroda oyuncuların gerisinde resim, fotoğraf veya çeşitli plastik unsurlardan meydana gelen dekor veya görüntü. [*Ing.* Background]. § ❸ *fot.* (a) Fotoğrafı çekilecek olan bir insan, hayvan veya eşyanın *(çevresinden ayırarak daha belirgin ve göze daha hoş görünen bir duruma getirmek amacıyle)* arkasına konan düz veya desenli perde; (b) Bir portrenin çevresine fotoğraf çekildikten sonra eklenen süsleme resim veya kumaş. [*Ing.* Background]. § ❹ *res.* Bir tabloda, üstüne başka boya katları sürülen ilk boya katı. § ❺ *süsl. san.* Dekorasyonda, üstüne başka şeyler eklenen bölüm. § ❻ *dok.* Bir kumaşın alt dokusu, zemini: *Pembe fon üstüne renkli çiçekli kumaş.*

~ **gürültüsü**, *radyoteknı.* Bir vericiden herhangi bir işaret gelmediği zaman alıcıda meydana gelen gürültü. *(Fon gürültüsü, lambalardaki, dirençlerdeki ve titreşim devrelerindeki akım değişmelerinden ileri gelir. Fon gürültüsünün şiddeti bir alıcının duyarlığını sınırlar; yükseltmeden elde edilen kazanç ne olursa olsun, fon gürültüsüne göre zayıf işaretler bir gürültü içinde kaybolur).* [*Ing.* Additional noise; *Fr.* Bruit de fond].

fon[2], i. *Fr. fonds.* (a) *ikt.* Bir kurumu, bir teşebbüsü finanse etmek için elde bulunan sermaye: *En ufak bir sınai teşebbüs bile muazzam fonlar gerektirir;* (b) *işletm.* Belirli bir iş için gerektikçe harcamak üzere ayrılıp işletilen para; (c) Mali imkân. [*Ing.* Fund, asset]. ◉ ~ **lar (—akış tablosu)**, *işletm.* Fonların çeşitli muhasebe dönemleri arasında görülen azalma ve çoğalmasını, kararlaştırmalı bilançolar ve kâr zarar hesapları aracılığıyle göstermeye yarayan tablo. ◉ **döner** ~ **lar**, *muh.* ◘ Döner. ◉ **ticaret** ~ **u**, *tic.* ◘ Ticaret. ◉ **ödünç verilebilir** ~ **lar kuramı**, *ikt.* Pasif para talebi ile tasarruf-yatırım denkliğini birleştirmek amacıyle ortaya atılan kuram.

~ **akımı veya akış tablosu**, *muh.* Mali veri açığı yetersizliğini gidermek için düzenlenen ve iktisadî çözümlemede kullanılan bir tablo.

~ **akışı**, *işletm.* Mali olanaklarda ve ödeme araçlarında görülen hareketler.

~ **bilânçosu**, *ikt.* Bir fonun aktif ve pasifini gösteren bilânço. [*Ing.* Fund balance sheet].

~ **hesabı**, *ikt.* Herhangi bir fon muamelesinin yazıldığı özel hesap. [*Ing.* Fund account].

~ **nakli**, *bank.* Hesaptaki bir parayı başka bir hesaba aktarmak.

fon[3], i. *Alm. Von.* Almanlarda soyluluk bildiren bir ünvan.

~ **etmek**, Demirlemek, demir atmak. [*Ing.* Let go *(the anchor); Fr.* Mouiller].

fonasteni, i. *Fr. phonasthénie. tıp.* ses zayıflığı: Yorgunluk dolayısıyle sesin zayıf çıkması. [*Ing.* Phonasthenia].

fonda /fon:da/, ünl. *It. den.* § ❶ Geminin demir attığı yer. § ❷ ünl. Demir atma kumandası. [*Ing.* Let go the anchor!]. ☆ *Eşanl.* **funda.**

~ **etmek**, Demirlemek, demir atmak. [*Ing.* Let go *(the anchor); Fr.* Mouiller].

fondan, i. *Fr. fondant.* İçinde likör, tatlı veya hoş kokulu bir madde bulunan ve ağızda kolayca eriyen bir çeşit şekerleme. [*Ing.* Kind of candy].

fondöten, i. *Fr. fon de teint.* Düzgün bir cilt elde etmek için yüze ve boyuna sürülen yarı sıvı veya boyalı krem. *(Günümüzde makyajın başlıca temellerinden biridir).* [*Ing.* Pan cake, make-up].

fondü[1], i. *Fr. fondue.* Beyaz şarapta eritilmiş gravyer ve benzeri peynirlerden yapılan ve üstüne biber konulduktan sonra biraz da kirş eklenerek yenen İsviçre usulü peynir yemeği. [*Ing.* Cheese soufflé].

fondü[2], i. *Fr. fondu* < *fondre*, erimek. *sin.* Sinema filimlerinde bir bölümden ötekine geçilirken, görüntülerin gittikçe kararıp sonunda perdenin tamamen kararmasına dayanan bir geçme, noktalama çeşidi. [*Ing.* Fade-out, fade].

fonem, i. *Fr. phonème.* < *Yun. phonema*, ses, *dilb.* Bir kelimeyi meydana getiren seslerin her biri. [*Osm.* Savt unsuru; *Ing.* Phoneme].

~ **düşmesi**, *dilb.* Bir fonemin söylenmez olması olayı: «*Sonra*» *kelimesinin «sora» şeklinde de söylenmesi bir fonem düşmesi örneğidir.*

fonematik, s. *Fr. phonématique. dilb.* Fonemle ilgili. [*Ing.* Phonematic].

~ **düzey**, *dilb.* Cümlelerin fonemler dizisi aracılığıyle gösterildiği düzey. [*Ing.* Phonematic level; *Fr.* Niveau phonématique].

fonendoskop,-pu, i. *Fr. phonendoscope. tıp.* Sesleri kuvvetlendiren bir cins stetoskop. Çok dar yerlerdeki sesleri ayırmaya yarar. [*Ing.* Phonendoscope].

fonetik,-ği, i. *Fr. phonétique. dilb.* § ❶ Konuşulan dili meydana getiren ses unsurlarının incelenmesi. [*Ing.* Phonetics]. § ❷ s. Fonetikle ilgisi olan, sesçil: *Fonetik imlâ.* [*Ing.* Phonetic]. ◉ **deneysel** ~, *dilb.* Çıkarılan, aktarılan ve algılanan sözü, üzerinde durulan fonksiyona uygun âlet ve yöntemlerle inceleyen bilim. [*Ing.* Experimental phonetics; *Fr.* Phonétique expérimentale].

~ **alfabe**, *dilb.* Konuşma dilinin çeşitli seslerini gösteren işaretler ve semboller

bütünü. [*İng.* Phonetic alphabet; *Fr.* Alphabet phonétique].

~ **biçimleme,** *tiy.* Tiyatro konuşmasında ünlü veya ünsüz harflerin ağızdan çıkarken aldıkları biçim.

~ **değişiklik,** *fonet.* ◘ Değişiklik.

~ **işaret,** *dilb.* Dil seslerinden birini gösteren sembol. [*İng.* Phonetic sign; *Fr.* Signe phonétique].

~ **transkripsiyon,** *dilb.* Bir metnin fonetik işaretlere çevrilmesi. [*İng.* Phonetic transcription; *Fr.* Transcription phonétique].

~ **yazı,** *dilb.* İşaretlerin, sözün seslerini tam olarak karşıladığı yazı. [*İng.* Phonetic writing; *Fr.* Écriture phonetique].

fonetikçi, i. Fonetikle uğraşan kişi. [*İng.* Phonetician, phonetist; *Fr.* Phoneticien,-enne].

fonetizm, i. *Fr. phonetisme.* Bir dilde kullanılan fonemler bütünü. [*İng.* Phonetism].

foniyatri, i. *Fr. phoniatrie.* Sesi ve ses bozukluklarını inceleyen tıp dalı. *(Foniyatri dalı, laringoloji, nöroloji ve psikiyatriden faydalanılır).* [*İng.* Phoniatrics].

fonizm, i. *Fr. phonisme. tıp.* Marazi olarak aslında olmayan bir sesi duyma. [*İng.* Phonism].

fonjisit, s. ve i. *Fr. fongicide.* ◘ **Antikriptogamik.**

fonksiyon, i. *Fr. fonction. < Lat. functus,,* yapılmış. § ● Herhangi bir şeyin kendine özgü doğal eylemi. § ● *mat.* Belli bir bağıntıyle bir veya daha çok sayıda değişkene bağlı olan bu değişkenlerle birlikte değişen büyüklük. [*Osm.* Tâbi; *ing.* Function]. § ● *kim.* (a) Bir bileşikteki herhangi bir madde grupunun kimyasal görevi; bu görevi nitelendiren özelliklerin tümü; (b) Fonksiyonel grup. ⊙ ~ **lar metodu,** *mat.* Diferansiyel hesabında, sonsuz küçükler metodunun yerine *Lagrange*'ın ileri sürdüğü yöntem. [*İng.* Method of functions; *Fr.* Methode des fonctions]. ⊙ **ampirik** ~, *mat.* ◘ **Ampirik.** ⊙ **analitik** ~, *mat.* ◘ **Analitik.** ⊙ **artan** ~, *mat.* Değişkenle fonksiyon belirli bir (a,b) aralığında beraberce artar veya azalırsa bu fonksiyona (a,b) aralığında artan fonksiyon denir. [*İng.* Increasing function; *Fr.* Fonction croissante]. ⊙ **azalan** ~, *mat.* Değişkenle fonksiyondan biri arttığı zaman diğeri azalırsa bu fonksiyona (a,b) aralığında azalan fonksiyon denir. [*İng.* Decreasing function; *Fr.* Fonction décroissante]. ☆ *Eşanl.* eksilen fonksiyon. ⊙ **bağıntı** ~ **ları,** *fizyol.* ◘ **Bağıntı.** ⊙ **bakışımlı** ~, *mat.* ◘ **Bakışımlı.** ⊙ **bileşik** ~, *mat.* ◘ **Bileşik.** ⊙ **bir veya birçok değişkenin** ~ **u,** *mat.* Bir veya birçok değişkene bağlı olan bütün büyüklükler. [*Fr.* Fonction d'une ou de plusieurs variables]. ⊙ **birim** ~, *mat.* Gerçel x değişkeninin x'< O için sıfıra ve x > O için de + 1 e eşit olan fonksiyon. [*İng.* Unity function; *Fr.* Fonction unite]. ⊙ **bozucu** ~, *mek.* ve *astr.* ◘ **Bozucu.** ⊙ **cebirsel** ~, *mat.* Değişken üzerinde yalnız toplama, çıkarma, çarpma, bölme, belli bir kuvvete yükseltme, bir bilinmeyenin veya f (x, y) = O şeklindeki bir denklemin y kökünü *(burada f, x ve y cinsinden çokterimli bir tam sayıdır)* alma işlemlerini kapsayan açık fonksiyon. [*İng.* Algebraic function; *Fr.* Fonction algébrique]. ⊙ **çift** ~, *mat.* ◘ **Çift.** ⊙ **çizgisel** ~, *mat.* ◘ **Çizgisel.** ⊙ **çok değerli (biçimli),** ~ **lar,** *mat.* x'in bir değerine karşılık fonksiyonun iki veya daha fazla değeri varsa, böyle fonksiyonlara çok değerli fonksiyonlar denir. [*İng.* Multiform function; *Fr.* Fonction multiforme, fonction polydrome]. ⊙ **dairesel veya trigonometrik** ~, Herhangi bir trigonometrik çizginin veya buna tekabül eden, çember yayının analitik ifadesi; trigonometrik çizgilerin değerlerini, bu çizgilere tekabül eden merkez açının değerlerinden yararlanarak veren fonksiyon. [*İng.* Circular (trigonometric) function; *Fr.* Fonction circulaire, fonction trigonométrique]. ⊙ **değişkene verilen bir değer için belirli** ~, *mat.* Değişkenin bir değeri için, yalnız bir tek şekilde ifade edilebilen fonksiyon. *(arc sin x, arc tg x v.b. gibi bazı fonksiyonların birçok ifade şekli vardır).* [*Fr.* Fonction bien déterminée pour une valeur attribuée à la variable]. ⊙ **demir** ~ **u,** *tıp.* ◘ **Demir.** ⊙ **denge** ~ **u,** *sibernetik.* ◘ **Denge.** ⊙ **devirli** ~, *mat.* ◘ **Devir.** ⊙ **dışbükey** ~, *mat.* ◘ **Dışbükey.** ⊙ **duyarlık** ~ **u,** ◘ **Duyarlık.** ⊙ **eliptik** ~, *mat.* ◘ **Eliptik.** ⊙ **fuksiyen** ~, *mat.* ◘ **Fuksiyen.** ⊙ **gerçel bir değişkenin karmaşık** ~ **u,** *mat.* *f (x) + ig (x)* şekline getirilebilen fonksiyon. [*Fr.* Fonction complexe d'une variable reelle]. ⊙ **hiperbolik** ~, *mat.* ◘ **Hiperbolik.** ⊙ **holomorf** ~, *mat.* Bağımlı bir bölgenin her noktasında düzgün, sürekli ve monogen olan fonksiyon. [*İng.* Holomorphic function; *Fr.* Fonction holomorphe, fonction synectique]. ⊙ **homogen** ~, *mat.* ◘ **Homogen.** ⊙ **irrasyonel** ~ **lar,** *mat.* Cebirsel bir fonksiyonda, x değişkeni kök işareti içinde bulunuyorsa bu fonksiyona irrasyonel fonksiyonlar denir. ⊙ **kapalı** ~ **lar,** *mat.* Genel olarak f (x,y) = O biçiminde gösterilen fonksiyonlar. ⊙ **kesirli (rasyonel, oransal)** ~, *mat.* (a) Pay ve paydası x'e göre birer *(polinom)* çok terimli olan fonksiyonlar; (b) Paydasında değişken bulunan fonksiyonlar. [*İng.* Rational function; *Fr.* Fonction rationelle]. ⊙ **küresel** ~, *mat.* ◘ **Küresel.** ⊙ **monogen veya analitik** ~, *mat.* Bir tek türevi olan fonksiyon. [*Fr.* Fonction monogène, fonction analytique]. ⊙ **rasyonel** ~, *mat.* ◘ **Kesirli fonksiyon.** ⊙ **simetrik** ~, *mat.* Bağlı olduğu değişkenler birbirinin yerini aldığı zaman değişmeyen fonksiyon:

$\frac{1}{x}+\frac{1}{y}$ «x» ve «y» nin simetrik bir fonksiyonudur. [*İng.* Symmetric function; *Fr.* Fonction symetrique]. ⊙ **süreksiz** ~, *mat.* Sürekli olmayan fonksiyon. [*İng.* Discontinued function; *Fr.* Fonction discontinue]. ⊙ ⊙ **tam** ~, *mat.* Çok terimli tam sayı ve daha genel olarak, yakınsaklık yarıçapı sonsuz olan bir tam seriyle tanımlanmış bütün fonksiyonlar. ☆ *Eşanl.* **tam rasyonel fonksiyon, düz fonksiyon.** [*İng.* Entire function; *Fr.* Fonction entière]. ⊙ **tek değerli (biçimli)** ~, *mat.* Değişkenin her değeri için yalnız bir şekilde ifade edilen fonksiyon. [*İng.* Uniform function; *Fr.* Fonction uniforme, fonction monodrome]. ⊙ **yüksek** ~ **lar,** *mat.* Cebirsel olmayan bütün diğer fonksiyonlar. *(Bunlar,* **Üçlü fonksiyonlar, Logaritmik fonksiyonlar, Trigonometrik fonksiyonlar** *olmak üzere gruplandırılabilir).* [*İng.* Transcendent function; *Fr.* Fonction transcendante].

fonksiyonalizm, i. *Fr. fonctionnalisme.* § ● Zihnî oluşumların fonksiyon veya faaliyet olarak düşünülmesini ve organizmanın çevreye uymak için çaba harcadığını ve bu uymanın tamamiyle biyolojik olduğunu ileri süren doktrin. § ● *mim.* Mimarlık ve mobilyacılıkta, biçimin her zaman belirli bir görevi karşılamasını isteyen doktrin.

fonksiyonel, s. *Fr. fonctionnel,-elle.* § ● Bir şeyin yapısı veya bünyesiyle değil, işleyiş veya faaliyet tarafıyle ilgili. [*İng.* Functional]. § ● *biy.* ◘ **Görevsel.** § ● *kim.* Bir kimyasal fonksiyon ile ilgili: *Fonksiyonel* grup. § ● i. Pratik veya işe yarar olma hali. § ● *mat.* Eğrileri veya yüzeyleri gösteren, bir veya daha çok değişkenli fonksiyonlar cümlesinin her elemanı için belli bir sayı veren işlem. [*İng.* Functional]. ☆ *Eşanl.* **çizgi veya yüzey fonksiyonu.**

~ **bağlantı,** *istat.* ◘ **Bağlantı.**

~ **denklem,** *mat.* Bilinmeyenleri birer fonksiyon olan denklem: *Bilinmeyeni φ fonksiyonu olan φ (x) + φ (y) = φ ((xy) denklemi, fonksiyonel bir denklemdir.* [*İng.* Functional equation; *Fr.* Équation fonctionnel].

~ **determinant,** ◘ **Determinant.**

~ **hesap,** *mat.* Bir cümlenin *(eğriler, yüzeyler, bölgeler v.b. cümlesi)* bir elemanı için belli birsayı veren işlemlerin incelenmesi. [*İng.* Functional calculation; *Fr.* Calcul fonctionnel].

~ **psikozlar,** Organik hiçbir sebep olmadığı halde ortaya çıkan psikozlar. [*İng.* Functional psychosis; *Fr.* Psychose fonctionnel].

fonktör,-rü, i. *Fr. foncteur. mat.* ⊙ **hakikat** ~ **ü,** *mant.* Kanıtlarına uygulanmış olan bir önerme işlemleyicisidir. *(Hakikat değeri, kanıtlarının hakikat değerinin işlevinden başka bir şey olmayan bir önerme ortaya koyar. Önermeler hesabı, önerme işlemleyicileriyle değil, hakikat faktörleriyle ilgilidir).* [*Fr.* Foncteur de verite].

Fon'lar, ç. ö z. i. *etn.* Dahomey *(800 000 kişi)* ve Togo'da *(7 000 kişi)* yaşayan [illegible] derili halk. [*İng.* ve *Fr.* Fons].

fonmetre, i. *Fr. phonemetre. akust.* Gürültülerin objektif yöntemlerle ölçülmesine yarayan, doğrudan doğruya fon cinsinden derecelere ayrılmış âlet. [*İng.* Phonemeter].

fonofotografi, i. *Fr. phonophotographie. tıp.* Ses dalgalarının fotoğrafla kaydedilmesi. [*İng.* Phonophotography].

fonograf, i. *Fr. phonographe < Yun. phone,* ses + *graphe,* yazı. Fonografi âleti. Önceden kaydedilmiş sesleri veya konuşmaları tamamen mek[illegible] yolla oku[illegible]n âlet. [*İng.* Phonograph]. ● **e[illegible]rikli** ~, ◘ **Elektrofon.**

fonografi, i. *Fr. phonographie < Yun. akust.* Sesleri gerektikçe tekrarlatmak üzere, bunların titreşimlerini madde üzerine iz halinde geçirmek yöntemi. [*İng.* Phonography].

fonogram, i. *Fr. phonogramme. dilb.* (a) Fonetik sembol; (b) Konuşma sırasında dilin, dudakların, çenenin veya damağın veya bunlardan bazılarının aynı zamandaki durumunu gösteren diyagram; (c) Konuşmaya imkân veren bir veya bir grup harf. [*İng.* Phonogram].

fonojenik, s. *Fr. phonogenique. < Yun. phone,* ses + *genesis,* meydana getirme. Sesi, radyo veya fonografa elverişli olan. [*İng.* Phonogenic].

fonokardiyografi, i. *Fr. phonocardiographie. tıp.* Kalb seslerini grafik şeklinde yazarak kalbi inceleme yöntemi. [*İng.* Phonocardiography].

fonokinetik, s. *Fr. phonocinetique.* Ses ve hareketle ilgili olan. [*İng.* Phonokinetic].

~ **amnezi,** *patol.* Hecelemek için gerekli hareketleri hatırlayamama hali. [*İng.* Phonokinetic amnesia; *Fr.* Amnésie phonocinétique].

fonolit,-ti, i. *Fr. phonolite. min.* Alkali feldispatlardan ve feldispatoitlerden *(nefelin veya lösit)* meydana gelen, mikrolitli volkanik kaya). [*İng.* Phonolite].

fonolog, i. *Fr. phonologue. dilb.* Fonoloji üzerinde çalışan bilgin. [*İng.* Phonologist].

fonoloji, i. *Fr. phonologie < Yun. dilb.* Sözlü dilde, anlam ayrımı meydana getiren yakın ses birimlerini dil yapısı bakımından inceleyen dilbilim kolu. [*İng.* Phonology]. ⊙ **üretici** ~, *dilb.* Üretici gramerin bölümü; bir kurallar bütününün yardımıyle, sözdizimi tarafından meydana getirilen cümlelerin yüzeysel yapılarını fonetik bir açıdan tanımlar. [*İng.* Generative phonology; *Fr.* Phonologie générative].

fonometre, i. *Fr. phonometre. akust.* Ses şiddetini ölçme âleti. [*İng.* Phonometer].

fonometri, i. *Fr. phonometrie. akust.* Ses şiddetlerinin ölçülmesi. [*İng.* Phonometry].

fonomimi, i. *Fr. phonomimie. < Yun. müz.* Seslerin yükseliş ve alçalışlarının el işaretleriyle anlatılması. [*İng.* Phonomimia].

fonomiyografi, i. *Fr. phonomyographie. tıp.* Kas kasılmasından meydana gelen seslerin kaydedilmesi. [*İng.* Phonomyography].

fonomiyogram, i. *Fr. phonomyograme. tıp.* Adale kasılmasından çıkan sesin grafiği. [*İng.* Phonomyogram].

fonon, i. *Fr. phonon. fiz.* Bir billûr şebekesindeki bir parçacığın salınım kuvantumuna verilen ad. [*İng.* Phonon].

fonopati, i. *Fr. phonopathie. tıp.* Konuşma organları hastalığı. [*İng.* Phonopathy].

fonopsi, i. *Fr. phonopsie. tıp.* Ses duymanın görme duyusuna dönüşmesi. [*İng.* Phonopsia].

fonoskop,-pu, i. *Fr. phonoscope < Yun.* İnsanların ses organlarının muayenesinde kullanılan bir tıp âleti. [*İng.* Phonoscope].

fonotek,-ği, i. *Fr. phonothèque.* Diskoteklerdeki gibi sadece plağa alınmış seslerin değil, her türlü ses kaydının muhafaza edildiği kurum. [*İng.* Record library].

fonotelgraf, i. *Yun. phônê,* ses + *telg-raf. telekom.* Telgraf hatlarının çok yüklü olduğu zamanlarda veya özel abonelerin isteklerini karşılamak için telgrafların telefonla iletilmesi. [*İng.* Phonotelegraphy].

font, *Fr. fonte.* ◘ Dökme demir.

fontanel, i. *Fr. fontanelle. tıp.* ◘ Bıngıldak.

fontanella, i. *Lat. zool.* Kafatası kemikleri arasındaki, sadece zarla örtülü olan açıklıklar. [*Ing.* ve *Fr.* Fontanelle].

☆ *Eşanl.* **küçükçeşme.**

FOR, *Ing. Free on rail*'ın kısaltması. *tic.* Malın sözleşmede belirtilen bir garda vagona yüklenmesine kadar yapılan bütün masraflar müşteriye ait olan satış. [*Fr.* For].

fora /fo:ra/, ünl. *It. fuori,* dışarı, *den.* Gemide yelkenleri açtırmak için verilen komut: *Fora yelkenî yelkenler fora!* [*Ing.* Out, open, unfurl *(sail); Fr.* En dehors, ouvrez, cri de commandement pour déferler les voiles]. ◉ **bir tirentiği ~ etmek,** *den.* tirentriyi geçtiği yerden tamamen çekip çıkarmak. ◉ **camadanları ~ etmek,** *den.* Yelken küçülten camadan kamçılarını çözmek.

~ bosa etmek. *den.* Bir halata veya zincire bağlı bosayı açarak halat veya zinciri serbest bırakmak: *Halat bosadan fora etmek.*

~ etmek, § ● *den.* Herhangi bir yere bağlanmış veya takılmış bir halat veya zinciri söküp çıkarmak ip veya zincirle sarılmış bir cismi veya kapalı bir kapağı açmak. § ❷ *arg.* Açmak, çekmek: *Bıçakları fora etmek.*

~ halat (etmek), *den.* Bir halatı bağlı olduğu yerden çözmek.

~ yelken etmek, *den.* Kurutmak veya kullanmak için yelkenleri bağlı, sarılı oldukları yerden çözmek.

~ zincir etmek, *den.* Zincirin baklalarını, güvertedeki zincir loçasından, ırgat veya vinçten çıkarmak: *Fora zincir!*

foraj, i. *Fr. forage.* Kuyu delme işlemi, kuyu açma.

foramen, i. *Lat. anat.* ◘ Delik.

foraminiferler, ç. i. *zool. Lat. foramen,* delik + *ferre, taşımak.* Bir hücreli hayvanlardan Kök-ayaklılar *(Rhizopoda)* sınıfına giren bir takım. Hemen hepsi genel olarak $CaCO_3$ dan yapılmış bir kabukla örtülüdürler. Kabuklar bir veya çok odacıklıdır. Yalancı ayakları iğne biçiminde olup kabuk üzerindeki deliklerden dışarı uzanırlar. Bazısı tatlı suda, çoğu denizlerde yaşarlar. Bu gün taşıl olmuş pekçok türü vardır. Globijerin *(Globigerina),* nümülit *(Numulites)* iyi bilinen cinsleridir. [*Osm.* Zat-üs-sukabat; *Lat.* ve *Ing. Foraminifera; Fr.* Foraminifères].

foravela, *ünl. It.* Eski yelkenli gemilerde, sarılı bulunan ve yağmurdan ıslanmış olan yelkenleri, kurutmak maksadıyle açmak için verilen komut. [*Ing.* To make sail].

foraveleci, i. *den.* Eski yelkenli gemilerde yelken açmakla görevli denizci.

forbesit,-ti, i. *Fr. forbesite. min.* Kobalt ve nikelin hidratlı doğal arsenyatı. Kripto billûrlar halinde bulunur. [*Ing.* Forbesite].

forezi, i. *Fr. phorésie* < *Yun. phorésis,* taşıma. *biy.* Bazı hayvanlarda, özellikle eklemlilerde görülen birinin diğerini taşıması olayı. *(Taşınan hayvan taşıyanı sadece taşıt olarak kullanır; iki hayvan varacakları yere ulaşınca aralarında hiç bir ilişki kalmaz).* [*Ing.* Phoresis, phoresia].

form, i. *Fr. forme.* § ● Şekil, biçim. § ● Dış görünüş. *mat.* (a) Bir K cismi üzerindeki bir vektörel uzayda, bu uzayın herbir vektörüne bağlı $f(\vec{X})$ sakaleri; (b) Daha genel olarak, gözönüne alınan uzayın p vektörüne bağlı $f(\vec{X}_1, \vec{X}_2, \ldots \vec{X})$ skaleri. [*Ing.* Form]. ◉ **bilineer ~,** *mat.* Bir vektörel uzayın U ve V gibi iki vektörü için, bu iki vektörden her birine göre çizgisel form. [*Ing.* Bilinear form; *Fr.* Forme bilinéaire]. ◉ **çizgisel ~,** *mat.* Bir vektörel uzayın yalnız bir vektörüne bağlı olan ve bu vektörün koordinatlarının birinci dereceden homogen bir çokterimlisi gibi hesaplanan $f(\vec{U})$ formu. [*Ing.* Linear form; *Fr.* Forme linéaire]. ◉ **Hermit ~u,** *mat.* Karmaşık sayıların C cismi üzerindeki bir vektörel uzayda, iki vektöre bağlı olan ve ifadesinde bir Hermit matrisi bulunan form. *(Bu özelliklerden bazıları, bilineer formlarda da görülür).* [*Ing.* Hermitic form; *Fr.* Forme hermitique]. ◉ **İkinci dereceden ~,** *mat.* Bir vektörel uzayın bütün vektörlerine bağlı olan ve bu vektörlerin koordinatlarının ikinci dereceden homogen bir çokterimlisi gibi hesaplanan $f(\vec{U})$ formu. [*Ing.* Quadratic form; *Fr.* Forme quadratique]. ◉ **mültilineer *(çok çizgisel)* ~,** *mat. p* vektörlü bütün sistemler için, bu vektörden her birine göre çizgisel olan form. [*Ing.* Multilinear form; *Fr.* Forme multilinéaire]. ◉ **simetrik bilineer ~,** *mat.* Gözönüne alınan uzayın bütün vektör çiftleri için, $f(\vec{U}, \vec{V}) = f(\vec{V}, \vec{U})$ bağıntısını doğrulayan bilineer form. [*Ing.* Bilinear form; *Fr.* Forme bilinéaire symétrique]. ◉ **tanımlı pozitif ~,** *mat.* Gerçel sayıların R cismi üzerindeki bir vektörel uzayda, yalnız birim vektör hariç olmak üzere her $\vec{U}$ vektörü için dar anlamda pozitif olan ikinci dereceden form. [*Ing.* Positive definite form; *Fr.* Forme definie positive].

~ değişmesi, § ● Biçim ve yapı değişmesi. § ❷ Bir değerin bir ölçme biriminden diğerine geçmesi eylemi ve oluşumu.

forma /fo:rma/, i. *It.* < *Lat. formatus.* § ● Biçim, şekil: *Bu şapkanın forması güzel.* [*Ing.* Form, shape; *Fr.* Forme]. § ● Meslek veya bir hizmet için giyilen elbise, kılık, kıyafet *(üniformadan bozularak): İlkokul forması.* [*Ing.* Uniform; *Fr.* Uniforme]. § ● matb. Büyük kâğıt tabakası üzerine basılıp katlandığı zaman 4, 8, 16 veya 32 sayfa tutan kitap parçası: *Bu kitap ancak 20 forma tutar.* [*Ing.* Form(e); *Fr.* Fascicule]. § ❶ *sp.* Bir sporcunun yarışmada giydiği ve rengi resmî teşkilâtça kabul edilmiş özel fanile. Genellikle arkasında veya önünde, bazan iki tarafında da sporcunun numarası bulunur. [*Ing.* Uniform; *Fr.* Uniforme]. § ❺ *bot.* Tür kavramının altında olan, yani türden daha küçük olan kademe. [*Lat.* Forma]. § ❻ *mutf.* Kek (pasta) kalıbı. ◘ *ŞEKİL: 404.* — **MUTFAK ALET VE EŞYALARI**

~ atmak, *matb.* Baskıya hazır olan dizgi kalıbı veya formanın baskı makinesine atılması, yüklenmesi; Kalıp galeden forma tahtasına sürülerek indirilir veya makinenin plakası üzerindeki çember içine yerleştirilir. [*Ing.* Imposition; *Fr.* Imposer à la presse].

~ çemberi, *matb.* Basılacak sayfaları içine sıkıştırıp, bağlayıp makineye vermeye yarayan demirden, dört köşe ve büyük boylarda ortadan bir kolla bölünmüş çerçeve. *(Her makinenin kendi boyuna göre uygun büyüklükte ayrı çemberi vardır).* [*Ing.* Chase; *Fr.* Chassis].

~ dikmek, *matb.* Katlanmış formaları tel veya iplikle dikerek hem yaprakların dökülmelerini önlemek, hem de bir kitabın bütün formalarını birbirine bağlayarak, ciltlenmeye hazır blok haline getirmek. [*Ing.* To stitch, sew; *Fr.* Brocher].

~ işareti, *matb.* Forma eteğine konan, fakat başlığının kısaltılmış veya tam olarak yazılarak yapılan işaret. Bir kitabın formalarını sırayla gösteren işaret, veya rakamlar. Her formanın birinci sayfasında, alt sağında bulunur. Formaların sırayla toplanmasına ve doğru ve çabuk sayılmasına yarar. [*Ing.* Signature letter; *Fr.* Signature].

~ plakası, *matb.* Tipo baskı makinelerine formayı taşıyan arabanın demir plakası. [*Ing.* Bed; *Fr.* Fond, marbre].

~ sayacı, *matb.* § ● Baskı makinelerine bağlı, baskı kazanının her bir dönüşünde rakam atlayan. Bu şekilde baskı miktarını gösteren otomatik sayaç. § ● Kâğıt depolarında, baskı makinelerine verilecek kâğıtları veya basılmış formaları otomatik olarak aşağıdan yukarı sayan küçük bir âlet. [*Ing.* Numbering box; *Fr.* Compteur de feuille].

☆ *Eşanl.* **numeratör.**

formal, i. *Fr.* ◘ **Formaldehit.**

formaldehid, i. *Fr. formaldéhyde. kim.* Doymuş aldehidlerin ilk üyesi olan, H—CHO formülündeki aldehid. -21° de sıvılaşır. Mikrop kırıcı olarak tıpta kullanılır. Ayrıca plâstik yapımında çok geniş bir kullanma alanı vardır. [*Ing.* Formaldehyde; *Fr.* Aldéhyde formique].

☆ *Eşanl.* **formik aldehid, metanal.**

formalık, s. *(Şu kadar)* forması olan: *20 formalık bir kitap.*

formalin, i. *Fr. formaline. kim.* Gaz aldehidlerin sudaki çözeltisi. [*Ing.* Formalin].

formalist,-ti, i. *Fr. formaliste.* ◘ Biçimci.

formalite, i. *Fr. formalité.* § ● Resmiyet, resmî usul bakımından gerekli işlem: *Formalitesinin bitmesi için en aşağı bir hafta ister* [*Osm.* Merasim; *Ing.* Formality]. ☆ *Eşanl.* **usul gerekleri.** § ● Bazı medenî hukukî v.b. belgelerin düzenlenmesi sırasında yapılması gereken işlem. [*Ing.* Formality]. § ● *mec.* Önem verilmediği halde yapılan, tamamen şekille ilgili davranış, eylem: *Formaliteyi yerine getirmek için başsağlığı dilemek.* § ● *huk.* Yerine getirilmesi kanun tarafından zorunlu kılınan işlem. [*Ing.* Formality].

formaliteci, i. Özellikle resmî işlerde usullere, tüzüklere sıkı sıkıya bağlanıp işlerin yürümesini güçleştiren kimse. [*Ing.* Formalist; *Fr.* Formaliste].

formalizm, i. *Fr. formalisme.* ◘ Biçimcilik.

formamid, i. *Fr. formamide. kim.* Formik asidin $HCONH_2$ formülündeki amidi. *(Amonyum formiyatın ısıtılmasıyle veya alkollü amonyağın formik estere atkimesiyle elde edilir. 193° C'a doğru kaynayan suda çözünen, koyu kıvamlı bir sıvıdır. Sıcaklık etkisiyle ayrışarak karbon monoksit ve amonyak verir; sülfürik asid etkisiyle de su kaybederek siyanhidrik aside dönüşür.* [*Ing.* Formamide; *Fr.* Amide formique].

☆ *Eşanl.* **formik amit.**

formamidoksalm, i. *Fr. formamidoxime. kim.* Ürenin izomeri olan, $HCNOH(NH_2)$ formülündeki bileşik. *(Siyanhidrik asidin hidroksilamine bağlanmasıyle meydana gelir).*

formanilid, i. *Fr. formanilide. kim.* Anilinin, C_6H_5NHCHO formülündeki formik amidi; formik veya oksalik asid üzerine anilinin etkimesiyle elde edilir. [*Ing.* Formanilide; *Fr.* Formianilide].

☆ *Eşanl.* **formianilit.**

formasyon, i. *Fr. formation. coğr.* Bir jeolojî devri içinde oluşmuş bulunan tabakalar dizisi. [*Ing.* Formation].

format,-tı, i. *Fr. sin.* Bir filmin genişliği. [*Ing.* Size].

formazil, i. *Fr. formazyle. kim.* Formülü $C_6H_5-N=N-C=N-NH-C_6H_5$ olan bir değerli kök. [*Ing.* Formazyl].

~ hidrür. ◘ **Formazil-karboksilik.**

formazil-karboksilik, s. *Fr. formazyle-carboxylique. kim.* Formülü $C_6H_5-NH-N=C(CO_2H)-N=N-C_6H_5$ olan bir asid için kullanılır. *(Bu asidin esteri diabenzen klorürün, sodyumlu etil asetilasetat veya malonat üzerine etkimesiyle elde edilir. Isı etkisiyle ayrışarak, karbon dioksid ve formazil hidrür* $C_6H_5-NH-N=CH-N=N-C_6H_5$ *verir).* [*Ing.* Formazylcarboxylic].

formazilil, s. *kim.* Bileşiminde formazit grupu bulunan herhangi bir bileşik için kullanılır. [*Ing.* Formazylic; *Fr.* Formazylique].

formcu, i. ◘ **Biçimci.**

formel, s. *Fr.* ◘ **Biçimsel.**

formen, i. *Ing. foreman. iş. huk.* § ● Ustabaşı. § ● İşveren tarafından işçilerin başına gözetim ve idare görevi ile konulmuş ve işçiler üzerinde otoritesi olan işçidir.

formenik, s. *Fr. forménique. kim.* Eskiden metan veya formen'in homologları olan hidrokarbonlar için kullanılırdı. *(Bugün daha çok doymuş hidrokarbonlar denir).* [*Ing.* Formenic, saturated carbides; *Fr.* Carbures saturés].

formik, s. *Fr. formique* < *Lat. formica,* karınca. *kim.* En önemlisi formik asid ve *formik aldehid (formaldehid)* olan bazı bileşikler için kullanılır. [*Ing.* Formic].

formika, i. Fenol-formol reçinesine batırılmış ve yüzeyi sunî reçine ile kaplanmış birkaç kat kâğıttan meydana gelen malzeme. [*Ing.* Formica].

formil, i. *Fr. formyle.* Formülü H—CO— olan tek değerli kök; formik asidden hidroksil kökünün çıkarılmasıyle türer. [*Ing.* Formyl].

formilasetik, s. *Fr. formylacetique.* formülü $CH(OH) = CHCO_2H$ veya $CHO-CH_2-CO_2H$ olan bir asid için kullanılır. Bunun 193° C'ta kaynayan etil esteri, çinko eşliğinde, ortoformik estere etil bromasetat etki ettirerek üretilir. [*ing.* Formylacetic; *Fr.* Semi-aldéhyde malonique].

formilüre, i. *Fr. formyluree.* Üretin, $NH_2-CO-NH-CHO$ formülündeki ornatma ürünü. 169° C'ta eriyen beyaz iğneler şeklinde billûrlaşır. [*Fr.* Formylureide].

formol, i. *Fr. kim.* Formaldehidin yüzde 40 lık derişik sulu çözeltisine verilen ad. *(Formolde, ancak eser halinde serbest formaldehid bulunur. Buradaki aldehidin en büyük kısmı hidratlı şekilde $CH_2(OH)_2$ ve çeşitli polimerler halindedir. Bununla birlikte, formol çoğu zaman monomer aldehid görevi yapar).* [*ing.* Formol].

~ jel tepkimesi, *tıp.* Bir hiperglobulinemiyi *(alyuvar çoğalması)* ortaya çıkarmaya yarayan tepkime. [*ing.* Reaction of a formolgel; *Fr.* Réaction du formol-gel].

formollemek(-i), f. Formulün veya gaz halindeki formaldehidin etkisine uğratmak. [*ing.* To formolize; *Fr.* Formoler].

formoloji, i. *Fr. formologie.* Eşyayı biçimlerine göre sınıflandırma yöntemi. [*ing.* Formology].

Formoza, öz. İ. *coğr.* Büyük okyanus ile Çin denizi arasında 35.843 km². lik bir ada. Merkezi *Taypey*'dir. Milliyetçi Çin toprağıdır. [*Fr.* Formose, T'ai-wan].
☆ *Eşanl.* tayvan.

~ sığla ağacı, *bot.* ◘ Sığla ağacı.

~ tırpan ağacı, *bot.* ◘ Tırpan ağacı.

~ yalancı servisi, *bot.* ◘ Servi.

formül, i. *Fr. formule* < *Lat. formula.* § ❶ Usul, kural. § ❷ (a) Resmî ve kanunî işlemlerin uyması gerekli olan şekil; (b) Anlaşma, belge gibi resmî kâğıtların örneği: *Bu dava dilekçesi formüle uygun değil.* [*ing.* Format] § ❸ Bazı durumlarda kullanılan, kesin ve değişmez söz kalıbı: *Bir duanın formülü.* § ❹ *(Geniş anlamda)* Tarz, yöntem, yol. [*ing.* Method]. § ❺ Zihnî tembellik sonucu kullanılan kalıplaşmış ifade, basmakalıp söz. [*ing.* Formula]. § ❻ *mat.* (a) Bir bilinmeyenin değerini verilenler cinsinden gösteren ifade. ☆ *Eşanl.* çözüm formülü; (b) Önemli ve çok kullanılan bir özdeşliğin ifadesi: *İkiterimlinin formülü;* (c) Bir matematik kanununun ifadesi: *Genel bağıntılık kuramında hızların toplamı formülü.* [*Osm.* Düstûr; *ing.* Formula]. § ❼ *kim.* Bileşik bir cismin yapısına giren basit cisimleri ve bunların organlarını gösteren sembol takımı. [*Osm.* Düstur; *ing.* Formula]. ◉ **çiçek — ü**, *bot.* Çiçeğin kısımlarını gösteren formül, *(Daima 4 çanakyaprağı, 4 taçyaprağı, 6 erkek organ ve dişi organı 2 meyve yaprağı taşıyan turpgillerden her bitkinin çiçek formülü: $C_4+T_4+E_6+D_2$* [*ing.* Floral formula; *Fr.* Formule florale]. ◉ **dönüşüm ~ ü**, *mat.* Bir değişkenler sistemi yerine başka bir değişkenler sisteminin hangi şartlar altında alınacağını gösteren formül *(koordinat sistemlerinin değiştirilmesi gibi).* [*ing.* Formula of transformation; *Fr* Formule de transformation]. ◉ **hücre ~ ü**, *hemat.* Normal veya patolojik bir vücut sayısını ve oranını gösteren formül. *(Akyuvar formülü, kanda bulunan çeşitli akyuvarların miktar ve oranını gösterir).* [*ing.* Cytologic formula; *Fr.* Formule cytologique]. ◉ **kayıtım ~ ü**, *mat.* Bir ifadenin bir tamsayı için aldığı değeri, daha küçük tamsayılar için aldığı değere bağlayan formül. [*ing.* Recurrence formula; *Fr.* Formule de recurrence]. ◉ **ampirik ~**, *fiz.* ◘ Ampirik.

~ bulmak *(bir şeye), (Bir kişi)* Kanuna uydurma çaresini bulmak, kitaba uydurmak.

formüle etmek, *Fr. formuler.* Formül bulmak, bir formül haline getirmek. [*ing.* To formulate].

formüler, i. *Fr. Formulaire.* § ❶ Formül dergisi. § ❷ *matb.* Resmî daireler, ticaret, nakliye, adliye işlerinde çok kullanılan, çizgilerden *(cetvel)* yapılmış dizgiye dayanan baskı işleri olup çok çeşitleri vardır ve matbaacılıkta büyük bir yer tutar. Bazı matbaacılar sırf bu işlerle uğraşırlar ve sırf cetvelleri, tabelâlı evrak basan süratli, özel şekilde imal edilmiş baskı makineleri vardır. [*ing.* Form-printing].

formülleşmek, nsz. f. Formül haline gelmek, kısa ve özlü hale gelmek.

forniks, i. *Lat. fornix. anat.* Çıkmaz. [*Osm.* Retiç, sakıf; *ing.* Blind alley; *Fr.* Cul de-sac, voûte].
☆ *Eşanl.* divertikül.

foroloji, i. *Fr. phorologie. tıp.* Hastalıkların bulaşmasını inceleyen bilim dalı. [*ing.* Phorology].

forometre, i. *Fr. phorometre. tıp.* Göz ekseninin sapmasını ölçen âlet. [*ing.* Phorometer].

foron, i. *Fr. phorone. kim.* Formülü $(CH_3)_2=CH-CO-CH=C(CH_3)_2$ olan dietilenik keton, 28° C'ta eriyen, 196° C'ta kaynayan bu bileşik, asetonun su giderici maddeler etkisiyle, kendi üzerinde yoğunlaşması sonucunda, mesitil oksitle beraber meydana gelir. [*ing.* Phorone].

foroz, i. *Yun. phora. balıkç.* Bir defadan ve bir ağ atmada çıkarılan balık miktarı: *Bir foroz balık.* [*ing.* Catch of fish in one cast of thenet; *Fr.* Quantitee de poissons retires dans un filet].

~ kayığı, *balıkç.* Dalyandan balık çıkarmak için kullanılan küçük kayık. [*ing.* Small fishing boat; *Fr.* Petite barque d'une bordigue].

fors, i. *Ing. force.* § ❶ İçinde devlet başkanı, general, amiral ve üst rütbeli subaylar bulunan gemi, otomobil v.b. ne çekilen dört veya üç köşe bayrak. § ❷ *mec.* Kuvvet, nüfuz, kudret. [*Fr.* Force]. § ❸ *den.* Gemi sahibi ticaret şirketlerinin gemilerinin bacalarında ve özel sancaklarında kullandıkları belirti, harf, renk veya bunlardan ikisinin, üçünün karışımından meydana gelmiş simge. [*ing.* Admiral's flag at the main, personal flag flown on a ship; *Fr.* Drapeau qu'on attache au bout du mât d'un navire en l'honneur d'un personnage qui se trouve parmi les passagers]. ◉ **— u olmak**, *dey.* Bir konuda nüfuz, kudret ve kuvveti bulunmak. [*ing.* To have influence]. ◉ **baca ~ u**, *den.* ◘ Baca. ◉ **baş — u**, *den.* ◘ Baş.

forsa /forsa/, i. *Fr. forçat* < *It. forzato.* < *Isp. forzado. tar.* § ❶ Eski gemilerde kürek çeken tutsak veya hüküm giymiş kimse. [*ing.* Galleyslave; *Fr* Forçat]. § ❷ Deniz savaşı esiri. ☆ *Eşanl.* payizen. § ❸ *matb.* (a) Baskı silindiri veya merdanenin basılacak kâğıt üzerine yaptığı basınç; (b) Basılmış kâğıdın arka yüzünde, fazla basınçtan ileri gelen kabarık iz, çıkıntı. [*ing.* Pressure].

forsalamak(-i), f. *ask. den.* Çeşitli araçlarla savunulan bir deniz boğazına, geçidine veya limanına zorla girmeye çalışmak. [*ing.* To force; *Fr.* Forcer].

forsalı, s. *matb.* Basınçlı. [*ing.* Pressed; *Fr.* Presse].
~ baskı, *matb.* Kâğıdın arka yüzüne, oyuk veya kabarık, mürekkepli veya mürekkepsiz harf izleri çıkacak şekilde fazla basınçla yapılan baskı. *(Basınç normal ölçüdeyse forsası ayarlı, silik harfler basacak kadar hafifse forsası az denir).* [*ing.* Pressed printing; *Fr.* Impression pressé].

forseps, i. *Lat. forceps. tıp.* Doğmak üzere olan yavrunun dışarı çıkmasını kolaylaştırmak için, onu dâl yatağının dış ağzında kavrayıp, çekmeye yarayan doğum hekimliği cihazı. [*ing.* Forceps]. ◉ **deneme — i**, *tıp.* Klinik ve radyolojik muayene sonuçları doğumun normal yollardan olabileceğini gösterdiği halde, doğurtma işlemi sırasında bunun yeterli olmadığı kanaatine varılarak dölütü çekip çıkarmak amacıyla uygulanan forseps. [*ing.* Test (ing) forceps; *Fr.* Forceps d'essai].

forslu, s. § ❶ Üzerine fors çekilmiş *(gemi, otomobil v.b.).* [*ing.* Forced; *Fr.* Forcé]. § ❷ *mec.* Kuvvetli, nüfuzlu, güçlü. *Forslu adam.* [*ing.* Influential, powerful].

forsmajör,-rü, i. *Fr. force majeur.* Kaçınılması imkânsız sebep. [*Osm.* Mücbir sebep, esbabı mücbire; *ing.* Force majeure, superior power].

forsterit,-ti, i. *Fr. forstérite* < *Forster*'in adından. *min.* Formülü Mg_2SiO_4 olan doğal magnezyum silikat. [*ing.* Forsterite].

forşerit,-ti, i. *Fr. forscherite. min.* Hidratlı silis veya opal çeşidi. [*ing.* Forscherite].

fort,-tı, i. *Fr. fort.* Bir ayakkabının arka kısmına sağlamlık veren ve ayağı tutmaya yarayan deri parçası: *Çizmenin fortu.* [*ing.* Counter; *Fr.* Contrefort]. ◘ *ŞEKİL: 34.* — AYAKKABI.

forte /forte/, z. *It. müz.* Parçanın kuvvetli çalınacağını gösterir. [*ing.* ve *Fr.* Forte].
— pivano, *müz. it.* Parçanın önce güçlü çalınıp söyleneceğini ve hemen sonra hafifletileceğini işaret eden bir müzik terimi. [*Fr.* Forte-piano].

fortifiyan, i. *Fr. fortifiant. müz.* Güç arttırıcı madde. [*ing.* Tonic, fortifier].

fortissimo /fortissimo/, z. *It. müz.* Müzikte bazı bölümlerin çok güçlü çalınacağını gösteren kelime. [*ing.* ve *Fr.* Fortissimo].

forum /forum/, i. *Lat.* (a) *esk. Rom.* Pazar meydanı; (b) Roma'da halkın toplandığı meydan, kamusal ve özel işmerkezi; (c) *(Geniş anlamda)* Bazı meselelerin görüşülerek karara bağlandığı genel toplantı: *Öğrenciler forum yaptı;* (e) Mücadele alanı, tribün: *Basın, modern milletlerin forumudur.* [*ing.* ve *Fr.* Forum].
☆ *Eşanl.* toplu tartışma.

forvet,-di, i. *Ing. forward. sp.* Futbol, basketbol, hendbol gibi oyunlarda, sahanın ileri hattında yer alan oyuncu; akıncı. *(Görevleri rakip sahaya top sürmek, hücum düzenlemek ve sayı yapmaktır).* [*Fr.* En-avant].

fos, i. *Fr. fausse. arg.* Temelsiz, kof, çürük, boş. [*ing.* False, bad].
☆ *Eşanl.* zırva, abuksabuk, malayani, havaciva, fasafiso, pestenkerani, fiyasko.
~ çıkmak, *dey. (Bir iş hk.)* Sonu gelmemek, boş çıkmak. [*ing.* To turn up bad or false, to be confused or upset].
~ dalga, *arg.* Kancıklık, kalleşlik: *Bir gün olur bu fos dalganın acısını çıkarırım senden.*

foserit,-ti, i. *Fr. fauserite. min.* Hidratlı doğal magnezyum ve manganez sülfat. [*ing.* Fauserite].

fosfal, i. *Fr. phosphal.* Fosfatlı sunî gübre. *(ince toz haline getirilmiş doğal kalsiyum ve alüminyum fosfatın yüksek sıcaklıkta ısıtılmasıyle üretilir).* [*ing.* Phosphal].

fosfam, i. *Fr. phospham. kim.* Formülü PN_2H olan bileşik. Amonyağın fosfor pentaklorüre etkimesiyle elde edilir. [*ing.* Phospham].

fosfamik, s. *Fr. phosphamique. kim.* Formülü $HONHPO$ olan bir asid için kullanılır. Amonyak gazının fosforik anhidride etkimesiyle meydana gelir. [*ing.* Phosphamic].

fosfamin, i. *Fr. phosphamine. kim.* Gaz halindeki fosforlu hidrojene (PH_3) verilen ad. [*ing.* Phosphamine, phosphine; *Fr.* Phosphine].
☆ *Eşanl.* fosfin.

fosfat,-tı, i. *Fr. phosphate* < *Yun.* ve *Lat. kim.* Fosforik asidin tuz veya esteri. *(Tarımda gübre olarak kullanılanı vardır; madensel süperfosfatların ham maddeleri olup, başlıcaları apatitler ile fosforitlerdir).* [*ing.* Phosphate].

fosfataz, i. *Fr. phosphatase. biyokim.* Bileşiminde fosfor bulunan çeşitli maddelerden fosforik asidi açığa çıkaran enzimler grupu. [*ing.* Phosphatase].
— testi, Süt sanayiinde pastörizasyon kontrolü için kullanılan test. *(Bu enzim, sütü 62,5° C'ta yirmi dakika ısıtmakla yok edilir. Pastörize sütte bulunmayışı, sütün uygun bir pastorizasyon işlemine tabi tutulduğunu gösterir).* [*ing.* Phosphatase test; *Fr.* Test de la phosphatase].

fosfatemi, i. *Fr. phosphatemie. tıp.* Kanda fosfat tuzlarının bulunması. [*ing.* Phosphatemia].

fosfatid, i. *Fr. phosphatide. biyokim.* Moleküllerinde fosfor ve çoğu zaman azot bulunan karmaşık yapılı lipitlerden oluşmuş cisimler. Gliserolfosfolipitler *(lahanadaki fosfatik asitler),* lesitinler, sefalinler, sfingomiyelin *(fosfoaminolipitler)* ve serebrozidlerin hepsi fosfatiddir. [*ing.* Phosphatide].

fosfatidikler, ç. i. *Fr. phosphatidiques. biyo-*

kim. Lipidler grupundan bazı asidlere verilen ad. Asid özellikleri çok belirgin olan bu azotsuz maddeler bir polialkol ile bir yere birakç yağ asidinin fosforik asidle birleşmesinden oluşur. Bunlara bitkilerde, çeşitli bakterilerde ve kalbte *(gliserofosfolipidler)* rastlanır.

fosfatik, s. *Fr. phosphatique. kim.* Eskiden hipofosforik için kullanılırdı. [*Ing.* Phosphatic].

fosfatlama, i. § ❶ *met.* Madenî parçaları, yüzeyinde fosfat bileşikleri meydana getirerek kimyasal koruma usulü. [*Ing.* Phosphatization; *Fr.* Phosphatation]. § ❷ *boyacılık.* Madenlerin ve demir alaşımlarının yüzeyine boya sürülmeden önce, sıcakta veya soğukta, manganez, çinko, demir gibi ağır madenlerin asid fosfatlarının sulu bir çözeltisiyle astar çekme. [*Ing.* Phosphatization; *Fr.* Phosphatation]. § ❸ *şarapçılık.* Şarap yapımında, üzüm sularına kalsiyum fosfat katılması. *(Şarapların bozulmasına yol açtığı için bu usul günümüzde kullanılmaz).* [*Ing.* Treating with phosphates; *Fr.* Phosphatage]. § ❹ *trm.* Ekilen topraklara fosfatlı gübre verme. [*Ing.* Fertilizing with phosphates; *Fr.* Phosphatage].

fosfatlamak(-i), f. *met.* Fosfatlama usulüyle, madenî bir parçanın yüzeyinde koruyucu bir fosfat tabakası meydana getirmek. [*Ing.* To phosphate, phosphatize; *Fr.* Phosphater].

fosfatlaşmış, s. *kim.* Fosfat haline gelmiş: *Fosfatlaşmış kireç.* [*Ing.* Phosphatized; *Fr.* Phosphaté,-ée].

fosfatüri, i. *Fr. phosphaturie. tıp.* İdrarda bol miktarda fosfat tuzlarının bulunması *(bazen fosfat taşlarının teşekkülüne de sebep olabilir).* [*Ing.* Phosphaturia].

fosfazot,-tu, i. *Fr. phosphazote.* Bileşiminde fosforik asid ve üre bulunan sunî gübre. [*Ing.* Phosphazote].

fosfen, i. *Fr. phosphène* < *Yun. phos,* ışık + *phainein* görünmek. Göz kapakları kapalı iken göze vurulduğu veya parmakla bastırıldığı zaman kendiliğinden oluşan ışık duyumu. [*Ing.* Phosphene]. ◉ **elektrik ~ i,** Bir insanın gözünden elektrik geçtiği zaman oluşu görme duyumu. [*Ing.* Electrical phosphene; *Fr.* Phosphène électrique].

fosfenil, i. *Fr. phosphényle. kim.* Formülü $C_6H_5-P=$ olan iki değerli kök. [*Ing.* Phosphenyl].

fosfin, i. *Fr. phosphine. kim.* Fosforlu hidrojendeki hidrojenin yerine, tamamen veya kısmen karbonlu köklerin geçmesiyle türeyen bileşikler grupuna verilen ad. [*Ing.* Phosphine].

fosfit,-ti, i. *Fr. phosphite. kim.* Fosforöz asidin tuzu. [*Ing.* Phosphite].

fosfoaminolipid, i. *Fr. phosphoaminolipide. biyokim.* Karmaşık yapılı fosforlu ve azotlu lipidler grupu. Bu gruptan olan gliserofosfoaminolipidlerde alkol, gliserol şeklinde *(esitinler, sefalinler v.b.)* sfingofosfoaminolipitlerde ise, sfinozin şeklindedir *(sfinfomiyelinler).* Fosfoaminolipitler yağlı tanelerde ve hayvansal dokularda, özellikle beyin maddelerinde bulunur. [*Ing.* Phosphoaminolipide].

fosfobenzen, i. *Fr. phosphobenzène. kim.* Formülü $C_6H_5-P=P-C_6H_5$ olan bileşik. Yapısı arsenobenzenin yapısına benzer ve 150° C'ta erir. fenilfosfin'in fosfenil klorüre etkimesiyle elde edilir. [*Ing.* Phosphobenzene].

fosfoborat,-tı, i. *Fr. phosphoborate. kim.* Bir fosfat ve bir boratın bileşmesinden elde edilen bileşik. [*Ing.* Phosphoborate].

fosfokalsik, s. *Fr. phosphocalcique. kim.* Fosfora ve Kalsiyuma İlişkin. [*Ing.* Phosphocalcic].

fosfolipid, i. *Fr. phospholipide. biyokim.* Fosfatidik asid eşanlamlısı. ◘ **Fosfatidikler.** [*Ing.* Phospholipide].

fosfomolibdik, s. *Fr. phosphomolybdique. kim.* Fosforik asidin molibdik anhidritle birleşmesinden meydana gelen asidlerden biri için kullanılır. [*Ing.* Phosphomolybdic].

fosfonitril, i. *Fr. phosphonitrile. kim.* H. Moureu tarafından bulunan, PN formülündeki kimyasal bileşik. *(Siyanojen'in C_3N_3 benzeri olan bu bileşik, sıcakta kararlı olan elastomerler meydana getiren, klorlu yüksek polimerlerin üretimine yol açabilir).* [*Ing.* Phosphonitrile].

fosfonyum, i. *Fr. phosphonium. kim.* Bir değerli PH_4 köküne verilen ad; fosforlu hidrojen tuzlarında bulunur. [*Ing.* Phosphonium]. ◉ **bileşik ~ lar,** *kim.* Fosfonyumdaki hidrojen atomlarından 1,2,3 veya 4'ünün yerine 1,2,3 veya 4 tane karbonun köklerin geçmesiyle meydana gelen kökler. [*Ing.* Compound phosphoniums; *Fr.* Phosphoniums composés].

fosfopeni, i. *Fr. phosphopénie. tıp.* Vücudda fosfor azalması, vücudun fosforsuz kalması. [*Ing.* Phosphopenia].

fosfoproteid, i. *Fr. phosphoprotéide.* Bileşiminde ortofosforik asid artıkları bulunan protid *(yumurta sarısı, kazein).* [*Ing.* Phosphoproteide].

fosfor, i. *Fr. phosphore.* < *Yun. phos,* ışık + *phoros,* taşıyan. § ◉ *kim.* sembolü P.A.n. 15, A.a. 30, 97 olan kimya elementi; balmumu kıvamında, yarı saydam karanlıkta ışıldayan sarmısak kokulu, 1,83 yoğunluğunda zehirli bir cisim; Tabiatta serbest olarak bulunmaz, daha çok fosforik asidin tuzları halindedir. § ❷ Eskiden bazı ışıklı cisimlere verilen ad. [*Ing.* Phosphorus]. ◉ **beyaz sarımtrak fosfor:** mum yumuşaklığında, özel kokulu, reaksiyon yeteneği çok fazla, havada 50° de ateş alan zehirli bir element. [*Ing.* White phosphore; *Fr.* Phosphore blanc]. ◉ **kırmızı ~,** Koyu kırmızı renkli, buharlaşmayan ve yanmayan bir toz olup reaksiyon yeteneği çok azdır. Beyaz fosforun 180° nin üstünde ısıtılması ile oluşur. Pirotekni sanayiinde ve özellikle kibrit yapımında kullanılır. [*Ing.* Red phosphore; *Fr.* Phosphore rouge]. ~ **bronz,** *den.* Bakır, tutya, fosfordan bileşik bir maden.

~ **giderme,** *met.* Dökme demir veya çelikte bulunan fosforu ortamdan çıkarmak için yapılan işlem. [*Ing.* Dephosphorization; *Fr.* Dephosphoration].

~ **giderme curufu,** *met.* Fosfor giderme işleminde meydana gelen ve bileşiminde önemli miktarda kalsiyum fosfat bulunduğu için, toprağın verimini arttırmak amacıyle gübre olarak kullanılan curuf. [*Ing.* Dephosphorization scoria; *Fr.* Scories de déphosphoration].

~ **kalsiyum metabolizması,** *tıp.* Fosfor ve kalsiyumun organizmada soğuruiması, tutulması, harekete geçirilmesi ve dışarı atılmasıyle ilgili olayların tümü.

~ **zehirlenmesi,** *patol.* ◘ **Fosforizm.**

fosforesan, s. *Fr. phosphorescent.* ◘ **Fosforışıl.**

fosforesans, b.i. *Fr. phosphorescence* < *Yun. fiz* ve *kim.* ◘ **Fosforışı.**

fosfor.ışı°, b. i. *Yun.* + *T. fiz.* ve *kim.* Bazı cisimlerin veya canlı varlıkların normal sıcaklığında hissedilir bir artış olmadan, karanlıkta ışık verme özelliği; özel bir bileşik üzerine, bir ışık ışını düştükten ve ışık kesildikten sonra bileşiğin bir süre daha ışıması olayı. Bu olayı gerçekleştiren cisimlere fosforesans cisimler denir. [*Osm.* Lemeân-ı fosfor]; *Ing.* ve *Fr.* Phosphorescence].

fosfor.ışıl°, b.s. *Yun.* ve *fiz.* § ◉ Fosforışı özelliği olan; fosforışı ile ilgili veya fosforışı saçabilen: *Başlıca fosforışıl cisimler kalsiyum sülfür, radyum sülfür, stronsiyum sülfür ve çinko sülfürdür.* [*Ing.* ve *Fr.* Phosphorescent]. ☆ *Eşanl.* fosforesan. § ◉ *(Geniş anlamda)* Fosfora benzer bir parlaklığı olan.

fosforik, s. *Fr. phosphorique. kim.* Formülü P_2O_5 olan anhidrit ve bu anhidritten türeyen asidler için kullanılır. [*Ing.* Phosphoric]. ~ **bünye,** *patol.* Diş yaprakları anormal ve üyeleri çok büyümüş olan asimetrik kişilerin gösterdiği bünye. [*Ing.* Phosphoric constitution; *Fr.* Constitution phosphorique].

fosforil, i. *Fr. phosphoryle. kim.* Üç değerli PO köküne verilen ad. Ortofosforik asitten üç hidroksil kökünün çıkarılmasıyle türer: *Fosforil klorür $POCl_3$.* [*Ing.* Phosphoryl].

fosforilasyon, i. *Fr. phosphorilation. biy.* Fosforlama; ADP ve P den ATP oluşması. [*Ing.* Phosphorilation].

fosforillizasyon, i. *bot.* Heksozların canlı sistemdeki enerjiyi fosfor bağı halinde bağlamak üzere fosforlu bileşikler meydana getirmeleri.

fosforit,-ti, i. *Fr. phosphorite. min.* Tortul kökenli kalsiyum fosfat çökeltilerine verilen ad. Gevşek ve toprağımsı bir şekilde bulunur. İçinde bulunan maddelerden dolayı denizel cinsleri beyaz, kahverengi veya yeşil, bataklıkta oluşanları ise çoğunlukla mavi renklidir. [*Ing.* Phosphorite].

fosforizm, i. *Fr. phosphorisme. tıp.* Fosforla zehirlenme. [*Ing.* Phosphorism].

fosforlaşma, i. *fizyol.* Hayvan bünyesinde kalsiyum fosfat oluşumu. [*Ing.* Phosphorization; *Fr.* Phosphorisation].

fosforlu, s. § ◉ *kim.* Fosfor taşıyan. Bileşiminde fosfor bulunan: *Fosforlu hidrojen PH_3.* [*Ing.* Phosphoreted,- phosphorous, phosphoric; *Fr.* Phosphoré,-ée]. § ◉ *(Geniş anlamda)* Parlak ışıklı: *Sönüp yanan gizli, yumuşak ışıklarla fosforlu bir parıldayış vardır.* § ◉ *arg.* Gösterişli, parlak.

~ **bronz,** *otom.* Ağır yük taşıyan yataklarda kullanılan, bakır, kalay ve kurşun alaşımı.

~ **Cevriye,** *arg. (Çok tutulmuş bir türküden telmihen)* Çok boyalı, gösterişli kenar mahalle güzeli.

~ **dökme demir,** *met.* ◘ **Dökme demir.**

~ **hamur,** Bazı zararlı böceklerin yok edilmesi için kullanılan müstahzar. [*Ing.* Phosphorated paste; *Fr.* Pâte phosphorée].

~ **şamandıra,** *den.* Gemilerdeki cankurtaran simitlerinin yerini karanlıkta kolayca bulabilmek için, ince bir halatla simide bağlanan ve içindeki kimyasal madde su ile temas ettiği zaman alevler çıkaran küçük şamandıra. *(Ticaret gemileri için hazırlanmış tüzüğe göre gemilerin her iki bordasında birer tane olmak üzere, en az iki tane fosforlu can simidinin her an atılmaya hazır bir durumda bulundurulması gerekir).*

~ **taş,** *min.* ◘ **Fosforit.**

fosforografi, i. *Fr. phosphorographie. opt.* Eş, ya ve tayf görüntülerini fosforışıl bir ekran kullanarak, kızılaltı ışıkla elde etme yöntemi. [*Ing.* Phosphorography].

fosforografik, s. *Fr. phosphorographique. opt.* Fosforografiyle ilgili. [*Ing.* Phosphorographic].

fosforojen, s. ve i. *Fr. phosphorogène.* Bir maddeye katılarak onu fosforışıl hale getiren *(madde).* [*Ing.* Phosphorogen(ic)].

fosforokalsit.-tl, i. *Fr. phosphorochalcite. min.* Hidratlı doğal bakır fosfat. [*Ing.* Phosphorochalcite].

fosforoskop,-pu. i. *Fr. phosphoroscope. fiz.* Katı, sıvı veya gaz halindeki bir cismin fosforışısını belirlemeye ve şiddetini ölçmeye yarayan cihaz. [*Ing.* Phosphoroscope].

fosföröz, s. *Fr. phosphoreux. kim.* Formülü P_2O_3 olan anhidrit ve buna tekabül eden asidler için kullanılır. [*Ing.* Phosphorous].

fosforüranilit.-ti, i. *Fr. phosphoruranylite. min.* Formülü $(UO_2)_3(PO_4)_2.6H_2O$ olan, hidratlı doğal uranyum fosfat; limon sarısı renginde dir. [*Ing.* Phosphoruranylite].

fosforürl, i. *Fr. phosphorurie. tıp.* İdrarda fosfor bulunması. [*Ing.* Phosphoruria].

fosfosiderit,-tl, i. *Fr. phosphosidérite. min.* Hidratlı doğal demir fosfat. [*Ing.* Phosphosiderite].

fosfostanat,-ı, i. *Fr. phosphostannate. kim.* Bir fosfat ile bir stanat'ın birleşmesinden meydana gelen karmaşık tuz. [*Ing.* Phosphostannate].

fosfotungstat,-tı, i. *Fr. phosphotungstate. kim.* Bir fosfat ve bir tungstatın birleşmesinden meydana gelen karmaşık tuz. [*Ing.* Phosphotungstate].

fosfür,-rü, i. *Fr. phosphure. kim.* Fosforun hidrojen veya madenlerle birleşmesinden meydana gelen bileşiklerin adı. [*Ing.* Phosphure].

fosgen, i. *Fr. phosgène* < *Yun. phos,* ışık + *gennan,* meydana getirmek. *kim.* Klor ve karbon monoksidin güneş ışığındaki bileşme ürününe, *Davy* tarafından verilen ad. (1812). [*Ing.* Phosgene].

☆ *Eşanl.* klorokarbonik asid, karbonil klorür, karbon oksiklorür. [*Fr.* Acide chlorocarbonique, chlorure de carbonyle, oxychlorure de carbone]

fosgenit,-ti, i. *Fr. phosgénite. min.* Doğal kurşun klorokarbonat. [*Ing.* Phosgenite; *Fr.* Plomb corné, cérasine].

fosil, i. ve s. *Fr. fossile < Lat. fosilis.* § ● *coğr., jeol.* ve *zool.* Eski canlıların jeolojik birikinti ve tortullanma yerleri içinde, özel olayların etkisiyle saklı kalabilmiş olanlarına verilen ad. Jeolojik zamanlarda yaşamış canlıların taşlaşmış kalıntıları. [*Osm.* Müstehâse; *Ing.* Fossil]. ☆ *Eşanl.* **taşıl.** § ② *mec.* Çok geri, köhne fikirleri olan kimse; modası geçmiş şey. § ● s. Fosil halinde: *Fosil bitkiler, hayvanlar.* § ● *mec.* Eski, modası geçmiş. ◉ **ayırtman ve taşıl ~ ler,** *jeol.* ◘ **Canlı'.**

~ **adam (insan),** *paleont.* Yeryuvarlağının geçmiş çağlardan kalma taşlaşmış insan biçimleri. [*Osm.* Müstehase insan; *Ing.* Fossil man; *Fr.* Homme fossile].

~ **biçim,** *jeom.* Bir zamanlar uyumsuz bir örtü altında gömülü kalmış, daha sonra bu örtünün ortadan kalkmasıyle yeryüzüne çıkmış topografya şekli. [*Ing.* Fossil form; *Fr.* Forme fossile].

~ **taş,** *min.* ◘ **Fosforit.**

fosilleşme, i. *jeol.* Fosilleşmek eylemi. Canlı bir cismin fosil haline gelmesi. [*Osm.* Müstehaseleşme; *Ing.* Fossilization; *Fr.* Fosillisation]. ☆ *Eşanl.* **taşıllaşma.**

fosilleşmek, f. § ● Fosil haline gelmek, fosil olmak. [*Ing.* To fossilate, to fossilize; *Fr.* Se fossiliser]. ☆ *Eşanl.* **taşıllaşmak.** § ● *mec.* Gerilemek, köhneleşmek.

fosilleşmiş, s. *jeom.* Fosilleşmek eylemine uğramış. [*Ing.* Fossilized; *Fr.* Fossilisé,-ée]. ~ **şekil,** Uyumsuz bir örtü altında kalmış arazi. [*Ing.* Fossilized form; *Fr.* Forme fossilisée].

fosilleştirici, s. Fosilleşmeye yardım eden mineraller için kullanılır. [*Ing.* Fossilized; *Fr.* Fossilisateur,-trice].

fosilleştirmek(-i), f. Fosil hale getirmek. [*Ing.* To fossilize; *Fr.* Fossiliser].

fosilli, s. İçinde fosil bulunan: *Fosilli kaya.* [*Ing.* Fossiliferous; *Fr.* Fossilifère].

foslamak, nsz. f. *arg.* Yapılan işin sonucunda üzücü bir durumla karşılaşmak, Fos çıkmak. [*Ing.* To turn up bad or false]. ☆ *Eşanl.* **amorf olmak, bozum olmak, dut gibi olmak, ekşimek, madara olmak.** § ● Utanmak, sıkılmak, mahçup olmak: *Okuduğu martavalları kimse yutmayınca, öyle bir fosladı ki.*

foslatmak(-ı), f. *arg.* Birini, yanlışını veya hilesini meydana çıkararak bozmak: *Palavralarını suratına çarpınca, enayiyi foslattım.* [*Fr.* Divulguer le mensonge ou la ruse de quelq'un, rendre honteux].

☆ *Eşanl.* **biçimlemek, bozum havası çalmak, ekşitmek.**

fosseptik, i. *Fr. fosse septique.* Lağım çukuru. [*Ing.* Septic tank].

fosurdamak, nsz. f. *yans.* Solurken dudaklarla ses çıkarmak. [*Ing.* To puff; *Fr.* Souffler, respirer avec bruit].

fosurdatmak(-ı), f. Ses çıkartarak sigara, pipo v.b. içip dumanını savurmak. [*Ing.* To smoke and puff comfortably; *Fr.* Fumer en soufflant].

fosur fosur, z. *yans. (Çubuk, pipo, sigara gibi şeylerin)* dumanını sesle savura savura: *Fosur fosur sigara içmek* [*Ing.* In puff; *Fr.* En soufflant].

fot, i. *Fr. phot. opt.* C.G.S. sisteminde aydınlanma birimi *(sembolü: ph);* 1 *fot,* 10 000 *lüks eder. (1 Fot, santimetre kareye 1 lümenlik bir ışık akısını düzgün şekilde dik olarak alan bir yüzeyin aydınlanmasına tekabül eder).* [*Ing.* Phot].

fota /fo:ta/, i. *It. fusto, fıçı.* İçinde şarap yapılan bir çeşit fıçı. [*Ing.* Long cask *(for making wine); Fr.* Tonneau allongé pour la fabrication du vin].

fotalji, i. *Fr. photalgie. tıp.* Işık sebebiyle meydana gelen göz ağrısı, gözün ışıktan ağrıması. [*Ing.* Photalgia].

fotikon, i. *Fr. photicon. telvz.* Görüntü çekiminde kullanılan, foton analiziyici özel katod lamba. [*Ing.* Photicon].

fotin, i. ◘ **Potin.**

fotisit,-ti, i. *Fr. photicite. min.* Doğal manganez silikat. *(Rodonit türüdür).* [*Ing.* Photicite].

fotizm, i. *Fr. photisme.* Hayvanlarda, güneş ışığında kalma sonucu beliren rahatsızlık. [*Ing.* Photism].

foto, i. *Fr. photo < Yun.* § ● Yunanca *ışık* anlamına gelen önek. § ● Fotoğraf kelimesinin çok kullanılan kısaltılmış biçimi. [*Ing.* Photo]. § ● Fotoğrafhane: *Foto Artistik.*

~ **değerlendirme,** *ask.* Havadan çekilen fotoğraflar üzerinde ortaya çıkarılan bilgilerin özel işaretler yardımıyle saman kâğıtlarına geçirilerek incelenmesi.

~ **dizgi makinesi,** *matb.* Ofset ve çukur baskı işlerinde kullanılmak üzere fotomekanik usullerle yazı negatif veya pozitif dizgi filimleri hazırlayan makine. [*Ing.* Photo-setter; *Fr.* Photocomposeuse].

~ **finiş,** *Ing. photo finish.* At yarışlarında hayvanların varış yerine geldikleri an kaydeden makine.

~ **mitralyöz,** *ask. hava.* Uçuşta pilotların, mitralyözcülerin ve topçuların antremanına yarayan fotoğraf âleti. [*Fr.* Photomitrailleuse].

~ **muhabiri,** ◘ **Muhabir.**

fotoakım, i. *elektr.* Fotoelektrik olayından elde edilen akım. [*Ing.* Photocurrent; *Fr.* Photocourant].

foto.ayrışma, b.i. *foto + ayrışma. kim.* Bir molekülün, fotonların etkisiyle ayrışması. [*Ing.* ve *Fr.* Photodissociation].

fotobakteri, i. *Fr. photobacterie. mikr.* Fosforışıl bakteri. [*Ing.* Photobacterium].

fotobiyoloji, i. *Fr. photobiologie. tıp.* Işığın canlılar üzerinde etkisini inceleyen biyoloji dalı. [*Ing.* Photobiology]. ◘ **Fotoloji.**

foto.çoğaltıcı, b.i. ve s. *elektr.* Elektron çoğaltan fotosele verilen ad. *(Fotoçoğaltıcı, ışık enerjisinin en duyarlı alıcısıdır (yaklaşık olarak saniyede 1 foton).* [*Ing.* Photomultiplier; *Fr.* Photomultiplicateur,-trice].

☆ *Eşanl.* **fotoverici.**

~ **lamba,** *elektr.* W. Zworykin'in bulduğu, fotoelektrik olayını ve tali elektron yayımını birleştiren lamba. *(Fotostattan çıkan elektronlar tali elektron yayma gücü yüksek bir maddenden yapılan ve «dinot» denilen, birbiri arkasına yerleştirilmiş on kadar levhaya çarpınca, tali elektron yayımı meydana gelir. Böylece, bir tek lamba içinde fotosel ve bir akım yükseltici birleştirilmiş olur. Katottan çıkan her elektron için son elektroda çarpan elektron sayısı 10 milyonun üstündedir. Bütün fotoelektrik tertibatları içinde en duyarlıları olan bu lambalar birçok alanda, özellikle televizyon ve astronomide kullanılır).* [*Ing.* Photomultiplier tube; *Fr.* Tube photomultiplicateur].

foto.dermatoz, b.i. *Fr. photodermatose. vet.* Güneş ışığı ile ışıkta etkili, ışığa duyarlaştırıcı veya fotokatalitik denilen bazı maddelerin ortaklaşa etkisiyle meydana gelen deri hastalığı. [*Ing.* Photodermatosis; *Fr.* Dermatose de photosensibilisation, photisme, photodermite].

fotoderm, i. *Fr. photodermite. patol.* Işık etkisi ile meydana gelen deri iltihabı (lezyonu). [*Ing.* Photodermia]

☆ *Eşanl.* **fotodermit.**

fotodermit,-ti, i. *Fr. photodermite.* ◘ **Fotodermatoz.**

fotodezentegrasyon, i. *Fr. photodésintegration.* ◘ **Fotoparçalama.**

fotodinami, i. *Fr. photodynamie. tıp.* Işık kudretine ait, ışık etkisiyle fidan hareketlerini inceleyen bilim. [*Ing.* Photodynamics].

foto.dinamik, b.s. *Fr. photodynamique. fiz.* ve *biy.* Eozin, eritrozin, bengal ateşi gibi birtakım renkli ve flüorışıl maddelere verilen sıfat. *(Bu maddeler ışık varken bakteriler, hatta haşlamlılar için zararlı, karanlıkta ise hemen hemen zararsızdır. Kimyasal bakımdan kendiliğinden etkin olmayan bu maddelerin çoğu fotoğraf kartlarını ışığa duyarlı kılmak için fotoğrafçılıkta kullanılır).* [*Ing.* Photodynamic].

foto.diranş, b.i. *elektr.* Direnci aydınlatma miktarıyle değişen elektrik iletkeni. *(Fotodirançlar, «fotodirençli» veya «fotoiletken» denilen fotosellerin yapımında kullanılır).* [*Ing.* Photoresistance; *Fr.* Photorésistance].

foto.dirençli, b.s. *elektr.* Elektrik direnci, üzerine düşen ışığın şiddetine göre değişen maddeler için kullanılır: *Selenyum, talyum sülfür, germanyum fotodirençli maddelerdir.* [*Ing.* Photoresistive; photoconductive; *Fr.* Photorésistant,-ante, photoconducteur,--trice].

☆ *Eşanl.* **fotoiletken.**

~ **lamba,** *elektr.* Direnci, aydınlatma miktarıyle değişen yarı iletken. *(Görünür ışık ve yakın kızılaltı için kadmiyum sülfürlü, orta kızılaltı için kurşun selenyür veya kurşun telürürlü olarak hazırlanan bu lambalar, büyük bir kullanma kolaylığı gösterir).* ☆ *Eşanl.* **fotoiletken lamba.** [*Ing.* Photoresistive cellule; *Fr.* Cellule photorésistante, cellule photoconductrice].

foto.diyod, b.i. *Fr. photodiode. elek.* Işık ışınımları etkisiyle, verdiği elektrik akımının şiddeti değişen yarı iletkenli diyod. [*Ing.* Photodiode].

fotoelastisimetre, i. *Fr. photo-élasticimètre. metrol.* Devinen parçacıkların mekanik direncini incelemek için, çoğunlukla küçültülmüş modeller üzerinde, iç zorlaşmaların değer ve dağılımlarını belirlemeye yarayan âlet. [*Ing.* Photoelasticimeter].

☆ *Eşanl.* **fotoesneklikölçer.**

fotoelastisite, i. *Fr. photo-élasticite.* ◘ **Fotoesneklik.**

fotoelektrik, s. *Fr. photo-électrique. elekt.* § ● Işık ışınımlarının etkisiyle meydana gelen bütün elektrik olayları için kullanılır. [*Ing.* Photoelectric]. § ● İ. Işığın veya dalga boyu kısa elektromagnetik ışınımların etkisiyle elektron yayımına dayanan her türlü fotoelektrik olay. *(Bu olaylar, bir foton'un taşıdığı enerjiyi bir elektrona vermesinden ileri gelir).* [*Ing.* Photoelectrics].

~ **etki,** ◘ **Etki.**

~ **hücre,** *matb.* ◘ **Fotosel.**

~ **olay,** *fiz.* Bir madde üzerine düşen ışın fotonlarının bu maddenin dış elektronlarını kendi enerjilerini vermek suretiyle dışarı fırlatmaları olayı. Kısaca ışınların etkisi altında bir maddenin elektronlar yayması. [*Ing.* Photoelectric effect; *Fr.* Effet (phénomène) photoélectrique].

~ **pil,** Morötesi ışınların etkisiyle akım veren pil *(Yıldızların ışık kuvvetini ölçmekte kullanılır).* [*Ing.* Photoelectric battery; *Fr.* Pile photo-électrique].

foto.elektron, b. i. *Fr. photo-électron. elektr.* Fotoelektrik olayı sırasında yayımlanan elektron. [*Ing.* Photoelectron; *Fr.* Photoélectron].

foto.emisyon, b.i. *Fr. photoémission. elektr.* Bazı maddelerin ışık etkimesiyle elektron yayması. [*Ing.* Photoemission].

foto.esneklik, b.i. *Fr. photo-élasticité.* 1816 da *Brewester* tarafından bulunan, bazı saydam cisimlerin esnek biçim değiştirmelerinin etkisinde çift kırıcı olma özelliği. *(Bu özellikten fotoelastisimetrede yararlanılır).* [*Ing.* Photoelasticity].

☆ *Eşanl.* **fotoelastisite.**

foto.esneklikölçer, b.i. *metrol.* ◘ **Fotoelastisimetre.**

foto.esneklikölçümü, b.i. Mekanik bir parçanın, bir sanat eserinin v.b. nın kütlesinde, gerilimlerin ve iç şekil değiştirmelerin dağılımını ve değerini incelemeyi sağlayan optik yöntem. [*Ing.* Photoelasticimetry; *Fr.* Photo-élasticimétrie].

foto.faz, b.i. *Fr. photophase. biy.* Bazı bitkilerin uzun gün, kısa gece, bazılarının ise kısa gün, uzun gece isteyen gelişme devresi. [*Ing.* Photophase].

fotofil, s. *Fr. photophile < Yun.* ◘ **Fotofilik.**

fotofilik, i. *Fr. photophilie. tıp.* Işığı seven, ışıkla büyüyen. [*Ing.* Photophilic].

fotofiksyon, i. *Fr. photofixsion. nükl.* Fotonların, meselâ kozmik fotonlar etkisiyle bir atomun parçalanması. [*Ing.* Photoemission].

fotofobi, i. *Fr. photophobie < Yun. tıp.* Gözlerin ışığa karşı hassaslığı, ışıktan korkma hastalığı. [*Ing.* Photophobia].

foto.fon, b.i. *Fr. photophone. fiz.* Bir ışık ışını aracılığıyle sesleri ileten cihaz. *(Bu ad*

Graham Bell tarafından 1881 martında, ışık dalgalı telefonuna /sesin bir ışık demeti aracılığıyle ve parabolik bir ayna yardımıyle iletilmesi/, İngiltere'de, sesin ışıkla iletilmesi üzerine ünlü denemelerini yeniden yaptığı zaman verilmiştir). [*ing.* Photophone].

fotofor, i. *Fr. photophore.* § ❶ *opt.* Topladığı ışığı belli bir doğrultuda gönderen optik sistem. *(Yansıtıcı bir yüzey üzerindeki içbükey mercekler, katadiyoptr da denilen tam bir fotofor meydana getirir. Bu terim, lüminofor'un eşanlamlısı olarak da kullanılır).* [*Ing.* Photophore]. § ❷ Buhar halinde püskürtülen bir akaryakıtın kızgın alevıyle ısınan ve parlak bir ışık veren alkol gömlekli taşınabilir lamba. [*ing.* Photophore].

fotoforez, i. *Fr. photophorese. fiz.* Gazlar içinde asılı halinde bulunan çeşitli madde taneciklerinin, çok şiddetle ışık ışınlarının etkisiyle harekete geçmesi. [*ing.* Photophoresis].

fotogazışı, i. *fiz.* Bir maddenin bir ışınımı soğurup, farklı bir dalga boyuyle yeniden yayılmasına dayanan özel gazışı olayı. *(Fotogazışı çok kısa bir süre içinde başlayıp biterse «flüorışıl», uyarma kalktıktan sonra da devam ederse «fosforışıl» adını alır).* [*ing.* ve *Fr.* Photoluminescence].

fotogazışıl, s. *fiz.* Fotogazışı ile ilgili. [*Ing.* Photoluminescent; *Fr.* Photoluminescent,-ente].

fotogenez, i. *Fr. photogenèse. fizyol.* Işık çıkaran organların ışık üretmesi.

foto.glipti, b.i. *Fr. photoglyptie.* Oyuk matrisler yardımıyle, renkli fotoğraf görünümünde kopyalar elde etmeye yarayan tipograf baskı usulü.

foto.gram, b.i. *Fr. photogramme.* Bir filmin, 15,25 mm. boyunda ve 20, 95 mm. enindeki tek karesi. [*Ing.* Photogram].

foto.grametr, b.i. *Fr. photogrammètre.* Yerden ve havadan alınan fotoğraflardan topografya haritaları ve planları hazırlayan uzman. [*Ing.* Photogrammeter].

foto.grametri, b.i. *Fr. photogrammétrie.* (a) *fot.* Fotoğraf üzerinde yapılan ölçmelerle, fotoğrafı çekilen konunun boyutlarını belirlemeye yarayan yöntemlerin incelenmesi; (b) *topog.* Fotoğraf veya stereofotoğraf tekniğinin, topografya haritalarının hazırlanmasında uygulanması. [*Ing.* Photogrammetry].

fotogravür,-rü, b.i. *Fr. photogravure.* Baskı klişelerinin, fotoğraf ve fotomekanik yoluyle hazırlanmasında başvurulan usulller. [*Ing.* Photoengravery].

foto.gravürcü, b.i. Fotogravür yapan kimse. [*Ing.* Photoengraver; *Fr.* Photograveur].

fotoğraf, fotoğrafya, i. *Fr. photographe* < *Yun. phos,* ışık + *graphe,* yazı. § ❶ Fotoğrafçılık tekniğiyle elde edilen görüntünün basılmış şekli. ◘ **Fotoğrafçılık.** § ❷ Bu yolla çıkarılan resim. [*Ing.* Photograph]. ◉ **çabuk ~,** *tek.* ◘ **Çabuk.** ◉ **dip ~ sı,** *sin.* ◘ Dip. ◉ **enfraruj ~ ı,** *matb.* ◘ **Enfraruj.** ◉ **enstantane ~,** *fot.* ◘ **Enstantane.** ◉ **filim ~ ı,** *sin.* ◘ **Filim.**

~ albümü, Fotoğrafların biraraya toplandığı albüm. [*Ing.* Photograph album; *Fr.* Album de photographies].

~ atelyesi, Fotoğraf çekilen ve basılan yer, fotoğrafhane. [*Ing.* Photographer's studio; *Fr.* Atelier de photographie].

~ büyültme, ◘ Agrandisman.

~ çekmek, Fotoğraf makinesiyle bir görüntü elde etmek. [*Ing.* To take a photograph; *Fr.* Photographier].

~ direktörü, *sin.* Sinemacılıkta film çekimi sırasında görüntülerin filim yönetmeninin isteklerine uygun olarak alınmasını sağlamak amacıyle alıcı ekipten sorumlu kimse. [*Ing.* Director of photography; *Fr.* Directeur de la photographie].

~ çıkarmak, *arg.* Şoför, arabayı bir yere çarpmak: *Bizim kör Ali gene bu sabah fotoğraf çıkarmış.*

☆ *Eşanl.* model değiştirmek, toslamak.

~ eseri, ◘ Eser.

~ görüş, Varlıkları, olayları sanki fotoğrafla çekilmiş gibi anlatma, toplum ve tabiat konularını özneyi karıştırmadan nesnel bir görüşle inceleme.

~ kâğıdı ◘ Kâğıt.

~ makinesi. *fot.* Esasında ışık geçirmeyen, fakat ön kısmında ışık ışınlarını alıp arkadaki duyarlı bir filim üzerine düşüren bir merceği bulunan karanlık bir kutu. [*Ing.* Camera; *Fr.* Appareil photographique]. ◘ *ŞEKİL: 205.* — **FOTOĞRAF MAKİNESİ.**

~ parlaklığı, *astr.* Renk duyarlığı tanımlanmış, fotoğraf plaklarıyle çekilen yıldız resimleri üzerinde ölçülen parlaklık. [*Ing.* Photographic magnitude; *Fr.* Magnitude photographique].

fotoğrafçı, i. (a) Fotoğraf çeken ve basan kişi: *Amatör fotoğrafçı.* [*Fr.* Photographe]. (b) Fotoğrafçılığı meslek edinmiş kimse: *Fotoğrafçı resmimizi güzel çekemedi;* (c) Fotoğrafçı atelyesi, fotoğrafhane: *Bu resmi fotoğrafçıda mı çektirdin?* [*Ing.* Photographer].

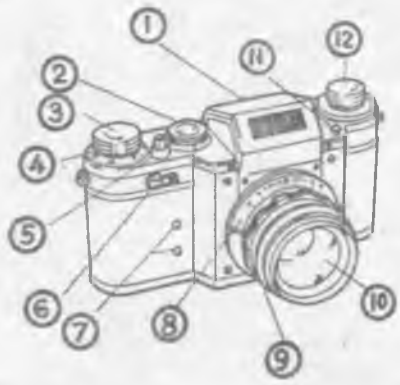

ŞEKİL: 205. — **FOTOĞRAF MAKİNESİ.** [*Bir yansıtımlı fotoğraf makinesinin dış görünüşü*]. (1) Vizör. (2) Obtüratör kadranı. (3) Film sarma düğmesi. (4) Poz sayıcı *(numaratör).* (5) Deklanşör *(obtüratör açıcı).* (6) Deklanşör kilidi. (7) Flaş *(ışık)* bağlantı düzeni *(senkronize).* (8) Odak ayarlama kadranı. (9) Diyafram. (10) Objektif. (11) Film ara ayar düğmesi. (12) Film geri sarma *(rötar)* düğmesi.

fotoğrafçılık,-ğı, i. (a) Işık veya kimyasal maddeler yardımıyle nesneleri oldukları gibi veren bir görüntü elde etme usulü; (b) Fotoğrafçının mesleği; (c) Fotoğraf çekme işi. [*Ing.* Photography; *Fr.* Photographie]. ◘ *ŞEKİL: 206.* — **FOTOĞRAFÇILIK.**

fotoğraf.hane, b.i. Fotoğraf çekilen ve basılan yer. [*Ing.* Photographer's studio; *Fr.* Atelier de photographie]. ☆ *Eşanl.* fotoğraf evi.

fotoğrafi, i. *Fr. photographie* < *Yun. fos,* ışık + *grafein, yazmak.* ◘ Fotoğrafçılık.

fotoğrafik, s. *Fr. photographique.* (a) Fotoğrafçılıkla ilgili; (b) Fotoğrafçılığa yarayan: *Fotoğrafik kâğıt.* (c) Fotoğrafçılıkla elde edilen: *Fotoğrafik deneme.* [*Ing.* Photographic].

foto.iletken, b.s. Elektrik iletkenliği ışığın etkisiyle değişen bir cisim için kullanılır. *(Bir cisim, ışığın veya dalga boyu küçük olan diğer elektromagnetik ışınımların etkisiyle atomlarından birkaçının çevresindeki elektronları serbest bırakması sonunda fotoiletken hale gelir).* [*Ing.* Photoresistive, photoconductive; *Fr.* Photoconducteur,-trice, photo résistant,-ante].

Eşanl. fotodirençli.

foto.iletkenlik,-ği, i. *elektr.* Bazı cisimlerin elektrik iletkenliğinin, ışık etkisiyle değişmesi. [*Ing.* Photoconductivity; *Fr.* Photoconductivite, photorésistivité].

foto.iyonlaşma, b.i. *elektr.* Bir gaz veya buhar atomlarının veya moleküllerinin, morötesi ışınlar etkisiyle iyonlara ayrılması. [*Ing.* ve *Fr.* Photo-ionisation].

fotojeni, i. *Fr. photogenie.* Işık meydana getirme. [*Ing.* Photogenesis].

foto.jenik, b.s. *Fr. photogenique* < *Yun. phos,* ışık + *genesis, meydana getirme. fiz.* (a) Işığın bazı cisimler üzerine yaptığı kimyasal etkiyle ilgili; bu etkileri yaratma özelliği taşıyan: *Fotojenik bileşik;* (b) Fotoğraf kâğıdını çok etkileyen: *Mavi çok fotojenik tir;* (c) Fotoğrafta veya sinemada hoş bir etki bırakan bir çehre, bir duruş için kullanılır: *Fotojenik bir yüz.* [*Ing.* Photogenic].

foto.jeoloji, b.i. *Fr. photogéologie. topogr.* Havadan çekilen fotoğraflar ve yardımcı olarak arazide yapılan değerlendirmeyle jeoloji haritalarının hazırlanması. [*Ing.* Photogeology].

foto.kalk, b.i. *Fr. photocalque fot.* § ❶ Işığa duyarlı bir kat taşıyan, «kalk» kâğıdına basılan örnek. *(Fotoğrafın çekimi ve banyosundan sonra, sınai «kalk» kâğıdı üzerinde resim olarak kullanılır).* [*Ing.* Phototype]. § ❷ Bir kalk kalıbından çekilen fotoğraf örneği. [*Ing.* Blue print of brown print].

foto.kataliz, b.i. *Fr. photocatalyse. kim.* Işık enerjisinin, doğrudan doğruya kendisini soğuran maddeyi etkilemediği halde, bu maddeyle karışım halinde bulunan diğer maddelerin dönüşümüne yolaçan dolaylı etkisi. [*Ing.* Photocatalysis; *Fr.* Sensibilisation photochimique].

☆ *Eşanl.* fotokimyasal duyarlaştırma.

foto.katod, b.i. *Fr. photocathode. elektr.* Üzerine ışık ışınımları geldiği zaman elektron yayan fotosel katodu. [*Ing.* Photocathode].

foto.kaynak, b.i. *nükl.* Atom çekirdeklerini gamma fotonlarıyle bombardıman ederek tanecikler, özellikle nötronlar üreten cihaz. *(Nötron bağları gevşek olan döteryum ve berilyum çekirdeklerinden nötronları ayırabilmek için 2 ile 3 milyon elektronvoltluk fotonlar yeterlidir).* [*ing.* ve *Fr.* Photosource].

fotokeramik, s. *Fr. photoceramique. math.* Fotoğrafların kolloidal yedirme usulüyle bir porselen veya cam eşya üzerine nakilleri ve pişirilmek suretiyle tesbiti tekniği. [*Ing.* Photoceramic].

foto.kimya*, b.i. Işık etkisiyle meydana gelen kimyasal tepkimeleri inceleyen bilim. [*Ing.* Photochemistry; *Fr.* Photochimie].

foto.kimyasal*, b.s. Fotokimya ile ilgili olan; ışığın kimyasal etkileriyle ilgili. [*Ing.* Photochemical; *Fr.* Photochimique].

fotokinetik, i. *Fr. photokinétique.* Fotokineziyle ilgili olan. [*Ing.* Photokinetic].

fotokinezi, i. *Fr. photokinésie. biy.* Bazı hayvanları karanlıkta iken ışık, büyük bir aydınlıkta iken karanlık aramaya iteleyen dürtü. [*Ing.* Photokinesis].

fotokolografi, i. *Fr. photocollographie.* ◘ Fototipi.

fotokolorimetre, i. *Fr. photocolorimètre. fot.* Bir ışık kaynağının renk ısısını ölçmeye yarayan cihaz. [*Ing.* Photocolorimeter].

fotokopi, i. *Fr. photocopie* < *Yun. photo, ışık* + *Fr. copie,* suret. Bir mektup veya bir evrakın fotoğrafını çekerek, acele bir developmanla kısa bir süre içinde kopyasını çıkarma usulü. [*Ing.* Photocopy; *Fr.* Photostat].

☆ *Eşanl.* fotostat.

fotokopici, b.i. Fotokopi işlerini yapan kişi. [*Ing.* Photocopier; *Fr.* Photocopiste].

fotokrizi, i. *Fr. photocrisie. biy.* Işığa karşı tera duyarlık. Bu çeşit duyarlığı olan hayvanlar çok aydınlıkta az ışık *(fakat karanlık değil),* az aydınlıkta ise çok ışık arar.

fotokromi, i. *Fr. photochromie.* ◘ Fotokromografi.

fotokromik, s. *Fr. photochromique.* Gün ışığında renk değiştiren: *Fotokromik cam.* [*Ing.* Photochromic].

foto.kromografi, b.i. *Fr. photochromographie.* Fotoğrafları sonradan renklendirmeye dayanan ve Ducos du Hauron tarafından tasarlanan renkli fotoğraf tekniği. [*Ing.* Photochromography].

fotokromotipi, i. *Fr. photochromotypie. matb.* Matbaacılıkta renkli fotoğraf basma usulü. [*Ing.* Photochromotypy].

fotoksilografi, i. *Fr. photoxylographie. matb.* Bir filmden tahta üzerine yapılan *(hassas tabaka kullanmak suretiyle ve ışıkla)* kopya-

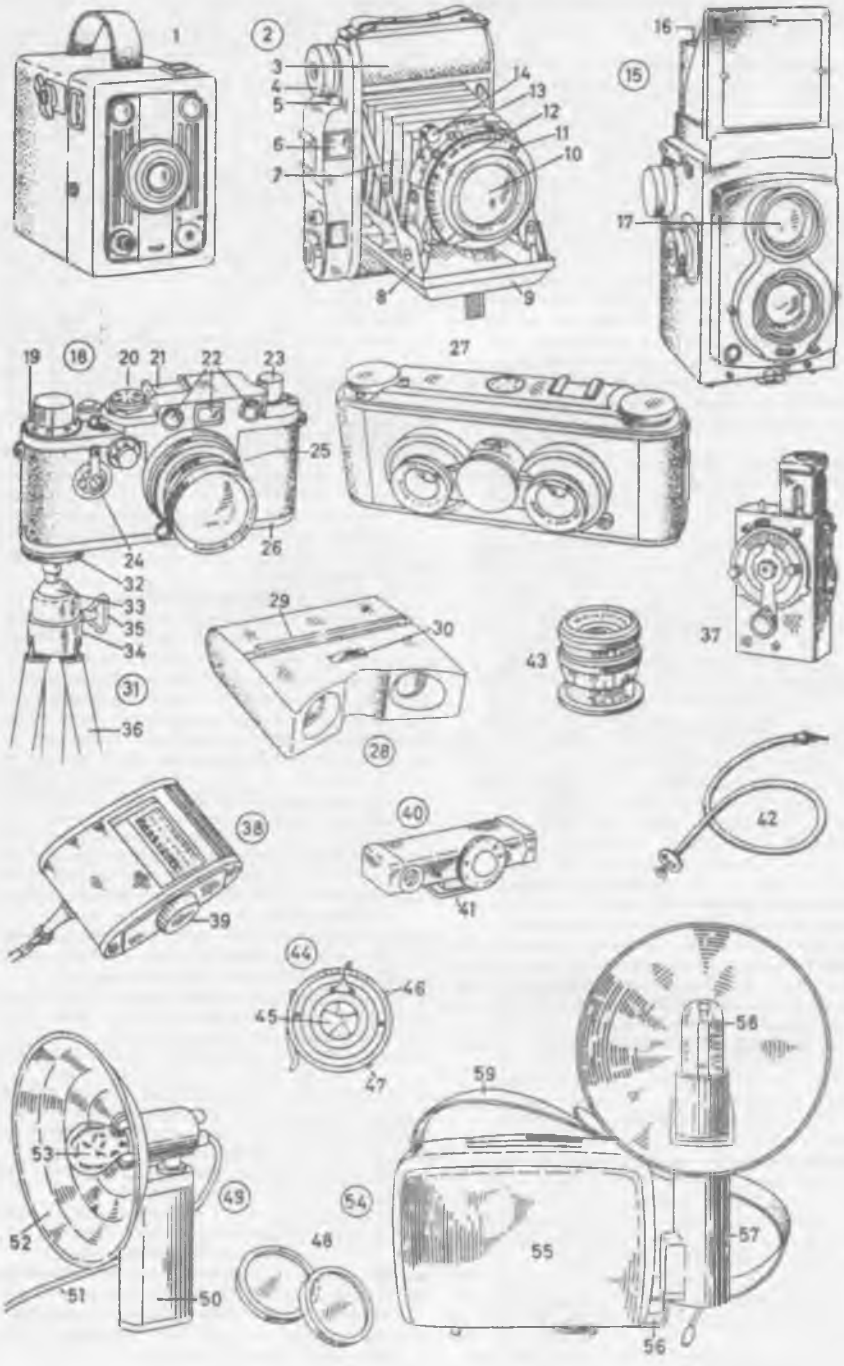

DUDEN'den

ŞEKİL: 206. — **FOTOĞRAFÇILIK.** [*1-27 Fotoğraf makineleri*]. **1.** Basit kutu fotoğraf makinesi. **(2)** Körüklü fotoğraf makinesi. **3.** Gövde. **4.** Film aktarma makarası *(Bobin sarma düğmesi, sarıcı)*. **5.** Deklanşör çalıştırma düğmesi. **6.** Vizör. **7.** Körük. **8.** Kapak kolu. **9.** Alt kapak. **10.** Mercek. **11.** Pozometre. **12.** Obturatör ayarlama tablosu. **13.** Uzaklık ayar tablosu. **14.** Uzaklık ayar düğmesi. **(15)** Yansıtmalı *(Refleks tipi)* fotoğraf makinesi. **16.** Vizör kovanı. **17.** Uzaklık merceği *(vizör)*. **(18)** 36 pozluk fotoğraf makinesi. **19.** Sayıcı. **20.** Obtüratör, ayarlama düğmesi. **21.** Flaş kızağı. **22.** Vizör. **23.** Film geri sarma düğmesi. **24.** Otomatik entereptör *(kendi kendine zaman ayarlayıcısı)*. **25.** Değiştirilir objektif. **26.** Sökülür alt kapak. **27.** Stereoskopik fotoğraf makinesi. **28.** Stereoskop. **29.** Stereoslayt. **30.** Net ayar düğmesi. [*31-59 fotoğraf(çılık) aksesuarları*]. **(31)** Sehpa *(üçayak)*. **32.** Sehpa başlığı. **33.** Bilyalı mafsal. **34.** Sehpa başı *(sehpa kafası)*. **35.** Ayar vidası. **36.** Sehpa bacağı. **37.** Takma otomatik entereptör. **(38)** Pozometre. **39.** Kadran düğmesi. **(40)** Telemetre. **41.** Kızak. **42.** Deklanşör. **43.** Objektif. **(44)** Obtüratör. **45.** Plak. **46.** Flaş senkronizasi. **47.** Otomatik kurma kolu. **48.** Filtre *(renk filtresi)*. **(49)** Ampullü flaş. **50.** Batarya kutusu. **51.** Bağlama kordonu *(konektör)*. **52.** Reflektör. **53.** Flaş ampulü. **(54)** Elektronik flaş takımı. **55.** Akümülatör ve doldurma *(şarj)* gövdesi. **56.** Bağlantı *(eklema)* dirsekleri *(kolları)*. **57.** Flaş direği. **58.** Elektronik flaş lambası. **59.** Kayış.

dan sonra tahtayı oyma sanatı. *(Bu kopya transport kâğıdı ile bir çinko veya taştan da alınabilir)*. [*ing.* Photo-xylography].

fotoksizm, i. *Fr. photauxisme. bot.* Güneş ışınlarının bitkilerin büyümesi üstünde yaptığı toplu etki. [*ing.* Photauxism].

fotolit,-ti, i. *Fr. photolyte. kim.* Işık etkisiyle ayrışan cisim. [*Ing.* Photolyte].

fotolitik, i. *Fr. photolytique.* Fotolize ait. [*ing.* Photolytic].

foto.litografi, b.i. *Fr. photolithographie.* Taş basma veya maden basma örneklerin, ışığa duyarlı tabakalar üzerine fotoğraf veya kopya yoluyle çıkarılmasında kullanılan baskı tekniği. [*ing.* Photolithography].

fotoliz, i. *Fr. photolyse. kim.* Işıkla, özellikle morötesi ışınlarla sağlanan kimyasal ayrıştırma olaylarına verilen ad. [*ing.* Photolysis].

fotolojl, i, *Fr. photologie. kim.* ◘ fotobiyoloji.

fotomagnetlk, s. *Fr. photomagnetique. fiz.* Işık etkisiyle meydana gelen magnetik olaylar için kullanılır. [*Ing.* Photomagnetic].

foto.makrografi, b.i. *Fr. photomacrographie.* Küçük boyutlu bir konunun çekim sırasında büyütülen fotoğrafı: *Bir böcek kafasının fotomakrografisi. (Fotomakrografi, incelenecek konunun cinsi ve yapısı üzerinde küçük bir büyültme yeterli olduğu zaman kullanılır.)* [*Ing.* Photomacrography].

fotomani, i. *Fr. photomanie. tıp.* Işık etkisi altında meydana gelen mani. [*Ing.* Photomania.]

foto.maske, b.i. *san.* Renk ayırımını gerçekleştirmek için orijinalin veya negatifin üstüne konulan saydam fotoğraf. [*Ing.* Photomask].

foto.mekanik, b.s. *Fr. photomécanique.* Işık karşısında hazırlanmış klişeler kullanarak yapılan fotoğraf basma usulü için kullanılır: *Fotogravür, fotolitografi, ofset,, helyogravür ve fototipi fotomekanik işlemlerdir).* [*Ing.* Photomechanical]

foto.metalografi, b.i. *Fr. photométallographie.* (a) Madenlerin yüzeysel yapılarını gösteren büyük veya küçük ölçekte fotoğraf; (b) *graf. san.* Bir çinko veya alüminyum levha üzerinde, bir resmi hiç girinti ve çıkıntı kalmayacak şekilde boyamaya yarayan fotomekanik usul. [*Ing.* Photometallography].

fotometre, i. *Fr. photometre* < *Yun. phos,* ışık + *metron,* ölçü, § ● *opt.* Bir ışık kaynağının verdiği ışık şiddetini ölçmeye yarayan alet. [*Ing.* Photometer]. ☆ *Eşanl.* ışıkölçer. § ❷ *fot.* ◘ Pozometre. § ❸ *meteor.* Tayfın bir kısmındaki güneş veya gök ışınımlarını ölçen alet: ◉ ~ yle ölçmek, Bir ışık kaynağının şiddetini ölçmek: *oksiasetilenli bir üfleci fotometreyle ölçmek.* [*Fr.* Photomètrer].

fotometri, i. *Fr. photometrie. opt.* Fiziğin, ışık miktarının ölçülmesini ve cisimlerin ışığı iletme, yansıtma, dağıtma gibi özelliklerini inceleyen bölümü. [*Ing.* Photometry].

fotomikrografi, i. *Fr. photomicrographie. opt.* Çıplak gözle seçilmeyecek bir cismin büyütülmüş görüntüsünün fotoğrafı. [*Ing.* Photomicrography].

foto.montaj, b.i. *Fr. photomontage.* § ● *fot.* Bir konu üzerindeki eksik kısımları tamamlamak veya daha çok konuyu bir araya toplamak üzere birkaç fotoğrafın birleştirilmesi. [*Ing.* Composite picture, photomontage]. § ● *matb.* Reprodüksiyon maksadıyle birçok fotoğrafların bir bütün resim halinde, konuya göre yanyana getirilerek bir saydam tabaka üzerinde düzenlenip yapıştırılması. [*ing.* Photo-montage]. ☆ *Eş. anl.* fotomontaj.

fotomorfoz, i. *Fr. photomorphose. fizyol.* Canlı varlıkların bireyoluş sırasındaki gelişimi üzerinde ışığın yaptığı etki. [*Ing.* Photomorphosis].

fotomültiplikatör,-rü, i. *Fr. photomultiplicateur.* ◘ Fotoçoğaltıcı.

foton, i. *Fr, photon. fiz.* Boşlukta 300,000 km/sn'lik bir hızla gerçek bir mermi gibi yayılan ışık taneciği veya enerji kuvantumuna *(elektrona benzeterek)* verilen ad. [*Ing.* Photon].

☆ *Eşanl.* ışıközü.

fotonasti, i. *Fr. photonastie* < *Yun. bot.* Bazı

bitkilerin yapraklarının geceleri aşağıya sarkması veya yukarı doğru kapanması gibi ışıkla ilgili olan nastik hareketler. [*Ing.* Photonasty].

☆ *Eşanl.* **niktinasti, uyku hareketleri.**

fotonükleer, s. *Fr. photonucléaire. nükl.* Elektromagnetik ışınımların bir atom çekirdeğine yaptığı etki için kullanılır: *Fotonükleer etki.* [*Ing.* Photonuclear].

foto.oftalmi, b.i. *Fr. photoophthalmie* < *Yun. tıp.* Yüksek elektrik ışığında, elektrik veya oksijen kaynağında ve karda çıplak gözde çalışanların gözlerinde meydana gelen bir çeşit göz hastalığı. [*Ing.* Photo-ophthalmia].

foto.parçalanma, b.i. *nükl.* Yeterli enerjisi olan bir foton etkisi ile atom çekirdeğinin protonlar veya nötronlar halinde parçalanması. [*Ing.* Photodisintegration; *Fr.* Photodésintégration].

fotopati, i. *biy.* Işığa karşı reaksiyon, *(hayvanlarda)* ışıktan hoşlanmama.

foto.pentür, b.i. *Fr. photopeinture.* Bir fotoğraftaki şekillerin üzerinden boya ile geçerek, fotoğrafın daha canlı hale getirilmesi. [*Ing.* Photopainting].

fotoperiyodizm, i. *Fr. photoperiodisme. bot.* Işığa maruz kalma devresi; Bitkilerin gelişerek çiçeklenmesinde rol oynayan günlük ışık periyodunun uzunluğu. [*Ing.* Photoperiodism].

fotopi, i. *Fr. photopie. tıp.* Gözün ışığa uyması. [*Ing.* Photopia].

fotopil, i. *Fr. photopile.* § ❶ *elek.* ◘ **Güneş pili;** § ❷ *elektr.* Fotovoltaik pil. [*Ing.* Photopile].

fotoplan, i. *Fr. photoplan. topogr.* Bir arazi boyunca havadan arka arkaya alınan fotoğrafları aynı ölçeğe göre düzenleyip birleştirmekle elde edilen arazi planı: *Parça parça bir araya getirilen haritalara karşılık, fotoplan ölçü kesinliği olan bir haritadır.* [*Ing.* Photoplan].

fotopsi, i. *Fr. photopsie. tıp.* Sağlam veya hasta gözde ışık olmadığı halde ışık görme şeklinde beliren sanrı. *(Ağtabakadaki görme sinirinin, fazla kan hücumu, hafif bir şok, göz kapaklarında spazm gibi sebeplerle doğrudan doğruya uyarılmasından ileri gelir).* [*Ing.* Photopsy].

foto.rama, b.i. *Fr. photorama.* Panoramik fotoğrafların çekimi ve gösterimi için, *A.* ve *B. Lumière*'in tasarladığı cihaz. [*Ing* Photorama].

fotoreseptör hücre, *biy. Yun. phos,* ışık + *Lat. receptus,* kabul edilmiş. Işık alan hücre. [*Ing.* Photoreceptor; *Fr.* Cellule photoréccepteur].

fotorezistans, i. *Fr. photoresistance.* ◘ **Foto. direnç.**

foto.robot,-tu, b.i. *Fr. photo-robot.* Tanıkların verdiği bilgilere göre çizilen ve fotoğrafı bulunmayan bir kimsenin bulunmasına yarayan yüz resmi. [*Ing.* Photorobot].

foto.roman, b.i. *Fr. photoroman.* Bir metinle bir dizi fotoğraftan meydana gelen hikâye ve bu hikâye tekniğinin adı. [*Ing.* Photoroman].

fotosel, i. § ❶ *elektr.* Üzerine ışık düştüğü vakit maden bir plâkadan çıkan elektronlar yardımıyle bir devrede elektrik akımı meydana getiren veya akımda değişiklik yapan bir tertibat, ses yolundaki sesi çalmakta, ışıkölçerlerde, fotoğraf aygıtlarında, alıcılarda ve daha birçok işlerde kullanılır. [*Ing.* Photoelectric cell; *Fr.* Cellule photoélectrique]. ☆ *Eşanl.* **elektrikli göz, fotoelektrik hücresi.** ◘ *ŞEKİL: 487.* — **SİNEMA II.** § ❷ *radyotekn.* Bazı alkali maddelerin *(potasyum, rübidiyum)* aydınlatıldıkları zaman elektronlarını serbest bırakmalarından veya *(kadmiyum sülfür, selenyum gibi)* ışığın etkisiyle om direnci değişen maddelerin bu özelliğinden yararlanan ışık akımı organı. Birinci tipteki fotosellere fotoyayınlayıcı, ikinci tiptekilere fotodirençli denir. [*Ing.* Photocell, photoelectric cell; *Fr.* Cellule photo-électrique, photocellule]. ◉ **fotoverici —,** *elektr.* ◘ **Fotovericl.** © **Kerr — I,** *radyotekn.* Bir elektrik alanında, sıvılarda görülen çift kırılma özelliğinden yararlanarak ışık modülasyonu yapan âlet. Her ne kadar fotosel deniyorsa da bu âletin gerçek fotosel ile bir ilişkisi yoktur ve televizyonda kullanılır. [*Ing.* Kerr's photocell; *Fr.*, Cellule de Kerr]. ◉ **— li ışıkölçer,** *sin.* Bir konunun ışık durumunu fotoselle ölçen ışık ölçer çeşidi. [*Ing.* Photoceli photometer; *Fr.* Posemètre à cellule photo-électrique].

foto.seramik, b.i. *Fr. photoceramique. fot.* Porselen üzerine fotoğraf tekniğiyle yapılan süsleme. [*Ing.* Photoceramics].

fotosentez, i. *Fr. Photosynthèse* < *Yun. photos,* ışık + *synthesis, sentez. biy.* Klorofil maddelerin güneş etkisi altında karbonhidrat bileşimini meydana getirmeleri. Yeşil bitkilerin ışıkta, çok basit bileşiklerden *(karbondioksit, su nitratlar)* karmaşık yapılı organik moleküller *(protidler, glüsidler, lipidler)* yapması. [*Ing.* Photosynthesis].

☆ *Eşanl.* **karbon özümlemesi.**

fotosetter, i. *ing. photosetter. matb.* Fotoğraf yöntemleriyle çalışan dizgi makinesi.

fotosfer, i. *Fr. photosphere* < *Yun. phos,* ışık + *sphaira,* küre. *astr.*. ◘ **Işıkküre**

fotoskop,-pu, i. *Fr. photoscope. fiz.* Işık kuvvetini ölçme âleti. [*Ing.* Photoscope].

fotostat,-tı, i. *Fr. photostat* ◘ **Fotokopi.**

foto.stereosentez, b.i. *Fr., photostéréosynthèse. L. Lumière*'in 1920'de tasarladığı fotoğraf çekme usulü. Bu usul, herbiri konunun belli bir kısmını net olarak veren ve arka arkaya çekilen fotoğrafları üst üste koyarak, resme bir kabartma havası vermek amacını güder. *(Tomografi de bu prensibe dayanır).* [*Ing.* Photostereosynthesis].

foto-şablon, i. *matb.* Şablon baskısında *(serigrafi)* de kullanılmak maksadıyle, fotomekanik usulle hazırlanan şablon. [*Ing.* Photo - stencil; *Fr.* Photopochoir].

fotoşimi, i. *Fr. photochimie.* ◘ **Fotokimya.**

fotoşimigrafi, i. *Fr. photochimigraphie. matb.* Başlangıçta yalnız tipo klişelerinin hazırlanması için fotoğraf negatiflerini bir metal üzerine kopya ve sonra onu bir asitle yedirme usulü; *(Sonraları, fotoğraf ve âletleri kullanılmak suretiyle hazırlanan bütün baskı tekniklerinin kalıplarına da bu terim eklenmiştir).* [*Ing.* Photo - chemigraphy].

fototakigraf, i. *Fr. phototachygraphe. Paul Grimoin Sanson* (1860-1941) tarafından keşfedilen ve *L. Lumière*'in sinema makinesine benzeyen cihaz. Kertikli bir galevle idare edilen, dört kolu eşit uzunlukta bir haçı vardır. [*Ing.* Phototachygraph].

fototaksi, i. *Fr. phototaxie* < *Yun. photos,* ışık + *taxis,* ayarlama. *biy.* Serbest organizmaların ışık uyartılarına karşı olumlu veya olumsuz cevapları. [*Ing.* Phototaxis].

☆ *Eşanl.* **ışığa göçüm.**

fototaktizm, i. *Fr. phototactisme.* § ❶ Bazı yüzücü canlıların *(öglenalar, desmidiler v.b.)* Bir yönden aydınlatıldıklarında ışık kaynağına doğru *(pozitif fototaktizm)* veya aykırı yöne *(negatif fototaktizm)* yönelmesi. [*Ing.* Phototactism]. § ❷ *(Geniş anlamda)* hücre içindeki kloroplastların, ışık zayıf olduğu zaman en çok ışık alabilecek biçimde, ışık kuvvetli olduğu zaman ise en az ışık alabilecek şekilde yer alma özelliği. [*Ing.* Phototactism].

fototejl, i. *Fr. phototégie.* Doğrudan doğruya pozitif görüntü elde etmeye yarayan fotoğraf işlemi. *(Negatif fototip oksijenli suyla yıkanarak giderilir ve kâğıt üzerinde kalan jelatin boyanır).*

foto.teodolit,-ti, b.i. *Fr. photothéodolite.* Fotogrametride kullanılan ve bir teodolitin dürbününe bağlanmış özel bir fotoğraf makinesinden meydana gelen cihaz. [*Ing.* Phototeodolite]. ◘ *ŞEKİL: 207.* — **FOTOTEODOLİT.**

fototepkime, i. *kim.* Işık etkisiyle meydana gelen kimyasal tepkime. [*Ing.* Photoreaction; *Fr.* Photoréaction].

fototerapi, i. *Fr. photothérapie.* Işığın tedavide kullanılması. [*Ing.* Phototherapy].

foto.tip, b.i. *Fr. phototype.* Doğrudan doğruya konu üzerinden çekilen fotoğraf. [*Ing.* Phototype].

foto.tipi, b.i. *Fr. phototypie.* Mürekkep sürülmüş jelatin kabartmalarla baskı usulü. [*Ing.* Phototypography].

fototopografya, i. *Fr. phototopographie. topogr.* Fotogrametrinin topografyaya uygulanması. [*Ing.* Phototypography].

fototransistor, i. *Fr. phototransistor. elektr.* Bir transistöre bağlanmış lamba. [*Ing.* Phototransistor].

fototrof, s. *Fr. phototrophe.* bitki *biy.* Besin sentezi yapabilmek için ışık enerjisinden yararlanan. *(Yalnız klorofilli yeşil bitkiler fototroftur).* [*Ing.* Phototrophic] ◘ **Fotosentez.**

fototropi, i. *Fr. phototropie. biy.* Güneş ışınlarına tutulan bazı maddelerin gösterdiği renk değişimine dayanan tersinir nitelikte fotokimyasal olay. *(Salisiliden-m-toluidin'in rengi, güneş ışınlarının etkisiyle sarıdan turuncuya döner).* [*Ing.* Phototropy].

fototropik, s. *Fr. phototropique. biy.* Fototropiyle ilgili. [*Ing.* Phototropic].

fototropizm, i. *Fr. phototropisme* < *Yun. pho-*

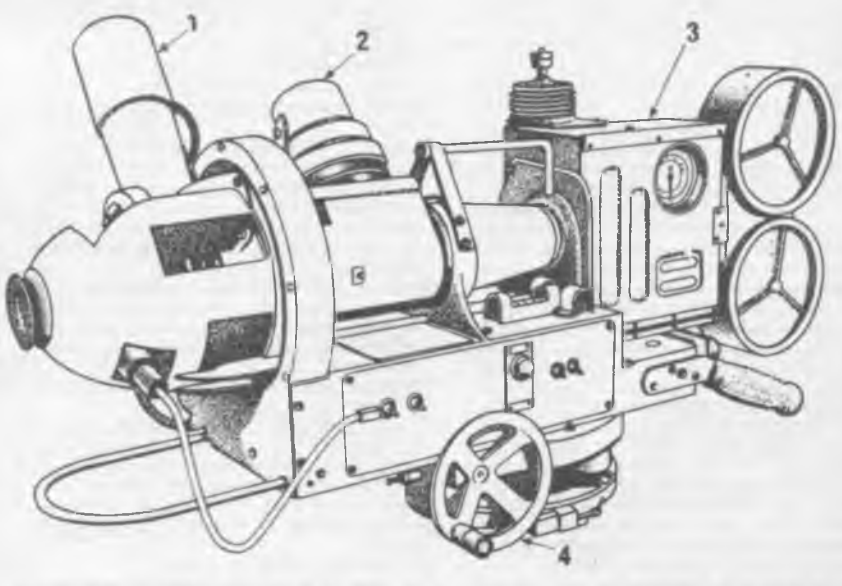

ŞEKİL: 207. — **FOTOTEODOLİT.** 1. Gez. 2. Kamera merceği. 3. Kamera. 4. Çapraz el çarkı

tos, ışık + *tropos,* yönelim, dönme. *biy.* Organizmaların, özellikle bitkilerin ışık etkisi altında meydana gelen olumlu veya olumsuz ışığa yönelme eğilimi. [*Osm.* Tevecüh-ü ile-z-iyâ; *Ing.* Phototropism].

☆ *Eşanl.* ışığa yönelim, ışığa doğrulum.

fotoverici, s. *foto* + *verici. elektr.* Işık ışınımlarının etkisi altında elektron veren bir madde için kullanılır: *Potasyum, sezyum, fotoverici maddelerdir.* [*Ing.* Phototransmitter; *Fr.* Photo-emetteur,-trice]. ◉ — **li fotosel,** *elektr.* Katodun aydınlatılmasıyla içinde bir elektron akımı dolaşan fotosel. [*Fr.* Cellule photo-emettrice, photoemissive].

fotovoltaik, s. *Fr. photovoltaïque. elektr.* Işık ve benzeri ışınımların etkisiyle elektrik akımı üreten.

~ **etki,** *elektr.* ◘ **Etki.**

~ **pil,** ışık almadıkça akım üretmeyen ve elektromotor kuvveti üzerine düşen ışık akısıyle orantılı olarak değişen pil. [*Ing.* Photovoltaic battery; photopile; *Fr.* Cellule photovoltaïque, photopile].

FOVILLE, Achille Louis, öz. i. (1799 - 1878) Fransız hekimi.

~ **almaşık felci,** *patol.* Almaşık yarım felç çesidi. *(Gövdenin bir yanının felciyle birlikte gözlerin ortak hareketi de felce uğrar).* [*Ing.* Foville's syndrome; *Fr.* Paralysie alterne de Foville].

~ **sendromu,** *patol.* ◘ **Sendrom.**

fovizm, i. *Fr. fauvisme. san.* XX. Yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan resim akımı. [*Ing.* Fauvism].

Fov'lar, ç.i. *san:* XX. yüzyıl başında ortaya çıkan bir grup ressama verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Fauves].

FOWLER, John, öz. i. (1826 - 1864) Ingiliz mekanikçisi.

~ **kanatçığı,** *hava* Hem flapın, hem de yarığın özelliklerini kendinde toplayan kanatçık. *(Fowler kanatçığı, kanadın üst kısmının arka tarafına yerleştirilir. Aşağıya doğru çevirince kanadın yüzeyini ve eğriliğini arttırır. Ayrıca kanada yapışık olmadığı için arada kalan küçük boşluktan hava akım çizgileri kolayca geçebilir. Bu kanadın tek başına taşıma gücü, meselâ 100 kg ise bir Fowler kanatçığının açılmasıyle bu taşıma 260 kg.'a yükselebilir.* [*Ing.* Fowler's flap; *Fr.* Volet Fowler]

FOWLER, Thomas, öz. i. (1736 - 1801) Ingiliz hekimi.

~ **çözeltisi,** *ecz.* Içinde, yüzde bir oranında potasyum arsenit biçiminde arsenikli anhidrit bulunan sulu-alkollü çözelti. Çok zehirli olan bu madde, erişkenlerde ağızdan günde 0,15 ilâ 0,30 gr'lık dozlarla beslenmeyi ayarlayıcı olarak verilir ve bazı sinir hastalıklarının tedavisinde kullanılır. [*Ing.* Fowler's solution; *Fr.* Liqueur de Fowler].

fowlerit,-ti, i. *Fr. fowlerite (Amerikan mineralojisti S. Fowler'*in adından) *min.* Doğal manganez silikat. *(Rodonitin çinkolu bir çeşididir).* [*Ing.* Fowlerite].

foya /fo:ya/. I. *It. foglia. kuymc.* (a) Mücevher olarak işlenmiş elmas taşının parıltısını arttırmak için altına konulan ince maden yaprak. [*Ing.* Foil *(for setting off a gem); Fr.* Paillon; (b) Bir mücevher taşının alt kısmına konan gümüş levha. *(Roza ve Felemenk cinsinden olan elmas taşlarının derinlikleri fazla olmadığından bunlar parlamaz, fakat foya aracılığıyle bu görünümleri değişir).*. ◉ ~ **ar meydana çıkmak,** Kötü nitelikli olduğu anlaşılmak. [*Ing.* To be shown up; *Fr.* Être reconnu comme faux, fausse].

föhn, i. *Alm. foehn, föhn.* < *Lat. favonius,* ılık rüzgâr. *meteor.* Bir engebeyi aşarken su buharının büyük bir kısmını kaybeden havanın alçalması sonunda esen sıcak ve kuru rüzgâr. [*Ing.* Foehn, föhn; *Fr.* Fœhn, föhn]

fönokot,-tu, I. *Fr. phoenokote. matb.* Çok parlak bir kuşe kâğıdı cinsi. [*Ing.* Phoenokote]

förde, I. *coğr.* Dördüncü çağda buzullar ile örtülmüş, veya düz, veya **tepelik** olan alçak yerlerdeki derin girintiler biçiminde, kıyılarla dolu kıyılar. [*Fr.* Côtes à fördan].

fötalizasyon, I. *Fr. fœtalisation. biy.* İnsanı goril dölütüyle bir tutan *Bolk*'un öne sürdüğü görüş (1926) olup, buna göre goril dölütü gibi insan yavrusu da çok yavaş gelişir ve büyür; eşeysel olgunluğa geç ulaşır. [*Ing.* Fetalization, foetalization].

fötr, i. *Fr. feutre* < *cerm.* Şapka, çanta, çiçek veya başka süs eşyası yapmak için kullanılan ince ve yumuşak keçe. [*Ing.* Felt]

föy, i. *Fr. feuille* Yaprak, kâğıt yaprağı. [*Ing.* Leaf].

föyton, i. *Fr. feuilleton. matb.* Günlük gazetelerin kültür ve edebiyat için ayırdıkları kısma veya sayfaya verilen ad. *(Bu kısımda roman tefrikaları, sanat, tiyatro, müzik haberleri, kitaplar, yeni icatlar, ilmî keşifler üzerine konuşmalar vardır).* [*Ing.* Feuilleton].

Fr, *kim* Fransiyum elementinin sembolü. [*Ing.* Symbol of francium; *Fr.* Symbole chimique du francium].

fragman, i. *Fr. fragment. sin.* Sinemalarda gelecek programda yer alacak filmi tanıtmak amacıyle önceden gösterilen kısa parça. [*Ing.* Trailer].

☆ *Eşanl.* tanıtma filmi.

fragmantizm, i. *Fr. fragmentisme. res.* XX. yüzyıl başlarında Italya'da *A. soffici* tarafından ortaya atılan bir resim tarzı olup konuları parçalar halinde betimler. [*Ing.* Fragmentism].

fragmoplast,-tı, i. *Fr. phragmoplaste. biy.* Yüksek yapılı bitkilerin hücrelerinde sitodiyerez sırasında oluşan hücre levhacığı. *(Mitoz bölünmesinde ana fazın sonuna doğru, oluşmakta olan yavru nukleuslar arasında göze çarpmaya başlayan yeni iplikler olup, çoğunlukla iğ iplikleri gibi nukleusa kadar uzanamazlar ve fıçıyı andırır tarzda genişlerler).* [*Ing.* Phragmoplaste].

fragmospor, i. *Fr. phragmospore. biy.* Enine en az iki bölmeli spor. [*Ing.* Phragmospore].

fragmozom, i. *bot.* Hücre bölünmesi sırasında iki yavru hücre arasında oluşan plazma zarı. [*Ing.* ve *Fr.* Fragmosome].

☆ *Eşanl.* hücre levhası.

frail, i. Değeri 50 lb. olan ve Ispanya'da kullanılan bir ağırlık ölçüsü.

frak,-kı, i. *Fr. frac* < *Ing. frock.* Uzun etekleri dar olan belden başlayarak yalnız arka kısmı kalacak şekilde biçilmiş, siyah resmî erkek ceketi ve elbisesi

fraksiyon, I. *Fr. fraction. trm.* Belirli büyüklük sınırlarına sahip toprak zerresi grupları. [*Ing.* Fraction].

fraktokümülüs, I. *Fr. fractocumulus* < *Lat. fractus,* kopmuş + *cumulus,* yığın. *meteor.* 1500 ilâ 4500 m. *(5000 ilâ 15000 fit)* yükseklikte oluşan kenarları dişli, alçak düzeyde, rüzgârla dağılan bir kümülüs. [*Ing.* Fractocumulus].

fraktostratüs, I. *Lat. fractus,* kopmuş + *stratus,* dağılmış. *meteor.* 600 ilâ 2000 metre *(2000 ilâ 7000 fit)* yükseklikte oluşan kenarları parçalı bir stratusten türeyen bulut tabakaları. [*Ing.* ve *Fr.* Fractostratus].

fraktus, i. *Lat. fractus.* Bulutların milletlerarası sınıflandırılmasında, kenarları parçalı, düzensiz yığınlar halindeki stratüs ve kümülüsleri belirtmekte kullanılan ad. [*Fr.* Fractus].

frambezi, i. *Fr. framboesia. patol.* Daha çok sıcak memleketlerde görülen, *Treponema pertanue* tarafından meydana getirilen bulaşıcı bir hastalık olup, bu hastalıkta yüzde, el ve ayaklarda, dış genital organlarda ahududuyu andıran kabarcıklar meydana gelir. [*Ing.* Frambesia].

frambuaz, I. *Fr. framboise.* ◘ **Ahududu.**

frana, i. *It. jeom.* Killi oluşukların aşınma şekli; bu şekillerle birlikte, Apennin'lerde çokça rastlanan toprak kaymaları ve lav selleri görülür.-

☆ *Eşanl.* dağ göçmesi, yer kayması, göçüntü.

francala /franca:la/, I. *It. frangiula.* Has ve ince undan, çoğu dar uzun bir biçimde yapılan ekmek. [*Ing.* Fine white bread, roll; *Fr.* Pain de première qualité, pain de luxe, petit pain au lait]. ◉ **baston** ~, ◘ **Baston²**.

FRANCKE, Ernst, öz. I. (1859 - 1920) Alman hekimi.

~ **belirtisi,** *patol.* ◘ **Belirti.**

~ **iğnesi,** *tıp.* Parmak ucundan veya kulak memesinden kan alıp muayene etmekte kullanılan içi yaylı bir âlet.

frank,-gı, I. *Fr. franc.* § ❶ Birçok eski Fransız parasının adı. § ❷ Fransız devriminden beri Fransa'nın kanunî para birimi *(sembolü: F)* § ❸ Halen Isviçre, Belçika ve Lüksemburgun para birimleri. Tunus'un, Fas'ın bağımsızlıktan önceki para birimleri; § ❹ Fransız birliğine dahil bazı bölge ve ülkelerin para birimi. [*Ing.* Franc]. ◉ **altın** ~, *dev. huk.* Radyo-telgraf gelir ve harçlarına uygulanan ve Buenos Aires Milletlerarası Telekomünikasyon sözleşmesiyle kabul edilen para birimi. [*Ing.* Golden franc; *Fr.* Franc - or] ◉ **eski** ~, 1960'tan önce tedavülde bulunan kanunî para birimine, 1960'tan itibaren verilen ad. *(Şimdiki 1 santime eşdeğerli)* [*Ing.* Old franc; *Fr.* Ancien franc]. ◉ **kâğıt-frank,** Resmî kur süresince tedavüldeki para birimi esası üzerinden ifade edilen mal ve hizmetin değer ölçüsü. [*Ing.* Paper-franc; *Fr.* Franc - papier].

Frankça, öz. i. *dilb.* (a) Eski Frankların Batı Germen öbeğine giren dili; (b) Orta Almanya'da konuşulan ve yukarı Almancaya *(Hochdeutsh)* bağlanan Alman ağızları bütünü. [*Ing.* Frankish; *Fr.* Franc, franque].

frankeyit,-ti, i. *Fr. franckéite. min.* Doğal kurşun, kalay ve antimon sülfür. [*Ing.* Franckeite].

frankist,-ti, i. *Fr. Franquiste.* ◘ **Frankocu.**

frankizm, i. *Fr. franquisme.* ◘ **Frankoculuk.**

Franklar, öz.i. *Lat. franci.* Roma Galya'sını V. ve VI. Yüzyılda ele geçirdikten sonra, buraya kendi isimlerini veren ve Baltık'tan gelmiş oldukları sanılan Germen asıllı halk. [*Ing.* Franks; *Fr.* Francs, Franques].

FRANKLIN, Benjamin, öz.i. (1706-1790) Amerikalı fizik bilgini, filozof ve siyaset adamı. Boston'da doğdu. Aslı Ingilizdir. Paratoneri bulmakla tanınır. Amerika bağımsızlığının kurucularından sayılır. Eserleri üç ciltte toplanmış ve bütün Avrupa dillerinde yayınlanmıştır.

~ **deneyi,** *fiz. Franklin* tarafından yapılan ve bir iletken üzerine elektrik yönlerinin yoğunlaşmasına ait deney. [*Ing.* Franklin's experiment; *Fr.* Experience de Franklin].

~ **martısı,** *zool.* ◘ **Martı.**

franklin, i. *(B. Franklin'in adından). elek.* Elektrostatik C.G.S. sisteminde elektrik yükü birimi. [*Ing.* ve *Fr.* Franklin].

~ **tedavisi,** *tıp.* Statik elektrikle yapılan tedavi. [*Ing.* Franklinization, faradization; *Fr.* Franklinisation, faradisation]

☆ *Eşanl.* faradizasyon.

franklinit,-ti, i. *Fr. franklinite (Franklin maden ocaklarının (New-Jersey, A.B.D.) adından). min.* Çinko, manganez ve demir karışımı doğal oksid, düzgün sekizyüzlü şeklinde billûrlaşır. Zayıf mıknatıs özelliği gösteren siyah prineldir. [*Ing.* Franklinite].

franko, z. *It. franco. bank.* ve *bors.* Simsariyesiz. ◉ **liman** ~ **su,** *tic.* Bir paketi nakliye ücreti verilmeksizin franko göndermek veya almak.

Frankocu, I. General Franco'nun kurduğu yönetim sisteminden yana olan. [*Ing.* Francoist; *Fr.* Franquiste].

Frankoculuk,-ğu, i. 1936'da General Franco tarafından Ispanya'da kurulan yönetim sistemi. [*Ing.* Francoism; *Fr.* Franquisme].

frankolit,-ti, i. *Fr. francolite. min.* Karbonatlı doğal kalsiyum fosfat; apatit'e benzer. [*Ing.* Francolite].

franktur, i. *matb.* Gotik yazılarda, Almanlara özgü, Almanlar tarafından geliştirilmiş olan bir stil, gotik yazı çeşidi. Antik ve Latin yazılarına göre daha süslü ve işlemelidir. Dar ve dik, tok karakterlidir. [*Ing.* Gothic type, fanktur; *Fr.* Gothique, caractères allemands].

Fransa, öz. I. *Isp. francia. coğr.* Batı Avrupada, yüzölçümü 551.602 km² olan bir cumhuriyet. Başkenti *Paris*'dir. [*Ing.* ve *Fr.* France].

Fransalı /fransalı/, s. ◘ **Fransız¹.**

Fransız, öz. s. ve i. § ❶ Fransa halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* Frenchman; *Fr.* Français,-aise]. § ❷ Fransa veya Fransızlarla ilgili: *Fransız şarabı, Fransız uygarlığı.* [*Ing.* Fench; *Fr.* Français]. § ❸ I. *(isim takımlarında)* Fransa, Fransızlar anlamında kullanılır: *Fransız filosu.* [*Ing.* French; *Fr.* Français,-aise].

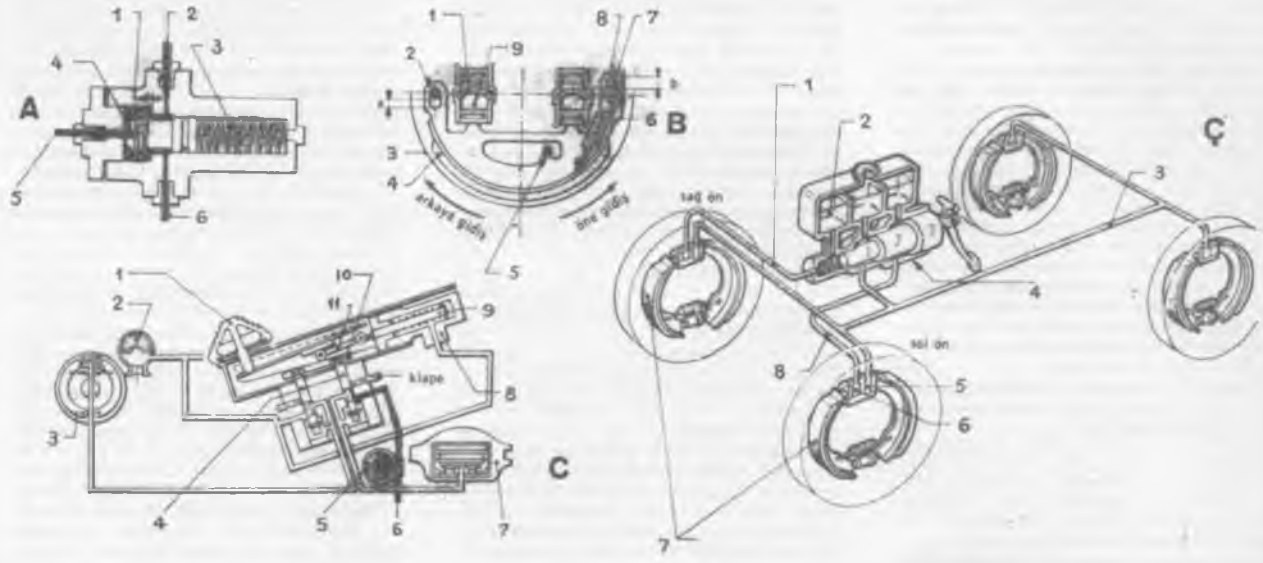

ŞEKİL: 208.— **FREN. A. Ayarlı yay ve klape ile basınç sınırlayıcı fren. 1.** Klape açıklığı. **2.** Sağ arka tekerleğe. **3.** Dengeleme yayı. **4.** Boşaltma klapesi. **5.** Ana silindir. **6.** Sol arka tekerleğe. **B. Isı dengeli fren. 1.** Musluk lülesi. **2.** Sabit nokta. **3.** Tambur. **4.** Çene. **5.** Eksantrik. **6.** Geri çekme yayı. **7.** Sabit nokta. **8.** Segman ucu. **9.** Yağ haznesi. **C. ID ve DS arabalarında frenlemeyi dağıtıcı tertibat. 1.** Fren yatağı. **2.** Pnömatik küre arka suspansiyon. **3.** Tamburlu arka fren. **4.** Çekmeceli distribütör. **5.** Frenleme devresi akümülatörü. **6.** Ön süspansiyon. **7.** Diskli ön fren. **8.** Şaryoyu idare eden piston. **9.** Eksantrik. **10.** Dağıtıcı tablo. **11.** Hareketli şaryo. **Ç. Kendinden dengeli fren. 1.** Sağ primer devre. **2.** Fren sıvısı. **3.** Talî devre. **4.** 3 Çaplı ana silindir. **5.** Talî piston. **6.** Ana piston. **7.** Sıkıştırılmış 2 çeneli ön servo frenler. **8.** Sol primer devre.

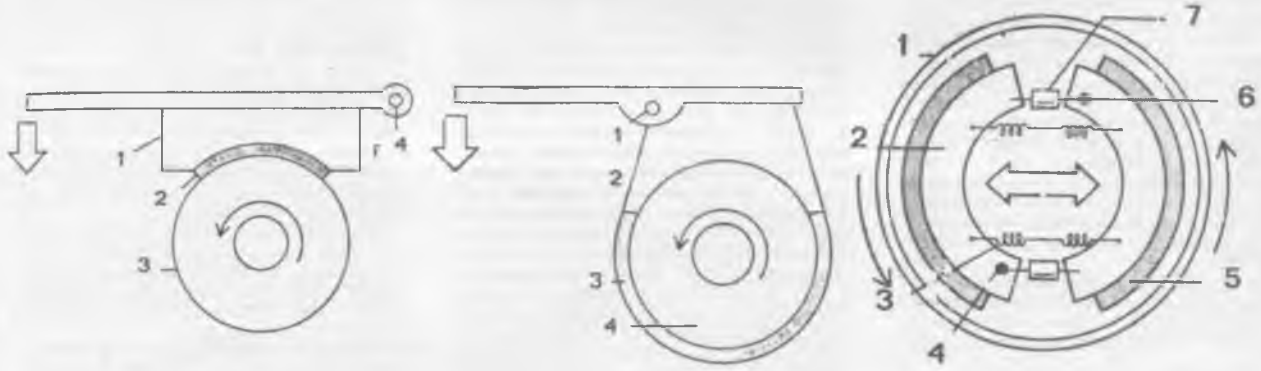

A- PARK FRENİ: 1. Park. **2.** Balata. **3.** Çark. **4.** Saplama.

B- KASNAKLI FREN. 1. Saplama. **2.** Plaka. **3.** Balata. **4.** Fren tamburu.

C-PABUÇLU FREN: 1 Fren tamburu. **2.** İç pabuç. **3.** Yay. **4.** Saplama. **5.** Balata. **6.** Saplama. **7.** Hidrolik silindir.

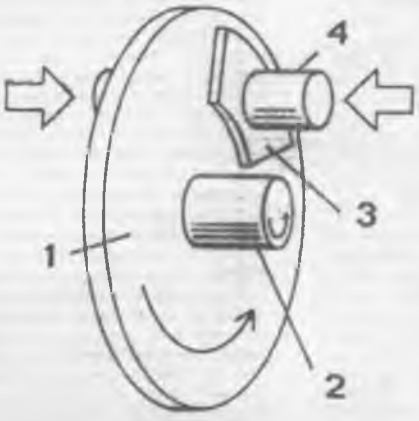

D- DİSKLİ FREN: 1. Döner disk. **2.** Mil. **3.** Sıkma tamponu. **4.** Piston.

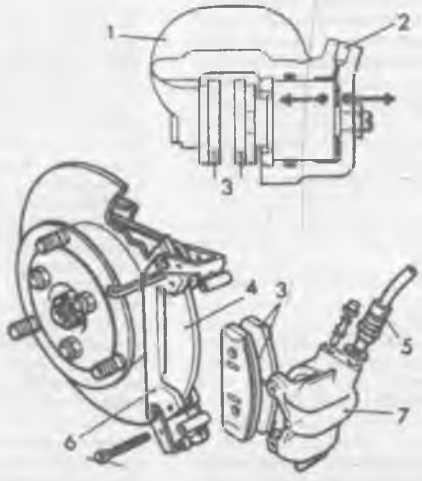

FREN: 1. Tek parçalı üzengi. **2.** Sıvı girişi. **3.** Fren balataları. **4.** Dökme demirden disk. **5.** Sıvının girişindeki esnek boru. **6.** Gömlek. **7.** Fren balatalarının plakalarını taşıyan tek parça üzengi.

~ **akademisi**, 1635 yılında *Richelieu* tarafından kurulmuş, 40 üyeli akademi. Bu akademinin temel görevi Fransızca sözlüğünü hazırlamaktır. [*ing.* French Academy; *fr.* Académie française].

~ **akçaağaç**, *bot.* ◘ Akçaağaç.

~ **salatası**, *arg.* Meydana dökülen çok ve karışık iskambil kâğıtları: *Kaldır ortadan şu fransız salatasını.*

~ **salatası yapmak**, *arg. Meydana dökülen* bir çok iskambil kâğıdını karıştırmak: *Şu dökülenleri bir fransız salatası yap da sonra başlayalım kerize.*

Fransisken, i. *Fr. Franciscain* < *Lat. Franciscus* Hıristiyan ulularından Assisi'li *Aziz Fransesco* tarafından kurulan tarikattan olan lara verilen ad. Bu tarikattan olanlar başlangıçta dilencilik yaparak vaazederlerdi. Bugün başlıca üç kola ayrılırlar: (a) **Asıl fransiskenler**; (b) **Kapuçinler**; (c) **Conventuali'ler**. [*ing.* Fransiscan].

Fransiyen, i. *Fr. francien. dilb.* Ortaçağ'da Ile-de-France ve Orléanais'de konuşulan oil dili lehçesi. [*ing.* Francien].

fransiyum, i. *Lat. francium. kim.* Fr. sembolü ile bilinen, A. n. 87. ve A. a. 223 olan kimya elementi. *(Radyoaktif bir maddedir).* [*Ing.* Francium]. ◘ *TABLO: II.* — **KİMYA ELEMENTLERİ**.

fransizm, i. *Fr. francisme.* 1933'te *Marcel Bucard* tarafından yaratılan ve nasyonal - sosyalizmden taklit edilmiş otoriter bir hükümet programı olan siyasî hareket *(Üyeleri Alman işgalcileriyle işbirliği yaptıklarından bu teşkilât 1944'te lâğvedildi).* [*Ing.* Francism].

fransiyilit,-ti, i. *Fr. francevillite. min.* Formülü (Ba, Pb) $(UO_2)_2$ $(VO_4)_2$, $5H_2O$ olan, sarı renkli, hidratlı, doğal uranyum, kurşun ve baryum vanadat. Ortorombik sistemde billûrlaşır ve tam bir dilimlenme gösterir. *(1957 de, Franceville, bölgesindeki kumtaşlarında bulunmuştur. Bileşiminde yüzde 46 oranında uranyum bulunan bir uranyum cevheridir)* [*Ing.* Francevillite].

frapan, i. *Fr. frappant.* İnsan üzerinde kuvvetli etki yapan, göze çarpan, göze batan: *Frapan renkler.* [*Ing.* Striking].

fraanlyen, i. ve s. *Fr. frasnien. jeol.* Üst Devonyen'in alt katı *(Goniatidae /Gephyroceras Hoeninghausi* ve Gephyroceras intumescens *fosilli iki bölgeden meydana gelir).* [*Ing.* Frasnian].

fratri, i. *Fr. phratrie* < *Yun. phratria. etnogr.* Birkaç klanın pek geri, çok zaman totemci bir toplum tipinde bir araya gelmesi; iki fratrinin birleşmesi de aşiret meydana getirir.

fraze, i. *Fr. phrasé. müz.* Bir müzik cümlesinin bölümlerini ve duraklama noktalarını belirterek anlaşılmasını sağlama sanatı. [*Ing.* Phrasing].

freatobiyoloji, i. *Fr. phréatobiologie* < *Yun. phrear, kuyu.* Toprak örtüsünün altında yaşayan hayvanların sistematiğini, ekolojisini, coğrafî dağılışını inceleyen bilim. *(Bu gibi bitkileri toplamak için «freatik sondaj» usulü kullanılır. /Karaman ve Chappuis/).* [*Ing.* Phreatobiology].

freatofit,-ti, i. *Fr. phréatophyte* < *Yun. phrear,* kuyu + *phyton, bitki.* Buharlaşma ile çok su kaybeden bitki. *(Ancak nemli yerlerde yetişebilir. Fakat kuru iklime de alışabilir /kızılağaç, söğüt, kavak, tamarix, küstümotugiller yılda metre kare başına 1-3 m³ su kaybeder/. Yarı kurak bölgelerde bu bitkiler yok edilmelidir; çünkü çölleşmeye yol açar)* [*Ing.* Phreatophyte].

FREDHOLM (İvar), öz. i. (1866-1927) İsveç matematikçisi.

~ **denklemi**, *mat.* Sınırları değişmeyen,

$$y(x) + \lambda \int_a^b K(x,t)\, y(t)\, dt = g(x)$$

şeklindeki integral denklemi. Burada y (x) bilinmeyen fonksiyon, g (x) ve K (x, t) verilen fonksiyonlar, *a* ve *b* sabitler, λ ise bir parametredir. [*Ing.* Fredholm's equation; *Fr.* Équation de Fredholm].

fregat.kuşu, b.i. *zool.* Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının, Fregatkuşugiller *(Fregatidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 108 sm. En süratli uçan deniz kuşudur. Tropik denizlerde yaşar. [*Lat. Fregata aquila; Ing.* Frigate bird; *Fr.* Fregate aigle]. ◘ *LEVHA: 130.* — **SU KUŞLARI**.

fregat.kuşugiller, b.ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının, Kürek-ayaklılar *(Steganopodes)* alt takımına giren bir familyası. Gagaları uzundur. Tropik denizlerde yaşarlar. Fregat kuşu *(Fregate aquila)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Fregatidae; Fr.* Frégatidés].

freibergit,-ti /fraybergit/, i. *Fr. freibergite (Yer adı Freiberg'den). min.* Doğal bakır antimonyosülfür; bir panabaz çeşididir. [*Ing.* Freibergite].

freieslebenit,-ti /frayslebenit/, i. *Fr. freieslebenite. Alm.* mineralojisti *Freiesleben*'in adından. *min.* Doğal kurşun ve gümüş antimonyosülfür. [*Ing.* Freieslebenite].

frekans, i. *Fr. frequence.* § ❶ Sık sık meydana gelen şeyin özelliği. § ❷ *fiz.* ve *radyotekn.* Periyodik *(çevrimsel, devirli)* hareketlerde, bir saniye içindeki titreşim ve salınımların sayısı. [*ing.* Frequency]. § ❸ *istat.* (a) Belli bir olaylar tipi için yapılan gözlemlerin sayısı; (b) Belli bir sınıfa bağlı ana kütle birimi sayısı. § ❹ *elek.* Alternatif akımlarda tam devir saniyede çevrim veya *hertz* sayısı. [*ing.* Frequency]. ◉ ~ **ların ayrılması**, *hava.* Aynı frekansı kullanan iki istasyonun birbirini rahatsız etmemesini sağlamak maksadıyle bir frekansın coğrafî bakımdan birbirine etki yapamayacak istasyonlara verilmesi. [*Ing.* Spacing of frequencies; *Fr.* Espacement de fréquences]. ◉ ~ **ların beraber kullanılma şartları**, *hava.* Aynı frekansın birkaç istasyon tarafından aynı zamanda kullanılabilmesi için mevcut olması gereken şartlar. [*Ing.* Sharing conditions; *Fr.* Conditions; de partage, conditions de répétition]. ◉ **âcil** ~ ı, *hava.* ◘ **Âcil²**. ◉ **alçak** ~, *elek.* Telefon hatlarında kullanılır, 30 kHz ile 300 kHz'den düşük frekans. [*Ing.* Audio frequency, low frequency; *Fr.* Basse fréquence]. ◉ **ara** ~ ı, *rad.* ◘ **Orta frekans**. ◉ **aşırı yüksek** ~, *elek.* Televizyonda, 300 MHz ile 3000 MHz arasındaki frekans. [*Ing.* Ultra-high frequency; *Fr.* Ultra-haute fréquence]. ◉ **atomik** ~, *fiz.* ◘ **Atomik**. ◉ **bir sesin frekansı**, *akust.* Birim zamanındaki ses titreşimlerinin sayısı. [*Ing.* Frequency of a sound; *Fr.* Fréquence d'un son]. ◉ **çağırma** ~ ı, *hava.* ◘ **Çağırma**. ◉ **çalışma** ~ ı, *hava.* ◘ **Çalışma**. ◉ **çerçeve** ~ ı, *telvz.* Sanayide taranan çerçeve sayısı. [*Fr.* Fréquence de trames]. ◉ **çok alçak** ~, *elek.* Ses ve sesötesiyle sağlanan telefon haberleşmelerinde 3 kHz ile 30 kHz arasındaki frekans. [*Ing.* Very low frequency; *Fr.* Très basse fréquence]. ◉ **çok yüksek** ~, *elek.* Televizyonda kullanılan 30 MHz ile 300 MHz arasındaki frekans. [*Ing.* Extremely (very) high frequency; *Fr.* Très haute fréquence]. ◉ **devamlı dinleme** ~ ı, *hava.* ◘ **Devamlı**. ◉ **dinleme** ~ ı, *hava.* ◘ **Dinleme**. ◉ **esas** ~, *hava.* ◘ **Esas**. ◉ **görüntü** ~ ı, *telvz.* Saniyede aktarılan görüntü sayısı. [*ing.* Image (picture) frequency; *Fr.* Fréquence d'images]. ◉ **kritik kaynaşma** ~ ı, *psik.* /C.F.F./, art arda ortaya çıkan ışık çakmalarının, göz tarafından kesintisiz bir uyarım olarak algılanmasını sağlayabilen en yüksek frekans veya sıklık. [*Ing.* Critical flicker frequency; critical fusion frequency; *Fr.* Fréquence critique de fusion, C.F.F.]. ◉ **nabız** ~ ı, *tıp.* Bilek üzerinde sayılan yürek atışı hızı. [*Ing.* Pulse frequency; *Fr.* Fréquence du pouls]. ◉ **orta** ~, *rad.* Radyo yayınlarında kullanılan ve türk standartlarıyle 455 MHz olarak tespit edilen frekans. *(Taşıyıcı frekansla cihazda vücuda getirilen frekansın birleşmesinden doğan işaret frekansı ile taşıyıcı frekans arasında bir frekans).* ☆ *Eşanl.* **ara frekans**. [*Ing.* Intermediate (medium) frequency; Moyenne fréquence, fréquence intermédiaire]. ◉ **satır** ~ ı, *telvz.* Saniyede taranan satır sayısı. [*Ing.* Line frequency; *Fr.* Frequence de lignes]. ◉ **uçuş** ~ ı, *hava.* Belirli bir zaman aralığında bir meteorolojik olayın uçuş miktarı. [*Ing.* Frequency *(of flight); Fr.* Fréquence *(de vol)*]. ◉ **video** ~ ı, *telvz.* Video işareti tayfı içinde bulunan frekans. [*Ing.* Video-frequency; *Fr.* Frequence video] ◉ **yüksek** ~, *elek.* (a) Telefon hatlarında yüksek frekanslı ısıtma tesislerinde kullanılan, 3 MHz ile 30 MHz arasındaki frekans; (b) *tıp.* Elektronik tüplü jeneratörlerle veya kondansatörlerden çıkan titreşimli deşarjlarla elde edilen alternatif akımın tıpta kullanılması [*Ing.* High frequency; *Fr.* Haute fréquence].

~ **bant**, *radyotekn.* ◘ **Bant**.

— **cevabı**, ◘ **Cevap**.

~ **çoğaltıcı**, *radyotekn.* § ❶ ◘ **Çoğaltıcı**. § ❷ ◘ **Frekans çiftleyici**.

~**çiftleyici (çoğaltıcı)**, *elek.* Bir valf ile bir transformatörden meydana gelen ve kendisini besleyen akımın frekansından bir kat fazla frekansta alternatif akım üreten âlet. [*Ing.* Frequency multiplier].

~ **dağılımı**, § ❶ Bir sıraya göre düzenlenen gözlem değerlerinin dağılımı § ❷ Bir dizi içindeki gözlem veya puanların değer basamaklarına göre dağılımı veya geçiş sayısı.

~ **değiştirici**, *radyotekn.* Alternatif akımların veya gerilimlerin frekansını katlarıyle çarparak yükselten veya katlarına bölerek azaltan veya sabit bir değere getiren tertibat. [*Ing.* Frequency converter; *Fr.* Changeur de fréquence].

~ **değiştirme yoluyle kenetleme**, *radyotekn.* ◘ **Değiştirme**.

~ **gamı**, *radyotekn.* Belli bir aralıktaki frekansların tümü. [*Ing.* Range (scale) frequency; *Fr.* Gamme de fréquence].

~ **grupu**, *hava.* Bir amaç için kullanılan ve ayrılan birkaç frekans; iki limit frekans arasındaki frekans grupu. [*Ing.* Block of frequencies; Bloc de fréquences].

~ **kanalı**, *hava.* Frekans bandının belli bir sınıf intişar yapan bir yayın için elverişli olan devamlı kısmı. [*Ing.* Frequency channel; *Fr.* Voie de fréquence].

~ **kaydırması**, *hava.* Bir haberleşmede kullanılan frekansın istenilerek cüz'î miktarda değiştirilmesi. [*Ing.* Frequency shift; *Fr.* Déplacement de fréquence].

~ **modülasyonu**, *radyotekn.* Taşıyıcı dalganın frekansını, taşıyıcının genlikleri sabit kalmak üzere, modülatör işaretlerinin değişmesine uygun olarak değiştiren modülasyon sistemi. [*Ing.* Frequency modulation; *Fr.* Modulation de fréquence].

fren, i. *Fr. frein* < *Lat. frenum.* § ❶ Bir makinenin veya otomobil v.b. gibi taşıtın hareketini durdurmaya, hızını kesmeye yarayan mekanizma olup, üç çeşidi vardır: *Mekanik fren, pnömatik (havalı) fren, Hidrolik fren.* [*Ing.* Brake]. ◘ *ŞEKİL: 208.* — **FREN: *ŞEKİL: 426.*** — **OTOMOBİL PARÇALARI**. § ❷ *mec.* İnsanları taşkın hareketlerden alıkoyan sebep. [*Fr.* Frein]. § ❸ *tekn.* Hareket halindeki mekanik bir sistemi yavaşlatmaya veya durdurmaya yarayan tertibat *(Bu tertibatın görevini, doğrudan doğruya motor üzerine alır; buna fren motor denir);* § ❹ *ask.* Topların geri tepmesini sınırlamaya yarayan tertibat. ☆ *Eşanl.* **baskı donanımı**. ◉ **aerodinamik** ~, *otom.* Bir uçağın kenarına yerleştirilen ve aerodinamik bir donanım yardımıyle uçağın hızını birden azaltabilen tertibat. [*Ing.* Aerodynamic brake; *Fr.* Frein aérodynamique, aérofrein]. ☆ *Eşanl.* **aerofren**. ◉ **basınç sınırlama** ~ ı, *otom.* Arka tekerlek frenlerindeki basıncı azaltarak frenleme etkisini ön tekerlekler üzerine yükleyen fren tertibatı. [*Ing.* Pressure limiting brake; *Fr.* Frein à limiteur pression]. ◉ **dalmı etkili** ~, *demir.* Gerektiğinde arka arkaya fren yapabilmek için, yardımcı deposu boşalır boşalmaz basınçlı havayle doldurulan havalı fren. ◉ **diskli** ~, *otom.* ◘ **Diskli**. ◉ **dizi boyunca etkili** ~ **tertibatının genel borusu**, *demir.* Bütün tren boyunca uzanan ve vagonlar arasında esnek hortumlarla birleştirilen fren borusu *(Boru içinde, belirli basınçta hava bulunur. Makinistin eli altındaki musluğun /ventilin/ açılması veya boruda-*

rın kopması gibi bir kaza sonucu hava basıncı düşünce, diziyi meydana getiren bütün vagonlardaki fren pabuçları hemen sıkışır). ◉ **el —** i, *otom.* Yokuşta bırakılan taşıtın kayması için, bir tedbir freni olarak el manivelasıyle çalışan telli fren. [*ing.* Handbrake; *Fr.* Frein à main]. ◉ **elektrodinamik —**, *mek.* ◘ **Elektrodinamik.** ◉ **güç —** i, *otom.* Bir motorun gücünü ölçmek için Albay Renard tarafından icat edilen cihaz. *(Motorun krank miline tespit edilen ve üzerinde paletler bulunan bir çubuktur. Motorun ürettiği güç, paletlerin dönmesini engelleyen hava direncini ortadan kaldırır).* ◉ **kendinden dengeli —**, *otom.* Frenleme basıncını lastiklerin yola yapışma şartlarına göre ayarlayan frenler arasındaki dengeyi otomatik olarak sağlayan özel tertibat. [*ing.* Inherent regulation brake, self regulation brake; *Fr.* Frein autostable]. ◉ **somun —** i, *mek.* Sıkıştırma somununun, değişik yönlerden gelen sert zorlamalar *(çekiç, tokmak, cendere)*, sarsıntı veya titreşimler *(otomobil, demiryolu araçları)* sonucu gevşemesini önleyen tertibat. ☆ *Eşanl.* Frenleme pulları, frenleme elemanları. [*ing.* Screw brake; *Fr.* Frein d'écrou]. ◉ **tecrübe —** i, *otom.* Bir makinenin sağladığı gücü ölçmeye yarayan cihaz. [*ing.* Test(ing) brake; *Fr.* Frein d'essais]. ◉ **termik dengeli —**, *otom.* Frenleme etkisi, sürtünme sırasında meydana gelen ısıya bağlı olmayan fren tertibatı. [*ing.* Temperature-compensating brake; *Fr.* Frein thermostable]. ◉ **vagon —** i, *demir.* Ayrılma rampasında çözülen vagonların hızını ayarlamaya yarayan ve *frenci* tarafından ayırma merkezinden idare edilen fren tertibatı. *(Genellikle sıkıştırılmış hava ile çalışan vagon frenleri, rayın her iki yanına yerleştirilen ve tekerlek kasnaklarını sıkıştıran oldukça uzun çenelerden veya bir destek-pabuçtan meydana gelir).* [*ing.* Car brake; *Fr.* Frein de voie, frein de butte].

— ana borusu, *demir.* Birkaç cer aracının ana hava depolarını birbirine bağlayan sabit basınçlı hava borusu. [*ing.* Brake master tube].

— bayılması, *otom.* Frenlerin çok ani olarak uygulanması nedeniyle, fren kampanalarının genişlemesi veya sürtünme yeteneğinin kaybolması şeklinde frenlerin arıza yapmasına verilen ad.

— balatası, *otom.* ◘ **Balata.**

— banyosu, *otom.* Fren sisteminden sıvının çıkarılarak iç kısımda bulunan fren parçalarının yıkanması.

— boşalması, *otom.* Hidrolik bir sistemden havanın çıkarılması.

— beygir gücü,, *otom.* Gerçek çalışma sırasında motorun sağladığı gücü hesaplamaya yarayan bir ölçü sistemi. [*ing.* Brake horsepower].

— çarığı, *demir.* Atma manevrayle yürütülen vagonların durdurulmasında kullanılan ve ray üzerinde kayabilme niteliğine sahip ters U şeklindeki demirin içine yerleştirilen bir takozdan meydana gelen vagon durdurma tertibatı. [*ing.* Brake shoe; *Fr.* Sabot de frein].

☆ *Eşanl.* **pabuç.**

— çözücü, *demir.* Taşıtın hızını azaltmak için başlangıçta gerekli olan kuvvetli frenlemenin, istenilen noktaya gelmeden önce freni durdurmasını önlemek amacıyle hız aldıkça frenleri yavaş yavaş gevşeten cihaz veya tertibat.

— diski, *otom.* Aracın süratini azaltmak üzere fren astarlarının temas ettiği şaft üzerine iliştirilmiş levha ve disk. [*ing.* Brake disc, brake pulley; *Fr.* Disque de frein].

— düzeni, *otom.* Aracın hareketinin yavaşlamasına veya büsbütün durmasına etken olan ve bunu sağlayan düzen. [*ing.* Braking; *Fr.* Freinage].

— düzlüğü, *otom.* Fren segmanlarının üzerinde monte edildiği parça.

— garnitürü, *otom.* Aslında sentetik reçineye batırılmış amyanttan ibaret olan ve bazı durumlarda da kalay, çinko ve kurşun kılmanları üzerine takılır ve tekerlekler üzerinden taşıyan bir madde. *(Bu doku fren segda bulunan tambura sürtünmesi de frenleme işini meydana getirir).*

— gevşetme, *demir.* Hız düşürme sırasında, dingil tekerleklerinin dönmesini engelleyecek dereceye varan frenlemeyi azaltma. [*ing.* To relieve the brake]

☆ *Eşanl.* **fren çözme.**

— göbeği, *otom.* Tekerleğin dingil üzerindeki yataklanmasına dahil olmak üzere, bütün fren mekanizması. [*ing.* Brake hub; *Fr.* Moyeu de frein]. ◘ *ŞEKİL 401.* — **MOTOSİKLET.**

— gücü, (a) *hava.* Motorun, pervane milinden alınan güç; (b) *otom.* Bir motorun tecrübe freniyle ölçülen gücü. [*ing.* Brake-power, friction horse-power; *Fr.* Puissance au frein].

— isteme işareti, *demir.* Katarlarda görev başında bulunan fren bekçilerine el frenlerini sıkıştırmaları için makinistin verdiği işaret.

— izi, *otom.* Hızla giderken fren yapılınca tekerleklerin patinaj yapmalarından dolayı meydana gelen iz. [*ing.* Brake tread].

— kampanası, *otom.* Tekerleğe tutturulmuş, pabucu ve astarı çevreleyen metal bir silindir. [*ing.* Brake drums, brake back; *Fr.* Tambour de frein].

☆ *Eşanl.* **kampana.**

— kayışı, *otom.* Fren astarının iliştirilmiş *(tutturulmuş)* olduğu fren kampanasını çevreleyen bant.

— lokomotifi, *demir.* Cer kuvvetini ölçmek amacıyle yapılan bazı denemelerde, hızı azaltmak veya ayarlamak için kullanılan lokomotif.

— manometresi, *otom.* Fren basıncının ve depo basıncının kontrolunu sağlayan saat.

— mesafesi, *otom.* Ani bir durumla karşılaşan ve fren yapmak zorunluğunda kalan bir şoförün bastığı an ile aracın durduğu an arasında geçen süre içinde aracın aldığı mesafe. *(Buna frenlerin harekete geçmesi ve insanın tehlikeyi gördükten sonra harekete geçene kadar olan zaman da dahildir).* [*ing.* Braking distance, stopping distance; *Fr.* Chemin de freinage (distance d'arret)-

— mili, *otom.* Fren pabucunun yaslanmış olduğu fren destek levhası üzerindeki mil. [*ing.* Brake shaft, brake spindle].

— ölçme âleti, *otom.* Trafik *(seyrüsefer)* yoğunluğunun günden güne artması ile mevcut motorlu taşıt araçlarının, trafik güvenliği bakımından sıhhatli fren muayenelerini olanaklı kılan âlet.

— pabucu, *otom.* Fren astarının tutturulduğu ve fren astarını fren kampanası ile temasa getirmek için kullanılan bir taşıyıcı. [*ing.* Brake shoe, brake check, shoe plate, brake block; *Fr.* Sabot de frein].

— pabuç burnu, *otom.* Fren pabucunun öbür ucu.

— — ökçesi, *otom.* Fren pabucunun son tarafı.

— segmanı, *otom.* Haç biçiminde olan amyant ve kalaydan yapılmış bir garnitürü olan bir parça. *(Bu parçanın fren tamburuna bir sürtünme etkisinde bulunması frenleme işlemini meydana getirir).* [*ing.* Brake quadrant; *Fr.* Segment de frein].

— sıkışması, *demir.* Otomatik frenin, gereksiz bir anda çalışmaya başlaması.

☆ *Eşanl.* **fren tutması.**

— sıvısı, *otom.* Hidrolik fren sisteminde kullanılan bileşik bir sıvı. Sıcaklığa donmaya, pıhtılaşmaya, kabarcık meydana getirmeye dayanıklıdır. [*ing.* Brake-fluid; *Fr.* Liquide de frein].

☆ *Eşanl.* **hidrolik.**

— sıvısının boşaltılması, *otom.* Uzun süre çalışma sonucunda niteliklerini kaybeden sıvının boşaltılarak yerine yenisinin konması.

— silindiri, *otom.* Hareket edebilen bir piston taşıyan silindir olup, piston fren pabuçlarını diskin veya tamburun frenleme yüzeyine doğru ileten hidrolik basınçla hareket eden düzen. [*ing.* Brake cylinder; *Fr.* Cylindre de frein].

— supapı, *demir.* ◘ **Fren ventili.**

— tamburu, *otom.* ◘ **Fren kampanası.**

— ventili, *demir.* Fren borusunu basınçlı havayı bir miktar boşaltıp frenlerin sıkışmasını sağlayan lokomotif organı. [*ing.* Brake valve].

☆ *Eşanl.* **musluk.**

— yapmak, *dey.* Freni kullanarak taşıtın hızını kesmek. [*ing.* To brake; *Fr.* Freiner].

— yolu, *otom.* ◘ **Fren mesafesi.**

— yüzeyi, *otom.* Balataların büyüklüklerini santimetre kare olarak bildiren birim. [*ing.* Brake surface; *Fr.* Surface de frein].

frenci, i. *demir.* Tren yolu sapağında, yol boyundaki frenlere kumanda eden memur. [*ing.* Brakesman, brakeman; *Fr.* Freineur, serre-frein(s); garde-frein(s)].

frenezi, i. *Fr. frénésie < Yun. phrên,* ruh, düşünce. tıp. Davranış ve tutumunda ileri derecede kontrolsüzlük ve hezeyanlarla birlikte akıl hastalığı, çılgınlık: *(menenjit, deliriıum tremens'mani vb. gibi beyin hastalıklarından ileri gelen hal).* [*ing.* Frenzy].

frengi[1], i. *Osm. < Ar. frenk. < cerm. Franc. tıp.* Çoğu cinsel yaklaşmalarla bulaşan, tedavi edilmeyince inme, körlük, delilik gibi sonuçlara kadar varan, döle de geçerek gerek vücutça, gerek akılca sakat bir soyun yetişmesine yol açan korkunç bir hastalık. *(Bir spiroketten /Treponema pullidum/ ileri gelir)* [*Osm.* Dâ-ül-efrenc; dâ-ül-zehr; *ing.* Syphilis; *Fr.* Syphilis].

— korkusu, *tıp.* Zührevî hastalıklara karşı duyulan korku. [*ing.* Syphilophobia; *Fr.* Syphilophobie].

☆ *Eşanl.* **sifilofobi.**

— uru, *patol.* Frengiden ileri gelen şişlik. [*ing.* Syphiloma; *Fr.* Syphilome]

☆ *Eşanl.* **sifilom.**

frengi[2], i. § ◘ *den.* Gemi güvertelerinde, suların dışarıya akması için, bordalara açılan delik. [*ing.* Scupper hole]. § ◘ *tekn. esk.* Gömme kilitlerin bir kısmı.

— ağzı, *den.* Frengilerin güverte veya bordaya rastlayan delikleri.

— deliği, *den.* Güvertede bulunan suların denize akması için, alabanda yalı kütükleri üzerinden açılan delikler. *(Başa biraz meyilli veya dik olarak açılırdı. Ayrıca geminin yalpası sırasında içeriye girecek suları da önlerdi).* [*ing.* Scupper hole].

— gagası, *den.* Bordaya açılan frengi deliklerinden akan suların bordadan aşağı süzülerek boyaları kirletmemesi için frengi deliğinin altına bordaya dikey olarak konan kısa oluk.

— lumbarı, *den.* Frengi deliklerinin çekemediği suların akması için güverte yüzeyinde parampetlerin alt kısmına belirli aralıklarla açılan dik dörtgen lumbar. *(Yeni gemilerde bu lumbarlar parampetler boyunca uzanır).*

— mahfazası, *den.* Helâ ve pis su frengilerinden akacak pisliklerin rıhtım ve iskeleleri kirletmemesi için, frengi delikleri üzerine açılan ve pis suyu denize çeviren saç veya tahtadan yapılmış geçici oluk.

— manikası, *den.* Frengilerden akan suların bordayı kirletmemesi için frengi ağızlarına bağlanarak denize sarkıtılan branda hortum.

— morillesi, *den.* Fırtınalı havalarda deniz suyunun geri tepmesini önlemek için çalpasız frengilerin ağzına dışarıdan vurulan iğreti tapa.

— oluğu, *den.* Frengi ağızlarından geminin su kesimine kadar bordaya yapışık olarak inen yarım yuvarlak veya dört köşe boru.

— valfı, ◘ **Valf.**

frengili, s. Frengi hastalığına tutulmuş, frengisi olan. [*Osm.* Efrenci; *ing.* Syphilitic; *Fr.* Syphilitique].

frengistan, i. Halk dilinde kullanılan, deyim niteliğinde bir söz. XV. yüzyıl sonlarında, Frank kelimesi Osmanlılar arasında ilk zamanlar Fransa, sonraları bütün Avrupa anlamını kazanmış, daha sonraları frenk biçimine sokularak buna Farsça'da yer, ülke anlamındaki *(-istan)* eklenerek «*Frengistan*» denilmiştir. Başlangıçta ciddi, sonraları yarı alaylı bir değerde kullanılan bu kelime bugün unutulmuştur. [*ing.* The country of Franks, Europe; *Fr.* Pays des Francs, des Européens, Europe].

frenik, s. *Fr. phrénique. tıp.* (a) Diyaframla ilgili; (b) Kafayla ilgili. [*ing.* Phrenic].

frenikotomi, i. *Fr. phrenicotomie.* ◘ **Frenisektomie.**

frenisektomi, i. *Fr. phrenicectomie. cerr.* Bazı veremlilerde diyaframı felce uğratarak kubbeleşmesini ve böylece akciğerin bir çeşit büzülmesini sağlamak amacıyle diyafram sinirinin kesilmesi. [*ing.* Phrenicectomy].
☆ *Eşanl.* **frenikotomi.**

frenit,-ti, i. *Fr. phrénite. tıp.* § ❶ Hâd hezeyan *(Bu sırada vücut ateşli, nabız hafif ve hızlıdır; kol ve bacaklarsa durmadan anormal şekilde hareket eder).* [*ing.* Delirium of frenzy; *Fr.* Phrenitis]. § ❷ Şuur kaybı. § ❸ Beyin iltihabı. [*ing.* Cerebritis, phrenitis; *Fr.* Cerebrite]. § ❹ Diyafram iltihabı. [*ing.* Phrenitis].

Frenk,-gi, öz. i. *Fr. franc < cerm. esk.* § ❶ Fransız, Avrupalı, Anglosakson, Cermen veya Latin ırklarının birinden kimse. [*ing.* European; *Fr.* Européen,-éenne]. § ❷ *(İsim tamlamalarında)* Avrupalılara ait: *Frenk şehirleri.* [*ing.* European; *Fr.* Européen,-enne].
~ **altını**, *num.* Avrupa devletlerinin çıkarttığı altınlara Osmanlıların verdiği ad. *(Bu altınlardan bir kısmı, içinde fazla bakır bulunduğundan Osmanlı altınına göre daha değersizdi).* [*ing.* Debased gold].
~ **arpası**, Sütlâç ve çorba yapılan kabuksuz arpa. [*ing.* Pearly barley; *Fr.* Orge perlé].
~ **asması**, *bot.* ◘ **Asma.**
~ **astarı**, ◘ **Astar.**
~ **çileği**, *bot.* ◘ **Çilek.**
~ **gömleği**, *(eskiden)* Yakası kravat takmağa elverişli, çoğu zaman kollu, ceket veya yelek altına giyilen erkek çamaşırı.
~ **inciri**, *bot.* ◘ **Kaynanadili.**
~ **kimyonu**, *bot.* ◘ **Karamankimyonu.**
~ **lahanası**, *bot.* ◘ **Frenklahanası.**
~ **maydanozu**, *bot.* ◘ **Frenkmaydanozu.**
~ **menekşesi**, *bot.* ◘ **Frenkmenekşesi.**
~ **meşrep**, Avrupalılar gibi yaşayan, onların yaşayış tarzını taklit eden. [*ing.* Who imitates European ways of life].
~ **sakalı**, *kıyf.* Avrupalılardan esinlenerek bırakılan sakal biçimi, *(Bu tür sakalda çene kısmı uzunca, üst kısımlar daha kısa bırakılırdı).* [*ing.* French beard, goatee].
☆ *Eşanl.* **keçisakalı.**
~ **salatası**, *bot.* ◘ **Frenksalatası.**
~ **üzümü**, *bot.* ◘ **Frenküzümü.**
~ ~ **cam kanatlısı**, *zool.* ◘ **Frenküzümü ~ ~ cam kanatlısı.**
~ **yakısı**, *tıp. esk.* Plaster.

Frenkçe /frenk:çe/, öz. i. § ❶ Frenk dili ve daha çok Fransızca. [*ing.* French; *Fr.* Français]. § ❷ s. Frenklerin biçiminde ve usulünde. Avrupalı gibi: *Frenkçe giyim, kıyafet* [*ing.* In European way; *Fr.* À l'européenne].

frenk.hane, b.i. *esk.* Türkiye'de yabancıların oturdukları evlere verilen ad. [*ing.* Large house let out in apartments to Europeans in Turkish towns].

frenk.inciri, b. i. *bot.* ◘ **Kaynanadili.**

frenk.kimyonu, b.i. *bot.* ◘ **Karamankimyonu.**

frenk.lahanası, b.i. *bot.* Ceviz büyüklüğünde bir lâhana çeşidi.

frenkleşmek, nsz. f. *esk.* Avrupalılaşmak, avrupalılara benzemek. [*ing.* To become Europeanized; *Fr.* S'européaniser].

frenk.maydanozu, b.i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Maydanozgiller *(Umbelliferae)* familyasından, yabanî olarak yetişen veya bahçelerde yetiştirilen bir kısım bitkilere verilen ortak ad. **Yabanî frenkmaydanozu** *(Anthriscus cerefolium),* anayurdu Güney Rusya olan, bahçelerde yetiştirilen yıllık bir bitkidir. Boyu 50 sm.'yi bulan bu bitkinin bütün kısımları kokuludur; yaprakları salata ve salçalara konur. Diğer türler: **eşek maydanozu** *(A. aipestris); A. vulgaris; Chaerophyllum temulum),* **iki yıllık zehirli bir bitki);** soğanlı **maydanoz** *(C. bulbosum)* un soğanından başka her tarafı zehirli olup sırf soğanı için yetiştirilir; **misk maydanozu** *(Myrrhis odorata)* ise çok yıllık kokulu bir bitkidir. [*ing.* Chervil; *Fr.* Cerfeuil].

frenk.menekşesi, b.i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Turpgiller *(Cruciferae)* familyasından, bir veya çok yıllık, otsu bitki. Yaprakları lanseolat olup, firfirî, alacalı veya beyaz renkte olan güzel kokulu çiçekleri terminal durumlu salkımlar halindedir. [*Lat. Hesperis; ing.* Rocket; *Fr.* Julienne].

frenk.salatası, b.i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Çançiçeğigiller *(Campanulaceae)* familyasından, ormanlarda yetişen bir yıllık otsu bitki türü. Biraz tüylü olan yaprakları sapsız ve rozet biçiminde dizili olup mavi renkli çiçekleri salkım durumundadır. Besleyici kökleri ve salata olarak yenen yaprakları için yetiştirilir. [*Lat. Campanula rapunculus; ing.* Rampion; *Fr.* Campanule raiponce, raiponce]. ◘ *ŞEKİL: 477.* — **SEBZELER.**

frenk.üzümü, b.i. *bot.* § ❶ İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Taşkırangiller *(Saxifragaceae)* familyasından, meyvaları için yetiştirilen, çoğunluk kışın yaprağını döken bazıları da herdem yeşil kalan bodur çalı halinde bitki cinsi. Yaprakları sade, loplu, uzunca saplı ve almaşıktır. Çiçekleri tam veya bir cinsli olup sarkık salkım durumlardadır. Meyve çok tohumlu bakkadır. Kuzey yarım küresinin ılıman ve soğuk bölgelerinde doğal olarak yetişen 150 kadar türü vardır. Türkiye'de doğal olarak yetişen türleri: **Alp frenküzümü** *(R.alpinum),* **Doğu Karadeniz frenküzümü** *(R. orientale),* **Kafkas frenküzümü** *(R. petraeum),* **bektaşi üzümü** *(R. grassularia),* **kırmızı frenküzümü** *(R. rubrum)* ve **siyah frenküzümü** veya **kasis** *(R. nigrum). R. aureum, R. sanguineum, R. gordonianum* adlı türleri ise Avrupa, Asya ve Amerika'nın ılıman bölgelerinde yetiştirilir. [*Lat. Ribes; ing.* Currant-bush; *Fr.* Groseillier]. § ❷ Frenküzümü adlı bitkinin meyvesi. [*ing.* Currant; *Fr.* Groseille]. ◉ **kırmızı ~,** *bot.* 80-100 sm. kadar boyunda, çalı halinde bir frenküzümü türü. Kökleri ve dalları zayıftır; her yıl dipten yeni sürgünler çıkarır, böylece bitki durmadan yenilenir. Meyvesi salkım biçiminde bileşik meyvedir *(bakka);* taneleri yuvarlak, kırmızı ve parlak olur. Tadı mayhoştur. İyi cins şurup, marmelat ve reçel yapılır. [*Lat. R. rubrum; ing.* Red currant; *Fr.* groseillier à grappes]. ◉ **siyah ~,** *bot.* Meyvesi koyu ve donuk siyah renkli olan bir frenküzümü türü. Meyvesinin kokusu ve hafifçe buruk tadı olduğu gibi yenmesine pek elverişli olmadığı için daha çok şurubu ve likörü yapılır. Yapraklarının haşlama suyu idrar söktürücü ve serinletici dir. [*Lat. R. nigrum; ing.* Black currant; *Fr.* Groseillier noir, cassis]. ☆ *Eşanl.* **kasis.**
~ **cam kanatlısı**, *zool.* Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımının Cam.kanatlıgiller *(Sesiidae)* familyasından bir böcek türü. Frenk üzümlerine arız olur. [*Lat. Sesia tipuliformis; ing.* Clearwing moth; *Fr.* Sesie tipuliforme].
~ **reçeli**, *mutf.* Saplarından ayrılmış frenküzümlerinin koyu şurup içinde kaynatılmasıyle hazırlanan reçel.
~ **şurubu**, *mutf.* Frenküzümü suyunun koyu şekerli şurup içine konulması ve limon suyu ile kaynatılmasından elde edilen şurup. [*ing.* Red-currant syrup; *Fr.* Groseille, sirop de groseille].

frenleme, i. § ❶ Frenlemek eylemi. [*ing.* Braking, spragging; *Fr.* Freinage]. § ❷ Hareket halindeki bir makinenin veya çeşitli parçalardan meydana gelen bir mekanizmanın hızını ayarlamak *(ayarlayıcı frenleme)* veya hızı tamamen keserek durdurmak *(durdurucu frenleme)* amacıyle harekete ters yönde bir kuvvet uygulama. [*ing.* Application of the brake *(to a wheel.)* braking, spragging; *Fr.* Freinage]. § ❸ *hava.* Bir uçağın hızını yavaşlatma. [*ing.* Braking, spragging; *Fr.* Freinage]. ◉ **atmosferik ~,** *hava.* ◘ **Atmosferik.** ◉ **elektrikli ~.** Elektrik akımından yararlanılarak yapılan frenleme. [*ing.* Electrical braking; *Fr.* Freinage électrique]. ◉ **elektromagnetik ~.** Bir elektromıknatıs aracılığıyle sağlanan frenleme. [*ing.* Electromagnetic braking; *Fr.* Freinage électromagnétique]. ◉ **Foucault akımıyle ~.** Kullanılan enerjiyi ısıya çevirmek amacıyle, bir maden kütlesinde Foucault akımları üretmeye dayanan elektrikli frenleme. [*Fr.* Freinage par courants de Foucault]. ◉ **karşı akımla ~,** Motorların, dönme momentini ters yöne çevirecek şekilde elektrikle beslenmesine dayanan elektrikli frenleme; [*ing.* Counter - current braking, plugging; *Fr.* Freinage pour contre-courant]. ◉ **kaza ~ si,** *demir.* Hareket halindeki trenden ayrılan bir vagonun kendiliğinden durabilmesi için gerekli olan ağırlık. [*Fr.* Freinage de dérive].
~ **çengeli**, *hava.* İnişte uçağın hızını azaltmak için, yanlamasına yerleştirilen madenî kablolara takılmak üzere bir uçak gemisine yüklenmiş bir uçağın gövde altına takılan çengel.

frenlemek(-i), f. § ❶ Bir mekanizmanın hareketini fren yardımıyle yavaşlatmak veya durdurmak. [*ing.* To brake, to apply the brake(s) to a wheel; *Fr.* Freiner]. § ❷ *mec.* Herhangi bir alanda hızını azaltmak: *Kendini frenlemek;* bir gidişin, bir tutumun aşırılığını engellemek. [*ing.* To check, to restrain; *Fr.* Freiner].

frenleyici, s. § ❶ *fiz.* Bazı organların çalışmasını frenleyen, engelleyen: *Frenleyici kalb sinirleri. Hipofizi frenleyici ilâçlar;* [*ing.* Braking, spragging, stopping; *Fr.* Entravant,-ante]. § ❷ *mec.* Engelleyen, ilerlemeye mâni olan. [*ing.* Hampering, impeding, restraining; *Fr.* Entravant,-ante].

frenoglotizm, i. *Fr. phrénoglottisme. patol.* Meme çocuklarında, çoğu zaman diyaframı spazmıyle birlikte boğulma nöbetleri şeklinde beliren rahatsızlık. [*ing.* Phrenoglottism; Kopp's asthma; *Fr.* Asthme de Kopp]
☆ *Eşanl.* **Kopp astması.**

frenokardi, i. *Fr. phrenocardie. patol.* Kalb nevrozu; göğsün kalb bölgesinde ağrılar, solunum ritminde değişiklik, çarpıntı ve nabızda düzensizlik başlıca belirtisidir. *(Bazı nevropatlarda görülür).* [*ing.* Phrenocardia].

frenoloji, i. *Fr. phrénologie. < Yun. phren,* düşünüş + *logos,* bilim. *tıp.* İnsanın karakterini ve zihnî fonksiyonlarını kafatasının dış yapısına dayanarak inceleyen bilim. [*Osm.* İlm-i kıhıf; *ing.* Phrenology].

frenopati, i. *Fr. phrenopathie. patol.* Akıl hastalığı. [*ing.* Phrenopathy].

frenopleji, i. *Fr. phrénoplégie. patol.* Ani akıl bozukluğu. [*ing.* Phrenoplegia].

frenulum, i. *Lat. zool.* Bazı kelebeklerde arka kanatlarla ön kanatları birbirine bağlayan ve arka kanatta bulunan sert bir kıl. [*ing.* ve *Fr.* Frenulum].

freon, i. *Fr. fréon. sny.* Sanayide kullanılan soğutucu maddeler grupu; en çok tercih edilenleri Freon $12, CC1_2F_2$ ve Freon 22, $CHC1F_2$'dir. [*ing.* ve *Fr.* Freon].

frer, i. *Fr. frere.* Erkek kardeş demek olup papazlar için kullanılır. [*Osm.* Birader].

fresk,-ki, i. *Fr. fresque < It. fresco,* taze. *san.* (a) Yeni sıvanmış bir duvar üzerine kireç suyunda eritilmiş madenî boyalarla resim yapma yolu. (b) Bu teknikle yapılmış duvar resmi. [*ing.* Fresco, wall-painting].
☆ *Eşanl.* **fresko.**
~ **oyma**, *mim.* Çimento yaşken oyularak yapılan yeni bir kabartma usulü olup, betonarme binaların süslemesinde kullanılır. [*Fr.* Sculpture à fresque].

freskçi, i. Fresk yapan ressam, duvar ressamı. [*ing.* Fresco painter; *Fr.* Fresquiste].

freskist,-ti, i. *Fr. fresquiste.* ◘ **Freskçi.**

FRESNEL, Augustin, öz. i. (1788-1827) Fransız fizikçisi.
~ **aynası ve çift prizması**, *opt.* Girişim saçaklarının elde edilmesinde kullanılan optik âletler. [*ing.* Fresnel's mirror; *Fr.* Miroir et biprisme de Fresnel].

fret,-ti, i. *Fr. frette. süsl.* Zikzaklı veya düz sarhoş yolu şeklinde bezeme motifi. [*ing.* Frets].

FREUD Sigmund, öz. i. (1856 - 1939) Avusturyalı sinir ve ruh hastalıkları uzmanı. Psikanalizin kurucusudur.
~ **kuramı**, *psik.* Nevrozların baskı altında tutulmuş ve çoğunlukla cinsel temele dayanan komplekslerle tanımlanması. [*ing.* Freud's theory].

Freud'çuluk,-ğü, i. *fels.* ve *sosy.* Ruhla bilin-

ci birbirinden ayıran Doktor Freud'ün doktrini. [*Ing.* Freudism; *Fr.* Freudisme].
☆ *Eşanl.* Freudizm.

freudizm, i. *Fr. freudisme.* ◘ Freud'çuluk.

freyalit,-ti, i. *Fr. freyalite. min.* Bileşiminde seryum bulunan torit çeşidi. [*Ing.* Freyalite].

frez, i. *Fr. fraise. kıyf.* XVI. ve XVII. Yüzyıllarda moda olan yüksek ve yuvarlak şekilde ve kat kat birçok büklümlerle yapılmış bir yakalığa verilen ad. [*Ing.* Ruff, fraise].

freze /fre:ze/, i. *Fr. fraise* < *It. fresa. mek.* § ● Bir eksen etrafında düzenli bir şekilde sıralanmış kesici ağızları olan dönel kesici takım. § ❷ *mek.* Frezeleme işini yapan takım tezgâhı. [*Ing.* Milling cutter, milling machine, miller; *Fr.* Fraiseuse]. § ❸ *bayındır.* Kuyu açmakta kullanılan âlet; § ❹ *graf. san.* Baskı klişelerinin kazılmasında kullanılan makine. *(Asid uygulayarak yapılan kimyasal kazıma veya madenin elektrolizle oyulmasına dayanan elektrolit kazıma).* ◉**azdırma** ~ bıçağı, *mek.* Bir vidadan meydana gelen ve bu vidanın kaytanlarında açılmış dişlerin kesici ağızları döndüğü zaman diş açılacak parçayı keserek kendi profiline uygun dişler açan freze bıçağı. [*Ing.* Spur gear nob]. ◉ **elektrikli veya elektronik** ~, *san.* Fotoğraf tekniğinden yararlanmadan klişe hazırlayabilen freze. [*Ing.* Cutter; *Fr.* Coupoir, lame couteau]. ◉ **dikey** ~, *tekn.* ◘ **Dikey.** ◉ **düşey** ~, *ağ. iş.* ◘ **Düzey.**
~ **bıçağı**, *tekn.* Freze makinesinde ağacı biçimlendiren ve döner mile takılarak kullanılan kesici. [*Ing. Milling cutter; Fr.* Fraise].
~ **etmek**, *matb.* Klişelerin kenarlarına çivi kenarı *(çerçeve)* açmak, boş yerlerini temizlemek, stereotipi kalıplarına kenar açmak, çapaklarını temizlemek için kullanılan, hızla dönen bir tornakalemi makinesiyle çalışma. *(Bu maksat için yapılmış özel çeşitli freze makineleri vardır).* [*Ing.* To cut, to mill; *Fr.* Fraiser].
~ **makinesi**, *tekn.* İş parçalarının kenarlarına lamba, kiniş, kordon v.b. biçimlendirmeleri yapan ağaç işleri makinesi. [*Ing.* Gear cutting machine, milling machine, miller; *Fr.* Toupie].
~ **mili**, Freze makinesinde düşey yönde inip çıkan, bazı maklnelerde işe göre istenilen açıda çalışan döner bir cihaz; kesici bıçakları taşır. [*Ing.* Cutter arbor, cutter spindle; *Fr.* Arbre porte-fraise].

frezeci, i. *tekn.* Teknik resme veya modele uygun her çeşit parçayı freze tezgâhında yapabilen işçi. [*Ing.* Miller; *Fr.* Fraiseur].

frezeleme, i. Bir parçayı frezede işleme. [*Ing.* Milling, cutting; *Fr.* Fraisage].

frezelemek(-i), f. (a) *mek.* Bir parçayı freze tezgâhında işlemek; (b) Arasından bir vida veya başka bir parça geçirilerek bir deliğin ağzını freze tezgâhında genişletmek. [*Ing.* To mill; *Fr.* Fraiser].
☆ *Eşanl.* **havşalamak.**

frezelenmiş, s. Dönen kesici dişlerle kesilmiş veya tesviye edilmiş. [*Ing.* Milled; *Fr.* Fraisé,-ée].

fribord,-du, i. *Ing. free - board. den.* Bir ticaret gemisinin su yüzünden yukarı kalan kısmı.
~ **güvertesi**, *den.* Ticaret gemilerinde fribord hesaplarına esas olan ve üzerinde hava şartlarına uygun her türlü açıklığın su geçmez kapama tertibatı ile örtülü bulunduğu, gemi boyunca uzanan sürekli güverte.

friedelit,-ti, i. *Fr. friedelite.* < *Friedel*'in adından. *min.* Doğal manganez silikat; Yukarı Pireneler'de bulunur. [*Ing.* Friedelite].

FRİEDERICH, Nikolaus, i. (1825 - 1882) Alman patolojik anatomi bilgini.
~ **hastalığı**, *patol.* ◘ Hastalık.

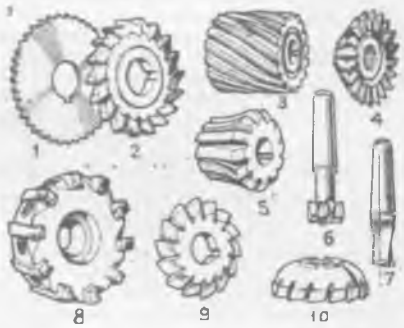

ŞEKİL: **FREZE BIÇAKLARI.** **1.** Testere freze bıçağı. **2.** Üç yanlı freze bıçağı. **3.** Silindirik freze bıçağı. **4.** Konik freze bıçağı. **5.** Form freze bıçağı. **6.** Kanal freze. **7.** Parmak freze. **8.** Takma bıçaklı alın freze. **9.** Modül freze bıçağı. **10.** San tipl alın freze bıçağı.

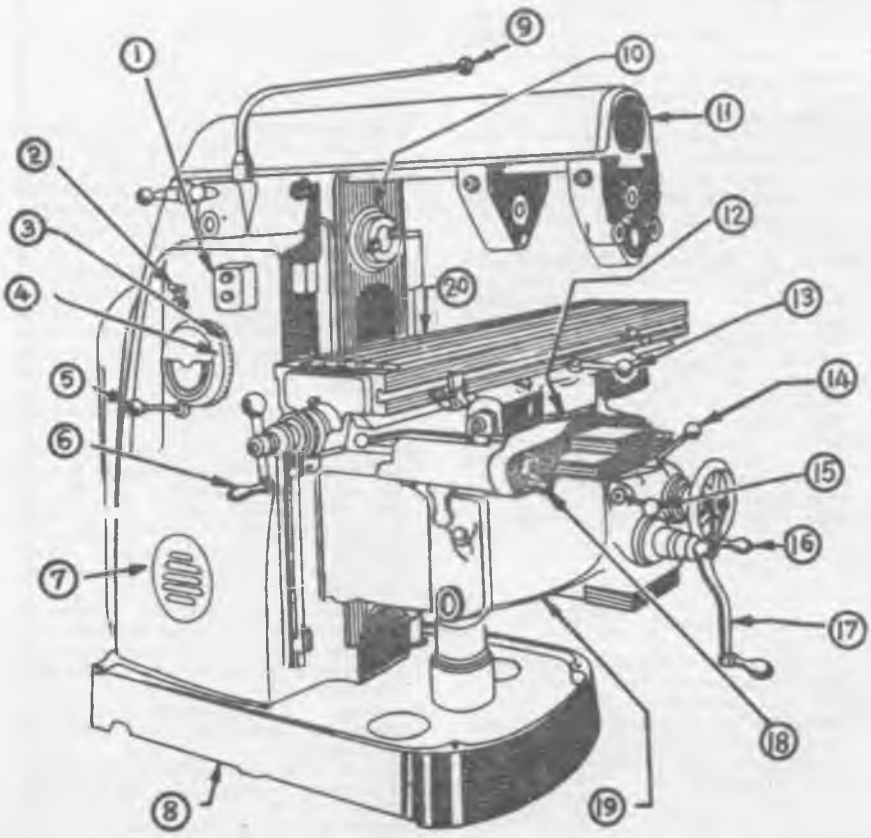

ŞEKİL: 208. — **FREZE TEZGAHI.** ● Motör şalteri. ● Ana mili geri hareket kulu. ● ve ● Paso ve hız kadranları. ◉ Ana mili hız değiştirme kolu. ◘ Tabla el ile paso kolu. ❷ **Avans kutusu.** ● Taban. ❸ Ana mili ilk hareket kolu. ● Mil. ● Malafa mesnedi. ● Semer (döndürme kolu). ● Tabla paso kolu. ● Çapraz paso kolu. ● Düşey paso kolu. ● **Çapraz paso el çarkı.** ● Düşey paso el çarkı. ● **Paso değiştirme kolu.** ● Tabla altlığı.

Friesland dili, öz. i. *dilb.* Batı Germen dili lehçesi; halen Hollanda'nın kuzeyinde, Heligoland adasında, Oldenburg ve Slesvig kıyısında yerel farklarla, yaklaşık olarak 300.000 kişi tarafından konuşulmaktadır. [*Ing.* Frisian; *Fr.* Frison].

Friesland lılar, ç. öz. i. *etn.* Friz bölgesinde yaşayan halk. [*Ing.* Frisians, Friesians; *Fr.* Frisons].

frigatron, i. *Fr. elektr.* Yerel bir soğutma meydana getirmek için kullanılan elektronik tertibat. *(Frigatron, çalışması Peltier olayına dayanan statik bir tertibattır; 27° C'taki çevre sıcaklığında, 50° C kadar bir sıcaklık düşüşü meydana getirebilir. Tedmoelektrik soğuk lehimlerin ve fotoğraf banyolarının ayarlanmasında kullanılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Frigatron].

frigidarlyum, l. *Lat.* Eski Roma hamamlarında vücudu dinlendirmek için ılımlı sıcaklıktaki kısım. [*Ing.* ve *Fr.* Frigidarium].
☆ *Eşanl. (Türk hamamlarında)* **soğukluk.**

frigo, i. *(«Dondurulmuş et» anlamında Fransızca kelime) mutf.* Dondurulmuş krema. *(Süt, nişasta, pirinç unu ve toz şeker karıştırılarak pişirilir. Gerekirse içine kakao, döğülmüş fındık, şam fıstığı v.b. konur).* [*Ing.* ve *Fr.* Frigo].

frigori, i. *Fr. frigorie.* Bir maddenin kaybettiği ısı miktarı birimi *(sembolü: fg); soğutma* sanayiinde kullanılan bir birim, eski bir kilokaloriye eşittir. *(1 frigori, 15° C'taki bir kilogram suyun sıcaklığını 1° C'a indirmek için sudan alınması gereken ısı miktarıdır).* [*Ing.* French unit of cold].

frigorifik, s. *Fr. frigorifique* < *Lat. frigus*, soğuk + *facere, yapmak.* Soğutma özelliği olan, soğuk meydana getiren, soğukluk yapan: *Frigorifik vagon.* [*Ing.* Frigorific]. ☆ *Eşanl.* **soğutucu.**
~ **ambar**, *den.* Ticaret gemilerinde soğutulmuş yük taşımak üzere yapılmış soğutma tesisli ambar. [*Ing.* Cold store; *Fr.* Entrepôt frigorifique].
~ **dolap**, Tahılları soğukta tutmaya yarayan dolap. [*Ing.* Ice chest; *Fr.* Armoire frigorifique].
~ **makine**, Soğutmaya yarayan makine. [*Ing.* Refrigerator; *Fr.* Machine frigorifique].
~ **vagon**, Soğutucu tesislerle donatılmış, ısı kaybını önleyecek şekilde yalıtılmış ve çabuk bozulan tahıl, et gibi ürünleri taşımaya yarayan vagon. [*Ing.* Refrigerator van; *Fr.* Wagon frigorifique].
~ **zincir**, Tahılları, üretiminden tüketilmine kadar saklamaya yarayan tesislerin bütünü. [*Ing.* Frigorific chain; *Fr.* Chaîne frigorifique].

frigorifüj, a. *Fr. frigorifuge.* Soğutma sanayiinde yararlanılan, ısı iletkenliği düşük bir madde için kullanılır.

frigorik,-ği, i. *Fr. frigorique. fiz. esk.* Soğuğun sebebi olduğuna inanılan tartıya gelmez akışkan.

frigorimetre, i. *Fr. frigorimètre.* Soğutmanın değerini ölçmek için biyoklimatolojide kullanılan âlet. [*ing.* Frigorimeter].

frigoterapi, i. *Fr. frigothérapie. tıp.* Bir hastalığın soğukta tedavisi. [*Ing.* Frigotherapy].

Frigya, öz. i. *Yun. phrygia. esk. coğr.* Küçük Asya'nın geniş bir kısmının yaklaşık olarak M. Ö. 1000 yıllarından kalma adı. (Eski Yunanlılar burada oturanlara Frig derlerdi). [*Ing.* Phrygia; *Fr.* Phrygie].

~ dili, öz. i. *dilb.* Trakya-frig grupundan Hint - Avrupa dili. Bu dili, Yunan alfabesiyle yazılmış iki yazıt dizisi kanalıyla biliyoruz. En eskilere *(M.Ö. VII-VI. yüzyıl) kısa metinler halinde eski Frig dilinde; diğerleri ise (M.S. III. ve IV. yüzyıldan kalma, yaklaşık olarak doksan mezar taşı yazıtı) yeni Frig dilindedir).* [*ing.* Phrygian; *Fr.* Phrygien].

frijider, i. *Fr. frigidaire.* Bir buz dolabı firmasının adı iken sonradan bütün markalı buzdolapları için kullanılmıştır. [*Ing.* Frigidaire].

frijidite, i. *Fr. frigidité. tıp.* Cinsel arzuda noksanlık, cinsel soğukluk. [*Ing.* Frigidity]

friklik, i. *Ing. free-kick.* § ❶ *(Futbolda ceza olarak verilen)* serbest vuruş. § ❷ *arg.* Eteğin hafifçe açılmasıyla bacakların görünmesi.

friksiyon, i. *Fr. friction.* § ❶ Tedavi amacıyla vücudu kuru kuru el, fırça veya yağlı bir madde ile ovma. [*Ing. Massage, rubbing (the body with alcohol etc.).*]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Berberde, başın losyonla ovularak yıkanması.

~ amortisörleri, *otom.* Amortisör levhalarının birbirlerine baskıyle değdikleri ve bu suretle titreşimleri yok ettikleri bir sürtünme, çarpma damperi. [*Ing.* Friction dampers].

~ pres, *tekn.* İki dişi kalıp arasına yerleştirilmiş bir parçanın üzerinde, malzeme kalınlığından taşırarak kabartmalar yapmaya yarayan makine. [*Ing.* Friction, press].

frison, *i. Fr. frisson. patol.* Yüksek ateşli hastalıklarda görülen titreme [*Ing.* Shivering].

frisa /friːsa/, i. *Yun. phrissa.* Kurutulmuş ringa balığı.

frişka /friş:ka/, i. *It. fresca < Cerm. den.* Yelkeni dolduramayacak kadar az rüzgâr. [*Ing.* Fresh wind].

frit,-ti, i. *Fr. fritte.* Cam yapımında kullanılan kum ve sodyum hidroksid karışımı. *(Akamanışlar tarafından duvarların alçak - kabartmalarla süslenmesinde kullanıldı. /Okçular efrizi gibi, çok renkli vernikli panolar, gerçek dışı hayvanlar, kanatlı boğalar, aslanlar, Susa ve Persepolis'te bulunmuş isfenksler, kartal başlı hayvanlar).* [*ing. Frit*].

fritaj, I. *Fr. frittage. Malzeme.* (a) Hammaddelerin içindeki bazı yararsız kısımları ayırmak için, kullanmadan önce hammaddeyi eriterek cam haline getirme işlemi; (b) Havadaki nemi daha az tutmalarını sağlamak için, kalsiyum karbonata ve kalsiyum-magnezyum bileşiklerine *(Dolomi gibi)* uygulanan bir çeşit pişirme işlemi. [*Ing.* Calcination].

~ demiri, *met.* ◘ Demir.

frit.sineği, b.i. *zool.* Fritsinegiğiller *(Chloropidae)* familyasına giren iki kanatlı bir böcek türü. Uzunluğu 2 mm. kadardır. Tahıl başaklarına arız olur. [*Lat. Oscinella frit; Ing.* Frit fly; *Fr.* Oscine frit].

frit.sineğigiller, b. i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının İkikanatlılar *(Diptera)* takımına giren bir familyası. Otların dallarında ve tahılın içinde zarar yapar. Küçük boylu olurlar. [*Lat.* ve *Ing. Chloropidae; Fr.* Chloropidés].

friz, I. *Fr. frise.* § ❶ *tiy.* Tavandan inerek sahnenin üst kısmını boydan boya kaplayan kısa perde. Bu perde dekora bir bütünlük sağlar ve sahnenin tavanını, ön sıralarda oturanların görmesine engel olur [*Ing.* Frieze]. § ❷ *mim.* ◘ Efriz.

friza], I. *Fr. frisage. mek.* Alüminyumdan yapılmış mekanik bir parçanın dış yüzeyini eş-merkezli çizgilerle süsleme. *(Frizaj işlemi, elektrikle hareket ettirilen mantar toplarla yapılır; mantarların altından zımpara tozu dökülür ve mantarlar hareket ettikçe, bu tozu parçanın yüzeyinde yayarak geçtiği yerde iz bırakır).*

frize, s *Fr. frisé. dok.* Frize *(bükleli)* kadife, Havalandırma yoluyle kabartılan tüyleri kesilmeyerek, tamamen veya yer yer bukleler haline sokulmuş kumaş [*Ing.* Uncut velvet terry; *Fr.* Vellours frisé, vellours épingle]. **~ tablası,** *dok.* Kumaşları bukleleme makinesinin ovalama tablası [*Ing.* Curling table; *Fr.* Frisoir]..

frend, i. *Fr. fronde.* (a) Diş hekimliğinde geçici olarak çene altına konularak iki yandan kayışla bağlanan içi çukur yassı madde; (b) Protez yapmak için, santrifüj gücüyle bir madeni bir kalıba dökmeye yarayan maden1 âlet [*Ing.* Splint].

frontal, s. *Fr. frontale. anat.* Alın *(cephe)* ile ilgili, alınsal. [*Osm.* Cephî; *Lat. Frontalis; Ing.* Frontal].

~ kemik, *anat.* ve *zool.* ◘ Alın kemiği.

~ kesit, *zool.* Vücudu sırt ve karın bölgelerine ayıran, boyuna bir kesit. [*Lat. Frons; Ing.* Frontal section; *Fr.* Section frontale].

frontoliz, i. *Fr. frontolyse. meteor.* Sıcak ve soğuk bir alnın yok olmasıyle sonuçlanan süreçlerin tümü. [*Ing.* Frontolysis]

frontoloji, i. *Fr. frontologie. meteor.* Meteorolojinin sıcak ve soğuk alınları inceleyen bölümü. [*Ing.* Frontology].

froti, i. *Fr. frotter > frottis. sit.* Organik bir sıvının *(kan, cerahat vb.)* ince bir tabaka halinde yayılmasıyle elde edilen mikroskopik inceleme malzemesi. [*Ing.* Smear]. ◉ **dölyolu ~ si tekniği,** *tıp.* Dökülmekte olan dölyolu hücrelerinin mikroskopta incelenmesine dayanan dinekolojik muayene. *(Tümörlerin erken teşhisinde ve iç salgı durumunun tespitinde kullanılır).*

frotman, i. *Fr. frottement. tıp.* Kuru plöritte duyulan ve karda yürürken ayağın çıkardığı sese benzeyen ses. [*ing.* Friction].

Fröhlich hastalığı, *patol.* ◘ Hastalık.

fröydizm, i. *Fr. freudisme.* ◘ Freud'çuluk.

Fröytçülük,-ğü, I. ◘ Freud'çuluk.

frui-glasse, i. *Fr. fruit glacé.* Çoğunlukla bütün olarak şekerlemesi yapılmış meyve, üstüne gene şekerden glazürü olan şekerleme.

Frunze, öz. I. *coğr.* Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin başkenti. *(Eski adı Pişpek).*

früktoz, i. *Fr. fructose. kim.* Formülü $CH_2OH-(CHO)_3-CO-CH_2OH$ olan keton grupu monosakarit. *(Bir rasemik, iki de optik bakımdan aktif şekli bulunan bir ketohekzozdur).* [*Ing.* Fructose].

☆ *Eşanl.* meyva şekeri.

F sayısı, *sin.* Bir kamera merceğinin geçirebileceği en çok ışık ölçüsünü gösteren sayı. [*Ing.* F-number; *Fr.* Numéro f].

ftalamid, I. *Fr. phtalamide. kim.* Formülü $C_6H_4(Co-NH_2)_2$ olan ftalik diamit. Sıcaklık etkisiyle kolayca ayrışarak ftalimit verir. [*Ing.* Phtalamide].

ftalazin, I. *Fr. phtalazine. kim.* Formülü

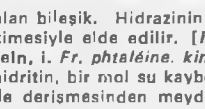

olan bileşik. Hidrazinin ftalik dialdehite etkimesiyle elde edilir. [*Ing.* Phthalazine].

ftaleln, i. *Fr. phtaléine. kim.* Bir mol ftalik anhidritin, bir mol su kaybederek iki mol fenol ile derişmesinden meydana gelen bileşiklerin genel adı. [*ing.* Phthalein].

ftalid, i. *Fr. phtalide. kim.*

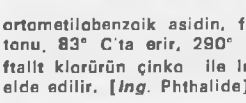

ortometilobenzoik asidin, formülündeki laktonu, 83° C'ta erir, 290° C'ta kaynar ve ftalil klorürün çinko ile indirgenmesinden elde edilir. [*Ing.* Phthalide].

ftalik, s. *Fr. phtalique. < naphtaline.* naftalin'den kısaltmayle. *kim.* (a) Benzenden türeyen bir ortodiasid $C_6H_4(CO_2H)_2$ ile anhidridi için kullanılır. ☆ *Eşanl. ortoftalik.* [*Ing.* Orthophtalic; *Fr.* Orthophtalique]. (b) Genellikle, benzenin üç diasidi için de kullanılır. ☆ *Eşanl.* benzen dikarboksilik. [*Ing.* Phthalic; *Fr.* Benzène - dicarboxylique].

ftalil, i. *Fr. phtalyle. kim.* Formülü $C_6H_4(CC)_2$ olan iki değerli kök; ftalik asidden iki hidroksilin çıkarılmasıyle elde edilir [*ing.* Phthalyl].

ftalimid, i. *Fr. phtalimide. kim.* Formülü

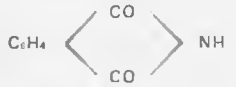

olan ftalik asid amit'i. Amonyak gazının ftalik anhidrit'e etkimesiyle elde edilir. 238° C'ta erir. [*Ing.* Phthalimide].

ftalimidin, I. *Fr. phtalimidine. kim.* Formülü,

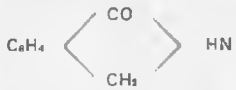

olan madde. Ftalamit'in hidrojenlenmesiyle elde edilir; 150° C'ta erir. [*Ing.* Phthalimidine].

ftalin, I. *Fr. phtaline. kim.* Trifenilmetan grupunun, boyarmadde olmayan asid bileşiklerine verilen genel ad. Bu bileşikler, ftaleinlerin indirgenmesiyle elde edilir. *(Fenoftalin 125° C'ta erir).* [*Ing.* Phthalin].

ftalonitril, i. *Fr. phtalonitrile. kim.* Formülü $C_6H_4(CN)_2$ olan ftalik dinitril, 141° C'ta erir. [*Ing.* Phthalonitrile].

ftalüreid, i. *Fr. phtalurèide. kim.* Formülü

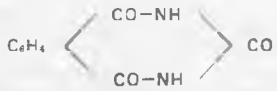

olan ftalik di-üreit. Ftalürik asidin ısıtılmasıyle elde edilir. [*Ing.* Phtalurelde].

ftalürik, s. *Fr. phtalurique. kim.* Ftalik monoüreit'l meydan getiren $CO_2H-C_6H_4-CO-NH-CO-NH_2$ formülündeki bir asid için kullanılır. Ftalik anhidrit ile ürenin ısıtılmasından elde edilir. [*Ing.* Phtalurlc].

ftanit,-tl, i. *Fr. phtanite. jeol.* Yapraklar halinde ayrılabilen, bıçakla çizilmeyen ve saydam olmayan silisli tortul kaya. *(Silisli dip çamurlarının katılaşmasıyle, meydana gelen ve rengi koyu gri, yeşil, kahverengi ve siyah arasında değişen ftanit döşeme taşı olarak kullanılır).* [*Ing.* Phtanite].

ftiryazis, i. *Lat. phtiriasis. < Yun. phteirlasis.* ◘ Bit hastalıkları.

ftizi, i. *Fr. phtisie. < Yun. phthisis,* erime. *pnömoloji.* Had, hafif had veya müzmin akciğer veremi. [*Ing.* Phthisis]. ◉ **hızlı ~,** Çok çabuk ilerleyen akciğer veremi. [*Ing.* Galloping phthisis; *Fr.* Phtisie galopante].

ftizlyofobi, i. *Fr. phtisiophobie. patol.* Hastalık halinde verem korkusu. [*Ing.* Phthisiophobia].

ftiziyogenez, i. *Fr. phtisiogenèse.* Önceden tüberküloz basili aldığı halde verem olmamış kimselerde verem hastalığının meydana çıkmasına sebep olan sebeplerin tümü. [*Ing.* Phthisiogenesis].

ftiziyolog, i. *Fr. phtisiologue. tıp.* Akciğer veremi veya ftizi uzmanı hekim. [*Ing.* Phthisiologist].

ftiziyoloji, i. *Fr. phtisiologie. patol.* Akciğer tüberkülozu *(verem)* bilgisi. [*Ing.* Phtisiology].

ftiziyoterapi, i. *Fr. phtisiothérapie. tıp.* Ftiziy,i yani akciğer veremini tedavi amacıyle çeşitli araçların birarada kullanılması. [*Ing.* Phtisiotherapy].

ftorid, s. *Fr. phtoride. kim.* Bileşiminde flüor bulunan. [*Ing.* Phtoride].

ftoridler, ç.i. *min.* Bileşiminde flüor bulunan mineraller grupu. [*Ing.* ve *Fr.* Phtorides].

fuad /fuad/, I. *Osm. < Ar.* ◘ Fuat.

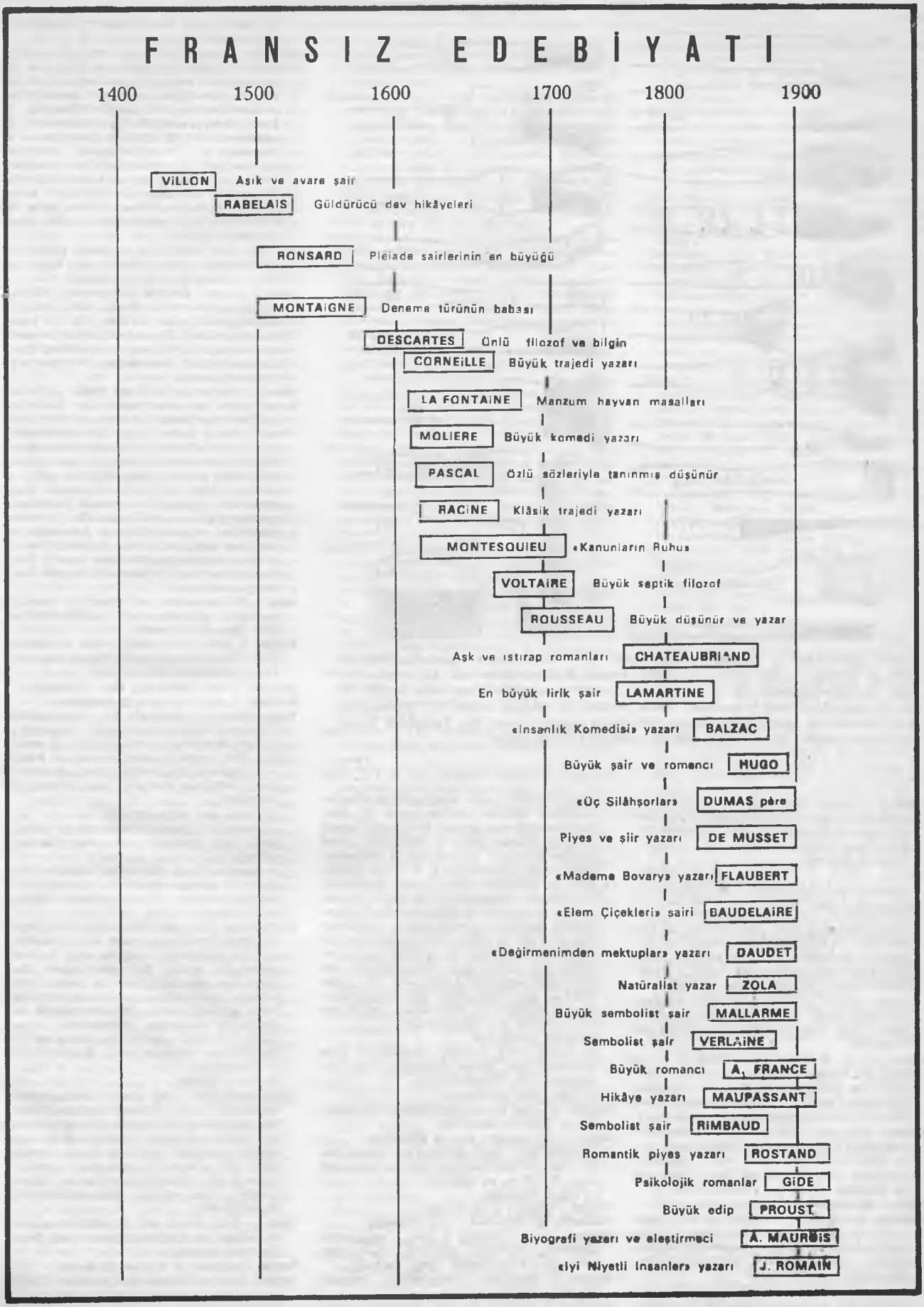
FRANSIZ EDEBİYATI
1400
1500
1600
1700
1800
1900
VİLLON
Aşık ve avare şair
RABELAİS
Güldürücü dev hikâyeleri
RONSARD
Pleiade sairlerinin en büyüğü
MONTAİGNE
Deneme türünün babası
DESCARTES
Ünlü filozof ve bilgin
CORNEİLLE
Büyük trajedi yazarı
LA FONTAİNE
Manzum hayvan masalları
MOLİERE
Büyük komedi yazarı
PASCAL
Özlü sözleriyle tanınmış düşünür
RACİNE
Klâsik trajedi yazarı
MONTESQUİEU
«Kanunların Ruhu»
VOLTAİRE
Büyük septik filozof
ROUSSEAU
Büyük düşünür ve yazar
Aşk ve ıstırap romanları
CHATEAUBRİAND
En büyük lirik şair
LAMARTİNE
«İnsanlık Komedisi» yazarı
BALZAC
Büyük şair ve romancı
HUGO
«Üç Silâhşorlar»
DUMAS père
Piyes ve şiir yazarı
DE MUSSET
«Madame Bovary» yazarı
FLAUBERT
«Elem Çiçekleri» şairi
BAUDELAİRE
«Değirmenimden mektuplar» yazarı
DAUDET
Natüralist yazar
ZOLA
Büyük sembolist şair
MALLARME
Sembolist şair
VERLAİNE
Büyük romancı
A. FRANCE
Hikâye yazarı
MAUPASSANT
Sembolist şair
RİMBAUD
Romantik piyes yazarı
ROSTAND
Psikolojik romanlar
GİDE
Büyük edip
PROUST
Biyografi yazarı ve eleştirmeci
A. MAURİS
«İyi Niyetli İnsanlar» yazarı
J. ROMAİN

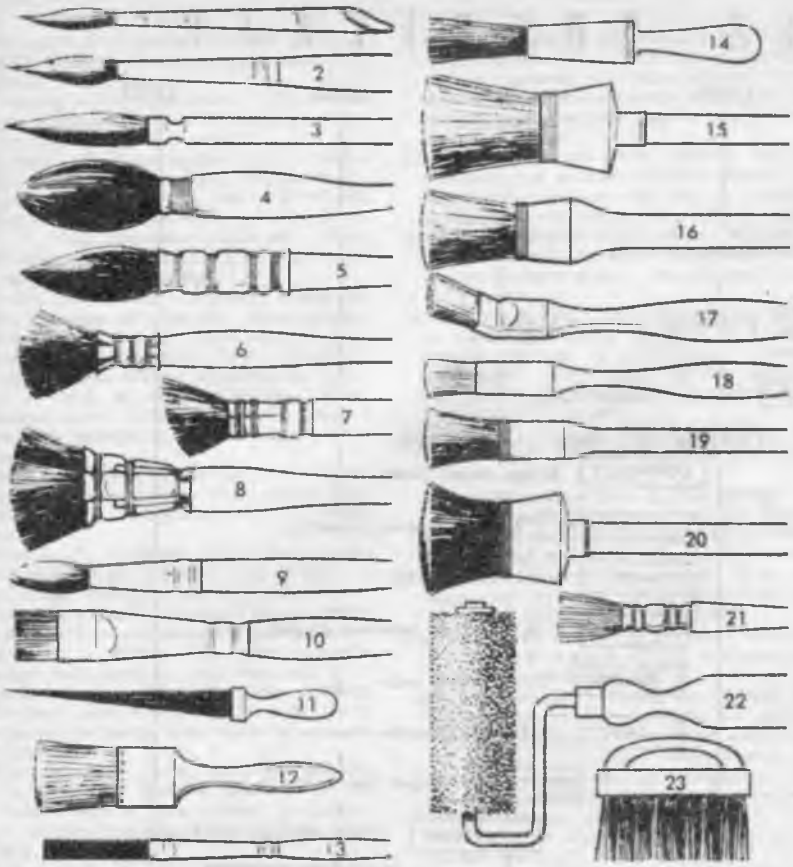

ŞEKİL: **FIRÇALAR.** 1. Yuvarlak uçlu minyatür fırçası. 2. Suluboya fırçası. 3. Dekor fırçası. 4. Pütuva. 5. Lavi fırçası. 6. Taslak fırçası. 7. Çömlekçi fırçası. 8. Hareleme fırçası. 9. Yuvarlak fırça. 10. Yassı fırça. 11. Çizgi fırçası. 12. Yassı boya fırçası. 13. Harf fırçası. 14. Pasta fırçası. 15. Pancur fırçası. 16. Badana fırçası. 17. Dirsekli radyatör fırçası. 18. Düz radyatör fırçası. 19. Küçük badana fırçası. 20. Temizleme fırçası 21. Araba fırçası. 22. Silindirli badana fırçası. 23. Çuha fırçası.

fuar, i. *Fr. foire.* Belli zamanlarda, belli yerlerde mal sergilemek için açılan büyük pazar: *İzmir Enternasyonal fuarı, Anadolu fuarı.* [*Ing.* Fair].
☆ *Eşanl.* **panayır.**

fuat,-dı, i. *Osm.* < *Ar. fuâd.* § ❶ *esk.* Yürek, gönül, kalb; § ❷ Düşünce; § ❸ Erkek adı.

fuaye, i. *Fr. foyer* < *Lat. focus,* ocak, *halk,* > *Lat. focarium. tiy.* Perde aralarında seyircilerin dinlenme yeri. [*Ing.* Foyer]. ◘ *ŞEKİL:* 557. — **TİYATRO** 1. ◉ **artist ~ si,** *tiy.* Sahneye girmeden önce veya sonra oyuncuların toplandığı, dinlendiği salon. [*Ing.* Green room; *Fr.* Foyer des artistes]. ◉ **dans ~ si,** *tiy.* Opera sanatçılarının sahneye çıkmadan çeşitli dans hareketleri yaptıkları salon. [*Ing.* Dancing room; *Fr.* Foyer de la danse].

fuder, i. *Alm.* 50-300 hl lik büyük fıçı.

fuete, i. *Fr. fouette.* § ❶ Bilardo topuna uygulanan çok sert vuruş. § ❷ *dans.* Özellikle balerinlerin yaptığı, akademik dansın çok dinamik hareketlerinden biri. [*Ing.* Fouette]

fugato,, i. *It. müz.* Rug üslûbunun çoğunlukla kısa süren bir bölümü daha çok senfonik veya vokal bir eserin, sonat veya dörtlünün geliştirme kısımlarında yer alır. [*Ing.* ve *Fr.* Fugato].

fuhş, i. ◘ **Fuhuş**

fuhşiyat,-tı, i. *Osm.* < *Ar. fuhşiyyât. esk.* Edep, terbiye ve ahlâka aykırı olan işler, zina ile ilgili hareketler. [*Ing.* Obscenities, immoralities, prostitution; *Fr.* Actes immoraux, débauche].

fuhuş,-hşu /fuhûş/, i. *Osm.* < *Ar. fuhş. sosy.* ve *huk.* Her toplumda âdetler ve kanunlarla sınırlandırılmış olan meşru cinsel ilişkiler dışındaki ilişkilere verilen genel ad. Herhangi maddi veya manevî bir karşılık almak için, bir kadının, değişik erkeklerle cinsel ilişkiler kurmayı meslek haline getirmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Prostitution]. ◉ **fuhşa teşvik,** *huk.* Bir kimsenin onbeş yaşını doldurmamış küçüğü kandırarak fuhşa teşvik etmesi veya bunun yolunu kolaylaştırması, veya rızasıyla olsa bile yirmibir yaşını doldurmamış veya zor ve şiddet veya tehdit veya nüfuz icrası veya hile ile yirmibir yaşını bitirmiş olan bâkire veya kadını başkası için iğfal veya tedarik veya sevk veya bir yerden diğer bir yere nakletmesi. [*Lat. Lenocinium; Ing.* Instigation to prostitution, soliciting; *Fr.* Incitation à la prostitution].
☆ *Eşanl.* **orospuluk.**
— **yazısı,** *sosy.* Fuhuşu betimleyici veya hatırlatıcı yazı [*Osm.* Bâhnâme; *Ing.* Pornography; *Fr.* Pornographie].
— **yeri,** *huk.* ◘ **Genelev.**

fuiloyl, b.i. *Ing. fuel-oil.* Petrolden elde edilen yanıcı yağların genel adı.

fujer, i. *Fr. fougère, bot.* ◘ **Eğreltiotu.**

Fuji-Yama, öz. i. *coğr.* Japonya'nın yüksek dağı. Nipppon adasında sönmüş bir yanardağ olup, 3.778 m. ye yükselir.
☆ *Eşanl.* **Fuji-san.**

fukara /fukarâ/, s. ◘ **Fıkara.**

fukaralık,-ğı /fukarâlık/, i. ◘ **Fıkaralık.**

fuksiya, i. *Fr. fuchsia* < Alm. botanikçisi *Leonhart Fuchs*'un adından. Safraninler grupundan boyarmadde. [*Ing.* Fuchsia].

fukusa, i. Japonların kullandıkları işlemeli ipek kumaş. [*Fr.* Foukousa].

ful[1]**,-lü,** i. *Osm.* < *Ar. bot.* Mısır'da yetişen bir çeşit küçük taneli bakla. [*Ing.* Broad bean; *Fr.* Fève].

ful[2]**,-lü,** i. *Osm.* < *Ar. ful. bot.* Zeytingiller *(Oleaceae)* familyasından, Arabistan ve Doğu Hindistan'da yetişen kuvvetli kokulu bir yasemin türü. [*Lat. Jasminum sambac; Ing.* Arabian jasmine; *Fr.* Jasmin d'Egypte]. ☆ *Eşanl.* **Arap yasemini, Mısır yasemini.** ◉ **ağaç ~ ü,** *bot.* ◘ **Ağaç.** ◉ **Amerikan ~ ü,** İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Zakkumgiller *(Apocynaceae)* familyasından, tropikal Amerika'da yetişen kalın dallı, elip. tik yapraklı bir ağaç olup çiçekleri beyaz ve hoş kokuludur. Güney Anadolu'da ve İstanbul'da yetiştirilen numuneleri vardır. [*Lat. Plumiera alba*].

ful[3]**,-lü,** i. *Ing. full.* Poker oyununda eldeki beş kâğıttan üçünün bir çeşitten, geri kalan ikisinin de gene bir çeşitten olması.

fula, i. *It. den.* Eskiden bir geminin süratini tayin için parakete hesabında kullanılan kum saatidir. Bunlardan bir kısmı 28 bir kısmı 14 saniyeliktir. 28 saniyelikler az 14 saniyelikler fazla süratler için kullanılırdı. [*Ing.* Log-glass, (half) minute-glass; *Fr.* Sablier]. ☆ *Eşanl.* **minato.**

fular, i. *Fr. foulard. kıyf.* (a) Eşarp, kadın boyun atkısı ve entari yapımında kullanılan ipek veya yarı ipek ince kumaş; (b) Bir çeşit erkek boyun atkısı. [*Ing.* Silk neckerchief, scarf] (c) Kadınların baş ve boyunlarına sardıkları, kare veya dik dörtgen, oldukça büyük kumaş parçası. [*Ing.* Foulard, silk]. ◉ **apre ~ ı (çiriş ~ ı),** *tekn.* Kumaşları aprelemek ve çirişlemek için helmeli maddelere yatırmaya yarayan makineler. *(Bir yöneltme merdanesi ve gerdeli vardır. İşlenecek kumaş apre makinesi denen makinenin her iki yanında bulunan merdaneden geçer).* [*Ing.* Fishing machine; *Fr.* Foulard d'apprêt, foulard gommeur].

fule, i. *Fr. foulée.* Koşucu atletin ve yarış atının yarış sırasında attığı adımlardan her biri. [*Ing.* Print, tread].

fuligo, i. *bot.* Cıvık mantarlardan bir mantar cinsi. Bir türü meşe kabuğu üzerinde gelişir. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Fuligo].

fulspid, i. *Ing. Full speed. den.* ◘ **Fillspit.**

fultaym, i. *Ing. full-time.* ◘ **Tamgün.**

fulya /ful:ya/, i. *It. foglia. bot.* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Nergisgiller *(Amaryllidaceae)* familyasından bir nergis türü. Sarı renkli çiçeklerinin kokusu keskin ve belirgindir. Süs bitkisi olarak yetiştirilir. [*Lat. Narcissus jonquilla; Ing.* Jonquil; *Fr.* Jonquille].
☆ *Eşanl.* **sarı soğan çiçeği.**
— **sarısı,** Fulya çiçeği renginde parlak sarı renk. [*Ing.* Jounquil, pale colour; *Fr.* Jonquille].
— **şurubu,** *mutf.* Fulya yapraklarının yeşil kısımları ayrılıp, yalnız beyaz kısımları kullanılarak yapılan şurup. *(Yapılışı filbahar şurubunun aynıdır).*

fulya balığı, b.i. *zool.* Fulyabalığıgiller *(Myliobatidae)* familyasına giren bir köpek balığı türü. Uzunluğu 1-1.5 m. olup, kuyruğu testere gibi dişlidir. 6-7 yavru doğurur. Kaldırım taşı gibi dizili dişleri bu hayvanın kabuklarla beslendiğini gösterir. İstirâdye tarlaları için bir âfettir. Akdeniz Atlantik okyanusu ve Avustralya denizlerinde yaşar. [*Lat. Myliobatis aquila; Ing.* Eagle-ray; *Fr.* Mourine tère, aigle de mer]. ◘ *LEVHA:* 17. — **BALIKLAR.**
☆ *Eşanl.* **çocona.**

fulya balığıgiller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Köpekbalıkları *(Selachii)* takımına giren bir familyası. Göğüs yüzgeçleri büyüktür. Enleri boylarından geniştir. Kuyrukları kamçı biçimindedir. Sırt yüzgeci bir tane olup dikenlidir. Fulya balığı *(Myliobatis aquila)* iyi bilinen türüdür. [*Lat.* ve *Ing. Myliobatidae; Fr.* Myliobatidés].

fund, i. *Alm. pfund. esk.* 103-123 lb. arasında değişen top büyüklüğü tartısı [*Ing.* Pound *(German weight)*].

funda[1] /fun:da/, i. *It. den.* ◘ **Fonda.**

funda[2] /fun:da/, i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, fundagiller *(Ericaceae)* familyasından, Güney Afrika, Orta ve Güney

Avrupa ile Akdeniz bölgesi makilerinde yaygın olan 500 kadar türü bulunan, çoğunluğu dik duran çalı veya yarı çalı, ender olarak da ağaç halindeki herdem yeşil odunsu bitki cinsi. Yapraklar almaşık veya çevrel dizilişlidir. Beyaz, pembe, ender olarak da sarı renkte olan çiçeklerinin taç kısmı çan, boru veya küp biçimindedir. Teker teker veya salkım, bileşik salkım ya da şemsiye durumunda bulunurlar. Meyva lokulisit kapsüldür. Odunu koyu kırmızıdır, gayet güzel cilâ tutar. Türlerinden bazıları sevilen süs bitkileri olduğu halde bazıları da orman altı zararlı florasındandır. *E. cinerea adlı türü* tarım alanında evcil hayvanlar için altlık olarak kullanılır. Türkiye'de doğal iki türü yetişir: **ağaç fundası** ve **pembe çiçekli funda** [*Lat. Erica; Ing.* Erica, heath(er); *Fr.* Bruyere]. ◉ **ağaç ~ sı**, *bot.* Akdeniz çevresi, Habeşistan yüksek yaylası, Küçük Asya, Batı Kafkasya ve Türkiye'de Trakya, Marmara çevresi ile Anadolunun hemen bütün sahil bölgelerinde yetişen, 1-3 m. boyunda, daimi yeşil bir funda türü. Yapraklarında, tüysüz, 3-7 mm. boyunda olup çevrel dizilmişlerdir. Güzel kokulu, beyaz renkli çiçekler bileşik salkım durumundadır. Meyva kapsül dür. Odunundan dünyaca meşhur «*Bruyere*» pipoları yapılır. Dalları ipek böceğinin kozalarını sarmasında kullanılır. Süpürge yapılır ve yakılır. Ayrıca *ericolin* adında bir glikozit taşıdığından tıpta idrar yolları taşlarına karşı idrar söktürücü olarak kullanılır. [*Lat. E. arborea* = E. procera = E. scoparia = E. elata]. ☆ *Eşanl.* **süpürge çalısı, süpürge otu.** ◉ **pembe çiçekli ~**, *bot.* Güney ve Doğu Avrupa, Doğu Akdeniz ve Türkiye'de Batı ve Güney Anadolu'da yetişen, boyu 70-80 sm. yi aşmayan ufak bir funda türü. Sürgünler tüysüzdür. İğnemsi yapraklar 3 lü çevrel dizilmislerdir. Pembe renkli çiçekler bileşik salkım durumundadır. Süpürge ve yakacak olarak kullanılır. [*Lat. E. verticillata*]. ☆ *Eşanl.* püren.

~ çalısı, *bot.* ◘ Funda.

~ sıçanı, *zool.* ◘ Fundasıçanı.

~ tavşanı, *zool.* ◘ Tavşan.

~ tavuğu, *zool.* ◘ Fundatavuğu.

fundagiller, b.ç.i. *bot.* İki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Fundalar *(Ericales)* takımından, yaklaşık olarak 70 cins ve 1900 türü bulunan, çoğunluğu yaprak dökmeyen çalı veya ağaççık halindeki odunsu bitkileri kapsayan bir familya. Yapraklar almaşık, karşılıklı veya vertisillat, basit derimsi ve ekseriya herdem yeşildir. Küçülmüş, iğne yaprak halini almış olanlar da vardır. Taç kısmı çan, çıngırak veya huni biçiminde, pembe, mor, beyaz veya yeşilimsi renkte olan çiçekleri erdişi, aktinomorf veya hafif zigomorftur. Çoğunlukla salkım veya bileşik salkım durumunda kurullar oluştururlar. Meyve bakka veya kapsüldür. Türkiye'de 7 cinsi ve 10 türü vardır. [*Lat.* ve *Ing. Ericaceae; Fr.* Éricacées].

fundalar, ç.i. İki-çeneklıler *(Dicotyledonea)* sınıfından bitişik taç yapraklı çiçekli bitkiler takımı. Çiçekler çoğunlukla aktinomorf, ender olarak da zigomorftur. Çevreleri 4 veya 5 parçalıdır. Etaminler genellikle iki çevreli nadiren tek sıra halindedir. Çiçek tozları tetrat halindedir. Alt veya üst durumlu olan ovaryum 4-5 karpellidir. Ovül çok adettedir. 6 familyası vardır: **Fundagiller**, *Clethraceae, Pyrolaceae, Diapensiaceae, Lennoaceae, Epacridaceae.* [*Lat.* ve *Ing. Ericales; Fr* Éricales].

fundalık,-ğı /fundalık/, i. § ● Funda ile kaplanmış yer. [*Ing.* Land covered with heath or brushwood; *Fr.* Lieu couvert de broussailles ou de bruyeres]. § ❷ *den.* (a) Gemilerde güverte yıkamakta ve su kesimi temizlemekte kullanılan ve ahali arasında çalı diye anılan süpürgeler; (b) Bir yere demirleneceği zaman demirin birdenbire zincir üzerine binip kesilmemesi için demirlenecek mevkiin derinliği kadar güverteye çıkarılıp fransız rodası tarzında istif edilen zincir payı.

fundamentalism /fandımentılizm/, i. *Ing.* Birinci Dünya Savaşı sırasında A.B.D. de gelişmiş olan, protestan menşeli dini akım. [*Fr.* Fondamentalisme].

fundamentalist,-ti /fandımentılist/, s. ve i. *Ing.* Fundamentalism ile ilgili olan; fundamentalism'e intisap eden (kimse). [*Fr.* Fondamentaliste].

funda sıçanı, b.i. *zool.* Kemiriciler *(Rotentia)* takımının, Sekizdişligiller *(Octodontidae)* familyasından Güney Amerika'ya özgü kemirgen hayvan. Azı dişlerinin üzerinde sekiz seklinde mine kıvrımları bulunur. Çok sayıda yavru yapar. *O. degus* adlı türünün uzunluğu 16.5, kuyruğu 10 sm. olup Şili ve Peru'da yaşar. [*Lat. Octodon; Ing.* Degu; *Fr.* Octodon, octodonte].

funda tavşanı, *zool.* b.i. ◘ Tavşan.

funda tavuğu, b.i. *zool.* [riayaklıgiller *(Megapodidae)* familyasından, uzunluğu 80 sm. olan tavuksu bir kuş türü. Tüyleri siyah, başı ve boynu kısmen çıplak ve gözalıcı renktedir. Kuluçkaya yatmaz. Yeni Gine'de ve Avustralya'nın kuzeyinde yaşar. [*Lat. Catheturus lathami; Ing.* Brushy turkey; *Fr.* Telegalle].

~ toprağı, *bahç.* Çeşitli oranda kum ve organik maddeler *(kök, sap, çiçek, yaprak gibi funda parçacıkları)* karışımı. *(Funda toprağı, asid tepkimeli olduğundan ortanca, siklamen, açalya gibi kireç isteyen bitkiler için gübre olarak kullanılır).* [*Ing.* Humus of heath(er); *Fr.* Terre de bruyère].

funding, i. *Ing. bank.* ve *mal.* Nakit olarak ödenememiş olan kuponlar yerine verilen hisse senedi. *(Kupon sayısı, «funding» hisse senedi değerinden daha düşük bir değer taşıyorsa, yerine, borsada muamele görebilen bir makbuz veya bir resepise verilir).* [*Fr.* Funding].

funga, *i. camc.* Cam üflemeye yarayan 1 ile 3 m uzunluğunda demir boru. [*Ing.* Blowing-iron; *Fr.* Canne, felle, fêle].

— ağızlığı, *camc.* Cam üflemekte kullanılan funganın ucuna takılan ağızlık.

fungivor, s. ve i. *Lat. fungus*, mantar + *Vorare*, yemek. *biy.* Mantar yiyen *(hayvanlar ve bitkiler)* [*Ing.* Fungivorous; *Fr.* Fongivore]. ☆ *Eşanl.* mantarcıl.

fungus, i. *Lat. tıp.* Deri ve mukoza üzerinde, özellikle bir yaranın dudakları üzerinde büyüyen süngersi yumuşak ur. [*Ing.* Fungus; *Fr.* Fungus].

funikulus, i. *Lat. funiculus. bot.* Ovülleri plasentaya bağlı sap. [*Ing.* Funicle; *Fr.* Funicule].

funt, i. § ❶ *trm.* Değeri 0.9028 lb. olan ve Sovyetler Birliğinde kullanılan ağırlık ölçüsü. [*Ing.* (Weight) pound]. § ❷ *den.* ◘ Fund.

funya /fun:ya/, i. *It. fogna.* § ❶ *ask.* Barut ve benzeri patlayıcı maddeleri patlatmak için kullanılan kapsül. [*Ing.* Primer; *Fr.* Amorcede canon]. § ❷ Topu ateşlemek için falya deliğine konulan âletin adı. ◉ **~lı fitil**, *fişekç.* ◘ Fitil. ◉ **çekme ~**, *ask. den.* ◘ Çekme. ◉ **elektrik ~ sı**, *den.* ◘ Elektrik.

~ ateşleme düzeni, *ask.* Çarpma fulya kullanan toplarda mermiyi atan sevk barutunu ateşlemeye yarayan tertibat. *(Funya ateşleme düzeninin çalışmasını sağlayan veya mermiyi atmak üzere çarpma kapsülünü işletenlere funya ateşleyicisi denirdi).*

~ deliği, *ask.* Funyanın geçirildiği delik.

~ siperi, *ask.* Topların kuyruk kapama mekanizmasına ait parça. *(Ateş sırasında funyanın gaz basıncıyle fırlayarak topu kullanan erlere isabet etmesine engel olur.*

furgon, i. *Fr. fourgon. demir.* Yolcu katarlarına eklenen kapalı vagon. [*Ing.* Freight-car].

furioso, z. *It. müz.* Öfkeli bir şekilde. [*Ing.* ve *Fr.* Furioso].

furka, i. *Lat. zool.* Bazı hayvanlarda karın bölütlerinin sonunda bulunan çatal biçiminde uzantılar. [*Ing.* Furca].

furkan /furkân/, i. *Osm.* < *Ar. fark. din.* § ❶ İyi ve kötüyü, doğru olanla olmayanı, hak ile bâtılı birbirinden ayıran kanıt. § ❷ Kur-an'ı Kerim.

~ günü, *din.* Bedir savaşının yapıldığı gün.

furkula, i. *zool.* Böceklerde sıçrama çatalı. [*Ing.* Furcula; *Fr.* Fourchette, lunette].

furmariyerit,-ti, i. *Fr. fourmarièrite. min.* Doğal hidratlı uranyum ve kurşun oksit; ortorombik sistemde billûrlaşır, kırmızı renklidir. [*Ing.* Fourmarierite].

furo, i. *Fr. fourreau.* § ❶ Yırtmaçlı bir etekliğin altına giyilen, vücuda iyice oturtulmuş kolsuz elbise. § ❷ Vücudu iyice saran elbise. § ❸ Saydam bir gece elbisesinin altına giyilen elbise.

furta, i. ◘ **Farta.**

furus, i. *Lat. mim.* Tavanların ve tavan teknelerinin kenarlarına friz halinde veya balkon cumbalarının altındaki desteklere konulan kabartmalı-oymalı süsler [*Ing.* Console; *Fr.* Console, arc-boutant].

furûz /furûz/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **farz'ın çoğulu.**

furya /fur:ya/, i. *It. furia.* Olağandan çok oluş: *Kitap furyası, balık furyası.* [*Ing.* Rush, glut].

fusaryum, i. *bot.* Sporları lğ biçiminde, eğri ve bölmeli basit mantar. Birçok türleri bitkilerde fusaryoz adıyle anılan tehlikeli hastalıklara sebep olur. *(F. albedinis* palmiyelerde ağacın hızla ölmesine yolaçan bir hastalık yapar. *F. oxysporum* ise tütünlerde «*fusaryum solgunluğu*» denen hastalığı yapar). [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Fusarium].

— solgunluğu, *trm.* ◘ **Fusaryum.**

fussa, i. *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının, Misk-kedisigiller *(Viverridae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 80, kuyruğu 80 sm. Esmer kahverengidir. Yenir Madagaskar'da yaşar. [*Lat. Cryptoprocta ferox; Ing.* Fo(u)ssa; *Fr.* Foussa].

fusul /fusûl/, ç.i. *Osm.* < *Ar. fasl'ın çoğulu.*

fut, i. *Ing. foot.* ◘ **Ayak.**

— kare, *trm.* Değeri 0.09290341 m^3 olan Ingiliz - Amerikan ölçüsü.

— kübikmetre, *trm.* Değeri 0.02832 m^3 olan Ingiliz - Amerikan hacim ölçüsü.

futa[1] /fu:ta/, i. *Osm.* < *Ar. fûta.* İpekli peştemal [*Ing.* Apron, bath wrapper.; *Fr.* Pagne]

futa[2], i. *It. fuota. den.* Dar, uzun ve hafif bir çeşit yarış kayığı. [*Ing.* ve *Fr.* Skiff]. ☆ *Eşanl.* fita, kik.

futbol,-lü, i. *Ing. football, sp.* Onbirer kişilik iki takım arasında belirli kurallara bağlı olarak, meşin bir topla, yalnız ayakla veya kafayla vurularak oynanması esası üzerine kurulu spor; Bu oyun, topu ayak veya kafa vuruşu ile karşı kaleye sokmak temeline dayanır. [*Fr.* Football]. ☆ *Eşanl.* ayak topu. ◉ **Amerikan ~ u**, *sp.* On birer kişilik iki takım arasında 5,5 mm. lik dilimlere bölünmüş. 90 m x 52 m. boyutlu bir saha üzerinde oval bir topa sadece el ve ayakla vuruş yapılarak oynanan rugbi ve futbol karışımı sert ve kırıcı bir oyun. [*Ing.* Soccer; *Fr.* Football Américain.e]. ◉ **Avustralya ~ u**, *sp.* On sekizer kişilik iki takım arasında, oval bir sahada, oval bir topla oynanan futbol, rugbi ve hendbol karışımı bir oyun. ◘ *ŞEKİL: 561.* — **TOP OYUNLARI. I.**

— sahası, *sp.* Futbol oyunlarına ayrılmış olan alan. [*Ing.* Football field, football ground; *Fr.* Terrain de football].

futbolcu, i. ve s. Futbol oyuncusu. [*Ing.* Soccer player; *Fr.* Footballeur].

Futunalı'lar, ç. öz. i. *etn.* Futuna adasında Melanezyalı halkla karışmış Polinezyalılar. [*Ing.* Futunans; *Fr.* Futuniens].

futvalf, i. *ing. foot-valve. den.* Tulumba borularının alt uçlarına konan ve dışardan içeri açılan süpapa giren suyun çıkmasını önleyen valf.

fuzulî /fuzulî/, s. ve z. *Osm.* < *Ar. fuzul.* Gereksiz, yersiz, anlamsız. [*Ing.* Meddling, officious, excessive, exceeding his rights, unnecessarily; *Fr.* Qui se mêle à des affaires qui ne le regardent pas].

☆ *Yak. anl.* **boşuna, haksız, nahak,**

☆ *Karş.* **yerli, haklı, gerekli, yerinde, bihakkın.**

— işgal, *huk.* Sahibinin rızası olmaksızın, bir gayrimenkulün hak sahibi olmayan kimselerce ele geçirilmesi ve ondan yararlanılması. [*Ing.* Intrusion, unlawful occupation, interference; *Fr.* Occupation illicite].

— tasarruflar, *huk.* Yetkisiz temsilcinin veya tasarruf yetkisi olmayan kimsenin yaptığı işlemler. [*Ing.* Dispositions (contracts) made without authority; *Fr.* Actes faits hors ou sans procuration].

fücceten /fücceten/, z. *Osm.* < *Ar. füc'eten* veya *füc'aten.* Ansızın, birdenbire *(ölmek).*

[*ing.* Suddenly *(to die)*; *Fr.* Subitement, a l'improviste].

fücur /fücur/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* (a) Dince çok kötü sayılan davranışlar; Günahın her çeşidi; Ahlâka aykırı durum; (b) Dinler ve kanunların yasak saydığı yakın akraba ile cinsel temas. [*Ing.* Incest; *Fr.* Inceste].
☆ *Yak. anl.* **Işret, sefihlik, günahkârlık.**

füg, i. *Fr. fugue.* < *It. fuga,* kaçmak. *müz.* Çok sesli, belirli kuramlara dayanan, dinsel müzikte bir besteleme türü. [*Ing.* Fugue].

führer, i. *Alm. Kılavuz,* lider. Hitler kendine bu sanı vermişti.

fükoksantin, i. *Fr. fucoxanthine. Phaeophceae* familyasından suyosunlarına esmer renk vermeye yarayan boya maddesi; bu madde, kırmızı ışığın giremediği derinlikteki sulara girebilen, dalga boyu orta uzunluktaki ışıklardan fotosentez için faydalanma imkânı verir. [*Ing.* Fucoxanthin].

fükoyid, füsil, i. *Fr. fucoide* veya *fucile.* Fosil suyosununun; bilinen esmer suyosunlarından hiç birine kesinlikle bağlanamaz. *(Üçüncü zaman tabakalarında birçok fükoyit türüne rastlanır; alttebeşir tabakalarında daha çoktur).* [*Ing.* Fucoid].

fükoz, i. *Fr. fucose.* Füküs cinsinden bazı yosunların hidrolizinde meydana gelen ve ramnozun izomeri olan monosakarit *(metilpentoz).* [*Ing.* Fucose].

füksin, i. *Fr. fuchsine.* (Özel ad *Renard*'ın *Alm.* çevirisi olan Fuchs'tan). *kim.* Yünü, ipeği ve tanen'le işlenmiş pamuğu çeşitli kırmızı tonlarına boyanan boyar madde; verdiği renk güzel, fakat dayanıksızdır. [*Ing.* Fuchsine].

fükson, i. *Fr. fuchsone. kim.* Formülü $(C_6H_5)_2$-$C=C_6H_4=O$ olan halka. Hidroksilli trifenilmetan boyarmaddeleri bu halkadan türer. [*Ing.* Fuchsone].

fülgürit,-ti, i. *Fr. fulgurite* < *Lat. fulgur,* yıldırım. Bir kum, balçık veya silisli toprak yığınının, yıldırım düşmesiyle eriyen ve sonradan katılaşan kısmı. *(Bu olay, 2 ile 50 mm çapında ve 2 ile 100 sm. boyunda, kanalları düzgün veya dallanmış silindir şeklinde çubukların oluşmasına yolaçar. Fülgüritler, Avrupa ve Sahradaki kumullarda görülür).* [*Ing.* Fulgurite].

fülminat,-tı, i. *Fr. fulminate. kim.* Fülminik asidin tuzu. [*Ing.* Fulminate].

fülminik, s. *Fr. fulminique* < *fulminer,* patlamak. Gerek kendisi, gerek tuzları kolaylıkla patlayabilen az kararlı bir asid için kullanılır. Yapısı henüz kesinlikle bilinmeyen bu asidin, karbon monoksidin bir oksimi C=N−OH olduğu sanılır. [*Ing.* Fulminic]

fülminürik, s. *Fr. fulminurique. kim.* Gümüş fülminat'ın alkali klorürlere etkimesiyle, alkalı tuzları elde edilen bir asid için kullanılır. *(Serbest asid, 150° C'a doğru patlayıcı özellikler gösterir; bu asidin, fülminik asidin bir trimeri olduğu sanılır).* [*Ing.* Fulminuric].

fülöpit,-ti, i. *Fr. fülöppite. min.* Doğal antimon ve kurşun sülfür. [*Ing.* Fülöppite].

fülüs, i. *Osm.* < *Ar. fils.* > *fülüs, züm. esk.* Madeni para, akçe, bakır sikke.

fülvenler, ç.i. *Fr. fulvènes. kim.* Renkli hidrokarbonlara verilen ad. *(Siklopentadien'in alkali ortamda ketonlarla yoğunlaşmasından meydana gelir.* [*Ing.* Fulvenes].

fümarik, s. *Fr. fumarique* < *Lat. fumaria,* şahtereotu. *kim.* Formülü

$$CO_2H-CH=CH-CO_2H$$

olan etilenik bir diasid için kullanılır; Şahtereotunda, izlanda likeninde ve bazı mantarlarda bulunur. [*Ing.* Fumaric acide; *Fr.* Butene-dioique, ethylene - dicarboxylique].
— *Eşanl.* **dioik büten, diakarboksilik etilen.**

füme, s. *Fr. fume.* § ❶ Tütsü ile kurutulmuş *(et, balık v.b.)* § ❷ i. Gri renkte olan, duman rengi. **Füme gözlük.**
— **et veya balık,** *mutf.* Tütsü ile kurutulmuş et veya balık.

fümerol,-lü, i. *Fr. fumerolle* < *It. fumarola. jeol.* ve *coğr.* (a) Yanardağların püskürmeye başlamasından önceki tütmesi; (b) Yanardağsal arazide yerden gaz fışkırması: *Fümerol'ler çok vakit sülfidrik gaz yayar.* [*Ing.* Fumerole].

fümuar, i. *Fr. fumoir.* Sigara içilecek yer. [*Ing.* Smoking room].

füniküler, i. *Fr. funiculaire. demir.* § ❶ Çok yüksek rampaları tırmanabilen ve bir kablo yardımıyla hareket eden demiryolu taşıtı. ☆ *Eşanl.* **kablolu tren;** § ❷ *(Geniş anlamda).* Kablolar üzerinde gidip gelen her türlü hava ulaşımı aracı.

fünikülit,-ti, i. *Fr. funiculite. tıp.* (a) Meni kordonu iltihabı; (b) Omurilik sinirlerinin omurga kanalı içindeki parçalarının iltihabı. [*Ing.* Funiculitis].

fünkit,-ti, i. *Fr. funkite. min.* Piroksen türünden silikat. *(Diopsit çeşidi).* [*Ing.* Funkite]

fünun /fünün/, ç.i. *Osm.* < *Ar. esk.* **fenn**'in çoğulu.

fünye, i. ◘ **Funya.**

füran, i. *Fr. furanne. kim.* Formülü

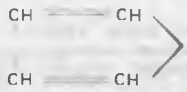

olan oksijenli haterosiklik halka. [*Ing.* Furan(e)].

füranoz, i. *Fr. furannose. kim.* Beşgen halka yapısında olan ozların genel adı. [*Ing.* Furanose]. ◘ **Glüko - füranoz.**

fürazanlar, ç.i, *Fr. furazannes. kim.* Formüllerinde

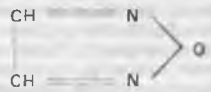

halkası bulunan bileşikler. [*Ing.* Furazanes; *Fr.* Azoxazoles].
☆ *Eşanl.* **azoksazoller.**

fürfüral, i. *Fr. furfural* < *Lat. furfur,* kepek, *kim.* Formülü

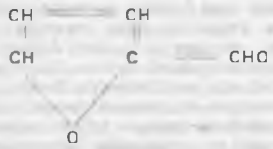

olan, füran serisi aldehit. [*Ing.* Furfural; *Fr.* Furylméthanal, aldéhyde pyromucique]
☆ *Eşanl.* **fürilmetanal, piromüsik aldehid.**

fürfüril, i. *Fr. furfuryle. kim.* Formülü $(C_4H_3O)-CH_2-$, olan tek değerli kök. Fürfürilik alkolden hidroksil kökünün çıkarılmasıyle türer. [*Ing.* Furfuryl].

fürfürilamin, i. *Fr. furfurylamine.* Formülü $(C_4H_3O-CH_2NH_2$ olan amin; 145° C'ta kaynar, fürfürilik alkolden türer. [*Ing.* Furfurylamine].

fürfüriliden, i. *Fr. furfurylidene. kim.* Formülü $(C_4H_3O)-CH=$, olan bir değerli kök. Aldehid oksijeninin çıkarılmasıyle fürfüral'den türer. [*Ing.* Furfurylidene].

fürfürilik, s. *Fr. furfurylique. kim.* Formülü $(C_4H_3O)-CH_2OH$ olan bir alkol için kullanılır. Potasyum hidroksidin fürfüral'e etkimesiyle, potasyum piromükatla birlikte elde edilir. *(169° C'ta kaynayan bir sıvıdır. Birincil alkollerin özelliklerinden başka, benzilik alkol gibi hidroksil grupunu kolaylıkla kaybetme eğilimi gösterir).* [*Ing.* Furfurylic; *Fr.* Furylcarbinol].
☆ *Eşanl.* **furilkarbinol.**

fürfürol, i. *Fr. furfurol(e)* < *Lat. furfur,* kepek + *oleum,* yağ, *kim.* Fürfüral'in eski adı. [*Ing.* Furfurol].

füril, i. *Fr. furile. kim.* Formülü $(C_4H_3O]-CO-CO-(C_4H_3O)$ olan diketon, 162° C'ta erir, benzen'e benzer. Füroin'in alkali ortamda hava ile oksitlenmesinden elde edilir. [*Ing.* Furile].

füril, i. *Fr. furyle. kim.* Formülü C_4H_3O- olan tek değerli kök. Fürandaki oksijene bağlı CH gruplarından birinin yerini bir hidrojen atomunun geçmesiyle türer. [*Ing.* Furyl].

fürilakrilik, s. *Fr. furylacrylique. kim.* Formülü $(C_4H_3O)-CH=CH-CO_2H$ olan bir asid için kullanılır. Asetik anhidrit ve sodyum asetatın fürfüral'e etkimesiyle elde edilir ve sinamik aside benzer. *(Bu maddenin, biri 141° C'ta, diğeri de 103° C'ta eriyen iki türü vardır).* [*Ing.* Furylacrylic; *Fr.* Furfurylidène - acétique].
☆ *Eşanl.* **fürfüriliden - asetik.**

fürilik, s. *Fr. furilique. kim.* Formülü $C_{16}H_8O_5$ olan bir asid için kullanılır. Sıcak potasyum

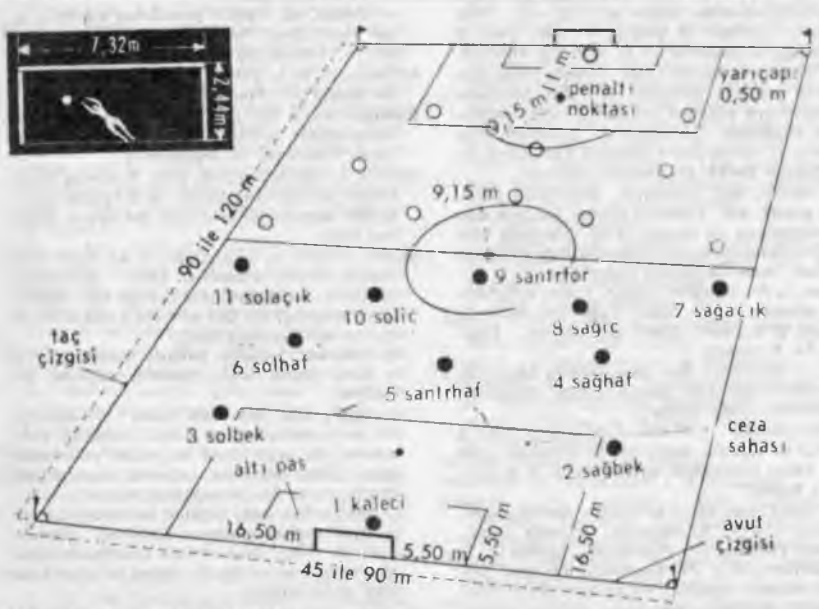

ŞEKİL: 209. — **FUTBOL SAHASI.**

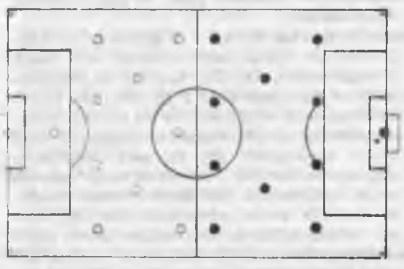

Çağdaş futbolda oyuncuların sahadaki yerleri: Sağda, 4-2-4; solda, 1-4-2-3 sistemi.

hidroksid çözeltisinin füroyin'e etkimesiyle meydana gelir. [*Ing.* Furilic acide].

füronkl,-lü i. *Fr. furoncle tıp.* Derinin koryon ve epiderminin lokal iltihabı; bir çeşit kan çıbanıdır. [*Ing.* Furuncle].

füronküloz, i. *Fr. furonculose. tıp.* Vücudun büyük bir kısmında füronkllerin bulunması [*ing.* Furunculosis].

füroyin, i. *Fr. furoine. kim.* Formülü $(C_4H_3O)-CHOH-CO-(C_4H_3O)$ olan keton alkol; 135° C'ta erir, benzoine benzer. Fürfüral'in potasyum siyanür eşliğinde yoğunlaşmasıyla elde edilir. [*Ing.* Furoine].

fürozemid, i. *Fr. furosémide. ecz.* Kuvvetli, çabuk etkili, sıdık söktürücü ilâç. Böbrek borucuğunda, Henlé büklümünün yukarı çıkan dalında sodyumun yeniden soğurulmasını önler. *(Etki şekli diğer sidik söktürücülerden farklı ve kendine özgü olan fürozemit, fenoksiasetik asidin doymamış ketonlu türevidir).* [*Ing.* Furosemide].

Fürs, öz. I. *esk.* § ❶ Eski Fars halkından kimseler. § ❷ Farslılar. Fars ulusu.

Fürsî /Fürsî/, s. *esk.* İranlı. [*Ing.* Persian. *Fr.* Perse]

fürsiyat,-tı, i. *esk.* Fars dili ve edebiyatı.

füru,-u, /fürû/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* fer'in çoğulu *esk.* § ❶ Bir asıldan ayrılan kollar, ayrıntılar, şubeler; § ❷ Evlât ve torunlar. [*Ing* Descendants, offspring, posterity, children *Fr.* Posterité, descendance]. § ❸ *huk.* Medenî hukukta, *«bir kimsenin sulbünden veya sadrından gelenler»* anlamında kullanılan deyim. [*Ing.* Issue].

fürumaye /fürümâye/, b.s. *Osm.* < *Fars.* Sütü bozuk, mayası bozuk, soysuz. [*Ing.* Ignoble mean, base, low, vile; *Fr.* Ignoble].

fürûş /fürûş/, *sonek.* Satan, satıcı: *Malûmatfüruş, azametfüruş ,hodfüruş, nanfüruş.* [*Ing.* That selis, seller of].

fürûz /fürûz/, ç.i. *Osm.* < *Ar. fariza. huk. esk* Mirasçıların her birine düşen hisse.

fürûzan /fürûzân/, s. *Osm.* < *Fars. fürûzi. esk.* § ❶ Parlayıcı, parlayan, parlak: *Necm-i fürûzan.* [*Ing.* Bright, shining; *Fr.* Brillant,-ante, luisant,-ante]. § ❷ öz. i. Erkek ve kadın adı.

füsafüngin, i. *Fr. fusafungine. ecz.* Çeşitli fusafium'lardan *(mantar)* çıkarılan yerel etkili antibiyotik. *(Gram pozitif bakterilere karşı etkilidir).* [*Ing.* Fusafungine].

füsariyoz, I. *Fr. fusariose. Fusarium* cinsinden mantarların yaptığı hastalık. *(Patates yumrularında görülen kuru çürük hastalığını Fusarium caeruleum yapar).* [*Ing.* Fusariose].

füsûn /füsûn/, i. *Osm.* < *Fars. efsûn. esk.* § ❶ Sihir, büyü. [*Ing.* Enchantment, charm, fascination; *Fr.* Enchantement, charme]. § ❷ Kadın adı.

☆ *Eşanl.* **efsun,** sihir.

füsûn.kâr /füsûnkâr/, b.s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Sihirbaz. [*Ing.* Wizard, witch, magician; *Fr.* Sorcier; magicien]. § ❷ Büyüleyici, çekiciliği olan. [*Ing.* Enchanting, charming, fascinating, alluring, wooing, attractive; *Fr.* Charmant,-ante, attirant,-ante].

fütuhat,-tı, /fütuhât/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* fetih'in çoğulu.

fütur /fütur/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Bezginlik, gevşeklik, zayıflık, usanma, usanç, bıkma. [*Ing.* Langour, abatement; *Fr.* Abattement, lassitude].

— **etmemek,** Umursamamak, önemsememek — **getirmek,** Bezginlik getirmek, bezmek. [*Ing.* To lose zeal, to show loss of energy; *Fr.* Être las].

fütürist, s. ve i. *Fr. futuriste. Fütürizm'le ilgili* fütürizmden yana olan *(kimse).* [*Ing.* Futurist].

fütürizm, i. *It. futuro,* gelecek < *Fr futurism.* İtalyan yazarı *Marinetti*'nin çevresinde toplanan bir grup genç yazar ve sanatçının akademizme karşı şiddetli bir tepki olarak yarattığı edebiyat ve sanat akımı. [*Ing.* Futurism].

fütursuz, z. § ❶ Çekinmeden, önemsemeden: *Üç, beş dakika kadar fütursuz konuştum;* § ❷ s. Çekinmeyen, önemsemeyen. [*Ing.* Indifferent, undeterred; *Fr.* Indifférent].

fütursuzca, z. Önemsemeden, aldırmadan, korkusuzca; *Niyazî, fütursuzca: —Tabîî beyefen-*

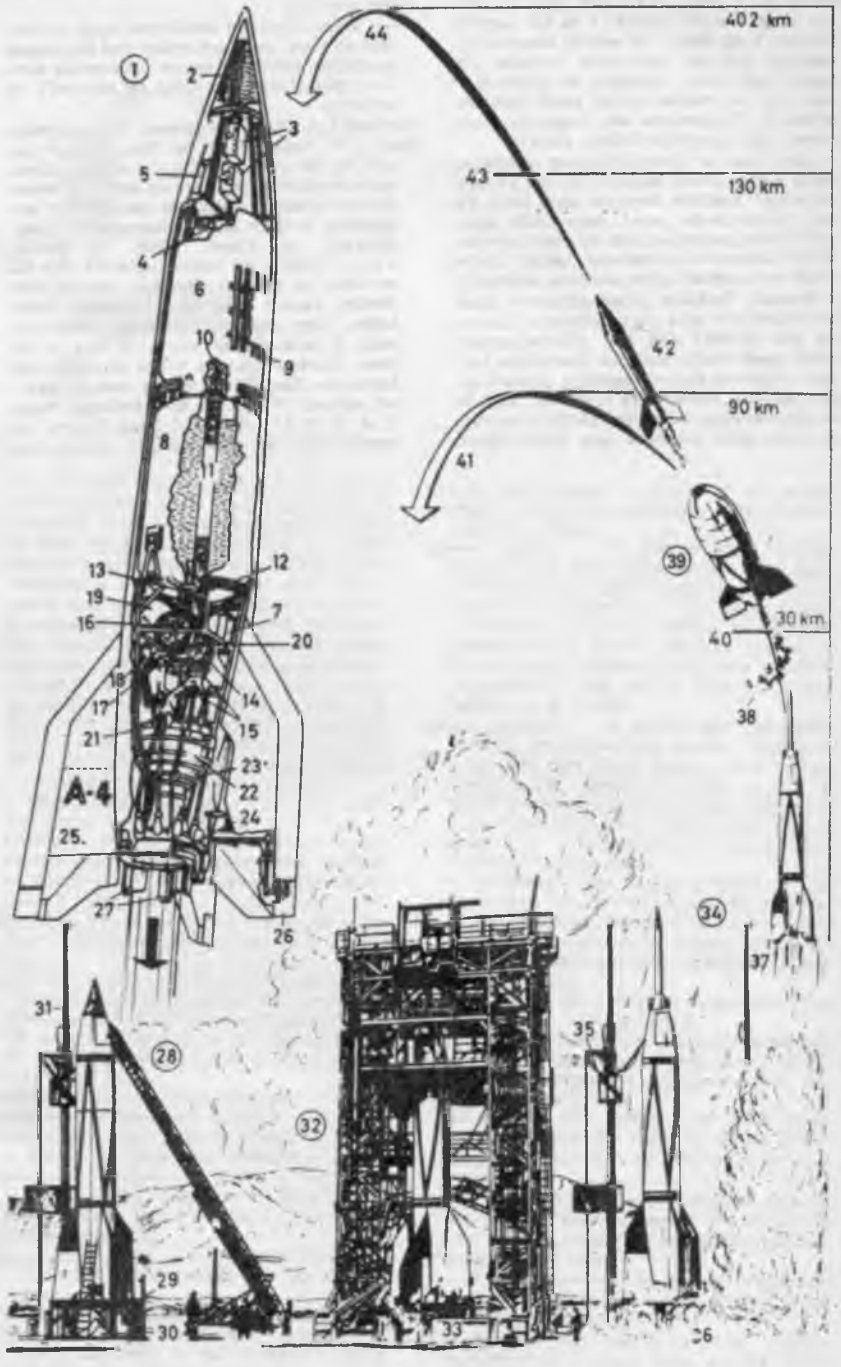

ŞEKİL: 210. — **FÜZE:** (1). Sıvı yakıtlı füze [*2-5 füze başı*]. 2. Kayıt âletli füze burnu [*3-5 Alet bölmesi*]. 3. Kontrol elemanı *(füze kontrol işletme mekanizması).* 4. Ciroskop. 5. Sıkıştırılmış azot *(nitrojen)* lu çelik silindirler. [*6-11 itici alaşımlı yakıt deposu bölmesi*]. 6. Yakıt deposu *(etilalkol tankı).* 7. Helyum tankları. 8. Sıvı oksijen deposu *(tankı).* 9. Cam lifi yalıtımı. 10. Otomatik supap. 11. İtici alaşımlı yakıt besleme borusu [*12-27 füze art (kuyruk) bölümü*]. [*12-24 füze itme sistemi (füze çalıştırma parçası veya takımı)*]. 12. İtici alaşımlı yakıt doldurma borusu. 13. Sıvı oksijen doldurma borusu; 14: Yakıt pompası. 15. İtici alaşımın gelişi. 16. Sıvı oksijen pompası. 17. Oksijen dağıtıcısı. 18. Potasyum permanganat deposu. 19. Oksijenli su deposu. 20. Pompaları işletme türbinli buhar jeneratörü. 21. Enjektör. 22. Füze yanma hücresi. 23. Yanma odası soğutma gömleği. 24. Püskürtme borusu. 25. Denkleştirme kanadı. 26. Geliş kanadçığı. 27. Jet deflektörü. [*28-31 Füze fırlatma tesisatı*]. (28) Atışa hazır füze. 29. Füze atış platformu. 30. Patlama deflektörü. 31. Ateşleme kablo direği. (32) Füze montaj kulesi. 33. Yakıt besleme boruları. (34) Çok kademeli füze. 35. Elektrik güç kablosu. 36. Ateşlenmeye hazırlanmış füze kademesi. 37. Füzenin ana kademesi. 38. Buhar izi. *(Buhar kuyruğu).* [*39-42 füze kademelerinin ayrılması*]. (39) Füzenin birinci kademesi. 40. Füze yanış sonu *(Güç düzeni sonu).* 41. Birinci kademenin düşüş hattı. 42. Füzenin ikinci kademesi. 43. Füze ikinci kademenin yanış sonu *(ikinci güç düzeni sonu).* 44. Füze yörünge tepesi.

di dedi, yürüdü. [*ing.* Indifferently; *Fr.* Indifféremment].

fütüvvet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. fetâ,* genç + *yiğit esk.* § ❶ Mertlik, yiğitlik; § ❷ Eli açıklık, cömert; § ❸ *tasav.* Bir şeyhin başında bulunduğu, özel bir tekke veya zaviyede toplanan, belli inanç, düşünce ve davranışları olan dini ve mesleki birlik, esnaf teşkilâtı. *(Anadolu Türkçesinde ahi, Arapçada eb-ül-fıtyan veya seyyid-ül-fütüvve denir).*

— yeri, Özel bir törenle fütüvvet teşkilâtına kabul edilip kemet kuşanan kimse. *(Fütüvvet erleri, özellikle bunların seyfi kolu, beyaz yünden hırka /aba/, keçe külâh giyerler; külâhın çevresine uzun bir sarık sararlar: mesta benzeyen ayakkabılar /ahfaf/ kullanırlar ve kuşakları içine saldırma takarlardı.*

—· kemeri, Teşkilâta kabul edilenlere özel bir törenle pir veya şeyh tarafından kuşatılan şed *(kuşak). (Bu şed, yünden yapılır, uçları aşağı doğru sarkmak üzere bele bağlanır. Fütüvvet kemeri, teşkilâta girmesi uygun görülen, davranış ve tutumları teşkilât kurallarına uyan kimselere verilir; Devişlere pir veya şeyh; çıraklara usta eliyle takılır. Sözünden dönen, fütüvvet kemeri kuşanmanın gereklerine aykırı davrananlar teşkilâttan çıkarılır).*

— libası, Fütüvvet teşkilâtına kabul edilenlere pir veya şeyh tarafından özel bir törenle giydirilen şalvar ve kemer. *(Sonradan bunlara bektaşîlerin taç, hırka ve palhenk'i de eklendi).*

fütüvvetli, s. *esk.* Yiğit, cömert, fütüvveti olan.

füze, i. *Fr. fusée. hava.* (a) İtiş gücü, bir yanıcı ve bir yakıcı maddenin sürekli olarak yanmasından doğan hareket ettirici eleman: *füzeler havasız ortamda da çalışabildiği için atmosfer sınırları dışında seyredebilir.* [*Ing.* Rocket]. ☆ *Eşanl.* **roket.** ◘ *ŞEKİL: 210.* — **FÜZE.;** (b) *(Geniş anlamda)* Bir füze motor ve taşıdığı cihazdan *(mermi, ölçü âletleri, yapma uydu v.b.)* meydana gelen bütün. [*Ing.* Rocket; *Fr.* Fusée, moteur-fusée] ◉ **kalkış —si,** (J. A. T. O.], **— si,** *hava.* Uçakların kalkış hızını artırmak için kullanılan füze; [*Ing.* Rising rocket, take - off rocket; *Fr.* Fusée de decollage, fusée J. A. T. O.] ◉ **katlı —,** *hava.* Yanma tamamalınca her biri otomatik olarak ana kabinden ayrılıp düşen birçok hareket verici elemanla işleyen uzun menzilli füze. [*Ing.* Mother rocket, storied rocket; *Fr.* Fusée gigogne, fusée à etages]. ◉ **posta — si,** *telekom.* Haberciyi bir yerden bir yere taşıyan füze. [*Fr.* Fusee postale]. ◉ **verniye —,** *hava.* Bir uzay aracının yörüngesini düzeltmekte kullanılan ve gerek ateslenmesini gerek durdurulması tele ile yerden idare edilen füze. [*Ing.* Vernier's rocket; *Fr.* Fusee vernier].

füze.atar, b.i. İkinci Dünya savaşından bu yana özitişli mermiler atan bazı silâhlara verilen ad. [*Ing.* Rocket launcher; *Fr.* Lance-fusée(s)].

füzen, i. *Fr. fusain.* Desen yapmaya yarayan kömür kalem; Bu kömür kalemle yapılmış resim. [*Ing.* Charcoal pencil *(for drawing),* a drawing *(with charcoal)*].

füzyometre, i. *Fr. fusiomètre. fiz.* Ergime sıcaklığını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Fusiometer].

füzyon, i. *Fr. fusion.* ◘ **Ergime.**

Gg

g, G. § ❶ Türk alfabesinin sekizinci ve ünsüzlerin altıncı harfi. Ses bilimi *(fonetik)* bakımından ince seslilerle ön damak, kalın ünlülerle ise art damak ünlülerinin süreksiz ve yumuşağı olup, **ge** adıyle anılır. [*İng.* The eighth letter of the alphabet; *Fr.* Huitième lettre de l'alphabet turc et la sixième lettre des consonnes]. § ❷ *mat.* Sıralama ve sınıflamalarda maddelerin sırası harflerle gösterildiği zaman yedinci maddenin başına getirilir. § ❸ *müz.* Eski alfabeli nota yazısının Ortaçağdaki sisteminde **sol** notasının işareti ve adı bu harfti. § ❹ Latin dillerinde sol el demek olan kelimenin kısaltmasıdır. § ❺ *astr.* G, Güney'in kısaltmasıdır; § ❻ *metrol* g, açı birimi olan *grad*'ın sembolüdür. § ❼ g, Yerçekimi şiddetini veya ivmesini belirtir; § ❽ G, *Gauss*'un sembolüdür; § ❾ G, birim sistemlerinde kullanılan 10^8 veya 1 milyar değerindeki *jiga* önekinin sembolüdür.

~ tabakası, *meteor.* İyonosfer'in, 400 km. ve daha üstünde uzanan bölgesi. [*Fr.* Couche G].

Ga, *kim.* Galyum elementinin sembolü. [*İng.* Symbol of gallium; *Fr.* Symbole chimique du gallium].

gabar, i. *It. ve Isp. gabarra.* § ❶ *den.* (a) Irmaklarda işleyen ve büyük gemileri yüklemeye veya boşaltmaya yarayan hem kürekli hem yelkenli tekne. [*İng.* Sailing - barge, lighter]. (b) Yelken devrinde deniz kuvvetlerinde kullanılan yük ve nakliye gemisi [*İng.* Transport vessel, store-ship]. § ❷ *balıkç.* Okyanusa akan nehirlerin ağızlarında kullanılan ufak gözlü bir çeşit ağ. [*İng.* Drag-net].

gabardin, i. *Fr. gabardine* < *Isp. gabardina.* (a) Dimi örgüyle dokunmuş, ama çözgüsü veya atkısı normalden çok daha sık olan yünlü veya pamuklu kumaş; (b) Su geçirmez kumaştan yapılmış reglan pardesü. [*İng.* Gabardine].

gabari, i. *Fr. gabarit. sny.* § ❶ Bazı eşyaya verilmesi gereken boyutları veya profil çizmeye, hazırlamaya veya kontrol etmeye yarayan model [*İng.* Model]. § ❷ İmalât kontrolünde, yapılmış parçaların belli bir standarda uyup uymadığını kontrol etmeye yarayan âlet veya usul. [*İng.* Mould, plan - scantling]. § ❸ *ciltç.* Uygun boyutlarda kesilmiş dikdörtgen karton parçası. *(Bu parça derinin üstüne yerleştirilir ve kenarlarından keskiyle geçilerek deriden aynı büyüklükte bir parça kesilir);* § ❹ Bir yarma veya bir dolgu için kazılması gereken toprak profili; § ❺ *demir.* Bir demiryolu taşıtının herhangi bir engele çarpmadan geçebilecek dikey kesit alanı gösteren çizgi veya çerçeve. [*İng.* Gauge] § ❻ *mim.* Bir tonoz açıklığını, bir silme profilinin kontrol edilmesini sağlayan gerçek büyüklükte kalıp. [*İng.* Templet]. § ❼ *sapkacılık.* Düz bir yüzeye çizilmiş patron. *(Oyuk veya dolu kalıpla işlenir).* [*İng.* Pattern]. § ❽ *otom* Motorlu veya motorsuz motorsuz taşıtların karayolları üzerinde kurulmuş sanat yapıları veya köprüler altından tahliyesince geçebilmesi için, mümkün olan en yüksek boyutlarını belirten ölçüler. [*İng.* Loading gauge]; ◉ **seyretme ~ si,** *bayınd.* Bir köprünün altında belli bir seviyeden başlayan, gemilerin geçmesini önleyebilecek her türlü engelden temizlenmiş dik dörtgen alan [*İng.* Navigation gauge; *Fr.* Gabarit de navigation]. ◉ **yedekte çekme ~ si,** *bayınd.* Bir köprünün altında, su taşıtlarının yedekçe çekilebilmesini önleyecek her çeşit engelden temizlenmiş dik dörtgen alan. [*İng.* Towing gauge; *Fr.* Gabarit de halage]. ◉ **yük ~ si,** *demir.* Bir demiryolu taşıtının üzerindeki yükle birlikte geçmesini sağlayan en yüksek düşey kesit. [*İng.* Loading gauge, maximum sructure; *Fr.* Gabarit de chargemén].

~ engel, *bayınd.* Altından demiryolu geçen bir sanat yapısının *(köprü, anıt v.b.)* iç kısımdaki açıklığına, yüklü bir taşıtın değmeden geçebilmesi için verilmesi gereken en küçük profil. [*İng.* Gauge obstacle; *Fr.* Gabarit - obstacle].

gabaricI, i. Gabarileri çizen, yontan ve hazırlayan işçi. [*İng.* Draughtsman; *Fr.* Gabarieur].

gabarileme, i. *tekn.* (a) Bir geminin çeşitli parçalarının gabarilerini, gabari salonunda inşa etmek eylemi; (b) Bir nesneyi, gerekli boyutları alabilmesi için, gabariden geçirme işlemi. [*İng.* Shaping, moulding; *Fr.* Gabariage]

gabarilemek(-i), *f. tekn.* Herhangi bir parçaya verilen boyutların gabariye uygun olup olmadığını kontrol etmek. [*İng.* To shape, to mould, to gauge; *Fr.* Gabarier].

gabavet,-ti, /gabâvet/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Kalın kafalılık, anlayışsızlık. [*İng.* Stupidity, slowness in the uptake; *Fr.* Lourdeur, sottise, stupidité].

gabgap,-bı, i. *Osm.* < *Ar. gabgab.* Çene altı, çifte gerdan. [*İng.* Double chin, *Fr.* Double menton].

gabî /gabî/, s. ç: **agbıya**. *Osm.* < *Ar. gabâvet esk.* Kalın kafalı, anlayışsız, kabiliyetsiz. [*İng.* Stupid, slow in the uptake; *Fr.* Qui a l'esprit lourd, imbécile, stupide].

☆ *Yak. anl.* ◘ **Ahmak.**

☆ *Karş.* ◘ **Akıllı.**

gabin /gabin/, i. *Osm.* < *Ar. gabn. esk.* § ❶ Alışverişte aldatma; satın alınan şeyle ödenen karşılık arasında değerce büyük ayrım bulunması. ☆ *Eşanl.* **kazık.** § ❷ *huk.* Karşılıklı olarak birbirlerine borç yüklenmiş olan iki kişinin yerine getirmek zorunda bulundukları ödemeler arasındaki büyük fark. [*Lat. Laesio (enormes); İng.* Lesion; *Fr.* Lésion]

Gabon, öz. i. *coğr.* Ekvator Afrika'sında cumhuriyet; batıda Atlas Okyanusu, kuzeyde İspanyol Gine'si ve Kamerun, doğuda ve güneyde Kongo cumhuriyeti ile sınırlıdır. Yüzölçümü 267.000 km². başkenti *Libreville* şehridir. [*İng.* ve *Fr.* Gabon].

~ engereği, *zool.* Engerekgiller *(Viperidae)* familyasına giren bir sürüngen türü. Afrika'nın ekvator bölgesinde doğuda ve batıda yaşar. Siyah, yeşilimsi, sarı, mor ve kahve renklerin dağılışı ile çok güzel renkli bir yılan olup oldukça da iridir. 175 sm. ye ulaşabilir. [*Lat. Bitis gabonica; İng.* Gaboon viper; *Fr.* Bitis].

gabro /gab:ro/, i. *it. gabbro. jeol.* Birleşiminde bazik plajioklaz ve eşit veya daha fazla miktarda renkli mineraller bulunan iri taneli kaya. *(Gabro'da en çok görülen renkli mineraller piroksen, amfiod ve olivindir. Yoğunluğu 2,8 ile 3,1 arasında değişen ağır bir taştır. Üzerinde yeşil veya gri renkler bulunur).* [*İng.* ve *Fr.* Gabbro]; ◉ **nefelinli ~,** ◘ **Teralit.**

gabya /gab:ya/, i. *it. gabbia. den.* Üç direkli yelkenli gemilerde, ana direkle babafingo arasındaki dört köşeli ikinci yelken. [*İng.* Half-top; *Fr.* Gabie]. ◉ **çifte ~,** *den.* ◘ **Çifte.** ◉ **döner ~ yelkeni,** *den.* Gabya çubuğu boşluğunda kendi ekseni etrafında hareket eden ve güverteden bir stor gibi kullanılabilen gabya sereni.

~ çarmıkları, *den.* Gabya çubuklarının kapelesinden *(tepesinden)* çanaklığa gelen ve gabya çubuğunu yerinde tutan, gemi küpestesine doğru uzatılan çok gergin bitkisel veya tel halatlar.

~ çubuğu, *den.* Yelkenli gemilerde, ana Topmast; *Fr.* Mât de hune].

~ gargafundosu, *den.* Gabya yelkeninin altabaso yakasını seren hamaylarına kaldırmak ve sarılmasını kolaylaştırmak için donatılmış selviçe.

~ iskotası, *den* Gabya yelkeninin iskota yakalarını idare için iskota yakasıyle altıtaki serenin cundası arasına donatılmış selviçeler.

~ istiralyası *den.* Gabya çubuğunu geminin baş tarafına doğru çeken ve ana direğe sıkan, omurga yönündeki çok gergin bitkisel, genellikle tel halat.

~ kontra iskotası, *den.* Gabya yelkeninin iskota yakasını idare için donatılmış ikinci bir selviçe.

~ prasyası *den.* Gabya yelkenini rüzgâra ayarlamak için sereni basa, gemiye çevirmek için serenin iki ucuna takılan palangalar.

~ sereni, *(yelkeni), den.* Gabya çubuklarındaki düzey seren. *(Bulunduğu direğin adını alır: Pruva gabya, granda gabya, mizana gabya serenleri).* [*İng.* Topsail yard].

~ torsolom palangası, *den.* Gabya yelkenini serenine sarmak veya camadana vurmak *(yüzeyini azaltmak)* için serene çıkan gemicilerin, yelkenin kenarlarına yetişebilmeleri için yelkeni yukarı kaldırmakta kullanılan palanga.

~ yelkeni, *den.* Gabya serenleri üzerine kaldırılan (açılan) dörtköse yelken. [*İng.* Topsail; *Fr.* Hunier].

gabyer, i *It. gabbiere. den.* (a) *esk.* Yelkenli gemilerde serenlerin ve seren donanımının bakım, tutum ve düzenini sağlamakla görevli usta mürettebatın adı; (b) Sonraları, özellikle direk donanımı, bumba ve dikmeler, gemi eşyası ve demirlerin *(çapalar)* bakımıyle görevli, kurs görmüş uzman, belge-
li gemici. [*İng.* Topman; *Fr.* Gabier].

gaçırdamak, *f.* ◘ Çırpınmak.

gacırdatmak, f. ◘ **Gıcırdatmak**.

gacır gacır, b.z. *yans.* ◘ **Gacur gucur**.

gacırtı, i. ◘ **Gıcırtı**.

gaco, i. *çingenece* > *Rom. arg.* Kadın, dost, metres: *Su gacoya bak, amma da saponarya (çirkin) hal.* [*Ing.* Woman, sweetheart; *Fr.* Femme, amie, maîtresse].
☆ *Eşanl.* **aftos, dalgamotor, mantumite, nannik, paçoz, zamazingo**.
~ **eskisi**, *arg.* İngiliz lirası: *Bu afili taahhütlüye (tabancaya) üç gaco eskisi tosladım (verdim).*

gacur gucur, b.z. *yans.* «*Düzensiz ve kulak tırmalayıcı ses çıkararak*» anlamında olup, karışık ve hoş gelmeyen eşya seslerini anlatmak için kullanılır: *Gacur gucur bulaşık yıkıyor, kunduraları gacur gucur ötüyor, Bostan dolabı gacur gucur dönüyor.* [*Ing.* A creaking noise; *Fr.* Particule qui imite le grincement].

gaç, i. *Rus.* Petrol yağlarındaki parafinin giderilmesiyle elde edilen arıtılmış yağsı parafin. *(Ticarî parafin, kal veya yeniden billûrlaştırma yoluyle gaç'tan elde edilir).*

gaddar /gaddar/, s. *Osm.* < *Ar. qadr.* Acımak bilmeyen, başkalarına kıymaktan çekinmeyen, kırıcı. [*Osm.* Merhametsiz; *Ing.* Cruel, ruthless, merciless; *Fr.* Cruel,-elle, impitoyable].

gaddarane /gaddārâne/, z. *Osm.* < *gaddar* + *Fars. âne.* Acımaksızın, gaddarca. [*Osm.* Merhametsizce; *Ing.* Cruelly, tyrannically; *Fr.* Cruellement, impitoyablement].

gaddare, i. *Osm.* < *Ar.* Ağır ve her iki tarafı keskin bir çeşit kılıç; Çok kez Arabistan'da kullanılan bir çeşit hançer. [*Ing.* Large, heavy, double-edged scimitar; *Fr.* Sorte d'épée lourde et tranchante des deux côtés].

gaddarlık,-ğı, i. Gaddar olma hali. [*Ing.* Cruelty,tyranny, atrocity, perfidy, sale at exorbitant prices; *Fr.* Cruauté, atrocité].

gadebos, i. *den.* Takaları sahile çekmek için baş kasaraları gerisinde omuzlardan uskundura gibi dışarı çıkmış kütükler. [*Ing.* Beam ends at the prow of small sailing vessels, by which they are moored and pulled ashore].

gadir,-**dri** /gādir/, s. *Osm.* < *Ar. gadr. esk.* Merhametsizlik, insafsızlık, ağır haksızlık. [*Ing.* Injustice, tyranny, perfidy; *Fr.* Cruauté, barbarie, injustice].

gadirlik,-ğı, i. *h.d.* ◘ **Gadir**.

gadolin, I. *Fr. gadoline. kim.* Gadolinyum hidroksid: $Gd(OH)_3$. [*Ing.* Gadolin].

gadolinit,-**ti**, i. *Fr. gadolinite (özel ad Gadolin'den). min.* Formülü $FeBe_2Y_2Si_2O_{10}$ olan doğal yttriyum, beliryum ve demir silikat. [*Ing.* Gadolinite].

gadolinyum /gadolin:yum/, I. *Fr. gadolinium (Özel ad Gadolin'*den). *kim.* Gd sembolü ile bilinen, A.a. 156,9; A.n. 64 olan kimya elementi. Az bulunan toprak metallerindendir; Ancak bazı tuzları bulunmaktadır. [*Ing.* Gadolinium].

gadr, ◘ **Gadir**.

gadr.etmek, b.f. İnsafsızca davranmak, haksızlığa uğratmak. [*Ing.* To do wrong(to), to treat unjustly, to act unjustly (toward), to commit a breach of trust; *Fr.* Faire une injustice, faire subir des peines ou des dommages, commettre des atrocités, des cruautés].

gadrolmak(-e), f. § ❶ Haksız muameleye uğramak. § ❷ Zulüm edilmek.

gaf,-**fı**, i. *Fr. gaffe.* Yersiz ve becerıksızce *(münasebetsizce)* söz veya davranış. [*Ing.* Blunder, gaffe, slip, mistake].
☆ *Eşanl.* **pot**.

gafçı, s. İkide bir pot kıran. [*Ing.* Blunderer, silly ass; *Fr.* Gaffeur,-euse].

gaffâr /gaffar/, s. *Osm.* < *Ar. gufran, esk.* § ❶ Çok af ve merhamet eder, yargılayıcı. [*Ing.* The pardoner, God; *Fr.* Qui pardonne, clément,-ente, misericordieux,-euse, indulgent,-ente (attribut de Dieu]. § ❷ i. Erkek adı.

gafil /gâfil/, s.ç. **gafele, gafilin**, *Osm.* < *Ar. gaflet.* İhtiyatsız, çevresinde olup bitenleri sezmeyen, gaflette bulunan. [*Ing.* Careless, heedless, unmindful, unwary; *Fr.* Inattantif,-ive, qui n'est pas sur ses gardes, imprudent,-ente].
☆ *Eşanl.* **aymaz**.
~ **avlanmak**, *dey.* Habersiz ve hazırlıksız olduğu bir sırada bastırılmak. [*Ing.* To act unwarily; *Fr.* Être pris de court].

gafilane /gâfilâne/, z. *Osm.* < *Ar. gafil* + *Fars. âne. esk.* Gafilcesine, dikkatsizlikle, ihtiyatsızlıkla, dalgınlıkla. [*Ing.* Heedlessly, unwarily, incautiously; *Fr.* Sans prévoyance, imprudemment].

gafillik,-ğı, i. ◘ **Gaflet**.

gaflet,-**ti**, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Gafil olma hali, gafillik, boş bulunma, dalgınlık, dikkatsizlik. [*Ing.* Inattention, imprudence; *Fr.* Inattention, inadvertance, mégarde, imprudence].
☆ *Eşanl.* dalgı, **aymazlık, ihtiyatsızlık**. § ❷ İhmal, endişesizlik. [*Ing.* Inadvertance, inattention, somnolence; *Fr.* Irréflection, étourderie, négligence, insouciance]. § ❸ Uyuşukluk. [*Ing.* Numbness, insensibility, indolence, laziness; *Fr.* Engourdissement, apathie, mollesse].
~ **basmak**, *dey.* Dalgın, dış dünyadan uzak bir hal almak.

gafûr /gafûr/, s. *Osm.* < *Ar. gufrân. esk.* § ❶ Bağışlayıcı. Tanrı sıfatlarındandır. İnsanlar için kullanılmaz. [*Ing.* A all-forgiving *(God)*]. § ❷ i. Erkek adı.

gag, i. *ing. tiy.* (a) Sinemada veya tiyatroda asıl metinden ayrılarak birden yaratılan komik efektler, durumlar; (b) Sinemada görsel etkilerden yararlanarak ortaya çıkarılan komiklikler. [*Fr.* Gag].

gaga, i. *yans. zool.* § ❶ Kuşlarda dudak ve diş yerini tutan, boynuz yapısında, katı ve çı-

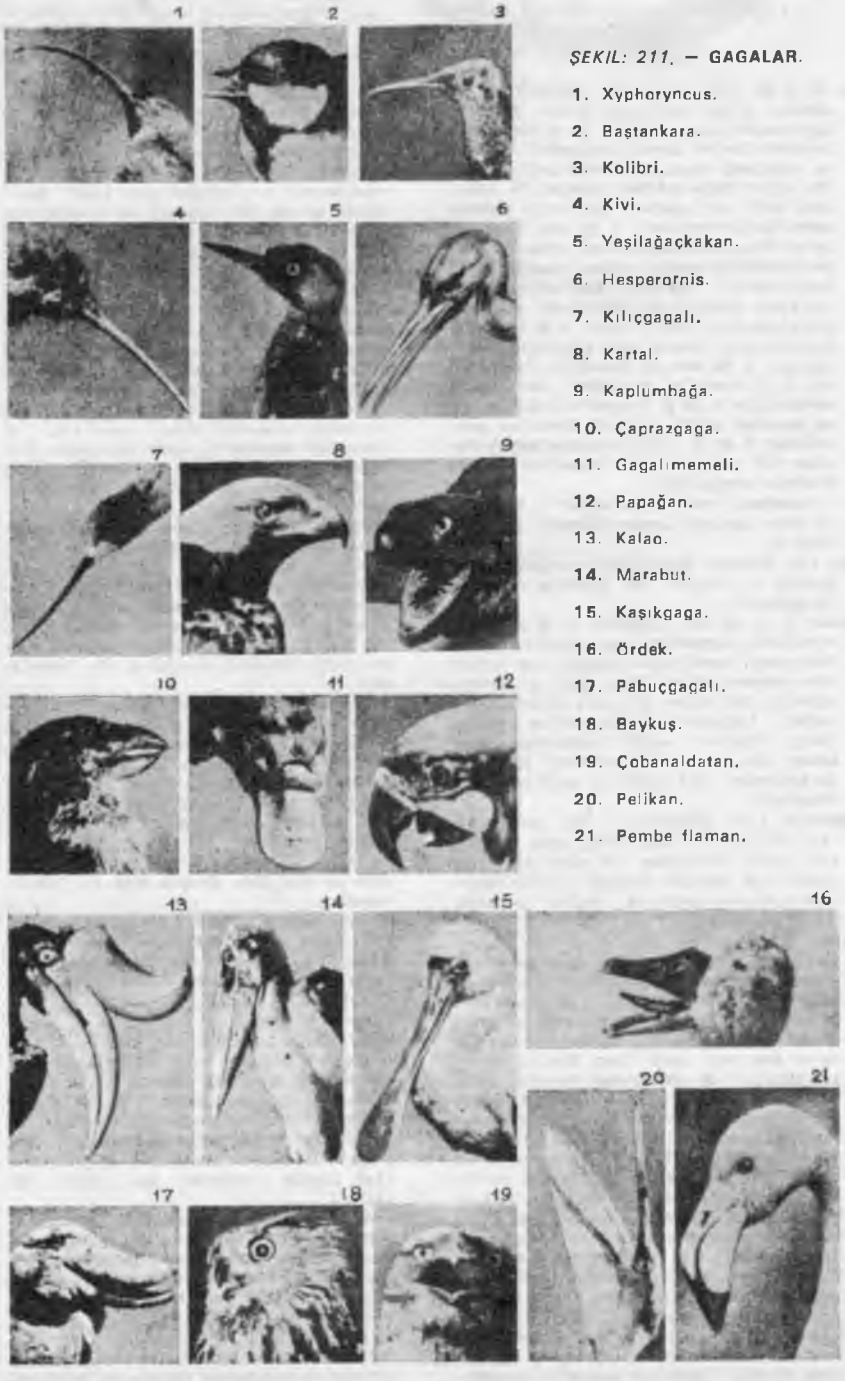

ŞEKİL: 211. — **GAGALAR**.

1. Xyphoryncus.
2. Baştankara.
3. Kolibri.
4. Kivi.
5. Yeşilağaçkakan.
6. Hesperornis.
7. Kılıçgagalı.
8. Kartal.
9. Kaplumbağa.
10. Çaprazgaga.
11. Gagalımemeli.
12. Papağan.
13. Kalao.
14. Marabut.
15. Kaşıkgaga.
16. Ördek.
17. Pabuçgagalı.
18. Baykuş.
19. Çobanaldatan.
20. Pelikan.
21. Pembe flaman.

LAROUSSE'dan

kıntılı organ: *Leylek gagası.* [*Osm.* Minkar; *Ing.* Beak; *Fr.* Bec]. ◘ *ŞEKİL: 211.* — **GAGALAR.** § ❷ *arg.* Ağız: *Kapa gaganı!* [*Ing.* Mouth; *Fr.* Bec]. § ❸ *den.* Demir tırnakların yukarıya doğru kıvrık kısmı. [*Ing.* Beak; *Fr.* Bec]. § ❹ *müz.* Kuş gagasını andıran ince uçlu ve yassı çalgı ağızlığı. [*Ing.* Mouthpiece; *Fr.* Bec]. § ❺ Ucu aşağıya doğru kıvrık. ⊙ **—sından yakalamak,** *dey.* Güçsüz düşürecek bir yerinden yakalamak. [*Ing.* To catch by the nose; *Fr.* Saisir par la partie la plus faible]. ⊙ **ördek —sı** *mad. oc.* Yüklemede kullanılan, bir ucu düz ve geniş esnek koridor, *(İç içe geçmiş bir düzen yardımıyle, yüklenecek yığın ilerledikçe ördek gagası da ilerler).* [*Ing.* Duck-bill; *Fr.* Bec-de-canard]. ⊙ **turna —sı,** *bot.* ◘ Turna.

gaga.burun, b.s. § ❶ Burnu uzun ve aşağıya doğru sarkık olan. [*Ing.* Aquilin nose; *Fr.* Nez aquilin, nez crochu]. § ❷ i. *den.* Baş bodoslaması gagayı andırır biçimde geriye kıvrık, koç tarafı V şeklinde aynalı ve dıştan dümenli, Karadeniz kıyılarında inşa edilen bir ticaret yelkenlisi tipi. ☆ *Eşanl.* gagalı.

gagalamak(-i), f. § ❷ *(Kuş, gagasıyle yemi)* Toplamak veya bir şeye vurmak; *(kuş)* Gaga ile vurup ısırmak. [*Ing.* To peck; *Fr.* Becqueter, picoter, becqueter]. § ❷ Gaga ile yemi toplamak: *Mısırları gagalamak.* [*Fr.* Picorer].

gagalaşmak(-ı-le), nsz. f. § ❶ *(kuşlar hk.)* Birbirini gagalamak. [*Ing.* To peck one another]. § ❷ *(kuşlar hk).* Gaga gagaya verip oynaşmak. [*Ing.* To bill; *Fr.* Se becqueter]. § ❸ *(insanlar hk.)* Öpüşmek, sevişmek. [*Ing.* To bill and coo; *Fr.* Faire les tourtereaux, se faire des mamours].

gagalı, i. § ❶ Gagası olan. [*Ing.* Beaked; *Fr.* A bec, becque]. § ❷ *den.* ◘ Gagaburun.

gagalı.balina, b.i. *zool.* ◘ Balina.

gagalı.balinagiller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Balinalar *(Cetacea)* takımının, Dişli-balinalar *(Odontoceti)* alt takımına giren bir familyası. Ağızları gaga gibi uzamıştır. Ancak alt çenede 1-2 diş bulunur. Atlantik Okyanusu'nda yaşarlar. **Gagalı balina** *(Hyperoodon ampullatum)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Ziphiidae; Fr.* Ziphiides].

gagalı.memeli, b.i. *zool.* Tekdelikliler *(Monotremata)* takımının, Gagalı-memeliginller *(Ornithorhynchidae)* familyasından bir memeli türü. Ördek gagası biçimindeki çenesi perdeli *(beş parmaklı)* kısa bacakları, dışkılığı, kafa yapısı, yumurtlayarak üremesi kuşları andırır. 50 sm. boyundadır. Vücudu yumuşak tüylerle kaplıdır. Parmakları deri ile birbirine bağlıdır ve iyi yüzer. Eti yenir. Çukur içine iki yumurta bırakır ve kuluçkaya yatar. Gececi, ürkek bir hayvan olup sakin akarsuları sever. İkiyaşayışlı bir hayat sürer. Vücut ısısı oldukça düşük ve değişkendir (30° C'a kadar). Dişisi karnındaki birçok memeden süt çıkarır, çıkan süt suya yayılır, yavrular analarının ardından yüzerken bunu içer. Avustralya ve Tasmanya ırmaklarında yaşar. [*Osm.* Sediye-i vahid-üs-sakabe; *Lat.* *Ornithorhychus anatinus; Ing.* Duckbill, duck-mole, platypus; *Fr.* Ornithorynque].
☆ *Eşanl.* Ornitorenk.

gagalı.memeligiller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Tekdelikliler *(Monotremata)* takımının bir familyası. Yaprakları köstebeğe benzer. Ağızları ördek gagası gibidir. Yumuşak tüylerle örtülüdürler. Gagalı memeli *(Ornithorhynchus anatinus)* olmak üzere tek türü vardır. Yumurtlarlar. [*Lat.* ve *Ing. Ornithorhynchidae; Fr.* Ornithorynchides].

gagamsı, s. *anat.* Gaga biçiminde olan *(çıkıntı).* [*Osm.* Minkarî; *Ing.* Coronoid; *Fr* Coronoide].
☆ *Eşanl.* koronoid.

gagavuzca, i. *dilb.* Gagavuz topluluğunun konuştuğu Türk dili kolu.

Gagavuzlar, ç.öz.i. *etn.* Deliorman, Dobruca ve Basarabya'da oturan Hıristiyan Ortodoks bir Türk boyu. [*Ing.* A Turkish-speaking Christian people in the Balkans; *Fr.* Gagaouzes].

gâh /gâh/, z. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Bazan, kimi vakit, bâzı defa; § ❷ i. Zaman, vakit. § ❸ e. Farsça zaman ve yer edatı olarak kelimelerin sonuna katılır. [*Ing.* Sometimes (Time, moment, instant, place, throne]; *Fr.* Qui signifie le lieu, la place].
☆ *Eşanl.* kâh.

gahnit,-ti, i. *Fr. gahnite, (özel ad Gahn'ın adından), min.* Formülü $ZnAl_2O_4$ olan doğal çinko alüminat; bu maddeye Haüy, çinkolu spinel, *Ekeberg* ise otomolit adını vermiştir. [*Ing.* Gahnite].

gâh-ü-bigâh, z. *Osm.* < *Fars.* Vakitli, vakitsiz. [*Ing.* Well-timed or ill-timed, at all times, at every turn].

gaib, ◘ Gaip.

gaile /gâile/, i. ç: gavâil. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Sıkıntılı, üzüntü veren pürüzlü iş, halli güç mesele, baş derdi, baş belâsı: *Ev gailesi, büyük başın gailesi de büyük olur.* ☆ *Yak. anl.* acı, kahır, esef, ıstırap, veca, teessüf, hayıflanma, hüzün, keder, gam, dert, hicran, içlenme, garipseme, can sıkıntısı, meraklanma, efkârlanma, karamsarlık, yeis, dağdağa, yas, matem, üzüntü. ☆ *Karş.* sevinç, neş'e. [*Ing.* Trouble, worry, difficulty; *Fr.* Inquietude, souci, peine]. § ❷ Savaş: *Geçen gailede.* [*Ing.* Period of disturbance, war; *Fr.* Guerre]

gaileli /gaileli/, s. § ❶ Gailesi, sıkıntısı olan, dertli: *Ne gaileli başım var.* [*Ing.* Full of trouble, troubled, worried; *Fr.* Soucieux,-euse, accable de soucis, inquiet,-ète]. § ❷ Basa dert olan, gaile çıkaran: *Çok gaileli bir iş.* [*Ing.* Disquieting, disturbing, upsetting; *Fr.* Inquietant,-ante].
☆ *Eşanl.* § ❷ dertli, sıkıntılı, kederli, mükedder, mağmum. § ❷ üzücü, incitici, dokunaklı, kırıcı.
☆ *Karş.* § ❷ dertsiz, tasasız, kedersiz, gamsız, kaygısız, sevinçli, neşeli. § ❷ karıncaya basmaz, iyi, iyi kalbli.

gailesiz /gailesiz/, s. (a) Gaile çıkarmayan: *Gailesiz bir hayat;* (b) Gailesi olmayan, dertsiz, dinç: *Gailesiz baş olmaz.* [*Ing.* Calm, untroubled, free of cares, comfortable; *Fr.* Calme, libre de soucis]

gaip /gaip/, s. *Osm.* < *Ar. ġıyâb* > *ġayb* > *ġaib.* § ❶ Hazır *(göz önünde)* bulunmayan. [*Ing.* Absent; *Fr.* Absent,-ente]. ☆ *Yak. anl* yitik, kayıp, namevcut. ☆ *Karş.* var olan, mevcut olan, hazır bulunan, ortada, meydanda, görünürde. § ❷ Kaybolmuş, kayıp. [*Ing.* Lost; *Fr.* Perdu,-ue]. § ❸ i. *(Eski gramerde)* Üçüncü şahıs. [*Ing.* Third person; *Fr.* Troisième personne]. § ❹ Görünmez âlem: *Gaipten haber verme, gaipten bir ses gelmek.* [*Ing.* Invisible world; *Fr.* Monde invisible]. § ❺ *huk.* Ceza Muhakemeleri Kanununun 269. maddesine göre, meskeni bilinmeyen, yabancı bir ülkede oturup resmen çağrılsa yargıç önüne çıkmayacağı kuvvetle beklenen veya yabancı ülkede oturup beklenen veya yabancı ülkede oturup da yetkili mahkemeye çağrılması mümkün olmayan kimse. *(Bir kimsenin ölümünün pek muhtemel olduğunu ortaya koyan bazı ipuçları varken veya uzun zaman kendinden haber alınmaması halinde, mahkeme kararıyle o şahsın öldüğüne karar verilir).* [*Ing.* Absentee; *Fr.* Absente,-ente] ⊙ **—ler** *(kayıplara)* karışmak, *dey.* ◘ Kayıp. ⊙ **—lerin muhakemesi,** *huk.* Ceza muhakemeleri usulünde kaide, maznunun gıyabında duruşma yapılamayacağıdır. Fakat tahkikatın mevzuunu teşkil eden suç para cezasını veya müsadereyi veya her ikisini gerektiriyorsa gaip hakkında duruşma açılabilir. [*Lat Contumacia; Ing* Proceedings in default of appearance; *Fr.* Procedure par contumace]. ⊙ **— ten haber vermek,** *dey.* Olacaktan veya bilinmeyen olmustan haber vermek. [*Ing.* To foretell, to divine; *Fr.* Deviner, predire]. ⊙ **— ten ses gelmek,** *dey.* Görünmeyen ve bilinmeyen bir âlemden ses gelmek. [*Ing.* To Come a voice from the unknown world].

gaiplik.-ği, i. *huk.* (a) Bir şahsın, ölümün pek muhtemel bulunduğunu kabul ettirebilecek bazı alâmetler ve emareler içerisinde kaybolması veya kendisinden uzun zaman haber alınmadan ortadan kaybolup gitmesi hali. [*Lat. Absentia; Ing.* ve *Fr.* Absence]; (b) Yolculuğa başlamış olan bir geminin, gaiplik süresi içinde varma limanına ulasmamış ve bu süre içinde ilgililerin de ondan haber almamış olması.
— kararı, *huk.* Bir şahsın, ölümünün pek muhtemel bulunduğunu kabul ettirebilecek bazı alâmetler ve emareler içerisinde kaybolması *(mesela bir gemi batmasında,, bir yangında kaybolmak)* veya kendisinden uzun zaman haber alınmadan ortadan kaybolup gitmesi hali. [*Lat. Declaratio mortis (pro mortuo); Ing.* Declaration of death *(by the Court)* adjudication of absence; *Fr.* Declaration d'absence].

gaita /gaita/, i. *Osm.* < *Ar. gavt, gavtâ, esk.* İnsanın dışkısı. [*Ing.* Feces, human excrement; *Fr.* Excrément].

gaklamak, nsz. f. Gak sesi çıkarmak.

gal[1], i. *zool.* ◘ Bitki uyuzu.

gal[2], i. *Fr. (Galilei'nin adından).* C.G.S. sisteminde, ivme ölçü birimi. *(sembolü:* sm/sn²). *(1 Gal hızı saniyede bir santimetre değişmek üzere bir düzgün değişen doğru hareket yapan bir noktanın ivmesine eşittir).* [*Ing.* Gal].

gala /ga:la/, i. *It.* < *cerm.* § ❶ Resmî bir töreden sonra verilen büyük ve debdebeli şölen. [*Ing.* Gala, festivity; *Fr.* Gala]. § ❷ Temsillerin törenle yapılan açılışı= *Gala gecesi.* § ❸ Resmî kılık giyilerek gidilen *(tiyatro, sinema gösterisi gibi)* olağanüstü temsil. [*Ing.* ve *Fr.* Gala].

galago, i. *zool.* Maymunlar *(Primates)* takımının, Galagogiller *(Galaginidae)* familyasına giren makimsi memeliler *(Galago)* cinsine verilen genel ad. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Galago]. ⊙ **büyük —,** *zool.* Maymunlar *(Primates)* takımının, Galagogiller *(Galaginidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 33, kuyruğu 37 sm. Rengi sarımsı-esmerimsi kırçıl olan bir galago türü. [*Lat. Galago crassicaudatus; ing.* Great galago; *Fr.* Galago]. ⊙ **Senegal — su,** *zool.* Uzunluğu 20, kuyruğu galago türü. [*Lat. Galago senegalensis*].

galagogiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Maymun-25 sm. olan ve Tropik Afrika'da yaşayan bir lar *(Primates)* takımının, Makimsiler *(Lemuroidea)* alt takımına giren bir familyası. Kulakları büyük ve çıplak olur. Ard bacakları uzundur. Gece hayvanıdırlar. Afrika'da yaşarlar. **Büyük galago** *(Galago crassicaudatus),* **Senegal galagosu** *(G. Senegalensis)* türleri iyi bilinir. [*Lat.* ve *ing. Galaginidae; Fr.* Galaginides].

galaheptonik, s. *Fr. galaheptonique. kim.* Formülü $CH_2OH-(CHOH)_5-CO_2H$ olan bir asid için kullanılır. Galaktoza hidrosiyanik asid katmakla nitrili elde edilir. [*Ing.* Galaheptonic].

galaheptoz, i. *Fr. galaheptose. kim.* Formülü $CH_2OH-(CHOH)_5-CHO$ olan monosakarit; yapısı galaktoza benzer. [*Fr.* Galaheptose]

galaksi, i. *Fr. galaxie.* ◘ Gökada.

galaksit,-ti, i. *Fr. galaxite. min.* Formülü $MnAl_2O_4$ olan doğal alüminyum ve manganez oksit Spinel grupundan kübik billûrlar şeklindedir. [*ing.* Galaxite].

galaktanlar, ç.i. *Fr. galactanes. kim.* Birçok bitkide bulunan ve hidrolizinden galaktoz elde edilen zamk kıvamında madde *(polisakarit).* [*ing.* Galactans].

galaktemi, i. *Fr. galactemie. patol.* Kanda süt bulunması hali. [*ing.* Galactemia].

galaktik, s *Fr. galactique. tıp.* Süte ait. [*ing.* Galactic].

galaktit,-ti, i. *Fr. galactite. min.* Mezotip çeşidi. [*Ing.* Galactite].

galaktofor, s. *Fr. galactophore. anat.* Süt taşıyan, süt nakleden: *Galaktofor borular.* [*ing.* Galactophorous].

galaktoforit,-ti i. *Fr. galactophorite.* ◘ **Süt borusu iltihabı.**

galaktogog, s. ve i. *tıp.* Süt salgısını çoğaltan (madde). [*ing.* ve *Fr.* Galactogogue].

galaktojen, s. *Fr. galactogene.* ◘ **Süt yapıcı.**

galaktom, i. *Fr. galactome.* ◘ **Galaktosel.**

galaktometre, i. *Fr. galactometre.* Sütün bileşimindeki yağlı maddelerin, laktoz, kazein ve kuru maddenin belirtilmesine yarayan bir âlet. [*ing.* Galactometer, Lactometer].

galaktonik, s. *Fr. galactonique. kim.* Formülü $CH_2OH-(CHOH)_4-CO_2H$ olan bir asid için kullanılır. Dekstrojir, levojir ve rasemik şekilleri bilinir [*Ing.* Galactonic].

galaktopeksi, i. *Fr. galactopexie, tıp.* Karaciğerin, galaktozu bünyesinde tesbit etmesi özelliği. [*Ing.* Galactopexy].

galaktore, i. *Fr. galactorrhee.* ◘ Süt taşması.

galaktosel, i. *Fr. galactocele.* < *Yun. gala,-aktos*, süt + *kele, ur.* Emzirme dolayısıyle memelerde beliren rahatsızlık; içinde süt yığılı kistimsi bir ur şeklinde kendini gösterir. [*Ing.* Galactocele, galactoma].

galaktotoksizm, i. *Fr. galactotoxisme. tıp.* Süt zehirlenmesi, sütten meydana gelen zehirlenme. [*Ing.* Galactotoxism]

galaktoz, i. *Fr. galactose. kim.* Formülü $CH_2OH(CHOH)_4-CHO$ olan hekzoslar grupundan seker: dekstrojir, levojir ve rasemik şekilleri bilinir. [*Ing.* Galactose].

galaktozazon, i. *Fr. galactosazone. kim.* Fenilhidrazinin galaktoze etkimesiyle elde edilen ozazon. [*ing.* Galactosazone].

galaktozemi, i. *Fr. galactosemie. patol.* (a) Beheklerde, kusma, ishal, sarılık, zayıflık ve beslenme yetersizliği ile belirlenen kalıtsal karbonhidrat metaboizması bozukluğu; (b) Kanda galaktoz bulunması. *(Normal olarak kanda galaktoza ancak yemeklerden sonra rastlanır).* [*Ing.* Galactosemia].

galaktozon, i. *Fr. galactosone. kim.* Formülü $CH_2OH-(CHOH)_4-CO-CHO$ olan bilesik; hidroklorik asidin soğukta galaktozazona etkimesiyle elde edilir. [*Ing.* Galactosone]

galaktozüri, i. *Fr. galactosurie. patol.* Sidikte galaktoz bulunması. [*Ing.* Galactosuria].

galaktüri, i. *Fr. galacturie. tıp* Süt görünümünde idrar çıkarma. [*ing.* Galacturia].

galalit,-ti, *i. Fr. galalithe* < *Yun. gala*, süt + *lithos*, taş. *kim* Kazein'in formolle muamele edilmesinden meydana gelen bir bileşim *(saf ve suda erimeyen bir kazeyin)* olup, ince marangozlukta kaplama olarak kullanıldığı gibi bundan çuhuk, düğme, tarak,, boncuk, cıgara tabakası, kutu v.b. gibi bazı süslemeli eşya da yapılır. [*Ing.* Galalith].

galamin, i *Fr. gallamine. anestezi.* Tri *(B-dietil-amino-etoksi)* 1-2-3 benzen'in genel adı. Galamin tri-odo- etilat denilen önemli sentetik bir küranın bileşiminde yer alan amin cinsinden bir maddedir.

galan,, s. *Fr. galant.* Kadınlara karsı nazik ve terbiyeli çapkın. [*ing.* Lady's man, gallant].

galanga, i. Zencefilgiller *(Zingiberaceae)* familyasından *Alpina officinarum*'un köksapı. Midevî ve uyarıcıdır. Fioravanti alkoolatın bileşimine dahil olur.

galapektit,-tj, i. *Fr. galapectite. min.* Haloysit çeşidi. [*Ing.* Galapectite].

galat,-tı, İ. ç: galatât. *Osm.* < *Ar. esk.* Yanlış *(kelime veya söz)*, yanılma, hata. [*Ing.* Error, mistake; *Fr.* Erreur, faute].

galatı.fahiş, b.i *Osm.* < *Ar.* Pek açık olan yanlıs. [*Ing.* Bad error].

galatı.hilkat,-tı, b.i. *Osm.* < *Ar.* Anormal yaratık. [*Ing.* Freak of nature, monster; *Fr.* Monstre].

galatı.his,-ssi, b.i *Osm.* < *Ar. nsik.* Hissin yanılması, duygu yanıltısı. [*Ing.* ve *Fr.* Illusion].

☆ *Eşanl.* yanılsama, illüzyon, yanıltı.

galatı.meşhur, b.i. *Osm.* < *Ar.* Herkesin kullandığı *(aslında)* yanlış kelime. *(Dilde)* yaygın yanlış. [*Ing.* Commonly accepted error *(in language)*; *Fr.* Expression barbare consacrée par l'usage].

galatı.rüyet,-ti, b.i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Görme bozukluğu. § ❷ Göz yanıltısı. [*Ing.* Distorted vision, optical illusion].

galatit,-di, i. *Yun.* Arı kazeinden ibaret olan ve bir çok işlerde kullanılan plastik bir madde. [*Ing.* ve *Fr.* Galatide].

Galce, öz. i. *dilb.* Özellikle Galler ülkesinde konuşulan kelt dili. [*Ing.* Gal(l)a].

Galça, i. *dilb.* Bugünkü doğu Iran dilinin Pamir bölgesinde konuşulan kollarından biri. [*Ing.* Galcha].

Galça'lar, ç. öz. i. *etn.* Hindikuş dağlarının güney yamaçlarında ve Yarkend ile Hamir yörelerinde oturan Iranlı kabileler. [*Ing.* Galchas].

gale[1], i. *Fr. galee.* § ❶ *matb* Matbaalarda, dizilen satırları koyup sayfa haline getirmeye yarayan, kenarlı tahta veya madenden yapılmış tekne. [*Ing.* Composing galley]. ◘ *SEKİL: 172.* — DİZGİ EVİ. § ❷ *jeol.* Yassı çakıl. [*Ing.* Composing galley].

gale[2], i. *Fr galet. mek.* Bir mekanik parçaya destek vazifesi gören ve sürtünmeyi azaltarak parçanın hareketine yön veren, silindir veya koni biçiminde küçük tekerlek. [*Ing.* Composing galley].

galebe, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Yenme, yengi. [*Ing.* Victory; *Fr.* Victoire]. ☆ *Yak. anl.* utku, galibiyet, zafer, yenme. ☆ *Karş.* yenilgi, yenilme, mağlubiyet. § ❷ Üstünlük. [*Ing.* Supremacy, predominance, prevalence; *Fr.* Domination, superiorite].

— **çalmak**, *dey.* Yenmek, üstün gelmek. [*ing.* To overcome, triumph, overwhelm, outdo, surpass; *Fr.* Prevaloir, triompher, surmonter].

— **etmek**, *dey.* § ❶ Yenmek. [*Ing.* To overcome, conquer; *Fr.* Vaincre]. § ❷ Üstün gelmek. [*ing.* To gain the upper hand; *Fr.* Être superieur, prevaloir].

galen, i. *Fr. galene* < *Yun. jeol.* Içinde doğal olarak kurşun sülfürü bulunan maden filizi. [*Ing.* Galena]. ◉ **demirli** —. Bileşiminde demir bulunan kurşun sülfür.

galenik, i. *Fr. galenique tıp. Galenus*'un metoduna iliskin *Galenik tedavi.* [*Ing.* Galenic_(al)].

— **ilâç**, *ecz.* Eczacılık sanatı sayesinde, kolayca alınabilecek veya ilâç yapımında kullanılmak amacıyle saklanabilecek şekle konmus ecza. Bu bakımdan galenik ilâç, bitkilerden veya hayvanlardan doğrudan doğruya elde edilen ilâçlarla kimyasal yoldan yapılan ilâçlardan ayrılır. *(Meselâ afyondan yapılan ve basit bir ecza olan afyon ruhu galenik bir ilâç, kimyasal bir ürün olan aspirin'den yapılan aspirin hapı ise kimyasal bir ilâçtır).*

galenit,-ti, i. *Socini*'nin düsüncelerini benimseyen bir anabatist mezhebinin üyesi. *(Mezhebi, 1664'te doktor Galenus Amsterdam'da kurmuştu).* [*Ing.* Galenist; *Fr.* Galeniste].

galenizm, i. *Fr. galenisme. tıp* Galenos'un dört sıvıya *(kan, öd, kara öd ve sümük)* dayanan tıp doktrini.

galenoseratit,-ti, i. *Fr. galenoceratite. min.* ◘ Fosgenit.

galeofilya, i. *tıp* Kedilere karşı anormal derecede sefkat gösterme, kedi tutkunluğu, kedi merakı. [*Ing.* Galeophilia, ailurophilia; *Fr.* Galeophilie].

galer, i. *Fr. galère. den.* Kürek ve yelkenle yönetilen eski sistem büyük savaş veya ticaret gemisi. [*Ing.* Galley].

galeri, i. *Fr. galerie* < *It.* § ❶ Çeşitli bölümleri birbirine bağlayan uzunlamasına salonlar. [*Ing.* Gallery]. § ❷ Resim, heykel v.b. gibi sanat eserlerinin sergilendiği yer: *Louvre müzesinin galerileri.* [*Ing.* Art gallery; *Fr.* Galerie]. § ❸ *mim.* Uzunluğu eninin en az iki misli olan sofalar. Enine nispet boyu cok uzun olan bu galeriler sütunlar veya gömme sütunlar üzerine oturtulmuş pekitme kemerleriyle bölme gözlerine ayrılır. Ilk önce galeriler gezinmek, ferahlanmak veya eğlenceler yapmak için kullanılırdı. Daha sonraları tarihî tablolar ve aile portreleri asmak konusunda kullanılan bir yer olmustur. [*Ing.* Gallery; *Fr.* Galerie]. § ❹ Müze. [*Ing.* Museum; *Fr.* Musee]. § ❺ Maden ocaklarında açılan yeraltı yolu. [*Ing.* Gallery; *Fr.* Galerie]. § ❻ Tablo ve sanat eserlerinin alınıp satıldığı dükkân veya sergi salonu. [*Ing.* Art gallery; *Fr.* Galerie]. § ❼ Herhangi bir ticarî malın sergilendiği yer. § ❽ *ark.* Eski Yunan topraklarında *pronaos, cella ve opistodomos*'un etrafını çeviren sütunlu postiğe verilen ad. § ❾ *ask.* Lâğım savasında kullanılan veya tahkimli bir tesisin kısımlarını birbirine bağlayan yeraltı ulastırma yolu. § ❿ *tiy.* (a) Eski tiyatrolarda salonun, çatıya en yakın olan kısmı; (b) Balkon, koltuklar ve locaların üst tarafında bulunan kat. ◉ **boşaltma** —**sı**, *mad. oc.* Bir şantiyenin bosaltılmasına yarayan galeri. [*Ing.* Drainage gallery; *Fr.* Galerie d'exhaure].

— **ormanları**, *coğr.* Tropikal veya subtropikal kuşakların savan ve step bölgelerinde akarsular boyunca, geniş otluklar arasında ağ biçiminde uzanan sık ve gür, sarmaşıklı, üstbitkenli ormanlar. [*Ing.* Galeria forests; *Fr.* Fôrest - galerie].

— **tonu**, *res.* Eski ton resimlerinde oksitlenme yüzünden bozulmuş pas rengindeki koyu kahverengi.

galeta /galeːta/, i. *It. galetta.* Fırında çok pişirilip kurutulmuş, yuvarlak, yassı ekmek peksimet. [*Ing.* Small dry bread, biscuit, rusk; *Fr.* Galette].

galeyan /galeyan/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Kaynama. [*Ing.* Ebullition; *Fr.* Ebulition, bouillonnement]. § ❷ *mec.* Coşma: *insanlar katabalıkta kolay galeyana gelebilirler.* [*Ing.* Effervescence, uproar; *Fr.* Effervescence, agitation].

☆ *Yak. anl.* § ❶ aşka gelme, harekete geçme, kaynama. § ❷ birbirine geçme, rapt olma; ☆ *Karş.* § ❶ sinme, yatışma. § ❷ ayrılma. ◉ — **a gelmek**, § ❶ Kaynamak. [*Ing.* To be agitated, to get worked up]; *Fr.* Être agité]. § ❷ Coşmak. ◉ — **a getirmek**, *dey.* Coşturmak.

— **etmek**, *dey.* Coşmak.

gali /gaːli/, i. *Fr.* < *Ar. den.* Ortaçağda kullanılan hafif gemi, alçak ve altı düz bir çeşit gemi. [*Ing.* Galley; *Fr.* Galie].

galib. ◘ Galip.

galiba /gālibā/, z. *Osm.* < *Ar.* Görünüşe göre, kuvvetli ihtimale göre, pek sanılır ki, anlaşılan: *Galiba gelmeyecek. bari beklemeyelyim.* [*Ing.* Apparently, probably, likely; *Fr.* Probablement, apparement].

galibane /gālibāne/, z. *Osm.* < *Ar.* gālib + *Fars. āne.* Galip sıfatıyle, üstün gelene yakışır biçimde: *Galibane bir andlasma yapmayı başardık.* [*Ing.* Victoriously; *Fr.* En vainqueur, avec supériorité, victorieusement].

galibarda /galibarːda/, s. *It. garibaldi.* Mora çalan kırmızı renk veya mora kaçan bir çeşit kırmızı boya; Ünlü Italyan devrimcisi ve generali *Garibaldi* ile gönüllülerinin giydikleri kırmızı gömlekten kalmadır. [*Ing.* Bright scarlet color; *Fr.* Rouge garibaldien].

galibiyet,-ti /galibiyet/, i. *Osm.* < *Ar. galibiyyet.* Galiplik, üstünlük, yenme, yengi. [*Ing.* Victory, triumph; *Fr.* Victoire, triomphe].

☆ *Yak. anl.* yengi, utku, galebe, zafer, yenme.

☆ *Karş.* yenilgi, yenilme, mağlubiyet.

GALİLEi, Galileo, öz. İ. (1564-1642). Italyan astronomu ve fizikçisi. ◉ — **nin eğik düzlemi**, *fiz.* ◘ Düzlem.

galin, i. *Fr. galline kim.* Galyum III oksit, Ga_2O_3. [*Ing.* Galline].

galip /galip/, s. *Osm.* < *Ar. galeba* > *gālib.* § ❶ Yenen, üstün gelen, galebe çalan. [*Ing.* Victorious, triumphant; *Fr.* Victorieux.-euse, triomphateur,-trice]. ☆ *Eşanl.* yenici, muzaffer. ☆ *Karş.* yenik, yenilgiye uğramış, yenilen. § ❷ Daha kuvvetli, daha çok umulan *Galip bir ihtimal.* [*Ing.* Dominant, more probable; *Fr.* Superieur, probabilité, dominant,.-ante, majeure]. ☆ *Eşanl* üstün, baskın. § ❸ Galip gelen kimse. [*Ing.* Conquer; *Fr.* Vainqueur]. § ❹ İ. Erkek adı.

— **gelmek (çıkmak)**, *dey.* Yenmek, üstün gelmek, başarı sağlamak. [*Ing.* To win, be victorious, overcome, conquer, out-class; *Fr.* Vaincre, triompher, surmonter].

galiye[1], i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Mis ve amberden yapılan güzel kokulu bir macun. [*Osm.* Kalamis; *Ing.* The perfume compound *Galia moschata*] § ❷ Kara renk. [*Ing.* Black; *Fr.* Noir].

Gallye, İ. *tar.* Şiî mezhebinin kollarından. *(Abdullah bin Sebe tarafından kuruldu).*

galiz /galīz/, s. *Osm.* < *Ar. gılzet.* § ❶ Kaba ve çirkin, iğrenç: *Galiz küfür etti* [*Ing.* Foul, dirty, filthy, indecent, obscene; *Fr.* Grossier]. § ❷ Sık, kalın: *Galiz bir çamur tabakası.* [*Ing.* Coarse, thick, obtuse; *Fr.* Épais,.-aisse, serré,-ée].

gallasetofenon, i. *Fr. gallacetophenone. kim.* Asetofenondan türeyen $C_6H_2(OH)_3-CO-CH_3$ formülündeki trifenol. Asetik asidin pirogallol üzerine etkimesiyle elde edilir. *(Sıcak suda çok çözünen billûrlu bir maddedir; ali-*

zarin C sarısı adıyle, kumaşları boyamakta kullanılır). [*Ing.* Gallacetophenone].

gallat,-tı, i. *Fr. gallate. kim.* Gallik asidin tuzu veya esteri: [*Ing.* Gallate].

galle, i. ç: **gallât.** *Osm.* < *Ar.* Zahire, mahsul, varidat: *Galle ambarı.* [*Ing.* Income, rent, yield].

galledan, i. *Osm* < *Fars.* Zahire ambarı. [*Ing.* Granary; *Fr.* Grenier].

galleln, i. *Fr. galléine. kim.* Ftalik anhidrit ile pirogallol'un yoğunlaşmasından elde edilen boyarmadde. *(Alkali ortamda kırmızı renkli bir eriyik vererek çözünür; 200° C'ta sülfürik asid etkisiyle suyunu kaybederek serüleln verir).* [*Ing.* Gallein].

Galler ülkesi, ö.z. i. *coğr.* İngiltere adasının batısında, 2.640.000 nüfuslu dağlık bölge. [*Ing.* Wales; *Fr.* Le pays de Galles].

gallik, s. *Fr. gallique. kim.* Üç değerli galyum bileşikleri için kullanılır: *Gallik oksit Ga_2O_3.* [*Ing.* Gallic].

— **asid,** *kim.* ◘ **Asid.**

gallikan, s. *Fr. gallican,-ane* < *Lat. gallicanus.* § ● Fransa kilisesine ilişkin olan: *Gallikan kiliseşi.* [*Ing.* ve *Fr.* Gallican]. § ● Gallikanlık taraftarı olan. § ● i. Fransız kilisesinin bağımsızlığından yana olan kimse: *Galikanlar.* [*Ing.* Gallican].

Gallikanizm, i. *Fr. gallicanisme.* ◘ **Gallikanlık.**

gallikanlık,-ğı, i. Fransız kilisesinde XV. yüzyıldan 1789 tarihine kadar hüküm süren ve papanın kesin hâkimiyetini tanımayan piskoposluk sisteminin bir şekli. [*Ing.* Gallicanism; *Fr.* Gallicanisme].

gal(l)isizm, i. *Fr. gallicisme* < *Lat. gallicus.* Galya'ya Fransa'ya ait. § ● Fransız diline özgü söyleme biçimi. [*Ing.* Gallicism]. § ● Yanlışlıkla başka bir dilde kullanılan fransız diline has cümle yapısı veya biçimi. [*Ing.* Gallicism].

galloflavin, i. *Fr. galloflavine. kim.* Gallik asidin alkollü potasyum hidroksit eşliğinde hava ile oksitlenmesinden elde edilen boyarmadde; krom tuzlarına batırılmış yünü yeşile yakın sarıya boyar. [*Ing.* Galloflavine].

gallosiyanin, i. *Fr. gallocyanine. kim.* Oksazinler grupundan boyarmadde. Gallik asidin, paranitrozodimetilanilin'le alkali ortamda yoğunlaşmasından elde edilir. [*Ing.* Gallocyanine].

Galoa'lar, ç. öz. i. *etn.* Ogue kıyılarında yaşayan Gabon'lu zenciler. [*Ing.* ve *Fr.* Galoas].

galon, i. *Ing. gallon.* § ● *metrol.* Eski sığa ölçüsü. *Fr.* Gal(l)on]. § ● Su, petrol, benzin gibi şeylerin taşınmasında kullanılan silindir biçiminde büyük maden kap. [*Fr.* Gal(l)on]. ◎ **Amerikan** — **u,** Amerika'da kullanılan 3,785 42 litre değerinde sığa birimi. [*Ing.* ve *Fr.* U.S. gallon]. ◎ **İngiliz** — **u,** İngiltere'de kullanılan, 4,545 96 litreye eşit sığa birimi. [*Ing.* ve *Fr.* Imperial gallon].

galop, i. *Fr. dans.* Kökü Macaristan veya Bavyera olan, dönerek oynanan bir dans. Hızlı bir temposu vardır, iki zamanlı tartımı sekizlik -noktalı sekizlik- noktalı sekizlik- sekizlik, formülü üzerine kurulmuştur. [*Ing.* Galop].

— **hareketi,** *mek.* Bazı lokomotiflerde görülen ve biyellerin kızaklara tepkisinden ileri gelen, dingillere paralel bir eksen etrafında salınım hareketi. [*Ing.* Hunting; *Fr.* Mouvement de galop].

galopan, i. *Fr. galopant,-ante. tıp.* Süratle ilerleyen *(hastalık hk.)* [*Ing.* Galloping].

galoritmi, i. *tıp.* Kalbin normal iki sesine bir üçüncü sesin eklenmesiyle meydana gelen ritm. [*Ing.* Gallop rhythm; *Fr.* Bruit de galop].

galoş, i. *Fr. galoche.* Tahanı tahtadan yapılmış deri ayakkabı: *Bir çift galoş.* [*Ing.* Galosh]. ◘ *ŞEKİL: 35.* — **AYAKKABILAR.**

galsama, i. *Osm.* < *Ar. anat.* ◘ **Solungaç.**

GALTON, Francis. öz.i. (1822-1911). İngiliz gezgini ve biyoloji bilgini.

— **kanunu** *(Gibrat Kanunu), istat.* Bir özelliğin değişmesiyle ortaya çıkan etkilerin, bu özelliğin gücü veya olayın büyüklüğü ile orantılı olduğunu belirten kanun. *(Bu kanun Gauss Kanununun özel bir halidir; Gauss kanununa göre, değişken normal olarak dağılmıştır. Galton kanununda ise, normal bir şekilde dağılan değişkenin logaritmasıdır).* [*Ing.* Galton's law; *Fr.* Loi de Galton, loi de Gibrat].

galtonya, i. *Lat. galtonia.* Birçeneklller *(Monocotyledonae)* sınıfının Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından Anayurdu Afrika olan, soğanlı bir bitki. Üstbitkenli güzel beyaz çiçeklerinden dolayı bahçelerde yetiştirilir. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Galtonia].

galvanik, s. *Fr galvanique* < özel ad *Galvani'*den. *elek.* Galvanizmle ilgili: *Galvanik deneyler.* [*Ing.* Galvanic].

— **akım,** *elek.* Eskiden pillerin ürettiği akım; bugün, elektrik tedavisinde kullanılan doğru akım. [*Ing.* Galvanic current; *Fr.* Courant galvanique].

— **banyo,** *elek.* ◘ **Banyo.**

— **deri uyarımı,** *tıp. Bir* heyecanlanmanın ardından, otomatik sinir sisteminin kontrolu altındaki fizyolojik faaliyetler sebebiyle derinin az elektriksel dayanma gücü göstermesi, bu dayanma gücünün, artış da dahil olmak üzere, bir değişikliğe uğraması.

— **kaplama,** *elek.* Galvanoplastiyle yapılan kaplama. [*Ing.* Volta plast; *Fr.* Dépôt galvanique].

galvanikekşin, i. *fiz.* Biri pozitif diğeri negatif elektrikli iki maddenin kaynaşmasıyle pozitif elektriklinin eriyip yok olması.

galvanlz, i. *Fr. galvanise. (fizikçi Galvani'nin adından) kim.* Ergimiş çinkoya batırılarak kaplama haline getirilmiş çinko çözeltisi. [*Ing.* Galvanic].

— **banyosu,** (a) Galvanizlenecek parçanın erimiş çinko banyosu; (b) Üzeri değerli madenlerle kaplanacak bir bakır levhanın daldırıldığı altın, gümüş veya platin banyosu. [*Ing.* Galvanic bath; *Fr.* Bain galvanique].

galvanizasyon, i. *Fr. galvanisation.* ◘ **Galvanizleme.**

galvanizci, i. *tekn.* Maden parçaların sıcakta daldırma usulüyle galvanizlenmesinde kullanılan erimiş çinko banyosu hazırlamak ve kontrol etmekle görevli işçi. [*Ing.* Galvanizer; *Fr.* Galvaniseur].

galvanize, s. *Fr. galvanisé* ◘ **Galvanizli.**

galvanizleme, i. § ● *tekn.* Maden bir parçayı paslanmayı önlemek üzere ergimiş kurşun ve kalay alaşımı ile kaplama. [*Ing.* Galvanization; *Fr.* Galvanisation]. § ● *tıp.* Galvani akımı ile yapılan tedavi. [*Ing.* Galvanization, galvanism; *Fr.* Galvanisation].

— **ile dağlama,** *tekn.* Artı kutupta kömür veya madenden dar bir elektrod kullanarak yavaş bir dağlama elde edilen galvanizleme [*Ing.* Galvanocautery; *Fr.* Galvanocaustie, galvanocautère]. ☆ *Eşanl.* elektrokoter.

galvanizlemek(-i), f. *tekn.* Maden bir parçayı, galvanizleme usulünden yararlanarak bir çinko tabakasıyle kaplamak. [*Ing.* To galvanize; *Fr.* Galvaniser].

galvanizli, s. *kim.* Erimiş çinkoya batırılarak kaplama haline getirilmiş; ince bir çinko tabakasıyle kaplı: *Galvanizli tel.* [*Ing.* Galvanized; *Fr.* Galvanise,-ée].

— **demir** *met.* ◘ **Demir.**

galvanizm, i. *Fr. galvanisme. İtalyan fizikçisi (Galvani'nin adından)* § ● *fiz.* Birbiri üzerine etki yapan maddelerin birbirine değmesiyle elektrik meydana gelmesi olayı. Bu olay ilk önce 1789'da Galvani tarafından, öldürülmüş ve delinmiş kurbağalar üzerinde deney yapılırken, bunların sinirleriyle demir ve bakırın nasılsa birbirine değmesi üzerine cesetlerde zorlu çırpınmalar halinde belirerek görülmüştür. (b) *tıp.* Doğru akımın canlı organlar üzerindeki etkisi. *(Galvanizm sinir ve kas hastalıklarının teşhis ve tedavisinde sık sık kullanılır).* [*Ing.* Galvanism; *Fr.* Galvanisme]. § ● Çinko kaplama *(işlemi).* [*Ing.* Galvanization; *Fr.* Galvanisation].

galvano /galva:no/, i. ◘ **Galvanotip.**

galvanoelektrik, s. *Fr. galvano-electrique.* Galvanik akım ve bu akımdan doğan olaylar için kullanılır. [*Ing.* Galvanoelectric(al)].

galvanofaradizasyon, i. *Fr. galvanofaradisation* İndüklenmiş akımla *(Watteville akımı)* doğru akımın tedavide aynı anda kullanılması. *(Galvanofaradizasyon, bazı felçlerin, kas*

ŞEKİL: 212. — **GALVANOFARADIZASYON CİHAZI: 1.** Darbe ayar düğmesi. **2.** Kademe komütatörü. **3.** Akım selektörü. **4.** Hasta bağlama prizi. **5.** Dinleme prizi. **6.** Şiddet ayar düğmesi. **7.** Kutup çevirgeci. **8.** Kontrol lâmbası. **9.** Aralık ayar düğmesi. **10:** Osiloskop. **11.** Miliyampermetre.

hastalıklarının tedavisinde ve düz kas tellerinin uyartılmasında kullanılır). [*Ing.* Galvanofaradization].

— **cihazı,** *tıp.* Galvanofaradizasyon tedavi yönteminin uygulandığı cihaz. [*Ing.* Galvanofaradization apparatus; *Fr.* Appareil de galvanofaradisation].

galvanokoter, i. *Fr. galvanocautère* < *lt.* ve *Yun. cerr.* Galvani akımı ile ısıtılmış telle yapılan dağlama işlemi. [*Ing.* Galvanocautery].

galvanometre, i. *Fr. galvanomètre* < *lt.* ve *Yun. fiz.* Mıknatıslı iğnede meydana gelen sapmaları gözlemek yoluyle elektrik akımının yeğinliğini ölçmeye yarayan âlet; *(Bu âlet, kutupları arasında ince bir tel bobin bulunan sürekli bir mıknatıstan yapılmıştır. Bobin, akım geçerken meydana gelen manyetik akımın etkisiyle dönmek ister, fakat yaylı bir tel bu dönüşü engeller. Meydana gelen dönüş açısı akımın şiddetine göre değişir).* [*Ing.* Galvanometer] ◉ **balistik —,** *elek.* ◘ **Balistik²**.

galvanoplasti, i. *Fr. galvanoplastie.* § ● (a) Elektroliz yoluyle, bir madenin üzerine başka bir ince maden tabakasının kaplanmasını sağlayan işlemlerin tümü; [*Ing.* Galvanoplasty]. (b) Dışarıdan bir elektrik akımı kaynağı kullanılarak yapılan elektrolitik kaplamaların ve kaplanacak parçanın yüzeyine doğru, eriyik içindeki erimiş halde bulunan madenin yer değiştirmesiyle yapılan kimyasal kaplamaların tümü: *Galvanoplastiyle şekil ve profil verilir, maden olan veya olmayan parçalar, maden veya alaşım tabakasıyle kaplanarak korunur.* ◘ gümüş, bakır, krom, nikel kaplama; [*Ing.* Electroplating] § ❷ Galvanoplasti işlemleriyle uğrasan bilim dalı. [*Ing.* Galvanoplastics]. ◉ **fıçılı —,** Dönen bir kap içinde katotları serbest halde bulunan mekanik galvanoplasti. [*Ing.* Barreled galvonaplasty; *Fr.* Galvanoplastie au tonneau]. ◉ **tamponlu —,** Üzeri bir fırça, bir sünger veya elektroliti soğuran bir cisimle çevrilir anodun, işlem sırasında, katod yüzeyi üzerinde yer değiştirdiği galvanoplasti. [*Ing.* Bumpered galvanoplasty; *Fr.* Galvanoplastie au tampon].

galvanotaksi, i.*Fr. galvanotaxie.* ◘ Elektriğe göçüm.

galvanoterapi, i. *Fr. Galvanothérapie, tıp.* Galvanizmle yapılan tedavi. [*Ing.* Galvanotherapy, galvanism].

galvanotermi, i. *Fr. galvanothérmie, tıp.* Galvanik akımla ısıtma. [*Ing* Galvanothermy].

galvanotip, i. *Fr. galvanotype.* Galvanotipiyle hazırlanan ve tipo baskıda kullanılan kabartma klişe. *(Matbaacılıkta, kısaca galvano denir).* [*Ing.* Galvanotype, electrotype, galvano; *Fr.* Galvano].

☆ *Eşanl.* **galvano.**

galvanotipi, i. *Fr. galvanotypie.* Özellikle tipografi klişelerinin yapımına uygulanan galvanoplasti. [*Ing.* Galvanotyping].

galvanotropizm, i. *Fr. galvanotropisme. biy.* ◘ Elektriğe yönelim.

Galya, öz. i. *Lat. gallia. coğr.* Eskiden Pireneler, Akdeniz, Alpler, Ren ve Okyanus arasında kalan bölgelere verilen ad. [*Ing.* Gallia; *Fr.* Gaule].

— **dili,** *dilb.* Galyalıların konuştuğu dil. Genellikle *galya dili* içine eski *avrupa keltçesi* de sokulur; eski kelt dilinin yayılma alanı. Bu dile ait oldukları kesinlikle bilinen batıdan doğuya doğru Dniester ile Atlantik okyanusu kıyıları arasında, kuzeyden güneye Westfalen ile Iberik yarımadası arasında bütün Avrupa'ya yayılan bazı yer adları aracılığıyle belirlenebilir. [*Ing.* Gallian; *Fr.* Gaulois].

— **Italya lehçeleri,** *dilb.* Bazı bilim adamları tarafından kuzey Italya lehçelerine *(venedik lehçesi hariç)* verilen ad; bu lehçeler Lombardiya, Piemonte, ligürce, emiliano-romangolo ve güney Isviçre ağzından meydana gelir. *(Bazı doğu sicilya ağızları da bu lehçe öbeğine girer).* [*Ing.* Gallo-Italian; *Fr.* Gallo-Italien]

Galyalı, i. Galyada oturan kimse. [*Ing.* Gallian; *Fr.* Gaulois,-oise].

galyot, kalyot,-tu, i. *Fr. galiote. den.* (a) Küçük ve hafif nakliye gemisi; özellikle Hollanda'da büyük ve küçük teknelerle yapılan kıyı boyu ulaştırmasında kullanılan altı düz tekne; (b) Nehirlerde seyir için kullanılan güverteli gemi. [*Ing.* Gal(l)iot]. ◉ **humbara — u,** *den.* Eskiden, bir havan topu ve adî toplarla donatılan çok sağlam gemi. [*Ing.* Bomb-shell galliot; *Fr.* Galliote à bombes]

galyum /gal:yum/, i. *Fr. gallium. kim.* Ga sembolüyle bilinen, A.n. 31, A.n. 69, 72, yoğunluğu 5,9 olan ve 29,8 derecede ergiyen, alüminyuma benzeyen nadir kimya elementi; *(Bileşikler halinde bulunan gümüşümsü beyaz renkte, pek seyrek bulunan, çinkoyu andıran bir metaldir; En çok germanit denen bir bakır sülfat cevherinde bulunur; Kömürde de zerre halinde bulunmaktadır; Birkaç bileşimi vardır; özellikle alçak erime noktası istenen alaşımlarda ve yüksek sıcaklık termometrelerinin bazı özel tiplerinin yapısında kullanılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Gallium].

gam¹, i. *Fr. gamme* < *Yun. müz.* Müziğin temel seslerinin değişmez sırayı izleyerek bir kuram içinde, birbiri ardına dizilmesi, sıralanması; sekiz notanın kalın sesten inceye veya inceden kalına gitmek üzere sıralanmasıyle meydana gelen dizi: **do, re, mi, fa, sol, la, si, do** veya **do, si, la, sol, fa, mi, re, do.** [*Ing.* Scale, gamut].

— **yapmak,** *müz.* Bir çalgı veya sesle gam şeklinde müzik temrinleri yapmak.

gam² /gam/, i. *Osm.* < *Ar. gamm.* Tasa, kaygı, keder, dert. [*Ing.* Grief; *Fr.* Affliction, chagrin, pein].

☆ *Yak. anl.* **acı, kahır, esef, ıstırap, veca, teessüf, hayıflanma, hüzün, üzüntü, hicran, içlenme, garipseme, can sıkıntısı, meraklanma, efkârlanma, karamsarlık, yeis, gaile, dağdağa, yas, matem.**

☆ *Karş.* **sevinç, neş'e.**

— **çekmek,** *dey.* Tasalanmak, kaygılanmak, üzüntü duymak. [*Ing.* To be oppressed with anxiety, to grieve; *Fr.* S'affliger].

— **küpü,** *dey.* ◘ **Küp.**

— **yemek,** *dey.* ◘ **Gam çekmek.**

gamalı, s. *Yun.* + *T.* Uçları Yunan alfabesindeki gamma harfi şeklinde kıvrılmış olan *(haç).* [*Ing.* Comprising a gamma; *Fr.* Gammée].

— **haç,** *tar.* Arma gibi kullanılan haçın pek çok şekillerinden biri. [*Ing.* Swastika, gammadion; *Fr.* Croix gammee]. ◘ *ŞEKİL: 240.* — **HAÇLAR.**

gamba, l. *It.* § ❶ *den.* Halat veya zincirlerin iyi toplanmamasından ileri gelen dolaşıklık ve burulma. [*Ing.* Buttock - shrouds; *Fr.* Gambe]. § ❷ *müz.* Org'da 16, 8, 4 ayaklı olarak işlenen boru takımı. *(Ağızlı olan boruların çapı oldukça dardır; keskin bir ses çıkarır.* [*Ing.* Viol[a] de gamba; *Fr.* Gambe].

— **(gam) alma (veya gamlanma)** *den.* Dolaşmış bir olta-ip veya zincirin düzlenmesini ve çözülmesini sağlama. *(Iplerin çoğu dolaşmağa yatkındır; bu gibi ipler, bir uçları serbest olarak tekne arkasından veya karada bir kazığın etrafında çekilir).* ◉ **halat — si,** *den.* Halatın bükülmesinden ileri gelen düğümlenme. ◉ **zincir — sı,** *den.* Çift demir atan bir teknede, demirlerin aynı bordadan atılması yüzünden, zincirlerin birbirine dolaşması. ◉ **— almış zincir,** *den.* Çipolu bir demir fundo edilirken *(denize atılırken)* zincirin çipoya sarılması hali.

Gambia, öz. i. *coğr.* Afrika'nın batısında Gambia nehri boyunca, içerden Atlas Okyanusuna doğru ince bir şerit halinde uzanan 10,700 km² genişliğinde bağımsız bir cumhuriyet. Başkenti *Bathurst* şehridir. [*Ing.* Gambia; *Fr.* Gambie].

gamblin, i. *Fr. gambine. kim.* ◘ **Nitrozonaftol.**

gambot,-tu, i. *Ing. gunboat.* Bir çeşit küçük savaş gemisi. [*Ing.* Gunner; *Fr.* Canonnier].

gamet,-ti, i. *Fr. gamète* < *Yun. gametes,* karı veya koca. *biy.* ◘ **Eşey hücresi.** ◉ **eş — lilik,** *biy.* ◘ **Eşgametlilik.**

— **devresi,** *bot.* Bitkilerin çiçek açma devrelerinden biri. Bir bitkinin çiçeklenmesinde üç devre vardır; (a) Isı devresi *(termofaz);* (b) Işık devresi *(fotofaz);* (c) Gamet devresi *(gametofaz).* [*Ing.* Gametophase; *Fr.* Gametophase].

— **kesesi,** *bot.* Protoplazmanın bölünmesiyle gametleri doğuran ve bunları küp gibi içinde barındıran organ. [*Ing.* Gametangium; *Fr.* Gamétange].

— **meyozu,** *zool.* Gametlerin meydana gelmesi sırasında görülen indirgeme bölünmesi [*Ing.* Gametic meiosis; *Fr.* Meiose gametique].

gametang, i. *Fr. gametange. bot.* ◘ **Gamet kesesi.**

gametanji, i. *Fr. gametangie.* Her iki cins *(erkek, dişi)* gametanjlarının gamet meydana getirmeden, doğrudan doğruya birleşip kaynaşmalar şeklindeki döllenme tarzı: *Gametanji bazı mantar ve suyosunlarında görülür.*

☆ *Karş.* **merogami.**

gametli, s. Gameti olan; gamet oluşturan. [*Ing.* Gametogenous; *Fr.* Gamétogène].

— **bitki,** *bot.* ◘ **Gametofit.**

gametofaz, i. *Fr. gametophase.* ◘ **Gamet devresi.**

gametofit,-ti, i. *Fr. gamétophyte. bot.* Gametleri meydana getiren, taşıyan bireyler veya döllere verilen ad. [*Ing.* Gametophyte]

gametogenez, i. *zool. Fr. gamétogenèse* < *Yun. gametes,* koca, *genesis, soy.* ◘ **Eşey hücresi oluşması.**

gametogonyum, i. *Fr. gametogonium* < *Yun. gametes,* koca + *gonos, döl. biy.* ◘ **Eşey ana hücresi.**

gametosid, s. ve i. *Fr. gamétocide.* İnsan kanındaki bütün gamontları tahrip edebilen veya bu gamontların sivrinisekte sporlanmasını önleyebilen bir sıtma ilâcı için kullanılır. *(Gametosit ilâçlar, sentez yoluyle elde edilen ilk sıtma ilâçlarıdır. Başlıcaları; pamakin, primakin ve metoksi -6/dietilamino-3 propilamino[/-8 kinolein'dir ve hepsi de amino-8-kinoleinler kimyasal grupuna dahildir).* [*Ing.* Gametocide, *Fr.* Sporontocide].

☆ *Eşanl.* **sporontosid.**

gametosist,-ti, i. *Fr. gamétocyste.* Gregarinalarda bir gamont çiftinin çevresinde oluşan kist. Bunun içindeki gamontların birinden erkek, diğerinden dişi gametler meydana gelir. *(Bu takdirde, kistin içinde «gamet karması» ve gamet birliği yer alır).* [*Ing.* Gametocyst].

gametosit, i. *Fr. gametocyte.* < *Yun. gametes,* koca + *kytos,* boşluk.. *biy.* Eşey ana hücresinden meydana gelen ve eşey hücrelerini meydana getiren hücre. [*Ing.* Gametocyte].

☆ *Eşanl.* **gamont.**

gamız, i. *Osm.* < *Ar.* § ● Göz kırpma, göz kırparak anlaşma; § ❷ Çekiştirme, kovlama.

☆ *Yak. anl.* **Siayet, gammazlık, münafıklık.**

gamızlamak(-i), f. ◘ **Gammazlamak.**

gamlanmak(-e), f. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Üzüntü duymak, kaygılanmak. [*Ing.* To grow sad; *Fr.* S'affliger, s'attrister].

☆ *Yak. anl.* **kederlenmek, mükedder olmak, üzülmek. tasalanmak.**

☆ *Karş.* **sevinmek, gülmek, neşelenmek.**

gamlı, s. Kederli, üzüntülü, sıkıntı veren. [*Ing.* Grieved, sorrowing; *Fr.* Chagrine,-ee affligé,-ée].

☆ *Yak. anl.* **dertli, sıkıntılı, mükedder, mağmum ,gaileli, tasalı.**

☆ *Karş.* **dertsiz, tasasız, kedersiz, gamsız, kaygusuz, sevinçli, neşeli.**

gamma /gam:ma/, i. *Yun.* < *Ibr.* § ❶ *dilb.* Yunan alfabesinin üçüncü harfi. [*Ing.* ve *Fr.* Gamma]. § ❷ *zool.* Kanatlarındaki benekler gamma harfine benzediği için çeşitli kelebeklere verilen ad. *(Msl. Beyaz gamma, Polygonia C album, Phyotometra gamma).* [*Ing.* ve *Fr.* Gamma] § ● *fiz.* (a) Gazlarda sabit basınç altındaki ısınma ısısının sabit hacim altındaki ısınma ısısına oranını gösteren sembol:

$$\gamma = \frac{Cp}{Cv}$$

; (b) Jeofizik araştırmalarında çok kullanılan, 10^{-5} gauss değerindeki mağnetik indükleme birimi. [*Ing.* ve *Fr.* Gamma]. § ❹ *fot.* Işığa duyarlı bir tabakanın kontrast etkenini gösteren sembol. ◘ **Duyarlık ölçümü;** [*Ing.* ve *Fr.* Gamma]. § ❺ *mat.* Γ (x) /«» In *büyük gamma fonksiyo-*

nu/, x > 0 veya x'in gerçel kısmı sıfırdan büyük olmak üzere

$$\Gamma(x) = \int_0^\infty e^{-t}\ t^{x-1}\ dt$$

bağıntısıyla tanımlanan ikinci türden Euler fonksiyonu; [*ing.* ve *Fr.* Gamma]. § ❻ *opt* Duyarlık ölçümü grafiğinin en büyük eğimi; [*ing.* ve *Fr.* Gamma].

~ ışınları(γ), *nükl.* Radyoaktif cisimlerin yayımladığı X ışınlarına benzeyen, fakat dalga boyları daha kısa elektromagnetik ışınımlar. [*ing.* Gamma rays; *Fr.* Rayons gamma].

~ tedavisi, *tıp.* ◘ Radyum tedavisi.

gamma-ansefalografi, b.i. *Fr. gamma-encephalographie.* Bir radyoaktif izotop sıringa edildikten sonra tümbeyindeki «gamma» radyoaktivitesinin ölçülmesine dayanan muayene yöntemi. [*Ing.* Gammaencephalography]

gamma.ansefalogram, b. i. *Fr. gamma-encephalogramme.* Gama-ansefalografi ile elde edilen grafik. [*ing.* Gammaencephalogram]

gammaglobülin, i. *Fr. gammaglobuline. kim., biy.* ve *ted.* Kan plazması proteini. Molekül ağırlığı çok yüksek olan bu madde antikorların maddî dayanağıdır: gammaglobülin, elektroforezde, serum-albümin ile alfa ve beta globünlerden sonra en yavaş yer değiştiren proteindir [*ing.* Gammaglobulin].

gammagrafi, i. *Fr. gammagraphie.* § ❶ Sanayide kullanılacak donuk maddelerin iç yapısını, radyoaktif maddelerin yayınladığı ışınlarıyle inceleme veya analiz usulü: *Gammagrafi, döküm parçalarını tahrip etmeden kontrol etmekte kullanılır. (Birçok uygulama alanında gammagrafi radyografinin* ışınımlarıyle inceleme veya analiz usulü: *yerini almaktadır);* § ❷ *tıp:* «İsaretli moleküller» kullanmak suretiyle bazı organların patolojik durumunu ortaya çıkarmaya yarayan teşhis yöntemi.

gammametre, i. *Fr. gammametre. nükl.* Gamma ışınlarını bulan âlet. [*ing.* Gammameter].

☆ *Eşanl.* gammaskop.

gammaskop.-pu, i. *Fr. gammascope.* ◘ Gammametre.

gammaz/gammaz/, s.i. *Osm.*<*Ar. gamz.* § ❶ Arabozuculuk eden, kavgu, kovlayıcı, çekiştirici. [*Ing.* Talebearer; *Fr.* Jaseur, mauvaise langue]. ☆ *Karş.* arabulucu, barıştırıcı, yatıştırıcı. § ❷ Fitleyici, fitneci, fitneiüfücur. *(Ondan ona)* söz taşıyıcı, [*Ing.* Tell-tale, informer, intriguer; *Fr.* Rapporteur, dénonciateur, delateur, cafard,-arde]. § ❸ *den.* Tersane kethüdalarına ait altı çifte kayık.

gammazlamak(-a,-e), f. § ❶ Kovlamak, çekiştirmek; § ❷ Arabozuculuk etmek, söz taşımak, fitlemek. [*Ing.* To inform *(against)*, to tell on, to tell tales *(about)*; *Fr.* Dénoncer *(à la justice, à l'autorité)*].

gammazlık.-ğı, i. § ❶ Kovculuk, çekiştiricilik; [*Ing.* Tale-bearing; *Fr.* Cafard; cancanier, jaseur]. § ❷ Söz taşıyıcılık, fitne. [*Ing.* Talebearing; *Fr.* Rapportage, cafardage].

gammeksan, i. *Fr. gammexane. kim.* Hekzaklorosiklohekzan'ın ($C_6H_3Cl_6$) gamma izomerinin ticarî adı. Kuvvetli bir böcek zehiri olan bu madde sivrisineklere, buğday bitlerine, çekirgelere v.b. karşı kullanılır. [*Ing.* Gammexane].

gamofobi, i. *Fr. gamophobie.* < *Yun.* gamos. evlenme + *phobos,* korku. *tıp.* Evlenmeden korkma hali, evliliğe karşı duyulan hastalık şeklinde korku *(çoğunlukla donjuanlıkta rastlanır.* [*Ing.* Gamophobia].

gamogenez, i. *Fr. gamogénèse. biy.* Ilkah yoluyle çoğalma. [*Ing.* Gamogenesis]

gamon, i. *Fr. gamone. biy.* Bir bireyin çıkardığı ve aynı türden karşı cinsteki bireyi etkileyen cinsiyet hormonu.

gamont.-tu, i. *biy.* ◘ Gametosit.

gamopetal, s. *Fr. gamopetale. bot.* ◘ Simpetal.

gamosepal, s. *Fr. gamosépale. bot.* ◘ Sinsepal.

gamostemon, s. *Fr. gamostémone. bot.* Erkek organları büyüyerek dip taraflarından birleşmiş *(çiçekler hk.)* [*Ing.* Gamostemon].

gamotaktizm, i. *Fr. gamotactisme.* ◘ Gamotropizm.

gamotropizm, i. *Fr. gamotropisme.* Üreme mevsiminde balıkları karşı cinse doğru veya elverişli sulara yönelten göçüm. [*Ing.* Gamotropism]..

☆ *Eşanl.* gamotaktizm.

gamozoyid, i. *Fr. gamozoïde.* Selenterelerde koloninin ortak kısmından ve özel bireylerden oluşan üreme organı.

gamsele /gamsele/ i. Su geçirmeyen kauçuk yağmurluk. [*ing* Raincoat, mackintosh, oilskin; *Fr.* Manteau imperméable]; ◉ **balık ~si**, *den.* ◘ Balık.

gamsız, s. *Osm.* < *Ar.* Kedersiz, umursamaz, tasasız, aldırışsız, [*ing.* Carefree, lighthearted; *Fr.* Exempt, libre de soucis].

gamz, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Kaş veya gözle işaret etme. [*ing.* Wink, glad-eye]. § ❷ Gammazlık etme, arabozuculuk, söz taşıma. [*Ing.* Wink, tale-telling, denunciation].

gamze, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Göz süzme. [*ing.* Twinkle, coquettish glance]. § ❷ Çenede veya yanaklarda gülümserken beliren çukurluk. [*Ing.* Dimple, *Fr.* Fossette] ◘ *ŞEKİL: 16.* – İNSAN ANATOMİSİ.

Gana, öz. i. *coğr.* Batı Afrika'da Gine körfezi kıyısında bağımsız bir cumhuriyet. Commonwealth üyesi; Britanya vesayeti altında eski Altın Sahili ve Togo'nun birleşmesiyle meydana geldi; 237,875 km² Başkenti *Accra*'dır. [*ing.* ve *Fr.* Ghana].

Ganalı, öz. i. § ❶ Gana veya Ganalılara özgü. [*ing.* Ganaian; *Fr.* Ghaneen,-enne]. § ❷ Gana halkından olan, Gana'da oturan kimse. [*ing.* Ghanaian; *Fr.* Ghaneen,-enne].

ganda, i. *dilb.* Uganda'da Bagandalar tarafından konuşulan Bantu dili. [*ing.* ve *Fr.* Ganda].

ganem, i. ç: **ağnâm**. *Osm.* < *Ar.* Koyun; Eskiden resmî dilde kullanılırdı. [*ing.* Sheep, sheep or goats; *Fr.* Mouton].

gang, i. *Fr. gangue* < *Alm. jeol.* ve *kim.* Bir maden veya elmas gibi değerli bir taşın tabiî haldeyken çevresini kusatmış olan topraklı kısım. [*ing.* ve *Fr.* Gangue].

ganga, i. < *gön.* < *gönge,* deri. Bir olayı haber vermek için çalınan tef şeklinde âlet. [*Ing.* Rough tambourine *(without cymbals)* *Fr.* Gong].

gangava, i. *den.* Akdeniz'de sünger avlayan kayıkların kıç taraflarından dışarı sürülmüş sarkık torbalar. [*ing.* Gangava; *Fr.* Gangave].

gangliyektomi, i. *Fr. gangliectomie. cerr.* Bir gangliyonu *(sinir düğümü)* ve özellikle sempatik sinir gangliyonlarından birini çıkarma ameliyatı. [*ing.* Gangliectomy].

gangliyom, i. *tıp.* Başlangıcını lenfa gangliyonundan almış ur; lenf düğümlerinin tümörü. [*ing.* Ganglioma].

gangliyon, i. *Yun. ganglion,* deri altı uru. *anat.* ve *fizyol.* İnsanlarda ve memelilerde sinirlerde ve lenf damarlarında yer yer görülen yuvarlak veya iğsi şişlik. [*Ing.* ve *Fr.* Ganglion. ☆ *Eşanl.* sinir düğümü. ◉ **beyin ~u**, *biy.* ◘ Beyin; ◉ **omurilik ~u**, *anat.* ve *zool.* Motor sinirlerinin omuriliğin art-kökünden çıkar çıkmaz meydana getirdiği bir gangliyon. [*Osm.* Ukde-i muhâ-i şevki; *Ing.* Spinal ganglion; *Fr.* Ganglion spinal]. ☆ *Eşanl.* spinal gangliyon. **omurilik sinir düğümü**. ◉ **serebral ~**, *zool.* ◘ **Baş sinir düğümü**; ◉ **spinal ~**, *anat.* ve *zool.* ◘ **Omurilik gangliyonu**.

~ **hücresi**, ◘ Gangliyosit.

gangliyoner, s. *Fr. ganglionnaire. tıp.* Gangliyona ait, gangliyonlarla ilgili. [*Ing.* Ganglionic].

gangliyonik, s. ◘ Gangliyoner.

gangliyonit.-ti, i. *Fr. ganglionite. tıp.* Gangliyon iltihabı. [*Ing.* Ganglionitis].

gangliyonlu, s. *Fr. ganglionne.-ée. tıp.* Düğümlü. [*Ing.* Ganglionated].

gangliyoplejik, i. ve s. *Fr. gangliopléġique. ted.* Sinir akımını otonom sinir sistemi ganglyonları hizasında kesebilen, akımın gangliyondan önceki sinir telinden gangliyondan sonraki sinir teline geçmesini önleyen ilâç. [*Ing.* Ganglioplegic].

gangliyosit.-ti, i. *Fr. gangliocyte. tıp.* Gangliyon hücresi. [*ing.* Gangliocyte].

gangliyositom, i. *Fr. gangliocytome. tıp.* Gangliyon hücreleri ihtiva eden tümör. [*ing.* Gangliocytoma].

gangoza, i. *isp. gangosa. patol.* Sakatlayıcı burun yutak iltihabı; pian hastalığının üçüncü derecesinin belirtisidir. [*ing.* ve *Fr.* Gangosa].

gangren, i. *Fr. gangrène,* < *Yun. tıp.* Bir doku bölümünün veya organın, genellikle kan dolaşımının kesilmesi soucu olarak kendi kendine eriyip veya bakteriler tarafından çürütülerek nekrozlaşması, ölmesi. [*ing.* Gangrene].

☆ *Eşanl.* kankıran. *(h.d.)*

gangster /gangster/, i. *sosy. Amerikanca, gang, çete.* § ❶ Amerika'da azılı haydutlara verilen ad. [*Fr.* Gangster, bandit]. § ❷ Kanun dışı işler yapan çete üyesi, haydut. § ❸ *(Geniş anlamda)* para veya herhangi bir kazanç sağlamak amacıyle her türlü kötülüğe başvurmaktan çekinmeyen kimse.

~ **filmi**, *sin.* Özellikle A. B. D. gangsterlerine özenilerek, şehirlerde silâhlı büyük soygunları, kahramanlık veya toplumsal eleştiri içinde veren filimler. [*ing.* Gangster film; *Fr.* Film de gangster].

gangsterlik.-ği, i. Gangster olma hali veya gangsterin yaptığı iş.

gani /ganî/, s.ç: **agniyâ**. *Osm.* < *Ar. ganâ. esk.* § ❶ Zengin, doymuş, servet sahibi; [*Osm.* Kesretli; *ing.* Rich, wealthy; *Fr.* Riche, opulent]. § ❷ Sahip olduğu şeyden başkasında gözü olmayan, muhtaç olmayan; § ❸ Bol. [*Fr.* Abondant,-ante]. § ❹ *din.* İslâm dininde, Allah'ın «çok zengin» olduğunu ve «hiç bir şeye ihtiyacı bulunmadığını» ifade eden sıfatıdır. *(Allah gerek zatında gerek sıfatlarında, gerek işlerinde hiç bir zaman, hiç bir surette, hiç bir şeye muhtaç değildir ve kullarının bütün ihtiyaçlarını karşılar. Kuran-ı Kerim'in birçok ayetinde bu belirtilir):* § ❺ Erkek adı. § ❻ Allah'ın adlarından biri. ◉ ~ **si olmak**, *dey.* Bir şeye gereksinme duysa da ona karşı istekli olmamak. *Fr.* Qui se contente avec ce qu'il a et qui ne veut rien de plus]

~ **gani**, Bol bol: *Allah gani gani rahmet eyleye.* [*ing.* Lavishly, copiously, *Fr.* Abondamment, copieusement]

~ **gönüllü (gönlü ~)**, *dey.* Zengin olmasa bile elindekini esirgemeyen, cömert [*ing.* Generous , hearted; *Fr.* Genereux,-euse]

ganimet.-ti, /ganîmet/, i.ç: **ganâim**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *(Geniş anlamda)* Bir tesadüf sonucu ele geçen beklenmedik şey veya fırsat. [*ing.* Windfall, godsend; *Fr.* Aubaine]. § ❷ Beklenmeyen kazanç; [*ing.* Windfall, godsend; *Fr.* Aubaine]. § ❸ *esk.* Savasta ordunun düşmandan aldığı mal. *(Silâh, malzeme, eşya, para, esir. Osmanlılarda ganimetin beşte biri devlet hazinesine ayrılır;* zaptedilen arazi ise doğrudan doğruya fey */devlet malı/ sayılırdı.* [*ing.* Booty, spoil, loot; *Fr.* Butin]; § ❹ *den.* Zaptedilmiş gemi; § ❺ *huk. esk.* Savas sonucunda düşman tarafından ele geçirilen mal. [*Ing.* Spoil, loot; booty; *Fr.* Butin]. ◉ **fırsatı ~ bilmek**, *dey.* Fırsattan hiç vakit geçirmeden yararlanmak. [*Ing.* To seize the opportunity; *Fr.* Profiter de l'occasion, saisir le moment favorable]. ◉ **meşru ~**, *den.* Milletlerarası hukuk kurallarına uygun olarak ele geçirilmiş gemi ◉ **~in tahrip edilmemesi**, *huk.* Zapt ve müsadere edilen gemi ve mal ganimet sayılır. Genel prensip olarak, ganimet sayılan geminin tahrip edilmemesi gerekir. Deniz savaşında gemi ve yükün tahrip edilmesine değil zapt ve müsadere edilmesine izin verilmiştir.

~ **hakkı**, *den.* Bir devlete tanınmış olan düşman ticaret gemilerini ele geçirme hakkı. [*ing.* to seize booty; *Fr.* Droit de butin].

Ganj, öz. i. *Fr. gange. coğr.* Hindistan'ın kuzeyinde 2700 km. uzunluğunda bir nehir. Himalaya'lardan doğup Bengal körfezine dökülür. [*ing.* Ganges].

~ **timsahı**, *zool.* ◘ Timsah.

~ **yunusbalığı**, *zool.* ◘ Yunusbalığı.

ganofilit.-ti, i. *Fr. ganophyllite. min.* Karmaşık doğal alüminosilikat; façetalı yapıdadır, mi-

ka ve kloritlere benzer. [*ing.* Ganophyllite]

ganomalit,-ti, i. *Fr. ganomalite. min.* Doğal kursun, manganez ve kalsiyum silikat. [*ing.* Ganomalite].

ganomatite,-ti, i. *Fr. ganomatite. min.* Amorf demirin doğal arsenyatı. [*ing.* Ganomatite].

ganoyid, s. *Fr. ganoïde* ‹ *Yun. ganos,* parlak. + *eidos,* biçim. Bazı balıkların *(mersin balığı, çok saçaklı balık, kemikli turnabalığı)* yüzeyi minareye benzeyen kalın, sert ve parlak bir maddeyle kaplı pullarına verilen sıfat. [*ing.* Ganoid].

ganoyin, i. *Fr. ganoïne. zool.* Ganoyit bir pulun dış örtüsünü meydana getiren mineye benzer bir madde. [*ing.* Ganoine].

ganyan, i. *Fr. gagnant. (At yarışı terimi)* Kazanan, kazanan at: *Ganyan oynamak.* [*ing.* The winner *(horse),* winnning ticket].

ganyot,-tu, i. *Fr. cagnotte. oyun.* § ❶ Kâğıt oyunlarında oyunculardan kesilen paraların konduğu kumbara. [*ing.* Rake-off; *Fr.* Grate]. § ❷ Bu kumbaranın içindeki para.

gar[1], i. *Fr. gare* ‹ *cerm.* Şehirlerarası ulaştırma araçlarından başlıcası olan trenlerin yola çıkma ve ulaşma yeri, Büyük demiryolu istasyonu: [*ing.* (Railway) station]. ◉ *ŞEKİL: 213.* — **GAR. I ve II.** ◉ **aktarma** — **ı,** Başka başka tipte demiryolu şebekelerinin, meselâ ray aralıkları değişik olan iki demiryolu şebekesinin veya hatlarının birleştiği ve bu hatlardan birinden diğerine geçerek yola devam etmesi gereken yolcu veya eşyanın, bulunduğu trenlerden başka hattaki trenlere geçtiği gar. [*ing.* Transfer station; *Fr.* Gare de transbordement]. ◉ **ara** — **ı,** Çeşitli yönlerden gelen trenlerin uğradığı ve yön değiştirerek veya değiştirmeksizin yollarına devam ettiği gar. [*ing.* Passenger-station; *Fr.* Gare de pas-

ŞEKİL: 213. — **GAR I.** [*Bekleme ve Bilet satış salonu*]. (1) Pakte servisi. 2. Paketler. 3. Paket etiketi *(yafta).* (4) Bagaj servisi. 5. Tartı. 6. Bagaj. 7. Bagaj etiketi. 8. Bagaj makbuzu. 9. Bagaj memuru. 10. Randevu defteri. 11. Ayakkabı boyacısı *(lostracı).* 12. Ayakkabı boyama iskemlesi. 13. Gar lokantası. 14. Bekleme salonu. 15. Şehir haritası. 16. Tren tarifesi. 17. Bagajcı. (18) Tren ve platform göstergesi. 19. Varış saat tarifesi. 20. Hareket *(gidiş)* saat tarifesi. 21. Bagaj dolapları. 22. Peron bilet makinesi. 23. Bölmeli peron geçidi. 24. Bilet toplama gişesi. 25. Bilet toplayıcı. 26. Kitap sergisi. 27. Bagaj emanet yeri *(Vestiyer).* 29. İstihbarat. 30. İstasyon *(gar)* saati. 31. Kambiyo. 32. Duvar tarifesi *(Hat cetveli).* 33. Demiryolu sema haritası. (34) Bilet gişesi *(Gişe)* 35. Bilet satış yeri. 36. Bilet. 37. Para tablası. 38. Konuşmak için ince cam bölme. 39. Bilet satış memuru. 40. Bilet basma makinesi. 41. Aydınlatılmış masa cetveli. 42. Döner prizma. 43. Elle çalışan bilet baskı âleti. 44. Cep tarifesi. 45. Bagajlık *(bagaj koyacağı),* 46. Telefon kabini. 47. Sigara içme kabini. 48. Çiçekçi kabini. 49. İstihbarat memuru. 50. Resmî demiryolu rehberi veya tarifesi. 51. Tehirli tren tablosu. 52. İstasyon *(Gar)* posta kutusu. 53. İstasyon *(Gar)* personeli. 54. İlkyardım yeri.

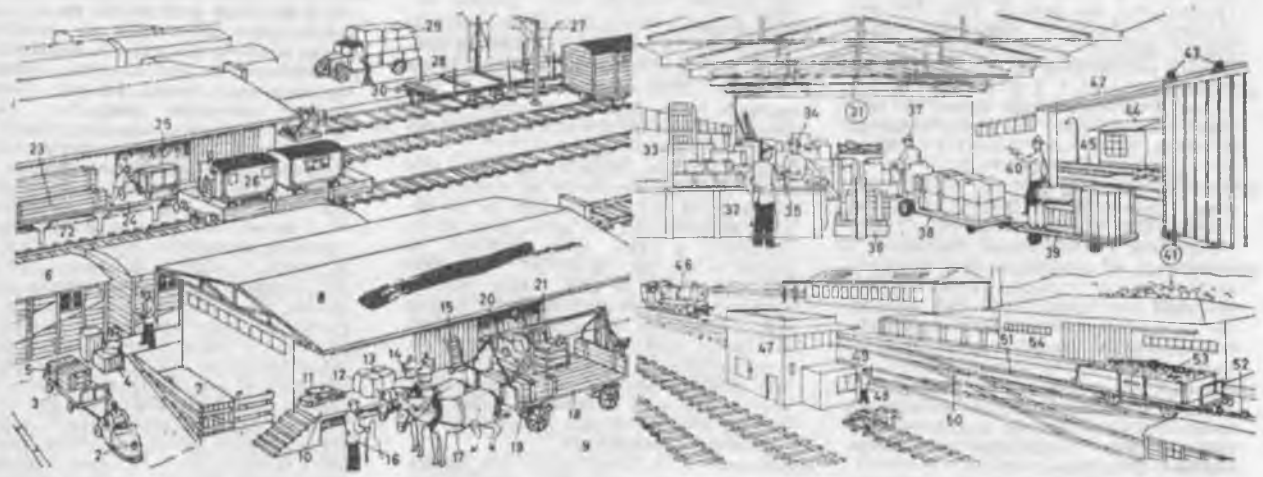

ŞEKİL: 214. — **GAR II.** 1. Eğimli yol *(rampa).* 2. Elektrikli traktör. 3. Elektrikli traktör treyleri. 4. Araba yükü. 5. Maden çember *(Metal kuşak).* 6. Eşya vagonu *(yük vagonu).* 7. Davar *(sığır)* çiti. 8. Hangar. 9. Yükleme yeri (yük arabası yolu). 10. Yükleme platformu *(hangar sahanlığı).* 11. Meyva veya sebze sepetleri. 12. Balya. 13. Bağlama *(ambalajlama).* 14. Damacana. 15. Çuval el arabası. 16. Arabacı. 17. Koşum beygiri. 18. Yük *(eşya)* arabası. 19. Sandık. 20. Çatallı kaldırıcı. 21. Alttan sürmeli çatallı araba. 22. Hangar yan hattı. 23. Havaleli mal. 24. Hangar platformu *(yan platform).* 25. El vagonu. 26. Panayır vagonu. 27. Yük çabarisi. 28. Yükleme rıhtımı. 29. Saman balyası. 30. Yük vagonu. 31. Hangar. 32. Mal sevkiyatı. 33. Sevkiyat malları. 34. Yönetici. 35. İrsaliye. 36. Kantar *(Baskül).* 37. İşçi. 38. Elektrikli yük arabası. 39. Römork *(treyler).* 40. Sevkiyat memuru. 41. Hangar kapısı. 42. Rulman rayı. 43. Rulman tekercikleri. /44. *Manevra gatı/.* 44. Baskül *(kantar).* 45. Kantar vagonu. 46. Manevra lokomotifi. 47. Manevra mevkii. 48. Manevra memuru. 49. Manevra dairesi. 50. Manevra yolu. 51. Yol freni. 52. Fren pabucu. 53. Yük. 54. Antrepo *(Anbar, depo).*

sage, gare de voyageurs]. ◉ barınma ~ ı, *demir.* ◘ Barınma. ◉ bölge ~ ı, İki veya daha fazla bölgenin demiryolu ulaşımını sağlayan gar. [*ing.* Common station; *Fr.* Gare commune]. ◉ deniz ~ ı, Bir limanın rıhtımlarında veya rıhtımlarının yakınlarında bulunan ve demir yoluyle gelip deniz yoluyle gidecek veya deniz yoluyle gelip demiryoluyle gidecek olan yük ve yolcuların bir araçtan diğerine aktarılmasını kolaylaştırmak amacıyle kurulmuş olan gar. [*Ing.* Harbour-station; *Fr.* Gare maritime]. ◉ kavşak ~ ı, Çeşitli yönlere giden trenlerin hareket noktası olan gar. [*Ing.* Junction; *Fr.* Gare d'embranchement, gare de raccordement, gare de bifurcation]. ◉ merkez ~ı, Çeşitli yönlerden gelen trenlerin son durağı olan ve yolcuların araç değiştirerek yollarına başka başka yönlerde devam edebilmelerini sağlayan gar. [*ing.* Terminal station; *Fr.* Gare terminus, gare de tête de ligne]. ◉ sınır ~ ı, İki devlet arasındaki sınır çizgisinin yanıbaşında bulunan, yolcu ve eşya ulaşımında, en az iki ülkeden biri için sınır sayılan gar. [*ing.* Frontier station; *Fr.* Gare frontière]. ◉ transit ~ ı, Trenlerin bir demiryolu şebekesinden diğerine geçişini sağlayan gar. [*ing.* Transit station; *Fr.* Gare de transit].

gar², i. *Osm.* < *Ar.* In, mağara. [*Osm.* Kehf; *Ing.* Cavern, antrum, cave, cavern, cavity; *Fr.* Caverne, grotte]

garabet,-ti /garabet/, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ Gariplik.

garâip /garaip/, i. *Osm.* < *Ar.* *garîb* veya *garibe* > *garâib. esk.* Garibeler, görülmemiş şeyler, işitilmemiş olaylar, şaşılacak şeyler.

garaj, i. *Fr. garage.* < *cerm.* § ❶ Otomobil, kamyon, vagon gibi motorlu taşıtların konulduğu, temizlendiği üstü kapalı yer. [*Ing.* Garage]. § ❷ *(Geniş anlamda)* şehirlerarası yolcu otobüslerinin hareket ve varış noktası olarak belediyelerce ayrılan belli yer.

~ vapur, *otom.* İmal edilen otomobillerin toplu halde gidecekleri yerlere iletilmesini sağlayan vapur. [*Ing.* Garage-ship].

~ yolu, *demir.* Tek hatlı bir demiryoluna paralel ve bu yolla iki ucundan bağlantısı olan hat. *(Garaj yolu bir trenin ulaşım hattından çekilmesini sağlar veya aynı hat üzerinde sefer yapan iki trenin karşılaşmasını önler).* [*Ing.* Garage road (-way); *Fr.* Voie de garage].

garajcı, i. Otomobil, otobüs v.b. nakil araçlarını belli bir süre barındıracak kapalı yer sağlayan işletmeci. [*Ing.* Garage keeper or proprietor; *Fr.* Garagiste].

garam /garâm/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Şiddetli istek, sevgi, aşk veya bunların dert ve özlemi. [*Ing.* Passion, love, eager desire, ardent yearning; *Fr.* Amour, passion].

Garama'lılar, ç. öz. i. *etn. esk.* Libya'da Atlas dağlarının güneyinde yaşamış ve yırtıcılığıyle tanınmış olan göçebe halk. Tuareglerin ataları oldukları sanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Garamantes].

garame /garame/, i. *Osm.* < *Ar. esk. ikt.* ◘ Garamet.

garamet,-ti /garamet/, i. ç: garâmât. *Osm.* < *Ar.* Borç, ödenmesi gereken şey, borçluluk. [*Ing.* Liability, debt, obligation; *Fr.* Dette, endettement]. ☆ *Eşanl.* deyn. ◉ ~ en tevzi, *huk.* İflâs masası tasfiye edilirken kalan para herhangi bir sıradaki alacaklılara yetmezse, bu para alacaklılara oran dairesinde paylaştırılır. Rehin ve haciz yoluyle takipte de, herhangi bir dereceye kayıtlı alacakları ödeyecek kadar para kalmazsa onlar için de aynı dağıtım usulüne başvurulur. Buna garameten tevzi denilmektedir. [*Ing.* Distribution pro rata].

garamî /garâmî/, s. *Osm.* < *Ar. ed.* Düşünceden çok derin ve canlı duygulara ve aşka dayanan *(sanat eseri).* [*Ing.* Lyrical; *Fr.* Lyrique].

Garani'ler, ç. öz. i. *etn.* Tupi-garani dil ve kültür grupundan Güney Amerika Kızılderilileri. Denizcilikte ustaydılar. Parana ile Uruguay arasındaki bölgeden Parana'nın ağzına, yukarı Amazon'a ve Guyana'lara kadar kitle halinde göçtüler. Paraguay'da halkın önemli bir kısmı Garani'lerdendir, ve orada en çok onların dili konuşulur.

garans, i. *Fr. garance. res.* ◘ Kökboyası.

garanti, i. *Fr. garantie* < *cerm.* § ❶ Bir işten doğabilecek zararı ödemek üzere bir tarafın diğer tarafa gösterdiği kuvvetli karşılık. [*Osm.* Teminat; *Ing.* Guaranty, guarantee]. ☆ *Eşanl.* inanca. § ❷ *huk.* Bir kimsenin borcunu zamanında ve kararlaştırılan yer ve şekilde ödeyeceğini sağlamak için yaptığı işlemler; *(Kefalet ve rehin bu tür işlemlerdir).* [*Osm.* Teminat; *Ing.* Guaranty, guarantee, warranty]. ☆ *Eşanl.* inanca. § ❸ z. Konuşma dilinde *«muhakkak, mutlaka»* anlamları verir: *Posta garanti bugün gelir.* ◉ bir şeyi ~ etme, Bir şey hakkında teminat vermek. [*Ing.* To guarantee; *Fr.* Garantir].

~ etmek *(bir şeyi), dey.* Birşey hakkında teminat vermek. [*Ing.* To guarantee, to warrant; *Fr.* Garantir, assumer la garantie].

~ sözleşmesi, *huk.* Bir kimsenin, başkasını belirli bir hareket tarzına sevk etmek gayesiyle, bu hareket tarzından o şahıs için doğacak tehlikeleri kısmen veya tamamen üzerine aldığı, fer'i nitelikte olmayan sözleşme. [*Ing.* Underwriting contract; *Fr.* Contrat de garantie].

garantilemek(-i), f. Bir şeyi sağlama bağlamak: *Aldığı puanlarla üniversiteye girmeyi garantiledi.* [*Ing.* To guarantee, to make certain, to make sure (of); *Fr.* Garantir].

garantili, s. Garantisi olan: *Beş yıl garantili buzdolabı:* [*Ing.* Guaranteed; *Fr.* Garanti,-ie].

garantör, s. *Fr. garanteur.* Garanti eden: *Garantör devletler.*

garap,-bı, i. *den.* Hindistan kıyılarında işleyen kıçları geniş ve yüksek, başları uzun ve keskin iki dairell ve kalyon armalı ticaret gemileri.

garaz, i. ç: agrâz. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Erek, amaç: *Acaba-bu işten garazı nedir?.* [*Osm.* Maksat; *Ing.* Intention, motive; *Fr.* Intention, but]. § ❷ Kötü maksat, gizli niyet, kin, düşmanlık: *Benim kimseye garezim yok. (Bu kelime, konuşma dilinde daha çok «garez» şekline girmiştir).* [*Ing.* Evil intent, grudge; *Fr.* Haine, rancune]. ☆ *Yak. anl.* güdek, yağılık, buğz, düşmanlık, adavet; hasımlık, husumet, hınç, öcük, nefsaniyet, kuyruk acısı. ☆ *Karş.* dostluk.

~ olmak, *(birine).* Birine karşı garez besler olmak. [*Ing.* To cherish a grudge (against)].

garazkâr /garazkâr/, s. *Osm.* < *Ar. garaz* + *Fars. kâr.* Garaz tutucu, garazcı. [*Ing.* Malicious, grudging, prejudiced, biased, selfish; *Fr.* Rancuneux,-euse, haineux,-euse]

garazlı, s. Gizli düşmanlığı olan.

garazsız, s. Karşılık gözetmeyen, güdeksiz: *Garazsız bir yardım.* [*Ing.* Unprejudiced, unbiased; *Fr.* Sans haine ni rancune, sans arrière-pensée, sincère].

~ ivazsız, *dey.* Hiçbir gizli erek gütmeden. [*Ing.* Unprejudiced, impartial, unbiased, disinterested, without ulterior motive].

garb, i. ç: gurûb. *Osm.* < *Ar.* ◘ Garb.

garben, z. *Osm.* < *Ar.* Batı yönünden. [*Osm.* Garb cihetinden; *Ing.* West-wards; *Fr.* Du côté occidental, de l'ouest].

garbî /garbî/, s. *Osm.* < *Ar.* Batı ile ilgili, Avrupaya ait. [*Ing.* Western; *Fr.* Occidental,-ale].

gard, i. *Fr. garde.* § ❶ *sp.* Boksta esas duruş. § ❷ *eskrim.* Silâhı ve gövdeyi rakibin saldırısını savuşturmaya hazır durumda tutma. ◉ ~ ı açıp kapamak, *eskrim.* Rakibin saldırılarını açılıp kapanarak karşılamak. [*Ing.* To open one's guard, to close one's guard; *Fr.* Ouvrir sa garde, fermer sa garde].

~ ını indirmek, *sp.* Yumruklarıyle rakibi iyice sarsarak yüzünü koruyamayacak duruma getirmek. [*Ing.* To lower one's guard; *Fr.* Faire baisser la garde]. ◉ ters ~, *sp.* Sağ kol ve sağ ayak ileride olan bir gard biçimi. *(Geçerli bir usul değildir; boksörler rakiplerine ters gelmesi yüzünden bu gard ile başarı sağlamaya çalışır).* [*Ing.* False guard; *Fr.* Fausse garde]. ◉ yüksek ~, *eskrim.* Silâhı tutan bileğin, silâhın ucundan yüksekte tutulması. [*Ing.* High guard; *Fr.* Garde haute].

garden.parti /gar:denparti/, b.i. *Ing. garden-party.* Bir bahçe veya parkta yapılan büyük eğlence veya şölen. [*Fr.* Garden-party].

gardenya /garden:ya/, i. *Lat. gardenia. bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Kökboyasıgiller *(Rubiaceae)* familyasından, tropik bölgelerde yetişen kokulu beyaz çiçekli ağaççık. *G. jasminoides* adlı türü çiçekçilikte büyük değer verilen çok gösterişli bir bitkidir. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Gardenia*].

gard(ı)fren, i. *Fr. garde-frein. demir.* Bir katarın el frenlerini kullanmakla görevli demiryolu memuru. [*Ing.* Brakeman].

gard(ı)rop,-bu, İ. *Fr. garde-robe.* § ❶ Elbise dolabı veya yeri: *ceviz gardrop* [*Ing.* Cloak-room, wardrobe]. § ❷ Bir kimsenin sahip olduğu takım elbiselerin tümü: *Gardrobu çok zengin.*

gardiyan, i. *It. guardiano* < *cerm.* Hapishane, tımarhane gibi yerlerdeki bekçi ve hademe [*Ing.* Guardian; *Fr.* Gardien,-ienne].

garet,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* Düşman toprağına yağma için yapılan akın. [*Ing.* Pillage, plundering].

☆ *Eşanl.* ılgar, çapul.

~ etmek, *dey.* Yağma etmek, altüst etmek.

garez, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ Garaz.

garga, i. § ❶ Keten ipliği sarılan kalın kamış kalem, masura. § ❷ *den.* Herhangi bir cismin esas durumunu kaybederek baş aşağı gelmesi.

☆ *Eşanl.* karga.

~ başo, *den.* ◘ Gargabaşo.

~ cunda, *den.* Bir yelkenli sereninin mantiyasının bir taraftan basılarak yatay durumunu kaybedişi

~ cunda astarı, *den.* Garga fundoların, yelkeni zedelememesi için yelken üzerinde değdikleri yere dikilen kalın bez parçası

~ cunda çeliği, *den.* Gabya ve babafingo yelkenlerinin altabaşo yakalarına garga fundonun kasası takılmak için bağlanmış çelikler.

~ etmek, *den.* Uzun süre işletilmekten bakraçlarının köseleleri kuruyup su almayan tulumbaları, üzerine su döküp köselelerini yumuşatmak suretiyle çalıştırmak ve bu şekilde su basmak

~ fundo, *den.* Gabya ve babafingo yelkenlerinin altabaşo yakalarını seren hamaylılarına kaldırmak ve sarılmalarını kolaylaştırmak için donatılmış selviçeler. *(Bunların bir çıması altabaşo yakasında bulunan çeliğe bağlanır, diğer çımaları gabya kapelesinde bulunan makaradan donatılarak güverteye alınır).*

gargabaşo, i. *den.* Yan yelkenlerinin iskota yakasını kaldıran istinga.

gargar, i. *yans.* Suyu azar azar döken süzgeçli testi.

gargara i. *Yun. gargarisma.* § ❶ Suyu veya başka bir sıvıyı boğazda tutup başı kaldırarak, nefes vererek boğazı çalkalama işi. § ❷ Bu amaçla kullanılan ilâçlı su: *Doktor bir gargara yazdı.* [*Ing.* A gargling, gargle; *Fr.* Gargarisme]. ◉ ~ya getirmek, *dey.* Gürültüye getirerek bir sözün, bir eylemin önemini ve etkisini hafifletmek, dağıtmak.

~ etmek, § ❶ Suyu veya başka bir sıvıyı boğazda tutup başı kaldırarak nefes vererek boğazı çalkalamak. [*Ing.* To gargle; *Fr.* (Se) gargariser]. § ❷ *arg.* Söylenen bir yalanı yutmayıp, yutmuş gibi gözükmek.

gargari, i. *den.* (a) Yan yelkenlerini arya edip toplayan selviçe olup, indirip kaldırdıkları yelkenin adıyle anılır; (b) Yan yelkenlerinin direkleri ve filokların lârmo ve istiralyaları kuşatmak üzere orsa yakalarına dikilen ve indirilip kaldırılmalarını kolaylaştıran demir veya ağaç çember. [*Ing.* Downhaul of a staysail].

gargı etmek, *arg.* Mevcut parasını bir kâğıda koymak, altı yedi defada kazandığını geri çekmemek, hepsine bir zar atmak: *Baktım şans istiyor, kazancımın hepsini gargı attım.*

gargoylizm, i. *Fr. gargoylisme. patol.* 1919'da Hurler'in tanımladığı hastalık. *(Hastanın yüzü, gotik mimarideki su oluklarını süsleyen ağzı açık insan başı heykelini /çörten/ andırdığı için bu ad verilmiştir). Gargoylizm destek dokularında /kemikler, eklemler/,*

özek dokuda /karaciğer, dalak/ yer alan bir distrofidir; zekâ geriliği ile birlikte bulunur). [*Ing.* Gargoylism].

garguyad, i. *Fr. gargouillade. dans.* Bacakla küçük daireler çizdikten sonra yaplan kedi sıçrayışı.

garib, ◘ **Garip.**

gariban /gariban/, i. ve s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *tkz.* Zavallı kimse: *Biz garibanız, bize kim bakarı Gariban adam.* § ❷ ç. i. *esk.* Garipler, zavallı kimseler.

garibane, z. *esk.* Garipçe.

garibe /garibe/, i. ç: **garâib.** *Osm.* < *Ar.* Duyulmamış veya az görülmüş şey ve durum, şaşılacak şey, tuhaf hikâye, yadırganacak şey. [*Ing.* A strange thing, strange event, curiosity, *Fr.* Chose étrange, merveille, curiosité]. ◉ **hilkat —si,** *dey* Çok çirkin ve anormal vücutlu kimseler için kullanılır. [*Ing.* Freak of nature, monster; *Fr.* Monstre].

Garibiye, i. *Osm.* < *Ar. garibiyye. tar.* Kadiriye tarikatının kollarından biri. *(Şeyh Muhammed Garibullah-ül-Hindî tarafından kuruldu).*

garik, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Suya batmış, suda boğulmuş [*Osm.* Garkolmuş; *Ing.* Drowned, immersed, submerged; *Fr.* Noyé,-ée, submergé,-ée, plongé,-ée] § ❷ Bir şeye bollukla ulaşan. [*Osm.* Nail olan].

garim /garîm/, i. ç: **guremâ.** *Osm.* < *Ar. ikt.* Alacaklı. [*Ing.* Creditor, debtor, adversary, fond lover; *Fr.* Creancier,-ère, créditeur.-trice].

garip /garip/, s. ç: **gurabâ.** *Osm.* < *Ar. gurbet* ve *garabet* < *garîb.* § ❶ Yabancı: *O burada gariptir.* [*Ing.* Stranger; *Fr.* Etranger,-ère]. § ❷ Gurbette, yadelde yaşayan, kimsesiz, zavallı: *Garibin boynu bükük olur.* [*Ing.* Stranger, person away from home, poor, needy; *Fr.* étranger,-ere, pauvre]. § ❸ Şaşılacak *(şey),* yabansı, tuhaf: *Garip bir olay.* [*Ing.* Curious, queer; strange; *Fr.* étrange, curieux]. § ❹ Yadırganan, alışılmamış, hoşa gitmeyen. § ❺ *din.* (a) Sahabeden biri tarafından söylenmemiş olan hadis; (b) Kur'an ve hadislerde geçen yabancı kaynaklı sözler. § ❻ *ed.* Aruz vezninin pek az kullanılan müteadrik bahsi. § ❼ *tasav.* (a) Tanrı sevgisiyle kendini Tanrı'ya adayan derviş; (b) Bu dünyanın geçici olduğuna, gerçek âlemin Tanrı'da bulunduğuna inandıkları için kendilerini misafir sayan tasavvuf ehli; (c) Gönlü, Tanrı'ya kavuşma sevgisiyle dolup taşan hak âşıkları; (d) Kendini manevî âlemden ayrılıp bu dünyada gurbete çıkmış sayan dervişler.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **gurbetçi.** § ❷ **yalnız, tek başına, adamsız, tenha, elgin.** § ❸ **acayip.** § ❹ **değişik, antika.**

☆ *Karş.* § ❶ **yerli.** § ❷ **kalabalık, yakına bırakılmış, beraber, birlikte, yakın.** § ❸ **normal, tabiî,** alışılan.

— kuşun yuvasını Allah yapar, *at.* Çaresizlik içinde iken beklenmedik bir raslaşıla durumu düzelenler hakkında söylenir; **kimsesiz,** yoksul kişilerin yardımcısı Allah'tır. [*Ing.* God builds a nest for the homeless bird].

— noktalar, *mat.* Üçgenin dışına çizilen dairenin **M** merkezine, iç dairesinin **O** merkezine ve yüksekliklerinin **H** kesim noktasına orta devir matematikçilerin vermiş oldukları **ad.**

garip garip, z. § ❶ Zavallı ve üzgün bir şekilde, şaşkınlıkla: *Girit'ten İstanbul'a gelmiş, garip garip dolaşıyordu.* [*Ing.* Poor, queer, needy]. § ❷ s. Alışılmamış, acayip: *O, ateşli tenettüsler arasında inlemenin başka türlüsü olan garip garip sadalar çıkıyor.* [*Ing.* Strange, queer, singular, curious, particular; *Fr.* étrange, singulier,-ère, curieux,-euse].

gariplik,-ği, i. § ❶ Garip olma veya kendini garip duyma hali, elginlik. [*Ing.* Strangeness; *Fr.* état d'un étranger ou d'un pauvre qui n'a personne au monde]. § ❷ Yabancılık, tuhaflık. [*Ing.* Being odd or funny; *Fr.* étrangeté, drôlerie]. § ❸ Gurbette olma.

garipsemek, nsz. f. § ❶ Kendini gurbette ve kimsesiz gibi hissederek içlenmek. [*Ing.* To feel lonely; *Fr.* S'attrister]. § ❷ (-i) Bir seyi tuhaf ve uygunsuz *(aykırı)* bulmak, yadırgamak, alışamamak. [*Ing.* To find odd' *Fr.* Trouver choquant, étrange].

garipsetmek, f. Garipsemesine sebep olmak.

garize, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **içgüdü.**

garizî, s. ◘ **içgüdülü, içgüdüsel.**

gark.-kı, i. *Osm.*<*Ar. esk.* § ❶ *(suda)* Boğulma *(suya)* batma. [*Ing.* A being drowned, a being submerged, immersed, a sinking; *Fr.* Noyade, submersion]. § ❷ *mec.* Bir şeye bollukla sahip olma veya etme. [*Ing.* Filling *(up, in); Fr.* Comblement].

garketmek, f. § ❶ Boğmak, batırmak. [*Ing.* To drown, submerge; *Fr.* Enfoncer, noyer]. § ❷ *mec. (birine bir şeyi)* Bol bol vermek, doldurmak: *İltifata garketti.* [*Ing.* To overwhelm *(with favors); Fr.* Combler].

garkolmak, nsz. f. § ❶ Boğulmak, batmak; *Fr.* Se noyer, s'enfoncer]. § ❷ *mec.* Bol miktarda almak.

garnet,-ti, i. *dok.* Yün artıklarını açmakta kullanılan yün tarama makinesi.

garnierit,-ti, i. *Fr. garnierite* < Özel ad *Garnier. min.* Doğal magnezyum ve nikel silikat. *(Fransız Jules Garnier tarafından Yeni Kaledonya'da bulunan bir nikel cevheridir).*

garnisaj, i. *Fr. garnissage. dok.* § ❶ Dokunacak kumaşın desenine göre, uygun çengel ve iğneleri jakar tezgâhına takma. § ❷ Bir kumaşın yüzünü havlandırarak, yünlü görünümü vermeye dayanan apreleme işlemi.

garnitür,-rü, i. *Fr. garniture.* § ❶ Herhangi bir şeyi ona uygun nitelikte tamamlayan nesne. [*Ing.* Garniture] § ❷ Et veya balık yemeğinin yanına, tabakla servis yapılırken eklenen sebze, patates, domates, v.b. gibi yiyecekler. [*Ing.* Garnish, garniture, trimmings *(of a dish)*]. § ❸ *matb.* Demir, kurşun veya alüminyumdan yapılmış olan, baskı makinesinde çember içine alınan kitap ve sayfa kalıplarının aralarını doldurmaya ve sayfa aralıklarını ayarlamaya ve kitap formasına istenilen şekli vermeye yarayan boş ve garnitürler. Hafif olmaları için ortalar boş bırakılmıştır. [*Ing.* Furniture]. § ❹ *pirotekn.* Havan topuyle atılan işaret bombalarının içine veya maytap kapaklarının altına konulan fişek: *Garnitürler bombanın patlamasından sonra veya maytap havada yükselirken patlayarak ışık verir.* § ❷ *seram.* Çömlekçilikte, çömleklere takılan ağız, kulp, ayak gibi parçalara verilen genel ad § ❻ *terz.* (a) Elbiseye daha güzel bir görünüş vermek için bazı parçalarına eklenen süsleme. *(Bu süslemeler elbisenin kendi kumaşından yapılabilir /pli, büzgü, balpeteği, nervür veya deri, metal, işleme, dantel ile sağlanır/).* [*Ing.* Trimming decoration]; (b) Konfeksiyon sanayiinde parmantür'ün eşanlamlısı. [*Ing.* Trimming(s)]. ◉ **ağaç —,** *matb.* ◘ Ağaç. ◉ **başlık — ü,** *matb.* ◘ Başlık.

garnizon, i. *Fr. garnison* < *cerm. ask.* § ❶ Bir şehri savunmak veya sadece oturmak için orada bulunan asker birlikleri. § ❷ Böyle bir şehir veya kent. [*Ing.* Garrison, garrison town].

— komutanlığı, *ask.* Asker bulunan şehirlerdeki bütün askerlerin komutanlığı. [*Ing.* Garrison commandership; *Fr.* Commandement de garnison].

Garo, öz. i. *etn.* Tibet-Birman dili konuşan bir Asya topluluğu. Brahmaputra ırmağının aşağı bölümünün güneyinde bulunan yüksek vâdilerin kuzey eğilimlerinde, Assam'da yaşarlar. Garo'lar, Bodo'ların en önemli topluluklarından biridir. [*Ing.* ve *Fr.* Garo].

garp.-bı, i. ç: **gurûb.** *Osm.* < *Ar. garb. esk.* § ❶ Batı; güneşin battığı yön, günindi. [*Ing.* West; *Fr.* Occident, ouest]. § ❷ Batıda bulunan ülkeler ve Türkiye'ye göre Avrupa. [*Ing.* The west; *Fr.* Pays occidentaux, l'occidente]. § ❸ Eskiden Afrika kuzey kıyılarının batı tarafları, özellikle Mısır'dan başka bütün kuzey kıyıları. § ❹ *din.* İslâm düşüncesine göre, Mekke ve Medine illerinin batısında kalan Afrika ülkeleri. *(İslâmlarca, Arapçada güneşin battığı yer anlamına gelen magrıp kelimesiyle eşanlamda kullanılır).*

— (Batı) Türkleri, *etn.* Anadolu ve Balkanlara yerleşmiş, genellikle Oğuz boyundan gelen Türkler. Bunlar Oğuz Türkleri, Doğu Türkleri gibi «*mongoloid*» bir özellik göstermezler. Türklerin batıdan doğuya doğru gidildikçe «*hindu avrupalıları*» ile «*mongoloid*» ler arasında değişen bir nitelik taşıdıkları anlaşıldı. Garp Türkleri, Oğuzların *(Karluk, Kıpçak, Kalaç'lar dahil)* genel soy niteliğini korudular. [*Ing.* Western Turks]

— moğolları, ◘ **ilhanlılar.**

garpçı, s. ve i. Batı kültür ve medeniyetinden yana olan: *Bu sefer de garpçılara hesap vermeye mecbur olacaktı.* [*Ing.* Occidentalist; *Fr.* Occidentaliste].

☆ *Eşanl.* batıcı.

garpçılık,-ğı, i. Avrupa kültür ve medeniyetine bağlılık: *Bu küçük mülâhazadan Türkiye'de ki yenilik ve garpçılık hareketlerinin, neden başarısızlığa uğradığı sorununa kadar çıkabiliriz.* [*Ing.* Westernism; *Fr.* Occidentalisme].

☆ *Eşanl.* batıcılık.

garplı, s. ve i. § ❶ Batı ülkelerinden olan: Avrupalı. [*Ing.* Western; *Fr.* Occidental,-ale]. § ❷ Batı kültürünü benimsemiş olan. [*Ing.* Occidentalist; *Fr.* Occidentaliste].

garplılaşma, i. § ❶ Garplılaşmak eylemi [*Ing.* Westernization; *Fr.* Occidentalisation]. ☆ *Eşanl.* batılılaşma. § ❷ (a) *tar.* XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlılar ve daha sonra Cumhuriyet Türkiyesinde devleti ve toplumu batı usullerine ve yaşama tarzına göre yeni bir düzene koyma eylemi; (b) Bu amaçla birtakım kuruluşlarda yapılan düzeltme, yenileştirme hareketi. [*Ing.* Westernization; *Fr.* Occidentalisation].

garplılaşmak, nsz. f. Batı toplumlarının yaşayış ve medeniyetini benimsemek. [*Ing.* To become westernized; *Fr.* S'occidentaliser].

☆ *Eşanl.* batılılaşmak.

garplılaştırma, i. Garplılaştırmak eylemi. [*Ing.* Westernization, occidentalization; *Fr.* Occidentalisation].

☆ *Eşanl.* batılılaşma.

garplılaştırmak(-ı), f. Garplılaşmasını sağlamak. [*Ing.* To westernize, occidentalize; *Fr.* Occidentaliser].

☆ *Eşanl.* batılılaştırmak.

garplılık,-ğı, i. Batılı gibi olma. [*Ing.* Occidentalism; *Fr.* Occidentalisme].

gars, i. *Osm.* < *Ar.* Ağaç dikme, fidan dikme. [*Ing.* A planting; *Fr.* Plantation].

— etmek, Dikmek *(ağaç, fidan).* [*Ing.* To plant; *Fr.* Planter].

garson, i. *Fr. garçon* < *cerm.* § ❶ Oğlan çocuk. [*Ing.* Boy]. § ❷ Bekâr adam. [*Ing.* Bachelor]. § ❸ Lokanta, kahvehane, otel gibi yerlerde müşterilere hizmet eden kimse. [*Ing.* Waiter].

garsonlyer, I. *Fr. garçonnière.* Bazı erkeklerin esas evlerinden ayrı olarak evlilik dışı ilişkiler için tuttukları özel ev. [*Ing.* Bachelor's establishment, bachelor rooms, chambers].

garsonluk,-ğu, i. Garsonun yaptığı iş. [*Ing. (State of)* being a waiter].

gasb, i. ◘ **Gasb.**

gasben, z. *esk.* Zorlayarak, zaptederek. [*Ing.* By force *(to take); Fr.* De force].

gasbetmek(-i), f. Zorla almak, birinin malını cebirle zaptetmek. [*Ing.* To usurp, seize by force; *Fr.* Usurper].

gaseyan /gaseyan/, i. *Osm.* < *Ar.* Kusma, iç bulantısı. [*Osm.* İstifrâğ; *Ing.* A vomiting, a being nauseated; *Fr.* Vomissement, nausée].

— etmek, *Kusmak.* [*Ing.* To vomit; *Fr.* Vomir].

gasıp[1].-bı, I. ◘ **Gasp.**

gasıp[2] /gâsıp/, s. ve i. *Osm.* < *Ar. gasb* > *gasıb. esk.* Gasbeden, zorla alan. [*Ing.* One who seizes by violence, usurper; *Fr.* Usurpateur,-trice, pilleur,-euse].

☆ *Eşanl.* **zorba, yağmacı.**

gasil,-sil, i. *Osm.* < *Ar. gasl. esk.* Ölü yıkama. [*Ing.* A washing of the dead; *Fr.* Lavage du corps d'un mort].

gâsil, s. ve i. *esk.* Ölü yıkayan (kimse), ölü yıkayıcı.

gasl, i. ◘ **Gasil.**

gaslanma, i. *otom.* Bataryanın şarjı sırasında batarya elektrodidinde meydana gelen kabarcıklanma.

gasletmek(-i), f. Ölüyü yıkamak. [*Ing.* To

wash (before burial); *Fr.* Accomplir le lavage rituel du corps].

gaz-lift /geslift/, i. *ing. petrol.* Basınç olmadığı için petrol fışkırtamayan kuyularda, kuyunun dibine basınçlı gaz göndererek petrolü yüzeyine kadar çıkarma yöntemi. [*Fr.* Gas-lift].

gasp,-sbı, i, *Osm.* < *Ar. gasb.* Zorla alma. [*Lat. Usurpatio; Ing.* ve *Fr.* Usurpation]. ◉ **ismin ~ı,** *huk.* Bir şahsın hakkı olmadan bir adı taşıması veya bir roman veya tiyatrodaki muhayyel şehıslara vermesi gibi herhangi bir şekilde başkasının adını kullanması. [*Ing.* Unauthorized assumption (of name); *Fr.* Usurpation de nom]. ◉ **memuriyetin ~ı,** *huk.* Mülkî ve askerî memuriyetlerden birini nizam hilâfına olarak ifa veya ifaya teşebbüs veya memuriyetini terk ve tatil emri kendisine resmen bildirildiği halde memuriyete devamdan ibaret suç. [*Fr.* Usurpation de fonctions publiques]. ◉ **resmî kıyafetin veya nişan ve madalyaların veya alâmet ve işaretlerin ~ı,** *huk.* Bir rütbe veya memuriyetin veya bir mesleğin resmî elbisesini yetkisi olmaksızın alenen giymek veya kazanılmayan nişan ve madalyaları talik veya siyasî bir partiye ve Kızılay cemiyetine ait alâmet ve işaretleri izinsiz kullanma. [*Ing.* Unlawful wearing (of decorations and uniforms; *Fr.* Usurpation d'uniforme, de décorations].

gasparkolor, i. *sin.* Üç negatif üzerinde çıkarmalı işleme dayanan renkli filim. Iki katı taban yüzünde, biri öbür yüzde bulunan üç duyarkat üç tamamlayıcı rengi alır. [*Ing.* ve *Fr.* Gasparcolor].

gassal /gassal/, i. ve s. *Osm.* < *Ar. gasl.* Ölü yıkayıcısı. [*Ing.* Washer of the dead; *Fr.* Celui qui lave les morts avant qu'ils soient ensevelis].

gassâle, I. ve s. *Osm.* < *Ar.* § ● Ölü yıkayıcı kadın. § ● Ilâçlı su. § ● *mec.* Sabah içilen şarap.

Gassânîler, ç. öz. i. *tar.* Suriye'de hüküm süren eski bir hanedanın adı. Bizans imparatorluğuna bağlı olan Gassanîler, Bizans sınırlarını Hira Lâhmîlerine ve Iran'a karşı korumakla görevlendirildi. Havran, Filistin ve Fenike onların hâkimiyeti altındaydı. Yunan uygarlığı etkisinde kalan Gassânîler belli bir görüş ve düşünce çığırı çevresinde toplanamadıkları gibi, belli bir merkeze de bağlı değildiler. Fakat Lahmîlerden daha yüksek bir durumdaydılar.

GASSENDI, Pierre, öz. i. (1592-1655). Fransız filozofu, astronomu, matematikçisi ve fizikçisi.

Gassendi'ci, i. *fels. Gassendi*'nin felsefe doktrininden yana olan kimse. [*Ing.* Gassendist; *Fr.* Gassendiste].

Gassendi'cilik,-ği, i. *Fr. gassendisme. fels.* Gassendi ile *Gassendi*'cilerin felsefe doktrini. [*Ing.* Gassendism].

GASSER, Johann Lorenz, öz. i. (1723-1765) Avusturyalı anatomi bilgini.

~ sinir düğümü, *enat.* Kaya kemiğin ön yüzündeki bir çukurda, üçüz sinir üzerinde bulunan sinir düğümü. [*Fr.* Ganglion de gasser].

gastaldit,-tı, i. *Fr. gastaldite. (Italyan jeoloğu Bartolomeo Gastaldi'nin adından). min.* Doğal magnezyum ve kalsiyum silikat; bir glokofan çeşididir. [*Ing.* Gastaldite].

gasteraz, i. *Fr. gastérase.* ◘ Pepsin.

gastradenit,-tı, i. *Fr. gastradénite. tıp.* Mide bezlerinin iltihabı. [*Ing.* Gastroadenitis].

gastral, s. *Fr. gastrale.* ◘ Gastrik.

~ boşluk, *zool.* ◘ Mide boşluğu.

~ tabaka, *zool.* Süngerlerde, vücut hücrelerinin meydana getirdiği iç tabaka olup iç bölgedeki boşlukları çevirir. [*Ing.* Gastral epithelium].

gastralji, I. *Fr. gastralgie. patol.* ◘ Mide ağrısı.

gastrasteni, I, *Fr. gastrasthénie. patol.* ◘ Mide zayıflığı.

gastratrofi, i. *Fr. gastratrophie. patol.* ◘ Mide erimesi.

gastrektazi, I. *Fr. gastrectasie. patol.* ◘ Mide genişlemesi.

gastrektomi, i. *Fr. gastrectomie. cerr.* ◘ Mide çıkarma.

gastrik,-ği, i. *Fr. gastrique* < *Yun. tıp.* Midey. le ilgili olan. [*Osm.* Midevî; *Ing.* Gastric].

gastrin, i. *gastrine. Yun. gaster,* mide. *biy.* Midenin pilor bölgesinin mukozasından salınan bir hormon olup, mide öz suyunun salınmasını uyarır. [*Ing.* Gastrin].

gastrit,-ti, i. *Fr. gastrite. patol.* Mide mukozası iltihabı *(Hâd veya kronik olabilir)).* [*Ing.* Gastritis].

gastro-anterik, s. *Fr. gastro - entérique. tıp.* Mide ve bağırsağa ait; mide-bağırsak. [*Ing.* Gastroenteric].

gastro-anterit,-ti, i. *Fri gastro-entérite. patol.* ◘ Mide-bağırsak iltihabı.

gastro-anterokolit,-ti. I. *Fr. gastro-entérocolite. patol.* Mideye, ince ve kalın bağırsağa yayılan iltihap. [*Ing.* Gastroenterocolitis].

gastro-anterolog, i. *Fr. gastro-entérologue. tıp.* Mide ve bağırsak hastalıklarıyle ve genellikle bütün sindirim sistemi hastalıklarıyle uğraşan hekim. [*Ing.* Gastroenterologist].

gastro-anteroloji, i. *Fr. gastro-entérologie. tıp.* Mide ve bağırsak hastalıklarını inceleyen tıp dalı. [*Ing.* Gastroenterology].

gastro-anteroptoz, i. *Fr. gastro-entéroptose.* ◘ Mide bağırsak düşüklüğü.

gastro-anterostomi, i. *Fr. gastro-entérostomie. tıp.* Mide-bağırsak ağızlaşması.

gastro-blenorî, i. *Fr. gastroblenorrhie. tıp.* Mide de aşırı mukoza salgısı. [*Ing.* Gastroblenorrhea].

gastro-dini, i. *Fr. gastrodynie. patol.* Midede duyulan sinirsel ağrı.

gastrodiyafanoskopi, i. *Fr. gastrodiaphanoscopie. tıp.* Mide duvarlarını arkadan ışık vererek aydınlatmak yoluyle yapılan mide muayenesi. [*Ing.* Gastrodiaphanoscopy].

gastrodüodenostomi, i. *Fr. gastro-duodénostomie.* ◘ Mide onikiparmak bağırsağı ağızlaşması.

gastro-epiploik, s. *Fr. gastro-épiploique.* ◘ Mide epiplon atardamarı.

gastro-gastrostomi, i. *Fr. gastro-gastrostomie.* ◘ Mide ağızlaşması.

gastrograf, i. *Fr. gastrographe. tıp.* Mide hareketlerini kaydeden cihaz. [*Ing.* Gastrograph].

gastrohisterotomi, I. *Fr. gastro-hysterotomie. tıp.* Tabii yolla doğuma imkân olmayan çocuğun karın ve uterus açılmak suretiyle dışarı alınması. [*Ing.* Gastrohysterotomy]. ☆ *Eşanl.* sezaryen.

gastro-jejünostomi, i. *Fr. gastro-jéjunostomie. tıp.* ◘ Mide bağırsak ağızlaşması.

gastrojenik, s. *Fr. gastrogénique. tıp.* Midede başlayan, başlangıcını mideden alan *(ağrı v.b.).* [*Ing.* Gastrogenic].

gastrokliz, I. *Fr. gastroclyse. tıp.* Besleyici sıvıların veya ilâçların bir sondayla ağır ağır mideye şırınga edilmesi.

gastroknemyus, i. *anat.* Baldır ikiz kası. [*Osm.* Tevemiye-i sakiye; *Lat.* ve *Ing. Gastrocnemius; Fr.* Jameaux de la jambe].

gastrokolit,-tı, I. *Fr. gastro-colite. patol.* Aynı zamanda hem madde, hem de kalın bağırsakta görülen iltihap. [*Ing.* Gastrocolitis].

gastrokolostomi, I. *Fr. gastrocolostomie. tıp.* Mide ile kolon arasında anastomoz yapılması. [*Ing.* Gastrocolostomy].

gastrokolotomi,I. *Fr. gastrocolotomie. tıp.* Mide ve kalın bağırsağı kesip açma ameliyesi. [*Ing.* Gastrocolotomy].

gastrolavaj, i. *Fr. gastrolavage. tıp.* Midenin yıkanması. [*Ing.* Gastrolavage].

gastrolit,-tı, i. *Fr. gastrolithe.* Yengeçlerin midesinde bulunan kireçtaşı. *(Bu kireçtaşı bir çeşit yedekmaddedir; hayvan kabuk değiştirdiği zaman yenisini yapmak için bu taşı kullanılır).* [*Ing.* Gastrolith].

gastroliz, I. *Fr. gastrolyse. cerr.* Mideyi, normal ve patolojik olarak bağlı bulunduğu bazı organlardan ayırmayı sağlayan cerrahî müdahale. [*Ing.* Gastrolysis].

gastroloji, i. *Fr. gastrologie.* § ● *tıp.* ◘ Midebilim. § ● Yeme, içme bilimi [*Ing.* Gastrology].

gastromalasi, i. *Fr. gastromalacie. tıp.* Mide duvarlarının yumuşaması. [*Ing.* Gastromalacia].

gastromegali, i. *Fr. gastromégalie. tıp.* ◘ Mide büyümesi.

gastromiksore, I. *Fr. gastromyxorrhée. patol.* Mide çeperinin, kusmaya yolaçabilecek derecede eşırı salgı çıkarması. [*Ing.* Gastromyxorrhea; *Fr.* Gastrosuccorrhée muqueuse].

gastronefrit,-tı, I. *Fr. gastronéphrite. tıp.* Mide ve böbreğin iltihabı. [*Ing.* Gastronephritis].

gastronom, i. *Fr. gastronome. tıp.* Midesine düşkün, yemek meraklısı. [*Ing.* Gastronomist].

gastronometre, I. *Fr. gastronomètre. tıp.* Mide içi basıncını ölçme âleti. [*Ing.* Gastronometer].

gastronomi, I. *Fr. gastronomie.* (a) Iyi yemek yeme bilimi ve sanatı; (b) Zevk ve iyi yemeklere düşkünlük. [*Ing.* Gastronomy].

gastropati, I. *Fr. gastropathie. tıp.* Mide hastalıklarının genel adı. [*Ing.* Gastropathy].

gastropeksi, i. *Fr. gastropexie. cerr.* Mide düşmesini tedavi maksadıyle midenin karın ön duvarına dikilerek tutturulması. [*Ing.* Gastropexy].

gastro-pilorospazm, i. *Fr. gastro-pylorospasme.* ◘ Mide kapısı kasılması.

gastroplasti, i. *Fr. gastroplastie.* ◘ Mide plastiği.

gastroptoz, i. *Fr. gastroptôse. patol.* ◘ Mide düşüklüğü.

gastropulmoner, i. *Fr. gastropulmonaire. tıp.* Mide ve akciğerlere ait. [*Ing.* Gastropulmonary].

gastrorafi, i. *Fr. gastrorraphie. cerr.* Midedeki bir yaranın dikilmesi. [*Ing.* Gastrorraphy].

gastroraji, i. *Fr. gastrorragie. patol.* ◘ Midekanaması.

gastrore, i. *Fr. gastrorrhee. patol.* Midenin bol miktarda salgıladığı sümüksü kusmuk maddesi. *(Midesinde gastrit bulunan alkoliklerde sık görülür).* [*Ing.* Gastrorrhea].

gastrosel, i. *Fr. gastrocèle. patol.* ◘ Mide fıtığı.

gastroskop,-pu, i. *Fr. gastroscope. tıp.* Midenin içini aydınlatacak düzeneği bulunan mide muayene âleti. *(Bunların bazılarında, birçok mercekten kurulu optik bir düzenek ve merceklerin görüntüyü iletmesini sağlayan bir sıra eklem yer alır. Merceklerin yön verdiği ışık demetleri âletin büklümlerini izler).* [*Ing.* Gastroscope].

gastroskopi, i. *Fr. gastroscopie. tıp.* Gastroskop yardımıyle midenin iç yüzünün gözle incelenmesi. [*Ing.* Gastroscopy].

gastrosöl,-lü, i. *zool. Fr. gastrocoele. Yun. gaster,* mide, *kollos,* boşluk. ◘ Ilk bağırsak boşluğu.

gastrospazm, i. *Fr. gastrospasme.* ◘ Mide kasılması.

gastrostenoz, i. *Fr. gastrosténose. patol.* ◘ Mide sıkışması.

gastrostomi, I. *Fr. gastrostomie. cerr.* Yemek borusu darlığı olan hastaları beslemek için mideyi karın çeperine ağızlaştırmak ameliyatı. [*Ing.* Gastrostomy].

gastrosükore, I. *Fr. gastrosuccorrhée. patol.* Aç midede az miktarda yiyecek maddesiyle çok miktarda mide özsuyunun birarada bulunması. [*Ing.* Gastrosuccorrhea].

gastrotekni, I. *Fr. gastrotechnie. Dr. E. Pozerski de Pomiene* tarafından kurulan bilim dalı. *(Pişirme tekniklerinin, yiyeceklerin sindirimi üzerindeki etkisini ve pişirmenin meydana getirdiği değişiklikleri inceler. Sindirimin psikofizyolojisinin bir dalıdır).* [*Ing.* Gastrotechny, gastrotechnics].

gastrotonometri, I. *Fr. gastrotonométrie. fizyol.* ◘ Mide kasgücü ölçümü.

gastrovasküler, s. *Fr. gastrovasculaire. tıp.* Kan dolaşımı fonksiyonları ve hazımla ilgili olan. [*Ing.* Gastrovascular].

~ boşluk, *zool.* Sölenter'lerde olduğu gibi hem sindirime hem dolaşıma yarayan boşluk. [*Ing.* Gastrovascular cavity; *Fr.* Cavité gastrovasculaire].

~ sistem, *zool.* Sölenterelerde, gastral boşluktan meydana gelen bir kanal sistemi olup, hücre dışı sindirim ile sindirilen besinin bütün vücude yayılmasını sağlar. [*Ing.* Gastrovascular system; *Fr.* Système gastrovasculaire].

gastrovolümetri, I. *Fr. gastrovolumétrie. fizyol.* ◘ Mide ölçümü.

gastrozoyid, i. *Fr. gastrozoïde. zool.* Hidra ko-

lonisindeki besici polip. *(Bir ağzı ve dokunaçları bulunan bu polipler, koloniyi beslemek için sindirilmiş sıvıyı özel kanallarla koloninin tümüne dağıtır).* [*Ing.* Gastrozooid].

gastrula, i. *Yun. gaster*, mide. *biy.* ve *zool.* Yumurta hücresi oğulcuk olmak yolundayken *blastula*'nın bir noktasında çukurlaşarak iç içe geçmiş iki hücre tabakası şekline girmesindeki hal. [*Ing.* ve *Fr.* Gastrula]. ◘ *ŞEKİL: 345.* — BİR KURBAĞANIN GELİŞİM DEVRESİ.

gastrulasyon, i. *Fr. gastrulation. biy.* ◘ Bağırsak oluşumu.

gaşiy,-şiy, i. *Osm.* < *Ar.* Bayılma, kendinden geçme. *(hâli).*

☆ *Eşanl.* esrime.

gaşiye, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Örtü, zar, perde. § ❷ At eyerinin örtüsü. [*Ing.* Saddlecloth, horsecloth; *Fr.* Couverture de selle]. ☆ *Eşanl.* haşa.

Gaşka'lar, Kaşka'lar, ç. oz. i. *etn.* Eski Anadolu'nun kuzey bölümünde yaşamış savaşçı bir kavim. Gaşkaların Sinop ve Samsun dolaylarında yaşadığı ileri sürülüyor.

gaşyetmek, b.f. Kendinden geçmiş hale getirmek. [*Ing.* To enrapture, to fill with ecstasy].

gaşyolmak, nsz. f. Kendinden geçmek, esrimek.

gato, i. *Fr. gâteau.* Pastanın fransızcası.

gatofili, i. *Fr. gatophilie. patol.* Aşırı kedi sevgisi. [*Ing.* Gatophilia].

GAUCHER, Ernest, öz. i. (1854-1918). Fransız Deri hastalıkları ve frengi uzmanı.

— **hastalığı**, *patol.* ◘ Hastalık.

Gaulle'cülük,-ğü, i. *Fr. gaullisme. General de Gaulle*'den yana olanların siyasî doktrini. [*Ing.* Gaullism].

gauss, i. *Alm. metrol. (Matematikçi Gauss'un adından). metrol.* Elektromagnetik C.G.S. sisteminde magnetik indükleme birimi. [*Sembolü: G*].

— **eğrisi**, İht maller hesabında çok kullanılan ve kartezyon koordinatlara göre denklemi $y=e^{-x^2}$ olan eğri. [*Ing.* Gauss curve; *Fr.* Courbe de gauss].

— **kanunu**, *istat.* Bir büyüklüğün, her biri çok küçük ve birbiriyle ilgisi olmayan çok sayıda değişim sebeplerinin etkisinde kaldığı zaman gösterdiği değişimlerin ortalamanın hemen yakınında toplandığını ve daha sonra, merkezden uzaklaştıkça iyice seyrekleşerek simetrik olarak dağıldığını ifade eden kanun. Gauss kanununun en büyük özelliği, ortalaması ve örnek sapması bilindiği zaman tamamen belirlenebilmesidir. [*Ing.* Gauss law; *Fr.* Loi de gauss].

— **metodu**, Birinci dereceden bir denklem sisteminin çözüm metodu. Denklemlerden birinden başlayarak, bir bilinmeyen, öteki bilinmeyenler cinsinden ve ikinci tarafa bağlı olarak ifade edilir. Daha sonra bu bilinmeyen, aynı yoldan elde edilmiş ifadeler şeklindeki öbür denklemlerde yerine konur. Böylece problem, bir denklemi ve bir bilinmeyeni eksilmiş bir sistemin çözümü haline getirir. Aynı şekilde yapılan bir dönüşümler dizisiyle bir bilinmeyenli tek bir denklem elde edilir. Aranan çözüme ulaşmak için, her bilinmeyen yerine bu bilinmeyenleri yok eden ifadeleri koymak yeterlidir. [*Ing.* Gauss method; *Fr.* Méthode de gauss].

— **teoremi**, *elek.* Bir elektrik alanı içindeki kapalı bir yüzeyden çıkan elektrik akısının ifadesini veren teorem. Elektrostatik'te akı, yüzeyin dışındaki yüklere bağlı değildir. Giorgi *(M.K.S.A.)* sistemine göre bu kuramın ifadesi.

$$\varphi = \frac{1}{\varepsilon}(\Sigma q + \frac{1}{2}\Sigma q')$$

ise yüzeydaki elektrik yüklerinin cebirsel toplamı, ortamın yalıtkanlık sabitidir. [*Ing.* Gauss theorem; *Fr.* Théorème de gauss].

— **yaklaşıklığı**, *elekt.* Eksene yakın ışık ışınlarının kullanıldığı merkezî optik sistemlerin basitleştirilmiş şekilde incelenmesi. Işın demetleri içinden, yalnız optik âletin eksenine yakın olan ışınlar alınır; bunu sağlamak için, ışıklı noktanın eksene yakın olması ve diyafram açıklığının küçültülmesi gerekir. Bu şartlar altında, yaklaşık olarak nokta halinde bir görüntü elde edilir. [*Ing.* Gauss approximation; *Fr.* Approximation de gauss].

gaussmetre, i. *Fr. gaussmetre.* < *gauss* + *Yun. metron*, ölçü. *fiz.* Magnetik alanları doğrudan doğruya ölçen cihaz. [*Ing.* Gaussmeter].

gav, i. *Fr. gave. coğr.* Fransız Pirenelerinin batı kısmında sel akışlı akarsu. [*Ing.* Mountain-torrent *(in the pyreness)*].

gavail, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Gaile'nin çoğulu.

gavaj, i. *Fr. gavage. tıp.* Çiğnetici kasların tetanosundan dolayı ağzı açılmayan hastaların burundan lâstik sonda ile beslenmeleri. *(Yeni doğan çocuk meme ememeyecek kadar zayıf ise veya biberonu reddediyorsa, midesine sokulan ve ucunda huni bulunan bir sonda ile beslenir; bu çeşit beslenmeye gavaj denir. Gavaj ile beraber kullanılan kuluçka makinesi erken doğmuş birçok çocuğun yaşamasını sağlamaktadır).* [*Ing.* Gavage].

gavamız /gavâmız/, ç.i. *Osm.* < *Ar. (Bir iş veya sorunda)* İncelikler, derinlikler. [*Ing.* Well versed *(in)*, knowing thoroughly].

gavgav, i. *arg.* Husye: *Güreşte gavgavlara sarılmak yasaktır.* [*Ing.* Arm, testicle; *Fr.* Testicule].

☆ *Eşanl.* incir dolması, kampana(lar).

gavot,-tu, i. *Fr. gavotte.* Eski bir Fransız halk dansı. [*Ing.* Gavotte].

gâvur /gâvûr/, i. *Osm.* < *Ar. kâfir.* § ❶ *(kab.)* Müslüman olmayan, özellikle Avrupalılar *(Hıristiyanlar)* için Türkler tarafından kullanılan bir hakaret sözü. [*Ing.* Non-moslem, christian; *Fr.* Non musulman, chretien]. ☆ *Eşanl.* gayrimüslim. § ❷ Dinsiz, imansız. [*Ing.* Infidel, unbeliever; *Fr.* Infidèle, mécréant,-ante, impie]. § ❸ *mec.* Merhametsiz, inatçı, insafsız, zalim ve kötü kimse. [*Ing.* Cruel,heartless, wretch; *Fr.* Cruel,-elle, entêté,-ée]. ◉ — **a kızıp oruç yemek (bozmak)**, *dey.* Başkasına kızıp kendine zararı dokunacak bir iş yapmak. [*Ing.* To spoil one's fast to spite an infidel].

— **bozuntusu**, *arg.* Kekeleyen, kekeme: *Şu gelen çocuk da gâvur bozuntusu imiş.*

— **etmek** *(bir şeyi)*, *dey.* Boşuna harcamak, yerinde harcamamış olmak. [*Ing.* To squander, to waste (money)].

— **eziyeti**, *dey.* Bile bile verilen zahmetli iş. [*Ing.* A deliberately making someone's job hard].

— **icadı**, *dey.* Avrupa yapısı teknik eşyaya eskiden tutucu kimselerin verdiği ad. [*Ing.* Invention imported from the west].

— **inadı tutmak**, *dey.* Çok inat etmek. [*Ing.* Pigheadedness, obstinacy].

— **orucu gibi uzamak** *(bir iş)*, *dey.* Gereğinden çok uzamak, çok sürmek. [*Ing.* To be interminable, to go endlessly].

— **ölüsü gibi**, *h.d.* Pek ağır ve hantal, battal. [*Ing.* Unexpectedly heavy and bulky].

gâvurca, i. *h.d. tkz.* Avrupa dillerinden herhangi biri. [*Ing.* In a European language; *Fr.* Langue ou ecriture des Européennes].

gâvurluk,-ğu, i. § ❶ Müslüman olmama. [*Ing.* Infidelity, unfaithfulness; *Fr.* Infidélité]. ☆ *Eşanl.* küfür. § ❷ *mec.* Zalimlik, kötülük, insafsızlık, gaddarlık. [*Ing.* Heathenism, paganism, Ill-will, malice; *Fr.* Cruauté, inhumanité].

— **etmek**, *dey.* Zalimlik etmek, kötülük yapmak.

Gayaki'ler, ç. öz. i. *etn.* Paraguay'ın doğusundaki ormanlık bölgede yaşayan kızılderili halk. Gayakiler avcılık ve balıcılıka geçinirler.

gayakol, i. *Fr. gaiacol. kim.* Pirokateşinin $CH_3O-C_6H_4-OH$-1-2 formülündeki monometilik eteri. [*Ing.* Gaiacol].

Gayanitler, ç. öz. i. *din. tar.* Monofizit mezhep. *(Adını, bu mezhebi 535'te kurmuş olan İskenderi'ye patriği Gayanos'tan alır. Gayanitler, İsa'nın bedenî hiç bir rahatsızlık geçirmediğine inanırlardı).* [*Ing.* Gaianites; *Fr.* Gaïanites].

gayb, gayp, i. ç: **guyûb**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Hazır olmayış, göz önünde bulunmayış, gaiplik. [*Ing.* Absence; Invisibility; *Fr.* Absence, invisibilité]. § ❷ Belli olmayan, meçhul şeyler, gizli ve sır olan haller: *Gayptan haber vermek.* [*Ing.* The invisible world, secret or hidden thing].

— **erenleri**, *tasav.* ◘ Erenler.

gaybî /gaybî/, s. *Osm.* < *Ar.* Hazır olmayana, görünmeyene ait. [*Ing.* Pertaining to the absent, pertaining to the unknown, invisible, occult].

gaybubet,-ti /gaybûbet/, i. *Osm.* < *Ar.* Hazır olmayış, bulunmayış, yokluk, bir yerde yok olma: *İki ay süren gaybubetim sırasında.* [*Ing.* Absence; *Fr.* Absence, défaut, disparition].

☆ *Eşanl.* kayıplık, ademi mevcudiyet, adem, fıkdan.

☆ *Karş.* varlık, var oluş, mevcudiyet.

— **etmek**, Hazır olmamak, ortada görünmez olmak, bir yerden ayrılmak, kaybolmak. [*Ing.* To disappear, be absent; *Fr.* S'absenter, disparaître].

gaybubetinde, z. Bulunmadığı sırada. [*Ing.* In the absence of; *Fr.* En l'absence de].

gayda /gayda/, i. *Bulg. gaida. müz.* Tiz sesli, zurnalı ve tulumlu, nefesli çalgı; İskoç ulusal çalgısıdır. [*Ing.* Bagpipe; *Fr.* Cornemuse]. ◘ *ŞEKİL: 405.* — MÜZİK ÂLETLERİ. I.

gaydacı, i. § ❶ Gayda çalan kimse. [*Ing.* Player of the bagpipe, maker or seller of bagpipes; *Fr.* Cornemuseur]. § ❷ Gayda yapan veya satan kişi.

gaye /gâye/, i.ç: **gayât**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Amaç, hedef, meram, maksat. [*Ing.* Aim, goal, objective, purpose, intention, plan, project; *Fr.* But, objet, fin, propos] ☆ *Eşanl.* amaç, erek. ☆ *Yak. anl.* güdü, hedef, vargı, garaz, kasıt, maksat, umay, murat, emel, ülkü, ideal, mefkûre, niyet. § ❷ *esk.* Netice, sonuç. [*Ing.* Result; *Fr.* Résultat].

gayecilik,-ği, i. *sosy.* ve *fels.* ◘ Erekçilik.

gayeli, s. Belli bir gayesi olan.

gayesiz, s. Belli bir gayesi olmayan.

gayet /gâyet/, z. ç: **gayât**. *Osm.* < *Ar.* Çok, son derecede, pek çok: *Gayet çalışkan çocuk.* [*Ing.* Extremely; *Fr.* Extrêmement].

☆ *Yak. anl.* pek aşırı.

☆ *Karş.* pek az, az.

gayit,-ti, i. *den.* Rotlara hareketleri sırasında yataklık eden ve dayanak teşkil ederek titreşimden ve bükülmeden koruyan yuvalar.

— **biraketleri**, *den.* Denizaltı gemisi tüyüplarla atılan torpitoların yanlarındaki gayit parçalar.

— **motörü**, *den.* Denizaltı tüyüplarla atılan torpitoların gayit üstüvanesini dışarı süren makinalar.

— **üstüvanesi**, *den.* Denizaltı gemilerinde torpito atılmazdan evvel tüyubun baş tarafından ve yandan dışarı sürülen üstüvaneler.

— **vidası**, *den.* Torpitoların müsademe tapasındaki çekiç tertibatının dönmeksizin hareketini sağlayan küçük bir vida.

GAY-LUSSAC, Louis Joseph, öz. i. (1778-1850) Fransız fizik ve kimya bilgini. Yaptığı çalışmaların içinde en önemlisi, hidrojen doldurulmuş bir balonla 6000 m. yüksekliğe çıkarak atmosferin üst tabakalarını incelemesi, havanın hangi maddelerin birleşmesinden meydana geldiğini araştırmasıdır.

— **alkolmetresi**, *fiz.* Bir alkol ve su karışımındaki yüzde alkol miktarını tayine yarayan âlet. [*Ing.* Gay-lussac's alcoholometer; *Fr.* Alcoomètre de Gay-lussac].

— — **kanunu**, *fiz.* Normal ısı ve basınç koşulları altında kimyasal bir tepkiye uğrayan gazların hacimleri dikkatlice ölçülebildiği takdirde bazı belirli kurallar ortaya çıkar. Bunu ilk defa, Fransız bilgini Gay-Lussac, birleyen hacimler kanununda tanımladı. Bu kanuna göre, aynı şartlar altında, yani aynı sıcaklık ve aynı basınçta reaksiyona giren gazlarla reaksiyon sonucu meydana gelen gazların hacimleri arasında daima bir oran vadır. [*Ing.* Gay-Lussac's law; *Fr.* Loi de Gay- Lussac].

gayr,-i, s. ç: **agyâr**. *Osm.* < *Ar.* ◘ Gayri.

gayret,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Çalışma isteği emekle, olağanüstü çalışma, özenerek uğraşma: *Gayret etsek o işi bugün bitiririz.* [*Osm.* İhtimamlı sây, himmet; *Ing.* Effort,

perseverence; *Fr.* Zele, effort, ferveur]. ☆ *Eşanl.* çaba, didinme. ☆ *Yak. anl.* çalışma, sây, ceht, himmet, emek. ☆ *Karş.* tembellik, uyuşukluk, isteksizlik, hareketsizlik, atalet. § ❷ Üstünlük duygusu: *Akran gayretiyle kendini öldürecek* [*ing.* Zeal, ardour *Fr.* Sentiment de superiorité]. ◉ ~ e gelmek, *dey.* Harekete geçmek, canlanmak, [*Ing.* To get into working spirit]. ◉ ~ e getirmek, *dey.* Teşvik etmek, cesaret vermek. [*Ing.* To inspirit, encourage; *Fr.* Encourager, stimuler]. ◉ ~ i elden bırakmamak, *dey.* Gevşemeden devam ve sebat etmek. [*Ing.* To persist; *Fr.* Ne pas lâcher, tenir fort, s'obstiner dans l'effort]. ◉ ~ i kesilmek (gayretten düşmek), *dey.* Cesaretini kaybetmek. [*Fr.* Se démoraliser] ◉ ~ ine dokunmak, *dey.* Gücüne gitmek, alınmak, haysiyetine dokunmak. ◉ ~ ini gütmek, *dey.* Taraftarlık etmek: *Arkadaşının gayretini güdüyor, arkadaşlık gayreti güdüyor.* [*Ing.* To take the part *(of),,* to side *(with); Fr.* Témoigner du zèle en faveur de quelqu'un].

~ almak, *dey.* Cesaret bulmak, cesaretlenmek. [*Ing.* To be encouraged; *Fr.* Être encouragé].

~ dayıya düştü, *dey.* Çözümlenemeyen veya gerçekleştirilemeyen bir işin dönüp dolaşıp sonunda bir kimsenin çabasına kaldığını belirtmek için kullanılır. [*Ing.* Said when work has been left undone and someone else must now do it; *Fr.* Ça dépend de vous].

~ etmek, *dey.* Emekle çalışmak, çabalamak, uğraşmak. [*Ing.* To persist, persevere; *Fr.* S'efforcer, tâcher].

~ vermek, *dey.* § ❶ Teşvik etmek, cesaret vermek, cesaretlendirmek. [*Ing.* To encourage; *Fr.* Stimuler, encourager]. § ❷ Teselli etmek. [*Ing.* To console; *Fr.* Consoler].

gayret.keş, b.s. *Osm.*<*Ar.* gayret + *Fars. keş. esk.* § ❶ Çalışkan. [*Ing.* Zealous, persevering, laborious; *Fr.* Zele, zélé,-ée, laborieux,--euse, travailleur,-euse]. ☆ *Yak. anl.* dürüşken, mukdim, gayretli, gayur, hamarat, işgüzar, becerikli. ☆ *Karş.* tembel, miskin, uyuşuk, beceriksiz, gayretsiz. § ❷ Birine veya bir şeye taraftarlık gösteren. [*Osm.* Tarafgir; *Ing.* Partisan; *Fr.* Partial,-ale, partisan,-ane]. § ❸ Kıskanç.

gayretkeşlik,-ği, i. Gayret taslama, yardakçılık. [*ing.* Excess of zeal, zealotism, zealotry; *Fr.* Zélotisme].

gayretlenmek, nsz. f. Gayrete gelmek, gayreti çoğalmak, gevşekliği bırakmak, çalışma isteği gelmek veya artmak. [*Ing.* To get into working spirit, to display zeal; *Fr.* Faire preuve d'émulation, se mettre à faire des efforts]

gayretli, s. Çaba gösteren, çalışkan. [*Ing.* Hard-working, persevering, zealous; *Fr.* Zélé, laborieux,-euse, travailleur,-euse].

☆ *Yak. anl.* dürüşken, mukdim, gayur, gayretkeş, hamarat, işgüzar, becerikli, çalışkan.

☆ *Karş.* tembel, miskin, uyuşuk, beceriksiz, gayretsiz.

gayretsiz, s. Çaba göstermeyen. [*Ing.* Without enthusiasm, slack; *Fr.* Sans zele, indifferent,-ente].

☆ *Yak. anl.* tembel, miskin, uyuşuk, beceriksiz.

☆ *Karş.* gayretli, çalışkan, dürüşken, işgüzar, becerikli.

gayrı /gay:rı/, s. *Osm.* < *Ar. gayr.* § ❶ Başka, diğer: *Gayri iştir, Aramızda ayrı, gayrı yoktur.* [*Osm.* Ahar; *Ing.* Other, different; *Fr.* Autre, différent]. § ❷ *h.d.* Artık, bundan böyle: *Gayrı bende derman kalmadı.* [*Osm.* Bâdema; *Ing.* Any more, henceforth; *Fr.* Desormais, dorénavant].

gayri, e. *Osm.* < *Ar. gayrı.* § ❶ *h.d.* Başka: *Doğrusu bu, gayrısı yalan.* § ❷ /gay:ri/ Arapça sıfatların başına getirilerek «olmayan» sıfatının anlamını verir: *Gayri meşru, gayri kabil gibi.* [*Ing.* Un-,in-; *Fr.* Particule negative].

~ cinsi çoğalma, *zool.* ◘ Eşeysiz üreme.

gayri.ahlâkî /gayriahlâkî/, b.s *Osm.* < *Ar.* Ahlâksız, ahlâka aykırı. [*ing.* Against good morals, unconscionable, immoral, amoral; *Fr.* Immoral,-ale].

gayri.askerî /gayriaskerî/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Askerî olmayan. [*Ing.* Demilitarized; *Fr.* Démilitarisé,-ée].

~ mıntıka, *ask.* Askerlikten soyutlanmış bölge. İçinde askeri tesisat, tertibat, silâh ve asker bulunmayan bölge. Devletlerarası antlaşmalarla, bir emniyet tedbiri, veya, âni çatışmaları önleyici bir tedbir olarak böyle bölgeler tesis edildiği görülür. [*Ing.* Demilitarized zone; *Fr.* Zone démilitarisée].

gayri.caiz /gayricâiz/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Olamaz, caiz değil, uygun olmayan. [*Ing.* Illicit, improper; *Fr.* Inconvenable, impropre].

gayri.ihtiyarî /gayriihtiyarî/, b. s. z. *Osm.* < *Ar.* İstemeksizin, iradesizce, düşünmeden, elinde olmayarak. [*Ing.* Involuntary, involuntarily; *Fr.* Involontaire, Involontairement].

gayri.ilmî /gayriilmî/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Bilime aykırı, bilime uymaz. [*Fr.* Qui n'est pas scientifique].

gayri.iradî /gayriiradî/, b.s. *Osm.* < *Ar.* İrade dışı *(olarak)*, istemsiz. [*Ing.* Involuntary, nonvoluntary; *Fr.* Involontaire, non volontaire].

gayri.kabil /gayrikâbil/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Olamaz, imkânsız, yolu olmayan, olmayacak. [*Ing.* ve *Fr.* Impossible]. ◉ ~ i isbat, İspat edilemez. [*Ing.* Improvable; *Fr.* Improuvable]. ◉ ~ i itiraz, Söz götürmez. [*Ing.* Indisputable, incontestable; *Fr.* Incontestable]. ◉ ~ i kıyas, Bambaşka, ölçülemez, kıyaslanamaz. [*Ing.* ve *Fr.* Incomparable]. ◉ ~ i rücu akreditif, *ikt.* ◘ Akreditif. ◉ ~ i şifa, Onulmaz, iyi olmaz. [*Ing.* ve *Fr.* Incurable]. ◉ ~ i tahammül, Dayanılmaz, çekilmez, katlanılamaz. [*Ing.* Insupportable, unbearable, untenable; *Fr.* Insupportable]. ◉ ~ i tahmin, § ❶ Kestirilemez. [*Ing.* Unforsceable, unpredictable; *Fr.* Imprevisible]. § ❷ Beklenmedik. [*Ing.* Unexpected; *Fr.* Inattendu,--ue]. ◉ ~ i telâfi, Yerine konulamaz, onarılamaz. [*Ing.* Irrecompensible; *Fr.* Irréparable, irrémediable]. ◉ ~ i tezelzül, Sarsılamaz. [*Ing.* Unshakable, unswerving].

gayri.kâfi, b.s. Yetersiz, yetmez. [*Ing.* Insufficient, inadequate; *Fr.* Insuffisant,-ante].

gayri.kanunî /gayrikânunî/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Kanunî olmayan, kanunsuz, kanuna aykırı [*Ing.* Illegal, unlawful; *Fr.* Illégal,-ale].

~ grev, *ikt.* Sendika idaresinin haberi olmadan işi bırakma, kanun dışı hareketle grev yapma. [*Ing.* Illegal strike; *Fr.* Grève illégal].

~ para muameleleri, *ikt.* Tediye muvazenesi dışında memleketten memlekete giden para ve sermayeler. [*Ing.* Hot money].

~ rekabet, *ikt.* Haksız rekabet. Normal rekabet meşrudur. Ancak, iyi niyet kurallarına aykırı rekabet usullerini kanun himaye etmez. Meselâ, bir tüccarın başka bir tüccar hakkında kötü propaganda yapması gayri kanunî rekabet sayılır. [*Ing.* Unfair competition; *Fr.* Concurrence déloyale].

gayri.katî /gayrikatî/, b.s, *Osm.* < *Ar.* Kesinsiz, kararsız. [*Ing.* Uncertain; *Fr.* Incertain,--aine, indécis,-ise, imprécis,-ise].

gayri.lâyık /gayrilâyık/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Değersiz, uygunsuz, yakışmaz, yakışıksız. [*Ing.* Unworthy, undeserving]. [*Fr.* Indigne].

gayri.maddî /gayrimaddî/, b.i. *Osm.* < *Ar.* Maddî olmayan. [*Ing.* Immaterial, incorporeal; *Fr.* Immatériel,-elle, incorporel,-elle].

~ hak, *ikt.* Kıymet, fikri haklar, sınaî mülkiyet, ihtira beratı, patent gibi haklar. [*Ing.* Intangible asset].

~ mallar, *ikt.* Maddî olmayan mallar. Düşünsel çalışma sonucu ortaya gelmiş sanat eserleri, buluş beratları. [*Ing.* Incorporeal-property].

gayri.mahdut, b.s. *Osm.* < *Ar.* Sonsuz, sınırsız. [*Ing.* Unlimited; *Fr.* Illimité,-ée].

gayri.mahsus, b.s. *Osm.* < *Ar.* Sezilmez, duyulmaz, bellisiz. [*Ing.* Imperceptible; *Fr.* Imperceptible].

gayri.mâkul /gayrimâkul/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Akla uymaz, usalmaz, akla aykırı, saçma. [*Ing.* Irrational; *Fr.* Irrationnel,-elle].

gayri.malûm /gayrimalûm/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Bilinmeyen, bilinmedik, bilinmez. [*Ing* Unknown; *Fr.* Inconnu,-ue, ignoré,-ée].

gayri.mamur /gayrimâmur/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Bayındırsız, şenliksiz.

gayri.mantikî /gayrimantıkî/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Mantığa aykırı. [*Ing.* Illogical; *Fr.* Illogique].

gayri.matbu, b.s. *Osm.* < *Ar.* Basılmamış. [*Ing.* Unprinted; *Fr.* Inédit,-ite].

gayri.memnun, b.s. *Osm.* < *Ar.* Kırgın, kanmamış, hoşnutsuz, sızlanan, memnun olmayan, küskün. [*Ing.* Discontented; *Fr.* Mécontent,-ente].

gayri.memul /gayrimemûl/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Umulmadık, beklenmedik. [*Ing.* Unexpected, unpredicted; *Fr.* Inespéré,-ée, inattendu,--ue].

gayri.menkul /gayrimenkul'/, b.s. *Osm.* < *Ar.* i. § ❶ Taşınmaz, göçümsüz. [*Ing.* Immovable; *Fr.* Immobile]. § ❷ i. *huk.* Medenî Kanunun 632. maddesine göre, yerinde sabit olan mal. [*Osm.* Câmid-ül-mal; *Ing.* Real estate, immovable property; *Fr.* Propriété immobilière]. ◉ ~ e tecavüz, *huk* Bir kimsenin taşınmaz malları üzerindeki haklarına, onu kullanma imkânına yapılan fiilî tecavüz. [*Ing.* Infringement of real property rights; *Fr.* Atteint à la propriété immobilière].

~ dâvası, *huk.* Konusu gayrimenkulün kendisi veya gayrimenkul üzerindeki şahsî veya aynî bir hak olan dâva. [*ing.* Action concerning land or immovables, land action; *Fr.* Action immobilière].

~ kredi müesseseleri, *huk.* Taşınmaz mal karşılığında kredi veren bankalar. *(Ziraat Bankası, Emlâk Kredi Bankası, Emniyet Sandığı gibi).* [*Ing.* Land credit institutions; *Fr.* Etablissements de credit foncier].

~ mallar, *huk.* Taşınmaz mallar: Arazi, bina gibi yer değiştirmeyen mallar; Arsalar üzerindeki ağaçlar da araziye bağlı olduklarından taşınmaz mal sayılırlar. [*Ing.* Real estate, landed property, immovables; *Fr.* Biens immobiliers].

~ mükellefiyeti, *huk.* Bir taşınmaz mal sahibinin, başka bir kimse yararına, sahibi olduğu taşınmaz malla ilgili olarak, bir şey yapmaya veya vermeye mecbur tutulması. [*Ing.* Incumbrance on real estate; *Fr.* Charge foncière].

~ rehni, *huk.* Bir borca karşılık bir gayrimenkulün teminat olarak gösterilmesi. [*Ing.* Mortgage; *Fr.* Gage foncier].

~ sermaye iradı, *huk.* Gelir vergisi kanunumuza göre vergiye tabi bir kazanç ve irad grupudur. Taşınmaz mallardan elde edilen gelirler demektir.

~ sicili, *huk.* Gayrimenkul kütüğü; Taşınmaz malların kayıtlı olduğu defter; Tapu dairelerinde tutulur.

gayri.menkulleştirmek(-i), f. *huk.* Menkullerin, bağlı bulundukları taşınmaz mallara tabi olarak, hukuken onlar gibi işlem görmesi. [*Ing.* To convert into realty; *Fr.* Immobiliser].

gayri.menus, b.s. *Osm.* < *Ar.* Alışılmamış, ısınılmamış, yadırganan, yabancı gelen. [*Ing.* Unfamiliar, strange, unusual; *Fr.* Inaccoutume,-ee, insolite, inusité,-ée, inhabituel,--elle].

gayri.meskûn, b.s. *Osm.* < *Ar.* Oturulmayan, boş, ıssız, şenliksiz, insansız. [*Ing.* Uninhabited; *Fr.* Inhabité,-ée, désert,-erte].

gayri.mesul, b.s. *Osm.* < *Ar.* Sorulmaz, sorumsuz. [*Ing.* Not responsible; *Fr.* Irresponsable].

gayri.meşru, b.s. *Osm.* < *Ar.* Dine veya kanuna aykırı, yolsuz. [*Ing.* Illegitimate, illegal, illicit, unlawful; *Fr.* Illégitime].

gayri.mevkufe, i. *Osm.* < *Ar. huk.* Belli aralıklarla yayımlanmayan bütün basılmış eserler.

gayri.mezru, b.s. *Osm.* < *Ar.* Ekilmemiş, açılmamış *(toprak)*. [*Ing.* Uncultivated *(land); Fr.* Inculte].

gayri.müsaddî, b.s. *Osm.* < *Ar.* Besinsiz, beslemez. [*Fr.* Non nutritif].

gayri.muayyen, b.s. *Osm.* < *Ar.* Bellisiz, belirsiz. [*Ing.* Indefinite, imprecise; *Fr.* Indefini, imprecis].

~ müddetli iş akti, ◘ Süresi belirsiz hizmet aktı.

gayri.muharip, b.s. *Osm.* < *Ar. ask, huk.* (a) Gördükleri hizmet bakımından ellerindeki silâhları kullanarak savaşa katılmayan sıhhiye, ulaştırma ve levazım sınıfları; (b) Düş-

man zararına herhangi bir harekette bulunmayan sivil halk; (c) Gayrimuhariplik niteliği, uluslararası hukuk kurallarıyle kabul edilmiştir ve her türlü saldırıdan uzak tutulan kızılay, kızılhaç gibi sağlık teşkilâtlarıyle din adamlarına verilir. [*Ing.* Noncombatant, non-belligerent; *Fr.* Non-Combattant].

gayri.muhtemel, b.s. *Osm.* < *Ar.* Umulmaz, ihtimali olmayan, olacağı sanılmayan. [*Ing.* Improbable, unlikely, impossible; *Fr.* Improbable].

gayri.muktedir, b.s. *Osm.* < *Ar.* Gücü yetmez. [*Ing.* Incapable; *Fr.* Impuissant,-ante, incapable].

gayri.muntazam, b.s. *Osm.* < *Ar.* Düzensiz, dağınık, gelişigüzel. [*Ing.* Irregular, irregularly, disorderly; *Fr.* Irregulier,-ère, en desordre].

~ akış, *hava.* Herhangi bir noktasında hız ve basıncın zamanla değiştiği bir akış. [*Ing.* Unsteady flow; *Fr.* Ecoulement non permanent].

gayri.muteber, b.s. *Osm.* < *Ar.* Muteber olmayan, geçersiz. [*Ing.* Invalid; *Fr.* Invalide].

gayri.muvafık, b.s. *Osm.* < *Ar.* Uygunsuz. [*Fr.* Inconvenable, inconvenant,-anta].

gayri.mümkün, b.s *Osm.* < *Ar.* Imkânsız, olanaksız, olamaz [*Ing.* Impossible; *Fr.* Impossible].

gayri münasip, b.s. *Osm.* < *Ar.* Uygunsuz, yakışıksız, yaraşıksız. [*Fr.* Inconvenable, inconvenant,-ante].

gayri münbit, b.s. *Osm.* < *Ar.* Çorak, verimsiz, biteksiz. [*Ing.* Infertile, barren; *Fr.* Infertile, infecond,-onde].

gayri müslim, b.s *Osm.* < *Ar.* Müslüman olmayan. [*Ing.* Non Muslim; *Fr.* Non musulman].

gayri müsmir, b.s. *Osm.* < *Ar.* Verimsiz, sonuçsuz. [*Ing.* Dead (capital); *Fr.* Inefficace, infructueux,-cuse].

gayri.müteca̱nis, b.s *Osm.* < *Ar.* Ayrı türden. [*Ing.* Heterogenous; *Fr.* Heterogène].

gayrinafi, gayrimüfit, b.s. *Osm.* < *Ar.* Yararsız. [*Ing.* Vain, useless; *Fr.* Inutile, vain].

gayri resmî, b.s. Osm. < Ar. Resmî olmayan. [*Ing.* Unofficial, informal; *Fr.* Non officiel]

~ değerlendirme, Bir kimsenin durumunu veya gelişmesini standardize edilmemiş araçlar kullanarak değerlendirme.

~ serbest döviz piyasası, *ikt.* ◘ Döviz.

gayri.sâfî /gayrisafî/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Katışık, saf olmayan. [*Ing.* Gross; *Fr.* Brut].

~ ağırlık, *tic.* Brüt ağırlık. [*Ing.* Gross weight; *Fr.* Poids brut].

~ gelir, *ikt.* ◘ **Gelir.**

~ hasıla, *den.* ◘ Hasıla.

~ kâr, *ikt.* ◘ **Gayrisafi kazanç.**

~ kazanç, *den.* ◘ **Kazanc.**

~ millî hasıla, *den.* ◘ Hasıla.

~ satışlar, *ikt.* Maliyet, masraf ve kârı da ihtiva eden satış tutarları. [*Ing.* Gross sales; *Fr.* Ventes brut].

~ sıklet, *ikt.* Bir malın ambalajı ile birlikte ağırlığı. [*Ing.* Gross weight; *Fr.* Poids brute].

☆ *Eşanl.* brüt ağırlık.

~ tonilato, *den.* Bir ticaret gemisinin içindeki bütün metre küp veya 100 ayak küp birim ölçüsü ile hacminin tümü, bazı memleketlerde gemiden alınacak vergi için birim olarak kullanılır.

~ zarar, *ikt.* Satış fiyatının maliyetin altına düşmesi. [*Ing.* Gross loss; *Fr.* Perte brut].

gayrişahsî /gayrişahsî/, s. Şahsa ilişkin olmayan, şahısla ilgisi bulunmayan. [*Ing.* Impersonal; *Fr.* Impersonnel,-elle].

~ hesap, *ikt.* Şahıs namına değil de, madde, şey ünvanı ile açılan hesap. [*Fr.* Compte de chose].

gayri şuurî, /gayrişuurî/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Bilinçdışı olan veya bilinçdışı olarak, yaptığını bilmeyerek. [*Ing.* Unconscious; *Fr.* Inconsciemment, inconscient,-ente].

gayrî.tabiî /gayritabiî/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Tabiat dışı, doğal olmayan, olağan dışı. [*Ing.* Abnormal, unnatural; *Fr.* Anormal].

☆ *Eşanl.* anormal.

☆ *Karş.* tabiî, normal.

~ cinsî mukarenet, *huk.* Anormal cinsel temas. Ayni cins arasındaki anormal cinsel ilişkiler ve hayvanlarla yapılan cinsel ilişkiler bu terimle anlatılır. [*Ing.* Sodomy; *Fr.* Sodomie].

gayri.vaki, b.s. *Osm.* < *Ar.* Olmamış, olmadık, yalan. [*Ing.* That did not happen; *Fr.* Irréel,-elle].

gayri.varit, b.s. *Osm.* < *Ar.* Hatıra gelmez.

gayri.vazıh, b.s. *Osm.* < *Ar.* Anlaşılmaz, kapalı, örtülü. [*Ing.* Incomprehensible, imprecîse, unclear, vague; *Fr.* Incompréhensible, inconcevable].

gaytan, ◘ Kaytan.

gayur /gayûr/, s. ç. gayyûrân. *Osm.* < *Ar. gayret.* Pek çalışkan, çok gayretli. [*Ing.* Very zealous, indefatigable, unsparing; *Fr.* Zele,-ee, laborieux,-euse].

gayya /gayyâ/, i. *Osm.* < *Ar.* Cehennemde var olduğuna inanılan bir kuyunun adı. [*Ing.* Name of a deep pit in hell].

~ kuyusu, *dey.* «*İçine düşülünce bir daha çıkılamayan yer veya durum*» anlamında. [*Ing.* The Gayya pit of hell, hopeless impasse].

gayz, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Öfke, kızgınlık, hınç. [*Ing.* Wrath, rage, anger; *Fr.* Colère, haine, fureur].

gayzer, i. *Fr. geyser. jeol.* ◘ **Kaynaç.**

gayzerît,-ti, i. *Fr. geysérite. min.* Kaynaç ağızlarının atrafında çökelen tortul kütle. [*Ing.* Geyserite].

☆ *Eşanl.* kaynaç taşı.

gaz[1], i. *Fr. gaze.* Pek ince tül, tülbent, bürümcük, yaralara kapatılan ince ve seyrek bez: *Gazbezi.* [*Ing.* Gauze].

~ bezi, *ecz.* ◘ **Gazbezi.**

gaz[2], i. *Lat. chaos, Yun. khaos.* § ● *coğr., fiz.* ve *jeol. (Belçika'lı doktor Van Helmont'un yarattığı bir kelime).* Maddenin üç halinden biri. İçinde bulunduğu kabın her yanına yayılmak ve bu kabın iç yüzeyinin her noktasına basınç yapmak özelliğinde olan cisimlere verilen ad. [*Ing.* Gas; *Fr.* Gaz]. § ● ◘ Gaz yağı. § ● *(geniş anlamda)* Sindirim borusunda, ağızdan yutulan hava ile mayalanma sonucu meydana gelen uçucu maddelerin karışımı: *Midesinde gaz olmak.* § ● Gaz lambası. § ● *mad. oc.* ◘ **Grizu.** ◉ **~ a basmak.** § ● *dey.* Harekete geçirmek veya hızını arttırmak için bir motorlu taşıtın gaz pedalına basmak: *Gaza basmasıyle uzaklaşması bir oldu.* [*Ing.* To step on the gas, to accelerate; *Fr.* Mettre les gaz]. § ● *arg.* Defolmak, savuşmak, çekip gitmek: *Çok ötme bakalım hafiften gaza bas.* ◉ **artık ~**, ◘ **Artık.** ◉ **asal ~ lar**, *kim.* Ramsay tarafından bulunan ve atmosferde argona eşlik eden gazların *(neon, helyum kripton, ksenon)* genel adı. [*Osm.* Gazât-ı necibe]. ◉ **aydınlatma ~ ı**, *sny.* Havagazının, şehir aydınlatılmasında kullanıldığı zamanlardan kalma eski adı. [*Ing.* Illuminating gas, coal-gas; *Fr.* Gaz d'eclairage]. ◉ **baca ~ları**, *den.* ◘ **Baca.** ◉ **bağırsak ~ ı**, *tıp.* ◘ **Bağırsak.** ◉ **bataklık ~ ı**, *jeol.* Durgun sularda veya bataklıkların derin kısımlarında, havasız mayalanma ile doğal olarak meydana gelen metan ve karbon dioksit karışımı. [*Ing.* Marsh-gas; *Fr.* Gaz des marais]. ◉ **Cracking ~ ı**, *sny.* 700 ile 800° C sıcaklıkta cracking usulüyle petrol yağlarından elde edilen gaz. [*Ing.* Oil gas; *Fr.* Gaz d'huile]. ◉ **çürük ~**, *kim.* ◘ **Çürük.** ◉ **doğal ~**, ◘ **Tabiî gaz.** ◉ **elektron ~ ı**, *elektr.* ◘ **Elektron.** ◉ **fabrika ~ ı**, *sny.* Kömür, kok veya petrolden, doğal gazların veya sıvılaştırılmış petrol gazının dönüşümünden veya bu çeşitli gazların değişik oranlarda karışımından elde edilen yanıcı gaz. [*Ing.* Manufactured gas; *Fr.* Gaz Manufacturé]. ◉ **fakir ~**, *sny.* ◘ **Fakir.** ◉ **gerçek ~**, *fiz.* Mariotte kanunundan ayrılan gazlar. [*Osm.* Hakiki gaz; *Ing.* Real gas; *Fr.* Gaz réel]. ◉ **göz yaşartıcı ~ lar**, Temel maddesi benzil bromür olan savaş gazı, gözü tahriş ederek bol miktarda gözyaşı salgılatır ve savaşçının görmesine engel olur. *(Hiç bir tehlikesi olmayan bu gazlar, gösterilerde ve kargaşalıklarda polis tarafından da kullanılır).* [*Ing.* Tear-gas; *Fr.* Gaz lacrymogènes]. ◉ **gübre veya lâğım ~ ı**, *trm.* Çiftlik gübresinin fermantasyonu veya lâğım gübresinin ayrışmasıyle açığa çıkan metanlı gaz. *(Çiftlikte ısı ve motor yakıtı olarak kullanılabilir).* [*Ing.* Manure-gas, night-soil gas; *Fr.* Gaz de fumier, gaz de gadoue]. ◉ **güldürücü ~**, *kim.* Diazot monokside *(azot oksidüel)* /N_2O/ verilen ad. *(Narkozda kullanılır).* [*Ing.* Laughing gas; *Fr.* Gaz hilarant, gaz exhilarant]. ◉ **hava ~ ı**, *sny.* ◘ Havagazı. ◉ **karbüratör ~ ı**, *otom.* Karbüratörde meydana gelen ve yanarak patlamalı bir motorun çalışmasını sağlayan hava benzin karışımı. [*Ing.* Carburettor gas; *Fr.* Gaz carburés]. ◉ **karışık ~**, *sny.* Maden kömürünün damıtılması ve meydana gelen kokun tamamının gaz haline gelmesiyle elde edilen uçucu ürünlerin karışımı. [*Ing.* Integral gas; *Fr.* Gaz integral]. ◉ **karışık gazojen ~ ı**, *sny.* Üretimi sırasında, yanma olayı için kullanılan havaya bir miktar su buharı karıştırarak elde edilen gazojen gazı. [*Ing.* Mixed generator gas; *Fr.* Gaz mixte de gazogène]. ◉ **kokhane ~ ı**, *sny.* Maden kömürünün, geniş odalı kok fırınlarında damıtılmasıyla elde edilen ve damıtma uzun sürdüğü için, bileşiminde havagazından daha fazla oranda hidrojen bulunan gaz. [*Ing.* Coking plant gas; *Fr.* Gaz de cokerie]. ◉ **nemli ~**, *petrol.* Bileşiminde kolayca yoğunlaşabilen petrol ürünleri bulunan gaz. [*Ing.* Humid gas; *Fr.* Gaz humide]. ◉ **odun ~ ı**, *sny.* Odunun damıtılmasıyle elde edilen ve odun kömürü üretiminden bir yan ürün olan, karbon dioksit bakımından zengin gaz. [*Ing.* Wood gas; *Fr.* Gaz de bois]. ☆ *Eşanl.* jeneratör gazı. ◉ **patlayıcı ~**, Alev temasıyle parlayan hidrojen ve oksijen karışımı. [*Ing.* Explosive mixture; *Fr.* Gaz tonnant]. ◉ **rafineri ~ ı**, *petrol.* Ham petrolün ayrımsal damıtma, cracking veya dönüşüm gibi işlemleri sırasında serbest halde açığa çıkan değişik hidrokarbonların karışımı. [*Ing.* Still gas; *Fr.* Gaz de raffinerie]. ◉ **reforming ~ ı**, *sny.* Reforming işlemiyle elde edilen gaz. [*Ing.* Reforming gas; *Fr.* Gaz reformé]. ◉ **savaş ~ ı**, *ask.* Düşmanı savaş dışı bırakmak için savaş sırasında kullanılan gazlara, 1915'ten beri verilen ad. [*Ing.* Asphyxiating gas, lethal gas; *Fr.* Gaz de combat, gaz toxique, gaz asphyxiant]. ◉ **sıvılaştırılmış ~**, *petrol.* Doğal gazdan veya rafineri gazından elde edilen ve normal şartlarda gaz halinde bulunan hafif hidrokarbon; depolanabilen, taşınabilen ve basınç altında ki tüplere sıvı halde doldurulabilen bu gazların ticarî alanda kullanılanları bütan veya propan'dır. [*Ing.* Liquefied petroleum gas; *Fr.* Gaz liquefié]. ◉ **soy ~ lar**, *kim.* ◘ **Asal gazlar.** ◉ **su ~ ı**, *sny.* Su buharının, yüksek sıcaklığa (1 000° C -1 200° C) getirilmiş kok kömürüyle ayrıştırılmasından elde edilen gaz. [*Ing.* Water-gas; *Fr.* Gaz à l'eau]. ◉ **şehir ~ ı**, *sny.* Gaz fabrikalarında veya kokhanelerde üretilip bazı işlemlerden geçirildikten sonra, bir dağıtım şebekesiyle evlere veya fabrikalara gönderilen havagazı. [*Ing.* Town gas, city gas; *Fr.* Gaz de ville] ◉ **tabiî ~**, *petrol.* Yeraltı maden yataklarında tek başına veya ham petrolle birlikte bulunan gaz. [*Ing.* Natural gas; *Fr.* Gaz naturel]. ◉ **tükel ~**, *kim.* Mariotte ve Gay Lussac kanunlarına tam olarak uyması gereken sanal gaz. [*Ing.* Perfect gas; *Fr.* Gaz parfait]. ◉ **tam ~**, *tkz. dey.* Tam hız. **tüp ~ ı**, *sny.* Dağıtım şebekesine ve borulara verilmeden, tüketicilere, genellikle çelik tüpler içine doldurulduktan sonra gönderilen gaz. [*Ing.* Tube gas; *Fr.* Gaz porté]. ◉ **yüksek fırın ~ ı**, *sny.* Dökme demirin erimesi sırasında yüksek fırının ağzından çıkan ve bileşiminde yüzde 30-35 oranında karbon monoksit bulunan gaz; ısı değeri 1 000 kalori/m³ tür. [*Ing.* Highfurnace gas; *Fr.* Gaz de haut fourneau]. ◉ **zengin ~**, *sny.* Hava gazı, su gazı ve yüksek fırın gazından daha fazla ısı değeri *(metre küp başına en az 4 000 kalori)* olan gaz. [*Ing.* Rich gas; *Fr.* Gaz riche].

~ ayarı, *otom.* Her an gaz miktarını kontrol ederek motora arzu edilen gücü vermeye yarar.

~ balonçuğu, *hava.* Rijit bir hava gemisinde gaz kaçırmayan gaz muhafazalarından biri. [*Ing.* Gas-bag; *Fr.* Ballonet à gaz].

~ bezi, ◘ **Gazbezi.**

~ **bombası**, *ask.* İçinde canlılar için tehlikeli gaz bulunan bomba. [*Ing.* Gas-bomb; *Fr.* Bombe à gaz].

~ **boşluğu**, *met.* Bir döküm parçasında meydana gelen içi gaz dolu çukur.

~ **boyaması**, *folk.* Eskiden kullanılan ve hediyelik eşyayı, bakırları, süslü bir şekilde sarıp bağladıkları, koyu pembe boyalı, kolalı tülbentin adı.

~ **bölmesi**, *hava.* Bir hava gemisinde içinde gaz karışımı bulunan ve gerektiğinde boşaltılabilen kısım. [*Ing.* Gas compartment; *Fr.* Compartiment à gaz].

~ **bulutu**, *astr.* Yıldızlar arası boşluklarda bulunan hafif gazlardan oluşmuş bulutlardan her biri. [*Ing.* Gas cloud; *Fr.* Nuage gazeux].

~ **cebi**, *hava.* Çok uçucu yakıt kullanılmasından doğan ve yakıt yollarında gaz oluşumu dolayısıyla yakıt akışının azalması veya durması sebebiyle motor arızası doğurabilen bir durum. [*Ing.* Vapour lock; *Fr.* Poche de vapeur].

~ **çıkarmak**, *dey.* ◘ **Osurmak**.

~ **deposu**, *kim.* Gazın biriktirildiği depo. [*Ing.* Gas-holder, gas-tank; *Fr.* Réservoir à gaz].

~ **döşemi**, *kim.* Yapıda, gazı kullanma yerlerine ileten döşem. [*Osm.* Havagazı tesisatı; *Ing.* Gas-installation; *Fr.* Installation de gaz].

~ **fırını**, *kim.* Gaz yakan ve yemek pişirmekte kullanılan fırın. [*Ing.* Gas-cooker, gas-oven, gas-furnace; *Fr.* Réchaud à gaz].

~ **geçirme başlığı**, *tekn.* Çok katlı bir sütunda, buharların ayrılarak gaz kabarcıkları halinde sıvı içinden geçmelerini sağlayan parça.

~ **geçirmek**, *kim.* Soğuruluması veya temizlenmesi istenilen bir gazı, bir sıvının içinden kabarcıklar halinde geçirmek.

~ **genleşmesi**, ◘ **Genleşme**.

~ **giderici**, § ❶ *elek.* Bir elektronik lambada bulunan gazlar üzerine kimyasal veya fiziksel etki yaparak, lamba içinde tam bir boşluk yaratan madde. [*Ing.* Getter; *Fr.* Degazeur, getter]. § ❷ *petrol.* Bir petrol kuyusundan çıkartılan toprak veya çamurların içinde gaz hidrokarbonlarının bulunup bulunmadığını gösteren cihaz. [*Ing.* Getter; *Fr.* Dégazeur]. § ❸ *sny.* Bir sıvının, özellikle kazan besleme suyunun içindeki çözünmüş gazları gidermekte kullanılan âlet. [*Ing.* Getter; *Fr.* Degazeur].

~ **giderme**, § ❶ *sny.* Bir sıvının içinde erimiş halde bulunan gazlardan bir katı cisim veya bir yüzeyin soğurduğu gazlardan temizlenmesi: *Buhar kazanlarını besleyen suların gazı giderilerek oksijen ve karbon dioksit atılır ve madenin korozyon tehlikesi azaltılır* [*Ing.* Removal, extraction of gas; *Fr.* Dégazage]. § ❷ *tekn.* Plastik maddelerin hazırlanması sırasında, pişirme işlemi başlangıcında çok kısa bir süre için kalıbın açılması *(Gaz giderilmesi, döküm yapılan maddeden gaz ve buharın çıkmasını sağlar, çok kalın olan maddelerde ise hava kabarcıklarının meydana gelmesini önler).* [*Ing.* Removal, extraction of gas; *Fr.* Degazage]. § ❸ *petrol.* Buhar basıncını düşürmek amacıyle, ham petrol, benzin gibi maddelerin içinde bulunan gaz veya uçucu hidrokarbonları çıkarma. [*Ing.* Removal, extraction of gas; *Fr.* Dégazage, stabilisation]. ☆ *Eşanl.* dengeleme. § ❹ *met.* Ergimiş maden içindeki gazların dökümden önce temizlenmesi. [*Ing.* Removal, extraction of gas; *Fr.* Dégazage]. § ❺ *mad. oc.* Kömür yataklarındaki grizunun sürüklenip atılması. [*Ing.* Removal, extraction of gas; *Fr.* Dégazage].

~ **halkası**, *den.* Topların haznaleri sonunda gaz halkası yatağına geçirilen ve pafta ile temas ederek gazın kaçmasını önleyen bakır çember.

~ **harbi**, ◘ **Gaz savaşı**.

~ **ibiği**, *kim.* Gazın yandığı ağız. [*Ing.* Gas burner; *Fr.* Bec de gaz].

☆ *Eşanl.* havagazı beki, havagazı memesi, havagazı yakmacı.

~ **kaçağı bulucusu**, *tekn.* ◘ **Bulucu**.

~ **kaçırma lülesi**, *hava.* Bir akışkanın akımını kontrol edebilmek için hava veya yakıt yolu üzerine konulan lüle. [*Ing.* Jet nozzle and exhaust pipe; *Fr.* Tuyère d'éjection].

~ **kaçması**, *sil.* Bir ateşli silâhın namlu dibinden veya mekanizmasından gaz fışkırması. *(Gaz kaçması, kovanın iyi kapatılmamasından veya kovan tablasındaki çatlaklardan ileri gelir).* [*Ing.* Gas leakage, escape, loss of gas; *Fr.* Echappement de gaz].

~ **kanunları**, *kim.* Gazların basınç hacim ve sıcaklıkları arasındaki bağlantılar. Kanunlara tam uyan hiç bir gaz bulunmaz. Yalnız mümkün olduğu kadar yaklaştıkları için bütün koşullar altında bu kanunlara uyduğu kabul edilen ideal bir gaz düşünülür. Gazların hacimleriyle basınçları arasındaki bağlantılar Robert Boyle tarafından, hacimleriyle sıcaklıkları arasındaki bağlantılar da Gay-Lussac tarafından bulunmuştur. [*Ing.* Gas laws; *Fr.* Lois de gaz].

~ **kelebeği**, *otom.* ◘ **Kelebek**.

~ **kesen**, *tekn.* Basınç yetersiz olduğu zaman, gazın brülöre geçişini durduran emniyet tertibatı. [*Ing.* Gas arrester].

~ **kesici**, ◘ **Gaz kesen**.

~ **kurumu**, *petrol.* Petrol gazının soğurma ve derecelendirme yolüyle izlendiği tasfiyehane ve benzinden arındırma fabrikalarında bulunan tesis.

~ **lambası**, Yakıt olarak gazyağı kullanılan değişik biçimlerde şişeli lamba. [*Ing.* Kerosene lamp; *Fr.* Lampe à gaz].

~ **makinesi**, *den.* Silindirleri içinde sıvı yakıt *(gaz, yağ, benzin gibi)* alevlendirilmek suretiyle meydana getirilen basınçla çalışan makineler. [*Ing.* Gas machine; *Fr.* Machine à gaz].

~ **maskesi**, *kim.* Bazı fabrikalarda meydana gelen birçok zehirli gazlar ve dumanlar buralara yakın yerlerde oturanlar için tehlikeli ve sağlıklarına zararlı olmaktadır. Bu gibi insana ve dumanlı bir atmosfer içinde çalışan yangın söndürme ekipleri, genel olarak solunum maskeleri takarlar. Bu maskeler, kendi oksijenlerini depo edebilecek şekilde yapılmışlardır. [*Ing.* Gas-mask; *Fr.* Masque à gaz]. ◘ *ŞEKİL: 215.* — **GAZ MASKESİ**.

~ **musluğu**, *kim.* Gaz yolunu açıp kapamakta kullanılan musluk. [*Ing.* Gas-cock, gastap; *Fr.* Robinet à gaz].

~ **ocağı**, Gazyağıyle yanan fitilli veya pompalı ocak. [*Ing.* Kerosene cookstove; *Fr.* Fourneau à gaz].

~ **odası**, *huk.* ve *tar.* A.B.D.'nin bazı eyaletlerinde, ölüme mahkûm edilenlerin gazla zehirlenerek idam edildikleri oda; Siyasî sürgünlerin yok edilmesine ayrılan nazi toplama kamplarındaki tesis. [*Ing.* Gaschamber, gas room; *Fr.* Chambre à gaz].

~ **pedalı** *otom.* Motora gelen karbüratör gazlarının miktarını ayarlayarak motorun hızını düzenleyen tertibat. [*Ing.* Accelerator pedal, gas pedal; *Fr.* Pédale de gaz].

~ **saati**, ◘ **Gaz sayacı**.

~ **savaşı**, *ask.* Düşmanı yenilgiye uğratmak için kimya araçlarının *(gaz)* kullanılmasıyle yapılan savaş. [*Ing.* Gas-war; *Fr.* Guerre des gaz].

~ **sayacı**, *kim.* İçinden geçen gazın ne kadar olduğunu ölçen cihaz. [*Ing.* Gasmeter, gas counter; *Fr.* Compteur *(à gaz)*].

☆ *Eşanl.* gaz saati.

~ **sobası**, Gazyağıyla yanan borulu veya borusuz soba. [*Ing.* Kerosene stove; *Fr.* Four à gaz]. ◘ *ŞEKİL: 491.* — **SIHHÎ TESİSAT ALET VE TAKIMLARI**.

~ **su ısıtıcısı**, *kim.* Gazla sıcak su hazırlayan cihaz. [*Ing.* Gas-heater; *Fr.* Chauffe-bain].

☆ *Eşanl.* sofben, havagazı otomatı.

~ **tamamiyle kesilmiş**, *hava.* Bir motorlü hava gemisinin motorları çalışmadığı halde hareketi. [*Ing.* Power off; *Fr.* Gaz complétement réduits].

~ **taşı**, *jeol.* Korindon veya karborandum tanelerinden hazırlanan bileme taşı. Gazyağı, mazot v.b. yardımcı sıvılarla kullanılır.

~ **tulumbaları**, *fiz.* Gazları emmeye, sıkıştırmaya yarayan âletler. [*Ing.* Gas-pumps; *Fr.* Pompes à gaz].

~ **türbini**, *kim.* Sıkıştırılmış havayla ve akaryakıtla çalışan türbin çeşidi. [*Ing.* Gas turbine; *Fr.* Turbine à gaz].

~ **yağı**, *kim.* Madensel akaryakıt, renksiz veya hafif sarı renkte sıvı petrol ürünü. [*Ing.* Oil, petrol; *Fr.* Pétrole lampant, kérosène].

☆ *Eşanl.* taş yağı, petrol.

~ **yuvarı**, *astr.* ◘ **Atmosfer**.

gaza /gaza/, i. *Osm.* < *Ar.* Kutsal savaş; İslâm dinini korumak veya yaymak amacıyle İslâm olmayanlara karşı yapılan savaş. [*Ing.* Military expedition on behalf of Islâm; *Fr.* Guerre sainte, expédition].

gazab, ◘ **Gazap**.

gazab.etmek, b.f. Kızmak, öfkelenmek. [*Fr.* Se mettre en colère, s'irriter].

gazal,-li /gazal/, i.ç: **gazalân**. *Osm.* < *Ar. zool.* ◘ **Ceylân**.

~ **boynuzu**, *bot.* ◘ **Gazelboynuzu**.

~ **otu**, *bot.* ◘ **Beyaz geyik otu** (◘ **Geyikotu**).

gazale, i. *esk.* Dişi ceylân. [*Ing.* Female gazelle, female fawn; *Fr.* Gazelle femelle].

gazanfer, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ İri aslan. [*Osm.* Esed, şîr; *Ing.* Lion; *Fr.* Lion]. § ❷ *mec.* Yiğit, yürekli, kuvvetli adam. [*Ing.* Brave man; *Fr.* Homme courageux, brave]. § ❸ Erkek adı.

gazap,-bı, i. *Osm.* < *Ar. gazab.* Öfke, darılma, kızgınlık. [*Ing.* Wrath, anger, rage; *Fr* Colère, fureur, furie]. ☆ *Eşanl.* hiddet, hırs. ◉ **gazaba gelmek**, *dey.* Öfkelenmek. [*Ing.* To become angry; *Fr.* Se mettre en colère, s'irriter, se courroucer]. ◉ **gazaba uğramak**, *dey.* Büyük bir adamın öfkesine uğramak, öfkeye çarpmak. [*Fr.* Attirer le courroux d'un grand personnage]. ◉ **gazabını yenmek**, *dey.* Öfkesini, kızgınlığını bastırmak, belli etmemek.

gazaplandırmak(-i), f. Öfkelendirmek, kızdırmak. [*Ing.* To enrage, to make wrathful; *Fr.* Irriter, mettre en colère].

gazaplanmak, f. Öfkelenmek, kızmak. [*Ing.* To become infuriated; *Fr.* S'irriter, mettre en colère, se courroucer].

gazaplı, s. Öfkeli, kızgın: *Gazaplı bir bakış.* [*Ing.* Infuriated, angry, passionate, irritable; *Fr.* Irrité,-ée, furieux,-euse].

gaz.bezi, b.i., § ❶ *ecz.* Çok ince pamuktan tül biçiminde dokunmuş basit bez. *(yaraları kapatılır).* [*Ing.* Gauze; *Fr.* Gaze à pansement]. ◘ *ŞEKİL: 12.* — **AMELİYATHANE**. § ❷ *math.* Seyrek dokunmuş, fakat sağlam pamuklu bir dokuma. Tel ve dikiş makinelerinde ciltlenecek kitapların formaları bu bez üstüne dikilir: *(El ciltlerinde yalnız broşürlerde kullanılır).* [*Ing.* Stitching gauze; *Fr.* Gaze à brocher].

gaz.bulutsu, b.i. *astr.* Işınım yapan, bulutumsu görünüşlü gök cismi. [*Ing.* Gaseous nebula; *Fr.* Nébuleuse gazeuse].

gaze, i. *Osm.* < *Fars.* Eski kadınların kullandığı kızıllık düzgünü. [*Ing.* Rouge; *Fr.* Fard rouge].

gazeki, i. Kısa kollu çuha cekot. [*Ing.* Short jacket].

gazel[1], i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ En az beş, en çok on beş beyti olmak ve birinci mısrai ile bütün çift sayılı mısraları birbiriyle ayalı bulunmak üzere yazılan eski bir nazım şekli. *(Divan şiirinde kullanılmıştır).* [*Ing.* Lyric poem of a certain pattern *(comprising 4-15 couplets, with the first couplet rhyming, and all the second hemiztichs rhyming with the hemistichs of the first couplet);* *Fr.* Poésie érotique, lyrique, ode]. § ❷ *müz.* Türk musikisinde, saz arasında yüksek sesle ve bir kişi tarafından okunan ve doğaçtan türlü makamlarda dolaşan nazım parçası. [*Ing.* Extemporaneous vocal; Mélodie chantée].

~ **okumak**, *mec.* Kandıracağım diye boş sözler söylemek. [*Ing.* To give a vocal recital, to sing a solo].

gazel[2], i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Sonbaharda kuruyup dökülen ağaç yaprağı. [*Ing.* Autumn, leaves; *Fr.* Feuille morte]. § ❷ ◘ **Gazal**.

gazel.boynuzu, b.i. *bot.* İki çeneklîler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından genellikle sarı çiçekli otsu bitki. İki önemli türü vardır. Çayır gazelboynuzu *(Lotus corniculatus)* alçak boylu, küçük bir bitkidir *(25 sm.);* çayırlarda, hafif, serin ve mıl'lî topraklarda yetişir. Çiçekleri altın sarısı rengindedir. **Büyük ga-**

zelboynuzu *(L. uliginosus)* ise aksine turbalı topraklarda gayet iyi yetişir. Besin değeri çok yüksek olduğundan her ikisi de mükemmel yem bitkisidir. Yeşil yem olarak yonca gibi şişkinlik yapmaz. Kurusunu hayvanlar daha çok sever. [*Lat. Lotus; ing.* Lotus; *Fr.* Lotier].

gazelhan, i. *Ar. gazel + fars.han*, okuyan. Gazel okuyan, gazel söyleyen. [*ing.* Singer, giver of a vocal recital, soloist].

gazeliyat.-tı /gazeliyât/, ç.i. *ed. esk.* Bir ozanın divanında bulunan gazeller bölümü. [*ing.* Lyric poems of the gazel pattern; *Fr.* Receuil de poèmes érotiques, d'odes].

gazellenmek, nsz. f. *(Yaprak hk.)* Kuruyup, sararmak; *(Ağaç hk.)* Yapraklarını dökmek. [*ing.* To dry and fall *(Leaves of autumn)*; *Fr.* Perdre ses feuilles].

gazete /gazete/, i. *It. gazetta.* § ❶ Her türlü okuyucuya, politika, *(iktisat)*, kültür ve daha başka konular üzerine haber ve bilgi vermek üzere belirli zaman aralıklarıyle çıkarılan, büyücek boyutlu, basılı kâğıt: *Gazetelerin çoğu gündelik olur.* [*Ing.* Newspaper, paper; *Fr.* Journal]. § ❷ ◘ **Gazete** idarehanesi. ◉ **akşam** ~ si, Akşamları *(daha çok öğle üzeri)* yayımlanan gündelik gazete [*ing.* Evening (news-) paper; *Fr.* Journal du soir]. ◉ **bayram** ~ si, Şeker ve Kurban bayramında yayımlanmayan gündelik gazeteler yerine, İstanbul, Ankara ve İzmir'de Gazeteciler Cemiyeti tarafından yalnız bu günlerde yayımlanan ve geliri cemiyete ait olan gazete; [*Ing.* Holiday (news-) paper; *Fr.* Journal de fête]. ◉ **besleme** ~, Ancak iktidarın olağanüstü maddî yardımıyle yaşayabilen ve iktidarı körü körüne tutan gazete; ◉ **bölge (taşra)** ~ si, Bütün ülkeye değil, sadece yayımladığı bölgeye hitap eden, kendi bölgesinin meselelerine geniş yer veren gazete; ◉ **çocuk** ~ si, Çocuklar için yayımlanan gazete. [*Ing.* Children's paper; *Fr.* Journal d'enfants]. ◉ **duvar** ~ **si**, Okullarda öğrencilerin iyi yazıya alıştırılması için el yazısı ile öğrenciler tarafından hazırlanarak okul duvarına asılan gazete. *(Çin Halk Cumhuriyetinde kültür devriminden sonra duvarlara asılan, içinde bazı haber ve bildiriler bulunan büyük boyda, elle ve büyük harflerle yazılmış gazete. Üniversitelerde, okullarda çeşitli grupların duvarlara asarak haber ve bildiri duyurdukları gazete.* [*Ing.* Wall paper; *Fr.* Journal mural]; ◉ **fikir** ~ si, Kapsamında fikir yönü ağır basan gazete. ◉ **gündelik** *(günlük)* ~, Her gün yayımlanan gazete; [*Ing.* Daily (news-) paper; *Fr.* Quotidien]. ◉ **haber** ~ si, Kapsamında yorumdan çok haberlere yer veren gazete. [*Ing.* (News-) paper *Fr.* la presse d'information]. ◉ **haftalık** ~, Haftanın belli bir günü yayımlanan gazete; [*Ing.* Weekly (news-) paper; *Fr.* Hebdomadaire]. ◉ **iade** ~ *(gazete iadesi)*, Dağıtıldığı halde satılmayarak geri gönderilen gazeteler; [*Ing.* Returns, remainders, unsold copies; *Fr.* Journaux invendus, bouillons]. ◉ **işletme** ~ si, Bir işletme tarafından yayımlanan ve personele dağıtılan gazete. *(Bu yayının amacı, meslekî olaylar /yeni ürünler, atelyelerde yapılan değişiklikler, işletmenin kutlama günleri v.b./ ve işletmenin genel faaliyeti hakkında personele bilgi vermektir)* ◉ **kaldırım** ~ **si**, İstanbul'da yayımlanan bazı gazetelerin fazla satış yapmak amacıyle, bir gün önce akşam saatlerinde satışa çıkardıkları, Anadolu'ya yollamak üzere hazırlanmış erken baskıları; ◉ **magazin** ~ si, Kapsamında magazine geniş yer veren gazete; [*Ing.* Magazine (news-) paper; *Fr.* Journal de magazine]. ◉ **meslekî** ~, Belirli bir mesleğin, meselelerini, haberlerini, yazılarını yayımlayan gazete. [*Ing.* Technical (news-) paper; *Fr.* Journal de profession, journal technique]. ◉ **okul** ~ si, Bir okulun öğrencileri tarafından hazırlanıp yayımlanan gazete. [*Ing.* School paper; *Fr.* Journal d'école]. ◉ **radyo** ~ **si**, ◘ **Radyo**. ◉ **resimli** ~, Resim ve fotoğraflara geniş yer veren gazete; [*Ing.* Illustrated (news-) paper; *Fr.* Journal illustré]. ◉ **resmî** ~, Devletin gazetesi. *(Türkiye'de Başbakanlığa bağlı bir yayın müdürlüğünce yayımlanan ve kanunları, tüzükleri, kararnameleri, Anayasa mahkemesi, Danıştay ve Yargıtay kararlarını, Meclis kararlarını ve resmî bazı ilânları neşreden gazete).* [*Ing.* Official (news-) paper; *Fr.* Journal officiel]. ◉ **sabah** ~ si, Sabahları yayımlanan gündelik gazete. [*Ing.* Morning (news-) paper; *Fr.* Journal du matin]. ◉ **siyasî** ~, Yayınında daha çok siyasete yer veren gazete; [*Ing.* Political (news-) paper; *Fr.* Journal politique]. ◉ **skandal** *(dedikodu)* ~ si, Kamuoyunca tanınan ünlü kişilerle ilgili dedikodulara, hadise yaratacak haber ve resimlere geniş yer veren gazete. [*Ing.* Scandals paper; *Fr.* Journal scandaleux]. ◉ **spor** ~ **si**, Büyük bir çoğunlukla spor konularına yer veren gazete; [*Ing.* Sports (news-) paper; *Fr.* Journal sportif]. ◉ **tiraj** ~ **si**, Öteki gazetelere oranla daha fazla basıp satan yayın politikasını ve dağıtımını buna göre düzenleyen gazete [*Ing.* Best selling (news-) paper; *Fr.* Journal à gros tirage, grand journal].

~ **abonesiyle sigorta**, *huk.* Gazete veya dergilere abone kaydıyle birlikte yapılan hayat sigortası; Gazeteye abone olan sahıs aynı zamanda bir hayat sigortası poliçesi sahibi olur. [*Ing.* Insurance through registration under a (news-)paper's scheme, insurance for raading; *Fr.* Assurance par abonnement *(de journal)*, assurance - abonnement].

~ **abonmanı** *(abonesi)*, Parasını pesin ödeyerek bir gazetenin belirli bir süre bir adrese gazete idaresince gönderilmesini sağlayan islem. [*Ing.* Subscription to (news-) paper; *Fr.* Abonnement au journal].

~ **başmakalesi** *(başyazısı)*, Gazetenin görüşünü yansıtan ve genellikle birinci sayfada yayımlanan makale. [*Ing.* Editorial, leading article; *Fr.* Article de fond, de tête, éditorial].

~ **başyazısı**, ◘ **Gazete başmakalesi**.

~ **bayii**, Gazeteleri seyyar veya yerlesik olarak satan kişi. *(Bir bölge, şehir veya bütün ülke çapında gazete dağıtımı yapanlara başbayi denir)*. [*Ing.* Newsagent, newsvendor; *Fr.* Marchand,-ande de journaux, dépositaire de journaux].

~ **çıkarmak**, *arg.* Gece yatakhanede dedikodu yapmak: *Çocuklar, müdüranım gazete çıkardığımızı haber almış, bu gece bizi dinleyecekmiş*

~**dizgisi**, *matb* Sanat ve kural hakımından çok ciddiye alınmayan, sadece sürat ve dokunaklılık düşünülen bir dizgi sistemi [*Ing.* Composition of (news-)paper; *Fr.* Composition de journal].

~ **fıkrası**, Gazetelerin belirli sütunlarında gündelik konulara kısaca değinip geçen yazı türü [*Ing.* Chronicle; *Fr.* Chronique].

~ **foto-muhabiri (fotoğrafçısı)**, Gazete için resim çeken, resmî gazeteye girebilecek şekilde ilgililere teslim eden fotoğrafçı. [*Ing.* Newspaper cameraman].

~ **haberi**, Gazetede yayımlanan günlük haber. [*Ing.* News of paper; *Fr.* Nouvelle de journal].

~ **haberler bürosu**, *matb* Özellikle taşra gazeteleri yazı işlerinin ihtiyacı olan her sahaya ait haber ve bilgileri az bir ücret karşılığında düzenlice toplayarak gönderirler. [*Ing.* Press-agency; *Fr.* Agence de presse].

~ **idarehanesi**, Gazetelerin idarî işlerinin görüldüğü bölüm ; gazetenin yazıldığı ve basıldığı yer. [*Ing.* Newspaper office; *Fr.* Office de journal, bureau d'administration d'un journal].

~ **ilân sayfası**, Bir gazetede özellikle ilânlara ayrılan sayfa. [*Ing.* Advertising sheet; Feuille d'annonces].

~ **ilâveleri**, *matb.* Günlük siyasî gazetelerin, çoğu kez haftada bir verdikleri ilâveler. [*Ing.* Supplement; *Fr.* Supplement].

~ **kâğıdı**, *matb.* İçinde % 25 sellüloz olan odun hamurundan yapılmış ve makine cilâsı düzgünlüğünde kâğıt; Rotatif makinelerine göre ve bu baskı makinelerinin çekmelerine dayanacak kadar sağlam ve hatasız sarılmış, tozsuz rulolar *(bobin)* halinde piyasaya çıkarılır. Gazete kâğıdı ortalama 50 gr. dır. [*Ing.* Newsprint; *Fr.* Papier de journaux, papier-journal].

~ **kapatmak**, Yürürlükteki kanunlara aykırı hareket eden gazetenin kanun hükümleri *(mahkeme kararı, sıkıyönetim kararı)* ile belli yahut belirsiz süre yayımına son vermek. [*Ing.* To close down a newspaper].

~ **kurucusu**, Bir gazeteyi kuran, çıkmasını sağlayan kişi. [*Ing.* Founder of a news paper; *Fr.* Fondateur de journal].

~ **kuşağı**, Abonelere gidecek gazetelerin katlandıktan sonra sarılıp, yapıştırılarak üzerine adreslerin yazıldığı kâğıt.

~ **küpürü**, Bir gazete metninden kesilmiş parçalar. [*Ing.* Newspaper cuttings; *Fr.* Coupures de journaux].

~ **makalesi**, Günlük konular, geniş okur topluluğunun anlayabileceği biçimde kaleme alınarak yazılan makale türü. [*Ing.* Article; *Fr.* Article de journal].

~ **muhabiri**, Gazetelere görevlendirildikleri konularda haber toplayıp yazan gazeteci. [*Ing.* Newspaper correspondent, newspaper reporter; *Fr.* Correspondant d'un journal].

~ **müvezzii**, Gazete dağıtıp, satan kişi. [*Ing.* Newsboy, news-hawk, newsman; *Fr.* Porteur de journeaux, camelot].

~ **okuyucusu**, Bir gazeteyi sürekli satın alıp okumayı alışkanlık haline getiren kişi. [*Ing.* (News-) paper reader; *Fr.* Lecteur d'un journal].

~ **özel ilânı**, Özel kişiler ve kurumlar tarafından gazetelere verilen ilânlar. [*Ing.* Private (news-) paper advertisement; *Fr.* Annonce de journal].

~ **paketi**, *post.* Toplu olarak postaya verilen gazetelerin kendi aralarında bağlanmak suretiyle paket veya tomar halinde bağlanması. [*Ing.* Bundle of (news-)paper; *Fr.* Pacquet des journaux].

☆ *Eşanl.* **ceride paketi**.

~ **reklâmı**, Kamu kurumları, özelkişi ve kurumlarca gazetelerde yayımlanan reklâm. [*Ing.* (News-) paper advertisement; *Fr.* Réclame de journal].

~ **resmî ilânı**, Türkiye'de Basın İlân Kurumu aracılığıyle gazetelere verilen, devlet işleriyle ilgili ilân. [*Ing.* Official advertisement; *Fr.* Annonce officielle de journal].

~ **ressamı**, Gazetede çıkan resim, klişe başlığı v.b. ni resimleyen kişi. [*Ing.* Illustrator; *Fr.* Illustrateur,-trice].

~ **röportajı**, ◘ **Röportaj**.

~ **satıcısı**, Gazete satan kimse. [*Ing.* Paper boy, news-hawk; newsman; *Fr.* Crieur de journaux, vendeur de journeaux, marchand de journeaux, camelot].

~ **sütunu**, Gazetede çeşitli genişlikteki satırların alt alta gelmesiyle teşekkül eden yazı blokları. *(Gazete sayfalarında sütun sayısı, satır genişliğine göre az veya çok olur. Daha kolay okunması için dar sütunlar tercih edilir Sütunlar birbirinden ya sütun çizgisi ya belirli boşluk yahut çerçeve ile ayrılır).* [*Ing.* Column of a newspaper; *Fr.* Colonne d'un journal]

~ **tefrikası**, Gazetelerde belli bir süre, her gün aynı yerde yayımlanan roman, seri röportaj v.b. yazı. [*Ing.* Serial story; *Fr.* Feuilleton].

~ **tiyatrosu**, *tiy.* Kısa, etkileyici sahnelerle günlük olayları eleştiren ve toplumsal sorunlara değinen gösteri türü. [*Ing.* Living (news-) paper].

~ **toplatmak**, Basılmış gazeteleri kanun uyarınca yetkililer eliyle toplatmak. [*Ing.* To seize an issue of a (news-) paper].

~ **tutacağı**, Umumî yerlerde gazete takılan ve kolayca tutup ve açıp okumaya yardım eden tenha sap. [*Ing.* Newspaper holder; *Fr.* Porte - journal].

~ **ve dergi çıkarma hakkı**, *huk.* Türk anayasasının 23. maddesine göre, önceden izne ve mali teminat yatırılmasına bağlı olmaksızın, herkesin dergi veya gazete çıkarma hakkı

~ **ve dergi sahibi**, *huk.* Türk Anayasasının 23. maddesinin tanıdığı, gazete ve dergi çıkarma hakkından yararlanarak gazete ve dergi çıkartan kimse.

~ **ve dergi yayımı**, *huk.* Gazete ve dergi

yayımlamak için uyulması gereken usuller. ~ **yazarı (muharriri)**, Gazetelere imzalı yahut imzasız yazı yazan. [*Ing.* Journalist; *Fr.* Journaliste].

gazeteci /gazeteci/, i. § ❶ Gazete çıkaran kimse. [*Ing.* Journalist, newspaper man; *Fr.* Journaliste]. § ❷ Gazeteye yazı yazmak, haber toplayıp vermeyi ve herhangi bir yolda gazetenin yazı işlerinde çalışmayı iş edinen kimse [*Fr.* Journaliste]. § ❸ Gazete satan kimse. [*Ing.* Newspaper man; *Fr.* Marchand de journaux]. § ❹ *huk.* Bir gazete, dergi, mecmua gibi süreli yayınlar yapan veya haber ve fotoğraf ajanslarında fikir ve sanat işinde ücret karşılığı çalışan kimse. [*Ing.* Journalist; *Fr.* Journaliste].

gazetecilik,-ği, i. Gazeteci mesleği veya gazeteciye yarayan hal. [*Ing.* Journalism; *Fr.* Journalisme].

gaz.hane, b.i. Havagazı fabrikası. [*Ing.* Gasworks; *Fr.* Usine a gaz].

gazışı b.i. *fiz.* Akkorsuz ışık yayımı: Başka bir ışığın veya mekanik, kimya, elektrik eylemlerinin etkisiyle meydana gelen ışık: *Bazı bitki ve hayvanların ışık saçması bir gazışı olayıdır.* [*Osm.* Lemeân; *Ing.* ve *Fr.* Luminescence]. ◉ **foto** ~, *fiz.* ◘ Fotogazışı.

~ **eşiği**, *elek.* ◘ Eşik.

gaz.ışıl, b.s. *fiz.* Gazışı ile ilgili veya gazışı saçabilen. [*Osm.* Lemeânlı; *Ing.* Luminescent; *Fr.* Luminescent,-ente].

~ **ekran**, *elektr.* ◘ Ekran.

gazi /gâzî/, s. ç: guzât. *Osm.* < *Ar. gazâ.* § ❶ *(Müslümanlarda)* Düşmanla savaşan veya savaş yapmış *(kimse).* [*Ing.* One who fights on behalf of Islam, champion of Islam; *Fr.* Guerrier qui combat pour la foi islamique et qui a vaincu les infidèles]. § ❷ Olağanüstü yararlıklar göstererek düşmanı yenen komutanlara veya şehirlere devlet tarafından verilen onur sanı: *Gazi Mustafa Kemal, Gaziantep.* [*Ing.* Ghazi *(title given to generals for outstanding exploits)*; *Fr.* Triomphateur, victorieux]. § ❸ *din. tar.* Gazveye *(savaş)* çıkan müslümanlar arasında din için savaşan kimse veya savaşan ordunun başında bulunan kumandan. § ❹ *tar.* Sakarya Meyda savaşının başarıyle sonuçlanması üzerine Atatürk'e Büyük Millet Meclisi tarafından verilen unvan *(19 Eylül 1921).*

~ **çelengi**, *tar.* Deniz veya kara savaşlarında kahramanlık gösterip gazi olan kişilerin başlarına takılan, çiçeklerle süslü çelenk. *(Osmanlılarda birçok vezir gazilere bu çelengi takmışlardır. Köprülü Mehmet Paşa da Venedik deniz savaşında başarı gösteren gazi Küçük Mehmed'in başına iki çelenk takıp, samur bir kürk hediye etti).*

~ **helvası**, *mutf.* Un helvası. [*Ing.* Sweet confection made of sugar, flour, and butter; *Fr.* Sorte de pâte-douce].

Gaziantep, öz. i. Güney Anadolu'daki illerden biri ve merkezi olan şehir. [*Ing.* Aintab; *Fr.* Gaziantep].

gazilik,-ği /gazilik/, i. Gazi sıfat ve sanı. [*Ing.* Quality or title of a ghazi; *Fr.* Titre de gazi].

gazino, i. *It. casino*, kır evi. § ❶ Yemek yenilen, program seyredilen, bazen de oyun oynanan eğlence yeri. *(Taksim Belediye Gazinosu).* [*Ing.* ve *Fr.* Casino]. § ❷ Büyük kahvehane ve birahane. [*Ing.* ve *Fr.* Café]. ◉ **alle** ~ **su**, ◘ Aile. ◉ **kır** ~ **su** *(kahvesi).* Kırlık yerde açılmış basit gazino.

gazinocu /gazinocu/, i. Gazino işleten kimse.

gazlamak, nsz. f. § ❶ Gazyağı sürmek: *Tahtakurularını öldürmek için somyayı gazladı.* [*Ing.* To gas; *Fr.* Passer au gaz]. § ❷ Gazyağı damlatmak: *Makineyi gazlamak.* [*Ing.* To gas, *Fr.* Passer au gaz]. § ❸ Motorlu araçlarda motora fazla benzin gitmesini sağlamak için marşa kuvvetle basmak: *Arabayı gazladı.* [*Ing.* To accelerate; *Fr.* Accélérer]. § ❹ *arg.* Defolmak, kaçmak, basıp gitmek: *Haydi yavrum gazla artık.* [*Ing.* To get off with; *Fr.* Gazer].

gazlaştırma, i. *gaz. sny.* Bileşiminde karbon bulunan katı veya sıvı maddelerin, tamamen yanıcı gaz haline dönüştürülmesi. [*Ing.* Gasification; *Fr.* Gazéification]. ◉ **tam** ~, *sny.* Taşkömürü veya linyitlerin bir tek sahada tamamen gazlaştırılması. [*Ing.* Integral gasification; *Fr.* Gazéification intégrale]. ◉ **yeraltında** ~, *sny.* Bir taşkömürü tabakasının, ocaktan çıkarılmadan önce bir miktar hava ile yakılarak, yatağında yanıcı gaz haline dönüştürülmesi. [*Ing.* Underground (subterranean) gasification; *Fr.* Gazéification souterraine].

gazlaştırmak(-i), f. *sny.* Bir maddeyi gaz haline dönüştürmek: *Taşkömürünü gazlaştırmak.* [*Ing.* To gasify, volatilize; *Fr.* Gazéifier].

gazlı, s. Gazı olan veya gaz bulaşmış olan. [*Ing.* Containing gas, containing kerosene; *Fr.* Gazeux,-euse].

~ **beton**, ◘ Beton.

~ **bez**, *h.d.* ve *ecz.* ◘ Gazbezi.

~ **boya**, *kim.* Kimyasal boya veya anilin boya eriyiğinde amonyak konularak elde edilen, bu yüzden gaz etkisi de taşıyan ağaç boyası.

~ **termometre**, *fiz.* ◘ Termometre.

Gazneliler devleti, öz. i. *tar.* İlk müslüman Türk devletlerinden biri. 963 yılında Alp Tigin adlı bir Türk komutanı tarafından kurulmuştur. Başkenti Afganistan'ın Gazne şehriydi. 1187 yılında Gurlular tarafından ortadan kaldırılmıştır.

gaznofiski, i. *It. den.* Savaş gemilerinde geceleyin üst üste çeşitli renk ışık göstererek haberleşmede kullanılan elektrik lambaları. ☆ *Eşanl.* gece işaret cihazı.

gazojen, i. *Fr. gazogène* < *gaz* + *yun. genos*, doğuş. Sıvı veya katı bir yakıtı hava veya oksijen etkisiyle gazlaştırmaya yarayan cihaz. *(Olaya yardımcı olarak yakıt üzerine su buharı da gönderilebilir).* [*Ing.* Gas-generator; *Fr.* Générateur de gaz]. ◉ **ön damıtmalı** ~, Kömürün damıtıldığı bir karninin üzerine yerleştirilmiş gazojen. [*Ing.* Predistillation gas-generator; *Fr.*, Gazogène à prédistillation]

gazolin, i. *Fr. gazoline.* Ham petrolün ilk damıtılmasında ayrılan, çok uçucu, hafif akaryakıt. [*Ing.* Gasolene, gasoline]. ◉ **doğal** ~, Doğal gazın ayrıştırılmasından elde edilen kaba benzin [*Ing.* Natural gasolene; *Fr.* Gazoline naturelle].

gazometalürji, i. *Fr. gazométallurgie.* Erimiş madenin içinden gaz geçirerek bileşimindeki yabancı maddelerden temizleme usulü. *(Sıvı maden kütlesine yeteri kadar gaz verilerek, içinde bulunan katı ve gaz halindeki yabancı maddeler yakılır).* [*Ing.* Gasometallurgy].

gazometre, i. *Fr. gazomètre* < *gaz* + *Yun. metron*, ölçü. Gazların değişik hacimde ve genellikle 100 ile 300 mm su basıncına eşit sabit basınç altında depo edildiği cihaz. (Gazların hacmini ölçmeye yarar). [*Ing.* Gasometer]. ☆ *Eşanl.* **gazölçer.**

gazometri, i. *Fr. gazométrie.* Gazların hacminin yoğunluğunun v.b. nin ölçülmesi. [*Ing.* Gasometry].

gazometrik, s. *Fr gazométrique.* Gazometriyle ilgili. [*Ing.* Gasometric].

~ **düzeltici**, *fiz.* ◘ Düzeltici.

gazoz, i. *Fr. gazeuse.* İçinde basınçlı karbon ve şeker asidi meyva esansı ile yapılan ve basınçlı hava ile şişelere doldurularak hazırlanan ve şişelerde satılan alkolsüz içki: *Meyveli gazoz.* [*Ing.* Sweetened carbonated water; *Fr.* Eau gazeuse, boisson gazeuse].

~ **ağacı**, *arg.* Bir sözün çok saçma olduğunu belirtmek için kullanılır: *O senin dediğin gazoz ağacı.*

gazozcu, i. § ❶ Gazoz imal eden kimse. § ❷ Eğlence yerlerinde dolaşarak gazoz satan kimse.

gaz.ölçer°, b.i. *fiz.* ve *kim.* ◘ Gazometre.

gazubane, z. *Osm.* < *Fars.* Öfkeli olarak hiddetle. [*Ing.* Angry, passionately; *Fr.* D'une manière irrité, avec colère].

gazup /gazüp/, s. *Osm.* < *Ar. gazûb* < *gazab*, öfkeli, çok çabuk kızma huyunda olan, öfkeci. [*Ing.* Irritable, passionate, wrathful; *Fr.* irrité,-ée, courroucé,-ée, furibond,-onde].

gazve, i. ç: gazevât. *Osm.* < *Ar.* Arap kabileleri arasındaki çarpışma, cenk. [*Ing.* Military expedition on behalf of Islam].

gaz.yağı, b.i. *kim.* ◘ Gaz.

gaz.yuvarı, b.i. ◘ GAZ.

(Gd. *kim.* Gadolinyum elementinin sembolü. [*Ing.* Symbol of gadolinium; *Fr.* Symbole chimique du gadolinium].

ge, g harfinin adı.

geba, s. § ❶ (a) İçinde embriyon veya dölüt bulunan dölyatağına verilen sıfat. (b) Karnında yavru bulunan *(kadın veya hayvan); Geba kadın, geba kısrak.* [*Osm.* Hâmile, beççe-dâr; *Ing.* Pregnant, with child; *Fr. Enceinte, grosse*]. ☆ *Eşanl.* yüklü, iki canlı. § ❷ *mec.* İçinde açığa çıkmamış birikim olan. § ❸ *arg.* Borçlu. [*Ing.* Indebted, under obligat on; *Fr.* Endetté, obligé].

~ **bırakmak**, Geba kalmasına sebep olmak. [*Osm.* İlkah etmek; *Ing* To impregnate; *Fr.* Féconder].

☆ *Eşanl.* döllemek.

~ **kalma**, *fizyol.* Ayrı eşeyli canlıların üremesinde, dişi gamet *(yumurta)* ile erkek gametin *(spermatozoit)* ilk embriyon hücresi olan döllenmiş yumurtayı *(zigot)* meydana getirmek üzere birleşip kaynaşması. [*Ing.* ve *Fr.* Conception].

~ **kalmak**, *(İnsan veya hayvanlar hk.)* Karnında, yavru belirmeye başlamak. [*Osm.* İltikah; *Ing.* To become pregnant; *Fr.* Devenir enceinte].

~ **zar**, *arg.* Hileli zar: *Senin zar, gebeye benziyor, değiştir onu.* [*Ing.* Loaded die]. ☆ *Eşanl.* fındık, haval.

gebece, i. Küçük ve karınlı küp.

gebelik,-ği, i. *sosy.* ve *tıp.* § ❶ Döllenmiş insan yumurtasını taşıyan kadının bulunduğu durum. [*Lat.* Graviditas, praegnatio; *ing.* Pregnancy; *Fr.* Grossesse]; § ❷ Kadının çocuğu doğuruncaya kadar geçirdiği dokuz aylık devre. [*Lat. Conceptionis tempus; Ing.* Time of conception; *Fr.* Grossesse, gestation]. ◉ **başak gebeliği**, *trm.* ◘ Başak; ◉ **dış** ~, *tıp.*-◘ Dışgebelik; ◉ **dördüz** ~, *tıp.* ◘ Dördüz; ◉ **sahrî** ~, *sosy.* Animist inançtaki ilkel kavimlerde kadının yanından geçtiği ve içinde kutsal ruh bulunan bir çalılık veya kayanın etkisiyle, cinsel temas olmaksızın gebe kalması inancı. [*Ing.* Virginal conception; *Fr.* Conception virginale]. ◉ **dış** ~, *tıp.* Dölyatağının dışında, herhangi bir yerde, çoğu zaman Fallopo borusunda gelişen gebelik.

~ **muayenesi**, *iş. huk.* Sigortalı kadının veya sigortalı erkeğin sigortalı olmayan karısının gebeliği halinde sigorta idaresince yaptırılan muayene ve tedavi.

~ **testi**, *tıp.* Gebeliği erken tanımak için yapılır ve gebelerin idrarında fazlalaşan gonadotrop hormonun enfantil fare, tavşan, kurbağa gibi bazı hayvanlarda cinsel olgunlaşma meydana getirmesi esasına dayanır. *(Ascheim - Zondek testi: Farelerde; Friedmann testi: Tavşanlarda; Hogben testi: Xenopus levis cinsi kurbağalarda).* [*Ing.* Pregnancy test].

~ **yardımı**, *iş. huk.* Sigortalı kadının veya sigortalı erkeğin sigortalı olmayan karısının gebeliği halinde sigorta idaresince sağlanan yardımları kapsar.

geberesiye, z. *(hakaret olarak)* Ölecek kadar.

geberik, i. ve s. < *gebermek. tkz.*, *(hakaret sözü olarak)* Ölü, ölmüş. [*Ing.* Dead; *Fr.* Mort].

gebermek, nsz. f. *tkz. (Hakaret sözü olarak)* Ölmek. [*Ing.* To die, perish; *Fr.* Mourir, crever].

gebertilmek, nsz. f. *tkz.* Öldürülmek.

gebertmek(-i), f. *tkz. (hakaret olarak).* § ❶ Gebermesini sağlamak, öldürmek. [*Ing.* To kill, exterminate; *Fr.* Faire mourir, faire crever, tuer]; § ❷ *mec.* Çok eziyet etmek, çok dövmek: *Öyle kızdım ki, olima geçirsem gebertecektim.*

gebeş, s. *Osm.* < *Ar. kebş.* § ❶ Bodur ve şişman; § ❷ Yeni girdiği çevreye uymayarak alıkça şaşkınlık gösteren. § ❸ *arg.* ◘ Abacl.

gebeşaki, s. *arg.* ◘ Abacl.

gebeşlik, i. § ❶ *arg.* Gebeş olma hali; § ❷ Ahmakça davranış.

gebre[1], i. *Lat. caprit*, keçi. Atı tımar etmekte kullanılan kıldan kese. [*Ing.* Haircloth glove for grooming horses; *Fr.* Gant de serge avec lequel on frotte les chevaux après les avoir étrillés].

gebre², i. *bot.* Gebreotu denilen bir çalının nohuttan küçük yemişi. *(Yeşilken toplanıp turşusu yapılır).* [*Ing.* Caper berry, *Fr.* Câpre]

gebreleme, i. Gebreyle veya gebre otuyle ovma: *Atı gebrelemek hayvanın sağlığı için yararlıdır.*

gebrelemek(-i), f. *(hayvanı)* Gebre ile tımar etmek.

gebre.otu, b. i. *bot.* İki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Gebreotugiller *(Capparidaceae)* familyasından, büyük pembe çiçekli bodur ağaççık; çiçek tomurcukları salamura içinde saklanır, *kapari* adıyle bahar olarak kullanılır. Meyva bakkadır. Tropik bölgelerde yetişen 350 türü vardır; bazı türleri Avrupada yetişir, Duvarlarda ve kayalıklarda biter. Türkiye'de Batı ve Güney Anadolu'da yetişen türleri: *C. spinosa, C. ovata.* [*Lat. Capparis; Ing.* Caper, caperbush; *Fr.* Câprier].

☆ *Eşanl.* kebere, keditırnağı.

gebre.otugiller, ç.b.i. *bot.* İkiçeneklıler sınıfının, *Rhoeadales (papaverales)* takımından, *(Elli kadar cinsi, yedi yüz kadar türü bulunan* ve çoğunlukla tropikal bölgelerde yetişen otlar, çalılar, ağaçlar, bazen de odunlu tırmanıcı bitkileri kapsayan bir familya. Bu familyadaki bitkilerin yaprakları alternan, basit veya palmat parçalı olup çiçekler erdişi veya tek eşeyli, aktinomorf veya zigomorftur. Meyva bakka veya 2 valf ile açılan bir kapsüldür. Türkiye'de 2 cinsi *(Capparis* ve *Cleome)* ve 3 türü yetişir [*Osm.* Kibariye; *Lat.* ve *Ing. Capparidaceae, Fr.* Capparidacées].

gece, i. *esk. T. kiçe.* § ❶ Güneşin batmasından *(gün kararmasından)* doğmasına *(gün ağarmasına)* kadar geçen süre; yirmi dört saatlik günün karanlık kısmı; Mevsime göre uzayıp kısalır. [*Osm.* Leyl, şeb; *Ing.* Night; *Fr.* Nuit]. § ❷ *(Geniş anlamda)* karanlık. § ❸ *mec.* Manevî karanlık, bilgisizlik. § ● z. Gece vaktinde, geceleyin: *Gece serin olur, Gece uyumalı, gündüz çalışmalı.* [*Ing.* At night; *Fr.* La nuit, de nuit, dans la nuit]. ◉ ~ yi gündüze katmak, *dey.* Büyük çaba göstermek: *Fakat o, bu işte de altta kalmak istemedi, geceyi gündüze kattı.* [*Ing.* To work continuously]. ◉ ~ yi ihya etmek, *dey. esk.* Geceyi ibadet veya çalışma ile geçirmek. [*Ing.* To pass the night in praying or working]. ◉ gündüz külâhlı, ~ silâhlı, *dey.* İki hayatı olan. Güvenilemeyen. [*Ing.* Leading a double life *(like Dr. Jekyll and Mr. Hyde)*].

~ aydınlığı, Gece süresince gökyüzünde görülen donuk parlaklık. [*Ing.* Night airglow, night sky light; *Fr.* Lueur atmosphérique nocturne, luminescence du ciel nocturne].

~ balıkçılı, *zool.* ◘ Balıkçıl.

~ barınağı, Muhtaç ve fakir olanların gayet az bir para vererek veya hiç vermeyerek geceyi geçirmelerine yarayan, belediyeler tarafından tesis ve idare olunan bina. [*Ing.* Night-shelter; *Fr.* Asile de nuit].

☆ *Eşanl.* geceleme evi.

~ baskını, *esk.* Geceleyin yapılan baskın. [*Ing.* Night-raid, night attack; *Fr.* Raid de nuit].

~ bekçisi, Mağaza, depo, banka v.b. yerleri geceleri bekleyen kimse. [*Ing.* Night watchman; *Fr.* Gardien, veilleur de nuit]. ◘ Bekçi.

~ çalıştırma yasağı, *iş. huk.* Sanayiye ait işlerde, genel like, 18 yaşını doldurmamış erkek çocuklarla her yaştaki kadınların gece süresi içinde çalıştırılamayacağını ifade eder.

~ çekilmesi, *esk.* Başka bir bölgede daha elverişli şartlar altında savaşa devam etmek üzere, geceleyin düşmandan sıyrılmak maksadıyle yapılan askerî harekete verilen ad.

~ etkisi, *sin.* Gündüz çevrildiği halde görüntünün gece çevrilmiş duygusu vermesi. Pankromatik bir filmin kırmızı bir renk süzgeci kullanılarak, hafif güdük ışıklamalı kullanılmasıyle elde edilir. [*Ing.* Night effect; *Fr.* Effet de nuit].

~ göğü, Güneş batıp, karanlık olduktan sonraki gök. [*Ing.* Night sky; *Fr.* Ciel nocturne].

~ gök ışığı, ◘ Gece aydınlığı.

~ gözü kör gözü, *dey.* Dikkat isteyen işlerin gece iyi yapılamayacağını anlatır. [*Ing.* Fine work needs the light of day].

~ gündüz, *dey.* Her zaman, ara vermeksizin: *Bu fabrikada gece gündüz çalışırlar.* [*Osm.* Daima; *Ing.* Day and night, continually; *Fr.* Nuit et jour, continuellement].

~ gündüz demamek, *dey.* Vaktin uygun olup olmadığına bakmamak, vakit seçmemek. [*Ing.* To take no account of the time of day].

~ gündüz eşitliği, *astr.* ◘ Ekinoks.

~ güneşi, *coğr.* Kutup çemberleri ile (66° 33') kutup noktaları arasında yılın bir bölümünde güneş hiç batmaz. Böylece geceleyin de güneş ışıklarını vurur. 66 derece 33 dakika ile 90 derece arasında bu durum türlü derecelerden uzunluk gösterir. İşte bunun için, bu güneş vuruşuna gece güneşi denir. [*Ing.* Midnight sun; *Fr.* Soleil de minuit].

☆ *Eşanl.* gece yarısı güneşi.

~ hücumu, *den.* Bir yerde yatan veya bir sahada dolaşan düşman gemilerini torpillemek için torpitolar tarafından uygun hal ve şartlar gözleyerek ve kendilerini göstermeyerek geceleyin üzerlerine yapılan atılma harekâtı. [*Ing.* Night assault, night attack; *Fr.* Assaut de nuit].

~ ışıklı resim, *res.* Gece görünüşlerini ve tablatın gece halini betimleyen resimler. [*Ing.* Night effect; *Fr.* Effet de nuit].

☆ *Eşanl.* gece resmi.

~ işçiliği, § ● *iş. huk.* İşçinin geceleyin çalışması. [*Ing.* Night workmanship; *Fr.* Travail de nuit]. § ❷ *arg.* Geceleyin yapılan hırsızlık. [*Ing.* Burglary; *Fr.* Vol de nuit].

~ kadısı, *h.d. dey.* Kocasını etkisi altına alıp her istediğini yaptıran kadın. [*Ing.* Wife who exerts influence on her husbands].

~ kalm, gündüz salm, *dey.* Gecesini ibadet, gündüzünü de oruçla geçiren, çok dindar. [*Ing.* Spending the night in religious exercises and the daytime in fasting].

~ kandili, Geceleri yatarken kullanılan hafif ışıklı kandiller: *(Eski zamanda yatak odalarında geceleri uzunca bir bardak içine su doldurularak üzerine birkaç parmak kalınlığında zeytinyağı konur ve bu yağ üzerine de şamandıra denilen mantarlı maşa gibi yüzücü bir parça oturtulurdu; buna geçirilen küçük fitiller yakılarak odayı hafif ışıkla aydınlatmak konusunda kullanılırdı. Bunların mumdan yapılmış olanları da vardı).* [*Ing.* Night light; *Fr.* Veilleuse].

~ kelebekleri, *zool.* ◘ Kelebek.

~ kraliçesi, *bot.* ◘ Gecekraliçesi.

~ kulübü, *sosy.* Büyük şehirlerde eğlence zamanı çok olan refahlı sınıfların eğlendikleri ve geniş ölçüde tüketim yaptıkları kulübler. [*Ing.* Night club; *Fr.* Boîte de nuit].

~ kuşu, § ● ◘ Yarasa. § ● *mec.* Gece uyumayan, geceyi uyanık geçiren kimse. [*Ing.* Person who goes about by night; *Fr.* Personne qui veille pendant la nuit].

~ manevrası, *den.* Geceleyin yapılan *(savaş şartlarına uygun olarak)* manevralar. [*Ing.* Night manœuvre; *Fr.* Manœuvre de nuit].

~ maymunu, *zool.* ◘ Maymun.

~ menekşesi, *bot.* ◘ Frenkmenekşesi.

~ olmak, *dey.* Güneş batıp ortalık kararmak. [*Ing.* To become night; *Fr.* Faire la nuit].

~ oyunu, *tiy.* Hava kararıdktan sonra verilen oyun. [*Ing.* Evening performance; *Fr.* Soirée].

☆ *Eşanl.* suare.

~ savunması, *den.* Kendisini etraftan gizlemek isteyen ve görülmesini sakıncalı ve zararlı gören bir geminin veya toplu bir kuvvetin geceleyin ışıklarını söndürmesi, hiç bir taraftan dışarı ışık sızdırmaması için gerekli tertibatı alması. [*Ing.* Night defence].

~ sefası, *bot.* ◘ Gecesafası.

~ sûresi, *iş. huk.* İş hayatında *(gece)* en geç 20.00'de başlayarak en erken sabah 06.00 ya kadar geçen ve her halde en fazla 11 saat süren gün dönemi. [*Ing.* Night-long; *Fr.* Qui dure toute la nuit].

~ süzgeci, *sin.* Gece etkisi elde etmekte kullanılan koyu kırmızı renk süzgeci. [*Ing.* Night filter; *Fr.* Filtre pour les effets de nuit].

~ uçuşu, *hava.* Güneşin batmasıyle doğuşu arasında, ışıklandırılmamış bir hava gemisi veya önemli cismin 3 mil mesafeden görülemediği uçuş. [*Ing.* Night flight; *Fr.* Vol de nuit].

~ vakti, *huk.* (a) İcra ve iflâs Kanununda, güneş battıktan doğuncaya kadar devam eden süre; (b) Ceza kanununun tatbikatında, güneş batmasından bir saat sonra başlayıp doğmasından bir saat öncesine kadar devam eden süre; (c) Ceza muhakemeleri usulü uygulamasında, Nisan başından Eylül'ün otuzuna kadar saat yirmibirden sabahın dördüne ve Ekim'in birinden Mart'ın otuzbirine kadar saat yirmibirden sabahın altısına kadar süren süre. [*Lat. Nox, tempus nocturnum, tempus noctis, (noctu); Ing.* Night-time, common law night; *Fr.* La nuit].

~ yanığı, Uçuk gibi, birdenbire oluveren, kabarcıklı türlü deri döküntülerine verilen ad. [*Ing.* Kind of skin eruption, especially on face or hands].

~ yarısı, *astr.* Gecenin ortası, Güneşin alt öğlenden geçtiği an; veya Güneş batması ile doğması arasındaki zamanın ortası. [*Osm.* Nısf-ülleyl, cevf-i leyl; *Ing.* Midnight; *Fr.* Minuit]. ~ ~ güneşi, *coğr.* ◘ Gece güneşi.

~ yatısı, *dey.* Gece yatmak üzere misafirlik: *Kardeşinin evine gece yatısına gitti.* [*Ing.* Overnight visit; *Fr.* Nuit qu'on passe chez un ami].

~ yatısı okulu, *eğt.* Gece yatılan okul. [*Osm.* Leylî mektep; *Ing.* Boarding school; *Fr.* Internat].

~ yatısına gitmek, *dey.* Gece yatmak üzere bir yere misafir olarak gitmek. [*Fr.* Aller chez un ami pour y passer la nuit].

~ yayı, *astr.* Güneş'in gökküresinde, bir gün boyunca çizdiği çemberin gözerimi altında kalan parçası. [*Osm.* Kavs-i leyl; *Ing.* Nocturnal arc; *Fr.* Arc nocturne, arc de nuit].

~ yürüyüşü, *esk.* Düşman keşif ve ateşinden sakınmak, harekâtı gizlemek veya baskın yapmak için geceleyin yapılan ve bazı özel tedbirlerin alınmasını gerektiren yürüyüş. [*Ing.* Night march; *Fr.* Marche de nuit].

~ zammı, *arg.* Şöförün oturduğu yerin altında bulundurduğu sopa: *Arabada çıngar çıkaran müşterilere, bazan gece zammı lâzım gelir.*

gececi, i. § ● Çalışma sırası geceye rastlayan görevli. [*Ing.* Night worker; *Fr.* Veilleur de nuit, garde de nuit]. § ● s. *zool.* Gece ortaya çıkan, devinen, uçan veya koşan hayvanlara denir: *Etçillerin birçoğu gecedir.* [*Ing.* Nocturnal; *Fr.* Nocturne].

gece.evi, i. Bağ ve tarlalarda dağlarda gecelemek için yapılan kulübe. [*Ing.* Night shelter; *Fr.* Asile de nuit].

gece.kondu*, b.i. § ● *sosy.* Köylerden şehire göç olayının sonucu olarak şehirde yerleşme zorunda olanların Belediye kurallarına aykırı yaptıkları acele barınak. [*Ing.* Mushroom house, squatter's house, shanty]. § ● *mec.* Aceleyle yapılıvermiş, derme çatma yapı. § ● *huk.* İmar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı olmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsa üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapı.

gece.kraliçesi, b.i. *bot.* İki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Atlasçiçeğigiller (Cactaceae) familyasından, Jamayka'da yetişen, sürünücü ve tırmanıcı gövdeli, büyük beyaz çiçekli bir bitki. Kalb ilâcı olarak kullanılmıştır. [*Lat. Selenicereus grandiflorus*].

gecelemek, nsz. f. § ● Bir yerde kalıp geceyi geçirmek. [*Ing.* To speend the night *(in a place); Fr.* Veiller, passer la nuit]. § ● Geceyi uyumadan geçirmek. [*Ing.* To burn the candle at both ends; *Fr.* Brûler la chandelle par les deux bouts].

geceleyin /gece:leyin/, z. Gece vaktı. [*Ing.* By night; *Fr.* La nuit, en plaine nuit, pendant la nuit, de nuit].

gecelî, s. **Gündüzlü** kelimesiyle birlikte *«gecelî gündüzlü»* biçiminde, *«gece ve gündüz, bi-teviye»* anlamında kullanılır: *Gecelî gündüzlü çalıştık.* [*Ing.* Day and night, continuously, continuous; *Fr.* Jour et nuit, nuit et jour].

gecelik,-ği, s. § ❶ Gece kullanılan; gece ile ilgili: *Gecelik kılık.* [*Ing.* For night; *Fr.* Propre à nuit]. § ❷ i. Yatakta giyilen entari veya gömlek. [*Ing.* Night-gown, nighty; *Fr.* Chemise de nuit].

— **külâhıma anlat**, *dey.* *«Söylediğin şeyleri kanmıyorum, boşuna yorulma»* anlamında. [*Ing.* Tell it to my nightshirt and kerchief; you are lying].

gece.maymunu, b.i. *zool.* ◘ **Maymun**.

gece.safası, b.i. *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Gecesafasıgiller *(Nyctaginaceae))* familyasından Anayurdu Meksika olan sürüngen gövdeli, karşıt yapraklı, çeşitli renkte *(kırmızı, sarı, mor, pembe, ebrulu beyaz)* büyük çiçekli bir yıllık otsu bitki. Çiçekleri gece açılır. Orta Amerika ve Peru dolaylarında yetişir. Bahçelerde tarh halinde yetiştirilir. Cüce türleri tarh kenarlarını süslemede kullanılır. Genetik tecrübelerde kullanılır. [*Lat. Mirabilis jalapa; Ing.* Four-o'clock; *Fr.* Belle-de-nuit, merveille du Pérou].

gece.safasıgiller, ç.b.i. *bot.* Sinirotları *(Centrospermae)* takımından tropikal ve subtropikal bölgelerde yetişen, ikiçenekli çiçekli bitkiler familyası. Karşıt basit yapraklı ot, ağaç veya ağaççık halinde bitkilerdir; çiçekleri erdişi, nadiren bireşeyll ve ortak bir bürüm içinde toplu, bazen de başlı başına ayrı olur. Meyva akendir. Yirmi sekiz cins içinde iki yüzden fazla türü vardır. Birçoğu süs bitkisi olarak yetiştirilir *(gecesafası /mirabilis/ bougainvillea, abronia v.b.).* [*Lat.* ve *Ing. Nyctaginaceae; Fr.* Nyctaginacées].

gece.yırtıcıları, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Karinalılar *(Carinatae)* bölümünün, Gök.kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının alt takımı. Gagaları dipten itibaren çengel gibi kıvrıktır. Kısa vücutlu, büyük başlı, uzun kanatlı, kısa kuyruklu gece kuşlarıdır. Gözleri teleskop gibidir. Yüz tüyleri gözler çevresinde dizilerek peçe yaparlar. Bütün dünyaya yayılmışlardır. Baykuşgiller *(Strigidae)* ve Peçeli-baykuşgiller *(Tytidae)* olmak üzere iki familyası vardır. [*Lat.* ve *Ing. Striges, strigiformes; Fr.* Strigiformes]. ◘ *LEVHA.* — **KUŞ TAKIMLARI**.

gecikim, i. < *gecikmek, müz.* ◘ **Gecikme**[4].

gecikme, i. § ❶ Gecikmek eylemi: *Vapurun bir saatlik gecikmesi var.* [*Osm.* Teahhür; *Ing.* Delay; *Fr.* Retard, retardement]. § ❷ *döş.* Otomatik denetim yönteminde duyarlılık ile uygulama arasında geçen süre. [*Ing.* Lag; *Fr.* Retard, décalage]. § ❸ *müz.* Akora yabancı bir notayı belirten armoni terimi. [*Ing.* Delay; *Fr.* Retard]. ◉ bir sinüzoidal büyüklüğün aynı frekanslı bir diğerine göre — **si**, *elektrotekn.* Bir sinüzoidal büyüklüğün, kendinden önce gelen aynı frekanslı bir başka sinüzoidal büyüklük ile yaptığı açı. [*Fr.* Retard d'une grandeur sinusoïdale sur une autre de même fréquence]. ◉ **ödünleyici** —, *kardiyoloji.* Bir uyartı ile sağlanan suni sistoldan sonra normal sistol belirinceye kadar geçen süre. *(Ödünleyici gecikme, suni sistol olmasaydı normal sistol kendiliğinden ne zaman ortaya çıkacak idiyse gene o zamanda ortaya çıkmasını sağlar).* [*Ing.* Compensating delay; *Fr.* Retard compensateur].

— **faizi**, *huk.* ◘ **Gecikmiş faiz**.

— **hattı**, *elek.* Bir işaretin etkisinl verildiği andan daha geç göstermesini sağlayan elektrik düzeneği *(iletkenler, devreler, şebekeler).* [*Ing.* Delay line; *Fr.* Ligne de retard].

— **süresi**, Beklenen olayın beklenen zamandan ne kadar daha geç oluşu. [*Ing.* Lag time; *Fr.* Retard].

— **tazminatı**, ◘ **Tazminat**.

— **zamanı**, ◘ **Gecikme süresi**.

gecikmek, nsz. t. Geç kalmak, bir işi kararlaştırılmış olan vaktinden sonra yapmak. [*Osm.* Tehir etmek; *Ing.* To delay, be late; *Fr.* être en retard, se retarder, s'attarder]. ☆ *Eşanl.* **taahhur etmek**, **geri kalmak**. ☆ *Karş.* **erken davranmak**, **erken gelmek**, **erken bulunmak**.

gecikmeli, s. Gecikmesi olan. [*Ing.* Delaying; *Fr.* En retard, à retardement].

— **patlayıcı madde**, *bayınd.* ve *mad. oc.* Ateşleme ile patlama arasında belirli bir zaman geçecek şekilde hazırlanmış patlayıcı madde. [*Fr.* Artifice à retard, artifice à retardement].

gecikmiş, s. < *gecikmek.* Geç kalmış. [*Ing.* Delayed; *Fr.* Retardé, tardif].

— **faiz**, *huk.* ◘ **Faiz**.

— **etki**, *elek.* ◘ **Etki**.

geciktirim[4], i. < *geciktirmek. sin.* Seyirciye her hangi bir olayın meydana geleceğini duyurmak, fakat sonucu durmadan geciktirerek sürekli bir bekleme, gerginlik, sıkıntı, heyecan içinde bırakmak, soluk kesici bir durum yaratmak biçiminde kendisini gösteren anlatım çeşidi. [*Ing.* Suspense; *Fr.* Suspense].

geciktirmek(-i), t. Gecikmesine yolaçmak, geç bırakmak: *Birini lafa tutup geciktirmek.* [*Ing.* To delay; *Fr.* Retarder, attarder]. ◉ uyuşumlu bir noktayı —, *müz.* Bu noktanın içinde bulunduğu akora bir önceki akordan bir nota eklemek. [*Fr.* Retarder une note consonante].

geç, z. *esk. T. kec.* § ❶ Bilinen, alışılan veya kararlaştırılan vakitten sonra. [*Ing.* Late; *Fr.* Tard]. § ❷ s. Alışılan zamandan sonra olan: *Geç vakit.* [*Ing.* Tardy, belated, late in the evening; *Fr.* Tardif *(heure tardive)*]. ☆ *Karş.* **erken**.

— **Hitit**, *tar.* Hitit İmparatorluğu ortadan kalktıktan sonra Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'de kurulan çeşitli küçük krallıklara verilen ad.

— **kalmak**, *dey.* Vaktinden sonra davranmak, gecikmek. [*Ing.* To be late; *Fr.* S'attarder, mettre en retard, se retarder].

— **olsun güç olmasın**, *dey.* Geç kalan işlerde savunma için söylenir. [*Ing.* Better late than never; *Fr.* Mieux vaut tard que jamais].

— **uçan yarasa**, *zool.* ◘ **Yarasa**.

— **uyanış çağı**, *res.* ve *mim.* İtalya'da 1520-1600 yılları arasında özellikle resim ve mimarlıkta görülen barok öğeli sanat anlayışı. [*Fr.* Renaissance tardive].

geçe[1], z. < *geçmek.* Saatı, artık kesriyle zarf halinde kesirlerin sonuna getirilir: *Üçü beş geçe, yediyi on dakika beş saniye geçe.* [*Ing.* At... past...; *Fr.* À...].

geçe[2], i. < *geçmek. h.d.* Karşılıklı iki yandan her biri, yaka. [*Ing. Side, Fr.* Rive, côté].

geçegen, s. < *geçmek.* ◘ **Geçici**[1].

geçek,-ğl, i. < *geçmek. h.d.* § ❶ Ulaştırma ve haberleşme ağlarının *(şebeke)* geçtiği yol: *Demiryolu geçeği, telgraf geçeği.* [*Osm.* Güzergâh; *Ing.* Place of passage, ford, narrow wooden bridge; *Fr.* Passerelle § ❷ s. Hoşa giden, değer verilen. [*Ing.* Accepted, acceptable, liked, esteemed; *Fr.* Accepté, admis, estimé, agréable].

geçen, s. < *geçmek.* § ❶ *(Hafta, ay, yıl ve mevsim anlatan kelimelerle)* Bir önceki: *Geçen hafta, geçen yaz, geçen bayram, geçen sefer, geçen gelişimde.* [*Ing.* Last; *Fr.* Passé, dernier,-ère]. § ❷ *(Gün ve gece kelimeleriyle)* birkaç önceki: *Geçen gün bizde idi, Dün mü, geçen gün mü idi, pek hatırlayamıyorum.* [*Ing.* The other; *Fr.* L'autre]; § ❸ Geçmekte olan, akan, uzanan: *Gelip geçenler.* [*Osm.* Mürur eden; *Ing.* Passing; *Fr.* Passant,-ante, écoulant,-ante].

— **görünüşler**, *fot.* Sabit projeksiyonda kullanılan bir usul. *(Her aygıt değişmesinde karelerin birbiri peşinden geçişini seyircilerin gözünden saklamak için yaprılır. Bu sonucu elde etmek için ya göstericinin ışığı kısılır, ya diyafram deliği küçültülür, ya da her iki işlem aynı anda yapılır).*

geçende, **geçenlerde**, z. Ne kadar olduğu pek belli olmayan yakınca bir zaman önce: *Geçenlerde bir gezintiye çıkmıştık.* [*Ing.* Lately, recently; *Fr.* Ces jours passés il y quelques jours].

geçenek[4],-ği, i. < *geçmek. mim.* Odadan odaya geçmeye yarayan geçit. [*Ing.* ve *Fr.* Corridor].

☆ *Eşanl.* **koridor**.

geçer, s. < *geçmek.* Sürümü olan, yürürlükte bulunan, yürürlüğe konulabilir: *Geçer para, geçer kanun, geçer mal* [*Osm.* Cari; *Ing.* Current, passable, marketable; *Fr.* Courant, -ante, en cours, en vigueur, valide].

☆ *Yak. anlı* **sürümlü**, **sayılı**, **rayiç**, **mütedavil**, **muteber**, **tutulan**.

☆ *Karş.* **geçmez**, **sürümsüz**, **gayrimuteber**.

— **akça**, *mec.* Herkesçe aranan, beğenilen şey. [*Ing.* Something valued by everybody]

— **mal**, ◘ **Geçerakçe**.

geçerleme, i. § ❶ Geçerliğin incelenip gösterilmesi veya sağlanması; § ❷ Bir ölçme aracının geçerlik derecesini tayin etme veya geliştirme oluşumu, ◉ **çapraz** —, *eğt.* ◘ **Çapraz** [1].

geçerli, s. Yürürlükte olan, uygulanabilme niteliği olan: *On yıl önce söylenmiş olan bu sözler bugün de geçerlidir.* [*Osm.* Muteber; *Ing.* In current, Valid; *Fr.* En vigueur].

— **değer yöntemi**, *ikt.* Değişik dönemlerdeki para akışlarını sabit değerli para birimi ile belirterek karşılaştırmaya yarayan yöntem. *(Geçerli değer metodu, amortisman süreleri farklı olan yatırımları karşılaştırmaya yarar).*

geçerlik,-ği, i. § ❶ Geçer olma hali, sürüm: *Bu malın geçerliği kalmadı, Bu para geçerlikten kaldırıldı.* [*Osm.* Revaç, muteberiyet; *Ing.* Validity, a being in demand, a being current; *Fr.* Validité]; § ❷ *psik.* Bir testin hangi özelliği ölçtüğünün bilinmesi, bir testin ölçmek amacını güttüğü şeyi gerçekten ölçme niteliği; § ❸ *sosy.* Değerlerin belirli bir toplum şartları içinde yürürlükte olabilme gücü. [*Osm.* Rayiç; *Ing.* Validity; *Fr.* Validité].

geçersiz, s. Geçerliği bulunmayan, hükümsüz; *Bu paralar bizim memlekette geçersizdir.* [*Ing.* Invalid; *Fr.* Invalide].

geçersizlik,-ği, i. Geçerliği bulunmama hali. [*Ing.* Invalidity; *Fr.* Invalidité].

geç.gotik,-ği, b.i. *mim.* Gotik mimarlığında orta ve yan sahınların aynı yüksekliktе olduğu, alev biçimli, eni dar pencerelerin yapı yan yüzlerinin yüksekliğince büyüdüğü, heykellerin abartmalı biçimler ve açılı bir yüz anlatımı gösterdiği, bütün yapının dantela gibi delik değişik bir görünüş taşıdığı son dönem. [*Fr* Gothique tardif].

— **kilisesi**, *mim.* Orta ve yan sahınları aynı yükseklikte olan gotik kilise.

geçici, s. < *geçmek.* § ❶ Kısa bir zaman için olan; temelli ve sürekli olmayan; Çok sürmeyen: *Geçici heves.* [*Osm.* Muvakkat; *Lat. Pro tempore; Ing.* Temporary, provisional, interim; *Fr.* Temporaire, provisoire]. ☆ *Eşanl.* geçeğen. ☆ *Yak. anl.* **süresiz**, **eğreti**, **vaktisel**. ☆ *Karş.* **kalıcı**, **temelli**, **sürekli**, **devamlı**. § ❷ Geçmekte olan, kalmayan; *O geçici bir yolcudur.* [*Osm.* Mürur eden, fânî; *Ing.* Passing, ephemeral, transitory; *Fr.* Passager,-ère, transitoire]. ☆ *Karş.* **ebedî**. § ❸ Salgın olan: *Geçici bir hastalık.* [*Osm.* Sirayet eden; *Ing.* Infectious, contagious; *Fr.* Contagieux,-euse]. § ❹ *bot.* Bir bitkinin gelişimi sırasında sürekli olarak kalmayan, dökülen kısımlar için söylenir: *Geçici taç;* § ❺ *tip.* Meydana çıktıktan hemen sonra kaybolan belirtilere denir; ◉ **gelip** —, *dey.* Kısa süren. [*Ing.* Transient, passing; *Fr.* Transitoire, passager,-ère].

— **ad**, *sin.* Henüz kesinleşmemiş, yalnızca çevrilmekte olan bir filmi belirtmek için kullanılan film adı. [*Ing.* Scratch; *Fr.* Titre provisoire].

— **ahlâk**, *ahl. Descartes'in Metot Üstüne Konuşma'da* belirttiği ahlâk buyruklarının tümü. [*Ing.* Temporary morale; *Fr.* Morale provisoire].

— **akım**, *elek.* İçinden elektrik akımı geçen bir devrenin açılıp kapanması sırasında meydana gelen özindükleme akımı. *(Bu akım geçerken çıkan ışık yaylarına, yanlış olarak kıvılcım da denir).*

— **anayasa**, *huk.* 27 Mayıs 1960 devriminden sonra, Millî Birlik Komitesinin ilân ettiği 12.6.1960 tarihli Anayasa, 1924 Anaya-

sasının bazı maddelerini de değiştiren 27 maddelik bir kanundur. 1961 Anayasasının yürürlüğe girmesi ile kalkmıştır.

~ anlaşma, *huk.* ◘ Anlaşma.

~ arzu, *dey.* Belli bir amaca erişmek isteyen, fakat bu amaca daha erişmeden veya erişir erişmez tükenen kısa süreli arzu, eğilim.

~ bağlantı yapma, ◘ Bağlantı.

~ bakanlar kurulu, *huk.* Anayasamıza göre Millet Meclisi seçimleri sırasında kurulan bakanlar kurulu.

~ bütçe, *ikt.* ve *huk.* ◘ Bütçe.

~ görev, *iş, huk.* Bir görevliye, kendi görevinden ayrı olarak veya kendi görevi yanında, fakat geçici bir süre için verilen görev. [*Ing.* Emploi provisoire].

~ hükümet, *huk.* Yeni hükûmet kuruluncaya kadar geçici olarak iş başında kalan hükûmet. [*Ing.* Provisional government; *Fr.* Gouvernement provisoire].

~ iş göremezlik, *iş. huk.* Bir sigortalının iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık nedenleri ile işinden kalması halidir.

~ iş göremezlik ödeneği, *iş. huk.* İş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık nedenleriyle işinden kalan işçiye Sosyal Sigortalar Kurumunca her gün için ödenen ve ücretinin belli bir kısmını teşkil eden paradır.

~ kabul, *huk.* Muvakkat kabul, Gümrük kanununa göre tekrar çıkarılmak şartı ile memlekete giren eşyanın durumu.

~ kanun, *huk.* ◘ Muvakkat kanun.

~ kar, *coğr.* Yıl içinde yağdıktan sonra eriyerek yerden kalkan karlar. [*Osm.* Muvakkat kar; *Ing.* Temporary snow; *Fr.* Neige temporaire]

~ nokta, *ras.* Perspektif çizilmek istenen, fakat tabloya dikey olmayan iki paralel çizginin izdüşümlerinin birleştiği yatay bir çizginin noktası.

~ saat, *astr.* Güneş'in doğuşundan batışına kadar geçen zamanın on ikide biri *(mevsimlerle değişen süre)* [*Ing.* Temporary hour; *Fr.* Heure temporaire].

~ sertlik, Kaynatmakla giderilebilen sertlik. [*Ing.* Temporary hardness; *Fr.* Dureté temporaire].

~ sigorta belgesi, *huk.* ◘ Muvakkat sigorta ilmühaberi.

~ tedbirler, *huk.* Çatışmanın durdurulması, silâhlı kuvvetlerin geri çekilmesi, bir bölgede milletlerarası gözetimin kabulü veya uyuşmazlık yüzünden başvurulmuş, zararla mukabele tedbirlerinin kaldırılması konusundaki Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 40. maddesi. *(Güvenlik Meclisi, bir anlaşmazlık halinde, tarafları geçici olarak gerekli tedbirlere uymaya davet edebilir).*

~ teminat, *huk.* ◘ Muvakkat teminat.

~ tescil, *huk.* ◘ Muvakkat tescil.

~ yağmur, Her yıl tekrarlanmayan akanyıldız yağmur. [*Ing.* Temporary stream; *Fr.* Essaim temporaire].

~ yürütme, *huk.* ◘ Muvakkaten icra.

geçilmek(-den), özs. f. § ● Geçmek işine konu olmak: *Buradan geçilmez, Maldan geçilir, doğruluktan geçilmez;* § ❷ Bir taraftından girilip öbür tarafından çıkılmak: *Geçilmez bir yol.* [*Ing.* To be passed; *Fr.* Être passé, être traversé]. § ❸ Vazgeçilmek: *Alışılan şeyden kolay geçilmez.* [*Osm.* Feragat edilmek, sarfı nazar olunmak; *Ing.* To give up, renounce, quit, give, away, abandon put off, do away with, part with, sacrifice, discard; *Fr.* Renoncer, abandonner]: *(şu veya bu şeyden)* geçilmemek, *dey.* O şey çok bol olmak: *Çarşıda meyvadan geçilmiyor.*

geçim, i. < *geçinmek.* § ● Geçinmek eylemi, geçinmek araçları, geçinme: *Geçim çok zorlaştı.* [*Ing.* Living, means of living; *Fr.* Moyen de vivre]. § ● Anlaşma, uyuşma: *Aralarında geçim yok.* [*Ing.* Compatibility, accord; *Fr.* Compatibilité, accord]. § ● ask. *tar.* Eski savaşlarda düşmanın kılıç darbesinden korunması için atlara giydirilen çul biçimindeki zırhın adı. ◉ **asgari ~ haddi,** *ikt.* ◘ **Asgarî.** ◉ **asgari ~ indirimi,** *ikt.* ◘ **Asgarî.**

~ dünyası, *dey.* İnsanın kendi çıkarlarını da düşünmesi gerektiğini belirtmek için kullanılır. [*Ing.* One has to get along with others].

~ *(geçinme)* indeksi, *ikt.* Hayat pahalılığını göstermeye yarayan karşılaştırmalı cetvel.

~ savaşı, *sosy.* Bir toplumda bireylerin rekabet alanında az miktarda bulunan maddî ve manevî kaynakları elde etmeye çalışırken içine girdikleri sürekli ve yaygın etkileşme şekli. [*Ing.* Competition; *Fr.* Competition].

geçimli, i. Etrafıyla iyi geçinen. [*Ing.* Easy to get on with; *Fr.* Sociable, accomodant,-ante].

geçimlik,-ği, i. ◘ Geçinecek.

geçimsiz, s. Çevresindekilerle geçinemeyen, kavga çıkaran. [*Ing.* Discordant, peevish; *Fr.* Insociable, difficile]...

☆ *Eşanl.* kavgacı.

☆ *Yak. anl.* aksi, ters, asi, afacan, asabi, serkeş.

☆ *Karş.* iyi huylu, yumuşak, başlı, uysal, halim selim, mülâyim.

geçimsizlik,-ği, i. Geçimsiz olma hali, uyuşmazlık. [*Ing.* Incompatibility, disaccord; *Fr.* Désaccord, discorde, différend dissension].

geçindirici, i. Geçinecek kadar geçimlik sağlayan.

geçindirmek(-i), f. Geçinmesini sağlamak. [*Ing.* To care for, to support, to keep *(a family)*: *Fr.* Nourrir, alimenter, faire vivre]

geçinecek,-ği, i. < *geçinmek.* Geçinmeyi sağlayan, geçinme aracı. [*Osm.* Medar-ı maîşet, rızk; *Ing* Income, livelihood, living, means of subsistence; *Fr.* de quoi vivre, moyens de vivre].

☆ *Eşanl.* geçimlik.

geçinememek, f. Uyuşamamak, anlaşamamak.

geçinme*, i. ◘ Geçinme.

geçinme, i. Geçinmek eylemi. [*Ing.* Livelihood, subsistence, living life; *Fr.* Action de vivre, avoir des ressources].

☆ *Eşanl.* geçinim.

geçinmek, nsz. f. § ● Yaşamak için gereken yeterli araçları sağlamak: *Bu adam kazancıyla geçiniyor.* [*Ing.* To live, subsist; *Fr.* Vivre, subsister]. § ● (-le) Uzlaşıp bir arada yaşamak: *Ben tembellerle geçinemem.* [*Ing.* To get along *(with)*; *Fr.* S'accorder, s'entendre]; § ● *(yardımcı fiil)* Herhangi bir ad veya sıfatı zarf gibi aldığı vakit «yeltenişs anlatan bileşik fiil meydana getirir: *Bilgin geçiniyor, Ressam geçiniyor, Hekim geçinmek.* [*Ing.* To pretend; *Fr* Passer pour, avoir la prétention]; § ❷ Ölmek. [*Ing.* To die, *Fr.* Mourir]. ◉ **geçinip gitmek,** *dey.* Pek iyi değilse de söyle böyle geçimini sağlamak. [*Ing.* To subsist; *Fr.* Subsister]. ◉ **geçinmeye gönlü olmamak,** *dey.* Herhangi bir konuda çeşitli bahanelerle isteksizliğini açığa vuranlar için kullanılır. ◉ *(birinin)* **sırtından, ~,** ◘ Sırt.

☆ *Yak. anl.* § ● hallenip küllenmek, sebeplenmek. § ● bağdaşmak, kifaflanmak, imtizaç etmek, taayyüş etmek.

☆ *Kars.* § ● aç kalmak, yoksul kalmak; § ● geçimsizlik etmek, kavga etmek, geçinememek.

geçirgen* s. § ● İçinden başka cisimleri geçiren cisimler için kullanılır: *Kum geçirgen bir cisimdir.* [*Ing.* Permeable; *Fr.* Perméable]. § ● *trm.* Geçirgenlik özelliği iyi olan *(toprak horizonu).* [*Ing.* Permeable; *Fr.* Permeable]. ☆ *Eşanl.* permeabl. ◉ **yarı ~,** Geçirgenlik özelliği kısmî olan *(tam iyi olmayan).* [*Ing.* Semipermeable; *Fr.* Semipermeable]. ☆ *Eşanl.* semipermeabl.

~ çeper, *bot.* ◘ Çeper.

geçirgenlik,*-ği, i. § ❶ Geçirgen cisimlerin niteliği: *(kumun geçirgenliği).* § ● *fiz.* Bazı cisimlerin *(toprak gibi)* içlerinden başka şeyler *(gaz, sıvı, akı)* geçirme özelliği: *Kalkerli topraklarda geçirgenlik yoktur.* Demirin *mağnetik geçirgenliği çoktur* [*Osm.* Nüfuziyet; *Ing.* Permeability; *Fr.* Perméabilité]. ☆ *Eşanl.* permeabilite. § ● *astr.* Saydam cisimlerin ışığı geçirme derecesi; gökcisimlerinin havayuvarları için söz konusudur. [*Ing.* Transmission factor, transmittence; *Fr.* acteur de transmission]. § ● *biy.* Bir zarın, iki tarafında bulunan sıvıları bir taraftan diğer tarafa geçirebilme yeteneği. [*Ing.* Permeability; *Fr.* Perméabilité]. § ❶ *petrol.* Bazı tortul tabakaların, içlerinden sıvı veya gazları geçirmek şeklinde beliren fiziksel özellikleri; [*Ing.* Permeability; *Fr.* Perméabilité]: ◉ **magnetik ~,** *fiz.* Bir maddedeki magnetik indüklemenin, bu indüklemeyi yaratan magnetik alanın şiddetine oranı. [*Ing.* Magnetic permeability; *Fr.* Perméabilite magnetique]. ◉ **seçici ~,** *bot.* ve *zool.* Özel zarların özellikle canlı protoplazma zarının bazı sıvı parçacıkları arasında bir seçim yaparak bazısını geçirmemesi. [*Ing.* Selective permeability; *Fr.* Perméabilité sélective]. ◉ **yarı ~,** Geçirgenlik özelliği kısmi olma *(tam iyi olmama).* [*Ing.* Semipermeability; *Fr.* Semipermeabilité]. ☆ *Eşanl.* **semipermeabilite.**

~ emsali, *trm.* ◘ Geçirgenlik katsayısı.

~ katsayısı, *trm.* Birim zamanda birim toprak alanı ve derinliğinden birim basınç altında geçen suyun hacmi. [*Ing.* Coefficient of permeability; *Fr.* Coefficient de perméabilité].

geçirgenlik,ölçer, b.i. Hafifçe sıkıştırılmış toz madde komprimelerinin hava geçirgenliğini ölçen âlet. *(Bu geçirgenlikle, toz maddenin inceliği arasında bir ilişki vardır).* [*Ing.* Permeameter; *Fr.* Perméabilimètre].

geçirilmek(-e), f. Geçirmek işine konu olmak [*Ing.* To be passed *(through or over)*, to be entered, penetrated or hung, to be adapted *(to)*; *Fr.* être passé].

geçirim*, i. < *geçirmek.* Geçirme durumu.

geçirimli*, s. *jeol., coğr.* ve *bot.* Geçirgenliği olan. [*Osm.* Kabil-i nüfuz; *Ing.* Pervious; *Fr.* Perméable].

~ taşlar, *coğr.* Yağmurları, kar sularını yer altına kolay sızdıran taşlar için kullanılan terim. Bunlar arasında çakıl, kum, kâşeli taş kırıntıları, kumtaşı, çakıltaşı, kireçtaşı, delikli bazaltlar, yanardağ tüfleri, süngertaşı başta gelir. [*Osm.* Kabil-i nüfuz suhur; *Ing.* Pervious rocks; *Fr.* Roches pérméables].

geçirimlilik*,-ği, i. § ● *fiz.* ve *bot.* ◘ Geçirgenlik; § ● *coğr.* Taşların, yer üstündeki yağmur, kar, sularının dibe kolay sızmasını sağlaması olayı. [*Osm.* Nüfuziyet; *Ing.* Permeability; *Fr.* Perméabilité].

geçirim,ölçer*, b.i. § ● *fiz.* Bazı maddelerin *(demir, çelik v.b.)* magnetik özelliklerini belirtmeye yarayan âlet. [*Ing.* Permeameter; *Fr.* Perméamètre]. § ● *jeol.* Bir toprak örneğinin geçirgenliğini ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Permeameter; *Fr.* Perméamètre].

geçirimsiz*, s. *jeol.* ve *coğr.* Geçirgenliği olmayan. [*Osm.* Gayri kabil-i nüfuz; *Ing.* Impermeable; *Fr.* Imperméable].

☆ *Eşanl.* empermeabl.

~ taşlar, *coğr.* Yağmurları, kar sularını yeraltına kolay sızdırmayan taşlar. Bunlar arasında kil, marn, kiltaşı *(şist)* esmer kömür ile granit gibi bütün billûrlu taşlar, billûrlu şistler vardır. [*Osm.* Gayrı kaabil-nüfuz suhûr; *Ing.* Impervious *(rocks)*; Impermeable *(roches)*].

~ toprak, *trm* Suyun ve genellikle havanın ve bitki köklerinin geçmesini önleyen toprak [*Ing.* Impermeable soil; *Fr.* Terre imperméable].

geçirimsizleştirme*, i. Geçirimsizleştirmek eylemi: *Kumaşları geçirimsizleştirmede kauçuktan yararlanılır.* [*Ing. (Water)* proofing *Fr.* Imperméabilisation].

☆ *Eşanl.* empermeabilizasyon.

geçirimsizleştirmek(-i), f. Geçirimsiz yapmak. [*Ing.* To (water) proof; *Fr.* Imperméabiliser].

geçirimsizlik*,-ği, i. § ● Geçirimsiz olma hali; Su, ışık v.b. nın geçmesine uygun olmamak özelliği. *Bu kumaşın geçirimsizliği* [*Osm.* Gayri kaabiliyet-i nüfuz; *Ing.* Impermeability; *Fr.* Imperméabilité]. § ● *hid.* Sızma sularını çok güç geçiren bir toprak veya toprakaltı tabakasının, bir kayanın özelliği *(geçirimsizlik nispî bir kavramdır, topraktan toprağa değişir). /Bitki örtüsü toprağın geçirimsizliğini artırır. Killi kayaların geçirimsizlik derecesi çok yüksektir/.* [*Ing.* Impermeability, imperviousness; *Fr.* Imperméabilité].

geçirimsizlik,ölçer, b.i. ◘ **Empermeabilimetre.**

geçirme, i. § ❶ Geçirmek eylemi. [*Ing.* Passing; *Fr.* Action de faire passer]. § ❷ Saman kâğıdına alınan resim kopyası. [*Ing.* Tracing; servile copy; *Fr.* Calque].
~ **camı**, Tahta bir çerçeve içine geçirilmiş büyücek cam olup, bunun arkasına bir resim konarak başka bir kâğıda ayni şekli geçirmek için kullanılır. [*Fr.* Calquoir].
~ **kâğıdı**, Saman kâğıdı, saydam kâğıt. [*Ing.* Tracing paper; *Fr.* Papier calque, çalque].
~ **kalemi**, Ucunda sivri bir kısım bulunan kalem olup, kopyası alınacak resmin altına isli kâğıt ve onun altına da bir beyaz kâğıt konup resmin çizgileri üzerinden bu kalemle geçirilerek resim kâğıda aynen geçirilir. [*Ing.* Tracing point, tracer; *Fr.* Calquoir].
~ **kalıbı**, İstampa kalıbı. [*Ing.* Stamping mould; *Fr.* Pochette].
~ **nakli**, *res.* Bir resmin geçirmesini diğer bir kâğıda veya yüzeye geçirme. [*Ing.* Tracing, calking; *Fr.* Décalque].
~ **pervaz**, *res.* Resimlerin etrafını daha büyültmek ve resimle çerçeve arasında enlice bir pervaz meydana getirmek üzere kullanılan, ortası konacak resim veya yazıya göre kesilmiş mukavva veya tahta levhalar. [*Ing.* Passepartout plate or block; *Fr.* Passe-partout].
☆ *Eşanl.* paspartu.

geçirmek(-i,-e,-den), f. § ❶ Geçmek işini yaptırmak, geçmesini sağlamak: *Parayı geçirmek, sözünü geçirmek, baş ağrısını geçirmek, ipliği iğneye geçirmek, birini baş tarafa geçirmek, eşyayı başka odaya geçirmek, dişini birinin etine geçirmek, birini huyundan geçirmek, demiryolunu şehrin kenarından geçirmek, arabayı köprüden geçirmek.* [*Ing.* To pass, to take across, transfer, transmit; *Fr.* Passer, faire passer entre]. § ❷ (-i,-e) Bir şeyi ait olduğu yere yerleştirmek: *Lambaya abajur geçirmek, yastığa kılıf geçirmek, yorgana kılıf geçirmek* [*Ing.* To put around or over; *Fr.* Couvrir, envelopper]. § ❸ (-i) Yola çıkan birini uğurlamaya gitmek: *Annemi geçirdim, arkadaşımı geçirmeye gittim.* [*Ing.* To see off; *Fr.* Saluer, souhaiter, bon voyage à qn.]. § ❹ (-i) *(Herhangi bir hali)* Yasamış olmak: *Kötü bir gece geçirdim, eğlenceli bir gece geçirmek, hastalık geçirmek.* [*Ing.* To pass, to go through, to undergo experience; *Fr.* Passer une experience]. § ❺ *res.* Bir resmin ince bir saman kâğıdına alınmış olan suretini ayni oranlarda olarak diğer bir yüzeye geçirmek *(taş basma işlerinde bir yazı veya resmi eczalı kâğıt üstüne geçirmek veya çizilmiş olan şeyleri taş üstüne geçirmek gibi).* Bir taslağın çizgilerini bir kâğıt veya muşambaya nakletmek. [*Osm.* Nakletmek; *Fr.* Transporter]. § ❻ Bir noktayı geometrik olarak kâğıda naklet mek. Bulunması gereken yere konmak. Bir hattı diğer bir hat üzerine uygulamak. [*Fr.* Rapporter]. ◉ **mukavva ~**, *ciltç.* Sicimleri veya şeritleri, mukavvalarda açılmış deliklere geçirmek ve tespit etmek. [*Ing.* To bind in boards, to case; to put in cancels, the insets; *Fr.* Cartonner]. ◉ **tutkaldan ~**, *ciltç.* Dikilmiş formaların sırtına, sağlamlaştırmak için tutkal sürmek, kenar kesme ve benzeri işlemlere imkân hazırlamak. [*Ing.* To glue; *Fr.* Coller]. ◉ **topu ~**, *sp.* Top oyunlarında topu takım arkadaşına ulaştırmak, pas vermek. [*Ing.* To pass; *Fr.* Passer].

geçirmez, s. ◘ **Geçirimsiz**.

geçirmezlik,-ği, i. ◘ **Geçirimsizlik**.

geçirtmek(-i,-e,-den), f. Geçirmek işini yaptırmak. [*Ing.* To let pass, delay, cover; *Fr.* Laisser passer, aider à passer].

geçiş, i. < *geçmek.* § ❶ Geçmek işi: *Pencereden çocukların geçişini seyrettim.* [*Ing.* Passing; *Fr.* Passage]. § ❷ *bilgi işlem.* Karışık bir işlemin bir basamağını meydana getiren temel işlemin uygulanması için, verilerin elektronik hesap makinesinden geçişi. [*Ing.* ve *Fr.* Passage-machine]. § ❸ *fonet.* Ses organlarının bir durumdan diğerine geçmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Transition]. § ❹ *müz.* (a) Ağır tempolu parçalarda, birbirinden uzak iki noktayı, ara derecelerden geçerek bağlama ustalığı: *(çıkarken olduğu gibi inerken de yapılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Passage]. (b) Herhangi bir solo parçasının özellikle sonuna doğru sesin fantezi biçiminde canlanıp yükselmesi. [*Ing.* Cadenza; *Fr.* Passage], § ❺ *sin.* Sinema filminin gösterici veya alıcının yatağından geçmesi. [*Fr.* Défilement]. § ❻ *astr.* Bir gökcismininin gözlemcinin gözü ile başka bir gökcisminin veya belli bir bakış doğrultusunun arasına girdiği an. [*Ing.* ve *Fr.* Passage]. § ❼ *tiy.* Bir oyuncunun başka bir oyuncunun önünden geçerek sahneyi katetmesi: *(Bu anda oyuncular yeni bir numaraya geçerler).* § ❽ *zool.* (a) Göçmen hayvanların bir bölgeden diğerine geçme eylemi; (b) Bu hayvanların mevsimlik göç zamanı *(Türkiye'de geçiş ilkbahar ve sonbaharda olur; sonbahar geçişi av bakımından verimlidir);* (c) Bir bölgeden geçen göçmen hayvan sürüsü: *Bıldırcın geçişi.* [*Ing.* ve *Fr.* Passage]. ◉ **atom ~ i**, *fiz.* Bir atomun bir halden diğerine veya başka bir deyişle, bir enerji düzeyinden diğerine geçmesi. [*Ing.* Atomic transition; *Fr.* Transition atomique]. ◉ **bir gökcisminin meridyenden ~ i**, *astr.* Bu gökcisminin, Yer'in dönmesi sonucu, tam gözlem yerinin meridyen düzlemi içinde bulunduğu an. [*Ing.* Passing of an heavenly body by the meridian; *Fr.* Passage d'une astre au méridien]. ◉ **ekvatoru ~**, *den.* Bir geminin, ekvatoru asarak kuzeyden güneye veya güneyden kuzeye geçtiği an. *(Bu anı çeşitli törenlerle kutlamak denizcilik geleneklerindendir).* [*Ing.* Crossing the line; *Fr.* Passage de la ligne]. ◉ **elektron ~ i**, *elektr.* ◘ Elektron. ◉ **harekete ~**, (a) *psik.* Bazı psikanalizcilerce, kişinin her zamanki hal ve gidişine aykırı düşen fakat kendisine makûl görünen, önceden kestirilmesi imkânsız davranışlara verilen ad. *(Bugünkü duruma uygun düşmeyen bu davranış, şimdiki davranışı bu şekilde oluşturan eski bir duruma dayanır ve içe atılan duygulara dönüşü ifade eder).* [*Ing.* Acting out; *Fr.* Passage à l'acte], (b) *psikiy.* Hastanın bir tasarıdan başlayarak bir eyleme, meselâ adam öldürme, intihar, cinsî tecavüz gibi şiddetli ve içtepisel bir eyleme geçmesi. [*Ing.* Acting out; *Fr.* Passage à l'acte]. ◉ **ışınımlı ~**, *fiz.* Atom rezonansı veya kendiliğinden yayım olaylarına göre, bir elektromagnetik dalganın soğurulmasına veya yayımına eşlik eden atom geçişi. ☆ *Eşanl.* **tayflı geçiş**. [*Ing.* Spectral transition; radiating transition; *Fr.* Transition radiative, transition spectrale]. ◉ **ikazlı veya uyarımlı ~**, ◘ *fiz.* ◉ **ikazlı veya uyarımlı yayım; kendiliğinden ~**, *fiz.* ◉ **Kendiliğinden yayım**.
~ **aracı**, *astr.* Bir yerin enlemini veya bir yıldızın yüklemini hesaplamak için, gökcisimlerinin meridyenden geçişini gözlemlemeğe yarayan araç. [*Ing.* Transit instrument; *Fr.* Instrument des passages].
~ **belgesi**, *huk. (savaş sırasında)* Düşman vatandaşlarına ve taraftsız devletler vatandaşlarına belli bir maksatla belli bir yere gitmelerini sağlamak için verilen yazılı belge.
~ **borusu**, *telekom.* Yeraltı kabloları döşenirken, aşılması zor geçitlerde *(beton duvarları gibi)* kullanılan yarım silindir şeklinde dökme boru. [*Ing.* Transition tube, transition pipe].
~ **devri**, Herhangi bir üslûptan diğer bir üslûba geçiş sırasındaki sanat tezahüratını kapsayan zaman. [*Osm.* Devre-i intikal; *Fr.* Période de transition].
~ **havzası**, *sosy.* Yapıları kuruldukları maksatlardan başka yollarda kullanılmak üzere değişikliğe uğrayan şehir bölgesi. [*Ing.* Transition area; *Fr.* Aire de transition].
~ **iklimi**, *coğr.* Özelliği iyice belli iklimler arasında türlü yönleriyle bunlardan herbirini biraz andıran iklim. [*Osm.* Intikal iklimi; *Ing.* Transition «climate»; *Fr.* Climat intermédiaire, climat de transition].
~ **kontrolu**, *demir.* Trafiğin yoğun olduğu hatlarda katarlar hızla geçerken, kızılaltı ışınlara duyarlı fotosellerle donatılmış detektörler ve özel merkezler aracılığıyle, dingil kutularındaki ısınmayı kontrol eden ve gitgide sistemli bir şekilde yapılan kontrol yöntemi. [*Fr.* Contrôle au défilement].
~ **noktası**, (a) *fiz.* Doymuş eriyikle denge durumunda olan çözünmüş maddenin kimyasal bir değişimini gösteren çözünürlük eğrisinin köşeli noktası. *(Geçiş noktası şartlarında, eriyik, bileşiminde fazla miktarda bulunan iki katı maddeyle denge durumundadır).* [*Ing.* Transition point; *Fr.* Point de transition]. (b) *hava.* Hava akımının, bir kanat profili üzerinde, laminer durumdan burgaç durumuna geçtiği nokta. [*Ing.* Transition point; *Fr.* Point de transition].
~ **tonu (rengi)**, *res.* Bir çizi-resim veya boyaresimdeki gölge ve ışıklı kısımlar arasında bulunan ve her iki yanındaki renkleri birbirine bağlayan ton ve renk. [*Fr.* Nuance de passage, couleur de passage].
~ **üslûbu**, *mim.* ve *süsl.* Bir üslûbun diğer üslûba geçişi zamanına rastlayan ve her iki üslûbun da gelişim devirleri arasında bulunan ara uslûp. Meselâ Selçuk devri uslûbundan Osmanlı devri uslûbuna geçilirken Anadolu beylikleri zamanında ve Bursa'da yapılan ilk binaların üslûpları bir geçiş üslûbu sayılır. Keza Roman üslûbundan, Gotik üslûbuna geçilirken yarı Roman, yarı Gotik olan bu üslûplardan hiçbirine tamamen benzemeyen bir üslûp görülür ki buna Romano-Gotik üslûbu denir. İşte bu bir geçiş üslûbudur [*Osm.* Intikal üslûbu; *Ing.* Transition style; *Fr.* Style de transition].
~ **üstünlüğü**, *otom.* Normal trafiğe göre yolun daha önce kullanılması hakkı *(Can kurtaran, itfaiye, emniyet v.b. araçlara tanınır).* [*Ing.* Road traffic right of way; *Fr.* Supériorité de (passage)].
~ **ve işgal resmi**, *huk.* İskele ve rıhtımlarla, herkesin gelip geçmesine yarayan kayık ve sandallardan, belediye meclislerince düzenlenecek tarifelere göre alınan vergi; Belediye sınırları içindeki limanlarda boş veya yüklü olarak durup denizi veyahut göl ve nehirleri işgal eden veyahut depo vesair surette kullanılan büyük küçük deniz nakil araçlarından belediye meclisince düzenlenecek tarifeye göre alınan vergi.
~ **yerleri**, *jeol.* Kambriyen, silürîyen ve devoniyen çağa ait arazi topluluklarına verilen ad: prekambriyen mikasist ve gnayslarıyle daha genç tortul kütleler arasında geçiş oluşturur. [*Ing.* Ground transition; *Fr.* Terrains de transition].

geçişli*, s. *gram.* Eylemi yalnız özneye değil, özne ile birlikte bir veya birkaç nesneyi de ilgilendiren *(fiil),* nesneli: *Bakmak, düşünmek, anlamak, geçişli birer fiildir.* [*Osm.* Müteaddi; *Ing.* Transitive; *Fr.* Transitif,-ive].
☆ *Karş.* **geçişsiz**.
~ **bağıntı**, *mat.* Bir *a* elemanı ile ikinci bir *b* elemanı arasında, *a* ile *b* için ve *b* ile üçüncü bir *c* elemanı için geçerli olunca *a ile c* için de geçerli olan bağıntı. Sıra bağıntıları geçişlidir. *(Gerçel sayılar cümlesi için, «den daha küçük» bağıntısı geçişlidir; çünkü $a < b$, $b < c$ eşitsizliklerinden $a < c$ sonucu çıkar).* [*Ing.* Transitive relation; *Fr.* Relation transitive].
~ **fiil**, *gram.* ◘ **Fiil**.
~ **neden**, *fels.* Etkisi bir özneden bir başka nesneye geçen neden. *(Etkinin bir başka nesneye geçişinde etkileme gücünden hiç bir şey kaybolmuyorsa, nedene, etkin neden denir. Bunun tersi söz konusu olduğu zaman, vesile neden deyimi kullanılır).* [*Ing.* Transitive cause; *Fr.* Cause transitive].

geçişlik*,-ği, i. ◘ **Pasaport**.

geçişlilik,-ği, i. § ❶ *mant.* ve *mat.* En genel tanımla, «ARB ve BRC varsa, zorunlu olarak ARC de vardır» şeklinde ifade edilen, ikili ve geçişli bir bağıntının özelliği. *(Msl. R bağıntısı «den daha büyük veya eşit» ise [$\geqslant$] geçişlilik şöyle tanımlanır: «eğer $A \geqslant B$ ve $B \geqslant C$ ise, zorunlu olarak $A \geqslant C$ dir»).* [*Ing.* Transitivity; *Fr.* Transitivité]. § ❷ *mat.* Geçişli bir bağıntının özelliği. [*Ing.* Transitivity; *Fr.* Transitivité].

geçişme, i. § ❶ Geçişmek eylemi. § ❷ *fiz.* Sızdırıcı bir perde ile birbirinden ayırılmış iki sıvının bu perdeden geçerek birbirine karışmaları olayı. [*Osm.* Hulûl; *Lat.* ve *Ing.*

Osmosis; Fr. Osmose]. ☆ *Eşanl.* osmoz. § ❸ *biy.* ve *bot.* Bir zarla ayrılmış iki eriyik arasında cereyan eden difüzyon olayı. [*Ing.* Osmosis; *Fr.* Osmose]. ◉ **elektrikle ~,** *elek.* Bir sıvının elektrik akımının etkisiyle gözenekli bir bölmeden geçmesi. [*Ing.* Electrical osmosis; *Fr.* Osmose électrique].

~ basıncı, § ❶ *fiz.* Bir çözeltinin içinde yalnız eriticinin geçebileceği yarı geçirgen bir zara uyguladığı basınç. [*Ing.* Osmotic pression; *Fr.* Pression osmotique]. § ❷ *bot.* ◘ Ozmotik basınç. ☆ *Eşanl.* ozmoz basıncı.

~ göçümü, *biy.* Geçişmenin sebep olduğu sıvı akımının, bitki hücrelerindeki iç karakterlere ve organiklere yaptığı etki. [*Ing.* Osmotactism; *Fr.* Osmotactisme].

geçişmek(-le)[a], ortaklş. f. Birbirinin içine geçip karışmak. [*Osm.* Tedahül etmek; *Ing* To diffuse, overlap; *Fr.* Entrer l'un dans l'autre].

geçişmel[a], s. § ❶ *gram.* Eylemi yalnız özneyi ilgilendiren, hiç nesne almayan *(fiil)*, nesnesiz: *Uyumak, uyanmak, geçişsiz fiillerdir.* [*Osm.* Lâzım; *Ing.* Intransitive; *Fr.* Intransitif]. § ❷ *kim.* Geçişmeyle ilgili. [*Osm.* Hulûlî; *Ing.* Osmotic; *Fr.* Osmotique]. ☆ *Eşanl.* ozmotik.

geçişsiz[a], s. *gram.* Eylemi yalnız özneyi ilgilendiren, hiç nesne almayan *(fiil)*, nesnesiz: *Uyumak, uyanmak geçişsiz fiillerdir.* [*Osm.* Lâzım; *Ing.* Intransitive; *Fr.* Instransitif,-ve]. **— fiil,** *gram.* ◘ Fiil.

geçişme.ölçer, b.i. *fiz.* Geçişme basıncını ölçmeye yarayan alet. [*Ing.* Osmometer; *Fr.* Osmometre].

☆ *Eşanl.* osmometre.

geçişme.ölçümü, b.i. Geçişme basıncı ölçülerini inceleyen fizik dalı. [*Ing.* Osmometry; *Fr.* Osmométrie].

geçiştirici, s. < *geçiştirmek. tıp.* Bir hastalığın kendisini etkilemeksizin sadece zahmet veren belirtilerini yok etmek veya azaltmak amacıyla verilen ilâcın veya yapılan tedavinin niteliği: *Geçiştirici tedavi.*

geçiştirmek(-i), f. Az zararla bir şeyin etkisinden kurtulmak, savuşturmak, atlatmak: *Kazayı geçiştirmek.* [*Ing.* To get over, avoid, evade, avert, oust; *Fr.* Échapper, éviter, esquiver, eluder].

☆ *Yak. anl.* **sıyrılmak, yakayı kurtarmak, halâs olmak, iflâh olmak.**

☆ *Karş.* **yakalanmak, kuyruğu sıkışmak, yakayı ele vermek, enselenmek.**

geçit,-di, i. < *geçmek.* § ❶ Geçecek yer, yol. [*Ing.* Passage, pass, passway; *Fr.* Passage]. § ❷ Asker, okul gibi düzenli bir topluluğun belli bir yerden geçmesi. [*Ing.* March, review; *Fr.* Revue, défilé]. § ❸ Genel olarak yolların kesiştiği noktalara verilen ad. [*Ing.* Intersection, crossway; *Fr.* Croisement]. ☆ *Eşanl.* kavşak. § ❹ *coğr.* İki dağ veya yamaç arasında uzanan dar ve uzun yol, bel, gedik, boğaz. [*Ing.* Gorge, channel; *Fr.* Défilé] ◘ *ŞEKİL: 138.* — **DAĞ VE BUZUL.** § ❺ Nehirlerin ağaçsız geçilebilen noktaları. [*Ing.* ve *Fr.* Passage]. § ❻ *ask.* Birlikleri dar bir cephe ile yürümeye zorlayan ve saldırı ihtimaline karşı özel tedbirler alınmasını gerektiren arazi parçaları. [*Ing.* Passage way, dike; *Fr.* Défilé]. § ❼ *astr.* Bir gezegenin başka bir gezegen veya günesin arkasından geçme süresi. [*Ing.* ve *Fr.* Passage]. § ❽ *bot.* Hücre çeperi kalınlaştıktan ve özellikle sekonder tabaka oluştuktan sonra, ince kalan ve hücrelerarası madde alışverişini sağlayan kısımlar; *basit* ve *kenarlı* olmak üzere iki tiptir. [*Osm.* Muzik; *Lat.* ve *Ing. Isthmus; Fr.* Isthme]. ☆ *Eşanl.* daraltı. § ❾ *(Geniş anlamda)* Dönüm noktası. § ❿ *anat.* Organların dar boğaz gibi bazı yerlerine verilen ad. [*Ing.* Defile; *Fr.* Défilé]. § ⓫ *bahç.* Bir bahçede, iki tarh arasındaki geçiş yeri. § ⓬ *bot.* Açıktohumlu bitkilerde damarların çeperlerinde, iki selüloz tabakası arasında oluşan mercimek biçiminde boşluk. *(Ortasından kalın bir levha ile ikiye ayrılır).* § ⓭ *den.* İki kara arasında veya nehirde gemi ile geçmeye elverişli kısım. [*Ing.* Channel; *Fr.* Passage]. § ⓮ *istihkâm.* Bir tahkimli tesisin çeşitli kısımları arasında her cins irtibatı sağlayan ulaştırma yolu. [*Ing.* ve *Fr.* Passage]. § ⓯ *mim.* Bir hacimden diğerine veya içeriden dışarıya bağlantı. [*Ing.* ve *Fr.* Passage]. § ⓰ *müz.* Başlıca süslemelerle almaşık olarak ilerleyen dizi parçası; şarkıcı, çalgıcı veya icracı, çatı olarak ele aldığı melodiyi güzelleştirmek için zevkine göre inticaları **geçit** işlemini uygular. ☆ *Eşanl.* küme, çeşitleme. [*Ing.* Passage, cadenza]; *Fr.* Passage, double, variation]. ◉ **alt ~,** *demir.* Üzerine demiryolu hattı döşenmiş bir köprünün altından geçen yol veya cadde. [*Ing.* Subway, subtransient, underpass; *Fr.* Passage inférieur, passage en dessous]. ◉ **basit ~ler,** *bot.* En çok parankimatik hücrelerde rastlanan, yandan ince köprücükler halinde, üstten bakışta noktacıklar şeklinde görülen geçitler. ◉ **çivili ~,** *trafik.* İri çivilerle veya boya şeritleriyle belirtilerek ayrılmış yol parçası. *(Trafik memuru veya otomatik ışık sistemi olmadığı zaman, yayalar bu geçitten yolun öbür tarafına geçmek önceliğine sahiptirler).* ◉ **dar ~,** *coğr.* ve *den.* ◘ Dar[i]. ◉ **demiryolu geçidi,** ◘ **Demiryolu.** ◉ **engel geçidi,** *ask.* ◘ Engel[i]. ◉ **hemzemin ~,** *demir.* Demiryolu hattını, raylarla aynı düzeyde keserek geçen bir yol veya cadde. [*Ing.* Level crossing; *Fr.* Passage à niveau]. ◉ **hendek geçidi,** *ask.* Bir kalenin gediği dibine görünmeyerek ulaşmak üzere kale hendeği içinde saldırıcı tarafından yapılan siper. [*Ing.* Ditch passage; *Fr.* Passage de fossé]. ◉ **kenarlı ~ler,** *bot.* Üstten bakışta iç içe iki daire şeklinde, yandan görünüşleri karşılıklı gelmiş V şeklindeki çeper kalınlaşmalarının ortasında kalan havuzcuğa benzer. ◉ **korunmuş ~,** *trafik.* Ana yol lehine, sağdan gelen yolun önceliğinin kaldırıldığı kavşak. ◉ **skalenler arası ~,** *anat.* Ön ve orta skalen kasları ile birinci kaburga arasındaki aralık. *(Bu aralıktan köprücükaltı damarı geçer).* [*Fr.* Défilé des scalènes]. ◉ **üst ~,** (a) *trafik.* Yaya geçitlerinin yapılamadığı yerlerde yolların üstüne yapılan köprü; (b) *demir.* Bir demiryolu hattının üzerine kurulmuş köprü veya yaya geçidi. [*Ing.* Viaduct; *Fr.* Passage supérieur, passage en dessus]. ◉ **yarı kenarlı —,** *bot.* Komşu hücrelerin tipine göre bir kenarlı geçidin bir basit geçidi tamamladığı geçitler. ◉ **yaya geçidi,** *trafik.* Taşıtların fazlaca geçtiği yollarda yayaların karşıdan karşıya geçmesi için işaretlenen kısım. ◉ **yeraltı geçidi,** *trafik.* Yolun yaya geçidi konulamayan yerlerinde yapılan ve yayaların karşıdan karşıya geçmelerini sağlayan tünel. [*Ing.* Underground gallery, underpass, subway crossing; *Fr.* Passage souterrain].

~ alayı. Askerlerin veya bir heyetin resmi mahiyette olarak topluca geçmesi. [*Osm.* Resm-i geçit; *Ing.* Procession, parade, marching past; *Fr.* Revue, défilé, parade].

~ hakkı, *huk.* Bir taşınmaz mal üzerinden, diğer bir taşınmaz mal sahibinin geçme hakkı. [*Ing.* Right of passage, right of way, right of access; *Fr.* Droit de passage].

~ hendeği, *ask.* Tabya hendeğinin yanını korumaya yarayan burçlu tahkimat elemanı.

~ nota, *müz.* Bir düzenin iki esas notası arasındaki melodik şekilde yer alan nota. [*Ing.* Passing note; *Fr.* Note de passage].

~ parmaklığı, Yol ve gümrük sınırlarında icabına göre açılın kapanacak şekilde yapılmış olan engeller. [*Ing.* Barrier; *Fr.* Barrière].

☆ *Eşanl.* **geçit kapısı, geçit yeri.**

~ resmi, ◘ Geçit alayı.

~ toprak, *trm.* İki farklı toprak arasında geçit karakter gösteren topraklar.

~ töreni, *ask.* (a) Millî bayramlarda silâhlı kuvvetlere ait birlikler tarafından düzenlenen törenlerle, bunlar dışındaki çeşitli asker törenlere verilen ad. [*Ing.* Parade; *Fr.* Revue, défilé]; (b) *(Geniş anlamda)* Millî bayramlarda asker olan veya olmayan toplulukların *(okullar, dernekler v.b.)* kutlama törenine katılarak belli bir yerden hazırlıklı ve düzenli olarak geçmesi. [*Ing.* Marching past; *Fr.* Défilement].

~ vermek, *dey.* (a) *(Akarsular hk.)* Karşıdan karşıya geçilebilecek sığ yeri bulunmak: *Kış yaz geçit vermeyen bir ırmak;* (b) *(Dağlar hk.)* Diğer tarafına geçilmek; (c) Çıkacak yeri olmak. [*Ing.* To allow passage; *Fr.* être traverse].

~ yastığı, *bot.* ◘ Toz[3].

geçitlik,-ği, i. ◘ Geçmelik.

geçkin, s. < *geçmek.* § ❶ Geçmiş: *Altmış yaşını geçkin bir adam.* [*Ing.* Over; *Fr.* Passé,-ée]. § ❷ Yaşı iyice ilerlemiş, ihtiyarlamaya yüz tutmuş: *Geçkin bir kadın.* [*Ing.* Aging, aged; *Fr.* Agé,-ée]. § ❸ *(Bitkiler hk.)* Gereğinden çok olgun veya solmağa başlamış. *Geçkin kavun.* [*Ing.* Overripe; *Fr.* Blet,-blette]. § ❹ *sp.* Spor yapabilecek yaş haddini aşmış sporcu. *(Yaş haddi çeşitli spor kollarına göre değişir).*

geçkinlik,-ği, i. Geçkin olma hali.

~ ağaç, *doğr.* Vakitsiz kesilmiş ve kullanılmayıp fazla durdurma yüzünden bazı yerleri kızarıp lekelenmiş keresteler.

~ çağı, *coğr.* Yer biçimlerinin aşınarak, yontularak düze yakın hafif dalgalı, yüksekteki yerler.

geçme, i. § ❶ Geçme eylemi. [*Osm.* Intikal; *Ing.* Pass(ing), transfer; *Fr.* Passage, action, fait de passer]. § ❷ Birbirinin içine geçirilerek tutturulan iki şeyden birinde bulunan çıkıntılı parça. § ❸ *astr.* Yıldızların belli zamanlardaki yerlerini gösteren çizelgeye göre, bir gezegenin gökyüzünün belirli bir yerinden geçmesi. § ❹ *doğr.* Ağaç, çelik, demir veya dökümden yapılmış iki parçayı birleştirmek için yapılan işlem. [*Ing.* Scarfing; *Fr.* Assemblage]. ☆ *Eşanl.* **birleştirme;** (b) Bu işlemin sonucu; Birleşecek iki parçadan karşılıklı açılan kertikler. [*Ing.* Joint, jointing, connection; *Fr.* Assemblage]. § ❺ *eskrim.* Sol ayağı sağ ayağın önüne getirmek suretiyle hasma doğru ilerlemek için yapılan hareket. *(Bu harekete daha doğru olarak, ileri geçme denir).* § ❻ s. Çakılmış, yapıştırılmış veya lehimlenmiş olmayıp gereğinde sökülebilecek şekilde parçaları birbirine takılıp kenetlenmiş olan: *Geçme çerçeve, geçme kapak, geçme dürbün.* § ❼ *süsl.* Tesbih süslemelerinde ve süslemelik nakışlarla çerçeve sularında kullanılan, birbiri içinden geçer şekilde düzenlenmiş geometrik çizgilerden ibaret şerit gibi uzun ve engin sularda girift bezeme şekilleri. [*Fr.* Entrelacs, arabesque]. ☆ *Eşanl.* örgü, arabesk. § ❽ *sosy.* ve *psik.* Bir eğilimin bir hedeften başka bir hedefe geçmesi. [*Ing.* Transferring, transference; *Fr.* Transfert]. ◉ **birbirine ~,** *dey.* Bir parçanın başka bir parçaya lamba, kertik veya yuva ile takılması. ◉ **çatal ~,** *inş.* Birbirine çatal şeklinde giren iki parça. [*Ing.* Open mortise-joint, slot-mortise, slit-and-tongue joint; *Fr.* Enfourchement]. ◉ **gönye dişli ~,** *inş.* Birbiri içine geçen dişleri dörtköşe ve dik açılı olan geçme. [*Fr.* Assemblage à crémaillère]. ◉ **kertmeli ~,** *inş.* Kerterek birbirine geçirilen birleştirme. [*Fr.* Assemblage à taillure]. ◉ **kırlangıç kuyruğu ~,** *inş.* Kenarları, biri erkek diğeri dişi olarak kırlangıç kuyruğu şeklinde kesilmiş parçaların birbirlerine geçirilmesi suretiyle tutturularak yapılan birleştirme. [*Ing.* Coging joint, swallow-tail, fish tail; *Fr.* Assemblage à queue d'aronde]. ◉ **sandıkçı ~si,** Sandıkların tahtalarını birbirlerine tutturmak için köşelerine erkekli dişili olarak üçgen şeklinde bırakılan kısımları birbirine geçirerek tutturmak suretiyle yapılan geçme. [*Ing.* Dovetail; *Fr.* Queue-d'aronde]. ◉ **testten ~,** *psik.* Bir derneğin veya bir grupun teste tabi tutulması. [*Fr.* Passation d'un test]. ◉ **testere dişli ~,** *inş.* Erkekli dişili olarak testere dişi şeklinde karşılıklı kesilmiş parçaların birbirlerine geçirilmesi suretiyle tutturulan birleştirme. [*Ing.* Saw file joint; *Fr.* Assemblage à dents de scie]. ◉ **yastıklı ~,** *ağ. iş.* Birbirine eğik durumda iki ağacın birleştirmesinden meydana gelen ve dik üçgen bir biçme şeklinde birlesen geçme. Tek veya çift zıvanalı olanları vardır. [*Ing.* Joggle(-joint), groove-and-tongue joint; *Fr.* Embrèvement]. ◉ **yıldırım ~,** *doğr.* Birleştirilmiş parçaların yan yüzünde yıldırıma benzer kırık çizgiler meydana getiren ağaç ekleme usulü. ◉ **zıvanalı ~,** *ağ. iş.* Birbirine bir dil ve karşılığı olan delikle geçirilen iki

parçanın uc uca birleştirilmesi. [*Ing.* Tongue joint, mortise joint; *Fr.* Assemblage à tenon et mortaise].

~ bitişgi, *mim.* ve *inş.* ◘ Bitişgi.

~ boru, ◘ Boru[1].

~ dili, *doğr.* Bir parçanın, bazı birleştirmeler için hazırlanmış ucu, ☆ *Eşanl.* erkek zıvana.

~ işareti, *sin.* Göstericideki makaranın sona erdiğini, öbür göstericideki makaraya geçmeye hazır olmak gerektiğini belirtmek üzere, görüntünün sağ üst köşelerine yapılan küçük işaretler. [*Ing.* Change-over cue; *Fr.* Marque de passage, Marcue de fin de bobine, signal de fin de bobine].

~ sistemi, *tekn.* Hughes ve Baudot yazıcı âletlerinde, harflerden rakamlara, rakamlardan harflere geçmeye yarayan sistem.

~ tapa, *döş.* Borunun ağzına doğrudan doğruya takılan bir tapa cinsi. [*Ing.* Cap; *Fr.* Chapeau].

☆ *Eşanl.* kenarlı kapak.

geçitsiz, s. Geçidi olmayan.

~ **psikolojik devre,** *psik.* Tepki zamanının ölçülmesinde, deneğin dikkatini harekete geçirerek işaretin belirmesiyle, deneğin cevaplandırması gereken uyartıyı birbirinden ayıran en kısa süre. Bu sırada, deneğin uyartıya karşı tepkisi, aradaki süre çok kısaysa, beyin kabuğu veya duyum ve hareket sayesinde bozulmaksızın gerçekleşir.

geçmek(-den), f. *esk. T. keçmek.* § ● Bir yandan girip öte yandan çıkmak: *İplik, iğne deliğinden geçer.* [*Ing.* To pass through, to go through; *Fr.* Passer, traverser]. § ❷ Üstünde veya içinde yürüyerek arkada bırakmak: *Köprüden geçtik, Tünelden geçiyoruz.* [*Ing.* To traverse, to cross, to go across, to step across; *Fr. Traverser.* § ● *(Bir yere giderken)* Yolu düşmek: *Eve giderken sizin sokaktan geçeriz, Sakarya Eskişehir'den geçmez.* [*Ing.* To pass by, to chance to pass; *Fr.* Passer par]. § ❹ *(Bir hale)* Uğramak, konu olmak: *Dayaktan geçmek, Muayeneden geçmek.* [*Osm.* Düçar olmak, maruz kalmak; *Ing.* To pass, to undergo; *Fr.* Passer]. § ❺ Bırakmak, vazgeçmek: *Huylu huyundan geçmez, Ben kârdan geçtim, bari sermayeyi kurtarsam.* [*Ing.* To abandon, to give up; *Fr.* Laisser, abandonner, renoncer]. § ❻ (-den) Bir şeyi bundan böyle yapma durumunda olmamak: *Benden geçti, artık eyle işlere girişmem.* § ● *(-den,-e)* Bulaşmak: *Ondan ona hastalık geçer, huy geçer.* [*Ing.* To be infected, to pass by contagion; *Fr.* Être contamine]. § ● (-den,-e) Herhangi bir hal, soyaçekim yoluyle, birinde görünmek: *Bu titizlik ona babasından geçmiş.* § ❽ (-e) Yerini bırakıp başka yer almak: *Biz bu günlerde yeni eve geçiyoruz, Siz şu koltuğa geçin.* § ● (-e) *(içine)* İşlemek: *Soğuk, ciğerime geçti.* [*Osm.* Nüfuz etmek; *Ing.* To penetrate; *Fr.* Pénétrer]. § ❿ (-e), Etkisi olmak: *Benim sözüm ona geçer.* [*Ing.* To effect; *Fr.* Influencer]. § ⓫ (-e), Üstüne görev almak: *İdareye geçmek.* § ⓬ (-i) Geride bırakmak, aşmak: *Bizim yelkenli vapuru geçecek, Ordu, sınırı geçti, Saat dokuzu geçiyor, Çocuğun boyu babasınınkini geçti, Bu davranış saygısızlığı da geçti.* [*Ing.* To run past, to pass beyond, to go beyond; *Fr.* Franchir, dépasser]. § ● (-i), Söylemeden veya bitirmeden atlamak: *O meseleyi geçelim, O bahsi geç.* [*Ing.* To leave out, to omit, to miss out, to pass over; *Fr.* Omettre, sauter]. § ● (-i) Bir müzik parçasını meşk ederek öğrenmek veya sadece çalmak veya söylemek. § ● (-i, -den) Birinden meşk etmek: *Bu şarkıyı kimden geçtiniz?* § ● (-i, -e) Yermek, çekiştirmek: *O, seni müdüre geçmiş.* [*Ing.* To speak ill (of someone), to slander, to vilify; *Fr.* Médire]. § ● nsz. Sona ermek, artık kalmamak: *Kış geçti, Hastalık geçti.* [*Ing.* To terminate, to pass; *Fr.* Se terminer, passer], § ● nsz. Sürümü olmak, satılmak: *Bu kumaş geçen yıl çok geçiyordu.* [*Ing.* To sell, to be in great demand, to find a ready sale; *Fr.* écouler]. § ● nsz. Konuşulmak, söylenmek: *Bu işte onun da adı geçecek.* [*Ing.* To be mentioned, cited; *Fr.* être cité]. § ● nsz. Okulda, sınavda başarı göstermek: *Çocuk bu yıl geçmedi.* [*Ing.* To pass an exam; *Fr.* Passer un examen, être reçu]. § ● nsz. Yaslanmış veya fazla olgunlaşmış olmak: *Bu karpuz geçmiş.* [*ing.* To grow old; *Fr.* être, âgé, être blet]. § ❶ nsz. Isin içinden çıkmak: *Görmedim dedi, geçti.* § ❷ *yar. arg.* Bazı kelimelerle birlikte bileşik fiil yapar: *Tembih geçmek*, gibi, § ❸ *(Canlılar hk.)* Bir taraftan öteki tarafa geçmek. [*Osm.* Mürur etmek, ubur etmek; *Ing.* To pass, cross over; *Fr.* Passer, traverser]. § ❹ Yürürlükte olmak: *Bu para artık geçmiyor. Onun hükmü geçmiyor.* [*Ing.* To be effective; *Fr.* être en cours; etre en vigueur]. Geçl (geç efendimi), «*Kulak asma, önem verme*» gibi bir anlamda kullanılır: *Geçi Başka şeyler konuşalım.* ◉ geçme namert köprüsünden ko aparsın su seni, *dey.* Namerde karşı minnet altında kalmaktan sakınmayı öğütler. ◉ geçti Bor'un pazarı, sür eşeği(ni) Niğdeye (geçti Bor'un pazarı), *dey. h.d.* Artık yapacak bir şey kalmadığını sezemeyecek bir işe girişmek isteyenlere durumu hatırlatma yollu söylenir. ◉ geçtim olsun, *h.d.* «*Vaz geçtim*» anlamında kullanılır. [*Ing.* God forbid]. ◉ aklından ~ (yüreğinden ~ veya hatırından ~), Duymak, düşünmek, hatırlamak. [*Ing.* To pass through the mind; *Fr.* Venir à l'esprit]; ◉ başından ~, Geçmişte bir olayı yaşamış olmak. [*ing.* To happen to one; *Fr.* l'experience]; ◉ dalga ~, ◘ Dalga; ◉ ele ~, ◘ El; ◉ girgir ~, ◘ Girgir. ◉ iş işten ~. Bir şeyi yapmak için uygun zamanın geçmiş olduğunu belirtir. [*Ing.* It's all over, there's nothing one can do now; *Fr.* Il est trop tard]. ◉ kendinden ~, *dey.* Çok beğenmek, bayılmak [*Ing.* To lose consciousness, to be beside oneself with joy etc. *Fr.* Perdre la connaissance, s'evanouir]; ◉ hattı ~, *den.* Gemilerin bir arada durarak meydana getirdikleri hattın arasından geçmek. *(Buna hattı yarmak da denir);* ◉ modası ~, *dey.* ◘ Moda; ◉ önüne ~, *dey.* Engel olmak; *ing.* To prevent, hinder, Impede; *Fr.* Empêcher]. ◉ vaz ~, *dey,* ◘ Vazgeçmek; ◉ yerin dibine (veya *yere)* ~, Çok utanmak. [*Ing.* To sink into the ground from shame; *Fr.* éprouver une grande honte].

geçmeli, s. § ❶ Geçmesi olan. § ❷ *telvz.* Bir resmin tamamının, birinin çizgilerinin diğerini meydana getiren çizgiler arasında yer alacak şekilde iki veya daha fazla çerçeve halinde taranmasıyle ilgili: *Resmin geçmeli çizgiler halinde taranması, kırpışma olayını azaltmaya yarar.*

geçmelik[4],-ği, i. Bazı yerlerdon geçenlerin ödemeye mecbur oldukları para, geçitlik. [*Osm.* Müruriye; *Ing.* Toll].

geçmezlik,-ği, i. *huk.* Itibarsızlık; kanunların yürürlükten kalktıktan sonraki durumu. [*Ing.* Invalidity; *Fr.* Invalidité].

geçmiş, s. § ● Geçmek işini yapmış, öte tarafa gitmiş, ilerlemiş, eskimiş: *Geçmiş zaman, geçmiş günler.* [*Osm.* Mürur etmiş, sabık, salif; *Ing.* Passéby-gone; *Fr.* Passé], § ● Çürümeye yüz tutmuş, çok olmuş, gereğinden fazla olgun: *Geçmiş karpuz.* [*Ing.* Over-ripe; *Fr.* Trop fait, blet,-blette]. § ● Zaman bakımından eskilere öncekilere katılmış. *Geçmiş günler, geçmiş olaylar.* [*Fr.* Passé] § ● i. Öncekilere katılmış zaman: *Geçmişte olup bitenler.* § ❸ i. Arkada kalan hayat: Onun geçmişi pek temiz değil. ◉ ~ e mazi, *yenmişe kuzu derler, dey.* Bir işin olup bittiğini ve artık üzerinde durulmasından hiç bir yarar umulmadığını anlatan halk deyimi. [*Ing.* Let bygones be bygones; *Fr.* Ce qui est fait est fait]. ◉ ~ i (ölüsü) kandilli (kınalı), *arg.* Sövgü kullanmamak için sövgü yerine söylenen bir söz. [*Ing.* Damned *(for a person)*]. ◉ ~ i olmak, *(biriyle) dey.* Biriyle dargınlığa sebep olabilecek bir olayın varolması; onunla aralarındaki kırginlığa yol açacak bir hal geçmiş bulunmak: *Onunla bir geçmişiniz var mı,* [*Fr.* Avoir un incident qui a occasionne une hostilité entre deux individus]. ◉ ~ leri *(birinin),* Birinin ölmüş anası, babası ve dedeleri. [*Ing.* The dead; *Fr.* Les ancêtres]. ◉ ~ lerini karıştırmak *(birinin), dey.* Birinin ölmüşlerini yermek veya onlara sövmek. [*Ing.* To abuse the ancestors *(of a person)*]. ◉ ~ te etkili, *huk.* Makable şamil. Bir kanunun çıktığı tarihten evvelki olaylara uygulanabilmesi.

~ günler faizi, *ikt.* Borçlunun borcunu zamanında ödememesi halinde, gecikttiği süre için ödemek zorunda olduğu yıllık % 5 oranındaki faiz. [*Ing.* Interest of default; *Fr.* Interêt moratoire].

~ ola, *dey.* § ● Hastalık veya kaza geçirenlere iyi dilek olarak söylenir. [*Ing.* Too badl *(expression of sympathy for a person who has had or who is having an illness or misfortune); Fr.* Meilleure santé]. § ● «*O fırsat bir daha ele geçmez*» anlamına da gelir. [*Ing.* Gone forever *(said about a missed* opportunity].

~ olsun, *dey.* «*Geçmiş ola*» deyiminin birinci anlamında. [*Ing.* Too badl *(expression of sympathy for a person who has had ol who is having an illness or misfortune); Fr.* Meilleure santé].

~ zaman, *gram.* Fiilin belirttiği zaman kavramının, içinde bulunulan zamandan önceye ait olması; Türkçede bu zaman, belirli geçmiş ve belirsiz geçmiş kipleri olarak iki türlüdür: *Ali geldi; Ayşe hiç bir şey söyleyemedi; Ahmet bu havada İstanbul'a gidip gelmiş v.b.* [*Osm.* Mazi: *Ing.* Past tense; *Fr.* Passé].

~ **zaman görünümü,** *gram.* Belirsiz geçmiş zaman ortacıyle, yardımcı fiilin veya başka bir fiilin birlikte kullanılmasından meydana gelen ve olayın tamamlanmış olduğu kavramını veren görünüm: *Gelmiş olmak, gitmiş olmak, yapmış olmak, vermiş bulunmak v.b.* [*Ing.* Perfective aspect; *Fr.* Aspect parfait].

~ **zaman ortacı,** *gram.* Geçmiş zaman kavramı veren ve ad, sıfat gibi kullanılan ortaç-Türkçede bu ortaç, -dik, veya -miş ekleriyle kurulur: *Bildiklerinizi anlatın; Tanıdıklarınızı çağırın; Tanıdık adam, Bildik kimse kalmadı, Okuduğum kitap, Yazdığın mektup, Oturduğu ev, Geçmişi saygıyle anıyoruz, Pişmiş aşa soğuk su katma, Bitmemiş sentoni v.b.* [*Osm.* İsm-i mef'ul; *Ing.* Past participle; *Fr.* Participe passé].

geçmişçilik,-ği, i. *tiy.* Sanatta geçmişin değerlerine ve geleneğine bağlı olma durumu. Bu durumda bulunan sanat kollarının tümü. [*Ing.* Passatism; *Fr.* Passatisme].

geda, i. *Osm.* < *Fars.* Yoksul, dilenci. [*Ing.* Beggar, poor man; *Fr.* Mendiant,-ante, pauvre, indigent,-ente].

gedeleç, i. *h.d.* Ok kılıfı, sadak. [*Ing.* Quiver; *Fr.* Carquois].

gedeme, i. Bir çeşit keçe çadır. Göçebe çadırı.

gedemec, i. Köylerde oda kapısının iç tarafındaki kapı aralığı olup, burada ayakkabı çıkarılır. [*Ing.* Vestibule, lobby; *Fr.* Vestibule].

geday, i. Üstü kapalı girinti yeri, divanhane.

gedik, i. *esk. T. ketmek.* > *ketük.* § ● Büyük çentik, yıkık yer: *Duvar gediği, dağ gediği.* [*Osm.* Rahne; *Ing.* Crack, breach; *Fr.* Brèche]. § ● Eksiklik, kusur: *Aldığınız malın eksiği gediği olmasın.* [*Ing.* Deficiency, fault, defect; *Fr.* Manque, défaut]. § ● *sosy.* Eskiden esnafa, bir sanat veya ticaret yapmak için verilen hak, imtiyaz, patent. [*Fr.* Droit de jurande]. § ● Bir işi yapmak, bir şeyden yararlanmak yolunda verilen hak. [*Osm.* Imtiyaz; *Ing.* Privilege; *Fr.* Privilege, concession]. § ● *tar.* Bazı büyük daire ve saraylardaki imtiyazlı hizmet ve görevlere verilen ad. § ● s. Dişlerinden bir kısmı düşük olan, dişlerinin dizisinde eksik bulunan, dişleri dökülmüş. [*Fr.* Brèche-dent, édenté, ée]. § ● *esk.* Mevzilerde yarma yeri; Genel olarak geçit. [*Ing.* Gap, breach; *Fr.* Brèche]. § ● Dağlar arasındaki geçit. [*Fr.* Gorge, défilé]. § ● *mec.* Zorluk, zor durum: *Gediğe takılmak, gedikten kurtulmak.* [*Ing.* Difficulty; *Fr.* Difficulté]. ◉ ~ leri tıkamak, *dey.* Çıkan veya çıkacak olan zorlukları önlemek. ◉ **eksik** ~, ◘ Eksik. ◉ **tunus gediği,** *dey.* Vaz geçilemeyecek kârlı iş veya şey. [*Ing.* ve *Fr.* Occasion].

~ **açılmak,** *dey.* Giderilmesi çok güç bir eksiklik, açık meydana gelmek.

~ **açmak,** *esk.* Mevzilerdeki zayıf bir noktadan giriş yeri açmak. [*Ing.* To make a breach *(in); Fr.* Ouvrir une brèche].

~ **bıçağı,** ◘ Bıçak.

— **kapamak**, *dey.* Ufak tefek ihtiyaçları karşılamak. [*Ing.* To fill up the gap, to close a gap; *Fr.* Couvrir un besoin].

— **mutasarrıfı**, *huk.* Gediğin bulunduğu taşınmaz mal üzerinde, gedikle ilgili intifa hakkı olan kiracı.

— **mülkünün kirası**, *huk.* Gedik mutasarrıfı tarafından gediğin bulunduğu gayrimenkul sahibine verilen az miktardaki kira.

— **timarı**, *huk.* Devlet hizmeti görenlere verilen timar.

gedikli, s. ve i. § ❶ Çentiği, gediği, yıkık yeri olan: *Gedikli duvar, gedikli diş.* [*Ing.* Notched, breached; *Fr.* Ebréché,-ee]. § ❷ Sürekli, devamlı, her zamanki, her zaman olan, temelli: *Bir dükkânın gedikli müşterisi.* [*Osm.* Daimî; *Ing.* Regular; *Fr.* Continuel,-elle, regulier,-ere, permanent,-ente]. § ❸ i. *tar.* (a) Gediği bulunan bir mülk; (b) Büyük dairelerde ve daha çok saraylarda belli bir hizmete ait imtiyazları bulunan gedikli ağalar. § ❹ *ask.* Orduda ve donanmada temelli kalan erbaş. § ❺ *(Geniş anlamda)* Bir yerle veya işle olan ilgisini sürüp götüren kimse: *O buranın gediklisidir.*

— **erbaş**, *huk.* Erbas asamasında özel olarak yetiştirilen bir çeşit gönüllü ve maaslı asker. [*Ing.* Non-comm ssioned officer, warrant officier].

gedilmek, nsz. f. Oyulmak, gedik olmak, çentilmek, gedik açılmak, yarılmak. [*Ing.* To become notched or jagged, to have a gap; *Fr.* Être creusé ou coupé en brèche, être ébréché].

gedinyen, s. ve i. *Fr. gédinnien, (Ardennes'lerdeki Gedinne köyünün adından) jeol.* Devon sisteminin temel katı için kullanılır. *(Gedinyen Gothlandiyen ile Koblentziyen arasında kalır. Gédinne'de, bu kat, aşağıdan yukarıya doğru puding, arkoz ve şist'ten meydana gelir).* [*Ing.* Gedinnian].

Gediz ırmağı, *coğr.* Ege bölgesinde, Büyük Menderes'den sonra en önemli ırmak. Uzunluğu 350 km'dir. Murat ve Şaphane dağlarından gelen kollarla büyüyerek Foça'nın güneyinde Ege denizine dökülür.

gedmek(-i), f. *esk. T. ketmek. h.d.* Gedik açmak, oymak, çentmek, yarmak. [*Ing.* To notch to jag, to make a gap; *Fr.* Ébrécher].

gedrit,-ti, i. *Fr. gédrite. min.* Doğal alüminyum, demir ve magnezyum silikat; *Gèdre (Yukarı Pireneler)* kasabasında bulunan bu mineral, ortorombik amfiboller grupundandır. [*Ing.* Gedrite].

Gega'lar, ç. öz. i. *etn.* Arnavutluk'un kuzeyinde yaşayan halka verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Ghegs, Gegs].

Gegçe, öz. i. *dilb.* Işkombi nehri kuzeyinde konuşulan ve birçok ağızları olan Arnavutça lehçesi. [*Ing.* Ghegish].

geğe, i. Böcek ve benzerlerinin sokması. [*Ing.* Crook, shepherd's staff, gardener's crook for gathering fruit].

geğeç, s. Sokucu: *Akrep çok geğeç bir böcektir, Yılanların hepsi geğeç değildir.* [*Ing.* Stinging, biting, pecking; *Fr.* Piquant,-ante, cuisant,-ante, mordant,-ante].

geğelemek(-i), f. § ❶ *(Böcek veya başka hayvan)* Sokmak. [*Ing.* To sting, to bite, to peck; *Fr.* Piquer]. § ❷ Gagalamak. [*Ing.* To pick up (crumbs etc.), to peck at (something); *Fr.* Becqueter].

geğirme, i. ◘ **Geğirti**.

geğirmek, nsz. f. Sindirim kanalındaki gaz birikimlerinin az çok ses çıkararak boğaz ve ağız yoluyle dışarı çıkartılması; Genellikle yemek yenirken hava yutma *(aerofaji)* sonucudur. [*Ing.* To belch; *Fr.* Éructer, roter].

geğrek,-ği, i. *h.d. anat.* Karnın üst yan taraflarında, kaburgaların hemen altında bulunan boşluklardan her biri: *Karaciğer sağ geğrekte bulunur.* [*Osm.* Merâk; *Ing.* Hypocondrium; *Fr.* Hypocondre].

— **batması**, Geğrekte duyulan sancı. [*Ing.* Stitch in the side; *Fr.* Mal qu'on sent dans la fausse côte].

gâh, e. *Osm.* < *Fars.* ◘ **Gâh**.

gehlenit,-ti, i. *Fr. gehlenite. min.* Formülü $Ca_2Al_2SiO_7$ olan, doğal kalsiyum alüminosilikat. *(Kuadratik sistemde billürlaşır; melitit grupundandır).* [*Ing.* Gehlenite].

GEIGER, Hans, öz. i. (1882-1945). Alman fizikçisi.

— **Müller sayacı**, *fiz.* Bir ışınımın taşıdığı elektrikli taneciklerin sayısını bulmağa yarayan âlet. Bu sayaç, içinde seyreltilmiş gaz bulunan ve ekseni boyunca ince bir tel gerilmiş madenî bir silindir. [*Ing.* Geiger-muller counter tube; *Fr.* Tube de Geiger-Muller].

geikielit,-ti, i. *Fr. geikielite, (Jeolog Geikie'nin adından). min.* Formülü $MgTiO_3$ olan, doğal magnezyum ve titan oksid. *(Romboedrik sistemde billürlaşır; ilmenite benzer).* [*Ing.* Geikielite].

GEISSLER, Heinrich, öz. i. (1815-1879) Alman mekanikçisi ve fizikçisi.

— **tüpleri**, *fiz.* İçinde seyreltilmiş bir gaz bulunan cam tüpler. Elektrik boşalmasıyle meydana gelen ışık olaylarının incelenmesinde kulanılan bu tüpler, gaz atomlarının enerji düzeyleri üstüne bilgi verir.

geist, i. ◘ **Tin**.

geko, i. *Ing. gecko* < Malezya dilinde gêhok. *zool* Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Gekogiller *(Geckonidae)* familyasına giren sürüngenlere verilen genel ad. [*Lat. Tarentola; Ing.* Gecko; *Fr.* Gecko], ◉ **duvar** — **su**, *zool.* Uzunluğu 12118 sm. sırtı esmer kara renkli olan bir geko türü. Akdeniz ülkelerinde bulunur. [*Lat. Tarentola Mauritanica; Ing.* North African gecko; *Fr.* Tarente, gecko de Mauritanie]. ◉ **yassı parmaklı** —, *zool.* Uzunluğu 9-10 geko türü. Akdeniz ülkelerinde yaşar. [*Lat.* sm. olan ve karanlıkta rengi beyazlaşan bir *Hemidactylus turcicus; Ing.* Med terranean gecko; *Fr.* Hémidactyle].

gekogiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Sürüngenler *(Reptilia)* sınıfının, Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Kertenkelegiller *(Lacertilia)* alt takımına giren bir familyası. Küçük vücutlu ve iri gözlüdürler. parmaklarının uçlarında yapışma safihaları bulunur. İnsanlara zararı yoktur. Sıcak memleketlerde bol olarak bulunurlar. Ses çıkarırlar. **Duvar gekosu** *(Tarentola mauritanice),* **Yassı parmaklı geko** *(Hemidactylus turcicus)* türleri iyi bilinir. [*Lat. Geckonidae; Ing.* Gekkonidae; *Fr.* Geckonides].

gel.beri, b.i. < *gelmek.* Büyük ocaklardan dışarı ateşi çekmekte kullanılan, uzun saplı demir âlet. [*Ing.* Iron-rake, slice-bar; *Fr.* Tire-braise, pincette]. ◉ **ateş** — **si**, ◘ **Ateş** — **etmek**, *arg.* Asırmak, çalmak: *Bizim çakmağı gelberi etmişler.* [*ing:* To snatch, steal, pilfer; *Fr.* Voler, dérober].

☆ *Eşanl,* anaforlamak, araklamak, aşırmento etmek, bomba patlatmak, cebellezi etmek, işlemek, kaldırmak, kaparoz etmek, kaparozlamak, omuzlamak, sırıklamak, tırtıklamak, tufalamak, tüydürmek, yürütmek, zula etmek.

geldek,-ği, i. *dok.* Dokunacak halı için hazırlanan iplik çileleri.

geldiri, i. Birini mahkemeye çağırmak için yazılan resmî kâğıt. [*Osm,* Celpname; *Ing.* ve *Fr.* Citation].

gele, i. <*gelmek.* Tavla oyununda elinde vurgun pul bulunan kimsenin, onu koymaya yaramayan zar atışı: *Gele atmak.* [*Ing.* Blank throw].

gelecek, s. < *gelmek.* § ● Öndeki, ilerdeki; zaman bakımından, daha çatmamış fakat çatması beklenen: *Gelecek hafta, gelecek yıl, Gelecek yaz.* [*Osm.* Ati, müstakbel; *ing.* Future, next; *Fr.* Futur, avenir, prochain]; § ❷ Gelmesi beklenen: *Gelecek adam.* [*Osm.* Intizar olunan; *Ing:* Coming; *Fr.* À venir]; § ❸ i. *gram.* Gelecek zaman kipi. Daha çatmamış, fakat çatması beklenen zaman: *Gelecekte neler olacağı bilinmez, Mutlu bir gelecek.* [*Osm.* Istikbal; *ing:* Future; *Fr:* Futur] ☆ *Karş.* **geçmiş zaman; geçmiş, mazi.** ◉ **geleceği varsa, göreceği de var**, *dey.* Kötülük için geleceği söylenen bir şeyden korkulmadığını anlatır. [*Ing.* Let him come and see what is waiting for him; let him try it on!]; ◉ **olumsal** —, *fels.* Kendi nedeninde ortaya konmamış olan ve dolayısıyla gerçekleşebilen veya gerçekleşmeyebilen, yani zorunluk taşımayan olgu. — **zaman**, *gram.* Fiil'in belirttiği zaman kavramının, içinde bulunulan zamandan sonraya ait olması. Türkçe'de bu zaman başlıca **-ecek** ekiyle kurulur: *(1. kişi Tekil) geleceğim (gel-eceğ-im), (1. kişi çoğul) geleceğiz (gel-eceğ-iz) v.b.* [*Osm.* Istikbal; *ing.* Future; *Fr:* Futur].

— **zaman görünümü**, *gram.* Gelecek zaman ortacıyle, yardımcı fiilin birlikte kullanılmasından meydana gelen ve niyet kavramı veren görünüm: *Gidecek olmak, gelecek olmak, verecek olmak, yapmayacak olmak v.b.):*

— **zaman ortacı**, *gram.* Ad veya sıfat kullanılan ve gelecek zaman kavramı veren ortaç. Türkçe'de bu ortaç, **-ecek, -esi** ekleriyle kurulur: *Geleceğe güvenle bakıyoruz; Gideceğinizden haberimiz yok; Akacak kan damarda durmaz; Veresiye vermek iyi değildir; Göresim geldi; Kör olası şeytan; Adı batası düşman; Sağ olası kızım v.b.*

gelecekçilik,-ği, i, *san.* ve *ed.* Yirminci Yüzyıl başlarında İtalyan yazarı *F: A: Marinetti* tarafından akademizme karşı şiddetli bir tepki olarak yaratılan edebiyat ve sanat akımı. Bu çığır, geçmişi ve alışkıları reddederek bugünün ve yarının hayatındaki dinamikliğin ve duyumların ancak yepyeni ve özgür deyiş yollarıyle anlatılabileceğini ileri sürer. [*Osm.* Istikbalcilik; *Ing.* Futurism; *Fr.* Futurisme].

☆ *Eşanl.* **fütürizm.**

☆ *Karş.* **geçmişçilik.**

gele gele, z. Zamanla, yavaş yavaş: [*Osm.* Tedricî; *Ing:* Gradual; *Fr.* Graduel,-elle].

geleğen*, s. *coğr.* Bir deniz, göl veya ırmağa akan suyun o deniz, göl veya ırmağa göre sıfatı. [*ing.* Tributary; *Fr.* Tributaire].

☆ *Eşanl.* **kol.**

gelembe, i. *h.d.* Koyunların bulunduğu yer. [*Ing.* Sheep-fold; *Fr.* Parc a moutons].

gelen, s. § ❶ Gelmek işini yapan: [*Ing.* That *(who)* comes, coming, comer; *Fr.* Celui qui vient]. § ❷ *fiz.* Bir ışık kaynağından çıkıp bir aynanın yüzüne veya saydam bir cismin yüzeyine erişen *(ışın).* [*Osm.* Vârid; *Ing.* ve *Fr.* Incident]; § ❸ i. Gelmiş olan kimse veya nesne. ◉ — **e paşam, gidene ağam.** ◘ **Gelmek.** ◉ — **gideni aratır**, *at.* Bir işe veya memuriyete sonradan gelenler orada daha önce çalışanlardan daha başarısız oldukları zaman söylenir. [*ing.* The successor is (often) worse than the predecessor].

gelenek*,-ği, i.<*gelmek.* § ❶ (a) Düşünüşlerin efsanelerin ve âdetlerin uzun bir süre içinde yerleşip bir çağdan öbür çağa sözlü olarak aktarılması; (b) Eski çağlardan beri yerleşmiş olup, kuşaktan kuşağa geçerek gelen ve topluluğun üyeleri arasında ortak ve özel bir ruh ve dolayısıyle sağlam bir bağ meydana getiren her türlü alışkı. [*Osm.* Anane; *Ing.* ve *Fr:* Tradition]. § ❷ *müz. (Bestecilik konusunda)* Geçmiş çağlara ait bilim ve sanat yapılagelislerinin intikali; Bir çağın kural, prensip ve mesleklerini öbür çağa aktarıp devrederek geçmişi şimdiki zamana bağlar. § ● *din.* Katolik kilisesinde, doktrinin kaynaklarından biri: *Gelenek kutsal kitabı tamamlar.*

gelenekçi*, i. Geleneklere bağlı ve taraftar olan: [*Osm.* Ananeperest; *ing.* Traditionalist; *Fr.* Traditionaliste].

— **sanat**, Geleneksel görüş ve tekniklere bağlı sanat. [*Ing.* Traditional art; *Fr.* L'art traditionnel]:

gelenekçilik*,-ği, i. *sosy.* ve *fels.* Sosyal hayat ve politikada geleneklere bağlılığı savunma; kültürün eski kuşaklardan miras olarak aldığı kısımlara dayanmak ve toplumda değişmelerin doğuracağı sarsıntılara karşı böylece karşı koymak fikrini savunanların görüşü. [*Osm.* Ananeviye; *Ing:* Traditionalism; *Fr.* Traditionalisme]:

geleneksel*, s. (a) Geleneği olan; (b) Gelenek niteliğinde olan; (c) Gelenekle ilgili. [*Osm.* Ananevî; *Ing.* Traditional; *Fr.* Traditionnel,-elle];

— **öğretim programı**, *eğt.* Daha çok akademik ve kültürel ders ve konulara önem veren bir öğretim programı tipini anlatmak için kullanılan terim.

geleni, i. *esk. T. kelegü* > *keleği.* Tarla sıçanı. [*Ing.* Meadow mouse].

geler, i. Kayadan oyma, düzensiz oda.

gel.geç, b.s. § ❶ Bir işte durmayan, kararsız, sebatsız. [*Ing.* Fickle, inconstant; *Fr.* Indecis,-ise, irrésolu,-ue, inconstant,-ante]. § ❷ i. Satışla ilgili yüklerin bulunduğu bir taşıtın gideceği yere doğru yolunu alırken bir başka devletin toprağına da gelip oradan eğleşmeden geçmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Transit]:
— **hanı**, *dey.* Gelip geçen yolcuların kaldıkları yer.

gelgel, i. ◘ **Alım**[1].

gel.git,-**ti**, b.i. < *gelmek*. § ❶ Boşuna gidip gelme: *Bu gelgitten bıktım artık, iş bir türlü yürümüyor.* § ❷ *den:* Ay ve güneş çekimi etkisiyle, deniz sularının yükselip yeniden alçalması yolunda olagelen gündelik ve almaşık devinme, denizin kabarıp inmesi. [*Osm.* Medd-ü-cezir; *Ing.* Tide, flow and ebb; *Fr.* Marée], ☆ *Eşanl.* **kabarma-alçalma**. § ❸ *tıp.* Bazı anestezi cihazlarıyla sağlanabilen kapalı devre sistemi. § ❹ *astr.* Bir gökcisminin *(yer, ay, gezegenler)* çeşitli noktalarına, yakınındaki başka bir gökcisminin uyguladığı farklı çekim kuvvetlerinin etkisiyle, bu gökcisminde meydana gelen şekil bozukluğu. *(Ay ve Güneş'in Yer üzerindeki çekim kuvvetlerinin bileşkesi, daha çok yerkabuğunun su ile kaplı kısımlarında kendini gösterir. /Okyanuslarda gelgit/: bununla birlikte, doğrudan doğruya yerkabuğunu etkileyen gelgitleri de ihmal etmemek gerekir)* ◉ — **ten etkilenmeyen liman**, *den.* Düzeyi her an gemilerin sığınmasına elverişli derecede yüksek olan liman. [*Ing.* Tidal harbour; *Fr.:* Port de toute maree]. ◉ — **ten yararlanmak**, *den.* Bir limana girmek veya çıkmak için, suların alçalmasını veya kabarmasını beklemek. [*Fr.* Profiter de la marée, prendre la marée]. ◉ **atmosfer** —**i**, *meteor.* Atmosfer basıncının, Güneş veya Ay'ın etkisinden ileri gelen iniş çıkışları. [*Ing.* Atmospheric tides; *Fr.* Marées atmospheriques]. ◉ **barometrik** —, *den.* Atmosfer basıncının, kaydedici barometrelerle her gün deniz üzerinde ölçülen düzenli iniş çıkışları; [*Ing.* Barometric(al) tide; *Fr.* Marée barométrique] ◉ **günlük** —, *den.* Gün boyunca yalnız bir kere meydana gelen gelgit hareketi; [*Ing.* Diurnal tide; *Fr.* Marée diurne]; ◉ **yarım günlük** —, *den.* Yirmi dört saatte iki kere meydana gelen gelgit. [*Ing.* Semi-diurnal tide; *Fr.* Marée semi-diurne].
— **akıntıları**, *coğr.* Deniz yüzünün düzenli olarak kabarması, çekilmesi, olaylarının doğurdukları akıntılar. [*Osm.* Meddücezir cereyanları; *Ing.* Tidal currents; *Fr.* Ccurants de marées]:
— **bölgesi**, *oky.bilim.* Açık deniz sınırı ile sığ deniz arasındaki bölge.
— **değişimi**, *den.* Gelgit akıntısının yön değiştirmesi. [*Ing.* Turning of the tide; *Fr.* Changement de marée].
— **genliği**, *coğr.* Gelgit olayı yüzünden beliren kabarma, çekilmeyle ilgili kabarık deniz, çekik deniz arasındaki seviye farkı. [*Osm.* Medd-ü-cezrin vüs'atı; *Ing.* Amplitude of the tides; *Fr.* Amplitude de la marée]
— **işaretleri**, *den.* Limandaki su derinliğini denizcilere bildirmek için, ticaret limanlarının girişine koyulan işaretler. [*Ing.* Signals of the tide; *Fr.* Signaux de marée].
— **katsayısı**, *den.* Astronomi yıllıklarında, yılın her günü için ayrı belirtilen ve herhangi bir gündeki gelgitin değerini bir önceki günün gelgit değeri cinsinden veren sayı. [*Ing.* Coefficient of the tide;*Fr.* Coefficient de marée]:
— **ölçeği**, *den.* Denizin içinde sabit bir noktaya çakılan ve kabarma anında su yüksekliğini ölçmeye yarayan, derecelere ayrılmış tahta veya madenî cetvel. [*Ing.* Tide pole; *Fr.* échelle de marée].
☆ *Eşanl.* **gelgit kanası**.
— **yazan**, *coğr.* Gelgit olayı sırasında deniz yüzünün yüksekliğini kendiliğinden *(otomatik olarak)* yazabilen araç: [*Ing.* Tide gauge; *Fr.* Marégraphe].
☆ *Eşanl.* **maregraf**.

gelici, s. Gelen:

gelim, i. ◘ **Geliş**: ◉ **büyük** —, *coğr.* ◘ **Büyük**.

gelin, i. < *gelmek:* § ❶ Evlenmek üzere hazırlanıp, süslenmiş kız veya yeni evlenmiş kadın: *Gelin almaya gidiyorlar.* [*Ing.* Bride; *Fr.* Mariée, jeune mariée]. § ❷ Bir kimsenin oğlunun karısı: *Gelinle kaynana çok defa geçinemezler:* [*Ing:* Daughter-in-law; *Fr.* Belle fille]. § ❸ *h.d.* Genç kız: ◉ **bulgurluya** — **(mi) gidecek?** *dey.* Gereği yokken ve sürekli olarak dikiş, nakış gibi işlere sarılanlar hakkında takılma yollu söylenir. ◉ **çömçe** —, *tiy.* ◘ **Çömçe**. ◉ **ebussuut efendinin** — **i gibi**, *dey.* Eskiliğe bağlanıp kalarak pek kapalı giyinen kız veya kadın için alay yollu söylenir: *(kendi kendine)* — **güvey olmak**, *dey.* Ilgilinin nasıl karşılayacağını düşünmeden bir işi olmuş bitmiş sayarak sevinmek. [*Fr.* Agir sans prendre l'autorisation].
— **(arus) alayı**, *teşk. tar.* Padişah kızları saraydan kocalarının evine götürülürken yapılan törene verilen ad. [*Ing.* Bridal procession].
— **alayı**, *folk.* Gelini kız evinden alıp oğlan evine götüren davetlilerin teşkil ettiği kafileye verilen ad: [*Ing.* Bridal procession]:
— **alıcı**, *folk.* Perşembe günü, gelini getirmek üzere oğlan evinde toplanan ve bu görev için özel olarak davet edilen oğlan tarafı misafirlerine verilen ad. [*Ing.* Person sent by the bridegroom to fetch the bride].
— **almak**, *folk.* Evlenecek olan kıza, baba evinden alarak özel bir törenle güvey evine götürmek, Erkeğe bir eş bulmak.
— **bakma**, *folk.* Oğlan evine getirilen gelinin koltuk töreninden sonra, oğlan evi misafirleri tarafından seyredilmesi,
— **bayrağı**, *folk.* Obalarda güvey çadırına dikilen, veya genellikle gelin almaya giden kafilenin başı tarafından taşınan bayrak; *(Yörüklerde davetli her oba düğüne bayrak açarak gelir).*
☆ *Eşanl.* **gelin bayrağı, düğün bayrağı**.
— **bindirmek**, *folk.* Gelini özel bir törenle yeni evine götürmek için ata bindirme törenine verilen ad. *(Bunu kız tarafı yapar).*
— **boğan**, *bot.* ◘ **Gelinboğan**.
— **böceği**, *zool.* ◘ **Uğur böceği**.
— **çalması**, *folk.* Bazı yörelerde, damadın cuma namazından sonra kız evine gelerek, gelini, kadınların arasından alıp odasına götürmesi.
— **çıkarması**, *folk.* Yuvarlak, değerli taşlarla donanmış gül biçimindeki yapıştırma. *(Gelin çıkarması, hazırlandıktan sonra zamkla gelinin sağ ve sol yanaklarına yapıştırılırdı Eskiden gelinin alnına, çenesine de kırpılmış zamklı teller yapıştırılırdı. Böylelikle gelinin yüzü nakışlı bir kumaşa benzerdi. Bu gelenek bugün uygulanmıyor).*
— **çıkartma**, *folk.* Kız evinden oğlan evine gidecek gelinin hazırlanıp yolcu edilmesi sırasındaki bütün işlemlere verilen ad.
— **çiçeği**, *bot.* ◘ **Ağlayangelin**.
— **dulu**, *dey.* Pek gençken dul kalmış kadın:
— **düğmesi**, *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından, Marmara, Ege ve Akdeniz bölgesinde yaygın olan bir bitki. [*Lat. Centaurea solstitialis*].
— **etmek**, *(kızı)* Evlendirmek. [*Ing.* To marry *(a girl)*; *Fr.* Marier *(la fiancée)*].
— **feneri**, ◘ **Fener**.
— **hamamı**, *folk.* Evlenecek kız için hamamda yapılan tören. *(Gerdekten sonra gelini, ailenin yakını olan kadınlarla topluca hamama götürmek).* [*Ing.* The bridal bath *(joyous gathering in a public bath, a few days before the wedding)*].
— **havası**, § ❶ *dey.* Denizin hafif dalgalı, çırpıntılı olması hali. [*Ing.* Fine weather]; § ❷ *folk.* Gelin alayı kız evinden çıkıp oğlan evine gidinceye kadar, yol boyu, davul ve zurnaların çaldığı belli havalara verilen ad.
— **indirme**, *folk.* Yeni evinin önünde gelini özel bir törenle güveyin attan indirmesi.
— **indirmelik**, *folk.* Oğlan evine gelen gelini bindiği binekten indirebilmek için kız evi davetlilerinin istediği armağana verilen ad.
— **kirpiği**, *bot.* ◘ **Kasımpatı**.
— **kuşu**, *zool.* Tarlakuşugiller *(Alaudidae)* familyasından bir toygar kuşu türü, [*Lat. Otocoris (eremophila) pencillata; Ing.* Pencilled lark; *Fr.* Érémophile].
— **odası**, *folk.* Gelin ve damat için hazırlanmış özel yatak odası. [*Osm.* Hacle; *Ing.* Bridal chamber; *Fr:* Chambre nuptiale]:
— **odası gibi**, Çok süslü yerler için kullanılır. [*Ing.* Attractive and very tidy *(room)*].
— **okşama**, *dey.* Kına gecesinde, evden ayrılacağı için üzgün olan gelini avutmak için söylenen türkülere verilen ad.
— **olmak**, *(Kız için)* Evlenmek: *Leylâ gelin oldu, Mecnun mezarda, Bir susuz yolcu şimdi dağlarda; Anlıyorum kızım, durmayacaksın, mutlaka gelin olmak isteyeceksin.* [*Ing. (A girl)* To wed, to marry; *Fr.* Se marier *(fiancée)*]:
— **önü**, *folk.* Gelinin oğlan evine geldiği gün bu evin davetlilere ikram ettiği ziyafete verilen ad.
— **parası**, *folk.* Gelin duvak giyince, oyun oynanırken başına serpilen para. [*Ing.* Coins showered over the bride's head at the wedding].
— **sandığı**, Üstü boyalı resimlerle süslenen ve gelinlere mahsus olarak yapılan süslü sandık.
— **sorguçlu hotoz**, *kıyf.* Eskiden kadınların başlarına taktıkları hotoz çeşitlerinden birine verilen ad.
— **teli**, *folk.* Gelinlerin başlarına takılan ve yere doğru uzanan parlak, ince gümüş tellere verilen ad. *(Bu tel uğurlu sayıldığı için genç kızlar bundan birer parça, koparırlar ve düğün sırasında, «darısı bulaşsın» diyerek başlarına takarlar, düğünden sonra da saklarlar).* [*Ing.* Silver or gold thread used to decorate a bride's hair],
— **yanı**, *folk.* Baba evinde son gününü geçirecek olan genç kıza yaşıtlarının toplanarak arkadaşlık etmesine, oyalamasına, eğlendirmesine verilen ad.
— **yazma**, *esk.* Gelinin yüzünü değişik süs malzemeleri ile süsleme. [*Ing.* Ceremony of decorating the bride's face].

gelin.boğan, b.i, *bot.* Bir ahlat çeşidi.

gelincik[1],-**ği**, i. § ❶ *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoncae)* sınıfının, gelincikgiller *(Papaveraceae)* familyasından, genellikle buğday tarlalarında yetişen, parlak kırmızı *(nadiren pembe veya beyaz)* çiçekli güzel bir bitki. Pek çok çeşidi bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir. Tarım bakımından zararlı olduğu için ekim nöbeti uygulayarak yok etmek gerekir. [*Lat. Papaver Rhoeas; Ing.* Poppy; *Fr.* Coquelicot]. ◘ *ŞEKİL: 97.* — **YABANi OTSU BiTKiLER**: § ❷ s. Gelincik çiçeği rengine yakın kırmızı renkte olan: [*Ing.* Poppy colour; *Fr.* Coquelicot].
— **gibi kızardı**, *dey.* Şiddetli bir heyecan veya daha başka bir sebeple yüzü kıpkırmızı olan kimselerin durumunu anlatmak için söylenen söz. [*Fr.* Devenir rouge comme un coquelicot].
— **şurubu**, *mutf.* Gelincik çiçekleriyle hazırlanan şerbet. [*Fr.* Sirop de coquelicot].

gelincik[2],-**ği**, i. *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının, Sansargiller *(Mustelidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 15, kuyruğu 5 sm. rengi kırmızı esmerdir: Kışın aklaşır, Kan esmer ve yumurta yer: Avrupa ve Kuzey Asya'da yaşar: [*Lat. Mustela nivalis; Ing:* Common weasel; *Fr.* Belette commune]; ◘ *ŞEKİL: 380.* — **MEMELi HAYVANLAR: II.**
— **balığı**, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Mezgitgiller *(Gadidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 20-40 sm: Eti çok beğenilir. Akdeniz ve Atlantik okyanusunda yaşar. [*Lat. Motella tricirrata; Ing.* Rockling; *Fr:* Motelle, mustèle, loche franc. he, loquette]. ◉ **tatlı su** —, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Mezgitgiller *(Gadidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 30-50 sm. Akdeniz memleketleri göllerinde derinlerde yaşar: Eti beğenilir. [*Lat. Lota vulgaris, Lota lota; Ing.* Burbot; *Fr.* Lotte de rivière].

gelincik[3],-**ği**, i. *tıp.* ◘ **Hidropizi**.

gelincikçi, i. Gelincik hastalığını iyileştiren kadın. [*Ing.* State of being married; *Fr.* état de mariée]:

gelincik.giller, ç.b.i: *bot:* Iki-cenekliler *(Di-*

cotyledoneae) sınıfının, *Rhoeadales (Papaverales)* takımından, Kuzey Yarım Kürenin ılıman ve subtropikal bölgelerinde yetişen bir veya çok yıllık otsu bitkileri kapsayan, 28 cins ve 250 kadar türü bulunan bir familya. Bu familyadaki bitkiler çoğunlukla beyaz veya renkli bir lateks *(süt borusu)* taşırlar. Yapraklar almaşık, tam veya parçalı; çiçekler genellikle tektir. Meyva delik ve ya yarıkla açılan, nadiren kaplı kalan bir kapsüldür. **Gelincik, haşhaş, kırlangıçotu** gibi bitkiler bu familyaya dahildir. Türkiye'de 5 cins ve 50 türü vardır. [*Osm.* Fasile-i haşhaşiyye; *Lat.* ve *Ing. Papaveraceae; Fr.* Papavéracees].

gelin çiçeği b.i. *bot.* ◘ **Ağlayangelin.**

gelinlik,-ği, i. § ● Gelin olma hali. [*Ing.* State of being married; *Fr.* État de mariée]. § ● Gelin esvabı. [*Ing.* Wedding-dress; *Fr.* Robe de mariée]. § ● (a) Gelin için hazırlanmış, geline ait; (b) Gelin olma çağına gelmiş *(kız)*: [*Ing.* Girl for a bride, marriageable *(girl)*; the state of a bride; *Fr.* Qui a atteint l'âge de mariage *(jeune-fille)*].

gelinmek(-e,-den), özs. f. Gelmiş olunmak.

gelin otu, b.i. *bot.* ◘ **Güveyfeneri.**

gelir, i. < *gelmek* § ● Bir kimseye veya bir topluluğa belli zamanlarda belli yerlerden gelen para. [*Ing.* Income; *Fr.* Revenu]. § ● *ikt.* Bir ekonomik birimin *(kişi, mal, işletme)* belli bir sürede faaliyetinin veya değerinin sonucu olarak kazandığı para: § ● *işletm.* (a) İş ve üretim dışında, kazanç getiren mülk ve «aktar»ın sağladığı şey. [*Osm.* Varidat, irat; *Ing.* Income, revenue, gains; *Fr.* Revenu, rente]; (b) Satış hasılatı ile yarı mamul ve mamul malların mevcudunun toplamı. ◉ **~ den tenzilât,** *ikt.* Zararın ve masrafların indirilmesi. [*Ing.* Income deduction]. ◉ **~ in sermayeye çevrilmesi,** *iş. huk.* Sürekli iş görememezlik gelirinin sigortalıya ömrü boyunca verilmesi esas olmakla beraber, iş kazası sonucu meydana gelen sürekli iş göremezlik hali oranının düşük ve gelirin az olması durumunda, sigortalının isteği üzerine tarifesine göre bir defada verilmesi. ◉ **~ le karşılanacak tahvil,** *ikt.* Herhangi belirli bir tesis veya yatırımın geliriyle karşılanacak tahvil. [*Ing.* Revenue bond]. ◉ **cari fiyatlarla millî ~,** *ikt.* Yurt içi gelirin, mal ve hizmet miktarının üretildiği yılların fiyatı ile çarpımından elde edilen gelir; ◉ **dar ~ li,** *ikt.* Gelir dağılımında payına düşen tutar az olan ve bu yüzden tüketim harcamalarında belli bir düzeyin üstüne çıkmayan kişi, anlamında kullanılır: *(İktisatçılar özellikle Lorenz eğrisi aracılığıyle dar ve düşük gelirlilerin gelir dağılımında görülen olumsuz katkılarını ortaya koymaya ve vergi sisteminde bazı değişiklikler yaparak bu durumu mali tedbirlerle çözümlemeye çalışırlar);* [*Ing.* Of small income, in the lower income bracket; *Fr.* De revenu limité, restreint]; ◉ **değişken ~,** *ikt.* Kapitalin yatırıldığı işlemin sonucuna bağlı olan gelir. ◉ **devlet ~ leri,** *huk., mal.* ve *ikt.* ◘ **Devlet.** ◉ **dış âlem ~ i,** *ikt.* İhracat ile ithalât değeri arasındaki fark. ◉ **etkenlerin maliyetine göre safi millî ~,** *ikt.* Piyasa fiyatlarına göre yurt içi gelirden aynı zamanda dolaylı vergiler çıktıktan sonra kalan tutar; ◉ **fert başına millî ~,** *ikt.* Millî gelirin nüfusa oranı; ◉ **gayrisafi ~,** *ikt.* Gelir üretiminde veya kazanılmasında yapılan harcamalarla yıpranma payları çıkmadan önceki tutar; [*Ing:* Grosa income; *Fr.* Revenu brut]; ◉ **millî ~,** *ikt.* Bir dönem sırasında belirli bir halk tarafından meydana getirilen mal ve hizmetlerin safi toplam değeri; [*Ing:* National income; *Fr:* Revenue national.]; ◉ **piyasa fiyatlarına göre yurt içi ~,** *ikt.* Piyasa fiyatlarına göre gayri safi yurt içi hasıladan amortisman değerini indirerek varılan gelir; ◉ **sabit fiyatlarla millî ~,** *ikt.* Bir yıldaki fiyatların sabit tutularak hesaplandığı millî gelir; ◉ **sabit ~,** *ikt.* Kapitalin yatırıldığı işletmenin kaderine bağlı olmayan gelir. [*Ing.* Fixed income; *Fr.* Revenu stable]. ◉ **safi ~,** *ikt.* Yapılan giderler ile yıpranma payları, gayrisafi gelirden düşüldükten sonra geriye kalan gelir. [*Ing.* Net income; *Fr.* Revenu net]; ◉ **şahsî ~,** *ikt. Gayrisafi* gelirden amortisman *(yıpranma)* ve vergi tutarı düşüldükten sonra devletçe yapılan transfer değeri ödemelerinin eklendiği gelir ◉ **üretim etkenlerine göre millî ~,** *ikt.* Üretim etkenlerine göre yurt için gelire dış âlem gelirini eklemek veya çıkartmak suretiyle bulunan gelir. ◉ **üretim etkenlerine göre yurt içi ~,** *ikt.* Piyasa fiyatlarına göre yurt içi gelirden, dolaylı vergilerin safi hasılası çıkartılarak elde edilen gelir. ◉ **~ den tenzilât,** *ikt.* Zararın ve masrafların indirilmesi: [*Ing.* Income deduction]: ◉ **~ in sermayeye çevrilmesi,** *iş. huk.* Sürekli iş göremezlik gelirinin sigortalıya ömrü boyunca verilmesi esas olmakla beraber, iş kazası sonucu meydana gelen sürekli iş göremezlik hali oranının düşük ve gelirin az olması durumunda, sigortalının isteği üzerine **~ bağlanması,** *iş. huk.* İş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölümlerde kanunen hak sahiplerine bağlanan gelir. Sigortada sağlığında gelirini sermayeye çevirtmiş olsa dahi, hak sahiplerine gelir bağlanır.

~ katsayısı, *ikt.* Gelirlerin giderlere oranının yüz ile çarpımı:

~ vergisi, *mal.* kişilerin gelirlerinden devlete ödemekle yükümlü oldukları tutar: [*Ing.* Income tax; *Fr.* Impôt sur le revenu].

~ vergisi cetvelleri, *huk.* Vergi mükelleflerinin özel ailevî durumlarına, ve elde ettikleri gelirlerin zaman ölçüleri bakımından durumlarına göre değişen geçim indirimlerine tabi olmaları sebebiyle, günlük, haftalık, aylık ve yıllık gelirlerde kesilecek vergileri ayrı ayrı gösteren cetveller.

geliş, i. < *gelmek,* § ● Gelmek işi veya tarzı; [*Ing:* Coming, arrival, advent; *Fr:* Venue, arrivée]; § ● *tıp.* (a) Leğenin üst boğazında dölütün belirmesi; (b) Doğum sırasında ananın leğeni, ile çocuğun önce gelen kısmı arasındaki ilişki.

~ açısı, *fiz.* ◘ **Açı:**

~ mesajı, *hava.* Bir hava gemisinin aerodroma indiğini bildiren mesaj. [*Ing:* Arrival message; *Fr.* Message d'arrivée]:

gelişat /gelişät/, ç. l. *T. geliş* + *Ar.* ât. *esk.* Gelişme ve başarıya ulaşma belirtileri: [*Ing:* Indications of coming ability or success, promise of development]:

gelişatlı, s. Gelişmiş, büyümüş, gösterişli; [*Ing.* Promising, physically well-developed; *Fr.* Développé,-ée].

gelişici, s. < *gelişmek.* § ● Gelişen; [*Ing:* Developing; *Fr. Développant*]. § ● Yayılan.

~ barut, *fişekç.* Kapalı bir kabın içinde tutuşup patladığı zaman, gazların yayılma yüzeyi gittikçe artan barut.

gelişi.güzel, b.s. ve z. Rasgele, özensiz, ince eleyip sık dokumadan: [*Ing:* By chance, at random, haphazard, as it comes; *Fr.* N'importe comment]:

☆ *Yak. anl.* **özensiz, yarım yamalak, kabataslak, baştan savma, gönülsüz, dermeçatma, bozuk düzen, iyi kötü, entipüften,** üstünkörü, yüzeysel, sathî, lâ'alettayin.

☆ *Karş.* inceleyerek, özenli, itinalı, üzerinde durarak, kılı kırk yararak.

gelişim[a], i. < *gelişmek.* § ● (a) Serpilip büyüme; gelişme; (b) *(Açılıp)* ilerleme: *Toplumun gelişmesi.* [*Osm.* İnkişaf; *Ing.* Development; *Fr.* Développement]. § ● ◘ **Evrim.**

~ çağı, *fizyol.* Erinlik devresi, yani cinsiyet organlarının üreme fonksiyonlarını yerine getirebilecek şekilde olgunlaştığı devre.

~ kuramı, *psik.* Gelişmenin, ilk yirmi yıl süresince bir çizgi üstünde gidiş göstermediğini, tersine dönem dönem gerçekleştiğini, ortaya koyan ve savunan genetik psikolojisi kuramı; [*Ing:* Theory of development; *Fr:* Théorie de développement].

~ psikolojisi, *psik.* Bebeklikten olgunluğa kadar insan davranımının çeşitli hallerini ve gelişme özelliklerini inceleyen ve organizmanın hem büyüme hem de çökme devrelerini kapsayan özel bir psikoloji dalı. [*Ing.* Developmental psychology; Psychologie à l'évolution].

gelişim bilim[a], b. i. Modern dünyanın gelişimi **çabuklaştıran** teknik, bilimsel, iktisadî ve sosyal sebeplerle bunların birlikte yaptığı etkilerden doğabilecek durumları inceleyen bilim. [*Ing.* Science of development; *Fr:* Science de développement].

gelişkin, s. < *gelişmek.* Gelişmiş olan. [*Ing.* (Well-) developed; *Fr.* Développé,-ée]:

gelişme, i. § ● Gelişmek eylemi. [*Ing.* Developing; *Fr:* Action de développer]; § ● *biy.* Döllenme ile başlayan ve ergin bireyin meydana gelmesiyle sonuçlanan olaylar serisi, [*Osm.* İnkişaf; *Ing.* Development; *Fr.* Développement]. ☆ *Eşanl.* **gelişim.** § ● *fizyol.* Organların büyümesi: *Bir tomurcuğun, bir tohumun gelişmesi;* [*Ing:* Development; *Fr:* Développement]. § ● *müz.* Bir müzik parçasında, temanın belirtildiği bölümden sonra gelen ve temanın veya öğelerin tüm olarak veya kısmen genişletildiği, en ustalıklı şekilde işlendiği bölüm. *(Gelişme füg'ün divertimento kısmından çıkmıştır, sonatta önemi büyüktür. Bu biçim müzik bestesinde sonat, senfoni, v.b. bölümlerinin ortasında, açıklama ile baştan açıklama arasında bulunur, özelliği modülasyon niteliği taşımasındadır. Gelişme kavramının anlaşılmasına yardım* edenlerin başında Bethoven gelir); [*Ing.* Development; *Fr.* Développement]. ◉ **başkalaşmasız ~,** *zool.* Böceklerde görülen ve yarı veya tüm bir başkalaşma göstermeksizin meydana gelen bir tip gelişme. [*Ing.* Ametabolous development; *Fr.* Développement ametabole]; ☆ *Eşanl.* **ametabol;** ◉ **bedenî ~,** ◘ **Bedenî.** ◉ **erken ~,** *zool.* ◘ **Erken.** ◉ **fiziksel ~,** *tıp.* ◘ **Fiziksel.**

~ derecesi, *biy.* ◘ **Derece.**

~ fizyolojisi, *zool:* Bir organizmanın, yumurtadan erginleşene kadar olan gelişmesini fizyolojik bakımdan inceleyen bilim dalı. [*Osm.* Neşvünema fizyolojisi; *Ing.* Developmental physiology; *Fr.* Physiologie de développement].

~ seviyesi, *psik.* Bir gelişme sırasında yer alan basamak, bölge veya nokta.

~ yaşı, *psik.* Süt çocuklarının psikolojik ve hareketle ilgili gelişmesini belirlemek için kullanılan deyim; Çocukların bu yaşları testlerle öğrenilir. [*Ing.* Developmental age; *Fr.* Âge de croissement].

gelişmek, nsz. *esk. T. kelişmek. f.* § ● *(canlılar hk.)* Büyüyüp boy atmak, yetişmek: *Şu* ağaç bu yıl hayli gelişti. [*Osm.* Neşvünema bulmak; *Ing:* To grow up; *Fr:* Grandir]; ☆ *Eşanl.* **daralmak, küçülmek, ufalmak, küçük kalmak;** § ● İyileşmek, semirmek, toplanmak: *Gezi ona yaramış, epeyce gelişmiş;* [*Ing.* To grow fat; *Fr.* S'améliorer, acquérir de l'embonpoint]; § ● *mec.* Açılıp ilerlemek, olgunlaşmak, genişlemek: *Ankara, cumhuriyetten sonra çok gelişti.* [*Osm.* İnkişaf etmek; *Ing:* To develop, make progress; *Fr.* S'épanouir, se développer].

geliştirme[a], i. Gelişmeyi sağlamak eylemi.

~ eki, *dilb.* Bazı Hint-Avrupa dillerinde *(Hint-İran dilleri, Ermenice, Yunanca)* geçmiş zaman değerindeki bazı fiil biçimlerine bu değerlerini belirlemek için eklenen öğe. [*Ing.* ve *Fr.* Augment]. ☆ *Eşanl.* **augment.**

geliştirmek(-i), f. Gelişmesini sağlamak, büyütmek, tekâmül ettirmek. [*Osm.* İnkişaf ettirmek. *Fr.* Développer].

geliştirmelik,-ği, i. *fot:* Fotografide cam ve kâğıt üzerine çekilen resimleri meydana çıkartmak ve belirtmek için kullanılan çeşitli bileşimlerde eczalı sular olup, plaklar bunun içinde banyo yapılır; [*Ing.* Developer; *Fr.* Développateur].

gelme, i. § ● Gelmek eylemi, geliş: *Onun gelmesi iyi oldu;* [*Fr.* Arrivée]; § ● *fiz.* Bir ışık ışınının ışık kaynağından çıkarak bir ayna üzerine veya aynadan bir cismin üzeyine erişmesi. [*Osm.* Vürût; *Ing.* ve *Fr:* Incidence]; § ● s. Gelmiş olan: *Yeni gelme;* [*Ing.* Come, arrived; *Fr.* Venu]. § ● s. Yetişmiş, bir yerden meydana çıkmış olan: *Haydutluktan gelme jandarma;* [*Osm:* Hasıl

olmuş; *ing:* Originating *(from)*, deriving *(from)*; *Fr:* Derive,-ée]; ◉ **sınır ~ açısı**, *fiz.* Bir diyoptr'dan kırılarak geçtikten sonra dik açıya eşit bir çıkış açısı yapan ışık ışınının gelme açısı. *(Gelme açısı, sınır gelme açısından büyük olan her ışın, tam yansımaya uğrar).* [*ing.* Angle of limit incidence; *Fr.* Incidence limite]. ◉ **sıyıran ~**, *fiz.* Gelme noktasında normale dik açı yapan ışık ışınının durumu; [*Fr.* Incidence rasante].

~ açısı, § ❶ *hava.* Uçağın boy ekseni ile kanat profil doğrultusu arasında kalan açı. *(Bu açı, hücum açısından farklı olarak, uçak yapılırken tespit edilir; hücum açısı, uçuş şartlarına göre; pilotun değiştirilebildiği, kanat profil çizgisi ile rüzgâr doğrultusu arasında kalan açıdır. Bununla birlikte, «gelme açısı» terimi hücum açısı yerine sık sık kullanılır).* [*ing.* Angle of incidence; *Fr.* Angle d'incidence]. § ❷ *fiz.* Hareket halindeki bir cismin doğrultusunun veya ışık ışınının, karşılaşma noktasında, bir yüzeyin normaliyle yaptığı açı: *Yansıma açısı, gelme açısına eşittir.* [*ing.* Angle of incidence; *Fr.* Angle d'incidence].

~ noktası, *fiz.* Gelme açısının tepesi; [*ing:* Point of incidence; *Fr.* Point d'incidence].

gelmek,-ir,(-den,-e), *f. esk. T. kelmek.* § ❶ Konusana göre uzak bir yerden daha yakın bir yere veya kendi bulunduğu yere varmak, geriye dönmek: *Amerika'dan Avrupa'ya gelmek. Bu mektup bana kardeşimden geldi, Kadeşim dün geldi;* [*ing:* To come; *Fr:* Venir, arriver]; § ❷ (-den,-e), nsz. Yönelmek, bir yerden kalkıp, konusan veya kendisiyle konuşulan kimsenin yanına varmak: *Nereden geliyorsunuz? Yarın size geliriz, Posta ne vakit gelir? Araba geldi, sizi bekliyor;* [*ing:* To come; *Fr.* Venir]; § ❸ (-den) *(Bir şey)* Çıkmak, getirilmiş olmak: *Kahve Yemen'den gelirdi.* [*ing.* To originate, to come from; *Fr.* Venir de, sortir, provenir, être originaire, être apporte de]. § ❹ (-den,-e), Meydana gelmek, kazanılmak, ortaya çıkmak: *Çalışmaktan kimseye zarar gelmez, Ondan herkese iyilik gelir, Çiftlikten bize yılda on bin lira gelir.* [*ing.* To come out; *Fr.* Arriver, venir, être gagne]; § ❺ (-den) *(gramerde)* Türemek: *«Oyun» kelimesi «oynamak» kelimesinden gelir.* [*ing:* To derive; *Fr:* Deriver, venir]: § ❻ (-den) *(sıvılar hk.)* Çıkıp akmak: Musluktan su gelmiyor, Burnundan kan geldi; § ❼ (-e), Düşmek, rast gelmek: *Okul, yolun sağına geliyor, Buraya ışık gelmiyor;* § ❽ (-e), Görünmek, sanılmak: *Bana öyle geldi, Size yalan gibi geliyor;* [*ing.* To seem; *Fr:* Paraître, sembler] § ❾ (-e), Uymak, uygun düşmek.*Bu kostüm bana iyi geldi, Bu iş hesaba gelmez, Bu (ev) benim işime geldi.* [*ing.* To suit, fit; *Fr.* Convenir, s'adapter, aller]; § ❿ (-e), Yetişmek, ulaşmak: *Onun başı benim omuzuma geliyor;* [*ing.* To reach, to attain; *Fr.* Arriver, atteindre; parvenir, venir]. § ⓫ (-e), Etkide bulunmak: *Yağmur ekine iyi geldi, Bu ilâç size nasıl geldi.* [*ing.* To affect; *Fr.* Faire impression, influencer]; § ⓬ (-e), Varmak, ulaşmak: *İşin sonuna geldik.* [*ing.* To arrive; *Fr.* Arriver, venir]. § ⓭ (-e), Dayanmak: *Bu adam sıkıntıya gelmez;* [*ing.* To endure, to tolerate, to bear; *Fr.* Résister, supporter]; § ⓮ (-i), Ele almak: Gelelim asıl meseleye; § ⓯ (-e), *(bir şeyi)* Etmezken sonradan etmek: *İnsafa gelmek, Merhamete gelmek, dediğime geldiniz mi?* § ⓰ (-e), Peyda olmak: *Bana şüphe geldi, Ona merak geldi:* [*ing.* To appear, to happen, to occur; *Fr.* Venir, se presenter à l'esprit]; § ⓱ (-e), Mal olmak: *Bu portakalların herbiri kaça geliyor;* [*ing:* To cost; *Fr.* Revenir]. § ⓲ *(gramerde)* Katılmak: *Türkçede ekler kelimelerin sonuna gelir.* [*ing.* To be added; *Fr.* S'ajouter, se joindre]; § ⓳ (-le) *(Konuşana)* Bir yere giderken arkadaşlık etmek: *Ben İstanbul'a gidiyorum, benimle gelir misiniz?* [*Ing.* To accompany; *Fr.* Accompagner, venir avec]; § ⓴ nsz. *(zaman bildiren kelimelerle)* Çatmak, girmek, başlamak: *Yaz geldi, Saati gelince söylerim, Öyle bir zaman gelecek ki...:* [*ing.* To come; *Fr.* Survenir, arriver, venir, commencer]; § ㉑ nsz. Kendinde var olmak: *Çocuğun rengi geldi;* § ㉒ *yar. f.* Gereksinme anlatan deyimler meydana getirmeye yarar: *Uykusu gelmek, Gülesi gelmek, Göreceği gelmek, Aptesti gelmek.* § ㉓ *yar. f.* Sürerlik fiil yapmaya yarar: *Olagelen işler, Okunagelen kitaplar, Yazagelдiğimiz kitap;* § ㉔ *yar. f.* Yapmacık anlatan deyimler yapmaya yarar: *Görmemezlikten gelmek, İşitmemezlikten gelmek;* § ㉕ (-e), *yar. f.* Halindeki bazı kelimelere getirilerek bileşik fiil yapılır: *Yola gelmek, Meydana gelmek, Hatıra gelmek, Akla gelmek.* § ㉖ Gelmek fiilinin olumlu emir kipi, kimi vakit öğüt anlatır: *Gel, işi uzatma da şunun istediğini yap, Gelsin inattan vaz geçsin, yoksa hakkında iyi olmaz;* § ㉗ Ayni sekil *(gel, gelsin)* kimi vakit «*elinde ise*» anlamında da kullanılır: *Sen gel de, bu işe kızma! Gelsin de, bu işin içinden çıksın bakalım;* § ㉘ Inmek: *Aşağıya gel de paketleri al.* [*ing.* To descend, to get down; *Fr.* Descendre]. § ㉙ Düşmek: *Taş yan taraftan değil yukarıdan geldi;* [*ing:* To fall çasında, temanın belirtildiği bölümden sonra gelen ve temanın veya öğelerin tüm olarak veya kısmen genişletildiği, en ustalıklı şekilde işlendiği bölüm. *(Gelişme füg'ün divertimento kısmından çıkmıştır; sonatta önemi büyüktür. Bu biçim müzik bestesinde sonat, senfoni, v.b. bolümlerinin ortasında, açıklama ile baştan açıklama arasında bulunur,* *Fr:* Tomber, choir]; § ㉚ Ziyaret etmek, uğramak: *Annem her hafta bize gelir.* [*ing.* To visit, to call at; *Fr:* Venir, visiter]; § ㉛ Isabet etmek: *Kurşun kalbine gelmiş;* [*ing:* To hit the mark, to strike; *Fr.* Frapper, atteindre] § ㉜ Varlığını sürdürmek, aktarılmış olmak: *Eski devirlerden birçok anıt çağımıza kadar gelmiştir.* [*ing.* To subsist, to descend; *Fr.* Venir, subsister, durer]. § ㉝ Takip etmek: *Eve kadar arkamdan geldi.* [*ing.* To follow; *Fr.* Suivre]. § ㉞ Sonuç çıkmak: *Bu davranışlardan ne gelir, onu kimse tahmin edemez.* [*Ing.* To come out, to result, to arise; *Fr.* Resulter, dependre]. § ㉟ Doğmak, olmak: *Bu aksaklık ihmalden geliyor.* [*ing.* To come from, to result, to arise; *Fr.* Provenir, venir de, dépendre, resulter]. ◉ **... ye ... e, ... a gelince**, *dey.* «*Söz konusu olunca*» «*sıra geldikçe*» anlamına gelip; (a) Bir konu bittikten sonra sözü başka bir konuya geçirmeye yarar: *Siz şu ve şu işleri göreceksiniz, bana gelince, ben arkadaşları dolaşarak..;* (b) Ayrılık gösteren bir düşünceye geçildiğini anlatır: *Herkese yer gösteriler, bize gelince, yerimiz yok demesinler mi?* **gel gelelim**, *dey.* Ne çare ki: *İyi hoş, gelgelelim inatçı.* [*ing.* But unfortunately, however by illchance, but and yet]. ◉ **gel keyfim gel**, *dey.* Büyük bir memnunluk anlatır. [*ing.* How pleasant, how relaxing]. ◉ **gel zaman git zaman**, *dey.* Epey bir zaman sonra. [*ing.* Long, long afterwards; *Fr.* Apres beaucoup de temps, longtemps après]. ◉ **geldi gitti tahtası**, *folk.* Eskiden mahalle okullarında hocanın, oturduğu yerden, görebileceği uzaklıkta, öğrencilerden dışarı çıkıp geleni göstermek için bulundurulan tahta. ◉ **gelen gideni aratır**, *dey.* Kötü bir kimsenin yerine geçenin kimi vakit özletecek kadar kötülükler yaptığını anlatır. [*ing.* The newcomer makes one long for his predecessor]. ◉ **gelen (e) paşam, giden (e) ağam**, *dey.* Biri ötekinin yerine geçen iki hasmın her ikisine de hos görünmek yolunu tutanlar için söylenir; kim gelirse gelsin benim için fark etmez. ◉ **gelip çatmak**, *dey.* Gelmek, kaçınılmaz olmak: *Kış gelip çattı.* [*ing.* To come and be close at hand *(time)*; *Fr.* Survenir]. **gelsin..., gelsin..., gelsin..., gitsin...** Yapılan *(veya yapılacak olan)* seyin yalnız... olduğunu anlatır: *Bütün gün gelsin gazete, gelsin roman, işe baktığı yok ki!* ◉ **başa ~**, *dey.* (a) Yüksek bir mevkide görev almak. [*ing.* To hold (occupy) a position, to secure a position; *Fr.* Remplir une fonction]; (b) Uğramak, yaşamış olmak: *Başa gelen çekilir.* [*ing.* To happen to one; *Fr.* Arriver *(en parlant d'un accident, d'un malheur)*]. ◉ **burnundan ~**, *dey.* ◘ **Burun**. ◉ **canı burnundan ~**, *dey.* ◘ **Can**. ◉ **çıka ~**, *dey.* ◘ **Çıkagelmek**. ◉ **dile** *(dillere) ~, dey.* Kötü bir ün kazanmak. [*ing.* To be a subject (matter) of gossip; *Fr.* Être le sujet des conversations]. ◉ **elden ~**, *dey.* ◘ **El**. ◉ **gitti de geldi**, *dey.* ◘ **Gitmek**. ◉ **hakkından ~**, *dey.* (a) Becermek: *Bütün işlerin hakkından geldim.* [*ing.* To carry out successfully, to manage cleverly; *Fr.* Pouvoir faire, reussir]. (b) Yenmek, üstün gelmek: *Adamın iki dakika içinde hakkından geldi.* [*ing.* To overcome, to subdue; *Fr.* Dompter]. ◉ **hoş geldiniz**, *dey.* ◘ **Hoş**. ◉ **ileri ~**, *dey.* Doğmak: *Bu karışıklık onun beceriksizliğinden ileri geldi.* [*ing.* To come from, to result, to arise; *Fr.* Resulter, provenir]. ◉ **imana ~**, *dey.* Inanmak, doğruyu kabul etmek. ◉ **karşı ~**, *dey.* Karşılık vermek, sert bir şekilde itiraz veya hücum etmek. [*Fr* Resister]. ◉ **kendine ~**, *dey.* Dalgınlık veya baygınlık anından sonra canlanmak. [*ing.* To pull oneself together, to come to oneself again; *Fr.* Reprendre connaissance]. ◉ **sancağa, iskeleye ~**, *dey.* Sancak veya iskeleye gemiyi döndürmek *(Bu terim özellikle yelkenli gemilerde kullanılır ve geminin rüzgârın estiği yönden açıldığını, uzaklaştığını belirtirdi).* ◉ **yan ~**, *dey.* Keyif çatmak: *Akşama kadar bir köşede yan gelip kitap okudum.* [*ing.* To sit back; *Fr* être sans souci, se distraire]. ◉ **yola ~**, *dey.* Hareketlerini düzeltmek. [*ing.* To think better of something, to come, round to the right way of thinking; *Fr* S'ameliorer, se corriger]. ◉ *(Bir şey)* **Vız ~**, *dey.* Bir seyi umursamamak. [*ing.* To be a matter of indifference].

gelmiç, i. *Fars gelmic*, iri balıklarda kılçık durumunda olan kemik. [*ing. (larger)* Ribbons *(of a fish)*; *Fr.* Grosse arête de poisson].

Gelon'lar, ç. öz. t. *Yun. gelônoi* veya *gelônes*, *etn. esk.* Don ile volga arasına yerlesmis olan Iskit halkı. Herodotos bunlardan uzun uzun söz eder. Yunanlılarla sıkı ticarî iliskilere girdiler ve helenleştiler [*ing.* Gelos; *Fr.* Gelons].

gem, i. *Yun. kemos.* § ❶ Atın ağzına takılan demir âlet; Basının çevresindeki kayışlara ve bunlara bağlı dizginle kullanılır ve hayvanı yönetmeye yarar. [*Ing.* Bit; *Fr.* Mors, frein]. *Eşanl.* **kantarma**. § ❷ *anat.* ◘ **Gemcik**. ◉ **~ i azıya almak**, § ❶ *atç.* Gemi açıları arasına alıp etkisiz bırakarak suvarisini dinlememek ve alabildiğine koşmak. [*ing.* To take bit between the teeth; *Fr.* Prendre le mors aux dents]. § ❷ *mec. (Bir kimse)* Azgınlaşıp söz dinlemez olmak. [*ing.* To get out of control, to bolt; *Fr.* Regimber]. ◉ **~ ini kısmak**, *dey.* Bir kimsenin üzerindeki baskıyı artırmak. [*ing.* To shorten the rein (of someone); *Fr.* Faire une oppression].

~ almamak, *mec.* Söz dinlememek, baskı altına alınamamak.

~ almaz, *dey.* Söz dinlemeyen, âsi.

~ suluğu, Gemi hayvanın ağzına bağlamaya yarayan küçük zincir. Beygirin alt çenesinden geçip gemin iki tarafını birbirine bağlar ve sıkılığını sağlar: Gem sağa, sola oynamaz. [*ing.* Curb-chain; *Fr.* Courmette].

~ vurmak, *dey.* § ❶ Hayvanın ağzına gem takmak. [*Ing.* To bridle; *Fr.* Mettre le frein]. § ❷ *mec.* Taşkınlığını önlemek, hareketlerine hâkim olmak. [*ing.* To restrain, curb; *Fr.* Dompter].

~ yeri, (a) *zool.* Atın altçene kemiğinde, kesici dişlerle birinci azı arasındaki karşılıklı aralık. *(Kantarmanın demiri bu aralıklara oturur. Dişler arasındaki bu aralıkları örten mukoza tabakası çok duyarlıdır. Gem yerleri, gemin anî ve sert çekilmesiyle yaralanabilir);* (b) *(Geniş anlamda)* Köpek disleri bulunmayan memeli hayvanın çene kemiklerindeki aralık.

gemcik,-ği, i. < *gem anat.* Gerek görünüşleri, gerek fizyolojik görevleri bakımından bazı mukoza kıvrımlarına verilen ad: *Dil gemciği, dudak gemcikleri, veru montanum gemciği, bızır gemciği.* [*Osm.* Lücam; *Lat.* ve *ing. Frenulum; Fr.* Frein]. ☆ *Eşanl.* **gem**.◉ **dil gemciği**, *anat.* Dilin alt yüzünü ağzın tabanına bağlayan ince zar *(Bebelerde bu gemcik emmeyi güçleştirirse ameliyatla düzelti-*

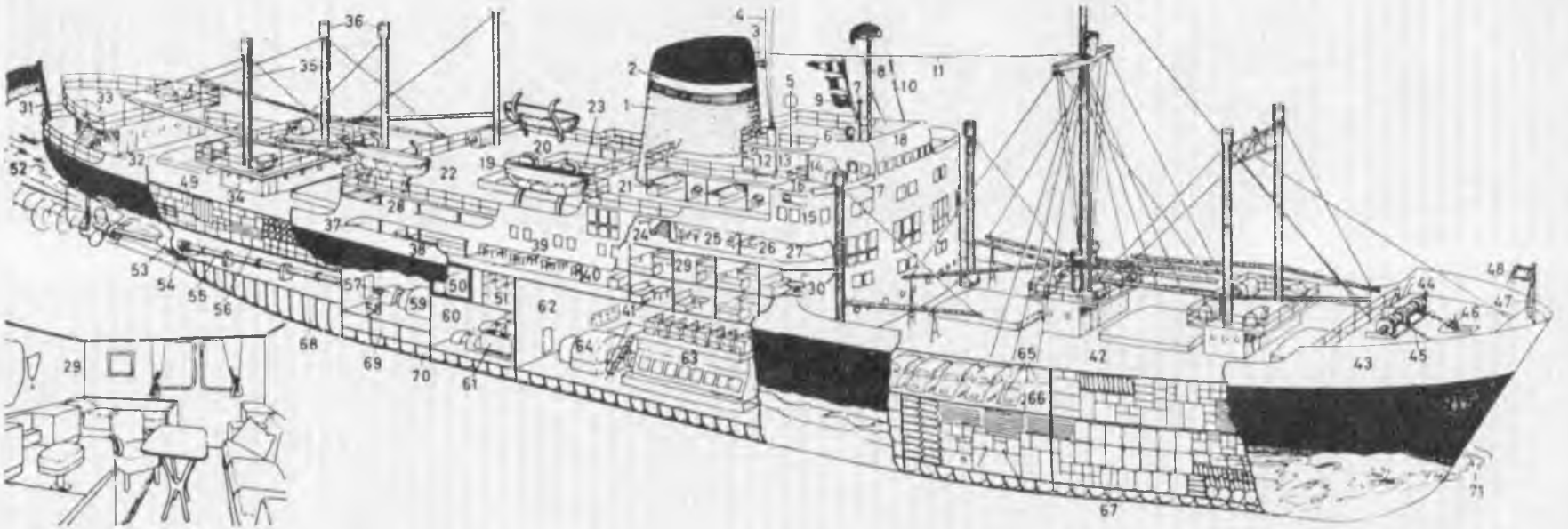

DUDEN'den

ŞEKİL: 217. — **GEMİ**: [*1-71 Yük-yolcu gemisi*]. **1.** Baca. **2.** Baca işareti. **3.** Düdük *(gemi düdüğü, sis düdüğü, siren)*. **4.** Anten iniş hattı. **5.** D.F. anteni. **6.** Semt pusulası. **7.** İşaret feneri *(Mors feneri)*; **8.** Radar anteni. **9.** Sancak *(bayrak)* işareti. **10.** İşaret savlusu. */12-18 Güverte köprüsü/*: **12.** Telsiz odası *(Telsiz kabini)*. **13.** Kaptan odası *(Kaptan kabini)*. **14.** Harita odası. **15.** Sancak borda feneri. **16.** Köprü kanadı. **17.** Rüzgâr saptırıcı *(rüzgâr siperi)*. **18.** Dümen köşkü /**19-21.** *Üst güverte (Filika güvertesi)/*: **19.** Cankurtaran sandalı. **20.** Matafora *(sandal vinçi)*. **21.** Memur kabini *(görevli odası)*. */22-27 gezinti güvertesi/*: **22.** Üst güverte. **23.** Güverteye açılan kapı ağzı ve koridor. **25.** Gemi kütüphanesi. **26.** Dinlenme odası. **27.** Gezinti güvertesi. */28-30 A—güverte/*. **28.** Yarı kapalı güverte aralığı. **29.** İki ranzalı kabin *(çift yataklı oda)*. **30.** Lüks kabin. **31.** Sancak *(bayrak)* direği. */32-42 B—güverte (ana güverte, palavra)/*: **32.** Kıç *(art)* güverte. **33.** Pupa *(kıç kamarası)*. **34.** Güverte kamarası. **35.** Samson direği. **36.** Vantilatör başı. **37.** Mutfak. **38.** Kiler. **39.** Yemek salonu. **40.** Gemi veznedarı *(muhasebecisi)* yazıhanesi. **41.** Bir ranzalı *(yataklı)* kabin. **42.** Baş güverte. **43.** Baş kasarası. */44-46 Demir (çapa) donanımı/*. **44.** Bocurgat. **45.** Demir zinciri *(Demir kablosu)*. **46.** Bosa *(zincir bosası)*. **47.** Bayrak gönderi. **48.** Baş gönder. **49.** Kıç ambarları. **50.** Soğutma odası *(Soğuk malzeme deposu)*. **51.** Ambar *(depo, kiler)*. **52.** Dümen suyu. **53.** Mil dirsekleri. **54.** Salmastra kutusu. **55.** Pervane mili. **56.** Pervane mili geçidi. **57.** Taban *(dip)* yatağı *(Basma yatağı)*. */58-64 Dizel elektrik gemi hareket düzeni/*. **58.** Elektrik makine dairesi **59.** Elektrik motoru. **60.** Yardımcı makine. **61.** Ana makine dairesi. **62.** Ana makine *(dizel deniz motoru)*. **63.** Jeneratör. **64.** Baş *(ön)* ambarları. **65.** Padavra *(iki güverte arası)* **66.** Yük *(kargo)*. **67.** Çift karineli *(dipli)* safra tankı. **68.** Taze su tankı *(deposu)*. **69.** Mazot tankı *(deposu)*. **71.** Baş dalgası.

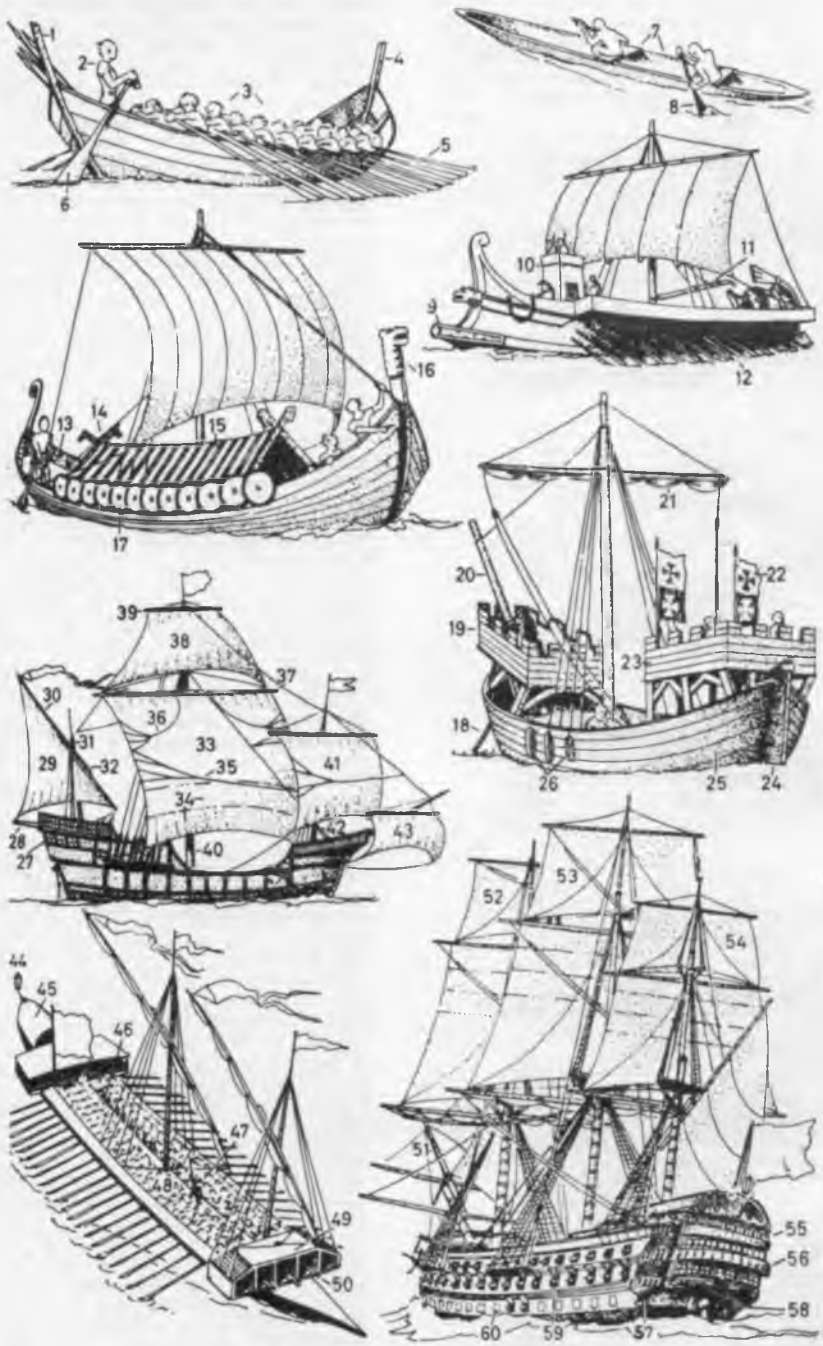

DUDEN'den

ŞEKİL: 218. — **TARiHi GEMiLER.** */1-6 Cermen kürekli mavnası/:* 1. Kıç bodoslaması. 2. Dümenci. 3. Kürekçiler. 4. Baş bodoslaması. 5. Kürek. 6. Dümen. (7) İçi oyulmuş kütükten yapılan kayık. 8. Kürek. */9-12 kadırga/:* 9. Toz sereni. 10. Baş kasarası. 11. Filika demiri *(dört tırnaklı demir).* 12. Üç sıra kürek. */13-17 Korsan gemisi/.* 13. Dümen yekesi *(dümen takımı).* 14. Tente bastonu. 15. Tente. 16. Ejder başı. 17. Kalkan. */18-26 Ticaret gemisi/.* 18. Demir halatı. *(Demir kaldırıcı)* 19. Baş kasarası. 20. Civadra. 21. Sarılmış dörtköşe seren yelkeni. 22. Şehir sancağı. 23. Kıç kule. 24. Dümen. 25. Yuvarlak kıç. 26. Tahta usturmaça. */27-43 Karavelâ/:* 27. Amiral kamarası. 28. Randanın bombası veya sereni. 29. Randa yelkeni. 30. Randa sereni. 31. Mizana direği. 32. Çıma. 33. Mayıstra yelkeni. 34. Başlık. 35. Borina *(ızbarço bağı).* 36. Yan gargafunda. 37. Mayıstra sereni. 38. Grandi çanaklık yelkeni. 39. Grandi çanaklık sereni. 40. Ana direk *(grandi direği).* 41. Trinket yelkeni. 42. Pruva direği *(baş direği).* 43. Açavele gönderli yelken. */44-50 Kadırga (gali)/:* 44. Fener. 45. Kamara. 46. Orta iskele. 47. Köle çalıştıran, esir nezaretçisi. 48. Kadırga köleleri. 49. Geminin başındaki üstü kapalı sahanlık.[1] 50. Top. */51-60 Savaş gemisi (Harb gemisi)/:* 51. Büyük baston. 52. Pruva babafingo yelkeni. 53. Ana babafingo yelkeni. 54. Mizana babafingo yelkeni. 55. Üst, kıç. 58. Alt kıç. 59. Yaylım ateşi için top delikleri. 60. Top deliği.

lir). [*Ing.* Frenulum of the tongue; *Fr.* Frein de la langue]. ◉ **kamış gemciği,** *anat.* Sünnet derisini kamışa bağlayan ince deri. *(Kamış deliğinden sünnet derisine kadar çizgi şeklinde uzanan kamış gemciği çok kısa olabilir; bu durumda küçük bir ameliyat gerekir).* [*Ing.* Frenulum of prepuce; *Fr.* Frein du prépuce].

geme, i. § ❶ Büyük fare, sıçan. § ❷ Domalanın beyaz çeşidi, beyaz yer mantarı.

gemellus, i, *anat.* ◘ **Leğen ikiz kası.**

gemi[1], i, *esk. T. kimi > kemi. den.* Yolcu ve yük için ayrılmış bölümleri olan, büyük deniz taşıtı. *(Türk Ticaret Kanununun 816 maddesi gereğince:* Ayrıldığı amaca uygun olarak kullanılması, denizde hareket edebilen ve pek küçük olmayan her türlü tekne gemi sayılır; *Denizde can ve mal koruma hakkındaki 4922 sayılı kanun gereğince:* Denizde kürekten başka âletle yola çıkabilen her araca, adi tonilatosu ve kullanma amacı ne olursa olsun gemi denir. Gemiler kullanıldıkları amaca göre: *Ticaret gemileri, Hizmet gemileri, Harb gemileri, Tenezzüh tekneleri;* İşletilme şekillerine göre: *Tramp gemileri, Tarifeli gemiler veya Hat gemileri veya muntazam seferli gemiler;* Çalıştıkları su alanlarına göre: *Deniz gemileri, nehir gemileri, Göl gemileri;* Muharrik güçlerine göre: *Kürekle yürütülen tekneler, Yelkenli gemiler, Makineli gemiler;* (a) *Buharlı gemiler;* (b) *Dizel makinalı gemiler;* (c) *Nükleer gemiler* şeklinde sınıflandırılabilirler) [*Osm.* Sefine; *Ing.* Ship, vessel; *Fr.* Navire, bateau]. ◘ *ŞEKİL: 217.* — **GEMi;** ◘ *ŞEKİL: 218.* — **TARiHi GEMiLER.** ◘ *ŞEKİL: 219.* — **YELKENLi GEMiLER I.** ◘ *ŞEKİL: 220.* — **YELKENLi GEMiLER II.**

~ lerin çarpışması, *den, huk.* İki veya daha çok geminin doğrudan veya dolaylı olarak birbirine çarpması; Birçok hukukî sonuçları olan bir olaydır. [*Ing.* Knocking or bumping *(against),* boarding, collision; *Fr.* Abordage. ◉ **~ nin bağlama limanı,** *den.* Gemi seferlerinin fiilen yönetildiği liman. [*Ing.* Home port of a ship; *Fr.* Port d'attache d'un bateau]. ◉ **— nin tahmili,** ◘ **Geminin yüklenmesi.** ◉ **~ nin yüklenmesi,** *den.* Bir yerden bir yere taşınacak malların gemiye bindirilmesi. [*Ing.* Lading of a ship; *Fr.* Chargement d'un navire] ◉ **~ si karaya** *(şapa)* **oturmak** *(birinin), dey.* Ümitleri boşa çıkmak, işi düzelemeyecek kadar bozulmak. ◉ **~ sini kurtaran kaptan,** *dey.* Güç bir duruma düşünce ne yapıp yapıp kurtulanlara övgü olarak söylenir: başarıya ulaşan bir kimsenin muktedir olduğunu belirtmek için kullanılır [*Ing.* Who is successful is an able man, a success is a success]. ◉ **~ yi duvarda görmek,** *dey.* Bir şey görmemiş olmak, tecrübesiz olmak. [*Ing.* To have seen nothing of the world] ◉ **ağ ~ si,** *esk.,* ◘ **Ağ.** ◉ **ağır ~,** *den.* ◘ **Ağır**[1]. ◉ **ana ~ si,** *den.* ◘ **Ana.** ◉ **ateş ~ si,** *den.* ◘ **Ateş.** ◉ **balast ~,** *den* ◘ **Balast.** ◉ **balıkçı ~ si,** *den.* ◘ **Balıkçı.** ◉ **balina ~ si,** *den* ◘ **Balina.** ◉ **barınak güverteli ~,** *den.* **Baş, orta** ve kıç kasara güvertelerinin birleştirilmesiyle meydana getirilmiş olan gemi. *(Tonaj ölçümünde bu güverte ile ana güverte arasında kalan hacim kısmen kapalı hacim olarak hesaba katılmaz).* [*Ing.* Shelter-deck ship; *Fr.* Navire à pont-abri] ◉ **başı gömülü ~,** *den.* ◘ **Baş.** ◉ **başlı ~,** *den.* ◘ **Başlı.** ◉ **beylik ~,** *tar* ◘ **Beylik.** ◉ **buhar ~ si,** *den.* ◘ **Buhar.** ◉ **bulaşık ~,** *den.* ◘ **Bulaşık.** ◉ **burun üzerinde ~,** *den.* ◘ **Burun.** ◉ **buzkıran ~,** *den,* Buzla kaplı deniz, göl ve ırmaklarda buzları kırarak ulaşımı kolaylaştıran gemi. [*Ing.* Ice-breaker; *Fr.* Brise-glace]. ◉ **can kurtaran — si,** *den.* ◘ **Cankurtaran.** ◉ **çıplak güverteli ~,** *den.* Ana veya üst güvertesi üzerinde bağımsız üst yapı bulunmayan gemi ◉ **çalımlı ~,** *den.* Başı, kıç tarafına oranla daha yüksek, dar yapılı ve yollu gemi. ◉ **çamur ~ si,** *den* Deniz taramalarında çamurları yüze çıkarmak ve açığa götürmekte kullanılan gemi. ◉ **çıkarma — sı,** *dan.* Çok sayıda askeri ve silâhı, bir yere topluca çıkaran savaş gemisi [*Ing.* Landing-barge; *Fr.* Navire de débarquement]. ◉ **çok amaçlı ~ ler,** *den.* Değişik cins, tür ve ka-

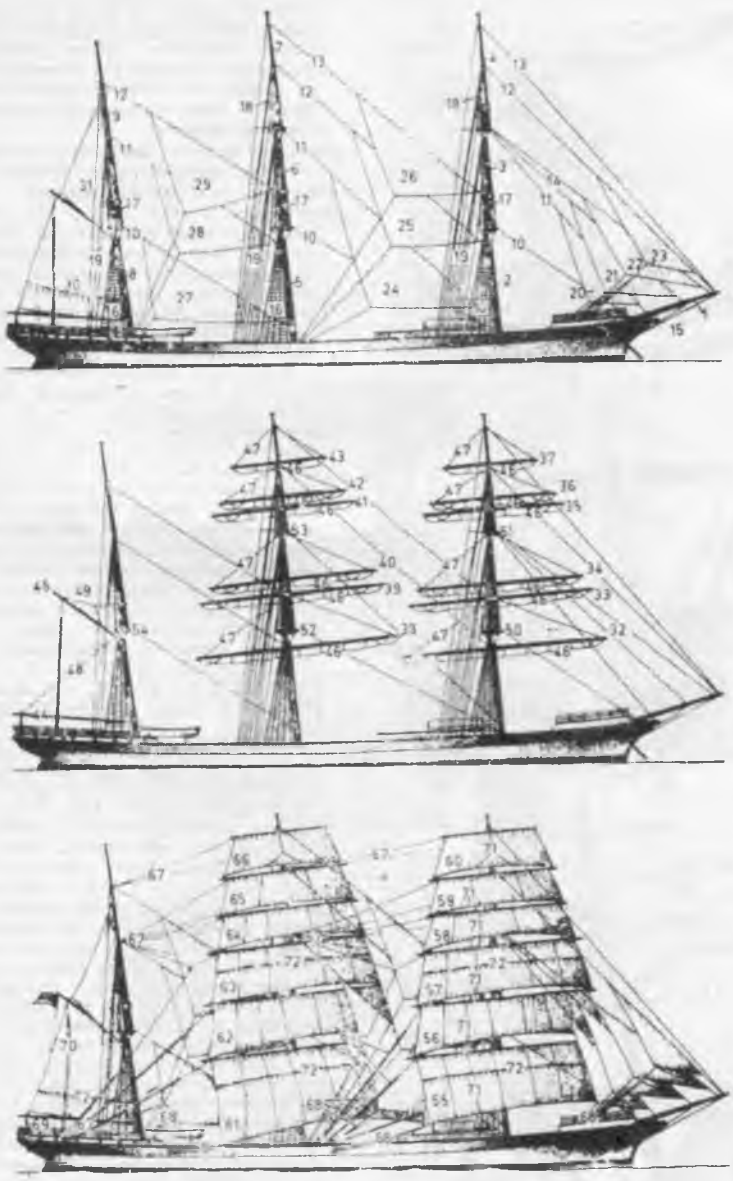

DUDEN'den

ŞEKİL: 219. — **YELKENLİ GEMİLER** I. */1-72 Bir barkanın yelken ve donanımı/: /1-9 Direkler/:* **1.** Civadra. **2.** Pruva direği. **3.** Pruva gabya çubuğu. **4.** Pruva babafingo çubuğu. **5.** Ana direk alt yelkeni. **6.** Ana direk gabya çubuğu. **7.** Ana direk babafingo çubuğu. **8.** Mizana direği alt çubuğu. **9.** Mizana gabyası çubuğu. */10-19 Sabit donanım/:* **10.** Pruva, ana ve mizana stralyaları. **11.** Pruva, ana ve mizana babafingo stralyaları. **12.** Pruva, ana ve mizana kontra stralyaları. **13.** Pruva stralyası. **14.** Flok stralyası. **15.** Mistaçolar: **16.** Çarmıklar. **17.** Gabya donanımı. **18.** Babafingo donanımı. **19.** Pupa çarmıkları. */20-31 Yan yelkenler/:* **20.** Pruva gabya stralya yelkeni. **21.** Büyük flok. **22.** Trinket. **23.** Kontra flok. **24.** Ana gabya stralya yelkeni. **25.** Ana babafingo stralya yelkeni. **26.** Ana kontra stralya yelkeni. **27.** Mizana stralya yelkeni. **28.** Mizana gabya stralya yelkeni. **29.** Mizana babafingo stralya yelkeni. **30.** Bocrum. **31.** Bocrum gabya yelkeni. */32-45 Serenler/:* **32.** Pruva sereni. **33.** Alt pruva gabya sereni. **34.** Üst pruva gabya sereni. **35.** Alt pruva babafingo sereni. **36.** Üst pruva babafingo sereni. **37.** Pruva kontra sereni. **38.** Ana direk sereni. **39.** Alt ana gabya sereni. **40.** Üst ana gabya sereni. **41.** Alt ana babafingo sereni. **42.** Üst ana babafingo sereni. **43.** Ana kontra sereni. **44.** Bocrum bumbası. **45.** Bocrum gizi. **46.** Skota halatı. **47.** Balansinalar. **48.** Bocrum bumbası balansinası. **49.** Bocrum gizi balansinası. **50.** Pruva çanaklığı. **51.** Pruva gabya gurcataları. **52.** Grandi çanaklığı. **53.** Ana gabya gurcataları. **54.** Mizana çanaklığı. */55-66 Dörtköşe yelkenler/:* **55.** Ön yelken. **56.** Alt pruva gabya yelkeni. **57.** Üst pruva gabya yelkeni. **58.** Alt pruva babafingo yelkeni. **59.** Üst pruva babafingo yelkeni. **60.** Pruva kontra yelkeni. **61.** Ana yelken *(Mayıstra yelkeni)*. **62.** Alt ana gabya yelkeni. **63.** Üst ana gabya yelkeni. **64.** Alt ana babafingo yelkeni. **65.** Üst ana babafingo yelkeni. **66.** Ana kontra yelkeni */67-71 Müteharrik donanım/:* **67.** Prasyalar. **68.** Skotalar. **69.** Mizana skotası. **70.** Bocrum ablileri. **71.** Kargafunda. **72.** Camadan.

rakterdeki yüklerin aynı gemiyle ve aynı anda taşınabilmesi amacıyle kullanılan ticaret gemileri **[*ing.* All-purpose ships; *Fr.* Cargos de morchandises diverses]**. • **denizaltı ana — si,** *ask. den.* ◘ **Denizaltı.** • **denizaltı avcı — si,** *ask. den.* ◘ **Denizaltı.** ◉ **denize — si,** *den.* Deniz seferlerine tahsis olunan veya genellikle bu alanda kullanılan gemilere verilen ad. **[*ing.* Sea-ship; *Fr.* Bateau (Navire) de mer]**. ◉ **denize elverisli —,** *den.* Tekne, genel donatım, makine, kazan gibi esaş kısımları bakımından yapacağı yolculuğun *(tamamiyle anormal tehlikeler hariç)* deniz tehlikelerine karşı koyabilecek durumda olan gemi **[*ing.* Good seaboat; *Fr.* Bon bateau de mer]**. ◉ **denize elverişsiz —,** *den.* Tic. kn. md 817/I'in denize elverişli gemi için aradığı şartlardan yoksun bulunan gemi. **[*ing.* Bad sea-boat; *Fr.* Mauvais bateau de mer]**. ◉ **derin dipli (karinalı) —,** *den* Büyük kısmı suya gömulmüş olan gemi, *(Bu derinlik teknenin dengesini sağlar)*. ◉ **devlet — si,** *den.* Bazen geminin devletin mülkiyetinde olması kaydıyle, bazen de mülkiyet durumu göz önünde bulundurulmaksızın devlet veya bir kamu tüzel kişisi tarafından kamu hizmetinde kullanılan gemi ◉ **devlet hava — si,** *hava.* ◘ **Devlet** ◉ **düz döşekli —,** *den.* Döşek *(dip)* postaları düz, yaygın gemi. ◉ **düz güverteli —,** *den.* Takip ve çekilme savaşlarında büyük topların atış yapmasını kolaylaştırmak için baş ve geri tarafları alçak ve düz olan savaş gemisi. **[*ing.* Flushdeck; *Fr.* Navire à pont ras]**. ◉ **dökme yük — si,** *den.* Maden cevheri, tahıl v.b. yükleri, ambarlarına doldurarak taşıyan gemi **[*ing.* Ore ship; *Fr.* Minéralier]**. ◉ **esir — si,** *den.* ◘ **Esirci.** ◉ **etilen — si,** *petrokim.* ◘ **Etilen.** ◉ **fabrika — si,** *den.* (a) Hareket halindeki bir donanmaya bağlı gemilerde meydana gelen arızaları onarmak amacıyle donatılmış özel donanma gemisi; (b) Küçük balıkçı gemilerinin avladıkları deniz ürünlerini işleyerek mamul hale getiren gemi *(Fabrika gemilerindeki tesisler, işlenecek deniz ürünlerinin çeşidine göre düzenlenir. Çeşitli tonajda olan bu gemilerden halina yağı üretiminde kullanılanları yaklaşık olarak, 20 000 ton civarındadır)*. **[*ing.* Factory ship; *Fr.* Navire-usine]**. ◉ **fazla yüklü —,** *den* İstiap haddinden çok yük yüklemiş ve fazla basmış gemi **[*ing.* Overcharged ship; *Fr.* Navire surcharge]**. ◉ **fener — si,** *den.* ◘ **Fener.** ◉ **ferman — si,** *den.* Eskiden Çanakkale'den gelip geçen gemilerin resmî izni kapsayıp kapsamadığını yoklamakla görevli gemi. **[*ing.* Boat for checking the laissez-passers of ships going through the Dardanelles]**. ◉ **frigorifik —,** *den. esk.* Et, meyve, balık, yağ, yumurta v.b yükleri taşımak üzere özel olarak yapılmış, bütün ambarlarında soğutma tesisi olan gemi **[*ing.* Frigorific ship; *Fr.* Navire frigorifique]**. ◉ **gölge güverteli —,** *den.* Yapı bakımından tente güverteli gemilere benzeyen gemi, *(Sadece üst güvertesi ile altındaki ana güverte arasındaki kapalı hacim alabandalarda açılan menfezlerle kısmen dış etkilere açık bırakılmıştır)*. ◉ **içsu — si,** *den* İçsu seferlerine tahsis olunan veya genellikle bu alanda kullanılan gemilere verilen ad. ◉ **kablo — si,** *den* Denizaltı kablolarını taşımak, döşemek veya onarmak için kullanılan özel donatımlı gemi. **[*ing.* Cable-ship; *Fr.* Câblier]**. ◉ **Karadeniz'de — lerin mi battı?** *dey.* Çok düşünceli ve durgun görünen kimselere yönetilen soru. ◉ **kasaralı —,** *den.* Ana veya üst güverte üzerinde bağımsız üst yapı bulunan gemi **[*ing.* Ship with quarterdeck and forecastle; *Fr.* Bateau à gaillard]**. ◉ **kurtarma — si,** *den* Karaya oturmuş bir geminin kurtarılması, batmış bir geminin yüzdürülmesi, hareket yeteneğini kaybetmiş bir geminin çekilmesi gibi işlerde kullanılan gemi. **[*ing.* Rescuing boat; *Fr.* Bateau de sauvetage]**. ◉ **kömür — si,** *den.* Kömür taşımaya ayrılan ve bu maksatla kullanılan yük gemisi. **[*ing.* Collier, coaler; *Fr.* Charbonnier]**. ◉ **kuru yük — si.** *den* Çeşitli ticaret eşyası taşıyan gemi. ◉ **meyve yük — si,** *den.* Çeşitli meyve taşıyan gemi *(Bu*

çeşit gemilerin ambarları, meyvelerin bozulmayacağı derecede ısıya sahiptir). ◉ **muz ~ si.** *den. tic.* Muz taşımak için kullanılan yük gemisi. [*ing.* Bannana ship, fruit-bearing ship; *Fr.* Bananier, cargo fruitier]. ◉ **müseccel ~,** *den.* Sicile kayıtlı olan gemi. ◉ **nuhun ~ si,** *zool.* ◘ Nuh. ◉ **okul ~ si,** Deniz Harb Okulu öğrencilerinin bilgi ve görgülerini arttırmak, yabancı sulları ve kıyıları tanımak için kullanılan yelkenli veya yelkensiz gemi. [*ing.* School ship; *Fr.* Navire-ecole]. ◉ **özel ~,** *den.* Devlet gemisi niteliğini taşımayan gemi. [*ing.* Private ship; navire (bateau) privé]. ◉ **sst güverteli ~,** *den.* Saft tüneli dolayısıyle kıç taraftaki ambarlarda meydana gelen hacim kaybını gidermek için ana güvertesi bu kısımda kesilerek belirli bir yükseklikte devam ettirilmiş gemi. ◉ **sıvı yük ~ si,** *den.* Akaryakıt, likit gaz taşıyan gemi. [*ing.* Tanker; *Fr.* Bateau-citerne, tanker]. ☆ *Eşanl.* **tanker** ◉ **tarak ~ si,** *den.* Limanları ve gemilerin seyir yollarını kazarak derinleştiren gemi. [*ing.* Dredger; *Fr.* Dragueur]. ◉ **tente güverteli ~,** *den.* Baştan kıça kadar uzanan ve alt kısmı tamamiyle kapalı, hafif bir üst yapıyle meydana getirilmiş gemi *(Bu kısmında hafif yükler, yolcu veya hayvan taşınır).* ◉ **tescil edilmiş ~,** *den.* ◘ Müsecccel gemi. ◉ **ticaret ~ si,** *den.* Kazanç sağlamak amacıyle denizde kullanılan her çeşit gemi. [*ing.* Merchant-man, trading vessel, trader; *Fr.* Navire de commerce, navire marchand]. ◉ **ticari olmayan ~,** *den.* Ticaret gemisi kavramının dışında kalan bütün gemilere verilen ad. ◉ **trank güverteli ~** *den.* Bordadan bordaya uzamadan diğer üst yapılara bağlanmış bünye dayanıklılığına uygun nitelikte bir üst yapıdan meydana gelmiş gemi. *(Sıvı yük taşıyan gemilerde serbest sıvı yüzeyinin azaltılması için uygulanır).* ◉ **Türk ~ si,** *den.* Türk vatandaşlarına ait olan gemiler ile, Tic. kn. 823, fıkra 2'de yazılı şartları haiz tüzel kişilere ve donatma işletkine ait gemilere verilen ad. *(Türkiye'de bir kamu tüzel kişisine ait olan ve kamu hizmetine tahsis edilen veya edilmeyen bütün gemiler de Türk gemisidir).* ◉ **uzun kasaralı ~,** *den.* Orta ve baş kasarasının veya orta ve kıç kasarasının birleştirilmesiyle meydana getirilen gemi. *(Orta kasara ile baş veya kıç kasara arasında kalan güvertenin, yanlarda parapet denilen yüksekliklerle sınırlandırılması suretiyle meydana getirilen havuz şekli dolayısıyle bu ad verilmiştir).* ☆ *Eşanl.* havuzlu gemi. ◉ **yola elverişli ~,** *den.* Denize elverişli olan gemi, teşkilâtı, yükleme durumu, yakıtı, kumanyası, gemi adamlarının yeterliği ve sayısı bakımlarından yapacağı yolculuğun *(tamamiyle anormal tehlikeler hariç)* tehlikelerine karşı koyabilmek için gerekli nitelikleri haiz ise, yola elverişli gemi sayılır. *(Tic. kn. md. 817/II).* ◉ **yola elverişsiz ~,** *den.* Tic. kn. md. 819/II'nin yola elverişli gemi için aradığı şart ve niteliklerden yoksun bulunan gemi. ◉ **yolcu ~ si,** *den.* On iki kişiden fazla yolcu taşıyabilen her çeşit ticaret gemisi. [*ing.* Liner, passenger *(and mail)* steamer, passenger ship; *Fr.* Navire à passagers, paquebot]. ◉ **yük ~ si,** *den.* 12 veya daha az yolcu ve her türlü yük taşıyan ticaret gemisine denir. [*ing.* Cargo ship, cargo vessel, cargo boat, freighter; *Fr.* Navire de transport]. ◉ **yüke elverişli ~,** *den.* Soğutma tesisleri de dahil olmak üzere ambarları ve yük konulacak yerleri, yükü kabule, taşımaya, muhafazaya elverişli olan gemi. [*Ing* ve *Fr* Cargo-boat]. ◉ **yüke elverişsiz ~,** *den.* Yüke elverişli gemi için aranan niteliklerden yoksun bulunan gemi.

~ acentesi, *huk.* (a) Gemi simsarı; gemiya yüklenecek ticari eşya ve yolcuları sağlayan kimse; (b) Deniz nakliyatı ile ilgili işleri gören kimse. [*Ing.* Ship-broker; *Fr.* Agent maritime].

~ adamı, *huk.* Bir hizmet akdine dayanarak gemide çalışan Kaptan, zabit, tayfa v.b. kimselere verilen ad. [*Ing.* Seaman; *Fr.* Manœuvrier, navigateur].

~ adamı cüzdanı, *huk.* Geminin güverte ve makine işlerinden başka görevlerinde çalıştırılmak üzere, donatan hesabına tutulmuş gemi adamlarına liman başkanlıkları tarafından verilen belge.

~ adamı çalışma ve kimlik karnesi, *iş, huk.* İşverene tarafından her gemi adamına verilen, şekli ve muhtevası tüzükte tayin edilmiş bir belge.

~ adamları, *den.* ◘ Tayfa

~ ağırlık tonilatosu, *huk.* Gemilerin ağırlığının ölçülmesinde kullanılan genel ölçü birimi *(Bu anlamda, bir tonilato 1019 kilogram veya 2 240 libreyi ifade eder).* [*Ing.* ve *Fr.* Tonnage].

~ alacaklıları, *den huk.* Deniz serveti üzerine kanunî rehin hakları, yani donatanın diğer alacaklılarına göre ayrıcalık ve üstünlük hakları olan alacaklıları. [*Ing.* Lienors; *Fr.* Créanciers du navire].

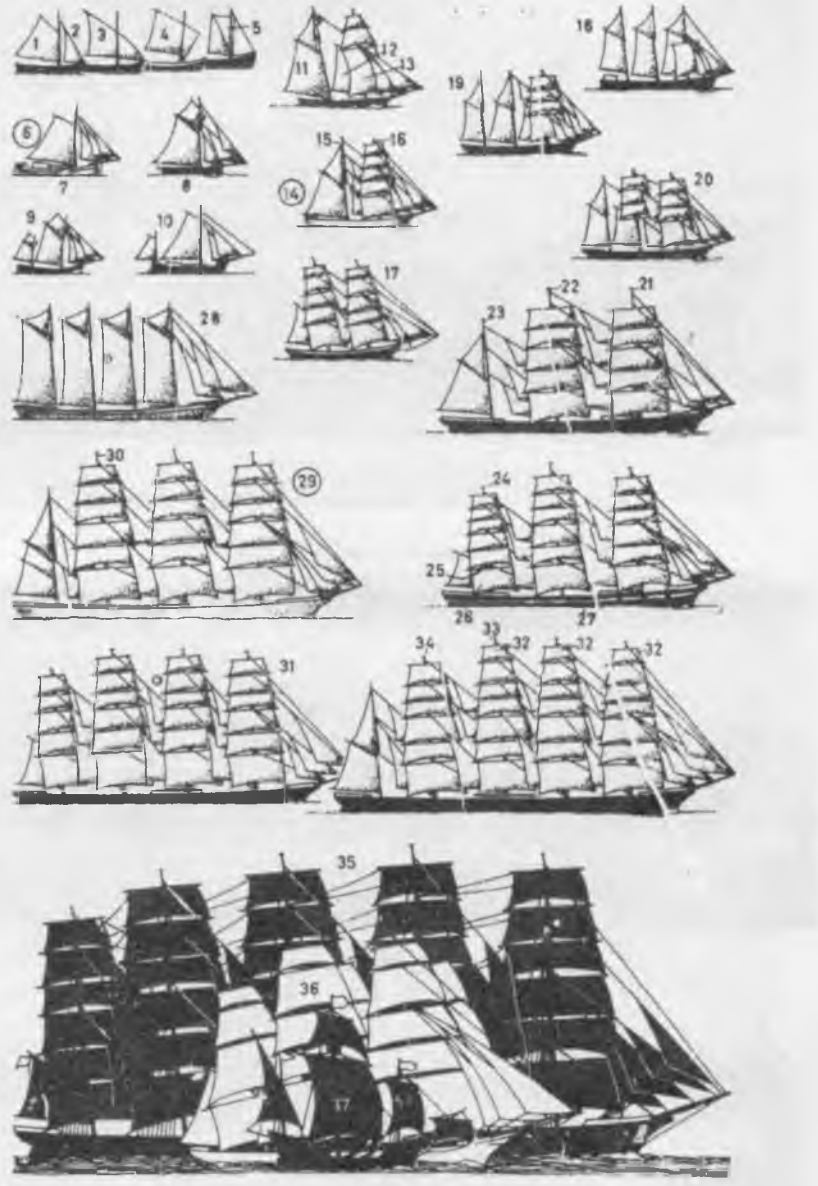

DUDEN'den

ŞEKİL: 220. — **YELKENLİ GEMİLER II.** */1-5 Yelken çeşitleri/:* **1.** Randa. **2.** Flok. **3.** Latin yelkeni. **4.** Aşırmalı yelken *(hasır yelken).* **5.** Açavcle gönderli yelken. */6-8 Tek direkli yelkenli tekneler (Sloop'lar)/:* **6.** Randa donanımlı kotra. **7.** Rüzgâr altı bordası. **8.** Kotra. */9-10 Mizana direkli yelkenli tekne/:* **9.** Keç. **10.** Yavl. */11-17 İki direkli yelkenli gemiler/: /11-13 Gabya yelkenli skuner/:* **11.** Ana yelken. **12.** Pruva yelkeni bumbası. **13.** Dörtköşe pruva yelkeni. **14.** Brik donanımlı skuner. **15.** Yarı yan yelkenli kabasorta arma. **16.** Dörtköşe yelkenli tam donanımlı arma. **17.** Brik. */18-27 Üç direkli yelkenli gemiler/:* **18.** Üç direkli yan yelkenli skuner. **19.** Üç yelkenli gabya yelkenli skuner. **20.** Skuner barka. */21-23 Barka/:* **21.** Pruva direği. **22.** Ana direk. **23.** Mizana direği. */24-27 Tam donanımlı gemi/:* **24.** Mizana direği. **25.** Kontra foa yelkeni. **26.** Kontra foa yelkeni. **27.** İskele lumbarları. */28-31 Dört direkli gemiler/:* **28.** Dört direkli yan yelkenli skuner. **29.** Dört direkli barka. **30.** Mizana direği. **31.** Dört direkli tam donanımlı gemi. */32-34 Beş direkli barka/:* **32.** Kontra yelkeni *(pruva zifozu).* **33.** Mizana direği. **34.** Bocrum *(Mizana).* */35-37 400 yıldanberi yelkenli gemilerdeki gelişmeler/:* **35.** Beş direkli tam donanımlı gemi *(Preuben).* **36.** İngiliz kliperi *(Spindrift).* **37.** Karavel *(Santa Maria).*

RÖMORKÖR
(Tasman Zee)

TANKER
(British swift)

BALIKÇI GEMİSİ

~ alacaklısı hakkı, *huk.* Tescilsiz ve teslimsiz olarak deniz serveti üstünde, kanundan *(deniz ödüncü halinde sözleşmeden)* doğan bir rehin hakkı

~ ambarı, *ikt* Geminin yük konacak yeri, iç tarafı. [*İng.* Hold; *Fr.* Cale].

~ aslanı, ◘ **Aslan.**

~ azapları bölük başıları, *ask. den. esk.* Bahriye azaplarının zabitlerine verilen ad.

~ baltası, *den.* ◘ **Balta.**

~ başlığı, *den.* İlk çağlardan beri yapılan çeşitli tipteki gemilerin baş tarafına konulan hayvan ve insan şekilleri

~ bayrak şahadetnamesi, *huk* Sicile kayıtlı olmayan ve bu sebeple gemi tastiknamesi bulunmayan 18 gros veya daha büyük tonilatodaki gemilerin bayrak çekme hakkını veya iznini kullanabilmesi için yetkili makamlarca verilen belge

~ belgeleri, *den. huk.* Sefere çıkan bir ticaret gemisinde bulunması gereken belgeler: *Gemi tasdiknamesi, muayene belgesi, ölçü belgesi.* [*İng.* Ship's papers; *Fr.* Documents du navire, papiers de bord].

~ borda evrakı, *huk.* Millî ve milletlerarası hukuk kuralları uyarınca gemilerde, özellikle ticaret gemilerinde bulunması gereken belgelerin tümü.

~ çarter mukavelesi, *huk.* Taşıyanı, navlun denilen ücret karşılığı, bir geminin tamamını veya bir cüz'ünü yahut belli bir yerini taşıtana tahsis etmek suretiyle deniz yoluyla eşya taşıma borcu altına koyan akit.

~ defteri, *den* ◘ **Defter.**

~ demirbaş defteri, *huk.* ◘ **Defter.**

~ demiri, *den.* ◘ **Demir²**.

~ derinliği, *den.* ◘ **Derinlik.**

~ direği, *den.* Gemilerde yelken için kullanılan iki veya daha çok, uzun ve ağaçtan destek: *Pruva direği, Grandi direği, Mizana direği, Kontra mizana direği.* [*İng.* Ship-mast; *Fr.* Mât].

~ donanımları, *den. Bunlar;* (a) Yükleme boşaltma donanımı *(Bumbalar, kreynler, konveyörler, ebeî donanımı, Farrell donanımı, Stülcken donanımı);* (b) Havalandırma landırma donanımı *(Manikalar, Fanlar);* (c) Dümen donanımı; (ç) Güverte donanımları *(vinçler, ırgatlar, bocurgatlar)* şeklinde sınıflandırılabilirler [*İng* Riggings; *Fr.* Armements].

~ donatmak, *den.* Gemiye direk, yelken, gibi gereçleri koymak. [*İng.* To rig a ship, to fit out a ship; *Fr.* Gréer].

~ eğrisi, ◘ **Eğri³**.

~ fenerleri, *den.* Deniz taşıtlarının durumunu belirleyen dört fenerin adı.

~ hacim tonilatosu, *huk.* Gemi hacimlerinin ölçülmesinde kullanılan ölçü birimlerine verilen ad. *(Bu anlamda bir tonilato 2,83 metre küp veya 100 ayak küp hacmi ifade eder. Buna register ton da denir; kısaltması RT.)* [*İng.* Ton; *Fr.* Tonneau de jauge, tonneau].

~ havuzu, *den.* ◘ **Havuz.**

~ hissedarı, *ikt.* Gemi mülkiyetinde hissesi olan kimse [*İng* Joint-owner; *Fr.* Quirataire].

~ hocası, *den.* ◘ **Gemi imamı.**

~ imamı *(hocası), ask. den.' esk.* Savaş gemilerinde namaz kıldırmak, dinî törenleri yönetmek ve gemi mürettebatına dinî öğütler vermekle görevli imam.

~ indirme, *den.* Yeni yapılmış teknenin karadaki kızak üstünden denize kaydırılması [*İng.* To launch *(a ship); Fr.* Lancer *(un navire)*]

~ inşa sözleşmesi, *huk.* Tersane sahibi ile sipariş veren arasında gemi yapımına ilişkin olarak yapılan anlaşma.

~ inşaatı, *den.* ◘ **Gemi yapımı.**

~ ipoteği, *den. huk.* Sicile kayıtlı bir gemi veya gemi payı üstünde bir alacağı temin için kurulan ve alacaklıya gemiyi veya payı sattırıp bedelinden alacağını öncelikle alma yetkisini sağlayan fer'i aynî hak. [*İng.* Hypothecation of ship, mortgage on a ship; *Fr.* Hypothèque maritime].

☆ *Eşanl.* **gemi rehni.**

~ istasyonu, *den.* Gemilere yerleştirilmiş radyo muhabere istasyonu. [*İng* Ship station; *Fr.* Station de navire]

~ **işleticisi** *(gemi işletme müteahhidi). den. huk.* Başkasına ait bir gemiyi kendi nam ve hesabına bizzat veya kaptan marifetiyle deniz ticaretinde kullanan kimse. [*Ing.* Freighter, charterer, shipper; *Fr.* Affréteur].

~ **jurnalı**, *den. huk.* Her deniz yolculuğunda yük veya safra yüklenmesinin başladığı andan itibaren geçecek belli başlı olayları kayda mahsus, kaptanın nezareti altında ikinci kaptan, onun mazereti halinde de uygun bir gemi adamı veya bizzat kaptan tarafından tutulan defter. [*Ing.* Ship's journal; log book; *Fr.* Journal du bord, livre de bord].

~ **kafilesi**, *den* Savaş sırasında topluca sefer yapan ticaret gemileri.

~ **kalkmak**, *den.* Gemi hareket etmek.

~ **karaya oturmak**, *den.* Gemi, sığ bir yere saplanıp yolundan kalmak. [*Ing.* To run aground, to be stranded, to ground; *Fr.* Échouer].

~ **kartı**, *ikt.* Acente tarafından yük sahibine gemi ve yükleme yeri ve zamanı hakkında verilen izahatı taşıyan belge [*ing.* Shipping card].

~ **kira sözleşmesi**, *den huk.* Gemiyi kiralayanın, kiracıya bir ücret karşılığı geminin kullanılmasını terk etmeyi tahhüt ettiği sözleşme. *(Kira mukavelesine konu teşkil eden gemi sicile kayıtlı ise Borçlar Kanununun gayrimenkul kirasına ilişkin hükümleri kıyas yoluyle uygulanır).* [*ing.* Freighting contract; *Fr.* Contrat d'affrètement].

~ **kiracısı**, *huk.* Bir gemiyi kira sözleşmesi ile tutan kimse. [*Ing.* Freighter; *Fr.* Affreteur].

~ **kiralanması**, *den. huk.* Bir geminin belirli veya belirli olmayan bir süre için kiralanması [*Ing.* Freighting, chartering; *Fr.* Affrètement].

~ **klas müessesesi**, *den. huk.* Kendi özel sistemine göre, gemileri sağlamlık derecesine ve yapımında kullanılan malzemenin cinsine göre sınıflamaya tabi tutan kurumlara verilen ad. *(Bunların en ünlüleri, Lloyd's Register of British and Foreing Shipping; British Corporation; Bureau Veritas American Bureau of Shipping; Germanisches Llyod'dur. Türkiye'de de Türk Lloyd'u vardır)* [*Ing.* Class society; *Fr.* Société de classification].

~ **klas sertifikası**, *den. huk.* Gemilerin sağlamlık derecesine ve yapımında kullanılan malzemenin cinsine ve işçiliğin niteliğine göre aldığı klası gösteren belge. [*Ing.* Class certificate; *Fr.* Certificat de classification].

~ **klası**, *den. huk.* Gemilerin sağlamlık derecesine, yapımında kullanılan malzemenin cinsine ve işçiliğin niteliğine göre yapılan sınıflandırmaya verilen ad. [*Ing.* Ship's class; *Fr.* Classification].

~ **kumanyası**, *ikt.* Geminin sefer sırasında ihtiyacı olduğu erzak. *(Gemide bulunan şahısların, yiyecek, içecek maddeleri ile tedavisinde kullanılacak tıbbî maddelerdir).* [*ing.* Ship's stores; *Fr.* Provision d'un navire]

~ **kurtarma**, *den.* Gemileri, yolcuları veya yükleri tehlikeden kurtarma işi. [*Ing.* To salve a ship; *Fr.* Sauver un navire].

~ **leşi**, *den. huk.* Enkaz halinde olan veya tamir kabul etmez bir hale gelen gemi kalıntısı. [*Ing.* Wreck; *Fr.* Cadavre d'un navire].

~ **mahmuzu**, *den* Eski savaş gemilerinin baş taraflarında, düşman gemisini delmek için kullanılan sivri kısım. [*Ing.* Ram *(of a warship)*; *Fr.* Éperon *(de navire)*].

~ **meclisi**, *den huk.* Tehlike halinde alınacak tedbirleri kararlaştırmak üzere gemi zabitlerinden kaptanın teşkil edeceği meclis; Gemi meclisinin mütalaa ve kararları yalnız istişarî niteliktedir, kaptanı bağlamaz, alınan tedbirlerden sorumlu olan tek kişi kaptandır. [*Ing.* Council of ship's officers; *Fr.* Conseil du navire].

~ **müdürü**, *den. huk.* Donatma iştirakinde ortaklığa ait işlerin yönetimi ve müşterek donatanların temsili için bunlar tarafından tayin olunan kimse. [*Lat Navicularius; Ing.* Ships husband; managing owner, purser; *Fr.* Commissaire de la Marine].

~ **mülkiyeti**, *den. huk* Malike, gemi üstün.

OKUL GEMİSİ

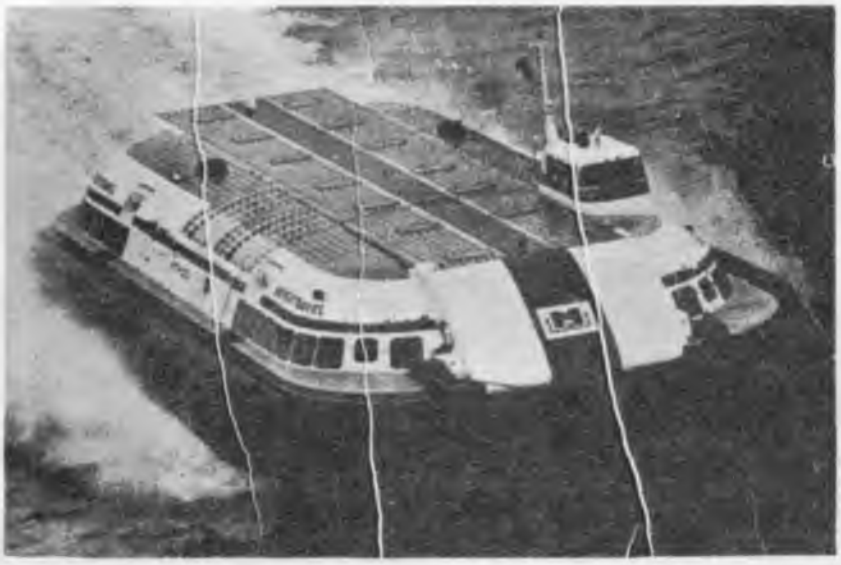

HOVERKRAFT

TRANSATLANTİK
(Queen Elizabeth II)

YOLCU GEMİSİ
(Galileo Galilei)

FERİBOT
(Trelleborg)

YÜK GEMİSİ
(Kargo)

de, hukuk kuralları uyarınca dilediği gibi tasarrufta bulunmak ve haksız olarak gemiye alıkoyan kimselere karşı istihkak davası açmak ve her çeşit müdahalenin menini istemek yetkisi veren aynî hak. [*Lat. Armamento, instrumentum navis; ing.* Ship's property, equipment gear; *Fr.* Propriété de navire].

FABRİKA GEMİSİ
(Balina gemisi)

— **mürettebatı**, *den. huk* Gemi adamları; Donatan veya kiralayanın tuttuğu, geminin işlerini görecek kimseler [*ing.* Crew, ship's company; *Fr.* Équipage].

☆ *Eşanl.* tayfa.

— **mütemmim cüzü**, *den. huk.* Mahallî denizcilik örfüne göre, geminin esaslı unsurunu teşkil eden ,gemi telef veya tahrip yahut tağyir olunmadıkça ondan ayrılması kabil olmayan seylere verilen ad.

— **ölçü bölgesi**, *den huk.* Yetkili deniz makamlarınca geminin ölçme sonucu tesbit olunan büyüklüğünü gösteren belgenin adı.

— **payı**, *den. huk.* Gemi üzerindeki müşterek mülkiyette maliklerden her birinin hissesi. [*ing.* Share of ship; *Fr.* Part de navire].

— **payı ipoteği**, *den. huk.* Gemi yapı üstünde kurulan gemi ipoteği

— **raporu**, *ikt.* Kaptanın varıştan itibaren yirmi dört saat içinde vermekle yükümlü olduğu rapor. [*ing.* Ship's report; *Fr.* Rapport de navire].

— **rehni**, *den. huk.* ◘ **Gemi ipoteği**.

— **sağlık patentası**, *den. huk.* Gemide bulunan şahıslarda bulaşıcı hastalık bulunmadığını gösteren ,resmî makamlarca düzenlenmiş belge. [*ing.* Bill of health; *Fr.* Patente de santé].

☆ *Eşanl.* pratika.

— **sicili**, *den. huk* Brüt hacmi 50 tonu geçen, ticarî olan ve olmayan gemi, yat v.b gibi deniz araçlarının kaydına mahsus resmî kütük. *(Türk malı her gemi bağlama limanındaki tescil dairesine kaydolunur. Tam gemilere mahsus sicil ve yapıdaki gemilere mahsus sicil olarak iki grupa ayrılır.* [*Ing.* Ship register; *Fr.* Registre de navire].

— **simsarı**, *den. huk* ◘ **Gemi tellâlı**.

— **sürvey kurulu**, *huk* Ticaret gemilerinde su altı ve su üstü kesimi denetimini ve belirli tonajdaki daha büyük gemilerin ölçümünü yapan kurullara verilen ad.

— **sürveyi**, *den. huk.* Ticaret gemilerinin tahsis edildiği işlere, yapacağı yolculuklara göre tekne, makine, kazan, genel donanım, can kurtarma, yangından korunma ve yangın söndürme gibi araç ve gereçlerinin sahip olması gereken nitelikleri taşıyıp taşımadığını tespit amacı ile yapılan denetim. *(Bu denetim yılda en az bir defa yapılır. Yolcu gemilerinden başka ticaret gemilerinin su altı denetimi iki yılda bir yapılabilir).*

— **tahsis sözleşmeci**, *den. huk* Donatan veya gemi işleticisini, yük taşıma konusunda özel bir taahhüt söz konusu olmaksızın, gemiyi personeliyle birlikte yük veya yolcu taşımak üzere karşı âkide tahsis etme borcu altına konan sözleşme.

— **tanıtma işareti**, *den huk.* Gemilerin telsiz muhaberatında tanıtılmasına yarayan ve bazı büyük harflerin birlikte kullanılması ile meydana getirilen işaret. *(Geminin tanıtma işareti olarak kullanacağı harfler Ulaştırma Bakanlığınca tespit olunur ve gemi sicili memuru tarafından gemiye verilir)*

— **tasdiknamesi**, *den. huk.* Gemi sicil daireleri tarafından verilen belge; Geminin sicildeki özelliklerini belirtir. [*ing.* Certificate of registry; *Fr.* Certificat du navire]

KABLO GEMİSİ

☆ *Eşanl.* gemi senedi

— **tasdiknamesi** hülâsası, *den. huk.* Gemi malikinin talebi üzerine sicil memurluğunca düzenlenen gemi tasdiknamesinin özeti *(Bunda sadece geminin adı, türü ve imalinde kullanılmış olan esas malzeme, bağlama limanı, inşa olunduğu yer, kızaktan indiği yıl, resmî ölçme sonuçları ve makine takati, bayrak çekme hakkına sahip olduğu yazılır).*

— **tayfası**, *den. huk.* Gemide çeşitli gemicilik hizmetlerini gören gemi adamı. [*ing.* Seaman, sailor; *Fr.* Matelot]

— **teferruatı**, *den. huk* Denizcilik örfüne veya malikin açık isteğine göre gemi[illegible] teşkil ettirilmesi veya muhafazası veya ond[illegible] istifade olunması için daimî şekilde tahsis olunan ve kullanılmakta gemiye tabi k[illegible] veya takılan veya onunla birleştiren menkul eşya.

— **tellâlı**, *den. huk* Gemi satışlarına ilişkin sözleşmenin yapılmasında aracılık eden bağımsız tacir yardımcısı. [*ing.* Ship-broker; *Fr.* Courtier maritime].

— **tonajı**, *den. huk.* Geminin yer değiştirttiği suyun ağırlığı olup, geminin ağırlığına eşittir. Terim bir geminin hacmini ve taşıma yeterliğini anlatır. **Brüt tonaj**, geminin ağırlığı ve taşıyabileceği yükün beraberce ağırlığıdır. **Net tonaj**, geminin sadece taşıyabileceği yük ağırlığıdır. [*ing.* Tonnage of ship; *Fr.* Tonnage du navire].

— **tonilatosu**, *den. huk.* Geminin büyüklüğünü ifade için kullanılan ölçü birimine verilen ad. *(Hacim tonilatosu ve ağırlık tonilatosu olmak üzere ikiye ayrılır).* [*ing.* Ton; *Fr.* Tonneau]

— **üst yapısı**, *den.* Baş kasara, orta yapı, kıç kasara ve diğer yapılar veya donanımlardan ibarettir.

— **yağcısı**, *den huk.* Gemide makineleri açma ve kapama, basit makine arızalarını giderme, takım yağlama ve vinç çalıştırma gibi işlerle görevli ve bu hususta yeterliği bulunan tayfa grupuna dahil gemi adamı.

— **yakıtı**, *den. huk.* Gemiyi harekete getirmek ve bu hareketi devam ettirmekte kullanılmak amacıyle gemide bulundurulan yanıcı maddeler.

— **yapımcısı**, *den.* Gemi yapımı ile uğraşan kimse. [*ing.* Shipbuilder, naval architect; *Fr.* Constructeur de navires]

— **yapımı**, *den.* Gemi yapmak işi. *(Matematikten makine mühendisliğine, elektrikten çeşitli fizik bilgilere kadar birçok bilim kollarıyle ilgili bir iştir).* [*ing.* Shipbuilding, naval architecture; *Fr.* Architecture navale, construction navale].

— **yatağı**, *den.* Liman; gemileri korumaya elverişli koy. [*ing.* Harbour; *Fr.* Baie].

☆ *Eşanl.* **korunmalı koy**.

— **zabitleri**, *den.* Gemide kaptandan başka ve onun emri altında çeşitli işlere kumanda edenlere verilen ad. *(Her gemide, güverte, makine, idare ve sağlık işlerine bakmak üzere gerektiği kadar gemi zabiti bulunur;)* [*ing.* Ship's officers, certificated officers; *Fr.* Officiers du navire].

gemî, i. *astr.* Göğün güney yarımküresinde görülen bir takımyıldızın adı. ◘ **Karina**.

gemici, i. § ❶ Gemide çalışan kimse. [*Osm.* Mellâh; *ing.* Sailor, mariner, seaman; *Fr.* Marin]. § ❷ Gemi işleten kimse. [*ing.* Fitter out, ship-owner; *Fr.* Armateur]

— **çantası**, *den* ◘ **Çanta**.

— **feneri**, *den.* ◘ **Fener**.

— **kılavuzu**, *den.* Orta Çağda gemicilerin kullandığı bir çeşit yol kılavuzu.

gemicilik, -ği, i Gemi kullanma veya işletme işi. [*ing* Navigation; *Fr.* Marine, navigation]; ◉ **evren gemiciliği**, *astr.* ◘ **Evren**.

— **bilgisi**, *den.* Gemicilikle ilgili her türlü bilgi ve gemicilik sanatı [*ing.* Nautical science; *Fr.* Art nautique].

gemilik, -ği, i. Gemi yapılan yer. [*Osm.* Tersane; *ing.* Dockyard, shipyard; *Fr.* Chantier de construction *(de) navires)*]

geminid, i. *astr. Fr. geminide.* İkizler takımyıldızından çıktığı sanılan meteor yağmuru. [*ing.* Gemini].

gemi vazo, b.i. Gemi şeklinde vazo. [*Fr.* Nef]

gemula, i. *Lat. gemmula*, küçük tomurcuk. § ❶ *zool.* Tatlı suda yaşayan süngerlerde, eşeysiz olarak meydana gelen ve suyun kuruma veya donması halinde, ana birey ölünce faal hale geçip devamın sağlayan iç tomurcuklar. [*Osm.* Cezi; *ing.* ve *Fr.* Gemmule]. § ❷ *bot.* Çiçekli bitkilerde embriyon ekseninin üst kısmı, *(Gemula çoğu zaman tam bir tomurcuk gibidir. Çeneğin veya çeneklerin* bağlandığı yerin üst tarafındaki bütün kısımlara gemula denebilir). [*ing* ve *Fr.* Gemmule]. § ❸ *biy.* Hücresel nitelikleri içinde taşıyan cisimcik *Darwin*, kalıtımı açıklamak amacıyle böyle bir cisimcik düşünmüştü. [*ing.* ve *Fr.* Gemmule].

YÜK-YOLCU GEMİSİ
(Prins der Nederlanden)

gen[1], s. *esk. T. keng.* § ● Geniş [*Ing.* Broad, vast; *Fr.* Large, ample] § ❷ Üçgen, dörtgen gibi geometri deyimlerinde «*kenarlı*» anlamında kullanılır; § ● İslenmemiş: *Gen toprak.* [*Osm.* Bakir; *ing.* Virgin; *Fr.* Vierge, inculte, inexploite,-ee].

gen[2], i *Fr. gene* < *Ing. gene* < *Yun. genos.* kaynak, köken. Kromozomlarda bulunan ve kalıtsal karakterlerin bir dölden bir döle taşınması, karakterlerin gelişmesi ve tayiniyle ilgili olan kalıtım faktörleri. [*Ing.* Gene]; ◉ **allel** —, *zool.* Herbir kalıtsal karakterin homolog kromozomlarda birbirine karşılık olan çiftinden herbiri. [*Ing.* Allelomorphic gene; *Fr.* Gene allélomorphe]. ◉ **çekinik** —, *biy.* Etkisi başat bir genle maskelenmiş gen.

— **fizyolojisi**, *boy.* ◘ **Fizyoloji.**

— **kaynağı**, *biy.* Bir popülasyonda üyelerin bütün genlerinin bir araya gelmesinden meydana geldiği düşünülen havuz [*Ing.* Gene pool].

— **mütasyonu**, *biy.* Kromozomlar üzerinde, kalıtım faktörlerini taşıyan genlerin bulunduğu düşünülen yerlerde meydana gelen değişmelerin sebep olduğu kalıtsal değişiklikler [*ing.* Gene mutation; *Fr.* Mutation de gene].

gena, i. *Lat zool. (kelebek v b.'da)* Yanak veya başın yan kısımları; böcek başının ve trilobitlerin prosoma'sının antero-lateral kısmı. [*Ing.* Gena].

gen:bilik[*], -ği, b.i. *gen,* geniş +*bilmek* > *bilik.* ◘ **Ansiklopedi.**

gencay, i Ayın bir haftalık oluncaya kadarki şekli. [*Osm* Hilâl; *Ing.* Crescent; *Fr.* Croissant].

gencecik /gen:cecik/, s. § ● Pek genç, çok genç. [*Ing.* Very young; *Fr.* Très jeune]. § ❷ *(Sevilen bir kimse hk.)* Genç [*Fr.* Jeune et aimable].

gencelmek, f. ◘ **Gençleşmek.**

genç, s. *esk. T. kenç.* § ● Yaşlı olmayan, taze, henüz yetişmiş olup daha orta yaşa ayak basmamış: *Genç adam, genç ağaç* [*Osm.* Sabi-i emret; *Ing.* Young; *Fr.* Jeune] ☆ *Yak. anl.* **delikanlı, körpe, toy, töyfe.** ☆ *Karş.* **yaşlı, ihtiyar, kartaloz, kart.** § ❷ *(Hayvan hk.)* Gelişmesini tamamlamamış olan: *Genç at;* [*Ing.* Young; *Fr.* Jeune, qui n'a pas atteint sa croissance]. § ● Gençlikteki özelliklerini koruyan, dinç: *Genç kalmış bir ihtiyar;* [*Ing.* Youngish, youthful; *Fr.* Jeune, qui conserve]. § ● Zihin bakımından yeterince gelişmemiş: *Daha çok genç, bunları bilmez;* [*Ing.* Immature; *Fr.* Jeune, qui n'a pas l'esprit assez mûr]; § ● Genç bir kimseye ait: *Genç bir yüz;* § ❻ *(Geniş anlamda)* Yeni yeni gelişen, kısa bir geçmişi olan: *Genç rejim;* [*Ing.* Young; *Fr* Jeune, qui est venu tard, qui ne date pas de loin]. § ❼ *teşk, tar* Osmanlı devletinin Doğu Anadolu sancaklarından biri; § ● i. Genç kimse: *Gençlere karşı anlayışlı olmalıyız;* [*Ing.* Juvenile; *Fr.* Jeune, personne jeune]. § ● Delikanlı, erkek: *Yakışıklı bir gence aşıktı.* [*Ing.* Young man; *Fr.* Jeune, jeune homme]

— **arazi**, *trm.* Karıkların sonunda veya bir çift boyunca işlenmeden kalan arazi şeridi.

— **erkek rolü**, *tiy* Otuz yaşına kadar olan erkeklerin canlandırdığı rol. [*Ing.* Juvenile role].

— **irisi**, *dey.* Iri boylu *(genç erkek veya kız),* vakitsiz serpilip büyümüş olan. [*Ing.* Tall and robust young person; *Fr.* Jeune gaillard].

— **kız**, *tiy* Genç âşık tipi.

— **kız rolü**, *tiy.* Genç kızı kişileştiren rol [*Ing.* ve *Fr.* Ingénue].

— **komik**, *tiy.* Operetlerde şen ve oynak şarkılar söyleyen ve lâtifeler yapan genç artist. [*Fr.* Jeune comique].

— **nehir**, *trm.* Halen yatağının aktif olarak aşındırma safhasında bulunan nehir.

— **topraklar**, *trm* Olgunlaşmamış profildeki toprak; Toprak oluşumu faktörlerinin bâriz profil karakteristikleri meydana getirici etkilerine uğramamış genç topraklar.

— **yıldız**, *astr.* Evrimini yarılamamış yıldız. [*Ing.* Young star; *Fr.* Etoile jeune].

gençleşme, İ. § ● Gençleşmek eylemi: [*Ing.* Rejuvenescence; *Fr.* Rajeunissement]; § ● *coğr.* Iyice yıpranmış, düzce bir görünüs almış, yüksekliği deniz yüzüne yaklaşmış, geniş yayvan vâdilerin bulunduğu bir bölgede yerkabuğunun kısa sayılabilecek bir süre içinde yükselmesiyle aşınmanın yeniden canlanımı, derin vadilerin açılması olayı. Burada derine gömülen akarsu gençleşmiş olur ve aşınmalarda canlanma belirir. [*Ing* Rejuvenescence; *Fr.* Rajeunissement]. ◉ **yüzey şekilleri** — **si**, *jeom.* Aşınmanın tazelenmesiyle olusan değişim [*Ing.* Rajeunissement du relief].

gençleşmek, nsz f. § ● Yeniden gençlik ve canlılık kazanmak. [*Ing.* To become youthful; *Fr.* Rajeunir]. § ❷ Genç görünmek: *Bu elbiseyi giyince gençleştin.* § ● *coğr.* Iyice aşınmış, yıpranmış, düzce bir görünüs almış, yayvan ve az derin vâdilerin bulunduğu bir bölgenin, yerkabuğu hareketleri yüzünden yükselmesiyle aşınmanın yeniden canlanması, derelerin yataklarını oyması, derine gömülmesi olayı. [*Ing.* Rejuvenate; *Fr.* Rajeunir]; ◉ **gençleşmiş ırmak**, *coğr* Gençleşme yüzünden derine gömülmüş ırmak. [*Ing.* Rejuvenated river; *Fr.* Fleuve rajeuni]

gençleştirme, İ. § ● Gençleştirmek eylemi, [*Ing.* Making again, rejuvenation; *Fr.* Rajeunissement]. § ❷ *meyvc.* Yeni sürgünler elde etmek amacıyle yapılan kısa budama. [*Ing.* Pruning; *Fr.* Rajeunissement].

gençleştirmek[-i], f. § ● Yeniden gençlik dinçliğine kavuşturmak: *Buranın havası insanı gençleştirir;* [*ing.* To rejuvenate; *Fr.* Rajeunir]. § ❷ Genç göstermek: *Bu tip kıyafetler seni gençleştiriyor;* [*Ing.* To restore to youth; *Fr.* Rajeunir] § ❸ *(Bir kuruluş)* Genç üyelerle canlandırmak, yenileştirmek. [*Ing.* To make young *(again),* to render youthful, to rejuvenate; *Fr.* Rajeunir].

gençlik-ği, i. § ● Genç olma hali. [*Ing.* Youth, juvenility; *Fr.* Jeunesse, juvenilité]. ☆ *Karş.* **yaşlılık, ihtiyarlık.** § ❷ Çocukluk ile orta yaşlılık arasındaki devre; [*Ing.* Youth, boyhood, girlhood; *Fr.* Jeunesse]; ☆ *Karş.* **yaşlılık, ihtiyarlık.** § ● Genç bir kimsenin tutumu: *Bunu onun gençliğine ver, isteyerek yapmamıştır;* [*Ing.* Youthfulness; *Fr.* Jeunesse]. § ● Genç insanların topu: *Türk gençliği, Gençliğin yetiştirilmesi;* [*Ing.* The youth; *Fr.* Jeunesse]

— **çağı**, *jeol.* Yer biçimlerinin gelisme döneminde ,ayınmanın geniş yer tuttuğu çağ. [*Ing.* Youth(-age]; *Fr.* Stade de jeunesse]

— **hastalığı**, *patol.* ◘ **Hastalık.**

— **hormonu**, *biy. Corpora allata*'nın salgıladığı hormon. Böceklerde erginlik karakterlerinin belirmesine karşı koyar, erginliğe doğru gelişmeyi engeller.

— **motelleri**, Amerika'da ve bazı Avrupa ülkelerinde, seyahat eden gençlerin çok az bir ücretle veya ücretsiz olarak geceleyebilmelerini sağlamak üzere çeşitli kurum veya dernekler tarafından kurulan basit moteller.

— **sapkınlığı**, *huk.* Kanun nazarında yaş bakımından henüz ergin olmayan, yani haklarını kullanmak için kanunun gösterdiği yaşa gelmemiş bulunan gençlerin antisosyal davranışlarda bulunması hali.

— **tiyatrosu**, *tiy.* § ● Gençlerin bir araya gelerek kurdukları topluluk; § ● Repertuvarı gençlik için düzenlenmiş eğitsel tiyatro. [*Ing.* Youth theatre; *Fr.* Théâtre pour les jeunes].

gene,gine /ge:ne, gi:ne/, z, *es. T. yana.* § ● Yeniden, bir daha, yine: *Dün gelmişti, gene uğradı, Gene ben geldim, Ben gene geldim,* [*Osm.* Tekrar; *Ing.* Again, once more; *Fr.* De nouveau, aussi de même, encore]; § ● Öyle de olsa: *O öğretmen gene de insaflıymış;* § ● Öylesi de: *Senden 10 lira almış gene iyi, Bizden beş lira almışlar, gene iyi, başkalarından daha çok almışlar.*

— **de**, *dey.* Öyle olduğu halde: *Kendisine tembih ettim, gene de gelmedi.* [*Osm.* Rağmen].

genealoji, i. *Fr. généalogie.* Aile tarihçilerini veya soy ve sülâlenin tarihini inceleme bilgisi. [*Ing.* Genealogy]. ☆ *Eşanl.* **soy kütüğü.**

genekoloji, i. *Fr. génécologie, biy.* Bir türün anlaşılması için genetik inceleme ile ekolojik incelemenin işbirliğini belirtmek üzere *(Turesson'un 1923'te ortaya attığı terim).* [*Ing.* Genecology].

genel, s. *esk. T. gen,* geniş. § ● Bir şeye veya kimseye özgü olmayıp onun bütün benzerlerini içine alan; geniş bir bütünü kaplayan: *Genel seçim, Genel tarih.* [*Osm.* Umumî, küllî; *Ing.* Common, general; *Fr.* Commun, general,-ale]; ☆ *Yak. anl.* **kamusal.** ☆ *Karş.* **hususi, özel.** § ● Ayrıntıları hesaba katılmayarak bütünü bakımından ele alınan: *Piyasanın genel durumu;* [*Fr.* Général,-ale]. § ● Bir genelleme sonucu elde edilen: *Genel düşünceler;* [*Ing.* General; *Fr.* Général,-ale]; § ● Geniş yetkileri olan bazı resmî görevlerin adının başına gelir: *Genel yazmanlık, Genel başkanlık;* [*Osm.* Umum; *Ing.* General; *Fr.* Général,-ale].

— **abone**, *demir.* ◘ **Abone.**

— **(umumî) af**, *huk.* ◘ **Af.**

— **alıcı**, *biy.* Kan grupu AB olan ve diğer kan gruplarına sahip kişilerden kan alan kimse. [*Ing.* Universal receiver; *Fr.* Receveur universel].

— **anestezi**, *tıp.* — **Anestezi.**

— **astronomi.** ◘ **Genel gökbilim.**

— **başlık**, *matb.* Büyük harflerle bir makale bahis veya sayfanın başına konan başlık yazısı. [*Ing.* Caption, rubric; *Fr.* Rubrique, en-tête].

— **batarya**, *telekom.* ◘ **Batarya.**

— **bibliyografya**, hiçbir seçime tâbi tutulmadan yapılan bibliyografya. [*Ing.* Comprehensive bibliography, complete bibliography; *Fr.* Bibliographie exhaustive].

— **bilgi filmi**, *sin.* Öğretici filmden daha az öğretsel özellikte olan, belirli bir konuda genel bir bilgi vermekle yetinen eğitim filmi çeşidi. [*Ing.* Background film; *Fr.* Film éducatif servant de résumé].

— **boşanma sebepleri**, *huk.* ◘ **Boşanma.**

— **botanik**, *bot.* ◘ **Botanik.**

— **coğrafya**, *coğr.* ◘ **Coğrafya.**

— **çekim**, *sin.* İnsanları geniş bir dekor ortasında veren çekim çeşidi; [*Ing.* Long shot; *Fr.* Plan général].

— **devinme**, *astr.* Güneş ve Ay etkisinden başka gezegenlerin etkisinin de gözönüne alınması halindeki devinme. [*Ing.* General precession; *Fr.* Précession générale].

— **dilbilgisi**, *gram.* ◘ **Dilbilgisi.**

— **eğitim**, *eğt.* § ● Öğrenimin, herkesin ortak yasantısı olarak düsünülen yönleri; § ❷ Bir kimseye, karşılaşacağı kişisel ve sosyal problemlerin çözümü için gereken bilgi, maharet ve anlayışları kazandırmayı amaç edinen eğitim; [*Ing.* General education; *Fr.* Éducation générale].

— **eleman.** ◘ **Eleman.**

— **etken**, *psik.* ◘ **Etken.**

— **ev**, *dey.* ◘ **Genelev.**

— **faktör.** Bir batarya içinde yer alan bütün testlerin değiskenlerinde bulunan faktör.

— **felç**, *patol.* ◘ **Felç.**

— **fikir**, *fels.* ◘ **Kavram.**

— **gider**, *ikt.* Bir işin üzerinde görülmeyen, fakat yapımı için gerekli olan yardımcı giderler toplamı. [*Ing.* General charges; *Fr.* Frais généraux].

— **gökbilim**, *astr.* Genel kavramları ve genel bilgileri içine alan gökbilim. *(sınırları genistir);* [*Ing.* General astronomy; *Fr.* Astronomie générale].

— **görüşme.** ◘ **Görüşme.**

— **grev**, *iş, huk.* ◘ **Grev.**

— **güvenlik gözetimi**, *huk.* ◘ **Gözetim.**

— **hükümler**, *huk.* ◘ **Hüküm.**

— **idare kurulu**, *huk.* ◘ **Kurul.**

— **kadın**, *huk.* ve *sosy.* Kendilerini, başkalarının cinsî zevkine, çıkar karşılığı veya itiyadî bir şekilde hasretmeyi sanat edinen ve böylece birçok erkekle ilişkide bulunan kadın. [*Osm.* Fahişe; *Ing.* Public woman, harlot, prostitute; *Fr.* Prostituée, fille publique].

☆ *Eşanl.* **orospu.**

— **kanı**, *huk.* ◘ **Kanı.**

— **karargâh**, *esk.* Personel, haber alma, plân, harekât, lojistik ve koordinasyon bakımından kumandana kendi konularında yardım eden, çoğu kurmay subaylardan ku-

rulu karargâha verilen ad. [*Ing.* Head-quarters; *Fr.* Quartier général].
~ **katalog**, Kütüphanede bulunan bütün kitapların bibliyografik künye kaydını kapsayan kataloglara verilen ad. [*Ing.* Public catalogue; *Fr.* Catalogue public].
~ **kurmay**, *ask.* ◘ **Genelkurmay**.
~ **kurul**, *huk.* Bir kuruluşun bütün üyelerinin ve ilgililerin meydana getirdiği kurul. [*Osm.* Umumî heyet, heyet-i umumiye; *Ing.* General board, general assembly; *Fr.* Assemblé générale].
~ **likidite** *ikt.* Dönen kapitalin yabancı sermayeye bölünmesiyle meydana gelen oran.
~ **müdür**, Bir müesseseyi yöneten kişilerin başında bulunan sorumlu kimse. [*Ing.* Director general, general manager; *Fr.* Directeur général].
~ **müsadere**, *huk.* Bir suçlunun işlediği suç karşılığı olarak, bütün taşınabilir ve taşınamaz malların elinden alınması ve bunların mülkiyetinin devlete geçirilmesi cezası. [*Ing.* ve *Fr.* Confiscation].
~ **nüfus sayımı**, *huk.* ◘ **Nüfussayımı**.
~ **olarak**, Genellikle. [*Osm.* Umumiyetle; *Ing.* In general; *Fr.* En général].
~ **oy**, *huk.* ◘ **Kamu oyu**.
~ **oya başvurma**, *huk.* ◘ **Referandum**.
~ **oynatım**, *son.* Ortalama bir filmin ilk oynatımından kısa bir süre sonra çeşitli sinemalarda aynı zamanda gösterimine başlanması. [*Ing.* First run, general release; *Fr.* Premiere vision].
~ **psikoloji**, *psik.* Psikolojik konularda bireyleri ve bireysel olayları dikkate almadan genel ölçüde vargılara varan psikoloji dalı. [*Ing.* General psychology; *Fr.* Psychologie générale].
~ **rüzgârlar**, *den.* Güney yarımküresinin ilk enlem derecelerinden oğlak dönencesine kadar esen rüzgârlar. [*Ing.* General winds; *Fr.* Vents généraux].
~ **sekreter**, *huk.* Bir kuruluş, kurum veya siyasî partinin başlıca yönetim görevlisi. [*Osm.* Umumî kâtip; *Ing.* Secretary general; *Fr.* Secrétaire générale].
~ **sosyoloji**, *sosy.* Toplulukların dil, töre, toplulaşma, aile ve grup halindeki davranımlarını inceleyen bir bilim. [*Ing.* General sociology; *Fr.* Sociologie générale].
~ **sözleşme**, *huk.* ◘ **Kollektif iş sözleşmesi**.
~ **takas**, *huk.* ◘ **Kliring**.
~ **tatil günleri**, *iş, huk.* Ulusal bayram ve genel tatiller hakkında kanunun 2. maddesine göre yapılan bayramlar; [*Ing.* Public holidays].
~ **tatil ücreti**, *iş, huk.* İş kanununun uygulandığı işyerlerinde çalışan işçilerin Ulusal Bayram ve Genel tatil günlerinde bir çalışma karşılığı olmaksızın, işverence ödenen ücret; [*Ing.* Holiday pay; leave pay; *Fr.* Solde de congé].
~ **tıp**, *tıp.* Bir hastayı muayene eden hekimin, muayene sırasında başvurduğu bilgilerin ve araçların tümü. *(Hekim muayene sırasında teşhis koyabilmek, hastalığın gelişmesini ve tedavi yollarını kestirmek için, diğer uzmanlık dallarınca sağlanan gözlemleri de bir araya getirerek organizmayı bütünüyle ele alır.)* [*Ing.* General medicine; *Fr.* Médicine générale].
~ **ticaret**, *ikt.* Transit emtia ve tekrar ihraç edilecek emtia da dahil olmak üzere, ülkeye giren ve çıkan bütün malların toplamı. [*Ing.* General commerce; *Fr.* Commerce général]
~ **ton**, *res.* Bir tablodaki umumî renk. [*Ing.* Tonality; *Fr.* Tonalité, ton général].
~ **uygunluk bildirisi**, *huk.* ◘ **Bildiri**.
~ **vali**, ◘ **Vali**.
~ **verici**, *biy.* Kan grupu O olan kimse olup diğer kan gruplarından herhangi birine sahip olan kimselere hiçbir zarar olmaksızın kan veren kimse. [*Ing.* Universal donor; *Fr.* Donneur universel].
~ **yetenek**, *psik.* § ● Ölçülen yeteneklerin ortalaması; § ❷ Genel zekâ.
~ **zekâ**, *psik.* § ❶ Bireyin belli, özel veya bağımsız yeteneklerinden çok, genel uymada gösterdiği yetenek veya güç; § ❷ Binet-Simon zekâ ölçeği ve buna benzer diğer testlerle ölçülen değişik yetenek ve güçlerin karmaşık şekli.

geneleme*, i. < *gene. mant.* Bir düşüncenin başka başka kelimelerle ve iki ayrı cümle ile, yeni bir söy söylüyormuş gibi, tekrar anlatılması; [*Osm.* Tekrir-i merdut; *Ing.* Tautology; *Fr.* Toutologie].
☆ *Eşanl.* tautoloji.

genel.ev, b.i. *sosy.* Genel kadınların birarada buluşarak fuhuş yaptıkları veya bu amaçla toplandıkları yer; [*Osm.* Umumhane; *ing.* Public house, bawdy-house, brothel, whore house, stew, house of prostitution; *Fr.* Maison publique, bordel, maison de prostitution].

genelge*, i. Bir konu üzerinde, bütün ilgililere gönderilen yazı veya bu yazıyı gönderme işi; [*Osm.* Tamim; *Ing.* Circular, circular notice (letter), Communiqé; *Fr.* Circulaire, avis].

genel.kurmay, b.i. *ask.* Silâhlı kuvvetlerin, barıştaki en büyük kumandanının taktik, teknik, lojistik ve diğer faaliyet ve hizmetlerini yürütmek üzere görevli en büyük askerî karargâhına verilen ad. [*Osm.* Erkân-ı harbiye-i umumiye; *Ing.* General staff; *Fr.* Etat-major général]. ☆ *Eşanl.* **genelkurmay başkanlığı**.
~ **başkanı**, *ask.* Barışta ve savaşta silâhlı kuvvetlerin kumandanı olan, hizmetlerin yürütülmesinde Millî Savunma Bakanlığı ile işbiriği yapan, görev ve yetkilerinden ötürü başbakana karşı sorumlu olan kişi. [*Osm.* Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi; *Ing.* Chief of general staff; *Fr.* Chef d'état-major général].

genelleme*, i. § ● *mant.* Zihnin genel düşünceler meydana getirmesi işlemi veya özelden genele geçiş. [*Osm.* Tamim; *Ing.* Generalization; *Fr.* Généralisation]; § ● *psik.* (a) Psikolojik olarak, bir organizmanın uyaran karşısında geniş ölçüde tepkide bulunması hali; (b) Duyusal motor mekanizmasının ayırım yapma bakımından yetersizliği. [*Ing.* Generalization; *Fr.* Généralisation].

genellemek*(-i), f. § ❷ *mant.* Varlıklar veya olaylar arasındaki benzerlik bağıntılarını bir fikirde toplamak: *Genellemek düşüncenin temellerinden biridir;* [*Osm.* Tamim etmek; *Ing.* To generalize; *Fr.* Généraliser]. § ❷ *psik.* (a) Genelleme işlemini yapmak; (b) Bir uyaran karşısında belirli değil de genel bir uyarımda bulunmak; [*Ing.* To generalize; *Fr.* Généraliser].

genelleşme, i. § ● Genel hale gelme, genel bir nitelik kazanma; [*Ing.* Generalization; *Fr.* Généralisation]. § ❷ *topogr.* Haritanın okunmasını kolaylaştırmak için ele alınan ana kanunun niteleyici öğelerini seçme; [*Ing.* Generalization; *Fr.* Généralisation]. ◉ **algısal** ~, *psik.* Bir şekli, bu şeklin uğradığı oran, renk ve durum değişikliklerine rağmen tanıyabilme yeteneği; [*Ing.* Perceptive generalization; *Fr.* Généralisation perceptive]. ◉ **cevabın** ~ **si**, *psik.* Verilen şartlandırıcı bir uyartının, başlangıçta bağlandığı şartlı tepkiden ayrı, ama gene de o tepkiyi andıran şartlı tepkilere yol açması; meselâ, bir metronom sesine bağlı olan sol eli çekme tepkisi, bazen yerini sağ eli çekme tepkisine bırakabilir. *(Cevabın genelleşmesi, uyartının genelleşmesine oranla çok daha az incelenmiştir);* [*Ing.* Generalization of the answer; *Fr* Généralisation de la réponse]. ◉ **uyartının** ~ **si**, *psik.* Verilen şartlandırıcı bir uyartıyla meydana gelen şartlı bir tepkinin başlangıç uyartısından ayrı ve etkililikleri bu uyartıyla benzeşmelerine bağlı birtakım uyartılarla hatırlanabilme özelliği; ☆ *Eşanl.* **genelleşme** [*Ing.* Generalization of the stimulus; *Fr.* Généralisation, généralisation du stimulus]. ◉ **semantik** ~, *psik.* Bir uyarıt-nesne'nin etkenliğinde, kendisini belirten terimi veya o terime yakın sesli terimleri kapsayacak şekilde beliren genelleşme. *(1957'de, Markosian, özellikle insanda, bir metronomun sesiyle, kanın pıhtılaşma süresinde bir hızlanma olduğunu meydana çıkardı. Şartsız uyartı olarak bir elektrik şoku kullanıldığı zaman, deneğin önünde «metronom» kelimesi söylendiği anda pıhtılaşma hızlanıyordu. Ne var ki, bu hızlanma, metronom sesinden sonraki hızlanmaya (50 sn) göre daha ağır (70 sn), fakat metronom sesiyle bir şartlanma yapılmadığı duruma göre (90 sn) daha hızlıdır. Genelleşme, daha hafif olmakla birlikte, meselâ «metropol» veya «mikroskop» gibi yakın sesli kelimeler karşısında da gerçekleşir).* [*Ing.* Semantic generalization; *Fr.* Généralisation sémantique].

genelleşmek, nsz. f. Genel hale gelmek. [*Osm.* Taammüm etmek; *Ing.* To become general to be generalized, to become common property; *Fr.* Se généraliser].

genelleştirme, i. Genel kılma. [*Osm.* Umumileştirme; *Ing.* Generalization; *Fr.* Généralisation]. ◉ **bir önermeyi** ~, *mat.* Birinci önermeyi, bir özel hal olarak kapsayan ikinci bir önerme bulma; [*Ing.* Generalization of a proposition; *Fr.* Généralisation d'une proposition].

genelleştirmek(i), f. § ● Genel bir özellik kazandırmak: *Bir yargıyı genelleştirmek.* [*Osm.* Umumileştirmek; *Ing.* To generalize; *Fr.* Généraliser] § ● *psik.* Edinilen bir refleksi genelleştirmek; daha önce başka bir durumda kazanılan bir refleksi veya davranışı yeni bir durumda tekrar meydana getirmek; [*Ing.* To generalize; *Fr.* Généraliser].

genellik.-ği, i. § ● Genel olma hali veya genel hal. [*Ing.* Generality; *Fr.* Généralité] § ❷ *mant.* Genel fikrin, yani kavramın özelliği. [*Ing.* Generality; *Fr.* Généralité].

genellikle /genellik:le/, z. Genelce, genel olarak, büyük bir çoğunlukla: *Türkler genellikle yiğit insanlardır.* [*Ing.* Generally, in general; *Fr.* En générale, généralement].

genelmek, nsz. f. *h.d.* ◘ **Genişlemek**.

genepistasis, i. *Yun. genos,* soy + *epistasis,* duraklama, *biy.* Bir bireyler topluluğunda çeşitlenmenin duraklaması; [*Ing.* Genepistasis; *Fr.* Genépistase].

general.-li, i. *Fr. général. ask.* Kara ve hava ordularında, albaydan sonra gelen ve mareşalliğe kadar çıkan yüksek aşamalı subay. [*Ing.* General].

generallik.-ği, i. General rütbesi. [*Ing.* Generalship; *Fr.* Généralat].

generasyon, i. *biy.* ve *zool.* ◘ **Döl**.

generatif, s *Fr. génératif, -ive, biy.* Üreme yeteneği olan. Doğuş ve doğuruşla ilgili. [*Osm.* Tenasülî; *ing.* Generative].
~ **hücre**, *bot.* ◘ **Hücre**.
~ **nukleus**, *bot.* ◘ **Sperma hücresi**

genetik.-ği, i. ve s. *Fr. génétique* < *Yun. genesis,* meydana geliş. döl > *gennitikos, biy. bot. zool.* ve *fels.* ◘ **Kalıtımbilim.** ◉ **molekül**er ~, *biy,* Genetiğin molekül seviyesinde incelenmesi; [*Ing.* Molecular genetics; *Fr.* Génétique moleculaire].
~ **denge**, *biy.* Farklı genotiplerin frekanslarının bir dölden bir döle aynı kalması. [*Ing.* Genetic equilibrium; *Fr.* Équilibre-génetique].
~ **potansiyel**, *biy.* Yumurtanın belirli bir bölgesindeki gelişme gücü. *(Vitellüs V ve kabuk K maddeleri yumurtanın yüzeyinde çeşitli noktalarda etkimeye girlişir ve kütle kanununa göre, önemi yumurtanın her noktasında değişik olan KV ürünleri meydana gelir. Morfogenetik potansiyel KV değeriyle, etkisi ise K ve V'nin salt miktarı ve bunların birbirine oranıyle orantılıdır).* [*Ing.* Morphogenetic potential; *Fr.* Potentiel morphogenetique].
~ **psikoloji**, *psik.* Özellikle çocuğun ruhî hayatında, bilincin ve düşüncenin geçirdiği gelişmeyi inceleyen psikoloji dalı. [*Ing.* Psychogenetics; *Fr.* Psychologie génétique, psychogénétique].
~ **sosyoloji**, *sosy.* Toplum kurumları veya zümrelerin doğuşları ve gelişmelerini inceleyen sosyoloji dalı. [*Ing.* Genetic sociology; *Fr.* Sociologie génétique].
~ **şifre**, *biy.* DNA molekülünün taşıdığı genetik bilgi. [*Ing.* Genetic code; *Fr.* Code génétique].
~ **tanım**, *psik.* Bir şeyi, meydana gelişi açısından tanımlama. [*Ing.* Genetic description; *Fr.* Déscription génétique].
~ **tasnif**, *dey.* Eşyayı veya olayları, doğuşlarının veya kendilerini doğuran sebeplerin sırasına göre düzenleyip sıraya koyma.

[*Ing.* Genetic classification; *Fr.* Classement genetic].

~ **veya kromozomik cinsiyet,** *biy.* ◘ Cinsiyet.

~ **yöntem,** *psik.* (a) Özellikle belli bir psikolojik durum veya şartı, gelişimsel öncülerin izlerinden gidilerek aydınlatmayı amaç edinen bir inceleme veya araştırma yöntemi; (b) Bir durumu veya problemin sebebini bulmada kalıtım ın rolünü keşfetmeye yardım eden herhangi bir yöntem. [*ing.* Genetic method; *Fr.* Méthode genetique].

genetizm, i. *Fr. génétisme. psik.* Mekân kavramının, doğrudan doğruya duyumlar kanalıyle değil, deney yoluyle, yavaş yavaş edinildiğini ileri süren ampirist görüş. *(Genetizm, Spencer, Lotze ve Wundt tarafından savunuldu).* [*Ing.* Genetism].

genez, i. *Fr. genèse* < *Lat. genesis.* § ❶ Olmak, meydana gelmek tarzı. § ❷ Oluş, oluşma. [*Ing.* Genesis].

genget,-ti, i. *Fr. guinguette.* Koton döküntülerinden yapılan bir cins bez. [*Ing.* Guinguette].

genioplasti, i. *Fr. génioplastie.* ◘ Çene plastiği.

geniş, s. *esk. T. keng* > *gen.* § ❶ Dar olmayan, içine sığması istenenden daha çoğunu alabilen: *Geniş salon, geniş sandık, geniş ev.* [*Osm.* Vâsi, ariz; *Ing.* Ample, large, vast; *Fr.* Large, ample, spacieux,-euse]. § ❷ Eni çok olan: *Geniş sokak, geniş kumaş.* [*Ing.* Wide; *Fr.* Large]. § ❸ *mec.* Ferah, kolay, rahat: *Geniş yürek.* [*Ing.* Broad, easy, carefree; *Fr.* Aisé, facile, soulagé]. § ❹ *mec.* Kavrayışlı: *Geniş düşünce.* [*Osm.* İhatalı; *ing.* Extensive, comprehensive; *Fr.* Comprehensif,-ive, large (d'idees)]. § ❺ *mec.* Müsamahalı, müsaadeli, mütaassıp olmayan, kolay kolay tasalanmaz, kolay kızmayan, çabuk telâşa veya tasaya düşmeyen: *Dindar ama geniştir.* [*Osm.* Müsamahakâr; *ing.* Tolerant, liberal; *Fr.* Tolerant,-ante, liberal,-ale]. § ❻ *mat.* Dik açıdan daha büyük bir açı için söylenir. [*Ing.* Obtuse; *Fr.* Obtus]. ◉ **hesabı ~ tutmak,** *dey.* Çok masrafa yol açabilecek bütün ihtimalleri gözönünde bulundurarak hesabı düzenlemek.

☆ *Eşanl.* § ❶ **bol.** § ❺ **enli, pehnâ, pehnaver.** § ❷ **ferah, vesi.** § ❹ **şümullü, kapsamlı.** § ❺ **toleranslı, müsamahakâr, tahammüllü.**

☆ *Karş.* § ❶ **dar, ufak.** § ❷ **ensiz.** § ❸ **zor, sıkıntılı.** § ❹ **dar.** § ❺ **Müsamahasız.**

~ **açı,** *mat.* ◘ Açı.

~ **açılı ışıldak,** *fiz.* ve *tiy.* Geniş bir alanı aydınlatan ışıldak. [*Ing.* Wideangle floodlight].

~ **açılı ışın,** *fiz.* ve *tiy.* 91-179 kadar olan açılarla verilen ışın. [*Ing.* Wide-angle beam; *Fr.* Faisceau large].

~ **açılılar,** *fiz.* ve *sin.* Geniş açılı çeşitli merceklerin meydana getirdiği kümeye verilen genel ad. [*Ing.* Wide angles; *Fr.* Grands angulaires].

~ **açılı mercek,** *fiz.* ve *sin.* Odak uzunluğu normalden kısa olan mercek; Bu çeşit mercekler, normal mercekten daha geniş bir görünüş alanını kaplarlar. [*Ing.* Wide angle lens, short focus lens; *Fr.* Objectif grand angulaire, objectif a court distance focale].

~ **açılı objektif,** *fiz.* ◘ Geniş açılı mercek.

~ **açılı üçgen,** *mat.* Bir açısı geniş açı olan üçgen. [*Ing.* Obtuse angled triangle; *Fr.* Triangle obtusangle].

~ **bağ,** *anat.* Dölyatağının iki yanında bulunan ve bu organı leğen çeperine bağlıyan enlemesine karınzarı kıvrımı. [*Lat. Ligamentum latum; Ing.* Large ligament; *Fr.* Ligament large].

~ **bir nefes almak,** *dey.* Sıkıntıdan kurtulmak, ferahlığa kavuşmak.

~ **deprem,** *jeof.* ◘ Genişdeprem.

~ **eşikli savak,** *trm.* Dere akış yönünde belirgin uzunlukta bir savağı bulunan bir su aşırma tesisi.

~ **filim,** *sin.* Eni, standart filmin, yani 35 mm. lik filmin eninden daha büyük filmlerin genel adı: Daha çok deneme alanında kalmıştır. [*Ing.* Wide film; *Fr.* Film large].

~ **gönüllü** *(gönlü geniş), dey.* Her olayı hoş karşılayan. [*ing.* Generous, munificent; *Fr.* Insouciieux,-euse, aise,-ee].

~ **halkalı ağaç,** *bot.* Hızlı büyüme sonucu yıl halkaları normalden fazla gelişen ağaç.

~ **kulaklı yarasa,** *zool.* ◘ Yarasa

~ **mezhepli,** *dey.* Kusurlara, ayıplara göz yuman. [*Osm.* Müsamahakâr; *Ing.* Tolerant, not too scrupulous; *Fr.* Tolerant,-ante].

~ **perde,** *sin.* Sinema filmi oynatılırken alışılagelen kare perdeler yerine, özellikle geniş filmler için kullanılan panoramik, uzun boyaz perde. [*ing.* Wide-screen; *Fr.* écran large].

~ **sesli,** *gram.* ◘ Geniş ünlü.

~ **tabanlı teras,** *jeol.* Tatlı eğilimli sevleriyle yuvarlak bir sırt ve üst tarafında tabak gibi yayvan bir kanala sahip olan ve yüzey akışı, oyulmaya sebep olmayacak bir şekilde ve tesviye eğrileri boyunca çevirme suretiyle nakleden ve erozyonu kontrol etmek için tesis edilmiş, 25-50 sm. yüksekliğinde ve 4,5-9 m. genişliğinde sağrı tipi bir teras.

~ **ünlü,** *gram.* Altçenenin açılmasıyle meydana gelen ünlü: *a, e, o, ö, v.b.* [*Osm.* Geniş sâit; *Ing.* Wide (Broad) vowel; *Fr.* Voyelle large].

☆ *Eşanl* **açık ünlü, geniş sesli, geniş vokal, alçak vokal.**

~ **yapraklı akçakesme,** *bot.* ◘ Akçakesme.

~ **yapraklı papaz külâhı,** *bot.* ◘ Papazkülâhı.

~ **yazı,** *matb.* Yüksekliğine oranla genişliği normal harflerden fazla olan yazılar. Meselâ normal bir yazıda M harfi tam bir dörtgene girdiği halde geniş yazılarda enine olarak bu dörtgenin dışına taşar. [*Ing.* Wide letters; *Fr.* Caractere large].

~ **yürekli,** *dey.* Merak ve telaş etmeyen, tasasız, aldırmayan. [*Ing.* Generous, munificent; *Fr.* Insouciant,-ante, indifférent,-ente].

~ **zaman,** *gram.* Fiilin karşıladığı eylemin her zaman yapıldığını veya yapılmakta olduğunu veya yapılacağını belirten zaman. Türkçede bu kip, -i, -r, veya -e,-r- ekiyle kurulur: *(1. kişi Tekil) severim (sev-er-im), (1. kişi Çoğul) severiz (sev-er-iz). (1 kişi Tekil) gelirim (gel-ir-im), (1.kişi Çoğul) geliriz (gelir-iz) v.b.* [*Osm.* Muzari; *Ing.* Aorist, timeless; *Fr.* Aoriste, a temoorel].

☆ *Eşanl.* **zamansızlık, zaman dışı olmaklık.**

~ **zaman görünümü,** *gram.* Geniş zaman ortacıyle, yardımcı eylemin birlikte kullanılmasından doğan görünüm: *Gelmez olmak, görünmez olmak, anlar olmak v.b.*

~ **zaman ortacı** *(partisipi), gram.* Fiilin karşıladığı eylemin her zaman yapıldığını veya yapılmakta olduğunu veya yapılacağını belirten ortaç. Türkçe'de bu ortaç, -ir/ -er, -mez ekleriyle kurulur ve ad, sıfat gibi kullanılır: *Gelir (varidat) gider (masraf), akarsu (nehir ve gerdanlık), güler yüz, bitmez iş, dinmez ağrı, görünmez adam v.b.*

geniş.başlıgiller, b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Sürüngenler *(Reptilia)* sınıfının, Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Geniş-başlılar *(Amblycephalidiformia)* bölümüne giren bir familyası. Ağaçların üzerinde yaşarlar. Zehirsizdirler. Kama-başlı yılan *(Amblycephalus carinatus)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Amblycephalidae; Fr.* Amblycephalidés].

geniş.başlılar, b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Sürüngenler *(Reptilia)* sınıfının, Pullu sürüngenler *(Squamata)* takımının, bir bölümü. Gözleri büyüktür. Zehirsizdirler. Bazılarının renkleri çok güzeldir. Geniş-başlıgiller *(Amblycephalidae)* familyası vardır. [*Lat. Amblycephalidiformia*].

geniş.deprem, b. i. *jeof.* Merkezinden hiç değilse belli mesafeye kadar insanlarca âlet kullanılmadan duyulabilen yer sarsıntısı. *(Bunun karşıtı olan hafif depremler ancak özel âletlerle tespit edilebilir; hafif depremler, okyanus dalgalarının ve siklonların yol açtığı sarsıntılar v.b. gibi özel sebeplerden meydana gelir).* [*Ing.* Macroseism; *Fr.* Macroseisme].

geniş.gaga, b.i. *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Geniş-gagalıgiller *(Eurylamimidae)* familyasına giren kuşlara verilen genel ad. [*Lat. Galyptonema v.b.; Ing.* Broad-bill; *Fr.* Eurylaime]. ◉ **yeşil ~,** *zool.* Süslü olan tüyleri parlak yeşil, geniş gagası çok küçük olan bir geniş-gaga türü. Malaya'da ağaçlar üzerinde yaşar. [*Lat. Calyptomena viridis; ing.* Broad-bill; *Fr.* Eurylaime vert].

geniş.gagalı.deniz.çulluğu, b. i. *zool.* Çulluk-giller *(Scolopacidae)* familyasına giren bir yağmur kuşu türü. [*Lat. Phalaropus fulicarius; ing.* Red phalarope; *Fr.* Phalarope à bec large].

geniş.gagalıgiller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Ötücü kuşlar *(Passeriformes)* takımının bir familyası. Gagaları çok geniştir. Islık gibi bir ses çıkarırlar. Tüyleri çok güzel renkli olur. Eski dünyanın tropik kuşlarıdır. Ormanlarda yaşarlar. Yeşil geniş-gaga *(Calyptomena viridis)* iyi bilinen türüdür. [*Lat.* ve *Ing. Eurylamidae; Fr.* Eurylaimides]. ◘ *LEVHA. ~ 24.* — **KUŞ TAKIMLARI.**

genişleme, i. § ❷ Genişlemek eylemi [*Osm.* İnbisât; *ing.* ve *Fr.* Dilatation]. § ❸ *fizyol.* Bir deliğin çapının büyümesi: *Gözbebeğinin genişlemesi.* [*ing.* ve *Fr.* Dilatation]. § ❹ *bayınd.* Virajlarda, bir yolun genişliğinin artması. § ❺ *(petrol)* (a) Sondalama kuyusunun vanası açılınca, petrolün ve daha çok petrol içinde erimiş doğal gazın, işletme kuyusuna doğru akaçlanmaya geçmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Expansion]. (b) İşletilen kuyuda, iç basıncın az da olsa düşmesiyle, ham petrolün ve daha çok petrolde erimiş doğal gazın hacimce artması. [*Ing.* ve *Fr.* Expansion]. § ❻ *cil.* Atış dolayısıyle bir silâhın namlu ağzında meydana gelen büyüme. ◉ **anlam ~si,** *dilb.* Asıl anlamın genişlemesiyle bir kelimede anlamın değişmesi. [*Ing.* Extension of meaning; *Fr.* Extension de sens]. ◉ **atardamar ~si,** *patol.* ◘ Anevrizma. ◉ **boyun ~si,** *tıp.* Doğum sırasında dölyatağının kasılmaları sonucunda dölyatağı boynunun açılıp büyümesi. [*Ing.* Cervical dilatation; *Fr.* Dilatation du col]. ◉ **böbrek ~si,** *patol.* ◘ Böbrek. ◉ **damar ~si,** *fizyol.* ◘ Damar. ◉ **evrenin ~si,** *astr.* Sayısız gökada'larla birlikte evrenin sürekli bir evrim geçirdiğini öne süren ve hollandalı astronom *W. De Sitter* tarafından 1917'de ortaya atılan kuram [*Ing.* Expansion of the Universe; *Fr.* Expansion de l'Univers]. ◉ **morfem ~si,** *dilb.* Kelime kökünün yanlış ayrılmasıyle sonekin biçim değiştirmesi. [*Ing.* Extension of morpheme; *Fr.* Extension de morpheme]. ◉ **toplardamar ~si,** *patol.* ◘ Varis.

~ **hızı,** *astr.* Bir yıldızın veya bir gaz küresinin yarıçapının büyüme hızı. [*Ing.* Expansion velocity; *Fr.* Vitesse d'expansion].

~ **kuramı,** *coğr.* Buzulları meydana getiren buz yığınlarının nasıl yer değiştirdiklerini açıklamaya uğraşan düşüncelerden biri; Genişleme kuramına göre, buzulun yarıkları, çatlakları arasına giren, orada donarak hacmi genişleyen sular *(buzlar),* buzulun hareket etmesine yol açarlar. Bu düşünüşün yine, genişlemeyle ilgili bir başka açıklama sekli de büyüyen buz tanelerinin buzulun hareketini doğurmasıdır. [*Ing.* Expansion theory; *Fr.* Theorie d'expansion].

~ **kart,** *oyun.* Aynı destedeki diğer kartlardan daha geniş olan ve bulunduğu yere gelince oyunun mecburen durdurulmasını gerektiren kart. [*Fr.* Carte large].

~ **ses,** *fiz.* ve *tiy.* Tiyatro konuşmasında bir sesin yükseklik yönünden geniş olması. [*Ing.* Broad voice; *Fr.* Voix etendue].

~ **uzama,** *matb.* Özellikle renkli baskılarda çok önemli bir olay teşkil eden kâğıdın uzaması sebepleri çeşitlidir. Kâğıt rutubet etkisiyle su yolu yönünde uzar. kâğıtlar hem su yoluna göre, hem de buna çapraz kesilmiş olursa ayar tutturmak daha güçleşir. Ofset ve Lito makinelerinde su oyduğundan bu olay daha çok vuku bulur. [*Ing.* Lengthening; *Fr.* Allongement].

genişlemek, genişlenmek, nsz f. § ❷ Geniş hale gelmek: *Çalılar temizlenince tarla genişledi.* [*Osm.* Tevessü etmek; *Ing.* To broaden, expand; *Fr.* S'elargir, s'amplifier]. § ❷ Genişlik, ferahlık, rahatlık bulmak: *Su koca dolap kalksa oda genisleyecek.* [*Osm.* Fe-

rahlamak; *ing.* To become spacious, abundant; *Fr.* Devenir large, spacieux, s'elargir].
Karş. daralmak. § ❸ Yaygın hale gelmek: *Yangın genişledi.* ◉ **genişleyen evren** *astr.* İçindeki yıldızlar ve yıldız dizgeleri herhangi bir merkezden dışarı doğru uzaklaşan evren. [*ing.* Expanding universe; *Fr.* Univers en expansion]. ◉ **eli ~, dey.** ◘ El.

genişletici, s. ve i. < *genişletmek.* § ❶ Genişletmeye yarayan *(şey).* [*ing.* Dilating; *Fr.* Dilatant,-ante]. § ❷ (a) *cerr.* Yapıştığı boşlukların çeperlerini genişletmeye yarayan kaslar. [*ing.* Dilator; *Fr.* Dilatateur]; (b) Bir deliği veya bir boşluğu genişletmeye yarayan âlet. [*ing.* Dilator; *Fr.* Dilatateur]. § ❸ *dok.* Apre makinelerinde kullanılan ve aprelendikten sonra çeken kumaşların enini genişletmeye yarayan cihaz. [*ing.* Spreading-machine, tentering machine, tenter; *Fr.* Elargissoir].

genişletme, i. § ❶ Genişletmek eylemi. [*ing.* Enlargement; *Fr.* Elargissement] ,, *Karş.* daraltma. § ❷ *ask.* Tahkimli bir yerde bulunan bazı hendeklerin kenarlarından birini kazarak yapılan özel bir düzenleme. § ❸ Kelimeye yeni bir morfem veya öğe ekleme. [*ing.* Enlargement; *Fr.* Elargissement]. § ❹ *mat.* (a) E'nin alt cümlesi olan bir A cümlesinin bir F cümlesi içine uygulamasında, A'nın elemanlarından her birinin F içinde resmi kalacak sekilde E'nin F içine uygulaması: *Bir uygulama, sonsuz sayıda genişletme kabul edebilir.* [*ing.* ve *Fr.* Extension]. *Karş.* kısıtlama; (b) Bir iç bileşim kuralıyle donatılmış bir A cümlesi için A'yı içine alan ve A'nın bileşim kuralını tümevarıcı bir kural olarak kabul eden bir bileşim kuralıyle donatılmış bir E cümlesinin kurulması. [*Fr.* Extension, plongement de A dans E]. § ❺ *terz.* Kofeksiyon imalâtında, normal beden ölçülerine, değişik ölçüler ekleyerek daha büyük bir beden *(manto, ceket, pardesü gibi)* meydana getirme. [*ing.* ve *Fr.* Amplification]. § ❻ *tıp.* Vücutta bir kanalı veya bir deliği büyütmek için yapılan müdahale. [*ing.* ve *Fr.* Dilatation]. § ❼ *sin.* Bir filmin, optik basım yoluyle kendisinden daha büyük boyda bir filmin üzerine geçirilmesi. [*ing.* Enlargement; *Fr.* Agrandissement].

genişletmek(-i), f. Genişlik vermek, geniş kılmak. [*ing.* To enlarge, to widen, to open or broaden, to extend, to be at ease; *Fr.* Rendre large, elargir, etendre]. ◉ **genişletici yorum,** *huk.* Kanunların yoruma elverişli olduğu hallerde maddelerin kapsamını genişletici yönde yorumda bulunma. [*Osm.* Tevsii tefsir].

genişlik,-ği, i. § ❶ Geniş olma hali. [*Osm.* Arz; *ing.* Largeness, wideness, width *Fr.* Largeur]. § ❷ Geçinme araçlarında bolluk, genlik. [*Osm.* Refah; *ing.* Abundance, prosperity; *Fr.* Abondance, prosperite]. § ❸ *sin.* (a) Bir filmin iki kenar arasında kalan uzunluğu; (b) Bir görüntünün dikey çerçeve kenarları arasında kalan uzunluğu; (c) Bir görüntünün perdenin dikey kenarları arasında kalan uzunluğu. [*ing.* Width; *Fr.* Largeur]. § ❹ *tiy.* Tiyatro konuşmasında bir oyuncunun çıkardığı çeşitli ses tonlarının tümüne birden verilen ad. [*Fr.* Etendue]. § ❺ En: *Bir m. genişliğinde kumaş.* [*Fr.* Largeur]. § ❻ Esenlik içinde bulunma. § ❼ *ed* Sınırlı olmama özelliği: *Düşüncelerdeki genişlik.* § ❽ *istat.* Bir istatistik topluluğunda veya bir örnekte bir niteliğin en büyük ve en küçük şıkları arasındaki fark. [*Ing.* Extensive quadratic; *Fr.* Etendue, amplitude, ecart quadratique]. § ❾ *müz.* Bir ses veya bir ezginin en pes ve en tiz sesleri arasında bulunan uzaklık. [*ing.* Ambitus; *Fr.* Etendue, ambitus]. *Eşanl.* ambitus. ◉ **genişliğine düzen,** ◘ Düzen. ◉ **bellek genişliği,** *psik.* ve *fels.* ◘ Bellek. ◉ **bir (a, b) aralığının genişliği,** *mat.* En büyük ve en küçük uçları arasındaki (b-a) farkı. [*Fr.* Amplitude d'un intervalle (a,b)]. ◉ **bir yayın genişliği,** *geom.* Bir yayın uç noktaları arasındaki uzaklık. [*ing.* Amplitude of an arch; *Fr.* Amplitude d'un arc]. ◉ **cephe genişliği,** *ask.* ◘ Cephe. ◉ **dingil genişliği,** *otom.* ◘ Dingil.

genital, s. *biy.* Üreme, nesil yetistirme ile ilgili olan, üreme, döllenmeye ait. [*Osm.* Tenasüli: *Lat. Genitalis; ing.* Genital; *Fr.* Genital, ale].
~ **açıklık,** *biy.* ◘ Eşey açıklığı.
~ **plâk,** *zool.* ◘ Eşeylik plağı.
~ **por,** *biy.* ◘ Eşey açıklığı.

genitif, i. *Fr. genitif.* - *Lat. genetivus, dilb.* İsim çekim hallerinden bir [*Osm.* Müzafünileyh; *ing.* Genitive].
Eşanl. -in hali, ilgi hali.

geniz,-nzi, i. Ağzın arka kısmı; burun basluğunun arka kısmı. *(Burun arka delikleriyle buruna, östaki borusuyle kulaga, yemek borusuyle mideye ve girtlak yoluyle akciğerlere açılır).* [*Osm.* Hayşum; *ing.* Nasal fossa; *Fr.* Fosse nasales]. ◉ ~ **den söylemek** *(konuşmak), dey.* Burun tıkalı imiş gibi konuşmak. [*ing.* To speak through the nose; *Fr.* Parler du nez, nasiller]. ◉ ~ **e kaçmak,** *dey.* Yenip içiienden burun deliğine bir şey girmesi eylemi. [*ing.* To go down the wrong way *(food); Fr.* Avaler de travers].
~ **sesi,** *fonet.* Ister ünlü, ister ünsüz olsun, damak örtüsünün asağı inmesiyle telaffuz edilen bütün fonemler. *(Damak örtüsünün aşağıya inmesi, verilen solukla çıkan havanın geniz boşluklarında titremesine yol açar).* [*ing.* Nasal; *Fr.* Nasale].
~ **ünlüsü,** *fonet.* Geniz yoluyle cıkan ünlü. Türkçede bu ünlü n sesiyle birlikte kullanılır: *Tanrı, sonra, deniz kelimelerindeki -a, -o,-e- ünlüleri gibi.* [*ing.* Nasalised vowel; *Fr.* Voyelle nasale].
Eşanl. **genizsi vokal, burun vokali, geniz vokali.**
~ **ünsüzü,** *fonet.* Geniz yoluyle çıkan ünsüz: *Türkçede bölge ağızlarında rastlanan m, n ünsüzü gibi.* [*Osm.* Hayşumî samit; *ing.* Nasal; *Fr.* Consonne nasale].
Eşanl. **genizsi konson, damak-burun konsonu.**

genizsel*, s. ◘ Genzel.

genizsi*, s. ve i. Genizden çıkarılan *(ses).* [*ing.* Nasal; *Fr.* Nasal,-ale].

genizsilemek*, Genizsi bir ses vermek: *Bir ünlüyü genizsilemek.* [*ing.* To nasalize; *Fr.* Nasaliser].

genizsileşme, i. *gram.* Dudak ünsüzünün, geniz ünsüzüne dönmesi Türkçede ve lehçelerinde b sesinin m sesine dönüsü gibi: *Ben > (men), bin > (min), bun-al > (munal-), balak > malak v.b.* [*ing.* ve *Fr.* Nasalisation].
☆ *Eşanl.* **genizlenme, genzelleşme.**

genizsileşmek*, nsz. f. *fonet.* Geniz sesi halıne gelmek. [*ing.* To be nasalized; *Fr.* Se nasaliser].

genizsilik*,-ği, i. Bir sesin genizsi olma niteliği. [*ing.* Nasality; *Fr.* Nasalite].

genleşebilir, b. s. *fiz.* Genleşmeye elverişli. [*ing.* Expansible, dilatable; *Fr.* Expansible, dilatable].

genleşme*, i. § ❶ *fiz.* Isıtılan cisimlerin hacimlerinin büyümesi. [*Osm.* imbisat; *ing.* ve *Fr.* Expansion, dilatation]. § ❷ Sıkıştırılmış bir gazın genişleyerek dağılması. [*ing.* Expansion; *Fr.* Detente]. § ❸ *mek.* Bulunduğu yerde veya bir kaptan diğerine geçirilerek hacmi genişletilen veya azaltılan bir akışkanın değişimi. [*ing.* Expansion; *Fr.* Expansion, detente]. ◉ ~ **li buhar tutucusu,** *döş.* Açılıp kapanması genleşme ilkesine göre ayarlanan buhar tutucusu. [*ing.* Thermostatic trap, expansion trap]. ◉ ~ **li saplama,** *döş.* Ortasındaki vidası sıkıştırılınca, gövdesi genleşen ve duvardaki yuvasına sıkıca yerleşen özel saplama. [*ing.* Expanding shield]. ◉ **dolaysız ~,** *soğutma.* Soğutucu akışkanın, doğrudan doğruya soğutulacak yere yerlestirilmiş borular içinde buharlastığı soğutma metodu. [*ing.* Direct expansion; *Fr.* Detente direct]. ◉ **gazların ~ si,** Bir gazın basıncı azalarak hacminin artması. [*ing.* Expansion of gas; *Fr.* Expansion des gaz]. ◉ **Joule-Thomson ~ si,** *term.* Gözenekli bir bölme veya tıkaçlı bir musluktan sabit bir hızla geçen gazın basıncının yavas yavas azalması. *(Basıncın azalması genellikle gazın sıcaklığını da azaltır).* [*ing.* Joule-Thomson expansion; *Fr.* Detente de Joule-Thomson]. ◉ **yol ~ âleti,** *demir.* Sıcaklık değişmelerinden etkilenen madeni kısımların *(raylar)* genleşme ve büzülme sonucu uzayıp kısalmasını ayarlamaya yarayan tertibat. [*Fr.* Appareil de dilatation de voie].
~ **bileziği,** *mek.* ◘ Bilezik.
~ **denemesi,** *met.* Bir madenin genlesmesini ve katı haldeki alasımlarda meydana gelen iç değişmeleri inceleyen deneme yöntemi. [*ing.* Dilatation test; *Fr.* Essai de dilatation].
~ **denkleştiricisi,** *elek.* ve *term.* ◘ Denkleştirici.
~ **deposu,** *inş.* Sıcak su dolaşımına dayanan bir ısıtma tesisatında, bütün tesisatın toplam su sığasının yirmide biri kadar su alan ve yüksekçe bir yere yerleştirilen, genellikle saçtan yapılmış su deposu. *(Genleşme deposunda, doğrudan doğruya dışarıya açılan bir taşma borusu bulunur).* [*ing.* Expansion tank; *Fr.* Réservoir de detente, reservoir de dilatation].
~ **derzi,** *inş.* ◘ Derz.
~ **kapağı,** *term.* Ocakta veya karnilerde meydana gelen bir patlama veya fazla miktarda buhar toplanması sonucu gaz basıncı aniden arttığı zaman, bir ısıtma cihazında *(buhar kazanları v.b.)* çeperlerin veya su kılıfının parçalanmasını önlemeye yarayan emniyet tertibatı. *(Bu tertibat, kazan çeperine açılmış bir delikten ve iç basınç arttığı zaman kendiliğinden açılan madeni bir kapakta meydana gelir. Bazen, ateşçiyi korumak için bir boşaltma borusu da eklenebilir).*
~ **katsayısı,** *fiz.* Isının 1 derece yükselmesi sonucunda herhangi bir cismin uzunluk, yüzey, hacim biriminin artma miktarı. [*Osm.* Vahdet-i inbisat; *ing.* Coefficient of dilatation; *Fr.* Coefficient de dilatation].
~ **kuvveti,** *ask.* Atesli silâhlarla atılan mermiler veya tahrip mermilerini iten kuvvet. *(Eşit kütlelerdeki iki ayrı patlayıcı madde arasında genleşme kuvveti en faz'a olan, en fazla miktardaki gazı en kısa süre içinde ve en yüksek sıcaklıkta veren patlayıcı maddedir).* [*ing.* Expansion force; *Fr.* Force d'expansion].
~ **parçası,** *döş.* Isının borunun uzayan miktarını gövdesinde yok eden parça veya atnalı boru. [*ing.* Expansion joint].
Eşanl. **uzama parçası.**
~ **vanası,** *döş.* Soğutma sıvısının basıncını azaltarak buharlaşmasını sağlayan vana. [*ing.* Expansion valve; *Fr.* Soupape de détente, vanne de reglage].

genleşmek, nsz. f. Isı etkisiyle hacimce büyümek. [*ing.* To dilate, swell, expand; *Fr.* Se dilater].

genlesme ölçer, b.i. ◘ Dilatometre.

genleştirici, i. § ❶ *mek.* Bir akışkanın geçtiği her hangi bir noktada, bir kaba girişinde veya çıkısında, basıncını düsürmeye yarayan âlet. [*ing.* (Pressure-) reducing valve, pressure-reducer; *Fr.* Détendeur]. § ❷ Bir kompaund makinede buharın genlestiği ikinci silindir [*ing.* Pressure-reducer; *Fr.* Detendeur] § ❸ *radyotekn.* Bazı radyo alıcılarından, en zayıf seslerle en şiddetli sesler arasındaki karsıtlığı artırmak için kullanılan düzenek. *(Yayının daha iyi şartlar altında yapılabilmesi en kuvvetli seslerle en zayıf seslerin şiddetleri arasındaki fark azaltılır. Genleştiricinin görevi, alış sırasında, bu iki ses arasındaki başlangıç oranlarını yeniden eski haline getirmektir).* [*ing.* Tube expander; *Fr.* Expanseur]. § ❹ *soğutma.* Bir soğutma tesisinde, içinden geçen soğutucu akışkanın genleştiği ve yoğunlastırıcının basıncından buharlaştırıcıdaki basıncına geçtiği vana: *Genleştirici, soğuğun artmasını veya azalmasını ayarlamaya yarar.* [*ing.* Pressure-reducer, regulator, adjuster; *Fr.* Detendeur, regleur].

genleştirmek(-i), f. *fiz.* Sıcaklığı, yükselterek, bir cismin yapısını veya bileşimini değiştirmeden hacmini, boyunu artırmak. [*ing.* To dilate; *Fr.* Dilater].

genlik,-ği, i. § ❶ Genişlik, refah. § ❷ *fiz.* Titreşim hareketi yapan bir cismin en alçak ve en yüksek noktaları arasındaki uzaklık, [*Osm.* Vüs'at; *ing.* ve *Fr.* Amplitude]. § ❸ Genislik*, dirlik, bolluk. [*Osm.* Refah;

ing. Abundance; *Fr.* Abondance, prosperité]. § ❹ *coğr.* Suların kabarık, çekik zamanları arasındaki yükseklik farkı. Bu fark ırmaklarda ortalama olarak birkaç metre kadardır [*Osm.* Vür'at, si'a; *ing.* ve *Fr.* Amplitude]. § ❺ *astr.* Salınım devimlerinde denge konumuyla en büyük azınım arasındaki fark, değişen yıldızlarda, en büyük parlaklıkla en sönük parlaklık arasındaki fark. [*Osm.* Vüs'at; *ing.* ve *Fr.* Amplitude] § ❻ *iklimbilim.* İki üç değer arasındaki fark; bu fark, matematikteki genliğin aksine, bir sinüsoidin tepe noktasıyle en alt noktası arasındaki farkın yarısına eşit değildir [*ing.* ve *Fr.* Amplitude]. § ❼ *radyotekn.* Bir alternatif akımın gerilim veya akım şiddetiyle her yarım devirde aldığı en yüksek değer. [*ing.* ve *Fr.* Amplitude]. ◉ **batış genliği** *astr.* Ekvatorla ufuk çizgisinin kesim noktası olan gerçek batı ile bir gökcisminin battığı nokta arasında kalan ufuk yayı. [*ing.* Occiduous amplitude; *Fr.* Amplitude occase]. *Eşanl.* batısal uzaklık. ◉ **bir kıvrımın genliği,** *jeol.* Bu kıvrımın en üst noktası ile en alt noktası arasındaki düzey farkı. *(Jura'da genlik 1 800 m. ye ulaşır).* [*ing.* Amplitude of a fold; *Fr.* Amplitude d'un pli]. ◉ **bir sarkacın salınım genliği,** *fiz.* Sarkacın her salınımda ulaştığı iki sınırla, çekül doğrultusundaki sarkaç ekseninin yaptığı açının yarısı. [*ing.* Oscillatory amplitude of a pendulum; *Fr.* Amplitude des oscillations d'un pendule]. ◉ **bir titreşim hareketinin genliği,** *mek.* Titresim hareketinin tanımını veren bir ifadede zamanın devirli fonksiyonunu çoğaltan sabit katsayı: «*a cos* ω t-φ» *titreşim hareketinin genliği «a» dir.* [*ing.* Amplitude of a vibratory mouvement; *Fr.* Amplitude d'un mouvement vibratoire]. ◉ **dalga genliği,** ◘ Dalga. ◉ **doğuş genliği,** ◘ **Doğusal uzaklık.** ◉ **gelgit genliği,** *coğr.* ◘ **Gelgit.** ◉ **simetrik alternatif bir büyüklüğün genliği,** *fiz.* Bir devirlik zaman aralığında büyüklüğün aldığı en büyük değer; bu değer, bir titreşimdeki bütün değişmenin yarısıdır. [*ing.* Amplitude of asymmetrical alternative magnitude; *Fr.* Amplitude d'une grandeur alternative symétrique]. ◉ **sinüsoidal bir büyüklüğün genliği,** *fiz.* Bu büyüklüğün en büyük değeri. [*ing.* Amplitude of a sinusoidal magnitude; *Fr.* Amplitude d'une grandeur sinusoidale].

genoa, i. *It. den.* Yatlarda kullanılan yüzeyi çok büyük yelken. [*ing.* Genoese; *Fr.* Genois].

genodistrofi, i. *Fr. génodystrophie. patol.* Soydan geçme distrofi. *(Genetik kanunlara göre dölden döle geçer, yani sonraki kuşağın sadece bir kısmında görülür, hatta bir kuşağın tümünü atlayabilir. Birçok kemik ve eklem hastalıkları birer genodistrofidir: Kemik oluşumuyle ilgili hastalıklar gibi).* [*ing.* Genodystrophy].

genol, i. *Fr. génol, fot.* Formülü C_6H_4 (OH)-1-(NH_2H_5—SO_3H_2) olan metilamino parafenol sülfata verilen ad. Çok kullanılan bir developman maddesidir; baska indirgen maddelerle birlikte bazı developman banyolarının bileşiminde bulunur ve bu maddelerin özelliklerini ayarlar veya tamamlar. [*ing.* Genol].

genom, i. *Fr. génome* < *Yun. genos,* oğul, *biy.* Bir gametteki bulunan ve bir türe özgü olan en küçük sayıdaki, bir seri kromozom; *n* sayıdaki kromozom. Üreme hücrelerinde bulunan kromozomların topu. [*ing.* Genome]. *Eşanl.* **haplom.**

genomer, i. *Fr. génomère. biy.* Gen oluşumuna katılan altbirim. *(Bir gen birçok altbirimden meydana gelir; Bu varsayım sık sık değişinime uğrayan genlerdeki nispî kararsızlığı açıklar).* [*ing.* Genomere].

genosid, i. ◘ Jenosid.

genosit,-ti, i. ◘ **Jenosit.**

genotip, i. ◘ **Jenotip.**

genoyid, i. *Fr. génoïde. biy.* Sitoplazmadaki kendi kendine üreyen cisimcik. Bazı sirkesineği ırklarının karbon gazına aşırı duyarlık göstermesinin sebebi sayılır; karbon gazı sirkesineklerinin genoyid'li kısmını öldürdüğü halde diğer kısmını sadece uyusturur. *(Genoyid'in mahiyeti henüz kesin olarak bilinmiyor; niteliklerine bakılırsa bir virüs sayılabilir).* [*ing.* Genoid].

gen.soru*, b.i. *huk.* Bir sorun üzerine başbakana veya bakanlardan birine, milletvekilleri tarafından açılan ve sonunda soruşturma yapılması istenebilen soru. [*Osm.* İstizah; *ing.* ve *Fr.* Interpellation].

gentamisin, i. *Fr. gentamycine.* Oligosakkaritlere *(streptomisin, kanamisin)* yakın antibiyotik. *Yalnız şırınga edilerek verilebilen bu antibiyotiğin bakteriler, özellikle proteus ve piyosiyanik basiller üzerindeki etki alanı geniştir).* [*ing.* Gentamycine].

genthit,-ti, i. *Fr. genthitemin.* Bileşiminde mağnezyum ve kalsiyum bulunan ,hidratlı doğal nikel silikat. Elma yeşili renginde, katı kütleler alinde bulunur. [*ing.* Genthite].

gentiana, i. *bot.* ◘ **Centiyana.**

genus, i. *zool.* ve *biy.* ◘ **Cins.**

genyol,-lü, i. Bir şehrin geniş ve esaslı caddeleri. [*Osm.* Şehrah; *Fr.* Artere].

genzek, s. *h.d.* Burnundan *(genizden)* konuşan, himhım. [*ing.* Who speaks through the nose; *Fr.* Nasillard,-arde, nasillant,-ante].

genzel*, s. § ❶ Genizle ilgili. [*Osm.* Hayşumî; *ing.* Nasal; *Fr.* Nasal,-ale]. § ❷ *fonet.* ◘ **Genizsi.**

geobotanik,-ği, i. *Fr. géobotanique.* ◘ **Bitki coğrafyası.**

geod, i. *coğr.* İçinden güzel billûrların çıktığı bir yumrutaş [*ing.* Geode; *Fr.* Geode]. ☆ *Eşanl.* iç billûrlu yumru.

geodezi, i. *Fr. géodesie. coğr.* Yeryuvarlağının büyüklüğü, biçimiyle ilgilenen, ölçme yollarıyle haritaların dayandığı temelleri veren bilim. [*Osm.* Fenn-i mesahai arazi. *ing.* Geodesy].

— uzmanı, Yerkürenin özelliklerini *(boyutlar, biçim v.b.)* tanımlamayı sağlayan verilerin araştırılması ve incelenmesiyle uğraşan uzman. [*ing.* Geodesist; *Fr.* Geodésien].

geodezik, s. *Fr. géodésique.* § ❶ Geodezi ile ilgili. § ❷ i. *fiz.* Bağıllık kuramına göre, kütlesinden dolayı şekil değişimine uğrayan ve uzayzaman içinde serbestçe hareket eden bir maddesel noktanın çizdiği eğri. *(Bu eğri, Eukleides uzayının doğru çizgisi yerine geçer).* [*ing.* Geodesic; *Fr.* Géodésique]. ◉ **bir yüzey üzerine çizilmiş bir eğrinin bir noktasındaki burulma,** Geodezik teğetin burulması; [*Fr.* Torsion géodésique en un point d'une courbe tracee sur une surface]. ◉ **Bir yüzeye çizilmiş bir eğrinin bir noktadaki — eğriliği,** θ, Yüzeyin bir eğrisinin belirli bir noktasındaki asal normalle yüzeyin normali arasındaki açı ve ϖ eğrilik çapı

$$\frac{\sin\theta}{\varpi}$$

olmak üzere ——— oranının değeri. *(Uzunlukları değiştirmeden yüzeyin biçimi değiştirilirse, geodezik eğrilik değişmez).* [*Fr.* Courbure géodésique en un point d'une courbe tracee sur une surface].

— çizgi, *geod.* Herhangi bir yüzeyin iki noktası arasında çizilebilen en kısa çizgi. *(Bir geodezik çizginin her noktasında, salınan düzlemi yüzeye dik olur ve asal normal yüzeyin normaliyle çakışır).* [*ing.* Geodesic line; *Fr.* Ligne géodésique, géodésique].

— daire, Bir yüzeyin herhangi bir noktası merkez olmak üzere, bu noktadan geçen geodezik çizgiler üzerinde alınan sabit uzunluk uçlarının geometrik yeri: *Geodezik daireler, düzlem ve küre üzerinde gerçek dairelerdir.* [*ing.* Geodesic circle; *Fr.* Cercle géodésique].

— nokta, *geod.* Geodezik koordinatları kesinlikle belirlenmiş bir yerin noktası. *(Bu noktalar, taştan veya betondan sınır işaretleriyle belirlenir. Üzerlerine, kestirme gözlemlerinde veya harita çiziminde yararlanmak üzere, uzaktan görülebilen miralar dikilir).* [*ing.* Geodesic point; *Fr.* Point géodésique].

— poligon, *geod.* Bir yüzey üzerine çizilen ve kenarları geodezik çizgilerden meydana gelen çokgen. [*ing.* Geodesic polygone; *Fr.* Polygone géodésique].

geodimetre, i. *Fr. géodimètre.* Uzaklıkları dolaysız olarak ölçen geodezi âleti. İsveçli Bergstrand'ın bulusudur. (1948). *(Uzaklığı, modüle edilmiş ışığın ölçülecek uzunluk üzerindeki gidiş-geliş süresini, ışık hızına bölerek verir. Tellürometre, ışık dalgaları yerine yüksek frekanslı radyoelektrik dalgalarından yararlanan bir geodimetredir.)* [*ing.* Geodimeter].

geodinamik, s. ◘ **Jeodinamik.**

geofit,-ti, i. *Fr. géophyte* < *Yun. geo,* yer + *phyton,* bitki. Ertesi yıla kalan organları, kötü mevsimi toprağın altında, derinde geçiren ve böylece elverişsiz iklimi savuşturan bitki. [*ing.* Geophyte].

geofizik, i. *Fr. géophysique.* ◘ **Jeofizik.**

geofon, i. *Fr. géophone.* ◘ **Jeofon.**

geoid, i. *Fr. géoïde* < *Yun. ge,* yer + *eidos,* görünme. Yer yuvarlağının geometrik olmayan gerçek sekline verilen ad; Bu yuvarlak tam küre olmadığı gibi, elipsoit biçiminden de ayrıdır. [*ing.* Geoid];

geokerit,-ti, i. *Fr. géocérite. min.* Fosil reçine. [*ing.* Geocerite].

geokimya, i. ◘ **Jeokimya.**

geokratik, i. *jeol. géocratique.* ◘ **Jeokratik.**

geokronit,-ti, i. *Fr. géocronite.* < *Yun. ge,* yer, *antimonun* eski sembolü + *Kronos, Satürn, kurşunun eski sembolü. min.* Formülü Sb_2S_3,5PbS olan doğal kurşun antimonyosülfür. [*ing.* Geocronite].

geoksen, i. *Fr. géoxène. min.* Göktaşlarından meydana gelen nikelli doğal demir. [*ing.* Geoxene].

geometral, s. *Fr. géométral.* § ❶ *mat.* Perspektif görünüşleri gözönüne almaksızın, boyutları gerçek veya orantılı büyüklükte veren: *Geometral olan desen, Geometral kesme, yükseltme;* [*ing.* Flat]; § ❷ i. Bir yapının veya bir eşyanın yüksekliklerini, genişliklerini, derinliklerini ve gerçek sınırlarını gösteren, belirli bir ölçeğe göre çizilmiş desen. [*ing.* Flat projection].

geometresgiller, ç.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Pul-kanatlılar *(Lepidoptera)* takımına giren bir familyası .Iri kanatları dinlenme sırasında çatı şeklinde yaygın durur. Tırtılın yürüme şekline göre bunlara **mühendis böcekleri** de denir. Gece uçarlar. [*Lat.* ve *Ing. Geometridae; Fr.* Géometrides]. ☆ *Eşanl.* **mühendisböceğigiller.**

geometri, i. *Fr. géométrie* < *Yun. ge,* yer + *metron,* ölçü. *mat.* (a) Çizgi; yüzey ve hacim olarak uzayı ele alıp geometrik şekillerin biçimlerini, özelliklerini inceleyen ve ölçümlerini gösteren matematik dalı; (b) Eskilerde, Genel olarak matematik bilimleri; (c) Zamanımızda, uzayın ve uzayda tasarlanabilen biçimlerin *(şekiller ve cisimler)* kesin ve doğru olarak incelenmesini konu alan matematik bilimi. [*Osm.* Hendese; *Ing.* Geometry]; ◘ *ŞEKL: 221 ve 222:* — **GEOMETRİ I ve II.** ◉ **— nin bölümleri,** *mat.* Geometrinin belli başlı üç bölümü vardır: (a) Düzlem geometri; (b) Uzay geometri; (c) Tasarı geometri; ◉ **analagmatik —,** *mat.* ◘ **Analagmatik;** ◉ **analitik** *(çözümsel)* **—,** *mat.* ◘ **Analitik.** ◉ **betimsel —,** *mat.* ◘ **Tasarı geometri;** ◉ **diferansiyel —,** *mat.* ◘ **Diferansiyel;** ◉ **direksiyon — si,** *otom.* ◘ **Direksiyon;** ◉ **düzlem —,** *mat.* ◘ **Düzlem;** ◉ **Eukleides — si,** Eukleides'in paraleller postulatını kabul eden geometri. [*Fr.* Geométrie Euclidienne; *Ing.* Euclidian geometry]. ◉ **Eukleides'çi olmayan geometri.** Paraleller postulatını kabul etmeyen geometri *(Paraleller postulatı yerine, «Lobaçevski postulatı» nı kabul eden geometriye hiperbolik geometri denilir);* [*ing.* Non Euclidian geometry; *Fr.* Géométrie non Euclidienne]. ◉ **kinematik —,** Hareket halindeki bir şeklin noktalarının çizdiği yörüngeler olarak düşünülen eğrileri inceleyen geometri; doğrudan doğruya bu hareketleri inceleyen geometri; [*ing.* Cinematic geometry; *Fr.* Geométrie cinematique]. ◉ ***n* boyutlu —,** *n* boyutlu bir uzaydaki *(n sayısı üçten büyük olabilir)* şekilleri inceleyen geometri; [*Fr.* Geométrie à *n* dimensions]. ◉ **tasarı —,** *mat.* Uzaydaki şekillerin tasarımını izdüşümlerle gösteren geometri. [*ing.* Descriptive geometry; *Fr.* Geométrie descriptive]; ◉ **temel —,** Bir kordinat sistemine başvurmadan, doğrudan doğruya az çok sınırlı bir programı inceleyen geometri; [*Ing.* Elementary geo-

metry; *Fr.* Geometrie élementaire]; ◉ **uzay ~**, Sezgi yoluyle tasarlanabilen üç boyutlu uzaydaki şekilleri konu alan geometri. ☆ *Eşanl.* üç boyutlu geometri; [*ing.* Solid geometry; *Fr.* Géométrie de l'espace, géométrie à trois dimensions]; ◉ **üç boyutlu ~**. ◘ **Uzay geometri.**

~ dizisi, *mat.* ◘ **Geometrik dizi.**

~ ötesi, *mat.* Öklidinkinden başka olan geometriler.

geometricilik,-ği, i. *fels.* Tabiat görüntülerini geometrik bir düzene sokma; Tablo yüzeyini tabiat unsurlarından kurtarıp, geometrik biçimde yeniden kurmayı amaçlayan sanat görüşü. [*ing.* Cubism; *Fr.* Cubisme].

☆ *Eşanl.* **kübizm.**

geometrik, s. *Fr. géometrique* < *Yun. mat.* Geometriyle ilgili veya uygun olan [*ing.* Geometrical]; ◉ **bir pervanenin ~ hatvesi**, *hava.* Palasının açısına eşit eğimdeki bir helezon boyunca hareket ettiği düşünüldüğü takdirde bir tam devir sırasında bir pervane elemanının katedeceği mesafe. [*ing.* Geometrical pitch *(of a propeller; Fr.* Pas géométrique *(d'une helice)*; ◉ **frekansların ~ tekrarı**, *hava.* ◘ **Frekansların coğrafi tekrarı, frekansların baraber kullanılma şartları.**

~ çizim, *mat.* Cetvel ve pergelle veya geometrik eğrilerle elde edilen çizim. [*ing.* Geometric construction; *Fr.* Construction géométrique].

~ dizi, ◘ Dizi.

~ oran, *mat.* Geometrik iki büyüklük arasındaki oran. [*ing.* Geometric reason; *Fr.* Raison *(ou rapport)* géométrique].

~ ortalama, *mat.* Bir geometrik dizinin herhangi bir terimi olup, kendisinden bir önce ve sonra gelen terimlerinin çarpımının karekökünе eşittir. [*Osm.* Vasat-ı mütenasip; *Ing.* Geometric mean; *Fr.* Moyenne géométrique].

~ şekil, *mat.* Nokta, çizgi, yüzey ve hacimlerden oluşan varlıklara **geometrik şekil** veya sadece **şekil**, şekli teşkil eden, nokta, çizgi, yüzey ve hacimlere de **şeklin elemanları** denir. ◉ **eşit ~ ~ler**, *mat.* ◘ **Eşit.**

~ toplam, ◘ **Toplam.**

~ üslûp, *ark.* Eski Yunan vazolarında, geometrik motiflerin kullanıldığı süsleme üslûbuna verilen ad.

~ yer, *mat.* Ayni özellikleri olan noktaların meydana getirdikleri çizgi veya yüzey; bir nokta çevresinde, bu noktaya olan uzaklıkları eşit bulunan bütün noktaların geometrik yeri: düzlemde **daire**, uzayda ise **küre** dir. [*ing.* Locus; *Fr.* Lieu géométrique].

~ yorum, *mat.* Aritmetik ve cebirde geçen bağıntı, teorem ve problemlerin geometrik şekillerle ifadelendirilmesi. [*Osm.* Tefsir-i hendesi; *ing.* Geometrical interpretation; *Fr.* Interpretation géométrique].

geopotansiyel, s. *Fr. géopotentiel.* **Bir noktanın geopotansiyel rakımı**, 1 gramlık bir kütleyi deniz seviyesinde bu noktaya yükseltmek için yapılması gereken işi gösteren sayı. *(Böylece elde edilen rakam uygun bir katsayıyle çarpılırsa, yaklaşık olarak noktanın yüksekliğini verir).* [*ing.* Geopotential altitude of a point; *Fr.* Cote géopotentielle d'un point].

George'çuluk,-ğu, i. 1880'de Amerikan iktisatçısı ve maliyecisi *Henry George* tarafından ortaya atılan iktisat doktrini. Bu doktrin Avustralya'da, Kanada'da ve Yeni Zelanda'da uygulandı. İskandinav ülkelerinde ve özellikle Danimarka'da Adalet Partisi tarafından savunuldu. Fransa'da *Charles Gide* tarafından desteklendi. [*ing.* Georgism; *Fr.* Géorgisme].

☆ *Eşanl.* **Georgism.**

Georgetown, öz. i. İngiliz Guyanası'nın merkezi. [*ing.* ve *Fr.* Georgetown].

georgiadesit, i. *Fr. georgiadesite. min.* Doğal kursun kloroarsenyat.

georgiyen, s. ve i. *Fr. georgien. A.B.D. Georgia jeol.* Kambriyen sisteminin alt katı için kullanılır. *(Olenellus türünden trilobit fosillerini taşır).* [*ing.* Georgian].

geosantrik, s. *astr.* ◘ **Yermerkezli.**

geotaksi, i. *Fr. geotaxie. tırn.* Arza veya yeryüzüne karsı intibak veya reaksiyon; [*ing.* Geotaxis].

geotropizm(a), i. *Fr. geotropisme.* ◘ **Yere yönelim.**

gepeo, i. *Rus. gay-pay-oo.* 1922'den sonra Çeka yerine kurulan gizli polis kurulu.

geranik, s. *Fr. geranique. kim.* Formülü $C_9H_{15}CO_2H$ olan bir asid için kullanılır; 153° C'ta 13 mm civa basıncında kaynar; geraniyd veya sitralin oksitlenmesiyle elde edilir. [*Ing.* Geranic acid].

geranil, i. *Fr geranyle. kim.* Geraniyolün, $C_{10}H_{17}$ formülündeki tek değerli kökü. [*ing.* Geranyl].

geraniyal, i. *Fr. geranial. kim.* ◘ **Sitral.**

geraniyol, i. *Fr. geraniol. kim.* Formülü $C_{10}H_{18}O$ olan asiklik hidroterpenik alkol. Sardunya, gül, itir çiçeği v.b. esansında bulunur. *(Geraniol, 230° C'ta kaynayan a- etilenik birincil alkoldür. Renksiz, gül kokusundaki bu sıvı kalsiyum klorürle meydana getirdiği katı bileşik yardımıyle içinde bulunduğu esanslardan çıkarılabilir).* [*ing.* Geraniol].

geraniyolen, i. *Fr. geraniolene. kim.* Formülü $C_{10}H_{16}$ olan hidrokarbon; geranik asidin damıtılmasıyle elde edilir. [*ing.* Geraniolene]

geranos, i. *tiy. Yun.* Eski Yunan tiyatrosunda kisileri havada uçuran ve yeryüzüne indiren vinç.

gerbera, i. *Lat. bot.* İki-çeneklıler *(Dicotyledodeae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından, Asya ve Afrika'nın sıcak bölgelerinde yetişen çok kısa saplı otsu bitki. [*Lat., ing.* ve *Fr. Gerbera*].

gerçekª,-ği, s. § ❶ Olgu halinde olan, yani bir durum, bir nesne veya bir nitelik olarak var olan: *Paranın gerçek değeri, Kâğıt paranın saymaca değeri varsa da gerçek değeri yoktur.* [*Osm.* Hakikî, şe nî; *ing.* Real, actual; *Fr.* Vrai, veritable, reel]. ☆ *Eşanl.* öz, asıl. § ❷ Yalanı, uydurmalığı olmayan, *Gerçek bilgin, Gerçek elmas, gerçek hikâye.* [*Osm.* Sahici, sahiden; *ing.* True, real; *Fr.* Vrai, reel]. ☆ *Eşanl.* **doğru.** ☆ *Karş.* **yalan, sahte, hayali, hilafı hakikat, düzme.** § ❸ i. Gerçek olan sey, gerçeklik: *Yer yuvarlağının güneş çevresinde döndüğü bir gerçektir.* [*Osm.* Hakikat; *ing.* Fact; *Fr.* Verite, realite]. § ❹ ünl. «*iyi ki hatırıma geldi*» anlamında: *Gerçek size birşey söyleyecektim;* § ❺ *mat* Olgu halinde olan, yani bir durum, bir nesne veya bir nitelik olarak var olan. [*Osm.* Hakikî, vaki; *ing.* Real, true; *Fr.* Reel,-elle]. § ❻ *fels.* Bilinç dışı nesnellik ◉ **gerçeğe aykırı**, *dey.* Gerçek olmayan, [*Osm.* Hilâfı hakikat] ◉ **biçimsel ~**, *fels.* ◘ **Biçimsel.** ◉ **bir gökcisminin ~ koordinatları**, *astr.* Zahiri koordinatların yıllık sapınç düzeltmeleri yapılarak bulunan değerleri. *(Zahirî koordinatlar, gözlemlerle bulunur ve sonuç üzerinde günlük sapınç ve kırılma düzeltmeleri yapılır. Ortalama koordinatlar ise, gerçek koodinatlardan, devirli öğrüm değerler çıkarılarak bulunur.)* [*ing.* True coordinates of a celestial body; *Fr.* Coordonnées vraies d'un astre].

~ akasyalar, *bot.* ◘ **Akasya.**

~ akrabalık, *etn.* Birçok birey arasındaki biyolojik akrabalık.

☆ *Karş.* **sınıflayıcı akrabalık**

~ ayrılık, *astr.* Yörüngesi elips olan bir cismin yörünge üzerinde bulunduğu noktayı

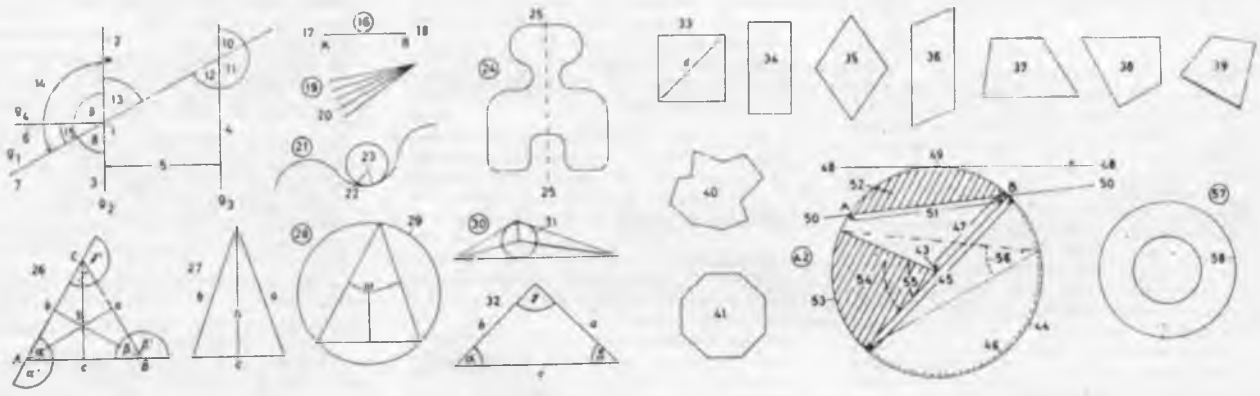

ŞEKİL: 221. — **GEOMETRİ I.** [*1-58 düzlem geometri (Öklidyen)*]. [*1-23 nokta, doğru, açı*]. **1.** Nokta, *(g^1 ve g^2 doğrularının arakesit noktası).* **2.** ve **3.** g^3 doğrusu. **4.** g^2 doğrusuna kosut *(paralel)* doğru. **5.** g^2 ve g^3 paralel doğruları arasındaki uzaklık. **6.** g^2 veya g^3'e dik olan doğru. **7.** ve **8.** no. lu açının kenarları. **8.** Açı. **8.** ve **13.** Tersaçılar. **9.** Dikaçı. **10.** Daraçı. **11.** Genişaçı. **12.** 8'in yöndes açısı ve 13'ün içters açısı. **13.** 9 ve 15'in toplamı doğru açı *(180°).* **14.** 13'ün komşu ve bütünler açısı. **15.** 8 in tümler açısı. **(16)** Verilmiş AB. doğru parçası. **17.** A, ucu *(A. başlangıç noktası).* **18.** B. ucu *(B. son noktası).* **(19).** Işın demeti. **20.** Işın. **(21).** Eğri: **22:** Eğrilik yarıçapı. **23.** Eğrilik merkezi. [*24-58 Düzlem şekiller*]: **(24).** Bakışık şekil. **25.** Bakışım ekseni. [*26-32 Düzlem üçgenler*]. **26.** Eşkenar üçgen. **27.** A,B,C, köşeleri; a,b,c, kenarları; α,β,γ = içaçılar: $\alpha'\beta'\gamma'$ = dışaçılar; S = Merkez. **27.** İkizkenar üçgen *a,b, = kenarlar; c = taban; h = Yükseklik.* **(28)** Daraçılı üçgen *(kenarların orta dikmeleri ile beraber).* **29.** Üçgenin çevrel çemberi. **(30)** Geniş açılı üçgen *(üçgenin içaçı ortayları ile beraber).* **31.** Üçgenin iç teğet çemberi [*33-39 Dörtgenler: 33-36 Paralel kenarlar*]. **33.** Kare *(d = köşegen).* **34.** Dikdörtgen. **35.** Eşkenar dörtgen. **36.** Paralelkenar. **37.** Yamuk. **38.** Deltoid. **39.** Çeşitkenar dörtgen. **40.** Çokgen. **41.** Düzgün çokgen. **(42)** Daire. **43.** Merkez. **44.** Daire çevresi: **45.** Çap. **46.** Yarıçember. **47.** Yarıçap. **48.** Teğet: **49.** Değme noktası *(P).* **50.** Kesen. **51.** AB kirişi. **52.** Daire parçası. **53.** Yay. **54.** Sektör, **55.** Merkez açısı. **56.** Çevre açısı. **(57)** Daire halkası. **58;** Aynı merkezli çemberler...

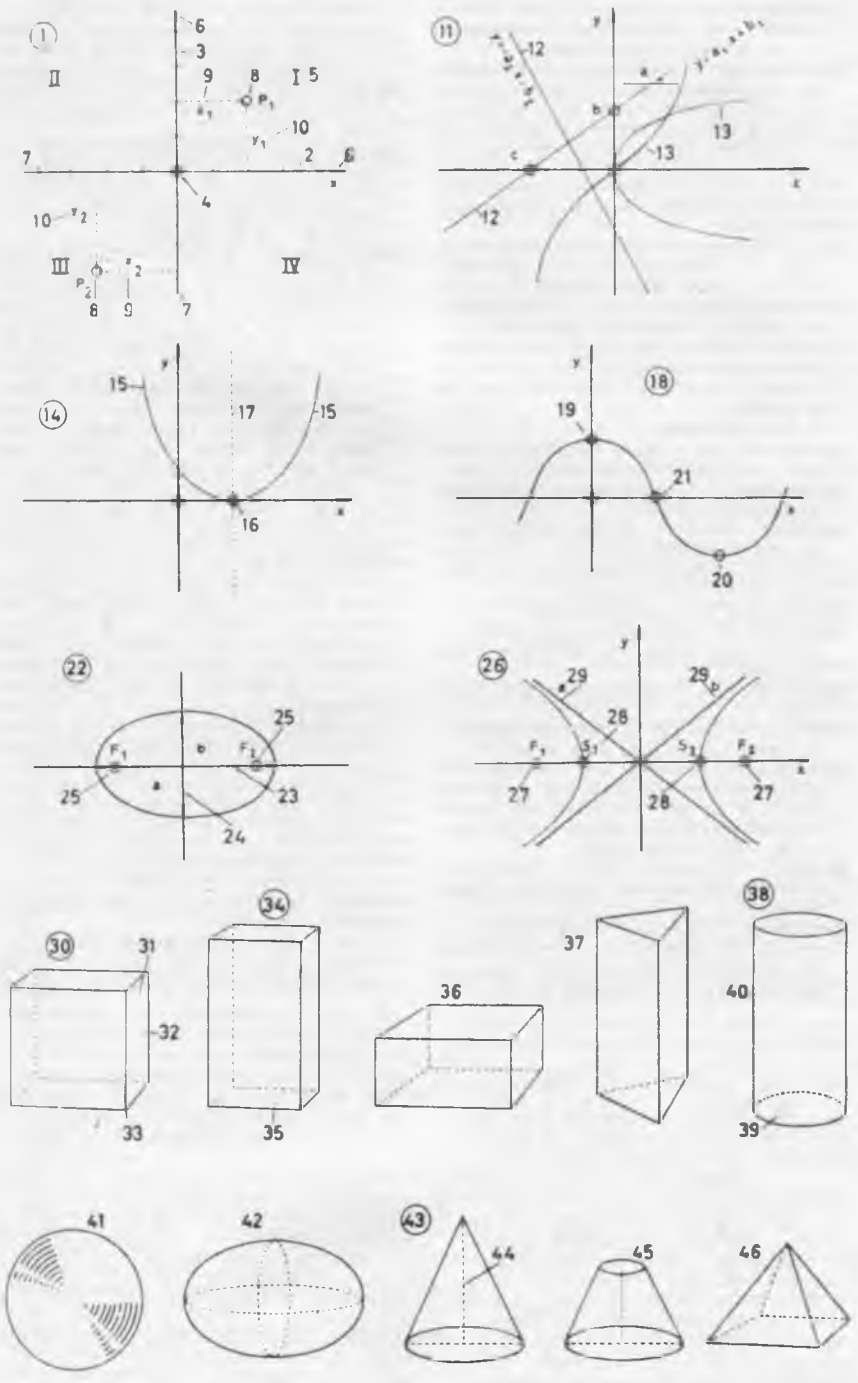

DİJDEN'den

ŞEKİL: 222. — **GEOMETRİ II.** (1) Dikaçılı koordinat sistemi 2. ve 3. Koordinat eksenleri. 2. Apsis ekseni [*x ekseni*]. 3. Ordinat ekseni. [*y ekseni*]. 4. Ordinatların başlangıç *(çıkış)* noktası. 5. Çeyrek daire. 6. Pozitif yön. 7. Negatif yön. 8. Koordinatlar sistemindeki [P1 ve P2] noktaları 9. Apsis değeri. 10. Ordinat değeri. */11-29 Koni kesimleri/:* (11) Koordinatlar sistemindeki eğriler. 12. Düzlem eğri. 13. Eğik eğriler. (14) Parabol. 15. Parabol dalları. 16. Parabol tepesi. 17. Parabol ekseni. 18. Üçüncü derece eğrisi. 19. Eğrinin maksimumu. 20. Eğrinin minimumu. 21. Eğilme noktası. (22) Elips. 23. Enine eksen *(Büyük eksen)*. 24. Karşılıklı eksen *(küçük eksen)*. 25. Elips odakları. (26) Hiperboller. 27. Odaklar *(F1 ve F2)*. 28. Basucular *(S1 ve S2)*. 29. Asimptotlar [*a ve b*]. */30-46 Katı cisimler/:* (30) Küp. 31. Kare. 32. Uç. 33. Köşe. (34) Dörtgen biçme. 35. Taban. 36. Paralelyüz. 37. Üçgen biçme. (38) Yuvak *(silindir)*. 39. Taban *(dairesel düzlem)*. 40. Eğik düzlem. 41. Küre. 42. Dönme elipsoidi. (43) Koni. 44. Koni yüksekliği. 45. Kesik koni. 46. Dörtgen koni.

kütle merkezi olan odağa birleştiren doğrunun büyük eksenle yaptığı açı. [*ing.* True anomaly; *Fr.* Anomalie vraie].

Eşanl. **Gerçek anomali**

~ çap, *astr.* Uzunluk biriminde ölçülen çap. [*Osm.* Kutr-i hakiki; *ing.* True diameter, linear diameter; *Fr.* Diametre reel].

~ devim, *astr.* Bir cismin görünürdeki devimi değil, devinmediği varsayılan bir konsayı dizgisine göre yaptığı devim. *(Bir gezegenin yaptığı elips devimi gibi).* [*Osm.* Hareket-i hakikiye; *ing.* True motion; *Fr.* Mouvement vrai].

~ doğru, nokta ve düzlem, *mat.* Analitik geometride, koordinatları gerçek sayılar olan doğru, nokta ve düzlem. [*ing.* Real straight line, point and plane; *Fr.* Droite, point, plan reel].

~ erenler, *tasav.* ◘ **Erenler.**

~ fiyat kuramı, *ikt.* ve *huk.* Kamu hizmetleri bedelinin, bunların gerçek maliyetine uygun olması gerektiğini ileri süren kuram.

~ gaz, *fiz.* ◘ **Gaz².**

~ görüntü, *fiz.* ◘ **Görüntü.**

~ gün, *astr.* Güneş'in gerçek hareketine göre tanımı yapılan gün; [*ing.* True day; *Fr.* Jour vrai].

~ güneş, *astr.* Zaman tanımlarında sözü edilen, gözlediğimiz güneş tekeri. [*Osm.* Şems-i hakiki; *ing.* True sun; *Fr.* Soleil vrai].

~ güneş günü, *astr.* ◘ **Gün.**

~ güneş zamanı, *astr.* Gerçek güneş merkezinin devimine göre belirlenen zaman; [*ing.* Apparent solar time; *Fr.* Temps solaire vrai].

~ kök, *mat.* İki veya daha yüksek dereceli bir denklemin gerçek sayılar olan köklerinden herbiri; [*ing.* True root; *Fr.* Racine réelle].

~ kutup, *astr.* Dönme ekseninin küreyi deldiği iki noktadan her biri. [*Osm.* Kutb-ı hakikî; *ing.* True pole; *Fr.* Pôle vrai].

~ kuzey açısı, *astr.* Pusula sapmalarının düzeltilmesiyle bulunan açı.

~ metin, *din.* Kutsal kitap külliyatına ilk safta kabul edilen kitaplar.

~ maymunlar, *zool.* ◘ **Maymunlar.**

~ notalar, *müz.* Kendine eşlik eden akorlarda bulunan notaların ezgi içinde geçenlerine denir. [*ing.* Real notes; *Fr.* Notes réelles].

~ odak, *opt.* Sonsuzdaki bir cismin gerçek görüntüsünün meydana geldiği nokta. [*ing.* Real focus; *Fr.* Foyer réel].

~ öğlen, *astr.* Gerçek güneş merkezinin, gözlemi üstünde, öğlene geldiği an; [*ing.* Apparent noon; *Fr.* Midi vrai].

~ özne, *gram.* ◘ **Özne.**

~ sayı, *mat.* Bir doğru üzerindeki bir noktanın belirlenmesine birebir şekilde yardım eden sayı. [*ing.* Real number; *Fr.* Nombre réel].

~ ses dizileri, *müz.* Başka bir ses dizisi ile ikilenmeyen, tek başına hareket edenler; [*ing.* Real parts; *Fr.* Parties réelles].

~ veya maddî birlik, *huk.* ◘ **Birlik.**

~ yanılması, *tiy.* Gerçeğin sahne üzerindeki görüntüsünden ortaya çıkan değişme, yanılma.

~ yıldız zamanı, *astr.* Gözlenen ilkbahar noktasına ilişkin günlük devime göre belirlenmiş zaman. [*ing.* Apparent sideral time; *Fr.* Temps sidéral vrai].

~ yörünge, *astr.* Gözlenen yörünge değil, cismin kendi dizgesinde çizdiği yörünge. *(Örnek: Bir gezegenin Güneş çevresinde çizdiği elips; yoldaşın başyıldız çevresinde çizdiği yörünge).* [*Osm.* Mahrek-i hakiki; *ing.* True orbit; *Fr.* Orbite réelle].

~ yükseklik, *astr.* Bir gökcisminin, kırılma düzelmesi yapıldıktan sonra bulunan yükseklik. [*ing.* True altitude; *Fr.* Hauteur vraie].

Karş. **görünür yükseklik.**

~ zaman, *astr.* Güneş'in gerçek hareketine göre tanımı yapılan zaman; [*ing.* True time *Fr.* Temps vrai].

gerçek balinagiller, *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Balinalar *(Cetacea)* takımının, Dişsiz-balinalar *(Mysticeti)* alt takımına giren bir familyası. Büyük başlı ve büyük boyludurlar. Sırt

yüzgeçleri bulunmayabilir. Balina çubukları uzunca ve esnektir. Bütün okyanuslarda bulunur. Balina *(Balaena mysticetus)*, Buzul balinası *(B. glacialis)* iyi bilinen türleridir. [*Lat.* ve *Ing. Balaenidae; Fr.* Balénidés].

gerçekçi[a], i. § ● Gerçeği olduğu gibi gören ve ona göre davranan: *Gerçekçi bir devlet adamı.* [*Ing.* Realistic; *Fr.* Réel]. § ❷ Gerçekçiliğe uygun veya gerçekçiliği tutan: *Gerçekçi görüş.* [*Ing.* Realist; *Fr.* Réaliste]. ☆ *Eşanl.* realist. § ● *san.* ve *ed.* Gerçekçilikten yana olanlar için kullanılır: *Gerçekçi yazarlar;* Gerçekçilik ilkelerine uygun: *Gerçekçi oyun, gerçekçi roman.* [*Ing.* Realist; *Fr.* Réaliste].

~ **eğitim**, *eğt.* Öğretimde gerçekler üzerinde durulmasını veya gerçeklerin anlatılmasını isteyen ve eğitimin amacını doğrulanabilen bilgilerin aktarılması ve açıklanması olarak düşünen bir eğitim anlayışı. [*Ing.* Realistic education; *Fr.* Éducation réaliste].

~ **resim.** Tabiattaki şeyleri başkalaştırmaksızın ve göründüğü gibi kendi şekil ve renkleriyle resmetmek suretiyle yapılan resim. [*Ing.* Realistic painting; *Fr.* Peinture realiste].

gerçekçilik[a],-ği. i. § ● *fels.* (a) Bilginin mahiyetiyle ilgili olan ve gerçek varlığı bilip tanımamızı sağladığını ileri süren felsefe görüşü: *Eflâtun'un gerçekçiliği.* (b) Bu görüşe dayanan felsefe sistemlerinin tümü: *Gerçekçiliğin tarihi.* (c) Gerçeği olduğu gibi görüp ona göre davranmaya yatkınlık: *Siyasî gerçekçilik.* [*Osm.* Hakikiye; *Ing.* Realism *Fr.* Réalisme]. ☆ *Eşanl.* realizm. ☆ *Karş.* idealizm. § ● *ed.* (a) Tabiatı ve hayatı şiirle veya hayalle süslemeksizin, nesnel olarak, neyse öyle gösterme iddiasında olan bir eserin niteliği; (b) Dünyanın nesnel görünümünü vermeyi ilke edinen edebî doktrin. *(Resimde de aynı eğilim görülür, bu eğilimin başlıca temsilcisi Gustave Courbet'dir).* [*Osm.* Hakikiye; *Ing.* Realism; *Fr.* Réalisme]. ☆ *Eşanl.* realizm. ◉ **sosyalist** ~, *ed.* ve *san.* Marksist sosyalizmin estetik kuramı yöntemi. *(Buna göre sanat ve edebiyat toplumsal gerçeği yansıtmalı ve toplumun devrimci değişimlerini, proletaryanın rolünü, sosyalist düşüncelerin zaferini anlatmalıdır).* [*Ing.* Socialist realism; *Fr.* Réalisme socialiste]. ◉ **yeni** ~, *san.* 1960 ile 1963 arasında fransız eleştiricisi Pierre Restany'nin önayak oluşuyle düzenli bir varlık kazanan sanat akımı. [*Ing.* New realism, neorealism; *Fr.* Néoréalisme].

~ **yargıları**, *psik.* Kişilere göre değişmeyen yargılar.

gerçek.eklembacaklılar, b.ç.i. *zool.* Sölomlu hayvanlardan Birincil-ağızlılar *(Protostomia)* filumunun, Eklembacaklılar *(Arhropoda)* dalına giren bir alt dalı. Bölüt sınırları dıştan bellidir. Eklemli ekstremiteleri vardır. Kasları çizgili tüp olup bölütlerde guplar halinde bulunur. Kabuklular *(Crustacea)*, Örümceğimsiler *(Arachnoidea)*, Çokbacaklılar *(Myriapoda)*, Böcekler *(Insecta)* olmak üzere 4 sınıfı vardır. [*Lat.* ve *Ing. Euarthropoda;* Euarthropodes].

gerçekleme, i. Gerçeklemek eylemi. [*Ing.* Verification; *Fr.* Vérification].

~ **kâğıdı**, *post.* ◘ **Araştırma ve soruşturma kâğıdı.**

gerçeklemek[a],(-i), f. § ● *fels.* ve *mat.* Gerçek olduğunu söylemek. Bir şeyin doğruluğunu herhangi bir şeyle ortaya koymak: *bir olayı gerçeklemek.* [*Osm.* Tahkik etmek; *Ing.* To verify; *Fr.* Vérifier]. § ● Doğrulamak,, haklı çıkarmak: *Olaylar tahminlerimizi gerçekledi.* [*Osm.* Teyit etmek; *Ing.* Confirm; *Fr.* Confirmer]. ☆ *Karş.* yalanlamak, tekzibetmek. ◉ **bir denklemi, daha genel olarak, bir şartı** ~, *mat.* Bu denklemden, bu şarttan, doğru bir denklem veya doğru bir şart meydana getirmek: *Bir f (x) = 0 denkleminin kökleri, tanım gereğince, x'in bu denklemi gerçekleyen değerleridir.* [*Ing.* To verify an equation; *Fr.* Vérifier une équation, vérifier une condition].

gerçeklenebilirlik[a],-ği. i. *mant.* Gerçeklenebilme yatkınlığı. *(Viyana okuluna bağlı mantıkçılara göre, bir önermenin anlamı gerçeklenebilirliğine dayanır. Reichenbach, teknik fizikî, mantıkî ve ampirik-üstü gerçeklenebilirlikleri birbirinden ayırt eder. Bir ileri sürüşün gerçeklenebilirliğinin incelenmesi, bu ilei sürüşe az veya çok bir olasılık derecesi tanımayı sağlar.).* [*Ing.* Verifiability; *Fr.* Vérifiabilité].

gerçeklenir, s. *fels.* Doğruluğu anlaşılabilir, gerçeklenebilir, denetlenebilir. [*Ing.* Verifiable; *Fr.* Vérifiable].

gerçekleşir, s. Gerçekleşebilir, gerçek hale gelebilir. [*Osm.* Kabil-i tahakkuk; *Ing.* Realisable; *Fr.* Realisable].

gerçekleşme[a], i. Gerçek hale gelme. [*Osm.* Tahakkuk; *Ing.* Realization; *Fr.* Realisation].

gerçekleşmek[a], nsz. f. Gerçek olmak, gerçek hale gelmek. [*Osm.* Tahakkuk etmek; *Ing.* To prove true, to be realized; *Fr.* Se réaliser].

gerçekleştirici[a], i. < *gerçekleştirmek.* § ● Gerçekleşmesini sağlayan. [*Ing.* Realizer; *Fr.* Réalisateur,-trice]. § ❷ (a) *sin.* Bir filmin bütün sanat işleriyle yükümlü olan teknisyen, yönetmen; (b) *telvz.* Bir televizyon yayınını teknik açıdan yöneten görevli. [*Ing.* Producer; *Fr.* Réalisateur,-trice].

gerçekleştirme, i. § ● Gerçekleştirmek eylemi. [*Osm.* Mevki-i fiile vaaz, tahakkuk; *Ing.* Realization; *Fr.* Realisation]. § ❷ Gerçekleştirilen şey: *İktisadî ve sosyal gerçekleştirmeler;* [*Ing.* Realization; *Fr.* Realisation]. § ● *müz.* Armoni çalışmasında, verilen bir bas üzerine, bir ses dörtlüsünün geri kalan üç partisyonu aynı tarzda yazma işi. *(Verilen bir soprano melodisinin gerçekleştirilmesinde ise, tersine olarak alt seslerle, /alto, tenor, bas/ bu sopranonun üslûbuna uygun bir eşlik kurmak söz konusudur; armoni öğrencileri, bu çeşit görevlere, XVII ve XVIII. Yüzyıl şifreli başlarını gerçekleştirmeye hazırlanır. Bu gerçekleştirme işlemi, basılmak üzere yazılı olarak veya icra anında irticalen uygulanır).* [*Ing.* Realization, *Fr.* Realisation]. § ❸ *sin.* ve *telvz.* Gerçekleştiricinin özellikle çekim, seslendirme ve montaj alanında yaptığı işlemlerin tümü. [*Ing.* Production; *Fr.* Realisation]

gerçekleştirmek[a](-i), f. § ● Yapmak, meydana getirmek: *Bir filmin yapımını, bir televizyon programının yayımını yönetmek.* [*Osm.* Tahakkuk ettirmek; *Ing.* To produce; *Fr.* Realiser]. § ● *müz.* Eski partisyonlarda, bir bas ile bir üst ses arasındaki belirtilmiş akortları tamamlamak. [*Ing.* To realize; *Fr.* Realiser]. § ● *fels.* Gerçek hale getirmek; nesnel olarak varlaştırmak; *(Gerçekleştirmek, ansal ve düşünsel olarak tasarlanmış bir düşünceyi nesnel olarak varlaştırmak, anlamındadır)* [*Osm.* Tahakkuk ettirmek; *Ing.* To realize; *Fr.* Réaliser].

gerçekli[a], s. Gerçeklenmiş, gerçek olduğu anlaşılmış. [*Osm.* Muhakkak; *Ing.* Real; *Fr.* Réel].

gerçeklik[a],-ği. i. Gerçek olma hali, gerçek olan şey: *Dış dünyanın gerçekliği;* [*Osm.* Şeniyet; *Ing.* Reality; *Fr.* Realite]. ☆ *Eşanl.* realite; nesnel ~. ◘ **Nesnel.**

gerçek.maymunlar, b. ç. i. *zool.* ◘ **Maymunlar.**

gerçek.medüzler, b.ç i *zool.* Çokhücrelilerden. Özçokhücreliler *(Eumetazoa)* bölümünün, Knidiler *(Cnidaria)* filumuna giren bir sınıfı Dört ışınlı bir ışınsal bakışım gösterirler. Şemsiyeleri kadeh, kâse, borazan, piramit v.b. biçimlerde olur. Eşey hücreleri iç deriden *(endoderm)* meydana gelir. Bir ağız sapı ve ortasında ağız bulunur. Deniz anası *(Aurelia aurita)* en iyi bilinen türüdür. [*Lat.* ve *Ing. Scyphozoa; Fr.* Scyphozoaires].

gerçeksiz[a], s. *dilb.* Bir eylem veya durumu gerçekleşmeyecek bir varsayım gibi gösteren *(fiil yapısı veya biçimi).* [*Ing.* Unreal; Irreal,-elle].

☆ *Eşanl.* **gerçeksiz kiplik.**

gerçekten /gerçekten/, z. Gerçek olarak, [*Osm.* Filhakika, hakikaten, sahiden; *Ing.* In fact, really, actually, truly; *Fr.* De fait, en fait, en vérite, vraiment].

gerçek.üstü[a], b.i. Gerçeküstücülüğe göre, olağan gerçeğin üstünde olan gerçek. [*Ing.* Superreality; *Fr.* Surréalité].

gerçeküstücü[a], s. § ● Gerçeküstücülükle ilgili: *Gerçeküstücü sanat;* [*Ing.* Superrealist; *Fr.* Surrealiste]. ☆ *Eşanl.* sürreallst; § ❷ i. Gerçeküstücülükten yana olan kimse: *Pablo Picasso bir zamanlar gerçeküstücüydü.* [*Ing.* Superrealist; *Fr.* Surréaliste]. ☆ *Eşanl.* **sürrealist.**

gerçeküstücülük,-ğü, i. *fels.* Fransız ozanı ve düşünürü *Andre Breton'*un ortaya attığı ve sanatın hemen her dalını uzun bir süre etkileyen ruhsal otomatizm doktrini; Alman düşünürü *Hussell'in* fenomenoloji yöntemine dayanan bir doktrindir. [*Ing.* Superrealism; *Fr.* Sürréalisme]. ◘ *LEVHA: 51:* — **GERÇEKÜSTÜCÜLÜK.** ☆ *Eşanl.* **sürrealizm.**

gerçi, z. *Osm.* < *Fars. eger* + *çi,* ne > *eğerçi.* Her ne kadar, ise de. [*Osm.* Vakaa; *Ing.* Although, though, it is true that; *Fr.* Quoique; bien que, il est vrai, certes; en effet, bien sûr].

gerdan, i. *Osm.* < *Fars. gerden.* § ● Göğsün üst kısmı ile boynun alt yanından meydana gelen bölge; [*Ing.* Neck; *Fr.* Cou]. § ❷ Şişmanlarda çenenin altındaki tombulluk; [*Ing.* Double chin; *Fr.* Double menton]. § ❸ *(Kesilmiş hayvanlarda)* boyun. [*Ing.* Dewlap, chuck; *Fr.* Gorge].

~ **kırmak**, *dey.* Naz ile boyun sallamak, kırıtmak. [*Ing.* To make coquettish movements with the head; to swing the head in walking *(horse); Fr.* Se mouvoir coquettement].

gerdane, i. *inş.* Çatılarda bir makas kirişini veya bir mahya kirişini takviye etmek ve uzunluğunu azaltarak bel vermesini önlemek için altlarından göğüsleme gibi konulan destekler. [*Ing.* Ring for a rifle sling].

gerdaniye /gerdaniye/, i. *müz.* Türk musikisinde ince sol notasını andıran perde ve bir makam adı.

~ **buselik**, *müz.* Alaturka'da bir makam.

gerdanlık,-ğı, i. Kadınların boyunlarına taktıkları, en çoğu değerli taş ve madenlerden ve altın paradan yapılmış süslü dizi. [*Ing.* Necklace; nekband; *Fr.* Collier].

gerdek,-ği, i. *Osm.* < *Fars. gird,* yuvarlak > *girdek,* yuvarlak çadır § ● Gelinle güveyin düğün *(zifaf)* gecesi yalnız kaldıkları yatak odası. [*Osm.* Hacle; *ing.* Nuptial chamber, bridal chamber; *Fr.* Chambre nuptiale]. ☆ *Eşanl.* gelin odası. § ❷ Zifaf. ◉ **gerdeğe girmek**, *(güvey)* Düğün gecesi gelinle bir araya gelmek, ayni odada kalmak. [*Ing.* To enter the nuptial chamber *(bridegroom); Fr.* Entrer du mari dans la cambre nuptiale]

~ **gecesi**, Zifaf gecesi, düğün gecesi. [*Ing.* Nuptial night, wedding night; *Fr.* La nuit de la noce].

gerdeklik,-ği. i. ◘ Gerdek.

gerdel, i. *Yun Kardara* veya *kardar.* § ● Ağaç veya köseleden yapılmış yarım fıçı şeklinde kova. § ● *den.* Gemide temizlik için su taşımakta veya su boşaltmakta kullanılan parça tahtalardan yapılmış ve dışarları saç veya pirinç çemberlerle kuşatılmış kovalar: Sıcak havalarda kullanılmadıkları zamanlarda tahtalarının açılmaması için içlerinde daima su bulundurulur. [*Ing.* Pail, wooden bucket, leather bucket; *Fr.* Seille]. § ❸ *magn. Mesmer'*in canlı magnetizma deneylerinde kullandığı tekne. § ● *metrol. XV. ve XVI.* yüzyılda kullanılan, ingiliz galonuna eşit fransız sığa ölçeği. § ❺ *şarapç.* Şaraplar fıçıdan fıçıya aktarılırken, musluktan damlayan şarapları toplamak için kullanılan, derinliği az, küçük tahta kova.

~ **cevizi**, *den.* Gerdel kulplarının *(sapanlarının)* geçirildikleri deliklerden sıyrılıp çıkmamaları maksadıyle baslarına ve bazı yerlerde kullanılan halat çımalarına yapılan piyanların sıyrılmamaları için piyan üstlerine yapılan ceviz.

☆ *Eşanl.* **piyan cevizi.**

gerdellik,-ği, i. *den.* Gemilerde gerdellerin oturtulmasına yarayan yuva.

gerder, i. *den.* Üzerlerine güverte döşemeleri bindirilen kemerlerin aralarında bulunan kısa tulâniler.

gerdirici, i. *ağ. iş.* Şerit testere makinesinde, testere lamasına süreli olarak gerekli gerginliği vermeye yarayan düzen.

gerdirmek(-i,-e), f. Germek işini yaptırmak, [*Ing.* To let stretch tight; *Fr.* Faire tendre].

gereç[*],-ci, i. Bir iş *(şey)* yapmak için kullanılması gereken maddeler. [*Osm.* Malzeme; *Ing.* Materials, necessaries; *Fr.* Matériel,--elle, materiaux].

~ listesi, *ağ. iş.* Bir işin yapılması için gerekli bütün gereçlerin özellikleriyle yazıldığı belli düzendeki kâğıt.

gereğince[*], z. Hükmünce, ona göre, gerektiği gibi: *Kanun gereğince. Osm.* Mucibince; *Ing.* According to; *Fr.* Selon, d'après, conformément à].

gerek[1],-ği, e. *esk. T. kergek.* Cümledeki görevleri ayni olan kelimelerin ayrı ayrı herbirinin başına getirilerek «*ister*» gibi herhangi birinin seçilebileceğini veya «*hem*» gibi hepsinin birden düşünüldüğünü anlatır: *Gerek ben gideyim, gerek sen git, bu işin sonu değişmez.* [*Ing.* Whether... or; *Fr.* Soit, aussi bien].

gerek[2], s. *esk. T. kergek.* § ● Herhangi bir işin yapılabilmesinin bağlı bulunduğu *(şey).* [*Osm.* Lâzım; *Ing.* Needed, necessary; *Fr.* Besoin, requis]. ☆ *Yak. anl.* zorunlu, kaçınılmaz, vazgeçilmez, mecburî, zarurî, mübrem. ☆ *Karş.* gereksiz, lüzumsuz, ihtiyarî. § ❷ i. Gereklik: *Böyle şeylerin bana gereği yok.* [*Osm.* Zaruret, lüzum; *Ing.* Necessity; *Fr.* Nécessité]. ◉ gereği düşünülmek *(Bir şeyin),* Bir sorunu sonuçlandırmak için tutulacak yolu düşünmek. ◉ gereği gibi, *dey.* Nasıl olmak gerek ise öyle: *Gereği gibi davranmak.* [*Ing.* As is due, properly; *Fr.* Comme il sied, comme il se doit].

~ ve yeter şart, *mat.* İki özelliği birbirine bağlayan bir teoremde, hipotez olan özelliğe yeter, hüküm olana gerek denir. [*Ing.* Necessary and sufficient condition].

gerekçe[*], i. § ● Gerektiren sebep. [*Ing.* Motive; *Fr.* Motif]. § ❷ *huk.* (a) Bir kanunun teklif edilmesi ve hazırlanması durumunda, o tasarının hazırlanış sebepleri ve tek tek kanun maddelerinin o şekilde düzenlenişinin nedenleri; (b) Gerek ceza, gerek hukuk mahkemelerinin verdikleri kararlarda o kararа varış yönünden temel olan sebeplerin bildirilmesi gerekir. Bu sebeplere de gerekçe denir. [*Osm.* Esbâb-ı mûcibe; *Ing.* Opinion of court; leading motives, underlying motives; *Fr.* Exposé des motifs]. § ● *mat.* ve *mant.* Bir önermenin kendiliğinden var kıldığı gereklik [*Osm.* Lâzime; *Ing.* Corollary; *Fr.* Corollaire].

gerekirci[*], s. ve i. § ● Gerekircilikle ilgili. [*Ing.* Deterministic; *Fr.* Déterministe]. § ● i. *fels.* Gerekircilik doktrinine bağlı olan kimse. [*Osm.* Icabiyeci; *Ing.* Determinist; *Fr.* Déterministe].

gerekircilik[*],-ği, i. *fels.* ve *sosy.* Doğasal ve toplumsal bütün varlıklar arasındaki bağlılığın zorunluluğunu savunan öğretilerin genel adı. Her olayın başka olayların gerekli ve kaçınılmaz bir sonucu olduğunu ileri süren doktrin. Her olayın bir nedeninin bulunduğunu ileri süren görüş. Aynı şartlarda aynı sebepler aynı sonuçları verir, bundan da olayların zorunlu ve evrensel kanunlara göre meydana geldiği anlaşılır. [*Osm.* Icabiye; *Ing.* Determinism; *Fr.* Déterminisme].

☆ *Eşanl.* determinizm, belirlenmecilik.

gerekli[*], s. ve i. Yapılması veya olması uygun olan, yerinde olan: *Gerekli yerlere gerekli giyecek ve yiyecekleri yollamak.* [*Osm.* Lâzım; *Ing.* Necessary; *Fr.* Nécessaire].

gereklik[*],-ği, i. § ● Gerek olma hali. [*Osm.* Lüzûm, icap; *Ing.* Necessity, fitness; *Fr.* Nécessité, obligation]. § ● *gram.* Fiilin yapılması gerektiğini belirten isteme kipi. Türkçede bu kip -meli ekiyle kurulur: *(1. kişi Tekil) gelmeliyim (gel-meli-yim), (1. kişi çoğul) gelmeliyiz (gel-meli-y-iz).* [*Osm.* Vücup sıygası; *Ing.* Necessitative mood; *Fr.* Mode nécessitatif]. ☆ *Eşanl.* gerekirlilik, gerekirlik dizisi.

☆ *Yak.anl.* ihtiyaç, iktiza, hacet, zaruret.

☆ *Karş.* gereksizlik, lüzumsuzluk, ademi iktiza.

~ kipi, *gram.* ◘ Gerekli[3].

gerekmek[*](-e), f. Gerek olmak, lâzım gelmek. [*Osm.* Icabetmek; *Ing.* To be necessary, to be needed, to be required; *Fr.* Falloir, être nécessaire].

gerekmezcilik[*],-ği, i. ◘ Yadgerekircilik.

gerekseme[*], **gereksinme**[*], i. Gereksemek eylemi; Bir şey için duyulan gereklik: *Oyun çocuklar için bir gereksemedir.* [*Osm.* İhtiyaç; *Ing.* Necessity, need, want; *Fr.* Besoin, necessité].

~ fiili, *gram.* ◘ Fiil.

gereksemek[*], **gereksinmek**(-i), f. Kendisi için bir şeyin gerektiğini duymak: *Bu işte sizin yardımınızı gereksedim.* [*Osm.* İhtiyaç duymak, muhtaç olmak; *Ing.* To consider necessary, to feel the necessity; *Fr.* Avoir besoin de qch].

gereksiz[*], i. Gerekli olmayan, gerekmeyen. [*Osm.* Lüzumsuz; *Ing.* Unnecessary; *Fr.* Qui n'est pas nécessaire; Inutile, superflu].

gereksizlik[*],-ği, i. *sosy.* Toplum olaylarında zorunsuzluk ve özerklik bulunduğunu kabul edenlerin görüşü. [*Osm.* Ademi lüzum; *Ing.* Indetermination; *Fr.* Indetermination].

gerektirici[*], i. Gerekli kılan. [*Ing.* Necessitating; *Fr.* Nécessitant].

~ sebep, Icabettiren sebep.

gerektirim[*], i. < *gerektirmek.* § ● *fels.* Biri olunca ötekinin de olması gerek olan iki şey arasındaki ilişki. [*Osm.* Determination; *Fr.* Détermination]. § ● Her olayın belirli bir nedeni olması ve her nedenin aynı koşullar altında aynı sonucu doğurması. [*Ing.* Determination; *Fr.* Détermination].

gerektirme[*], i. *mat.* P önermesi doğru olursa, başka bir Q önermesinin de doğru olması niteliği.

gerektirmek[*] (i), f. Gerekli kılmak. [*Osm.* Icabettirmek; *Ing.* To necessitate; *Fr.* Nécessiter, imposer].

geraltı, i. *h.d.* Gerilmiş olan perde veya araya çekilmiş bir engel. *(Paravana, perde ve kafes anlamındadır).* [*Osm.* Hail, perde; *Ing.* Obstacle obstructing the view; *Fr.* Paravent, rideau, écran, barre].

geren, i. *h.d. trm.* Kuruyunca çatlayan toprak, killi toprak [*Ing.* Clayed soil; *Fr.* Terrain improductif qui se tend en se déssechant après la pluie].

gereza, i. *zool.* Maymunlar *(Primates)* takımının, Uzunkuyruklumaymungiller *(Cercopithecidae)* familyasına giren bir memeli türü. Uzunluğu 70 sm. olup, ucu beyaz püsküllü olan uzun kuyruğu 60 sm. dir. Baş parmakları yoktur. Yüzü insana çok benzer. Tembeldir. Kaması mavimsi renkte kıllıdır. Omuzundan kalçasına kadar iki taraftan yele gibi sarkan ak, ipeğimsi kılları vardır. Güzelliğinden dolayı çok avlanır. Habeşistanda sürüler halinde yaşar. [*Lat. Colobus guereza; Ing.* Guereza; *Fr.* Colobe guéréza].

gerge, i. Çerge, çardak.

gergeç,-ci, i. Bir kaleyi kuşatan düşman tarafından kaleye top ve tüfek v.b. atmaya yarayan kale dışarısına yapılan kule.

gergedan, i. *Osm.* < *Fars. kargadan. zool.* (a) Gergedangiller *(Rhinocerotidae)* familyasına giren *Rhinoceros, ceratorhinus, diceros* gibi cinslere verilen genel ad. [*Lat.* ve *Ing. Rhinoceros; Fr.* Rhinocéros]. ◘ *ŞEKİL: 379.* — MEMELİ HAYVANLAR I. (b) Kınkanatlı domuzlan böceği. Göğsünün ön kısmında arkaya kıvrık bir boynuzu vardır. Kurtçuğu çürük meşe odununda yaşar. [*Lat. Oryctes nasicornis*]. ◉ Afrika ~ ı, *zool.* ◘ Afrika. ◉ ak ~, *zool.* Tek-parmaklılar *(Perissodactyla)* takımının, Gergedangiller *(Rhinocerotidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 5, yüksekliği 2 m. İkiboynuzu vardır, Orta Afrika'da yaşar. [*Lat. Ceratotherium simus; Ing.* White rhinoceros; *Fr.* Rhinocéros blanc de Burchell, rhinoceros blanc d'Afrique]. ◉ Endonezya ~ ı, *zool.* Tek-parmaklılar *(Perissodactyla)* takımının, Gergedangiller *(Rhinocerotidae)* familyasından bir gergedan türü. Uzunluğu 250 yüksekliği 140 sm. Bir boynuzludur, Malaya'da yaşar. [*Lat. Rhinoceros sondaicus; Ing.* Javan rhinoceros; *Fr.* Rhinocéros de java]. ◉ Hint ~ ı, *zool.* Tek-parmaklılar *(Perissodactyla)* takımının, gergedangiller *(Rhinocerotidae)* familyasından gergedan türü. Uzunluğu 315, yüksekliği 170 sm. ağırlığı 2 tondur, Alın kemiği üzerinde bir tek boynuzu vardır, Hindistan'da yaşar. [*Lat. Rhinoceros unicornus; Ing.* Indian rhinoceros; *Fr.* Rhinocéros unicorne d'Asie, rhinocéros de l'Inde]. ◉ Sumatra ~ ı, *zool.* Tek-parmaklılar *(Perissodactyla)* takımının, Gergedangiller *(Rhinocerotidae)* familyasından bir gergedan türü. Uzunluğu 2 m. yüksekliği 120 sm. İki boynuzu vardır, Sumatra ve Borneo'da yaşar. [*Lat. Ceratorhinus sumatrensis; Ing.* Sumatran rhinoceros; *Fr.* Rhinoceros de Sumatra].

~ böceği, *zool.* Skarabgiller *(Scarabeidae)* familyasına giren bir kın kanatlı böcek türü. Uzunluğu 22-32 mm. olur. [*Lat. Oryctes nasicornis; Fr.* Scarabée nasicorne].

gergedangiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Etenliler *(Placentalia)* bölümünün, Tek-parmaklılar *(Perissodactyla)* takımına giren bir familyası. Kalın derili ve kuvvetlidirler. Başlarında 1-2 büyük boynuz bulunur. Ayakları üç parmaklıdır. Derileri hemen hemen çıplak olup Asya'da yaşayanlarda derin katlanmalarla safiha biçiminde parçalara ayrılmıştır. Hint gergedanı *(Rhinoceros unicornis),* Endonezya gergedanı *(Rh. sondaicus),* Sumatra gergedanı *(Ceratorhinus sumatrensis),* Afrika gergedanı *(Diceros bicornis),* Afrika gergedanı *(Diceros bicornis),* Ak gergedan *(Ceratotherium simus)* olmak üzere 5 türü vardır. [*Lat.* ve *Ing. Rhinocerotidae; Fr.* Rhinocerotides].

gergef, i. *Osm.*<*Fars. kâr.* iş + *gâh,* yer adı > *gârgef.* (a) *işl.* Bez üzerine elle yapılacak herhangi bir işleme için hezi germeye yarayan âlet, *(Birbirleri üzerine sıkıca oturan, çember halinde veya köşeli, iki çerçeveden meydana gelir; gerilecek bez bu iki çerçeve arasına yerleştirilir).* [*Ing.* ve *Fr.* Tambour]. (b) El basma işlemlerinde kullanılan ve üzerine basma çıkarılan ıslak bezi gergin halde tutmaya yarayan dik dörtgen germe çerçevesi. [*Ing.* (Embroidery) frame, quilting frame; *Fr.* Metier à broder].

— işlemek, Gergefte nakış işlemek. [*Ing.* To embroider with a frame; *Fr.* Faire la broderie sur le metier].

~ kayışı, *işl.* Çok sıkı dokunmuş bir kumaş veya deriden yapılmış ve üzerine gerici işlerin geçirilmesi için özel delikler açılmış bir çeşit yassı şerit. Özellikle el basmacılığında kullanılan gergeflerde bulunan bu tip gergi kayışları, üzerine baskı yapılacak kumaşın gergef üzerinde gerili kalmasını sağlar.

gergi, i. < *germek. h.d.* § ● Perde. § ● Bir şeyi germeye yarayan âlet: *Çulha gergisi* § ● *balıkç.* Bazı ağların gözleri arasına açık durmaları için konan çubuk. § ● *dülg.* (a) Bir yapının yükünü azaltan veya bu yapının bütününü yıkabilecek nitelikteki yükün etkisi altında bir germe kuvvetini karşılayan parça; (b) Bir duvarın dikliğini koruyan veya yapı iskeletindeki iki parçanın ayrılmasını önleyen parça; (c) Bir ucundaki delikten bağlama demiri geçirilerek, öbür ucu döşeme kirişlerine veya çatı kirişlerine bağlanan ve duvarların ayrılmasını önleyen yassı demir çubuk; (d) Ahşap çatı makaslarının birleşmesinde, makas kirişlerinin ayaklarını taşıyan parça: Çekme kuvveti altında çalışan, gergi makas kirişlerinin ayaklarının ayrılmasını ve bunların yatay kuvvetlerinin duvarlara geçmesini önler; (e) Madenî veya karma makaslarda, bırakma kirişinin görevini yapan madenî çubuk. [*Ing.* Tie-beam; *Fr.* Tirant]. § ● *inş.* (a) Yatay olarak yerleştirilen ve çatının iskeletini taşıyan üçgen şeklindeki tahtalar. *(Tahtaların uçları duvar veya direklere dayanır).* ☆ *Eşanl.* bırakma kirişi; (b) Bir kubbenin inşasında yatay olarak yerleştirilen tahta parçalar. [*Fr.* Entrait]. § ● *termik.* Bir kazanın çeperlerini dışarıya doğru iten basınç kuvvetine karşı koymak için, kazanın karşılıklı çeperlerine perçinlenen demirden yapılmış travers. [*Ing.* Stay, brace, stay - rod, stay - bar; *Fr.* Tirant]. ◉ çatı arası ~ si, *inş.* Çatıyı meydana getiren üçgenin tabanını ve paralel yamuğun üst tabanını teşkil eden tahta parçalar. [*Fr.* Entrait de brisis]. ◉ demir ~, ◘ Demir. ◉ hamle ~ si, Kayakçıların, kürek çekerken ayaklarını dayadıkları tahta veya çubuk. ◉ iskele ~ si, *tekn.* Sabit bir iskelede yatay olarak yerleştirilen ve iskelenin dikmelerine kayış veya zincirlerle bağlanan tahta parça-

lar. *(İskelenin taban tahtasını taşıyan kirişler bu gergilere dayanır).* ◉ **kalkık ~,** *inş.* Çatı bağlantı uçlarıyle bırakma kirişi arasındaki tahta kısım. ◉ **yavru ~ si,** *inş.* Çatı merteklerinin yukarı kısımlarını bağlamak için iç taraftan konulan küçük gergiler. [*ing.* Collar(-beam, collar-tie, tie-rod; *Fr.* Faux entrait].

~ başlığı, *mek.* Özellikle düşey kullanılan vargel testerelerinde, testere lamasının çalışması için gerekli gerginlik ve sertliği sağlayan ve testerenin uç kısımlarına yerleştirilen parça.

~ boruları, *term.* Su borulu kazanlarda, boru demetlerinin arasına yerleştirilen ve germe demiri vazifesi gören boru. [*Fr.* Tube tirant].

~ çengeli, *dok.* Basma sanayiinde, üzerine düşen basılacak kumaşın gergin durması için kullanılan bir tip çengel.

~ çıtası, *tekn.* Bir ipi bükerek gerçek için arasından geçirilen tahta parçası:. *Testerenin gergi çıtası.*

~ çubuğu, § ❶ *döş.* Kazan dilimlerinin birbirlerinden ayrılmalarını önleyen çelik çubuk. [*ing.* Tie-rod, connecting-rod; *Fr.* Porte rue metallique, barre d'accouplement]. § ❷ *tiy.* Perdeleri germekte kullanılan çubuk. [*ing.* Barrel; *Fr.* Porteuse metallique]. § ❸ *dok.* El dokuma tezgâhlarında çözgü ipliklerini germek için levendi çevirmeye yarayan çubuk. [*ing.* Stay-rod, staybar; *Fr.* Tirant]

~ kasnağı, *mek.* Kasnaklarla kayışın değme yayını büyütmeye yarayan ve kayış yoluna yerleştirilen gale. [*ing.* Tension-cable-plate-Tension pulley, band tightening pulley; *Fr.* Poulie de tension].

~ makarası, *dok.* İplik sarma çıkrığının, ipliği germeye ve gevşetmeye yarayan hareketli parçası.

~ tahtası, *tekn.* Üzerinde yaş derilerin kurutulduğu çerçeve.

gergicek,-ği, i. Sandalye, iskemle ve masaların ayaklarını birbirine bağlayan çubuk.

gergiç,-ci, i. Bir ipi, bir kayışı veya bir teli germeye yarayan âlet. [*ing.* Stretcher; tightener; *Fr.* Tendeur].

☆ *Eşanl.* **germeç.**

gergin, s. < *gerilmek.* § ❶ Gerilmiş olan: *Gergin ip.* [*ing.* Stretched, tight; *Fr.* Tendu,-ue]. § ❷ *mec.* Bozulacak hale gelmiş olan:: *Aralarındaki ilgi gergin bir hal aldı.* [*ing.* Strained, delicate, critical; *Fr.* Tendu,-ue]. § ❸ Huzursuz, sinirli: *Gergin bir hayat geçirmek.* § ❹ s. *fonet.* Ses organlarının kuvvetle gerilmesiyle telâffuz edilen *(fonem hk.), yumuşak veya gevşek ünsüzle karşılaşan «gergin veya kuvvetli ünsüz»den söz edilir).* [*Ing.* Strained, tense; *Fr.* Tendu,-ue]. § ❺ *fonol.* Akustik bakımdan tayfta, açık olarak tanımlanan seslim alanları, toplam enerji niceliğinin artması ve süresinin uzamasıyle, telaffuz yönünden de hareketsizlik anına oranla ses organlarının en çok şekil değiştirmesi şeklinde beliren ayırıcı özellik.

~ asılma, *cimn.* Gergin kollarla asılma. [*ing.* Stretched hanging; *Fr.* Suspension etendue].

~ duruş, *cimn.* Vücudun, ayak uçları üzerinde dayalı ve gerili bulunduğu durum. [*Ing.* Stretch standing].

~ (açık) oturuş, *cimn.* Gövdeyi dik tutarak gergin ve açık bacaklarla oturma. [*ing.* Stretched open sitting; *Fr.* Assis jambes tendues et ecartées].

~ (kapalı) oturuş, *cimn.* Gövdeyi dik tutarak, gergin ve kapalı bacaklarla oturma. [*Ing.* Stretched, closed sitting; *Fr.* Assis etendu].

☆ *Eşanl.* **uzun oturuş.**

~ sıçrama, *cimn.* Kolların önden yukarı savrulması, bacakların geriye doğru itilmesiyle vücudun havada yay biçimini almasını sağlayan ve yerden çift ayakla yapılan sıçrama. [*ing.* Stretched jumping].

~ yatış, *cimn.* Vücudun, başın yanlarından uzanmış birbirine koşut kollarla sırt üstü yatmış bulunduğu durum; tepeden tırnağa gergin yatış durumu. [*ing.* Stretched lying position; *Fr.* Couche etendu].

gerginleşmek, nsz. f. Gergin bir hal almak. [*ing.* To become tight, to become stretched, to become tense; *Fr.* Devenir tendu, se tendre].

gerginlik,-ği, i. § ❶ *anat.* Bir kasın veya kas grupunun gergin olma hali. [*ing.* ve *Fr.* Tension]. § ❷ Endişe, heyecan, baskı veya yılgınlık gibi psikolojik hallerin davranımsal etkileri. [*ing.* ve *Fr.* Tension]. § ❸ *biy.* ve *psik.* Biyolojik ve psikolojik bakımdan hazır olma hali. § ❹ Gerçek veya hayali bir durumu enerjiyle karşılamaya hazırlık. § ❺ *sosy.* ve *psik.* Maddi veya ideolojik olaylar arasında meydana gelen heyecanı bir zıtlık: *İşverenle işçi gerginliği.* [*Ing* ve *Fr.* Tension].

☆ *Eşanl.* gerilme.

geri[1], i. § ❶ Arka tarafın uzakçası: *Köşkün biraz gerisinde duruyorduk.* [*ing.* Rear, behind; *Fr.* Arrière]. ☆ *Karş.* **ileri.** § ❷ Bundan baskası: *Gerçek budur, gerisi masal.* [*ing.* Remainder; *Fr.* Reste]. § ❸ Son, sonuç: *Sen gerisini düşünme.* [*Osm.* Netice; *ing.* Result; *Fr.* Resultat]. ☆ *Karş.* **baş, başlangıç.** § ❶ s. Arkada, geride kalan: *Geri kısım.* [*Osm.* Mâba'd; *ing.* Remainder, rest; *Fr.* Reste]. ☆ *Karş.* önde, ön. § ❺ s. *mec.* Benzerlerine ayak uydurup ilerleyememiş, geri kalmış: *Geri düşünce, geri adam.* [*ing.* Backward; *Fr.* Arriere,-ee]. ☆ *Karş.* **ilerlemiş, müterakki.** § ❻ z. Geriye doğru: *Geri tepmek, geri geri gitmek.* [*Ing.* Backwards; *Fr.* Vers l'arriere]. ☆ *Karş.* **ileriye doğru,** öne doğru. § ❼ s. Doğrusundan eksik gösteren *(saat): Bu saat beş dakika geridir.* [*ing.* Slow; *Fr.* En retard]. § ❽ *ünl.* «Geri dön!» «geri git!» anlamında. § ❾ *cimn.* Vücudun ortasından geçen çizgiyle dar açı yapan çizginin gösterdiği ve ilerinin karşıtı olan yön. [*ing.* Back, rear; *Fr.* En arriere].

~ de uyuklular, *zool.* ◘ **Gerideuyuklular.**

◉ **~ de tutuş,** *cimn.* Kolların, vücudun gerisinde birbirine koşut olarak yere eğik tutulduğu durum. [*ing.* Arms held backward; *Fr.* Bras en arriere]. ◉ **~ den aydınlatma,** *sin.* Filmi çevrilen konunun geriden aydınlatılması durumu. Bu durumda, konu, ışık kaynağıyle alıcı arasında bulunur. Işık kaynağının şiddeti ne kadar büyük olursa konunun silueti o kadar belirginleşir. [*ing.* Back lighting; *Fr.* Eclairage de fond]. ◉ **~ den geriye,** *dey.* Arkadan, arkaya, gizlice. ◉ **~den gösterim,** *sin.* Yarı saydam bir perdenin seyircinin yana olan yüzünün gerisinde yapılan gösterim. Bu gösterim birkaç amaçla yapılır. (a) Gün ışığında gösterim için, normal önden gösterim yapılamadığı vakit (örnek: *Bir sinema otobüsünün arkasında yer alan perdeye şoför yerinden yapılan gösterim).* (b) Bir filmin çevrilişi sırasında oyuncuların gerisinde hareketli bir dip dekoru sağlamak için. (Örnek: *Önceden başka bir ülkede çevrilmiş filim geriden gösterimle verilirken perdenin önünde oyuncular yer alır. Alıcı bu oyuncularla gerideki perdede yer alan görüntüleri bir arada alır).* [*ing.* Back lighting, back projection, background projection, process projection, transparency process; lighting from behind; *Fr.* Éclairage de fond, éclairage à contre-jour, projection par transparence]. ◉ **~ sin ~ ye,** *dey.* Halk ağzında, geldiği yöne veya ters yöne doğru. [*ing.* Backwards; *Fr.* À reculons]. ◉ **~ sini almak,** *dey.* Kalan kısmını yapıp bitirmek: *O işin gerisini aldınız mı?* ◉ **~ ye adım,** *cimn.* Ayakta temel duruştan geriye doğru atılan adım. [*Ing.* Step backward; *Fr.* Pas en arriere]. ◉ **~ ye aşınma,** *coğr.* Akarsuyun ağzından kaynak yönüne doğru geri, geri oymasıyle beliren aşınma. [*Osm.* Ric-i iticâl; *ing.* Backward erosion; *Fr.* Erosion remontante, erosion regressive]. ◉ **~ ye dayanmalı aşma,** *cimn.* Kolların, aşağıdan yukarı-arkaya savrulmasından hız alıp sıçrayarak arkaya doğru elüstü yere düşüldüğünde, vücudun, yeri iterek yeniden ayaküstü duruma gelmesiyle enine ekseninde tam bir dönüş yapması. [*Ing.* Reversed hand-spring (flip-flap) ◉ **~ye doğru sayma,** *mat.* Büyük sayıdan başlayıp her seferinde küçülerek *,ters yöne doğru)* sayma. [*Fr.* Compter inversement, saut de signe]. ☆ *Eşanl.* **ilikflak.** ◉ **~ ye döndürme,** *sin.* Alıcının mekanizmasını ters yönde işleterek alıcı makaraya doğru hareket ettirmek. İleriye döndürmenin karşıtı. [*ing.* Back drive; *Fr.* Marche arriere]. ◉ **~ ye dönme,** *zool.* Birinci dönmenin aksi yönde olan dönme olup anüsün az çok art bir yere gelmesini sağlar. [*ing.* Detersion; *Fr.* Détorsion]. ☆ *Eşanl.* **deterziyon, geriye torziyon.** ◉ **~ ye dönüş,** *sin.* (a) Bir filmin konusunun düzgün ilerleyişini, zaman sırasını bozarak geçmiş bir olaya dönme. Filmin belirli bir yerinde geçmişle ilgili bir sahne katma. Bir filmde, seyirciye geçmiş bir olayı hatırlatmak veya kişilerden birinin herhangi bir anısına yer vermek üzere daha önce yer almış bir sahnenin tekrarlanması. [*ing.* Flashback cut back; *Fr.* Retour en arriere]. (b) Bir filmi ters yönde çevirmekten ibaret olan sinema hilesi. Bu durumda olay sonundan başlar ve başında biter. (Bu tür çekimde, tabağa kırılmış bir yumurta, kabuğuna tekrar giriyormus duygusunu verir). [*Fr.* Retour arriere]. ◉ **~ ye eğik,** Geminin, ekseni doğrultusunda kıça doğru eğimli olusu: *Yelkenli kotraların direkleri genellikle geriye eğiktir. (Kıç bodoslamasının omurga ile meydana getirdiği bazen dik, fakat genellikle geniş olan açı).* [*Fr* (Navire) sur l arrière, (navire) sur cul]. ◉ **~ ye kaydırmak,** *sin.* Alıcının konudan uzaklaşarak yaptığı hareket. [*ing.* Track out]. ☆ *Karş.* **öne kaydırma.** ◉ **~ ye torsiyon,** *zool.* ◘ **Geriye dönme.** ◉ **~ ye ketvurma,** *psik.* Edinilen yeni bilgilerin veya maharetlerin daha önce öğrenilmiş olanları unutturmaya sebep olması hali. ◉ **alevin ~ tepmesi,** *otom.* Patlamalı bir motorda, alevin karbüratöre sıçraması şeklinde ortaya çıkan olay. *(Geri tepmenin başlıca sebepleri, kendiliğinden ateşlenme, aşırı ısınmadan sonra supap kolunun yatağında tutukluk yaparak ekzos supabını iyice kapatamaması veya çok fakir bir yakıt karışımı kullanılmasıdır).* ☆ *Eşanl.* **öksürme.** [*ing.* Return of flame; *Fr.* Retour de flamme]. ◉ **marş kolunun ~ tepmesi,** *otom.* Marş koluyle motor çalıştırılırken, silindirlerden birinde ateşlemenin daha erken başlaması yüzünden motorun ters dönmesiyle meydana gelen tepme. [*ing.* Return of starting-handle; *Fr.* Retour de manivelle]. ◉ **rüzgârı ~ den almak,** Yelkenli bir gemide, gemiye ileri doğru bir itiş sağlamak için, rüzgârı geminin arka tarafından yelkenin içine almak. [*Fr.* Avoir le vent arrière, avoir le vent en poupe].

~ akış vanası, *döş.* Pis su döşeminde, suyun geriye akışını önleyen vana. [*Ing.* Backflow valve].

☆ *Eşanl.* **klape.**

~ alma, *post.* Postaya tevdi edilmiş olan bir maddenin, alıcısına teslim edilmeden önce gönderici tarafından postadan geri alınmasıdır. [*Osm.* Istirdat; *Ing.* Withdrawal of the counter; *Fr.* Retrait au guichet].

~ basmak, *dey.* Geri geri gitmek. [*Ing.* To reverse; *Fr.* Reculer].

~ çağırma, *den.* Yelken yarışlarında, depar çizgisini kararlaştırılan zamandan önce geçen tekneyi geri çağırıp yeniden depar çizgisinden geçmesi için hakemin verdiği işaret.

~ çaprazlama, *biy.* ◘ **Çaprazlama.**

~ çekilme, *ask.* Üstün düşman saldırıları karşısında daha fazla kayıp vermek istemeyen birliklerin elverişli şartlar altında savaşa devam edebilmeleri için, daha gerilere gitmek üzere yaptıkları manevra. [*Osm.* Ricat; *ing.* Retreat, withdrawal; *Fr.* Retraite].

~ çekilmek, *res.* Bir sanat eserini veya bir binayı iyice görebilmek için gözün ondan uzaklaşması gereken mesafeye çekilmek. [*ing.* To withdraw *(from); Fr.* Reculer].

~ çeneli-balık, *zool.* ◘ **Geriçenebalık.**

~ çeneli-balıkgiller, *zool.* ◘ **Geriçenebalıkgiller.**

~ çevirmek, *dey.* Geri vermek. [*Osm.* İade etmek; *ing.* To return; reject, refuse; *Fr.* Rendre, retourner, refuser].

~ devim (hareket), *astr.* Duran yıldızlara göre aksi yönde *(batı yönde)* yer değiştirme. Gezegenlerin görünürdeki deviminde söz konusu olur. [*ing.* Retrograde motion; *Fr.* Mouvement retrograde].

~ dönmek. § ❶ *dey.* Gelmişken gitmek, avdet etmek. [*Ing.* To return; *Fr.* Retourner]. § ❷ *den.* ◘ Dönmek.

~ dönüşle hesaplama, veya tanımlama. *mat.* ve *mant.* Her biri, kendinden öncekilerle tanımlanmış veya belirlenmiş olan bir belirsiz önermeler serisinin hesaplanması veya tanımlanması.

~ dönüşle ispatlama, *mat.* ve *mant.* Ayrı ayrı numaralanmış bir sonsuz önermeler dizisinin doğruluğunu, bu önermelerden birincisinin doğru olduğunu ve *n*'inci önermenin doğruluğu kabul edilmişse ondan sonrakinin doğruluğunun da sonuç olarak bundan çıkacağını göstererek ispatlama. *(Buna tam tümevarım yoluyle ispatlama da denir).*

~ durmak, *dey.* Çekinmek, karışmamak. [*Osm.* İçtinabetmek; *ing.* To refrain, abstain; *Fr.* S'abstenir].

~ gelmek, *dey.* Dönmek. [*Osm.* Avdet etmek; *Ing.* To come back, to return; *Fr.* Revenir].

~ getirme kuvveti, *mek.* Geri getirme yayı veya tertibatının bir parçaya uyguladığı kuvvet. [*Ing.* Restitution force]

~ getirme yayı, *mek.* Getirildiği zaman, mekanik bir düzendeki bir parçanın ilk durumuna gelmesini sağlayan yay. [*Ing.* Restitution spring].

~ göndermek, *dey.* Geldiği yere göndermek. [*Ing.* To send back, to return; *Fr.* Renvoyer, réexpédier, retourner à l'expéditeur].

~ hareket, *astr.* Doğru yönün ters yönünde gerçekleşen hareket. *(Duran yıldızlara göre batıya doğru kayma).*

~ hizmet, *ask.* Bir savaşta insan, hayvan, silâh, araç, gereç, akaryakıt, yiyecek gibi maddelerin ikmal, tedarik, dağıtım ve ulaştırılması için yapılan faaliyetlerin tümü. [*Ing.* Rear services; *Fr.* Service de l'arrière].

~ itiş, *astr.* Bir uzay aracının füzeyle durdurulması.

~ kalmak, *dey.* § ● Ötekilere yetişememek, arkada kalmak: *Arkadaşlarından geri kaldı.* [*Ing.* To lag, remain behind; *Fr.* Rester en arrière, rétrograder]. § ❷ Sonraya bırakılmak, şimdilik yapılmamak: *O işi geri kaldı.* [*Ing.* To be postponed; *Fr.* Remettre, être remis, retenir]. § ❸ Gecikmek: *Vapur geri kaldı.* [*Ing.* To delay; *Fr.* Être en retard, tarder, retarder]. § ● Vaktinde gelişmemek. [*Ing.* To be retarded; *Fr.* Être arriéré]. § ● Geri durmak: *Eğlence yerlerinden geri kalmamak.* [*Ing.* To abstain, refrain; *Fr.* S'abstenir].

~ kaymak, *den. (Rüzgâr için)* Eskisine göre daha kıçtan, pupaya yakın esmek.

~ kemikli-omuzlular, *zool.* ◘ Gerikemikli-omuzlular.

~ komak, *dey.* Sonraya bırakmak. [*Osm.* Tehir etmek; *Ing.* To postpone, defer; *Fr.* Retenir, remettre].

~ komamak, *dey.* Yapmamazlık etmemek: *Elinden geleni geri komal*

~ mevzi, *ask.* Geri çekilmeye karar veren bir birliğin, plana göre, geride yeniden savunmaya uygun bir kesimde hazırladığı ve berkittiği mevzi.

~ sayma, *eğt.* Geriye doğru ikişer ikişer veya üçer üçer v.b. saymaya dayanan okul alıştırmaları.

~ taraf, *den.* Geminin kıçı. [*Ing.* Stern, poop; *Fr.* Poupe].

☆ *Eşanl.* pupa.

~ tepme, § ● *fiz.* Denge durumunda hareketa başlayan bir cismin, kendine uygulanan kuvvete ters yönde bir kuvvet uygulaması. [*Ing.* Back-stroke; *Fr.* Choc du piston]. § ● *döş.* Basıncının açık hava basıncından çok olması yüzünden, pis su borularında sifonlardaki suyun dışarıya akması. [*Ing.* Back-pressure; *Fr.* Refoulement]. § ❶ *sil.* Meminin atılışı sırasında, bir ateşli silâhın namlusu içinde gazların geriye doğru sıkıştırmasından ileri gelen hareket. [*Ing.* Back fire; *Fr.* Refoulement].

~ tepme çukuru, *sil.* Büyük açılarla yapılan atışlarda, topun geri teptiği zaman toprağa çarpmaması için, kundak çatallarının arasında kalmak üzere yere kazılan çukur.

~ tepme düzeni, *sil.* ◘ Fren.

~ tepme hunisi, *döş.* Gaz su ısıtıcısının üzerine konan ve baca gazlarının geriye tepmesini önleyen huni. [*Ing.* Gas-diverter].

~ tepmeli vana, *döş.* Suyun yalnız bir doğrultuda akmasını sağlayan vana. [*Ing.* Check valve; *Fr.* Soupape de retenue, clapet de retenue].

☆ *Eşanl.* çek valf.

~ toplama tertibatı, *matb.* Çukur baskı makinelerinde boyaları sulandırmak için kullanılan uçucu ve pahalı maddeleri baskı sırasında tekrar geri toplamak için özel tertibat ve tesisat yapılmaktadır. Bu maksatla bütün makine iyice kapatılmakta ve kapalı çalışmaktadır. Özel boru ve emme tertibatıyle makinenin gaz buharları bir kabinede toplanmakta ve burada tekrar sulu hale getirilmek suretiyle geri elde edilmiş olmaktadır. [*Ing.* Installation of recuperation; *Fr.* Installation de récuperation]

~ vermek, *dey.* Aldığı yere vermek, geri cevirmek. [*Ing.* To give back, to return; *Fr.* Rendre, retourner].

~ yol, *hava.* Bir hava gemisinin gerisindeki bir radyo istasyonuna göre tâyin ettiği yol. [*Ing.* Back course; *Fr.* Radioalignement arrière].

~ zekâlı, *osik.* Zekâ yaşı on ikiye varmayan *(çocuklar)* [*Ing.* Backward; *Fr.* Arriéré, -ee].

geri[2], i. At arabalarında, arabanın içini kaplayacak büyüklükte, köşelerinden arabanın korkuluğuna bağlanan, içine saman veya tahıl koyulan büyük çuval: *Gerisini kapı yanında oturan bir ihtiyarın önüne bıraktı.*

gerici[1], s. ve i. < *germek.* § ● *anat.* Bir organı germeğe yarayan kas için kullanılır. [*Osm.* Mümeddit (bâsıta). *Lat.* ve *ing. Tensor; Fr.* Tenseur]. ☆ *Eşanl.* açan § ❷ i. *müz.* Keman veya viyolonsel tellerinin üstüne yerleştirilen, ucu vidalı madenî küçük kutu. *(Madenî telleri daha iyi akort etmeye yarar; basit kulaklar, bağırsak teller gibi kolay uzamayan madenî telleri germeye yeterli değildir).* [*Fr.* Tendeur].

gerici[2], s. ve i. *sosy.* Her türlü yeniliğe karşı olup eski inanç ve kuruluşlara dönülmesini ve onlara bağlı kalınmasını isteyen kimse. Eskiyi ve geriyi özleyen; yeniliklerin kaldırılıp eski halin diriltilmesini dileyen. [*Osm.* Mürteci; *Ing.* Reactionary; *Fr.* Réactionnaire].

☆ *Eşanl.* yobaz.

☆ *Karş.* aydın, ilerici, terakkiperver.

gericilik,-ği, i. *sosy.* Gerici olma hali, gerici davranış; toplum yaşayışında, düşüncede, zevkte, geçmiş bir çağın özlemini duyarak, bütün bu alanlardaki yeniliklerin karşısına çıkma. [*Osm.* Irtica; *ing.* Reactionism; *Fr.* Réactionisme, mouvement réactionnaire].

☆ *Eşanl.* yobazlık.

☆ *Karş.* ilericilik.

geri,çeneli.balık,-ğı, b. i. *zool.* Kemikli balıklar *(Teleostei)* takımının, geri-çeneli-balıkgiller *(Mastacembelidae)* familyasından Uzun gövdeli sivri burunlu balık türü. Sırtında birçok dikensi çıkıntı bulunur. Yiyecek olarak oldukça değerlidir. Hindistanda ve Çin'de dip çamurları arasında yaşar. [*Lat. Mastacembelus armatus; Fr.* Mastacemble].

geri,çeneli.balıkgiller, ç. b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Ard-omuzlular *(Opisthomi)* alt takımına giren tek familyası. Vücutları yılan biçimindedir. Etçildirler. Güney Asya ve tropik Afrika'da acı ve tatlı sularda yaşarlar. Geri çeneli balık *(Mastacembelus armatus)* iyi bilinen türüdür. [*Lat. Mastacembelidae; Fr.* Mastacembelidés].

gerideyuvalılar, ç. b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan. Sürüngenler *(Reptilia)* sınıfının, Pullu - sürüngenler *(Squamata)* takımının, Suyılanları *(Colubriformia)* bölümünün bir grupu. Gerideki üst-çene dişlerinin içi oyukludur. Az zehirlidirler. Susatangiller *(Dipsadidae).* Kumyılanıgiller *(Psammophidae)* familyalarını içine alır. [*Lat.* ve *ing. Opisthoglypha; Fr.* Opisthoglyphes].

geridon, i. *Fr. guéridon.* Yuvarlak tek ayaklı, genellikle üstü mermer masa; [*Ing.* Pedestal table].

geri,dönme, b.i. Vazgeçme, cayma; [*Osm.* Rücu; *ing.* Returning, return; *Fr.* Retour]

~ ~ hakkı, ◘ Rücu hakkı.

geri geri, z. Geriye doğru, gerileyerek: *Geri geri yürüyerek kapıdan çıktı;* [*ing.* Moving backwards]. ◉ ayakları ~ ~ gitmek, *dey.* Gönülsüz ve istemeye istemeye yürümek: *Rabia yukarıya çıkarken ayakları geri geri gidiyordu.*

geri.giden, b.s. *fels.* ve *sosy.* Yürüyüşü veya oluşu geriye doğru veya ters bir yönde olan; Bir kısım kültür unsurlarının kaybolması yüzünden tabiî veya sosyal çevre üzerindeki kontrolün gittikçe azalması. [*Osm.* Irtical, ric'i; *Ing.* Retrogressive, reactionary, retractive; *Fr.* Regressif,-ive, retrograde].

☆ *Karş.* ilerigiden, progresif.

geri.kemikli,omuzlular, ç. b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının Tükel ağızlılar *(Teleostomi)* takımına giren bir alt takımı. Yüzme kesesi ve karın yüzgeçleri bazılarında vardır, bazılarında yoktur. Dikenli balıkgiller *(Gasterosteidae),* Çullukbalığıgiller *(Centriscidae),* Kanatlıdenizatıgilller *(Pegasidade)* Hortum - ağızlıgiller *(Fistulariidae)* ve Deniz - iğnesigiller *(Syngnathidae)* familyalarını içine alır. [*Lat.* ve *ing. Catosteomi; Fr.* Catostéomes]

gerilek[*], s. < *gerilemek.* § ❶ Kendi üstüne geri dönen veya döner görünen: *Gerilek dizi;* [*Ing.* Regressive; *Fr.* Régressif,-ive]; § ❷ *fels.* Daha az yetkin bir hale dönen. [*Osm.* Ric'î; *Ing.* Regressive, retractive; *Fr.* Régressif,-ive]. § ❸ *müz.* Bir aralığı, bir ezgiyi, bir müzik bölümünü veya bir parçanın tamamını, son notadan başlayarak ilk notada bitirecek şekilde yazmaya dayanan müzik uslûbu. *(Ters giden veya yengeçvari de denen eski polifoncuların ve Beethoven'in kullandığı bu usulden şimdi oniki ses okulu yararlanmaktadır).* [*Ing.* Retrograde, recurrent; *Fr.* Rétrograde, récurrent, à l'écrevisse]. ◉ bitkilerin ~ evrimi, *bot.* Bitkî sosyolojisinde, bitkilerin iklime uygun örtü şeklini alacak yerde, aykırı yönde gelişme göstererek yerini başka bitkilere bırakması. [*Ing.* Evolution of plants; *Fr.* Évolution des plantes].

~ benzeşme, *gram.* ses bilgisinde kendinden önce sese uyan ses benzeşmesi. [*Ing.* Regressive assimilation; *Fr.* Assimilation régressif].

~ görüntü, *psik.* Çok aydınlık bir nesneyle göz etkilendikten sonra gözde kalan görüntü; [*Ing.* Recurrent image; *Fr.* Image récurrente].

~ seri veya dizi, *mat.* Her terimi daha önceki terim yardımıyle tanımlanan seri veya dizi. *(Tanım gerilek bir bağıntıyle, yani tanımlanacak terimle daha önceki birkaç terim arasındaki bağıntısıyle yapılabilir).* [*Ing.* Recurrent serries; *Fr.* Série ou suite récurrente].

gerileme, i. § ❶ Gerilemek eylemi, geri kalma, aşağılama. [*Osm.* Tedennî, inhitat; *Ing.* Recession, decline, decay, decadence; *Fr.* Abaissement, décadence, rétrogradation]; § ❷ *mant.* Aklın, sonuçlardan ilkelere, etkilerden nedenlere ve bileşiklerden yalınçlara doğru gidişi; [*Osm.* Rücu; *Ing.* Regression; *Fr.* Régression]; § ❸ *biy.* (a) Evrim sırasında eski bir safhanın yeniden meydana çıkması; (b) Bir dokunun, bir aygıtın bir evrim geçirmesi veya bir yapının basitleşmesi; [*Osm.* Rücu; *Ing.* Retrogression; *Fr.* Regression]; § ❹ *psik.* Kişinin daha küçük bir yaştaki durum ve davranışları benimsemesi. [*Ing.* Retrogression; *Fr.* Régression]. § ❺ *jeom.* Bir buzulun geri çekilmesi; [*Ing.* Recession; *Fr.* Récession]. § ● *müz.* Piyanoda, tele vuran çekicin yumuşak olarak geri gelmesini sağlayan parça. *(Çift eşapman /Erard/ sisteminde aynı notaya istenildiği kadar vurulabilir; çekicin tam olarak düşmemesi süratli titürleri, trilleri, mordanları, gruppetti'leri v.b. yapmak için gereken tekrarlamaları kolaylaştırır).* § ❷ *tıp.* Hastalık apaçık iyileşmeye yüztutmadığı halde bazı belirtilerin kaybolması. [*Ing.* Retrocession;

Fr. Retrocession]. ◉ bulutsuların ~ si *astr.* Gökada dışı bütün bulutsuların uzaklıklarıyla orantılı hızlarda gökadadan uzaklaşması. *(Işıklı tayfların incelenmesinde Doppler - Fiseau ilkesinin uygulanmasıyle açıklığa kavuşan bu olay, «Evrenin genişlemesi» kuramının da kaynağı olmuştur).* [*ing.* Recession of nebula; *Fr.* Recession des nébuleuses]. ◉ **deniz ~ i,** *coğr.* ◘ Deniz.

~ çizgileri, İstatistikte ve yanılgılar hesabında söz edilir: X, Y gibi iki nicelik için ölçülen X_i, Y_i değerlerinin ortalaması X, — Y; $\Delta X_i = X_i - x$. $\Delta Y_i = Y_i - Y$ olmak üzere. $(\Delta X_i, \Delta Y_i)$ çiftlerinin çizgide verdiği noktalardan geçen en olası $\Delta Y = f(\Delta X)$ ve $\Delta X = g(\Delta Y)$ eğrileri [*ing.* Regression lines; *Fr.* Lignes de régression].

~ denklemi, *astr.* Gerileme çizgilerine ilişkin denklem; [*Ing.* Regression equation; *Fr.* Équation de regression].

~ farı, *otom.* ◘ Far.

gerilemek[a], nsz. f. § ❶ Geri çekilmek. [*ing.* To retreat, move backward; *Fr.* Reculer, retarder]; § ❷ Daha aşağı bir dereceye düşmek. [*Ing.* To retrograde; *Fr.* Rétrograder] § ❸ *(Hastalık)* Gelişmeksizin yok olmaya yüz tutmak; [*Ing.* To recede; *Fr.* Se retirer, baisser].

gerileticí, s. < *geriletmek.* Gerilemesine sebep olan.

~ füze, *astr.* Uzay aracının hızını azaltmak için hareket yönünde gaz püskürten füze. *(Geriletici füzeler, atmosfer dışında seyreden uzay aracının hızını azaltmaya yarar. Hızı azalan uydu yörünge değiştirerek Yer'e yaklaşır);* [*Fr.* Retrofusée].

geriletmek, nsz. f. Gerilemesine yol açmak. [*Fr.* Laisser en arrière, faire reculer].

gerileyen, s. Geri çekilen, geri giden. [*Ing.* Regressive; *Fr.* Régressif,-ive].

~ aşınma, *jeol.* ◘ Aşınma.

gerileyici, s. < *gerilemek.* Gerileyen, geri giden.

~ barut, *pirotekn.* Patlama anında gazlarının yayılma yüzeyi küçülen barut: *Şerit barutlar gerileyicidir.*

☆ *Karş.* **ilerleyici barut.**

~ benzeşme, *gram.* Kelimede, sonraki sesin önceki sesi etkilemesi: *(sübaşı) > subaşı, eczacı > (ezzacı), (o + ile) > öyle v.b.* [*Ing.* Regressive assimilation; *Fr.* Assimilation régressive].

☆ *Eşanl.* **gerileyen benzeşme, gerilek özümleme.**

~ benzeşme veya benzeşim, *dilb.* Fonemin kendinden önceki fonem üstünde yaptığı benzetici etki: *ot ile > öyle, eczacı > ezzacı.*

gerili, s. Gerilmiş olan. [*Ing.* Stretched, tight, taut; *Fr.* Tendu,-ue].

gerilik,-ği, i, < *gerilemek* § ❶ Geri olma durumu veya geriye yakışan davranış: *Hepsinin üstünde de hepsine damgasını vuran görülmemiş bir gerilik ve iptidailik.* § ❷ *psikiy.* Zekâ bakımından geri kalmış bir çocuğun veya yetişkinin durumu: *İki yıla eşit bir zekâ gecikmesi, önemli bir ruhî geriliğin belirtisidir;* [*Ing.* Backwardness; *Fr.* Arriération]; ◉ **duygusal ~,** *psikopatol.* Zekânın normal gelişimine kıyasla içgüdülerin, duyguların ve heyecanların gelişiminde görülen gecikme veya yokluk, *(Sinir ve ruh hastalarında rastlanır).* [*Ing.* Affective backwardness; *Fr.* Arriération affective].

gerilim[a], i, < *gerilmek.* § ❶ *psik.* ve *fels.* Bir problemi veya bir çatışmayı çözümlemek için yapılan her çaba, organizmayı bir gerilime sokar; bundan başka, zihin çalışması da güçlü bir gerilim meydana getirir; [*Osm.* Tevettür; *Ing.* ve *Fr.* Tension]. § ❷ *fiz.* (a) İki ucundan ters yanlara çekilen bir telin her noktasında, o iki güce çekilen bir telin her noktasında, o iki güce karşı koyan güç; (b) İki nokta arasındaki elektrik akımını sağlayan sebep, potansiyel farkı, [*Osm.* Tevettür; *Ing.* Voltage, tension; *Fr.* Tension]; § ❸ *gram.* Konuşmada bir sesin meydana gelmesi için ses kirişlerinin gerginleşmesi. *(1. Evre gerilim, 2. evre oluşum, 3. evre çözülüm).* [*ing.* ve *Fr.* Tension]. *Eşanl.* **gerilmç;** § ❹ *elek.* (a) İki nokta arasında bir yol boyunca alınan alan vektörünün integrali: *Gerilim birimi yoktur.* [*Ing.* Potential difference, tension; *Fr.* Tension, différence de potentiel]. *Eşanl.* **potansiyel farkı;** (b) Bir iletkenin uçları arasındaki potansiyel farkını belirtmek için kullanılan terim. [*ing.* Tension, voltage; *Fr.* Tension, voltage]; ☆ *Eşanl.* **voltaj.** § ❺ *fizyol.* Vücudun bazı bölgelerinde meydana gelen gerginlik: *Kasların gerilimi;* [*Ing.* Stretching; *Fr.* Tension]; § ❻ *psik.* Stoacılık felsefesinde, çabanın esanlamlısı; [*ing.* Effort; *Fr.* Tension, effort]. § ❼ *mek.* (a) Bir yayın belli bir ok doğrultusunda uyguladığı kuvvet; (b) Malzemelerin dayanıklılığında, çekme kuvvetlerinin etkisi altında kalan bir malzemenin gösterdiği esnek direnme kuvvetlerinin etkisi altında kalan bir malzemenin gösterdiği esnek direnme kuvvetlerinin bileşkesi; [*ing.* ve *Fr.* Tension]. ◉ **amorsaj ~ i,** *elek.* İki iletken arasında bir kıvılcım akması veya bir elektrik yayı meydana gelmesi için gerekli gerilim. [*Ing.* Striking tension; *Fr.* Tension d'amorçage]; ◉ **aşırı ~,** *elek.* İki iletken arasında normal olarak bulunabilen en yüksek gerilim değerinden daha fazla olan anormal gerilim. [*Ing.* Over-voltage, volt-rise, pressure-rise; *Fr.* Surtension]; ◉ **aşırı ~ ölçer,** *elek.* Yüksek frekanslı devrelerin ve sargıların aşırı gerilim katsayısını ölçmeğe yarayan âlet. *(Aşırı gerilim etkeni Q harfiyle gösterdiği için bu âlete Q-METRE de denir).* [*Ing.* Q-meter; *Fr.* Q-metre]; ◉ **atardamar veya damar ~ i,** *tıp.* İçlerindeki sıvıların basıncına karşı damar ve atardamar çeperlerinin karşı koyma gücü ve çabası. Atardamar gerilimi atardamarlardaki kanın basıncını dengeleştirir. [*Ing.* Blood-pressure; *Fr.* Tension artérielle ou vasculaire]. ◉ ◘ **Kan basıncı, Hipertansiyon, Hipotansiyon; besleme ~ i,** *fiz.* ve *elek.* ◘ **Besleme;** ◉ **bir elektrodun ~ i,** *elek.* Bu elektrod ile buna en yakın elektrolit arasındaki potansiyel farkı. [*Ing.* Tension of an electrode; *Fr.* Tension d'une électrode]. ◉ **bir sargının faz ~ i,** *elek.* Bir makine veya bir cihazın bir fazının uçları arasındaki potansiyel farkı; [*Fr.* Tension par phase d'enroulement]; ◉ **blokaj ~ i,** *elek.* (a) Elektronik bir lâmbada, elektrod olarak bir kumanda ızgarası kullanıldığı zaman meydana gelen, kesme gerilimi; (b) Gazısıl bir tüpte, anod gerilimi daha düsük değerlerde ekranın tali yayın oranı 1'den küçük olur. *(Bu durumda ekran, primer elektronları iten negatif bir yük alır);* [*ing.* Cutoff voltage, sticking potential, sticking voltage; *Fr.* Tension de blocage]. ◉ **bozucu ~,** *elek.* İki iletken arasında bir elektrik boşalması sağlamak için gerekli gerilim. [*ing.* Disruptive tension; *Fr.* Tension disrupt ve]. ◉ **buhar ~ i,** *petr.* Uçucu petrol ürünlerinin, *«Reid bombası»* denilen özel bir kapta, 37,8° C'ta kapalı tutulduğu zaman göstereceği mutlak basınçla tanımlanan niteliği. [*Ing.* Steamtension, vapour tension; *Fr.* Tension de vapeur]. ◉ **çarmıha ~,** ◘ Çarmıh ◉ **çıkış ~ i,** *elek.* Transdüktörü bulunan bir sistemin kullanma devresine uygulanan gerilim; Bir devrenin çıkış noktasındaki voltaj; [*Ing.* Output voltage, load voltage; *Fr.* Voltage de sortie; Tension de sortie]; ◉ **çok fazlı sistemin bileşik ~ i,** *elek.* Çok fazlı bir sistemde farklı iki faz iletkeni arasında bulunan gerilim. *(Faz sayısı üçten fazla ise, birçok bileşik gerilim ortaya çıkar).* [*Ing.* Compound tension of a polyphase (multiphase) system; *Fr.* Tension composée d'un système polyphasé]; ◉ **çok fazlı sistemin poligonal ~ i,** *elek.* Bu sistemin bileşik gerilimlerinin en küçüğü. [*ing.* Polygonal tension of a polyphase system; *Fr.* Tension polygonale d'un système polyphasé]; ◉ **çok yüksek ~,** *elektr.* Katod ışınlı lambaların anoduna uygulanan binlerce voltluk gerilim; [*Ing.* Very high tension; *Fr.* Tres haute tension]. ◉ **çözülme ~ i,** *elek.* Bir elektroliz kabının elektrotları üzerinde iyonların çözülmesi için gerekli en küçük potansiyel farkı.. [*Ing.* Tension of decomposition; *Fr.* Tension de décomposition]. ◉ **dolaysız anod tepe ~ i,** *elektr.* Normal akımın geçiş yönündeki anod gerilimlerin bir andaki en yüksek değeri; [*Fr.* Tension de crête anodique directe] ◉ **dolaysız ~,** *elek.* Gerekli en yüksek akımın geçiş yönünde, bir doğrultucunun uçlarına uygulanan gerilim; [*ing.* Direct voltage; *Fr.* Tension directe]. ◉ **durgun aşırı ~,** *elek.* Yalıtılmış bir elektrik döseminden veya bir iletken yükünden ileri gelen aşırı gerilim. *(Durgun aşırı gerilim, yerdeki elektrik alanı, tozların sürtünmesi veya durgun elektrik meydana getiren bütün olayların /kumaşların, kâğıtların baskı makinelerine sürtünmesi, yalıtkan sıvıların, buharların v.b. bir yüzeye sürtünmesi/ sonucu olarak da meydana gelebilir);* [*Ing.* Static over-voltage; *Fr.* Surtension statique]; ◉ **düşük ~,** *elek.* ◘ Alçak gerilim ◉ **elektrobiyolojik ~,** Elektrobiyolojik; ◉ **elektrod ~ i,** *elek.* Bir elektrod ile, aynı potansiyeldeki bir katod veya dolaysız ısınmalı bir katodun belirli bir noktası, genellikle negatif ucu arasındaki potansiyel farkı; [*ing.* Electrode voltage; *Fr.* Tension d'electrode]. ◉ **elektrolitik çözülme ~ i,** *elek.* Elektrotların eriyik içine iyon göndermesinden doğan sanal basınç. [*ing.* Electrolytic tension of dissolution *Fr.* Tension de dissolution électrolytique]; ◉ **elektrostatik ~,** *elek.* Dengeli olarak elektriklenmis bir iletken üzerinde, yüzölçümü bire eşit olan yüzeysel bir elemanın taşıdığı elektrik yükünü, yalıtkana doğru çeken kuvvet *(Denklemi* $\tau = \frac{\sigma}{2\varepsilon}$ *dır. Giorgi sisteminde,* σ *yüzeysel yük yoğunluğu ve* ε *ortamın yalıtkanlık sabitini gösterir);* [*ing.* Electrostatic tension; *Fr.* Tension électrostatique]; ◉ **giriş ~ i,** *fiz.* Transformatörün primerine uygulanan voltaj; [*Fr.* Voltage primaire, tension primaire]; ◉ **ısınma ~ i,** *elek.* Flaman uçlarına uygulanan gerilim; [*ing.* Heating voltage; *Fr.* Tension de chauffage]; ◉ **ızgara ~ i,** *elek.* Katodun belirli bir noktasıyle ızgara arasındaki potansiyel farkı; [*Ing.* Grid voltage; *Fr.* Tension de grille]; ◉ **ızgaranın kritik ~ i,** *elek.* Bir gaz tüpünde, anod akımı meydana geldiği anda ızgara geriliminin aldığı değer; [*ing.* Critical grid voltage; *Fr.* Tension critique de grille]. ◉ **iç ~,** *met.* Termik veya mekanik islemler sonucu, madeni bir parçanın içinde meydana gelen gerilme; [*ing.* Internal stress, locked in stress; *Fr.* Tension interne]; ◉ **kesik devre aşırı ~ i,** *elek.* Belirli bir özindükleme akımından ileri gelen devre kesikliğinin yarattığı aşırı gerilim. [*ing.* Cutting over voltage; *Fr.* Surtension de coupure]; ◉ **kesme ~ i,** *elek.* Elektronik bir lambada, bir elektrodun, kendisine bağlı olan bir büyüklüğün *(genellikle akım)* uygulamada ihmal edebilecek bir değere ulastığı gerilimi; [*ing.* Cutting voltage; *Fr.* Tension de coupure]. ◉ **kumanda ~ i,** *elek.* Bir transdüktörün kumanda sargılarının uçlarındaki gerilim; [*ing.* Command voltage; *Fr.* Tension de commande]; ◉ **ortalama ~,** *elek.* Dinamik rejimde bir elektrod geriliminin ortalama değeri; [*Ing.* Average voltage; *Fr.* Tension moyenne]; ◉ **polarlama ~ i,** *elek.* Bir elektrod devresine dışardan uygulanan, sürekli ve sabit gerilim; [*ing.* Polarizing voltage; *Fr.* Tension de polarisation]. ◉ **psikolojik ~,** *psik.* Belli bir öznenin eğilimlerindeki etkinliğin derecesine göre içinde bulunduğu durum. *(Bu terim özellikle Pierre Janet tarafından kullanıldı);* [*Ing.* Psychological tension; *Fr.* Tension psychologique]. ◉ **söndürme ~ i,** *elek.* Bir gaz tüpünde, eksilen gerilimde sönen boşalmanın anod gerilim değeri; [*Ing.* Extinction voltage; *Fr.* Tension d'extinction] ◉ **su buharı ~ i,** *meteor.* Havadaki buharın kısmî basıncı. *(Her sıcaklığa tekabül eden en yüksek gerilim bilindiğine göre, gerçek gerilim ile bağıl nemi hesaplamak için, çiy noktasını ve hava sıcaklığını bulmak yeterlidir. Gerilimi milimetre olarak gösteren rakam, metre kübe düşen ağırlığ*

gram olarak beliten rakama çok yakındır. /Mutlak nem/); [*ing.* Tension of aqueous vapour; *Fr.* Tension de vapeur d'eau]. ◉ **şok ⁓,** *elek.* Titreşimleri pek belli olmayan bir hızla yüksek bir değere çıkıp sonra az veya çok hızlı olarak sıfıra düşen, çok kısa süreli ve tek yönlü bir elektromagnetik dalga gerilimi; [*ing.* Impulse voltage, surge voltage; *Fr.* Tension de chac]; **ters anod tepe ⁓ i,** *elek.* Doğrultucu bir lâmbada, normal akım geçişinin ters yönünde olmak üzere, anod geriliminin bir anda aldığı en yüksek değer; [*Fr.* Tension de crete anodique inverse] ◉ **üstkarın bölgesinin kesikli ⁓ i,** *patol.* Mide kapısı darlığının, üstkarın bölgesinin sol tarafında şişkinlik şeklinde kendini gösteren erken belirtisi. *(Mide çeperinin kuvvetli kasılmasın dan ileri gelir);* [*Fr.* Tension intermittente de l'épigastre]; ◉ **yanma ⁓ i,** *elek.* Artan bir gerilim altındaki sönmüş bir gaz tüpünde, iyonlar tamamen yok olmadan önce, boşalmanın yeniden amorse olduğu gerilim; [*ing.* Ignition voltage; *Fr.* Tension d'allumage]. ◉ **yanma veya amorsaj ⁓ i,** *elek.* Bir gaz tüpünde, katod-elektrod aralığı iletken olmadığı ve bütün elemanların potansiyeline eşit olduğu zaman, asıl boşalma anında anodun aldığı gerilim değeri; [*ing.* Ignition or striking voltage; *Fr.* Tension d'allumage ou d'amorçage]; ◉ **yıldız ⁓,** *elek.* Bir nokta arasındaki gerilim; [*Ing.* Star voltage; *Fr.* Tension etoilee]; ◉ **yüksek ⁓,** *elektr.* Elektronik lâmbaların anodlarına uygulanan gerilim; [*ing.* High voltage; *Fr.* Haute tension].

⁓ düşürücü, *fiz.* Voltaj düsüren transformatör; [*ing.* Reducing transformer; *Fr.* Transformateur devolteur].

⁓ göstergesi, *elek.* Bir iletkenin gerilim altında olup olmadığını belirtmeye yarayan âlet [*Ing.* Charge indicator, voltage indicator].

⁓ göstericisi, *elek.* Yüksek bir potansiyel farkının varlığını ve yönünü, negatif ışınlarla belirten gazlı tüp, [*Ing.* Potential indicator].

⁓ ölçme, (a) Sıvılardaki yüzey gerilimlerinin belirlenmesi. [*Ing.* Sphygmomanometry; *Fr.* Tensiometrie]. (b) *mek.* Çeşitli ölçü âletleriyle mekanik gerilme miktarının ölçülmesi.

⁓ sesi, *fizyol.* Bir zarın birdenbire gerilmesiyle beliren titreşim sesi. [*Ing.* Sound of tension; *Fr.* Bruit de tension].

⁓ veya potansiyel düşmesi, *elek.* ◘ **Düşme ⁓ yükseltici transformatör,** *fiz.* Voltaj yükselten transformatör. [*Ing.* Booster, step-up transformer; *Fr.* Transformateur elevateur de tension, transformateur de survolteur].

gerilim.ölçer*, b. i. § ❶ *fiz.* Buhar geriliminî ayrışma gerilimlni, yüzey gerilimini v. b. ölçmekte kullanılan âlet. [ing. Tensimeter; *Fr.* Tensiometre, tensimètre]. ☆ *Eşanl.* **tensiyometre.** § ❷ *metrol* Mekanik zorlamaların etkisi altında kalan bir katının şekil değişikliklerini ölçmekte kullanılan âlet. *(İncelenecek cisme tespit edilen iki madenî parçadan meydana gelir, bu parçaların arasındaki mesafe değişimleri mekanik veya optik bir tertibatla büyültülerek okunur).* [*Ing.* Tensiometer, sphygmomanometer; *Fr.* Tensiometre].

gerilla /geril:a/, I. *Fr. guérilla* < *Isp. sosy.* (a) Düzenli bir orduya karşı dağınık ufak topluluklar tarafından yapılan çete savaşı; (b) siyasî ve ideolojik sebeplerle bir memleket içinde bölgeler veya şehirler içinde meydana gelen çatışmalar ve savaşlardır. (c) *(Geniş anlamda)* Düşmanı yıpratmakla görevli hafif silâhlarla donatılmış askerî birlik veya gerilla yapan kimse. [*Ing.* Guer(r)illa].

☆ *Eşanl.* **iç savaş.**

⁓ savaşı, *ask.* Özel olarak yetiştirilmiş er ve subaylardan kurulu tabur ve daha küçük çaptaki birliklerin savaşan düşman ordularının gerisinde giriştikleri baltalayıcı hareketler; [*ing.* Guerilla warfare; *Ing.* Guerre de guérillas].

gerillacı, i. *ask.* Genellikle düşman tarafından istilâya uğramış bir ülkede, düzenli; gerçek silâhlı kuvvetlere karşı, ellerindeki olanaklarıyle dağınık ve sasırtıcı ufak topluluklar halinde yapılan çete savaşlarına katılan gönüllü, vatansever kişi, savaşçı. [*ing.* Guerrilla; *Fr.* Guérilla].

gerilme, i. § ❶ Gerilmek işi. § ❷ *hava.* Bir cismin komşu iki elemanından herhangi birinin aralarındaki hayalî ayırma düzlemi üzerinden diğerine uyguladığı iç güç. [*Ing.* Stress; *Fr.* Contrainte]; § ❸ *tiy.* Yedi tür dans hareketlerinden biri. § ❹ *cimn.* (a) Gevşemenin karşıtı; (b) Kasların son uzama gücü ile vücudun bütün bölümlerinde oluşan gergin durum. [*ing.* Stretching; *Ing.* Tension *(concentration)*]. § ❺ *otom.* Bir materyalin maruz kaldığı basınç kuvveti; [*ing.* Guying, tensile, tension; *Fr.* Tension] § ❻ *sosy.* ve *psik.* ◘ **Gerginlik⁵**; § ❼ *fonet.* Bir fonemin ilk telâffuz evresi; bu evrede ses organları fonemin telâffuzu için gerekli durumu alır; [*ing.* Stress; *Fr.* Tension, attaque]. ☆ *Eşanl.* **başlama.** § ❽ *mek.* Bir yüzey elemanına etki eden değme kuvvetlerinin şiddetini belirleyen vektörel büyüklük; [*ing.* Stress; *Fr.* Contrainte]; § ❾ *vet* Bacakların hareketlerinden dolayı bir eklemdeki bağ ve kasların uğradığı gerginlik hali.

⁓ kuvveti, *den.* Bir halatın kopmaksızın dayanabileceği en fazla kuvvettir; [*ing.* Tensile, strength].

gerilmek(-e), nsz. f. Germek işine konu olmak. [*ing.* To be stretched or spread out, to be tight, strain; *Fr.* Tirer, tendre, se tendre, être tendu].

gerim[1], i. < *germek.* Duvarlara örtülen dokuma ve kilim.

gerim[2], i. < *germek.* § ❶ Germek işi veya derecesi; § ❷ Fiziksel güç; [*ing.* Physical force]; § ❸ *h.d.* Kaburgaların serbest hareketi; [*ing.* Free play of the ribs].

gerimlemek, nsz. f. *h.d.* Kaburgaları genişletek hareket ettirmek. [*Ing.* To stretch the ribs in moving].

gerimli, s. *h.d.* Kuvvetli, iyi gelişmiş. [*ing.* Strong, well developed; *Fr.* Fort, forte, vigoreux,-euse, bien développé].

gerinme, i. Gerinmek işi. [*ing.* Stretching oneself; *Fr.* Etirement].

gerinmek, nsz. f. Uyuşukluğu gidermek için kollarını, bacaklarını gererek vücuduna gergin bir hal vermek. [*Ing.* To stretch oneself; *Fr.* S'étirer].

gerisin geriye, b.z. *h.d.* Geldiği yere veya bulunduğu yerden ters yöne doğru: *Gerisin geriye koşmaya başladı.* [*Ing.* Precipitately, head over heels, unsuccessfully; *Fr.* Reculons].

geri verme, b. i. ◘ **iade.**

geriz, i. *Osm.* < *Fars.* Çirkef lâğımı. [*Ing.* Sewer, drain; *Fr.* Canal souterrain, conduite d'eau, égout]; ◉ **⁓ e taş atmak.** *dey.* ◘ **Çirkefe taş atmak.**

germa, I. *Osm.* < *Fars.* Sıcak hava, sıcaklık, harareti. [*Ing.* Heat, warmth; *Fr.* Chaleur].

germanat,-tı, i. *Fr. germanate, kim.* Germanyum oksitten (GeO_2) türeyen çeşitli tuzların genel adı. [*Ing.* Germanate].

germani, I. Vaktiyle Kermanda işlenen demir. [*Ing.* Iron worked in kerman; *Fr.* Fer travaillé en Kerman].

germanik, s. *Fr. germanique, kim.* Formülü GeO_2 olan anhidrit ve buna tekabül eden asidleri için kullanılır; [*ing.* Germanic].

germanit,-ti, i. *Fr. germanite.* Doğal germanyum, demir ve bakır sülfür; kübik sistemde billûrlaşır. [*Ing.* Germanite].

germanyum /german:yum/, i. *Lat. Germania. kim.* G sembolü ile bilinen A. n. 32, A. a. 72, 60 ve yoğunluğu 5.46 olup 958 derecede eriyen bir maden, [*Ing.* ve *Fr.* Germanium]; ◉ **⁓ lu diyod,** *radyotekn.* ◘ **Diyod.**

germe, i. § ❶ Germek işi; [*Fr.* Action de tendre, tendage] § ❷ Parmaklık, çit. § ❸ Üzerine ışıkla resim yansıtmaya yarayan çerçeveye gerilmiş gergin beyaz bezden perde olup, sinemalarda kullanılır. [*Ing.* Screen; *Fr.* Écran]. ☆ *Eşanl.* **ekran.** § ❹ *cimn.* (a) Bükmenin karşıtı hareket; (b) Birbirine yaklaşık *(bükülü)* vücut bölümlerini, gerici kasların çalışmasıyle birbirinden iyice uzaklaştırma. [*Ing.* Stretching; *Fr.* Extension].

☆ *Eşanl.* **gerim.** § ❺ *kim.* ◘ **Gerilim³**; § ❻ *balıkç.* Salmon balıklarını bir hazneye sevkederek avlamak için bir akarsuya engel şeklinde verilen geniş gözlü ağ; § ❼ *cerr.* Eklem yerinden çıkan veya kırılan kemikleri yerli yerine oturtmak için elle veya âletle yapılan çekme; [*Ing.* ve *Fr.* Extension]; § ❽ *tekn.* Bir testere, özellikle şerit testere lâmasını germek işlemi; [*Fr.* Tensionnage]. § ❾ *dok.* Bir kumaşın aprelenmesi sırasında, atkı ipliklerinin normal yerlerine oturmasını sağlayan işlem. *(Bu işlem kumaşı her yönde geren, germe tezgâhlarında yapılır).* ◉ **duvar ⁓ si,** Duvarlara örtülen ve kaplanan kumaş ve kilim. [*Ing.* Tapestry; *Fr.* Tapisserie]; ◉ **bacakları ⁓,** *cimn.* ◘ **Bacak;** ◉ **sürekli ⁓,** *cerr.* Kırıkları sabitleştirmek ve yavaş yavaş yerine getirmek amacıyle kırık kemiğin uzaktaki parçasını sürekli olarak çekme tekniği. *(Bu çekme ya ağırlıkla ya da bir germe sistemiyle yapılır, ikincisinde yapışkan şeritler veya kemik ucuna geçirilen madenî bir tel /Kirschner çivisi/ kullanılır* [*Ing.* Continued extension; *Fr.* Extension continue]; ◉ **yol ⁓ si,** *balıkç.* Kıyı ile dalyan arasında denizi kesen ve balıkların ağıza yönelmesine yarayan ağ *(Bu ağ düzen teline asılır ve kıyıdan başlayıp basarna kazığında son bulur).*

⁓ civatası, *inş.* Bir demir çubuk veya telin ucuna bağlanan ve o tel veya çubuk gevşeyince döndürmek suretiyle onu geren civata. [*Ing.* Expander bolt, stay bolt, tension bolt].

⁓ çubuğu, *dok.* El dokuma tezgâhlarında levendin gevşemesini önleyen çubuk. *(Kumaşların kurutulmak için asıldığı çubuğa germe çubuğu denir.)* [*Ing.* Tenter; brace rod, tension rod, jockey stick; *Fr.* Tendoir]

⁓ ipi, Bir ucu dalyana, öteki ucu karada bir kazığa bağlanan ip veya halat. [*Ing.* Rope rigging].

⁓ kapı, Yukarıdan aşağıya doğru inerek kapanan kapı olup genellikle kale kapılarına uygulanır; Bunun parmaklıklı olanlarına parmak kapı denir. [*Ing.* Portcullis, herse; *Fr.* Herse].

⁓ tertibatı, *tekn.* Bıçkı fabrikalarının bileme atelyelerinde, şeridin dar bantlarını haddelemek ve bıçkı kasnağı üzerinde büyük bir hızla dönerken şeridin alacağı dış bükey profili sağlamak için kullanılan küçük hadde tezgâhı. *(Bir kabloyu veya teli, yerçekiminin etkisini ve sapmayı artırabilecek diğer kuvvetleri denkleştirerek geren organa da germe tertibatı, bazen de gerici denir).* [*Ing.* Stretching device, wire stretcher *(contact line),* jockey gear, tensioning device; *Fr.* Appareil à tensionner].

germeç*,-ci, i. < *germek.* Telleri germeye yarayan âlet. [*Ing.* Wire-strainer, wire-stretcher, wire-tightener; *Fr.* Raidisseur, tendeur].

germek(-i), *f. esk. T. kermek.* § ❶ Bir şeyi uçlarından veya kenarlarından çekerek dümdüz bir hale getirmek: *Çamaşır ipini iyice geriniz;* [*Ing.* To stretch, tighten; *Fr.* Tendre]; § ❷ (-i,-e), Bir yeri gergin bir şeyle örtmek: *Balkona tente germek.* [*Ing.* To pitch, fix up; *Fr.* étendre, tendre]; § ❸ Bir şeyin bütün yüzeyini olanca genişliğiyle açmak: *Kilimi germek:* [*Ing.* To span, to stretch, to tense; *Fr.* Tendre]; § ❹ Uzuvları uzatmak: *Kollarını germek;* [*Ing.* To stretch; *Fr.* Tendre, allonger, étirer, étendre]. § ❺ *mec. (Sinir, asab v.b. için)* Gergin hale getirmek, sinirlendirmek: *Soğuk su asabımı daha ziyade gerdi;* [*Ing.* To irritate, to set on edge; *Fr.* énerver, agacer, irriter]. § ❻ *den.* Filadorları veya lifti uskurular ile germek, doldurmak: *Çarmıkları germek (doldurmak);* § ❼ *terz.* Şapka yapımında fötrü, bir biyeyi veya bir grogreni, istenilen biçime sokmak için esnetmek; ◉ **bir yayı germek,** *tekn.* Gerilim sağlamak; ◉ **göğsünü gere gere,** *dey.* ◘ **Göğüs;** ◉ **göğüs ⁓,** dey. ◘ **Göğüs;** ◉ **kol kanat ⁓,** *dey.* ◘ **Kol;** ◉ **testereyi ⁓,** *tekn.* Bir şerit veya daire testerenin lamasına uygun iç gerilimi vermek [*Ing.* To tense; *Fr.* Tensionner].

germen, i. *Lat. s.* § ❶ Kale, kermen; § ❷ *biy, zool.* ve *bot.* Hayvanlarda ve bitkilerde fark-

tılaşmamış hücreler yığını veya eşey hücrelerinin ilkel biçimi. [*Ing.* ve *Fr.* Germen]. ☆ *Eşanl.* jermen.

Germen, i. ve s. *Fr. germain* < *Lat. germanus*. § ❶ Germania halkından veya bu halkla ayni soydan olan kimse; [*Ing.* German, Teuton]. § ❷ s. *(Isim tamlamalarında)* Germania ile ilgili olan: *Germen medeniyeti.* [*Ing* Germanic, Teutonic].

~ **dilleri**, *dilb.* Kuzey Avrupa'da konuşulan Hint-Avrupa dilleri ailesi *(Almanca, İngilizce v.b.)*. [*Ing.* Germanic; *Fr* Germanique].

Germenler, ç. öz. i. *etn.* Jutland adası dolaylarında bir bölgeden geldikleri sanılan Hint-Avrupa halkı. [*Ing.* Germans; *Fr.* Germains].

germi, i. *Osm.* < *Fars.* «*Sıcaklık*» demek olup «*hızlandırmak*» «*ateşlendirmek*» anlamında kullanılan «*germi vermek*» deyiminde geçer. [*Ing.* Warmth, heat; *Fr.* Chaleur].

Germiyan.oğulları, ç. b. öz. i. *tar.* Anadolu'da bir Türk beyliği (1298-1429). Başlangıçta bir boyun adı olan *Germiyan* sonraları kapsadığı başka Türk boylarına da kendi adını vererek genişledi. Germiyanoğulları XIII. Yüzyıl başlarında Anadolu Selçuklularına bağlıydı. [*Ing.* The Germianids].

gerontizm, i. ◘ Jerontizm.

gerontofili, i. ◘ Jerontofili.

gerontokrasi, i. *gérontocratie.* ◘ Jerontokrasi

gerontokson, i. ◘ Jerontokson.

gerontoloji, i. *Fr. gerontologie.* ◘ Jerontoloji.

gersdorfit,-ti, i. *Fr. gersdorffite. min.* Doğal nikel arsenyosülfür. [*Ing.* Gersdorffite; *Fr.* Disomose].

☆ *Eşanl.* disomos.

gerze, i. *vet.* Karadeniz bölgesinin genellikle siyah renkli, ibikleri boynuz şeklinde çatallı, yerli bir tavuk ırkı.

Gerze'ler, ç. öz. i. *etn.* Batı Afrika'da Liberya ile Gine'de yaşayan ve nüfusu 160.000 kadar olan zenci topluluğu. Gine dil grupundan bir dil konuşurlar. Ormancılıkla uğraşırlar.

gerzen, i. Eskiden İran şahlarının giydikleri bir taç; oldukça büyük ve ağır olmakla başlarına giymeyip tavandan bir zincirle başları üstünde asılı olarak tutarlardı. Uzaktan bakanlar bunu başta gibi görürlerdi.

gestalt,-tı, i. *Alm. gestalt, psik.* Bir şeyin dış sınırlarıyle meydana gelen geometrik şekli. [*Ing.* ve *Fr.* Gestalt].

☆ *Eşanl.* kılık, yapı.

~ **psikolojisi**, *psik.* Bu kuram psikolojiyi, uyarılarla, bunlara verilen cevapların, ilişkilerin bütünü halinde ele alır [*Ing.* Gestalt psychology; *Fr.* Psychologie de gestalt].

gestalt'çı, i. Gestalt psikolojisini kabul eden veya uygulayan kimse. [*Ing.* Gestaltist; *Fr* Gestaltiste].

gestalt'çılık,-ğı, i. *Alm. gestalt*, yapı, biçim. Biçim felsefesi [*Ing.* Gestaltism; *Fr.* Gestaltisme].

gestapo, i. *Alm. gestapo.* Nazi Almanya'sında gizli polis teşkilâtına verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Gestapo].

getir.-tri, i. *Fr. guêtre.* Tozluk. [*Ing.* Gaiter].

getirgen, ◘ Getirici.

getirici *(sinir)* s. ve i. < *getirmek*. § ❶ *zool.* ve *biy.* Uyartıları sinir merkezlerine ileten *(sinirler hk.)* [*Osm.* Mürsil; *Lat. Afferens; Ing.* Afferent; *Fr.* Afferent]. ☆ *Eşanl.* afferent. § ❷ *anat.* Bir sıvıyı bir organa getiren: *Getirici damarlar.*

~ **sinir**, *anat.* Uyartıları sinir merkezlerine ileten sinirler. [*Osm.* A'sāb-ı mürsil; *Ing.* Afferent nerve; *Fr.* Nerf afferent].

getirilmek(-e), f. Getirmek işine konu olmak. *Çocuk annesinin yanına getirildi.* [*Ing.* To be brought or fetched; *Fr.* être apporté, amené].

getirmek (-i,-den,-e), f. *esk. T. keltürmek.* § ❶ Uzakça bir yerden yakına taşımak, ulaştırmak, gelmesini sağlamak: *İstanbula su getiren ana borulardan biri patlamış.* [*Osm.* Nakletmek; *Ing.* To bring, fetch, supply from; *Fr.* Apporter, ammener, rapporter] ☆ *Eşanl* götürmek. § ❷ Sebep olmak, ortaya çıkarmak: *Ham meyvalar hastalık getirir. Bu rüzgârlar kar getirecek.* § ❸ (-i), Erişmek veya eriştiğini sanmak: *Baharı getirdik;* § ❹ Kanıt olarak ileri sürmek: *Örnek kanıt, tanık getirmek;* § ❺ Bazı kelimelerle bileşik fiil yapmaya yarar: *Merak getirmek, nedamet getirmek.* § ❻ Gelir sağlamak: *Bu araba her gün yüz lira getirir.* § ❼ *mec.* Bildirmek, iletmek: *Birinden selâm getirmek.* ◉ *birarava (bir yere)* ~, *dey.* Toplamak, biriktirmek; [*Ing.* To gather together; *Fr.* Ramasser]; ◉ **dile** ~, *dey.* ◘ **Dil**; ◉ *(birini)* **dize** ~, *dey.* Birinin yalvarmasına sebep olmak, aman dedirtmek; [*Ing.* To bring to his knees, to force to his knees, to subdue]; ◉ **dünyaya** ~, *dey.* Doğurmak, [*Ing.* To give birth to; *Fr.* Donner naissance, accoucher]; ◉ **hatıra (akla)** ~, *dey.* Hatırlamak. [*Ing.* To remember, to think of; *Fr.* Rappeler]; ◉ **iki ucunu bir araya** ~, *dey.* Gelirle gider arasında denge kurmak. [*Ing.* To make two ends meet; *Fr.* Ménager, économiser]; ◉ *(Birini)* **imana** ~, *dey.* Birini dine bağlamak. [*Ing.* To convert to the faith; *Fr.* Convertir à la foi, faire accepter la verité]; ◉ **yerine** ~, *dey.* Yapmak, icra etmek. [*Ing.* To fulfil, to execute, to carry out; *Fr.* Executer]; ◉ *(Birini)* **yola** ~, *dey.* Birinin davranışlarını düzeltmek. [*Ing.* To bring to reason, to put to rights; *Fr.* Arranger, ameliorer, faire accepter].

getirtmek (-i,-e), f. Getirmek işini yaptırmak. [*Osm.* Celbetmek; *Ing.* To let be brought or fetched, to order *(a book, etc), (person)* to call or invite; *Fr.* Faire venir, faire transporter, faire amener].

Get'ler, ç. öz. i. *etn.* Avrupa'da yaşayan Trakyalı topluluk. Uzun süre Balkanlarla Tuna arasına yerleşen Get'ler M. Ö. 512'de *Da'a*'ya boyun eğdiler; *İskender*'e yenildiler (335). Kelt'ler tarafından püskürtüldüler ve Tuna'nın kuzeyine çekilerek en sonunda Dak'larla karıştılar. Tanrılaştırdıkları filozof-kral *Zalmoxis*'in Get'lerin kanun koruyucusu olduğu sanılır. [*Ing.* Getae; *Fr.* Gètes].

gevakolor, i. *sin.* Anskolor renk işleminin Belçika'da geliştirilmiş çeşidi. Bir renkli film çeşidi. [*Ing.* ve *Fr.* Gevacolor].

geveleme, i. § ❶ Gevelemek eylemi. [*Ing.* Chewing, mumbling; *Fr.* Mâchonnement]. § ❷ *patol.* Çiğneyen bir insanın gevme hareketlerini andırır şekilde çenelerini oynatması. *(Bazı hastalıklarda görülür).* [*Ing.* Muttering; *Fr.* Mâchonnement]

gevelemek (-i), f. < *esk. Türk, kevmek.* § ❶ Çiğnemeden ağız içinde evirip çevirmek: *Bir kaç dakika geçtiği halde adamcağız ağzında şekeri geveliyor.* [*Ing.* To mumble, chew; *Fr.* Mâchonner]; § ❷ *mec.* Söylenecek sözü tam olarak ve açıkça söylememek: *Fakat zihninde kararlaştırdığı miktarı da söylemeye birdenbire cesaret edemeyerek geveliyordu.* [*Ing.* To mumble, hum and haw; *Fr.* Marmotter, marmonner, barboter] ◉ **ağzında** ~ **veya evelemek**, *dey.* Bir sözü tam söylememek, ağzının içinde mırıldanmak.

geven, i *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından. Mayıs-Ağustos ayları arasında çiçek açan, çok yıllık odunlu bir dağ bitkisi olup bazı türlerinden kitre denilen bir zamk çıkarılır; bunda nişasta, müsilâj, *tragacanthin* ve *bassorin* bulunmaktadır; bu zamk farmakoteknide, kâğıt ve kumaş sanayiinde çok kullanılan bir maddedir. Gevenin hayvan yemi ve yakacak maddesi *(fırınlarda ve tandırlarda)* olarak Anadolu'da çok yayılmıştır. Geven gövdelerinden kömür bile hazırlanmaktadır. Anadolu'da 300 kadar geven türü vardır; ◉ **Altın geveni**, *(A. aureus).* **Zamk geveni** *(A. gummifer),* **Kürt geveni** *(A. kurdicus),* Boz geven *(A. microcephalus)* adlı türleri Anadolu'da yaygındır. [*Osm.* Şecere-i ketira; *Lat.* ve *Ing. Astragalus; Fr.* Astragale] ◘ *ŞEKİL: 98.* — **ZEHİRLİ BİTKİLER.**

☆ *Eşanl.* ketira.

geveşt,-ti, i. *Osm.* < *Fars. müz.* Türk musikisinde eski bileşik makamlardan biri.

geveze, s., ve i. *Osm.* < *Fars. geo.* söz + *bāz, oynayan* >*gepbāz* veya *gepbāze.* § ❶ Çok konuşan, çenesi düşük, [*Ing.* Talkative, chatterer, babbler; loquacious; *Fr.* Bavard, -arde, loquace, verbeux,-euse, jaseur]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Sır saklamayan, ağzı gevşek. [*Ing.* Indiscreet; *Fr.* Indiscret,-ete]. ☆ *Yak. anl.* § ❶ lâkırdıcı, dilli, çeneli, dilbaz, cerbezeli, natıkalı, natuk, natı, çalçene, çenebaz, lafazan, zevzek, ağzı kalabalık, lâf ebesi, çaçaron, farfara, tıraşçı, şarlatan, ağzında bakla ıslanmaz, § ❷ boşboğaz.

☆ *Karş.* § ❶ az konuşur, sessiz; § ❷ ketum.

gevezelik,-ği, i. § ❶ (a) Geveze olma hali, gevezece söz; (b) Şundan bundan rastgele konuşma. [*Ing.* Babbling, chattering, loquacity *Fr.* Loquacité, goût du bavardage]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Sır saklamama, boşboğazlık. [*Ing.* Indiscretion; *Fr.* Indiscrétion].

~ **etmek.** Saçma sapan, çabuk, düzensiz ve uzun uzadıya konuşmak. [*Ing.* To babble, prattle; *Fr.* Bavarder, jaser, parler à tort à travers].

gevher, i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Elmas, mücevher, inci. [*Ing.* Gem, jewel, pearl]. § ❷ Bir şeyin aslı, mayası; [*Ing.* Substance, essence, root, origin, element], §❸ *fels.* Eski felsefede bir şeyin değişmeyen aslı, cevher. § ❹ Nükteli ve güzel söz. § ❺ Kadın adı.

gevir, i. *zool.* ◘ Yaban sığırı.

geviş, i. *esk. T. kevmek* > *gevmek. (Hayvanlar hk.)* Çiğneme, gevmek işi, diş etleriyle eze eze koparmak hareketi. [*Ing.* ve *Fr.* Rumination].

~ **getirme**, *zool.* Razı memeli hayvanların besinlerini aldıktan sonra bunu dört gözlü olan midelerinin işkembe gözünde saklayıp bir süre sonra ağızlarına geri getirerek çiğnemeleri hali. Böyle beslenen hayvanlara gevişgetirenler denir. [*Ing.* ve *Fr.* Rumination].

~ **getirmek.** *(Bazı hayvanlar hk.)* Yuttuktan sonra midesinden tekrar ağzına çıkardığı yiyeceği yeniden çiğnemek. [*Ing.* To ruminate; *Fr.* Ruminer].

~ **getirmeyen hayvanlar**, *zool.* ◘ Gevişgetirmeyenler.

geviş-getirenler, ç.b.i *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Etenliler *(Placentalia)* bölümünün, Çift parmaklılar *(Artiodactyla)* takımına giren bir alttakımı. Mideleri 4 odalıdır. Bitki olan besinlerini yarı sıvı halde yutarlar. Besinler önce işkembeye gelir, oradan börkeneğe geçer ve yumuşatılır. Dinlenirken geri kusulup iyice çiğnendikten sonra yine yutularak kırkbayıra gelir ve oradan şirdene geçerek iyice sindirilir. Buna geviş getirme denir. Cücegeyikler *(Tragulina),* Topuktabanlılar *(Tylopoda).* Sığır ve davarlar *(Pecora)* olmak üzere 3 üst familyası vardır. [*Osm.* Müçtere; *Lat.* ve *Ing. Ruminantia; Fr.* Ruminants].

geviş getirmeyenler, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Etenliler *(Placentalia)* bölümünün, Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımına giren bir alt takımı. Bazı sınıflandırmalara göre Domuzumsular *(Suiformes)* alt takımına eşittir. Bunların mide yapıları sade olup geviş getirmezler. Domuzgiller *(Suidae),* Hipopotamgiller *(Hippopotamidae),* Pekarigiller *(Tayassuidae)* familyaları vardır. [*Lat.* ve *Ing. Nonruminantia; Fr.* Non-ruminants].

gevmek(-i), f. *esk. T. kevmek. h.d.* Diş etleriyle koparmaya, çiğnemeye çalışmak [*Ing.* To chew, to champ; *Fr.* Mâcher avec les gencives].

gevrek, s. *esk. T. kevrek.* § ❶ Kolayca kırılıp ufalanan, esnek olmayan. [*Ing.* Crisp; *Fr.* Frais, croustillant,-ante], § ❷ *(Gülüş hk.)* Neşeli ve kıvrak. [*Ing.* In an easy and lively way]. § ❸ i *mutf.* Ağzın içinde kolayca parçalanıp dağılacak şekilde hazırlanmış bir çeşit peksimet. [*Ing.* ve *Fr.* Biscuit]. § ❹ *inş.* Kolaylıkla dağılıveren yapı taşı için kullanılır [*Ing.* Brittle; *Fr.* Cassant,-ante].

~ **söğüt**, *bot.* ◘ Söğüt.

~ **tektonik**, *jeol.* Fay ve enine yayılımların hâkim olduğu tektonik alan. *(Değişme veya başkalaşma ile veya daha önceki tektonik etkilerle katılaşmış eski araziler bu durumdadır).* [*Ing.* Brittle tectonics; *Fr.* Tectonique cassante].

gevrekçi, i. Gevrek yapan veya satan kimse.

[*Ing.* Seller of dry toast, seller of ring shaped rolls; *Fr.* Vendeur de biscuits].

gevrek gevrek, z. *(Gülmek hk.)* Hafif bir sesle ve kesik kesik: *Gevrek gevrek gülüyordu.* [*Ing.* To laugh in an easy and lively way; *Fr.* Ricaner, pouffer de rire].

~ **gülmek,** *dey.* Kendine güvendiğini veya karşısındakini hafifsediğini anlatır bir yolda kesik kesik ve sesli gülmek. [*Ing.* To laugh in an easy and lively way; *Fr.* Ricaner,].

gevreklik,-ğl, i. Gevrek olma hali, gevrek olanın durumu: *Çöreğin gevrekliği.*

~ **yılan yıldızı,** *zool.* ◘ Gevrekyılanyıldızı.

gevrek.yılan-yıldızı, b. i. *zool.* İkincil _ ağızlılardan Derisidikenliler *(Echinoderma)* alt filumunun, Yılanyıldızları *(Ophiuroidea)* sınıfından bir tür. Diski şişkin, kolları dar olur; bir deniz yıldızına benzer. [*Lat. Ophiothrix fragilis; Ing.* Brittle-star; *Fr.* Ophiure].

gevremek, nsz. f. *esk. T. kevremek,* zayıflamak. § ❶ Gevrek hale gelmek. [*Ing.* To become brittle; *Fr.* Devenir croquant]. § ❷ *h.d.* Çok acıkmak. [*Ing.* To become very hungry; *Fr.* Avoir tres (grand) faim]

gevretmek(-i), f. Bir şeyin gevremesini sağlamak. [*Ing.* To make crisp, to render brittle; *Fr.* Faire fragile, endurcire, faire crever]. ◉ **imanını** ~, *dey.* Çok yormak, bitkin hale düşürmek.

gevşek, s. § ❶ Gergin veya sıkı olmayan, gevşemiş olan, koyuverilmiş: *Gevşek yay, gevşek mandal.* [*Ing.* Loose, slack; *Fr.* Relaché, lâche]; ☆ *Karş.* **sert, katı, sıkı.** § ❷ Pek sert olmayan, sölpük, bayatça, pörsümüş: *Gevşek et, gevşek kumaş.* [*Ing.* Soft, lax; *Fr.* Mol, ramolli]; § ❸ Yavaş, cansız, gayretsiz, iradesiz, ağır, rahavetli, kayıtsız: *Gevşek âmirin yanındaki memurlar dikkatsiz ve tembel olur.* [*Ing.* Relaxed, lukewarm, languid; *Fr.* Inactif,-ive, malléable]. § ❹ *san.* Şekilleri kesin olmayan; hatları zayıf ve kararsız olan; [*Ing.* Loose, slack; *Fr.* Lâche]. § ❺ *tıp.* (a) Kendiliğinden devindiren sinir merkezlerinde gerilimin azalmasından dolayı kasları yumuşak olan; (b) Bundan ileri gelen ruhî durum içinde olan, yani duyu ve duygulara göre tanıma fonksiyonlarında ve durumu kavramada savruk davranan: *Gevşek adam;* [*Ing.* Relaxed; *Fr.* Decontracté,-ee] § ❻ *deric.* Kendiliğinden keçeleşme özelliği olmayan *(kıllar hk.)* § ❼ *dilb.* Fonolojide, akustik yönden, gergin fonemlere oranla tayf içinde çınlama alanları daha az belirli olan ve toplam enerji nicelliğinin azalması buna karşılık süresinin uzaması, telâffuz yönünden ise hareketsizlik anına oranla ses organlarının az biçim değiştirmesiyle tanımlanan ayırıcı özellik, [*Ing.* Loose; *Fr.* Lâche].

~ **ağızlı,** *dey.* Boşboğaz, geveze; [*Ing.* Blab; *Fr.* Bavard,-arde].

~ **kaya,** *jeol.* İyice sertleşmemiş, parçalanmakta olan kaya. *(Gevrek kaya, dağcılar tarafından «kötü kaya»* diye nitelendirilir. Böyle bir yerde tırmanma, güç, tehlikeli ve zevksizdir. Genellikle sistler, marn, bazı kireçtaşları, mikalı şistler kötü kayalıklardır). [*Ing.* Loose stone; *Fr.* Pierre branlante].

~ **kayış kolu,** *mek.* Döndürülen makaradan döndüren makaraya dönüş yapan ve üzerine hareket ettirici hiç bir kuvvet gelmeyen bir iletme makarasının veya bir kayışın kolu.

~ **kısım,** *deric.* Bir deride gözeneklerin daha seyrek olduğu kısım.

~ **kumaş,** *dok.* Tutumu ele dolgun gelmeyen dökümsüz kumaş. Bu durum kumaşın çözgü ve atkı sayıları arasındaki dengesizlikten meydana gelebileceği gibi, kötü bir denklemeden de ileri gelebilir. [*Ing.* Loose fabric; *Fr.* Etoffe lâche].

~ **oluşum,** *jeol.* Öğeleri birbirine bağlanmamış veya az bağlanmış oluşum *(Çakıl, kum, balçık, lapilli volkan külü, kil, organik çamur v.b.).*

~ **vurgu,** *gram.* Üzerinde vurgu olan bir ünlüden sonra, ünsüzle başlayan, bir hecenin gelişiyle zayıflayan vurgu: *Evi:nin, kapı:lar, odadaki:ler örneklerinde olduğu gibi* [*Ing.* Open stress; *Fr.* Accent à coupe faible].

gevşeklik,-ğl, i. § ❶ Gevşek olma hali, [*Ing.* Looseness, slackness; *Fr.* Desserrage, relâchement]. ☆ *Karş* sıkılık, **sertlik,** katılık. § ❷ Gevşekçe davranış, kayıtsızlık: *Bu iş gevşeklik götürmez;* [*Ing.* Slackness, flabbiness, woolliness; *Fr.* Mollesse]. § ❸ **Takatsizlik, kesiklik:** *Yemekten sonra gevşeklik gelir;* § ❹ *tiy.* Sahne konuşmasında, ünsüz harflerin çıkarılmasında organların gevşekliği, cansızlığı, yumuşaklığı, [*Fr* Mollesse]. § ❺ *fizyol.* (a) Gevşek denilen bazı felçlerde görüldüğü gibi kas gerginliğinin bulunmaması hali; (b) Dikilebilen bazı organların, kanla dolu olmadığı zamanki durumu; [*Ing.* Laxity; *Fr.* Laxite]. § ❻ *patol.* Bir dokunun gevşemesi, laçka olması: *İhtiyarlarda derinin gevşekliği.* [*Ing.* Laxity; *Fr. Laxité*].

gevşeme, i. § ❶ Gevşemek eylemi. [*Ing.* Relaxation; *Fr.* Relâchement]. § ❷ *biy.* ◘ **Diyastol.** § ❸ *fiz.* Fiziksel bir sistemin dengesi bozulduğu zaman kendiliğinden ortaya çıkan ve sistemi yavaş yavaş ilk durumuna getiren olayların tümü, [*Ing.* ve *Fr.* Relaxation]. § ❹ *fizyol.* ve *psik.* Vücudun bir kısmında veya tümünde kas geriliminin istemli olarak giderilmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Relaxation]. § ❺ *cimn.* (a) Gerilmenin karşıtı; (b) Gerilmiş vücut bölümlerinin, hiç bir kas direnci olmadan, kendi ağırlıklarıyle, serkaç ve silkme türünden hareketlerle yeniden kendi durumuna gelmesi [*Ing.* Relaxation, relaxing; *Fr.* Relâchement]. § ❻ *fonet.* Bir fonemin telâffuzu sırasında, ses organlarının etken durumdan hareketsiz duruma geçmeleri *(hareketsiz duruma geçme fonem telâffuzunun son bölümüdür).* [*Ing.* Off-glide; *Fr.* Détente]. § ❼ *met.* Bir hadde tezgâhının silindirleri arasında, çeşitli parçaların *(silindirler, yataklar v.b.)* şekil değişikliğine uğramasıyle, normalden fazla bir açıklık meydana gelmesi. § ❽ *patol.* Tam gerilememe hali: *Dölyatağı gevşemesi.* [*Ing.* Relaxation; *Fr.* Relâchement]. § ❾ *tekn.* Makinenin çalışmasından ileri gelen sarsıntı etkisiyle bir vidanın dönmesi. [*Ing.* Loosening; *Fr.* Relâchement]. § ❿ *mec.* Isteğin, çabanın, ciddiyetin azalması: *Disiplinin gevşemesi.* [*Ing.* Relaxation, falling off; *Fr.* Relâchement, relaxation]. ◉ **boyuna** ~ **süresi,** *fiz.* Magnetik rezonansta incelenen parçacıkların hepsinin boyuna mıknatıslanmasını yani magnetik momentinin magnetik alana paralel bileşkesini belirten zaman aralığı. [*Ing.* Longitudinal relaxation period; *Fr.* Temps de relaxation longitudinale]. ◉ **çeliklerin** ~ **sl,** Sürekli bir uzatma işleminden geçirilmiş çeliklerin gerginliğini kaybetmesi. *(Esneklik sınırına yakın gerilen sert çeliklerde bu olay açıkça görülebilir).* ◉ **enine** ~ **süresi,** *fiz.* Magnetik rezonansta, incelenen parçacıkların hepsinin enine mıknatıslanmasını, yani magnetik momentinin magnetik alana dik bileşkesini belirten zaman aralığı. [*Ing.* Transversal relaxation period; *Fr.* Temps de relaxation transversal]. ◉ **ısıyle** ~, *fiz.* Sistemin denge durumu bir ısı dengesi şeklinde olan özel gevşeme olayı. *(Bu durumda sistemin gelişmesi denge sıcaklığını belirleyen bir termostat vazifesi gören dış ortamla ısı alışverişine bağlıdır).* [*Ing.* Thermic relaxation; *Fr.* Relaxation thermique].

~ **alıştırmaları,** *cimn.* Kaslarda aşırı gerilme çalışmasının oluşturacağı zararı gidermek için bu tür çalışmayı hemen izlemesi gereken dinlendirici nitelikteki alıştırmalar. [*Ing.* Relaxation exercices; *Fr.* Exercices de relâchement musculaire].

~ **salınımları,** *fiz.* Fiziksel bir sistemin, sinüsoidal olmayan devirli salınımları. Bu salınımların evreleri, süreleri tamamen farklı iki fazı kapsar. § ❶ Sistemin enerji aldığı ve denge durumundan uzaklaştığı faz. § ❷ Kendiliğinden bir gelişmeyle ilk duruma döndüğü faz. [*Ing.* Oscillation of relaxation; *Fr.* Oscillation de relaxation].

~ **süresi,** *fiz* Gevşeme olayında, fiziksel bir sistem yavaş yavaş denge durumuna gelirken, bu sistem üzerinde ölçülen bir büyüklüğün kendiliğinden gelişmesini şartlayan üstel kanunun zaman sabiti. *(Gevşeme süresinin karşıtı, denge durumuna dönüş hızını niteler. Denge durumuna dönüşün çabuk veya geç olması, gevşeme süresinin kısa veya uzun olmasına bağlıdır).* [*Ing.* Relaxation period; *Fr.* Temps de relaxation].

gevşemek, nsz. f. *esk. T. kevşemek.* § ❶ Gevşek olmak, gevşek hale gelmek. [*Osm.* Tekâsül etmek; *Ing* To relax, loosen; *Fr.* Se relâcher] ☆ *Eşanl.* **sâlpümek.** ☆ *Karş.* **sıkılaşmak, gerginleşmek.** § ❷ Hızı azalmak: *Rüzgâr gevşedi.* [*Ing.* To weaken, ease, cease; *Fr.* Mollir; S'affaiblir]. ☆ *Eşanl.* **tavsamak.** ☆ *Karş.* **hazırlanmak.** § ❸ **Çözülmek:** *İp gevşedi.* [*Ing.* To slacken; *Fr.* Se relâcher]. § ❹ Yumuşamak: *Yorgun ayaklar ılık suya girince gevşedi.* [*Ing.* To soften, to grow soft; *Fr* Se ramollir]. ☆ *Karş.* **sertleşmek, katılaşmak.** § ❺ Sakinleşmek *Soğuk suya girince sinirleri gevşedi* [*Ing.* To become slack, to slacken, to relax; *Fr.* Se détendre, se calmer]. ☆ *Karş.* **gerilmek.** § ❻ *arg.* Hoşlanmak

gevşetici, s. ve i. § ❶ Bir şeyin gerginliğini veya katılığını bozan *(şey)* [*Ing.* Loosening, slacking; *Fr.* Relâchant,-ante]. § ❷ *tıp* Gevşeklik veren *(ilâç veya yöntem).* [*Ing.* Relaxing; *Fr.* Decontracturant,-ante].

gevşetilmek, nsz. f. Gevşetmek işine konu olmak. [*Ing.* To be loosened or slackened, to be relaxed; *Fr.* Être relâché, ramolli].

gevşetme, i Gevşetmek eylemi. [*Ing.* Loosening; slacking, relaxing, releasing; *Fr.* Relâchement]. ◉ **fren** ~, *demir,* ◘ Fren.

gevşetmek(-i), f. Bir şeyin **gevşemesini** sağlamak, bir şeyi gevşek hale getirmek. [*Ing.* To loosen, to slacken, to relax, to make loose, to release; *Fr.* Desserrer, ameublir, relâcher, détendre, amollir, fléchir]. ◉ **dizginleri** ~, *binic.* ve *mec.* ◘ Dizgin. ◉ **yayı** ~, *tekn.* Esnekliğini azaltmak.

gevşey, i. *fiz.* Bir gazın, dışardan hiç bir kuvvetin etkisinde kalmaksızın gevşeyip genişlemesi olayı. [*Ing.* ve *Fr.* Dilatation].

☆ *Eşanl.* **serbest gevşey.**

gevşeyen, s. Gevşemek eylemine uğrayan

~ **fonem,** *fonet.* Süresi, giderek gevşeyen telâffuz gerilimine eşlik eden fonem.

geyç.-cl, i. *Ing. guage den.* Ölçme işlerinde kullanılan gösterge *(müş'ir).* [*Fr.* Jauge, tirant d'eau].

geyç.kok, b.i. *Ing gauge-cock, den* Kazan sularının düzeylerini kontrola yarayan musluk, [*Ing.* Robinet de jauge, dehauteur d'eau].

geygi, i. *A.* Bazı bölgelerde elbise ve giyecek anlamındadır, [*Osm.* Libas; *Ing.* Clothing, dressing; *Fr.* Habillement].

geyik,-ğl, i. *esk. T. keyik.* § ❶ *zool.* Geyikgiller *(Cervidae)* familyasına giren *Cervus* cinsine verilen genel ad. Başında kemikten, uzun, silindirimsi ve dallı boynuzlar bulunur; bunlar her yıl düşer, yenisi gelir. Kızıl geyik, Kanada geyiği, ve daha birçok türleri vardır. [*Lat. Cervus; Ing.* Deer; *Fr.* Cerf]. ◘ *ŞEKİL: 380.* — **MEMELİ HAYVANLAR II.** § ❷ *arg.* Karısının veya yakını olan kadının ihanetine uğramış erkek. [*Ing.* Pander] ◉ ~ **ler kırkımında,** *dey.* «Balık kavağa çıktığı zaman» deyimi gibi, hiç bir zaman olmayacak işler için söylenir. ◉ **adi** ~, *zool.* Geyikgiller *(Cervidae)* familyasından, Eski Dünya'nın her tarafında yaşayan, boyu 1.40 m. ağırlığı ortalama 150 kg. olan bir geyik cinsi. Çiftleşme devresi dışında genellikle yalnız yaşar. Çiftleşme devresinde bir erkeğin yanında on kadar dişi geyik bulunur. [*Lat. Cervus elaphus; Ing.* European red deer, stag; *Fr.* Cerf commun]. ◉ **ala** ~, *zool.* ◘ **Alageyik.** ◉ **benekli cüce** ~, *zool.* Cücegeyikgiller *(Tragulidae)* familyasına giren bir memeli türü, [*Lat. Tragulus nemina; Fr.* Tragule]. ◉ **cüce** ~ **ler,** *zool.* ◘ **Cücegeyikgiller.** ◉ **Çin geyiği,** *zool.* Çift parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Geyikgiller *(Cervidae)* familyasından bir memeli türü. Küçüktür, boynuzları yoktur Erkeğin köpek dişi büyüktür. Doğu Çin'de yaşar. [*Lat. Hydroptes inermis; Ing.* Waterdeer; *Fr.* Cerf de marais]. ◉ **Kanada geyiği,** *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Geyikgiller *(Cervidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 260 sm. Erkek zarif bir biçimde çatallı olan bir boynuz taşır.

Kuzey Amerika'da yaşar. [*Lat. Cervus canadensis; Ing.* Elk, wapiti; *Fr.* Wapiti cerf du Canada] ◉ kızıl ~, ◘ Kızılgeyik. ◉ misk geyiği, *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Geyikgiller *(Cervidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 100, yüksekliği 50 sm. Boynuzları yoktur. Eşeylik organı yanında misk kesesi vardır. Orta Asya'nın yüksek dağlarında yaşar. [*Lat Moschus moschiferus; Ing.* Musk deer, kastura, kabarga; *Fr.* Chevrotain porte-musc]. ◉ Ren geyiği, *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Geyikgiller *(Cervidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 200 yüksekliği 110 sm. Hem dişi hem erkek boynuzludur. Gerdanı yelelidir. Eski ve Yeni Dünyanın Arktik bölgelerinde yaşar. Koşum hayvanı olarak kullanılır ve etinden, sütünden, derisinden yararlanılır. [*Lat.* Rangifer *tarandus; Ing.* Reindeer; *Fr.* Renne]. ◉ Virginya geyiği, *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Geyikgiller *(Cervidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 180, yüksekliği 100 sm. Kuyruğu uzun ve alt bölgesi beyazdır. Zarif bir biçimde dallı boynuzları vardır. Eti çok lezzetlidir. Kuzey Amerika'da yaşar. [*Lat. Odocoileus virginianus; Ing.* White-tailed deer; *Fr.* Cerf de Virginie].

~ boynuzu, § ● *bot.* ◘ Geyikboynuzu. § ◉ *tekn.* Geyiklerin ağaç dallarına benzeyen boynuzları olup bunlardan çok güzel armalar meydana getirildiği gibi, bıçak ve diğer âletlere sap yapmak için de kullanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Bois de cerf].

~ böceği, *zool.* ◘ Geyikböceği.

~ derisi, *tekn.* Kalınlığı, dayanıklılığı ve esnekliği sebebiyle, çok uzun zaman büyük senyörlerin cesetlerini kefenlemekte kullanıldı. [*Ing.* Buckskin, deerskin; *Fr.* Cuir de cerf].

~ dikeni, *bot.* ◘ Alıç.

~ dili, *bot.* ◘ Geyikdili.

~ domuzu, *zool.* ◘ Geyikdomuzu.

~ etine girmek, *dey. (Kızlar)* Erinlik devresinde kadın endamı almaya başlamak. [*Ing.* To take on the physical appearance of a woman *(said of a growing girl); Fr. (Pour les jeunes filles)* Prendre la forme d'une femme].

~ kalbi.kemiği, *tıp. esk* Geyiğin kalbinde bulunan ve eskiden kuvvetli bir ilâç sayılan katı kısım. *(Geyiklerin boynuzu da Avrupa'da aynı derecede etkili sayılır ve boynuz yongaları XIX. yüzyılda farmakopede yer alırdı).* [*Fr.* Os de coeur de cerf].

~ yağı, *tekn.* İlâç yapımı ve zırhların bakımında kullanılan yağların en tanınmışıdır. [*Fr.* Graisse de cerf].

geyik.boynuzu, b. i. *bot.* Eğrelti-otugiller *(Polypodiaceae)* familyasından, tropiklerde yetişen, epifit eğrelti cinsi; iki çeşit yaprağı vardır. Steril yapraklar dik, hemen hemen böbrek şeklinde ve ağacın kovuğundaki çürüğü sıkıca örter durumdadır. Fertil yapraklar ise tabanda dar, tepeye doğru genişlemiş ve yassı, uzun, sarkık loplara çatallanmıştır. *P. Angolense, P. biforme, P. grande, P. Wallichii* gibi türleri makbul süs bitkileridir. İstanbul'da süs bitkisi olarak çiçekçilerde ve salonlarda yayılmaya başlamıştır. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Platycerium]

geyik.böceği, b.i. *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, *Lucanidae* familyasından 20-60 mm. uzunluğunda, eşeysel iki şekilliliğiyle ilgi çekici bir böcek türü. Yaz akşamlarında meşelerin dolayında uçuşur; kurtçukları bu ağaçlara derin delikler açar; 3-5 yıl sonra başkalaşma geçirir. Erkeklerin mandibulası büyük ve boynuz biçimindedir. Ön bacakları kazmaya elverişlidir. Bunlar alometri'ye iyi bir örnek teşkil ederler. [*Lat. Lucanus cervus; Ing.* Stag-beetle; *Fr.* Lucane, cerf-volant]. ◉ dev ~, *zool.* Lucanidae familyasına giren kın kanatlı bir böcek türü. Erkeklerin mandibulaları vücudun üçte ikisi kadar uzun olup, boynuz şeklinde dallıdır. Kuzey Amerika'nın orta kısımlarında yaşar. [*Lat. Lucanus elaphus*].

geyik.dikeni, b.i. *bot.* ◘ Alıç.

geyik.dili, b.i. *bot.* Eğreltiotugiller *(Polypodiaceae)* familyasından, Kuzey yarımkürenin ılıman bölgelerinde, gölgelik nemli yerlerde sık görülen bir bitki. Köksapından kurdele gibi çok uzun ve parçalanmamış, dil şeklinde yapraklar çıkar; yaprağın alt yüzünde dizi dizi spor keseleri bulunur. Türkiye'nin sahil bölgelerinde rastlanır. [*Lat. Phyllitis scolopendrium; Ing.* Hart's tongue fern; *Fr.* Scolopendre vulgaire, langue-de-cerf].

geyik.domuzu, b.i. *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Domuzgiller *(Suidae)* familyasından domuza yakın bir memeli türü. Uzunluğu 110, kuyruğu 20 sm. Erkeğin üst-çene köpek dişleri boynuz gibi uzun ve yukarı doğru kıvrıktır. Selebes adalarında yaşar. [*Lat. Babirussa babirussa; Ing.* Babirusa babiroussa; *Fr.* Babiroussa]

geyikgiller ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Geviş getirenler *(Ruminantia)* alt takımının, Sığır ve Davarlar *(Pecora)* üst familyasına giren bir familyası. Boynuzludurlar. Yapıları incedir. Genel olarak erkekler boynuz taşır. Dallı olan boynuzlar deri ile örtülü olup her sene atılır ve yeni boynuzlar meydana gelir. Yaş tayini boynuz dalına göre yapılır. Üstçenedeki köpek dişleri bazılarında savunmağa yarayacak kadar uzar; her çenede de on iki azı dişi vardır. Kısa kuyrukludurlar. Yılda iki kere renk değiştirirler. İnce bacaklı olup çeviktirler. Çok türü vardır. Kızıl geyik *(Cervus elaphus),* Kanada geyiği *(C. canadensis),* Karaca *(Capreolus capreolus),* Alageyik *(Dama dama),* Munçak *(Muntiacus muntjak),* Çin geyiği *(Hydropotes inermis),* Misk geyiği *(Moschus moschiferus),* Virjinya geyiği *(Odocoilus virginianus),* Mus *(Alces americana),* Büyük mus *(A. gigas),* Avrupa musu *(A. alces),* Ren geyiği *(Rangifer tarandus).* Karibu *(R.caibou)* en iyi bilinen türleridir. [*Lat.* ve *Ing.* Cervidae; *Fr.* Cervidés]. ◉ cüce ~, *zool.* ◘ Cücegeyikgiller.

geyik.otu, b. i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Sidefotugiller *(Rutaceae)* familyasından, anayurdu Güney Avrupa ve batı Asya olan ıtırlı bitki cinsi. En tanınmış türü beyaz geyikotu'dur. [*Lat. Dictamnus; Ing.* Dittany; *Fr.* Dictame, fraxinelle]. ◉ beyaz ~, *bot.* Güney Avrupa'da, Asya'nın ılıman dağlık bölgelerinde yetişen, 90 sm. kadar yükseklikte otsu bir geyik otu türü. Kökünün kabuğu eczacılıkta kuvvetlendirici ve âdet söktürücü olarak kullanılır. Bitkinin yer üstündeki kısımları, uçucu bir esans salgılayan küçük salgı bezleriyle kaplıdır. Sıcak ve rüzgârlı havalarda, yanar bir mum yaklaştırıldığında bu esans tutuşur. [*Lat. D. Albus; Ing.* Fraxinella, burning bush, gas plant; *Fr.* Fraxinelle blanche].

☆ *Eşanl.* gazalotu.

geyirmek, f. ◘ Geğirmek.

geyle, i. *coğr.* Kışın kar örtüsü üzerine yürünebilecek biçimde yapılmış, ayağa geçirilen ve kalburu andıran geniş, bağlarla ayağa sıkıca bağlanan ayakkabı. [*Ing.* Snow-shoe; *Fr.* Raquette de neige].

geylüsit.-ti, i. *Fr. Gay-lussite. min* Hidratlı, doğal kalsiyum ve soryum karbonat Formülü $CaCo_3.Na_2CO_3.5H_2O$ olan geylüsit Venezuella'da bulunur. [*Ing.* Gaylussite].

geymek(-i), f. ◘ Giymek.

geyşa, i. Özel bir eğitimle yetiştirilip, dans, şarkı, ev işi, çiçek düzenlenmesi v b. öğretilen Japon kızları.

geyt,-tl, i. *Ing. gate,* ızgara. *elek.* Kumanda elektrodu. [*Fr.* Écluse].

☆ *Eşanl.* ızgara.

gez[1], i. *Fr. gaize.* Yeşil veya soluk sarı renkte, silisli tortul kaya; çakıyle çizilebilir ve içinde çok küçük sünger kalıntıları bulunur. *(Dinamit yapımında soğurucu olarak kullanılır).*

gez[2], i. *Osm.* < *Fars.* § ● Okun, kirişe geçen ucundaki kertik. [*Ing.* Notch in an arrow. § ● *sil,* Tüfek, tabanca v.b. ateşli silâhlarda namlunun gerisindeki kısımda bulunan, arpacıkla birlikte göz ile hedef arasında aynı doğru üzerine getirilen kertik. [*Ing.* Rear sight; *Fr.* Cran de mire]. § ● *esk. inş.* Yapı işlerinde kullanılan çekül. [*Osm.* Şakül; *Ing.* Plummet; *Fr.* Fil à plomb]. § ● *esk.* Yer ölçmeye yarayan düğümlü ip. § ◉ ◘ Kez. § ◉ *okç.* (a) Yeleksiz talim oklarına verilen ad. *(Bu iki kısma ayrılır: hava gezi, torba gezi);* (b) Okun çileye takılan yerine verilen ad; (c) Kemankeşlerin ölçüsü *(atışlar bunun la tayin edilirdi).* [*Ing.* Notch in an arrow]. ◉ hava ~ I, *okç.* Çamdan yapılan ok. ◉ torba ~ I, *okç.* Gürgenden yapılan ok. *(Torba gezinin ucunda temren denilen madenî bir parça vardır).*

~ ağacı, *bot.* ◘ Ilgın ağacı.

~ yeri, *okç.* Okun çile takılan kertiğinin adı *(Birkaç defa atış yapılınca ok çileye takıldığı hangi yerden havalanırsa orası gez yeri olarak tayin edilir. Gez yerinin iki tarafına budak denilirdi).*

gez[3], i. ◘ Giz.

gezce, i. Eskiden Habeşistan'da konuşulan hâmî-çamî dili. [*Fr.* Guèze, ghez, ghèze].

gezdirmek(-i,-e), f. § ● Başkasının gezmesini sağlamak, yürütmek, dolaştırmak: *Çocuğu bahçede gezdirmek, bahçeyi misafirlere gezdirmek. Elimi omuzunda gezdirdim* [*Ing.* To take or lead out or about for a walk or drive; *Fr.* Promener]. § ● Bir yapıyı, sergi, müze gibi bir yeri gösterip baktırmak: *Kiracıya evi gezdirmek.* [*Ing.* To show; *Fr.* Faire parcourir]. § ● Bir şey dağıtmak veya toplamak: *Yemişi, yemeği gezdirmek, çalgıcı parsa toplamak için def gezdiriyor* [*Ing.* To get round *Fr.* Tourner, porter]. § ● Bir şeyi başka bir şeyin üzerine dolaştırarak *(azar azar)* dökmek, serpmek: *Pilâva yağ gezdirmek, Zeytinyağlıya limon gezdirmek.* [*Ing.* To cast spread; *Fr.* Répandre]. § ● *den.* İstenilen rota üzerinde lâyıkıyle baş tutturamayıp gemiyi bir sancağa bir iskeleye kaçırmak ve bunun üzerine aksine almaya çabalayarak bir türlü istikrar peyda ettiremeden seyretmek. § ◉ Belli bir kıyafetle herkesin içine çıkarmak: *Çocuğu eski kıyafetiyle gezdiriyor.* [*Ing.* To take (someone) out for a walk or drive] § ◉ Sürterek hareket ettirmek: *Ütüyü kumaşın üzerinde gezdirmek.* ◉ göz ~, *dey.* ◘ Göz.

gezegen[e], i. < *gezmek. astr.* Kendi ışığı olmayan ve gökküresinin günlük hareketine katıldığı halde, güneş'in çevresinde dönerek aldığı ışığı yansıttığı için Yer'deki bir gözlemciye yıldızlara göre yer değiştiriyormuş gibi görünen gökcismi. Güneşe yakınlığı bakımından başlıca gezegenler sıra ile şunlardır:. *Arzıtilek, Çulpan, Yer, Sakıt, Erendiz, Sekendiz, Uranus, Neptün, Plüton.* [*Osm.* Seyyâre; *Ing.* Planet; *Fr.* Planète]. ☆ *Eşanl.* planet. ◉ ~ ler arası, *astr.* ◘ Gezegenlerarası. ◉ ~ ler dizgesi, *astr.* Güneş ve gezegenleri içine alan dizge. [*Ing.* Planetary system; *Fr.* Système planétaire]. ◉ büyük ~ ler, *astr.* Merkür, Venüs, Yer, Mars, Jüpiter, Satürn, Uranüs, Neptun ve Plüton olarak tanıdığımız dokuz gezegenin ortak adı. [*Ing.* Major planets; *Fr.* Grosses planètes]. ◉ dev ~, ◘ Dev. ◉ dış ~, *astr* Güneş'e Yer'den daha yakın olan gezegen. [*Fr.* Planète inférieure]. ◉ ikinci derece ~, *astr.* Büyük gezegenlerin çevresinde dönen gökcismi. ☆ *Eşanl.* uydu. [*Ing.* Satellite, secondary planet; *Fr.* Planète secondaire, satellite]. ◉ küçük ~, *astr.* Mars ve Jupiter gezegenlerinin yörüngeleri arasında dolanan ve ancak kuvvetli optik âletlerle görülebilen gezegenlerden her biri. [*Ing.* Asteroid, minor planet; *Fr.* Asteroïde, petite planète]. ☆ *Eşanl.* asteroit; ◉ yapma küçük ~, *astr.* Güneş çevresinde dolanmak üzere Yer'den gönderilen uzay aracı. [*Ing.* Artificial planetoid; *Fr.* Planétoïde artificiel]. ◉ ~ce bulutsu, *astr.* Gezegen görünüşünde, düzgün biçimli, ışık veren gökbulutsu. [*Ing.* Planetary nebula; *Fr.* Nebuleuse planétaire]. ~ devinmesi, *astr.* Yer ekseninin yaptığı devinmede gezegenlerin etkisine düşen pay. [*Ing.* Planetary precession; *Fr.* Précession planétaire].

gezegenimsi, i. *astr.* ◘ Küçük gezegen.

gezegenler.arası, ç.b.s. ve i. *astr.* § ● Gezegenlerin arasında bulunan: *Gezegenlerarası uzay.* [*Ing.* Interplanetary; *Fr.* Interplanétaire]. § ● Güneş çevresinde dolanan cisimler arasındaki boşluk.

~ seyahat, ◘ Astronotik.

gezelemek, nsz. f. *h.d.* § ● Bir aşağı bir yu-

karı dolaşmak. [*ing.* To wander all the time]. § ❷ *mec.* Duraksamak. [*Osm.* Tereddüt etmek. [*ing.* To hesitate; *Fr.* Hesiter].

gezenti, s. < *gezende. h.d.* Vaktini gezmekle geçiren, gezmeyi çok seven *(kimse)* [*ing.* Who wanders about excessively].

gezer*, s. Dolaşan, gezen, gezici, sabit olmayan: *Gezer hasta.* [*Osm.* Seyyar; *ing.* Mobile; *Fr.* Somnambule]. ◉ **uyur ~.** ◘ **U-yurgezer.**

gezge, i. *h.d.* Kol gezen silâhlı kuvvet. [*Osm.* Devriye; *ing.* Patrol; *Fr.* Patrouille].

gezgi, i Gezinmeye yarayan yer ve yol. [*ing.* Walk, excursion, promenade; *Fr.* Promenade].

☆ *Eşanl.* **gezi.**

gezgin, s. ve i. § ● Çok gezen. Çok gezi yapan kimse. [*Osm.* Seyyah; *ing.* Widely traveling; strolling, itinerant; *Fr.* Ambulant,-ante, qui voyage beaucoup]. § ❷ *patol.* Sıra ile vücudun çeşitli kısımlarında ortaya çıkan hastalıklara verilen sıfat: *Gezgin romatizma* [*ing.* Perambulating, peripatetic, wandering; *Fr.* Ambulant,-ante]. § ❸ *zool.* Belli yeri olmayan, ülkeden ülkeye dolaşan: *Gezgin kuşlar.* [*ing.* Migrating, migratory; *Fr.* Migrateur,-trice].

— **kuşlar,** *zool.* Çok geniş bir alana yaygın olan ve sık sık ülke değiştiren kuşlar. [*ing.* Migrating birds; *Fr.* Les oiseaux migrateurs].

~ **kelime,** *gram.* Birçok dilde yaygın bir şekilde kullanılan kelime: *Paşa, begüm, atom v.b.*

☆ *Eşanl.* dolaşan kelime, yaygın kelime.

~ **satıcı,** *sosy.* Şehirlerarası «*perakende*» satıcılık yapan ve bu işde kullanılan yazıcı ve hesap adamı. [*ing* Commercial traveller; *Fr.* Commis-voyageur].

— **tifo,** *patol.* ◘ Tifo.

gezginci, s. *h.d.* § ● Gezgin, gezici; [*ing.* That travels much, itinerant; *Fr.* Qui a beaucoup voyage, qui a vu plusieurs pays]; § ❷ Gezici *(esnaf).* [*ing.* Itinerant merchant, pedlar, hawker; *Fr.* Marchand ambulant].

— **esnaf,** Malını gezdirerek satan esnaf. [*ing.* Pedlar, hawker; *Fr.* Camelot, colporteur].

gezgin.kınkanatlıgiller ç.b.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Kınkanatlılar (Coleoptera) takımının bir familyası. Üst kanatları karın kısmını tamamen örtmez. [*Lat.* ve *ing. Staphylinidae; Fr.* Staphylinides].

gezi*, i. < *gezmek.* § ● Ülkeler veya iller arasında yapılan uzun yolculuk. [*Osm.* Seyahat; *ing.* Trip, excursion, travel; *Fr.* Voyage]. ☆ *Yak. anl* **gezinti, gezinme, sefer, tenezzüh, teferrüç, seyran, turizm.** § ❷ *(geniş anlamda)* Gezilip hava alınacak yer. ([*Ing.* Promenade; *Fr.* Promenoir]. ◉ **araştırma ~ leri,** *coğr.* ◘ **Araştırma;** ◉ **çevre ~ leri,** *eğt.* ◘ **Çevre;** ◉ **ders — si,** *eğt.* ◘ **Ders.**

— **filmi,** *sin.* Herhangi bir ülkeyi tanıtmak amacıyla çevrilmiş, o ülkenin başlıca görünüşlerini veren bir filim türü. [*Ing.* Travel film, travelogue, landscape film, tourist film; *Fr.* Film de voyage, film de tourisme].

— **gözlem planı,** *eğt.* Bir olayı, tabiat parçasını veya varlığı daha yakından tanımak amacıyla, olayın, tabiat parçasının veya varlığın bulunduğu yere *(ortama) gidiş, dönüş* ve inceleyiş safhalarının, bütün ayrıntılarıyle, önceden tasarlanıp tesbit edilmesiyle ortaya çıkan plan şekli.

gezi², i. *Osm.* < *Fars. gez,* arşın. *esk.* Bir arşın eninde ve pamuk karışımı bir cins hare taklidi kumaş: *Hint gezisi.*

gezici, s. Gezerek iş gören: *Gezici esnaf.* [*Osm.* Seyyar; *ing.* Itinerant, mobile; *Fr.* Ambulant, itinérant, mobile].

— **döngü,** *coğr.* Bir alçak basınç çevresinde bulunan, genel olarak kapalı eş-basınç *(izobar)* eğrilerinin gösterdiği ve yerini değiştiren alçak basınç alanı [*Osm.* Seyyar asgari; *ing.* Moving cyclones; *Fr.* Deplacement des cyclones].

— **döngü yolları,** *coğr.* Alçak basınç alanlarının *(döngülerin)* yer değiştirdikleri ana yollar. Gezici döngüler, daha çok 35 enleminden daha yüksek enlemlerde belirir. Bunlar doğuya doğru yer değiştirir ,belirli yollardan geçerler. Bu yolların belirmesinde dağların, iç denizlerin, çukur bölgelerin önemli yeri vardır. [*Osm.* Seyyar asgari tariki; *ing.* Tracks of cyclones; *Fr.* Trajectoires].

— **döngülerin ana yolu,** *coğr.* Körfez akıntısı *(Gulf stream)* adı verilen sıcak su akıntısının geçtiği yoldur. Gezici döngülerin buradan çok geçmelerinin sebebi buradaki sıcak suların buharlaşarak havada döner sekilde beliren hareketlerin sürmesine yardım etmesidir.

— **hekim,** *iş. huk.* Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından, sigortalı hastaları işyerinde veya evlerinde muayene ve tedavi için görevlendirilen doktor. [*ing.* Travelling physician; *Fr.* Medicin ambulant].

— **kumul,** *coğr.* Çölde esen yellerin, ana esiş yönüne göre, yılda 2 ile 25 arasında yer değiştiren, ilerleyen kum yığınları. [*Osm.* Seyyar eksibe; *ing.* Wandering dune; *Fr.* Dune mouvante].

— **kurslar,** *eğt.* Halk eğitimi kavramına uygun olarak öğretilmesi güç ve uzun zamana bağlı olmayan sanatları ve etkinlikleri isteklerine öğretmek üzere tertiplenen kurslar.

— **kütüphane,** *eğt.* Kütüphane hizmetlerinin yetişemediği uzak bölgelerde oturan halkı, kütüphane hizmetlerinden faydalandırmak ve boş zamanlarını değerlendirmek için motorlu ve motörsüz araçla çekilerek halkın ayağına götürülen kütüphane. [*ing.* Travelling library, mobile library, book-van, bookmobile; *Fr.* Bibliobus, bibliothèque ambulante].

— **merkez,** *post.* Hareket halinde trenlerde, vapurlarda bulunan ve güzergah üzerindeki posta merkezleriyle posta alınıp vermesi yapan ve icabında posta maddelerini kabul edip işleyen merkezleri [*Ing* Travelling post-office, railway post-office, highway post-office; *Fr.* Bureau ambulant].

☆ *Eşanl.* **seyyar merkez.**

— **minimum,** ◘ Döngü.

— **okul,** *eğt.* Türkiye'de yılın çeşitli mevsimlerinde yaylacılık, göçebelik v.b. sebeplerle yer değiştiren halk topluluklarının çocuklarına özgü ilk öğretim kurumu. [*Ing.* Travelling school; *Fr.* École ambulante].

— **öğretmen,** *eğt.* Gezici okullarda çalışmak üzere görevlendirilen öğretmen. [*Ing.* Travelling teacher; *Fr.* Instituteur ambulant].

— **öğretmenlik,** *eğt.* Nüfusu ve öğretim çağındaki çocuk sayılarının azlığı sebebiyle başlıbaşına bir okul yapılıp öğretmen verilmesine, yol mesafe, arazi durumu veya maddi imkânsızlıklar yüzünden bir bölge okuluna bağlanmasına imkân bulunmayan mahalle, divan, mezraa ve kom gibi dağınık yerleşme alanlarında yaşayan halkın öğrenim çağındaki çocuklarını ilköğretime kavuşturmak amacıyla kurulan bir görev. [*Ing.* Travelling teaching; *Fr.* Enseignement ambulant].

— **özel eğitim öğretmeni,** *eğt.* Arızalarının derece ve çeşidi bakımından normal okulların normal sınıflarında okutulmaları mümkün olan özel eğitme muhtaç çocukların eğitim ve öğretimiyle görevli öğretmen.

— **ses takımı,** *sin* Sesleri yerinde alabilecek biçimde donatılmış bir taşıt aracıyle çalışan ses takımı. [*Ing.* Mobile recording unit; *Fr.* Car de reportage].

— **siklon,** ◘ Döngü

— **sineması,** *sin.* Çadırda, barakada, açık hava sinemalarında filim göstermek üzere sürekli olarak yer değiştiren sinema oynatım kolu. [*Ing.* Travelling film show; *Fr.* Cinéma foraine].

— **sinema takımı,** *sin.* Halkı eğitmek amacıyle gösterim yapabilecek biçimde donatılmış bir araçla çalışan takım. [*Ing.* Mobile unit; *Fr.* Cinema mobile].

— **topluluk,** *tiy.* (a) Belli bir yeri olan, ama gidebileceği yerlere sık sık geziler yapıp oyunlar veren tiyatro; (b) Belli bir yeri olmayıp, özel araçlarla her yana gidip oyunlar veren topluluk. [*Ing.* Travelling company; *Fr.* Théâtre ambulant].

geziciler, ç.i. *san.* 1870-1923 yılları arasında eserlerinde günlük hayatı yansıtmak isteyen ressamları çevresinde toplayan Rus sanat akımı; [*Ing.* ve *Fr.* Ambulants].

gezicilik,-ği, i. Gezici olma hali: *Gezicilik yorucu bir iştir.* [*Ing.* Trade of a pedlar; *Fr.* Voyage, profession de marchand ambulant].

gezilmek, ösz. 1. § ● Herhangi bir kimse gezmek: *Sokakta böyle gezilmez.* [*Ing.* To go about, around; *Fr.* Se promener]. § ❷ nsz. Gezmek işine konu olmak: *O ev bugün iki defa gezildi.* [*Ing.* To be visited; *Fr.* Être visité].

gezim*, i. < *gezmek.* ◘ **Turizm.**

gezimcilik*,-ği, i. *fels.* Derslerini, öğrencileriyle birlikte gezinerek vermeye alışmış olan *Aristo*'nun felsefesine verilen ad. [*Osm.* Meşaiye; *ing.* Peripatetism; *Fr.* Peripatétisme]. ◉ adçı ~, *fels* ◘ **Adcı.**

☆ *Eşanl.* **peripatetizm, Aristoteles'çilik.**

gezimsel*, s. ◘ **Turistik.**

gezinme, i. § ● Gezinmek eylemi; § ❷ Eğlenmek, vakit geçirmek için yapılan gezme. [*Osm.* Seyran; *ing.* ve *Fr.* Promenade, excursion].

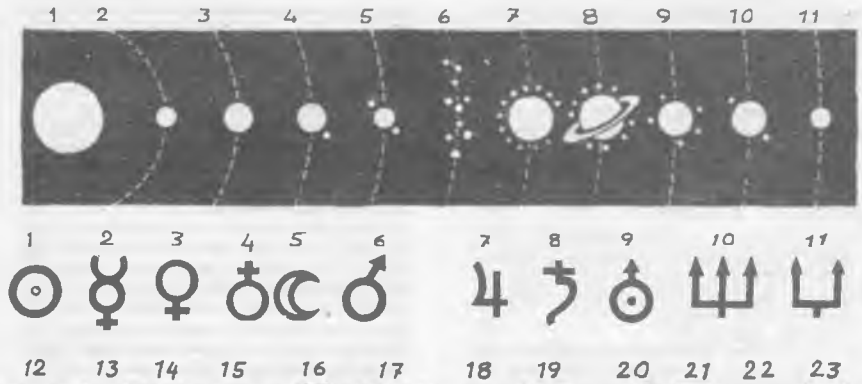

***ŞEKİL: 223.* — GÜNEŞ SİSTEMİ *(Gezegen sistemi)* VE GEZEGENLERİN SEMBOLLERİ.** **1.** Güneş. */2-11 Gezegenler/:* **2.** Utarit. **3.** Zühre. **4.** Yer ve Ay: **5.** Merih ve iki peyk: **6. Küçük gezegen *(planetoid).* 7.** Jüpiter ve oniki peyk. **8.** Satürn ve dokuz peyk. **9.** Uranus ve beş peyk. **10.** Neptün ve iki peyk. **11.** Pluto. */12-23 Zodyak takımyıldızlarının sembolleri/:* **12.** Koç. **13.** Boğa. **14.** Cevza *(Gemini).* **15.** Yengeç. **16.** Aslan. **17.** Bakire. **18.** Terazi. **19** Akrep. **20.** Nişancı. **21.** Teke **22.** Saka. **23.** Balıklar.

☆ *Yak. anl.* **seyahat, gezinti, gezinme, sefer, tenezzüh, teferrüç, turizm.**

ezinmek, nsz. f. § ❶ Gezip vakit geçirmek. [*Ing.* To wander about without any definite purpose, *Fr.* Se promener de long en large aller çà et là]. ☆ *Eşanl* **dolaşmak, kolaçan etmek** *(h.d.)* ☆ *Karş.* **durmak, hareketsiz kalmak.** § ❷ Kısa bir çevre içinde gezip durmak. § ❷ *müz.* Makamdan makama atlayarak hafiften taksim yapmak. [*Ing.* To run over the notes of a musical instrument, to pass from one key to another].

ezinti, i. < *gezmek* § ❶ Hava almak, dolaşmak amacıyla yakınca bir yere yapılan gezinme, gezi. [*Osm.* Teferrüç, tenezzüh; *Ing.* Promenade, excursion; *Fr.* Promenade, petite marche]; § ❷ *h.d.* Evlerde odaların önündeki aralık, dar sofa, koridor, kale duvarlarının iç tarafında nöbetçilerin gezmelerine yarayan dar yol. [*Ing.* Promenade; *Fr.* Promenoir]. § ❸ *müz.* Bir çalgı üzerinde el gezdirip belli bir parça çalmaksızın, melodi *(nağmeler)* çıkarma işi. [*Ing.* Roulade, run, vocal, flourish; *Fr.* Roulade].

~ **sahanlığı,** *demir.* Lokomotiflerde, kazanın çevresinde dolaşabilmek ve dumanlığın önünde gezinebilmek için ayrılan sahanlıklar veya platformlar.

~ **yeri,** *mim.* Odaların önünde gezilecek kadar olan ve bir aralık hizmetini gören ince uzun sofa ve aralıklar. [*Ing.* Promenade, public walk a place for walking or amusement; *Fr.* Lieu ou l'on se promène, promenade].

☆ *Eşanl.* **gezintilik.**

~ **yolu,** Şehirlerde halkın hava alması ve gezinmesine yarayan, orman ve sahillerde yapılan ağaçlı düz yollar ve meydanlar. [*Ing.* ve *Fr.* Promenade].

ezintilik,-ği, i. § ❶ Bir yapıda gezinmek için tasarlanan üstü kapalı galeri; § ❷ Tiyatrolarda salonun etrafında fırdolayı bırakılan gezinti yerleri olup burası tiyatroyu ayakta durarak seyredenlere mahsus uzunca yerler. [*Ing.* Promenade; *Fr.* Promenoir].

ezlemek(-i), f. < *gez.* § ❶ Bir yeri ölçmek. [*Ing.* To measure; *Fr.* Arpenter, mesurer]. § ❷ Bir hedefi vurmak için silâha gerekli doğrultuyu vermek. [*Ing.* To notch; *Fr.* Viser]. § ❸ Yayı kurmak için oku çile üzerindeki gez yerine takmak.

☆ *Eşanl.* **nişan almak.**

ezlik,-ği, i. § ❶ Kılıç ağzı; [*Ing.* Saber edge; *Fr.* Lame de sabre]. § ❷ Çakı. [*Ing.* Clasp knife].

ezme, i. Gezmek eylemi. [*Ing.* Walking about, going about, strolling, roving, sightseeing, *Fr.* Action de se promener, de voyager].

~ **başı,** Bekçi başı.

~ **yeri, Şehirlerin içinde** veya civarında halkın hava almak ve rahat ederek vakit geçirmesine yarayan iyi havalı ve güzel manzaralı yerler; *İstanbul'da Kâğıthane,* Göksu, Çırçır, Fenerbahçe gibi yerler birer gezme yerleridir. [*Osm.* Seyrangâh; *Ing.* ve *Fr.* Promenade].

☆ *Eşanl.* **mesire.**

ezmek, nsz. f. *esk. T. kezmek.* § ❶ Dolaşmak, yürümek, hareket halinde bulunmak. *Bahçede gezelim, yukarıda biri geziyor, Hasta iyileşti, yavaş yavaş gezmeye başladı.* [*Ing.* To walk about, go about, move about, to rove, to wander, to stroll, take a walk, ramble]; ☆ *Eşanl.* **gezinmek.** § ❷ Gezmeye, seyre gitmek, hava almak, dolaşıp eğlenmek [*Osm.* Teferrüç, tenezzüh etmek; *Ing.* To stroll for pleasure; *Fr.* Aller se promener à pied]. § ❸ Bir yeri görüp incelemek: *Müzeyi gezmek, kiralık ev gezmek;* [*Osm.* Ziyaret ve tetkik etmek; *Ing.* To visit, see, inspect; *Fr.* Visiter, voir]. § ❹ Seyahat etmek, devretmek; *O, hemen hemen bütün dünyayı gezmiştir* [*Ing.* To travel, tour; *Fr.* Voyager, parcourir]. § ❺ Bulunmak: *Şapkan burada ne geziyor;* § ❻ *(Hasta hk.)* Ayağa kalkmak: *Epeyce yattı, şimdi geziyor;* § ❼ Belli bir kıyafetle herkesin içine çıkmak: *Bu elbiseyle gezemem.* § ❽ *den. (Deniz tekneleri hk.)* Rüzgâr veya akıntı etkisiyle demir etrafında sağa sola devamlı yer değiştirmek. ◉ *(birinin)* ardından *(arkasından, peşinden)* ~, *dey. (Birini)* Elde etmeye çalışmak. [*Ing.* To lust after, to hanker after, to be in poursuite of; *Fr.* être à la poursuite de; convoiter]; ◉ **boş** ~, *(boşta gezmek), dey.* İşsiz güçsüz olmak. [*Ing.* To idle, to do nothing; *Fr.* Ne rien faire]. ◉ **dillerde** ~, *dey.* Kendisinden çok bahsedilmek. [*Ing.* To be on everyone's tongue; *Fr.* être répendu, être la fable du jour, être décrie]. ◉ **ellerde** ~, *dey.* ◘ El. ◉ **ne gezer?**, *dey.* Kendinden önce gelen ihtimali olumsuzlaştırır. [*Ing* By no means, not at all, not likely, out of the question; *Fr.* Pas du tout, ce n'est pas cela] ◉ **gezip tozmak,** Çok gezmek: *Bu kadar gezip tozduğuna göre bari görgüsü artsaydı.* [*Ing.* To loiter or linger, to spend time *(idly or for pleasure only)*, to dawdle, to idle about; *Fr.* Faire beaucoup de promenade, beacoup de voyage, courir].

ezmen*, i. Kendi ülkesinden kalkıp gezmek için başka ülkelere giden kimse. [*Osm.* Seyyah; *Ing.* Traveller, tourist; *Fr.* Voyageur, touriste].

☆ *Eşanl.* **turist.**

ghetto, i. *It. ghetta* < *borghetto, sosy.* Yahudilerin bir kısım batı ülkelerindeki ayrı mahallesi olup, eskiden beri yahudileri ayrı saymalar yüzünden kanlı olaylara sebep olmuştur. [*Ing.* ve *Fr.* Ghetto].

G-Horizonu, *trm.* içinde demir bulunan, hava ile temasında gri rengi kahveye dönen, kuvvetli redüksiyon şartlarının bulunduğu kat.

-Gİ, -Gi, -GÜ, -Gü,; -Kİ, -Ki, -KU, -Kü, Fiilden isim yapma eki, Fiil köklerinden soyut isimler *(bil-gi, gör-gü, duy-gu, uy-ku, baskı);* nesne isimleri *(iç-ki, ver-gi, biç-ki, atkı)* ve alet isimleri *(bur-gu, biç-kı, kes-ki, sil-gi)* yapmak için kullanılır.

gıcık,-ğı, i.*yans.* Boğazda duyulup, aksırmaya veya öksürmeye sebep olan yakıcı kasıntı. [*Ing.* Tickling sensation in the throat; *Fr.* Chatouillement dans la gorge].

~ **olmak** *(almak, kapmak), arg.* Bir hareket veya bir kişiye sürekli sinirlenmek.

~ **vermek** *(yapmak)* dey. Öksürtecek şekilde boğazı yakıp kaşındırmak. [*Ing.* To cause to cough; *Fr.* Irriter, chatouiller].

gıcıklamak(-i), f. § ❶ Gıcık biçiminde yakıp kaşındırmak. [*Ing.* To cause to cough; *Fr.* Irriter, chatouiller]; § ❷ *mec.* Kuşkulandırmak, uyandırmak, harekete geçirmek; [*Ing.* To engender; *Fr.* Faire soupçonner].

gıcıklanmak, nsz. f. § ❶ Gıcık duymak: *Boğazım gıcıklanıyor, içim gıcıklanıyor.* [*Ing. (one's throat)* To be irritated; *Fr.* Avoir l'irritation à la gorge, se chatouiller]; § ❷ *mec.* Kuşkulanmak: *Herifin* halinden gıcıklandım. [*Ing. To* suspect; *Fr.* Soupçonner].

gıcır, *l. yans.* § ❶ Ağızda çiğnenen sakızın kıvamını arttırmak için kullanılan ve dişbudak ağacından çıkarılan madde; [*Ing.* Gum of sarsaparilla used as masticatory]. § ❷ *arg.* Yeni: *Gıcır yemenileri ayağına çekmiş, caka satıyor.* [*Ing.* New; *Fr.* Flambant neuf]; ◉ ~ ı **bükmek,** § ❶ Hemencecik yetiştirilen: *Gıcırı bükme bir lâf;* § ❷ Zoraki: *Gıcırı bükme bir iltifat;* [*Ing.* Forced; *Fr.* A contre-cœur, forcé]. § ❸ z. Zorla ve çabucak: *Bu parayı senden gıcırı bükme alırım.* [*Ing.* By force; *Fr.* Par force].

gıcırdamak, nsz. f. *yans. (Tahta gibi sert cisimler hk.)* Sıkıca birbirine sürtünmesiyle kulak tırmalayıcı ses çıkarmak: *Kapı gıcırdıyordu.* [*Ing.* To creak, rustle, to grind *(teeth)*; *Fr.* Grincer, produire un grincement].

gıcırdatmak(-i), f. Gıcırdamasına yol açmak: *Öfkesinden dişlerini gıcırdatıyordu.* [*Ing.* To make creak, to gnash, to grind *(the teeth)*; *Fr.* Faire grincer].

gıcır gıcır, b. z. *yans.* § ❶ Sert şeylerin birbirine sürtünmesinden meydana gelen sesi anlatır: *Merdiven basamakları gıcır gıcır ötüyordu.* [*Ing.* Imitates the sound of chewing gum or gnashing the teeth or creaking *Fr.* Imite le grincement]. § ❷ Tertemiz olarak: *Tahtaları gıcır gıcır sildi;* [*Ing.* Very clean; *Fr.* Tres propre]. § ❸ s. Yepyeni ve hiç kullanılmamış, tertemiz ve pırıl pırıl: *Gıcır gıcır muşamba, Gıcır gıcır yatak çarşafları.* [*Ing.* Brand new; *Fr.* Tout à fait neuf].

gıcırtı, i. Gıcırdama sesi, gacır gucur çıkarılan ses. [*Ing.* Creaking noise, rustling; *Fr.* Grincement].

gıcırtılı, s. Sürekli gıcırtı çıkaran. [*Ing.* Creaking, rustling; *Fr.* Oui, cri, qui grince].

gıçak, i. XI. yüzyıldan sonra doğu ülkelerinde çalınan bir çalgı adı. *(Alet dize veya yere dayanarak çalınır, üç telli ve yaylıdır. Anadolu'da ıklığ adı ile bilinir).*

gıda /gıda/, i. ç: ağduye. *Osm.* < *Ar. ğıda,* kuşluk vakti yenen yemek. § ❶ Besleyici niteliği olan her çeşit yiyecek ve içecek. [*Ing.* Food, nourishment, aliment; *Fr.* Nourriture, aliment]. ☆ *Eşanl.* **besin;** § ❷ *mec. Ruhu ve zihni geliştirmeye yardım eden şey: Müzik ruhun gıdasıdır;* [*Ing.* Food, sustenance; *Fr.* Aliment]. ◉ ~ **yı ruh** *(ruhun gıdası), müz.* (a) Şehzade Korkut'un *(Bayezid II'nin oğlu)* çaldığı sazın adı; (b) Ayni şehzadenin bestelediği bir pesrevin adı.

~ **maddeleri,** Beslenmeye elverişli maddeler. [*Ing* Victuals, food products; food materials; *Fr.* Matieres alimentaires, matieres nutritive]. ◘ *CETVEL:* **BAŞLICA GIDA MADDELERİ.**

~ **maddeleri sanayii,** *ikt.* Değirmenler, makarna, et ve mamulleri, yağ ve peynir imalâthaneleri ile şeker v.b. gıda maddeleri fabrikaları gibi iktisadi birimlerden meydana gelen sanayi dalı. [*Ing.* Food products manufacture; *Fr.* Fabrication de matieres alimentaires].

~ **zehirlenmesi,** *huk.* Yiyecek maddelerinden meydana gelen zehirlenme. [*Ing.* Food poisoning; *Fr.* Intoxication alimentaire].

gıdaî, s. *Osm.* < *Ar. esk* Gıdaya, besine ait beslemeye yarar. gıda ile ilgili, gıda olabilen. [*Ing* Nutritious, nutrient, alimentary; *Fr.* Alimentaire, nutritif,-ive].

gıdaklamak, nsz. f. *yans. (Tavuk hk.)* Yumurtladıktan sonra kesik kesik bağırmak. [*Ing.* To cackle, to prattle; *Fr.* Claqueter *(poule)*].

gıdalı, s. Besleyici niteliği olan, besinli: *Gıdalı yiyecekler;* [*Ing.* Nutritious, nourishing; *Fr.* Nourissant,-ante, alimentaire, nutritif,-ive].

gıdasız /gıdasız/, s. Besinsiz, besleyici olmayan. [*Ing.* Not nutritious, without food; *Fr.* Dépourvu de valeur nutritive, sterile].

gıdasızlık,-ğı, i. İyi gıda alamama veya gıdasız kalma durumu. [*Ing.* Want of food *(or proper nourishment)*, condition of being illfed; *Fr.* Manque d'alimentation].

gıdgıdak,-ğı, i. Tavuk yumurtladıktan sonra gıdaklarken çıkardığı ses. [*Ing.* Imitation of the clucking of a hen that has laid an egg].

gıdık[1],-ğı, i. Gerdan *(yalnız çocuklar için kullanılır).* [*Ing. (Child language) Under* part of the chin].

☆ *Eşanl.* **gıdı.**

gıdık[2], i. § ❶ Birinin vücuduna bir anlık dokunuş. § ❷ Gıdıklanan insanın o anda çıkardığı ses. [*Ing.* Tickling; *Fr.* Chatouillement].

~ **almak,** Gıdıklama işine tepki göstermek.

gıdıklama, i. Gıdıklamak eylemi [*Ing.* Tickling; *Fr.* Chatouillement].

gıdıklamak(-i), f. Birinin vücudunun bazı yerlerine dokunarak, onda gülme veya ürpererek kaçınma biçiminde bir sinir tepkisi uyandırmak. [*Ing.* To tickle; *Fr.* Chatouiller].

gıdıklanma, i. Gıdıklanmak eylemi.

gıdıklanmak, nsz. f. § ❶ Gıdıklamak eylemine konu olmak. § ❷ Vücudun kimi yerlerine dokunulduğu vakit kendisinde sinir tepkisi uyanmak; gülme veya ürperme duymak. [*Ing.* To feel a tickling; *Fr.* être chatouilleux, chatouiller].

gıgı, i. *(Çocuk dilinden).* Çene altı: *Çocuğun gıgısını okşayarak.*

gık, i. *yans.* «**Gık dedirtmek**» «*Bıktırıp usandırmak*» «**Gık demek**» «*Bıkıp usanmak*» «**Gık dememek**» «*Hiç sesini çıkarmamak*» deyimlerinde kullanılan bir söz.

gılaç,-cı, i. *den.* Motörlerde motorün hareketini *(tornahit veya tornistana işletileceğine göre)* pervane şaftına intikale vasıta olan donanım.

gıladora, i. *den.* ◘ Gilador.

gılama, i. *tiy.* Tiyatro konuşmasında «**r**» harfini «**ğ**» biçiminde söyleme. [*Ing.* Strongly-

BAŞLICA GIDA MADDELERİ VE BESLEYİCİ DEĞERLERİ

					MADENSEL TUZLAR			VİTAMİNLER			
BİTKİSEL GIDA MADDELERİ	Protein	Yağ	Karbonhidrat	Kalori (ortalama)	Kalsiyum mg	Fosfor mg	Demir mg	A U.I.*	B_1 µg	B_2 µg	C mg
Pirinç	7	1	77	353	14	136	1	0	50	40	0
İrmik	12	1	76	370	16	112	1	0	130	40	0
Bisküvi	9	1	75	353	20	96	1,1	0	60	50	0
Kuru fasulye	24	2,5	48	318	137	437	6,7	30	540	180	3
Bezelye	21	4	54	344	64	268	4,8	100	720	150	4
Kuru bakla	21	3	53	331	90	380	3,6	100	540	290	4
Mercimek	25	2	50	330	56	423	6,1	100	500	210	3
Nohut	22	5	50	340	149	436	7,2	300	400	180	5
Taze fasulye	2	0	2	16	57	44	0,8	400	80	120	17
Marul	1	0,5	2	21	24	25	0,5	200	40	80	7
Ispanak	4	0,5	4	37	81	55	3	9 420	110	200	59
Karnabahar	2	0,5	5	33	22	72	1,1	90	110	100	69
Domates	1	0,5	4	24	11	27	0,6	700	60	40	24
Biber	1	0	3	16	7	25	0,8	690	70	70	106
Turp	1	0	3	16	37	31	1	30	30	20	24
Havuç	1	0,5	10	50	34	37	0,8	10 000	60	40	6
Patates *(bir yıllık)*	3	0,5	16	82	8	56	0,7	0	100	30	10
Hıyar	1	0	3	16	10	21	0,3	0	30	40	8
Kereviz	3	0	1	16	50	40	0,5	0	50	40	7
Soğan *(bir yıllık)*	1	0	4	20	32	44	0,5	50	30	40	9
Enginar	3	0	7	41	50	90	1,9	270	180	10	5
Elma	0,5	0	12	50	6	10	0,3	90	40	30	5
Armut	0,5	0	13	54	13	16	0,3	20	20	40	4
Şeftali	0,5	0	17	72	8	22	0,6	880	20	50	8
Kayısı	0,5	0	10	43	15	23	0,5	2 500	40	60	6
Kiraz	1	0	10	45	18	20	0,4	620	50	60	8
Üzüm	0,5	0	18	76	17	21	0,6	80	60	40	4
Erik	0,5	0	14	59	17	20	0,5	350	60	40	5
Portakal	1	0	10	45	35	23	0,4	170	80	30	35
Mandalina	1	0	10	45	34	23	0,4	170	80	30	31
Limon	0,5	0	3	14	14	11	0,1	0	40	az	50
Karpuz	0,5	0	5	22	6	12	0,3	170	40	40	6
Kavun	0,5	0	7	31	20	16	0,4	1 200	50	30	30
Çilek	1	0,5	8	41	27	27	0,8	50	30	60	60
Muz	1,5	0,5	22	90	7	28	0,8	450	60	40	16
Kestane	4	2	39	195	35	90	1,4	0	260	220	30
İncir	1	0,5	15	70	54	32	0,6	80	60	50	2
Kuru fındık	15	52	5	555	100	380	3	0	320	250	0
Kuru üzüm	2	0,5	70	300	78	129	3,3	33	150	80	0
Kuru incir	2	2	50	231	186	111	3	80	160	120	0
HAYVANSAL GIDA MADDELERİ											
Dana eti	19	1	0	87	11	213	2,4	20	140	260	0
Sığır eti	20	2	0	100	11	—	2,3	30	70	170	0
Kuzu eti	18	3	0	101	9	191	1,9	0	140	190	0
Tavuk eti	16	13	1	188	12	200	1,5	400	100	160	0
Hindi eti	24	8	0	176	24	395	3,2	500	60	80	0
Sığır beyni	10	13	0	159	16	330	3,6	0	230	260	18
Alabalık	14	3	0	85	31	218	1	50	60	150	0
Dil balığı	16	2	1	88	31	218	1	50	60	150	0
Barbunya	16	6	1	124	38	264	1,2	100	80	210	0
İnek sütü	3,5	3,5	4,5	65	119	93	0,1	140	40	180	1
Koyun sütü	6,5	6,5	5	106	180	—	0,1	200	60	250	1
Tavuk yumurtası	13	11	1	158	50	210	2,5	1 000	100	300	0
Zeytinyağı	0	99	0	901	0	0	0	0	0	0	0
Tereyağı	1	84	1	773	15	16	0	3 200	0	0	0
Margarin	1	84	0	769	15	—	0	0	0	0	0
DİĞER BESİN ve İÇKİLER											
Şeker	0	0	100	410	0	0	0	0	0	0	0
Bal	1	0	75	311	5	16	0,9	0	az	40	4
Sütlü çikolata	10	31	54	544	...	...	...	...	...	...	...
Domates konservesi	5	0	11	66	11	37	1,1	1 870	90	70	28
Bira (% 4-6 alkol)	0,4	0	3	40-55	—	10	30	—	6	...	0,1
Şarap (% 10 alkol)	0	0	1,5	76	—	—	—	—	—	—	—

(*) Milletlerarası ölçü birimi.

markedara, exaggerated rolling of uvulaera; *Fr.* Grasseyement].

gıldırgıç.-cı, i *cilt.* Kitap kenarlarını kesip düzeltmek için kullanılan rende biçiminde kesici.

gıldır gıldır, z. *yans.* Tok ve yüksek bir ses çıkararak: *Makine gıldır gıldır çalışıyor.* [*Ing.* With a roaring sound].

gılent.-tı, i, *den.* Silindir sitafinbokslarının ağızlarına konan ve piston rotaları kuşatan pirinç çemberler.

gıllügiş, b.s. *Osm.* < *Ar.* Gizli kin, gizli maksat.

gılman /gılmān/, ç.i, **gulâm**'ın çoğulu. *Osm.* < *Ar.* § ● Cennette varsayılan delikanlılar. [*Ing.* Youths educated for the Sultan's service; *Fr.* Garçon du paradis d'après la croyance musulmane]. § ● *tar.* Osmanlı saraylarında çeşitli hizmetler için yetiştirilen içoğlanlarına verilen ad.

gılzet, i. *Osm.* < *Ar.* Kabalık, galizlik.

gınâ /gınā/, i, *Osm.* < *Ar. gana. esk.* § ● Yetinme, sahip olduğundan fazlasını istemeyiş: *Tamahkâr adam gına bilmez.* [*Osm.* İktifa; *Ing.* Contentment, satisfaction, a deeming sufficient, a contenting oneself with; *Fr.* Contentement, satisfaction]. § ● Zenginlik: *O adam gına sahiplerinden biridir. Ing.* Wealth, richness; *Fr.* Richesse]. § ● Usanç, bıkma: *Artık bu yemekten gına geldi.* [*Ing.* Boredom, tedium; *Fr.* Dégoût, satieté].

— **gelmek**, *dey.* Usanmak, bıkmak. [*Ing.* To be tired of; *Fr.* Avoir assez, se degoûter].

— **getirmek**, *dey.* Doyumsamak, bıkmak. [*Ing.* To be tired *(of)*, to be fed up *(with)*.

gına /gınā/, i, *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Şarkı, ezgi: *Eskiden okullardaki müzik derslerine de gına dersi denirdi.* [*Osm.* Hanendelik; *Ing.* Singing through the nose; *Fr.* Chant]. § ● *tasav.* Zikir sırasında aşk ve şevki artırmak maksadıyle yapılan terennüm *(Türk halk musikisindeki uzun havaları andırır. Özelliği usulsüz olmasıdır).*

gınays, i. *jeol.* ◘ Gnays.

gındazo, i. *den.* Gabya ve babafingo çubuklarını yerine sürmek veya aşağı almakta kullanılan selviçe. [*Ing.* Mast rope; *Fr.* Guinderesse].

— **bastikası**, *den.* Çocukların topuk tarafında biri kaşkaval deliği üzerinde, diğeri altında bulunan ve gındazolara donatılan iki bastika olup yukardakine **gındazo dili**, alttakine **patakülye** dili denir.

— **tornosu**, *den.* Gındazolar donatılmak üzere ana destemorların kıç tarafında bulunan mapalara takılan tornolar.

gıpta, i. *Osm.* < *Ar. gıbta*, İmrenme. [*Ing.* Envy without malice; *Fr.* Envie, désir].

— **etmek**, İmrenmek. [*Ing.* To envy; *Fr.* Envier, convoiter].

☆ *Yak. anl.* **İçi çekmek, özenmek, gözü kalmak, kıskanmak haset etmek, çekememek, istirkâbetmek.**

gır, i. *yans.* § ● *arg.* Boş söz, yalan: *Gır atmak, gır geçmek.* [*Ing.* Gossip, chatter, tittle-tattle, lie; *Fr.* Jaserie, mensonge]. § ● Yalan uydurma. [*Ing.* Telling lies].

— **açmak**, *arg.* Saçmasapan sözlerle karşısındakinin canını sıkmak. [*Ing.* To chat, to gossip, to tell lies; *Fr.* Mentir, jaser].

— **atmak**, *arg.* Laf atmak, çalmak, konuşmak: *Bizim babalığın işi gücü, kahvede gır atmak.* [*Ing.* To chat, to gossip, to tell lies; *Fr.* asar, mentir].

☆ *Eşanl.* **gır kaynatmak, kaynatmak.**

— **geçmek**, *arg.* Dikkat etmemek, aklı başka yerde olmak: *Görüyorum gır geçiyorsun.* [*Ing.* To be absent-minded; *Fr.* Ne se soucier de rien, être inattentif à ce qu'on dit, penser à autre chose].

☆ *Eşanl.* **boşlamak, boş vermek, dalga geçmek, haspi geçmek, haylamamak, keşlemek, omuz vermek, takmamak, tonel geçmek, yan çizmek, yan sallamak.**

— **kaynatmak**, *dey. (Birkaç kişi)* İşlerini bırakıp yarenlik etmek. [*Ing.* To chat; *Fr.* Jaser, faire des jaseries].

gıradın, i ◘ Gradin.

gırafa, i, *den.* Dicle ve Fırat'ta işletilen ve şekilen İstanbul kayıklarına benzeyen ve yerlilerce **«meşhuf»** denen küçük deniz taşıtlarını yürütmekte kullanılan kısa kürekler.

gırandi, i, *den.* ◘ Grandi.

gırbal /gırbāl/, i.ç: **garâbil**. *Osm.* < *Ar. esk.* Kalbur. [*Ing.* Sieve, riddle, screen; *Fr.* Crible].

gırbâlî, s. *esk.* Kalbur biçiminde, kalbursu. [*Ing.* Ethmoid; *Fr.* Etmoïde].

gırcıla, i, *den.* İki üç veya dört kollu olarak yeni ve iki cins katranlı kendirden bükülmüş kalın sicim olup taçuna etmede piyan bağı yerinde, şıpka örmede ve bu gibi işlerde kullanılır. [*Ing.* Marline; *Fr.* Lusin, merlin].

— **halatı**, *den.* Irgat manivelalarının ırgada koşulduktan sonra cundalarından çepeçevre dolaştırılan halat; Irgat çalıştırılırken manivelaların yuvalarından fırlamalarına yarar.

gırgır, z. *yans.* § ● Usanç veren sürekli ve kaba sesi anlatır. [*Ing.* Tiresome noise, repeated snoring; *Fr.* Imite le bruit continuel d'un jaseur]. § ● i. ◘ Gargar. § ● i. İki yakası karşılıklı dişli olup ortasındaki sürgü yardımıyle açılıp kapanan ve çanta, yaka, cep ağzı gibi yerlerde kullanılan kapamaç. § ● *balıkç.* Açık denizlerde balıkları çevirip avlamak için iki kayık tarafından kullanılan büyük ağ. § ● Mekanik düzenekli süpürme aygıtı. [*Ing.* Sweeper; *Fr.* Balayeuse, balai mecanique]. ◎ *(Birini)* — **a almak veya *(birliyle)* — geçmek**, *arg.* Biriyle alay etmek. [*Ing.* To make fun of (someone), to pull someone's leg; *Fr.* Se payer la tête de qn, monter un bateau à qn., la bailler belle à qn., faire marcher qn, acheter qn].

gırıl gırıl, z. *yans.* Sert bir ses çıkararak. [*Ing.* With a creaking or rattling sound].

— — **işlemek *(çalışmak)***, *dey.* Sürekli çalışmak.

gıriva, i. *It. den* ◘ Griva.

girizî /girizī/, s. *Osm.* < *Ar. biy.* Diriksel, diril.

girizu, ◘ Grizu.

gırla /gır:la/, z. *yans. tkz.* Alabildiğine, çok fazla, boyuna, bir düziye: *Oyun, eğlence gırla gidiyor, Lâf dedin mi gırla.* [*Ing.* Abundantly, amply, too much, incessantly, to the utmost; *Fr.* À profusion, copieusement, abondamment].

gırlaç,-cı, i, *den.* Tuna nehrinde işleyen altları düz baş ve kıçları yüksek ve eğmel iki direkli küçük taşıt.

gırt,-tı, i. *yans.* Sert veya kalın birşey kesilirken çıkan sesi anlatır. [*Ing.* Tearing sound; *Fr.* Imite le bruit produit en coupant qch].

— **gırt, *dey.*** Gırt sesi çıkara çıkara: *Tenekeyi gırt gırt kesiverdi.*

gırtlak,-ğı, i, *yans.* § ● *anat.* (a) Nefes borusunun üst kısmı. [*Ing.* Throat; *Fr.* Gorge, gosier]. (b) Solunum yolları üzerinde, yutakla soluk borusu arasında bulunan ses organı. [*Lat.* ve *Ing.* Larynx; *Fr.* Larynx]. § ● *zool.* Akciğerle soluyan omurgalı hayvanlarda soluk borusunun, kıkırdak iskeletle desteklenmiş üst bölgesi. *(Memeli hayvanlarda hava yolu görevinden başka ses çıkarma organı olarak da görevlidir).* [*Osm.* Hançere; *Lat., Ing.* ve *Fr. Larynx*]. ☆ *Eşanl.* **larinks.** ◘ *ŞEKİL: 485.* — **SİNDİRİM SİSTEMİ VE İÇORGANLAR.** § ● *mec.* Yiyip içme. *Gırtlak derdi, Gırtlağına düşkün.* ◎ **gırtlağına basmak *(birinin)***, *dey.* Birini bir şey yapmaya çok zorlamak. [*Ing.* To get someone by the throat, to force someone to do something; *Fr.* Forcer, contraindre]. ◎ **gırtlağına düşkün**, *dey.* Çok yiyip içen. ◎ **gırtlağına kadar**, *dey.* Çok fazla. ◎ **gırtlağına kadar borcu olmak**, *dey.* Çok borcu olmak. [*Ing.* To be in debt up to one's neck]. ◎ **gırtlağından kesmek**, *dey.* Yiyeceğinden kısıntı yapıp para ayırmak. ◎ **göbek gırtlağı**, *zool* ◘ Göbek.

— **atardamarları**, *anat.* Gırtlağın her iki yanındaki üçer tane atardamarın adı. [*Ing.* Laryngeal arteries; *Fr.* Arteres laryngées].

— **aynası**, *tıp.* ◘ Ayna.

— **borusu**, *tıp.* Boğulmuş kimselerin, görünüşte ölü doğmuş çocukların akciğerine hava üflemeye yarayan boru. [*Ing.* Laryngeal tube; *Fr.* Tube laryngien].

— **dili**, *anat.* Gırtlağın, iki alt ses tel arasında kalan kısmı. *(Gırtlak dilinin şekli ve büyüklüğü, alt ses tellerinin ayrık yaklaşık veya gergin oluşuna göre değişir).* [*Ing.* Glottis; *Fr.* Glotte].

— **dili iltihabı**, *patol.* Alt ses tellerinin iltihaplanması. [*Ing.* Glottitis; glossitis; *Fr.* Glottite].

— **gırtlağa gelmek**, *dey.* Boğaz boğaza kavga etmek, birbirinin gırtlağına sarılmak. [*Ing.* To fly at one another's throats, to quarrel violently; *Fr.* Se prendre à la gorge, se quereller].

— **kapağı**, *anat.* Dil tabanının biraz altında, gırtlağın üst kısmında bulunan, telsel-kıkırdaktan hareketli kapakçık. *(Gırtlak kapağı, yutma sırasında solunum yolunu kapar).* [*Osm.* Lisan-ı mizmar; *Lat.* ve *Ing. Epiglotta*; *Fr.* Épiglotte].

☆ *Eşanl.* **epiglot.**

— **kapağı iltihabı**, *patol.* ◘ Epiglotit.

— **sinirleri**, *anat.* Gırtlaktan geçen sinirler. *(İki tanedir:* **gırtlak üst siniri**, *akciğer mide sinirinin bir dalıdır; bundan ayrılan bir dal* **gırtlak dış siniri** *adını alır;* **gırtlak alt siniri**, *akciğer mide siniriyle birlikte bulunan omurilik sinirinin iç dalından türer).* [*Ing.* Laryngeal nerves; *Fr.* Nerfs laryngés].

— **ünsüzü**, *gram.* Ciğerlerde gelen havanın gırtlaktaki yarı kapalı engellere çarpıp gevşemesiyle meydana gelen süreksiz ünsüz: *h (h) v.b.* [*Osm.* Hançere samiti; *Ing.* Laryngal consonant; *Fr.* Consonne laryngale]. ☆ *Eşanl.* **gırtlak sessizi, gırtlak üfleme fonemi, soluma fonemi, gırtlak sürtünme fonemi.**

gırtlaklamak(-i), f. *(Birinin)* Gırtlağını sıkmak. [*Ing.* To strangle *(someone)*; *Fr.* Prendre à la gorge, etrangler].

gırtlaklaşmak, *ortakl.* f. Birbirinin gırtlağına sarılıp kavga etmek. [*Ing.* To fly at one another's throat].

gırtlakası, s. ve i, *fonet.* Telâffuz noktası gırtlakta olan (fonem). [*Ing.* Laryngeal; *Fr.* Laryngal,-ale].

gışa /gışā/, ç: **ağşiye**. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● *anat.* Zar. [*Ing.* ve *Fr.* Membrane]. § ● Örtü, perde. [*Ing.* Covert, envelope; enveloppe, couverture]

gışai /gışāī/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* Gışa ile ilgili, [*Ing* Membranous; *Fr.* Membraneux,-euse].

gıyab, ◘ Gıyap.

gıyaben /gıya:ben/, z. *Osm.* < *Ar.* § ● Kendi yokken, yoklayın: *Gıyaben hüküm giydi.* [*Ing.* In the absence of; *Fr.* Par contumace].

☆ *Yak. anl.* **arkadan, uzaktan, yokken.** ☆ *Karş.* **yüz yüze, şahsen, yüzüne karşı.** § ● Adını, sözünü başkalarından duyarak, uzaktan: *Sizi gıyaben tanırım.* [*Ing.* By name only; *Fr.* Sans être présent].

gıyabi /gıyabī/, s. *Osm.* < *Ar.* § ● Arkasından olan, yoklayın verilen: *Gıyabi hüküm.* [*Ing.* Defaulting, in absentia; *Fr.* Par défaut]. § ● Uzaktan, görüşmeden *(olan): Gıyabi tanışma.*

gıyabında, z. Kendi yokken, arkasından: *Gıyabınızda sizin için güzel sözler söylendi.* [*Ing.* In his absence; *Fr.* En son absence].

gıyap,-bında /gıyāp/, i. *Osm.* < *Ar. giyab.* § ● Hazır olmayış, göz önünde bulunmayış: *Gıyabınızda güzel şeyler söylendi.* [*Ing.* ve *Fr.* Absence]. ☆ *Eşanl.* **yokluk.** § ● *huk.* Hukuk usulünde, herhangi bir soruşturma veya duruşmada bulunmak üzere usulüne uygun olarak çağrıldığı halde gelmeyen tarafın durumu. [*Ing.* Default of appearance, non-appearance; *Fr.* Faut de presence].

— **kararı**, *huk.* Duruşmaya gelmemenin müeyyidesi. [*Ing.* Judgement by default; *Fr.* Jugement arret, jugement par defaut, jugement par contumace].

gıyas /gıyās/, i, *Osm.* < *Ar. gıyas.* § ● Yardım. [*Ing.* Help, assistance]. § ● Erkek adı. § ● s. Yardımcı.

gıybet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Çekiştirme, yerme, kötüleme. [*Ing.* Slander, calumny, backbiting, defamation; *Fr.* Médisance contre qn en son absence].

gıybetçi, s. ve i. Çekiştirici, kovucu. [*Ing.* Backbiter, slanderer; *Fr.* Celui qui médit en l'absence de l'intéressé, médisant, calomniateur].

Gi, *kim.* Berilyum elementinin sembolü. [*ing.* Symbol of berilium; *Fr.* Symbole chimique du berilium].

gıy gıy, z *yans.* Kemanın çıkardığı sesi anlatmak için kullanılır: *O gıy gıy ettikçe sinirlerim tepeme çıkıyor.* [*ing.* Imitation of the sound of a violin].

gibberellin, i. *Fr. gibberelline.* Yüksek yapılı bitkilerin fizyolojisinde önemli rol oynayan organik madde. Oldukça değişik mantarlardan *(Gibberella ce diger bes bazitlimantar cinsinden)* elde edilmektedir. Bitkileri boşça aşırı derecede uzatmakta, erken veya geç çiçek açmada rol oynamakta, tohum ve yumruları uykudan uyandırmakta, uyanmak için ışığa muhtaç tohumları ışıksız uyandırabilmekte, yaprakları sülük sekline çevirmekte, anormal çiçeklerin artışına yol açmaktadır. *(Çogalan çiçekler).* [*ing.* Gibberellin].

gibi, e. *esk. T. kip.* kalıp > *kip-i.* § ❶ Benzer: *Kar gibi beyaz, buz gibi soguk, taş gibi katı.* [*ing.* Like; as; *Fr.* Comme] § ❷ O anda, tam o sırada, hemen arkasından: *İşittiği gibi yerinden fırlaması bir oldu.* [*ing.* As soon as, immediately as; *Fr.* Aussitôt que]. § ❸ z. imişçesine, benzer tarzda: *Ona evlâdı gibi baktı.* [*ing.* As if, as though, as; *Fr.* Comme si, soi-disant, on dira que]. § ❹ yakışır şekilde: *insan gibi davrandı.* [*ing.* Like, deserving; *Fr.* De maniere digne *(d'un homme)*]. § ❺ i. Es, örnek: *Bunun gibisini hiç görmedim.* [*ing.* Similar, example; *Fr.* Pareil, ainsi que]. • **— sine gelmek,** imiş gibi gelmek, düşünmek, zannetmek: *Oyle gibime geliyor ki bu işin içinden kolay çıkamayacagız.* [*ing.* To seem, to appear; *Fr.* Sembler, paraître]. • **— sine getirmek,** Sözleriyle bir şey anıştırmak. *Bu teklifi dogru bulmamış gibisine getirdi.* [*Osm.* İmâ etmek, *ing.* To insinuate; *Fr.* Insinuer].

gibice, z. Onun gibi, bir parça öyle.

gibilerden, z. *h.d.* Demek isteyerek, cesidinde, tarzında, ona benzer şekilde: *Vururum, keserim gibilerden atıp tutmaya başladı.* [*ing.* As if to say].

gibrat kanunu, ◘ Galton kanunu.

gibsit,-ti, i. *Fr. gibbsite.* Formülü Al (OH)$_3$ olan doğal hidroksid. [*ing.* Gibbsite; *Fr.* Hydrargillite].

Eşanl. hidrarjilit.

gicik,-ği, i. Uyuz hastalığı.

gicinmek, f. Uyuz olmak.

gicişmek, f. *esk. T. kiçimek,* kaşınmak > *kiçişmek. h.d.* ◘ Gidişmek.

gideğen, s. *cogr.* Bir gölün fazla suyunu bir nehir, göl veya denize bosaltan akarsuya verilen ad. [*ing.* Emissary; *Fr.* Emissaire].

Eşanl. ayak.

gidek,-gi, i. Üstü toprak örtülü düz damların kenarındaki duvar çıkıntısı. [*ing.* ve *Fr.* Parapet].

Eşanl. çelen.

gider^{4}, i. > *gitmek.* § ❶ Bir iş için harcanan paranın topu. [*Osm.* Masraf, masarif; *ing.* Expenses, expenditure; *Fr.* Depenses, frais]. § ❷ *işletm.* isletmenin arzusu *(imal edilen ve sâtılan malın maniyeti)* ile veya arzusu dısında *(sel, yangın, tabiî afetler)* karşılıklı veya karşılıksız kaybedilmiş varlığın bir bölümü. [*ing.* Expenses; *Fr.* Depenses]. ◉ **artan —** ler, *işletm.* Mamul mala göre daha hızlı artan giderler. *(İşçilik)* [*ing.* Accrued expenses]. *Eşanl.* müterakki giderler. ◉ **azalan —** ler, *işletm.* Üretim miktarına göre yavas çoğalan giderler. [*ing.* Diminished expenses]. *Eşanl.* eksilen giderler. ◉ **azalan —** ler, *işletm* Üretim miktarına bağlı olarak değisme gösteren giderler. *(Hammadde giderleri).* [*ing.* Relative expenses] *Eşanl.* nispi giderler. ◉ **devlet —** leri, *mal.* Bütçe içinde devlet adına yürütülen veya özel bir kanun ile yürütülmesi istenilen bir hizmet ve hususat karşılığı olmak üzere devlet zimmetine gerçeklesen borç. ◉ **eksilen —** ler, *işletm.* ◘ Azalan giderler. ◉ **müterakki —** ler, *işletm.* ◘ Artan giderler. ◉ **nispi —** ler, *işletm.* ◘ Bağıl giderler. ◉ **genel —,** *ikt.* ◘ Genel. ◉ **sabit —** ler, *işletm* İşletme kapasitesiyle birlikte değişmeyen gider. *(Yönetim, gayrimenkul ve demirbas amortismanları.* [*ing.* Permanent expenses]

— katsayısı, *işletm.* Giderlerin gelirlere oranının yüz katı. [*ing.* Expense coefficient].

gider ayak, b.z. Gitmek üzere iken, giderken: *Giderayak size de ugradım.* [*ing.* At the last moment, just before leaving; *Fr.* Au dernier moment, juste avant de partir, à la derniere minute].

giderek^{a} /gide rek/, z. Yavas yavas, derece derece, gittikçe: *Giderek öyle bir durum meydana geldi ki* [*Osm.* Tedricî olarak, tedricen; *ing.* By degrees, gradually, little by little; *Fr.* Par degre, graduellement].

> *Yak. anl.* azar azar.

Kars. aniden, birden.

gidememek, f. Geçmesini sağlayamamak, savusturamamak.

gideren, s. **Gideren alan,** *magn.* Mıknatıslığını gidermek için, içine önceden mıknatıslanmış bir çelik çubuk yerlestirmek gereken bir magnetik alanın en küçük değeri. *(Gideren alan, mıknatıslanmanın ters yönüde olmalıdır).* [*ing.* Coercive field or space; *Fr.* Champ coercitif].

giderenlik,-ği, i. *magn.* Bir mıknatısın, özellikle zıt bir magnetik alanın etkisine karşı mıknatıslığını koruma yeteneği. [*ing.* Coercivity, magnetic retentivity; *Fr.* Coercitivite].

gidergе^{a}, i. Bir bina veya bir parkta son bulan ve ona doğru giden genis ağaçlı cadde. [*Fr.* Allée couverte].

giderim^{a}, i. ◘ Tazminat.

giderme, i. Gidermek eylemi. [*ing.* Removal; *Fr.* Suppression, enlevement, ecartement]. ◉ **fosfor —,** *met.* ◘ Fosfor. ◉ **gaz —,** *snv, tekn., petrol., met.* ve *mad oc.* ◘ Gaz^{1}.

gidermek(-i,-den), f. Yok etmek, ortadan kaldırmak, savusturmak. [*Osm.* İzale etmek; *ing.* To remove, to make disappear; *Fr.* Supprimer, ecarter, ôter].

Yak anl. bertaraf etmek, kazımak, kurutmak.

Kars. var etmek, ortaya koymak.

gidertmek, f. Giderilmesine, ortadan kaldırılmasına yolaçmak.

gidi, i. *Osm Fars.* § ❶ Bu söz bazan şaka yollu bir azarlama deyimi olarak kullanılır: *Yine mi yaramazlık, seni gidi haylaz!* § ❷ Bir seyin karsısında duyulan özlem veya istegi belirtmek için kullanılır: *Hey gidi günler!* § ❸ *h.d.* Muhabbet tellâlı, pezevenk: *O, gidinin biridir* [*ing.* Pander; *Fr.* Maquereau].

gidilmek(-e), ösz. f. § ❸ Ziyaret edilmek, gitmek isi kendine yapılmak: *Bu yolculukta gidilen yerler arasında İsviçre de var.* [*ing.* To be gone or visited]. § ❷ Herhangi biri gitmek: *Pazar günü gezmeye gidildi.*

gidim, i. *gitmek.* ◘ Gidiş.

gidimli^{a}, s. *tels. ve mant.* Bir önermeden başka bir önerme çıkaran ve böylece bir takım aralık düsünulerden geçerek ilkeden sonuca varan *(düsünüş).* [*Osm.* Bahsî; *ing.* Discursive; *Fr.* Discursif,-ive].

Kars. sezgili.

gidiş, i. — *gitmek.* § ❶ Gitmek işi, hareket: *Böyle ansızın gidişin sebebi nedir?* [*Osm.* Azimet; *ing.* Departure; *Fr.* Depart, marche]. ☆ *Yak anl.* reviş, reftar, minval, mişvar, vech, seyr, nesak, düzge, akım, yürüm. ☆ *Kars.* dönüş, geri gelme, avdet. § ❷ Gitme, yürüme tarzı, yürüyüs: *Bu gidişle iki saatte varamazsınız.* [*Ing.* Pace; *Fr.* Allure]. § ❸ Hareket tarzı, meslek, tutum ve durum: *Bu delikanlının son aylardaki gidişini hiç beğenmiyorum* [*Osm.* Tavr-ü hareket; *ing.* Conduct, demeanour; *Fr.* Conduite]. *Eşanl.* gidişat, hattıhareket, tutum. § ❹ *tar. esk.* Padisahların, sadrazamların veya yüksek makam sahiplerinin ata binecek bir yere resmî olarak gitmeleri. § ❺ Seyir, cereyan: *Hayatın gidişi değıştı* ◉ **bu —** le, *dey.* Böyle devam ederse. ◉ **eğri —,** *den.* ◘ Eğri^{1}.

— ağası, *teşk. tar.* Padisah veya devlet adamları bir yere giderken hazırlıklarını yapan ve yanlarında bulunan memur.

— alayı, *teşk. tar.* Osmanlı padişahlarının saray dısına yaptıkları geziler için düzenlenen alaya verilen ad.

— bileti, ◘ Bilet.

— dönüş, ◘ Gidiş gelis.

— geliş *(dönüş),* Gitme ve gelme. [*ing.* A going and returning, return *(ticket),* round trip *(ticket); Fr.* Aller-retour].

— — seyahati, *hava.* Yolcunun hareket ettiği memlekete aynı yolla veya diğer iki yolla döndüğü bir seyahat. [*ing.* Round trip; *Fr.* Voyage aller et retour].

— müdürü, *tar.* Sarayda, padisahın bir yere gideceği zaman hazırlık yapan kimse. [*ing.* Marshal who arranges for horses and coaches when the Sultan goes out].

gidişat,-tı, /gidişat/, i. *Osm.*<*T. gidiş*+*Ar. âl h.d.* § ❶ Işlerin ve olayların yürüyüşü, gidişleri: *Politikanın gidişatı bunu gösterir, Komsunun gidişatını beğenmiyorum,* [*ing.* Course, trend; *Fr.* Allures, marche]. § ❷ Bir kişinin yaptığı işteki tutumu: *Onun gidişatını beğenmiyorum.* [*ing.* Run, development, course; *Fr.* Cours].

gidişmek, nsz. f. § ❶ *h.d.* Kaşıntı duymak, kaşınmak. [*ing.* To itch, to scratch oneself; *Fr.* Demanger legerement]. § ❷ Birbirine gitmek, karşılıklı ziyarette bulunmak [*ing.* To pay a reciprocal visit].

gidon, i. *Fr. guidon* < *It. guidone* < *cerm.* § ❶ Bisikletin, elle tutulup yönetilmesine yarayan kısmı. [*ing.* Handlebar]. ◘ *ŞEKİL: 86.* — BİSİKLET. § ❷ *ask. den.* Komodorlara özgü fors olan, çıması çatal şeklinde kesilmiş sancak; birden fazla direkli gemilerde pruva direğine çekilir. [*ing.* Burgee].

Eşanl. komodor, sancağı veya forsu. § ❸ *müz.* Özellikle bestelerin oyma suretiyle basıldığı devirlerde kullanılan bir işaret; satır sonlarında kullanılır ve alt satırın ilk notasının nereye konulacağını gösterirdi. [*ing.* ve *Fr.* Guidon].

gieseckit,-ti, i. *Fr. gieseckite. (Özel ad Gieseckeʻten min. Nefelinʻin* bozunarak mikaya dönüşmesinden meydana gelen doğal silikat. [*ing.* Gieseckite].

giffard, i. *Fr.* < *H.Giffard.* Bir buhar kazanını su ile besleyen ve suya sürükleyici akışkan olarak kazanın buharından yararlanan enjektör. [*ing.* Giffard injector].

— o gidiş, Hakkında konusulan kimsenin bir daha dönmediğini anlatır. [*ing.* That was the last that was seen of him; *Fr.* Départ sans retour].

gigantizm,i, ◘ Jigantizm.

gigantografi, i. ◘ Jigantografi.

gigantolit,-ti, i. *Fr. gigantolite. min.* Hidratlı doğal alüminyum ve demir silikat; *kordiyerli* çesidi; Finlandiya'daki gnayslı granitte bulunur. [*ing.* Gigantolite].

-gil, e. *esk. T.* Sonek olarak isimlere katılır ve aile adını anlatır: *Ahmetgillerin kızı.* [*ing.* The family of, e.g.; *Fr.* Un nom d'une famille].

gilaburu, i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Caprifoliaceae* familyasından, Mayıs-haziran aylarında, beyaz renkli çiçekler açan bir ağaççık. Yaprakları ovat ve üç lopludur. Meyva kırmızı bir bakkadır. Gövde kabuğunda *(Cortex viburni opuli)* reçine, valerian asidi, fitosterol, şekerler *(glikoz, sakkaroz),* tanen, viburin adlı bir acı madde ve bir çok organik asit tesbit edilmiştir. *(Özellikle uterus üzerinde)* yatıştırıcı olarak tanınmıştır. Türkiye'de Kuzey ve Orta Anadolu'da nemli yerlerde yetişir. [*Lat. Viburnum opulus; ing.* Cranberry tree; *Fr.* Viorne obier].

giladora, i *It. corridoio, den.* Ambarları bütün olmayıp bir kaç kat olan ticaret gemilerinin, ambarlarını alabanda ve kıç taraflarında, tavlun ve palavra güverteleriyle teşkil olunan kısımlar.

gilbert,-ti, i. *Fr. (Özel ad Gilbert'ten) elektromagn.* C.G.S. sisteminde, magnetomotor kuvvetinin birimi *(sembolü: Gb) /Gilbert,* $\frac{4\pi}{10}$ *sargılı bir bobinden geçen amper ve-*

ya yaklaşık olarak 1,25 amperlik bir akımın ürettiği magnemotor kuvvetidir. Sonuç olarak, 1 gilbert yaklaşık olarak 0.8 amperdevir'e eşittir/. [*ing* Gilbert].

gilbertin, i. *(«Gilbert'çi» anlamında)* Sempringham'lı *Aziz Gilbert* tarafından kurulan İngiliz tarikatının üyesi. Başrahiplerine *Master of Sempringham* denirdi. Sadece ingil-

tere'de yayılmış olan *(21 manastır)* bu tarikat, Henry VIII tarafından 1538'de yasaklandı. [*ing.* ve *Fr.* Gilbertin].

gilbertit,-ti, i. *Fr. gilbertite. min.* Mikaların hidratlanmasından türeyen doğal silikat. [*Ing.* Gilbertite].

gildit,-ti, i. *Fr. guildite. min* Yanardağ akıntılarında bulunan, hidratlı doğal demir ve bakır sülfat. [*Ing.* Guildite].

gilim, i. *Fars. esk.* ◘ Kilim.

gill, i. *Ing. metrol.* İngiltere'de 0,142, A.B.D.'de ise 0,118 litre değerindeki sığa ölçüsü. [*Fr.* Gill].

-giller, ç.ek. *bot.* Bitki isimlerinin sonuna eklenerek familya anlamında kullanılır: *Baklagiller, Ebegümecigiller, Zambakgiller gibi.*

gilsonit,-ti, i. *Fr. gilsonite.* Amerika'da çıkarılan, çok sert doğal bitüm. [*Ing.* Gilsonite].

gilyak,-tı, i. Eski Doğu Asya dili. Yaklaşık olarak 4 000 kişi tarafından konuşulur; iki lehçe öbeğine ayrılır: Aşağı Amur ve Sahalin'in güney doğu kıyılarında konuşulan güneydoğu lehçesi. *(bu iki öbek gold, tunguz ve rus topraklarıyle birbirinden ayrılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Gilyak, Giliak].

Gilyak'lar, ç.öz.i. *etn.* Kuzey Sahalin ve Aşağı Amur halkı. Kısa boylu olan Gilyaklarda Moğolların başlıca nitelikleri vardır; ama nereden geldikleri kesinlikle bilinmez. Kara ve özellikle deniz avı ile geçinirler. Sosyal kuruluşları, klanlararası evlenmelere dayanır. Benimsedikleri Şaman diline göre, ayı'yı insanlar dünyası ile ilâhlar dünyası arasında haberci sayarlar ve belirli dönemlerde ayı kurban ederler. Soyları gittikçe tükenmektedir. [*Ing.* ve *Fr.* Gilyaks, ghiliaks].

GİMBERNAT, Antonio de, öz.i. (1734-1816). İspanyol cerrahı.

~ bağı, *anat.* Kasık kemerinin iç tarafından doğan telsel kiriş. [*Ing* Gimbernat's ligament; *Fr.* Ligament de Gimbernat].

gimnasyum, i. *Yun.* Eskiçağda, sur dışında bir kamu kuruluşu olan spor alanı. [*Ing.* Gymnasium; *Fr.* Gymnase].

gimnit, i. *Fr. gymnite. min.* Arap zamkı görünümündeki krizolit çeşidi. [*Ing.* Gymnite].

gimnospermler, s. ve i. *Yun. gymnos* açık + *sperma,* tohum. *bot.* ◘ **Açık tohumlular.**

ginandromorf, s. ◘ **Jimnandromorf.**

ginandromorfizm, s. ◘ **Jinandromorfizm.**

gindazo, i. *Lat. ghindazzo. den.* Yelkenli gemilerde gabya ve babafingo çubuklarını kaldırıp yerine oturtmak veya aşağı almak için kullanılan donanım.

~ bastikası, *den.* Gabya ve babafingo çubuklarının alt ucunda, biri kaşkaval deliğinin altında, diğeri de üzerinde açılan kanallara yerleştirilen dillerle meydana getirilmiş bastika. *(Bunlardan üsttekine gindazo dili, alttakine patakülye dili denir).*

~ tornosu, *den.* Gindazo halatı çıkmasının içinde dolaştırılarak güverteye alınması için destemora üzerine geçici olarak bağlanan tek dilli makara

gine, *ed.* ◘ Gene.

Gine, öz i. *coğr.* Batı Afrika'da devlet, Atlas okyanusu kıyısında, Portekiz Gine'si, Senegal, Mali, Fildişi Kıyısı, Liberya ve Sierra Leone arasında bulunan ve yüzölçümü 244 000 km². olan bağımsız bir cumhuriyettir. Başkenti *Konakry*'dir. [*Ing.* Guinea; *Fr.* Guinée]; ◉ **ispanyol ~si,** *coğr.* Ekvator Afrika'sında İspanyol sömürgesi. *Fernando Poo* ili *(Fernando Poo ve Annobon adaları; 2.034 km² Merkezi Fernando Poo adasında Santa Isabel)* ile Rio Muni ili (26 000 km²,: merkezi *Bata)* arasında bölüşülmüş olan «*Ekvator bölgesini*» meydana getirir. [*Ing.* Spanish Guinea; *Fr.* Guinée espagnole]. ◉ **Portekiz ~si,** *coğr.* Portekiz sömürgesi, Afrika'nın batı kıyısında, Senegal ile Gine arasında; 36 125 km² *(Bissagos takım adalarıyle birlikte);* 571 000 nüf. Merkezi *Bissau.* [*Ing* Portoguese Guinea; *Fr.* Guinée portugaise].

ginekofor, i ◘ **Jinekofor.**

Gine'li, s. ve i Gine veya orada yaşayan halkla ilgili; Gine'de doğmuş veya orada yaşayan kimse. [*Ing.* Guinean; *Fr.* Guinéen,-enne].

~ alt-ırk, *antr.* Liberya'nın kuzeyini, Kamerun'un bir bölümünü ve Yukarı Gine'yi kaplayan ormanlarda yaşayan halk. [*Ing* Guinean sub-race; *Fr.* Sous-race guineenne].

ginekeum, i. *Lat. bot.* Bir veya birkaç pistilden yapılmış olan çiçeğin dişi organı. Bir kapalı tohumlu çiçeğin en iç dairesini teşkil eden, makrosporofile tekabül eden karpellerden gelişmiş dişi organlardır [*ing.* Gynaeceum; *Fr.* Gynecee]

giniş, i. *ağ, iş.* Yanyana bitiştirilen iki tahtanın birbirine tutturulması ve yüzeylerinin bir hizada bulunması için kalınlıklarına lâmba açan veya döşeme tahtalarının yanlarında bırakılan diş kısmının girmesine ait lâmbayı açmaya yarayan rende.

ginofor, i. ◘ **Jinofor.**

ginogenez, i. ◘ **Jinogenez.**

ginomonoik bitki, *bot.* ◘ **Bitki.**

ginostemyum, i. *Lat. bot* Stamenlerle ginekeumun birleşmesiyle meydana gelen organa verilen ad. [*Lat.* ve *Ing.* Gynostemium; *Fr.* Gynosteme].

ginyol,-lü, i. § ❶ ◘ **Kukla.** § ❷ ◘ **Kukla oyunu.**

giobertit,-ti, i. ◘ **Jiyobertit.**

giocoso /ciokozo/, s. *It. müz.* Neşeli, hafif *(bir parçanın niteliğini belirtmek için kullanılır): Mozart'ın «Don Giovannisi bir dramma giocoso'dur.* [*Ing.* ve *Fr.* Giocoso].

gipür,-rü, i. *Fr. guipure.* Dokuma yoluyle yapılan iri delikli kabartma dantel. [*Ing* Point-lace, pillow-lace].

girah, i. Arşının on altıda biri olan bir ölçü.

girân /girân/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* Ağır, sakil. [*Ing.* Hard, heavy, disagreeable; *Fr* Lourd, pesant].

girandi, i. *den.* ◘ **Grandi.**

giray, i. *tar.* Vaktiyle Kırım hanlarının kullandığı ünvan: *Adil giray, Gazi giray.* [*Ing.* Surname of the family of the Khans of the Crimea; *Fr.* Titre de Khans, Mongols de la Crimee avant l'occupations russe].

gircala, i. *den.* ◘ **Gircala.**

girdab, ◘ **-Girdap.**

girdap,-bı /girdâp/, i. *Osm.* < *Fars. gird,* yuvarlak + *âb,* su > *girdâb. esk.* § ❶ Su veya hava çevrintisi, burgaç. [*Ing.* Whirlpool; *Fr.* Tourbillon *(d'eau)*]. § ❷ Nehir, göl ve denizlerde rüzgârların veya alt akıntılarının etkisiyle iki akıntının birbiriyle birleşmesi sırasında meydana gelen dairesel bir akıntı. ☆ *Eşanl* anafor. § ❶ *den.* Yönleri birbirine göre ters iki akıntının veya bir akıntı ile anafor suyunun çarpışmasından meydana gelen çevrinti. ☆ *Eşanl* ayna. § ❶ *mec.* Tehlikeli yer veya durum. § ❺ *mek.* Hareket halinde ki bir akışkanda belirli şartlar içinde meydana gelen çevrinti çukuru. *(Bir hazne, dibindeki bir delikten boşaltılması sırasında girdap gözlenebilir. Akışın gidişi, çok büyük hızların bulunduğu eksenin etrafı hariç, belli bir çukura sürükleyen teorik tam zamanlı çevrintidir)* [*Ing.* ve *Fr.* Vortex].

~ ağası, *teşk. tar.* Gemi ve kayıkları denizde ve ırmakta meydana gelen girdaplardan kurtarmakla görevli olanların âmiri. *(Özellikle Tuna'da çalışan gemilerin güvenliğini sağlayan memur, bu adı taşırdı).* [*Ing.* River pilot].

girdi*, i. < *girmek. ikt.* Bir işletmenin üretim faaliyetine giren ilk, yarı mamul veya mamul madde ve işgücü: *Tarımsal girdi, İmalât girdisi.* [*ing.* Income; *Fr* Revenu(s)].

☆ *Karş.* çıktı.

girdibat,-tı /girdibât/, i. *Osm.* < *Fars.* Hava çevrisi, kasırga. [*Ing.* Whirlwind; *Fr.* Tourbillon *(de vente)*].

girdi-çıktı*, b.i. *h.d.* § ❶ İçli dışlı ilgi: *Bunun onlarla hiçbir girdisi çıktısı olamaz.* [*Ing.* Close relation; *Fr.* Relation intime]. § ❷ Düzen, kuruluş veya ayrıntılar: *Ben bu makinenin girdisini çıktısını bilmem, Sorun bitmiş gibi görünüyor, ama daha birçok girdisi çıktısı var.* [*Ing.* The ins and outs; *Fr.* Tous les coins et recoins, tous tenants et aboutissants]

~ çözümlemesi veya saniyeler arası araştırma programı, *ikt.* Sayılabilir değerlerin bir ekonominin çeşitli kesimleri *(sanayi)* arasındaki giriş çıkışını belirtmeye yarayan yöntem.

girdirmek(-l,-e), f Girmesini sağlamak, sokmak. [*Ing.* To thrust into, to insert, to introduce, to drive into, let in].

girebilmek, f. Girmek işini yapabilmek, girmeye izinli olmak.

girek-ği, i Giriş yeri; Bir binaya, sokak kapısından girilince ilk rastlanan kısım. [*Osm.* Mathal, fevha; *ing.* Entrance, entry; *Fr.* Entrée].

Giresun, öz.i. *coğr.* Doğu Karadeniz'deki illerden biri.

girgin, s Herkesle pek çabuk ahbaplık kurarak işini yürütebilen her işe girişen. [*Osm.* Müteşebbis; *ing.* Enterprising; *Fr.* Entreprenant].

☆ *Yak. anl.* **sokulgan, girişken.**

☆ *Karş.* **pısırık, çekingen, muhterız.**

girginlik,-ği, i Girgin olma hali. [*ing.* Ability to win one's way into favor; *Fr.* Qualite d'être entreprenant et sympathique].

girgit,-ti, i. Halıcılıkta düğümleri sıkıştıran tarak.

girici, s *fiz.* Bir maddenin içinde, bu maddenin atomları tarafından durdurulmadan yayılan bir ışık için kullanılır: *x ışınları, dalga boyları küçüldükçe daha girici (veya sert) olur.* [*Ing.* Penetrating; *Fr.* Pénetrant,-ante].

girift,-ti, s. *Osm.* < *Fars. giriften,* tutulmak § ❶ İçiçe, birbirine girip karışmış, çatak, girişik, karışık, çapraşık. [*Ing.* Involved, intricate; *Fr.* Entrelacé, confus]. ☆ *Karş.* **düzgün, ayrı, muntazam,** § ❷ *(Eski güzel yazı sanatında)* Boş yer bırakmayacak şekilde iç içe istif edilmiş *(yazı).* § ❶ i. Kumaştan yapılmış bir çeşit küçük ney. § ❹ *süsl.* Girişik, birbirine girmiş *(süsleme, bezek).* [*ing.* Interlaced, interwoven; *Fr* Entrelace]. § ❺ *müz.* Türk musikisinde kullanılmış ney'e benzeyen çalgı.

~ yazı, *hat.* Eski bir yazı türü *(Arap harflerinin, sülüs, nik'a talik gibi yazı türleri dışında, iç içe geçmesiyle yazılır. Gerçek bir biçim ve kuralı yoktur. Yazılması gibi okunması da güç olduğundan geçerli bir yazı sayılmamıştır.)*

~ bezeme. Birbiri arasından dolaştırılarak geçirilmiş iki veya çeşitli şekillerde motifler teşkil edecek surette kıvrılıp bükülmüş kordon veya eğri çubuklardan oluşan süslemelik sular. Türk süslemeciliğinde öyle girift dal ve şekiller çok kullanılır. Geometrik olanlara geçme denir. [*Ing.* Interlaced design, tracery, knot-work, strap-work; *Fr.* Entrelacs] ◉ **geometrik ~ bezeme,** ◘ **Arabesk.**

~ örgü, ◘ **Girişik örgü.**

giriftar /giriftar/, s. *Osm.* < *Fars. giriften,* tutulmak tutulmuş, düşkün, tutsak: *Hastalığa, aşka giriftar olmak.* [*ing.* Captive *(of),* afflicted *(with),* suffering *(from),* victim *(of); Fr.* Qui est sujet à, qui se trouve dans telle situation].

giriftleme, i. *mim.* ◘ **Girişik örgü.**

giriftlemek, f. Kaytan örmesi gibi birbiri içinden geçen hatlardan ibaret bir şekle koymak, girift yapmak. Hendesi veya nebati şekilleri birbiri içinden geçirmek. [*Ing.* To interlace, interweave, intertwine, interknit; *Fr.* Entrelacer].

girilemez, i İçeri girilmesi yasak yer levhası. [*Ing.* No entrance, no admittance; *Fr.* Entrée interdite].

girilik,-ği, i. *A.* Güvey elbisesi.

girilmek(-e), özs. f. Herhangi bir kimse girmek, girmek işine konu olmak. [*Ing.* To be entered, to be admitted; *Fr. (quand le sujet est indetermine)* Entrer]

girimlik,-ği, i. < *girim, h.d.* Bir yıre girmek hakkını gösteren kâğıt. [*Osm.* Duhuliye kartı (kâğıdı); *Ing.* Entrance card; *Fr.* Carte d'entree].

girinti, i. < *girmek.* § ❶ Düz bir yerdeki *(yüzeydeki)* içerilik kısım. [*Ing.* Recess, indentation; *Fr.* Anfractuosite, enforcement, renfoncement, cereux]. § ❷ *mim.* Bir yapı planı ile bu yapının bulunduğu çevreyi sınırlayan duvarın düşey yüzeyi arasındaki boşluk. § ❸ *zool* İkiçenetli yumuşakçalarla kolsuayaklılarda, çenetlerin *(kabuk)* iç yüzünde bulunan az çok derin çökek, çöküntü.

giriş, i. < *girmek* § ❶ Dışarıdan içeriye girmek tarzı veya eylemi: *İyi haberle geldiğin, girişinden belli, Müjde getirdiğiniz girişinizden belli.* [*Ing.* Entering; *Fr.* Entree]. ☆

Yak. anl. **girme, duhul.** § ❶ Girip geçilen yer: *Apartmanın girişi dar* [*Osm.* Methal; *ing.* Entrance, gateway; *Fr.* Entrée]. ☆ *Karş.* çıkış. § ❷ Bir kitabın başında konuyu veya özü anlatan kısa bölüm. [*Ing.* ve *Fr.* Introduction]. § ❸ Bir yere girme olanağı: *Serbest giriş kartı.* [*Ing.* Entrance; *Fr.* Entrée]. § ❹ Bir incelemeye, biri bilime hazırlamaya yarayan şey: *Tabiat bilimleri, tıp incelemelerinin bir girişidir)* [*Ing.* ve *Fr.* Introduction]. § ❺ *(Geniş anlamda)* Bir yere girmek için ödenen para. [*Osm.* Duhuliye; *ing.* Entrance-fee, entrance-money; *Fr.* Prix d'entrel]. § ❻ *tekn.* Giriş kanalı, emme supapı tarafından açılıp kapanan hava veya yakıt hava karışımının silindire girdiği yol *(kanal).* [*Ing.* Inlet, suction, input; *Fr* Admission]. § ❼ *den.* Bir denizin diğer bir denizle birleştiği yer: *Manş denizinin girişi.* [*Ing.* Formes d'avant; *Fr.* Entrée]. § ❽ *ed.* Edebî bir eserin, bir nutkun ve özellikle bir tiyatro eserinin baş kısmı; bu bölümde konu anlatılır. [*Ing.* ve *Fr* Introduction] § ❾ *müz.* (a) Bir şarkının söz ve bestesinin ilk ölçüleri. *(Birçok şarkıcı başarılarını, şarkıya girişte gösterdikleri üstünlüğe borçludurlar);* (b) Kanon biçiminde, ses veya çalgı kısımlarından birinin katılması. *(Son katılan ses «konsekan»dır ve «antesedan»a karşılık verir).* [*Fr.* Entree]. (c) *Lully*'den beri, erkek dansçıların sahneye girişlerine basamak olan çalgılı müzik parçası *(bu, çok defa bir çeşit marştır).* [*Fr* Entree]; (d) Çalgılı süit'lerde başlangıç parçası veya opera-bale girişi üslubunda beste. [*Fr.* Entrée]. § ❿ *tıp.* Dölüt başının en geniş kısmının ana leğeninin üst boğazını aşması. *(Giriş ilk doğum yapan kadınlarda gebeliğin son aylarında, birden fazla doğum yapanlarda doğum sırasında olur).* § ⓫ *işletm.* ve *ikt.* Belirli bir süre içinde alınan emtianın tümü *(Elde edilen nakit ve senetler için de geçerlidir).* [*Ing.* Entry; *Fr.* Entrée] § ⓬ *(Bilgi işlem.)* (a) Bilginin elektronik hesap makinesine verilmesi işlemi. *(Bu makinelerin giriş üniteleri çok çeşitlidir: delikli kart okuyucuları, delikli şerit okuyucuları, manyetik şerit ünitesi, manyetik veya optik harf okuyucuları v.b.);* (b) *(geniş anlamda)* Hafızaya adreslenmiş bir bilginin, makinenin hesap ünitelerine aktarılması. [*Ing.* Entry; *Fr.* Entree]. § ⓭ *muh.* Stokun, nakit paranın veya esham ve tahvilât cüzdanındaki senetlerin artması *(Bu, hesaplar borcuna bir değerin işlenmesi şeklinde görülür. Söz konusu hareketleri not etmeye yarayan giriş ve çıkış defterleri, bakiyeler aracılığı ile envanter durumunu belirtir).* [*Ing.* Entry; *Fr.* Entrée]. ◎ **~ e izinli olmak,** *den.* Sağlık, düzen ve gümrükle ilgili kuralları uygulamak ve koya, limana girmeye izinli olmak. [*Ing.* To have free access; *Fr.* Avoir l'entrée] ◎ **atmosfere ~,** *astr.* Bir füzenin veya bir uzay aracının, Yer'e dönmek için uzay boşluğundan ayrılarak, atmosferin ilk tabakalarına geçmesi. ◎ **direkt ~ deliği,** *demir.* ◘ **Direkt..** ◎ **buhar ~ deliği,** *mek.* Bir buhar makinesi silindirinin kazanla bağlantı deliği [*Ing.* Entrance opening; *Fr.* Orifice d'introduction de vapeur].

~ ağzı, *trm.* (a) Bir derenin yüzeyle bağlantısı; (b) Bir kanalın baş tarafında, suyun kanatla çevrildiği yerdeki bir tesis; (c) Arasından suyun aktığı herhangi bir tesisin üst başı [*Ing.* Admission port, inlet port; *Fr.* Lumière d'admission]

~ aralığı, *mim.* ◘ **Aralık.**

~ beyannamesi, *ikt.* Gümrük kanunu 59'a göre, memlekete kesin olarak girecek eşya için, giriş yerindeki gümrüğe verilecek bildiri. [*Ing.* Customs declaration; *Fr.* Déclaration de douane].

~ bilançosu, *ikt.* İşletmenin ticarete başladığı anda düzenlediği bilânço.

~ bileti. ◘ **Bilet**

~ borusu, *otom.* Hava ve yakıt karışımını karbüratörden motor silindirlerine götüren boru. [*Ing.* Entrance pipe, entrance tube, induction-pipe, inlet tube, intake pipe; *Fr.* Tuyau d'admission].

~ çekimi, *sin.* Sonradan daha yakın çekimlerle ayrıntıları gösterilecek olan yerin çeşitli bölümleriyle bağıntıyı kurmak üzere bir sahnenin başında kullanılan toplu çekim. [*Ing.* Establishing shot; *Fr.* Plan de situation].

~ çıkış beyannamesi, *den.* ◘ **Beyanname.**

~ deliği, *döş.* Şehir lâğımına girilen ağız [*Ing.* Manhole; *Fr.* Regard].

☆ *Eşanl.* adam deliği, menhol.

~ delikçikleri, *zool.* ◘ **Delikçik.**

~ gerilimi, *fiz.* ◘ **Gerilim.**

~ gümrük vergisi, *ikt.* Yurda giren eşyadan, gümrük idaresince, tarife cetveline göre tahsil edilen vergi. [*Ing.* Customs duty; *Fr* Droits de douane, droits d'entrée].

~ hakkı, *huk.* Giri hakkı, Yabancıların bir devlet ülkesine serbestçe girebilme hakkı Devletler Umumî hukukunda kabul edilmiş bir kurala göre, bir devlet kendi ülkesine yabancıların girmesini ancak kamu çıkarı gerektirdiği veya çok vahim sebepler olduğu hallerde yasaklayabilir. [*Ing.* Right of free entrance].

~ işareti, *demir* Bir garın girişinde, bu gara bağlı bölgenin veya herhangi bir hat şebekesinin sınırına yerleştirilen ve treni gara girmeden önce, durması için uyaran işaretler. [*Ing.* Home signal; *Fr.* Signal d'entrée].

~ izolatörü, *telekom.* Bir duvarın içinden geçirilecek hattın telini yalıtmak için kullanılan, porselenden yapılmış dirsek zoru. [*Ing* Lead-in; *Fr.* Entrée de poste].

~ kapısı, § ◘ *mim* Bir yere girmeye yarayan kapı. [*Ing.* Entrance door, street door, front-door; *Fr.* Porte d'entrée, porte de devant, porte de (la) rue]. § ❷ *döş.* İklimleme merkezine girmekte kullanılan ve sızdırmazlık sağlayacak biçimde yapılmış kapı. [*ing.* Access-door; *Fr.* Porte d'entree]

~ katı, *inş.* ve *mim.* Bir evin sokak düzeyinde bulunan katı. [*Ing.* Ground-floor;*Fr* Rez-de-chausse].

~ makası, *demir.* Bir yol, bir yarma, bir rampa veya bir peronda, hattın bir noktaya veya belirli bir doğrultuya çevrilmesini sağlayan makas [*Fr.* Acces].

~ muvazenesi, *muh.* Kayıtların, defteri kebirde çift taraflı *(muzaaf)* olarak açılmasını sağlayan yevmiye defteri. [*Ing.* Entry balance; *Fr.* Balance d'entrée].

~ sınavı, *tiy* Herhangi bir tiyatroda oyuncu olarak çalışmak üzere yapılan sınav, veya tiyatro okuluna oyuncu olmak için yapılan seçme sınavı. [*Ing.* ve *Fr.* Audition]

~ sofası, *mim.* Sokak kapılarının iç tarafındaki medhal sofası, Elbise ve kundura çıkarılan yer. [*Osm.* Dehliz, medhal; *Ing.* ve *Fr* Vestibule]

~ tertibatı, *hava.* Bir motora hava yakıt karışımını iletmeye yarayan sistem. [*Ing.* Induction system; *Fr.* Dispositif d'admission].

~ yeri, *mim.* Bir binanın giriş kapısına bitişik aralık kısmı. Küçük olanlarına kapı aralığı denir. Giriş sofası da bu anlama gelirse de giriş yeri genellikle giriş sofasından önce gelen ve kapıdan girilen yerdir [*Osm* Medhal; *Ing.* Entrance; *Fr.* Entrée].

girişik, s. < *girişmek.* Birbirinin içine girmiş, karışmış olan, çatak. [*Osm.* Girift; *Ing.* Intricate, intermingled, complex; *Fr.* Entrelacé]

~ bezeme, § ❶ *mim* ◘ **Arabesk.** § ❷ *süsl.* ve *mim.* Birbiri içine girip çıkan doğru, eğri, yaprak ve dalların meydana getirdiği bir çeşit süsleme. [*Ing.* ve *Fr.* Arabesque].

~ cümle°, *gram.* ◘ **Cümle °**

~ örgü, *mim.* Birbiri içine geçmiş silme, marka, çiçeksi süs v.b den meydana gelen bezeme: *Kafesli girişik örgü.* [*Ing.* Interlaced design, tracery, knot-work, strap-work; *Fr.* Entrelacs].

~ tamlama, *gram.* İçinde tümleç, sıfat tamlaması veya belirteç bulunan tamlama: *Ali'nin eve gelmesi; Ali'nin ansızın gitmesi; Ali'in evden çıktığını gördük; Hayatın insanlara yüklediği; Yatanın yürüyene borcu vardır; Önemli olan insanların kime karşı büyük bir ilgi ve sevgi duymasıdır; Annelerin en büyük dileği, çocukların iyi yetişmiş insanlar olmasıdır; Okumanın herkes için gerekli olduğunu bilirsiniz v.b.*

girişilmek(-e), özs. f. Girişmek işi yapılmak.

girişim°, i. < *girişmek.* § ❶ Bir işe girişme; [*Osm.* Teşebbüs; *Ing.* Enterprise; *Fr.* Entreprise]. § ❷ *fiz.* İki titreşim deviminin birbirini yok etmesi olayı: *İki mekanik titreşim, girişim yoluyle durgunluk doğurabilir.* [*Osm.* Tedâhül; *Ing.* Interference; *Fr.* Interference]. § ❸ *akust.* ve *opt.* İki veya daha çok dalganın *(ışık veya ses dalgası)* üst üste gelmesinden doğan olay. [*Ing.* Interference; *Fr.* Interférence]. § ❹ *meteor,* İki siklon dizisinin karşılaşması. [*Ing.* Interference; *Fr* Interférence]. § ❺ *radyotekn.* Yakın frekanslı iki titreşimin aralarındaki frekans farkı yüzünden alıcıda meydana gelen vınlama olayı *(Bu vınlama, bir süzgeç devre veya bir kısma devrestile bazen de kullanılan alıcı anten yerine bir çerçeve yerleştirilerek giderilir).* [*Ing.* Interference; *Fr.* Interférence].

~ aynası, *opt* Bir testere vuruşuyla ikiye ayrılmış, parçalarından biri ötekine göre eğik olan paralel yüzlü ayna. *(Bu cihaz, bazı şartlarda girişim olayı meydana getirebilir).*

~ franjları, *fiz* İki ışık kaynağından çıkan iki hüzmenin girişimi sonucunda görülen parlak ve siyah çizgiler. [*Ing.* Interference rings; *Fr.* Franges d'interférence].

~ yöntemi, *fiz.* Girişim olayından yararlanan yöntem. [*Ing.* Method of interference; *Fr.* Méthode d'interférence].

girişimii, s. Girişimi olan [*Ing.* Interferential; *Fr.* Interférentiel,-elle].

~ filtre, ◘ **Filtre.**

~ süzgeç, *astr.* Girişimden yararlanarak belirli dalga boyu aralığında ışığı geçiren ışık süzgeci *(renkli cam).* [*Ing* Interference filter; *Fr.* Filtre interférent].

girişim.ölçer°, b.i. Işık girişim saçaklarını uzaktan ölçmeye yarayan cihaz. *(Bu cihaz, bilinen dalga boyu ile maddesel bir eşyanın uzunluğunu kıyaslamaya elverişlidir. Sınai girişim ölçerler üretim kontrolunda kullanılan mastarların boyutlarını süratli ve hassas şekilde denetlemek için kullanılır.* [*Ing.* Interferometer; *Fr.* Interferomètre] ◎ **akustik ~,** *akust.* Bir akışkan içinde bir akustik dalganın frekansını veya yayılma hızını belirlemeye elverişli âlet. [*Ing.* Acoustic interferometer; *Fr* Interféromètre acoustique].

girişim.ölçme, b.i. Girişim saçaklarını ölçme tekniği [*Ing.* Interferometry; *Fr.* Interférométrie].

girişken, s. Boş durmayıp kendine daima iş bulan, herkesle kolaylıkla temas kurabilen, bir işe hiç çekinmeden girebilen. [*Osm.* Müteşebbis; *Ing.* Enterprising, pushing; *Fr.* Qui entreprend, qui a l'esprit d'initiative]. ☆ *Eşanl.* girgin.

girişli, s. çift ~ cetvel, *mat.* Her teriml bir satır ve bir sütuna ait olan cetvel *(Bu terimlerde genellikle iki indis bulunur, bunlardan biri satırı öbürü sütunu gösterir, satırla sütunun kesiştiği noktada bu terim bulunur).* [*Fr.* Table à double entree]. ◎ **çift ~ buhar makinesi,** *mek.* Buhar girişinin silindir uçlarından, buhar çıkışında da silindir gövdesine açılmış özel deliklerden yapıldığı ve normal buhar makinelerinde olduğu gibi, buharın giriş deliğinden çıkmak üzere geriye dönmeyip hep aynı yönde ilerlediği buhar makinesi. *(Bu düzenek, çeper etkisinden ileri gelen buhar kaybını azaltır).*

girişlik°,-ği, i. § ❶ Giriş yeri veya kapısı anlamına da gelirse de daha çok bir yere girmek için verilen ücret veya bilet anlamında kullanılır. [*Osm* Medhal; *Ing.* Entrance, inlet; *Fr.* Entrée]. § ❷ Bir başka söze yol açmak üzere söylenen söz. [*Osm.* Girizgâh; *Ing.* Introduction to a subject].

girişme, i. *Osm.* < *Fars. kirişme. esk.* § ❶ Kaş veya gözle yapılan işaret, gamze. § ❷ Naz, işve.

girişmek(-e), f § ❶ Bir işe başlamak üzere hazırlık yapmak: *Bir ortaklık kurmaya giriştik.* [*Osm.* Teşebbüs etmek; *Ing.* To attempt, undertake; *Fr* Entreprendre, se mettre tenter]. § ❷ Bir işi yapmak üzere ele almak: *Ticarete girişmek, Söze girişmek.* ◎ **birbirine ~,** ◘ **Birbirine girmek.**

Girit, öz.i. *(Ortaçağda batı dillerinde Kandiya, modern Yun. Kreta veya Kriti)* Doğu Akdeniz'de, Girit denizinin güneş sınırında yunan adası; yüzölçümü 8 379 km²; Merkezi *Han-*

ya (Knania) şehridir. [*Ing.* Crete; *Fr.* Crète].

~ kabağı, *bot.* ◘ **Kabak.**

Giritçe, öz,i. *dilb.* Girit'te konuşulan eski Yunan lehçesi. [*Ing.* Cretan language; *Fr.* Crétois, minoen, etéocretois].

giritli, s. ve i. Girit halkından olan *(kimse)* [*Ing.* Cretan; *Fr.* Crétois,-oise]

giriva, i. ◘ Griva.

girivermek, f. Apansızın girmek.

girizgâh /girizgâh/, i *Osm.* < *Fars. girîz,* kaçış + *gâh,* yer > *gürizgâh esk.* § ❶ Girişiklik, giriş, söz açımı. [*Ing.* Introduction to a subject]. § ❷ Kaçacak yer, kaçış kapısı.

girland, i. *Fr. guirlande. coğr* Karaların önünde, sanki kara kütlesinin birer öncüsü gibi olan yaylar biçimindeki ada dizileri için kullanılır. [*Ing* Island arcs; *Fr.* Guirlande].

girme, i. § ❶ Girmek eylemi. [*Ing. (act of)* entering; *Fr.* Action d'entrer]. § ❷ *inş.* Kapı ve pencere kanatlarında kullanılan girme-çıkma menteşelerin parçaların birinde mil olan ve diğer parçaya giren erkek kısım. § ❸ *ask.* (a) Kesin sonuçlu muharebe biçimi; (b) Düşmanın savunma mevziine karşı girişilen saldırıda ele geçirilmesi gereken ilk hedefi yarma. [*Ing.* Penetration; *Fr* Percee, trouee]. ◉ gölgeye ~, *astr.* ◘ Gölge.

~ çıkma, Kapak, kapı ve pencere kanatlarına takılan ve onları açıp kapamaya yarayan erkekli dişili menteşe takımı *(Bunların parçaları girip çıkmayanlara* sabit ve sağır menteşe *denir).*

~ deneyi, *tekn.* Bir bitüm veya yağın sertliğinin belirlenmesi. *(Bu deney, 25 °C'taki örneğe, üzerine 100 gramlık bir kuvvet uygulanan 1 mm çapındaki bir iğnenin 5 saniyelik bir süre içinde ne kadar girdiğini, milimetrenin onda biri cinsinde ölçerek yapılır).* [*Ing.* Penetration test; *Fr.* Essai de penetration].

girmek(-e), *esk. T. kirmek* § ❶ Dışarıdan içeriye geçmek: *Eve girdim, Bahçeye girdim.* [*Osm.* Duhul etmek; *Ing.* To enter; *Fr.* Entrer]. § ❷ Sığmak: *Bu şapka başıma girmiyor, Elim bu eldivene girmiyor* [*Ing.* To fit; *Fr.* S'adapter] § ❸ Yer almak, katılmak *Ali de aramıza girdi.* [*Ing.* To participate, take part; *Fr.* Participer, prendre part, s'introduire]. § ❹ Bulaşmak: *Koyunlara kelebek hastalığı girdi.* [*Ing.* To contaminate; *Fr.* Se contagionner] § ❺ nsz *(Zaman anlamlı kavramlar hk.)* Başlamak: *Kış girdi,* [*Ing.* To arrive; *Fr.* Arriver]. § ❻ (-e) Yeni bir hale veya duruma geçmek; erişmek, ulaşmak: *Yirmisine girdi, Okula girmek.* [*Ing.* To Start, to begin, enter; *Fr.* Attaindre, commencer]. § ❼ Bir mesleğe dahil olmak: *Orduya girdi* [*Ing.* To enter; to join; *Fr* Entrer, embrasser une profession]. § ❽ Bir kuruma kabul edilmek: *Dil kurumuna girmek.* [*Ing.* To be admitted to; *Fr.* Entrer, être admis *(dans un corps, une compagnie)*]. § ❾ Dalmak, inmek: *Bu konunun ayrıntılarına girmeyeceğim.* [*Ing.* Enter into, to go into; *Fr* Entrer]. § ❿ *(Manevî şeyler hk.)* Derinliğine nüfuz etmek, ,iyice bilmek. [*Ing.* To penetrate, to get into; *Fr.* Entrer]. § ⓫ Bir şeyin yapımında, bileşiminde yer almak. [*Fr.* Entrer, être employe dans la composition, ou dans la fabrication de qch]. § ⓬ Yapmak: *Edebî münakaşalara girmek.* [*Ing.* To go into; *Fr.* Entrer]. § ⓭ Dönüşmek, benzemek: *Başka bir şekle girdi.* [*Ing.* To change, to be transformed; *Fr.* Ressembler, se transformer]. ◉ **girdisi çıktısı,** *dey.* § ❶ İçli dışlı ilgi: *Bunun onlarla hiçbir girdisi çıktısı olamaz.* § ❷ Düzen, kuruluş veya ayrıntılar: *Ben bu makinenin girdisini çıktısını bilmem.* ◉ **girip çıkmak,** *dey* § ❶ Az durmak üzere uğramak. § ❷ Bir yere sık sık gelmek: *Onun yanımızdaki eve girip çıktığını görürdük.* ◉ **araya ~,** *dey.* ◘ Ara. ◉ **birbirine ~,** *dey,* § ❶ Birbirine karışmak [*Ing.* To be stirred up; *Fr.* être agité]. § ❷ *mec* Kavgaya tutuşmak. ◉ **bir tele ~,** *telekom.* Kontrol edilmesi gereken bir telgraf telini kesip, kesilen iki uç arasına bir ölcü âleti yerleştirmek. ◉ **bir telefon devresine ~,** *telekom.* Devreye paralel bağlanmak için, dinleme anahtarını aşağıya indirmek. *(Böylece telefon operatörü, hattın kullanılıp kullanılmadığını, iki) abonenin rahatça konuşup konuşamadığını denetleyebilir)* ◉ gözüne ~, *dey,* ◘ Göz. ◉ gözüne uyku ~, *dey.* ◘ Göz. ◉ **günahına ~** *dey,* Haksız yere şüphelenmek, arkasından kötü kötü konuşmak. [*Ing.* To accuse wrongly, to wrong; *Fr.* Accuser ou soupçonner injustement] ◉ kanına ~, *dey.* Kötü yola sokmak, baştan çıkarmak [*Ing.* To have someone's blood on one's hands; *Fr.* Tremper dans le sang de; pousser qn. à la honte, au crime]. ◉ **yerin dibine ~** (geçmek), *dey.* Çok utanmak. [*Ing.* To be thoroughly ashamed; *Fr* Mourir de honte].

girmeli, i. § ❶ Girilecek yerleri olan. [*Ing.* Having an entrance]. § ❷ İçeriye batmış, geriye çekilmiş yerleri olan [*Ing.* Having a recess]. § ❸ Hem girer hem çıkar olan

girmelik,-ği, i. *h.d.* Bir sinema v.b. ye girmek için ödenen para. [*Osm.* Duhuliye; *Ing.* Entrance fee, admission price, admission fee; *Fr.* Prix d'entrée, prix de la place].

☆ *Eşanl.* **girimlik.**

giroskop, i. ◘ **Jiroskop.**

girus, i. *Lat. gyrus. anat.* Beyin kabuğundaki geniş kıvrıntılara verilen ad. [*Osm.* Telfif; *Ing.* Gyrus; *Fr.* Circonvolution].

☆ *Eşanl.* **kıvrım.**

giryan /giryân/, s *Osm.* < *Fars.* Ağlayan. [*Ing.* Weeping; *Fr.* Qui pleure].

girye, i *Osm.* < *Fars.* Ağlama. [*Ing.* Weeping; *Fr.* Pleurs]

gismondin, i. *Fr. gismondine, (İtalyan mineralojisti C. G. Gismondi'nin /1762-1824/ adından), min.* Zeolitler grupundan hidratlı doğal kalsiyum alüminosilikat [*Ing* Gismondine].

gismondit,-ti, i. ◘ **Gismondin.**

gişe, i. *Fr. guichet.* Sinema, tiyatro, istasyon, park, banka, mağaza v.b yerlerde para veya bilet alıp verilen ve çoğu küçük pencere şeklinde olan yer [*Ing.* Cashier's desk, ticket window].

~ birincisi, *sin.* Belirli bir süre içinde en çok kazanç sağlayan filim. [*Ing.* Boxoffice champion, box-office success; *Fr.* Champion de box-office, film à recettes record]

~ işletmek, *tiy.* Temsil yoluyle kazanç sağlamak.

~ oyunu, *tiy* Kitlenin ilgisini çekmek, kazanç sağlamak amacıyle yazılmış oyun. [*Ing.* Commercial play; *Fr.* Pièce commerciale].

gitar, i. *Fr guitare* < *Yun. kithara* < *Isp. kuitarra. müz.* Ut'a ve lavta'ya benzeyen altı telli çalgı. Mızrap veya parmaklarla çalınır. [*Ing.* Guitar]. ◘ *ŞEKİL: 407.* — MÜZİK ÂLETLERİ

☆ *Eşanl.* **kitara.**

gitarcı, i Gitar çalan veya gitar çalmayı meslek edinen kimse. [*Ing.* Guitarist; *Fr.* Guitariste].

☆ *Eşanl.* **gitarist.**

gitarist,-ti, i *Fr. guitariste* ◘ **Gitarcı.**

git·gide /gitgi·de/, b.z. Zaman ilerledikçe, giderek, gittikçe. [*Ing.* In course of time, gradually, more and more; *Fr.* Avec le temps de plus en plus, graduel,-elle].

gitmek,-der(-den,-e), f. *esk. T. kitmek.* § ❶ Konuşana göre yakın olan bir yerden daha uzak bir yere varmak: *Avrupa'dan Amerika'ya gitmek, Çarşıya gitmek.* [*Ing.* To go, to be off; *Fr.* Aller, s'en aller] § ❷ (-e), Başka bir yere varmak üzere bulunduğu yerden ayrılmak: *Nereye gidiyorsunuz? Eve gidiyorum, Burada idi, dün gitti.* [*Osm* Azimet etmek; *Ing.* To depart, to leave; *Fr.* Partir], § ❸ (-e) Çıkmak, ulaşmak, uzanmak, varmak: *Bu yol nereye gider.* [*Osm.* Müntehi olmak; *ing.* To arrive(at, in); *Fr.* Arriver, parvenir], § ❹ (-e), *(geniş anlamda)* Yakışmak, yaraşmak: *Bu elbise, size pek iyi gidiyor, Bu renk ona gitmedi,* [*ing.* To befit,, to fit, to match *(with); Fr.* Aller, convenir]. § ❺ (-e) Yok olmak, tüketilmek, harcanmak: *Bu para nereye gitti? Bu yemeğe yarım kilo yağ gitmez.* [*ing.* To perish; *Fr.* Périr, se dépenser] § ❻ (-e), nsz. Götürülmek, taşınmak: *Mektup postaya gitti, Haber daha gitmedi, Çeyizi yarın gidiyor* [*Ing.* To be carried, to be shipped; *Fr.* être porté, transporté]. § ❼ (-e), nsz. Gerekliği karşılamak, yetmek: *Bu kâğıt bize bir ay gider. Iki ton kömür üç ay gitmez* [*Osm.* Kifayet etmek, *Ing.* To suffice; *Fr.* Suffire]. § ❽ nsz. Dayanmak: *Bu palto beş yıl gider.* [*Ing.* To endure; *Fr.* Durer, endurer] § ❾ Geçmek, bitmek, son bulmak: *Çoğu gitti, azı kaldı, O zamanlar gitti.* [*Ing.* To pass, fade away; *Fr.* Passer, finir] § ❿ Ayak yoluna taşınmak, ishali olmak: *Bugün sekiz defa gitmiş.* § ⓫ *arg.* Cinsel temasta bulunmak. [*ing.* To get into sexual intercourse]. § ⓬ (-le) Bir yere giderken *(birine)* arkadaşlık etmek: *Annesi İzmir'e gidiyordu, onunla gitti.* [*Osm.* Refakat etmek; *Ing.* To accompany; *Fr.* Accompagner]. ☆ *Eşanl.* **eşlik etmek.** § ⓭ nsz. *(Bir yerden veya işten)* Uzaklaşmak, ayrılmak: *Bizim aşçı gitti, Ahmet burada idi, şimdi gitti.* § ⓮ nsz. Yürümek, yol almak: *Bu at iyi gider.* [*Ing* To advance, to proceed, to go forward; *Fr.* Proceder]. § ⓯ nsz. Geçmek: *Yaz gitti, kış geldi* § ⓰ nsz. Sürmek, gelişmek: *Yolculuk iyi gidiyor, Bakalım bu iş nasıl gidecek* § ⓱ *nsz.* Yok olmak, elden çıkmak: *Mal gitti, mülk gitti, hiç bir şey kalmadı.* § ⓲ *yar.* Sürerlik fiili yapmaya yarar. Bir isim takımının -e halindeki belirtilerini sonra kullanarak cümledeki öznenin o sıfatta göründüğünü anlatan bileşik fiiller yapar: *Bu iş hoşuma gitmedi, tuhafıma gitti.* ☆ *Karş* gelmek, dönmek, avdet etmek. § ⓳ Müşteri olarak bir yere uğramak: *Doktora gitmek, Berbere gitmek.* [*Ing.* To go; *Fr.* Aller *(comme client)*]. § ⓴ Belli bir amaçla bir yere devam etmek: *Liseyi bitirdi, şimdi üniversiteye gidiyor.* [*Ing.* To frequent, to attend to; *Fr.* Aller, frequenter]. § ㉑ Aşınmak, eskimek: *Ayakkabılarımın tabanı gitmiş.* [*Ing* To wear *(away); Fr.* S'user]. § ㉒ Dünyayı terketmek,, ölmek: *Sıhhatine iyi bak, yoksa gidersin.* [*Ing.* To die; *Fr.* Mourir]. § ㉓ *(Herhangi bir mekanizma veya onu hatırlatan şeyler hk.)* İşlemek, yürümek: *Bu saat iyi gidiyor, Ticaret kötü gidiyor* [*Ing.* To work, to act; *Fr.* Aller, fonctionner]. § ㉔ Yetmek, kâfi gelmek: *Alınan odunlar bize bir kış gider.* [*Ing.* To suffice, to be sufficient; *Fr.* Suffire]. § ㉕ *mec.* Nüfuz etmek, işlemek, ulaşmak: *Kalbe giden bir tebessüm.* [*Ing.* To enter, to make one's way, to penetrate; *Fr* Aller, pénétrer]. ◉ **git gide,** *dey.* ◘ **Gitgide.** ◉ **gider ayak,** *dey* ◘ **Giderayak.** ◉ **gitsin!** Emir kiplerinden sonra gelerek buyurulan işin yapılmasıyle sorunun kapanması arzu edildiğini anlatır: *Bu parayı verelim gitsin! İmzayı atıver gitsin!* ◉ **gitti,** *ünl.* § ❶ -di'li geçmiş zaman fiillerinden sonra gelerek, istenmeyen bir şeyin yapıldığını veya yapılacağını, veya istenen bir şeyin olmadığını veya olmayacağını anlatır: *Doktor yetişinceye kadar adam öldü gittil Bu aygın atların çektiği arabaya bindik mi, devrildik gittil Beş yıldır ayni dersi okur, anlamadı gittil* § ❷ Ayni şekilde, fiillerin sonuna gelerek yapılması ilk önce pek istenmeyen bir şeyin kabul edildiğini anlatır: *Madem bu kalem sana bu kadar lâzımmış, verdim gitti. Söylediklerime kızıyorsun, sustum gitti.* ◉ **gitti de geldi,** *dey.* Yaşayabileceğinden umut kesilecek kadar ağır hastalık geçirip de iyi olanlar hakkında söylenir. [*Ing* He escaped from certain death, he was as good as dead]. ◉ **gitti gider,** *dey.* Hakkında konuşulan şeyin bir daha geri gelmeyeceğini anlatır. [*Ing.* Gone for ever]. ◉ **aklı başından ~,** *dey* ◘ **Akıl.** ◉ **aklı ~,** *dey.* ◘ **Akıl.** ◉ **araya ~ (kaynamak),** *dey.* ◘ **Ara** ◉ **bok yoluna ~,** *dey.* ◘ **Bok.** ◉ **canı galip ~,** *dey.* ◘ **Can.** ◉ **elden ~,** *dey.* ◘ **El** ◉ **içi ~,** *dey* ◘ **İç.** ◉ **ileri ~,** *dey,* § ❶ İlerlemek, yürümek, yol almak. [*Ing.* To go forward, to advance, to precede, to proceed; *Fr.* Proceder, avancer]. § ❷ Bir işte ölçü dışına çıkmak [*Ing.* To go too far; *Fr.* Dépasser les bornes de la convenance]. ◉ *(birinin)* suyuna ~, *dey.* Birine karşı uysallık göstermek. [*Ing.* Not to go counter to a person, to treat with tact, to flatter when necessary; *Fr.* Approuver par flatterie].

gitmişlik,-ği, i Bir yere gitmiş olmak hali.

gilton, i. *vet.* Katır yavrusu.

gittikçe /gittik·çe/, z. Zaman ilerledikçe, gitgide. [*Ing.* Gradually, by degrees; *Fr.* De

DUDEN'den

ŞEKİL: 224. — **GİYECEKLER** I. [*ÇOCUK GİYECEKLERİ*]. */1-60 Bebe kıyafetleri/.* (1) Kız çocuk geceliği. 2. Gecelik üstlüğü. 3. Saç tokası. 4. Kız çocuk entarisi. (5) Oyun kıyafeti. 6. Önlük. 7. Saç perçemi. 8. Mendil. (9) Oyun kıyafeti. 10. Cep. 11. Cimnastik takımı. 12. Atlet. 13. Şort. (14) Erkek çocuk geceliği. 15. Düğme yeri. (16) Bebe takımı. 17. Bebe gömleği. 18. Bebe patiği *(patik)*. 19. Bebe tulumu. 20. Bebe ceketi. 21. Bebe takkesi *^bebe şapkası, kep)*. (22) Çocuk elbisesi. 23. Etek. 24. Yaka. (25) Yağmurluk. 26. Kukulete. 27. Tozluk *(getr)*. (28) Bahriye elbisesi. 29. Bahriye gömleği. 30. Bahriye yakası. 31. Bahriye düğümü. 32. Bahriye kepi. 33. Kep kordelesi. 34. Kırma etek *(Plili etek)*. 35. Saç kordelesi. 36. Önlüklü kız çocuk eteği. 37. Kız çocuk ceketi. 38. Kız çocuk şapkası: 39. Diz çorabı *(uzun çorap)*. 40. Kız çocuk ceketi *(spor ceket)*. 41. Kız pantolonu. 42. Kız çocuk montgomeri ceketi. 43. Bere. 44. Kız kayak pantalonu. 45. Çocuk çizmesi. 46. Erkek çocuk montgomerisi. 47. Kulaklıklı kep. 48. Kız çocuk önlüğü. 49. Spor gömlek *(atlet)*. (50) Erkek çocuk deri şortu. *(meşin şort)*. 51. Pantolon düğmesi 52. Askı. 53. Erkek çocuk elbisesi. 54. Şort. 55. İzci gömleği. 56. Çorap. 57. Kaban: 58. İngiliz okul kepi. 59. Alman okul kepi. 60. Kız çocuk bluzu. 61. Zincir kolye. 62. At kuyruğu saç.

plus en plus, avec le temps, peu à peu, graduellement]

givetiyen, s. ve i. *Fr. givétien (Yer adı Givet)* Orta Devonyenin üst katı. *(Tipik örneği, hayvan kalıntılarından oluşan ve mermer gibi işletilen givet kalkeridir).* [*Ing.* Givetian].

giydirici, i. *sin.* Stüdyolarda baş kadın oyuncuların giyimine yardım eden kimse. [*Ing.* Wardrobe mistress; *Fr.* Habilleur,-euse].

giydirme, i. *inş.* Bir duvarın iç ve dış cidarlarını hava ve yağmurdan korumak veya süslemek maksadıyle yüzüne yapılan kaplamalar. [*Ing.* Revetment wall; *Fr.* Mur de revêtement]

— **tahtası**, i. *inş.* Temel çukurlarının iki tarafındaki toprakların yıkılmaması için yüzeylerine düşey vaziyette kaplanan ve tabanlarla bağlanan tahtalar. [*Fr.* Planche de boisage].

☆ *Eşanl.* palanga ağacı.

giydirmek(-i,-e), f. § ❶ Giymek işini yaptırmak. [*Osm.* Libas etmek; *ing.* To dress, to make wear; *Fr.* Habiller, vêtir, mettre]. § ❷ *mec.* Ağır sözler söylemek [*ing.* To reproach; *Fr.* Encaisser]. § ❸ Örtmek, kuşatmak. [*Ing.* To cover, to Wrap, to gird on; *Fr.* Couvrir, recouvrir, envelopper, ceindre]. ⊙ **bir şekli (figüre)** —, *san.* Nü'yü saran kumaşları şekillendirmek, boyamak. [*Fr.* Habiller une figure].

giyecek,-ği, i. Giysi, giyilmek için yapılan şey: *Kışlık giyecek.* [*Ing.* Clothes, garments; *Fr.* Vêtement, habit, costume, habillement] ◘ *ŞEKİL: 224, 225, 226* ve *227* — **GİYECEKLER I, II, III.** ve **IV.**

☆ *Eşanl.* **elbise**, esvap, giysi.

giyilmek, nsz. f. Giymek işine konu olmak. [*Ing.* To be Worn; *Fr.* Être habillee, être porte].

giyim, i. § ❶ Giyecek, elbise. § ❷ Bir defada giyilecek miktar: *Bir giyimlik çamaşırın kaldı* § ❸ Üstbaş durumu, giyinme tarzı: *Giyimiden zengin olduğu belli.* [*Ing.* Dressing; *Fr.* Habillement] § ❹ *h.d.* Takım: *Bir giyim mal.* [*Osm.* Zırh; *Ing.* Set; *Fr.* Ensemble]. ⊙ — **i kuşamı yerinde**, *dey.* Temiz ve özenerek giyinmiş

— **başı**, *teşk. tar.* ◘ Giyimbaşı.

— **bitkl**, *zool.* ◘ Bit

— **güvesi**, *zool.* ◘ Güve.

— **gösterisi**, ◘ Defile

— **kuşam**, *dey.* Özentili giyim. [*Ing.* Dress and finery, garments, attire; *Fr.* Habits].

— **uygunsuzluğu**, *psikopatol.* Kendi yeşina veya sosyal mevkiine uygun düşmeyecek tarzda giyinme. *(Karşı cinsin kılığına girmek anlamına gelen giyim sapkınlığı ile karıştırılmamalıdır). /Giyim'e aşırı düşkünlük, bazı şizofreniye veya bazı homoseksüellerde görülen narşisizm'e işarettir; pasaklı bir kılık ise, zihin geriliğini, bunama'yı veya şizofreniyi belirtebilir. Acayip, gözalıcı bir kılık kıyafet, şizofreni, müzmin hezeyan veya manyaklık işareti olabilir/.*

giyim.başı, b.i. *tar.* Eskiden padişah ve vezirlerin elbiselerini muhafaza eden ve onları giydirmek hizmetini gören memur.

☆ *Eşanl.* **esvapçıbaşı**.

giyimli, s. § ❶ Üstünü giymiş, giyinik, giyinmiş. [*Ing.* Dressed; *Fr.* Habillé, vêtu] § ❷ *res.* ve *heyk.* Eski Yunan ve Roma heykellerinde vücuda yapışarak şeklini gösteren kırmalı bol elbiselerle veya herhangi bir elbiseyle yapılmış heykeller hakkında kullanılır. Heykeller ve insan resimleri ya giyimli veya çıplak olurlar. Eski Yunan ve Roma elbiseleri kuşanılan büyük bir kumaş halinde ve katmar katmar kıvrıntıları olan bir şekilde idi. [*Fr.* Drapé, costume, habille]

— **figür**, *res.* ◘ Figür.

— **kuşamlı**, *dey.* Güzel ve özenerek giyinmiş.

— **maymun**, *zool.* ◘ Maymun.

giyim.evi, b.i. Giyilecek eşya satan yer. [*Ing.* Clother's, outfitters].

giyimlik,-ği, i ◘ **Giyecek.**

giyindirmek, f. Giymek işini yaptırmak.

giyiniş, i. Giyinme tarzı, kılık, kıyafet, üstbaş.

giyinmek(-i), nsz. f. § ❶ Kendi kendini giydirmek, kendine bir şey giydirmek, çamaşır veya elbisesini giymek: *İş adamı uyanır uyanmaz giyinir.* [*Osm.* Telebbüs etmek; *Ing.*

To dress; *Fr.* S'habiller, se vêtir]. ☆ *Karş.* soyunmak. § ❷ (-e), *(Ağır söz veya davranış hk.)* Ses çıkarmadan, dinlemek, canı sıkılarak karşılamak, içerilemek, içerlemek. § ❸ Bezekli giyim , eşyasını giymek.

giyiş, i. Giymek eylemi ve tarzı.

giyit, i. < *giymek, h.d.* Giyecek elbise.

giyme, i. Giymek eylemi.

giymek(-i,-e), f *esk. T. kedmek* < *keymek.* § ❶ örtünüp korunmak için çamaşır, elbise gibi bir şeyi vücuduna geçirmek: *Gömleğini, paltosunu giymek* [*Osm.* İktisa etmek; *ing.* To put on; *Fr.* Se vêtir, porter, ,mettre]. § ❷ *mec. (Ağır söz veya davranış hk.)* Ses çıkarmadan, içerleyerek dinlemek: *Ağzına geleni söyledi, o da güzelce giydi.* [*Fr.* Resister à une insulte *(à être habillé de toutes pièces) sans protestation*]. ◉ hüküm ~, *dey.* ◘ Hüküm.

giyoş, i. *matb.* Paraların, kıymetli kâğıtların, tahvil ve makbuzların kenar, köşe ve ortalarına konulan birtakım dalgalı, çiçekli, kavisli ve daireli süsleri ve bu süsleri yapmaya yarayan makine. [*ing.* Guilloche, guilloching; *Fr.* Guilloche, guillochage].

giyotaj, i *Fr. gillotage. Firmin Gillot*'un tasarladığı, çinko üzerine gravür usulü. [*ing.* Photozincography].

giyotin, i. *Fr. guillotine.* (özel ad *Guillotin'den)* Fransa'da ölüm hükmü giyenlerin başını kesmek için kullanılan araç. [*ing.* Guillotine].

giysi*, i Giyilmek için hazırlanan şey. [*Osm.* Libas, elbise; *Ing.* Dress, garment, costume; clothing; *Fr.* Habit, vêtement, costume]. ☆ *Eşanl.* giyecek ,esvap; ◉ ~ li filim, *sin.* Oyuncuların tarihsel giysilere büründüğü, ağırlık noktası belirli bir çağı giysilerle canlandırmaya yarayan filim türü. [*Ing.* Costume film; *Fr.* Film costumé]

~ çizelgesi, *tiy.* Bir oyunda giyilecek giysilerin giyim sırasını gösteren liste. [*Ing.* Costume plot].

~ denemesi, *tiy.* (a) Oyuncuların belli bir oyun için giyecekleri şeyleri terzi önünde prova etmeleri; (b) Oyuncuların oyundaki giysileriyle sahnede birkaç gün önce yarattıkları prova. [*Ing.* Dress rehearsal; *Fr.* Présentation des costumes]

~ yaratıcısı, *sin.* Bir filmin giysi örneklerini çizen, giysi örneği yaratan kimse. [*ing.* Costume designer; *Fr.* Createur de costumes].

giysilik,-ği, i. *tiy.* (a) Gardrop; Tiyatroda seyircilerin palto, şapka, baston gibi eşyalarını bıraktıkları özel yer; (b) Tiyatro giysilerinin saklandığı ve oyuncuların giyindikleri yer [*Ing.* Costume room, cloakroom; *Fr.* Vestiaire, garderobe].

giz*[1], i. *esk T. kiz.* § ❶ Anlaşılmayan veya aslı meydana vurulmak istenmeyen, gizli tutulan şey. ☆ *Yak. anl.* esrar, gizem, râz, sır. [*Ing.* Mystery; *Fr.* Mystere]. § ❷ *res.* Resim ve heykelde çizgi ve şekilleri pek belli olmayarak yapmak ve onları biraz müphem bırakarak hayal ve tasavvura meydan vermek suretiyle vücuda getirilen eserlerdeki müphemlik ve gizlilik. § ❸ *tiy.* «iyi kurulu oyun» düzeninde yazılmış tiyatro eserlerinde seyirciye bildirilen, ama oyun kişilerinin bilmediği sır; bu giz *(sır)* konu içinde oyunun sonunda ortaya çıkar. [*Ing.* ve *Fr.* Secret].

giz*[2], i. *den.* Yarım ay biçiminde oyuk ucu ana direğe dayanan, öteki ucu seren kandilisası ile yukarıya kalkık olarak duran seren: *Gölet tipi yelkenlilerde randa yelkeni gizi. (Giz, ana direkte dayandığı yere kandilisa denilen iple kaldırılır ve iki ablî palangası ile sancağa-iskeleye çevrilir).* [*Ing.* Gaff, spanker-gaff. *Fr.* Corne]. ☆ *Eşanl.* gez; ◉ mizana ~ i, *den* Frigantin yelkenlinin açıldığı mizana sereni veya direğindeki giz, Millî bayrak bu gize çekilir. [*Ing.* Mizzen gaff].

~ çördeği, *den.* ◘ Çördek.

gizek,-ği, i. *müz.* Telli bir saz. *(Deri geçirilen dâf biçiminde bir gövdesi vardır. On telli olan bu sazın iki yanındaki iki tel yayla, yayın dokunmadığı öteki sekiz tel de gereğinde sol el parmaklarının vurulmasıyla çalınır).*

gizem*, i. *esk. T. kiz. fels.* ve *sosy.* § ❶ (a) Aklın erisemediği şey, açıklanamayan veya çözümlenemeyen gerceküstü şey, sır; (b) İlkçağ dinlerinde özel tören ve ayinleri olan kapalı ibadet şekilleri. [*Osm.* Sır; *Ing.* Mystery; *Fr.* Mystere]. § ❷ Bir fikir, bir duygu, bir kişi etrafında meydana gelmiş inanç: *Kuvvet gizemi*

DUDEN'den

ŞEKİL: 225. — GİYECEKLER. II. [*KADIN GİYECEKLERİ*]. (1) Tayyör. 2. Ceket: 3. Üstten takma cep. 4. Etek. 5. Kırma *(Pli).* 6: Şömiziye bluz: 7. Garnitür: 8. Rob manto: 9. Döpiyes: 10. Kırma *(pli):* 11. Brötelli etek. (12) Kazak *(pulover, sueter).* 13. Devrik yaka *(Balıkçı yaka).* 14. Uzun kol. (15) Ev elbisesi. 16. Truakar kol. (17) önlük; 18. önlük cebi. 19. Iş elbisesi 20. Şal yaka. (21) Bavyera elbise. 22. Karpuz kol. 23. Bavyera önlük. 24. önlük bağı. (25) Gece elbisesi. 26. V yaka *(Dekolte yaka).* 27. Drape. (28) Kokteyl elbisesi *(Apremidi).* 29. Bolero. 30. Üç volanlı etekli elbise: (31) Yazlık elbise. 32. Kısa kol 33. Plise. 34. Şemsiye. (35) Ansambl. 36. Manto: 37. Yünlü elbise: 38. Pli *(kıvrım):* 39. Tuinset: 40. Dekolte bluz. 41. Düğmesiz ceket. (42) Empermeabl *(yağmurluk).* 43. Kapüşon.(44) Kürk ceket. 46. Kürk şapka. 47. Manşon: 48: Kürk kaşkol: (49) Kürk manto: 50. Geniş kol: 51. Düğme. (52) Kışlık manto *(redingot).* 53. Kürk garnitürler *(Yaka, kol manşeti, ve cep).* (54) Yazlık manto. 56. Dikiş. (56) Tatil kıyafeti. 57. Blu cin *(Balıkçı pantolonu).* (58) Spor tuid tayyör. 59. Kesik cep.

DUDEN'den

ŞEKİL: 226. — **GİYECEKLER** III. *[İÇ ÇAMAŞIRLARI VE EV GİYECEKLERİ]*. / **1-34** *İç kadın çamaşırları/:* **(1)** Kolsuz gecelik. **2.** Gecelik danteli *(Ampiyesman).* **(3)** Kadın pijaması. **4.** Pijama ceketi. **5.** Pijama pantolonu: **6.** Rob dö şambr. **(7)** Ev kıyafeti. **8.** Kadın pantolonu. **9.** Şömiziye bluz. **10.** Ev ceketi. **(11)** Kısa kombinezon. **12.** Brötel: **13.** Külotlu kombinezon. **14.** Brötelli sutyen. **15.** Brötelsiz sutyen. **16.** Korse. **17.** Balena. **(18) Jartiyer. 19. Çorap** bağı. **20.** Kısa külot. **(21)** Büzgülü külot **22.** Grogren lastik. **(23) Beden korsesi: 24: Esnek** kısım: **25.** Korse bağı. **(26)** Jupon. **27.** Etek kemeri *(Bel kemeri):* **(28)** Uzun kombinezon: **29.** Dantel garnitür: **30.** Lizöz. **31.** Subra. **32.** İpek çorap: **33. File çorap: 34.** Desenli yün çorap. */35-65 Erkek iç çamaşırları/:* **35.** Erkek pijaması. **(36) Gömlek: 37.** Takma yaka. **38.** Manşet. **(39)** Spor gömlek. **40.** Yaka. **(41) Kolalı gömlek: 42.** Göğüslük: **43.** Gömlek kolu: **44.** Papiyon kravat. **(45)** Kravat. **46. Kravat düğümü. 47. Askı** *(Pantolon askısı).* **48.** Kolsuz yelek. **49.** Delikli yelek. **(50)** Erkek gece gömleği: **51: Gömlek** yakası: **52.** Gömlek düğmesi. **53.** Manşet. **54.** Kemer. **55. Kolalı takma yaka. 56.** Şort **57.** Erkek slipi (kısa külot). **(58)** Uzun külot. **59.** Külot bacağı. **60.** Kol düğmesi. **61.** Yaka düğmesi. **62.** Kısa çorap *(şoset).* **63.** Çorap askısı. **(64)** Bilek çorabı. **65. Çorap** lastiği

gizemci*, s. ve i. *fels.* (a) Gizli, dolayısıyle, mecazî, alegorik bir anlamı olan: *İlkel toplumların insanı, bizim kendilerine verdiğimiz niteliklerden başka, gizemci nitelikler de taşıyan şeyler arasında yaşar ve hareket eder;* [*ing.* Mystic(al); *Fr.* Mystique]. (b) Gizemcilikle ilgili: *Gizemci yazarlar;* [*ing.* Mystic(al); *Fr.* Mystique]. (c) Gizemciliği, coşkunluğu, kendinden geçişi yansıtan [*ing.* Mystic(al); *Fr.* Mystique]; (d) Görünmeyen gerçeklerle ilintili olan: *Gizemci hayat, gizemci doktrin, gizemci site;* [*ing.* Mystic(al); *Fr* Mystiqua]. (e) i. Kendini ilâhiyatla veya gizemci hayata veren kimse. [*Osm.* Mutasavvıf; *İng* Mystic(al); *Fr.* Mystique].
☆ *Eşanl.* **mistik, sofi.**

gizemcilik*ı-ği, i. *fels.* (a) Gözlem ve muhakemeden çok duygu ve sezgiye dayanan felsefi inanç veya doktrin; (b) Tanrı'ya doğrudan doğruya sezgi yoluyle ulaşma duygusu. [*Osm.* Tasavvuf; *ing.* Mysticism; *Fr.* Mysticisme].
☆ *Eşanl* **mistisizm.**

gizemli*, s. Gizem niteliğinde olan veya içinde gizem bulunan. [*Osm.* Esrarengiz; *ing.* Mysterious; *Fr.* Mystérieux,-euse].

gizemsel*, s. *fels.* Gizemle ilgili. [*Osm.* Tasavvufî; *İng.* Mystic(al); *Fr.* Mystique].

gizil*, s. *esk. T. kiz. fiz.* ve *fels.* § ❶ İş halinde olmayan veya içinde bulunduğu cismin durumu değişince meydana çıkan *(güç): Yüksekte tutulan bir taştaki gizil güç, taş bırakılınca mekanik bir güç halinde meydana çıkar.* [*Osm.* Bilkuvve; *İng.* Virtual; *Fr.* Virtuel,-elle]. § ❷ ◘ **Potansiyel.**

gizil güç* **-cü,** b. i. *fiz.* ve *fels.* (a) Bir cisim de bulunup herhangi bir engel dolayısıyle kendini gösteremeyen, fakat engelin kalkmasıyle iş haline geçebilen güç; (b) Bir iletkenin herhangi iki noktası arasında bir elektrik akımının meydan bulmasına yol açan güç. [*Osm.* Kuvve-i mekniye; *ing.* Potential; *Fr.* Potentiel,-elle].

gizleme, i. § ❶ Gizlemek eylemi. [*ing.* Hiding; *Fr.* Action de cacher]; § ❷ *ask.* Savaşta harekât ve mevzileri düşmanın yer ve hava gözetlemesinden saklamak için alınan tedbirler. [*ing.* ve *Fr.* Camouflage].
~ **ağı,** *ask.* Savaş silâh ve araçlarıyle mevzilerin gizlenmesinde örtü olarak kullanılan ağ. *(Gizleme ağı sunî gizlemenin esasını teşkil eder)* [*ing.* Camouflage net].
~ **başlığı,** *ask.* Vücudun baş kısmının gizlenmesi için doğal ve sunî gizleme malzemesi kullanılarak yapılan başlık. [*ing.* Camouflage cap].
~ **örtüsü,** *ask.* Genel olarak çabuk ve kolayca gizlenmesi gereken savaş silâh ve araçlarının üstünü örterek, havadan yapılacak gözetlemelere karşı gizlenmesini sağlayan malzeme. [*ing.* Camouflage cover].

gizlemek(-i,-den), f. *esk. T. kizlemek.* § ❶ Bilinmeyecek, görünmeyecek, belli olmayacak bir yere veya bir hale koymak: *Saklamak, örtmek. Parasını gizliyor.* [*Osm.* İhfa etmek; *İng.* To hide, disguise, camouflage; *Fr.* Cacher]. § ❷ Bilerek veya isteyerek bir olayı haber vermemek: *İşi gizlemek için ağız kalabalığı yapıyor.* [*İng.* To conceal, cover; *Fr.* Dissimuler]. § ❸ *den. (Gemi hk.)* Sahte belgelerle veya su üstünde kalan aksamında yaptığı uydurma yapılarla handıra veya maksadını sağlamak.
☆ *Yak. anl.* **örtbas etmek, saklı tutmak, gizli (mahrem) tutmak.**
☆ *Karş.* **ortaya koymak, meydana çıkarmak, açığa vurmak, açıklamak.**

gizlenilmek, nsz. f. § ❶ (Herhangi biri) gizlenmek, Gizlenme işi yapılmak; *Böyle açık yerlerde gizlenilir mi?* § ❷ (-den) Gizli tutulmak: *Durum bizden gizlenildi.*

gizlenmek(-e), f. § ❶ Saklanmak, kendi kendini gizlemek: *Çalıların arasına, dolabın arkasına gizlendi.* [*Osm.* İhtifa etmek; *İng.* To hide, to be in disguise; *Fr.* Se cacher, se dissimuler]. § ❷ (-den) Gizli tutulmak, gizlenilmek², saklanılmak: *Bu iş bizden gizlenmemeli.* [*İng.* To be kept secret, covered, classified; *Fr.* être caché, être dissimulé].

gizli, s. § ❶ Görünmez, belli olmaz bir halde olan: *Gizli çekmece.* [*Osm.* Hafi, mahfi; *İng.* Hidden, latent, secret, concealed; *Fr.*

Cache, derobé, occulte, furtif, ive. § ❷ Başkalarına bildirilmeyen, duyurulmayan, saklı kalan: *Gizli iş. Gizli belgeler.* [*Osm.* Mahrem; *ing.* Confidential, secret, clandestine; *Fr.* Secret] § ❸ Bilinmeyen, niteliği anlaşılmayan: *Gizli kuvvetler.* [*Osm.* Esrarengiz; *ing.* Latent, mysterious; *Fr.* Clandestin, latent, ente, mysterieux, euse]. § ❹ *kim.* Moleküllere bileşik şeklinde bağlanarak her zamanki ayıraçlarına karşı analitik özellikler göstermeyen bir atom, bir iyon bir kök için kullanılır: *Demir II iyonu Fe ++ Demir II siyanür $K_4Fe(CN)_6$ içinde gizli haldedir.* § ❺ z. Gizli olarak, saklayarak: *Rica ederim kocama bu işi sakın açmayınız. Çünkü ben evi ondan gizli satıyorum.* [*Ing.* Secretly; *Fr.* En secret, secretement].

~ **ayna,** Sokakta geçen şeyleri veya evin kapısını çalanları evden gizlice görmeye yarayan, pencerelerin dışarısına eğik olarak takılan küçük ayna [*ing.* Window-mirror, busybody; *Fr.* Espion].

— **basım,** *matb.* Gizli bastırılıp elden ele dolaştırılan kitap. [*ing.* Clandestine literature; *Fr.* Littérature clandestine].

~ **bilimler.** ◘ **Bilim.**

~ **celse,** *huk.* İlgililerden başkasının katılmasına ve dinlemesine izin verilmeyen duruşma. [*ing.* Closed session; *Fr.* Huisclos].

~ **cemiyet,** *huk.* Taşıdıkları amaç bakımından kanunlara aykırı olup hukuken biçimlenmeleri mümkün olmayan fiilî cemiyetler. [*ing.* Secret society, association; *Fr.* Reunion clandestin].

~ **cep,** *kıyf.* ◘ **Cep.**

~ **çekmece,** ◘ **Gizli göz.**

~ **dere,** *mim.* Bir damın yağmur sularını toplayıp dışarıya akıtmak için o damın kenarlarına ve binanın duvarı üstüne yapılan üstü açık su yolları olup, toplanan sular boru ve oluklarla dışarıya dökülür; Taş ve mermer oyularak oluk şeklinde yapılmışları da vardır. [*ing.* (Eaves-) gutter, channel; *Fr.* Cheneau]. ◉ ~ **de gebe kalan aşikârede doğurur,** *at.* Toplum içinde hiç bir davranış gizli kalmaz. İlkin gizlenebilmiş olan bir iş, bir süre sonra gizlenemeyecek sonucu ile açığa çıkar.

~ **din taşımak,** *dey.* ◘ **Din.**

~ **diplomasi,** *huk.* İki veya daha çok devlet arasında imza edilen, ancak ilân edilmeyen, başka devletlere duyurulmayan anlaşmalar ve diplomatik ilişkiler; Eski Milletler Cemiyetinde ve şimdiki Birleşmiş Milletlerde gizli diplomasiyi hoş görmeyen, önlemeye çalışan çeşitli tedbirler düşünülmüştür.

~ **diş,** *diş. cerr.* Gizli kalan, belirmeyen

— **eğitim,** *sosy.* Kapalı cemaatlerin, profanların giremiyeceği iç hayatına mahsus eğitimin karşılığıdır. [*ing.* Esoterism; *Fr.* Ésoterisme].

☆ *Eşanl.* ezoterizm.

~ **eğitimsel,** *sosy.* Gizli eğitimle ilgili. [*ing.* Esoteric; *Fr.* Ésotérique].

~ **eklenti,** *dülg.* Marangozluk ve kârgirde çıkıntı altındaki görünmeyen eklenti

~ **enflasyon,** *ikt.* Para değerinin düşmesinin gizli sebepleri. [*ing.* Suppressed inflation; *Fr.* Inflation latente].

~ **görüntü,** § ❶ *fot.* Işığa tutularak ortaya çıkarılan, tespit ve büyütme yoluyle görünür ve sabit hale getirilen fotoğraf görüntüsünün görünmeyen ve kararsız bir şekli. [*Fr.* Image latente]. § ❷ *sin.* Alıcıda kullanılan bir duyarkatın ışık etkisiyle meydana gelen kimyasal işlem sonunda üzerinde beliren fakat gene gözle görünmesine imkân olmayan görüntü. [*ing.* Latent image; *Fr.* Image latente].

~ **görüntü yeğinlemesi,** *sin.* Bir filimdeki gizli görüntüyü kuvvetlendirmek amacıyle, bu görüntüyü taşıyan filmi ışıklamadan sonra, fakat laboratuvar işlemlerine sokmadan önce özel bir işlemden geçirme. [*ing.* ve *Fr.* Latentification].

~ **göz,** Çekmece veya sandık gibi eşyalarda herkesin kolaylıkla bulamıyacağı ve açamayacağı bir şekilde yapılmış olan göz ve çekmeler. [*Fr.* Tiroir à secret].

~ **güç,** *fiz.* ◘ **Gizligüç.**

— **hastalık,** *patol.* ◘ **Hastalık.**

~ **hayat,** *biy.* Fizyolojik görevlerin hemen

DUDEN'den

ŞEKİL: 227 — GİYECEKLER. IV. [*ERKEK GİYECEKLERİ*]. (1) Spor takım. 2. Spor ceket 3. Spor pantolon. (4) Kruvaze takım elbise. 5. Ceket. 6. Ceket düğmesi. 7. Düğme de ligi (Butonyer), 8. Göğüs cebi. 9. Cep kapağı. (10) Pantolon. 11. Pantolon ayağı: 12 Pantolon ütü yeri: 13. Tek sıra düğmeli *(monopeto)* takım elbise. 14 Yan cep. 15. Ceke yakası. 16. Rövr: 17: Kol: 18: Astar. 19 Ceket iç cebi. (20) Golf takımı. 21: Spo ceket: 22. Golf pantolonu: (23) Montgomeri cekat. 24. Formuar. 25. Yün örgülü kemer 26. Bavyera ceketi: (27) Binici pantolonu: 28. Pantolon kemeri. 29. Pantolon düğmesi 30. Pantolon yırtmacı. 31. Pantolon cebi. 32. antolon ağı. 33. Pantolon arka cebi 34 Pantolon ağı. 35. Şeffaf yağmurluk. (36] Kaban. 37 Plake cep. 38. Tahta düğme: 39 Sugeçirmez yağmurluk: 40: Poplin yağmurluk *(trençkot)*. 41. Reglan pardesü. (42] Fantaz yelek. 43. Yelek astarı. 44. Yelek cebi. 45: Yelek düğmesi: 46: Rob dö şambr. 47: E kıyafeti: (48] Pardesü: 49. Pardesü yakası. 50. Pardesü düğmesi. 51. Pardesü cebi. 52 Hafif pardesü. (53] Redingot. 54. Rover. (55] Frak. 56. Reyeli pantolon: (57] Balo el bisesi (Frak). 58. Frak kuyruğu. 59. Beyaz yelek. 60. Beyaz papiyon: (61) Smokin: 62 Smokin ceketi. 63. Fantezi mendil. 64. Siyah papiyon. (65] Uzun kürklü palto. 66. Kür astar (67] Dağ ceketi. 68. Kürk yaka.

bulunmadığı veya çok zor farkedilecek derecede bulunduğu yaşama tarzı. *(Tabiatta, kurumuş yosunlar gizli yaşar).* [*Ing.* Latent life; *Fr.* Vie latente].

~ ısı, *fiz.* Sabit sıcaklıkta meydana gelen hal değişiminde harcanan ısı miktarı. ◘ **Ergime, buharlaştırma.** [*Osm.* Hararet-i muhtefiye; *Ing.* Latent heat; *Fr.* Chaleur latente].

~ **ihtiyat**, *ikt.* Örtülü ihtiyat, sermayeyi olduğundan aşağı gösterme. [*ing.* Hidden reserve].

~ **işlem,** ◘ **Muvazaa.**

~ **işsizlik,** *iş huk.* Bir işte çalışanların bir kısmı işten alındığı halde üretimde düşüş olmaması o işte gizli işsizlik bulunduğunu anlatır. Yani, bir işte üretim miktarını sağlamaya yeter sayıdan fazla işçi çalıştırılması hali gizli işsizliğin belirtisidir.

~ **kalma periyodu,** *tekn.* Radyasyon *(ışınım)* lara uğrayan canlı bir organizmada ışınlanma anı ile fena etkilerin belirmesi arasında geçen zaman. [*Ing.* Latent period; *Fr.* Période latente].

~ **kapaklı,** *dey.* Dürüst olmadığı için açığa vurulmasından çekinilen: *Bizim gizli kapaklı işimiz yok.* [*Ing.* Clandestine, obscure, suspicious; *Fr.* Secrètement, à la dérobée, en tapinois, en cachette].

~ **kapı,** *mim.* Odaların duvarlarında kapı olduğu belli olmayacak şekilde açılmış ve şekli duvardaki süslemelik kitabeliklere uydurularak gizlenmiş olan kapılar olup, bir odadan başka bir odaya veya bir yere geçmeğe yarar. *(Ortaçağ binalarında ve özellikle saraylarda baskın ve suikast gibi bir tehlikeden kaçmak için yapılan böyle gizli kapılara çok rastlanır. Bunlar genellikle bir dolap, bir hücre veya bir resim tablosu şeklinde yapılmış olup odaya girenler oradaki adamın nereden kaçtığını bulamaz ve onu takibedemezler. Bu gizli kapılar bazan odanın mimari şeklini bozmamak maksadıyla de yapılır).* [*Ing.* Secret door; *Fr.* Porte secrète].

~ **karakter,** *biy.* Varlığını belli etmeyen karakter. *(Çekinik karakter heterozigot canlıda gizli karakter halindedir, çünkü başat alleli onun belirmesine engeldir).* [*Ing.* Latent character; *Fr.* Caractère latent].

~ **kuyruklu tinamu,** *zool.* ◘ **Gizlikuyruklutinamu.**

~ **merdiven,** *mim.* Eski bina, saray ve kalelerde düşman girmesi halinde kaçabilmek için bir tarafa yapılan saklı merdivenler; Bunlar çoğunlukla savunması kolay olabilmek için dar yapılır ve gizli bir dehliz vasıtasıyle kale ve sarayın dışındaki gizli bir kapı ile bağlantısı sağlanır. [*Ing.* Secret stair; *Fr.* Escalier dérobé].

~ **mürekkep,** Yazıldığında, kâğıt üzerinde bıraktığı iz, ancak ısıtılmak suretiyle veya bazı özel kimyasal usullerle görünen mürekkep.

~ **oda,** *mim.* Eski saray ve binalarda aranınca bulunamayan ve yerleri yalnız sahipleri tarafından bilinecek şekilde binanın bir tarafına yapılan gizli kapılı oda. [*Ing.* Secret room; *Fr.* Chambre secrète].

☆ *Eşanl.* **sır yeri.**

~ **odalık,** *teşk. tar.* ◘ **Odalık.**

~ **oturum,** *huk.* Genellikle, ilgililerden başkasının iştirakine, dinlemesine izin verilmeyen toplantı:. [*Ing.* Secret session, session without strangers *(Parliament),* hearing in camera *(Lawcourt);* *Fr.* Huis clos]; (a) **Usul hukukunda,** iki taraf ile vekillerinden ve mahkemede hazır bulunmaları zorunlu olan müdahil, tanık, bilirkişi gibi, dâva ile doğrudan doğruya ilgili kimselerden başka kişilerin bulunmasına izin verilmeyen soruşturma veya yargılama oturumudur; (b) **Hukuk muhakemeleri usulünde,** alenen icrası âdap ve ahlak-ı umumiyeye aykırı olduğu muhakkak olan hallerde yargılama mahkemenin kararıyle gizli olarak yapılır; (c) **Ceza mahkemeleri** usulünde, umumi adap ve emniyeti korumak maksadıyla duruşmanın bir kısmı veya tamamı mahkeme kararıyle gizli olarak yapılır; Onbeş yaşını bitirmemiş olanlara ait duruşma mutlaka gizli olur; (ç) **Esasiye hukukunda,** Yasama meclisi görüşmeleri ancak iç tüzükte yer almış şartlara göre gizli olarak yapılabilir.

~ **oy,** Bir işlemin herhangi bir kurulun oyuna bağlı olması halinde, oy verecek olanların oylarını gizli olarak vermeleri usulü. [*Ing.* Secret ballot; *Fr.* Scrution].

~ **polis,** Millî Emniyet Teşkilâtı üyesi. [*Ing.* Secret policeman; *Fr.* Police secrète]

~ **potansiyel,** *fiz.* ◘ **Gizligüç.**

~ **primo enfeksiyon,** *patol.* Ancak tüberkülinle pozitif deri tepkimesi göstererek kendini belli eden enfeksiyon, [*ing* Latent primoinfection; *Fr.* Primo-infection latente].

~ **sıtma,** *dey.* § ❶ Kendini belli etmeyen sıtma. [*ing.* Pruritis; *Fr.* Fievre caché]. § ❷ *mec.* Sinsi sinsi kötülük eden kimse. [*ing.* One who acts in a sly and underhand manner].

~ **tutmak,** *dey* Başkalarına duyurmamak, saklamak. [*Osm.* Ketmetmek; *ing.* To keep secret, to hide; *Fr.* Cacher, dissimuler, tenir secret].

~ **vergi,** *ikt.* Dolaylı ödenen vergi. *(İthal edilen eşyanın fiyatlarında dahil edilen gümrük resmi gibi.)* [*Ing.* Hidden tax].

~ **yama,** *tekn.* Belli olmayacak şekilde yapılan yama.

~ **yazı,** İki kişinin arasında evvelce kararlaştırılan işaretlerle yazılmış yazılar olup, bunları bilmeyenler okuyamaz. Buna resmi dilde **şifre** denir. Siyasi şifreler, özel cetveller veya bazı yerleri kafes gibi kesilmiş kâğıtlarla okunur. Bu cetvel ve kalıplara **anahtar** veya **miftah** denir. [*ing.* Cryptography; *Fr.* Cryptographie].

☆ *Eşanl.* **kriptografi.**

~ **yedek akçe,** ◘ **Yedek akçe.**

gizli.boyunlular, ç b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan *(Reptilia)* sınıfının, Kaplumbağalar *(Testudinata)* takımına giren bir alt takım. Boyunlarını dikey bir düzlem içinde geriye çekebilirler. **Karakaplumbağasıgiller** *(Testudinidae),* **Kapankaplumbağasıgiller** *(Chelydridae)* familyaları vardır. [*Lat.* ve *Ing. Cryptodira; Fr.* Cryptodères].

gizlice /gi:lice/, z. Gizli olarak, kimseye göstermeden, başkalarına belli etmeksizin. [*Ing.* Secretly, in all secrecy; *Fr.* Secretement, en secret, en cachette].

gizlicilik,-ği, i. *fels.* (a) Gizli bir sanatla nesnelerin bilgisine varmak isteyen gizli doktrinlerin genel adı. (b) Gizli bilimlerin incelenmesi ve uygulanması. [*Osm.* Ilm-ül gayb; *Ing.* Occultism; *Fr.* Occultisme].

☆ *Eşanl.* **okültizm.**

gizliden, z. ◘ **Gizlice.**

~ **gizliye,** ◘ **Gizlice**

gizli.duyargalılar, ç.b.i. *zool.* Gizli duyargalı böcekler grupu. Bunların duyargaları başın altındaki bir çukurda saklı bulunur. [*Lat.* ve *Ing. Cryptocerata; Fr* Cryptocérates].

gizli.güç-cü, b.i. *fiz.* ◘ **Gizligüç.**

gizlik,-ği, i. *esk. türk. kezlik,* küçük kadın bıçağı. § ❶ Kesici âletlerin keskin olan tarafı, ağzı. § ❷ Uzun saplı kalemtraş. [*Ing.* Claps knife, kind of curved sword, saber].

gizli.kuyruklu.tinamu, b.i. *zool.* Tinamular *(Tinamiformes)* takımının, Tinamugiller *(Tinamidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 42 sm. Eti çok beğenilir. Peru ve Brazilya arasında yaşar. [*Lat. Crypturus cinereus*]

gizlilik,-ği, i § ❶ Gizli olma hali veya gizli olan taraf: *Bu işin hiç bir gizliliği kalmadı.* [*ing.* Secrecy, stealth, latency; *Fr.* Latence, discrétion]. § ❷ *diş. cerr.* Bir dişin normal şekilde gelişemeyerek çene kemiğinin veya çene kemiği çevresindeki yumuşak dokuların içinde kalması.

gizli.ot,-tu, b.i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Canavarotugiller *(Orobanchaceae)* familyasından, Marmara bölgesinde yetişen otsu bir bitki. [*Lat. Lathaea squamaria*].

gizli.solungaçlıgiller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Amfibyumlar *(Amphibia)* sınıfının, Kuyruklular *(Urodela)* takımına giren bir familya. Erginlerinde solungaçlar bulunmaz. **Gizli-solungaçlı semender** *(Cryptobranchus alleghaniensis),* **Dev semender** *(Megalobatrachus maximus)* iyi bilinen türleridir. [*Lat.* ve *Ing. Cryptobranchidae; Fr* Amphiumidés].

gizli.solungaçlı.semender, b.i. *zool* Kuyruklular *(Urodela)* takımının, Gizli.solungaçlıgiller *(Cryptobranchidae)* familyasına giren kuyruklu bir amfibyum türü. Uzunluğu 40 sm. olup, büyüktür. Yırtıcıdır, Ohio vadisi sularında yaşar. [*Lat. Cryptobranchus alleganiensis; Ing.* Hellbender; *Fr.* Ménopome]

Gl, *kim.* Glüsinyum *(Berilyum)* elementinin sembolü. [*ing.* Symbol of glucinium; *Fr.* Symbole chimique du glucinium].

glabella, i *Lat.* § ❶ *anat.* Alın kemiğinin iki kaş çıkıntısı arasında kalan kısmında bulunan ve antropolojide önemi olan hafif bir kabartı. [*Osm.* Nakta-i beynel hacebiye; *Ing.* Glabella; *Fr.* Glabelle]. ☆ *Eşanl.* **kaşarası.** § ❷ *paleont.* Trilobitlerde başına orta ve sırt kısmındaki çıkıntı. *(Birbirine çok benzeyen bu fosillerin hangi türden olduğunu anlamaya yarayan bir belirtidir).* [*ing.* Glabella; *Fr.* Glabelle].

gladiçya, i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından, Amerika, Asya ve Afrika'da yetişen 12 türü bulunan, kışın yaprağını döken, kalın dallı, dağınık tepeli bir bitki cinsi. Gövde ve dallarından gelişen ve çatallanan sivri uçlu dal dikenleri vardır. Yaprakları basit veya çift katlı tüysü olup almaşık dizilişlidir. Kurullar halindeki çiçekler salkım durumundadır. Türkiye'de Amerika gladiçyası adlı türü yetişir. [*Lat.* ve *Fr. Gleditschia; ing.* Gleditschia, gleditsia]. ◐ **Amerika —** sı, *bot.* Anayurdu Kuzey Amerika olan, 40-45 m. boyunda, gövde ve dallarında çoğunlukla 3 lü çatallanan parlak kahverengi sivri uçlu dikenleri bulunan bir gladiçya türü Yaprakları yalın veya çift katlı tüysüdür. Yeşilimsi renkli küçük çiçekleri salkım durumundadır. Meyve 40 sm. boy ve 3 sm. genişliğindedir. Hızla büyür. Canlı çit olarak bahçe, bağ ve fidanlıkların etrafında yetiştirilir. [*Lat. G. triacanthos; Ing.* Honey locust].

gladyatör,-rü, i. *Fr gladiateur.* < *Lat. gladius* > *gladiator.* Eski Roma'da seyircileri eğlendirmek için taraflardan birinin ölümüyle sonuçlanan güreşlerde veya yırtıcı hayvanlarla yapılan dövüşlerde dövüşçülere verilen ad. [*ing.* Gladiator].

glaf, i. *(iğne yaprak hk.)* Iğne yaprakların dip tarafını saran, boru şeklini almış metamorf yaprak.

glafenin, i. *Fr. glaphénine.* Ağrı dindirici bir ilâç olan gliseril-amino-fenakin'in kısa adı *(Sentetik sıtma ilâcı amodiyakin'in türevidir. Ağrı dindirici etkisi hap alındıktan yirmi-otuz dakika sonra başlar, üç ilâ altı saat devam eder. Romatizma, sinir ve kadın hastalıklarında görülen, ağrılı rahatsızlıkların çoğunda kullanılabilir).* [*Ing.* Glaphenine].

glagolitik, s. *Fr. glagolitique* < *slavonca glogol,* söz. Islav edebiyatının ilk eserlerinde kullanılan ve kısa süre sonra terkedilen yazı. (M. S. IX. yüzyıl). *(Bu yazı bugün yalnız Dalmaçya'daki bazı katolik kiliselerinde kullanılır).* [*ing.* Glagolit(h)ic].

glans, i. *Yun. anat.* Erkeklerde cinsel temas *organının (penis)* kadınlarda dilakın *(bızır, klitoris)* uç bölümünde, daha geniş ve irice bölge. [*Osm.* Haşefe; *Lat.* ve *Ing.* Glans; *Fr.* Gland]

☆ *Eşanl.* **kamış başı.**

glase, s. *Fr. glace.* § ❶ *deric.* Derinin, kıllarla kaplı üst yüzü için kullanılır: *Glase eldiven.* [*Ing.* Kid]. § ❷ *tekn.* Üzerine saydam bir cilâ tabakası çekilmiş eşya için kullanılır: *Glase kâğıt.* [*Ing.* Glazed, glossy, smooth]. § ❸ i. Rugan. [*Ing.* Patent leather].

~ **fotoğraf,** *fot.* Glaseleme işleminden geçirilmiş parlak ve cilâlı fotoğraf. [*Ing.* Glossy photograph; *Fr.* Photographie glacée].

glaseleme, i. < *glase, tekn* § ❶ Kâğıtları, kumaşları, derileri v.b. nı cilâlama işi veya tarzı. [*Ing.* Glazing, glossing; *Fr.* Glaçage]. § ❷ *fot.* Parlak kâğıt üzerine basılmış fotoğrafları yıkadıktan sonra cilâlı bir yüzeye *(cam veya kromajlı maden)* bastırarak yapıştırmağa dayanan işlem. *(Soğukta veya sıcakta kurumağa bırakılan fotoğraflar, kuruduktan sonra cilâlı yüzeyden ayrılır ve gö-*

rüntünün siyah kısımlarını daha canlı daha belirsiz kılan düzgün ve parlak bir yüzey kazanır). [*ing.* Glossing, glazing; *Fr.* Glaçage].

~ **makinesi**, *deric.* Sepilenmiş derileri mekanik olarak cilâlamaya yarayan sepileme makinesi. [*Ing.* Glazing machine; *Fr.* Machine à glacer].

glaserit,-ti, i. *Fr. glaserite* < Özel ad *Glaser, min.* Vezüv yanardağının lavlarında bulunan, potasyum ve sodyum doğal sülfatı.

glasiye, i. *Fr. glacier, coğr.* ◘ **Buzul.**

— **birizi**, *hava* Buza değen havanın soğumasından doğan ve glasiyenin yolu boyunca esen soğuk bir rüzgâr. [*ing.* Glacier breeze; *Fr.* Brise de glacier].

glasyolog, i. *Fr. glaciologue.* Glasyoloji uzmanı. [*ing.* Glaciologist].

glasyoloji, i. *Fr. glaciologie.* § ❶ Yeryüzündeki buz kütlelerini onların biçim ve nedenleri ile yer yüzündeki hareketlerini, buzul çağlarını, oluşmasını, buzun yeryüzünün şekil değişiklikleri ve bitki ve hayvanların hayatları üzerine yaptığı etkileri inceleyen jeoloji dalı. [*ing.* Glaciology] ☆ *Eşanl.* **buzbilim.** § ❷ Bir bölgenin buzul özellikleri. [*Ing.* Glaciology].

glasyolojik, s. *Fr. glaciologique.* Glasyolojiyle ilgili olan. [*ing.* Glaciological]. ☆ *Eşanl.* **buzbilimsel.**

glasyo-östatizm, i. *Fr. glacio-eustatisme.* Buz tutan su hacminin değişmesi sonucunda deniz seviyesinde meydana gelen değişiklikler. [*ing.* Glacieustatism]

glauberit,-ti, i. *Fr. glauberite. (Johann R. Glauber'in adından). min.* Tuzlarda bulunan, sodyum ve kalsiyum doğal çift sülfatı: $Na_2Ca(SO_4)_2$. [*ing.* Glauberite].

glayöl,-lü, i. *Fr. glaïeul* < *Lat. gladiolus,* kılıç *bot.* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Süsengiller *(Iridaceae)* familyasından, çokyıllık, pek çok çeşidi bulunan soğanlı bir süs bitkisi. Çiçekleri tek yanlı uzun başak biçiminde topludur. Başlıca türleri, **Yabani glayöl** *(G. segetum),* bahçe glayölü *(G. communis),* **papağan glayölü** *(G. psittacinus),* kardinal glayölü *(G. cardinalis), G. Gandavensis.* Bunların birçok çeşitleri bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir. Türkiye'de de yabanî olarak yetişen türler vardır [*Lat.* ve *ing.* Gladiolus] ◘ *ŞEKİL: 132.* — **ÇİÇEKLER III.**

☆ *Eşanl.* **kuzgunkılıcı, alata zambağı, kılıç çiçeği.**

~ **tripsi**, *zool. Thysanoptera*'lardan, 0.2 sm. boyunda, kahverenkli, üzeri beyaz çizgili, bitki özünü emen ve çiçekleri deforme eden böcekler. [*Lat. Taeniothrips simplex; Ing.* Gladiolus thrips].

glazür, i. Yumurta akı, su veya meyva suyu ile pudra şekeri beraberce karıştırılarak yapılan katı ve şeffaf bir sıvı olup turtaları ve büyük pastaları süslemek ve tatlılaştırmak için kullanılır.

gledîçya, i. *bot.* ◘ **Gladiçya.**

glenoid, s. *Fr. glenoïde. anat.* Oyuklu *(oynak kemikleri).* [*Osm.* Ünnabî; *Lat. Glenoides; ing.* Glenoid; *Fr.* Glénoïde]

☆ *Eşanl.* **hünnapsı.**

gley, i. *Rusça. pedoloji.* Suyun sürekli bir örtü meydana getirmesi yüzünden indirgenmiş kil ve demir değişikliği kazanan toprak yüzeyi. [*Ing.* Gley; *Fr.* Gley].

gleyleşme, i. Gley oluşumuna yolaçan süreç *(Gleyleşme su geçirmez yatay bir tabaka üzerinde su birikmesi sonucunda meydana gelir. Böyle bir ortam boğucu olacağından bitkiler üstünde olumsuz etki yapar).* [*Ing.* ve *Fr.* Gleyfication].

gliadin, i. *Fr. gliadine. biyokim.* Bitkisel protein *(prolamin)* flütamik asid bakımından zengindir. Buğdayda ve pirinçte bulunur. [*Ing.* Gliadin].

gliadin.ölçer, b.i. *(gluten'in ana maddesi gliadin).* Buğday unlarının ekmek yapımına elverişlilik derecesini ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Gliadimeter; *Fr.* Gliadimètre].

glibütamid, i. *Fr. glybutamide. eczn. n-sulfanilil n', n-butil* karbamit'in kısa adı **Şeker** hastalığına karşı kullanılan bir sülfamittir; besin kısıtlamasına başvurmadan şeker hastalarına ağız yoluyle verilir. [*Ing.* Glybutamid].

glif, i. *Fr. glyphe, mim.* Mimari kısımların bazı düz yüzeylerini süslemek ve tek düzenliğini gidermek için üzerlerine oyulan yivler. Yunan'ın dorik mimarî nizamındaki efrizler üzerinde böyle glifler yapılmıştır. [*ing.* Gliyph]

glifit,-ti, i. *Fr. glyphite* < *Yun. glyphein,* oymak. Çinlilerin heykelcikleri yontmada kullandıkları agalmatolit ve pagodit'e birçok mineralojistin verdiği ad. [*Ing.* Glyphite].

glikagon, i. *Fr. glucagon. biyokim.* Bazı pankreas salgılarında bulunan ve ensülin etkisine ters bir etki göstererek hiperglisemiye *(kanda glikoz oranının artması)* sebep olan polipeptid. [*ing.* Glucagon].

glikamin, i. *Fr. glucamine. kim.* Glikoz-oksim'in indirgenmesiyle elde edilen baz. [*Ing.* Glucamine].

gliko, glüko-, *kim.* Bir maddenin glikozla ilgisi olduğunu, gösteren önek. [*ing.* Gluco].

glikofüranoz, i. *Fr. glucofurannose. kim.* Glikozun, aldehit karbonil ile γ yerindeki alkol hidroksilinin yarı asetalleşmesinden oluşan halkalı şekli. *(Glikofüranozlar, yalnız asetilli türevleri bilinen, -γ ve -δ glikozları meydana getirir).* [*Ing.* Glucofurannose].

glikohemi, i. *Fr. glycohemie tıp.* Kanda şeker miktarı. [*ing.* Glycohemia].

glikoheptoz, i. *Fr. glucoheptose. kim.* Glikozun homologu olan, $C\text{-}H_{14}O$; formülündeki aldoheptoz. [*ing.* Glucoheptose]

glikojen, i. *Fr. glycogene* < *Yun. glykos,* tatlı, şekerli + *genesis,* oluşum. *biyokim.* Karmaşık bir karbonhidrat bileşimi olup, depo hesin maddesi olarak başlıca hayvanlarda bulunur, ayrıca birçok mantarlar da glikojen depo eder. İnsan vücudunun bütün dokularında bir miktar glikojen bulunursa da özellikle karaciğer ve kaslarda çoktur. Bir mayanın etkisiyle glikoza dönen karbonlu bir maddedir: $C_6H_{10}O_5$. [*ing.* Glycogen]

☆ *Eşanl.* **hayvansal nişasta.**

glikojenaz, i. *Fr. glycogenase. kim.* Glikojeni dekstroz ve maltoza çeviren enzim. [*Ing.* Glycogenase].

glikojenez, i. *Fr. glycogenese, fizyol.* Yedek glikojenin hidroliz yoluyle ayrışarak kanda dolaşan glikoz haline geçmesi:: *Glikojenez özellikle karaciğer ve kaslarda meydana gelir.* [*ing.* Glycogenesis; *Fr.* Glycogénolyse].

☆ *Eşanl.* **glikojenoliz.**

☆ *Karş.* **glikojenojenez.**

glikojenojenez, i. *Fr. glycogénogenèse. fizyol.* Glikozun glikojen halinde depo edilmesi: glikojenin oluşumu [*ing.* Glycogenogenesis].

☆ *Karş.* **glikojenez, glikojenoliz, glikojeni.**

glikojenoz, i. *Fr. glycogénose. tıp.* Çocuklukta görülen kronik bir metabolizma anomalisi olup, karaciğerin büyümesi ve adrenalinin glikojeni mobilize edememesinden doğan hipoglisemiyle tanılır. [*ing.* Glycogenosis].

☆ *Eşanl.* **gierke hastalığı.**

glikokol,-lü, i. *Fr. glycocolle. kim.* Sirke asidinden türevlenen en basit aminoasid; safra içinde bulunan billûrsu ve tatlımsı bir bileşimdir. *(Bracconnot tarafından jelatinin hidrolizinde bulunmuştur).* [*Osm.* Sükker-i hulâm; *ing.* Glycocoll; *Fr* Acide aminoacétique].

☆ *Eşanl.* **glisin, amino-asetik asit, aminoetanoik.**

glikokolat,-tı, i. *Fr. glycocholate. kim.* Glikokolik asidin tuzu [*ing.* Glycocholate].

glikol,-lü i. *Fr. glycol, kim.* Formülü CH_2OH-CH_2OH olan dialkol. [*Ing.* Glycol; *Fr.* Éthanediol, ethyleneglycol].

☆ *Eşanl.* **etandiol, etilenglikol.** ◉ **etil (Monoetilen) —**, *kim* ◘ **Etilen.** ◉ **etil —**, *petrokim.* ◘ **Etilglikol.**

~ **politeraftalat**, *plast. mad.* Teraftelik asid, metanol ve etilen glikolden elde edilen poliester cinsinden polimer. *Çok dayanıklı filimlerin yapımında ve özellikle dacron, tergal gibi dokuma ipliklerinin hazırlanmasında kullanılır).* [*Fr.* Polyteraphtalate de glycol].

glikolik, s. *Fr glycolique. kim.* Asid alkollerin en basiti olan, CH_2OH-CO_2H formülündeki bir asid için kullanılır. [*Ing.* Glycolic].

glikolitik, s. *Fr. glycolytique.* Glikolizle ilgili. [*Ing.* Glycolytic].

— **safha**, *biy.* Solunumda reaksiyona dahil olan şekerlerin piruvik aside kadar parçalanma kademelerinin tümüne verilen ad.

glikoliz, i. *glycolyse* < *Yun. glykos,* tatlı + *lyin,* çözülmek. § ❶ *biy.* Glikoz veya glikojenin hidroliz yolu ile parçalanması. [*ing.* Glycolysis]. § ❷ *fizyol* Metabolizma sırasında glikoz veya glikojenin süt asidine dönüşmesi.

glikoller, ç.i. *kim.* Bileşimlerinde iki alkol grupu bulunan maddelerin genel adı. [*Ing.* Glycols; *Fr* Glycols, dialcools, diols].

☆ *Eşanl.* **dialkoller, dioller.**

glikolürik, s. *Fr. glycolurique. kim* ◘ **Hidantoyik.**

glikometre, i. *Fr. glucometre.* < *Yun. glykos,* tatlı ve *metron.* ölçü. Bir meyve suyundaki şeker miktarını ölçmeye yarayan dansimetre. [*Ing.* Glucometer].

glikoneogenez, i. *Fr. glyconeogenese, tıp.* Yağ ve proteinler gibi esas moleküllü karbonhidrat olmayan maddelerden karbonhidrat meydana gelmesi. [*Ing.* Glyconeogenesis].

glikonik, s. *Fr. gluconique. kim.* Glikozun bromlu su ile oksitlenmesinden meydana gelen bir asit için kullanılır. [*Ing.* Gluconic].

glikopeksi, i. *Fr. glycopexie* < *Yun. glykos,* tatlı ve *peksis,* tespit. *fizyol.* Organizmanın dokularında şekerin tespiti: *Glikopeksi, glikozun (kanda dolaşan şeker) kendi polimeri olan glikojene (yedek şeker) dönüşmesiyle sağlanır.* [*ing.* Glycopexia].

glikopeni, i. *Fr. glycopenie. tıp.* Kanda şeker miktarının azalması. [*Ing.* Glycopenia]

glikopiranoz, i. *Fr. glucopyrannose. kim.* Glikozun, aldehid karbonili ile δ yerindeki alkol hidroksilinin yarı asetalleşmesinden oluşan halkalı şekli. *(Glikozun ayrı olarak elde edilebilen şekilleri, α-glikoz ve β-glikoz da denilen yalnız α- glikopiranoz ile β -glikopirenoz'dur).* [*ing.* Glucopyranose].

glikoprotein, i. *Fr. glycoproteine. kim.* Bir karbonhidrata bağlı olan, fakat fosforik asid, purin ve pirimidin tasımayan bir protein türü. [*ing* Glycoprotein].

glikoproteyid, i. *Fr. glycoproteide. biyokim* Bir protein ve karbonhidratlı bir bilesikten meydana gelen molekül topluluğu. *(Bu maddeler, hidroliz yoluyle glikozamin, yani amin, li şeker veren müsinler /tükrükte/ ve mükoyidler /kemiklerde/ grupunu meydana getirir).* [*Ing.* Glycoproteid].

glikoraşi, i. *Fr. glycorachie* < *Yun. glykos,* tatlı + rakhis, belkemiği. *tıp* Beyin omurilik sıvısında normal olarak şeker bulunması. [*Ing.* Glycorrachia].

glikosiyamidin, i. *Fr. glycocyamidine. kim.* Glikosiyamin klorh dratın 160° C'ta ısıtılmasıyle meydana gelen kimyasal madde. [*ing.* Glycocyamidine; *Fr.* Glycolyguanidine].

Eşanl. **glikolilguanidin.**

glikosiyamin, i. *Fr. glycocyamine kim.* Glikol ve siyanamidin birleşmesiyle elde edilen, guanidin türevi. [*ing.* Glycocyamine; *Fr.* Acide guanidine-acétique].

☆ *Eşanl.* **guanidinasetik asid.**

glikoz, i. *Fr. glucose veya glycose* < *Yun. glykos,* tatlı. *kim.* Kimyasal bakımdan bir aldoheksoz olan. $CH_2OH-(CHOH)_4CHO$ formülündeki fekül şekeri. ☆ *Eşanl* **üzüm şekeri, dekstroz;** [*ing.* Glucose; *Fr.* Dextrose]. ◉ **billûrlu —**, *kim.* Fekül veya nişastanın hidroliziyle elde edilen şurup: *Billûrlu glikozda, billurlaşmamış glikoz ve dekstrinlerde bulunur.* [*Ing.* Crystalized glucose; *Fr.* Glucose cristal]. ◉ **kütle (toprak) —**, *kim.* Billûrlu glikoza benzeyen, fakat bileşiminde daha fazla glikoz *(bir kısmı billûrlaşmış halde)* bulunan madde. [*Ing.* Mass glucose; *Fr.* Glucose massé].

~ **fabrikası**, *sny.* Glikoz üretilen fabrika [*Ing.* Glucose plant; *Fr.* Glucoserie].

glikozamin, i. *Fr. glycosamine. biyokim.* Kitinin parçalanmasıyle meydana gelen organik *(bazik)* bir bileşim: $C_6H_{13}NO_5$. Bazı proteitlerin yapısında önemli bir rol oynayan glikoz türevi. [*Ing.* Glycosamine].

glikozan, i. *Fr. glucosane kim.* (a) Glikozun 170° C'ta su kaybetmesiyle elde edilen

ve mayalanmayan ürün; (b) Hidroliz yoluyle glikoz veren zamkların genel adı. [*Ing.* Glucosan].

glikozat,-ti, *i. Fr. glucosate. kim.* Glikoz'un baryum oksid, kireç, kurşun, oksid gibi bazı bazlarla verdiği billûrsu bileşik. [*Ing.* Glucosate].

glikozid, i. *Fr. glucoside. kim.* Bitkilerde bulunan doğal bileşiklerin genel adı. Bu bileşikler, mayalar veya seyreltik asidler etkisiyle hidrolize uğrayarak glikoz ile aglikon denilen değişik yapıda maddeler *(asidler, fenoller, alkoller v.b.)* verir. [*Ing.* Glucoside].

glikozin, i. *Fr. glycosine. kim.* § ● Üre ile birleşerek ürik asid meydana getiren bir madde. § ❷ Pankreastan çıkarılan bir madde. [*Ing.* Glycosine].

glikozon, i. *Fr. glucosone. kim. d-glikoz, d-mannoz ve d-früktoz*'da bulunan, $CH_2OH-(CHOH)_3-CO-CHO$ formülündeki ozon. [*Ing.* Glucosone; *Fr.* Fructosone, mannosone].

☆ *Eşanl.* **früktozon,** mannozon

glikozüri, i. *Fr. glycosurie* < *Yun. glykys,* şekerli + *ouron,* sidik. *tıp.* Şeker işeme. İdrarda glikoz bulunması. [*Ing.* Glucosuria]

glikuronik, s. *Fr. glycuronique. kim.* < *Yun. glykos,* tatlı + *uron,* sidik. *kim. Kâfur,* kloral, fenol v.b. yutturulan köpeklerin sidiğinde ester halinde bulunan, tatlı bir asid için kullanılır [*Ing.* Glycuronic].

glikuronüri, i. *Fr. glycuronurie. patol.* Sidikte glikoz türevlerinden glikuronik asidin bulunması. [*Ing.* Glycuronuria].

gliod, i. *Fr. gliode. biy.* İtalyan fizyoloji bilgini Bottazzi'nin, canlı hücrede, özellikle sitoplazmada mevcut koloidal sistemi belirtmek üzere öne sürdüğü terim. *(Sitoplazma pelteyi andırır, fakat suda erimez; sitoplazmanın yüzde 90'ı glioddur).* [*Ing.* Gliode]

gliptik,-ği, i. *Fr. glyptique.* < *Yun. glyptike.* Kıymetli taşları gerek kabartma ve gerek çukur olarak oymak ve kazmak sanatına denir. Çok sabır ve maharet isteyen ince bir sanattır.

☆ *Eşanl.* **hak, hakkaklık.**

— **dönem,** *(tarih öncesi)* Piette'in prehistorya dönemine *(özellikle magdalenyen)* verdiği ad; bu dönemde yapılan günlük eşya üzerindeki resimler, kayalardaki gravürler ve oymalar gelişmiş bir sanat anlayışını yansıtır. [*Ing.* Glyptic period; *Fr.* Période glyptique].

gliptojenez, i. *Fr. glyptogenèse jeol.* Arazilerin koparılması ve sürüklenmesi. [*Ing.* Glyptogenesis].

gliptotek,-ği, i. *Fr. glyptothèque.* § ● Üzerine resim ve yazı kazılmış taşların koleksiyonuna ve müzesine verilen ad. [*Ing.* Collection of carved gems]. § ● Heykel müzeleri; Oylum eserleri müzesi veya koleksiyonu. [*Ing.* Museum of sculpture].

glisemi,-si, i *Fr. glycémie. tıp.* Kanda şeker miktarı. [*Ing.* Glycemia].

gliseridler, ç.i. *Gr. glycérides kim.* Gliserin esterlerinin genel adı. *(En yaygın olanları, hayvansal ve bitkisel yağlarda bulunan yağ asidlerinin /stearin, palmitin, oleoin v.b./ triesterleridir).* [*Ing.* Glycerides].

gliserik, s. *glycérique. kim.* Gliserinin oksidlenmesiyle meydana gelen bir asid için kullanılır. *(Suda çok çözünen, ısıtılınca ayrışarak priüvik ve pirotartarik asid veren, şurup kıvamında bir sıvıdır).* [*Ing.* Glyceric].

gliseril, i. *Fr. glycéryle. kim.* Gliserinin üç OH grupunu kaybetmesiyle meydana gelen üç değerli kök: *Gliseril iyodür, gliseril bromür, gliseril klorür.* [*Ing* Glyceryl].

☆ *Eşanl.* **alil.**

gliserin, i. *Fr. glycérine* < *Yun. gliseros. kim.* Yağlı maddelerden sabunlaştırma yoluyle çıkarılan saydam, renksiz, tatlı, şurup kıvamındaki sıvı; doğal yağların yapısında bulunan üç değerli alkol: $CH_2OH-CHOH-CH_2OH$; *f* [*Ing.* Glycerin(e); glycerol].

— **giderme,** Gliserini bağlı bulunduğu bileşiklerden *(özellikle gliseritlerden)* çıkarılarak serbest halde elde etme işlemi. [*Ing.* Hydrolysis; *Fr.* Déglycérination, hydrolyse, scission].

☆ *Eşanl.* **hidroliz.**

gliserizin, i *Fr. glycyrrhizine. biyokim.* Meyankökünde bulunan tatlı madde. Glisirizik asidin amonyum tuzu. [*Ing* Glycyrrhizin].

gliserofosfat,-tı, i. *Fr. glycérophosphate. kim.* Gliserofosforik asidin tuzu. [*Ing* Glycerophosphate].

gliserofosfolipid, i. *Fr. glycérophospholipide. biyokim.* Gliserinden türeyen fosfatidik asid: *Gliserofosfolipidler kalb hastalarında bulunur.* [*Ing.* Glycerophospholipide].

gliserofosforik, s. *Fr glycérophosphorique. kim.* Fosforik asiddeki bir asid grupunun, gliserindeki bir alkol grupuyle eterleşmesinden meydana gelen bir asid için kullanılır. *(Beyinde ve yumurta sarısında, yağ asidleri ve kolinle birleşmiş halde bulunur. Gliserofosfatların üretilmesinde kullanılan şurup kıvamında bir sıvıdır).* [*Ing.* Glycerophosphoric].

gliseroftalik, s. *Fr. glycérophtalique. kim.* Ftalik anhidritin polialkollerle yoğunlaşmasından elde edilen sentetik reçineler için kullanılır. *(En çok bilineni gliptal'dir).* [*Ing.* Glycerophthalic].

gliserokol, i. *Fr. glycérocolle.* Dekstrin, gliserin, alüminyum sülfat ve sudan meydana gelen karışım; dokumacılıkta, çözgü tellerinin pıştırılmasında kullanılır. [*Ing.* Glycerocoll].

gliserol, i. *Fr. glycerol. kim.* ◘ Gliserin

gliserotanen, i. *Fr. glycerotanin. biyokim.* Gliserinin tanen üzerine etkimesiyle elde edilen ve boyacılıkta renkleri pekiştirmek için kullanılan bileşik. [*Ing.* Glycerotanin].

gliseroz, i. *Fr. glycerose, kim* ◘ Gliserin.

glisid ,i. *Fr. glycide. kim. Gliserinin* $CH_2 - CH - CH_2OH$ formülündeki opoksidi. [*Ing.* Glycide].

glisidik, s. *Fr. glycidique. kim.* Alkalilerin, hidrakrilik veya laktik asidlerin klorlu türevlerine etkimesiyle elde edilen bir asid için kullanılır. [*Ing.* Glycidic].

glisilglisin, i. *Fr. glycylglycine. kim.* İki mol glikokolün bir mol su kaybederek yoğunlaşmasından elde edilen ürün ($NH_2-CH_2-CO-NH-CH_2-CO_2H$ *formülündeki bu madde, hipeptitlerin en basitidir).* [*Ing.* Glycylglycine].

glisin[1], i. *Fr. glycine. bot.* Tırmanıcı süs bitkisi. Gayet kuvvetli gelişen bir sarmaşıktır. ◘ **Morsalkım.** [*Ing.* Glycine].

glisin[2], i. *Fr. glycin* veya *glycine fot.* Formülü: $C_6H_4(OH)(NH_2COOH)-4$ olan para -oksifenilglisin'e veya para - oksifenilaminoasetik aside verilen ad. Negatif developatörü olarak kullanılır. *(Diğer birçok izhar banyosuna göre, daha az bozunan yoğun izhar banyolarının yapılmasını sağlar. Özellikle ağır developman banyolarında kullanılır).* [*Ing.* Glycin(e)].

glisin[3], i. *Fr. glycine.* ◘ Glikokol.

gliskroid, i. *Fr. glischroïde* < *Yun. gliskros* yapışkan + sonek. *oide* Saralılarınkini andıran zuhun yapısı, Rorschach testi ile ortaya çıkarılan ve durumun başlıca belirtisi başkasına *«yapışkan»* bir sevgiyle ilgi göstermektir; bu gibi insanlarda ayrıca zihnî bir yavaşlama da görülür.

glissando, i. *It. müz.* (a) Etki yaratmak amacıyle, eli kemanın gövdesine doğru ağır ağır kaydırma. *(Glissando her şeyden önce, anlatım vurgusunu belirtmek için yapılır. Genellikle, bu vurgu bir zayıf zaman üstünde bulunursa arkasına konur. Glissando, müzik icrasının belli başlı unsurlarından biridir. Bu konuda ölçülü olmak gerekir).* (b) Piyanonun beyaz tuşlarında, pese veya tize doğru tek parmağı süratle kaydırma usulü. *(Liszt, Debussy, Ravel). (Glissando, bir seri komşu teli sıvazlayarak harpte de yapılır; XVIII yüzyılda klavsende bile bu tekniğe başvurulmuştur).* [*Ing.* ve *Fr.* Glissando].

Glisson, Francis, öz. i. (1579-1677). İngiliz filozofu ve hekimi.

— **kapsülü,** *anat.* Kapı toplardamarına varıncaya kadar damarları ve öd yollarını saran katılgan zar. [*Ing.* Glisson's capsule; *Fr.* Capsule de glisson].

— **halkası,** *tıp.* Omurga kemiklerinin şekil ve dizilenme aksaklıklarında kullanılan, boyuna takılıp ucuna ağırlıklar asılarak gerimeyi sağlayan cihaz

gliyoksal, i. *Fr. glyoxal. kim.* 1856'da *Debas* tarafından, alkol'ün nitrik asid etkisiyle yükseltgenmesinden elde edilen ürünlerde bulunan dialdehit. [*Ing.* Glyoxal; *Fr.* Oxalaldehyde, ethanedial].

☆ *Eşanl.* **okzalaldehit, etandial.**

gliyoksalin, i *Fr. glyoxaline. kim.* Amonyağın gliyoksal üzerine etkimesiyle elde edilen heterosiklik baz. [*Ing.* Glyoxaline; *Fr.* Imidozole, diazole-1-3].

☆ *Eşanl.* **imidozol ,diazol -1-3.**

gliyoksilik, s. *Fr. glyoxylique. kim.* Alkolün nitrik ortamda oksitlenmesiyle meydana gelen, $CHO-CO_2H$ formülündeki bir asid için kullanılır. *(Bu madde, suda çok çözünen ve indirgen özellik gösteren bir katıdır. Kaynar haldeki çözeltilerinin etkisiyle, oksalik asid glikolik aside dönüşür).* [*Ing* ve *Fr.* Glyoximes]..

gliyoksim, i. *Fr. glyoxime. kim.* Gliyoksal'in oksimi. [*Ing.* Glyoximes].

gliyoksimler, ç.i. *a*-dioksimlerin genel adı. [*Ing.* ve *Fr.* Glyoximes]

gliyom, i. *Fr. gliome* < *Yun. glia.* tutkal ve şişkinliği belirten sonek. *ome. patol.* Sinir destek dokusundan oluşan sinir dokusu uru. *(Gliyomlar tümbeyinde en sık görülen urlardır. Çok yavaş geliştiği, etrafa yayılmadığı için bunlar kanser değildir; fakat kafatasında oluşunca kafa içi damar basıncının artmasına yolaçar; beyinde oluşunca da sinir sistemi bozukluklarına sebep olur. Bunların kesilip çıkarılması gerekir; ancak sınırları iyice belli olmadığından ameliyat ganiş tutulmalıdır. Bu takdirde yeniden oluşması ihtimali de vardır.)* [*Ing* Glyoma]

glizin, i. *Fr. glyzine. matb.* Fotoğrafçılıkta developman için kullanılır. Su ve alkolde zor, sülfit ve asitkarbonikli alkalilerde kolay erir. Ağır, fakat kuvvetli develope eder, parlak bir negatif sağlar. Özellikle pozları kusurlu olan filmlerin banyosu için çok elverişlidir. [*Ing.* Glyzin].

glob,-bu, i. *Fr. globe.* Küre

global, i. *Fr. global,-e.* § ● Toptan yuvarlak hesap. § ❷ Tümüyle ele alınmış olan.

— **yöntem,** *ikt.* Millî gelirin hesaplanma yöntemi. Keynes'in çözümlemelerine dayanan bu yöntemde, incelenen millet, homogen bir organizma olarak ele alınır. [*Ing.* Global method; *Fr.* Méthode globale].

globijerin, i *Fr. globigérine.* < *Lat. globus,* yuvar + *gerere,* taşımak. *zool.* Bir hücreli hayvanlardan Kök-ayaklılar *(Rhizopoda)* sınıfının, Foraminiferler *(Foraminifera)* takımının *(Globigerinidae)* familyasından bir cins. Açık denizlerde pelajik olarak yaşar. Kalsiyum karbonattan yapılmış küre biçimindeki odacıklarının üzerinde hayvanın suda sabit durmasını kolaylaştıran birçok ince, uzun dikenler uzanır. [*Lat.* ve *Ing. Globigerina*].

globin, i. *Fr. globine,* < *Lat. globus,* yuvarlak. *biy.* Histidin bakımından zengin, nötr özellikte protidler grupu. Bunlar hemoglobin meydana getirmek üzere prostetik bir grup olan hemin ile birleşme niteliğine sahiptir.

globoid, i. *Fr. globoïde. bot.* ve *kim.* Yumurtamsı aleyron tanelerinin dış kısmındaki küresel cisim olup, kimyasal bakımdan inozitheksafosfor asidinin kalsiyum ve magnezyum tuzlarından ibaret olan şekilsiz fitin'den meydana gelmiştir [*Ing.* Globoide]

globül,-lü, i. *Fr. globule. tıp.* ◘ Yuvarcık ,kürecik.

globülin, i. *Fr. globuline* < *Lat. globus,* yuvarlak. *kim.* Suda erimeyen, sulu tuz çözeltilerinde eriyen ve birçok bitki *(legümin)* ve hayvan *(fibrinojen, vitellûs)* dokularında bulunan iri moleküllü sade bir protein. [*Ing* Globulin].

globülinemi, i. *Fr. globulinémie. tıp.* Kanda globülin bulunması. [*Ing.* Globulinemia].

globülinüri, i. *Fr. globulinurie. patol.* Sidikte

globülin bulunması. *(Globülinüri, albüminürinin bir çeşididir).* [*İng.* Globulinuria].
globüloliz, i. *Fr. globulolyse tıp.* Kanın alyuvarlarının imhası. [*İng.* Globulolysis].
glokodot,-tu, i. *Fr. glaucodot. min.* Doğal kobalt ve demir arsenyosülfür; miskipel ile eşbiçimlidir. [*İng.* Glaucodot(e)].
glokofan, i. *Fr. glaucophane. kim.* Amfiboller grupundan, doğal alüminyum, demir, magnezyum ve sodyum silikat. [*İng.* Glaucophane].
glokojen, i. *Fr. glocogène < Yun. kim.* Hayvanların karaciğerinde bulunan ve bir mayanın etkisiyle glikoza dönen karbonlu madde. [*İng.* Glocogene].
glokokroyit,-ti, i. *Fr. glaucochroïte. min.* Olivin grupundan, $CaMnSiO_4$ formülündeki doğal kalsiyum ve manganez silikat. [*İng.* Glaucochroite].
glokolit,-ti, i. *Fr. glaucolite. min.* Baykal gölünde *(Sibirya)* bulunan wernerit'in mavi çeşidi. [*İng.* Glaucolite].
glokom, i. *Fr. glaucome. tıp.* Göziçi basıncının artması ve bunun sonucunda terina atrofisi ile körlüğe götüren bir göz hastalığı. [*İng.* Glaucoma].
glokoni(t), i. *Fr. glauconie* veya *glauconite. min.* Killer grupundan, koyu yeşil renkli, hidratlı doğal demir ve potasyum silikat; deniz dibi çökeltilerinde bol olarak bulunur. [*İng.* Glauconite].
glokopirit,-ti, i. *Fr. glaucopyrite. Min.* Doğal *demir arsenyür.* [*İng.* Glaucopyrite].
glomerella, i. *Sphaeriales* takımından askli mantar. *(Glomerella cingulata meyvelerde acı çürümeye yol açar; diğer türleri, çeşitli tarım bitkilerinde, antraknoz tipinde hastalıklara sebep olur).* [*İng.* ve *Fr.* Glomerella].
glomerit, i. *Fr. gloméris. zool. Glomeridae)* familyasının, Çok-bacaklılar *(Myryapoda)* sınıfından bir böcek cinsi; Taşların altında bulunur. Tesbih böceklerini andırır. Bitkisel artıklarla geçinmektedir. [*İng.* Glomeris].
glomerulus, i. □ Yumacık
glomerül, i. *Fr. glomerule.* □ Yumacık.
glomerülit,-ti, i. *Fr. glomérulite. tıp.* □ Yumacık iltihabı.
glomerülonefrit,-ti, i. *Fr. glomérulonephrite. patol.* Bozukluğun daha çok böbrek yumacıklarında yer aldığı nefrit çeşidi. *(Glomerülonefrit genellikle mikroplu bir hastalıktan, anjin, burun-yutak iltihabı veya kızıldan sonra görülür).* [*İng.* Glomerulonephrite].
gloryet,-ti, i. *Fr. gloriette.* Bahçelerde yeşillik v.b ile yapılan kameriye çeşidinden küçük köşk veya manzaralı küçük binalar.
glosekolit,-ti, i. *Fr. glossecollite. min.* Halloysit'in beyaz ve kırılgan çeşidi.
glosem, i. *Fr. glosseme.* Bir anlama destek olabilecek en küçük dil birimi. *(anlamlı birim).*
glosematik, s. ve i. *Fr. glossématique. dilb.* Özü bakımından Danimarkalı ***Hjelmslev*** tarafından hazırlanan kuram: *(Kuramın amacı, hem doğal dillerin, hem de kelimenin en geniş anlamıyle/ her türlü dilin incelenmesine /işaretlerle şifre, bilimsel terimler ve hattâ bildirişim aracı olarak kabul edilen edebî üslûplar/ yarayan bir kavramlar dizisini tanımlamaktır).* [*İng.* Glossematic].
glosit,-ti, i. *Fr. glossite. tıp.* Dil iltihabı, çoğu kez ileri derecede şişkinlikle beraberdir. [*İng.* Glossitis].
glossodini, i. *Fr. glossodynie. patol.* □ Dil ağrısı.
glossofiti, i. *Fr. glossophytie. patol.* Pütürlerin kararması ve irileşmesi şeklinde beliren dil hastalığı. [*İng.* Glossophytia].
☆ *Eşanl.* **kıllı kara dil.**
glosso-ıstafilen, b.i. *Fr. glosso-staphylin. anat.* □ **Dil-damak kası.**
glossolali, i. *Fr. glossolalie. psikiy.* Hastanın yeni bir dil yaratması. *(Bu dilin özel bir sentaksı vardır ve hezeyan hali ile birlikte gittikçe zenginleşir. Bu dille, saf halde pek az rastlanır).* [*İng.* Glossolalia].
glossoloji, i. *Fr. glossologie. tıp.* İnsan ve hayvan dilini inceleyen tıp dalı. [*İng.* Glossology].
glossomani, i. *Fr. glossomanie. < Yun. glossa,* dil + *mania,* delilik. *psikiy.* Konuşmaya sürekli olarak «*Yeni kelimeler*»in katılması. *(Bu yeni ve uydurma kelimeler, konuşmanın anlaşılmaz hale gelmesine yol açar. Bu durum ,özellikle şizofreni hastalığında görülür)* [*İng.* Glossomania].
glossometre, i. *Fr. glossometre.* □ Dilölçer.
glossoptoz, i. *Fr. glossoptose. patol.* □ Dil düşüklüğü.
glossotomi, i. *Fr. glossotomie. cerr.* Dili kesip çıkarma ameliyatı. [*İng.* Glossotomy].
glossum, i. *Yun. glossa,* dil. Böceklerde ba kışımlı ağız parçalarından biri; bunlar birbiriyle birleşip kaynaşınca dil olur. *(yabanarısı, balarısı).*
glotis, i. *Yun. glottis. dil. biy.* Soluk borusuna giden açıklık. [*Osm.* Mizmar; *İng.* Glottis; *Fr.* Glotte].
Gluck'çu, i. Gluck'un müziği veya müzik sisteminden yana olanlar; bunlar *piccini*'cilere, yani *Piccini*'nin müziğini tutanlara karşı çıkıyorlardı.
Gluck'çuluk,-ğu, i. Gluck'çuların anlayışı, sistemi.
glutaminik asid, *kim.* Hayvan vücudundaki bazı proteinlerin parçalanma ürünü, kazeinde bulunan iki bazlı mono aminoasid. [*İng.* Glutaminic acid; *Fr.* Acide glutaminique].
glutathion, i. *Fr. glutathione.* Sistein, glütamik asid ve glisinden meydana gelen ve organizmada hidrojen iletici olarak rol oynayan tripeptid. [*İng.* Glutathione].
glükagon, i. *biy.* ve *kim.* Bazı pankreas salgılarında bulunan polipeptid; ensülinin tersine bir etkisi vardır. [*İng.* ve *Fr.* Glucagon].
glükamin, i. *Fr. glucamine.* Glikoz-oksim'in indirgenmesiyle elde edilen baz. [*İng.* Glucamine].
gluteus, i. *anat.* □ **ilye kası.**
glükohemi, i. *Fr. glucohémie. tıp.* Kanda şeker miktarı. [*İng.* Glucohemia].
glükojenik, s. *Fr. glucogenique. tıp.* Şeker yapan. [*İng.* Glucogenic].
glükokortikoid, s. ve i. *Fr. glucocorticoide. biyokim.* Böbreküstü bezinin salgıladığı hormon; glüsitlerin metabolizmasında rol oynar. [*İng.* Glucocorticoide].
glükometre, i. *Fr. glucomètre.* Şekerli sıvıların yoğunluğunu ölçmeye yarayan âlet. Şarapçılıkta, salleron şıra dansimetresi çok kullanılmaktadır. [*İng.* Glucometer].
glükonat,-tı, i. *Fr. gluconate.* Glükonik asid tuzu.
glükoprotein, i. *Fr. glucoprotéine < Yun. glykos,* tatlı + *protos,* birinci. *biyokim.* Proteinlerin karbonhidratlarla yaptığı bir bileşik. [*İng.* Glucoprotein].
glükoz, i. *Fr. glucose. < Yun. glykos,* tatlı. *kim.* □ Glikoz.
glükozamin, i. □ Glikozamin.
glükozüri, i. *Fr. glucosurie. tıp.* İdrarda şeker miktarının çoğalması. [*İng.* Glucosuria].
glüsid, i. *Fr. glucide. biyokim.* Canlı maddelerin bileşiminde bulunan ve karbon, hidrojen, oksijenden meydana gelen bileşik. *(Glüsitlerin bileşiminde alkol grupunun yanında, indirgen özellik gösteren aldehid ve ya keton grupları da bulunur).* [*İng.* Glucide].
☆ *Eşanl.* **sakarit.**
glüsidogram, i. *Fr. glucidogramme. tıp.* ve *fiz.* Bir suyuktaki glüsitli elemanların *(glükoproteinler)* elektroforezde çöküş hızı ve elemanların karşılıklı oranları hakkında bilgi veren grafik eğrisi. *(Bu veriler her hastalık belirtisinde değişik ve özgül olduğu için teşhis bakımından çok işe yarar).* [*İng.* Glucidogram].
glüsido-lipidik, s. *Fr. glucido-lipique. biyokim.* Glüsidler ve lipiklerle ilgisi olan veya bu iki maddeden meydana gelmiş olan: *Glüsido-lipidik bileşik.* [*İng.* Glucidolipic].
glüsin, i. *Fr. glucine < Yun. glykos.* tatlı. *kim.* Berilyum oksid. [*İng.* Glucin(e)].
glüsinyum, i. *Fr. glucinium. kim.* □ Berilyum.
glüsit,-ti, i. *Fr. glucite. kim.* □ Sorbit, Sorbitol.
glüsitol, i. *Fr. glucitol.* □ Glüsit.
glütamat,-tı, i. *Fr. glutamate. kim.* Glütamik asidin tuzu. [*İng.* Glutamate].
glütamik, s. *Fr. glutamique. kim.* Aminli bir diasit için kullanılır; bu madde, pancar melaslarında aspartik asidle birlikte ve özellikle kaslar ve sinir dokuları gibi başlıca organik ortamlarda bulunur. *(Glütamik asid, bileşiminde serbest bir COOH asid grupunun bulunmasıyle ayırt edilir. Amonyak taşıyıcı olarak önemli bir rol oynar. /a-aminoglütarik de denir/.* [*İng.* Glutamic].
glütamine, i. *Fr. glutamine. kim.* Glütamik asidin monoamidi; normal olarak insan kanında ve asparajinle birlikte pancarda bulunur. [*İng.* Glutamine].
glütarik, s. *Fr. glutarique. kim.* Potasyum siyanürün trimetilen bromüre etkimesiyle elde edilen C_5'li diasid için kullanılır; sentez yoluyle dinitrilin'den üretilir. *(Özellikleri süksinik asidin özelliklerine benzer).* [*İng.* Glutanic].
~ **seri**, δ-diasidler serisi.
glütasyon, i. *Fr. glütation, tıp.* Kanda kimyasal bir madde. [*İng.* Glutation].
glütein, i. *Fr. gluteine, biyokim.* Glüten'in bileşimindeki proteinlerden biri. [*İng.* Glutein].
glüten, i. *Lat. gluten.* zamk. § ❶ Katı cisimlerin parçalarını birbirine yapıştıran madde; § ❷ *kim.* Tahıl unlarında, nişasta alındıktan sonra geriye kalan yapışkan madde: *Glüten, ekmeğin mayalanmasını sağlar.* [*İng.* Gluten].
~ **ekmeği**. □ **Ekmek**.
glütenli, s. Üstü yapışkan olan. *(bitkisel organlar).* [*İng.* Glutinous; *Fr.* Glutineux,-euse].
~ **testi**, *tıp.* İdrarda safra boyalarını aramak için kullanılır. Dühânî nitrik asit, idrarın üzerinde bir tabaka yapacak şekilde tübe konur, eğer ikisinin birleştiği yerde mavi-yeşil bir halka meydana gelirse sonuç (+) sayılır.
glütit,-ti, i. *Fr. glutite. tıp.* İlye kaslarının iltihabı. [*İng.* Glutitis].
gnatyon, i. *Yun. gnathos, çene, antr.* Altçene ucunun alt orta kısmındaki anatomik nokta. *(Özellikle yüz yüksekliğini ölçerken kullanılır).* [*İng.* ve *Fr.* Gnathion].
☆ *Eşanl.* çene noktası.
gnays, i. *Alm. Gneiss. jeol.* Çıplak gözle görülebilen Kuvars, mika, feldispat ve ağır mineral billûrlarından oluşan küte *(kaya) (Bazı tortul ve magmatik taşların ısı, basınç ve kimyasal olaylar sonucunda, şekil değiştirmesiyle oluşmuş bir kayaçtır).* [*İng.* ve *Fr.* Gneiss]. ⊚ **gözlü** ~, *petr.* □ Gözlü.
gnomik, s. *Fr. gnomique.* Hikmetli, vecizeli.
gnomon, i. *Yun.* ve *Lat. gnomon.* § ❶ Gölgesi yatay bir düzleme düşen bir çubuğun yardımıyle güneşin veya ayın yüksekliğini ölçerek vakti öğrenmeye yarayan âlet; § ❷ *tar.* Roma devri Mısır'ında para işleriyle uğraşan ve tapınaklar, mahallî, dinî inançlar konularında yetki sahibi olan yüksek görevlinin kullandığı bir çeşit yönetmeliğe verilen ad. [*İng.* ve *Fr.* Gnomon].
gnomonik,-ği, i. *Fr. gnomonique.* § ❶ *Gnomon* adı verilen güneş saatlerini yapma sanatı. [*İng.* Gnomonics]; § ❷ s. Gnomoniğe ilişkin. [*İng.* Gnomonic].
~ **izdüşüm**, *jeod.* Yer'in merkezinden elipsoide teğet bir düzlem üzerine perspektifi. *(Aslına uygun olmayan bu izdüşümde, merkezi düzlem kesitler, özellikle meridyenler, doğru şeklinde gösterilir).* [*İng.* Gnomonic projection; *Fr.* Projection gnomonique].
gnoseoloji, i. *Fr. gnoséologie.* □ Bilgi kuramı.
gnostik, i. *Fr. gnostique, fels.* Gnostisizm taraftarı. Hıristiyanlığın başlangıcında ruhani sırları bilmek iddiasında olan din fırkaları. İlk önce ikinci yüzyılda başlayan bu hareketi mistik dinler sınıfına sokmak gerekir. [*İng.* Gnostic].
gnostisizm, i. *Fr. gnosticisme.* □ **Bilinircilik.**
gnu, i. *zool.* Çift.parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyası

yasına giren bir memeli türü. Uzunluğu 200, yüksekliği 150, kuyruğu 80 sm. dir. Yapısı antilop, at, boğa arasıdır. Kırçıl kahverengidir. Soyu tükenmektedir. Güney Afrikada sürüler halinde yaşar. [*Lat. Connochaetes gnu; Ing.* White-tailed gnu; *Fr.* Gnou à queue blanche].

go home!, *ing, sosy.* İngilizce bir deyim olup, «*Evine git, evine dön!*» anlamına gelir. Genellikle II. ci Dünya Savaşından sonra başka ülkelerde bulunan Amerikalılara karşı Amerikan aleyhdarlarının kullandığı söz olup çok defa arkasına *YANKEE* sözü eklenir. Türkiye'de 7 Mayıs'tan sonra birçok mitinglerde kullanılmıştır. Mecazî anlamı «*Defol*»dur.

— **hücresi**, *zool.* ◘ **Kadeh hücresi**

Gobi, öz. i. *coğr. Çince Şa-mo,* Orta Asya'da geniş çöl, Moğolistan Cumhuriyetinin güneyini ve Çin'e bağlı Sin-Kiang ve Kansu eyaletlerini yanı başındaki bölgeleri içine alır. 800-1 200 m. arasında değişen bir yükseltide yer alan Gobi, soğuk iklimli bir çöldür; Ocak ayı ortalamaları −25°C ile −10° C arasındadır. [*Ing.* ve *Fr.* Gobi].

gobineau'cu, i. *Gobineau*'nun görüşlerini benimseyen ve savunan kimse. [*Ing.* Gobinist].

☆ *Eşanl.* **gobinist**.

gobineau'culuk,-ğu, i. Kont *Joseph Gobineau*nun (1882) insan ırkları arasında Alman ırkının en üstün olduğunu savunan kuram veya doktrini. [*Ing.* Gobinism; *Fr.* Gobinisme].

Eşanl. **gobinizm**.

gobinist,-ti, i. *Fr. gobiniste.* ◘ **Gobineau cu**.

gobinizm, i. *Fr. gobinisme.* ◘ **Gobineau'culuk**.

goblen, i. *Fr. gobelline.* § ❶ *İşl.* Kaneviçe veya telleri sayılabilecek türde kumaş üzerine renkli iplikle yapılan özel bir işleme. [*Ing.* Gobelin]. § ❷ Bu tür işlenmiş kumaş: [*Ing.* Gobelin]. § ❸ *san.* XV. Yüzyıldan sonra Avrupa'da çıkan bir duvar halısı türü. [*Ing.* Gobelin].

gocuk,-ğu, i. *İsl. Kojuk.* Koyun postundan yapılan, bekçiler, çobanlar gibi soğuklarda dışarıda kalmak zorunda olanlar tarafından giyilen kaba palto, içi kürklü kaput. [*Ing.* Sheepskin cloak; *Fr.* Pelisse grossiere de peau de mouton].

gocundurmak(-i), f. Gocunmasına yol açmak

gocunmak(-den), nsz. f. Bir şeyden alınıp telâşa düşmek: *O bu sözümden gocundu.* [*Ing.* To take offense *(at)*, to be suspicious because of bad conscience; *Fr.* S'exciter, se troubler, soupçonner].

godak,-ğı, i. Sıpa.

Godie'ler, ç. öz. i. *etn.* Fildişi kıyısında yaşayan karaderili halk. Kru halklarındandır.

godoş, i. «**Kodoş**» sözünün bir başka söylenişi.

godron, i. *süsl.* Bazı yüzeyleri süslemek için sıra ile dizilmiş kabartma dilimlerden ibaret süsleme; genellikle maden işlerinde uygulanır. [*Ing* Gadroon, godroon; *Fr.* Godron].

☆ *Eşanl.* **kabara**.

godronlu, i. Godronla süslenmiş eşya ve sütun başlıkları. [*Ing.* Pleated, fluted, frilled; *Fr.* Chapiteau a godrone].

goelet, i. *Fr. goélette. den.* (a) İki direkli, randa yelkenli, 50 ilâ 200 tonluk gemi; (b) *(Geniş anlamda)* Dört köşeli herhangi bir yan yelkeni. [*Ing.* Schooner].

gofre, i. *Fr. gaufré.* Çapraz sivri çizgilerden meydana gelen süs. [*Ing.* Goffers].

— **ve gren yapmak**, *matb.* Kâğıt ve karton yüzeylerinin, kâğıdın imâli sırasında, üstü gravürlü bir çelik silindir yardımıyle pürüzlendirilmesi *(gren).* Gofre kâğıtlar çoğunlukla iki taraflı olduğu halde grenleme tek taraflı yapılır. [*Ing.* Graining, embossing; *Fr.* Grainer].

gofreleme, i. *dok.* Üzeri düz olan bir kumaşı, özel âletlerle, kabartma desenli bir hale sokma işlemi. [*Ing.* Puckering; *Fr.* Froncement, godage].

gofrelemek, i. *dok.* Bir kumaş yüzeyinde özel yöntemlerle kabartma desenler meydana getirmek. [*Ing.* To pucker; *Fr.* Froncer, faire goder].

gofret, i. *Fr. gaufre.* Üzeri bal peteği gibi sekili olan bir çeşit bisküvi. [*Ing.* Gauffer, gafer].

gol,-lü /gol'/, i. *Ing. goal. sp.* Futbol, hokey, polo gibi karşılıklı iki kale ile oynanan oyunlarda, topun kaleye sokulmasıyle kazanılan sayı: *Gol olmak, gol atmak, gol yemek.* [*Fr. (football)* but].

— **atmak**, *sp.* Karşı tarafın kalesine topu sokarak sayı kazanmak. [*Ing.* To score a goal, to kick a goal; *Fr.* Marquer, tirer un but].

— **çıkarmak**, *sp.* ◘ **Gol atmak**.

golcü, i. *sp.* Çok gol atan futbolcu: Golcü eleman.

Gold, öz. i. (a) *etn.* Amur nehrinin kıyısında yaşayan Tunguz halkı; (b) Bu halktan herhangi bir kimse; (c) *dilb.* Altay dillerinden Tunguzca'nın güney koluna bağlı dil *(Amur bölgesinde konuşulur).* [*Ing.* ve *Fr.* Goldi, Gold].

goldschmidtit,-ti, i. *Fr. goldschmidtite (V. Goldschmidt'in adından), min.* ◘ **Silvanit**.

gold sol testi, kim. Serebrospinal sıvıda proteinlerin çoğalıp çoğalmadığını aramak için kullanılan bir kolloit reaksiyonu; Hydrosol olarak altın klorür eriyiği kullanılır. Normal S.S. de çöküntü olmaz.

golet,-ti, i. *Fr. goelette. den.* İki direkli ince, zarif tekne. [*Ing.* Schooner].

golf, i. *ing.*<*Felemenkçe kolf.* § ❶ *sp.* Küçük ve sert lâstik topları özel sopalarla çelip, belirli çukurlar arasında ilerleterek oynanan açık hava sporu. § ❷ Bu oyuna mahsus paçaları kıvrılmış pantolon biçimi. [*Ing.* Field hockey; *Fr.* Golf]. ◘ *ŞEKİL: 563.* — **TOP OYUNLARI III.** § ❸ *kıyf.* Önden açık, uzun kollu ve spor yaparken giyilen yün örgüsü kadın bluzu. ◉ **minyatür** —, Üzerine çeşitli engeller konulmuş birkaç metre uzunluğundaki alanlarda oynanan golf taklidi oyun. [*Ing.* Miniature golf].

— **pantolonu**, Paçaları dizin hemen altında bir lastik veya kumaş bandıyle kıstırılmış geniş ve kabarık spor pantolonu. [*Ing.* Plus-fours].

golfstrim, i. *gulf-stream. coğr.* Atlas okyanusunda Meksika körfezinden başlayarak Norveç kıyılarını yalayıp Avrupa Rusya'sının Kuzey kıyılarına kadar gelen ve Batı Avrupa'nın deniz iklimini oldukça yumuşatan deniz akıntısı. [*Fr.* Golfe-Stream, cuorant du Golfe].

GOLGI, Camillo, öz. i. (1844-1926) İtalyan anatomi ve histoloji bilgini. Sinir sisteminin doku özelliklerinin incelenmesine ait bir takım özel yöntemler *(Golgi impregnasyonu)* bulmuş, sinir sisteminde ve başka dokularda o zamana kadar bilinmeyen hücre çeşit ve özelliklerini *(Golgi hücresi, Golgi epitel yai hücreleri, Golgi ağı, Golgi aygıtı)* tanımlamıştır.

— **cihazı**, *dokb.* Hücre protoplazması içinde çekirdeğin yakınında topluca yer alan ve gümüş tuzlarını indirgeyen ince uzun taneciklerin tümü. Gümüş tuzlarını indirgeyen Golgi cihazına bütün hayvan ve bitki hücrelerinde rastlanır ödevi kesin olarak bilinmiyor. [*Ing.* Golgi's apparatus; *Fr.* Appareil de Golgi].

— **hücresi**, *dokb.* ◘ **Hücre**.

— **kompleksi**, *biy.* Bir hücre organeli olup sitoplazmik vakuol sisteminin bir parçasıdır ve paralel zarlar halindeki yassı keseler ile küçük veya daha büyük olabilen yuvarlak keseciklerden yapılmıştır. Özellikle salgı ile ilgili olan hücrelerde iyi gelişmiş bir organeldir. [*Ing.* Golgi complex; *Fr.* Appareil de Golgi].

goll demeti, *anat.* Sinir telleri demeti. *Burdach* demetiyle birlikte omuriliğin arka kordonlarını meydana getirir. Arka kordonlar vücudun içinden gelen duyumları *(yön duyumu, güzellik duyumu v.b.)* iletir. Bu kordonların telleri aynı taraftaki omur boğumlarından çıkar. *Goll* çekirdeklerinde son bulur. [*Ing.* Goll's fibers].

golteraz, i. *Fr. gaultherase. kim.* Golterin'i hidrolizleyerek temel maddesi metil salisilat olan bir esansı serbest hale getiren enzim.

☆ *Eşanl.* batüiaz.

golterin, i. *Fr. gaultherine. kim.* Birçok gaultheria çeşidine ve huş ağacı kabuğunda bulunan glikozit. *(Golteraz etkisiyle glikoz ve metil Salisilat'a ayrışır).* [*Ing.* Gaultherin].

☆ *Eşanl.* **monotropitozit**.

golyan balığı, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Sazangiller *(Cyprinidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 8 sm. Avrupa ve Kuzey Asya'da yaygındır. Anadolu'da da bulunur. [*Lat. Phoxinus phoxinus; Ing.* Minnow; *Fr.* Vairon commun].

gom, i. *gomme.* patol. Üçüncü derece frengi, tüberküloz, mantarlar *(sporotrikoz, aktinomikoz, blastomikoz),* cüzzam gibi hastalıklarda görülen düğüm şeklinde kabarcık. *(Gom'lar bütün dokulara yerleştirilebilir; deri, kaslar, kemik, bağırlar, beyin gibi, önce sert olan gom düğümü, sonradan yumuşar, yapışkan bir sıvı çıkararak yara haline gelir: nihayet bu yara iyileşerek yerinde bir yara izi bırakır (sklero-gomlu üçüncü derece frengi).* [*Ing.* Gomma].

gomalak(a) /gomala:ka/, i. *It. gomma lacca.* ◘ **Gomlak**.

gomarcılık,-ğı, i. Gomar'ın Arminius'çuluğa karşıt doktrini. *(Calvin'ci bir anlayış olan ve insanlara öbür dünyada mutluluk vaat eden Gomarcılık yalnız dinî tartışmalara yol açmakla kalmayarak siyasî yankılar da uyandırdı. Çünkü zengin tacirlerin Arminius'çuluğa katılmasına karşılık, genellikle halk ve Nassau prensliğinden olan kişiler Gomar'cılığı benimsediler. Rotterdam arminius'çu, Amsterdam ise gomar'cıydı).*

Gombar, i. *den.* Hindistan cevizi elyafından ve «**abaka**» denilen bir cins ottan yapılmış üç kollu ve sağa bükümlü halat; Neme pek dayanıklı olmadığından çabuk çürürse de diğer halatlara göre kuvvet ve hafiflik itibariyle üstün olduğundan palamar olarak kullanılmaya pek elverişlidir. [*Ing.* Coir rope].

gomene /gome:ne/, i. *It. gomena. den.* § ❶ 1,120 kulaç veya milin onda biri (185 m².) kadar bir uzunluk ölçüsü. [*Ing.* Cable's length, one tenth of a nautical mile; *Fr.* Encâblure, câblee]. § ❷ Gemi çapasına bağlı bulunan kalın halat veya zincir. [*Ing.* Ship's cable].

gomfolit,-ti, i. *Fr. gompholite.* Yassı çakıldan daha yumuşak çimentolu, puding, üzerinde çivi gibi çıkıntılar vardır. *(İsviçre'de rastlanan gomfolitlerin bileşiminde kalker bulunur).* [*Ing.* Gompholite].

gomfoz, i. *Fr. gomphose* < *Yun. gomphos,* çivi. *anat.* Kemiklerin birbirine geçmesini sağlayan oynamaz eklem. [*Ing.* Gomphosis].

gomlak,-ğı, i. *Fr. gomme-laque* < *It. gomma Lacca. kim.* Dutgiller *(Moraceae)* familyasından, *Ficus religiosa* ve *Ficus laccifera* adlı, tropikal Asya'da yetişen ağaçlar üzerinde yaşayan *Coccus lacca* adlı böceğin sokması sonucunda oluşan reçine, İspirtoda erir ve sürüldüğü yüzeyde parlak, koruyucu bir katman yapar. Boyacılıkta ve cilâcılıkta makbuldür. [*Lat. Gummi laccae; Ing.* Shellac]. ☆ *Eşanl.* **şellak**. ◉ **düğme** —, *ağ.iş.* ◘ **Düğme**.

— **katı**, Koyu gomlak cilâsı eriyiğiyle yapılan düşük değerli cilâlı katı.

— **macunu**, Gomlaktan hazırlanan onarma macunu.

gon, i. *Fr. gone* < *Yun. gone,* döl. (a) *zool.* Bir ana eşey hücrenin redüksiyon bölünmesiyle, *(kromozom sayısını yarıya indiren bölünme)* birbirini izleyen ikili bölünmesi sonucunda kromozom sayısı yarıya inmiş olan 4 yavru eşey hücresi; (b) *bot.* Meios bölünmesi sonunda meydana gelen gametlere verilen addır. [*Ing.* Gon].

☆ *Eşanl.* **gonogamet**.

gonad, i. *Fr. gonade. biy.* İçinde döl hücrelerinin gelişip olgunlaştığı organ; erkekteki gonadlara erbezi; dişideki gonadlara yumurtalık denir. [*Ing.* Gonad].

☆ *Eşanl.* **eşeysel bez**.

gonadik, *biy.* ◘ **Cinsiyet**.

gonadostimülin, i. *Fr. gonadostimuline* ◘ **Gonadotrop hormon**.

gonadotrop, s. *Fr. gonadotrope* < *Yun. gone,* tohum ve *trepein,* değiştirmek. Erkek ve dişi cinsel bezlerinin gelişimini ve fizyolojik

çalışmasını etkileyen. [*Ing.* Ganodotrope].
~ **hormon**, ◘ Hormon.
~ **salgı bezleri**, *biy.* Cinsel hayatı yöneten salgı bezleri.

gonadotropizm, i. *Fr. gonadotropisme. tıp.* Endokrin yapısında gonadların egemenliği [*Ing.* Gonadotropism].

Gona'lar, ç.öz.i. *etn.* Afrika'nın güneyinde yaşayan ve Hotantoların bir bölümünü meydana getiren halk.

gonark, i. *Fr. gonarque* < *Yun. gonia*, açı. Bir çokyüzlünün çeşitli yüzeyleri üzerine çizilmiş bir çeşit güneş saati.

gonca, i. ve s. *Osm.*<*Fars. gunçe, top etme*> *gonce.* Tam açılmamış *(çiçek) /özellikle gül/: Şahın bahçesinde gonca gül biter.* [*Ing.* Rose-bud mouth; *Fr.* Bouton].
☆ *Eşanl.* konca.

Gondi, öz.i. *dilb.* Gond'lar tarafından konuşulan çeşitli bageli *Shattisgarhi* ve oriya lehçelerine verilen cinsil ad. *(Bu lehçeler yaklaşık olarak 2 milyon kişi tarafından kullanılır ve genellikle devaganari yazısıyle yazılır. Bu aynı terim Kanara diline çok yakın olan 'Dravid dilini' belirtmek için de kullanılır; bu dilde 2 milyon kişi tarafından konuşulur ve telegu alfabesiyle yazılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Gondi].

Gond'lar, ç.öz.i. *etn.* Orta Hindistan'ın Dravid topluluğundan halk. XII. yüzyıl ile XVIII. yüzyıl arasında *Gondvana* ülkesi'ne hâkim oldular; sonra Mahratta'ların baskısıyle çevredeki tepelere çekildiler. Sayıları hâlâ 2 milyonu aşkındır. [*Ing.* ve *Fr.* Gonds].

gondol,-lü, i. *Fr. gondole* < *It. gondola.* § ❶ Venediklilerin iki başı yukarıya doğru kıvrık ve kıç tarafında ayakta duran bir adamın kullandığı uzun tek kürekle yürütülen, 10 m. kadar uzunlukta ve 1.30 m. eninde köşklü ve siyah boyalı kayık; Bu kayıklar ta eski zamanlardanberi bu şekli muhafaza etmektedirler. [*Ing.* Gondola]. ☆ *Eşanl.* venedik kayığı. § ❷ Gondol şeklinde yapılmış değerli vazo. § ❸ Gondol şeklinde araba. 1802 tarihlerinde yapılırdı. § ❹ *tıp.* Göz yıkamaya yarayan gondol biçiminde fincan. [*Ing.* Eye-bath].
~ **kâse**, Gondol biçiminde kenarları dilimli ve ayaklı fincan veya kâse.
~ **koltuk**, Arkası yuvarlak ve yatkın şekilde gondola benzer koltuk. [*Fr.* Siege en gondole].

gondolcu, i. Gondolda çalışan kimse. [*Ing.* ve *Fr.* Gondolier].

gonesistit,-ti, i. *Fr. gonecystite. tıp.* Seminal vezikül iltihabı. [*Ing.* Gonecystitis].

gonesistolit,-ti, i. *Fr. gonecystolithe. tıp.* Seminal veziküldе taş birikmesi. [*Ing.* Gonecystolith].

gonflet,-ti, i. Kabarıp şişen graviyer peynirleri. *(Fena bir kükremeden ileri gelir).*

gong, i. < *malezya dilinden.* § ❶ *müz.* Orkestralarda kullanılan, Uzakdoğu'dan alınma vurgulu çalgı. *(Keçe veya bez kaplı bir tokmakla vurularak titreşmesi sağlanan bir kurs'tan meydana gelir).* [*Ing.* ve *Fr.* Gong]. § ❷ *sp.* Boks maçında her raunt'un başlangıç ve bitimini bildiren ses verici araç. [*Ing.* ve *Fr.* Gong].

gongarit, i. *Fr. goongarrie. min.* Doğal bizmut ve kurşun sülfür.

Gongora'cı, i. ve s. *(Gongora y Argote'nin adından).* § ❶ Gongoracılıkla ilgili. [*Ing.* Gongoristic; *Fr.* Gongoristique]. § ❷ i. Gongora'nın taklitçisi, taraftarı. [*Ing.* Gongorist; *Fr.* Gongoriste].

Gongora'cılık,-ğı, i. Bazı İspanyol yazarlarında görülen özentili ve yapmacıklı üslûp. *(Yaratıcısı şair Gongora'dır).* [*Ing.* Gongorism; *Fr.* Gongorisme].
☆ *Eşanl.* gongorizm.

gongorizm, i. *Fr. gongorisme.* ◘ Gongora'cılık.

goni, i. *Yun. gonos*, tohum. *Hücre bil.* Eşeysel unsurları taşıyan hücre. *(Goni'ler tek eşeyli hücrelerdir (tek-genositler). Erkekte bunlardan, spermagnetik soyun ana hücreleri olan spermatogoniler, dişide ise, ovogenetik soyun ana hücreleri) olan ovogoniler meydana gelir).* [*Ing.* ve *Fr.* Gonocyte].

gonidyum, i. *Yun. gonos*, tohum. > *gonidium. bot.* Bir liken dalında, yani likenin suyosunu kısmında bulunan yeşil hücrelerin adı. *(Mantar bu hücrelerle ortaklaşır).* [*Ing.* ve *Fr.* Gonidium].

goniyoskopi, i. *Fr. gonioscopie. tıp.* Irisle saydam tabakanın bitişme yerinin incelenmesi. [*Ing.* Gonioscopy].

gonk,-ğu, i. *den.* Oldukça kuvvetli ve tuhaf bir ses çıkaran ve sisli havalarda vapur gemileri tarafından kullanılması kabul edilmiş bulunan bir çeşit zil. Bu Çinliler tarafından icad edilmiş olup, bazı fener dubalarında çan yerine kullanılmaktadır. [*Ing.* ve *Fr.* Gong].

gonofor, i. *Fr. gonophore* < *Yun. gonos*, döl. *phorein*, taşımak § ❶ *zool.* Hidroyid'lerin oluşturdukları kolonilerde üreme işini üzerine almış olan birey. [*Ing.* Gonophore]. § ❷ *bot.* Çiçeklikte çanağın dibinden çıkan, erkek organlarla dişi organı taşıyan uzantı.

gonogamet,-ti, i. *biy.* ◘ Gon.

gonokok,-ku, i. *Fr. gonocoque. bakt.* Bel soğukluğu *(gonore)* hastalığını yapan, kok cinsi bir mikrop. Deri hekimi Albert Neisser tarafından (1897) bulunduğundan «*Neisseria gonothoeae*» de denir. [*Ing.* Gonococcus].

gonokoksemi, i. *Fr. gonococcemie*, < *gonocoque* + *Yun. haima, tıp.* Kanda gonokokların bulunması. [*Ing.* Gonococcemia].

gonokoksit, i. *Fr. gonococcite. tıp.* Gonokokları yokeden faktör. [*Ing.* Gonococcite].

gonokoristik, s. *Fr. gonochoristique* < *Yun. gonos*, yavru + *khorismos*, ayrılma. *biy.* ve *zool.* ◘ Ayrı eşeyli.

gonokorizm, i. *Fr. gonochorisme. biy.* ◘ Ayrı eşeylilik.

gonomoarreni, i. *Fr. gonomoarrhenie. biy.* İki tür arasında yapılan çaprazlama; çaprazlama sonucunda elde edilen melez dişiler kısır olur; erkeklerse çaprazlanan her iki türden dişileri döllleyebilir. [*Ing.* Gonomoarrhenia].

gonomotelidi, i. *Fr. gonomothelydie. biy.* İki tür arasında yapılan çaprazlama; bu çaprazlamadan elde edilen melez erkekler kısır olur; dişilerse çaprazlanan her iki türden erkeklerle döllenebilir. *(Gonomotelidi memelilerde görülür). /Ghigi'nin 1923'te önerdiği terim/.* [*Ing.* Gonomothelidia].

gonopod, i. *Fr. gonopode.* < *Yun. gonos*, tohum + *pous, podos*, ayak. Bazı erkek eklembacaklılarda çiftleşme organı haline gelmiş uzantı. [*Ing.* Gonopode].

gonore, i. *Fr. gonorrhee. tıp.* ◘ Bel soğukluğu.

gonoreaksiyon, i. *Fr. gonoreaction.* Gonokok enfeksiyonlarını ortaya çıkarmaya yarayan kan tepkimesi. *(Gonoreaksiyon, özgül antijenler yardımıyle gerek tümlecin tespiti, gerekse çözeltme yoluyle sağlanır. Gonoreaksiyon özgül bir tepkimedir, ama iyileşmeden aylarsa sonra bile olumlu etkisi görülür).* [*Ing.* Gonoreaction].

gonosit,-ti, i. *Fr. gonocyte. tıp.* ◘ Goni.

gonospor, i. *Fr. gonospore. bot.* Meios bölünmesi sonunda meydana gelen bütün spor tiplerine verilen ad. [*Ing.* Gonospore].

gonotom, i. *Fr. gonotome. embriy.* Korda'lılarda bir somitten oluşan mezoblast parçası, bundan eşeysel organlar meydana gelir. [*Ing.* Gonotome].

gonozoid, i. *Fr. gonozoïde.* Hidra kolonilerinde üremeyi sağlayan birey. [*Ing* Gonozoid]

gonozom, i. *Fr. gonosome* < *Yun. gonos*, doğuran + *soma*, vücut. (a) *biy.* Cinsiyetin belirmesinde rol oynayan özel kromozom; (b) *zool.* Hidra kolonilerinde medüzümsü eseyli hayvanların ve medüzlerin dumura uğramış şekli olan eşeysel organlar, *(Bu terim hidra kolonisinde beslenmeye görevli kısımlara karşıt olarak kullanılır.)* [*Ing.* ve *Fr.* Gonosome].

gonyasmometre, i. *Fr. goniasmomètre.* Arazi ölçümünde, açıları ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Goniasmometer].

gonyograf, i. *Fr. goniographe.* Bir uçaksavar topunun kundak barutluğuna tespit edilen ve namludaki sapmaları göstermeye ve doğrultuyu düzeltmeye yarayan âlet. [*Ing.* Goniographer].

gonyoloji, i. *Fr. goniologie.* Açıların ölçülmesi kuramı. [*Ing.* Goniology].

gonyometre, i. *Fr. goniometre.* § ❶ *metrol.* Açıları ölçmeye yarayan âlet; [*Ing.* Goniometer]. § ❷ Bir prizmanın yüzleri arasındaki iki düzlemli açıları ölçen âlet; [*Ing.* Goniometer]. § ❸ *antr.* ve *cerr.* Yüzün, kafatasının ve kemiklerin çeşitli açılarını ölçmeye ve işaretlemeye yarayan âletlerin adı; § ❹ *havc.* Bir uçağın yerini ve yönünü belirlemeye yarayan âlet. ◘ Radyogonyometre; ⊙ iniş ~ si, *hava.* Radar olmadığı zaman kör inişi kolaylaştıran radyoelektrik cihaz.

gonyometri, i. *Fr. goniometrie.* § ❶ *metrol.* Açıların ölçülmesiyle ilgili kuram ve teknik; [*Ing.* Goniometry]. § ❷ *den.* ve *hava*, Gonyometre yardımıyle seyretme veya inişe geçme yöntemi; [*Ing.* Goniometry].

gonyon, i. *antr.* Altçene açısının üstünde bulunan yük noktası. [*Ing.* ve *Fr.* Gonion].

gonyotomi, i. *Fr. goniotomie. tıp.* Glokom ameliyatı. [*Ing.* Goniotomy].

gopura(m), i. *Fr.* Güney Hindistan'daki mabet avlularının anıtsal kapılarına verilen ad. Bu kapılar çoğunlukla ehram şeklinde olurlar. [*Ing.* ve *Fr.* Gopura, gopuram].

gorcata, i. *It. gorgiata* veya *crocette. den.* Ana direk üzerindeki çubuğun armasını yapmak ve üzerine çanaklık kurmak üzere omurgaya aykırı konan ağaç.
~ **kolu**, Gorcatanın her iki tarafından çıkan kolları.

gordonit,-ti, i. *Fr. gordonite. (Amerikalı mineralojist S. G Gordon'un adından. min.* Hidratlı doğal alüminyum ve magnezyum fosfat. [*Ing.* Gordonite].

gordon refleksi, *tıp.* Bacaktaki fleksor kaslar uyartıldığı zaman, öteki parmakların aksine olarak ayak başparmağının ekstensiyon yapması; Motor yolların bozukluğunda rastlanır.

gorgonya, i. *süsl.* Cepheden ağzı açık bir kadın kafasını gösteren ve saçları yılan şeklinde olarak betimlenen bir süs motifi. [*Ing.* gorgon; *Fr.* Gorgone].

gorgonzola, i. *It. (İtalyan kasabası Gorgonzoladan)* Roküor peynirine pek benzeyen bir peynir çeşidi. *(İtalya'nın belli başlı peynirıdir: içi küflüdür).* [*Ing.* ve *Fr.* Gorgonzola].

goril, i. *Fr. gorille* < *Lat. gorilla* < *Yun. gorillai. zool.* Maymunlar *(Primates)* takımının, İnsanımsımaymungiller *(Pongoidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 2 m. geniş omuzlu, kalın kemikli, uzun kollu ve kuvvetli çenelidir. Kulakları küçük, burnu geniş ve yassıdır. Boyu 1,65 m. yi bulur. Yapı bakımından insana en yakın olan maymundur ve genel olarak ayakları üzerinde yürüyemez. Çok iri bir erkeğin 300 kilo gelmesi mümkündür. Kılları kırmızı esmer, yanlarda sık ve uzun olur. Tropik Batı Afrika'da ormanlarda toplu halde yaşar. [*Lat. Gorilla gorilla; Fr.* Gorille ordinaire]. ◘ *ŞEKİL: 381.* — **MEMELİ HAYVANLAR. III.**

gosipoz, i. *Fr. gossypose.* Pamuk tohumundan çıkarılan ve refinozun benzeri olan holozit. [*Ing.* Gossypose].

goslarit,-ti, i. *Fr. goslarite. min.* Hidratlı doğal çinko sülfat. Goslar yakınındaki Rammelsberg blendinde çiçeklenmiş halde veya tel şeklinde bulunur. [*Ing.* Goslarite].

gospodar, i. Hükümdar.

gospodarlık,-ğı, i. *İslavca gospodar, teşk. tar.* Osmanlılar zamanında Rumeli'de bazı ağalara verilen ünvan. *Gospodarlar toprakları Hıristiyan köylülere yarıcılık sistemiyle işletirler, toprağı işleyenlerden, tımar sahipleri gibi pay alırlardı. Bu topraklar, Tanzimattan sonra belli bir bedel karşılığında oraları işleyenlere devredildi. Gospodarlara da aynı bedel karşılığında esnam verilerek topraklarla olan ilişkileri kesildi).*

goşizm, i. *Fr. gauchisme.* ◘ Solculuk.

goşo /gauço/, i. *Isp.* Arjantin'de büyük at sürülerini güdenlere verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Gaucho].

got dili, *dilb.* IV. yüzyıl ortasında yapılmış bir incil tercümesinin dili. Vizigotların di-

lidir. İncil tercümesini yapan yazar, Yunan alfabesni esas almış ve buna latin alfabesinden ve Germenler arasında kullanılan runa alfabesinden aldığı işaretleri de katarak yeni bir alfabe yapmıştır. İncil metni, Kuzey İtalyan menşeli bir nüshadır ve bugün Uppsala'da saklanmaktadır; got dili sayesinde Germen dilinin diğer belgelere oranla yaklaşık olarak 500 yıl daha eski bir dönemi üzerine bilgi ediniyoruz.

gotik, s. ve i. *Fr. gothique.* § ❶ Gotlara ait. Gotlarla ilgili; § ❷ i. *san.* Gotların meydana getirdikleri bir çeşit mimarlık ile yazı şekli. [*ing.* Gothic]. § ❸ *dilb.* ◘ **Got dili.** ◉ **erken —**, *san.* ◘ **Erken — harfler**, ilk basın denemelerinde kullanılmış olan köseli harfler. [*ing.* Gothic type, black letter].

— sanat, *san.* ve *mim.* Temel özelliği sivrilik olan ve XII. yüzyıldan sonra Avrupa'da gelişen sanat ve mimarlık. [*Ing.* Gothic art, Gothic architecture; *Fr.* Art Gothique architecture gothique].

— tarzı, *tar.* Avrupa'da Ortaçağ sonlarından Yakınçağ başlarına kadar kendine özgü nitelikleri bulunan bir sanat anlayışı ve akımının adı. [*ing.* Gothic style; *Fr.* Style Gothique].

— yazılar, *matb.* En çok Almanların kullandığı yazı stili. Birçok çeşitleri vardır. [*Ing.* Gothic letter, black letter; *Fr.* Caracteres gothiques].

GOTİK ALFABE

ADI	Yazı	Değeri	Rakam	ADI	Yazı	Değeri	Rakam
Ans	𐌰	a	1	Nauths	𐌽	n	50
Bairkan	𐌱	b	2	Jer	𐍀	j	60
Giba	𐌲	g	3	Urus	𐌿	u	70
Dags	𐌳	d	4	Pairthr	𐍄	p	80
Aihvus	𐌴	e	5		𐍇		90
Qairthr	𐌺	kv	6	Raida	𐍂	r	100
Iuja, Ius	𐌶	z	7	Sugil, Sauil	𐍃	s	200
Hagls	𐌷	h	8	Tius	𐍈	t	300
Thaurnus	𐌸	th	9	Winja	𐍅	v	400
Eis	𐌹	i	10	Faihu	𐍆	f	500
Kaunzama	𐌺	k	20	Iggus	𐌧	ch	600
Lagus	𐌻	l	30	Hvair	𐍆	hv	700
Manna	𐌼	m	40	Othal	𐍉	ō	800
					↑		900

Gotlandiyen, i. ve s. *Fr. gothlandien. jeol.* Silüryen sisteminin üst katı. *(Çoğunlukla şistlidir).* [*ing.* Gothlandian].

Got'lar, ç. öz. i. *etn.* Eski Germania'nın ilkel halklarından. İskandinavya'dan belki de Gotland ve Götaland'dan gelerek M.Ö. I. yüzyılda Vestula kıyılarında yerleştiler. Aslen Vastergotland'lı idiler ve Götar'larla yakınlıkları vardır. [*ing.* ve *Fr.* Goths].

GOWERS, Sir William Richard, (1845-1915). İngiliz sinir hastalıkları uzmanı. Sara ve Frengi hastalıkları üstünde çalıştı. Klinik hekimi, anatomi ve omurilik hastalıkları alanında yaptığı araştırmalarla ün kazandı.

— demeti, Omuriliğin arka köklerinden çıkarak soğanilikten geçip beyinciğe ulaşan sinir telleri. Kaslardan ve eklemlerden alınan duyumları beyinciğe iletmeye yarar.

goyasit,-ti, i. *Fr. goyasite. min.* Hidratlı doğal alüminyum ve stronsiyum fosfat. [*Ing.* Goyasite].

goygoycu, i. < *kaygulu* > *goygoy. esk.* § ❶ *tar.* Eskiden muharrem ayının ilk haftasında aşure yapmak için sırtlarında torbalarla ve bir makam tutturarak mahalle aralarında buğday, nohut, pirinç, şeker, fasulye, kuru üzüm gibi şeyler toplamak üzere dolaşan ve çoğu kör, topal olmakla beraber aralarında gözü açık olanları da bulunan dilencilere verilen ad. [*Ing.* Blind beggar formerly led round to collect provisions on the 10th of Muharrem]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Dilenci. [*Ing.* Beggar; *Fr.* Mendiant].

goygoycular, ç. öz. i. *tar.* Muharrem ayında Hz. Muhammed'in torunları Hasan ve Huseyin için mersiyeler ve kasideler okuyarak dilenenlere verilen ad.

goygoyculuk,-ğu, i. Goygoycunun yaptığı iş. [*Ing.* Begging, beggary, mendicancy; *Fr.* Mendicite].

göbeç, i. Göbekli ve şişkin anlamında.

göbek,-ği, i. § ❶ *anat.* (a) Dölütte, yumurtanın dölüt dışında kalan kısımlarla ilişkisini sağlayan organların çıktığı yer; (b) Bir iç organın genellikle çökük olan kısmı. *(Buradan o organa ait damar ve sinirler girer).* (c) İnsanlarda ve memeli hayvanlarda karnın ortasında bulunan çukurluk; Döl yatağında *(rahimde)* iken etene *(son)* adını alan organdan gelen damar örgüsünün, yavrunun vücuduna girdiği deliğin izi. [*Osm.* Sürre; *Lat. Umbilicus, hilus; Ing.* Navel; *Fr.* Nombril, ombilic]. ◘ *ŞEKİL: 16.* **— İNSAN ANATOMİSİ.** § ❷ Yağ bağlamış sisman karın: *Göbeğini eritmek için her sabah bir saat yol yürür.* [*ing.* Belly; *Fr.* Bedaine]. § ❸ *bot.* Marul, lâhana gibi bazı sebze ve meyvaların ortası: *Göbekli salata.* [*ing.* Cluster; *Fr.* Ventru]. § ❹ Orta kısım, merkez: *Şehrin göbeği.* [*ing.* Center; *Fr.* Centre, milieu]. § ❺ Tavan, bahçe tarhı, halı keçe, şal, tepsi, tabak gibi süslü şeylerin ortalarındaki şekil. [*ing.* Heart; *Fr.* Centre, cœur]. § ❻ *sosy.* Soy, atalar veya torunlar zincirinde halka, kuşak: *Onlar dört göbekten beri saatçilikle uğraşırlar.* [*Osm.* Nesil, Batın; *ing.* Generation; *Fr.* Generation] § ❼ *ciltç.* Şemse ciltlerinin ortasındaki süsün adı; § ❽ *fıçıcılık.* Fıçının en şişkin kısmı; § ❾ *san.* Halı, keçe, tavan v.b. nde orta süsü. § ❿ *mantar bilimi.* Bir organın merkezindeki oldukça belirgin çukurluk (Bir mantarın şapkasının ortasında apaçık bir *çukurluk bulunduğu zaman «göbeği var» denir);* § ⓫ *mat.* Eğri bir yüzeyin bütün dik kesitlerinin aynı eğrilikte olduğu nokta. § ⓬ *sil.* (a) Yirmi dört dereceye ayrılmış okun beş ve on birinci çentikler arasındaki kısmı; (b) Bir kalkanın çıkıntılı orta kısmı; § ⓭ *şehirc.* Memleket, *şehir* gibi yerlerin merkezi. § ⓮ (a) *zool.* Sarmal bir kavkının orta direğinin tabanında bulunan çukurluk; (b) Kuşların teleklerinde bulunan boynuzsu maddeden borunun her iki ucundaki küçük delik. ◉ **göbeği biriyle bağlı (beraber) kesilmiş**, *dey.* Her iste birlikte olanları anlatır [*ing.* Inseparable friends; *Fr.* Inseparable] ◉ **göbeği çatlamak**, *dey.* Çok uğraşmak, aşırı güçlüğe uğramak. [*ing.* To exert oneself to the utmost; *Fr.* Être oblige de vaincre des grandes difficultes]. ◉ **göbeği düşmek**, dey. Göbek fıtığına uğramak, [*ing.* For an infant's umbilical cord to be shed, to develop an umbilical hernia; *Fr.* Avoir une hernie ombilicale]. ◉ **göbeği sokakta kesilmiş**, *dey.* Sokakta çok dolaşan kadınlar için söylenir; sürtük. ◉ **göbeğinden işemek**, *arg.* Güç durumda kalmak. ◉ **göbeğinden işetmek**, *arg.* Bıçaklamak: *Reşat ağabeyi, pinti Ömeri göbeğinden işetti.* [*ing.* To stab, to knife]. *Eşanl.* **çivilemek, hacamat etmek, hacamatlamak, şişirmek, şişlemek:** ◉ **göbeğini kesmek**, *dey.* § ❶ Yeni doğmuş çocuğun göbeği ile etene arasındaki kordonu kesmek. § ❷ *vet.* Doğum yapmış olan geviş getiren hayvanların etenesini el yardımıyle dölyatağı mukozasından koparıp ayırmak. [*Ing.* To cut the navel string]. ◉ **— ten döllenmeli**, *bot.* Göbekten döllenen bitkiler için kullanılır. [*Ing.* Chalazogamous; *Fr.* Chalazogame]. ◉ **buzul göbeği**, *jeom.* Aşırı oyulmuş ve aşağı kesime doğru ters eğimle sınırlanmış tekne bölümü; ◉ **cam göbeği**, *res.* Cam rengi gibi gayet açık yeşilimtrak renk. [*Fr.* Vert cendre]. ◉ **çiçek göbeği**, *bot.* ◘ Çiçek. ◉ **düzlemin göbeği**, *mat.* Düzlemin herhangi bir çemberi ile sonsuza uzanan doğrusunun arakesidi üzerinde bulunan iki noktadan her biri: *Düzlemin izotrop doğruları göbeklerden geçer.* ◉ **venüs göbeği**, *bot.* ◘ Venüs. ◉ **cam göbeği**, *res.* Cam rengi gibi gayet açık yeşilimtrak renk [*Fr.* Vert cendre]. ◉ **fren göbeği** *otom.* ◘ Fren.

— adı, *dey.* Çocuğun göbeği kesilirken konulması âdet olan ad: *Orhan'ın göbek adı Ali'dir.* [*ing.* Middle name; *Fr.* Petit nom, prenom].

GOTİK YAZI

ŞEKİLLER			ŞEKİLLER		
Büyük harfler	Küçük harfler	Değerleri	Büyük harfler	Küçük harfler	Değerleri
𝔄	𝔞	a	𝔖	ſ ß	s
𝔅	𝔟	b	𝔗	𝔱	t
𝔆	𝔠	k	𝔘	𝔲	u
𝔇	𝔡	d	𝔙	𝔳	f
𝔈	𝔢	e	𝔚	𝔴	v
𝔉	𝔣	f	𝔛	𝔵	ks
𝔊	𝔤	g kalın	𝔜	𝔶	ü u
𝔎	𝔥	h	𝔝	𝔷	ts
𝔍	𝔦	ı	ROZMA ÜNLÜLER		
𝔍	𝔧	y	𝔄	æ ä	e e
𝔎	𝔨	k	𝔒	œ ö	eu ö
𝔏	𝔩	l	𝔘	ü	u ü
𝔐	𝔪	m	ÇİFT ÜNSÜZLER		
𝔑	𝔫	n		ch	s_{veya} h
𝔒	𝔬	o	. . . . .	ck	k
𝔓	𝔭	p		ß	ss
𝔔	𝔮	kv	. . . . .	ph	f
𝔎	𝔯	r			

— atma, *matb.* Bir dizgi kalıbının kazaen parçalanıp dağılması. [*ing.* Printer's pie *Fr.* Pâte].

— atmak (çalkamak, çalkalamak), *dey.* § ❶ Karnını hareket ettirerek oynamak. [*Ing.* To perform a belly dance; *Fr* Faire le danse de ventre]; § ❷ *mec.* Pek sevinip keyiflenmek. [*ing.* To be wild with joy]. § ❸ *ciltç.* Formaları birbirine tuttururken sayfaların kenar ve ortasına atılan dikişlerden ortadakinin adı.

— bağı, § ❶ *anat.* Yeni doğan çocuğun göbeği kesildikten sonra, geri kalan damar örgüsünü, kan gelmemesi için bağladıkları bağ. [*ing.* Umbilical cord; *Fr.* Cordon ombilical]. § ❷ *bot.* Tohumu eteneye bağlayan sapçık. [*Osm.* Habl-i sürrevi; *ing.* Funicle; *Fr.* Funicule]. § ❸ *zool.* Memelilerde, amniyonun kenarlarının birleşmesinden meydana gelen boru şeklinde bir yapı olup, embriyonun sindirim kanalından plasentaya uzanır. [*ing.* Umbilical cord; *Fr.* Cordon ombilical].

— bağlamak (koyvermek, salıvermek), *dey,* Karnı yağlanıp büyümek, göbeği sarkacak derecede şişmanlamak, göbeklenmek. [*Ing.* To have a stomach on one, to be getting paunchy; *Fr.* Grossir le ventre].

— dansı, *folk.* Dansözün bel kıvırıp kalça oynatarak yaptığı dans. [*ing.* Belly dance].

— döllenmesi, *bot.* Çiçektozu borusunun içgöbekten yumurtalığa girmesi. *(Bu çeşit döllenmede çiçektozu borusu oosfere ulaşmak için yumurtacığı boydan boya geçer).* [*ing.* Chalazogamy; *Fr.* Chalazogamie].

— düşmesi (kayması), *dey.* Ağır bir şey kaldırmaktan dolayı, karında duyulan sancı. [*Ing.* Umbilical hernia; *Fr.* Hernie ombilicale, omphalocele].

— eğrisi, Bütün uzay düzlemlerinin göbek

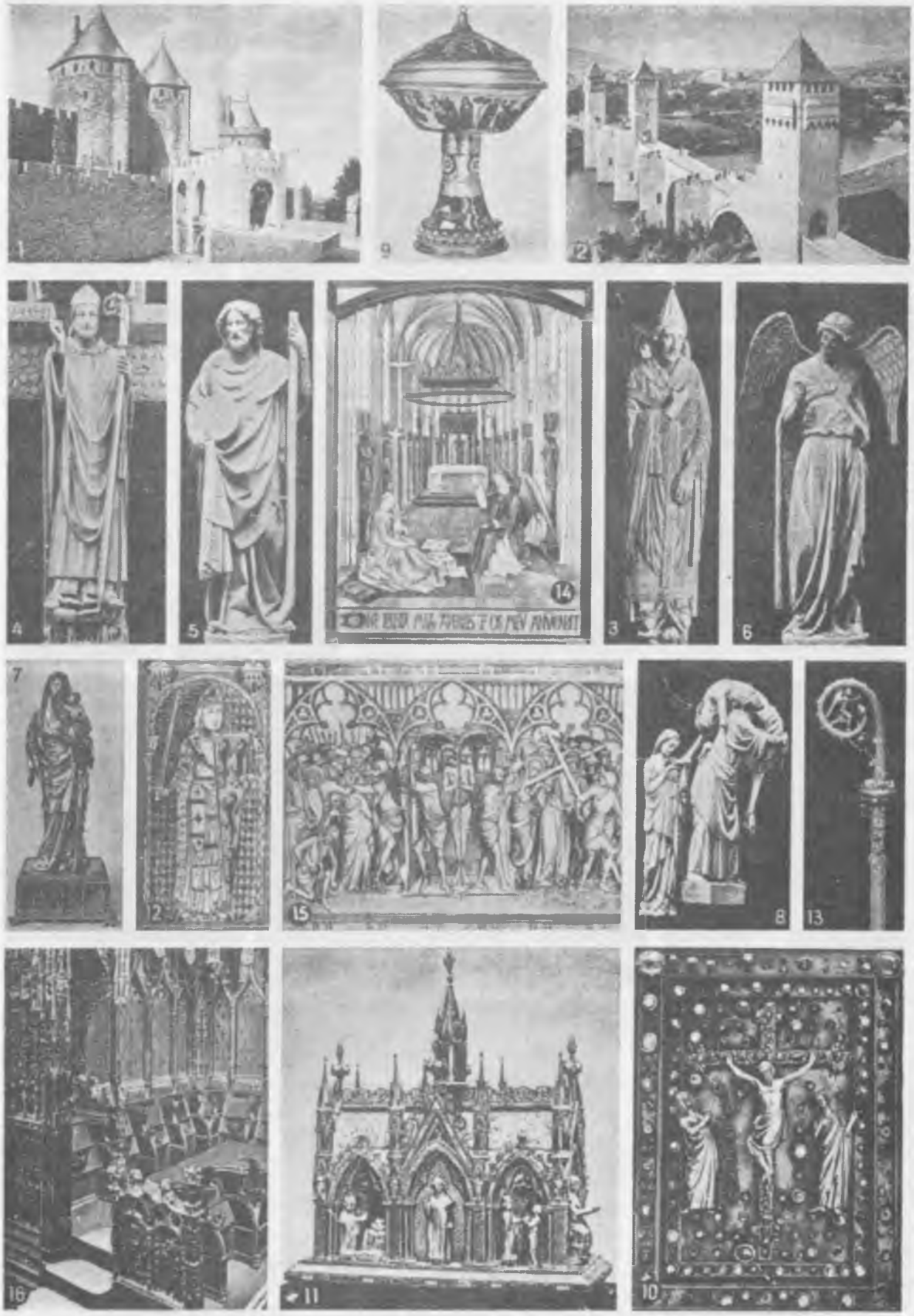

GOTİK SANAT: 1. *Narbonne* kapısı; 2. *Cahors, Valentre* köprüsü; 3. *Aziz Gregoire* [*Chartres*]; 4. *Aziz Firmin* [*Amiens*]; 5. *Sainte - V. Charle* kupası; [*British museum*]. 10. *Saint Chapelle* incili; [*Millî kütüphane*]. 11. *Saint-Taurin d'Evreux* şaşı [*Mukaddes eşya sandukçesi*]; 12. *Geofroy Plantagenet* minesi [*Le Mans*]; 13. Evek asası, *Limoges* minesi [*Cluny*]; 14. *Fouquet* tarafından yapılan miniatür [*Cebrail vasıtasıyle Meryem Ana'ya verilen haberi betimler*]; 15. *Narbonne*'un duvar kaplaması [*Luvr*]; 16. İstal *(kiliselerde üstüne oturulan arkalıklı sıra)*. [*Amiens*].

GOTİK MİMARİ: 1. *Viollet-le-Duc* tarafından yapılan ideal bir katedral; **2.** Sivri kemerler: *Ourscamps* abeyi *(abe)* kilisesinin korea *(kiliselerde dua okunan yer)* yıkıntıları **[***Oise***];** 3. Payanda kemer: *Reims* katedrali; **4.** İlkel gotik: *Saint-Leu-d'Esserent* koreası **[***Oise***]; 5.** *Soissons* katedrali: Güney yan sofa *(yan sahın);* **6.** *Reims* katedralı: koreadan bir görünüş; **7.** *Coutances* katedralı; kule fener *(kubbe feneri);* **8.** *Sainte-Chapelle* **[***Paris***];** 9. *Toulouse,* jakobenler kilisesi *(lisenin şapeli);* **10.** *Senlis,* katedralin külâhı *(kilise sivrisi);* **11.** *Mont-Saint Michel* manastırı; **12.** *Mont-Saint-Michel;* **13.** *Abbeville, Saint-Wulfrand* taçkapısı *(ulukapı);* **14.** *Angers,* Adem'in evi.

noktalarını kapsayan, sonsuzdaki düzlemin eğrisi. *(Bu eğri, sonsuzdaki düzlemle herhangi bir kürenin, özellikle yarıçapı sıfır olan bütün kürelerin ve dolayısıyle bütün izotrop konilerin arakesidir).*

~ **fıtığı**, *patol.* Karıniçi basıncı sonunda gövdenin zayıf noktalarından biri olan göbekten dışarıya doğru bağırsak veya epiplonun önlerindeki zarları da sürükleyerek çıkmaları. [*Ing.* Umb lical hernia; *Fr.* Hernie ombilical].

~ **flebiti**, *vet.* Yeni doğan tayların, danaların, kuzuların ve domuz yavrularının göbek düşüklüğünden, pis yerler üzerinde yatırılmalarından, göbekte meydana gelen iltihaplı yara. [*Ing.* Umbilical phlebitis].

~ **granülomu**, *tıp.* Göbek kordonu düştükten sonra yerinde kalan yumru biçimindeki granülasyon dokusu.

~ **gülü**, *süsl.* Süsleme gülçelerle semse ve yıldızların merkezine yapılan küçük ve yuvarlak süslemelik çiçekler. Buna göbek çiçeği de denir. [*Fr.* Œil].

~ **havası**, *üz.* Sanat değeri olmayan hafif, eğlenmek amacıyle söylenen veya çalınan oyun havaları.

~ **kayması**, *dey.* ◘ Göbek düşmesi.

~ **kesesi**, *embriy.* Ebriyonda, blastodermdeki iç zarın dölüt dışı kısmından meydana gelen geçici organ. [*Ing.* Umbilical cyst]

~ **kordonu**, *tıp.* Plasenta ile dölütün göbeği arasında bulunan ve içinde dölütü besleyen kan damarları yer almış olan anatomik olusum. [*Osm.* Hablisürrevi; *ing.* Navel string; *Fr.* Cordon ombilical].

~ **kürk**, *kıyf.* Hayvanların göbek kısmındaki deriden elde edilen kürk. [*Ing.* Fur of the umbilical region].

~ **odunu**, *doğr.* Ağacın ortasında bulunan ve özellikleri, sertliği, rengiyle dış kısımlardan *(yalancı odun veya dışağaç)* ayırt edilen oldukça koyu renkli kısım. ☆ *Eşanl.* içağaç.

~ **oyunu**, ◘ Göbek dansı.

~ **tütün**, Dengin ortasından alınan tütün. [*Ing.* Tobacco from the middle part of a bale].

~ **ucu**, *demir.* Demiryolunun makas ve kesişme noktasında, dar açı altında birleşmiş iki ray ucundan meydana gelen parça. *(Dar açı altında kesişen iki demiryolunun makas noktasında kesişme göbekleri ve makas göbekleri denilen iki tür göbeğe rastlanır).*

göbeklenmek, nsz. f. § ❶ Göbek bağlamak, karnı yağlanıp şişmanlamak. [*Ing.* To become paunchy; *Fr.* Grossir le ventre] § ❷ *(Marul, lahana hk.)* Yaprakları büyüyüp sıklaşmak. [*Ing.* To develop a heart].

göbekli, s. § ❶ Karnı yağlanmış. [*Ing.* Fat stomached; *Fr.* Bedonnant, ventru, e]. § ❷ *(Sebzeler hk.).* Göbeklenmiş. [*Ing.* Navelled; *Fr.* Pommé].
Fr. Pomme].

~ **cam**, ◘ **Cam**[1].

~ **domuz**, *zool.* Çift-parmaklılar *(Artlodactyla)* takımının, Pekarigiller *(Tayassuidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 90 sm. Külrengi-kara olup boynunda ak yakası vardır. Amerika'da yaşar. [*Lat.* Dicotyles *tajacu; ing.* Collared peccary; *Fr.* Pecari à collier, pecari tajacou].

☆ *Eşanl.* **pekari**.

göbek.taşı, b. i. Türk hamamlarının sıcaklık denilen kısmında 45-50 sm. kadar yükseklikte, altından ısıtılan mermer set. [*Ing.* Central massage slab in a Turkish bath; *Fr.* Umbo].

göbel, i. *h.d.* § ❶ Kimsesiz, başıboş çocuk: § ❷ *mec.* Babası belli olmayan çocuk. [*Fr.* Enfant dont le père est inconnu]. § ❸ Tarlalarda işaret olarak yapılan toprak tümseği. [*Ing.* Street urchin, bastard; *Fr.* Petit monceau de la terre fait pour être signe d'un champ].

göbelek.-ği, i. *h.d.* Yenen bir çeşit mantar. [*Ing.* Mushroom; *Fr.* Espèce de champignon qui est bonne à manger].

göbelez, i. *esk. T. Köbelek.* Genç zağar, küçük av köpeği. [*Ing.* Puppy, pup; *Fr.* Jeune chien de chasse].

göce, i. *esk. T. köçe.* § ❶ Dövülerek kabuğu çıkarılmış buğday. [*Ing.* Split cereal, pearl wheat], § ❷ Böyle buğdaydan yapılmış yemek.

~ **tarhanası**, Yarılmış buğdayın yoğurtla karıştırılmasıyle yapılan tarhana.

göcen, i. *h.d.* § ❶ Tavsan yavrusu. [*Ing.* Leveret]. § ❷ Kır sansarı.

göç.-çü, i. *esk. T. köç.* § ❶ İktisadî, sosyal veya siyasî sebeplerin etkisiyle bireylerin yer değiştirmesi. [*Osm.* Muhaceret, hicret; *Ing.* Migration, emigration; *Fr.* Émigration]. § ❷ *(Evden eve)* Taşınma: *Onlar, yazları Boğaza veya Adaya göç ederler* [*Osm.* Nakl-i mekân; *Ing.* Move, change of abode; *Fr.* Démenagement]; § ❸ Bir yerden çadırları kaldırıp başka bir yere konma: *İlkel kavimler durmadan göç ederler.* [*ing.* Decamping, striking off; *Fr.* Décampement]. § ❹ Taşınmakta bulunan ev eşyası: *Yarın göç kalkacak;* § ❺ *bot.* (a) Tohumların dağılmasıyle bitkilerin yer değiştirmesi; (b) Asalak bir bitkinin, gelişimi sırasında bir konaktan diğerine geçmesi, *(örnek: Puccina grominis'in buğdaydan kadın tuzluğuna geçmesi);* (c) Yedek besin maddelerinin bitkinin bir kısmından diğer kısmına geçmesi; § ❻ *zool.* Asıl yerlerine dönmek için belli mevsimlerde veya rastgele zamanlarda, sürüler halinde iklim değiştiren bazı hayvanların geçip gitmesi: *Kırlangıç göçü;* (b) Asalak hayvanların başkalaşma sırasında yer değiştirmesi; [*Ing.* ve Fr. Migration]. § ❼ *petr.* Petrolün tortul araziler arasında yer değiştirmesi. ⊙ ~ **ü hümayun**, *tar.* Padişahın ve haremde yaşayanların kısa bir süre için başka bir yere gitmeleri. [*ing* The Sultan's move to his summer residence]. ⊙ **birincil** ~, *petrol.* Petrolün ana kayadan, üstündeki *(perascensum)* veya altındaki *(per descencum)* geçirgen araziye doğru yol alması; ⊙ **bitki** ~ **ü**, *coğr.* ve *bot.* ◘ **Bitki**; ⊙ **cinsiyet hücrelerinin** ~ **ü**, *biy.* Omurgalılarda, embriyon gelişimi sırasında, cinsiyetle ilgili hücrelerin yer değiştirmesi. *(Cinsiyet hücreleri, olgunlaşmalarına elverişli tek organ olan cinsiyet bezlerine yerleşmeden önce az çok uzun bir yol dolaşırlar ve memelilerde bu göç kısadır, doku aralarında olur; ileride genosit olacak hücreler kanla iletilir ve akyuvarlar gibi damar çeperinden geçerek kandan ayrılırlar);* ⊙ **dağ** ~ **ü**, *etn.* ◘ Dağ[2]. ⊙ **dış** ~ **ü**, *sosy.* ◘ Dış; ⊙ dışarıdan ~, Yabancı kökenli kimselerin bir devletin topraklarına o devletin izniyle yerleşmek için yaptıkları göç; ⊙ **dışarıya** ~, Kendi memleketinden ayrılıp başka bir memlekete yerleşmek için yaptığı göç. ⊙ **iç** ~, ◘ **İçgöç**. ⊙ **ikincil** ~, *petrol.* Petrolün birikip daha ileri gidemeyeceği hazne kayaya doğru yol alması; ⊙ **kesin dışarıya** ~, Belirli bir dönemde, belli bir ülkede dışarı göç edenlerin, bu ülkeye dışarıdan göç edenlerden sayıca daha fazla olması; ⊙ **milletlerarası** ~ **ler**, Çeşitli ülkeler arasında yapılan göçler.

~ **destanı**, Eski bir Türk destanı. *(Uygur Türklerinin Budizm'i kabul etmeden önceki dönemlerinden kalmadır).*

~ **eskisi**, *teşk. tar.* Padişahın özel hizmetleriyle görevli saray adamı. Hazine koğuşunun en kıdemlisi olan giyimbaşının yardımcısı. *(Giyimbaşı ve göç eskileri, terfi edince has odaya alınırlardı. Bunlar arasından daha yüksek görevlere getirilenler de vardı).* [*Ing.* Chamberlain who accompanied the Sultan to his summer residence].

~ **kaynağı, bölgesi**, alanı, *zool.* Sürü halinde göçen böceklerin *(çekirgeler)* şartlar taşıyan bölgelere verilen ad. *(Göç kaynağı bölgelerinin bilinmesi çekirge istilâsına yolaçan şartların önceden kestirilmesine imkân verir).*

göçebe, s. *esk. T. köçmek* + *oba*, çadır > *göçer-oba.* § ❶ Bir yerde yerleşmiş olmayıp mevsime veya başka şartlara bağlı olarak sürekli yurt değiştiren, taşınan *(kimse veya topluluk).* [*Osm.* Bedevî; *ing.* Nomad; *Fr.* Nomade]. § ❷ *(Bazı hayvanlar hk.)* Mevsimlere göre ülke, yer değiştiren: *Göçebe kuşlar.* [*Ing.* Migratory, migrating; *Fr.* Migrateur, voyageur, de passage].

göçebelik.-ği, i. § ❶ Göçebe olma hali. [*ing.* Nomadism; *Fr* Nomadisme]. § ❷ *mec.* Temelli bir yeri olmayıp ikide birde yer değiştirme hali.

göçelge, i. *h.d.* Göç edilen yer.

göçen, i. § ❶ Tavşan yavrusu. [*Ing.* Marmot; *Fr.* Lapereau]. § ❷ Benekli tavşan; § ❸ Kır sansarı.

göçer, s. < *göçmek.* Göçebe. [*Ing.* Nomadic, migratory, migrating, wandering; *Fr.* Nomade].

göçeri, s. Yer yurt edinmeyen, göç etmekten hoşlanan. [*Fr.* Qui aime le démenagement]

göçer konar, b. s. Bir yerden bir yere göç edip duran; yeri yurdu belli olmayıp oradan oraya konan. *Göçerkonar aşiret.* [*ing.* Nomad, nomadic, wandering; *Fr.* Nomade].

göçerme, i. *trm.* Bitkilerin yerini değiştirme.

göcermek(-i,-e), f. *h.d.* § ❶ Bir kişiden diğer kişiye geçirmek, aktarmak: *Arkadaşın işini bana göcürdü.* [*Osm.* Devretmek; *ing.* To turn over, to transfer; *Fr.* Confier au soin de quelqu'un, remetter]. ☆ *Eşanl.* **göçürmek**. § ❷ *trm.* Saksı küçük gelmeğe başladığı veya toprak verimini kaybettiği zaman bitkilerin yerini değiştirmek.

göçertme, i. *kim.* ◘ Gaz toplama.

göçertmek(-i), f. Çöktürmek: *Bastığı yeri göçertiyor.* [*Ing.* To cause to subside, to sink, to collapse; *Fr.* Affaler, affaisser, enfoncer].

göç.etme, b.i. *sosy.* Dışarıdan bir memlekete göç suretiyle gelip yerleşme. [*Ing.* ve *Fr.* Immigration].

göçken, i. ◘ Göçen.

göçken, i. § ❶ Tavşan yavrusu. [*Ing.* Young rabbit; *Fr.* Lapereau]. § ❷ Benekli tavşan. § ❸ Kır sansarı.

göçkün, s. < *göçmek.* § ❶ Göçecek, yıkılacak hale gelmiş. [*Ing.* Nomad, nomadic, wandering; *Fr.* Émigrant]. ☆ *Yak. anl.* **yıpranmış, eskimiş, harap olmuş, yok olmuş.** ☆ *Karş.* **yeni, müceddet, yeniden dünyaya gelmiş, canlanmış, dirilmiş.** § ❷ Ölmüş. [*Osm.* Müteveffa; *ing.* Dead; *Fr.* Mort].

göçler, ç.i. § ❶ *biy.* Bazı hayvanların, özellikle kuşların mevsimlere göre yer değiştirmesi. [*Ing.* Migrations]. § ❷ *sosy.* İnsanların göçleri. [*ing.* ve *Fr.* Migrations].

göçlü, s. Göç etmiş olan. [*ing.* Emigrated, migrated; *Fr.* Emigré,-ée].

göçme, i. § ❶ Eviyle, barkıyle, mahalle, köy, şehir veya ülke değiştirmek eylemi. [*Osm.* Nakl-i mekân; *ing.* Migrating, immigration, moving off, moving to; *Fr.* Migration]. § ❷ Çökmek, içeriye yıkılmak eylemi. [*Ing.* Smashing in, falling down, to cave in, to subside; *Fr.* Affaissement, denivellation, dénivellement, effondrement, abaissement]. § ❸ Ölme, yok olma. [*ing.* Dying, passing away; *Fr.* Mort].

göçmek(-e), f. *esk. T. köçmek.* § ❶ Eviyle, barkıyle, mahalle, köy, şehir veya ülke değiştirmek: *Bu yaz yaylaya göçtük.* [*Osm.* Hicret etmek; *ing.* Migrate, to emigrate, to immigrate; *Fr.* Emigrer]. ☆ *Eşanl.* **göç etmek**. § ❷ nsz. Çökmek, içeriye yıkılmak: *Duvar göçmüş.* [*Ing* To smash in, fall down, to subside; *Fr.* S'affaiser, s'enrouler, s'engoffrer, s'enfoncer]. § ❸ nsz. *mec.* Ölmek, yok olmak: *O zavallı da göçtü.* [*Osm.* Vefat etmek; *ing.* To die, pass away; *Fr.* Mourir]. ⊙ **göçtük yurdun kadri konduk yurtta bilinir**, *at.* Beğenilmeyip bırakılan yerin ne kadar değerli olduğu, yeni yerleşilen yerin kötülüğü görüldükten sonra anlaşılır. ☆ *Karş.* **gelen gidene rahmet okutur.**

☆ *Yak. anl.* § ❶ **nakletmek, nakli mekân yapmak.** § ❷ **yıkılmak.** § ❸ **ebûr dünyayı boylamak** *(arg.),* **nalları dikmek** *(arg.),* **kuyruğu fitretmek**.

göçmen[4], i. < *göçmek.* Yerinden, yurdundan kalkıp yerleşmek için başka ülkelere giden kimse. [*Osm.* Muhacir; *Ing.* Emmigrant, immigrant; *Fr.* Émigrant,-ante, immigrant, émigré,-ée].

~ **çekirge**, *zool.* ◘ **Çekirge**.

~ **hücre**, *biy.* ◘ **Hücre**.

~ **köyü**, *coğr.* Yeni yerleşme şekillerinden olan düzenli sokak, meydan, evleri bulunan

köy; Burada evler tek katlı, damları kiremitli ve bahçe ortasındadır; Tarlaları köyün yakınında veya biraz uzağındadır.

— kuşlar, *zool.* Sonbaharda, değişen hava şartları sebebiyle iklimi daha elverişli bölgelere giderek ilkbaharda tekrar eski yerlerine dönen kuşlar. [*Ing.* Migrating birds; *Fr.* Oiseaux migrateurs]

göçmen.keme, b.i. *zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Sıçangiller *(Muridae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 25, kuyruğu 22 sm. Kahverengi kaba tüylüdür. Kuyruğunda pullu çemberler vardır. Batı Asya'dan dünyanın her bölgesine yayılmıştır. [*Lat. Rattus norvegicus; Ing.* Brown rat; *Fr.* Rat surmulot].

göçmenlik,-ği, i. § ❶ Göçmen olma hali. § ❷ *huk.* İnsanların yerleşmiş bulundukları ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye geçmeleri; iktisadî veya siyasî sebeplerle insanlar yurtlarını terk eder, yeni yurtlara göç ederler; Bu tarihte zaman zaman, görülmüş hallerdendir. [*Lat. Migratio, commigratio (emigrare, immigrare); Ing.* Migration, emigration, immigration; *Fr.* Migration, emigration, immigration].

göçü*, i. < *göçmek. h.d.* § ❶ Toprak kayması. [*Osm.* Heyelân; *Ing.* Landslip, landslide; *Fr.* Éboulement]. ☆ *Eşanl.* **kayşa.** § ❷ Geçme.

göçük,-çü, s. Yıkık, göçmüş, çökmüş olan. [*Osm.* Münhedim; *Ing.* Fallen down, demolished, in ruins; *Fr.* Écroule, demoli].

göçüm, i. < *göçmek.* § ❶ *biy.* ve *bot.* Serbest organizmaların ve hücrelerin, kimyasal maddelerin veya ışık, ısı, elektrik gibi güçlerin etkisiyle protoplazmanın yanaşma veya uzaklaşma seklinde olan yer değiştirme hareketi. [*Ing.* Taxy, tactism; *Fr.* Taxie, tactisme]. § ❷ Üstün yapılı hayvanlarda fizik veya kimyasal bir uyartının etkisiyle belli bir yöne göre yaklaşma veya uzaklaşma davranışı. *(Kertenkelenin sıcaklığa, tritonun nem'e, böceklerin su veya besine veya yumurtlama yerine yönelmesi, kurbağanın oynak gölgelerin üstüne atılması göçüm hareketleridir. Göçüm hareketleri, doğuştan gelen veya sonradan kazanılan refleks özelliği taşıyan hareketlerdir).* ☆ *Eşanl.* **taksi.** ◉ **geçişme** —, ü, *biy.* ◘ Geçişme.

— **hareketleri**, *bot.* ◘ Hareket.

göçünmek, nsz *f. h.d.* Ölmek. [*Ing.* To die; *Fr.* Mourir].

☆ *Eşanl.* **vefat etmek, irtihal etmek.**

göçüntü, i. *coğr.* Kayaların taş parçalarının, toprağın, büyük ölçüde tabakaların yamaçtan kaymaları, veya yuvarlanmaları olayı; Göçüntülerin doğması, yamacın dikliğinden, bir yerin dibinin oyulmasından, altta taşların suyu bol bol emerek kaygan bir özellik almasından doğar. [*Osm.* Heyelân; *Ing.* Land-slip, slump; *Fr.* Éboulement, glissement].

göçürme, i. Göçürmek eylemi.

göçürmek(-i,-e), *f.* § ❶ Göçmesine yol açmak: *Soğuklar bu yıl leylekleri çabuk göçürdü.* [*Ing.* To cause to migrate; *Fr.* Faire démé nager]. § ❷ Bir işi başkasına havale etmek. ☆ *Eşanl.* **göçürmek.** § ❸ *tkz. (Miktarı çok olan şeyler hk.)* Yiyip bitirmek: *Bir tabak pilavı göçürdü.* [*Ing.* To gobble up; *Fr.* Manger avidement].

göçürtmek(-i), *f.* Göçmesine sebep olmak.

göçürücü, i. < *göçürmek. teşk. tar.* Sefer sırasında padişahların tuğlarıyle otağı hümayunu taşıyanlara verilen ad. *(Padişahların tuğları ve otağı hümayun düşman sınırına kadar en önde gider, sınıra gelince ordu ile aynı safta yer alırdı. Ordu içinde ilerlenirken tuğlarla otağın taşınması için dört otakçı görevlendirilirdi. Bunlardan ikisine kondurucu, ikisine de göçürücü denirdi. Bu dört kişiden biri konakçıbaşılık yapardı).* [*Ing.* Official responsible for the transport of the imperial tent and tuğ during a campaign].

göçürülmek(-e), *f.* Göçürmek işine konu olmak.

göçüşme, i. < *göçmek. gram.* Bazı kelimelerde, seslerin yer değiştirmesi. Türkçede daha çok r veya l-ünsüzünün bulunduğu kelimelerde, birinci hecenin sonundaki sesle, ikinci hecenin başındaki ses, birbirinin yerine geçer. *Kibrit > (kirbit), kirpik > kiprik, toprak, > (torpak), çömlek > (çölmek), gömlek > (gölmek) v.b.* [*Ing.* Metathesis; *Fr.* Métathese].

☆ *Eşanl.* göçme, yer değişimi, aktarma.

göden, i. *esk. T. küden. anat.* Kalın bağırsağın son kısmı. [*Osm.* Meâ i müstakim; *Lat., Ing.* ve *Fr.* Rectum].

☆ *Eşanl.* **rektum.**

— **fıtığı**, *patol.* Gödenbağırsağının dölyoluna fırlaması. *(Göden fıtığı genellikle kadınlarda olur. Anus kaldırıcı kasının yetersizliğinden ileri gelir. Gödenbağırsağı dölyoluna, hattâ terce doğru çıkıntı yapar. Çoğu zaman dölyatağı sarkmasıyle birlikte görülür).* [*Ing.* Rectocele; *Fr.* Rectocele].

gödon.bağırsağı, b.i. *anat.* Kalınbağırsağın, anusla sonuçlanan uç kısmı. [*Ing.* ve *Fr.* Rectum].

☆ *Eşanl.* **rektum.**

gödeş, ◘ Ödeş.

göge, i. *den.* Eskiden yirmialtı çift kürekle işletilen iki katlı, baştarteden daha büyük bir sınıf eski savaş gemisi.

göğem, s. Yeşile çalan mor.

göğermek, *f.* § ❶ Yeşermek: *Ağaçlar göğerdi.* [*Ing.* To turn green; *Fr.* Verdir]. § ❷ Morarmak: *Bacağının çarptığı yer göğerdi.* [*Ing.* To turn purple; *Fr.* Bleuir].

göğüs,-güsü, i. § ❶ *anat. (insanda)* Vücudun boyunla karın arası. Göğüs boşluğunda başlıca yürekle akciğer bulunur: *Geniş göğüs. dar göğüs.* [*Osm.* Sad(ı)r; *Lat. Pectus, thorax; Ing.* Breast, thorax, chest; *Fr.* Poitrine]. ◘ *ŞEKİL: 16.* — **İNSAN ANATOMİSİ.** § ❷ *mec.* Meme: *Genç kızın göğüsleri yeni belirmeye başlamış.* [*Ing.* Breast; *Fr.* Sein]. § ❸ *zool.* (a) Atın ve benzeri hayvanların gerdanlarıyle ön ayaklarının yukarısı arasında ki ön kısımları: *Atın göğsü geniş olmalı.* (b) Böceklerde, baştan hemen sonra gelen, kanatlarla bacakları taşıyan kısım. [*Osm.* Sadr; *Ing.* Thorax, breast; *Fr.* Thorax, poitrail]. § ❹ Vücudun ön tarafı: *Düşmanla göğüs göğüse çarpıştılar.* [*Ing.* Breast; *Fr.* Poitrine]. ☆ *Karş.* sırt. § ❺ (a) *den.* Gemilerde, en üstünde kaptan köşkünün, altında kamaraların bulunduğu ve *üst yapı* denilen yüksekliğin öne bakan yüzü; (b) Geminin, baş tarafta omuzluklardan başlayarak bodoslamaya ve omurgaya doğru daralarak giden kısmı; (c) Baş bodoslama tarafındaki kıvrıntı. ◉ — **ndan su alma**, *cerr.* ve *vet.* Göğüs boşluğu çeperinde delik açarak içerideki suyu akıtma ameliyatı. [*Ing.* Breast]. ◉ **göğsü kabarmak**, *dey.* Övünç, kıvanç duymak. [*Ing.* To be proud, to swell with pride]. ◉ **göğsünü gere gere (gererek)**, *dey.* Güvenle veya güvençle, kıvanç duyarak. ◉ **göğsünü germek.** *(bir şeye karşı), dey.* Göğsünü siper etmek. ◉ — **te tutuş**, *cimn.* Kollarını dirseklerden bükülü ve yere koşut olarak göğüste tutulduğu durum. [*Ing.* Hands on chest *(forward bend standing); Fr.* Mains aux clavicules]. ◉ **art** —, *biy.* ◘ Art. ◉ **kumru göğsü**, *dey.* Bej ve kahverengi arası, bakıldığı açıya göre değişen pırıltılı renk. ◉ **orta** —, *zool.* ◘ Ortagöğüs. ◉ **ön** —, *zool.* ◘ Öngöğüs. ◉ **üst ve alt** — **atardamarları**, *anat.* Göğüs kafesine yayılan koltuk altı atardamarlarının dalları.

— **altı**, *zool.* Kabuklularda iskeletin *(göğüs)* iç kısmı, çıkıntı şeklinde olan bu kısma kaslar bağlanır. [*Ing.* Intrathoracic, endothoracic; *Fr.* Endothoracique, intrathoracique].

— **anjini**, *tıp.* Kalb bölgesinde ağrı, sıkıntı ve basınç duygusu, kola vuran sancılar, nefes darlığı ile kendini belli eden kalb. hastalığı. [*Lat.* ve *Ing. Angina pectoris; Fr.* Angine de poitrine].

— **aortu**, *anat.* ◘ Aort.

— **ayağı**, *sin.* Alıcıyı destek sağlamak üzere ucu göğse dayanarak kullanılan bir tek ayak çeşidi. [*Ing.* Chestpod; *Fr.* Pied de poitrine].

— **bağır açık**, *dey.* Gömleğinin yakası açık ve özensiz bir kılıkta. [*Ing.* With the shirt open, carelessly dressed, disorderly].

— **boşluğu**, § ❶ *anat.* Göğüs zarının çevrelediği boşluk olup içinde akciğer ve yürek bulunur. [*Osm.* Cevf-I sadr; *Ing.* Pleural cavity; *Fr.* Cavité thoracique, cavité pleurale]. § ❷ *zool.* Omurgalılarda ana dolaşım ve solunum organlarının bulunduğu kemik çeperli boşluk, *(Göğüs boşluğu memelilerde karnın önünde veya üst tarafında bulunur).* [*Lat. Cavum thoracis; Ing.* Thoracic cavity, pectoral cavity, endothorax; *Fr.* Cavite thoracique].

☆ *Eşanl.* **göğüs kovuğu.**

— **cebi**, *kıyf.* ◘ Cep.

— **cerrahisi**, *patol.* Cerrahinin göğüs içi organlarıyle *(akciğer, yürek, aort)* ilgili dalı. [*Ing.* Chest surgery, thoracoplasty; *Fr.* Thoracoplastie].

— **çapı**, Bir ağacın yer düzeyinden aşağı yukarı 1.35 m. yükseklikteki çapı.

— **çaprazı**, *sp.* Pehlivanlıkta karşısındakini koltuk altlarından çapraza almak.

— **çekimi**, *sin.* Bir insanı göğsünden yukarısına kadar çerçeveleyen çekim çeşidi. [*Ing.* Close shot; *Fr.* Plan rapproché, rapproche, premier plan].

— **çevresi**, *anat.* ◘ Çevre.

— **çukuru**, *anat.* Göğsün mideye yakın olan çukur yeri.

— **darlığı**, *tıp.* Solunumu güçleştiren hastalık. [*Ing.* Asthma; *Fr.* Asthme].

☆ *Eşanl.* **tıknefeslik.**

— **deliği**, *müz.* Mızraplı sazlarda gülgün, göbek. [*Fr.* Ouie; *Ing.* Sound- holes].

— **dövmek**, *dey.* Büyük bir acıyı göstermek. [*Fr.* Se frapper la poitrine, battre sa coulpe].

— **flüksiyonu**, *tıp.* ◘ Flüksiyon.

— **geçirmek**, *dey.* Üzülerek derinden nefes almak, iç çekmek. [*Ing.* To sigh, to groan; *Fr.* Soupirer].

— **germek** *(bir şeye), dey.* § ❶ Dayanmak, dayanıp karşı koymak: *Düşmanın hücumuna göğüs gerdi.* [*Osm.* Mukavemet etmek; *Ing.* To face, to stand up *(to); Fr.* Resister, se vanter avec raison]. § ❷ Güvenmek, haklı olarak övünmek: *Göğsünü gererek dolaşıyor.* § ❸ Kendine güvenmek. [*Ing.* To trust in oneself].

— **gırtlağı**, *zool.* Ana soluk borusunun alt ucunda bulunan, kuşlara özgü, ses çıkarma organı. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Syrinx].

— **göğüse**, *dey.* Karşı karşıya, birbirine çok yakın, yüz yüze: *Sokakta onunla göğüs göğüse geldik.* [*Ing. (Combat)* hand to hand, at close quarters; *Fr.* Face à face, corps à corps].

— **hastalıkları**, *patol.* ◘ Hastalık.

— **hastalıkları uzmanı**, *patol.* Göğüs hastalıkları ihtisası yaparak uzman *(mütehassıs)* olan hekim. [*Ing.* Phthisiologist; *Fr.* Phthisiologue].

— **hastalıkları uzmanlığı**, *tıp.* Hekimlik uzmanlık tüzüğüne göre (1962), göğüs hastalıkları ve tüberküloz alanında, asistan hekim olarak çalışma. *(Dört yıl süren çalışma sonunda bir jüri önünde başarı sınavı verilir).* [*Ing.* Phthisiology; *Fr.* Phthisiologie].

— **hastası**, *tıp.* Göğüs *(akciğer)* hastalığına tutulmuş kimse. [*Ing.* Consumptive; *Fr.* Poitrinaire].

☆ *Eşanl.* **veremli, tüberkülozlu.**

— **iğnesi**, § ❶ *san.* Elbisenin göğüs üstündeki kısmına tutturularak takılan veya elbisenin göğüs üstündeki iki parçasını birleştirmeye yarayan süs eşyası. § ❷ *zoo. tekn.* Atta ve diğer bazı hayvanlarda, boynunun altında, iki omuz açısı arasında, göğüskemiğinin ön tarafında bulunan ve bu kemiği kol kemiklerine bağlayan büyük kaslardan meydana gelen bölge. *(Göğüs ne kadar gelişmiş olursa hayvan o kadar kuvvetli sayılır).*

— **ingisi**, *tıp.* Kalın ve orta çaptaki solunum borularının iltihabı.

— **kabartmak**, *dey.* Övünmek, iftihar etmek. [*Ing.* To be proud, to swell with pride; *Fr.* Se vanter].

— **kafesi**, § ❶ *anat.* Vücutta, omurganın, kaburgaların ve göğüs kemiğiyle bunları saran kasların oluşturduğu yürek ve akciğeri koruyan boşluk. [*Osm.* Sadr; *Ing.* Rib-box; *Fr.* Cage thoracique]. ◘ *ŞEKİL: 228.* — **GÖĞÜS KAFESİ.** § ❷ *zool.* Kaburga ve kaslardan meydana gelen ve akciğerle yüreği çevreleyen yapı. [*Ing.* Chest-wall].

~ **kanalı**, *anat.* Bacak lenf damarlarıyle gövdenin diyafram altında kalan kısmındaki lenf damarlarının birleşmesinden meydana gelen ana lenf damarı. *(Göğüs kanalı, tam diyaframın altında bulunan peke sarnıcından çıkar. Diyaframı geçtikten sonra göğüs boşluğunda, omurganın önünden, yemek borusunun arkasından ilerleyerek sol köprücükaltı toplardamarına kavuşur).* [*Osm.* Kanal-ı sadrî; *Lat. Ductus thoracicus; İng. Thoracic duct; Fr.* Canal thoracique].

~**karın kesiti**, *anat.* Karın üst kısmı ile akciğer zarı ve diyafram arasından geçerek göğsün bir yarısını açan kesit. *(Son zamanlarda sık sık ve özellikle yemek borusu cerrahisinde kullanılmaktadır).*

~ **kasları**, *anat.* Göğüs ön ve yan taraflarında bulunan iki kas. [*Osm.* Adale-i sadriye; *Lat. Musculus pectoralis; İng.* Pectoral muscle; *Fr.* Muscle pectoral].

~ **kayışı (kolanı, kuşağı)**, *saraç.* Atların göğsüne bağlanan kayış. [*İng.* Horse harness breastband; *Fr.* Poitrail].

~ **kemeresi**, *den.* Gemilerin başını kuvvetlendirmek için pruva taraflarına takılan demir.

~ **kemiği**, *zool.* ◘ Kemik.

~ **kemiği çatalı**, *anat.* ◘ Çatal.

~ **kovuğu**, *anat.* ◘ Göğüs boşluğu

~ **nezlesi**, *patol.* ◘ Göğüs anjini.

~ **paleti**, *den.* İskandilcilerin iskandil yaparken vardaveleye dayandıkları zaman yastıklık etmek üzere göğüslerine bağladıkları palet. [*İng.* Breastrope; *Fr.* Sangle].

~ **sesi**, *müz.* Ciğerlerdeki havayı tam doluluğuyle ve en alt kısımlarından tasarrufla gümrahlığın emrinde kullanmaktan, fakat bunun hiç zorlanmaksızın ve tecrübe dairesinde idaresinden doğan gürbüz ve müzikal ses. [*İng.* Chest voice; *Fr.* Voix de poitrine].

☆ *Eşanl.* **tabii ses.**

~ **tahtası**, § ● *anat.* Göğsün yukarı kısmı, göğüs kemiği. [*İng.* ve *Fr.* Sternum]. § ● *müz.* Mandolin, gitar, keman veya ut gibi telli çalgılarda tellerin gerili bulunduğu gövde kısmı.

~ **vermek**, *dey.* § ● Dayanmak. [*Osm.* Mukavemet etmek; *İng.* To press with the breast *(against a thing); Fr.* Résister]. § ● *(genç kızlar hk.)* Memeleri belirmeye başlamak. [*İng.* To develop a breast *(girl)*].

~ **yüksekliği**, *cimn.* Ayarlanabilen cimnastik araçlarında, göğüse kadar yükseklik için kullanılan bir kavram. [*Fr.* Hauteur de poitrine].

~ **yüzgeçleri**, *zool.* Balığa yön vermeye ve hareketsizken balığın dengesini sağlamaya yarayan göğüs bölgesinde çift halde bulunan yüzgeçler. [*Osm.* Misbah-ı sadrî; *İng.* Pectoral fin; *Fr.* Nageoire pectorale].

~ **zarı**, *zool.* ve *anat.* ◘ **Akciğer zarı.**

~ **zırhı**, *sil.* Göğüs ve sırtı koruyan parçalardan meydana gelen, bel ve bacakları açıkta bırakan zırh. [*İng.* Breastplate; *Fr.* Plastron].

göğüsleme, i. § ● Göğüslemek eylemi. § ● *inş.* (a) İki ağaç parçanın teşkil ettiği açı içine çapraz olarak konan ve onları takviye eden ağaç; (b) Bir ahşap çatıda makas kirişini belirtmek için altına eğik olarak konulan ağaçlara da denilirse de bunlara daha çok dayak denir. [*İng.* Strut; *Fr.* Jambe de force, esseller]. ◉ **büyük ~**, *inş.* Bir geniş açı teşkil eden iki parçayı birleştiren göğüsleme. [*Fr.* Grand esselier]. ◉ **küçük ~**, Bir büyük göğüslemeyi bunun bir parçasına bağlayan göğüsleme. [*Fr.* Petit esselier].

~ **çeliği**, ◘ **Çelik.**

~ **kemeri**, *mim.* Bir kemer veya duvarın itme kuvvetini karşılamak ve tutmak için yapılan kemer şeklinde payandalara yani payanda kemerlere verilen diğer ad. [*Osm.* Takpayende; *İng.* Flying buttress, arched buttress; *Fr.* Arc boutant].

göğüslemek(-i), f. Karşısına çıkıp engel olmak. Karşı durmak, direnmek. [*İng.* To breast, to push with the breast; *Fr.* Résister, tenir tête].

göğüslü, s. § ● Göğsü olan. [*İng.* Breasted; *Fr.* A poitrine, qui a la poitrine]. § ● Göğsü geniş olan. [*İng.* Broad-chested]. § ● Memeleri büyük *(kadın)* [*İng.* Full-bosomed; *Fr.* Qui a la poitrine développée]. § ● *den.* Baş bodoslamalarının iki tarafındaki eğrilmeleri çok olan *(gemiler).*

~ **gemi**, *den.* Baş bodoslamasının iki tarafı dışarıya doğru çıkık olan gemi *(eski yelkenliler ve günümüzdeki servis dubalarının baş tarafları gibi).*

göğüslük,-ğü, i. § ● Elbisenin kirlenmemesi için göğüse takılan önlük veya giyilen arkadan ilikli gömlek. *(İlkokul öğrencileri giyer).* [*İng.* Pinafore; *Fr.* Tablier]. § ● Küçük çocukların göğsüne takılan mama önlüğü: *Genç anne doğacak çocuğunun göğüslüklerini büyük bir özenle hazırlamıştı.* § ● Elbiselerin kirlenmemesi için takılan, bez, deri v.b. şeylerden yapılan önlük. § ● *esk.* Elbisenin göğüs kısmına takılan ek parça. § ● *esk.* Zırhın göğsü kaplayan kısmına verilen ad. *(Bunu osmanlı ordusunda genellikle yeniçeriler giyerlerdi. Göğüslüğün karına gelecek tarafı daire biçiminde, üstü göğsü örtmeye yarayacak şekilde yarım bükülü vaziyette ve tokalarla arkaya bağlı olurdu).* [*İng.* Breast-plate; *Fr.* Plastron]. ◘ *ŞEKİL: 610.* — **ZIRH.** § ● *atç.* Atın göğsünden geçerek, eğerin kolan kayışına her iki yandan bağlanan, ,deriden yapılmış parça. *(Sırtı ve beli çukur olan atlara takılan eyer, hareket sırasında geri kayarak binicinin oturuşunu bozmasın ve atın sırtını incitmesin diye, atlara göğüslük takılır. Bazılarına göğsü yumuşak tutması için kuzu postu geçirilir).* [*İng* Breast-strap; *Fr.* Poitrail].

göğüssel*, s. *anat.* Göğüsle ilgili. [*Osm.* Sadrî; *İng.* Thoracic, pectoral; *Fr.* Thoracique].

gök[1],-ğü,-kü, i. *esk. T. kök.* § ● Gökyüzünün, denizin, büyük suların rengi, mavi veya yeşile çalan mavi. [*İng.* Blue, sky blue, azure, green; *Fr.* Bleu ciel, azur]. § ● *(Geniş anlamda)* Olgunlaşmamış: *Gök ekin. Gök yemiş.* ◉ **göğe direk, denize kapak olmaz**, *at.* Hem gereksiz, hem de gerçekleştirilmesi hayale bile sığmayan şeylerle uğraşılmamalıdır. ◉ **— ten ne yağdı da (yağar ki) yer kabul etmedi (etmesin)?**, *at.* Büyüklerden gelen şeyleri küçükler reddedemezler.

~ **ağacı**, *bot.* ◘ **Kakaraağç.**

~ **balina**, *zool.* ◘ **Balina.**

~ **baştankara**, *zool.* ◘ **Baştankara.**

~ **bayraklı cennet kuşu**, *zool.* ◘ **Cennet kuşu.**

~ **doğan**, *zool.* ◘ **Doğan.**

~ **elâ**, *dey.* Mavi ve elâ arası göz rengi. [*İng.* Bluish-gray (grey); *Fr.* Gris azuré].

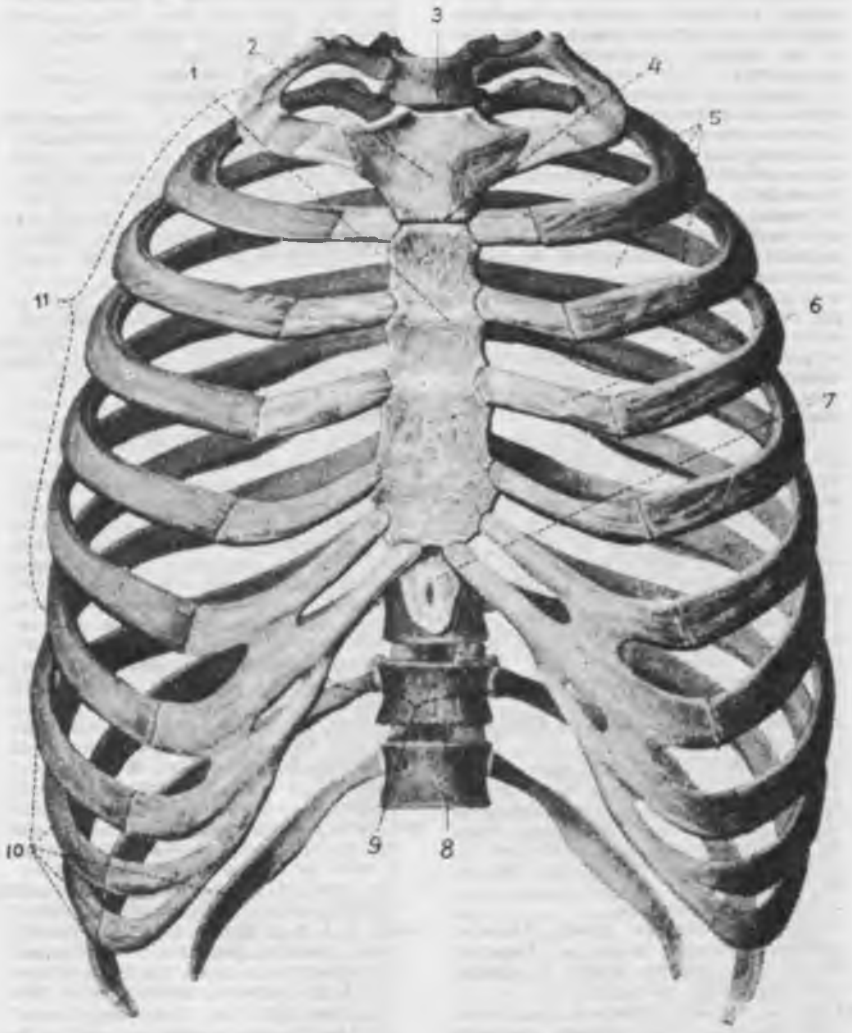

ŞEKİL: 228. — **GÖĞÜS KAFESİ:** 1. Göğüs kemiği cismi. 2. Göğüs kemiği sapı. 3. Göğüs kafesi üst ağzı ve omur cismi. 4. Göğüs kemiği açısı. 5. Kaburgalararası aralıkları. 6. Kıkırdak kaburga. 7. Göğüs kemiği hançersi çıkıntı. 8. Omurlararası kıkırdak yastığı. 9. Kaburga kemerleri. 10. Yay kaburgalar. 11. Sternal kaburgalar.

— **erik**, *bot.* Yeşil, sulu, ekşi, ince kabuklu bir sofra eriği çeşidi.
— **et sineği**, *zool.* ◘ **Sinek.**
— **gözlü**, *dey.* § ❶ Gözleri mavi ile açık yeşil arası olan. § ❷ Gözleri böyle olanlara yorulan hainliği hatırlatmak için kullanılır. [*Ing.* *Blue-eyed, mischievous, injurious; Fr* Bleu verdâtre *(couleur des yeux)*].
— **gurami**, *zool.* ◘ **Gökgurami.**
— **güvercin**, *zool.* ◘ **Güvercin.**
— **kandil** *(zurna)*, *arg.* Kendini bilmeyecek derecede sarhoş olan kimse. [*Ing.* Very drunk, dead drunk; *Fr.* Tres ivre].
— **kuşaklı alabalık**, *zool.* ◘ **Alabalık.**
— **kuzgungiller**, *zool.* ◘ **Gökkuzgungiller.**
— **kuzgunlar**, *zool.* ◘ **Gökkuzgunlar.**
— **kuzgunumsular**, *zool.* ◘ **Gökkuzgunumsular.**

gök[2],**-ğü,-kü**, i. *esk. T. kök.* (a) Yer yüzünün üzerine mavi bir kubbe gibi kapanan boşluk: *Gökteki bulutlar, Gökte uçan uçaklar;* (b) İçinde gökcisimlerinin hareket halinde bulunduğu sonsuz boşluk, uzay. [*Osm.* Semâ, âsuman; *Ing.* Sky, heavens; *Fr.* Ciel]. ☆ *Eşanl.* **gök yüzü.** ◘ **göğe varmak**, *dey.* Yükselmek. ◉ **— lere çıkarmak**, *dey.* Aşırı derecede övmek. [*Ing.* To praise to the skies; *Fr.* Elever qn jusqu'au ciel]. ◉ **— lere çıkmak** *(göğe çıkmak)*, *dey.* Pek çok yükselmek. [*Ing.* To get into a towering rage; *Fr.* Aller au ciel, au paradies]. ◉ **— te ararken yerde bulmak**, *dey.* Yokluğu şiddetle duyulan, aranılan bir şeyi veya kimseyi birden kolaylıkla ele geçirmek. [*Ing.* To obtain in an unexpected manner, to run across someone one has long been looking for]. ◉ **— te yıldız ararken yerdeki çukuru görmemek**, *dey.* Büyük işler başarmak sevdasında iken en basit işlerde beceriksizlik göstermek. [*Ing.* Not to see the pit at one's feet because one's eyes are fixed on the stars]. ◉ **— ten (yere) zembille inmek**, *(nesneler hk.)* Zahmetsizce ve kendiliğinden türemek, kendi kendine meydana gelmek. *(Kendini beğenenleri tenkit etmek için alay yollu kullanılır).*
— **ada**, *astr.* ◘ **Gökada.**
— **ardıç**, *zool.* ◘ **Ardıç.**[3]
— **atlası**, *astr.* Yıldızların gök küresi üzerindeki yerlerini topluca gösteren harita. [*Osm.* Harita-i semâviye; *Ing.* Star atlas; *Fr.* Atlas de ciel, atlas celeste].
— **aydınlığı**, *astr.* Gece boyunca gökyüzünde gördüğümüz donuk ışık; gece aydınlığı. [*Ing.* Birglow; *Fr.* Lueur atmospherique, emission atmospherique].
— **bayraklı cennet kuşu**, *zool.* ◘ **Cennet kuşu.**
— **cisimlerine göre seyrüsefer**, *hava.* Güneş, ay, gezegenler ve yıldızların gök küresindeki durumların değişimine göre hava gemisinin coğrafî durumunu tâyin ederek yapılan seyrüsefer. [*Ing.* Celestial navigation; *Fr.* Navigation celeste].
— **cismi**, *astr.* ◘ **Gökcismi.**
— **dalgası**, *hava.* Bir radyo verici istasyonunun stratosferdeki «*heaviside*» diye tanınan tabakaya çarpıp geri dönen dalgası. [*Ing.* Sky wave; *Fr.* Onde d'espace, onde reflechie, onde ionospherique].
— **delen**, *dey.* ◘ **Gökdelen.**
— **doğan**, *zool.* ◘ **Doğan.**
— **dürbünü**, *mat.* Gök cisimlerini inceleme ve yarayan ve gök cisimlerinin resimlerinin çekilmesini sağlayan dürbün. [*Ing.* Astronomical telescope; *Fr.* Lunette astronomique].
— **ekseni**, *astr.* İki ucu sonsuza uzatılmış olarak düşünülen yer ekseni, günlük devinmede yıldızların çevresinde döndüğü eksen. [*Osm.* Mihver-i semâ; *Ing.* Axis of the celestial sphere; *Fr.* Axe celeste].
— **ekvatoru**, *astr.* ◘ **Ekvator.**
— **eşleği**, *astr.* Gök eksenine yer merkezinde dik olan düzlemin gökküresiyle arakesiti. [*Osm.* Dâire-i muaddelün nehâr; *Ing.* Celestial equator; *Fr.* Équateur céleste].
— **günlüğü**, *astr.* ◘ **Gökgünlüğü.**
— **gürlemesi**, *meteor.* Şimşek çaktıktan veya yıldırım düştükten sonra duyulan gürültü. Korkunç gürleme olarak beliren bu olay, elektriğin boşalması sırasında ısınan havanın birdenbire genişlemesinden doğmaktadır. Bu boşalma, yakın yerde olmuşsa gök gürlemesi bir uğultu olarak duyulur. Bu da ilk gürlemenin bulutlar arası yankı yapmasından ileri gelir. [*Ing.* Thunder; *Fr.* Tonnerre].
☆ *Eşanl.* **gök gürültüsü.**
— **haritası**, *astr.* Gök yüzünün bir bölgesindeki yıldızların konumunu gösteren harita. [*Ing.* Star map; *Fr.* Carte du ciel, carte celeste].
— **ırakgörürü**, *astr.* ◘ **Gök dürbünü.**
— **kandil**, *arg.* Kendini bilmeyecek kadar sarhoş. [*Ing.* Very drunk, dead drunk; *Fr.* Ivre-mort].
Eşanl. **zil zurna.**
— **kataloğu**, *astr.* Yıldızların, gezegenlerin uzaklık, parlaklık v.b. değerini bir düzene göre veren kitap. [*Ing.* Astrometric catalogue; *Fr.* Catalogue astrometrique].
— **kubbesi**, *astr.* Yıldızların serpilmiş gibi göründüğü büyük kubbe. [*Osm.* Kubbe-i semâ; *Ing.* Vault of heaven; *Fr.* Voûte celeste].
— **kumu**, *astr.* ◘ **Gökkumu.**
— **kuşağı**, *astr.* ◘ **Gökkuşağı.**
— **kuşaklı alabalık**, *zool.* ◘ **Alabalık.**
— **küresi**, *astr.* ◘ **Gökküre.**
— **mekaniği**, *astr.* Gökcisimlerinin devinmelerini ve devinme kanunlarını inceleyen gökbilim kolu. [*Osm.* Mihanîk-i semâviye; *Ing.* Celestial mechanics; *Fr.* Mecanique céleste].
— **öğleni**, *astr.* Göğün kutuplarından ve gözlemcinin başucundan geçen daire. [*Ing.* Celestial meridian; *Fr.* Cercle de declinaison].
— **ölçümü**, *astr.* Gökbilimin bir dalı; yıldızların yerlerini ölçer. [*Ing.* Astrometry; *Fr.* Astrometrie].
— **perdesi**, *tiy.* Bir tiyatro dekorunu yarım daire veya elips şeklinde çevreleyen fon perdesi. *(Tek renkli kumaştan yapılan bu perde üzerinde, projeksiyon ve renkli ışıklarla güneşin doğuşu, batışı, gece yıldızlar gibi çeşitli görüntüler elde edilebilir).* [*Ing.* ve *Fr.* Cyclorama].
— **perdesi rayı**, *tiy.* Gök perdesinin açılıp kapanmasını sağlayan makaraları tutan ray. [*Ing.* Cyclorama track; *Fr.* Patience pour cyclorama].
— **tanrısı**, *mit.* Samanlıkta en büyük tanrı. Samanlığa bağlı bulunan boylar, gök tanrısını göğün belirli bir katında, insana benzeyen somut bir varlık olarak düşünürler. Gök tanrısı sonsuzdur ve gökte yaşayan en büyük ruhtur; evreni yaratan ve yöneten; insanların kaderini tayin eden odur. Gök tanrısı dualarda çeşitli kudret ve sıfatlarıyle anılır.
— **taşçıkları**, *astr.* Gök yüzünden Yer'e düşen, ancak büyüteç veya mikroskopla görülebilen çok küçük taş parçacıkları. [*Ing.* Micrometeorites; *Fr.* Micrometeorites].
— **taşı**, *astr.* ◘ **Göktaşı.**
— **yarım küreleri**, *astr.* ◘ **Yarım Gökküresi.**
— **yemiş**, Daha olmamış, ham yemiş. [*Ing.* Green, unripe fruit; *Fr.* Fruit verte, crue].
— **yolculuğu**, *coğr.* Yeryuvarlağının üstünü saran hava kürenin dışına çıkarak çok daha uzaklara uçarak gitme işi; Bu düşünce önceleri masallarda geçen, düşünmeden ileri gidemeyen şeyler iken şimdi bir gerçek olmuştur.
— **yüzü**, *astr.* ◘ **Gökyüzü.**
— **yüzünde düğün var deseler, kadınlar merdiven kurmağa kalkar**, *at.* Kadınlar, düğüne, eğlenceye can atarlar. Bu uğurda katlanmayacakları fedakârlık yoktur.

gök ada, b.i. § ❶ *astr.* Aralarında Güneş'in de bulunduğu milyarlarca yıldızdan meydana gelen ve merkezinde yoğun bir yıldız topluluğu yer alan daire biçiminde yıldız sistemi; yeryüzündeki bir gözlemci, kalınlığı doğrultusunda baktığı zaman bu sistemi sayısız yıldızın yığılmasından meydana gelen parlak bir şerit olarak görür: *Samanyolu da bir gökadadır.* [*Ing.* Galaxy; *Fr.* Galaxie]. ☆ *Eşanl.* **galaksi.** § ❷ *(geniş anlamda)* Güneşi de içine alan yıldız sistemine *(gerçek gökada)* benzeyen ve evrenin gözlemlenebilen sınırlarına kadar dağılmış çok sayıda örnekleri bilinen yıldız sistemi. *(Bu anlamda kullanıldığı zaman, güneş sistemini kapsayan Gökada'dan ayırt etmek için gökadalar denir ve baş harfi küçük yazılır).* [*Ing.* Galaxy; *Fr.* Galaxie]. ◉ **çift —**, *astr.* ◘ **Çift.** ◉ **dev —**, *astr.* ◘ **Dev.**
— **boylamı**, *astr.* ◘ **Boylam.**
— **dışı**, *astr.* Gökadanın kapladığı uzay parçasının dışında kalan *(gökcisimleri hk.)*
— **dizgesi**, *astr.* Gokada eşleğini temel düzlem alan konsayı düzeni. [*Ing.* Galactic system; *Fr.* Systeme galactique].
— **düzlemi**, *astr.* Gökadanın simetri düzlemi.
— **enberisi**, *astr.* Samanyolu merkezine göre yıldızların yaptığı elips deviminde yörüngenin bu merkeze en yakın noktası. [*Ing.* Pericentre; *Fr.* Pericentre galactique].
— **enlemi**, *astr.* Bir yıldızın gökada eşleğinden açısal uzaklığı. [*Ing.* Galactic latitude; *Fr.* Latitude galacticue].
— **enötesi**, *astr.* Samanyolu merkezine göre yıldızların yaptığı elips deviminde yörüngenin bu merkeze en uzak noktası. [*Ing.* Galactic apocentre; *Fr.* Apocentre galactique].
— **koordinatları**, *astr.* Gökada düzlemine göre ölçülen koordinatlar *(gökada enlemi ve boylamı): Gökada boylamı, gökada düzlemiyle gök ekvatoru düzleminin kesiştiği iki noktadan birine göre ölçülür).*
— **kumu**, *astr.* ◘ **Gökkumu.**
— **kuşağı**, *astr.* ◘ **Gökkuşağı.**
— **kutupları**, *astr.* Gökada düzlemine dik bir doğrunun gökküreyi kestiği noktalar. *(Kuzey Kutbu için bahar açısı yaklaşık olarak 12 saat 40 dakika yükselim ise + 28°'dir).* [*Ing.* Galactic pole; *Fr.* Pôle galactique].
— **kümesi**, *astr.* Bir yere yığılmış çok sayıda galaksiden meydana gelen topluluk. [*Ing.* Cluster of galaxies; *Fr.* Amas de galaxies].
— **küresi**, *astr.* ◘ **Gökküre.**
— **merkezi**, *astr.* Samanyolunun kütle merkezi olarak alınabilecek noktası *(yaklaşık olarak Yay takımyıldızı doğrultusu).* [*Ing.* Galactic centre; *Fr.* Centre galactique].
— **taşı**, *astr.* ◘ **Göktaşı.**

gök.ardıç, b.i. *zool.* ◘ **Ardıç.**[3]
gök.balina, b.i. *zool.* ◘ **Balina.**
gök.baştankara, b.i. ◘ **Baştankara.**
gök beyazgöz, b.i. *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının Beyaz-gözlügiller *(Zosteropidae)* familyasından küçük boylu biraz sarı ve kahverengi karışık yeşil tüylü bir kuş türü. Gözünün çevresinde beyaz bir halka bulunduğu için bu adı alır. Görünüşü çalı bülbülünü, vücut yapısı balcıgilleri andırır. Gezici kuşlar olup Tropik Afrika, Asya ve Okyanusya'da pek çok türü bulunur. [*Lat. Zosterops caerulescens, Ing.* Silver eye, white-eye; *Fr.* Oiseau a lunette, zosterops].
gök.bilim[4], b.i. *astr.* ◘ **Astronomi.** ◉ **denizcilik —i**, *astr.* ◘ **Denizcilik.** ◉ **durum —i**, ◘ **Durum.** ◉ **genel —**, *astr.* ◘ **Genel.**
gök.bilimci[4], b.i. *astr.* ◘ **Astronom.**
gök.bilimsel[4], b.s. *astr.* ◘ **Astronomik.**
gök.cismi, b.i. *astr.* Gökyüzünde bulunan güneş, ay, gezegenler, yıldızlar, nebülozlar gibi belirli bir şekli olan uzay cisimlerine verilen ortak ad. [*Osm.* Cism-i semavî; *Ing.* Heavenly body; *Fr.* Corps céleste, astre].
gökçe, s. § ❶ ◘ **Göksel.** § ❷ **Gök** *(rengi)*, mavi, mavimsi. [*Ing.* Bluish, blue-green, somewhat blue or green; *Fr.* Bleuâtre, azure]. § ❸ Yormayan, batıcı olmayan, güzel. [*Osm.* Lâtif; *Ing.* Fine, plesant, charming; *Fr.* Beau, belle, charmant,-ante]. § ❹ ◘ **Ökseotu.**
— **ağaç**, *bot.* ◘ **Söğütağacı.**
— **balığı**, *zool.* Sazangiller *(Cyprinidae)* familyasına giren bir balık türü. 15-20 sm. uzunluğunda eti lezzetli bir tatlı su balığıdır. [*Lat.* Alburnus mento; *Ing.* Bleak; *Fr.* Alburne, ablette].

~ **erik,** Yeşil, sulu, ekşi, ince kabuklu bir sofra eriği çeşidi.

gökçek, s. *esk.* Güzel sevimli, hoş. [*ing.* Pretty, pleasant; *Fr.* Joli,-ie, gentil,-ille].

gökçül*, s. § ❶ Mavice, mavimsi. [*ing.* Bluish; *Fr.* Bleuâtre]. § ❷ ◘ Göksel.

gök.delen*, gök deldi, b.i. § ❶ İlk örneklerine A.B.D.'de rastlanan, yirmi, otuz veya daha çok katlı demirden kurulmuş yapı. [*Osm.* Eflâke ser çeken bina; *Ing.* Sky-scraper; *Fr.* Crate-ciel]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Dikkat çekecek yükseklikteki her çeşit yapı.

gök.doğan, b.i. *zool.* ◘ Doğan.

gök.erik,-ği, b.i. *bot.* ◘ Gök.

gök.evi*, b.i. *astr.* ◘ Planetaryum.

gök.fiziği, b.i. ◘ Astrofizik.

gök.gurami, b.i. *zool.* ◘ Gurami.

gök.günlüğü*, b.i. Belirli bir zaman aralığında meydana gelecek olan astronomi olaylarını, özellikle, Güneş'in, Ay'ın, gezegenlerin veya yıldızların koordinatlarının günlük değerlerini her gün belirten cetvellerin tümü [*ing.* Ephemeris; *Fr.* Éphéméride].

☆ *Eşanl.* efemerid.

~ **zamanı,** *astr.* Gökgünlüğü hesaplarında kullanılan zaman. [*Ing.* Ephemeris time; *Fr.* Temps des éphémérides].

gök.güvercin, b.i. *zool.* ◘ Güvercin.

gök.kır, b.i. *esk. T. kök,* mavi ve yeşil. At donlarından maviye çalan kır. [*ing.* Frayish (blue), ashen; *Fr.* Gris bleu, grisâtre].

gök.kumu, b.i. *astr.* Taşımsı göktaşlarında bulunan ve genellikle mikroskopla görülebilen küresel cisimler. *(Bileşimlerindeki başlıca mineraller piroksen ve olivin'dir).* [*Ing.* Chondrule; *Fr.* Chondre, chondrule].

gök.kuşağı*, b.i. *astr.* Güneş ışınlarının bazı bulutlarda yansıması ve kırılmasıyla meydana gelen ve ışık tayfının renklerini gösteren bir yay şeklinde açığa çıkan atmosfer olayı: *Gökkuşağının yedi rengi şunlardır: kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, lâcivert, mor.* [*Osm.* Alâim-i semâ, kavs-i kuzah, kavs-i semâ; *Ing.* Rainbow; *Fr.* Arc-en-ciel].

☆ *Eşanl.* **alkım, ebemkuşağı, yağmur kuşağı, eleğim sema.**

gök.kuşaklı.alabalık, b.i. *zool.* ◘ Alabalık.

gök.kutbu, b.i. *astr.* Gök ekseninin gökküresini deldiği iki noktadan her biri. [*Osm.* Kutb-i sema; *Ing.* Celestial pole; *Fr.* Pôle céleste].

gök.kuzgun, b.i. *zool.* Gökkuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Gökkuzgungiller *(Coraciidae)* familyasından bir kuş türü. Başı mavi, boynu ve karnı yeşil, kanatları mavi, sırtı kırmızı tüylü, 32 sm. boyundadır. *(Bazen pembe veya mor beneklidir. Başı ve gagası kuvvetli, gagasının ucu biraz kıvrıktır. Avrupa, Asya ve Afrika'da yaşar, böceklerle beslenir, göçücüdür.* [*Lat. Coracias garrulus; Ing.* Common roller; *Fr.* Rollier d'Europe].

gök.kuzgungiller, b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Gök.kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının Gökkuzgunlar *(Coraciae)* alt takımına giren bir familyası. Gagaları düz, ucu hafif çengelli, burun delikleri çıplaktır. Yan kuyruk tüyleri diğerlerinden biraz uzundur. Renklidirler. Afrika, Avustralya ve Asya'da ormanlarda ve açıklıklarda yaşarlar. Örnek tipi **Gök kuzgun**'dur. [*Lat. ve Ing. Coraciidae; Fr.* Coraciadidés].

gök.kuzgunlar, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının Karinalılar *(Carinatae)* bölümünün Gök.kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımına giren, bir alt takımı. Geniş bir alt takım olup, Gök.kuzgungiller, Yalıçapkınıgiller, Çavuşkuşugiller, Boynuzlugagalıgiller, Arıkusugiller familyalarını içine alır. [*Lat.* ve *Ing.* Coraciae].

gök.kuzgunumsular, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves* sınıfının, Karinalılar *(Carinatae)* bölümünün bir takımı. Çok geniş bir takım olup, Gök-kuzgunlar, Gece.-yırtıcıları, Sağanlar, Fare.kuşları, Kemirgen. gagalılar alt takımlarını içine alır. [*Lat.* ve *Ing.* Coraciiformes;*Fr.* Coraciadiformes]. ◘

gök.küre, b. i. *astr.* Gözlemcinin gözünü merkez olarak kabul eden, yarıçapı sonsuza uzanan ve uzaklıkları ne olursa olsun gökcisimlerinin yerini gösteren sanal küre. [*Ing.* Celestial sphere; *Fr.* Sphère; céleste].

gökmen, s. *h.d.* Mavi gözlü sarışın. [*Ing.* Blue-eyed blond].

gök.nar, b. i. *bot.* Çamgiller *(Pinaceae)* familyasından, piramidal bir tepeye sahip, dalları gövdeye çevrel olarak dizilmiş, daimi yeşil, yalnız uzun sürgünler taşıyan, kısa sürgünleri olmayan, kışın yaprak dökmeyen boylu orman ağacı. Yapraklar yassı, şeritsi, üst yüzü koyu yeşil, alt yüzü iki paralel beyaz çizgili olup sürgünlere sarmal olarak teker teker dizilmiştir. Sarı veya kırmızı renkteki erkek çiçekler oval bir kozalakçık şekillendirirler. Yumurta biçimindeki dişi kozalak birçok pullardan meydana gelmiştir. Olgunlukta pullar dökülür, yalnız eksen kalır. Tohum 3 köşeli ve kanatlıdır. Odunu beyaz renkte, yumuşak ve hafiftir. Kuzey yarım kürenin ılıman bölgelerinde yayılmış olan 40 türü ve çok çeşitli varyete ve forları vardır. Türkiye'de **Uludağ göknarı, Doğu Karadeniz göknarı, Toros göknarı, Kazdağ göknarı** adlı türleri doğal olarak yetişir. [*Lat.* Abies; *Ing.* Fir(-tree); *Fr.* Sapin] ◘ *ŞEKİL: 331.* — **KOZALAKLILAR.** ◉ **balzam** ~ ı, *bot.* Anayurdu Amerika'da çok yaygın olarak yetişen, 20-25 metreye kadar boylanabilen bir göknar türü. 1,5-2,5 sm. boyundaki iğne yaprakları koyu yeşil renktedir. Taze iken koyu violet renkte olan kozalak, yumurta veya silindir biçiminde ve 6-10 sm. uzunluğundadır. Gövdesinden yaralama usulü ile elde edilen ve Kanada balsamı *(Balsamum canadense)* adını taşıyan oleoresin, mikroskopta incelenerek ince ve devamlı preparatların hazırlanmasında ve optik sanayiinde kullanılır. [*Lat. A. balsamea = A. balsamifera = A. aromatica: Ing.* Bálsam fir of Canada; *Fr.* Sapin baumier]. ◉ **Bulgaristan** — ı, *bot.* Anayurdu Balkanlar olan, Güney Bulgaristan dağlarında, Makedonya ve Yunanistan'da lokal olarak yayılmış bulunan, sık dallı, boylu bir göknar türü. Boyları 30 mm. ye kadar ulaşabilen iğne yapraklar çoğunlukla sivri uçludur. Ortalama 15 sm. uzunluğundaki kozalaklar değişik formda (silindirik - konik olurlar. [*Lat. A. borisii-regis*]. ◉ **büyük sahil** ~ ı, *bot.* Anayurdu kuzey Amerika olan, boyu 90 metreye ulaşan, hızlı büyüdüğü için Avrupa ve diğer ülkelerde orman halinde sun'i olarak yetiştirilen bir göknar türü. Sürgünlere tarakvari iki sıra halinde dizilmiş olan 3-6 sm. uzunluğundaki yapraklar ezildiği zaman aromatik bir koku duyulur. 5-10 sm. uzunluğa ulaşan kozalak silindiriktir. [*Lat. A. grandis = A. gordoniana = A. amabilis; Ing.* Lowland white *(grand fir);* ◉ **Cezayir** ~ ı, *bot.* Anayurdu Kuzey Afrika'da 20-25 m. ye kadar boylanan, sık dallı, piramit tepeli bir göknar türü. 15-20 mm. uzunluğundaki iğne yapraklar yassı, kalınca ve sert olup uçları küt veya yuvarlaktır. Kozalak 15-20 s. uzunluğunda ve 4-6 s. çapındadır. [*Lat. A. numidica = A. pinsapo baborensis = A. baborensis; Ing.* Algerian fir]. ◉ **Çin** ~ ı, *bot.* Anayurdu Çin olan, Avrupa ve Amerika'nın botanik bahçelerinde raslanan, soğuklara dayanıklı fakat yavaş büyüyen, 50-60 m. boyunda bir göknar türü. Sürgünlere tarakvari iki sıra halinde dizilmiş olan yaprakları 15-35 mm. uzunluğundadır. Kozalak oval, silindirik, 7-10 sm. boyunda, 4-5 sm. çapındadır. [*Lat. A. chinensis*]. ◉ **Doğu Karadeniz** ~ ı, *bot.* Kafkasya ve Kuzeydoğu Anadolu'da yetişen, 40-50 m. boylanabilen, dekoratif bir ağaç olduğundan Avrupa'da park ve bahçelerde yetiştirilen bir göknar türü. 2-3,5 sm. uzunluğundaki iğne yaprakların uçları küt veya kertiklidir. Erkek çiçekler sarı-yeşil renktedir. Silindir biçimindeki kozalak 15-20 sm. uzunluğunda ve 5 sm. çapındadır. [*Lat. A. nordmanniana Ing.* Nordmann fir; *Fr.* Sapin de nordmann]. ◉ **Fas** — ı, *bot.* Anayurdu Kuzey Fas olan, İspanyol göknarı ile Cezayir göknarı arasında yer alan bir göknar türü olup iğne yaprakları daha geniş ve daha yassıdır. 15 s. uzunluğa erişebilen kozalakların dış pulu çok kısadır. [*Lat. A.marocana*]. ◉ **gümüşî** ~, *bot.* Anayurdu Kuzey Amerika olan, İstanbul'un park ve bahçelerinde de raslanan, 30-40 m. boyunda, orman ve parkçılık bakımından makbul, hızlı büyüyen, dekoratif bir göknar türü. 4-6 sm. uzunluğunda ve mat yeşil-gümüşi renkteki iğne yaprakları tırpan biçimindedir. Erkek çiçekleri menekşe, dişileri mor renklidir. Kozalak 4-18 sm. boyundadır. [*Lat. A.concolor = Picea concolor; Ing.* White fir; *Fr.* Sapin concolor]; ◉ **Himalaya** ~ ı, *bot,* Anayurdu Himalayalar'da boyu 50-60 m. ye ulaşan dev göknar türü. 15-25 mm. uzunluğunda, 1,5-2,5 mm. genişliğindeki iğne yaprakları deri gibi sert olup uçları sivri, yuvarlak veya kertiklidir. Kozalak 14-18 sm. uzunluğundadır. [*Lat A. spectabilis = A. webbiana; Fr.* Sapin de webb]; ◉ **ispanya** ~ ı, *bot.* Anayurdu Güney Ispanya olan, 25-30 metre boy, 1 m. çap olabilen bir orman ağacı. İğne yaprakları 8-10 mm. uzunluğunda, sivri ve batıcı olup sürgünlere dik bir açı yapacak şekilde dizilmiştir. Erkek çiçekler violet rengindedir. Kozalak 10-15 sm. uzunluğunda ve 4-4,5 sm. çapındadır. Dekoratif bir ağaç olduğundan parkçılıkta çok makbuldur. İstanbul'da yetiştirilmiş örnekleri vardır. [*Lat. A. pinsapo = A. hispanica: Ing.* Spanish fir; *Fr.* Sapin pinsapo]. ☆ *Eşanl.* **parmakçamı;** ◉ **Kazdağı** ~ ı, *bot.* Anayurdu Batı Anadolu'daki Kazdağı olan ve lokal bir yayılışa sahip bulunan bir göknar türü. Morfolojik özellikleri itibariyle Uludağ göknarı ile Yunanistan göknarı arasında yer alır. Kozalak 15-20 sm. boyundadır. [*Lat. A. equi-trojani);* ◉ **Orta Avrupa** ~ ı, *bot.* Avrupa dağlarında ormanlar halinde yetişen, 60 metreye kadar boylanabilen, 500-800 yıl yaşayan bir göknar türü. İğne yaprakları çoğunlukla iki sıralı tarak biçiminde dizilmişlerdir. Erkek ve dişi çiçekler sarı renktedir. Fransa'da gövdesinden terementi elde edilir. [*Lat. A.alba = A.pectinata = A. excelsa = Pinus picea: Ing.* Silver fir, Swiss pine: *Fr.* Sapin argenté, sapin blanc, sapin pectiné]. ◉ **Sahalin** ~ ı, *bot.* Anayurdu Kuzey Japonya olan, boyu 40 m. ye kadar ulaşabilen, düzgün gövdeli, narin tepeli bir göknar türü. 25-40 mm. uzunluğundaki iğne yaprakların uçları çoğunlukla kertiklidir. Kozalak silindirik, 6-8 sm uzunluğundadır. [*Lat. A. sachalinensis = A. veitchil sachalinensis];* ◉ **Santaluçiya** ~ ı, *bot.* Amerika'da Güney Kaliforniya'nın Santa Lucia dağlarında yetişen, 50 metreye kadar boylanabilen, narin yapılı, geniş piramit tepeli, sık dallı bir göknar türü. İğne yapraklar 3-6 sm. uzunluğunda olup uçları sivri ve batıcıdır. 8-10 sm. uzunluk ve 4-5 sm. çapındaki kozalak silindirik bir yapıdadır. Avrupa'da da yetiştirilmektedir. [*Lat. A. bracteata = A. venusta: Fr.* Sapin à bractées]; ◉ **Sibirya** ~ ı, *bot.* Kuzey Rusya'da Kamçatka'ya, güneyde Türkistan ve Mançurya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafi yayılışa sahip olan, 30-40 m. boyunda narin, konik tepeli bir göknar türü. 3-4 sm. uzunluğundaki iğne yapraklar yumuşaktır. Kozalak 5-8 sm. uzunluğundadır. [*Lat. A. sibirica = A. pichta*] ◉ **Sicilya** ~ ı, *bot.* Anayurdu olan Kuzey Sicilya'ya özgü uzun boylu, geniş tepeli bir göknar türü. İğne yaprakları çok kısa (1-2 sm) olup uçları küt veya hafif kertiklidir. 7-8 sm. uzunluğundaki kozalak silindiriktir. [*Lat. A. nebrodensis];* ◉ **Toros** — ı, *bot.* Güney Anadolu'da Toroslar, Antitoroslar ve Amanos dağlarında yetişen, 25-30 m. boyunda bir göknar türü Açık yeşil renkteki ince uzun (20-30 mm.) yapraklar sürgünlere seyrek olarak dizilmiştir. Kozalak 15-25 sm. uzunluğunda ve üzerleri bol reçinelidir. Parkçılık ve ormancılık bakımından makbul bir ağaçtır. [*Lat. A. cilicica; ing.* Cilician fir]; ◉ **Uludağ** ~ ı, *bot.* 30-40 m. boyunda, Batı Karadeniz ve Kocaeli bölgesinde yetişen, tamamen Türkiye'ye özgü bir göknar türü. Birçok morfolojik

özellikleri *(iğne yaprak, kozalak v.b.)* Doğu Karadeniz göknarının hemen aynıdır. Birinci sınıf orman ağacı ve makbul bir park bitkisidir. [*Lat. A. bornmülleriana*]; ◉ **Yunanistan** ~ ı, *bot.* Anayurdu Yunanistan olan, İstanbul'da park ve bahçelerde süs bitkisi olarak raslanan, 20-30 m. boyunda dekoratif bir göknar türü. Sürgünlere dağınık bir vaziyette dizilmiş olan iğne yaprakların uçları sivri ve batıcıdır. Kozalak 12-16 sm. uzunluğunda, 4-5 sm. çapında ve silindirik-bir yapıdadır. [*Lat. A. cephalonica = A. panachaica = A. reginal amallae; ing.* Greek fir].

gök.ölçümü, b.i. *astr.* ◘ **Astrometri.**

göksel*, s. Gökle ilgili. [*Osm.* Semavî; *ing.* Heavenly, celestial; *Fr.* Céleste].

☆ *Karş.* **yersel, arzî.**

gök.taş, b.i. ◘ **Murgul.**

gök.taşı, b.i. *astr.* § ● Gökyüzünde bir yerden kopup başka gök cisimlerinin çekimine girmiş olan taş parçaları. [*Osm.* Hacer-i semavî; *ing.* Meteor, shooting star; *Fr.* Météore]. ☆ *Eşanl.* **meteor.** § ● Kaynağı bilinmeyen fakat gök taşlarıyle büyük bir benzerlik gösteren taş; ◉ **camsı** ~, *mim.* ◘ **Camsı**; ◉ **demirli** ~, *astr.* ◘ **Demirli.**

Gök.türkçe, b. öz. i. *dilb.* Göktürkierin kullandığı Türk dili; bu ad genel olarak *Orhon* ve *Yenisey yazıtları*'nın dili için kullanılır. *(Göktürkçe yazılı belgeler «Orhon ve Yenisey yazıtları» İkinci Göktürk imparatorluğu devrinden kaldığı için Göktürkçe, bu imparatorluğun resmî dili idi).* ◘ *TABLO:* **GÖKTÜRK (ORHON) YENİSEY ALFABESİ.**

Göktürkler *(Kök Türkler)* ç.öz.i. *etn.* İslâmlıktan önce kurulmuş büyük bir Türk devletinin ve halkının adı. 552-745 yılları arasında Orta Asya'da Ötüken'de hüküm süren büyük Türk hanedanı.

~ **yazıtları**, *ark.* ◘ **Orhon ve Yenisey yazıtları.**

Gökvelioğulları, ç. öz. i. *etn.* XVIII. Yüzyılında yaşamış Türk oymağı. Hangi koldan geldiği belli değildir. Kadirli ilçesi sınırları içinde yerleşen Gökvelioğullarının toprakları kesik çargı ile Sunbas ırmağı arasındadır. Bunlar Kozanoğullarına bile başkaldırdılar.

gök.yakut,-tu, b.i. *jeol.* Rengi menekşe mavisinden gece mavisine kadar değişebilen ve saydam bir korindon çeşidi olan değerli taş. *(Elmastan sonra en sert mineral olup, özellikle Birmanya, Keşmir ve Seylân'da bulunur).* [*ing.* Sapphire, sapphire blue]. ☆ *Eşanl.* **safir** ◘ *LEVHA: 123.* — **DEĞERLİ TAŞLAR.** ◉ **doğu safiri**; **batı** ~ **u**, Mavi camsı kuvars; ◉ **Brezilya** ~ **u**, Mavi turmalin; ◉ **dişi** ~, Mavi renkli saydam flüorin; ◉ **elektrikli** ~, Topaz ve turmalin çeşidi. ◉ **erkek** ~, Çivit mavisi renginde doğu safiri; ◉ **spat** ~, Mavi renkli saydam disten; ◉ **su** ~ **u**, Seylân'da alüvyonlar içinde bulunan mavi kordiyerit çeşidi.

gök.yel, b.i. *coğr.* Türkiyenin türlü bölgelerinde poyraz karşılığı kullanılan bir rüzgâr.

gök.yolu, b.i. *h.d.* ◘ **Samanyolu.**

gök.yüzü, b. i. *astr.* (a) Gökün görünüşteki yüzü. Duru gecelerde gökyüzü yıldızlarla bezenmiş olarak görülür. Açık gecelerde gökyüzüne bakıldığında sonsuzluklar gözönüne gelir; (b) Ufuk düzleminin gerek üstünde, gerek altında uzanan bütün uzay bölgesi. *(Ufuk düzleminin üstünde kalan kısma* **görünür gökyüzü**, *altında kalan kısma da* **yeraltı gökyüzü** *denir. Bütün yıldız falı şemalarında,* **gökyüzünün ortası**, *gökkürenin üst kutbuna yakın yerlerdeki bölge olarak gösterilir. Alt kutba yakın bölgeye de* **gökyüzünün dibi** *denilir).* [*Osm.* Semâ, âsuman; *ing.* Sky; *Fr.* Ciel étoilé, firmament].

göl,-lü, i. *esk. T. köl. coğr.* Karayla çevrili oldukça derin ve geniş su alanı: *Sapanca gölü.* [*ing.* Lake; *Fr.* Lac]. ◉ ~ **e (arığa) su gelinceye kadar kurbağanın gözü patlar**, *at.* Ferahlatıcı bir duruma kavuşulacağı belli olsa bile, sonucun çok gecikmesi onu yararsız kılar ve bekleyeni yoksunluk içinde kıvrandırır. ◉ ~ **ler bölgesi**, *coğr.* Yeryüzünde göllerin çok sayıda olarak yanyana bulunduğu bölge. [*ing.* Lakes region; *Fr.* Région des lacs]; ◉ ~ **lendirme usulü sulama**, *trm.* Su verildiği zaman bir gölcük meydana getirmek suretiyle, düz bir arazinin bir toprak sedle çevrilerek sulanması; ◉ ~ **lerin geleneksel sınır çizgisi**, *dev. huk.* Akan sularda olduğu gibi, gölü uzunluğuna kesen ve iki kıyısına eşit mesafede bulunan orta çizgi; ◉ **baraj** ~**ü**, *jeol.* ◘ **Baraj**; ◉ **buzul yalağı** ~ **ü**, *coğr.* ◘ **Buzul.** ◉ **çiftlik** ~ **ü**, *trm.* ◘ **Çiftlik** ◉ **çöküntü** ~ **ü**, *coğr.* ◘ **Çöküntü**; ◉ **dağ** ~ **ü**, *coğr.* ◘ **Dağ.**

~ **alası**, *zool.* ◘ **Alabalık.**

~ **ayağı**, *coğr.* Göl suyunun fazlasını başka bir yere akıtan çay. [*ing.* Outlet of a lake, stream from a lake; *Fr.* Rivière sortant d'un lac].

~ **başı**, *coğr.* Göle akan çay. [*ing.* Head of a lake, stream into a lake, inlet; *Fr.* Débouchés d'un lac].

GÖKTÜRK (ORHON) YENİSEY ALFABESİ

Göktürk yazıtları		Yenisey ve Talas	ses değeri	ses değeri	Göktürk yazıtları		Yenisey ve Talas
Klasik	Başka şekiller				Klasik	Başka şekiller	
			a, c	(e) l			
			kapalı c	lt, ld			
			ı, i	m			
			o, u	(a) n			
			ö, ü	(e) n			
			(a) y	ñ			
			(e) y	ny (n)			
			(a) b	nç, nc			
			(e) b	nd, nt			
			ç, c	p			
			iç, ic	op, up			
			(a) d	(a) r			
			(e) d	(e) r			
			(a) ç	(a) s			
			(e) g	(e) s			
			(e) k	s			
			ök, ük	(a) t			
			(a) k	ot ut			
			ık	(e) t			
			ok, uk	z			
			(a) l	kelime ayırma işareti			

TÜRKİYE'NİN BAŞLICA GÖLLERİ

ADI	Yüzölçümü	Yükseklik (m.)	Bulunduğu il
Van (1)	3 738	1 646	Van-Bitlis
Tuz	1 642	925	Ankara-Konya
Beyşehir (1)	650	1 121	Konya-Isparta
Eğridir (1)	486	916	Isparta
Akşehir	332	958	Konya
İznik	303	85	Bursa
Kuş *(Manyas)*	162	15	Balıkesir
Acı	154	836	A.Karahisar
Ulubat *(Apolyont)*	136	5	Bursa
Eber	125	967	A.Karahisar
Çıldır (1)	118	1 959	Kars
Erçek	92	1 803	Van
Burdur (1)	87	845	Burdur
Hazar	85	1 248	Elâzığ
Amik	61	81	Hatay
Bafa	58	2	Aydın
Tersakan *(Gez)* [2]	55	920	Konya
Köyceğiz	54	8	Muğla
Akyatan *(Batı)*	49	4	Adana
Nazik	47	1 816	Bitlis
Salda	45	1 139	Burdur
Söğütlü *(söğüt)*	44	1 349	Burdur
Sapanca	40	40	Kocaeli
Karamik (3, 1)	38	1 008	A.Karahisar
Marmara	36	71	Manisa
Yay *(Kurbağa)* [2]	33	1 071	Kayseri
Balık	30	2 250	Ağrı
Hazpin (1)	28	1 794	Kars
Dil *(Karine)*	24	0	İzmir
Kestel (2)	24	779	Burdur
Terkos	24	5	İstanbul
Tuzla	23	1 138	Kayseri
Kimyos ovası (2, 1)	20	1 150	Antalya
K. Çekmece	16	3	İstanbul
Haçlı	16	1 583	Muş
Seyfe	15	1 110	Kırşehir
Nemrut	13	2 247	Bitlis
Arin	13	1 658	Bitlis
Yarışlı (1)	13	950	Burdur
Karakoyu (Çapali [3]	12	1 006	A.Karahisar
Akgöl *(Çorak)*	12	989	Burdur
Acıtuz *(Boluk)*	11	940	Konya
Akdoğan (Hamurpet)	11	2 153	Erzurum
Balık-uzun	11	0	Samsun
B. Çekmece	11	0	İstanbul
Akyatan *(Doğu)*	10	0	Adana
Çavuşçu *(Ilgın)*	10	1 019	Konya

1) 1/200 000 ölçekli haritalardan alınmıştır. 2) Geçici göl. 3) Bataklık

DÜNYANIN BAŞLICA GÖLLERİ

ADI	BÖLGESİ	Yüzölçümü (Km²)	KAYNAĞI
Superior	Kuzey Amerika	82 700	buzul
Victoria	Doğu Afrika	68 700	içeriye akışlılık
Aral denizi	Orta Asya	67 000	içeriye akışlılık
Huron	Kuzey Amerika	59 800	buzul
Michigan	Kuzey Amerika	58 300	buzul
Tanganyika	Doğu Afrika	31 900	tektonik
Baykal	Sibirya	31 500	tektonik
Büyük Ayı golü	Kuzey Amerika	31 100	buzul
Nyasa	Doğu Afrika	30 800	tektonik
Çat	Orta Afrika	28 000 (maks.)	içeriye akışlılık
Büyük Esir gölü	Kuzey Amerika	27 800	buzul
Erie	Kuzey Amerika	25 800	buzul
Winnipeg	Kuzey Amerika	24 300	buzul
Ontario	Kuzey Amerika	18 400	buzul
Ladoga	Kuzeydoğu Avrupa		
Balkaş	Orta Asya	17 300	içeriye akışlılık
Maracaibo	Güney Amerika	16 300	tektonik
Onega	Kuzeydoğu Avrupa	9 600	buzul
Rudolf	Doğu Afrika	8 600	buzul
Nikaragua	Orta Amerika	8 400	tektonik ve volkanik
Titicaca	Güney Amerika	8 300	tektonik
Eyre	Avustralya	8 200	içeriye akışlılık

~ beyaz balığı, *zool.* Alabalıkgiller *(Salmonidae)* familyasına giren bir kemikli balık türü. Kuzey Amerikanın en değerli tatlı su balığıdır. Sırtı zeytin yeşili, yanları ve karnı gümüşidir. [*Lat. Coregonus clupeaformis, Ing.* Lake whiting, white whitefish; *Fr.* Corégone].

~ bilimi, *coğr.* ◘ Gölbilim.

~ depozitleri, *jeol.* Gölde su seviyesinin veya arazi seviyesinin alçalması şeklinde meydana çıkan ve göl suyunda birikeп materyal. [*Ing.* Lake deposits].

~ esnemesi, *coğr.* Atmosfer basıncındaki değişiklikler veya rüzgâr etkisiyle göl seviyesinin zaman zaman değişmesine yolaçan dalgalanma. *(Göl esnemesine denizlerde, körfezlerde ve bazen kapalı limanlarda da rastlanır).* [*Ing.* Seiche, tidal wave; *Fr.* Seiche].

~ evleri, Tarihten önceki zamanlarda insanların, düşmanlardan ve vahşi hayvanlardan korunmak için göllerin içine kazıklar çakarak yaptıkları evlere ve bu evlerden kurulan şehirlere denir: *(Bu evler bazen bir mahalle veya köy teşkil edecek surette yapılır ve sahille bağlantıları kayık gibi kullanılan ufak sallarla veya içi oyulmuş kütüklerle sağlanırdı. Vahşî hayvanlar suyu geçemedikleri için evler saldırıdan uzak kalır ve orada oturanlar da gölden balık avlamak suretiyle geçimlerinin bir kısmını sağlarlardı. İsviçre'de bazı kuruyan göller altında böyle göl evleri kalıntısına rastlanmaktadır).* [*Ing.* Lake dwelling, pile dwelling; *Fr.* Maison du habitation lacustre, cité lacustre, palaphite].

~ yatağı, *mad. oc.* Nehirlerin bir göl içine sürüklediği bitki kalıntılarından meydana gelen kömür yatağı: *Göl yatağı tipindeki maden yatakları genellikle kalındır, fakat her yerde aynı kalınlıkta devam etmez.*

göl.alası, b.i. *zool.* ◘ Alabalık.

göl.bilim*, b.i. *coğr.* Göllerle ilgili gerek fizikî gerek biyolojik bütün meseleleri inceleyen bilim. [*Ing.* Limnology; *Fr.* Limnologie]

göl.bilimsel*, b.s. Gölbilimle ilgili. [*Ing.* Limnologic; *Fr.* Limnologique].

☆ *Eşanl.* **limnolojik**.

gölceğiz , i. § ● Küçük göl; [*Ing.* Lakelet; *Fr.* Petit lac]. § ● Fazla birikmiş sıvı.

gölcük,-ğü, i. *coğr.* Deniz kıyısındaki türlü yerlerin çevrilmesiyle meydana gelmiş, zamanla suyu tatlılaşmış küçük göl. Bunlar, deniz yüzünden biraz yüksekçe olur. [*Ing.* ve *Fr.* Etang].

gölcül*, s. *(Hayvanlar ve bitkiler hk.)* Göllerde veya göl kıyılarında yetişen, yaşayan. [*Ing.* Laker].

gölek,-ği, i. *h.d.* § ● ◘ Gölcük § ● Sulak yerlerde olan tatarcık gibi ufak sivrisinek; [*Ing.* Gnat; *Fr.* Cousin, moucheron, moustique]. § ● Gölün dalgalanması.

gölenti, i. Su birikintisi. Arklarda su almak için açılan çukur. [*Ing.* Puddle; *Fr.* Flaque d'eau].

gölermek, nsz. f. Göl haline gelmek. [*Ing. (For a pond or puddle)* to form].

gölet,-ti, i. *h.d.* § ● Küçük göl; (a) Suların biriktirilmesiyle meydana gelen gölcük; (b) Su birikintisi. [*Ing.* Pond; *Fr.* Vivier]. § ● *deric.* İçinde ham deri ıslatılan taş havuz. § ● *coğr.* Büğetlerin ardında suların ağır ağır birikmesinden doğmuş bulunan yapma göl. [*Osm.* Bent gölü; *Ing.* Dammed lake; *Fr.* Lac de barrage].

~ balıkçılığı, Gölde uygun bir yetişme çevresi hazırlayarak balık üretimi. [*Ing.* Lake fishing; *Fr.* Pêche de lac].

gölge, i. *esk. T. kölige.* § ● Işığın önüne gelen bir cismin yere veya yanına bıraktığı karartı. Duruşa göre o cismin az çok şeklini gösterir: *Ağaç gölgesi, adam gölgesi.* [*Osm.* Zıl(l), saye; *Ing.* Shadow; *Fr.* Ombre]. § ❷ *res.* Bir resmin ışık görmeyen yönlerindeki koyuluk ve karanlık; resimde bir şekil cisimlendirmek için, onun ışık almaması gereken yerlerine vurulan az çok koyu renk. [*Ing.* Shade; *Fr.* Ombre]. § ● *mec.* Sığınılan koruyucu, kayırıcı veya kolaylaştırıcı güç: *Onun gölgesi altında yaşıyor, O kendi çalışmasıyla değil, dayısının gölgesinde yetişti;* § ● *astr.* Bir gök cisminin güneş ışığını engellemesinden ileri gelen ışıksız uzay parçası. [*Osm.* Zıl(l); *Ing.* Shadow; *Fr.* Ombre]. § ● Ne olduğu iyice anlaşılmayan belirsiz karaltı, [*Ing.* ve *Fr.* Silhouette]. ☆ *Eşanl.* **silüet**; § ● Her tarafı kaplayan alaca karanlık: *Akşamın gölgesinde;* [*Ing.* Twilight; *Fr.* Crépuscule]. § ❼ Güneş ışınlarından korunulacak yer: *Gölgeye oturmak;* [*Ing.* Shade; *Fr.* Ombre]. § ●. *(Geniş anlamda)* Birinin yanından hiç ayrılmayan kimse: *Ahmet ağabeyinin adeta gölgesi;* [*Ing.* Shadow; *Fr.* Ombre]. § ● *mec.* Koruma, himaye: *Fıkara kısmı paraların gölgesinde barınır, Köy imamı ağanın gölgesine sığınırdı;* § ● Bir olay veya duygunun bıraktığı etki. iz: *Alnına, derin bir düşüncenin asil gölgesi düşmüş.* [*Ing.* Vestige, trace; *Fr.* Vestige, trace]. ◉ *(Bir şeyl veya bir kimseyi)* **~ de bırakmak**, *dey.* Ondan çok daha ileriye geçmek. [*Ing.* To put in the shade, to surpass; *Fr.* Eclipser qn, porter ombrage à qn]. ◉ **~ de kalmak**, *dey.* Ön plana geçememek. [*Ing.* To keep in the background; *Fr.* Rester dans l'ombre]. ◉ **~ den çıkma**, *astr.* Bir gök cisminin başka bir gök cisminin gölgesinden dışarı çıkması; Tutulma halindeki bir gökcisminin yeniden görünmesi: *Ay'ın gölgeden çıkması.* [*Ing.* Emersion; *Fr.* Émersion réapparition]. ◉ **~ sinden korkmak**, *dey.* Çok korkak olmak. [*Ing.* To be frightened of one's own shadow; *Fr.* Avoir peur de son ombre]; ◉ **~ sine girmek**, Herhangi bir kimsenin adamı olmak, onun korunması altında bulunmak. [*Ing.* Covered or protected by]. ◉ **~ ye girme**, *astr.* Bir uydunun, bir gezegenin gölge konisi içine girmesi; Bir gökcisminin, başka bir gökcisminin yuvarı arkasına geçmeye başlaması; [*Ing.* Immersion; *Fr.* Immersion, disparition]. ◉ **aydın ~**, *san.* ◘ Aydın; ◉ **düşen ~**, *res.* Bir cismin başka bir cisim ve yüzey üzerine düşen gölgesidir. [*Fr.* Ombre portée ◉ **düz ~**, ◘ Düz¹. ◉ **kırık ~**, *res.* Düşey yüzeyler üzerine düşen gölgeler. [*Osm.* Zıl-ı münkesir; *Fr.* Ombre renversée]. ☆ *Eşanl.* **düşey gölge**. ◉ **öz ~**, Bir cismin üzerinde ve onun ışık görmeyen kısımlarındaki karaltı; [*Osm.* Zıll-ı mutlak; *Ing.* Absolute shade; *Fr.* Ombre absolue]. ◉ **yarı ~**, *opt.* Işıklı bir cisimden yayılan ışınların bir engel tarafından kısmen durdurulması sonucu, tam olarak aydınlanmayan bir yüzeyin durumu; ◉ **yatay ~**, Yatay bir yüzey üstüne düşen gölgeler. [*Osm.* Zıl-lı ufkî; *Ing.* Right shade; *Fr.* Ombre droite].

ŞEKİL: GÖLGE OYUNLARI

~ ağacı, *orm.* Körpe iken, diğer ağaçların gölgesinde gelişmeye ihtiyacı olan ağaç.

~ altı, ◘ Gölgelik.

~ bitkisi, *bot.* ◘ Bitki.

~ çalışması, *sp. (Boks'ta)* Boksörün ya bir ayna önünde ya da karşısında başka bir boksör bulunduğunu var sayarak yaptığı çalışma. [*Ing.* Shadow-boxing].

~ düşürmek *(adına), dey.* Adını lekeleyecek bir davranışta bulunmak, bir şeyin değerine veya şanına sönüklük getirmek.

~ etme başka ihsan istemem, *tar, dey.* Filozof Sinoplu *Diogenes'in Büyük İskender'e* kendisine yardım teklif ettiği zaman söylediği söz. [*Ing.* Don't trouble me: that's all I want from you; *Fr.* Que tu t'ôtes de mon soleil.].

~ etmek, *dey.* § ● Gölge vermek. [*Ing.* To shade, to cast shadow *(upon)*; *Fr.* Ombrager]; § ● *mec.* Engel olmak, rahatsız etmek. [*Ing.* To impede, derange, hamper, hinder; *Fr* Empêcher, déranger].

~ filmi, *sin.* Cisimlerin silüetlerinden meydana gelen gölgelerin canlandırılmasıyla yapılan bir canlı resim çeşidi. [*Ing.* Silhouette film; *Fr.* Film d'ombres chinoises].

~ gibi, *dey.* (a) Varlığını belli etmeyen, hayal gibi. (b) Çok yakından ve peşi sıra.

~ görüntü, § ● Gölge olarak yandan görünüş; § ● Bir eşya veya insanın çevre çizgisiyle yapılan ve içi çini mürekkebiyle doldurulan resmi. [*Ing.* ve *Fr.* Silhouette].

~ **güverte,** *den.* ◘ **Güverte.**
~ **hattı,** *res.* Gölgeli kısımları, ışıklı kısımlardan ayıran hat olup, bir tarafı aydınlık, diğer tarafı karanlık olur. Gölgelerle ışıkların birleştiği hat. [*Ing.* Shade-line; *Fr.* Trait de force, ligne d'ombre].
~ **ışık,** *res.* Bir resimdeki gölgeli ve ışıklı kısımların topu ve bunların dağıtımı; Resimleri kabartmalı *(üç boyutlu)* gösteren başlıca şey onların gölge ve ışıkları. [*Ing.* Chiaroscuro, light and shade; *Fr.* Clair-obscure]. ☆ *Eşanl.* **aydın gölge.**
~ **konisi,** *astr.* Bir gezegenin, Güneş'e dönük olmayan yöne doğru uzanan koni biçimindeki gölgesi.
~ **kuşu,** *zool.* ◘ **Gölgekuşu.**
~ **oyunu,** § ❶ *tiy.* Patiska bir perde arkasında yakılan ışık dolayısıyle bu perdeye vuran deriden resimlerin gölgelerinden faydalanılarak da oynatılan oyun: (Örnek: *Çin gölge oyunları veya Karagöz);* § ❷ Ellerle gölge yapma marifeti. [*Osm.* Hayal-i zıl; *Ing.* Shadow-show; *Fr.* Ombromanie].

~ **olay,** *psik.* ◘ **Gölgeolay.**
~ **tepkisi,** *psik.* Ilkel bir hayvanın *(Örnek bir yumuşakçanın)* üzerine bir gölge düştüğü zaman geri çekilme davranışı *(Örnek: Dokunaçların geri çekilmesi)* şeklinde görülür. *(Bu tepki, görmeye bağlı değildir; kör edilmiş bazı hayvanlar gölge tepkisi gösterir).*
~ **tiyatrosu** *(Çin gölge oyunu da denir), tiy.* Saydam bir ekran üzerinde, arkadan kuvvetli bir ışıkla aydınlatılan oyuncuların, gölgeleriyle yaptıkları gösteri.
~ **vurmak,** *res.* Bir resim çizgilerini yaptıktan sonra ışık görmeyen taraflardaki karaltıyı kâğıt veya muşamba üstündeki resimde koyuluklarla göstermek. [*Ing.* To shade; *Fr.* Mettre les ombres].

gölge-balığı, b.i. *zool.* § ❶ Kemiklibalıklar *(Teleostei)* takımının Gölgebalığıgiller *(Sciaenidae)* familyasına giren bir balık türü. Uzunluğu 50-70 sm. olup Atlantik Okyanusu, Akdeniz ve Karadeniz'de yaşar. [*Lat. Umbrina cirrhosa; Ing.* Umbra; *Fr.* Ombrine commune]. ☆ *Eşanl.* **minakop;** ◘ *LEVHA: 14. — BALIKLAR.* § ❷ Kemiklibalıklar *(Teleostei)* takımının Alabalıkgiller *(Salmonidae)* familyasına giren bir balık türü. Uzunluğu 20-50 sm. olup sırt yüzgeci büyüktür. Av balığı olarak çok aranır. Avrupa'da sazlıklarda ve hızlı akan derelerde yaşar. [*Lat. Thymallus thymallus; Ing.* Grayling; *Fr.* Ombre].

gölge-balığıgiller, ç. b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Dikenliyüzgeçliler *(Acanthopterygii)* alt takımına giren bir familyası. Çoğu denizlerde yaşayan 150 türü kapsayan geniş bir familya. Gölge balığı, sarı ağız, işkine, trampet balığı iyi bilinen türleridir. [*Lat.* ve *Ing.* Sciaenidae; *Fr.* Sciénidés].

gölgecil *, s. Gölgede yetişen veya gölgeyi seven *(bitki).* [*Ing.* Ombrophilous; *Fr.* Ombrophile].
~ **bitki,** *bot.* Gölgede yetişen veya gölgeyi seven bitki. [*Ing.* Ombrophilous plant; *Fr.* Plante ombrophile].
~ **orman,** Çok yağışlı bölgelerde, nemli ekvator ve tropik bölgelerinde yetişen orman. [*Ing.* Ombrophilous forest; *Fr.* Forêt ombrophile].

gölge.göz, b.i. Gözün çeşitli kısımlarını canlandıran ve uygulamalı göz heklmliği dersleri vermeye yarayan âlet.

gölge-kuşu, b.i. *zool.* Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının Çekiç-başgiller *(Scopidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 56 sm. Tüyleri, eflatun, Kara-kahverengi karışıktır. Tropik Afrika'da göl ve dere kenarlarında yaşar. [*Lat. Scopus umbretta; Ing.* Hammerkop, hammerkop bird, hammerkop stork; *Fr.* Ombrette].

gölgeleme, i. § ❶ Gölgelemek eylemi; [*Ing.* Shading; *Fr.* Ombrage]. § ❷ *coğr.* Yer kabartılarını, yer biçimlerini belirtmek için haritacılıkta başvurulan bir çeşit boyama işi. [*Ing.* Shading; *Fr.* Estompage]. ☆ *Eşanl.* **yalama.** § ❸ *opt.* Mikroskopta görülebilmesi için saydam bir cismin ışığı geçirmeyecek hale getirilmesi. *(Elektronik mikroskopla incelenecek yüzeylerin plastik kalıpları, boşlukta buharlaştırma ile elde edilen bir altın çökeltisiyle gölgelenebilir).* [*Ing.* Shadow-casting].
~ **makarası,** Gölge vurmak için ressam ve kazarların kullandıkları, yüzey dişlerle p.. tüklü bir makaradan ibaret saplı alet. [*Fr.* Roulette pour ombre].

gölgelemek(-i), f. § ❶ Üzerine gölge getirmek; gölge altında bırakmak. [*Ing.* To shade; *Fr.* Ombrager, ombrer]. § ❷ *mec.* ◘ **Gölge düşürmek.** § ❸ *res.* ◘ **Gölge vurmak.**

gölgelendirmek(-i), f. § ❶ Gölge etmek, gölgeli yapmak; [*Ing.* To shade, to give shade; *Fr.* Ombrager]; § ❷ *mec.* Bulandırmak, bozmak.

gölgelenmek, nsz. f. Gölge altına alınmak, gölgeli olmak. [*Ing.* To get shady, to sit in the shade, become shady; *Fr.* Se reposer dans l'ombre].

gölgeli, s. § ❶ Gölge altında olan, gölgesi olan. [*Ing.* Shady; *Fr.* Ombrage, ombreux,-euse]. § ❷ *mec.* Nitelik ve ayrıntılarıyle iyice bilinmeyen.
~ **alan,** astr. Bir güneş lekesinin iyice kara gözüken iç parçası. [*Ing.* Umbra; *Fr.* Ombre *(d'une tache)*].
~ **aytutulması,** *astr.* Ay'ın Yer'e ilişkin yarıgölge konisine girmesi halinde. hafif ışık azalması olarak gözlenen tutulma. [*Ing.* Penumbral lunar eclipse; *Fr.* Éclipse par la penembre].
~ **relief,** *coğr.* Işıklama ve gölgeleme yoluyle haritalara verilmiş canlı görünüş. [*Ing.* Relief map, raised map; *Fr* Cartes en relief].
~ **resim,** *res.* Çizgiresim gibi yalnız çizgilerden ibaret olmayıp resmi yapılan şeyin girinti ve çıkıntılarını yani kabartmalılığını gerçekte olduğu gibi gösterebilmek için, ışık görmeyen kısımları gölgeyle karartılan resimlere denir: Bu bölgeler kurşun kalemi veya sulu sepia renkleriyle de vurulur. Çini mürekkebi, suda karıştırılarak fırça ile açıklı koyulu gölgeler de yapılır. Mimaride bu tarz resim çok kullanılır. Bunu gölgeresim ile karıştırmamalıdır. [*Ing.* Shaded drawing; *Fr.* Dessin ombré].
~ **ses,** *müz.* Los ve boğuk ses. Sesin, istenilince edinilebilen bulanıkça bir değişikliği. [*Ing.* Veiled voice; *Fr.* Voix sombrée].

gölgelik,-ği, i. § ❶ Gölge altında bulunan yer. [*Osm.* Sayeban; *Ing.* Shade; *Fr.* Ombrage]. § ❷ Gölgesinde oturulan çardak, tente v.b. gibi şey. [*Ing.* Arbour; *Fr.* Tenture, tonnelle, bosquet].

gölge.olay, b. i. *psik.* Bir olaya katılan, fakat ona hiç bir etki yapmayan veya başka bir olay tarafından var edilerek ona bağlı kalan olay: *Makinenin gürültüsü bir gölgeolaydır.* [*Osm.* Alelhâdise; *Ing.* Epiphenomene; *Fr.* Epiphénomene].

gölge.olaycı*, b.s. § ❶ *psik* Gölgeolaycılıkla ilintili; § ❷ i. Gölgeolaycılığı benimseyen ve savunan kimse. [*Ing.* Epiphenomenalist; *Fr.* Epiphenomenaliste]. ☆ *Eşanl.* **epifenomenalist.**

gölge.olaycılık*,-ğı, b.i. (a) *psik.* Bilinci dış olayların yansıtıcısı sayan kuram; (b) *fels.* Ruh etkinliğinin bilinçli olmadan da var olabileceğini ileri sürerek bilinci bir gölgeolay sayan felsefe doktrini. [*Osm.* Alelhâdisiye; *Ing.* Epiphenomenalism; *Fr.* Epiphénoménisme]. ☆ *Eşanl.* **epifenomenalizm.**

gölge.resim, b. i. *res.* Bir cismin bir kâğıt veya karton üstüne yalnız dış şekli çizilerek yapılmış veya kesilerek siyaha boyanmış resim olup, tıpkı o şeyin gölgesi gibidir. [*Osm.* Resm-i zıllı, şekl-i zıllı; *Ing.* Silhouette; *Fr.* Silhouette].

göl.kestanesi, b. i. *bot.* ◘ **Sukestanesi.**

göl.kurbağası, b.i. *zool.* ◘ **Kurbağa.**

göllenmek, göllemek, nsz. f. *(Su v.b. sıvılar hk).* Birikerek göl haline gelmek, bir yerde toplanmak. [*Ing.* To form into a lake, pond or puddle].

göl.midyesi, b.i. *zool.* Yumusakçalar *(Mollusca)* dalının Yassısolungaçlılar *(Lamellibranchiata)* sınıfından bir tür. Kabuğu ince ve bağlantısı dişsiz olur. [*Lat. Anodonta (cignaeus); Ing.* Swam mussel, pond mussel; *Fr.* Anodonte].

göl.otu, b.i. *bot.* ◘ **Nilüfer.**

göl.ova, b.i. *coğr.* Dağlar arasında girintili çıkıntılı, ortası düzce, geçicl veya sürekli göllerin de yer tuttuğu bir çeşit ova. Bu ovalar 10-20 km. boyunda birkaç km. eninde büyücek ovalardır. [*Ing.* Polje; *Fr.* Poljé].

göl.ölçer, b.i. *fiz.* Bir sıvının veya toz halinde bir katı maddenin, erişilemeyecek derecedeki düzeyini, elektronik bir düzen ve iyonlaştırıcı bir ışımadan yararlanarak ölçen âlet. [*Ing.* Limnimeter, limnometer; *Fr.* Limnimètre].

gölsel*, s. § ❶ *coğr.* Gölle ilgili. [*Osm.* Gadirî; *Ing.* Lacustrine, laky; *Fr.* Lacustre]. § ❷ Göllerin kıyısında veya sularında yaşayan, bulunan: *Gölsel bitkiler, Gölsel hayvanlar.* [*Ing.* Lacustrine; *Fr.* Lacustre]. § ❸ *jeol.* Göllerde meydana gelen *(çökelti); Gölsel oluşumlar.* [*Ing.* Laky].
~ **konut,** Kazıklar üzerine yapılmış konut. *(Günümüzde Uzakdoğu, Afrika, Yeni Gine ve* Güney Amerika'da göllerin veya denizin kıyısı yakınında vardır).

gölük,-ğü, i. *esk. T. kölük.* § ❶ At, eşek, katır gibi yük veya binek hayvanı. [*Ing.* Beast of burden *(horse, mule, ass); Fr.* Bête de somme]; § ❷ *h.d.* Ay veya eşek sürüsü. [*Ing.* Herd of horses or asses]. ☆ *Eşanl.* **gülük.**

gömcük,-ğü, i. *Çağatayca,* Bir ucu yanmış odun.

gömeç, i. < *gömmek.* Bal peteği. [*Ing.* Honeycomb; *Fr.* Rayon de miel, alvéole]; ◉ **bal ~ i,** ◘ Bal.

gömgök /göm:gök/, s. § ❶ Masmavi, her yanı gök renginde; § ❷ *mec.* Çok, aşırı *(derecede).* [ing. Intensely blue, dark blue; *Fr.* Blue fonce].

gömgü, i. *müz.* Korno, trompet gibi teneke sazların üzengi biçimindeki borucuklarına pompa veya gömgü adı verilegelmiştir. Aletin orta bölmesinden çıkan iki boru ucuna bu gömgü parçasının uçları üstten geçirilir, yani o uçlar bu parça uçlarının içlerine sürülüp girer. Gömgü bir tıkaç gibi az veya çok gömdürülürse ana borunun uzunluğu artmış veya eksilmis olacağından, sesi de tizleşmiş veya pestleşmiş olur. [*Ing.* Slide; *Fr.* Pompe].

gömlek,-ği, i. *esk. T. könglek* > *gönglek.* § ❶ (a) Vücudun üst kısmına, tene giyilen ince iç çamaşırı, (b) Kadınların elbise altına giydikleri değişik biçimlerde, ince kumaştan yapılmış iç çamaşırı: *ipek gömlek, naylon gömlek.* [*Ing.* Undershirt; *Fr.* Chemise]. § ❷ Ceket veya yelek altına giyilen dış çamaşırı. [*Ing.* Shirt; *Fr.* Chemise]. § ❸ Kılıf: *Kanape gömleği.* [*Ing.* Cover; *Fr.* Couverture]. § ❹ *sosy.* Göbek: *İki gömlek yukarı dedesi tatardır.* [*Osm.* Batın; *Ing.* Generation; *Fr.* Generation]; § ❺ Lâmba alevine geçirilmiş beyaz ışık sağlayan amyanttan yapılma kılıf. [*Ing.* Muff, casing; *Fr.* Manchon]. § ❻ Derece, kat, basamak: Bir gömlek daha koyu. Bu halin bir gömlek daha iyisi. [*Osm.* Derece; *Ing.* Degree; *Fr.* Degré, échelle]. § ❼ Dosya kartonu. [*Ing.* Folder; *Fr.* Carton]. § ❽ *zool.* Memeli hayvanların bağırsaklarını bir önlük gibi örten yağlı zar. [*Osm.* Kamîs; *Lat. Tunica; Ing.* Tunic; *Fr.* Tunique]; § ❾ *inş.* Bir fırının iç duvarına ateş tuğlasından yapılan kaplama. Kırmızı toprak üzerine sürülen kaolenli astar olup, fırında pişirildiği vakit sırçalanarak beyaz olur. [*Ing.* Facing, coating, covering, casing, lining, sheathing; *Fr.* Parol d'un four, revêtement]. § ❿ *res.* Renklerdeki ince farklar anlamında kullanılır. [*Ing.* Shade; *Fr.* Nuance]. § ⓫ *den.* Yelken sarılı iken dumanla kirlenip harap olmaması ve cilâlı direklerin cilâlarının bu yüzden bozulmaması için üzerlerine geçirilen veya örtülen buranda kılıfları. § ⓬ *anat.* Bazı organları kapsayan ve akgömlek gibi doğrudan doğruya bu organa ilişik olan zar; § ⓭ Nadir element oksidlerinden yapılmış, bir brülörün aleviyle akkor hale gelebilen hafif örgü kafes; ☆ *Eşanl.* **akkor gömleği, kafes;**

§ ⓮ *bot.* Soğan kabuklarının ve genelliklo bütün kabukların bilimsel adı; § ⓯ *ciltç.* (a) Dikilmiş veya ciltlenmiş bir kitabın üzerine, oluk kenarlarından menteselerle tutturulmuş kapak. [*Ing.* Book-cover; *Fr.* Chemise de carton]. (b) Ortaçağdan bu yana çiftleri korumak için kitabın üzerine geçirilen deri veya kumaştan *(ipek, sırma kumaş v.b.)* yapılmış kılıf. [*Ing.* Jacket; *Fr.* Chemise]. ☆ *Eşanl.* **şömiz**; § ⓰ *demir.* Hava direncini azaltmak ve rüzgâra daha uygun bir yön vermek amacıyle, lokomotif, vagon gibi demiryolu taşıtlarının alt kısmına eklenen saç örtü. § ⓱ *inş.* (a) Boru, su yolu, oluk gibi yerlerin iç çeperlerine kaplanan sıva; [*Ing.* Sleeve; *Fr.* Chemise]. (b) Bir ısıtma tertibatının gövdesini korumak, süslemek veya ısı alışverisini önlemek için üzerine kaplanan, delikli veya deliksiz, sökülebilir kılıf; [*Ing.* Steam jacket; *Fr.* Chemise]. (c) Bir inşaat elemanının üstüne kaplanan herhangi bir madde, sıva; [*Ing.* Plaster; *Fr.* Plâtre]; (d) Toprak künklerin çevresine çekilen duvarlar; (e) Bir kaloriferin çevresine örülen tuğla duvarı [*Ing.* Revetment wall; *Fr.* Mur de chemise]. § ⓲ *tar.* Iki dünya savası arasında birçok ülkede meydana getirilen ve gömlek renkleriyle adlandırılan askerî nitelikte milliyetçi teşkilâtlar. § ⓳ *tekn.* (a) Bir eşyanın üzerini örtmek için kaplanan madde; (b) Bir makaranın dışını kaplayan tahta veya madenî kısım; (c) Bir dingilin veya bir eksenin uçlarına geçirilen, üzeri delikli, tahta veya madenden yapılmış parça *(torna, makara, terazi gömleği);* (d) Yapma çiçeğin taç yaprakları yapılırken, kumaşın korunması için kullanılan kauçuk kaplama; § ⓴ *mek.* Bir makine parçasını dıstan veya içten örten ve çeşitli görevleri *(parçanın vaktinden önce aşınmasını önlemek, parçayı sıcak veya soğuk bir havayla temasta tutmak v.b.)* olan kılıf; ◉ **gömleğinden geçirmek**, *dey.* Evlât lık edinmek. [*ing.* To pass *(an infant)* through one's shirt, as a ceremony of adoption, to adopt; *Fr.* Adopter]; ◉ ~ **li sıcak su deposu**, *döş.* Sıcak suyun ısıtılması için üste geçirilen bir gömlekten yararlanarak yapılmış basınçlı sıcak su deposu; ◉ **acem gömleği**. ◘ **Acem**; ◉ **buhar gömleği**, *demir.* Bir silindirin çift ceperi arasında bırakılan ve dış ortamdaki hava ile silindire gelen kızgın buhar arasındaki ısı kaybını azaltmak için doymuş buharla doldurulan bosluk. [*ing.* Steam-jacket; *Fr.* Chemise de vapeur]. ◉ **camcı gömleği**, *camc.* ◘ **Camcı**; ◉ **çekirdek gömleği**, *sil.* Mermi çekirdeğinin yivli namluya daha iyi intibak etmesini sağlayan madenî kılıf. ◉ **dağıtma gömleği**, *mek.* Supapsız motorlarda, ayrı eksen üzerine yerleştirilmiş hareketli iki silindirden her biri; düşey bir gövde kaymasıyle her silindirin giriş-çıkış ağzı veya delikleri açılıp kapanarak dağıtım sağlanır; ◉ **değiştirilir** ~, *mek.* Bazı motorların donatımında kullanılan takılıp sökülebilen silindir; soğutma suyu ile banyodan geçirildiği için ıslak gömlek adı verilir. ◉ **deli gömleği**, ◘ **Deli**. ◉ **direnç gömleği**, *mek.* Dökme demirden bir silindirin içine, direncini artırmak için yerleştirilmiş çelikten yatak. *(Bu işlem bir silindirin ilk çapını küçültmek veya kullanılmış bir motoru yenilemek için yapılır).* ◉ **dosya gömleği**, ◘ **Dosya**. ◉ **döme gömleği**, *inş.* Kâgir döşemeler üzerine çekilen çimento sıva tabakası. [*Ing.* Chapping; *Fr.* Chape]; ◉ **dış** ~, Puroyu dıştan zarflayan tütün yaprağı; ☆ *Eşanl.* **dışsargı, yaldızlık**; ◉ **emniyet gömleği**, *inş.* Kaplama maddelerinin su sızdırmaması gereken yerlerine, özellikle eklenti noktalarına yerleştirilen madenî parça; [*Ing.* Safety jacket]. ◉ **iç** ~, Puronun dolguluk *(iç)* ve dış gömleği *(dış sargı veya yaldızlık)* arasındaki sargı. ☆*Eşanl.* **iç sargı**. ◉ **iş gömleği**, Bir iş yaparken veya atelyede çalışırken elbiselerin kirlenmemesi için üste giyilen gömlek; ◉ **silindir gömleği**, *mek.* Buhar makinesini kuşatan kılıf; bu kılıfın içinde, silindirin iç yüzünde yoğunlaşmayı önlemek için kazandan gelen buharın geçtiği halka şeklinde bir boşluk vardır. [*Ing.* Cylinder jacket; *Fr.* Chemise du cylindre]. ◉ **su gömleği**, *mek.* Patlamalı veya içten yanmalı bir motorda, silindirler veya silindir kapakları çevresindeki su dolaşımı. ☆ *Eşanl.* **su ceketi**.

~ **değiştirme**, *zool.* ◘ **Deri değişimi**.

~ **eksitmek**, *dey.* Ömür sürmek, yaşamak.

~ **geçirme**, § ❶ *inş.* Döşenmiş boruların iç çeperlerini boydan boya bir sıvıyla kaplama işlemi; § ❷ *mad. oc.* Patlama sahasına hava sızmasını önlemek için, galerinin iç kısımlarını kil ve benzeri maddelerden meydana gelen yanmaz ve su geçirmek bir tabaka ile kaplama; § ❸ *mek.* Bir motor silindirinin içine ince çelikten bir yatak geçirme.

gömlekçi, i. Gömlek diken veya satan kimse. [*Ing.* Shirt maker, seller of shirts; *Fr.* Chemisier].

gömlekçilik,-ği, i. Gömlek dikme ve satma işi. [*Ing.* Shirt-making or selling; *Fr.* Chemiserie].

gömleklik, s. ve i. Gömlek yapmaya elverişli *(kumaş): Gömleklik poplin.* [*ing.* Shirting; *Fr.* Toile bon à faire la chemise].

gömlekliler, ç. i, *zool* Çokhücreli hayvanlardan, Sölomlular *(Coelomata)* alt bölümünün Ikinci - ağızlılar *(Deuterostomia)* filumunun, Kordelalılar *(Chordata)* alt filumuna giren bir dalı. Sölomsuz ve bölütsüzdürler. Korda, genel olarak, yalnız lârvalarda bulunur. Vücutlar torba biçiminde ve yarı saydam, ser• bir gömlekle örtülüdür. Gömlek dış deri tarafından salınır. Erdişidirler. Bazılarında metagenez tipi döl değişimi vardır. Bazılarının gelişmesinde başkalaşma görülür. Hepsi denizde yaşarlar. **Ekliceler** *(Larvacea)* **Tulumlular** *(Ascidiacea),* **Salpalar** *(Thalia cea)* sınıflarını içine alır. [*Osm.* Kamisiye; *Lat.* ve *Ing. Tunicata, Urochorda; Fr.* Tuniciers, urocordes].

gömme, i. § ❶ Gömmek eylemi. [*Osm.* Defin; *Ing* Burying, burial, encrustation, interment, entombment; *Fr.* Enfoussement, ensevelissement inhumation, enterrement]. § ❷ *cerr.* Bir organın açılan kısmını bir dikişle örtmekten ibaret ameliyat devresi. *(Bu yöntem özellikle apandisit çıkarıldıktan sonra kalan kısmı diğer organlardan ayırmak için kullanılır);* § ❸ *doğr.* Bir tahta parçasının, daha geniş bir parça üzerinde açılmış yarığa düz olarak, yani zıvana dili olmadan girmesiyle meydana gelen birlesme şekli. *(Döşeme kirişleri genellikle duvarlara gömülür; uçları duvar örgüsünün içinde kaldığı için hava alamaz ve zamanla çürür);* § ❹ *tekn.* (a) Bir nesnenin, üzerinde bir yarık açılmış veya önceden bir boşluk bırakılmış baska bir nesne içine yerleştirilmesi; (b) Bu nesnenin durumu; § ❺ s. Üzerinde bulunduğu yüzeyin içlne doğru gömülmüş olan: *Gömme dolap, gömme banyo.* [*ing.* Encrusted, inset, engaged; *Fr.* Enfoui, fiché, enfoncé].

~ **ayak**, § ❶ *süsl. san.* XV. yüzyılın sonlarında iç süslemede ve mobilyada uygulanmaya başlanan mimarî süsleme unsuru. *(Süslemede gömme ayaklar, yaldızlı veya boyalı tahtadan, bazen de mermerden yapılır);* § ❷ *mim.* Hafif bir çıkıntı yapacak şekilde duvara gömülen ve sütunlarla eşit boyutlar verilerek aynı süslemelerle bezenen dikdörtgen kesitli ayak: *dor, ion ve korinthos üslûbu gömme ayak.* [*ing.* Pilaster; engaged pillar; *Fr.* Pilastre]. *Eşanl.* **duvar ayağı**. **yarım ayak**. ◉ **bağlı** ~ **ayak**, *mim.* Bir sütunun arkasına yerleştirildiği halde daralmayan ve tabanı ile başlığı sütununkilerle birleşen gömme ayak; tabanı veya başlığı bir sütuna veya başka bir gömme ayağa bitişen gömme ayak; ◉ **çubuklu** ~ **ayak**, *mim.* Belirli bir yüksekliğe kadar yivleri yuvarlak çubuklarla doldurulmuş gömme ayak; ◉ **daralan** ~ **ayak**, *mim.* Bir sütun yanında bulunan ve üst yarıçapı alttakinden daha dar olan ayak. ◉ **destekli** ~ **ayak**, *mim.* Yanlarında az çıkıntılı iki yarım ayak bulunan gömme ayak; ◉ **iki** ~ **ayak**, *mim.* Birbirine bitişik iki gömme ayak. ◉ **kakmalı** ~ **ayak**, *mim.* Üzeri silmelerle süslenmiş veya yivlerine mermer parçalarıyle kakma yapılmış gömme ayak; ◉ **köşeli** ~ **ayak**, *mim.* Bir yapının köşesine yerleştirilen gömme ayak; ◉ **şeritli** ~ **ayak**, *mim.* Gövdesi üzerinde şeritleri olan gömme ayak; ◉ **ters daralan** ~ **ayak**, *mim.* Tepesinden tabanına doğru daralan gömme ayak. ◉ **yivli** ~ **ayak**, *mim.* Üzerine eşit aralıklarla uzunlamasına dişi silmeler açılmış gömme ayak.

~ **ayaklık**, *mim.* Bir yapının altındaki silmesiz yapı eteği. [*Fr.* Gaine fiche].

~ **banyo**, ◘ **Banyo**.

~ **dolap**, ◘ **Dolap**.

~ **kilit**, *tekn.* Gövdesi kapak veya çekmecenin kenarına açılan yuvaya gömülerek kullanılan kilit. [*Ing.* Mortise lock; *Fr.* Serrure à mortaiser, serrure en castelee].

~ **makara**, *tekn.* Sürme kapaklarda kapağa açılmış yuvaya konan ve hareketi sağlayan makara.

~ **sütun**, *mim.* Çapının yarısına kadar bir duvara veya bir ayağa gömülmüş sütun. *(Çoğunlukla sıra sütunların iki ucuna raslayan duvarlarda denk durumlu bir şekil meydana getirmek üzere yapılır. Türk mimarisinde mihrapların ve tackapıların köşelerine ve bazen yüzeylerine yapılan yarım sütunlar bu çeşittendir).* [*ing.* Engaged column; *Fr.* Colonne engagee].

gömmeci, i. *tekn.* Gömmek işlemini yapan kimse.

gömmecilik,-ği, i. § ❶*tekn.* Farklı desenler meydana getiren ve ince yaprak veya kaplamalarla bir marangoz işinin üzerine uygulanmış çeşitli renkteki maden veya diğer malzemelerin katma olarak kullanıldığı tahta işleme. ☆ *Eşanl.* **markitöri**. § ❷ Bu işi yapma sanatı.

gommek(-i,-e), f. *esk. T. kömmek.* § ❶ Bir yerde çukur açıp oraya bir şeyi, üstüne örterek veya örtmeyerek yerleştirmek: *Ölüyü gömmek, Ateşi gömmek.* [*Ing.* To bury, to entrench, to inter; *Fr.* Enfouir, inhumer, enterrer, ensevelir, enfoncer]. § ❷ Bir ölüyü toprağın içine yerleştirmek, canlı veya canlı bir kimseyi toprakla örtmek; [*ing.* To bury; to inter; *Fr.* Enterrer, inhumer, ensevelir]. § ❸ Birinin cenaze törenine katılmak veya cenazesini kaldırmak; *Zavallıyı bugün gömdük;* [*Ing.* To be present at one's funeral; *Fr.* Être present aux funerail]. § ❹ Herhangi bir nesnenin içine yerleştirmek, batırmak, sokmak: *Başını yastığa gömmüş, Taşı yüzüğe gömmek;* [*Ing.* To cause to sink, to cause to plunge *(into),* to thrust (into), to insert, to drive into; *Fr.* Enfoncer, faire entrer, introduire, mettre dedans, immiscer, plonger]. § ❺ *mec.* Birinden daha fazla yaşamak: *Acısını gösterme, artık o beni gömsün. Yaşı ilerlemiş ama benim gibi kaç kişiyi gömer.* [*Ing.* To be successor; *Fr.* Être successeur]. § ❻ *inş.* Bir yarık içine yerleştirmek: *Bir çerçeveyi duvara gömmek.*

gömü*, i. < *gömmek.* Toprağa gömülerek saklanmış para veya değerli seyler. [*Osm.* Define; *ing.* Treasure; *Fr.* Tresor *(cache)*].

gömük, s. < *gömmek h.d.* Gömülmüş olan, gömülen. [*Osm.* Metfun; *ing.* Buried; plunged *(into),* inset, engaged; *Fr.* Enterré, inhumi; enfoncé, engagé].

~ **menderes**, *coğr.* Menderes büklümlerinin yer kabartıları içine olduğu gibi gömülmüş durumu. [*Ing.* Inclosed meander, entrenched meander; *Fr.* Meandre encaisse].

gömüldürük,-ğü, i, < *gömülmek.* § ❶ Boyunduruğa geçirilen kısa değnek; § ❷ Eyerin geriye kaymaması için atların boyunlarına aşırılıp kollarına bağlanan kayış. [*Osm.* Sinebend; *Ing. (horse harness)* Breastband, breaststrap; *Fr.* Tablier, poitrail].

gömülme, i. § ❶ Gömülmek eylemi. [*Ing.* Burial, interment; *Fr.* Enterrement, inhumation]. § ❷ *mad. oc.* Katlanmanın veya bir tabaka kıvrımının talveg çizgisi; Bu çizginin eğimi.

~ **kıyısı**, *oky. bilim.* Deniz seviyesinin yükselmesi sonucu ortaya çıkan kıyı.

gömülmek(-i), özs. f. § ❶ Gömmek işine konu olmak. [*Ing.* To be buried or interred,

Fr. **être enterré, enseveli**]. § ● nsz. Derinlemesine bir şeyin içine girmek, kendini gömmek; [*Ing.* To be plunged, to sink, or grow into, to sink *(into)*; *Fr.* S'enfoncer]. § ● (-e), Batmak, kaybolmak: *Gemi sulara gömüldü.* § ● *mec.* Bir şeyin derinliğine inmek: *Hatıralarına gömülmek.*

gömültü, i. < *gömülmek h.d.* Avcının saklandığı çukur. [*Ing.* Hunting pit].

gömülü, s. § ● Gömülmüş olan, toprak altında saklanmış olan. [*Osm.* Medfun, meknuz; *Ing.* Buried, sunk *(into)*, grown *(into)*; *Fr.* Enterré, enseveli, enfoui]. § ● Batmış: *Okyanusun derinliklerine gömülü.* [*Ing.* Sunk *(into)*; *Fr.* Enfoncé].

gömüt,-tü, i. < *gömmek. h.d.* Ölü gömülen yer. [*Osm.* Sin, metfen, kabir; *Ing.* Tomb, grave; *Fr.* Tombeau, tombe]. ☆ *Eşanl.* **mezar, kabir.**

gömütlük,-ğü, i. Gömütlerin bulunduğu alan [*Osm.* Mezarlık, kabristan; *Ing.* Cemetery, graveyard; *Fr.* Cimetière].

gön, i. *esk. T. kön.* Tabaklanmış deri. [*Ing.* Coarse, leather; *Fr.* Cuir, peau tannée].

gönce, i. Deriden yapılmış sofra bezi.

göncü, i. Saraç, derici. [*Ing.* Saddler; *Fr.* Sellier].

göncük,-ğü, i. *den.* Yelkeni germek için kullanılan halatların bağlı olduğu kayış. [*Ing.* Leather to which cords are fastened which stretch the sail].

gönç, s. Gönenmiş varlıklı. [*Ing.* Prosperous, wealthy, gay, happy; *Fr.* Prospère, florissant,-ante, heureux,-euse].

gönder, i. < *Yun. kontari.* § ❶ Bayrak çekilen direk. [*Ing.* Flag-pole; *Fr.* Hampe]; § ● Çifte sürülen öküzleri dürtmeğe yarayan ucu bizli değnek. [*Ing.* Ox-goad; *Fr.* Piqueboeuf]. ☆ *Eşanl.* **üvendire, öğendire.** § ❷ *den.* (a) İnce, düz ve uzun çekilmiş ağaç çubuklar: *Sancak gönderi, civadra gönderi, kanca gönderi, flok gönderi.* [*Ing.* Staff, pole; *Fr.* Mât]. (b) Bayrak çekmek için geminin kıç tarafına dikilmiş direk. [*Ing.* Flag staff, punt pole; *Fr.* Mât de pavillon]. ☆ *Eşanl.* **şiyogin.** § ❸ *esk.* Mızrak, karga. [*Ing.* Lance, spear; *Fr.* Lance, pique]. § ❹ *ask. tar.* Savaşta ordu büyüklerinin ve devlet adamlarının atlarına bakmak, diğer zamanlarda ahır ve çayır hizmetlerini yapmakla görevli küçük birlik. ◉ **baş ~**, *den.* ◘ **Başgönder.** ◉ **bayrak ~** i, *den.* ◘ **Bayrak.** ◉ **civadra ~** i, *den.* ◘ **Civadra.**

~ torpidosu, *den.* Stim devrinin başlangıcında yakın mesafelerden **«Stimbot ve filika gibi araçlarla hedefe yakın mesafeye kadar getirilerek»** düşman gemisi üzerine göndere bağlanarak atılan ilkel bir torpido idi.

gönderen, i. *(mal, v.b.)* Yollayan kimse [*Osm.* Mürsil; *Ing.* Sender, addresser, shipper; *Fr.* Expéditeur,-trice]. ◉ **bir mesajı ~**, *hava.* Bir mesajı muhabere şebekesinde yollamak üzere yazan şahıs veya makam. [*Ing.* Originator *(of a message)*].

gönderi[a], i. < *göndermek* ◘ **Yolcu etme, uğurlama.**

gönderici, i. *post.* Posta maddelerini merkezlere tevdi eden, gönderen özel veya tüzel kişi. [*Osm.* Mürsil; *Ing.* Sender; *Fr.* Expéditeur].

gönderilecek, s. Göndermek eylemine konu olacak. [*Ing.* To be sent].

~ borç, *huk.* Borçlunun, borcunu ifa yerinden başka bir yerde, yerine getireceği borç.

gönderilen, i. *(mal, v.b. şeyi)* Alan kimse. [*Osm.* Mürselünileyh, muhalünleh; *Ing.* Consignee; *Fr.* Envoyé, expedié].

☆ *Eşanl.* **alıcı.**

~ kimse veya yer, *hava.* Mesajı alacak olan kimse veya yer. [*Ing.* Addressee, recipient, payee; *Fr.* Destinataire].

gönderilmek(-e), f. Göndermek işine konu olmak. [*Ing.* To be sent or forwarded, to be dispatched; *Fr.* être envoyé, être expédié].

gönderli, s. Gönderi olan. [*Ing.* Poled,; *Fr.* A ... mâts, qui a le mâts].

~ torpido, *den.* Ucuna bir torpido yerleştirilmiş demir çubuk. [*Ing.* Poled (staffed) torpedo; *Fr.* Torpille à mât].

gönderme, i. § ● Göndermek eylemi. [*Osm.* Irsal; *Ing. (Act of)* Sending, addressing, forwarding, dispatching, expedition; *Fr.* Action d'envoyer]. § ● *matb.* (a) Bir belge, bir yazı veya bir kitapta, altında metin dışında haşiye veya açıklama bulunan benzer işarete başvurulmasını okuyucuya bildirmek için konmuş işaret: *Göndermelerin çokluğu okuyucuyu yorar;* (b) Okunan bölüm hakkında tamamlayıcı bilgi bulunabilecek yeri okuyucuya bildiren işaret.

~ listesi, *post.* Kayda tabi mektup postası maddelerinin kaydedildiği liste. [*Ing.* Dispatch list; *Fr.* Feuille d'envoi].

☆ *Eşanl.* **Irsaliye listesi.**

~ kuramı, *huk.* Varması gerekli bir irade beyanın hazır olmayan bir kişiye yönetilmesi halinde, ne zaman hüküm ifade edeceğini açıklayan nazariyelerden biri. [*Osm.* Irsal nazariyesi].

~ siparişi veya emri, *tic.* Sipariş üzerine imalât yapan fabrikalarda, siparişin anlaşılır, eksiksiz, iç nitelik normlarına uygun şekle çevrilmesine, belirli bir halde gösterilmesine yarayan basılı kâğıt, belge.

~ ticareti, *tic.* Dış ülkelerden gönderilen malların transit ticareti.

göndermek(-i,-e), f. *esk. T. könmek.* § ❶ Götürmek veya gitmek işini yaptırmak; *memlekete göndermek, adam göndermek;* [*Ing.* To send, to dispatch, to ship, to consign; *Fr.* Envoyer, adresser]. § ❷ Yolcu etmek. [*Ing.* To send away, to see off; faire parvenir, expédier]. § ❸ Yollamak: *Mektup göndermek;* § ● Kendi dışında bir yere iletmek: *Güneş dünyaya ışık ve ısı gönderir;* ◉ *(Birini)* **öbür dünyaya** *(tahtalı köye)* **~**, *tkz. dey.* Bir kimseyi öldürmek. [*Ing.* To kill; *Fr.* Envoyer qn dans l'autre monde]; ◉ *(Birini)* **ölüme ~**, *dey.* Birini çok büyük bir tehlikeye atmak. [*Ing.* To endanger *(someone)*; *Fr.* Mettre *(qn)* en danger].

göndertmek(-i,-e), f. Göndermek işini yaptırmak. [*Ing.* To let be forwarded, sent, dispatched, adressed; *Fr.* Faire envoyer, expédier].

gönek,-ği, i. Ağaçtan oyulmuş kova gibi kap. [*Fr.* Sceau].

☆ *Eşanl.* **çelek.**

gönen, i. *h.d.* § ● Nem. [*Ing.* Humidity; Humidité]. § ❷ s. Nemli *(toprak)*. [*Ing.* ve *Fr.* Humide].

gönenç°,-ci, i. < *gönenmek.* Kolaylıkla ve iyi yaşama: *Yurtta istediğimiz gönenci sağlamak için çok çalışmalıyız.* [*Osm.* Refah, saadet; *Ing.* Prosperity, welfare; *Fr.* Aisance, bien-être].

☆ *Yak. anl.* **genlik, bolluk,** varlık, geçim, **genişlik, dirlik.** [*Ing.* To long(for); *Fr.* Désirer qch. fortement].

☆ *Karş.* **kıt kanaat geçim, tencerede pişirip kapağında yeme, kıtlık, yoksulluk, fakirlik, yokluk.**

gönendirmek(-i), f. Sevindirmek, gönence kavuşturmak, mutlu etmek. [*Osm.* Terfih etmek; *Ing.* To prosper; *Fr.* Faire prospérer, faire réussir].

☆ *Karş.* **yoksul kılmak, fakirleştirmek.**

gönenmek, nsz. f. *esk. T. könenmek.* § ❶ Gönence *(rahata)* kavuşmak, mutlu olmak, huzur bulmak. [*Ing.* To prosper, to enjoy; *Fr.* Prospérer, réussir]. ☆ *Karş.* **üzülmek, bedbaht olmak.** § ❷ Hoşlanmak, memnun olmak.

gönül,-nlü, i. *esk. T. köngül.* § ❶ Yürek: *Gönlüm istiyor, gönül ihtiyarlamaz.* [*Osm.* Kalb; *Ing.* Heart; *Fr.* Cœur]. § ● Duygu: *O adamda gönül yoktur.* [*Osm.* His, teessür; *Ing.* Sensitivity; *Fr.* Sentiment]. § ● Sevgi, şefkat: *Gönül vermek, gönül bağlamak, gönül belâsı.* [*Ing.* ve *Fr.* Affection]. § ❹ İstek: *Okumaya gönlü yok.* [*Osm.* Arzu, heves; *Ing.* Desire; *Fr.* Désir]. § ❺ Razı olma: *Ben onun gönlünü ederim.* [*Osm.* Muvafakat; *Ing.* Consent, will; *Fr.* Consentement, volonté]. § ● Cesaret: *Gönül sahibi olmayandan, fedakârlık beklenemez.* [*Osm.* Şecaat, yürek; *Ing.* ve *Fr.* Courage]. § ❼ Onur, gurur, kibir: *O pek gönülsüz bir adam, ötekinin gönlü yükseklerde.* [*Ing.* Pride, vanity; *Fr.* Fierté, orgueil, vanité]. § ● Hatır: *Gönlünü almak, gönlünü yapmak.* [*Ing.* Consideration; *Fr.* égard]. ◉ **~ den çıkarmak**, *dey.* Unutmak, anmaz olmak. ◉ **~ den geçirmek**, *dey.* Düşünmek, hatırlamak. ◉ **~ gönlü açık**, *dey.* Duygu ve düşüncelerini saklamayan. [*Osm.* Samimî; *Ing.* Open-hearted, frank, sincere; *Fr.* Joyeux,-euse, réjoui, enjoué]. ◉ **gönlü olmak**, *dey.* Bir şeye karşı çekici ve güçlü bir duygu duymak. [*Osm.* İncizap duymak; *Ing.* To feel attracted/*(by)*]. ◉ **gönlü bol**, *dey.* Cömert, eli açık. [*Ing.* Generous-hearted; *Fr.* Généreux,-euse, libéral]. ◉ **gönlü bulanmak**, *dey.* § ● Kusacak gibi olmak. [*Ing.* To feel sick, nauseated, to have heartburn; *Fr.* Avoir des nausees]. § ❷ Kuşkulanmak. [*Ing.* To feel (be) suspicious *(about)*; *Fr.* Avoir des soupçons à l'endroit de qn, à l'égard de qn, sur qch]. ◉ **gönlü çekmek**, *dey.* İmrenip istemek. [*Ing.* To desire; *Fr.* Desirer]. ◉ **gönlü çelinmek**, *dey.* Kapılmak. [*Ing.* To charm, to inflame with love; *Fr.* être fascine]. ◉ **gönlü çökmek**, *dey.* Yürek gücü sarsılmak. [*Osm.* Maneviyatı bozulmak; *Ing.* To have a break down in morale, to give up; *Fr.* Avoir mauvais moral]. ◉ **gönlü gani**, *dey.* Cömert ve gözü tok. [*Ing.* Generous, contented; *Fr.* Généreux,-euse, rassasié]. ◉ **gönlü gözü açılmak**, *dey.* Sıkıntıdan kurtulmak, ferahlamak. ◉ **gönlü ile oynamak**, *(birinin), dey.* Sever görünüp eğlenmek. ◉ **gönlü ilişmek (takılmak)**, *dey.* İlgilenmek. [*Ing.* To feel attracted *(to someone)*]. ◉ **gönlü (hatırı) kalmak**, *dey.* § ❶ İsteyip de edinemediği bir şeyi istemekten geçememek. [*Ing.* To long(for); *Fr.* Désirer qch. fortement]. § ❷ Gücenmek. [*Ing.* To feel resentment, to feel hurt; *Fr.* être affligé, être chagriné]. ◉ **gönlü kanmak**, *dey.* Bir iş hakkındaki tasası kalmamak. [*Osm.* Mutmain olmak, müsterih olmak; *Ing.* To stop worrying]. ◉ **gönlü kara**, *dey.* Başkasının kötülüğünü isteyen. [*Ing.* Malevolent, black-hearted; *Fr.* Malveillant,-ante, méchant,-ante]. ◉ **gönlü kararmak**, *dey.* Yaşamaya karşı sevgi ve isteği azalmak. [*Ing.* To feel disgusted with life]. ◉ **gönlü olmak**, *(bir şeyde), dey.* Sevip istemek. ◉ **gönlü olmak** *(bir şeye), dey.* Razı olmak. [*Ing.* To agree *(to)*, to be in love *(with)*; *Fr.* Consentir à qch]. ◉ **gönlü takılmak**, *dey.* İlgilenmek. [*Ing.* To be attracted *(by)*]. ◉ **gönlü tez**, *dey.* Tez canlı. [*Ing.* Impatient, hustler; *Fr.* Impatient,-ente, bouscouleur,-euse]. ◉ **gönlü tok**, *dey.* Herhangi bir şeye gereksinmesi varken yok gibi gösteren. [*Osm.* Müstağni; *Ing.* Contented, satisfied; *Fr.* Content,-ente, satisfait]. ◉ **gönlün yazı var kışı var**, *at.* İnsan kimi zaman neşeli, iyimser, yaşama sevgisiyle dolu olur; kimi zaman bunalmış, kötümser, bezgin. ◉ **gönlünde bir arslan yatar** *(herkesin), dey.* Herkesin kendine göre yüksek bir emeli vardır. ◉ **gönlünden geçirmek**, *dey.* Düşünmek. [*Ing.* To think *(of doing, about doing)*; *Fr.* Penser]. ◉ **gönlünden kopmak**, *dey. (Bir şey vermek üzere)* Birdenbire karar vermek. [*Ing.* To be given gladly; *Fr.* Donner volontairement]. ◉ **gönlüne doğmak**, *dey.* İçine doğmak. [*Ing.* To have a foreboding]. ◉ **gönlüne göre**, *dey.* Dileğine göre. [*Ing.* According to one's heart's desire]. ◉ **gönlünü avlamak (çelmek)**, *dey.* Birinin aşkını elde etmek. [*Ing.* To hunt hearts]. ◉ **gönlünü etmek (yapmak)**, *dev.* Razı ve hoşnut etmek. [*Ing.* To obtain the acquiescence *(of)*, to induce *(to)*, To make willing to please, to conciliate; *Fr.* Faire consentir, persuader, contenter, satisfaire, consoler]. ◉ **gönlünü hoş etmek**, *dey.* Birinin dileğini yerine getirerek onu sevindirmek. [*Ing.* To please, to make contented; *Fr.* Contenter qn]. ◉ **gönlünü kap-**

mak, *dey.* Birini kendine âşik etmek. [*Ing.* To captivate someone's heart]. ◉ **gönlünü pazara çıkarmak,** *dey.* Sevmek için kendine yakışanı seçmeyip rastgele birini sevmek. [*Ing.* To fall in love with an unworthy person]. ◉ **gönlünün dümeni bozuk,** *tkz. dey.* Gönül işlerinde ağırbaşlılık gösteremeyen. [*Ing.* One who is not serious in his love affairs]. ◉ **~ den gönüle (kalbten kalbe) yol vardır, (kalb kalbe karşıdır),** *at.* Birbirlerine bir takım duygularla bağlı olan iki kimseden biri, öteki için ne düşünüyorsa o da beriki için aynı şeyi düşünür.

~ açıcı, *dey.* İnsana ferahlık veren. [*Osm.* Müferrih; *Ing.* Exhilarating; *Fr.* Vivifiant, emoustillant,-ante].

~ açıklığı, *dey.* Ferahlamak. [*Ing.* Cheerfulness, hilarity; *Fr.* Bonne humeur, rejouissance].

~ açılmak, *dey.* Sıkıntısı olmamak, sıkıntısı gitmek. [*Osm.* Ferahlamak; *Ing.* To become cheerful; *Fr.* Se réjouir, se distraire].

~ açmak, *dey.* İnsanın iç sıkıntısını gidermek. [*Ing.* To cheer up, to make happy, to exhilarate; *Fr.* Vivifier, ranimer, ragaillardir, mettre a la joie au cœur].

~ almak, *dey.* § ● Sevindirmek, hatır yapmak, hoşnut etmek. [*Ing.* To please, to content; *Fr.* Contenter, gagner le cœur de]. § ● Kırılan bir kimseyi hoş bir davranışla memnun etmek. [*Ing.* To repaire hardship].

~ avcısı, *dey.* Başkalarını kendine âşık kılmaktan zevk alan kimse. [*Ing.* Heart hunter; *Fr.* Chasseur du cœur].

~ avlamak, *dey.* Başkasını kendisine âşık etmek. [*Ing.* To hunt hearts; *Fr.* Chasser des cœurs].

~ bağı, *dey.* Duygusal ilişki.

~ bağlamak (vermek), *dey.* İçten sevmek, severek bağlanmak. [*Ing.* To fall in love; *Fr.* Aimer, devenir amoureux].

~ belâsı, *dey.* Aşkın gerektirdiği sıkıntılar. [*Ing.* Trouble caused by love].

~ bir sırça saraydır, kırılırsa yapılmaz, *at.* Bir kimsenin, hele dostlarımızın gönlünü kırmamaya dikkat etmeliyiz. Kırılan gönül kolay kolay onarılamaz. Bu yüzden, eski dostluk bir daha o içtenlikle yenilenemez.

~ birliği, *dey.* Ortaklaşa arzu. [*Ing.* Agreement, harmony; *Fr.* Accord, conformité, concordance].

~ bolluğu, *dey.* Göz tokluğu. [*Osm.* Kanaat; [*Ing.* Generosity; Générosité, libéralité, largesses].

~ bulandırmak, *dey.* § ● Mide bulandırmak. [*Ing.* To make sick, nauseated, to cause heartburn; *Fr.* Donner des nausées]. § ❷ *mec.* Kuşkulandırmak. [*Ing.* To make suspicious *(about)*; *Fr.* Faire soupçonnable].

~ çekici, *dey.* Alımlı, cazibeli.

~ çekmek, *dey.* Sevdalı olmak, sevda çekmek, aşkın verdiği sıkıntılara katlanmak. [*Ing.* To be in love *(with)*; *Fr.* Être amoureux].

~ çöküşü, *dey.* Ruh gücünün çöküşü, yürek gücünün sarsılması.

~ darlığı, *dey.* Hüzün, keder, iç sıkıntısı. [*Ing.* Foreboding, anxiety; *Fr.* Mauvaise humeur].

~ dilencisi, *dey.* Sevdiğinden ayrılmamak için onun her hakaretine katlanan kimse. [*Ing.* One who is so madly in love that he undergoes any humiliation provided he can be near his beloved].

~ düşürmek, *dey.* Sevmek, sevivermek. [*Ing.* To love; *Fr.* Aimer].

~ eğlencesi, *dey.* İnsanı oyalayıp, hoşça vakit geçirmeye yarayan şey, sürekli olmayan sevgi. [*Ing.* Toy of love, flirt; *Fr* Plaisir, objet d'amour].

~ eğlendirmek, *dey.* Sevilen bir şey veya kimseyle hoşça vakit geçirmek. [*Ing.* To amuse oneself; *Fr.* S'amuser].

~ eri, *dey.* Beğenisi yerinde, düşüncesi uyanık ve hoşgörüsü olan. [*Osm.* Rint; *Ing.* Tolerant, sensible and manly person].

~ etmek, *dey.* Birinin iyilik veya kötülüğünü gönülden dilemek. [*Ing.* To wish good or evil *(for someone)*].

~ ferahlığı, *dey.* İç açıklığı, dertsizlik.

~ ferman dinlemez, *at.* En yüksek yerden yasak emri de gelse gönül sevdiğinden vaz geçmez.

~ gezdirmek, *dey.* Seçmek üzere aklından birçok şeyleri geçirmek.

~ hoşluğu, *dey.* Razı ve memnun oluş. [*Ing.* Willingness, desire, consent, satisfaction, contentment; *Fr.* Consentement, bon gré].

~ hoşluğu ile (rızasıyle), *dey.* Hiç bir baskının etkisi altında olmaksızın, seve seve, isteye isteye. [*Ing.* Willingly; *Fr.* Volontairement, de plein gré, de bon cœur].

~ indirmek, *dey.* Bir kimse aşağı gördüğü işe gönlünü razı etmek. [*Osm.* Tenezzül göstermek; *Ing.* To be willing to do some job that is beneath him].

~ karımaz (kocamaz), *at.* İnsanlar ihtiyarlasalar da gönülleri genç kalır. Sevgi ve istekler eski gücünü, tazeliğini yitirmez. ☆ *Karş.* **er kocar, gönül kocamaz.**

~ kırmak (gönül yıkmak), *dey.* Hatır kırmak, gücendirmek. [*Ing.* To hurt; *Fr.* Blesser, désobliger].

~ kimi severse güzel odur, *at.* Güzellik anlayışının kişiye göre değiştiğini anlatır; bir kimse için güzel, gönlünün sevdiğidir. [*Ing.* Beauty is a matter of taste].

~ maskarası, *dey.* Sevda yüzünden gülünç hallere düşmüş kimse. [*Ing.* One who allows himself to be ridiculed because of some love affair].

~ okşamak, *dey.* Birini hoş bir söz veya bir davranışla sevindirmek. [*Osm.* İltifat etmek; *Ing.* To treat someone kindly; *Fr.* Complimenter].

~ okşayıcı, *dey.* Hoşa giden.

~ tokluğu, *dey.* Gönlü tok olma hali veya ona yakışan davranış. [*Osm.* İstiğna; *Ing.* Contentment; *Ing.* Dedain, moderation dans les désirs, contentement].

~ var otluğa, gönül var bokluğa (konar), *at.* İyi ve güzel şeyleri seven yüksek ruhlu insanlar da vardır; kötü, murdar şeylerden hoşlanan asağılık insanlar da.

~ verme evliye, eve gider unutur, *at.* Bir kadın, evli bir erkeğe gönül kaptırmasın. Onun göstereceği ilgiye inanmasın. Evli olan erkekler, başka kadınlara bağlanamazlar.

~ vermek (bağlamak), *dey.* Sevmek. [*Ing.* To give one's heart *(to)*, to fall in love *(with)*; *Fr.* Aimer, tomber amoureux, -euse, s'attacher].

gönlünce, z. Arzusuna uygun. [*Ing.* After one's heart, as desired; *Fr.* Selon son cœur].

gönüldeş, i. Duygu ve istekleri aynı olanlardan her biri. [*Ing.* United in mind and feelings; *Fr.* Du même sentiment, unanime].

gönüllenmek, nsz. f. *h.d.* Gücenmek, alınmak. [*Ing.* To be hurt, to take something to heart].

gönüllü, s. ve i. § ❶ Kendi istek ve kararı ile bir işi yapmayı kabul eden; Ağır veya tehlikeli bir işi yapmayı, hiç bir yükümü yokken, gönül hoşluğuyle üstüne alan: *Gönüllü asker.* [*Ing.* Volunteer; *Fr.* Volontaire]. § ❷ Çok istekli: *Ben bu işin gönüllüsüyüm.* [*Ing.* Desirous; *Fr.* Désireux,-euse]. ☆ *Eşanl.* **arzulu, severek yapan, tav'an.** ☆ *Karş.* **gönülsüz, isteksiz, gelişigüzel, kerhen.** § ● *h.d.* Seven veya sevgili: *Bu kızın gönüllüsü.* [*Ing.* Lover, suitor; *Fr.* Amoureux,-euse, prétendant]. § ❷ *ask.* Özellikle bir ölüm kalım savaşında askerlik çağına gelmemiş gençlerle bu görevi eskiden yapmış ihtiyarların herhangi bir zorlama olmaksızın kendiliklerinden koşup hizmet alanları. [*Ing.* Volunteer; *Fr.* Voluntaire]. § ❸ *teşk. tar.* Osmanlı imparatorluğunun bazı önemli eyalet veya büyük şehirlerinde yeniçeri yerine ve onların teşkilâtına uygun olarak ulufe ile kullanılan muvazzaf asker. ☆ *Eşanl.* **yerlikulu.** ◉ **alçak ~,** *dey.* ◘ **Alçak.** ◉ **barış ~ leri,** ◘ Barış.

~ ağası, *teşk. tar.* Gönüllü teşkilâtının başındaki âmir. *(Gönüllü ağaları, Kapıkule ocaklarının bulunduğu devrede üstün başarı gösterdikleri zaman yeniçeri teşkilâtına alınırlardı. Bu işleme tashihi bedirgâh denirdi).* [*Ing.* Head of volunteers].

~ gediği, *teşk. tar.* Ölmüş olan bir yeniçerinin askerlik çağındaki çocuklarının Yeniçeri ocağına alınması için faydalandıkları kanun. *(Bunlar savaşa katılarak orduda tashihi bedirgâh suretiyle yeniçeri ocağının ulufe defterine yazılırlar ve gerçek yeniçeri olurlardı).*

~ yeniçeri, Şehir ve kasabalardaki gönüllülerin yeniçeri olmak isteyenlerin arasında yeniçeri adayı.

gönüllülük,-ğü, i. Gönüllü olma hali. [*Ing.* Heartedness, voluntariness, willingness; *Fr.* État d'être desireux, volontaire ou épris d'amour etc.]. ◉ **alçak ~,** *dey.* ◘ **Alçak.**

gönülsüz, s. ve z. § ❶ İstemeden: *Gönülsüz davranmak.* § ❷ Günlü olmadan yapılan, istemeyerek. [*Ing.* Unwilling, involuntary; *Fr.* Involontaire, inserviable, de mauvaise volonté, rétif]. § ● *h.d.* Alçak gönüllü. [*Ing.* Humble, modest; *Fr.* Humble, modeste].

~ alıcı, İsteksiz müşteri.

~ namaz göğe çıkmaz (ağmaz), *at.* İçten gelen bir duygu ile kılınmayan namaz kabul olunmaz. Bunun gibi, isteksiz yapılan işten hayır gelmez.

~ yenen (istenmeyen) aş, ya karın ağrıtır ya baş, *at.* İsteksiz yenen yemek, nasıl insana dokunursa, istenmeyerek yapılan iş de öylece kötü sonuç verir. [*Ing.* Something done unwillingly will not do good].

gönülsüzlük,-ğü, i. § ❶ Bir işi istemeyerek yapma; Bir şey yapmak için gönlü olmayış. [*Ing.* Unwillingness, disinclination; *Fr.* Repugnance, absence de consentement]. § ❷ *h.d.* Alçak gönüllülük. [*Ing.* Humbleness, modesty; *Fr.* Humblesse, modestie].

gönye, i. *Yun. gonia.* § ❶ *tekn.* Kesişen iki düzlemin meydana getirdiği dik açıyı denetlemeye ve dik açı çizmeye yarayan, dik açı yapacak şekilde birbirine eklenmiş iki parçadan meydana gelen âlet. [*Ing.* Set-square; *Fr.* Équerre]. § ❷ Dik açılı dirsek, iki düzlemli dik acı: *Gönye meydana getiren duvar.* [*Ing.* Set-square; *Fr.* Équerre]. § ● Kâğıt üzerine dikme, dik açı ve paraleller çizmeye yarayan, maden, tahta veya plastikten yapılmış açılardan biri dik üçgen biçiminde âlet. [*Ing.* Set-square; *Fr.* Équerre]. § ❹ *mat.* Bir tahta parçasının bitişik iki yüzeyi arasındaki açı. [*Ing.* Right-angle; *Fr.* Équerre]. § ● *(Masonluk)* Mason topluluğunun benimsediği sembolik âletlerden biri. *(Üstadı Muhteremde bulunur ve hakkı temsil eder).* ◉ **~ li birleştirme,** *mar.* ◘ **Gönyeburun.** ◉ **~ sinde,** Dik açılı. ◉ **~ sini almak,** *den.* Bir geminin değişik kısımlarında çift yüzeyli çeşitli açıları ölçmek. ◉ **aksak ~,** Dik açının gayrı olarak biri geniş açı veya dar açı teşkil eden gönyelere denir. [*Ing.* Bevel-square; *Fr.* Fausse équerre]. ◉ **ayarlı ~,** Bir lama veya bir saptan meydana gelen ve herhangi bir açının yerine konmasına, bin parçanın kenarına göre eğik olan paraleller çizmeye yarayan gönye. [*Ing.* Combination square, try square, Universal bevel; *Fr.* Équerre a lame d'acier]. ◉ **aynalı ~,** *mat.* ◘ **Aynalı.** ◉ **bükülmeli manevra ~ si,** *mek.* Dar veya geniş açılı gönye. ◉ **çizim ~ si,** *san.* Ortasında, *göz* denilen dairesel bir boşluk bulunan ve kâğıt üzerinde kaydırılarak kullanılan üçgen biçiminde ince tahta parçası. [*Ing.* Set-square; *Fr.* Équ-

erre à dessin]. ◉ **dar** ~, *mar.* 90° den küçük birleştirme açısı. ◉ **değişken** ~, İstenildiği derecede ayar edilerek bir dar açı, bir dik açı veya geniş açı çizebilmeye yetenekli ve kolları hareketli gönye. [*Fr.* Équerre fausse]. ◉ **dereceli** ~, Açıları ölçmeye yarayan, 180° ye bölünmüş gönye. [*Ing.* Mitre square; *Fr.* Équerre a onglet]. ◉ **destekli** ~, Kolları çok büyük olduğu için bir destekle birleştirilmiş ve sağlamlaştırılmış gönye. ◉ **duvarcı** ~ **si**, Tepesinde çekül asılı, dik acı meydana getiren çerçeve. ◉ **geniş** ~, 90° den büyük birleştirme açısı. ◉ **kırk beş derecelik** ~, Bir dik açı ile 45 derecelik iki açıdan ibaret resim gönyesi olup, bu gönye mimarî resimlerini çizmek için kullanılır. Mimarî resimlerde gölgeler daima 45 derecelik bir eğiklikte geldiği düşünülen bir ışığa göre yapılmak usuldendir. [*Fr.* Équerre à 45]. ◉ **köşeli** ~, Birbirine dikey olarak bitişmiş ağaçların dış veya yüzlerine konan gönya seklinde madeni parça. [*Ing.* Angle bracket; *Fr.* Équerre]. ◉ **manevra veya bir iletmeye yön verme** ~ **si**, *mek.* Dik bir eksen etrafında belli bir açıda dönerek, bir doğrultudaki bir hareketi değişik bir doğrultuya çevirebilen gönye şeklinde birbiriyle bağlantılı iki koldan meydana gelmiş tertibat. ◉ **merkezleme** ~ **si**, Bir dönel koni veya silindirin merkezini belirlemeye yarayan gönye. [*Ing.* Centering square]. ◉ **mimar** ~ **si**, Arazi üzerinde mesaha işleri yapmaya ve harita veya plân yapmaya yarayan sekiz köşeli veya yuvarlak şeklinde âlet olup, karşılıklı yarıkları vasıtasıyle rasat yapılacak açılar, yani karşıdan görülen açıların kaç derece olduğunu ölçmeye yarayan sehpalı bir âlettir. [*Ing.* Cross-staff; *Fr.* Équerre d'arpenteur]. ◉ **optik** ~, *topogr.* Dik açıların optik metotla elde edilmesine yarayan modern yer ölçme gönyesi. [*Ing.* Optical square; *Fr.* Equerre d'arpenteur]. ◉ **oynar kollu** ~, Aralarındaki açıya istenilen değer verebilecek şekilde kolları eklemli veya sürme oluklu yapılan âdi gönye. ☆ *Eşanl.* **Çekirge**. ◉ **resim** ~ **si**, Üçgen şeklinde bir köşesi dik açı olan tahtadan, mikadan veya madenden yapılmış ince levha halinde ve ortası delik gönye; Bu gönyenin bir dalı, uzun bir cetvelin kenarına uygulanarak dikmeler ve paralel çizgiler çizilir. [*Ing.* Set-square; *Fr.* Équerre à dessin]. ◉ **sürmeli** ~, Kabartma ve yuvaksı cisimlerin çaplarını ölçmeye yarayan üstü taksimatlı bir çubuğa dik olarak bağlanmış iki kollu bir gönye olup, bu kolların ucdaki sabit ve diğeri hareketli taksimatı bulunan kol üstünde ileri geri hareket eder. Ölçülecek cisim bu iki kol arasına alınarak taksimat üzerindeki rakamlar okunmak suretiyle boyutu bulunur. [*Ing.* (Sliding) Caliper-gauge; *Fr.* Équerre à coulisse]. ◉ **şapkalı** ~, Kollarından biri T şeklinde olan gönye. ◉ **T** ~, T seklinde birlestirilmis iki cetvelden meydana gelen âlet. [*Ing.* T. square; *Fr.* Équerre à T]. ◉ **taşçı** ~ **si**, Taşların yontulmasında yüzlerin dik olmasını sağlamak için taşcıların kullandıkları dik açı şeklinde demir köse. [*Fr.* Equerre de tailleur de pierre]. ◉ **tırnaklı** ~, Bir kenarı çıkıntılı olan gönye. ◉ **üçlü** ~, Bütün araçları dik, üç yönde açı meydana getirecek şekilde birlestirilmiş üç cetvelden meydana gelen ve bir düzlem üzerinde dikmeleri denetlemeye yarayan âlet. ◉ **yer ölçme** ~ **si**, *topogr.* Arazide dik açılar işaretlemeye yarayan âlet.

~ **bitişgi**, *mim.* ve *inş.* ◘ **Bitişgi**.

~ **dişli**, *den.* Çatal şeklinde açılmış dişliler.

~ **dişli geçme**, *inş.* ◘ **Geçme**.

~ **grafometre**, Hem gönye hem grafometre vazifesi gören âlet.

~ **hareketi**, *sp.* Kollardan bar'a asılmış vaziyetteyken, bacakların bükülmeden bedene dikey olarak tutulmasıyle meydana gelen jimnastik hareketi.

~ **kayıt**, Pencerelerin çeliplemelerinde birbirine dikey olan çerçeve kayıtları.

~ **köşeli**, Köşeleri dik açılı olan. [*Fr.* En retour d'équerre]. ~ ~ **derz**, ◘ **Derz**.

~ **postaları**, *den.* Gemilerin en geniş yerindeki iskarmozları *(kaburgaları)*.

☆ *Eşanl.* **mastori**.

~ **silindir**, Diklik kontrolunda gönye yerine kullanılan, yuvarlak tabanlı oldukça yüksek dik silindir.

~ **takozu**, *den.* Eski biçim gemilerde dümenin dalgalarla yukarı kalkıp iğneciklerden kurtulmaması için üst iğnecik üzerine vurulan ağaç takoz.

~ **tezgâhı**, Çerçeve çubuklarının uçlarını gönye olarak kesmeye yarayan çerçevecilerin kullandıkları kutu. [*Ing.* Mitre-box; *Fr.* Boîte à onglet].

~ **tutmak**, Taşların yontulmasında yüzlerin birbirlerine dikey olmasını sağlamak için gönyeyi uyguiayarak yön vermek. [*Ing.* To square something; *Fr.* Mettre en equerre].

☆ *Eşanl.* **gönyesine getirmek (koymak)**.

~ **yüzü**, Bir yontu taşında, dış yüzeyle gönyede olarak yapılan yatak yüzü veya ters yüz. [*Ing.* ve *Fr.* Angulation].

gönye.burun, b.i. *mar.* Düz veya kordonlu parçaları köşe yapacak şekilde uç uca alıştırma işlemi. [*Ing.* Mitre; *Fr.* Onglet].

~ **birleştirme**, *mar.* Düz veya kordonlu iki parçayı, genellikle 90° lik açı yapacak şekilde uç uca alıştırma işlemi.

~ **rendeleme düzeni**, *mar.* Uçları gönyeburun kesilmiş işleri rendelemek için tezgâhın arka mengenesine takılarak kullanılan vidalı düzen. [*Fr.* Boîte à recoler].

~ **testeresi**, *mar.* Dar parça ve çıtaların uçlarını istenilen eğimde kesmek için geliştirilmiş testere cihazı. [*Fr.* Scie à onglets].

gönyeleme, i. § ❶ Gönye ile ölçme. [*Ing.* ve *Fr.* Angulation]. § ❷ *demir.* Bir demir yolu taşıtı veya makine şasisinin yükseklığini gönye ve paralelliğini denetlemek için yapılan işlem. [*Ing.* ve *Fr.* Angulation].

gönyelemek(-i), f. Gönye ile ölçmek. [*Ing.* To angulate; *Fr.* Anguler].

gördek, i. *zool.* ◘ **Acıbalık**.

gördürmek(-i,-e), f. Bir işi başkasına yaptırmak: *Bütün işlerini bize gördürdü.* [*Ing.* To be done or carried out, to cause or arrange *(to)*; *Fr.* Faire voir].

göre, e. < *görmek*. § ❶ *(Bir şeye)* Uygun olarak, gereğince: *Alacağınız buyruğa göre davranınız.* [*Osm.* Tevfikan; *Ing.* According to, in conformity to, in compliance with, under; *Fr.* Selon, conformement, etant donne que]. § ❷ Bakılırsa, hesaba katılırsa, gözönünde tutulunca: *Duyduğuma göre.., Söylendiğine göre., Bu kalabalığa göre bu yemek az gelecek.* [*Osm.* Nazaran; *Ing.* In comparison to, with respect to, with (in) regard to, in relation to; *Fr.* Dapres]. § ❸ Sorulursa, düşüncesine: *Bana göre hepsi bir.* [*Ing.* As regards to; *Fr.* Selon]. § ❹ *fels.* ◘ **Bağıntılı**. ◉ ~ **ceği gelmek**, *dey.* Göresi gelmek, özlemek. [*Ing.* To miss; *Fr.* Convoiter]. ◉ ~ **olmak**, *dey.* § ❶ *Bu ev tam size göredir.* § ❷ İlgilendirmek: *Bu yasak size göre değil.*

görece*, s. Yerden yere, kisiden kisiye, zamandan zamana değişen: *Ahlâk kavramı görecedir, toplumdan topluma değişir.* [*Osm.* Nispî].

görecilik*,-ği, i. *fels.* ◘ **Bağıntıcılık**.

göreç,-ci, i. ◘ **Pırıldaklı göreç**.

göreklik,-ği, i. § ❶ Binaların en yüksek yerinde ve damında veya bir parkın manzarası güzel bir yerinde, üstü örtülü ve trafi camekânlı veya açık olarak yapılan ve etraftaki güzel görünüşleri seyretmeye yarayan köşkler. [*Ing.* Summer-house; *Fr.* Belvédere]. § ❷ Bahçe ve parklarda etraftaki güzel görünüşleri seyredebilecek du-

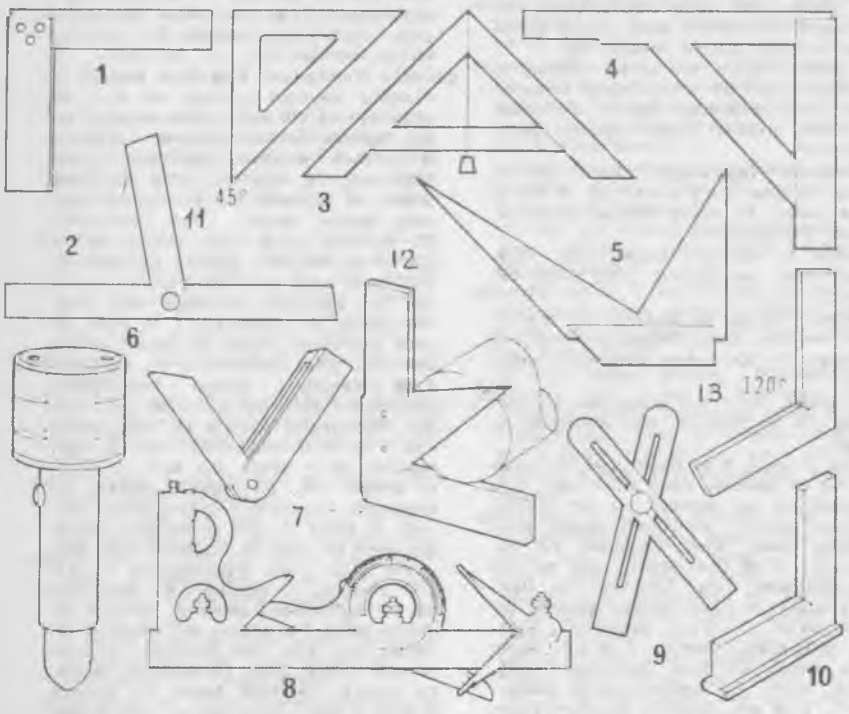

ŞEKİL: 229. — **GÖNYELER**. 1. Lama gönye. 2. Ayaklı T gönye. 3. Çeküllü inşaat gönyesi. 4. Destekli inşaat gönyesi. 5. Tırnaklı gönye. 6. Optik gönye. 7. Ayarlı gönye *(Falso gönye)*. 8. Kombine gönye. 9. Kanallı ayarlı gönye *(Falso gönye)*. 10. Şapkalı gönye. 11. 45 lik gönye. 12. Merkezleme gönyesi. 13. 120 Gönye *(somun gönyesi)*.

rumda bulunan yüksek mevkiler. [*Osm.* Cihannüma; *Ing.* View-point, belvedere, gazebo; *Fr.* Bélvédère].

görell*, s. *fels.* ◘ Bağıntılı.

görelik*,-ği, i. *fels.* ◘ Bağıntı.

görelilik*,-ği, i. *fels.* ◘ Bağıntılık.

gören, s. < *görmek.* Görmek eylemini yapan. [*Ing.* Seer; *Fr.* Voyant,-ante]. ◉ **verilen bir açıyı ~ daire parçası**, *mat.* İçine çizilebilecek bütün açıların verilen açıya eşit olacağı daire parçası.

~ **gözün hakkı vardır**, *at.* Yiyecek veya imrenilecek bir şeyi görene o şeyden vermek gerekir.

görenek,-ği, i. < *görmek. sosy.* Başka çeşidini, daha kolay veya yararlısını düşünmeksizin, birşeyi görülegeldiği gibi yapma alışkanlığı; örf ve âdetten, hiç bir yıpratıcı gücü olmaması veya karşı konduğu zaman çok zeyif yaptırıcı gücü bulunmasıyle ayrılan sosyal davranış tipidir. [*Ing.* ve *Fr.* Routine, usage].

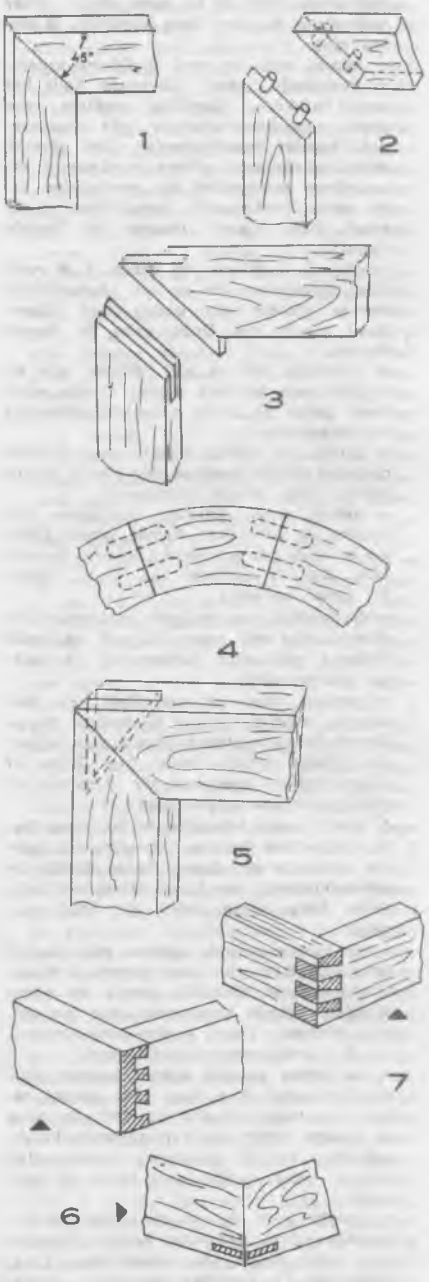

ŞEKİL: **GÖNYEBURUNLAR.** 1. Düz gönyeburun birleştirme. 2. Kavelalı gönyeburun birleştirme. 3. Gönyeburun çıtası. 4. Kavelalı gönyeburun birleştirme. 5. Üçgen çıtalı gönyeburun birleştirme. 6. Kırlangıç kuyruğu yarım gizli dişli gönyeburun birleştirme. 7. Kırlangıç kuyruğu açık dişli gönyeburun birleştirme.

görerek, z. Görmek suretiyle. [*Ing.* By seeing or observing; *Fr.* Voyant, observant]. ~ **işçilik**, Tecrübeyle elde edilen yetenek ve ustalık. Hiç bir yaratıcı yönü bulunmayan, sabır ve melekeye dayanan ince işçilik. [*Ing.* ve *Fr.* Routine].

~ **rasat**, *hava.* Gözle yapılan herhangi bir rasat. [*Ing.* Visual observation; *Fr.* Observation visuelle].

~ **uçuş kuralları**, *hava.* Görerek uçuş sırasında hava seyrüsefer emniyeti bakımından uyulması gereken nizamların topu. [*Ing.* Visual flight rules; *Fr.* Regles de vol

~ **uçuşta kullanılmayan yardımcı tesisler**, *hava.* Sadece âletle ucuşta kullanılan yardımcı tesisler. [*Ing.* Non-visual aid; *Fr.* Aide non visuelle].

à vue].

~ **yaklaşma**, *hava.* Aerodrom ve uçuş pistlerini görerek ve âlet kullanmadan yapılan yaklaşma. [*Ing.* Visual approach; *Fr.* Approche à vue].

göresimek(-i), f. Göreceği gelmek, görmek arzusunu duymak, özlemek. [*Ing.* To desire to see, to yearn *(for)*, to miss; *Fr.* Convoiter, désirer revoir].

görev*, i. < *görmek.* § ❶ Yapılagelen iş, eylem, normal işleyiş: *Duyuların görevleri.* [*Ing.* Duty; *Fr.* Devoir]. § ❷ *sosy.* Bir tüzüğe, bir kanuna bağlı olarak yapılan iş, memurluk. [*Osm.* Hizmet; *Ing.* ve *Fr.* Service]. § ❸ *biy.* Canlılarda, bir organizmayı meydana getiren organların ayrı ayrı veya bütün halinde birbiriyle bağıntılı olarak yaptıkları iş *(fonksiyon): Beslenme görevi. Üreme görevi.* [*Osm* Vazife; *Ing.* Function; *Fr.* Fonction]. ☆ *Eşanl.* **fonksiyon**. § ❹ *psik.* ve *fels.* Bütün davranışların temel birliği. [*Osm.* Üfule; *Ing.* Function; *Fr.* Fonction]. ☆ *Eşanl.* işlev. § ❺ Resmî iş; resmî nitelikli, önemli sorumluluklar yükleyen iş: *İhtiyar adam görevinden atıldı.* [*Osm.* Vazife]. § ❻ Bir şeyin veya bir kimsenin göregeldiği iş, kendisinden beklenen eylem. [*Osm.* Vazife]. § ❼ *huk.* (a) Hukuk yargılanmasında, belirli bir davaya yargı yolu içinde hangi mahkemenin bakacağının belli edilmesi. ☆ *Eşanl.* vazife; (b) Ceza yargılamasında asıl ceza davasının konusu olan olayın hukukî niteliğine, dolayısıyle suç çeşidine ve diğer yandan cezanın ağırlığına göre yargılama yetkisinin birinci derecedeki mahkemeler arasında paylaşılması: *İdarî yargıda görev.* [*Ing.* Duty; *Fr.* Devoir]. § ❽ *işletm.* Bir teşebbüsün en iyi şartlarda amaca varmasını bağlayacak şekilde düzenlenmiş işlemlerin tümü. *(Görev'in karşılığında söz konusu işlemleri gerçekleştirmek ve düzenlemek amacını güden hizmet bulunur).* [*Ing.* Function; *Fr.* Fonction]. § ❾ *dilb.* Cümle veya cümle bölümünde bazı kurucu unsurların oynadığı rol. *(«Çocuk bir elma yedi» cümlesinde «çocuk» cümlenin öznesi, «bir elma yedi» cümlenin yüklemi, «bir elma» fiil sentagmasının nesnesidir v.b.) Chomsky'nin gösterdiği gibi üretici gramerde, gramer görevleri sentagma kurallarından hareket ederek dolaylı olarak tanımlanır; gramer görevleri, bir cümlenin kurucu unsurlarının yapısını açıklar).* [*Ing.* ve *Fr.* Function]. § ❿ *mek.* Bir makinenin veya bir makine elemanının yaptığı iş. [*Ing.* ve *Fr.* Fonction]. ◉ **geçiş ~ i**, *tekn.* Modülü giriş ve çıkış sinyallerinin genlikleri arasındaki orana argümanı ise bu iki sinyal arasındaki faz farkına eşit olan bir otomasyon elemanını niteleyen karmaşık görev. [*Ing.* Function of transfer; *Fr.* Fonction de transfert. ◉ **ek ~**, ◘ Ek. ◉ ~ **den çıkarılmak**, Azledilmek. ◉ ~ **e alınmak**, Atanmak, tayin edilmek. [*Fr.* Être nomme à un poste, etre affecte à un emploi]. ◉ **beslenme ~ leri**, *fizyol.* ◘ **Beslenme**. ◉ **geçici ~**, *iş. huk.* ◘ **Geçici**. ◉ **önerme ~ i**, *mant.* Değişkenleri bazı belirli terimlerle değiştirildiği zaman *(doğru veya yanlış)* belirli bir önerme olabilen belirlenmemiş mantık terimi. *(Örnek: x ölümlüdür önerme görevinde x'in yerine insan konduğu zaman elde edilen insan ölümlüdür önermesi doğru bir önermedir).* [*Ing.* Propositional function; *Fr.* Fonction propositionnelle]. ◉ **sembolik ~**, *psik. Piaget*'nin terminolojisinde, fiilî olarak algılanmayan nesneleri ve durumları, işaretler ve semboller aracılığı ile hatırlama. *(Piaget, sembolik görevin çocukta, ilk olarak iki yaş ortalarında meydana çıktığını ve hemen aynı zamanda şu özellikle de gösterdiğini ileri sürer; dilin kullanılmaya başlanması, basit egzersiz faaliyetleri yerine sembolik oyunların geçmesi, geriye bırakılmış taklidin başlaması.* [*Ing.* Symbolic function; *Fr.* Fonction symbolique].

~ **kuvveti**, *esk. den.* Bir görevle yükümlü deniz kuvveti. *(İkinci Dünya savaşından beri müttefik devletler deniz kuvvetlerinde, belirli bir görevi başarmak için başka başka kuruluşlarda bulunan gemilerin bir tek kumandan idaresinde geçici bir süre için biraraya getirilmesi ile meydana çıkan kuvvet).*

görevcilik*,-ği, i. *sosy.* Sosyoloji ve etnolojide kurumları evrime göre değil, toplum içinde gördükleri görevlere göre inceleyen görüş. [*Ing.* Functionalism; *Fr.* Fonctionnalisme].

görevdeş*, s. *fizyol.* Birlikte görev, yapan. [*Ing.* Synergist; *Fr.* Synergique].

~ **kaslar**, *fizyol.* ◘ **Kas**.

görevdeşlik*,-ği, i. (a) *fizyol.* Bir görevin yerine getirilmesi için birkaç organın birlikte çalışması hali veya bir sonucun elde edilmesinde birkaç görevin işbirliği; (b) *sosy.* Bireyler veya zümreler belirli bir ekolojik düzeni kurmaya şuursuz olarak çalıştıkları sırada onlar arasında görülen işbirliği şekli. [*Osm.* Muvafakat-ı ef'al; *Ing.* Synergy, synergia; *Fr.* Synergie]. ☆ *Eşanl.* **sinerji, güçbirliği**. ◉ **etki görevdeşliği**. *fizyol.* Kalıtsal bir karakteri meydana çıkaracak iki veya daha çok gen'in zorunlu işbirliği. [*Ing.* Factorial synergy, *Fr.* Synergie factorielle]. ◉ **ilâçlarda ~**, *tıp.* Etkileri farklı olmakla beraber birbirini güçlendiren ve aynı amaca hizmet eden birçok ilâcın birlikte kullanılması. [*Ing.* Medicinal synergy; *Fr.* Synergie medicamenteuse].

görevlendirmek*(-i,-le), f. Birine bir görev vermek, görev göstermek. [*Osm.* Tavzıf etmek, vazifelendirmek; *Ing.* To charge, to entrust (with a task); *Fr.* Charger, commetre, mandater, deleguer, deputer].

görevlenmek*, nsz. f. Üstüne bir görev almak: *Dış kapıları korumakla görevlendi.* [*Osm.* Vazifelenmek; *Ing* To be charged or entrusted; *Fr.* Être chargé].

görevli*, s. § ❶ Görevi olan. [*Osm.* Vazifeli, vazifedar; *Ing.* Charged, commissioned; *Fr.* Chargé]. § ❷ i. Resmî görevi olan kimse: *Sayım görevlisi.* [*Osm.* Memur; *Ing.* Official, functionary, employee; *Fr.* Fonctionnaire, employé]. ◉ **öğretim ~ si**, *eğt.* Özellikle yüksek öğretimde, aslî profesör olmadan ders vermekle görevlendirilen kimse. [*Ing.* Instructor; *Fr.* Maître, precepteur].

~ **gemici**, *den.* Gemilerin iç kısımlarının bakımı ile görevlendirilmis gemici *(savaş gemilerinde bunlara nebatatarya eri denir).*

görevlilik*,-ği, i. § ❶ Görevli olma hali. [*Ing.* Competence, competency; *Fr.* Competence]. § ❷ Resmî iş.

görevsel*, s. § ❶ Görevle ilgili. [*Osm.* Üfulevî; *Ing.* Functional; *Fr.* Fonctionel,-elle]. § ❷ *fizyol.* Organizmanın göreviyle ilgili. [*Ing.* Functional; *Fr.* Fonctionel,-elle]. § ❸ *dilb.* Görevle ilgili, bir görevi olan: *Görevsel dilbilim, fonemleri, dilyapısındaki görevleri açısından inceler.* [*Ing.* Function-

al; *Fr.* Fonctionnel,-elle]. § ● *mim.* ve *süsl. san.* Düzeni ve ölçüleri, görevine uygun şekilde yapılmış bir mimarî veya mobilya işi için kullanılır. [*Ing.* Functional; *Fr.* Fonctionnel,-elle].

~ **bozukluk,** *patol.* Bir organın yapısındaki değil de çalışmasındaki aksaklıktan ileri gelen bozukluk. *(Bununla beraber, yapıdaki aksaklıklar da çeşitli görev bozukluklarına yolaçabilir. Bunlara, yanlış bir deyimle organik bozukluklar denilir).* [*Ing.* Functional trouble; *Fr.* Trouble fonctionnel].

~ **dilbilim,** *dilb.* ◘ Dilbilim.

~ **hesaplama,** *mant.* Önerme görevleriyle bunlara uygulanan niceleyicileri *(kantifikatör)* inceleyen mantık bölümü. *(Görevsel hesaplama bölümü içinde ortaya atılan kuramlardan ikisi büyük önem taşır. Bunlar, sınıflar hesaplaması ve ilişkiler hesaplaması'dır).* [*Ing.* Functional calculation; *Fr.* Calcul fonctionnel].

~ **hizmetler,** *işletm.* Bir teşebbüste, işlemsel hizmetlerle *(teşkilâtlanma, yöntem, inceleme, v.b. hizmetleri)* ele alınacak kararların hazırlandığı hizmetler. [*Ing.* Functional services; *Fr.* Services fonctionnels].

~ **özümleme kanunu,** *biy.* Canlı maddenin, özelliklerini ortaya koyarken, yani görevlerini yerine getirirken özümlenerek kütlesinin arttığını açıklayan genel biyoloji kanunu. [*Ing.* Functional assimilation rule; *Fr.* Loi de l'assimilation fonctionnelle].

~ **pedagoji,** *eğt.* Çocuğun maddî ve manevî birçok gelişme sahalarından geçtiği fikrine dayanan ve bu safhaların her birinden diğerine geçişine izin vermeden önce o safhayı belirleyen çeşitli etkinliklerden geçerek o safhanın en etkisiz biçimine varması gerektiğine inanan eğitim tarzı. *(İlk ortaya atan kimsenin J.J.Rousseau olduğu kabul edilen bu pedagojik görüşler, özellikle E. Claparède ve J. Dewey tarafından uygulandı).* [*Ing.* Functional pedagogy; *Fr.* Pédagogie fonctionnelle].

görevselcilik,-ği, *etn.* İngiliz etnoloji okulu. *(Başlıca temsilcileri, Radliff-Brown ve Malinovski olan görevselcilik, kültür /medeniyet/ dinamizmi kavramı ve kültürü meydana getiren bölümlerin karşılıklı bağıntıları üzerinde önemle durur).* [*Ing.* Functionalism; *Fr.* Fonctionnalisme].

☆ *Eşanl.* **fonksiyonalizm.**

görevsiz, s. Görevi olmayan. [*Ing.* Incompetent; *Fr.* Incompétent,-ente].

görevsizlik°,-ği, i. Görevi olmama durumu. [*Ing.* Nonjurisdiction, incompetence; *Fr.* Incompetence].

~ **kararı,** *huk.* Vazifesizlik kararı. Mahkemenin bir davaya bakmak yetkisinde olmadığına karar vermesi.

görgü°,i. < *görmek.* § ● Bir toplum içinde uyulması gerekli sayılan saygı ve incelik kuralları. [*Osm.* Adab-ı muaşeret; *Ing.* Rules of good manners; *Fr.* Savoir-vivre]. § ● Görmüş olma hali: *Görgü tanığı.* [*Ing.* Witnessing; *Fr.* Temoignage]. § ● Bir kimsenin anlayış, seziş ve bilgisini arttıracak nitelikte olarak karşılaştığı olgu. [*Osm.* Tecrübe; *Ing.* Experience; *Fr.* Expérience].

☆ *Karş.* **görgüsüzlük.**

~ **kuralları,** *sosy.* Toplum içinde yaşamak için uyulması ve öğrenilmesi gereken ve insan ilişkilerini düzenleyen kurallar. [*Ing.* Empirical rules; *Fr.* Règles empiriques].

~ **şahidi,** ◘ Görgü tanığı.

~ **tanığı,** *huk. (Mahkemede)* Gördüğü bir şey veya olay için tanıklık yapan kimse. [*Ing.* Eye-witness; *Fr.* Témoin oculaire].

görgücülemek, f. Görgü sahibi olmak. [*Ing.* To experience; *Fr.* Éprouver, faire l'expérience].

görgücülük°,-ğü, i. *fels.* (a) Yalnız deneye dayandığı kabul edilen yöntem; (b) Düşüncelerin tamamen deney ürünü olduğunu savunan felsefe doktrini; (c) *tıp.* Yalnız deney ve görgüye dayanan hekimlik. [*Osm.* Ihtibariye; *Ing.* Empiricism; *Fr.* Empirisme].

☆ *Eşanl.* **deneycilik, ampirizm.**

☆ *Karş.* **rasyonalizm, usçuluk.**

görgüç,-cü, i. Rasat veya fotoğraf âletlerinde görünen nokta ve şekilleri gözle ayar etmeye yarayan kısım veya âlet. [*Ing.* View-finder; *Fr.* Viseur].

görgül°, s. § ● Görgüyle ilgili. [*Ing.* Experimental; *Fr.* Expérimental,-ale]. § ● *fels.* Bilimsel olmayan deneylere dayanan. [*Osm.* Ihtibarî; *Ing.* Empiric(al); *Fr.* Empirique].

☆ *Eşanl.* **ampirik.**

görgülenmek, nsz. f. Görgü edinmek. [*Ing.* To gain experience, to see and learn; *Fr.* Être expérimenté].

görgülü, s. Görgüsü çok olan: *Görgülü insan.* [*Osm.* Umurdide, kârdide; *Ing.* Experienced, of good manners; *Fr.* Expérimenté, éprouve, qui a l'experience des choses et des hommes].

☆ *Karş.* **görgüsüz, görmemiş, sonradan görme, ne oldum delisi, hırt, hışır, hıyar** *(halk dili).*

— **kuşlar gördüğünü işler, görmedik kuşlar ne görsün ki ne işler?,** *at.* İyi eğitim görmüş, iyi aile içinde yetişmiş kimseler, aldıkları terbiyenin gereğini yaparlar, beğenilirler. Böyle bir eğitim görmemiş e iyi bir ortamda yetişmemiş olanlar, bir şey bilmezler ki yapsınlar.

görgüsüz, s. Görgüsü olmayan, kaba ve bilgisizce davranan: *Görgüsüz adam.* [*Ing.* Inexperienced, without manners, unmannerly, ill-bred; *Fr.* Sans expérience, inexpérimenté, parvenu].

☆ *Yak. anl.* görmemiş, sonradan görme, ne oldum delisi, hırt, hışır.

☆ *Karş.* **görgülü, umurdide, kârdide.**

görgüsüzlük,-ğü, i. Görgüsüz olma hali veya görgüsüzce davranış. [*Ing.* Inexperience, unmannerliness; *Fr.* Inexperience, manque d'expérience].

görk,-kü, i. *esk. T. körk.* Güzellik, gösteriş. [*Ing.* Beauty, pomp; *Fr.* Beaute].

görkem°, i. *esk. T. körk.* § ● Görünüş. [*Osm.* Zâhir; *Ing.* Appearance, sight; *Fr.* Aspect, apparence]. ☆ *Karş.* **iç âlem.** § ● Göz alıcı ve gösterişli olma hali. [*Osm.* Debdebe, ihtişam; *Ing.* Pomp, magnificence, splendour; *Fr.* Magnificence, somptuosite]. ☆ *Eşanl.* **gösterişlilik, gözalıcılık.**

☆ *Yak. anl.* **tantana, haşmet, iclâl, dârat.**

☆ *Karş.* **sadelik, basitlik, gösterişsizlik, tevazu.**

görkemli, s. § ● Gözalıcı, gösterişli. [*Osm.* Muhteşem; *Ing.* Magnificent, splendid, pompous; *Fr.* Pompeux,-euse, magnifique].

☆ *Yak. anl.* **müdebdeb, mutantan.**

Karş. **basit, sade, ufak tefek, gösterişsiz mütevazi.** § ● Irî yapılı, gelişmiş, iyice serpilmiş. [*Osm.* Muazzam; *Ing.* ve *Fr.* Corpulent].

görklü, s. Güzel, gösterişli. [*Ing.* Beautiful, pompous; *Fr.* Beaux, belle].

görme, i. § ● Görmek eylemi: *Sis karayı görmemize engel oluyordu, Arkadaşımı görmem yarına kaldı, Onun ceza görmesi yerinde olur, Sizin iş görmeniz cebinizin para görmesini sağlar.* [*Ing.* See ing, perceiving; *Fr.* Vue, vision]. § ● *biy.* Gözle algılama: *Gözlükle görme, Dürbünle görme, Dürbünle görme.* [*Osm.* Basar, rüyet; *Ing.* Visual perception; *Fr.* Vision, perception visuelle]. § ● Ziyaret etme: *Kadıncağız çocuğunu görme ihtiyacı hissetti.* § ● Yapma, etme: *Kendi işini kendi görmeye alışmıştı.* § ● *sp.* Topu bir pasla takım arkadaşlarına geçirme. § ● s. Görmüş, erişmiş: *Sonradan görme.* [*Ing.* Experienced, parvenu; *Fr.* Expérimenté, parvenu]. § ● Görme duygusu ile ilgili. [*Osm.* Basarî; *Lat. Opticus; Ing.* Optical, visual; *Fr.* Optique, visuel,-elle]. ◎ **çift ~,** *patol.* ◘ Çift. ◎ **çok ~,** *patol.* ◘ Çok. ◎ **deriyle ~,** *hayvan psik.* ◘ Deri. ◎ **~den kiralama,** *sin.* Filim kiralamasında bir yol. Buna göre bir filim daha çevrilmekte iken veya alıcı tarafından görülmeksizin kiralanır. Kanun dışı bir yoldur. [*Ing.* Blind booking; *Fr.* Location à l'aveugle, location sans projection préalable, programmation avant vision]. ◎ **gece ~,** *tıp.* Bazı hayvanlarda ve görme bozukluğu olan insanlarda görülen geceleyin görebilme yeteneği. ◎ **sonradan ~,** *dey.* Sonradan zengin olan ve bununla övünen. [*Ing.* ve *Fr.* Parvenu]. ◎ **tek gözle ~,** *fizyol.* Yalnız bir gözle bakarak görme. *(Diğer göz kapalı veya görme yeteneğini kaybettiği zamanlarda olur).*

~ **alanı,** *tıp.* Sabit bir noktaya bakan bir gözün aynı zamanda o noktanın çevresinde görebildiği yerlerin tutarı. [*Ing.* Field of vision; *Fr.* Champ visuel].

~ **alanı ölçümü,** *tıp.* Görüş alanının muayenesi. *(Normal bir insanda göz yatay doğrultuda 150° lik bir alanı görür; dikey doğrultuda bu alan daha küçüktür.* ◘ **Görüş alanı.**

~ **aygıtı,** *anat.* ve *zool.* ◘ **Görme organı.**

~ **bozukluğu,** *patol.* Görmeyle ilgili her çeşit bozukluk. *(Özellikle uzaklığa veya ışığa uyum bozukluğundan, göz yuvalarındaki hareket bozukluğundan /çift görme/ yahut ağtabakada, görme merkezinde veya görme yollarındaki bir anomaliden ileri gelen fonksiyonel bozuklukları ifade eder).* [*Ing.* Visual trouble; *Fr.* Trouble visuel].

~ **ekseni,** § ● *anat.* ◘ **Eksen.** § ● *zool.* Göz yuvalarının ön ve art kutuplarının merkez noktalarından geçen çizgi. [*Osm.* Şua-i mer-î; *Ing.* Optic axis; *Fr.* Rayon visuel].

~ **güçlüğü,** *tıp.* ve *psik.* Gözde, göz sinirinde veya beyinde görsel alanda meydana gelen bir ârıza sebebiyle görmenin tam olamaması.

~ **gücü,** *tıp.* Gözün küçük veya uzaktaki cisimleri görme derecesi olup ölçüsü diyopteridir. [*Ing.* Visual officiency].

~ **kanalı,** *anat.* Kafatası boşluğunu göz çukuru ile birleştiren kemik kanal. *(Görme siniri ile göz atardamarı buradan geçer)* [*Lat. Canalis opticus; Ing.* Optic canal; *Fr.* Canal optique].

~ **keskinliği,** *tıp.* ve *psik.* Ağtabaka *(retina)* üzerine etki yapan iki şeyi, ne kadar birbirine yaklaşırsa yaklaşsınlar, iki olarak görme gücü.

~ **organı,** *anat.* ve *zool.* Belli ışık dalgalarını almaya yarayan ve birincil duygu hücrelerinden meydana gelmiş olan organ; göz. [*Osm.* Cihaz-ı basar; *Ing.* Organ of vision, optical apparatus; *Fr.* Appareil d'optique, organe photorécepteur].

~ **siniri,** *anat.* Ağtabakadan başlayan, beyin çaprazında kısmen çaprazlaşarak, görme yatağının arka kısmında ve dördüz ön kabarcıklarında son bulan ikinci çift kafa siniri. [*Ing.* Optic nerve; *Fr.* Nerf optique].

~ **ve işitme yoluyle eğitim,** *sin.* Çocukların duyularını en ileri dereceye kadar uyanık tutarak, özellikle görme ve işitme duyuları yoluyle uygulanan etkin bir eğitim yöntemi. [*Ing.* Audiovisual education; *Fr.* Enseignement audio-visuel].

~ **ve işitme yoluyle eğitim araçları,** Eğitici filim, şerit-filim, teyp, bant, model, televizyon, radyo, resim, fotoğraf gibi göze ve kulağa hitap eden ve eğitimde kendilerinden çeşitli şekillerde faydalanılan araçlar. [Ing. Audiovisual tools of education].

~ **yatağı,** *anat.* Beynin derinliklerinde bulunan ve duyu yollarının başlıca buluşma yeri olan bozmadde oluşumları. [*Ing.* Thalamus; *Fr.* Couches optiques, thalamus].

☆ *Eşanl.* **talamus.**

~ **yolları,** *anat.* Görme izlenimlerini ağtabakadan artkafa beyin kabuğuna götüren sinir tellerinin tümü. *(Üç çeşit sinirden oluşur;* (a) *Ağtabaka siniri, koni ve çomak hücrelerinin algıladıkları akımları toplar;* (b) *Ağtabaka-arabeyin siniri, gör-*

me siniridir; (c) *Arabeyin-kabuk siniri, görme yatağından beyin kabuğundaki görme alanına kadar uzanır.* [*Ing.* Optic tracts; *Fr.* Voies optiques].

~ **yöntemi,** *eğt.* Kelime, cümlecik veya cümle analizi veya sentezine gitmeksizin, kelime, cümlecik veya cümleleri bütün olarak tanıma ve telâffuz etme esasına dayanan bir okuma öğretimi yöntemi.

görmece, z. § ● Görmek şartıyle. [*Ing.* Subject to the condition of being seen *(sale); Fr.* Condition de voir, à condition de constater *(en parlant d'une vente, d'un achat)*]. § ❷ Gözle kestirerek, götürü. [*Ing.* By visual estimation, at sight; *Fr.* Par la vue, sans mesurer ni peser].

görmek,-ür(-i), f. *esk. T. körmek.* § ● Gözle ve ışık yardımıyle bir şeyin varlığını duymak: *Karşıdan gelenleri gördünüz mü? Beni arayan adamı daha görmedim.* [*Osm.* Rüyet, müşahade etmek; *Ing.* To see, to observe; *Fr.* Voir, observer]. § ❷ Görme gücüne sahip olmak, görür olmak: *Değnekle yürüyen şu zavallı acaba hiç görmüyor mu? Bir gözü az görür. Dün toplantıda tanıdıklardan kimseyi görmedim.* [*Ing.* To see; *Fr.* Voir]. § ● Varlığını gözüyle anlamak, farketmek, idrak etmek, anlamak, kavramak, sezmek, farkına varmak: *Şu adamın çalımını görüyor musunuz? İşin kötü bir sonuca varacağını görünce.* [*Ing.* To notice, to perceive; *Fr.* S'apercevoir]. § ❹ Yanına varmak, ziyaret etmek, yanına varıp konuşmak: *Müdürü göreceğim.* [*Ing.* To visit; *Fr.* Visiter]. § ❺ Karşılaşmak, rastlaşmak: *Ali'yi dün sokakta gördüm.* [*Osm.* Tesadüf etmek; *Ing.* To meet, encounter; *Fr.* Rencontrer]. § ● (-i), Değerlendirmek, bir şey hakkında şöyle veya böyle bir yargıya varmak: *İşleri kötü görmek, Bir şeyi az veya çok görmek, Olayı nasıl görüyorsunuz.* [*Osm.* Mülâhaza ve muhakeme etmek; *Ing.* To consider, find judge, deem; *Fr.* Trouver, juger, deem]. § ● (-i), Yapmak, etmek: *İş görmek, Hizmet etmek, Masraf, hesap görmek.* [*Osm.* Eda ve ifa etmek; *Ing.* To render, perform, carry out; *Fr.* Faire exécuter]. § ● (-den, -i), Uğramak, kendisine yapılmak. Bir davranışa maruz kalmak: *Bu işten çok zarar gördü, Ömründe acı görmemiş.* [*Osm.* Duçar olmak, giriftar olmak; *Ing.* To experience, to suffer; *Fr.* Éprouver, subir]. § ● (-den) Nail olmak, mazhar olmak: *İyilik görmek, insaniyet görmek.* [*Ing.* To enjoy, to attain; *Fr.* Obtenir, parvenir, jouir]. § ● (-den) Almak: *Ders görmek, Terbiye görmek.* [*Ing.* To receive; *Fr.* Prendre]. § ● Sahip olmak: *Cebi para gördü.* [*Ing.* To possess; *Fr.* Posséder]. § ● Denemek, yaşamak, bir durumun içinde bulunmuş olmak: Savaş görmek, Ne günler *gördük.* [*Ing.* To experience, to witness; *Fr.* Éprouver, expérimenter]. § ● Gezmek, bulunmak, yaşamak: *Çok yer görmüş, Hindistan'ı görmüş.* [*Ing.* To have been to; *Fr.* Voyager]. § ● Hazırlamak: *Yolculuk tedariki görmek.* [*Ing.* To prepare; *Fr.* Préparer]. § ● Başka fiillerin istek kiplerine katılarak süreklilik fiili yapmaya yarar: *Bırak söyleye görsün.* § ● Sahne olmak: *Bu ova çok savaş gördü.* [*Ing.* To witness; *Fr.* Être spectateur, être témoin *(d'une scène)*]. § ● Değer vermek, gözönünde bulundurmak: *Gözü yalnız parayı görüyor.* [*Ing.* To consider; *Fr.* Considerer]. § ● *tkz.* Gözetmek: *Madem ikramiye kazandın, bizi de gör.* [*Ing.* To look after, to back; *Fr.* Soigner]. § ● *(Geniş anlamda)* Gözlerin görmemesi halinde bir başka duyu yardımıyle bir şeyin varlığını anlamak: *Körler parmaklarıyle görürler.* § ● -e erişmek: *Cebi para görmek,* ◉ **gördün deli, savul geri,** *at.* Dengesiz kimselerden uzak durmak böyleleriyle karşılaşmamak gerektir. ◉ **göreceği gelmek,** *dey.* Görmek arzusunu duymak, özlemek. [*Ing.* To miss, to feel nostalgia; *Fr.* Aspirer à qch, avoir la nostalgie de qch, de qn]. ◉ **görenedir görene, köre nedir köre ne?,** *at.* Her şey görebilen kimse için anlamlıdır. Göremeyen için hiç bir şey anlam taşımaz. ◉ **göreyim seni,** *dey.* Özlendirmek için söylenir: *Haydi göreyim seni, bu işi yapıver.* [*Ing.* Let's see what you can do; *Fr.* Tâchez de faire, je compte sur toi *(terme d'encouragement)*]. ◉ **görmediğe dönmek,** *dey. (Hasta hk.)* Hiç çekmemiş gibi esen bir hale dönmek. ◉ **görmüş geçirmiş,** *dey.* Görgüsü çok olan. [*Ing.* Experienced, gone through many hardships, having seen better days; *Fr.* Qui a eu beaucoup d'expériences dans la vie]. ◉ **görmeye görsün,** *dey.* Arkadan sonucu anlatmaya kapı açmak üzere olması istenilmeyen bir olayı koşul halinde belirtmeye yarar: *Aklına esmeye görsün, yoksa yapmadan duramaz.* ◉ **görüp göreceği rahmet bu,** *dey.* Göreceği iyiliğin bütünü, göreceği tek iyilik. [*Ing.* This is all he will ever get].

görmelik,-ği, i. < *görmek. sin.* Görülmeye değer herhangi bir şey. Bir filmin gösterilmesinden meydana gelen durum, filim oynatımı. [*Ing.* Show, entertainment, performance, spectacle; *Fr.* Spectacle].

görmemiş, s. ve i. § ● Birdenbire eriştiği zenginliğe kendini uyduramayarak bir takım gösterişli davranışlara girişen: *Görmemiş bir harb zengini.* ☆ *Yak. anl.* **sonradan görme, ne oldum delisi, hırt, hışır.** ☆ *Karş.* **görgülü, umurdide, kârdide.** § ❷ Görgüsüzlük yüzünden yersiz davranışlarda bulunan. ◉ ~ **in oğlu olmuş** *(çekmiş çükünü koparmış). kab. dey.* Görgüsüz bir kimsenin, birdenbire ulaştığı veya elde ettiği bir şeyi kolay hazmedemediğini belirten söz. [*Ing.* Said of someone, a parvenu, who spoils something which he cannot properly appreciate]. ◉ **görmemiş görmüş, gülmeden (güle güle) ölmüş,** *at.* Görgüsüz kişi, günün birinde ummadığı bir duruma erişirse sevincinden ne yapacağını şaşırır. ◉ **görmeyerek atış,** *ask.* Özel yönetmeliklerde yazılı usullerle hedef görülmeden yapılan atış. Daha çok topçu uçak ve piyade ağır silâhlarıyle yapılır.

görmemişlik,-ği, i. Görmemiş olma hali veya görmemişe yakışacak davranış. [*Ing.* Inexperience; *Fr.* Manque d'expérience, inexpérience].

görmezlik,-ği, i. ◘ **Körlük.**

görmüşlük,-ğü, i. Bir şeyi görmüş olma hali: *Bu adamı görmüşlüğüm var.* [*Ing.* State of having seen; *Fr.* État d'avoir vu].

~ **duygusu°,** *psik.* Hiç görmediği bir şeyi veya bir yeri daha önceden gördüğünü sanma, daha önce görmüş gibi bir duygu edinme olayı. [*Ing.* Paramnesia; *Fr.* Paramnésie].

görsel°, s. < *görmek.* § ● *biy.* Görüsle, görmeyle ilgili. [*Ing.* Visual, optic(al); *Fr.* Visuel,-elle, optique]. § ● *sin.* ve *fiz.* Filmdeki görüntülerin tek tek veya birlikte meydana getirdikleri, görme duygusuyle ilgili *(durumlar): Sinemacılıkta çok kez, ses öğelerine karşı görüntü bölümünü belirtmek için kullanılan bir terimdir.* [*Osm.* Basarî; *Ing.* Visual; *Fr.* Visuel,-elle].

~ **araçlar,** *sin.* Görme-işitme yoluyle eğitimde kullanılan araçlardan görsel olanları. [*Ing.* Visual media; *Fr.* Moyens visuels].

~ **doğrultu,** ◘ **Bakış doğrultusu.**

~ **doku,** *psik.* ◘ **Doku.**

~ **eğitim,** *eğt.* Levha, model, hareketli ve hareketsiz filim gibi doğrudan doğruya görme duyusuna hitap eden materyallere dayanılarak yapılan eğitimi anlatan genel bir terim. [*Ing.* Visual education; *Fr.* Enseignement visuel].

~ **işitsel çağrışım,** *sin.* Görme ve işitme duyularının özelliklerinden yararlanılarak meydana getirilen çağrışımlar. [*Ing.* Audio-visual association; *Fr.* Association audio-visuelle].

~ **işitsel karşısürüm,** *sin.* Filmin görsel öğeleriyle işitsel öğeleri arasında tam bir uyuşma, görsel etkiler ile müzik [illegible] arasında organik bir bağ olması gerekliliği yolunda yönetmek Einstein tarafından ileri sürülen görüşü anlatan terim. [*Ing.* Audiovisual counterpoint; *Fr.* Contrepoint audiovisuel].

~ **işitsel kurgu,** *sin.* Kurguda [illegible] filmin görüntü bölümlerinin ele alınmaması, ses ile görüntü arasında eşlemeden [illegible] organik bir bağ meydana getirilmesi durumu. [*Ing.* Audio-visual montage; *Fr.* Montage audio-visuel].

~ **maharet,** *eğt.* Görsel keskinlik, stereopsis veya ustaca gözleri hareket ettirebilme gibi görme mekanizması için temel sayılan maharet.

~ **parlaklık,** *astr.* Gözle belirlenen veya gözün duyarlığına özdeş bir alıcıyle belirlen parlaklık. [*Ing.* Visual magnitude; *Fr.* Magnitude visuelle].

~ **tip,** *eğt.* Görünüşler, renk değişmeleri, ışık ve gölge, atmosfer, perspektif alan ve uzaklıklar gibi daha çok görmeyle ilgili izlenimlerle uğraşan ve eski yaşantılarıyle ilgili görsel imajları yeniden canlandırmada az rastlanır üstün yeteneğe sahip kimseleri anlatmak için kullanılan bir terim. [*Ing.* Visual type; *Fr.* Type visuel].

görü°, i. < *görmek.* § ● Görme yetisi. [*Osm.* Basar-ı ruiyyet; *Lat. Visus; Ing.* Visual capacity; *Fr.* Vue, capapcite visuelle]. § ● Bir yerden bakılınca bazı şeylerin görülebilmesi: *Buranın görüsü geniş.* [*Osm.* Manzara, nezaret; *Ing.* View, spectacle, sight, scenery; *Fr.* Spectacle]. ◉ **sağ ~,** ◘ **Sağgörü.**

görücü, i. < *-görmek.* Evlenecek bir erkek için kız görmeye giden kimse. [*ing.* Woman sent to find a prospective bride, female go-between; *Fr.* Voyant, femme envoyée de la part d'un homme qui veut se marier pour chercher ou voir une jeune fille]. ◉ ~ **ye çıkmak,** *dey. (Kız)* Görücüye görünmek. [*Ing.* To show oneself to the female go-between *(prospective bride)*].

~ **gezmek,** Evlenecek erkek için kız aramak.

~ **gitmek,** Evlenecek erkek için kız bakmaya gitmek. [*Ing.* To pay a visit to see a prospective bride; *Fr.* Chercher femme, aller pour voir une jeune fille, de la part d'un homme qui veut se marier].

görücülük,-ğü, i. Görücünün gördüğü iş: *Görücülüğe çıkmak.* [*Ing.* Bride-showing, bride seeing].

görülebilme, i. Görülür olma.

görülmedik, s. ◘ **Görülmemiş.**

görülmek, nsz. f. Başkasının görmesine konu olmak. [*Ing.* To be seen; *Fr.* Être vu, être visible]. ☆ *Karş.* **kaybolmak, kayıplara karışmak.** ◉ **görülen alârm işareti,** *hava.* Tehlike halinde ışık veya özel bir şekilde yapılmış ve gözle kolayca görülebilen bir ihtar veya ihbar işareti. [*Ing.* Visual alarm signal; *Fr.* Signal «attention» lumineux].

görülmemiş, s. İlk görüldüğü zamana kadar hiç kimse görmemiş olan. [*Ing.* Not seen or noticed, overlooked; *Fr.* Qu'on n'a jamais vu].

☆ *Eşanl.* **görülmedik.**

görüm°, i. < *görmek. biy.* Görme yetisi. Işığı ve renkleri alan duyum: *Trahom hastalığı, tedavi edilmezse, görümü yok etmeye kadar varabilir.* [*Osm.* Basıra; *Ing.* Visual faculty; *Fr.* Faculté de voir].

görümce /görüm:ce/, i. Kadına göre kocanın kızkardeşi. [*Ing.* Sister-in-law; *Fr.* Belle-sœur, sœur du mari].

görümcelik,-ği, i. Görümce olma durumu.

~ **etmek,** *(Görümce hk.).* Gelineye karşı kötü davranmak.

görümcü, i. < *görmek.* Geçmişte veya gelecekteki bilinmeyen şeyleri görmek gibi tabiatın üstünde hislere malik falcı ve kâhinlere verilen ad. [*Osm.* Falcı, kâhin; *Ing.* Fortune-teller, soothsayer, seer, diviner; *Fr.* Devin, diseur,-euse].

görümlük,-ğü, s. ve i. § ❶ Görülmek için, herkesin görmesi için olan: *Bu mal satılık değil, görümlüktür.* [*Ing.* Something worth seeing; *Fr.* Ce qu'on donne pour voir ou en voyant]. § ❷ i. Bir şeyi görmek için verilen para veya başka türlü bir karşılık: *Yüz görümlüğü.* [*Ing.* Money or present given when something is displayed; *Fr.* Cadeau de noces offert par le mari à sa femme, quand il la voit librement pour la première fois]. ◉ **yüz görümlüğü**, *dey.* Bir kıza evlendikten sonra damat tarafından verilen hediye: *Teyzemin kızına yüz görümlüğü olarak iki bilezik taktılar.* [*Ing.* Present given by the bridegroom to the bride; *Fr.* Présent que fait le mari à la nouvelle mariée lorsqu'il la voit].

görünen*, s. < *görünmek.* § ❶ Görünebilen belirgin: *Görünen köy kılavuz istemez.* [*Ing.* ve *Fr.* Visible]. § ❷ *nükl.* Nükleer bir dönüşüm sırasında yayıldıktan hemen sonra yeniden soğurulan ve özellikleri iyi belirlenemeyen bir parçacık için kullanılır. [*Osm.* Zahirî; *Ing.* Apparent, outward, external; *Fr.* Extérieur,-eure, apparent,-ente].

— **ağırlık**, *fiz.* Bir cismin bir akışkan içinde ölçülen ağırlığı. [*Osm.* Sıklet-i zâhiri; *Ing.* Apparent weight; *Fr.* Poids apparent].

~ **cisim**, *opt.* ◘ **Zahirî cisim.**

~ **çevren**, *astr.* ◘ **Çevren.**

— **dağın (köyün) uzağı olmaz**, *at.* Bir durumun nasıl bir sonuca varacağı belli olduktan sonra bu sonuç çok geçmeden gerçekleşir.

— **direnç**, *elek.* ◘ **Empedans.**

~ **görüntü**, *opt.* ◘ **Zahirî görüntü.**

— **güç**, *elekt.* 1 amperlik akımın, elektromotor kuvvet veya U volt etkin şiddetiyle çarpımı; tektaraflı akımda UI, çifttfazlı akımda UI 2, üç fazlı akımda UI 3'tür: *Görünen güç volt-amper (VA) veya kilovat-amper (KWA) olarak ifade edilir.* [*Ing.* Apparent power; *Fr.* Énergie apparente].

☆ *Eşanl.* **zahiri güç.**

~ **hareket**, *astr.* ◘ **Hareket.**

— **hedef noktası**, *astr.* ◘ **Görünen verteks.**

— **köy kılavuz istemez**, *at.* Ortada duran bir gerçeği açıklamak gerekmez.

— **tehlike işareti**, *hava.* Tehlike halinde verilen ışıklı işaretler ve arama yapan bir hava gemisinin havadan kolayca görülebilmesi için yere çizilen işaretler. [*Ing.* Visual distress signal; *Fr.* Signal visuel de détresse].

— **ve duyulan radyorenç**, *hava.* Seyyar istasyonda bir çifti görünen bir çifti duyulan işaretler doğuran dört bacaklı bir radyorenç., [*Ing.* Visual aural radio range; *Fr.* Radiophare d'alignement audio-visuel].

— **verteks**, *astr.* ◘ **Verteks.**

~ **yardımcı tesis**, *hava.* Görerek uçuşta kullanılan yardımcı tesisler. [*Ing.* Visual aid; *Fr.* Aide visuelle].

~ **yer yardımcı tesisi**, *hava.* Görerek uçuşta kullanılan yardımcı tesisler. [*Ing.* Visual aid; *Fr.* Aide visuelle].

görüngen, i. < *görmek.* Belirgin ve görünen şeyler hakkında kullanılır. [*Osm.* Zâhir, aşikâr, meri; *Ing.* Apparent; *Fr.* Apparent,-ente].

görüngü*, i. < *görünmek. fels.* Gözlenebilen olay: *Bir cismin düşmesi bir görüngü olduğu halde, esirin titreşimi sadece bir olaydır.* [*Osm.* Hâdise; *Ing.* Phenomenon; *Fr.* Phénomène].

☆ *Eşanl.* **fenomen, olay.**

görünme, i. Görünmek eylemi. [*Ing.* Apparition, appearance, showing itself; *Fr.* Apparition].

görünmek(-e), nsz. f. *esk. T. körünmek.* § ❶ Kendini göstermek, gözükmek, meydana çıkmak. [*Ing.* To appear; *Fr.* Se voir, apparaître]. § ❷ (-e), Öyle olmadığı halde öyle imiş gibi görünmek, benzemek, hatırlatmak. [*Ing.* To seem; *Fr.* Sambler]. § ❸ Görünür hale gelmek: *Kapının aralığından bahçenin dış kapısı görünüyor.* § ❹ (-e) *mec.* Azarlamak: *Çocuk pek azdı, biraz görünüver.* [*Ing.* To create an impression *(of)*]. ◉ **göründü Sıvas'ın bağları**, *dey.* Az çok kaygı ile beklenilen bir olayın gerçekleştiğini gösteren işaretler karşısında söylenir. [*Ing.* Said when something unpleasant begins to happen as feared]. ◉ **görünen hareket**, *astr.* ◘ **Hareket.** ◉ **görünen hedef noktası**, *astr.* ◘ **Görünen verteks.** ◉ **görünen köy kılavuz istemez**, *at.* Açıkça meydanda olan gerçekler karşısında duraksamanın gereksiz olduğunu anlatır; sonucu açıkça görülen bir şey için yol göstermenin gereksiz olduğunu anlatır. [*Ing.* It is perfectly obvious]. ◉ **görünmez kaza**, *dey.* Anî olarak beklenmeyen bir zamanda meydana gelen kaza. ◉ **görünmez olmak**, *dey.* Gözden kaybolmak. [*Ing.* Not to have been seen *(for a long time)*, to disappear; *Fr.* S'absenter, être invisible]. ☆ *Yak. anl.* **gözükmek, görülmek, belirmek, meydana çıkmak, sırıtmak** *(mecaz).*

görüntü*, i. < *görünmek.* § ❶ Gerçekten var olmadığı halde varmış gibi göze görünen şey. [*Osm.* Hayalet; *Ing.* Specter, ghost, phantom, apparition; *Fr.* Fantôme, spectre, apparition]. § ❷ *opt.* Bir cismin, bazı ışık olaylarının etkisiyle elde edilen görünümü. [*Osm.* Hayal; *Ing.* ve *Fr.* Image]. § ❸ Bir kimse veya nesnenin, birtakım optik olayların etkisiyle meydana gelen görünüşü. [*Osm.* Hayal; *Ing.* ve *Fr.* Image]. § ❹ *coğr.* Güneşin gözle görülen olağan ak ışığının bir biçmeden *(prizmadan)* geçirilmesiyle beliren renk renk ışınları. [*Osm.* Tayf-ı şemsî; *Ing.* Spectrum; *Fr.* Spectre solaire]. § ❺ *sin.* Filmin alıcıda kullanılması sırasında duyarkatın ışıktan etkilenmesi sonucu meydana gelen resim. Hareketin belli bir parçasına karşılık olan bu dikdörtgen resmin tek başına veya ard arda sıralanarak meydana getirdiği bütün. Bunun beyazperdeye yansıtılmış biçimi. [*Ing.* Frame picture; *Fr.* Image photogramme]. § ❻ *astr.* Irakgörürlerin göz merceğine veya fotoğraf plağı üzerine düşen yıldız resmi. [*Osm.* Hayâl; *Ing.* ve *Fr.* Image]. § ❼ *mat.* ◘ **Resim.** § ❽ *telvz.* Ekran üzerine yansıtılan veya yansıtılacak olan konunun tam analizi sırasında meydana gelen yatay satırların tümü. [*Ing.* Frame; *Fr.* Image]. ◉ **ardıl** —, *tıp.* ve *psik.* ◘ **Ardıl.** ◉ **ardışık** —, *tıp.* ve *psik.* ◘ **Ardışık.** ◉ **bir alt cümlenin ~ sü**, *mat.* Bir *E* cümlesinin *F* içine yapılan *f* uygulamasında ve *E*'nin bir *A* parçası için, *A*'nın elemanlarının görüntülerinin *(A)* şeklinde gösterilen cümlesi. *(Bundan yararlanarak, E'nin parçalarının cümlesinin F'nin parçalarının cümlesine uygulanması tanımlanabilir).* [*Fr.* Image d'un sous-ensemble]. ◉ **bir cümlenin ~ sü**, *mat.* *E* cümlesinin *F* içine yapılan *f* uygulamasında *E*'nin elemanlarının görüntülerinin *f (E)* şeklinde gösterilen cümlesi. *(Uygulama bir üzerine uygulamaysa, f (E), F*'nin dar anlamda alt cümlesidir; bu durumda *E*' den *F*' ye geçiş, *f* uygulamasıyle bir temel içine uygulamanın çarpımıdır. [*Fr.* Image d'un ensemble]. ◉ **bir elemanın ~ sü**, *mat.* *E* cümlesinin *F* cümlesi içine *f* uygulamasında ve *E*'nin verilen bir elemanı için, bu elemanın üzerine uyguladığı *F* elemanı. */ a*'nın görüntüsü *f (a)* şeklinde gösterilir. Eğer *a'*, *a*'nın görüntüsü ise, *a = f −1 (a')*'dür/.* [*Ing.* Image of an element; *Fr.* Image d'un élément]. ◉ **bir yüzeyin üzerine çizilmiş bir eğrinin küresel ~ sü**, *mat.* Gauss'a göre, sabit bir kürenin, verilen eğri boyunca yüzeye dik doğrulara paralel olan yarıçapların geçtiği noktaların geometrik yeri. *(Cümleler kuramında bir E cümlesinin bir E' cümlesi üzerine uygulanmasında, E' nün, E nin e elemanına tekabül eden e' elemanı).* [*Fr.* Image sphérique d'une courbe tracée sur une surface]. ◉ **derinlemesine ~** sin. ◘ **Derin**[1]. ◉ **dikey** —, *sin.* ◘ **Dikey.** ◉ **elektriksel** —, *elek.* Elektrik yüklü iletken bir yüzeyin bir yanına dağılmış olan ve öteki yanda da, bu yüzeyin taşıdığı gerçek elektrik yüklerinin yarattığı elektrik alanına eşit bir alan meydana getiren itibarî ve noktasal elektrik yüklerinin tümü. [*Ing.* Electrical image; *Fr.* Image électrique]. ◉ **elektronik gizli** —, *elektr.* ◘ **Elektronik.** ◉ **gerçek** —, *opt.* Işık yayınları uzantılarının kesim noktasında bir yansılama sonucu görülen zahirî görüntüye karşılık bu ışınların kesişmesiyle meydana gelen görüntü. [*Osm.* Hayal-i hakikî; *Ing.* Real image, actual image; *Fr.* Image réelle]. ☆ *Eşanl.* **hakiki görüntü.** ◉ **gerilek** —, *psik.* ◘ **Gerilek.** ◉ **gizli** —, *sin.* ◘ **Gizli.** ◉ **gölge** —, ◘ **Gölge.**

— **analizleyicisi**, *telvz.* Televizyonla verilecek konunun görüntü noktalarının birbiri ardınca iletilmesini sağlayan, elektrikli analiz tertibatı. [*Ing.* ve *Fr.* Dissector].

— **boyu**, *sin.* Bir görüntünün filmin çeşidine göre kapladığı alan, görüntü çerçevesi içinde kalan alan. [*Ing.* Frame size, picture size; *Fr.* Dimension de l'image].

~ **bölümü**, *sin.* Göstericide görüntüleri yansıtmaya yarayan bölüm. [*Ing.* Picture head, projection head; *Fr.* Tête de projecteur, tête de projection].

~ **çağrışımı**, *sin.* Filmin görüntülerinin uyandırdığı çağrışım. Bu çağrışımlar yoluyle seyirciyi etkileme durumu. [*Ing.* Association of frames, association of pictures; *Fr.* Association d'images].

~ **çerçevelemesi**, *sin.* ◘ **Çerçeve.**

~ **çizgisi**, *sin.* Ard arda bulunan iki görüntüyü birbirinden ayıran yatay çizgi. [*Ing.* Frame line; *Fr.* Ligne de séparation de deux images].

— **düzenlemesi (düzenleme)**, *sin.* Belirli bir çerçevelemeyi elde etmek üzere yapılan çalışmaların bütünü ve bu çalışmadan elde edilen sonuç. Belirli bir derinlikte belirli bir açıdan, belirli bir büyüklükte, yanlamasına olduğu kadar derinlemesine de belirli bir sıralanmadaki çerçevelemeyi elde etme. [*Ing.* Framing; *Fr.* Mise en cadre].

— **frekansı**, *telvz.* ◘ **Frekans.**

~ **iş kopyası**, *sin.* Yalnız görüntü taşıyan iş kopyası. [*Ing.* Picture work print; *Fr.* Copie de travail image].

— **kopyası**, *sin.* Henüz ses kuşağıyle birleştirilmemiş görüntü kuşağı. [*Ing.* Picture print; *Fr.* Copie image].

— **kurgusu**, *sin.* Görüntü kuşağı için yapılan kurgu. [*Ing.* Picture editing; *Fr.* Montage du film].

— **kuşağı**, *sin.* Yalnız görüntü taşıyan kuşak. [*Ing.* Visuals; *Fr.* Bande image].

~ **negatifi**, *sin.* Alıcıda kullanıldıktan veya pozitif görüntüyle işlemden geçirildikten sonra negatif bir görüntü sağlayan negatif filim. [*Ing.* Picture negative; *Fr.* Negatif image].

— **oranı**, *sin.* Bir görüntünün eninin, yüksekliğiyle olan ilişkisi. Standart filmin görüntüsü 3:4, yani 1.33 oranındadır. [*Ing* Aspect ratio; *Fr.* Aspect de l'image].

— **ortikonu**, *telvz.* Televizyon kameralarında kullanılan, çok duyarlı, görüntü alıcı lamba.

— **parlaklığı**, *sin.* Bir görüntüdeki karanlık noktalarla aydınlık noktalar arasındaki orantının yüksekliği. [*Ing.* Brightness of image; *Fr.* Luminosité de l'image].

~ **pozitifi**, *sin.* Pozitif görüntü taşıyan kuşak. [*Ing.* Picture positive; *Fr.* Positif image].

~ **sayacı**, *sin.* Bazı alıcılarda, pencere önünden kaç görüntü geçtiğini bildiren sayaç. [*Ing.* Frame counter; *Fr.* Compteur d'images].

☆ *Eşanl.* **sayaç.**

~ **sayısı**, *sin.* Filmin belirli uzunluğunda filmin çeşidine göre değişen görüntü sayısı. Alıcı veya göstericide belirli bir süre içinde geçen pencere önünden görüntü sayısı; Böylelikle alıcı hızı ortaya çıkar.

[*Ing.* Number of frames; *Fr.* Nombre d'images].

~ **ses aralığı**, *sin.* Bileşik kopyada uzunluk. Göstericide görüntünün aralı hareketle, ses yolunun ise sürekli olarak geçmesi gerekmektedir. Bundan dolayı pencerenin altında bir alt büklüm yapılır, filim bu büklümden sonra düzgün olarak hareket eder. Pencere önüne gelen görüntüyle ilgili ses yolunun bu düzgünlükten yararlanması için, pencere önündeki görüntünün ses yolu 35 mm. lik filimde 20 görüntü aşağıda yer alır. Göstericinin ses bölümü de buradadır. [*Ing.* Interval between sound and picture; *Fr.* Decalage].

~ **ses birliği, kargı denkliği**, *sin.* Sinema filimlerinde görme duyusuna yönelen öğelerle işitme duyusuna yönelen öğeler arasında belirli bir iç bağın, karşı denkliğin bulunması gerektiğini öngören kuram.

~ **ses kurgusu**, *sin.* Görüntü ile ses kuşakları arasındaki bağı sağlayacak yolda yapılan kurgu. Ses kusağının, kurgusu tamamlanmış görüntü kuşağına uydurulması işlemi. [*Ing.* Picture-sound editing; *Fr.* Montage image-son].

~ **yapı**, *inş.* Yapı içlerini aldatıcı olarak büyük gösteren derinlik çizimli yapı resimlerine verilen ad.

~ **yönetmeni**, *sin.* Alıcı hareketlerinin düzenlenmesinden, sahnenin aydınlatılmasından, görüntülerin filim yönetiminin isteklerine uygun biçimde sağlanmasından sorumlu olan ve alıcı takımını yöneten kimse. [*Ing.* Director of photography; *Fr.* Directeur de la photographie]

görüntücülük,-ğü, i. *fels.* Usun algıladığını gerçeğin kendisi saymayıp görüntüsünü sayan doktrinlerin genel adı. [*Osm.* Hayaletçilik; *Ing.* Fantasmatism; *Fr.* Fantasmatisme].

görünüm°,-ü, i. < *görünmek.* § ❶ Bir şeyin dıştan bakılınca görünen şekli, görünüs. [*Osm.* Zevahir; *Ing.* Outside, visible parts, appearance; *Fr.* Côtes exterieurs, apparences]. § ❷ *gram.* Eylem kavramlarında meydana gelis tarzı: *Atıldı, atılacak, düştü düşecek, oldu olacak, gelmez olmak, gidecek olmak, gelmiş olmak, vermiş olmak, vermiş bulunmak v.b.* [*Ing.* Aspect, intensive aspect; *Fr.* Aspect, aspect intensif].

☆ *Eşanl.* **görünüş**, karmaşık gibi.

görünür, s. < *görünmek.* § ❶ Görünen, gözle görülebilen: *Göze görünür cisimler.* [*Ing.* Apparent, visible, in sight; *Fr.* Apparent,-ente, visible]. § ❷ *mec.* Göze çarpan, belli, apaçık: *Emretmekten görünür bir zevk alıyordu.* [*Ing.* Quite manifest, very clear, evident; *Fr.* Tout evident, clair]. ⊙ **bir eşyanın ~ çapı**, *opt.* Bu eşyanın görülebildiği açı.

~ **çap**, *astr.* ◘ **Çap.**

görünürde, z. < *görünmek.* § ❶ Dıştan bakınca, ortada, meydanda, görünüşe göre: *Görünürde, iriyarı, ama içi kof.* § ❷ *(olumsuz cümlelerde)* Ortada, meydanda: *Çok para harcadığı halde görünürde bir şey yok.* [*Ing.* In appearance, in sight; *Fr.* En apparence]. ⊙ ~ **ki çap**, *astr.* Uzakta duran küresel bir cismin bakış doğrultusuna dik düzlem üzerinde gördüğümüz izdüşümüne iliskin çapın iki ucunu gözlemciye birleştiren iki doğrultu arasındaki açı. [*Osm.* Kutr-ı zahirî; *Ing.* Apparent diameter; *Fr.* Diamètre apparent]. ⊙ ~ **ki devim**, *astr.* Bir gökcisminin gözlemciye göre yaptığı devim veya gözlemcinin gördüğü devim. Günesin gökküresindeki günlük devimi ve doğup batması görünürdeki devimidir. Oysa yer kendi ekseni çevresinde dönmekte, biz günesi devinir görmekteyiz. [*Osm.* Hareket-i zahirî; *Ing.* Apparent motion; *Fr.* Mouvement apparent]. ⊙ ~ **ki odak**, *astr.* Isık deneyi ile bulunan odak. [*Osm.* Mihrâk-ı mer'î; *Ing.* Virtual focus; *Fr.* Foyer virtuel]. ⊙ ~ **ki parlaklık**, *astr.* Işık alıcısına *(göz, ırakgörür, fotoğraf plağı veya herhangi bir ışık ölçer)* ulaşmıs olan ışınım erkesi niceliğina göre bu alıcının belirttiği parlaklık. Bir yıldız uzaklasırsa görünen parlaklığı azalır. [*Ing.* Apparent magnitude, apparent brightness; *Fr.* Magnitude apparente, eclat apparent]. ⊙ ~ **ki yer**, *astr.* Bir cismin görünürdeki yeri. [*Osm.* Mevki-i zahirî; *Ing.* Apparent place; *Fr.* Position apparente]. ⊙ ~ **ki yörünge**, *astr.* Gerçek yörüngenin, bakış doğrultusuna dik düzlem üzerindeki izdüşümü. [*Ing.* Apparent orbit; *Fr.* Orbite apparente].

görünürlerde, z. Ortalıkta, meydanda.

görünürleştirme, i. < *görünür.* Bir olayın etki ve sonuçlarını, açıkça ve sekil olarak görülebilir hale getirme. *(Aerodinamik bir tüneldeki hava akımlarını görünürleştirmek için, hava akım çizgilerinin şekil ve yönünü alan yün iplikler, incelenecek yüzey üzerine yapıştırılır. Aynı şekilde, çarpma dalgalarının görüntüsü ışık ışınları yardımıyle bir ekran üzerinde elde edilebilir).* [*Ing.* ve *Fr.* Visualisation].

görünürlük,-ğü, i. § ❶ Görülebilen bir şeyin niteliği. [*Ing.* Visibility; *Fr.* Visibilite]. § ❷ *meteor.* Havanın saydamlık, berraklık derecesi. [*Ing.* Visibility; *Fr.* Visibilité].

görünüş, i. < *görünmek.* § ❶ Görünmek tarzı. [*Osm.* Suret-i zahire; *Ing.* Appearance; *Fr.* Apparence]. § ❷ Dışından veya uzaktan bakılınca bir seyin kendi niteliği hakkında uyandırdığı düşünce; gerçeğe uymayan dış görüntü: *Görünüşe aldanma.* [*Osm.* Suret, zevahir; *Ing.* External, outward appearance; *Fr.* Apparence exterieure, externe]. § ❸ Bakılınca bir seyin hatırlattığı biçim: *Halı görünüşünde bir bahçe.* [*Osm.* Manzara; *Ing.* Look, sight; *Fr.* Vu,-e, aspect]. § ❹ *coğr.* ve *astr.* Bir yörenin doğal veya insan eserleriyle birlikte görünüşü. [*Osm.* Manzara; *Ing.* Prospect; *Fr.* Paysage, vue]. § ❺ *bot.* (a) Bir bitkinin durusu, genel görünümü; (b) Belli bir alandaki bitki topluluğunun özel görünümü. [*Ing.* ve *Fr.* Aspect]. § ❻ *dilb.* Fillerin belirttiği olusların süresi, gelişmesi ve bitmesiyle ilgili bütün biçimleri kapsayan graer kategorisi. [*Ing.* ve *Fr.* Aspect]. § ❼ *mat.* Belirli sayıda noktanın bir düzlem üzerinde gösterebileceği yerleşme şekillerinden her biri. *(Geometriye eklenen bu yeni konu, özellikle Halphen, Laisant ve Perrin tarafından incelendi).* [*Ing.* ve *Fr.* Aspect]. § ❽ *teşk. tar.* Kırım hanlığında divan toplantılarının yapıldığı yere verilen ad. ⊙ ~ **e aldanma (aldanmamalı)**, *at.* Her şeyin bir dış görünüşü, bir de içyüzü vardır. Dışı güzel, içi kötü, veya dışı kötü içi güzel olan şeyler de çoktur. Onun için yalnız dış görünüşe bakarak yargıya varmak insanı aldatabilir. ⊙ ~ **ü (zevahiri) kurtarmak**, *dey.* Küçük düsürücü herhangi bir şeyi dışa vurmamak. [*Ing.* To save appearances; to save face; *Fr.* Sauver l'apparence]. ⊙ **çevrinme ~**, *res.* ◘ **Çevrinme.** ⊙ **dış ~**, ◘ **Dışgörünüş.** ⊙ **genel ~**, Bir seyin veya bir yerin bütünüyle toplu olarak görünüsü. Meselâ, Süleymaniye camiinin genel görünüşü demek, onun kubbeleri, minareleri ve teferruatıyle beraber uzaktan görünüşü anlamına gelir. Caminin yalnız minaresi veya kapısını veya binanın yalnız bir kısmını gösteren resimlere ***kısmî görünüş*** veya **parça görünüş** denir. [*Osm.* Manzara i umumiye; *Ing.* Panorama, general view; *Fr.* Vue générale, aspect generale, vue d'ensemble]. ⊙ **kıyı ~ ü**, *den.* Bir kıyının denize doğru çıkık, belirgin noktalarının çabucak ve şema halinde yapılmış krokisi. [*Ing.* Coastal view; *Fr.* Vue de côte].

~ **hatası**, *jeod.* Çok uzaktan gözlenen jeodezik işaretlerin, miralar üzerinde gölge ışık oyunlarından doğan uygulama hatası. *(Görünüş hatalarını önlemek için miralar çok mat siyaha boyanır).* [*Ing.* Optical illusion; *Fr.* Illusion d'optique].

~ **yeterliği**, *psik.* Bir testin, o testi verenler ile o teste tâbi olanlar tarafından belli bir maksada göre elverişli ve ilgi çekici olması hali.

~ **yüzeyi**, *mek.* Hareket halindeki bir katının çizdiği silindirin dik kesiti. *(Bir katının yer değiştirmesinde, bir akışkanın karşı koyma direnci, bu katının görünüş yüzeyi ile orantılıdır).*

görünüşlü, s. Dıstan görüldüğüne göre, görünüşe dayanarak: *Görünüşte iyi bir adam.* [*Osm.* Zahiren; *Ing.* Outwardly, in appearance; *Fr.* En apparence, exterieurement].

görünüşte, z. Göründüğüne göre, görünene inanmak gerekirse: *Görünüşte iyi bir adam.* [*Ing.* Apparently, as far as can be seen; *Fr.* En apparence].

görüş, i. < *görmek.* § ❶ Görmek tarzı, gözle bir şeyi algılama yetisi, görme. [*Ing.* Mode or point of view, outlook; *Fr.* Point de vue, maniere]. § ❷ Olay, düşünce veya seylere verilen değer, onlar hakkında varılan yargı, fikir. [*Ing.* Opinion, conception, conviction, judgment; *Fr.* Opinion, jugement]. § ❸ *hava.* Gündüz göze çarpan ışıklandırılmamış cisimleri ve gece ışıklandırılmış cisimleri görmek ve tanımak için atmosferik sartlarla tâyin edilen ve mesafe birimleriyle anlatılan olanak. [*Ing.* Visibility; *Fr.* Visibilité]. ⊙ **bir gemiyi ~ mesafesinde tutmak**, *den.* Gemiyi gözden kaybetmeyecek surette rotayı ayarlamak. [*Ing.* To put a ship in sight; *Fr.* Tenir un navire en vue]. ⊙ **dünya ~ ü**, *fels.* ve *sosy.* Felsefeler, dinler ve ideolojilerden farklı olarak bir kültür çevresinde o çevrenin gereklerine göre doğan hayat anlayışı. *(Aynı kültür çevresinde ortak karakteri olmakla birlikte birbirinden farklı, hatta karşıt dünya görüşleri olabilir).* ⊙ **eğik ~**, ◘ Eğik. ⊙ **kara ~ mesafesinde olmak**, *den.* Kıyıyı görmek. [*Fr.* Être en vue de terre]. ⊙ **uçuş ~ ü**, *hava.* Uçuş halinde bir hava gemisinin pilot yerinden ileri doğru ortalama görüş alanı. ⊙ **yer ~ ü**, *hava.* Güvenilir bir rasıt tarafından bildirilen aerodromdaki görüş alanı.

~ **açısı°**, § ❶ Bir şeyi görebilme uzaklığı; bir şeye bakış tarzı. [*Ing.* Visual angle, angle of view, optical angle; *Fr.* Angle de champ, angle visuel]. § ❷ *opt.* Bir cismin veya görüntünün görüldüğü açı. [*Ing.* Apparent diameter, optical angle; *Fr.* Angle optique, diamètre apparent]. ☆ *Eşanl.* **görünür çap**. § ❸ *ask.* Mermi yolu üzerindeki bir noktanın tegeti ile, bu nokta ile gözetleyici arasındaki çizginin yaptığı açı. [*Ing.* Angle of vision; *Fr.* Angle visuel].

~ **alanı**, § ❶ *sin.* Bir alıcının merceğinin kapsadığı alan. [*Ing.* Field of view, limits; *Fr.* Champ]. § ❷ *astr.* Bir ırakgörürün içine alabildiği gökyüzü parçası; baska deyimle, bir bakışta gökyüzünde görebildiği alan. [*Osm.* Sâha-i rü'yet; *Ing.* Field of view, visual field; *Fr.* Champ visuel]. § ❸ *tıp.* Göz hareketsiz kaldığı zaman görülen yaygın alan. *(Tek gözün görüş alanı ile çift gözün alanını birbirinden ayırt etmek gerekir; birincisi ikincisinden çok daha geniştir; çünkü ikincisinden her biri gözün gördüğü bölgenin bir kısmı üst üste çakışır).* [*Ing.* Visuel field field of vision; *Fr.* Champ visuel]. ⊙ ~ **nda seyir**, *demir.* Makinistin bazı işaretlerle karşılastığı zaman, bu işaretleri görebildiği alan içinde treni durduracak kadar hızı azaltarak seyre devam etmesi. [*Fr.* Marche à vue].

~ **ayrılığı** *(farkı)*, Fikirlerdeki fark. [*Ing.* Difference of opinion, disparity of views].

~ **bildirme**, *ikt.* ◘ **Mütalâa beyanı.**

~ **darlığı**, *sosy.* Kuralcılık diyebileceğimiz donmuş kalıplar içinde düşünmek ve gerçeğin hareketliliğine uyamamaktan ibaret düsünce şekli. [*Ing.* Narrowness of the mind; *Fr.* Étroitesse d'esprit].

~ **iyi**, *den.* Ufkun aydınlık ve görünür olması. [*Fr.* Il y a de la vue].

~ **sapkınlığı**, *psik.* Paralaks yani görüş sapkınlığı, bir cisme iki ayrı noktadan bakıldığı vakit gözün arkasında karşıt bir şekil değişikliği meydana gelmesi: *(Bunun en iyi örneği trende giderken pencereden baktığımızda uzakta olan cisimlerin yakında olanlardan daha değişik bir hızla geriye doğru gider görünmeleridir).*

görüşme, i. § ● Buluşma. [*Osm.* Mülâkat; *Ing.* Interview; *Fr.* Entrevue, interview]. § ● Sohbet, yarenlik. [*Ing.* Talk, conversation, chat; *Fr.* Causerie]. ☆ *Yak. anl.* **muhabbet, halleşme, dertleşme, hasbıhal, hoşbeş, fiskos.** § ❸ Bir konu üzerinde konuşma. [*Osm.* Müzakere, mükâleme; *Ing.* Conference, negotiation, discussion, parley; *Fr.* Deliberation, negotiation, conférence, debats]. ☆ *Yak. anl.* **bahsetme.**

görüşmek(-le), *ortakl.* f. § ● Buluşup yarenlik etmek: *Arasıra görüşelim.* [*Ing.* To meet; *Fr.* Se voir, causer]. § ● Dostluk, ahbaplık etmek: *Ahmet beylerle görüşür müsünüz?* [*Ing.* To have relations, to be friends; *Fr.* Lier amitié, se lier d'amitié, nouer amitié avec qn]. § ● Bir iş üzerinde karşılıklı düşüncelerini ileri sürmek, müzakere etmek: *Bu soruyu başka bir zaman görüşelim.* [*Ing.* To discuss; *Fr.* Discuter]. § ● *tasav.* Mevlevîlerde saygı itizar ifadesi olarak veya mülakat sırasında birbirinin elini tutarak karşılıklı öpmek. ◉ **görüşeni karışanı olmamak**, *dey.* ◘ **Karışmak.**

görüşmemek, f. Dargın olmak. [*Ing.* To be angry or cross *(with)*; *Fr.* Être faché de qn, qch].

☆ *Eşanl.* **konuşmamak.**

görüştürmek(-i,-le), f. Başkalarının görüşmesini sağlamak. [*Ing.* To arrange a meeting*(for)*, to introduce someone *(to)*; *Fr.* Faire rencontrer deux personnes, présenter].

görüştürülmek(-le), f. Görüşmeleri sağlanmak. [*Ing.* To be introduced*(to)*; *Fr.* Être présenté].

görüşücü, i. ◘ Mükâlome memuru.

görüşücüler, ç. i. *ask.* Savaşta bir askerî birlik komutanının karşı taraf birlik komutanına savaşla ilgili bazı tekliflerde bulunmak veya bazı konuları bildirmek üzere gönderdiği kimseler; Görüşücüler beyaz bayrak taşır.

görüşülmek, f. § ❶ nsz. Görüşmeye konu olmak; görüşme işi yapılmak. [*Ing.* To be considered or discussed *(together)*; *Fr.* Se connaître reciproquement]; § ❷ (-le) ösz. Herhangi biriyle görüşmek.

gösteren, i. < *göstermek. dilb.* Göstergenin biçim *(ses, yazı)* yönü.

gösterge*, i. < *göstermek.* § ● *fiz.* ve kim. Bir cihazın işlemesiyle ilgili bazı ölçümlerin sonucunu kendiliğinden gösteren âlet. Birçok ölçme âletlerinde bulunur. [*Osm.* Müş'ir; *Ing.* Indicator; *Fr.* Indicateur]. § ❷ *otom.* Motor karterinde yağın düzeyini ve benzin düzeyini belli eden gösterici, § ● *dilb.* Anlamla biçimin, gösterenle gösterilenin kaynaşmasından meydana gelen dil birimi; § ● *mek.* (a) Bömelere ayrılmış bir yüzey üzerinde hareket ederek belli bir değeri işaret eden ibre; (b) Hareketli bir cismin bulunduğu noktayı, kuramsal olarak bulunması gereken yere oranla belirtmeye yarayan ve isteğe göre yerleştirilen işaret; ◉ **boşluk ~ si** *term.* Kondansör içindeki boşluğu gösteren manometre; [*Ing.* Empty space (gap) indicator; *Fr.* Indicateur de vide]. ◉ **burun ~ si**, *antr.* ◘ **Burun**; ◉ **dinamometreli ~**, *term.* Bir makinenin silindirinde dolaşan akışkanın yaptığı işi, eğriler veya diyagramlarla ölçmeye yarayan âlet. *(Garnier tarafından geliştirilen Watt göstergesi, herhangi bir silindirli motorda dolaşan akışkanın basıncını ve pistonun bu basınç sırasında aldığı konumu her an kaydederek gaz veya buharın yaptığı işi ölçer).* [*Ing.* Dynamometric indicator; *Fr.* Indicateur dynamométrique]. ◉ **dönüş ~ si**, *hava.* Yatay işaret noktaları bulutlardan görünmez olduğu zaman, pilota uçağın yan eğimini gösteren âlet; [*Ing.* Turning indicator; *Fr.* Indicateur de virage]. ◉ **dümen zaviye ~ si**, *den.* ◘ **Dümen**; ◉ **dümen ~ si**, ◘ **Dümen.** ◉ **eğim ~ si**, *hava.* İniş ve kalkışta, uçağın yatay düzleme göre eğimini gösteren âlet; [*Ing.* Inclining (descending) indicator; *Fr.* Indicateur de pente]. ◉ **ergime ~ si**, *elek.* Sigorta telinin eridiğini gösteren tertibat; [*Ing* Fusion indicator; *Fr.* Indicateur de fusion]. ◉ **gerilim ~ si**, *elektr.* ◘ Gerilim; ◉ **gözevi ~ si**, *antr.* ◘ Gözevi; ◉ **göz çukuru ~ si**, *antr.* ◘ Göz. ◉ **hız, basınç, sarfiyat v.b. ~ si**, *tekn.* Bir makinenin ölçü tablosunda hareketli bir ibrenin hız, basınç, sarfiyat v.b. ile ilgili değerleri işaret ettiği dereceli kadran; [*Fr.* Indicateur de vitesse, de pression, de consommation, etc.]. ◉ **hız ~ si**, *hava.* Basınçla veya uçağın ilerlemesinden doğan hava akımının meydana getirdiği alçak basınçla çalışan ve uçağın hızını, çevredeki hava akımının hızına oranla bildiren âlet; [*Ing.* Speed indicator; *Fr.* Indicateur de vitesse]; ◉ **ileri ~**, *ikt.* Ekonominin bir kesiminin sağladığı rakamlı yeri. Bu yeri, bir başka sektör için nirengi noktası ödevini görür. *(Örnek: Mukavva kâğıdı yapımı, çok sayıda sanayi kolunda, üretimlerin gelişeceğini belirten bir ileri göstergedir).* [*Ing.* Advanced indicator; *Fr.* Indicateur avance]. ◉ **iniş ve rampa ~ si**, *demir.* Bir demiryolu boyunca kenarlara çakılan ve üzerindeki levhada, hat boyunca yol kesitinin eğimini ve güzergâh eğrilerinin yarıçap eğimini gösteren işaretler bulunan direk. [*Ing.* Descending and ramp indicator; *Fr.* Indicateur de pente et de rampe]. ◉ **iyonlaşma ~ si**, *fiz.* Bir milimetre civa basıncının milyonda birini ölçmeye yarayan gösterge; ◉ **Mac Leod ~ si**, *fiz.* Vakumlu lâmbalardaki iç basıncı, bir milimetre civa basıncının binde biri cinsinden ölçmeye yarayan manometre; ◉ **makas ~ si**, *demir.* Doğrudan doğruya makas levhalarının ucuna takılan ve aldığı konumla, makas levhalarına verilen doğrultuyu gösteren işaret; [*Fr.* Indicateur de position d'aiguille]. ◉ **panoramik ~**, *hava.* Kutupsal koordinatlar içinde bir görüş sağlayan âlet. *(Gemilerde ve uçaklarda, çarpışmaları önlemek için seyir radarı veya bulut habercisi olarak kullanılır. Hedef bulma merkezlerinde, atışları düzenleyen radarlara atışla ilgili verileri sağlar.* [*Ing.* Panoramic indicator; *Fr.* Indicateur panoramique]. ◉ **radyoaktif ~**, *nükl.* Doğal haldeki kimyasal bir elementin içine karışmış halde bulunduğu zaman, etken olduğu için, dönüşümleri sırasında bu elementin varlığını haber veren radyoaktif izotoplu; [*Ing.* Radioactive indicator; *Fr.* Indicateur radio-actif, radio-indicateur]. ◉ **renkli ~**, *kim.* Yapısı ve rengi, bulunduğu ortamın asid veya baz olmasına göre değişen, renkli organik madde. ☆ *Eşanl.* **endikatör.** [*Ing.* Coloured indicator; *Fr.* Indicateur coloré]. ◉ **ses ayar ~ si**, *radyotekn.* Bir radyo yayımında, ses ayarının en net olduğu noktayı gösteren tertibat; [*Fr.* Indicateur visuel d'accord]. ◉ **seviye ~ si**, *term.* Bir kazandaki suyun herhangi bir orandaki seviyesini gösteren âlet. [*Fr.* Indicateur de niveau d'une chaudière]. ◉ **telefon ~ si**, *telekom.* Bir telefon abone merkezine, arayanın kimliğini belirten âlet; [*Ing.* Telephonic indicator; *Fr.* Indicateur telephonique]; ◉ **yayım ~ si**, *opt.* Bir ışık kaynağının yüzeyine dik gelen bütün doğrular üzerinde, bu kaynağın ışıklılığıyle orantılı ve dışarıya doğru yönelmiş bir doğru parçası geldiği zaman elde edilen yüzey; [*Ing.* Emission indicator; *Fr.* Indicatrice d'émission]. ◉ **yükseltı ~ si**, *hava.* Uçağın yükseltisini kesin ve doğru olarak gösteren âlet. [*Ing.* Altitude indicator; *Fr.* Indicateur d'altitude].

~ **bitki**, *bot.* Bulunduğu alanlarda başka bitkilerin de yetişebileceğine işaret sayılan bitki. [*Ing.* Indicator plant; *Fr.* Plante indicatrice].

~ **çizelgesi**, *den.* Limanlarda gelgit yüksekliğini gösteren, metrelere bölünmüş direk. [*Ing.* Indicator column, marine indicator; *Fr.* Indicateur de mareé, colonne indicatrice].

~ **tablosu**, *otom.* ◘ Âlet tablosu.

gösteri*, i.<*göstermek* § ❶ Dikkati, ilgiyi çekmek üzere bir topluluk önünde gösterilen oyun veya hüner: *Dün uçaklar gösteri yaptılar.* [*Ing.* Demonstration; *Fr.* Démonstration]. § ❷ Tören, merasim, âyin; [*Ing.* Ceremony; *Fr.* Ceremonies]. § ● Sinema veya tiyatroda oyun gösterme işi. [*Ing.* Spectacle, show; *Fr.* Spectacle]. § ● Bir kimsenin veya bir topluluğun kendi duygu veya fikrini gösteren sözü veya davranışı: *Gençliğin devrime olan bağlılığını anlatan gösteriler.* [*Osm.* Tezahürat; *Ing.* Manifestation, ovation; *Fr.* Manifestation]. ☆ *Eşanl.* **miting**; § ● *sosy.* Herhangi bir kuvvetin bir zümre veya toplum üzerinde sevimli veya korkulacak bir etki yapmak için baş vurduğu şey. *(Gösteriler tehdit şeklini alan kuvvet görünüşleri olabilir.)* [*Osm.* Nümayiş; *Ing.* Demonstration; *Fr.* Démonstration]. § ● *huk.* Bir fikri veya görüşü savunmak ve halka duyurmak için toplu olarak ve alenen yapılan toplantı. [*Ing.* ve *Fr.* Manifestation]. ◉ **bacak ~ si**, *tiy.* ◘ **Bacak**; ◉ **büyük ~ oyunu**, *san.* Şatafatlı görünüşte olan, özden çok dış gösterişe önem veren bir oyun türü.

~ **toplantısı**, *huk.* Belli bir yerde yapılan toplantı.

~ **yeri**, *binic.* Atların seyirci önünde yarıştan önce dolaştırıldıkları yer. *(Huysuzlanan atlar,, hakem kararıyle bekleme pistine /pistin kenarındaki boşluk/ çekilir).*

~ **yürüyüşü**, *huk.* Genel yollar ve meydanlar üzerinde, hareket halinde yapılan gösteri. [*Ing.* Demonstration, demonstrative march; *Fr.* Démonstration].

gösterici, s. ve i. < *göstermek.* § ● Gösteren, gösterme işini yapan, § ❷ *sin.* Sinema filimlerinin beyazperde üzerine yansıtılmasını sağlayan cihaz. [*Ing.* Projector; *Fr.* Appareil de projection, projecteur]. ◉ **bir *m* tamsayısının ~ si**, *mat. m*'den küçük ve *m* ile aralarında asal *(bölünmez)* sayıların sayısı: */Bu sayı genellikle (m) şeklinde gösterilir/* [*Fr.* Indicateur d'un nombre entier]. ◉ **Dupin ~ si**, *mat.* Bir yüzeyin her noktasında ve niceliğinin değişimini gösteren kronik; burada e, teğet düzlemin her doğrultusu için, bu doğrultuya karşılık düşen dik kesitin eğrilik yarıçapını gösterir; [*Ing.* Dupin's indicator; *Fr.* Indicatrice de Dupin]; ◉ **Euler ~ si**, *mat.* ◘ **Euler.** ◉ **gerilim ~ si**, *elek.* ◘ **Gerilim.**

~ **kelime**, *matb.* Sözlük, ansiklopedi ve eski kitaplarda sayfanın alt ve üst başına konan, yol ve sayfa başını ve sonunu gösterici kelimeler. [*Ing.* Catchword; *Fr.* Réclame].

gösterilen, i. < *gösterilmek. dilb.* Göstergenin anlam, kavram yönü.

gösterilmek(-e), nsz. f. Gösterme işine konu olmak. [*Ing.* To be shown or indicated, to be demonsrated or exhibited; *Fr.* être montré].

gösterim*, i. < *göstermek, sin.* Görüntülerin gösterici yardımıyle beyaz perdeye yansıtılması işi. [*Ing. ve Fr.* Projection] ☆ *Eşanl* **projeksiyon.** ◉ **anlıkçılık ~ ı**, *sin.* ◘ **Anlıkçılık.** ◉ **geriden ~**, *sin.* ◘ **Geri.**

~ **izni**, *sin.* Bir filmin gösterilebileceğini belirten izin belgesi. [*Ing.* Projection permit; *Fr.* Autorisation de projection].

~ **kılavuzu**, *sin.* Gösterimciye yardımcı olacak bilgileri taşıyan kılavuz. [*Ing.* Projection leader; *Fr.* Amorce projection].

~ **kopyası**, *sin.* Göstericide kullanılmak üzere hazırlanmış kopya. [*Ing.* Projection print; *Fr.* Copie de projection].

~ **odacığı**, *sin.* Sinema salonunda beyazperdenin karşısındaki duvarın gerisinde yer alan, içinde göstericiler çalışan küçük oda. [*Ing.* Projection box; *Fr.* Cabine *(de projection)*].

~ **odası**, *sin.* Stüdyolarda iş kopyalarının gösterilmesine ayrılmış oda. [*Ing.* Screening room; *Fr.* Salle de projection, salle vision].

~ **penceresi**, *sin.* Gösterim odacığının be-

yazperde karşısına düşen küçük penceresi; Göstericinin yansıttığı görüntüler bu pencereden çıkarak beyazperdeye düşer. [*Ing.* Projection port; *Fr.* Fenêtre de projection]. ~ **süresi (süre)**, *sin.* Bir filmin başlamasından sona ermesine kadar geçen gösterim zamanı. Filmin zaman birimiyle uzunluğu. [*Ing.* Screen time, projection time; *Fr.* Durée de projections, temps de projection].

gösterimci, i. *sin.* Göstericiyi çalıştıran kimse. [*Ing.* Projectionist, operator; *Fr.* Projectionniste, opérateur].

gösteriş, i. < *göstermek*. § ❶ Göstermek işi veya tarzı. [*Ing.* Display; *Fr.* Étalage, montre]. § ❷ Başkalarını şaşırtmak, aldatmak, korkutmak veya kendini beğendirmek için, bir kimsenin yaptığı düzme davranış: *Düşman gösteriş yapıyor.* [*Osm.* Nümayiş; *Ing.* Demonstration; *Fr.* Démonstration]. ☆ *Yak. anl.* **çalım, kurum, afi, caka** *(argo)*, **alâyiş**; § ❸ *Göz* alıcılık, alım: *Bu yapının hiç gösterişi yok.* [*Osm.* Cazibe; *Ing.* Charm; *Fr.* Charme]. ☆ *Eşanl.* **cemal, hüsn, melâhat, beha, hüsnüan, sabahat, letafet, sevimlilik.** ☆ *Karş.* **çirkinlik, kabalık, sakillik, sevimsizlik.** § ❹ *sosy.* Gücünden üstün görünme çabası. [*Ing.* Feint, sham, pretence; *Fr.* Feintre].

~ **savaşı**, *ask.* Düşmanı yanıltmak amacıyla yapılan bir çeşit savaş. [*ing.* Mock battle].

~ **taarruzu**, *ask.* Kuvvet yönünden yeterli olmayan tarafın elverişli fırsatlardan yararlanarak düşmanı yanıltmak amacıyle yaptığı saldırı. [ing. Mock attack, sham attack; *Fr.* Attaque simulée].

gösterişçi, s. Göz boyayıcı, gösteriş² yapmasını seven, gösteriş² amacı güden; Olduğundan başka gözükmeyi seven, ona çalışan. [*Ing.* Showy; one who likes to be ostentatious; *Fr.* Qui aime l'étalage, l'affectation, prétentieux,-euse].

gösterişçilik,-ği, i. Gösterişçi olma hali. [*Ing.* Showiness; *Fr.* Prétention, cliquant].

gösterişli, s. Gösterişi olan, göz alıcı: *Gösterişli bir at.* [*Ing.* Pompous, ostentatious, of striking appearance, imposing, conspicuous *Fr.* Pompeux,-euse, de belle apparence, somptueux,-euse, imposant,-ante, fastueux,--euse, frappant,-ante].

gösterişlilik,-ği, i. Gösterişli olma hali. [*Ing.* Pompousness, ostentatiousness; *Fr.* Faste].

gösterişsiz, s. § ❶ Gösterişi³ olmayan dış görünüşü uygun olmayan; § ❷ Gösteriş² gütmeyen. [*Ing.* Poor-looking, unimposing, inconspicuous; *Fr.* Dépourvu de pompe, simple].

☆ *Yak. anl.* **kılıksız, kıyafetsiz.**

gösterişsizlik,-ği, i. Gösterişsiz olma hali. [*Ing.* Modesty, simplicity; *Fr.* Modestie, simplicité].

gösterit*, **-ti**, i. *tiy.* Tiyatroda gösterilen oyunlar. Gözü çekmek üzere yapılan her türlü oyun ve tertibat. [*Osm.* Temaşa; *Ing.* Theater performance; *Fr.* Spectacle].

gösterme, i. § ❶ Göstermek eylemi. [*Ing. (Act of)* showing or indicating; *Fr.* Action de montrer]. § ❷ Mağazaların önünde numuneleri halka göstermek için eşya dizilen camekânlar, [*Ing.* Shop front, shop window; *Fr.* Devanture]. ☆ *Eşanl.* **mostra.** ◉ **benzeş** ~, *bilgi işlem.* Bir verinin, değerleri bu verinin değerlerine sürekli bir fonksiyonla bağlı olan fiziksel bir büyüklük yardımıyla gösterilmesi; ◉ **kesikli** ~, *bilgi işlem).* Bir verinin, alfabe sırasına göre alınmış bir harf yardımıyla süreksiz olarak gösterilmesi. ◉ ~ **ci tiyatro**, *tiy.* Çağımızda tiyatronun ayrıldığı iki ana türden biri.

~ **adılı**, *gram.* Varlıkların yerini, işaret yoluyle tutan adıl; *Bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar v.b.* [*Osm.* İşaret zamiri; *Ing.* Demonstrative pronoun; *Fr.* Pronom démonstratif].

☆ *Eşanl.* **işaret zamiri, gösterme zamiri.**

~ **belirtici**, *gram.* Bir eylemin, bir adın veya başka bir belirtecin anlamını, **gösterme yoluyle sınırlayan belirteç: İşte *geldik;* İşte *burada oturuyoruz;* Ta *uzaklara gittik;* İşte *kalem,* İşte *defter v.b.*** [*Osm.* İşaret zarfı; *Ing.* Demonstrative adverb; *Fr.* Adverbe démonstratif].

~ **parmağı,** ◘ **işaretparmağı.**

~ **sanatı**, Yapıp gösterme işi, sergileme sanatı. [*Ing.* Displaying; *Fr.* Étalage].

~ **sıfatı**, *gram.* Bir adı, gösterme yoluyle belirten sıfat: **Bu** *kitap,* **şu** *adam,* **o** *çocuk* v.b. [*Osm.* İşaret sıfatı; *Ing.* Demonstrative adjective; *Fr.* Adjectif démonstratif].

göstermek(-i,-e), f. < *göztermek* < *göz.* § ❶ Görülmesini sağlamak, görülmesine yol açmak: *Bu gözlük iyi göstermiyor, Size kitaplarımı göstereyim.* [*Ing.* To show; *Fr.* Montrer]. ☆ *Yak. anl.* **açığa vurmak, tebarüz ettirmek, delâlet etmek, izhar etmek, isbat etmek, anlatmak, izah etmek;** ☆ *Karş.* **saklamak, gizlemek, örtmek, örtbas etmek, gizli *(saklı)* tutmak;** § ❷ Belirtmek: *Bu söz bunun niyetini gösteriyor.* [*Ing.* To indicate, *Fr.* Indiquer, préciser]. § ❸ Bir şeyin etkisi altında tutmak: *Ateşe göstermek, Güneşa göstermek. Aleve göstermek.* [*ing.* To expose; *Fr.* Exposer]; § ❹ Kanıtla inandırmak: *Bunların böyle olduğunu onlara göstereceğiz.* [*Ing.* To prove, show; *Fr.* Prouver, démontrer]; § ❺ Öğretmek: *Birine ders göstermek:* [*Ing.* To teach; *Fr.* Enseigner]; § ❻ Güzelliğini ortaya çıkarmak: *İyi kılık insanı gösterir;* § ❼ (-i) Yapmasını söylemek, görevlendirmek: *Bana ne iş göstereceksiniz?* [*Ing.* To commission, to charge, to entrust (with a task); *Fr.* Charger, *commettre*]. § ❽ (-e) Zorlu bir karşılığa uğratmak: *Ben ona gösteririm;* § ❾ nsz. Görünmek, benzemek: *Bu adam yaşlı gösteriyor.* [*ing.* To seem, to appear; *Fr.* Sembler, paraître]. § ❿ *yar.* f. Etmek, yapmak. *Kolaylık göstermek, Mukavemet göstermek, itaat göstermek.* § ⓫ Ziyaret ettirmek, gezdirmek. *Bir yabancıya şehri göstermek;* [*Ing.* To show, to make visit; *Fr.* Montrer, faire visiter]. § ⓬ Birini işaretle belirtmek: *Parmağı ile birini göstermek;* [*ing.* To indicate; *Fr.* Montrer, désigner, indiquer du geste]. § ⓭ *mec.* Şu veya bu biçimde değerlendirmeye yolaçmak: *Bu filim, hayatı toz pembe gösteriyor;* [*ing.* To show, to make seen; *Fr.* Montrer, faire paraître, faire voir]. § ⓮ Açıklamak: *Ona gerçekleri gösterdim.* [*Ing.* To reveal, to explain; *Fr.* Montrer, faire connaître, dire, révéler]. ◉ **baş** ~, *dey.* ◘ **Baş**; *(Birine)* **yol** ~, *dey.* ◘ Yol. ◉ **gösterilen saha**, *hava.* Bir harita paftasının sınırları dahiline alınmış olan alan. [*Ing.* Coverage *(of chart); Fr.* Zone à représenter, zone représentée].

göstermelik,-ği, i. § ❶ *tiy.* Karagöz perdesine oyuncudan önce konan resimler. Bunlar bir oyunla ilgili ev, dükkân, ağaç gibi, deriden yapılmış şekillerdir; *Ing.* Scenery put up before the beginning of the show; *Fr.* Figure qu'on place sur le rideau de Karageuz *(ombres chinoises orientales)* pour montrer la pièce qu'on va jouer]. § ❷ Bir malın niteliğini tanımak üzere alıcı olacak kimseye gönderilen veya gösterilen parça. [*Osm.* Numune; *Ing.* Sample, specimen, showpiece; *Fr.* Specimen, exemplaire, échantillon] § ❸ s. Gösteriş için yapılan: *Göstermelik ravranış.*

~ **eşhas**, *tiy.* Tiyatroda önemli bir rolü olmayıp yalnız kalabalığı göstermek üzere sahneye çıkarılan eşhas. [*ing.* Walker on; *Fr.* Compars, figurants].

göstertmek(-i,-e), f. Gösterme işini yaptırmak. [*Ing.* To let be shown or demonstrated *(to)*, to let have a look; *Fr.* Faire montrer].

göt,-tü, i. *esk. T. köt.* § ❶ *kab.* Anus. *(Günlük dilde bu kelime yerine* **dip ,oturak, makat** *ve daha kaba olmak üzere* **kıç** *kelimeleri kullanılır).* [*Ing.* Posterior; *Fr.* Anus, cul, derrière] § ❷ Alt taraf, dip; § ❸ *kab. mec.* Güç veya yüreklilik, cesaret. [*ing.* Courage, audacity; *Fr.* Audace]. ◉ ~ **e küstü**, *arg.* Ancak bele kadar uzunluğu olan ceket. [*Ing.* Short fur jacket reaching to the **waist].** ◉ ~ **ten bacak** *(götü yere yakın), arg.* Kısa bacaklı, kısa boylu kimseler için kullanılır. [*Ing.* Short, having short legs *(person)*] ◉ ~ **ü açık**, *arg.* Kılıksız ve yoksul kimseler için kullanılır. [*ing.* Wearing patched and seedy clothes, out at the seat]. ◉ ~ **ü boklu**, *arg.* ◘ Bok. ◉ ~ **ü kırmızı**, *arg.* Maymun. [*Ing.* Dancing monkey]. ◉ ~ **ü trampet çalmak**, *arg.* Keyfi yerinde, neşeli olmak: *Papelleri kıvırdın, şimdi götün trampet çalıyor.* [*Ing.* To be delighted]. ☆ *Yak. anl.* **ağzı dört köşe olmak.** ◉ ~ **ü varıp gelmek**, *arg.* Korkulu bir ac agin işlere girişmek veya bu işleri başarabileceğini iddia etmek. ◉ ~ **üne kına yak!** Amacına erişemeyen bir kimsenin durumuna sevinen kimseye söylenir. [*Ing.* Triumph over him now he's down]. ◉ **iplikçi karının** ~ **ü gibi konuşmak**, *arg.* Gereğinden fazla konuşmak; ◉ **keser** ~ **ü gibi konuşmak**. *arg.* Kinayeli lâf etmek. ◉ **nohut yemiş** ~ **gibi**, *(ötmel), arg.* Geveze insanlar için kullanılır; ◉ **osuruklu** ~ **e arpa** *(çavdar)* **ekmeği bahane**, *arg.* Başarısızlığını kabul etmeyip bahane uyduran kimse için kullanılır. ◉ **sikilmiş götün davası olmaz**, *kab. dey.* ve *tkz.* «*olan olmuştur*» «*Üzerinde durmaya gelmez*» «*Başa gelen çekilir*» anlamında bir söz. [*ing.* What's done can't be undone, what can't be cured must be endured; *Fr.* À chose faite point de remède]. ◉ **yağlı** ~ **e kuyruk bağlamak**, *arg.* Zengine paraca yardım etmek.

~ **tokuşturmak**, *arg.* Sıkı fıkı olmak, arkadaşlık etmek. [*ing.* To chum up *(with)*].

~ **üstü oturmak**, *arg.* Bir tartışmada karşı tarafa cevâp veremez hale gelmek. [*Ing.* To get into hot water; *Fr.* Ne pas réussir, échouer, être dans l'embarras].

götlek,-ği, i. < *göt. arg.* Homoseksüel erkek. [*Osm.* Meb'un; *ing.* Passive pederast, catamite; *Fr.* Pédéraste passif].

☆ *Yak. anl.* **ibne, beşlik, beş yıldız, dümbelek, ellisekiz, esnaf, folluk, ibnetor, inek, kayarto, kova, tayıncı, verek.**

götlük,-ğü, i. < *göt. hd.* Eyer örtüsünün arka tarafı. [*Ing.* Back part of the saddle blanket].

götoş, i. *arg.* ◘ Götlek.

götsüz, s. *h.d.* § ❶ Altı, dibi olmayan; [*Ing.* Bottomless; *Fr.* Sans fond]. § ❷ *arg. (mec.)* Cesaretsiz. [*Ing.* without breech, lacking courage; *Fr.* Sans courage, décourage].

götün götün, z. *kab.* Oturduğu yerde, geri geri, kıçın kıçın. [*Ing.* Backwards; *Fr.* Reculons].

götüren, i. *biy.* ve *zool.* ◘ Götürücü.

götürgen*, s. < *götürmek. anat.* Dışarı götüren *(kanal).* [*Osm.* Müsil; *Lat.* Efferens; *Ing.* Efferent; *Fr.* Efferent].

götürmek(-i,-den,-e), f. *esk. T. kötürmek.* § ❶ Birşeyi bulunulan yerden başka yere taşımak, ulaştırmak: *Mektup, haber götürmek.* [*Osm.* Nakletmek; *ing.* To carry, to transport; *Fr.* Porter, transporter]. ☆ *Karş.* **getirmek.** § ❷ (-i,-e), Bir kimseyi bir yere kadar yanında yürütmek: *Çocuğu okula götürdüm.* [*Ing.* To take; *Fr.* Emmener]. § ❸ (-i), Bir şeyi yürütmek: *Otomobili götürdü.* [*Ing.* To lead; *Fr.* Conduire]. § ❹ (-i), Yerinden ayırıp uzağa atmak, yok etmek: *Bir mermi kolunu götürdü.* [*ing.* To carry away; *Fr.* Emporter]; § ❺ (-i), Öldürmek: *Salgın çok kişiyi götürdü.* [*Ing.* To kill; *Fr.* Tuer]. § ❻ (-i) Dayanmak: *Bu acıklı durumu için götürmüyor.* [*Osm.* Tahammül etmek; *Ing.* To stand, to bear, to endure, to tolerate; *Fr.* Supporter]: § ❼ *(Birini -e kadar götürmek) Birinin yanında yürüyüp ona* -e kadar arkadaşlık etmek: *Onu evine kadar götürdüm.* [*Osm.* Refakat etmek; *Ing. To* accompany; *Fr.* Accompagner]. ☆ *Eşanl.* **eşlik etmek.** § ❽ Bir nesneyi bir yerden alıp başka yere koymak. [*Ing.* To carry, to transport, to transpose; *Fr.* Porter].

götürtmek(-i,-den,-e), f. Götürmesini sağlamak. [*ing.* To have to be taken, or carried away, to make guide or conduct; *Fr.* Faire porter, transporter].

götürü, s. ve z. Para ile alınacak ve

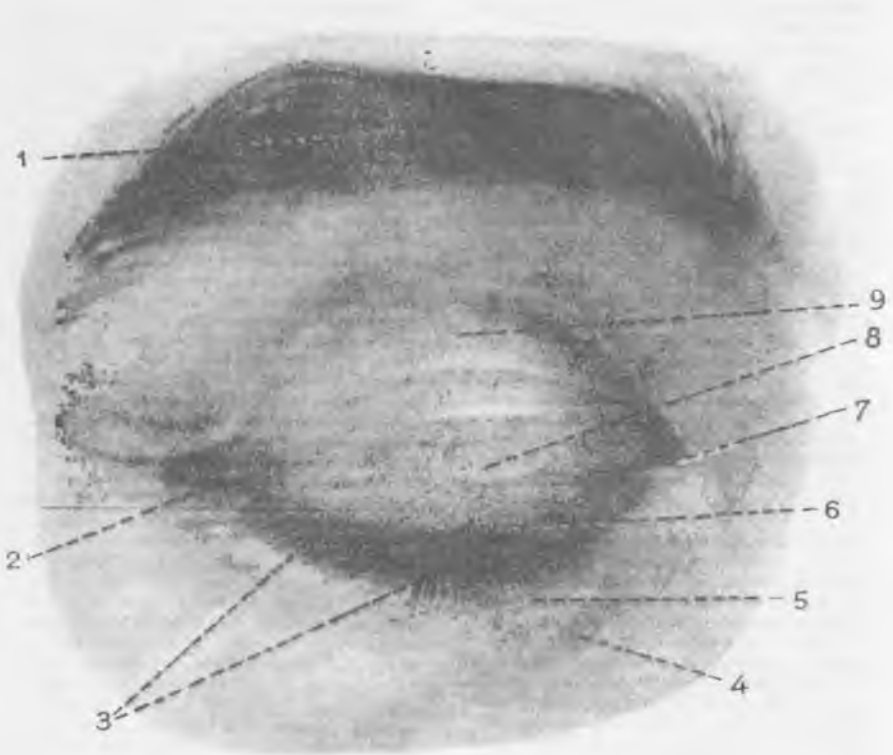

ŞEKİL: 230. — **GÖZ I. 1.** Kaş. **2.** Göz kapağı dış-yan birleşiği. **3.** Kirpikler. **4.** Burun kapak oluğu. **5.** Göz alt kapağı. **6.** Göz kapağı serbest kenarı. **7.** Göz kapağı iç-yan birleşeği. **8-9.** Göz üst kapağı.

tırılacak seyler için inceden inceye ölçüp hesap etmeksizin göz kararı bir fiyat keserek: *Bu kitapların hepsini götürü (veya götürü pazarlık) on liraya aldım.* [*Ing.* In the lump sum, job, lot, outright; *Fr.* À forfait; en bloc, en vrac].

~ **bina,** *mec.* Dikkatsiz ve âdi iş. [*ing.* Building put up by contract].

~ **hizmet,** *iş. huk.* Borçlar Kanunumuza göre, bir hizmet akdine dayanılarak, çalıştığı sürece bir işçiye yaptığı işin miktarına göre ücret verilerek çalıştırılması.

☆ *Eşanl.* **parça üzerine hizmet.**

~ **iş,** *trm.* Hesaplanması kolay olmayan ve tahmininde güçlük çekilen bazı işlerin toptan verilmesi. [*Ing.* Job-work, piece work, taskwork; *Fr.* Travail aux pièces].

~ **pazar,** *ikt.* Toptan fiyat, toptan pazarlık. [*Ing.* Wholesale price or market; *Fr.* Prix à forfait, marché en gros].

~ **pazarlık,** *huk.* Satılan malın veya yapılan hizmetin bedel veya ücretinin götürü olarak tesbit edilmesi. Bunun özelliği şudur. Görülen işin veya satılan malın kıymeti tarafların ilk tahminlerinden fazla veya az olduğu anlaşılsa bile bedel veya ücret miktarı değişmez. [*Ing.* Job-work; *Fr.* Marché à forfait].

~ **satış,** *ikt.* Götürü pazarlıkla anlaşılmış bir fiyat veya bedel üzerinden yapılan satış; [*Ing.* Sale in bulk outright sale; *Fr.* Vent aux pieces].

~ **ücret,** *iş. huk.* Belirli bir işin, belirtilen süre içinde bitirilmesi halinde hak edilen ücret. [*Ing.* Piece-rate wages; *Fr.* Salaire à la piece, à la tâche].

götürücü, i. § ❶ Götürmek işlemini yapan. § ❷ *zool.* Sinir merkezlerinden uyartılara verilen cevapları ileten sinirler; dışa doğru taşıma. [*Osm.* Mürsil; *ing.* Efferent; *Fr.* Efférent].

☆ *Eşanl.* **efferent.**

~ **damarlar,** *anat.* Bir organa giren getirici damarlara zıt olarak o organdan çıkan damarlar. *(Götürücü damarlar terimi özellikle lenf düğümlerinden çıkarak lenfi, göğüs lenf kanalına götüren damarlar için kullanılır).* [*Ing.* Efferent veins; *Fr.* Vaisseaux efferents].

~ **kıvrım,** *cerr.* Ameliyatla ağız ağıza bitiştirilen iki bağırsak parçasından getirici bağırsak kıvrımıyle karşılaşan bağırsak parçası. [*Fr.* Anse efferente].

~ **sinir,** *biy.* ◘ **Götürücü.**

götürülecek, s. < *götürülmek.* Götürülmek eylemine uğrayacak olan.

~ **borç,** *huk.* Alacaklının ikâmetgâhında ifa edilmesi gereken borç. *(Borçlu, hasar ve masraf kendisine ait olmak üzere, borcunu alacaklının ikâmetgâhında yerine getirmek zorundadır. Bu borçların en klasik örneği, para borçlarıdır).*

götürülmek(-den,-e), f. Götürmek işine konu olmak. [*Ing.* To be taken or carried away, to be led or conducted, to be accompanied; *Fr.* être porté, transporté etc.].

götürümᵃ, i. § ❶ Götürmekᵉ işi. § ❷ Dayanma. [*Osm.* Tahammül; *ing.* ve *Fr.* Endurance].

götürümlüᵃ, s. Götürümü çok olan, dayanıklı, direnme gücü yüksek. [*Osm.* Mütehammil; *Ing.* Enduring, supporting; *Fr.* Durable, endurant, supportable].

götürümsüzᵃ, s. Götürümü az olan, dayanıksız, direnme gücü olmayan. [*ing.* One who is incapable of enduring, supporting; *Fr.* Insupportable].

gövde, i. *esk. T. kögde* > *gövde.* § ❶ Bir şeyin maddesi. bazı şeylerin esas kısmı; § ❷ Bir şeyin toplu kısmı; § ❸ *anat.* İnsan bedeni, vücudun, baş kol ve bacakların kendisine bağlandığı temel bölümü. [*Osm.* Cizi; *Lat. Truncus; Ing.* Trunk; *Fr.* Trone]. ◘ *ŞEKİL: 16.* — **İNSAN ANATOMİSİ;** § ❶ *zool. (Hayvanlarda)* Baş, ayak ve kuyruktan geri kalan kısım. [*Osm.* Cezi; *Ing.* Body; *Fr.* Tronc d'animal]. § ❺ *bot.* Bitkilerin toprak üstünde yükselen kışmı olup, esas ana gövde, dal ve yapraklardan meydana gelir. [*Osm.* Cezi, *Ing.* Stem; *Fr.* Tronc, tige]. § ❻ *(Kasaplıkta)* Kesilmiş hayvanın, sakatları alındıktan sonraki hali: *Bir gövde koyun.* [*Ing.* Meat carcass, butcher's meat; *Fr.* Viande de boucherie, grosse viande]. § ❼ *gram.* Kelimelerde çekim ekleri çıktıktan sonra geride kalan kök ve yapım eklerinden ibaret kısım; köklere yapım eklerinin getirilmesiyle meydana gelen türev: *Evli (ev-li), evci (ev-ci), evlenmek (Ev-len-mek), evermek (ev-er-mek), evlendirmek (ev-len-dir-mek), sevgi (sev-gi), sevim (sev-im, sevinç (sev-i-nç), sevdirmek (sev-dir-mek), sevinmek (sev-in-mek), v.b.* [*Ing.* Theme, stem; *Fr.* Thème]. § ❽ *hava.* Bir kara aerodini, dubalı su aerodini veya dubalı amfibinin ana kanat, kuyruk ve iniş takımının normal olarak bağlandığı kısmı. [*Ing.* ve *Fr.* Fuselage]. § ❾ *elek.* (a) Bir elektromıknatıs veya bir transformatörün çekirdeklerini veya bir makinenin kutuplarını birleştirmeye yarayan ve üzerinde sarım bulunmayan ferromagnetik malzemeden yapılmış parça (b) Bir elektrik makinesinin hareketli organlarını tutan ve iskeletini meydana getiren parça veya parçalar topluluğu § ❿ *met.* Bazı metalürji fırınlarının *(yüksek fırın, ergitme fırını, suceketli fırın),* boru donanımıyle boğaz arasında kalan ve ergime bölgesini içine alan ana kısmı. *(Yüksek fırında gövde, geniş tabanlı bir kesik koniden meydana gelir).* § ⓫ *otom.* Şasi, karoseri, motor ve süspansiyon elemanları gibi mekanik parçaların bağlanmasına yarayan, dayanıklı kalın saçtan yapılmış kadro; § ⓬ *saraç.* Bir eşyanın ana parçasını meydana getiren deri kısım; § ⓭ *tekn.* Kazanlı bir tesisin *(basınçlı su haznesi, kule, değiştiri),* vana, pompa v.b. nin ana bölümü. ⊙ ~ **ye atmak (indirmek),** *dey.* İştahla veya oburcasına yemek. [*Ing.* To become corpulent; *Fr.* Manger gloutonnement, gluâment, devorer, bouffer, becqueter]. ⊙ ~ **yi arkaya bükme,** *cimn.* Gövdeyi, arka yüzeyde genişliğine ekseni üzerinde belden arkaya doğru eğme. [*Ing.* Trunk bending backward; *Fr.* Flexion du trone en arriere]. ⊙ ~ **yi öne (öneaşağı) bükme,** *cimn.* Gövdeyi, ön yüzeyde genişliğine ekseni üzerinde kalçadan bacaklara doğru değişik açılarla eğme. [*Ing.* Trunk bending forward *(downward); Fr.* Flexion du tronc en avant *(grande flexion)*] ⊙ ~ **yi, yana (sağa, sola) bükme,** *cimn.* Gövdeyi, yan yüzeyde derinliğine ekseni üzerinde, sağa-sola doğru değişik açılarla belden eğme. [*Ing.* Trunk bending sideways; *Fr.* Flexion latérale]. ⊙ **anahtar ~ si,** *tekn.* Anahtarı çevirmeye yarayan halka ile dil arasında kalan, genellikle silindir şeklinde, içi boş veya dolu kısım. ☆ *Eşanl.* **anahtar sapı.** ⊙ **asimilatif ~ ler,** *bot.* Kurak yerlerde, dumura uğramış yapraklı bitkilerin özümleme işini üzerine alacak tarzda metamorfoze olmuş gövdeler. (Örnek: *Denizüzümü, Kazuarina, Katırtırnağı);* [*Ing.* Assimilative stem; *Fr.* Tige assimilatif]. ⊙ **birincil ~,** *bot.* ◘ **Primer gövde;** ⊙ **boru ~ si,** *term.* ◘ **Boru',** ⊙ **cilt ~ li,** *hava.* ◘ **Çift;** ⊙ **çivi ~ si,** *tekn.* Çivinin başı ile sivri ucu arasında kalan kısmı. ☆ *Eşanl.* **çivi sapı.** ⊙ **dik ~,** *bot.* Ekseri bitkilerde görülen ve kökten itibaren dik olarak yükselen gövde. [*Ing.* Upright (stiff) stem; *Fr.* Tige dressée]. ⊙ **diken ~,** *bot.* Kısa ve uzun sürgünlerin diken haline geçmesiyle meydana gelen gövde. *(Örnek: Abdestbozan, Ateşdikeni, Gladiçya ve Colletia);* ⊙ **dingil ~ si,** *demir.* Dingil takımının uçlarına tekerleklerin geçirildiği ana parçası bu parça üzerinde, dingil başlarını meydana getiren perdahlı ve döner iki kısım bulunur. [*Ing.* Axle beam, axle center, body of axle] ☆ *Eşanl.* **eksen-dingil;** ⊙ **fiil ~ si,** *gram.* ◘ **Fiil;** ⊙ **etli ~ ler,** *bot.* ◘ **Sukkulent gövdeler.** ⊙ **kemik ~ si,** *anat.* ◘ **Diyafiz.** ⊙ **magnetik ~,** *elek.* Bir makinede, elektro-

magnetik bir cihazda, içinden magnetik akı geçen çelik parçaların tümü. ◉ **pompa ~si**, *tekn.* Bir pompanın, içinde pistonun gidip geldiği içi oyuk silindiri. [*Ing.* Pump, casing, pump housing, casing, case]. ◉ **primer ~**, *bot.* Embriyodan başlayarak bölünme özelliğini koruyan primer meristemin verdiği dokulardan meydana gelen gövde. [*Ing.* Primary stem; *Fr.* Tige pr.maire]. ◉ **sarılıcı ~**, *bot.* Tutunup sarılmaya yarayan uzun sürgünlere verilen ad. *(Örnek: Tarla sarmaşığı);* [*ing.* Clutching (holding) stem; *Fr.* Tige cramponnant]. ◉ **sukkulent ~ler**, *bot.* Küre veya silindir şeklini alan ve dokuları içinde bol su depo eden şişkin gövdeler. Kurak ortamda yaşayan birçok bitkilerde görülür. *(Örnek: Kaktüs).* ☆ *Eşanl.* **etli gövdeler.** [*Ing.* Succulent stems *Fr.* Tiges succulentes]. ◉ **sülük ~**, *bot.* Tutunup sarılmaya yarayan kısa sürgünlere verilen ad. *(Örnek: Asma);* ◉ **sürünücü ~**, *bot.* Toprak üzerinde sürünücü ve noduslarda köklenici gövde. [*Lat. Repens*]. ◉ **sütun ~si**, *mim.* Bir sütunun, başlık ile ayak arasında kalan kısmı. [*Ing.* Fust, body of column, shaft of a pillar]. ◉ **tekerlek ~si**, *demir.* Bir tekerleğin, bandaj kısmı dışında kalan, göbek, tabla ve jant kısımlardan meydana gelen bütünü. [*Ing.* Wheel centre, wheel body]. ◉ **tırmanıcı ~**, *bot.* Ek kökler, sülükler, dikenler veya yaprak sapları yardımıyle bir destek üzerinde yükselen gövde. [*Lat. Scandens; Ing.* Climbing stem; *Fr.* Tige grimpante]. ◉ **toprakaltı ~**, *bot.* Toprak altında çoğunlukla yatay olarak gelişen ve üzerinde pulsu yapraklar ve çok defa kökler taşıyan gövdeler. [*Ing.* ve *Fr.* Rhizome]. ☆ *Eşanl.* **rizom.** ◉ **yükselici ~**, *bot.* Tabanda eğimli olarak gelişmiş sonra dikleşmiş olan gövde. [*Lat. Ascendens; ing.* Ascendant stem; *Fr.* Tige ascendante].

~ alıştırmaları, *cimn.* Gövdenin işlekliğini ve güçlenmesini sağlamak için uygulanan özel alıştırmalar. [*Ing.* Trunk exercises; *Fr.* Exercices de tronc].

~ çevirmek, *cimn.* Gövdeye, omurganın verdiği imkân oranında bileşik eksende çember hareketi yaptırmak. [*Ing.* Trunk circling; *Fr.* Cimcumduction du tronc].

~ çıkıntısı, *mek.* Döküm yoluyle hazırlanmış bir gövdede, yardımcı bir organ veya bir civataya destek vazifesi gören yuvarlak çıkıntı.

~ döndürmek, *cimn.* Gövdeyi ayakların durumu değişmeden uzunluğuna eksenînde sağa-sola döndürmek. [*Ing.* Trunk turning; *Fr.* Rotation du tronc].

~ gösterisi, *dey.* Bir dava çevresinde toplananların kendi güçlerini belirtmek için yaptıkları kalabalık gösteri. [*Ing.* Demonstration of strength].

~ heykeli, *san.* Kollar, bacaklar ve baş dışında kalan insan heykeli, *(Atina'lı Apollonios'un yeni attika üslûbunda yaptığı /M.Ö. I. XX/ Belvedere gövde heykeli /Vatikan/, XVII. yüzyılda heykelciliğin sembolü oldu).*

~ indirmek, *cimn.* Ayakta duruşta, gövdeyi, düz sırt üzerine kendi ağırlığıyle öne-aşağıya düşürmek veya sırtüstü, yüzüstü yatışlarda doğrultulan gövdeyi eski durumuna getirmek. [*Ing.* Trunk leaning *(falling); Fr.* Inclination du tronc].

~ işleri, *ciltç.* Dikişten sonra ve kaplamadan önce yapılan işlemlerin tümü. *(Gövde izleri, tutkallama, kenar kesme, yuvarlaklaştırma, sırt geçirme ve presleme işlemlerini kapsar).*

~ kaldırmak, *cimn.* Bükülen veya indirilen gövdeyi eski durumuna getirmek.

~ kaplaması, *hava.* Aerodinamik direnci azaltmak amacıyle bir yapı kısmının veya tamamının uygun şekilde kaplandığı bir hafif inşaat malzemesi. [*Ing.* Fairing; *Fr.* Crénage].

~ ünlüsü, *gram.* (a) Gövdeyi meydana getirmek için bir kelimenin köküne eklenen ünlü. *(Örnek: Latince legite'de,-i-gövde seslisi,-te çekim eki ve leg-köktür); (b)* Bu ünlü tarafından meydana getirilen bütün biçimler. *(Östteki örnekte legite bir gövde biçimidir).* [*Ing.* Thematic vowel; *Fr.* Voyelle thématique].

~ yumrusu, *bot.* ◘ **Yumru.**

gövde.testeresineğigiller, ç.b.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımının bir familyası. İnce vücutlu böcekleri kapsayan küçük bir grup. Larvaları otların ve taneli bitkilerin gövdesini deler. [*Lat.* ve *Ing. Cephidae; Fr.* Cephidées].

gövdelenmek, nsz. f. § ❶ Gövde peyda etmek; § ❷ Gövde haline gelmek. [*Osm.* Tecessüt etmek; *Ing.* To become corpulent, to develop a trunk *(tree); Fr.* S'engraisser, prendre embonpoint, prendre corps, s'incarner].

gövdeli, s. İri yapılı. [*Osm.* Müheykel; *Ing.* Stout, corpulent, husky; *Fr.* Corpulent,-ente].
☆ *Yak. anl.* **cüsseli, vücutlu, iri kıyım, keresteli** *(h.d.),* **iriyarı, çam yarması** *(h.d.)*
☆ *Karş.* **gövdesiz, gösterişsiz, cılız, ufak tefek, çelimsiz.**

gövdesiz, s. § ❶ Gövdesi olmayan; § ❷ *bot.* Görünürde gövdesi olmayan bitkiler için kullanılır. *(Bu gibi bitkilerde gövde aslından kısadır, bu yüzden yapraklar, toprak üzerinde rozel şeklinde yayılır; hindiba: sinirotu v.b.)* [*Ing.* Stemless; *Fr.* Sans tige, acaule]

gövdiş, i. *(Azeri dilinde)* toprak tencere. Türkiye'de güveç denir. [*Ing.* Earthenware cooking pot; *Fr.* Pot en terre, terrine].

gövek,-ği, i. < *gök*, mavi veya yeşil > *göğek h.d.* Bir kısım çekirdekli meyveleri saran dış kabuk: *Cevizin bademin göveği.*

gövem, i. h.d. Deve kaçıran da denilen bir çeşit iri sinek.
~ eriği, *bot.* ◘ **Akdiken.**

göven, i. Nadasa bırakılmış tarlalarda yetişen kuru ot çeşidi.

göverl, i. < *gögermek*, yeşermek > *gögeri. h. d.* Yeşillik, sebze.

gövermek, nsz. f. § ❶ Yeşermek: *Tarlalar göverdi;* § ❷ Gök rengini almak; § ❸ Morarmak, berelenmek: *Kolumun taşa çarptığı yer göverdi* [*Ing.* To turn green *(vegetation),* to turn blue; *Fr.* Devenir blue].

göverti, i. Yemeği yapılan yeşillik. [*Osm.* Zerzevat; *Ing.* Green vegetables; *Fr.* Légumes]

göya, ◘ **Güya.**

göydergi, i. ◘ **Çıban.**

göymek(-i), *f. esk. T. köymek*, yanmak. Yakmak. [*Ing.* To burn, to set on fire; *Fr.* Allumer, brûler].
☆ *Eşanl.* **köymek.**

göynük, s. <*köyünmek* > *göyünmek. h.d.* § ❶ Yanık. [*Ing.* Burned; *Fr.* Brûlé]. § ❷ Güneşte yanmış. [*Ing.* Tanned; *Fr.* Basané, hâlé]. § ❸ İyice olmuş *(yemiş)* [*Ing.* Ripe; *Fr.* Mûr]. § ❹ *mec.* Acısı olan, yüreği yanık, kederli. [*Osm.* Elemli; *Ing.* Distressed, painful; *Fr.* Affligé, désolé].
☆ *Eşanl.* **köynük.**

göynüklü, s. Yakıcı, yanık, acıklı, tesirli [*Ing.* Distressing, painful; *Fr.* Affligeant, angoissant, desolant, penible].
☆ *Eşanl.* **köynüklü.**

göyük,-ğü, i. < *köymek* > *göymek. h.d.* § ❶ Yanık, [*ing.* Burned, singed; *Fr.* Chétif,-ive, malingre]. § ❷ Hastalık ateşi. [*Osm.* Humma; *ing.* Fever; *Fr.* Fièvre].
☆ *Eşanl.* **köyük.**

göynümek, nsz. f. Yanmak.

göz, i. *esk. T. köz.* § ❶ *anat.* ve *zool.* Görme organı. [*Osm.* Ayn; *Lat. Oculus; Ing.* Eye; *Fr.* Oeil *(çoğul: yeux)*]. ◘ *ŞEKİL 230 231.* — **GÖZ I ve II.** § ❷ [illegible] bakma: *Gözden geçirmek, Gözden kaybolmak, Gözden uzaklaşmak, Göz erimi, Göz önünde, Gözü keskin.* [*Ing.* Sight, look, eye; *Fr.* Oeil]. § ❸ Kaynak, suyun topraktan kaynadığı yer. [*Ing.* ve *Fr.* Source]. § ❹ *(Geniş anlamda)* Delik: *İğnenin gözü, çıban gözü, köprünün gözü.* [*Ing.* Hole; *Fr.* Œil]. § ❺ İçine girilen veya öteberi konan ve bölüm-

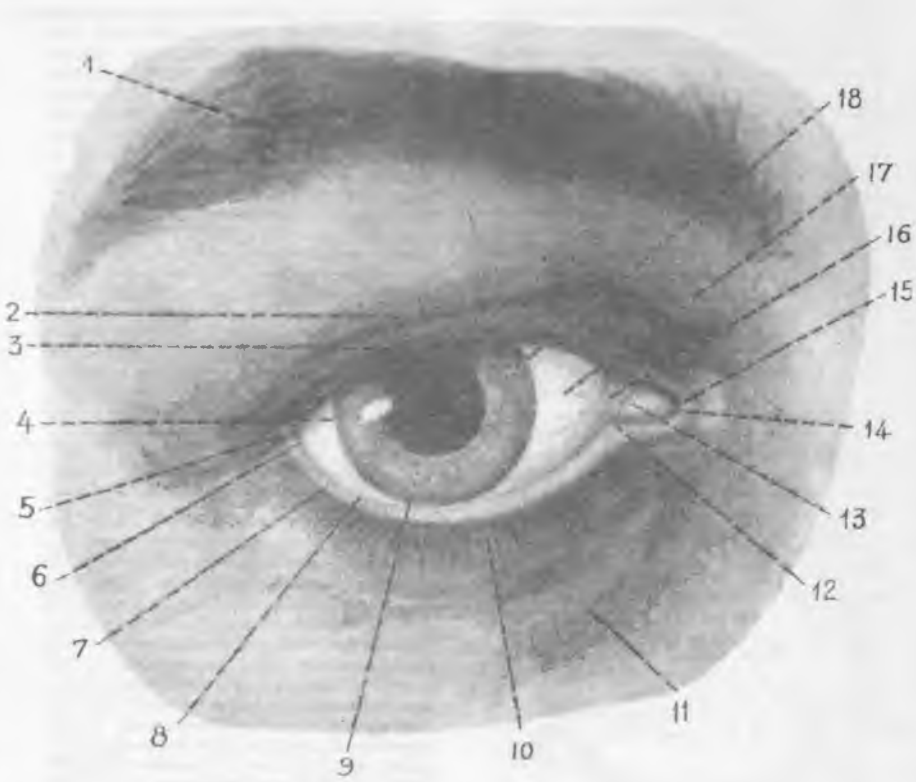

ŞEKİL: 231. — **GÖZ II. 1.** Kaş. **2.** Göz üst kapağı. **3.** Kirpikler. **4.** İris çevresi. **5** Göz-kapakları dış-yan birleşeği. **6-8** Göz kapağı arka kenarı. **7.** Göz kapağı ön kenarı. **9.** Göz bebeği. **10.** Kirpikler. **11.** Göz alt kapağı. **12.** Göz yaşı noktası. **13.** Göz yaşı kabarcığı. **14-15** Göz kapağı iç-yan birleşeği. **16.** Gözyaşı pınarı. **17.** Göz küresi sert tabakası. 18 Saydam tabaka ve iris.

leri olan bir şeyin her bölmesi veya birbirine bağlı olan ve bir bütün meydana getiren çanak ve kaplardan her biri: *Terazinin gözleri yazıhanenin gözleri*, [*Ing.* Scale; drawer; *Fr.* Niche, casier]; § ❻ Bölük, kısım: *Bu evde üç göz var, iki oda, bir mutfak.* [*Ing.* Compartment; *Fr.* Compartiment]. § ❼ *mim.* Kemer, köprü gibi mimarlık eserlerinin pencereye benzeyen açıklıkları. [*Ing.* Opening, aperture; *Fr.* Ouverture]; § ❽ *mec.* Bir şeye çekemeyerek, kıskanarak veya hayranlıkla bakmaktan ileri geldiği sanılan uğursuzluk, nazar: *Göze gelmek, Göz değmek.* [*Osm.* Nazar isabeti; *Ing.* Evileye; *Fr.* Mauvais œil]; § ❾ *mec.* Iyi görülüş: *Gözde olmak.* [*Osm.* Makbul olus, tevecciih; *Ing.* Favourite; *Fr.* Favori]. § ❿ Çekme, çekmecelerin her biri: *Masanın gözü.* [*Ing.* Drawer; *Fr.* Tiroir]. § ⓫ *mim.* Oda,

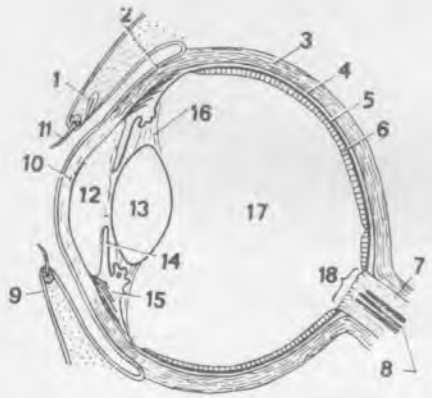

ŞEKİL: 232. — **GÖZ KÜRESİNİN İÇ YAPISI:** [*Ön-arka kesit*]. **1.** Konjonktiv. **2.** Bez. **3.** Kirpik. **4.** Saydam tabaka. **5.** Göz kapağı. **6.** Ağtabaka atar ve toplar damarı. **7.** Görme siniri. **8.** Ağtabaka. **9.** Pigment. **10.** Damar tabaka. **11.** Sert tabaka. **12.** Sıvı cisim. **13.** Göz merceği. *(lens).* **14.** Iris. **15.** Göz kapağı kasları. **16.** Asıcı bağ. **17.** Camsı cisim. **18.** Kör nokta.

---

hücre. [*Ing.* Room, cell; *Fr.* Pièce]. § ❷ Iyi veya kötü nitelikler, tutkular, duygular ifade eden bakış: *Hilekâr gözler.* [*Ing.* Regard; *Fr.* Œil]. § ❸ Ekmeğin içinde, birçok peynir çeşidinde v.b. meydana gelen boşluklardan her biri. [*Fr.* Œil]. § ❹ Terazi kefesi. [*Ing.* Scale; *Fr.* Plateau de la balance]. § ❺ Bazı yaraların uç kısmı: *Çıban gözü;* § ❻ *mec.* Istek, arzu: *Zenginlikte gözüm yok;* [*Ing.* Desire, greed, aspiration; *Fr.* Désire, aspiration]. § ❼ Ruhî eğilime göre bir şeyi ele alış tarzı: *Bir şeyi iyi gözle görmek.* [*Ing.* Attention, observation, notice; *Fr.* Œil]. § ❽ Ağacın tomur veren yerlerinden her biri: *Göz aşısı,;* [*Ing.* Eye, bud; *Fr.* Œil]. § ❾ *bot.* ve *bahç.* (a) Bazı meyvelerin *(armut, elma, v.b.)* tepesinde görülen çökek; (b) Yaprakların koltuğunda ve dalların ucunda biten küçük tomurcuk. [*Ing.* Eye; *Fr.* Œil]. § ❿ *dokb.* Bir damar ağındaki veya bağdokusunun iç içe giren ve ağızlaşan telleri arasındaki boşluk. [*Ing.* Cell; *Fr.* Cellule]. § ⓫ *kuymc.* Bir incideki küçük delik. [*Ing.* Eye; *Fr.* Œil]. § ⓬ *mim.* ve *inş.* Bir kalkan duvarı veya bir kilise kubbesi tepesinde bırakılan yuvarlak açıklık. [*Ing.* Eye; *Fr.* Œil]. § ⓭ *seram.* Sırlı eşyanın pişirilmesinde bazen meydana gelen küçük küçük kabarcıklar; § ⓮ *tekn.* (a) Elek veya tel kafes delikleri; (b) Küçük boyutlu delik; (c) Bir çekice sap takmak veya bir taşlama diskini eksenine yerleştirmek için yararlanılan oyuk v.b, (d) Dingil'in geçtiği, tekerleğin göbeğinde bulunan delik; (e) Mekanik bir parçada, mafsal milinin takıldığı silindir biçimindeki boşluk. [*Ing.* Eye; *Fr.* OEil]; ◉ ~ **den ayırmamak**, *dey.* Göz önünde bulundurmak; [*Ing.* To take into consideration; *Fr.* Considérer]. ◉ ~ **den çıkarmak**, *dey.* Fedaya razı olmak, yokluğuna katlanmak. [*Ing.* To be prepared to pay or sacrifice; *Fr.* Sacrifier]. ◉ ~ **den düşmek** *(düşürmek)*, *dey.* Değerini kaybetmek *(kaybettirmek)*, kendisine olan güven, sevgi ve ilgiyi kaybetmek *(kaybettirmek)*, sevilmeyecek duruma gelmek *(getirmek).* [*Osm.* Teveccühten sâkıt olmak; *Ing.* To fall into disgrace; *Fr.* Tomber en disgrâce]. ◉ ~ **den geçirmek**, *dey.* § ❶ Üstün körü bakmak; § ❷ Incelemek, kontrol ve muayene etmek, denetlemek. [*Ing.* To review, scrutinize; *Fr.* Jeter un coup d'œil, scruter, examiner]. ◉ ~ **den ırak** *(uzak)* **olan gönülden de ırak** *(uzak)* **olur**, *at.* Ayrı düşenlerin arasındaki sevginin zamanla azaldığını anlatır. [*Ing.* Out of side out of mind; *Fr.* Loin des yeux, loin du cœur]. ◉ ~ **den ırak olmak**, *dey.* Uzaklarda bulunmak. [*Ing.* To be far away; *Fr.* Être loin]. ◉ ~ **den kaçmak**, *dey.* Nasılsa görülmemiş olmak, farkına varılmamak. [*Ing.* To be overlooked, not to have been noticed]. ◉ ~ **den kaybolmak**, *dey.* Görünürlerde olmamak, ortadan çekilmek, görünmez olmak. [*Ing.* To disappear; *Fr.* Disparaître]. ◉ ~ **den sürmeyi çalmak** *(çekmek)*, *dey.* Çok becerikli biçimde hırsızlık yapmak; çalmayacağı hiç bir şey bulunmayacak derecede becerikli hırsız olmak. [*Ing.* to be very clever and skillful in persuading people; *Fr.* Dérober habilement]. ◉ ~ **den uzak tutmamak**, *dey.* Göz önünde bulundurmak. ◉ ~ **den uzaklaşmak**, *dey.* Ayrılıp başka yere gitmek.[*Ing.* To go away, to depart; *Fr.* S'éloigner]. ◉ ~ **e aldırabilmek**, *dey.* Yapılması zorlu bir işe kalkışmak, cesaret etmek; ◉ ~ **e aldıramamak**, *dey.* Yapmaya cesaret edememek; ◉ ~ **e almak**, *dey.* Ne olursa olsun yapmaya karar vermek, gelebilecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek. [*Ing.* To risk; *Fr.* Risquer]. ◉ ~ **e** *(gözüne)* **batmak**, *dey.* § ❶ Bakanları rahatsız edecek gibi aykırı, uygunsuz veya yakışıksız görünmek; § ❷ Çekememezliğe yol açmak. [*Ing.* To be conspicuous, striking; *Fr.* Choquer]. ◉ ~ **e çarpmak**, *dey.* Üzerine dikkati çekmek. [*Ing.* To strike or catch the eye, to be conspicuous; *Fr.* Attirer l'attention]. ◉ ~ **e diken olmak**, *dey.* Durumu herkesi rahatsız etmek, göze batmak, herkesin kıskançlığı kendisine çevrilmek. [*Ing.* To provoke jealousy; *Fr.* Sauter aux, crever les yeux, tomber, sous le sens]. ◉ ~ **e gelmek**, *dey.* ◘ Göz değmek. ◉ ~**e girmek**, *dey.* Kendini beğendirmek, ilgi ve önem kazanmak. [*Ing.* To ingratiate oneself with someone, to curry favor with someone; *Fr.* S'insinuer dans les bonnes grâces de qn, chercher à plaire à qn, faire sa cour à qn]. ◉ ~ **e görünmek**, *dey.* § ❶ Belli olmak, görünür hale gelmek, var olduğu belli olmak; [*Ing.* To be visible, to appear; *Fr.* Apparaître]. § ❷ Var olmadığı halde varmış gibi görünmek. [*Ing.* To show, to meet the eye; *Fr.* Apparaître]. ◉ ~ **e görünmemek**, *dey.* § ❶ Meydana çıkmamak, saklanmak, ortalıkta dolaşmamak. [*Ing.* To disappear; *Fr.* Disparaître]. § ❷ Kendisi var olduğu halde göz onu görememek. § ❸ Hiç sayılmak, önemi olmamak. [*Ing.* To be invisible; *Fr.* être invisible]. ◉ ~ **e göz, dişe diş**, *dey.* Misilleme, kısasa kısas, ayniyle acısını çıkarma. [*Osm.* Mukabelei bilmisil; *Ing.* A limb for a limb, membrum promembro, tit for tat; *Fr.* Revanche, représail]; ◉ ~ **e uyku girmemek**, *dey.* Heyecandan uyuyamamak. [*Ing.* Not to be able to sleep]. ◉ ~ **e yasak olmaz**, *at.* Ortada duran şeye herkes bakar. Hiç bir kimseye«*buna bakma*» denilemez. ◉ ~ **le kaş arasında**, *dey.* Pek kısa bir süre içinde, çabucak. [*Ing.* In the twinkling of an eye, in a trice]. ☆ *Eşanl.* **kaşla göz arasında.** ◉ ~ **le yemek** *(gözüyle yemek)*, *dey.* Bir şeye pek istekle ve dikdik bakmak. [*Ing.* To envy, grudge very much; *Fr.* Dévorer, couver des yeux]. ◉ ~ **leri bayılmak**, *dey.* Uyku, arzu gibi herhangi bir hal gözlerine vurmak. [*Ing.* To become languid; *Fr.* Loucher par la fatigue ou par l'insomnie]. ◉ ~ **leri buğulanmak (bulutlanmak)**, *dey.* Ağlayacak gibi olmak. [*Ing.* To feel like crying; *Fr.* Avoir les larmes aux yeux]. ◉ ~ **leri çakmak çakmak olmak**, *dey.* Ateşli hastalıkta gözleri kızarmış ve parlak olmak. [*Ing.* To be heavy-eyed *(from fever)*; *Fr.* Avoir les yeux injectés de sang, par suite d'une fièvre]. ◉ ~ **leri çekik**, *dey.* Yarı kapanmış göz kapaklarının arası dar olan. ◉ ~ **leri çukura** *(çukuruna)* **gitmek**, *dey.* Herhangi bir rahatsızlıktan dolayı gözleri çökmüş gibi görünmek. [*Ing.* His eyes are sunken]; ◉ ~ **leri dışarı fırlamış** *(uğramış)*, *dey.* Aşırı derecede korkmuş. [*Ing.* He is frightened out of his wits, his eyes on something else *(because of discontent)*]. ◉ ~ **leri dolmak (dolu dolu olmak)**, *dey.* Ağlayacak kadar duygulanmak. [*Ing.* To feel like crying; to become watery *(eyes)*; *Fr.* Avoir les larmes aux yeux]; ◉ ~ **leri doldurmak (doyurmak)**, *dey.* Tam ve kusursuz görünmek; ◉ ~ **leri dönmek**, *dey.* § ❶ Can çekişirken gözlerinin karası kapak altına kaçmak. [*Ing. (For one's eyeballs)* to slip back *(on the point of death)*]. § ❷ Öfkesinden ne yaptığını bilmemek. [*Ing.* To be furious *(with anger, passion)*; *Fr.* Perdre le sangfroid] ◉ ~ **leri evinden oynamak (fırlamak)**, *dey.* Öfkesi ve telâşı gözlerinden belli olmak; [*Fr.* Avoir les orbites toutes grandes par la colère]. ◉ ~ **leri** *(gözü)* **faltaşı gibi açılmak**, *dey.* Hayretten gözleri fırlayacak gibi genişlemek. [*Ing.* To stare in amazement; *Fr.* Écarquiller les yeux]. ◉ ~ **leri fincan gibi olmak**, *dey.* Gözleri çok geniş bir şekilde açılmak. [*Ing.* To have eyes as large as saucers]; ◉ ~ **leri kan çanağına dönmek**, *dey.* Gözleri çok kızarmak. [*Ing.* To have bloodshot eyes]. ◉ ~ **leri kapanmak**, *dey.* (a) Ölmek; [*Ing.* To die; *Fr.* Mourir]; (b) Çok uykusu gelmek. [*Ing.* Not to be able to keep one's eyes open, for one's eyelids to become heavy]. ◉ ~ **leri kararmak**, *dey.* (a) Gözleri yorulup iyice seçemez olmak; (b) Başı dönmek; (c) Fazla kızıp etrafı görmez olmak. [*Ing.* To feel near fainting]; ◉ ~ **leri kuyuda**, *dey.* Gözü çukur kimseler için kullanılır. [*Ing.* With deep-set, sunken eyes, holloweyed]. ◉ ~ **leri parlamak**, *dey.* Gözünde sevinç, istek veya şaşkınlık belirmek. [*Ing. (One's eyes)* To sparkle with joy or desire, to be happy; *Fr.* Regarder avec le plaisir ou avec le désir]. ◉ ~ **leri sulanmak**, *dey.* Gözüne yaş gelmek. [*Ing.* To become watery *(eyes)*; *Fr.* Avoir les larmes aux yeux]. ◉ ~ **leri süzülmek**, *dey.* Göz kapakları hafif kapanmaya başlamak. [*Ing. (For someone's eyes)* to be half-closed, to be sleepy; *Fr.* S'entrefermer ses yeux par la fatigue d'un éclat d'insomnie]. ◉ ~ **leri velfecri okumak**, *dey.* Gözlerinde kurnazca bir zekâ parlayanlar için söylenir. [*Ing.* To give the impression of being very astute and wide awake; *Fr.* Il a bien l'air d'une fripouille]. ◉ ~ **leri yollarda kalmak**, *dey.* Sevilen bir kimseyi özlemle beklemek. [*Ing.* To have been waiting for a long time; *Fr.* Attendre longtemps l'arrivee de qn]. ◉ ~ **lerinde şimşek çakmak**, *dey.* ◘ **Şimşek**; ◉ ~ **lerine inanamamak**, *dey.* Hiç umulmayan, hatıra hiç gelmeyen bir şeyin görülmesi karşısında şaşırmak. [*Ing.* Not to believe one's eyes; *Fr.* Ne pas en croire ses yeux]. ◉ ~ **lerine mil çekmek**, *dey.* Kızgın demirle birini kör etmek. [*Ing.* To blind with a style or red hot iron]. ◉ ~ **lerine uyku girmemek**, *(gözlerini) uyku tutmamak)*, *dey.* Hiç uyumamak. [*Ing.* Not to be able to sleep; *Fr.* Ne pas pouvoir fermer les yeux (l'œil)]. ◉ ~ **lerini açmak**, *dey.* Uyanmak. [*Ing.* To wake up, to open one's eyes *(after birth)*; *Fr.* Ouvrir les yeux]. ◉ ~ **lerini devirmek** *(veya devire devire bakmak)*, *(birine)*, *dey.* Öfkeyle bakmak. [*Ing.* To roll one's eyes *(in anger)*; *Fr.* Regarder à quelqu'un avec colère]; ◉ ~ **lerini dikmek**, *(bir yere)*, *dey.* Dikkatle bakmak. [*Ing.* To

stare, to gaze fixedly *(at)*; *Fr.* Braquer ses yeux sur qch; [*Fr.* Ouvrir les yeux]. ◉ ~ **lerini kaçırmak,** *dey.* Biriyle göz göze gelmemek için gözlerini başka tarafa çevirmek. [*Ing.* Not to be able to look someone in the eye]. ◉ ~**lerini kapamamak,** *dey.* Uyumamak; [*Ing.* Not to be able to have a sleep; *Fr.* Ne pas pouvoir fermer les yeux]. ◉ ~ **lerini toprak doyursun,** *dey.* Kendisinde olan veya kendisine verilen şey ne kadar çok olursa olsun, az görenler için söylenir. [*Ing.* His greed will never be satisfied]; ◉ ~ **lerinin içi gülmek,** *dey.* Çok sevindiği yüzünden, gözlerinden belli olmak. [*Ing.* For one's eyes to shine with joy]. ◉ ~ **lerinin içine bakmak,** *dey.* ◘ **Gözünün içine bakmak.** ◉ ~ **lerinin içine kadar kızarmak,** *dey.* Utancından yüzü çok kızarmak, [*Ing.* To blush to the roots of one's hair]. ◉ ~ **lü sahne vidası,** *tiy.* Sahnede halat geçirilerek dekoru tutan vida. [*Ing.* Screw eye; *Fr.* Anneau à vis]. ◉ ~ **ü aç,** *dey.* Kanmak bilmez, açgözlü. [*Ing.* Avaricious, insatiable, greedy; *Fr.* Avide]. ◉ ~ **ü açık,** *dey.* Uyanık ve becerikli. [*Ing.* Wide awake, shrewd, sharp; *Fr.* Eveille, vigilant,-ante]. ◉ ~ **ü açık gitmek,** *dey.* Dilediğine eremeden ölmek. [*Ing.* To die disappointed; *Fr.* Mourir sans avoir obtenu une chose désiré]. ◉ ~ **ü açılmak,** *dey.* İyiyi kötüyü veya kendine yarayanı ayırt eder hale gelmek. [*ing.* To become shrewd; *Fr.* Arriver à l'etat de comprendre le bien et le mal]; ◉ ~ **ü akmak,** *dey.* Gözü yaralanıp sönmek. [*Ing.* To be blinded *(by accident)*; *Fr.* Perdre son œil par une maladie, ou par un accident]. ◉ ~ **ü arkada kalmak** *(gözü ardında kalmak), dey.* Arkada bırakılan bir şeye veya kimseye merak veya ilgi ile bağlı kalmak. [*Ing.* To die or leave having left something undone or a desire unaccomplished, to pass away without obtaining one's desire; *Fr.* Partir ou mourir sans avoir obtenu une chose désirée]. ◉ ~ **ü aydın,** *dey.* Sevinçli, [*Osm.* Karir-ül-ayn; *Ing.* Joyful; *Fr.* Joyeux,-euse]. ◉ ~ **ü bağlı (kapalı),** *dey.* § ❶ ◘ Gafil; § ❷ Sorup soruşturmadan, bakıp anlamadan. [*Ing.* Careless, heedless, unmindful, unwary; *Fr.* Inattentif, imprudent]; ◉ ~ **ü bulanmak,** *dey.* Bulanık görmeye başlamak [*Ing.* To see dimly; *Fr.* Voir trouble]. ◉ ~ **büyük,** *dey.* Hayalperest. ◉ ~ **ü büyükte olmak,** *dey.* Büyük emeller beslemek. [*Ing.* To be full of ambitions; *Fr.* Avoir des grandes envies]. ◉ ~ **ü** *(gözleri)* **dalmak,** *dey.* ◘ Dalmak. ◉ ~ **ü dışarıda,** *dey.* Eşiyle yetinmeyip başka kadınlarla dostluk kurmak hevesinde olan. *(kadın veya erkek hk.)* [*Ing.* Having one's eyes on something else *(because of discontent)*]; ◉ ~ **ü doymak,** *dey.* Çok istenen bir şeyin yeter miktarını elde ettikten sonra artık daha çoğunu istememek. [*Ing.* To become satisfied; *Fr.* Se contenter, avoir assez]; ◉ ~ **ü doymaz,** *dey.* Haris. ◉ ~ **ü dönesi** *(dönesice),* «Geberesi» anlamında beddua. ◉ ~ **ü** *(gözleri)* **dönmek,** *dey.* Azgın bir isteğin etkisi altında ne yaptığını bilmez bir hale gelmek. [*Ing.* To be furious *(with anger, passion)*; *Fr.* Perdre le sang froid]. ◉ ~ **ü dumanlanmak,** *dey.* Öfkeden gözü hiç bir şey görmez hale gelmek. [*Ing.* To be furious; *Fr.* Se troubler par la colere]. ◉ ~ **ü ile bakmak,** *dey.* (...) yerine koymak. [*Ing.* To regard as; *Fr.* Regard (qn) comme]. ◉ ~ **ü gibi sakınmak** *(bir şeyi), dey.* O şeye aşırı ilgi ve önemle bakıp korumak; [*Fr.* Conserver, chérir qch, comme la prunelle de ses yeux]. ◉ ~ **ü** *(gözleri)* **gibi sevmek,** *dey.* Çok sevmek. ◉ ~ **ü gitmek** *(bir şeye), dey.* Bir şeyi rastgele görmek. [*Ing.* To see by chance, to catch sight of; *Fr.* Voir par hasard, apercevoir, aviser, entrevoir qn, qch]. ◉ ~ **ü gönlü açılmak,** *dey.* (a) Ferahlamak; (b) Güzel bir şey görüp içi açılmak. [*Ing.* To become cheerful, to cheer up; *Fr.* Reprendre sa gaiete, se ragaillardir]. ◉ ~ **ü görmez olmak** *(birini veya bir şeyi), dey.* Artık ona değer vermemek. ◉ ~ **ü hiç bir şey görmemek,** *dey.* (a) Heyecana kapılıp başka bir şeyle uğraşamaz hale gelmek; (b) Bir şeye veya kimseye fazla bağlanarak, başka bir şeyle ilgilenmemek. [*Fr.* Se troubler par une forte émotion]. ◉ ~ **ü ısırmak,** *dey.* Bir kimseyi tanır gibi olmak. [*Ing.* To think to know one, to think to have seen or met one before; *Fr.* Croire connaître]. ◉ ~ **ü** *(gözüne)* **ilişmek,** *dey.* İstemeden görüvermek. [*ing.* To catch the eye; *Fr.* Voir par hasard]; ◉ ~ **ü kalmak,** dey. § ❶ Bir şeyi beğenip elde etme arzusu.[*ing.* To long for, to aspire; *Fr.* Aspirer]. § ❷ Elde edemediği bir şeyi kıskanmak. [*Ing.* To long for *(enviable object)*; *Fr.* Convoiter]; ◉ ~ **ü kapalı,** *dey.* § ❶ Düşünüp taşınmayı gerekli görmeden. [*Ing.* Wilhout hesitation, without deliberation, blindly; *Fr.* Les yeux fermés]. § ❷ Dünyadan haberi olmayan. [*Ing.* Without knowledge of the world, inexperienced; *Fr.* Inaverti, inexperimenté]. ◉ ~ **ü kapıda,** *dey.* (a) Kaçmak için fırsat arayan. [*Ing.* Looking for an opportunity to leave] (b) Heyecanla birini bekleyen. [*Ing.* Anxiously expecting someone's arrival, with eyes glued on the door]. ◉ ~ **ü kararmak,** *dey.* § ❶ Umutsuzluğun veya azgın bir isteğin etkisi altında ne yaptığını bilmez hale gelmek. § ❷ Başı dönmek, hafif bayginlık geçirmek. [*ing.* To feel near fainting, to lose self-control, to lose one's temper; *Fr.* Perdre la sang froid. ◉ ~ **ü** *(gözleri)* **kaymak,** *dey.* § ❶ İstemeyerek bakıvermek. [*Ing.* To see by chance, to see out of the corner of one's eye; *Fr.* Regarder involontairement]; § ❷ Gözünde hafif şaşılık bulunmak. [*Ing.* To squint slightly]. ◉ ~ **ü keskin,** *dey.* Çok iyi gören. [*Ing.* Sharp-eyed, sharp-sighted; *Fr.* Qui a une vision egue]. ◉ ~ **ü kesmek** *(kesmemek) (bir işi), dey.* Bir işi yapabilme konusunda kendine güvenmek, *(güvenmemek),* kendini bir işe layık görmek *(görmemek): Bu kadar yolu gözüm kesmiyor.* [*Ing.* To feel oneself capable *(of)*; *Fr.* Oser, avoir le courage]; ◉ ~ **ü kızmak,** *dey.* Zorlu davranışlara girişecek ölçüde öfkelenip ateşlenmek. [*Ing.* To breathe fire and fury, to see red; *Fr.* Se mettre en colère]. ◉ ~ **ü korkmak,** *dey.* Acı bir denemeden sonra birinden veya bir şeyden zarar gelebileceği kanısına varmak. [*Ing.* To go in fear; *Fr.* S'épouvanter, perdre le courage]. ◉ ~ **ü kör olasıca,** *tkz. dey.* Beddua. ◉ ~ **ü kör olsun** *(bir şeyin), dey.* O şeyin elde bulunmadığı ve bundan dolayı bir işin yürümediği zaman söylenir. [*Ing.* Curse it! Hang it!]. ◉ ~ **ü olmak,** *dey.* Bir şeyi veya kimseyi ele geçirmek arzusunu beslemek. [*Ing.* To desire strongly, to covet; *Fr* Convoiter]. ◉ ~ **ü pek.** ◘ Gözüpek. ◉ ~ **ü seyirmek,** *dey.* Gözünün kapağı seyirmek. ◉ ~ **ü sönmek,** *dey.* Kör olmak. [*Ing.* To be blinded *(by accident)*; *Fr.* Devenir aveugle]; ◉ ~ **ü sulu veya sidikli,** *tkz. dey.* Önemsiz nedenler karşısında bile göz yaşlarını tutamayan. [*Ing.* Blubberer; *Fr.* Pleurard,-arde]. ◉ ~**ü takılmak,** *(Bir şeye), dey.* Dikkati çeken bir şeye vakit vakit veya dalarak bakmak. [*Ing. (For someone's eye)* to be caught]; ◉ ~**ü tanede olan kuşun ayağı tuzaktan kurtulmaz,** *at.* Hep çıkar peşinde koşan kişi, tehlikeden uzak kalamaz. ◉ ~ **ü tok,** ◘ Gözütok,; ◉ ~ **ü toprağa bakmak** *(Bir ayağı çukurda olmak), dey.* Ölmek üzere olmak. [*Ing.* To have one foot in the grave; *Fr.* Avoir déjà un pied dans la fosse, avoir un pied dans la tombe]. ◉ ~ **ü tutmak (tutmamak),** *dey.* Görünüse bakarak bir şeyin iyi veya elverişli olacağını *(olmayacağını)* kestirmek, beğenmek *(beğenmemek).* [*Fr.* N'être pas content, n'avoir pas la confiance]; ◉ ~ **ü üstünde olmak,** *dey.* Korumak, dikkat ve ihtimam göstermek. [*Ing.* To watch *(over)*, to protect; *Fr.* Avoir l'œil *(les yeux)* sur *(à)*, tenir l'œil sur]. ◉ ~ **ü yememek** *(bir işi), dey.* O işi becerebileceğine aklı yatmamak. [*ing.* Not to venture *(to)*, not to dare); ◉ ~ **ü yılmak,** *dey.* Yürek gücü sarsılmak. [*Ing.* To go in fear; *Fr.* Perdre le courage]; ◉ ~ **ü** *(gözleri)* **yolda,** *dey.* Birisini bekleyen. [*ing.* Waiting for someone to come] ◉ ~ **ü yüksekte,** *dey.* Yüksek emel peşinde olan. [*ing.* To look high, to have high ambitions]. ◉ ~ **üml (gözümün nurul)** *dey.* Sevgi anlatan bir seslenme; Sevilen kimseler, özellikle evlâtlar için kullanılan **sevgi** sözü. ◉ ~ **üm görmesin!** *(birini), dey.* «Bana hiç görünmesin, yüzünü görmek istemem» anlamında ünlem. [*Ing.* I don't want to set eyes on him]; ◉ ~ **ün alabildiğine,** *dey.* Gözün görebileceği en uzak yerlere kadar. [*Ing.* As far as the eye can see]. ◉ ~ **ün aydın!** *dey.* Sevinçli bir olgu dolayısıyle kullanılan bir kutlama sözü. [*ing.* Congratulations; *Fr.* Compliment qu'on fait à ceux dont un parent on un ami vient d'arriver]; ◉ ~ **ün saydam tabakasına dövme yapılması,** *tıp.* ◘ Dövme. ◉ ~ **ünde büyümek** *(büyütmek), dey.* Bir şey birine olduğundan büyük veya önemli görünmek *(görmek);* [*Ing.* To assume great proportions *(to someone)*]; ◉ ~ **ünde kalmak** *(bir şey birinin), dey.* Özlemini çeker olmak; ◉ ~ **ünde** *(şöyle veya böyle)* **olmak** *(bir kimse veya bir şey birinin), dey.* Onca öyle sayılmak; ◉ ~ **ünde olmamak** *(bir şey birinin), dey.* Herhangi bir üzüntü veya zor durum dolayısıyle o şeye değer verecek halde bulunmamak. [*Fr.* Ne pas donner d'importance]; ◉ ~ **ünde taşımak** *(bir şeyi), dey.* Hesaba katmış olmak. [*Ing.* To take a probability into account]. ◉ ~ **ünde tütmek,** *dey.* Çok özlemek. [*Ing.* To have an intense longing, an ardent desire *(for)* *Fr.* Désirer ardemment]. ◉ ~ **ünden uyku akmak,** *dey.* Çok uykulu olmak. [*Ing.* To be very sleepy; *Fr.* Tomber de sommeil]. ◉ ~ **üne bakmak** ◘ **Gözünün içine bakmak;** ◉ ~ **üne dizine dursun!** *tkz. dey.* Nankörlük eden kimseye karşı söylenen bir ilenme. [*Ing.* May it choke him! *(said about an ungrateful person)*]. ◉ ~ **üne girmek** *(birinin), dey.* Sevgi ve ilgisini kazanmak. [*Ing.* To ingratiate oneself with someone, to curry favor; *Fr.* Gagner la faveur de quelqu'un, plaire]. ◉ ~ **üne hiç bir şey görünmemek,** *dey.* Kendi derdi dolayısıyle hiçbir şeye değer vermemek; ◉ ~ **üne ilişmek** *(bir şey), dey.* Bir şeyi rastgele görmek. [*Ing.* To catch the eye; *Fr.* Voir quelque chose par hasard]. ◉ ~ **üne kestirmek,** *dey.* § ❶ Bir işi başarabileceğini ummak; [*Ing.* To feel oneself capable *(of)*; *Fr.* Avoir le courage]. § ❷ Beğenisine uygun bulmak, bir şeyi özellikle istemek. [*Ing.* To have one's eye on something as a desirable possession; *Fr. Oser*]. ◉ ~ **üne sokmak,** *dey.* Bir kimsenin göremediği veya bulamadığı bir şeyi, ona sert bir tavırla göstermek. [*Ing.* To thrust something under someone's eyes by way of reproof or accusation; *Fr.* Montrer grossièrement]. ◉ ~ **üne** *(gözlerine)* **uyku girmemek,** *dey.* Uyuyamamak. ◉ ~ **üne yandığım(ın),** *arg.* Sevgi, hayranlık veya öfke gibi türlü duygular anlatır: *Gözüne yandığımın malı.* [*Ing.* Cursed, damned, priceless, unique]. ◉ ~ **(dünya) üne zindan olmak,** *dey.* Acı çekmek. [*Ing.* To suffer pain, to suffer *(for, from)*; *Fr.* Souffrir*(de)*]. ◉ ~ **ünü açmak,** *(kendi), dey.* § ❶ Uyanmak. *(ing.* To open one's eyes, to awake from sleep; *Fr.* Ouvrir les yeux]; § ❷ Dikkatli, uyanık olmak. [*Fr.* Ouvrir l'œil]. ◉ ~ **ünü açmak** *(birinin), dey.* Görünüşü değiştiren bilgi vermek; [*Fr.* Ouvrir les yeux à quelqu'un]. ◉ ~ **ünü açmak** *(bir kadın bir erkekte), dey.* Kadın ilk birleşmeyi o erkekle yapmış olmak; ◉ ~ **ünü** *(bir yerde)* **açmak,** *dey.* Orada iken aklı ermeye başlamak; ◉ ~ **ünü ayırmak** *(bir şeyden), dey.* Bir şeye bakmaktayken gözünü başka tarafa çevirmek; ◉ ~ **ünü ayırmamak,** *dey.* Israrla tek bir noktaya bakmak. ◉ ~ **ünü bağlamak** *(birinin), dey.* Akıl ve duygularını yanıltmak. *(*[*Ing.* To blindfold, to hoodwink; *Fr.* Tromper, faire faillir]. ◉ *(kadın hk.)* ~ **ünü birinde açmak,** *dey.* İlk birleşmeyi onunla yapmak. ◉ ~ **ünü çıkarmak** *(bir şeyin),*

tkz. dey. § ❶ İyisi dururken kötüsünü seçmek. [*ing.* To do great harm, to spoil, to punish ruthlessly; *Fr.* Faire un très mauvais choix]. § ❷ Beceriksizlikle bozmak, zarara uğratmak. ⊙ **~ ünü daldan budaktan (çöpten) esirgememek,** *(sakınmamak), dey.* Olur olmaz tehlikelere aldırmamak. [*ing.* To disregard dangers; *Fr.* être intrépide]; ⊙ **~ ünü dikmek,** *dey.* Gözünü ayırmadan bir yere bakıp durmak [*ing.* To stare, to gaze fixedly(at); *Fr.* Braquer ses yeux sur qch]; ⊙ **~ ünü doyurmak,** *dey.* Bir şeyden çok vermek; ⊙ **~ ünü dört açmak,** *dey.* Çok dikkatli ve uyanık bulunmak. [*ing.* To be all eyes; *Fr.* être très Attentif]; ⊙ **~ ünü** *(gözlerini)* **kan bürümek,** § ❶ *dey.* Adam öldürecek derecede öfkelenmek. [*ing.* To see red; *Fr.* être très furieux]. § ❷ Hırçınlaşmak; ⊙ **~ ünü** *(gözlerini)* **kapamak,** *dey.* § ❶ Ölmek. [*ing.* To die; *Fr.* Fermer les yeux, fermer l'œil]; § ❷ Görmemezliğe gelmek. [*ing.* To pretend not to see; *Fr.* Fermer les yeux sur quelque chose]; § ❸ Uyumak. [*Fr.* Fermer les yeux, fermer l'œil]. ⊙ **~ ünü** *(gözlerini)* **kapamamak,** *dey.* § ❶ Henüz ölmemek; § ❷ Uyumamak; § ❷ Görmemezlikten gelmemek; ⊙ **~ ünü kırpmadan,** *dey.* Düşünmeden, çekinmeden. [*ing.* Without batting an eyelid]; ⊙ **~ ünü korkutmak** *(birinin), dey.* Yıldırmak. [*ing.* To daunt, to intimidate]; ⊙ **~ ünü sevdiğim,** *dey.* Sevgi, özlem, arayış belirtir. [*ing.* My dear]; ⊙ **~ ünü seveyim,** *tkz. dey.* Rica, sevgi veya değerleme sözü. [*ing.* Be so good *(as to),* have the kindness *(to),* please!; *Fr.* On dit familièrement en priant ou en reprochant]; ⊙ **~ ünü toprak doyursun!** *dey.* Aç gözlü kimseler için kullanılır. [*ing.* His greed will never be satisfied]. ⊙ **~ ünü yummak,** *dey.* Ölmek. [*ing.* To shut the eyes; *Fr.* Mourir]. ⊙ **~ ünü yummak** *(bir şeye), dey.* Görmemezliğe gelmek. [*ing.* To take no notice *(of)*]; ⊙ **~ ünün bebeği gibi sevmek,** *dey.* Pek çok sevmek. [*ing.* To love somebody like the apple of one's eye]; ⊙ **~ ünün çapağını silmeden,** *dey.* Sabahleyin uyanır uyanmaz, çok erken saatte; ⊙ **~ ünün içine baka baka,** *dey.* Cesaret ve soğukkanlılıkla; ⊙ **~ ünün içine bakmak** *(birinin), dey.* § ❶ Bir kimsenin üstüne titremek, sevgiyle bakmak. [*ing.* To cherish dearly; *Fr.* Aimer d'une grande affection]. § ❷ Buyruğunu yerine getirmeye hazır bulunmak; § ❸ Bir arzusunun yapılması için gözleriyle birine yalvararak bakmak. [*ing.* To be at the beck and call *(of),* to be at the disposal *(of),* to look entreatingly *(at)*]. ⊙ **~ ünün kuyruğuyle bakmak,** *dey.* ◘ Göz ucuyle bakmak. ⊙ **~ ünün önü,** *dey.* ◘ Göz önü; ⊙ **~ ünün önüne gelmek,** *dey.* ◘ Göz önüne gelmek; ⊙ **~ ünün önünden gitmemek,** *dey.* Bir türlü unutamamak; ⊙ **~ ünün üstünde kaşın var dememek** *(birine), dey.* Birinin her davranışını hoş görmek. [*ing.* To raise not the slightest objection; *Fr.* être indulgent]. ⊙ **~ ünün yaşına bakmamak** *(birinin) dey.* Biri için acıma duygusuna katılmamak. [*ing.* To have no pity (on); *Fr.* N'avoir pas pitié]; ⊙ **~ üyle bakmak** *(bir şeye),* § ❶ *(Bakanın kendisi)* ...imiş gibi bakmak: *Siz mala alıcı gözü ile baktınız;* § ❷ *(Bakılana)* ...imiş gibi bakmak: *O sana evlât gözüyle bakıyor;* ⊙ **~ yle yemek,** *dey.* ◘ Gözle yemek; ⊙ **ağ ~ü,** *balıkç.* ◘ Ağ. ⊙ **alıcı ~ le** *(gözüyle)* **bakmak,** *dey.* Önem vererek bakmak, üzerinde durmak. ⊙ **apozisyon ~ ü,** *biy.* ◘ Apozisyon. ⊙ **badem ~,** ◘ Badem. ⊙ **bileşik ~,** *zool.* ◘ Petek göz; ⊙ **budak~ ü,** *ağ. iş.* Kerestelerin budaklarına ve bu budakların deliklerine denir. [*ng.* Eye, bud; *Fr.* Oeillet]; ⊙ **cam ~,** ◘ Camgöz; ⊙ **çekik ~,** Yanlara doğru çekilmiş uzun ve dar göz. [*ing.* Slanting eyes; *Fr.* Œil en amande, œil bridé]. ⊙ **çekme ~ ü,** Çekme ve çekmecelerin içinde yapılan taksimat ve bölmeler. [*ing.* Compartment, drawer; *Fr.* Compartiment]. ⊙ **çıplak ~ le,** *opt.* Herhangi bir optik cihaza başvurmaksızın yalnızca gözle: *Çıplak gözle görülebilen yıldız.* [*ing.* With the naked eye; *Fr.* A l'œil nu]. ⊙ **çürük ~,** *bot.* ve *bahç.* Kuruyan odun tomurcuğu. [*Fr.* Œil éventé]. ⊙ **dölyatağının ~ den geçirilmesi,** *tıp.* Doğum normal ve tam olmadığı zaman dölyatağında kalmış olan etene ve zar parçalarının çıkarılması; ⊙ **duvar ~ ü,** *inş.* ◘ Duvar; ⊙ **elektrikli** ⊙ ◘ Elektrikli. ⊙ **eş ~ lü,** ◘ Eşgözlü. ⊙ **eski ~ ağrısı,** *dey.* Eskiden sevilen kimse; [*ing.* an old flame]. ⊙ **fırlak ~,** *tıp.* Gözün, göz çukurundan taşkın duruşu. ⊙ **gök ~,** *dey.* Mavi göz. ⊙ **hadde deliği ~ ü,** *tekn.* (a) Haddenin konik deliğine yapılan ek; (b) İplik geçirilen dikiş iğnesi deliği; ⊙ **iki ~ ü iki çeşme,** *dey.* ◘ Çeşme; ⊙ **iki ~ üm önüme aksın!,** *dey.* Yemin sözü. ⊙ **ikili veya üçlü ~ budaması,** *bot.* ve *bahç.* Bir meyve ağacını, dallarında iki veya üç göz bırakarak budama. [*Fr.* Taille à deux ou à trois yeux]; ⊙ **ilk ~ ağrısı,** *dey.* İlk sevilen kimse. [*ing.* One's first love; *Fr.* Premier amour]. ⊙ **indirgenmiş ~,** *opt.* Optik görüş noktasında insan gözüne eşit küresel diyoptri. *(Merkeze yakınsaklığı 57 diyoptri civarındadır).* [*ing.* Reduced eye; *Fr.* Œil réduit]. ⊙ **iyi ~ le bakmak,** *dey.* Bir kimse hakkında iyi şeyler düşünmek. [*ing.* To have a good opinion of *(someone); Fr.* Voir d'un bon œil]. ⊙ **kaymaç ~,** Çinlilerinki gibi uçları yukarıya doğru çekik olan göz; [*ing.* Eye with an upward-sloping outer corner; *Fr.* Œil qui a le coin extérieur relevé comme ceux des chinois]. ⊙ **kem ~,** *dey.* Nazar değdiğine inanılan bakış. [*ing.* Evil eye, malicious regard; *Fr.* Regard mechant]. ☆ *Eşanl.* **kem nazar;** ⊙ **kemer ~ ü,** *mim.* Bir kemerin iki dayanak noktası ve ayakların arasındaki açıklık; Bir revakın her iki sütun arasındaki kemerlerinden her biri birer kemer gözü teşkil ederler. [*Ing.* Bay; *Fr.* Travee]; ⊙ **kıvrım ~ ü,** *inş.* ve *mim.* İyonik sütun başlığında kıvrımın ortası. [*Fr.* Œil de volute]. ⊙ **köprü ~ ü,** *inş.* Bir köprünün her iki ayağı arasındaki açıklık. [*ing.* Span, bay, arch; *Fr.* Arche, travée]. ⊙ **kırmızı ~,** *bot.* ve *bahç.* Baklagillerden Orta ve Güney Amerika'da yetişen ağaç *(Myroxylon toluiferum). /Bundan Tolubelsemi elde edilir; sarı-turuncudan tirfirî kırmızıya kadar çeşitli renkte, kokulu bir kerestesi olur; çok değerli olan bu kereste kaplamacılıkta kullanılır. Milletlerarası adı BALSAMO'dur/.* [*Fr.* Œil vermeil, balsamo]; ⊙ **köşe ~ ü,** *mim.* ve *inş.* Duvar köşesine yerleştirilmiş göz; ⊙ *(Birine)* **kötü ~ le bakmak,** *dey.* Biri hakkında kötü şeyler düşünmek; ⊙ **köylü ~ ü,** *mim.* ve *inş.* Fuga ve kabartma tarşlarla bezenmiş göz; ⊙ **menteşe ~ ü,** *tekn.* İki parçayı birbirine bağlayan kamanın konduğu göz. ⊙ **osel ~,** *zool.* ◘ Sade göz; ⊙ **otağ ~,** *mim.* ve *inş.* Taçlı sütunla bezenmiş göz; ⊙ **patates ~ ü,** *bot.* ve *bahç.* Patatesin çevresindeki küçük çukurlar; bunlar ileride cücüklenir. [*Fr.* Œil de la pomme de terre]. ⊙ **petek ~,** *zool.* Eklembacaklı hayvanlarda görülen ve birçok ommatidyumun bir araya gelmesiyle meydana gelen bir göz tipi. [*Osm.* Ayn-ı mürekkep; *Ing.* Compound eye; *Fr.* Œil composé]. ◘ *ŞEKİL: 127.* – ÇEKİRGE. ⊙ **sade ~,** *zool,* Birçok sade yapılı organizmalarda ve bazı omurgalı hayvanlarda bulunan ve çoğunluk bir merceği olabilen ve duygu hücreleriyle bağlı olan pigment ile bir duygu hücresinden yapılmıştır. *(Örnek: Plânaryanın sade gözleri).* [*Ing.* Simple-eye; *Fr.* Ocelle]. ☆ *Eşanl.* **osel göz, nokta göz;** ⊙ **sarı ~,** *zool.* ◘ Sarıgöz; ⊙ **sığınma ~ ü,** *mim.* ve *inş.* Tünel duvarları ayakları içine tren gelirken görevlilerin sığınması için yerleştirilen çukur; ⊙ **suni ~,** *opt.* Görme etkilerini açıklayabilmek için kullanılan âlet. [*ing.* Artificial eye; *Fr.* Œil artificiel]. ⊙ **süperpozisyon ~,** *biy.* Böceklerde bulunan bir petek göz tipi. [*ing.* Superposition eye; *Fr.* Œil superposition]. ⊙ **sürgün ~ aşısı,** *bot.* ve *bahç.* Bir ağaca ilk su yürüdüğünde veya durgun zamanında yapılan göz aşısı. [*Fr.* Greffe à l'œil poussant, greffe à l'œil dormant]; ☆ *Eşanl.* **uyuz göz aşısı.** ⊙ **yalancı ~,** *mim.* ve *inş.* Derinliği az olan girinti; ⊙ **yuvarlak dönen ~,** *m.m.* ve *inş.* Dairesel bir duvarın iç yüzünde kazılmış göz; ⊙ **yüz ~ olmak,** *dey.* Birine karşı teklifsiz davranmak, biriyle laubalileşmek. [*ing.* To be unduly intimate; *Fr.* Ne pas se gêner, devenir intime, n'avoir plus aucune considération]. ⊙ **zemberek ~ ü,** *saatç.* Büyük zembereğin, eksen ve zemberek yuvası ile dayanışma içinde olmasını sağlayan her iki ucunda açılmış küçük delikler. [*Fr.* Œil].

~ açamamak, *dey.* Vakit ve fırsat bulamamak. [*ing.* To have no rest or respite; *Fr.* Ne pas trouver le loisir].

~ açıp kapamadan, *dey.* Pek kısa bir zamanda. [*ing.* In the twinkling of an eye, in an instant; *Fr.* Dans une moment très court].

~ açıp kapayıncaya kadar, *dey.* ◘ Göz açıp kapamadan.

~ açmak, *dey.* § ❶ Dünyaya gelmek, doğmak; [*ing.* To be born; *Fr.* Naître, voir le jour]. § ❷ Uykudan uyanmak; [*ing.* To open one's eyes, to awake from sleep; *Fr.* Se reveiller]. § ❸ Dikkat etmek. [*ing.* To pay attention; *Fr.* Faire attention]. § ❹ Vakit bulmak. [*ing.* To find (have) leisure; *Fr.* Trouver le loisir]. § ❺ Soluk almak, rahat etmek; *ing.* To rest; *Fr.* Se reposer]. § ❻ Korkutmak için göz belirtmek.

~ açtırmamak, *dey.* Vakit ve fırsat vermemek, sıkı kontrol altında tutmak, rahat bırakmamak. [*ing.* To give no respite *(to),* to give no chance to recover; *Fr.* Ne pas laisser l'occasion].

~ ağrısı, § ❶ Gözde hastalık olma. [*ing.* Eye-strain]. § ❷ *mec.* Eskiden kendisine bağlanılmış, sevilmiş kimse veya şey: *İlk göz ağrısı, Eski gözağrısı.* [*ing.* One's old or first love or sweetheart; *Fr.* Amoureux,-euse].

~ ahbaplığı, *dey.* ◘ Göz aşinalığı.

~ akı, *anat.* Gözün beyaz kısmı. *(Osm.* Tabaka-i sulbe; *Lat.* ve *ing. Sclera; Fr.* Sclératique]. ☆ *Eşanl.* **sert tabaka.**

~ akı ameliyatı, *tıp,* Göz akına uygulanan yarma ameliyatı. [*ing.* Sclerotomy; *Fr.* Sclérotomie].

☆ *Eşanl.* **sklerotomi.**

~ ~ iltihabı, *tıp.* Göz akının iltihaplı hali. [*ing.* Scleritis, sclerotitis; *Fr.* Sclérite, sclérotite].

☆ *Eşanl.* **sklerit, sklerotit.**

~ alabildiğine, *dey.* ◘ Gözün alabildiğine.

~ alanı, Gözün kavrayabildiği alan. [*Osm.* Sahaî rüyet; *Ing.* Vision; *Fr.* Vision, vue].

~ aldanımı, *dey.* ◘ Göz aldanması.

~ aldanması, Cisimleri olduğundan daha büyük ve daha küçük görmek veya doğru çizgileri eğri gibi görmek hali. [*Ing.* Optical illusion; *Fr.* Illusion d'optique].

~ aldatan (~ aldatıcı), *res.* ve *san.* Perspektif usulüne göre yapılarak gözde hakikat gibi bir etki yapan resim. *(Tiyatro sahnelerinde bir perdenin üzerinde gittikçe küçülmek üzere yapılan direklerle uzun bir koridor görünüşü yapmak gibi).* [*Ing.* Still-life deception; *Fr.* Trompe-l'œil].

~ aldatmak, *san.* Özellikle resimde, konuyu canlı gibi göstermek için ayrıntıların en küçük parçalarına, giderek, resmi ele alınan şeyden ayırt edilemeyecek duruma getirmek.

~ alıcı, *dey.* Dikkati çeken, alımlı, çekici, cazibeli. [*Ing.* Eyecatching; *Fr.* Attrayant,-ante].

~ alımı, *dey.* Bakış, gözün alabildiği mesafe. [*Ing.* Eyeshot; *Fr.* À portee, hors de portée de la vue].

~ alma, *bot.* ve *bahç.* Ağaçlarda, özellikle meyve ağaçlarındaki faydasız gözlerin gelişmelerinden önce alınması işlemi. Böylece bunların alacağı özsuyun alınmamış gözleri beslemesi sağlanır. *(Bu işlem daha çok espalye halinde büyütülmüş, elma ve armut ağaçlarına uygulanır. Göz alma meyveleri çekirdekli ağaçlara pek seyrek olarak uygulanır. Şeftalide yapılmaz.).*

~ almak, *dey.* § ❶ Göz kamaştırmak.

§ ❶ Bir şey güzelliğiyle gözü çekmek. [*Ing.* To dazzle; *Fr.* Eblouir].
~ **altı,** *den.* Sahil kenarlarında yanları kapalı ve üstleri çatılı olarak yapılmış çekek yerleri. [*Ing.* Supervision, watch].
~ **altı deliği,** *anat.* Göz altı kanalının dışarı açılan ağzı. [*Lat. Foramen supraorbitalis; Ing.* Supraorbital foramen; *Fr.* Foramen, sus-orbitaire].
~ **altı kanalı,** *anat.* Üst çene kemiğinde bulunan ve önde göz altı deliğinde sona eren kanal. *(Üst çene atardamarının bir dalı olan göz altı atardamarı ile üst çene sinirinin uç kısmı olan göz altı siniri bu kanaldan geçer).* [*Lat. Canalis supraorbitalis; Ing.* Supraorbital canal; *Fr.* Canale sus-orbitaire].
~ **altı siniri,** *anat.* Üst çene sinirinin göze giden uç kısmı. [*Lat. Nervus supraorbitalis; Ing.* Supraorbital nerve; *Fr.* Nerf sus-orbitaire].
~ **altına alma (Göz altında bulundurma),** *huk.* Enterne etmek; savaş dışındaki devletlerin, savaşan yabancı ordu mensubu olup da sığınanlara uyguladıkları usul. [*Ing.* Surveillance, placing under police supervision; *Fr.* Action de placer sous surveillance].
~ **altına almak,** *dey.* Nezaret altına almak. [*Ing.* To place under police supervision; *Fr.* Placer sous surveillance].
~ **aşısı,** *trm.* ◘ Gözaşısı.
~ **aşinalığı,** *dey.* Birbirini arasıra uzaktan görmekle doğan tanışıklık. [*Ing.* A knowing someone by sight; *Fr.* Connaissance lointaine].
~ **aşinası,** *dey.* Kim olduğunu bilmeden, rastlaşmalarla tanışılmış *(kimse).*
~ **atardamarı,** *anat.* İç şah atardamarının dalı, göz çukuruna görme deliğinden girerek gözün çeşitli kısımlarına dağılır. [*Ing.* Ophthalmic artery; *Fr.* Artère ophtalmique].
~ **atmak,** *dey.* § ❶ Üstünkörü bakmak, kısaca bakıvermek. [*Ing.* To glance *(at),* to run an eye over; *Fr.* Jeter un coup d'œil sur qch]. § ❷ ◘ Göz koymak.
~ **aydına gitmek,** *dey.* Birini hayırlı bir olaydan dolayı tebrike gitmek. *«Gözün aydın»* demeye gitmek. [*Ing.* To pay a visit of congratulation; *Fr.* Aller pour faire compliment à ceux dont un parent ou ami vient d'arriver].
~ **aydınlığı,** Sevinç. [*Osm.* Kürret-ül-ayn; *Ing.* Joy, hilarity; *Fr.* Joie, allégresse].
~ **bağcı,** *dey.* ◘ Gözbağcı.
~ **bağı,** *dey.* § ❶ Aklı veya duyguları yanıltan sebep; § ❷ ◘ Gözbağı.
~ **bağlamak** *(gözünü bağlamak), dey.* El çabukluğuyle veya punduna getirerek kandırmak, aldatmak. [*Ing.* To blindfold, to hoodwink; *Fr.* Bander les yeux à, de *(qn);* couvrir les yeux de *(qn)* avec un bandeau; mettre un bandeau à *(qn)*].
~ **bankası,** *tıp.* ◘ Banka.
~ **banyosu,** *dey.* ◘ Banyo.
~ **bebeği,** *anat., zool.* ve *opt.* ◘ Gözbebeği.
~ **belermek,** *dey.* Gözler, akı yuvarlak görünecek şekilde öfkeyle açılmak.
~ **billûru,** ◘ Gözmerceği.
~ **boncuğu,** *dey.* Kem gözlerin kötü bakışlarından sakınmak üzere *(nazar değmesin diye)* takılan göz biçiminde mavi boncuk. [*Ing.* Bead for averting the evil eye; *Fr.* Espece d'amulette contre le mauvais l'œil]
~ **boyamak,** *dey.* Sahte bir şeyi sahibi gibi göstermek, gösterişle aldatmak. [*Ing.* To throw dust in someone's eyes, to mislead, delude; *Fr.* Tromper].
~ **burun kanalı,** *anat.* Gözyaşı kesesinden burun boşluklarına giden kanal. *(Gözyaşını burune akıtmaya yarar).*
~ **çukuru,** *anat.* ve *zool.* Göz yuvarlarının içinde bulunduğu kemikle çevrili boşluk [*Osm.* Cevfi hicacî; *Lat. Orbita; Ing.* Orbit eye-socket; *Fr.* Orbite].
☆ *Eşanl.* **gözevi.**
~ ~ **göstergesi,** *antr.* İskelette, göz çukurunun dikine ve enine en geniş çapları arasındaki orantı. [*Ing.* Orbital index; *Fr.* Indice-orbitale].
~ **dağı,** ◘ Gözdağı.
~ **dalmak,** *dey.* Göz bir noktaya takılıp kalmak. [*Ing.* To gaze vacantly, to stare into space].
~ **değmek,** *dey.* Kötü bir bakışın etkisine uğramak, nazar değmek. [*Ing.* To be affected by the evil eye; *Fr.* Prendre le mauvais œil].
~ **deliği,** § ❶ *inş.* Kapı ve pencere kanatlarıyle eski pencere kafeslerinde dışarıya bakmak için açılan yuvarlak küçük delikler olup, buna göz uyuşurularak dışarıya bakılır. [*Ing.* Observation hole, look-out slit, visor; *Fr.* Vue]; § ❷ Zırh başlıklarda gözlerin dışarıyı görebilmesi için iki tarafa bırakılan delikler. § ❸ *tiy.* Sahneden salonun seyredilebilmesi için perdeye açılmış küçük delik. [*Fr.* Œil].
~ **demiri,** *den.* Gemilerde her zaman kullanılan çapa, yedek olmayan çapa. [*Ing.* Bower anchor; *Fr.* Ancre de bossoir].
~ **devirmek,** *dey.* Öfkeyle bakmak. [*Ing.* To roll one's eyes; *Fr.* Rouler les yeux].
~ **dikeği,** *dey.* Çok istenerek üzerine düşünülen şey, amaç. [*Osm.* Matmahı nazar; *Ing.* Regarding, with a view to].
~ **dikme,** *dey.* Göz dikmek eylemi. [*Osm.* Nasb-ı ayn; *Ing.* Covetting, longing for; *Fr.* Action de convoiter].
~ **dikmek,** *dey.* Bir şeyi çok içten istemek, ele geçirmek arzusuna kapılmak. [*Ing.* To covet, to long to possess; *Fr.* Convoiter, lever les yeux sur].
~ **doktoru,** *tıp.* ◘ Göz hekimi.
~ **doyurmak,** *dey.* Görünüşüyle umulduğundan fazla etkilemek.
~ **döndüren,** *patol.* Gözleri bir merkez etrafında devindiren: *Göz döndüren kaslar ve sinirler.*
~ ~ **kriz,** *patol.* Göz yuvarlarının durmadan dönmesine yolaçan sinir krizi.
~ **erimi*,** *astr.* ◘ Gözerimi.
~ ~ **düzlemi,** *astr.* Göz erimi tanımında sözü geçen teğet düzlem. [*Osm.* Ufuk müstevisi; *Ing.* Horizontal plane; *Fr.* Plan horizontal].
~ ~ **ıraklık açısı,** *astr.* Yer ötesindeki bir gök cisminden yeryuvarlağına çizilen teğet ile bu gök cismini Yer merkezine birleştiren doğru arasındaki açı. [*Ing.* Horizontal parallax; *Fr.* Parallaxe horizontale].
~ ~ **konsayıları,** *astr.* Göz erimini temel düzlem olarak gök küresi üzerinde kurulan iki boyutlu *(güney açısı, yükseklik)* konsayi dizgesi. [*Ing.* Horizontal coordinates; *Fr.* Coordinees horizontales].
~ **etçiği,** *anat.* ve *zool.* Gözün burun tarafındaki köşesinde bulunan küçük et kabarcığı. [*Osm.* Lüheyme-i dem'iye; *Ing.* Lachrymal sac; *Fr.* Caroncule lacrymale]
~ **etmek,** *dey.* Gözle işaret etmek, göz kırpmak. [*Ing.* To wink *(at); Fr.* Faire un signe d'intelligence].
~ **evi,** *anat.* ◘ Göz çukuru
~ **gezdirmek,** *dey.* Hızla gözden geçirmek; bir şeyi şöylece incelemek. [*Ing.* To cast an eye *(over); Fr.* Jeter un coup d'œil, passer en revue].
~ **gördüğünü (ağız yediğini) ister,** *at.* Kişi, her zaman gördüğü, *(yemeye)* alıştığı güzel şeyleri unutamaz. Onları ister durur. ☆ *Eşanl.* **göz görür, gönül ister.**
~ **göre** *(göz göre göre), dey.* Açıktan açığa, belli ve apaçık olduğu halde. [*Ing.* Openly, publicly, patently, knowingly, with one's eyes open; *Fr.* Devant les yeux, ouvertement].
~ **görmeyince gönül katlanır,** *at.* Göz önünde iken çekmekte olduğu herhangi bir sıkıntının acısına dayanamayacağımız bir yakınımızın haline, uzak olunca katlanabildiğimizi anlatır.
~ **görür, gönül ister (çeker),** *at.* Kişi görmediği şeyi istemez; görüp beğendiği şeya karşı istek duyar. ☆ *Karş.* **göz görüdüğünü ister.**
~ **göz,** ◘ Göz göz.
~ **göze gelmek,** *dey.* Birbirine bakarken gözler rastlaşmak, bakışları karşılaşmak. [*Ing.* To be affected by the evil eye; *Fr.* Se rencontrer, être face a face].
~ **gözü görmemek,** *dey.* sis, duman, toz karanlık gibi engellerden ortalık görülememek. [*Ing.* Pitch dark; *Fr.* Brouiller la vue ou être tres obscure].
~ **hakkı,** *dey. (En çok yenecek şeyler hk.)* Pişirilirken gören tanıdığa verilen miktar,; görülüp de imrenilebilecek ufak tefek şeylerden, görenlere çıkarılan pay. [*Ing.* Small share given to the onlooker to ward off the evil eye].
~ **hapsi,** *huk.* Yalnız subaylara uygulanan bir disiplin cezası; Cezalı, ceza süresi içinde resmî daire, kışla veya talimhanelerdeki hizmetin hiç birisinden muaf değildir. Fakat hizmetin bitmesinden sonra kışla veya resmî daire dışına çıkamaz. Hizmetle ilgili olanlar hiç bir ziyaret kabul edemez; [*Ing.* Restriction to limits, House arest; *Fr.* Garde à vue, surveillance].
~ **hapsine almak,** *(göz hapsinde tutmak) dey.* Bakışlarını üzerinden ayırmamak, gözetlemek. [*Ing.* To keep under surveillance, observation, to fix one's eyes *(on),* to watch closely; *Fr.* Fixer ses yeux sur].
~ **hastalıkları bilimi,** *tıp.* ◘ Oftalmoloji.
~ **hekimi,** *tıp.* Göz hastalıklarının incelenmesinde ve tedavisinde uzmanlaşmış hekim. [*Ing.* Oculist, ophthalmologist; *Fr.* Ophtalmologue, oculiste].
☆ *Eşanl.* **gözcü, göz doktoru, göz mütehassısı.**
~ **iltihabı,** *patol.* ◘ Oftalmi
~ **incitici,** *dey.* Kötü görünüşüyle görende fena izlenim bırakan.
~ **irimi (göz irişimi),** *dey.* Bir yere bakıldığı vakit görülebilen uzaklık. [*Fr.* Aporte de vue].
~ **kadehi,** *tıp.* Göz banyosu için kullanılan kadeh gibi oval küçük kap. [*Ing.* Eye-cup, eye-bath; *Fr.* Œillère].
~ **kalb refleksi,** *patol.* Göz kürelerini bastırmakla elde edilen nabız yavaşlaması, damar basıncının düşmesi ile beraberdir. *(Bu refleks aşırı olabildiği gibi ters veya yok da olabilir. Vagotonide aşırı olur, yani nabız sayısı azalır ,normalde olduğu gibi 6 ile 10 arası değil, 20 hattâ daha çok bile olabilir; omurilik hastalığında kaybolur; sempatik sinir sisteminin kuvvetli olmasında ve bazı gebeliklerde aksine dönmüştür., yani göz küreleri bastırıldığında nabız sayısı çoğalır).*
~ **kalemi,** *tiy.* Göz biçimini ve anlatımını değiştirmede kullanılan özel uçlu kalem. [*Ing.* Eye-pencil; *Fr.* Crayon pour les yeux].
~ **kalmak,** *dey.* § ❶ Bir şeyi insanın canı isteyivermede. [*Ing.* To long for *(enviable object); Fr.* Désirer qch fortement, ardemment]. § ❷ İmrenmek. [*Ing.* To feel an appetite(for), to desire, to covet; *Fr.* Souhaiter avec ardeur, désirer ardemment, convoiter].
~ **kamaşmak,** *dey.* Fazla aydınlıktan göz göremez olmak. [*Ing.* To be dazzled; *Fr.* Être ebloui, être aveuglé].
~ **kamaşması,** *patol.* ◘ Kamaşma.
~ **kamaştırıcı,** *dey.* (a) Bakıldığı zaman gözü yorarak kapamaya mecbur eden ve sulandıran *(şiddetli ışık hk.)* (b) İnsanı hayrete düşürecek kadar güzel olan *(şeyler veya kimseler hk.)* [*Ing.* Brilliant, wonderful; *Fr.* Eblouissant -ante, aveuglant -ante].
~ **kamaştırmak,** *dey.* § ❶ *(Kuvvetli ışık veya parlaklık)* Kısa bir zaman için görüsü bulandırmak. [*Ing.* To dazzle; *Fr.* éblouir, aveugler]. § ❷ Hayran etmek. [*Ing.* To enchant to charm, to fascinate; *Fr.* Fasciner, enchanter, séduire *(qn)*].
~ **kapağı,** *anat.* Göz yuvalarının önünde bulunan ve birbirine yaklaşmak suretiyle gözü örten ve açılıp kapanabilen perde şeklinde organ. [*Osm.* Cefn; *Lat.* Palpebra; *Ing.* Eyelid; *Fr.* Paupière]. ◘ *ŞEKİL: 230.* — **GÖZ I**
~ **kapağı bölgesi,** *anat.* Kaş kasını da içine alan bütün üst göz kapağı bölgesi.
~ **kapağı düşüklüğü,** *patol.* ◘ Düşüklük.
~ **kapağı iltihabı,** *patol.* ◘ Blefarit.

~ **kapağı yapışıklığı**, *patol.* Göz kapağının doğuştan veya yanık ve yara gibi sebeplerle sonradan göz yuvarına yapışması. [*Ing.* Symblepharon; *Fr.* Symblépharon]. ☆ *Eşanl.* **semblefaron.**

~ **kapaksız kertenkele**, *zool* ◘ **Kertenkele.**

~ **kapamak**, *dey.* § ❶ Görmemezlikten gelmek; [*Ing.* To pretend not to see; *Fr.* Faire semblant de ne pas voir qn]. § ❷ Ölmek. [*Ing.* To die; *Fr.* Mourir].

~ **kararı**, *dey.* Aletle ölçülmeyerek gözle bakılmak suretiyle yapılan ölçü tahminleri, ölçü veya tartı ile kullanılan şeylerde göz oranlaması. [*Ing.* Judgment at sight, visual estimation, guess, conjecture, by rule of thumb; *Fr.* A vie d'œil].

~ **kararmak**, *dey.* § ❶ Baygınlık geçirmek. [*Ing.* To feel near fainting; *Fr.* Tomber en faiblesse, en défaillance; se trouvermal, évanouir]. § ❷ Baş dönmek. [*Ing.* To feel dizzy; *Fr.* Avoir le vertige]. § ❸ Son derece öfkelenip etrafı görmez olmak. [*Ing.* To lose self-control, to lose one's temper; *Fr.* Pendre son sang-froid se mettre en colère].

~ **kaş etmek**, *dey.* ◘ **Kaş göz etmek.**

~ **kesilmek**, *dey.* Bütün dikkatiyle bakmak. [*Ing.* To be all eyes; *Fr.* Être très attentif, être tout yeux].

~ **keşfi**, *ask.* Düşman faaliyetini anlamak için çıplak göz, adi veya makaslı dürbünle belirli sınırlar içinde yapılan basit ölçülü keşif. [*Ing.* Reconnaissance *(by sight)*].

~ **kırpmak**, *dey.* Gözü açıp kapayarak işaret etmek. [*Ing.* To wink; *Fr.* Clignoter]. meyecek halde aşırı öfkelilik.

~ **kırpmamak**, *dey.* Hiç uyumamak.

~ **kızgınlığı**, *dey.* Davranışını kontrol edeme-

~ **korkutmak**, *dey.* Yıldırmak, cesaret kırmak. [*Ing.* To daunt, to intimidate; *Fr.* Causer la terreur, effrayer, embêter, agacer, intimider, décourager, abattre *(qn)*].

~ **koruma sınıfları**, *eğt.* Gözlerinden ciddî şekilde rahatsız bulunan çocuklar için hazırlanmış bol ışıklı ve içinde normal ölçülerden daha büyük ders materyallerinin kullanıldığı sınıflara verilen ad.

~ **koymak**, *dey.* Bir şeyi ele geçirme isteğini gütmek, kötü niyetle bakmak. [*Ing.* To cast covetous eyes *(upon)*, to want to possess; *Fr.* Convoiter].

~ **kulak olmak**, *dey.* Uyanıklıkla ve dikkatle ilgi göstermek, gözetmek, bakmak, korumak. [*Osm.* Tekayyüd etmek. [*Ing.* To keep an eye*(on)*; *Fr.* Être tout yeux tout oreilles, se renseigner].

~ **kurdu**, *zool.* ◘ **Kurt.**

~ **kuruması**, *patol.* Göz bezlerinin tıkanması, A vitamini eksikliği yüzünden göz sümüksü zarının ve saydam tabakanın kuruyup sertleşmesi. *(Görmeyi kısmen veya tamamen yok edebilir).*

~ **kuyruğu**, Gözün şakak tarafındaki ucu. [*Ing.* Corner of eye; *Fr.* Coin de l'œil].

~ **lambası**, *elektr.* Radyo alıcılarından, bir vericinin frekansına göre iyice ayarlanıp ayarlanmadığını gösteren katod lambası. [*Ing.* Magic eye, pilot lamp, pilot light; *Fr.* Lampe témoin, lampe de contrôle].

~ **loçası**, *den.* Göz demirinin zinciri geçmek üzere baş bodoslamasına yakın açılmış yuvarlak veya oval delikleri. Bunların gerisindeki bu gibi deliklere de **ihtiyat veya ocaklık loçası** denir. [*Ing.* Hawse-hole for the bower],

~ **merceği**, *opt.* ve *anat.* ◘ **Gözmerceği.**

~ **noktası**, *zool.* ◘ **Stigma.**

~ **nuru**, *dey.* § ❶ Görme yeteneği, göz ışığı. [*Osm.* Nur-ı ayn; *Ing.* Visual faculty, strength of vision; *Fr.* La lumière des yeux]. § ❷ Göz emeği, göz yorarak çalışma. [*Ing.* Eye-straining work; *Fr.* Travail fait avec les yeux].

~ **nuru dökmek**, *dey.* Göz emeği harcamak. [*Ing.* To engage in eye-straining work; *Fr.* Faire un travail pénible qui fatigue les yeux].

~ **oynatıcı sinir**, *anat.* Okulomotor.

~ **önü (gözünün önü)**, *dey.* Görülebilen, yakın yer. [*Ing.* In front of one's eyes, (near) at hand; *Fr.* Sous la main, à portée de la main].

~ **önünde tutmak (bulundurmak)**, *dey.* Hesaba katmak, dikkate almak. [*Ing.* To bear in mind, to remember, to realize; *Fr.* Prendre en considération].

~ *(gözünün)* **önüne gelmek**, *dey.* Zihinde canlanmak. [*Ing.* To conjure up, to come before eyes; *Fr.* Évoquer].

~ **önüne getirmek**, *dey.* Tasarımlamak, olacağı hesaplanan bir şeyi canlı olarak görmek. [*Osm.* Tasavvur etmek; *Ing.* To imagine, figure; *Fr.* S'imaginer, se figurer].

~ **pekliği**, *dey.* Cesaret, cüret. [*Osm.* Şecaat; *Ing.* Courage, valiancy; *Fr.* Courage, vaillance].

~ **penceresi**, *mim.* ◘ **Gözpencere.**

~ **perdesi**, *dey.* Gaflet, gurur.

~ **pınarı**, *anat.* ve *avc.* ◘ **Göz yaşı pınarı.**

~ **sempatik sinir belirtisi**, *patol.* Gözün çukura batması, gözbebeğinin daralması, göz kapağının hafifçe düşmesi, bazan ateş yükselmesi ve hasta taraftaki yanağın terlemesi şeklinde kendini gösteren belirti. *(Bu belirtiye, kol sinir ağına ait kökleriп felcinde, bazı beyin soğanilik bozukluklarında rastlanır).*

~ **sevdası**, *biy.* Yalnız bakmakla yetinilen aşk. [*Ing.* Love at sight].

☆ *Eşanl.* **platonik aşk.**

~ **sinir düğümü**, *anat.* Göz çukurunun dibinde bulunan ve kirpiksi cisim kasına, irise ve göz akına sinir veren küçük düğüm. [*Ing.* Ophthalmic ganglion; *Fr.* Ganglion ophtalmique].

~ **sinir veya Willis'in ~ dalı**, *anat. Gasser* düğümünün ön-iç ucundan çıkarak üçe ayrılan gözyaşı, alın ve burun sinirleri. [*Ing.* Willis ophthalmic nerve; *Fr.* Nerf ophtalmique ou branche ophtalmique de Willis].

~ **siperi**, Resim yaparken ve yazı yazarken çözü ışıktan korumak için alna takılan siperlik gibi mukavva veya selüloiten yapılmış ay şeklinde küçük levha. [*Ing.* Eye-shade; *Fr.* Garde-vue].

~ **solaklığı**, dey. Sol gözün iyice kuvvetlenip buna karşı sağ gözün zayıflama hali.

~ **sulanması**, Gözlere yaş gelmesi.

~ **sümüksel zarı**, *anat.* ve *zool.* Göz kapağının iç yüzünü astarlayan örtü olup gözü korur ve ıslak tutar. [*Osm.* Tabak-i munzamına; *Ing.* Conjunctiva; *Fr.* Conjonctive].

☆ *Eşanl.* **konjonktiva.**

~ **süzmek**, *dey.* Göz kapaklarını birbirine yaklaştırarak baygın baygın bakmak. [*Ing.* To regard coquettishly or amorously, to cast amorous glances *(at)*; *Fr.* Faire de grande yeux].

~ **terazi, el mizan**, *at.* ◘ **El terazi, göz mizan.**

~ **testisi**, *tar.* İlk çağlarda bazı ulusların mezarlara koymak üzere içlerine doldurdukları gayet küçük testi, vazo ve şişeler. [*Ing.* Lachrymatory; *Fr.* Lacrymatoire].

~ **toplardamarı**, *anat.* ◘ **Toplardamar.**

~ *(gözünün)* **ucuyle (kuyruğuyle) bakmak**, *dey.* Başını çevirmeden yandan bakmak. [*Ing.* To cast a furtive glance *(at)*, to look out of the corner of one's eye (at); *Fr.* Regarder par coin de l'œil].

~ **ufku**, *res.* Resimde yerle göğün birleşmiş gibi görünen ufuk hattı. Bu ufuk hattı her ne kadar görünük ufkuna uyarsa da onun geometrik bir ufuk olmayıp gözün gördüğü bir ufuktur. [*Ing.* Visual horizon; *Fr.* Horizon visuel]. ☆ *Eşanl.* **ufk-u merî.**

~ **üstü çukuru**, *vet.* Altta kaş kemerinin üstünde bulunan küçük çukurluk *(hayvan ne kadar yaşlı ve zayıfsa, bu çukurluk da o kadar derin olur).*

~ **üstü deliği**, *anat.* Kaş kemerinin üçte bir iç kenarında bulunan delik. Alın sinirinin bir dalı olan gözüstü sinirl ile ve göz atardamarının bir dalı olan alın dış atardamarı bu delikten geçer.

~ **vokabüleri**, *eğt.* İlk okuma devresinde pek önemli sayılan belirli kelimelerden meydana gelen sınırlı bir kelime hazinesi.

~ **yaşartıcı madde**, *(toksikoloji)*, Aşırı derecede gözyaşı getiren.

~ **yaşartıcı gazlar**, ◘ **Gaz³.**

~ **yaşı**, *anat.* ve *zool.* § ❶ Gözün çeşitli bezlerinden çıkan ve maddî veya ruhî etkilerle çoğalan duru salgı. [*Osm.* Dem'; *Lat. Lacryma; Ing.* Tears; *Fr.* Larme]. § ❷ s. Göz yaşı ile ilgili. [*Osm.* Dem'î; *Lat. Lacrimalis; Ing.* Lachrymal, lacrimal; *Fr.* Lacrymal,-ale].

~ ~ **bezi**, *anat.* ve *zool.* ◘ **Bez².**

~ ~ **dökmek**, *dey.* Ağlamak. [*Ing.* To shed tears; *Fr.* Verser, répandre des larmes].

~ ~ **kesesi**, *biy.* Göz yaşı yolundan gelen göz yaşının toplandığı bir kese olup burungözyaşı kanalına açılır. [*Osm.* Kise-i dem'iye; *Ing.* Lacrimal sac; *Fr.* Sac lacrymal].

~ ~ **pınarı**, § ❶ *anat.* Göz kapaklarının burun tarafında meydana getirdiği açı. *(Gözyaşı buradan çıkıyormuş gibi göründüğü için bu adı alır).* [*Osm.* Buhayre-i dem'iye; *Lat. Lacus lacrimalis; Ing.* Lacrimal lake; *Fr.* Lac lacrymal]. § ❷ *avc.* Geyiklerin üst çene kemiğinde, göz altındaki bir çukurda bulunan, çeperleri salgı bezinden kese. *(Bunun salgıladığı siyahımsı yağlı sıvı, çiftleşme mevsiminde özel bir koku yayar).*

~ ~ **yolu**, *anat.* ve *zool.* Göz yaşı pınarında toplanan göz yaşının göz yaşı kesesine gitmek üzere geçtiği yol. [*Osm.* Mecrây-ı dem'î; *Ing.* Lacrimal duct; *Fr. (conduit)* lacrimal].

~ ~ **yolu açıklığı**, *biy.* Göz yaşı pınarında toplanan göz yaşının, göz yaşı yoluna girmesini sağlayan açıklık. [*Ing.* Lacrimal point; *Fr.* Point lacrymal].

~ **yaylası**[e], ◘ **Görme alanı.**

~ **yıldırmak**, *dey.* Korkutmak.

~ **yılgınlığı**, *dey.* Dehşet, korku.

~ **yumma**, *dey.* Göz yummak eylemi. [*Osm.* Iğmaz-ı ayn; *Ing.* Tolerance, indulgence; *Fr.* Tolérance].

~ **yummak**, § ❶ Göz kapamak; § ❷ Affetmek, hoş görmek, önemsememek. [*Ing.* To indulge, to overlook, to neglect, to connive *(at)*, to condone, to take no notice *(of)*, to wink at; *Fr.* Faire semblant de ne pas voir, fermer les yeux sur qch]. § ❸ Uyumak. [*Ing.* To sleep; *Fr.* Dormir].

~ **yummamak**, *dey.* § ❶ Kusurları görmemezliğe gelmemek. § ❷ Hiç uyumamak.

~ **yuvarı**, *anat.* ve *zool.* Kafatasında kemikten bir çukur içine yerleşmiş bulunan ve gözün yuvarlakça olan parçası. [*Osm.* Küre-i ayn; *Ing.* Eyeball; *Fr.* Globe de l'œil].

~ **yuvası**, *opt.* Bir dürbün veya mikroskopta, göz merceğinden geçen ve gözün konumunu belirleyen borunun iç kısmı. [*Ing.* Eye-socket; *Fr.* Orbite de l'œil].

göz.altı,-nı, b.i. Birinin, hapsedilmekle birlikte, bulunduğu yerden ayrılmasına meydan verilmemek üzere sınırlanmış bir yerde oturtulmuş olması durumu. [*Ing.* Supervision, watch; *Fr.* Surveillance].

~ ~ **etmek (gözaltına almak)**, *dey.* Bulunduğu yerden ayrılmasına izin vermeden denetlemek. [*Ing.* To intern, seclude; *Fr* Interner].

göz.aşısı, b.i. *bahç.* Dal üzerindeki gözlerle yapılan ağaç aşısı. (Aşılanan göz aşılandığı yıl gelişirse */gül, meyve ağaçları/* buna **sürgün gözaşısı**, ertesi yılın ilkbaharında gelişecekse **uyur gözaşısı** denir. *(Gül, erik, kuş kirazı, badem, ahlat, akdiken, ayva, elma, akçaağaç, dişbudak, kestane, leylâk).* [*Ing.* Graft by budding, budding; *Fr.* Bourgeonnement, greffe par œil détaché].

göz.bağcı, b.i. Gözbağcılık numaraları yapan sanatçı. [*Ing.* Prestidigitator, illusionist; *Fr.* Magicien,-ienne, illusioniste].
☆ *Eşanl.* **illüzyonist.**

göz.bağcılık,-ğı, b.i. (a) Göz aldatmak amacıyla hazırlanmış özel araçlar yardımıyla gözbağı vapma sanatı; (b) Elçabukluğu ile göz boyama sanatı; (c) *(Geniş anlamda)* «Eğlenceli fizik» denen oyunların, sahnelerin, olayların gösterilmesi. [*Ing.* Illusionism; *Fr.* Illusionisme].
☆ *Eşanl.* **illüzyonizm.**

göz.bağı, b.i. El çabukluğu ve ustalıkla gerçekte olmayan bir şeyin varmış gibi gösterilmesi. [*Ing.* Eyeshade, patch; *Fr.* Sortilege].

göz.bebeği, b.i. § ❶ *anat.* ve *zool.* Gözde bir kese ağzı gibi büzülü bulunan iris tabakasının yuvarlak ağzı; İrisin ortasında bulunan ve ışıkların geçerek ağ kata ulaştığı küçük bir deliktir. *(İnsanda yuvarlak; hayvanların çoğunda ise dikine elips biçimindedir; çapı irise gelen ışığın azlığına, çokluğuna göre değişir. Aydınlıkta küçülür, karanlıkta büyür; uzaktaki cisimlere bakılınca genişler, yakındakilere bakılınca daralır).* [*Osm.* Hadeka; *Lat.* Pupilla; *Ing.* Pupil; *Fr.* Pupille, prunelle]. ◘ *ŞEKİL: 230.* — **GÖZ** I. § ❷ *mec.* Pek aziz ve sevgili sayılan. [*Osm.* İnsan-ül-ayn; *Ing.* Apple of the eye; *Fr.* Prunelle de l'œil]. § ❸ *opt.* Bir optik âletin içinden geçerek göze ulaşan veya bir fotoğraf görüntüsünün oluşumuna yol açan ışık ışınları konisini sınırlayan çember. [*Ing.* Pupil; *Fr.* Pupille]. ◎ **sunî —,** *tıp.* Kapanan veya hiç olmayan tabiî gözbebeğinin yerine irisle açılan delik. [*Ing.* Artificial pupil; *Fr.* Pupille artificielle].
— **ölçümü,** Gözbebeğinin çapını ve çeşitli uyartılar altında uğradığı değişikliği ölçmeye yarayan muayene usulü. [*Ing.* Pupillometry; *Fr.* Pupillométrie].
— **gibi sevmek,** *dey.* Pek çok sevmek. [*Ing.* To love somebody like the apple of one's eye; *Fr.* Aimer *(qn)* beaucoup].
— **zarı,** Dölütte gözbebeğini kaplayan zar. [*Ing.* Pupillary membrane; *Fr.* Membrane pupillaire].

göz.billûru, b.i. *anat.* ◘ **Gözmerceği.**

gözcü s.ve.i. § ❶ Kendisine gözlemek veya gözetlemek işi yaptırılan kimse, bekçi. [*Ing.* Watchman, sentinel; *Fr.* Surveillant, sentinelle]. § ❷ Hafiye, casus. [*Ing.* Spy-detective; *Fr.* Espion]. § ❸ ◘ **Göz hekimi.** § ❹ *ask.* Düşman harekâtını, tanklarını, uçaklarını yerden gözetleyenlere verilen ad. [*Ing.* Sentinel, observer, sentry; *Fr.* Sentinelle, observateur, vigle]. § ❺ *ask. den.* (a) Savaş gemilerinde etrafı gözetleyen erlere verilen ad. *(Gözcü, kaçınılması gerekli olan herhangi bir şeyi vaktinde görüp haber verir);* (b) Demir başında veya çanaklıkta görevde bulunan denizci. [*Ing.* Watchman, observer; *Fr.* Observateur]. ◎ **grev — sü,** *iş. huk.* ◘ **Grev.**
— **filo,** *ask. den.* Bir düşman ilmanı veya kıyısı önünde gözetleme yapmakla yükümlü filo.
— **kulesi,** Kalelerde düşmanı uzaktan görmek için yapılan yüksek kule. [*Ing.* Watch-tower, bartizan, watch turret; *Fr.* Echauguette, poivrière].
☆ *Eşanl.* **bekçi kulesi.**

gözcük,-ğü, I. *bot.* Cücüğün bir kısmı. Yaprak taslaklarını taşır; Gövdeciğin uç tarafında bulunur. Tohum çimlendiği zaman, kökçüğün aksi yönünde büyür.

gözcülük,-ğü, I. § ❶ Gözetleyicilik, gözcünün yaptığı iş. [*Ing.* Watch, watching, observing *(secretly),* keeping guard; *Fr.* Surveillance, observation, espionnage]. § ❷ ◘ **Göz hekimliği.**

göz.dağı, b.i. Cezalandırmak veya yola getirmek için yapılan korkutma gösterisi. [*Ing.* Intimidation, fright; *Fr.* Peur, menace].
☆ *Yak. anl.* **korkutma, gözünü korkutma, kuru sıkı, blöf, şantaj, yıldırma, tedhiş.**
— **vermek,** *dey.* Korkutmak, yıldırmak [*Ing.* To intimidate, to scare, to daunt; *Fr.* Menacer, faire craindre].

gözde, s. ve i. § ❶ En çok sevilen, göze girmiş veya büyüğün sevip beğendiği, kayırdığı (kimse). [*Ing.* Favoured, preferred, esteemed, favorite, favori]. § ❷ Önemli birinin beğendiği kadın. § ❸ *tar.* Saraya alınan cariyelerden güzel ve cazibeli olanlar ile padişahın dikkatini çekerek firaşı hümayuna alınan cariyelere verilen ad.

gözdengeçiricilik,-ği, i. *fels.* Marksizmin diyalektik temelini yadsıyan Alman düşünürü *Bernstein*'in doktrini. [*Ing.* Revisionism; *Fr.* Revisionisme].
☆ *Eşanl.* **revizyonizm.**

göz.dişi, b.i. Üstçenede bulunan köpekdisi. [*Ing.* Eyetooth, canine tooth; *Fr.* Dent œillière, dent canine].

göze* ,i. § ❶ *biy.* ◘ **Hücre.** § ❷ *h.d.* Su kaynağı, kaynak. [*Ing.* Spring; *Fr.* Source].
— **zarı doygunluğu,** *ağ. iş.* Göze zarının, alabileceği en yüksek nem niceliğini almış olması hali.

göze.bilim*, b.i. *biy.* ◘ **Hücrebilim.**

göze.bilimsel*, s. *bot.* ◘ **Hücrebilimsel.**

gözelek,-ği, i. *süsl.* Tavus kuyruğu üzerindeki göze benzer dairesel şekilleri olan süsleme hakkında kullanılır. [*Ing.* Ocellus; *Fr.* Ocelle].

gözeli, s. *biy.* ◘ **Hücreli.**

gözeme, i. İşlemelerde bir motifin etrafına renkli ipek veya iplik sararak onu çerçevelemek üzere yapılan süs. [*Ing.* Double-looped embroidery; *Fr.* Reprise].

gözemek(-i), f. § ❶ Kumaştaki deliği örerek kapatmak. [*Ing.* To mend; *Fr.* Repriser]. § ❷ Çift düğümlü olarak nakışta bir yeri işleyerek ipekle örtmek. [*Ing.* To embroider; *Fr.* Tresser, rantraire].

gözen, i. § ❶ *zool.* Üzerinde göz göz renkleri bulunan bir cins alaca geyik. [*Ing.* Stag, red of fallow deer; *Fr.* Espèce de cerf bigarré]. § ❷ Güzel ve cazip: [*Fr.* Gracieux,-euse, attrayant,-ante].

gözene, I. *h.d.* Bal toplarken arılardan korunmak için yüze geçirilen tel kafes. [*Ing.* Beekeeper's mask; *Fr.* Masque employé par les apiculteurs].

gözenek*,-ği, i. < *gözemek,* deliği örmek. § ❶ Delikli bir nesnenin deliklerinden her biri. § ❷ *bot.* ve *biy.* Bitkilerin yapraklarıyla gövdelerinde bulunan ve bunların solunumu ile terlemesini kolaylaştıran bir takım küçücük organlar olup, epiderma hücrelerinde iç dokularla dış ortam arasındaki ilişkiyi sağlarlar. Böylece bitkinin su buharı alışverişi sağlanır, terleme ayarlanır. [*Osm.* Mesame; *Ing.* Stoma; *Fr.* Stomate]. ☆ *Eşanl.* **stoma.** § ❸ *zool.* Hayvan dokularından bazılarında bulunup göçmen hücrelerin geçmesine yarayan aralıkların adı. [*Ing.* ve *Fr.* Pore]. (b) Bir hücrelilerde, deri levhacıklarıyle sınırlı çukurlukların dibinde bulunan, yalancı ayakların kavkıdan dışarı çıkmasına yarayan küçük delikler. § ❹ *h.d.* Pencere. § ❺ Ajur. [*Ing.* Hemstitch; *Fr.* Ajour]. § ❻ *astr.* Güneş yüzeyinde görülen küçük, yuvarlak, kara lekelerden her biri. Bunlardan kimi söner, kimi de gelişerek güneş lekelerini doğurur. [*Osm.* Mesemm; *Ing.* ve *Fr.* Pore]. § ❼ *anat.* Canlı dokularda açık geçitlere verilen ad. [*Ing.* Stoma, pora; *Fr.* Pore]. § ❽ *dokb.* Organizmadaki göçmen hücrelerin *(akyuvarlar, fagositler, mikrofajlar)* diyapedez sırasında kılcal damardan çıkarak endotelyal ücrelere geçerken bıraktığı mikroskopik delik. § ❾ *met.* Madenî bir parçada tek başına veya kümelenmiş halde bulunan küçük boşluk. [*Ing.* ve *Fr.* Pore]. § ❿ *mim.* Göz göz ve kafes gibi ortası delikli süs: *Gözenek pencere, Gözenek çatması.* [*Osm.* Muşabak, müşebbek;*Ing.* Open work embroidery; *Fr.* Ouvrage à jour]. ◎ **ağaç gözeneği,** *tekn.* Yapraklı türden *(Iki çenekliler)* bir ağaç parçasının yüzeyinde görülebilen damar ışınları. *(Ağacın gözenekleri daha çok gövde eksenine, yani odun elyafına dik alınan enine kesitte görülebilir. Ağacın gözenekli olması, parça üzerinde yapılacak son işlemleri, özellikle cilâlamayı engelleyebilir. Bu yüzden, cilâ veya vernik tabakasını çekmeden önce özel bir macunla gözenekler kapatılır).* [*Ing.* Wood pore; *Fr.* Pore du bois]. ◎ **böbrek —** leri, *anat.* Böbreğin öz bölgesinde sidik borucuklarının böbrek memeciklerinin yüzeyine açılan delikleri. [*Ing.* Renal pores; *Fr.* Pores renales]. ◎ **çember —,** *ağaç.* ◘ **Çember.** ◎ **dağınık —,** *ağ. iş.* ◘ **Dağınık.** ◎ **deri —** leri, *anat.* Yağ ve ter bezi kanallarının ucundaki küçük delikler. [*Ing.* Skin, dermal pores; *Fr.* Pores de la peau]. ◎ **suboruları gözeneği,** *zool.* Derisidikenlilerde, suborularının başlangıcındaki kalkerden levha *(madrepor plağı)* üzerinde bulunan delikler.
— **ağzı,** *zool.* Küçük delik; böceklerin karın kısmındaki gözenek ağızları hava delikleri, yapraklarınki gözenek delikleri, kriptogamlarda ise üreme dağarcıklarının peritesi ve piknitlerin delikleridir.
— **altı boşluğu,** *bot.* ◘ **Boşluk.**
— **aralığı,** *bot.* ◘ **Aralık.**
— **çatması,** Eski binalarda yapılan gözenek pencereler ve nakışlı revzenlerde küçük cam parçalarını tutmak için bir şebeke teşkil edecek şekilde ve süslemelik şekillerle yapılan alçı veya kurşun kayıtların topu. [*Fr.* Planche de vitrail].
— **hücreleri,** *bot.* ◘ **Hücre.**
— **pencere,** *mim.* Türk mimarisinde cami ve evlerin pencerelerine konulan küçük cam levhalarını tutmak için yapılmış alçı kayıtlardan ibaret camlı pencere; Ortaçağ Avrupa mimarisinde bu revzenler renkli veya renksiz küçük camların kurşundan ince kayıtlarla birbirine bağlanması suretiyle yapılmıştır. Bu tarzda büyük süslemelik şekiller yapıldığı gibi renkli camlarla insan resimleri ve incile ait resimler de yapılırdı. [*Ing.* Leaded glass window, stained glass window; *Fr.* Vitrail].

gözeneklilik*,-ği, i. § ❶ Gözenekli bir cismin niteliği. [*Ing.* Porosity, porousness; *Fr.* Porosité]. § ❷ *(petrol)* Bir kayanın, bileşimindeki tanecikler arasında gözenekler bulunmasıyle belirlenen ve boşlukların hacminin, kaya örneğinin toplam hacmine oranıyle tanımlanan fiziksel niteliği. [*Ing.* Porosity, porousness; *Fr.* Porosité].

gözenek.ölçer*, b.i. İncelenecek toprak örneğinin gözenekliliğini ölçen âlet. [*Ing.* Porosimeter; *Fr.* Porosimètre].

gözenek.ölçme*, b.i. (a) Bir malzemedeki gözeneklerin dağılımını ölçme; (b) Bir malzemenin gözenekliliğinin ölçümü. [*Ing.* Porosimetry; *Fr.* Porosimétrie].

gözenmek, nsz. f. Gözemek işine konu olmak. [*Ing.* To be embroidered *(with-double looped thread),* to be worked in *(or pierced with)* holes, etc.; *Fr.* Être brodé d'une façon double en entrelaçant des fils].

gözer, i. *h.d.* Iri delikli *(gözlü)* kalbur. [*Ing.* Coarse sieve; *Fr.* Crible de plein air].

göz.erlmi*, b. i. *astr.* ◘ **Ufuk**

gözetici, s. ve i. Koruyan, gözeten *(kimse).*

gözetilmek, ösz. f. Gözetmek işi yapılmak. [*Ing.* To be watched or guarded, to be taken care of, to be protected or looked after, to be considered or observed; *Fr.* Être gardé, observé].

gözetleme, i. § ❶ Gözetlemek eylemi. [*Ing.* Observation; *Fr.* Observation, surveillance] § ❷ *ask.* Düşman veya dost birlikleri, her çeşit hareket ve faaliyetlerini öğrenmek ve izlemek amacıyle gözaltında bulundurma. [*Ing.* ve *Fr.* Observation].
— **aynası,** § ❶ Eski evlerde kapıyı çalanları görmek için pencere yanına eğik bir vaziyette konulan ayna. [*Ing.* Window-miror; *Fr.* Espion]. § ❷ *otom.* ◘ **Dikiz aynası.**
— **delliği,** *sin.* Bir gösterim odacığında salona açılan ufak pencere. Gösterimci bu delikten salonu veya perdedeki görüntüyü yoklar. [*Ing.* Observation part; *Fr.* Fenêtre de visée].
— **kıtası,** *ask.* Düşmanın her türlü teşebbüs-

lerini göz altında bulunduran ve özel araç ve gereçlerle donatılan birlikler. [*ing.* Patrol; *Fr.* Patrouille, détachement d'éclaireurs].

~ **kolu**, *ask.* Düşmanın hareketlerini gözetlemek ya da düşmanın sızması mümkün olan bir sınır kesimini korumakla görevli müfreze. [*ing.* Observation corps; *Fr.* Corps d'okservation].

~ **kontrolörü**, *hava.* Arama veya yükseklik bulma radarı kullanmasını ve gördüklerini izah etmesini çok iyi bilen ve bu şekilde elde ettiği bilgiyi yayarak hava trafiğinin düzenlice akışına, hava gemisi ayırmasına, vaziyet raporlarına ve âcil durumlara yardım edebilen radar kontrolörü. [*ing.* Surveillance çontroller; *Fr.* Contrôleur de surveillance].

~ **radarı**, *hava.* Bir kara istasyonuna menzili dâhilindeki hava gemilerinin yerini bildirmeye yarayan bir radyo ile seyrüsefer yardımcısı. [*ing.* Surveillance radar; *Fr.* Radar de surveillance, radar exploreur].

~ **yeri**, Sahra ve kalelerde düşmanı gözetlemeye yarayan yer. [*ing.* Observation point, lookout; *Fr.* Lieu d'observation].

gözetlemek(-i), f. § ❶ Birinin yaptıklarını gizlice gözlemek: *Terbiyeli insanlar kimseyi gözetlemez.* [*Osm.* Tecessüs etmek; *Ing.* To spy, peep; *Fr.* Épier, guetter]. § ❷ Birine veya bir nesneye gizlice bakmak. [*Ing.* To watch, to spy upon; to peep; *Fr.* épier, observer secretement]. § ❸ Yakalamak için beklemek, bakmak: *Fare gözetleyen kedi.* [*Ing.* To lie in wait for, to be on the lookout for; *Fr.* Guetter].

gözetlenmek, özs. f. Gözetlemek'e işine konu olmak. [*Ing.* To be watched or observed; *Fr.* Être guetté, surveillé, observé].

gözetleyici, i. *ask.* Muharebe hedeflerini ve düşman kuruluşlarını öğrenmek ve haber vermek, derlenen bilgileri ulaştırmak veya bunlardan faydalanmak, atışları düzenleyip kontrol etmek v.b. görevleri yapmak için yerleştirilmiş asker. [*Ing.* Observer, lookout; *Fr.* Observateur].

gözetmek(-i), f. § ❶ Korumak, bakmak: *Sen büyüksün, kardeşini gözet.* [*Ing.* To watch, supervise; *Fr.* Garder, surveiller]. § ❷ Önem vermek, ayrı tutmak: *İnsan hatır gönül gözetmeden ödevini yapmalı.* [*Ing.* To consider; *Fr.* Considerer]; § ❸ Kollamak, beklemek: *Fırsat gözetmek, uygun bir zaman gözetmek. Bu işte gözetilen amaç.* [Osm. Müterakkip olmak; *Ing.* To observe; *Fr.* Guetter, attendre]. § ❹ Kayırmak: [*Ing.* To protect, to back, to support, to look, after; *Fr.* Protéger, défendre, appuyer, soutenir]. § ❺ Göz önünde bulundurmak. [*Ing.* To take into consideration; *Fr.* Prendre qch en considération].

gözetmen, i. *sin.* Bazı filim çalışmalarında yapımcı adına filmin sanat, teknik ve mali yönünü düzenleyen kimse. [*Ing.* Supervisor; *Fr.* Superviseur].

gözettirmek(-i), f. Gözetmek işini yaptırmak. [*Ing.* To let guard or protect; *Fr.* Faire observer, faire surveiller].

göz.evi, b.i. *anat.* ◘ **Göz çukuru**.

~ **göstergesi**, *antr.* İskelette göz çukurunun dikine ve enine maksimum çapları arasındaki orantı. [*Ing.* Orbital index; *Fr.* Indice orbitaire].

gözgen, i. Kapaksız küçük duvar dolabı.

gözgere, i. Ocakların iki tarafındaki göz. Alçak olanlara **tembel deliği** denir.

göz göz, s. Üzerinde birçok göz *(delik)* bulunan. [*Ing.* All holes, porous, cellular; *Fr.* Poreux,-euse, cellulaire, celluleux,-euse].

~ **göz olmak**, *dey.* Delik delik olmak.

gözgü, i. *esk. T. közüngü > közgü. esk.* Ayna. [*Ing.* Mirror; *Fr.* Miroir].

göz.kapaksız.kertenkele, b.i. *zool.* ◘ **Kertenkele.**

gözlegörü, b.i. ◘ **Otopsi.**

gözleği, i. < *gözlemek.* § ❶ *h.d.* Gözetleme yeri. § ❷ Av bekleme yeri.

gözlek*,**-ği**, i. < *gözetlemek.* Rasat yeri, gözetleme yeri. [*Ing.* Observation place, lookout; *Fr.* Place d'observation].

gözlem*, i. < gözlemek. § ❶ (a) Olayları, insanları inceleme eylemi; (b) Bu eylemin sonucu: *Bilginlerin gözlemleri.* [*Osm.* Müşahede; *Ing.* ve *Fr.* Observation]. § ❷ *fels.* Olayların nedenlerini bilmek amacıyla yapılan gözleme. Dış âlemde bulunan bir şeyi anlamak için onun kendi kendine meydana çıkan türlü belirtilerini gözden geçirmek işi: *Astronomi bilgini gözetleme, kimya bilgini ise deneyimle gerçeğe varmaya çalışır.* [*Osm.* Müşahede; *ing.* ve *Fr.* Observation]. § ❸ *mant.* (a) Ölçme yapmayı sağlayan araçlarla, fizik olayları, biyoloji veya astronomiyle ilgili olayları gözleme işlemi; (b) Bu işlem ve ölçmelerden elde edilen sonuç: *Astronomi gözlemleri.* [*Osm.* Müşahede; *Ing.* ve *Fr.* Observation]. § ❹ (a) Bir hastanın, belli bir süreyle göz altında tutularak dikkatle incelenmesi: *Hastanın gözlem altına alınması;* (b) Bir hastaya ilişkin ayrıntılı not: *İyi veya kötü yapılmış gözlem.* [*Osm.* Müşahede; *Ing.* ve *Fr.* Observation]. § ❺ *astr.* Bir gök cismini veya olayını çıplak gözle veya bir araçla izleyerek görülen değerleri saptama işlemi. [*Osm.* Rasat, müşahede; *Ing.* ve *Fr.* Observation] § ❻ *den.* Geminin bulunduğu yerin koordinatlarını, astronomi gözlemleri yardımıyle belirtmek; ◉ **ani** ~ işletm. Bir olayın durumunu, rastgele seçilmiş zaman aralıklarında yapılan gözlemlerle inceleme tekniği. *(Bu teknikle, meselâ birkaç makinenin birden çalışma zamanının oranı, bir işçinin bir günde yaptığı iş miktarı v.b. belirlenebilir).* ☆ *Eşanl.* **ratio-delay**; [*Ing.* Instantaneous observation; *Fr.* Observation instantanée, ratio-delay]. ◉ **bir gökcisminin** ~**i**, *den.* Bu gökcisminin yüksekliğinin ve açıklığının belirlenmesi. [*Ing.* Observation of a celestial body; *Fr.* Observation d'un astre]. ◉ **bir yüksekliğin** ~ **i**, *den.* Bu yüksekliğin bir âlet yardımıyle *(sekstant, teodolit v.b.)* ölçülmesi; [*Ing.* Observation of an altitude; *Fr.* Observation d'une hauteur]. ◉ **dış** ~, *psik.* ◘ **Dışgözlem**; ◉ **hava** ~ **i**, *ask. hava.* Serbest veya sabit bir balon, bir uçak veya bir helikopterden kara kuvvetleri yararına savaş bölgesinin yanıbaşında, düşmanın karadaki faaliyetiyle ilgili bilgiler toplama işlemi. [*Ing.* Aerial observation; *Fr.* Observation aérienne]. ◉ **karantina** ~ **i**, *den.* İçinde hasta bulunmayan, fakat salgın hastalık olan bir memleketten gelen gemilere uygulanan karantina; [*Ing.* Quarantine observation; *Fr.* Quarantaine d'observation]. ◉ **sağdan** ~, **soldan** ~, **kesişen** ~, *den.* Daire çevresinde alınan açısal uzaklıklar. [*Ing.* Crossed observation; *Fr.* Observation de droite, de gauche, observations croisées].

~ **ağırlığı**, *astr.* Gözlem koşullarının iyilik derecesini belirtmek üzere saymaca olarak verilmiş sayılar; en iyi koşula en büyük sayı verilir. [*Ing.* Weight of an observation; *Fr.* Poids de l'observation].

~ **denklemleri**, *metrol.* ◘ **Denklem.**

~ **grafiği**, *mat.* ◘ **Grafik.**

~ **karnesi**, *eğt.* Öğrencilerin kişiliğiyle ilgili davranışlarını kaydetmek üzere okullarda kullanılan karne.

~ **pusulası**, *den.* Denizde kerterizler almak için kullanılan pusula. [*Ing.* Azimuth compass, binnacle observation; *Fr.* Habitacle d'observation, compas de relèvement].

☆ *Eşanl.* **kerteriz pusulası.**

~ **yöntemi**, *eğt.* Öğrencinin ilgilendiği ve öğrenmek istediği canlı veya cansız varlıkları bulundukları ve yaşadıkları doğal çevrelerinde, doğal veya toplumsal olayları meydana geldikleri anlarda bazı işleri yapıldıkları yerlerde tanımak ve haklarında mümkün olduğu kadar bilgi edinmek veya ettirilmek yolu.

gözlemci*, s. ve i. § ❶ Dikkatle veya eleştirici görüşle bakan *(kimse);* gözlem yapma alışkanlığı olan *(kimse),* gözlem yapan *(kimse).* [*Osm.* Müşahit; *Ing.* Spectator; *Fr.* Observateur,-trice]. § ❷ i. *astr.* (a) Astronomi gözlemlerini yapan kimse; (b) Evrende bulunduğu noktaya ve olayların gelistiği özel şartlara göre düşünülen kişi. [*Osm.* Rasıt; *Lat. Observare; Ing.* Observer; *Fr.* Observateur,-trice]. ☆ *Eşanl.* **gözleyici, gözlemen**; § ❸ Bir konferans veya bir kongreye katılan, fakat fiilen katılma hakkına sahip olmayan kimseye verilen ad. *(Gözlemcinin genellikle söz alma hakkı yoktur. oya katılıp önerge veremez).* [*Ing.* Observer; *Fr.* Observateur,-trice].

gözlemcilik,**-ği**, i. Gözlemcinin yaptığı iş. [*ing.* ve *Fr.* Observation].

gözleme[1], i. § ❶ Gözlemek eylemi. [*Ing.* Look -out; *Fr.* Guet]. § ❷ *astr.* ve *meteor.* Gökbilimleriyle uğraşanlar tarafından, özel âletlerle yapılan inceleme. [*Ing.* ve *Fr.* Observation].

gözleme[2], i. *mutf.* Kızgın yağda kızartıldıktan sonra üzerine tozşeker ekilerek sıcak veya soğuk olarak yenen hamur yemeği. [*Ing.* Fritter, pancake steeped in hot syrup; *Fr.* Patisserie, crêpe (douceur)].

gözlemek(-i), f. § ❶ Bir şeyin olmasını veya bir kimsenin gelmesini beklemek: *Gelmesini gözlüyorum.* [*Osm.* Intizar etmek; *Ing.* To expect; *Fr.* Attendre, escompter]. § ❷ İncelemek, araştırmak; nelor olacağını veya neler olduğunu öğrenmek için bakıp beklemek: *Havayı gözlüyorum.* [*Osm.* Tarassut etmek; *Ing.* To observe; *Fr.* Observer]. § ❸ *fels.* Dış âlemdeki bir şeyi bilmek için dikkati onun üzerinde tutmak. [*Osm.* Müşahede etmek; *Ing.* To observe; *Fr.* Observer]; ☆ *Eşanl.* **müşahede altına almak.** § ❹ *astr.* Gök cisimleri ve olaylarını çıplak gözle, irakgörürlü veya herhangi bir araçla izleyip bulunan değerleri saptamak. [*Osm.* Rasad yapmak; *Ing.* Observe; *Fr.* Observer] § ❺ Gizlice bakmak, gözetlemek: *Pencereden gelenleri gözlüyor.* ◉ *(birinin)* **yolunu** ~, *dey.* Birinin gelmesini sabırsızlıkla beklemek.

gözlemen*, i. *astr.* ◘ **Gözlemci.**

gözlem.evi*,**-ni**, i. *astr.* ◘ **Rasathane.**

gözlemlemek(-i), f. ◘ **Gözlemek**[3].

gözlemlenemez, s. Gözlemi yapılamayan [*Ing.* ve *Fr.* Inobservable]. ◉ ~ **lerin reddi ilkesi**, *fiz.* Fizik kuramlarını gözlemlenemez olaylar üstüne kurmaktan kaçınmak gerektiğini öne süren ve 1925 yılında *Heisenberg* tarafından açıklanan ilke. [*Fr.* Principe du rejet des inobservables].

gözleyici, s. ve i. Bir yerde olup bitenleri görüp anlamakla görevli *(kimse).* [*Osm.* Müşahit; *Ing.* Observer; *Fr.* Observateur].

☆ *Eşanl.* **gözlemci.**

gözlü, s. § ❶ Gözü veya gözleri olan: *Mavi gözlü, iri gözlü, çekik gözlü.* [*Ing.* Having eyes; *Fr.* Qui a des yeux]; § ❷ Deliği olan: *Gözlü iğne;* § ❸ Çekmecesi olan: *Gözlü dolap:* § ❹ *(Yara hk.)* Ucu olan: *Gözlü çıban.;* § ❺ *Esk.* Akıllı; ◉ **aç** ~, *dey.* Çok haris, doymak bilmeyen. [*Ing.* Greedy, avaricious; *Fr.* Avare]. ◉ ~ **ye gizli yoktur**, *at.* Görmesini bilen kişiden hiçbir şey gizlenemez.

~ **burgu**, *ağ. iş.* Sapındaki deliğe sokulan ağaç yardımıyle döndürülen ağaç delgi aracı.

~ **dolomi**, *jeol.* Dünyanın birçok yerinde *(Örnek: Alpler)* rastlanan boşluklu dolomi. *(Gözlü dolomi, çoğunlukla killi ve demirlidir. Gözler küçük kireçtaşı veya anhidrit topraklarının erimesi sonucunda oluşmuştur).* [*Ing.* Eye-dolomite; *Fr.* Dolomie œillé].

~ **gnays**, *petr.* Mercek şeklinde, başka maden tanecikleri veya elyafı ile çevrili büyük kuvars veya feldispat kristallerinden meydana gelen gnays. [*ing.* Eye-gneiss; *Fr.* Gneiss œillé].

~ **granit (gözlü diyorit)**, *jeol.* Çok taneli magma içinde yer alan, çapı 30 mm ile 100 mm arasında değişen yuvarlaklara sahip granit veya diyorit. *(Bu yuvarlaklar iç içe sıralanmış farklı bileşimdeki meden tabakalardan meydana gelir).* [*Ing.* Eye-granit or diorite; *Fr.* Granite ou diorite œillé]

~ **tık böceği**, *zool.* Tıkböceğigiller *(Elateridae)* familyasına giren kın kanatlı bir böcek türü. Pronotum üzerinde iki, büyük siyah, göz seklinde leke bulunur. [*Lat. Alaus oculeatus; ing.* (Eyed) Click beetle, skip-jack, snapping beetle; *Fr.* Alaüs].

gözlük,**-ğü**, i. § ❶ Gözleri iyi görmeyenlerin baktıkları şeyleri daha iyi görmelerine yardım eden veya gözleri korumaya yarayan

çerçeveye yerleştirilmiş cam. [*ing.* (Eye) glasses, spectacles; *Fr.* Lunettes]. ◘ *ŞEKİL: 233.* — **GÖZLÜKÇÜ**; § ❷ Atların ürkmemeleri için başlığın iki yanına takılan göz siperi; § ❸ *otom.* Araç kullananın arkasını görebilmesi için karoser de bulunan bir pencere; § ❹ (a) Baş zırhında görme deliği; (b) Zırhlı at başlığında görme deliği; ⊙ **ateş gözlüğü** *den.* ◘ **Ateş.** ⊙ **Avcı gözlüğü,** Avcıların genellikle karlı havalarda kullandıkları, görüş açısına engel olmayacak şekilde yapılmış gözlük. [*ing.* Hunting glasses; *Fr.* Lunettes de chase]. ⊙ **dalgıç gözlüğü,** *den.* Deniz dibine dalarken kullanılan içine su girmeyecek şekilde yapılmış basınca dayanıklı gözlük. [*ing.* Diving glasses, goggles; *Fr.* Lunettes de plongée]. ⊙ **dürbünlü** —, Gözlük şeklinde yapılmış dürbünlere verilen ad; [*ing.* Telescopic glases; *Fr.* Lunette de téléscopique]. ⊙ **güneş gözlüğü,** Güneş ışınlarından korunmak için takılan renkli cam gözlük. [*ing.* Sun glasses; *Fr.* Lunettes de soleil]; ⊙ **jokey gözlüğü,** Jokeylerin yarış sırasında rüzgârdan korunmak için kullandıkları bağlı gözlük; ⊙ **kar** *(kayak)* **gözlüğü,** Karda beyaz renge karşı kullanılan renkli camlı gözlük. [*ing.* Skiing glasses; *Fr.* Lunettes de ski]. ⊙ **kaynak** *(kaynakçı)* **gözlüğü,** Kaynak yapanların gözü ışın ve kıvılcımlardan korumak için taktıkları özel gözlük. [*ing.* Welding glasses; *Fr.* Lunettes de protection]. ⊙ **kelebek —,** Buruna oturtulan sapsız gözlük. [*ing.* Double eyeglass]. ⊙ **kum** *(sahra)* **gözlüğü,** Çölde gözü güneş ışınlarından ve kum fırtınalarından korumak için kullanılan gözlük; ⊙ **madenci gözlüğü,** Maden kuyularına inerken kullanılan gözlük; [*ing.* Miner's glasses; *Fr.* Lunettes de mineur]. ⊙ **motosiklet gözlüğü,** Motosiklet kullanırken rüzgâra karşı korunmak için takılan gözlük; [*ing.* Protecting glasses; *Fr.* Lunettes de protection]. ⊙ **pilot gözlüğü,** Üstü açık uçakları kullanan pilotların taktığı gözlük; [*ing.* Pilots glasses; *Fr.* Lunettes de pilote]. ⊙ **taşçı gözlüğü,** Taş kıranların taktığı mika gözlük; [*ing.* Stonemason's glasses *Fr.* Lunettes de maçon]. ⊙ **tek —,** ◘ **Monokl.**

gözlükçü, i. (a) Gözlük satan kimse. [*ing.* Optician; *Fr.* Opticien]; (b) Gözlük camı takan, özel kurs görmüş kimse. [*ing.* Spectacle maker, optician; *Fr.* Lunetier,-ère].

gözlükçülük,-ğü, i. Gözlükçünün yaptığı iş. [*ing.* Making of spectacles; *Fr.* Lunetterie]

gözlüklü, s. Gözlük takmış olan, gözlük kullanan. [*ing.* Wearing glasses; *Fr.* Qui porte des lunettes ou un lorgnon à lunettes].

— **çalı bülbülü,** *zool.* ◘ **Bülbül.**

— **penguen,** *zool* ◘ **Penguen.**

— **yılan,** *zool.* ◘ **Yılan.**

göz.merceği, b.i. § ❶ *anat.* Gözün ön tarafında bulunan ve dışarıdaki cisimlerin görüntüsünün ağtabaka üzerine düşmesini sağlayan, mercek biçiminde saydam organ. *(İrisle kirpiksi halka arasında bulunur).* [*Osm.* Cism'i billurî; *Lat. Lens crystallina; ing.* Cristalline lens; *Fr.* Cristallin]. ☆ *Eşanl.* **göz billûru, billûrsu mercek.** § ❷ *opt.* Bileşik optik bir cihazda göz önüne düşen mercek veya mercekler sistemi. [*ing.* Eye-piece, ocular; *Fr.* Oculaire].

göz.pencere, b.i. *mim.* Çatı katlarında veya kapı üstlerinde yuvarlak veya oval biçimli küçük pencere. [*ing.* Bull's-eye, small circular window; *Fr.* Oculus, œil-de-boeuf]

gözsüz, s. § ❶ Gözü olmayan *(eşya, insan); Gözsüz maşa,* § ❷ Gözü görmeyen, kör: *Gözsüz adam.* [*ing.* Eyeless, blind; *Fr.* Aveugle].

göz.taşı, b.i. Formülü $CuSO_4$ olan bakır sülfat; triklinik sistemdeki billûrları mavi renktedir; elektrometalürjide, dokumacılıkta kullanılan boyarmaddelerin yapımında, galvanoplastide ve antiseptik olarak tarımda kullanılır. [*ing.* Blue jack, blue metal, blue stone, copper sulphate, copper sulphite, vitriol blue, vitriol copper].

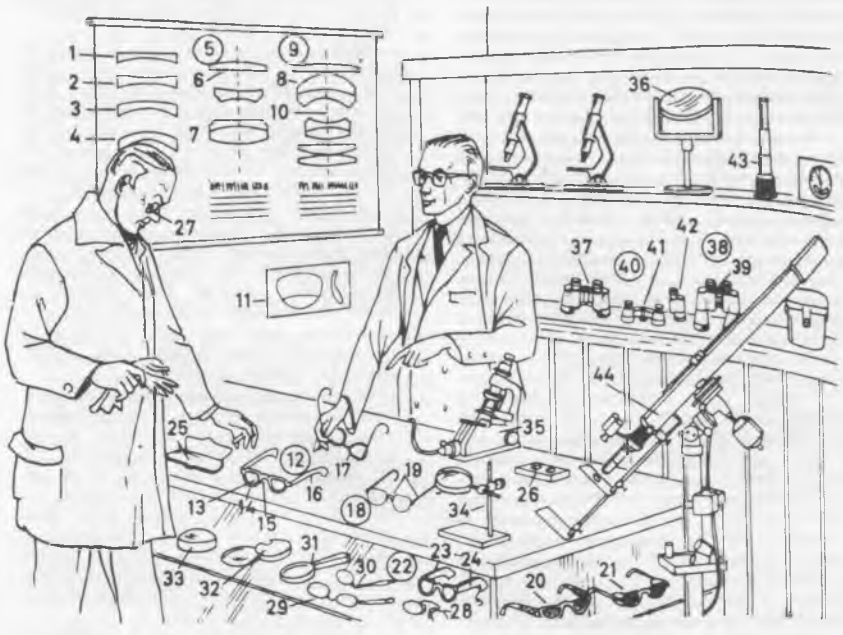

ŞEKİL: 233. — **GÖZLÜKÇÜ. 1.** Bir yüzü düz öbür yüzü **içbükey** mercek. **2.** İki yanı iç bükey mercek. **3.** İki yanı dışbükey mercek. **4.** Bir yanı içbükey ve öbür yanı dışbükey mercek. **(5)** Bir yüzü düz öbür yüzü disbükey mercek. **6.** Düz yüzeyi. **7.** İki yanı dışbükey mercek. **8.** Bir yanı içbükey ve öbür yanı dışbükey mercek. **(9)** Optik sistem. **10.** Eksen. **11.** İki odaklı cam **(12)** Çerçeveli gözlük. **13.** Gözlük camı. **14.** Gözlük çerçevesi. **15.** Köprü. **16.** Sap. **17.** Metal *(madenî)* çerçeve. **(18)** Çerçevesiz gözlük. **19.** Köprü ve sap. **20.** Güneş gözlüğü. **21.** Kör gözlüğü. **(22)** Kombine gözlük ve odifon. **23.** Mikrofon. **24.** Pil. **25.** Gözlük kutusu **26.** Göz kapağının altına geçirilen ince gözlük camı. **27.** Tek gözlük *(Monokl).* **28.** Yaylı gözlük *(Pense).* **29.** Saplı gözlük *(fasamen).* **30.** Kelebek gözlük. **31.** Saplı büyüteç **32.** Mahfazalı mercek. **33.** Göze takılan büyüteç. **34.** Ayaklı büyüteç. **35.** Refraksiyonometre. **36.** İçbükey ayna. **[37-44** *Teleskoplar ve Dürbünler*]. **37.** Çift gözlü dürbün. **38.** Avcı *(Av)* dürbünü. **39.** Merkezî odaklanma tekeri. **40.** Opera dürbünü. **41.** Ayar çubuğu. **42.** Tek gözlü dürbün. **43.** Teleskop. **44.** Amatör teleskopu.

gözükmek, nsz. f. § ❶ Görünmek: *Ankara gözüktü.* [*ing.* To appear, to come into sight, to become visible; *Fr.* Se faire voir, se montrer, se présenter]. ☆ *Yak. anl.* **görünmek, görülmek, belirmek, meydana çıkmak, sırıtmak** *(mecaz).* ☆ *Karş.* **kaybolmak, yok olmak.** § ❷ Görünüşünde olmak, benzemek: *Fakültedeki dersler önceleri bana çok kolay gözükmüştü;* § ❸ *mec.* Yıldırmak amaciyle görünmek: *Dayısı ona bir gözükmeden olmayacak.*

gözüm! *ünl.* Sevgi sözü

gözündürük,-ğü, i. Gözleri örten nikap ve peçe. [*ing.* Mask; *Fr.* Masque, loup].

gözü.pek,-ki, b. s. Yılmaz, korkmaz, tehlike karşısında geri dönmez, atılgan. [*ing.* Brave, courageous, valiant, bold, audatious; *Fr.* Hardi, audacieux,-euse, temeraire, courageux,-euse].

☆ *Eşanl.* **çekinmez, sakınmaz, pervasız, bi perva, cesur, yiğit.**

☆ *Karş.* **korkak, çekingen, cebin.**

gözü.tok, s. Gözü malda olmayan. [*ing.* Contented, not covetous; *Fr.* Contend de peu facile à satisfaire].

göz.yaşı, b.i. ◘ **Göz yaşı.**

G.P.U. *sosy.* Sovyetlerin toprağı kollektif olarak işletmek için yaptıkları teşkilât olup buna karşı direnen ve ürünü kamu hizmetinden kaçıran köylüler şiddetle cezalandırılmıştır.

graaf folikülü, *tıp.* Yumurtalıkta, yumurtayı içinde bulunduran yapı. [*ing.* Graafian follicle; *Fr.* Follicule de Graaf].

graben, i. *coğr.* ve *trm.* İki fay arasına rastlayıp çukurda kalan kısım. [*ing.* ve *Fr.* Graben].

gracioso /graçiyo:zo/, s. *it. müz.* Hoş. [*ing.* ve *Fr.* Gracioso].

grad, i. *Fr. grade* < *Lat. gradus,* derece. *metrol.* Çemberin 400'de 1'ine eşit uzunluktaki bir yayı gören merkez açıya eşit açı birimi *sembolü: g). /Bir grad, derecenin 9/10 udur/.* [*ing.* Grade].

gradin, i. *it. gradino. den.* Yelkenleri yırtılmaktan korumak için kenarlarına çepeçevre dik len bitki veya telden yapılan halat. *(Yelkenler üzerindeki miyama kamçıları, morize halatları, Torsolom palangaları ve uskotalar bu kenar halatının üzerine yapılan ve pata denilen halattan matafiyonlara bağlanır. Ayrıca tentelerin veya diğer branda örtülerin etrafına çevrilen bitkisel halata da gradin halatı denir).* [*ing.* Bolt-rope; *Fr.* Ralingue]. ⊙ — **halatı,** *den.* ◘ **Gradin.**

grado, i. *It.* § ❶ *kim.* Bir sıvının içindeki alkol derecesi; [*ing.* Percentage of alcoholic content]. § ❷ *mec.* Değer, kıymet, derece, ölçü: *Bu hareket o adamın gradosunu anlamaya yeter.* [*ing.* The proper degree, grade degree].

gradyan, i. *Fr. gradient* < *Lat. gradus,* derece. § ❶ *met.* Bir meteoroloji elemanının uzaklığa göre değişim oranı. *Düşey yöndeki sıcaklık derecesi, 100 m'de °C cinsinden gösterilir, /örnek: adiyabatik gradyan/ Yatay yöndeki basınç gradyanı ise 100 km' de 1 milibar veya coğrafya derecesi /111 km/ cinsinden verilir).* [*ing.* Gradient]. § ❷ *biy.* Üzerinde belli bir niteliğin sürekli olarak değiştiği uzun eksen. [*ing.* Gradient]. § ❸ *mat.* Bileşenleri, Ox, Oy, Oz koordinat eksenleri boyunca, sırayle, skaler bir alanı belirleyen f *(x, y, z)* fonksiyonunun birinci basamaktan parça türevleri olan vektör. [*ing.* Gradient]; ⊙ **adyabatik** —, *hava* ◘ **Adyabatik;** ⊙ **barometrik —,** *hava.* ◘ **Barometrik.** ⊙ **bir köşenin duyarlık ölçümü** — ı, *fot.* Bu köşenin bir santimetre uzunluk başına yaptığı soğurmayı gösteren katsayı. ◘ **Duyarlık ölçer;** [*Fr.* Gradient d'un coin sensitométrique]. ⊙ **düşey basınç** —ı, *hava.* ◘ **Düşey;** ⊙ **gerilim** — ı, *elek.* Uzaydaki magnetik veya elektrik geriliminin, alan doğrultusuna bağlı değişme oranı.[*ing.* Potential gradient; *Fr.* Gradient de potentiel].

— **rüzgârı,** *hava.* Basınç gradyanını karşılamak için gerekli rüzgâr hızı. [*ing.* Gradient wind; *Fr.* Vent du gradient].

— **rüzgârı hızı,** *hava.* Havanın yolunun eğ-

riliğini de hesaba alarak jeostrofik rüzgâr hızı gibi hesap edilen rüzgâr hızı. [ing. Gradient wind speed; Fr. Vitesse du vent de gradient].

graf, i. *Fr. graphe. mat.* Bir fonksiyonun grafikle gösterilmesi kavramının cümleler kuramına genişletilmesi. */E cümlesindeki bir a elemanının F cümlesindeki görüntüsü b ise, (a,b) çiftinin cümlesi, E'nin F'ye uygulanma grafıdır. a ve b sayısal değerler olduğu zaman, graf bir noktalar cümlesidir/;* ◉ **bir tekabülün ~** ı, *A* ve *B* gibi iki cümle arasındaki bir takabül için, *A*'nın bir *a* elemanı ile bunun *B*'deki karşılıklarından herhangi birinin meydana getirdiği *(a,b)* çiftinin cümlesi. *(Bir uygulamanın grafı, a elemanının B'de en çok bir tane karşılığı bulunan bir tekabül grafının özel halidir. Bir tekabül grafı, A ile B cümlelerinin kartezyen çarpımının bir alt cümlesini gösterir)* [*ing.* Graphic of a correspondence; *Fr.* Graphe d'une correspondance], ◉ **bir uygulamanın ~** ı, Bir *A* cümlesi bir *B* cümlesine uygulandığında, *A*'nın *a* elemanı ile bunun *B*'deki *b* görüntüsünün meydana get rdiği *(a, b)* çiftinin cümlesi; [*Ing.* Graphic of an application; *Fr.* Graphe d'une application]. ◉ **bir Y = f (x) fonksiyonunun ~** ı, *A* ve *B* cümleleri, gerçek sayıların *R* cümlesinden alınmak üzere, bir uygulama grafının özel hali. *(X'in bir değeri ile görüntüsünden meydana gelen (x, y) çifti, düzlem üzerinde, koordinatları x,y olan nokta ile gösterilir. Bu durumda graf eğer fonksiyon bu aralıkta tanımlı ve sürekli ise, bir eğri yayı meydana getiren bir noktalar cümlesidir).* [*ing.* Graphic of a function; *Fr.* Graphe d'une fonction Y=f (x)].

grafik,-ği, s. *Fr. gaphique < Yun. graphikos, graphein.* § ❶ İşaret, desen, özellikle de çizgisel desenle temsil eden: *Grafik harfler;* § ❷ *(Geniş anlamda)* Yorumlama, gravüründen basma, tipografiye, mizanpaja ve hatta fotoğrafa kadar her türlü sanat basım işi; § ❸ i. Herhangi belirli veya gözlenmiş bir olgunun, eşyanın, hatta bazı düşüncelerin desenle veya benzeri bir yolla canlandırılması; § ❹ *mat.* Değişken iyi veya daha fazla büyüklük *(değer)* arasındaki bağıntıyı çizgilerle, şekillerle anlatmak için başvurulan çizim yöntemi. [*Ing.* Graphics, graph, graphic table, diagram]. ☆ *Eşanl.* çizge; § ❺ Herhangi bir âletin çizdiği şekiller; § ❻ Çizgi ile yapılan bütün resimler; ◉ **aritmetik ~**, Temsil edilecek gerçek büyüklüklere orantılı uzunlukları, apsis ve ordinat eksenlerinde göstererek elde edilen grafik; [*Ing.* Arithmetical graphic; *Fr.* Graphique arithmétique]. ◉ **bantlı, çubuklu veya sütunlu, basamaklı veya borulu ~**, Büyüklükleri bu büyüklüklere orantılı uzunluk veya genişlikte bantlar, çubuklar, dik, yatay hattâ eğri sütunlarla gösteren grafik; [*Fr.* Graphique à bandes, à barres ou à tuyaux d'orgue]. ◉ **basamaklı ~**, Seyrek değişen oranları belirten grafik; [*Ing.* Gradual graphic; *Fr.* Graphique en escalier]; ◉ **basit dikey sütun grafiği,** ◉ ~ *istat.* ◘ **Basit;** ◉ **bir trenin seyir grafiği,** *demir.* Bir demiryolu hattında seyreden trenin birbiri ardınca bulunacağı konumları gösteren, dik koordinat sistemine göre hazırlanmış çizgi; koordinatların apsisleri zamanı, ordinatları ise mesafeleri gösterir; [*Ing.* Circulating graphic of a train; *Fr.* Graphique de circulation d'un train]. ◉ **çizgi grafiği,** *psik.* ve *mat.* ◘ **Çizgi;** ◉ **çizgisel ~**, Zamanla değişime uğrayan bir değişkenin çeşitli önemli noktaları kesiksiz çizgilerle birbirlerine bağlanarak gösterildiği kartezyen veya kutupsal koordinatlı grafik; [*Ing.* Linear graphic; *Fr.* Graphique linéaire]. ◉ **dağılım veya frekans grafiği,** İki değerin bağıntısını zaman göz önünde tutulmaksızın gösteren grafik; [*Ing.* Distributional (frequency) graphic; *Fr.* Graphique de distribution ou de fréquence]. ◉ **daire grafiği,** *psik.* ◘ **Daire;** ◉ **dairesel veya dilimli ~**, Bir istatistik olayını meydana getiren çeşitli unsurlarla orantılı dilimlere bölünmüş daire veya yarım daire şeklindeki grafik. [*Ing.* Circular graphic; *Fr.* Graphique circulaire ou à secteurs]; ◉ **denetim grafiği,** İmalât veya kalite denetiminin sonuçlarını denetleyen grafik; [*Ing.* Control graphic; *Fr.* Graphique de contrôle]; ◉ **dik doğrulu ~**, Ele alınan değerlerin, kendileriyle orantılı dik doğrularla gösterildiği dikgen koordinatlı grafik [*Fr.* Graphique à bâtons] ◉ **dikdörtgen ~ler,** ◘ **Dikdörtgen** ◉ **dikey sütunlu ~ ler,** ◘ **Dikey;** ◉ **dikgenimsi koordinatlı ~,** İki sınır arasında oynayan değerin değişimlerini herhangi bir değişkenin fonksiyonu olarak ifadelendiren grafik [*ing.* Pseudo-orthogonal coordinated graphic; *Fr.* Graphique à coordonnées pseudo-orthogonales]. ◉ **dikgen olmayan koordinatlı, kutupsal koordinatlı, sarmal ~**, Zaman içinde değişen bir ritimle gelişen olayları gösteren grafik; [*Ing.* Non-orthogonal coordinated graphic; *Fr.* Graphique à coordonnées non orthogonales, à coordonnées polaires, en spirale]; ◉ **dolaşım, ilinti ve yapı ~ leri,** Bir işletmenin kademelerini, çizgi ve bölmelerle göstererek çeşitli üretim işlemleri arasındaki ilintiyi belirten, ayrıca da belgelerin muhtemel dolaşımını ve üretim devresinin muhtemel süresini ortaya koyan grafik; [*Ing.* Graphic of circulation, connection and structure; *Fr.* Graphique de circulation, de liasion, de structure]. ◉ **eğilim grafiği,** Belli bir devredeki eğilime oranla; bugünkü eğilimi belirtmeye yarayan grafik; [*Ing.* Tendency graphic; *Fr.* Graphique de tendance]. ◉ **geometrik ~**, İstatistik değerleri göstermek için, kare, düzgün çokgen veya daire gibi geometrik şekillerin kullanıldığı grafik; [*Ing.* Geometrical graphic; *Fr.* Graphique géométrique]; ◉ **gözlem grafiği,** Belli bir gelişimi izlemek amacıyle meydana getirilen grafik; [*ing.* Observational graphic; *Fr.* Graphique d'observation]. ◉ **gantt grafiği,** *idare.* Bir programın gerçekleşmesini göstermeye, bu program dönemi içinde çalışma birimi meydana getiren her kısmî dönemde başarılması gerekli işi belirtmeye yarayan değişken ölçekli grafik; [*Ing.* Gantt's graphic; *Fr.* Graphique gantt]. ◉ **hacimli ~**, Belirtilmek istenen değerlerin, bu değerlerle orantılı büyüklükte hacimlerle gösterildiği grafik; [*Ing.* Volume graphic; *Fr.* Graphique de volume] ◉ **hareket grafiği,** Zaman içindeki bir gelişimin karşılaştırmalı olarak incelenmesini sağlayan grafik; [*Ing.* Mouvement graphic; *Fr.* Graphique de mouvement]. ◉ **Hijmans grafiği, Planus grafiği,** *idare.* Bir idarî çevre içinde belgelerin dolanımını göstermeye yarayan grafik; [*Ing.* Hijman's graphic, Planus's graphic; *Fr.* Graphique Hijmans, graphique planus]. ◉ **işaretli ~**, Bir işletmenin çeşitli bölümleriyle ilgili bilgileri, farklı renk ve şekildeki toplu iğneler veya çeşitli renklerdeki sicimlerle özel olarak göstermeyi sağlayan tablo, harita veya grafik kâğıdı. [*Ing.* Signalling graphic; *Fr.* Graphique à signalisation]. ◉ **kabartmalı ~**, Elektrik gücü tüketimi konusunda kullanılan ve kabartma hissi veren üç boyutlu dikgen koordinatlı grafik. [*Ing.* Relief graphic, stereogram; *Fr.* Graphique en relief, stéréogramme] ☆ *Eşanl.* **Stereogram;** ◉ **kareli ~**, Bir olayın değerlerini, bu değerlerin büyüklüğü ile orantılı yüzölçümleri olan karelerle gösteren grafik; [*Ing.* Square graphic; *Fr.* Graphique carré]. ◉ **karşılaştırmalı ~**, Bazı değerlerin değişikliklerini karşılaştırabilmek için dikgen veya eğrilerin birarada gösterildiği grafik. [*Ing.* Comparative graphic; *Fr.* Graphique comparatif]. ◉ **kartezyen dikgen veya dikdörtgen koordinatlı ~**, Bir istatistik değerinin yeri, apsis eksenine ve ordinat eksenine göre belirtilen grafik: *(Apsis eksenine sınıflamaya yarayacak üniteler, ordinat eksenine de dökümü yapılacak üniteler geçirilir)*; [*Fr.* Graphique à coordonnées cartésiennes, orthogonales, ou rectangulaires]; ◉ **logaritmalı ~**, Gösterilecek değerlerin logaritmaları ile kurulan grafik; [*Ing.* Logarithmic graphic; *Fr.* Graphique logarithmique]. ◉ **resimli sembolik ~**, Kişi, gemi, çuval v.b. gibi cisimleri serideki önemlerine göre çeşitli büyüklüklerde ve kendi resimleriyle gösteren grafik [*Ing.* Figurative graphic, symbolic graphic; *Fr.* Graphique figuratif, graphique symbolique]. ◉ **sicimli ~**, dikdörtgenler yerine, farklı uzunluk ve renklerde cisimlerin kullanıldığı grafik; [*ing.* Thread graphic; *Fr.* Graphique à fils]. ◉ **sütun grafiği,** Sütunlarla gösterilen grafikler; ◉ **şekil grafiği,** Resimlerle gösterilen garfikler; ◉ **şerit ~**, Bir olayın zaman bakımından, maksimum ve minimum arasındaki değişimlerini yansıtan veya bir bütündeki bileşim maddelerinin, oran ve yüzde bakımlarından zaman içinde uğradıkları değişiklikleri gösteren grafik; [*Ing.* Banderole graphic; *Fr.* Graphique en banderole]. ◉ **yarı logaritmalı ~**, Apsis ekseni için aritmetik ve ordinat sistemi için logaritmalı ölçek kullanılan grafik [*Ing.* Semilogarithmic graphic; *Fr.* Graphique semi-logarithmique]. ◉ **yığılmalı integralli, karşılaştırmalı ~**, Verilerin, her dönem için ayrı ayrı gösterilmeyip, başlangıçtan itibaren toplandığı grafik; [*Ing.* Cumulative integral and comparative graphic *Fr.* Graphique cumulatif, intégral, de comparaison]; ◉ **yoğunluk grafiği,** Ele alınan olayın, nispî büyüklüğünü göstermek için nokta ve işaretlerin sıklaştırılıp seyreklestirildiği veya renklerin açılıp işaretlerin koyulaştırıldığı şekil veya kartogram; [*Ing.* Graphic of density; *Fr.* Graphique de densité]; ◉ **yüzey grafiği,** Değerlerin büyüklükleriyle orantılı boyutta dik dörtgen, daire, kare, üçgen v.b. ile gösterildiği grafik. [*Ing.* Surface graphic; *Fr.* Graphique de surface] ◉ **üçgenli veya üç çizgili ~**, Toplamı sabit olan üç değişkenin nispî büyüklüklerini gösteren grafik. [*ing.* Triangular or trilinear graphic; *Fr.* Graphique triagulaire ou trilinéaire].

~ açıklama, *matb.* Bazı gözlem ve incelemе sonuçlarını, ölçü ve hesapları çizgiler, kavisler, oranlı şekiller v.b. ile çizerek göstermek usulü; Bu suretle kolaylıkla anlaşılabilir ve görülen tabelâlar, formüller benzer çizelgeler ortaya çıkar. [*Ing.* Diagram; *Fr.* Diagramme].

~ hesap, Hesaplanacak sayıları metre sisteminden bir ölçek yardımıyle doğru parçalarına çevirmeye dayanan usül; bu doğru parçaları üzerinde başka bir doğru parçasını belirleyecek geometrik bir cisim yapılır, bu ikinci doğru parçasının uzunluğunun ölçümü, aranan sonucu verir. [*Ing.* Graphical calculation; *Fr.* Calcul graphique].

~ materyal, *eğt.* Harika, küre, atlas, şemа, karikatür, afiş, diyagram, grafik, yazı tahtası, bülten tahtası, çuha tahtası *(flane graf)* gibi göze hitap eden eğitim materyalerine verilen genel ad. [*Ing.* Graphic material; *Fr.* Matériel graphique].

~ mikyas, *hava.* Haritanın mesafe birimini gösteren mikyas cetveli. [*Ing.* Graph scale; *Fr.* Échelle graphique].

~ sanatlar, *matb.* Yazı, resim, ressamlıkla ilgili sanatlarla bunların çoğaltılmalarını yarayan her türlü baskı teknikleri. Bunlar en önemlileri bu kitapta toplanmıştır. Grafik sanatlar içinde özellikle el işi ve sanat olan işler ve usullerdir. Yazı, resim, her türlü oyma ve gravür ve fırça işleri, fotograf ve bunların elle yapılan çoğaltılma işleri, baskı çeşitleri, tipografi, litografi, serigrafi, linol ve ağaç ve çelik oyma ve baskıları. [*Ing.* Graphic arts; *Fr.* Arts graphiques].

~ sanatlar endüstrisi, *matb.* Kitapçılık, matbaacılık ve grafik sanatları içinde toplayan sanayi, endüstri dalları. [*Ing.* Graphic arts industry; *Fr.* Industrie graphique].

~ sanatlar kurumu (atelyesi), *matb.* İçinde grafik sanatlardan biri veya birçoğu üzerinde iş yapılan veya öğrenci yetiştirilen okul, atelye, klişehane gibi yerler. [*Ing.* Graphic arts establishment; *Fr.* Établissement-atelier graphique].

~ sanatlar mesleği, *matb.* Tipo baskı ve dizgi, Lito ve Ofset baskı, Çinkoğrafi *(klişecilik)*, ışık baskı, anilin baskı, reprofotoğrafçılık, çukur baskı teknikleri ve baskılar ciltçilik ve ambalaj işleri. [*Ing.* Graphic arts trades; *Fr.* Industrie graphique].

~ **teknikler,** *matb.* Yazıların, kitapların resimlerin hazırlanma ve baskılarına, çoğaltılmalarına yarayan bütün usul ve işler. [*Ing.* Graphic technics-method; *Fr.* Procédé graphique].

~ **yöntemi,** *eğt.* Sayısal verileri karşılaştırma, denklemleri çözme ve istatistiksel bilgileri diyagramlara gösterme yöntemi. [*Ing.* Graphic method; *Fr.* Méthode graphique].

grafikçe, s. Grafik usuluyle yapılmış. [*Ing.* Graphically; *Fr.* Graphiquement].

grafit,-ti, i. *Fr. graphite* < *Yun. graphein,* yazmak. § ❶ *jeol* Elmas gibi, karbon elemanının bir şekli; § ❷ *matb.* Siyah, madenî parıltılı, yağlı ve hafif boyama kabiliyetinde bir metal cinsi. Kurşun kalemlerin ana maddesidir. Galvanoplastide balmumu kalıbının cereyan geçirir hale getirmek için grafit tozu ile kaplarlar. Dizgi makinelerinde matrislerin daha kolay kaymaları için de grafit tozu kullanılır [*Ing.* Graphite]. § ❸ Motorun yağlanmasında kullanılabilecek yumuşak kömür. § ❹ s. Grafitten yapılmış.

~ **fırça,** *elek.* Kok haline gelebilen bir bağlayıcı madde katılarak sıkıştırılmış ve pişirilmiş doğal grafitten hazırlanan ve döner makinelerde kullanılan fırça. [*Ing.* Graphitic brush; *Fr.* Balai graphitique].

~ **temizleme,** *gaz. sny.* Karnilerin veya gaz fırınlarının iç çeperlerinde toplanan grafit birikintilerini yakarak veya kazıyarak giderme işlemi. [*Ing.* Separation of graphite; *Fr.* Dégraphitage].

~ **temizleyici,** *gaz. sny.* Fırınları grafitte temizleyen işçi. [*Fr.* Dégraphiteur].

grafitit,-ti, i. *Fr. graphitite. min.* Bir grafit çeşidi. [*Ing.* Graphitite].

grafitleme, i. § ❶ Grafitlemek eylemi; [*Ing.* Graphitization, graphitizing; *Fr.* Graphitage]. § ❷ *bilgi-işlem.* Bir durumu, sonradan değerlendirmek üzere bir kart üzerine delik açacak şekilde veya okunmak üzere bir kâğıt tabakası üzerine çizecek şekilde kurşun kalemle işaretleme işlemi. *(Bilgi-işlemde ilk elektronik uygulamalardan biri olan grafitleme delikli kartın doğrudan doğruya temel belge olarak kullanılmasını sağlar ve bilgilerin kopya edilmesini otomatik hale getirerek kolaylaştırır; kömürün iletkenliğinden doğan elektrik kontağı kartın delinmesine yolaçar).* [*Ing.* Graphitization, graphitizing; *Fr.* Graphitage]. § ❸ *matb.* Klişecinin, iletken hale getirmek için, klişesi alınacak bir kalıp üzerine grafit kaplaması. *(Grafitleme yerine bugün daha çok gümüş kaplama uygulanır).* [*Ing.* Graphitization; *Fr.* Graphitage].

grafitlemek, nsz. f. (a) Bir maddenin içine grafit katmak; (b) *(Bir cismin)* Yüzeyini grafitle kaplamak. [*Ing.* To graphitise, *Fr.* Graphiter].

grafitlenme, i. *gaz. sny.* Yüksek sıcaklıkta kömürleştirme işleminin yapıldığı karniler veya damıtma odalarının içinde, karni kömürü de denilen grafitin birikmesi. [*Ing.* Graphitization; *Fr.* Graphitage].

grafitlenmek, nsz. f. Grafit birikmek.

grafitleştirici, s. *met.* Dökme demir içinde grafitin oluşmasına yolaçan *(silisyum gibi)* bir element için kullanılır. [*Ing.* Graphitizing; *Fr.* Graphitisant,-ante].

grafitleştirme, i. § ❶ Amorf karbonun grafit haline dönüştürülmesi, özellikle elektrod yapımında uygulanır; [*Ing.* Graphitization; *Fr.* Graphitisation]. § ❷ *met.* Bileşimdeki karbonun grafit halinde çökelmesi için, döküme demirlere uygulanan termik işlem. *(Grafitleme için, kesinlikle belirlenmiş bir ısıtma ve soğutma eğrisine göre düzenlenen uzun süreli menevişleme işlemlerine başvurulur).* [*Ing.* Graphitization; *Fr.* Graphitisation].

grafitleştirmek,(-i), f. Grafit haline dönüştürmek. [*Ing.* To graphitize; *Fr.* Graphiter].

grafitleyen, i. (a) Bir madenin içine grafit katan. (b) *(bir cismin)* yüzeyini grafitle kaplayan. [*Ing.* Graphitizer; *Fr.* Graphiteur].

grafitli, s. § ❶ Bileşiminde grafit bulunan; *Grafitli gnays;* § ❷ İçine grafit katılmış: *Grafitli yağ.* [*Ing.* Graphitized; *Fr.* Graphité,-ée].

grafolog, i. *Fr. graphologue.* Grafoloji ile uğraşan, el yazısı uzmanı. [*Ing.* Graphologist].

grafoloji, i. *Fr. graphologie.* < *Yun.* ◘ **YAZIBiLiM.**

grafomani, i. *Fr. graphomanie. psiky.* Bir kimseyi, daha çok, anlamsız şeyler yazmaya zorlayan musallat bir içtepi. [*Ing.* Graphomania; *Fr.* Graphomanie].

☆ *Eşanl.* **yazı yazma hastalığı.**

grafometre /grafometre/, i. *Fr. graphomètre* < *Yun.* Eski yerölçümü âleti; planların yapımında arazide açıları ölçmek için kullanılan âlet. [*Ing.* Graphometer]. ◉ **gönye** ~, ◘ **Gönye.**

grafometrik, s. *Fr. graphometrique.* Grafometriyle ilgili. [*Ing.* Graphometric(al)].

grafometrili, s. ◘ **Grafometrik.**

grafomekanik, s. *Fr. graphomecanique.* Bazı mekanik araçların kullanılmasını grafik çizgilerle gösteren: *Grafomekanik hesap, belirli integrallerin ve integral eğrilerinin çizimini çözmeye yarar.* [*Ing. Graphomechanical*].

grafoskop,-pu, i. *Fr. graphoscope.* Yazıları incelemeye yarayan büyük çaplı büyüteç. [*Ing.* Graphoscope].

grafospazm, i. *Fr. graphospasme. tıp.* Yazarlara ârız olan kramp. [*Ing.* Graphospasm].

grafoterapi, i. *Fr. graphotherapie. psik.* Karakter bozukluklarının veya kötü eğilimlerin veya doğrudan doğruya yazma ile ilgili güçlüklerin özel bir yazı eğitimiyle tedavisi. [*Ing.* Graphotherapy].

grain, i. *metrol.* Değeri 64.799 mg. olan İngiliz-Amerikan ağırlık ölçüsü. [*Ing.* ve *Fr.* Grain].

gram, i. *Fr. gramme* < *Lat.* ve *Yun. gramma,* ağırlık, *mat.* 1 cm^3 hacmindeki saf suyun +4° C'de ve 45 derece boylamında deniz seviyesindeki ağırlığı C.G.S. birim sisteminde, kütle birimi de gramdır; Kilogramın binde birine eşittir. [*Ing.* Gram; *Fr.* Gramme -masse]. ☆ *Eşanl.* **gram-kütle.** ◉ **binde bir atom** ~, *fiz.* ve *kim.* Yansızlaşma tepkimelerinde, hidrojenin bir atom-gramının binde biriyle eşdeğerli bir iyonun miktarı. ☆ *Eşanl.* **binde bir eşdeğer.**

~ **boyası,** *tıp.* Mikropların bazılarının tanınmasını sağlayan bir boyama yöntemi.

GRAM, Hans Christian joachim, öz. i. (1853-1938 Denimarkalı hekim.

~ **yöntemi,** *mikr.* Mikropları boyama usulü. Bunun için, centiyane moru ile boyanmış mikroplar üzerine iyot-iyodür eriyiği *(Gram likörü)* dökülür, sonra mikroplar alkolle yıkanır; mikroplardan bir kısmı boyasını kaybeder, bir kısmı ise boyalı kalır. Boyasını yitirenlere *Gram negatif,* diğerlerine *Gram pozitif* denir. Bu usul bir çok mikrop türünün ayırt edilmesinde kullanılır. [*Ing.* Gram's method; *Fr.* Méthode de gram].

gramenit,-ti, i. *Fr. gramenite. min.* Elma yeşili renginde, hidratlı doğal demir silikatı. [*Ing.* Gramenite].

gramer, i. *Fr. grammaire* < *Lat. grammatica* < *Yun. grammatiki.* ◘ **Dilbilgisi.** ◉ **dönüşüm** ~ **i,** *dilb.* ◘ **Dönüşüm.**

gramerce, z. Gramer kurallarına uygun olarak, gramer yönünden. [*Ing.* Grammatically; *Fr.* Grammatiquement].

~ **çözümleme,** *gram.* ◘ **Çözümleme.**

gramerci, i. Gramer uzmanı. [*Ing.* Grammarian; *Fr.* Grammairien,-enne]; ◉ **genç** ~ **ler,** XIX Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan dilbilimcilere *(Brugmann, Osthoff, Delbrück, Ascoli, Hermann Paul, Schuchardt)* verilen ad. Başlıca özellikleri, fonetik yasalarını mutlak saymak, yalnız tarihî olguları ele almak ve mekanist psikolojiye sistemli ve bilinçli olarak başvurmaktadır.

gram.kuvvet,-ti, b.i. *fiz.* 981 din yeğinliğinde ve 1 gr. ağırlığında olan bir kitlenin gücünü karşılayan güç birimi. [*Ing.* Gramme - weight; *Fr.* Gramme-poids, gramme-force]. ☆ *Eşanl.* **gram-ağırlık.**

gramofon, i. *Fr. grammophone* < *Yun.* Üzerine ses kaydedilmiş plâkları çalmaya yarayan cihaz. [*Ing.* Phonograph, gramophone]

GRANCHER hastalığı, *patol.* ◘ **Hastalık.**

gramometre, i. *Fr. grommomètre* < *Yun, gramme,* çizgi ve *metrom,* ölçü. Desinatörlerin kullandığı bölme âleti. [*Ing. Grammometer*].

gram.santimetre, b.i. *fiz.* Kilogrammetrenin yüz binde biri, yani 1 gr. ağırlığında bir cismi bir santimetre kadar yüksekliğe kaldırmak için harcanan gücü karşılayan erke birimi. [*Ing.* Gram-centimeter; *Fr.* Gramme -centimètre].

grana[1], i. *biy.* Kloroplastlarda, klorofilin lokalize olduğu danecikler. [*Ing.* ve *Fr.* Grana]

grana[2], i. *It.* Sert ve taneli, tadı acımsı, daha çok rendelenerek kullanılan İtalyan peyniri. [*Ing.* Grana cheese; *Fr.* Grana].

granatinin, i. *Fr. granatinine. kim.* Bileşiminde bir keton grupu bulunan, $C_8H_{14}ON$ formülündeki heterosiklik baz; nar kökünde bulunur. [*Ing.* Granatinine].

Grand Land, öz. i. *coğr.* Kuzey Buz Denizinde bulunan, dünyanın en büyük adalarından biri. Yüzölçümü 180.000 km^2 dir. [*Ing.* ve *Fr.* Grand-land].

grandi /gran:di/, i. *It. grande.* den. Geminin ortasında bulunup pruva direğinden sonra gelen büyük direk. [*Ing.* Mainmast; *Fr.* Grand mât].

~ **payı,** *den.* Geminin pruva sütunu ile grandi sütunu arasındaki kısmı.

~ **yelkeni,** *den.* Grandi direğine boydan boya çekilen dörtköşe yelken. *(Bu yelkenin direğe yakın kenarı, karşısındaki kenarından daha kısadır).*

grandioso /grandio:zo/, s. *It. müz.* İhtişamlı, büyük. [*Ing.* ve *Fr.* Grandioso].

grandük,-kü /gran:dük/, i. *Fr. grand-duc.* Çarlık Rusyasında prenslere verilen san. *Ing.* Grande duke, archduke].

grandüşes, i. *Fr. grand-duchesse.* Grandük karısı. [*Ing.* Grande duchess].

granit,-ti, i. *Fr. granite* < *It. granito. jeol.* Kuvars, feldispat ve ağır bir maddeden meydana gelen iri taneli iç kaya. ◉ **Belçika** ~ **i,** *jeol.* Küçük, beyaz lekeli siyah mermer çeşidi. [*Ing.* Granite; *Fr.* Granite belge]. ◉ **porfirsi** ~, Porfire benzeyen granit taşı, [*Ing.* Porphyraceous (porphyritic) granite; *Fr.* Granite porphyrique]. ◉ **gözlü** ~, *jeol.* ◘ Gözlü.

granitleşme, i. Iç kuvvetlerin etkisiyle yeryuvarlağı içinde kayanın granite dönüşmesi. [*Ing.* Granitization; *Fr.* Granitisation].

granitli, s. Bileşiminde granit bulunan: *Granitli kaya.* [*Ing.* Granitic; *Fr.* Granitique].

granuloplazma, i. *biy.* ◘ **içplazma.**

granül,-lü, i. *Fr. granule*<*Lat. garanulum,* § ❶ biy. Herhangi küçük bir parçacık. [*Osm.* Hubeybe; *Ing.* Granule] ☆ *Eşanl.* **tanecik** § ❷ *ecz.* 0.05 gr. ağırlığında küçük hap. Şeker ve laktozdan yapılan bu hapların içinde az miktarda */0,1-1* mgr/ çok aktif bir madde bulunur. İçinde 0,1 mgr. aktif madde bulunan granüller, meselâ dijitalin granülleri, mecburi olarak kırmızıya boyanır; [*Ing.* Granule]; § ❸ *kim. Asıltı* denilen bulanık bir ortam içine dağılmış taneciklere verilen ad. [*Ing.* Granule]. ◉ ~ **lü endoplazmik retikulum,** *biy.* Hücrede endoplazmik retikulum zarlar üzerinde ribozom granüllerinin bulunması ile oluşan yapı. [*Ing.* Granulated endoplasmic reticulum; *Fr.* Réticulum endoplasmique granulé]. ☆ *Eşanl.* **kaba endoplazmik retikuium;** ◉ ~ **lü lökosit,** *biy.* Kemik iliğinde meydana gelen *(miyeloyid)* lökosit tipleri olup sitoplazmalarında çeşitli granüller bulunur ve buna göre **bazofil lökosit, eozinofil lökosit, nötrofil lökosit** olarak adlandırılırlar. [*Ing.* Granulated leucocyte; *Fr.* Leococyte granulé]. ☆ *Eşanl.* **granülosit.** ◉ ~ **süz endoplazmik retikulum,** *biy.* Zarlar üzerinde ribozoom granüllerinin bulunmaması ile oluşan yapı. [*Ing.* Agranulated endoplasmic reticulum; *Fr.* Réticulum endoplasmique agranulé]. ☆ *Eşanl.* **düz endoplazmik retikuium;** ◉ **granülsüz lökosit,** *biy.* Lenfatik dokularda *(lenfoyid)* meydana gelen lökosit tipleri olup, sitoplazmalarında genellikle granül bulunmaz; lenfosit monosit. [*Ing.* Agranulated leucocyte ;*Fr.* Leucocyte agranulé]. ◉ ~ **lü cisim,** *hist* ◘ **Cisim,** ◉ **atomik** ~, *fiz.* ◘ **Atomik.**

granüler, s. *Fr. granulaire. trm.* Küçük danelerle örtülü, granüllü. [*Ing.* Granular].
~ **toprak**, *trm.* ◘ **Kümeli toprak.**

granülasyon, i. *Fr. granulation.* § ❶ *trm.* Toprak zerrelerinin yumaklaşma ve agregasyonu sonucu olarak, danelerin kümeler ve kesekler halinde çimentolaşması. [*Ing.* Granulation]. ☆ *Eşanl.* **taneleme.** § ❷ *patol.* Mukoza veya yaraların üzerinde meydana gelen, parlak, yarı saydam, kapalı, yuvarlak, küçük urlar halinde organik bozukluk. *(Granülasyonların yaygın hale gelmesine granüli denir. Granülasyonlar çoğu zaman tüberküloz tabiatlıdır. Aynı zamanda bir karsinomun kan yolu yaygınlaşmasının nadir görülen bir şeklidir).* [*Ing.* ve *Fr.* Granulation].

granüle, s. *Fr. granulé. tıp.* Küçük taneler halinde *(ilâç hk.).* [*Ing.* Granulated].

granüli, i. *Fr. granulie.* Veremin had ve yaygın şekli. *(Basillerin kan yolu ile yayılmasından ileri gelir; akciğer başta olmak üzere bütün organlarda külrengi taneciklenme görülür).* [*Ing.* Granulitis].

granülin, i. *Fr. granuline, min.* Opalin çeşidi. [*Ing.* Granuline].

granülit,-ti, i. *Fr. granulite. jeol.* Kuvars, feldispat, granit, Moskof camı gibi maddelerin bileşiminden meydana gelmiş kristal kaygantaş kültesi. [*Ing.* Granulite].

granülom, i. *Fr. granulome.* < *Lat. granulum.* küçük tohum, tanecik. *patol.* Mahiyeti ne olursa olsun şekli yuvarlak olan küçük ur: *Granülomların en çok bilineni et kabarcığıdır.* [*Ing.* Granuloma]; ◉ **cinsel** ~ *patol.* Cinsiyet organlarında görülen ve mikroplardan ileri gelen yaralı kabarcık; özellikle Güney Amerika'daki *(Brezilya, Guvana)* da görülür; [*Lat. Granuloma inguinale; Ing.* Venereal granuloma; *Fr.* Granulome vénérien] ◉ **dış** ~ u, *patol.* Epitel ve katılgan dokuların çoğalması sonucunda, genellikle diş kökünün ucunda beliren küçük yuvarlak ur. *(Özü çıkarılmış veya iltihaplanmış dişlerde sık görülen bir rahatsızlıktır).* [*Ing.* Dental granuloma; *Fr.* Granulome dentaire]. ◉ **göbek** ~ u, *tıp.* ◘ **Göbek.** ◉ **halkalı** ~, *patol.* Özellikle ellerde ve parmaklarda yerleşen, tüberküloz tabiatlı, halka şeklinde kümelenmiş kabarcıklara verilen ad; [*Lat.* Granuloma annulare; *Ing.* Annular granuloma; *Fr.* Granulome annulaire]; ◉ **kireçli** ~, *patol.* İçinde pürtüklü kireçli bir öz bulunan deri altı apsesi. [*Ing.* Calcareous granuloma; *Fr.* Granulome calcaire].

granülomatoz, i. *Fr. granulomatose.* Çok granülomlu rahatsızlıkları belirtmek için kullanılan terim; çok değişik nitelikte hastalıkları kapsar: *Bazı granülomatozlar özellikle lenf dokularında bazıları damarlarda diğer bir kısmı ise kemiklerde görülür.* [*Ing.* Granulomatosis].

granülometri, *i. Fr. granulométrie.* § ❶ *jeom.* ve *toprak bilim.* Topraktaki maden parçacıklarının ölçümü; [*Ing.* Granulometry]; § ❷ *(gereç bilim)* (a) Bir bileşikteki tanelerin boyutlarını ölçme ve bunların değişik boy dağılımlarını inceleme; (b) Tozlu, kumlu veya taşlı yığınlarda bulunan veya bir harcın, bir betonun bileşimine giren değişik boy ve şekilde unsurların bağıl oranı. [*Ing.* Granulometry].

granülopeni, i. *Fr. granulopénie. tıp.* ◘ **Granülositopeni.**

granülosit,-ti, i. *Fr. granulocyte.* < *Lat. granulum,* tanecik + *Yun. kytos,* hücre. *tıp.* Nötrofil, bazofil ve eozinofil gibi özel granülleri ihtiva eden kan hücresi. [*Ing.* Granulocyte].

granülositemi, i. *Fr. granulocytémie. tıp.* Kanda granülositlerin çoğalması. [*Ing.* Granulocytemia].

granülositopeni, i. *Fr. granulocytopénie. tıp.* Kanda granülositlerin eksilmesi. [*Ing.* Granulocytopenia, granulopenia].
☆ *Eşanl.* **granülopeni.**

granüloz, i. *Fr. granulose. tıp* Burnun ucunda görülen terle karışık kabarcıklı kızartı. *(granülosis supranasi). (Çocuklukta görülen granüloz, erginlik çağında kendiliğinden kaybolur).* [*Ing.* Granulose].

granüloza, i. *Fr. granulosa. tıp.* Yumurtalık folikülünün, Slavjanski zarının içinde bulunan kısmı. [*Ing.* ve *Fr.* Granulosa]. ◘ **De Graaff folikülü.**

granum, i. *bot.* Klorofil taşıyan, 0,3-0,5 çapında tanecik.

granülosit,-ti, i. *Fr. granulocyte* < *Lat. granulum,* küçük tane + *Yun. kytos,* hücre. *biy.* Beyaz kan hücrelerinin granüllü olanları [*Ing.* Granulocyte].

graptolit,-ti, i. *Fr. graptolite* < *Yun. graptos,* kalemle kazılmış ve lithos, taş. *paleont.* Dsnizlerde yığınak halinde *(koloni)* yaşamış, peridermleri kitinli fosil organizmalara verilen genel ad. *(Yığınağın, birbirlerine bir tutamakla /kol/ bağlanan bireyleri, bir veya daha çok dal boyunca ayrı olarak sıralanmış localarda yaşardı. Başlıca türleri: monograptus, diplograptus, phyllograptus, rastrites v.b. dır)* [*Ing.* Graptolite].

grasilis, i. *Lat. gracilis. anat.* İnce kas. [*Osm.* Adale-i müstakime-i ünsiye,; *Ing.* Gracilis; *Fr. (Muscle)* Droit interne].

graten, i. *Fr. gratin* < *gratter,* kazımak. *mutf.* Üstüne ufalanmış ekmek içi, rendelenmiş peynir konarak ateşe gösterilen bazı yemeklerin üzerinde meydana gelen kızarmış tabaka.

gravimetre, i. *Fr. gravimètre.* Yerçekimi alanının dikey bileşenini büyük bir kesinlikle ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Gravimeter].

gravimetri, i. *Fr. gravimétrie.* § ❶ Yerçekim alanının şiddetini inceleyen fizik dalı; [*Ing.* Gravimetry]. § ❷ *geod.* Yerçekimi ölçümüyle uğraşan ve bu çekim etkisinden yararlanma alanlarını araştıran geodezi dalı; [*Ing.* Gravimetry]. § ❸ *jeofiz.* İncelenecek bölge üzerinde düzenli olarak dağılmış istasyon noktalarında, yerçekim alanının dikey bileşenini ölçmeye dayanan araştırma yöntemi. [*Ing.* Gravimetry]. § ❹ *kim.* ◘ **Tartma.** § ❺ *mad. oc.* ◘ **Tartma.**

gravimetrik, s. *Fr. gravimétrique.* Gravimetriyle ilgili olan; [*Ing.* Gravimetric].
~ **analiz**, *kim.* ◘ **Tartı analizi.**
~ **deriştirme** (~ **yıkama**), *mad. oc.* Maden cevherlerinin veya kömürün, magnetik ayırma, yüzdürme v.b. gibi usullere karşılık, ayrılacak ürünlerin yoğunluk farklarından yararlanarak mekanik yoldan ayrılması. [*Ing.* Gravimetric concentration; *Fr.* Concentration ou lavage gravimétrique].

gravitasyon, i. *Fr. gravitation, fiz.* Bütün cisimlerin, kütleleriyle doğru, uzaklıklarının karesiyle ters orantılı olarak karşılıklı birbirlerini çekme kuvveti: *Genel gravitasyon kanununu ilk defa Newton açıkladı.* [*Ing.* Gravitation]. ☆ *Eşanl.* **genel çekim.** ◉ **evrensel** ~, *astr.* ve *fiz.* ◘ **Evrensel.**
~ **kanunu**, *fiz.* İngiliz bilgini *Sir Isaac Newton* (1642-1727) un bulduğu kanun. Bu kanuna göre, her madde parçası, başka bir madde parçasını, kütlelerin çarpımıyle doğru orantılı ve aralarındaki uzaklığın karesiyle ters orantılı olan bir kuvvetle çeker. Bu kanun şu formülle gösterilir.

$$P = G \frac{m_1 \; m_2}{d^2}$$

m_1 ve m_2 maddelerin kütlelerini, d^2 aralarındaki uzaklığı gösterir. G ise gravitasyon sabiti adını alır. Bu kanunun en çok bilinen uygulaması, yukarıdan bırakılan bir cismin aşağıya düşmesidir. [*Ing.* Gravitation law; *Fr.* Loi de la gravitation]

gravite, i. *Fr. gravité. astr.* ◘ **Evrensel çekim.**

graviton, i. *Fr. fiz.* Yerçekim alanlarının yayılmasına katıldığı sanılan hayalî tanecik. [*Ing.* Graviton].

gravivolümetre, *i. Fr. gravivolumètre.* İçindeki sıvıyı damla damla akıtan bir sifondan meydana gelen damla sayacı; bir âlet tamamiyle belirlenmiş bir kütleyi ayırmaya yarar. [*Ing.* Gravivolumeter].

gravür, i. *Fr. gravure.* § ❶ Kazıma tarzı veya sanatı: *Gravürü öğrenmek, tahta üzerine gravür.* [*Ing.* Engraving]; § ❷ Kazılmış ve taşbasması bir zeminden çekilen resim veya estamp.

gravürcü, i. İşi kalemle kazmak, kazımak yoluyle resim yapmak olan kimse. [*Ing.* Engraver; *Fr.* Graveur].

gravyer, i. *Fr. gruyere.* Isviçre'de *Gruyère*'de yapılan, gözenekli bir çeşit peynir. [*Ing.* Gruyere, gruyere cheese, swiss cheese].

grayder, i. *ing. grader* ◘ **Greyder.**

grayzen, i. *Alm. greisen,* geçkin. *jeol.* Feldispatları ortadan kaldıran mineralleştirici akışkanların bir graniti yerel olarak bozuşturması ve kuvars ile mikadan oluşan iri taneli bir kaya meydana getirmesi: *Graysenin içinde çoğunlukla kütle içine yayılan turmalin kassiterli bulunur;* [*Ing.* ve *Fr.* Greisen].

gre, i. ◘ **Kumtaşı.**

Greenwich, öz. i. *coğr.* Londra'nın güneybatısında şehir.
~ **orta saati**, *coğr.* Başlangıç meridyeni olan sıfır sayılı dilimin saati; bu saat uluslararası işlerde GMT. ile gösterilir. [*Ing.* Greenwich mean time].

greffon, i. *Fr. greffon.* Bavka bir canlıdan alınan bir parçayı bir canlıya uygulama işi, yamama, aşı.

gregarin, i. *zool.* Bir hücreli hayvanların Sporulular *(Sporozoa)* sınıfına giren bir cins. Vücutları üç bölge olup eklembacaklı hayvanlarda asalak olarak yaşarlar. Birinci bölgede konağa yapışmaya yarayan çengeller bulunur; [*Lat.* ve *Ing. Gregarina; Fr.* Grégarine].

gregarinler, ç.i. *zool.* Büyük boy *(150 mikronla 10 mm arası)* bir hücreli hayvanlar takımı. *(Yumurta biçiminde bir hücre görünüşünde olan bu hayvanlarda farklılaşmış olan sitoplazma kalın ve uzunlamasına çizgili bir dericikle kaplıdır).* [*Lat.* ve *Ing. Gregarinida, gregarinae Fr.* Grégarines].

Gregoryen, s. *Fr. grégorien, Gregorius* adındaki papalardan veya aynı adı taşıyan kişilerden biriyle ilgili. [*Ing.* Gregorien].
~ **âyini**, *din.* Duaları ve dinî eylemleri yönetmek için papa Büyük *Gregorius* tarafından uygulandığı ileri sürülen âyin. [*Ing.* Gregorian rite; *Fr.* Rite grégorien].
~ **beste**, *din.* Latin kilisesinin âyin usulüne ait, tek sesli, ölçüsüz fakat düzenli beste, geleneklere göre, sadeleştirme yönünden Papa Büyük *Gregorius* tarafından düzenlenen bu beste katolik mezhebinin temel bestesini meydana getirir. [*Ing.* Gregorian chant; *Fr.* Chant grégorien].
~ **otuzlu**, din. Bir ölü için tertiplenen otuz kadar âyin. *(günah bağışlamaları için yapılır).* [*Ing.* Gregorian trental; *Fr.* Trentain grégorien].
~ **rakamlar**, *mat.* Romen rakamlarını ifade için XVI. yüzyılda kullanılmış deyim. [*Ing.* Gregorian numbers; *Fr.* Chiffres grégoriens]
~ **reform**, *din.* XI. Yüzyılın ikinci yarısında Papa *Gregorius* VII'nin dinî anlayışa kesin bir yön verişi. [*Ing.* Gregorian reform; *Fr.* Réforme grégorienne].
~ **su**, *din.* Su, sarap ve külden meydana gelir, günahla kirlenmiş kiliseleri temizlemeye yarar. [*Ing.* Gregorian water; *Fr.* Eau grégorienne].

Grek, öz. i. *Fr. grecque, grec.* § ❶ Eski Yunanlı [*Ing.* Greek]; § ❷ *(İsim tamlamalarında)* Eski Yunanlılar ve eski Yunanistanla ilgili: *Grek medeniyeti, Grek mitolojisi;* [*Ing.* Greek]. § ❸ *süsl.* Uzun bir şeridin dik açı şeklinde köşeler hasıl ederek kıvrılması suretiyle devamından meydana gelen geometrik bezeme; Türklerin en eski ve tarihten önceki keramik, yani çanak çömlek işleri üzerinde bu motifin ilkel şekillerine çok rastlanmaktadır. [*Osm.* Aşık yolunu şaşırmış; *Ing.* Greek].

Grekçe, öz. i. *dilb.* ◘ **Yunanca.**

Greko-latin, s. *Fr. gréco-latin* (a) Grek ve Lâtinlere ait. (b) Yunanca ve Latinceyle ilgili.

greko.mani, b.i. *Fr. grécomanie. sosy* **Grekler.in âdet, elbise, sanat ve dillerini taklit etme tutkusu.** [*Ing.* Grecomania].

Greko-Romen, b.i. *Fr. gréco-romain.* § ● **Yunan sanatının Roma sanatı ile karıştığı çağ.** [*Ing.* Greco-Roman]; § ● *sp.* **Yüze, boğaza, belden aşağısına dokunmamak gibi kurallara bağlı güreş.** ◘ **Güreş.**

gren, i. *Fr. grain* < *Lat. granium*, tane. § ❶ *fot.* (a) Duyarlı tabakaların jelatini içine gömülmüş, az veya çok belirgin, billûrsu gümüş tuzu tanecikleri: *Röntgen emülsiyonlarının grenleri normal emülsiyon grenlerinden çok daha büyüktür.*; (b) Fotoğrafta görüntüyü meydana getiren ve developman banyosuyle boyutları küçültülen, ince gümüş tanecikleri: *Parafenilendiyaminli developman banyosuyle ince grenli klişeler elde edilir;* [*İng.* Grain] § ❷ *graf. san.* Ofset baskı levhalarında, grönaj işlemi sonucu olan ve rutubeti çeken tanelerin adı; § ❸ *gravür.* (a) Çeşitli biçimlerdeki çapraz yontmalarla elde edilen sonuç; (b) Bir litografya taşında bulunması gereken nitelik; [*İng.* Grain]. ◉ **reçine ~ li usul**, *graf. san.* Gravürü bir kazı kalemiyle tamamlamaya dayanan eski fotogravür yöntemi; [*Fr.* Procédé au grain de résine]. ◉ **~ li kâğıt**, *matb.* Resim kâğıtları üzerinde kurşun kalem veya boya ile daha iyi çalışma imkânı vermesi için grenli imal edilirler. Bu grenler, kâğıt makineden çıkarken, özel grenli silindirlerin baskılarıyle sağlanır. [*İng.* Grained paper; *Fr.* Papier grainé]; ◉ **~ li klişe**, *matb.* Bir çeşit yarı ton klişe yedirme tekniğidir. Ancak bunda fotoğraf tonları tram kullanarak değil asfalt tozu serpme suretiyle sağlanır. [*İng.* Grain etching; *Fr.* Gravure au grain].

~ tram, *matb.* Yüzyılın başlarında *Klietsch* tarafından geliştirilmiş olan bir tram cinsidir. Hakikî Gren-tram cam üstüne yapılmıştır, reçine tozu veya jelâtin kırışıklığı yardımı ile cam üzerine asitle yedirilerek hazırlanır. Noktaların düzensizce olmaları sonucu bununla yapılan reprodüksiyonlar grenli görülür, resimler elle yapılmış litografi veya kurşun kalemle yapılmış resimlerin baskıları için, her üç baskı tekniğinde de iyi sonuç vermektedir. [*Fr.* Tram à grain].

grena, i. *Fr. grenat* < *Lat. granatum.* § ❶ *kuymc.* Nar kırmızısı renginde değerli taş. *(Süleyman taşı da denir);* [*İng.* Garnet]. § ❷ *min.* Kübik sistemde billûrlaşan, değişik bileşimlerde doğal silikat; [*İng.* Garnet]. § ❸ *dok.* Damasko kumaş çeşidi.

grenadin, i. *Fr. grenadine.* § ❶ Dört veya altı kat ipek ipliğinin birlikte büküldükten sonra ters yönde iki kat ve metrede 2 000 kere bükülmesiyle meydana gelen ipek ipliği: *Grenadin özellikle şerit yapımında ve bazı hafif ipekli kumaşların dokunmasında kullanılır;* § ❷ Yas elbiselerinin yapımında kullanılan ipek kumaş. [*İng.* Grenadine].

grenatit,-ti, i. *Fr. grenatite.* Büyük ölçüde grena'dan meydana gelen başkalaşmış kaya. *(Grenatit, yoğunluğu 3,5 ile 4,3 arasında değişen kırmızı bir kayadır);* [*İng.* Grenatite].

grendorj, i. *Fr. grain-d'orge* veya *graindorge.* Adî yünden kareli olarak dokunan isku kumaş çeşidi; [*İng.* Grain-d'orge].

~ veya grendorj bezi, üzerinde arpa tanesine benzer noktalar bulunan bir çeşit bez. [*Fr.* Grain-d'orge, toile grain-d'orge, futaine à grain-d'orge].

~ kadife, Üzerinde, atkı yoluyle yapılmış ve kumaş yüzeyine tamamen dağılmış düğümler bulunan bir çeşit kadife. [*Fr.* Velours grain-d'orge].

gres, i. *Fr. graisse* < *Lat. crassus* > *crassia.* ◘ Makine yağı.

gresör,-rü, i. *Fr. graisseur.* ◘ Yağ pompası.

grenaj, i. *Fr. grenage. matb.* Litografi ve Ofset baskısı için kullanılan taş ve çinkoların yüzlerini, mevzua göre ince veya kaba grenlerle pürüzlendirme; Ofset çinkoları için hususî grenaj makineleri vardır. Çinko bu makineye bağlanır, kum, su ve bir miktar porselen *(veya cam)* bilyelerin yardımıyle grenaj yapılır. Bu grenaj iyi yapılmazsa, baskıda arızalar olur. Elle, lito tebeşir veya kalemle çalışılan çinko ve taşların uygun şekilde grenaj yapılmaları lâzımdır. [*İng.* Graining] ☆ *Eşanl.* **grenleme.**

~ makinesi, *matb.* Ofset ve Litografide çinko alüminyum ve taş plâkaları grenlemeye yarayan makine. [*İng.* Graining machine; *Fr.* Machine à grener].

grev, i. *Fr. grève. (Paris'te eskiden işsiz kimselerin toplandıkları meydanın /place de la Grève/ adından).* § ❶ Bir ücretliler topluluğunun danışıklı iş bırakma hareketi: *Grev yapmak, greve gitmek.* [*İng.* Strike]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Birarada veya başka başka yerlerde çalışan tacirler veya serbest meslek üyeleri topluluğunun danışıklı iş bırakma hareketlerine de, hukuk dışı anlamda grev denilmektedir; § ❸ *huk.* İşçilerin, bir iş kolunda veya işyerinde faaliyeti durdurmak veya, işin niteliğine göre, önemli ölçüde aksatmak amacıyle, aralarında anlaşarak, veya bir teşekkülün, bu konuda verdiği karara uyarak toplu halde işi bırakmaları. ☆ *Eşanl.* **iş bırakımı**; ◉ **açlık ~ i**, İstekleri ilgililere anlatamayanların dikkati çekmekte son çare olarak başvurdukları yemek yememe hareketi; [*İng.* Hunger strike, *Fr.* Grève de la faim]. ◉ **dayanışma ~ i**, *huk.* Başka bir iş yerinde grevde olan işçileri desteklemek için yapılan grev; ◉ **döner ~**, *huk.* Bir işyerindeki işçilerin bir kısmı bir süre grev yaptıktan sonra çalışmaya başladıkları sırada diğer bir kısmının greve başlaması; [*İng.* Turning strike; *Fr.* Grève tournante]; ◉ **gayrikanunî ~**, *ikt.* ◘ **Gayrikanunî** ◉ **genel (siyasî) ~**, *huk.* Yaşama organını veya hükümeti yeni bir siyaset uygulamaya, kanun otoritelerini bir karar almaya veya bir karar almaktan kaçınmaya zorlamak amacıyle yapılan grev. *(Grevin amacı göz önünde tuttuduğu zaman buna «siyasî grev», greve katılanların kapsamı göz önünde tutulduğu zaman ise «genel grev» adı verilir).* [*İng.* Greve générale]. ◉ **kanunî ~**, *huk.* Kanunun aradığı bütün şartları haiz olan grev; [*İng.* Legal strike; *Fr.* Grève Légale]. ◉ **nöbetleşe ~**, *huk.* İşçilerin bir plân uyarınca bir süre grev yapıp sonra bir süre çalışmaları ve daha sonra tekrar grev yapmaları; ◉ **oturma ~ i**, *huk.* İşçilerin işyerinden ayrılmaksızın iş görmekten kaçınmaları. · [*Fr.* Grève sur le tas, grève des bras croisés].

~ gözcüsü, *huk.* Bir işyerinde grev ilân etmiş olan işçi teşekkülünün, üyelerinin greve katılıp katılmadıklarını denetlemek ve propaganda yapmak amacıyle giriş ve çıkış yerlerinde koyduğu işçi. *(Bunlar en çok ikişer kişi olabilir ve işçilere greve katılmaları için şiddet kullanmaları, tehditte bulunmaları yasaktır).*

~ hakkı, *iş huk.* Grevin, çalışanlar için devlet nizamında, bir hak olarak tanınması ve himaye görmesidir. «İşçiler işverenlerle olan münasebetlerinde, iktisadî ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyle toplu sözleşme ve grev haklarına sahiptirler. [*İng.* Right of strike; *Fr.* Droit de greve].

~ hürriyeti, *iş. huk.* Grev yapabilme serbestisini ifade eder. Bir hak olarak tanınmadıkça teminattan yoksun bir serbestiden ileri gidemez. [*İng.* Liberty of strike; *Fr.* Liberté de greve].

~ dışı işçiler (greve katılamayacak işçiler), *iş. huk.* Hiç bir suretle üretim ve satışa matuf olmamak kaydıyle teknik zaruretle faaliyetin devamlılığının, işyeri güvenliğinin, makina, demirbaş, gereç, ham madde, yarı mamul, ve mamullerin bozulmamasını sağlayacak sayıda işçinin grev dışında bırakılması durumunu ifade eder.

~ kırıcılığı, *iş. huk.* Grevin etkisini azaltmak veya tamamen yok etmek amacıyle, greve uğrayan işverenin veya ona yardımcı bir başkasının kanunen yasaklanmış eylem ve işlemlerde bulunması. *(Suçtur, cezası vardır).*

grevci, i. Grev yapan, greve katılan kimse. [*İng.* Striker; *Fr.* Gréviste].

greyder, i. *İng. to grade*, düzenlemek > *grader.* § ❶ *beyınd.* Bir araziyi temizlemek, bir düzeye getirmek ve çıkan malzemeyi *(taş, toprak)* kenarlara dizmek veya düzgün olarak yaymakta kullanılan tesviye makinesi; [*Fr.* Grader, niveleuse]. ◘ *ŞEKİL: 234 ve 235.* — **GREYDER.** *(Mekanik ve Hidrolik tipi).* § ❷ *taşıma.* Tekerlekli veya paletli bir şas[illegible] ön tarafına yerleştirilmiş mafsallı [illegible]apçeden meydana gelen, kendinden [illegible]aketli malzeme *(kum, taş, kömür v.b.)* yükleyicisi; krikolar üzerinde kaldırılan kepçe, içindeki malzemeyi taşıma araçlarına boşaltabilir.

greypfrut,-tu, i. *ing. grape-fruit.* Turunçgillerden bahçelerde yetiştirilen bir ağacın meyvesi. *(Portakaldan daha iri, kanarya sarısı renginde, ekşi ve acımsı bir meyvedir. Çekirdekli ve çekirdeksiz çeşitleri vardır. Mükemmel bir C vitamini kaynağı ve iştah açıcıdır).* [*Fr.* Grape-fruit].
☆ *Eşanl.* **altıntop, kızmemesi.**

grez, i. *Fr. grèze.* Fransa'da *Charentes*'da çakıllı toprak; [*ing.* Grès]. ◉ **katmanlı ~**, *jeom.* Periglasiyer iklim çağında yol yol iri ve ufak unsurlardan meydana gelen yamaç çökeltisi. [*İng.* Greze litée].

gri, s. *Fr. gris.* Beyaz ve siyahın karışmasından meydana gelen renk, açık kurşun rengi. [*Osm.* Sincabî; *Lat.* Grisca; *İng.* Grey].
☆ *Eşanl.* **külrengi, boz.**

~ blö, i. *Fr. gris bleu.* Mavi ile karışık gri. [*İng.* Blue-grey].

~ dökme demir, *met.* ◘ **Dökme demir.**

~ füme, i. *Fr. gris fumé.* Koyu gri.

~ merhem, *ecz.* İçinde az miktarda civa bulunan ve bitlenmeye karşı vücuda oğuşturularak sürülen merhem. [*Fr.* Onguent gris].

grif, i. *Fr. griffe, tırnak. dok.* Dokuma ve jakar tezgâhlarında, bıçağı veya bıçakları taşıyan ve çıkış hareketi sırasında istenilen çengeli yukarı kaldıran parça. [*ing.* Griff].

grifit,-ti, i. *Fr. griphite. min.* Hidratlı doğal demir, alüminyum, sodyum ve manganez fosfat. [*İng.* Griphite].

grifon, i. *Fr. griffon.* § ❶ *zool.* Süs ve av köpeği olarak kullanılan, tarazlı sert kıllı köpek ırkı. [*İng.* Griffon]. § ❷ *mit.* Eskiçağ mitolojisinde efsanevî bir hayvan. [*İng.* Griffon]. § ❸ *san.* Başı, pençesi ve kanatları kartal, vücudu aslan şeklinde, kuş başlı hayali bir hayvan olup, eski İran, Asur ve Yunan binalarında süs olarak kullanılmıştır. Etrüsk mücevherlerinde ve Bizans sanatında da vardır. Yukarı ortaçağ *(Pisa kubbesi yapısında, X yüzyıl) heykel*traşlığı tarafından da uygulanmıştır. [*İng.* Griffon].

grilterapi, i. *Fr. grilthérapie. elektrorad.* Yakındaki sağlam dokuları bozmaktan sakınmak için koruyucu ızgaralar kullanılarak yapılan radyoterapi tekniği.

grinovit,-ti, i. *Fr. greenovite. min.* Doğal kalsiyum silikotitanat, sfen'in pembe renkli bir çeşididir. [*İng.* Greenovite].

grip,-pi, i. *Fr. grippe. tıp.* Virüs cinsi bir mikrobun yaptığı, ve baş ve bel ağrılarıyle, göğüs veya bağırsak inginiyle kendini gösteren nezle ve genel kırıklıkla karışık ateşli, bulaşıcı hastalık. [*İng.* Influenza, grippe, flu].
☆ *Eşanl.* **enflüenza.**

gripal, s. *Fr. grippal,-ale.* Grip şeklinde, gripe benzer. [*İng.* Influenzic, influenzal].

gripaj, i. *Fr. grippage. min.* ◘ **Yatak sarma.**

gripli, s. ve i. *patol.* Gribe yakalanmış *(kimse).* [*İng.* *(A. person)* suffering from flu; *Fr.* Grippé,-ée, personne grippée].

grison, i. *vet.* İsviçre'nin *Grison* bölgesindeki esmer bir sığır ırkı. Asıl İsviçre ırkına göre bir parça daha ağırdır. O kadar iyi oluşmamıştır. Gri-kırmızımtrak veya gri-sarımtrak renktedir; [*İng.* ve *Fr.* Grison].

grivet,-ti, i. *zool.* ◘ **Saba maymunu.**

grizay, i. *Fr. grisaille.* § ❶ *res.* Tekrenk açıklı koyulu olarak kabartma hissini verecek şekilde yapılmış *«gris»* ve gölgeli resim.; Ortaçağda pencere kanatlarına bu usulde heykel yapılırdı. [*İng.* Grisaille;]. § ❷ Cam üzerine yapılan nakışlarda kullanılan tek renkli resim tarzı. *(Renksiz cam üzerine buyolda yapılan ve üstüne gümüş sarısıyle belirtmeler konulan resimlere de grizay denir)* [*İng.* Tint drawing]. § ❸ Rönesans devrinde *Limoges*'da yapılan nakışlı minareler; § ❹ Tek renk nakışlı kumaş. [*İng.* Pepper-and-salt].

griva, i. *İt. gruva... den.* Eski tarz gemilerin göz demirlerini akova vaziyetine almak veya yatağına oturarak kapona vurmakta kullanılan mataforaları. [*İng.* Cathead; *Fr.* Bossoir]. ☆ *Eşanl.* **griva mataforası.**

~ donanımı, *den.* Griva mataforası üzerinde bulunan palanga ve teferruatı.

~ etmek, *den.* Demirl griva donanımı ile kaldırıp griva mataforasına toka etmek.

~ **halinde,** *den.* Demirin yalnız griva kaponu üzerinde bulunması; kaldırıldıktan sonra tekrar atılmak ihtimali olan hallerde demir bu durumda bırakılır.

~ **kaponu,** *den.* Demir, griva olduktan sonra anelesinden, yatağında tutmak için donatılan ve bir çıması küpeşte üzerindeki koç boynuzuna, diğer çıması kapon tetiğine geçirilen parça zincir; bu tarz demir tertibatı halen yelkenli gemilerde ve pek eski ticaret gemilerinde görülür. [*Ing.* Anchor stopper].

~ **makarası,** *den.* Griva palangasını teşkil eden makaralar. [*Ing.* Cat block; *Fr.* Poulie de capon].

~ **mataforası,** *den.* Demirleri griva etmede ve griva kaponuna vurmada kullanılan ve üzerlerine griva palangası donatılan mataforalar. [*Ing.* Cat davit].

grizeofülvin, i. *Fr. griseofulvine.* Mantarlara karşı etkili antibiyotik: *Penicillium griseofulvum ve Penicillium janozwskii* kültürlerinde elde edilir. *(Bu antibiyotik mantarları öldürmekten çok onların çoğalmasını durdurur. Deri mantarlarından ileri gelen yüzeysel mantar hastalıklarına /tırnaklarda ve saçlı deride görülen dermatomikozlar/ karşı çok etkilidir. Buna karşılık derin mikozlarda az etkili ve Candida albicans'ta ise etkisizdir. Ağız yoluyle alınır).* [*Ing.* Griseofulvin].

grizli, i. *ing. grizzly, zool.* ◘ **Korkunç.**

grizu, i. *Fr. grisou. mad. oc.* Adî sıcaklık ve basınçtan kömür ocaklarında açığa çıkan ve hemen hemen saf metandan meydana gelen, kolayca tutuşabilir gaz *(bitümlü şist, asfaltlı kireçtaşı, potasyum ve tuz ocaklarında da grizu bulunabilir).* [*Ing.* Firedamp, minegas, pit-gas].

~ **tayini** ,Grizu oranının yaklaşık olarak belirtilmesi. [*Fr.* Grisouscopie].

☆ *Eşanl.* **grizuskopi.**

grizunaftalit,-ti, i. *Fr. grisou-naphtalite. mad. oc.* Bileşiminde nitrogliserin bulunmayan ve temel maddesi amonyum nitrat olan patlayıcı madde; Fransa'daki grizulu maden ocaklarında izinli olarak kullanılır.

☆ *Eşanl.* **grizu dinamiti.**

grizu.ölçer, b.i. Galeri ve şantiyelerdeki havanın grizu oranını ölçmeye yarayan portatif âlet. [*Ing.* Firedamp detector, firedamp tester; *Fr.* Grisoumètre].

☆ *Eşanl.* **grizumetre.**

grizu.ölçme, b.i. *mad. oc.* Ocak havalandırmasını düzenlemek için, maden ocaklarındaki havanın içinde bulunan grizu yüzdesinin belirtilmesi. [*Ing.* Firedamp testing; *Fr.* Grisoumétrie]. ☆ *Eşanl.* **grizumetri.**

grizuskop,-pu, i. *Fr. grisouscope. mad. oc.* Bir ocaktaki grizu yüzdesini yaklaşık olarak ölçmeye yarayan âlet.

grizuskopi, i. *Fr. grisouscopie.* ◘ **Grizu tayini.**

grodekit,-ti, i. *Fr. groddeckite, min.* Sodyum ve kalsiyumlu zeolit; gmelinit çeşidi. [*Ing.* Groddeckite].

grog, i. *Ing.* Şekerli sıcak su, konyak ve limonla yapılan bir içki.

grogi, s. *Ing. groggy,* zayıf bacaklı. *boks.* Rakibinin yumruklarıyla çok sarsılmış olduğu halde henüz ayakta durabilen bir boksör için söylenir. [*Fr. (Boxeur)* qui commence à flancher].

~ **olmak,** *(Geniş anlamda)* Maddî veya manevî bir darbeyle sersemlemek ve şaşkına dönmek; [*Fr.* Être groggy].

grogren, i. *Fr. gros-grain.* (a) Üzerinde oldukça belirli enine rigalar bulunan bir çeşit ipek kumaş; (b) Atkısı pamuk, çözgüsü ipek veya sunî ipekten dokunan dik rigalı ve kalın bir çeşit kenarsız şerit. *(Kolaylıkla bükülmeye ve şekil vermeye elverişlidir).* [*Ing.* Coarse-grained material, grosgrain].

gron, i. *Fr. gron.* Bir çeşit ipek kumaş. [*Ing.* A kind of heavy silk cloth].

gropit,-ti, i. *Fr. groppite. min.* Kordiyeritin bozunmasından meydana gelen bir pinit çeşidi. [*Ing.* Groppite].

grosa, i. *It. grossa.* On iki desteden meydana gelen düzüne, on iki düzüne *(144 tane).* [*Ing.* Gross *(twelve dozen)*].

grosüler, i. *Fr. grossulaire, min.* Grena grupundan, doğal alüminyum ve kalsiyum silikat. [*Ing.* Grossularite].

grotesk, i. *Fr. grotèsque* < *it. grotesca.* § ● Acayip, komik. *(Karikatür gibi aşırı)* anlamına gelir; § ❷ (a) *tiy.* Herhangi bir fikir veya bir tezle alay eden tiyatro oyunu. *(Bu alaylar bazen pek dokunaklı ve acı da olabilir).* Bu gibi eserlerin konularında mutlak bir birlik aranmaz. Aranılan en önemli şey, fikir birliğidir); (b) *ed.* mübalâğalı olguları toplayan ve bunları şiir kuvvetiyle süsleyerek ifade eden eser; [*Osm.* Mudhike, tulût; *Ing.* Grotesque].

~ **yazısı,** *matb.* Her tarafı aynı kalınlıkta çizgilerden meydana gelen, düz ve sade yazı çeşitleri. Batone lâtin yazısı.

grothit,-ti, i. *Fr. grothite, (Alman mineraloji bilgini P von Groth'un adından). min.* Sfenin yttriyumlu çeşidi. [*Ing.* Grothite].

grovak, i. *Fr. jeol.* İçinde bol kil ve mika bulunan gri veya koyu gri renkli bir kumtaşı.

grönaj, i. *Fr. grenage. matb.* ◘ **Grenaj.**

Grönland (Groenland), öz. i. *Ing. greenland. coğr.* Arktik Amerika'da Danimarka'ya bağlı ada, dünyanın en büyük adası; 2 176 000 km² (341 700 km²'si hariç buzullarla kaplıdır); 37 100 nüf. Merkezi *Godthaab* (5 000 nüf.) [*Fr.* Groenland]..

~ **köpeği,** *zool.* ◘ **Köpek.**

grönendal, i. *(Belçika'da Grœnendael yer adından).* Belçika çoban köpeği çeşitlerinden biri; uzun kara kıllı bir köpektir. [*Ing.* ve *Fr.* Grœnendael].

Gruber, Max von, öz. i. (1853-1927). Alman hijyen ve bakteriyoloji bilgini, Bulaşıcı hastalıkların teşhisinde pek önemli olan aglütinasyon yöntemlerini *(Gruber-Widal reaksiyonu)* bulmuştur.

~ ~ **Widal reaksiyonu,** *tıp.* Tifoyu tanımak için yapılır. Hastanın serumu 1/20, 1/40 ve daha yüksek olarak sulandırılır. Her tübe 24 saatlik tifo basillerinin buyyondaki kültüründen eşit miktarda eklenir. Tüplerdeki flokülasyon derecesi incelenerek hüküm verilir.

grundtvig'çilik,-ği, öz. i. *Grundtvig* tarafından ortaya atılmış olan ve dinî kutsamalara özel bir önem veren luther'ci doktrin. *(Grundtvig'çiliğe göre, dinin akideleri üstünde fikir yürütmeye basit dindarların da ilâhiyatçılar kadar yetkisi vardır. Grundtvig için esas olan din topluluğudur. Kutsal Kitap ancak ikinci derecede bir önem taşır. İnsan tabiatı konusundaki iyimser görüşü dolayısıyle Grundtvig'çiliğe «Güleryüzlü Hıristiyanlık» adı verilmiştir).* [*Ing.* Grundtvigianism; *Fr.* Grundtvigianisme].

grup,-pu, i. *Fr. groupe* < *It. gruppo,* düğüm. § ❶ Aralarında herhangi bir bakımdan ilgi veya benzerlik bulunan şeylerin, kimselerin topu; [*Ing.* Group, section]; § ❷ *ask.* Kuvvet ve bölümü kullanılacağı yere ve tarza bağlı olmak şartıyle amaçlara göre bir komuta altında toplanan birlikler. [*Ing.* Section]. § ❸ *otom.* Bataryanın pozitif ve negatif levhalarının aralarında ayırıcılar olmaksızın birleştirilmesi; § ● *(Geniş anlamda)* Görüşleri, çıkarları bir olan kimseler bütünü: *Siyasî gruplar arasında çekişmeler, Ortak Pazar grupuna girenler;* [*Ing.* Party]. § ❺ Ortak özellikleri olan varlıklar, nesneler bütünü: *Bir lehçeler grupu;* § ● *ask.* Çeşitli sınıf veya birliklere bağlı elemanların, belirli bir taktik görevi gerçekleştirmek üzere, tek kumandanın emri altında birleştirilmesinden meydana gelen kıta topluluğu. [*Ing.* Unit]; § ● *ikt.* Aralarında üretim maliyetini düşürmek veya satış fiyatını yükseltmek konusunda işbirliği yapmalarını sağlayacak bağların bulunduğu topluluk: *On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısının sonuna doğru, klâsik kapitalizmin yerini gruplar kapitalizmi aldı;* [*Ing.* Group]. § ● *istat.* Bir veya daha çok ortak özelliği olan eleman, gözlem veya kişiler serisi. ☆ *Eşanl.* **sınıf;** § ● *mat.* (a) Her elemanla birlikte tersini ve her eleman grupuyle birlikte bileşenlerini kapsayan aynı yapıda elemanlar cümlesi; (b) Bazı şartlara uyan, permütasyonlar, yerleştirmeler, düzenlemeler, dönüşümler, yer değiştirmeler v.b. gibi matematik işlemlerin tümü: *Bir yirmiyüzlüye kendi üzerine döndüren yer değiştirmeler ve simetriler bir grup meydana getirir, buna yirmiyüzlü grupu da denir;* (c) Bir iç bileşim kanunuyle donatılan cümle. *(Aşağıdaki özellikleri taşır: 1. İç bileşim kanunu katılmalıdır; 2. a herhangi bir eleman olmak üzere, $e_0a = a_0e = a$ olacak şekilde bir etkisiz elemanı vardır; 3. her a elemanına, $a_0a' = a'_0a = e$ bağıntısını doğrulayan bir a' elemanı eşlik etiştirilecek şekilde her elemanın bir simetriği vardır.* [*Ing.* Group]; § ⓫ Zooloji ve botanikte sınıflandırmada kullanılan, fakat şube, sınıf, takım, cins v.b. gibi belirli bir sıraya sokulamayan veya sokulmak istenmeyen alt-bölüm *(rudistler, zırhlı balıklar, konuk orkideler, v.b. grupları)* [*Ing.* Division]. § ⓬ *san.* Bir bütünü meydana getiren şekiller veya nesneler topluluğu. ◉ ~ **lar dinamiği,** *psik.* ◘ **Dinamik;** ◉ ~ **lar kuramı,** *mat.* Bütün mümkün grupların matematik açısından sistemli olarak incelenmesi. [*Ing.* Theory of groups; *Fr.* Théorie des groupes]. ◉ **alt** ~, *mat.* Bir G grupu için, aynı bileşim kanununa göre tamamen grupun yapısında olan alt cümle: *Ötelemeler, dönüşüm grupunun bir alt grupunu meydana getirir.* [*Ing.* Sub-group; *Fr.* Sous-groupe]; ◉ **alterne** ~, *mat.* ◘ **Alterne;** ◉ **asid** ~ **u,** *kim.* ◘ **Asid;** ◉ **bağlaç** ~ **u,** ◘ **Bağlaç;** ◉ **bağlantı,** ~ **u,** *biy.* ◘ **Bağlantı;** ◉ **baskı** ~ **ları,** *ikt.* Ortak iktisadî çıkarları veya ortak siyasî, felsefî ve dinî inançları benimsemiş olan ve kamu oyu, siyasî partiler, yönetim ve yöneticiler üstünde aynı zamanda etkide bulunmak için büyük malî imkânları biraraya getiren kişilerin kurduğu topluluk veya birlik; [*Ing.* Pressure groups; *Fr.* Groupes de pression]; ◉ **belirtme** ~ **u,** *gram.* ◘ **Belirtme;** ◉ **bir alt** ~ **un indeksi,** *mat.* Bir sonlu grupta, grup basamağının alt grup basamağına bölümü *(mutlaka tamsayıdır);* [*Ing.* Index of a sub - group; *Fr.* Index d'un sous-groupe]. ◉ **T** ~ **u,** *teşk.* Az sayıda kişinin, grup içindeki tepkilerini ve karşılaştıkları güçlükleri deneysel açıdan gözlemlemek için biraraya getirilmelerinden meydana gelen çalışma grupu ;[*Ing.* T. group; *Fr.* Groupe T, groupe de diagnostic]; ◉ **çarpma** ~ **u,** *mat.* Tanım işlemi, hem elemanlarının hem de işlemin türü göz önüne alınmaksızın, aritmetik çarpma gibi gösterilen grup. *(Bir a elemanın simetriğine bunun tersi denir ve a^{-1} ile, etkisiz eleman ise a^0 veya 1 ile gösterilir. Aritmetikte olduğu gibi, kapalı olarak çarpma işareti yerine geçebilir);* [*Ing.* Multiplicative (multiplying) group; *Fr.* Groupe multiplicatif]. ◉ **çevrimsel** ~, *mat.* Sınırlı sayıda elemanın monogen grupu: $\frac{2\,k\,\pi}{p}$ döndürmeleri *(k, bağıl tamsayıların Z halkasına ait olduğuna ve p bir tamsayıyı gösterdiğine göre,* $\frac{2\pi}{p}$ *dönmesiyle meydana gelen p elemanlı bir çevrimsel grup meydana getirir);* [*Ing.* Cyclic group; *Fr.* Groupe Cyclique]. ◉ **çevrimsel** ~, *mat.* ◘ **Çevrimsel;** ◉ **değişli** ~, *mat.* Değişli bir iş işlem yardımıyle tanımlanan grup; [*Ing.* Commutative group; *Fr.* Groupe commutatif]. ◉ **deneme** ~ **u,** ◘ **Deneme;** ◉ **elektrojen** ~ **u,** *elek.* ◘ **Elektrojen;** ◉ **eşlenik alt** ~ **lar,** *mat.* Bir *G* grupunun, her biri *G*'ye uygulanmış bir iç otomorfizma ile diğerinden türeyen alt grupları; [*Ing.* Conjugated sub-groups; *Fr.* Sous-groupes conjugés]. ◉ **fonksiyonel** ~, *kim.* Bir bileşiğin formülünde bulunduğu zaman kimyasal bir fonksiyonun varlığını belirten kök; [*Ing.* Functional grouping; *Fr.* Groupement fonctionnel]. ◉ **hidrolik** ~, *elek.* Motoru su enerjisiyle çalışan üreteç grupu. [*Ing.* Hydraulic group; *Fr.* Groupe hydraulique]; ◉ **iNRC** ~**u,** *psik.* Piaget'nin terim düzeninde, biçimsel düşüncenin temel mantık yapısı. *(Piaget bunu, zihin işlemlerini inceleyerek meydana çıkarmıştır; bu işlemler dört tanedir ve iNRC harfleriyle sembolleştirilmiştir);* [*Ing.* INRC group; *Fr.* Groupe INRC]. ◉ **eksik parçalı** ~, *hava.* ◘ **Eksik.** ◉ **elektrojen** ~ **u,** ◘ **Elektrojen;** ◉ **frekans**

~ u, *hava.* ◘ **Frekans;** ◉ **enerji** ~ u *hava.* ◘ **Enerji;** ◉ **eş** ~, *sit.* ◘ **Eşgrup.** ◉ **kan** ~ u, *biy.* ve *sosy.* Alyuvarlarda **A** ve **B** aglütinojenleri ile kan serumu veya plâzmasında a ve b aglütininlerinin bulunup bulunmamasına göre meydana gelen kan tipleri olup, **A, B, AB** ve **O** olmak üzere 4 tiptir. **A'** yı kapsayan alyuvarları olan kimseye **B** tipi serum, **B'**yi kapsayana **A** tipi serum verilirse aglütinasyon meydana gelir. Fakat **O** olan kana **A,B,AB,** tipi serum verilirse hiçbir birikişme meydana gelmez; [*ing.* Blood group; *Fr.* Groupe sanguin]. ◉ **kaskatlı** ~, ◘ **Kaskatlı konvertisör;** ◉ **kaynak** ~ **ları,** *sosy. psik.* Kendilerine soru sorulan kişi topulukları. *(Bu topluluklara kaynak grupları denilebilmesi için, alınan cevapların toplam olarak birbirlerine karşıt sonuçlar vermesi gerekir. Ayrıntılı bir karşılaştırma yapılarak her topluluk tarafından verilen cevaplar arasındaki tutarlılık derecesi, yani cevaplar arasındaki çelişmezlik derecesi değerlendirilir);* [*ing.* Reference groups; *Fr.* Groupes de reference]. ◉ **kelime** ~ u, *dilb.* Anlam, yapı ve ritmin bir araya getirdiği kelimelerden meydana gelen cümlenin ikinci derecedeki birimi. [*ing.* Word group; *Fr.* Groupe de mots]; ◉ **Lie** ~ u, *mat.* Sürekli ve sonlu dönüşüm grupu; [*ing.* Lie's group; *Fr.* Groupe de Lie]. ◉ **Lorentz** ~ u, *mat. Minkowski* uzay zamanının yer değiştirmeleri grupu; [*ing.* Lorentz group; *Fr.* Groupe de Lorentz]. ◉ **monogen** ~, *mat.* Bir tek *a* elemanından doğan ve *n* bağıl bir tamsayı olmak üzere a^n şeklindeki elemanlardan meydana gelen grup; [*ing.* Monogenous group; *Fr.* Groupe monogène] ◉ **sıralı** ~, *mat.* Bileşim kanunuyle bağdaşan bir sıra bağıntısıyle donatılmış grup: *Bağıl tamsayılar toplama için sıralı bir grup meydana getirir. (Ana eleman x ise a < b bağıntısında ax < bx ve xa < xb bağıntısı çıkar);* [*ing.* Ordinate group; *Fr.* Groupe ordonné]; ◉ **simetrik** ~ *mat.* Sonlu *n* sayıda elemanın bütün yerleştirmelerinden doğan grup. *(Bu grup & n şeklinde gösterilir);* [*ing.* Symmetrical group; *Fr.* Groupe symetrique]; ◉ **sonlu** ~, *mat.* Elemanları sonlu sayıda parametreye bağlı grup; [*ing.* Finite group; *Fr.* Groupe fini]. ◉ **sosyal** ~, *sosy.* Özel bir toplumsal olgu ile alınan ve bu açıdan incelenen grup: *Bir organizmada olup biten her şey biyolojik bir nitelik taşımadığı gibi, bir toplumsal grupta olup biten her şey de, bu grupun toplumsal grup olarak yaşadığı hayatın bir belirtisi değildir.* [*ing.* Social group; *Fr.* Groupe social]. ◉ **sürekli** ~, *mat.* Elemanları belirli sayıda sürekli parametreye bağlı grup; [*ing.* Continued group; *Fr.* Groupe continu]. ◉ **termik** ~, *elek.* Motoru ısı enerjisiyle çalışan üreteç grupu; [*ing.* Thermic group; *Fr.* Groupe thermique]. ◉ **toplama** ~ u, *mat.* Hem elemanların, hem de işlemin türü göz önüne alınmaksızın, tanım işlemi aritmetik toplama gibi gösterilen grup. *(Bir toplama grupunda, a'nın simetriği -a ile gösterilir. ve buna a'nın karşıtı adı verilir. Bir toplama grupunun her zaman değişli olduğu kabul edilir).* [*ing.* Additive group; *Fr.* Groupe additif]; ◉ **türbo-jeneratör** ~ u, *elek.* Motoru bir türbin olan üreteç grupu; [*ing.* Turbogenerator group; *Fr.* Groupe turbo-générateur]. ◉ **uyarma** ~ u, *elek.* ◘ **Uyarma.**

~ **etkeni,** *psik.* ◘ **Etken.**

~ **dersi öğretmenliği,** *eğt.* Sınıf öğretmenliği usulünden farklı olarak, belli bazı derslerin, bu maksatla özel olarak yetiştirilmiş öğretmenler tarafından çeşitli sınıflarda bulunan öğrencilere verilmesi.

~ **etkisi,** *biy.* ◘ **Etki.**

~ **dinamizmi,** *psik.* Bir grup üyelerinin ortak duygu ve heyecanlara dayanarak birbirleriyle sıkı psikolojik ilişkiler geliştirmesi ve bu arada birbirlerini etkilemeleri. [*ing.* Groupe dynamics].

~ **sigortası,** *ikt.* Toplu sigorta. işverenin işçileri toplu olarak sigorta ettirmesi. [*ing.* Group life insurance]

~ **tedavicisi,** *psik.* Grup tedavisini yöneten kişi. [*ing* Group therapist].

~ **tedavisi,** *psik.* Fertlerin problemlerini, danışmanın da bulunduğu küçük bir grup içinde, tartışarak ruh sağlıklarını korumalarına yarayan bir tedavi tekniği. [*ing.* Group therapy].

~ **testi,** *eğt,* ve *psik.* Birden çok kimseye ayni zamanda uygulanabilen test. [*ing.* Group test].

~ **veya zincirleme bankacılık,** *ikt.* Bir veya birkaç bankanın bir kişi veya bir kaç müessese tarafından yönetilmesi. [*ing.* Chain banking].

~ **zekâ testi,** *eğt.* ve *psik.* Bir defada birden fazla kimseye uygulanan zekâ testi. [*ing.* Group intelligence test].

gruplama, i. Gruplamak eylemi. [*ing.* Collecting, bulking; *Fr.* Groupage].

~ **hatası,** *istat.* ◘ **Düzeltilme.**

gruplandırmak, nsz. f. § ❶ Gruplara ayırmak. § ❷ Dağınık olan şeyleri toplayıp grup meydana getirmek. [*Ing.* To group; *Fr.* Grouper].

gruplanma, i. Gruplanmak işlemi. [*ing.* Grouping; *Fr.* Groupement]; ◉ **verilerin** ~ **sı,** *istat.* Bir sınıftaki değişkenin değerini o sınıfın ortasına tekabül eden değere eşit sayarak bir olayın, değişirlik alanını eşit genişlikte bir miktar sınıfa bölme ve sonra her sınıfta bulunan bütün gözlemleri gruplama işlemi. [*ing.* Grouping of data; *Fr.* Groupement de données]

gruplanmak, nsz. f. § ❶ Biraraya gelip grup teşkil etmek; [*ing.* To be grouped, to form groups; *Fr.* Se grouper]. § ❷ Gruplara ayrılmak.

gruplaşmak, nsz. f. Gruplara ayrılmak, gruplar meydana getirmek.

gruplaştırma, i. § ❶ Gruplaştırmak eylemi; § ❷ *istat.* Anlaşılması güç bir gerçeği bir şema ile göstermek üzere, özel brüt verileri bir mantık çerçevesi içinde toplama veya bir değişken grupunu toplam bir değere veya toplam verileri az bir sayıya indirme; [*Ing.* Grouping; *Fr.* Groupement].

gruplaştırmak(-i), f. Gruplara ayırmak. Grup haline getirmek. [*ing.* To group; *Fr.* Grouper].

grünlingit,-ti, i. *Fr. grünlingite. min.* Formülü $Bi_4 Te S_3$ olan doğal tellür ve bizmut sülfür. [*ing.* Grünlingite].

grünerit,-ti, i. *Fr. grünérite* < *Mineraloji bilgini E. L. Grüner'in adından. min.* Amfibol grupundan doğal demir ve magnezyum silikat. [*ing.* Grünerite].

guadalkazarit,-ti, i. *Fr. guadalcazarite.* < *Meksika'da yer adı Guadalcezar. min.* Doğal çinko ve civa sülfoselenyür. [*ing.* Guadalcazarite].

Guajira'lılar, ç. öz. i. *etn.* Kolombiya'nın kuzey bölgesinde *Guajira* yarımadasında yaşayan kızılderililer. *Arawak* soyuna bağlı olan Guajira'lılar hayvancılıkla geçinirler. [*ing.* ve *Fr.* Goajiros, goaxiros].

guanako, i. *Peru dilinden = huanako. zool* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Devegiller *(Camelidae)* familyasına giren bir memeli türü. Uzunluğu 225, yüksekliği 115, kuyruğu 25 sm. olur. Kalın, yumusak ve açık kahverengi tüyleri olan zarif bir hayvandır. Lama ve alpakanın atası olduğu zannedilmektedir. Postu ve eti için avlanır. Güney Amerika'da toplu halde yaşar. Evcilleştirilebilir. [*Lat. Lama huanacus; ing.* ve *Fr.* Guanaco]. ◘ *ŞEKİL: 379.* — **MEMELİLER I.**

guanaz, i. *Fr. guanase. kim.* Timüs böbreküstü pankreas bezlerinde bulunan bir enzim. [*ing.* Guanase].

guanidin, i. *Fr. guanidine. kim.* Aminokarbamik asidin bazı: NH: $C(NH_2)_2$. *(Guanin'in oksitlenmesiyle meydana gelir).* [*ing.* Guanidine].

☆ *Eşanl.* **kasbotriamin.**

guanidonyum, i. *Fr. guanidonium. kim.* Guanidinden türeyen katyon. [*ing.* Guanidonium].

~ **nitrat,** *kim.* Formülü $(NH_2{-}C(NH_1){-}(NH_3)$ olan suda çözünür beyaz madde amonyum nitratın disiyanodiamit üzerine etkimesiyle elde edilir.

guanil, i. *Fr. guanyle. kim.* Formülü NH=C $-NH_2$ olan tek değerli organik kök, hidrokarbonlu bir kökle birleşerek amidinleri meydana getirir. [*Ing.* Guanyl].

guanilüre, i. *Fr. guanylurée. kim.* Formülü $NH_2{-}C$ (= NH)−CO--NH_2 olan baz; asidlerin disiyanodiamit üzerine etkimesiyle meydana gelir. [*ing.* Dicyanodiamidine; *Fr.* Dicyanodiamidine].

☆ *Eşanl.* **disiyanodiyamidin.**

guanin, i. *Fr. guanine. kim.* Pürin grupundan, $C_6H_5ON_5$ formülündeki baz; guano'da ve bazı hayvanların pankreasında bulunur. [*Ing.* Guanine; *Fr.* Guanine].

guanit,-ti, i. *Fr. guanite. kim.* Nitroguanidin'ın patlayıcı maddeler sanayiindeki teknik adı. [*ing.* Guanite].

guan-hua, i. *dilb.* Çin lehçesi; Sûy ve Tang hanedanları «*orta çince*»sinden gelen modern lehçelerin en önemlisi; bu lehçeye genellikle *MANDARIN DİLİ* adı verilir. *(Guanhua güneydoğu kıyı bölgeleri hariç bütün Çin'de konuşulur).* [*Ing.* Mandarin; *Fr.* Langue mandarine, kuan-hoa].

guano /gua:no/, i. *Isp.* < *keçua dilinden.* § ❶ *jeol.* ve *trm.* Deniz kuşlarının dışkı ve cesetlerinin kimi yerlerde uzun zamandan beri birikip yığılmasından meydana gelen ve gübre olarak kullanılan madde. [*Ing.* ve *Fr.* Guano]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Çeşitli kaynaklı gübreleme maddelerine verilen ad: *Balık guanosu, yarasa guanosu.*

guanokzalat,-tı, i. *Fr. guanoxalate.* Hidratlı doğal potasyum ve amonyum sülfokzalat. *(Guano'nun bileşiminde bulunur).* [*Ing.* Guanoxalate].

guanolin, i. *Fr. guanoline. kim.* Guanidin'in karboksilik esteri; etil kloroformiyatın guanidin üzerine etkimesiyle meydana gelen ürünün alkolü amonyakla işlenmesinden elde edilir. [*Ing.* Guanoline].

guanovülit,-ti, i. *Fr. guanovulite. min.* Guanonun bileşiminde bulunan hidratlı doğal potasyum ve amonyum sülfat. [*Ing.* Guanovulite].

guanozin, i. *biy. (Peru, huahu, gübre)* içinde guanin bulunan bir nükleosid. [*Ing.* ve *Fr.* Guanosine].

guarana, i. *bot.* (a) *Paullinia cupana* adlı bitkinin, Brezilya'da kullanılan yerli adı; (b) *Paullinia cupana* tohumlarından hazırlanan ve içinde yüzde 4 kafein bulunan ilâç ve keyif verici madde. *(İçinde bol nişasta ve yağ bulunduğu için yedek besin olarak kullanılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Guarena].

Guarani, öz. i. *dilb. Tupi-guarani (Paraguay)* nin güneyinde konuşulan Güney Amerika yerlileri lehçesi. [*Ing.* ve *Fr.* Guarani].

Guarani'ler, ◘ **Garaniler.**

Guarayo'lar, ç.öz.i. *etn.* Bolivya'nın doğusunda yaşayan güney Amerika yerlileri. Guarani dil topluluğuna bağlıdırlar. [*Ing.* ve *Fr* Guarayos].

guarinit,-ti, i. *Fr. guarinite. min.* Flüorlu doğal zirkonyum, kalsiyum ve sodyum silikat. [*Ing.* Guarinite].

guaş, i. *Fr. gouache.* Boya içine katılan bazı maddelerle koyulaştırılarak yapılan resim.

Guatemala, öz.i. *coğr.* Orta Amerika devleti, Panama kıstağının kuzeyinde, 13°50' ile 17°49' kuzeyparaleller arasında yer alır. Kuzeyden ve batıdan Meksika, Doğudan Honduras ve Antil denizi, güneydoğudan El Salvador, güneyden ise Büyük Okyanus ile çevrilidir. Yüzölçümü 108 889 km², 4 278 341 nüf. Başkent, *Guatemala.* [*ing.* ve *Fr.* Guatemala].

guatr, i. *Fr. goitre. patol.* Boyundaki tiroid *(kalkan)* bezinin anormal olarak büyümesi sonucu beliren hastalık. [*ing.* Goiter].

☆ *Eşanl.* **guşa.**

Guayaki'ler, ç.öz.i. *etn.* Paraguay'ın doğusundaki ormanlık bölgede yaşayan kızılderili halk. Avcılık, sebzecilik ve arıcılıkla geçinirler. [*Fr.* Guayakis].

guayul, i. *bot.* A.B.D. de kauçuk bitkisi olarak geniş ölçüde yetiştirilen *Parthenium argentatum* adlı bitkinin Meksika dilindeki adı. İki-çeneklîler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından, Frenkuzumu büyüklüğünde bir ağaççık olan

bu bitki kauçuk özü bakımından çok zengindir; bu öz ağırlığının yüzde 20'sini bulabilir; ürün verme süresi de kısadır *(ekildiğinin dördüncü yılından itibaren ürün alınır)*, ayrıca üretimi de kolaydır. Türkiye'de Antalya'da kültürü yapılmaktadır. [*Ing.* ve *Fr.* Guayule].

gubar /gubâr/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Eski yazı sanatında son derece ince bir yazı biçimine verilen ad. [*Ing.* Dust; *Fr.* Poussière].

gubari, i. Gayet ince ve toz gibi küçük yazı. [*Ing.* Smallest kind of Arabic writing].

gubat /gubât/, s. *Osm.* < *Ar.* **gabî**'nin çoğulu. *esk. h.d.* Kaba, biçimsiz, kubat. [*Fr.* Grotesque, lourd(e), disgracieux,-euse].

Gûcar, öz.i. *etn.* Hindistan'ın kuzeyinde yaşayan bir kabilenin adı.

guda, i. *Fr. goud.* Sahra'da, erglerin kumulları arasında uzunlamasına çöküntü.

guda, i. *Fr. gouda.* Iki ucu yuvarlak, silindir biçiminde Hollanda peyniri.

gudde, i.ç: **gud d.** *Osm.* < *Ar. esk. anat.* Bez, beze. [*Ing.* Gland; *Fr.* Glande]

guddeli, s. *esk.* Guddesi olan.

gudruf /gudrûf/, i.ç: **gadârif**. *Osm.* < *Ar. esk. anat.* Kulak ve burunda olduğu gibi bazı organlarda kemik yerine geçen esnek, sert ve beyaz doku. [*Ing.* Cartilage, gristle, chondrus; *Fr.* Cartilage].

☆ *Eşanl.* **kıkırdak**.

gudubet,-ti, /gudubet/, s. *Osm.* < *Ar. gazab.* Yüzüne bakılmayacak şekilde sevimsiz ve çirkin. [*Ing.* Ugly, clumsy, overgrown; *Fr.* Laid, disgracieux,-euse].

Guelowar'lar, ç.öz.i. *etn.* Senegal'de yerleşmiş zenci Serer halkı arasında yaşayan mandigo'lar; ataları XV. yüzyılda Senegal'e yerleşmiştir. [*Ing.* ve *Fr.* Guelowars].

guesde'ci, i. Guesdeci'lik taraflısı. [*Ing.* Guesdist; *Fr.* Guesdiste].

guesde'cilik,-ği, i. *Jules Guesde*'in sosyalizme getirdiği marksist ve yurtsever doğrultu. [*Ing.* Guesdism; *Fr.* Guesdisme].

gufran /gufrân/, i. *Osm.* < *Ar.* Yarlıgama, af, merhamet. [*Ing.* God's pardon, God's mercy; *Fr.* Absolution, pardon, rémission des péches, miséricorde].

ing. Cuckoo; *Fr.* Coucou].

guguk[1], ünl. *yans.* Çocukların birini kızdırmak veya biriyle alay etmek için çıkardıkları guguk kuşunun sesine benzer ses.

~ gibi kalmak (oturmak), *dey.* Tek başına kalmak veya oturmak *(acıma duygusuyle kullanılır)*. [*Ing.* To be alone, solitary, to live alone; *Fr.* Être seul, se trouver seul].

~ yapmak, Guguk sesi çıkarmak, alay etmek, eğlenmek. [*Ing.* To make fun *(of)*, to make merry *(with)*; *Fr.* Se moquer, se railler de qn., de qch., rire de qn.].

guguk[2],-ğu, i. *Yun. kokkyx.* Gugukgiller *(Cuculidae)* familyasının *(Cuculus, Chysococcyx, Coccystes* cinslerine verilen genel ad olup **Külrengi guguk, Altın guguk, Tepeli guguk gibi** türleri iyi bilinir. [*Ing.* Cuckoo; *Fr.* Coucou]. ◉ **altın ~**, *zool.* ◘ **Altınguguk**. ◉ **külrengi ~**, *zool.* Guguksular *(Cuculiformes)* takımının, Gugukgiller *(Cuculidae)* familyasından tırmanıcı bir kuş türü. Uzunluğu 30-35 sm. Sırtı kahve-külrengi karnı beyaz ve enine çizgilidir. Bacakları kısa, kanatları uzun ve sivri kuyruğu uzun ve renklidir. Böceklerle, en çok da tırtıllarla beslenir. Göçücüdür. Ötüşüyle (gu-guk) ve yumurtasını başka kuşlara kuluçkalatmasıyle her yerde bilinir. Dişi guguk yuva yapmaz, yumurtalarını böcekçil küçük kuşların yuvalarına bırakır. Hemen bütün Eski Dünya'da orman dağ ve ovalarda yaşar. [*Lat. Cuculus canorus; Ing.* Cuckoo; *Fr.* Coucou gris]. **~ sakallı ~**, *zool. Piciformes* takımının, *Bucconidae* familyasından bir kuş türü. Güney Amerika'da ağaçlarda yaşar. Yenir. [*Lat. Bucco macrorhynchus; Ing.* Puffbird, barbet; *Fr.* Tamatia, paresseux]. ◉ **tepeli ~**, *zool.* Guguksular *(cuculiformes)* takımının, Gugukgiller *(Cuculidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 41 sm. Tüyleri kahve-külrengidir. Afrika., Güney Avrupa ve tropik Asya'da orman ve bahçelerde yaşar. [*Lat. Coccystes glandarius; ing.* Great spotted cuckoo; *Fr.* Grand coucou tachete].

guguk kuşları, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Karinalılar *(Carinatae)* bölümünün, Guguksular *(Cuculiformes)* takımına giren bir alt takımı. Ağaçlarda ve yerde yaşayan uzun kanatlı, bazen eğri, bazen kenarları dişli bir gagaya sahip olan kuşları içine alır. **Gugukgiller** *(Cuculidae)* ve **Muzculgiller** *(Musophagidae)* olmak üzere 2 familyası vardır. [*Lat.* ve *Ing. Cuculi*].

~ kuşu, *zool.* ◘ **Guguk**[2].

gugukgiller, c.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Guguksular *(Cuculiformes)* takımının, Gugukkuşları *(Cuculi)* alt takımına giren bir familyası. Gagaları hafifçe eğri, kanatları uzun ve sivri, kuyrukları kama biçimindedir. Dişi kuş yumurtalarını başka kuşların yuvalarına bırakır. *(Kuluçka asalağı)*. Eski dünyada yaşarlar: **Külrengi guguk** *(Cuculus canorus)* **Altın guguk** *(Chrysococcyx cupreus)*, **Tepeli guguk** *(Coccystes glandarius)* iyi bilinen türleridir. [*Lat.* ve *Ing. Cuculidae; Fr.* Cuculides].

gulâm /gulâm/, i.ç: **gılmân**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Oğlan, taze delikanlı, erkek çocuk. § ❷ Köle, bende. [*Ing.* Boy, lad, male slave; *Fr.* Jeune-homme, adolescent, garçon].

gulaş, i. *Alm. gulash.* Sığır etinden yapılan bir çeşit Macar kebabı.

gulden, i. *Fr.* Hollanda'nın bir florin değerindeki parası. [*Ing.* Gulden, guilder].

gulet,-ti, i. *Fr.* Yan yelkenli ve iki direkli, hafif yelkenli gemi. ◉ **dört direkli ~**, *den.* ◘ Dört.

gulf-stream /golfstrim/ *(Körfez akıntısı)*, öz. i. *ing. coğr.* Atlas okyanusunda sıcak su akıntısı: Florida ile Küba arasında doğar, önce kuzeye, sonra kuzeydoğuya doğru akar. [*ing.* ve *Fr.* Gulf-stream].

gulfe, i. *Osm.* < *Ar. esk. anat.* Sünnet derisi. [*ing.* Prepuce, foreskin; *Fr.* Prépuce].

gulgule, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Gürültü, şamata. [*ing.* Clamor, vociferous cry, chirping of birds, noise made by liquor poured from a bottle, echoes of a vault; *Fr.* Bruit, vociférations].

gulu gulu, i. *yans.* Hindinin çıkardığı ses.

gulyabani, i. *Osm.* < *Fars. ğül-i beyâbânî* > *gül-i yabânî*. Bazı kuruntulu kimselerin karanlıkta gözlerine göründüğünü sandıkları korkunç hayalet, hortlak. [*ing.* ve *Fr.* Ogre]

gumit,-ti, i. *Fr. gumitte* < *Lat. gumma*, zamk. *min.* Uranitit'in bozunma ürünü olan hidratlı uranyum oksid; rengi portakal sarısı ile koyu kırmızı arasında değişir. [*Ing* Gummite].

gundu, i. *Fr. goundou. patol.* Sebebi bilinmeyen tropik hastalık; üstçene kemiğinden gittikçe büyüyüp bir hayli irileşebilen bir kemik uru şeklindedir. [*Ing.* Goundou].

gunitleme, i. Çok kuvvetli basınç altında sıkıştırılmış hava yardımıyle sıvı harç püskürterek yapılan özel sıvama usulü. [*Ing.* Guniting; *Fr.* Gunitage].

~ makinesi, Gunitleme işinde kullanılan makine. [*ing.* Guniter; *Fr.* Guniteuse].

gunit,-ti, i. *Fr. gunite.* < *Ing. gun.* tabanca. *malzeme.* Kuru olarak hazırlanan ve sıvanacak yüzey üzerine hava basınçlı bir makineyle toz halinde püskürtülen çimento ve kum karışımı. [*Ing.* Gunite].

gurabiye, i. *Ar. gurâb. karga* > *gurâbiyye. din.* Islâm inançlarına aykırı düşünceler ileri süren bir mezhep.

gurami, i. *(Malezya dilinden). zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Cennet-balığıgiller *(Anabantidae)* familyasından bir balık. Sonda adalarında tatlı ve acı sularda yaşar. Solungaç boşluğunda hava ile solunum yapmağa elverişli organlar *(dolambaçlı organlar)* bulunur. Erkek gurami, Su bitkilerinden, içinde hava kabarcıkları bulunan bir yuva yapar. Başlıca türü *Osphramenus altax'ın* uzunluğu 60 sm. yi bulur. Eti çok beğenilir. [*Ing.* ve *Fr.* Gourami]. ◘ *LEVHA: 124.* — **TROPİK BALIKLAR.** ◉ **cüce ~**, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Cennet-balığıgiller *(Anabantidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 6-7 sm. Hindistan'da yaşayan bir süs balığıdır. [*Lat. Colisa lalia; Ing.* Dwarf gourami; *Fr.* Gourami nain]. ◉ **dev ~**, *zool.* Kemikli balıklar *(Teleostei)* takımının, Cennet balığıgiller *(Anabantidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 12 sm. Süs balığıdır. Hindistan'da yaşar. [*Lat. Colisa fasciata; Ing.* Giant gourami; *Fr.* Gourami geant]. ◉ **gök ~**, *zool.* ◘ **Gök**[2].

gök gurami, b.i. *zool* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Cennet-balığıgiller *(Anabantidae)* familyasından bir balık türü.. Uzunluğu 10 sm. Tropik uzak doğu sularında yaşar. Süs balığıdır. [*Lat. Trichogaster trichopterus; ing.* Three-spot gourami; *Fr.* Gourami à trois tâches].

gurbet,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Gariplik, yabancılık, yuvasından, yurdundan veya kentinden uzakta bulunma hali. [*Osm.* Yadel; *ing.* A being away from home, foreign travel, exile; *Fr.* Absence du foyer, éloignement du sol natal, voyage ou séjour dans un pays etranger, éloignement de la patrie, exil]. § ❷ Yurt dışı, yabancı yer. § ❸ Yabancı yerlere gitme, yurdu dışında bulunma: *Gurbet etmek, gurbet çekmek.* [*Ing.* To go abroad, to live abroad; *Fr.* Vivre à l'étranger].

~ çekmek, *dey.* Gurbetin zahmetine katlanmak. [*Ing.* To suffer absence from home, to suffer exile; *Fr.* Souffrir de l'éloignement].

~ eli, *dey.* Yabancı ülke, yurt dışı, yabancı yer. [*Ing.* Place away from home].

gurbetçi, i. Gurbete çıkan, yurt dışında yaşayan kimse. [*Ing.* One who goes away from home; *Fr.* Qui s'expatrie, qui vit ou voyage loin de son pays].

☆ *Eşanl.* **elgin, garip**.

☆ *Karş.* **kalabalık, yakın, yakına bırakılmış, yakında, kalabalık, beraber, birlikte**.

gurbette, z. Yerinden yurdundan uzak bulunan, yurt dışında yaşayan (bulunan). [*Ing.* Abroad; *Fr.* Au loin].

gurbet.zede, b.s. *Osm.* < *Fars.* Yerinden, yurdundan uzak bulunma derdine uğrayan. [*Ing.* Driven from home, exile; *Fr.* Qui souffre de l'éloignement de son pays].

gurcata, i. *it. den.* Ana direk üzerindeki çubuğun armasını yapmak ve üzerlerine çanaklık kurmak üzere macuna kolları üstüne omurgaya aykırı konan ağaçlar. [*Ing.* Top-mast cross-tree]. ◉ **demir ~**, *den.* ◘ **Demir**.

~ kolu, *den.* Gurcatanın her iki tarafından çıkan kolları.

gureba /gurebâ/, ç.i. **garib**'in çoğulu. *Osm.* < *Ar.* Garipler, yurdundan, yuvasından uzak düşmüş olanlar. [*ing.* Strangers, people away from home, the poor and destitute; *Fr.* Etrangers, personnes qui se sentent éloignées du pays natal, pauvres, indigents].

gurema /guremâ/, i. *Osm.* < *Ar. mat.* «**Alacaklı**» demek olan **garim** kelimesinin çoğulu olup **gurema taksimi** teriminde geçer ve *eldekini herkesin alacaklı bulunduğu oranda bölme*» anlamına gelir.

~ taksimi, *mat.* Bir sayıyı bilinen bir takım sayılarla orantılı kısımlara ayırma.

gurgur, i. *yans.* Guruldama sesi. [*Ing.* Rumbling sound; *Fr.* Gargouillement].

~ etmek, Guruldamak.

Guriler, ç.öz.i. *tar.* Afganistan'da hüküm süren hanedan.

☆ *Eşanl.* **gurlular**.

gurk,-ku, s. *yans. h.d.* § ❶ Kuluçka olmuş, kabarmış, tavuk veya hindiye verilen sıfat. [*Ing.* Broody *(hen)*, in a state of excitement and strutting *(turkey cock)*; *Fr.* Qui a envie de couver]. § ❷ Erkek hindi, [*Ing.* Turkey cock, gobbler; *Fr.* Dindon].

~ ~ **etmek**, Tavuk kuluçkaya yatmak isterken veya yavrularını çağırırken gurk gurk diye ses çıkarmak.

gurklamak, nsz. f. § ❶ Kuluçka olmak. [*Ing.* To be broody*(hen)*, to be excited *(turkey* cock)]. § ❷ *(Erkek hindi hk.)* Kabarmak.

gurlamak, nsz. *yans.* ◘ **uruldamak**.

Guro'lar, ç. öz. i. *etn.* Batı Afrika'da, Fildişi sahilinin Sassandra ve Bamdama nehirleri arasında yaşayan ve sayıları 110 000'i bulan zenciler. Yaptıkları maskeler ve ince işlemeli eşyalar ünlüdür. Özellikle dokuma çıkrık makaralarını kadın kafaları veya hayvan resimleriyle süslerler. [*Ing.* ve *Fr.* Gouros].

guruldama, i. Guruldamak eylemi. [*Ing.* Rumbling; *Fr.* Gargouillement].

guruldamak, nsz. f. *(Bağırsaklar veya karın hk.)* Gur gur diye ses çıkarmak. [*Ing.* To rumble; *Fr.* Gargouiller].

Gurlular, ç.öz.i. *tar.* ◘ **Guriler**.

gurultu, i. Guruldama sesi. [*Ing.* Rumbling noise; *Fr.* Gargouillement].

gurup,-bu /gurüp/, i. *Osm.* < *Ar. gurûb. (Güneş hk.)* Batma, batış: *Güneşin gurubu.* [*Ing.* Sunset; *Fr.* Coucher du soleil]. ◉ ~ **lu fener**, *den.* Işığı ağır ağır hafifleyerek sönen ve tekrar ağır ağır çoğalan sahil fenerleri.

gurur /gurür/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Benlik², kendini yüksek ve değerli tutma duygusu, kendini beğenme: *Ulusal gururumuz her şeyden önce gelir.* [*Ing.* Pride, self-esteem; *Fr.* Orgueil, fierté, vanité]. ☆ *Yak. anl.* **onur, kendini beğenmişlik, kurumluluk, tekebbür, nahvet**. ☆ *Karş.* **alçak gönüllülük ,tevazu**. § ❷ Kurum, kibir. [*Ing.* Arrogance, vanity; *Fr.* Arrogance, défain, grandeur]. § ❸ Övünme, iftihar. § ❹ Şeref onur: *Gururu zedelendi.* ◉ *(Birinin)* ~ **unu okşamak**, *dey.* Bir kimseye övünç vermek: *Mamafih, insan arasına katılmak biraz da gururumu okşamıyor değildi.* [*Ing.* To play on someone's pride, to flatter somebody's pride].

~ **gelmek** *(birine)* **veya** *(biri)* ~ **getirmek**, *dey.* Gurur duymak, kurumlanmak. [*Ing.* To put on airs, to be conceited, proud *(of)*; *Fr.* S'enorgueillir].

gururî /gurürî/, s. § ● *esk.* Gururla ilgili. § ❷ *muz.* Türk musikisinin, bugüne örneği ulaşamamış en eski makamlarından biri.

gururlanmak, nsz. f. Gurur duymak, böbürlenmek, büyüklenmek, kurumlanmak. [*Ing.* To be proud, become haughty; *Fr.* Se rengorger, s'ennorgueillir].

gururlu, i. ve s. Benliği olan, gururu olan. [*Osm.* Mağrur; *Ing.* Proud, haughty; *Fr.* Orgueilleux,-euse, fier, arrogant,-ante].

☆ *Yak. anl.* **başı havada, burnu havada, onurlu, kendini beğenmiş, kurumlu, mütekebbir**.

☆ *Karş.* **alçak gönüllü, mütevazi**.

guse, i. *Fr. gousset. mar.* İki veya daha fazla iskeleti birbirine sıkıca bağlamak için kullanılan, ağaç veya saçtan yapılmış yardımcı parçalar. *(Guse, yapılan birleştirme iskeletlerin iyice bağlanması için yeterli olmadığı zaman uygulanır. Işin yüzeyine iki iskeletin birleştiği yeri içine alacak şekilde, vida veya çiviyle bağlanır ve gerekli takviye yapılır).* [*Ing.* Gusset].

gusl, i. ◘ **Gusül**.

gusletmek, f. *Osm.* < *Ar.* Müslümanlığın ereklilik gösterdiği durumlarda, dinin tarifine göre, bütün vücudu yıkamak, gusul abdesti almak. [*Ing.* To take a ritual bath, to wash *(the dead)*; *Fr.* Faire les ablutions rituelles après l'acte de coit].

gusto /gus:to/, s. *It.* Beğeni. [*Osm.* Zevk; *Ing.* Taste, gusto, zest; *Fr.* Goût].

gustolu, z. Zevkli, beğenili: *Gustolu terzi* [*Ing.* Having good taste, tasteful, elegant, smart; *Fr.* Qui a du goût, élégant,-ante].

gustosuz, s. Zevksiz. [*Ing.* Having no taste, tasteless; *Fr.* Sans goût, qui manque du goût].

gusül,-slü, i. *Osm.* < *Ar. gusl.* Müslümanlıkta kirlilikten kurtulmak, ibadette bulunabilmek için dinin emrettiği şekilde bütün vücudu yıkama. [*Ing.* Ritual total ablution of the body *(after pollution or coition)*; *Fr.* Lavage, lotion, ablution, ablutions rituelles prescrites aux musulmans après le commerce charnel et en certains autres cas].

gusül.hane /gusülhäne/, b.i. *Osm.* < *Ar. gusl*, yıkanma + *Fars. hâne*, ev. Eski Türk evlerinde gusül etmeğe ve su dökmeğe mahsus, mangal ateşiyle ısıtılan, içi çinko veya çini kaplı büyücek yüklük şeklinde yıkanacak yer. [*Ing.* Bathroom for ritual washing, small domestic bathroom; *Fr.* Bain d'ablution, douche].

guşa /gu:şa/, i. *biy. ve patol.* ◘ **Guatr.**

guşetmek, b.f. Dinlemek, işitmek. [*Ing.* To lend an ear *(to)*, to listen *(to)*; *Fr.* Prêter l'oreille à...].

gut,-tu, i. *Fr. goutte. patol.* ◘ Damla hastalığı.

gutaperka, i. *ing. gutta-percha.* ◘ **Gütaperka**.

gutasyon, i. *Fr. guttation. biy.* ◘ **Damlama**.

Guti'ler, ç.öz.i. *etn.* Zağnos dağlarından güneye inen eski bir kavim veya M.Ö. 2150-2050 yılları arasında Mezopotam'ya da hüküm sürmüş krallığa verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Goutis].

guvano, i. ◘ **Guano**.

guvaş, i. *Fr. gouache* < *It. res.* Kapatıcı renkleri olan bir suluboya ve bu boyayla yapılan resim. [*Ing.* Body colour gouache].

~ **resim (~ boyaresim)**, *res.* Suluboyaların içine beyaz boya katılarak yapılan resimler. Suluboya resimlerde ise beyaz boya kullanılmaz. Renklerin açıklık ve koyuluğu ancak boyalara katılan suyun çokluğu ve açıklığıyle elde edilir. [*Ing.* Body-colour painting; *Fr.* Peinture à la gouache].

~ **ressamı**, *dey.* Guvaş usulüyle resim yapan ressam. [*Ing.* Body-colour painter, gouachist; *Fr.* Gouachiste].

guvaşlanmış, s. *res.* Bir suluboya resmin bazı ışıklı ve açık renkli kısımlarına beyazla karışık boyalar sürmek suretiyle yapılan resim. Bu gibi resimlere **guvaşlı suluboya** denir. [*Fr.* Gouache].

guvatr, i. *Fr. goitre. biy.* ve *patol.* ◘ **Guatr.**

guvernant,-tı, i. *Fr. gouvernante.* § ❹ Kahya kadın. § ❷ Bir çocuğun eğitimi kendisine verilmiş kadın.

guvernör,-rü, i. *Fr. gouverneur.* § ❶ ◘ **Vali.** § ❷ Büyük bir kamu işini *(devlet bankası gibi)* çeviren kimse.

Guyana, öz. i. *coğr.* Güney Amerika'nın kuzey kısmında, Atlas okyanusundan içerilere kadar uzanan geniş bir bölgenin adı. Bölgenin Venezüela ve Brezilya sınırları dışında kalan toprakları 3 devlet arasında paylaşılmıştır. 1) *İngiliz Guyanası.* Yüzölçümü 215 000 km², başkenti *Georgetown*'dır; 2) *Hollanda Guyanası (Surinam)* Yüzölçümü 143 000 km², başkenti *Paramaribo*'dur. 3) *Fransız Guyanası.* Yüzölçümü 91 000 km², başkenti *Cayenne*'dir. [*Ing.* Guiana; *Fr.* Guyane].

guyot,-tu, i. *(İsviçreli bir coğrafyacının adından). coğr.* Büyük okyanusta sık rastlanan kesik koni biçiminde denizaltı engebesi. *(Guyot'ların eski volkanlar olduğu sanılır: deniz aşındırması sonucunda üst kesimleri yontulan ve volkanlar alçalma hareketleri nedeniyle 2 000 m'ye kadar inebilir.)* [*Ing.* ve *Fr.* Guyot].

guzine, i. *den.* Gemilerde mutfaklara denir. [*Ing.* Kitchen, kitchen stove].

gübre, i. *Yun. Kopria. trm.* Verimini arttırmak için toprağa karıştırılan her türlü kimyasal veya çürümüş organik madde veya yine bu maksatla hazırlanan hayvan dışkısı. [*Ing.* Dung, manure, droppings; *Fr.* Fumier, engrais, fiente]. ◉ **bitki ~ si**, *trm.* ◘ **Yeşil gübre**. ◉ **biyolojik ~**, Bazı bakterilerin etkisiyle mayalandırılmış organik hayvan veya bitki artıkları. *(Biyolojik gübrelerin başlıca özelliği, çok fazla miktarda bakteri ve enzim taşımasıdır. Bu özelliği dolayısıyle gereğinde çiftlik gübresinin yerini tutar).* [*Ing.* Biological manure; *Fr.* Engrais biologique]. ◉ **çiftlik ~ si**, Hayvan yataklık ve dışkılarının karışımı. [*Ing.* Farmyard manure; *Fr.* Fumier de ferme, fumier d'etable]. ◉ **çöplük ~ si**, Ev çöpleri ve sokak süpürüntülerinden meydana gelen gübre. [*Ing.* Night-soil; *Fr.* Gadoue]. ◉ **güvercin ~ si**, Güvercin dışkısı. [*Ing.* Pigeon manure; *Fr.* Fiente de pigeon]. ◉ **insan ~ si**, içine kömür tozu veya organik madde artıkları karıştırılmış insan dışkısı. [*Ing.* Human manure, f(a)eces; *Fr.* Engrais humain]. ◉ **karma ~**, Hayvansal ve bitkisel maddelerin karışımıyle meydana gelen gübre. [*Ing.* Mixed manure; *Fr.* Engrais mixtes]. ◉ **lâğım ~ si**, Lâğım çukurlarında biriken suyle karışık insan dışkısı. [*Ing.* Liquid manure; *Fr.* Engrais flamand]. ◉ **sunî veya fennî ~**, kimyasal gübre. [*Ing.* Chemical manure, artificial manure, fertilizer; *Fr.* Engrais artificiel, engrais minéraux, engrais chimiques]. ◉ **yeşil ~**, Kuruyunca gübre vazifesi görmek üzere toprağa gömülen taze ot ve yapraklar. [*Ing.* Manure crop; *Fr.* Engrais vert].

~ **böceği**, *zool.* Kın kanatlı böceklerin Skarabgiller *(Scarabeidae)* familyasından gübre üzerinde yaşayan böceklerin yaygın adı. [*Ing.* Dung beetle; *Fr.* Bousier].

~ **dağıtıcı**, *trm.* ◘ **Dağıtıcı**.

~ **elementleri**, *trm.* Bitki gelişmesi için mutlak lüzumlu üç esas element. (P,N,K). [*Ing.* Fertilizer elements].

~ **formülü**, *trm.* Bir gübrenin hazırlanmasında kullanılan ham maddenin miktar ve derecesi.

~ **gazı**, *trm.* ◘ **Gaz²**.

~ **gradı**, *trm.* Bir ton gübre içerisindeki bitki besin maddesi birimi sayısını göstermek için kullanılan bir terim. [*Ing.* Fertilizer grade].

~ **oranı**, *trm.* Bir sunî gübrede N-P-K oranı. [*Ing.* Fertilizer ratio].

~ **serpici**, Çiftlik ve lâğım gübrelerini ve ve toprağın verimini arttırıcı maddeleri serpmeye yarayan makine. *(Kimyasal gübre serpen makineye de bu ad verilir.)* [*Ing.* Dung-spreader, manure broadcaster, manure distributor].

~ **şerbeti**, Hayvan sidiği, yağmur suyu ve gübre sızıntısından meydana gelen sıvı. [*Ing.* Liquid manure, dung water; *Fr.* Purin].

~ **terkibi**, *trm.* Bir gübrenin azot, fosfoasidi ve potas bakımından yüzde oranı.

~ **ünitesi**, *trm.* Bir ton gübrenin yüzde biri.

~ **yayıcı**, Gübre yığınlarını merkezkaç sistemle toprağın yüzeyine dağıtan makine. [*Ing.* Manure spreader; Fertilizer, spreader].

gübreleme, i. *trm.* Tarla, bahçe, bağ gibi ekilen-dikilen topraklardan daha iyi verim elde etek, bol ürün almak için sık sık mümkünse her yıl, oraya gübre verme işi. [*Ing.* Dunging, dressing, manuring; *Fr.* Fumure, fumage, fumaison].

gübrelemek(-i), f. Verimini arttırmak için toprağa gübre dökmek. [*Ing.* To dung, to manure; *Fr.* Fumer, engresser, amender].

gübreli, s. *trm.* Gübrelenmiş olan: *Gübreli toprak.* [*Ing.* Manured, fertilized; *Fr.* Fourni de fumier, d'engrais].

gübrelik,-ği, i. Gübre saklanan yer. Gübre yığını; gübre sahanlığı veya çukuru. [*Ing.* Dunghill, dung hole; *Fr.* Fumiere].

güç,-cü, i. ◘ **Güç¹**.

gücendirmek(-i), f. Darılmak, gücenmesine yol açmak: *Bu aksam da gelmeseniz, bizi gücendirmiş olursunuz.* [*Ing.* To offend, to hurt; *Fr.* Froisser, blesser].

gücenik, s. Darılmış, gücenmiş: *Niye öyle gücenik duruyorsunuz?* [*Ing.* Offended, hurt; *Fr.* Fâché,-ée, irrite,-ée, affligé,-ée].

☆ *Yak. anl.* **kırgın, muğber, dilgir, dargın, küskün**.

☆ *Karş.* **barışık**.

güceniklik,-ği, i. Gücenmiş olma hali: *Durup*

dururken gene bir güceniklik çıkarma. [*Ing.* Offence, hurt; *Fr.* Fâcherie].

gücenilmek(-e), ösz. f. Gücenmek işine konu olmak: *Böyle önemsiz şeylere gücenilir mi?*

gücenme, i. Gücenmek eylemi. [*Ing.* Being offended; *Fr.* Fâcherie].

gücenmek(-e), nsz. f. *esk. T. küç.* kuvvet. Birine beklenilmeyen bir davranışından dan dolayı veya kendisinden umulan bir seyi esirgemesi üzerine ona kırgınlık duymak: *Yazısı eleştirildiği için gücendi, Toplantıya çağrılmazsa, bize gücenir.* [*Ing.* To be offended, to be hurt, to be angry *(with)*, to have a grudge *(against)*. To be indignant; *Fr.* Bisquer, être affigé, chagriné, être de mauvaise humeur, se fâcher, prendre la mouche].

☆ *Yak. anl.* **muğber olmak, incinmek, kalbi kırılmak, kırılmak, dilgir olmak, küsmek, münfail olmak.**

☆ *Karş.* **aldırmamak, soğukkanlı olmak, boş vermek, istifini bozmamak.**

gücermek, f. Bir kimseyi güç sahibi etmek veya geçimini sağlamak. [*Fr.* Donner du pouvoir, donner un emploi].

gücü, i. *dok.* Dokuma tezgâhlarında iplikleri asağı yukarı kaldırıp indiren ilmekli iplikleri asağı yukarı kaldırıp indiren ilmekli ipliklerin bağlı olduğu çerçeve; arış ipliklerini açıp kapayan cihaz. [*Ing.* Healds, weaver's reed, sley; *Fr.* Ros, rot, bâtons d'encroix]. ⊙ **basit ~ teli**, *dok.* Basit halkalardan meydana gelen gücü teli. [*Ing.* Simple heald wire]. ⊙ **Ingiliz ~ teli**, *dok.* Tül dokumada kullanılan özel gücü teli.

~ çerçevesi, *dok.* Gücü tellerinin takıldığı çerçeve. [*Ing.* Healds frame].

~ çubuğu, *dok.* Gücü tellerinin altına yerleştirilen tahta çubuklar. [*Ing.* Healds bar; *Fr.* Bâtons d'ancroix].

~ teli, *dok.* Çözgü telinin geçmesi için ortasında bir deliği bulunan keten veya madenî tel. Şeritçilikte, bir tahta mille desteklenen ve şerit yapımında kullanılan çözgü telleri demeti. [*Ing.* Healds wire;

gücük, s. *h.d.* § ❶ Kuyruksuz. [*Ing.* Tailless, docktailed; *Fr.* Qui manque la queue]. § ❷ Kuvvetsiz, zayıf.

~ ay, Şubat ayı. [*Ing.* February; *Fr.* Mois de février].

gücül, s. Yalnız güç olarak kalan, gerçekte etkisi olmayan.

~ iş ilkesi, *mek.* Bütün dinamik problemlerinde geçerli olan ve şu şekilde açıklanan ilke: Dengedeki bir cisim için, bu cisme etki eden bütün kuvvetlerin gücül iş toplamının sıfır olması gerekli ve yeterlidir; bağıntılara uygun bir yer değiştirme uygulandığı zaman, dış kuvvetlerin cisim üzerinde ki iş toplamı sıfır olmalıdır.

gücümsemek(-i), f. Bir şeyin yapılmasını güc bulmak, güc gibi görmek. [*Ing.* To find difficult, to regard as difficult; *Fr.* Trouver difficile, lever des difficultés].

gücün /gü:cün/, z. § ❶ *h.d.* Daradar. [*Ing.* With difficulty; *Fr.* Avec la difficulté]. § ❷ Güçlükle, zorla. [*Ing.* By force; *Fr.* A peine]. ⊙ **~ e koşmak**, *dey.* Kolayı varken güç yola sapmak, güçleştirmek. [*Osm.* Müşkülât çıkarmak; *ing.* To raise difficulties; *Fr.* Faire, susciter des difficultés, des embarras].

güç[1],-**cü**, i. *esk. T. küç.* § ❶ *fiz.* (a) Dinginliği devime veya devimi dinginliğe çeviren etken; direnci kıran veya direnç doğuran özellik: *Rüzgârın gücü, Akıntının gücü, İnsan gücü.* [*Osm.* Kuvvet, şiddet; *ing.* Strength, force; *Fr.* Force, pouvoir]; (b) Bir saniyede yapılan iş. [*Osm.* Takat; *ing.* Power; *Fr.* Puissance]; § ❷ Amaca varmayı sağlayan özellik: *Paranın gücü, Sözün gücü, Ruh gücü, Kafa gücü, Toprağın gücü;* § ❸ *huk.* Devletin, özel bir organ tarafından yerine getirilen görevi, fonksiyonu. [*ing.* Power; *Fr.* Pouvoir]. § ❹ *mec.* önem, kuvvet *Gerçeğin gücü, Delillerin gücü* [*ing.* Force, importance, influence, authority; *Fr.* Force, importance, influence, autorité]. § ❺ Manevî kuvvet *Hatırlama gücü, Karakter gücü* [*Ing.* Moral power; *Fr.* Force, vigueur, énergie morale]. § ❻ Zihnî kuvvet, yetenek: *Düşünme gücü.* [*Osm.* Kuvvet; *ing.* Mental (intellectual) power, mental ability, capacity; *Fr.* Force, vigueur, capacité intellectuelle]. § ❼ Fizik kuvveti, hayat enerjisi: *Yerinden kımıldayacak gücü yok.* [*ing.* Physical power, physical ability, vital energy; *Fr.* Force, vigueur physique, energie vitale]. § ❽ Kudret: *Bir boğa gücünde olan bir adam.* [*ing.* Power; *Fr.* Force, puissance]. § ❾ *hidr.* Bir su akıntısının aşındırma ve taşıma gücü; [*ing.* Power; *Fr.* Puissance]. § ❿ *mek.* Bir makinenin yaptığı işin, bu işin tamamlanması için geçen zamana bölümü. *(Bir makinenin gücü, belirli bir zamanda ne kadar fazla iş yapar veya belirli bir işi ne kadar az zamanda tamamlarsa o kadar büyük olur);* [*ing.* Power, energy; *Fr.* Puissance]. § ⓫ *sosy.* ve *fels.* Siyasî güç, kuvvet veya gelenek, itibar, otorite,veya zenginlik üzerine dayanan bir kimse veya bir zümrenin üstünlüğü olup, bütün bu faktörler baskınlığa ve altbağlılığa sebep olur. [*Osm.* Kuvve; *ing.* Power; *Fr.* Puissance]; ⊙ **~ ten düşme**, *patol.* Beden ve zihin gücünün geçici bir süre azalması; [*ing.* Debilitation; *Fr.* Debilitation]. ⊙ **gücü kuvveti yerinde**, *dey.* Kuvvetli, sağlam. [*ing.* Strong; *Fr.* Fort,-e]. ⊙ **gücü gücü yetene**, *dey.* Kim kimin hakkından gelebilirse. [*ing.* By jungle law]; ⊙ **gücü yetmek (yetmemek)**, *dey.* Yapabilmek *(yapamamak).* [*ing.* To be strong enough, to be able (to), to have the force (of), to be powerful enough to harm *(another person); Fr.* Pouvoir (au sens d'avoir la capacité physique ou morale de venir à bout d'une chose]. ⊙ **gücünü yenmek**, *dey.* Tasmak üzere olan herhangi bir duygu ve isteği yatıstırmak: *Bu haksızlık karşısında gücünü yenemeyerek.* [*ing.* To suppress one's anger, to be patient under provocation; *Fr.* Apaiser un fort penchant]. ⊙ **gücünü yitirmek**, *dey.* Kuvvetini, takatini kaybetmek; ⊙ **alternatif akımın zahirî gücü**, *elek.* Bir devrenin uçları arasındaki etkin gerilimin, bu devreden geçen akımın etkin şiddetiyle çarpımı: *Zahirî güç, volt-amper cinsinden belirtilir.* [*ing.* Apparent power of an alternative current; *Fr.* Puissance apparente d'un courant alternatif]. ⊙ **beygir gücü**, *fiz.* ◘ **Beygir.** ⊙ **ani ~**, *elek.* Göz önüne alınan zaman aralığının sonsuz küçük olması halinde ortalama gücün değeri. [*ing.* Instantaneous power; *Fr.* Puissance instantanée]. ⊙ **aydınlatma gücü**, *astr.* ◘ **Aydınlatma.** ⊙ **bileşik ~**, *elek.* Etkin ve tepkin gücün çizgisel fonksiyonu. [*ing.* Compound power; *Fr.* Puissance composée]; ⊙ **bir makinenin faydalı gücü**, *elek.* Söz konusu makine, üreteç veya konvertisör olduğu zaman devreye, motor olduğu zaman da mile sağladığı güç: *Bir makinenin faydalı gücü etkin güçtür.* [*ing.* Useful power of a machine; *Fr.* Puissance utile d'une machine]. ⊙ **bir makinenin itibarî gücü**, *mek.* Çalışması normal olduğu zaman, bir makinenin bir saniyede yaptığı iş miktarı; [*ing.* Nominal power of a machine; *Fr.* Puissance nominale d'une machine]. ⊙ **bir makinenin tükettiği ~**, *elek.* Makine bir üreteç ise miline, bir motor, bir komütatör veya bir konvertisör, ise besleme devresine verilen güç: *Bir makinenin tükettiği güç, etkin güçtür;* [*Fr.* Puissance absorbée par une machine]; ⊙ **borda atış gücü**, *den.* ◘ **Borda.** ⊙ **boşaltma gücü**, *elek.* Bir paratonerin tehlikesizce boşaltabileceği en fazla elektrik miktarı: *Bir paratonerin etkinliği boşaltma gücüne bağlıdır;* [*ing.* Discharge power; *Fr.* Pouvoir de décharge]; ⊙ **çalışma gücü**, *iş. huk.* ◘ **Çalışma;** ⊙ **çıkış gücü**, *hava.* ◘ **Çıkış;** ⊙ **çimlenme gücü**, *bot.* ◘ **Çimlenme;** ⊙ **dalgalanma gücü**, *elek.* Vektörü anî gücün alternatif kısmını gösteren ve akım pülsasyonunun iki katı hızla dönen vektörel büyüklük. [*ing.* Fluctuant power; *Fr.* Puissance fluctuante]; ⊙ **disiplin gücü**, *huk.* Mesleki nitelikte suç işlemiş kimselere inzibatî cezalar *(bunlar ceza kanununa tamamen yabancıdır)* verme gücü. [*ing.* Disciplinary power; *Fr.* Pouvoir disciplinaire]; ⊙ **dış ~ ler**, *coğr.* ◘ **Dışgüçler;** ⊙ **duman verme gücü**, *kim.* ◘ **Duman;** ⊙ **düzenleyici hükümler koyma gücü**, *huk.* Bir makamın *(hükümet, bakanlık v.b.),* kendini bağlayan genel kanun hükümleri çerçevesinde, genel veya özel tedbirler alma, tanzimi hükümler koyma gücü; [*ing.* Regular power; *Fr.* Pouvoir réglementaire]: ⊙ **elektrik ~**, *fiz.* ◘ **Elektrik.** ⊙ **emme ~ ü**, *trm.* ◘ **Emme.** ⊙ **etkin ~**, *elek.* İçinden bir alternatif akım geçen devrenin ortalama gücü. *(Sinüsoidal akımda bu güç, etkin akımla, yani gerilim veya elektromotor kuvvetle aynı fazda olan alternatif akımın bileşeniyle gerilimin veya elektromotor kuvvetin çarpımına eşittir).* [*ing.* Active power; *Fr.* Puissance active]; ⊙ **fren gücü**, *otom.* ◘ **Fren.** ⊙ **fren beygir gücü**, *otom.* ◘ **Fren.** ⊙ **frenleme gücü**, *mek.* Dinamometreli bir fren yardımıyle ölçülen güç; [*Ing.* Braking power; *Fr.* Puissance au frein]; ⊙ **görünen ~**, *elek.* ◘ **Görünen;** ⊙ **homopoler ~**, *elek.* Gerilimlerin homopoler bileseninin, akımların homopoler bileşeni üzerindeki etkisinden doğan güç; [*ing.* Homopolar power; *Fr.* Puissance homopolaire]. ⊙ **idarî ~**, *otom.* Çeşitli batı ülkelerinde, bir otomobil veya motosiklet motorunun, vergilendirmede temel olarak alınan idarî bir formüle göre hesaplanmış gücü. ☆ *Eşanl.*. **vergilendirme gücü.** [*ing.* Administrative power, fiscal power; *Fr.* Puissance administrative, puissance fiscale] ⊙ **iş gücü**, ◘ **iş.** ⊙ **itibarî ~**, *otom.* Yapımcı tarafından belirlenen güç; [*ing.* Nominal power;*Fr.* Puissance nominale]; ⊙ **kamu ~ leri**, *huk. (Resmî makamlar),* Kurallar uygulamak ve vatandaşlara emir vermek yetkisine sahip makamların tümü; [*ing.* Public power; *Fr.* Pouvoirs publics]. ⊙ **karmaşık ~**, *elek.* Gerçek kısmı etkin gücü; sanal kısmı ise işareti değiştirilmiş tepkin gücü gösteren ifade; [*ing.* Comlex power; *Fr.* Puissance complexe]; ⊙ **magnetik bir yaprağın gücü**, *elek.* Yaprağın kalınlığı ile yüzeysel magnetik yoğunluğunun çarpımı. *(Bir yaprağın gücü, Ampère teoremine göre, kendisiyle eşdeğerli elektrik akımının şiddetine eşittir).* [*Fr.* Puissance d'un feuillet magnétique]; ⊙ **makine gücü**, Bir makinenin bir saniyede yapabildiği iş miktarı ki, pratikte beygir gücü, vat veya kilovat ile ölçülür; ⊙ **ortalama ~**, *elek.* Bir işin veya bir enerjinin, bu iş veya enerjinin üretilmesi veya tüketilmesi için geçen zaman bölümü: *Devirli olaylarda ortalama güç genellikle bir devir için göz önüne alınır;* [*ing.* Average power; *Fr.* Puissance moyenne]. ⊙ **satın alma gücü**, *ikt.* Belirli sayıda para birimi ile elde edilmesi mümkün olan mal ve hizmet miktarı; [*Fr.* Pouvoir d'achat]; ⊙ **sürekli ~ (bir saatlik ~, ilk hareket gücü)**, *elek.* İletkenleri aşırı derecede (120°C) ısınmadan, bir elektrik makinesinin ya sürekli olarak, ya bir saat boyunca veya çalışmaya başlayıncaya kadar gerekli birkaç dakika içinde ürettiği güç; [*ing.* Continued power; *Fr.* Puissance continue, puissance unihoraire, puissance de démarrage]. ⊙ **tepkin ~**, *elek.* Gerilimin veya elektromotor kuvvetin etkin değerleriyle, bu gerilim veya elektromotor kuvvetin etkin değerleriyle, bu gerilim veya kuvvetle, 90° faz farkı yapan akım bileşeninin çarpımı: *İndükleyici bir sistemin tükettiği tepkin güç pozitiftir.* [*Ing.* Reactive power; *Fr.* Puissance réactive]. ⊙ **ters ~**, *elek.* Gerilimlerin bir ters bileşeninin akımların ters bileşeni üzerindeki etkisinden doğan güç; [*Ing.* Inverse power; *Fr.* Puissance inverse]; ⊙ **üç fazlı bir sistemin dalgalanma gücü**, *elek.* Her fazın dalgalanma güçleri toplamı; [*Fr.* Puissance fluctuante d'un système triphasé]. • **var** *(bütün)* **gücüyle** *dey.* Olanca kuvvet ,le; • **vektörel ~**, *elek.* Karmaşık gücü gösteren vektör; [*ing* Vectorial power; *Fr.* Puissance vectorielle] • **uretici ~ ler**, *sosy.* Malların üretilmesini sağlayan âletler ile bu âletleri kullanan insanların tümü; [*ing* Productive forces; *Fr.* Forces produc-

tives]; ◉ **yalıtma gücü**, *elek.* Yalıtkan olarak kullanılacak bir maddenin yeteneği. [*ing.* Isolating power; *Fr.* Pouvoir isolant]. ◉ **yargı gücü**, *huk.* Yargılama yetkisi, çeşitli yargı türlerinin tümü; [*ing.* Judiciary power; *Fr.* Pouvoir judiciaire]. ◉ **yasama gücü**, *huk.* Kanun hazırlamak ve kabul etmek gücü. [*ing.* Legislative power; *Fr.* Pouvoir législatif]; ◉ **yürütme gücü**, *huk.* Kanunları uygulama gücü hükûmet etme. [*ing.* Executive power; *Fr.* Pouvoir exécutif, pouvoir gouvernemental].

~ **birliği**, *sosy.* ◘ **Görevdeşlik**.

~ **çarpanı**, *elek.* ◘ **Çarpan**.

~ **freni**, *otom.* ◘ **Fren**.

~ **halinde**, *psik.* Henüz varoluşmadığı halde gerçekleşmeye yönelen şeye iskolastikte verilen ad. [*ing.* In posse, potential(l)y; *Fr.* En puissance].

☆ *Eşanl.* **kuvve halinde**.

~ **kaynağı**, *otom.* Motor, kavrama ve transmisyonun tek bir bütün olarak birleştirilmesi. [*Osm.* kuvvet membaı; *ing.* Power supply, source of power; *Fr.* Source d'énergie]

güç[2], s. *esk. T. küç.* § ❶ Kolay olmayan, yapılması zor, çetin, ağır ve yorucu emekle yapılan, yorucu olan: *Kolayı herkes yapar, hüner güç işi becermektir.* [*Osm.* Müşkül, dûşvar, sâb; *Ing.* Difficult, hard; *Fr.* Difficile, pénible, ardu]. ☆ *Karş.* **kolay**. § ❷ z. Zorlukla, güçlükle: *Vapura güç yetişti.* [*ing.* With difficulty; *Fr.* Difficillement, avec difficulté]. ☆ *Karş.* **kolaylıkla**; § ❶ i. Güçlük, çetinlik; [*ing.* Difficulty, arduousness; *Fr.* Difficulté]. ◉ ~ **e sarmak**, *dey.* Güçlesmek. [*ing.* To become difficult; *Fr.* Devenir difficile]. ◉ ~ **üne gitmek**, *(bir şey birinin), dey.* O şey ona ağır gelmek: *Bu söz gücüme gitti.* [*ing.* To be offended, to be hurt; *Fr.* Affecter profondement, Se sentir blessé, se formaliser]. ◉ ~ **üne koşmak**, *dey.* Yapılması kolay olan bir şeyi zorlaştırmak. [*ing.* To make difficulties, to take more difficult course].

~ **gelmek**, *dey.* Bir seyin yapılmasını güç bulmak veya oluşunda zorluk çekmek. [*ing.* To be difficult or hard *(to one)*, to be unable to bear or to continue to do, to seem hard, to appear difficult; *Fr.* être (sembler) difficile].

~ **halle**, *dey.* Güçlükle. [*ing.* By dint of great exertion; *Fr.* À grande-peine].

güç.belâ /güçbelâ/, o. z. *T.* ve *Ar.* Güç halle, güçlükle, zahmetle, zorlukla; [*ing* With great difficulty; *Fr.* A grand-peine].

güççülük,-ğü, i. *fels.* Ilkneden'in bir güç *(kuvvet)* olduğunu savunan doktrin; Güççülük, Hegel'ciliğin bir biçimidir. Güççülüğe göre varlıkla güç ayni şeydir. Ancak terimin Yunanca aslı eski felsefede Eylem *(fiil)* anlamında kullanılmaktadır. Terimin güç anlamı, Latince aslından alınmıştır. [*Osm.* Kudretçilik; *ing.* Energetism; *Fr.* Energétisme].

☆ *Eşanl.* **enerjetizm**.

güçlendirme, i. § ❶ Güçlendirmek eylemi; [*ing.* Strengthening, reinforcement; *Fr.* Renforcement]. § ❷ *psik.* Bir şartlandırma sırasında bir kuvvetlendirici tarafından meydana getirilen etki. *(Bir klâsik şartlandırma deneyinde, kuvvetlendirme, uyarıcının kendisidir. Pavlov'un deneyinde, güçlendirme et parçası tarafından meydana getirilir. Araçlı şartlandırmada ise güçlendirmeyi mükâfat temsil eder, bu ya pozitif güçlendirme /meselâ yiyecek vasıtalarıyle ya da negatif güçlendirme meselâ bir elektrik şoku ile/ şeklinde olur. Hayvanın mükâfatı elde etmesi, ancak, tepkiyi göstermesiyle mümkün olmaktadır. Güçlendirme artık yapılmadığı zaman, birkaç denemeden sonra, şartlı tepkinin veya cevabın ortadan kalkması ile anlaşılır).* [*Ing.* Strengthening; *Fr.* Renforcement]; ◉ **sözlü** ~, *psik.* Araçlı şartlandırmada deneyci tarafından söylenen bir kelime *(meselâ «iyi» kelimesi)* veya ifade tarzı. Deneyici, deneyi şartlandırmak istediği tepki denek tarafından ne zaman gösteriliyorsa, o kelime veya ifade tarzını yeniden tekrarlar. [*Ing.* Verbal strengthening; *Fr.* Renforcement verbal].

güçlendirmek(-i), f. Güçlü hale getirmek.

güçlenmek, nsz. f. Güçlü hale gelmek; [*ing.* To become strong; *Fr.* Devenir capable, se fortifier].

güçleşmek, nsz. f. Güç hale gelmek. [*ing.* To become difficult; *Fr.* Devenir difficile, se compliquer].

☆ *Eşanl.* **zorlaşmak, çetinleşmek, müşkülleşmek**.

güçleştirmek(-i), f. Güç hale getirmek. [*ing.* To harden, aggravate; *Fr.* Aggraver, rendre difficile].

☆ *Yak. anl.* **zorlaştırmak, kösteklemek, ket vurmak, set çekmek, baltalamak, önlemek, önüne geçmek ,engel olmak, mani olmak, ayak bağı olmak, yasak etmek,, zorluk çıkarmak**.

☆ *Karş.* **kolaylaştırmak, imkân vermek, olanaklı kılmak**.

güçlü, s. Gücü olan; [*ing.* Strong, capable; *Fr.* Fort, Vigoureux,-euse, capable].

☆ *Yak. anl.* **kuvvetli, enerjik, dayanıklı, kavi, tüvana**.

☆ *Karş.* **güçsüz, dayanıksız, yalın kat, zayıf, nazik, lapacı, muhallebici, çıt kırıldım, nanemolla, hıra**.

~ **kuvveti**, Çok kuvveti olan.

~ **ses**, *tiy.* Tiyatro konuşmasında, şiddet yönünden bir sesin güçlü olması. [*Ing.* Strong voice, mighty voice; *Fr.* Voix puissante].

güçlük,-ğü, i. § ❶ Güç olma hali. [*ing.* Difficulty, trouble; *Fr.* Difficulté]. § ❷ Ağır ve yorucu emek. [*Osm.* Zahmet; *ing.* Toil; *Fr.* Ambarras, peine]. ◉ **doğum ~ leri**, ◘ **Doğum**. ◉ **görme güçlüğü**, *tıp.* ve *psik.* ◘ **Görme**.

güçsüz, s. Gücü olmayan, gücü yetmeyen, kuvvetsiz; [*Osm.* Aciz; *ing.* Weak, feeble; *Fr.* Faible].

güçsüzlük,-ğü, i. Güçsüz olma hali, güçsüze yakışacak davranış. [*Osm.* Aciz,; *ing.* Weakness, feebleness; *Fr.* Incapacité, faiblesse]. ◉ **sentez güçsüzlüğü**, *çocuk psik.* Bu kabiliyetsiz, çocuk düşüncesini vasıflandıran bir belirtidir. *(Luquet).* Özellikle, çocuklar tarafından çizilen resimlerde, mekânının tasarlanması konusunda ortaya çıkan bir *(gerçekçilik eksikliği»* olarak kendini gösterir. [*ing.* Incapacity, incapability, unfitness; *Fr.* Incapacité synthetique].

güdek*,-ği, i. < *gütmek.* Amaçlanan sonuç, güdülen şey. [*Osm.* Garaz; *ing.* Aim, purpose; *Fr.* But, objet, dessein].

güdelemek(-i), f. Ardına düşmek, kovalamak, sürmek. [*Ing.* To purpose; *Fr.* Se proposer, avoir l'intention, avoir le dessein, avoir en vue].

güderi, i. < *gevder.* Yağla sepilenerek geyik derisinden yapılmış, mat ve yumuşak meşin: *Güderi eldiven.* [*ing.* Deerskin, chamois, leather; parchment; *Fr.* Peau de chamois, parchemin].

güderici, i. *işletm.* § ❶ Derileri balıkyağı ile sepileyen işçi; [*ing.* Tanner; *Fr.* Tanneur, parcheminier,-ière]. ☆ *Eşanl.* **sepici**. § ❷ Güderi satıcısı; [*ing.* Parchment merchant; *Fr.* Parcheminier,-ière].

~ **dolabı**, *deric.* ◘ **Dolap**.

güderi.hane, b. i. *güderi* + *fars, hâne.* Güderilerin hazırlandığı yer. [*ing.* Parchment factory; *Fr.* Parcheminerie]

güdü*, i. < *gütmek. fels.* Kaynağı dürtüde olduğu gibi duygulanım olmayıp akıl olan sebep: *Sevgi bir dürtü, ödev bir güdüdür.* [*Osm.* Saik; *Ing.* Factor, motive, reason; *Fr.* Motivation, motif]. ◉ **iç ~**, ◘ **içgüdü**; ◉ **satın alma ~ sü**, *işletm.* Bir satın alma eylemine yolaçan aklî ve düşünülmüş etken. [*ing.* Buying motive; *Fr.* Motif d'achat].

~ **ışıklama**, *sin.* Duyarkatın gereğinden kısa ışıklanmasından meydana gelen kusur. [*ing.* Under-exposition; *Fr.* Sous - exposition]

~ **ışıklı**, *sin.* Güdük ışıklamaya uğramış filim. [*ing.* Under-exposed; *Fr.* Sous-exposé].

~ **incelemesi**, *işletm.* Ya bir malın ya da belli bir markanın satın alınmasını veya salık verilmesini *(doktorların veya mimarların davranışı)* belirleyen psikolojik faktörlerin incelenmesi. [*Fr.* Étude de motivation].

~ **torno**, *den.* Ana yelkenlerinin iskota ve kuntura tornoları gibi genellikle yekpare yapılan kısa ve kalın makaralar. Bunların dilleri çoğunlukla tunçtan olup dil kuturları adi makara dilleri kuturlarına oranla küçük yapılır.

~ **yıkama**, *sin.* Yıkamacın duyarkat üzerinde, gereğinden kısa etki göstermesinden meydana gelen yıkama kusuru. [*ing.* Underdevelopment; *Fr.* Sous-développement].

güdücü, s. < *gütmek.* § ❶ ◘ **Güden**. § ❷ Gütmek[3] işini yapan, güden. [*ing.* Who tends or pastures, driver, who follows or aims *(at)*; *Fr.* Qui mène, paît, directif,-ive]. § ❸ *(davar hk.)* Öne katıp otlatarak süren kimse. [*ing.* Cattle driver, shepherd; *Fr.* Conduit des troupeaux, pasteur]. ☆ *Eşanl.* **sürücü**. § ❶ *astr.* Büyük ırakgörürlere paralel olarak bağlanmış küçük çapta ırakgörür; göz merceğinin ortasında birbirini dik kesen iki ince telin kesim noktası gözlem boyunca herhangi bir kılavuz yıldıza çevrili tutulur. Böylece büyük ırakgörür bu süre içinde göğün aynı doğrultusunda kalmış olur. [*ing.* Guiding telescope, guider; *Fr.* Lunette, guide].

~ **ırakgörür**, ◘ **Güdücü**.

~ **olmayan mülâkat**, *reklâmcılık.* Özellikle reklâmcılıkta kullanılan ve kişilerin düşüncelerini ortaya çıkarma amacı güden soruşturma ve görüşme. *(Görüşmeyi yapan kişi bu teknik yardımıyle ve tarafsız bir tavır takınmakla, görüştüğü kişinin gerçek ihtiyaçlarını /hattâ görüşülenin mâkul göstermeye çalıştığı ihtiyaçları/ değil davranışını etkileyen istekleri ve direnişleri bulmaya çalışır).* [*Fr.* Entretien non directif].

güdük, s. *esk. T. ketmek,* çentmek > *kotük.* § ❶ Bir yanı eksik veya eksilme yüzünden küçülmüş. [*Ing.* Incomplete, deficient; *Fr.* Difformé]. § ❷ Kuyruğu kesik veya kopuk. [*ing.* Truncated, tailless; *Fr.* Tronqué]. § ❸ *h.d.* Kâr. § ❹ *kıyf.* Kollu yelek.

~ **aylar**, Yılın kısa ayları. [*ing.* The shorter months of the year].

~ **diş**, *diş. cerr.* Minesi, yani fildişi tabakasını örten kısmı yontulmuş diş tacı.

~ **eylem**, *psik.* ◘ **Eylem**.

~ **kalmak**, Bitmemiş durumda olmak, sonuç vermeyecek durumda olmak; çacuksuz olmak. [*ing.* To be unfinished].

~ **tavuk**, § ❶ Kuyruğu, tüyü olmayan tavuk; [*ing.* A hen without tail feathers]. § ❷ *mec.* Zavallı, önemsiz kimse. [*ing.* Poor, insignificant fellow].

güdükçü, i. *h.d.* ◘ **Tefeci**.

güdükleme*, i. *dilb.* Baş veya son tarafından bir veya birçok hecenin kaldırılmasıyle bir kelimenin kısaltılması. [*Ing.* Catalexis; *Fr.* Troncation].

güdülenme*, i. § ❶ Güdülenmek eylemi; bunun sonucu. [*Ing.* ve *Fr.* Motivation]. § ❷ *ikt.* İktisadî bir öznenin *(birimi)* davranışını belirleyen etkenlerin tümü. *(Tüketicinin güdülenmesi konusunda yapılan incelemeler, piyasa incelemeleri ve reklâm kampanyalarının yürütülmesi sırasında geniş ölçüde kullanılır.)* [*ing.* ve *Fr.* Motivation]. § ❸ *psik.* Bir idarî davranışın belirlenmesinde herhangi bir bilinçli ereğin veya dürtünün gösterdiği etki. [*ing.* ve *Fr.* Motivation].

güdülme, i. *sosy.* Insanlara eğitimden önce bazı alışkanlıkları kazandırmak için verilen şey. [*ing.* Training; *Fr.* Dressage].

güdüm*, i. *esk. T. kütmek,* beklemek, gözlemek. § ❶ Gütme eylemi. [*Osm.* Sevk: *ing.* A driving, leading, management, guidance, direction; *Fr.* Action ed mener, de conduire] § ❷ *h.d.* ◘ Hayvan gütme. § ❸ *hava.* Bir hava taşıtının sevk veya kontrolu; ◉ **atmosferik** ~, ◘ **Atmosferik**.

~ **deliği**, *hava.* Bir parasütün tepesine açılan ve değişik yönlerde kuvvetler meydana getirerek parasütün daha kolay kullanılmasını sağlayan ayarlı delik.

güdümcü*, i. Güdümcülükten yana olan kişi. [*ing.* Dirigiste; *Fr.* Dirigiste].

güdümcülük*,-ğü, i. *ikt. siy.* Devletin ekonomik mekanizmaya doğrudan doğruva ve açık şekilde müdahalesine dayanan politika; Yurdun tutum, yapım ve tarım gibi işlerin-

de tutulan güdümlü yol. [*Lat. Dirigere; ing.* Dirigism; *Fr.* Dirigisme].
☆ *Eşanl.* **dirijizm.**

güdümlü*, s. § ❶ Güdülebilen, yönetilebilir: *Güdümlü füze.* [*ing.* Guided; *Fr.* Gide] § ❷ Belli bir amaca göre yönetilen, yürütülen: *Güdümlü tarım.* [*ing.* Controlled; *Fr.* Controlle].
~ **balon,** hava. Taşıtın havada kalmasını sağlayan hidrojen veya helyum dolu küçük balonlarla donatılmış bir gövdeden ve taşıtın güdümlenmesini sağlayan bir itiş tertibatından meydana gelen balon. [*ing.* Dirigible balloon; *Fr.* (Ballon) dirigeable]. ◘ *ŞEKİL:* **GÜDÜMLÜ BALON.**
~ **iktisat,** *sosy.* ve *ikt.* İktisadî olayların fizik determinizmde olduğu gibi sebepliklerini meydana çıkarmak üzere yöneltilebilecekleri ve böylece toplumun iktisadî hayatına yön verilebileceği kanısında olan görüş. [*ing.* Guided economy; *Fr.* Emonomie dirigée].
~ **mermi,** *ask.* İçinde insan olmadığı halde uzaktan yönetilerek istenen hedef üzerine gönderilebilen roket. [*ing.* Guided missile; *Fr.* Projectile téléguide].
~ **öğrenme,** *eğt.* Öğretmenin rehberliği ve yardımı altında ve onun yaptığı tavsiye, plân veya ortaya koyduğu problemlere uygun olarak meydana getirilen öğrenme.
~ **sanat,** eğt. Belli siyasal ,toplumsal doktrinlere bağlı kalarak yapılan sanat.
~ **savak,** *trm.* İnce bir levhadan ibaret muntazam pürüzsüz ve keskin kenarlı bir eşiğe sahip olmaları dolayısıyle tam bir eşik bağlantısı sağlanmış savaklar. [*ing.* Suppressed weir].
~ **taşıt,** *bayınd.* İzleyeceği yol, üzerinde hareket ettiği yola bağlı olan ve bunun dışına çıkmayan taşıt: *Tren güdümlü bir taşıttır.* [*ing.* Guided vehicle, dirigible vehicle; *Fr.* Véhicule dirigeable].

güfte, i. *Osm.* < *Fars. güften.* Müzik eserlerinin söz kısmı. [*ing.* Words, libretto, book *(of opera); Fr.* Paroles *(d'une melodie),* livret].

güğül, i. Kelebeği uçmuş delik ipek kozası. [*ing.* Cocoon; *Fr.* Pupe de ver à soie].

güğüm, i. *Yun. kukumion.* Su taşımaya veya ısıtmaya yarayan ,yandan kulplu, boynu uzun ve ağzı dar, büyükçe, çoğu bakırdan kap. [*ing.* Copper jug with handle, spout and lid; *Fr.* Cruche].

güher, i. *Osm.* < *Fars. esk* ◘ **Gevher.**

güherçile ,i. *Osm.* < *Fars. h.d. kim.* Beyaz kristalize bir madde olup, bütün potasyum tuzları gibi suda kolay görünür. Başlıca kullanıldığı yer barut yapımıdır. Şili, Peru'nun yüksek And dağlarında büyük yığınlar halinde bulunur. [*ing.* Saltpeter, potassium nitrate; *Fr.* Salpêtre]. ☆ *Eşanl.* **potasyum nitrat.** ◉ **ayrışma** ~ **si,** Çözelti halindeki sodyum nitrat ve potasyum klorür karışımının çifte ayrışması sonunda elde edilen potasyum nitrat; [*Ing.* Decomposition saltpetre; *Fr.* Salpêtre de conversion]. ◉ **çiçaklenme** ~ **si,** Nemli duvarlar üzerinde meydana gelen kalsiyum nitrat; [*Fr.* Salpêtre terreux]. ◉ **kar** ~**,** Çok küçük beyaz billûrlar halindeki saf güherçile; [*ing.* Snowy saltpetre; *Fr.* Salpêtre en neige]. ◉ **Şili** ~ **si,** Doğal sodyum nitrat; [*ing.* Chile saltpetre, sodium nitrate; *Fr.* Salpêtre du Chili].

gül, i. *Osm.* < *Fars. gul.* § ❶ *bot.* Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, Kuzey Yarımküresinin subtropik ve ılıman bölgelerinde yetişen 200 kadar türü ve sayısız melezleri bulunan, kışın yaprağını döken, bazen her dem yeşil kalan, dikenli çalı veya ağaççık halinde bir süs bitkisi cinsi. Gövde genellikle dik durur, bazılarında sarılıcı bir durum alır veya yatar, yana uzanır. Yaprâklar çoğunlukla tüysü, ender olarak sâde olup sürgünlere almaşık olarak dizilmiştir. Beyaz, pembe, kırmızı sarı gibi çeşitli renkteki çiçekleri teker teker veya toplu halde bulunur. Bâzı türlerinin çiçek petallerinde uçucu yağ, *(gül yağı),* tanen, gallik asid, quercitrin, anthocyanin ve yağlar bulunmaktadır. Haricen gargara ve infuzyon halinde kullanılır. Gül yağı, parfümeride, gül suyu haricen bazı göz hastalıklarında, dahilen hafif müshil olarak kullanılır. Birçok türleri kültüre alınmıştır, Türkiye'de 25 kadar türü ve çeşitli varyeteleri yabanî olarak yetişir. Isparta dolaylarında elde edilen gül yağları büyük ölçüde ihraç edildiğinden Türkiye için ekonomik bir değer tasımaktadır. Türkiye'de yabanî olarak yetişen başlıca türler: **yabanî gül** (köpek gülü) , **Isparta gülü,** *R. cinamomea, R. cordifolia, R. gallica, R. glauca, R. orientalis, R. turcica, R. tomentosa.* [*Lat. Rosa; ing.* Rose-tree, rose-bush; *Fr.* Rosier]. ◘ *ŞEKİL: 132.* — **ÇİÇEKLER III.** § ❷ Gül ağacının kokulu çiçeği. [*ing.* ve *Fr.* Rose]; § ❸ Kadın adı; § ❹ *ed.* Güzel ve sevgili karsılığı olarak kullanılan bir edebî tema; § ❺ *süsl, san.* Hat sanatında, özellikle Kur'anda hizb ve cüz başlarına konulan işaret. *(Cüzlerin başına konulanlara* **cüz gülü,** *hiziplerin başına konulanlara da* **hizb gülü** *denilir).* [*ing.* ve *Fr.* Rose]. § ❻ *ask. tar. Selim III* devrinde (1789-1807) kurulan Nizamıcedit ordusundaki subayların cepkeninde bulunan sırmalı rütbe işaretlerinden biri, § ❼ *mim.* Gotik üslûbundaki katedrallerin cepheleri ortasına nakışlı camlarla yapılan oldukça büyük pencere: [*Fr.* Rose]; § ❽ *süsl.* ◘ **Gülbezek.** ◉ ~ **ü seven dikenine katlanır,** *at.* Sevilen insanın kusurları hoş görülür, nazı çekilir. İnsan, sevdiği kimse ve sevdiği iş yüzünden gelecek sıkıntılara katlanır. ☆ *Eşanl.* **dikensiz gül olmaz.** [*ing.* If you would have the roses you must put up with the thorns; *Fr.* Point de roses sans épines]. ◉ ~ **ü tarife ne hacet** *(ne çiçektir biliriz), dey.* Birinin hoşa gitmeyen, uygunsuz hareketleri sayılıp dökülürken bunların herkes tarafından bilindiğini anlatmak için kullanılır. [*ing.* You need not to tell me, I know all about the fellow]. ◉ **ağızlık** ~ **ü,** Kapıların tokmağın geçmesine yarayan ortasında bir delik bulunan yuvarlak pul şeklinde ve çoğunlukla süslü madenî veya tahta levha. [*ing.* ve *Fr.* Rosette]. ☆ *Eşanl.* **pul;** ◉ **Alp** ~ **ü,** *bot.* § ❶ Alplerde, Sibirya ve Asya'da bahçelerde yetiştirilen ve yapraklarının, uyuşturucu, terletici ve idrar söktürücü özellikleri olduğu söylenen Fundagiller familyasından bir bitki. [*Lat. Rhododendron Chrysanthum*]. § ❷ ◘ **Zakkum ağacı.** ◉ **aşir** ~ **ü,** Kuran-ı Kerim'de aşir surelerinin yerini göstermek üzere sayfa kenarlarına yaldız ışiyle yapılan gül şekli; ◉ **başlık** ~ **ü,** *mim.* ◘ **Başlık;** ◉ **beyaz yağ** ~ **ü,** *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, bir gül türü. Çiçekleri büyük, beyaz renkli, katmerli ve kokuludur. Yaprakları az çok daire biçiminde, kenarları basit dişli ,alt yüzü sık tüylüdür. Isparta çevresinde kültürü yapılmaktadır. [*Lat. R. alba; ing.* White rose of york; *Fr.* Rose blanche]; ◉ **cüz** ~ **ü,** *süsl.* ◘ **Gül**[3]. ◉ **Çin** ~ **ü,** *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Ebegümecigiller *(Malvaceae)* familyasından, anayurdu Hindistan ve Çin olan 2,5 m. boyunda dağınık tepeli, çalı ve ağaççık halinde bir süs bitkisi. Yaprakları yumurta biçiminde, sivri uçlu, tüysüz, üst yüzü parlak yeşildir. Gayet büyük, göz alıcı kırmızı, pembe, beyaz renkteki uzun saplı çiçekleri fevkalâde güzeldir. Türkiye'de Batı ve Güney Anadolu'da rastlanır. [*Lat. Hibiscus rosa sinensis; ing.* China rose; *Fr.* Rose de Chine]. ☆ *Eşanl.* **kontes, viskoz;** ◉ **deniz** ~ **ü,** *zool.* ◘ **Deniz;** ◉ **göbek** ~ **ü,** *süsl.* ◘ **Göbek.** ◉ **güneş** ~ **ü,** *bot.* ◘ **Güneşgülü;** ◉ **Japon** ~ **ü,** ◘ **Çin gülü;** ◉ **Isparta** ~ **ü,** *bot.* Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, Mayıs - Haziran ayları arasında, pembe renkli, yarım katmetli ve kuvvetli kokulu çiçekler açan, çok yıllık, dikenli bir bitki. Çiçeklerinden, su buharı distilasyonu sonunda bir uçucu yağ olan gülyağı *(Olcum Rosae)* ve gülsuyu *(Aqua Rosae)* elde edilir. Gülyağı parfümeride ve eczacılıkta preparatlara koku vermek için kullanılır, Gülsuyu hafif müshildir, bazı göz hastalıklarında ve koku verici olarak ilâçların hazırlanmasında kullanılır. Isparta bölgesinde geniş çapta kültürü yapılmaktadır. [*Lat.* R. damescena; *ing.* Damask rose; *Fr.* Rosier de Damas]. ☆ *Eşanl.* **misk gülü, pembe yağ gülü, sakız gülü.** ◉ **kayısı** ~ **ü,** Sarı renkli küçük gül çeşidi. ◉ **köpek** ~ **ü,** *bot.* ◘ **Yabani gül;** ◉ **kum** ~ **ü,** (çöl gülü) *min.* Bazı çöllerde bulunan ve alçıtaşının mercimek biçimindeki billûrlarının kaynaşmasıyle meydana gelen, pembe veya sarı renkli ikiz billûr. [*ing.* Sand-rose; *Fr.* Rose des sables, rose des déserts]. ◉ **misk** ~ **ü,** *bot.* ◘ **Isparta gülü** ◉ **okka** ~ **ü,** *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, büyük, pembe ve çok katmerli çiçekleri olan bir gül türü. Fransa'da kültürü yapılır. Türkiye'de daha ziyade bahçelerde yetiştirilir ve reçel yapmak için kullanılır. [*Lat. Rosa centifolia; Ing.* Cabbage rose; *Fr.* Rosa-cent-feuilles]. ◉ **orman** ~ **ü,** *bot.* ◘ **Ormangülü;** ◉ **pembe yağ** ~ **ü,** *bot.* ◘ **Isparta gülü,** ◉ **sakız** ~ **ü,** *bot.* ◘ **Isparta gülü;** ◉ **sarmaşık** ~ **ü,** *bot.* Sarmaşık gibi çardaklara, kafes çitlere saldıran gül çesidi; [*ing.* Rambler; *Fr.* Rosier sarmenteux]. ◉ **yabani** ~**,** *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Gülgiller *(Rosaceae),* familyasından 2-3 sm. yüksekliğinde bir ağaççık. Yaprâklar 5-7 yaprakçıklı, çiçekler 3-5 sm. çapında yalınkat, pembe veya beyaz renklidir. Olgun meyvaların kırmızı hipantiyumu *(Fructus Cynosbati)* **kuşburnu** adını taşır. C vitamini, şekerler ve organik asidler bakımından zengindir. **Kuşburnu** adı altında idrar söktürücü ve kabız olarak kullanılmaktadır. Meyvalar hipantiyum içindeki nukslardan kurtarıldıktan sonra çay gibi kullanılır. [*Lat. R. canina; ing.* Dog rose, wild rose; *Fr.* Églantier, rosier des chiens, rosier sauvage]. ☆ *Eşanl.* **köpek gülü;** ◉ **yedi veren** ~**,** *bot.* Yılın birçok ayında art arda çiçek açan gül çeşidi. *(R. Semperfloreus);* ◉ **yüzünüze** ~ **ler,** ◘ **Yüz.**
~ **ağacı,** § ❶ *bot.* ◘ **Gül**[1]. § ❷ *ağ. iş.* İnce marangozlukta ve kaplamalarda kullanılan gül ağacının tahtası. [*ing.* Rosewood; *Fr.* Bois de rose].

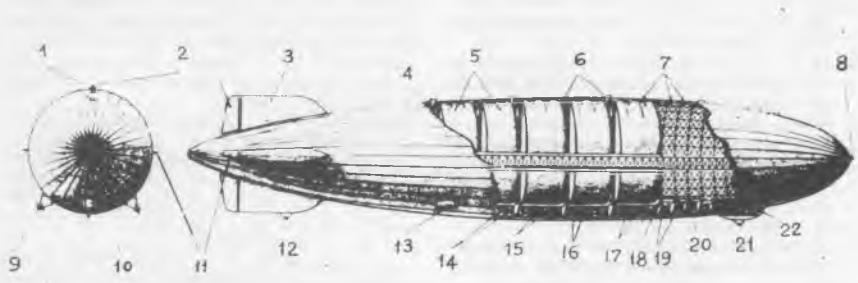

ŞEKİL: 214. — **GÜDÜMLÜ BALON.** 1. Hava giriş ve bosaltma delikleri. 2. Yön dümeni. 3. Denge kanadı. 4. Hava deliği. 5. Helyum depoları. 6. Ana halkalar. 7. Yardımcı halkalar. 8. Bağlama düzeni. 9. Motor. 10. Pilot kabini. 11. Yükseliş dümeni. 12. İniş tekerleği. 13. Motor. 14. Yakıt depoları. 15. Yük. 16. Elektrik santralı. 17. Uçuş donanımı ve mürettebatı. 18. Yolcular. 19. Üst köprü. 20. Alt köprü. 21. İniş tekerleği. 22. Pilot kabini.

~ **bahçesi**, Gül yetiştirilen bahçe, güllük. [*Osm.* Gülistan; *ing.* Rose-garden, rosery; *Fr.* Roseraie, jardin de roses].
~ **bayramı**, *tar.* Musa Peygamberin Tur dağında Tanrı ile konuşarak On emri aldığı günü kutlamak için yapılan bayram. [*ing.* Feast of Tabernacles; *Fr.* Pentecôte].
~ **bezek**, ◘ **Bezek**.
~ **biti**, *zool.* ◘ **Bit.**
~ **böceği**, *zool.* ◘ **Altın böceği.**
~ **dalından odun, beslemeden kadın olmaz**, *at.* ◘ **Halayıktan kadın olmaz.**
~ **defnesi**, *bot.* ◘ **Zakkum.**
~ **dikensiz olmaz**, *at.* ◘ **Dikensiz gül olmaz.**
~ **elması**, *bot.* Bir elma çeşidi. [*Lat. Jambosa vulgaris; ing.* Rose apple; *Fr.* Jambose, jamboiser].
~ **gibi**, *dey.* Çok iyi veya belirgin bir halde, çok güzel. [*ing.* Neat, charming, finely, swimming; *Fr.* Rosacé, de la nature des roses].
~ **gibi geçinmek**, *dey.* Çok iyi geçinmek; anlaşma halinde bulunmak. [*ing.* To get along very well].
~ **gülistan**, *dey. (Birşeyin veya yerin durumu hk.)* İstenildiğinden iyi, iç açıcı, ferah (yer).
~ **hatmi**, *bot.* ◘ **Gülhatmi**.
~ **hortumlu böceği**, *zool.* Hortumluböceğigiller *(Curculionidae)* familyasına giren kın kanatlı bir böcek türü. Larva erginleri güllerin üzerinde yaşar. Uzunluğu 6 mm. olup sırtı kırmızı, karnı siyahtır. [*Lat. Rhynchites bicolor*].
~ **kurusu**, ◘ **Gülkurusu.**
~ **likörü**, *içki. san.* Gül yapraklarının, portakal çiçeği, tarçın, karanfil ve yasemin ile alkolde belli bir süre bırakıldıktan sonra damıtılmasıyle elde edilen Türk ve İtalyan likörü. [*ing.* Rose-flavored liquor; *Fr.* Liqueur de rose].
~ **mazısı**, ◘ **Gülmazısı.**
~ **mevsimi**, Bahar. [*ing.* Season of roses]
~ **oya**, *işl.* Motifleri güle benzeyen bir oya çeşidi. [*ing.* Rose embroidery on the edge of a garment].
~ **pencere**, *mim.* ◘ **Gülpencere.**
~ **rakısı**, *içki san.* Gül yapraklarından elde edilen bir çeşit rakı. [*ing.* Rose-flavored rakî].
~ **reçeli**, *mutf.* Meyve yerine gül çiçeği yapraklarının kullanıldığı reçel. [*ing.* Rose jam; *Fr.* Marmelade de rose].
~ **sirkesi**, *mutf.* Gülden yapılan sirke. [*ing.* Rose vinegar, *Fr.* Vinaigre rosat].
~ **suyu**, ◘ **Gülsuyu.**
~ **şurubu**, *mutf.* Gülden yapılan bir şurup.
~ **üstüne** ~ **koklamak**, *dey.* Bir sevgili üstüne bir ikincisine âşık olmak. [*ing.* To be disloyal to one's sweetheart by loving another person].
~ **yağı**, ◘ **Gülyağı.**

gül.âb /gülâb/, b.i. *Osm.* < *Fars.* Gülsuyu. [*ing.* Rose water, julep; *Fr.* Eau de rose].

gül.âbdan, b.i. *Osm.* < *Fars.* Gülsuyu şişesi veya kabı. [*ing.* Rose water flask].

gülac, i. *Osm.* < *Fas.* ◘ **Güllâç.**

gül.bağ, b. i. ◘ **Gül bahçesi.**

gül.bahar, b. i. *Osm.* < *Fars. gül* + *bahâr.* § ❶ Ebru yapmakta kullanılan koyu kırmızı toprak boya. [*ing.* Kind of pink dye]. § ❷ Kadın adı. § ❸ Bir çeşit tavla oyunu.

gül.bang, b. i. *Osm.* < *Fars. tar. esk.* Eskiden hep bir ağızdan ve makamla yapılan dua, alkış veya ant. [*ing.* Call to prayer, Muslim battle-cry of Allâhu ekber; *Fr.* Invocation pour appeler les fidèles à la mosquée ou à la guerre sainte, chant en choeur].

gül.beden, b. i. Gül bedenli, bedeni gül gibi ince ve güzel olan. [*ing.* Whose body is as beautiful as a rose].

gül.berg, b.i. Gül yaprağı. [*ing.* Rose-leaf; *Fr.* Feuille de rose, pétale de rose].

gülbe.şeker, b.i. *Osm.* < *Fars.* ◘ **Gül reçeli.**

gül.bezek,-ği, b. i. § ❶ *mim.* Islâm ve gotik yapılarında çember biçiminde düzenlenmiş, gulü andıran süsleme. [*ing.* Rose-window, rosette, wheel-window; *Fr.* Rosace]. § ❷ *müz.* XVI. ve XVII. yüzyıllarda çalgıların ses kapaklarında bulunan oymalı ve süslü yuvarlak delik. *(Sonraları bu, oymalı süs klavsen, lavta, teorb, sistre, gitar ve bunlara benzer çalgılarda görülmeye başlandı. Başlangıçta lavtacıların yaptığı bu ince işin yerini, zamanla kakma veya biçilerek boyanmış kartonlar aldı, daha sonra yapılan çalgılarda hiç kullanılmadı).* [*ing.* Rosette; *Fr.* Rosace].

gül.bister, b. i. *(«gülden yatak»),* Sevgilinin *yatağı.* [*ing.* Bed of roses; *Fr.* Lit de roses].

gül.biz, s. *Osm.* < *Fars.* Gül serpen. [*ing.* Scattering roses].

gül.bün, b.i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Gül fidanı. [*ing.* Rose-bush, rose-tree; *Fr.* Rosier]. § ❷ Gül yetişen yer, güllük.

gül.cemâl, b. i. Gül gibi güzel yüzlü.

gülcü, i. *trm.* Özellikle gül yetiştiren bahçıvana verilen ad.

gülçe, i. *süsl.* Gül şeklinde yuvarlak süslemelik motifler. Bunlar bir daire içine resmedilmiş süslemelik yapraklardan ibaret olup tavan göbeklerinde, kubbelerin ortasında ve bazı yüzeylerin süslemesinde kullanılır. [*ing.* Rosette; *Fr.* Rosace].

gül.çehre, b. i. Gül yüzlü, yüzü gül gibi latif olan. [*ing.* With a face of rosy hue; *Fr.* Teint frais comparé à la rose].

gül.çin, b.i. § ❶ Gül toplayan. [*ing.* Who gathers flowers or roses]; § ❷ Kadın adı.

gül.dân, b. i. Çiçek konulan kap, çiçeklik. [*ing.* Rose-bowl; *Fr.* Coupe à fleurs].

gül.dehan *(gül.dehen)*, b. i. Ağzı gül gibi olan, küçük ağızlı. [*ing.* Rose-mouthed].

gül.deste, b. i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Gül demeti, [*ing.* Bunch of roses, bouquet of roses; *Fr.* Bouquet de roses]. § ❷ Şiir Antolojisi; [*ing.* Antology of poems]. § ❷ *müz.* Klasik Türk musikisinde birleşik bir makam. Eskiden kullanılan bir diziye sonradan bu ad verildi. Salih Dede'nin muhammes peşrev'i, saz semaisi, kimin olduğu bilinmeyen bir düyek şarkı bu adla anılır; § ❹ *tasav.* Bektaşî nefeslerinde kullanılan bir deyim. *(Halife Ali'ye karşı derin bir bağlılık duyan bektaşî inançlarına göre Ali, öleceğini anlayınca; yanında bulunan Selman'a «Bana bir deste gül getir» demiş, Selman'ın getirdiği gül destesini eline aldıktan sonra ölmüş).*

güldür güldür, z. *yans.* Hızlı akış, yarış veya okuyuş sesini anlatmak için kullanılır: *Sular çağlayandan güldür güldür akıyor, Çocuk güldür güldür okuyor.*

güldürmek(-i), f. Gülmesine yol açmak. [*ing.* To make laugh; *Fr.* Faire rire].

güldürü*, i. < *güldürmek. tiy.* Hafif komedi; fars. ⊙ **Amerikan ~ sü**, *sin.* ◘ **Amerikan komedisi.**
~ **filim**, *sin.* İnsanların, olayların ve durumların gülünç yönlerini ele alıp işleyen filim türü. [*ing.* Comic film, film comedy, funny film; *Fr.* Film comique].

güldürücü, < *güldürmek.* Gülmeyi sağlayan, gülmek arzusunu uyandıran: *Güldürücü sözler.* [*ing.* Comical, amusing; *Fr.* Amusant,--ante, comique].
~ **dans**, *tiy.* Gülünç tiplerden ve durumlardan kurulu dans düzeni. [*ing.* ve *Fr.* Ballet bouffe].
~ **gaz**, *kim.* ◘ **Gaz²**.

güleç, s. < *gülmek.* Her zaman gülen, gülümseyen, güler yüzlü: *Güleç bir adam, Güleç bir yüz.* [*ing.* Smiling; *Fr.* Riant,--ante, gai,-e].
☆ *Eşanl.* **gülümser, mütebessim, beşuş.**
☆ *Karş.* **asık suratlı, abus, somurtkan, çatık kaşlı, suratsız, meymenetsiz.**

gül.efşân /gül.feşân/, b.s. Gül saçan. [*ing.* Rosescattering].

gül.endâm /gülendâm/, b.s. İnce, uzun, güzel endamlı. [*ing.* Rose-bodied].

gül.engübîn /gülengübîn/, b.i. Bal ve gül yaprağından tatlı. [*ing.* Rose petals in honey].

gülen.kumru, b.i. *zool.* ◘ **Kumru.**

güler.martı, b.i. *zool.* ◘ **Martı.**

güleryüzlü, sd. Daima yüzü gülen. [*ing.* Merry, cheerful, affable; *Fr.* Qui a le visage sourrant, affable].

☆ *Yak. anl.* **güleç, gülümser, mütebessim, beşuş.**
☆ *Karş.* **asık suratlı, abus, somurtkan, çatık kaşlı, suratsız, meymenetsiz.**

güleş, i. *ask. T. küreş. h.d.* ◘ **Güreş.**

güleşçi, i. ◘ **Güreşçi.**

güleşmek, f. *h.d.* ◘ **Güreşmek.**

gül.fâm /gülfâm/, b.s. ◘ **Gülgün.**

gül.fem, b.s. § ❶ Gül ağızlı, küçük ağızlı. § ❷ i. Kadın adı.

gül.geşt, i. Gül fidanlarının bulunduğu gezinti yeri. [*ing.* Flowery mead, park or garden for pleasant walking].

gül.giller*, b.ç.i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Rosales* takımından, 115 kadar cins ve 3200 kadar türü bulunan, kışın yaprağını döken veya herdem yeşil kalan, bazıları dikenli, bir kısmı tırmanıcı, otsu veya odunsu bitkileri kapsayan bir familya. Yapraklar almaşık, tam veya pentattır. Çiçekler erdişi, ender olarak tek eşeyli, çoğunlukla aktinomorf, bazen zigomorftur. Meyva nuks, drupa veya folikül ve çoğunlukla agregat meyvadır. Bu familyaya dahil olan bitkilerin odunları genellikle ağır, koyu renkli ve ince dokulu olup mobilyacılıkta makbuldur. Meyveleri ormanda yaşayan hayvanların, özellikle kuşların gıdasını teşkil etmektedir. Çok geniş bir familya olduğundan dört alt familya *(Rosoideae, Spiraeoideae, Pomoideae (Maloideae)* ve *(Prunoireae)* ya ayrılarak incelenir. Türkiye'de yaklaşık olarak 25 cins ve 150 türü yetişir. [*Osm.* Verdiyeler; *Lat.* ve *Ing. Rosaceae; Fr.* Rosacées].

gül.gonca, b.i. Gül goncası, henüz açılmamış gül. [*ing.* Rosebud, flower bud, rouge for the face; *Fr.* Bouton de rose].

gül.gün, b.s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Gül renginde, pembe. [*ing.* Rose-colored, rosy; *Fr.* De couleur de rose, rose, vermeil]. § ❷ i. Kadın adı.

gül.güne, b.i. § ❶ Kadınların yüzlerine sürdükleri pembe renkli allık. [*ing.* ve *Fr.* Rouge]. § ❷ Gül renkli, gül yanaklı. [*ing.* Rose-colored, rose-cheeked].

gül.hatmi, b.i. *bot.* Ebegümecigiller *(Malvaceae)* familyasından, 1-2 m. yüksekliğinde, bir veya çok yıllık bir süs bitkisi. Yaprakları uzunsaplı, lamina 5-7 loplu, dişli kenarlıdır. Çiçekler kısa saplı, büyük ve tek tek veya 2-3 tanesi bir aradadır. Korolla beyaz-sarı-kırmızı veya siyahımsı-kırmızı renklidir. Değişik renkte çiçekli pek çok çeşidi vardır. [*Lat. Althaea rosea; Ing.* Hollyhock, rose mallow; *Fr.* Rose trémière].

gül.hiz /gülhîz/, b.s. Gül yetiştiren. [*ing.* Producing roses].

gül.ibrişim, b.i. *Osm.* < *Fars. gul-i abrişam. bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından, anayurdu Iran olan, boyu 15-20 m'yi bulabilen bir ağaç. Her yıl dökülen hafif yapraklarını hayvanlar yer. Çiçekleri kömeç biçiminde toplu olur; erkek organlar çiçek devresinde sorguç gibi uzatılan halindedir. *(ipek ağacı denmesi bu yüzdendir).* Meyvesi yassı badıçtır Birçok türü sıcak ülkelerde yetişir. Odunu dayanıklı değildir, ancak küçük eşya yapımında kullanılır. Kabuğu tıpta, bazen de deri sepilemede işe yarar. Saponince zengin olan türlerinden sunî ipek yapımında yararlanılır. Bir kısmından dokumacılıkta kullanılan lifler elde edilir. *A. fastigiata*'nın odunu Madagaskar'da dokumacılıkta kullanılır. 4. *lebbeck* Martinik adasında yetişir. Birçok türü gölge ve süs ağacı olarak yetiştirilir. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Albizzia].
☆ *Eşanl.* **İstanbul akasyası, ipek ağacı.**

gülistan /gülistân/, i.*Osm.* < *Fars. gül-istân.* Güllük, gül bahçesi. [*Ing.* Rose garden; *Fr.* Roseraie].

gül.izâr /gülizâr/, b. s. § ❶ Gül yanaklı, pembe yanaklı. [*ing.* Rosy-cheeked]. § ❷ i. Kadın adı.
☆ *Eşanl.* **gülnikâb, gülruh.**

gül.kand, b.i. Bir çeşit gül tatlısı. [*Ing.* Rose-scented sugar candy].

gül.kâr /gülkâr/, b.i. Çiçeklere bakan, bahçıvan, çiçekçi. [*Ing.* Flower gardener, florist; *Fr.* Fleuriste].

gül.konca, b.i. *süsl.* Hatâî tarzındaki bezemelerin bir kenarından harice taşkın olarak yapılan gonca şeklinde bezeme motifi.

gül.kurusu, b.s. Pembe, gülün kuruduğu zaman aldığı renkte olan. [*Ing.* Dried rose colour; *Fr.* Bois de rose].

gül.lâbi, güllâbici /güllâbi, güllâbici/, b.i. *Fars. gül-âb.* su + *-i*, aitlik eki. Eskiden, akıl hastahanelerindeki hademelere verilen ad. [*Ing.* Warden in a lunatic asylum; *Fr.* Gardien de fous].

güllâbicilik,-ği, b.i. Güllâbicinin yaptığı iş. ~ **etmek**, *mec.* Bazı kimselerin şımarık ve taşkın davranışlarına katlanarak yüzlerine gülmek. [*Ing.* To flatter; *Fr.* Faire des flatteries].

güllâç /güllâç/, i. *Osm.* < *Fars. gülâc.* § ❶ *mutf.* Nişastadan yapılan incecik kuru yufkadan hazırlanan tatlı: *Kaymaklı güllâç.* [*Ing.* Sweet made from starch wafers filled with nuts and milky syrup flavored with rose water; *Fr.* Millefeuilles à l'amidon]. § ❷ *ecz.* Tadı hoş olmayan toz halindeki bazı ilâçların kolayca yutulabilmesi için, bunları içine koydukları, nişastadan küçük kap: *Hekimin verdiği güllâçlar iyi geldi.* [*Ing.* Wafer; *Fr.* Cachet].

~ **baklavası**, *mutf.* Güllâçtan yapılan baklava.

~ **paluzesi**, *mutf.* Eski Osmanlı tatlılarından biri *(şeker, güllâç, gülsuyu, bademiçi veya şamfıstığı kallanılarak yapılır, özellikle ramazanda çok yenirdi).*

gülle, i. *Fars. gülûle. sil.* § ❶ Eskiden som taş veya demirden, yusyuvarlak bir biçimde yapılan, şimdi ise çelikten silindir biçiminde ve bir ucu sivri olarak yapılıp, içine patlayıcı madde konulan top tanesi: *Düşmana gülle yağdırıldı.* [*Ing.* Cannon ball; *Fr.* Boulet de canon]. § ❷ *sp.* Bir demir çubukla bunun iki ucunda, gene damirden birer topuzu olan, türlü ağırlıkta spor âleti: *Kardeşim gülle şampiyonudur.* [*Ing.* Weight, shot, barbell; *Fr.* Haltère]. § ❸ *atç.* Belirli bir yarışta bazı atlara diğerlerinden ağır çekmeleri için eklenen kurşundan fazlalıklar. § ❹ *sirk.* Bir topun namlusuna yerleştirilen ve barut patlaması ile birlikte harekete geçen bir yay vasıtasıyle havaya fırlatılan erkek veya kadın cambazlar. *(Bu cambazlar fırlatıldıktan sonra ya bir fileye düşer ya da bir trapeze tutunarak havada sallanırlar).*

~ **atma**, *sp.* Atletizmde bir kol.

~ **cimnastiği**, *cimn.* Kas gücünün çabuk kullanma yeteneğini artırmak için türlü duruşlarda hafif güllelerle yapılan atma, tutma alıştırmalarından kurulu araçlı bir cimnastik türü. [*Fr.* Gymnastique de boules].

~ **gibi**, *dey.* Çok ağır: *Gülle gibi lâkırdı söylemek, Yemek gülle gibi mideye oturmak.* [*Ing.* Very heavy; *Fr.* Très lourd].

~ **karpuzu**, *trm.* Şekli yuvarlak, kabuğu koyu yeşil, eti kırmızı renkte, tatlı, siyah çekirdekli, kışlık bir karpuz çeşidi.

~ **sandığı**, *den.* Eskiden yanlarında alabandalara yakın bulundurulan ve içerlerine gülle konan mahfazalara denirdi.

gülleci, i. § ❶ *sil.* Top güllesi yapan usta. § ❷ *sp.* Gülleyle spor yapan kimse. [*Ing.* Shot putter; *Fr.* Personne qui fait la gymnastique des haltères].

güllü, s. § ❶ Gülü olan: *Güllü bahçe.* [*Ing.* Flowered, flowery; *Fr.* Fleuri]. § ❷ Üstüne gül deseni yapılmış: *Kırmızı güllü elbiselik.* [*Ing.* Ornamented with flowers, ornamented *(printed fabric)*; *Fr.* Orné de roses]. § ❸ i. Kadın adı.

güllük,-ğü, i. Gül bahçesi, gülü çok olan yer. [*Ing.* Rose garden, rose bed, place full of roses; *Fr.* Parterre de roses, roseraie].

~ **gülistanlık**, *dey.* Bolluk ve rahat içinde olan yer. [*ing.* In a state of peace and concord; *Fr.* Endroit prospere].

gül.mazısı, b.i. *bot.* Zarkanatlılardan bir böceğin *(mazı böceği)* sokmasıyle gül ağaçlarında meydana gelen saçaklı ur.

gülme, i. Gülmek eylemi: *Gülme ve neşe insan için bir ihtiyaçtır.* [*ing.* Laughing; *Fr.* Rire, action de rire]. ⊙ **katıla katıla** ~, Uzun süren ve önüne geçilemeyen gülme.

gülmece*, i. ◘ **Mizah.**

gülmek, nsz. f. *esk. T. külmek.* § ❶ İnsan, hosuna veya tuhafına giden olgular karşısında, yüzüne sevinçli bir hal vererek ve kimi vakit kah kah diye sesler çıkararak duygusunu açığa vurmak. [*Ing.* To laugh; *Fr.* Rire]. ☆ *Yak. anl.* **gülümsemek, tebessüm etmek, kahkahayı basmak, kahkaha atmak, makaraları koyuvermek, sırıtmak, yılışmak.** ☆ *Karş.* **surat asmak, somurtmak, kaş çatmak.** § ❷ (-e), Birini alay konusu olmayı hak etmiş bulmak: *Bu hareketinden dolayı ona herkes gülüyor.* § ❸ nsz. Hoşça vakit geçirmek, sevinçli zaman geçirmek, eğlenmek: *Adamcağız ömründe hiç gülmedi, Dün akşam güldük, eğlendik.* [*Ing.* To enjoy; *Fr.* Se rejouir]. § ❹ Biriyle alay etmek: *Herkes sana gülüyor.* [*Ing.* To mock; *Fr.* Plaisanter, moquer]. ⊙ **güle güle**, *dey.* § ❶ Uğurlama için kullanılan esenleme sözü. § ❷ Her işte kullanılan bir iyi dilek sözü. [*Ing.* Good-bye (the conventional response to one saying **Allaha ısmarladık**, good luck]. ⊙ **güle oynaya**, *dey.* Sevinerek, nese ile. ⊙ **güler misin, ağlar mısın!** *dey.* Hem gülünecek hem üzülecek nitelikteki olaylar karşısında söylenir. ⊙ **güler yüz**, *dey.* Yumuşak, okşayıcı davranış. [*Ing.* Smiling, cheerful, face, friendly look; *Fr.* Visage souriant, affabilité]. ⊙ **gülerimi. (güleyim bari!)**, *dey.* Yersiz görülen bir sava karşı hafifseme olarak söylenir. [*Ing.* Don't make me laugh (at), That's enough to make one laugh]. ⊙ **gülerken ısırır**, *dey.* Görünürdeki iyiliğine güvenilmemesi gereken (kimse). ⊙ **gülme komşuna, gelir başına**, *at.* Kötü durumlara düşenlere gülme, bir gün aynı duruma sen de düşebilirsin. [*Ing.* Don't laugh at another's misfortune, it may happen to you one day]. ⊙ **gülmekten kırılmak (çatlamak, bayılmak)**, *dey.* Aşırı derecede ve sarsıla sarsıla gülmek. [*Ing.* To be doubled up with laughter; *Fr.* Pouffer de rire, mourir (crever) de rire]. ⊙ **bıyık altından** ~, *dey.* ◘ **Bıyık.** ⊙ **gözle yüzü** ~, *dey.* Sevinci yüzünden belli olmak, rahatlamak, feraha çıkmak.

gül.mih, b.i. *esk. mim.* Kabartma olarak bir çivi başı gibi gül şeklinde yapılan süsleme. [*Ing.* Brass-headed rose nail; *Fr.* Tête de clou].

☆ *Eşanl.* **kabara.**

gül.nahl, b.i. ◘ **Gülnihal.**

gül.nar, b.i. *süsl.* Nar çiçeği. Türk süslemeciliğinde çok kullanılan bir bezeme motifidir. [*Ing.* Pomegranate flower, deep red double rose, pomegranate flower motif; *Fr.* Fleur de grenadier].

gül.nârî /gülnârî/ ,b.i. Güzel kokululuk. Hoşsohbetlik.

gül.nihâl /gülnihâl/, b.i. Gül fidanı. [*Ing.* Young rose plant, rose bush; *Fr.* Rosier].

gül.nikâb, b.i, ◘ **Gülizâr.**

gülonik, s. *Fr. gulonique. kim.* Glikonik asidin izomeri olan, sağ, sol ve etkisiz olmak üzere üç şekilde bulunan bir asid için kullanılır. [*Ing.* Gulonic].

gül.oya, b.i. Gül şeklinde yapılan oya.

güloz, i. *Fr. gulose. kim.* Glikozlar grupundan sentetik şeker. *(1-glükozun oksitlenmesi sakarit asid verir).* [*Ing.* Gulose].

gül.pencere, b.i. *mim.* İçi taş kayıtlarla donatılmış büyük dairesel açıtlar olup, Roman-Gotik üslûplarındaki binalarda ve kiliselerde cephelerin ortasına ve taçkapıların üstüne ve transpect'in iki kolları sonundaki duvarlara açılır. *(Bunlar XIII üncü yüzyılda büyük bir tekerlek şeklinde yapılıp, ortasındaki bir göbekten ayrılan kayıtlarla araba tekerleğine benzer şekilde pencere*lerdir). [*Ing.* Rose - window, wheel-window, rosette; *Fr.* Rose].

gül.renk,-gi, b.i. Gül renkli, pembe. [*Ing.* Rosecolored, pink; *Fr.* Rose].

gül.riz /gülrîz/, b.s. Gül saçan. [*Ing.* That scatters flowers, roses, sprinkled over with flowers, roses].

gül.rû /gülrû/, b.s. *Osm.* < *Fars.* ◘ **Gülizar.**

gül.ruh, gül.ruhsâr /gülrühsâr/, b.s. ◘ **Gülizâr.**

gül.suyu, b.i. Kokulu güllerin imbikten çekilmesiyle elde edilen kokulu su; Tıpta haricen bazı göz hastalıklarında, dahilen ise hafif müshil olarak kullanılır. [*Ing.* Rose water; *Fr.* Eau de rose].

gül.şâh, b.i. Gül dalı.

gül.şeker, b.i. ◘ **Gül tatlısı.**

gül.şen, i. *Fars. gül, çiçek* + *-şen*, yer eki' *esk.* § ❶ Gül bahçesi. [*Ing.* Rose garden]. § ❷ Kadın adı.

gülşenîlik, gülşeniye, i. *(İbrahim Gülşenî'nin adından) tar.* Halvetiye tarikatının kollarından biri.

gülsen.saray, b.i. Gülbahçesi içinde köşk. [*Ing.* Garden palace].

gül.ten, s. § ❶ Gül tenli. [*Ing.* Rose-bodied, rose-complexioned; *Fr.* Avec un teint de rose]. § ❷ Kadın ismi.

gülücük,-ğü, i. < *gülmek.* Çocuk gülümsemesi. [*Ing.* Smile *(of an infant)*].

gülük,-ğü, i. *h.d.* § ❶ Yük hayvanı. § ❷ At veya eşek sürüsü. [*ing.* Turkey].

gülüm, i. < *gülmek.* Gülmek işi.

gülümlü*, s. Güldürücü *(şey)*, komik. [*ing.* Mirth-provoking; *Fr.* Que fait rire, hilarant].

gülümseme, i. Gülümsemek eylemi, hafifçe gülme: *Dudaklarındaki dost gülümseme bile dargın, yanımıza geldi.* [*Osm.* Tebessüm; *Ing.* Smile, smiling; *Fr.* Sourire].

gülümsemek(-e), nsz. f. Güler gibi olmak, hafifçe gülmek. [*Osm.* Tebessüm etmek; *ing.* To smile; *Fr.* Sourire].

☆ *Karş.* **surat asmak, somurtmak, kaş çatmak.**

gülümser, s. § ❶ Gülümseyen, güler yüzlü olan. [*ing.* Smiling; *Fr.* Souriant,-ante]. § ❷ i. Kadın adı.

☆ *Eşanl.* **güleç.**

gülünç, s. < *gülmek.* Alayı üzerine çeken, alay edilmeye değer: *Gülünç bir kıyafet.* [*Ing.* Ridiculous, funny, comic; *Fr.* Risible, comique, drôle, ridicule].

☆ *Eşanl.* **komik, gülünecek.**

gülünçlü*, s. İçinde güldürüp eğlendirecek taraf bulunan *(piyes, hikâye, söz gibi şeyler).* [*ing.* Comical, funny; *Fr.* Comique, risible, amusant,-ante].

☆ *Eşanl.* **komik.**

~ **destan**, Kahramanlık olaylarının yanısıra, güldürücü unsurlara da yer veren manzume. [*Ing.* Heroicomic poem; *Fr.* Poème héroï-comique].

~ **opera**, *tiy.* Gülünç bir durumu veya gülünç bir kişiyi anlatan, neşeli, mutlu sonla biten opera türü: *Komik opera.* [*Ing.* Comic opera; *Fr.* Opéra comique].

~ **oyun**, *tiy.* Gülünç durumları veya kişiyi işleyen oyunlara verilen ad. [*Ing.* Comic play; *Fr.* Pièce comique].

~ **süsleme**, *süsl.* Özellikle çiçek dalları, meyveler, perde ve halı motifleriyle yapılan, yabancı, güldürücü bir çeşit süsleme. [*Ing.* ve *Fr.* Grotesque].

gülünçlük,-gü, i. Alay edilecek durum. [*Ing.* Ridiculousness, comicality; *Fr.* Ridicule, comique].

gülünmek(-e), nsz. f. (a) Gülmek işine konu olmak; (b) Alay edilmek. [*Ing.* To be laughed at, to be ridiculed, to laugh to oneself, to be a subject to laughter; *Fr. (quand le sujet est indéterminé)* Rire, se moquer].

gülüş, i. < *gülmek.* Gülmek eylemi ve biçimi. [*Ing.* Laughter; *Fr.* Rire].

gülüşmek, nsz. f. Karşılıklı veya birlikte gülmek, şakalaşmak. [*Ing.* To laugh together

her, to laugh at each other; *Fr.* Rire ensemble, se faire rire mutuellement, plaisanter].

gülüt,-tü, i. *sin.* Asıl senaryodan ayrı olarak bir filme yerleştirilen beklenmedik komik durumlar. Bir sahneye canlılık, neşe katan gülünç durum. Bu durumlar ya oyuncu tarafından *«irticalen»* yaratılır ya da bu işle görevli gülütçü tarafından senaryonun incelenmesiyle bulunur. [*Ing.* ve *Fr.* Gag].

gülütçü, i. *sin.* Bir filmin gülütlerini hazırlamakla görevli, gülüt yaratıcı kimse. *(Gülütçü, kendisine verilen senaryoyu inceleyerek bu senaryoda gülütlere yol açabilecek durumları, şartları araştırır).* [*Ing.* ve *Fr.* Gagman].

gül.yağı, b.i. *kim.* Güllerin imbikten çekilmesiyle elde edilen gül suyunun üstünde toplanan kokulu yağ; içinde *geroniol, nerol (geraniolun izomeri), citral, citronellal, eugenol* ve bazı aldehitler vardır. Organik eriticilerle tüketilen gül yağı içinde fazla miktarda *phenyl* alkol bulunmaktadır; Itriyat sanayiinde ve bazı pomatlarla bazı galenik preparatların kokusunu değiştirmekte çok kullanılır. [*Ing.* Attar of rose; *Fr.* Essence de roses].

gül.yağcı, b.i. Gülyağı yapan veya satan kimse.

gül.yağcılık,-ğı, b.i. Gülyağı çıkarma veya satma işi.

gül.zar¹, b.i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Gül bahçesi. [*Ing.* Rosery, rosegarden; *Fr.* Roseraie, jardin de roses]. § ❷ Kadın adı.

gül.zar², i. *müz.* Türk musikisinde yaklaşık olarak beş asırlık bir bileşik makam.

gül.zemin, b.i. İçki içilen yer.

güm, i. § ❶ *yans.* Derinden ve patlarcasına gelen. Yankı, gürültü: *Güm diye kapı kapandı.* [*Ing.* Hallow or booming sound; *Fr.* Imite un bruit tonnant]. § ❷ *arg.* Yalan, asılsız, uydurma *(söz veya haber): Gümü bırak da, biraz harbi (doğru) konuş be canım!* [*Ing.* Lie, fabricated story, made-up story, fable]. ☆ *Yak. anl.* **atmasyon, bom, dolma, dubara, eftaminokofti, kantin, kaşkariko, katakofti, kıtır, kıtırbom, kofti, palavra, mantar, martaval, masal, polim.** ⊙ **~ e gitmek,** *tkz.* § ❶ Boşa gitmek, boş yere yok olmak. [*Ing.* To be lost in a confusion, to be a victim, for the innocent to suffer with the guilty; *Fr.* Voler en eclats, exploser, faire faillite]. § ❷ *(insan hk.)* Boşu boşuna ölmek, ölmemesi olanaklı iken ölmek.

~ atmak, *arg.* Yalan söylemek, aldatmak, kandırmak: *Gene güm atıyor.* [*ing.* To lie, to cheat; *Fr.* Mentir, tromper, frauder].

gümbed, i. *esk.* ◘ **kümbet.**

gümbedek /güm:bedek/, z. *yans.* Gümbürdeyerek. Birdenbire ve gürültüyle düşüşü anlatır: *Gümbedek düştü.* [*ing.* With a rumbling noise *(to fall),* suddenly, all of a sudden].

gümbürdemek, nsz. *yans.* § ❶ Gümbür diye ses çıkarmak. [*Ing.* To boom, thunder, reverberate; *Fr.* Faire un bruit tonnant]. § ❷ *tkz.* Ölmek, gümlemek. [*ing.* To die; *Fr.* Mourir].

gümbürdetmek(-i), f. Gümbürdemesini sağlamak. [*Ing.* To make roar or boom; *Fr.* Faire tonner, faire résonner].

gümbür gümbür, z. *yans.* Büyük bir gürültü ile: *Merdivenden gümbür gümbür yuvarlandı.* [*ing.* Roaringly, boomingly; *Fr.* Avec un grand bruit].

gümbürtü, i. *yans.* Gümbürdeme sesi, gürültü. [*Ing.* A booming(sound); *Fr.* Bruit tonnant]. ⊙ **diyastol ~ sü,** *patol.* ◘ **Diyastol.**

gümbürtülü, s. Gümbürtü sesi çıkaran. [*Ing.* Rumbling, roaring, booming; *Fr.* Qui gronde, qui roule, hurlant, grondant].

gümeç,-ci, i. ◘ **Gömeç.**

gumele, i. *esk. T. kümele. h.d.* Avcı kulübesi. [*Ing.* Hut, cabin].

güm gum, z. *yans.* Tekrarlanan gürültü, yankılı sesleri belirtir: *Kapı güm güm vuruldu.*

gümi, i. *den. esk.* Kalyonlarda yelkencilik vazifesi gören azaplara verilen ad. *(Bunlar tersane görevlilerindendi).*

gümlemek, nsz. *yans. f.* § ❶ Güm diye ses çıkarmak. [*Ing.* To emit a hollow or booming sound; *Fr.* Eclater *(avec violence)*]. § ❷ *tkz.* Beklenmedik bir zamanda, ansızın ölmek veya yok olmak: *Adamcağız iki dakika içinde gümledi gitti.* [*Ing.* To die; *Fr.* Être un homme perdu, fini]. ☆ *Eşanl.* **cavlağı çekmek, cavlamak, kakırdamak, mortiyi çekmek, mortlamak,** nalları atmak, **dikmek, sıfırı tüketmek, tıngırdatmak.** § ❸ *arg.* Sınıfta kalmak.

gümletmek(-i), f. Güm sesi çıkarttırmak: *Evin içinde bütün yalıyı çürümüş bir göğüs gibi gümleten öksürükler işitiliyordu.*

gümrah, s. Bol ve dolgun. *(su, saç, ses gibi, bir yerden çıkan şeyler hk.)* [*Ing.* Copious, abundant, dense, luxuriant; *Fr.* En bonne santé *(cheveux, arbres)*].

gümrük,-ğü, i. *Lat. commercium* + *Yun. kumerki.* § ❶ Bir ülkeye giren veya çıkan eşya üzerinden alınan resim. [*Ing.* Customs duty; *Fr.* Droits de douane]. § ❷ Gümrük resminin alınmasını sağlayan, ülkeye giriş çıkan malları denetleyen ve gümrük mevzuatını uygulamakla görevli devlet teşkilâtı ve bu teşkilâtın çalıştığı yer: *Gümrükten geçmek. Gümrükte çalışmak.* [*Ing.* Custom-house; *Fr.* Douane]. § ❸ *hava.* Bir giriş veya çıkış aerodromunda yolcu beraberinde veya ayrı olarak giren veya çıkan eşyanın gerekli muayenesinin yapıldığı yer. [*Ing.* Customs; *Fr.* Douanes]. ⊙ **~ ten mal kaçırır gibi,** *dey.* Gereksiz yere telâşlı hareket edenler için kullanılır. [*Ing.* Hurried and flustered]. ⊙ **birinci sınıf ~,** *huk.* Her çeşit giriş, çıkış ve transit gümrük işlemlerini görme yetkisi olan gümrük. ⊙ **ikinci sınıf ~,** *huk.* Gümrük laboratuvar tahliline ihtiyaç göstermeyen eşyanın giriş, çıkış ve transit işlemlerini görme yetkisi olan gümrük. ⊙ **üçüncü sınıf ~,** *huk.* Yalnız yolcu ve yolcu beraberinde gelen eşya ile bakanlıkça tespit edilen eşyanın giriş, çıkış, ve transit işlemlerini görme yetkisi olan gümrük.

~ acentesi, *den.* Gümrükten çıkarılacak ve ya gümrüğe çıkacak eşyaya nezaret eden ve bunlar için gerekli ruhsatiyeyi veren memuriyet. [*Ing.* Customs agency; *Fr.* Douane].

~ anlaşması, *huk.* Devletler arasında gümrük işlerinde karşılıklı sözleşme. [*Ing.* Customs agreements; *Fr.* Convention douanière].

~ antreposu. ◘ **Gümrük deposu.**

~ antreposunda bulunan mallar, *ikt.* Gümrük resmi ödenmek için sahiplerinden bir taahhütname alınan mallar. [*Ing.* Bonded goods].

~ araştırması, *den.* Yüklerini çıkaran gemilerde, manifestolarına kaydettirilmemiş eşya olup olmadığını anlamak için şüphe üzerine yapılan araştırma.

~ bağışıklığı, ◘ **Bağışıklık.**

~ beyannamesi, *den. huk.* ◘ **Beyanname.**

~ birliği, *den. huk.* ◘ **Birlik.**

~ bölgesi, *huk.* Denizlerde karasuları, karalarda sahilden içeri doğru 30 km derinlikteki alanlar, sınır teşkil eden nehirlerle göllerde gümrük hattından içeri doğru 30 km'ye kadar olan alan ile Boğazlar, Marmara denizi ve İstanbul limanı. [*Ing.* Customs district; *Fr.* Zone franche].

~ dairesi, *ikt.* Memlekete giren eşyadan resim almak, bazı resim ve vergileri toplamak, ihraç olunan malların muayene ve kayıtlarını yapmak, transit veya geçici kabul yoluyle gelen eşyanın geçici olarak ve emaneten resimlerini tahsil eylemek üzere teşkil edilen daire. [*Ing.* Customs house; *Fr.* Bureau de douane].

~ denetlemesi, *huk.* ◘ **Gümrük muayenesi.**

~ deposu, *den.* Gümrüğe çıkarılan her cins eşya ve malların muhafazasına yarayan ambarlar. Resimleri ödenmemiş malların durduğu depo. Buralara çıkarılan eşya ve emtia buralarda belirli bir süre ücretsiz saklanır ve bu süreden sonraki günler için *(ardiye)* adına bir ücret alınır. [*Ing.* Bonded warehouse; *Fr.* Entrepôt en douane].

~ eksperi, *ikt.* ◘ **Eksper.**

~ geçidi, Şehir hudutlarında şehre giren eşyanın gümrüğünü almak için araba, hayvan v.b. ile geçenleri durdurmak üzere yapılan, açılır kapanır, parmaklık veya kapı. [*Ing.* Barrier; *Fr.* Barrière].

~ hattı, *huk.* Türkiye'nin Siyasî sınırlarını çevreleyen denizlerde Türkiye'yi komşu devletler arazisinden ayıran kara hudutlarından ve hududu teşkil eden akarsular sahillerinden ibarettir. [[*Ing.* Customs frontier; *Fr.* Frontière douanière].

~ ilmühaberi, *den.* Gümrük resimleri alınmış olan eşya ve emtianın sahiplerine, gümrük resminin alınmış olduğuna dair verilen belge. [*Ing.* Bill of clearance, bill of sufferance, clearance certificate; *Fr.* Lettre de mer].

~ iskelesi, *ikt.* Gümrüğe tabi malların çıkarıldığı yer. [*Ing.* Sufferance wharf]

~ ittihadı, *huk.* İki veya daha çok devlet arasında akdedilen ve gümrük resimleriyle ticaret tahdidatını ihtiva eden ve birliğe dahil olmayan devletlere karşı alınacak tedbirleri kapsayan anlaşma. [*Ing.* Customs union; *Fr.* Union douanière].

~ kanunu, *huk.* Malların ithalât ve ihracatını ve gümrük resimlerini düzenleyen kamu hukuku. [*Ing.* Customs law; *Fr.* Loi douanière].

~ kimyageri, *huk.* Gümrüklerden geçecek eşya v.b. maddeleri usul ve talimat dairesinde muayene ve tahlil etmek ve bu yolda gerekli görülecek incelemeleri yapmakla yükümlü kişi.

~ kolcusu, *huk.* Gümrüklerce gözaltında bulundurulması gerekli görülen eşya ve yolcularla beraber bulunmak denizüstü işlemlerinde tartı, sayım ve muayene memurlarına yardım etmek gümrüklerinden götürülmesi gereken yazılarını ve tahlil için çıkarılmış eşya nümunelerini yerlerine götürmek gibi işlerle görevli kişi. [*Ing.* Customs house watchman, customs guard].

~ komisyoncusu, *huk.* Gümrük muamelelerinde başkası hesabına aracılık yaparak yüzde alan kişi. [*Ing.* Customs broker; *Fr.* Agent en douanes].

~ listesi, *ikt.* İthalâtçı ve ihracatçı tarafından gümrük idaresine verilen eşya listesi. [*Ing.* Customs entry; *Fr.* Passage en douanes].

~ manifestosu, *huk.* ve *den.* Bir geminin yükünü aldığı ve bırakacağı yeri ve yükünün cins ve nevini ve miktarını ve gümrük resminin alınıp alınmadığını ve nereye verileceğini gösteren ve gittiği yerde gösterilmek ve muamelesini yaptırmak üzere gümrük dairelerinden verilen resmî belge. [*Ing.* Customs manifest; *Fr.* Manifeste douanière].

~ memuru, *huk.* Gümrükte çalışan görevlilere verilen ad. [*Ing.* Customs official; *Fr.* Douanier].

~ muafiyeti, *huk.* Belirli durumlarda bazı mallardan veya belirli kişilerin yurda getirdiği eşyalardan gümrük resmi alınmaması. [*Ing.* Customs exemption; *Fr.* Franchise des taxes de douane].

~ muaflığı, *huk.* ◘ **Gümrük muafiyeti.**

~ muayenesi, *huk.* İthalât veya ihracat maksadiyle gümrüğe sokulan malların gümrük memurlarınca denetlenmesi. [*Ing.* Customs inspection; *Fr.* Visite en douane].

~ muhammini, *huk.* Gümrüklere gelen her cins eşya ve malların değerlerini takdir eden uzman. [*Ing.* Custom valuer; *Fr.* Expert de douane].

~ mukavelenamesi, *huk.* Devletler arasında gümrük işlerine ilişkin sözleşme.

~ müsaadesi, *huk.* ◘ **Perml¹.**

~ permisi, *huk.* ◘ **Perml².**

~ resmi, *ikt.* Gümrükten, memlekete gi-

ran ticarî mallardan gümrük giriş tarife cetveline göre alınan vergi. [*Ing.* Customs charges; *Fr.* Droit de douane].

~ **tarifesi**, *huk.* Çeşitli eşyadan alınacak vergi miktarını gösteren bir tablo, idarî bir kural. [*Ing.* Customs tariff; *Fr.* Tarif douanier].

~ **tellâlı**, *den. huk.* ◘ **Gümrük komisyoncusu**.

~ **ve inhisarlar vekili**, ◘ **Gümrük ve Tekel Bakanı**.

~ **ve inhisarlar vekâleti**, ◘ **Gümrük ve Tekel Bakanlığı**.

~ **vergisi**, *huk.* ◘ **Gümrük resmi**.

~ **ve Tekel Bakanı**, *huk.* Ülkenin Gümrük ve Tekel işlerini düzenleyen kamu yürütme kuruluşunun başında bulunan hükümet kabinesi üyesi. [*Ing.* Minister of Customs and Monopoly].

~ **ve Tekel Bakanlığı**, *huk.* Ülkenin Gümrük ve Tekel işlerini düzenleyenen kamu yürütme kurulusu. [*Ing.* Ministry of Customs and Monopolies].

gümrükçü, i. Gümrük görevlisi. [*Ing.* Customs officer; *Fr.* Douanier,-ière].

gümrükçülük,-ğü, i. Gümrükçünün yaptığı iş.

gümrükleme, i. Gümrüklemek eylemi. [*Ing.* Clearing at the customshouse; *Fr.* Dedouanage, dedouanement].

gümrüklemek(-i), f. *(bir malın)* Gümrükçe gereken işlemini yapmak. [*Ing.* To clear at the customshouse; *Fr.* Dedouaner].

gümrüklü, s. § ❶ Gümrük resmi gerektiren *(mal)*. [*Ing.* Customable; *Fr.* Soumis aux droits de douane]. § ❷ Gümrüğü ödenmiş. [*ing.* Custom paid].

gümrüksüz, s. Gümrükten muaf *(eşya, mal)*, [*ing.* Duty-free; *Fr.* Exempt de droits, en franchise].

gümültü, i. Bostan ve bahçelerde dallardan yapılan bağcı ve avcı kulübesi.

Eşanl. **gümelti**.

gümüş, i. *esk. T. kümüş.* § ❶ *kim.* ve *mim.* **Ag** sembolü ile bilinen, A.n. 47, A.a. 107,88 ve yoğunluğu 10.5 olan kimya elementi: Para basmakta, kuyumcu işleri yapmakta kullanılan, paslanmaz, parlak beyazımsı renkte, kolay işlenebilen ve tel haline gelen maden; 960 dereceye doğru sıvı haline geçer. [*ing.* Silver; *Fr.* Argent]. § ❷ s. Gümüşten yapılmış: *Gümüş para.* [*ing.* Of silver, silvery; *Fr.* D'argent]. § ❸ Gümüş gibi parlak ve beyaz renkli: *Gümüş göl* § ❹ Şaka yollu sitemli bir seslenme olarak da söylenir: *Yaptığını beğendin mi, gümüş!* ◉ **alaşımlı** ~, *tekn.* Bileşiminde bazı yabancı madenler bulunan gümüş [*Ing.* Alloyed silver; *Fr.* Argent allié]. ◉ **Alman** ~ **ü**, *met.* Maysor, Çinko, bakır ve nikelden yapılan gümüşü andırır alaşım. [*Ing.* German silver, nickel silver; *Fr.* Maillechort]. ◉ **antimonlu** ~, *kim.* ve *min.* Gümüş antimonyür. ☆ *Eşanl.* **diskraz**. [*Ing.* Antimonial silver; *Fr.* Argent antimonial, dyscrase]. ◉ **beyaz** ~, *kim.* ve *min.* Gümüşlü kurşun. [*Ing.* White silver; *Fr.* Argent blanc]. ◉ **Çin** ~ **ü**, *tekn.* Gümüşlü bir maysor çeşidi. [*Ing.* Chinese silver; *Fr.* Argent chinois]. ◉ **doğal** ~, *kim.* ve *min.* Saf halde bulunan gümüş. [*Ing.* Natural silver; *Fr.* Argent vierge, argent natif]. ◉ **dövme** ~, *tekn.* Çekiçle dövülerek yaprak haline getirilmiş gümüş [*Fr.* Argent battu]. ◉ **düşük ayarlı** ~, *tekn.* Bileşimindeki gümüş yüzdesi tam ayardan daha az olan gümüş. [*Ing.* Base silver; *Fr.* Argent bas]. ◉ **kokil** ~ **ü**, *tekn.* Bal ve arap zamkıyle birlikte öğütülen ve tezhipçilerin kullandığı kokillerin içine yayılan toz gümüş. [*Fr.* Argent en coquilles]. ◉ **koloidal** ~, ◘ **Kolargol**. ◉ **patlayıcı** ~, ◘ **Nitrür**. ◉ **pota** ~ **ü**, *tekn.* Saf gümüş. [*Ing.* Crucible silver; *Fr.* Argent de coupelle]. ◉ **sahte** ~, Gümüşlü bakır. ◉ **yeni** ~, Bakır *(yüzde 60)*, çinko *(yüzde 20)* ve nikelden *(yüzde 20)* meydana gelen, rengi gümüş beyazını andıran maysor tipinde alaşım: *Yeni gümüş, daha çok sofra takımları ve çatal bıçak yapımında kullanılır.* [*Ing.* Argentan, German silver, nickel silver; *Fr.* Argentan argenton].

~ **balığı**, *zool.* ◘ **Gümüşbalığı**.

~ **beyazı**, *kim.* ve *min.* Kursun karbonatın doğru olmayan adı. [*Ing.* Silver white; *Fr.* Blanc d'argent].

~ **bromürlü baskı**, *matb.* Fotoğraf kopyalarının makinelerle sürekli olarak yapılmasını sağlayan usul. Özellikle memleket kartları ve reklâm resimleri için uygulanır. [*Ing.* Bromide printing; *Fr.* Impression en bromure d'argent].

Eşanl. **rotatif fotoğrafi**, **kilometremikli fotoğrafi**.

~ **düğme**, *bot.* ◘ **Gümüşdüğme**.

~ **el nişanı**, *ask. tar.* Askerlerine ödül olarak vermek üzere Cezayir emiri Abdulkadir tarafından tesis olunan nişan. Bu nişana ait işaret: çeşitli sınıf ve derecelere göre Hz. Muhammed'in kızı Fatma'nın yedi, altı veya beş parmaklı eli şeklindedir. Nişan basa sarılan türbana takılır. 1841'de bunun yerini kılıç biçiminde bir nişan aldı.

~ **giderme**, *tekn.* Bazı maddelerin bileşiminde bulunan gümüşün ortamdan çıkarılması. [*Ing.* Desilvering, desilverization; *Fr.* Desargentation, desargentage].

~ **göz**, *dey.* Paraya karsı aşırı düskünlüğü olan, tamahkâr. [*Ing.* Money-grasping, moneygrubbing; *Fr.* Cupide, avare].

~ **işi**, *kuymc.* Gümüsle yapılan her çeşit is ve eşya. [*ing.* Silver-work, worked in silver, filigree silver; *Fr.* Orfevrerie].

~ **iyod**, *matb.* Iyod tuzlarının gümüs nitrat eriyiğine etkisiyle elde edilir. Yas kolodyum usulünde kullanılır. Iyot koyu gümüs nitrat eriğinde biraz erir. Sodyumtiyosülfat ve siyanür de potas'da kolayca erir. Isıklandırılan gümüş-iyod gümüsü tutmaya muktedir olur. Fizikî açma bu esasa dayanır. Gümüs-iyot bazik boya cevherleri ve bazı asidlerle boyanabildiğinden renkli fotoğraf usullerinin gelişmesine imkân vermiştir. [*ing.* Iodure d'argent].

~ **jelatino-bromür**, *fot.* Jelatin içinde asılı halinde bulunan mikrokospik gümüs tuzları *(bromür, klorür)* billürlarından meydana gelen ve genellikle «*fotograf emülsiyonları*» denilen, ışığa duyarlı tabakalar. [*Ing.* Gelatino-bromide; *Fr.* Gelatino-bromure, gelatino-chlorure d'argent].

~ **jibon**, *zool.* ◘ **Jibon**.

~ **kaplama**, § ❶ Herhangi bir madenden yapılmış eşyaya gümüş görünümü vermek için üstüne ince bir gümüş tabakası kaplamak veya gümüşlü bir eriyikle ince bir gümüş tabaka meydana getirmek işi. [*Ing.* Silver-plating; *Fr.* Argenture]. ☆ *Eşanl.* **gümüşleme**. § ❷ *(Geniş anlamda)* Gümüşle kaplanmış. [*Ing.* Silver-plated; *Fr.* Argenté]. § ❸ Gümüşle kaplanmış eşya. [*Ing.* Silver-plate; *Fr.* Argenterie].

~ **kaplamak**, Herhangi bir madenden yapılmış eşyaya gümüş görünümü vermek için, üstüne ince bir gümüş tabakası kaplamak veya gümüşlü bir eriyikle ince bir gümüş tabakası meydana getirmek. [*Ing.* To silver-plate; *Fr.* Argenter].

~ **kozak**, *tar.* Hükümdarlara yollanan mektupların *(name-i hümayunların)* konulduğu muhafaza. *(Mektup atlas keseye konulur, sonra da kozağa geçirilirdi. Altın kozaklar imparatorlara, gümüşten olanlar ise diğer devlet başkanlarına yollanan mektuplar için kullanılırdı).*

~ **merdiven**, *tasav.* Konya'da Mevlâna'nın sandukasının olduğu yere çıkmaya yarayan gümüş kaplı merdiven için kullanılan bir mevlevî deyimi.

~ **nitrat**, *kim.* ve *matb.* Gümüşün asid nitrikte erimesiyle elde edilir. Havaya dayanıklı ve ısıktan bozulmaz, beyaz kristaller halindedir. Organik maddelerle birlesir veya bulaşırsa *(deri, kâğıt)* ışığın etkisiyle kararır. Suda ve alkolde az erir. [*Ing.* Nitrate of silver; *Fr.* Nitrate d'argent].

☆ *Eşanl.* **cehennem taşı**.

~ **nitrat kalemi**, *cerr.* Dağlanacak yaraların üzerine gümüs nitrat *(cehennem taşı)* sürmeye yarayan bir çeşit kalem.

~ **selvi**, *dey.* Ayın suya yansımasıyle meydana gelen parıltılı görünüm.

~ **taklidi**, 1760 a doğru *Bassand* tarafından bulunan ve samdan, sofra takımı v.b. yapımında kullanılan, gümüşe benzer maysor.

~ **takımı**, gümüşten yapılmış samdan, tepsi, çatal, kasık v.b. gibi ev eşyası; [*Osm.* Sim evani; *ing.* Set of silver; *Fr.* Argenterie].

~ **taşı**, ◘ **Galen**.

~ **tavuskuşu**, *zool.* ◘ **Tavuskuşu**.

~ **yaldızlı**, *nüm.* Ucuz bir madenden yapılmış ve uygulanan bazı yöntemlerle gümüş rengi alması sağlanmış para. *(Gümüş kaplamalı bakır para ile ayni şey değildir).*

gümüş balığı, b.i. *zool. Kemikli balıklar* (*Teleostei*) takımının, Gümüsbalığıgiller *(Atherinidae)* familyasından bir balık cinsi. Sırt tarafı genellikle yeşilimsi sarı, yan tarafı külrengidir; boğründe boydan boya, oldukça geniş (1-3 pul genisliğinde) çok parlak gümüş renginde bir çizgi bulunur. Karın kısmı gümüşî beyazdır. Planktonlarla, küçük balık ve kabuklularla beslenir. Eti makbul ve lezzetli bir balıktır. *A. presbyter* adlı türünün uzunluğu 15-20 sm. olup eti çok beğenilir. Atlantik Okyanusu ve Akdeniz'de yasar. *A. boyeri* adlı türü Akdeniz'de bulunur. [*Lat. Atherina; ing.* Atherina, atherine; *Fr.* Athérine].

gümüş balığıgiller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Kefaller *(Percesoces)* alttakımına giren bir familyası. Denizlerde yaşarlar, fakat tatlı sularda yasayan birkaç türü süs balığı olarak kullanılır. **Gümüş balığı** *(Atherina prosbyter)*, **Çamuka** *(A. hepsetum)*, **Küba kavanoz balığı** *(Alepidomus evermanni)* iyi bilinen türleridir. [*Lat.* ve *ing. Atherinidae; Fr.* Athérinides].

gümüşçü, i. Gümüşü isleyerek süs ve ev eşyası yapan veya satan kimse; [*ing.* Silverer, silver-plater; *Fr.* Argenteur].

gümüşçün, i. *zool.* Gümüşçüngiller *(Lepismatidae)* familyasına giren bir kanatsız böcek türü. Uzunluğu 8 mm. olup sırt bölgesi kubbelidir. Hızlı kosar. Gümüs rengindedir. Evlerde bulunur. Kâğıt, un v.b. yer. [*Lat. Lepisma saccharina; ing.* Silverfish, fish moth; *Fr.* Lépisme (argenté), petit poisson d'argent].

gümüşçüngiller, ç.b.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının Kanatsızlar *(Apterygota)* alt-sınıfının Kılkuyruklar *(Thysanura)* takımına giren bir familyası. Antenleri kıl şeklinde, abdomenin ucunda kılsı üç kuyruğu olan madensel parlak pullarla örtülü türleri içine alırlar. [*Lat.* ve *ing.* Lepismatidae; *Fr.* Lépismidés].

gümüş.düğme, b.i. *bot.* Iki-çeneklîler *(Dicotyledoneae)*.sınıfının, Bilesikgiller *(Compositae)* familyasından Karadeniz bölgesinde yetisen bir bitki. [*Lat. Achillea ptarmica*].

Gümüşhane, öz .i. Kuzeydoğu Anadolu'daki illerden birinin ve merkezi olan şehrin adı.

gümüşî /gümüsî/, s. Gümüs renginde olan.

~ **akçaağaç**, *bot.* ◘ **Akçaağaç**.

~ **göknar**, *bot.* ◘ **Göknar**.

~ **ıhlamur**, *bot.* ◘ **Ihlamur**.

gümüş.jibon, b.i. *zool.* ◘ **Jibon**.

gümüşlemek(-i), f. Gümüşle kaplamak veya süslemek. [*ing.* To silver-plate; *Fr.* Argenter].

gümüşlenmek, nsz. f. § ❶ ösz. Gümüşle kaplanmak veya süslenmek; [*ing.* To be washed with silver; *Fr.* être argenté]; § ❷ *mec.* Gümüs gibi parıldamak.

gümüşletmek(-i,-e), f. Gümüşle kaplatmak veya süsletmek, [*ing.* To let be washed with silver; *Fr.* Faire argenter].

gümüşlü, s. § ❶ Gümüşü olan, bileşiminde gümüş bulunan: *Gümüşlü krom.* [*ing.* Argentiferous; *Fr.* Argenté]; § ❷ Gümüsle kaplanmış veya süslenmiş. [*ing.* Silver-plated; *Fr.* Argenté].

gümüşlü.balık, b.i. *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Sazangiller *(Cyprinidae)*

familyasından bir balık türü. Uzunluğu 20 sm. Avrupa ve Karadeniz bölgesinin bütün ırmaklarına yayılmıştır. [*Lat. Leuciscus leuciscus; ing.* Dace; *Fr.* Vandoise].

gümüşsel*, s. Gümüşle ilgili, gümüş renginde olan. [*Osm.* Gümüşî; *ing.* Argentine, grey; *Fr.* Argentin].

~ **martı**, *zool.* ◘ **Martı.**

gümüşü, s. ◘ **Gümüşlü.**

gün, i. *esk. T. kün.* § ❶ Güneşin yeryüzüne saçtığı ışık: *Gün eksilmesin penceremden.* [*ing.* Sunlight, daylight; *Fr.* Lumière du soleil, lumiere du jour]. § ❷ Güneş: *Gün doğarken, gün ışığı.* [*Osm.* Şems; *ing.* Sun; *Fr.* Soleil]; § ❸ Gündüz: *Yazın günleri uzundur, Kışın en kısa günlerinde.* [*ing.* Day -time; *Fr.* Journee]. § ❹ *astr.* Yer yuvarlağının kendi ekseni etrafında bir kere dönmesinin sürdüğü zaman. Bu zaman 25 saat olup gece ve gündüz diye ikiye ayrılır: *On günde bu işi bitiririz, Hasta günden güne iyileşmekte, Yağmurlu bir gün, iş günü, Tatil günü.* [*Osm.* Yevm; *ing.* Day; *Fr.* Jour]. § ❺ Zaman, sıra: *Bu işi yapmanın günü değil, Bu işin de günü gelecek.* [*ing.* Time; *Fr.* Temps]; § ❻ Çağ, devir: *Bu çeşme bundan önceki valinin gününde yapıldı,* [*ing.* Epoch; *Fr.* Epoch]. § ❼ *mec.* İyi yaşanmış, mutluluk içinde geçen zaman: *Onun babası hiç gün görmedi; Zavallı bir gün görmedi;* § ❽ Bayram niteliğinde özel gün: *Bugün Fransızların günüymüş. Bugün Türklerin günüymüş.* [*ing.* Holiday; *Fr.* Fête]; § ❾ «*Şunu yaparsa, şöyle olduğu gündür*» tarzında kullanıldığı vakit, «*şunu yaparsa, muhakkak şöyle olur*» gibi kesinlik anlatan cümleler meydana getirilir; § ❿ Ev hanımlarının düzenlediği kabul günü: *Bugün Melek hanımın günü.* [*ing.* At home day; *Fr.* Jour de réception]; § ⓫ *(Geniş anlamda)* Kısa süre: *Daha geleli bir iki gün oldu.* [*ing.* Short time; *Fr.* Jour, temps court]. ⊙ ~ **den güne**, *dey.* Gün geçtikçe, gittikçe; ⊙ ~ **e yönelim**, *bot.* ◘ **Yönelim**, ⊙ ~ **lerden bir gün**, *dey.* Bir zaman, vaktiyle. [*ing.* Once upon a time; *Fr.* Un beau jour]. ⊙ ~ **leri gece olmak**, *dey.* Çok kederlenecek bir hale uğramak. [*ing.* For one's day to turn to night]. ⊙ ~ **leri sayılı olmak**, *dey.* Bir kimsenin ölümü veya gideceği günler yaklaşmak. [*ing.* His days are numbered]. ⊙ ~ **ü ~ üne**, *dey.* Tam vaktinde. [*ing.* Punctually, exactly on the fixed day, to the very day; *Fr.* Au jour de jour]. ⊙ ~ **ü ~ üne uymaz**, dey. Her zaman aynı halde bulunmaz. [*ing.* To have a changeable character, to have an inconstant temperament]; ⊙ ~**ü yetmek**, *h.d. dey.* § ❶ Vadesi tamam olmak. [*ing.* To fall due]; § ❷ Eceli gelmek; [*ing.* To have lived one's span]; § ❸ *(Kadınlar hk.)* Doğum vakti gelmek. ⊙ ~ **ün adamı**, *dey.* § ❶ Bir süre adı dillerde dolaşan; [*ing.* Hero of the day; *Fr.* Le héros du jour]. § ❷ Her devre ayak uydurabilen kimse; [*ing.* Man of the day; *Fr.* L'homme du jour]. § ❸ *(Kadınlar hk.)* Doğum vakti gelmek. ⊙ ~ **ün birinde**, *dey.* Belli olmayan bir günde. [*ing.* One day, once, some day; *Fr.* Un beau jour]; ⊙ ~ **ünü doldurmak**, *dey.* Belli süreyi tamamlamak. [*ing.* To finish a fixed term, to fall due, to be mature].; ⊙ ~ **ünü görmek**, tkz. *dey.* § ❶ Kötü bir olayla ve sonuçla karşılaşmak. [*ing.* To come to a bad end]. § ❷ *(Kadınlar hk.)* Aybaşı olmak. [*ing.* To have her periods. to mestruate; *Fr.* Avoir ses mois, avoir ses menstrues]. ☆ *Eşanl.* **âdet (aybaşı, hayız) görmek**. ⊙ ~ **ünü görür o**, *dey.* «*Cezasını çeker*» anlamına gelip tehdit için söylenir. ⊙ ~ **ünü göstermek**, *tkz. dey.* Cezasını vermek. [*ing.* To punish; *Fr.* Punir]. ⊙ ~ **ünü gün etmek**, *dey.* Gününü hoş, zevk ve eğlence içinde geçirmek. [*ing.* To really be enjoying oneself]. ⊙ **açık ~**, ◘ **Açık²** ⊙ **Allah'ın ~ ü**, *dey.* Her gün, hiç aralık vermeden. [*ing.* Every single day; *Fr.* Tous les jours que Dieu fait, chaque jour, tous les jours, par jour]. ⊙ **astronomik ~**, *astr.* Ele alınan gökcisminin *(gerçek veya sanal)* meridyenden art arda iki üst geçişi arasında uzanan ve 0'dan 24 saate kadar bölünen gün *(gerçek gün, yıldız günü ve ya ortalama gün olabilir).* [*ing.* Astronomic day; *Fr.* Jour astronomique]. ⊙ **bilanço ~ ü**, *ikt.* ◘ **Bilanço.** ⊙ **boya ~ ü**, *mah.* ◘ **Boya.** ⊙ **bulutlu ~ ler**, *trm.* ◘ **Bulut.** ⊙ **buzlu ~**, *meteor.* ◘ **Buzlu.** ⊙ **ceza ~ ü**, *din.* ◘ **Ceza.** ⊙ **çalışma ~ ü**, *iş. huk.* ◘ **Çalışma.** ⊙ **çevirim ~ ü**, *sin.* ◘ **Çevirim.** ⊙ **çiğli ~**, ◘ **Çiğ²**. ⊙ **D ~ ü**, *ask.* ◘ **D.** ⊙ **dolulu ~ ler**, *trm.* ◘ **Dolu.** ⊙ **don ~ ü**, *meteor.* ◘ **Don²**. ⊙ **dünya ~ ü**, *astr.* Etrüsklerde, evrenin oluşum süresinin bir bölümü olan sekiz çağlık *(bir çağ 105 ile 123 yıl arasında değişir)* de vir. [*Ing.* Mundane day; *Fr.* Jour mondain]. ⊙ **ek ~**, *mat.* ve *astr.* ◘ **Ek.** ⊙ **gerçek ~**, *astr.* Yer'in gerçek Güneş'e göre, kendi ekseni çevresinde bir kere dönmesiyle geçen zaman süresi. [*Ing.* True day; *Fr.* Jour vrai]. ⊙ **gerçek ~**, *astr.* ◘ **Gerçek.** ⊙ **gerçek güneş ~ ü**, *astr.* Gerçek güneş merkezinin öğlenimizden art arda iki geçişi arasındaki zaman farkı. [*Osm.* Yevm-i şemsî; *ing.* Apparent solar day; *Fr.* jour solaire vrai]. ⊙ **güneş ~ ü**, *astr.* Günesin, Yer'in bir noktasındaki meridyen düzlemine arka arkaya iki kere girmesi için geçen zaman. Bu süre yer yuvarlağının kendi ekseni etrafında bir defa dönmesi süresinden yani yıldız gününden biraz artıktır [*Osm.* Yevm-i şemsî; *Ing.* Solar day; *Fr.* Jour solaire]. ⊙ **iyi ~**, *dey.* Neşe içinde geçen zaman. ⊙ **iyi ~ dostu**, *dey.* Dostlarını en sıkıntılı anında onları terkeden. ⊙ **kara *(kötü)* ~**, *dey.* Büyük felâket getiren gün. ⊙ **kara *(kötü)* ~ dostu**, *dey.* Dostlarını yardıma ihtiyacı olduğu zaman bırakmayıp onlara yardım eden. ⊙ **ortalama güneş ~ ü** *(ortalama gün)*, Yer'in ortalama Güneş'e göre, kendi ekseni çevresinde bir kere dönme süresi. [*ing.* Average solar day; *Fr.* Jour Solaire moyen, jour moyen]. ⊙ **sivil ~**, Ele alınan gökcisminin meridyenden art arta iki alt geçişi arasında uzanan O'dan 24 saate kadar bölünen gün *(gerçek gün, yıldız günü ve ya ortalama gün olabilir).* Güneş günü söz konusu olursa gün, gece yarısından başlar. [*ing.* Civil day; *Fr.* Jour civil]. ⊙ **yarım ~ çiçeği**, *bot.* Hergün 12 saat açık, 12 saat kapalı duran çiçekler. ⊙ **yıldız ~ ü**, İlkbahar noktasının, bir yerin meridyeninden art arda iki geçişi arasında kalan zaman parçası. [*Ing.* Sidereal day; *Fr.* Jour sidéral].

~ **ağarmak**, *dey.* Tanyeri aydınlanmak. [*ing.* To break dawn; *Fr.* Poindre *(en parlant de l'aube)*].

~ **ağarması**, *astr.* Gün doğmadan bir süre önce ortalığın aydınlanması. [*Osm.* Fecir; *Ing.* Daybreak, morning twilight, dawn; *Fr.* Aube, crépuscule].

~ **ağılı**, *astr.* Bazen güneş etrafında meydana gelen ışıklı halka. [*Osm.* Hale-i şems; *Ing.* Halo around the sun; *Fr.* Auréole solaire].

~ **almak**, *dey.* Bir yerden kendisi için belli bir gün ayırtmak.

~ **aşırı**, *dey.* ◘ **Günaşırı.**

~ **aydınlığı**, Güneş ışınlarının Yer hava yuvarında dağılmasından ileri gelen gündüz aydınlığı. [*Ing.* Day airglow, day glow; *Fr.* Leueur atmosphérique].

~ **balı**, *mutf.* Güneşte bekletilerek bal kıvamına getirilmiş üzüm şırası, pekmez. [*Ing.* Grape juice condensed by exposure to the sun].

~ **balığı**, *zool.* ◘ **Günbalığı.**

~ **batısı**, *coğr.* ◘ **Günbatısı.**

~ **batışı**, *coğr.* Yeryuvarlağının dönüşünün bir sonucu olarak batıda güneşin alçalır gibi görünmesi olayı. [*Osm.* Gurub-u şems; *Ing.* Sunset; *Fr.* Coucher du soleil].

~ **batması**, ◘ **Gün batışı.**

~ **beri**, *coğr.* ◘ **Günberi.**

~ **bugün**, § ❶ *dey.* Tam sırası (zamanı) fırsat bu fırsat. [*Ing.* Now is the right time, this oppportunity will never come again; *Fr.* Moment d'occasion]. § ❷ *at.* (a) işe yarayan gün, içinde bulunduğun gündür. Onu değerlendirmeye bak. Bugün ne yapabilirsen kazancın odur; (b) Bugün kim iş başında, kim itibarda ise onun sözü geçer. Dün belli bir kişi olmaması, yarın unutulacak bir kişi olması önemli değil.

~ **çiçeği**, *bot.* ◘ **Ayçiçeği.**

~ **çoğu (yalımı)**, *h.d. dey.* Sıcak havalarda toprağa yakın yerlerde havanın titrer gibi görünüşü.

☆ *Eşanl.* **şeytan örümceği.**

~ **değişme çizgisi**, Yaklaşık olarak Yer'in 180°'lik boylamından geçen sanal bir çizgi. Bu çizginin bir yanından öbür yanına geçerken takvim tarihi bir gün farkeder. Sözgelimi, çizginin batı yanı olan Asya'da tarih 10 Ocak ise, doğu yanındaki Pasifik okyanusunda tarih 9 ocaktır. [*Ing.* Date line; *Fr.* Ligne de changement de date].

~ **değmemiş su**, *coğr.* Yeryuvarlağının derinliklerinden yeryüzüne doğru ilk defa çıkan su. Bunlar çok derinlerdeki magmada gazların ayrışması, bu arada türlü şartlar altında oksijenle hidrojenin birleşerek doğurduğu sulardır. Bu sular, henüz güneşin karşısına çıkmamıştır. Bunlar havaküre içindeki su dolaşımına da henüz katılmamıştır. Bundan ötürü *Ed. Suess* böyle sulara juvenil su adını vermiştir. Bununla ilgili olarak dilimizde gün değmemiş su sözü de kullanılır. Böyle sularıa beslenmesi mümkün olan kaynaklara da gün değmemiş su kaynağı denir. [*Ing.* Juvenile water; *Fr.* Faux juveniles].

~ **dikilmesi**, *dey.* Gündüzün tam ortası, tam öğle vakti. [*Osm.* Zeval; *Ing.* Noon; *Fr.* Midi].

~ **doğmadan kimliği söylenmez**, *at.* Bir iş iyice belli olmadan sonucu hakkında yargı yürütmemeyi öğütler.

~ **doğmadan neler doğar**, *at.* Kötü bir durumda bulunulduğu zaan bunu düzeltecek bir halin her an beklenebileceğini anlatır. Yarın ne gibi olaylar çıkacağını kimse bilmez. Kötü bir durum bir gün sonra düzelebilir; iyi bir durum kötüleşebilir. Kimbilir daha neler olur. Hiç ummadığımız bir zamanda işlerimiz yoluna girebilir. [*Ing.* Before daybreak many things may happen; *Fr.* La huit porte conseil]. ☆ *Eşanl.* **geceler gebedir.**

~ **doğmak**, *dey.* Sabah olmak. [*Ing.* To rise *(of the sun)*, to dawn; *Fr.* Poindre].

~ **doğmak** *(birine)*, *dey.* Arzu edilen iyi bir hale erişmek, feraha çıkmak, eline olağanüstü bir fırsat geçmek. [*ing.* To have a chance, to have an occasion; *Fr.* Avoir une chance, une occasion].

~ **doğması**, *astr.* ◘ **Gün doğuşu.**

~ **doğrusu (doğusu)**, *astr.* § ❶ Ana yönlerden doğu. [*Osm.* Şark; *Ing.* East, orient; *Fr.* Orient, levent, est]. § ❷ Bu yönden esen rüzgâr.

~ **doğusu**, *coğr.* ◘ **Gündoğusu.**

~ **doğuşu**, *astr.* Güneşin gözerimi üstüne çıkması. Yeryuvarlağının dönüşünün bir sonucu olarak doğudan güneşin yükselir gibi görünmesi olayı. [*Osm.* Tulû, tulu-u şems; *Ing.* Sunrise; *Fr.* Lever du soleil].

~ **dönümü**, *coğr.* ◘ **Gündönümü.**

~ **durumu**, *astr.* Güneş açılımının en çok olduğu gün. Yılın en uzun günü *(21 Haziran)* ile yılın en uzun gecesinin *(21 Aralık)* durumu. [*Ing.* ve *Fr.* Solstice].

☆ *Eşanl.* **gün durumu.**

~ **düşürücü**, *jeod.* ◘ **Helyostat.**

~ **eğişmesi**, *h.d. dey.* Öğle ile ikindi arası. [*Ing.* Early afternoon].

~ **fırtınası**, *coğr.* Gündönümü zamanı, özellikle ilkbahardakinde tekrarlanan fırtına.

~ **gece eşitliği**, *coğr.* ◘ **Gün-tün eşitliği.**

~ **geçer, kin geçmez**, *at.* Aradan uzun zaman geçse bile, bir kimsenin başkasına karşı beslediği kin sönmez.

~ **geçmek** *(birine)*, *dey.* Güneş çarpmak. [*Ing.* To get sunstroke; *Fr.* Attraper un coup de soleil].

~ **gibi**, *dey.* Son derece açık, belli. [*Ing.*

Quite clear or manifest, without doubt whatever; *Fr.* Clair comme le jour].

~ **görmek**, *dey.* İyi günler yaşamak, rahat ve güzel bir ömür sürmek. [*Ing.* To live prosperously].

~ **görmez**, *dey.* Güneş (ışığı) almayan *(yer)*. [*Ing.* Where the light of day never comes, sunless *(place)*, obscure or secret *(place)*; *Fr.* Qui ne reçoit pas de jour, obscur].

~ **görmüş**, *dey.* § ❶ İyi günler yaşamış. [*ing.* Who has seen better days]. § ❷ Tecrübeli. [*ing.* Experienced; *Fr.* Experimenté].

~ **günden**, *dey.* Her gün biraz. [*Ing.* From day to day; *Fr.* De jour en jour, d'un jour à l'autre].

~ **güne uymaz (Hergün bir olmaz)**, *at.* Bir günün olayları, işleri, durumları, koşulları başka bir gününkine benzemez.

~ **ışığı**, *sin.* Gündüzleri güneşin gönderdiği ışınlardan doğan aydınlanma. Sinemada kullanılan doğal ışık kaynağı. [*ing.* Daylight; *Fr.* Lumière de jour].

~ **ışığı boş filmi**, *sin.* Gündüzleri görüntü almakta kullanılan boş filim çeşidi. [*Ing.* Daylight film; *Fr.* Pellicule pour prise de vues à la lumière du jour].

~ **ışığında gösterim**, *sin.* Gündüzün ışık altında yapılan gösterim. [*Ing.* Daylight projection; *Fr.* Projection à la lumiere du jour, projection en plein jour].

~ **indi**, *coğr.* ◘ **Günindi.**

~ **kararması**, *astr.* Gün battıktan sonra havada kalan aydınlığın yavaş yavaş azalması. [*Osm.* Fecr-i gurûbî; *ing.* Twilight, dusk, evening twilight; *Fr.* Crépuscule du soir].

~ **kaşı**, *astr.* Güneşin ilk parıltısı. [*Ing.* The first light of sunrise].

~ **kavuşmak**, *dey.* Güneş batmak, aksam olmak. [*Ing. (of the sun)* To go down, to set; *Fr.* Se coucher].

~ **koymak**, *dey.* Gününü belirtmek. [*Ing.* To put aside a day, to assing some time *(for)*].

~ **ola harman ola**, *dey.* «*Bir gün onun da zamanı gelir*» anlamında kullanılır.

~ **(ay) olur yılı besler, yıl (ay) olur günü beslemez**, *at.* Ticarette kazancın günü gününe uymadığını, pek değişik olduğunu anlatır.

~ **ortası**, *astr.* ◘ **Öğle.**

~ **öte***, *coğr.* ◘ **Günöte.**

~ **saymak**, § ❶ *dey. (kurtulamayacak hasta)* Son günlerini yaşamak. § ❷ Arzu edilen bir günü beklemek.

~ **tutulması**, *coğr.* ◘ **Güneş tutulması.**

~ **-tün eşitliği**, *astr.* ◘ **Ekinoks.**

~ **uzunluğu**, *astr.* Gün doğması ile batması arasında geçen süre. [*Ing.* Length of the earth; *Fr.* Durée du jour].

~ **varken duvarını eve götür**, *at.* işlerini en uygun ve en emin zamanlarda yap.

~ **yayı**, *astr.* Güneş'in gökküresinde bir gün boyunca çizdiği çemberin gözerimi üstünde kalan parçası. [*Ing.* Diurnal arc; *Fr.* Arc diurne].

~ **yönü**, *coğr.* Bir dağın güneşe dönük yamacı. O bölgede güneşi çok gören yamaç. Bunun terşi kuz yönüdür. [*Ing.* Sunny side; *Fr.* Adret, endroit].

☆ *Eşanl.* **küney.**

günah /günâh/, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Dince suç sayılan, ahrette cezalandırılacağı bildirilen iş; kötülük: *İçki, yalan, iftira müslümanlıkta günahtır.* [*Ing.* Sin; *Fr.* Péché]. ☆ *Yak. anl.* **kusur, kabahat, töhmet, taksirat, cürüm, yazık, kebire.** § ❷ *mec.* Herkesin vicdanını inciten (rahatsız eden) iş, suç; vicdana dokunan, insana acı gelen davranış: *Hayvanlara eziyet etmek günahtır, Bu adamı bu kadar eziyet etmek* günahtır. § ❸ Sorumluluk: *Günah benden gitsin, ben söyleyeyim de.* [*Osm.* Mesuliyet; *Ing.* Responsibility; *Fr.* Réponsabilite]. § ❹ *din.* İslâmlıkta: Kur'an ve Hz. Muhammed'in sözleri ile yasaklanmış işleri yapma; Allahın ve Peygamberin emir ve yasaklarını yerine getirmeme. ⊙ ~ **a girmek**, *dey.* Dince suç sayılan bir şey yapmak, günah işlemek. [*Ing.* To sin; *Fr.* Pécher]. ⊙ ~ **a sokmak**, *dey.* Karşısındakini çileden çıkaracak davranışta bulunarak onun günah işlemesine sebep olmak. Günah işletmek. [*Ing.* To cause to sin to tempt, to make one lose patience, to exasperate, to drive to blasphemy]. ⊙ ~ **ı boynuna (üstüne)**, *dey.* Günahı onun olsun! [*Ing.* The moral responsibility rests upon him; *Fr.* Qu'il soit responsable du péché]. ⊙ ~ **ı kadar sevmemek**, *dey.* Hiç sevmemek. [*Ing.* To hate like poison]. ⊙ ~ **ı (vebali) boynuna**, *dey.* «*Bu işte benim elim yok, sorumluluğu sana (veya) ona olsun*» anlamında. [*ing.* The moral responsibility rests upon him; *Fr.* Qu'il soit responsable du péché]. ⊙ ~ **ına girmek**, *dey.* Birine iftirada bulunmak veya birinden haksız olarak kuşkulanmak. [*Ing.* To sin, to commit a sin; *Fr.* Accuser ou soupçonner in justement]. ⊙ ~ **ını almak**, *(birinin), dey.* Biri hakkında haksız olarak kötü düşünmek, haksızca suçlamak. [*Ing.* To accuse wrongly of; *Fr.* Accuser ou soupçonner injustement]. ⊙ ~ **ını çekmek** *(birinin), dey.* Biri tarafından veya birine karşı yapılan kötülüğün cezasını görmek. [*Ing.* To suffer or to pay for his sin, guilt, fault]. ⊙ ~ **ını vermez**, *dey.* Çok çimri. [*Ing.* He is very stingy, stingy]. ⊙ ~ **larından soyunmak** *(arınmak, temizlenmek), dey.* Pişman olup, tövbe etmek. Günahlarından kurtulmak. ⊙ **büyük** ~ **lar**, *din.* ◘ **Büyük.** ⊙ **ilk** ~, *din.* Âdem ile Havva'nın tanrı emrine karşı gelerek yasak meyveyi yemekle işledikleri günah. [*Ing.* Original sin; *Fr.* Peché originel].

~ **benden gitti**, *dey.* «*Ben görevimi yaptım, bundan sonrası için sorumluluk kabul etmem*» anlamında kullanılan söz. [*Ing.* I am telling you, now it is your responsibility; it is no longer my responsibility].

~ **çıkarma**, *din.* Katoliklerde günahlarını papaza itiraf edip tövbe töreninde bulunma. [*Ing. (Auricular)* confession; *Fr.* Confession *(auriculaire, privée)*].

~ ~ **hücresi**, Katolik kliselerde papazların günah çıkartmak için, günahkârların girmesine ve papazların bir kafesli pencere arkasından onları dinlemesine mahsus doğramadan küçük dolap gibi yer. *(Bu hücrelerin kullanılışı ancak XVI ıncı yüzyıldan başlar).* [*Ing.* ve *Fr.* Confessional].

~ **çıkarmak**, *din. (Katoliklerde)* Tanrıdan af sağlamak için gidip papaza günahlarını sayıp dökmek. [*Ing.* To hear confession; *Fr.* Se confesser].

~ **etmek** *(işlemek)*, dey. Günah sayılan davranışta bulunmak. [*Ing.* To commit a sin; *Fr.* Pécher, commetre (faire) un péché].

~ **kazanmak**, *dey.* ◘ **Günah etmek.**

~ **keçisi**, *din. (Musevîlikte)* Musevîlerin eskiden her yıl günâhlarını yükledikleri inancıyle çöle saldıkları keçi.

~ **kuyusu** *(kûpü)*, *dey.* Çok günahkâr kimse.

~ **mahsulü**, *dey.* ◘ **Piç**[1].

~ **olmak**, *dey.* Yazık olmak: *Bu kadar para vermek günah değil mi?.*

~ **olur**, *dey.* «*yazıktır*» anlamında kullanılır. [*Ing.* It would be a pity].

~ **yazılmak**, *dey.* Yapılan bir günahın Allah indinde kaydedildiğine inanılmak.

günah.kâr /günahkâr/, b.s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Günah işleyen, suçlu, günahlı. [*Ing.* Sinner; *Fr.* Pecheur, pécheresse]. § ❷ Kötülük yolunda bulunan kadın, fahişe. [*ing.* Prostitute; *Fr.* Prostituée]. ⊙ **bin yıl** ~, **bir yıl tövbekâr**, *dey.* Günahtan kendini kurtaramayan, ancak arada bir tövbe edebilen kimseler için kullanılır. [*Ing.* Repentance makes up for many years of sin].

günahkârane, b.z. Günahkâra yakışacak sekilde. [*Ing.* Sinfully; *Fr.* D'une façon coupable].

günahkârlık,-ğı, i. Günahkâr olma hali. [*Ing.* Sinfulness; *Fr.* Etat du pecheur, de la pecheresse].

günahlı, s. Günahı olan. [*Ing.* Sinful; *Fr.* Pécheur, pécheresse].

günahsız, s. Günahı veya suçu olmayan. [*Ing.* Sinless, innocent, faultless; *Fr.* Sans péché, innocent,-ente].

☆ *Yak. anl.* **yazıksız, suçsuz, arı, masum, bigünâh.**

☆ *Karş.* **günahlı, suçlu, kirli.**

gün.aşırı, b.z. Bir gün olup ertesi gün olmayarak ve böylece sürüp giderek, bir gün ara ile, iki günde bir: *Günaşırı gezmeye çıkmak.* [*Ing.* Every other day; *Fr.* Chaque deux jours].

gün.aydın, ünl. «*Gününüz aydın olsun*» anlamında sabah söylenen esenleme sözü. [*Ing.* Good morning; *Fr.* Bonjour].

gün.balığı, b.i. *zool.* Kemikli balıklar *(Teleostei)* takımının, Lapinagiller *(Labridae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 25 sm. Bazan insanları ısırır. Akdeniz ve Avrupa kıyılarında yaşar. [*Lat. Coris turcica: Fr.* Girelle].

gün.beri, b.i. *astr.* Yerin, güneşe en yakın bulunduğu nokta: *Yer, Aralık ayının otuz birine doğru günberide bulunur.* [*Osm.* Hazîz; *Ing.* Perihelion; *Fr.* Perihélie].

☆ *Eşanl.* **periheli.**

☆ *Karş.* **günöte.**

~ **geçişi**, Yer'in günberi noktasından geçmesi. [*Ing.* Perihelion passage; *Fr.* Passage au perihelie].

~ **uzaklığı**, Günberi noktasının Güneş'e uzaklığı. [*Ing.* Perihelion distance; *Fr.* Distance au perihelie].

güncek,-ği, i. ◘ **Şemsiye.**

güncül*, s. Günün konusu. [*Ing.* Actual; *Fr.* Actuel,-elle]. ☆ *Eşanl.* **aktüel.**

gün.çiçeği, b. i. ◘ **Ayçiçeği.**

gündeleşmek, nsz. f. Gündelik haline geçmek, hergün yapılır olmak. [*Ing.* To become daily].

gündelik,-ği, s. § ❶ Her gün olan, her günkü: *Gündelik gazete.* [*Ing.* Daily; *Fr.* Quotidiene, journalier]. § ❷ i. *iş. huk.* Bir işçiye, zaman hesabıyle ve bir günlük çalışması karşılığı olarak verilen ücret: *Bu kadının gündeliği 20 liradır.* [*Osm.* Yevmiye; *Ing.* Daily wage, pay per diem; *Fr.* Journée *(de salaire)*].

~ **gazete**, ◘ **Gazete.**

gündelikçi, i. § ❶ *iş. huk.* Gündelikle çalışan kimse *(işçi)*. [*Ing.* Day-labourer, ourneyman, detaller; *Fr.* Journalier,-ière, ouvrier journalier]. § ❷ Gündelik karşılığı evlere giden kadın terzi.

~ **kadın**, Genellikle ev işlerini gören hizmetçi kadın. [*Ing.* Hired woman, charwoman, work-woman; *Fr.* Femme de journée].

gündelikçilik,-ği, i. § ❶ Gündelikle çalışma hali. § ❷ İlerisini düşünmeme durumu.

gündelikli, s. § ❶ Gündelikle tutulmuş (çalışan) *(kimse)*. [*ing.* Who works for daily wages; *Fr.* Qui reçoit le salaire journalier]. § ❷ Gündelikle yapılan *(iş)*.

gündem*, i. § ❶ Meclis, kurultay, dernek v.b. toplantılarında veya kongrelerinde görüşülecek konuların topu, toplantı programı: *Bu meseleyi gündeme almalı.* [*Osm.* Ruznâme; *Ing.* Agenda; *Fr.* Ordre du jour]. § ❷ *huk.* Kararlarını görüşme sonunda veren kurul toplantılarında incelenecek konuları önceden gösteren belge. ⊙ ~ **e almak (geçirmek)**, *dey.* Bir konuyu yapılan toplantının programı içine almak. [*Ing.* To put on the agenda]. ⊙ ~ **e geçmek**, *dey.* Açış konuşmasından sonra toplantı programını açıklamak. [*Ing.* To pass to the agenda].

~ **dışı**, Bir toplantı programının dışında kalan.

gün.doğusu, b.i. Doğu yönüne verilen ad. [*Ing.* East; *Fr.* Orient, levant, est].

~ **rüzgârı**, Doğudan esen rüzgâr. [*Ing.* Easterly wind, south east-wind; *Fr.* Vent est].

gün.döndü, b.i. *bot.* ◘ **Ay çiçeği.**

gün.dönümü, b.i. *coğr.* (a) Güneş'in ekva-

tordan en uzakta bulunduğu devre; Gecelerin uzama'dan kısalmaya (22 Aralık) veya kısalma'dan uzamaya (22 Haziran) dönmesi olayı; (b) Güneş'in yörüngesi üzerinde, bu devreye tekabül eden nokta. [*Osm.* Tahavvül-ü şems; *Ing.* ve *Fr.* Solstice].

~ **noktası**, *astr.* Gökküre üzerinde, Güneş'in artan *(veya azalan)* geçiş yüksekliğinin bir maksimumdan *(veya bir minimumdan)* geçtiği iki noktadan her biri. [*Ing.* Solstitial point; *Fr.* Point solsticial].

~ **şenliği**, *folk.* Her yıl gündönümünde özel törenlerle kutlanan şenlik. [*Ing.* Solstitial festivity; *Fr.* Festival de solstice].

gün.düşürücü, b.i. *geod.* ◘ **Helyostat.**

gündüz, i. § ❶ Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık kısmı. [*Ing.* Day; *Fr.* Jour]. ☆ *Karş.* **gece**. § ❷ z. Gündüz vaktinde: *Şehirden gündüz çıktılar.* [*Ing.* Daytime; *Fr.* De jour]. ☆ *Karş.* **gece**. § ❸ *biy.* Biyolojik etkileri bakımından geceye karşıt olarak günün aydınlık süresi. ⊙ **gece** ~, *dey.* ◘ **Gece.**

~ **ateşi**, *patol.* Gündüzün daha çok yükselen ateş. [*Ing.* Diurnal fever; *Fr.* Fievre diurne].

~ **çekilmesi**, *ask.* Gündüz yapılan çalışma hareketi. [*Ing.* Diurnal (day) operation].

~ **etkisi**, *bot.* Gece ve gündüz gelişmelerin sırasında fotofaza uğrayan bitkilerin tepkimesi. *(Kısa günler sapların cüceleşmesine, uzun günler irileşmesine yolaçar; gündüz süresi ayrıca ve özellikle çiçeklenmeye kumanda eder. Onun için bazı sonbahar çiçekleri /kasımpatı/ ancak günler iyice kısaldığı zaman çiçek açar. Aynı sebeple bütün kuzey Avrupa'da çiçek açmaz. Diğer bazı bitkiler ise, tersine, uzun gün ister).* [*Ing.* Photoperiodism; *Fr.* Photoperiodisme]. ☆ *Eşanl.* **fotoperiyodizm.**

~ **feneri**, *tkz.* Şaka yollu zenciler için söylenir. [*ing.* Negro; *Fr.* Negre].

~ **gözü**, *zool.* Yalnız bol ışığın bulunduğu gündüz zamanı vazife gören bir tip böcek gözü.

~ **gözüyle**, *dey.* ◘ **Gündüzün.**

~ **ışığı**, Doğrudan doğruya güneşten gelmeyen ışık. [*Fr.* Lumiere du jour].

~ **işaretlenmesi**, *hava.* Gündüzü görerek uçuş yapan veya gemilerine kolaylık sağlamak maksadiyle tabii ârızaların veya yapıların üzerine Kuzey yönü, arz ve tul dereceleri, en yakın şehre veya aerodroma mesafe gibi bilgiyi ihtiva eden isaretler. [*Ing.* Day marking; *Fr.* Balisage diurne].

~ **işçisi**, tiy. Gündüz çalışan tiyatro işçisi. [*Ing.* Dayman, day labourer; *Fr.* Homme en service du jour].

~ **kelebekleri**, *zool.* Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımından gündüzleri uçan kelebekler *(Pieridae, gündüz tavus kelebekleri v.b.).* [Bunlar morfolojik bakımdan da oldukça benzerlik gösterdiğinden aynı grupta *(Rhopalocera)* toplanır]. [*Ing.* Diurnal butterflies; *Fr.* Papillons diurnes].

~ **körlüğü**, *tıp.* Işığın bol olduğu ortamda görmenin çok azalması. [*Ing.* Nyctalopia; *Fr.* Nyctalopie].

☆ *Eşanl.* **niktalopi.**

~ **külâhlı, gece silâhlı**, *dey.* İyi göründüğü halde gerçekte öyle olayan kimseler için söylenir. [*Ing.* Carrying a knife in his boot, worse than he appears].

~ **oyunu**, *tiy.* Avrupa'da öğleden önce verilen temsil. [*Ing.* ve *Fr.* Matinee].

~ **tavus kelebeği**, *zool.* Bocekler *(Insecta)* sınıfının, Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımının, Fırça-ayaklığiller *(Nymphalidae)* familyasına giren bir eklembacaklı türü. Kanatları dişli ve köşeli olur. [*Lat. Vanessa io; Ing.* Peacock butterfly; *Fr.* Paon de jour].

~ **vakti**, ◘ **Gündüz.**

~ **yırtıcı kuşları**, *zool* Atmaca, kartal v.b. gibi gündüz avlanan yırtıcı kuşlar. *(Baykuş gibi gececi yırtıcı kuşlara karşıt olarak kullanılır).* [*Ing.* Diurnal raptores; *Fr.* Rapaces diurnes].

gündüzcü, i. § ❶ Yalnız gündüzleri çalışan görevli. [*Ing.* Day labouror; *Fr.* Journalier,-ière, ouvrier à la journée]. § ❷ İşyerinde çalışma sırası gündüze rastlayan görevli: *Bu hafta gündüzcü müsünüz?* § ❸ *arg.* Gündüzleri içki içen kimse. [*Ing.* Day drinker].

gündüzleme, i. *arg.* Babası belli olmayan çocuk, piç...: *Boş ver, kimbilir kimin gündüzlemesidir.* [*Ing.* (Child conceived in the daytime) Brat].

☆ *Yak. anl.* **cumartesi çocuğu, fır, kaşı aralığı.**

gündüzlü, s. § ❶ *«Hem gece, hem gündüz»* anlamına gelen *«geceli gündüzlü»* sözünde geçer. § ❷ Yatılı olmayıp okula gündüzleri giden *(öğrenci).* [*Ing.* Day student; *Fr.* Externe, diurne]. ⊙ **geceli** ~, *dey.* Durup dinlenmeden. [*ing.* Day and night; *Fr.* Jour et nuit, nuit et jour].

gündüzlük, s. § ❶ Gündüz için olan, gündüze ait olan. § ❷ Gündüzleri giyilen. [*Ing.* For everyday (dress etc); *Fr.* Propre au pour *(vêtement etc.)*].

gündüz.sefası, b.i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Çitsarmaşığigiller *(Convolvulaceae)* familyasından, beyaz veya pembe renkli ve genellikle erguvani lekeli ve yalnız gündüzleri çiçek açan, çok yıllık, tırmanıcı ve süslü bir bitki. Yaprakları ok biçiminde ve uzun saplıdır. Bitkide nişasta, şeker, tanen ve reçine bulunur. Bu reçine glikozit bünyesinde olup şeker olarak ramnoz ve glikoz tasır. Köklerin müshil bir özelliği vardır. [*Lat. Convolvulus arvensis; Ing.* Field bindweed, morning glory; *Fr.* Belle-de-jour, liseron].

☆ *Eşanl.* **tarla sarmaşığı.**

gündüzün, z. Gündüz vaktinde. [*Ing.* During the day, by day; *Fr.* Durant, pendant la journée, de jour, le jour].

~ **mum yakan geceyle (geceleyin) bulamaz**, *at.* Bir seyi gerekmediği zaman harcayan gerektiği zaman bulamaz.

gündüz.yırtıcıları, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Kartallar *(Falconiformes)* takımının bir alt takımı Çengel gagalı, sivri ve kıvrık tırnaklı, bütün dünyaya yayılmış, iyi uçan kusları içine alır. **Akbabagiller** *(vulturidae),* **Yılanakbabasıgiller** *(Serpentariidae),* **Kartalgiller** *(Falconidae),* **Balık-kartalıgiller** *(Pandionidae)* familyaları vardır. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Accipitres*].

güne.bakan, b.i. ◘ **Ayçiçeği.**

güneç,-ci, i. *h.d.* Güneş vuran (alan) yan.

güne.doğrulum*, b.i. *bot.* Bitkilerde, güneş ışığına doğru dönme ve hareket etme seklinde görülen olay. [*Ing.* Heliotropism; *Fr.* Héliotropisme].

☆ *Eşanl.* **helyotropizm.**

güneğik,-ği, i. *h.d.* ◘ **Hindiba.**

gün.erek,-ği, b.i. *astr.* Herkül takımyıldızında bulunan bir uzay noktası; Güneş sistemi, bu noktaya doğru 20 km/sn'lik bir hızla gidiyormuş gibi görünür. [*Ing.* ve *Fr.* Apex].

☆ *Eşanl.* **apeks.**

günerk.ölçer*, b.i. *astr.* Güneş değişmezini ölçmek için kullanılan bir cihaz. Düşen güneş ısınlarını soğuran karartılmış bir yüzey parçası aldığı erkeyi ısıya çevirir; böylece sıcaklık artması ölçülerek dakikada sm² ye düşen erke bulunur. [*Ing.* Pry-heliometer; *Fr.* Pryheliomètre].

☆ *Eşanl.* **prihelyometre.**

güneş[1], i. *esk. T. kuyaş.* § ❶ Gezegenleru ve bu arada yer yuvarlağına ışık ve ısı veren; her gün doğup battığını gördüğümüz en parlak gök cismi: *(Güneş, hemen tamamiyle gaz ve akkor halinde bir küre olup, kendi ekseni etrafındaki dönmesi 25 gün sürer; çapı dunyamızdakinden 109, kütlesi de dünyamızdan 1.300,500 kere /yani aşağı yukarı yuz defa daha/ buyuktur. Güneşin dunyamıza uzaklığı yaklaşık olarak 150 milyon km. olup, ışığı yere 8 dakika 20 saniyede gelir; yuzunde her 21 yıl süresince azalıp çogalan bütakım lekeler vardır. Güneş'in yüzeyindeki yanıcı gazların ısısı 5000° C civarındadır. En ye-*

ni hesaplara göre merkezde ısı 15 milyon santigrat dereceye yakındır. Isı ve ışık, içinde sürekli olarak yer alan nükleer tepkilerden çıkar. Güneş, ısı ve ışıktan başka radyodalgaları da çıkartır. Güneş lekeleri çoğaldığı vakit radyo dalgaları da özellikle kuvvetlenir. Güneşin yerçekimi alanı dünya ile öbür gezegenlerin ondan uzaklaşmalarını önler. Bu gezegenlerin başlangıçta güneşin parçaları oldukları ve yakından geçen başka bir büyük cismin çekim gücüyle güneşten kopmuş bulundukları sanılmaktadır. Güneşin kutuplarında tam bir devir aşağı yukarı 34 günde tamamlanır. Güneş ışıkküre, renkküre, taç olarak üç bölümde incelenir). [*Osm.* Şems; *Ing.* Sun; *Fr.* Soleil]. ◘ *ŞEKİL: 223.* — **GÜNEŞE GÖRE GEZEGENLER.** ; *ŞEKİL: 236.* — **GÜNEŞ SİSTEMİ VE GEZEGENLER.** § ❷ Bir gezegenler sisteminin merkezi olarak kabul edilen gökcismi. § ❸ Güneşin ışığı, ısısı: *Güneş girmeyen eve doktor girer. O duvara güneş vurmaz.* § ❹ s. Güneşle ilgili. [*Osm.* Şemsî; *Ing.* Solar; *Fr.* Solaire]. ⊙ ~ **e karşı işemek**, *kab. arg.* Saygı gösterilmesi gereken şeylere saygısızlık göstermek. [*Ing.* To be insolent]. ⊙ ~ **i balçıkla sıvamak**, *dey.* Pek belli olan bir şeyi yadsımaya veya saklamaya çalışmak. ⊙ ~ **in açması**, Güneş'in bulutlardan sıyrılıp ortaya çıkması, parlaması. ⊙ ~ **in alnında**, *dey.* Güneşin yakıcı ışınları altında. [*Ing.* In the direct sun]. ⊙ ~ **in batması**, ◘ **Güneş batması.** ⊙ ~ **in doğması**, ◘ **Güneş doğması.** ⊙ ~ **teki çıkıntılar**, *astr.* Güneş'in yüzeyinden fırlayan büyük, parlak gaz ve alevleri; Çıplak gözle normal olarak görülmezler. Bu çıkıntıların, güneşi çevreleyen gazlardaki *(kromosfer)* elektrik değişimlerinden ileri geldiği söylenir. ⊙ **düzgün** ~ *(sayısı), astr.* ve *kron.* ◘ **Düzgün**[1]. ⊙ **gerçek** ~, *astr.* ◘ **Gerçek.** ⊙ **gece** ~ i, *coğr.* ◘ **Gece.**

~ **açmak**, *dey.* Güneş bulutlardan sıyrılıp görünmek. [*Ing.* To become sunny; *Fr.* Paraître le soleil].

~ **almak (görmek)**, *dey.* Güneş ışınlarıyla aydınlanacak durumda olmak: *Burası güneş almaz.* [*Ing.* To sun oneself; *Fr.* Avoir le soleil, être expose au soleil]..

~ **balçıkla sıvanmaz**, *at.* Herkesin bildiği gerçeği inkâr etmenin boş bir çaba olduğunu anlatır; İyi mükemmel isleri ve eserleri kötülemekle onların değerini düsurmek mümkün değildir. [*Ing.* One can't hide the truth].

~ **banyosu**, ◘ **Banyo.**

~ **bataryası**, *elek.* ◘ **Batarya.**

~ **batmak**, *dey.* Gün sonunda güneş ufkun ötesine geçmek. [*Ing.* To set, to go down *(sun); Fr.* Se coucher].

~ **batması**, *dey.* Güneşin ufukta kaybolması. [*Osm.* Gurup; *Ing.* Sunset; *Fr.* Coucher du soleil].

~ **çarpmak**, *dey.* Sıcak bir havada güneş ısınları insanı hasta etmek. [*Ing.* To get sunstroke; *Fr.* Prendre un coup de soleil, avoir une insolation].

~ **çarpması**, *dey.* Kızgın güneş altında başı ve ensesi açık olarak çalışan ve uyuyanlarda görülen sağlık bozulması. Bu durum, sıcak kuşak ülkelerinde, ılıman kuşak bölgelerinin de çok sıcak yaz günlerinde olur. [*Osm.* Teşemmüs; *Ing.* Sunstroke; *Fr.* Coup de soleil].

~ **çiçeği**, *bot.* ◘ **Ayçiçeği.**

~ **değişmezi**, *meteor.* Güneş'in yeryüzü üzerinde 1 sm² ye bir dakikada verdiği erke miktarı. S 2 cal sm⁻² dk⁻¹. [*Ing.* Solar constant; *Fr* Constante solaire].

~ **deniz kürü**, *tıp.* Deniz kenarında yaşamakla güneş tedavisini birleştiren kür şekli. [*Ing.* Heliomarine cure; *Fr.* Cure helio marine].

~ **dil teorisi**, *dilb.* Dilin, yani sözle anlaşma yolunun insanlarda nasıl başlayıp geliştiğini anlatan ve Atatürk tarafından 1936'da ortaya atılan kuram. [*Ing* The theory of the «Sun Language» (a theory

concerning the origin of language put forward in Turkey in the early 1930 s)].

~ **dişli,** *otom.* Planet dişli sisteminde diğer dişlilerin etrafında döndüğü merkez dişli.

~ **dizgesi,** *coğr.* ◘ **Güneş sistemi.**

~ **doğmak,** *dey.* Sabahleyin güneş ufuktan yükselmek. [*Osm.* Şafak sökmek; *Ing.* To rise *(sun)*; *Fr.* Se lever].

~ **doğması,** *dey.* Güneşin sabahleyin ufuktan yükselmesi. [*Osm.* Şafak; *Ing.* Sunrise; *Fr.* Lever du soleil].

~ **ekliptiği,** *astr.* Dünya, güneş etrafında daireye yakın *(oval)* bir yol izler. Yörüngesini bir yılda tamamlar. Bununla beraber dünyadan, ardındaki yıldızlarla birlikte güneşe bakıldıkça bütün yıl hareket ediyormuş gibi gözükür. Bu olaya **ekliptik** denir.

~ **elektrik cihazı,** *elek.* Uzayın araçlarında güneş pili gibi, güneş enerjisini elektrik enerjisine çeviren cihaz

~ **etkisi,** *döş.* Yapının günesten kazandığı ısı. [*Ing.* Sun effect; *Fr.* Effet solaire].

~ **fırını,** *fiz.* Yüksek sıcaklıklar elde etmek için, Güneş'in ışıma enerjisinden yararlanan âlet. *(Lavoisier, merkeze doğru çevrilmiş 1,30 metre çapında bir yakınsak mercekle, buna benzer iki düzeni yapmış ve böylece, ocağın içine yerleştirilmiş bir demir parçasını eritmeyi başarmıştır. Bugün, 3 000 C'lik yüksek sıcaklıklar elde etmeye yarayan büyük yüzeyli parabolik aynalar kullanılır. Bu fırınlarda, magnezi, kireç veya toryum oksit gibi güç eriyen maddeler kısa sürede eritilir).* [*Ing.* Solar furnace; *Fr.* Four solaire].

~ **gibi,** *dey.* § ❶ Çok parlak. [*Osm.* Revnaklı; *Ing.* Very brillant; *Fr.* Très brillant]. § ❷ Ortada, apaçık. [*Osm.* Asikâr; *Ing.* Apparent, evident, clear, manifest, open; *Fr.* Évident, -ente, manifeste, clair].

~ **girmeyen eve doktor girer,** *at.* Ev, güneş almalıdır. Güneş vücudu güçlendirir, birçok mikropları öldürür, birçok hastalıklara iyi gelir. Güneşsiz evde hastalık eksik olmaz.

~ **gölü,** *bot.* ◘ **Güneşgölü.**

~ **gözlüğü,** ◘ **Gözlük.**

~ **gözmerceği,** *astr.* Güneş'in parlak ışığını azaltmak ve böylece gözü korumak için kullanılan kara camlı mercek. [*Ing.* Helioscope; *Fr.* Hélioscope].

☆ *Eşanl.* **helyoskop.**

~ **günü,** *astr.* ◘ **Gün.**

~ **hayvancıkları,** *zool.* Birhücreli hayvanlardan kök-ayaklılar *(Rhizopoda)* sınıfına giren bir takım. Tatlı sularda yaşayan ışınsal bakışımlı, ışınsal bacaklı, çoğunluk bir örtü veya iskeletle örtülü mikroskopik hayvancıklardır. Çok ağır hareket ederler. *(Vücut yuvarlak veya yumurtamsı biçimdedir; dışta bir dış plazma, içte ise jelatinimsi veya peltemsi ince bir kılıf içinde bir plazma bulunur).* **Aktinosferyum** *(Actinosphaerium)* cinsi iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Helizoa; Fr.* Helizoaires].

☆ *Eşanl.* **günsüler.**

~ **ısısı,** *coğr.* Güneşten gelen ısıtıcı ışınların verdiği ısı. [*Osm.* Harâret-i şems; *Ing.* Solar heat; *Fr.* Chaleur solaire].

~ **ışığı,** *astr.* Güneşin saldığı ışık. [*Osm.* Zıyâ-yı şems; *Ing.* Sunlight, sunshine; *Fr.* Lumière solaire].

~ **ışınımı,** *astr.* Güneş'in yaydığı ışık, ısı ve her türlü elektromagnetik dalgalar. [*Osm.* Şuâ-i şems; *Ing.* Solar radiation; *Fr.* Rayonnement solaire].

~ **ikliml,** *coğr.* Havaküreyi, sukürevi gözönüne almaksızın, Yeryuvarlağını sadece katı kabuğu ile düşünerek güneşin böyle bir yüzeye gün ve yıl içindeki değişik vuruslarını ve enlemlere göre iklimlerin, iklim kuşaklarının nasıl belirdiğini açıklama yolu. Dönenceler ve kutup çemberleriyle sınırlanmış bulunan bu iklim kuşaklarına **matematik iklim kuşakları** da denir. Buna göre, dönenceler arasında geniş bir sıcak kuşak uzanır. Her iki yarıkürede dönencelerle kutup çemberleriyle kutup noktaları arasında da iki kutup bölgesi bulunur. İşte bu 5 kusak, güneş ikliminin doğurduğu iklim bölgeleridir. [*Osm.* Iklim-i şems, riyazi iklim; *Ing.* Solar climate; *Fr.* Climat solaire].

~ **kenarı,** *astr.* Görünen güneş tekerinin çevresi. [*Ing.* Solar limb; *Fr.* Bord du soleil].

~ **leke çevrimi,** *astr.* Güneş lekeleri bolluğunun en az olduğu art arda iki tarih arasındaki zaman; bu zaman içinde lekelerin bolluk değişimi. [*Ing.* Sunspot cycle; *Fr.* Cycle des taches solaires].

~ **lekesi,** *astr.* Güneş yüzeyinde çoğunca düzensiz biçimli, görülen kara benekler. Güneş lekelerinin yarı çapı 1.000 ile 10. 000 km. arasında değişir. Bu değirminin parlak yerleri, yarı gölgelerle çevrili karanlık, alaca karanlık yerleri vardır. İşte bu karanlık, veya karanlıkça yerlere güneş lekesi denir. Bu lekeler, hep bir yerde durmaz, yer değiştirirler. [*Osm.* Sâibe-i şems; *Ing.* Sunspot; *Fr.* Tache solaire].

~ **levreği,** *zool.* ◘ **Levrek.**

~ **merkezli*,** *astr.* ◘ **Günmerkezli.**

~ ~ **ıraklık açısı,** *astr.* ◘ **Yıllık ıraklık açısı.**

~ **pili,** *elek.* ◘ **Pil.**

~ **saati,** *astr.* § ❶ Bir çubuğun gölgesiyle zaman belirleyen basit saat. [*Fr.* Horlage solaire]. § ❷ Bir yerde dikili bir çubuğun ölçülmesine yarayan bir zaman ölçeği. Böyle bir yerde çubuk, Yeryuvarlağının eksenine paralel olur. [*Osm.* Basita-i şems; *Ing.* Sundial; *Fr.* Cadran solaire].

~ **saati kuramı,** *astr.* Güneş saatiyle zamanın nasıl belirleneceğini açıklayan kuram. [*Ing.* Gnomonics; *Fr.* Gnomonique].

☆ *Eşanl.* **gnomonik.**

~ **sinirağı,** *anat.* Karında, mide ile omurga arasında bulunan yasatkan sinir merkezi. *(Birçok sinir düğümünden oluşan /bunların en önemlileri yarımay düğümleridir/ güneş sinirağı, sempatik ve parasempatik sistemlerden gelen sinir tellerini alır, karnın üst kısmında bulunan organlara sinir verir ve bu organların çalışmalarını kontrol eder).* [*Ing.* Solar plexus; *Fr.* Plexus solaire].

~ **sistemi,** *coğr.* Gezegenlerle, etrafında döndükleri Güneş'e hep birden verilen ad. Gerçekte bu sistem büyük bir yıldız topluluğunun *(galaksi)* ancak küçücük bir bölümüdür. [*Osm.* Manzûme-i şemsiye; *Ing.* Solar system; *Fr.* Système solaire, planetaire]. ◘ *ŞEKİL: 236.* — **GÜNEŞ SISTEMI VE GEZEGENLER.**

~ **takvimleri,** *astr.* Günümüzde yalnız Hıristiyan halkların kullandığı ve Güneş'in Yer çevresindeki görünür günlük veya yıllık hareketine göre, yani yaklaşık olarak 365, 242 gün veya 365 gün 5 saat 48 dakika 46 saniye değerindeki *(bu değer zamanla çok az değişir)* dönencel yılın süresine göre hazırlanan takvimler; *(güneş takvimlerindeki başlıca güçlük bu ondalıkların hesaplanmasındadır).* [*Ing.* Solar calendars; *Fr.* Calendrier solaire].

~ **tayfçekeri,** *fiz.* Güneş tayfındaki bir ışınımın verdiği ışıktan yararlanarak, güneş yüzeyindeki ayrıntılarının fotoğrafını çekmeğe yarayan âlet. *(Bu olay, Güneş'in kromosfer tabakasındaki engebelerden çoğunun, tek renkli, bazı parlak çizgilerle sınırlanmış bir ışınım yaymasından doğar).* [*Ing.* Spectroheliographe; *Fr.* Spectroheliographe].

~ **tayfı,** *astr.* Fizikte güneş ışığının tahlilinden meydana gelen renkli ışınların bütünü olup, koyu kırmızıdan koyu mora kadar derece derece sıralanan turuncu, sarı, yeşil ve maviye ait bütün renkleri kapsar. [*Osm.* Tayf-ı şemsî; *Ing.* Solar specter; *Fr.* Spectre solaire].

~ **tedavisi,** *tıp.* Hastalıkların güneş ışınlarıyle tedavisi. [*Ing.* Heliotherapy; *Fr.* Heliothérapie]. ☆ *Eşanl.* **helyoterapi.**

~ **tekeri,** *astr.* Güneş'in gökyüzündeki iz düşümü olan parlak daire. [*Osm.* Kurs-i şems; *Ing.* Solar disk; *Fr.* Disque solaire].

~ **topu,** *bot.* ◘ **Acem lâlesi.**

~ **tutulması,** *coğr.* ve *astr.* Ay'ın Yer'le Güneş arasına girerek bir süre Güneş tekerini örtmesi. [*Osm.* Küsûf; *Ing.* Solar eclipse; *Fr.* Eclipse solaire]. ⊙ **halkalı** ~ ~, *astr.* ◘ **Halkalı.**

~ **yılı,** *astr.* Güneş'in görünürdeki yıllık devimine göre tanımlanan yıl; dönencel yıl (365,2422 gün), ayrıksı yıl (365,25964) gibi çeşitli tanımlar yapılmıştır. [*Osm.* Sene-i şemsiyye; *Ing.* Solar year; *Fr.* Annee solaire].

~ **yüksekliği,** *mat.* Yere dikilmiş bir çubuğun tepesini, gölgenin bitimine birleştiren çizginin gölgeyle yaptığı açı. [*Ing.* Solar altitude; *Fr.* Altitude solaire].

~ **zamanı,** *astr.* Güneş'in görünürdeki günlük devimine dayanan zaman. [*Osm.* Vakt-i şemsiye; *Ing.* Solar time; *Fr.* Temps solaire].

güneşbalığı, b.i. *zool.* Kemikli balıklar *(Teleostei)* takımının Levrekgiller *(Percidae)* familyasına giren bir kemikli balık türü. Uzunluğu 15 sm. olur. Kuzey Amerika göllerinde yasar. [*Lat. Lepomis auritus; Ing.* Sunfish; *Fr.* Poisson-lune].

güneşgülü, b.i. *bot.* § ❶ Iki çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Ladengiller *(Cistaceae)* familyasından çoğu Akdeniz çevresinde yayılmış olan 80 kadar türü bulunan, cali veya otsu bitki cinsi. Yaprakları tam kenarlı, saplı veya sapsız olup çoğunlukla karşılıklı, ender olarak almaçlı dizilmiştir. Beyaz, sarı, portakal sarısı, pembe veya kırmızı renkteki çiçekler salkım durumunda çevrel dizilmişlerdir. Meyva bol tohumlu kapsüldür. *H. aegyptiacum, H.canum, H. kostschyanum, H. nummularium* gibi türleri Türkiye'de yetişir. [*Lat. Helianthemum; Ing.* Helianthemum, rosk-rose, sunrose; *Fr.* Helianthemum]. ◘ *ŞEKİL: 91.* — **ORMAN BATAKLIK VE KIR BITKILERI.** § ❷ Iki çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Droseraceae* familyasından, yapraklarının üst yüzünde saplı salgı türleri tasıyan bitki cinsi. Türkiye'de *D. interledia* adlı türü yetişir. [*Lat. Drosera; Ing.* Drosera, sundew; *Fr.* Drosera, rossolis, rosee du soleil].

güneşkıran, b.i. *inş.* Camlı açıtların dışına taşan ön cephe parçası; boyutları yazın açıtlara gölge düşürecek, kışın ise güneş ışınlarını geçirecek şekilde ayarlanır. [*Ing.* Sun visor; *Fr.* Brise-soleil].

güneşlemek, f. Bir şeyi güneşe sermek veya güneşte kurutmak. [*Ing.* To expose to the sun, to leave in the sun to dry; *Fr.* Exposer au soleil].

güneşlendirme, i. § ❶ Güneşlendirmek eylemi. [*Ing.* ve *Fr.* Insolation]. § ❷ *biyokim.* Bazı kimyasal değişiklikler sağlamak amacıyle, bir maddeyi güneş ışığına tutma. *(Bu değişiklikler, güneş tayfındaki morötesi ışınlardan ileri gelir; meselâ argosterol böylece D vitaminine dönüşebilir. Ayrıca bazı maddeleri /gümüş nitrat, jelatin, organik boyalar v.b./ günesten korumak için, sarı camdan yapılmış kaplara koymak gerekir).* [*Ing.* ve *Fr.* Insolation].

güneşlendirmek(-i), f. Güneşlenmesini sağlamak. [*Ing.* To insolate; *Fr.* Insoler].

güneşlenme, i. § ❶ Güneşlenmek eylemi. § ❷ *astr.* Günesten gelen ışınların yeryüzüne vurması. *(Sarı ışınlar, günesten yeryüzüne kadar en güçlü şekilde ulaşan ışınlardır. Güneşin ısıtıcı ışınları, Yeryuvarlağının havaküresinin yanına ulaşınca, birazı hemen orasını ısıtır. Daha içerilere sızan ışınlar, yolları boyunca yayınmalara uğrar, veya yansımalar, yutulmalar olur. Bu yansımalar alanında göğün mavi görülmesini veren renk belirir. Bütün buralardan geçen sarı ışınlar, güneş ışığı, gün ışığı dediğimiz ışınlar olarak yeryüzüne ulaşır. Işte güneşlenme veya güneş alma olayı budur).* [*Osm.* Inşimas; *Ing.* ve *Fr.* Insolation]. § ❸ *meteor.* 1 Gün, 1 ay veya 1

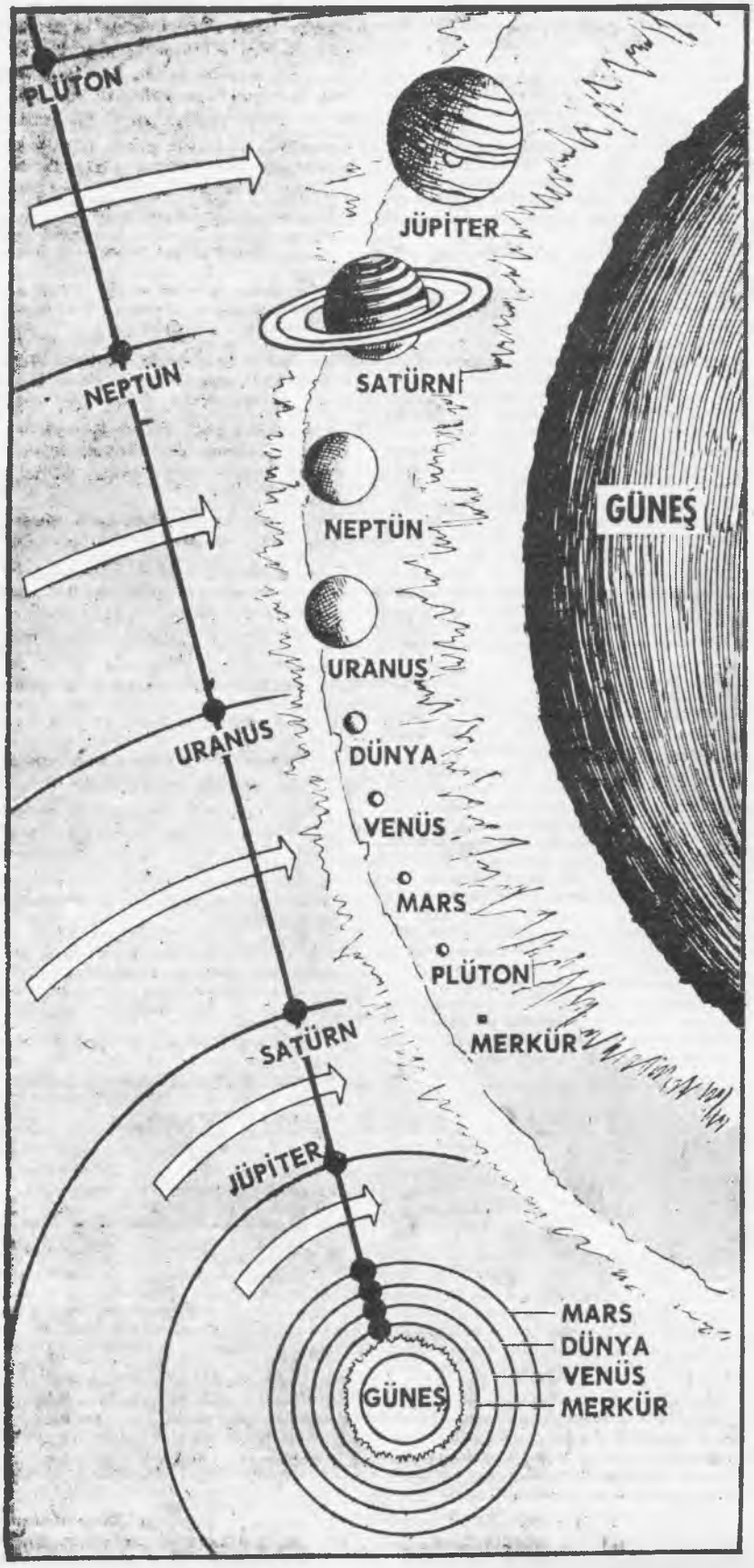

ŞEKİL: 236. — **GÜNEŞE GÖRE GEZEGENLER:** [*Solda: Gezegenlerin güneşe göre uzaklıkları ve dönüş yönleri; sağda: Gezegenlerin Güneş'e göre büyüklükleri*].

yıl boyunca güneşin ışıldadığı saat sayısı. *(Bu sayı desimal birimle yazılır: meselâ, 8,6 saat /8 saat ve 6/10 saat veya 8 saat 36 dk/. Güneşlenme «heliyografi» denilen âletlerle yazılır. Hava açtığı zaman, güneş ışınları döner bir tambur üzerine yerleştirilmiş fotoğraf kâğıdına bir çizgi çizer.).* [*Ing.* ve *Fr.* Insolation].

güneşlenmek, f. Vücudun güneş ışınlarından yararlanmasını sağlamak: *Rahatça denize, girmek ve güneşlenebilmek için Antalya'ya gidiyor.* [*Ing.* To sunbathe; *Fr.* S'exposer au soleil].

güneşlenmelik,-ği, i. *mim.* Binalarda güneş almak için yapılan önü açık balkon veya taraçalar olup, çoğunlukla güneşle tedavi edilecek hastalar için sanatoryumlarda yapılır. Hususi evlerde de şimdi böyle güneşlenmelikler yapılmaktadır. [*Ing.* ve *Fr.* Solarium].

☆ *Eşanl.* **güneşlenme yeri**.

güneşletmek(-i), f. *(Bir şeyi)* Güneşe çıkarmak, göstermek: *Yatak takımlarını hergün güneşletmeli.* [*Ing.* To expose to the sun; [*Fr.* Faire sécher au soleil, exposer au soleil].

güneşli, si § ❶ *(hava hk.)* Güneşin göründüğü, açık: *Güneşli bir hava.* [*Ing.* Sunny; *Fr.* Bien exposé au soleil, ensoleillé,-ée], § ❷ *(Yer hk.)* Güneş ışınlarıyle aydınlanmış: *Güneşli ve ağaçlı bir yol.* [*Ing.* Sunny; *Fr.* Ensoleillé,-ee].

güneşlik,-ği, i. § ❶ Güneş ışınlarının etkisinden korunmada kullanılan gerec. Güneş siperi. [*Ing.* Sun visor; *Fr.* Visière]. § ❷ s. *(yer hk.)* Güneşli. *(yer).* [*Ing.* Sunny; *Fr.* Ensoleillé]. § ❸ *otom.* Otomobil içine, ön camın iç kısmının üstüne yerleştirilen bir parça olup, şoförün güneş ışığından korunmasını sağlar [*Ing.* Anti-dazzle vizor; *Fr.* Pare-soleil]. § ❹ *demir.* (a) Lokomotif siperindeki boşlukların üstüne yerleştirilen şerit seklindeki saç örtü; (b) Elektrikli bir lokomotifin ön tarafındaki küçük çıkıntı. [*Ing.* Visor; *Fr.* Visière]. § ❺ *fot.* Işık kaynağından ve çevredeki kuvvetli ışıktan korumak için objektifin önüne takılan tertibat. [*ing.* Lens shade, lens hood, sky shade; *Fr.* Parasoleil].

— **siperi**, *otom.* ◘ **Güneşlik**[3].

güneşsel*, s. § ❶ Güneş'e ilişkin, güneşle ilgili. *(Güneşsel enlem, güneşsel boylam.)* [*Osm.* Şemsî; *Ing.* solar, heliac(al); *Fr.* Solaire, héliaque]; § ❷ *astr.* Güneş ile beraber batan bir gökcisminin doğusu ve batısı için kullanılır. [*Ing.* Heliac(al); *Fr.* Héliaque]. ☆ *Eşanl.* **heliyak**.

güneşsiz, s. § ❶ *(hava hk.)* Kapalı, bulutlu; *Güneşsiz bir gün.* § ❷ *(Yer hk.)* Güneş ışınlarıyle aydınlanmış: *Güneşsiz bir oda.* [*ing.* Shady; *Fr.* Ombreux,-euse].

güney*, i. ve s. § ❶ *coğr., astr. ve fiz.* Dört ana yönden biri; Kuzey kutbuna karşıt olan yön; Bu yön, solunu doğuya, sağını batıya veren birinin tam karşısına düşer. [*Osm.* Cenup; *Ing.* South; *Fr.* Sud]. § ❷ i. *coğr.* Dağlık bölgelerde bir vadinin güneşe karşı yamacı. *(Güney yamacı, tarıma en elverişli, tarım faaliyetinin en yüksek yerlere kadar uygulandığı, köylerin toplandığı, ormanların en az olduğu yamaçtır).* ☆ *Eşanl.* **küney**; ☆ *Karş.* **güzey veya Kuz yönü**; § ❸ Bulunulan noktaya göre güneye düşen yer: *Muğla'nın güneyinde bir sahil kasabası;* [*Ing.* South; *Fr.* Sud]. § ❹ Türkiye'nin güneye düşen bölgesi *(Büyük harfle yazılır);* [*Ing* The south; *Fr.* Le Sud]. § ❺ *(İsim tamlamalarında)* Güneyden gelen: *Güney rüzgârları;* [*Ing.* Southern; *Fr.* Sud]. § ❻ s. ◘ **Güneysel**.

— **açısı**, *astr.* ◘ **Açıklık**.

— **Afrika Cumhuriyeti**, *coğr.* Afrika'nın güneyinde, 1 223 618 km² genisliğinde federal bir cumhuriyet. Baskenti *Pretoria;* idarî baskenti *Kap şehridir.* [*Ing.* Republic of south Africa; Fr. Republique Sud-Africaine, Republique d'Afrique du sud].

— **Afrika damanı**, *zool.* ◘ **Daman**.

— **Afrika mangosu**, *zool.* Gök.kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Kolibrigiller *(Trochilidae)* familyasından bir kuş türü.

Tüyleri, yeşil, siyah, mor, mavi karışık renklidir. Güney Amerika'da yaşar. [*Lat. Lampornis violicauda; İng.* South American mango].

~ **Amerika.** ◘ **Amerika.**

~ **Arabistan Federasyonu,** *coğr.* Arap Yarımadasının güneyinde, Aden Körfezi kıyısında, İngiltere himayesinde, 155 400 km² genişlikte bir devletler topluluğu. Başkenti *Al ittihad* kasabasıdır. [*İng.* Southern Arabic federation; *Fr.* Fédération d'Arabie du sud].

~ **arazisi,** *esk. coğr.* Antarktika kıtası arazisi. [*İng.* Southern territory].

~ **Avustralya,** *coğr.* ◘ **Avustralya.**

~ **Balığı,** *astr.* ◘ **Güneybalığı.**

~ **batı,** *coğr.* ◘ **Güneybatı.**

~ **burçları,** *astr.* Burçlar kuşağının son altı işareti: *Terazi, Akrep, Yay, Oğlak, Kova ve Balık. (Astrolojide, göğün güney kısmını meydana getirirler).* [*İng.* Southern constellations].

~ **Buz denizi,** *coğr.* Atlas Okyanusu, Büyük Okyanus ve Hint Okyanusu'nun güneyinde Antarktika kıtasını çevreleyen okyanus.

~ **Çin Denizi,** *coğr.* Büyük Okyanus'un bir kolu. Yüzölçümü 2 000 000 km² den fazla olup, Güneydoğu Asya kıyıları, Borneo ve ve Filipinler'le sınırlanmıştır. [*Fr.* Mer de Chine méridionale].

~ **doğu,** *coğr.* ◘ **Güneydoğu.**

~ **enlemi,** *coğr.* Ekvator'dan *(Yer ve Gök ekvatoru)* Güney Kutbuna doğru hesaplanan enlem. [*İng.* Austral latitude, southern latitude; *Fr.* Latitude Sud, latitude Australe].

~ **haçı,** *astr.* ◘ **Güneyhaçı.**

~ **kıtası,** *esk. coğr.* Afrika ile Büyük Okyanus'un güneyinde bulunduğu kabul edilen, Antarktika'dan daha geniş kıta. [*İng.* Austral continent; *Fr.* Continent austral].

~ **Kore,** ◘ **Kore.**

~ **kutbu,** § ❶ *coğr.* Yeryuvarlağı ekseninin iki ucundan biri ve güneyde olanı. *(Güney Kutbu, güney yarımküresinin, ekvatora en uzak bulunduğu noktadır. Bu nokta, bütün meridiyenlerin birleştiği yerdir. Güney Kutbu, Antarktika karasında bir yerdir. Güney ve kuzey kutup noktaları yeryüzünün gün bölünüşleri olmayan biricik yerleridir. Güneş burada 23 Eylülde doğar, 21 Martta batar. Böylece burada yıl sadece ikiye bölünmüştür. Güney kutbu gündüzü. Güney kutbu gecesi).* [*Osm.* Kutb-ı cenûbî; *İng.* South pole; *Fr.* Pôle sud]. § ❷ *fiz.* Denge durumunda olduğu zaman mıknatıslanmış ibrenin güneye yönelen ucu.

~ **kutbu kıtası,** *coğr.* ◘ **Antarktika.**

~ **kutup dairesi,** *astr.* Eşleğin güney yanında 66°,5 açısal uzaklığındaki daire. (enlemi -66°,5 olan daire). [*Osm.* Dâire-i kutb-i cenûbî; *İng.* Antarctic circle; *Fr.* Cercle antarctique].

~ **kutup dönencesi,** *astr.* 66,5° güney enlemine raslar ve güney kutbu etrafındaki Antarktika veya kutup bölgesinin sınırlarını belirtir. Yeryüzü ekseninin eğimi dolayısıyle güney yarımküresi yazın da hiç olmazsa bir gün güneş batmaz. Buna karşılık kışın da bir gün güneş hiç doğmaz.

~ **kutup ışığı,** *astr.* Göğün yanında görülen hafif ısıltı. [*Osm.* Fecr-i cenûbî; *İng.* Aurora australis; *Fr.* Aurore australe].

~ **magnetizma** *(güney mıknatıslık), fiz.* İki magnetizma çeşidinden, bir mıknatısın güney kutbunu niteleyeni. [*İng.* Southern magnetism; *Fr.* Magnétisme sud].

☆ *Eşanl.* **eksi magnetizma, eksi mıknatıslık.**

~ **noktası,** *astr.* Güney doğrultusunun gözerimi üzerinde göğü deldiği nokta. [*İng.* South point; *Fr.* Point sud].

~ **okyanusu,** *coğr.* Güney buz denizine bazen verilen ad. [*İng.* Southern ocean; *Fr.* Austral *(océan)*].

~ **rüzgârı,** *astr.* ◘ **Lodos.**

~ **takımyıldızı,** *astr.* Güney yarıkürede yer alan takımyıldız. [*İng.* Austral constellation; *Fr.* Constellation australe].

~ **Vietnam,** *coğr.* 17. paralelin güneyinde yer alan ve 1954 bölüşülmesinden beri Vietnam Cumhuriyeti tarafından yönetilen topraklara verilen ad. [*İng.* Southern Viet nam; *Fr.* Sud Viêt-nam].

~ **yarımküre,** *coğr.* Dünya ekvatorunun güneyinde kalan kısım; iki yarıkureden, Güney kutbunun bulunduğu yarımküre. *(Bu deyim hem yerküre, hem de gökküre için kullanılır).* Büyük bir kısmı denizlerle kaplıdır. Belli başlı kara kütleleri Avustralya, Güney Amerika, Güney Afrika ve Antarktika'dır. Ayrıca Güney Hint Okyanusları da burada bulunur. Güney yarımküresinin yazı Aralıktan, Şubata, kışı da Haziran'dan Ağustos'a kadar sürer. [*Osm.* Nısıf küre-i cenûbî; *İng.* Austral hemisphere; *Fr.* Hémisphère austral].

~ **yarımyuvar,** *coğr.* ◘ **Güneyyarımküre.**

~ **Yemen,** ◘ **Yemen.**

Güney.arapça, b.i, *dilb.* Samî dillerin batı dalına bağlı arap dil grupu. [*İng.* Southern Arabic; *Fr.* Sudarabique].

Güney.balığı, b.i. *astr.* Kova takımyıldızının altında yer alan güney yarıküre takımyıldızı. *(1,3 Kadirdeki en büyük yıldız Balıkağzı, ancak sonbahara doğru Türkiye meridyeninde görülür. Diğer yıldızları pek önemli değildir).* [*Osm.* Hut Cenubî; *Lat. Piscis Austrinus; İng.* Southern fish; *Fr.* Poisson Austral]. ◘ *ŞEKİL: 518.* — **TAKIMYILDIZLAR.**

güney.batı, b.i. *coğr.* § ❶ Güneyle batı arasındaki yön. Güneyden ve batıdan aynı uzaklıkta rüzgâr alanı; [*İng.* South-west; *Fr.* Sud-ouest]. § ❷ Bir ülkenin bu yöndeki bölgesi; [*İng.* South-west; Fr. Sud-ouest] § ❸ Bu yönden esen rüzgâr; [*İng.* South-west wind; *Fr.* Sud-ouest]. § ❹ *(İsim tamlamalarında)* Güney batıya bağlı olan, oradan gelen; [*İng.* South-western; *Fr.* Sud-ouest].

~ **Afrika,** öz. i. *coğr.* Atlas Okyanusu kıyısında, Güney Afrika Cumhuriyeti'ne bağlı 824 295 km² genişliğinde bir bölge. Merkezi *Windhoek* şehridir. [*İng.* South West Africa; *Fr.* Sud-Ouest Africain].

güney.doğu, b.i. § ❶ (a) Güneyle doğu arasındaki yön; (b) Güney ve doğu arasında kalan rüzgâr alanı [*İng.* South-East; *Fr.* Sud-Est]; § ❷ Bu yönden esen rüzgâr; [*İng.* South-Eastern wind; *Fr.* Sud-Est]. § ❸ Bu yönde yer alan ülke; [*İng.* South-East; *Fr.* Sud-Est]; § ❹ *(İsim tamlamalarında)* Güneydoğuda olan [*İng.* South-Eastern; *Fr.* Sud-Est].

güney.güneybatı, i. *coğr.* İkinci dereceden bir yön. [*Osm.* Cenub cenub-u garbî; *İng.* South-south-west; *Fr.* Sud-sud-ouest].

güneyik,güyeyik,-ği. i. ◘ **Hindiba.**

Güney.haçı, öz. b.i. *astr.* Güney yarıkürenin iyi bilinen takımyıldızı; düzenli bir şekilde sıralanmış dördü parlak ve yedisi daha az parlak on bir yıldızdan meydana gelir. Haç'ın γ ve α yıldızlarıyle çizilen büyük kolu Güney Kutbuna doğru yönelmistir. Astında bir çift yıldız olan *a* yıldızı 220 ı.y. uzaklıktadır. [*Osm.* Salîb-i ahmer; *Lat. Crux australis; İng.* Austral (Southern) cross; *Fr.* Croix du Sud, Croix australe]. ◘ *ŞEKİL: 518.* ve *519.* — **TAKIMYILDIZLAR.**

güneyli, s. ve i. Güney bölgelerinden veya ülkelerinden olan *(kimse).*

güne.yönelim, b.i. ◘ **Yönelim.**

güneysel*, i. *coğr.* Güneyle ilgili. [*Osm.* Cenubî; *İng.* Austral; *Fr.* Austral,-ale].

Güney.tacı, öz.b.i. *astr* Yay takımyyıldızının üstünde yer alan, Güney yarıküre takımyıldızı. Kadirleri 4 ile 5 arasında olan küçük yıldızlardan meydana gelmiştir ve Türkiye ufkundan güçlükle gözlemlenebilir. [*Osm.* Iklîl-i cenubî; *Lat. Corona Austrina (=CrA); İng.* Austral corona; *Fr.* Couronne australe]. ◘ *ŞEKİL: 518* ve *519.* — **TAKIMYILDIZLAR.**

Güney.üçgeni, öz.b.i. *astr.* En parlak üç yıldızı eşkenara yakın bir üçgen meydana getiren Güney kutbuna 20° kadar uzaklıkta küçük takımyıldız. [*Lat. Triangulum Australe; İng.* Austral triangle; *Fr.* Triangle australe]. ◘ *ŞEKİL: 518. ve 519.* — **TAKIMYILDIZLAR.**

gün.indi, b. i. Batı: *Köyün günindisindeki tarla.* [*İng.* West; *Fr.* Ouest].

günleme*, i. ◘ **Tarih:**

günlemek, f. § ❶ Günü bir yerde geçirmek. [*İng.* To pass the day, to spend the day; *Fr.* Passer la journée, un jour]. § ❷ Gününü belli etmek. [*İng.* To fix the day *(of); Fr.* Rester un jour ou toute la journée].

günlemeli*, s. ◘ **Tarihli.**

günlü, s. Tarihli. *10 Eylül 1970 günlü yazı.* [*İng.* Dated; *Fr.* Daté de].

günlük[1], s. § ❶ O günkü, o güne ait: *Günlük yumurta.* [*İng.* Daily, of the same day, per diem]; § ❷ Üzerinden... gün geçmiş veya geçecek: *Yirmi günlük bir iş.* [*İng.* For or since so many days, a quantity sufficient for *(given)* number of days; *Fr.* De... jour] § ❸ Gündelik[1], her gün olan. [*İng.* Daily; *Fr.* Quotidiene, journalier]. § ❹ Hergün tekrarlayan ya da her bir güne ilişkin olan. [*Osm.* Yevmî; *İng.* Diurnal; *Fr.* Diurne]. § ❺ *biy.* Gece ve gündüzle ilgili: *Günlük sıcaklık değişiklikleri.* § ❻ i. Gün hesabıyle ödenen para: *Günlüğü kaç para?.* [*Osm.* Yevmiye]; ☆ *Eşanl.* **gündelik;** [*İng.* Daily pay, (-fee); *Fr.* journée, salaire de la journée]; § ❼ Özel bir kişi tarafından yazılmış olan gündelik olaylar defteri. [*Osm.* Ruzname; *İng.* Agenda; *Fr.* Journal]. § ❽ Bazı devlet başkanlarının emriyle günün olayları konusunda hergün tutulmuş olan notlar. *(Iskender ve Roma imparatorları değerli birer tarihî kaynak olan günlükler yazdırmışlardı).* § ❾ *h.d.* Güneşten korunmak için kullanılan siper. ☆ *Eşanl.* **güneşlik.** [*İng.* Visor; *Fr.* Visière]. § ❿ *ed.* Edebiyat ve sanat kollarında günlük kısa notlar halinde yazılmış eser. ☆ *Eşanl.* **hatırat.**

~ **azami taşkın,** *trm.* Bir taşkın sırasında günlük azamî akış.

~ **çalışma süresi,** *iş. huk.* İşçinin bir günde çalışarak geçireceği süredir. Kanunen bu süre normal olarak 8 saattir.

~ **çekim dizilemesi,** *sin.* Günlük çekilerin birbirine eklenmesiyle yapılan kaba burgu. [*İng.* Assemble of rushes; *Fr.* Assembler les rushes, montage des rushes].

~ **çekimler,** *sin.* Bir çalışma günü çevrilmiş oaln çekimlerin incelenmesi için bunlardan çıkarılan iş kopyası. Günlük çekimler aynı gün laboratuvarda işlenerek aynı akşam veya ertesi sabah perdede incelenir. [*İng.* Rushs, dailies; *Fr.* Bouts, rushes].

~ **defter,** *muh.* ve *huk.* ◘ **Defter.**

~ **değişim,** *astr.* Bir gün içindeki herhangi bir değişme. [*İng.* Diurnal variation; *Fr.* Marche diurne].

~ **döküm,** *sin.* Bir çevirim gününde yapılacak işleri, bu işler için gerekli personel ve malzemeyi gösteren ve bir gün öncesinden ilgililere dağıtılan kâğıt. [*İng.* Call sheet, cue sheet; *Fr.* Feuille de service, feuille de travail, tableau de service].

~ **emir,** *ask.* Birliklerin iç hizmet ve personel işlerini düzenlemek için periyodik olarak verilen emirler. [*İng.* Order of the day].

~ **en yüksek ısılar,** *hava.* Herhangi bir ayın günlük en yüksek ısılarının yıllara göre ortalaması; [*İng.* Mean daily maxmum temperature; *Fr.* Moyenne des maxima quotidiens].

~ **gazete,** ◘ **Gazete.**

~ **gelgit,** *den.* ◘ **Gelgit.**

~ **güneşlik,** *dey.* Açık ve bol ışıklı *(yer veya hava).* İç açıcı. [*İng.* Sunny; *Fr.* Desoleil, ensoleillé, soleilleux].

~ **hareket,** *astr.* Gökyüzü'nün, Yer'in gerçek dönme hareketine bağlı olarak, Yer çevresinde bir günde tamamladığı görünür dönme hareketi; [*Osm.* Hareket-i yevmiye; *İng.* Diurnal motion; *Fr.* Mouvement diurne].

~ **humma,** *patol.* ◘ **Humma.**

~ **kazanç sınırı,** *iş. huk.* Sosyal Sigortalar primine ve Sosyal Sigortalar Kurumunca verilecek ödeneklere esas teşkil edecek günlük kazancın alt ve üst sınırını ifade eder.

~ **olaylar defteri,** Gazetelerden kesilen yazılar *(küpürler)* in resim, grafik ve haritaların saklandığı defter.

~ **ödenek,** Geçici iş göremezlik ödeneği.

~ **sallantı,** *astr.* Ay'ın bize gösterdiği yüzeyde bir günlük cephe değiştirmesi. [*Osm.* Hareket-i mizaniyye; *İng.* Diurnal libration; *Fr.* Libration diurne].

~ **sapınç**, *astr.* Yer'in dönme hareketinden ileri gelen ışık sapması veya yıldızların yer değiştirmesi; eşlekteki bir düzlemci için bu sapma 0,32 dir. [*Osm.* İnhirâf-ı yevmî; *İng.* Diurnal aberration; *Fr.* Aberration diurne].

~ **tan** *astr.* Güneş gözeriminin 6° altında iken gözlenen gün ağarması veya kararması. [*Osm.* Seher-i âmme; *İng.* Civil twilight; *Fr.* Crepuscule civil].

~ **ücret**, ◘ **Gündelik**.

~ **zaman**, *astr.* Ortalama güneş'in alt geçiş anını zaman başlangıcı alan ortalama güneş zamanı,; bu tanımda gün ortasında saat 12 dir. [*Osm.* Yevm-i âmme; *İng.* Civil time; *Fr.* Temps civil].

günlük[2],**-gü**, i. Günlük *(sığala)* ağacından elde edilen ve genellikle dinî törenlerde havanın fena kokmasını önlemek için yakılan bir çeşit kabuk veya reçine, tütsü. *(Nefes darlıklarına ve kronik nezlelere karşı iyi gelir).* [*İng.* Frankincense, incense, myrrh; *Fr.* Encens].

☆ *Eşanl.* **buhur**.

~ **ağacı**, *bot.* ◘ **Sığala ağacı**.

günlükçü, i. ◘ **Gündelikçi**.

gün.merkezli, b.s. *astr.* Güneş merkezine bağlı olan. Bir gezegenin yermerkezli koordinatlarına karşılık, başlangıç noktası olarak Güneş merkezini alan koordinatları *(dik, kutupsal veya küresel)* için kullanılır *(Genellikle, günmerkezli tutulum boylamı ve tutulum enlemi günmerkezli, uzaklık, günmerkezli kuvvet ve daha genel olarak bir gezegenin günmerkezli hareketlerinden söz edilir).* [*Osm.* Min-el-merkez-üs sems; *İng.* Heliocentric; *Fr.* Héliocentrique].

☆ *Eşanl.* **helyosantrik**.

gün.öte, b.i. *astr.* Yer'in güneşe en uzak bulunduğu nokta. [*Osm.* Evc-i şems; *İng.* Aphelion; *Fr.* Aphelie].

☆ *Karş.* **günberi**.

günsüler*, ç.i. *zool.* ◘ **Güneş hayvancıkları**.

günü, i. *esk. T. küni, h.d.* Kıskançlık, çekememezlik. [*İng.* Envy, jealousy; *Fr.* Envie, jalousie].

☆ *Karş.* **kıvanç, sevinç, hoşlanma, haz**.

günübirlik, b.z. *Misafirlik, gezi gibi yer değiştirmeler hk.)* Gece kalmayıp en çok akşama kadar süren: *Sizi böyle günübirlik değil, gece yatısına bekleriz.* [*İng.* Confined to the day, not including the night *(visit); Fr.* Dans une journee].

günücü, s. *h.d.* Günü besleyen, kıskanç. [*Osm.* Hasut; *İng.* Jealous, envious; *Fr.* Jaloux,-ouse].

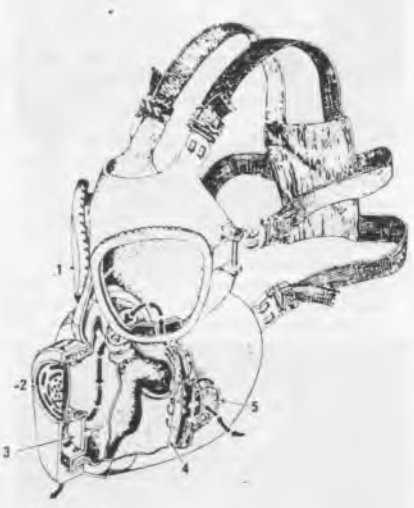

ŞEKİL: 215. — **GAZ MASKESİ**. 1. Plastik gözlük. 2. Ses ölçme âleti. 3. Çıkış supap düzeni. 4. Çıkış supap plakası. 5. Giriş supap düzeni.

günügününe, b. z. Tam zamanında. [*İng.* To the very day; *Fr.* Au jour le jour].

günülemek, f. Günü duymak, çekememek, kıskanmak. [*İng.* To be envious, to be jealous].

günüşmek, f. Birbirini kıskanmak, çekememek, kıskanmak. [*Fr.* Faire la concurrence, faire la rivalité].

güpegündüz · /güpe:gündüz/, b.z. Ortalık iyice aydınlıkken, iyice gündüzken: *Güpegündüz evi soymuşlar.* [*İng.* In broad daylight; *Fr.* En plein jour, au grand jour].

gür[1], s. *esk. T. kür.* § ❶ Bol, mebzul, fazla güçlü olarak çıkan veya fışkıran: *Gür su, gür saç.* [*İng.* Abundant, dense; *Fr.* Abondant,-ante, dense]. § ❷ Kuvvetli, yüksek: *Gür ses.* [*İng.* Loud, strong; *Fr.* Fort, plein, ouvert]. § ❸ Mutlu, açık, sürekli: *Gür talih.* [*İng.* Ample, steady; *Fr.* Constant, ample]. ⊙ **bahtı ~ olmak**, *dey.* Talihi çok olmak.

gür[2], *yans.* Gürültülü ve hızlı çalışan *(bir şeyin çıkardığı ses).* [*İng.* Gurgling or humming *(sound); Fr.* Fort].

~ ~ **etmek**, Hızlı ve gürültülü çalışmak. [*İng.* To make a gurgling or humming sound].

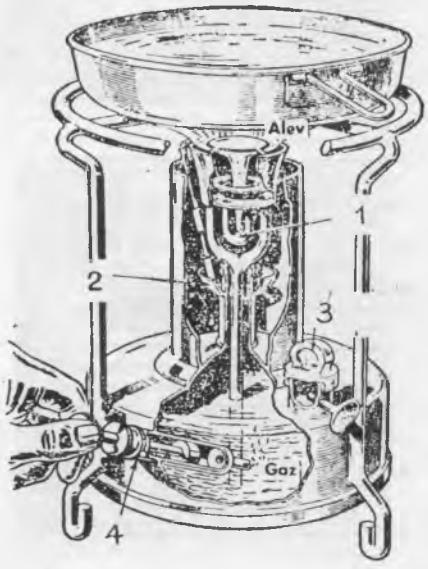

ŞEKİL: 216. — **GAZ OCAĞI**. 1. Gazın çıktığı yer. 2. Ispirto konan çanak. 3. Gaz deposunun kapağı. 4. Pompa.

gürbüz, s. Güçlü ve iyi gelişmiş, sağlam. [*İng.* Robust, vigorous; *Fr.* Robuste, vigoureux,-euse].

☆ *Yak. anl.* **sağlam, kuvvetli, güçlü, canlı, dinç, tendürüst, sıhhatli, nahif, mariz, hastalıklı**.

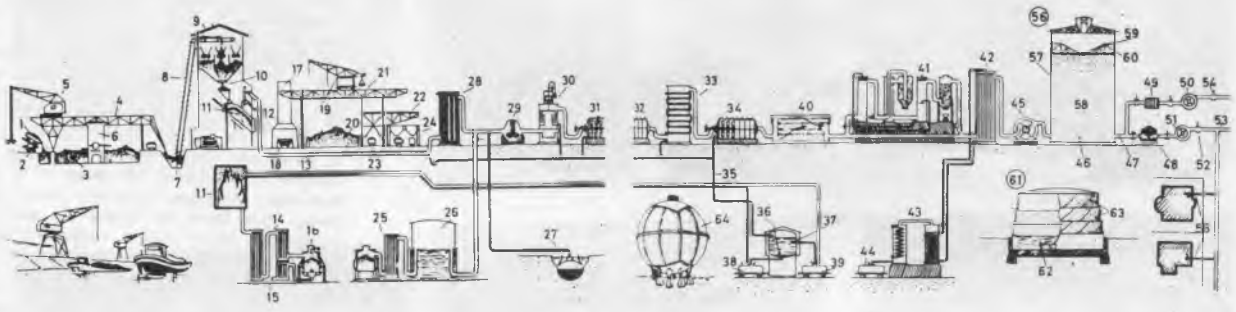

ŞEKİL: 214.— **GAZ FABRİKASI**: [**1-46** *Gaz üretimi*]: **1**. Kömür vagonu. **2**. Devirmeli vagon. **3**. Kömür deposu. **4**. Hareketli *(yürür)* köprü. **5**. Kepçeli döner vinç. **6**. Teleferik hattı. **7**. Kömür kırıcı. **8**. Kovalı, meyilli taşıyıcı. **9**. Kömür kırma ve karıştırma tesisi. [**10-12** *Kömürün işlenmesi*]: **10**. Doldurma hunisi. **11**. Meyilli fırın. **12**. Katran varili ve boşaltma kapısı. **13**. Ham gaz kanalı. [*14-16 Gazojen tesisatı*]: **14**. Arka soğutucu. **15**. Vantilâtör. **16**. Ana gazojen. [*17-24 Kok'un işlenmesi*]: **17**. Yardımcı çıkırtma hunisi. **18**. Kok vagonu. **19**. Kok taşıma düzeni. **20**. Kok deposu. **21**. Kok vinç köprüsü. **22**. Kok eleme tesisatı. **23**. Kok treni. **24**. Kok yükleme düzeni. [**25-26** *su-gaz gazojeni*]: **25**. Su-gaz yıkayıcısı. **26**. Islak su-gaz gazometresi. **27**. Artık su temizleme istasyonu. [*28-46 Makine dairesinde ham gazın işlenmesi*]. **28**. Ön soğutucu. **29**. Amonyaklı su katran pompası. **30**. Gaz çıkarıcı. **31**. Katran kondansatörü *(katran ayırıcısı)*. **32**. Naftalin yıkayıcı. **33**. Ham gaz arka soğutucusu. **34**. Amonyak yıkayıcı. **35**. Amonyaklı su boşaltma kanalı. [*36-37 Ayırma tankı*]: **36**. Katran deposu. **37**. Amonyaklı su deposu. **38**. Katran sarnıçlı vagonu. **39**. Amonyaklı su sarnıçlı vagonu. **40**. Kükürtten arınma. **41**. Zehirli maddelerin çıkarılma düzeni. **42**. Benzol yıkayıcı. **43**. Benzolden arınma tesisi. **44**. Sarnıçlı benzol vagonu. **45**. Döner pistonlu gaz sayacı. **46**. Gaz depolanması. [*47-55 Gaz dağıtım şebekesi*]: **47**. Gaz ana borusu. **48**. Şebeke dağıtım vanası. **49**. Gaz kompresörü. **50**. Yüksek basınçlı gaz kaydedici. **51**. Alçak basınçlı gaz kaydedici. **52**. Detantör. [**53-54** *Şehir şebekesi*] **53**. Alçak basınçlı gaz kanalı. **54**. Yüksek basınçlı gaz kanalı. **55**. Gaz abone *(tüketici)* hatları. [*56-64 Gazometre*]: **56**. Beş diskli kuru gazometre. **57**. Mahfaza. **58**. Gazometrik kapasite. **59**. Disk. **60**. Sıvı sızdırmaz conta. **61**. Teleskopik ıslak gazometre. **62**. Hidrolik salmastra. **63**. Geçme bölmeler helezonî rayları. **64**. Küresel (yüksek basınçlı) gazometre.

gürbüzlük,-ğü, i. Gürbüz olma hali. [*Ing.* Sturdiness, healthiness; *Fr.* Vigueur, robustesse, formation avant l'âge].

Gürcistan, öz. i. *cogr.* Kafkasya'nın Karadeniz kıyısında, Sovyetler Birliğine üye 15 Sovyet cumhuriyetinden biri. Yüzölçümü 69,670 km², Başkenti *Tiflis*'dir. [*Ing.* Georgia *(in the Caucasus)*; *Fr.* Géorgie].

Gürcü, öz. i. § ❶ Gürcistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [Gürc. *Sakartvelo*; *Ing.* Georgian; *Fr.* Georgien,-ienne]. § ❷ *(İsim tamlamalarında)* Gürcistan halkına ait: *Gürcü kıyafeti.* [*Ing.* Georgian; *Fr.* Georgien].

~ **dili**, *dilb.* ◘ **Gürcüce**.

~ **kirazı**, *bot.* ◘ **Taflan**.

Gürcüce, öz. i. *dilb.* Gürcülerin konuştuğu dil. *(Svani, mingrelia dilleri ve Lazca ile birlikte Kafkas dil öbegine bağlı Kartveli dalını meydana getirir).* [*Ing.* Georgian (language); *Fr.* Langue géorgienne, géorgien].

güre[1], i. *h.d.* 1 yaşından 3 yaşına kadar olan tay. [*Ing.* Colt; *Fr.* Poulain].

güre[2], i. Erke, enerji. [*Ing.* Energy; *Fr.* Energie].

gürel[*], s. *fels.* ◘ **Dinamik**.

gürelcilik,-ği, i. *fels.* Mekanikçilik doktrininin tersine, birbirip gelişen seylerin kendiliklerinden etkin olduklarını, gelişmelerini sağlayan gücün dışarıdan gelmeyip kendileriyle özdeş bulunduğunu ileri süren doktrin. [*Osm.* Kuvvaniyet; *Ing.* Dynamism; *Fr.* Dynamisme].

☆ *Eşanl.* **dinamizm**.

güreli[*], s. Erkeli, enerjisi olan. [*Ing.* Energetic; *Fr.* Energique].

☆ *Eşanl.* **enerjik**.

gürellik,-ği, i. *fels.* Gürel olma hali. [*Osm.* Kuvvaniyet; *Ing.* Dynamism; *Fr.* Dynamisme].

☆ *Eşanl.* **dinamizm**.

güreş, i. *esk. T. küreş.* § ❶ *sp.* Güreşme işi: iki kişinin belirli kurallara uyarak, çesitli oyunlarla ve kuvvet sarfederek birbirinin sırtını yere değdirmesi esasına dayanan spor. [*Ing.* Wrestling; *Fr.* Lutte]. ◘ *ŞEKİL: 237.* ~ **GÜREŞ**. ◉ **boğa** ~ i, *sp.* ◘ **Boğa**. § ❷ Bazı hayvanların birbiriyle mücadelesi: *Deve güreşi, horoz dövüşleri.* ◉ **aba** ~ i. Güreşçilerin sırtlarına birer aba giydiği, belden aşağısı çıplak olarak yapılan görüşme çeşidi. *(Özellikle Hatay dolaylarında yapılır, yenişme ayyakta olur, yer oyunu yoktur, judoya benzer karakucak güreşinin bir türüdür).* ◉ **boğa** ~ i, *sp.* ◘ **Boğa**. ◉ **deve** ~ i, ◘ **Deve**. ◉ **don-şalvar** ~ i, *sp.* Güreşçilerin geniş salvar giydiği, belden yukarısı çıplak olarak yapılan güreşme çeşidi. *(Güreşte, şalvardan da tutulur, yerde ve ayakta oyun uygulanır, moğol güresine çok benzer, karakucak'ın bir türüdür).* ◉ **greko-romen** ~ i, *sp.* Güreşçilerin belden yukarı oyun uyguladıkları minder güresinin bir çeşidi. [*Ing.* French wrestling; Graeco-Roman wrestling; *Fr.* Lutte gréco-romaine]. ☆ *Eşanl.* **grekoromen stil**. ◉ **karakucak** ~ i, *sp.* Türk güreş sporunun ana stili olan karşılaşma ve rakibini tuşla yenme esasına dayanan güreş tarzının adı *(Güreşçiler genellikle bir çayırda veya harman yerinde tutuşurlar. Oyunlar serttir).* ◉ **minder** ~ i, *sp.* 9 metre çapında, suni köpükten yapılmış, daire biçiminde minder üzerinde yapılan serbest veya grekoromen stilindeki güreşlere verilen ad. *Eşanl.* **alafranga güreş**. ◉ **serbest** ~ *sp.* Güreşçilerin ayaklar dahil vücudun her yanına tehlikeli oyun kabul edilen, sıkma, boğma, kol bükme, vurma v.b. davranışlar hariç oyun tatbik edebildikleri *minder güreşi*nin bir çeşidi. [*Ing.* All-in-wrestling; Catch-as-catch-can, loose wrestling; *Fr.* Lutte hindoue, lutte libre]. ☆ *Eşanl.* **serbest stil**. ◉ **pırpıt** ~ i, *sp.* Güreşçilerin keçi kılından örülmüş, dar, paçaları kısa pantolonlar giydiği, üstleri çıplak olarak uyguladıkları güres. *(Bu pantolonlara pırpıt adı verilir, bunlar, ıslatılır, tutulmaz hale gelir, güreş böyle başlar).* ◉ **yağlı** ~, *sp.* Güreşçilerin, beli ve paçası iple bağlı deri pantolonlar giydiği ve zeytinyağı ile yağlanarak oyuna katıldığı güreş tarzı.

güreşçi, i. *sp.* Güreş sporu yapan, güreşen kimse. [*Ing.* Wrestler; *Fr.* Lutteur].

~ **köprüsü**, *cımn.* Vücudun, sırt yere dönük durumda baş ve tabanlarda dayalı ve gerili bulunduğu durum. [*Ing.* Wrestlers bridge].

güreşçilik,-ği, i. sp. Güreşle uğrasan spor kolu. [*Ing.* Wrestling; *Fr.* Lutte].

güreşilmek, ösz. f. Güreş yapılmak.

güreşmek(le) nsz. f. *esk. T. küreşmek. sp.* § ❶ Güreş tutmak, iki kişi tutuşup birbirinin sırtını yere getirmeye uğraşmak; *Pehlivanlar bugün güreşecekler.* [*Ing.* To wrestle; *Fr.* Lutter]. § ❷ *(Hayvanlar hk.)* Dövüşmek. § ❸ *(Geniş anlamda)* Mücadele etmek: *Ölümle güreşmek.* [*Ing.* To struggle; *Fr.* Lutter, se battre, combattre]. ◉ **baş altına** ~, *sp.* ◘ **Baş**.

güreştirmek(i,-le), f. Güreş yaptırmak. [*Ing.* To let wrestle, to arrange a wrestling match; *Fr.* Faire lutter].

gürgen, i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Huşgiller *(Betulaceae)* familyasından, kışın yaprağını döken ağaç veya boylu çalı halindeki bitkilere verilen cins adı. Kenarları keskin çift dişli olan uzun saplı yapraklar iki sıra halinde dizilmiştir. Erkek çiçekler yalancı basak durumunda kurullar meydana getirirler. Dişi çiçekler aşağıya sarkan silindirik kurullar teskil eder. Meyve küçük bir nukstur. Beyaz renkli odunları dayanıklıdır. Yakacak olarak ve özellikle tornacılıkta mekik ve benzeri araçların yapımında kullanılır. Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da, doğal olarak yetişen 26 kadar türü vardır. Türkiye'de **adî gürgen** ve **doğu gürgeni** adlı türleri yetisir. ◘ **Gürgen odunu**. [*Lat. Carpinus; Ing.* Hornbeam; *Fr.* Charme]. ◘ *LEVHA: 4.* — **AĞAÇLAR**. ◉ **adî** ~, *bot.* Avrupa, küçük Asya ile Kafkasya ve İran'da yayılmış olan, Türkiye'nin Trakya basta olmak üzere birçok orman bölgelerinde rastlanan, 20 m. ye kadar boylanabilen, ortalama 150 yıllık ömre sahip yuvarlak tepeli bir gürgen türü. Sivri uçlu, ovat-oblong şekilli, kenarları keskin çift dişli olan yaprakları sürgünlere iki sıra halinde dizilmiştir. Odunu mobilyacılıkta kullanılır. Iyi bir kömür verir. Avrupa ülkelerinde canlı çit olarak kullanılır. [*Lat. C. betulus* = *C. vulgaris; Ing.* European common, hornbeam, yoke elm; *Fr.* Charme commun d'Europe]. ☆ *Eşanl.* **kara gürgen, Avrupa gürgeni**. ◉ **Amerika** ~ i, *bot.* Kuzey Amerika'da yetisen, adî gürgenden daha büyük ve daha güzel olan bir gürgen türü. Tohumla veya adî gürgene asılanarak coğaltılır. Odunu bir sürü işte kullanılmağa elverişlidir. Bu gürgen Kanada'da çok makbul olup genellikle «altın ağaç» diye bilinir. [*Lat. C. Americana; Ing.* American hornbeam; *Fr.* Charme d'Amérique]. ◉ **doğu** ~ I, *bot.* Balkanlar, Dalmaçya sahilleri, Italya, Kafkasya, Iran, Kırım ve Türkiye'nin sahil ormanlarında yayılmış olan, çoğunlukla boylu çalı, bazan da 5-6 m. boyunda gürgen türü. Yapraklar yumurtamsı veya eliptik, sivri uçlu, kenarları keskin çift dişlidir. Türkiye'de yakacak odunu olarak kullanılır. [*Lat. C. orientalis* = *C. duinensis; Ing.* Oriental hornbeam; *Fr.* Charme du levant]. ◉ **kara** ~, *bot.* ◘ **Adî gürgen**.

~ **odunu**, *ağ. iş.* Gürgen ağacının, beyaz, çok sert ve her tarafı aynı yoğunlukta bir odun. Yalancı odun tabakası yoktur; fakat gövdesi genellikle derinlemesine oluklu olduğundan, dört köşe yontmada çok fire verir. Islenmeğe çok elverişli bir kereste olup araba ve ayakkabı kalıbı, maden direği ve mukavva yapımında kullanılır. Kaldıraç, dişli çark, tarım âletleri, pres vidaları, sürekli sürtünmeye veya kuvvetli basınca dayanıklı parçalar *(boyunduruk, takmak, mutfak masası, gemi omurgası, bilya v.b.)* ve adî mobilyaların yapımında kullanılır. Ayrıca yakacak ve kömür olarak da

ŞEKİL: 234. — **GREYDER** *(Hidrolik tipi).*

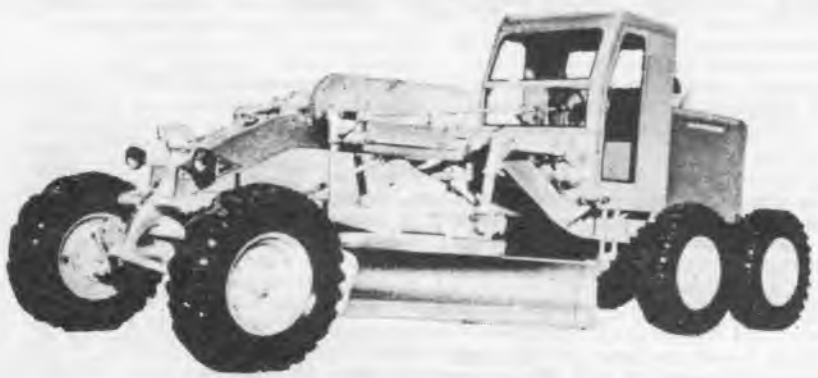

ŞEKİL. 235. — **GREYDER** *(Mekanik tipi).*

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

ŞEKİL: 236. — **GÜREŞ: 1.** Bel kündesi. **2.** Burgu. **3.** Salto. **4.** Tek sarma *(serbest)* **5.** Sarma *(serbest)*. **6.** Çift dalma *(serbest)*. **7.** Suples. **8.** Tek kol. **9.** Danabağı *(serbest)* **10.** Tek kle. **11.** Şark kündesi *(serbest)* **12.** Çangal *(serbest)*.

mükemmel bir odundur. [*Ing.* Hornbeam wood; *Fr.* Bois du charme].
~ **yapraklı kayacık**, *bot.* ◘ **Kayacık.**
~ **yapraklı zelkova**, *bot.* ◘ **Zelkova.**

gür gür, z. ◘ **Gürül gürül.**

gürleme, i. Gürlemek işi. [*Ing.* A making a loud thundering noise; *Fr.* Action de tonner]. ⊙ **gök ~ si**, *meteor.* ◘ **Gök²**.

gürlemek, nsz. f. § ❶ *yans.* Gür diye kalın ve kuvvetli ses çıkarmak: *Gök gürledi.* [*Ing.* To roar; *Fr.* Tonner]. § ❷ *mec.* Az zaman içinde yok olmak, ölmek: *Adamcağız üç gün içinde gürledi gitti.* [*Ing.* To die; *Fr.* Mourir subitement].

gürlen, i. Büyücek bir kavanoz şeklinde içi sırlı ve dışında çoğunlukla kulpları olan toprak kap olup, tereyağı ve kaymak gibi şeyler koymağa yarar.

gürlük.-ğü, i. § ❶ Gür olma hali. [*Ing.* Abundance, denseness; *Fr.* Abondance]. § ❷ Gür bir hal alış. § ❸ *akust.* Isitme duyumunun, sesin akustik basıncına bağlı niteliği. [*Ing.* Tonality, loudness of sound; *Fr.* Intensité d'un son]. ☆ *Eşanl.* **ses kuvveti**. ⊙ **fizyolojik ~**, *müz.* Bir sesin meydana getirdiği şiddet duyumu. *(Bu duyum sesin fizik gürlüğü ile değil, öteki duyumlar gibi bu gürlüğün logaritmasıyle orantılıdır. Tüm bir orkestranın tek bir solocuya eşlik edebilmesi de bu sebeple mümkün olur).* [*Ing.* Physiological intensity; *Fr.* Intensite physiologique].
~ **boynuzu**, Bereket boynuzu. [*Osm.* Karnıriha; *Fr.* Corne d'abondance].

güruh /güruh/, i. *Osm.* < *Fars. esk. (Değersiz ve aşağı görülen)* Kalabalık, derinti, sürü, topluluk, cemaat, bölük, takım. [*Ing.* Gang, band, flock; *Fr.* Band, ramassis, gens, horde].

gürüldemek, nsz. f. *yans.* Gürül gürül *(Çok hızlı ve gürültülü)* ses çıkarmak: *Dere gürüldeyerek akıyor.* [*Ing.* To make a loud, thundering noise; *Fr.* Faire un grand bruit, rouler, écrouler avec fracas].

gürül gürül, z. *yans.* Bol ve gür çıkan veya akan şeylerin sesini anlatır: *Dere gürül gürül akıyor, Gürül gürül kuran okuyor.* [*Ing.* Bubbling, gurgling, in a loud throaty voice; *Fr.* Particule qui imite le bruit tonnant, le roulement avec fracas].

gürültü, i. *yans.* § ❶ Aralarında uyum bulunmayan birtakım kaba seslerin topu: *Gürültüden sesini duyamadım.* [*Ing.* Noise; *Fr.* Bruit]. ☆ *Yak. anl.* **patırtı, şamata, hayhuy, curcuna, uğultu, çağrışma, gulgule, velvele, harrangürra, dağdağa, şematet.** ☆ *Karş.* **sessizlik, sükûnet.** § ❷ *mec.* Birçok kişinin karıştığı kavga veya tartışma: *Öğrenciler gürültü çıkardılar.* [*Ing.* Disturbance; *Fr.* Tumulte]. ☆ *Eşanl.* **karışıklık.** § ❸ *bilgi işlem.* Bilgilerin makineye verilmesi veya alınması sırasında dış ortamdan gelen ve değerlendirme yapılacağı zaman dikkate alınmaması gereken anlamsız işaretler. [*Ing.* Noise; *Fr.* Bruit]. § ❹ *fonet.* Havanın devirsiz titreşmesi sonucu konuşurken meydana gelen akustik olay. *(Gürültü, konuşma zincirinde sesle karşıtlaşır).* [*Ing.* Noise; *Fr.* Bruit]. § ❺ *sibern.* Sinyallerin üzerine eklendiği zaman, bu sinyalleri bozan, şekillerini az veya çok değiştiren her çeşit parazit etki: *Yayım yapılmadığı zaman, bir radyo istasyonu veya bir televizyon alıcısı, şiddeti çok yüksek olabilen gürültüler alınır).* [*Ing.* Noise; *Fr.* Bruit]. ⊙ ~ **ye gelmek**, *dey.* Telâş ve karışıklığa raslamak. [*Ing.* To be lost in the confusion; *Fr.* Être trouble]. ⊙ ~ **ye getirmek**, *dey.* Telâş ve karışıklığa düşürmek. [*Ing.* To cause something to be lost in the confusion; *Fr.* Troubler, abasourdir]. ⊙ ~ **ye gitmek**, *dey.* Telâş ve karışıklığa kurban olmak, değeri anlaşılamayarak ziyan olmak. [*Ing.* To suffer punishment or loss through no fault of one's own, to perish; *Fr.* Être aneanti par la trouble]. ⊙ ~ **ye pabuç bırakmamak**, *tkz. dey.* Korku duymadan bildiğince davranmak. [*Ing.* Not to be easily intimidated by mere threats; *Fr.* Rester sans peur devant la menace]. ⊙ **bir alıcının fon ~ sü**, *radyotekn.* Bozucu sinyaller veya dış radyoelektrik alanların yarattığı gürültüler olmadığı halde, bir radyo alıcısının çıkışında duyulan gürültü. [*Fr.* Bruit de fon d'un recepteur]. ⊙ **fon ~ sü**, *radyotekn.* Vericinin yayımladığı sinyaller kesildiği zaman, bir alıcının çıkardığı gürültülerin tümü. *(Fon gürültüsü, lambalardaki, dirençlerdeki ve titreşim devrelerindeki akım değişmelerinden ileri gelir. Fon gürültüsünün şiddeti bir alıcının hassasiyetini sınırlar, çünkü, ses ne kadar yükseltilirse yükseltilsin, fon gürültüsü kendisinden daha zayıf olan sinyalleri kolaylıkla bastırır).* [*Ing.* Ground noise; *Fr.* Bruit de fond].
~ **direnci**, *radyotekn.* ◘ **Direnç.**
~ **efekti**, *tiy.* Çeşitli sesleri ve gürültüleri sağlayan etmen. [*Ing.* Sound effect; *Fr.* Effet sonore].
~ **istemeyen kazancı (bakırcı dükkânına girmez (hırkasını başına çeker)**, *at.* Kafasını dinlemek, kendi köşelerinde sessiz yaşamak isteyenler; gürültülü patırtılı işlerle ilgilenmez; böyle görevler almazlar.
~ **kuşağı**, *sin.* Gürültüleri taşıyan kuşak. [*Ing.* Effects track; *Fr.* Bande effets sonores].
~ **makinesi**, *tiy.* Rüzgar, fırtına, yağmur, gökgürültüsü yapan cihaz.

gürültücü, s. Çok fazla gürültü yapan veya çıkaran *(kimse):* Gürültücü çocuk. [*Ing.* Noisy; *Fr.* Tapageur].

gürültülü, s. § ❶ Gürültüsü olan *(şey): Gürültülü bir sokak.* [*Ing.* Tumultuous, noisy, clamorous; *Fr.* Bruyant,-ante, strident]. § ❷ *mec.* Çeşitli *(karışık)* olaylarla dolu: *Onun gürültülü bir yaşayışı vardır.* [*Ing.* Full of troubles; *Fr.* Embrouille].
~ **patırtılı**, *dey.* Çok gürültülü ve karışık olan.

gürültüsüz, s. § ❶ Gürültü yapmayan, gürültüsü olmayan. [*Ing.* Noiseless, quiet; *Fr.* Sans bruit, sans tumulte, tranquille, calme, silencieux,-euse]. § ❷ *mec.* Kimseyi tedirgin etmeyen veya kimsenin dikkatini çekmeyen, olaylı ve karışık olmayan
~ **kâğıt**, *matb.* İçinde çok dolgun madesi, fakat tutkal olmayan, bez gibi yumuşak ve elde hışırdamadığı için konser ve tiyatrolar için program baskılarında kullanılan hafif bir kâğıt cinsi. [*Ing.* Noiseless paper; *Fr.* Papier silencieux].

gürz, i. *Osm.* < *Fars. esk. sil.* Eskiden silâh olarak kullanılan saplı ağır topuz. [*Ing.* Iron club, mace used in battle; *Fr.* Masse d'armes, assomoir].
☆ *Eşanl.* **buzdoğan.**

gürzbaz, i. *Osm.* < *Fars. gürz* + *-bāz*, *Oynayan.* Osmanlılarda hem spor hem hüner gösterisi olarak orta çekme, asma dikme, salma, salk, çarkup, şiş top diye türlü adlar alan ağırlıkları kaldıran oyuncu. *(Bunlar bazen ellerinde veya omuzlarında uzun ve iri gemi direklerini de kaldırırlardı).*

güstah, s. *Osm.* < *Fars. esk.* ◘ **Küstah.**

gütaperka /gütaperka/, i. *Ing. gutta-percha* < *(Malezya dilinden).* i. Malezya takımadalarında yetişen *Sapotaceae* familyasından ağaçların sütlü sıvısından elde edilen ve bazı yönleriyle kauçuğa benzeyen madde: *Adî sıcaklıkta sert olan gütaperka ısıtılınca yumuşar ve esneklik kazanır. (Gütaperka, elektrik tellerinde, denizaltı telgraf kablolarında yalıtkan olarak kullanılır. Diş hekimliğinde ise, diş çürüğü boşluklarının geçici olarak doldurulmasında ve asıl dolgudan önce kök kanallarının kapatılmasında /antiseptik bir macunla karıştırılarak/ kullanılabilir).* [*Lat. Palaquium gutta; Ing.* ve *Fr.* Guttapercha]. ◘ *ŞEKİL: 92.* — **SINAİ BİTKİLER.**
~ **ağacı**, *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Sapotaceae* familyasından Güneydoğu Asya'da yetişen, 25 m. boyunda, basit ve almaşık yapraklı, 60 türü bulunan bir bitki cinsi. *P. oblongifolium* ve *P. gutta (Dichopsis gutta)* adlı türlerinin lateksinden **gütaperka** elde edilir. [*Lat. Ing.* ve *Fr. Palaquium*].

gütme, i. Gütmek işi.

gütmek.-der(-i), f. *esk. T. kütmek.* § ❶ *(hayvanları)* Öne katıp otlatarak sürmek: *Develerini güdüyor, Çoban sürüsünü gütmekle uğraşır.* [*Osm.* Rayetmek; *Ing.* To drive, manage; *Fr.* Mener, paître]. § ❷ *mec.* Tutmak, saklamak, bir fikir, duygu ve maksadın arkasına düşmek ve onu gerçekleştirmeye uğraşmak: *Kin gütmek, Sınıf gayreti gütmek.* [*Ing.* To pursue, stick to, maintain, nurse, aim at; *Fr.* Poursuivre, nourrir]. § ❸ Başında bulunup belli bir amaca doğru yürütmek, sürmek. [*Osm.* Sevk etmek; *Ing.* To conduct, to drive; *Fr.* Conduire].

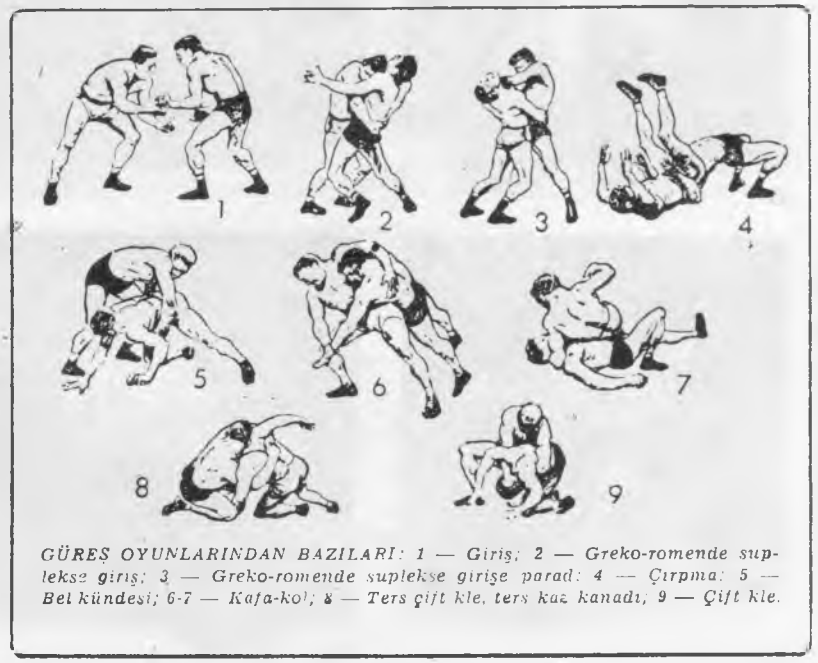

GÜREŞ OYUNLARINDAN BAZILARI: 1 — Giriş; 2 — Greko-romende suplekse giriş; 3 — Greko-romende suplekse girişe parad; 4 — Çırpma; 5 — Bel kündesi; 6-7 — Kafa-kol; 8 — Ters çift kle, ters kaz kanadı; 9 — Çift kle.

güttasyon, i. *bot.* ◘ Damlama.

güve, i. *esk. T. küye.* § ❶ *zool.* Elbisegüvesigiller *(Tineidae)* familyasına giren, odun, kumaş ve kürk gibi şeylere dadanan çeşitli cinsten böcek ve kurtçuklara verilen genel ad. **Kürk güvesi, Buğday güvesi** gibi türleri vardır. [*Ing.* Moth; Fr. Teigne]. § ❷ Pulkanatlılardan göve kelebeğinin *(Tinea)* kurtçuğu. ⊙ **ambar ~ si**, *zool.* ◘ **Buğday güvesi.** ⊙ **arpa ~ si**, *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımından, her çeşit hububatta, tırtılları danelerin içini yemek suretiyle zararlı olan bir güve. [*Lat. Sitotroga cerealella; Ing.* Angoumois grain moth, angoumois moth; *Fr.* Sitotrogue]. ⊙ **buğday ~ si**, *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımından bir eklembacaklı türü. Kanatları dar ve kenarları saçak gibi tüylüdür. Boyu 6 mm., gövde ve arka kanatları esmer, ön kanatları sarımsıdır. Tırtılları tahıl üzerinde yaşar. [*Lat. Tinea granella; Ing.* Grain moth; *Fr.* Teigne des grains]. ☆ *Eşanl.* **ekin ambar güvesi.** ⊙ **elbise ~ si**, *zool.* ◘ **Giyim güvesi.** ⊙ **giyim ~ si**, *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımından bir eklem-bacaklı türü. Kanatları dar ve kenarları saçak gibi tüylüdür. Genişliği 14 mm. Tırtılları yünlü kumaşlarla beslenir. Kosinçin'de yaşar. [*Lat. Tineola biseliella; Ing.* Clothmoth; *Fr.* Teigne des vêtements]. ☆ *Eşanl.* **elbise güvesi.** ⊙ **kürk ~ si**, *zool.* Eklembacaklı hayvanlardan Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımına giren bir tür Kanatları dardır ve kenarları saçak gibi tüylü olur. Tırtılları kürk ve yünlü kumaş yer [*Lat. Tinea pellionella; Ing.* Casemaking clothes moth; *Fr.* Teigne des pelleteries]. ⊙ **un ~ si**, *zool.* Piralidgiller *(Pyralidae)* familyasına giren bir pul kanatlı böcek türü. Larvaları un ve hububat üzerinde beslenir ve ipekten borular yapar. [*Lat. Pyralis farinalis; Ing.* Meal moth, meal snouth moth; *Fr.* Pyrale]. ⊙ **zeytin ~ si**, *zool.* Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımının Ağ.kurdugiller *(Hyponomeutidae)* familyasından bir böcek türü. 8 mm. olan tırtılları sarımsı renklidir. Zeytin ağaçlarına zarar verir. [*Lat. Prays oleollus; Fr.* Prays].

~ **otu**, *bot.* ◘ **Herdemtaze, ölmezçiçek.**

~ **yeniği**, Güve yemiş, güve yeniği olan. [*Ing.* Motheaten place; *Fr.* Rongé des mites].

güveç,-ci, i. *esk. T. kögeç.* § ❶ içinde yemek pişirilen geniş ağızlı toprak kap: *Güveçte et, Güveç pilâvı.* [*Ing.* Casserole; *Fr.* Marmite, casserole plate en terre]. § ❷ Güvecin içindeki: *Bir güveç süt, Türlü güveç.* § ❸ *mutf.* (a) Bazı et ve sebze yemeklerini pişirmek için kullanılan özel toprak kap. (Sebzeleri kavurmaya ve sote yapmaya elverişlidir). (b) Güveçte pişen yemek: *Bir güveç yedim, doydum.* [*Ing.* Vegetables and meat cooked in an earthenware cooking pot; *Fr.* Mets préparé dans une marmite].

güvegiller, ç.i. *zool.* ◘ **Elbisegüvesigiller.**

güvelenmek, nsz. f. *(Kumaş hk.)* güveler tarafından didiklenmek, yenilmek.

güven, i. *esk. T. küven.* § ❶ Birine veya bir şeye bel bağlayan kimsenin içindeki duygu: *Güven aşılamak.* [*Osm.* Itimat; *Ing.* Trust, confidence, reliance; *Fr.* Foi, confiance]. ☆ *Yak. anl.* **iman, inanç, inan bağı, güvenlik, inanca, bel bağlama** *(mecaz)*, **itikat, akide, emniyet, teminat.** § ❷ Kendine itimat, cesaret, yüreklilik: *Yarına güvenle bakabilirsiniz.* [*Ing.* Courage; *Fr.* Confiance, hardiesse, courage]. § ❸ Bir toplumun iş hayatı, siyasî durumu v.b. ye bağlı emniyet duygusu: *Güven kayboldu.* [*Ing.* Confidence; *Fr.* Confiance]. § ❹ *siy.* Parlamento çoğunluğunca hükümete sağlanan destek. [*Osm.* Itimat; *Ing.* Trust, reliance, confidence; *Fr.* Confiance, foi]. ⊙ ~ **i kötüye kullanmak**, *huk.* T. Ceza kanununun 508. maddesine göre, bir kimsenin başkasına ait olup da belirli bir şekilde kullanmak üzere kendi kendine verilen veya her ne suretle olursa olsun teslim edilen bir şeyi kendinin veya başkasının menfaatine olarak satması, rehin etmesi, bozması halinde ortaya çıkan suç. [*Osm.* Emniyet-i suiistimal; *Ing.* Breach of confidence (trust), embezzlement; *Fr.* Abus de confiance]. ⊙ ~ **i olmak**, *(bir şeye, birine), dey.* Güvenmek, inanmak. [*Ing.* To have confidence *(in)*; *Fr.* Avoir confiance (à, en)].

~ **ini kazanmak** *(birinin), dey. (Bir kimsenin)* güven duygusunu elde etmek.

~ **beslemek**, *dey.* ◘ **Güvenmek.**

~ **mektubu**, *huk.* ◘ **İtimatname.**

~ **kuramı**, *huk.* Bir irade beyanına, bütün hal ve şartları dürüstlük kuralı gereğince değerlendirerek anlam verme.

~ **nevrozu**, *psikopatol.* Yapısı fobik nevrozun yapısına benzeyen, özelliği güven verici nesneler ve durumlar aramak olan nevroz şekli. *(Bu nesne ve davranışlar fobik sakınma davranışlarında olduğu gibi boğuntuya karşı bir çeşit savunma silâhı görevi görürler).*

~ **olmak** *(birine), dey.* Güvenilmek, güven duyulmak.

~ **oyu**, *huk.* Genel anlamda, seçimle bir göreve gelen kimsenin, kendini iş başına getiren topluluğun güveninin devam edip etmediğini anlayabilmesi için, o kimselerin oylarına başvurması. [*Ing.* Vote of confidence; *Fr.* Vote de confiance].

~ **oyu almak**, *siy.* İş başında bulunan bir kimsenin tutumu meclis üyelerince yolunda görülmek.

güvence*, i. Güven veren şey. [*Osm.* Teminat; *Ing.* Guaranty; *Fr.* Garant].

güvenç,-ci, i. < *güvenmek.* Güvenme duygusu: *Artık sana hiç güvencim kalmadı.* [*Osm.* Itimat; *Ing.* Trust, confidence; *Fr.* Confiance].

güven ışığı, b.i. *sin.* Karanlık odada çalışabilecek kadar ışık sağlayan, fakat duyarkatı etkilemeyen özel yapıda bir lâmbadan elde edilen ışık. [*Ing.* Safelight; *Fr.* Lumière de securité].

güvenilmek(-e), ösz. f. Güvenmek duygusuna konu olmak, Güvenle bakılmak: *Bu adama güvenilir.* [*Ing.* To be reliable or safe; *Fr.* Se fier (quand le sujet est indéterminé].

güvenilir, s. İnsana güven duygusu veren, güvenilen: *Güvenilir adam, Güvenilir kaynaklar.* [*Osm.* Şayan-ı itimat, mutemet; *Ing.* Trustworthy, reliable, safe; *Fr.* Digne de confiance, de foi, loyal, honnête, fidèle].

☆ *Eşanl.* **itimat edilir.**

güvenirlik*,-ği, i. § ❶ Güvenir olma hali, güvenme duygusu. § ❷ Bir mekanizmanın çalışma emniyetini belirleyen büyüklük. § ❸ Yapılması istenen normlara göre âletin işleme ihtimali ölçüsü. § ❹ *farklar psik.* (a) Aynı denek'e art arda iki kere uygulanan testin, birbirine özdeş sonuçlar vermesini sağlayan nitelik. Bu nitelik dolayısıyle, ölçüler aynı araçlar veya birbirine özdeş araçlarla *(paralel şekillerde olduğu gibi)* elde edilebilir; (b) Aynı kişi tarafından tek bir ölçme sırasında elde edilen, ama iki ayrı araştırıcı tarafından kaydedilen notun kararlılığı.

güvenli, s. Güvenliği sağlanmış, itimat edilir: *Yollar güvenli değil.* [*Osm.* Emîn; *Ing.* Confident, self-reliant, safe; *Fr.* Sûr, en sûreté, à l'abri].

~ **kilit**, *ağ. iş.* Silindir biçimindeki kapama düzeni ve çok kertikli anahtarı ile öbür kilitlerden daha çok güven sağlayan bir tür kilit.

güvenlik*, -ği, i. Tehlike bulunmama hali, emin ve rahat olma: *Bu ülkede tam bir güvenlik vardır.* [*Osm.* Emniyet; *Ing.* Security; *Fr.* Securité]. ⊙ **çalışma güvenliği**, *iş. huk.* ◘ **Çalışma.** ⊙ **iç ~**, *esk.* Askerî birlikleri, çeşitli tesis, kuruluş ve önemli sanayi merkezlerini, askerî harekât dışındaki düşman saldırılarına veya düşmanca hareketlere karşı korumak amacıyle alınan tedbirler. *(Bir belge veya malzemenin maddî güvenliği ile beraber, o birlik veya kuruluştaki gizli kalması gerekli olan bilgi ve malzemenin korunması için alınacak tedbirler de iç güvenlik kapsamına girer).* [*Ing.* Domestic security; *Fr.* Securité domestique]. ⊙ **sosyal ~**, *ikt.* ve *huk.* «*Faaliyetlerini engelleyerek ortadan kaldıracak veya ek külfetler yükleyecek bazı muhtemel durumlara karşı*» kişiler ve aileler lehine «*garantiler*» yaratmak amacıyle alınan kollektif tedbirlerin tümü. [*Ing.* Social security; *Fr.* Securité sociale]. ⊙ **sosyal ~ kurumları**, *ikt.* ve *huk.* Bu tedbirleri almakla görevli olan kurumlar. [*Ing.* Social security establishments; *Fr.* Les etablissements de securité sociale].

~ **ağı**, *tiy.* Herhangi bir düşmeye karşı, hüner gösteren sanatçının altına gerilen ağ. Daha çok sirklerde trapezcilerin güvenliği için kullanılır. [*Ing.* Trampolin; *Fr.* Trampoline].

~ **borusu**, *döş.* Buharlı döşemde basıncın belirli bir değerin üstüne çıkmasını önleyen U biçimli boru. [*Ing.* Safety siphon; *Fr.* Siphon de sûreté].

☆ *Eşanl.* **emniyet sifonu.**

~ **dönüş borusu**, *döş.* Kazanla genlesme deposu arasına, üzerine vana konmadan döşenen güvenlik borularından biri.

~ **geliş borusu**, *döş.* Kazanla genlesme deposu arasına döşenen ve üzerine vana konmayan boru. [*Ing.* Open vent pipe].

~ **konseyi**, *huk.* Beş daimi ve altı seçici üyeden kurulu bir Birleşmiş Milletler organı. Başlıca görevi Birleşmiş Milletler teşkilâtının uluslararası barışı koruma yolundaki acele ve fiilî hareketini sağlamaktır. [*Ing.* Security council].

~ **oyu**, *sosy.* Toplum içi ve toplumlararası siyasî ve askerî gerginliklerde toplumu temsil eden Meclis üyelerinin hükûmete verdiği müsbet oy. *(Güvenlik oyu alamayan bir hükûmet böyle durumlarda siyasal gücünü kaybeder. Gerginliğin derecesine göre güvenlik oyunun dağılabilmesi halinde karma hükûmet şekline başvurulur).* [*Osm.* Itimat reyi; *Ing.* Confidence vote; [*Fr.* Vote de confiance].

~ **tedbiri**, *huk.* Suç karşılığı olarak suçludaki tehlike haliyle orantılı olarak hükmedilen ve esas bakımından toplumsal savunma amacına yönelmiş bulunan müeyyideler. [*Ing.* Security measures; *Fr.* Mesures de sureté].

~ **vanası**, *döş.* Basınç, belirli bir değerin üstüne çıkınca açılarak döşemin güvenliğini sağlayan vana. [*Osm.* Emniyet supapı; *Ing.* Relief valve, safety valve].

~ **yönetmeliği**, *sin.* Bir sinema salonunda yangın veya başka olaylara karşı alınması gerekli tedbirleri sıralayan yönetmelik. [*Ing.* Safety regulations; *Fr.* Réglement de securité].

güvenme, i. Güvenmek eylemi ve duygusu: *Başımıza ne geldiyse onun o adama körükörüne güvenmesinden geldi.* [*Ing.* Trusting, confidence, relying, trust; *Fr.* Action d'avoir confiance].

~ **(inanma) dostuna, saman doldurur postuna**, *at.* Dost bildiğin herkese inanma. Dost sandığın öyle kimseler olur ki kendilerine karşı olan güveninden yararlanarak sana daha kolaylıkla büyük kötülükler yaparlar.

~ **varlığa, düşersin darlığa (varlığa güvenilmez)**, *at.* İnsan, varlıklı durumuna güvenerek har vurup harman savurmamalı, tutumlu olmalıdır. Buna dikkat etmeyen kişi, işlerin iyi gitmediği ve çalışamadığı zamanlarda darlığa düşer.

güvenmek(-e), f. *esk. T. küvenmek.* Güven beslemek, güveni olmak, güven duymak, dayanmak. [*Osm.* Itimat etmek; *Ing.* To trusts rely upon, have confidence; *Fr.* Avoir confiance, se confier]. ⊙ **güvendiği dağlara kar yağmak (güvendiği dal elinde kalmak)**, *dey.* Yarar umduğu kimseden veya şeyden iyilik gelmemek. [*Ing.* He was sorely disappointed, he was let down].

güvensiz*, s. Güveni olmayan. [*Ing.* Distrustful; *Fr.* Défiant, méfiant, soupçonneux.-euse].

güvensizlik,ği, i. Güvenmeme duygusu: *O adamın kendisine güvensizliği var.* [*Osm.* İtimatsızlık, adem-i itimat; *Ing.* Lack of confidence, distrust, mistrust, suspicion; *Fr.* Défiance, méfiance].

~ **oyu**, *huk.* Bir kurul, meclis v.b.

güvercin, i. *Moğ. kügercin.* § ❶ *zool.* Güvercingiller *(Columbidae)* familyasına giren *(Columba)* cinsine verilen genel ad. **Kaya güvercini** *(Columba livia)*, **Gök güvercin, Tahtalı güvercin, Mavi güvercin** *(Columba oenas)*, **«Monden, Romen Taklakatıcı, Kravatlı, Uçucu, Titreyici kırlangıca benzeyenleri, Tavuskuyruklu, Türk Polenez, Kapüsen, Kavalye,** v.b. gibi dünyanın her tarafına yayılmış 80 kadar türü vard r. [*Lat. Columba; Ing.* Pigeon; *Fr.* Pigeon, colombe]. ◘ *ŞEKİL: 238.* — **GÜVERCİNLER.** § ❷ *din.* İnsanlara kardeşçe yaşama duygusunu, barışı, gönül sevincini gösteren kuş. *(Cennette mutluluğun, sevginin taşıyıcısı kutsal kuş).* § ❸ *tasav.* Gönülden gönüle haber ulaştıran, Tanrı ile, ermiş.er arasında aracılık eden kuş. *(Her türlü suç ve yanlıştan arınmış, gök katlarının her basamağında yeri olan canlı varlık; insan ruhu; ermiş kimselerin gönlü; şeyhlerin habercisi).* ◉ **benekli** —, *zool.* Kuyruğunu açtığı zaman, üzerinde yuvarlak beyaz benekler beliren güvercin çeşidi. Bunlar arasında **Şam beneklisi, Şam pırlantası, ve Şam kelebeği** ünlüdür. ◉ **dişli** —, *zool.* Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımının, Dişligüvercingiller *(Didunculidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 36 sm. Soma adalarında yaşar. [*Lat. Didunculus strigirostris; Ing.* Toothbilled pigeon; *Fr.* Pigeon au bec dentele ◉ **Floransa** —i, *zool.* Tavukgüvercin grupundan süs güvercini ırkı. [*Ing.* Florentin pigeon; *Fr.* Pigeon florentin] ◉ **gök** —, *zool* Yağmurkuşları *(Charidriiformes)* takımının Güvercingiller *(Columbidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 32 sm. Külrengi mavi renklidir. Gagası açık sarı olur. Avrupa ve Batı Asya'da ormanlarda, bazen sürüler halinde yaşar. [*Lat. Columba œnas; Ing.* Stock-dove; *Fr.* Pigeon colombin]. ◉ **haber** ~ **i**, *ask.* ◘ Haber. ◉ **kaya** ~ i, § ❶ *zool.* Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımının, Güvercingiller *(Columbidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 34 sm. Tüyleri açık külrengi-mavidir. Gagası kara, ayakları kırmızı olur. Evcil güvercin ırklarının atasıdır Avrupa, Asya ve Kuzey Afrika'da kayalık yerlerde yaşar. [*Lat. Columba livia; Ing.* Rock dove, rock pigeon; *Fr.* Biset, pigeon de roche]. ◉ **tahtalı** ~, *zool.* Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımının, Güvercingiller *(Columbidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 43 sm. Tüyleri külrengi-mavi, ayakları ve gagası kırmızıdır. Avrupa, Batı Asya ve Kuzey Afrika'da dağlık yerlerde yaşar. [*Lat. Columba palumbus; Ing.* Ring dove; *Fr.* Pigeon ramier]. ◉ **yaralı** ~, Filipinlerde yaşayan güvercin türü. *(Göğsünde yaraya benzeyen kan lekesi gibi bir benek bulunur).* [*Fr.* Colombe poignardee].

~ **boynu**, *dey.* Böcekkabuğu gibi yesil, mavi ve pembe arasında dalgalanan renk. [*Ing.* Multicolored, shot, dove-colored; *Fr.* Colombin].

~ **göğsü**, Yeşil ile mavi pembe arasında böcek kabuğuna benzer mevceli ve bakılan tarafa doğru değişen renk. [*Ing.* Dove-coloured, dove-grey; *Fr.* Gorgede- pigeon].

~ **gübresi**, ◘ **Gübre.**

~ **kökü**, *bot. Menispermaceae* familyasından *jatrorrhiza palmata* adlı bitkinin kökü Bu kökten çıkarılan tentür eczacılıkta kullanılır. Tonik olarak da dizanteri ve bağırsak nezlesine karşı kullanılır. [*Lat. Radix colombo; Ing.* Columba, volumba, colomba; *Fr. C*olombo, columbo, racine du colombo].

~ **taklası**, *cimn.* Sırt sırta kollarını birbirlerine kenetleyen üç-dört kişinin oluşturduğu konik sırt boşluğunda *(omuzlara* dayanılarak) atılan takla.

~ **yuvası**, § ❶ *tiy.* Eski İngiliz tiyatrolarında ancak bir insan başı büyüklüğünde görüş deliği olan tiyatro locası. [*Ing.* Pigeon-hole; *Fr.* Boulin]. § ❷ *anat.* Beyincik dilciğinin yan kanatları ile Tarin kapaklarının meydana getirdiği çukurluk. *(İçinde beyincik bademciğinin üst ucu bulunur. Kırlangıç. yuvası da denilir).*

Güvercin, öz. i. *astr.* Güney yarıkürede, *Büyük köpek* yakınında yer alan küçük takımyıldız. En parlağı 2,8 kadirden, oldukça parlak çok sayıda yıldızdan meydana gelir. [*Lat. Columba (=COL); Ing.* Pigeon, dove; *Fr.* Colombe]. ◘ *ŞEKİL: 518 ve 519.* — **TAKIMYILDIZLAR.**

güvercingiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımının, Güvercinler *(Columbae)* alt takımına giren bir familyası. Gövdeleri kalın, bacakları kısa, kanatları kuvvetli, gagaları yumuşaktır. Gagaların kenarları düz, burun delikleri ortadan yarık olan bir zarla örtülüdür. Çok türü ve ırkı vardır. *Güvercinler, serçeden tavuğa kadar çeşitli büyüklükte olur. Sırf bitkisel besinlerle beslenirler, Yavrular pek gelişmemiş olarak* doğar). **Kaya güvercini** *(Columba livia)*, **Gök güvercin** *(C. oenas)*, **Tahtalı güvercin** *(C. palumbus)* türleri en iyi bilinenleridir. [*Lat.* ve *Ing. Columbidae; Fr.* Colombides, columbidés].

güvercinler, ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuslar *(Aves)* sınıfının, Karinalılar *(Carinatae)* bölümünün, Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımına giren bir alt takımı. Küçük başlı, kısa boyun ve bacaklı olurlar. Gagaları hafif kıvrıktır. Kanatları sivri olduğu için iyi uçarlar. Kursaklarından salınan süte benzer bir salgı ile ilk günler yavrularını beslerler. Dünyanın her yanına yayılmışlardır. **Güvercingiller** *(Columbidae)*, **Kumrugiller** *(Peristeridae)*, **Dişligüvercingiller** *(Didunculidae)* **Dodogiller** *(Dididae)* familyaları vardır. Türkiye'de olmanlık bölgelerde **tahtalı** ve **gökce** güvercini; kayalık yerlerde **kaya güvercini** ve ekili, ağaçlıklı yerlerde ise **üveyik** adlı türleri bulunur. [*Lat.* ve *Ing. Columbae*].

güvercinimsiler, ç.i. Kuş takımı. Güvercingiller *(güvercin, kumru, gura) dodogiller (dodo)* ve *çöltavuğugiller (arap tavuğu)* familyalarını kapsar. Tüyleri bol, yumuşak, kalın, kanatları geniş ve sivridir. *(dodogiller hariç.* Ayrıca anatomi bakımından daha birçok benzer özellikleri vardır. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Columbiformes].

güvercinlik,-ği, i. § ❶ i. Evcil güvercinlerin barınması veya yetiştirilmesi için yapılan yer. [*Ing.* Dovecot(e), pigeon-house, columbarium; *Fr.* Pigeonnier]. § ❷ *ask. esk.* Kalelerde, güvercinliklere benzeyen saklı yer ve gözcü kulesi. [*ing.* Colombier; *Fr.* Poppet].

güverse, i. *kuymc.* (a) Üfleçle veya kal pota sıyle yapılan işlem sonunda meydana gelen altın, gümüş küçük topak. ☆ *Eşanl.* **ince güverse ,deneme güversesi;** (b) Bir taşı bir mücevher üzerinde tutmak için kullanılan güverse biçiminde altın parçası.

güversali, s. Kuyumculukta basın burunlu bir kazı kalemiyle veya başka bir âletle yüzeyine taneli bir görünüş verilen maden. *(Bu işlem zamanla kuartona ve deriye de uygulanabilir).*

güverte /güver:te/, i. *It. Coverta.* § ❶ *den.* Gemilerde ambar ve kamaraların üstü; Gemilerin üzerine baştan kıça kadar döşenen tahtalardan ibaret döşemelerdir. Bunun saçla döşenmişleri de vardır. [*Ing.* Deck; *Fr.* Pont]. ◘ *ŞEKİL: 217.* **GEMİ.** § ❷ *arg.* Üstünde barbut oynanan masa. ◉ ~ **ye iniş**, *hava.* Bir uçağın, bir uçak gemisinin pistine inişe geçmesi; ◉ ~ **ye inmek**, *hava. /Uçak gemileri için/* Uçuş pistine inmek; ◉ **alt** ~, *den.* Alt batarya ile omurga arasında bulunan en alttaki güverte. [*ing.* Inferior deck; *Fr.* Pont inferieur]. ◉ **ana** ~, *den.* Serbest bordanın basladığı güverte; [*Ing.* Principal deck; *Fr.* Pont principal]. ◉ **bölme** ~ **si**, *den* Bir geminin su geçirmeyen bölmelerinin üstündeki güverte. [*ing.* Partitioned deck; *Fr.* Pont de cloisonnement]. ◉ **endaze** ~ **si**, *den.* ◘ Endaze. ◉ **fribord** ~ **si**, *den.* Ticaret gemilerinde fribord hesaplarına esas olan ve üzerinde hava şartlarına uygun her türlü açıklığın su geçmez kapama tertibatı ile örtülü bulunduğu, gemi boyunca uzanan sürekli güverte. [*ing.* Freeboard deck; *Fr.* Plage]. ◉ **gölge** ~, *den.* Ana güverte üzerindeki yük ve yolcuyu dış etkilerden korumak için yapılan hafif üst yapı. *(Gölge güverte bordadan bordaya uzanır; geminin bünye direncine ortak edilmeden yapılmıştır).* ◉ **ızgaralı** ~ *den.* Zemindeki ızgaralarla örtülmüş büyük delikler bulunan güverte. ☆ *Eşanl.* **kafes güverte.** [*Ing.* Grating deck; *Fr.* Pont à caillebotis]. ◉ **irtibat** ~ **si**, *den.* Geminin baş tarafını arka tarafıyle birlestiren geçit. [*Fr.* Pont de bout en, franc tillac]. ☆ *Eşanl.* **tam güverte.** ◉ **uçuş** — **si**, *den.* Bir uçak gemisinin iniş ve kalkış pisti olarak kullanılan üst kısmı. [*ing.* Flight deck; *Fr.* Pont d'envol]; ◉ **tonaj** ~ **si**, *den.* Geminin tonajını hesaplamak için boyunun ölçüldüğü güverte. *(Bu güverte, tek veya iki güverteli gemilerde üst güverte, ikiden fazla güvertesi olan gemilerde ise omurganın üstündeki ikinci güvertedir).* [*Ing.* Tonnage deck; *Fr.* Pont de tonnage]. ◉ **top** ~ **si**, *den.* Bir gemi teknesinin iki ucundaki dar kısım: *taret toplarının serbestçe ateş etmesini ve taretler arasında irtibatı sağlar).* [*Ing.* Gun deck; *Fr.* Batterie] ◉ **üst** ~, *den.* Gemi boyunca uzanan güverte. [*Ing.* Upper deck; *Fr.* Pont supérieur].

~ **altı tonilatosu**, *den.* Bir geminin tonaj güvertesi altına rastlayan bütün kapalı yerlerin, 100 kadem küp bir ton hesabıyle bulunan hacim tonu.

~ **askeri**, *den.* Savaş gemilerinde makine ve elektrik işlerinden başka hizmetlerde kullanılan erler.

~ **baş lostromosu**, *den.* Ticaret gemilerinde güverte personeli arasından seçilen ve gemi adamları yönetmeliğine göre bu adla anılan usta gemici. *(Güverte baş lostromosu, ikinci kaptanın emrinde, demir, zincir, direkler, dikme, vinçler, filika, matafora ve is-*

ŞEKİL: 238. — **GÜVERCİNLER.** 1. Balonlu güvercin *(kursağını şişiren güvercin).* 2. Tavus güvercini. 3. Paçalı kırlangıç. 4. Gezici güvercin. 5. Tepeli güvercin. 6. Polonya güvercini. 7. Çin kravatlı güvercini. 8. Posta güvercini. 9. Siyah güvercin. 10. Tambur güvercini. 11. Taklakçı güvercin. 12. Yabani güvercin. 13. Kaya güvercini *(posta güvercini).*

kelelerle ilgilenir. bu işlerde çalışan gemicileri yönetir. Savaş gemilerinin guverte baş lostromosuna baş porsun denir).

~ **bileti**, *den.* Ticaret gemilerinde yolculuk eden ve yolculuğunu güvertede geçirmek isteyen yolculara kesilen bilet.

~ **çalımı**, *den.* Gemi güvertelerinin baş-kıç doğrultusunda iki taraflı ortaya doğru kavisle inerek meydana getirdiği çukurluk.

~ **çivisi**, *den.* Güverte döseme tahtalarını mıhlamada kullanılan basları geniş civatalar. [*ing.* Deck-nail; *Fr. (Clou de)* carvelle].

~ **çizgisi**, *den.* Güverte ile bordayı birleştiren çizgi. *(Güvertenin meydana getirdiği yatay düzlemle bordanın meydana getirdiği dikey düzlemin arakesitiyle gösterilir).*

~ **enspektörü**, *den.* Bir deniz ulaşım kumpanyasında gemilerin bakımıyle yükümlü görevli. *(Genellikle kumpanyanın eski kaptanlarından biridir. Güverte işleri müdürü de denir).*

~ **fırçası**, *den.* Gemilerde güverte yıkamakta kullanılan kısa ve sert kıllı uzun saplı fırçalar.

~ **iskaçası**, *den.* Bir güvertede direğin geçmesi için açılmış delik.

~ **kamarası**, *den.* Bir geminin üst güvertesindeki kapalı yer. *(Baş ve kıç kasaralar gibi iki borda arasını kaplamaz).* ◘ *ŞEKİL: 217.* – GEMİ.

~ **loçası**, *den.* Gemi çapalarına bağlı zincirin, bağlı bulunduğu zincirlikten güverteye çıktığı yuvarlak delik.

~ **lostromosu**, *den.* Ticaret gemilerinde güverte mürettebatının başındaki görevli.

~ **lumbuzu**, *den.* Üst güverteler üzerinde aşağı katlara aydınlık vermek için açılmış ve kalın camlar geçirilmiş delikler. [*ing.* Deck-light; *Fr.* Lentille de pont].

~ **makineleri**, *den.* Gemilerde güverteye yerlestirilmis olan vinç, ırgat v.b. makineler. *(Güverte mürettebatı tarafından kullanılır).*

~ **sehimi**, *den.*. Güvertenin alabandalar doğrultusundaki tümsekliği.

~ **seyahati**, *arg.* Şoför muavininin arka bagajda gitmesi: *Yükümüzü aldık, haydi sen de güverte seyahatine!*

~ **takviye kemeresi**, *den.* Ahşap gemilerde güvertelerin kenarlarını alttan desteklemek için iç omurgaya bindirilmis dik kenar, iki kulaklı takviye parçası, köşebent. *Birinci güvertenin borda iç kaplamasının üzerine oturduğu kaplama tahtasına kadar çıkar).* Saç gemilerde bir çeşit kaburga posta. *(Herhangi bir postadan daha geniş olur. Ortası çelik, kenarları geniştir. Geniş kenarları hem kaburgayı bordaya tesbit eder, hem de kaburganın direncini arttırarak bükülmesini önler. Güvertenin kenarları bu postaya dayanır. Bu postanın hafif olması için üzerinde delikler açılmıştır. Çok geniş oldukları ve yük istifi için gerekli yeri daraltıkları için sileplerde pek bulunmayan bu postalar sarnıç gemilerinde çok kullanılır. Güverte altı praçolu da denir).*

~ **üstü yapılar**, *den.* Üst güvertede bulunan ve geminin teknesiyle bir bütün meydana getirerek bir bordadan, diğerine kadar devam eden kaptan köşkü, bas ve kıç kasaralar gibi yapılar. *(Serbest bordanın hesaplanmasında güverte üstü yapıların büyüklüğü gözönünde tutulur).* [*ing.* Deck superstructures].

~ **yatırımları**, *den.* Güverte kemereleri yönünde bas yatırımlar.

~ **yolcusu**, *den.* Yolcu gemilerinde kamara bileti almayıp, yolculuğunu güverte üzerinde geçirenler. [*ing.* Deck-passenger; *Fr.* Passager de pont].

~ **yükü**, *den.* Güvertede taşınan yük. *(Bu yüklerin sigortası ambarda taşınan yüklerden çok zaman daha pahalı olur).* [*ing.* Deck-load, deck-cargo; *Fr.* Ponté].

~ **zabiti**, *den.* Ticaret gemilerinde güverte bölümünde görevli kaptan.

güverteli, i. *den.* Bastan kıça kadar bir veya birkaç kat döşemeli olan tekneler. [*ing.* With decks].

güvertesiz, i. *den.* Bastan kıça kadar açık olan, güvertesi bulunmayan tekneler.

güvey(i), i. *esk. T. küdegü* ~ *kuyegu.* § ❶ Evlenme töreni sırasında, evlenmekte olan bir erkeğe verilen ad. [*Ing.* Bridegroom; *Fr.* (Nouveau) marie]. § ❷ Bir ailenin kızı ile veya kızı gibi yakınlarından biriyle evlenmis erkek: *O bizim güveyimizdir.* [*Osm.* Damat; *Ing.* Son-in-law; *Fr.* Gendre]. ◉ **iç si**, ◘ **içgüvey** ◉ **iç** ~ **inden (içgüveysinden) hallice (olmak)**, *dey.* ◘ **içgüvey**: § ~ **çamaşırı**, *folk.* Kız evinden güveye yollanan çamasır. *(Güvey, bu çamaşırı hamamdan sonra giyer, getirene bahşiş verilir);* ~ **eğlenmesi**, *folk.* Düğünden önce *(genellikle çarşamba günü)* erkek evinde toplanılması. Odanın elverişli yerine bir futa asılır, karşısına güveyin oturması için bir minder konur veya yere kilim serilir. Güvey en sonra odaya girer. Kız evinden gelen çamaşır bohçası odanın orta yerine konur. Bir hoca dua ederken bohça açılır; işlemeli peşkir hocaya armağan edilir, çamaşırlar güvey ile birlikte başka bir odaya götürülür ve güveye abdest aldırıldıktan sonra bu çamaşırlar giydirilir); ◉ ~ **i içeri tıkma**, *folk.* Düğün töreninden sonra güveyin arkadaslarını ve akrabaları tarafından eve getirilerek, dualar ve ilâhilerle evden içeri sokulması. *(Bazı bölgelerde güveyin sırtı yumruklanır).*

~ **gezdirmesi**, *folk.* Düğünden sonraki ilk sabah, sağdıç ve arkadaslarının güveyi alarak gezdirmeleri. *Güveyi seyranı veya güveyi dolaştırması da denir. Bazı bölgelerde düğünden önceki günlerde yapılır).*

~ **girmek**, *dey. (Erkekler hk.)* Evlenmek, evlendiği kızın bulunduğu yere ayak basmak. *Güvey girdiğinin ertesi günü askere çağrıldı.* [*ing.* To enter the bridal chamber *(bridegroom); Fr.* Entrer a vie conjugale].

~ **hamamı**, *folk.* Düğünden önceki persembe günü güvey ve arkadaslarının topluca hamama gitmeleri. *(Özel olarak görevlendirilen biri davet edilecekleri tespit eder. Ertesi sabah düğün çalgısıyle birlikte hamama gidilir. Misafirlere ikramda bulunulur; sonra güveyinin evinde toplanılır. Bazı bölgelerde buna güveyin çimme günü denir).*

~ **olmadık ama, kapı dısında bekledik**, *sak. dey.* Konuşan kimse söz konusu olan isin bütün yabancısı olmadığını anlatmak için söyler.

~ **tıraşı**, *folk.* Güveyin, düğün gecesinden önce olduğu itinalı saç, sakal tıraşı.

~ **yastığı**, *folk.* Gelinle birlikte erkek evine getirilen sırmalı yastık.

~ **yemeği**, *folk.* Erkek evi tarafından düğün akşamı akraba ve yakınlarına verilen ziyafet.

güvey.feneri, b.i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Patlıcangiller *(Solanaceae)* familyasından, sürüngen gövdeli beyazımtırak renkli çiçekler açan, 30-60 sm. yüksekliğinde, çok yıllık otsu bir bitki. Yaprakları saplı, stipulasız ve almasık dizilişlidir. Meyva bakkadır. Bütün bitkide *physalin* adlı bir **alkaloid** vardır. Meyvalarında *(Fructus «Baccae» Alkekengi)* boya maddesi ve organik asidler bulunur. Pek az alkaloid tesbit edilebilmiştir; Meyvaları idrar verici, haricen yapraklar yumuşatıcı, yaprak ve dalları kurt düşürücü olarak kullanılır. [*Lat. Physalis alkekengi; Ing.* Winter cherry, chinese lantern plant; *Fr.* Alkekenge, coquerelle, coqueret, lanterne].

☆ *Eşanl.* **gelinotu, fenerçiçeği.**

güveylik,-ği, i. § ❶ Güvey olma hali; [*ing.* Condition of a bridegroom; *Fr.* Etat ou position de nouveau marie ou de gendre] § ❷ s. Güvey iken yapılan veya kullanılan: *Güveylik elbise.* [*ing.* Things used or worn by the bridegroom; *Fr.* Du mariage, propre au nouveau marie].

güvey.otu, b.i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Ballıbabagiller *(Labiatae)* familyasından, Haziran-Ekim ayları arasında çiçek açan, 25-80 sm. boyunda, çok yıllık otsu bir bitki. Yaprakları saplı, karşılıklı ve stipulasızdır. Meyva nukstur. Tasıdığı bir uçucu yağda, fenol bünyeli bileşikler, ve özellikle karvakrol vardır; midevî; yatıştırıcı ve antispazmodik etkisinden dolayı hazımsızlık ve istahsızlıkla kullanılmaktadır. Öksürüğü de iyi eder; itriyat ve likör sanayiindeki yeri önemlidir. [*Lat. Origanum vulgare; ing.* Wild marjoram; *Fr.* Origan, marjolaine].

☆ *Eşanl.* **keklikotu, merzengüş, mercankösk**

güvez, s. *esk. T. kukez.* Mora çalar kırmızı. [*ing.* Dark red; *Fr.* Carmin foncé].

güya /gu:yâ/, z. *Osm.* < *Fars. güften*, demek > *güyî* > *guyiyâ.* Sözde sanki: *Güya sen görmüşsün.* [*Ing.* As if, so-called, wouldbe; *Fr.* Comme si *(on dirait que)*].

güz, i. *esk. T. küz.* § ❶ *astr.* ve *cogr.* Eylülün 22'sinde başlayıp Aralık ayının 21'inde sona eren, yazla kış arasındaki mevsim. *(kuzey yarım küre için);* [*Osm.* Harîf; *Ing.* Autumn; *Fr.* Automne]. ☆ *Eşanl.* **sonbahar.** § ❷ *(Geniş anlamda)* Yaşlılığın yaklasması. [*ing.* The approach of the old age; *Fr.* Automne, l'approche de la vieillesse].

~ **çiğdemi**, *bot.* ◘ **Sonbahar çiğdemi.**

~ **dokusu**, *ağ. iş.* Yasayan ağaçta yazın olusan ve güzün tamamlanan sert, sıkı dokulu bölüm.

~ **ılımı**, *astr.* Güneş'in güz noktasına gelmesi ve bu andaki ılım. [*Osm.* Itidâl-i harîfi; *Ing.* Autumnal equinox; *Fr.* Équinoxe automnal].

~ **noktası**, *astr.* ve *coğr.* Güzde gün-tün esitliği anında güneşin gök ekvatoru çizgisi üzerinde bulunduğu nokta. [*Osm.* Nokta-i harîfi; *Ing.* Autumnal point; *Fr.* Point automnal].

☆ *Eşanl.* **sonbahar noktası,**

Kars. **koç noktası, ilkbahar noktası, ilkbahar ılımı.**

güzaf /güzâf/, *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ *(söz hk.)* Bos, anlamsız, beyhude: *Laf-ü-güzaf.* [*ing.* Chitchat, idle talk; *Fr.* Vaines paroles, paroles creuses]. § ❷ i. Anlamsız söz. [*ing.* Nonsense talk; *Fr.* Bêtises]. ◉ **lâfü** ~, *dey.* Bos lâkırdı. [*ing.* Empty words; *Fr.* Paroles en l'air].

güzel, s. *esk. T. közemek*, istemek, arzu etmek < *közel.* § ❶ Göze veya fikir ve duyguya hoş gelip, haz, hayranlık, veya heyecan uyandıran *(şey): Güzel fikir, Güzel kız.* [*Osm.* Melih, meliha, lâtîf, dilber; *ing.* Beautiful; *Fr.* Beau, joli]. ☆ *Karş.* **çirkin**; § ❷ iyi, kusursuz, mükemmel: *Güzel bir iş gördü.* [*ing.* Perfect; *Fr.* Parfait]. § ❸ *ünl.* Pek iyi, doğru: *Güzel, güzel amma!* [*ing.* Very good; *Fr.* Bien, tres bien]. § ❹ Beklenene uygun düsen ve basarı fikri uyandıran: *Güzel bir fırsat:* [*ing.* Grand, fine; *Fr.* Beau, bel,-belle]. § ❺ *(Zihin ve karakter hk.)* Entellektüel bir üstünlük düsüncesi uyandıran: *Güzel bir yetenek;* [*ing.* Pretty; *Fr.* Beau, bel,-belle, l'idée d'une superiorité intelectuelle]. § ❻ Bir soyluluk, ahlâkî üstünlük düşüncesi uyandıran: *Güzel duygular, güzel hareketler.* [*Ing.* Noble, fine, lofty; *Fr.* Beau, bel,-belle, qui eveille une idée de noblesse, de superiorité morale]; § ❼ Görgü kurallarına uygun olan: *Tırnaklarını yemek güzel değildir.* [*ing.* Good; *Fr.* Beau, bel,-belle, qui est conforme aux bienséances]. § ❽ *(Hava hk.)* Sakin, hos, memnun eden: *Güzel bir gece, güzel bir gün:* [*ing.* Calm, quiet, fine pleasent, beautiful; *Fr.* Beau, bell,-belle, calme, doux, clair]; § ❾ Oksayıcı, aldatıcı, kandırıcı: *Güzel vaatler, Güzel sözler;* [*Ing.* Pleasing, flattering; *Fr.* Beau, bel,-belle, flateur,-euse, specieux,-euse, artificieux,-euse]. § ❿ i. Güzel olan ve estetik duygu uyandıran bir seyin özelliği: *Iyiyi güzele tercih etmeliyiz;* [*Ing.* Fine, nice; *Fr. Beau*]. § ⓫ Güzel kız veya kadın: *Bu günlerde herkes Isveç'teki bir güzelden söz ediyorlar;* [*Ing.* Beauty, fair one; *Fr.* Beauté]. § ⓬ Güzellik kraliçesi: *Türkiye Güzeli.* [*Ing.* The most beautiful woman of...; beauty queen; *Fr.* La plus belle femme de..., reine de beauté]. § ⓭ Bir seyin ilgi çekici yanı: *Işin güzeli.* [*Ing.* Interesting, important, gripping; *Fr.* Beau, le côté séduisant ou plaisant d'une chose]. § ⓮ z. Iyice, tam olarak: *Bugün akşama kadar çok çalıştık.* [*Ing.* Well; *Fr.* Bien]. ◉ ~ **e bakmak sevaptır**, *at.* Güzel seylere bakarken hayranlık duyar, Tanrı'nın neler

yarattığını düşünerek büyüklüğünü düsünürüz. Onun için güzele bakmak sevaptır. ◉ **~ e kırk günde doyulur, iyi huyluya kırk yılda doyulmaz,** *at.* İyi huylu olmayan güzel yüzlüden çabuk uslanır. iyi huylu olan kimseden -çirkin de olsa hiç usanılmaz. ☆ *Eşanl.* **«Tüy güzelliği...»** ◉ **~ e ne yaraşmaz (yakışmaz),** *at.* Güzelin giysi ile süsle güzelleşmesi söz konusu değildir. Ne giyerse giysin ona yakışır. ◉ **~ i herkes sever,** *at. Bütün* insanlar güzellere ve güzel şeylere karşı sevgi duyarlar. ◉ **bir ~, dey.** İyice. ◉ **dünyalar ~ i,** *dey.* Çok güzel *(kız).* [*Ing.* Most beautiful *(woman),* Miss Universe]. ◉ **Güzelim,** *dey.* Güzel olup sevilen: *Güzelim ağacı kestiler, ne yazık!* [*Ing.* My love, my darling; *Fr.* Mon amour]. ◉ **~ ler resmi geçidi,** *arg.* Makam arabalarının arkasına takılan polis arabaları. ◉ **~ lerin talihi çirkin olur,** *at.* Güzeller, güzelliklerine yaraşan bir güzellik ararlar. Bunu bulmak da pek kolay olmadığından -ya da kendilerini bulduklarına lâyık görmediklerinden- mutlu olmazlar.

~ bürünür, çirkin görünür, *at.* Güzeller kendilerini nazlı satarlar; kolay kolay kimseye görünmek istemezler. Çirkinler ise kendilerini herkese göstermeye, beğendirmeye çalışırlar.

~ Helena, *mit.* Eski Yunanistan'da güzelliğiyle ün salmış bir efsane kahramanı kadın. Helena'nın serüvenleri trajedi, şiir, resim ve heykel gibi birçok sanat eserine konu olmuştur. [*Ing.* Beautiful Helen; *Fr.* Belle Hélène].

~ kanda kavga anda, *at.* Güzel şeyi herkes ele geçirmek istediğinden aralarında «*-Ben alacağım,- Yok ben alacağım*» diye *kavga çıkar.*

~ sanatlar, *sosy.* ve *fels.* Edebiyat, müzik, resim, heykel, mimarlık, tiyatro gibi insanda heyecan ve hayranlık uyandıran sanatlar. [*Osm.* Sanayi-i nefise; *Ing.* Fine arts; *Fr.* Beaux-arts].

~ ~ akademisi, *eğt.* Resim, heykel, mimarlık ve bunların dallarına ait sanatların öğretildiği yüksek okul. [*Osm.* Sanayi-i nefise mektebi; *Fr.* Académie des beaux-arts]

~ sesli ardıç kuşu, *zool.* ◘ Ardıç².

~ yazarı, *san.* Güzel el yazıları yazan sanatçı. [*Osm.* Hattat; *Ing.* Calligrapher; *Fr.* Calligraphe].

~ yazı, *san.* Hattat sanatı, edebî veya iyi yazılar. [*Osm.* Hüsn-ü hat; *Ing.* Calligraphy; *Fr.* Calligraphie].

~ yazı sanatı, *eğt.* Harflere güzel biçimler vererek yazma sanatı. [*Osm.* Hüsn-ü hat; *Ing.* Penmanship; *Fr.* Calligraphie].

güzelavrat.otu, b.i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Patlıcangiller *(Solanaceae)* familyasından, Avrupa'da ve Türkiye'de Kuzey Karadeniz bölgesinde yetişen, Mayıs - Ağustos aylarında çiçek açan, koru ve orman açıklıklarında yetişen, 60-200 sm. yüksekliğinde, çok yıllık, otsu zehirli bir bitki. Yaprakları ovat, sivri, yumuşak, çiçekleri yaprak koltuğunda tek, çan biçiminde ve morumsu esmer renktedir. Meyva kiraz büyüklüğünde, siyah, parlak bir bakkadır. Kök *(Radix Belladonnae)* yaprak *(Folia Belladonnae)* ve meyvalarında *hyoscyamin* ve *atropin* bulunur; bu bitkiden elde edilen preparatlar, eskidenberi ağrı kesici, ant spazmodik, astım nöbetlerini durdurucu ve veremlilerde ter kesici olarak kullanılmaktadır; bitkinin müessir maddesi olan atropin, özellikle sulfat tuzu halinde, göz bebeğini genisletmekte, bazı kalb hastalıklarında ve morfinle meydana gelen zehirlenmelerde kullanılır. [*Lat. Atropa belladonna; ing.* Deadly nightshade, belladonna; *Fr.* Belladone] *ŞEKİL: 98.* — **ZEHİRLİ BİTKİLER.**

güzelce, s. § ❶ Oldukça güzel, güzel sayılabilen: *Orta boylu güzelce bir kız;* [*ing.* Fine; *Fr.* Assez beau, belle, joli]. § ❷ z. İyice, adamakıllı, dikkat ederek: *Karınlarını güz l. ce doyurdular.* [*ing.* Thoroughly; *Fr.* Doucement, passablement].

güzelcilik,-ği, i. *fels.* (a) Doktrinleri gerçeklerinden çok, güzelliklerinden ötürü benimseme eğilimi; (b) Sanat ve şiiri en ilkel şekillere indirgemeyi düsünen bir sanat ve edebiyat kolu. [*Osm.* Bediiye; *ing.* Esthetism; *Fr.* Esthétisme].

güzel.funguskınkanatlısıgiller, *zool.* Böcekler *(Insecta* sınıfının, Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımına giren bir familyası. Küçük oval biçimli, parlak renkli olurlar. [*Lat.* ve *ing. Endomychidae; Fr.* Endomychides].

güzel güzel, z. Olağan bir halde, usulünce: *Güzel güzel gidip geldi.* [*Ing.* Gently; *Fr.* Doucement].

güzel.hatun.çiçeği, b.i. *bot.* Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Nergisgiller *(Amaryllidaceae)* familyasından, anayurdu *Cap* olan bir bitki. Büyük, pembe renkli ve hos kokulu çiçeklerinden dolayı süs bitkisi olarak yetistirilir. [*Lat. Amaryllis belladonna; ing.* Belladonna lily; *Fr.* Amaryllis belle-dame].

güzelim, s. Beğenilen, güzel olan: *Güzelim bahar rüzgârında ter kokuları... O güzelim kız ne hale gelmiş!* [*ing.* My love, my darling; *Fr.* Mon amour].

güzelleme, i. § ❶ Halk edebiyatında sevgili, yer, tabiat ve benzerlerinin güzelliklerini övmek için yazılan lirik manzumelere verilen ad. § ❷ Bu şiirin bestelenmesinden meydana gelen bir halk musikisi türü.

güzelleşmek, nsz. f. Güzel olmak, güzel hale gelmek: *Hayatımız günden güne güzelleşiyor.Giyim kuşamla kadın güzelleşti.* [*ing.* To become beautiful, pretty, good: *Fr.* Devenir beau, belle, s'embellir].

güzelleştirilmek, nsz. f. Kendsiine güzellik verilmek, güzel hale getirilmek. [*ing.* To let be embeillished or adorned].

güzelleştirmek(-i), f. Güzellik vermek, güzel hale getirmek. [*Ing.* To make beautiful or pretty, to embellish, to adorn; *Fr.* Rendre beau,-belle, embellir].

güzellik,-ği, i. § ● Güzel olma hali; insana haz veya hayranlık veren maddî veya manevî uyumluluk. [*Osm.* Cemal, hüsn, melâhat, beha, hüsnüan; *ing.* Beauty; *Fr.* Beaute]: ☆ *Karş.* **çirkinlik**; § ❷ Okşayıcı söz veya davranış, iyilik, tatlılık, yumuşaklık: *Onu sertlik değil, güzellik yola getirir.* [*Osm.* Mülâyemet; *ing.* Moderacy; *Fr.* Bonté, douceur]. ☆ *Karş.* **serlik. kabalık.** § ● Ahlâkî ve fikrî nitelikleriyle hayranlık uyandıran sey: *Ruh güzelliği, Duygu güzelliği;* [*ing.* Beauty; *Fr.* Beaute]. § ❹ *esk.* Yüze sürülen düzgün.

~ çizgisi, *san.* ◘ Çizgi.

~ enstitüsü, ◘ Enstitü.

~ kraliçesi, Yalnız yüz ve vücut güzelliği göz önünde bulundurularak yapılan yarışmalarda birinciliği kazanan kız. [*ing.* Beauty queen; *Fr.* Reine de beaute].

~ müstahzarları, Makyaj malzemelerinin genel adı. [*Ing.* Cosmetics; *Fr.* Cosmetique].

~ ondur, dokuzu dondur, *at.* Güzelliğin onda dokuzu giyim kuşamla sağlanır.

~ yarışması, *(müsabakası)* Yalnız yüz ve vücut güzelliğinin ölçü olarak kabul ed ldiği yarışma. [*ing.* Beauty contest; *Fr.* Concours de beaute].

güzellikle, z. Yumuşak ve iyi davranışla: *Güzellikle söyleseydin yapardı.* [*ing.* Gently, without using force; *Fr.* Sans violence, doucement].

güzen, i. Şirin, güzel ve edalı. Zarif ve uyumlu olan şeylerin güzelliği. Tavır ve hareketlerdeki oranlılık ve güzellik duruş ve yürüyüslerde vücudun aldığı durumların uyumlu ve güzel olması. [*Osm.* Zarafet; *Ing.* Grace; *Fr.* Grâce].

güzer.gâh /güzergâh/, b.i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Yol üstü, uğranılacak, geçilecek yer. [*Ing.* Route passage, course, track; *Fr.* Passage]. § ❷ Yol boyu. [*ing.* Main line, main route; *Fr.* Voie principal].

güzey*, i. *coğr.* (a) Gölgede kalan taraf: *Dağların güzeyindeki karlar güç erir;* (b) Dağlık bölgelerde kuzeye bakan vâdi yamacı. [*Ing.* ve *Fr.* Ubac].

☆ *Eşanl.* **kuz yönü.**

☆ *Karş.* **güney.**

güzide /güzîde/, s. ç: **güzîdegân.** *Osm.* < *Fars.* § ❶ Seçkin, seçilmiş, seçme. [*ing.* Distinguished, select, outstanding, choice; *Fr.* Choisi]. ☆ *Yak. anl.* **mümtaz, müntehap, sivrilmiş, kalbur üstü.** ☆ *Karş.* **sıradan.** § ❷ i. Kadın adı.

güzidelik,-ği, i. Seçkin olma hali. [*Ing.* Choiceness; *Fr.* Charactere de ce qui est choisi, distinction].

güzin /güzîn/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Seçilmiş, seçme. [*Osm.* Müntehap; *ing.* Distinguished, select; *Fr.* Choisi; § ❷ i. Kadın adı.

güzle, i. *coğr.* Sürülerin yayladan ağır ağır dönüşleri sırasında ,orman ve koruluklar içinde, veya ekinleri biçilmiş tarlalarda, kısa bir süre için kondukları yer. Güzleler, yaylâ ile kışlak arasında bir yer tutar. [*ing.* Winter quarters].

güzlek,-ği, i. *h.d.* § ❶ Güz yağmuru; [*ing.* Autumnal rain; *Fr.* Plui d'automne]. § ❷ Güz mevsiminin geçirildiği yer. [*ing.* Automnal resort; *Fr.* Station d'automne].

güzlük, s. Güzün yapılan: *Güzlük ekim.* [*ing.* Autumn-sown *(crops),* autumnal; *Fr.* Automnal,-ale].

güzül*, s. *astr.* Güzle ilgili. [*Osm.* Harifî; *Ing.* Autumnal; *Fr.* Automnal,-ale].

güzün /gü:zün/, z. Güz mevsiminde. [*Ing.* In the autumn; *Fr.* A l'automne, pendant l'automne].

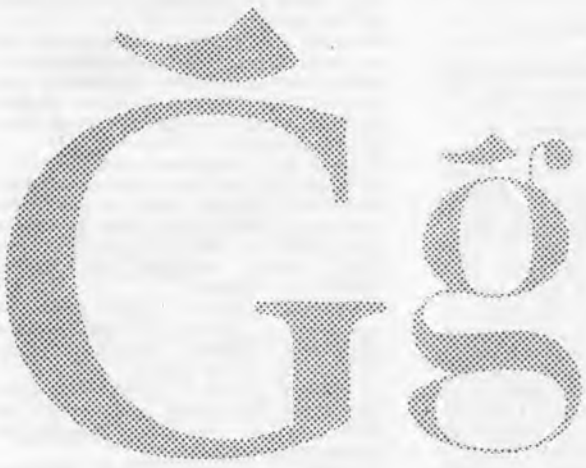

ğ, Ğ, § ❶ Türk alfabesinin dokuzuncu harfi; Ses bilimi bakımından, ince seslilerle ön damak, kalın seslilerle ise art damak sessizlerinin sürekli ve yumuşağı. **Yumuşak** ge denilen bu harf, Türkçe'de kelimelerin başında hiç geçmediği gibi, sonunda da ancak tek hecelilerde bulunur. [*ing.* Ninth letter of the Turkish alphabet; *Fr.* Neuvième letter de l'alphabet Turc]. § ❷ Sıralama ve sınıflamada sayı yerine kullanıldığında 8 veya 9'u gösterirse de genellikle kullanılmaz.

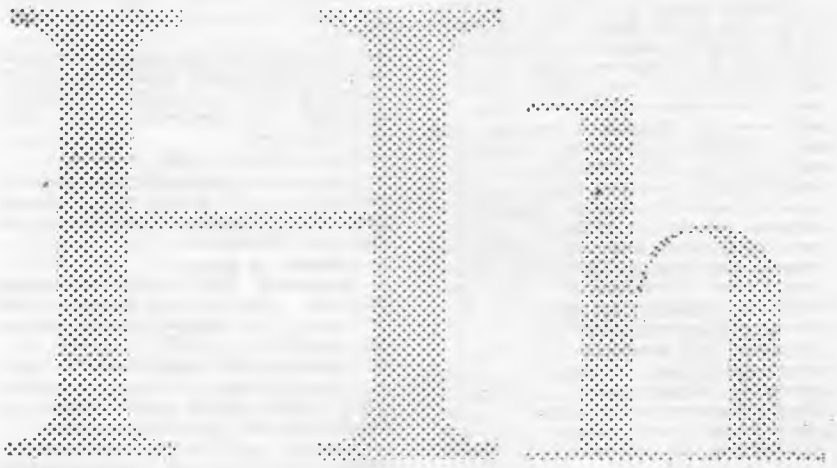

h, H. § ❶ Türk alfabesinin onuncu harfi; ses bilimi *(fonetik)* bakımından boğaz ünsüzlerinin süreklisini ve sertini gösteren bu harfe **he** adı verilir. [*Ing.* The tenth letter of the Turkish alphabet; *Fr.* Dixième lettre de l'alphabet turc]. § ❷ *mat.* Sınıflama ve sıralamalarda maddelerin sırası harfle gösterildiği vakit dokuzuncu veya onuncu maddenin başına getirilir. [*Fr.* Comme signe [*Fr.* H désigne la constante de Planck]. d'orde, **h** désigne le neuvième ou dixième objet d'une serie]. § ❸ *müz.* Nota işaretlerini harfle gösterme usulünde **si** sesini bildirir. [*Fr.* Dans la notation musicale **«h»** désigne **«si»**]. § ❹ *fiz.* **h**,*planck sabiti*'ni belirtir. [*Fr.* H désigne la constante de Planck]. § ❺ *metrol.* (a) **h**, bir birimin yüzle çarpıldığını gösteren *hekto* önekinin sembolüdür. [*Fr.* H est le symbole du prefixe *hecto*, designant l'unité multipliée par cent]. (b) **H**, indükleme birimi olan *henry*'nin sembolüdür. [*Fr.* H est le symbole du *henry*, unité d'inductance électrique]. § ❻ *kim.* **H,** hidrojen elementinin sembolü. [*Ing.* Symbol of hydrogen; *Fr.* Symbole de l'hydrogène].

H diski, *zool.* Çizgili kasta anizotropik bölgenin orta kısmına rastlayan bölge olup sadece miyozin ipliklerinden yapılmıştır. [*Ing.* H. disc; *Fr.* Disque H].

ha[1], ünl. § ❶ Dikkati çekmek *(uyarmak, uyandırmak)* için, bir şeyden sakındırmak üzere kullanılır: *Sakın oraya gitme ha! Sakın ha, bir daha yapma! Ha, bilmiş ol! ben öyle şey istemem.!* [*Ing.* I warn you! Beware!]. § ❷ isteklendirme *(teşvik)* için söylenir: *Ha göreyim seni! Ha gayret!* [*Ing.* Well, go on]. § ❸ /hä/ Şaşma anlatır: *Amma kocaman ha!.* [*Ing.* See! Now! really!; *Fr.* Ha!]. § ❹ /hä/ Sonradan veya birdenbire hatırlanan şey hakkında veya bir seyin sonradan anlaşıldığını anlatmak için kullanılır: *Ha, az kaldı unutuyordum, Ha, şimdi anladım!; Ha, sen bana kitap getirecektin! Ha, şimdi anladım!* [*Ing.* Oh, I see! Oh yes]. § ❺ /hā/ **e.** Bir soruyu güçlendirmek için söylenir: *Gideyim ha? Olmaz mı ha? Ha? Olmaz mı?; Sen geldin, ha?* § ❻ *(Bazı bölgelerde)* kaba sayılan konuşmada *«evet»* anlamında kullanılır: *Gelir misin? Hal gelirim.* § ❼ *«işte»* yerine işaret için de kullanıldığı yerler vardır, hele Karadeniz taraflarında işaret edatı olarak çok söylenir: *Ha işte aradığınız adam!.* § ❽ Bir çağırmayı cevap olarak kaba ve tek lifsiz olarak **«efendim, buyur»** yerinde söylenir: *Ha deme, beybaba, efendim de».* [*Ing.* What?; *Fr.* Quoi?]. § ❾ *bağ.* Birbiri arkasına ayrı kelimelerin başında tekrarlanınca, eşitlik anlamını verir: *Ha ben gel-*

mişim, ha o, Ha Ali hoca, ha hoca Ali. [*Ing.* Either...or]. § ● Bazen tekrarlanan bir buyurum kipinin tekrarları arasında yer alarak fiil ile anlatılan işin uzadığı ve bundan bıkıldığı bildirilmiş olur: *Yürü ha yürü, yol bitmiyor kil* [*Ing.* On and on].

~ **babam (-babam-l),** *dey.* § ❶ Karşısındakinin çabasını artırması için söylenir. § ❷ Süreklilik anlatan zarf gibi de kullanılır: *Ha babam atıştırıyordu.* [*Ing.* Push on, on with you, get on; continuously, on and on; *Fr.* Allons, donc].

~ **bire,** *dey.* Durmadan, ara vermeden: *Ha bire çene çalıyor.* [*Ing.* Nonstop, uninterruptedly; *Fr.* Sans cesse, continuellement].

~ **deyince,** *dey.* İstenilen anda: *Ha deyince bulunmaz ki..* [*Ing.* At a moment's notice, at once; *Fr.* Aussitôt].

~ **hoca Ali, ~ Ali hoca,** *dey.* Değişik dönemlerde ileri sürülen bir düşüncenin eskisinden ancak şekilce farklı olup temelinde hiç bir başkalık göstermediğini anlatır. [*Ing.* It's all the same; *Fr.* C'est jus vert ou verjus, c'est bonnet blanc et blanc bonnet].

~ **söyle,** *dey.* Yapılan bir işin beğenildiğini anlatır: *Ha şöyle, biraz kendini gösterl* [*Ing.* That's better; that's right, *Fr.* C'est ça, très bien].

~ **şunu bilseydin,** *dey.* «*Bunu çoktan anlaman, bilmen gerekirdi*» anlamında olup bir gerçeği neden sonra anlayıp ortaya atana karşı söylenir. [*Ing.* You've said it, that's right].

ha[2], i. *Ar.* Arap alfabesinin altıncı, osmanlı ve fars alfabelerinin sekizinci harfi; Ebced hesabında 8 sayısını gösterir; Arap aylarının kısaltılmasında bazen cemaziyelâhir ayına işaret eder.

ha[3], Yüzölçümü birimi olan *hektar*'ın sembolü. [*Ing.* Symbol of hectar; *Fr.* Symbole de l'hectare].

hab, i. *Osm.* < *Ar. habb. esk.* § ❶ Tane. § ❷ Tahıl tanesi, tohum. § ❸ Hap.

hâb /hâb/, i. *Osm.* < *Fars.* Uyku, Rüya. [*Ing.* Sleep, dream; *Fr.* Sommeil,rêve].

habab /habâb/, i. *Osm.* < *Ar.* Suyun ve sulu şeylerin üstünde meydana gelen kabarcık. [*Ing.* Bubbles, bubble, dewdrops, dewdrop].

Habab'lar, ç.öz.i. *etn.* Kızıldeniz'in Afrika kıyısında yaşayan çoban kavim. Yazın sürülerini yüksek yaylalarda otlatmaya çıkartır, kışın, kıyı düzlüğüne inerler.
Eskiden habeşî hıristiyan olan bu halk Mısır'a boyun eğdikten sonra Müslümanlığı kabul etti; Habeş lehçesiyle konuşurlar. [*Ing.* ve *Fr.* Hababb(s)].

habanera /habanera/, i. *Isp. müz.* XIX Yüzyılda halkın çok tuttuğu, pek kıvrak bir Küba dansı ve onun havası. *(«Carmen» operasında geçtiği için ün kazanmıştır).* [*Ing.* ve *Fr.* Habanera].

habaset,-ti, /habâset/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Habislik, murdarlık, soysuzluk, körülük, kötücüllük. [*Ing.* Villainy, infamy, baseness; *Fr.* Malice, mechanceté].

habbe, i. ç: **habbât, hubab.** *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Buğday, arpa, çavdar gibi tahıl tanesi. [*Ing.* Grain, seed, kernel, berry; *Fr.* Grain, boulle d'air]. § ❷ *tiy.* Karagöz, Matiz, külhanbeyi tiplerince kullanılan ve yemek yemek anlamına gelen terim; § ❸ Su kabarcığı; § ❹ *tasav. Hayderri*'nin göğüs kısmının iki tarafına takılan tespih taneleri. *(Bu tespih taneleri akik veya neceften yapılır ve zincirle asılırdı. Bektaşilere göre bu, hubbı Haseneyn'i /Hasan ile Hüseyin'e karşı duyulan sevgiyi/ dile getirir;* § ❺ *metrol.* Değerli nesnelerin ölçülmesinde, tartılmasında kullanılan ölçek. ◉ ~ **si kalmadı (~ si yok),** *dey.* Hiç kalmadı, hiç yok. [*Ing.* Not a scrap left]. ◉ ~ **yi kubbe yapmak,** *dey.* Küçük ve önemsiz bir şeyi büyütmek. [*Ing.* To make a dome out of a speck; *Fr.* Exagérer, en faire une montagne].

habe, i. *çingenece, arg.* Ekmek, yemek: *Habe koymak.* [*Ing.* Bread; *Fr.* Pain].

~ **etmek (koymak, uçlanmak),** *arg.* Karnını doyurmak: *Üç gündenberi habe etmedim be abi, açlıktan imanım gevriyor.* [*Ing.* To eat, to gulp down, to gobble up].

☆ *Eşanl.* **habe koymak, zilliyi kırmak.**

habeci, s. *arg.* Aptal, sersem, budala. [*Ing.* Stupid, fool].

☆ *Yak. anl.* ◘ **Düdük makarnası.**

~ **kostik,** *arg.* ◘ Habeci.

habeden, i. *arg.* Hiç emek sarfetmeden, bedava olarak elde edilen *(para, eşya).* [*Ing.* For nothing, without payment, free, gratis].

☆ *Yak. anl.* **anafor, avanta, beleş, lüp.**

haber, i.ç: **ahbâr.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Yeni olmuş veya olacak bir olgu *(şey)* üzerine ilk alınan bilgi: *O işten haber geldi mi? Bakalım bize ne haberler getirdiniz?; Benim bundan haberim yok. Şehir haberleri, Dünya haberleri.* [*Ing.* News; *Fr.* Nouvelle]. ☆ *Yak. anl.* **havadis ,söylenti, muştu, müjde, uçar, şayia, rivayet, peyam.** § ❷ Bilgi: *Fenden, sanattan haberi yok.* [*Osm.* Malûmat, ilim, vukuf; *Ing.* Knowledge; *Fr.* Conaissance, information, avis]. § ❸ *ask.* Öğrenilmesi istenilen konularda çeşitli eleman veya ajanlardan yararlanarak toplanan bilgiler. [*Ing.* ve *Fr.* Intelligence, information]; § ● *gram. (Eskiden)* yüklem; § ● *din.* Hz. Muhammedin kavlî, fiilî, takrirî sünnetlerinin sözle ifadesi demek olan hadis yerine kullanılan bir deyim. *(Haberciler haberi hadisin eşanlamlısı /müteradifi/ olarak kullanırlar. Bazı bilginler ise haberin, sahabe ve tabiun'un söz ve fiilleri anlamına geldiğini kabul ederler;* § ❻ *gazetecilik.* O gün olmuş veya o gün için önemli sayılan olayın gazetelerde yer alan şekli; [*Ing.* News; *Fr.* Information, nouvelles]. § ● *telekom.* Bütünü, bazı kısım ve yönleri veya bazı unsurları genellikle otomatik araçlarla alınıp verilmeye uygun yazı, olay, kavram veya bilgi. [*Ing.* ve *Fr.* Information]. ◉ ~ **i olmak** *(bir şeyden), dey.* Bilgisi olmak. [*Ing.* To be informed *(of)*; *Fr.* Être renseigné]; ◉ **adliye ~ i,** *gazetecilik,* Adliye ile ilgili haberler; [*Ing.* Tribunal news; *Fr.* Nouvelles de justice]. ◉ **çocuktan al ~ i,** *at.* «*Çocuklar hiç bir şeyi saklayamazlar*» anlamında kullanılır; ◉ **dış ~ leri,** *gazetecilik,* Bilginin yayımlandığı ülkenin dışında kalan ülkelerle ilgili haberler. [*Ing.* Foreign news, news from abroad. *Fr.* Nouvelles étrangères, nouvelles extérieures]. ◉ **düzmece ~,** *gazetecilik,* Muhabir tarafından bir olay düzenlenerek gerçek bir olaymışçasına hazırlanan haber. ◉ **gaipten ~,** *dey.* ◘ Galip. ◉ **kara (acı, kötü) ~,** *dey.* Birinin ölümü veya önemli bir zarar hakkındaki bilgi. [*Ing.* Bad news; *Fr.* Nouvelle fatale, mauvaise nouvelle]. ◉ **kısa ~ leri,** *gazetecilik.* Olayları birkaç cümle ile veren haberler. ◉ **kodlanmış ~,** *telekom.* Fiziksel olarak kayıt veya temsil edilip otomatik araçlarla yararlanılabilen bilgi. [*Ing.* Coded information; *Fr.* Information codee]. ◉ **maksatlı ~ leri,** *gazetecilik.* Belli bir amaçla çıkarılmış, değiştirilmiş, büyütülmüş haber. [*Ing.* Intentional news; *Fr.* Nouvelles intentionelles]. ◉ **memleket ~ leri,** *gazetecilik,* Sadece haberin yayımlandığı ülkeyi ilgilendiren ve yayın merkezi olan şehrin dışındaki şehir, kasaba ve köylerle ilgili olaylara dair haberler; [*Ing.* Country news; *Fr.* Nouvelles de pays]. ◉ **rutin ~,** *gazetecilik.* Olacağı önceden bilinen ve olağanüstü bir yönü bulunmayan haber; ◉ **sansasyonel ~,** *gazetecilik,* Heyecan uyandırıcı haber; [*Ing.* Sensational news; *Fr.* Nouvelle sensationnelle]. ◉ **şehir ~ leri,** *gazetecilik,* Yalnız haberin yayımlandığı şehir hakkındaki haberler; ◉ **yalan ~,** *gazetecilik.* Aslı olmayan haber. [*Ing.* False news; *Fr.* Fausse nouvelle, nouvelle mensongère]. ◉ **yanlış ~,** *gazetecilik.* Muhabirin yanılarak veya yanıltarak yazdığı haber. [*Ing.* Wrong (incorrect, erroneous) news; *Fr.* Nouvelle erronè]. ◉ **zabıta ~ i,** *gazetecilik.* Polis, jandarma v. b. nin elkoyduğu olaylarla ilgili haber. [*Ing.* Police-news; *Fr.* Nouvelle policier]. ~ **ajansı,** Günlük gazetelerin redaksiyonlarına *(idarelerine)* gerekli politik ve iktisadî haberleri toplayıp telgrafla veren haber-ler teşkilâtı, haber toplama sistemleri. [*Ing.* News agency; *Fr.* Acence d'information].

~ **alanı,** *gazetecilik.* Bir muhabirin haber alabileceği veya haber almakla görevli olduğu çevre. [*Ing.* News area; *Fr.* Domaine de nouvelle].

~ **alma,** *ask.* Barışta ve seferde her çeşit askeri bilgilerin toplanması, değerlendirilmesi ve haber haline getirilmesi için sürekli olarak yapılan çalışma. [*Osm.* Istihbarat; *Ing.* Intelligence, information; *Fr.* Information].

~ **alma şefi,** ◘ **istihbarat şefi.**

~ **almak,** *dey.* Bir olay veya durum hakkında bilgi edinmek; kendisine bildirilmek: *Gideceğinizi haber aldım.* [*Ing.* To receive information, to hear, to learn; *Fr.* Être avisé, informe, apprendre une nouvelle, recevoir une nouvelle].

~ **atlamak,** *gazetecilik.* Diğer gazete ve muhabirlerce alınmış bir olayı vaktinde haber alıp gazetesine veremekmek. [*Ing.* To miss out on the news].

~ **atlatmak,** *gazetecilik.* Muhabirlerin açık gözlülük ve becerikliliği sayesinde bir haberin yalnız bir veya birkaç gazetede yayımlanmasını sağlamak.

~ **borusu,** *döş.* Suyun genleşme deposuna kadar dolduğunu haber veren boru. [*Ing.* Message tube].

~ **böceği,** ◘ **Odun atısı.**

~ **bülteni,** Haber ajansları ve daha çok radyolarca yayınlanan ve günün olaylarını derleyen kısa bilgiler. [*Ing.* News bulletin; *Fr.* Bulletin d'informations].

~ **çalmak,** *gazetecilik.* Haberi pek meşru sayılamayacak bir yolla elde etmek.

~ **çıkmamak,** *dey. (biri veya bir şey hk.)* Bilgi gelmemek.

~ **değerlendirmesi,** *gazetecilik,* Gazeteyi çıkarmakla görevli ve sorumlu kimsenin hangi haberin, gazetenin neresinde, ne ölçüde ve biçimde verileceğini kararlaştırması. *(Başlığının kaç sütun üzerinden verileceği ve haberden gazeteye ne boyda gireceği gibi).* [*Ing.* News evaluation].

~ **düdüğü (zili),** *döş.* Buhar basıncının çokluğunu haber veren düdük. [*Ing.* Bell-buzzer].

~ **filmi,** *sin.* Dünyada geçen olayları, gazetecilik ilkesine göre anlatan haftalık film. [*Ing.* Actuality, newsreel, topical; *Fr.* Actualites, film d'actualité, journal cinématographique].

☆ *Eşanl.* **aktüalite filmi.**

~ **filmi alıcısı yönetmeni,** *sin.* Haber filimlerini meydana getiren, alıcıyı kullanan kimse. [*Ing.* Newsreel cameraman; *Fr.* Opérateur d'actualité].

~ **gazetesi,** ◘ **Gazete.**

~ **göndermek,** *dey.* Herhangi bir araçla bildirmek. [*Ing.* To send news, to send a message; *Fr.* Informer, avertir, envoyer une nouvelle]

~ **güvercini,** *ask.* Haber, rapor ve emirleri ulaştırmak amacıyle kullanılan güvercin. [*Ing.* Carrier pigeon, homing pigeon; *Fr.* Pigeon voyageur, pigeon messager].

~ **hürriyeti,** *huk.* İnsanların, dünyada olup bitenleri çeşitli araçlarla öğrenebilmelerini sağlayan hürriyet. [*Ing.* Freedom of information; *Fr.* Liberté de l'information].

~ **isteme,** *post.* Bir posta maddesinin akibeti hakkında göndericinin isteği üzerine yaptırılan araştırma. [*Osm.* İstilâm; *Ing.* Inquiry-claim; *Fr.* Reclamation].

~ **kaynağı,** *gazetecilik.* Haber alınan, yerler, kişiler. [*Ing.* Information source; *Fr.* Source d'information].

~ **kipi,** *gram.* Gerçek ve kesin olarak gösterilen olayları belirtmeye yarayan kip. [*Ing.* Information mood; *Fr.* Mode d'information].

~ **köpeği,** *ask.* Savaşta özellikle yakın savaş alanı içindeki birlikler arasında haberleşmeyi sağlamak amacıyle kullanılan köpeklere verilen ad. *(İyi yetiştirilmiş olanları, yoğun ateş ve bombardıman altında bile 5 km'lik uzaklığa 12 dakikada gide-*

bilecek hıza sahiptir). [*ing.* Messenger dog; *Fr.* Chien messager].

~ **merkezi**, *ask.* Savaşta, ast, üst ve komşu birliklerden gelen emir, haber ve raporların toplandığı merkez. [*ing.* Information center, intelligence center; *Fr.* Centre d'information].

~ **sızdırmamak**, *dey.* Bir haberin ilgili olanların dışına çıkmasını önlemek. [*ing.* Not to let any information leak out].

~ **sütunu (sayfası)**, *gazetecilik.* Makale, fıkra, yorum v.b. dışındaki olaylarla ilgili bilgilerin basıldığı gazete sütunu (sayfası). [*Ing.* News column; *Fr.* Colonne des nouvelles, colonne d'information].

~ **temadisi (sürekliliği)**, *gazetecilik.* Önemlice ve çözülmemiş bir olay hakkında verilen haberin, olay önemini kaybedinceye veya çözülünceye kadar üst üste günlerce yayımlanması.

~ **toplamak (almak)**, *gazetecilik.* Muhabirin haber kaynaklarını dolaşarak o günün olaylarına dair bilgi toplaması. [*Ing.* To receive information, to make an inquiry, to learn *(the news)*; *Fr.* Recueillir des informations].

~ **uçurmak (iletmek)**, *dey.* Bir haberi gizlice ve çabucak yollamak. [*ing.* To send an urgent message; *Fr.* Informer secretement et tout de suite].

~ **vermek**, *dey.* Bir durum hakkında bilgi vermek; Bildirmek: *Haber vermeden gitti.* [*Osm.* Ihbar etmek; *ing.* To inform, advise, report, give notice; *Fr.* Avertir, informer, annoncer (apporter) une nouvelle].

~ **zili**, *döş.* ◘ **Haber düdüğü**.

haber.alma, b.i. ◘ **Haber**.

haberci, i. § ❶ Haber getiren kimse. [*ing.* Informant; *Fr.* Informateur,-trice, messager,-ère]. § ❷ *ask.* Barış ve savaşta emir ve raporları ilgili kumandanlıklara ulaştıran asker *(yaya, atlı ve motorlu olur).* [*Ing.* Messenger; *Fr.* Messager,-ère]. § ❸ *patol.* Mikroplu bir hastalık patlak vermeden önce vücutta görülen ön belirtiler. [*Ing.* Premonitory symptom *(of disease)*; *Fr.* Prodrome] § ❹ *tekn.* Zorlama veya uydurma anahtarlarla açmaya teşebbüs edilip edilmediğini göstermek için bazı emniyet kilitlerine takılan parça. ◉ ~ **nin anlatışı**, *tiy.* Klasik Yunan tiyatrosunda seyircilerin görmediği olayları, bunları görmüş varsayılan bir habercinin anlatması. [*Ing.* Messenger-speech].

~ **rüya**, *psik.* Bir olayı, önceden haber veriyor gibi görünen rüya.

haberdar /haberdâr/, s. *Osm.* < *Ar. haber* + *Fars. dâr.* Haberi, bilgisi olan. [*ing.* Informed, aware; *Fr.* Informé,-ée, renseigné,-ée, averti,-ie].

☆ *Eşanl.* **haberli, bilgili**.

~ **etmek**, *dey.* Haber vermek, bildirmek. [*Ing.* To inform *(someone of something)*; *Fr.* Informer (instruire) quelqu'un de quelque chose, aviser quelqu'un de quelque chose].

~ **olmak**, Haber almak, bilgi edinmek. [*Ing.* To be aware, to know, to have been informed; *Fr.* Être averti].

haberleşme, i. § ❶ Haberleşmek eylemi. [*Osm.* Muhabere; *ing.* ve *Fr.* Communication; correspondence]. § ❷ *elek.* ve *telekom.* İki veya birçok nokta arasında elektrik telefon, radyo ve havalı boru tertibatlarıyle yapılan haber alıp verme bağlantısı. [*Ing.* ve *Fr.* Communication]. ◉ **hava basınçlı boru ile** ~, *elek.* ve *telekom.* Haberlerin içine konduğu silindir kutuların basınçlı hava ile nakline yarayan, hava sızmaz boru şebekesi. [*Ing.* Pneumatic communication; *Fr.* Communication pneumatique]. ◉ **ortak** ~, *elek.* ve *telekom.* Birçok telefon postasına aynı anda aralarında bağıntı kurma imkânını veren bir telefon şebekesinden faydalanma. [*ing.* Collective communication; *Fr.* Communication collective, conférence téléphonique].

~ **hürriyeti**, *huk.* Türkiye Anayasasının 17. maddesine göre, herkesin serbestçe haberleşebilme hakkı. [*Ing.* Freedom of communication, correspondence; *Fr.* Liberte de la communication, correspondance].

~ **sırrı**, *ikt.* Muhaberat sırrı. [*ing.* Secrecy of the postal service].

haberleşmek(-le), f. Karşılıklı haber alıp vermek. [*Osm.* Muhabere etmek; *Ing.* To communicate *(with someone)*, correspond; *Fr.* Correspondre, communiquer *(avec qn)*].

Yak. anl. **mektuplaşmak, telefonlaşmak**

Karş. **alâkayı kesmek, katı münasebet etmek**.

haberli, s. § ❶ Bir olay veya durum hakkında bilgisi olan; haber vermiş veya almış *(olarak): Biz oraya haberli gittik, Haberli olsaydık hazırlanırdık.* [*Ing.* Informed, advised, notified; *Fr.* Informe,-ée, renseigne,-ee]. ☆ *Eşanl.* **haberdar, habir**.

Karş. **habersiz, bihaber**. § ❷ z. Haber vererek: *İstanbul'dan haberli ayrıldı.*

habersiz, s. § ❶ Bir olay veya durum hakkında haberi, bilgisi olmayan, haber almamış, kendine haber verilmemiş olan: *Bizi habersiz bırakmayın, Herşeyden habersiz bir halde.* [*ing.* Without advice; *Fr.* Sans nouvelle, sans avertissement]. § ❷ z. Haber vermeden: *Habersiz çıkageldi.*

~ **oynatım**, *sin.* Bir filmin seyircideki tepkisini öğrenmek üzere bu filmin bir sinema programına habersizce eklenip gösterilmesi. [*ing.* Sneak preview; *Fr.* Presentation non annoncée, presentation surprise].

habeş, s. Habeşiler gibi, derisinin rengi pek koyu esmer olan *(kimse).* [*ing.* Dark, olive-colored, swarthy; *Fr.* Abyssin,-ine].

Habeş,Habeşî, öz. i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Habesistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*ing.* Ethiopian, Abyssinian; *Fr.* Ethiopien,-enne]. § ❷ Habesistan ile ilgili: *Habeş medeniyeti.* [*ing.* Ethiopian, Abyssinian; *Fr.* Éthiopien,-enne].

~ **dilleri**, *dilb.* Arapça dışında, Habesistan ve Eritre'de 6-7 milyon kişi tarafından konusulan samî dilleri. [*ing.* Abyssinian (Ethiopian) languages; *Fr.* Langues ethiopiennes].

Habeşce, öz. i. *dilb.* ◘ **Habeş dilleri**.

habeşçilik,-ği, i. Güney Afrika'da doğan ve bağımsız zenci kiliselerini, beyazlarca yönetilen misyonların karşısına çıkaran dinî hareket. [*Ing.* Ethiopianism; *Fr.* Éthiopianisme].

Habeşistan, öz. i. Habeşçe *Ityopya* < *Yun. aithiopia. coğr.* Kuzeydoğu Afrika'da devlet; Habeşistan imparatorluğu ile *Eritre*'yı Habeş imparatoru yetkisi altında birlestirir; Kızıldeniz, Fransız Somali'si kıyısı, Somali, Kenya ve Sudan ile sınırlıdır. Yüzölçümü 1,108 000 km²; Başkenti *Addis-Ababa*'dır. [*ing.* Ethiopia, abyssinia; *Fr.* Ethiopie].

~ **maymunu**, *zool.* ◘ **Maymun**.

habibe /habîbe/, s. *esk.* § ❶ **Habîb**'in dişili. § ❷ i. Kadın adı.

habip,-bi /habîp/, s. ç: **ahibbâ**. *Osm.* < *Ar. habîb* < *hubb. esk.* Sevilen sevgili. [*ing.* Loved, beloved; *Fr.* Aime, bien aimé]. § ❶ Dost. [*Ing.* Friend; *Fr.* Ami]. § ❷ i. Erkek adı.

habire, z. Durmadan ara vermeden: *Habire çene çalıyor.* [*ing.* Endlessly, incessantly, continuously; *Fr.* Continuellement, sans cesse, sans arrêt, incessament].

habis /habîs/, s. ç: **habese, habîsûn, habesâ**. *Osm.* < *Ar. hubs* < *habâset.* § ❶ Mayası kötü, soysuz, fenalık yapmaktan hoşlanan. [*Ing.* Villain; *Fr.* Vilain]. ☆ *Eşanl.* **kötü, fena**. § ❷ *patol.* Anormal derecede ağır hastalıklara veya kanserli urlara verilen sıfat. *(Bir ur habis olabilir, ama habaset genel bir hâl almadan tedaviye başlanırsa iyileşebilir).* [*Ing.* Malignant; *Fr.* Malin,-igne].

~ **tümör**, *tıp.* ◘ **Tümör**.

habislik,-ği, i. Kötülük, alçaklık. [*Ing.* Malignity, malignancy; *Fr.* Malignité, méchancete, bassesse, malveillance].

habitat,-tı, i. *Fr. habitat* < *Lat. habitare*, oturmak. *biy.* Bir hayvanın veya bir bitkinin içinde yaşadığı bölge veya dış çevre. [*Ing.* Habitat].

habitus, i. *Lat.* § ❶ *fizyol.* ve *patol.* Vücudun dış görünüşü, mimik, yüz çizgilerinin ifadesi, solunum tarzı, eklemlerin veya dokuların sertliği veya gevşekliği gibi belirtilerin tümü. *(Bunların yeri ve şekli insanın acı çekip çekmediğini veya sağlıklı olup olmadığını gösterir).* [*ing.* ve *Fr.* Habitus]. § ❷ *bot.* Herhangi bir bitkinin özel halini ve görünüşünü anlatan bir kelime olup, bitkinin tabiî halini, boyunu, posunu ve o bitkiyi görür görmez derhal tanımaya yardımcı olacak bazı özelliklerin tümünü ifadeye çalışmaktadır. [*Ing.* ve *Fr.* Habitus].

habl, i. ç: **hibâl, hubûl**. *Osm.* < *Ar.* Halat, kalın ip, urgan. [*Ing.* Rope, cord, cable]. ◉ ~ **ı metin**, § ❶ Sağlam urgan. § ❷ *mec.* Müslümanlık. [*Ing.* Islam; *Fr.* Islamisme].

habronema, i. Iplik solucanı; atlarda asalak yasar ve «*habronemoz*» denen hastalığa sebep olur. [*Lat.* ve *ing. Habronema; Fr.* Hobroneme].

habronemoz, i. *Fr. habronémose.* Atgillerde görülen asalak hastalığı; üç habronema türünden *(Habronema muscæ, H. megastoma, H. microstoma)* ileri gelir. *(Ergin ipsi solucan midede yerleşir ve mide habronemozuna sebep olur; kurtçuklar ise gezgindir; yerleştiği yere göre deri, akciğer ve göz sümüksü zarı habronemozlarına yolaçar).* [*ing.* Habronemosis]. ◉ **akciğer** ~ **u**, Özellikle yazın görülen, düğümcüklü müzmin akciğer zarı iltihabı. [*Ing.* Pulmonary habronemosis; *Fr.* Habronémose pulmonaire]. ◉ **deri** ~ **u**, Deride görülen tomurcuğumsu, tanecikli, çok irinli yaralar. [*Ing.* Cutaneous habronemosis; *Fr.* Habronemose cutanée, plaies d'été]. ◉ **göz sümüksü zarı** ~ **u**, Göz sümüksü zarında görülen tanecikli iltihap. [*Ing.* Conjunctival habronemosis; *Fr.* Habronemose conjonctivale]. ◉ **mide** ~ **u**, Düğümcüklü müzmin mide iltihabı. [*Ing.* Gastric habronemosis; *Fr.* Habronemose gastrique].

hac,-cı, i. *Osm.* < *Ar. hacc* < *Yun. hagia*, kutsal. *fels.* ve *sosy.* ve *din.* § ❶ Genel olarak tek tanrılı dinlerde kutsal olarak tanınan yerlerin, din mensupları tarafından yılın belli zamanlarında ziyaret edilmesi. *(Hıristiyanlarda, Kudüs, İslâmlarda Mekke Hac yeridir).* [*Ing.* Pilgrimage; *Fr.* Pelerinage]. § ❷ Zilhicce ayında mekke'de yapılan, kâbeyi ziyaret ve tavaf töreni. ◉ ~ **ca gitmek**, *din.* (a) Müslümanlar için Zilhicce ayında Mekke'ye giderek hac farizasını yerine getirmek. [*Ing.* To go on a pilgrimage to Mecca; *Fr.* Aller en pèlerinage]; (b) Hıristiyanlar için, kutsal sayılan yerlere gitmek. ◉ **veda** ~ **ı**, (Haccet-ül-veda), *din.* Hz. Muhammed'in son haccı.

~ **yolculuğu**, *din.* Bir müminin dinî inancı bakımından kutsal sayılan bir yeri, bir makamı ziyaret için yaptığı yolculuk. [*Ing.* Pilgrimage; *Fr.* Pèlerinage].

~ **yolu**, *din.* Hıristiyanlıkta, Isa'nın çarmıhını taşıyarak Kudüs'ten Golgota'ya kadar yürüdüğü yol.

hacalet,-ti /hacâlet/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Utanc, utanma. [*Ing.* Shame, mortification; *Fr.* Honte, confusion, humiliation].

hacamat,-tı, i. *Osm.* < *Ar. hacâmet.* § ❶ Vücudun herhangi bir yerini hafifçe kesip üzerine boynuz, bardak veya şişe oturtarak kan alma. [*Ing.* A cupping; *Fr.* Saignée]. § ❷ *arg.* Hafifçe yaralama. [*Ing.* Slight wound]. ◉ ~ **le çekmen**, *cerr.* ◘ **Çekmen**.

~ **baltası**, Hacamat işleminde kullanılan küçük kesici âlet. [*Ing.* Lancet for cupping].

~ **boynuzu**, Kan alırken bardak yerine kullanılan boynuz. [*Ing.* Horn used instead of a cupping glass].

~ **etmek** *(birini), dey. arg.* Birini hafifçe yaralamak. [*Ing.* To wound slightly].

~ **zembereği**, *cerr.* Aynı anda birçok hacamatı birden yapmaya yarayan âlet. *(Bir yüzünde birçok yarık bulunan bakır bir kutudan meydana gelir. Kutunun içinde tetikli bir zembereğe bağlı küçük hacamat bıçakları vardır. Düğmeye basılınca zemberek boşanır, bıçaklar yarıklardan çıkarak hacamat yapılır).* [*ing.* Cupper's spring lancet-box; *Fr.* Scarificateur].

hacamatçı, i. Hacamat yapan kimse. [*ing.* Cupper; *Fr.* Ventouseur,-euse].

hacamatlamak, f. *arg.* ◘ **Hacamat etmek**.

hacb, f. *Osm.* < *Ar. esk.* Mahrum etme, men etme, bir şeyden alıkoyma. Daha yakın derecede mirascı bulunduğu için bir kimseyi mirastan yoksun etmek. [*ing.* A veiling, hiding, protecting]. ⊙ ~ **ı hırman**, *huk.* Mirastan yoksunluk. ⊙ ~ **ı noksan**, huk. Bir varisin hissesinin azaltılması.

hacc, i. ◘ Hac.

hâcce, i. *esk.* Hacı olmuş kadın veya kız. [*ing.* A woman pilgrim; *Fr.* Pelerine].

haccetmek, nsz. b.f. *Ar. hacc* + *T. etmek.* (a) *(Müslümanlar için)* Zilhicce ayında Kâbe'yi ziyaret ederek hac farizasını yerine getirmek; (b) *(Hıristiyanlar için)* Hac yeri sayılan yerlere gidip hacı olmak. [*ing.* To go on pilgrimage; *Fr.* Aller en pèlerinage].

☆ *Eşanl.* **hacca gitmek**.

hacegi /hâcegî/, i. *Osm.* < *Fars.* Vaktiyle bedestende ticaretle uğrasan bir çeşit esnafa verilen ad.

hacer, i. ç: **ahcâr**. *Osm.* < *Ar. esk.* Taş, kaya. [*ing.* Stone, rock, boulder; *Fr.* Pierre].

Haceriler, ç.öz.i. *tar.* Arap kavmi. Adlarını İsmail peygamberin annesi *Hacer*'den almışlardır. Yahudiler ile yaptıkları mücadeleler sonunda onları yaşadıkları bölgeden sürmüşlerdir. Daha sonra da imparator *Trajanus* ile mücadeleye giriştiler; başşehirleri *Agarena*'yı kuşatan imparatora karşı **sehri** savundular, İmparator bir süre kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı.

haceri.semavi, i. *den.* ◘ **Göktaşı**.

hacet,-ti /hâcet/, i.ç: **hâcât, havâyic**. *esk. Osm.* < *Ar.* § ❶ Herhangi bir şey için gerekli olma, gereklilik: *Bu kadar külfete hacet yok.* [*Osm.* İhtiyaç, lüzum, iktiza, zaruret; *ing.* Need, requirement, necessity, a want of nature; *Fr.* Besoin, necessite]. ☆ *Karş.* **gereksizlik, lüzumsuzluk, ademi iktiza**. § ❷ Tanrı'dan veya kutsal sayılan bir yerden beklenen dilek: «*Okunmak için, hacet için, ısıtma bağlatmak için gelirler*». § ❷ Muhtaç olan şey, gerekli madde. [*Ing.* Necessities, requirements; requisits; *Fr.* Necessites, choses nécessaires]. § ❸ *huk. esk.* Ortaya çıkan bir durum dolayısıyle fıkıh kurallarından bir ölçüde veya bir özel olayda uzaklaşılması gereği. ⊙ ~ **i gelmek**, *dey.* Aptesi gelmek. ⊙ ~ **i olmak**, *h.d.* Ayak yoluna gitmesi gerekmek.

~ **bağı**, *dey.* Bir dileğin yerine gelmesi için kutsal sayılan kabirlere veya türbelerin penceresine bağlanan kumaş parçası. [*ing.* Piece of cloth tied to the grating of the window of a saint's tomb for the fulfillment of a wish].

~ **görmek**, *dey.* § ❶ Gerekli bulmak, gerekli saymak. [*ing.* To consider necessary; *Fr.* Trouver necessaire]. § ❷ Ayakyoluna çıkmak. [*ing.* To relieve nature; *Fr.* Se decharger le ventre].

~ **kalmamak**, *dey.* Lâzım olmamak.

~ **kapılarının açılması**, *dey.* Duaların kabul edilmesi, dileklerin yerine getirilmesi.

~ **kapısı (penceresi)**, Hacet dilemek için durarak dua edilen yer, kapı veya pencere. [*ing.* Door or window of a saint's tomb where people pray for the fulfillment of wishes; *Fr.* La porte ou la fenêtre devant laquelle on fait la prière].

~ **tepesi**, *dey.* Üzerinde edilen duanın kabul olunacağına inanılan tepe. [*Fr.* Colline sur laquelle on fait la prière].

~ **yeri**, ◘ **Ayakyolu**.

~ **yok**, *dey.* Gerekliği yok, gerek değil, istemez. [*ing.* There is no need; *Fr.* Il n'y a pas besoin].

hacı /hacı/, i. ve s. ç: **hüccâc**. *Osm.* *Ar. hacc. din.* § ❶ Hac farizasını yerine getirmiş müslüman. [*ing.* One who has performed the rites of the pilgrimage at Mecca, pilgrim, hadji; *Fr.* Pelerin,-ine]. § ❷ Kudüs'ü, Efes'i veya başka kutsal bir yeri ziyaret etmiş olan hıristiyan. [*ing.* Christian pilgrim to Jerusalem]. § ❸ *(Geniş anlamda)* Arabistan halkına verilen ad. ⊙ ~ **lar bayramı**, *din.* Kurban bayramı. *(Hac töreninin kurban bayramında yapılması sebebiyle).* [*ing.* Celebration of a pilgrim's return from Mecca; *Fr.* Fête musulmane pendant laquelle on fait le pelerinage de la Mecque]. ⊙ ~ **sı hocası**, *dey.* Kim varsa, hepsi herkes. [*ing.* All members of the Muslim]. ⊙ ~ **yla hocadan kork**, *at.* Halkın hacı ve hocalara olan güvensizliğini belirten alay yollu söz.

~ **ağa**, ◘ **Hacıağa**.

~ **baba**, § ❶ Hicaza gitmiş hacı olmuş kimse. [*ing.* An aged pilgrim; *Fr.* Un pelerin]. § ❷ Genel olarak bütün kara kimseler. § ❸ Yaşlı adam. [*ing.* A venerable old man; *Fr.* Homme âge].

~ **bekler gibi beklemek** *(birini), dey.* Büyük bir sabırsızlıkla beklemek. [*ing.* To wait impatiently *(for someone); Fr.* Attendre avec impatience].

~ **fışfış**, Arap halkından olanlar için kullanılan alaylı söz. [*ing.* A nickname for Arabs].

~ **gemisi**, *den.* Hac farizasını yerine getirmek üzere Mekke'ye giden hacıları Cidde limanına taşıyan yolcu veya yeter derecede emniyet donatımına sahip yük gemisi. *(Hacı gemilerine 1926'dan itibaren Milletlerarası Sağlık sözleşmesi hükümleri uygulandı. 1960'ta bu hükümler sözleşmeye bağlı devletlerin kendi takdirlerine göre uygulanmaya başlandı).*

~ **hacı olmaz gitmekle Mekke'ye, dede dede olmaz gitmekle tekkeye**, *at.* Bir işi görünüşte ve biçimsel olarak yapmakla o iş gerçekten yapılmış ve sonuç elde edilmis olmaz.

~ **hacıyı Mekke'de (derviş dervişi tekkede) bulur**, *at.* Aynı yolda olanlar, bu yolculuklarına özgü yerlerde bulusurlar.

~ **hanım**, *din.* Hacca gitmiş kadın. [*ing.* Muslim woman who has performed the pilgrimage].

~ **hoca**, Hacca gitmiş, durulup uslanmış kimseler ile okumus, yazmış, kimselerin meydana getirdiği grup.

~ **lokumu**, *din.* Hacdan dönenlere hoşgeldin kutlaması yapılırken, zemzem ve şerbetle birlikte sunulan lokum. [*ing.* Turkish delight offered at the celebration of a pilgrim's return].

~ **Mekke'de derviş tekkede (yakışır)**, *at.* Kişi, özel durumunun gerektirdiği yere yakışır. Bu duruma uymayan yerde bulunursa yadırganır.

~ **otu**, *bot.* ◘ **Adamotu**.

~ **pintorosa kavuşmak**, *arg.* Dayak yemek: *Canın hacı pintorosa kavuşmak istiyor galiba.* [*ing.* To be beaten; *Fr.* Recevoir une volée, une raclée, être battu].

~ **tehniyesi**, *din.* Hac'tan sağ salim dönenleri kutlamak üzere yapılan toplantı. [*ing.* Celebration of a pilgrim's return from Mecca; *Fr.* Fête Musulmane pendant laquelle on fait le pelerinage de la Mecque].

~ **yağı**, *din.* Gül yağından çıkarılan ve hacıların kullandığı özel ağır koku.

~ **yolu**, ◘ **Samanyolu**.

hacı.ağa, b.i. *dey.* Anadolu'dan, İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlere bol para ile gelen ve buraların, belli başlı eğlenti yerlerinde, gösteriş yapmak maksadıyle, fazla para harcayan dışarlıklı kimseler: *Şu hacıağayı sövüşlersek işimiz aynadır hacım.* [*ing.* A provincial nouveau-riche; *Fr.* Type de paysan enrichi]. ⊙ ~ **lık etmek**, *dey.* Gereksiz yere bol para harcamak, israf etmek. [*ing.* To squander ostentatiously].

hacı.kadın, b.i. Karadeniz bölgesinde yaygın tavuk ırkı. Anayurdu Fransa'dır. Türkiye'ye çok eskiden getirilmiş olan *«fleche»* ırkından türemiş, Karadeniz bölgesinin iklimine ve yaşama şartlarına uygun değişik bir yapı kazanmış olduğu için yerli tavuk sayılır. Başlıca özelliği ibiğinin başın ön tarafında kısa boynuz şeklinde olusudur. Tüyleri düz siyah, boyun, sırt, kanat ve kuyruk kısmı yesil parıltılıdır. Et ve yumurta verimi iyidir *(yılda 120-150 yumurta).*

hacılar.kuşağı, ◘ **Gökkuşağı**.

hacılar.kuşu, b.i. ◘ **Gökkuşağı**.

hacılar.yolu, b.i. ◘ **Samanyolu**.

hacılık,-ğı, i. Hacı olma durumu. [*ing.* Quality of a pilgrim, pilgrimage; *Fr.* Pelerinage].

hacım, ünl. *tkz.* «*Arkadaşım*», «*azizim, kardeşim*» gibi hitap olarak söylenen söz: *Hacım, sen daha koyduğum yerde otluyorsun be.* [*ing.* Body, bulk].

hacı.yatmaz, b.i. § ❶ Yere nasıl bırakılırsa bırakılsın, dibinde bulunan ağırlık dolayısıyle dik bir durum alan oyuncak. [*ing.* Tumbler *(toy); Fr.* Poussah]. § ❷ *mec.* Güç durumlardan sıyrılmasını bilen, becerikli kimse. [*ing.* Resilient *(person); Fr.* Rebondissant,-ante, élastique].

hacil /hacil/, s. *Osm.* < *Ar.* Utanmış, mahcup. [*ing.* Confused with shame, ashamed, mortified; *Fr.* Timide, reservé, honteux, confus, humilié].

~ **düşmek**, Utanmak.

☆ *Eşanl.* **mahcup olmak**.

hacim,-cmi, i. *Osm.* < *Ar. hacm. mat.* (a) Bir cismin işgal ettiği üç boyutlu uzayın ölçüsü: *Ağırlık ve hacmi bilinen bir maddenin yoğunluğu kolay bulunur;* (b) Bir cismin kapladığı yer. [*ing.* ve *Fr.* Volume]. ☆ *Eşanl.* **oylum**. ⊙ **atomik** ~, kim. ◘ **Atomik**. ⊙ **balya**~, *den.* ◘ Balya. ⊙ **dışticaret hacmi**, *ikt.* ◘ **Dışticaret**. ⊙ **dönel** ~, *mat.* ◘ **Dönel**. ⊙ **fıçı hacmi**, *den.* ◘ Fıcı. ⊙ **kafatası hacmi**, *antr.* Kafatası boşluğunun hacmi. *-(Kafatasının hacmi, içine bir miktar kurşun tozu veya bitki tanesi konarak bunları ölçmek suretiyle tespit edilir. Kafatasının hacmi, tüm beynin hacmi hakkında bilgi verir, fosil varlıkların evrim derecesini tayin etmekte çok işe yarar. Kafatası, ulaşabileceği en yüksek hacmi, kadında 18, erkekte 20 yaşına doğru kazanır. Bu hacim, genellikle, soya, cinsiyete, yaşa ve ırka göre değişir).* [*ing.* Cranial volume; *Fr.* Volume cephalique]. ⊙ **özgül gaz hacmi**, *pirotekn.* Patlayıcı bir maddenin patlamasıyle açığa çıkan gazların normal sıcaklık ve basınç şartları altında, kütle birimi cinsinden ele alınan hacmi: *B barutlarının özgül gaz hacmi, kilogram başına 950 litreye yakındır).* [*ing.* Specific gas volume; *Fr.* Volume gazeux specifique].

~ **artımı**, *tekn.* Bir ağaç veya meşcere hacminin belirli bir süre içerisinde arttığı miktar. [*ing.* Volume increment; *Fr.* Accroissement en volume].

hacimli, s. § ❶ Hacmi olan. [*ing.* Volumed; *Fr.* En volume]. § ❷ Büyük, geniş: *Nihayet bir yılı aşan bir uğraşmadan sonra, büyükçe hacimli bir kitabın ilk şekli meydana çıktı.* [*ing.* Voluminous; *Fr.* Volumineux,-euse].

~ **grafik**, *mat.* ◘ **Grafik**.

hacim.ölçer*, b.i. *fiz.* 100 hacim su ile eşit ağırlıktaki bir sıvının hacmini ölçen, özel sekilde derecelendirilmiş bazı sıvı ölçerlere verilen ad. [*ing.* Volumeter; *Fr.* Volumetre].

hacim.ölçme*, b.i. § ❶ Titre edilmiş bir ayıraç kullanarak yapılan doz tayini; ayıracın, dozu belirlenecek karışım üzerine etki etmesi için gerekli hacmi, tepkime sonunda bir göstergeyle belirlenir. [*ing.* Volumetry; *Fr.* Volumetrie]. § ❷ *metroi.* (a) Bir hazne veya bir kap içinde depo edilmiş ürünlerin miktarının dolaylı veya dolaysız olarak ölçülmesi; (b) Bir akarsuyun, bir kanalın, bir su yolunun bir saniyede akıttığı su hacminin ölçülmesi.

hacimsel*, s. Hacimle ilgili olan. [*ing.* Voluminal; *Fr.* Volumique].

~ **akustik**, *akust.* Iki kulakla aynı anda isitmede meydana gelen derinlik ve hacim duyusu. *(Bir uçağın yerini belirlemek için, dinleme postalarında, bu ilke üzerine kurulmuş iki kulaklıklı dinleme cihazlarından yararlanılır. Seslerin kaydında, bu duyu birçok mikrofon, dinlemede ise birçok hoparlör kullanarak elde edilir).* [*ing.* Voluminal acoustic; *Fr.* Acoustique volumique].

hacir,-cri /hâcir/, i. *Osm.* < *Ar. hecr. huk.* Resit olarak esasında medenî haklarını kullanma hakkına sahip olmuş bir kimsenin, bu hakları kullanma imkânının *(bunama, sefihlik, mahkûmluk gibi sebepler dolayısıyle)* mahkeme kararıyle elinden alınması, hakları kullanmak yönünden kısıtlanması, şahsın bir himaye altına konulması. [*ing.* ve *Fr.* Interdiction].

☆ *Eşanl.* **kısıt**.

~ **altına almak**, Ne yaptığını bilemeyecek bazı davranışlarından dolayı bir kimseyi kanun yolları ile malını kullanmaktan menetmek. [*ing.* To prohibit, to forbid; *Fr.* Interdire, mettre sous tutelle].

Hacivat /hacîvat/, öz. i. Karagöz oyununda halk görüşünün ve duyuşunun temsilcisi olan Karagöz'e karşı, kendini halktan üstün görme, bilgiçlik taslama, kitap dili kullanma gibi özenişleri temsil eden şahsın adı olup bu karakterde bulunanlar için söylenir. [*ing.* One of the main characters of the Karagöz shadow play; *Fr.* Pantin, arlequin, personnage bouffon du guignol].

hacivatlaştırmak(-i), f. Hacivat gibi ukalâ kılığa sokmak.

haciz,-czi /haciz/, i. *Osm.* < *Ar. hacz.* § ❶ Ayırma, bölme. § ❷ *huk.* Borcunu ödemeyen borçlunun kendi elindeki veya başkasındaki taşınır, taşınmaz mallarının, alacaklının bütün alacağını, faizlerini ve masraflarını karşılayacak bir kısmına icra dairesince el konulması. [*ing.* Distraint, sequestration, seizure, attachment; *Fr.* Saisie]. ⊙ ~ **ler sicili**, ◘ **Tapu sicili**. ⊙ **hacze iştirak**, *huk.* Mevcut bir hacze diğer bir alacaklının iştirak etmesi. ⊙ **haczedilen alacağın borçlusu**, *huk.* Haczedilen mal yedinde bulunan, üçüncü şahıs. ⊙ **haczi caiz olmayan mallar**, *huk.* Para borcunun ödenmesi için haciz yoluyle yapılan icra takibinde borçluya ait olup kamu hukuku veya borçlunun zorunlu ihtiyacı bakımından veya paraya çevrilmesine maddeten imkân bulunmaması açısından haczi ve paraya çevrilmesi kabil olmayan, diğer bir deyim ile hacizden istisna edilmis şeyler ve alacaklar. [*ing.* Non-distrainable chattels; *Fr.* Objets insaisisables]. ⊙ **hicâb-ı** ~, *anat.* ◘ **Karın zarı, periton**.

~ **emri**, *huk.* Mallara haciz konulması için mahkemeden alınan karar. [*ing.* Charging order].

~ **koymak** *(bir şeye).* ◘ **Haczetmek**.

~ **memuru**, *huk.* Haciz işlemini yapmakla görevli kisi.

~ **zabıt varakası**, *huk.* Icra memurunca haczin yapıldığını gösteren tutanak sicili.

hacizli, s. *huk.* Haczedilmiş, birinin malına el konmuş. [*Osm.* Mahcuz; *ing.* Seized; *Fr.* Hypotheque, mis en gage, confisque].

hacmen, z. *esk.* Hacim bakımından, büyüklükçe. [*ing.* In size or volume; *Fr.* En volume, comme volume].

hacz, i. ◘ **Haciz**. ⊙ ~ **i ihtiyatî**, ◘ **ihtiyatî**. ⊙ **haciz** ~ **in fekki**, ◘ **Fek**.

hacz.etmek(-i), b.f. Borçlunun malına el koymak. [*ing.* To attach, to seize; *Fr.* Saisir].

haç,-çı, i. *Erm. khaç.* § ❶ *sosy.* Isâ'nın kolları ve ayaklarından mıhlandığı, birbirini dik olarak kesen iki doğrudan ibaret şekil. Hıristiyanlığın sembolüdür: *Boynunda büyük bir haç taşıyordu.* [*ing.* Cross; *Fr.* Croix]. § ❷ Haç şeklinde nişan. [*Osm.* Salip, çarmıh, çelipa, put; *ing.* Cross; *Fr.* Croix]. § ❸ *tekn.* Eksenleri aynı düzlemde bulunan dört boruyu birleştirmeye yarayan parça. [*ing.* Cross; *Fr.* Croix]. ⊙ ~ **a germek**, *dey.* Haç şeklindeki darağacına germek. [*ing.* To crucify; *Fr.* Crucifier]. ⊙ ~ **ı suya atma**, Ortodoksların bir din töreni olarak kışın suya haç atmaları. [*ing.* Epiphany; *Fr.* L'Epiphanie]. ⊙ **Aziz Andreas** ~ **ı**, X şeklindeki haç; [*ing.* Saint-Andre's cross; *Fr.* Croix de Saint-Andre, croix en sautoir, croix de Bourgogne]; ⊙ **Aziz Antonius** ~ **ı**, T şeklindeki haç; [*ing.* Saint-Antoine's cross; *Fr.* Croix de Saint-Antoine]. ⊙ **gamalı** ~, Arma olarak kullanılan haçın pek çok şekillerinden biri. Kolları gama şeklindedir. *(Bu haç Nazi Almanyasının sembolüydü).* [*ing.* Swastika; *Fr.* Croix gammée, svastika]. ☆ *Eşanl.* **svastika**. ⊙ **latin** ~ **ı**, Dikey kolu öbüründen daha uzun olan haç. [*ing.* Latin cross; *Fr.* Croix latine]. ⊙ **Lorraine** ~ **ı**, Uzunluğu eşit olmayan yatay kolları birbirine paralel haç; [*ing.* Lorraine's cross; *Fr.* Croix de Loraine]; ⊙ **Malta** ~ **ı**, § ❶ Malta sövalyelerinin elbiseleri üstünde taşıdıkları, kollarının uçları yassı ve geniş haç. [*ing.* Maltese cross; *Fr.* Croix de Malte]. § ❷ *sin.* Sinema makinelerinde, filmin duraklaya duraklaya geçmesini sağlayan yassı disli çark. *(Şekil olarak Malta şövalyelerinin haçına benzeyen, eskiden saatçiler tarafından Cenevre Haçı adıyle bilinen çark takımı sinema makinelerine uygulandı. Bu mekanizma göstericilerde, kameralarda, hâlâ kullanılan tırnağın yerini aldı.* [*ing.* Maltese cross; *Fr.* Croix de Malte]. § ❸ *tekn.* (a) Sürekli bir dairesel hareketle bir mekanizma veya herhangi bir parçayı harekete geçiren, Malta haçı biçiminde disli takımı; [*ing.* Maltese cross; *Fr.* Croix de Malte]. § ❹ *telekom.* Mors alıcılarında, dişleri arasına kama girdiği zaman kovan milini durduran, Malta haçı görünüşünde kare dişli çark. [*ing.* Maltese cross; *Fr.* Croix de Malte]. ⊙ **Yunan** ~ **ı**,Eşit uzunlukta dört koldan meydana gelen haç. [*Osm.* Yunani salip; *ing.* Greek cross; *Fr.* Croix grecque] ◘ *ŞEKİL: 240.* — **HAÇLAR**.

~ **çıkarmak**, *dey. (Hıristiyanlar)* sağ eli, alın, göğüs ve iki koltuk hizasına götürerek tapınma işareti yapmak. [*ing.* To make a sing of cross; *Fr.* Faire le signe de la croix].

~ **işareti**, *din.* Katolik ve ortodoks kiliselerinde uygulanan ve bir el hareketiyle haç işareti çıkartarak yapılan dinî jest. [*ing.* Cross sign; *Fr.* Signe de *(la)* croix].

~ **kolu**, (a) Haçın yatay olan kolu; (b) Haç şeklindeki pencere çerçevelerinin yatay olan kayıtlarına verilen ad. *(Bu deyim haçvarî plandaki kiliselerin enine sahınları hakkında da kullanılır;* (c) Birbirini dikey olarak kesen iki doğru hattın meydana getirdiği şekilde olan. [*ing.* Crossed; *Fr.* Croisée].

~ **tonoz kaburgası**, *mim.* Gotik mimaride, haç biçiminde kesisen iki sivri tonozun meydana getirdiği kemer. [*ing.* Crossed ogive; *Fr.* Croisee d'ogives].

~ **yolu**, *din.* Isa'nın çektikleri üstüne başlıca hikâyeleri anlatan heykel figürleri ve bir dizi tablo. *(Bunlar genellikle on dört tanedir ve Isa'nın mahkûm edilmesinden başlar., mezara konuşunda biter).*

haç.bezek,-ği, b.i. *mim.* Haç şeklinde düzenlenmiş yaprak ve çiçeklerden bileşik oyma mimarî süsleme olup genellikle gotik üslûbundaki katedrallerin kule tepelerinde süsleme bir sembol olarak kullanılır.

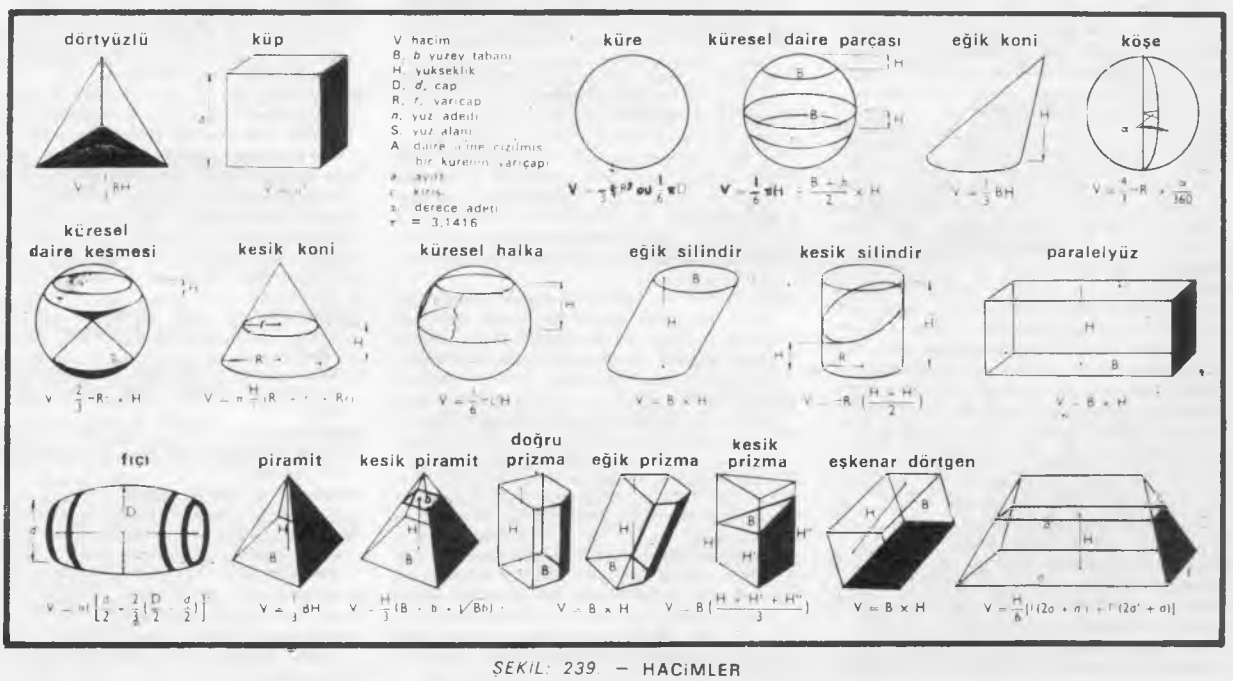

ŞEKİL: 239. — **HACİMLER**

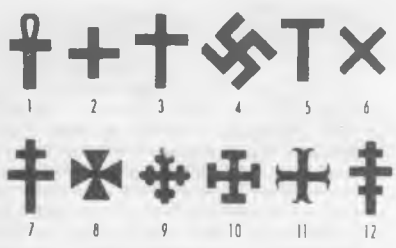

ŞEKİL: 240. — **HAÇLAR**. 1. Mısır haçı. 2. Yunan haçı. 3. Latin haçı. 4. Gamalı haç. 5. «T» şeklinde haç *(Aziz Antonius haçı)* 6. Aziz Andreas haçı. 7. *Lorraine* haçı. 8. Malta haçı. 9. Yoncalı haç. 10. Dört «T» li haç. 11. Çapalı haç. 12. Papalık haçı.

haç.biçimi, b.i. ◘ Haçsı.

haçlamak[-ıl], f. Çarmıha germek. [*Ing.* To crucify; *Fr.* Crucifier].

haçlı, s. § ❶ Haçı olan. [*Ing.* Having a cross; *Fr.* Qui a une croix]. § ❷ *tar.* Hıristiyan olmayanlara karşı savaşmak üzere toplanan kuvvetlere katılan kişi: *Haçlılar ordusu.* [*Ing.* Crusader; *Fr.* Croise].

— **bahçe örümceği**, *zool.* ◘ Örümcek.

— **hale**, İsa'yı havarilerden ve azizlerden ayıran haçla süslenmiş hale. [*Ing.* Aureola; *Fr.* Aureole].

— **kara kurbağası**, *zool* ◘ Kurbağa.

— **seferleri**, *tar.* 11. yüzyıl ile 13. yüzyıl arasında Hıristiyan âlemi tarafından sekiz kere açılan ve Kudüs ile dolaylarını müslümanların elinden almayı amaçlayan seferler. [*Ing.* The Crusades; *Fr.* Les Croisades, guerre sainte].

— **sütun**, *mim.* Hıristiyan mezarlıklarında üzerinde haç bulunan sütun.

haçlıgiller, ç.i. *bot.* ◘ **Turpgiller**.

Haçlılar, ç. öz. i. 11. yüzyıl ile 13. yüzyıl arasında Hıristiyan âlemi tarafından sekiz kere açılan ve Kudüs ile dolaylarını Müslümanların elinden almayı amaçlayan seferlere katılanlara verilen ad. [*Osm.* Ehlisâlib; *Ing.* The crusaders; *Fr.* Les croises].

haçlı.örümcek,-ği, b.i. *zool.* ◘ **Örümcek**.

haçsı, haçımsı, s. § ● Haç biçimi, haç şeklinde olan *(yapılan)*. [*Osm.* Salibî, salibiyüşekil; *Ing.* Cruciate, cross-shaped; *Fr.* Cruciforme]. § ❷ *bot. (Turpgillerde)* Haç şeklinde dizili dört taç yaprağından meydana gelen düzgün taç. [*Ing.* Cruciform; *Fr.* Cruciforme].

— **hiperbol**, *mat.* ◘ **Hiperbol**.

haç.tonoz, b.i. *san.* Birbirini haç biçiminde kesen iki tonozun yapısındaki tavan örtüsü. [*Ing.* Groined vault; *Fr.* Voûte en arete],

— **kaburgası**, *san.* Kilit taşında haç biçimi kesisen ve haç tonozun ağırlığını ayaklara ileten iki kemer. [*Ing.* Diagonal ribs, cross-vaulting; *Fr.* Croisée d'ogives].

haçvarî, s. ◘ Haçsı.

hâd,-ddi /hâd/, s. *Osm.* < *Ar. hadd* < *hiddet esk.* § ❶ Keskin. [*Ing.* Sharp, keen, *Fr.* Tranchant,-ante]. § ❷ Sivri. [*Ing.* (Sharp) Pointed; tapering, *Fr.* Pointu,-ue, aigu,-uë]. § ❸ Dar. [*Ing.* Narrow; *Fr.* étroit,-oite]. § ❹ *(Hastalık çıban, yara hk.)* Eveğen, azgın, siddetli. [*Ing.* Intense; *Fr.* Aigue, intense]. § ❺ *(Buhran, geçimsizlik, v.b. hk.)* Azışmış, azısık. § ❻ *(Bir toplumdaki karışık durum hk.)* Gittikçe şiddetlenmiş, gergin [*Ing.* Intense, electrified; *Fr.* Intense]. § ❼ *patol.* Şiddetli ağrıyle çabuk ilerleyen hastalığa verilen sıfat. [*Ing.* Acute; *Fr.* Aigu,-uë]. ☆ *Eşanl.* **akut**.

had,-ddi, i. ç: **hudûd**. *Osm.* < *Ar. hadd.* § ❶ Sınır, uç: *Herkes haddini bilmeli, İnsan buna bir hadde kadar göz yumabilir.* [*Ing. Limit, edge; Fr.* Limite, confins, terme]. § ❷ Asama, derece; [*Ing.* Grade. *Fr.* Grade, degre]. § ❸ Muslumanlıkta verilen ceza. Haddi şer'i: *Yalancı şahidin şer'an haddi ağırdır.* § ❹ Gerçek değer. § ❺ Bir şeyin sonu. [*Ing.* End; *Fr.* Fin]. § ❻ *din.* İslâmlıkta, Tanrı'nın insan davranışları için önceden Kur'an ile belirlediği sınıra, buyruk ve yasakların gösterdiği çizgiye verilen ad. *(Kur'an, bir eylemin yapılıp yapılmaması için «işte bunlar, öte tarafa geçmekten kendini korumanız için, Allah'ın /koyduyu/ hudud'tur /hadd'ler/, sakın bunlara yaklaşmayın» der /En-Nisa, 13/;* § ❼ *huk. esk.* Serî sınırların aşılması ve genel menfaatlerin ihlâl edilmiş olmasına delâlet eden bazı suçlar için Kur'an ve hadis ile tespit edilmiş cezalar. § ❽ *mant. esk.* Bir önermede konu ile yüklemden her biri. § ● *met. esk.* Cebirde bir oran veya bir denklem meydana getiren kısımlardan her biri; terim. [*Ing.* Term; *Fr.* Terme]. § ❿ *tasav.* Tanrı'nın sınırsız sonsuz ve yüceliği karşısında yaratılmış varlıkların zaman ve mekânla sınırlı olduğunu belirten terim. *(Hadd ile mahdud sınırlarla sınırlandırılmış olan sonsuz değildir. Had'ler bütün varlıklar gibi insanın da sınırlılığını dile getirir).* ⊙ ~ **den hariç**, *dey.* Pek aşırı; ⊙ ~ **di azamî**, *dey.* En yukarı sınır. [*Ing.* ve *Fr.* Maximum]; ☆ *Eşanl.* **maksimum**; ⊙ ~ **di hesabı yok**, *dey.* Miktarı belli değil, çok sayıda; ⊙ ~ **di kifaye**, *dey.* Yeter miktar; ⊙ ~ **di kifayeyi bulmak**, *dey.* Yeterce olmak. [*Ing.* To be sufficient]; ⊙ ~ **di mi? haddine mi düşmüş?** «*Onun bunu yapmaya yetkisi veya yeteneği hiç yoktur*» anlamında; [*Ing.* He wouldn't dare]. ⊙ ~ **di olmamak**, *dey. (Bir işin yapılması)* Birine düşmemek, hakkı veya yetkisi olmamak,; ⊙ ~ **di varsa**, *dey.* Göz korkutmak için «*cesaret ediyorsa*» anlamında söylenir: *Haddin varsa, vur bakalım.* [*Ing.* If he dares]; ⊙ ~ **di zatında**, *dey.* Aslında, zaten. [*Ing.* Really, essentially, in point of fact, in itself; *Fr.* En soi]. ⊙ ~ **dinden fazla**, *dey.* Gereğinden çok, aşırı. [*Ing.* Excessive(ly); *Fr.* Excessif,-ive, excessivement]. ⊙ ~ **dini aşmak**, *dey.* Aşırı gitmek. [*Ing.* To go too far, to overstep the limit; *Fr.* Depasser les bornes]. ⊙ ~ **dini bildirmek** *(birine), dey.* Sert bir karşılıkla uslandırmak, yola getirmek, boyunun ölçüsünü vermek, gerekli cezayı vermek. [*Ing.* To put *(someone)* in his place; *Fr.* Tancer qn vertement, passer un savon à qn]. ⊙ ~ **dini bilir**, *dey.* Nazik, terbiyeli. ⊙ ~ **dini bilmek**, *dey.* (a) Nezaket kurallarını çiğ nememeyi, belli durumlarda nasıl davranılacağını bilmek; (b) kendi gerçek gücünü, değerini bilmek. [*Ing.* To know one's place; *Fr.* Rester à sa place, ne pas depasser la mesure, bien se conduire]. ⊙ ~ **dini bilmez**, *dey.* Terbiyesiz, edepsiz, nezaketsiz. [*Ing.* Presumptuous, impertinent; *Fr.* Impertinent,-ente]. ⊙ ~ **dini bilmeyene bildirirler**, *at.* Çevresindekileri hiçe sayarak yetkili olmadığı konularda yüksekten atanlara sert karşılıklarla gereken ders verilir. ⊙ **ne** ~ **dinel** *dey.* «*Bu işi yapamaz, yetkisi yoktur*» *anlamında kullanılır.* [*Fr.* Cela surpasse ses forces]. ⊙ **faaliyet** ~ **di**, *ikt.* ◘ **Faaliyet**.

— **vurmak**, *esk.* Şeriat hükmünce birini sopayle dövmek. [*Ing.* To inflict punishment, to flog].

hadal, s. *Fr.* < *Yun. (Cehennem tanrısı Hades'in adından). Hadal derinlikler*, *oky. bil.* 6 000 m'yi geçen derinlikler: *Hadal derinlikler bölgesi, okyanusların toplam yüzeyinin yüzde 1,9 u kadardır.*

hadde /hadde/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Sıcak madenleri tel haline getirmek için kullanılan ve çeşitli çapta delikleri olan çelik âlet. [*Ing.* Rolling mill; *Fr.* Laminoir]. § ❷ *cerr.* Sondaların çapını ölçmeye yarayan delikli levha. [*Fr.* Filiere]. § ❸ *deric.* Kalın derilerin haddelenmesinde kullanılan ve deri üzerine sürtüldüğü zaman islem için gerekli ısıyı sağlayan tahta, kemik veya fildişinden yapılmış âlet; § ❹ *kuymc.* Çapları gittikçe küçülen ve çevresinde elmas parçaları bulunan deliklerinden, tel halinde çekmek için kulce altın veya gümüş geçirilen çelik parça; [*Fr.* Filiere]. ⊙ ~ **den çekme**, *met.* Değerli bir madeni *(Madenî çubuk veya boru)* tel haddesinden geçirerek kesitini küçültme, dolayısıyle boyunu uzatma işlemi. [*Ing.* Lamination, rolling, flatt(en)ing; *Fr.* Laminage]. ⊙ ~ **den çekmek**, *dey.* Birinin halini ,huyunu türlü denemelerden geçirmek. [*Ing.* To examine carefully; *Fr.* Examiner soigneusement]. [*Ing.* To examine; *Fr.* Examiner minutieusement]. ⊙ ~ **den geçmiş**, *dey.* Çekilmiş, süzülmüş. [*Ing.* Rolled (metal); *Fr.* Laminé]. ⊙ **blum** ~ **si**, *met.* ◘ Blum.

~ **deliği gözü**, *tekn.* ◘ **Göz**.

~ **fabrikası**, *tekn.* Som demirleri istenilen şekle *(levha, köşebent, taş, çubuk gibi)* koyan tezgâhlarla donanmış yapım evi. [*Ing.* Flatting (Rolling) works; *Fr.* Laminerie].

~ **putası**, *okç.* Osmanlılarda kullanılan iki çesit oktan birine verilen ad. *(Yelekleri kısa ve ensiz, dirhemde ise noksandı).*

~ **tezgâhı**, (a) *kâğıtç.* Kâğıt ve karton yüzeylerinin parlatılmasında kullanılan düz silindirli tezgâh; [*Ing.* Rolling press, calendering machine, plate-glazing machine; *Fr.* Laminoir]. (b) *ciltç.* Disliler yardımıyle birbirine karşıt yönde dönen ve aralarından ciltlenecek kitabın yaprakları veya formaları geçirilen, aralarındaki açıklık ayarlanabilir iki silindirden yapılmış âlet. [*Fr.* Laminoir]; (c) *met.* Bir parçanın kesitini iki silindir arasından geçirerek küçülten tezgâh. [*Ing.* Flatting mill, rolling mill; *Fr.* Laminoir].

~**tezgâhı (makinesi)**, *tekn. (Levha, köşebent, ray, çubuk gibi)* Som demirleri istenilen şekle koyan mekanik araçlar veya cihazlar; [*Ing.* Draw bench, drawing bench, draw horse; *Fr.* Banc à etirer].

haddeci, i. *tekn.* Haddeleme işlemlerini yapan işçi. [*Ing.* Millman, roller; *Fr.* Laminеur]; ⊙ **altın** ~ **si**, Altını ince teller haline getiren işçi. [*Ing.* Gold drawer].

hadde.hane haddehâne/, b. i. *Osm.* < *Ar.* ve Fars. § ❶ İçinde ham demir madeninin eritildiği büyük ocak, fırın. [*Ing.* Rolling-mill, blooming mill, drawing mill, flattening mill, rolling plant; *Fr.* Laminerie, laminoire]. § -❷ *esk.* İçinde cocukların çalıştırıldığı tersanenin, tatbikat okulu hükmünde bulunan bir fabrikası. Bugün **Gedikli Subay Okulu** bu okulun yerini almıştır.

haddeleme, i. § ❶ *met.* Bir madeni ters yönlerde dönen ve aralarındaki açıklık istenilen göre ayarlanabilen paralel eksenli iki silindir arasından geçirerek inceltme işlemi. [*Ing.* Rolling *(metals)* out; *Fr.* Laminage]. ☆ *Eşanl.* **haddeden geçirme veya haddeden çekme**. § ❷ *ciltç.* Ciltlenecek kitapları yassıltmak için, çekiçle dövmek yerine, iki çinko arasına koyup bir hadde **tezgâhının silindirleri** arasından geçirme işlemi; [*Ing.* Lamination; *Fr.* Laminage].

haddelemek, nsz. f. *met.* Madenî bir parçaya bir yandan iç yanısını derinlemesine değiştirmek, öte yandan, kullanılmaya hazır şekline mümkün olduğu kadar yakın boyutlara getirmek için, uzatarak şeklini değiştirmek amacıyle bir biçim değişikliği uygulamak: *Küçük boyutlu bazı yassı madenî parçalarda uygun bir doku elde etmek için, parça önce boyuna, sonra da ènine haddelenir.* [*Ing.* To roll, to laminate; *Fr.* Laminer].

haddelenmiş, s. *met.* Haddeden geçirilmiş. [*Ing.* Rolled *(metal)*, laminated; *Fr.* Laminé,-ee].

hadeb, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Kamburluk. § ❶ Kambur, yumru. [*Ing.* Hump; *Fr.* Bosse].

hadebiyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Kamburluk. [*Ing.* Hunchbackedness, humpbackedness; *Fr.* Bosse].

hadeka, i. ç: **ahdâk, hidâk**. *Osm.* < *Ar. esk.* Gözbebeği. [*Ing.* Eyeball; *Fr.* Pupille].

hademe, i. *Osm.* < *Ar. hidmet* > *hadim'in* çoğulu. Resmî dairelerde veya bürolarda çalışan kadın veya erkek hizmetçi. [*Ing.* A servant *(in government offices, schools etc.); Fr.* Garçon de bureau, huissier, appagören görevliler. [*Ing.* Personnel of religiriteur, bedeau]. ⊙ ~ **i hayrat**, Camilerde iş

ous institutions]. ◉ ~ **l vakf**, *huk.* Vakıf görevlileri.

hademelik,-ği, i. Hademenin görevi. [*Ing.* Quality of a servant, etc].

hadenk.-ği, i. *Osm.* < *Fars. hadeng.* § ❶ *bot.* ◘ **Kayın ağacı.** § ❷ Bu ağaçtan yapılmış ok.

hades, i. ç: **ahdâs, hadesât**. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Hakikatı akıl ve muhakeme vasıtasıyle olmayarak yalnız zekâ ve duygu ile doğrudan doğruya ve derhal açık bir surette kavrayış ve idrak ediş. Bir şeyi hisle, duygu ile bulus, sezgi. [*Ing.* Physical accident that causes canonical impurity, as the issue of any impure substance from the body; *Fr.* Intuition]. § ❷ Yeni ortaya çıkan şey § ❸ Yeni meydana gelme; Abdest ve gusulün yenilenmesini gerektiren durum; § ❹ s. Genç, taze; § ❺ *din.* Fıkıh kurallarına göre temiz olmama durumu. *(Küçük ve büyük hades olmak üzere ikiye ayrılır. Hades halinde bulunan bir Müslüman ancak abdest alarak ve gusül ederek temizlenebilir. Küçük hades abdest alınarak, büyük hades ise gusül edilerek giderilir. Hades halinde olan kimselerin ibadeti, namazı, Kâbeyi tavaf etmesi hükümsüzdür. Kur'ana dokunmaları da yasaklanmıştır).*

hadesât /hadesât/, ç.i. **Hades**'in çoğulu.

hadım /hädım/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Enenmis, iğdiş edilmiş, cinsiyet bezi çıkarılmıs, burulmus, erkekliği giderilmiş kimse. [*ing.* Eunuch; *Fr.* Eunuque, castrat]. § ❷ *müz.* Sesinin tiz perdelerini muhafaza etmek amacıyle erkeklik bezlerinin etkinliği daha çocukken yok edilmiş şarkıcı. *(Sesleri kadın şarkıcılardan daha yüksek olduğu için, XVI Yüzyılda papalık kilisesinde ve daha sonraları da operada şarkıcı olarak hadımlardan yararlanıldı. En ünlü hadım şarkıcı, Farinelli adıyle de bilinen «Kralların şarkıcısı» Broschi'dyi).* [*ing.* Castrato; *Fr.* Castrat].

~ **etmek**, *tıp.* ◘ **Hadımlaştırmak.**

~ **olmak**, Hadımlaştırılmak, iğdiş edilmek, enenmek; [*ing.* To be castrated; *Fr.* être émasculé, être castré].

hadım.ağası, b.i. Osmanlı Saraylarının harem bölümlerinde hizmet eden kısırlaştırılmıs erkek köleye verilen ad. [*ing.* Chief eunuch in the Sultan's palace].

hadımlaştırma, i. Iğdis etme suretiyle kısırlastırma. [*Ing.* Castration; *Fr.* Castration, émasculation].

hadımlaştırmak, f. *huk.* Bir insanın çocuk yapmak imkânını tıbbî bir müdahale ile yok etmek. Müstesna hallerde kabul edilebilecek bu müdahale, bir ceza olarak uygulandığı zaman, insanlık dışı kabul edilmektedir. Nazi idaresindeki Almanya'da bazı suçlar için uygulandığı görülmüstür. [*ing.* To castrate; *Fr.* émasculer, châtrer, castrer].

hadımlık,-ğı, i. *anat.* Hadım edilmiş olanın durumu. [*Ing.* Eunuchism; *Fr.* Eunuchisme].

~ **kompleksi**, *psiky.* ◘ **Kompleks.**

hâdî /hädi/, s. ve i. *Osm.* < *Ar. hidâyet. esk.* § ❶ Doğru yol gösteren *(kimse): Bütün kavimlerin kendilerine mahsus hâdileri vardır.* [*Ing.* One who show the right way; *Fr.* Qui conduit vers le vral chemin]. § ❷ Kılavuz. [*Ing.* ve *Fr.* Guide]. § ❸ Mızrak veya ok ucu. [*ing.* Head of a spear]. § ❹ Erkek adı; § ❺ *din.* Islâm'da, Allah'ın adlarından biri. *(Kuluna doğru yolu gösterici, onun sonucu hayırlı olan işlere yöneltici. Hâdi adı Kur'anı Kerim'de bu anlamıyle iki defa geçer: El Hac 54, ve El Furkan 31).*

hadi /ha:di/, ünl. ◘ **Haydi.**

hadi hadi, z. «*Kısa kes*», «*işi uzatma*» anlamında: *Hadi hadi, bu sana yetişir! Hadi hadi, ben seni bilirim!.*

hadic, i. *esk.* Erken doğmus erkek çocuk.

hadice, i. § ❶ **Hadic**'in dişili. § ❷ ◘ **Hatice.**

hadid, s. *Osm.* < *Ar. hiddet. esk*, Hiddetli, öfkeli. [*Ing.* Violent, irascible; *Fr.* Violent,-ente, impétueux,-euse].

hadid /hadid/, s. *Osm.* < *Ar. hadd. esk* § ❶ Keskin. § ❷ **Demir**, çelik. [*Ing.* Iron, steel; *Fr.* Fer, acier]. § ❸ *mec.* Çok zeki, çabuk kavrayan. [*Ing.* Very intelligent].

hadidî /hadîdî/, s. *Osm.* < *Ar.* Demirle ilgili, demirden yapılmıs. [*Ing.* Of iron, made of iron; *Fr.* De fer, d'acier].

hadid.ül.mizaç /hadidülmizâç/, b. s. *Osm.* < *Ar.* Öfkeli, çabuk kızar, asabî ,sert tabiatlı. [*ing.* Irascible, irritable, excitable; *Fr.* Facilement irritable, irascible].

hadika /hadîka/, i. ç: **hadâik**. *Osm.* < *Ar. hadk. esk.* Ağaçlı, suyu çok, bahçe, bostan [*Ing.* Garden, park, orchard; *Fr.* Jardin plante d'arbres].

hadim /hadim/, i. ve s. ç: **hadem, hademe, hüddam**. *Osm.* < *Ar. hıdmet. esk.* § ❶ Hizmet eden, hizmetçi; yarayan, yarar, yardımcı olan *(kimse).* [*ing.* Manservant, serving; *Fr.* Qui est en condition]. § ❷ Harem ağası.

hadin, ünl. ◘ **Haydi.**

hadis /hadîs/, i.ç: **ehâdis**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *din.* Hz. Muhammed tarafından söylenmiş, kur'an hükümlerine dayanan, yol gösterici, aydınlatıcı sözlere verilen ad; ☆ *Eşanl.* **cedit, nevzuhur.** § ❷ Bu sözleri gösterip inceleyen bilim.

~ **dâva**, *huk.* Sonradan ortaya çıkan dâva. Bir dâva görülürken ortaya çıkan ve o dâva ile birlikte veya daha evvel halledilmesi gereken bağımsız dâva. Hukuk muhakemeleri usulünde, esas dâva ile birlikte görülmek üzere dâvalı tarafından açılan hâdis dâva *«mütekabil dâva»* olur. Ceza mahkemeleri usulünde buna *«Mesele-i müstehire»* denir. [*Ing.* Incidental claim; *Fr.* Demande incidente].

~ **olmak**, *ikt.* Baş göstermek, meydana gelmek. [*Ing.* To come into existence, to occur, to spring up; *Fr.* Survenir, arriver].

hâdis, s. *Osm.* < *Ar. hudûs. esk.* § ❶ Ortaya çıkan. § ❷ Eskiden yokken sonradan ortaya çıkan; § ❸ *din.* Sonradan var olan. ☆ *Karş.* **kadim.**

hadisat.-tı, ç.i. *esk.* **hadise**'nin çoğulu.

hadise /hâdise/, i. ç: **hâdisât, havâdis**. *Osm.* < *Ar. hudûs* > *hâdis.* Meydana çıkan hal, ortaya çıkan durum. [*ing.* Event, incident, occurrence; *Fr.* Evenement, incident]. ☆ *Eşanl.* **olay.** § ❷ *huk.* Bir dâvanın yargılama sırasında ortaya çıkan ve esas hakkındaki hükümden evvel halli gereken usulle ilgili ihtilâf. [*ing.* ve *Fr.* Incident].

~ **çıkarmak**, *dev.* Tatsız bir olaya, kavgaya yol acmak. [*ing.* To provcke an incident, *Fr.* Occasionner un incident].

hadiseli /hâdiseli/, s. *Osm.* < *Ar.* + *T. -li.* Tatsız olaylarla geçen *(toplantı, gösteri. v. b.).* [*ing.* Full of incident, eventful; *Fr.* Mouvemente].

hadisesiz /hâdisesiz/, s. *Osm.* < *Ar.* + *T. -siz.* Hiç bir tatsız olay çıkmadan geçen *(toplantı. gösteri,* v.b.). [*Fr.* Calme, sans histoire].

hadit,-di, /hadît/, i. *Osm.* < *Ar. hadîd.* § ❶ Demir. [*Ing.* Iron; *Fr.* Fer]. § ❷ s. Hiddetli, öfkeli; *Pek hadit bir adamdır, kızdırmaya gelmez.* ☆ *Eşanl,* **gazup.**

hadiye /hâdiye/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Değnek. § ❷ Suyun dışına çıkmış, sivrilmiş kaya; § ❸ Kadın adı.

hadnaşinas /hadnâşinâs/, s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Kendini bilmez, haddini bilmez, sıra saygı tanımaz. [*ing.* Impudent; *Fr.* Impudent,-ente].

hadnaşinaslık,-ğı, b.i. Kendini bilmezlik. [*ing.* vo *Fr.* Impudence].

hads, i.ç: **hadsiyyât**. *Osm.* < *Ar. psik.* Sezi, seziş, sezgi. [*Ing.* ve *Fr.* Intuition].

hadsiz, s. *Osm.* < *Ar.* + *T. -siz.* *«Sayılmayacak derecede çok, sayısız, tükenmez»* anlamında kullanılan **hadsiz hesapsız** sözünde geçer. [*ing.* Unlimited, unbounded; *Fr.* Illimité, sans bornes].

~ **hesapsız**, *dey.* Hesaba gelmeyecek kadar çok: *Düğünde yapılan masraf hadsiz hesapsızdı.* [*ing.* Innumerable, countless; *Fr.* Innombrable].

haf,-i. *Ing. half. sp.* Futbolde kalecinin önünde bulunan iki bekin önünde üç oyuncu: *Güzey oyunuyle haf hattının nâzımı idi.* [*Fr.* Demi].

hafa /hafâ/, *Osm.* < *Ar.* § ❶ Gizlilik, gizli olma hali, [*ing.* Concealment, stealth, secrecy; *Fr.* État de ce qui est caché, clandestinité]. ☆ *Eşanl.* **sır.** § ❷ Gizli şey. [*Ing.* Secret; *Fr.* Secret]. ☆ *Eşanl.* **sır.**

hafakan /hafakan/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Iztırap, sıkıntı. [*ing.* Boredom, annoyance, suffering, affliction, distress, anguish; *Fr.* Gêne, ennui, angoisse]. § ❷ *tıp* Yürek çarpıntısı, yürek oynaması. [*ing. (Heart's)* palpitations; *Fr.* Palpitations, battements du cœur]. ☆ *Eşanl.* **çarpıntı.**

~ **lar boğmak** *(basmak), dey.* Sıkıntıdan bunalmak. [*ing.* To be bored or exasperated; *Fr.* Éprouver des angoisses].

hafazanallah, ünl. *Osm.* < *Ar.* «*Allah bizi korusun*» anlamında olup kötü bir ihtimalden söz edilirken söylenir. [*Ing.* May God protect us *(used when talking about a misfortune); Fr.* Dieu ne plaise].

haf.bek. b.i. *Ing. half-back. sp.* Üç kisilik haf hattının sağ ve solundaki oyunculardan her biri. [*Fr.* Demi-arriere].

hafemetrik, s. *Fr. haphemetrique* < *Yun. haphê*, dokunum + *metron*, ölçü. *fizyol.* Dokunum duyusunun duyarlığını ölçmeye yarayan: *Weber'in hafemetrik pergeli.* [*Ing.* Haphemetric].

hafız /hafız/, s. ç: **hafaza** ,**huffâz**. *Osm.* < *Ar. hıfz.* § ❶ Saklayan ,koruyan *(bu anlamıyle kelime Tanrının sıfatlarından biri olarak kullanılır).* [*Ing.* Keeper, protector, guardian, God; *Fr.* Qui garde, le vrai gardien, Dieu]. § ❷ Kur'anı ezberlemiş olan kimse: *Hafızı kur'an.* [*Ing.* One who knows the whole Quran by heart; *Fr.* Celui qui connait le Coran par cœur]. § ❸ *arg.* (a) Saf, bön, ahmak: *Şu hafızın kulağını bük de çok havalanmasın;* (b) Okunarak öğrenilecek seyleri tekrar tekrar okuyan, çok çal şan; (c) Bir seyi anlamadan ezberleyen, ezberci. [*inç.* Simpleton, fool,: *Fr.* Imbecile] § ❹ ◘ **Abeci.**

hâfıza /hâfıza/, i. *Osm.* < *Ar. hıfz.* § ❶ Öğrenilmiş şeyleri akılda tutma yetisi. [*ing.* Memory; *Fr.* Memoire]. ☆ *Eşanl.* **bellek, anlak.** § ❷ *bilgi. işlem.* Bir ordinatörün bir yandan programı, öte yandan da değişmeyen verileri, cetvelleri ve yapılacak iş için gerekli ara sonuçları muhafaza eden bölümü. [*ing.* Memory; *Fr.* Memoire]. § ❸ *büro.* Otomatik bir hesap makinesinde aracın bir programda kayıtlı talimatı el dokunmadan birbiri ardı sıra almasını, çalışması için gerekli veriler kümesini sıraya koyup sonradan yine kullanılacak olan sonuçları depo etmesini sağlayan düzen. [*ing.* Memory; *Fr.* Mémoire]. ◉ **aracı** ~, *bilgi işlem.* Bilgilerin bir organdan ötekine geçişinde bilgi veriş hızındaki bir farkı karsılamak veya işaretlerin gelişindeki bir ayarsızlığı düzeltmek için kullanılan hafıza. [*Ing.* Intermediary memory; *Fr.* Memoire intermédiaire, memoire tampon]. ☆ *Eşanl.* **tampon hafıza.** ◉ **çalışma ~ sı**, *bilgi işlem.* Program tarafından ara sonuçlara ayrılan iç hafıza bölümü. [*Ing.* Working memory; *Fr.* Mémoire de travail]. ◉ **çevrimsel ~**, *bilgi işlem.* Kapsadığı bilgi belirli bir durumdadır, zamanla yer değiştirir. ◉ **enstantane girişli ~**, *bilgi işlem.* Kayıt veya danışma yapılırken bilgi mesnedi ve giriş açılarının hiç bir harekete geçmediği ve böylece elektrikli kumanda itişinin süresi dışında başka süre vermeden, bilgiye giriş imkânı açan hafıza. [*ing.* Instantaneous access memory; *Fr.* Mémoire à accès instantané]. ◉ **iç ~**, *bilgi işlem.* Bir ordinatörün içinde yapısı icabı bulunan ve her kelimesi veya harfine doğrudan doğruya başvurulabilen hafıza. [*ing.* Internal memory; *Fr.* Mémoire interne]. ◉ **kısmi girişli ~**, *bilgi işlem.* İçindeki bilgilerin sadece kayıt sırasına göre tertiplendiği hafıza. [*ing.* Partial access memory; *Fr.* Mémoire à acces séquentiel]. ◉ **magnetik diskli ~**, *bilgi işlem.* Bilgi mesnedi olarak, iki yüzü tek merkezli çizgiler üzerine magnetik olarak birkaç yüz bin harf kaydeden ve bunları doğrudan doğruya kullanılabilir kelimeler halinde birleştiren seçici girişli hafıza. [*Ing.* Magnetic disc memory; *Fr.* Mémoire à disques magnétiques]. ◉ **magnetik hücreli**

~, *bilgi işlem.* Bilgi dayanağı olarak hücreler içine bükülebilir plastik maddeden önce tabakalar kullanan seçici girişli hafıza. *(Bu ince tabakalar üzerine 100 çizgi halinde 200 000 harf kaydı yapılabilir).* [*İng.* Magnetic cell memory; *Fr.* Mémoire à cellules magnétiques]. ◉ **magnetik kaslı** ~, *bilgi işlem.* Döner magnetik tamburlu hafıza. [*İng.* Magnetic drum memory; *Fr.* Mémoire à tambour magnétique]. ◉ **merkezî** ~, *bilgi işlem.* Bir ordinatörün merkez ünitesinin bir bölümü olan hızlı girişli hafıza. [*İng.* Central memory; *Fr.* Mémoire centrale]. ◉ **yardımcı** ~, *bilgi işlem.* Merkez hafızanın bir tamamlayıcısı olan yardımcı hafıza; kapasite bakımından merkez hafızadan daha geniştir ve giriş süresi de daha uzundur. [*İng.* Auxiliary memory; *Fr.* Mémoire auxiliaire].

~ **kaybı,** *psik.* ve *fels.* ◘ **Bellek yitimi.**

hâfızadan, z. Tabiata veya bir modele bakmaksızın evvelce görülerek zihinde saklanan şekillerinden tahayyül ve tasavvur etmek suretiyle yapılan *(resim veya heykel hk.)* [*İng.* From memory; *Fr.* De mémoire].

hafızı.kütüp, b.i. *Osm.* < *Ar. esk.* Kütüphaneci.

hafızlık,-ğı, i. § ❶ Hafız olan kimsenin yaptığı iş: *Küçük ağabeyim artık hafızlık yapmıyor.* § ❷ *arg.* Ezbercilik. § ❸ Aptallık.

hafi /hafî/, s.ç: **hafiyyât.** *Osm.* < *Ar. hafa.* Gizli, saklı, bilinmeyen. [*İng.* Clandestine, concealed, secret, hidden , private, unknown, undiscovered; *Fr.* Caché, dissimulé, clandestin,-ine].

hafide /hafîde/, i. ç: **ahfâd.** *Osm.* < *Ar.* **hafid'**in dişili. § ❶ Kız torun, evlât kızı, [*İng.* Granddaughter]. § ❷ Kadın adı.

hafif /hafîf/, s. *Osm.* < *Ar. hiffet.* § ❶ Tartıda ağırlığı az gelen, ağır olmayan, yeğni. [*İng.* Light; *Fr.* Léger,-ere]. ☆ *Yak. anl.* **tüy gibi.** ☆ *Karş.* **ağır, okkalı.** § ❷ Güç veya yorucu olmayan: *Hafif bir iş.* [*İng.* Easy, light; *Fr.* Facile]. ☆ *Eşanl.* **kolay.** ☆ *Karş.* **ağır, zor, yorucu, çetin.** § ❸ *mec.* Ağırbaşlı olmayan, ciddî olmayan *(insan veya davranış hk.): Hafif bir davranış, hafif bir kız.* [*İng.* Flippant; *Fr.* Léger,-ère, qui manque de sérieux, de profondeur, de constance]. ☆ *Eşanl.* **hoppa, hafifmeşrep.** ☆ *Karş.* **ağırbaşlı, ciddî.** § ❹ *(Yemek hk.)* Miktarı az ve sindirilmesi kolay: *Hafif şekerli, Hafif bir kahvaltı.* [*İng.* Light; *Fr.* Leger,-ère, peu copieux; qui ne pèse pas sur l'estomac, facile à digérer]. § ❺ Zorlu olmayan, gücü az olan: *Hafif bir sarsıntı, hafif bir baş ağrısı.* [*İng.* Trivial, faint, slight; *Fr.* Vogue, leger,-ère]. § ❻ *müz.* (a) Türk musikisinin 32 zamanlı ve 25 darplı büyük usullerinden biri; (b) Şiddet derecesi bakımından gürlüğü zayıf olan *(vuruş veya ses).* [*İng.* Faint, *Fr.* Leger,-ere]. ☆ *Eşanl.* **zayıf, yumuşak.** § ❼ *arg.* Parasız, az paralı, züğürt: *Hafiftir, yanaşma.* [*İng.* Moneyless; *Fr.* Sans argent]. § ❽ Etkisi sert olmayan: *Hafif içki, Hafif sigara.* [*İng.* Mild; *Fr.* Sans argent]. § ❾ Etkisi sert olmayan: *Hafif bir eğim, Hafif yokuş.* [*Fr.* Faible]. § ❿ Önemi olmayan: *Hafif bir ceza, Hafif bir yara.* [*İng.* Slight; *Fr.* Léger,-ere, qui ne pèse pas, qui n'est pas pénible, peu important, peu considérable]. § ⓫ Yorucu olmayan: *Hafif bir iş.* § ⓬ Sıkıntısız, ferah: *Hafif bir hayat.* [*İng.* Easy, cheerful; *Fr.* Aisé, allégre]. § ⓭ z. Belli belirsiz, göze batmayacak şekilde: *Müzik sesi hafif kulağa çarpıyordu.* [*İng.* Faint; *Fr.* Léger]. § ⓮ *(Giyecek hk.)* ince: *Yazın hafif giyinmeli.* [*İng.* Light; *Fr.* Leger,-ere, qui est peu épais, fin]. ☆ *Karş.* **ağır.** § ⓯ *sp.* Güreş, boks ve halter gibi sporlarda bir ağırlık kategorisi. *(Güreşte 67, boks ve halterde 67,5 kilo. Bu sıklette güreşecek, dövüşecek veya ağırlık kaldıracak sporcuların en çok 67,5 kilo gelmeleri gerekir. Bu kiloda gram fazlalığı dahi olsa, o sporcu hafif siklette yarışmaya giremez).* [*İng.* Light; *Fr.* Poids léger]. § ⓰ *vezin. esk.* Aruz bahirlerinden on birincisi. *(Bahr-i hafif* de denir). ◉ ~ **e alınmak,** *dey.* § ❶ Ağır bir muamele karşısında yumuşak ve yatıştırıcı bir tavır almak. ☆ *Eşanl.* **istindaf edilmek** ◉ ~**e almak,** *dey.* Önem vermemek, hafif görmek. [*İng.* Prendre à la légere]. ◉ ~ **ten almak,** *dey.* ◘ **Hafiften.**

~ **beton,** ◘ **Beton.**

~ **donanma,** *ask.* Irmak, göl ve sığ sularda görev yapan donanma. [*İng.* Mosquito fleet *(of light craft)*].

☆ *Eşanl.* **ince donanma, nehir filosu.**

~ **filo,** *ask. den.* ◘ Filo.

~ **giyinmek,** İnce elbise giymek. [*İng.* To wear light clothes; *Fr.* S'habiller légerement].

~ **hamule,** *den.* ◘ **Hafif yük.**

~ **hapis cezası,** *huk.* ◘ **Hapis.**

~ **istihkâm,** ◘ **istihkâm.**

~ **kâğıt,** *matb.* Kalın ve kaba olmasına rağmen çok hafif ve gösterişli bir kâğıt, ekseriye alfa otundan yapılır. [*İng.* Foreign note-paper, pelure-paper; *Fr.* Papier pelure].

~ **kar yağışı,** *trm.* Görülmesi 1 km. den aşağı düşürmeyecek şekilde vukubulan kar yağışı.

~ **kaza,** *hava.* Şahısların hafif yaralar aldığı veya hava gemisinin hafif hasara uğradığı bir kaza. [*İng.* Minor accident; *Fr.* Accident léger].

~ **kertenkele,** *zool.* ◘ **Kertenkele.**

~ **komedi,** *tiy.* Vodvile göre daha akla uygun, fars kadar da aşırılığa kaçmayan bir güldürü *(gülünçlü oyun)* türü. [*İng.* Light comedy; *Fr.* Comédie légére].

~ **makineli tüfek,** ◘ **Makinalı tüfek.**

~ **müzik,** *müz.* Klâsik müzik kurallarının dışında kalan, Operet veya dans müziği gibi türleri kapsayan müzik. [*İng.* Light music; *Fr.* Musique légére].

~ **para cezası,** *huk.* ◘ **Ceza.**

~ **ses,** *müz.* Özellikle kıvrak parçaları yorumlamakta başarı gösteren kadın şarkıcı için kullanılır. [*İng.* Low voice; *Fr.* Voix légére, voix basse].

~ **şiir,** *ed.* Konusu pek önemli olmayan, değeri kolaylığından ve basitliğinden gelen şiir. [*İng.* Light poem; *Fr.* Poésie légère].

~ **tenor,** *müz.* Tiz sesli tenor. Sesi sınırlıdır, daha çok operetlerde, müzikli oyunlarda şarkı söyler. [*İng.* Light tenor; *Fr.* Tenor léger].

~ **tertip,** *dey.* Şöyle böyle, biraz, aşırılığa kaçmadan. [*İng.* Lightly, slightly; *Fr.* Peu, modeste].

~ **top,** *ask.* Çapı 10,5 sm ve daha küçük olan topların genel adı. [*İng.* Light artillery; *Fr.* Artillerie légere].

~ **toprak,** *trm.* Zerreleri yapışık olmayan, işlenmesi kolay toprak. *(Özellikle iri zerreli, yani kumlu topraklara denir).* [*İng.* Light soil; *Fr.* Sol léger, terre légère].

~ **uyku,** Derin olmayan, kolayca bozulabilen uyku. [*İng.* Light sleep; *Fr.* Sommeil légere].

~ **yağmur,** *trm.* Saatte 2,5 mm su bırakacak şekilde yağan yağmur. [*İng.* Light rain; *Fr.* Plui légere].

~ **yakıt,** *den.* Petrolcuların beyaz mal adı altında gruplandırdıkları 1,2,2 nolu yakıt. *(Ticarî adları ile benzin, gaz, motorinin ticaret gemilerinde kullanılan karşılığı).*

~ **yakıta veya** ~ **e geçmek,** *den.* Gemi makinelerinde maliyeti yüksek olan sıvı yakıt yerine ucuz yakıt kullanmak.

☆ *Karş.* **ağır yakıta veya ağıra geçmek.**

~ **yemek,** *dey.* Mideyi yormayacak şekilde yenen yemek. [*İng.* Light food; *Fr.* Repas léger].

~ **yük,** *den.* Pamuk balyası gibi kapladığı hacim büyük, fakat ağırlığı fazla olmayan yük. *(Bu yükten, ağırlığına göre değil, hacmine göre navlun alınır).* [*İng.* Light load, light charge, light cargo; *Fr.* Fardeau léger, charge léger].

~ **zaman,** *müz.* Ölçünün içindeki kuvvetli olmayan zaman. *(İki zamanlı parçalarda /marşlar/ ikinci, üç zamanlı parçalarda /valsler/ ikinci ve üçüncü zamanlar hafif ve kuvvetli zamanlar yer değiştirebilir).*

hafifçe, z. Az hafif olarak, belli belirsiz, göze batmayacak şekilde. [*İng.* Lightly; *Fr.* Légerement].

hafif hafif, z. Hafifçe, hafif bir şekilde: *Kırık kolunu hafif hafif oynatabiliyordu.* [*İng.* Lightly; *Fr.* Legerement].

hafifleme, i. § ❶ Hafiflemek eylemi. [*İng.* Becoming lighter, abatement, decrease, weakening. [*Fr.* Allégement, atténuation, action de devenir léger]. § ❷ *bakt.* Bir mikropta hastalık yapma gücünün kimyasal *(antisepsi)* ve fiziksel *(ısı, ışık, radyasyon v.b.)* etmenlerle veya hücrelerin yaslanması dolayısıyle azalması. [*İng.* Attenuation; *Fr.* Attenuation]. ☆ *Karş.* **artma.** § ❸ *tıp.* Had veya müzmin bir hastalığın belirtilerinin bir süre için azalması. § ❹ *mec.* Huzur bulma, rahat etme. [*İng.* Relief, alleviation, assuagement, solace, comfort, mitigation; *Fr.* Soulagement, allégement]. ◉ **cezanın** ~ **si** *(indirilmesi), huk.* ◘ **Ceza.**

hafiflemek, f. § ❶ Hafif bir hal almak, eski ağırlığı gitmek. [*İng.* To become light; *Fr.* Devenir léger]. ☆ *Karş.* **ağırlaşmak.** § ❷ *mec.* Etkisini kaybetmek, kuvveti azalmak. [*İng.* To become weak; *Fr.* S'attenuer]. ☆ *Karş.* **şiddetlenmek.** § ❸ *mec.* Huzur bulmak, rahat etmek. [*İng.* To ease up, to relieve one's feeling (one's mind), to calm down, to become appeased; *Fr.* Se soulager, se calmer, s'apaiser].

hafifleşmek, f. § ❶ Ağırlığı azalmak. [*İng.* To become lighter; *Fr.* Devenir léger, devenir moins lourd]. § ❷ *mec.* Ağırbaşlılığını *(ciddiyetini)* yitirmek. [*İng.* To become flighty; *Fr.* Devenir frivole].

hafifleştirmek, hafifletmek(-i), f. Hafiflemesine yol açmak, yeğniltmek. [*İng.* To assuage, lighten; *Fr.* Alléger, soulager].

hafifletici, s. Hafifletme özelliği olan. [*İng.* Lightening, assuaging; *Fr.* Extenuating].

~ **sebep,** *huk.* Ceza hukukunda, bulunmaması halinde suçun mevcudiyetine engel olmayan, bulunduğu zaman ise suçun hukukî niteliğinin değişmesine yol açmaksızın daha hafif sayılmasına, dolayısıyle bu suça bağlanan temel cezanın indirilmesine yolaçan sebep. [*İng.* Matter in mitigation; *Fr.* Extenuating circumstances]. ◉ **kanuni** ~ ~ **ler,** *huk.* Kanun tarafından belli edilmiş hafifletici sebepler. *(Meselâ haksız tahrik, bu anlamda genel ve kanunî hafifletici sebeptir).* ◉ **takdirî** ~ ~ **ler,** *huk.* Kanun tarafından tespit olunmayan ve hâkimin takdirine göre, verilecek cezayı belirli bir ölçüde indirmek için mevcudiyetini kabul edip dayanabileceği özel bazı durumlar.

hafifletilmek, ösz. f. Hafif hâle getirilmek, hafifletmek işine konu olmak: *Saklamayla susmayla bir suçun esasındaki ağırlık hafifletilemez.*

hafifletme, i. Hafifletmek eylemi. [*İng.* Lightening, assuaging; extenuation, mitigation; *Fr.* Allégement, soulagement].

~ **kemeri,** *mim.* Kapı veya pencere üst kirişlerine binen duvar ağırlığını azaltmak için, bu kirişler üstündeki duvara örülmüş içi dolu kemer. [*Fr.* Arc de décharge]. ☆ *Eşanl.* **boşaltma kemeri.**

hafifletmek, f. § ❶ Hafiflemesine yolaçmak. [*İng.* To lighten, to assuage; *Fr.* Alléger, soulager]. § ❷ *mec.* Etkisini kaybettirmek: *Bu ilâç başımın ağrısını hafifletti.* [*İng.* To assuage; *Fr.* Alleger, soulager]. § ❸ *mec.* Rahat ve huzura kavuşturmak. [*İng.* To calm; *Fr.* Calmer]. ◉ **renkleri** ~, *res.* Renkleri derece derece yumuşatmak, tatlılaştırmak.

hafiflik,-ği, i. § ❶ Ağırlığı az olanın özelliği: *Tüyün hafifliği, Gazın hafifliği.* [*İng.* Lightness; *Fr.* Légerete]. § ❷ *mec.* Önemi az olanın özelliği: *Bir cezanın hafifliği.* [*İng.* Slightness, trivial, nature; *Fr.* Légè-

reté]. § ● Hareketleri serbest, yumuşak ve rahat olanın özelliği, çeviklik: *Bir kuş hafifliğiyle yerinden atladı.* [*Ing.* Levity, flightness; *Fr.* Légèreté, agilité]. § ❶ Sıkıntının azalması hali: *O eve gidince kendimde bir hafiflik duyuyorum.* [*Ing.* Relief; *Fr.* Soulagement, allégement]. § ❺ Ciddî olmayanın özelliği: *Şimdi, Muazzez'i istedikten sonra, herhangi bir hafifliğini gören yok, Bir kadının hafifliği.* [*Ing.* Fickleness; *Fr.* Légèreté].

~ **etmek (yapmak, göstermek),** *dey.* Hoş olmayan bir davranışta bulunmak veya bir söz söylemek.

hafif.meşrep, b.s. *Osm.* < *Ar. hafîfmeşreb.* Hareketlerinden ötürü iffeti kuşku uyandıran *(kadın).* [*Ing.* Wanton, frivolous; *Fr.* Frivole, folâtre].

☆ *Eşanl.* **fındıkçı, yelloz, haval.**

☆ *Karş.* **ağır başlı, terbiyeli, edepli.**

hafifseme, i. Bir kimsenin veya bir şeyin değerini hafif görme. [*Ing.* Underestimation, underrating, undervaluing; *Fr.* Mesestime, mésestimation].

☆ *Eşanl.* **yeğniseme, yetersiz bulma, önemsememe, mühimsememe, umursamama, hor görme, istihfaf, istihkar, meydan okuma, küçümseme.**

☆ *Karş.* **ciddiye alma, önemseme, mühimseme, umursama, yeterli bulma.**

hafifsemek[a](-i), f. Bir kimsenin veya bir şeyin değerini önemsememek. [*Osm.* Istihfaf etmek; *Ing.* To underrate, despise, underestimate, undervalue; *Fr.* Mésestimer, déprécier].

☆ *Eşanl.* **yegnisemek ,küçümsemek.**

hafiften, z. Hafifçe, belli belirsiz bir şekilde: *Hafiften bir rüzgâr esiyor.* [*ing.* Slightly; *Fr.* Légèrement].

~ **almak,** *dey.* § ● Ağır bir davranış karşısında yumuşak ve yatıştırıcı bir tavır almak. [*Fr.* Répondre à une rudesse par un air conciliant] § ❷ Önemsememek: *Derslerimi bu derece hafiften almasına çok kızıyorum.* [*Ing.* To take *(things)* lightly; *Fr.* Prendre à la légère].

hafir,-fri, /hafir/, i. *Osm.* < *Ar. hafr.* (a) Bir yerin toprağını boşaltmak işi. ☆ *Karş.* **imlâ.** (b) Yolların tesviyesinde tümsek kısımların toprağını çıkarma. ☆ *Karş.* **hafr-u imlâ.** [*Ing.* A digging, excavation; *Fr.* Déblai].

hafit,-di /hafît/, i. *Osm.* < *Ar. hafîd. esk.* Bir kimsenin çocuğunun erkek evlâdı, evlât oğlu. [*Ing.* Grand-son; *Fr.* Petit-fils].

☆ *Eşanl.* **torun.**

hafiye /hafiye/, i. *Osm.* < *Ar. hafâ* > *hafiyye.* Şunun bunun hakkında ilgililere gizlice haber ulaştırmak için tutulmuş kimse. [*Ing.* Detective, denouncer, secret agent; *Fr.* Détective, dénonciateur,-trice].

☆ *Eşanl.* **böcek** *(argo),* **sivil memur, sivil polis, jurnalcı, detektif.**

hafiyelik,-ği, i. Hafiye olma hali; Hafiyenin görevi. [*Ing.* Secret agency; denunciation; *Fr.* Denonciation].

~ **etmek (yapmak),** *dey.* Başkaları hakkındaki gizli seyleri bildirmek.

hafiyyen, z. *Osm.* < *Ar.* Gizli olarak, gizlice, saklı olarak, gizliden: *Hafiyyen geldi.* [*Ing.* Secretly, stealthily, privately; *Fr.* En cachette, à la dérobée].

hafniyum /hafniyum/, i. *(Kopenhag şehrinin eski Hafnia adından). kim.* Sembolü Hf A.n. 72, A.a. 178,3 olan kimya elementi. Beyaz renkli 2500° C'a doğru eriyen bir madendir. [*Ing.* Hafnium; *Fr.* Hafnium, celtium].

hafretmek, f. *Osm.* < *Ar.* Toprağı kazmak. [*Ing.* To excavate; *Fr.* Excaver, creuser].

hafriyat,-ti /hafriyat/, i. *Osm.* < *Ar. hafriyyât.* Eski çağlarla ilgili eserleri bulmak veya yeraltındaki madenleri araştırmak için yeri kazma işi. [*Ing.* ve *Fr.* Excavation].

☆ *Eşanl.* **kazı.**

hafriye, i. Bir yerin toprağını kazmak ve temellerini açmak için sarf edilen para. [*Fr.* Prix d'excavation ou de déblayage].

Hafsî'ler, ç.ö.i. *tar.* 1228'den 1574'e kadar Tunus'ta hüküm süren bir kuzey Afrika hanedanı. Muvahhidîlerden *Abdülmümin*'in yardımcısı *Ebû Hafs Ömer*'in neslinden *gelen Hafsî*'ler, Muvahhidîler zamanında ifrikiyya'yı yönettiler. [*Ing.* ve *Fr.* Hafsides].

hafta, i. *Osm.* < *Fars.. astr ve mat. (Birbiri ardınca gelen)* yedi günlük dönem. [*Ing.* Week; *Fr.* Semaine].

~ **arasında (içinde),** *dey.* Iki pazar arasındaki günlerde. [*Ing.* During the week; *Fr.* Pendant la semaine].

~ **arasında ~ tatili,** *iş. huk.* Kanunen hafta tatilinden muaf tutulan veya herhangi bir sebepten hafta tatili yaptırılamayan işyerlerindeki işçilere haftada bir gün hafta tatili verilmesi zorunluğu.

~ **başı,** *dey.* Haftanın birinci iş günü olan Pazartesi günü. [*Ing.* The first day of the week, Monday; *Fr.* Lundi, le premier jour de la semaine].

~ **sekiz, gün dokuz,** *dey.* Rahatsız edercesine sık sık. [*Ing.* Very frequently].

~ **sonu,'** *dey.* Haftanın son günleri; genellikle cumartesi ve pazar. [*Ing.* ve *Fr.* Week-end].

~ ~ **bileti,** ◘ Bilet.

~ **tatili,** *huk.* Millî Bayram ve Genel Tatiller hakkında kn. md. 3'e göre pazar günüdür. *(Bu tatil 35 saatten az olmamak üzere cumartesi günü saat 13'te başlar. Halkın yemesi, içmesi, gezmesi v.b. ihtiyaçlarıyle ilgili maddeleri satan yerler cumartesi günü tatil edilemez. Aynı kanunun ek maddesine göre genel tatil günlerinin sonu cuma gününe gelirse, cumartesi bütün gün* tatil olur). [*Ing.* Week-end holiday; *Fr.* Fin de semaine, week-end].

~ **tatili ücreti,** *iş. huk* Iş Kanunu uygulanan işyerlerinde haftanın tatilden önceki 6 iş gününde çalışmış veya kanunen çalışmış şayılan hallerde bulunmuş işçiye bir iş karşılığı olmaksızın, çalışılmayan hafta tatili günü için, işverence ödenen ücrettir. [*Ing.* Week-end pay; *Fr.* Salaire de week-end].

haftalık[1], s. § ● Haftada bir defa yapılan veya çıkan: *Haftalık dergi, Haftalık toplantı, Haftalık rapor.* [*Ing.* Weekly; *Fr.* Hebdomadaire]. § ❷ ... hafta süren: *Iki haftalık bir çalışma.*

~ **çizelge,** *iş. huk.* Bir işletmedeki işçilerin bir hafta içinde yapılan işler için harcadıkları saat toplamını gösteren çizelge. *(Haftalık istihkaklar bu listeye göre hazırlanır).* [*Ing.* Time-sheet; *Fr.* Semainier].

~ **ders dağıtım çizelgesi,** *eğt.* Bir okulun herhangi bir ders sınıfında bulunan öğrencilerin, hangi günlerde ve bu günlerin, hangi saatlerinde, hangi dersler üzerinde çalışacaklarını göstererek öğretimin plânlaştırılmasına yardım eden haftalık bir çalışma çizelgesi. [*Ing.* Lesson-sheet].

~ **gazete,** ◘ Gazete.

~ **iş süresi,** *iş. huk.* Kanuna göre bir haftada ve altı iş gününde en çok 48 saat çalışılabileceğini anlatır.

~ **vaziyet,** *ikt.* Bankanın bir haftalık durumunu gösteren ve banka tarafından ilân olunan cetvel. [*Ing.* Weekly Bank returns; *Fr.* Bilan hebdomadaire].

haftalık[2],-ğı, i. *iş. huk.* Haftada bir ödenen para; bir hafta çalışma karşılığı hakedilen ücret: *Işçiler haftalıklarını aldılar.* [*Ing.* Weekly pay; *Fr.* Salaire hebdomadaire, semaine].

haftalıklı, s. Ücretini haftadan haftaya alan *(kimse).* [*ing.* Workman paid by the week; *Fr.* Qui travaille contre une salaire payée par semaine].

haftaym /haf:taym/, i. *Ing. half-time, sp.* Futbolde 10-15 dakikalık bir mola ile ayrılan kırkbeşer dakikalık iki oyun döneminden her biri. [*Fr.* Mi-temps].

hagaragort,-tu, i. *Erm. tiy.* (a) Eski türk tiyatrosunda tragedyaya ve melodrama verilen ad; (b) Tiran, hain, düşman rolü.

hah, s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Isteyen. [*Ing.* Who wishes]. § ❷ Gerek, ister; **bedhâh** = Herkesin kötülüğünü isteyen; **hayırhâh** = Herkesin iyiliğini isteyen.

~**kâfir,** ~ **mümin,** *dey.* Ister kâfir, ister mümin.

hah, ünl. Olması istenen veya beklenen bir şey olur olmaz duyulan sevinci ve onama duygusunu anlatır: *Hah, Orhan da geldil Hah, ben de bunu söyleyecektim.* [*Ing.* There, now, exactly; *Fr.* C'est çal juste, voici].

haham, i. *ibr, hohma,* hikmet. § ● Yahudi din adamı. [*Ing.* Jewish rabbi; *Fr.* Rabbin]. § ❷ Yahudilerin resmî Kutsal Kitap yorumcusu. [*Ing.* Rabbi; *Fr.* Rabbin]. ◉ **baş ~,** ◘ **Hahambaşı.**

haham.başı, b.i. Bir ülkedeki yahudi cemaatinin dinî lideri. [*Ing.* Chief Rabbi; *Fr.* Grand rabbin].

haham.başılık,-ğı, i. *Titüs*'un Kudüs tapınağını yıkmasından (70) sonra yahudilerce geliştirilen dinî ve edebî hareket. [*Ing.* Rabbinism; *Fr.* Rabbinisme].

haham.hane /hahamhane/, b. i. *Ibr. haham* + *Fars. hâne.* ◘ **Hahamlık.**

hahamlık,-ğı, i. § ● Hahamın ünvanı ve görevi. [*Ing.* Rabbinate; *Fr.* Rabbinat]. § ❷ Hahambaşının çalıştığı yer.

haher /häher/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Kızkardeş. [*Ing.* Sister; *Fr.* Sœur].

☆ *Eşanl.* **hemşire.**

hahha, hahhah /hahhä, hah:hah/, ünl. Alay etmek için başvurulan yapmacık bir gülüş.

hahiş /hähiş/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Istek, arzu. [*Ing.* Wish, desire, inclination; *Fr.* Désir].

Haida'lar, ç.öz.i. *etn.* Kanada'nın Kraliçe Charlotte takımadalarında *(Ingiliz Kolombiyası)* yaşayan amerika yerlileri. Fok ve balina avlar, balıkçılıkla, bitki ve meyva toplamakla geçinirler. XIX yüzyıl sonuna kadar bolluk içinde yaşadılar. Yaptıkları oymalı büyük evler ve dev boyutlu totem direkleri ile sanat yönünden haklı bir ün kazandılar. [*Ing.* Haidas; *Fr.* Haïda(s)].

haidingerit /haydingerit/, i. *Fr. haidingerite.* < *(W. von Haidinger'in adından). min.* Hidratlı doğal kalsiyum arsenyat. [*Ing.*

haikai, i. *Jap. ed.* Üçer mısralık küçük Japon şiiri. *(Tabiatın türlü görüntülerini üç mısra içerisinde vermeye çalışan Japon nazım şeklidir.)* [*Ing.* Haikai; *Fr.* Haikai, haïku].

hail[1] /häil/, s. *Osm.* < *Ar. havl.* § ❶ Engel, gerelti. § ❷ *huk.* Medenî hukuka göre, duvar, çit, parmaklık, tahtaperde gibi gayrimenkulleri birbirinden ayırmaya yarayan hudut işaret ve bölmeler. [*Lat. Saepes, saepimentum; Ing.* Enclosure; *Fr.* Clôture].

hail[2] /häil/, i. *Osm.* < *Ar. hevl.* Korkunç. [*Ing.* Fearful, frightful; *Fr.* Affreux,-euse, affrayant,-ante, redoutable, effroyable].

haile /häile/, i. *Osm.* < *Ar.* § ● Içler acısı olay. § ❷ *tiy.* ve *ed.* Ünlü kimseler arasında geçip, acıklı veya korkunç bir olayla sona eren manzum tiyatro eserine eskiden verilen ad. [*Ing.* Tragedy, drama; *Fr.* Tragédie, drame]. ☆ *Eşanl.* **trajedi, dram.**

hain /häin/, s. *Osm.* < *Ar. hıyânet.* § ❶ Hıyanet eden: *Vatan haini.* [*Ing.* Traitor; *Fr.* Traître, traîtresse]. § ❷ Zarar vermekten veya üzmekten hoşlanan kötülükçü: *Hain bir kız, Ne hain çocuk bu!* [*Ing.* ve *Fr.* Cruel,-elle, malfaisant,-ante, nuisible, néfaste]. § ❸ Bu kelime bazen sistemli bir seslenme olarak da kullanılır: *Hain, biz seninle böyle mi konuşmuştuk? Hain seni, bana böyle mi yapacaktın?.* [*Ing.* Monster; *Fr.* Monstre]. § ❹ i. Hıyanet eden kimse. [*Ing.* Traitor,· traitress; *Fr.* Traître, traîtresse].

hainleşmek /häinleşmek/, f. Haince davranmak: *Bu çocuk çok hainleşti.* [*Ing.* To become treacherous; *Fr.* Devenir cruel, méchant,-ante].

hainlik,-ği /häinlik/, i. § ● Hain olma hali veya haince davranış. [*Ing.* Treachery, perfidy, treacherousness; *Fr.* Trahison, traîtrise, malignité]. § ❷ Zarar veya eziyet etmekten hoşlanma. [*Ing.* Treachery, per-

fidy; *Fr.* Cruauté, méchanceté, malfaisance].

Haiti, öz. i. *coğr.* Atlas okyanusunda ada. Antil adalarının Küba'dan sonra en büyüğü; doğuda Dominik cumhuriyeti ve batıda Haiti cumhuriyeti arasında bölüşülmüştür. *(Eski adı Santo Domingo).* [*Ing.* Haiti; *Fr.* Haïti].

~ Cumhuriyeti, *cogr.* Haitl adasının *(Büyük Antiller)* batı kısmında Latin Amerika devleti; 27 750 km². Başkenti. *Port-au-Prince.* [*Ing.* Haitian republic; *Fr.* République d'Haïti].

Haitili, öz.s. ve i. Haiti'de yaşayan veya Haiti halkından olan *(kimse).* [*Ing.* Haitian; *Fr.* Haïtien,-ienne].

hâiz /hâiz/, s. *Osm.* < *Ar. havz. (Bir şeyi)* olan, kendinde bulunan, kendinin tasıdığı: *Ehemmiyeti haiz bir mesele, Haiz olduğu vasıflar.* [*Ing.* Possessing; *Fr.* Qui possède].

☆ *Eşanl.* **-de olan, -li, taşıyan, ihtiva eden, kapsayan, içine alan, malik, sahip.**

☆ *Karş.* **-sız.**

~ olmak, Taşımak, malik olmak. [*Ing.* To possess; *Fr.* Posséder].

haize, i. *Osm.* < *Ar.* Hayız gören kadın.

haje, i. *zool.* Bütün Afrika'da yaygın kobra türü *(Naja haje). /Eski Mısırlı hokkabazların oynattıkları bu yılanın şekli firavunların başlıklarında süs olarak yer alırdı./.* [*Lat. Naja haje;* Ing. ve *Fr.* Haje].

hajiyograf, s. *Fr. hagiographe.* § ❶ Eski Ahit'in *(Tevrat), «esfar-ı hamse»* ve *«peygamberler»* dışında kalan kitaplarına verilen ad: *Hajiyograf kitaplar.* § ❷ i. Hajiyografi yazarı. [*Ing.* Hagiographer].

hajiyografi, i. *Fr. hagiographie* < *Yun. hagio,* aziz + *graphein,* yazmak. § ❶ Kutsal şeylerle ilgili eser. § ❷ Daha sık kullanılan anlamda, azizlerin hayatını anlatan bilim. [*Ing.* Hagiography].

hajiyoloji, i. *Fr. hagiologie.* Azizler veya kutsal şeylerle ilgili eser. [*Ing.* Hagiology].

hâk,-ki /hâk/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ *«Toprak»* demek olup *(yapı, şehir gibi yıkılabilen şeyler hk.) «temelinden yıkıp harap etmek»* anlamında kullanılan *«hak ile yeksan etmek»* deyiminde geçer. § ❷ Mezar, mezar toprağı.

hak¹,-kkı, i. *Osm.* < *Ar. din.* Tanrı'nın adlarından biri: *Hakka emanet olun!* [*Ing.* God; *Fr.* Dieu]. ⊙ **~ ka erenler,** *(Dinde)* Tanrı sırrına erişip manevi güç kazananlar. [*Ing.* Men of God, devout and, fair-minded people]. ⊙ **~ ka yürümek,** *dey.* Ölmek. ⊙ **~ kın rahmetine kavuşmak,** *dey.* Ölmek. [*Ing.* To die; *Fr.* Mourir]. ⊙ **hapis ~ kı,** *huk.* ◘ **Hapis.** ⊙ **harb ~ kı,** *huk.* ◘ **Harb.**

~ dini, *dey.* Müslümanlara göre İslâmiyet. [*Ing.* Islam, the true religion; *Fr.* Islam, La vraie religion].

~ için (veya ~ kına), Kutsal sayılan şeylerden sonra yemin ederken söylenen söz. [*Ing.* For the sake of].

~ yolu, Doğruluk, tanrı yolu: *Ölünceye kadar hak yolundan ayrılmadı.* [*Ing.* The spiritual way, the path of God; *Fr.* Droit chemin].

hak²,-kkı (k'*lar ince okunur),* i. *Osm.* < *Ar.. hakk. esk.* § ❶ Maden, ağaç veya taş üzerine elle yazı veya şekil oyma: *Mühür hakkı, Mezar taşına kitabe hakkettirmek.* [*Ing.* Engraving; *Fr.* Gravure]. § ❷ Bir yazı veya şekildeki bir yeri çakıyle kazıyarak silme: *Resmî kâğıtlar da hak ve silinti yasaktır.* [*Ing.* Erasing; *Fr.* Grattage, raclage].

~ etmek (oymak), *matb.* ◘ **Hakketmek.**

hak³,-kkı, i. ç: **hukuk.** *Osm.* < *Ar. hakk.* § ❶ Doğru ve gerçek olan şey: *Hak budur, hakkı söylemeli.* [*Ing.* Truth, veracity, verity; *Fr.* Juste, véracité, vérite]. § ❷ Adalet, tüze, insaf, doğruluk, hakkaniyet: *Haktan ayrılmamalı.* [*Ing.* Justice, equity; *Fr.* Justice vérité, véracité]. § ❸ Bir adama ait olan şey, alacak, istihkak: *Alın teriyle kazandı, onun hakkıdır.* [*Ing.* Right, vested right; *Fr.* Droit acquis]. § ❹ Bir dava veya iddiada gerçeğe uygunluk; doğruluk: *Bu davada hak görmüyorum.* [*Ing.* Justification; *Fr.* Raison, justification]. § ❺ Geçmiş emek, manevi istihkak: *Ana baba hakkı, hoca hakkı, Usta hakkı, Öğretmen hakkı ödenemez.* [*Ing.* Moral, right; *Fr.* Droit, moral]. § ❻ Pay, hisse, düşerge: *Barut hakkı, Makas hakkı.* [*Ing.* Due; *Fr.* Part]. § ❼ Adaletin gerektirdiği veya bir şeye ayırdığı şey: *Herkes hakkına razı olmalı, Kimsenin hakkına el uzatmamalı.* § ❽ Emek karşılığı ücret. § ❾ s. Doğru: *Hak yolu, Hak din.* [*Ing.* Right; *Fr.* Juste]. ☆ *Karş.* **batıl.** § ❿ *huk.* Ferdin, korunmasını isteme konusunda yetkili saydığı, hukuken tanınmış menfaat. [*Ing.* Right; *Fr.* Droit]. ⊙ **~ ka uygunluk,** ◘ **Hakkanlyet.** ⊙ **~ kı hıyar,** *esk.* ◘ **Hıyar.** ⊙ **~ kı karar,** Miri ve vakıf arazisi belirli bir süre elinde bulunduran ve tasarruf eden kimseye tanınan hak. ⊙ **~ kı mürur,** *esk. huk.* Başkasının bir taşınmaz malından sadece geçmeyi sağlayan hak. *(Mücerret haklarındandır «iskat» ile sona erer).* [*Ing.* Right of way]. ⊙ **~ kı olmak,** *dey.* Davasının veya iddiasının doğru olması eylemi. [*Ing.* To have right, be right; *Fr.* Avoir raison]. ⊙ **~ kı ödenmez,** *dey. «Onun iyiliklerine, emeklerine karşılık olarak ne yapılsa azdır»* anlamındadır. [*Ing.* Nothing can repay him]. ⊙ **~ kı ra'y,** Hayvanları otlatma hakkı. *(Arazi kanunnamesi, otlatma hakkını düzenlemekte idi. Bir köye tahsis edilen meradan yalnız o köy halkı hayvanlarını otlatır. Ortak olan meralar, hangi köyün sınırları içinde olursa olsun, müştereken istifade edilir).* ⊙ **~ kı şürb,** Bir nehirden belirli bir şekilde, ekin ve hayvan sulamak için yararlanma hakkıdır. *(Mecelle);* Ekin ve hayvan sulamak için, sudan yararlanma nöbeti *(Mecelle)* ⊙ **~ kı zam,** *huk.* Velilerin, pek genç yaşta olup korunmaya ihtiyacı olan baliğ erkek ve kız çocuklarını yanlarında bulundurmak hakkıdır. Erkek çocuk gayrimemnun ve kız bikr ve genç yaşta bulunduğu takdirde baba ve ana gibi terbiye hakkı olanlar bunların kendileriyle ikamet etmesini isteyebilirler. ⊙ **~ kın düşmesi,** ◘ **Hak düşümü.** ⊙ **~ kın kötüye kullanılması,** *huk.* Hakkın kötü kullanılması. Bir hakkın kullanılması dürüstlük kuralına aykırı olarak yürütülürse buna hakkın suiistimali veya hakkın kötüye kullanılması denir. Hakkın kötüye kullanılmasını kanun korumaz. [*Lat. lure male uti, iure, abuti, abusus, aemulatio; Ing.* Abuse of right (s); *Fr.* Abus du droit]. ⊙ **~ kın mevzuu,** *huk.* Hakkın konusu; Hak, dar anlamda bir yetki olduğuna göre, bu yetkinin etki alanındaki konular, hakkın mevzuunu teşkil ederler. Bu konular şöyle bir ayırıma bağlanabilirler: *Hak sahibinin şahsı ve adı üzerindeki hakkı. Aile hukuku, alacaklar ve bir tüzel kişi ile onu vücuda getiren gerçek kişiler arasındaki hukukî ilişkiler. Aynî haklar, hak mevzuu olabilen maddî şeyler. Fikir ürünleri olan gayri maddî şeyler. Bu hak konularından biriyle ilgili olan haklar.* [*Lat. Obiectum iuris; Ing.* Object of a right; *Fr.* Objet de droit]. ⊙ **~ kın muhtevası,** *huk.* Bir hakkın konusuna olan ilişkisi. [*Ing.* Concent of a right; *Fr.* Contenu du droit]. ⊙ **~ kın sukutu,** *huk.* ◘ **Hak düşümü.** ⊙ **~ kından gelmek,** *dey.* § ❶ Zor bir işi başarı ile sona erdirmek. [*Ing.* To manage successfully]. § ❷ Yenmek, öç almak veya cezasını vermek. [*Ing.* To punish, to avenge; *Fr.* Punir, châtier, vaincre]. ⊙ **~ kını almak,** Hakkı olan şeyi elde etmek. [*Ing.* To get one's due, to take one's share]. ⊙ **~ kını aramak,** Hakkı olan şeyi elde etmek için uğraşmak. [*Ing.* To insist on one's due]. ⊙ **~ kını helâl etmek,** *dey.* İç rahatlığıyle hakkı olan bir şeyi bağışlamak, bir haktan kendi isteğiyle bir başkası yararına vazgeçmek. [*Ing.* To give up any right or claim]. ⊙ **~ kını vermek (~ kını teslim etmek),** *dey.* Birinin davasının doğru olduğunu kabul etmek. [*Ing.* To acknowledge *(somebody)* to be right]. ⊙ **~ kını yemek,** *dey.* Başkasının hakkı olan şeye elkoyarak kendine mal etmek. [*Ing.* To cheat, to do an injustice *(to)*]. ⊙ **~ larla telâhuku;** *huk.* İki veya daha çok hakkın bir noktada birleşmesi. Sübjektif hukukta, tek bir hak süjesinin birden çok istem hakkı bulunması, alacaklıya aynı edim konusunda birbirinden ayrı iki hukukî sebebe dayanma hakkı verir. Objektif hukukta, aynı hukukî olay için kanunda iki ayrı hukuk kuralının yer almış olması. [*Lat. Actiones concurrentes, concursus actionum; Fr.* Concours de droits, cumul de droits]. ⊙ **~ ların toplanması,** *huk.* Aynî kimseler arasında bulunan birden çok alacak hakkının muhtevaları aynı değilse, yani iki haktan birinin ifadesi diğerini ortadan kaldırmıyorsa, bu haklar birbirine eklenir: [*Fr.* Cumul d'actions]. ⊙ **~ ların yarışması,** *huk.* ◘ **Yarışma.** ⊙ **af ~ kı,** *huk.* ◘ **Af.** ⊙ **ağalık ~ kı,** *dey.* ve *sosy.* ◘ **Ağalık.** ⊙ **amme ~ ları,** *huk.* ◘ **Kamu hakları.** ⊙ **asli ~ lar,** *huk.* ◘ **Asli.** ⊙ **aynî ~ lar,** *huk.* ◘ **Aynî.** ⊙ **baltalık ~ kı,** *huk.* ◘ **Baltalık.** ⊙ **barut ~ kı,** *esk.* ◘ **Barut.** ⊙ **beklenen ~,** *huk.* ◘ **Beklenmek.** ⊙ **bırakma ~ kı,** *den. huk.* ◘ **Bırakma.** ⊙ **cayma ~ kı,** *huk.* ◘ **Cayma.** ⊙ **cevap ~ kı,** *huk.* ◘ **Cevap.** ⊙ **çalışma ~ kı,** *İş huk.* ◘ **Çalışma.** ⊙ **çoğaltma ~ kı,** *huk.* ◘ **Çoğaltma.** ⊙ **dağıtım ~ kı,** *sin.* ◘ **Dağıtım.** ⊙ **dava ~ kı,** *huk.* ◘ **Dava.** ⊙ **değirmen ~ kı,** ◘ **Değirmen.** ⊙ **devletlerin esas ~ ları,** ◘ **Devlet.** ⊙ **dilekçe ~ kı,** *huk.* ◘ **Dilekçe.** ⊙ **dinlenme ~ kı,** *huk.* ◘ **Dinlenme.** ⊙ **duhul ~ kı,** *huk.* ◘ **Duhul.** ⊙ **efiji ~ kı,** *nüm.* ◘ **Efiji.** ⊙ **ekber ~ kı,** *huk.* ◘ **Ekber.** ⊙ **elçilik ~ kı,** *huk.* ◘ **Elçilik.** ⊙ **esas ~ lar,** *huk.* ◘ **Esas.** ⊙ **eşitlik ~ kı,** *huk.* ◘ **Eşitlik.** ⊙ **feragatı caiz olmayan ~ lar,** *huk.* ◘ **Feragat.** ⊙ **fer'i ~ lar,** *huk.* ◘ **Fer'i.** ⊙ **fetih ~ kı,** *huk.* ◘ **Fetih.** ⊙ **fikrî ~,** *huk.* Maddî olmayan mallar üzerindeki mutlak hak. ⊙ **ganimet ~ kı,** *den.* ◘ **Ganimet.** ⊙ **gayrimaddî ~,** *ikt.* ◘ **Gayrimaddî.** ⊙ **geçit ~ kı,** ◘ **Geçit.** ⊙ **gemi alacaklısı ~ ı,** *den. huk.* ◘ **Gemi.** ⊙ **giriş ~ kı,** *huk.* ◘ **Giriş.** ⊙ **grev ~ kı,** *iş huk.* ◘ **Grev.** ⊙ **hazır bulunma ~ kı,** ◘ **Katılma hakkı.** ⊙ **isteme ~ kı,** ◘ **isteme.** ⊙ **kamu ~ ları,** *huk.* Kamu hukukundan doğan ve vatandaşların devlete karşı sahip oldukları haklar. [*Ing.* Public rights; *Fr.* Droits public]. ⊙ **katılma ~ kı,** ◘ **Katılma.** ⊙ **malvarlığı ~ ları,** *huk.* Malî bir değer taşıyan, yani para ile ölçülebilen hak. ⊙ **mutlak ~,** *huk.* Herkese karşı ileri sürülebilen, buna karşılık herkes tarafından ihlâl edilebilen hak. [*Ing.* Absolute rights; *Fr.* Droits absolues]. ⊙ **münhasıran şahsa bağlı ~ lar,** *huk.* Başkasına devir ve feragat edilemeyen, temsil yolu ile kullanılamayan ve bizatihî malî bir değer arzetmeyen hak. ⊙ **nispî (şahsî) ~,** *huk.* Belli bir şahıs veya şahıslara karşı ileri sürülebilen hak. ⊙ **otlatma ~ kı,** ◘ **Otlatma.** ⊙ **rüçhan ~ kı,** ◘ **Rüçhan.** ⊙ **su içme ~ kı,** ◘ **Su.** ⊙ **şahıs varlığı ~ ları,** *huk.* Malî değer taşımayan hak. ⊙ **şahsa bağlı ~,** Başkasına devir veya feragat edilemeyen hak. ⊙ **şahsa bağlı olmayan ~,** *huk.* Başkasına devir ve feragat edilebilen hak. ⊙ **tapu ~ kı,** ◘ **Tapu.** ⊙ **üstünlük ~ kı,** ◘ **Üstünlük.** ⊙ **yenilik doğuran ~ lar,** *huk.* Tek taraflı bir irade beyanı ile hukukî bir sonuç doğurmayı temin eden hak.

~ arama hürriyeti, *huk.* Anayasamızın 31. maddesindeki, herkesin meşru bütün araç ve yollardan yararlanarak yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddiada ve savunmada bulunması hakkı.

~ deyince akan sular durur, *at.* Bir anlaşmazlıkta adalet, hakkaniyet, tarafsızlık yolu tutuldu mu artık kimsenin söyleyecek sözü kalmaz.

~ düşümü, *huk.* Bir kimseye ait hakkın belirli bir süre içinde kullanılması halin

de, bu hakkın bir daha kullanılamaz olması. [*Osm.* Sukut-u hak; *Ing.* Forfeiture, foreclosure; *Fr.* Déchéance].

~ **düşürücü süre**, *huk.* Belirli bir sürenin geçmesi ile söz konusu süre içinde belirli bir davranışta bulunmayan kişiye ait hakkın sona ermesi.

~ **edememek**, *dey.* Becerememek, başaramamak.

~ **edilmek**, *dey.* Hak etmek işine konu olmak.

~ **ehliyeti**, *huk.* ◘ **Ehliyet**.

~ **erenler**, *tasav.* ◘ **Erenler**.

~ **etmek**, Bir emek karşılığı olarak bir şeye hak kazanmak: *Bütün ciddiyetiyle o acaip bakışlı adamın içini altüst ederek hak ettiği iltifatı bekledi;* Müstahak olmak; *Ona hak ettiği şamarı yapıştırdım.* [*ing.* To deserve; *Fr.* Mériter].

~ **ile yeksan etmek**, *dey.* Yakıp harabetmek.

~ **kazanmak**, Davasının doğruluğu anlaşılmak. [*Ing.* To deserve, to earn, to have the right (of), to prove right, to be justified; *Fr.* Avoir gain de cause, se faire donner raison].

~ **kuşu**, *zool.* ◘ **ishak kuşu**.

~ **sahibi**, *huk.* (a) Sübjektif hakkı bir irade iktidarı olarak kabul eden telakkiye göre, hakkını kendi veya üçüncü şahıs menfaatlerine kullanan ve bu kullanışını hukuk nizamı tarafından kabul edilen şahıs. [*Lat. Subjectum juris; ing.* Subject; *Fr.* Sujet de droit]; (b) Dar anlamda belirli sübjektif bir hakkın *(hukukun)* sahibi. [*Lat.* Ad *quem ius pertinent; ing.* Subject, owner, holder of a right; *Fr.* Ayant-droit, ayant-cause, titulaire de droit]

~ **sahibi kimseler**, *iş. huk.* Sigortalının ölümü halinde, sigorta idaresinden hak isteyebilecek kimseler. *(Eşler, çocuklar, ana, baba, kanunda öngörülen sıra, şekil ve oranda hak sahibidirler).*

~ **sever**, ◘ **Haksever**.

~ **söz ağıdan acıdır**, *at.* ◘ Doğru söz (ağıdan) acıdır (acı gelir).

~ **tanır**, ◘ **Haktanır**.

~ **uyuşmazlığı**, *huk.* İş hukukunda işçi ve işverenden ibaret taraflardan birinin diğer tarafın bir hakkını ihlâl etmesi yüzünden çıkan ve çözüm tarzını aralarındaki ilişkiyi düzenleyen akitte ve mevzuatta bulunan uyuşmazlık. *(Örnek: İşverenin işçiye ücretini ödememesi, işçinin işverene zarar vermesi gibi).*

~ **vermek (birine)**, *dey. (Birinin)* İddiasını doğru bulmak, birini haklı görmek [*Ing.* To admit, agree; *Fr.* Donner raison].

~ **yemek**, ◘ **Hakyemek**.

~ **yerde kalmaz**, *at.* Hak hor görülmez, çiğnenmez, inkâr edilmez. Emeğin karşılığı her halde ödenir.

~ **yerini bulmak**, *dey.* Haksızlığın düzeleceğini, adaletin sağlanacağını anlatmak için kullanılır.

~ **yerini bulur**, *at.* Bir anlaşmazlığı ortadan kaldıran yol, doğru yoldur. Bu her zaman üstün gelir. Haklıya hakkının verilmesi, suçlunun cezalandırılması da bu demektir.

~ **yolu**, *dey.* Doğru ve haklı olan yol ve hareket biçimi.

hakan /hâkan/, i. *esk. T. kagan* < *kaan.* < *han.* § ❶ Eski Türk ve Moğol hükümdarlarına verilen ünvan. [*Ing.* Khan; *Fr.* Khan] § ❷ Osmanlı İmparatorlarına verilen ünvanlardan biri. [*Ing.* Khan; *Fr.* Khân].

hakanî /hâkanî/, s. Hükümdara ait, hükümdarın olan. [*Ing.* Imperial; *Fr.* Impérial].

~ **kös**, *müz.* Padişah mehterhanesinde çalınan kösün adı. [*Ing.* A kind of drum].

hakanlık,-ğı, /hâkanlık/, i. § ❶ Hakan olma hali. [*Ing.* Khanate; *Fr.* Khanat]. § ❷ Hakanlıkla yönetim yolu. § ❸ Hakanın egemenliğindeki ülke. [*Ing.* Khanate; *Fr.* Khanat].

hakaret,-ti, /hakâret/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Aşağı görme, aşağılama, onur kırma, onura dokunma. [*Osm.* Tahkir etme; *Ing.* Insult, defamation; *Fr.* Mépris, insulte, outrage, offense, injure]. ☆ *Eşanl.* **onur kırma, onura dokunma, alçaklama.** ☆ *Kars.* **iltifat, yüceleme.** § ❷ *huk.* Bir kimsenin diğer bir kimseye bir maddei mahsus isnat ederek şeref ve haysiyetini zedelemesi. ◉ **huzurda** ~, *huk.* Kendisine tecavüz olunan kişi yalnız olsa bile huzurunda veya kendisine hitaben yazılıp gönderilmiş mektup, telgraf, resim veya herhangi bir yazı veya telefonla işlenmiş hakaret. ◉ **ihtilâflı** ~, *huk.* Toplu veya dağınık ikiden fazla kimse ile birleşmek suretiyle diğer bir şahıs hakkında bir özel madde tayin ve isnadı, onu halkın hakaret ve nefretine maruz kılacak veya onuruna dokunacak bir fiil isnat etmek suretiyle yapılan hakaret.

~ **etmek**, *dey.* Aşağsamak, alçaltıcı söz söylemek, kötü davranmak, küçük düşürmek. [*ing.* To insult, humiliate; *Fr.* Insulter, injurer, offenser, mépriser].

~ **görmek**, *dey.* Tahkire uğramak, ağır davranış görmek. [*ing.* To be insulted; *Fr.* être insulté, être outragé].

~ **ve sövme**, *huk.* Kişilerin şahıs ve haysiyetine karşı işlenilen suçlardan. Bir kimsenin, ikiden fazla kimsenin önünde, diğer bir kimse aleyhinde onun namus ve haysiyetine, şöhretine dokunacak şekilde konuşması, eğer bu konuşma belirli bir kötü hareketin varlığını anlatıyorsa, hakaret suçu oluşur. [*Ing.* Defamation and damage; *Fr.* Diffamation et outrage].

hakaretâmiz /hakâretâmiz/, b.s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Hakareti anlatan: *Yıldırım Timur'a pek hakaretâmiz mektuplar göndermişti.* [*ing.* Insulting, scornful; *Fr.* Injurieux,-euse, offensant,-ante].

hakaretçi /hakâretçi/, s. Hakaret etmeyi huy edinmiş olan. [*Ing.* Insulting, offending; *Fr.* Qui a l'habitude d'insulter, d'offenser]

Hakas'lar, ç. öz. i. *etn.* S.S.C.B.'de türk halkı Hakasya muhtar arazisinde yaşar. Juva ve Altay öbeklerine yakın bir lehçe konuşur. [*ing.* Khakasse(s), hakasse(s); *Fr.* Khakasse(s), hakasse(s)].

hakayık,-ğı /hakâyık/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* Hakikat'ın çoğulu.

hakça /hakıça/, z. Hak üzerine, doğrulukla: *Hakça söylemek gerekirse birincilik onundu.* [*ing.* Rightly; *Fr.* Justement].

hakçası, z. Doğrusu: *İşin hakçası böyledir.* [*Ing.* The truth of it; *Fr.* A vrai dire, vraiment, véritablement].

hakem, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *sosy.* Aralarındaki anlaşmazlığı çözmesi için iki tarafın baş vurduğu kimse veya kendisine bir seçi işi bırakılan bilirkişi. [*ing.* Arbitrator; *Fr.* Arbitre]. ☆ *Eşanl.* **yargıcı.** § ❷ *sp.* (a) Yarışmaları yöneten kişi; oyunun kurallara göre yönetilmesinden sorumlu olan ve kararlarına uyulması gereken görevli; (b) Yarışmaları yöneten, kosularda varış sahasını gözleyen, müsabakalarda ve maçlarda alınan sayıları tespit etmek, kurallara uymayanları cezalandırmakla görevlenen kişi. *(Resmî müsabakalarda hakemler genellikle ilgili federasyonlar tarafından seçilir. Tarafların anlaşmasıyle tayin edilmeye daha ender rastlanır).* [*ing.* Umpire, referee; *Fr.* Arbitre]. § ❸ *ask.* Bir manevrada, kumanda heyetince verilen emir ve görevlerin, savaş şartlarına mümkün olduğu kadar uygun bir şekilde yerine getirilmesini sağlayan subay. [*Ing.* Arbitrator; *Fr.* Arbitre]. § ❹ *din.* Islâmda Allahın adlarından biri. *(Mutlak hâkim olan Allah'ın hakemliği konusu, müslümanlar tarafından tartışmasız kabul edilmiştir).* § ❺ *huk.* Taraflar arasındaki tahkim sözleşmesi veya tahkim şartına dayanarak hakem sözleşmesi gereğince ikitaraf arasındaki bir ihtilâfı çözümlemek görevini yüklenmiş kişi. [*Fr.* Arbitre]. § ❻ *iş. huk.* İşçi ve işveren ilişkilerinden doğan toplu uyuşmazlıkların topluma en az zarar verici bir şekilde barışçı yollarla en çabuk ve taraflar bakımından amaca elverişli bir şekilde çözümlenmesi için başvurulan tarafsız, resmî veya özel bir merci. [*ing.* Arbitrator, adjudicator; *Fr.* Arbitre].

◉ **baş** ~, *sp.* Teniste karşılaşmayı yönüten ve kurallara uyulmasını sağlayan kişi. ◉ **çizgi** ~ **i**, *sp.* Bazı takım oyunlarında, topun saha içine veya saha dışına düştüğünü belirleyen kişi. *(Teniste topun düştüğü yeri tespit eden yardımcı hakem).* [*Ing.* Touch umpire; *Fr.* Juge de touche]. ◉ **hakemül** ~, *din.* Islâmda Tanrı'nın adlarından biri. ◉ **il** ~ **kurulları**, *huk.* İşyeri seviyesindeki uyuşmazlıkları ilk merci olarak inceleyen kurullar. ◉ **kanuni** ~, *iş. huk.* Toplu iş uyuşmazlıklarında, tarafların arzularına bakılmaksızın baş vurulması kanun gereği mecburî kılınan hakem. [*Ing.* Legal arbitrator; *Fr.* Arbitre legal]. ◉ **otuz saniye** ~ **i**, *sp.* Basketbolda top oyundayken, topun bir takımın elinden otuz saniyeda çıkmasını kontrol eden hakem. ◉ **özel** ~, *iş. huk.* Toplu iş uyuşmazlıklarında tarafların kendi arzularıyle *(isterlerse)* başvurdukları hakem. ◉ **saat** ~ **i**, *sp.* Basketbolda önündeki çift kronometre ile oyunun süresini hesaplayan hakem. ◉ **sayı** ~ **i**, *sp.* Basketbolda tarafların sayılarını, faullerini tespit eden hakem. ◉ **yüksek** ~ **kurulu**, *iş. huk.* II hakem kurulları kararlarına karşı itiraz mercii olarak ve bir ili aşan işkolu seviyesindeki uyuşmazlıkları da ilk merci olarak çözmek üzere görevli kurul.

~ **antlaşması**, *huk.* Tahkim muahedesi .

~ **encümeni**, *huk.* Istimlâk işlerinde, devlet veya vilâyet tarafından kamu yararı için yapılacak istimlâklerde, istimlâk edilecek malın bedeli az veya fazla tahmin ve takdir edildiğinden bahisle açılacak dâva üzerine bazı incelemeler yaparak hakikî bedeli tâyin etmekle yükümlü ve yedi ilâ on bir kişiden kurulu heyet. [*Ing.* Arbitral tribunal, commission (expropriation); *Fr.* Commission arbitrale (expropriation)].

~ **heyeti**, Yarışma ve münazaralarda en doğru sonucu tespitle görevli kimseler grupu. [*Ing.* Chambre of arbitrage; *Fr.* Commission d'arbitrage].

~ **kararı**, *huk.* Tahkimname veya tahkim şartına göre mahkemelere giden meselelerde hakemlerin verdikleri kararlardır. Bir ihtilâfın hakem yoluyle halli konusunda çıkacak anlaşmazlık yetkili mahkemece çabuk yargılama usulü ile hallolunur. [*Lat. Arbitriul, arbitratus; ing.* Umpirage, arbitrament, arbitral award; *Fr.* Decision arbitrale].

~ **mahkemesi**, *huk.* Devletler tarafından serbestçe seçilen hakemlerden kurulu mahkemedir. Devletler, istikbalde çıkması melhuz bütün ihtilâfları veya belirli bazı ihtilâfları hakem mahkemesine tevdi etmeyi önceden kabul ve taahhüd edebilecekleri gibi, her hangi bir ihtilâf hallettirmek üzere bu mahkemeye müracaat edebilirler. [*Ing.* International arbitral tribunal; *Fr.* Tribunal international d'arbitrage].

~ **sözleşmesi**, *huk.* Hakemlerle taraflar arasında yapılan sözleşme.

hakemlik,-ği, i. § ❶ *sosy.* Iki kimse veya iki zümre arasında çözülemeyen bir gerginlik olduğu zaman bunun savaşa kadar varmaması için baş vurulan yol tarafsız ve üstün sayılan bir güç sahibinin uzlaştırma araması. *(Hakemlik zümrelerin yaklaşmasını ve sözleşmelerin doğmasını sağlar).* [*ing.* Arbitration; *Fr.* Arbitrage]. ☆ *Eşanl.* **yargıcılık.** § ❷ *sp.* Futbol, güreş, boks gibi spor oyunlarında yöneticilik yapma. [*Ing.* State of being a referee].

hakeza /hâkeza/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Onun *(bunun)* gibi, yine öyle; böyle(ce): *Bugün gitmiyeceğim, yarın (da) hakeza.* [*ing.* Also, likewise; *Fr.* Ainsi, aussi, de même].

hâkî /hâkî/, s.ç: **hâkiyân.** *Osm.* < *Fars.* § ❶ Toprakla ilgili. [*Ing.* Earthy, terrestrial; *Fr.* Terrestre, qui concerne la terre]. § ❷ *mec.* Topraktan yapılmış olan *(dünya adamı, insan).* § ❸ Yeşile çalar koyu sarı renkli: *Hâkî elbise. (Az göze çarptığı ve kir götürdüğü için avcı elbiseleri ve askerî üniformalar bu renk kumaştan yapılır).* [*Ing.* Khakî; *Fr.* Kaki].

hakikat,-ti /hakīkat/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir şeyin *(işin) doğrusu: Bu işin hakikatı hâlâ anlaşılamadı.* [*ing.* Reality, verity, truth; *Fr.* Vérité, realite]. ☆ *Eşanl.* **gerçek.** ☆ *Karş.* **yalan, sahte.** § ❷ Gerçeklik: *Dünyanın dönüşü bir hakikattir.* [*ing.* Fact; *Fr.* Fait, vérite]. ☆ *Eşanl.* **realita.** ☆ *Karş.* **sahtelik, tezvir, hilâf-ı hakikat.** § ❸ Bir şeyin esas, gerçek niteliği: *Hakikatın meydana çıkmasından korkmak hakikatı öğrenmek.* [*Osm.* Künh, mahiyet; *ing.* ve *Fr.* Essence]. ☆ *Eşanl.* **asıl.** § ❹ *esk.* Sadıklık, vefakârlık, dostluk haklarına saygı: *Pek eski arkadaş ve çok hakikatlı bir dosttur.* [*Osm.* Vefa; *ing.* Loyalty, fidelity; *Fr.* Fidélité, loyauté]. § ❺ *ed.* Bir kelimenin gerçek anlamıyle kullanılması. ☆ *Karş.* **mecaz.** § ❻ *fels.* Doğru olanın niteliği. [*ing.* Verity; *Fr.* Vérite]. § ❼ *tasav.* Tasavvufta dört makamdan *(şeriyat, tarikat, hakikat, marifet)* üçüncüsü. § ❽ z. Gerçekten, doğrusu: *Hakikat bu yapı güzel oldu.* [*ing.* Really; *Fr.* Vraiment, en vérité, en réalité, réellement, effectivement]. ☆ *Eşanl.* **sahiden, hakikaten.** ☆ *Karş.* **hiç bir zaman, asla.**

~ çizelgesi, *mant.* Modern mantıkta «*önermeleri*» *(meselâ, P)* ve seçilmiş olan işlemleyici *(meselâ, PR bağdaşması)* apsisler ve önermelerin doğru *(D)* veya yanlış *(Y)* değerlerini ordinatlar *(P ve Q'nun her değerine, PA bağdaşmasının bir değeri tekabül eder)* halinde belirten tablo.

hakikaten /hakī:katen/, z. *Osm.* <, *Ar. esk.* Gerçekten, sahiden, doğrusu. [*ing.* Really; in fact; *Fr.* Vraiment, en vérite, réellement, en réalité, effectivement].

hakikatleştirmek, f. ◘ **Gerçekleştirmek.**

hakikatli /hakīkatli/, s. Dostluğu ve bağlılığı sürekli olan, vefalı, sadık: *Benim hakikatli oğlum.* [*ing.* Faithful, true, loyal; *Fr.* Loyale dévoué,-ée, fidèle].

hakikatsiz /hakīkatsiz/, s. Vefasız, dostluk ve içtenliği geçici olan: *Çocuk hakikatsiz çıktı.* [*ing.* Unfaithful, inconstant, disloyal, false in friendship; *Fr.* Infidèle].
☆ *Eşanl.* **hayırsız, sadakatsiz, bivefa.**
☆ *Karş.* **hayırlı, bağlı, muti, vefalı, sadık.**

hakikatsizlik,-ği, i. Hakikatsız, vefasız olma hali. [*ing.* Unfaithfulness, disloyalty; *Fr.* Infidélité].

hakikî /hakīkī/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Nitelik ve nicelik bakımından gerçek olan: *Hakiki dost.* [*ing.* True, real, correct, accurate; *Fr.* Vrai, réel]. ☆ *Eşanl.* **gerçek, sahi, doğru.** ☆ *Karş.* **yalan, sahte, hilâfı hakikat, düzme** § ❷ Yalancı olmayan, sahici: *Hakikî elmas, Hakikî Türk tütünü.* [*ing.* Genuine; *Fr.* Authentique, véritable]. ☆ *Eşanl.* **has,** öz. ☆ *Karş.* **yalancı, sahte, düzmece.**

~ içtima, *ikt.* ◘ **Gerçek toplama.**
~ istikamet, *hava.* ◘ **Gerçek yön.**
~ kıymet, *huk.* ◘ **Gerçek değer.**
~ maliyet, *ikt.* ◘ **Gerçek maliyet.**
~ şahıs, *huk.* ◘ **Gerçek kişi.**

hakikileşme /hakīkileşme/, i. Bir resmin yüzeyinde zamanla hakik gibi bir parlaklık meydana gelmesi.

hakikilik,-ği /hakīkilik/, i. Gerçek olma hali, gerçeklik, doğruluk. [*ing.* Veracity, truthfulness; Fr. Véracité].

hâkim /hâkim/, s. ç: **hakeme, hâkimûn, hükkâm.** *Osm.* < *Ar. hükm.* § ❶ Egemen, hükmeden, hüküm süren. [*ing.* Sovereign; dominating, ruling *(over)*; *Fr.* Souverain,-aine dominant,-ante]. § ❷ Başta gelen, başta olan, başlıca. [*ing.* Dominant; *Fr.* Dominant,-ante, principal,-ale]. ☆ *Eşanl.* **başat, dominant.** § ❸ Yukarıdan gören: *Çamlıca tepeleri Boğaza hâkimdir.* [*ing.* Overlooking; *Fr.* Dominateur]. § ❹ i. *huk.* Adalet dağıtmak, davalara bakıp hüküm vermek, kanunları uygulamakla görevli memur. Bir millet adına yargı yetkisini kullanarak adaleti gerçekleştiren kişi. [*ing.* Judge; *Fr.* Juge]. ☆ *Eşanl.* **yargıç.** § ❺ *Rom. huk.* Başlangıçta, belli bir alandaki özel yetkisi dolayısıyle seçilen *(On iki Levha Kanunu)* ve belli bir konuyle ilgili davalarda delilleri incelemek ve karar vermekle görevlendirilen kisi. [*ing.* Judge; *Fr.* Juge]. ⊙ **~ i kabul etmemek,** *huk.* Hâkimin reddi, reddi nâkim. [*ing.* Recusation, rejection]. ⊙ **~ in davaya bakamaması,** *huk.* Hâkimin tarafsız kalamayacağının farz edildiği, kanunda birer birer ve sınırlayıcı olarak sayılmış sebeplerin mevcudiyeti halinde davaya bakmasının yasak olması. [*ing.* Disqualification of a judge; *Fr.* Empechement du juge]. ⊙ **~ in davaya bakmaması,** *huk.* ◘ **Hâkimin istinkâfı.** ⊙ **~ in hukuk kuralı koyması,** *huk.* Uygulamada olaylar ve meseleler karşısında bazan kanunların yetersiz kaldığı görülür. Kanunda boşluk olduğu hallerde, hâkim, meseleyi, kendisi kanun koyucu olsaydı, nasıl halledecekse ona göre halleder. Yargıcın kanunun boşluklarını böylece halletmesine, hâkimin kanun koyması denir. ⊙ **~ in istinkâfı,** *huk.* Hâkimin bir davaya bakmaktan çekinmesi. ⊙ **~ in kanunları kontrol hakkı,** *huk.* Kanunların anayasaya uygunluğunu kontrol. 1961 anayasası ve anayasa mahkemesi kanunu hâkimlerin anayasaya aykırı gördükleri kanunları anayasa mahkemesine gönderme hakkını tanımış bulunmaktadır. ⊙ **~ in reddi,** *huk.* Hâkimin tarafsızlığı hakkında şüphe yaratan bazı sebeplerin mevcudiyeti halinde, hâkimin kural olarak, taraflardan birinin talebi ve bu talep hakkında başka bir hâkim veya mahkemece verilen karar üzerine davaya bakmaktan alıkonması. [*Osm.* Redd-i hâkim; *Lat. Reiecto iudicis; ing.* Challenge of judge, recusation; *Fr.* Recusation du juge]. ⊙ **~ mesuliyeti,** *huk.* Hâkimlerin sorumluluğu. Hâkimlerin sorumu. Hâkimlerin ve icra reislerinin vazifelerini yaparken sebep oldukları zararlardan sorumlu olmaları, ancak usul hukukunun belirttiği hallerde mümkündür ve özel mahkeme usulüne tâbidir. ⊙ **~ in, sorumu,** *huk.* ◘ **Hâkimin mesuliyeti.** ⊙ **~ in takdiri,** *huk.* Hâkimin ölçümü. ⊙ **~ in takdir yetkisi,** *huk.* Haklı sebep; takdir yetkisi. ⊙ **asliye ~ i,** *huk.* ◘ **Asliye.** ⊙ **askeri ~,** *ask.* ◘ **Askerî.** ⊙ **naip ~,** *huk.* ◘ **Naip.** ⊙ **sorgu ~ i,** *huk.* Ceza yargılaması hukukunda ilk soruşturmayı yaparak sanık hakkında son soruşturmanın açılmasına mahal olup olmadığına karar veren hâkim. [*ing.* Coroner, examining magistrate; *Fr.* Juge d'instruction]. ⊙ **tabii ~,** *huk.* Yargılamaya esas teşkil eden olaydan *(ceza davalarında, suçun işlenmesinden)* önce kanunla belli edilmiş hâkim.

~ adayı, *huk.* Hâkim olmak için gerekli niteliklere sahip olup da, meslekî bilgi ve görüşünü arttırmak için iki sene mahkemelerde ve savcılıklarda staj gören, zabıt kâtipliği, başkâtiplik yapan, sorgu hâkimlerine, icra memurlarına yardım eden, vekâlet gibi işleri kendi sorumluluğu altında yapan meslek mensubu. [*ing.* Judicial assistant, prospective judge; *Fr.* Candidat à la magistrature].
☆ *Eşanl.* **stajyer hâkim.**

~ devlet, *huk.* Hükümeti başka bir hükümetin denetiminde veya vesayetinde olmayan devlet. [*ing.* sovereign state; *Fr.* Etat souverain].

~ göz, *eğt.* ve *psik.* Okuma ve görmede fonksiyon bakımından ileri olan göz.

~ karakter, *biy.* ◘ **Başat karakter.**

~ muavini, *huk.* Hâkim yardımcısı. Çok hâkimli mahkemelerde, muhakemeye, müzakerelere ve oya katılan, kendisine verilen kazai işleri gören yardımcı hâkimdir. Tek hâkimli mahkemelerde, hâkime yardım eden, gerektiğinde hüküm veren, hâkimliğin muavin sınıfında bulunan kimsedir. [*Lat. Iudex peraneus, arbiter pedaneus, adsessor; Ing.* Assessor, assistant judge; *Fr.* Juge assesseur].

~ nokta, *ask.* Çevre araziye göre yüksek olmasından ötürü etrafını iyice görebilen yer.

~ rüzgârlar, *hava.* Senin en büyük kısmında esen rüzgârlar. [*ing.* Prevailing winds, *Fr.* Vents dominants].

~ stajyeri, *huk.* ◘ **Hâkim adayı.**

~ yardımcısı, *huk.* ◘ **Hâkim muavini.**

hakim /hakīm/, i. s. **hükemâ.** *Osm.* < *Ar. hikmet. esk.* § ❶ Aklı ile tanınmış kimse. [*ing.* Sage, philosopher; *Fr.* Philosophe, sage]. ☆ *Eşanl.* **bilge, filozof.** § ❷ *mec* Tanrı. [*ing.* God; *Fr.* Dieu]. ⊙ **emr-i ~,** Tanrı buyruğu. ⊙ **kitab-ı ~,** Kur'an.

hakimâne[1] /hakīmane/, z. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Hakim bir kimseye yaraşır yolda, filozofça. [*Ing.* Philosophical *(word, act)*; *Fr.* Philosophiquement, avec sagesse].
☆ *Eşanl.* **bilgece.**

hakimane[2] /hakimane/, z. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Hüküm, emir vererek, hükmederek, hakimcesine, hükmedercesine. [*ing.* As befits a ruler, lordly; *Fr.* Souverainement, avec un pouvoir souverain, en souverain].

hâkimiyet,-ti /hâkimiyet/, i. *Osm.* < *Ar hükm* > *hâkimiyyet. huk.* § ❶ Hâkimlik, hükümranlık, buyruğunu yürütme hali. [*Lat. Summum imperium; ing.* Sovereignty; *Fr.* Souveraineté]. ☆ *Eşanl.* **egemenlik.** § ❷ *ıstihkâm.* Bir tahkimli tesisi, kale v.b. nın uygun yükseklikte bulunması sayesinde, çevresindeki araziye göre en iyi görüş ve atış şartlarını tasıması: *Bu kale hâkimiyet bakımından elverişli durumdadır.* § ❸ *sp.* Bir oyuncunun veya takımın, oyunun gelişimini veya topu, kendi iradesine uygun hareket edecek şekilde yönetimine alması. ⊙ **~ i milliye,** ◘ **Ulusal egemenlik.** ⊙ **~ in tahdidi,** *huk.* Egemenliğin sınırlandırılması. Bir devletin başka bir devletin iç işlerine karışması veya dış meselelerde istiklâl anlamı ile uygun düşmeyen müdahalelerde bulunması, hâkimiyetin tahdidi sonucunu doğurur. [*ing.* Limitations on sovereignty; *Fr.* Restriction ou limitation de la souveraineté]. ☆ *Eşanl.* **egemenliğin sınırlandırılması.**

~ etkisi, *ikt.* Bir iktisadî birim tarafından belli bir amaca bağlı olarak veya olmayarak, diğer birim üzerine bakışımsız veya dönüşümsüz uygulanan etki. [*ing.* Domination effect; *Fr.* Effet de domination].

~ muameleleri, *huk.* Devletin hâkimiyet sıfat ve yetkilerine dayanarak, fertlerin tasarruf ve muamelelerinden farklı şekillerde yaptığı tasarruf ve işlemler.
☆ *Eşanl.* **egemenlik işlemleri.**

hakimlik,-ği, /hakīmlik/, i. *Osm.* < *Ar.* Filozofluk, bilgelik. [*Ing.* Wisdom; *Fr.* Sagesse]

hâkimlik,-ği, /hâkimlik/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Hâkim olma hali; [*ing.* Judgeship; *Fr.* Etat de juge, profession de juge]. § ❷ Hâkimin makamı; [*ing.* Office of a judge]. ⊙ **ceza hâkimliği,** *huk.* ◘ **Ceza.**

hakipa /hâkipa/, b.i. *Osm.* < *Fars.* Ayağın toprağı, tozu veya ayağın bastığı toprak: *Hâkipaye yüz sürmek.*

hakir /hakīr/, s. *Osm.* < *Ar. hakaret.* § ❶ Adî bayağı, itibarsız, aşağı görülen, değersiz, küçük ,önemsiz, saygı değmez. [*Ing.* Vile, base, degraded, disdained; *Fr.* Vil, indigne]. § ❷ i. *esk.* Eskiden alçak gönüllülük olsun diye kendinden söz edilirken söylenirdi: *Hakiriniz, bu ahdi hakir.* [*ing.* Humble, modest; *Fr.* Humble, modeste].

~ görmek, Hor görmek, küçümsemek [*ing.* To despise, to hold in contempt;*Fr.* Mépriser, dédaigner].

hakirane /hakīrāne/, z. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Değersiz birine yakışır şekilde. [*ing.* Vilely, basely; *Fr.* Vilement, bassement].

hakkâk,-kı, /hakkāk/, i. *Osm.* < *Ar. hakk, esk.* Hak[2] işleri yapan zanaatçı, kazıyıcı oymacı, [*ing.* Engraver; *Fr.* Graveur].

~ kalemi. *kuymc.* Hakkâkların değerli taşları işlemek için kullandıkları ucunda elmas bulunan alet. [*Ing.* Seal-engraver's tool],

hakkaklık,-ğı, i. § ❶ Oyma ve kazıma işi, el sanatlarının bir kolu; § ❷ Yakut, zümrüt, akik, inci v.b. taşların, madenlerin, ağaç eşyanın üzerinde yapılan değişik türde süs oymaları; [*ing.* Art of engraving;; *Fr.* Profession de graveur].
☆ *Eşanl.* **gravürcülük.**

Hakka'lar, ç. öz. i. *etn.* Çin'in güneydoğusunda halk; özellikle Fu-kien, Guang-dong, Guang-si, Haynan ve Tayvan'da yaşarlar. [*ing.* Hakkas; *Fr.* Hakka(s)].

hakkaniyet,-ti, /hakkäniyet/, i. *Osm.* < *Ar. hakkäniyyet. esk.* § ❶ Hak ve adalete saygı, uygunluk, denkserlik, hakka uygun davranış: *Hakkaniyetten ayrılmamalı.* [*ing.* Justice, equity, fairness; *Fr.* Justice, equite]. ☆ *Eşanl.* **denkserlik, nasfet, insaf, adalet.** ☆ *Karş.* **haksızlık, insafsızlık;** § ❷ **Tanrı sevgisi.**

~ **sorumluluğu**, *huk.* Haksız fiil ehliyeti olmayan bir gayrimümeyyizin, yapmış olduğu haksız fiilden hakkaniyet gereği bazı hallerde sorumlu tutulabilmesi:

Hakkâri. öz. i. *(eski adı Çölemerik)*, *ciğr.* (a) Doğu Anadolu bölgesinin bir bölümü veya yöresi; (b) Bir yöre içinde yer alan bir il; (c) Bu ilin merkezi olan kasaba.

hakkedilmek, *nsz. b. f.* ◘ **Hak**[3] **edilmek.**

hakk.etmek(-i,-e), b.f. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* § ❶ Ağaç, maden veya taş üzerine çekik kalemle şekil, yazı veya resim oymak. [*ing.* To engrave; *Fr.* Graver]. § ❷ (-i), Bir yazı veya şekildeki yanlışı çakıyle kazıyarak silmek. [*ing.* To erase, scrape; *Fr.* Gratter]; § ❸ ◘ **Hak**[1] **etmek.**

hakkı.hıyar, b.i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Seçme hakkı.**

hakkında, e. *Osm.* < *Ar. hakk* + *T. -ında.* İlgili olarak, üzerine, için; hususunda, konusunda: *Dil hakkında bir yazı.* [*ing.* About, for, concerning, regarding; *Fr.* Au sujet de, pour, sur le compte de, à propos de, relatif à, se rapportant à..., concernant].

☆ *Eşanl.* **dair, müteallik.**

hakkı.sükût, /hak:sükût/, b. i. *Osm.* < *Ar. esk.* Bildiğini söylememesi için birine verilen para. [*ing.* Hush money; *Fr.* Prix du silence, argent donné pour convaince qn de se taire].

hakkıyle, z. *Osm.* < *Ar.* Gereği gibi, tam ve mükemmel surette, iyice. [*ing.* Properly, rightfully, thoroughly; *Fr.* Comme il faut, à la perfection, parfaitement].

haklamak(-i), f. *Osm.* < *Ar. hakk* + *T. -lamak.* § ❶ *tkz.* Bozmak, perişan etmek, yenmek: *Düşmanı haklamak, Asileri haklamak, ordu düşmanı hakladı.* [*ing.* To vanquish, defeat, overcome, conquer, beat; *Fr.* Vaincre, défaire, battre, écraser]. § ❷ Kırmak, bozmak: *Çocuk oyuncağını hemen hakladı.* [*ing.* To break, crush; *Fr.* Casser, briser]. § ❸ Yiyip bitirmek: *Bir oturuşta bir ekmeği hakladı.* [*Ing.* To eat up; *Fr.* Manger, bâfrer].

☆ *Eşanl.* **hakkından gelmek**, *(mecaz)*, **yoketmek.**

☆ *Karş.* **düzeltmek, yapmak, ihya etmek, var etmek, gönendirmek.**

haklaşmak, f. *Osm* < *Ar. hakk* + *T. -laşmak h.d.* İki taraf da birbirine haklarını verip alacak verecekleri kalmamak, ödeşmek. [*ing.* To settle mutual, rights or claims, to be quits; *Fr.* Être quitte envers qn en lui rendant service pour service].

haklı, s. *Osm.* < *Ar. ve T.* § ❶ Hakka uygun, gerçek, yerinde, doğru: *Haklı söz, Haklı dâva, Haklı bir ceza.* [*Ing.* Just, true, right; *Fr.* Juste, droit, vrai]. § ❷ Davası, iddiası veya davranışı doğru olan *(kimse)*: *İkisinden hangisinin haklı olduğu anlaşılamadı.* [*ing.* Rightful; *Fr.* Legitime, veritable].

☆ *Eşanl.* **doğru, yerinde, muhik.**

☆ *Karş.* **haksız, fuzuli, nahak, yok yere.**

~ **çıkmak**, *dey.* Hak kazanmış olmak. [*ing.* To prove right, to be justified; *Fr.* Obtenir gain de cause].

~ **söz, haksızı Bağdat'tan çevirir**, *at.* Doğru inandırıcı söz, yanlış yolda çok ileri gitmiş olan kişiyi bile yola getirir.

haklılık,-ğı, i. Haklı olma durumu. [*ing.* Rightness; *Fr.* Justesse].

hak.perest,-ti, b.s. *Osm.* < *Ar. ve Fars.* Haksever, doğru, doğrucu. [*ing.* Right, just, fairminded; *Fr.* Qui aime la justice et la verité].

hâk.sâr, b.s. *Osm.* < *Fars.* Toz, toprak içinde, toza toprağa karışmış.

hak.sever, b.s. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Hak bildiği şeyden ayrılmayan. [*Ing.* Just, truth-loving; *Fr.* Qui reconnait ou comprend facilement la justice et la vérite].

hak.severlik,-ği, b.i. Haksever olma durumu.

haksız, s. *Osm.* < *Ar. ve T.* § ❶ Doğru ve hakka uygun olmayan, yersiz, çürük: *Haksız bir ceza, Haksız bir sav.* [*Osm.* Gayri muhik, batıl; *ing.* Unfair, unjustifiable, unrighteous; *Fr.* Impie, improbe]. § ❷ iddiası, davası gerçeğe uymayan, hareketi veya sözü haklı olmayan: *O, sözünde haksızdır, Arkadaşınız bu işte haksızdır.* [*Osm.* Nahak; *ing.* Unjust, iniquitous; *Fr.* Injuste, inique].

~ **fesih**, *iş. huk.* Hizmet aktinin ihbar önlelerine uyulmaksızın tek taraflı olarak bozulması hali. *(Tazminatı gerektirir).* [*ing.* Unjust termination of labor contract].

~ **fiil**, *huk.* Aralarında hiç bir hukuk ilişkisi bulunmayan, iki taraftan birinin, hukuka aykırı bir fiili ile diğer tarafa zarar vermesi hali. [*ing.* Tort; *Fr.* Acte illicite].

~ **fiil ehliyeti**, *huk.* ◘ **Ehliyet .**

~ **fiil ile mal iktisabı**, *huk.* Bir kimsenin haklı bir sebep olmaksızın başka bir kimse zararına iktisapta bulunması.

~ **iktisap**, *huk.* Bir kimsenin hukuk açısından tanınmış bir sebep olmaksızın, diğer bir kimse aleyhine zenginleşmesi durumu. [*ing:* Unjustifiable enrichment; *Fr.* Enrichissement illégitime, enrichissement sans cause].

☆ *Eşanl.* **sebepsiz iktisap.**

~ **rekabet**, *huk.* Bir tüccarın, kendine rakip olan başka bir tüccarın veya ticarethanenin müsterilerini elde etmek için başvurduğu ve kanunen meşru görülmeyen ,iyi niyetle bağdaşmayan davranışları. [*ing.* Unfair competition; *Fr.* Rivalité illicite, concurrence deloyable].

~ **tahrik**, *huk.* Haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya elem etkisiyle suç işlenmesi. Cezayı azaltan kanunî bir sebeptir.

~ **tevkif**, *huk.* ◘ **Haksız tutuklama.**

~ **tutuklama**, *huk.* Anayasamızın 30. maddesine göre, tutuklamaya yargıcın karar vermemiş olması, tutuklama sebeplerinin bulunmaması, tutuklama sebeplerinin sanığa bildirilmemesi. [*ing.* Malicious arrest, Unjust arrest; *Fr.* Arrêt illicite].

~ **yere**, *hak* etmediği halde, haksız olarak, nahak yere. [*ing.* Unjustly; *Fr.* Injustement].

haksızlandırmak, f. Haksız hale koymak.

haksızlık,-ğı, i. § ❶ Hak ve adalete aykırılık: *Haksızlık etmeyiniz.* [*ing.* Injustice, inequity, unfairness; *Fr.* Injustice, iniquite]. § ❷ Doğru olmayış.

☆ *Eşanl.* **eğrilik, butlan.**

hak.şinas /hakşinâs/, *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Hakkı tanıyan, hakka, adalete saygı gösteren. [*ing.* Just, rightful, fair; *Fr.* Équitable, juste].

☆ *Eşanl.* **haktanır.**

hak.tanır, b. s. *Osm.* < *Ar. ve T.* Herkesin hakkına saygı gösteren. [*ing.* Just, rightful, righteous; *Fr.* Juste, équitable].

hakuran, i. *zool.* ◘ **ishak kuşu.**

~ **kafesi** gibi, *dey.* Şurasında burasında aralıklar, açıklıklar bulunan *(oda, yer)* [*ing.* Tumbledown *(house)*].

hakyemek, *nsz. b.f.* Başkalarının hakkını ele geçirmek. [*Ing.* To do an injustice *(to)*; *Fr.* Faire une injustice à qn.].

hak.yemez, b.s. *Osm.* < *Ar. ve T.* Başkasının hakkını yemeyen, elinde olduğu halde hakka saldırmayan. [*ing.* Just and honest, fair, straightforward; *Fr.* Qui respecte le droit d'autrui].

hal[1]-li, /häl/, i.ç: **ahvâl**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir şeyin nitelikleriyle içinde bulunduğu şartların topu: *Arkadaşımın şimdiki hali eskisinden daha iyidir, Bu evin eski hali daha iyi idi, Bu halde sokağa çıktılar mı?* [*Osm.* Vaziyet, keyfiyet; *ing.* State, condition, situation, circumstance; *Fr.* État, condition, Situation] ☆ *Eşanl.* **durum;** § ❷ Davranış: *Bu adamın hallerini pek beğenirim, Yüksekten bakan bir hali var.* [*Osm.* Tavır; *ing.* Manner, behaviour; *Fr.* Maniere, façon]. ☆ *Eşanl.* **tutum;** § ❸ Şimdiki zaman, geçmişle gelecek arası: *Geleceği hal için feda etmemeli, Bugün yazılan her kitap halden istikbale bir habercidir.* [*Ing.* Present; *Fr.* Présent]. § ● *gram.* İsim çekimi şekillerinden her biri: **Evden** sözü ev kelimesinin -den halidir. Fiillerde «*geliyor, gidiyor*» gibi şimdiki zamanı gösteren kip isimlerde «ev, eve, evden» gibi çeşitli durumları anlatan şekillerin her biri; § ❺ *mec.* Güç: *Bugün pek halsizim, Şimdi gezmeye çıkacak halim yok.* [*Osm.* Takat, mecal; *ing.* Power, strength, energy; *Fr.* Pouvoir, force energie]. § ❻ *mec.* Kötü durum: *Zavallının başına ne haller geldi, Adamcağız halden hale girdi.* [*ing.* Ill condition; *Fr.* Mauvaise condition] § ❼ Sıkıntı, güçlük: *Bu işi bitirinceye kadar başıma hal geldi.* [*Osm.* Gaile; *ing.* Difficulty, annoyance; *Fr.* Difficulte, embarras, ennui, peine]. § ❽ *din.* Kelâm biliminde, kendisi var olmadığı gibi, yok da olmayan eşya. *(Dört türlüdür: görülen /bilinen/, görülmeyen /bilinmeyen/, haller /durumlar/ ve nispetler /oranlar/, Haller tümellerdendir, cinsi ile türsel ayrımı kapsar. Bu çeşit haller Tanrı'nın zatında vardır: alîm /bilen/, kadîr/ her şeyi yapmaya gücü yeten/, semî/ işiten/ v.b.;* § ❾ *ed. esk.* Belâgat *(ilmülmaanî)* ilminde, durum, konu anlamlarına gelen terim; § ❿ *dilb.* Isim *(Hint-Avrupa dillerinde yalnız isimler değil, sıfatlar ve ortaçlar da girer)* veya zamir cinsinden çekimli bir kelimenin aldığı görünümlerden her biri; adı geçen görünümler bu kelime tarafından verilen çeşitli sözdizimi ilişkilerini karsılar; [*ing.* Case; *Fr.* Cas]. § ⓫ *tasav.* Sofilerin geçici olarak, dış dünya ile ilişkilerini keserek, girdikleri zevk, vecit, coşku durumu; ⊙ ~ **den anlamak**, *dey.* Bir kimsenin içinde bulunduğu zorluğu anlayıp ona kolaylık göstermek. [*ing.* To sympathize, to be sensitive and understanding; *Fr.* Compatir et tâcher de remédier aux maux des autres]. ⊙ ~ **den bilmek**, Halden anlamak, ⊙ ~ **den düşmek** *(halden kalmak)*, dey. İyi durumdan kötü duruma düşmek, takatsız kalmak güçsüz olmak. [*ing.* To fail in health, to get weak]. ⊙ ~ **den ~ e, girmek**, *dey.* Bir zorluk veya utanılacak durum karşısında ezilip büzülmek, şekilden şekle girmek. [*ing.* To change greatly for the worse, to go from bad to worse]. ⊙ ~ **e koymak**, *dey.* Duruma sokmak, duruma getirmek. ⊙ ~ **e yola koymak**, *dey.* § ❶ Bir seye işe yarar bir düzen vermek, düzenlemek, düzeltmek, islâh etmek; § ❷ Kararlaştırmak; § ❸ Saf dışı etmek. [*ing.* To put in order, to arrange], ⊙ ~ **i duman**, *arg.* Birinin çok kötü durumda olduğunu belirtmek için söylenir. ⊙ ~ **i harap**, *dey.* Durumu berbat, durumu kötü; ⊙ ~ **i kalmamak**, *dey.* Hali olmamak, gücü, takatı kalmamak, çok yorulmak. [*ing.* To be exhausted; *Fr.* N'avoir plus la force ou la capacité de...] ⊙ ~**i nereye varacak?** «*Sonu ne olacak?* anlamında kullanılır [*ing.* What is to become of him? How will he end up?]; ⊙ ~ **i tavrı yerinde**, *dey.* Durumu düzgün. [*Ing.* Worthy, well-behaved]. ⊙ ~ **i vakti**, *dey.* Birinin paraca durumu, yaşayışı: *Bu adamın hali vakti yerinde;* ⊙ ~ **i vakti yerinde**, *dey.* Geçimi yolunda, geçim durumu iyi [*ing.* Well off, rich; *Fr.* Qui vit dans l'aisance, riche]. ⊙ ~ **i yok**, *dey.* (a) Takatı, gücü yok. (b) *(Maddî bakımdan)* Durumu elverişli değil; ⊙ ~ **imi sorma**, *dey.* Çok kötü ve güç durumda olduğunu belirtmek için kullanılır. [*ing.* You'd better not ask! (I am in a terrible state]; ⊙ ~ **in nedir diyen olmadı** *(yok)*, *dey.* Kötü sartlar altında bulunan birinin derdiyle kimsenin ilgilenmediğini belirtmek için kullanılır. [*ing.* Nobody took any interest in me (him, her)]. ⊙ ~ **ine bakmadan**, *dey.* İçinde bulunduğu durumu görmeden, gücünü aşan işlere kalkışanlar için kullanılır. [*ing.* Forgetting his weakness]. ⊙ ~ **ine koymak**, *dey. Şekline getirmek.* [*ing.* To let *(some body)* alone]. ⊙ ~ **ine köpekler güler**, *dey.* Çok kötü ve gülünç duruma düşenler için kullanılır. [*ing.* He will be a laughing stock] ⊙... ~ **ine sokmak**, *dey.* ... şekline getirmek. ⊙ ~ **in i sormak**, *dey.* Hal hatır sormak. [*Ing.* To inquire after one's health]. ⊙ **beklenmeyen ~**, *huk.* ◘ **Beklenmek.** ⊙ **bir ~ olmak**, *dey.* Değişmek, garipleşmek, bitkin duruma gelmek. [*Ing.* Something to happen, to feel something; *Fr.*

éprouver un changement, être altéré d'une façon inexprimable]. ◉ **camsı ~**, *fiz.* ◘ **Camsı.** ◉ **çağrı ~ i**, *dilb.* ◘ **Çağrı.** ◉ **çevre ~ leri**, *sosy.* ve *psik.* ◘ **Çevre.** ◉ **doğal ~**, *kim.* ◘ **Doğal.** ◉ **doğum ~ i**, *kim.* ◘ **Doğum.** ◉ **dolaylı ~**, *dilb.* Nominatif, vokatif ve akkuzatif dışındaki haller *(Yunancada, genetif ve datif Latincede genetif, datif, ablatif).* [*Ing.* Oblique case; *Fr.* Cas obliques]. ◉ **dolaysız ~**, *dilb.* Nominatif ve akkuzatif'e *(bazen de vokatif)* denir. [*Ing.* Direct case; *Fr.* Cas directs]. ◉ **doyma ~ i**, *(sibernetik),* ◘ **Doyma.** ◉ **ehli ~**, Vecit haline gelenler. ◉ **eşitlik ~ leri**, *mat.* ◘ **Eşitlik.** ◉ **fevkalâde ~**, *huk.* ◘ **Fevkalâde.** ◉ **her ~ de**, *dey.* Galiba, sanılır ki, ihtimal ki. [*Ing.* At any rate, in any case; *Fr.* En tout cas]. ◉ **her ~ i**, *dey.* Bütün davranışları, bütün durumları. ◉ **her ne ~ ise**, *dey.* Her ne sekilde olursa olsun. ◉ **isim ~ leri**, ◘ **İsim.** ◉ **kendi ~ inde**, *dey.* Kimsenin işine karışmayan, sâkin ve uslu yaradılışlı. [*Ing.* Modest, calm, reserved, quiet, inoffensive, insignificant; *Fr.* Tranquille, modeste]. ◉ **her ne ~ ise**, *dey.* Nasıl olduysa, nasılsa. ◉ **nesne ~ i**, *dilb.* Başka bir kelimenin etkisinde kaldığında isim veya zamirin aldığı biçim. [*Ing.* Object case; *Fr.* Cas régime]. ◉ **o ~ de**, Öyleyse. [*Ing.* Then, in that case]. ◉ **özne ~ i**, *dilb.* Bir sıfat, isim veya zamirin özne olduğunda veya öznenin yerini tuttuğunda ya da çekimli bir fiilin öznesini nitelediğinde aldığı biçim. [*Ing.* Subject case; *Fr.* Cas sujet]. ◉ **mücerret ~**, ◘ **Yalın hal.** ◉ **şimdiki ~ de**, *dey.* Bu durumda. [*Ing.* Under present circumstances; *Fr.* Dans la situation présente, provisoirement]. ◉ **vecdi ~**, *tasav.* Vecit hali, sofilerin dış dünya ile ilişkilerini keserek kendilerini ilahî ve ruhî âleme verme, kendilerinden geçme hali.

~ **böyle iken**, *dey.* Böyle olduğu halde, buna rağmen. [*ing.* And yet; *Fr.* Malgré tout cela].

~ **bu ise**, *dey.* ◘ Halbuysa.

~ **bu ki**, ◘ Halbuki.

~ **değişimi**, *astr.* Bir yıldızın sıcaklığına, basıncına, yoğunluğuna, aydınlatma gücüne veya kütlesine ilişkin değişim. [*Ing.* Change of state; *Fr.* Changement detat].

~ **değiştirme**, *fiz.* ◘ **Değiştirme.**

~ **denklemi**, *astr.* Bir gaz küresinin *(yıldızın)* sıcaklığı, basıncı ve yoğunluğu arasındaki bağıntı. [*Ing.* Equation of state; *Fr.* Équation d'état].

~ **duygusu**, *fizyol.* Dokular ve organlardaki yaygın duyarlıktan doğan ve bağımsız varlığımız hakkında edindiğimiz duygu. [*Ing.* Coenesthesia; *Fr.* Cénesthésie, cœnesthesie].

~ **gerundiumu**, ◘ **Gerundium.**

~ **halin yoldaşıdır**, *at.* Aynı durumdaki kimseler, birbirlerinin halini daha iyi anlarlar.

☆ *Eşanl.* **damdan düşen damdan düşenin halinden anlar.**

~ **hatır sormak**, *dey.* Esenlemeden sonra birine *«nasılsınız»* diye nezaket gereğince halini sormak. [*Ing.* To inquire after somebody's health].

~ **hatır sormak**, *dey.* Birine *«nasılsınız»? sorusunu yönelterek sağlık durumunu sormak.*

~ **ortacı**, *gram.* Geniş bir zaman kavramı taşıyan, ad ve sıfat gibi kullanılan ortaç. Türkçede bu ortaç *-en* ekiyle kurulur: **Yatanın yürüyene** *borcu vardır; Giden tren, çok çabuk* **özlenen** *erleri götürüyordu;* **Gelen** *mektup bizi çok sevindirdi örneklerinde olduğu gibi.* [*Osm.* Ism-i fail; *Ing.* Agent noun; *Fr.* Nom d'agent, perticipe présent].

~ **sormak**, *dey.* Hal hatır sormak. [*Ing.* To inquire after one's health].

~ **takınmak**, *dey.* Tavır takınmak, böbürlenmek.

~ **tercümesi**, *dey.* ◘ **Biyografi.**

~ **ve gidiş**, *sosy.* Bir toplum içinde bir kimsenin ahlâkî davranış tarzı. [*Ing.* Conduct; *Fr.* Conduite].

~ **ve şartlar**, *sosy.* Bir takım olguların meydana çıkmasını hazırlayan şartların toplamı. [*Ing.* Circumstances; *Fr.* Circonstance].

~ zarfı, ◘ **Zarf.**

hal[2] /hâl/, i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Vücutta olan büyük benek, nokta. [*Ing.* Mole *(on the body); Fr.* Envie; tache de naissance; grain de beauté].

☆ *Eşanl.* **ben.**

hal[1],**-li** /hal/ i. *Osm.* < *Ar. hall.* § ❶ Çözme içinden çıkma, karışık bir maddeyi veya çetin bir sorunu düzgün hale koyma: *Davanın halli, çapraşık bir hesabın, bir geometri sorununun halli.* [*Ing.* Solution, solving; *Fr.* Dénoumenet, résolution]. ☆ *Eşanl.* **çözümleme.** § ❷ Çözülme, erime, unsurlara ayrılma, eritme: *Şekeri suda halletme.* [*ing.* Melting, dissolving, liquefaction, dissolution; *Fr.* Dissolution]. ☆ *Karş.* **terkip.** § ❸ *kim.* Çözümleme, eritme, bir cismi kimyaca bilesik olduğu elementlere ayırma. *(Bu anlamda daha çok «tahlil» kullanılır).* [*Ing.* Analysis; *Fr.* Analyse]. § ❹ Bir düğümü çözme. ◉ ~ **i hamur olmak**, *dey.* İçinde bulunduğu şartlara uyup gitmek. [*Ing.* To be part and parcel *(of),* to be one *(with somebody)*].

hal[1],**-li** i. *Fr. halle* < *Cerm.* Üstü kapalı pazar yeri.

hala /hâ:la/, i.ç: **hâlât.** *Osm.* < *Ar. hâle, esk.* Çocuğa göre babasının kız kardeşi, bibi. [*Ing.* (Paternal) aunt, father's sister; *Fr.* Tante, sœur de père].

hâlâ /hâ:l'â/, z. *Osm.* < *Ar.* Şimdiye kadar veya o zamana kadar, henüz: *Hâlâ mektup yazmadı, Mahsul o kadar bol ki hâlâ kaldırılamadı, Seksen yaşına geldi hâlâ hafızası yerinde, Borcunu hâlâ ödemedi.* [*Ing.* Yet, still; *Fr.* Encore, toujours].

☆ *Eşanl.* **el'an, henüz, daha.**

~ **o masal**, *dey.* Hep aynı söz, aynı düşünce, davranış veya sorun.

~ **o mektup**, *dey.* Defalarca öne sürülen ve hiç bir sonuca varılmayan bir sorunun tekrar edilmesinden duyulan bıkkınlığı anlatır.

halâ /halâ/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Boşluk § ❷ Ayakyolu, apteshane. [*ing.* Toilet, water closet; *Fr.* Cabinet d'aisances, cabinet(s), toilettes, water-closet].

halalım, s. *arg.* ◘ **Abeci.**

halâs /halâs/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Kurtulus, kurtulma. [*Ing.* Salvation, deliverance; *Fr.* Sauvetage, delivrance]

~ **bulmak (olmak)**, Kurtulmak. [*Ing.* To be saved, to escape *(from danger),* to get rid *(of); Fr.* Se sauver, être délivré].

~ **etmek (eylemek)**, § ❶ Kurtarmak. § ❷ Azat etmek, serbest bırakmak. [*Ing.* To save, to set free; *Fr.* Sauver, délivrer].

halas·kâr /halaskâr/, b.s. *Osm.* < *Ar. halâs* + *Fars. kâr. esk.* Kurtarıcı. [*ing.* Savior, deliverer; *Fr.* Sauveur, sauveteur].

halat,**-tı**, i. *Yun. kalus.* § ❶ Kenevirden yapılmış, çoçk kalın ip, [*ing.* Rope; *Fr.* Filin], § ❷ *inş.* İnce iplerin bir arada bükülmesinden meydana gelen kalın ve kuvvetli ve burmalı biçimde ip. § ❸ *den.* Çevresi 1 pus'tan *(2.54 sm.)* daha kalın iplere verilen ad. *(Bu ölçüden daha ince ipler, halatların aksamı adı altında gruplandırılır. Gemilerde lif ve tel olmak üzere iki çeşit halat kullanılır).* § ❹ *mad. oc.* Maden kuyusundaki kafes veya skipin mip çıkmasını sağlayan kalın ip veya teller. *(Kenevir elyafından yapılan «gemici halatı», kafesi taşıyacak kadar sağlam olmadığı ve çabuk eskidiği için kullanılmaz; çelik kablolar tercih edilir).* [*Ing.* Cable; *Fr.* Câble]. § ❺ *sil. esk.* Kundak halatı, atış sırasında topun geri tepme hareketini engellemeyecek şekilde, top kundağını top çekme arabasına bağlayan 7-8 m. uzunluğunda halat. ◉ ~ **ı branda ile donatmak**, *den.* ◘ **Donatmak.** ◉ ~ **ın üzerinde yük bulunması**, *den.* Çok gergin olarak bir yere bağlanmış bir halat üzerindeki baskı. *Baskı arttıkça halat uzar, incelir, yıpranır, kopar. Her halatın kalınlığına /burgatasına/ göre kaldıracağı azamî yük tespit edilmiştir; çevresi 5 sm. olan hasır halat 0,6 ton yük kaldırır.* ◉ ~ **a tırmanma**, *cimn.* Bir noktadan asılı halatta, yardımlı veya yardımsız, kollarla vücudu çekerek yukarı doğru yer değiştirme. [*ing.* Rope-climbing; *Fr.* Aisser à la corde]. ☆ *Eşanl.* **tırtıl.** ◉ **basarna ~ ı**, *balıkç.* ◘ **Basarna.** ◉ **baş ~ ı**, *den.* ◘ **Baş.** ◉ **boylama ~ ı**, *balıkç.* ◘ **Boylama.** ◉ **camadan ~ ı**, *den.* ◘ **Camadan.** ◉ **can ~ ı**, *den.* ◘ **Can.** ◉ **cunda ~ ı**, *den.* ◘ **Cunda.** ◉ **çarmık bükümü ~**, *den.* Dört kollu halatlarda olduğu gibi kollar birbirine iyice bağdaşmaz ve ortayerlerinde bir boşluk kalarak *«fitil»* denilen aynı liften yapılmış bir öz etrafında bükülürler. ◉ **çekişme ~ ı**, *cimn.* ◘ **Çekişme.** ◉ **çekme ~ ı**, § ❶ *sil. esk.* Ucunda bir kanca veya ilmek bulunan ve erler tarafından bir aracın hareket ettirilmesinde veya bir top kundağının mevzie sokulmasında kullanılan halat. § ❷ *den.* Her iki ucunda madenî birer kanca bulunan ve vagonların çekilmesinde kullanılan, yaklaşık olarak 15 m uzunluğunda halat. ◉ **dik ~**, *cimn.* ◘ **Dik.** ◉ **eğik ~**, *cimn.* ◘ **Eğik.** ◉ **gırcala ~ ı**, *den.* ◘ **Gırcala.** ◉ **ızbarçına bükümü ~**, Üç yoma bükümü halatın bükümlerinin, tersine olarak bir kere daha bükülmesiyle yapılan halat *(Eski yelkenli gemilerde demir halatı olarak kullanılırdı; o devirlerde demir halatlarına gomina denmesinden ötürü bu biçimde bükülmüş halatlara gomina bükümü halat da denir).* ◉ **örgülü ~**, *den.* Genellikle sola bükülmüş sekiz kolun ikişer ikişer eşleştirilip örülmesiyle yapılmış halat. *(Sekiz kolun tek tek örülmesiyle yapılmış halatlarda olduğu gibi çok sayıda kolun kalın tutamda bir öz /fitil/ etrafında örülmesiyle yapılmış halatlar da vardır; bunlar daha çok özel maksatlar veya yatlarda kullanılmak üzere belirli kalınlıklarda yapılır).* [*Ing.* Plaited (knitted) rope; *Fr.* Filin natté]. ◉ **yoma bükümü ~**, *den.* Üç kollu olarak yapılan halat. *(Bükümündeki kolaylık sebebiyle en çok yapılanı ve kullanılanıdır.* [*Ing.* Cable-laid rope].

~ **ambarı**, *den.* Gemi sintinesinde *(iç dip kısmında)* halatların ve bas porsuna ait malzemenin konulduğu yer, portuç. *(Öğrenci rütbesindeki subaylar hapis cezalarını burada çekerlerdi).*

~ **babası**, *den.* Gemilerde ve iskelelerde halatları bağlamaya mahsus baş tarafları kalınca, kısa kütük veya demirler. [*ing.* Small bitt, kevel-head, mooring-post, bollard; *Fr.* Bitton].

~ **bağ**, Her iki ucunda birer püskül olan halat gibi bükülmüş kalınca kaytanlar olup perdeleri tutmak için kullanılır.

☆ *Eşanl.* **ip kuşak.**

~ **biçimli lav**, *jeol.* Akarken yüzeyi burusan ve kırışan ve bunun sonucunda burma halatı andıran lav: *Izlanda'nın bazı lavları halat biçimlidir.* [*Ing.* Cordate lava; *Fr.* Lave cordée].

~ **bosa**, *den.* Gemiden fundo edilmiş *(denize bırakılmış)* demirin zincirinin ırgada yüklenerek hırpalanmaması için veya gergin bir halatı olduğu gibi tutmak için, bir ucu güverteye çakılı halkaya bağlanmış cevizli, öteki ucu zincire sarılmış tutucu kalın halat.

~ **burması**, Halat gibi burmalı şekilde taştan veya ağaçtan oyulmuş silme. [*Fr.* Moulure encablée].

☆ *Eşanl.* **kablo silme.**

~ **bükümü**, *den.* Halat yapmakta kullanılan bir tutam filasaya verilen büküm. [*Ing.* Strand; *Fr.* Brin, toron].

~ **çekme**, *cimn.* Bir halatın ortadan eşit iki bölümüne tutunan iki takım arasında güç denemek için yapılan yarışma. [*Ing.* Rope-pulling; *Fr.* Tirer la corde].

~ **çiftlemek**, *den.* Daha kalını bulunmadığı zaman iki ince halatı yan yana getirmek

veya bir iple belirli aralıklarla birbirine bağlamak.

~ **dolabı**, *den.* Üzerine halat, elektrik kablosu, çelik tel v.b. sarılan tahta makara.

~ **fitili**, *den.* ◘ Fitil.

~ **fora etmek**, *den.* Bir gemi gerek yola çıkarken, gerek makinelerini işletmeden yer değiştirmek amacıyle halatlarını çekmek.

☆ *Eşanl.* **palamarları toplamak.**

~ **gambası**, *den.* ◘ Gamba.

~ **ile çekmek**, *den.* Bir gemiyi kıyı boyunca yomalara çekmek.

~ **kollarını açma**, *den.* Dikiş veya kasa yapmak için halatın kollarını birbirinden ayırma.

~ **kuşak**, Papazların bellerine bağladıkları ip kuşak. [*Fr.* Corde].

~ **matafyon**, *den.* Dört köşe seren yelkenlerinin yan kenarlarındaki gradin halatı üzerinde bulunan ipten yapılmış halkalar. *(Bunlara yelkeni serene kaldıran /ipler/, yelkeni rüzgâra göre ayarlayan borinalar /ipler/ ve yelkeni serene kaldıran torsolom palangaları takılır, boriza potası, morina potası, torsolom potası olarak birbirinden ayırt edilir).* [*Ing.* Rope eyelet, cringle; *Fr.* Patte de bouline; andaillot].

~ **merdiven**, *den.* Yer kaplamaması, hafif olması, rahatlıkla taşınması için kenarlı ipten, basamakları ip veya tahtadan merdiven. *(Yan matatorlarına takılana veya bordadan sallandırılana şeytan çarmık'ı denir).* [*Ing.* Rope-ladder; *Fr.* Échelle de corde].

~ **örgüsü**, Kalın halat şeklinde silme. [*Ing.* Lower torus; *Fr.* Toron].

~ **palet yapmak**, *den.* Eski, yeni halatların kollarını açarak, paspas veya birbirine sürtündüğü için aşınan yerlere boydan boya germek için gerekli genişlik ve uzunlukta örmek.

~ **saldırmak**, *den.* Dönmekte olan bir pervaneye dikkatsizlik yüzünden halatı sardırarak pervanenin dönmesine engel olmak.

~ **sapan**, *den.* Bir halatın halka şekline getirilerek bir yumak kalın mürnel veya filasa ile çepeçevre sarılmasından veya iki ucun bir kol bastı dikisiyle birbirine eklenmesinden, yahut iki ucun bir camadan bağı ile düğümlenmesinden meydana gelen halat halka *(izbiro, çok uzun bir sapandır).*

~ **süngeri**, *den.* Gemilerde ötede beride birikip kalmış suları almak, ve yaş yerleri kurulamak için kullanılmış halatların telleri açılarak yapılmış olan *(paspaslara)* verilmiş eski bir deyim. Bunlar lumbar ağızlarına, iskele tavalarına ve geminin islek yerlerine ayak silmek için de konur. [*Ing.* Swab, rope mop; *Fr.* Fauber(t), vadrouille]

~ **usturmaça**, *den.* Üst üste yanaşan, iskele veya rıhtımlara aborda olan teknelerin boyalarının sıyrılmaması, bordalarının ezilmemesi için yanaştıkları taraflara sallandırılan silindir veya simit biçimi üstüpü doldurulmuş halat file. [*Ing.* Rope-fender].

~ **vermek**, *den.* Yanaşmak üzere gemiden sahile halat uzatmak.

~ **zinciri**, *den.* Bir savlo uçunluğunun, bedeni üzerine sıra ile bir çok ilmikler yaparaktan kısaltılmış haline denir. Ekseriya silistre kordonlarında ve kik yekeleri donanımlarında görülür.

halât /hâlât/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **hâlet**'in çoğulu.

halatçı, i., § ❶ Urgan veya halatların tek ipliklerini hazırlayıp kablo halinde biraraya getirerek büken işçi. [*Ing.* Rope-maker; *Fr.* Cordier]. ☆ *Eşanl.* **urgancı.** § ❷ *den.* Bir limanda gemilerin halatlarını bağlamak ve çözmekle *(volta-fora etmekle)* görevli işçi.

halatçılık,-ğı, i. Halat yapımı. [*Ing.* Rope-making; *Fr.* Corderie].

halâvet,-ti /halâvet/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Şirinlik, tatlılık. [*Ing.* Sweetness, agreeableness; *Fr.* Douceur, grâce]. § ❷ Zevk.

halay, i. < *alay, h.d. folk.* Orta Anadolu'nun, davul ve zurna çalınarak toplu halde oynanan bir halk oyunu.

~ **başı**, *folk.* Dizinin başında bulunan ve dizideki oyuncuları idare eden, elinde bir mendil taşıyan başoyuncu.

~ **çekmek (tepmek)**, *folk* Halay oyunu oynamak.

halayık,-ğı, i. *Osm.* < *Ar. halk*, yaratma > *halîka*, yaratılmış şey. Eskiden savasta esir olan veya satın alınan kız ve kadın hizmetçi: *Çerkes halayık, Arap halayık, Çeyiz halayığı.* [*Ing.* Servant; *Fr.* Servante]. ☆ *Eşanl.* **cariye, karaveş** ◉ ~ **tan kadın olmaz, gül ağacından odun, (Gül dalından odun, beslemeden kadın olmaz),** *at.* Her seyin, kendisinden beklenen görevi yapabilecek nitelikler taşıması gerekir; gül ağacı iyi odun görevini yapmadığı gibi orta hizmetçisi de kültürlü bir kocanın eşi olamaz. ◉ **çeyiz halayığı**, *tar.* ◘ Çeyiz.

halayıklık,-ğı, i. Halayık olma hali.

hala.zade /halazade/, b.i. *Osm.* < *Ar.* hâla + *Fars.* zade. Hala oğlu veya kızı. [*Ing.* Cousin; *Fr.* Cousin, cousine].

hal.bu:ki /hal:bu:ki/, b. *bağ. Osm.* < *Ar,* ve *T.* «*Oysaki, şu kadar ki, tersine olarak, öyle olduğu halde*» anlamınadır. Aralarında karşıtlık, aykırılık bulunan iki cümleyi *(oysa, aksine olarak, -diği halde gibi)* birbirine bağlar: *Bana darılmış, halbuki ben ona hiçbir şey yapmış değilim.* [*Ing.* Though, nevertheless, whereas, for all that, none-theless; *Fr.* Cependant, toutefois, tandis que].

☆ *Eşanl.* **oysa, oysa ki, hal buysa, aksine olarak.**

halbuysa, b. *bağ. Osm.* < *Ar.* + *T. h.d.* ◘ Halbuki.

haldeş, s. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Aynı halde olanlardan her biri, bir halli. [*Ing.* Sympathetic friend; *Fr.* Qui se trouve dans le même état].

haldır haldır, z. *yans.* Hızla ve ses çıkararak: *Makine haldır haldır işliyor.*

haldi, i. *dilb.* Güney Kafkasya ve Hazar kıyılarında Hint-Avrupalı topluulkların istilâsından önce konuşulan dil. *(M.Ö. IX yüzyıldan VII. yüzyıla kadar).* [*Fr.* Halde, ourarteen].

Eşanl. **urartu dili.**

hâle /hale/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *astr.* Bazen güneşin ve ayın etrafında görülen ışıklı daire *(nur dairesi).* [*Ing.* Halo; *Fr.* Halo].

☆ *Eşanl.* **ağıl, aylâ.** § ❷ Hıristiyanlıkta aziz sayılanların resimlerinde başları çevresinde çizilen daire, kutsallık halesi. [*Ing.* Aureola; *Fr.* Auréole]. § ❸ *anat.* Meme basını çevreleyen koyu renkli daire. [*Ing.* Aureola; *Fr.* Auréole]. § ❹ *fot.* Fotoğrafı çekilen bir ışık kaynağının *(güneş veya elektrik lâmbası)* görüntüsünde, konunun çok ışıklı bir noktasını çevreleyen parlak daire. [*Ing.* ve *Fr.* Halo]. § ❺ *g. san.* Resim ve heykellerde Tanrı, tanrılaştırılmış imparatorlar, Meryemana ve azizlerin başları çevresine konulan ışıklı çember. *(Hâle, tanrısal, kutsal veya saygıdeğer kişilerin tasvirlerinde asyalı ve müslüman sanatçılar tarafından da kullanılır).* [*Ing.* Aureola; *Fr.* Aureole]. § ❻ *göz bilimi.* Glokom da, gözbebeğini çevreleyen parlak daire. [*Ing.* ve *Fr.* Halo]. § ❼ *patol.* Iltihaplı bir noktayı çevreleyen genellikle kırmızı, yuvarlak bölge. [*Ing.* Aureola; *Fr.* Auréole]. ◉ **Chaussier ~ si**, *tıp.* Kara kabarcığın kabuğunu çevreleyen, küçük kese-ciklerden ibaret çember. [*Ing.* Chaussier's aureola; *Fr.* Auréole de Chaussier]. ◉ **geçici ~**, *opt.* Sabit bir şekilde bakıldığı zaman cisimlerin çevresinde görülen, ışık veya renk bakımından çevrelediği cisme zıt düşen, yani cisim karanlıksa parlak, parlaksa karanlık, turuncu ise mavi olan renkli daire. *(Hâle, retinanın nitelikleri yüzünden oluşur).* [*Ing.* Accidental aureola; *Fr.* Auréole accidentelle].

Halebiye, öz. i. Bedevî tarikatının kollarından birine verilen ad.

halecan /halecân/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Çarpıntı, titreme, yürek oynaması, yürek çarpıntısı. [*Ing.* Agitation, excitement, anxiety; *Fr.* Émoi, émotion très vive, agitation].

halecanlanmak, f. Yürek çarpıntısına tutulmak. [*Ing.* To become excited; *Fr.* Être émotionné].

halef, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Birinden sonra gelip onun yerine geçen kimse, sonradan gelen. ☆ *Eşanl.* **ardıl.** ☆ *Karş.* **selef.** § ❷ Soy: *Biz şanlı cetlerimizin halefleriyiz.* [*Osm.* Nesil, zürriyet, evlât ve torunlar; *Ing.* Descendant; *Fr.* Postérité, descendance, génération]. ☆ *Eşanl.* **zürriyet, nesil, kuşak.** ☆ *Karş.* **selef.**

~ **selef**, Bir memurlukta evvel bulunmuş kimse ile onun yerine tayin olunan kimse. [*Ing.* Successor and predecessor].

~ **selef olmak**, Biri ötekinin yerine geçmek. [*Ing.* To be successor and predecessor in the holding of an office, etc; *Fr.* Remplacer un employé, un fonctionnaire].

halefiyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. halefiyyet.* § ❶ Birinin yerini alma, halef olmak hali. [*Lat. Subrogatio, successio; Ing.* Subrogation, transfer of rights; *Fr.* Subrogation]. § ❷ *huk.* Borçlunun borcunu ödeyen bir üçüncü kişinin, alacaklının yerini alması. ◉ **ayni ~**, *huk.* Bir malvarlığında, bir malın diğer bir malın hukukî niteliklerini alarak onun yerine geçmesi. [*Ing.* Subrogation, succession; *Fr.* Subrogation réelle]. ◉ **cüzî ~**, *huk.* Bir kimsenin münferit bir hakkının diğer bir şahsa geçmesi. ◉ **külli ~**, *huk.* Bir kimseye ait hakların tüm olarak bir olayla, her bir hakkın devri için kanunun, aradığı özel şartların gerçekleşmesi aranmaksızın başkasına geçmesi. [*Lat. Successio singularis; Ing.* Singular Succession; *Fr.* Succession singulière]. ☆ *Karş.* **cüz'i halefiyet.** ◉ **şahsi ~**, *huk.* Aralarında hukukî bir ilişki bulunan iki kimseden birinin, diğerinin yerine geçmesi. [*Ing.* Personal subrogation, succession in title; *Fr.* Subrogation personelle].

haleflik,-ğı, i. ◘ **Halefiyet.**

halel /halel'/,i. *Osm.* < *Ar.* Bozma, bozukluk, eksiklik: *Bu aşk aklına halel getirdi.* [*Ing.* Adverse effect, detriment, impairment, injury; *Fr.* Préjudice, dommage, altération, détérioration].

☆ *Eşanl.* **fesat, noksan.**

~ **getirmek**, Ket vurmak. [*Ing.* To injure, to damage, to spoil; *Fr.* Porter atteinte, porter préjudice à, léser].

~ **vermek**, Bozmak, sarsmak: *Savaş ticarete halel verdi.* [*Ing.* To injure, to damage, to harm, to spoil; *Fr.* Porter atteinte, porter préjudice à, léser].

halel.dar /halel'dâr/, b.s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Bozulmuş, sarsılmış. [*Ing.* Injured, defaced, damaged, harmed; *Fr.* Dommagé, altéré].

~ **etmek**, Bozmak, aksatmak. [*Ing.* To damage, to injure; *Fr.* Dommager].

~ **olmak**, Bozulmak, sarsılmak. [*Ing.* To be damaged, be mal-affected, be injured, be impaired; *Fr.* Être endommagé, détérioré, derangé].

hâlelemek, f. Bir hâle ile donatmak. [*Ing.* To halo; *Fr.* Auréoler].

hâleli, s. Hâleleri olan. [*Ing.* Haloed; *Fr.* Nimbé,-ée, auréolé].

halen /hâ:len/, z. *Osm.* < *Ar.* Şimdi, bugünkü günde. [*Ing.* Currently, presently; *Fr.* Actuellement, présentement].

Halep, öz. i. < *Haleb.* Suriye'de bir şehir. [*Ing.* Aleppo; *Fr.* Alep].

~ **çamı**, *bot.* ◘ Çam.

~ **çıbanı**, ◘ Şark çıbanı.

hâlet,-ti /hâlet/, i. ç: **hâlât.** *Osm.* < *Ar. esk.* Hal, durum. [*Ing.* Situation, condition, aspect; *Fr.* Cas, état, circonstance, situation, condition]. ☆ *Eşanl.* **suret, keyfiyet, heyet.** ◉ ~ **i nez'**, Can çekişme hali. [*Ing.* Death agony; *Fr.* Agonie]. ◉ ~ **i ruhiye**, Düşünme veya duyma havası: *Ortalıkta tuhaf bir haleti ruhiye vardır.* [*Ing.* State of mind, mental attitude; *Fr.* état d'âme, humeur, moral, disposition d'esprit].

hal.'etmek(-i), b.f. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Hükümdarlıktan düşürmek, tahttan indirmek. [*Ing.*

To dethrone *(a sultan)*; *Fr.* Détrôner, déposer].

halfa *(otu)* /hal:fa/, i. *Osm.* < *Ar. lbr. esk. bot.* ◘ **Alfa**[2].

halha, i. *dilb.* Dış Moğolistan'da 600 000 kişi tarafından konuşulan moğol dili. [*Ing.* ve *Fr.* Khalkha].

halhal,-li, /halhal/, i. ç: **halâhil**. *Osm.* < *Ar.* Bazı ülkelerde kadınların ayak bileklerine taktıkları bilezik. [*Ing.* Anklet, bangle; *Fr.* Anneau porte comme ornement audessus de la cheville].

Halha'lar; ç. öz. i. *etn.* Kerulen ile Altay arasında *(Moğolistan cumhuriyeti)* moğol halkı. Halhalar XVI. yüzyılda Lama Buddha'cılığını kabul ettiler ve Yukarı Asya tarihinde önemli rol oynadılar. [*Ing.* ve *Fr.* Khalkha(s)].

halı, i. < *kalı*. Yere veya mobilya üstüne serilmek veya duvara gerilmek üzere, çoğunlukla yünden dokunan kısa ve sık tüylü, nakışlı veya düz, kalın yaygı. El tezgâhında veya fabrikada dokunur. [*Ing.* Carpet; *Fr.* Tapis]. ⊙ **divan (sedir) ~ sı**, Bir odada sedirin veya divanın önüne yayılan halı. ☆ *Eşanl.* **serendaz**. ⊙ **dokuma ~**, Tezgâh üzerinde telleri bir taraftan öbür tarafa atılmak suretiyle dokunan havsız bir cins yaygı. ◘ **Kilim**. [*Ing.* Woven carpet; *Fr.* Tapis tissé]. ⊙ **duvar ~ sı**, Odaların duvarlarını süslemek veya soğuğu önlemek üzere asılan halılar. Duvarları süslemek için resimli ve nakışlı olarak tablo mahiyetinde örülen ince halılara duvar örtüsü denir. [*Ing.* Wall-carpet; *Fr.* Tapis de muraille]. ⊙ **duvar ~ sı**, ◘ **Duvar**. ⊙ **düğümlü ~**, Bir tezgâhta çözgü ve atkı iplikleri üzerine düğümler bağlanarak yapılan halı. [*Fr.* Tapis à points noues]. ⊙ **insan resimli ~**, Üzerinde insan resimleri olan halı. *(Bu nevi umumiyetle Iran halılarında görülür. Türklerin Islâm devrinde yaptıkları halılarda insan resmi yoktur).* [*Fr.* Tapis à personnages]. ⊙ **kenar ~ sı**, Odalarda veya sofalarda kenarlara konulan ve genellikle iki parça dokunan halı. ☆ *Eşanl.* **kenare**. ⊙ **makine ~ sı**, Makinede dokunmuş, havlı veya havsız düz veya desenli yaygı. [*Ing.* Machine-made carpet; *Fr.* Tapis mécanique]. ⊙ **merdiven ~ sı**, Merdiven basamaklarının ortasına gelmek üzere konulan uzun yol halıları olup bunlar kayarak yerinden oynamamak için uzun pirinç çubuklarla basamaklara tespit edilir. [*Ing.* Stair-carpet, stair-runner; *Fr.* Tapis d'escalier]. ⊙ **minder ~ si**, Yer minderlerinin kaplandığı, genellikle kare biçiminde küçük boy halı. ⊙ **namaz ~ sı**, Üzerinde namaz kılınan, basılmayan, mihrap biçimi motiflerle dokunan dik dörtgen biçimli halı. ◘ **Seccade**. ⊙ **orta ~ sı**, Odaların ortasına yayılan büyük halı. *(Meyane ve deste de denir. Orta halıları üzerinde genellikle motifli bir merkezî kısım bulunur, buna göbek denir. Bunu çeviren çerçeveye de bordür adı verilir).* ⊙ **resimli ~**, Eski minyatürlerdeki gibi tarihî olguları, avları veya destanlara ait menkibeleri betimleyen ve bir tablo niteliğinde olan halı. [*Osm.* Kalice-i nigâr; *Ing.* Historiated carpet; *Fr.* Tapis historié]. ⊙ **yastık ~ sı**, Sedir kenarlarında duvarlara dayanan, dik dörtgen biçimindeki yastıkların üzerine geçirilen halı. ⊙ **yatak ~ sı**, Yatak altına ve önüne yayılan halı. [*Ing.* Bedcarpet]. ⊙ **yer ~ sı**, Yere serilmek için örülmüş çeşitli büyüklükte halı. [*Ing.* Floor carpet; *Fr.* Tapis]. ⊙ **yol ~ sı**, Taş, tahta ve parke döşemeler üzerinde yalnız yürünecek kısma serilen uzun ve dar halı. [*Ing.* Wilton carpet; *Fr.* Tapis de chemin, tapis de couloir].

halıcı, i. § ❶ Halı dokuyan kimse. [*Ing.* Carpet maker, tapestry-maker; *Fr.* Ourdisseur de tapis, tapissier,-ière]. § ❷ Halı satan kimse. [*Ing.* Carpet seller; *Fr.* Marchand de tapis].

halıcılık,-ğı, i. Halı, kilim ve işlemeli kumaş dokuma sanatı: *Halıcılık bir Türk sanatıdır.* [*Ing.* Tapestry-making (-weaving), tapestry manufactory; *Fr.* Tapisserie].

halı.resim, b.i. *san.* Fransa'da duvarlara asılmak üzere yapılan ve doğa mabetini konu olarak alan resimli doku.

hali,l'i, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Soyma. § ❷ Bosanma. § ❸ *(Hükümdarı)* Tahttan indirme. [*Ing.* Dethronement; *Fr.* Detrônement].

hali /hâli/, s. *Osm.* < *Ar. halâ. esk.* § ❶ Boş, içinde bir şey olmayan. [*Ing.* Empty, vacant; *Fr.* Vide]. ☆ *Eşanl.* **tehi**. § ❷ Issız, tenha, kimsesiz: *Halî arazi, hali sahra.* [*Ing.* Unoccupied, uninhabited, unowned; *Fr.* Inoccupé,-ée, inhabité,-ée]. § ❸ Müstesna, serbest, işsiz, meşguliyetsiz: *Sebepten halî.* [*Ing.* Void, clear, destitude *(of)*, lacking, free *(from)*]. § ❹ Evlenmemiş erkek.

~ **arazi, şehirc.** Üzerinde bina veya bostan ve tarla gibi şeyler bulunmayan boş arazi. Şehirlerde üzerine bina yapılmamış olan avlu ve arsa gibi kısımlara hâli arazi denmez. Bunlara serbest veya boş sahalar denir. [*Ing.* Vacant ground; *Fr.* Terrain vague].

~ **etmek**, § ❶ Padişahı tahtından indirmek. [*Ing.* To dethrone; *Fr.* Dethrôner]. § ❷ *mec.* Yenisini koymak üzere eskisini kaldırmak.

~ **olmamak** *(bir şeyden)*, O şey bulunmak: *Tehlikeden halî değil (= Tehlikesi vardır).*

~ **saha**, *trm.* Çiftliklerde veya mer'alarda av hayvanlarının üretilmesi için uygun olan tepecikler, çit köseleri, lâğım çukurları, kumullar, çöküntü yerleri gibi küçük sahalar.

~ **saha idaresi**, *trm.* Çiftliklerde veya mer'alarda bırakılmış hâlî sahalarda av hayvanlarının istifade etmesi için vejetasyon örtüsünün tesisi, muhafazası ve bunun kullanılması.

halî /halî/, s. *esk.* Şimdiki, şimdiki zamana ait. [*Ing.* Actual; *Fr.* Actuel,-elle]. ☆ *Eşanl.* **aktüel**.

Halib'ler, ç. öz. i. *Yun. khalybes. etn.* Küçük Asya'da halk. Halib'ler demir işlemekteki ustalıklarıyle tanınmış ve Yunanlılara çeliği tanıtmışlardır. Kroisos devrinde, Pontos Euksinos'un *(Karadeniz)* güneyinde yerleşmişlerdir. [*Ing.* ve *Fr.* Khalibes].

haliç,-ci, i. *Osm.* < *Ar. halic.* § ❶ Koy, körfez, liman. § ❷ *coğr.* Denizlerin nehir ağızlarına girmesiyle meydana gelen oluşuk; Gelgit olayının belirgin olduğu yerlerde bu olaydan doğan akıntılar etki yaptığı kıyılarda ırmak ağızlarının huni biçiminde genişlemiş durumu. Batı Avrupa ırmaklarının çoğunun ağızları böyle geniştir. [*Ing.* Estuary; *Fr.* Estuaire]. § ❸ Denizin kara içinde uzayan kısmı. § ❹ *esk. Rom.* İçinde balık beslenen deniz gölcüğü. [*Lat. Estuarium; Ing.* Estuary; *Fr.* Estuaire].

~ **kılavuzu**, *den.* Halice girip çıkan gemileri klavuzlayan.

~ **rüsumu**, *den.* Boşaltım, yükleme veya onarım için halice girecek gemilerden haliçte bulunacakları süre için liman dairesi tarafından alınan vergi.

hâlide, s. *esk.* § ❶ **Hâlid'in** dişili. § ❷ i. Kadın adı.

Halidiye, öz. i. *tar.* Nakşibendî tarikatının kollarından biri. Ebul Baha Ziyaeddin Halid tarafından XIX. yüzyıl başlarında kuruldu. Ibadetin yanı sıra zikri, dinin vaz geçilmez kurallarından biri olarak yorumlar.

halife /halîfe/, i. ç: **hulefâ**. *Osm.* < *Ar. halef.* § ❶ *tar.* Eskiden kendilerini Hz. Muhammed'in vekili ve yeryüzündeki bütün müslümanların büyüğü ve koruyucusu sayan padişahların taşıdıkları san. [*Ing.* Caliph; *Fr.* Calife]. § ❷ Eskiden bir tarikat şeyhinden el alan kimse. [*Ing.* Officially ordained assistant to a sheikh; *Fr.* Successeur, vicaire]. § ❸ Eskiden Babıâli kalemlerinde yazman. [*Ing.* Assistant, substitute successor; *Fr.* Anciennement secretaire attaché à un bureau de la Sublime Porte]. § ❹ *h.d.* Kalfa.

halifelik,-ğî /halîfelik/, i. § ❶ Halife olma hali, halifenin görevi. [*Ing.* Caliphate; *Fr.* Califat]. § ❷ *sosy.* Sünnî Islâm devletinin Peygamberden sonra aldığı şekil. [*Ing.* Caliphate; *Fr.* Califat].

haligrafi, i. ◘ **Halografi**.

hali.hazır, b.i. *Osm.* < *Ar. hâl* + *hâzır*. Şimdiki durum, içinde bulunulan durum. [*Ing.* The present *(time)*; *Fr.* Présent].

~ **değer, işletm.** Gelecekteki bir hizmetin veya şeyin şimdiki değeri. [*Ing.* Capitalized value].

hâlik[1]**,-ki** /hâlik/, s. ve i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Halk edici, yaratan, yaratıcı. § ❷ i. Yaradan, Tanrı, Allah. [*Ing.* The Creator, God; *Fr.* Le Createur, Dieu].

hâlik[2]**,-ki** /hâlik/, s. *Osm.* < *Ar. halâk.* Helâk olan veya olabilen.

☆ *Eşanl.* **fânî, devamsız, bekasız**.

halikiyet,-ti /hâlikiyet/, i. *Osm.* < *Ar.* Yaratıcılık, yaratma hal ve sıfatı. [*Ing.* Creative power].

haliklik,-ği, i. *Osm.* < *Ar.* Yaratıcılık.

halil, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *hill'. esk.* Sadık, samimî *(dost)*. [*Ing.* Sincere and intimate *(friend)*; Fr. Sincère, fidèle]. § ❷ i. Erkek adı.

halil[2], i. *Osm.* < *Ar. helâl. esk.* Kadının nikâhlı eşi. Koca, zevc. [*Ing.* Canonically lawful husband, spouse; *Fr.* Mari, époux].

~ **eriği, bot.** Sarı renkte, iri tatlı bir sofra eriği çeşidi.

halile /halîle/, i. ç: **halâil**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Nikâhlı kadın, karı, eş. [*Ing.* Canonically lawful wife; *Fr.* Epouse, femme].

Eşanl. **zevce**. § ❷ **Halil'in** dişili.

halim /halîm/, s. *Osm.* < *Ar. hilm. esk.* § ❶ *(İnsanlar hk.)* Huyu yumuşak, sert ve hiddetli olmayan. [*Ing.* Mild, gentle, patient; *Fr.* D'un caractere doux et, paisible]. § ❷ i. Erkek adı.

~ **selim**, *dey.* Yumuşak ve sakin *(kimse)*. [*Ing.* Gentle and good-tempered; *Fr.* D'un caractere doux et paisible].

halimleşmek /halîmleşmek/, f. *Ar.* ve *T.* Yumuşamak, sertliği gitmek. [*Ing.* To become gentle, to soften; *Fr.* Devenir doux, calme, paisible, tranquille].

halis /hâlis/, s. *Osm.* < *Ar. hulûs.* § ❶ Katkısız, hilesiz, katışıksız: *Halis kahve.* [*Ing.* Pure, unmixed; *Fr.* Pur,-pure, sans mélange]. § ❷ Içten, samimî. [*Fr.* Sincère]. § ❸ i. Erkek adı.

~ **muhlis**, *dey.* Hiç katışıksız, eksiksiz, öz: *Halis muhlis asker.* [*Ing.* Authentic, true, real, typical; *Fr.* De la plus belle eau].

halisane /hâlisane/, z. *Osm.* Her türlü çıkar düşüncesinden uzak olarak, temiz yürekle, özdenlikle: *Halisane bir tavsiye.* [*Ing.* Frankly, sincerely, without ulterior motive; *Fr.* Sincerement, franchement].

Halisiye, öz. i. *Osm.* < *Ar. hâlissiyye. tar.* Kadirî tarikatının kollarından biri. Kurucusu *Abdurrahman Halis-üt-Talibanî*'dir.

halisterezis, i. *Lat. tıp.* O zamana kadar normal olan kemikten kirecin kaybolması. *(Rahitis ve osteomalaside olduğu gibi).* [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Halisteresis].

halisüddem /hâ:lisüddem/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Saf kan, kanına başka kan karışmamış, temizkan.

halis.ül.kalb, b.s. *Osm.* < *Ar.* Temiz yürekli.

halit[1] /hâlit/, s. *Osm.* < *Ar. huld* > *hâlid. esk.* § ❶ Ebedî, sonsuz, devamlı. [*Ing.* Enternal, continual, perpetual; *Fr.* Eternel,-elle, continuel,-elle, perpétuel,-elle]. § ❷ i. Erkek adı.

halit[2]**,-ti**, i. *Fr. halite. min.* Doğal sodyum klorür. [*Ing.* Halite; *Fr.* Sel gemme].

☆ *Eşanl.* **kaya tuzu**.

halita, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Iyi veya daha çok madenin birleşmesinden meydana gelen karışım. [*Ing.* Mixed substance, mixture, alloy, combination, medley; *Fr.* Mélange, alliage, mixture].

☆ *Eşanl.* **alaşım**.

hâliye, i. *Osm.* < *Ar. hâliyye. tasav.* Ibadet sırasında el vurma ve raksetmeyi helâl sayan tarikat. [*Ing.* A Muslim sect who become ecstatically entranced by singing,

bodily movement, shouting, and clapping of the hands].

haliyle/häliy:le/, z. *Osm.*<*Ar.* ve *T.* § ❶ Olduğu gibi, normal olarak, kendiliğinden, ister istemez, doğal olarak: *Haliyle bırakmak, Durum haliyle bu sonuca vardı.* [*Ing.* Naturally, eventually; *Fr.* Naturellement]. § ❷ Olağan bir sonuç olarak: *Bu çocuk derslerine çalışmadığına göre haliyle sınıfta kalacak.*

~ **bırakmak**, Olduğu gibi bırakmak.

halk[1],-**ki**, i. *Osm.* < *Ar.* Yaratma, yaratış. [*Ing.* Creation; *Fr.* Creation].

~ **olunmak**, Yaratılmak. [*Ing.* To be created; *Fr.* Se créer].

~ **etmek**, Yaratmak. [*Ing.* To Create; *Fr.* Créer].

halk[2],-**kı**, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Aynı ülkede oturan ve ortak menfaatlerle birbirlerine bağlı kişilerin tümü; insan topluluğu: *Halk, hükümete yardımcı olmak istiyor.* [*Osm.* Cemaat, ahali; *Ing.* People, Public; *Fr.* Peuple, public]. ☆ *Eşanl.* **toplum, kamu.** § ❷ Bir arada yaşayan veya bulunan küçük topluluk; Aynı yerde toplanmış kimseler: *Mahalle halkı, Şehir halkı, Ev halkı, Vapur halkı.* [*Ing.* People; *Fr.* Peuple]. § ❸ Aydınların veya resmî görevlilerin dışında kalanlar: *Halka doğru, Halka hizmet, Halktan bir adam.* [*Ing.* Multitude; *Fr.* Peuple]. § ❹ Bir ulusun belli bir cevre içinde yaşayan kısmı: *Anadolu halkı, Balkanlardaki Türk halkı.* [*Ing.* People; *Fr.* Peuple]. § ❺ Çeşitli uluslardan olan ve aynı devlet içinde bir araya gelmiş bulunan topluluklar: *S.S.C.B. halkları.* [*Ing.* People; *Fr.* Peuple]. § ❻ Aynı ülkede oturmayan, ama aralarında menşe, din v.b. bakımlardan bağ bulunan insan topluluğu: *Ermeni halkı.* [*Ing.* Nation; *Fr.* Peuple]. ☆ *Eşanl.* **ulus, millet.** § ❼ Belli bir bölgenin veya çevrenin sakinleri, ahali: *İstanbul halkı, Köy halkı.* [*Ing.* Population, inhabitant; *Fr.* Peuple]. § ❽ Yöneticilere göre bir ülkedeki yurttaşların tamamı: *Halkın çoğu çeşitli alanlarda uygulanan zamları serinkanlılıkla izledi, Halkı sömürmek.* [*Ing.* Citizen; *Fr.* Citoyen,-enne] § ❾ Kalabalık: *Halkın arasına karıştılar, Halkın içinde kaybolmak.* [*Ing.* Mob, multitude; crowd; *Fr.* Peuple, groupe important, foule]. ◉ ~ **a dönük**, Halkın yararını düşünen: *Halka dönük eğitim.* [*Ing.* Popular; *Fr.* Populaire]. ◉ ~ **a verir** talkını (telkini), **kendi yutar salkımı**, *at.* Verdiği öğütleri kendi de tutmaz *(uygulamaz).* ◉ ~ **ın ağzına düşmek**, *dey.* Dedikodulara konu olmak. [*Ing.* To be subject of gossip or scandal]. ◉ ~ **ın oyuna başvurma**, *huk.* Herhangi bir siyasi meselede veya devlet idaresi veya belde idaresi ile ilgili bir meselede halkın oyunu almak ve ona göre meseleyi çözmek. [*Ing.* Plebiscite, referendum; *Fr.* Référendum, plébiscite]. ☆ *Eşanl.* **plebisit, referandum.** ◉ ~ **ın sesi**, sosy. Romalılarda kanun kurucu Senato'ya veya imparatora karşı yükselen ses idi. Sonradan bu ses itiraz kurumu olan Parlamento halini almıştır. [*Osm.* Sadâyi-nas; *Lat.* Res publice, Nes populi]. ◉ ~ **ın teşebbüsü**, *huk.* Kanunların yapılmasında halkın kendiliğinden teşebbüste bulunması. Meclisten çıkacak bir kanun genel oyla çalışmakta ise halk bir takım demokratik hareketlerle reaksiyonunu ortaya koyar. [*Ing.* Popular initiative *(legislative)*; *Fr.* Initiative populaire]. ◉ ~ **ların değiştirilmesi**, *huk.* Ahali mübadelesi. ◉ **âlem** ~ **ı**, *dey.* Herkes. ◉ **çadır** ~ **ı**, *sosy.* ◘ **Çadır.**

~ **adamı**, ◘ **Adam.**

~ **bahçesi**, *şehirc.* ◘ **Bahçe.**

~ **bankaları**, *huk.* Ticaret bankalarından kredi sağlayamayan küçük esnaf ve sanatkârlara ikrazatta bulunmak için 1917 senesinde Fransa'da teşkil edilen bankalardır. [*Ing.* Popular banks].

~ **bilgisi**, *sosy.* Bir toplulukta yaşayan insanları ve alışkıları, söyleneğelen türkü, masal, fıkra, atasözü, bilmece, tekerleme, efsane gibi varlıkları inceleyip o topluluğun yaşayış ve duyuşunu anlamaya çalışan bilim. [*Ing.* ve *Fr.* Folklore].

☆ *Eşanl.* **folklor.**

~ **cephesi**, *huk.* ◘ **Cephe.**

~ **demokrasisi**, *huk.* ◘ **Demokrasi.**

~ **dili**, *dilb.* Çoğunluk tarafından konuşulan ve edebiyat diliyle *(yazarların dili)* zıtlaşan dil. [*Ing.* Language of the people; *Fr.* Langage populaire].

~ **düşmanı**, Halka düşman olan, halkın yararının aksine davranan kimse.

~ **edebiyatı**, *ed.* Halkın ruhundan doğan, halkın ruhunda yaşayan kıymetleri gösteren edebiyat. [*Ing.* Folk Literature; *Fr.* Littérature populaire].

~ **egemenliği**, Siyasal gücün halkın elinde olması durumu.

~ **eğitimi**, ◘ **Eğitim.**

~ **eğitimi başkanı**, *eğt.* Köy işleri Bakanlığına bağlı olup, bir il içindeki bütün halk eğitimi çalışmalarını yürütmeye, denetlemeye yetkili bulunan kimse.

~ **felsefesi**, Geniş kalabalığın inanç ve görüşü. [*Ing.* Popular philosophy; *Fr.* Philosophie Populaire].

~ **günü**, Sinema, tiyatro v.b. yerlerde ucuz tarifenin uygulandığı gün.

~ **hâkimiyet**, ◘ **Halk egemenliği.**

~ **hikâyesi**, *ed.* Halk topluluğu önünde, hikâyeci, âşıklar tarafından söylenen, nesir ve nazım karışık hikâye çeşidi. *(Yazarları belli olmayan bu hikâyelerin, çoğunun konusu sevgidir. Halk hikâyelerinde mensut kısımlar, taklitler ve jestlerle manzum kısımlar ise saz çalarak söylenir. Bu hikâyelerde de olağanüstü olaylara çok yer verilmiştir. Halk hikâyesi, destan çağları geçtikten sonra, eski destanların yerini tutmuştu. Bugün ise, modern romanla tiyatro ve sinema halk hikâyesinin yerini almıştır).*

~ **hitabeti**, Halkı etkilemeyi amaç edinen, yalın ve heyecanlı hitabet. [*Ing.* Popular eloquency; *Fr.* Éloquence populaire].

~ **hükûmeti**, *huk.* Halkın devlet gücünü elinde bulundurduğu yöntem. [*Ing.* Popular government; *Fr.* Gouvernement populaire].

~ **karagözü**, *tiy.* Halk çoğunluğuna yönelen yarı öğretici, yarı eğlendirici tiyatro türü.

~ **kök bilgisi**, *gram.* Halkın kökünü bilmediği kelimeyi bildiği kelimeye benzetmesi: *Anadolu (aslı sanılan kelimeler: Ana + dolu), Karakol (Aslı sanılan kelimeler: kara + kol) v.b.* [*Ing.* Folk etymology; *Fr.* Étymologie populaire].

☆ *Eşanl.* **halk kökbilimi, halk türeklemesi, halk etimolojisi.**

~ **kütüphanesi**, *eğt.* Okul öncesi, okul çağı ve okul sonrası eğitim ve öğretimin, halk eğitiminin pek önemli bir unsuru olan ve çevrenin kültürel ve sosyal merkezlerinden biri sayılan kütürel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına göre kitap, gazete, dergi ve eğitim materyalleri en iyi bir şekilde halkın istifadesine sunmakla görevlidir. [*Ing.* Public library; *Fr.* Bibliothèque populaire].

~ **Latincesi**, *dilb.* Latin İmparatorluğu içinde bütün ülkelerde konuşulan ve çeşitli roman dillerinin doğmasına yol açan Latince.

~ **matinesi**, Tiyatro, sinema v.b. eğlence yerlerinin düzenledikleri ucuz matine. [*Ing.* Cheap afternoon performance *(cinema, theater, etc)*].

~ **müziği**, *müz.* Bir usulün özüne has, bir kimsenin veya toplumun söyleyişi, buluşu ile doğmuş ve halkın malı olmuş müzik türü. [*Ing.* Folk music; *Fr.* Musique populaire].

~ **nesri**, *ed.* Halk edebiyatı nesrimizin en güzel örneklerini nazımla karışık anlatılan halk hikâyelerinde buluyoruz. Bunlarda dilimiz sadedir. Divan edebiyatında ise nesir Arapça, Farsça ile doludur. Halk bu Türkçesi az dili anlayamaz. Tanzimat edebiyatı nesri de divan nesrinden aşağı kalmak.

~ **okuma odaları**, *eğt.* Millet mektepleri Yönetmeliğinin ikinci maddesi gereğince millet mektepleri arasında yer almış bulunan okuma odaları. Bu odalar, her sınıf halkın eğitim ocağı ve millet mektepleri öğrencilerinin okuma yerleri olmuştur. Bu gün de Köy İşleri Bakanlığı örgütünün denetimine tabi okuma odaları vardır-

~ **oyu**, ◘ **Halkoyu.**

~ **oyuna başvurma**, ◘ **Halkın oyuna başvurma.**

~ **oyunları**, *folk.* Halk arasında hoş vakit geçirmek için yapılan eğlendirici, güldürücü, şaşırtıcı gösteriler *(karagöz, kukla, orta oyunu)*; danslar *(halay, zeybek horon v.b.)* dikkate, rastlantılara dayanan yarışmalar *(dama, yüzük-fincan v.b.)*, sporlar *(cirit)*. [*Ing.* Folkloric plays; *Fr.* Jeux folklorique].

~ **resmi**, *res.* ◘ **Resim.**

~ **sanatları**, Her memlekete özgü olarak halkın evlerde yaptıkları küçük sanatlar. Oya, işleme, halı, sepet, iskemle, kaşık, tarak oyuncak, eldiven çorap, beşik, çekmece v.b. gibi şeyler. [*Ing.* Populas arts; *Fr.* Arts populaires].

~ **sigortası**, *huk.* Hayat sigortasının bir nev'i olup amacı kazanç ve iradı az olan kimselere hayat sigortasına sahip olmak imkânını vermektir. [*Ing.* Public insurance; *Fr.* Assurance populaire].

~ **tabakası**, *huk.* Genellikle aydınların dışında kalan kimseler. [*Ing.* Populace, the common people; *Fr.* Les gens du people].

~ **tiyatrosu**, *tiy.* Genel anlamıyle seyirci olarak halkı seçen tiyatro. [*Ing.* Public theater].

~ **türküsü**, *müz.* Halktan doğmuş, çoğunlukla ortaklaşa yaratılan ve ağızdan ağıza yayılarak yaşayan bir müzik türü.

~ **ulacı**, *gram.* Eylemin durumunu belirten ulaç: **Güle güle** *gitmek (gül-e gül-e)*, **söylenerek** *gitmek (söyle-n-erek)*, **söylemeden** *gitmek (söy-le-me-den)* **söylemeksizin** *gitmek (söyle-mek-siz-in) v.b.* [*Ing.* Gerund of state concordant gerund; *Fr.* Gérondif d'état, gerondif concordant.]

~ **yayınları**, *matb.* Bir kitabın daha sade, daha ucuz malzeme ile hazrlanan ve daha ucuz olan bask çeşidi. [*Ing.* Popular edition; *Fr.* Édition populaire].

halk[3], i. *Osm.* < *Ar.* Hac sırasında İhram'dan çıkarken, yapılan saç traşına verilen ad.

halka, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Ortası boş çember şekline konmuş ipten, telden veya madenden ufak çubuk, sarım: *Kapı halkası, yüzük halkası, Nişan halkası.* [*Ing.* Ring, circle; *Fr.* Anneau, cercle]. § ❷ Bunun süs için takınılan ve değerli madenlerden yapılan küçüğü: *Kulağındaki halka, Nişan halkası.* [*Ing.* Ring; *Fr.* Anneau]. § ❸ Ortası boş yuvarlak şekil: *Su, halka halka dalgalandı*; § ❹ Bir çeşit ufak yağlı ve tuzlu simit; § ❺ *arg. Homoseksüel erkek: Halkadır, usturalarına boş ver.* ☆ *Eşanl.* **beşlik, beş yıldız, dümbelek, esnaf, folluk, götlek, götoş, ibnetor, kayarto, kova, tayıncı, verek**; § ❻ *cimn.* Yerden yüksekliği ayarlanabilen aralıklara asılı iki halatın uçlarına 18 sm. kalınlığında tahta veya deri kaplı iki demir halkadan oluşan asılma aracı. [*Ing.* Ring; *Fr.* Anneau]; § ❼ *anat*, (a) Kol kemiğindeki hünnapsı çukur ile kalça kemiğindeki hokka çukurun çevresinde bulunan ve bu çukurların derinliğini arttırmaya yarayan telsel kıkırdak çember; [*Ing.* Ring; *Fr.* Anneau]. (b) Bazı geçit bölgelerini anlatmak için kullanılan terim: *Koltuk halkası, kasık halkası* [*Ing.* Ring; *Fr.* Anneau]. § ❽ *ask. den.* Yelken devri denizciliğinde zincire vurma cezasına çarpılanların ayaklarına geçirilen demir bilezik; [*Ing.* Bight, loop eye; *Fr.* Boucle]; § ❾ *camc.* Bir şişenin; bir sürahinin boyun kısmını süsleyen cam bilezik; § ❿ *bot.* (a) Birçok yetişkinin mantarda sapın üst kısmında bulunan halka şeklinde değirmi levha. *(Körpe mantardaki şapka perdesinin kalıntısıdır)*; (b) Karayosunlarında spor kesesinin kenarı. *(Kuraklık sebebiyle açılınca kapağın çatlamasını sağlar)*; (c) Bir çok eğreltide spor kesesini çevreleyen, alt yüzü odunlaşmış taç. *(Taş şeklindeki bu halka, kuaklığın etkisiyle tersine kıvrılarak spor kesesinin çeperini yırtar)*; [*Ing.* Ring; *Fr.* Anneau]. (d) Uzun ömürlü bitkilerde gövde kesintisinde görülen ve odunsoymuk dokusunun her yıl büyüyerek ağacı kalınlaştırması sonucunda oluşan tabaka.

(Bir ağacın gövde kesitindeki halka sayısına bakılarak yaşı anlaşılabilir). [*Ing.* Annual ring; *Fr.* Anneau, cercle annuel]. ☆ *Eşanl.* **yıllık halka.** § ⓫ *dey.* Belli bir yolu aştıktan sonra hareket noktasına dönmeyi sağlayan güzergâha verilen ad. *(Bir demiryolunun sonunda bulunan halka veya armut biçimindeki yol sayesinde, lokomotif yine başta kalmak şartıyle katar ters yöne doğru hareket edebilir).*. [*Fr.* Trasé en boucle]. § ⓬ *etn.* Evliliğin ve nişanlılığın isareti olarak parmağa takılan altın v.b. *kıymetli madenden yapılmış yüzük.* [*Ing.* Wedding ring; *Fr.* Anneau de fiançailles, anneau de mariage, alliance]. § ⓭ *kuşç.* Kuşların ayağına takılan alüminyum veya selüloitten küçük çember. § ⓮ *mat.* (a) Biri değişli grup yapısı veren, ikincisi ise birincisine göre katılmalı ve dağılmalı olan iki iç bileşim kanunuyle donatılmış cümle. *(Bu iki kanuna bazen toplama ve çarpma kanunu denir; bu durumda toplama işareti /+/ ve çarpma işareti /x/ kullanılır. Cisimler, tanımında bazı ek şartlar bulunan halkalardır).* [*Fr.* Anneau]; (b) Eşmerkezli iki daire arasında kalan yüzey. [*Fr.* Anneau]; (c) Modern cebirde, içinde toplama ve çarpma işlemleri tanımlanan ve çarpma katılmalı olmak üzere toplamaya göre dağılmalı bir Abel grubu niteliğinde olan cümle: *Tamsayılar halkası.* § ⓯ *müz.* Yayın, kıl demeti bitiminde bulunan ve demeti yayarak, ayni kalınlıkta düz bir serit haline getirmeye yarayan baş kısmı. § ⓰ *vet.* 1 (a) Dişi hayvanın **ferci**; (b) domuzun burnu; (c) boğanın burnuna takılan yuvarlak çember. [*Fr.* Boucle]. § ⓱ *zool.* (a) Halkalı veya eklemli hayvanların yumuşak organlarını saran ve koruyan, dış iskeleti meydana getiren, art arda dizili az çok katı ve değirmi çemberlerden her biri: *Yer solucanının, kırkayağın, mayısböceğinin vücut halkaları.* ☆ *Eşanl.* **bölüt.** [*Ing.* Bodyring, somite; *Fr.* Anneau, méride, metamère segment, somite, ronite]; (b) Bir yılanın yerde çöreklenmişken veya bir sırığa sarılmışken meydana getirdiği vücut kıvrımı. [*Ing.* Coil; *Fr.* Anneau]. (c) Eklemli hayvanlarda duyargaların, dokunaçların veya ayakların her bir parçası; (d) Eklembacaklılarda gövdeyi meydana getiren bölütlerden her biri. [*Ing.* ve *Fr.* Segment]. § ⓲ *kim.* ◘ **Çevrim.** § ⓳ *tekn.* (a) Bir kapıya, bir çekmeceye, bir dolaba takılan ve ve çekerek açmaya yarayan yuvarlak madenî parça. [*Ing.* Bail; *Fr.* Boucle]. (b) Marangozlukta, bir testerenin dip kısmına yerleştirilerek makarayı yerinde tutan ve tahtanın yarılmasını önleyen küçük bakır parça. ⊙ **Abel ~ sı,** *kim.* ◘ **Abel.** ⊙ **alt ~,** *mat.* Bir **A** halkasında, bu halkanın her iki tanım kanunu için halka kuruluşu gösteren alt cümle. [*Fr.* Sous-anneau]. ⊙ **amortisman ~ sı,** *(veya Fraguer sarımı), elek.* Alternatif akımla çalışan kontaktörlerde, çekme kuvvetinin değişimlerini azaltmak ve uğultuyu kesmek için kullanılan ve kutup yüzeyinin yarısını veya üçte ikisini kaplayan kısa devre halkası: *Amortisman halkası, genellikle bakır alaşımlarından yapılır.* ⊙ **askılı ~,** *demir.* Bir elektrik veya dizel elektrik lokomotifinde, tamamen askıya alınmış bir motor ile oldukça büyük genlikli hareketlere maruz bir dingil arasına yerleştirilmiş bir tahrik sisteminin ana parçası. [*Ing.* Floating ring; *Fr.* Anneau dansant]. ⊙ **ayar ~ sı,** *elek.* Özellikle vidalı devre kesicilerinde kullanılan ayar elemanı. ⊙ **beşik ~,** *demir.* ◘ **Beşik.** ⊙ **bir ~ nın birim elemanı,** *mat.* Bir halkanın çarpma kanununun etkisiz elemanı. *(Tanıma göre, böyle bir birim elemanının bulunması zorunlu değildir).* [*Ing.* Element unity of a ring; *Fr.* Element unité d'un anneau]. ⊙ **bir ~ nın özelliği,** *mat* Her a elemanı için a + a + a... (n defa) bağıntısının, halkanın sıfırına eşit olduğu bazı halkalarda, en küçük **n** pozitif tamsayısı. *(Böyle bir sayı yoksa, halkanın özelliği sıfırdır denir. Bağıl tamsayıların Z halkası sıfır özelliği gösterir; bir asal bölen için kalan sınıflarının halkası p özelliğindedir).* [*Ing.* Characteristics of a ring; *Fr.* Caractéristique d'un anneau]. ⊙ **bir ~ nın sıfırı,** *mat.* Bu halkada, toplama kanununun etkisiz elemanı. [*Ing.* Zero of a ring; *Fr.* Zéro d'un anneau]. ⊙ **boğaya ~ takmak,** *zoot.* Boğanın burun bölmesine *(direğine)* halka geçirmek. *(Bu işlemin amacı, halka bir iple çekildiği zaman hayvanın canını acıtarak onu uysal yapmaktır. Öküze ve domuza takılan halkalar burun bölmesine geçirilir, ya da kıskaç gibi tutturulur).* [*Ing.* To ring a bull; *Fr.* Boucler un taureau]. ⊙ **boyun ~ sı,** *tekn.* ◘ **Boyun.** ⊙ **burun ~ sı,** *zoot.* İki tarafı yarım daire seklinde eğri, uçları serbest bir çesit kıskaç; kenarları birbirine yaklaşınca tam bir daire olur. *(Bu araç Avrupada sığırları ve atları durdurmak için kullanılır. Bunun için, halkanın ucuna bağlı bir ip çekilerek, hayvanın burun bölmesi sıkılır).* [*Ing.* Nasal ring; *Fr.* Anneau nasal]. ⊙ **çarpışma ~ sı** *,nükl.* Çok yüksek enerji taşıyan taneciklerin çarpıştığı bir ortak bölge olan depolama halkalarının tümü. [*Ing.* Collision ring; *Fr.* Anneaux de collision]. ⊙ **çekme ~ sı,** ◘ **Çekme.** ⊙ **çengelli ~,** *balıkç.* Kısa çengelli yuvarlak madenî halka. *(Olta iğnesi dibe takıldığı zaman, önceden bir ipe bağlanan çengelli halka olta ipi boyunca aşağıya sarkıtılır; çengelli iğne engele ulaşınca ip yukarıya çekilir, böylece iğne kurtarılır).* [*Ing.* Hooked ring; *Fr.* Anneau à decrocher]. ⊙ **burma ~,** *AMMON BOYNUZU*'nun eşanlamı *(beyin).* ⊙ **dairesel ~,** *mat.* ◘ **Dairesel.** ⊙ **dil kemiği ~ sı,** *zool.* ◘ **Dil.** ⊙ **dişi hayvana ~ takmak,** *zoot.* Çiftleşmesine engel olmak veya dölyatağı veya dölyolunun ters dönmesini önlemek için hayvanın fercine halka geçirmek. [*Ing.* To ring a female; *Fr.* Boucler une femelle]. ⊙ **depolama ~ sı,** *nükl.* Hızlandırıcıdan büyük bir hızla çıkan taneciklerin, enerjilerinde bir değişme olmaksızın, bir magnetik alanın etkisiyle içinde dairesel yörüngeler çizdiği halka şeklindeki vakum odası. [*Ing.* Storage ring; *Fr.* Anneau de stockage]. ⊙ **dokunmaduyu ~ sı,** *anat.* Kılların veya saçın çevresinde bulunan halka şeklindeki deri siniri ucu. [*Ing.* Tactile ring; *Fr.* Anneau tactile]. ⊙ **domuza ~ takmak,** *zoot.* Toprakta esinmesine engel olmak için domuzun burnuna halka geçirmek. [*Ing.* To ring a pig; *Fr.* Boucler un porc, anneler un porc]. ⊙ **döner kemik ~ bağı,** *anat.* Dirsek kemiğindeki sigmamsı küçük çukurla birlikte bir çesit halka meydana getiren telsel kıkırdak şerit. *(Döner kemik bunun içinde devinir).* [*Ing.* Annular ligament of radius; *Fr.* Ligament annulaire du radius]. ⊙ **el ve ayak bileği ~ bağları,** *anat.* El ve ayak bileğinin çevresinde bulunan kirişleri yerlerinde tutmaya yarayan telsel şeritler. [*Ing.* Annular carpal and tarsal ligaments; *Fr.* Ligaments annulaires du carpe et du tarse]. ⊙ **elektrik ~ sı,** *elek.* Silindir biçiminde iletkenlerle *(teller veya kablolar)* çevrelerindeki hava arasında çok büyük bir potansiyel farkı olduğu zaman, iletkenlerin çevresinde meydana gelen elektrik boşalması. *(Halka veya korona olayı, çok yüksek gerilimli elektrik hatları üzerinde bu boşalmalardan ileri gelen ışık olayıdır; iletkenlerin çevresinde mor ışıklı bir kılıf görülür).* [*Ing.* Electric ring; *Fr.* Couronne électrique]. ⊙ **Eukleides ~ sı,** *mat.* Doğal tamsayıların **N** cümlesi için uygulanabilen tamlık halkası; **f** uygulaması şu özellikleri gösterir: 1. $f(axb) \geqslant f(a)$ *(sıfır hariç);*

2. *(a,b)* çiftine, $a = bq + r$ ve $f(r) < f(b)$ elde edilecek şekilde bir *(q, r)* çifti karşılık düşürülebilir. *(Bu farklı özellikler, a elemanının görüntüsü olarak mutlak değeri alınırsa, bağıl tamsayıların Z halkası için de doğrulanabilir. En büyük ortak bölenin aranmasında bu uygulamalara rastlanır /Eukleides algoritması).* [*Ing.* Euclidian ring; *Fr.* Anneau Euclidien]. ⊙ **gaz ~ sı,** *den.* ◘ **Gaz²**. ⊙ **gözlem ~ sı,** *opt.* Gök dürbününde veya mikroskopta, objektifin, göz merceğinden elde edilen gercek görüntüsü. *(Bu halka, gözlemcinin en büyük görüş alanını kucaklayabilmesi için gözünü yerleştirmesi gereken noktayı belirtir).* [*Ing.* Ocular ring; *Fr.* Anneau oculaire, cercle oculaire]. ☆ *Eşanl.* **gözlem dairesi.** ⊙ **ihtiyarlık ~ sı,** *tıp.* Birçok ihtiyarda gözün saydam tabakasını çevreleyen saydamsız beyaz daire. *(İhtiyarlık halkası, kolesterol birikiminden oluşur).* [*Ing.* Gerontoxon; *Fr.* Gérontoxon, arc sénile] ☆ *Eşanl.* **gerontokson.** ⊙ **kamış ~ sı,** *balıkç.* Oltanın ucunda bulunan ve olta ipinin rahatça kaymasını sağlayan halka. [*Ing.* Cane ring; *Fr.* Anneau de canne]. ⊙ **kıkırdak' ~,** *anat.* ve *zool.* Trakeada, kıkırdaktan yapılmış tam bir halka seklinde kapalı olmayan ve trakeaya destek görevi olan yapı. [*Osm.* Halka-i gudrûfiye; *Ing.* Cartilaginous ring; *Fr.* Anneau cartilagineux]. ⊙ **koruma ~ sı,** *elek.* Thomson elektrometresinde, hareketli levhanın kenarlarında elektrik toplanması ve elektrik dağılımının mümkün olduğu kadar düzgün olabilmesi için levhaya değmeden etrafını saran madenî halka. [*Ing.* Protection ring; *Fr.* Anneau de garde]. ⊙ **küresel ~,** *mat.* Bir daire parçasının üzerine çizildiği dairenin bir çapı etrafında dönmesiyle meydana gelen cisim *(bu çap daire parçasını kesmez).* [*Ing.* Spherical ring; *Fr.* Anneau sphérique]. ⊙ **kırınım ~ ları,** ◘ **Kırınım.** ⊙ **madenî kuron ~ sı,** *diş. cerr.* Diş çevresine geçirilmek üzere yapılmış madenî çember. ⊙ **magnetik ~,** Ferritten yapılmış, birkaç milimetre çapında küçük halka, birbirine dik iki telin kesişme noktasına geçirilerek diğer halkalarla birlikte bir ızgara düzlemi *(çekirdek düzlemi)* meydana getirdiği zaman, pozitif veya negatif bir elektrik darbesi gönderilince mıknatıslanarak, ikili sistemdeki sayıları gösterebilir ve bu özelliğine dayanarak ordinatörlerde «*hafıza*» olarak kullanılır. *(Magnetik halkaların üstünlüğü az yer kaplaması ve erişme zamanının 10 mikron saniye kadar kısa olmasıdır.* [*Ing.* Core, magnetic ring; *Fr.* Anneau magnetique]. ☆ *Eşanl.* **çekirdek.** ⊙ **mapa ~ sı,** *den.* İçinde döndüğü mapa ile tespit edilmiş çesitli büyüklükte demir halka. [*Ing.* Bight, loop; *Fr.* Boucle]. ⊙ **onarım ~ sı,** *diş. cerr.* Diş kuronunun eksik kısmını tamamlamaya yarayan kalıp parça. ⊙ **ortodonti ~ sı,** *diş. cerr.* Dayanak teşkil eden dişler üzerine bir çemberi tutturmaya yarayan bir çeşit bağlantı aracı. ⊙ **Pacinotti veya Gramme ~ sı,** *elek.* Bazı indükleme makinelerinde, indükleme bobinlerinin sarıldığı yumuşak demirden yapılmış halka biçiminde çekirdek. [*Ing.* Pacinotti's ring; *Fr.* Anneau de pacinotti ou de Gramme]. ⊙ **refleks ~ sı,** *fizyol.* Refleks olayı sırasında, sinir akımının, duyucu nörondan hareket ettirici nörona kadar geçtiği yol. *(En basit refleks halkası, en az iki nörondan olabilir; biri hareket, diğeri duyu görevlerini sağlayan iki nöron doğrudan doğruya birçok nöron bulunur).* [*Ing.* Reflex *ruya birbirine eklenir /monosinaptik halka/; çoğu zaman bu iki nöron arasında bir vearch*; *Fr.* Arc réflexe]. ⊙ **sıralı ~,** *mat.* Toplama için düzenli tam bir sıra bağıntısı olan, yani $a < b$ bağıntısından $a+c < b+c$ bağıntısı bulunan halka. *(Böyle bir halkada, bazı şartlar altında, sıfırdan büyük /pozitif/ elemanlar ile, sıfırdan küçük /negatif elemanlar tanımlanabilir ve gerçek sayılar cümlesinde aynı işlemler için bilinen kurallar /mutlak değer ve işaret/ çarpma için yeniden bulunur).* [*Ing.* Ordinate ring; *Fr.* Anneau ordonné]. ⊙ **sonsuzdaki ~ lar,** *opt.* Ince bir cam veya mikanın arkasından gözlemlenebilen girişim halkaları. [*Ing.* Infinite ring; *Fr.* Anneaux à l'infini]. ⊙ **Satürn ~ sı,** ◘ **Satürn.** ⊙ **süs ~ ki,** Bazı ilkel kavimlerce, süs olarak el veya ayak bileğine takılan bilezik. ⊙ **toplayıcı**

~, *elek.* Hareketli bir iletkenle basit bir iletken arasında fırçalar aracılığıyle elektrik bağlantısını sağlayan ve bir eksen üzerine yerlestirilen iletken halka. [*Ing.* Storage ring, collecting ring; *Fr.* Anneau de stockage].

~ **dizilişli yapraklar,** *bot.* ◘ **Yaprak.**

~ **kıkırdak,** Gırtlaktaki yüzüksü kıkırdak. [*Ing.* Cricoid, annular cartilage; *Fr.* Cricoïde, cartilage annulaire].

~ **olmak,** *dey.* Bir çember kuracak biçimde dizilmek. [*Ing.* To form a circle; *Fr.* Faire un cercle].

~ **oyunları,** *folk.* El ele tutuşup halka oluşturarak oynanan oyun: *Halay, bar, hora birer halka oyunudur.* [*Ing.* Round dance; *Fr.* Dances qu'on exécute ensemble et en ronde].

~ **sargı,** *elektromagn.* Bir halka üzerine sarılmış kapalı devre. [*Ing.* Ring coil].

~ **testi,** Ortası boş bir halka şeklinde yapılmış eski bir çeşit ortaçağ testisi.

~ **tonoz,** *mim.* Düzlemli iki paralel eğriden meydana gelen tonoz. [*Ing.* Annular vault (-arch); *Fr.* Voûte annulaire].

~ **yayı,** *okç.* Yapımı tamamlanan bir yayın kemik dışarıda sinir içeride olmak üzere uç uça getirilerek asılması. *(Bu yaylar bazen iki yıl asılı dururdu).*

halka.dizilişli* *(yapraklar),* b.i. *bot.* Yaprakların diziliş biçimlerinden biri. Aynı eksen etrafında bir araba tekerleğinin parmaklıkları gibi dizilmiş *(yapraklar).* [*Osm.* Evrak-ı halkaviye; *Ing.* Verticillate *(leaves); Fr. (Feuilles)* verticillées].

halkalama, i. Bir ağacın gövdesinden, yara yeri kavusarak kapanmayacak genişlikte ve halka şeklinde, kabuk kesip çıkarma. [*Ing.* Annular decortication, annular disbarking; *Fr.* Annelation, decortication annulaire].

halkalamak, f. § ❶ Bir şeyi kıvırarak halka biçimine sokmak: *Çocuk ipi halkalayarak duvara astı.* [*Ing.* To arrange in ringlets; *Fr.* Anneler]. § ❷ Bir yer veya şeyin çevresini çember şeklinde kuşatmak. [*Ing.* To encircle; *Fr.* Cerner, encercler].

halkalanma, i. Halkalanmak işi. [*Ing.* Annulation; *Fr.* Formation d'anneaux].

~ **teoremi,** *astr.* Zamanla bozulmayan bir dizgede *(kütle merkezi çevresinde dolanan iki cisim gibi)* devrimsel ve gizil erkenin bir dönümlük ortalamasını veren ifade.

halkalanmak, nsz. f. § ❶ Kıvrılarak halka biçimini almak: *Yılan halkalandı.* [*Ing.* To curl in ringlets; *Fr.* Prendre la forme d'un cercle]. § ❷ ösz. f. Üstüne halka geçirilmek: *Kapı halkalanmış.* § ❸ Bir yerde veya bir şeyin çevresinden çember biçiminde dizilmek: *Etrafında 200 kadar kişi halkalandı.* [*Ing.* To be encircled; *Fr.* Être encerclé, être cerne, être entouré].

halkalaştırmak, f. *kim.* Bir kimyasal maddede, açık bir zinciri kapalı bir zincir haline getirmek.

halkalatmak(-i), f. Halkalamak hareketini yaptırmak.

halkalı, s. § ❶ Halkaları olan: *Halkalı kapı, Halkalı testi.* [*Ing.* Ringed; *Fr.* Annelé,-ée]. § ❷ Etrafında koyuluklar olan *(göz): Halkalı gözlerinden yorgunluk akıyordu.* [*Ing.* Encircled; *Fr.* Cerné,-ée].

~ **çivi,** *tekn.* ◘ **Çivi.**

~ **damar,** *bot.* ◘ **Damar.**

~ **galaksi,** *astr.* Ortası kara, halka biçimli, ışıklı gaz bulutu; çalgı takım yıldızında görülen galaksi.

~ **granülom,** *patol.* ◘ **Granülom.**

~ **güneş tutulması,** *astr.* Ay tekerinin güneş tekerini çevresinin ışıklı kaldığı tutulma. [*Osm.* Küsûfi halkavî; *Ing.* Annular eclipse; *Fr.* Éclipse annulaire].

~ **gözler,** Çevresindeki tenin rengi koyu olan gözler. [*Ing.* Ringed eyes; *Fr.* Yeux cernés].

~ **iğne,** *den.* Sapı halka şeklinde kıvrılan olta iğnesi.

~ **mapa,** *den.* Güverte, alabanda, borda v.b. yerlere lüzumunda kanca takılmak veya herhangi bir sey takılmak üzere perçinlenmiş veya somunla bağlanmış olan sabit mapaların halkalı olanlarına denir. [*Ing.* Ringbolt; *Fr.* Anneau à fiche, boucle d'amarrage].

halkalı.omurlular, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan balıklar *(Pisces)* sınıfının, Köpek balıkları *(Selachii)* takımına giren bir alt takımı. Omurun kireçlenmiş olan bölgesi sentrumun ortasına toplanmış durumdadır. Dikenli veya dikensiz olabilen iki sırt yüzgeçleri vardır. Anüs yüzgeci bulunmaz. **Camgözlüler** *(Squalidae)* familyası vardır. [*Lat.* ve *Ing. Cyclospondyli; Fr.* Cyclospondyles].

halkalı. solucanlar, ç. b. i. *zool.* Çokhücreli hayvanlardan Birincil-ağızlılar *(Protostomia)* filumunun bir dalı. Vücutları uzun, yassı veya yuvarlak olur. Kısa bir baş bölgesinin ardından çember biçiminde bölütlerden yapılmış uzun bir gövde gelir. Renksiz veya çeşitli renklerde olurlar. Sağlam bir kutikula ile örtülüdürler. Vücut duvarı ve bağırsak arasında ikincil karın boşluğu *(sölom)* gelişmiştir ve her bölütte bir çift sölom bulunur. Kırmızı renkte kan taşıyan bir damar sistemleri vardır. Bölütlerde ekstremitelere benzer yapılar bulunur. Ip merdiveni tipi sinir sistemi gelişmiştir. Yenileşme yetenekleri çok yüksektir. Erdişi veya ayrı eşeylidirler. Gelişmede trohofor larvası vardır. **Kıllı-ayaklılar** *(Chaetopoda)* en büyük sınıfıdır. [*Osm.* Halkiye; *Lat.* ve *Ing. Annelidae; Fr.* Annélides]. ◘ *TABLO: 18. — HAYVANLAR ÂLEMİ.*

~ **sülün,** *zool.* ◘ **Sülün.**

~ **sütun,** *mim.* Gövdesini oluşturan taşların birleşme noktalarını gizlemek için yapılan düz, yassı veya süslemeli halkaları olan sütun. *(Bu tip sütun Rönesans'ta ilk olarak «fransız sütunu» adıyle* **Philibert Delorme** *tarafından* **Villers-Cotterets** *şatosunun şapelinde kullanıldı).* [*Ing.* Annular column; *Fr.* Colonne annelée].

halkacı, i. Halka yapan veya satan kimse. [*Ing.* Maker or seller of rings; *Fr.* Fabricant ou marchand d'anneaux].

halkacık,-ğı, i. § ❶ *tekn.* Demirci kerpeteniyle bir şey kavranacağı zaman iki kolu birbirine yaklaştıran küçük demir halka. [*Ing.* Ringlet; *Fr.* Petit anneau]. § ❷ *mim.* Yuvarlak silmeleri süsleyen küçük halka. [*Ing.* Annulet; *Fr.* Annelet, filet, armille].

halkalılar, ç.i, *zool.* ◘ **Halkalısolucanlar.**

halkalı.sülün, b.i. *zool.* ◘ **Sülün.**

halkamsı, s. *cerr.* Halka biçiminde olan. [*Osm.* Halkavî; *Ing.* Annular; *Fr.* Annulaire].

~ **pankreas,** *cerr.* Onikiparmak bağırsağı etrafında gerçek bir halka şeklinde yer alan pankreas. Bu şekil bozukluğu onikiparmak bağırsağında daralmaya sebep olur. [*Ing.* Annular pancreas; *Fr.* Pancréas annulaire].

halkâr /halkâr/, b. i. *Osm.* < *Fars. san. esk.* Yazı veya minyatürü çevreleyen altın yaldız süsleme. [*Ing.* Gilding; *Fr.* Dorure] ◉ **tahrirli ~,** Kenarına tahrir çekilmiş halkâr.

~ **gölgesi,** Bu süslemenin şekillerinden meydana gelen gölge.

~ **kalıbı,** Eskiden halkâr yapmak için kullanılan kalıba verilen ad. *(Bu kalıp, halkâr yapılacak kâğıdın boyutu kadar olur, istenilen süsleme buna işlenirdi).*

halkâri, b.i. *esk.* § ❶ Ince tel işleme. § ❷ Yaldızlı yazı yazmak ve süsleme işlemek sanatı. Altın yaldızla oymalar, nakışlar. [*Ing.* Chrysography, gilding, robe embroidered with gold; *Fr.* Chrysographie, dorure].

halkavî /halkavî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* Halka şeklinde olan. [*Ing.* Circular, annular, ring-shaped; *Fr.* Annulaire].

halkaviye, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ *bot.* ◘ **Küpeçiçeğigiller.** § ❷ *zool.* ◘ **Halkalılar.**

halka.yay, b.i. *döş.* Boru anahtarının iyi tutulmasını sağlayan ve çerçeveyle anahtar kolu arasına konan helisel yay. [*Ing.* Coil spring; *Fr.* Ressort en spirale, à boudin].

halk.bilgisi*, b.i. ◘ **Halk.**

halkçı, s. Yurt işlerinde halkçılık ilkesin: kabul eden, halkın yararı için uğraşan kimse. [*Ing.* Populist; *Fr.* Populiste].

halkçılık,-ğı, i. *huk.* ve *sosy.* Ülke yönetiminin halktan yana oluşu. Bireyler arasında hiçbir hak ayrılığı görmemek, topluluk içinde hiçbir ayrıcalık kabul etmemek. halk adı verilen tek ve eşit bir varlık tanımak görüs ve tutumu. Siyasî ve genellikle sosyal akımlarda büyük halk yığınlarının kalkınması hedefini güden görüştür. [*Ing.* Populism; *Fr.* Populisme].

halk.devin.bilim, b.i. *sosy.* ve *fels.* ◘ **Demografi.**

halk.etmek(-i), b.f. *Osm.* < *Ar. halk,* yaratma + türk. *etmek. esk.* Yaratmak, yoktan var etmek: *Kadir mevlâ buncağızların kısmetini de bu yüzden halketmiş.* [*Ing.* To create, to give existence to, to give life to; *Fr.* Créer].

halkımak, f. Soytarılık etmek.

halk.oyu, b.i. *huk.* Genel olarak büyük kitlenin çeşitli siyasal ve sosyal meseleler karşısındaki olumlu veya olumsuz tutum ve davranışı. *(Yöneticilerce kabul edilen bir hususun, bir metnin, yürürlük kazanabilmesi amacıyle halka sunuluşu üzerine halkın verdiği kabul veya ret oyu).* [*Ing.* Plebiscite, referendum; *Fr.* Référendum].

☆ *Eşanl.* **referandum, plebisit.**

hallaç,-cı /hallâc/, i. *Osm.* < *Ar. halc,* Özel bir âletle pamuk, yün gibi şeyleri kabartan ve bundan, yatak, yorgan, yastık v.b. diken kimse. [*Ing.* Carder; *Fr.* Cardeur].

~ **işçisi,** *dok.* Tekstil malzemesini açan işçi. [*Ing.* Carder; *Fr.* Cardeur,-euse].

~ **makinesi,** *dok.* Yünü, pamuğu veya ipek döküntüsünü açmaya, yani balyalar içinde sıkışıp topaklaşmış lifleri çözüp temizlemeye yarayan makine. [*Fr.* Carder, carding-machine; *Fr.* Cardeuse].

~ **pamuğu gibi atmak,** *dey.* Parçalayarak etrafa saçmak, darmadağın etmek. [*Ing.* To scatter about; *Fr.* Mettre qch, sens dessus dessous].

~ **usulü,** *müz.* Anadolu halk musikisinde davul zurna ile çalınan parçalarda kullanılan usul. 16 zamanlı, 10 darplıdır. Dört tane sofyandan yapılmıstır: *(düm /2, kuvvetli/; te / 1, nim kavî/; ke /1, zayıf/; düm /2, kuvvetli/; tek/2, zayıf; düm /2, kuvvetli/; tek /2, zayıf; düm /2, kuvvetli/; te/ 1, nim kavî/; ke/1, zayıf.) Çok uzun zamandan beri kullanılan bu usule hallaç adını, Haydar Sanal vermiştir. (1954).*

hallaçlama, i. *dok.* Yünü açma ve kabartma işlemi. *(Makinenin tablasına yerleştirilen yün, madenî iğneler tarafından didiklenir ve dağınık yumrular hâline getirilir).* [*Ing.* Carding; *Fr.* Cardage].

hallaçlatmak, f. Pamuğu hallaca attırmak.

hallaçlık,-ğı, i. Hallacın yaptığı iş. [*Ing.* Cotton-fluffing, profession of a cottonfluffer, carding; *Fr.* Cardage].

hallâk,-kı, i. *Osm.* < *Ar.* Tanrı, yaradan. [*Ing.* Creator, God; *Fr.* Créateur, Dieu].

hallendirmek(-i), f. Düzenlemek, düzgün duruma koymak. [*Ing.* To regulate; *Fr.* Régler].

hallenmek, f. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* § ❶ Yeni bir hal edinmek, yeni bir hale girmek, değişir gibi olmak: *Adam o makama geçeli hallendi.* [*Ing.* To acquire a new form or condition; *Fr.* Changer, s'altérer]. § ❷ (-e) *arg.* (a) Kadına veya kıza fena gözle bakmak, sarkıntılık etmek: *Hanım ablaya hallenmiyelim oğlum.* [*Ing.* To hang after a woman]. ☆ *Eşanl.* **asılmak, sulanmak, yeşillenmek, saraka etmek.** (b) *arg.* İmrenmek, bir şeye karşı istek duymak: *Çocuk yemişlere halleniyor, Oğlum şakaya hallenmiyelim.* § ❸ Hali iyileşmek, geçiminde genislik olmak: *Giyiminden haliendiği anlaşılıyor.* § ❹ Şöyle böyle geçinmek: *Kazanç çok değil ama, hallenip duruyoruz.* [*Ing.* To make both ends meet]. § ❺ Vecde gelmek, fenalık geçirir *(bayılır)* gibi olmak: *Eskiden bazı dervişler zikrederlerken hallenirlerdi.* ◉ **hallenip küllenmek,** *dey.* Kendi imkânlarıyle iyi kötü geçinmek, kendi yağıyle kavrulmak. [*Ing.* To get

along on one's own resources, to live moderately].

halleşme, i. Karşılıklı hallerini, durumlarını anlatma. [*Osm.* Hasbıhal; *Ing.* Heart-to heart talk; *Fr.* Causerie].
☆ *Eşanl.* **dert yanma, dertleşme, hasbıhal etme.**

halleşmek(-le), f. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Birbirlerine hallerini ve dertlerini anlatmak, dertleşmek. [*Osm.* Hasbıhal etmek; *Ing.* To have a heart-to-heart talk, to confide in one another; *Fr.* Raconter mutuellement ses peines].

halletmek(-i), f. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* § ❶ Çözmek. [*Ing.* To solve; *Fr.* Denouer, défaire]. § ❷ Yoluna koymak, olumlu bir karar veya sonuca bağlamak. [*Ing.* To arrange, settle; *Fr.* Résoudre, arranger]. § ❸ Bir cismi bir sıvı içinde eritmek: *Şekeri suda halletmek.* [*Ing.* To dissolve; *Fr.* Dissoudre]. § ❹ Kotarmak. § ❺ *h.d.* Yemeği kaplara dağıtmak.

hallice, s. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Durumu benzerlerine göre biraz daha iyice: *Bu kalem ötekinden hallice.* [*Ing.* Pretty well off, somewhat better *(than)*; *Fr.* Un peu mieux].

halli.hamur, b.s. *Osm.* < *Ar.* Birbirine iyice karışmış.
~ **olmak**, *dey.* Bulunduğu duruma iyiden iyiye uymak.
☆ *Eşanl.* **övür olmak.**

halliyat,-tı, i. Altından yapılmış ziynet eşyası. Altın bilezik, altın yüzük, altın iğne v.b. gibi. [*Fr.* Parure en or].

hall.olmak, nsz. b.f. *Osm.* < *Ar. hall* + türk. *olmak.* § ❶ Çözümlenmek, sonuçlanmak. § ❷ Bir sıvıda erimek.

halliyat,-tı, i. Altından yapılmış ziynet eşyası. Altın bilezik, altın yüzük, altın iğne v.b. gibi. [*Fr.* Parure en or].

hall.olmak, nsz. b.f. *Osm.* < *Ar. hall* + türk. *olmak.* § ❶ Çözümlenmek, sonuçlanmak. § ❷ Bir sıvıda erimek.

hallomegali, i. *Fr. hallomegalie* < *Lat. hallus,* ayak parmağı + *yun. megas, megalos,* büyük. *patol.* Bir ayak parmağının aşırı büyümesi. [*Ing.* Hallomegaly].

halloysit, i. *Fr. halloysite. min.* Hidratlı doğal alüminyum silikat. Formülü: $Al_2 Si_2 O_5 (OH)_4, 2H_2 O$. *(Kaolene benzeyen parlak façetalı bir silikattır. Sert yapılı, kenarları yarı saydam, kırık yüzeyleri kavkı görünümünde, mumlu, dile yapışan bir maddedir. Genellikle rengi süt beyazıdır, fakat bileşiminde maden oksitleri veya silikatları bulunduğu zaman bu renk değişebilir).* [*Ing.* Halloysite].

hallüsinasyon, i. *Fr. hallucination.* Gerçekte olmayan bir şeyi var zannetme, hayal. [*Ing.* Hallucination].
☆ *Eşanl.* **sanrı.**

hallüsinatif, s. *Fr. hallucinatif.* Sanrı ile ilgili, sanrı uyandıran. [*Ing.* Hallucinative].

hallüsine, s. *Fr. hallucine,-ée.* Sanrıya tutulmuş. [*Ing.* Hallucinated].

halobiyoz, i. *Fr. halobios* < *Yun. hals, halos,* deniz veya tuz + *bios,* hayat. *biy.* Denizlerde yaşayan canlıların tümü. [*Ing.* Halobiosis].

halofit,ti, i. *Fr. halophyte. trm.* ve *bot.* Tuzlu topraklarda yetişebilen bitki. [*Ing.* Halophyte].

halografi, i. *Fr. halographie, haligraphie.* Tuzların tanımı, tarihçesi. [*Ing.* Halography].
☆ *Eşanl.* **haligrafi.**

halohidrik, s. *Fr. halohydrique.* Halojenli bir hidrasitten türeyen organik bir bileşik için kullanılır: *Halohidrik eter.* [*Ing.* Halohydric].

halohidrin, i. *Fr. halohydrine.* Gliserin veya bir başka polialkolden türeyen halohidrik eter. [*Ing.* Halohydrine].

haloid, s. *Fr. Haloïde. kim.* ◘ **Haloyit.**

halojen, i. ve s. *Fr. halogene* < *Yun. halos,* tuz + gennan, meydana getirmek, *kim.* Berzelius tarafından, klor ailesinden herhangi bir elemente verilen ad: *flüor, klor, brom* ve *iyod;* bunlar madenlerle birleşerek tuzlar verebilir.

~ **giderme**, *kim.* Bir bileşikten herhangi bir halojeni çıkarma. [*Fr.* Deshalogenation].
~ **gidermek**, *kim.* Bir bilesikten herhangi bir halojeni çıkarmak. [*Fr.* Deshalogéner].

halojenamid, i. *Fr. halogénamide. kim.* Azot atomu üzerinde hidrojenlenmiş birincil veya ikincil amid. *(Halojenamidler, su etkisiyle hipohalojenez asid verir).* [*Ing.* Halogenamide].

halojenamin, i. *Fr. halogénamine.* Azot atomu üzerinde halojenleşmis birincil veya ikincil amin. *(Halojenaminler, oksidleyici ve halojenleyici maddelerdir).* [*Ing.* Halogenamine].

halojenimid, i. *Fr. halogénimide. kim.* Azot atomunda halojenlenmiş imit. *(En önemlisi bromosüksinimit olan halojenimitler, değerli halojenleme etkenleridir).* [*Ing.* Halogenimide].

halojenleme, i. *kim.* Bir moleküle halojenler katılması temeline dayanan organik kimya islemi. [*Ing.* Halogenation; *Fr.* Halogénation, haloïdation].
☆ *Eşanl.* **haloyitleme.**

halojenlendirici, s. ve i. *kim.* Bir halojen verebilen ve bunu başka bir bileşiğe bağlayabilen bir madde için kullanılır. [*Ing.* Halogenous; *Fr.* Halogénant,-ante].

halojenler, ç.i. *kim.* Tuz yapıcı metalsilerden flüor, klor, brom ve iyodun hepsine birden verilen ortak ad. Bu dört eleman, metallerle birleserek çeşitli tuz bileşikleri yapar. [*Ing.* ve *Fr.* Halogenes].

halojenli, s. *kim.* Bileşiminde halojen bulunan bileşikler için kullanılır. [*Ing.* Halogenous; *Fr.* Halogéné,-ée].

halojenür, i. *Fr. halogenure. kim.* (a) Bir halojenin başka bir elementle verdiği bileşik; (b) Halojenli bir hidrasitin tuzu veya esteri *(alkoyi halojenür). /Dört tip halojenür vardır: flüorürler, klorürler, bromürler ve iyodürler/.* [*Ing.* Halogenure].

halomorf, s. *Fr. halomorphe. kim.* Oluşurken tuzla etkilenen ve içinde tuz bulunan topraklara verilen sıfat. *(Sodyum iyonu toprağın bileşiminde ya klorür /tuz/ halinde, veya tuz emici bileşiklerin bünyesinde sokar).* [*Ing.* Hallomorphitic].

haloperidol, i. *Fr. haloperidol. ecz.* Kuvvetli nöroplejik nitelikler taşıyan bütirofenon türevi. *(Had ve müzmin psikozlarda yüksek dozlar halinde, sinir yatıştırıcı olarak hafif dozlarda kullanılır. Ayrıca bulantı ve kusmalara karşı da hafif dozda verilir. İhtiyatla kullanılması gerekir).* [*Ing.* Haloperidol].

halotrikit, i. *Fr. halotrichite* < *Yun. halos,* tuz + *trikhos,* saç. *min.* Hidratlı doğal alüminyum ve demir sülfat. *(İpeksi iplikler veya ipliksi kütleler halinde bulunur).* [*Ing.* Halotrichite].
☆ *Eşanl.* **demir şapı.**

halo(y)id, s. *Fr. haloïde.* Bir halojenin bir madenle birleşmesiyle meydana gelen tuzlar için kullanılır. [*Ing.* Haloid].

haloyidleme, i. ◘ **Halojenleme.**

halsiz, s. *Osm.* < *Ar. hal* + *T. -siz.* § ❶ Dermansız, gücünü yitirmiş, takatsız. [*Ing.* Exhausted, tired out; *Fr.* Impuissant, faible, epuisé,-ée]. ☆ *Eşanl.* **yorgun. yorgun argın, cansız, bitkin, bitik, mecalsiz, bitap.** ☆ *Karş.* **canlı, diri, dinç, zinde.** § ❷ Maddi yönden durumu kötü olan. [*Fr.* Malaisé,-ée, qui a peu de ressources].

halsizlik,-ği, i. § ❶ Dermansızlık, takatsızlık, fizik ve moral bitkinlik. [*Ing.* Langour, exhaustion, feebleness; *Fr.* Epuisement, impuissance. faiblesse]. ☆ *Eşanl.* **mecalsizlik, güçsüzlük, bitaplık.** § ❷ Maddî bakımdan yetersizlik.

halt,-tı, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *esk.* Karıştırma. [*Osm.* Meczetme; *ing.* Mixing; *Fr.* Melange]. § ❷ *tkz.* Hoşa gitmeyen, uygunsuz şey veya söz. § ❸ *san.* Gravürcülükte, asid *(kezzap)* dökerek aşındırılan bir gravür levhasında başka taraflar daha derin oyulmak istenirse, yeterince aşınan kısımlara sürülen içyağı ve sıvı yağ karışımı. § ❹ *esk. tıp.* Kan, safra, balgam ve lenf gibi baska bir seye karışabilen sıvı.

~ **etmek**, § ❶ *esk.* Karıştırmak: *Türlü eczayı haltetmek.* [*Osm.* Meczetmek; *Ing.* To mix; *Fr.* Mêler, mélanger]. § ❷ *dey.* Gereksiz ve uygunsuz söz söylemek veya hoşa gitmeyen davranışta bulunmak: *Artık haltediyor.* [*Ing.* To make blunder; *Fr.* Faire sottise]. ☆ *Eşanl.* **halt yemek.**
~ **karıştırmak**, *dey.* ◘ **Halt etmek.**
~ **yemek**, *dey.* ◘ **Halt etmek.**

halta /hälta/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Tasma. [*Ing.* Dog collar; *Fr.* Collier]. § ❷ *mec.* Boyunduruk: *O, kimsenin haltası altına girmez.* [*Ing.* Yoke; *Fr.* Joug].

halter /hal'ter/, *Fr. haltere* < *Yun. haletere. sp.* § ❶ Ağırlık kaldırma sporu. § ❷ Birbirine sapla bağlı iki demir gülle veya diskten ibaret spor âleti [*ing.* Dumb-bell, barbell *Fr.* Haltère]. § ❸ *zool.* Böceklerin ikikanatlılar *(Diptera)* takımında ard kanatların değişmesiyle meydana gelmiş olan saplı tokmak biçimindeki çıkıntılar. Uçma sırasında dengeyi sağlar. [*Ing.* Haltere; *Fr.* Balancier, haltère]. ☆ *Eşanl.* **tokmakçık.**

halûk,-ku /halûk/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *(iyi)* ahlâk sahibi, ahlâklı, iyi *(temiz)* huylu, herkesle geçinir olan: *Pek halûk bir arkadaştır.* [*Ing.* Good-natured, of good character, well - disposed, decent; *Fr.* D'un caractere facile]. § ❷ **i.** Erkek adı.

halvet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. halâ.* § ❶ Tenhalık; Tenha *(kapalı)* yerde yalnız kalma: *Fazla sofular halvete çekilip ibadetle uğraşır,* [*ing.* Solitude, loneliness, retirement, privacy; *Fr.* Solitude, isolement]. § ❷ Tenha ve kapalı yer: *Halvete kapanmak.* [*ing.* Retired place, cell for religious exercises; *Fr.* Retraite]. § ❷ Hamamlarda bir kurnalı ve yalnız bir kişinin yıkanması için hazırlanmış yer, hamam halveti. [*ing.* Single room in a public bath; *Fr.* Cabine privee dans un bain public]; § ❶ *mec.* Çok sıcak yer. [*ing.* Very-hot place]. § ❸ *din.* İslâm dini kurallarına göre, karı kocanın başkalarının girmesine izin verilmeyen bir yerde başbaşa kalması; § ❸ *tar.* Osmanlı imparatorluğunda, saray kadınlarının gezip dolaşması için yapılmış özel bahçeler. *(Bunlara dışarıdan kimse giremezdi);* § ❹ *tasav.* Tanrı ile görüşme. ⊙ ~ **e çekilmek**, *dey.* Boş ve yalnız kalacak gibi bir yerde oturmak. [*ing.* To withdraw into seclusion]. ⊙ ~ **e dönmek**, *dey.* *(Kapalı yer hk.)* Aşırı derecede ısınmak. [*ing.* To become very hot and close *(room)*]; ⊙ ~ **e girmek**, *dey.* Tarikat kişisi tenha bir hücreye kapanmak. [*ing.* To retire to a private room]. ⊙ **hamam** ~ **i.** ◘ **Hamam.**
~ **demi**, *tasav.* iki kişinin buluşma zamanı; iki sevgilinin, âşıkla mâşukun buluşma anı. Tanrıya ulaşma günü; insanın, maddî varlığından sıyrılarak manevî bir ülkede tanrı ile karşılaşması anı.
~ **ehli**, *tasav.* Halvete çekilen, kendi içine kapanan, gönlünde tanrı «*tecellisine mazhar*» olan.
~ **erbabı**, *tasav.* Halvete çekilen, her zaman kendi içinde kapalı ve dış dünya kaygılarından sıyrılan kimseleri, Tanrı'dan başka bir şey düşunmeyen, Tanrı zikri ile gün geçiren; kendini zikre, ibadete verip dünya işlerine karışmayan kimse.
~ **gibi**, *dey.* Çok sıcak *(yer ,oda).* [*ing.* Very hot; *Fr. (Chambre place)* excessivement chauffee].
~ **hücre**, Odaların içinde hücre gibi ayrılmış kısım. [*Fr.* Alcôve].
~ **olmak**, *dey.* Görüsmek üzere yalnız kalıp içeriye kimseyi sokmamak. [*Ing.* To meet in private; *Fr.* Se retirer, se renfermer].

halvetgâh /halvetgâh/, i. *Osm.* < *Fars.* ◘ **Halvethane.**

halvet.hane /halvethane/, b.i. (a) Eski saraylarda bulunan girilmesi yasak olan oda. [*ing.* Private room, private apartment; *Fr.* Retraite]; (b) Eski tekkelerde dervişlerin çekilip yalnızca ibadet etmelerine ve çile doldurmalarına mahsus oda. [*Fr.* Cellule].

halvetî /halvetî/, öz. i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *tasav.* Halvete, inzivaya, önem veren bir tarikatın adı § ❷ Halvetî tarikatından olan kimse.

[*ing.* Member of the *Halvetiye* order of dervishes]; § ❶ s. Halvetle ilgili.

— **hümayun sokakları,** *tar.* Padişahlar halvet yaptıklarında yolun iki tarafına gerilen yelken bezlerine verilen ad. Sadece sokağa gerilen bu bezler duvar şeklinde gerilir ve padişahla mahiyetinin geçebileceği bir yol yapılırdı.

Halvetilik,-ği, öz. i. *(Şeyh Ömer Halveti'nin adından).* Gerçeğe gizli «*zikir*» le ulaşılacağına inanan sünnî tarikatı.

Halvetiye, öz. i. *Osm. halvetiyye.* ◘ **Halvetîlik.**

halvet.saray, b.i. *Osm.* < *Ar. ve Fars.* Çekilip âlemden uzak yaşamak ve istirahat etmeye mahsus olan saraylar, daireler ve köşklere denir. [*ing.* Private pavilion of a sovereign; *Fr.* Retraite].

ham[1] /hām/, s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ *(meyve hk.)* Olmamış, yenecek kadar olgun olmayan; *Ham meyva.* [*Ing.* Immature, unripe; *Fr.* Vert, pas mûr] ☆ *Eşanl.* **çiğ** § ❷ *(madde hk)* işlenmemiş, üzerinde çalışılmamış, henüz doğal halde bulunan: *Ham deri, Ham ipek, Ham gümüş, Ham toprak* [*ing.* Raw, crude; *Fr.* Cru, brut, inculte]. § ❸ *mec.* Boş, beyhude, abes, gerçekleşmesi imkânsız, gerçekleşme olanağı olmayan: *Ham ümit, Ham hayal, Ham teklif.* [*ing.* Futile, vain; *Fr.* Futile, vain]. § ❹ Kaba, incelmemiş, terbiye ve görgüsü kıt, pişkin olmayan insan: *Ham adam, Ham sofu.* [*Ing.* Rude, unrefined, vulgar, brutal; *Fr.* Brut, inculte, grossier,-ère, vulgaire, rude, balourd,-ourde, lourdand,-ande, rustre]. § ❺ Bir işe alışmamış olan, antrenmansız. [*ing.* Inexperienced, inapt, unskilled; *Fr.* In habile, inexperimenté,-ée, inexpert,-erte]. § ❻ *mad. oc.* Maden ocağından çıkarıldığı anda, az veya çok yabancı maddeyle karışık halde bulunan bir ürün için kullanılır: *Ham cevher;* [*ing.* Raw, crude; *Fr.* Brut,-ute]. § ❼ *ecz.* İçinden ilâç yapımından kullanılan bazı maddeler çıkarılan eczalara verilen sıfat. *(Özellikle işlenmemiş, karışık veya düşük kaliteli eczalar için kullanılır: Ham çis, Ham aselbent);* § ❽ *petr.* Gaz yağı gibi rafine edilmiş ürünlere karşılık, yataktan çıkarıldığı halde bulunan doğal petrol ürünleri için kullanılır: *Ham petrol.* [*ing.* Crude; *Fr.* Brut,-ute]. § ❾ *tasav.* Tarikata yeni giren dervişlerin niteliği.

— **alçı taşı.** Fırında pişirilmemiş alçı taşı. [*Fr.* Platreau].

— **arazi,** *ikt.* Eskidenberi işlenmeyen ve üzerinde bina eseri bulunmayan yerler. [*ing.* Uncultivated land, hard earth; *Fr.* Terrain inculte].

— **besisuyu,** *bot.* ◘ **Besisuyu.**

— **bez,** *dok.* ◘ **Bez**[1].

— **cevher,** *mad.* ◘ **Cevher.**

— **çelik,** ◘ **Çelik.**

— **döküm,** *tekn.* ◘ **Döküm.**

— **emülsiyon,** *matb.* Gümüş bromürlü kolodyumdan ibaret renklendirilmemiş, emülsiyondur. [*ing.* Raw emulsion; [*Fr.* Émulsion brute].

— **ervah,** Kaba ruhlu, pişkin olmayan *(kimse).* [*Ing.* Crude, insensitive, unrefined, rude].

— **esrar,** ◘ **Esrar.**

— **fildişi,** ◘ **Fildişi.**

— **halat,** *dey.* ◘ **Hamhalat.**

— **hayal,** Gerçekleşmesi imkânı olmayan umut. [*Ing.* Vain illusion].

☆ *Eşanl.* **hayali ham.**

— **hümüs,** *trm.* Nispeten saf halde, dağılmamış organik maddelerden meydana gelen orman hümüs tabakası.

— **ipek,** *dok.* ◘ **ipek.**

— **madde,** ◘ **Hammadde.**

— **maden,** *met.* Yatağından çıkarıldığı haliyle kalan, yani, biçimini, yapısını, niteliklerini değiştirebilecek hiç bir mekanik veya termik işlem görmeyen maden. [*ing.* Crude metal; *Fr.* Métal brut].

— **örgü,** *dok.* Dokuma bittikten sonra, ham kumaş üzerindeki dokuma hatalarının *(kopmuş iplikler, düğümler, çözgü ve atkı kaçıkları v.b.).* tamir edilmesi.

— **örmek,** *dok.* Ham örgü işlemi yapmak.

— **petrol,** *kim.* Yer altından çıkan ilk sıvı halindeki petrol. [*Ing.* Crude oil; *Fr.* Pétrole brut].

— **puvan,** *eğt.* Tersten elde edilen ilk işlenmemiş puanlara verilen ad.

— **taş,** § ❶ *ins.* İşlenmemiş ve ocaktan çıkarıldığı halde bulunan taş. [*ing.* Unpolished stone; *Fr.* Pierre brute]; § ❷ *kuymc.* Damarlı bir taş *(Genellikle tepeye doğru saydamlaşan bir billûrun tabanı).* [*Fr.* Pierre brute].

— **yaprak,** *met.* Presten veya hadde makinesinden çıkan maden levhası. [*Fr.* Brut de forge, brut de laminage].

hamail /hamail/, i. *Osm.* < *Ar. himâle ve hamîle*'nin çoğulu. § ❶ Omuzdan çapraz olarak bele inen bağ: *Nişan, kılıç, hamaili.* [*ing. Cross-shoulder strap for a sword, ribbon of an order; Fr.* Amulette qu'on porte au bras ou qu'on suspend au cou]; § ❷ Muska. [*Ing.* Written charm, amulet; *Fr.* Amulette]. ☆ *Eşanl.* nüsha, tılsım.

hamak,-ğı, *i. Fr. hamac* < *Isp. hamaca* > *Karaip dilinde «hamacu».* § ❶ İki ağaç veya direk arasına asılarak içine yatılan ve sallanılan ağ yatak, [*ing.* Hammock; *Fr.* Hamac]. § ❷ *den.* ◘ **Branda.**

hamakat,-tı /hamākat/, i. *Osm.* < *Ar.* Ahmaklık, beyinsizlik, anlayışsızlık, aptalca davranış, bönlük. [*Ing.* Stupidity, folly; *Fr.* Sottise, niaiserie].

hamal, hammal /hammāl/, i. *Osm.* < *Ar. haml.* § ❶ Ücret karşılığı yük taşıyarak geçinen kimse. [*ing.* Porter; *Fr.* Porteur, portefaix]; § ❷ s. *esk.* Kaba ve terbiyesiz *(kimse).* [*ing.* Coarse fellow]. ☆ *Eşanl.* **yükçü;** ⊙ **— a semeri yük olmaz (değildir),** *at.* İnsana kendi işi ve sorumluluğunu üzerine aldığı yakınlarının yükü ağır gelmez. ☆ *Eşanl.* **koça (öküze) boynuzu yük değil.**

— **camal,** *dey.* Hamal ve benzeri kimseler. [*ing.* Rabble, mob, street gang].

— **gemisi,** *dey.* Yük gemisi. [*Ing.* ve *Fr.* Cargo].

☆ *Eşanl.* **şilep.**

— **katarı,** Yük taşımaya yarayan demiryolu katarı. [*ing.* Freight train; *Fr.* Train de marchandises].

☆ *Eşanl.* **marşandiz, yük treni.**

— **parası,** *post.* Postada özel ulak ücreti. [*ing.* Prix de transport, factage].

— **semeri,** ◘ **Arkalık.**

— **sırığı,** Sırık hamallarının kullandıkları kalın sopa.

hamaliye /hamaliye/, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Hamallık**[1/2].

hamallık,-ğı, i. § ❶ Hamal işi. [*ing.* Profession of a porter; *Fr.* Metier de porteur]. § ❷ Hamala verilen ücret; [*ing.* Porterage] § ❸ *mec.* Kaba ve ağır iş: *Bizimki iş değil hamallık;* [*ing.* Toiling and slaving, hard work; *Fr.* Travail grossier et penible]. § ❹ Gereksiz yere yüklenme: *Böyle güzel havada palto giymek hamallıktır;* § ❺ Zihnî gereksiz yere boş bilgilerle doldurma eylemi. [*ing.* Unnecessary burden]. ⊙ *(Bir işin)* **hamallığını yapmak** *(etmek),* Bir işin en basit fakat çok yorucu yükünü taşımak. [*ing.* To do the heavy work].

hamam /hammām/, i. *Osm.* < *Ar. hamm.* § ❶ Yıkanılacak yer; *Çarşı hamamı, Deniz hamamı.* [*ing.* Turkish bath; *Fr.* Hammam, bain public]. ☆ *Eşanl.* **arınak, yunak;** § ❷ *arg.* Okul disiplin kurulu *(talebenin içeride terlemesinden kinaye olarak: Çeneni tutmazsan soluğu hamamda alırsın, karışmam;* ⊙ **— a giren terler,** *at.* Bir işe kalkışanlar, o işin güçlüklerine de katlanmalıdır. [*ing.* He who enters a business must bear all the difficulties]; ⊙ **— da deli var,** *dey.* Anî gürültü ve karışıklığı nitelemek için kullanılır, [*ing.* There is a madman in the bath (used to describe a sudden commotion)]. ⊙ **— ın namusunu kurtarmak,** *dey.* Kötü tanınmış bir şeyin, sözde şerefini kurtarmak için göz boyama çeşidinden yetersiz bir çareye başvurmak. [*ing.* To try to give some semblance of honesty in a questionable situation]. ⊙ **çifte —,** *mim.* ◘ **Çifte;** ⊙ **deniz —** ı, Deniz kıyısında yıkanıp serinlemek için yapılan, etrafı kapalı yer; ⊙ **düğün —** ı, *folk.* ◘ **Düğün;** ⊙ **düğün —** ı, Gelinin kınadan önce kadınlar hamamında davetlilerle birlikte eğlenerek yıkanması, Düğünden önce güveyinin arkadaşlarıyle birlikte hamamda yıkanması; ⊙ **gelin —** ı, *folk.* ◘ **Gelin.** ⊙ **güvey —** ı, *folk.* ◘ **Güvey.** ⊙ **kadınlar —** ı, *dey.* Çok gürültülü yer.

— **anası,** § ❶ Kadınlar hamamında iş görenlere bakan kadın; § ❷ *mec.* İriyarı, şişman cadaloz kadın; § ❸ Katı yürekli ana. [*ing.* Manageress or attendant in the outer rooms of a public bath for women, huge woman, hard-hearted, rough mannered mother; *Fr.* Femme qui tient un bain public, femme ordinaire et acariâtre].

— **bohçası,** Kadınların hamama gittikleri zaman hamam takımlarını sardıkları bohça.

— **bornozu,** Evlerde yıkanılacağı zaman giyilen bornoz havlu. [*Fr.* Peignoir, sortie de bain].

— **gibi,** Pek sıcak. [*ing.* Very hot; *Fr.* Très chaud].

— **halveti,** § ❶ Hamamda tek yıkanmak için olan hücre. § ❷ *mec.* Çok sıcak yer.

— **kesesi,** Hamamda kiri çıkarmak için vücuda sürülen, kıldan veya kenevirden dokunmuş küçük kese. [*ing.* Rough washing-glove for rubbing the body in the bath; *Fr.* Sachet de serge ou de crin qu'on emploie dans les bains pour se frotter].

— **külhanı,** Hamamları ısıtmak için olan büyük ocağın bulunduğu bölüm.

— **mührü,** *tar.* Mevlevîlikte, üzerinde hamam kelimesi yazılı matbu kâğıt. *(Bazı tekke mensupları hamama gittiklerinde, hamamcıya para yerine bu kâğıtlardan verirler, hamamcı da bu kâğıtları tekkeye götürerek ücretini alırdı).*

— **nalını,** Hamamlarda kullanılan yüksek ayaklı nalın. *(Bunların sedef kakmalı, gümüşlü ve işlemeli olarak bir sanat eseri sayılacak kadar güzelleri vardır).* [*Ing.* High sandals *(used in the urkish bath; Fr.* Socque de hammam].

— **nalını suratlı,** *dey.* Çok çirkin kadın. [*ing.* Very ugly, monstrous *(woman)*].

— **natırı,** Kadınlar hamamında müşterileri ovan kadın işçi. [*Ing.* Woman serving in a public bath; *Fr.* Baigneuse].

— **odası,** Eski büyük konaklardaki hususî hamamların soyunma odalarına verilen isimdir. Konağın odalarından biri olan bu odaya camegâhtan galat olarak camekân odası denir. Buradan bir kapı ile hamamın soğukluğuna geçilir. [*Ing.* Dressing room in the bath quarters of a large house. *Fr.* Antichambre de bain].

— **otu,** Vücuttaki fazla kılları dökmek için çamur haline getirilip sürülen ecza. [*Ing.* Depilatory; *Fr.* Dépilatoire].

— **soygunu,** *dey.* Çırçıplak.

— **takımı,** Hamamda kullanılacak peştemal, havlu, kese, tas, tarak gibi şeyler ki bunların sarıldığı beze hamam bohçası denir. [*Ing.* Set of supplies for the Turkish bath; *Fr.* Service de bain].

— **tası,** Hamamda kurnadan su almak ve üste dökülerek yıkanmaya yarayan ağzı geniş, kâse şeklinde madenî bir kab. Bunların altın ve gümüşten gayet süslü olanları vardır. [*Ing.* Metal bowl *(used in a Turkish bath); Fr.* Récipient d'eau pour le bain].

— **tellâğı,** ◘ **Tellâk.**

— **ustası,** Kadın hamamlarında müşterilerini bir ücret karşılığında yıkayan kadın işçi. [*ing.* Attendant in a women's bath; *Fr.* Baigneuse].

— **yapmak,** *dey.* ◘ **Yıkanmak.**

hamam.böceği, b.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Düzkanatlılar *(Orthoptera)* takımının, Hamamböceğigiller *(Blattidae)* familyasından geceleri ortaya çıkan, koşucu, zararlı böcek cinsi. Birçok türü fırınlarda, mutfaklarda yaşar. Ekmeği, unu, köseleyi, kâğıdı, hattâ kumaş ve keresteyi kemirerek zarara yolaçar. Değdiği eşyaya kötü bir koku bulaştırır. [*Lat. Blatta; ing.* Blatta, cockroach; *Fr.* Blatte, cafard]. ☆ *Eşanl.* **kara fatma** ⊙ **Amerikan —,** *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Düzkanatlılar *(Orthoptera)* takımından bir eklembacaklı türü. Uzunluğu 3-4 sm. Amerika'dan Avrupa'ya taşınmıştır. Fırın ve hamamlarda raslanır. [*Lat. Peripla-*

nata americana; Ing. American cockroach; *Fr.* Cancrelat, blatte américaine]. ⊙ **Alman ~,** *zool.* ◘ **Alman; ⊙ Doğu ~,** *zool.* Hamamböceğigiller *(Blattidae)* familyasına giren düz kanatlı bir böcek türü. Uzunluğu 2-3 sm. olur. Parlak siyah renklidir. Rutubetli yerleri sevdiği için evlerin muslukların, su deliklerinin çevresinde bulunur. [*Lat. Blatta orientalis; Ing.* Oriental cockroach, oriental roach; *Fr.* Blatte des cuisines].

hamam.böceğigiller, ç.b.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Düzkanatlılar *(Orthoptera)* takımına giren bir familyası. Vücutları yassı ve antenleri uzundur. Başları, çoğu zaman ön göğsün altında olur. Dişi kanatsız olabilir. Çok sayıda hamam, fırın gibi sıcak ve nemli yerlerde bulunurlar. Genellikle ışıktan korkan yer böcekleridir. Daha çok hayvansal besinlerle beslenirler. [*Lat.* ve *ing. Blattidae; Fr.* Blattidés].

hamamcı, i. § ❶ Hamam işleten kimse; [*Fr.* Celui qui tient un bain public]; § ❷ s. Gusül aptesti alması gereken *(kimse).* [*Ing.* Proprietor or keeper of a public bath, canonically unclean and in need of a ritual bath] **~ derzi,** *mim* ◘ Derz.

~ olmak, *arg.* Gusül aptesi almak zorunda bulunmak. [*Ing.* To be polluted, *(canonically)* to have to take a *(shower)* bath].

~ ustası, *inş.* Hamam, sarnıç, su yolları ve lâğımlar gibi su inşaatında ihtisas sahibi olan duvarcı ustalarına eskiden verilen isimdir. *(Hamam ustası ile karıştırılmamalıdır).* [*Ing.* Bricklayer or stonemason skilled in the construction of watertight walls for bathhouses, cisterns, etc; *Fr.* Maçon spécialiste pour les travaux hydrauliques].

hamamcılık,-ğı, i. Hamamcının yaptığı iş. [*Ing.* Profession of the proprietor of a public bath; *Fr.* Profession du propriétaire d'un hammam].

hamamlık,-ğı, i. Evlerde hamam yapmak için ayrılmış yer. [*Ing.* Bathroom; *Fr.* Salle de bain(s)].

☆ *Eşanl.* **banyo.**

hamarat,-tı, s. *(Kadınlar hk.)* Ev işlerinde çalışkan ve becerikli: *Bu kız çok hamarat.* [*Ing.* Hard - working, industrious (woman); *Fr.* Active, débrouillarde, habile, adroite].

☆ *Eşanl.* **dürüşken, mukdim, gayretli, gayur, gayretkeş, işgüzar, becerikli.**

☆*Karş.* **tembel, miskin, uyuşuk, beceriksiz.**

hamaset,-ti, /hamâset/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Cesaret, kahramanlık, savaşta gösterilen yiğitlik: *Bir hamaset destanı.* [*Ing.* Literature valor, heroism; *Fr.* Courage, bravoure].

hamasî /hamâsî/, s. *Osm.* < *Ar. hamâset.* Yiğitlerden ve yiğitliklerden söz eden *(destan, şiir).* [*Ing.* Heroic, epic; *Fr.* Épique héroïque].

☆ *Eşanl.* **epik.**

hamasiyyat,-ti /hamâsiyât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. esk.* Hamaset anlatan şiirler, kahramanlık destanları. [*Ing.* Epic poems, heroic poems; *Fr.* Poésies héroïques, épopées].

hamaylı, i. *Osm.* < *Ar. himale veya hamile* > *hamâil.* § ❶ Arkuru olarak omuzdan asılan bağ ve kayış. Kılıç hamalyası. [*Ing.* Amulet; *Fr.* En écharpe]. § ❷ Omuzdan çapraz olarak bele doğru asılan tılısım ve muska; § ❸ *den.* (a) Düzey serenlerin ve bunlara açılan dört köşe yelkenlerin serene bağlanan kenarının tam orta kısımları; (b) Bu yelkenlere bu kısımda takılmış olan ve sereni kaldıran selviçeler [*Ing.* Bunt, buntline]. § ❹ *kıyf. esk.* İbranilerde her biri bir oymağı temsil eden 12 değerli taşla süslü, kare biçiminde işlemeli, ağır kumaş parçası. (Başrahip bunu göğsünde taşırdı).

~ astarı, *den.* Hamaylı selviçesinin takıldığı yerde, yelkeni kuvvetlendirmek için dikilen parça yelken bayrağı.

~ baklava, Bir baklava çeşidi. *(Üçgen biçiminde yapıldığı için bu adı almıştır. Daha çok Gaziantep dolaylarında yaygındır).*

~ kalçetesi, *den.* Yelken sarıldığı zamanda hamaylı torbası üzerine kuruz olarak alınıp bağlanan halat tellerinden örülmüş paletlerdir.

~ yaprakları, Yelkenin hamaylı kısmına raslayan kısmı.

hambeli /hambelî/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Müslümanlıkta sünnet ehli denilen dört mezhepten biri. İmam **Hambel** tarafından kurulmuştur: *Hambeli mezhebi;* § ❷ Bu mezhepten olan kimse. [*Ing.* Hanbali, pertaining to the school or canonical law of Ibn Hanbal; follower of the Hanbali school; *Fr.* Qui appartient au rite musulman institué par l'imam Hanbeli].

Hamburg, öz. i. *coğr.* Batı Almanya'da bir liman ve ticaret şehri. [*Ing.* ve *Fr.* Hambourg].

~ misketi, Sofralık üzümlerden biri. Salkımları, oldukça iri, kanatlı ve silindir şeklinde, büyük taneli, mor siyah renkli, eti katı, sulu ve tatlı bir üzümdür. Bilhassa seralarda yetiştirilmeye elverişlidir.

~ tavuğu, Kırçıl tüylü, yumurta tavuğu. *(Teleklerinin ucunda siyah bir benek bulunur. Pek çok çeşidi vardır. Özellikle Hollanda ve Büyük Britanya'da yetiştirilir).* [*Fr.* Race de Hambourg].

~ yöntemi, *muh.* Hesabı, diğer bir deyimle bakiyeyi her işlem sonucunu gösteren, borç ve alacak bölümlerine ayrılmamış bir tek sayfadan meydana gelen hesap cetvelleri kullanılarak cari hesapları bulmaya yarayan yöntem.

☆ *Eşanl.* **baremli faiz, basamak metodu.**

hambergit,-ti, i. *Fr, hambergite. min.* Hidratlı berilyum'un doğal boratı. [*ing.* Hambergite].

hamburger, i. *Alm.* < *Hamburg şehrinin adından. mutf.* Bir sandviç çeşidi. *(Yapılışı: Orta yağlı dana kıyması, soğan, baharat /kara biber, kırmızı biber, kimyon ve maydanoz/ köfte halinde yoğrulur. Bu malzemeden bir parçası yassı hale getirilerek yuvarlak sandviç ekmeği arasına konur ve tost makinesinde pişirilir).* [*Ing.* ve *Fr.* Hamburger].

hamdele, i. *Ar.* § ● *«Elhamdülillah»* cümlesinin mastar halinde kısaltılmış şekli; § ❷ *din.* İslâmiyette kitapların başlangıcına yazılan Allah'a hamd etme sözü. *(Bir hadiste, «Allah'a hamd ü sena ile başlanılmayan her iş bozulur» dendiği için eski kitapların başına besmeleden sonra hamdele ve salvele yazılırdı).* [*Ing.* A pronouncing the formula *Elhamdülillâh,* the formula *Elhamdülillâh*].

hamdepl.-ti, i. Eskiden esnafın henüz zanaat yapmak ruhsatı olmayanlarına verilen ad. Bu ruhsatlar esnafın büyükleri tarafından peştemal kuşatılmak suretiyle verilirdi.

hamdolsun, b. ünl. Tanrıya şükürler olsun! [*Ing.* Praise be to God! Thank God; *Fr.* Grâce à Dieu!].

Hamel, öz. i. *Osm.* < *Ar. astr.* ◘ Koç burcu.

ham.halat,-tı b.s. Kaba saba; iriyarı, aptal görünüşlü; görgüsüz: *Hamhalat bir adam.* [*Ing.* Clumsy, boorish, rough; *Fr.* Rustre, rustaud, grossier, rude, rougueux,-euse, raboteux,-euse, maladroit].

☆ *Yak. anl.* **biçimsiz, sakil, mezmum, zevksiz, sevimsiz, suratsız, bed, gudubet, kaknem.**

☆ *Karş.* **biçimli, ince, zevkli, ince** *(mecaz),* **nazik, sevimli, güler-yüzlü, güleç, güzel hoş.**

hamhum, i. *yans.* § ❶ Mırıltı, boş ve anlamsız söz: *Karşıma geçmiş hamhum edip duruyor, Hamhum edip durdu, ne yapacağı anlaşılmadı ki.* [*Ing.* Hemming and hawing; *Fr.* Murmure, *(Mauvais propos)*]. § ❷ *tiy.* Karagöz oyununda, karagöz, hacivat ve diğer tiplerden biri arasında geçen üçlü bir konuşma biçimi. Bu konuşmadan sonra ham-hum-şaralop diye başka tekerlemelere geçilir.

~ etmek, *arg.* Dırıltı etmek, baş ağrıtmak: *Bir araba hamhum etti.* [*Ing.* To hem and haw].

~ şaralop, *arg.* İşe yaramaz, önemsiz, anlamsız, değersiz *(söz): Hamhum şaralopla vakit geçiriyor.* [*Ing.* Empty, words, swindle; *Fr.* Frivolité, bagatelles, bêtise].

☆ *Eşanl.* **cavalacoz, çırnık, fasafiso .**

hamız /hâmız/, i.ç: **hâmızât.** *Osm.* < *Ar. hamz. esk.* § ❶ *kim.* Asid. [*Ing.* Acid; *Fr.* Acide]. § ❷ s. Ekşi, kekre. [*Ing.* Sour; *Fr.* Aigre, acide, sur, vert].

hamızıyyet,-ti, /hâmızıyet/, i. *Osm.* < *Ar.* Ekşilik, kekrelik. [*Ing.* Acidity; *Fr.* Acidité]

hamızî /hâmızî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Hamızla ilgili. [*Ing.* ve *Fr.* Acide]. § ❷ Ekşimtrak.

hami /hâmî/, s.ç: **humat** *Osm.* < *Ar. himâye. esk.* § ❶ Himaye eden, koruyan, koruyucu: *Bu çocuğun hiç hamisi yoktur.* [*Ing.* Protector; *Fr.* Protecteur,-trice]. § ❷ Kayıran, kayırıcı; § ❸. i. Erkek adı.

☆ *Eşanl.* **vasi.**

~ devleti, Başka bir devletin himayesi altına almış olan devlet.

~ gümrükler, *ikt.* Yerli üretimi, yabancı rekabete karşı korumak için ithalâta konan resimler. [*Ing.* Protecting duties; *Fr.* Droits protecteurs].

hâmid /hâmid/, s. ◘ **Hamit.**

hâmid /hâmid/, i. *Osm.* < *Ar. Hamed,* sönmek. *esk.* Kuvveti gittikçe azalan, alevî sönmüş fakat koru yanmaya devam eden ateş.

hamid /hamîd/, s. *Osm.* < *Ar. hamd. esk.* Övgü ve teşekküre lâyık olan. [*Ing.* Praised; *Fr.* Louable, digne de louange et de remerciement].

hamîde, s. § ❶ **Hâmid**'in dişili. § ❷ i. Kadın adı.

hamide /hamîde/, s. *Osm.* < *Fars. hamiden,* eğilmek, bükülmek. *esk.* § ❶ Eğilmiş, bükülmüş. [*Ing.* Bent, crooked, curved]. § ❷ Kambur. [*Ing.* Humpbacked; *Fr.* Bossu,-e, gibbeux,-euse].

hamidiye, i. *kıyf* Abdülhamid II. devrinde yaygınlaşan fes çeşidi. *(Büyük hamidiye adlı bir cinsi daha vardı).* ◘ *ŞEKİL:* **FESLER.** [*Ing.* Kind of fez worn during the reign of Sultan Abdulhamid II].

hamil /hâmil/, s.ç: **hamele.** *Osm.* < *Ar. haml. esk.* § ❶ Taşıyan, elinde veya üzerinde bulunduran: taşıyıcı: *Mektubu hamil, Elli beş numaralı biletin hamili.* [*Ing.* Bearer, carrier; *Fr.* Porteur]. § ❷ Sahip olan: *Tahvillerin hamilleri;* § ❸ i. Destek, bindi. [*Ing.* Support; *Fr.* Appui, soutien]. § ❹ *tic. huk* Kıymetli evrak hükmünde olan senetleri *(ticarî senetler «poliçe, emre yazılı senet, çek» varant, konişmento, hisse senedi, tahvil, sigorta poliçesi, nakliye senedi gibi).* bir hakka dayanarak elinde bulunduran kimse. [*Ing.* Holder; *Fr.* Porteur]. ⊙ **~ e muharrer senetler,** *huk.* ◘ **Hamiline yazılı senetler.** ⊙ **~ e muharrer** *(yazılı)* **sigorta poliçesi,** *ikt.* Poliçenin elden ele geçmesini temin eden poliçelerdir. Poliçe kimde ise sigortadan o istifade eder. [*Fr.* Police au porteur]. ⊙ **~ e yazılı çek,** *ikt.* Belirli bir kimse lehine veya hamiline kelimesini ihtiva ederek çekilen çek. [*Ing.* Check to bearer] ⊙ **~ in namına tescil edilen tahvil.** *ikt.* Malikin ismi tescil edilen tahvil. [*Ing.* Registered bond]. ⊙ **hâmiline ciro,** *tic. huk.* Emre yazılı bir senedin, hâmil kimse ona ödenmesi kaydıyle ciro edilmesi. ⊙ **~ ine ödenebilir.** *ikt.* Hamiline yazılı. [*Ing.* Payable to bearer; *Fr.* Payable au porteur]. ⊙ **hâmiline yazılı senetler,** *tic. huk.* Senedin metin veya seklinden, hâmili kim ise o kimsenin hak sahibi sayılacağı anlaşılan kıymetli evrak. [*Ing.* Bearer securities, obligations to bearer, bill payable to bearer; *Fr.* Effet (billet) au porteur, titre au porteur]. ⊙ **meşru ~,** *tic. huk.* Bir ticarî senedi bir hakka dayanarak elinde bulundurtan kimse.

~ olmak, Üzerinde bulundurmak, taşımak; *Hami lolduğu mektubu gösterdi.* [*Ing.* To bear, to carry].

hamile /hâmile/, i. ç: **hevâmil.** *Osm.* < *Ar. haml.* ◘ Gebe.

hamilelik,-ği, Hâmile olma hali, gebelik. [*Ing.* Bregnancy; *Fr.* Grossesse, gestation]

hamilen /hâmilen/, z. *Osm.* < *Ar.* Hamil olduğu halde, taşıyarak, üzerinde olduğu halde: *Mektubum hamilen size gelecektir.* [*Ing.* Carrying, bearing; *Fr.* En portant sur lui, étant muni de, en emportant, chargé].

Hâmiler, ç. öz. i. *etn.* Artık kullanılmayan eski bir sınıflamaya göre, Nuh'un oğlu *Ham*'ın soyundan geldikleri varsayılan bazı Afrika halklarına verilen ad. *(Hâmiler Habeşler'den ve Libyalılardan meydana gelir).* [*Ing.* Hamites; *Fr.* Chamites, khamites].

haminito, i. *arg.* Birisini aldatarak faydalanma, anafor: *Herifin işi gücü haminto.* [*Ing.* Illicit gain, improper gain].

haminne /hamin:ne/, i. **Hanım nine** sözünün

bir başka biçimde söylenişi. [*İng.* Grandmother; *Fr.* Grand-mère].

hamis, s. *Osm.* < *Ar. esk.* Beşinci: *Mehmed-i hamis.* [*İng.* Fifth; *Fr.* Cinquieme].

Hamî-Samî, b. öz. i. *dilb.* § ❶ Eskiden yayılma alanı Mezopotamya ve Arabistan'dan Kuzey Afrika'yı aşarak Atlas Okyanusuna ve Doğu Afrika'dan Ekvator'a kadar uzanan dil ailesi. *(İç dağılımdaki bazı değişiklikler hariç bu yayılma alanı yaklaşık olarak modern çağda da aynıdır): Hamî-Samî dilleri;* [*İng.* Hamito?semitic; *Fr.* Chamito-sémitique]. § ❷ s. Bu dil ailesine mensup. [*İng.* Hamito-semitic; *Fr.* Chamito-sémitique].

hamiş /hâmiş/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Mektup kâğıdının veya kitabın boş yerine yazılan ek düsünce, eklenti. [*İng.* ve *Fr.* Post-scriptum].

☆ *Eşanl.* **hâşiye, çıkma.**

hamit[1]**-di,** /hâmit/, s. *Osm.* < *Ar. hamd.* > *hâmid,* § ❶ Hamdeden, şükreden; § ❷ i. Erkek adı.

hamit[2]**,-di,** /hâmît/, i. *Osm.* < *Ar. hamd* > *hamîd.* § ❶ Tanrı'nın adlarındandır; § ❷ Övgüye değer: *Evsâf-ı hamîde.* [*İng.* Praiseworthy; *Fr.* Digne d'eloges, louable].

hamiyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. hamiyyet. esk.* § ❶ Ulusseverlik, yurdunu, ulusunu ve ailesini koruma çabası: *Hamiyet her insan için faziletlerin başıdır.* [*İng.* Patriotism, public spirit; *Fr.* Patriotisme]. § ❷ Insanlık, fazilet. [*İng.* Virtue, humanity; *Fr.* Humanite, vertu]. § ❸ Kadın adı.

hamiyet.kâr, b.s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Hamiyet sahibi, hamiyetli.

hamiyetkârane, z. Hamiyetli bir insana yakışır yolda.

hamiyetli, s. Yurtsever, ulussever, yakınlarına bağlı, insan sever. [*İng.* Zealous, patriotic, public spirited; *Fr.* Patriote, philanthrope].

☆ *Karş.* **hamiyetsiz.**

hamiyetlû, s. *tar.* Resmî lâkapların ilk derecesi, başlangıçtakilerin lâkabı. [*İng.* Honourable; *Fr.* Honorable].

hamiyetsiz, s. *Ar.* ve *T.* Yurtseverliği olmayan, yakınlarına bağlı olmayan, insaniyetsiz. [*İng.* Without sense of honor, unpatriotic, selfishly negligent of others; *Fr.* Antipatriote, inhumain].

hamiyetsizlik,-ği, i. *Ar.* ve *T.* Hamiyetsiz olma hali. [*İng.* Lack of all sense of honour].

hamla /ham:la/, i. *Osm.* < *Ar. den.* (a) Küreklerin bir defa denize daldırılıp çıkarılması; (b) Her kürek hamlası ile sandalın aldığı yol. [*İng.* Single stroke of an oar].

~ **küreği,** Bir sandalın, en geride, kıça en yakın olarak çekilen küreği. *(Öteki küreklerden biraz kısadır).*

~ **oturağı,** Hamla küreğini çekenin oturduğu sıra.

~ **sıvırya,** *den.* Üç ve daha fazla kürekli sandallarda, hamla küreğinin arkasındaki ilk kürek.

~ **verme,** Hamla küreğini çeken kürekçinin, kürek çekiş temposu. *(Bütün kürekçiler ona uyarlar).* Kürekçilerin küreklerini suya daldırıp çıkarmaları, tam güçle kürek çekmeleri.

hamlacı /ham:lacı/, i. § ❶ Kürek çeken kimse, sandalcı. [*İng.* Rower in a big boat; *Fr.* Rameur,-euse]. § ❷ *den.* Büyük sandal ve kayıklarda kıçtan birinci oturakta kürek çeken kimse. § ❸ *teşk. tar.* Osmanlılarda saray sandal ve kayıklarında çalışan bostancı ocağına bağlı kürekçi. [*İng* Title of the Palace boatmen]. § ❹ *sp.* Kürek sporunda, ekip yarışmalarında en ön sıradaki kürekçi.

~ **başı,** *teşk. tar.* Saray kürekçilerinin başı. [*İng.* Chief rower in the Sultan's boat, chief of the boathouse department of the corps of the Imperial Guards].

hamlacılar, ç.i. *tar.* Padişah sarayı kayıkçıları.

~ **dairesi,** *teşk. tar.* Beşiktaş sarayında hamlacılara ayrılan özel yer.

hamlaç,-cı, i. *Osm.* < *Ar. hamlâc.* § ❶ Küçük körük, üfleç. [*İng.* Blow-pipe; *Fr.* Soufflet]. § ❷ *tekn.* Laboratuvarlarda, yüksek sıcaklık elde etmek, sanayide kaynakla birleştirmek veya kesmek üzere madenleri eritmek için kullanılan, alev fışkırtan âlet. [*İng.* Blow-pipe; *Fr.* Chalumeau]. ◘ *ŞEKİL: 315.* — **KIMYA ÂLETLERİ.** ☆ *Eşanl.* **şalumo, üfleç.** ◉ **elektrik** ~ ı, *tekn. Jamin* tarafından düşünülen ve kireci eritecek kadar yüksek ısı üreten âlet. *(İki kömür arasında meydana gelen elektrik arkı, ısıtılacak madde üzerine gelecek şekilde bir mıknatısla saptırılır).* [*İng.* Electric blowpipe; *Fr.* Chalumeau electrique].

hamlama, i. § ❶ *kim.* Porselen parçaların, örtü denilen vernik tabakasıyle kaplanmadan önce ilk pişirilişi. [*Fr.* Degourdi]. § ❷ Ilk pişirmenin yapıldığı fırın bölümü. [*Fr.* Degourdi, globe]. § ❸ Ilk pişirmeden geçmiş seramik parçası. [*İng.* Biscuit- baked porcelain; *Fr.* Degourdi].

hamlamak, hamlaşmak, f. Uzun zaman idman yapmamaktan ötürü dayanımını veya çevikliğini kaybetmek *(idmanla bazı beden kabiliyetlerini kazananlar hk.).* [*İng.* To get out of condition or out of practice, to become soft from lack of work; *Fr.* Perdre l'habitude].

hamle, i. ç: **hamelât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Atılış, ileri atılma. [*İng.* Dash; *Fr.* Elan]. ☆ *Eşanl.* **hücum, salvet.** § ❷ Saldırış. [*İng.* Attack; *Fr.* Attaque]. § ❸ *mec.* Ileri doğru atılan adım, ilerleme çabası: *Sanayideki hamlemiz.* § ❹ *kim. esk.* Tahlil edilecek bir maddenin bir sıvıda çözülebilecek duruma getirilmesi için başka bir maddenin etkisi altında bırakılması. § ❺ *oyun.* Satranç ve damada taş sürme eylemi. [*İng.* Move; *Fr.* Coup]. § ❻ *sp.* (a) Eskrimde bir ayağı yerinde bırakıp öbür ayağı hızla öne atma eylemi: *Hamle yapmak;* (b) Haltercinin kaldırdığı halterin altından geçerken vücudunu sıçratması; (c) Kürek yarışında, kürekçilerin küreğin hareketini hızlandırma eylemi. [*İng.* Attack; *Fr.* Attaque]. ◉ **doğru** ~, *sp.* ◘ Doğru. ◉ **ilk** ~, *oyun.* Oyunda ilk çıkışı yapma hakkı.

~ **etmek,** Atılmak, saldırmak. [*İng.* To make an attack].

~ **gergisi,** ◘ Gergi.

~ **yapmak,** *dey.* Büyük islere girişmek, ileriye doğru bir adım atmak. [*İng.* To assault, to dash or push, to make great efforts, to attack; *Fr.* Attaquer, faire une sortie]

hamleci, i. Durumunu geliştirmek gücü gösteren, hamle yapan: *Hamleci bir insan.*

haml.etmek(-i,-e), b.f. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* § ❶ Yüklemek, yormak, isnat etmek. [*İng.* To attribute, to ascribe, to impute (to); *Fr.* Attribuer, imputer, mettre sur le compte de]. § ❷ *mec. (sırtına)* Vermek, yüklemek. [*İng.* To load; *Fr.* Charger].

hamlık,-ğı, i. § ❶ Ham olma hali. [*İng.* Unripeness, greenness, immaturity; *Fr.* Immaturité]. § ❷ Idmansızlık, acemilik, tecrübesizlik. [*İng.* Rawness, lack of experience or of training; *Fr.* Mollesse]. § ❸ Çiğlik. [*İng.* Crudeness; *Fr.* Crudité].

hamlinit,-ti, i. *Fr. hamlinite. min.* Hidratlı alüminyum ve stronsiyumun doğal fosfatı. [*İng.* Hamlinite].

ham.madde, b.i. *Osm.* < *Fars. ham* + *Ar. madde.* (a) Bir şeyin meydana getirilmesi için ele alınıp işlenilen temel madde: *Şekerin ham maddelerinden biri pancardır. Endüstrinin başlıca işi, ham maddeleri işlemektir.* [*İng.* Raw material; *Fr.* Matière premiere]. (b) *sny.* Tabiattan elde edilen ve sanayide kullanılan madde: *Petrol, maden filizi, kopra, pamuk v.b.* [*İng.* Raw material; *Fr.* Matière premiere].

~ **birleşimi,** *matb.* kâğıt imalinde kâğıdın hamuruna giren ve Hollenderde bir bütün hamur halinde birleşip karışan selüloz, odun hamuru, dolgu maddeleri, tutkal, kazein, boya gibi ham maddelerin tümüne birden verilen ad. Odunlu kâğıtlar yalnız talaşından olamaz. En âdi cins gazete kâğıtlarında yalnız % 70-80 odun hamuru ve % 20-30 seluloz vardır. [*Fr.* Mélange de matière brute].

~ **sütü,** *matb.* Kâğıt fabrikasında hazırlanmış olan, tekneden kâğıt makinesine gelen bulamaç kıvamındaki süte benzeyen kâğıt hamuru. [*İng.* Stuff-milk].

~ **lere ilâve edilen değer,** *ikt.* Ham maddelere imalât sonucunda ilâve edilen değer. [*İng.* Value added].

Hammadiler, ç. öz. i. Magrıp'ta hüküm süren berberî hanedanı (1017-1152). *Hammad Ibn Bulukkin* tarafından kuruldu. [*İng.* Hammadides; *Fr.* Hammadides, Banu Hammad].

hammamiye, i. <*hammâm*>*hammâmiyye. esk. ed.* Divan edebiyatında hamam ve hamamdaki bir güzeli anlatan manzume. Şekil olarak, genellikle kaside veya müsaddes kullanılır. [*İng.* Poem about public baths].

Hammurabi, öz. i. Babil imparatoru. [*İng.* Hammourabi; *Fr.* Hammourabi, Hammourapi].

~ **kanunları,** *tar.* Babil kralı Hammurabi'nin düzenlediği, tarihin ilk yazılı kanunları. [*İng.* Code of Hammourabi; *Fr.* Code d'Hammourabi].

hampayı, i. *ağ. iş.* Zıvanalı geçmeleri sağlamlaştırmak amacı ile, zıvanadan genellikle üçte biri oranında çıkarılan parça.

hampir, i. ünl. *arg.* Öfkeyi, kavgayı kızıştırmak için olan bağırtı.

Hampshire, öz. i. Ingiltere'nin güneyinde idare bölümü. Idare merkezi *Winchester*'dir.

~ **domuzu,** Berkshire domuzuna çok benzeyen domuz ırkı. Hampshire domuzunun rengi siyahtır, ön bacakları ve omuzu kemer şeklinde beyaz olur. A.B.D.'de yetiştirilir. [*İng.* Hampshire pig; *Fr.* Proc Hampshire].

~ **koyunu,** Ingiliz asıllı koyun ırkı. Bu koyunların yüzü ve ayakları koyu kahverengi veya siyah olur. [*Fr.* Mouton Hampshire].

hampshirit,-ti /hemşayrt/, i. *Fr. hampshirite.* < *Yer adı Hampshire*'dan. *min.* Hidratlı doğal magnezyum silikat. *(Talk çeşidi).* [*İng.* Hampshirite].

hampsonmetre, i. *Fr. hampsonmètre.* Hampson tarafından icat edilen ve soğutma tesislerinde, buharlaştırıcının veya ayırıcının sıvı düzeyini ölçmeye yarayan âlet. [*İng.* Hampsonmeter].

hamra /hamrâ/, s. *Osm.* < *Ar.* Kırmızı, kızıl. [*İng.* Red; *Fr.* Rouge].

hamse, i. *ed.* Divan edebiyatında aynı ozanın yazdığı 5 mesnevi. [*İng.* Set of a poet's five works in the mesnevi form].

hamsi, i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Hamsigiller *(Engraulidae)* familyasına giren bir balık türü. Uzunluğu 10-16 sm. kadar olur. Gövdesi uzun ve yandan basıktır. Ağız açıklığı gözlerin gerisine kadar uzanır. Sırt tarafı yeşil-mavi veya siyaha yakın koyu mavi, yan ve karın tarafları parlak gümüşî beyazdır. 2-3 yıl kadar yaşar; bir yaşına doğru erginleşir. Eti çok lezzetlidir. Akdeniz, Karadeniz ve Batı Avrupa kıyılarında yaşar. Bu türün Karadeniz'in güneyinde yaşayan ırkına **Karadeniz hamsisi** *(E. encrasicholus ponticus)* denir. Kuzey Karadeniz'de yaşayan ırkına ise **Azak hamsisi** *(E. encrasicholus maeoticus)* denir. [*Lat. Engraulis encrasicholus; İng.* Anchovy; *Fr.* Anchois]. ◉ **Avustralya** ~ **si,** *zool.* Hamsigiller *(Engraulidae)* familyasına giren bir balık türü. Avustralya kıyılarında yaşar. [*Lat. Engraulis australis*]. ◉ **Azak** ~ **si,** *zool.* ◘ **Hamsi;** ◉ **Japon** ~ **si,** *zool.* Hamsigiller *(Engraulidae)* familyasına giren bir balık türü. Pasifik Okyanusunda yaşar. [*Lat. Engraulis japonicus*]; ◉ **Karadeniz** ~ **si,** *zool.* ◘ **Hamsi.**

~ **kurban olur mu?** — Kanı da var, canı da, (**Hamsi niçin kurban olmasın; Kanı da var, canı da**), *at.* Yanlış is yapmaya kararlı olanlar, bunun doğru olduğunu kanıtlamaya çalışırlar.

~ **saçması,** Çadır şeklinde el ile kullanılır gür gözlü ve hamsi avlamada kullanılan bir ağ çeşidi.

hamsigiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Yumuşak-yüzgeçliler

(Malacopterygii) alt takımına giren bir familyası. Bu küçük familyanın üyelerinin ağzı geriye doğru çok yarık olup alt çeneleri gericedir. En ünlü türü **Hamsi** *(Engraulis encrasicholus)* dir. [*Lat.* ve *Ing. Engraulidae; Fr.* Engraulidés].

hamsin /hamsîn/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Arapça «*elli*» anlamında olup Halk takviminde erbaînden sonra Kasımın 85'inci günü ve 31 Ocakta başlayan elli günlük kış dönemine denir. § ❷ *coğr.* Libya ve Mısır'ın kıyıya yakın bölgelerinde esen çok sıcak, kuru, tozlu, dumanlı ve Sirokko, Samyeli özelliğinde bir yel. [*Ing.* Khamsin; *Fr.* Chamsin].

hamster, i. *zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, *Cricetidae* familyasından bir memeli cinsi. Kobaydan daha küçük bir hayvandır. Postu açık aşı boyasına benzer sarı renkte, karnı kara olup göğsünde beyaz bir benek vardır. Yanaklarında keseler bulunur. Topladığı taneleri, yer altında yuvasına yığar. Yalnız yaşar. Çok zararlı bir hayvandır. Avrupa ve Batı Asya'da yaşar. *C. cricetus* en tanınmış türü olup uzunluğu 20, kuyruğu 3 sm. [*Lat. Cricetus; Ing.* ve *Fr.* Hamster]. ☆ *Eşanl.* **cırlak sıçan.** ◘ *379.*— **MEMELİ HAYVANLAR.** ◉ **pirinç ~** i, *zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Sıçangiller *(Muridae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 3.5, kuyruğu 2 sm. Güney Rusya ve Iran'da yaşar. Pirinç tarlalarına zarar verir. [*Lat. Cricetulus phaeus; Ing.* Grey hamster]. ☆ *Eşanl.* **pirinç cırlak sıçanı.**

hamt(-e), i. *Osm.* < *Ar. hamd.* Tanrıya övgü, sunma, Tanrıya olan şükran duygularını bildirme. [*Ing.* Grateful praise, a giving praise and glory to God].

~ olsun, Halden hoşnutluk anlatır, Tanrıya övgü olsun: *Hamt olsun, işimiz iyi gidiyor.* [*Ing.* Praise be to God! glory to God!; *Fr.* Dieu soit loué!].

hamul /hamûl/, s. *Osm.* < *Ar. haml. esk.* Dayanıklı, çok tahammülü olan. [*Ing.* Patient, long-suffering, forbearing].

hamule /hamûle/, i. *Osm.* < *Ar. haml. esk.* § ❶ Yük. [*Ing.* Burden, load; *Fr.* Charge, chargement]. § ❷ Gemi yükü. [*Ing.* Cargo; *Fr.* Cargaison, fret,chargement].

~ defteri, *ikt.* Gemi simsarının tuttuğu ve gemiye yüklenen malların kaydına yarayan defter. [*Ing.* Cargo book].

~ senedi, *ikt.* Eşyayı gönderen kimselerle demiryolu idaresi arasında akdedilen nakliye sözleşmesi. [*Ing.* Railroad bill of lading; *Fr.* Lettre de voiture].

~ tonu, *den. huk.* Bir ticaret gemisinin yüklemiş olduğu ticaret eşyasının tümü.

hamur, i. *Osm.* < *Ar. hamîr.* § ❶ Onun veya ona benzer bir maddenin su ile veya başka sulu bir şeyle karıştırılıp yoğrulmasından meydana gelen yumuşak madde: *Hamur tutmak, Hamur yoğurmak.* [*Ing.* Paste; *Fr.* Pâte]. § ❷ Ekmek mayası: *Hamursuz ekmek.* [*Ing.* Leaven; *Fr.* Levain]. § ❸ *(Kâğıt hk.)* Nevi, kalite: *Birinci hamur kâğıt.* [*Ing.* Quality; *Fr.* Espèce, qualité]. § ❹ s. *(Ekmek ve hamur işleri hk.)* İyi pişmemiş: *Bu fırın hep hamur çıkarıyor.* [*Ing.* Half-baked; *Fr.* Cru]. § ❺ *mec.* Hammadde, asıl, maya, cevher: *Onun hamuru kötü.* [*Ing.* Origin, essence, stock; *Fr.* Nature, origine, pâte]. § ❻ *san.* Sıvı ile sulp arasında yumuşakça olan ve herhangi bir sulu madde ile karıştırıp, macun gibi işlenir bir hale getirilmiş madde. [*Ing.* Paste; *Fr.* Pâte]. § ❼ *balıkç.* Ekmek içi, patates veya peynir gibi maddelerin karışımıyle yapılan ve genellikle tatlı su balıklarını avlamak için kullanılan balık yemi. [*Ing.* Paste; *Fr.* Pâte]. § ❽ *camc.* Sırçalaşmanın başlangıcında elde edilen opalin türünden pirinç hamuru. *(Bu usul, Bohemya camcıları tarafından bulunmuş ve Louis-Philippe zamanında Fransa'da yaygınlaşmıştır).* [*Ing.* Paste; *Fr.* Pâte de riz]. § ❾ *heyk.* Heykeltraşların kalıbın içine doldurdukları balmumu veya toprak parçası. § ❿ *kibritçilik.* Koyu kıvamı yüzünden hamur adı verilen ve kibrit başlarının yapımı için kibrit çöpleri batırılan karışım. [*Ing.* Paste; *Fr.* Pâte]. § ⓫ *taşbil.* Mikrolitli porfirik dokulu iç kayalarda üzerinden iri billûrların koptuğu düzgün zemin. *(Mikroskopta camlı veya camsız mikrolitler ayırt edilir).* [*Ing.* Paste; *Fr.* Pâte]. ◉ **~ u yollu kâğıt**, Hamuru yol yol kâğıt. [*Fr.* Papier verge]. ◉ **ağaç ~ u**, ◘ **Ağaç.** ◉ **bir ~ etmek**, *dey.* Çeşitli şeyleri birlikte karıştırmak. [*Ing.* To combine in to one mass]. ◉ **bir ~ olmak**, *dey.* Bir toplulukta iyice anlaşmak, kaynaşmak. [*Ing.* To be combined into one mass]. ◉ **boya ~**, *matb.* ◘ **Boya.** ◉ **elinin ~ uyle erkek işine karışma**, *dey.* Ancak erkeklerin yapabileceği işlere karışan kadınlar için söylenir. [*Ing.* To set out to do something beyond one's power, *(of a woman)* to try to do a man's job]. ◉ **çimento ~ u**, Çok iyi karıştırılmış kireç ve kil karışımından *(ıslak veya kuru)* meydana gelen ve çimento yapımında kullanılan hamur. [*Ing.* Cement slurry]. ◉ **kâğıt ~ u**, *kâğıtç.* Eski kâğıt ve bezlerden, odundan, samandan elde edilen ve kâğıt yapımında kullanılan lifli madde. [*Ing.* Paper pulp; *Fr.* Pâte à papier]. ◉ **karton ~ u**, ◘ **Kartonpiyer.** ◉ **pişmiş ~**, *süsl. san.* Ilk olarak Venedik'te kullanılan süsleme tekniği; bu usulde pirinç hamuru ila bir alçak kabartmanın kalıbı alınır, sonra fırında kurutulur. *(Karartma tahta çekmecelerin üstüne yerleştirilerek yaldızlandıktan sonra, kuyumcu elinden çıkmış etkisini verirdi).* [*Ing.* Baked paste; *Fr.* Pâte cuite].

~ açmak, Hamuru inceltip yufka haline getirmek. [*Ing.* To roll out dough; *Fr.* Etendre de la pâte au rouleau].

~ boya, ◘ **Boya.**

~ fırçası, *mutf.* Hamur işlerinin üstüne yumurta sarısı sürmek için kullanılan küçük fırça.

~ gibi, *dey.* § ❶ Yorgunluktan eli ayağı tutmaz, bitkin halde. [*Ing.* Exhausted; *Fr.* Épuisé]. § ❷ *(Unlu yiyecekler hk.)* İyi pişmemiş. [*Ing.* Doughlike, soft, limp, flabby]

~ gibi olmak, *dey.* Çok yorulmak. [*Ing.* To get very tired, to be exhausted].

~ haldeki maden, *met.* Yumuşayıp ergimeye başlayan maden. [*Ing.* Soft metal; *Fr.* Métal en pâte].

~ işi, *mutf.* Hamurdan yapılmış yiyeceklerin genel adı. [*Ing.* Pastry; *Fr.* Pâtisserie].

~ işine karışmak, *dey.* Bir kimse, beceremiyeceği işe kalkmak. [*Ing.* To meddle in a delicate or disagreable matter].

~ keseceği, *mutf.* Üçgen biçiminde, saplı yufka yapılmış hamuru kesmek, teknedeki ve tepsideki hamuru kazıyarak çıkarmak için kullanılan bıçak.

~ kolası, *tekn.* Kundakcıların yarı sert işlerde yapıştırıcı olarak kullandıkları su ile un karışımı. *(Bunu aynı zamanda boyacı ve yapıştırıcılar, duvar kâğıdı ve afiş yaptırmada kullanırlar).* [*Ing.* (Flour) paste; *Fr.* Colle de pâte].

~ makinesi, *fırınc.* Hamur yoğurmaya yarayan araç. [*Ing.* Kneading machine; *Fr.* Pétrin mécanique, pétrin].

~ sepeti, *fırınc.* Ekmek pişmeden önce içinde hamur mayalanan küçük, sapsız sepet.

~ tahtası, *mutf.* Üzerinde hamur yoğurulan ve açılan yuvarlak veya hare şeklinde kısa ayaklı bir cins masa. [*Ing.* Pastry board; *Fr.* Planche à pétrin].

☆ *Eşanl.* **yastığaç.**

~ tatlısı, Hamurla yapılmış çeşitli tatlıların genel adı.

~ teknesi, İçinde ekmek hamuru yoğurulan bir çeşit sandık. [*Ing.* Kneading trough; *Fr.* Pétrin huche (à pétrir), maie].

~ tutmak, *mutf.* Yapılacak hamur çeşidine göre una su, süt veya yumurta karıştırarak bir hamur hazırlamak. [*Ing.* To prepare dough by kneading].

~ yoğurmak, *mutf.* Hamuru elle veya makineyle karıştırmak, bastıra bastıra özleştirmek. [*Ing.* To knead dough; *Fr.* Pétrir la pâte].

hamur.boya, b.i. *san.* (a) Hamur gibi yumusakça boya. Yağlıboyada kullanılan boyalar hamur halinde ezilerek kalaydan tulumlar içinde saklanır ve lâzım geldikçe boya tablası üzerine sıkılarak kullanılır. Ezilmemişlerine toprak boya ve toz halinde olanlara toz boya denir. [*Ing.* Paste-colour; *Fr.* Couleur en pâte]; (b) Boya resimde resim muşambası üzerine konmak üzere boya tablası üzerinde hazırlanan hamur halindeki boyalara denir. [*Fr.* Couleur en pâte]. ◉ **kalın ~**, Bir resimde lâpa lâpa boyalar sürerek kabartılar hâsıl etmek ve bu kabartılar üzerine gelen ışıklar dolayısıyle meydana gelen parlak ve gölgeli kısımlar sayesinde kabartı elde etmek usulü. *(Bu tarzda kalın hamur boya ile işlenen resimler saydamlığından çok kaybederler ve tıpkı bir mala ile sıvanmış gibi görünürler. Bütün eski İtalyan, İspanyol ve Flaman resim üstatları hamur boya ile çalışırlardı. Fakat bu boyaları kalın hamur boya halinde pürüzlü ve kabuk oluşturacak surette koymayıp ince ve düz bir tabaka teşkil edecek surette işlerlerdi).* [*Ing.* Impasting; *Fr.* Empâtement].

~ çalışmak, *res.* Resim yaparken boyaları kalın olarak koyup daha taze iken resim üzerinde birbirine karıştırmak ve hamur etmek suretiyle işlemeye denir ki bu suretle elde edilen renkler boyanın kurumasından sonra üstüne saydam renklerden daha cisimli olursa da o derece saydam olmaz. [*Fr.* Peindre en plein pâte].

hamurcu, i. Büyük evlerde, konaklarda ahçıların yalnız hamur işlerini yapanı; Fırında hamur yoğuran işçi. [*Osm.* Hamurkâr; *Ing.* Pastry-cook; dough kneader *(in a bakery); Fr.* Pâtissier].

hamurkâr, i. ve s. *Osm.* < *Ar. hamur* + *Fars. kâr.* ◘ **Hamurcu.**

hamurlamak(-i), f. *(Tencere kapağının çevresini buğu çıkarmaması için)* Hamurla sıvamak. [*Ing.* To lute; *Fr.* Luter, boucher].

hamurlanmak, nsz. f. Hamura bulanmak: *Ellerim hamurlandı.*

hamurlaşmak, f. § ❶ Hamur kıvamını almak. [*Ing.* To become soggy; *Fr.* Se ramollir]. § ❷ *mec.* Gevşemek. [*Ing.* To become flabby; *Fr.* Se ramollir, se relâcher].

hamurlaştırma, i. § ❶ Hamur haline getirme: § ❷ *sabunculuk.* Yağlı maddeler ile alkaliler arasında tam bir karışım sağlayan işlem.

hamursu, s. Hamur halinde (kıvamında) bulunan, iyi pişmemiş, az hamur: *Hamursu bir ekmek.* [*Ing.* Pasty, clammy; *Fr.* Pâteux,-euse, en pâte].

hamursuz, s. ve i. § ❶ Mayalanmamış hamurdan yapılan *(ekmek): Hamursuz ekmek.* [*Ing.* Azymous, unleavened *(bread); Fr.* Azyme]. § ❷ *din.* Musevîlerin Mısır'dan çıkışının hatırasını canlı tutmak amacıyle Hamursuz bayramlarında yedikleri mayasız ekmek. [*Ing.* Azyme; *Fr.* Azyme].

~ bayramı, İbranîlerin Mısır'dan çıkışını anmak amacıyle her yıl kutladıkları bayram. [*Ing.* The Jewish feast of passover; *Fr.* Fête des azymes].

hamursuzcular, ç.i. Ortodoksların âyinlerde mayasız ekmek kullanan katoliklere verdikleri ad. [*Ing.* Azymites; *Fr.* Azymites].

hamurumsu, s. ◘ **Hamursu.**

hamuş, s. *Osm.* < *Fars.* Susan. [*Osm.* Sükût eden; *Ing.* Silent, dumb; *Fr.* Silencieux,-euse, muet,-ette].

☆ *Eşanl.* **epkem, samit.**

hamut,-du, i. *Isl.* Araba koşumunda atların boyunlarına geçirilen ağaç ve meşinden çember. [*Ing.* A draft-horse collar; *Fr.* Collier d'attelage, collier de cheval]. ◘ *ŞEKIL: 327.* — **KOŞUM.**

hamzaviye, i. *Osm.* < *Ar. hamzaviyye. tasav.* Bayramiye tarikatı şubelerinden biri. Kurucusu Bosna'lı *Hamza Bâli*'dir.

hân /hân/, i. *Osm.* < *Fars.* Yemek, *(ziyafet)* sofrası. [*Ing.* Dining table; *Fr.* Table à manger].

han[1], i. ç: **hânân**. *Osm.* < *Fars.* § ❶ *esk. T. kan. sosy.* Eski Türklerde kağana bağlı veya kendi başına buyruk, ikinci derecede bir devlet başkanı. [*Ing.* Khan, king; *Fr.* Khan]. § ❷ Osmanlı padişahlarının, adlarının sonuna getirilen san: *Sultan Selim Han.* [*Ing.* ve *Fr.* Khan].
☆ *Eşanl.* **emir, hâkim, hükümdar, hakan.**

han[2] /hân/, ç: **hânât**. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konaklamalarına yarayan bina; kervansaray: *Bu gece handa konakladık, Hangi hana ineceğiz?* [*Ing.* Caravanserai, hostelry, inn; *Fr.* Caravanserail, hôtellerie]. ☆ *Eşanl.* **otel, misafirhane, iş hanı.** § ❷ Büyük şehirlerde serbest meslekte olanların oda veya daire tutup iş gördükleri birkaç katlı bina: *Vakıf hanında yazıhanesi vardır.* [*Ing.* Large commercial building].
~ **avlusu**, ◘ Avlu.
~ **gibi**, *dey.* Gereğinden çok geniş olup kullanışlı olmayan yerler için söylenir. [*Ing.* Vast; *Fr.* Vaste].
~ **hamam sahibi**, *dey.* Oldukça çok mülkü olan kimse. [*Ing.* A man of property, rich; *Fr.* Personne qui possede des immeubles].

hana, i. Halı, kilim veya bez dokumaya mahsus tezgâh.

hanay, i. *h.d.* § ❶ Eski türk evlerinde önü açık geniş sofa. [*Ing.* Hall, large room]. ☆ *Eşanl.* **hol.** § ❷ Iki ve daha çok katlı ev. [*Ing.* House with one or more stories].

hanayit,-ti, i. *Fr. hannayite. min.* Hidratlı magnezyum ve amonyum doğal fosfatı. [*Ing.* Hannayite].

han.bağı, b.i. *tasav.* Hacı Bektaş dergâhındaki bağlardan birinin adı. *(Burada bir tekke vardı. Mihman evine giderek destarsız taç giyecek dervişler, bir süre burada ve dede bağında hizmet ederlerdi).*

han.balık,-ğı, i. *sosy.* Hanın oturduğu ve devletin merkezi olan şehir. [*Ing.* Capital; *Fr.* Capitale].

hanbelî, i. *(Ahmet Ibn Hanbel'in adından).* § ❶ *din.* Islâm mezheplerinden biri. § ❷ Bu mezhepten olan kimse.

han.berduş, b.i. *Osm.* < *Fars.* Evi omuzunda, yersiz, yurtsuz, serseri.

hancı, i. Han işleten veya handa çalışan kimse. [*Ing.* Innkeeper; *Fr.* Aubergiste]. ⊙ **ben ~, sen yolcu iken elbette bir gün gene görüşürüz**, *dey.* «*Er veya geç birgün yine işin düşer, bana muhtaç olursun*» anlamında kullanılır. [*Ing.* You may be glad of my help some day].
~ **sarhoş, yolcu sarhoş**, *dey.* Kimin ne yaptığı, ne ettiği belli değil.

hancılık,-ğı, i. § ❶ Hancının işi. [*Ing.* Inkeeping; *Fr.* Profession d'aubergiste; *Fr.* Prix de location payé à l'aubergiste]. § ❷ Hancıya verilen ücret.

hançer, i. *Osm.* < *Fars. hancer.* § ❶ Kamadan ufak, ucu eğri ve sivri, silâh olarak kullanılan bir çeşit bıçak. [*Ing.* Dagger; *Fr.* Poignard]. § ❷ *esk.* Işık huzmesi. [*Ing.* Ray of light]. § ❸ Sevgilinin kaş ve kirpiği. ⊙ **bağlama ~ i**, Binalarda ucu duvardan dışarıya demir gergi ve bağların duvarı bırakmaması için uçlarına geçirilmiş hançer gibi eğri demir parçaları. Bunların düzlerine kama ve uzunlarına kılıç adı verilir. [*Fr. Ancre*]. ⊙ **dimişki ~**, *tar.* Yeniçerilerin çok makbul sayarak bellerine taktıkları kakmalarla süslü hançer. [*Fr.* Poignard damasquine].

hançer.biçim, b.s. ◘ **Hançersi.**

hançere, i. *Osm.* < *Ar. hancere. anat. esk.* Gırtlak. [*Ing.* ve *Fr.* Larynx].

hançerî /hançerî/, s. *esk.* Gırtlakla ilgili olan. [*Ing.* Laryngeal; *Fr.* Laryngé,-ée, laryngien,-ienne].

hançeriye, s. *esk.* § ❶ **Hançeri'nin dişili.** § ❷ *bot.* ◘ **Latinçiçeğigiller.**

hançerlemek(-i), f. Hançerle vurmak, hançer saplamak. [*Ing.* To stab; *Fr.* Poignarder].

hançersi, hançerimsi, s. Hançer biçimi, hançer şeklinde olan. [*Osm.* Hançerî; *Ing.* Xiphoid, ensiform; *Fr.* Xiphoïde, ensiforme].

hand, i. *Ing. trm.* Değeri 10, 16 sm. olan Ingiliz-Amerikan uzunluk ölçüsü.

handan /handan/, s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Gülücü, gülen, güleç. [*Ing.* Laughing, smiling, cheerful, happy; *Fr.* Riant,-ante, rieur,-euse]. § ❷ i. Kadın adı.

handavallı, s. *arg.* ◘ **Andavallı.**

hande, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Gülüş, gülme. [*Ing.* Laugh, laughter; *Fr.* Rire, hilarite]. § ❷ Alay. [*Ing.* Flash, gleam; *Fr.* Moquerie, raillerie].
☆ *Eşanl.* **dıhk, istihza ,eğlenme.**

Handeşi, öz. i. *dilb.* Hint-ari dili; Bhili ve Marathi ile akrabadır; yaklaşık olarak 1,7 milyon kişi tarafından konuşulur. [*Ing.* ve *Fr.* Khandeshi].

handikap,-pı, i. *ing. handicap.* § ❶ *sp.* Kazanma imkânları oldukça eşit, çeşitli nitelikte atların katıldığı koşu; § ❷ *mec.* Engel, elverişsiz durum. [*Fr.* Handicap].

handikapçı, i. At yarışlarında at yaşını, kazanmış olduğu mükâfatları, binicisinin ağırlığını göz önünde tutarak hangi handikap şartı ile koşuya katılacağını tespit eden görevli. *(Uygulanacak olan handikap şartları jokey kulupleri yönetmeliklerinde belirtilir).* [*Ing.* Handicapper; *Fr.* Handicapeur].

handikaplı, s. ve i. § ❶ *sp.* Değişik nitelikteki yarışmacıların, kazanma ihtimalleri denkleşik şekilde, özellikle kilo bakımından birbirlerine avans verdikleri veya birbirlerinden avans aldıkları yarışma için kullanılır. [*Ing.* Handicapped; *Fr.* Handicapé,-ée]. § ❷ *psik.* Kendisiyle aynı yaştaki normal çocuklara göre, doğuştan veya gelişme çağında ortaya çıkmış bir gerilik gösteren çocuk için kullanılır. [*Ing.* Handicapped; *Fr.* Handicapé,-ée].

handiyse /han:diyse/, z. *h.d.* Nerede ise, hemen, pek yakında: *Handiyse gelecek.* [*Ing.* Any moment, now, soon; *Fr.* A tout moment].

hane /hâne/, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Ev. meşken, konut. [*Ing.* House, building; *Fr.* Maison] § ❷ Bölük, göz: *Dama tahtasında altmış dört hane var.* [*Ing.* Compartment, chamber, closet, cell; *Fr.* Compartiment, case; § ❸ *müz.* Türk musikisinde, peşrev gibi, saz parçalarının bölümlerinden her biri. [*Ing.* Section of an instrumental composition, note]. § ❹ Birtakım karelere veya küçük kısımlara bölüştürülmüş olan yüzeylerde o karelerden her biri. [*Ing.* Subdivision in a scheme or table, square *(of a chess board)*, rubric; *Fr.* Casier]. § ❺ Evlerin genellikle dört duvardan ibaret bir kare şeklinde olması dolayısıyle dörtköşe anlamına da gelir. [*Ing.* Square; *Fr.* Carre, carreau] § ❻ *ed.* Dörtlüklerden kurulu bir şiirin her bölümü. *(Divan edebiyatında şarkı, murabba; Halk edebiyatında koşma ve biçim bakımından benzerleri gibi dörtlük düzenine dayanan şiirlerin her dörtlüğü bir hanedir).* § ❼ *mat.* Ondalık sayı sisteminde bir sayının sağdan sola doğru rakamlarının derecelerine göre her birinin bulunduğu yer, basamak: *Birler hanesi, yüzler hanesi;* § ❽ *oyun.* (a) Satranç ve dama tahtasının karelerinden her biri. [*Ing.* Square; *Fr.* Case]. (b) Tavla oyununda, üzerine taş dizilen üçgenlerden her biri. [*Ing.* Point; *Fr.* Case].

hanedan /hânedân/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ *sosy.* Tarihçe anılmış bir kimseye dayanan soy; Monarşi ile yönetilen toplumlarda devletin başında bulunan yüksek soylu bir aile olup, kusaktan kuşağa geçen iktidarı temsil eder: *Osmanlı hanedanı, Selçuklu hanedanı.* [*Ing.* Dynasty; *Fr.* Dynastie]. § ❷ s. Belli ve büyük soydan gelmek, konuksever: *Hanedan adamdır.* [*Ing.* Courteous, hospitable; *Fr.* Personne généreuse et noble].

hanedanlık,-ğı /hânedânlık/, i. § ❶ Asillik, belli bir soydan oluş: *Osmanlı hanedanlığı.* [*Ing.* Nobility; *Fr.* Nobilité. § ❷ Kapısı gelene geçene açık olmaklık. [*Ing.* The courteous hospitality of a gentleman]. ☆ *Eşanl.* **konukseverlik, misafirperverlik, mükrimlik.**

hanefî /hanefî/, i. ç: **hanefiyyûn**, *Osm.* < *Ar.* § ❶ Islâmlıkta sünnet ehli denilen dört mezhepten biri: *Hanefî mezhebi.* [*Ing.* Hanafi; *Fr.* Hanifite]. § ❷ Bu mezhepten olan kimse. [*Ing.* Follower of the Hanafi school; *Fr.* Qui appartient à l'ecole hanafite].

hanefilik.-ği, /hanefilik/, i. Hanefi mezhebi. [*Ing.* Hanafite; *Fr.* Hanifite].

hanegi, s. *Osm.* < *Fars.* Ev halkından, evde bulunanlardan, evdeki. [*Ing.* Belonging to the house, domestic; *Fr.* Domestique].

haneli /hâneli/, s. *Osm.*<*Fars. ve T.* § ❶ Hanesi olan: *Beş haneli bir köy, Beş haneli bir rakam.* [*Ing.* Of.. houses or families, having so many houses]. § ❷ Dama tahtası gibi dördüllere ayrılmış olan veya dördüller dizilmiş bulunan:*Haneli masa örtüsü, Haneli kumaş.* [*Ing.* Squares, squared; *Fr.* Quadrillé, à carreaux].
☆ *Eşanl.* **kareli.**

hanende /hânende/, i.ç: **hândegân**. *Osm.* < *Fars.* Şarkıcı, okuyucu. [*Ing.* Singer; *Fr.* Chanteur,-euse].

hanev, i. ◘ **Apartman.**

hangar, i. *Fr.* < *cerm.* § ❶Sundurma. Üstü kapalı, yanları açık olan ve eşyayı yağmurdan korumak için yapılan yer. [*Ing.* (Open) shed, shelter, lean-to]. § ❷ Uçakların barındığı kapalı yer. [*Ing.* Hangar]. ⊙ **deniz ~ı**, *den.* Teknelerin yüzer durumda içine alındığı veya karaya çekildiği üstü ve yanları kapalı yer.
~ **gibi**, *Çok* geniş ve büyük *(yer)*. [*Ing.* Very large, vast *(place)*].
~ **ücreti**, *hava.* Aerodrom hangarlarının kullanılmasına karşılık ödenen ücret. [*Ing.* Hangar fees; *Fr.* Taxes d'abri].

hangi /han:gi/, s. *esk. T. kangı.* § ❶ Iki veya daha çok şeylerden bir tanesini belirtecek bir cevap istemek için kullanılan soru sıfatı: *Hangi adam? Hangi yıl?* [*Ing.* Which, whichever; *Fr.* Quel? quelle?]. § ❷ Fiili dilek veya şart kipinde olan cümlelerde nesnenin veya tümlecin belirteni durumunda olduğu vakit nesnedeki kavramı genelleştirir: *Hangi kitabı açsanız, bulursunuz. (+ açacağınız her kitapta veya bütün kitaplarda bulursunuz).* [*Ing.* Whichever, whichsoever; *Fr.* Celui que, celui qui].
~ **akla hizmet ediyor?**, *dey.* Neden böyle davranıyor?
~ **biri?** *dey. (Çok olanlardan)* hangisi: *Hangi birini sayayım?* [*Ing.* Which one?; *Fr.* Lequel? laquelle?].
~ **dağda kurt öldü**, *dey.* Kendisinden iyilik umulmayan birinin bir iyilikte bulunması karşısında şaşma anlatmak için söylenir. [*Ing.* What a miracle! How did it happen?]
~ **gün vardır akşam olmadık**, *at.* Sona ermeyen hiç bir iyi durum, yıldızı sönmeyen hiçbir ünlü yoktur.
~ **peygambere kulluk edeceğini şaşırmak**, *dey.* Kimin sözünü yerine getireceğini bilemiyerek şaskınlık içinde kalmak.
~ **rüzgâr attı?** *şak.* Bir yere uzun zaman uğramamışken umulmadık bir zamanda çıkagelenlere söylenir. [*Ing.* What brought you here?; *Fr.* Quel bon vent vous amène?].
~ **taş pekse ,başını ona vur**, *dey.* Kendi kusuru yüzünden zor bir duruma düşen ve başkalarına yardım istemek için yüklenen bir kimseye öfkelenildiği zaman söylenir. [*Ing.* It is too late, nothing can be done and you yourself are to blame].
~ **taşı, kaldırsan, altından çıkar**, *dey.* Her işten anlayanlar veya her işe karışanlar hakkında söylenir. [*Ing.* He has a finger in every pie].

hangisi /han:gisi/, *zam.* Birkaç kişi arasından hangi şey: *Hangisi daha akıllı? Hangisi daha ucuz?* [*Ing.* Which; *Fr.* Quel, lequel, laquelle].

hanım, i. *T. han.* § ❶ Kadın adlarına eklenen saygı sözü: *Ayşe hanım, Ülker hanım, Hanım abla, Hanım yenge.* [*Ing.* Miss, Mrs; *Fr.* Madame, mademoiselle]. ☆ *Eşanl.* **bayan**; § ❷ Karı, eş: *Ali bey'in hanımı, Filânın hanımı.* [*Ing.* Wife;*Fr.* Femme].§ ❸ s. Kadınlığın bütün iyi niteliklerini taşıyan: *Hanım kadın, Hanım kız;* § ❹ Hizmetinde bulunulan kadın: *Binnaz kalfanın hanımı.*
~ **böceği**, *zool.* ◘ **Uğur böceği.**
~ **eli tuğla**, *inş.* Eni ve boyu normal tuğlanınkine eşit, ancak kalınlığı yarısından az olan bir çeşit tuğla. *(Hanım eli tuğlalar o-*

cakların zemini ve şömine duvarlarının kaplamasında kullanılır).

— **evlâdı,** *arg.* (a) Nazlı büyütülmüş, çıtkırıldım kimse. [*ing.* Mollycoddle, milksop, mother's boy; *Fr.* Enfant gâte]. (b) Piç. [*ing.* Bastard; *Fr.* Bâtard,-arde].

— **göbeği,** *mutf.* Bir cins hamur tatlısı, *(Un, su, sadeyağ ve az miktarda tuzla hamur tutturulur. Küçük kalın halkalar şekline getirilerek kızartılır. Şeker, su, limontuzu kaynatılarak hazırlanan şurupta bırakılır. Üzerine krem şantiye konur).* [*ing.* Sweet dish made with flour and eggs].

— **hanımcık,** *dey.* Davranışları iyi hanımlarınkine benzeyen. [*ing.* Perfect housewife, quiet and well-behaved girl or woman; *Fr.* Digne d'une bonne dame].

— **iğnesi.** *den. esk.* Eskiden kullanılan ince ve zarif bir cins kayığın adı. [*Ing.* Elegant and fine-built long rowing-boat].

— **kırarsa kaza, halayık kırarsa ceza,** *at.* Buyurucu durumunda olanların yaptığı yanlışlık hoş görülür; buyruk altındakilerin yaptığı yanlışlık suç sayılır.

— **ördeği,** *zool.* ◘ **Angıt.**

— **pabucu,** *bot.* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Salepgiller *(Orchidaceae)* familyasından bir bitki. [*Lat. Cypripedium calceolus; Ing.* Lady's slipper; *Fr.* Sabot de Vénus, sabot de la vierge].

— **parmağı,** § ❶ *mutf.* İnce uzun, parmak şeklindeki bir çeşit hamur tatlısı; § ❷ *bot.* Uzun taneli bir üzüm çeşidi. [*ing.* Kind of long grape].

— **sultan,** *teşk. tar.* Osmanlılarda padişah kızlarının dünyaya getirdiği kız. [*ing.* Daughter of a princess and a commoner; *Fr.* Fille d'une princesse du sang mariée a un particulier].

hanım.efendi, b.i. Saygı göstermek için kadın adlarının sonuna getirilen veya bu adların yerine kullanılan söz. [*ing.* Lady, madam; *Fr.* Dame, madame].

hanım.efendilik,-ği, i. Hanımefendi olma hali ve özelliği, hanımefendice davranış. [*ing.* Ladyhood; *Fr.* Caractère de dame].

hanımeli, b.i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Hanımeligiller *(Caprifoliaceae)* familyasından, Kuzey yarıküresinin hemen her tarafına dağılmış olan 180 kadar türü bulunan, kışın yaprağını döken, yarı herdem yeşil veya daima yeşil çalı, ağaççık ya da sarılıcı odunsu süs bitkisi cinsi. Tam kenarlı, ender olarak loplu, kısa saplı veya tamamen sapsız olan yaprakları karşılıklı dizilmiştir. Güzel kokulu çiçekleri çift çift bulunur. Meyva üzümsüdür. Güzel çiçeği dikkati çeken meyvelerinden dolayı 100'e yakın türü kültüre alınmıştır. Birkaç türü Türkiye'de doğal olarak bulunur; bazıları da bahçe ve parklarda süs bitkisi olarak yetiştirilir. Bunlar: *L. etrusca, L. iberica, L. orientalis, L. caprifolium, L. numulariifolia, L. periclymenum, L. xylosteum*'dur. [*Lat.* Lonicera; *ing.* Honey suckle *Fr.* Chevrefeuille]. ◘ *SEKİL 94.* — **SUS BİTKİLERİ II.**

hanım.eligiller, ç.b.i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Rubiales* takımından, 18 kadar cins ve yaklaşık olarak 400 türü bulunan, kuzey yarıkürede yetişen çalı, tırmanıcı odunlu veya çok yıllık otsu bitkileri kapsayan çiçekli bitki familyası, Loblu veya tüysü, kenarları çoğunlukla dişli olan yaprakları karşılıklı dizilmiştir. Çiçekler erdişi, aktinomorf veya zigomorf olup umbellaya benzeyen bileşik simoz durumlarda veya iki çiçekli küçük topluluklar halinde bulunur. Meyva bakka veya drupadır. Özellikle yapraklarda peklik verici bir madde bulunur. Ayrıca bu bitkilerde müshil özelliği taşıyan bir madde vardır. Birçok türleri bahçe ve parklarda süs bitkisi olarak yetiştirilir. Türkiye'de 3 cinsi *(mürver, gilaburu, hanımeli) ve 15 kadar türü yetişir.* [*Lat.* ve *Ing. Caprifoliaceae; Fr.* Caprifoliaces].

hanımlaşma, i. Kadının cinsel dişilikten kurtulduğu derecede ulaştığı hal.

hanımlaştırma, i. Kadını «*hanım*» haline getirme.

hanımlık,-ğı, i. Hanım olma hali ve özelliği: *Hanımlıktan haberi olmayan bir kadın.* [*Ing.* Quality and acts of a lady, ladyhood; *Fr.* Caractere de dame].

hani[1] /ha:ni/, z. *esk. T. kanyu.* § ❶ Nerede, ne oldu, nerede kaldı?: *Hani benim ısmarladığım kalem? Hani arkadaşınız gelmedi mi?* [*Ing.* Where, Where is it?; *Fr.* où, et alors, vous savez bien]. § ❷ Karşımızdakinin daha önceden bildiği bir şeyi kendisine hatırlatmak istediğimizi anlatır: *Hani geçen gün vapurda yanımda oturuyordu, işte o adam;* § ❸ Yapılan bir vaadi hatırlatan sözün başına getirildiği zaman sitem anlatır: *Hani bana kitap getirecektiniz? Hani ya beni yalnız bırakmayacaktınız);* § ❹ *Kimi zaman «bari»* anlamında kullanılır: Hani *benim kim olduğumu bilmese;* § ❺ «*Kaldı ki*», «*üstelik*» anlamına da gelir: *Hani yanlış da değil, işe yarar da değil hani;* [*ing.* Furthermore, in addition; *Fr.* En outre, outre cela, au surplus, de plus, du reste, d'autre part, par ailleurs, qui plus est...]. § ❻ «*Doğrusunu söylemek lâzım gelirse*» gibi bir anlamda da kullanılır: *Hani, pek de pahalı sayılmaz, istemiyor da değilim hani.* [*ing.* To tell the truth, frankly speaking (talking); *Fr.* Franchement].

—**yok mu,** *dey.* dikkati arkadan gelen söze çekmek için söylenir: *Ama buluncaya kadar da, hani yok mu ,akla karayı seçtim.* [*ing.* What about it?; *Fr.* On dit pour attirer, l'attention].

hani[2], i. *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Hanigiller *(Serranidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 25 sm. Erdişidir. Akdeniz'de yaşar. [*Lat. Serranus cabrilla; ing.* Comber; *Fr.* Serran cabrille, violon, sonneur, crabe]. ◘ *LEVHA: 15.* — **BALIKLAR.** ◉ **benekli** —, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Hanigiller *(Serranidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 25 sm. kadardır. Erdişidir. Akdeniz'de yaşar. [*Lat. Serranus hepatus; Ing.* Serranus; *Fr.* Serran hépatè]. ◉ **sarı** —, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Hanigiller *(Serranidae)* familyasından, kızıl sarı renkte hani türü. Uzunluğu 25 sm. kadardır. Akdeniz'de yaşar. [*Lat. Epinepheles gigas; ing.* Giant hind; *Fr.* Épinephèle géant].

☆ *Eşanl.* **rokoş.** ◉ **yazılı** —, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Hanigiller *(Serranidae)* familyasından. Basının iki yanında yazıya benzer benekleri olan bir hani türü; Uzunluğu 20-30 sm. Akdeniz'de yaşar. Eti yenir. [*Lat. Serranus scriba; ing.* Learned rock, fish; *Fr.* Serran écriture].

hanidir, z. Çoktan beri, epey zamandan beri: *Hanidir onu görmüyorum.* [*ing.* For a long time; *Fr.* Depuis longtemps].

hanigiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, dikenli yüzgeçliler *(Acanthopterygii)* alt takımına giren bir familyası: Çoğu denizlerde yaşayan 550 kadar türü vardır. **Berber balığı** *(Serranub anthias),* **hani** *(S. cabrilla),* **benekli hani** *(S. hepatus),* **yazılı hani** *(S. scriba),* **Sarı hani** *(Epinepheles gigas),* **levrek** *(Morone labrax)* iyi bilinirler. [*Lat. ve ing. Serranidae; Fr.* Serranidés].

hanis /hänis/, s. *Osm.* < *Ar.* Ettiği yemini yerine getirmeyen, içtiği andı yapmayan, antsıyan, ant bozan. [*ing.* One who breaks his oath, false swearer, purjurer; *Fr.* Parjure]

— **olmak,** Ant bozmak, sözünden dönmek. [*Ing.* To forswear oneself, to perjure oneself; *Fr.* Parjurer].

hanis, i. *arg. (İnsan hk.)* Çiftleşme.

☆ *Eşanl.* **ahtu, enöeksiyon, naturel, tıngırtı.**

hani ya, z. ◘ **Hani**[1].

hankah /hänkah/, i.ç: **hâvanık.** *Osm.* < *Ar.* Tekke, dergâh. [*ing.* Dervish monastery].

hanlık,-ğı, i. Han olma hali veya hanın ülkesi: *Hanlığı 12 yıl sürdü. Kırım Hanlığı.* [*ing.* Sovereignty, rulership, khanate; *Fr.* Khanat]

hanovriyen, i. *zool.* Cermen ırkına bağlı bir at ırkı, Hanover dolaylarında yaygındır. Ağır binek hayvanıdır. Doru veya açık dorudur. Nadiren gri veya beyaz renktedir. 1,60-1,68 m. boyundadır. Yürüyüşü kuvvetlidir. Eskiden topçulukta çok kullanılırdı.

hantal, s. § ❶ Kocaman ve kaba: *Hantal bir yazı masası,* hantal bir koltuk; [*ing.* Clumsy, coarse; *Fr.* Gros,-osse, difforme]. § ❷ İşi ve davranışları kaba ve yavaş olan: *Ne hantal adam!* [*ing.* Unnecessarily large, huge; *Fr.* Lourdaud,-aude, indolent,-ente].

☆ *Eşanl.* **kabasaba, hamhalat ,kupat, abullabut** *(argo),* **hırbo** *(argo),* **battal ,havaleli, lenduha.**

☆ *Karş.* **zarif, ince, nazik, kibar, ufak tefek.**

hantallaşmak, f. Hantal veya kaba hale gelmek. [*Ing.* To become clumsy, coarse, or clownish; *Fr.* Devenir gros, devenir difforme].

hantallık,-ğı, i. Hantal olma durumu. [*Ing.* Clumsiness, coarseness, clownishness].

hanüman /hänümän/, i. *Osm.*<*Fars.* **hânmân.** § ❶ Ev, bark, ocak: *Hanüman-ı harap oldu.* [*ing.* Home; *Fr.* Maison]. § ❷ Ev halkı, çoluk çocuk. [*Ing.* Family; *Fr.* Famille].

hap[1],-bı, i. *Osm.* < *Ar. habb. ecz.* § ❶ Hasta tarafından kolay yutulabilmesi için ufak ve yuvarlak tane haline konmuş ilâç hamuru: *Hap almak, hap yutmak.* [*ing.* Pill; *Fr.* Pilule]. § ❷ *den.* Dökme hamulenin iyice istif edilmesi ve döküleri yerde boş yer bırakılmaması; § ❸ *arg.* Bir içimlik afyon. [*Ing.* Dope]. ◉ — **ı yutmak,** *dey. tkz.* § ❶ Bir işte çok zararlı kötü bir hale düşmek, bitmek, mahvolmak: *Mal bollaşınca istifçiler hapı yuttu.* [*ing.* To be done for, to be in trouble; *Fr.* Avaler la pilule]. § ❷ **ölmek;** [*Ing.* To die; *Fr.* Mourir]. ◉ **buğu** — **ı,** *tıp.* ◘ **Buğu;** ◉ **dil altı** — **ı,** *tıp.* Yutulduğu takdirde mide özsuyunun etkisiyle bozulduğu için mukozası yoluyle soğurulması istenilen ilâçların alınması için kullanılır. *(Özellikle hormonlar bu yolla verilir.)* [*Ing.* Sublingual pil; *Fr.* Pilule souslingual]. ◉ **doğumu önleyici** — **lar,** *tıp.* Gebeliği önlemek amacıyle ağızdan alınan hormon tabiatında madde; [*ing.* Contraceptive pills; *Fr.* Pilules contraceptive, pilules]. ◉ **iri** —, *vet.* Atlara ve sığırlara yutturulmak üzere hazırlanan ceviz iriliğinde yuvarlak veya oval hap. *(İri hapla hayvana verilecek ilâç, bal veya melas ile karıştırılır; yutulacak kıvamı vermek için, etkisiz bir toz /centiyana, meyankökü/ katılır. İri hap ya elle veya bir çubukla ya da özel bir araçla ağzın dip kısmına konur).* [*ing.* Dope; *Fr.* Doping].

— **etmek,** *den.* Yük gemilerinin yük ambar ve sarnıçlarına dökme olarak konulan yükü *(kömür, hububat, akaryakıt, v.b.)* ambar veya sarnıcı tamamen dolduracak miktarda almak.

— **etmez,** *arg.* Kurnaz, açıkgöz, olan *(oyunda) Hap etmez, dikkat et!* [*ing.* Sly, cunning, shrewd; *Fr.* Fin, ruse, madre, retors].

☆ *Eşanl.* **bizden, çakal, kaşarpeyniri, yemez..**

hap[2], i. *yans. (Çocuk dilinde)* Yutma sesi [*ing.* Sound of snapping, snap].

— **diye,** *dey.* Birdenbire *(kapma).*

— **etmek,** *dey.* Yutmak, yemek.

hapaks, i. *Fr. hapax* < «*bir defa söylenmiş şey*» *anlamında, yun. hapaks legomenon'un kısaltılması). dilb.* Tek örneği bilinen kelime veya deyim.

hapaz, i. *arg.* Yiyinti: *Aklı, fikri hep hapazda.* [*Ing.* Pickings, food; *Fr.* Paume, poignee].

hapıcık,-ğı /ha:pıcık/, i. *(Çocuk dilinde)* «*Bir şeyi ağızla kapmak*» anlamına gelen hapıcık yapmak deyiminde geçer.

hapır hapır, hapır, b.z. *yans.* İştahlı ve gürültülü bir tarzda *(yemek).*

hapis,-psi, i. *Osm.* < *Ar. habs.* § ❶ Bir yere kapatıp salıvermeme: *Hapis cezası giydi.* [*Ing.* Confinement, imprisonment; *Fr.* Peine de prison]. § ❷ Tutma, koyuvermeyis: *İdrarı çok hapsetmek iyi değildir.* [*ing.* Retention; *Fr.* Rétention]. § ❸ Kapatma, alıkoyma, bir yerde tutma: *Parayı hapsetmektense iş etmek daha iyidir.* [*Ing.* Arrest, witholding; *Fr.* Arrêt, suspension]. § ❹ Suçluların kapatıldığı yer, hapishane, cezaevi: *Hapse attılar, Hapisten çıktı.* [*Ing.* Prison, jail, penitentiary; *Fr.* Prison, pénitencier, maison d'arrêt]. § ❺ Cezaevine kapatılmış kimse, hapsolunmuş kimse, mahpus: *Hapisleri gündüz bir saat avluya çı-*

karıyorlar, Hapisleri çalıştırmak kararlaştı, Üç gündenberi o adam hapistir. [*Ing.* Prisoner, convict; *Fr.* Prisonnier,-ère, détenu, -ue]. § ❻ s. Kapatılmış, hapsedilmiş olan: *Hapis kitap, hapis adam, hapis para.* [*Ing.* Imprisoned, detained, blocked, retained; *Fr.* Emprisonne,-ée, détenu,ue, bloqué,-ée]. ◉ **~ ten kaçma,** *huk.* Kanunen hüküm giymiş olan, suçlunun cezaevinden kaçması. [*Ing.* Breach of prison]. ◉ **hapse atmak,** *dey.* Tutuklamak. [*Ing.* To cast into prison; *Fr.* Emprisonner, incarcérer, écrouer]. ◉ **ağır ~ cezası,** *huk.* Hükümlüyü bir süre geceli gündüzlü tek başına bir hücrede tutmak, bir süre de geceleri hücreye kapatmak üzere gündüzleri çalıştırmak şeklindeki hapis cezası. [*Ing.* Penal servitude, imprisonment with hard labour; *Fr.* Peine de réclusion criminelle]. ◉ **borç için hapis,** *huk.* ◘ **Borç**[1]. ◉ **göz hapsi,** *huk.* ◘ Göz. ◉ **hafif ~ cezası,** *huk.* Ayrı hücreye kapatılmaksızın çektirilen hapis cezası. [*Ing.* Imprisonment, arrest; *Fr.* Arrêts, emprisonnement contraventionnel]. ◉ **katıksız ~,** *ask.* Tutuklulara sadece tayın verilip yemek verilmeyen hapis. [*Ing.* Detention on bread and water].

~ cezası, *huk.* 7 günden 20 yıla kadardır. Kanunda açıklama yoksa yukarı haddi beş yıldır. İnfaz sırasında, tek başına hücrede bulundurma hali yoktur. [*Ing.* Punishment of imprisonment; *Fr.* Peine de prison].

~ giymek (yemek), *dey.* Hapis cezasına çarpılmak. [*Ing.* To be sentenced to prison].

~ hakkı, *huk.* Alacağı ödeninceye kadar, alacaklıya, zilyetliğinde bulunan borçlunun menkul eşyasını veya kıymetli evrakını elinde tutma, bunların, malik olan borçlu veya üçüncü kişiye iade edilmesini reddetme ve gerektiğinde paraya çevirme imkânını veren hak. [*Ing.* Distraint right of retention, *(possessory)* lien; *Fr.* Droit de retention].

~ yatmak, Hükümlü olarak ceza evinde yatmak. [*Ing.* To be in prison; *Fr.* Être en prison].

hapis.hane /hapishâne/, b.i. *Osm.* < *Ar. habs.* + *Fars. hâne. huk.* Hürriyeti bağlayıcı cezaların infaz edildiği yer. [*Ing.* Prison, jail; *Fr.* Prison].

☆ *Eşanl.* **cezaevi.**

~ kaçkını, *dey.* Hapishaneye girmesi gerekirken ortada dolaşan suçlu veya kötü adam. [*Ing.* Worthy of prison, scoundrel; *Fr.* Chenapan coquin, scélérat, canaille, misérable, vaurien, gredin].

hapishaneci, i. Uzun zaman hapiste kalmış kimse.

hapishanecilik,-ği, i. Hapishanecinin hali.

hapislik,-ği, i. Hapiste bulunma hali: *Hapislik talihsizliktir.* [*Ing.* Imprisonment detention, confinement; *Fr.* Détention, emprisonnement, incarcération].

haplobiyontik, i. ve s. *Fr. haplobiontique. biy.* Haploid durumda yaşayan organizma.

haplodiplobiyontik, i. ve s. *Fr. haplodiplobiontique. biy.* Gelişme çevriminde, az veya çok uzun süren bir haplofaz ve bir diplofaz devre geçiren organizma. *Haplofazı uzun, diplofazı kısa süren haplodiplobiyontikler, her iki devrenin üstün olduğu organizmalardan daha az evrimlidir).*

haplofaz, i. *Fr. haplophase. biy.* Bir canlı varlığın, yaşama süresi içinde haploid olduğu devre. *(Bu durum hemen hemen yalnız bitkilerde görülür; bitkilerde eşeysel üremenin bu devresi sporla başlar, gametle sona erer; diplofaza oranla nispî gelişimi karayosunları hariç, son derece değişik, genellikle yok gibidir).*

haplografi, i. *Fr. haplographie.* Bir kelimede, tekrarlanması gereken harf grupunun yalnız bir defa yazılmasından doğan imlâ yanlışı. (Örnek: *klasism yerine klasizm).* [*Ing.* Haplography].

haplom, i. *Fr. haplome. biy.* Bir gametin taşıdığı kromozom miktarı. **N** harfiyle gösterilir. [*Ing.* Haplome; *Fr.* Haplome, génome].

☆ *Eşanl.* **genom.**

haplomitoz, i. *Fr. haplomitose. biy.* Özgül çekirdek bölünmesi; özellikleri boğumlanmayle gerçekleşen amitozu andırır. [*Ing.* Haplomitosis].

haplont,-tu, i. *Fr. haplonte. biy.* Zigotik kromozom sayısı almaşı görülen organizma; hücrelerinde sadece haploid sayıda kromozom bulunan organizma. *(Bir hücrelilerin çoğunluğu haplonttur). (Haplontlara yeşil suyosunlarından meselâ Chlamydomonos, Ulothrix ve Spirogyra'da, su askıları (Charophyceae) ve asklı mantarlar (ascomycetes) da rastlanır).*

☆ *Karş.* **diplont.**

haployid,-di, i. *Fr. haploïde* < *Yun. haploos* + sade + *eidos,* biçim. *biy.* ve *zool.* Bir seri, yani *n* kromozom sayısına sahip olma; olgun eseylik gözelerinin kromozom sayısı. [*Ing.* Haploid].

☆ *Eşanl.* **monoployid.**

☆ *Karş.* **diployid.**

~ safha, *biy.* ◘ **Haplofaz.**

haployidlik,-ği, i. *biy.* Haploid olanın durumu. [*Ing.* Haploidy; *Fr.* Haploïdie].

hapsen, z. *Osm.* < *Ar. habsen. esk.* Tutuklu olarak. [*Ing.* Under arrest; *Fr.* Aux arrets].

~ tazyik, *huk.* Hapisle sıkıştırma. Bir kimseyi, mecbur olduğu bir şeyi yapmaya zorlamak için kanuna dayanarak hapsetme. *(Türk İcra Hukukunda hukukî taahhütlerinden dolayı hapsen tazyik usulü yoktur. Ancak, kötü niyet sahibi borçlunun ihmal veya fena hareketi hapis cezası ile cezalandırılır. Mal beyanında bulunmayan borçlu, alacaklının talebi üzerine, beyanda bulununcaya kadar icra memuru tarafından hapisle tazyik olunur. Tanıklığın mecburi olduğu hallerde tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hapsen tazyik olunur).* [*Ing.* Arrest for debt; *Fr.* Contrainte par corps].

haps.etmek(-i,-e), b.f. § ❶ Bir suçluyu tutuklayarak hapishaneye koymak. [*Ing.* To confine, to detain, to incarcerate, to imprison; *Fr.* Emprisonner, incarcérer, écrouer, interner]. § ❷ Bir yere kapatıp salıvermemek: *Kediyi odaya hapsetti.* [*Ing.* To intern, confine; *Fr.* Enfermer]. § ❸ *mec.* Bir şeyi veya kimseyi bosuna alıkoymak, tutmak: *Gelirim diye beni akşama kadar burada hapsetti, Parayı hapsedeceğine işletseydi.* [*Ing.* To retain, to block, to bar; *Fr.* Retenir, garder, conserver].

hapsolmak, b.f. Bir yere kapatılmak, hapsedilmek. [*Ing.* To be imprisoned, confined; *Fr.* Être enferme, être emprisonné].

hapşırma, i. Kuvvetli ve sesli soluk verme; isteğe bağlı olmayan çırpınma özelliği taşımayan, başın şiddetli sarsılmasıyle birlikte yapılan bir harekettir. *(Hapşırma burun mukozasını ürkütebilen herhangi bir maddeden ileri gelebilir).* [*Ing.* Sneezing; sneeze; *Fr.* Éternuement].

hapşırmak, nsz. f. *yans.* Aksırmak. [*Ing.* To Sneeze; *Fr.* Eternuer].

hapşu /hapşü/, i. *yans.* Hapsırma sesi. [*Ing.* Atch-chool; *Fr.* Atchoum].

hapten, i. *Fr. haptène. biyokim.* Protein olmayan (örnek: *glüsit),* fakat bir protidle birleştiği zaman ona antikor niteliği kazandıran madde. [*Ing.* Hapten(e)].

hapt.etmek(-i), f. *h.d.* Bir tartışmada karşısındakini cevap veremez hale koyup susturmak: *Bu sözüyle beni haptetti.* [*Ing.* To silence; *Fr.* Réduire (qn) au silence, imposer silence à (qn.)].

☆ *Eşanl.* **ilzam etmek, mat etmek, pes dedirtmek.**

☆ *Karş.* **konuşturmak.**

haptoglobin, i. *Fr. haptoglobine. biyokim.* Kan plazmasında bulunan glikoproteid; kanda yüksek oranda bulunuşu organizmaya herhangi bir mikrobun bulaştığını gösterir. *(Kan plazmasındaki haptoglobin miktarının tayini, tibrinemi veya sedimantasyon /tortulanma/ hızının tayini gibi çok hassas biyolojik deneylerden biridir).* [*Ing.* Haptoglobin].

haptometre, i. *Fr. haptomètre* < *Yun. haptein,* tutmak + *metron* ölçü. Dokunma basıncı duyarlığının kişiden kişiye gösterdiği farkı ölçmek için deneysel psikolojide kullanılan cihaz. [*Ing.* Haptometer].

haptotropik, s. *Fr. haptotropique.* Haptotropizmle ilgili, haptotropizme ait. [*Ing.* Haptotropic(al)].

haptotropizm, b. i. *Fr. haptotropisme* < *Yun. haptein,* bağlanmak. + *trepein,* dönmek. *biy.* Büyüme sırasında bir bitkinin, katı bir cisme değen çeşitli organlarında beliren bükülme ve sarılma. *(Köklerin topraktaki taş parçalarını dolanması, tırmanıcı bitkilerin sülükleri ile sarılgan sapların hereklere tutunması v.b. hep haptotropizmin sonucudur).* [*Ing.* Haptotropism].

hâr,s. *Osm.* < *Ar.* Sıcak, kızgın, yakıcı. [*Ing.* Hot; *Fr.* Chaud,-chaude, brûlant,-ante].

har[1], i. *Osm.* < *Fars.* Eşek, merkep. [*Ing.* Donkey; *Fr.* Âne].

☆ *Eşanl.* **himar.**

har[2], i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Diken. [*Ing.* Thorn; *Fr.* Épine]. § ❷ s. Değersiz, hor, hakir, bayağı, aşağı. [*Ing.* Mean, vile, miserable, contemptible; *Fr.* Sans valeur, sans mérite, vil,-vile, abject,-ecte, bas, -basse; méprisable, misérable].

har[1], i. § ❶ Bazı deyimlerde çeşitli anlamlarda geçer: *Sular har har akıyor; bu işler har hur gidiyor, Har vurup harman savurmak.* § ❷ *bot.* Bazı yıllarda üzüm tanelerinin kabuklarında meydana gelen külleme hastalığı. ◉ **~ ı başına vurmak,** *dey.* [*Ing.* To go wild, to let oneself get out of control]. Azmak, nefesini tutamayacak hale gelmek. ◉ **~ ı geçmek,** *dey.* Yeğinliği havesi, arzusu veya öfkesi geçmek. [*Ing.* To cool down *(fury ect),* to cool off *(zest)*].

~ hur, *dey.* Karışıklık ve anlaşmazlık; *Bir har hurdur gidiyor!*

~ vurup harman savurmak, *dey.* Düşüncesizce ve hesapsızca harcamak. [*Ing.* To squander; *Fr.* Dépenser sans compter, gaspiller, dissiper, dilapider].

har har, z. Bol, sürekli, gürültülü olarak: *Sular har har akıyor, Harhar konuşmak.*

hara[1] /hara/, i. *Fr. haras* < *Ar. trm.* At üretilen çiftlik: *Karacabey harası.* [*Ing.* Stud, ranch; *Fr.* Haras].

hara[2] /hârâ/, i. *Osm.* < *Fars.* Menevişli mermer taşı.

harabat,-tı /harabât/, i. *Osm.* < *Fars. harâbe'*nin çoğulu. *ed. (Divan edebiyatı dilinde)* Meyhane. [*Ing.* Wine shop, tavern; *Fr.* Debit de vin].

☆ *Eşanl.* **meygede.**

harabati /harâbâtî/, s.ç: **harâbâtiyân.** *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Maddî şeylere değer vermediğinden üstüne başına özenmeyen, dağınık, çulsuz. § ❷ Vaktini meyhanede geçiren. [*Ing.* Careless about his dress and unconventional in his habits, bohemian, dissolute, vagabond, confirmed drunkard; *Fr.* Boheme].

harabâtilik,-ği /harâbâtilik/, i. *esk.* Derbederlik. [*Ing.* Dissoluteness, bohemianism; *Fr.* Bohémianisme]. ◉ **harabâtliğe vurmak,** *dey.* Kendini kapıp koyvermek.

harabe /harabe/, i. *Osm.* < *Ar. ark.* § ❶ Eski bina veya şehir yıkıntısı, ören: *Boğazköy harabeleri.* [*Ing.* Ruins; *Fr.* Ruine]. § ❷ *mec.* Yıkılmış veya yıkılmaya yüz tutmuş yapı veya şehir, yıkı: *Zavallı şimdi bir harabede oturuyor, Bu harabede nasıl yaşanır?.* [*Ing.* Ruin; *Fr.* Ruine].

~ ressamı, Harabe resimleri yapan ve bunu kendine ihtisas edinen ressamlara verilen ad. *(İtalya'da eski Yunan ve Roma sanatının ihyası yoluna gidilerek Rönesans üslûbu yaratıldığı vakit bu tarz harabe resimleri çok moda olmuş ve bu moda XVII inci yüzyılda da her tarafa yayılmıştır. İtalya'da Pannini tarafından yayılmıştır).* [*Ing.* Ruins painter; *Fr.* Ruiniste, peintre de ruines].

harabelik,-ği, i. Harap olmuş yer: *Savaştan*

sonra harabelikler içinden geçtik. [*Ing.* Ruins; *Fr.* Ruines].

harabetmek /harâbetmek/, b.f. *Ar. harap* + ve . *-etmek.* Bozmak, yıkmak. [*Ing.* To destroy, devastate, ruin; *Fr.* Détruite, ruiner, délabrer, dévaster].

harabezar, i. *Osm.* < *Fars.* Viranelik, viraneleri çok yer. [*Ing.* Full of ruins].

harabımsı, s. Biraz harap, yıkılmaya yüz tutmuş.

harabî /harâbî/, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ Haraplık.

harabiyet,-ti /harâbiyet/, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ Haraplık.

haraç[1], i. *Osm.* < *Ar. haraç* < *Rum.* § ❶ Eskiden İslâm devletlerinde, özellikle Müslüman olmayan uyruklulardan veya başka devletlerden alınan özel vergi. [*Osm.* Cizye; *Ing.* Tribute; *Fr.* Tribut]. § ❷ Bir yerden, bir kimseden zorbalıkla alınan para. ⊙ **haraca bağlamak**, Belli zamanlarda, belli miktarda haraç vermesini kabul ettirmek. [*Ing.* To levy a tribute *(on)*; *Fr.* Soumettre au payement d'un tribut]. ⊙ **haraca kesmek** *(birini), dey.* Zorbalıkla para koparmak veya çıkar sağlamak. [*Ing.* To extort heavy taxes, to oppress; *Fr.* Prendre de l'argent par violence].

~ **mezat satmak**, *dey.* Açık artırma ile satmak. [*Ing.* To auction; *Fr.* Vendre à l'enchère].

~ **yemek**, *arg.* Parasız, bedavadan geçinmek: *Oğlum biz senin gibi haraç yemiyoruz.* [*Ing.* To live on someone else, to sponge on another; *Fr.* Se laisser corrompre].

haraççı, i. *esk.* § ❶ Eskiden, haraç toplamakla görevli olan kimse. § ❷ *(Geniş anlamda)* Zor kullanarak bazı yerlerden veya kimselerden para sızdıran, haraç alan kimse.

haraççılık,-ğı, i. § ❶ Haraççının işi. § ❷ Haraç alma.

haraç.güzar /haraçgüzâr/, b.s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Haraca bağlanmış, haraç ödeyen.

harakiri /harakiri/, i. *Fr. harakiri* < *Jap.* Japonlarda karını bıçakla deşerek kendini öldürme *(intihar)* şekli. [*Ing.* Harakiri].

haram /harâm/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Yapılması, yenmesi, sarfedilmesi veya kullanılması dince yasak olan *(şey veya fiil): Şarap haramdır.* [*Ing.* Forbidden by religion, cannonically prohibited; *Fr.* Prohibé cannoniquement]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Yasak. [*Ing.* Prohibition, interdict; *Fr.* Prohibition, interdiction]. § ❸ *din.* İslâmlıkta yapılması, söylenmesi, yenilmesi, içilmesi uygun olmayan şey. *(Kur'anda haram edilen şeylerle insanlara zulmedilmediği, ancak kötü şeylerin haram edildiği açıklanır.).* ☆ *Karş.* **helâl**. § ❹ *huk.* İslâm hukuku ve ahlâkının kesinlikle yasaklamış olduğu şey. ⊙ ~ **a uçkur çözmek**, *h.d.* Nikâhsız olarak cinsel münasebette bulunmak. [*Ing.* To commit adultery]. ⊙ ~ **ın temeli (binası) olmaz**, *at.* Haram kazanç, bir işe yaramadan telef olur gider.

~ **etmek** *(Bir şeyi birine)*, O şeyden umulan yarar ve rahatı tattırmamak. [*Ing.* To spoil *(somebody's enjoyment of something)*; *Fr.* Ne pas laisser goûter qch. ou jouir de qch].

~ **olmak** *(Bir şey)*, *dey.* O şeyden yararlanamaz olmak: *Uyku bana haram oldu.* [*Ing.* To be spoiled *(pleasure, enjoyment)*].

~ **olsun!** Hayrını görme! [*Ing.* May you get no benefit from it; *Fr.* Qu'il n'en puisse pas jouir, qu'il lui porte malheur *(en parlant d'un objet dont on considère la jouissance comme illicite)*].

~ **para**, Kanun dışı yollardan kazanılan para. [*Ing.* Money illegitimately acquired; *Fr.* Argent gagné illégitimement].

~ **yemek**, Hakkı olmayan şeye el atmak. [*Ing.* To acquire property in an unlawful manner; *Fr.* Accepter des choses illicites, détourner, voler].

harama, harma, i. *tekn.* Kunduracının, dikişi gizlemek için taban astarına veya taban köselesine açtığı yarık.

haramaki, i. Kunduracının, *«harama»* denilen yarığı açmakta kullandığı âlet.

haramî /haramî/, i. *Osm.* < *Ar. (Masallarda)* Hırsız, haydut: *Kırk haramiler.* [*Ing.* Robber; *Fr.* Voleur, bandit].

☆ *Eşanl.* **hırsız, uğru, yol kesen**.

haramilik,-ği, i. § ❶ Hırsızlık, haydutluk, eskiyalık. [*Ing.* Robbery; *Fr.* Vol, brigandage]. § ❷ *ask. esk.* Osmanlı devleti zamanında, başlarında kumandan bulunmadığı halde küçük akıncı kuvvetler tarafından düşman ülkelere yapılan akınlara verilen ad.

haramlanmak, f. Haram işlemek, günaha girmek. [*Ing.* To sin, to commit a sin; *Fr.* Pécher].

haram.zade /haramzade/, b.i. *Osm.* < *Ar. harâm* + *Fars. zâde.* § ❶ Haram *(gayri-meşru)* birleşmeden doğan çocuk, piç. [*Ing.* Bastard; *Fr.* Bâtard,-arde]. ☆ *Eşanl.* **veled-i zina, veled-i gayrimeşru**. § ❷ *h.d.* Haram yiyen. [*Ing.* Villain, knave, rogue, trickster; *Fr.* Canaille].

~ **pazar bozar, helâlzade pazar yapar (Helâlzade barıştırır, haramzade karıştırır)**, *at.* Sütü bozuk kişi, iki kimsenin arasını açar, anlaşmalarına engel olur. Soylu kişi arabuluculuk yapar, anlaşmalarına yardım eder.

harap /harâp/, s. *Osm.* < *Ar. harâb.* § ❶ Viran, bozulmuş, yıkılmış, yıkık, bayındırlığı kalmamış, yıkkın: *Harap ev, Harap şehir, Harap duvar, Harap bir ülke.* [*Ing.* Devastated, destroyed, ruined; *Fr.* Ruiné,-ée, détruit, dévasté,-ée, délabré,-ée]. ☆ *Karş.* **yeni, mamur, bayındır**. § ❷ Bitkin, perişan, sarhoşluktan bitkin. [*Ing.* Desolate; *Fr.* Épuisé,-ée, desolé,-ée]. § ❸ *mec.* Kimsesiz, sahipsiz, çok kötü durumda olan: *Harap ve perişan bırakmak.* [*Ing.* Alone, forsaken; *Fr.* Seul,-seule, délaissé,-ée, Abandonné,-ée, sans parents ou soutien]. § ❹ Yorgunluk veya üzüntülerle bitkin hale gelmiş olan, perişan: *Yusuf haftada, on beş günde bir yorgun ve harap bir halde geliyor.* [*Ing.* Desolate, afflicted, exhausted; *Fr.* Désolé,-ée, affligé,-ée, épuisé,-ée, abattu,-ue]. § ❺ *esk.* Aşırı derecede sarhoş. [*Ing.* Dead-drunk; *Fr.* Completement ivre, ivre mort].

~ **edici**, *patol.* Bir dokuyu, bir organı harap eden. [*Ing.* Destroying, destructive; *Fr.* Delabrant,-ante].

~ **olmak**, Harap hale gelmek, yıkılmak, perisan olmak. [*Ing.* To be ruined or destroyed, to be marred or devastated; *Fr.* Être détruit, être dévaste, être ruine, être désole, être affligé,-ée, être épuisé].

~ **etmek**, Yıkmak. [*Ing.* To ruin, to destroy, to devastate; *Fr.* Détruire, démolir, ravager, dévaster].

haraphane /haraphâne/, b.s. Yıkık ev, bakımsız, ölümlü yer, dünya.

haraplık,-ğı, i. Harap olma hali, yıkkınlık, perisanlık. [*Ing.* Desolation, ruin; *Fr.* Ruine, d'élabrement, dégradation, desolation, affliction].

harar /harâr/, i. *Osm.* < *Ar. gırâre.* Çoğu kıldan dokunmuş, büyük çuval. [*Ing.* Large haircloth sack; *Fr.* Gros sac *(de poil de chèvre)*].

hararca, i. *dilb.* Harar şehri müslümanlarının dili; Amharcaya ve bazı özellikleriyle kuzey dillerine benzer. *Arap harfleriyle harar dilinde yazılmış bazı metinler vardır. Bunların yazılış tarihi XVI. yüzyıla kadar uzanır).* [*Ing.* Harari; *Fr.* Harari].

hararet,-ti, /hararet/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Sıcaklık: *Güneşin hararet, Hastanın hararet arttı, Havanın hararet.* [*Ing.* Temperature; *Fr.* Chaleur, temperature]. ☆ *Eşanl.* **ısı**. ☆ *Karş.* **soğukluk**. § ❷ *fiz.* Isı. [*Ing.* Heat, warmth; *Fr.* Chaleur]. § ❸ Sıtmanın verdiği sıcaklık, ateş, yanma: *Hastanın çok hararet var.* [*Ing.* Fever; *Fr.* Fièvre]. § ❹ Susuzluk, çok susama: *Çay hararet giderir, Tuzlu yemekler hararet veriyor.* [*Ing.* Thirst; *Fr.* Soif extrême]. § ❺ Coşkunluk, ateşlilik: *İfadesinde hararet var, Mitingde pek hararetli bir nutuk söyledi.* [*Ing.* Ardor, exaltation; *Fr.* Exaltation, ardeur].

~ **basmak**, *dey.* Çok susamak. [*Ing.* To feel very thirsty; *Fr.* Avoir très soif].

~ **söndürmek**, *dey.* Susuzluğu gidermek. [*Ing.* To quench thirst; *Fr.* Apaiser la soif].

~ **vermek**, *dey.* Susatmak. [*Ing.* To make thirsty; *Fr.* Donner soif].

hararetlendirmek, f. Hararetli bir hal almasına yol açmak: *Başkanın sözleri ortalığı iyice hararetlendirdi.* [*Ing.* To excite or animate, to intensify; *Fr.* Exalter, animer, enthousiasmer, exciter, enflammer].

hararetlenmek /hararetlenmek/, f. *Ar.* ve *T.* Coşmak, kızışmak, canlanmak: *Tartışma hararetlendi.* [*Ing.* To become excited, enlivened; *Fr.* S'exalter, s'animer, s'emporter, s'enthousiasmer, s'enflammer].

☆ *Eşanl.* **kızışmak, canlanmak, heyecanlanmak, galeyana gelmek**.

☆ *Karş.* **sakinleşmek, yatışmak, sönmek**.

hararetli /hararetli/, s. Coşkun, ateşli, canlı: *Hararetli bir anlatışı var, Pamuk piyasası pek hararetli.* [*Ing.* Heated, warm, feverish; *Fr.* Chaleureux,-euse, exalté,-ée, enthousiasmé,-ée, animé,-ée, enflammé,-ée].

☆ *Eşanl.* **olağanüstü, heyecanlı, müteheyyiç, canlı, etkili, hareketli, ateşli, heyecanlı, hummalı, eteşin**.

☆ *Karş.* **sakin, durgun, ateşsiz, hareketsiz**.

haraşo, i. *Rus. arg.* Rus kadını: *Haraşolara bak, sürü ile denize giriyorlar.* [*Ing.* Russian woman; *Fr.* Feme russe].

haraza, i. § ❶ *arg.* Ağız kavgası, ağız dalaşması: *Haybeciyi haraza çıkarmadan sövüşle..!* [*Ing.* Quarrel, row; *Fr.* Querelle]. ☆ *Eşanl.* **çıngar, hır, haraza**. § ❷ *h.d.* Sığırın öd kesesinden çıkan taş.

harb, i. ç: **hurûb**. *Osm.* < *Ar.* Iki veya daha çok devletin birbiriyle siyasal ilişkilerini keserek silâhlı kuvvetleri vasıtasıyla vuruşması, çarpışması: *Ikinci dünya harbi.* [*Ing.* War, battle, fight, combat; *Fr.* Guerre]. ⊙ ~ **ı umumî**, ◘ **Birinci dünya savaşı**. ☆ *Eşanl.* **savaş**. ☆ *Yak. anl* **döğüş, savaşma, muharebe, çarpışma, müsademe, savaşma, muharebe, çarpşma, müsademe, yağlılaşma, muhasemat, uğraş, cıdal, mücadele, cenk, sefer, cihat**. ☆ *Karş.* **barış, sulh, muahede, antlaşma, mütareke, pakt**. ⊙ ~**te işgal**, *huk.* Bir ülkenin bütünü veya bir kısmı üzerinde, ülke devletinin yetkileri yerine, düşman devletinin yetkilerinin fiilen teessüs etmesi. La Haye yönetmeliğinin 42. maddesine göre *«Fiilen düşmanın silâhlı otoritesi altına geçmiş bulunan bir ülke işgal edilmiş sayılır».* ⊙ ~ **te kapitülasyon**, *huk.* Devletler hukuku terimi olarak kapitülâsyon, komutanların yaptığı sırf askeri anlaşmalardır. Komutanlık ancak, komutaları altındaki birlikler veya kendilerine bağlı yerler hakkında bu çeşit anlaşma yapabilirler. (a) Subay ve erlerin âkibeti; (b) Savunulan yerlerin teslim şartları; (c) Harb malzemesinin âkibeti; (ç) Hasta ve yaralıların durumu. Bütün bunlar için harbin başında resmî bir mezarlıklar servisi kuracaklardır. ⊙ **dahilî** ~, ◘ **İç savaş**. ⊙ **divan-ı** ~, ◘ **Askeri mahkeme**. ⊙ **erkân-ı** ~, ◘ **Kurmay**. ⊙ **fenn-i** ~, Savaş tekniği. ⊙ **ilân-ı** ~, Savaş açma. ⊙ **hava** ~ **i**, *ask.* Uçaklara, kara veya deniz hedeflerine karşı uçaklarla girişilen askeri hareketler. *(Değişik tarihî gelişmelerden sonra bugün hava harbi de hukukî bir harb şekli olarak kabul edilmiş bulunmaktadır).* [*Ing.* Aerial war; *Fr.* Guerre aérienne].

~ **açmak (ilân etmek)**, *dey.* Bir veya daha çok devlete karşı savaş haline geçmek. [*Ing.* To wage war; *Fr.* Déclarer la guerre].

~ **bandırası**, *den.* Devletlerin harb gemilerinin çektikleri bandıra. Bazı devletlerin harb ve ticaret gemileri tarafından çekilen bandıralar arasında fark yoktur. Bazılarında vardır.

~ **başlığı**, *den.* Torpitoların, patlayıcı maddelerini ve bunu patlatan müsademe tapasını taşıyan ve nihayet su geçmez perde ile sınırlandırılmış olan baştan ilk kısmı.

~ **bölgesi**, *huk.* Tarafların birbirlerine kar-

şı düşmanca hareketleri hazırlayacakları ve yapacakları bölge.

~ **ceridesi,** *ask.* Bir birliğin savaştaki faaliyet ve hareket tarzlarını gösteren belge. [*Ing.* War news bulletin, war diary].

~ **dışı kalmak,** *huk.* Andlaşma veya başka bağlarla, savaşan devletlerden birine bağlı olmakla beraber, fiilen harbin dışında kalan, harbe karışmayan devletlerin durumu. *(İkinci Dünya Savaşı içinde Türkiye'nin durumu budur. Andlaşma ve paktlarla müttefikler tarafında olduğu halde fiilen harbin dışında kalmıştır. Harbin sonlarında her ne kadar mihver devletlerine harb edilmiş ise de bu da fiilî duruma bir şey ilâve etmemiştir).* [*Ing.* Non-belligerent, neutral; *Fr.* Non-belligerance].

~ **divanı,** *huk.* ◘ Divan-ı harb.

~ **ekonomisi,** *ikt.* Savaş zamanındaki iktisadî düzen; bir devletin harbi idame için ekonomisine yön vermesi. [*Ing.* Economic warfare; *Fr.* Économie de guerre].

~ **esiri,** *huk.* Bir devletin askerî kuvvetlerine mensup olan askerler, askeri memurlar ve bir askerî hizmetî ifa veya askerî bir makamı işgal etmek suretiyle orduyu takibedenlerden düşman eline geçenler. Bunlara insanî muamele yapılmak icabeder. Şahıslarına ait mallar tasarrufları altında kalır. Silâhları ve hayvanlar ve askerî evrak bunların elinden alınır. [*Ing.* Prisoner of war; *Fr.* Prisonnier de guerre].

~ **gemisi,** *huk.* Deniz kuvvetlerine bağlı olan, bir deniz subayının yönetim ve komutanlığında bulunan ve bir devletin sınırlarını ve güvenliğini koruma amacına ayrılmış olan, çeşitli tipleri bulunan bir deniz taşıtı. [*Ing.* Warship, man-of-war; *Fr.* Bâtiment de guerre, navire de guerre].

~ **hakkı,** *huk.* Eskiden bir devletin egemenliğinin belirtisi sayılırdı. O zamanlar harbin meşru olup olmadığı sadece doktrinde münakaşa konusu idi. Birinci ve ikinci dünya savaşlarından sonra bir savaş hakkından bahsedilemiyeceği, böyle bir hakkın kabul edilemiyeceği sonucuna varılmış ve savaşı yasaklayıcı tedbirler alınmıştır. Bugünkü atom çağında artık bir savaş hakkından değil, ancak bir savaş felâketinden bahsedilebilir.

~ **hali,** *huk.* Bir memleketin harb içinde bulunması durumu. Harb ilânı veya düşmanlık hareketlerinin başlaması anından bu hareketlerin sona ermesi anına kadar devam eden hal. [*Ing.* War, belligerency; *Fr.* État de guerre, belligerance].

~ **hastanesi.** ◘ Hastane.

~ **hileleri,** *huk.* Savaşta askerî amaçlarla düşmanı aldatmak için başvurulan yollar ve çarelerdir. Hilelere başvurma yerinde sayılmakla beraber, hâince yollar ve usuller kabul edilmemektedir. Hâince yollar arasında beyaz bayrak, kızılay veya kızılhaç işaretleri, düşman üniforması gibi şeyler vardır. [*Ing.* Stratagem; *Fr.* Ruse de guerre, strategie tactique].

hukuk kolu.

~ **hükümleri,** *huk.* Askerî ceza Kanununun askerî suçlardan bazılarının savaş zamanında veya fevkalâde durum ve şartlar içinde işlenilmesi halinde bu suçlara ayrıca ve daha ağır cezaları kapsayan ve kanun maddelerinde seferberlik deyimiyle kısıtlanmış olan hükümleri *(Umumî ve kısmî seferberlik süresince ilân edilen yerlerde bunun devamı süresince, fesat ve isyan veya silâh kullanılacak askerî bir hareket yapılması halinde savaş hükümleri geçer).* [*Ing.* War provisions, laws of war; *Fr.* Lois de guerre].

~ **ilânı,** *huk.* Devletler umumî hukukuna göre hiçbir savaşa önceden savaş ilân edilmeden başlanamaz. Fiiliyatta, devletler bazen bu kurala uymaktadırlar. Savaş diplomatik usullerle ilân edilir. Çoğunlukla doğrudan doğruya savaş ilân edilmeden evvel bir ültimatomla son şartlar teklif edilir ve belirli bir süre içinde bu şartlar kabul edilmediği veya cevapsız bırakıldığı takdirde savaş ilânının başlayacağı bildirilir. Savaşı hangi makamın ilân edeceği her memleketin kendi millî mevzuatıyle tâyin ve tesbit edilir. [*Ing.* Declaration of war; *Fr.* Déclaration de guerre].

~ **kaçağı,** i. *huk.* Kara, hava veya deniz silâhlanmasına yarayan ve tarafsız bir devlet veya şahıs tarafından düşman ülkesine veya düşman tarafından işgal olunan araziye veya düşman savaş kuvvetlerine ayrılmış olan bütün eşya ve maddeler. *(İki türlüdür: Mutlak harb kaçağı, Meşrut harb kaçağı.)*

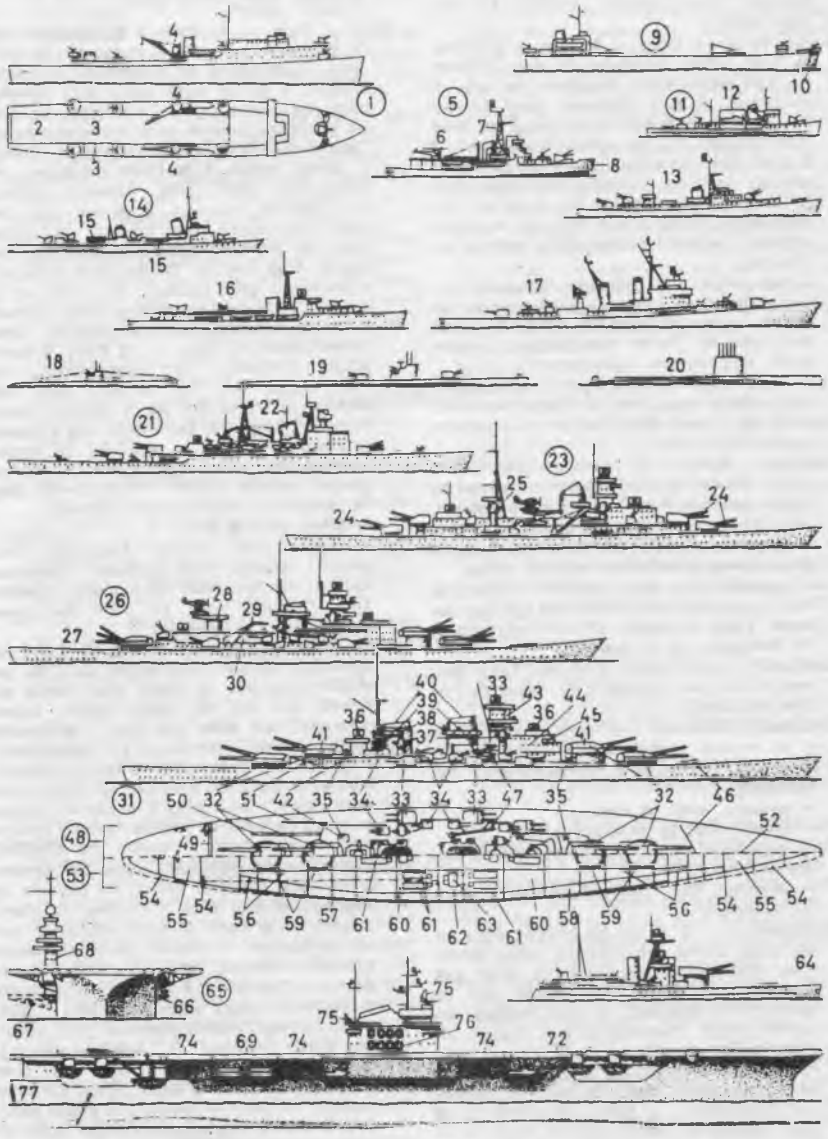

ŞEKİL: **HARB GEMİLERİ:** */1-8 Yardımcı ve destek gemiler/:* **(1)** Çıkartma gemisi. **2.** Çukur güverte. **3.** Tekne. **4.** Maçuna. **(5)** Buzkıran gemi. **6.** Helikopter pisti. **7.** Kafes direk. **8.** Buzkırıcı burun. **(9)** Çıkartma teknesi. **10.** Pruva kaportaları. */11-13 Küçük harb gemileri/:* **(11)** Mayın tarayıcı. **(12)** Filika mataforası. **13.** Refakat gemisi. */14-17 Hafif harb gemileri/:* **(14)** Küçük muhrip *(Küçük destroyer)* **15.** Torpil kovanları. **16.** Donanma muhribi. **17.** Büyük muhrip *(Büyük destroyer). /18-64 Ağır harb gemileri/: (18-20 Denizaltılar):* **18.** Sahil denizaltısı. **19.** Okyanus denizaltısı. **20.** Atom denizaltısı. *(Nükleer denizaltı) /21-30 Kruvazörler/:* **(21)** Hafif kruvazör. **22.** Yatar kalkar anten. **(23)** Ağır kruvazör. **24.** İkili taret. **25.** Üç ayaklı direk. **(26)** Ağır kruvazör. **27.** Üçlü taret. **28.** Mancınık. **29.** Uçak vinci. **30.** Uçak askısı. */31-64 Ağır zırhlı gemiler/:* **(31)** Zırhlı *(Harb gemisi). (32-35 Gemi silâhları).* **32.** Ağır silâhlar. **33.** Hafif silâhlar. **34.** Hafif toplar. **35.** Otomatik uçaksavar topları **36.** Ağır toplar için telemetre. **37.** Orta ve hafif toplar için telemetre. **38.** Işıldak plâtformu. **39.** Işıldak. **40.** Baca külâhı. **41.** Üstten oturtmalı top pkulesi. **42.** Splinter ekranı. **43.** Taret direği. **44.** Kumanda kulesi, **45.** Kaptan köprüsü. **46.** Dalgakıran *(mendirek)* **47.** Filika vinçi. **(48)** Güverte planı, **49.** Sabit mancınık. **50.** Uçak yığınak durumu. **51.** Uçak vinçi **52.** Bastan kıça olan hat. **53.** Alt güverte planı. **54.** Su geçmez bölme. **55.** Bölme. **56.** Uzunlamasına bölme. **57.** Yan zırh. **58.** Kavlak. **59.** Top güvertesi. *(60-63 Sevk mekanizması),* **60.** Makine *(motor)* dairesi. **61.** Deniz diesel motoru. **62.** Donatım dairesi. **63.** Donatım. **64.** Monitor. */65-77. Uçak gemisi/:* **(65)** Burun yüksekliği. **66.** Top yeri. **67.** Uçak kaldıracı. **68.** Ada üst yapısı. *(69-74 Uçuş güvertesi).* **69.** Uçuş güvertesi. **70.** Uçuş *(uçak)* pisti. **71.** Uçak durdurma düzeni. **72.** Uçuş güvertesi. **73.** Mancınık. **74.** Uçak kaldıracı. **75.** Radar takımı. **76.** Cankurtaran yelekleri. **77.** Dayama.

[*Ing.* Contraband of war; *Fr.* Contrebande de guerre].

~ **kazançları vergisi**, *huk.* Harbin yarattığı fırsatlardan, iktisadî şartların değişmesinden istifade ederek bir çeşit rastlantı ürünü büyük ve anî servet sahibi olanların servetleri üzerine konulan istisnaî bir vergi olup 1914-1918 savaşına katılan devletlerde olduğu gibi ürkiye'de de uygulanmıştır. [*Ing.* Tax on war profits; *Fr.* Impôt sur les bénéfices de guerre].

~ **malûlü**, *huk.* Savaşta sakatlanarak devletten malullük aylığı almaya hak kazanan kimse. [*Ing.* War casualty, war wounded· *Fr.* Invalide de guerre, mutilé de guerre]. ☆ *Eşanl.* **malul gazi.**

~ **meydanı**, Savaş olunan yer. [*Ing.* Battlefield; *Fr.* Champ de bataille].

~ **moratoryumu**, *huk.* Milletler Cemiyeti Misakı hangi hallerde savaşa başvurulabileceğini tesbit ederken, üç aylık bir süre koymakta idi. Buna harb moratoryumu deniyordu. *(Taraflar bu süre içinde teşkil edilen aracı komisyonların raporlarını beklemek zorunda idiler).* [*Ing.* Moratorium of war; *Fr.* Moratoire de guerre].

~ **mükellefiyetleri**, *huk.* Bir devlet savaşta işgali altındaki ülkede, ordusunun ihtiyacı için yiyecek, giyecek maddeleri ve taşıtlar müsadere edebilir, La Haye yönetmeliğinin 52 nci maddesi işgal edilmiş ülkenin imkânları içinde olmak şartıyle bu gibi harb yüklemelerine imkân vermektedir. [*Osm.* Tekâlifi harbiye].

~ **nevrozu**, *patol.* ◘ **Nevroz.**

~ **oyunu**, *ask. den.* Kara, deniz, hava ve deniz piyade kuvvetlerinin hem kendi içlerinde, hem de ortaklaşa harita üzerinde yaptıkları stratejik ve taktik eğitim.. [*Ing.* Kriegspiel].

~ **rizikosu**, *huk.* ◘ **Harb sigortası.**

~ **sahnesi**, *huk.* Düşmanca hareketlerin yapıldığı, kara, deniz ve hava parçası. [*Ing.* theater of war].

~ **sebebi**, *huk.* Bir devletin, menfaat, şeref ve haklarının diğer bir devlet tarafından vahîm bir surette ihlâli halinde bu devlete karşı savaşmakta haklı bulunduğunu zannettiren sebep. *(Milletler Cemiyeti Misakı ve harbe engel olmak için imza edilen özel sözleşmeler savaşa girmeden önce birtakım yollara başvurulmasını zorunlu kılmaktadır).* [*Ing.* Casus Belli; *Fr.* Casus belli].

~ **sigortası**, *huk.* ◘ **Sigorta.**

~ **suçları**, *huk.* Savaşla ilgili suçlar. Harb kanun ve teammüllerinin ihlâli. *(Bu ihlâl şu fiilleri içine alır. Sivil halkın öldürülmesi, kötü muamele ve zorla çalıştırma, kötü maksatlı sürgünler, harb esirlerinin veya denizdeki şahısların katli veya kötü muamele görmeleri, rehinlerinin öldürülmesi, kamuya veya özel kişilere ait malların yağma edilmesi.*

~ **tazminatı**, *huk.* Galip bir devletin harb sırasında yaptığı masraflara karşılık olmak üzere yenilen devlete barış antlaşmasıyle yüklettiği tazminat. [*Ing.* War indemnity; *Fr.* Indemnités de guerre].

~ **tebliği**, Savaş halinde iken durumu bildiren resmî bildiri.

~ **zararları**, *huk.* Savaş faaliyetleriyle ilgili bütün teşebbüs, fiil ve tedbirlerden bireylerin şahıs ve mallarına gelen zararlar. *(Devletler hukukunda barış andlaşması ile galip devletin mağlûp tarafa yüklettiği kendi tabaasının şahıs ve mallarının uğradıkları zarardır).* [*Ing.* War damages; *Fr.* Dommages de guerre] .

~ **zengini**, *dey.* Savaşın yolaçtığı karışık durumdan yararlanarak birdenbire zengin olan kimse.

harbak,-ğı, i. *bot.* ◘ **Çöpleme.**

harbe, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Kısa mızrak. [*Ing.* Javelin, pike, halberd; *Fr.* Javelot, javeline]

harbeci, i. *esk., tar.* Yeniçeride kısa mızraklı bir sınıf asker. [*Ing.* Halberdier, guardsman; *Fr.* Hallebardier].

harbetmek(-le), nsz. b. f. Savaşmak. [*Ing.* To fight, to go to war, to combat; *Fr.* Se Faire la guerre, combattre].

harbi, i. § ❶ Ateşli silâhların içini temizlemekte kullanılan çubuk. [*Ing.* Ramrod; *Fr.* Baguette, écouvillon]. ◘ *ŞEKİL: 577.* — **TÜFEK.** § ❷ *den.* Kilitlerin açık bulunan taraflarındaki uçlarda bulunan yuvalardan geçirilen demir çubuklar; § ❸ *arg.* Doğru, hîlesiz, temiz *(oyun, iş): Bizim kel Mahmudun oyunu harbidir. Herifçioğlunun her işi harbidir.* [*Ing.* Correct, straight; *Fr.* Correct, exact].

harbi /harbî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Savaşla ilgili. [*Ing.* Pertaining to war, military; *Fr.* Qui appartient à la guerre ou qui la concerne]. § ❷ i. Düşman. [*Ing.* Enemy; *Fr.* Ennemi]. § ❸ Müslüman olmayan. [*Ing.* Non-Muslim; *Fr.* Non- Musulman,-ane]. § ❹ *mal. esk.* Osmanlı İmparatorluğu içinde yabancı devletler halkından olanlardan ticaretle uğraşanlara verilen ad; § ❺ *tar.* Osmanlılarda savaş içinde bulunan ve henüz antlaşma yapmamış devletlerin halkına verilen ad.

~ **konuşmak**, *arg.* Dosdoğru konuşmak, yalan söylememek: *Bizimle harbî konuşursan eyvala, yoksa çek arabanı.* [*Ing.* To speak the truth; *Fr.* Parler franchement, loyalement, sincèrement, ouvertement].

~ **zar**, *arg.* Kahvelerde tavla için verilen civasız, doğru zar. [*Ing.* Straight, true dice]

harbilik,-ği, i. *ask.* Ateşli silâhlarda harbinin yerleştirildiği yer.

harbiye, i. *Osm.* < *Ar. harbiyye. esk.* «*Harb işleri*» *anlamıyle bazı deyimlerde geçen bu* kelime eskiden Harb Okulunun da adıydı. [*Ing.* Military college; *Fr.* École militaire].

~ **dairesi**, *esk. ask.* Millî Savunma Bakanlığında savaş gereçleriyle uğraşan daire.

~ **nezareti**, *ask. esk.* Osmanlı Devleti'nde millî savunmanın kara kısmıyle uğraşan nezaret. [*Ing.* Ministery of war, war office; *Fr.* Ministère de la guerre].

harbiyeli, i. Harb Okulu öğrencisi. [*Ing.* Student of the war Academy; *Fr.* Elève de l'École militaire].

harcama, i. Masraflar, her türlü zararlar maddi ve manevî fedakârlıkların tümü. [*Osm.* Sarf; *Ing.* Expenditure, consumption; *Fr.* Dépense].

~ **çarpanı**, *elek.* ◘ **Çarpan.**

~ **kısmı**, *huk.* ◘ **Tasarruf nisabı.**

~ **özgürlüğü**, *huk.* Tasarruf serbestisi. Kullanma özgürlüğü.

~ **yeterliği**, *huk.* Tasarruf ehliyeti, kullanma yeterliği.

harcamak(-i), f. § ❶ Bir işi görmek veya bir şey satın almak için *(parayı)* elden çıkarmak: *Çok para harcıyorsun, Bu adam çok para harcıyor.* [*Osm.* Sarf etmek; *Ing.* To spend; *Fr.* Dépenser]. ☆ *Karş.* **tutmak, tutumlu olmak, tasarruf etmek, idareli olmak, muktesit olmak.** § ❷ Bir şey yapmak için kullanmak: *Bu yapıya beş ton çimento harcandı.* [*Ing.* To use; *Fr.* Employer, dépenser]. ☆ *Eşanl.* **tüketmek.**. § ❸ *mec.* Işbaşında bulunan birinin değer ve onurunu kırıcı bir durum yaratmak: *Adamcağızı boşuna harcadılar.* [*Ing.* To ruin; *Fr.* Ruiner]; § ● Yok etmek, öldürmek *(bıçak, tabanca gibi şeylerle): Oğlanı pisi pisine harcamışlar;* [*Ing.* To kill; *Fr.* Tuer, abattre, détruire]. § ❹ Feda etmek: *İnsanlığa hizmet uğruna gençliğini harcadı.* [*Ing.* To sacrifice; *Fr.* Sacrifier]. § ❻ Manevî bakımdan *(birinin)* mahvına sebep olmak: *Politikacılar memleketi az kalsın harcıyorlardı,* [*ing.* To destroy; *Fr.* Détruire].

harcanmak, f. § ❶ Harcamak ₁,₂ işine konu olmak: *Bu işe çok para ve emek harcandı.* [*ing.* To be spent or disbursed, to be given or used; *Fr.* Être dépensé]. § ❷ Kendi için harcamak.

harcı, s. Her keseye elverişli, ucuz. [*ing.* For everyday use, ordinary; *Fr.* A bon marché, à bas prix].

harcı.âlem /harcıâlem/, b.s. *Osm.* < *Ar. harc* + *Fars. âlem.* § ● Herkesin kullandığı, kullanabileceği, herkesin harcı: *Pamuklu kumaş harcıâlemdir. İpekliler harcıâlemdir.* [*Ing.* Common, ordinary, used by everybody; *Fr.* A la portée de tout le monde, ordinaire); § ● Hiçbir özelliği olmayan, basma kalıp: *Harcıâlem fikirler.* [*Ing.* Common, ordinary; *Fr.* Qui n'a aucune originalité, commun,-une, ordinaire].

harcı.rah /harcırâh/, b.i. *Osm.* < *Ar. harc* + *Fars. râh.* Bir yere gönderilen kimseye yolculuk dolayısıyle harcamak üzere verilen para, yol harcı. [*Ing.* Travel pay; *Fr.* Frais de route, provision].

☆ *Eşanl.* **yolluk.**

harç¹, i. *Osm.* < *Ar. harc.* § ❶ Harcanan para: *Ölçüsüz harcı olanın, borcu da çok olur.* [*ing.* Expenditure; *Fr.* Dépense]. ☆ *Eşanl.* **masraf;** § ❷ Bir resmî işlem için ödenen para; hükümetçe görülen kişi işleri için devlet veznesine ödenen para: *Mahkeme harcı, Tapu harcı.* [*Ing.* Fee, charges; *Fr.* Frais] ☆ *Eşanl.* **resim.** § ● Elden gelebilen iş: *Onun harcı değil.* [*Ing.* Capacity, ability; *Fr.* Capacité, pouvoir]. § ❸ *ask. esk.* Osmanlı devletinde asker tayinleri için kullanılan ve alınacak asker miktarını belirten deyim; § ❹ *mal.* (a) Devlet veya kamu kuruluşlarının gelir kaynağı; (b) Sınaî ve ticarî bir özellikle göstermeyen kamu hizmetlerinden yararlananların karşılığında ödedikleri bedel; ◉ **derz** ~ ı, ◘ **Derz.** ◉ **harcı olmak** *(birinin),* Biri yapabilmek, birine vergi bir iş olmak: *Sert ata binmek yiğit harcıdır, Bu iş herkesin harcı değildir.* [*Ing.* To be within one's power or means; *Fr.* Avoir la capacité]. ◉ **harcını vermek**, *dey.* Azarlamak: *Aynasızlık ederse harcını veririm.* [*Osm.* Tekdir etmek; *Ing.* To scold; *Fr.* Réprimander, gronder].

~ **arısı**, *zool.* ◘ **Arı.**

~ **tarifesi**, *huk.* Harçlar Kanununa göre, çeşitli işlemler için alınacak harçların tarifesi. Harçlar nisbî veya maktu olabilir. [*Ing.* Customs tariff; *Fr.* Tarif des taxes, tarif de frais et dépenses].

harç², i. *Osm.* < *Fars. harc.* § ❶ Bir şeyin yapılmasına yarayan maddelerin topu: *Bu yemeğin harcı pek iyi değil. Aşçı yemek pişirmek için yağ, et, sebze, pirinç, soğan, sarmısak, tuz, biber gibi harç verilmesini bekliyor.* [*ing.* Ingredients; *Fr.* Ingrédients] § ❷ *inş.* Yapılarda tuğla ve taşları pekiştirmek veya duvarları sıvamak için kullanılan, kireç, kum, çimento gibi bağlayıcı malzemeyi su ile kararak yapılan çamur: *Irgatlar harç karıyorlar.* [*Ing.* Mortar; *Fr.* Mortier] § ❸ Giysiler dikilirken kullanılan tamamlayıcı veya süsleyici şeyler: *Bu esvapta iyi harç kullanılmış.* [*Ing.* Trimming; *Fr.* Garnissage]. § ❹ *bahç.* Değişik nitelikteki toprak ve benzeri maddelerin karıştırılmasıyle hazırlanmış toprak. [*Ing.* Soil mixture, compost; *Fr.* Compost]. § ❺ *mutf.* Bir yemeğin malzemesini teşkil eden *(tuz, yağ, kekik, nane, baharat, soğan, domates v.b.)* unsurlar. [*ing.* Dressing; *Fr.* Assaisonnement]. ◉ **âdi** ~, *inş.* Havada sertleşen yağlı kirec harcı. ☆ *Eşanl.* **hava harcı.** [*Ing.* Common plaster; *Fr.* Mortier aérien]; ◉ **asfalt harcı** *inş.* Sıcakken bitümle karıştırılan kum, filler ve küçük çakıl taşlarından meydana gelen ve yolların kaplanmasında kullanılan harç. [*Ing.* Asphalt mortar; *Fr.* Mortier d'asphalte]. ◉ **bitümlü** ~, *inş.* Bağlayıcı maddesi bitüm olan harç. [*Ing.* Bituminous mortar; *Fr.* Mortier bitumineux]. ◉ **çamurlu** ~, *inş.* Cam fırınlarının ağzını kapatan tuğlaların çevresine sıvanan kuru ot ve kil karışımı. [*Ing.* Muddy mortar]. ◉ **hidrolik** ~, *inş.* Su kireci veya çimento harcı; su alarak sertleşir ve suyun etkilerine karşı dayanıklıdır. [*Ing.* Hydraulic mortar; *Fr.* Mortier hydraulique]. ☆ *Eşanl.* **su harcı.** ◉ **horasan harcı**, *inş.* Çimento yerine kullanılan bir çeşit harç. [*Ing.* Khorasan, brick-dust mortar]. ◉ **sıva harcı**, *inş.* Bağlayıcı maddesi kireç ve çimento karışımı olan ve sıva olarak çok kullanılan harç. [*Ing.* Plaster putty; *Fr.* Mortier bâtard].

~ **çapası**, *inş.* Duvarcıların harç karmak için kullandıkları âlet. [*Fr.* Pelle à mortier]

~ **döşek**, *inş.* Bir duvarın taşlarını oturtmak veya döşeme taşlarını yerleştirmek için altlarına konulan harç tabakası. [*Ing.* Mortar bed; *Fr.* Lit de mortier].

~ **karıcı**, *inş.* Kürekle harç veya alçı karış-

tıran duvarcı çırağı. [*ing.* Mortar mixer].
~ **karıştırıcı**, *inş.* ◘ **Harç karıcı** .
~ **karıştırmak**, *inş.* Harç yapımında kullanılacak malzemeleri *(kum ve kireç)* su ile karıştırıp birbirine yedirmek. [*ing.* To puddle; *Fr.* Corroyer].
☆ *Eşanl.* **harç karmak, harç yapmak, harcı alıştırmak**.
~ **teknesi**, Rençperlerin içine harç koyarak omuzlarında yapı yerine taşıdıkları kollu küçük tekne. [*ing.* Mortar - trough; *Fr.* Auge à mortier].
~ **yuvası**, *inş.* Duvar örülürken taş veya tuğlalar arasında harç doldurmak için bırakılan aralıklar. [*Fr.* Nid de mortier].

harçlamak(-i), f. Harçla sıvamak. [*ing.* To mortar; *Fr.* Lier avec du mortier].

harçlı[1], s. Yapılması için harç ödenen.

harçlı[2], s. § ❶ Harç ile örülmüş: *Harçlı duvar.* [*Ing.* Containing mortar or plaster]. § ❷ Süslerle bezenmiş *(esvap): Bu entarı pek harçlı oldu.* [*ing.* Decorated, trimmed *(dress); Fr.* Garni].
~ **bitişge**, *mim.* ve *inş.* ◘ **Bitişge**.
~ **entari**, *kıyf.* Yaka kenarına, ön kısmına veya diğer taraflarına şerit, kordon veya ipek dikilerek süslenen kadın elbiselerine verilen ad. [*ing.* Trimmed dress; *Fr.* Habillement garni].

harçlık,-ğı, i. Ufak tefek ihtiyaçlara harcanacak para: *Bu parayı harçlık olarak ayırdım* [*Ing.* Allowance, pocket money; *Fr.* Argent de poche]. ◉ **cep harçlığı**, ◘ Cep.

harçlıkçı, i. *ask. esk.* Osmanlı devleti zamanında savaş sırasında paraları kalmayan erlere harçlık getirmek için izinle memleketlerine gönderilenlere verilen ad.

hardal, *i.* § ❶ Hardalotu *(Brassica)*'nın, tadı sert ve yakıcı bir madde taşıyan tohumu; tıpta kullanılır: *Hardal lâpası, Hardal banyosu, Hardal yakısı.* [*ing.* Mustard, seed; *Fr.* Graine de moutarde]. § ❷ Bu tohumun unu veya yemekte ete sürülmek üzere sirke ile karılarak yapılan macunu. [*ing.* Mustard; *Fr.* Moutarde]. § ❸ *bot.* ◘ **Hardal otu**.
~ **banyosu**, *tıp.* 6 litrelik ılık suya 150 gr. hardal unu karıştırılarak yapılan ayak banyosu. [*Fr.* Pédiluve sinapise].

hardal otu, b.i. *bot.* İki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının Turpgiller *(Cruciferae)* familyasından, sarı veya beyaz çiçekli bir veya çok yıllık otsu bitki cinsi. Yapraklar basit veya lirat meyvalar dik ve linear bir silikvadır. **Beyaz hardalotu** *(Brassica hirta, sinapis alba)*, **Yabani hardalotu** *(Brassica /sinapis/ arvensis)*, **Sarepta hardalotu** *(Brassica (Sinapis)* ve **Kara hardalotu** *(Brassica) (Sinapis) nigra)* adlı türleri Türkiye'de yetişir. [*Osm.* Sâlibiye; *Lat. Brassica, sinapis; Ing.* Mustard; *Fr.* Sénevé, moutarde]. ◉ **Ak** ~, *bot.* Avrupa ve Akdeniz çevresinde yetişen ve Türkiye'de İstanbul bölgesi, Batı ve Güney-Doğu Anadolu'da rastlanan bir yıllık bir ot. Meyvaları 2-5 sm. boyunda gagası 1.5-3 sm. uzunluğunda ve valvleri 3-5 damarlıdır. Tohumları sarı veya esmer renkte olup *Semen Erucae* adı altında sofra hardalı yapımında kullanılır. [*Lat. Brassica (sinapis) alba; ing.* White mustard; *Fr.* Moutarde blanche]. ◉ **beyaz** ~, *bot.* ◘ **Ak hardalotu**; ◉ **kara** ~, *bot.* ◘ **Siyah hardalotu**; ◉ **siyah** ~, *bot.* Asya, Avrupa ve Akdeniz çevresinde yetişen, Türkiye'de Kocaeli ve Marmara bölgelerinde rastlanan, 1-1, 5 m. yüksekliğinde bir yıllık otsu bir bitki. At yaprakları lirat, uçtaki lop daha büyük, üst yapraklar lanseolat, kenarları tam veya dişlidir. Küçük, kızılımtrak esmer, tahriş edici ve yakıcı olan tohumlarında *(Semen sinapis)* müsilaj, yağ, sinapin *(cholin ile sinapik asidin birleşmesinden meydana gelmiş bir alkaloit)* sinigrin isimli glikozit ve ferment olan *myrosin* bulunur. Dahilen hardal tohumu unu zayıf dozlarda midevî ve yatıştırıcıdır. Haricen yakı, lâpa veya banyo halinde, boğulma, baygınlık, romatizma, bronşit, zatülcemp ve nevraljilerde mevzii tahriş yapmak için kullanılır. Tohumlardan hardal kâğıdı *(carta sinapisata)* yapılır. Ayrıca sofra hardalı yapımında kullanılır. Tohumlardan elde edilen uçucu yağ *(Oleum Sinapis)* haricen kullanılan romatizma ilâçlarının bileşimine girer. [*Lat. Brassica (Sinapis) nigra; ing.* Black mustard; *Fr.* Moutarde noire]
◉ **yabani** ~, *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Turpgiller *(Cruciferae)* familyasından, çiçekleri sarı, tohumları siyah ve hardal tadında olan, tarlalara zarar veren bitki. [*Lat. Brassica (Sinapis) arvensis; ing.* Wild mustard, *Fr.* Sanve, moutarde des champs, ravenelle].
~ **lâpası** *(yakısı), tıp.* Sancıyan yere yapıştırılmak üzere hardal unundan yapılmış lâça. [*Ing.* Mustard poultice; *Fr.* Cataplasme de moutarde].
~ **tanesi**, § ❶ Hardal bitkisinin tohumu. § ❷ *mec.* Pek küçük, en ufak *(şey)*. [*ing.* Grain or mustard seed, very small thing].
~ **tohumu**, *bot.* ◘ **Hardal**[1] .
~ **yağı**, Kuruyan yağlar grupundan bir yağ. [*ing.* Musuard oil; *Fr.* Huile de moutarde]
~ **yağı**, Kuruyan yağlar grupundan bir yağ. [*ing.* Mustard oil; *Fr.* Huile de moutarde].
~ **yakısı**, Sancıyan yere yapıştırılmak üzere hardal unuyla sıvanmış kâğıt. [*ing.* Mustard plaster].

harçsız, ◘ **Borçsuz**.

hardaliye /hardaliye/, i. İçine hardal katılarak yapılan üzüm şırası: *Edirne'nin hardaliyesi.* [*ing.* Grapejuice flavored with mustard; *Fr.* Moût traité avec de la moutarde pour prévenir la fermentation rapide].

hardallı, s. *mutf.* Hardal ile yapılmış, hardal karıştırılmış. [*Ing.* Seasoned with mustard].
~ **pekmez**, *mutf.* Üzüm şırası, pekmez toprağı ile bir gece bekletilir; ateşte bir iki taşım kaynatılarak fıçıya dökülür ve içine bir çıkına sarılı döğülmüş hardal katılır; Durulmuş olan sıra tekrar kaynatılır ve pekmez haline getirilir.

hardallık,-ğı, i. Hardal kabı. [*Ing.* Mustardpot; *Fr.* Moutardier].

hardalsı, s. Hardal bitkisine benzer, hardal görünümünde olan. [*Ing.* Siliquose, siliquous; *Fr.* Siliqueux,-euse].

hardistonit,-ti, i. *Fr. hardystonite. min.* Doğal çinko ve kalsiyum silikat. [*ing.* Hardystonite].

hardun, i. *zool.* Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Agamagiller *(Agamidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 28 sm. Türkiye ve Mısır'da yaşar. [*Lat. Agama stellio; Ing.* Starred lizard; *Fr.* Agame].

Hardy-Weinberg kuralı, *zool.* Matematiğin popülasyon genetiğine uygulandığı bir kural. [*Ing.* Hardy-Weinberg principle].

hare /hâre/, i. *Osm.* < *Fars. hara.* § ❶ Bazı eşya üzerinde dalgalanır gibi görünen parlak çizgiler. *Hareli mermer, Ankara sofu hareli olur.* [*ing.* ve *Fr.* Moire]. ☆ *Eşanl.* **meneviş, dalgır**. § ❷ *kıyf.* Üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş, sof gibi ipekten yapılmış bir tür kumaş. Mor renkte olanı çok tutulurdu. İşlemeli olanları da vardı. [*Ing.* Watered cloth; *Fr.* Moire]. § ❸ *esk.* Çok sert mermer. § ❹ *orn.* Bazı siddetli kışlarda yalancı odunun gerçek oduna dönüşmesinden ileri gelen tam halka veya yeni ay biçiminde odun lekesi. ◉ **maden** ~ **si**, *tekn.* Bazı madenlerde yüzey işlemiyle meydana getirilen ve kumaşlardakine benzeyen görünüş. [*Ing.* Metallic moire; *Fr.* Moire metallique].

hareci, i. *tekn.* Kumaş, kâğıt veya madenleri hareleyen işçi. [*ing.* Moirer; *Fr.* Moireur].

harek,-ği, i. *müz.* ◘ **Eşik**[1].

harekât,-tı, /harekât/, ç.i. *Osm.* < *Ar. hareket*'in çoğulu. *esk.* § ❶ Davranışlar, eylemler. [*ing.* Acts, movements; *Fr.* Actes, actions]. § ❷ *ask.* Belli bir erek gözetilerek bir asker birliğine yaptırılan manevra, çevirme, kovalama gibi işler: *İzmir harekâtı on beş gün içinde ereğine varmış bulunuyordu.* [*Ing.* Operations; *Fr.* Operations]. § ❸ Hareketler; ◉ **amfibi** ~, *ask.* ◘ **Amfibi**; ◉ **çıkarma** ~ ı, *ask.* ◘ **Çıkarma**. ◉ **hava indirme** ~ ı, *ask.* ve *ask. hava.* Savaşta taktik ve stratejik görevlerin yapılması için muharebe kuvvetlerinin ve bunların lojistik *(idarî)* desteğinin belli bir hedef bölgesine havadan taşınmak suretiyle atılması veya indirilmesine ait askerî harekâta verilen ad.
~ **alanı**, *ask.* İçerisinde askerî harekât yapılan veya yapılabilecek olan coğrafî, iktisadî ve stratejik bakımlardan birlik sağlayan bölge; [*ing.* Base of operations; *Fr.* Base d'opération].
~ ~ **deniz kuvvetleri kumandanı**, *ask.* Harekât alanında kara, hava ve deniz kuvvetlerinden müşterek kuvvete tahsis edilmeyen harekât alanı deniz kuvvetlerinin taktik olarak sevk ve idaresinden sorumlu kumandan.
~ **alanı kara kuvvetleri kumandanı**, *ask.* Harekât alanında, kara, hava ve deniz kuvvetleri ile müşterek kuvvete tahsis edilmeyen kara kuvvetlerinin taktik harekâtını idare eden kara kumandanı.
~ **alanı kumandanı**, *ask.* Harb alanını askerî harekât ve idarî bakımdan sevk ve idare eden kumandan.
~ **araştırması**, *istat.* En elverişli sonuçları bağlayacak kararların nasıl alınacağını araştıran bilimsel çözümleme yöntemi.
~ **bölgesi**, *ask.* ◘ **Bölge** .
~ **emri**, *ask.* Kumandanın taktik harekât yönünden verdiği kararı uygulamak amacıyle harekâtın sevk ve idaresinde emrindeki bütün birliklere yapacakları görevleri açıklayan **savaş** emri.
~ **ihtiyatı**, *ask.* Belirli bir harekâtı desteklemek üzere gerekli olan personel, ikmal maddeleri ve donatım yedeği.
~ **raporları**, *ask.* Kumandana, harekât durumu hakkında zamanında verilen raporlar.
~ **üssü**, *ask.* Harekâtın yönetildiği üs.
~ **ve eğitim subayı**, *ask. Karargâhın kurmay* başkan yardımcılarından olan ve G-3 *(harekâtı)* subayı adı verilen kurmay subay. *(Teşkilât, harekât ve eğitime ait bütün işlerde genel karargâh yardımcısıdır).*

hareke, i. ç: harekât. *Osm.* < *Ar. esk. gram.* Arap alfabesinde sesli harf yerine kullanılan işaret. [*Ing.* Vowel point, vowel sound; *Fr.* Signe posé au-dessus ou au-dessous des lettres *(arabe)* et qui en détermine la prononciation].
☆ *Karş.* **sükûn**.

harekelemek(-i), f. Sessiz bir harfe hareke koymak. [*Ing.* To add the vowel points].

harekeli, s. Üzerine hareke işaretleri konulmuş *(yazı)*. [*Ing.* Having a vowel point, with the vowel points added; *Fr.* Écriture à la quelle des signes tenant lieu de voyelles ont été ajoutés pour en faciliter la lecture].

harekesiz, s. § ❶ Harekesi yazılı olmayan. [*Ing.* Without a vowel-point]. § ❷ Hareke ile okunmayan *(harf)*.
☆ *Eşanl.* **sakin**.

hareket,-ti, i. ç: **harekât**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir cismin, sabit bir noktaya göre, yerinin veya durumunun değişmesi: *Hava o kadar durgun ki yapraklarda bile hareket yok.* [*Ing.* Movement; *Fr.* Mouvement]. ☆ *Eşanl.* **devim, devinim, devinme**. ☆ *Karş.* **dinginlik, sükûn**. § ❷ Kımıldanma, vücudu oynatmak eylemi veya tarzı: *Kalabalık içinde birdenbire bir hareket oldu.* Oynama kımıltı. [*Ing.* Movement; *Fr.* Mouvement]. ☆ *Eşanl.* **deprenme**. § ❸ İş işleme, bir işte bulunma: *Nasıl hareket edelim ki başaralım?.* [*Osm.* Faaliyet, amel, icra; *Ing.* Action, act, activity; *Fr.* Action, activité]. § ❹ Davranış: *Güzel hareket, Yanlış hareket, Onun davranışına karşı sizin hareketinizi beğendim.* [*Osm.* Muamele, tavır; *Ing.* Conduct, manner, attitude; *Fr.* Conduite, manière d'agir, attitude]. ☆ *Eşanl.* **gidiş(at)**. § ❺ Yola çıkma: *Hareketini telgrafla bildirecek, Hareketimiz iki gün geri kaldı.* [*Ing.* Departure; *Fr.* Départ]. ☆ *Eşanl.* **ayrılış, ayrılma**. ☆ *Karş.* **kalış, kalma**. § ❻ İşlemek, yürümek gibi beden idmanı: *Hareket sağlık için gereklidir.* [*Osm.* Temrin; *Ing.* Practice; *Fr.* Exercice, mouvement]. ☆ *Eşanl.* **alıştırma, egzersiz**. § ❼ Belirli bir amaca varmak için birbiri ardınca yapılan ilerlemeler: *Tanzimat hareketi, Türkçülük hareketi, Öz dil hareketi Şiirde sembolizm hareketi.* [*Ing.* Progress; *Fr.* Progrès]. ☆ *Karş.* **durma, duraklama**. § ❽ *fiz.* Durmayan, denge halinde olmayan cismin durumu. Cisimlerin hareketi, fizik biliminin

mekanik bölümünde incelenir. [*Ing.* Movement; *Fr.* Mouvment]. § ⑨ Yer sarsıntısı: *Bugünkü hareketi duydunuz mu?*. [*Ing.* Earth quake; *Fr.* Tremblement de terre]. ☆ *Eşanl.* **deprem**. § ⑩ *ask* Askerlikte birliklerin gidiş, geliş, yürüyüş,düşmana karşı ilerleyiş gibi işlerinden her biri: *İleri hareket*, Hareket harbi, Hareket planı, Taarruz hareketi. [*Ing.* Move; *Fr.* Mouvement]. § ⑪ *demir.* Demiryollarında katarların düzenlenmesi ve hangi saatlerde yola çıkıp hangi duraklarda karşılasacaklarını düzenleme gibi işler: *Hareket cetveli, Hareket memuru, Hareket nüfettişi.* [*Ing.* Departure, start; *Fr.* Mouvement]. § ⑫ *mec.* Sanat eserlerinde ilgi ve heyecan uyandıran canlılık: *O oyunda hiç hareket yok, bu kadar hareketsiz bir durum görülmemiştir.* [*Ing.* Activity, vitality, vivacity; *Fr.* Animation, vivacite, mouvement]. § ⑬ *biy.* Canlıların, özellikle hayvanların irkilme sonucu gösterdikleri tepki. § ⑭ *cimn.* Kas ve eklemlerin, belli doğal koşullar içerisinde işlemeleri sonucu vücut bölümlerinde düzenli ve olumlu etkilerle oluşturdukları yer değişimi. [*Ing.* Movement; *Fr.* Mouvement]. § ⑮ Insanların, taşıtların gidip gelmesi. [*Ing.* Movement, circulation; *Fr.* Mouvement, circulation, passage de personnes, de vehicules]. § ⑯ Düşüncelerde değişme sağlamaya yönelmiş toplu eylem, akım: *Sosyalist hareket, Edebî hareket, Sendika hareketi.* [*Ing.* Movement; *Fr.* Mouvement, action collective tendant à changer les idées]. § ⑰ *astr.* Gökcisimlerinin gerçek veya görünürdeki yer değiştirmesi: *Gökcisimlerinin hareketi.* [*Ing.* ve *Fr.* Motion]. § ⑱ *elek.* Duran bir elektrik motorunun rejim hızına geçmesi. *(Motorun dönmeye başladığı ana, ilk hareket denir; motorun hareket süresinde ve ilk hareket te çektiği akımın şiddetini, hareket reostası ayarlar).* § ⑲ *fels.* Varlıkların durumunda veya bu varlıkları meydan getiren unsurların durumunda ortaya çıkan değişiklik. [*Ing.* Movement; *Fr.* Mouvement]. § ⑳ *fizyol.* Bacakların birbirine veya gövdenin çevresindeki cisimlere göre yer değiştirmesi şeklinde mekanik eylem. [*Ing.* Movement; *Fr.* Mouvement]. § ㉑ *müz.* (a) Çok *çabuk, çabuk, az çabuk, yavaş, çok yavaş* gibi hız farklarını ve bu hızların ara derecelerini belirten terim; (b) Bir akortun herhangi bir sesine geçişi: *(Hareketler melodik ve armonik olur; ayrıca armonik hareketlerde bütün notalar çıkıcı olursa düz, notaların kimisi çıkıcı, kimisi inici olursa ters veya şaşı, kimisi yerinde kalırken kimisi de, çıkıcı veya inici olarak ilerlerse eğri veya verev hareketler meydana gelmiş olur).* [*Ing.* Movement; *Fr.* Mouvement]. § ㉒ *sp.* Bir haltercinin yaptığı hareketler; alıştırmalar. *(Milletlerarası karşılaşmalar üç hareket üzerinden yapılır: kaldırma, silkme, omuzlama).* [*Ing.* Movement; *Fr.* Mouvement]. ◉ **~ e geçiş**, *psik* ◘ **Geçiş**. ◉ **~ e geçmek**, Bir işi yapmaya başlamak, bitirmek amacıyle bir işe girişmek. [*Ing.* To start action, to begin, start; *Fr.* Entrer en action]. ◉ **~ e gelmek**, Kımıldanmaya, kıpırdanmaya veya adım atmaya başlamak. [*Ing.* To begin to move or act, to take steps; *Fr.* Commencer à se mouvoir, à se deplacer]. ◉ **~ e getirmek**, Kımıldatmak, canlandırmak. [*Ing.* To set in motion; *Fr.* Mettre en mouvement, mettre en action]. ◉ **~ lerin bileşimi**, *mek.* Bir cisimler sisteminde veya bir cisme S_2'ye göre harekete girmiş S_1 sistemine göre bir hareket verildiği zaman, bu cisim veya cisimler sisteminin hareketlerinin belirlenmesi. [*Ing.* Composition of movements; *Fr.* Composition des mouvements].

~ lerin istiklâli, *mat.* Dinamiğin temelli ilkelerinden biri olup, buna göre «bir kuvvet, hareket halinde bulunan özdeksel bir noktaya etki yaparken veya diğer kuvvetlere tâbi olurken 1. veya kendisi yalnızmış gibi 2. veya etki yapılan nokta durgunluk halinde imiş gibi ele alınır». ◉ **~ te (hava gemisi)**, *hava.* Suyun üstünde bulunan bir deniz uçağı yere veya kara veya denizdeki bir sabit cisme bağlı değilse harekette sayılır. [*Ing.* Under way (aircraft); *Fr.* En marche (aeronef)]. ◉ **~ te yön**, *hava.* Bir hava gemisinin bir aerodromdan hareketi sırasında takip ettiği yön. [*Ing.* Outbound bearing; *Fr.* Relèvement au départ]. ◉ **~ ten önce servis**, *hava.* Bir hava gemisinin hareketinden önce emniyeti ile alâkalı olarak verilen meteorolojik bilgi. [*Ing.* Service prior to departure; *Fr.* Protection avant le départ]. ◉ **ağaçların ~ i**, *orm.* Bir ağacın gövdesinin veya dallarının tabiî olarak ve daimî rüzgârların etkisiyle aldığı yön. [*Ing.* Movement of trees; *Fr.* Mouvement des arbres]. ◉ **amiboyit ~**, *zool.* ◘ **Amiboyit**. ◉ **ayak ~ i**, *dok.* ◘ **Ayak**. ◉ **bağıl ~**, *mek.* Mutlaka sabit olması gerekmeyen bir işaret sistemine göre düşünülen bir cismin hareketi. [*Ing.* Relative movement; *Fr.* Mouvement relatif]. ◉ **bir biçimli ~**, *mek.* ◘ **Bir** ⑨ **bileşik ~**, *mek.* Iki veya daha çok hareketin bileşkesi olan hareket. ☆ *Eşanl.* **bileşke hareket**. [*Ing.* Compound movement; *Fr.* Mouvement composé, mouvement résultant]. ◉ **bisiklet ~ i**, *cimn.* ◘ **Bisiklet**. ◉ **bitişik ~**, ◘ *müz.* ◘ **Bitişik**. ◉ **bitkilerde ~**, *bot.* ◘ **Çatlama**. ◉ **nasti, yönelme**. ◉ **Brown ~ i**, *zool.* ◘ **Brown**. ◉ **çekilme ~ i**, *ask.* ◘ **Çekilme**. ◉ **çıkış ~ i**, *ask.* ◘ **Çıkış**. ◉ **dağ oluşması ~ leri**, *coğr.* ◘ **Dağ**[2]. ◉ **dairesel ~**, *fiz.* Bir cismin bir daire üzerindeki hareketi. [*Osm.* Hareket-i devrâniye; *Ing.* Circular movement; *Fr.* Mouvement circulaire]. ◉ **dalga ~ i**, *fiz.* Dalga şeklinde hareket. [*Ing.* Undulatory movement; *Fr.* Mouvement ondulatoire]. ◉ **dalgalı ~**, ◘ **Dalgalanma**. ◉ **değişen ~**, *fiz.* Bir ivmesi olan hareket. [*Osm.* Hareket-i mütehavvile; *Ing.* Variable motion; *Fr.* Mouvement varié]. ◉ **doğru ~**, *astr.* ◘ **Doğru**. ◉ **doğrusal ~**, *mek.* Bir doğru üzerinde yer değiştiren hareketli bir cismin hareketi. [*Ing.* Rectilineal movement; *Fr.* Mouvement rectiligne]. ◉ **dönme ~ i**, § ❶ *mat.* ◘ **Dönme**. § ❷ *mek.* Bir ekseni veya bir noktası sabit bir cismin hareketi. [*Ing.* Rotational movement]. *Fr.* Mouvement de rotation]. ◉ **düz ~**, *sin.* ◘ **Düz**[1]. ◉ **düzgün ~**, *mek.* ◘ **Düzgün**[1]. ◉ **düzgün hızlanan ~**, *mek.* Eşit zamanlar içinde eşit şekilde hız alan hareket. [*Ing.* Uniformly accelerated movement; *Fr.* Mouvement uniformément accéléré]. ◉ **düzgün yavaşlayan ~**, *mek.* Hızın zamanla orantılı olarak azaldığı hareket. [*Ing.* Uniformly retarded movement; *Fr.* Mouvement uniformément retardé]. ◉ **düzgün yavaşlayan ~**, *fiz.* Hareket sırasında hızın düzenlice azaldığı hareket. [*Ing.* Uniformly retarded movement; *Fr.* Mouvement uniformément retardé]. ◉ **eğri ~**, *mek.* Bir eğri boyunca yer değiştiren hareketli bir noktanın hareketi. [*Ing.* Curvilinear movement; *Fr.* Mouvement curviligne]. ◉ **dış ~ ler**, *muh.* Üçüncü şahıslarla ve hariçle yapılan iktisadî işlemler; bu işlemler çeşitli belgelerle tespit edilir *(sipariş mektupları, nakliye senetleri, konişmento, ticarî senetler, virmanlar v.b.).* [*Ing.* Exterior movements; *Fr.* Mouvements exérieurs]. ◉ **elektrik ~ i**, *den.* ◘ **Elektrik**. ◉ **esirgeme ~ i**, *den.* ◘ **Esirgeme**. ◉ **eş ~**, *müz.* ◘ **Eş**. ◉ **fon ~ leri**, *mal.* Hazine muhasiplerine, ihtiyaçları olan ödeme araçlarını sağlamak amacıyle yapılan işlem. [*Ing.* Movement of funds; *Fr.* Mouvement de fonds]. ◉ **gök ~ sı**, *astr.* ◘ **Gök**[2]. ◉ **gönye ~ i**, *sp.* ◘ **Gönye**. ◉ **günlük ~**, *astr.* ◘ **Günlük**. ◉ **hızlandırılmış ~**, *mek.* Düzgün olmayan hareket; ivmesi sıfır olmayan hareket. [*Ing.* Accelerated mouvement; *Fr.* Mouvement accéléré]. ◉ **iç ~ ler**, *muh.* Aynı yerdeki kimseler tarafından yapılan ve gerek senetler, gerekse benzeri belgelerle tespit edilen salt muhasebe işlemleri. *(Her hareket, bir hesabın ilgili sütununa geçirilir ve buna göre, üç aylık hareket tutarı tespit edilir. Bankalar müşterilerine açtıkları carî hesapların borç tutarları üzerinden bir komisyon tahakkuk ettirirler).* [*Ing.* Interior movements; *Fr.* Mouvements interieurs]. ◉ **ilk ~**, *hava.* Pistonlu veya tepkili bir motorun çalışmaya başlaması. ◉ **ilk ~ arabası**, *hava.* Türboreaktörlere ilk hareketi vermek için, akümülatör veya elektrojen grupunu taşıyan küçük arabalar. ◉ **ilk ~ kuvveti.** Duruş anındaki sürtünme *(kayma sürtünmesi ve yuvarlanma sürtünmesi)* katsayılarının büyük olması sebebiyle, çok düsük hızlarda bile daima seyir kuvvetinden daha yüksek olan kalkış kuvveti. ◉ **kaçırma ~ i**, *astr.* Eskiden gökcisimlerinin, yukarıdaki bir gök katmanının bütün diğer katmanları sürüklemesinden doğduğu kabul edilen günlük ve görünür hareketi. [*Fr.* Mouvement de rapt]. ◉ **kas ~ i**, *fizyol.* Bir insanın, belirli bir amaçla yaptığı devinme eylemi. [*Ing.* Muscular movement; *Fr.* Mouvement musculaire]. ◉ **kulak kemikçiklerinin ~ kasları**, *anat.* ve *fizyol.* ◘ **Kas**. ◉ **mutlak ~**, *mek.* Bir cismin sabit karşılastırma eksenlerine göre yaptığı hareket. *(Bu sabit eksenler, bazen belirtilmeden var sayılır).* [*Ing.* Absolute movement; *Fr.* Mouvement absolu]. ◉ **negatif veya pozitif ~**, *jeol.* Karanın veya deniz düzeyinin su altında kalma *(negatif hareket)* veya su üstüne çıkma *(pozitif hareket)* şeklindeki bağıl hareketi. [*Ing.* Negative or positive movement; *Fr.* Mouvement négatif ou positif]. ◉ **öteleme ~ i**, *mek.* Bütün noktaları paralel yörüngeler çizecek şekilde yer değiştiren bir cismin hareketi. [*Ing.* Translation movement; *Fr.* Mouvement oscillatoire]. ◉ **sarkaç ~ i**, ◘ *mek.* Sabit bir konumdan sıra ile her iki yandaki ayrı konumlara geçen bir cismin hareketi. [*Ing.* Osciliatory movement; *Fr.* Mouvement oscillatoire]. ◉ **sarkaç ~ i**, ◘ **Sarkaç**. ◉ **sarsıntı veya titreşim ~ i**, *astr. Ptolemaios'a* göre, gökküresi ile ilk «*hareketli*» arasında düşünülen bir gökyüzünün hareketi. [*Ing.* Movement of trepidation and vibration; *Fr.* Mouvement de trépidation ou de vibration]. ◉ **sitoplazma veya protoplazma ~ leri**, *biy.* Sitoplazmanın hücre zarı içinde yer değiştirmesi; hücre zarı bitkilerdeki gibi katı bile olsa bu hareketler gene görülür. *(Hücre içinde yer alan akım şeklindeki bir hareketler kloroplastları da sürüklendiğinden mikroskopla görülebilir).* [*Ing.* Cytoplasmic or protoplasmic movements; *Fr.* Mouvements cytoplasmiques ou protoplasmiques]. ◉ **sürekli ~**, *mek.* Her zaman için bir defa aldığı hareketi, sonsuza kadar sürdüren bir cismin hareketi. [*Ing.* Perpetual movement; *Fr.* Mouvement perpétuel]. ◉ **sürüklenme ~ i**, *mek.* Bağlı olduğu cismin hareketi ile sürüklenen bir cismin hareketi. ◉ **stratejik ~ kabiliyeti**, *ask.* Bir araç veya birliğin elinde hazır bulunan bütün ulaştırma araçlarını kullanarak yer değiştirme yeteneği. [*Ing.* Strategic mobility; *Fr.* Mobilité stratégique]. ◉ **taktik ~ kabiliyeti**, *ask.* Bir aracın değişik arazide muharebe ederek manevra yapma yeteneği. [*Ing.* Tactical mobility; *Fr.* Mobilité tactique]. ◉ **titreşim ~ i**, *mek.* Bir cismin, denge konumunun bir yanından öbür yanına doğru yaptığı hareket. [*Ing.* Vibratory movement; *Fr.* Mouvement vibratoire]. ◉ **yavaşlayan ~**, *mek.* Hızının mutlak sayısal değeri azalan hareket. ☆ *Eşanl.* **azalan hareket**. [*Ing.* Retarded movement; *Fr.* Mouvement retardé, mouvement décéléré]. ◉ **yıldız-üçgen ~ i**, *elek.* Normal çalışmada üç fazı üçgen şeklinde bağlanan bir motora, ek harekette ve hareket başlangıcında bağlamayı kısa bir süre için yıldız şekline getirmek üzere uygulanan hareket sistemi. ◉ **yıldızların özel ~**, *astr.* ◘ **Yıldız**.

~ alan şaft, *otom.* Transmisyonda dişlilere giden şaft olup güç bu şafta uygulanır. [*Ing.* Input shaft].

~ **alanı**, *hava.* Bir aerodromun hava gemilerinin arazi üzerindeki hareketine tahsis edilen kısmı. [*Ing.* Movement area; *Fr.* Aire de mouvement].

~ **anı**, *hava.* Bir hava gemisinin yerden kesildiği an. [*Ing.* Departure time; *Fr.* Temps de départ].

~ **cereyanları**, *şeh.* ◘ **Hareket**[16].

~ **dairesi**, *demir.* Demiryollarında hareket işlerini düzenleyen, izleyen daire. [*Ing.* Rail transport control office; *Fr.* Bureau qui s'occupe d'organisation des trains].

~ **elemanı**, *hava.* Bir «*start-stop sistemi*» göndermenin ilk elemanı. [*Ing.* Start element; *Fr.* Elément de départ, impulsion de départ].

~ **fizyolojisi**, *bot.* ◘ **Fizyoloji**.

~ **grafiği**, *mat.* ◘ **Grafik**.

~ **harbi**, *ask.* Düşman silâhlı kuvvetlerini yok edebilmek için, onu açık sahrada arayıp bulmak ve rast gelinen yerde taarruz ederek kesin sonucu almak maksadıyle yapılan muharebe hareketlerinin tümüne verilen ad. *(Hareket harbi, manevra serbestliği sağlayan bir harekât türü olarak da nitelendirilebilir. Çoğu zaman savaş halinin başlaması, yani seferin veya cephenin açılması veyahut başarılı büyük bir taarruzun genişletilmesi, ancak hareket harbi sayesinde mümkün olabilir).* [*Ing.* Moving warfare; *Fr.* Guerre de mouvement].

~ **kabiliyeti**, *ask.* Herhangi bir araç, birlik v.b. nin hareket ve manevra yeteneği.

~ **kontrolu**, *ask.* Hareket planına uygun bir şekilde personeli, askeri birlik ve ikmal maddelerinin ulaştırma hatlarına göre günlük taşıma işlerinin planlama ve uygulanmasının kontrolune verilen ad.

~ **mekanizması**, *mek.* Bir makinenin, belli bir hareketi dönüştürmeye yarayan mekanizma bütünü. [*Ing.* Mechanism, moving mechanism; *Fr.* Mécanisme de traînement].

~ **mesajı**, *hava.* Bir hava gemisinin hareket ettiği zaman ve mekânı bildiren mesaj. [*Ing.* Departure message; *Fr.* Message de départ].

~ **miktarı**, *mek.* Bir cismin kütlesinin hızıyle çarpımı. [*Ing.* Quantity of motion; *Fr.* Quantité de mouvement].

~ **noktası**, § ❶ *den.* Bir geminin sefere başladığı liman. [*Ing.* Starting point; *Fr.* Point de départ]. § ❷ Bir sonuca varmak için başlangıç olarak kabul edilen durum. [*Ing.* Starting point; *Fr.* Point de départ].

~ **notu**, *eğt.* Okullarda öğrencilerin genel gidiş ve tutumlarını değerlendirmek üzere verilen ve çalışma karneleri ile gerekli defterlere işlenen not, davranış notu.

~ **plağı**, *anat.* ve *fizyol.* Hareket sinirinin kasa ulaşıp dallanarak sona erdiği bölge. *(Bu bölgede, Schwann kılıfı genişler, sinir telleri miyelinlerini kaybeder ve çizgili kas teli demetlerine dağılır. Her sinir teli bir kaç kas demetini idare eder. Kasılma sırasında, bu bölgede asetilkolin ortaya çıkar; asetilkolinin sinir akımı ile kasılma arasında kimyasal aracı olduğu sanılmaktadır. Kürar bu hareket plağı bölgesinde etkisini gösterir (◘ Kürarlama), kasları sinir uyartısına duyarsız kılarak kasılmayı ortadan kaldırır).* [*Ing.* Motory disc; *Fr.* Plaque motrice].

~ **planlaması**, *ask.* İhtiyaçların sağlanması bakımından ortaklaşa ve sürekli olarak bazı ilkeler göz önünde tutularak yapılan ulaştırma planına verilen ad.

~ **sancağı (flaması)**, *den.* Gemilerin limanlardan hareket edecekleri günün sabahı pruva direklerine çektikleri ortası beyaz kareli mavi sancak. *(Denizde milletlerarası işaretleşmede bu sancak «p» harfinin karşılığıdır).* [*Ing.* Blue Peter; *Fr.* Pavillon de partance].

~ **sinirleri**, *anat.* ve *fizyol.* ◘ **Sinir**.

~ **uyarıcı**, *fizyol.* Kasların hareketini uyaran, hareket uyarıcıya ait: *Hareket uyarıcı sinirler.* [*Ing.* Motory, motorial, motor; *Fr.* Moteur, motrice].

~ **uyuşması**, *sin.* Bir çekimde başlayan hareketin, kurguda bundan sonraki çekimde yer alan hareketle uygunluk göstermesini sağlama. [*Ing.* Match action; *Fr.* Raccord dans le mouvement].

~ **valfı**, *den.* Torpito atıldığı zamanda tüyuptaki damağın hava manivelâsını geriye almasıyle açılıp makineye ilk havayı veren valf].

~ **veren şaft**, *otom.* Transmisyondan gücü nakleden şaft. [*Ing.* Output shaft].

~ **yeteneği**, ◘ **İnisyatif**.

~ **yitimi**, § ❶ *tıp.* Bazı hareketleri yapma güçlüğü veya imkânsızlığı; bu imkânsızlık özellikle kas gücünün azalmasına bağlı değildir. *(Hareket yitimi Parkinson hastalığının önemli bir belirtisidir).* [*Ing.* Akinesia; *Fr.* Akinésie, acinésie]. § ❷ *psikopatol.* Sinirlerdeki bir bozukluktan dolayı, felç bulunmadığı halde, hareket uyartısı yapılmadığı için hareket edememe veya çok az hareket edebilme hali. *(Mahcubiyetten, histeri gibi psikozlardan ileri gelen hareketsizlik hali, uyuşukluk terimleriyle nitelenir).* [*Ing.* Akinesia; *Fr.* Akinésie, acinésie].

hareketlendirici, s. *psik.* Bir kası, siniri etkileyen veya harekete geçiren veya onlarda hareket meydana getiren merkeze ait olan. [*Osm.* Muharrik, harekî; *ing.* Motor; *Fr.* Moteur, motrice].

hareketlendirmek (-i), f. *(Bir şeyin)* Hareketlenmesine yolaçmak: *Konuşmayı hareketlendirmek.* [*Ing.* To cause to get into action or motion, to put in action; *Fr.* Mettre en mouvement mettre en action].

hareketlenmek, nsz. f. Harekete geçmek. [*Ing.* To get into motion or action, to start].

hareketli, s. § ❶ Devamlı hareket eden, hareketi çok olan. [*Ing.* Active, mobile, movable; *Fr.* Mobile, actif,-ive, animé,-ée]. ☆ *Eşanl.* **faal**. § ❷ *fiz.* Denge halinde olmayan, durmayan *(cisim).* [*Osm.* Müteharrik; *Ing.* ve *Fr.* Mobile]. ☆ *Eşanl.* **devingen**. § ❸ *mec.* Canlılık gösteren: *Şosenin en hareketli, kalabalık zamanıdır.* [*Ing.* Animated, lively; *Fr.* Mouvementé,-ée, animé,-ée]. ☆ *Eşanl.* **civcivli, canlı, kıpırdak**. ☆ *Yak. anl.* **atik, tetik, çalâk, çevik, kıvrak, oynak, cevval, kurtlu, kurtlu peynir gibi**. ☆ *Karş.* **sakin, durgun, dingin**. § ❹ i. Hareketi olan nesne. [*Ing.* Moving body, body in motion; *Fr.* Mobile, corps en mouvement]. ⊙ **ilk ~**, *astr.* Eski astronomlara göre diğer gökleri sararak onları hareketlendiren gök. [*Ing.* Prime mover; *Fr.* Premier mobile]. ⊙ **ilk ~ zamanı**, *astr.* Aynı meridyende bir yıldızın dönme süresi veya eskilerin sisteminde ekseni etrafında ilk hareketinin günlük dönme süresi. [*Ing.* Time of prime mover; *Fr.* Temps de premier mobile].

~ **bakımlık**, *sin.* Görüntüleri hareketli olarak gösteren bakımlık. Hareketsiz bakımlıkın karşıtı. [*Ing.* Animated viewer; *Fr.* Visionneuse animée].

~ **(titrek) başçık**, *bot.* Telciğine bir noktada yapışık olan ve kolaylıkla hareket edebilen başçık: *Zambak çiçeğinde başçıklar hareketlidir.* [*Ing.* Mobile anther; *Fr.* Anthère mobile, anthère oscillante].

~ **filim**, *eğt.* Arka arkaya sıralanmış fotoğraflardan meydana gelen ve projeksiyonla bir perde üzerine yansıtıldığı zaman devamlı bir hareket izlenimi uyandıran filim. [*Ing.* Motion picture; *Fr.* Projection animee].

~ **halka**, *bot.* Mantarın sapında bulunan, sapa yapışık olmadığı için yırtılmadan sap boyunca yer değiştirebilen halka. *(Uzun saplı lepiota'nın hareketli bir halkası vardır).* [*Ing.* Mobile ring; *Fr.* Anneau mobile]

~ **hesap**, *ikt.* Yatırma ve çekmede çok hareket gösteren hesap. *(Özellikle borçlu cari hesapların hareketli olması aranır).* [*Ing.* Active account; *Fr.* Compte vivant, compte mouvementé].

~ **maharet**, *psik.* Açıkça görülen veya ortada meydana gelen faaliyetlerle ilişkili maharet, ustaca iş.

~ **mıknatıslı ampermetre**, *fiz.* ◘ **Ampermetre**.

~ **örtü**, *sin.* Filim hilelerinde yararlanılan örtü çeşidi. Özel olarak hazırlanmış bir görüntü negatifinden meydana gelir. Bu negatif üzerindeki görüntüler, hareketli bir örtü meydana getirir, örtülü filim çevirmekte kullanılır. [*ing.* Flipper; *Fr.* Cache mobile].

~ **örtülü filim**, *sin.* Örtülü filmde kullanılan hareketli örtü işlemiyle meydana getirilmiş filim. Aynı filim hilesinin, iki ayrı bölümü de doğrudan doğruya çevirimde elde edilmiş biçimi. [*Ing.* Travelling matt; *Fr.* Image composite realisée par cache et contre-cache animes].

hareketlilik,-ği, i. § ❶ Hareketli olma hali. [*Ing.* Mobility; *Fr.* Mobilité]. ☆ *Eşanl.* **devingenlik**. § ❷ Hareket etme veya hareket ettirilme kolaylığı: *Civa olağanüstü hareketliliğe sahip bir maddedir.* [*Ing.* Mobility; *Fr.* Mobilité]. § ❸ *mec.* Canlılık. [*Ing.* Liveliness, vigor; *Fr.* Vivacité, animation]. § ❹ *bot.* ◘ **Devingenlik**. ⊙ **ölçü âletinin hareketliliği**, *metrol.* Ölçülecek nesnenin en ufak değişimi gösterişinin konumunu değiştirmeye yeten âletin niteliği. [*Fr.* Mobilité d'un instrument de mesure]. ⊙ **ölçü âletinin ~ eşiği**, *metrol.* Bu âletle ölçülecek nesnenin kesinlikle meydana çıkarılabilecek en küçük değişkenliği. [*Fr.* Seuil de mobilité d'un instrument de mesure].

~ **oranı**, *sosy.* Belirli bir halk topluluğu içinde yer alan güçlerin önemi ve yönleri üstüne toplu ve karşılaştırmalı bilgi sağlar. [*Ing.* Mobility rate; *Fr.* Taux de mobilité].

~ **testi**, *psik.* ◘ **Test**.

hareketsiz, s. § ❶ Hareket etmeyen, yerinden kımıldamayan. [*Ing.* Motionless, inactive; *Fr.* Sans mouvement, immobile, inactif]. ☆ *Eşanl.* **durgun, durağan**. § ❷ Biteviye giden. § ❸ *res.* Bir kompozisyonda ayrıntıların seyrek, ışıkların ölgün, renklerin sönük olduğu yerler için kullanılır.

~ **bakımlık**, *sin.* Buzlu cam üzerinde bir pertavsız taşıyan basit yapılı bakımlık. Bu çeşit bakımlıklarda görüntü canlı değildir, tek tek incelenir. [*Ing.* Viewing gadget; *Fr.* Visionneuse fixe].

~ **örtülü filim**, *sin.* Hareketsiz örtüyle ilk kez kullanılmış filim. Bu filim hilesi en çok, ikili bir rolü canlandıran oyuncu için kullanılır. [*Ing.* Split-screen process; *Fr.* Image composite réalisée par cache et contre-cache].

hareketsizlik,-ği, i. Hareketsiz olma durumu. [*ing.* Immobility; *Fr.* Immobilité]; ☆ *Eşanl.* **atalet, durgunluk, cansızlık, eylemsizlik**; ⊙ **dölyatağı hareketsizliği**, *tıp.* Doğum sırasında dölyatağının kasılmaması veya doğumdan sonra dölyatağının büzülüp daralmaması. [*Ing.* Uterine inertia; *Fr.* Inertie utérine].

hareketî /harekî/, s. *Osm.* < *Ar. esk. fiz.* ve *psik.* ◘ **Devimsel**.

harekiyat /harekiyät/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* ◘ **Devimbilim**.

hareleme, i. *tekn.* Harelemek işlemi: *Tenekeyi hareleme.* [*Ing.* Watering; *Fr.* Moirage].

harelemek(-i), § ❶ *dok.* Harelenecek kumaşı silindir arasından geçirmek. [*Ing.* To water; *Fr.* Moirer]. § ❷ *met.* Çinko veya kalay gibi bazı madenlerin yüzeyine hareli bir görünüm vermek. [*Ing.* To mottle, to moire; *Fr.* Moirer].

harelenme, i. § ❶ *elektroakust.* Bir plak üzerinde ses kaydı yapılırken, kayıt çizgisinin genişliğinde ve derinliğindeki çok alçak frekanslı bir modülasyondan ileri gelen ve plağın yüzeyinde parlak, dalgalı çizgiler şeklinde ortaya çıkan kayıt hatası; [*Fr.* Moirage]. § ❷ *matb.* Klişelerin tram eğimleri iyi olmadığı zaman, üç veya dört renkli baskılarda beliren, koyulu açıklı bir çeşit geometrik doku görünüşü; [*Ing.* Cross-hatching; *Fr.* Moirage].

harelenmek /harelenmek/, nsz. f. Kımıldadıkça hare hare parlak çizgiler göstermek. [*Ing.* To become wavy; *Fr.* Devenir moiré]. ★ *Eşanl.* **dalgalanmak**.

hareli, s. ve i. § ❶ İnce çizgili, dalgalı veya dalgalı gibi görünen, menevişli: *Güzel, hareli gözlerinin gizli bir sıtma ile yandığını görüyordu.* [*Ing.* Moiré; *Fr.* Moiré,ée, strié,--ée]. § ❷ *dok.* Dalgalı kumaşlar için kullanılan terim. *(Kumaşın üzerinde damarlara benzeyen dalgalar bulunur);* [*ing.* Moiré; *Fr.* Moiré,-ée]. § ❸ *orm.* Kaplama olarak kullanıldığı zaman mermer görüntüsü veren çeşitli cinsten tropik bölge ağaçlarına verilen ad. [*Ing.* Moiré wood; *Fr.* Bois moirès].

~ cam, ◘ **Cam**[1].

~ göz, Renkli kısmının içinde daha açık renkten yollar bulunan göz: *Hareli yeşil gözler.* [*Fr.* Œil strié].

☆ *Eşanl.* **tahrirli göz.**

~ maden, *tekn.* Hareleme tekniğiyle yüzeyine parıltılı bir görünüm verilmiş teneke veya çinko. [*Ing.* Mottled metal; *Fr.* Moiré métallique].

harem, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *sosy.* Eskiden saray ve konaklarda yalnız kadınlara, cariyelere, odalıklara ayrılan daire, *(bölüm) (Atasoyluğu rejimindeki ailede ocağın kadınlara mahsus olan bölümü olup, oraya yabancı erkekler giremez).* [*Ing.* Woman's apartments harem; *Fr.* Harem]. § ❷ Bu bölümde oturan, kadın grupu: *Padişahın haremi.* [*Ing.* ve *Fr.* Harem]. ☆ *Karş.* **selâmlık.** § ❸ Eş, karı: *Filancanın haremi, Haremi kendisinden yaşlıdır.* ☆ *Eşanl.* **zevce, halife.** [*Ing.* Wife; *Fr.* Epouse, femme]. ◉ **~ i hümayun.** ◘ **Harem sarayı.**

~ ağası, *teşk. tar.* Eski saray ve konaklarda harem hizmetinde bulunan ve çok defa zenci olan hadımlaştırılmış erkek; Şehzadeler ve saray mensuplarının eğitiminden sorumludur. Bazen yüksek görevlere kadar çıkar ve siyasî rol oynardı. [*ing.* Black eunuch of the Sultan's palace; *Fr.* Eunuque]. ☆ *Eşanl.* **hadımağası.**

~ dairesi, Eski konak ve saraylarda kadınlara mahsus olan bina kısmı. Bazı konaklarda ve özellikle saraylarda harem daireleri selâmlıktan ayrı ve tek bir bina olarak inşa edilirdi. Topkapı Sarayının harem dairesi birçok bina ve bölüklerden ibaretti. [*Osm.* Haremgâh; *Ing.* Women's department, harem; *Fr.* Harem, appartement destiné aux femmes].

~ kâhyası, *tar.* Haremin alışverişine bakan adam, harem kethüdası. [*ing.* Housekeeper of the harem; *Fr.* Intendant des appartements des femmes].

~ saray, *mim.* Sarayların kadınlara mahsus olan kısmı. Sarayın harem dairesi. [*Osm.* Harem-i hümayun; *ing.* The Sultan's harem; *Fr.* Le Harem de sultan].

~ selâmlık, Harem dairesi ile selâmlık dairesi. [*ing.* Women's and men's apartments in a Muslim palace or house].

haremci, i. Kadını harem hayatına, kapalı hayata döndürmek isteyen kimse.

haremeyn, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Kâbe ile Hz. Muhammed'in kabri ve bunları kapsayan Mekke ile Medine. [*Ing.* The sacred cities and territories of Mecca and Medina; *Fr.* Les deux villes saintes des musulmans, le Mecque et Médine].

~ dolabı, *teşk. tar.* Babüssaade ağalığına bağlı haremeyn hazinesinin veznesi. *(Bu devirlerde demir kasalar olmadığı için paralar dolaplarda saklanırdı).* [*Ing.* Department at the Palace where the treasury of the *Haremeyn* was kept].

~ evkafı, *teşk. tar.* Haremeyn'e ait mabet ve buna benzer hayratın masraflarını karşılamak için kurulmuş olan vakıflar. *(Bu vakıfların idaresiyle 1586'ya kadar kapıağaları meşgul oldu; sonra idare dârüssaade ağalarına verildi ve 1836'ya kadar sürdü).*

~ hazinesi, *teşk. tar.* Haremeyn evkafının ve malının idare edildiği makam. *(İdare işiyle dârüssaade ağaları uğraşırdı, Saray halkından vârissiz ölen kimsenin malları Haremeyn hazinesi tarafından satılır ve hazineye teslim edilirdi).*

~ ikramiyesi, *teşk. tar.* Haremeyn halkına *(Mekke ve Medine fukarası)* yardım amacıyle maaşı yirmi beş liradan fazla olan memurların mart aylığından kesilen yüzde onluk bir para.

~ muhasebeciliği, *teşk. tar.* Dârüssaade ağalarının idaresindeki vakıfların hesaplarını tutan, vakıf yerlerini kaydeden makam.

~ mukataacılığı, *teşk. tar.* Haremeyn'e ait evkaf, toprak ve binalar için alınacak vergileri düzenleyen makam.

~ müfettişliği, *teşk. tar.* Dârüssaade ağalarının idaresinde bulunan, Haremeyn nezaretinde, Haremeyn evkafına ve hanedana ait vakıfların her çeşit muamelesini teftiş eden makam.

~ payesi, *teşk. tar.* Eskiden ulema sınıfı denen sarıklı memurlara verilen payelerden biri. [*ing.* Grade of a judge of Mecca and Medina].

haremlik,-ği, i. § ❶ Karılık, eşlik; § ❷ Eski saray ve konaklarda kadınlara verilen daire. [*ing.* ve *Fr.* Harem].

☆ *Karş.* **selâmlık.**

~ selâmlık olmak, *dey.* Bir yerde kadınlar ayrı, erkekler ayrı oturmak. [*Fr.* Dans le même endroit faire des groupes des femmes et des hommes].

harengula, i. *zool.* *Clupeidae* familyasından, ringaya benzeyen, fakat ondan daha toplu küçük balık. Avrupa kıyılarında yaşar. Diğer türleri daha çok Hint ve Pasifik Okyanuslarında bulunur. [*Lat. Harengula latula; ing.* Harengula; *Fr.* Harengule, blanquette, menuise].

harf,-fi, i.ç: **hurûf**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *gram.* Bir dilin başlıca seslerini yazıda göstermeye yarayan işaret; alfabeyi meydana getiren işaretlerden her biri: *(a, b, c, ç, d, v.b. gibi). Türk alfabesinde yirmi dokuz harf vardır. Arap harfleri, Lâtin harfleri, Yunan harfleri, Çin harfleri,* [*ing.* Letter; *Fr.* Lettre]; § ❷ Yazı dizip kitap basmaya yarayan kurşundan dökme şekil. *(Bu anlamda matbaacılıkta daha çok harfler demek olan «hurufat» kelimesi kullanılır).* [*ing.* Character; *Fr.* Caractere]. § ❸ *esk.* Söz, laf: *Harf atmak, Söz atmak;* § ❹ *matb.* Alfabedeki harflerden birini gösteren matbaa işareti. Üzerinde bu işaret bulunan tahta, simsir, plastik ve günümüzde daha çok dökme madenden yapılmış kalıp. [*ing.* Letter; *Fr.* Lettre]. ◘ **HURUFAT**; § ❺ *müz.* Müzik alanında kullanılan alfabe şekilleri; [*Fr.* Lettre]. ◉ **~ i harfine**, *dey.* ◘ **Harf be harf.**, ◉ **~ ler çarkı**, *mek.* ◘ **Çark**; ◉ **altın ~**, § ❻ Yaldızla yazılan-harf. § ❼ *dey.* Şeref ve değer anlamında bir deyim: *Atatürk adı tarihe altın harflerle yazılmalıdır.* [*Ing.* Golden letter; *Fr.* Lettre en or, lettre dorée]. ◉ **baş ~**, *matb.* ◘ **Başharf**; ◉ **batone ~**, *matb.* Her tarafı aynı kalınlıkta olan, uçlarında kıvrık veya süsleme çizgisi bulunmayan harf; ◉ **başlık ~ i**, *matb.* ◘ **Başlık.** ◉ **beyaz ~**, *matb.* Her çeşit matbaa harfinin ince olanı, siyahlıktan çok beyazlık izlenimi uyandıranı. *(Yalnız çerçevesi çizili, içi boş bırakılmış harflere de beyaz harf denir).* ☆ *Karş.* **siyah harf**; [*ing.* White letter; *Fr.* Lettre blanche]. ◉ **birleşik ~**, *gram.* ◘ **Birleşik**; ◉ **bitişik (yapışık) ~**, *matb.* Dizgi işlemini çabuklaştırmak için tek blok halinde dökülmüş harf. *(Bunlar bazen harf ressamlarınca değişik biçimlerde çizilmiş olur. Türk alfabesinde ve matbaacılığında pek kullanılmaz).*; ◉ **büyük ~**, *matb.* Cümle başlarında ve gereken diğer yerlerde kullanılmak üzere, küçük harften ayrı biçimde yapılmış harf. ☆ *Eşanl.* **majüskül harf, kapital harf;** [*ing.* Capital letter; *Fr.* Lettre majuscule, lettre capitale]. ☆ *Karş.* **küçük harf;** ◉ **daktilo ~ i**, *matb.* Daktilo makinesi harfleri görünümünde matbaa harfi; ◉ **dar ~**, *matb.* Boyuna oranla genişliği az olan harf; [*ing.* Narrow letter; *Fr.* Lettre étroit]. ◉ **çift ~**, *dilb.* ve *matb.* ◘ **Çift.** ◉ **dökülmüş ~**, *matb.* ◘ **Dökülmüş;** ◉ **düz ~**, *matb.* Satır doğrultusuna dik konumda olan harf; ◉ **enferiyör ~**, *matb.* Genellikle matematik metinlerinde bir harfin veya rakamın sağ alt köşesine konan, boyut olarak o harf veya rakamdan küçük harf. [*ing.* Inferior letter; *Fr.* Lettre inferieure, chiffre inférieur, indice]. ◉ **fantazi ~**, *matb.* ◘ **Süsleme harfi;** ◉ **gotik ~**, *matb.* Biçim, özelliği, eğri çizgilerin yerini aralarında açı yapacak şekilde düz çizgilerin tutması ve genel görünüsündeki süsleme niteliği olan, Alman menşeli hurufat çeşidi. ◘ **GOTiK YAZI;** [*ing.* Gothic letter; *Fr.* Lettre gothique]. ◉ **gömme ~**, *matb.* Genellikle büyük harf olan ve bir dizgi blokunun başında iki veya daha çok satır yüksekliğinde yer kapsayacak şekilde, dikkati çekme veya süsleme amacıyle kullanılmış harf. ☆ *Eşanl.* **inisiyal harf.** [*Ing.* Initial letter; *Fr.* Lettre initiale]. ◉ **ince ~**, *matb.* ◘ **Beyaz harf.** ◉ **inisiyal ~**, *matb.* ◘ **Gömme harf;** ◉ **italik ~**, *matb.* Satır doğrultusuna oranla yatık olan harf. *(Genellikle düz harflerle dizilmiş metin içinde bir kelime, cümle veya paragrafı belirtmek için kullanılır).* [*ing.* Italic Letter; *Fr.* Lettre italique]. ◉ **kalın ~**, *matb.* ◘ **Siyah harf** ◉ **kapital ~**, *matb.* ◘ **Büyük harf;** ◉ **kuyruklu ~**, *matb.* Biçiminde kuyruk bulunan harf; «g», «y» gibi. *(Matbaacılıkta daha çok, kalıbının alt tarafında bu sebeple bir çıkıntı bulunan ve dizgi-tertip işleminde bu özelliği dikkate alınmak gereken harflere kuyruklu denir).* [*Ing.* Tailed letter; *Fr.* Lettre à queue]. ◉ **küçük ~**, *matb.* Kelime, cümle ve metin içinde kullanılmak üzere, büyük harften ayrı biçimde yapılmış harf. ☆ *Eşanl.* **miniskül harf.** [*Ing.* Small letter; *Fr.* Lettre minuscule]. ◉ **majüskül ~**, *matb.* ◘ **Büyük harf;** ◉ **Romen ~ i**, *matb.* Günümüzde metin dizgilerinin en yaygın harf biçimi olan ve Türkçede genellikle «*düz harf*» diye adlandırılan, İtalyan menşeli hurufat çeşidi. ◘ **Romen yazısı.** [*ing.* Roman letter; *Fr.* Lettre romaine]. ◉ **siyah ~**, *matb.* Metin dizgisinde genellikle kullanılan beyaz *(ince)* harflere oranla daha kalın çizilmiş olan ve koyu renkte görünen harf. *(Siyah harfler de çoğu zaman, metin içinde bir kelime veya paragrafı belirli hale getirmek için kullanılır).* [*ing.* Black letter; *Fr.* Lettre noir]. ◉ **süperiyor ~**, *matb.* Genellikle matematik metinlerinde bir harfin veya rakamın sağ üst köşesine konan, boyut olarak o harf veya rakamdan küçük harf; [*ing.* Superior Letter; reference letter; *Fr.* Lettrine, lettre superieure]. ◉ **süsleme ~ i**, *matb.* Çeşitli şekillerde bezenmiş, daha çok reklâm, davetiye v.b. metinlerinde kullanılan harf. ☆ *Eşanl.* **fantazi harf.** [*ing.* Ornamented letter; *Fr.* Lettre de fantaise, lettre ornée, lettrine]. ◉ **süslü ~**, Bir cümlenin başına konulan büyük harflerin tezhip ve tezyinatla süslenmiş olanları. Eski Avrupa el yazmalarında böyle süslü harfler çok kullanılırdı. [*ing.* Ornamental capital, head letter, initial letter; *Fr.* Lettre ornée, lettrine] ◉ **tam siyah ~**, *matb.* Kalınlık ve koyu renk görünümü siyah harfe oranla daha belirgin olan harf; ◉ **yarım siyah ~**, *matb.* Kalınlık ve renk görünümü bakımından siyah ve beyaz harfler arasında kalan harf. [*ing.* Half - black letter; *Fr.* Lettre demi blanche] **~ atmak**, *dey.* Dokunaklı söz söylemek.

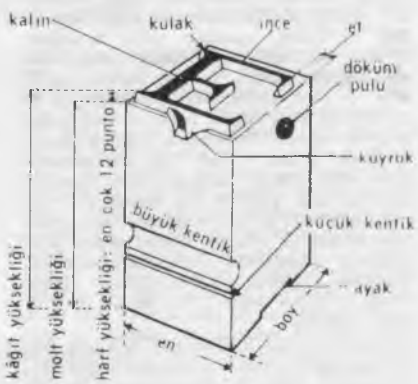

ŞEKİL: **MATBAA HARFİ.**

[*ing.* To make insulting remarks *(to women)* in the street].

~ **be** ~ *(harfi harfine), dey.* Olduğu gibi, hiçbir yerini değiştirmeden; tam olarak, noksansız: *Mektubu harf-be harf ezberlemiş, söylediğini harfi harfine çevirdim.* [*ing.* Literally; *Fr.* Litteralement].

☆ *Eşanl.* **kelime be-kelime, harfiyen, aynen ,tastamam, tıpatıp.**

~ **çevirisi,** *gram.* Bir kelime metindeki harflerin, başka bir alfabedeki karşılıklarıyle gösterilmesi. · [*ing.* Translitteration; *Fr.* Translit(t)eration].

~ **devrimi,** *tar.* Kullanılmakta olan arap harfleri yerine latin harflerine dayanan yeni Türk alfabesinin hazırlanması, resmen kabulü ve uygulanması hareketine verilen ad.

~ **gövdesi,** *matb.* Bir harf gövdesinin *(yazının yüksekliği istikametinde)* genişliği ölçüsü. Aynı puntodaki harflerin hepsinin gövdesi aynı gövde genişliğindedir. Enleri harfe göre değişir. Bu gövde genisliği puntoyla ölçülür ve her puntoda gövdeler değişir [*ing.* Type body; *Fr.* Corps].

~ *(kalıbı)* **oyuncu,** *matb.* Harf dökümü için kullanılan çelik kalıpları olan sanatkâr. Bir nevi hakkâklık ve kuyumculuk olan bu işi yazıdan anlayan sanatkârlar yaparlar. Tez gâh ve âletleri çelik çubuklar, oyma ve retuş kalemleri, mengene ve eğe gibi basit aletlerdir. [*Fr.* Graveur au poinçons].

~ **pelteği,** *tıp.* ve *psik.* Belli harfleri ve bu harflerin bulunduğu kelimeleri doğru söyleyememek şeklinde kendini gösteren pelteklik.

harfang, i. *(İsveççe.) zool.* Büyük kukumav kuşu; tüyleri beyaz ve bazı yerleri koyu renkte lekelidir; kuzey bölgelerde yaşar.

kar harfangı *(Nyctea scandiaca)* lemmingle*rle beslenir ve dört yılda bir güneye göç eder).* [*ing.* Snowy owl; *Fr.* Harfang des neiges]..

harfendaz, i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Söz atan, sözle çatan. [*ing.* One who makes insulting remarks to women in the street, one who criticizes or blames; *Fr.* Qui dit des paroles piquantes, provoquantes, qui adresse aux femmes des propos galants d'une manière indirecte].

harfendazlık,-ğı, i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Söz atma, sözle çatma, söz atıcılık. [*ing.* Act of one who annoys women with impertinent remarks; *Fr.* Maniere d'adresser des paroles piquantes sans parier directement à l'interesse].

harfiyen /harfiːyen/, z. *Osm.* < *Ar. harfiyyen.* Tam olarak, hiç bir değişiklik yapmadan. [*ing.* Word for word, exactly; *Fr.* Mot à mot, litteralement].

☆ *Eşanl.* **harfi harfine ,harf be harf .**

harfli, s. Harfi olan, içinde harf bulunan. [*ing.* Lettered].

~ **ifade,** *mat.* Bazı büyüklüklerin harflerle gösterildiği cebirsel ifade. · [*ing.* Literary expression; *Fr.* Expression littérale].

har har, z. Bol ve sürekli olarak. [*ing.* Scratching, itch, desire, yearning, longing, affliction, anguish];

harharyas, i. *zool.* ◘ **Karkaryas.**

harharyasgiller, ç.i. *zool.* ◘ **Karkaryasgiller.**

har hur, b.i. ◘ **Har.**

harıldamak, nsz. f. *yans.* Gürültüyle ve sürekli olarak akmak, çalışmak. [*ing.* To make a gurgling noise; *Fr.* Bruire, mugir, bourdonner].

harıl harıl, z. Aralıksızca, bol bol ve kesiksiz olarak: *Harıl harıl çalışıyor, Ocak harıl harıl yanıyor, Harıl harıl bir şeyler yazıyor.* [*ing.* Continuously, with great effort, incessantly; *Fr.* A grand fracas, sans interruption, incessamment, continuellement].

harıltı, i. *yans.* Harlarken çıkan ses, harıldamak sesi. [*ing.* Loud and continuous noise; *Fr.* Fracas, tumulte, tapage].

harın, s. ◘ **Harun.**

harınlamak, f. Harın olmak. [*ing.* To become intractable, to be obstinate or bad tempered, *Fr.* Être fatigué, relâché].

harınlık,-ğı, i. Atın huysuzluğu, gemden anlamayıp doğru gitmemesi.

haricen /hâricen/, z. *Osm.* < *Ar.* Dışardan *kullanılacak ilâç).* [*ing.* Outwardly, externally; *Fr.* Extérieurement, externe].

~ **teftiş,** *ikt.* Yabancı bir uzman tarafından bir müessesenin denetlenmesi. [*ing.* External audit].

harici /harîcî/, s. *Osm.* < *Ar. hâric.* § ❶ Dışarıyle ilgili olan, dıştan olan, dıştaki. [*ing.* External, outer; *Fr.* Externe].

☆ *Eşanl.* **dış;** ☆ *Karş.* **dahili, iç;** § ❷ *(Herhangi bir zümreye göre)* Yabancı. [*ing.* Outsider; *Fr.* Étranger,-ère]. § ❸ Okulda gündüzlü öğrenci. [*ing.* Day student; *Fr.* Externe]. § ❹ *tar.* Halife Ali'ye karşı isyan edenler mezhebinden olan kimse.

hariciler, ç. i. Ali ile Muaviye arasındaki anlaşmazlığı gidermek için hakem tayinine karşı çıkanlar

hariciye /hâriciye/, i. *Osm.* < *Ar. hariciyye* § ❶ Bir ülkenin dış politika *(siyaset)* işleri: *Hariciye vekilliği.* [*ing.* Foreign affairs; *Fr.* Affaires etrangères]. ☆ *Eşanl.* **dışişleri;** § ❷ Ameliyatla tedavi edilen, dış hastalıklarıyle ilgili tıp dalı: *Hariciye koğuşu.* [*ing.* Surgery; *Fr.* Pathologie externe, pathologie chirurgicale). ☆ *Eşanl.* **cerrahî.**

~ **vekâleti,** *huk.* ◘ **Dış işleri bakanlığı.**

~ **vekili,** ◘ **Dış işleri Bakanı.**

hariciyeci /hâriciyeci/, i. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* § ❶ Dışişleri Bakanlığına bağlı görevli. [*ing.* Diplomat; *Fr.* Personnel diplomatique, diplomate]. § ❷ Dış hastalıkları hekimi. [*ing.* Surgeon; *Fr.* Chirurgien].

hariciyecilik,-ği, i. Hariciyecinin mesleği.

hariç /hâriç/, i. *Osm.* < *Ar. hurûc* > *hâric.* § ❶ Dış, dışarı: *Evin haricinde, Hesaptan hariç.* [*ing.* Exterior, excluding; *Fr.* Hors, dehors, extérieur]; § ❷ Yabancı ülke: *Fabrikalarımız kurulmadan önce Türkiye'nin bütün şekeri hariçten gelirdi.* [*ing.* Abroad; *Fr.* Exterieur, pays etranger]; § ❸ *sp.* Voleybolde, sahadan dışarı düşen top için söylenir; § ❹ z. Dışta kalmak üzere, sayılmamak üzere: *Turgut hariç, hepimiz kalacağız.* [*ing.* Except(ing); *Fr.* Excepté, à part, sauf, hors, hormis]. ⊙ ~ **ten gazel okumak** *(atmak), tkz. dey.* Bir konuyu iyice bilmeden onun, hakkında konuşmak; Bir konuyu veya konuşmaya müdahale etmek, karışmak.

~ **ez memleket,** *huk.* Ülke dışı, Yabancı bir devlete gönderilen diplomasi memurlarının vazife yaptığı ülke toprakları üzerinde değil de, temsilcisi olduğu memleket toprakları üzerinde bulunduğunu kabul eden prensip. Bu gün bu prensip ve görüş terk edilmiştir. Mesele, diplomasi memurlarına, vazifelerini emniyet içinde yapabilmeleri için tanınan karşılıklı imtiyaz ve dokunulmazlıklarla halledilmektedir. [*ing.* Exterritoriality; *Fr.* Exterritorialite].

~ **ez hukuk,** *huk.* ◘ **Hukuk dışı.**

~ **olmak,** *dey.* Bir işin içinde bulunmamak. [*ing.* To be excluded; *Fr.* Être exclu].

harifane, i. Esnafça, herkes masrafta kendi payına düşeni vererek. [*ing.* Picnic or entertainment to which each partaker contributes].

☆ *Eşanl.* **arifane, erfane, örfane.**

harik,-ği, /harîk/, i. *Osm.* < *Ar.* Yangın, ateş. [*ing.* Fire, conflagration; *Fr.* Incendie, feu].

~ **baltası,** *den.* Yanan bir mahaldeki ağaç aksamı yıkmak ve sökmekte kullanılan yüzleri kavisli ve keskin baltalar.

~ **gerdeli,** *den.* Gemilerde bir tarafta ateş çıktığı zaman hemen su yetiştirmek için içerileri daima dolu olarak lüzum görülen yerlerde bulundurulan gerdeller.

~ **mastalyası,** *den.* Gemilerin çeşitli yerlerinde yangına karşı içerileri daima su ile dolu olarak bulundurulan büyük mastalyalar.

harika /hârika/, i. ç: **havârık, hâriket.** *Osm.* < *Ar. harik.* § ❶ Yaradılışın ve imkânların üstünde olup insanda hayranlık uyandıran şey: *İstiklâl savaşı bir harikadır ve tarihimiz böyle kahramanlık harikalarıyle doludur.* [*ing.* Marvel; *Fr.* Merveille]. § ❷ Yaradılış imkânlarının üstünde yetenekleri bulunan insan: *Türk tarihi harikalarla doludur. İbni Sina bir harika idi.* [*ing.* Genius; *Fr.* Genie]. § ❸ Az rastlanan bir mükemmellikte iş, eser: *Sanayiin harikaları.* [*ing.* Wonder; *Fr.* Merveille]. § ❹ *(Geniş anlamda)* Mükemmel şey: *Bu yemek bir harika;* [*ing.* Wonder, perfection; *Fr.* Merveille, chose excellente]. § ❺ s. Çok büyük bir hayranlık uyandıran: *Harika bir kitap, Harika bir bina;* [*ing.* Marvellous, wonderful; *Fr.* Merveilleux,-euse]. § ❻ *(Geniş anlamda)* Mükemmel: *Yemek harika;* [*ing.* Marvellous, excellent; *Fr.* Merveilleux,-euse, excellent,-ente]. ⊙ ~ **lar yaratmak,** *dey.* Hayranlık uyandıracak başarılar kazanmak. [*ing.* To produce marvels, wonders; *Fr.* Faire des merveilles, faire merveille]. ⊙

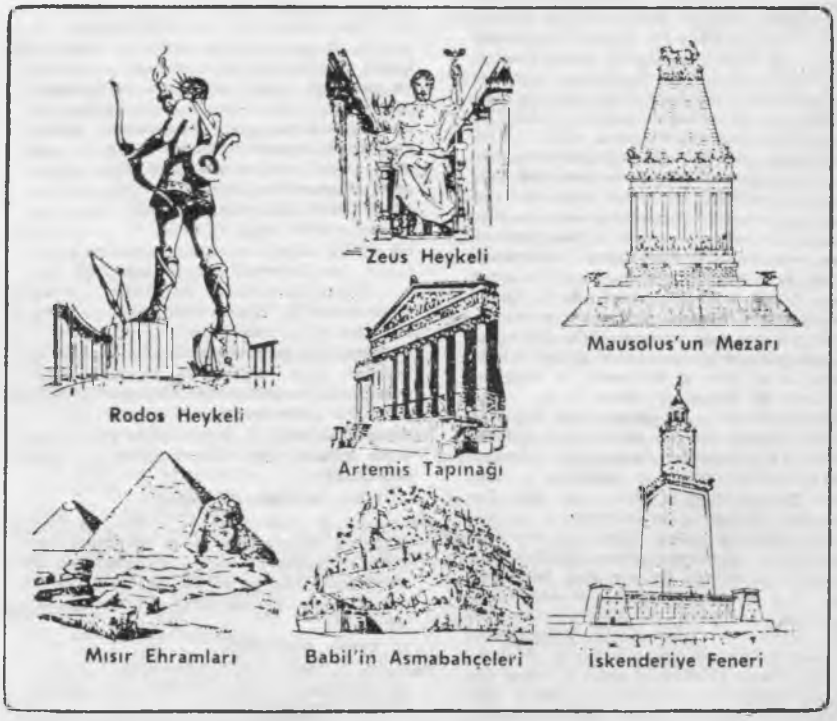

DÜNYANIN YEDİ HARİKASI

dünyanın yedi ~ sı, *san.* ◘ **Dünya;** ◉ **dünyanın sekizinci ~sı,** *dey. (Alay yollu)* Dünyanın yedi harikasının yanında sayılabilecek nitelikte fevkalâde şey; [*ing.* The eight wonder of the world; *Fr.* La huitieme merveille du monde].

hârika, i. *sosy.* Ortanın çok üstünde başarı gösteren çocuklara verilen ad. [*Ing.* Extraordinary; *Fr.* Prodige].

harikan, i. *Ing.* < *isp. huracan* > *eski kızılderili dilinden. coğr.* Orta Amerika adalar bölgesinde arasıra beliren yakıcı korkunç kasırga. [*ing.* ve *Fr.* Hurricane].

harikulâde /hârikulâde/, s. ve z. *Osm.* < *Ar. hârik.* § ❶ Benzeri görülmemiş, olağan üstü, şaşırtıcı, şaşılacak: *Sakarya zaferi, harikulâde bir kahramanlık destanıdır.* [*Ing.* Marvelous; *Fr.* Extraordinaire, étonnant, -ante, merveilleux,-euse]. ☆ *Yak. anl.* **fevkalâde,** ☆ *Karş.* **alelâde, basit** § ❷ *ünl.* Çok güzel: *Elbiseyi beğendiniz mi? Harikulâde!*

harim /harîm/, i. *Osm.* < *Ar. harem. esk.* § ❶ Girilmesi yabancıya yasak olup kutsal tutulan ve korunulan yer: *Düşmanı yurdun hariminde boğduk.* [*Ing.* Most intimate and private place or part; *Fr.* Lieu réservé et sacre dont l'accès est interdit aux etrangers]. § ❷ *mim.* Camilerde toplu namaz kılınan ana mekân.

harikulâdelik,-ği, i. Harikulâde olma hali.

harir, i. *Osm.* < *Ar.* ipek. [*ing.* Silk; *Fr.* Soie].

Haririye, öz.i. *tar. (Ebul Hasan Aliyy-ül-harirînin adından).* Rufaiye tarikatının kollarından biri; kurucusu Ebul Hasan Aliyy-ül-Harirî'dir. (1153-1247).

haris[1] /haris/, s. *Osm.* < *Ar. hırs.* § ❶ Gözü doymaz, hırslı, istekli, açgözlü, doymaz. [*Osm.* Tamahkâr; *ing.* ve *Fr.* Avide, insatiable]. § ❷ Bir şeyi çok fazla isteyen, üzerine düşen. [*ing.* Ambitious; Fr. Ambitieux -euse].

haris[2] /hâris/, s. *Osm.* < *Ar. hars.* Ekinci, çiftçi, hıraset eden, hars işiyle uğraşan. [*Ing.* Husbandman, yeoman, plowman; *Fr.* Fermier].

haris[3] /hâris/, s. *Osm.* < *Ar. hirâset. esk.* Koruyan, muhafaza eden, bekçi: *Ordu yurdun harisidir.*

harislik,-ği, i. Haris olan kimsenin hali. [*ing.* Avidity, greed(iness); *Fr.* Avidité].

harita /hari:ta/, i. *Osm.* < *Ar.* < *Yun. kharti* > § ❶ *harta. astr.* ve *coğr.* Yeryüzünün veya bir parçasının belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen taslağı. [*ing.* Map, chart; *Fr.* Carte (géographique] § ❷ *hava.* Topografya, referans noktaları, hava yolları, hava meydanları veya kara seyrüseferi ile alâkalı bilgi vermek maksadıyle yeryüzünün bir parçasının belirli bir ölçek dahilinde kâğıt üzerine tasviri. ◉ **~ da olmak** *(bir şey), dey.* Göz önünde bulundurulmus olmak. [*Fr.* Être considéré par avant]. ◉ **~ dan silinmek,** *dey.* Herhangi bir olay sonunda ortadan kalkmak: *Son depremde köy haritadan silindi* ◉ **aerodrom civarı ~ sı,** *hava.* ◘ **Aerodrom;** ◉ **astronomi ~ si,** *astr.* Yıldızlı gökyüzünün bir kısmını veya Güneş, Ay, gezegenler gibi büyük bir gökcismini bir düzlem üzerinde gösteren harita, ☆ *Eşanl.* **gök haritası;** [*Fr.* Carte astronomique]. ◉ **ay ~ sı,** *astr.* ◘ **Ay**[1]; ◉ **batimetri ~ sı,** *den.* ◘ **Batimetri;** ◉ **bölge ~ sı,** *astr.* ◘ **Bölge;** ◉ **bulut ~ sı,** *hava.* ◘ **Bulut;** ◉ **bu ~ da yoktur,** *dey.* Düşünülmemiş, tasarlanmamış seyler için söylenir. [*Ing.* It's altogether unexpected, unforeseen *(of difficulties)*]. ◉ **coğrafya ~ ları,** *coğr.* ◘ **Coğrafya;** ◉ **deniz ~ sı,** *den.* Deniz gidiş gelişleri için hidrografya enstitülerince çizilmiş harita. *(Deniz derinliklerini akıntılarını ve deniz yollarını gösterir harita).* [*Osm.* Harita-i bahriye; *Ing.* Sea-chart, sea map; *Fr.* Carte marine]; ◉ **derinlik ~ sı,** *denizbil.* Denizin eşit derinliklerini eğrilerle gösterir. *(1899 Berlin Milletlerarası Coğrafya Kongresinin öğüdüyle Monako Prensi Albert 1904'te 24 paftalık Genel Okyanus Haritası'nı yayımladı. Bu harita, yeni eklemlerle devamlı olarak basılmaktadır);* [*ing.* Bathymetrical map; *Fr.* Carte bathymétrique]. ◉ **detay ~ sı,** Kâğıdın köşesine yerleştirilen ve kâğıt üzerindeki haritanın bir bölümünü daha büyük ölçek ile gösteren küçük harita. ◉ **dilsiz ~,** *coğr.* ◘ **Dilsiz;** ◉ **durum ~ sı,** *ask.* ◘ **Durum;** ◉ **dünya ~ sı,** *coğr.* ◘ **Dünya;** ◉ **genel ~,** *den* Küçük ölçekli, bir okyanusun tamamını veya bir kısmını kapsayan harita: *Atlantik genel haritası.* [*Ing.* General map; *Fr.* Carte générale]. ◉ **hava ~ sı,** *coğr. ve astr.* Hava durumuna ilişkin değerlerin işlendiği özel yeryüzü haritalarının her biri; Belli bir andaki hava durumunu belirtmek, bundan faydalanarak gelecek durumu çıkarabilmek için yapılan haritalara verilen ad. *(Türkiye'de geçici hava haritaları yapılmaktadır).* [*Ing.* Synoptic chart (map), weather chart *(map); Fr.* Carte synoptique, carte météorologique]. ◉ **havacılık ~ sı,** *hava,* ◘ **Havacılık.**

~ açılımı, *coğr.* Yeryuvarlağına geçirildiği düşünülen taslağın açılması ile elde edilen harita düzlemi; [*Osm.* Harita irtisâmı, harita inkisâfı; *ing.* Map projection; *Fr.* Projection].

~ alma, *coğr.* Bir ülkenin düzenli şekilde ölçülmesi, haritalarının çizilmesi için gerekli işlerin yapılması. *(Haritalardaki incelik derecelerine göre çeşitli harita alma yolları vardır. Haritaların kimisi son derece sade araçlarla yapılı. Bunlar yolboyu haritası değerinde, türlü yerlerinde yanılmaların da bulunabileceği haritalardır. Bunlardan daha ileri harita alma olarak üçgen ölçmeleri (triyangulasyon) yolu ile haritalar alınır. Harita alma işlerinde bölgenin enlem ve boylamlara göre yeri, bölgedeki dağlar, ovalar, yaylalar, vâdiler ,akarsular, göller, kıyılar, insan eliyle yapılmış işler mümkün olan incelikle ve doğrulukla gösterilir.* [*Osm.* Harita ahzı; *ing.* Topographic survey; *Fr.* Levé].

~ derinliği, *den.* Deniz haritaları üzerine kulaç veya metrik yönden konulan derinlikler. *(Bu derinlikler, haritası yapılan yerde meydana gelen alçak cezir seviyesine göre verilir).*

~ dolabı, Gemilerde haritaları koyup muhafaza etmekte kullanılan dolap.

~ folyosu, *den.* Belirli bir bölgeye ait haritaların numara sırasına göre istiflendiği büyük dosya.

~ gemisi, *den.* Deniz haritaları yapmak üzere, özel olarak inşa edilmis ve haritacı-

~ kamarası, *den.* Gemilerde seyir haritalarının ve seyir âletlerinin bulunduğu kaptan köşkü içinde veya ona bitişik oda.

~ okuma, *coğr.* Harita üzerinde doğal ve beşeri olguları tanıtmak, bunları açıklamaya çalışmak için haritadan faydalanma. *(Coğrafyada harita okuma, ondan bu yolda faydalanma işleri önemlidir. Gerek yeryüzü biçimlerini, gerekse böyle bir yerdeki doğal, beşeri olguları doğru olarak yeter derecede ayrıntıları ile gösteren haritalar elde bulundukça, harita okumanın değeri artmış olur).*

~ ölçeği, *coğr.* Harita üzerindeki bir uzunluğun, yeryüzündeki gerçek uzunluğa oranı. Ölçek, haritalarda, payı olan bir kesirle gösterilir. [*Osm.* Harita mikyası; *Ing.* Map scale; *Fr.* Échelle].

~ yükseklik sembolleri, *topogr.* Eğriler, taramalar veya değişik ve saymaca renklerle arazi engebelerinin topografya haritalarında gösterilmesi.

haritacı /hari:tacı/, i. *coğr.* Harita çizen veya satan kimse. [*Ing.* Cartographer; *Fr.* Cartographe].

☆ *Eşanl.* **haritacı, kartograf.**

haritacılık,-ğı /hari:tacılık/, i. *astr.* ve *coğr.* Coğrafya bilimlerinin ve ek dallarının yardımıyle haritanın yapımı, düzenlenmesi ve basılmasını konu edinen grafik sanat ve teknik. [*Ing.* Cartography; *Fr.* Cartographie].

☆ *Eşanl.* **kartografi.**

harizma, i. Bazı bedevî kadınların burunlarına taktıkları halka. Ayıların burunlarına takılan halkalara da denir.

Harizmce[1] *(veya harezmce),* öz. i. *dilb.* Türk lehçelerinden biri. Orta Asya türk yazı dilinin gelismesindeki ikinci dönemin adı: ☆ *Eşanl.* **harizm türkçesi.**

Harizmce[2], öz. i. *dilb.* Doğu öbeğinden Iran dili; Aral denizinin güneyinde, bugünkü Hive bölgesindeki Harizm'de konuşulurdu.

Harizmliler, ç. öz. i. *etn.* Harizm bölgesinde XIII. yüzyıla kadar yaşadığı bilinen bir doğu Iran kavmi. [*Ing.* Kharezms; *Fr.* Kharezms, Khawarezms].

Harizmşahlar, ç. öz. i. *tar.* XI. yüzyılın sonlarında Harizm'de kurulan ve 1230'da yıkılan türk imparatorluğu.

hark, i. *h.d.* § ❶ Su yolu, ark: *Rabia, harklardaki yosunlu, kirli birikinti sulara bakarken birdenbire bir bulantı duydu.* [*ing.* Irrigation trench, canal; *Fr.* Canal d'irrigation, rigole d'irrigation]. ☆ *Eşanl.* **ark.** § ❷ *çiçekç.* Genç fidanlar dikilmek üzere, tavalar arasına açılan ufak hendekler. [*Ing.* Drain, furrow-drain; *Fr.* Rigole].

Harkov, öz. i. *coğr.* Ukranya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin başkenti. [*ing.* ve *Fr.* Kharkov].

harlamak, *nsz.* f. *Ar. harr,* sıcak + *T. -lamak.* § ❶ *(ateş hk.)* Kuvvetlenmek, har har diye ses çıkarmak, parlamak, alevlenmek: *Ateş harlaya harlaya yanıyor. Çıralar tutuşunca ateş birden harladı.* [*ing.* To burn furiously, to be in flames, to flare; *Fr.* S'enflammer]. § ❷ *mec.* Birden öfkelenerek bağırmak, parlamak, *(birine)* çıkışmak. [*Ing.* To get suddenly angry, to flare up; *Fr.* S'emporter, éclater, fulminer].

harlatmak(-ı), f. *(Ateşi)* uyandırmak, alevlendirmek, *(ateşin)* yanmasını şiddetlendirmek. [*Ing.* To inflame; *Fr.* Enflammer].

harlı, s. *(Ateş hk.)* Harıl, harıl, kuvvetli yanan: *Harlı ateş.* [*Ing.* Burning in flames; *Fr.* Enflamme,-ée].

~ ateşte pişirmek, *mutf.* Kuvvetli ateş üzerinde pişirmek. [*Fr.* Cuire à grand feu].

harman, i. *Osm.* < *Fars. hırmen, harmen.* § ❶ *trm.* Tahılın saptan ayrılması ve sapların saman haline getirilmesi için yapılan dövme işi: *Harmana başlamak, Yağmurlar gelmeden harmana başlamalı.* [*ing.* Threshing; *Fr.* Battage]. § ❷ *trm.* Harman işinin yapıldığı düzlük: *Harmana gitmek.* [*ing.* Threshing-floor; *Fr.* Aire]. § ❸ Çay, tütün v.b. gibi şeylerin birçok çeşidinden birer parça alıp yeni bir bileşim meydana getirme işi: *Çay harmanı, tütün harmanı, Forma harmanı.* [*ing.* Mixture, blend; *Fr.* Melange]. § ❹ *trm.* Ekinlerin harmanda dövülmesi mevsimi: *Harmanda ödemek üzere borç aldı.* [*ing.* Harvest season;*Fr.* Saison de battage]. § ❺ Harman edilmek üzere hazırlanmış buğday yığınları: *Komşu çiftliğinin dağ gibi harmanı henüz kalkmadı.* [*ing.* Shock; *Fr.* Moyettes]. § ❻ *ciltç.* Bir kitabın katlanmış formalarını cilde hazırlık olmak üzere sıra numarasına göre üst üste toplanması. [*ing.* Gathering, collating, assembling; *Fr.* Assemblage]. § ❼ s. *arg.* Esrar için çakırkeyif olan *(kimse).* § ❽ *mad.* Iyileri ayrıldıktan sonra arta kalan kömür. ◘ **Harmanlamak.** [*Fr.* Assemblage]. § ❾ *şarapç.* Ortalama bir şarap türü elde etmek amacıyle bir kavın bütün saraplarını karıştırmak eylemi. [*Ing.* Blending; *Fr.* Assemblage]. § ❿ *dok.* (a) Iplik yapılması istenen tekstil elyafının, taraklara verilecek şekilde ve birbiri üzerine katlar halinde serilmesi; (b) Çesitli renge boyanmış ham madde elyafının, düzgün sıralar halinde, üst üste yığılarak tarakta karışmasını ve tek renk haline getirilmesini sağlama işlemi; (c) İçlerinde, belirli oranlarda yün, pamuk, ipek ve suni veya sentetik elyaf bulunan ipliklerin imali için, hammaddelerin kat kat ve üst üste yığılarak karışmasını sağlamak işlemi. ◉ **~ da dirgen yiyen sıpa, yılına kadar acısını unutmaz,** *at.* Bir haylazlığından dolayı dövülen çocuk, uzun süre bunu hatırlar da haylazlık yapmaktan çekinir. Uygunuz bir davranışından dolayı cezalandırılan kimseler de böyle. ◉ **~ ı yakarım diyen, oğağa yetişmemiş,** *at.* Başkasına kötülük yapmayı tasarlayan kişi, **kötülüğünü**

yapmaya fırsat bulmadan cezasını görür. ◉ ~ lı koçan, *matb.* Çeşitli ve kopyalı faturaların koçanlarını hazırlamak için makineden gelen forma yapraklarını kaç kopya olacaksa ona göre, sayılarak koçan haline getirilir. Kesildikten sonra sırtlarından tel dikişle dikilerek koçanı defteri haline gelirler. [*Fr.* Assemblage de souche]. ◉ **barut** ~ ı, ◘ **Barut.** ◉ **har vurup** ~ **savurmak,** *dey.* Elde bulunan serveti boş yere harcamak, çarçur etmek. [*Ing.* To waste. to spend unreasonably; *Fr.* Dépenser sans compter]. ◉ **kok** ~ ı, *gaz. sny.* Metalürji kok'u üretmek için gerekli niteliğe sahip öğütülmüş kömür karışımı. ◉ **tohum** ~ ı, *trm.* Çeşitli tohumlardan yapılan karışım. ◉ **kiremit** ~ ı, Kiremit yapılan yer. [*Ing.* Tile-works, tile-field, tilery; *Fr.* Tuilerie]. ◉ **tuğla** ~ ı, Tuğla yapmaya yarayan yer. [*Ing.* Brick-field, brick-works; *Fr.* Briqueterie].

~ **arabası,** ◘ **Harman makinesi.**

~ **(karman) çorman,** *dey.* Karmakarışık. [*Ing.* In utter disorder; *Fr.* Pêle-mêle].

~ **dalı,** *folk.* ◘ **Harmandalı.**

~ **dilencisi,** Harman zamanında köy köy dolaşıp dilencilik eden kimse.

~ **döven öküzün ağzı bağlanmaz,** *at.* Hizmetinin verimlerini aldığımız kimsenin bize kazandırdığı şeylerden yararlanması gerekir.

☆ *Eşanl.* **bal tutan parmağını yalar.**

~ **dövmek,** *trm.* Taneleri ayırmak üzere ekini harmanda dövmek. [*Ing.* To thresh; *Fr.* Battre le blé].

~ **dövmek keçinin işi değil,** *at.* Önemli, ağır işler, hafife alınmamalı, çoluk çocuğa, acemilere yaptırılmamalıdır.

~ **etmek.** § ❶ Birçok şeyleri birbirine karıştırmak. [*Ing.* To mix blend; *Fr.* Mélanger]. § ❷ Ayırmak ve düzenlemek.

~ **gibi,** *dey.* Büyük bir yığın halinde duran şeyler için kullanılır. [*Ing.* In a great heap].

~ **kilesi,** Büyük ölçek. [*Ing.* A large grain measure *(a kind of bushel)*].

~ **makinesi,** § ❶ *ciltç.* Bir cildi meydana getiren formaları otomatik olarak harmanlayan makine. [*Ing.* Collator, gatherer; *Fr.* Assembleuse]. § ❷ *trm.* Tahıl veya diğer bitkilerin başaklarını birbirine sürterek veya çarparak taneleri ayıran makine; ilk harman makinesi 1786 yılında yapılmıştır. ☆ *Eşanl.* **biçerdöver.** [*Ing.* Thresher; *Fr.* Batteuse].

~ **savurmak,** *trm.* Tahılı samandan ayırmak için dövülmüşünü rüzgâra karşı savurmak. [*Ing.* To winnow, fan, sift; *Fr.* Vanner].

~ **sonu,** § ❶ Toprakla karışmış tahıl. [*Ing.* Residue of grain *(mixed with stones and dust left after threshing)*]. § ❷ *mec.* Tükenen bir varlığın *(servetin)* son kısmı.

~ **sonu dervişlerindir,** *at.* Sona kalmakla birlikte bir şeyden oldukça iyi bir pay alanlar hakkında söylenir; sabrın sonunda istenilen şeye daha iyi ulaşılır. Herkesin bol bol yararlandığı şeyin artakalanından alçak gönüllü kimseler yararlanırlar. [*Ing.* Patience is always rewarded].

~ **yapmak,** *dok.* Değişik renkte yünleri karıştırmak. [*Ing.* To thresh; *Fr.* Battre].

~ **yel ile, düğün el ile,** *at.* Her işin gerçekleşmesi bir takım koşulların bulunmasına bağlıdır. Örneğin, harmanı savurmak için yel, düğünün iyi hazırlanması ve toplantının şen geçmesi için hısım, akraba, eş, dost ister.

~ **yeri,** *trm.* Sıkıştırılmış toprak veya beton düz alan; üzerinde bir döveç veya bir dövenle dövülen ürünü tanelerinden ayırmaya veya kurutmaya yarayan yer. [*Osm.* Harmengâh; *Ing.* Threshing floor, threshing field; *Fr.* Lieu où l'on bat le grain, aire].

harmancı, i. § ❶ *trm.* Harman işiyle uğraşan kimse. [*Ing.* Thresher; *Fr.* Batteur,-euse]. ☆ *Eşanl.* **dövücü.** § ❷ *ciltç.* Harmanlama işçisi. [*Ing.* Assembler, gatherer; *Fr.* Assembleur,-euse].

harmancılık,-ğı, i. Harman işçiliği. [*Ing.* Assembling, gathering, collating; *Fr.* Assemblage].

harman.dalı, b.i. *folk.* Ege bölgesinde oynanan bir zeybek oyunu türü. [*Ing.* Kind of folk dance *(in Izmir and vicinity)*].

harmani /harmäni/, i. Bütün vücudu saran *(örten)* kolsuz ve çok defa kukuleteli bir çeşit üst giysisi. [*Ing.* Pelerine; *Fr.* Pelerine]. ☆ *Eşanl.* **pelerin.** ◉ **Crispino usulü** ~, Komedide uşak rolü oynayan oyuncuların giydiklerine benzeyen kısa harmani. [*Fr.* Manteau à la Crispin]. ◉ **gece veya yatak** ~ **si,** Oda veya yatakta giyilen kısa harmani, gecelik. [*Fr.* Manteau de nuit, manteau de lit]. ◉ **kısa** ~ **veya küçük** ~, XVIII. yüzyılda manastır papazlarının giydikleri dizi geçmeyen harmani. [*Fr.* Manteau court, petit manteau]. ◉ **saray** ~ **si,** Saray kadınlarının büyük törenlerde giydikleri omuz veya belden kopçalı uzun kuyruklu harmani. [*Fr.* Manteau de cour]. ◉ **uzun** ~, Kentlerde kilise adamlarının kabul günlerinde rahip cübbesinin üstüne giydikleri dar ve uzun harmani. [*Fr.* Manteau long]. ◉ **yas** ~ **si,** Eskiden ölünün en yakınlarının cenaze töreninde giydikleri büyük siyah harmani. [*Fr.* Manteau de deuil].

harmaniye, i. ◘ **Harmani.**

harmanlamak(-ı), f. § ❶ *trm.* Harman yapmak [*Ing.* To blend *(tobacco, etc.)*; *Fr.* Mettre en pieces et mêler différents objets pour les arranger à nouveau]. § ❷ nsz. Harman da olduğu gibi bir çember üzerinde dönüp dolaşmak; daire çizerek dolaşmak. [*Ing.* To go all around, to run in a circle *(horse)*; *Fr.* Circuler]. § ❸ *ciltç.* Bir kitabı meydana getiren formaları veya sayfaları, forma veya sayfa numarasına göre sıralamak. [*Ing.* To collate, to assemble, to gather; *Fr.* Assembler]. § ❹ *den.* Bir yere yanasmak veya iskele, mendirek, demirli gemi, samandıra v.b. bir engelin etrafından dolaşmak için dümeni az bir açı ile bir tarafa çevirerek büyük bir daire çizmek. [*Ing.* To go all around *(ship)*].

harmanlanmak, nsz. f. *(ay)* Çevresinde ağıl meydana gelmek, bir hale ile çevrilmek. [*Ing.* To be encircled by a halo; *Fr.* Être entouré d'une auréole, être auréolé]. ◉ **ay** ~, ◘ **Ay.**

harmattan, i. *meteor.* Büyük Sahra ve Batı Afrika'nın üzerinde, doğudan veya kuzeydoğudan esen çok kuru rüzgâr. *(Harmattan, kuzeydoğu alize rüzgârlarıyle, güneybatı muson rüzgârı arasında meydana gelen bir kara rüzgârıdır. Son derece kuru ve sert olduğu için, ağaç dallarını kırar, gözleri tahriş eder, derinin pul pul dökülmesine yol açar).* [*Ing.* ve *Fr.* Harmattan].

harmofan, i. *Fr. harmophane* < *Yun. harmos,* içe geçme + *phanos,* apaçık. *min.* Bir korindon türü. [*Ing.* Harmophane].

harmoni, i. *Fr. harmonie. müz.* ◘ **Armoni.**

harmonik, s. *Fr. harmonique.* ◘ **Armonik.**

harmonium, i. *Fr. harmonium.* ◘ **Armonyum.**

harmonize, s. *Fr. harmonise. müz.* ◘ **Armonize.**

harmonogram, i. *Fr. harmonogramme. işletm.* İş alanında gecikmeleri ve aşırı yüklemeleri ortadan kaldırarak üretimi uygun biçimde düzenleme yollarını gösteren, böylece emek ve malzemeden en geniş ölçüde yararlanma imkânlarını sağlayan grafik. [*Ing.* Harmonogramme].

harmotom, i. *Fr. harmotome* < *Yun. harmos,* ek + *tome,* kesit. *min.* Zeolitler grupundan doğal hidratlı potasyum ve baryum alüminosilikat. [*Ing.* Harmotome].

harnup,-bu, i. *Osm.* < *Ar. harnūb. harrub. bot.* ◘ **Keçiboynuzu.**

Haroti, öz. i. *dilb. Racasthani*'nin alt lehçesi; yaklaşık olarak 1 milyon 300 bin kişi tarafından konuşulur. *(Devanagari harfleriyle yazılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Kharoshthi].

harp[1]**,-pı, harpa** /harıpa/, i. *Alm.* ◘ **Arp.**

harp[2], i. ◘ **Harb.**

harp[3], i. *zool.* Harpkuşugiller familyasından, en büyük ötücü kuş *(uzunluğu 1 m);* rengi donuk esmerdir; yetişkin erkeğinde, çeşitli yapıda on altı telekten ibaret uzun bir kuyruk bulunur; bu teleklerden ikisi bir harpın kollarını andırdığı için bu ad verilmiştir. *(Diğer kuşlara uymayan özelliği bulunduğu için sınıflamada yeri pek belirli değildir).*

harpa, i. *zool. Harpidae* familyasının örnek tipi olan, karındanbacaklı yumuşakça; kavkısı şişkin, kabarık çizgili, kapaksız, çeşitli renkte ve güzel görünüşlüdür; sıcak denizlerde yaşar. [*Lat.* ve *Ing. Harpa; Fr.* Harpe].

harpist,-ti, i. *Fr. harpiste. müz.* Harp çalan sanatçı. [*Ing.* Harper, harpist].
☆ *Eşanl.* **harpcı.**

harpiya, i. *zool.* Kartallar *(Falconiformes)* takımının Kartalgiller *(Falconidae)* familyasından bir kuş türü. Boyu 1 m. olur, yırtıcı kuşların en büyüğüdür. Amazon ormanlarında yaşar. [*Lat. Thrasaetus harpyia; Ing.* Harpy, harpy eagle; *Fr.* Harpyie].

harpuşta, i. *mim.* ◘ **Beşik örtü.**

harradak, z. Har diye ses çıkararak, birden parlayarak.

harrangürra, harrengürra /harırangürra, harırengürrä/, z. Gürültü ile ve özensiz: *Bu iş harrangürra gidiyor.* [*Ing.* In a disorderly and noisy manner].

hars, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Kültür. [*Ing.* Culture; *Fr.* Culture]. § ❷ Tarla sürme. [*Ing.* Cultivation; *Fr.* Culture].

harsi, *Osm.* < *Ar.* Kültürel, harsla ilgili. [*Ing.* Cultural, agricultural; *Fr.* Culturel,-elle].

hart, ünl. *yans.* Sert bir şeyi ısırırken ve kaba kaşınırken çıkan ses: *Hart diye ısırdı.*
☆ *Eşanl.* **kart.**

harta, i. ◘ **Harita.**

hartacı, i. ◘ **Kartograf.**

hartadak /harıtadak/, z. *h.d.* Ansızın ve sertçe *(ısırmak, kapmak).* [*Ing.* Very suddenly *(to seize upon, to snap at, to bite); Fr.* Onomatopée qui désigne le bruit de mordre ou de déchirer quelque chose dure].

hartama, i. Damlara kiremit gibi kaplanan ince çam tahtalardan yapılan örtü. [*Ing.* Shingle; *Fr.* Bardeau].

hartavi, i. Sipahilerin giydikleri yuvarlak keçe külâh.

hart hart, z. *yans.* Sert ve kaba ses çıkararak; Hart diye ses çıkararak: *Hart hart kaşınıyor.* [*Ing.* Scratch, scratch].

hart hurt, z. *yans.* Ağız dolusu ısırarak ve ses çıkararak *(yemek): Ayvayı hart hurt yedi.* [*Ing.* Noise of impolite or beastly eating; *Fr.* Onomatopée qui exprime le bruit de mordre et de manger bruyamment une chose dure].

hartit, hartin, i. *Fr. hartite, hartine.* Avusturya linyitlerinde bulunan mum fosili. [*Ing.* Hartite].

hartuç[1], i. *Fr. cartouche.* < *It. cartoccio. esk.* Topa, merminin arkasından sürülen barut kesesi. [*Ing.* Cartridge].

hartuç[2], i. Bükülü kâğıt şeklinde bir çerçeve olup, içindeki boş kısma yazı yazılır, arma veya süslemede bir motif olarak da kullanılır.

harun, harın, s. *Osm.* < *Ar. hārun. esk.* § ❶ Inat edip yerinde duran, huysuz *(hayvan);* § ❷ Inatçı *(insan);* Duran, yürümeyen.

haruni /harüni/, i. *esk.* At'ın huysuzluk etmesi.

harunlamak, nsz. f. *esk.* Inatçı olmak.

harup,-bu, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Keçiboynuzu.**

Harya'lar, ç. öz. i. *etn.* Bengal'in batısında yaşayan ve sayıları 80 000 kadar olan halk. Alınlarına dövmeyle üç dikey çizgi çizerler. [*Ing.* ve *Fr.* Kharia(s)].

has /häs/, s.ç: **havâs.** *Osm.* < *Ar. hāss.* § ❶ *(Bir kimseye veya bir şeye)* Özgü: *Bu ülkeye has bir âdet. Bu tabiat ona hastır.* [*Ing.* Special,-ale, particular; *Fr.* Propre, spécial,-ale, particulier,-ère]. ☆ *Eşanl.* **özel, mahsus.** ☆ *Karş.* **genel, umumi.** § ❷ Katışık olmayan, en iyi cinsten: *Has ekmek, Has gümüş, Has mal, Has un, Has ipek.*

[*İng.* ve *Fr.* Pure]; ☆ *Eşanl.* **saf, halis, katışıksız;** § ● **i.** *sosy. tar.* Osmanlı Imparatorluğu'nun eski devirlerinde devletin büyüklerine ayrılan ve yıllık geliri yüz bin akçeden çok olan toprak; § ● *esk.* Hükümdarın kendine özgü olan: *Has asker, Has bahçe. Has ahır.*

~ **ahır,** *trm.* Padişahlara mahsus atların ve arabaların bulunduğu bina. [*İng.* Sultan's stable; *Fr.* Écurie impériale].

~ **bahçe,** *tar.* ◘ **Bahçe.**

~ **bölen,** *mat.* 1kiden fazla bölenli *(bileşik sayıların)* sayıların birden büyük kendisinden küçük bölen veya bölenlerine verilen ad.

~ **ekmek,** *fırıncılık.* Has unla *(kepeksiz buğday unu)* yapılan beyaz ekmek, *(Kalori yüksek, vitamin değeri düşüktür).* [*İng.* Fine white bread; *Fr.* Pain blanc].

~ **işlemek,** *arg.* Birisinin yemeğinden, izinsiz ve davetsiz olarak, bitinceye kadar ye mek: *Görüyorum, babanın malı gibi has işliyorsun.*

~ **kefal,** *zool.* ◘ **Kefal.**

~ **oda,** Eskiden saraylarda birinci sınıfta olan ağaların bulunduğu daire. [*İng.* The royal ward of the Sultan's palace].

~ **yufka,** *mutf.* Kepeksiz buğday unu ile hazırlanan hamurdan yapılmış yufka.

hasa, i. Çirişli kalın bez. Bir cins kalınca patiska. Enlisine **çifte hasa,** yumuşak ve iyi cinsine **hümayun** derler. [*İng.(A kind of)* calico or madapolam; *Fr.* Calicot].

Hasan, öz. i. Erkek adı.

~ **dağı,** *coğr.* Niğde ile Tuz Gölü arasında bulunan 3 268 m. yüksekliğinde bir dağ.

hasar /hasâr/, i. ç: **hasârât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Zorlu bir olay sonucunda meydana gelen kırılma, dökülme, yıkılma gibi zarar: *Yağmurlardan epey hasar görüldü. Deprem çok hasar yaptı. Fırtına limanda çok hasara sebep oldu. Dolu ekine hasar verdi.* [*İng.* Damage; *Fr.* Dommage]. ☆ *Eşanl.* **zarar ve ziyan;** ☆ *Karş.* **kâr, kazanç, yarar, menfaat, çıkar, fayda, istifade;** § ❷ *huk.* Bir hukuk işlemine konu teşkil eden bir malda, tarafların iradesi dışında doğan zarar. [*İng.* Damage, loss, average, injury; *Fr.* Dommage]. ⊙ ~ **ı bildiren belge,** *ikt.* Rıhtım şirketleri tarafından gemiden hasara uğrayan mal indirildiğinde düzenlenen belge. [*İng.* Certificate of damage]. ⊙ **deniz ~ ı,** *huk.* ◘ **Deniz.** ⊙ **edim ~ ı,** *huk.* Edim konusunun yok olması veya kötülenmesi sonucu borçlunun borcundan kurtulmayarak yine gereği gibi, yerine getirmek zorunda kalması; ⊙ **karşı edim ~ ı,** *huk.* Iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde taraflardan birinin ediminin imkânsız hale gelmesi sonucu karşı edimden doğan zararın yüklenilmesi.

~ **kontrolu,** Bir tahrip taarruzundan veya tabiî bir âfetten önce, o sırada ve olay sonunda, bunların etkilerini en az bir duruma indirebilmek için alınacak tedbirlerin tümüne verilen ad. *(Genellikle her askerî birlik kumandanı, kendi tesis veya birlik bölgesi içerisinde meydana gelen küçük hasarların /zararların/ etkisini en az dereceye indirebilmek için, hasar kontrol planları hazırlamaktan sorumludur).*

~ **raporu,** *den.* Çatışma, oturma, bindirme, yangın, su alma, denize atma ve benzeri sebeplerle, teknede, yükte, meydana gelen hasar ve ziyanın sebep ve sonuçları ile gerekli tamirler hakkında ilgili gemi personeli, sigorta eksperleri ve öteki yetkililerce düzenlenen rapor.

~ **sürveyi,** *den.* Bir gemide veya yükünde meydana gelen hasar hakkında sigorta eksperleriyle öteki uzmanlar tarafından düzenlenecek rapor için yapılan teftiş.

hasarat,-tı, /hasârât/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **esk. hasar'ın** çoğulu.

hasar.dide /hasârdîde/, *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* b.s. Zarar görmüş, ziyana *(hasara)* uğramış: *Fırtınadan hasardide olan vapurlar.* [*İng.* Devastated, ruined, damaged; *Fr.* Avarie, endommagé, abîmé, taré].

hasat,-dı, i. *Osm.* < *Ar. hasâd.* § ❶ Ekin biçme, ürün kaldırma) orak: *Tarlaların hasadı, çayırların hasadı.* [*İng.* Harvest; *Fr.* Moisson]. ☆ *Eşanl.* **deyirgi.** § ❷ Ekin biçme vakti, orak mevsimi: *Hasatta ödemek üzere borç aldı.* [*İng.* Harvest-time; *Fr.* Moisson, époque de la récolte]. § ● Biçilmiş ekin. [*Fr.* Moisson]. § ● *mec.* Bir işten alınan sonuç. [*İng.* Result; *Fr.* Résultat].

~ **vakti,** *trm.* Ürünün tarladan toplandığı zaman. [*İng.* Harvest-time; *Fr.* Temps de la moisson].

hasatçılık,-ğı, i. Hasat yapma işçiliği. [*İng.* Harvesting; *Fr.* Moissonnage].

hasb, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Göre, gereğince, dolayı. [*İng.* According to, because of; *Fr.* Selon].

has.bahçe, b.i. *san.* Padişah saraylarının bahçelerine verilen ad. [*İng.* Private garden of the Sultan].

hasbel, z. *Osm.* < *Ar.* Kelimelerin başında *(dolayı, ötürü)* anlamı verir: *Hasbel-lüzum = Gerekli olduğundan dolayı.*

hasb.el.îcap /hasb.el.îcâp/, b. z. *Osm.* < *Ar. hasbelîcâp. esk.* Gerektiği için. [*İng.* According to need].

hasb.el.iktiza /hasb.el. iktizâ/, b.z. *Osm.* < *Ar. esk.* Gerektiğinden dolayı. [*İng.* According to the requirements of the case].

hasb.el.kader, b.z. *Osm.* < *Ar.* kaderden.

hasb.el.lüzum, b. z. *esk.* Görülen lüzum üzerine. [*İng.* According to need; *Fr.* Par nécessité].

hasbet.en.lillâh, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Yalnız, Allah rızası için, Tanrı uğruna. Tanrı için. [*İng.* For love of God, disinterestedly, without expecting anything in return; *Fr.* Pour l'amour de Dieu, gratis].

hasbî /hasbî/ , s. *Osm.* < Ar. esk. § ❶ Karşılıksız ve gönüllü yapılan: *Hasbî bir yardım, Hasbî çalışma.* [*İng.* For the love of God; *Fr. Gratuit*]. ☆ *Eşanl.* **bedava;** § ❷ z. *mec.* Sebepsiz olarak, haksız şekilde, nedensiz, boşu boşuna: *Hasbî bir azar işittim.* [*İng.* Gratuitous, disinterested; *Fr.* Sans raison, injustement].

~ **geçmek,** *arg.* Kısa geçmek, önem vermemek, aldırış etmemek, itibar etmemek: *Hasbî geçme oğlum, aç gözünü biraz!* [*İng.* Not to care at all; *Fr.* Ne pas donner de l'importance].

☆ *Eşanl.* **boşlamak, boşvermek, dalga geçmek, haylamamak ,ıska geçmek ,keşlemek, kumpas sallamak, omuz vermek, tonel geçmek, yan çizmek, yan sallamak.**

hasbihal,-li /hasbihâl/, b.i. *Osm.* < *Ar. hasb* + *Fars. hal. esk.* Halleşme, dostça görüsüp dertleşme: *Arkadaşlarla hasbihal ettik.* [*İng.* Friendly chat; *Fr.* Action de demander conseil à qn, consultation, délibération, entretien amical].

☆ *Eşanl.* **sohbet.**

hasbinallah, z. *Osm.* < *Ar.* Allahtan yardım dilemek için kullanılır. [*İng.* Good God!; *Fr.* Oh! mon Dieu! grand Dieu!].

haseb, i. ◘ **Hasep.**

hasebiyle, i. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Dolayısıyle,--den ötürü. [*İng.* Because of, by reason of, since; *Fr.* En raison de, à cause de, étant donné que].

haseki, i. *Osm.* < *Ar. häss. Teşk. tar.* § ❶ Sarayda görevli silâhlı muhafızlara verilen ünvan. [*İng.* Sergeant at arms in the bodyguard of the Sultan]. § ● Osmanlı Sarayında cariyeler arasından seçilen, padişah gözdelerine verilen ad. [*İng.* The Sultan's favorite wife; *Fr.* Sultane favorite].

~ **ağası,** *teşk., tar.* Osmanlı sarayı mensuplarından bazılarına verilen ad. [*İng.* Lieutenant of the **Bostancıbaşı**].

~ **başı,** *teşk. tar.* Haremeyn vakıflarının toplanması ile görevli bostancıya verilen ad. [*İng.* The Receiver-General of the estates of the sacred places of Mecca and Medina, fourth officer of the corps of the **Baltacı**].

~ **başkâtibi,** *teşk. tar.* Haremeyn vakıflarını toplamakla görevli bostancının yanında çalışan baltacıya verilen ad. *(Bunun da yanında kâtipleri çalışırdı).* [*İng.* The Chief Clerk under the **Haseki Başı** and fifth officer of the **Baltacı** corps].

~ **emini,** *tar.* ◘ **Emin.**

~ **kadınlar,** *tar.* Osmanlı padişah saraylarının harem dairelerindeki kadınlar arasında hükümdarın en çok takdirini ve sevgisini kazanmış veya çocuk doğurmuş olanlara verilen san. [*İng.* Sultan's wife who has borne him a daughter].

~ **küpesi,** *bot.* ◘ **Hasekiküpesi.**

~ **ortaları,** *teşk. tar.* Yeniçeri ocağının cemaat ortalarından 14., 49., ve 66. ortalarına verilen ad.

~ **oturağı,** *teşk. tar.* Yeniçeri ocağının 14., 49., 66. ve 69. ortalarının ileri gelenlerine bağlanan emekli aylığına verilen ad.

~ **sultan,** *teşk. tar.* Padişah gözdelerinden, çocuk doğuranlara verilen ad. *(Sonraları, çocuk doğurup nikâhlananlara kadın, bunların en yaşlılarına başkadın dendi. Başkadın da değişerek kadınefendi oldu).* [*İng.* Sultan's wife who has borne him a son; *Fr.* Sultane favorite haseki].

haseki.küpesi, b. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* takımının, Düğünçiçeğigiller *(Ranunculaceae)* familyasından çeşitli renklerde güzel çiçekler açan ve ılıman iklimlerde yetişen bir süs bitkisi. [*Lat. Aquilegia; İng.* Aquilegia, columbine; *Fr.* Ancoli, colombine, cornette, gant de Notre-Dame]. ◘ *ŞEKİL: 132.* — **ÇİÇEKLER III.**

hasenat /hasenât/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Insanların, bazan da hayvanların iyiliği için yapılan işler. [*İng.* Good works; *Fr.* Bonnes oeuvres, bienfaits].

☆ *Eşanl.* **yarlık.**

hasep,-bi, i. *Osm.* < *Ar. haseb. esk.* § ❶ Soyluluk, babalardan ve dedelerden gelen şeref ve haysiyet. [*İng.* Personal qualities, merits; *Fr.* Mérite, valeur personnelle]. § ❷ *«asıl»* anlamında olup *«soyu sopu»* demek olan **hasebi nesebi** deyiminde geçer. ⊙ ~ **i ile,** ◘ **Hasebiyle.**

~ **nesep,** *dey.* Soy sop. [*İng.* Personal and ancestral distinction, acquired and hereditary nobility, distinction by personal qualities as well as by birth; *Fr.* Le mérite et la noblesse].

haset,-di, i. *Osm.* < *Ar. hased.* Kıskançlık, çekememezlik, birinin eriştiği bir iyilikten mahrum kalmasını isteme duygusu. [*İng.* Envy, jealousy, an envying; *Fr.* Envie, jalousie].

☆ *Eşanl.* **günü.**

☆ *Karş.* **kıvanç, sevinç, hoşlanma, haz.**

~ **etmek,** Kıskanmak, çekememek. [*İng.* To envy; *Fr.* Envier].

hasetçi, s. Kıskanç, günücü. [*Osm.* Hasud; *ing.* Habitually envious and jealous; *Fr.* Jaloux,-ouse].

hasetlenmek, f. Kıskanmak. [*İng.* To be jealous of, to envy; *Fr.* Jalouser].

☆ *Eşanl.* **çekememek.**

hasetlik,-ği, i. Hasetçe davranış: *Hasetlik, nefret edilecek bir davranıştır.* [*İng.* Jeolousy; *Fr.* Jalousie].

hâsıl /hâsıl/, s. ç: **hâsılat.** *Osm.* < *Ar. husul.* § ❶ Meydana gelmiş olan, biten, ortaya çıkan, olmuş. [*İng.* Resulting, resulted, produced; *Fr.* Qui provent, qui résulte de, produit]. ☆ *Eşanl.* **olmuş, üremiş, türemiş, çıkmış;** § ❷ *esk., mat.* Dört işlem sonucunda çıkan sonuç.

~ **etme,** *ikt.* Meydana çıkarma. *(İng.* Producing].

~ **etmek.** Ortaya çıkarmak, meydana getirmek, yaratmak: *Bu kadar gayret hiçbir sonuç hâsıl etmedi.* [*İng.* To produce; *Fr.* Produire].

~ **olmak,** Meydana gelmek, ortaya çıkmak, türemek: *Tembellikten sefalet hâsıl olur. Bu hastalık pislikten hâsıl olur.* [*İng.* To result; *Fr.* Provenir].

hasıl, i. *h.d. trm.* Yeşilken ekinlere verilen ad. [*İng.* Green barley for use as fodder; *Fr.* Orge vert fauché comme pâturage].

hasıla /hâsıla/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Bir işten elde edilen sonuç *(kazanç).* [*İng.* Yield, produce, output; *Fr.* Récolte, produit, rendement]. ☆ *Eşanl.* **verim.** ⊙ **çeşitli ~ lar,** *mal.* Dolaysız veya dolaylı vergiden sağlanmayan bütçe gelirleri. ⊙ **gayrisafi ~,** *ikt.* Hiç bir masraf çıkmadan alınan paranın tümü. [*İng.* Gross income; *Fr.* Recettes bru-

tes]. ☆ *Eşanl.* **brüt gelir;** ⊙ **gayrisafi milli ~,** *ikt.* Bir ülkede belli bir süre içinde üretilen mal ve hizmetlerin piyasa fiyatlarıyle değerlerinin toplamı; [*ing.* Gross national income; *Fr.* Recettes brutes nationale]. ⊙ **safi ~,** *mal.* Bir işlemin bakiyesi. [*Ing.* Net income; *Fr.* Recettes net]. ⊙ **safi milli ~** *ikt.* Gayrisafî millî hasılâdan üretimde kullanılaln sermayenin aşınma payları ile başka kurumlardan alınan mal ve hizmet değerlerinin çıkarılması sonucu elde edilen toplam. [*ing.* Net national income; *Fr.* Recettes net national].

hasılat,-tı /hâsılât/, ç.i. *Osm.* < *Ar. hâsıl*'ın çoğulu. *ikt.* § ❶ Ürünler, kazanç, gelir: *Bu akşamki filmin hâsılatı düşük.* [*ing.* Produce, products; *Fr.* Rapport, revenus, produit]. § ❷ *huk.* ◘ **Gelir.** ⊙ **brüt ~,** İçinden masrafların çıkarılmamış bulunduğu gelirler. Masraflar düstükten sonra kalan hasılât. [*Ing.* Gross products; *Fr.* Produit brute]. **~ icarı,** *ikt.* Hasılât kirası. Hasılâtı olan bir mal veya böyle bir malla ilgili bir hakkın kiralanması. Kiracı kendisine bırakılan malın ürünlerini toplar, işletir. [*ing.* Lease; *Fr.* Bail].

hasılatlı, s. Gelir getiren, iyi ürün veren. [*ing.* Productive, profitable; *Fr.* Productif, -ive].

hâsılı /hâsılı/, z. *Osm.* < *Ar. ve T.* Sözün kısası, işin sonu, senin anlayacağın: *Hâsılı ne yaptımsa olmadı (fayda etmedi).* [*Ing.* In short, to sum up; *Fr.* Bref].
☆ *Eşanl.* **elhasıl, nihayet.**
~ kelâm, *dey.* En sonunda: *Hâsılı kelam, uzatmayalım, mesele böylece bitti.* [*Ing.* In short, in a word; *Fr.* Bref, en un mot, enfin, en resume].
~ safi, *ikt.* Masraflar ve iskonto çıktıktan sonra kalan kısım. [*Ing.* Avails; *Fr.* Produit, revenus].
~ tahsil, *dey.* Boş.
☆ *Eşanl* **abes, nafile.**
~ tahsil etmek, *dey.* Boş yere yorulmak, olmuş bir iş için boşuna çalışmak. [*Ing.* To produce what has already been produced, to waste one's time and energy; *Fr.* Tâcher obtènir ce qui est déjà obtenu, travailler en vain].
~ velkelâm, Sözün kısası. [*Ing.* In short, in a word, the long and short of it is; *Fr.* Bref, en somme].

hasıllanmak, nsz. f. *(Ekin veya çocuk hk.)* Büyümek, boy atmak. [*ing.* To produce green ears *(barley)*, to grow up; *Fr.* Croître. s'accroître, grandir, pousser].

hasıllı, i. *Osm.* < *Ar. hâs. tar.* Osmanlı devletinde bir saray hizmetlileri sınıfı.

hasılsız, s. Faydasız, verimsiz, boş. [*ing.* Non-productive, producing or yielding nothing]

hasım,-smı, i. ve s. ç: **husûm.** *Osm.* < *Ar. hasm.* § ❶ (a) Düşman; [*ing.* Enemy; *Fr.* Ennemi]. (b) s. Düşmana ait, düşmanla ilgili. [*ing.* ve *Fr.* Hostile]. § ❷ *huk.* Bir uyuşmazlıkta, davacı ve davalı tarafların her ikisi birden. [*ing.* Adversary, opponent, parties *(plaintiff and defendant)*; *Fr.* Parties adverses]. § ❸ *sp.* Maçta, yarışmada karşılıklı oynayan veya mücadele eden iki takım veya iki sporcu. [*ing.* Opponent; *Fr.* Adversaire, antagoniste].
☆ *Eşanl.* **yağı.**
~ taraf, *huk.* Diğer taraf, karşı taraf. Bir dâvada tarafların her birinin diğerine göre durumu. [*Ing.* Opposite party *(in anaction)*; *Fr.* Partie adverse].

hasımlaşmak, f. Düşmanlık göstermek.

hasımlık,-ğı, i. Hasım olma hali. [*Ing.* Hostility, Enmity, antagonism; *Fr.* Hostilité, haine; antagonisme, opposition].
☆ *Eşanl.* **düşmanlık.**

hasır[1], i. *Osm.* < *Ar. hasir.* § ❶ Sazla veya kabuk, yaprak gibi bir bitki maddesiyle örülmüş taban örtüsü: *Eskiden odaları hasırla döşerlerdi, Trablus hasırı, ince hasır, kaba hasır gibi çeşitleri vardır.* [*Ing.* Rush mat; matting; *Fr.* Natte, paille, osier]. § ❷ s. Tamamı veya bir kısmı böyle bir örgüden yapılmış olan. Hasırla örülmüş olan: *Hasır şapka, Hasır sandalye;* § ❸ *hava.* Uçaklara geçici bir iniş sahası sağlamak maksadıyle nisbeten düzeltilmis bir saha üzerine yerlestirilmiş çelik örgü veya levhalar. [*ing.* Mat; *Fr.* Natte]. § ❹ *bahç.* Bitkileri soğuğa, kimi zaman de güneşe karşı korumak için kullanılan, genellikle çavdar sapından yapılmış örtü. [*ing.* Matting, mat; *Fr.* Paillasson]. § ❺ *şapkacılık.* Buğday sapının alt kısmından yapılan, dış yüzü parlak, iç yüzü mat örgü. *(Bu örgünün iki çeşidi vardır; iki kenarı eş örgü ve bir kenarı kabarık, öbür kenarı düz örgü);* [*Ing.* Straw mat; *Fr.* Paillasson]. ⊙ **~ a sarmak,** *arg.* Hırsızlık etmek: *Herifçioğlu japonu (elli liralık bütün) hasıra sarmış;* [*ing.* To steal; *Fr.* Voler]. ⊙ **~ lara sarılmak** *(hasıra yatmak), arg. (Şoför hk.)* O gün hiç iş yapamamış olmak: *Bugün hasırlara sarıldık.* ⊙ **çalı ~,** *bot.* ◘ **Çalı.**
~ altı, *dey.* ◘ **Hasıraltı.**
~ eskileri, *tkz.* «*Hazretleri*» yerine kullanılan alaylı söz. [*Ing.* Remains of old mats *(jokingly used instead of hazretleri)*].
~ etmek (hasıra sarmak), *arg.* Çalmak, hırsızlık etmek. [*ing.* To steal; *Fr.* Voler].
☆ *Eşanl.* **hasıra sarmak.**
~ gibi serilmek *(bir şey), dey. Çok* miktarda yere serilmek *(yayılmak).* . [*Ing.* To abound, to be spread like a carpet].
~ halat, *den.* Hindistancevizi elyafından veya abak denilen ottan yepılan halat, kolları sağa bükülü üç kollu halat. *(Rutubete az dayanıklı, aynı çaptaki kendir ve manila halattan daha az mukavemetlidir; hafif ve yüzücü özelliğinden dolayı palamar olarak kullanılır).* [*ing.* Straw rope; *Fr.* Torche de paille, corde en paille].
~ işi, Iple, hasırla, kordon veya herhangi bir bitkisel elyafla, hasır örgüler biçiminde örülmüş eşyanın genel adı, *(Hasır döşemelik, hasır sandalye, hasır zenbil ve su şişeleri kırılmamak için etraflarına sazdan örülen kılıflar gibi işler).* [*ing.* Wicker fork; *Fr.* Sparterie].
~ kılıfı, Hasırdan örülmüş mahfaza oluo şişlerin kırılmaması için etrafına örülür.
~ koltuk, ◘ **Koltuk.**
~ olmak, *arg.* Yenilmek, oyunda kaybetmek, [*ing.* To be floored, to be beaten *(in games)*].
~ otu, *bot.* ◘ **Hasırotu.**
~ ovası, *eğt. esk.* Üzerinde suçlulara falaka atılan hasıra verilen ad. *(Falakaya çekilecek olanlar bir hasır üzerine yatırılır ve sonra ayakları bağlanırdı. Sarayda* falakaya *çekme işi Topkapı sarayı bahçesinde yapıldığı için o bahçeye de hasır ovası adı verilirdi).*
~ örgü, § ❶ *el. işi.* Kabuk, saz, yaprak, dal gibi, çeşitli bitki lifleriyle yapılan örgü. *(Her lifin ya iki alttan bir üstten ya da bir üstten bir alttan geçirilmesiyle yapılır).* § ❷ *mim.* Bizans sütun başlıklarında görülen yatay hasır örgü biçimindeki oyma süsleme. [*Ing.* Mat, matting; *Fr.* Natte].
~ yelken, *den.* ◘ **Yelken.**

hasır[2],-sırı, i. *Osm.* < *Ar. hasr.* Sıkıştırma, sınırlı bir yerin içine alma, yalnız bir şeye özgü kılma: *Yardımın, ihtiyacı olanlardan hainiz birine hasrı adalete uymaz.*

hasır.altı,-nı, b. i. § ❶ Yürütülmek üzere bir yere verilen bir işin isteyerek ve haksız olarak yürütülmemesi: *Bizim işi hasıraltı ettiler. Sizin dilekçeniz hasıraltı oldu.* [*Ing.* Shelving a matter, hiding, hushing up]. § ❷ *sosy.* Eski Osmanlı devletinde bürokratik işlerin yürümemesine sebep olan ihmalciliğin özel bir adı. *(Memur, yapmak istemediği bir işi oturduğu hasırın altına koyardı).* ⊙ **~ na gitmek,** *dey.* Bakılamamak, ihmal edilmek. [*ing.* To be shelved and forgotten].
~ etmek, *dey.* Bir işi yürürlükten alıkoymak, kapatmak, saklamak: *İşi hasıraltı etmek istiyorlar.* [*ing.* To shelve a matter, to leave unanswered *(request)*.; *Fr.* Retenir, négliger, délaisser].
~ olmak, İhmal edilmek, saklanıp bırakılmak.

hasırcı, i. Hasır ören veya satan kimse. [*Ing.* Mat maker, dealer in mats; *Fr.* Nattier]. § ❷ *arg.* Hırsız: *Hasırcıdır, alarga geç!* [*Ing.* Thief, robber; *Fr.* Voleur,-euse].

hasırcılık,-ğı, i. Hasır örme veya satma işi. [*ing.* Mat-making, dealing in mats].

hasırlamak, f. Hasırla döşemek veya üstünü hasırla örtmek. [*Ing.* To cover with matting; *Fr.* Couvrir ou envelopper avec des nattes, natter].

hasırlı, s. § ❶ Hasırı olan, hasırla kaplanmış: *Hasırlı oda.* [*Ing.* Covered with matting; *Fr.* Natté]. § ❷ i. Hasırla kaplanmış şişe: *Hasırlıya şarap doldurmuşlar.* [*Ing.* Large bottle covered in wicker work; *Fr.* Grande bouteille nattée].

hasır.otu, b.i. *bot.* § ❶ Hasırotugiller *(Juncaceae)* familyasından, şemsiye biçiminde pembe çiçekli su bitkisi; yaprakları çok uzun ve düz, gövdesi dik ve silindirimsidir, su kıyılarında yetişir. [*Lat. Juncus arabicus; Ing.* Rush; *Fr.* Jonc]. § ❷ Buğdaygiller *(Graminaceae)* familyasından, yaprakları dayanıklı olduğu için, suya bastırıldıktan sonra birçok örme işinde kullanılan çeşitli bitkilere verilen ad. [*ing.* Mat-grass; *Fr.* Nard raide].
☆ *Eşanl.* **kafa.**

hasır.otugiller, ç.b.i. *bot. Fluviales* takımından, çiçekli bitki familyası; bazen susinir-otugillere bağlanır, su kıyılarında biten bitkileri *(hasırotu)* kapsar; çiçekleri uzun ömürlüdür ve böceklerle tozlaşır. [*Lat.* ve *Ing. Juncaceae; Fr.* Juncacées].

hasır.sazı, b. i. *bot.* Hasırsazıgiller *(Cyperaceae)* familyasından, suda veya nemli yerlerde yetişen, yıllık veya çok yıllık, esnek dik gövdeli otsu bitki. Sık çalı görünüşündedir. Çiçekleri dağınık halde birarada bulunur. Lif yapmaya yarar. Dalları yaş olduğu zaman sapka, sepet ve hasır örmede kullanılır. Hasırsazları tarıma zararlı bitkilerdir. akaçlamayla yok edilmeleri gerekir. [*Lat. Juncus glancus, scirpus cernuus; Ing.* Bulrush; *Fr.* Scirpe, jonc des marais, jonc des chaisiers].

hasır.sazıgiller, ç.b.i. *bot.* Zambaklar takımından, bir çenekli bitki familyası; örnek tipi hasırsazıdır. Genellikle çok yıllık ,köksapı sürüngen ve dallı otsu bitkilerdir. Kınlı ve almasık yaprakları seritsi veya silindirimsidir. Hemen daima erdişi olan çiçekleri demet şeklinde toplu ve küçüktür. Familya sazlarıyle *luzula*'ları kapsar. Zambakgillerden bitkilerden birçoğuna benzeyen Hasırsazıgiller, çiçek kılıfının otsu olmayışıyle onlardan ayrılır. [*Lat.* ve *ing. Cyperaceae; Fr.* Cyperacées].

hasis /hasîs/, s. *Osm.* < *Ar. hisset.* § ❶ Cimri, pinti. [*ing.* Stingy, greedy; *Fr.* Avare]; ☆ *Eşanl.* **bahil, nekes, çingene, paragöz.** ☆ *Yak. anl.* **tutumlu, idareli, muktesit, hesabî,** ☆ *Karş.* **cömert, semih, vergili, tutumsuz, savurgan, müsrif, hovarda, mirasyedi** *(mecaz)* **har vurup harman savuran.** § ❷ Bayağı, âdi, alçak, insanı küçülten: *Hasis işlerle uğraştığı için mesleğini saklıyor, Hasis menfaatler.* [*Ing.* Insignificant; *Fr.* Insignifiant.-ante]. ☆ *Eşanl.* **aşağılık.**

hasislik,-ği, i. Hasis olma hali veya hasisçe davranış. [*Ing.* Greed, avarice; *Fr.* Avarice].
☆ *Eşanl.* **pintilik, cimrilik, varyemezlik.**

hasit /hâsit/, s. *Osm.* < *Ar. hased.* Hasetçi, haset eden, kıskanan. [*ing.* Envious; *Fr.* Envieux,-euse].
☆ *Eşanl.* **kıskanç.**

hasiyet,-ti /hâsiyet/, i. *Osm.* < *Ar. hasus* > *hass* > *hasiyyet. esk.* § ❶ Bir şeyin kendine özgü niteliği; [*ing.* Special quality, special virtue; *Fr.* Caractère propre, particularité, proprieté, caractéristique, trait distinctif]. ☆ *Eşanl.* **hassa, özgürlük.** § ❷ *(yiyecek ve içecek hk.)* Etki, yarar, fayda: *Buğday ununun hasiyetini başka unlarda bulamayız.* [*Ing.* Usefulness, utility (of food, etc); *Fr.* Utilité].

hasiyetli /hâsiyetli/, s. *(Yiyecek ve içecek hk.)* Faydalı, yararlı, etkili: *Hasiyetli bir meyve, Hasiyetli nane şekeri* [*Ing.* Useful to the health; *Fr.* Salutaire, utile pour conserver la santé].

has.kefal, b.l. *zool.* ◘ **Kefal.**

haslet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. hisâl. esk.* İnsanın

yaradılışındaki huyu, tabiatı, mizacı: *O adamın pek iyi hasletleri vardır.* [*Ing.* Virtue, merit; *Fr.* Vertu].
☆ *Eşanl.* **güzel huy**.

Haslılar, ç. öz. i. *teşk. tar.* Osmanlı teşkilâtında kendilerine tımar ve zeamet niteliğinde «*dirlik*» olarak arazi ve köy verilenler.

Haslılar, ç. öz. i. *teşk. tar.* Osmanlı teşkilâtı *kabul edilirlerdi. Kıdem aldıktan sonra ulûfe ve maişet alır, bu ünvanı taşırlardı. Tanzimattan sonra devlet memurlarına maaş bağlandı, tımarları alındı. Daha sonra bu kurumlar ortadan kaldırıldı).*

hasm, i. ◘ **Haşım**.

hasmane /hasmäne/, z. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Düşmanca. [*Ing.* Hostile *(attitude, etc.)*; *Fr.* Ennemi, hostile].
— **hareket**, *huk.* Devletlerin birbirlerine barış içinde yaşama şartlarına uymayacak şekilde düşmanca davranışlarda bulunmaları. [*Ing.* Hostile treatment; *Fr.* Traitement hostile].
— **himaye ve yardım**, *huk.* Düşmanca yardım. Kendisi fiilen harbe girmediği halde, taraflardan birine yardım eden, kuvvetlerini koruyan, ona haber taşıyan üçüncü devletin, diğer taraf için durumu bu terimle anlatılabilir. [*Ing.* Unneutral service; *Fr.* Assistance hostile].

hasna /hasnä/, s. *Osm.* < *Ar.* Güzel *(kadınlar hk.).* [*Ing.* Very beautiful *(woman)*; *Fr.* Une femme tres belle].

haspa, i. *tkz.* § ❶ Küfür kılığı içinde okşamalık olarak söylenen bir kelime olup, çoğunlukla kız veya kadınlar için kullanılır: *Haspa büyüdü, kaşlı güzel bir yosma oldu.* [*Ing.* Minx, rascal *(used affectionately of a girl or woman)* ,hussy; *Fr.* Fripon, coquin]. § ❷ Bazan alay yollu da söylenir: *Haspam pek de kibardır.* ◉ — **mın (haspanın) kökü**, *dey.* Kadınlara küçümseme yollu söylenen söz.

haspetenlillâh /has:petenlillāh/, b.z. *Osm.* < *Ar.* Tanrı için, tanrı rızası için, hiç bir karşılık beklemeksizin.

hasret,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Özleme, ele geçirilemeyen veya kaybedilen bir nimete karşı duyulan iç yanması, iç çekme. [*Ing.* Nostalgy, longing; *Fr.* Aspiration]. § ❷ Göreceği gelme: *Aile hasreti çekiyor.* [*Osm.* Iştiyak; *Ing.* Yearning, missing; *Fr.* Grand envie, nostalgie]. ☆ *Eşanl.* **özlem**. § ❸ *h.d.* Özlem çeken kimse; § ❹ s. Mahrum: *Bu yıl üzüme hasret kaldık.* [*Ing.* Deprived; *Fr.* Privé, depourvu]. ◉ — **ini çekmek** *(bir şeyin), dey.* Bir şeyin yokluğuna üzülerek ele geçmesini pek istemek: *Dünya barışın hasretini çekiyor.* [*Ing.* To be longing for; to covet, to desire; *Fr.* Convoiter].
— **çekmek**, *dey.* Özlem içinde kıvranmak, özlem duymak. [*Ing.* To long, to pine, to yearn *(for)*; *Fr.* Vivre séparé des personnes aimées].
— **etmek**, *dey.* Hasret içinde bırakmak, aşırı özletmek.

hasret.keş, b.s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Hasret çeken, özleyen. [*Ing.* Disappointed, suffering the pangs of separation].

hasretlenmek, f. İçe hasret duygusu çökmek, hasretini çekmek.

hasretleşmek, f. Hasret halini almak, hasret duygusu uyandırmak.

hasretli, s. Hasreti olan, özlemli, özleyen veya özlenen. [*Ing.* Longing, yearning, missing, desiring; *Fr.* Qui a le désir de revoir une chose ou ame personne aimée, qui souffre de la séparation].

hasretlik,-ği, i. Hasretli olanın, hasret çekenin hali: *Karısının hasretliğine dayanamadı.* [*Ing.* Separation; *Fr.* Séparation].
☆ *Eşanl.* **ayrılık**.

has.retmek(-i,-e), b.f. *Ar.* ve *T. esk.* Yalnız -e ayırmak, vermek, bağlamak: *Kazancını kendi nefsine hasrediyor. Bu rafı tarih kitaplarına hasretmeli, Bütün alâkasını ilme hasretti.* [*Ing.* To devote *(to)*, to confine, to limit, to ristrict; *Fr.* Approprier, consacrer].
☆ *Eşanl.* **vermek, bağlamak**.

hasretzade, b. s. ç: **hasretzedegân**. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Hasrete uğramış. [*Ing.* Dissappointed, woebegone, sad; *Fr.* Qui souffre de la séparation].

hassa, i. ç: **havâss**. *Osm.* < *Ar. hiss* > *husus* > *hassa.* § ❶ Bir şeye özgü nitelik, bir şeyde bulunan ve ona ait olan hal, duygu: *Mıknatısta demiri çekme hassası vardır.* [*Ing.* Characteristic, property, feature; *Fr.* Propriété, qualité, particularité]. ☆ *Eşanl.* **özgülük, özellik**. § ❷ *teşk. tar.* Osmanlı padişahlarına ve padişah saraylarına mahsus nesneler ve ganimetler için kullanılan terim.
— **alayı**, *teşk. tar.* Hassa askerlerinin meydana getirdiği birlik. [*Ing.* Guard's Corps].
— **askeri**, *teşk. tar.* Padişah ve hükümdarı korumakla görevli askerî sınıf. *(Osmanlılarda hassa askeri görevini yeniçeriler görürdü).* [*Ing.* Guardsman; *Fr.* Garde impériale].
— **avcıları**, *teşk. tar.* Padişahın av işlerinin tümüne bakan görevlilere verilen ad.
— **bostancıları**, *teşk. tar.* Saray dışında bulunan fakat saraya ait olan bahçe ve bostan işlerinde çalışan görevliler.
— **çayırı**, *teşk. tar.* Saray hayvanları için toplanan otların bulunduğu çayıra verilen ad. *(Saltanat makamının malıdır. Bu çayırlardan sadrazamla kubbe vezirlerine de hayvanları için ot verilirdi. Çayırlar özellikle İstanbul ve dolaylarındadır).*
☆ *Eşanl.* **beylik**.
— **doğancıları**, *teşk. tar.* Hassa avcılarına bağlı bir sınıf.
— **harç sistemi**, *teşk. tar.* Sarayın ihtiyaçlarını satın alma işleriyle uğraşan görevliye verilen ad. *(Saray mensuplarının bütün alacaklarını bu memur toplardı).*
— **harci matbah**, *teşk. tar.* Dârüssade ağası dışındaki bütün saray mensupları için yemek pişirilen mutfaklara verilen ad.
— **hazinesi**, *teşk. tar.* ◘ **Hazine-i hassa**.
— **hekimbaşılığı**, *teşk. tar.* ◘ **Hekimbaşı**.
— **kadırgaları**, *teşk. tar.* Osmanlı donanmasını teşkil eden kadırgalar için kullanılan deyim.
— **kaptanı**, *teşk. tar.* Osmanlı donanmasında kürekle hareket eden geminin kaptanına verilen ad. *(Bunlar gemi arabaları bölükbaşıları olan reisleri arasından geçirdi. Hassa reisi olabilmek için harpte düşman gemilerinden birini zaptetmek gerekirdi).*
— **matbahı**, *teşk. tar.* Harem halkının yemeklerinin piştiği mutfaklara verilen ad *(Padişahlara ait olanı da has matbahı idi. Padişahların Topkapı'da oturdukları zamanlarda üç çeşit matbah vardı. Hassa matbahı, Dârüssaade matbahı, hassa harici matbah, Padişahlar için Hassa matbahında hususî olarak yemek pişirtilirdi. Harem dairesi mensuplarından olmayan diğer saray halkı için Hassa harici matbahında yemek çıkardı).*
— **müezzinleri**, *teşk. tar.* Saray müezzinlerine verilen ad. *(Saray müezzinleri Topkapı sarayı içindeki camide padişahların cuma ve bayram namazlarına gittikleri camilerde müezzinlik ederlerdi).*
— **nökerleri**, *teşk. tar.* Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletlerinde hükümdarın maiyetinde bulunan kapıkulu yaya ve atlısına verilen ad. *(Hükümdarın maiyetindeki bu hassa nökerleri maaşlarını divandan alırlardı. Celâlüddin Devvanî'ye göre; Akkoyunlu devletinde, hassa nökerlerinden sağ kolun mevcudu 9 154, sol kolun 7 370 ve ön kol veya merkez ise 5 662 idi).*
— **ordusu**, *teşk. tar.* Osmanlı İmparatorluğunda, sarayın ve İstanbul'un korunmasıyle görevli yönetim yeri İstanbul'da olan ordu. *(Cumhuriyetten sonra Birinci Ordu adını aldı).* [*Ing.* Imperial guard regiments].
— **reisi**, *teşk. tar.* Osmanlı donanmasında kullanılan kalyonların birinci sıraya geçişine kadar hükümetin yaptırdığı gemi kaptanlarının adı.
— **tabipleri**, *teşk. tar.* Saraydaki doktorlara verilen ad. *(Padişahların hususî doktorları, operatör ve eczacıları vardı).*

hassas /hassās/, s. *Osm.* < *Ar. hiss.* § ❶ Hisli, duyar, hisseder. [*Ing.* Sensitive, responsive; *Fr.* Sensible.] ☆ *Eşanl.* **duygun**. § ❷ Çabuk duygulanan, duygulu, alıngan. [*Ing.* Touchy, oversensitive, susceptible; *Fr.* Impressionable, susceptible]. ☆ *Eşanl.* **içli**. ☆ *Karş.* **vurdum duymaz, aldırmaz, duygusuz, alınmaz, gamsız ,fütursuz, soğukkanlı, istifini bozmaz**. § ❸ Zayıf, çabuk etkilenen.
— **cam**, Üzerine ışıktan müteessir olan bir madde sürülmüş fotografi plakları. [*Ing.* Sensitive plate; *Fr.* Plaque sensible].
— **otomatik dövme**, *tekn.* ◘ **Dövme**.
— **piyasa**, *ikt.* Fiyatların iyi ve fena haberlere göre dönüştüğü piyasa. [*Ing.* Sensitive market; *Fr.* Marché sensible].

hassasiyet,-ti /hassāsiyet/, i. *Osm.* < *Ar. hiss* > *hassāsiyyet.* § ❶ Duygululuk, duygunluk. [*Ing.* Sensitivity; *Fr.* Sensibilité]. ☆ *Eşanl.* **hislilik**. § ❷ Duyarlık, alınganlık. [*Ing.* Susceptibility; *Fr.* Susceptibilité]. § ❸ Titizlik. [*Ing.* Meticulousness; *Fr.* Méticulosité]. § ❹ *mak.* Sağlık derecesi, doğruluk, tamlık, doğru gitme. [*Ing.* Precision, accuracy; *Fr.* Precision].

hassaslaştırıcı, i. *matb.* Hassaslaştırma maddesi. *(Bunlar fotoğraf plaklarının ışığa karşı duyarlığını arttırırlar. Optik ve şimik olmak üzere iki çeşidi vardır. Optik hassaslaştırma maddeleri boyanmamış olan emülsiyonda başka renk ışıklarını yutarlar ve renk hassasiyeti karakterini değiştirirler. Şimik olan hassaslaştırıcılar serbest etkilerle ışık karşısında serbest kalan Bromun duyarlığını arttırırlar).* [*Ing.* Sensitizer; *Fr.* Sensibilisateur].

hassaslaştırma, i. *matb.* Fotoğraf plâka ve filimlerinin duyarlığını arttırmak. Bahis konusu ya tabakanın ya da bir ışığa hassas çözeltinin kuvvetlendirilmesi, veya bir renge karşı duyarlığın arttırılması olup, emülsiyona ayrı ayrı maddeler ilâvesi, veya ayrıca renk banyosu yapılmakla mümkün olur. *Umumî* olarak koloid maddelerin *(tutkal zamk gibi)* kromatlar gibi belirli tuzların ilâvesiyle ışığa karşı hassas kılınmasına da hassaslaştırma denir. [*Ing.* Sensibilization, sensitization; *Fr.* Sensibilisation].
— **maddeleri**, *matb.* Bunlar, fotoğraf emülsiyon tabakasının bromlu gümüş zerrelerini boyamak suretiyle onların renk ışınlarını emme yeteneklerini değiştirirler, yani emülsiyon tabakasının bromlu gümüş zerrelerini hassas yaparlar. [*Ing.* Colouring-substances; *Fr.* Matiere colorantes].

hassaslık,-ğı, i. ◘ **Hassasiyet**. ◉ **bir ölçü âletinin hassaslığı**, *metrol.* Bu ölçü âletinin ölçülecek büyüklüğün gerçek değerine çok yakın değerler bulabilmek imkânı veren bütün nitelikleri.

hassaten /has:saten/, z. *Osm.* < *Ar. husûs*> *hasseten. esk.* Özellikle, hele yalnız, ayrıca ,bilhassa. [*Ing.* Especially, particularly, most particulary; *Fr.* Surtout, particulièrement, en particulier, spécialement].
☆ *Eşanl.* **bilhassa**.

hasse[1], i. *Osm.* < *Ar. hiss.* > *hâsse. esk.* ◘ **Duyu**.

hasse[2], i. Bir çeşit pamuklu kumaş. *(İlk defa Kalküta'da dokunduğu için, Avrupa'da kaliko diye anılır.)*

hassiyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Duygululuk**.

hasta, s. ve i. *Osm.* < *Fars. haste.* § ❶ Sağlık durumu bozuk olan, esenliği yerinde olmayan. [*Ing.* Ill, sick; *Fr.* Malade]. ☆ *Eşanl.* **sayrı, rahatsız ,keyifsiz ,illetli, dertli, mariz, sakat, malûl, yatalak**. ☆ *Karş.* **sıhhatli, esen, sağlam, dinç, zinde**. § ❷ *(Bir organ veya vücudun bir kısmından söz ederken) Fonksiyonlarında bozukluk olan: Hasta gözler, Hasta mide;* § ❸ *(Geniş anlamda)* Kötü durumda olan: *Hasta bir rejim;* § ❹ *tkz.* Zihnî yetenekleri biraz sarsılmış olan: *Hasta mısın?;* § ❺ *arg.* (a) Parasız, züğürt: *Ali kaç gündür hep hasta.* [*Ing.* Penniless; *Fr.* Sans le sou]; (b) Paseta oyununda kaybeden *(kâğıt)* [*Ing.* Losing *(Card)* *Fr.* Perte].; (c) Hazırlıksız sınıfa giren, tembel talebe: *Ali, gene hasta gəliba.* [*Ing.* Lazy; *Fr.* Paresseux,-euse]. ◉ — **si olmak** *(bir şeyin), dey.* Bir şeye aşırı-

ca düşkün *(tutkun)* olmak. [*Ing.* To be an addict, to be a slave *(to)*]; ◉ **~ ya bakmaktan hasta olması yeğdir,** *at.* Ağır bir hastaya bakmak o kadar güçtür ki kimi zaman, hasta olmak bundan daha kolay görünür. ◉ **~ ya çorba sorulur mu?** *dey.* «*Sormaya gerek yok, mutlaka isterim*» anlamında kullanılır. [*Ing.* Why ask a sick man if he wants soup?; Why hesitate, go on and do it. Of course I want it]. ◉ **~ ya döşek (yatak) sorulmaz,** *at.* Bir kişiye, onsuz yapamıyacağı belli olan bir şeyin gerek olup olmadığı sorulmaz.

~ arabası, ◘ **Araba.**

~ derecesi, *patol.* ◘ **Derece.**

~ düşmek, *dey.* Hastalanmak. [*Ing.* To fall sick; *Fr.* Tomber malade].

~ mizaç, *dey.* Mizacı hastalanmaya pek yetenekli olan ,sık sık hastalanan, hastalıklı. [*Osm.* Mariz, *Ing.* Deseased, unhealthy; *Fr.* Maladif,-ive].

~ odası, Hastaların tedavi edildiği bina. Vaktiyle yeniçerilerin hasta olanlarına mahsus oda. [*ing.* Sick-room; *Fr.* Infirmerie].

~ okumak, *dey.* Hasta bir kimseyi dua ile iyi etmeye çalışmak.

~ ol benim için, öleyim senin için, *at.* Kişi, kendisi için bir fedakârlıkta bulunan kimseye karşı sırası gelince daha büyük fedakârlıkta bulunur.

~ olmak, *arg.* Derse çalışmadan sınıfa girmek: *Bugün, çok hastayım.*

~ olmayan, sağlığın kadrini bilmez, *at.* İnsan hasta olup ağrılar, sızılar içinde kıvrandıktan sonra hasta olmadığı zamanki durumunun değerini gereği gibi anlar.

~ yatan ölmez, eceli yeten ölür, *at.* ◘ **Yatan ölmez ,eceli yeten ölür.**

~ yurdu, Hastaları tedavi etmek ve nekahat halinde olanları veya hastalığa müsait zayıf bünyelileri sağlamlaştırmak için yapılan binalar. Verem sanatoryumu gibi. [*Ing.* Sanatorium; *Fr.* Sanatorium, maison de santé].

hasta.bakıcı, b.i. Hastahanelerde hekimin hastaların tedavisiyle ilgili emirlerini yerine getiren ve hemşirelere yardım eden görevli [*ing.* Trained nurse, hospital attendant; *Fr.* Infirmier, infirmière, garde-malade].

hasta.bakıcılık,-ğı. b.i. Hastabakıcının işi, mesleği. [*Ing.* Sick-nursing; *Fr.* Profession de garde-malade].

hasta.hane, b.i. *Osm.* < *Fars. hastehâne.* ◘ **Hastane.**

hastalandırmak(-i), f. Hasta etmek, hastalığa sebep olmak. [*Ing.* To make ill; *Fr.* Rendre malade].

hastalanmak, f. Hasta olmak. [*Ing.* To fall, sick; *Fr.* Tomber malade].

hastalık,-ğı, i. § ● *patol.* Sağlığın yerinde olmayışı, sağlık durumunun bozulması, organizmada birtakım değişikliklerin meydana gelmesiyle fizyoloji görevlerinin bozulması hali. [*Osm.* Maraz, illet; *Ing.* Malady, disease, ailment; *Fr.* Maladie]. § ❷ *fitopatol.* Bitkilerden söz edilirken de kullanılır: *Filoksera bağ hastalıklarının en korkuncudur;* § ● *(Geniş anlamda)* Bozulma hali: *Şarap hastalıkları;* § ● *mec.* Bir şeye aşırı derecede düşkünlük; tutku: *Aman kardeşim sen hesap hastalığına tutulmuşsun.* [*Osm.* Iptilâ; *Ing.* Addiction, passion; *Fr.* Passion] § ❸ Zihnî veya manevî yetilerde bozulma; [*Ing.* Derangement; *Fr.* Dérangement]. ◉ **hastalığa karşı sigorta,** *huk.* Bir kimseyi belli hastalıklardan birine tutulması halinde uğrayabileceği sakatlığa ve çalışma gücünün eksilmesine karşı garanti etme, [*Ing.* Health Insurance; *Fr.* Assurance maladie]. ◉ **hastalığa tutulmak,** ◘ **Hastalık almak.** ◉ **ABRAMI hastalığı,** *patol.* Edinsel hemolitik sarılık (ikter), ◉ **ACOSTA hastalığı,** *patol.* Dağ hastalığı. ◉ **ADAMS-STOKES hastalığı,** *patol.* Kalb blokunda görülen şuur kaybı; ◉ **ADDISON hastalığı,** *patol.* Böbreküstü bezlerinin hipofonksiyonundan doğar ve derinin esmer bir renk almasına sebep olur. *(ekseriya Tb. den nadiren Sy ve urlardan)* ◉ **ALBARRAN hastalığı,** *patol.* ◘ **Kolibasilüri;** ◉ **ALBERS - Schönberg hastalığı,** *patol. Osteosclerosia fragilis;* ◉ **ALBERT hastalığı,** *patol.* ◘ **Akilodinya.** ◉ **ALBRIGHT hastalığı,** *patol.* ◘ **Osteitis fibrosa cystica;** ◉ **ALIBERT hastalığı,** *patol.* ◘ **Mycosis fungoides;** ◉ **ALZHEIMER hastalığı,** *patol.* ◘ **Erken bunama.** ◉ **ANDER hastalığı.** *patol.* Yağ dejeneresansına bağlı, ağrılı modüller belirmesi ile vasıflı şişmanlık; ◉ **ANDREWS hastalığı;** *patol. Avuç içi veya ayak tabanında yerleşen, lokal enfeksiyonla ilgili, püstüllü bir dermatoz.* ◉ **APERT hastalığı,** *patol.* Başın sivriliği *(acrocephalia),* el ve ayakların birbirine yapışıklığı ile vasıflı malformasyon; ◉ **ARANDUCHENNE hastalığı,** *patol.* Miyelopatik kas atrofisi. ◉ **asalak hastalığı,** *patol.* ◘ **Asalak;** ◉**atardamar hastalığı,** *patol.* ◘ **Atardamar;** ◉ **AYERZA hastalığı** *patol.* Akciğer borucuklarının primer obliterasyonu; ◉ **bakteriyel ~ lar.** *patol.* Dokular arasında çoğalmaya muktedir organizmaların canlı bir varlığı istilâsiyle meydana gelen, patolojik belirtiler gösteren ve ayni veya diğer çeşitli canlılara geçen hastalıklar; ◉ **BALFOUR hastalığı,** *patol.* Kloroma veya klorosarkoma; ◉ **BANG (Bernhard) hastalığı,** *patol* ve *vet.* İneklerde, yavruların doğmadan düşmesine yol açan *Bacillus Abortus Bang* adlı mikrobun meydana getirdiği bulaşıcı hastalık. İnsanlara, hasta ineklerin sütünde, hasta organlarında, idrarında ve ceninlerinde bulunan mikroplarla bulaşır; ◉ **BANTI hastalığı,** *patol.* Sebebi belirsiz bir hastalık. Önce dalak büyümesi şeklinde belirir, kısa bir süre sonra kansızlık, akyuvarlarda azalma ve ardından mide kanamasıyle birlikte karaciğer büyümesi görülür. Hastalığın adı İtalyan hekimi *Guido Banti*'den gelir. ◉ **BARLOW Muller hastalığı** *patol.* Özellikle sterilize sütle beslenen bebeklerde görülen bu hastalığın belirtileri kansızlık, bağırsak bozukluğu, kemik ağrısı ve kemik zarı altı kanamalarıdır. C vitamini yle tedavi edilir. ☆ *Eşanl.* **çocuk iskorbütü.** ◉ **BASEDOW hastalığı** ,*patol.* Tiroid bezinin aşırı çalışmasından ileri gelen bir hastalık olup, belirtileri; aşırı derecede tiroid hormonu *(Tiroksin)* salgılayan gizli bir guvatr, göz yuvarlarında dışarı doğru fırlama, sinir bozuklukları *(titreme, çarpıntı, ruhsal uyartı)* ve temel metabolizmanın artmasıyle ilgili çoğunlukla önemli derecede zayıflama; ◉ **baygınlık hastalığı,** *zool.* İpek böceklerinde görülen öldürücü bir hastalık. Dut yapraklarında veya yetiştirildikleri yerlerde bulunan mikroplarla bulaşır. [*Osm.* Sütleğen illeti. *Ing.* Flaccidity; *Fr.* Flacherie]. ◉ **BECHTEREW STRUMPEL hastalığı;** *patol.* Omurga kemiklerinin spesifik olmayan kronik ankilozu; ◉ **BEHÇET hastalığı;** *patol.* Dr. *Hulûsi Behçet*'in bulduğu hastalık Cinsel bölge ve ağzın sümüksü dokularında uçuklar ve yaralarla, gözün değişik dokularında çift taraflı iltihaplarla kendini gösteren, beyin zarı iltihabına yol açıp öldürücü, sakat bırakıcı olabilen hastalık. [*Lat. Morbus Behçet*]. ◉ **bellek ~ ları,** *psik.* ve *fels.* Belleğin görevini tam veya hiç yapamayışından meydana gelen hastalıklar. Bunlar başlıca dört türlüdür: (a) *Bellek yitimi;* (b) Hatırlama yeteneğinin kaybolması; (c) *Aşırı belleme; (d) Yanlış belleme hastalığı;* ◉ **benek hastalığı,** *fitopatol.* ◘ **Benek;** ◉ **BERLiN hastalığı,** *patol.* ◘ *Albedo Retinae;* ◉ **BESNIER-boeck hastalığı,** *patol.* ◘ **Sarkoidozis;** ◉ **beşinci ~,** *patol.* Döküntülü ve tehlikesiz çocuk hastalığı; ◉ **BIEDL hastalığı,** *patol.* ***LAWRENCE-MOON -BIEDL sendromu;*** ◉ **BIERMER hastalığı,** *patol.* Eritrositlerin sürʻatle azalması, dil sırtının emles hal alması, mide barsak bozuklukları ve zayıflık ile kendini gösteren bir hastalık. [*Ing.* Biermer's anemia; *Fr.* Maladie de Biermer]. ☆ *Eşanl.* **permisyöz anemi;** ◉ **BILLROTH hastalığı,** *patol.* Cerahatli meningosel; ◉ **bit ~ ları,** *patol.* Bitlerin ısırmasından ileri gelen deri hastalıkları; ◉ **BLUMENTHAL hastalığı,** *patol.* ◘ **Eritrolösemi;** ◉ **BOUELLAUD hastalıkları,** *patol.* ◘ § ● **Romatizmal endokardit;** § ❷ Hâd eklem romatizması; ◉ **BOURNEVILLE hastalığı,** *patol.* Beyinde tüberöz skleroz; ◉ **BORNA hastalığı,** *vet.* Atlarda görülen beyin zarı iltihabı. *(Bir ültravirüsten ileri gelir, daha çok Orta Avrupa'da görülür);* ◉ **BORNHOLM hastalığı,** *patol,* Gripe benzeyen, virüs hastalıklarını andırır, bulaşıcı hastalık. İlk defa 1930'da Bronholm adasında görülmüştür. Avrupa'da her yıl birçok kimsede görülür; ◉ **BOWEN hastalığı,** *patol.* Kadın cinsiyet organında epitelyoma şeklinde keratinleşme. Elle dokunulduğunda hafifçe sertlik gösteren, vernik kırmızısı renginde bir veya birçok kabartı şeklinde beliren ve oldukça yavaş gelişen bir hastalık; ◉ **BRETONNEAU hastalığı,** ◘ **Yutak difterisi;** ◉ **BRIGHT hastalığı,** *patol.* ◘ **Nefrit.** ◉ **BRILL hastalığı,** *patol.* Epidemik tifüsün hafif bir şekli; ◉ **BRILL - SYMMERS hastalığı** *patol.* Dev foliküllü lenfadenopati; ◉ **BRINTON hastalığı,** *patol.* Midenin submukoza tabakasının yaygın hipertrofisi sonucunda meydana gelen kalın ve sert mide; [*Lat. Linitis plastica*]. ◉ **BRONZE hastalığı,** *patol.* ◘ **ADDISON hasalığı,** ◉ **bulaşıcı ~,** *patol.* ◘ **Bulaşıcı** ◉ **CAFFEY hastalığı,** *patol.* Çocuklarda kortikal *literans;* ◉ **CAISSON hastalığı,** *patol.* ◘ **Dalgıç hastalığı.** ◉ **CALVEPERTHES hastalığı,** *patol.* Femür üst epifizinde osteokondrozis; ◉ **Casteliani hastalığı,** *patol.* Spiroketlerin yaptığı hemorajik bronşit; ◉ **CAVARA hastalığı,** *patol.* Ailevî periodik hastalık. ◉ **cep hastalığı,** *bot.* ◘ **Cep;** ◉ **cercospora hastalığı,** *bot.* ◘ **Cercospora;** ◉ **CHAGAS hastalığı,** *patol* Tripanozomaya bağlı bir hastalık; ◉ **Chalara hastalığı,** *patol.* Spiroketlerin yaptığı hemotarın organizmada gelişmesiyle ortaya çıkan deri hastalığı; ◉ **CHARCOT hastalığı,** *patol.* Çizgili kas atrofisiyle ilgili damar sertliği; ◉ **CHARCOT-MARIE-TOOTH hastalığı,** *patol.* Progresif nöropatik *(peroneal)* kas atrofisi; ◉ **Chiari hastalığı,** *patol. Endophlebitis obliterans hepatica, vena hepaticanın* tıkanması ile beliren hastalık; ◉ **CHRISTIAN hastalığı,** *patol* ◘ **SCHULLER - CHRISTIAN hastalığı;** ◉ **collagen hastalığı,** *patol.* Kollajen doku hastalığı *(skleroderma, dermatomiozitis, sistemik lupus erythematosus gibi);* ◉ **cinsel ~,** *patol.* ◘ **Cinsel;** ◉ **CONCATO hastalığı,** *patol.* Seröz zarların iltihabı; ◉ **COOLEY hastalığı,** *patol.* Özellikle Akdeniz kıyılarında yaşayan halklarda sık görülen ailevî hastalık; alyuvar erimesinden ileri gelen kronik kansızlık şeklinde belirir. [*Ing.* Cooley's disease, thalassemia; *Fr.* Thalassemie]. ◉ **COWPER hastalığı,** *patol. Cowper* bezinin iltihaplanması; ◉ **CORRIGAN hastalığı,** *patol.* Aort yetersizliği; ◉ **CORVISART hastalığı,** *patol.* Kronik miyokard hipertrofisi; ◉ **CROHN hastalığı,** *patol.* Kısmi ileit; ◉ **CRUVEILHIER hastalığı,** *patol:* ◘ **Mide ülseri; ilerleyici kas atrofisi;** ◉ **CRUVEILHIER - BAUMGARTEN hastalığı,** *patol.* Doğuştan karaciğer sirozu; ◉ **Cushing hastalığı,** *patol.* § ● Hipofizde bazofil hücre tümörü. 1932'de *Cushing* tarafından tanımlanan ve hipofiz ön lobundaki bir urdan ileri gelen hastalık. *(Gençlerde görülen bu hastalığın belirtileri, çatlak görünüşünde kırmızımtrak çizgilerle bezeli şişmanlık, aşırı kullanma, aşırı kan basıncı, osteoporoz ve cinsel yetersizliktir).* § ❷ Böbreküstü korteksinin hiperfonksiyonu; ◉ **çavdar mahmuzu hastalığı,** *patol* İçinde çavdar mahmuzu bulunan urların yenmesinden ileri gelen rahatsızlıkların tümü; ◉ **çayır hastalığı,** *vet.* Çayırda otlayan atlarda, özellikle ilkbahar ve yazın görülen hastalık. *(Başlıca belirtileri: beslenme güçlüğü; kas titremesi; hızlı zayıflama. Sebebi henüz tartışmalıdır: bünye zehirlenmesi, bağırsak zehirlenmesi);* [*ing.* Greenfield's disease; *Fr.* Maladie de l'herbe]. ◉ **çiçek hastalığı,** *patol.* İnsanlarda ve bazı hayvanlarda özel bir virüsle meydana gelen, karakteristik döküntülü, ve çok ateşli, bulaşıcı akut bir enfeksiyon hastalığı. [*Lat.* ve *Ing. Variola; Fr.* Variole]. ◉ **çok kistli ~,** *patol.* Böbreklerde, karaciğer, pankreas ve akciğerlerde veya bunların hepsinde birden doğuştan çok kist bulunması şeklinde beliren hastalık; ◉**DACOSTA hastalığı,** *patol.* ◘ **Nörosirkülatuvar asteni, asker kal-**

bi; ◉ **dalgıç hastalığı**, *patol.* Oksijen aygıtı bulunan veya bulunmayan dalgıçlarla basınçlı sandıklarda çalışan işçilerde görülen ve basınç travmasından ileri gelen hastalık. *(Özellikle kulaklarda, sinüslerde, karında /bağırsak gazlarının genişlemesi/ eklemlerde ve sinir sisteminde /hava embolisi/ görülür).* [*ing.* Caisson disease; *Fr.* Maladie caisson]. ☆ *Eşanl.* **vurgun yemek. caisson hastalığı;** ◉ **DALRYMPLE hastalığı,** ◘ **Siklokeratit.** ◉ **damla hastalığı,** *patol.* Nükleoprotein metabolizmanın bozulması sonucu eklemlerdeki kıkırdaklarda ürat tuzlarının toplanmasından doğan hastalık. *(Hayvanlardan yalnız kuşlarda bulunur; damlalı kuşların eklemlerinde, sıvı kese-lerinde, böbreklerinde ve sidik yollarında ürat birikintileri bulunur)* [*Ing.* Gout; *Fr.* Goutte] ☆ *Eşanl.* **gut, nikris illeti** ◉ **DANLOS hastalığı,** ◘ **Sendrom** ◉ **dans hastalığı,** *psik.* Saint-Guy dansı adıyla anılan bir sinir hastalığı Çoğu zaman beslenme ve sağlık şartları elverişli olmayan 7-13 yaşlarındaki çocuklar arasında görülür. [*Ing.* Chorea, St. vitus's dance; *Fr.* Choree]. ◉ **DARIER hastalığı,** *patol.* Derinin, boynuz tabakasının oluşumunda görülen bozukluk. Bu hastalık, deride pürtükler halinde başlar. Sonra birçok kabarcık çıkar. Bu kabarcıklar zamanla kızarır ve bir kabuk tabakasıyle örtülür. Hastalık nedeni bilinmemektedir. Bıraktığı izler tehlikeli olmamakla beraber estetik ameliyatla düzeltilebilir. [*Ing.* Dyskeratosis, Darier's disease; *Fr.* Dyskeratose, maladie Darier]. ☆ *Eşanl.* **diskeratoz;** ◉ **Dejerine hastalığı,** *patol.* Çocuklarda görülen hipertrofik interstisyel nevrit; ◉ **demodeks hastalığı,** *patol.* Yağ bezlerinde ve kıl kökü keseciklerinde yaşayan *Demodex folliculorum* adlı uyuz böceğinin sebep olduğu deri hastalığı. [*Fr.* Démodecie, demodexose, gale folliculaire, gale demodécique]. ◉ **DERCUM hastalığı,** *patol.* İç salgı bezlerindeki bozukluğa bağlı yağlanma. Bu hastalık genel bir şişmanlık ve yağ kitlelerindeki ağrılı krizlerle kendini belli eder. *(Ağrılar özellikle kol ve bacak diplerinde yerleşir).* [*Lat. Adiposis dolorosa);* ◉ **devri ~,** *patol.* Birbiri arkasına gelen düzenli evrelerden geçen hastalık [*Ing.* Periodical disease; *Fr.* Maladie periodique]. ◉ **disk hastalığı,** *patol.* Sebebi ve belirtileri ne olursa olsun, omurlar arası disklerde görülen hastalıklara verilen genel ad. [*Ing.* Discopathy; *Fr.* Discopathie]. ☆ **diskopati.** ◉ **DONOVAN** hastalığı, *patol.* A. B. D. ve Güney Amerika'da, özellikle zencilerde görülen deri hastalığı. ◉ **DÖHLE hastalığı,** *patol.* ◘ **Sifilitik aortit;** ◉ **döküntülü ~,** *patol.* Hem devamlı ateş, hem de deride veya mukozada az veya çok şiddetli döküntü yapan hastalık. *(Belli başlı döküntülü hastalıklar şunlardır: Çiçek, kızamık, kızıl, hummayı araki, yalancı çiçek hastalığı, yalancı kızamık, döküntülü tifüs).* ◉ **dölüt ~ ları.** *patol.* Gebeliğin dördüncü ayı başlarıyle doğum arasında döllenme ürününde görülen hastalık. ◉ **dördüncü ~** *patol.* ◘ **DUKE - FILATOW hastalığı;** ◉ **DRESBACH hastalığı,** *patol.* Orak hücreli kansızlık. ◉ **DUCHENNE hastalığı,** *patol.* (a) 1860'ta, *Duchenne de Boulogne* tarafından tanımlanan dil - dudak - gırtlak felcine verilen ad; (b) Aynı hekimin 1958'de tanımladığı *tabes dorsalis*'e de bu ad verilir. ◉ **DUCHENNE - ARAN hastalığı,** *patol.* Miyelopatik kas atrofisi; ◉ **DUKE - FILATOW hastalığı,** *patol.* Kızıl ve kızamıkçık arasında döküntülü bir hastalık. [*Lat. Rubeola Scarlatinosa; ing.* Scarlatinoid; *Fr.* Scarlatinoïde]. ☆ *Eşanl.* **dördüncü hastalık;** ◉ **DUPLAY hastalığı,** *patol.* Deltoidaltı veya akromyonaltı bursiti. ◉ **DUPUYTREN hastalığı,** *patol.* Avuç içi aponevrozunun büzülerek parmakların hareketini engellemesi. Bu hastalığın tedavisi yoktur. ◉ **DUROZIEZ hastalığı,** Doğuştan mitral darlığı; ◉ **DÜHRING veya DÜHRING-BROCA hastalığı,** *patol.* Kırmızı döküntülerle karışık kabarcıklı hastalık. Her kabarcık çıkmadan önce yerinde kaşıntı ve yanma olur. Döküntü yaygınlaşmadıkça genel durumda bozukluk olmaz. Her yaşta görülebilir bir hastalıktır. Yapma kortikoitler *(kortizon, deltakortizon)* ve *sülfatiazol* ile tedavi edilir; ◉ **EBSTEIN hastalığı,** *patol* Doğuştan mitral darlığı; Böbrek tubuluslarında epitel nekroz ve dejenerasyonu *(diyabette görülür);* ◉ **ECONOMO hastalığı,** *patol.* Uyku hastalığı [*Lat. encephalitis lethargica*]. ◉ **EHLERS - DANLOS hastalığı,** *patol.* ◘ **Raşitizm.** ◉ **eksiklik hastalığı,** *patol.* Dokuların beslenmesi için kaçınılmaz olan bazı maddelerin alınan besinlerde yokluğundan ileri gelen bir hastalık; ◉ **embriyon hastalığı,** *patol* Normal embriyon gelişiminin durmasından ileri gelen hastalık durumu. [*Ing.* Embryopathy; *Fr.* Embryopathie]. ◉ **ERB hastalığı,** *patol.* Progresif kas distrofisi; ◉ **ERB -LARDOUZY hastalığı.** *patol.* ◘ **Erb hastalığı;** ◉ **Ermeni hastalığı,** *patol.* Ailevi, irsî, resesiv bir hastalıktır. Vakaların çoğu Ermeni olduğundan hastalığa önceleri bu ad verilmiştir. Sefardim kavminden Yahudilerde de sık görülmektedir. Akdeniz çevresi ülkelerinde, bu arada Türklerde daha seyrektir. Hastalık çocukluk çağından başlar. Zaman zaman ateş ve karın ağrısı nöbetleriyle seyreder. Nöbetler 24 saat sürer, Nöbet aralarında hastaların şikâyeti yoktur. Sebebi tam aydınlanmamıştır. [*Ing.* Familial Mediterranean fever; Armenian disease, periodical disease; *Fr.* Maladie Arménienne, maladie periodique]. ☆ *Eşanl.* **periyodik hastalık, ailevî Akdeniz humması;** ◉ **Fahr-Volhard hastalığı,** *patol.* Habis böbrek sklerozu; ◉ **Fallot hastalığı,** *patol. Fallot* tetralojisi. pülpomer stenoz, sağ ventrikül hipertrofisi, ata binmiş aort ve interventriküler septum defektinden ibaret doğumsal kalb hastalığı; ◉ **fanconi hastalığı,** *patol. Fanconi*'nin 1927'de tanımladığı soydan geçme hastalık. *(Özelliği iç salgı bozuklukları ve çeşitli vücut kusurlarıyle birlikte görülen kansızlıktır);* ◉ **fatal** *(fell)* **hastalığı,** *patol.* Öldürücü hastalık; ◉ **fed hastalığı,** *patol.* Özellikle çocuklarda dilin frenulumun papilomatöz ülserasyonu. ☆ *Eşanl.* **Riga hastalığı;** ◉ **fil hastalığı,** *patol.* İnsanda alt deriye yerleşen çeşitli asalak kurtlardan *(Bancroft)* ileri gelen ve kol, bacak, cinsiyet organları gibi bir kısım organların aşırı derecede büyümesi ve kalınlaşması ile beliren tropik ülkelerde görülen bir hastalık. [*Osm.* Dâ-ül-fil; *ing.* Elephantiasis; *Fr.* Élephantiasis]; ◉ **FILATOW-DUKES hastalığı,** ◘ **DUKE - FILATOW hastalığı;** ◉ **FOLLING hastalığı,** *patol.* Fenil pirüvik oligofreni;◉ **FORDYCE hastalığı,** *patol.* Dudak ve ağız mukoza zarı üzerinde, gland sebaselerin hipertrofisinin sebep olduğu ve sarımtrak renkte granüler cisimciklerin tezahürü ile vasıflı bir hastalık; ◉ **FRANCIS hastalığı,** *patol.* ◘ **Tularemi;** ◉ **frengi hastalığı,** *patol.* ◘ Frengi. ◉ **FRIEDERICH hastalığı,** *patol.* Omur iliğin bazı kısımlarının yozlaşmasından ileri gelen, muhtemelen genetik menşeli kronik hastalık. Belirtileri, hareketlerde koordinasyon bozukluğu, kiriş reflekslerinin yok olması, beslenme bozuklukları ve daha doğrusu şekil bozuklukları *(çukur ayak, kifoskoliyoz)* gibi rahatsızlıklardır. Bu belirtilere yol açan doku bozuklukları, omuriliğin arka kordonları ile beyincik yollarında yer alır. Çoğu zaman ailevî olan bu hastalık çocukluğun ikinci evresinde, yani yeni yetmelik çağında başlar ve genellikle senelerce sürer; ◉ **FUCHARD hastalığı,** *patol.* ◘ **Piyore;** ◉ **GAISBÖCK hastalığı,** *patol.* Hipertansiyonla müterafik polisitemi; ◉ **GAUCHER hastalığı,** *patol.* Dalak ve karaciğeri büyüten ve derinin esmer renk aldığı bir hastalık olup, Serebrosit Kerazin'in dalak, karaciğer, lenf, bezlerinde büyük hücreler içinde toplanması ile meydana gelen bir lipoidozdur; ◉ **GENSOUL hastalığı,** *patol.* ◘ **Angina Ludovici;** ◉ **GEE -HERTER hastalığı,** *patol.* Çocuklarda görülen bir hastalık. Başlıca özelliği yağlı ishal ve kansızlıktır; PP avitaminozundan ileri geldiği sanılır. İlk defa İngiliz hekimleri *Samuel Jones Gee* (1839 - 1911) ve *Christian Archibald Herter* (1865 - 1910) tarafından tanımlanmıştır; ◉ **GIGERT hastalığı,** *patol. Ptyriasis rasea;* ◉ **GIERKE hastalığı,** *patol.* Glikojen depo hastalığı; ◉ **GILBERT hastalığı,** *patol.* Hemolitik ikterin doğumsal şekilleri ◉ **gizli ~,** *patol.* Açık belirti göstermeyen hastalık. *(Mikroplu hastalıklarda, gizli hastalık devresi çoğu zaman mikrobun kulukça devresidir; diskrazik hastalıklarda ise bozuklukların muayeneyle anlaşılamadığı devreyi ifade eder).* [*Ing.* Latent disease; *Fr.* Maladie latente]. ◉ **GLENARD hastalığı,** *patol.* ◘ **Aortoptosia;** ◉ **GLISSON hastalığı,** *patol.* ◘ **Raşitizm.** ◉ **göğüs ~ ları,** *patol.* Göğüs boşluğu içinde bulunan organ ve dokulardaki hastalıklar *(Özellikle göğüs boşluğu içinde yer alan akciğer, akciğer zarı /plevra/ ve mediyasten hastalıkları). (Göğüs boşluğu içinde bulunmasına rağmen, kalb ve kalbden çıkan büyük damarların hastalıkları göğüs hastalıkları deyimi içinde yer almaz. Akciğer, akciğer zarı (plevra) ve mediyasten'in hastalıkları hangi* sebebe bağlı olursa olsun göğüs hastalıklarından sayılır). ◉ **GRAEFE hastalığı,** *patol.* Progresif oftalmopleji; ◉ **GRANCHER hastalığı,** *patol.* Büyük bronş dallarının da eksüda ile dolduğu fibrinöz pnömoni olup, tüberküloz tabiatında yaygın akciğer enfiltrasyonları anlamında kullanılmaktadır. [*Lat.* Pneumonia massiva, Splenopneumonia]. ◉ **GRAVES hastalığı,** *patol.* Egzoftalmik guatr. *(Kalkan bezinin gereksiz derecede çok çalışmasıyle beliren bir hastalıktır);* ◉ **GUGLIELMO hastalığı,** *patol.* Akut eritremi, habis eritrositoz. ◉ **HALLOPEAU hastalığı,** *patol.* Parmak ve ellerin sivilcelenmesi ile vasıflı, tedaviye inatçı, süreğen bir dermatoz. *Hallopeau hastalığı,* [*Lat. Acrodermatitis continue suppurativa*] ◉ **Hamman hastalığı,** *patol.* Akciğerlerın spontan interstisyel anfizemi; ◉ **HAMMOND hastalığı,** *patol.* ◘ **Atetozis;** ◉ **HAND - SCHULLER - CHRISTIAN hastalığı.** ◘ **SCHULLER CHRISTIAN hastalığı;** ◉ **HANOT hastalığı,** Hipertrofik siroz. *(Karaciğerde ve dalakta büyüme ve kronik sarılık şeklinde belirir);* ◉ **HANSEN hastalığı,** *patol.* Cüzzam, lepra; ◉ **HERBERDEN hastalığı,** *patol.* § ● Küçük eklemlerde nodüllerle müterafik romatizma § ● *Angora pectoris;* ◉ **HEINE-MEDIN hastalığı.** *patol.* Omurilik önköklerinden doğan bulaşıcı çocuk felci. Alman hekimleri *Jakob Von Heine* (1800-1879) ile *Karl Oskar Medin* (1847-1927) tarafından tanımlanmıştır. ◉ **HERTER-HEUBNER-GEE hastalığı,** *patol.* Çöliaki adı da verilen bu hastalık çocuklarda görülür. *sprue* olması çok muhtemeldir ◉ **HIRSCHSPRUNG hastalığı,** *patol.* Doğuştan kalın bağırsağın alt bölümünün genişlemesi ve devamlı kabız hali, megakolon ◉ **Hodara hastalığı,** *patol.* İstanbul'da kadınlarda görülen bir çeşit saçkıran hastalığı; ◉ **HODGKİN hastalığı,** *patol.* ◘ **Lenfogranülomatoz** ◉ **HODGSON hastalığı,** *patol.* Çıkan aortun anevrizmatik genişlemesi; ◉ **HUNTINGTON hastalığı.** *patol.* Kore *(chorea)* hastalığı; ◉ **ince ~,** ◘ **Verem;** ◉ **intestinal ~ lar,** ◘ **Barsak hastalıkları;** ◉ **JAKSH hastalığı,** *patol.* Çocuklarda görülen yalancı lösemi; ◉ **JOHNE hastalığı,** *patol.* ◘ **Paratüberküloz;** ◉ **KAHLER hastalığı,** *patol.* Mültipl miyelom; ◉ **KALAAZAR hastalığı,** Laishmania parazitinin yaptığı hastalık. *(Düzensiz ateş, dalak ve karaciğerde büyüme, lökopeni ve anemi belli başlı belirtileridir);* ◉ **Kazeinsi irin hastalığı,** *patol.* Koyunlarda çeşitli irin mikroplarının *(Preisz -Nocard basilleri, stafilokok, mikrokok, korinebakteriyum)* sebep olduğu intanî hastalık; organizmanın çeşitli noktalarında *(Lenf düğümleri, deri, memeler, eklemler, akciğer, karaciğer, böbrekler v.b.)* macun kıvamında yeşilimsi sarı renkte, koyu irin dolu çıbanlar halinde belirir. *(Aşılama, ancak Preisz-Nocard basilinden ileri gelen enfeksiyonlarda etkili olur. Koruyucu tedbir olarak hasta koyunları sağlamlardan ayırmak, ağılları dezenfekte etmek ve yeni doğmuş kuzuların göbek kısmına pansuman yapmak gerekir);* [*Ing.* Caseous disease; *Fr.* Maladie caséeuse] ◉ **KIENBÖCK hastalığı,** *patol.* § ● Elbileğinde *os lunatum*'un osteokondritik hastalığı; § ● Omurilikte travma sonucu meydana gelen boşlukların sebep olduğu

hastalık tablosu; ◉ **KIMMELSTIEL hastalığı**, *patol.* Şeker hastalığına bağlı interkapiller nefroskleroz; ◉ **KOHLER hastalığı**, *patol.* Kemik iliğinde tümörle birlikte görülen kan hastalığı. *(Kan tablosu tipik değildir ve sedimantasyon artmıştır);* ◉ **korku hastalığı**, *vet.* Köpeklerde görülen ve sarayı andıran sinir hastalığı; kriz geçiren köpek şiddetli bir korkuya uğrar. *(Sebebi bilinmeyen bu hastalığın yiyeceklerle ilgili olluğu sanılır);* [*Ing.* Fright disease; *Fr.* Maladie de la peur] ◉ **küspe hastalığı**, *vet.* Şeker fabrikalarından çıkan küspelerin fazla yenmesi ve bozuk olması yüzünden geviş getiren hayvanlarda görülen sindirim, karaciğer, böbrek ve sinir bozukluklarının hepsine birden verilen ad; [*ing.* Pulp disease; *Fr.* Maladie des pulpes] ◉ **LAENNEC hastalığı**, *patol.* § ❶ Atrofik karaciğer sirozu *(ekseriya alkolik);* § ❷ Disekan anevrizma; ◉ **LANGDON - DAWN hastalığı**, *patol.* ◘ **Mongolizm**; ◉ **LETTERER - SIWE hastalığı**, *patol.* Dalak, kemikler ve diğer organlarda mikrofajların hipertofisi ile müterafik ksantematoz; ◉ **LIBMAN - SACKS hastalığı**, *patol. Lupus erythimatosus*'un seyiri sırasında görülen verüköz endokardit; ◉ **LITTLE hastalığı**, *patol.* Çocuklarda spastik dipleji; ◉ **LUTEMBACHER hastalığı**, *patol.* Mitral darlığı ile birlikte interatriyal septum defekti; ◉ **MANSON hastalığı**, *patol.* ◘ **Şistozomyazis**; ◉ **MARFAN hastalığı**, *patol.* Çocuklarda irsî frengiye bağlı miyelit sonucu meydana gelen spastik parapleji; ◉ **MARIE hastalığı**; § ❶ *patol.* ◘ **Akromegali**; § ❷ Hipertrofik pulmoner osteoartropati; ◉ **MENIERE hastalığı**, *patol.* Labirent hastalığı sonucunda başdönmesi, kusma ve ağır işitme ile beliren sendrom, Labirent sendromu; ◉ **mevsim ~ ları**, *patol,* Belli mevsimlerde meydana çıkan dizanteri, tifo v.b. gibi enfeksiyon hastalıkları. [*Ing.* Season diseases]; ◉ **MIKULICZ hastalığı**, *patol.* Parotis, gözyaşı bezi, çenealtı bezinin lenfatik dokusundaki çoğalma sonucunda meydana gelen iki taraflı şişmesi; ◉ **müzmin solunum hastalığı**, *vet.* Tavuklarda görülen bulaşıcı salgın hastalık.. *(Yumurta ile yavrulara geçen, soluk borusunda gözle görülecek derecede gelişmiş bir virüsten ileri gelen bu hastalıkta, tavuk kuru kuru öksürür, hapşırır, salya saçar; hastalık ağır gelişir, ölüm oranı % 40'ı bulur; antibiyotikle alınan sonuçlar değişiktir);* [*Ing.* Cronical respiratory disease; *Fr.* Maladie respiratoire chronique] ◉ **NEWCASTLE hastalığı**, *vet.* Kuş vebası; ◉ **NIEMANNPICK hastalığı**, *patol.* Çocuklarda fosfatid metabolizmasında bozukluk, ve birkaç senede ölümle sonuçlanan hastalık. *(Bu hastalıkta vücuttaki histiyositler lecithin ile dolu olup, köpüklü bir manzara arzeder);* ◉ **OSGOOD - SCHLATTER hastalığı**, *patol. Tuberositas tibiae* de görülen osteokondrozis; ◉ **OSLER hastalığı**, *patol.* § ❶ Polisitemi, splenomegali ve siyaniz ile seyreden hastalık; § ❷ Hemorajik telanjiektazi; ◉ **OSLER-VAQUEZ hastalığı**. *patol.* ◘ **OSLER hastalığı**; ◉ **ödem hastalığı**, *vet.* Sütten kesilen domuz yavrularında görülen hastalık. *(Belirtileri: gözkapaklarında ödem, sinir bozukluğu, vücut sıvılarında akıntı, ölüme doğru hızla yaklaşma. Kolibasillerden ileri geldiği sanılan bu hastalıkta, karın zarı içine yapılan antibiyotik şırıngaları faydalı sonuç verir);* [*Ing.* Edema disease; *Fr.* Maladie des œdèmes, maladie de l'œdème]; ◉ **özünden ~**, *patol,* Belirli hiç bir marazî sebebe bağlı görünmeyen belirti veya hastalık. *(Özünden hastalık/özünden sara, özünden taşikardi v.b./ deyimi bu gibi hastalıkların sebepleri gün geçtikçe daha iyi anlaşıldığından yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır);* ◉ **PAGET hastalığı**, *patol.* Kemiklerin yumuşaması, kalınlaşması ve eğilmesi ile sonuçlanan kronik kemik hastalığı, *osteitis deformans;* ◉ **PARKINSON hastalığı**, *patol.* Titrek felç, *paralysis agitans;* ◉ **PEL-EBSTEIN hastalığı**, *patol.* Devrî ateşle seyreden lenfadenoma; ◉ **periyodik ~**, *patol.* ◘ **Ermemeni hastalığı**; ◉ **PFEIFFER hastalığı**, *patol. Boyun ve ensede daha ziyade olmak* üzere bütün lenf gangliyonlarında şişlik, dalak büyümesi, kanda lenfa ve monositoz ile beliren ateşli bir anjin *(anjin bazen bulunmaz).* Buna Enfeksiöz Mononükleoz veya Monositer anjin adları da verilir. ◉ **PICK hastalığı**, *patol* § ❶ Konstriktif perikardit sonucu oluşan yalancı karaciğer sirozu; § ❷ ◘ **NIEMANN-PICK**; ◉ **PLAUT - VINCENT hastalığı**, *patol.* Füziform basiller ve spiroketlerin yaptığı ülseroz anjin; ◉ **PONCET hastalığı**, *patol.* Tüberküloz menşeli romatizma: ◉ **POTT hastalığı**, *patol.* Omurların ekseriya tüberküloza bağlı iltihabı; ◉ **QUINCKE hastalığı**, *patol.* Anjiyonörotik ödem; ◉ **RAYNAUD hastalığı**, *patol.* Ekseriya başparmak veya parmakların, damarlardaki kramplar yüzünden büzülmesi ve bu bölgelerin kansız kalması; ellerde ve bazen ayaklarda bakışık olarak meydana gelen damar sıkışması. Buralarda deri mavi veya beyaz renk alır; Bu durum şiddetli ağrılarla beraber olur ve kısmî kangrenle sonuçlanabilir. ◉ **RECKLINGHAUSEN hastalığı**, *patol.* § ❶ Mültipl nörofibrom; § ❷ *Osteitis fibrosa cystica;* § ❸ Neoplastik artrit; ◉ **REITER hastalığı**, *patol.* Erkeklerde görülen üretrit, konjonktivit ve poliartrit ile birlikte seyreden hastalık; ◉ **salgın hastalık**, *patol.* Çabuk bulaşan ve büyük halk kütlelerini etkisi altına alan mikroplu hastalık: *Kolera salgın hastalıklardandır;* ◉ **sandal kemik hastalığı**, *vet.* Atın ayağında susamsı kemikler bölgesindeki dokuların iltihaplanması; [*Ing.* Navicular disease; *Fr.* Maladie naviculaire]. ◉ **SCHÖNLEIN - HENOCH hastalığı**, *patol,* Purpura, artrit ve karın sancısı ile birlikte seyreden hastalık; ◉ **SCHÜLER hastalığı**, *patol.* Yassı kemiklerde defekt, egzoftalmus ve şekersiz diyabet ile birlikte seyreden kronik idyopatik ksantomatoz *(kolesterol birikmesi ile karakterizedir);* ◉ **ses hastalığı**, *vet.* ◘ **Osteofibroz**; ◉ **SIMMONS hastalığı**, *patol.* Hipofizin total atrofisi sonucu ileri derecede zayıflık, derinin buruşması; koltuk ve pubis kıllarının dökülmesi, cinsî arzunun ve bazal metabolizmanın azalması ile belirir *(Hipofizer kaşeksi)* ◉ **STILL hastalığı**, *patol.* Kronik poliartritin çocuklarda görülen şekli *(lenfa bezleri ve özellikle dalağın büyümesi ve intizamsız ateş ile belirlidir);* ◉ **STOKES hastalığı**, *patol,* Egzoftalmik guatr; ◉ **STOKES - ADAMS hastalığı**, ◘ **ADAMS STOKES hastalığı**; ◉ **STRUMPELL hastalığı**, *patol* Çocuklardaki hâd poliansefalomiyelit; ◉ **STUTTGART hastalığı**, *patol.* ◘ **Leptospiroz**; ◉ **SYMMERS hastalığı**, *patol.* Lenf düğümlerinin hiperplâzisi; ◉ **TAY - SACHS hastalığı**, *patol.* Körlükle seyreden ailevî aptallık; ◉ **THOMSON hastalığı**, *patol.* Ailevî bir hastalık olup, çizgili kasların durumlarını uzun süre muhafaza etmeleriyle bilinir. [*Lat. Myotonia congenita*]. ◉ **tıknefes hastalığı**, *vet.* ◘ **Osteofibroz**; ◉ **vagabonds hastalığı**, *patol.* Paraziter melanoderma, bitlerin tahrişi ile meydana gelen cilt hastalığı; ◉ **WEIL hastalığı** *patol,* Nefrit, yüksek ateş, sarılık, kas ağrısı, karaciğer ve dalağın büyümesiyle beliren bir enfeksiyon hastalığıdır. [*Lat. Spirocetos terohemorrajika*] . ◉ **WERLHOFF hastalığı**, *patol.* Trombositlerin ileri derecede azalması ve mukozalarda bol kanama ile belirlidir; *(Purpura hemorajika)* ◉ **WILSON hastalığı**, *patol.* § ❶ *Dermatitis exfoliativa;* § ❷ Lentiküler dejenerasyon; ◉ **yalama hastalığı**, *vet.* Genellikle madensel tuz *(fosfor, oligoelementler)* noksanlığından ileri gelir. [*Fr.* Maladie du lécher]. **~ almak (kapmak)**, *dey.* Birinden hastalık yapan mikrop kapmak; bulasıcı bir hastalığa yakalanmak. [*Ing.* To catch an infection; *Fr.* Prendre une maladie]. **~ hali**, *tıp.* Sebepleri araştırılmadan o andaki lokal veya genel gösterileri ile alınan bütün hastalık halleri. *(Hastalıkla ayni anlamda değildir).* **~ hastalığı**, *psikopatol.* ◘ **Hipokondri**. **~ hastası**, *dey.* Hiç bir hastalığı olmadığı halde kendini hasta zanneden kimse. [*Ing.* Hypochondriac; *Fr.* Hypochondriaque]. **~ kantarla girer, miskalle çıkar**, *at.* Hastalık, birden ve çok zorlu gelir. Ama yavaş yavaş iyileşir. **~ sağlık (sayrılık) bizim için**, *at.* İnsan can taşıyor: Sağ, esen olduğu gibi hasta da olur. Bu durumları düşünüp tedbirli bulunmak gerekir. **~ sigortası**, *huk.* ◘ **Sigorta**.

hastalıklı, s. Ayakta gezdiği halde sağlık durumu bozuk olan; sık sık hastalanan, üzerinden hastalık eksik olmayan, hastalığı olan. [*Osm.* Mariz; *Ing.* Diseased, ailing; sickly; *Fr.* Maladif,-ive].

hastane /hastane/, b.i. *Osm.* < *Fars.* ***haste.hâne***. Hastaların ve sakatların paralı ve parasız olarak yatırılıp bakıldıkları ve tedavi edildikleri yer, kurum. [*Osm.* Bimaristan *ing.* Hospital; *Fr.* Hôpital]. ☆ *Eşanl.* **şifa yurdu, sağlık evi, sayrılar yurdu.** ◘ *ŞEKİL: 241* — **HASTANE.** ◉ **askerî ~**, *ask.* ◘ **Askerî** ◉ **harb ~ si**, *den.* Harb gemilerinin muharebede yaralanan eratın tedavisi için ayrılmış bölümü. **~ gemisi**, *ask. den.* Barışta ve özellikle savaşta, yaralı, hasta ve tıbbî tedavi altındaki askerî personel ve sivilleri taşıma ve tedavi maksadıyle özel tipte yapılmış ve donatılmış veya bu maksatla tadil edilmiş yolcu gemisi. [*Ing.* Hospital ship; *Fr.* Vaisseau hôpital]. ◘ **Hipokondri**. **~ hastalığı**, *tıp.* ◘ **Hipokondri**. **~ kütüphanesi**, Bir taraftan doktorların ihtisas alanlarında bilgilerini geliştirmek için gerekli kitap, dergi ve materyali sağlayıp bunları iyi bir şekilde istifadeye arz ederken, diğer taraftan hoş vakit geçirmek için kitabı hastanın yatağına kadar götürmekle ödevli olan bir kütüphane çeşidi. [*Ing.* Hospital library]. **~ markası**, *den.* Eskiden savaş gemilerinde sağlık durumlarından dolayı genel hizmetlerden çıkarılmış ayakta gezen eratın kollarına takılan işaret.

hastaneciler, ç.i. Hastane personeli.

hastanelik,-ği, s. ve z. Hastaneye kaldırılacak halde: *Öyle dövmüşler ki adamcağız hastanelik oldu. Hastanelik bir hasta.*

hastat, s. *Lat. hastatus. bot.* Laminası ok biçiminde fakat alt loplar orta eksenden uzaklaşmış olan *(basit yapraklar hk.)* [*Ing.* Hastate; *Fr.* Hasté,-ée, hastifolié,-ée hastiforme].

hasut /hasüt/, s. *Osm.* < *Ar. hased* > *hasüd*. Hased eden, kıskanç, hasetçi: *Hasut için dünyada rahat yoktur.* [*ing.* Envious, Jealous; *Fr.* Envieux,-euse, jaloux,-ouse]. ☆ *Eşanl.* **günücü**.

haşa, i. Eyer bellemesi, eyerin altına konulan kalın örtü. Çok defa sırma paftalarla süslenir, [*ing.* Saddlecloth; *Fr.* Housse]. ◘ *ŞEKİL: 610.* — **ZIRH.** ☆ *Eşanl.* **gaşiye**.

hâşâ /hâ:şâ/, e. ve ünl. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Birinin üstüne atılan bir hal veya davranışın kabul edilmediğini anlatır. *Hâşa ben sizin için öyle bir şey söylemedim, Siz böyle söylemişsiniz, Hâşa, benden umar mısınız?* [*Ing.* God forbid never; *Fr.* Dieu ne plaisel, Dieu gardel jamais]. ☆ *Eşanl.* **aslâ, katiyyen, hiçbir vakit, Allah göstermesin, uzak olsun.** § ❷ Din küfür sayılan bir ihtimal söylenirken kullanılır.: *Hâşa, Allah bir olacak yerde iki olsaydı.* **~ huzurdan (huzurunuzdan)**, *dey.* Uygunsuz bir şey söylemek zorunda kalındığı vakit bağışlanma dileği anlatır: *Hâşa huzurdan, o, hayvan gibi hareket etti.* [*Ing.* With all due respect, excuse the expression; *Fr.* Sauf votre respecte, sans vous offenser, si vous voulez bien le permettre, avec votre permission, ne vous déplaise]. **~ sümme ~**, *dey.* «*Öyle olmasına imkân yok, öyle değildir*» anlamında kullanılır. [*Ing.* I greatly regret the expression].

haşağ, i. *Osm.* < *Ar. gâşiye*. Atlara eyer vurulurken, eyerle atın sırtı arasına konulan keçeden, pamukludan, yünlüden veya yumuşak deriden yapılan örtü. *(Sportif amaçla kullanılan atların haşağları eyere ön kısmından iki kayışla bağlanır, haşağ, hem eyerin atın sırtını vurmasını, hem de terin deriden yapılmış eyere geçmesini önler. A-*

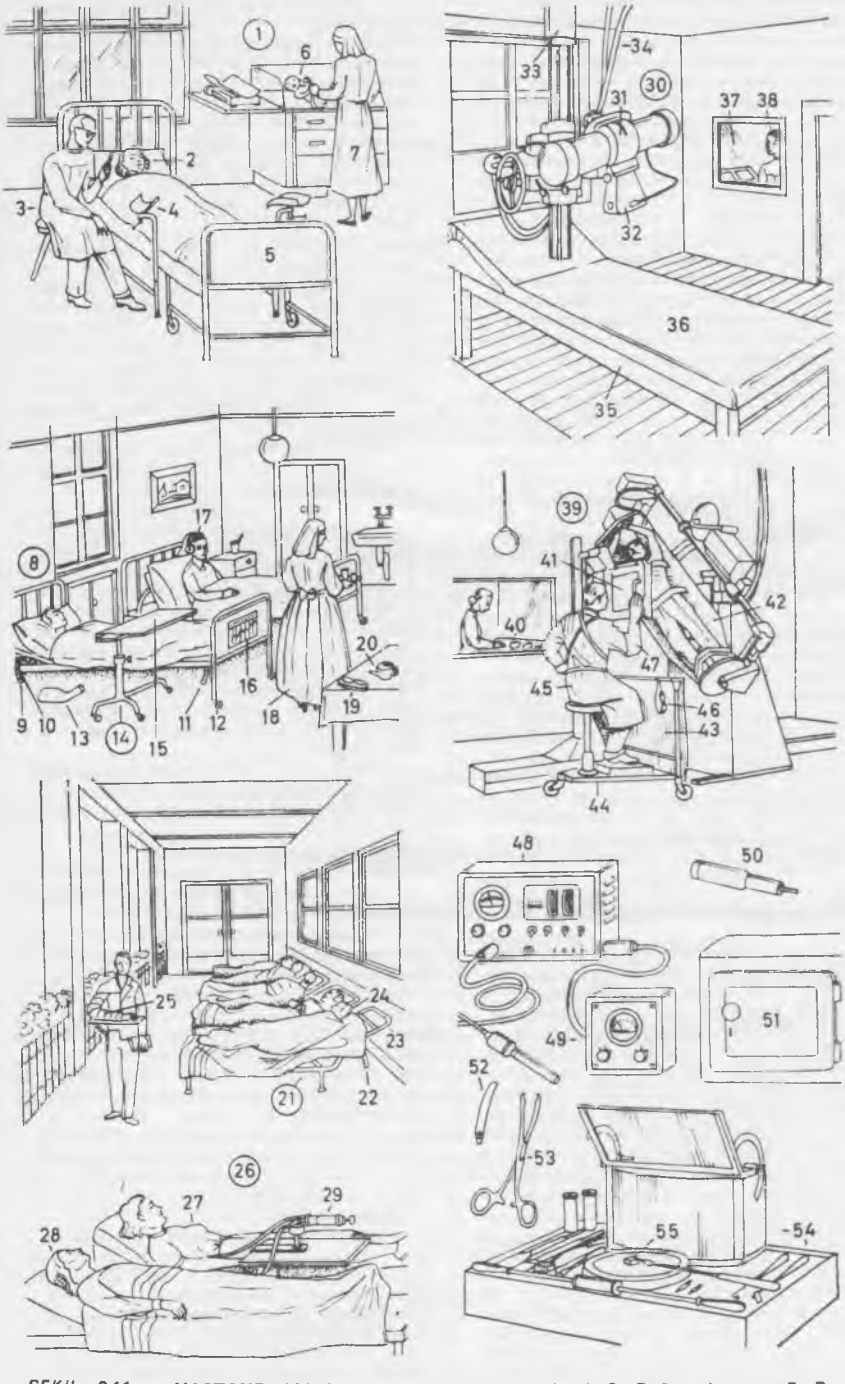

ŞEKİL: 241. — **HASTANE: (1)** Doğum odası *(Loğusa odası)*. **2.** Doğum hastası. **3.** Doğum uzmanı *(Doğum doktoru)*. **4.** Bacak dayamalığı. **5.** Doğum *(Loğusa)* yatağı. **6.** Yeni doğan bebek. **7.** Ebe. **[8-20.** *Çift yataklı oda*]. **(8)** Hasta *(Hastane)* yatağı *(Karyolası)*. **9.** Ayarlı kama biçimi baş dayağı *(Baş yastığı)*. **10.** Durdurma *(Tesbit etme)* vidası. **11.** Ayarlı ayak. **12.** Tekerlek. **13.** Ördek *(İdrar kabı)*. **(14).** Hasta masası *(yatak masa)*. **15.** Ayarlı masa tablası. **16.** Vücut sıcaklığı grafiği. **17.** Kulaklık. **18.** Hemşire rahibe *(Hastane rahibesi)*. **19.** Sfigmograf *(Nabız sayıcısı)*. **20.** Besin kabı. **[21-25** *Açıkhava verandası*]. **(21)** Şezlong. **22.** Kastanyola *(Dişli çark mandalı)*. **23.** Ayarlı iskemle sırtı. **24.** İyileşme halindeki kimse. **25.** Alçı bandaj *(Alçı sargı)*. **(26)** Kan nakli. **27.** Verici *(Kan vericisi)*. **28.** Alıcı *(Kan alıcısı)*. **29.** Üç musluklu kan nakli cihazı. **[30-38** *Röntgen tedavisi*]: **(30)** Röntgen cihazı. **31.** Röntgen tüpü mahfazası. **32.** Tüp. **33.** Üst *(Tepe)* dayak. **34.** Elektrik kablosu. **35.** Röntgen masası. **36.** Döşeme. **37.** Kontrol odası. **38.** Yardımcı röntgen cihazı. **[39-47** *Röntgen muayenesi*]: **(39)** Röntgen cihazı. **40.** Kontrol levhası *(Kontrol tablası)*. **41** Röntgen perdesi *(Pırıldar perde)*. **42.** Yana devrilir röntgen masası. **43.** Koruyucu perde. **44.** Oynar platform. **45.** Röntgen uzmanı. **46.** Işık değişikliklerine gözü alıştırma gözlüğü. **47.** Koruyucu eldivenler. **[48-55** *Röntgen tedavisi*]: **48.** Geiger-Müller sayıcısı. **49.** Bütünleme âleti *(Toplayıcı)*. **50.** Geiger tüpü. **51.** Röntgen dolabı. **52.** Röntgen tüpü. **53.** Pens. **54.** Alet masası. **55.** Radyoaktif kobaltlı plastik malzeme.

ra sıra çıkarılarak kurutulur ve temizlenir). [*İng.* Saddlecloth, *Fr.* Housse].

☆ *Eşanl.* **haşa**.

haşarat,-tı, /haşarât/, ç.i. *Osm.* < *Ar. haşere*-nin çoğulu. § ❶ Böcekler. [*İng.* Insects; *Fr.* Insectes]. § ❷ *mec.* Değersiz ve zararlı kimseler, sokak takımı, ayak takımı: *O kahvede hırsızlar, yankesiciler gibi haşarat toplanırmış.* [*İng.* Mob, rabble; *Fr.* Gens vils et méprisables].

haşarı, s. *Osm.* < *Ar. haşare.* § ❶ *(Çocuklar veya gençler hk.)* Yaramaz, rahat durmaz, ele avuca sığmaz. [*İng.* Naughty; *Fr.* Indocile, espiegle]. § ❷ *(Hayvanlar hk.)* Sert, hırçın, oynak, zaptedilmesi güç, huysuz, azgınca. [*İng.* Intractable; *Fr.* Indomptable, rétif,-ive].

☆ *Eşanl.* **aksi, ters, asi, kavgacı, afacan, asabi, serkeş, geçimsiz.**

☆ *Karş.* **iyi huylu, yumuşak başlı, uysal, halim, selim, mülâyim.**

haşarılaşmak, f. Haşarı olmak, haşarı hale gelmek.

haşarılık,-ğı, i. Haşarı olma hali veya haşarıca davranış: *Çocuk hayli haşarılık etti, Haşarılığı çekilmez oldu.* [*İng.* Unruly behavior, wild prank; *Fr.* Libertinage, agissement inconsidérés, indomptabilité].

haşat,-tı, s. ve i. *arg.* (a) Çok eskimiş, yıpranmış *(otomobil)*: *Senin haşatı kaç papele okuttun!.* [*İng.* Worn out *(automobile)*; (b) Darmadağınık, işe yaramaz, fena, bozuk, kötü: *O araba haşat, İşler haşat, Herifin hâli haşat.*

— **etmek,** Bozmak, çok kötü duruma sokmak.

— **olmak,** Çok kötü bir duruma düşmek, bitkin bir hale gelmek.

haşeb(e), i.ç: **haşebât.** *Osm* < *Ar. esk.* Ağaç parçası, odun, yonga. [*İng.* Piece of wood, chip, chipping; *Fr.* Échard, copeau].

haşebî /hasebî/, s. *esk.* § ❶ Odunla ilgili, oduna benzeyen. [*İng.* Wooden, ligneous; *Fr.* Boisé, ligneux,-euse]. § ❷ *bot.* ◘ **Ağaçsıl.** § ❸ i. Eskiden kullanılan bir kâğıt türü. *(Osmanlı İmparatorluğunda bazı kâğıtlar odun liflerinden yapıldığı için bu adı alırdı.)*

haşebiyet,-ti, i. *esk.* Odunsu özelliği olma, odunluk. [*İng.* Lignosity, woodiness].

haşefe, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ *anat.* Erkek üreme organının başı, başçık. [*İng.* Tip of the penis; *Fr.* Glande]. ☆ *Eşanl.* **zeker;** § ❷ *bot.* Bitkilerde erkeklik organının ucunda yer alan ve içinde çiçek tozu bulunan kesecik. § ❸ Suyun içinde çıkıntı halinde bulunan kaya.

haşep,-bi, i. *Osm.* < *Ar. haşeb.* Ağacın odun kısmı, kereste yapılan kuru ağaç.

haşerat,-tı, i. ◘ **Haşarat.**

haşere, i. ç: **haşerât.** *Osm.* < *Ar.* Böcek: *Haşere ilâcı.* [*İng.* Insect; *Fr.* Insecte].

haşhaş, i. *Osm.* < *Ar. bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, **Gelincikgiller** *(Papaveraceae)* familyasından bir yıllık bir bitki. Yapraklar çıplak, mavimsi, yeşil renkte, çiçekler beyaz veya mor renkte, kapsül toparlaktır. Bitki beyaz bir süt taşır. Olgunlaşmamış kapsüllerin çizilmesiyle akan bu süt, kısa bir süre sonra katılaşır. Toplanan bu kütleler biraraya getirilip yoğurulduğu takdirde, **afyon** *(Opium)* adı verilen drog elde edilir. Bu drog birçok alkaloitler taşır ve teskin edici, uyutucu, öksürük kesici, ağrı giderici ve kabız etkileri vardır. Afyon bir uyuşturucu maddedir. Bitkinin yaprakları *(Folium papaveris)* adı altında hafif bir müsekkin olarak kullanılır. Türkiye'de başlıca **kör haşhaş** *(P. somniferum* ssp. *anatolicum)* ekilmektedir. Bu alttürde meyvalar kapalı kalır. Az rastlanan ikinci bir alttür olan **açık haşhaşın** *(P. somniferum ssp. spontaneum)* meyvaları olgunlukta deliklerle açılır. [*Lat. Papaver; İng.* Opium poppy; *Fr.* Œillette]. ◘ *ŞEKİL: 98.* — **ZEHİRLİ BİTKİLER;** *ŞEKİL: 95.* — **TIBBİ BİTKİLER.**

☆ *Eşanl.* **kabalak.**

— **ekmeği,** Bülbülleri beslemek için, lâhana ve haşhaş tohumu unundan yapılan hamur.

— **yağı,** Kuruyan yağlar grupundan olup

haşhaş tohumundan çıkarılan, beyaz veya hafif altın sarısı renginde, kokusuz hos lezzetli, yemeklikte, vernik imâlinde, sabunculukta ve ince boyacılıkta kullanılan bir yağ. [*Ing.* Poppy (-seed oil; *Fr.* Huile d'œillette].

haşhaşiler, ç. i. *tar.* 1090'da kurulmuş gizli bir şiî-ismaili tarikatının üyelerine verilen ad. [*Ing.* Assassins; *Fr.* Assassins, Ismaïliens, hachchachin].

haşhaşiye, s. *esk.* Haşhaşla ilgili olan. ◉ **fasile-i ~**, *bot.* ◘ **Gelincikgiller**.

haşıl, i. *yans. dok.* Kumaşları sertleştirmekte kullanılan, genellikle nişastalı, tutkala benzer sıvı. [*Ing.* Sizing, starch; *Fr.* Colle].

~ **banyosu**, *dok.* Çözgü iplıklarini hasıllamak için otoklavda hazırlanmış kimyasal eriyik. [*Ing.* Starch bath, sizing bath; *Fr.* Bain d'encollage].

~ **kaldırma**, *dok.* Dokumayı kolaylaştırmak için çözgü ipliklerine uygulanmış olan tutkal veya kolanın, dokuma sonunda kumastan temizlenmesi. [*Ing.* Ungumming; *Fr.* Dégommage, désencollage]..

~ **makinesi**, *dok.* Haşıllama işinde kullanılan makine. [*Ing.* Sizing machine, slashing machine, slasher; *Fr.* Encolleuse].

☆ *Eşanl.* **kola makinesi** .

haşıllama, i. *dok.* Dokuma tezgâhlarında takmadan önce çözgü ipliklerini sertleştirip sağlamlastırmak için, özel şekilde hazırlanmış tutkal, kola, nişasta veya fekül banyosundan geçirme işlemi. [*Ing.* Sizing; *Fr.* Encollage].

haşıllamak(-i), f. Dokumadan önce, çözgü ipliklerini, genellikle amilazlı maddelerden hazırlanan bir haşıl banyosuna batırmak. [*Ing.* To size; *Fr.* Encoller].

haşıllanmak, nsz. f. *(Kumaş hk.)* Haşıla batırılmak. [*Ing.* To be sized; *Fr.* être encollé].

haşıllı, s. *(Kumaş hk.)* Haşıla batırılarak sertleştirilmiş olan. [*Ing.* Sized; *Fr.* Encollé,-ée].

haşım haşım, z. Haşlanmak fiili ile birlikte kullanılarak bu fiili pekiştirir: *Güneş altında haşım haşım haşlandık.*

haşır haşır, b.z. *(sert cisimler hk.)* Haşırdayarak, kurumuş şeylerin sürtünmesinden çıkan haşırtılı sesi anlatır: *Otlar üzerine bastıkça haşır haşır ediyor.* [*Ing.* Crunch, crash].

haşırdamak, nsz. f. ◘ Hışırdamak.

haşîm /haşîm/, s. *Osm.* < *Ar.* Haşmetli, gösterişli. [*Ing.* Pompous, glorious, majestic, magnificent; *Fr.* Superbe, majestueux,-euse, magnifique, splendide].

☆ *Eşanl.* **muhteşem, müdebdeb.**

hâşim /hâşim/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Ekmek doğrayan. § ❷ Ezen, yaran, kıran, parçalayan. § ❸ i. Erkek adı.

Hâşimiler, ç. öz. i. Mekke'deki Kureyş kabilesinin bir kolu. Hz. Muhammed de bu boydandır. Haşimiler, Islâmlıktan önce de hem Mekke'nin hem de Kureyş kabilesinin yöneticisiydi. Çok onurlu bir iş sayılan Kâbe bekçiliği ve hac işlerine bakmak da ayni ailenin elindeydi. Ataları Hâşim bin Abdümenaf'ın adına bağlanarak bu aileye *Hâşimî, Beni Hâşim (Hâşimoğulları)* denilmiştir. Hâşimî iktidarı Irak'ta 1958'e kadar sürdü. [*Ing.* Hachemites, Hachimites; *Fr.* Hachémites, hachimites].

Haşimiye, ç. öz. i. *tar.* Celvetiye tarikatının kollarından biri. Üsküdar'daki Bandırmalı tekkesi şeyhi Hâşim baba *(öl. 1773)* tarafından kuruldu. Hâşim Baba aynı zamanda Bayramîliğe ve Melâmîliğe de girdiği için Hâşimiye tarikatında bu iki tarikatın da etkileri görülür. Celvetîler ve pir makamı onun kurduğu kolu bir celvetî tarikatı olarak kabul etmezler.

haşin /haşîn/, s. *Osm.* < *Ar. huşunet.* Sert, kırıcı, gönül kırıcı, kaba, berk. [*Ing.* Badtempered, harsh, rude; *Fr.* Rude, âpre, rigoureux,-euse, acariâtre, grincheux,-euse].

☆ *Eşanl.* **sert, kırıcı, berk, katı.**

☆ *Karş.* **gönül alıcı, nazik, çelebi** .

haşinleşme, i. Haşınleşmek eylemi.

haşinleşmek, nsz. f. **Sertleşmek**, gönül kırıcı olmak. [*Ing.* To become bad-tempered, rude, harsh; *Fr.* Devenir rigoureux].

haşinleştirmek(-i), f. Haşin bir hal almasına yolaçmak.

haşinlik,-ği, i. Sertlik, kırıcılık, gönül kırıcılığı. [*Ing.* Bad-temper, harshness, rudeness; *Fr.* Durete, rudesse, âpreté].

haşir,-şri, i. *Osm.* < *Ar. haşr.* § ● Toplanma, biraraya gelme. [*Ing.* Assembling, assemblage; *Fr.* Assemblement, Assemblage]. § ❷ *din.* Kıyamet gününde ölülerin yeniden dirilip bu dünyada yaptıklarının sorusturulması için biraraya toplanması.

~ **neşir**, *dey.* § ❶ Din inancına göre mahşer günü bütün ölülerin toplanması ve dağılması. [*Fr.* Rassemblement de tous les humains à la resurrection pour être jugés]. § ❷ *mec.* Bir arada ve pek yakın olarak: *Akşama kadar çocuklarla beraber haşir neşirdik.* [*Ing.* Cheek by jowl *(with)*; *Fr.* Côte à côte *(avec qn)*.].

~ **neşir olmak**, *dey.* Bir arada bulunup uğraşıp durmak: *Bütün gün çocuklarla haşir neşir olduk.* [*Ing.* To be cheek by jowl, to be hand in glove with, to be in close contact *(with)*; *Fr.* être côte à côte avec qn].

haşiş /haşîş/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Kuru ot. § ❷ *bot.* ◘ **Esrar.**

haşîşe, i. *esk.* Ot. [*Ing.* Herb; *Fr.* Herbe].

haşişî, s. *esk.* Ot cinsinden olan. [*Ing.* Herbaceous; *Fr.* Herbacé].

Haşişin, ç: öz. i. ◘ **Haşhaşiler.**

haşiv, i. *Osm.* < *Ar. haşv. esk.* § ❶ Doldurma. § ❷ Bir boşluğu doldurmaya yarayan şey. § ❸ Boşluğu dolduran, şişirme söz. § ❹ Boş, anlamsız söz. § ❺ Küçük kalabalık. § ❻ *anat. esk.* Bezlere mahsus olan doku; Vücuttaki bazı boşlukları dolduran organlar. § ❼ *bot. esk.* Yapraklarda, yeni sürgünlerde ve meyvelerde boşlukları dolduran yumuşak dokular. § ❽ *ed. esk.* Söz bileşimlerinde eşanlamlı kelimelere ve anlamı açıklamaya yaramayan fazla sözlerin ve birbirinin aynı olan fikirlerin tekrarlanması. ◉ **haşv-i varak**, Yaprağın etli kısmı.

haşiye /haşiye/, i. ç: **hâvâşi**. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Bir metnin kenarına veya altına herhangi bir konuyu açıklamak veya eklemek için yazılan yazı, çıkma. [*Ing.* Annotation, marginal note, footnote, gloss; *Fr.* Annotation, Apostille, note marginale]. ☆ *Eşanl.* **hamiş, dipnot.** § ❷ Bir eserin anlaşılması güç yerlerini açıklayan kitap. § ❸ Kenar, kıyı. [*Ing.* Edge, margin; *Fr.* Marge, bord].

haşiyelemek(-i), f. Bir yazıya not veya açıklama eklemek. [*Ing.* To margin; *Fr.* Marginer, annoter].

haşiyeli, s. Haşiyesi olan. [*Ing.* Annotated; Marginate; *Fr.* Marginé, annoté].

~ **levha**, Elyazması kitaplarda kenarı saçaklı ve yaldızlı olan sayfalara verilen ad. *(Yazma Kur'anlarda baştan iki sayfa daima haşiyeli olurdu).*

haşlama, i. § ❶ Haşlamak eylemi veya işi. [*Ing.* Boiling; *Fr.* Bouillage]. § ❷ s. Haşlanarak pişirilen; suda kaynatılmış: *Haşlama et, haşlama sebze.* [*Ing.* Boiled; *Fr.* Bouilli]. § ❸ Haşlanmış yiyecek: *Dün haşlama yediler.* ◉ **dil ~ sı**, *mutf.* ◘ **Dil.**

haşlamak(-i), f. *yans.* § ❶ Bir şeyin üstüne kaynar su veya kızgın yağ dökmek veya bir şeyi kaynar suya daldırmak: *Sebze haşlamak.* [*Ing.* To boil; *Fr.* Faire bouillir]. § ❷ Suda kaynatıp pişirmek: *Yumurta haşlamak. Beyin haşlayıp salatasını yapmak, Haşlama et yapmak.* [*Ing.* To boil; *Fr.* Bouillir]. § ❸ Dalamak: *Böcek çocuğun bacağını haşlamış.* § ❹ Sertçe paylamak: *Kızını öyle bir haşladı ki.* [*Ing.* To reproach; *Fr.* Tancer réprimander]. ☆ *Eşanl.* **tekdir etmek, iyabetmek, paylamak, tevbih etmek, darılmak, kızmak, aşağı görmek.** ☆ *Karş.* **sevmek, okşamak, pohpohlamak, takdir etmek.**

haşlamlılar*, ç.i, *zool.* ◘ **Kirpikliler.**

haşlanmak, f. Haşlamak işine konu olmak. [*Ing.* To be boiled or scalded, to be nipped or forsbitten; *Fr.* être bouilli].

haşlatmak(-i, -e), f. Haşlamak işini yaptırmak. [*Ing.* To let boil or scald, to let be scolded; *Fr.* Faire passer à l'eau bouillante, faire reprimander, faire châtier].

haşmet,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Büyüklük, ihtişam, debdebe. Hizmet ve maiyetinde çok adam bulunmaktan ileri gelen azamet ve heybet. [*Ing.* Majesty, pomp, grandeur; *Fr.* Majesté, magnificence, faste]. § ❷ *esk.* Nezaket, kibarlık. § ● Alçak gönüllülük. [*Ing.* Humbleness, modesty; *Fr.* Humblesse, modestie]. § ❹ Erkek adı.

☆ *Eşanl.* **görkem.**

haşmetli, haşmetlû, s. § ❶ Görkemli. [*Ing.* Majestic, grand; *Fr.* Majestueux, magnifique]. § ❷ Hükümdarlara verilen san. § ❸ Büyük, gösterişli. [*Ing.* Majestic; *Fr.* Majestueux,-euse].

haşmetmeap, s. *esk.* «*Haşmetli*», «*yüce*» anlamında krallar için kullanılan onur sanı. [*Ing.* His (her) majesty; *Fr.* Majesté]. ☆ *Eşanl.* **majeste.**

haşöyle, «*Ha şö le*» diye olan pek beğenme duygusunu anlatır.

haşr, i. ◘ Haşir.

haşretmek(-i), f. Toplamak, biraraya getirmek, [*Ing.* To assemble *(people)*, to gather; *Fr.* Assembler].

haşrolmak, nsz. f. Bir arada yaşamak, bir araya gelmek, toplanmak. [*Ing.* To assemble; *Fr.* S'assembler].

haşşaş /haşşâş/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* ◘ **Esrarkeş.**

haşv, i. ◘ Haşiv.

haşvî, /haşvî/, s. *esk.* Haşivle ilgili.

haşviyat,-tı /haşviyât/, ç.i. *Osm.* < *Ar. haş'*-in çoğulu. > *haşviyyat. esk.* Sözde ve yazıda haşiv olan kısımlar, şişirmeler. [*Ing.* Redundant words or phrases, verbiage, padding; *Fr.* Expletif].

haşyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Ürperme, korku, korkma. [*Ing.* Fear, awe; *Fr.* Crainte, peur].

☆ *Yak. anl.* **ürküntü, sakınganlık, yılgınlık, ürkü, yılgı, ürperiş, korkma, sakınganlık, tevahhuş, dehşet, içtinap, ihtiraz, tevakki, panik.**

haşyetullah, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Tanrı korkusu. [*Ing.* Fear of God].

hat,-tti, i. ç: **hutût**. *Osm.* < *Ar. hatt.* § ❶ Çizgi: *Doğru hat, Eğri hat, Kırık hat, sınır hattı.* [*Ing.* Line; *Fr.* Ligne, raie, trait]. § ❷ Güzel yazı. [*Ing.* Calligraphy; *Fr.* Calligraphie]. § ❸ Çizgi gibi uzayıp giden şey, yol, geçek: *Demiryolu hattı, Telgraf hattı, Sınır hattı.* [*Ing.* Line, rail, track; *Fr.* Ligne]. § ❹ *res.* Birçok noktaların bir sıraya ve yanyana gelerek bitişmelerinden meydana gelen çizgi. [*Ing.* Line, scratch; *Fr.* Ligne]. § ❺ Bir bütün meydana getirecek şekilde birbirine bağlanmış noktalar dizisi: *Savunma hattı.* [*Ing.* Line; *Fr.* Ligne]. § ❻ Ulaşımı sağlayan bir taşıtın uğradığı yerlerin tümü: *Tren hattı, Otobüs hattı.* [*Ing.* Line; *Fr.* Ligne]. § ● Elektrik akımı taşıyan tel veya kablo sistemi: *Hatlar kesik mi?* [*Ing.* Line; *Fr.* Ligne]. § ❽ *esk.* Padişahın yazılı buyruğu: *Hatt-ı hümayun.* § ❾ *esk.* Genç erkeklerde yeni çıkan sakal ve bıyık. § ❿ *san.* Arap harfleriyle özel üslûplara göre güzel yazı yazma sanatı. [*Ing.* Calligraphy; *Fr.* Calligraphie]. ☆ *Eşanl.* **kaligrafi.** § ⓫ *mat. esk.* Üç boyutun her biri, iki düzeyin birleştiği çizgi. § ⓬ *metrol. esk.* Osmanlı devletinde kullanılan bir uzunluk ölçüsü birimi; 0,225 sm. *(Ayak'ın bölümerindendir. On iki hat bir parmak, on iki parmak da bir ayak'tır).* § ● *petr.* Boru şebekesi, kanalizasyon. [*Ing.* Pipe-line; *Fr.* Ligne]. § ⓮ *ask.* (a) Yan yana dizilmiş insanlar, birlikler veya savaş araçlarından meydana gelen düzen. [*Ing.* Line; *Fr.* Ligne]. (b) Bu düzenin düşmanın bulunduğu yöne bakan cephesi. [*Ing.* Line; *Fr.* Ligne]. ◉ ~ **tı hümayun**, *esk. huk.* Padişahlık makamından çıkan yazılı emirler, tek taraflı bir iradenin sonucu olan fermanlar. [*Ing.*

Mandate of the Sultan sent to the Grand Vizier for execution, Imperial decree]. ◉ **abluka ~ tı,** *ask.* ◘ Abluka. ◉ **ana ~,** *demir.* Bir merkezden çıkarak değişik yönlere giden başlıca demiryolu hatlarının her biri. [*Ing.* Trunk line; *Fr.* Grande ligne]. ◉ **anormal değme ~,** *jeol.* Yer yüzeyinde, anormal değmeli bir yüzeyin, özellikle, aşma örtülerini veya bunların unsurlarını birbirinden ayıran engebelerden birinin aflörmanı. *(Çevrelerinde genellikle kırılmış, ufalanmış veya ezilmiş durumda bulunan kayalar, sürtüşme sonucu çakıl taşları veya milonetler meydana getirir).* [*Ing.* Abnormal contact line; *Fr.* Ligne de contact anormal]. ◉ **akış ~,** *meteor.* Hava akım çizgilerinin izlediği hat. *(Orta kuşakta izobarlarla rastlaşır.* ◘ **Rüzgâr.** *akış hattı ile yörünge'yi karıştırmamak gerekir. Yörünge, bir akış hattı ile ancak izobarlar sabit kalırsa rastlaşır; bu da hemen hemen hiçbir zaman gerçekleşmez).* [*Ing.* Line of flow; *Fr.* Ligne d'ecoulement]. ◉ **asli ~,** *ask.* ◘ Aslî. ◉ **ateş ~ tı,** *ask.* ◘ **Ateş.** ◉ **avcı ~ tı,** *ask.* ◘ **Avcı.** ◉ **bağlama ~ tı,** *den.* ◘ **Bağlama.** ◉ **bakır ~ tı,** *den.* ◘ **Bakır.** ◉ **barınma ~ tı,** *demir.* ◘ **Barınma.** ◉ **baş omuzluk ~ tı,** *den.* ◘ **Başomuzluk.** ◉ **batok ~ tı,** *den.* ◘ **Batok.** ◉ **besleme ~ tı,** *radyotekn.* ◘ **Besleme.** ◉ **birleştirme ~ tı,** *demir.* ◘ **Birleştirme.** ◉ **borda ~ tı,** *den.* ◘ **Borda.** ◉ **boru ~ tı,** *tekn.* ◘ **Boru**[1]. ◉ **cari ~,** *demir.* Atelye, depo v.b. hizmet yerlerinin dışında kalan yollara verilen hat. ◉ **çatı süsü ~ tı,** *inş.* ◘ **Çatı süsü.** ◉ **çıkış ~ tı,** ◘ **Çıkış.** ◉ **dağıtım ~ tı,** *elek.* Abonelere elektrik dağıtımı sağlayan hat. [*Ing.* Distribution line; *Fr.* Ligne de distribution]. ◉ **dar ~,** *demir.* ◘ **Dar**[1]. ◉ **demiryolu ~ tı,** *demir.* Güzergâh; üzerinden bir takım kör yolların ayrıldığı anabirleşme veya bağlantı yolu. [*Ing.* Line; *Fr.* Ligne]. ◉ **devamsızlık ~ tı,** *hava.* ◘ **Devamsızlık.** ◉ **dış çevre ~ tı,** *hava.* ◘ **Dış.** ◉ **dış ~ lar,** *den.* ◘ **Dış.** ◉ **dönüş ~ tı,** *telekom.* ◘ **Dönüş.** ◉ **eğim ~ tı,** *res.* Çeşitli düzeyde iki nokta arasındaki seviye farkını gösteren çizgi. ◉ **eğrilik ~ tı,** *geod.* Bir yüzeyin sonsuz yakın iki noktasına indirilen normallerin kesiştiği noktaların geometrik yeri olan hat. [*Ing.* Curvature line; *Fr.* Ligne de courbure]. ◉ **ekspres ~,** *hava.* ◘ **Ekspres.** ◉ **elektrik ~ tı,** ◘ **Elektrik.** ◉ **emniyet ~ tı,** *ask.* ◘ **Emniyet.** ◉ **en büyük eğimli ~,** *geod.* Noktalarından herhangi birinde, yüzeyin bu noktadaki teğet düzleminin yatay çizgilerine indirilen dikmeyi teğet kabul eden eğri. [*Fr.* Ligne de plus grande pente]. ◉ **enerji nakil ~ tı,** *hava.* ◘ **Enerji.** ◉ **engel aşma ~ tı,** *hava.* ◘ **Engel**[1]. ◉ **eşpotansiyel ~ tı,** *elek.* ◘ **Eşpotansiyel.** ◉ **firarî ~,** ◘ **Firarî.** ◉ **gecikme ~ tı,** *elek.* ◘ **Gecikme.** ◉ **geodezi ~ tı,** *geod.* Verilen bir yüzeyin üzerinde verilen ikinoktayı birleştiren en kısa çizgi. [*Ing.* Geodesic line; *Fr.* Ligne géodésique]. ◉ **gümrük ~ tı,** *huk.* Gümrükçülerin gözetim ve denetim yaptıkları bölgenin sınırı. *(Bu hat, sınır veya kıyıya oranla, millî topraklarda 20 km. derinliği olan bir ayırır).* [*Ing.* Customs line; *Fr.* Ligne de douanes]. ◉ **gölge ~ tı,** *res.* Bir resimde veya perspektiv resimde gölgeli kısımları ışıklı kısımlardan ayıran hat. Gölgeli kısımlarla ışıklı kısımlar arasındaki hattır. [*Osm.* Hatt-ı fasıl; *Ing.* Shadow(Shade) line; *Fr.* Ligne d'ombre]. ◉ **gümrük ~ tı,** *huk.* ◘ **Gümrük.** ◉ **güneş saati ~ tı,** Güneş saatlerinde milin gölgesi düşen yere vakti göstermek için çizilen hatlar olup, milin gölgesi bunlar üzerine düşer. [*Ing.* Hour-line; *Fr.* Ligne horaire]. ◉ **hava ~ tı,** *bayınd.* ◘ **Hava.** ◉ **havaî ~,** *telekom.* ve *tekn.* ◘ **Havaî** ◉ **ileri ~ birliği,** *ask. (Özellikle piyade hk.)* Cephe boyunda savaşan birlik, *(Aynı anlamda, cephe birliği de denir).* [*Ing.* Line troup; *Fr.* Troupe de ligne]. ◉ **işlem ~ tı,** *geod.* Harita yapımında temel olarak alınacak hattı belirleyen jalonlar dizisi. [*Ing.* Operation line; *Fr.* Ligne d'opération]. ◉ **MAGINOT ~ tı (ZIEGFRIED ~ tı),** ◘ **Maginot, Ziegfried.** ◉ **geçme ~ tı,** *inş.* Bir çatının üst ızgara düzlemi ile taban kirişi arasında bulunan ara kesit. [*Ing.* Abutment line; *Fr.* Ligne d'about]. ◉ **kırılma ~ tı,** *inş.* Çatı kırması ile tahtaboş arasında bulunan arakesit. ◉ **meyil ~ tı,** Çeşitli düzeyde iki nokta arasındaki düzey farkını gösteren hat. [*Fr.* Ligne de pente]. ☆ *Eşanl.* **eğim çizgisi.** ◉ **mil ~ tı,** *mek.* Bir motorun krank mili desteklerinin tümü. [*Ing.* Shaft line; *Fr.* Ligne d'arbre]. ◉ **mil ~ tını tamir etmek,** *mek.* Bu hattın eksen yatağı yastıklarını ve krank milini gözden geçirerek, eskiyen yerleri onarmak. [*Ing.* To repair the shaft line; *Fr.* Refaire la ligne d'arbre]. ◉ **nakil ~ tı,** *elek.* Bir veya birkaç santral veya ara istasyondan, enerjinin yalnız diğer santral veya ara istasyonlara iletilmesi için kullanılan elektrik hattı. [*Ing.* Transport line; *Fr.* Ligne de transport]. ◉ **nişan ~ tı,** *sil.* Bir ateşli silâhta, gezin ortası ile arpacığın üstünden geçen hat. ◘ **Arpacık, gez, göz.** ◉ **nötr ~ lar,** *elek.* Kolektörü bir doğru akım makinesinde, baştaki elektromotor kuvvetin en yüksek değere ulaştığı yerlere, fırçalar yerleştirilmiş hatlar. Kolektörlü tek fazlı bir makinede, dinamik elektromotor kuvvetin en yüksek olduğu yerlere fırçalar yerleştirilmiş hatlar. Kolektörlü çok fazlı bir makinede, elektromagnetik bir çiftin sıfır değerinde olduğu yerlere fırçalar yerleştirilmiş hatlar. [*Ing.* Neuter lines; *Fr.* Lignes neutres]. ◉ **pilot ~,** *elek.* Bir elektrik şebekesinde, ölçülere kumanda işaretlerine, koruma düzenlerine v.b.'ne ayrılan ek hat: *Pilot hat, yalıtkan bir kablo içinde bir veya birkaç iletkenden meydana gelebilir).* [*Ing.* Pilot line; *Fr.* Ligne pilote]. ◉ **seviye ~ tı,** Birbirinden uzak iki noktanın ufka göre seviyelerini gösteren hat. [*Fr.* Ligne de niveau]. ◉ **silme oluğu ~ tı,** *inş.* Üst veya alt çatı ızgarası düzlemi ile üst veya alt taban kirişi düzlemi arasında bulunan arakesit. [*Ing.* Throat line; *Fr.* Ligne de gorge]. ◉ **tasvirî ~,** Tasvirî yazı. Resim şeklinde yazı. [*Fr.* Écriture figurative]. ◉ **tevkif ~ tı,** *ask.* Bir diranme mevziinin arka sınırı. [*Ing.* Stop line, detention line; *Fr.* Ligne d'arrêt]. ◉ **transfer ~ tı,** *petrol.* Bir rafineri fırının çıkışını, damıtma kulesi veya diğer bir cihazın girişine bağlayan boru şebekesi. [*Ing.* Transfer line; *Fr.* Ligne de transfert]. ◉ **ufuk ~ tı,** *res.* Perspektiv teriminde bakanın gözleri irtifaından geçen yatay bir yüzeyin perspektiv levhasıyle kesilmesinden meydana gelen yatay çizgi. [*Ing.* Horizon line; *Fr.* Ligne d'horizon]. ◉ **üzengi ~ tı,** *mim.* Düşey bir yüzeyle bir kemerin içbükey-yüzeyinin birleştiği yerdeki çizgi. *(Bu hatla kemerin en yüksek noktası arasındaki mesafeye kemerin yüksekliği veya kaddı denir.)* [*Ing.* Springing line; *Fr.* Ligne de naissance]. ◉ **yatay ~,** *res.* Deniz ve su yüzeylerine koşut, yani arzın çekim yönüne ve düşeye dik olan hat. [*Ing.* Horizontal line; *Fr.* Ligne horizontale] ◉ **yeraltı ~tı,** *elek.* Toprağın altına yerleştirilmiş elektrik hattı. [*Ing.* Subterranian line; *Fr.* Ligne souterraine]. ◉ **zemin ~ tı,** *res.* Perspektiv resimlerinde sayılan levhanın altına çizilen ve temel sayılan yatay çizgi. [*Ing.* Ground line; *Fr.* Ligne de terre].

~ **ara istasyonu,** *demir.* Bir merkezden çıkan bir veya birçok yüksek gerilim hatt ile beslenen ara istasyon.

~ **aralığı,** *demir.* ◘ **Aralık**[10].

~ **başı istasyonu,** *hava.* Bir muhabere devresinin iki uç istasyonundan biri. [*Ing.* Terminal station; *Fr.* Station de tête de ligne].

~ **amplifikatörü,** *telekom.* Telefon akımlarının her iki yönde yükseltilmesine yarayan âletler topluluğu. *(Bu topluluk, her yöncle birer tane olmak üzere iki amplifikatör ve amplifikatörleri bir telefon devresine bağlamak üzere kullanılan gerekli âletlerden /fark transformatörleri, dengeleyiciler/ meydana gelir).* [*Ing.* Line amplifier; *Fr.* Amplificateur de ligne].

~ **bekçisi,** *demir.* Bir demiryolu hattının gözetimiyle görevli asker veya sivil' [*Ing.* Linesman, lineman; *Fr.* Garde-ligne].

~ **çökmesi,** *demir.* ◘ **Çökmek.**

~ **gemisi,** *den.* Düzenli bir programa göre belirli limanlara uğrayarak ticaret eşyası taşıyan yük gemisi. [*Ing.* Ship of the line; *Fr.* Bâtiment de ligne, visseau de ligne].

~ **genişliği,** *demir.* Bir demiryolu hattını meydana getiren iki rayın iç yüzleri arasındaki uzaklık. *(Yol genişliği denilen bu uzaklık, üzerinde seyredecek olan aracın dingil genişliğini tayin etmek bakımından önem taşır).* [*Ing.* Width (breadth) of the line].

~ **personeli,** *demir.* Manevra personeline karşılık hat boyunda trenlerin sevk ve idaresi ile görevli personel.

~ **pilotu,** *hava.* Sivil nakliye uçağı pilotu. [*Ing.* Pilot of the line; *Fr.* Pilote de ligne].

~ **uçağı,** *hava.* Sivil hatlarda kullanılan uçak. [*Ing.* Aeroplane of the line; *Fr.* Avion de ligne].

hata /hatâ/, i. ç: **hataiyât.** *esm.* < *Ar.* § ❶ Yanlış, yanlışlık: *Bu kitapta çok tertip hatası var, Böyle bir hüküm vermek hatalıdır.* [*Osm.* Galat; *Ing.* Error; *Fr.* Erreur]. ☆ *Yak. anl.* **falso, galat, sehiv, zühul, nasavap.** ☆ *Karş.* **doğruluk.** § ❷ Yanılma, istenmeyerek ve bilmeyerek yapılan kusur, yanılgı: *Bu iste kasıt yok, hata var, Bu iş onun hatası yüzünden bozuldu, Kalabalıkta bir hata edip yanındakinin ayağına basmış.* [*Osm.* Sehiv; *Ing.* Mistake; *Fr.* Erreur]. § ❸ Kabahat, suç, kusur: *Kendi hatalarımızı kadere yükletmek ayrı bir hatadır.* [*Osm.* Cürüm; *Ing.* Fault; *Fr.* Delit, faute]. § ❹ Günah. [*Ing.* Sin; *Fr.* Péché]. § ❺ *din.* Isteyerek yapılmayan yanlış. § ❻ *huk.* Gerçek hakkında, farkında olmadan, doğru bir tasavvurdan yoksun bulunma; böylece, *bilmeme* veya *bilgisizlik* diye ifade edilen kavram da *hata* ile bir tutulur. *(Ceza hukukunda hata, gerçeğin bilinmemesi veya yeter derecede bilinmemesi sebebiyle yanlış bir hüküm verilmesidir).* [*Ing.* Error; *Fr.* Erreur]. § ❼ *sibern.* Işaret değiştirmiş karşılaştırma farkı. *(Mutlak değer alındığında, hata ve fark kelimelerinin anlamları aynıdır; bu, sık sık karışıklığa sebep olur).* [*Ing.* Error; *Fr.* Erreur]. § ❽ *sosyal. psik.* (a) Bir ankette, örneklemeden bağımsız olarak yapılan hata; gözlem veya ölçme hatası. *(Bu hata, gözlemler ve ölçülmek istenen nicelikler arasındaki bir veya birkaç uyuşmazlıktan ileri gelir);* (b) Bir örneğin ortaya konulması için seçilen ölçütü etkileyen hata. *(Örnek: anketi yapanla ankete tabi tutulan arasında haberleşme aracı olarak sadece telefonun kullanılması gibi).* § ❾ *mat. metrol.* ve *istat.* Bir ölçmenin gözlemlenen değeriyle gerçek değeri arasındaki fark. [*Ing.* Error; *Fr.* Erreur]. § ❿ *ed. esk. Hata* kelimesi, Divan edebiyatında sevgilinin yüzündeki tüylerini, saçını ve güzel kokusunu anlatmak için *misk* ve *huten (Çin)* kelimeleriyle birlikte kullanılır. ◉ ~ **ya düşmek,** *dey.* Genellikle bilmeden yanılmak, yanılıvermek. [*Ing.* To make a mistake, to fall into error; *Fr.* Tomber dans l'erreur, commettre une faute]. ◉ **adlî ~,** *huk.* ◘ **Adlî.** ◉ **akdin taallûk ettiği şeyde ~,** *huk.* Burada kastolunan şey ile zikredilen niteliğin veya yapılan işaretin iki ayrı malı ilgilendirmesi ihtimali üzerinde durulur. [*Ing.* Mistake in detail; *Fr.* Erreur sur la chose]. ◉ **akdin zatında ~,** *huk.* Doğru ifade edilmeyen ve bu sebeple muhatabı tarafından yanlış anlaşılan bir beyan sonucunda beyan sahibinin iradesine uymayan hukukî bir sonucun meydana gelmesi. *(Kefalet ediyorum zanniyle bir borcu üzerine almak, kira akdi yapıyorum zanniyle bir satış akdi yap-*

mak gibi). [*Ing.* Essential mistake; *Fr.* Erreur sur le contrat]. ◉ **bağıl ~,** *mat., metrol.* ve *istat.* Mutlak hatanın hata yapılan büyüklüğün değerine oranı: *Fiziksel bir ölçmenin kesinliği bağıl hataya bağlıdır.* [*Ing.* Relative error; *Fr.* Erreur relative]. ◉ **baskı ~** sı, *matb.* ◘ **Baskı.** ◉ **beklenmedik ~,** *mat., metrol.* ve *istat.* Ölçme tasarısında bulunmayıp uygulanışı az çok kusurlu ve bozuk olan hata. [*Ing.* Accidental error; *Fr.* Erreur accidentelle]. ◉ **beyan ~ sı,** *huk.* Bir kimsenin yaptığı beyanın, o farkında olmaksızın, iş iradesine uymaması *(1 000 üzerinden satın almak isterken 10 000 üzerinden beyanda bulunması gibi).* ◉ **değer biçme ~ sı,** *mat., metrol.* ve *istat.* Biçilen değerle doğru değer arasındaki fark. [*Ing.* Estimation error; *Fr.* Erreur d'estimation]. ◉ **deneme ve ~ yöntemi,** *psik.* Çağrışıma dayanan öğrenme yöntemi; bu yöntemde, olumlu *(yani başarıyle sonuçlanan)* denemeler kendi aralarında bağlaşıp toplanır, olumsuz *(yani başarısız)* denemeler de, bilinçaltına inme yoluyle kendiliklerinden ortadan kalkar. *(Bu yöntem, hem hayvanların terbiye edilmesinde, hem de insanın öğrenmesi ve eğitilmesi süresinde kullanılır).* [*Ing.* Testing (trial) and error method; *Fr.* Méthode des essais et erreurs]. ◉ **dolaylı ~,** *mat., metrol.* ve *istat.* ◘ **Sistematik hata.** ◉ **döküm ~ sı,** *tekn.* ◘ **Döküm.** ◉ **düşme ~ sı,** *bilgi - işlem.* Bir büyüklüğün ifadesinde sınırlı sayıda terimin alıkonmasından doğan hata. *(Doğal logaritmaların tabanı e sayısı sonsuz sayıda terimin toplamıdır. Belirli bir sıradan sonra bütün terimler ihmal edilirse, düşman hatası'na düşülmüş olur).* [*Ing.* Falling error; *Fr.* Erreur de chute, erreur de troncature]. ◉ **esaslı ~,** *huk.* Hukuk tarafından nazara alınan ve yanılana yaptığı beyanı veya işlemi iptal hakkını veren hata. ◉ **fiilî ~, (olgu hatası),** *huk.* Objektif bir hukuk kuralının uygulanmasının fiilî şartlarıyle ilgili hata. *(Ceza hukukunda, fiilin işlediği fiilin maddiyatında yanılmasi).* ◉ **görünüş ~ sı,** *jeod.* ◘ **Görünüş.** ◉ **gözlem ~ sı,** *mat., metrol.* ve *istat.* Gözlem yöntemlerinin gözlemi yapan kişinin veya âletin mükemmel olmayışından doğan hata. [*Ing.* Error of observation; *Fr.* Erreur d'observation]. ◉ **hatırlama ~ sı,** *psik.* ◘ **Hatırlama.** ◉ **hesap ~ sı,** *mat., metrol.* ve *istat.* Bir aritmetik veya cebir işleminde doğru olmayan bir sonucu zorunlu kılan hata. [*Ing.* Calculation error; *Fr.* Erreur de calcul]. ◉ **hukukî ~,** *huk.* Objektif bir hukuk kuralının bilinmemesi veya yanlış yorumlanmasından ileri gelen hata. *(Ceza hukukunda, failin hukukî hatasından bahsedilmek için, onun, işlediği fiili cezalandıran bir kanun hükmünün varlığını bildirmemesi veya kendisince bilinen kurala yanlış anlam vermesi gerekir).* [*Ing.* Legal error; *Fr.* Erreur légale]. ◉ **ihtimal ~ sı,** *mat., metrol.* ve *istat.* Bir dizi gözlemde, mümkün her mutlak hatayı kendi ihtimali ile çarparak elde edilen çarpımların toplamı. [*Ing.* Probable error; *Fr.* Erreur probable]. ◉ **mutlak ~,** *mat., metrol.* ve *istat.* Bir sayı ile yaklaşık değeri arasındaki fark, bir büyüklüğün ölçülmesi sonucu ile doğru değeri *(çok defa bilinmeyen)* arasındaki fark. [*Ing.* Absolute error; *Fr.* Erreur absolue]. ◉ **örnek alma ~ sı,** *mat., metrol.* ve *istat.* Gerçek nüfus sayısıyle yoklama sonucunda elde edilen sayı arasındaki fark. [*Fr.* Erreur d'échantillonnage]. ◉ **rastlantılı ~,** *mat., metrol.* ve *istat.* Gerek âlete, gerekse yapıcıya yüklenebilen ve rastlantıyle oluşan, birçok kısmî hataların birleşmesinden doğan hata. [*Ing.* Aleatory error; *Fr.* Erreur aléatoire]. ◉ **saik ~ sı,** *huk.* Bir kimsenin, kendisini bir hukukî muameleyi yapmaya iten konularda yanılması. [*Ing.* Mistake of motive]. ◉ **sistematik ~,** *mat., metrol.* ve *istat.* Sürekli sebepler *(kullanılan deney yöntemi, bir ölçü âletinin ayarındaki bozukluk v.b.)* yüzünden doğan hata: *Sistematik hata daima ayni yönde meydana gelir).* ☆ *Eşanl.* **dolaylı hata** [*ing.* Systematic error; *Fr.* Erreur systématique, erreur biaisée]. ◉ **şahısta ~,** *huk.* Akitte âkitlerden birinin yanılarak kastettiği şahıstan başka bir kimse ile akit yapmış olmasıdır. Hukukî işlemin belirli bir şahıs ile yapılması kastolunan hallerde bu nitelikteki hatalara rastlanır. Borcun bizzat borçlu tarafından yerine getirilmesinde alacaklının menfaati bulunduğu haller genellikle bu kabildendir. [*ing.* Mistake in indentity; *Fr.* Erreur sur la personne]. ◉ **temel ~ sı,** *huk.* Beyan sahibinin, karşı tarafça bilinebilir şekilde beyanının esaslı bir unsuru olarak kabul ettiği ve ticarî dürüstlük kurallarına göre de muamelenin mecburî bir unsuru olarak görülen bir konuda yanılma. ◉ **yöntem ~ ları,** *psik.* Bir deneyin sonuçlarının sistemli bir şekilde bozulması ve çarpıtılması. [*Ing.* Methodological errors; *Fr.* Erreurs méthodologiques]. ◉ **yuvarlak rakam ~ sı,** *bilgi-işlem.* Bir sayının gösterilmesinde, yalnız en önemli rakamların belirtilmesinden doğan hata. [*Ing.* Round number error; *Fr.* Erreur d'arrondi].

~ **aralığı,** *istat.* ◘ **Aralık.**

~ **benden, atâ senden,** *dey.* Bir suc işlendiği zaman «*kabahat benim, sizde affediniz*» anlamında söylenen af dileme sözü. [*Ing.* The offense is mine, forgiveness yours! *(said in asking pardon for an offense)*].

~ **kuramı,** *mat., metrol.* ve *istat.* Göz önüne alınan niceliğin sayısı büyük olunca, hataların birbirini dengelediğini öne süren kuram. [*Ing.* Theory of error; *Fr.* Théorie de l'erreur].

~ **sevap cetveli,** Bir kitabın sonuna eklenen doğru yanlış cetveli. [*Ing.* Errata, list of errors; *Fr.* Errata, liist d'erreurs].

☆ *Eşanl.* **yanlış-doğru cetveli.**

~ **ve unutma müstesnadır,** *muh.* Carî hesabın elde olmayan birtakım hata ve unutmalar taşıyabileceğini belirtmek amacıyle bankalar tarafından müşterilerine ekstrelerin altına konulan formül. [*Ing.* Error and forgetting is omitted; *Fr.* Sauf erreur ou omission].

Hata, öz. i. *esk. coğr.* Çin'in kuzeyinde bölge; bu bölgede yaşayan moğol kavmi. *(Hatay, Hattan, Hıta, Hittay da denir).* Hata bölgesi Moğolistan, Mançurya, Doğu Türkistan ve Sibirya'nın bir bölümünü içine alır.

hataen, z. *esk.* Yanlışlıkla. [*Ing.* Erroneously; *Fr.* Erronement].

hataî /hatâî/, i. ◘ **Hatayî.**

hatalamak, f. Hatalı bulmak, hata olduğunu söylemek.

hatalı /hatalı/, s. § ❶ İçinde yanlışlık bulunan, hatası olan. [*Ing.* Erroneous; *Fr.* Errone,-ee]. § ❷ Hata yapmış olan: *Hatalı olan ben değilim.* [*Ing.* Faulty, defective, *Fr.* Defectueux,-euse, imparfait, incorrect, errone, inexact].

hatap,-bı, i. ç: **ahtâb.** *Osm.* < *Ar.* > *hatab.* Odun. [*ing.* Wood; *Fr.* Bois].

hatasız /hatasız/, s. § ❶ Hatası olmayan: *Kul hatasız olmaz.* [*ing.* Unerring, infallible; *Fr.* Correct, parfait]. § ● Yanlışsız: *Hatasız baskı.* [*Ing.* Perfect; *Fr.* Parfait,-aite].

~ **kul olmaz,** *at.* Yanılmayan, kusur işlemeyen insan yoktur. [*ing.* Error is human].

☆ *Eşanl.* **kul kusursuz olmaz.**

Hatay, öz.i. Türkiye'nin *(Akdeniz bölgesinde)* Güney-Doğu illerinden biri olup, Türkiye-Suriye sınırında bulunmaktadır. Merkezi *Antakya*'dır. [*Ing.* Hatay *(the Province of Antakya); Fr.* Hatai, Hatay].

~ **meşesi,** *bot.* ◘ **Meşe.**

hatayî /hatâyî/, i. *Ar. hatâ.* § ❶ Hata'ya *(Çin Türkistan'ı)* mensup, orayla ilgili. § ❷ Hata'da yetişen gül gibi katmerli bir çiçeğe verilen ad. § ❸ *süsl. san.* Tezhip sanatında belli bir motif ve kompozisyon üslûbuna verilen ad. § ● *dok.* Osmanlılarda mevcut kumaşlardan birine verilen ad. *(Bu kumaş ipekli idi).*

hâtem /hâtem/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Mühür, imzâ yerine, bir mektup veya senet gibi kâğıdın sonuna basılmak üzere sahibinin adı kazılmış olan damga. [*Ing.* Seal, seal ring, finger ring; *Fr.* Cachet]. § ● Mektup ve yazıların sonunda imza karşılığında basılan kazılmış damga olup eskiden yüzük gibi parmakta taşınırdı. § ❸ *(Geniş anlamda)* Son, en son, sonuncu. [*Ing.* End, conclusion, the last]. ◉ ~ **i nübüvvet,** Hz. Muhammed'in iki kürek kemiği arasında bulunduğu ve peygamberlik işareti olduğu söylenen mühür biçimindeki ben veya leke. ◉ ~ **ül-enbiya,** § ❶ Peygamberlerin sonuncusu, mühür gibi en sonda bulunan. Hz. Muhammed'in ünvanlarından biri. § ● Yüzük.

~ **kerizi,** *tiy.* Oyunun sonunda çengi oynatmaya Karagözcülerin verdikleri ad.

hatemallah, ünl. *Osm.* < *Ar. hateme,* bitirsin + *Allâh. esk.* «*Allah sona erdirsin*» anlamında kullanılan dilek sözü. [*Ing.* May God conclude!].

hatemî /hâtemî/, s. *(Hâtem veya Hâtim Tai'nin adından.* § ❶ *esk.* Hatem'le ilgili. [*Ing.* Pertaining to a seal or signet ring]. § ❷ *mec.* Cömertlikle ilgili. § ❸ i. Cömertlik. § ❹ i. Erkek adı.

hâtem.kârî /hâtemkârî/, i. *Osm.* < *An. hatem* + *Fars. kârî.* Taş ve maden üzerine mühür ve yazı kazmak ve gömme yapmak sanatı. [*Ing.* Glyptics; *Fr.* Glyptique].

☆ *Eşanl.* **gliptik.**

hatemşinasî, i. Eski mühür ve damgaları okumak ve tanımak bilgisi. [*ing.* Sigillography; *Fr.* Sigillographie].

☆ *Eşanl.* **sigilografi.**

hatıf,-tfı, i. *Osm.* < *Ar. hatf.* Kamaştırma, şiddetli ışıkla gözü alma.

hatıl, i. *Osm.* < *Ar.* § ● Duvarı sağlamlaştırmak için taşların arasına yatay olarak konulan direk. [*Ing.* Crosstimber, horizontal beam; *Fr.* Planche epaisse]. § ● Taş duvardaki tuğlalar. [*Ing.* Course of tiles in a stone wall].

~ **eki,** Hatılların birbirlerine bağlanması için yekdiğerine geçecek surette kesilmiş olan kısımları.

~ **vurmak,** Bir duvara direk yerleştirmek. [*Ing.* To lay a beam in a wall].

hatıllamak(-i), f. Duvarı hatılla kuvvetlendirmek. [*Ing.* To strengthen with horizontal timber-ties *(wall)*].

hatıp,-bı, s. ve i. *Osm.* < *Ar. hatab.* Oduncu, odun toplayan.

hatır /hâtır/, i. *Osm.* < *Ar. hatûr.* § ❶ Düşünce, akıl, fikir. [*Ing.* Thought, idea mind; *Fr.* Esprit, idee]. § ❷ Düşünme, akılda tutma yetisi; hafıza, bellek, zihin: *Sorduğunuz mesele hatırıma gelmiyor, Tarihi hatırımdan çıktı, Hatırımda kaldığına göre.. Hatırınızda mı, bunlar kaç tane idi?.* [*Ing.* Memory, mind; *Fr.* Memoire]. § ● Gönül, keyif: *Hatırınız için bu işi yaptım.* [*Ing.* Mind, pleasure; *Fr.* Plaisir]. § ❹ Bir şeyden beklenilen yarar: *Ben bu evi arsanın hatırı için aldım.* [*Ing.* Favour; *Fr.* Faveur]. § ❺ Bir kimsenin bir başka kimseden beklediği ilgi, saygı: *Arada annesinin hatırı olmasaydı.* [*Ing.* Consideration; *Fr.* Consideration]. § ❻ *tasav.* Ilham, duygu, sevgi, kalbe doğan ilâhî hitap. ◉ ~ **a bakmamak,** *dey.* Özel şekilde davranmamak ◉ ~ **a dokunmak,** *dey.* Gönül kırmak, gücendirmek. ◉ ~ **a (hatırına) gelmek,** *dey.* § ● Unutulmuş bir şey akla gelmek, hatırlanmak. [*Ing.* To occur, to come to mind; *Fr.* Venir a l'esprit, à l'idée, passer par la tête]. § ❷ İhtimal verilmek. ◉ ~ **a (~ ü hayale) gelmemek,** *dey.* Olacağına hiç ihtimal vermemek. [*Ing.* Not even favor someone]. ◉ ~ **a (hatırına) getirmek,** *dey.* Hatırlatmak. [*Ing.* To remember, to think of, to call to mind; *Fr.* Rappeler qch à qn]. ◉ ~ **da (hatırında) tutmak,** *dey.* Unutmamak, akılda bulundurmak. [*Ing.* To remember; *Fr.* Se souvenir, se rappeler]. ◉ ~ ◉ ~ **da (hatırında) kalmak,** *dey.* Unutul-

mamış olmak, bellemek. [*Ing.* To be remembered]. ◉ ~ **dan çıkarmak**, *dey.* § ❶ Unutmak: *Bizi hatırdan çıkarmayın!* [*Ing.* To forget; *Fr.* Oublier]. § ❷ Bir dostluğu unutmak. ◉ ~ **dan (hatırından) çıkmak**, *dey.* Unutulmak, akılda bulunmamak. [*Ing.* To be forgotten; *Fr.* Être oublie]. ◉ ~ **i için**, *dey.* Yüzünden, nedeniyle: *Bu evi arsanın hatırı için aldım.* [*Ing.* As a favour or courtesy; *Fr.* De complaisance]. ◉ ~ **ı kalmak**, *dey.* Kırılmak, canı sıkılmak, gücenmek *(Genellikle olumsuz şekli kullanılır).* [*Ing.* To feel hurt or offended, to take offense *(at)*; *Fr.* Se fâcher]. ◉ ~ **ı sayılır**, *dey.* Önemlice, hayli büyük, oldukça çok, saygı değer. [*Ing.* Considerable, respected; *Fr.* Important,-ante, considérable]. ◉ ~ **ı sayılmak**, *dey.* Oldukça büyük ve önemli olmak. [*Ing.* To have influence and weight]. ◉ ~ **ına birşey gelmesin**, *dey.* «*Kötü niyetime verilmesin, uygunsuz bir şey düşündüğüm sanılmasın*» anlamında. [*Ing.* Don't misunderstand me]. ◉ ~ **ında kalmak**, *dey.* Unutmamak, hatırlamak. [*Ing.* To keep in mind, to remember; *Fr.* Rappeler]. ◉ ~ **ında kalmak**, *dey.* Unutmamak, hatırlamak. [*Ing.* To keep in mind, to remember; *Fr.* Rappeler] ◉ ~**ında olmak**, *dey.* Unutmamış olmak. [*Ing.* To have in mind]. ◉ ~ **ını hoş etmek**, *dey.* Sevindirmek, memnun etmek. [*Ing.* To please *(somebody)*; *Fr.* Plaire *(qn)*]. ◉ ~ **ını kırmak**, *dey.* Gücendirmek. [*Ing.* To disappoint, to offend; *Fr.* Blesser, froisser, vexer, chagriner, peiner]. ◉ ~ **ından çıkamamak** *(birinin)*, *dey.* Birinin isteğini reddetmeyip gönlünü kırmaktan çekinmek.

~ **(ını) almak**, *dey.* Gönlünü yapmak, Gönlünü hoş ederek memnun etmek. [*Ing.* To have kindly thought *(for somebody)*, to content *(someone)*].

~ **bonosu**, *huk.* Gerçekte mevcut olmayan bir borcun, bir anlaşmanın, varmış gibi gösterilmesi için düzenlenen bono; Karşılığı olmayan ve sırf para sağlamak için borçlunun kendi arzusuyla lehtar emrine verdiği bir senet. [*Ing.* Accomodation bill; *Fr.* Billet *(effet)* de complaisance].

~ **etmek**, *dey.* Kayırmak, iltimas etmek. [*Ing.* To protect, to back, to support; *Fr.* Protéger, solliciter].

~ **gönül bilinemek (saymamak, tanımamak)**, *dey.* § ❶ Doğru bildiği yoldan kimsenin hatırı için şaşmamak. § ❷ Gereği yokken hatır kıracak davranışlarda bulunmayı huy edinmiş olmak. [*Ing.* Not to take other people's feelings into account, not to consider others].

~**' gönül kalmasın**, *dey.* «*Açıkça söylüyorum, ileride dargınlık çıkmasın*» anlamında uyarma sözü. [*Ing.* Nobody should be offended, I am telling you openly, I am warning you].

~ **için**, *dey.* § ❶ Gönlü hoş olsun diye: «*Hatır için çiğ tavuk yenir*». § ❷ Birine karşı duyulan sevgi ve saygıdan dolayı, birini kırmamak için. [*Ing.* As a favour or courtesy; *Fr.* De complaisance].

~ **için çiğ tavuk(da) yenir**, *at.* Insan, sevdiğinin hatırı için yapılmayacak şeyleri yapar.

~ **incitmek**, *dey.* Darıltmak, küstürmek. [*Ing.* To offend, to make cross; *Fr.* Fâcher, brouiller].

~ **(hatırını) kırmak**, *dey.* Gönlünü kırmak, gücendirmek; Birini memnun etmeyecek bir harekette bulunmak, bir isteği geri cevirmek. [*Ing.* To disappoint, to offend; *Fr.* Déplaire, ne pas satisfaire].

~ **(hatırını) saymak (birinin)**, *dey.* Gerekli saygıyı göstermek: *Hatırını sayıp buraya kadar geldik.* [*Ing.* To pay respect to feelings, rank or position; *Fr.* S'enquérir de la santé de].

~ **senedi**, *huk.* ◘ Senet.

~ **sormak**, *dey.* § ❶ «*Nasılsınız?*», «*iyi mlsiniz?*» gibi sözlerle birine karşı ilgi göstermek § ❷ Hastanın durumuna karşı ilgi göstermek. [*Ing.* To inquire after one's welfare; *Fr.* S'informer de la sante de quelqu'un].

hatıra /hâtıra/, i. ç: **hâtırât**. *Osm.* < *Ar. hutûr* > *hâtır.* § ❶ Haf'zada yaşamaya devam eden geçmiş bir izlenim, duygu, heyecanlı olay: *Kafasından hatıralar birbirini kovalıyarak geçmekte idi, Hepsine dair hatıralarım var, Kimi acı, kimi tatlı hatıralar.* [*Ing.* Memory, recollection, remembrance; *Fr.* Souvenir]. § ❷ Yaşanmış olayların kaleme alınmış şekli: *ingiliz Said Paşanın hatıraları.* [*Ing.* Memoirs; *Fr.* Mémoires]. ☆ *Eşanl.* **hatırat, anı**. § ❸ Bir kimseyi veya olayı hatırlatan nesne, yadigâr: *Elmas meselesine gelince, Böyle bir eski ailede bu cinsten bir hatıranın bulunması elbette tabiiydi.* ☆ *Eşanl.* **andaç**. [*Ing.* ve *Fr.* Souvenir]. § ❹ Özel olarak ziyaret edilen yerlerde turistlere satılan nesne; *Efes hatırası.* [*Ing.* ve *Fr.* Souvenir]. ◉ **acı** ~, Hatırlanması üzüntü veren olay. [*Ing.* Sad (painful) memory; *Fr.* Souvenir desagréable]. ◉ **tatlı** ~, Sevinçle, memnunlukla hatırlanan olay. [*Ing.* Agreable memory; *Fr.* Souvenir agreable].

~ **defteri**, Içine hatıra yazılan defter. [*Ing.* Dairy; *Fr.* Journal intime].

~ **eşya**, Bir yeri ziyaret edenlerin hatıra olarak aldıkları ufak tefek eşya. [*Ing.* ve *Fr.* Souvenir].

~ **yazmak**, § ❶ Bastan geçenleri kaydetmek. [*Ing.* To write one's memoirs; *Fr.* Écrire ses souvenirs]. § ❷ Bir kimsenin hatıra defterine yazı yazmak.

hatıralık,-ğı /hâtıralık/, i. *Osm.* < *Ar.* + *T. h.d.* Anmak için verilen şey, anmalık. [*Osm.* Yadigâr; *Ing.* Souvenir, keepsake; *Fr.* Souvenir].

hatırat,-tı /hâtırât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ **Hatıra**'nın çoğulu. [*Ing.* Memories, memoirs; *Fr.* Souvenirs]. § ❷ *ed.* Bir kimsenin içinde yaşadığı veya tanık olduğu olayları anlattığı eser: «*II. Dünya Savaşı*» *adlı eser Churchill'in hatıratıdır.* [*Ing.* Memoirs; *Fr.* Memoires, souvenirs].

hatır hatır, z. *yans.* Sert şeyler kesilip parçalanırken çıkan sesi anlatır. [*Ing.* Crisp, crunching].

hatır hutur, b.z. *yans. Hatır hatır*'dan daha kaba bir sesi anlatır. [*Ing.* Crisp, crunching].

hatırlama, i. Hatırlamak eylemi. [*Osm.* Davet; *Ing.* Recall, remembrance, remembering; *Fr.* Évocation, rappel].

~ **hatası**, *psik.* Geçmişe ait bir olayı yanlış hatırlama, yaşanmamış olayları yaşanmış gibi inanarak anlatma.

~ **tipi test**, *psik.* ◘ **Hatırlama.**

hatırlamak(-i), f. § ❶ Önceden öğrenilmiş bir şeyi zihinde yeniden canlandırmak. [*Ing.* To remember, recall, recollect; *Fr.* Se rappeler, se souvenir, évoquer]. ☆ *Eşanl.* **hatırına gelmek, aklına gelmek, hatırında kalmak, aklında kalmak, hatırında tutmak, zihninde tutmak, hatırında olmak, zihinde olmak.** ☆ *Karş.* **unutmak**, aklından çıkmak. § ❷ Bilmek, düşünmek: *Burasının bir bilim yuvası olduğunu hatırlamanız lâzım.*

hatırlanmak, nsz. f. Hatırlamak işine konu olmak: *Aradan geçen uzun süreye rağmen hatırlanmak gerçekten memnunluk verici.* [*Ing.* To be remembered; *Fr.* Être evoque].

hatırlatma, i. *(Başkasının)* hatırına getirme. [*Ing.* Demand for payment,dunning; *Fr.* Avertissement, sommation].

☆ *Eşanl.* **ihtar.**

☆ *Karş.* **unutturma.**

hatırlatmak(-i,-e), f. *(Başkasının)* Hatırına getirmek, aklına getirmek, hatırlamasına yol açmak. [*Ing.* To remind, to call attention *(to)*, to warn; *Fr.* Faire souvenir de, rappeler, faire songer].

hatırlı, s. Hatırı sayılan, etkili. [*Ing.* Respected, influential; *Fr.* Influent,-ente].

hatırsız, s. Önemsiz. [*Ing.* Unimportant; *Fr.* Sans importance].

hatır.şinas /hatırşinâs/, b.s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Hatır sayan, hatır kırmayan, saygılı. [*Ing.* Obliging, pleasant; *Fr.* Complaisant, ,-ante, serviable].

hatır.şinasane /hatırşinâsâne/, b.z. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Hatır sayarak, saygılı bir insana yakışır şekilde; saygılı, saygı gösteren: *Doğrusu pek hatırşinasane hareket etti.* [*Ing.* Obligingly, pleasantly; *Fr.* Obligeamment, complaisamment, agréablement].

hatırşinaslık,-ğı, b.s. Hatır sayma, kimsenin gönlünü kırmayış, saygılı olma hali. [*Ing.* The act of obliging; *Fr.* Obligeance, complaisance].

hatîbane, z. *esk.* Hatip gibi, hatiplere yakışır bir şekilde.

hatif /hâtif/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Sesi işitilip de kendisi görülmeyen *(kimse)*, seslenici, seslenen, çağırıcı. § ❷ Gaipten işitilen ses. § ❸ Putperestlerce ilâhlardan sorulara ilâhların verdikleri cevap. [*Ing.* ve *Fr.* Oracle]. § ❹ Bu gibi sorulara cevap alınmak üzere kurulmuş mâbetlere ve bunlarda bu görevi yapan dinî şahsiyetlere verilen ad. [*Ing.* Soothsayer, seer, diviner; *Fr.* Devin]. ☆ *Eşanl.* **kâhin**. ◉ ~ **ten gelmek**, *dey. (ses)* Doğaüstü bir kaynaktan gelmek: *Gaipten ses gelmek.*

hatim,-tmi, i. *Osm.* < *Ar. hatm.* § ❶ Bitirme, tamamlama, tüketme: *Sözünü hatmetti.* [*Ing.* Completion, finishing; *Fr.* Achèvement]. § ❷ Kur'anı veya bir kitabı başından sonuna kadar okuyup bitirme. [*Ing.* Recitation of the Quran from beginning to end].

~ **duası**, *din.* Kur'anı tamam okumuş olmayı kutlamak için yapılan tören. [*Ing.* Prayer after repetition of the whole Quran].

~ **indirmek**, *dey.* Kur'anı başından sonuna kadar okuyup bitirmek. [*Ing.* To finish repeating the whole Quran; *Fr.* Lire Jusqu'au bout (Coran)].

~ **sürmek**, *dey.* Bitirmek üzere Kur'anı okumaya devam etmek.

hâtime /hâtime/, i. *Osm.* < *Ar. hatm. esk.* § ❶ *ed.* Roman, tiyatro, söylev gibi sanat eserlerinin konuyu bağlayan son kısmı. [*Ing.* End, last part of a thing, conclusion; *Fr.* Épilogue]. § ❷ Son. [*Osm.* Encam, akibet].

☆ *Eşanl.* **nihayet, bitim, sonsöz.**

~ **çekmek**, *dey.* Son vermek. [*Ing.* To come to an end, to conclude, to accomplish, to finish up].

hatip /hatîp/, i. ç: **hutebâ**. *Osm.* < *Ar. hitâb veya hutbe* > *hatîb.* § ❶ Genel yerlerde *(topluluk karşısında)* nutuk *(söz)* söyleyen kimse. [*Ing.* Orator; *Fr.* Orateur, -trice]. § ❷ Camilerde hutbe okuyan hoca.

~ **ebrusu**, *kâğıtç.* Eskiden kullanılan ve ebru denilen süslenmiş bir cins kâğıdın bir türüne verilen ad.

hatiplik,-ği, i. Hatip olma hali. [*Ing.* Oratory, power of elocution].

hatîre, i. *Osm.* < *Ar.* Etrafı duvar veya çitle çevrili mezar. Genellikle bir aileye mahsus olan mezar sofalarına denir. [*Ing.* Family tomb; *Fr.* Tombeau, tombeau de famille].

hatman, i. < *hetman. tar.* Lehistan ve Rus kazaklarının başbuğlarına verilen ad.

hatme, i. *Osm.* < *Ar. hatme. esk.* Kur'an-ı veya herhangi bir kitabı baştan sona kadar okuma, hatmetme, bitirme; hatim indirme. [*Ing.* A single recitation of the whole Quran]. ◉ ~ **devir hatmi**, ◘ **Devir.**

hatm.etmek(-i), f. *Ar.* ve *T.* § ❶ Kur'anı baştan sonuna kadar okuyup bitirmek. [*Ing.* To recite the Quran from beginning to end]. § ❷ *mec.* Bir şeyi bitirmek, tamamlamak. [*Ing.* To conclude, to complete; *Fr.* Lire jusqu'au bout].

hatmi /hatmî/, i. *bot.* **Iki-çeneklıler** *(Dicotyledonese)* sınıfının, **Ebegümecigiller** *(Malvaceae)* familyasından bitki cinsi. **Tıbbî hatmi** *(A. officinalis)*, **gül hatmi** *(A. rosea)*, **kıllı hatmi** *(A. hirsuta)* Türkiye'de yetişen tanınmış türleridir. [*Lat.* ve *Ing. Althaea; Fr.* Guimauve, althée]. ◉ **gül** ~, *bot.* 1-2 m. yüksekliğinde, 2 veya çok yıllık, bahçelerde çok yetişen bir hatmi türü. Yap-

rakları uzun saplı, lamina 5-7 loplu, kenarları dişlidir. Beyaz, sarı-kırmızı veya siyahımsı-kırmızı renkli çiçekleri kısa saplı, büyük olup tek tek veya 2-3 tanesi bir arada bulunur. Akdeniz bölgesinde kısmen naturalize olmuştur. Süs bitkisi olarak da yetiştirilir. Bu bitkinin terkibi **Tıbbî hatmi** türüne çok yakın olup onun gibi kullanılır. [*Lat. A. rosea; Ing. Hollyhock; Fr.* Rose tremiere, passerose]. ◉ **kılı ~**, *bot.* 10-40 sm. yüksekliğinde, dik ve tüylü bir hatmi türü. Gövdenin dip kısmında bulunan yaprakları daireye benzer böbrek şeklinde, 3-5 loplu olup lopların kenarları dişlidir. Çiçekleri eflatun rengindedir. **Tıbbî hatmi** gibi kullanılır. [*Lat. A. hirsuta*]. ◉ **tıbbi ~**, *bot.* 50-150 sm. yüksekliğinde, çok yıllık, sulak çayırlar ve dere kenarlarında yetişen otsu bir hatmi türü. Yaprakları saplı, almaşık dizilişlidir. Lamina oval, sivri uçlu ve kenarları dişlidir. Pembemsi-beyaz renkli çiçekleri dalların ucundaki yaprakların koltuğunda teker teker veya gruplar halinde bulunur. Meyva 10 parçaya ayrılan bir şizokarptır. Yaprakları *(Folium Althaeae)*, çiçekleri *(Flores Althaeae)* ve kökü *(Radix Althaeae)*, infuzyon veya dekoksiyon halinde, haricen ve dahilen yumuşatıcı olarak kullanılır. Bütün bitki fazla miktarda müsilaj taşır. Köklerde nişasta, sakkaroz, galaktoz, pektin, yağ, tanen ve asparagin bulunur. Kabuğu çıkarılarak kurutulmuş kökleri kaynatılır, suyu tenkiye ve gargara olarak kullanılır. [*Lat. A. officinalis; Ing.* Marshmallow; *Fr.* Guimauve officinale]. ◘ *ŞEKİL: 95.* — **TIBBİ BİTKİLER.**

hator, i. (a) *mit.* Eski Mısırlılarca öküz boynuzlu olarak göz önüne getirilen bir tanrıça; (b) *müz.* Bu ilâhın sembolu sistra denilen bir müzik âleti. [*Ing.* ve *Fr.* Hathor].

~ **sütun**, *mim.* Tanrıça Hator'un başıyle süslenen sütun. [*Ing.* Hathoric column; *Fr.* Colonne hathorique ou hathorienne].

~ **sütun düzeni**, *san.* Eski Mısır mimarlığında kullanılmış ve başlıklarında boynuzlu Hator tanrısının kabartmaları bulunan sütun düzeni. [*Ing.* Hathoric order; *Fr.* Ordre hathorienne].

~ **üslûbu**, *mim.* Eski Mısırlılarda hatorik sütunlarla yapılan tapınakların üslûbu. [*Ing.* Hathoric style; *Fr.* Style hathorique ou hathorien].

hatra, i. *Osm.* < *Ar. hatra den.* Arabistan kıyılarında sefer yapan bir çeşit tekne. *(Sambuk adı verilen gemilere benzemekle birlikte, boyutları daha küçüktür).*

hatta /hat:tâ/, e. *Osm.* < *Ar.* Anlamı kuvvetlendirmek için cümlelerin başında kullanılır; (a) Üstelik: *Gördüm, hatta konuştum.* [*Ing.* Even, so much as, to the extent; *Fr.* Et même de plus, par dessus le marché]; (b) Bundan başka: *Hattâ sokakta yanındaki kadından gizlenecek sözlerini Fransızca söyler.* [*Ing.* Besides, more, again; *Fr.* Plus, en plus, en outre, encore]; (c) Bile: *Çocuk kimseyi dinlemiyor, hatta babasını da.* [*Ing.* Even if; *Fr.* Même, mais aussi]; (d) Dahi: *Şark memleketlerinde üniversite, kütüphane, tiyatro, hattâ gazete yok demektir.* [*Ing* Also, too, even; *Fr.* Aussi, de même]; (e) Hem de: *Hattâ iyice işittim, söz arası.* [*Ing.* Besides, furthermore; *Fr.* Aussi, d'ailleurs, mais aussi]; (f) «*bile*» veya «*de*» edatıyle birlikte anlamı, daha da kuvvetlendirmek için kullanılır: *Hattâ gözümle görsem bile (de) inanmam.* [*Ing.* Even if; *Fr.* Même si, même quand, même alors que].

hattat,-tı /hattât/, i. *Osm.* < *Ar. hatt.* Güzel el yazıları yazan ve mesleği hattatlık olan kimse: *Arap yazısının en büyük hattatları Türkler arasından yetişmiştir.* [*Ing.* Calligrapher; *Fr.* Calligraphe].

☆ *Eşanl.* **kaligraf**.

hattatlık,-ğı, i. *Ar.* ve *T.* (a) Hattatın sanatı; (b) Güzel yazı yazma işi. [*Ing.* Calligraphy; *Fr.* Calligraphie].

☆ *Eşanl.* **kaligrafi**.

hattı.bâlâ /hattıbâlâ/, b.i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars. coğr.* Doruk çizgisi. [*Ing.* Crestline, watershed; *Fr.* Courbe de niveau].

hattı.dest,-ti, b.i. El yazısı, el yazması. [*Ing.* Document handwritten by an important person].

hattı.fasıl /hattıfâsıl/, b.i. *Osm.* < *Ar.* Ayrım çizgisi, fasledici. [*Ing.* Dividing line, boundary line; *Fr.* Ligne frontière, ligne de demarcation].

hattı.hareket,-ti, b.i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir iş için çizilmiş veya bir memura verilmiş olan görev emri. [*Ing.* Line of conduct, method of procedure; *Fr.* Maniere d'agir, procedé]. § ❷ Tutulan yol, tutulacak yol, davranış, tutum. [*Ing.* Behaviour, attitude, manner, conduct, procedure; *Fr.* Comportement, conduite].

hattı.istiva, b.i. *coğr.* Ekvator. [*Ing.* Equator; *Fr.* Équateur].

hattı.müstakim, b.i. *jeol.* Doğru çizgi. [*Ing.* Straight line; *Fr.* Ligne droite].

hattî, s. *esk.* Hatla ilgili. [*Ing.* Lineal, linear; *Fr.* Linéaire, linéal,-ale,-aux].

Hattice, öz. i. *dilb.* Eski orta anadolu halklarının yerli dili; hint-avrupa dili konuşan Hititler'in Anadolu'ya gelislerinden önce konuşulurdu. *(Bitişken bir dildi. Proto-Hattice de denir).* Hititler bu dile *Naşice* derlerdi. ◘ **Hitit**. [*Ing.* Hatti, khatti, Hattian language; *Fr.* Hatti, protohittite].

Hatti dili, öz. i. *dilb.* ◘ **Hattice**.

ha n /hâtûn/, i. ç: **havâtin**. *esk. T. katun* > *Fars.* ve *Ar. hâtûn.* § ❶ Kadın. [*Ing.* Lady; *Fr.* Femme]. § ❷ Karı, zevce: *Hatun.* [*Ing.* Woman, wife; *Fr.* Femme, épouse]. § ❸ *esk.* Yüksek şahsiyetli kadınlara veya hakan eşlerine verilen ünvan.

hatuncuk,-ğu, i. Küçük hanım. [*Ing.* Little lady, young lady].

hatve, i. ç: **hatevât**. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Adım. [*Ing.* Step in walking; *Fr.* Pas]. § ❷ *hava.* Kayma olmadığı takdirde bir pervanenin bir devrinde ilerlediği mesafe. [*Ing.* Pitch; *Fr.* Pas]. § ❸ *tekn.* Bir dekupaj presinde kesme yapılırken, maden şeridinin, presin art arda iki darbesi arasında ilerleme miktarı. [*Ing.* Pitch; *Fr.* Pas]. ☆ *Eşanl.* **adım, ilerleme**. ◉ **bir bobinin ~ si**, *elek.* Tambur biçimindeki bir sargının iki kenarının yerleştiği kertikleri ayıran diş sayısı. [*Ing.* Pitch of a coil; *Fr.* Pas d'une bobine]. ◉ **bir pervanenin ~ çap oranı**, *hava.* Bir pervanenin geometrik hatvesinin çapına oranı [*Ing.* Pitch diameter ratio *(of a propeller)*; *Fr.* Pas géometrique relatif *(d'une hélice)*]. ◉ **büyük ~**, *hava.* ◘ **Büyük**. ◉ **diş ~ si**, § ❶ *elek.* Komşu iki dişin karşılıklı iki noktası arasındaki uzaklık. [*Ing.* Tooth pitch; *Fr.* Pas dentaire]. § ❷ *tekn.* Bir testere lamasının bitişik iki dişi arasındaki mesafe. [*Ing.* Tooth pitch; *Fr.* Pas d'une denture]. ◉ **dişli çark ~ si**, *tekn.* Bir dişli çarkın veya bir pinyon çarkının bitişik iki dişinin orta düzlemleri arasında kalan mesafe. [*Ing.* Cog-wheel pitch; *Fr.* Pas d'un engrenage]. ◉ **görünen dairesel ~**, *tekn.* Bir helisel dişlide, taksimat dairesi *(bölüm dairesi veya temel daire)* üzerinde ölçülmek şartıyle bitişik iki dişin eş profilleri arasında kalan mesafe. [*Ing.* Apparent circumferential pitch; *Fr.* Pas circonférentiel apparent]. ◉ **kertik ~ si**, *elek.* Komşu iki kertiğin karşılıklı iki noktası arasındaki uzaklık. [*Fr.* Pas d'encochage]. ◉ **kolektör ~ si**, *elek* Bir kolektörde, bir endüvi kısmının uçları arasında kalan aralık sayısı. [*Ing.* Collector pitch; *Fr.* Pas au collecteur]. ◉ **kutup ~ si**, *elek.* Komşu iki kutbun karşılıklı iki noktası arasında kalan aralık sayısı. [*Ing.* Polar pitch; *Fr.* Pas polaire]. ◉ **lamel ~ si**, *elek.* Bir kolektörde, komşu iki lamelin karşılıklı iki noktası arasında kalan çevresel uzaklık: ☆ *Eşanl.* **adım**. [*Ing.* Pas des lames]. ◉ **normal dairesel ~**, *tekn.* Helisel dişlide, taksimat dairelerinden geçen ve dişli çarkın dış helisine dik olan eğri üzerinde ölçülmek şartıyle, bitişik iki dişin eş profilleri arasında kalan mesafe. [*Ing.* Real circum ferential pitch; *Fr.* Pas circonferentiel reel]. ◉ **perçin ~ si**, *tekn.* Art arda iki perçinin eksenleri arasında kalan mesafe. [*Ing.* Rivet pitch; *Fr.* Pas de rivets]. ◉ **pervane ~ si**, *tekn.* Sabit bir somun içinde hareket eden bir pervanenin tam bir devirle katedeceği mesafe. [*Ing.* Propeller pitch; *Fr.* Pas d'hélice]. ◉ **somun ~ si (vida ~ si)**, *tekn.* Bir vida helisinin *(vida kaytanı veya vida seti)*, aynı anadoğru ile kesiştiği bitişik iki nokta arasındaki mesafe. [*Ing.* Screw pitch; *Fr.* Pas d'un écrou, d'une vis].

~ **değiştirme**, *hava.* Pervane kanatlarının hücum açısını, dolayısıyle çekiş özelliklerini değiştirmek için, kanatların eksenleri etrafında döndürerek pervane hatvesini değiştirme.

hatve.endaz /hatve-endâz/, b.s. Adım atan, ilerleyen, başlayan.

~ **olmayan**, Başlama, yürümek, ilerlemek.

hauerit,-ti, i. *Fr. hauérite. (Alman jeoloğu Hauer'in 1822-1899/ adından). min.* Doğal manganez bisülfür. [*Ing.* Hauerite].

Haussa, öz. i. *dilb.* Çat ailesinden zenci Afrika dili; Nijer'in güney bölgesinde ve Nijerya'nın kuzeyinde konuşulur; Togo'dan Kamerun'a, Sahra'dan Gine körfezine kadar uzanan alanda halk arasında kullanılır. *(Haussa XIV. yüzyıldan beri arap harfleriyle yazılırdı. Bugün latin harfleriyle yazılmaktadır).* [*Ing.* Haus(s)a; *Fr.* Haoussa].

haussmannit,-ti, i. *Fr. haussmannite. (J. M. Haussmann'ın adından). min. Formülü* Mn_3O_4 olan doğal manganez oksid. [*Ing.* Haussmannite].

haüyn /ayin/, i. *(Fransız bilgini Haüy'ün adından) min.* Doğal sodyum alüminosilikat; bileşiminde ayrıca kalsiyum sülfat bulunur; kübik sistemde billûrlaşır; volkan kayalarında gök mavisi billûrlar halinde rastlanır. [*Ing.* Hauyne, hauynite; *Fr.* Haüyne].

hav /hâv/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ İnce tüy, kıl gibi hafif pürüz: *Ayva havı, kadife havı.* [*Lat. Lanugo; Ing.* Down, skin; *Fr.* Duvet]. ☆ *Eşanl.* **incetüy**; § ❷ *dok.* (a) Kumaş ve dokumaların yüzündeki ince tüyler ve pürtükler; (b) Kadifelerin yumuşak tüyü. [*Ing.* Nap, fluff; *Fr.* Duvet, velours, poil].

~ **ayarı**, *dok* Bazı kadife tezgâhlarında, havı kesim yüksekliğini ayarlayan madenî çerçeve.

~ **doldurmak**, *dok.* Kadife kumaşlarda, dokuma hatasından ileri gelen havı boşluğunu doldurarak hatayı gidermek.

~ **eziği**, *dok.* Kadife veya benzeri kumaşlarda uzun süreli veya çok sert bir baskıdan sonra havları ezilmiş kısım.

~ **gözlemi**, *ask. hava.* ◘ **Gözlem**.

~ **işçisi**, *dok.* Pamuk kumaşların yüzeyini tarayan işçi. [*Ing.* Velvet-maker; *Fr.* Veloutier].

~ **tüyü**, *zool.* ◘ **Havtüyü**.

~ **yatığı**, *dok.* Uzun süre baskıda kalan kumaşın bazı kısımlarında havların kabarmaması şeklinde ortaya çıkan yapım hatası.

~ **yatırma**, *dok.* Bir kumaşın havlarını bastırma.

hava /havâ/, i. *Osm.* < *Ar. heva.* § ❶ Atmosferi meydana getiren gaz halindeki akışkan Yeryüzünü kaplayan, bütün canlılarla bitkilerin solunumuna yarayan, renksiz, kokusuz gaz karışımı kitlesi; Hava aşağı yukarı bir hacim oksijenle dört hacim azottan meydana gelir ve içinde eğreti olarak az miktarda karbonik asit, su buharı ve daha başka gazlar bulunur. [*Ing.* ve *Fr.* Air]. § ❷ *astr., coğr.* ve *meteor.* Gökyüzünün genel görünüşü *(açık hava, iyi hava, durgun hava gibi)* Sıcaklık, soğukluk, fırtına, yağmur gibi, havanın bir zaman içindeki hali: *Yarın hava güzel olursa gideriz. Bugün hava güzel, Dünkü hava ne berbattı.* [*Ing.* Weather; *Fr.* Temps]; § ❸ İklim ve sağlık bakımından ortalığın hali: *Oranın havası ona yaramamış, Buranın havası sert.* [*Ing.* Climate; *Fr.* Climat, air]. § ❹ Gökyüzü: Hava açık, *Hava bulutlu, Havaya uçmak.* [*Osm.* Sema, *Ing.* Sky; *Fr.* Ciel]; § ❺ *huk.* Bir binanın üzerine kat çıkmak hakkı: *Bu dükkânın ha-*

vası başkasının; § ❻ Hafif rüzgâr: *Bugün hiç hava yok, hava olsaydı yelken açardık.* [*Ing.* Wind; *Fr.* Vent brise, air]; § ❼ Arzu, keyif, zevk, âlem: *Herkes kendi havasında, Başı havada geziyor, Onu, kendi havasına bırakırsak çalışmaz.* [*Ing.* Fancy, pleasure; *Fr.* Aise, plaisir]. § ❽ *mec.* Mânevî hal: *Orada bir asabiyet havası doğdu, ortalığa bir sinirlilik havası çökmüştü.* [*Ing.* Atmosphere; *Fr.* Atmosphère]. § ❾ *tkz.* Boş, boşluk, hiçlik: *Bu işin sonu hava, Bütün emeği havaya gitti.* [*Osm.* Nafile, beyhude, heba; *ing.* Futility, vanity; *Fr.* Vanité, futilité]. § ❿ *müz.* (a) Özellikle halk musikisi ürünleri için ezgi *(melodi)* karşılığı olarak kullanılan deyim. *(Oyun havası deyimi bütün halk oyunlarının ezgilerini kapsarsa da, ayrıca horon havası, halay havası, bar havası, uzun hava gibi deyimler de kullanılır).* [*Ing.* Melody; *Fr.* Mélodie]; (b) Çalgının çeşitli sesler çıkaran derecelerinin herbiri, perde. [*Ing.* Note, pith of a note: *Fr. Note*]. (c) Çeşitli vokal ve enstrumantal eserlere topluca verilen ad. [*Ing.* Air, melody, tune; *Fr.* Air, mélodie, ton musicale] ☆ *Eşanl.* **beste, nağme** § ⓫ Gök doğrultusu: *Havaya uçmak, Çocuk düşünce ayakları havaya kalktı;* [*Ing.* Up in the air]. § ⓬ Bir resimde eşyayı kuşatan hava ve bunun eşyaya verdiği renk; § ⓭ Çevreyi kuşatan boşluk: *Havada bir sinek var.* [*Ing.* Air, space; *Fr.* Air]. § ⓮ Gökyüzü doğrultusu, başımızın üst tarafındaki boşluk: *Kollarını havaya kaldırdı, İskemleyi havaya kaldırdı.* [*Ing.* Air; *Fr.* Air, l'espace situé au-dessus de nos têtes]. § ⓯ Durum, ortam: *Başbakanın son demeci ile hava değişti. Şehrin bozuk, kozmopolit havası;* [*Ing.* State medium; *Fr.* Air, ambiance, milieu] ◉ **~ da kalmak,** *dey.* § ⓰ Yerden yüksekte bulunmak: *Masanın bir ayağı kısa olduğundan havada kalıyor.* § ⓱ Sonuca ulaşamamak. [*Ing.* To remain suspended; *Fr.* Rester en suspend]. ◉ **~ da takla,** *cimn.* Vücudun ,ayakta duruştan yerinde veya koşarak hız alıp sıçramasıyle, ellere dayanmadan havada enine veya derinliğine ekseninde öne-arkaya-yana bir takla atarak ayaküstü gelmesi. Yerde, yüksek bir araçtan aşağı veya bir araçtan bu yolla aşma biçiminde uygulanan türleri vardır. [*Ing.* Somersault; *Fr.* Saut périlleux). ☆ *Eşanl.* **salto;** ◉ **~ dan,** *dey.* § ⓲ Emeksiz, açıktan: *Havadan para kazanıyor.* [*Ing.* For nothing, without any effort; *Fr.* Pour rien, gratis]. § ⓳ Boş değersiz, *Havadan sözler.* [*Ing.* Worthless; *Fr.* Vain,-aine, futile]. ◉ **~ lı beton,** ◘ **Beton;** ◉ **~ nın nemliği,** trm. Havada bulunan su buharı; ◉ **~ sı olmak,** *dey.* Bir kimsenin çekiciliğini, cana yakınlığını anlatır. [*Ing.* To look distinguished; *Fr.* Avoir bon (grand) air]. ◉ *(Bir kimsede birinin)* **~ sı olmak,** *dey.* O kimseye benzemek, o kimseyi hatırlatmak. [*Ing.* To bear a resemblance *(to),* to remind *(of); Fr.* Avoir un faux air de quelqu'un. ◉ **~ sına uymak,** *dey.* Bulunduğu çevreye veya bir kişiye uymak. [*Ing.* To adapt oneself *(to),* to fit in *(with); Fr.* S'adapter, s'acclimater, se mettre en harmonie avec *(les* circonstances, le milieu)]. ◉ **~ sını bulmak** *(birinin veya bir işin),* § ⓴ *dey.* Birinin mizacını okşayacak yolu, bir işi söktürecek usulü bulmak. [*Ing.* To get someone's measure]. § ㉑ *den.* Takip edilecek rotada seyir için rüzgârın uygun yönden estiği, çok yelken açmanın kabil olduğu ve makineli gemiler için rahat seyir şart ve imkânlarının bulunduğu ortamda seyir etmek; ◉ **~ ya** *dey.* Boşuna, sonuçsuz olarak: *Havaya uğraşmak.* [*Ing.* For nothing, in vain; *Fr.* En vain, inutilement ! vainement]. ◉ **~ ya gitmek,** *dey.* Hiç bir şeye yaramamak, boşa gitmek. ◉ **~ ya pala** *(kılıç) sallamak,* dey. Karşısında uğraşacak, savaşacak bir şey olmadığı halde öyle bir durum varmış gibi boşuna çabalamak. [*Ing.* To waste one's energy and effort in vain); ◉ **~ ya savurmak,** *dey.* Gereksizce harcamak. [*Ing.* To scatter about]. ◉ **~ yla deneme,** *döş.* Döşeme, hava doldurarak kaçak arama. [*Ing.* Air test]. ◉ **~ yı başa almak,** *den.* Fırtınanın estiği yönde seyir etmek; ◉ **~ yı kıça almak,** *den.* Fırtına ve dalgalarla birlikte seyretmek; ◉ **açık ~,** *dey.* ◘ **Açık;** ◉ **açık aydınlatması,** *sin.* ◘ **Açık²;** ◉ **ağır ~,** *den.* ◘ **Ağır¹** ◉ **akciğere ~ verme,** *ted.* Akciğerlere basınç altında hava veya oksijen doldurmak şeklinde solunum yöntemi: *(Anestezide ve canlandırmada bu amaçla kullanılan âletler ya elle ya da otomatik çalışır; yeni doğmuş çocukta doğum hekimi kendi soluğunu kullanır; soluk borusuna soktuğu küçük bir üfürme aygıtı ile veya doğrudan doğruya araya bir kompres koyarak ağızdan ağıza üfleyerek bu işi yapar.* [*Ing.* Pulmonary insufflation; *Fr.* Insufflation pulmonaire]. ◉ **aklı bir karış ~ da,** *dey.* Düşüncelerini gerekli konular üzerinde toplamayan kimseler için kullanılır. [*Fr.* Tête en l'air]. ◉ **ana ~ deposu,** *demir.* Lokomotif üzerindeki kompresör tarafından beslenen ve makinistin kullandığı bir musluktta fren anaborusunu besleyen yüksek basınçlı hava deposu. [*ing.* Main air, reservoir]. ◉ **artık ~,** *fizyol.* ◘ **Artık.** ◉ **aykırı ~ kütlesi,** *metor.* ◘ **Aykırı;** ◉ **bar ~ sı,** *folk.* ◘ **Bar².** ◉ **basınçlı ~,** *tekn.* genleşmesi sırasında kullanılmak amacıyle basıncını artırmak için sıkıştırılarak hacmi küçültülen hava. [*Ing.* Compressed air; *Fr.* Air Comprimé]. ◉ **~ ~ boru ile haberleşme,** *elek.* ve *telekom.* ◘ **Haberleşme.** ◉ **burnu ~ da,** *dey.* Kendini beğenmiş, mağrur. [*Ing.* Proud, vainglorious, arrogant; *Fr.* Orgueilleux,-euse, fier,-ère, qui a de grands airs]. ◉ **çevre ~ sı,** *res.* ◘ **Çevre;** ◉ **dağ ~ sı,** *coğr.* ◘ **Dağ²,** ◉ **dengeli ~,** *hava.* ◘ **Dengeli;** ◉ **deniz kutup ~ sı,** *hava.* ◘ **Deniz;** ◉ **don ~ sı,** ◘ **Don²** ◉ **doymuş ~,** *meteor.* ◘ **Doymuş;** ◉ **dölyolu borularına kimografla ~ verme,** *tıp.* Kısırlık halinde boruların geçirgenliğini incelemeye yarayan teşhis yöntemi. *(Kaydedilen basınç eğrisinin incelenmesi, dölyolu borusunun geçirgenlik derecesi hakkında bilgi verir).* [*Fr.* Insufflation tubaire kymographique]. ◉ **eşdeğer ~ hızı,** *hava.* ◘ **Eşdeğer.** ◉ **fırtınalı ~, fena ~, sağnaklı ~, uygun ~, iyi ~,** *den.* Denizin ve havanın durumunu bildirmek için gemi günlüğüne yazılan ifadeler. [*Fr.* Gros temps, mauvais temps à grains, temps maniable, beau temps]. ◉ **göbek ~ sı,** *müz.* ◘ **Göbek.** ◉ **herkes bir ~ çalıyor,** *dey.* «Herkes aklına eseni söylüyor veya yapıyor» anlamında kullanılır. [*Ing.* Every one expresses a different opinion; *Fr.* La confusion y regne]. ◉ **iyi** *(fena veya kötü)* **~ esmek,** *dey.* Şartlar ve durum (iyi, kötü) olmak. ◉ **kapalı ~** § ❶ *dey.* Bulutlu hava; § ❷ *den.* Görüş şartları fena olan hava; [*Ing.* Thick weather; *Fr.* Temps bouché]. ◉ **kendi ~ sında,** *dey.* Kendi keyfinde, çevreye önem vermeyen. [*Ing.* Following one's own fancies, thinking only of oneself]. ◉ **Mart ~ sı,** *dey.* Çabuk değişen hava. [*Ing.* Changeable weather; *Fr.* Temps inconstant,-ante, changeant,-ante]. ◉ **tapanın ~ deliğini açmak,** *sil.* Yanmalı bir tapanın üzerinde tapa tanzim âletiyle delik açmak; [*Fr.* Déboucher l'évent d'une fusée]. ◉ **plevraya ~ verme,** *ted.* Plevranın iki tabakası arasına, sunî pnömotoraks yapmak amacıyle hava veya başka bir gaz doldurmak. [*Ing.* Pleural insufflation; *Fr* .Insufflation pleurale].

~ açmak, *dey.* Bulutlar dağılmak. [*Ing. (Weather)* to clear up, to become fine; *Fr.* Devenir clair, s'éclaircir *(le temps)*].

~ akımı, Herhangi bir sebeple havanın yer değiştirmesi. [*Ing.* Air current; *Fr.* Courant d'air].

~ akını, *ask., hava.* Askeri uçakların bir hedef üzerine toplu halde akını ve o hedefi bombalaması. [*ing.* Air raid, air attack; *Fr.* Attaque aerienne].

~ akış çizgileri, *hava.* Bir cismin etrafındaki veya bu cismin önünde ve arkasındaki hava akımının bileşkesi.

~ alanı, ◘ **Havaalanı .**

~ alarm durumu, *ask., hava.* Muhtemel bir düşman hava akımına karşı verilen alarm.

~ almak, *dey.* § ❶ Açıkhavaya çıkmak, açık havada gezmek. [*Ing.* To air, to be exposed to fresh air, to go for a walk in the fresh air; *Fr.* Prendre l'air]. § ❷ *arg.* Umduğunu bulamamak; hiç bir şey ele geçiremek *(kazanmamak).* [*Ing.* To be left empty - handed, to be dismissed; *Fr.* Rester les mains vides].

~ altı, *meteor.* Hava küresinin alt katmanı içinde bulunan. [*Ing.* Subaerial; *Fr.* Subaérien,-enne].

~ ambülânsı, *ask., hava.* Yaralı nakli için kullanılan sıhhiye uçağı. [*Ing.* Ambulance plane; *Fr.* Aerochir].

~ anaforu, *hava,* Kuru havada meydana gelen ve bulutla yağmurdan arî, küçük tornado. [*ing.* Whirlwind; *Fr.* Tourbillon *(de vent)*].

~ ataşesi, *ask. hava.* Devletlerin hava kuvvetleri, havacılık faaliyetleri, kuruluş, teşkilât, nitelik ve benzeri konular hakkındaki bilgileri, yenilikleri, değişiklikleri takip amacıyle başka devletlerdeki elçiliklerinde bulundurduğu müşavir hava kurmay subayına verilen ad. ◘ **Ataşe.**

~ atışını bozma, *sp. (Basketbolde)* Hava atışı sırasında oyuncuların birinin, kural gereğince yapmaması gereken bir hareketi yapması. Bu durumda atışın yenilenmesi gerekir.

~ ayırıcı, *tekn.* Parçacıkların hava içinde veya herhangi bir gazlı ortamda yer değişme hızlarından yararlanarak cisimleri ayıran ve sınıflandıran âlet. [*Fr.* Aeroclasseur].

~ bacası, *bayınd.* (a) Köprülerde veya surlarda, içerideki havayı değiştirmek için bırakılan boşluk; (b) Bir şosede meydana gelen kısmî çökme. [*ing.* Vent(-hole), air-hole; *Fr.* Ventouse].

~ baloncuğu, *hava.* Bir aerostanın zarfı içinde, zarfın içindeki gaz miktarındaki değişmeleri karşılamak maksadıyle içine hava alınabilecek gaz geçirmeyen bir kısım. [*ing.* ve *Fr.* Ballonet].

~ atışı, *sp.* (a) Basketbolde hakemin topu rakip iki takımın iki oyuncusu arasında havaya atması. *(Hava atışı, devre başlarında ve ortak bir hatadan sonra yapılır);* [*ing.* Jump ball]. (b) Futbolda, oyunun iki taraftan birinin suçu olmaksızın ve devre son bulmadığı halde kesilmesiyle sonuçlanan durumlarda hakemin topu iki rakip oyuncunun arasında yere bırakması. *(Hakem atışı da denir).*

~ basıncı, *fiz.* Yerçekiminin etkisi ile ilgili olarak havanın belirli bir yüzey üzerinde yaptığı baskı ,Bu baskı barometre ile ölçülür Bu baskı yüzünden yeryüzüne yakın yerlerde hava, yükseklerdekinden daha sıktır. Bununla ilgili olarak basınç, deniz yüzünden yükseldikçe azalır. [*Osm.* Tazyîk-i nesîmî; *ing.* Atmospheric pressure; *Fr.* Pression atmospherique].

~ basınçlı çekiç, *bayınd.* ◘ **Çekiç.**

~ basınçlı denetim, *döş.* Hava basıncı ile çalışan denetim düzeni. [*ing.* Pneumatic control; *Fr.* Contrôle pneumatique].

☆ *Eşanl.* **pnömatik kontrol.**

~ basınçlı döşem, *döş.* Suyun hava basıncıyle dağıtıldığı döşem. [*Ing.* Air pressure system].

☆ *Eşanl.* **hidrofor tesisatı .**

~ basınçlı makine, *tekn.* Pistonun geri dönme hareketi, buharın araya karışmasına lüzum kalmadan, doğrudan doğruya hava basıncının etkisiyle meydana gelen basit etkili bir buhar makinesi. [*ing.* Atmospheric machine, air pressure machine; *Fr.* Machine atmospherique].

~ basınçlı tren, *demir.* ◘ **Tren.**

~ bilgisi, *astr., meteor* ve *fiz.* Havayuvarı içinde geçen sıcaklık değişmelerini, yel, yıldırım, yağmur, dolu gibi olayları inceleyen fizik kolu. [*Ing.* Meteorology; *Fr.* Meteorologie].

☆ *Eşanl.* **meteoroloji.**

~ birliği, *ask.* ve *ask. hava.* Hava kuvvetlerine mensup askerlerden meydana gelen birlik. [*Ing.* Air formation; *Fr.* Formation aerienne, corps aerien].

~ biyolojisi, *biy.* Havada bulunan çiçektozu, mantar sporu, mikrop v.b. gibi mikroorganizmaları inceleyen bilim. *(Her türden or-*

ganizmaların bir metre küp havadaki miktarı mevsim, günün vakti, yükselti ve kıyıdan uzaklık v.b. ye göre ölçülür. Yakın zamanda yapılan hava biyolojisiyle ilgili araştırmalar Okyanusya'daki en tenha adalarda bulunan hayvansal ve bitkisel mikroorganizmalar ve saman nezlesine yolaçabilen hava şartları üstündedir). [*Ing.* Aerobiology; *Fr.* Aerobiologie].

—**borusu**, § ❶ *anat.* Havanın ciğerlere girmesini ve dağılmasını sağlayan boruların tümü *(gırtlak, soluk borusu, bronşlar)* [*Ing.* Air-duct; *Fr.* Voies aériennes, conduits aériens]. § ❷ *inş.* Isıtma aygıtlarının duman bacasına bağlanmasını sağlayan parça [*ing.* Air-pipe; *Fr.* Tuyau d'air]. § ❸ *mad. oc.* Körkuyu çalışmalarında havalandırma için kullanılan, ince saçtan veya su geçirmez ve yanmaz bezden yapılmış 40 ile 50 sm. çapında büyük boru. *(Büyük tünellerin açılmasında. çok büyük çapta ahşap hava boruları kullanılır).* [*Ing.* Air-pipe; *Fr.* Buse d'aérage].

— **boşaltılması**, *patol.* Tabiî veya patolojik bir bosluk içinde bulunan havanın boşaltılması: *Göğüs boşluğundaki havanın boşaltılması.*

— **boşaltma makinesi**, *fiz.* Dişli bir çarkla harekete getirilen iki kolu ve kaldıraç sistemiyle donatılmış iki pistonu bulunan, iki pompa gövdesinden meydana gelen ve bir kap içindeki havayı emip boşaltmaya yarayan makine. [*Ing.* Pneumatic machine; *Fr.* Machine pneumatique].

— **boşaltma musluğu**, *döş.* Döşemden havanın boşaltıldığı musluk. [*Ing.* Air relief cock; *Fr.* Soupape à air].

— **boşluğu**, § ❶ *otom.* Emme zamanında, pistonun aşağıya inmesinden meydana gelen ve etkisi karbüratörde şiddetli bir gaz çekmeyi sağlamak olan hava boşluğu. [*Ing.* Air-gap; *Fr.* Entrefer]. § ❷ *coğr.* Yeryüzündeki engebelerin havada doğurduğu yoğunluk farkları, Atmosferde, yoğunluğu az olan hava ile dolu bölüm. [*Ing.* Atmospheric vacuum; *Fr.* Vide atmosphérique]. § ❸ *hava.* Aşağı yöndeki akımların etkisinde bulunan hava kesimi. *(Bu kesimde uçak, havasız bir deliğe düştüğü hissini verir; bu sebeple bu deyim kullanılır.)* [*ing.* Air-pocket; *Fr.* Trou d'air].

— **boynuzu**, *otom* .Hava filtresinin tutturulduğu karbüratördeki havanın giriş yolu. [*ing.* Air-horn].

— **bozmak**, *dey.* Gökyüzünü bulutlar kaplamak; Havada yağmur veya fırtına belirtileri gözükmek. [*ing.* Weather to become bad; Fr. Changer de bien mal *(en parlant du temps)*].

— **cereyanı**, ◘ Hava akımı.

— **çakmağı**, *fiz.* ◘ **Çakmak**[1].

— **çatlağı**, *ağ. iş.* Rüzgârlı ve sıcak havada bırakılan ağaçta uygun olmayan kuruma sonucu oluşan çatlama.

— **çeliği**, *met.* ◘ **Çelik.**

— **darbesi**, *mad. oc.* ◘ **Darbe.**

— **değişim sayısı**, *döş.* Kapalı bir yerin havasının bir saatte kaç kez değiştiğini belirten sayı.

— **değişimi**, *dey.* § ❶ meteor. Havanın kapanması ,açması, ısınması, soğuması gibi değişimlerin genel adı. [*Osm.* Tebeddüt-i hava, Tahavvülat-ı havaiye; *ing.* Change of weather; *Fr.* Changement de temps] § ❷ Hastalara, hastahaneden çıktıkları veya iyileştikten sonra bir süre çalışmamaları için verilen izin. [*ing.* Change of air; *Fr.* Changement d'air].

— **değiştirmek**, *dey.* İklimi değişik bir yere gitmek. [*ing.* To change the air. *Fr.* Changer d'air, aller en villégiature].

— **deliği**, § ❶ Bir şeyin içindeki havanın tazelenmesine yarayan delik. [*ing.* Air-inlet, air-intake; *Fr.* Aspirail, prise d'air, soupirail, ventouse]; § ❷ *hava.* Tepkili motorla donatılmış uçaklarda hareket cihazına havanın girmesini sağlayan delik. [*Ing.* Air-bump; *Fr.* Trou d'air]. § ❸ *inş.* (a) Bodrum ve mahzenlerdeki odalara hava vermek için yapının altındaki duvara açılan boşluk. [*ing.* Air-trap, air-hole; *Fr.* Soupirail]. ☆ *Eşanl.* **nefeslik, havalandırma deliği.** (b) Bir ocağı beslemek için aralarından dış hava giren alçı levhaların tümü. [*Ing.* Air-valve; *Fr.* Ventouse].(c) Bir sobayı besleyen havanın girmesini sağlayan küçük kafes. [*ing.* Air-valve; *Fr.* Ventouse]. § ❹ *met.* Döküm kalıplarına açılan küçük boyutlu deliklerden her biri. *(Bu deliklerden kalıpta bulunan hava ile, madenin kalıp kumuyle tepkimesinden ileri gelen veya katılaşma sırasında madenden giderilen gazlar çıkar).* [*ing.* Riser ,air-gate; *Fr.* évent, cheminée]; § ❺ *biy.* Bataklık selvisi *(Taxodium distichum* ve diğer bazı bataklık ağaçları gibi bitkilerin köklerinden dışarı çıkan dikine uzantılar. *(Bu uzantılar havaya kadar uzanarak su içinde yaşayan köklerin solunumunu sağlar).* [*ing.* Pneumatophore; *Fr.* Pneumatophore]; § ❻ *şapkacılık.* Geçirimsiz bir şapkanın yan tarafına başın hava alması için açılmış küçük delik. [*Fr.* Ventouse]. § ❼ *term.* Bir ocağın ızgarası altında hava debisini değiştirmeye yarayan küllük kapısındaki ayarlanabilir açıklık. [*Ing.* Air-chamber; *Fr.* Ventouse].

— **deliğini ayarlamak**, *sil.* Yanmalı tapada delinmesi gereken yeri belirlemek. [*Ing.* To regulate the air-hole; *Fr.* Régler l'évent].

— **depoları**, *den.* Hava tulumbalarını çalıştırmadan torpidoya icabında hava sevketmek için kullanılan ve yekdiğeriyle iştiraki bulunan içerileri hava ile dolu üstüvanelerdir. [*Ing.* Air receivers; *Fr.* Réservoir d'air].

— **deposu**, ◘ **Depo.**

—, **desteği**, *ask.* ve *ask. hava.* ◘ **Destek.**

— **direği**, *den.* Denizaltı gemilerinde yağ makineleriyle bölmelere dışarıdan taze hava almak için yapılan ve makine yerine kullanılan içerileri boş direkler.

— **direnci**, *otom.* Havanın kendi içinde hareket ettirilen bir cisme engel oluşu. [*Ing.* Air or wind resistance; *Fr.* Résistance de l'air].

— **dolabı**, *den.* ve *hava.* ◘ **Dolap.**

— **dolaşımı**, *coğr.* Yukarılara yükselip aşağılara inen, böylece dolaşım düzeni gösteren hava akıntıları [*Ing.* Atmospheric circulation; *Fr.* Circulation atmosphérique].

— **durumu**, *coğr.* Bir yerde meteoroloji şartlarının bütününe verilen ad. Başka bir deyimle, bir yerde belirli bir kısa süre içinde havaküre olaylarının gösterdiği durum. [*Osm.* Vaziyet-i havaiye, hava vaziyeti; *Ing.* Weather; *Fr.* Temps].

— **dümeni**, *tekn.* ◘ **Dümen.**

— **filosu**, *ask. hava.* Uçak, helikopter v.b. hava araçlarından meydana gelen filo. [*ing.* Air fleet; *Fr.* Flotte aérienne].

— **filtresi**, *otom.* Havada bulunan toz ve pisliklerin silindirin içine girmesini önlemek üzere, karbüratörün ikinci ağzında bulunan filtre. [*ing.* Air-filter; *Fr.* Filtre à air] ◘ *ŞEKİL: 421.* — **OTOMOBİL**; *ŞEKİL: 398.* — **MOTOR I.**

— **fişeği**, *tekn.* ◘ **Fişek.**

— **fotoğrafı**, *coğr.* Yeryüzünün bir parçasının havadan uçakla geçilerek alınmış resmi. Bu fotoğrafların yardımı ile bugün en iyi büyük ölçekli haritalar çizilmektedir. [*Ing.* Air photo, air image; *Fr.* Photographier aérienne].

— **fotoğrafı etüdü**, *trm.* Bir sahanın uçakla alınmış hava fotoğraflarını incelemek suretiyle yapılan açımsama yöntemi.

— **frenl**, *hava.* ◘ **Aerodinamik fren.**

— **garı**, ◘ Havalimanı.

— **gazı**, ◘ **Havagazı.**

— **gemileri işletme teşkilâtı**, *hava.* Hava gemilerinin işletmesiyle doğrudan doğruya veya dolaylı olarak ilgili olan şahıs, teşkilât veya teşebbüs. [*ing.* Aircraft operating agency; *Fr.* Agence d'exploitation d'aéronefs].

— **gemisi**, *hava.* Tutunma ve tahrik şekli ne olursa olsun, havada ilerleyebilen her türlü araoın genel adı. [*Ing.* Airship, aircraft; *Fr.* Aéronef]. ◘ *ŞEKİL: 243.* — **HAVA GEMİSİ.**

— **gemisi bakım makinisti**, *hava.* Bir hava gemisinin bakım ve onarımını yapmaya yetkili makinist. [*Ing.* Aircraft maintenance engineer (or mechanic); *Fr.* Mécanicien d'entretien d'aéronefs].

— **gemisi dispeçeri**, *hava.* Hava yolu işleticisinin, sefere çıkacak hava gemisi mürettebatına sefer için gerekli bilgiyi vermekle görevli memuru. [*Ing.* Aircraft dispatcher; *Fr.* Dispatcher d'aéronef, agent d'opérations aériennes].

— **gemisi günleri**, *hava.* Bir hava gemisinin bir yılda kullanışa elverişli günlerinin toplam miktarı. *(Bu miktara normal bakım günleri dahil fakat, hava gemisinin satın alındığı tarihten servise konulduğu tarihe kadar geçen süre, büyük bir kaza veya revizyon ve tâdil sırasında geçen günler, hava gemisinin başkalarının emri altında bulunması veya kanun veya mevzuat dolayısıyle hükümetin kararıyle servise çıkarılmadığı günler hariçtir).* [*Ing.* Aircraft days; *Fr.* Jours d'aéronefs].

— **gemisi hareketleri**, *hava.* Hava gemilerinin aerodrom dahilinde emniyet şartlarına uyarak yaptıkları hareketlerin topu. [*Ing.* Aircraft movements; *Fr.* Mouvements d'aéronef].

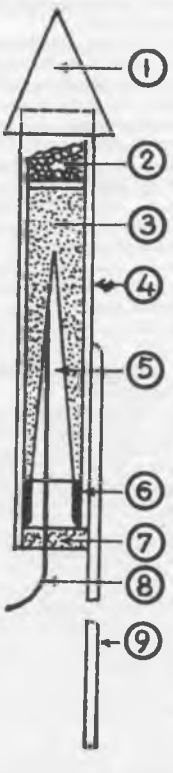

ŞEKİL: 242. — **HAVA FİŞEĞİ: (1)** Başlık. **(2)** Yük. **(3)** Barut hakkı. **(4)** Mukavva tübü. **(5)** Yakım hücresi. **(6)** Kil borusu. **(7)** Kâğıt tapa. **(8)** Fitil. **(9)** Kılavuz *(Güdücü)* çubuk.

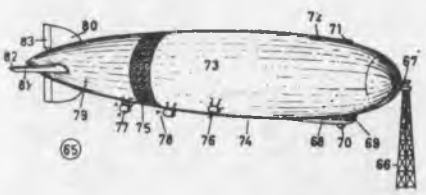

ŞEKİL: 243. — **HAVA GEMİSİ** *(Zeplin):* **66.** Hava gemisi bağlama kulesi *(Direği)* **67.** Kule bağlama mekanizması. **68.** Kompartımanlı yolcu sandalı. **69.** Pilot mevkili kontrol sandalı. **70.** İniş tamponu *(Havalı iniş tamponu).* **71.** Gözetleme platformu. **72.** Çürük gaz şaft kapağı *(Başlığı).* **73.** Hava gemisi gövdesi *(Teknesi) 74.* Dış kılıf *(Hava gemisi zarfı).* **75.** Gaz torbaları *(Gaz hücreleri)* **76.** Yan sandal. **77.** Arka sandal. **78.** Hava gemisi pervanesi *(Pervane, uskur).* **79.** Hava gemisi pupası. **80.** Kanat. **81.** Ördek *(Denkleştirici).* **82.** Elevatör (Yükseltici). **83.** Dümen.

— **gemisi istasyonu**, *hava.* Bir hava gemisinde bulunan radyo istasyonu. [*ing.* Aircraft station; *Fr.* Station d'aeronef].

— **gemisi kazası**, *hava.* Uçuş maksadıyle bir kimsenin hava gemisine binmesiyle bu kimsenin hava gemisinden inmesi arasındaki süre sırasında hava gemisinin işletilmesiyle ilgili bir olay olup, bu olay sırasında, hava gemisinin içinde veya dışında bulunan veya hava gemisine doğrudan doğruya veya buna bağlı bir cisme temastan dolayı herhangi bir kimse ölürse veya ağır surette yaralanırsa, veya bir hava gemisi esaslı bir şekilde hasara uğrarsa, hava kazası oldu denir. [*ing.* Aircraft accident; *Fr.* Accident d'aviation].

— **gemisi mevkii ve meteoroloji rasatları defteri**, *hava.* Hava gemisinin seferi sırasında geçtiği ve durduğu noktalarla karşılaştığı hava vaziyetlerinin kaydedildiği ve yetkili makamlar tarafından hazırlanmış seyir defteri. [*ing.* Aircraft position et d'observation meteorologique d'aeronef].

— **gemisi rasatı**, *hava.* Hava gemisinden yapılan rasat. [*ing.* Aircraft observation; *Fr.* Observation d'aeronef].

— **gemisi sertifikası**, *hava.* Bir hava gemisinin tipini, uçuşa elverişliliğini, imalât standartlarını tesbit bilgisini ihtiva eden resmî belge. [*ing.* Aircraft certificate; *Fr.* Certificat d'aeronef].

— **gemisi vericisi**, *hava.* Bir hava gemisinde bulunan bir verici radyo cihazı. [*ing.* Airborne transmitter; *Fr.* Emetteur de bord]

— **gezi**, *okç.* ◘ Gez[2].

— **giriş borusu**, *trm.* Ocak içine üfleyen bir makinenin hava gönderme borusu.

— **girişi**, *hava* Havalı motorlar, yani işlemeleri için havanın oksijenine ihtiyacı olan motorlarla donanmış uçaklar üzerinde bulunan ve motorun içine havayı alan delik. *(Hava girişi, tek olarak gövdenin başında* olabilir veya çift olarak gövdenin iki yanında ve kanat dibinde bulunabilir). [*ing.* Air -inlet; *Fr.* Prise d'air].

— **göstərisi**, *hava.* Havacılığın yeniliklerini halka veya alâkalı makamlara göstermek ve tanımlamak maksadıyle yerde ve havada yapılan hareketlerin bütünü. Bu gösriler millî veya milletlerarası ölçüde olabilir. [*Ing.* Air display; *Fr.* Manifestation aérienne].

— **gücü**, *ask ve ask. hava.* Bir devletin bir askerî, sivil, ticarî ve özel bütün havacılık kapasitesine verilen ad. *(Uçak alanlarında veya uçak gemilerinde üslenmiş bütün askeri uçaklar; bütün ticarî ve özel uçaklar, donatım ve bütün havacılık araç ve gereçleri ve bunları imal ederek arttıracak, geliştirecek, sanayi, bu deyimin kapsamına girer).* [*Ing.* Air-force; *Fr.* Aviation, armée de l'air].

— **hakkı**, *huk.* Eski hukukta, bir binanın yalnız zemine bitişik olmayan bir katı veya bir veya birkaç odası üzerindeki mülkiyet hakkı.

— **harbi**, *ask.* ◘ Harbi .

— **haritası**, *coğr. ve astr.* ◘ Harita.

— **hattı**, *bayınd. Şantiyelerde taşıyıcı kabloya desteklik eden sabit* veya hareketli iki direkten meydana gelir; Üzerinde dibinden veya devrilerek boşalan bir kepçeli araba dolaşır. Bu aygıt, köprü, asma köprü ve barajların yapılmasında çok elverişlidir. [*ing.* Overhead liner; *Fr.* Aérocâble].

— **haznesi**, iş ● *döş.* Pistonlu tulumbalarda akışı düzgünleştirmekte kullanılan, içi hava dolu hazne. [*ing.* Air-chamber; *Fr.* Ventouse]. § ❷ *mek.* Çeşitli alanlarda kullanılmak üzere, içinde basınçlı hava bulunan madenî silindir. *(Özellikle su cenderelerinde ve pompalama tesislerinde kullanılır).* [*ing.* Air - chamber; *Fr.* Ventouse].

— **hekimliği**, *tıp.* ◘ Hekimlik.

— **hoş**, Hepsi bir, nasıl olursa olsun: *İster şöyle olsun, ister böyle, bence hava hoş.* [*Fr.* N'importe, cela m'est égal].

— **hukuku**, *huk.* ◘ Hukuk .

— **ısıtıcısı**, *döş.* Havalandırma döşeminde havayı ısıtmakta kullanılan ısıtıcı. [*ing.* Air-heater; *Fr.* Réchauffeur d'air].

— **ışığı**, *hava* gemilerinin kanat ucu ve kuyruk gibi uç noktalarında bulunan ve sıra ile yanan vaziyet ışıkları. [*ing.* Aircraft light; *Fr.* Feu d'aeronef].

— **ışıklı**, *res.* Atelyenin pencerelerinden gelen ışıkla aydınlanan eşyadan yapılmayıp doğrudan doğruya gök ışığı altında bulunan şeylere bakılarak yapılan resimlere denir. *(Ressamlıkta impreşyonist mesleğinin zuhurundan evvel ressamlar doğrudan doğruya tabiata bakarak meşkler yaparlar ve bu meşklerden terkip ettikleri tabloları atelyelerinin ışığı altında izlerlerdi).* [*ing.* Open-air portrait; *Fr.* Plein-air].

— **ile ısıtma**, *döş.* Binaların içine borularla sıcak hava vermek suretiyle onları ısıtmak sistemi. *(Dışardaki temiz hava bir fırının ısıttığı saç levhalar üzerinden geçirilerek borularla odalara sevk edilir ve hususî menfezlerden binanın içine yayılır. Bu tarz ısıtma diğerlerinden daha idareli ise de sıcak sulu ve buharlı ısıtma tarzlarından fenadır.)* [*Osm.* Teshin bilhava; *Fr.* Chauffage à l'air]

— **ile yaylanma**, *otom.* Çelik yaylar veya lâstik kullanılan ve yaylanmalar gereken yerlerin bunlar yerine, bir basınca sahip hava basıncı ile donatılmaları.

— **indirme harekâtı**, *ask. hava* ◘ harekât.

— **irtibat subayı**, *ask.* Kara, deniz birlikleri ile hava kuvvetleri arasındaki iş birliğini sağlayan subay. [*ing.* Flying liaison officer; *Fr.* Officier de liaison aérien].

— **iyi (fena) esmek**, *dey.* Ortalıkta hal ve şartlar uygun *(ters)* gelmek.

— **kabarcığı**, Içi hava dolu kabarcık. *(ing.* Bubble; *Fr.* Bulle d'air].

— **kaçırmak**, *dey. (Nesneler hk.)* Içindeki havayı tutamayıp dışarıya vermek *(bırakmak).* [*Ing.* To blow, *(the air)* out; *Fr.* Chasser, expulser l'air].

— **kanalı**, *döş.* Havayı bir yerden başka bir yere iletmekte kullanılan kanal *(boru)* [*ing.* Air-duct; *Fr.* Canal de ventilation].

— **kapağı**, *döş.* Bir kanaldan geçen hava miktarını ayarlayan kapak. [*ing.* Damper, air door, air - flap, stranger; *Fr.* Soupape de reglage].

☆ *Eşanl.* **hava klapesi.**

— **kapağı motoru**, *döş.* Çeşitli hava kapaklarını açıp kapamada kullanılan özel motor. [*ing.* Damper-motor].

— **kapanmak**, *dey.* Gökyüzü bulutla örtülmek.

— **kapanması**, *dey.* Gökyüzünün bulutlarla kaplanması.

— **kapasitesi**, *trm.* Toprak tarla kapasitesinde iken toprakta mevcut hava miktarı. [*ing.* Air capacity].

— **kararmak**, *dey.* Akşam olmak, güneşin batmasıyle yarı karanlık bir hal almak. [*ing. (The sky)* To be darkened; *Fr. (Le ciel)* S'obscurcir].

☆ *Eşanl.* **sular kararmak.**

— **kazancı**, *dey.* Havadan, emeksizce elde edilen kazanç.

— **kesesi**, *zool.* (a) Kuşlarda, vücudun çeşitli yerlerinde bulunan ve akciğerle bağlı olan hava dolu boşluklar; (b) Birçok böceklerde trake boruları üzerinde yer almış olan hava dolu şişkinlikler. (c) Balıkların aşağı yukarı inip çıkmalarını sağlayan kese [*Osm.* Kîse-i havâiye; *ing.* Air-sac; *Fr.* Sac aérien]. ◘ *ŞEKİL: 47.* — **BALIK (iç yapısı).**

— **kestirmesi**, *coğr.* Belli bir süre için havanın ne durumda olabileceğini kestirme işi *(Hava, kestirmeleri çoğunca geniş bölgeler, ülkeler içinde, hava haritalarından faydalanılarak yapılır. Havanın daha yüksek katları üzerine de hava bakımından bilgi edinilerek hava kestirmeleri yapılır)* [*Osm.* Istidlâl i hava, tahmin-i hava; *ing.* Weather forecast; *Fr.* Prévision du temps].

— **keşfi**, *ask.* ve *ask. hava.* Düşmanın kara, deniz ve hava kuvvetlerinin hareket ve faaliyetlerini sürekli olarak göz altında bulundurmak, sanayi, ulaştırma, v.b. savaş potansiyelini tesbit etmek, köprü, boğaz ve ulaştırma merkezleri gibi kritik yerlerinin son durumlarını öğrenmek amacıyle, havadan, uçak, balon, helikopter, uydu ve benzeri uçucu araçlarla yapılan keşfe verilen ad. [*ing.* Air reconnaissance; *Fr.* Reconnaissance aérienne].

— **kilidi**, *otom.* Sıvı devresinde sıvının normal dolaşımına müdahale eden hava kabarcığı. [*ing.* Air-lock; *Fr.* Bouchon d'air].

— **konşimentosu**, *hava.* Bir hava gemisine konulan yük mukabili yükü gönderene verilen evrak; Malların uçakla sevkedilmek üzere teslim alındığını gösteren belge. [*ing* Air-way bill, air-mail receipt; *Fr.* Lettre de transport].

☆ *Eşanl.* **hava nakliye makbuzu.**

— **koridoru**, *hava.* Bazı şartlar altında taşıtların izlemek zorunda oldukları coğrafi şekilde belirtilen ve radyo elektrik farlarla donatılmış yol. [*ing.* Air-route; *Fr.* Route aérienne, voie aérienne].

— **korsanlığı**, ◘ Uçak.

— **korunması**, *ask. ve ask. hava.* Havadan yapılacak hücumlara karşı korunma. [*ing.* Air-defence, air raid protection; *Fr.* Defense (anti) aérienne, passive]

— **körüğü**, § ❶ *den.* Yüksek hava tazyikiyle istim tutan kazanlarda dıraftı arttırmak için kullanılan körükler. § ❷ *trm.* Bir buhar kazanının ızgarası altına, bir gazojene basınçlı hava göndermeye yarayan âlet. [*ing.* Blower; *Fr.* Insufflateur].

— **kurusu ağaç**, *ağ. iş.* Hiç bir zorlayıcı etken olmadan, ağacın açık havada olabileceği kadar kurumuş hali.

— **kuvvetleri**, *ask,* ve *ask. hava.* Silâhlı kuvvetler içinde havada savaşmak, deniz ve hava kuvvetlerini bütün gücüyle desteklemek ve ülkenin havadan savunulmasını sağlamak için uçak, helikopter, balon ve benzeri araçlarla, bunlarla ilgili yer hizmetlerinden ve tesislerinden kurulan askerî hava sınıf ve silâhlarının tümüne verilen ad. [*ing.* Air forces; *Fr.* Forces aériennes].

— **kuvvetlerine yardım vergisi**, *huk.* Gelir vergisinden evvel, kazanç vergisi sistemi içinde hava kuvvetlerine yardım amacı ile maaş ve ücretlerden belli oranlarda alınan dolaysız vergi. [*Osm.* Tayyare resmi].

— **küre**, ◘ Havaküre.

— **kütlesi**, *meteor.* Uzun zamandan beri aynı hava şartları içinde bulunduğundan dolayı içinde büyük yatay sıcaklık ve nem değişiklikleri bulunmayan bir hava parçası. Yatay yönde aşağı yukarı homogen olan geniş hava kümesi. [*ing.* Air mass; *Fr.* Masse d'air].

— **jeneratörü**, *mad. oc.* Rüzgârla işleyen motor.

— **limanı**, ◘ Havalimanı.

— **manivelası**, *den.* Torpito atıldığı zaman da tüyup içindeki damak aracılığıyle torpito makinesine hava sevkeden hareket valfını açan manivelâ.

— **mektubu**, *post.* Uygun şekilde katlanmış ve yapıştırılmış bir kâğıt yaprağından ibaret olup bu şekilde boyutları posta kartlarınınki kadar olmak üzere özel olarak yaptırılan mektuplardır. [*ing.* Aerogramme; *Fr.* Aérogramme],

☆ *Eşanl.* **aerogram.**

— **metrosu**, *biy.* Yeraltından değil de köprü, teleferik veya putrel üzerinden geçen metro tiplerine verilen genel ad. [*ing.* Aerial railway; *Fr.* Métro aérien].

— **meydanı**, *hava.* ◘ Havaalanı.

— **motoru**, *mek.* Hava ile çalışan motor. [*ing.* Air engine, aero-engine, aeroplane motor; *Fr.* Aéromoteur].

— **muharebesi**, *ask. ve ask hava.* ◘ Hava harbi.

— **nakil vasıtası**, ◘ Uçak

— **nakliyatı**, *huk.* Bir bedel karşılığı hava ulaştırma araçları veya bir hava nakliye müteşebbisi tarafından yapılan yolcu veya ticaret eşyasının taşınması. *(Bu nakliye milletlerarası antlaşmalar ve ayni zamanda her devletin kendi iç kanunlarıyle düzenlenmiştir.)* [*Ing.* Aerial transportation; *Fr.* Aérien].

— **nakliyat raporu formları**, *hava.* Talimat ve cetvellerden ibaret olan hava nakliyat raporu formları hava nakliyatının çeşitli ekonomik yönleriyle ilgili konularda bilgi toplamak için ICAO tarafından hazırlanmış formlardır. [*Ing.* Air transport reporting forms; *Fr.* Formulaires de transport aérien]

— **nakliyat şirketleri umumi mesajı**, *hava.*

işleticilerden yer ayırtma amacından başka maksatlarla yolladıkları mesajlar [*ing.* General airline operating agency message; *Fr.* Messafe general des agences d'exploitation].

~ **nakliye makbuzu.** ◘ **Hava konşimentosu.**

~ **odası,** *otom.* Hava ile şişirilmiş daire şeklinde kauçuk boru olup bir subapla kapatılmış, otomobil lastiğinin içine jantın üzerine yerleştirilmiştir. Esnekliği dolayısıyle, iç lâstikler yaylanmanın önemli bir rüknünü sağlar. [*ing.* Air tube; *Fr.* Chambre à air].

~ **ordusu, çevrimi,** *ask.* ◘ **Çevrim.**

~ **otobüsü,** *hava.* Çok miktarda yolcu taşıyabilmek için yapılan büyük uçak. [*ing.* Aerobus, air-liner; *Fr.* Aérobus].

~ **oylum çizimi,** *san.* ◘ **Hava perspektivi.**

~ **oyunu,** *ikt.* Bir mal fiyatının yükseleceği umuduyle o maldan, sözde ileride teslim alınmak üzere, bir parti satın almak ve vakit gelince bu malın pahalanıp ucuzladığına göre fiyat ayrımını satıcıdan almak veya ona ödemek şeklinde girişilen bir çeşit talih oyunu. [*Ing.* Speculation; *Fr.* Spéculation].

~ **örtüsü,** *ask.* ve *ask, hava.* Kumandanlığın düşmanın atışlarına karşı koymak istediği bir bölge üzerinde av uçakları filolarını «*havalandırma*» eylemi.

~ **parası,** *huk.* Ticaret veya oturmak için ayrılmış gayrimenkullerde, kiracının, tespit edilen kiradan ayrı olarak vermek zorunda bırakıldığı toplu para. *(Bir yere kiracı olarak girilirken bir defa verilir, hiçbir kayda geçmez. Kanunların korumadığı bir taleptir.) (Türkiye'de özellikle mesken alanında görülen bu işlem, kanunca yasaklanmıştır. Ancak bazı kira sözleşmelerinde ve kapıcılık işlemlerinde gayrikanunî olarak bu bedelin ödendiği görülmektedir).* [*ing.* Lump sum required by a landlord because the legal rent is low; *Fr.* Pas de porte].

☆ *Eşanl.* **peştemallık, şerefiye.**

~ **parkı,** *ask.* ve *ask hava.* Uçakların veya havacılık malzemesinin durduğu yer; hava malzemesinin depolama birimi. *(Hava parkları ihtisaslaştırılmıştır; bölgesel uçak parkları, ulaştırma malzemesi parkları, yer malzemesi parkları v.b.)* [*ing.* Balloon-park; *Fr.* Parc aérostatique].

~ **payı,** § ❶ Darlığa düşmemek için gereğinden çokça bırakılan yer. § ❷ *bayınd.* Köprü altında bırakılan boşluk. [*ing.* Freeboard; *Fr.* Franc- bord]. § ❸ *sil.* Genel olarak, bir barut hakkını ateşleyecek olan ağızotunun alevinin geçmesi için yapılan küçük delik. [*Ing.* Flash-hole; *Fr.* Event].

~ **perçini,** *den.* Maden levha, posta, kemere ve praçolları birbirine eklemek veya tespit etmekte kullanılan perçinlerin sivri başını, basınçlı hava ile çalışan çekiçle dövüp genişleterek yapılan perçin.

~ **perspekifi,** *san.* Bakanın gözü ile bakılan nesne arasındaki hava tabakasından doğan etkileri işleyen perspektif. [*ing.* Aerial perspective; *Fr.* Perspective aerienne].

~ **piyade eri,** *ask. ve ask. hava.* Uçuş meydanları veya hava ordusu kuruluşlarının savunması veya korunmasına mahsus birliklere mensup er. *(Tabur ve bölüklerde toplanan hava piyade erleri, otomatik piyade silâhları ve hafif zırhlı araçlarla donatılmıştır.)* [*ing.* Air infantryman; *Fr.* Soldat d'infanterie d'air].

~ **piyadesi,** *ask.* Hava indirme harekâtında, büyük ulaştırma uçakları ve planörlerle taşınan kara birlikleri. [*ing.* Air infantry; *Fr.* Infanterie d'air].

~ **pompası,** *tekn.* ◘ **Pompa.**

~ **postası,** *hava.* Herhangi bir hava gemisiyle taşınan posta. [*Ing.* Air-mail; *Fr.* Poste aérienne].

~ **postası nakliye ücretleri,** *hava.* Milletler arası hava postasının taşınması için bir posta idaresi tarafından diğerine ödenen miktar. [*Ing.* Airmail transportation charges; *Fr.* Tarifs des transports de la poste aerienne].

~ **raporları,** *hava.* Meteoroloji istasyonları tarafından muntazam toplanıp teletayp veya radyo ile uçaklara veya yer tesislerine verilen bilgi. [*Ing.* Weather reports; *Fr.* Raports meteorologiques]

~ **raspası,** *den.* Maden aksam üzerindeki pas, kabarcık, karıncalanma ve boyayı raspa etmek *(kazımak)* ve yüzeyi temizlemek işinde kullanılan ve basınçlı hava ile çalışan raspa ile yapılan raspa eylemi.

~ **sağırlığı,** *hava.* Motor tecrübesi veya normal çalışması dolayısıyle kulakların uzunca bir zaman veya sık sık tekrarlanan aralıklarla oldukça şiddetli gürültülere uğraması sonucunda işitme duygusunun geçici veya daimî olarak kaybolması. [*ing.* Aviation deafness; *Fr.* Surdité aerienne].

~ **sahası,** *huk.* Hak konusu olabilen hava bölgeleri. *(Bu konu daha çok devletlerin hâkimiyet hakları bakımından önemlidir. Devletler bu sahadaki hâkimiyet haklarını çok dikkatle koruyorlar. Uçakların aynı zamanda bir harb aracı oluşu devletleri hava sahasında hâkimiyetlerini çok sıkı korumalarına sebep olmaktadır.)* [*ing.* Air-Space; *Fr.* Espace aérien].

~ **savaşı,** ask. ◘ **Hava harbi.**

~ **savunma araçları,** *ask.* ve *ask. hava.* Havadan yapılan saldırılara karşı vatan toprağının korunmasında kullanılan araçların tümü. [*Ing.* Means of air-defence; *Fr.* Moyens de defense aerienne].

~ **savunma subayı,** *ask.* ve *ask. hava.* Hava savunması konusunda görevli karargâh subayına verilen ad. [*ing.* Air defence officer; *Fr.* Officier de defense aerien].

~ **savunması,** *ask.* ◘ **Hava korunması.**

~ **serbestileri,** *hava* (a) Bir devletin arazisi üzerinden yere inmeksizin uçup geçmek imtiyazı; (b) Trafikten başka maksatlarla inmek imtiyazı: (c) Hava gemisinin uyrukluğunu taşıdığı devletin arazisinden almış olduğu yolcu, posta ve yükü indirmek imtiyazı; (ç) Hava gemisinin uyrukluğunu taşıdığı devletin arazisine gidecek yolcu, posta ve yükü indirmek imtiyazı; (d) Herhangi diğer bir üye devletin arazisine gidecek, yolcu, posta ve yükü almak imtiyazı ve herhangi bir üye devletin arazisinden gelen yolcu, posta ve yükü indirmek imtiyazı. *(Milletlerarası hava nakliyatı sözleşmesi, Chicago 1944).* [*ing.* Freedoms of the air; *Fr.* Libertés de l'air].

~ **servisi,** *hava.* ◘ **Hava ulaştırması.**

~ **seyrüsefer kolaylıkları,** *hava.* Hava seyrüseferlerini kolaylaştırmak maksadıyle kurulmuş bikın, renç v.b. gibi tesisler. [*ing.* Air navigation facilities; *Fr.* Installations et services de navigation aerienne].

~ **seyrüseferi,** *hava.* Bir hava gemisini bir noktadan diğer bir noktaya götürmek ve her an yerini tâyin edebilmek tekniği. [*Ing.* Air navigation; *Fr.* Navigation aerienne].

~ **seyrüseferi radyo kolaylığı,** *hava.* Bir hava gemisini bir noktadan diğer bir noktaya götürmek ve her an yerini tâyin edebilmek için kullanılan radyo tertibat ve donatımı. [*Ing.* Radio aid to air navigation; *Fr.* Aide radio à la navigation aérienne].

~ **seyrüseferine yardımcı tesis,** *hava.* Bir hava gemisini bir noktadan diğer bir noktaya götürmek ve her an yerini tâyin edebilmek için kullanılan yardımcı tertibatı ve donatım. [*ing.* Aid to air navigation; *Fr.* Aide à la navigation aerienne].

~ **sıkıştırıcısı,** *ağ. iş.* Vernik, boya v.b. gereçlerin işlere püskürtülerek sürülebilmesi için gerekli basınçlı havayı sağlayan araç.

~ **sigortası,** *hava. huk.* ◘ **Sigorta.**

~ **silâhları,** *ask.* Havada, denizde ve karada düşman saldırısına karşı savunmada ve hedeflerini tahrip etmede hava kuvvetlerinin kullandığı değişik türdeki silâhlara verilen ad. *(Genellikle uçaklarda bulunan makineli tüfek, top, roket, füze ve atom, hidrojen, kobalt, yangın çıkarıcı bomba, napal v.b. bombalar).*

~ **siltometresi,** *trm.* Bir hava akımı vasıtasıyle bir sediman nümunesini farklı büyüklükteki zerrelere ayıran ve bu zerreleri hacim veya ağırlık olarak ölçen âlet.

~ **soğutması,** *otom.* Sıcaklık yayan bir yanmalı motorda soğutucu etki yapan faktör. [*ing.* Air-cooling; *Fr.* Refroidissement par l'air].

~ **supapı,** *otom.* Bir hava ile soğutmalı motorun soğuk havası veya bir motorun hava yakıt karışımına olan ihtiyacını gideren araç. [*Ing.* Air valve, blast, damper plate; *Fr.* Soupape à air, soupape atmosphérique].

~ **süzgeci,** *otom.* Motora veya hava kompresörüne giren havayı tozdan arıtmak ve süzmek için kullanılan bir cihaz. [*ing.* Air filter; *Fr.* Filtre à air].

☆ *Eşanl.* **hava filtresi.**

~ **şartları,** *hava,* Belirli bir saha veya yolda, rüzgâr, bulut ve görüş gibi meteorolojik faktörlerin durumu. [*Ing.* Weather conditions or meteorological conditions; *Fr.* Conditions météorologiques].

~ **şırıngası,** *tıp.* Girtlak, burun delikleri veya herhangi bir boşluğa, hava veya ilâç püskürtmeye yarayan aygıt. [*ing.* Insufflator, throat-sprayer, nose - sprayer; *Fr.* Insufflateur].

~ **tahmini,** *meteor.* Belli bir süre için havanın ne durumda olabileceğini kestirme işi. [*Ing.* Weather forecast; *Fr.* Prévision du temps].

~ **tahmin dosyası,** *hava* Bir uçuş için hava gemisi kumandanına verilen meteoroloji dokümanları. [*Ing.* Forecast folder; *Fr.* Dossier de prévision].

~ **tahmin merkezi,** *hava* Hava raporlarının toplanıp hava tahmin raporlarının hazırlandığı ve dağıtıldığı merkez. [*Ing.* Forecast centre; *Fr.* Centre De prévision].

~ **tahmin raporu,** *astr.* ve *hava.* Yeryüzünde veya serbest havada belirli bir zaman aralığı içinde ve verilen bir alan içinde meydana geleceği tahmin edilen gelecek meteoroloji şartlarını veren rapor. [*ing.* Forecast *Fr.* Prevision].

~ **tahmincisi,** *hava.* Hava tahminleri ve diğer meteoroloji bilgisini vermekle yükümlü meteorolog. [*ing.* Forecaster; *Fr.* Prévisionniste].

~ **taşı,** *meteor.* ◘ **Havataşı.**

~ **tebdili,** ◘ **Hava değişimi.**

~ **tehlikesi işareti,** *hava.* Havayoluyle gelebilecek herhangi bir tehlikeyi gösteren işaret. [*ing.* Air raid alarm].

~ **temizleyici,** *döş.* ◘ **Hava süzgeci.**

~ **torbası,** *zool.* Hidralarda bulunan ve hayvanın yüzmesine ve su içinde seviye değiştirmesine yarayan içi bir gaz dolu torba şeklinde bir yapı. [*ing.* Float; *Fr.* Pneumatophore].

~ **trafiği,** *hava.* (a) Bir aerodromun manevra sahasında uçan veya işleyen bütün hava gemileri; (b) Dünyanın herhangi bir noktasında seyreden hava gemilerinin topu; (c) Havacılık haberlerini kapsayan bir yayın. [*ing.* Air traffic; *Fr.* Circulation aerienne].

~ **trafik kontrol müsaadesi,** *hava.* Bir hava gemisi için belirtilen şartlar dahilinde harekete geçmesi için, bir trafik kontrol grupu tarafından verilen müsaade. [*ing.* Air traffic control clearance; *Fr.* Autorisation du contrôle de la circulation aérienne].

~ **trafik kontrol talimatı,** *hava.* Bir hava gemisinin uçusuna belirli bir sekilde devam etmesi veya geciktirmesi için hava trafik kontrolu tarafından verilen tâlimat. [*ing.* Air traffic control instructions; *Fr.* Instruction du contrôle de la circulation aérienne].

~ **trafik kontrolörü,** *hava.* Yetkili makam tarafından hava trafik kontrolunu yapmakla görevlendirilmiş lisans sahibi şahıs. [*ing.* Air traffic controller; *Fr.* Controleur de la circulation aerienne].

~ **trafik kontrolu,** *hava.* Hava trafiğinin emniyet ve düzenini sağlamak için yerden ve rilen talimâtın topu; [*ing.* Air traffic control; *Fr.* Contrôle de la circulation aerienne].

~ **treni,** *mek.* ◘ **Tren.**

~ **tugayı,** *ask hava.* ◘ **Tugay.**

~ **tutması,** *hava.* Hava gemisinin uçuşu sırasında hızın artması veya eksilmesi sonucunda bulantı, kusma, korku, renk solması, terleme ve halsizlik şeklinde beliren rahatsızlık. [*Ing.* Airsickness; *Fr.* Mal de l'air]

~ **tümeni,** *ask. ve ask. hava.* ◘ **Tümen.**

~ **ulaştırması,** *coğr.* Hava yoluyla yolcu, yük, posta eşyası taşınması işi. [*Osm.*

Münakalât-ı havâiye; *Ing.* Air communication; *Fr.* Service aérien].

~ **ülkesi**, *hava.* Hava boşluğunda hak mevzuu olabilen saha. Bir devletin anavatanı,, müstemlekeleri ve bunlara civar karasuları üzerindeki hava o devletin hava ülkesidir. [*Ing.* Air-space; *Fr.* Espace aérien].

~ **üssubayları kurulu**, *ask.* ve *ask. hava* Taktik hava üssü, kıta ve hava üssü, hareket hava üssü v.b.

~ **üssü**, *ask. ve ask. hava.* (a) Askerî havacılıkla ilgili plan ve hareketlerin düzenlendiği askerî merkez. Bir veya birden çok hava birliğinin üslendiği askerî alan; (b) *teşm. yol.* Askerî uçak birliklerini göreve hazırlamak için gerekli olan araçların tümü. [*Ing.* Air-base; *Fr.* Base aérienne].

~ **vermek**, § ❶ Bir şeyin içine hava sıkmak. [*Ing.* To give air, to blow air; *Fr.* Insuffler de l'air, donner de l'air, aerer]. § ❷ Hastanın akciğerini işlemez bir duruma getirmek için akciğer zarını hava ile doldurmak. [*Ing.* To fill with air, to aerate *(the lungs)*; *Fr.* Insuffler, inspirer].

☆ *Eşanl.* **havalandırmak**.

~ **yakıt oranı**, *otom.* Yakıtın ağırlık bakımından karbüratördeki hava karışımının oranı. [*Ing.* Air fuel ratio].

~ **yastığı**, *mek.* Çevresinden çok az miktarda hava kaçan sert veya yumuşak gömleklerden sınırlanmış bir veya daha çok sayıda boşluğa vantilatörlerle üflenen düşük basınçlı hava ile sağlanan ve destek vazifesi gören sistem. [*Ing.* Air bed, air bumper; *Fr.* Matelas à air, matelas pneumatique]

~ **yemek** *(gemi hk.) den.* Denizde şiddetli fırtınaya tutulmak. *(Denizcilikte böyle bir fırtına anlatılırken havanın geliş yönüne göre, baştan hava yemek, kıçtan hava yemek, bordadan hava yemek gibi deyimler kullanılır).*

~ **yer kontrol radyo istasyonu**, *hava.* Belirli bir sahadaki hava gemilerinin işletme ve kontroluna ait muharebeyi yönetmek sorumluluğunu yüklenmiş havacılık telekomünikasyon istasyonu. [*Ing.* Air-ground control radio station; *Fr.* Station radio de contrôle air-sol].

~ **yer muharebesi**, *hava:* Hava ile istasyonlar veya yerdeki mevkiler arasında yapılan karşılıklı muharebe. [*Ing.* Air ground communication; *Fr.* Communication air-sol].

~ **yığınları**, *coğr.* Yatay bir uyum gösteren yaygın bir hava yığını, Geniş bir alanda, her seviyede, her yerinin aşağı yukarı bir oluşu bu hava yığınının doğal yapısındandır. Bununla ilgili olarak kutup havası, Evkator havası, muson havası gibi havalar ayırt edilir. [*Ing.* Air masses; *Fr.* Masses d'air].

~ **yıkayıcı**, *döş.* Havayı temizlemekte ve nemlendirmekte kullanılan duş. [*Ing.* Air washer, water spray].

~ **yolculuğu**, *coğr.* Hava yoluyla bir yerden bir başka yere gitmek. Hava yolculuğu türlü büyüklükteki uçaklarla yapılır. Bugün hava yolculuğu dünyanın her yanında çok yayılmıştır. [*Ing.* Aerial voyage; *Fr.* Voyages aériens].

~ **yolları**, *huk.* Hava taşıtlarının uçuş sırasında izlemeye zorunlu oldukları yollar. *(Her* devlet ülkesi içinde dilediği yerleri yasak *bölge ilân edebilir ve uçaklar için hava yolları tayin edebilir. Devletlerin kendi havalarına hâkimiyeti, devletler hukukunda kabul edilmiş bir esastır).* [*Ing.* Air-lines *(routes,* ways); *Fr.* Lignes aériennes].

~ **yolu**, *hava.* ◘ **Havayolu**.

~ **yuvarı**, *fiz.* ve *astr.* ◘ **Havaküre**.

~ **zabıtası**, *huk.* Hava gidiş gelişlerinde memleket güvenliği bakımından alınması gerekli tedbirleri alan ve uygulayıp izleyen zabıta. [*Ing.* Air-police; *Fr.* Police-aérienne]

hava.alanı, b.i. Uçakların iniş ve kalkışını sağlamak için özel şekilde düzenlenen ve uçakları uçuşa hazırlamak için gerekli alt yapıları kapsayan arazi. *(Havaalanında, iniş ve kalkış pistleri, uçak park yerleri, bakım,, tamir ve kontrol atelyeleri, yolculara ayrılmış bütün servisleriyle hava garı v.b. bulunur.* [*Ing.* Airdrome, air field, flying - ground; *Fr.* Aérodrome]. ☆ *Eşanl.* **hava meydanı**. ◘ **Havalimanı**; ◉ **yedek** ~, İneceği havaalanının kullanılır durumda olmaması halinde bir uçağın iniş yapabileceği havaalanı. [*Fr.* Aérodrome de dégagement]. ◉ **ışıklandırma kolaylıkları ve tesisleri**, *hava.* Bir hava alanının geceleri emniyetli kılınması maksadıyle yerleştirilmiş ışıklandırma tertibatı. [*Ing.* Airport lighting facilities; *Fr.* Installations lumineuses d'aéroport] ◉ ~ **kolaylıkları ,tesisleri ve servisleri**, *hava.* Bir hava alanında hava seyrüseferine yardımcı tesisler ve hava yolu işletmesi için gerekli donatım ve servisler. [*Ing.* Airport facilities; *Fr.* Installations et services d'aéroport]. ◉ ~ **ından hava meydanına mesafe**, *hava.* Hava yolunu kontrol eden hükümet makamları tarafından tayin edilen ve tarifedeki iki durak noktası arasındaki mesafenin kilometre cinsinden ifadesi. Böyle bir makam mevcut olmadığı takdirde hava alanından hava alanına mesafe hava yolu tarafından tayin edilir. [*Ing.* Airport-to-airport distance; *Fr.* Distance d'aéroport à aéroport à aéroport]. ◉ ~ **ları tarifeleri**, *hava.* Hava alanlarının iniş, kalkış, park ve hangar kolaylıklarının kullanılması ve alâkalı ücretlerin tarifeleri. [*Ing.* Airport tariffs; *Fr.* Tarifs d'aéroports].

havacı, i. § ❶ (a) Hava kuvvetlerine bağlı asker; (b) Özel okullarda eğitilip yetiştirilen uçucu personel, uçma araçlarıyle çalışmayı iş edinen kimse: *Son yıllarda Türk havacıları çoğaldı.* [*Ing.* Airman, flight-officer, pilot; *Fr.* Pilote, aviateur]. ☆ *Eşanl.* **uçucu**. § ❷ Hava taşıtlarında görevli kimse; § ❸ *esk.* Okçulukta okların düştüğü yeri kontrol eden kimse. [*Ing.* Referee who watched the place where the arrow fell, in archery].

havacılık,-ğı, i. § ❶ (a) Havacının yaptığı iş; (b) Havada uçma tekniği. [*Ing.* ve *Fr.* Aviation]. § ❷ Hava seferlerini ve bu konuyla ilgili teknikleri inceleyen bilim dalı: *Havacılık kürsüsü.* [*Ing.* Aeronautics; *Fr.* Aéronautique]; (b) Aerodinlerle hava seferleri düzenleme tekniği: [*Ing.* ve *Fr.* Aviation; (c) Aerodinlerin yapımını ve incelemesini konu alan teknik; [*Ing.* ve *Fr.* Aviation. (d) Hava ulaşımını kapsayan her şey: *Türk havacılığı;* [*Ing.* ve *Fr.* Aviation] ◉ **askerî** ~, Askerî amaçlar için kullanılan havacılık. *(Bazı ülkelerde askerî havacılığa özel adlar verilir: Türk Hava Kuvvetleri, Royal Air Forces /İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri/, Air Forces/ Amerikan Hava Kuvvetleri/, Luftwaffe/ Alman Hava Kuvvetleri/]* [*Ing.* Military aviation; *Fr.* Aviation militaire]. ◉ **destek havacılığı**, *ask. hava.* ◘ **Destek**; **genel** ~, Askerî veya ticarî olmayan her çeşit havacılık. *(Genel havacılık, amatör havacılık, spor havacılığı, tarım havacılığı, v.b.'den meydana gelir).* [*Ing.* General aviation; *Fr.* Aviation générale]. ◉ **ticarî** ~, Yolcu ve eşya ulaşımında kullanılan uçakların, tesislerin ve personelin tümü. [*Ing.* Commercial aviation; *Fr.* Aviation commerciale].

~ **bîkını**, *hava.* Arazi üzerinde belirli bir noktayı göstermek için devamlı olarak veya inkitalarla bütün azimutlardan gözüken havacılık yer ışığı. [*Ing.* Aeronautical beacon; Fr. Phare aéronautique].

~ **elektroniği**, ◘ **Aeroelektronik**.

~ **haberler servisleri**, *hava.* Havacılık haberlerinin toplanması, yayınlanması ve dağıtılmasından sorumlu bir devletin servisleri [*Ing.* Aeronautical information services; *Fr.* Services d'information aéronautique].

~ **haritası**, *hava.* Hava seyrüsefer icaplarını karşılamak maksadıyle hazırlanmış olan ve arzın bir kısmını ve bu kısmın üzerindeki yapıları ve ârızaları gösteren bir harita. [*Ing.* Aeronautical chart; *Fr.* Carte aéronautique].

~ **ışıkları**, *hava.* Yetkili makam tarafından konulan ve hava seyrüseferine yardımcı nitelikte olan bir ışıklı işaret. [*Ing.* Aeronautical lights; *Fr.* Feux aéronautiques].

~ **idarî mesajı**, *hava.* Havacılıkla ilgili resmî makamların yolladığı mesajlar. [*Ing.* Aeronautical administrative message; *Fr.* Message administratif aéronautique].

~ **istasyonu**, *hava.* Havacılık seyyar servisinde hava gemisi istasyonlarıyle bağlantı sağlayan yer istasyonu. Bazı hallerde havacılık istasyonu gemilere yerleştirilebilir. [*Ing.* Aeronautical station; *Fr.* Station aéronautique].

~ **klimatolojisi**, *hava.* Çeşitli bölge ve yerler için meteorolojik tarif ve istatistikleri, havacılık bakımından sağlayan klimatoloji kolu. [*Ing.* Aeronautical climatology; *Fr.* Climatologie aeronautique].

~ **radyo seyrüsefer servisi**, *hava.* Hava gemilerinin faydalanması için kurulmuş olan ve mevki ve yönü tâyine veya seyrüsefer sırasında engelleri tesbite yarayan bir radyo servisi. [*Ing.* Aeronautical radionavigation service; *Fr.* Service de radionavigation aéronautique].

~ **sabit istasyonu**, *hava.* Havacılık sabit servisinde bir istasyon. [*Ing.* Aeronautical fixed station; *Fr.* Station fixe aéronautique].

~ **sabit servisi**, *hava.* (a) Herhangi bir havacılık sahasında kullanılmak üzere belirli sabit noktalar arasında kurulan telekomünikasyon servisi; (b) Hava seyrüseferi, uçuşlara hazırlık ve uçuşların emniyeti için bilgi yayınlamak maksadıyle kurulan sabit bir servis; *Fr.* Service fixe aéronautique].

~ **seyyar servis**, *hava.* Hava gemileri istasyonları ile havacılık istasyonları veya hava gemileri istasyonları arasında bir radyo haberleşme servisi. [*Ing.* Aeronautical mobile service; *Fr.* Service mobile aéronautique].

~ **seyyar «OR» servisi**, *hava.* Millî ve milletlerarası sivil hava yolları boyunca yapılan uçuşlara doğrudan doğruya alâkalı haberleşmelerden ayrı ve herhangi bir havacılık istasyonu ile bir hava gemisi arasında yapılan haberleşmeler servisi. [*Ing.* Aeronautical mobile «OR» service; *Fr.* Service mobile aéronautique de la catégorie «OR»].

~ **seyyar «R» servisi**, *hava.* Millî ve milletlerarası hava yolları boyunca yapılan uçuşlarla doğrudan doğruya ilgili ve herhangi bir havacılık istasyonu arasında yapılan haberleşmeler servisi. [*Ing.* Aeronautical mobile «R» service; *Fr.* Service mobile aéronautique de la catégorie «R»].

~ **telekomünikasyon defteri**, *hava.* Bir havacılık telekomünikasyon istasyonunun faaliyetinin kaydedildiği defter. [*Ing.* Aeronautical telecommunication log; *Fr.* Registre des télécommunications aéronautiques].

~ **telekomünikasyon istasyonu**, *hava.* Havacılık telekomünikasyon servisindeki bir istasyon. [*Ing.* Aeronautical telecommunication station ;*Fr.* Station de télécommunication aéronautique].

~ **telekomünikasyon teşkilâtı**, *hava.* Havahangi bir havacılık amacıyle kurulan bir telekomünikasyon servisi. [*Ing.* Aeronautical telecommunication service; *Fr.* Service des télécommunications aéronautiques].

~ **telekominikasyon teşkilâtı**, *hava.* Havacılık telekomünikasyon servisindeki bir istasyonu veya istasyonları işletmekten sorumlu bir teşkilât. [*Ing.* Aeronautical telecommunication agency; *Fr.* Agence de télécommunication aéronautique].

~ **toksikolojisi**, *hava.* Bir hava gemisinde egzost gazları, yangın söndürücüleri, benzin, yağ, buz kırıcı sıvıları, soğutucu sıvılar, elektrik tesislerinin ısınması ve taşınan yük ve bagajdan doğan zehirleyici maddelerin İnsanlar üzerinde zararlı etkilerini inceleyen havacılık hekimliği dalı. [*Ing.* Aviation toxicology; *Fr.* Toxicologie aérienne].

~ **yayın servisi**, *hava.* Hava seyrüseferi ile ilgili bilgileri vermek için kurulan bir radyo yayın servisi. [*Ing.* Aeronautical broadcasting service; *Fr.* Service de diffussion de renseignements aéronautiques].

~ **yer ışığı**, *hava.* Hava seyrüseferine yardım etmek üzere, bir hava gemisinin üzerinde bulunan ışıktan başka herhangi bir

ışık. [*Ing.* Aeronautical ground light; *Fr.* Feu aéronautique à la surface].

hava.cıva /havacı:va/, b.i. § ❶ *bot.* ◘ **Havacıvaotu**. § ❷ Tüylü boya, yer ineği. § ❸ s. *arg.* Değer ve önemi olmayan, boş: *Bu iş havacıva.* [*Ing.* Trifles, worthless words, nonsense; *Fr.* Vain,-vaine, frivole, futile, creux, vide]. ☆ *Yak .anl.* **yalgın** *(mecaz)*, **serap, vâhi, boşuna, yararsız, nafile, beyhude, heba, yersiz, abes, saçmasapan, saçma, zırva, abuksabuk, insicamsız, temelsiz, esassız, faraziye, ersiz, mânasız, bimana, malâyani, fasafiso, pestenkerani, fos, kof, temelsiz, fiyasko**

~ **merhemi**, Havacıva otuyle yapılan ve belirtilmelerde, ezik ve çürüklerde kullanılan merhem. [*Ing.* Ointment of alkanet].

hava.cıva.otu, b.i. *bot.* Iki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Hodangiller *(Boraginaceae)* familyasından, Avrupa'da ve Türkiye'de Kuzey Anadolu bölgesinde yetişen, 10-30 sm. yüksekliğinde çok yıllık otsu bir bitki. Yaprakları büyük, ovat, almaşık dizilişli ve stipulasızdır. Mavi veya firfiri renkli çiçekleri dalların ucunda evvelâ sık, çiçekler açmaya başladıkça gevşeyen sinsinuslar halinde toplanmıştır. Meyva nukstur. Kökün kabuk kısmında kırmızı bir boya maddesi olan alkannin *(=anchusin)* ile az miktarda alkannan ve bir mum bulunmaktadır. Kökler *(Radix Alkannae)* kabız özelliklerinden dolayı, bazı bağırsak hastalıklarına karşı kullanılmaktadır. Köklerden elde edilen kırmızı boya şekerleri ve likörleri boyamakta, bazı merhem ve dudak boyalarına renk vermekte kullanılır. Laboratuarlarda indikatör olarak da istifade edilmektedir. Eskiden çok kullanılan, fakat sentetik boyaların bulunması ile halen önemini oldukça kaybetmiş bulunan önemli bir boya maddesidir. [*Lat. Alkanna tinctoria; Ing.* Alkanet; *Fr.* Orcanette, Alkanna].

havada, z. § ❶ *hava.* Bir hava gemisinde bulunan. [*Ing.* Airborne; *Fr.* A bord, de bord]. § ❷ *dans.* Belirli bir figürün, ayakların yerden kesilerek yapılacağını *(bir bacağın havaya kaldırılması veya havada bir figür çizmesi)* göstermek için bale okullarında kullanılan terim. [*Fr.* En l'air]. ☆ *Eşanl.* **yerde.**

~ **boşaltma**, *hava.* Uçuş sırasında bir hava gemisini hafifletmek maksadıyle yük, posta, bagaj ve akaryakıtının atma işi. [*Ing.* Jettisoning; *Fr.* Vidange en vol, largage].

~ **kalmak**, Yerden yüksekte bulunmak: *Masa'nın bir ayağı kısa olduğundan havada kalıyor.*

havadan, s. ve z. § ❶ Hava yoluyle. [*Ing.* By air, by airmail; *Fr.* Par avion, par la voie des airs]. ☆ *Eşanl.* **uçakla.** § ❷ *mec.* Emeksiz, açıktan, bedavadan: *Havadan para kazanıyor.* [*Ing.* For nothing, without any efforts; *Fr.* Pour rien]. § ❸ Boş, değersiz: *Havadan sözler.* [*Ing.* Worthless; Fr. Futile, vain,-vaine, creux,-euse, vide, frivole, futile].

~ **ağır hava gemisi**, *hava.* Uçuş sırasındaki kalkma kuvvetini aerodinamik kuvvetlerden alan hava gemisi. [*Ing.* Heavier-than air aircraft; *Fr.* Aérodyne].

~ **atmak**, *dev.* Uydurmak, yalan söylemek.

~ **fotoğraf**, *hava.* ◘ Hava fotoğrafı.

~ **hafif hava gemisi**, *hava.* Havanın kaldırma kuvvetiyle havada tutunabilen her hava gemisi. [*Ing.* Lighter-than air aircraft; *Fr.* Aérostat].

~ **korunma**, *ask.* ◘ **Hava korunması.**

~ **nakil**, *hava.* ◘ Hava nakli.

~ **sıvıyı püskürtme**, *hava.* Bitkilerin böcek ve hastalıklardan korunması maksadıyle hava gemilerinden yapılan sıvı püskürtmesi. [*Ing.* Crop spraying; *Fr.* Épandage aérien].

~ **sudan**, *dey.* «*Önemsiz, küçük şeyler ve konulardan*» anlamında kullanılır.

~ **taşıma**, *ask.* Bazı askeri birlikleri uçak, planör veya helikopterle bir yerden bir yere götürme.

~ **toz püskürtülmesi**, *hava.* Bitkilerin böcek ve hastalıklardan korunması maksadıyle hava gemilerinden yapılan toz püskürtülmesi. [*Ing.* Crop dusting; *Fr.* Pulvérisation *(des recoltes)*].

~ **yere muhabere**, *hava.* Hava gemisinden yerde bulunan istasyon veya mevkilere tek taraflı yapılan haberleşme. [*Ing.* Air to ground communication; *Fr.* Communication dans le sens air-sol].

havadar /hâvâdâr/, s. *Osm.* < *Ar. hava* + *Fars. -dâr.* Havası bol, etrafı açık, temiz hava alabilen. [*Ing.* Airy, having plenty of air; *Fr.* Exposé à l'air, aéré].

☆ *Eşanl.* **yeleken, yeleç, temiz havalı.**

☆ *Karş.* **havasız, izbe.**

havadarlık,-ğı, i. Havadar olma durumu. [*Ing.* Airiness; *Fr.* Situation aérée].

havadis /havadis/, ç. i. *Osm.* < *Ar. hâdise*'nin çoğulu. § ❶ Herkesin veya oldukça büyük bir kalabalığın ilgiyle karşılaya bileceği haberler: *Bu gazete doğru havadis verir.* [*Ing.* News; *Fr.* Nouvelles]. ☆ *Eşanl.* **söylenti, muştu, müjde, uçar, salık, şayia, rivayet, sava, pevam.** § ❷ Yeniden yeniye olan haller. § ❸ Hadiseler, olaylar. [*Ing.* Events; *Fr.* Evenements].

~ **kumkuması**, *dey.* ◘ **Haber taşıyan.**

~ **tellâlı**, *dey.* Dedikodu yayıcıları.

~ **yaymak**, *dey.* Işittiği bir olayı kontrol etmeden etrafa bildirmek.

havadisçi /havâdisçi/, i. *Ar.* ve *T.* Havadis toplayan kimse.

havadislendirmek /havâdislendirmek/, f. *Ar.* ve *T.* Havadis kılığına koymak.

hava.gazı,-nı, b. i. § ❶ *kim.* Kömürün damıtılmasıyle elde edilen gaza, su gazı eklenerek elde edilen ve yakılarak ışık veya ısı sağlanan karışım *(gaz)*; karışım oranı % 70 taş kömürü gazı, % 30 su gazıdır. [*Ing.* Town gas air gas, city gas, carburetted gas, blue water gas, hydrogen gas domestic gas; *Fr.* Gaz de ville, gaz à l'air, gaz d'eclairage]. ☆ *Eşanl.* **fakir gaz, jeneratör gazı, gazojen gazı, maden kömürü gazı.** § ❷ *arg.* Boş lâf, önemsiz şey: *Dediklerin havagazı.* [*Ing.* Empty words; *Fr.* Vaines paroles, paroles creuses]. § ❸ *tekn.* Gaz fabrikalarında ve kokhanelerde üretilen veya işlenen ve bir dağıtım şebekesiyle tüketicilere gönderilen gaz. [*Ing.* Town gas; *Fr.* Gaz de ville].

~ **fırını**, ◘ Fırın.

~ **ibiği**, Işık vermede kullanılacak havagazı borusunun ucuna takılan âlet. [*Ing.* Gas-burner; *Fr.* Bec de gaz]. ☆ *Eşanl.* **havagazı memesi.**

~ **yakmacı**, *kim.* ◘ **Gaz ibiği.**

havaî /havaî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Havaya ait; hava halinde; hava ile ilgili; havada bulunan: *Havaî alâmetler, havaî hayvanlar, Havaî hat.* [*Ing.* Aerial, atmospheric; *Fr.* Aérien,-enne, aeriforme, atmosphérique]. § ❷ Gökyüzü renginde: *Havaî mavi, Havaî atlas.* [*Ing.* Sky blue; *Fr.* Azuré]. § ❸ Hoppa: *Bu çocuk pek havaî.* § ❹ Değersiz, boş: *Havaî sözler.* [*Ing.* Vain, futile, frivolous; *Fr.* Vain,-vaine, frivole, futile, creux,-euse, vide]. § ❺ *arg.* Hileli zar. [*Ing* Loaded dice]. § ❻ *demir.* Havada gerili halde bulunan ve bir makas kumanda kulesinden çıkan transmisyon tellerinin niteliği.

~ **fişek**, *fişekç.* ◘ **Fişek.**

~ **gedik**, *huk. esk.* ◘ **Gedik.**

~ **hat**, § ❶ *telekom.* Genellikle demiryolu boyunca dikilen direklere gerilmiş telgraf veya telefon telleri. [*Ing.* Overhead line (-cable); *Fr.* Circuit aérien, aérien]. § ❷ *tekn.* Maden kömürü gibi maddeleri bir yerden bir yere taşımak için kurulan donanım. [*Ing.* Aerial railway, overhead drive]. § ❸ Elektrik enerjisini bir yerden bir yere taşımaya yarayan iletken tel. [*Ing.* Aerial cable, aerial line, aerial wire].

~ **hisse**, *mal. esk.* Osmanlı devletinde zeamet, sipahi ve tımar sahiplerine verilen ek paylar.

~ **telgraf**, *telekom.* Kol hareketleriyle veya ışıklı işaretlerle gönderilen telgraf. [*Ing.* Aerial telegraph; *Fr.* Télégraphe aérien].

~ **top**, *esk.* Osmanlı ordusunda, havan topuna verilen ad .

havaice, s. Hoppaca.

havaîlik,-ği /havâîlik/, i. Havaî olma hali. havaîce davranış, hoppalık. [*Ing.* Frivolity, flippancy, fancifulness; *Fr.* Frivolité, légèreté, irrévérence].

havaîyât,-tı, /havâîyât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. esk.* Boş ve değersiz iş ve sözler: *Esaslı bir işte çalışamayarak ömrünü havaiyat ile geçiriyor.* [*Ing.* Trifles, futilities].

☆ *Karş.* ciddiyet.

hava.küre, b.i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *astr.* ve *coğr.* ◘ **Atmosfer.** § ❷ Yüksekliği 76 sm. ve tabanı 1 sm. kare olan bir civa sütununun asağı yukarı 1 kilo 33 gr. gelen ağırlığı olup basınç birimi olarak kullanılır: *Yirmi havaküre basıncı.* ◉ **alt ~,** *meteor.* Yerküre ile üst havaküre arasında yer alan, ortalama 12 km kalınlığında atmosfer tabakası. [*Ing.* Troposphere; *Fr.* Troposphère]. ☆ *Eşanl.* **troposfer.** ◉ **üst ~,** *meteor.* Ortalama 12 ile 20 km arasındaki yükseltide yer alan atmosfer tabakası. [*Ing.* Stratosphere; *Fr.* Stratosphère]. ☆ *Eşanl.* **stratosfer.**

~ **dağıtması**, *astr.* Havanın ışığı dağıtması olayı. [*Ing.* Atmospheric dispersion; *Fr.* Dispersion atmosphérique].

~ **ışıkları**, *astr.* Hava yuvarının elektromagnetik dalgalara yaptığı bozucu etki yüzünden alıcılarda duyulan ışıklar. [*Ing.* Whistling, whistling atmospherics; *Fr.* Sifflеurs, sifflements].

~ **katmanı**, *astr.* Sıcaklık, yoğunluk gibi özellikleri bakımından birbirinden farklı olan, çeşitli yüksekliklerdeki hava katlarından her biri. [*Ing.* Atmospheric layer; *Fr.* Couche atmosphérique].

havalandırıcı, i. § ❶ *arıc.* Balın buharlamasını hızlandırmaya, sıcaklığı düsürmeye, peteğin havasını yenilemeye yarayan bir hava akımı yaratacak şekilde kovanın giriş yerinde kanatlarını çırpan arı. [*Fr.* Ventileuse, ventillateuse]. § ❷ *tekn.* Bir yerin sürekli ve tabiî olarak havalandırılmasını sağlayan cihaz veya düzen. [*Ing.* Ventilator; *Fr.* Aérateur].

havalandırılma, i. Havalandırmak eylemi. ◉ **hububatın ~sı**, *ikt.* Kızışmamasını sağlamak için, hububatın, karıştırılarak hava ile temasa geçirilmesi.

havalandırma, i. § ❶ Havalandırmak işi. [*Ing.* Ventilation, airing, aeration, aerification; *Fr.* Aération, ventilation aérage]. § ❷ *mad. oc.* Galeriler, kuyular ve işletme şantiyelerinde yeraltı hava dolaşımı. [*Ing.* Ventilating, ventilation; *Fr.* Aérage]. § ❸ *tekn.* Dış şartlar ne olursa olsun, bir yere dışarıdan verilen havayı veya bu yerin iç havasını değiştirmek için yapılan işlemlerin bütünü. ☆ *Eşanl.* **klimatizasyon.** [*Ing.* Climatization; *Fr.* Climatisation, conditionnement climatique d'ambiance]. § ❹ *dok.* Boyadan çıkan bir kumaş veya ipliği parlatmak için üzerine hava gönderme. [*Fr.* Évent]. § ❺ *döş.* Kapalı bir yerin havasını değiştirerek yenileme. [*Ing.* Ventilation; *Fr.* Ventilation, aération]. ◉ **baş aşağı ~,** *mad.* ◘ Baş. ◉ **statik ~,** *tekn.* Sıcak hava ile soğuk hava arasındaki yoğunluk farkına dayanan havalandırma sistemi. [*Ing.* Static ventilation, static aeration; *Fr.* Aération statique].

~ **bacası**, ◘ Baca.

~ **bölmesi**, *inş.* ◘ **Bölme.**

~ **çerçevesi**, *inş.* ◘ **Çerçeve.**

~ **galerisi**, *mad. oc.* Yeraltı lokallerinin havalandırılmasına yarayan oluk. [*Ing.* Break off].

~ **havuzu**, *döş.* Pis suya bol havanın karıştırdığı havuz. [*Ing.* Aerating tank, aeration basin].

~ **penceresi**, *ağ. iş.* Havalandırmayı sağlamak için, pencerenin üst bölümünde bırakılan boşluğa takılan ve genellikle yatay yönde dönerek açılan küçük pencere. [*Ing.* Ventilation window].

~ **tertibatı**, *tekn.* ◘ **Havalandırıcı**[2].

havalandırılmak, ösz. f. Havalandırmak eylemine konu olmak.

havalandırmak, f. § ❶ Havalanmasını sağlamak. [*Ing.* To air, to ventilate; *Fr.* Aérer]. § ❷ Açıkhavaya çıkarmak: *Elbiseyi havalandırmak.* [*ing.* To aerate, to expose to the air; *Fr.* Aérer, exposer à l'air, éventer]. § ❸ Kapalı bir yerin havasını tazelemek: *Bir maden ocağını, bir hastahane salonunu havalandırmak.* [*ing.* To purify the air (of), to ventilate; *Fr.* Aérer, ventiler]. § ❹ *dok.* Boyamadan sonra, oksijenin etkisini genişletmek amacıyla, her tarafının iyice hava alabilmesi için bir kumaşı silkelemek [*Ing.* To air; *Fr.* Éventer les étoffes].

havalanma, i. § ❶ Hava alma, havası değiştirilme: *Odanın havalanması.* [*Ing.* Ventilation, climbing up *(as a plane)*; *Fr.* Action de s'aérer]. § ❷ Havaya kalkmak eylemi: *Uçağın havalanması.* [*ing.* Take-off; *Fr.* (Avion) envol].

havalanmak, f. § ❶ Temiz hava almak, havası değiştirilmek: *Ev bugün havalanmalı, Oda hergün havalanmalı.* [*ing.* To be aired, to take in air; *Fr.* S'aérer, prendre l'air]. § ❷ Havaya kalkmak uçmak: *Uçak havalandı.* [*ing.* To fly; *Fr.* Envoler]. § ❷ Havada dalgalanmak: *Bayrak havalanıyor.* [*Ing.* To wave; *Fr.* Flotter]. § ❸ *mec.* Hoş görülmeyen yollara sapmak, beğenilmeyen davranışlarda bulunmak: *Bu kız bugünlerde çok havalandı.* § ❸ Yerinde duramaz hale gelmek.

havale /havâle/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *(Bir işin görülmesini bir şeyin alınmasını veya verilmesini)* başka birine bırakma, ısmarlama: *İşleri size havale ediyorum, Aylığını bana havale etti. Dilekçemi defterdarlığa havale ettiler.* § ❷ Banka, postane ve benzerlerinin aracılığıyle gönderilen para: *Aybaşında havaleyi postaneye yatıracağım, Posta havalesiyle birine para göndermek.* [*ing.* Remittance, transfer, order; *Fr.* Ordre de payement, mandat]. § ❸ *patol.* Gebelerde ve küçük çocuklarda bazan görülen bir çeşit komayı andıran, çırpınmalı hastalık. [*Ing.* Infantile convulsions, infantile eclampsia; *Fr.* Eclampsie infantile]. § ❹ Bir yerden başka bir yerin içine bakılabilmesi uygunsuzluğu: *Karşıkı evin bahçemize olan havalesini nasıl kesmeli?* § ❸ Bir yerle olan görünüşü önlemek için oraya çekilen perde: *Tahta havale.* § ❻ *inş.* Bir bina veya duvarın diğer binaya hâkim olması ve içine bakması. § ❼ Bir bina veya inşaat kısmının önüne onu örtmek ve görünmesine engel olmak üzere çekilen yüksek duvar veya tahta perde. § ❽ Aşırı *(fazla)* yükseklik. § ❾ *ikt.* Amir tarafından verilen çifte yetki. [*Ing.* Assignment; *Fr.* Ordonnancement, assignation, consignation, remise, mandat]. § ❿ *huk.* (a) Bir kimsenin *(muhil)* kendi hesabına diğer birine *(muhalün leh)* para veya kıymetli evrak veya başka bir misli eşyayı vermeye üçüncü kişiyi *(muhalün aleyh)* yetkili kılması; (b) *esk.* Bir borcun bir zimmete geçirilmesi. § ⓫ *kadın doğum.* Gebe veya doğurmakta olan kadınlarda görülen çoğu zaman koma ile beraber çırpınma krizleri şeklinde gelen hastalık hali. [*ing.* Eclampsia; *Fr.* Eclampsie puerpérale]. § ⓬ *teşk. tar.* Devletin mülkleriyle ilgili paraları toplayan görevli. ⊙ **banka ~ si**, *ikt.* ◘ **Banka.** ~ **çekmek**, Banka veya postadan para çekmek. Arsanın etrafını bir duvarla çevirmek. [*Ing.* To draw a money order *(from bank or post-office)*]

~ **düzenleme**, *post.* Posta servisleriyle gönderilmek istenen bir paranın miktarını, alıcısını, göndericisini bildirmeye mahsus formülün gönderici tarafından doldurulması. [*Osm.* Havale tanzim etme; *ing.* Issue of a money order; *Fr.* Emission d'un mandat].

~ **emri**, *ikt.* Belirli bir tutarın *(havaleyi yapan)* tarafından *(namına havale yapılana)* ödenmesi için *(havaleyi ödeyecek kimseye)* yazılan ödeme emri. [*Ing.* Money order; Post-office order; *Fr.* Mandat de poste, mandat postale].

~ **etmek**, *dey.* § ❶ Devretmek; Bir şeyin alınmasını, yapılmasını bir kimseye bırakmak: *Bu işi bana havale edebilirsin.* § ❷ *(Kılıç, bıçak, kargı gibi şeyler)* Çekip saldırmak. § ❸ Yollamak: *Evrakı genel müdürlüğe havale ettiler.* [*Ing.* To send; *Fr.* Envoyer].

~ **göndermek (yollamak)**, *dey.* Postane, banka ve benzerleri aracılığıyle birine para ödenmesini sağlamak: *Posta ile 200 liralık bir havale gönderdim (yolladım).* [*ing.* To remit, to send a money order; *Fr.* Envoyer un mandat de poste].

~ **yapan**, *tic.* İhale eden, havale eden. [*Osm.* Muhil; *Ing.* Assignor, transferer; *Fr.* Cedant,-ante].

havaleli /havâleli/, s. § ❶ Havalesi olan. [*Ing.* High and somewhat overhanging, unusually high *(load)*; *Fr.* Volumineux,-euse]. § ❷ Gereğinden çok yüksek olup insana üstüne yıkılacak duygusunu veren: *Bu dolap pek havaleli, hoşuma gitmedi.* [*ing.* Too big; *Fr.* Trop grand].

~ **yük**, Dikey olarak çok yer kaplayan ağır yük.

havale name /havalename/, b.i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Posta, banka v.b. ile para gönderilirken gönderenle alacak olanın adları ve paranın miktarı yazılıp para ile birlikte yatırılan kâğıt. [*Ing.* Money order, order for payment; *Fr.* Mandat de poste, Mandat postale].

havalı, s. § ❶ Şöyle veya böyle havası olan: *Güzel havalı bir gün, Fena havalı bir gün.* § ❷ İyi *(temiz)* hava alan: *Havalı bir oda, Havalı bir yer.* [*Osm.* Havadar; *Ing.* Airy, exposed to the air, breezy; *Fr.* Aéré,-ée, bien aeré]. § ❷ Havalanmış, aklı havada yaramaz, baştan çıkmış: *Bu çocuk bugünlerde pek havalı.* § ❹ Yerinde duramayan: *Havalının biri.* § ❸ Çekici, alımlı, cazibeli; Gözalıcı, hoşa gidici: *Havalı bir elbise, Havalı kadın.* [*Ing.* Attractive, charming, fascinating, alluring, enchanting; *Fr.* Charmant,-ante, attirant,-ante].

~ **çekiç**, *mad. oc.* ◘ **Çekiç.**

~ **pres**, *ağ. iş.* Hava ile şişirilen lastik torbaları, iş üzerindeki girinti ve çıkıntılara uyarak sıkma yapan özel kaplama yapıştırma aracı.

~ **soğutucu**, *sny.* Kuvvetli bir hava dolaşımıyle sıvıları soğutmakta kullanılan ısı değiştiricisi. [*Ing.* Air-cooler; *Fr.* Refroidisseur à air].

~ **termometre**, *fiz.* Italyan bilgini Galileo Galilei'nin yaptığı termometre *(sıcaklıkölçer)*. Yeryüzünde yapılan ilk termometredir. Bugün pratik hayatta kullanılmamaktadır. [*Ing.* Pneumatic thermometer; *Fr.* Thermometre pneumatique].

~ **tiyatro**, *tiy.* Işık, dekor uyumu ve yöntem ile ilk görünüşte seyirciyi etkileyen tiyatro.

havalık,-ğı, i. § ❶ Yeraltı katlarına ve kalelerdeki kapalı oda ve zindanlara hava ve ışık vermeye yarayan yarık şeklinde açılmış küçük pencereler. [*Osm.* Nefeslik; *ing.* Vent; *Fr.* Soupirail]. ☆ *Eşanl.* hava deliği. § ❷ *inş.* (a) Kanalizasyon tesisatında; pis su borularının açık hava ile bağlantısını sağlayan boru parçası; (b) Kanalizasyon borularında boşaltma yapılabilmesi için gerekli havayı taşıyan ve sifonlardaki yedek suyun kanalizasyona boşalmasını önleyen boru. ⊙ **birleşik ~**, *döş.* ◘ **Birleşik.** ⊙ **bölüm havalığı**, *döş.* ⊙ **bölüm.** ⊙ **dolaşık ~**, *döş.* ◘ **Dolaşık.**

~ **kolonu**, *döş.* Pis su kolonunun en üstteki bağlantı yerinden çatı üzerine kadar çıkan bölümü. [*Ing.* Main soil and waste vent].

havali /havâlî/, i. *Osm.* < *Ar. havl.* Çevre, yöre, dolay, bölge. [*Ing.* Neighborhood, vicinity, surrounding, environs, suburbs; *Fr.* Environs].

☆ *Yak. anl.* **muhit, etraf, civar, mıntıka.**

hava.limanı, b.i. (a) Bir şehir veya bölgeye bağlı havayolu ulaşımı için gerekli teknik ve ticarî kuruluşların bütünü; (b) Bu alt yapının yerleştirilmesi, işletilmesi ve geliştirilmesi ile görevli kurum: *Yeşilköy hava limanı.* [*Ing.* Airport; *Fr.* Aeroport].

havan, i. *Osm.* < *Fars.* *hâven* > *hâvân* > *hâvân.* § ❶ İçinde bir şey dövüp ufalatmaya yarayan, ağaç, taş, plastik veya madenden yapılan kap. [*Ing* Pound-mortar; *Fr.* Mortier]. § ❷ Eskiden tütün kıyma makinesi; Ağzına bağlı satırı vardır: *Havanda kıyılmış tütün.* [*Ing.* Cutter; *Fr.* Hachoir]. § ❸ *sil.* ve *ask. esk.* Yalnız üst kısımlarına yapılacak etki ile tahribi istenilen hedefler için büyük açılarla yapılan ve üstün ateş gücüne sahip (45°-90°) kısa namlulu top. [*Ing.* Mortar, howitzer; *Fr.* Mortier]. § ❹ *fişekç.* İçine çukur delikler oyulmuş büyük ağaç kütüğü. *(XIX yüzyıldan önce bu deliklerin içinde. kara barutun bileşimine giren maddeler tokmaklarla dövülerek ufalanırdı).* [*Ing.* Mortar; *Fr.* Mortier]. ⊙ ~ **da dövmek**, *ecz.* ◘ **Dövmek.** ⊙ ~ **da su dövmek**, *dey.* Boşuna uğraşmak. [*Ing.* To carry coals to Newcastle *Fr.* Porter de l'eau à la mer]. ⊙ **deneme ~ ı**, ◘ **Deneme topu.** ⊙ **elektrik ~ ı**, *elek.* Elektriksel bir boşalımın ısı değerini gösteren âlet. *(Havanın dibinde bulunan eter bir kıvılcım ile ateşlenir; havan ağzının ucuna kemikten veya fildişinden bir bilya konur; gazların ani gelişmesinden dolayı, bilya havaya uçar).* [*Ing.* Electric mortar; *Fr.* Mortier électrique]. ⊙ **piyade ~ ı**, Ilk kademedeki piyade, süvari veya tank birliklerinin yakın muharebeye katılmalarını sağlayacak yeterliğe sahip, hafif ve kullanışlı destek silâhı. [*Ing.* Infantry mortar; *Fr.* Mortier d'infanterie]. ⊙ **siper ~ ı**, 1914-1918 yıllarında büyük çaplı ve kısa menzilli havanlara verilen isim. [*Ing.* Trench mortar; *Fr.* Mortier de tranchée].

~ **dövücünün hınk deyicisi**, *dey.* Başkasına yardım edecek veya cesaret verecek gücü olmadığı halde öyle görünüp yardakçılık edenler hakkında söylenir. [*Ing.* One who, to curry favor, agrees with all that another says].

~ **eli**, Havanda istenilen şeyleri dövmeye yarayan sap seklinde, ağırca, tahta, taş veya madenden tokmak. [*Ing* Pestle; *Fr.* Pilon].

~ **topu**, *ask.* ◘ **Havan**[3].

Havana, b.i. *Isp. habana.* § ❶ Küba'nın baskenti. [*Ing.* Havana; *Fr.* Havane]. § ❷ Havana şehrinde yapılan sigara ve puro. [*Ing.* Havana; *Fr.* Havane]. § ❸ *mod.* Açık kestane renk.

Havanalı, s. ve i. § ❶ Havana ile ilgili, Havana'ya özgü. [*Ing.* Havanan; *Fr.* Havanais,-aise]. § ❷ Havana'da yaşayan veya Havana halkından olan *(kimse)*. [*Ing.* Havanan; *Fr.* Havanais,-aise].

~ **köpeği**, ◘ **Köpek.**

hava.ölçer, b.i. Hava basıncını ölçmeye yarayan cihaz. [*Ing.* Aerometer; *Fr.* Aéromètre].

☆ *Eşanl.* **aerometre.**

havari /havârî/, i.ç: **havâriyyûn.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Yardımcı; § ❷ Hz. Isa'nın öğüt ve inançlarını yaymak işiyle ödevlendirmiş olduğu on iki çömezine verilen ad. [*Ing.* Apostle; *Fr.* Apôtre]. § ❸ *(Geniş anlamda)* Bir öndere bağlı olup onun düşünce, kanış veya inanışlarını yaymak işine kendini veren kimse. [*Ing.* Apostle; *Fr.* Apôtre].

havas /havâs/, ç.i. *Osm.* < *Ar. hass ve hassa* > *havâss. esk.* § ❶ Nitelikler, özellikler; § ❷ *sosy.* Eskiden kendini halktan ayrı ve üstün sayan ve kendisinde bir çeşit ayrıcalık gören yurttaş sınıfı. [*Ing.* High bred; *Fr.* De haute naissance]; ☆ *Karş.* **avam.** § ❸ *folk.* Eskiden bazı hastalıkları iyileştirmek için okunan dualar.

havâs /havâs/, i. *Osm.* < *Ar. hassa*'nın çoğulu.

havasız, s. *Ar. ve T.* § ❶ Hiç havası olmayan, [*Ing.* Airless; *Fr.* Privé d'air, renfermé; § ❷ Havası iyi veya yeterli olmayan. [*Ing.* Stuffy, badly ventilated; *Fr.* Lourd, -e, étouffant,-ante, accablant,-ante].

havasızlık,-ğı, i. § ❶ Hava yetersizliği; § ❷

Havası bozulma durumu: *Kahvenin havasızlığından bunaldım.* [*Ing.* Stuffiness, airlessness, lack of fresh air, being void of air.; *Fr.* Manque d'air].

hava.taşı, b.i. *astr.* Uzaydan yeryüzüne düşen taş, göktaşı. [*Ing.* Aerolite, aerolith; *Fr.* Aérolithe].

hava.treni, b.i. ◘ Tren.

havayiç /havâyiç/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Muhtaç olunan şeyler, vazgeçilemez maddeler: *Şeker de ekmek gibi havayiçtendir.* [*Ing.* Necessities, provisions; *Fr.* Nécessités].

havayla.yaşantı, b.i. Serbest hava veya oksijen içinde gelişebilen mikroorganizmaların yaşama durumu. [*Osm.* Müteayyiş-i bil-hava; *Ing.* Aerobiosis; *Fr.* Aérobiose].

☆ *Eşanl.* **aerobioz, aerobi**.

hava.yolu, b.i. § ❶ Hat uçaklarının geçişi için belirlenen güzergâh; § ❷ *hava.* (a) Milletlerarası bir hava servisi işleten veya teklif eden bir hava nakliyatı teşebbüsü. *(Milletlerarası Sivil Havacılık Anlaşması, Chicago 1944, Madde 96 C);* (b) Anlaşmanın madde 96 sında ifade edildiği gibi, milletlerarası hava servisi işleten veya teklif eden bir hava nakliyatı teşebbüsü. [*Ing.* Airline; *Fr.* Ligne aérienne].

— **hostesi**, *hava,* ◘ **Hostes**.

— **işletme teşkilâtı**, *hava.* Hava gemilerinin işletilmesini kontrolden müteşebbis teşkilât veya ajans. [*Ing.* Airline operating agency; *Fr.* Agence d'exploitation d'une entreprise de transports aériens].

— **nakliye pilotu**, *hava.* Tarifeli hava nakliyatında birinci pilot vazifesi görebilen pilot. [*Ing.* Airline transport pilot; *Fr.* Pilot de ligne].

— **posta geliri**, *hava.* Havayolları *(veya bir hava nakliyatı işletmesi)* tarafından posta taşınmasından dolayı temin edilen para. [*Ing.* Airline mail pay; *Fr.* Rémunération postale aux entreprises de transport aériens].

— **şubesi**, *hava,* Bir havayolu *(veya bir hava nakliyatı işletmesi)* sisteminin, muhasebe ve idarî kontrol maksadıyle ayrı bir tesekkülmüs gibi mütalâa edilen kısmı. [*Ing.* Airline division; *Fr.* Division d'une entreprise de transports aériens].

hava.yuvarıᵃ, b.i. *meteor.* ◘ **Atmosfer**.

have, i. *Fr. havee, mad. oc.* (a) Uzun ayak işletme sisteminde kömürün kazıldığı alan; (b) Bir kazı vardiyasında, kazıya devam ederek alınan yol. *(Uzunayakta, kazı havesi, havalandırma havesi, dolgu havesi, göçük havesi gibi birbirine paralel yollar açılır).*

hâver /häver/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Güneşin doğduğu taraf, doğu, gün doğusu. [*Osm.* Şark; *Ing.* East; *Fr.* Est, levant]. ☆ *Karş.* **bahter**; § ❷ *arg.* Ortak: *Bizim haver,* ipe un sermiye başlamış; [*Ing.* Partner; *Fr.* Associé]. § ❸ *müz.* Türk musikisinde mürekkep bir makam. *(XV. yüzyılda meydana getirildi. Bu makama ait örnekler: Korkut'un Peşrevi ve Sarabsâz Kalfanın Saz Semaisi).*

Havers, öz. i. XVII Yüzyılda yaşamış bir İngiliz hekimi.

— **kanalları**, *zool,* ve *anat.* Sert kemiğin uzun ekseni boyunca uzanan ve kan damarlarını taşıyan kanallar. [*Ing.* Haversian canals; *Fr.* Canaux de Havers].

— **sistemi**, *zool.* ◘ **Osteon**.

havf, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Korku, korkma duygusu. [*Ing.* Fear, fright, terror; *Fr.* Crainte, peur, appréhension].

— **etmek**, Korkmak. [*Ing.* To fear, to get frightened; *Fr.* Avoir peur].

havhav, i. *yans.* § ❶ Köpeğin havlama sesi. [*Ing.* Barking, baying; *Fr.* Aboiement]; § ❷ *(Çocuk dilinde).* Köpek. [*Ing.* /Children's language/ Bow-wow; *Fr.* /Dans le langage enfantin/ Chien].

hâvi /hâvi/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ İçinde bulunduran, içine alan, kapsayan. [*Ing.* Containing, embodying; *Fr.* Contenant,-ante]. § ❷ *müz.* Türk musikisinde büyük bir usul. *(64 zamanlı ve 48 darplıdır. 64/4 ile yazılır. 64/2 ağırlık havi mertebesi de kullanılır. 64/8 yürük hâvi mertebesi şimdiye kadar kullanılmamıştır. Bu usulle peşrev ve besteler ölçülmüştür. Kâr ve ilâhilerin ölçülmesine de elverişlidir).*

— **olmak**, *dey.* İçinde bulundurmak, içine almak, kapsamak. [*Ing.* To comprise, embrace or include; *Fr.* Contenir, comprendre].

havil,-vli, i. *Osm.* < *Ar. hevl,* korku, Güç, kuvvet, takat: *Can havliyle.* [*Ing.* Fear, fright, alarm; *Fr.* Peur, crainte].

havl, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Yıl. [*Ing.* The whole annual cycle, years; *Fr.* Année]. § ❷ Kuvvet, güç. [*Ing.* Power, ability, force; *Fr.* Pouvoir, force]. § ❸ Çevre, etraf. [*Ing.* Surrounding, vicinity, a going round, a turning round; *Fr.* Alentours]: § ❹ *din.* Istîâmiyette, zekâtın verilmesi için bir mala sahip olduktan sonra geçmesi gereken süre.

havlama, i. Havlamak eylemi. [*Ing.* Barking; *Fr.* Aboiement].

havlamak, *nsz.* f. *yans. (Köpek hk.)* Hav hav diye ses çıkararak bağırmak. [*Ing.* To bark; *Fr.* Aboyer].

☆ *Eşanl.* **ürümek**.

havlandırmak, f. *dok.* Yün veya pamuk kumaşların ham madde liflerini, özellikle çözgü ipliklerini özel makinelerde çekerek, kumaşın yüzünü havlarla kaplamak.

havlatmak(-i), f. *(köpeğin)* Havlamasına yol açmak. [*Ing.* To make bark; *Fr.* Faire aboyer].

havlı, s. § ❶ Havı bulunan, ince tüyü olan: *Havlı kumaş.* [*Ing.* Nappy, downy; *Fr.* Duveté,-ée, duveteux,-euse]. § ❷ ◘ **Havlu**.

havlıcan, i. *Osm.* < *Fars. havlıcan, bot.* Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Zencefilgiller *(Zingiberaceae)* familyasından güzel çiçekli, ıtırlı, çokyıllık, otsu, astropikal Asya bitkisi. Aynı adla anılan kök sapları *(Rhizoma galangae)* zencefil gibi baharat olarak kullanılır. [*Lat. Alpinia officinarum; Fr.* Alpinia].

havlu, i. Kurulanmaya yarayan havlı bez: *Yüz havlusu, Hamam havlusu.* [*Ing.* Towel; *Fr.* Essui-main, serviette]. ⊙ **banyo — su**, ◘ **Banyo**; ⊙ **dalyan — su**, *balıkç.* ◘ **Dalyan**; ⊙ **el — su**, ◘ **El**ᵗ. ⊙ **yüz — su**, Yüz kurulamaya yarayan havlu. [*Ing.* Face-towel, honeycomb towel; *Fr.* Serviette nid d'abeilles, d'ébarbouilloir].

— **askısı**, *(Banyo v.b.'de)* Havlu asmaya yarayan madenî veya plâstik çengel. [*Ing.* Towel-hook; *Fr.* Accroche-serviettes].

— **değneği**, *(Banyo v.b.' de)* Havlu asmaya yarayan iki ucu sabit veya bir ucundan duvara tutturulmuş olup kapanıp açılan değnek veya madeni çubuk. [*Ing.* Towel-horse, towel-rail, towel-bar, towel-airer; *Fr.* Porte-serviette(s)].

— **halkası**, *(Banyo v.b.'de)* İçinden geçirilmek suretiyle havluyu asmaya yarayan, duvara tutturulmuş yuvarlak madenî halka. [*Ing.* Towel-roller; *Fr.* Porte-serviette, séchoir].

— **kumaş**, *dok.* Havlu, bornoz, banyo halısı gibi eşyaların yapımında kullanılan kumaş. [*Ing.* Towel cloth].

havlucu, i. Havlu dokuyan veya satan kimse. [*Ing.* Towel weaver or seller].

havluculuk,-ğu, i. Havlu dokuma veya satma işi. [*Ing.* Towel weaving or selling].

havluluk,-ğu, i. ◘ **Havlu değneği**.

havöz, i. *Fr. haveuse, mad. oc.* Kazı yapmakta kullanılan makinelere verilen genel ad. ☆ *Eşanl.* **potkapaç makinesi, kömür kazı makinesi**, [*ing.* Coal-cutting machine, undercutter]. ⊙ **entegral —**, *mad. oc.* Kömürü, damar kalınlığı boyunca parçalayan havöz; [*Ing.* Integral undercutter; *Fr.* Haveuse intégrale]; ⊙ **üniversal —**, *mad. oc.* Oda topuk işletmelerinde raylar, paletler veya lastik tekerlekler üzerinde hareket eden ve uzun kesici koluyle her doğrultuda kazı yapabilen büyük havöz. [*Ing.* Universal undercutter; *Fr.* Haveuse universelle]. — **kömürü**, *mad. oc.* Havözle parçalanmış kömür. [*Ing.* ve *Fr.* Havrit].

havra /hav:ra/, i. *ibr. hebhrah.* § ❶ *din.* Yahudilerin ibadet etmek üzere toplandıkları yer. [*Ing.* Jewish synagogue; *Fr.* Synagogue]. § ❷ *mec.* Çok gürültülü, fazla konuşulan yer: *Ev havraya döndü.* [*Ing.* Noisy place of assembly, bedlam; *Fr.* Endroit tapageaux, tumulteux].

havramsı, s. Fazlaca gürültülü ve anlaşılmaz şekilde. [*Ing.* Utterly noisy; *Fr.* Extrêmement tapageux, tumulteux].

havruz, i. *Osm.* < *Fars. kab. esk.* Su dökülecek kab, oturak. [*Ing.* Urinal, chamber pot; *Fr.* Vase de nuit, pot de chambre].

☆ *Eşanl.* **lâzımlık**.

havsala, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *anat.* Kalça kemikleri arasındaki boşluk. [*Ing.* Pelvis; *Fr.* Bassin, pelvis]. ☆ *Eşanl.* **leğen**. § ❷ *mec.* Zihnin bir şeyi anlama ve kavrama yetisi: *Havsalası almama, Havsalasına sığdırmamak.* [*Ing.* Comprehension; *Fr.* Entendement, compréhension]. ☆ *Eşanl.* **anlayış, akıl, zihin**. § ❸ *esk. zool.* Kuş kursağı; [*Ing.* Gizzard; *Fr.* Gésier]. ☆ *Eşanl.* **taşlık**; § ❹ Mide. ⊙ **— sı dar**, *dey.* Anlayışı kıt olan. Hoşgörüsü olmayan. [*Ing.* Whose comprehension is narrow; ⊙ **— ya sığmaz**, *dey.* Kavranamayan, anlaşılmayan, yerinde bulunup kabul edilemeyen. [*Ing.* Incomprehensible; *Fr.* Inexplicable, incompréhensible].

— **almaz**, *dey.* Zihnin anlayış yeteneğinin dışında olan. [*Ing.* Beyond comprehension]

Havsa'lar, ç. öz. i. *etn.* Batı Afrika'da, Nijeryanın kuzeyinde ve Nijer'de yaşayan kara derili halk. Havsa'lar Pöl'lerle karışmıştır. XIV. Yüzyılda Müslüman olmaya başlayan bu topluluk bugün tamamen Müslümandır ve tarımla, dericilikle, Batı Afrika'nın çeşitli yerlerinde ticaretle uğraşır. [*Ing.* Haoussas; *Fr.* Haoussa(s)].

havstor, i. *bot.* ◘ Kök.

havş, i. Çivi başları gömülecek yerlere yiv açmak için kullanılan demirci ve dülger âleti.

havşa, i. § ❶ *kuymc.* ve *grav.* Kuyumcuların değerli taşların yerleştirileceği yuvayı açmakta ve özellikle sert taşlar üzerinde çalışan gravürcülerin, zımpara tozu yardımıyle kamə veya oyma taşları aşındırmakta kullandıkları yuvarlak kafalı âlet; [*Ing.* Countersink, sinker, gimlet; *Fr.* Fraise, foret conique, fraisoir, louche]. § ❷ *mek.* Bir vida veya bir civata başının oturması için, konik havşa matkabıyle malzeme içine açılan kesik koni biçiminde delik. [*Ing.* Countersink hole; *Fr.* Avant-trou, fraisure, noyure]; ⊙ **başlı —**, *tekn.* Deliklerin çapağını almak ve havşa açmak için kullanılan bir âlet; ⊙ **küre başlı —**, *tekn.* Eğimli ve derinde olan delik başlarını genişletmeye yarayan âlet.

— **matkabı**, *mek.* Bir deliğin ağzına vida başının oturabilmesi için gerekli talaş kaldırmayı yapan kesici takım. [*Ing.* Mortise chisel, heading chisel; *Fr.* Bédane].

havşalama, i. *mek.* Bir vida, pul veya rondelanın bir delik ağzına iyice oturabilmesi için yapılan talaş kaldırma işlemi. [*Ing.* Counterboring, countersinking; *Fr.* Fraisage].

hav.tüyü, b.i. *zool.* (a) Kuşların gövdesinde büyük tüy ve teleklerin altında bulunan beyaz veya külrenginde yumuşak ince tüy; (b) Yavrukuşların iyice gelişmemiş tüyleri: *Kanaryanın hav tüyleri.* [*Lat. Pluma; Ing.* Plumule, down feather; *Fr.* Plumule *(de duvet)*].

havuç,-cu, i. *Fars.*<*hevic*>*hâvuç.* § ❶ *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Maydanozgiller *(Umbelliferae)* familyasından, kökü yenen otsu bitki. Pek çok çeşidi olmakla beraber başlıca iki grupa ayrılabilir. Genellikle kırmızı olan sebzelik havuçlar, beyaz, sarı veya turuncu olan yemlik havuçlar. Çok besleyici bir sebzedir; çiğ veya pişmiş olarak yenir. İçinde yüzde 9 karbonhidrat ve karoten denilen bir boyarmadde bulunur. Havucun içinde A provitamini şeklinde bol miktarda bulunan karoten, sağlıklı büyüme ve geceleyin iyi görmeğe faydalıdır. kanda hemoglobin oranını artırarak kanın tazelenmesini sağlar; kaynatılarak içilen su yu ishale iyi gelir. Tohumlarındaki uçucu yağlar likör yapımında kullanılır. Ayrıca havucun turşusu, salatası, haşlama ve kızartması yapılır. [*Lat. Daucus carota; Ing.* Carrot; *Fr.* Carotte]. ◘ *ŞEKİL 477.* — **SEBZELER**. § ❷ Ayni bitkinin kökü; ⊙ **yaban havucu**, *bot.* Maydanozgillerden, havucu andıran ve kökleri hayvanlara yedirilen bir

bitki, [*Lat. Pastinaca sativa; Ing.* Parsnip; *Fr.* Panais].
— **sineği,** *zool.* ◘ **Sinek.**

havut, i. Deve semeri. [*Ing.* Camel's packsaddle; *Fr.* Bât de chameau].

havuz, i.ç: **hiyâz.** *Osm.* < *Ar. havz.* § ❶ Bahçeleri sulama işinde kullanılmak, yüzmek veya süs maksadıyle içine su doldurulan üstü açık, yayvan, türlü biçimlerde, tuğla, mermer, beton ve benzeri gibi şeylerden yapılan yer. [*Ing.* Pool, pond; *Fr.* Bassin, piscine]. § ❷ Gemilerin onarım ve bakımı için alındıkları yer. [*Ing.* Dry-dock; *Fr.* Bassin *(de radoup)* ◘ *ŞEKİL: 244.* — **HAVUZ;** *ŞEKİL: 245* — **ÇEŞİTLİ GEMİ HAVUZLARI.** § ❸ *trm.* Suyun tek türlü olarak verilmesini sağlamak için bir yönde düz ve diğer yönde de düze yakın çok hafif eğimli, dört tarafı toprak setlerle çevrili düz arazi parçaları. [*Ing.* Basin; *Fr.* Bassin]; ☆ *Eşanl.* **tekne.** § ❹ *balıkç.* Dalyanın balığı canlı muhafaza etmek üzere livar şeklinde kullanılan kısmı; [*Ing.* Fish-pond, fish-tank, cage; *Fr.* Réservoir, boutique, sentine]. § ❺ *den.* Üst güvertenin baş kasarası ile orta kasarası ve orta kasarası ile kıç kasarası arasındaki boşluk. *(Havuzların kenarlarında küpeşte vardır. Başta ve kıçta birer tane havuz bulunan gemilere üç adalı, üç kasaralı gemi denir. Çünkü sert havalarda böyle bir geminin baş ve kıç havuzlarına su dolunca, güverte üstü üç yapı bloku ile baş, orta ve kıç kasaralar, uzaktan, denizin yüzeyinde kalmış ayrı kısımlar gibi görünür. Uzun kıç kasaralı denilen bazı tip gemilerde yalnız başta bir tane havuz vardır);* § ❻ *deric.* Sepilenecek derilerin ufalanarak toz haline getirilmiş ve su ile ıslatılmış meşe kabukları arasına yerleştirildiği, yere gömülü büyük silindir biçiminde tekne. *(Havuz, «yavaş» sepileme denen eski sepileme tekniğinde kullanılırdı. Yavaş sepilemede derileri iki veya üç defa havuza yatırmak gerekir; her havuza yatma süresi üç aydır. Çabuk sepileme ise, havuzun yerini döner dolaplar almıştır).* § ❼ *elek.* Bir pil veya bir akümülatörde elektrolitin ve elektrodların yerleştirildiği kap; *Birkaç havuz bir batarya meydana getirir.* [*Ing.* Pot, jar, box; *Fr.* Bac]. § ❽ *seram.* Çanak çömlek ve tuğla yapımında kullanılacak toprağın yoğurulmak üzere yerleştirildiği çukur. ◉ **— a yatırmak,** *deric.* Derileri bir havuz içine istif etmek; ◉ **atlama — u,** *sp.* ◘ **Atlama;** ◉ **çöktürme — u,** *doş.* ◘ **Çökmüş;** ◉ **çürüme — u,** *dok.* ◘ **Çürüme;** ◉ **deniz uçağı — u,** *hava.* ◘ **Deniz;** ◉ **dinlendirme — u,** *trm.* ◘ **Dinlendirme;** ◉ **durultma — u,** *trm.* ◘ **Durultma;** ◉ **havalandırma — u,** *döş.* ◘ **Havalandırma.** ◉ **kum —u,** *sp.* Atletizmde tek adım *(uzun)* atlama, üç adım atlama ve sırıkla yüksek atlamada kullanılan kum ile dolu çukur; ◉ **su topu — u,** *sp.* Su topu karşılaşmalarının yapıldığı havuz; ◉ **süzme — u,** *tekn.* Nehir sularının kirlenmesini önlemek için petrol tasfiyehanelerinin lâğım, filtre ve diğer yollarından sürüklenen katı maddeler veya yağ karışmış suların temizlenmek üzere toplandığı büyük hazne; [*Ing.* Decantation basin; *Fr.* Bassin de décantation]. ◉ **taş —,** *den.* Gemi tamirinde kullanılan havuz; ◉ **temizleme — u,** *tekn.* Bir kazanın besleme suyundaki maddelerin kimyasal yolla çöktürüldüğü hazne; [*Ing.* Filtering basin, filtering tank; *Fr.* Bassin d'epuration]. ◉ **tesviye — u,** Kanallarda gemi, vapur v.b. taşıtlarını daha aşağıdaki veya yukarıdaki seviyelere indirmek veya çıkarmak suretiyle kanalın alçak kısımlarına veya suyun yüksek tarafına sevk edebilmek için yapılmış havuzlar. [*Ing.* Lock; *Fr.* Écluse]. ◉ **yüzer — veya — teknesi,** *den.* Bir geminin su altında kalan kısmının, açık havada kuru olarak bakım ve muhafazası için kullanılan özel biçimde tekne: *Yüzer havuz, dengesi bozulmadan su ile doldurulup boşaltılacak şekilde yapılmıştır;* [*Ing.* Floating dock, wet dock; *Fr.* Dock flottant, bassin flottant, chantier à flot]. ◉ **yüzme — u,** *sp.* Yüzme yarışlarının yapıldığı havuz. [*Ing.* Swimming pool; *Fr.* Piscine].
— **balığı,** *zool.* ◘ **Havuzbalığı.**
— **döşeği,** *den.* Bir kuru havuzun içine, dip tarafına veya bir inşaat kızağına yerleştirilmiş ağaç kütükler veya yatakların meydana getirdiği bütün; gemi bunun üzerine oturur. [*Ing.* Skid; *Fr.* Chantier à rouleaux].
☆ *Eşanl.* **havuz kızağı.**
— **güverteli gemi,** *den.* Kaptan köşkü ile kıç kasarası, güverte üstü yapı ile birleşik olarak yapılmış gemi.
☆ *Eşanl.* **tek havuzlu gemi, kıç kasaralı gemi.**
— **kapağı,** *den.* Gemi kuru havuza alındıktan sonra, suyunu boşaltmak için ağız kısmını kapayan ponton biçiminde veya menteseli olarak yapılmış su sızdırma kapak. [*Ing.* Dock-gate; tide-gate; *Fr.* Écluse].
— **resmi,** *den.* Havuzlanan gemilerden havuzda bulunduğu süre için alınan para. [*Ing.* Dock-dues; *Fr.* Droits de bassin, de dock].
— **testi,** *trm.* Toprak infiltrasyonu, su emme ve taşıdıkları tuzların yıkanması için gerekli su miktarını belirtmek üzere, arazide toprak sedlerle çevrilen havuz tesisi suretiyle yapılan test. [*Ing.* Basin test; *Fr.* Teste de bassin].

havuz-balığı, b.i. *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Sazangiller *(Cyprinidae)* familyasından bir balık türü, Uzunluğu 10-25 sm. Anayurdu Çin'dir. Kanallarda, bataklık sularında yaşar; havuzlarda ve akvaryumlarda yetiştirilir. Güzel kırmızı renkli olan bu balık sıcak sularda (havuz, akvaryum) rengini muhafaza ettiği, halde, soğuk sularda (dere, göl) kırmızı rengi yitirir. Rengi kirli beyaz bir renk alır. Bundan yapma olarak küçük, kırmızı-turuncu ırklar elde edilmiştir. Süs balığıdır. [*Lat. Carassius auratus; Ing.* Goldfish; *Fr.* Carassin doré, poisson rouge, cyprin doré, dorade de la Chine].
☆ *Eşanl.* **altın balık.**

havuzcuk,-ğu, i. § ❶ *anat.* ve *zool.* Sidik borularının böbrekle birleştiği kısımda huni biçimindeki genişlik; böbreğin ortasında bulunan ve içine sidik toplanan boşluk. [*Osm.* Huveyza; *Ing.* Pelvis of kidney, pondlet; *Fr.* Bassinet]. ☆ *Eşanl.* **leğencik;** § ❷ *mad. oc.* Sızan suların toplanması için bir galerinin tabanına açılan küçük havuz. *Havuzcuk içindeki su küçük bir pompa ile boşaltılır.* ◉ **böbrek havuzcuğu,** *anat.* ◘ **Böbrek.**

Havuzlama, i. *den.* Teknenin su altında kalan bölümünün temizliğini yapmak, boyasını yenilemek veya onarmak için gemilerin havuza alınması. [*Ing.* Docking, placing in a dock; *Fr.* Mise au bassin, radoubage, carénage].

havuzlamak(-i), f. *(Gemiyi onarmak için)* Havuza çekmek. [*Ing.* To dock; *Fr.* Mettre en bassin, faire entrer *(un navire)* au bassin, au dock].

havuzlanmak, f. § ❶ *(Gemi hk.)* Onarılmak üzere havuza çekilmek. [*Ing.* To be docked, to be placed in a dock]; § ❷ Su birikerek havuz oluşturmak. [*Ing.* To form a pond, a basin; *Fr.* Se ramasser et former un lac, former un dépôt *(eau)*].

havuzlu, s. Havuzu bulunan: *Havuzlu park.* [*Ing.* Furnished with a pond].
— **fırın,** *camc.* Derz kalınlığı çok az olacak şekilde yassıltılmış, ateşe dayanıklı tuğla bloklarından örülen, iç kısmı havuz şeklinde boş bırakılmış fırın. *(Havuzlu fırın, cam yapımının temel işlemlerinden olan eritme, arıtma, korlama, toplama gibi işlemlerin art*

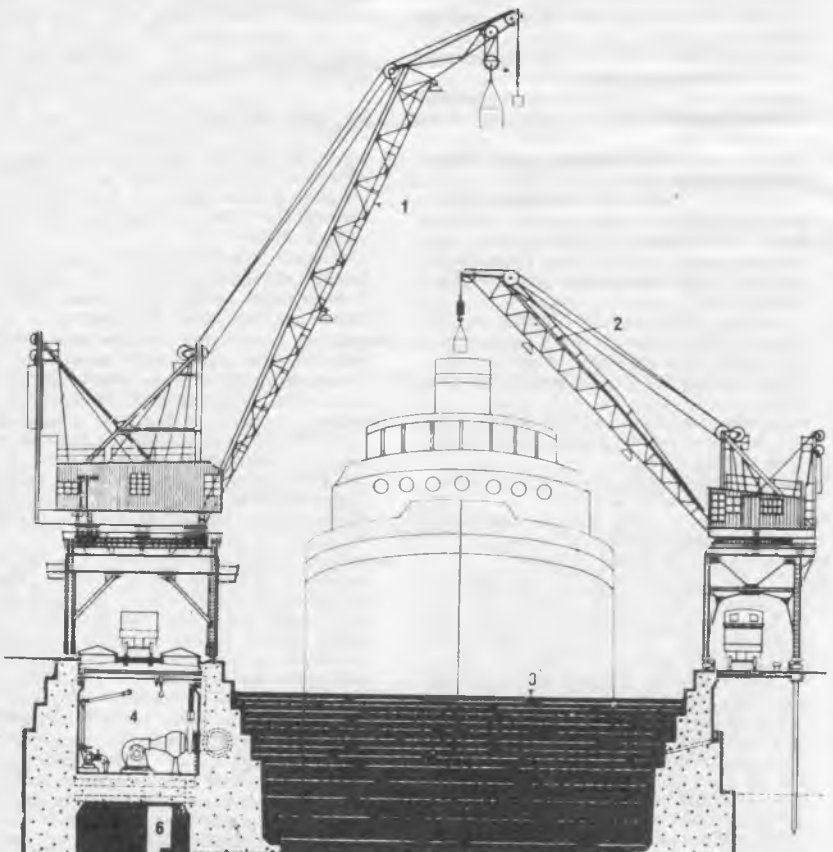

ŞEKİL: 244. — **HAVUZ.** [*Bir kuru gemi havuzunun enine kesiti*]. 1. 25 tonluk gezer vinç. 2. 10 tonluk gezer vinç. 3. Taşkın su. 4. Tulumba dairesi *(bölmesi)*. 5. Drenaj haznesi. 6. Hazne odası.

arda yapıldığı, ateşe dayanıklı setlerle birbirinden ayrılmış bölmelerden meydana gelir). [*ing.* Basin furnace; *Fr.* Four à bassin].

Havva, öz. i. Kutsal kitaplara göre yaratılan ilk kadın. Âdem peygamberin karısı ve bütün insanların anası. [*ing.* Eve; *Fr.* Ève].

havya /hav:ya/, i. *Osm.* < *Ar. havye, tekn.* Çekiç biçiminde, ucu bakır, lehimleme işleminde ateşte kızdırılarak kullanılan âlet. Elektrikle çalışanları da vardır. [*ing.* Soldering-iron; copper bit, soldering copper; *Fr.* Porte-goutte].

◇ *Eşanl.* **lehim çubuğu**.

— ağzı, *tekn.* Bir havyada lehim maddesinin akıtıldığı eğik kenar.

havyar, i. *it. caviale.* Tuzla hazırlanmış yarı ezme halinde balık yumurtası. Lezzetli ve besleyicidir. Mersin balığınınki **siyah**, morina balığınınki **kırmızımtırak** olur: Siyah *havyar, kırmızı havyar.* [*ing.* ve *Fr.* Caviar] **— kesmek**, § ❶ *arg.* Tembellik edip vaktini boş geçirmek, vakit öldürmek. [*ing.* To idle around, to moon around; *Fr.* Paresser, fainéanter]. § ❷ *den.* Kürekçilerin kendilerini yormayıp küreklerini batırıp çıkarmalarından kinaye olarak herhangi bir işi görmede tembellik ediştir.

havza, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Az çok belli bir dağ veya tepe çevresi ile sınırlanmış olup suları aynı denize, göle veya ırmağa akan kara bölgesi: *Anadolunun Akdeniz havzası.* [*ing.* Basin; *Fr.* Bassin]; § ❷ Maden bölgesi: *Zonguldak kömür havzası.* [*ing.* Basin; *Fr.* Bassin] § ❸ Deniz boyunca uzanan kıyı; § ❹ *hidr.* Akarsuları yakınsak çizgiler halinde akan bölge: *Havza, ırmağın beslenme alanını meydana getirir. (Jeolojide ve jeomorfolojide gullanılan terimlerle karıştırılmamasını sağlamak için genellikle yamaç -havza terimi kullanılır).* [*ing.* Basin; *Fr.* Bassin]. § ❺ *jeol.* Katman eğimleri ortalama 1-2° yi aşmamak şartıyle, tortul dolgu ile kaplı orta kısmı biraz alçalmış bölge. [*ing.* Basin; *Fr.* Bassin]. § ❻ *jeom.* Boyutları birkaç km. ile birkaç yüz km. arasında değişen yapısal menşeli topografik çöküntü *(Örnek: Paris havzası, Vosges dağlarında Ville havzası v.b.)* [*ing.* Basin; *Fr.* Bassin]; § ❼ *mad. oc.* Coğrafi ve jeolojik bir birim meydana getiren birçok maden ocağı ile işletilen maden yatakları topluluğu veya geniş maden yatağı. [*ing.* Basin; *Fr.* Bassin]. § ❽ *oky. bil.* Okyanus dibine yayılan ve topoğrafyası genellikle biçim yönünden farklılık göstermeyen çöküntü: *Atlas Okyanusunda uzun bir sırtla ayrılan iki havza dizisine raslanır.* [*ing.* Basin; *Fr.* Bassin]. ◉ **akaçlama — sı**, *coğr.* ◘ **Akaçlama**; ◉ **artezyen — sı**, *tekn.* ◘ **Artezyen**; ◉ **beslenme — sı**, *hidr.* Dağ yamacında oyulmuş sel şebekesinin üst kesimi; yarıntıların yakınsaklığı ve çok düzensiz koni görünümünde olması bu şebekenin başlıca özelliğidir. [*ing.* Reception basin; *Fr.* Basin de reception]. ◉ **birikme — sı**, *coğr.* Kar ve yağmur sularının biriktiği bölge. [*Osm.* Havza-i meyahiye; *ing.* Accumulation basin; *Fr.* Bassin d'accumulation]. ◉ **boşaltma — sı**, *coğr.* ◘ **Drenaj havzası**. ◉ **bozulma — sı**, *sosy.* ◘ **Bozulma**; ◉ **drenaj — sı**, *trm.* ◘ **Drenaj**; ◉ **Endüstri — sı**, *sosy.* ◘ **Endüstri**. ◉ **geçiş — sı**, *sosy.* ◘ **Geçiş**; ◉ **kapalı —**, Suları denize akmayan havza. [*ing.* Closed basin, blocked basin; *Fr.* Bassin fermé] ◘ **içeriye akış lılık**; ◉ **su toplama — sı**. ◘ **Birikme havzası**.

Hawaii (takımadaları), öz. i. *(esk. Sandwich adaları), coğr.* Polinezya'da takımadalar, A. B. D.'nin eyaleti; Büyük Okyanus'un ortasında, Yengeç dönencesinin güneyinde. 16 800 km². Merkezi Oahu adasında bulunan *Honolulu*'dur. [*ing.* Hawaii islands; *Fr.* Archipel des Hawaii].

— gitarı, *müz.* Altı çelik telli gitar çeşidi. Bir maden parçasını sap üzerinde kaydırmak suretiyle elde edilen titreşimler bu çalgıdan çıkan seslerin niteliğini meydana getirir. [*ing.* Hawaiian guitar; *Fr.* Guitare Hawaïenne].

Hawaii'li, öz. s. ve i. Hawaii takımadaları ile ilintili bu adalarda oturan veya doğmuş olan *(kimse).* [*ing.* Hawaiian; *Fr.* Hawaïen,-ïenne].

hay /hay/, ünl. ve e. *Osm.* < *Fars. hây.* Vay! eyvah!: Beklenmeyen haller veya umulmayan bir iyilik karşısında söylenen sözlerin başına getirilir; *Hay Allah cezasını versin! Hay Allah senden razı olsun! Hay Allah iyilik versin, beni korkuttun! Hay Allah senden razı olsun, ne güzel yaptın! Hay sersem hay!* [*ing.* Hallo! Hey! Alas! Oh!; *Fr.* Ah! eh! (s'emploie souvent dans les locutions d'injure ou de malediction]. ◉ **— dan gelen huya gider, (selden gelen suya gider)**, *at.* Kolay ve emeksiz kazanılan şeyler elden de kolay çıkar, havadan kazanılan para, işe yaramayan şeyler uğruna savrulur gider. [*Ing.* Easy come easy go *(money); Fr.* Ce qui vient de la flûte s'en va par le tambour]. **— tepkimesi**, *tıp.* ◘ **Tepkime**.

haya, i. *Osm.* < *Fars. hâye, anat.* Elektrik bezi. [*Ing.* Testicle; *Fr.* Testicule].

◇ *Eşanl.* **husye, taşak**.

hayâ /hayâ/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Utanma, sıkılma. [*Osm.* Hicap, mahcubiyet; *Fr.* Shame, modesty, bashfulness; *Fr.* Honte, pudeur]. ☆ *Eşanl.* **utanç**, ar. ☆ *Karş.* **utanmazlık, hayâsızlık**. § ❷ Edep, namus: *Hayâsız adamdan her kötülük umulur.* [*Ing.* Honour, breeding, manners; *Fr.* Honneur, vertu]. ☆ *Eşanl.* **şeref, onur, haysiyet**. § ❸ Allah korkusu ile kötülük ve suçlardan çekinme, utanma. *(Hayâ-yı fıtrî /doğuştan gelen hâyâ/, hayâ-yı imanî /imandan gelen hâyâ/ olarak ikiye ayrılır).*

hayal, -li /hayâl/, i. ç: **hayâlât**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Olmuş veya varmış gibi insanın ka-

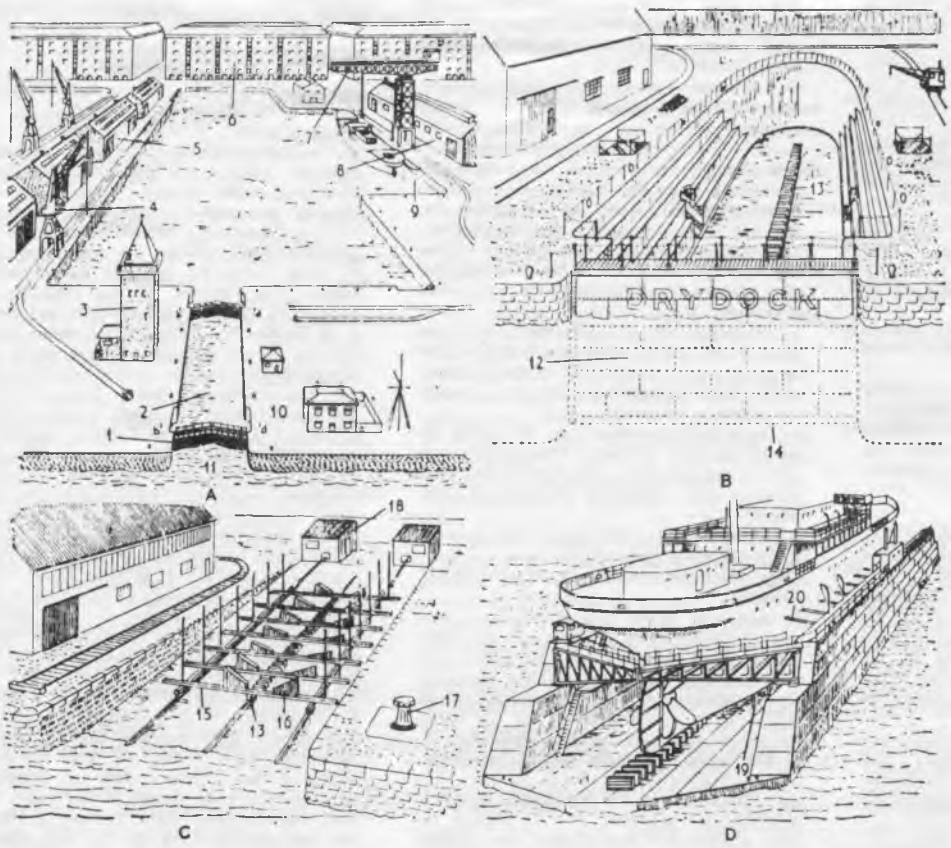

ŞEKİL: 245. — ÇEŞİTLİ GEMİ HAVUZ TİPLERİ: *A. Sulu havuz. B. Kuru havuz. C. Acık kızak. D. Yüzer havuz* **A.** 1. Havuz *(kanal)* kapağı. **2.** Havuz, kanal. **3.** Makine dairesi, santral. **4.** Yüzer havuz vinci. **5.** Havuz hangarı. **6.** Ambarlar, antrepolar. **7.** Montaj vinçi. **8.** Atelyeler. **9.** Montaj havuzu. **10** Daireler. **11.** Kabarıp çekilen su. **B. 12.** Havuz kapağı. **13.** Omurga takozları. **14.** Havuz eşiği. **C. 15.** Bojiler üzerinde gezer kızak. **16.** Ayarlı sintine takozlar. **17.** Irgat, bocurgat. **18.** Bocurgat kulübeleri. **D. 19.** Sintine payandaları. **20.** Yan payandalar.

fasında tasarlayıp canlandırdığı şey: *Hayal mahsulü bir hikâye.* [*Ing.* Fancy, imagination; *Fr.* Imagination]. § ❷ Bir kimse veya nesnenin zihinde bıraktığı iz: *Ölen babasının hayali gözünün önünden gitmiyordu.* [*Ing.* ve *Fr.* Image]. ☆ *Eşanl.* **düş, imge.** ☆ *Karş.* **gerçek, hakikat, realite.** § ❸ Aslı ve gerçekçiliği olmaksızın zihinde canlanan, görünür gibi olan şekil: *Bazı geceler ona bir hayal görünüyormuş.* [*Ing.* ve *Fr.* Illusion]. § ❹ *fiz.* Bir şeyin suda veya aynadan görünen şekli; *İnsanın aynadaki hayali.* [*Ing.* ve *Fr.* Image]. ☆ *Eşanl.* **görüntü.** § ❺ Gölge gibi pek iyi kavranmayan şey: *Önünden hayal gibi geçti.* § ❻ *esk.* Deri veya mukavvadan şekillerin perde üzerine yansıtılan hayallerini oynatmaktan ibaret oyun. § ❼ Hayalet. [*Ing.* Ghost, phantom, specter; *Fr.* Fantôme, spectre]. § ❽ Kuruntu, vehim. [*Ing.* Illusion, melancholy; *Fr.* Illusion, mélancholie]

~ e dalmak, *dey.* Dış dünyadan koparak gerçekleşmesi istenen şeyleri veya hatıraları düşünmek. ⊙ **~ e dönmek,** *dey.* Çok zayıflamak. [*Ing.* To become (grow) abnormally thin; *Fr.* S'amaigrir extrêmement]. ⊙ **~ e kapılmak,** *dey.* Hayallerin etkisi altında kalmak. [*Ing.* To be given to fancy; to build high hopes; *Fr.* Se faire illusions].

~ âlemi, *dey.* Gerçekler sahasının dışında kalan ve insanın iç dünyasını kaplayan hayallerinin bütünü; yalnız hayallerin yer aldığı âlem. [*Ing.* Imaginary world; *Fr.* Monde imaginaire].

~ etmek, *dey.* Bir şeyi gerçekmiş gibi kabul edip zihinde tasarlayarak canlandırmak. [*Ing.* To imagine; *Fr.* S'imaginer, se figurer].

~ gibi, *dey.* Hayale benzer sekilde. Aşırı derecede zayıf kimselerin niteliği olarak kullanılır.

~ gücü, *dey.* (a) Hayalleri, yani eşyanın zihindeki biçimlerini meydana getirme yetisi; (b) Eski yaşantılara özgü unsurlarla şimdiki yaşantıyı birlestirme gücü, muhayyile, imgeleme. [*Ing.* The power of imagination, a lively imagination].

~ içinde, *dey.* Gerçekten uzak, zihinde yaratılan hayalî şeyler arasında: *Hayal içinde yaşamak.*

~ kırıklığı, *dey.* Çok istenilen veya umulan bir şey olmadığı zaman duyulan üzüntü. [*Ing.* Disappointment; *Fr.* Désespérance, deception, désenchantement].

~ kırıklığına uğramak, *dey.* Çok istenilen veya umulan bir şey olmadığı zaman üzüntü duymak. [*Ing.* To become disappointed; *Fr.* Être déçu].

~ kurmak, *dey.* Gelecek hakkında zihinde birtakım hayalî şeyler tasarlamak. [*Ing.* To dream unrealistically of one's future].

~ meyal, *dey.* Belli, belirsiz, açık ve seçik olmayan bir durumda: *Hayal meyal hatırlamak.* [*Ing.* Hardly perceptible, evanescent; *Fr.* Vaguement, confusément, indistinctement].

~ oyunu, Karagöz oyunu. [*Ing.* Shadow-show, shadow-play; *Fr.* Ombres chinoises].

~ perdesi, *tiy.* Karagöz oyununda arkasından ışık yakılarak üstünde tasvirlerin gösterilip oynatıldığı perde. [*Ing.* Shadow-show screen].

~ sukutu, ◘ **Hayal kırıklığı.**

hayalât,-tı /hayâl'ât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. esk. hayâl*'in çoğulu. Gerçekten olmayacak düşünceler, boş kuruntular. [*Ing.* Empty imaginings, illusions; *Fr.* Illusions]

hayal.baz /hayâlbâz/, b.i. *Osm.* < *Ar. hayâl* + *fars.* **-bâz,** oynayan. XVI. yüzyıla kadar kukla, XVI. yüzyıldan sonra da Karagöz oynatana verilen ad. [*Ing.* Shadow theater player; *Fr.* Projectionniste d'ombres chinoises].

hayal.bilim*, b.i. Gerçek zamanın ve yerin dışında yapılan yolculuklar temasına yönelen yazarın hayalgücüyle örülen roman tarzı. [*Ing.* Fiction-science; *Fr.* Science-fiction].

hayal.bilimsel*, b.s. Hayalbilimle ilgili.

hayalcı, i. § ❶ Aşırı derecede hayale yer veren, hayale kapılan kimse: *Devrine göre hayalci sayılır.* [*Ing.* Daydreamer, visionary; *Fr.* Imaginateur]. § ❷ Karagöz oynatan kimse: *Tevfik gibi hayalciyi dünyanın bir tarafında bulamazsın, sinyor.* ◘ **Karagöz.** [*Ing.* Shadow theater player; *Fr.* Projectionniste d'ombres chinoises]. § ❸ *esk.* Hayalî, hayalbaz.

hayalciler, ç.i. Ingiltere'de 1920'ye doğru ortaya çıkan şairler topluluğu. Bu şairler *(duygularında doğrudan doğruya beliren sarsıntıyı renk ve ritim aracılığıyle okuyucunun zihnine ulaştırmak istiyorlardı.. /Başlıcaları Aldous Huxley ve Richard Aldington'dur; o sırada Büyük Britanya'da yaşayan amerikalı şairlerden Ezra Pound ve Hilda Doolittle da bunlardandı).* [*Ing.* Imagists; *Fr.* Imagistes].

hayalcilik,-ği, i. *sosy.* Toplumda gerçekçiliğin tam karşıtıdır. İçinde yaşanan gerçeğin eksiklik ve kötülüklerinden dolayı, insanları ondan kurtaracak yetkin ve kusursuz bir toplum düşüncesinden doğmuştur. [*Ing.* Utopia; *Fr.* Utopie].

hayalen /hayâlen/, z. *Osm.* < *Ar.* Hayal olarak. [*Ing.* In imagination; *Fr.* En imagination].

hayalet,-ti /hayalet/, i. ç: **hayâlât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Gerçekten var olmadığı halde, varmış gibi göze görünen şey. [*Ing.* Apparition, ghost; *Fr.* Spectre, fantôme]. § ❷ *sosy.* Ilkel dinlerde ruhların ölümden sonra toplum civarında dolaştığı, eşyaya yerleştirdiği veya insanlara geri döndüğüne inanılır. Toplumun etrafında gündelik hayata karışan bu ruhlar, bu inanca göre «*hayalet*»leri meydana getirir. [*Ing.* ve *Fr.* Spectre]. § ❸ *(Geniş anlamda)* Görüntü, belli belirsiz şekil. [*Ing.* ve *Fr.* Image]. § ❹ Zihnin yarattığı bir hayalin veya bir ölünün ruhu gibi maddedışı bir varlığın gerçek, bir varlık gibi görünüşü. *(Büyüleyen bir kişinin telkiniyle, sevilen bir varlığı yeniden görme isteğiyle veya sabit fikriyle, zihnin yorgun düşmesi veya uyarılmasıyle, çeşitli nesnelerin etkileriyle insan hayal gördüğü duygusuna kolayca kapılabilir).* [*Ing.* Phantom; *Fr.* Fantôme]. § ❺ *mit.* Maddî bir gerçekliği olmayan ve bir çeşit hayalet olarak tasavvur edilen ölmüş kisi.

Eşanl. **görüntü.**

hayal.gücü, b.i. ◘ **Hayal.**

hayal.hane /hayâlhane/, b. i. *Osm.* < *Ar. hayâl* + *Fars. hâne. esk.* ◘ **Hayalgücü.**

hayali /hayâlî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Hayal niteliğinde veya hayal ürünü olan; Fikirde tasavvur edilen *(şekil): Hayalî roman, Hayalî aşk.* [*Ing.* Imaginary; *Fr.* Imaginaire]. § ❷ Karagöz oynatan sanatkârlara verilen ad; hayalci, karagözcü. [*Ing.* Shadow theater player; *Fr.* Projectionniste d'ombres chinoises].

~ arkadaş, *psik.* Bir kimsenin yalandan veya hayalî olarak arkadaş edindiği ve karakteri devamlı bir tutarlık gösteren hayalî sahıs. Bu psikolojik hal, daha çok, çocuklar arasında yaygındır.

~ bir güzellik vermek, *san.* Bir resim veya bir sahneyi hakikatin fevkinde bir güzellikle tasvir etmek. Hayalileştirmek, mefküreleştirmek. [*Ing.* To idealize; *Fr.* Idéaliser].

~ gezegen, *astr. Pythagoras*çıların astronomi sistemini tamamlayan sanal gezegen. [*Ing.* Imaginary planet; *Fr.* Planete imaginaire].

~ gezi, *eğt.* Hayalî ziyaret, inceleme gezileri v.b. faaliyetlere imkân veren bir öğretim ve öğrenim tekniği. Bu teknikten özellikle coğrafya ve bazen de tarih derslerinde faydalanılır. Bir çok durumlarda gerçek inceleme gezilerinden önce de bir hazırlık olmak üzere bu tekniğe başvurulur.

~ kol bacak, *tıp.* Kolu veya bacağı kesilmiş kimselerde sık rastlanılan yanıltıcı duygu. *(Sakat kimse kesilen organ yerindeymiş gibi acı çekebilir. Meselâ bacağı kesilip alınmış bir kimse ayak baş parmağında, topuğunda ağrı varmış gibi bir duyguya kapılabilir).* [*Ing.* Phantom extremities; *Fr.* Membre fantôme].

hayalî.fener /hayâlîfener/, b. i. *Ar. hayâl* + *Yun.* § ❶ Sihirbaz feneri denilen, resimli camları olan ve bu resimleri duvara yansıtan fenere benzeyen âlet. [*Ing.* Magic lantern; *Fr.* Lanterne magique]. § ❷ *mec.* Son derece zayıf olanlar için şaka yollu kullanılan bir anlatış: *Çocuk zayıflamış, hayalîfenere dönmüş.* [*Ing.* A mere skeleton; *Fr.* Trop maigre].

hayal.perest,-ti, b. s. *Osm.* < *Ar. hayâl* + *Fars. perest.* § ❶ Hep hayal peşinde koşan. [*Ing.* Fantast, day-dreamer; *Fr.* Fantaisiste]. § ❷ Eserlerinde daima bir hayale doğru giden bir mefküreyi arıyan sanatçı. [*Ing.* Idealist; *Fr.* Idéaliste, rêveur].

hayal.perestlik,-ği, b. i. Hayalperest olma hali. [*Ing.* ve *Fr.* Imagination].

hayal.resim,-mi, b. i. *Osm.* < *Ar.* Bir cismin yalnız çevre şeklini gösteren ve o şeyin gölgesine benzeyen sıvama şekil. [*Ing.* ve *Fr.* Silhouette].

hayâsız /hayâsız/, s. *Ar. hayâ* + *T.* Utanmaz, arlanmaz, yüzsüz. [*Ing.* Impudent, shameless; *Fr.* Impudent,-ente, impudique, éhonté,-ée].

☆ *Eşanl.* **arsız.**

☆ *Yak. anl.* **cıvık, densiz, görgüsüz, kaba.**

☆ *Karş.* **denli, eğitimli, görgülü .**

~ hareket, *huk.* Toplumun utanma ve edep duygularını zedeleyecek derecede açık saçık hareketler. *(Bu hareketlerin açık yerlerde yapılması suçtur).* [*Ing.* Impudic gesture; *Fr.* Geste impudique, geste obscene, geste immoral].

hayâsızca, z. § ❶ Utanmadan, sıkılmadan. [*Ing.* Unchastely, lewdly, immodestly; *Fr.* Impudiquement] § ❷ s. Sıkılmadan yapılan [*Ing.* Shamelessly, impudently; *Fr.* Immodestement, effrontement].

hayâsızlık,-ğı, i. Utanmazlık, yüzsüzlük. [*Ing.* Shamelessness, impudence, lewdness; *Fr.* Impudicité, effronterie].

hayat[1],-tı, i. § ❶ *sosy.* Anadolu'nun bazı köy ve kasaba evlerinde üstü kapalı, bir veya birkaç yanı açık sofa. [*Ing.* Courtyard, covered court; *Fr.* Construction inachevée]. § ❷ Avlu. § ❸ Evlerin altında ve bahçe veya avluya bitişik üstü örtülü ve önü açık sofa gibi büyücek yerdir ki yazın ev halkı burada oturur. Yunan mimarisindeki tapınakların **pronaos'unu andırır.**

hayat[2],-tı /hayât/, i. *Osm.* < *Ar. hayy.* § ❶ Canlıların yaşama hali: *Hayat suda başlamıştır.* [*Lat. Vita; Ing.* Life; *Fr.* Vie]. ☆ *Eşanl.* **dirim, yaşam.** § ❷ Canlı varlıklarda doğumdan ölüme kadar faaliyeti sağlayan olguların *(özellikle beslenme ve çoğalma)* tümü: *Benim için artık hayat bitti.* [*Ing.* Living; *Fr.* Vie]. ☆ *Eşanl.* **hayat sürme.** § ❸ Yaşama, yaşayış. [*Ing.* ve *Fr.* Existence]. ☆ *Eşanl.* **mevcudiyet, var olma.** § ❹ Doğumdan ölüme kadar geçen süre, Yaşama süresi: *Bazı hayvanların hayatı insanlarınkinden kat kat uzun olur, Onun hayatı hep didinme ile geçti.* [*Ing.* Lifelong, lifetime; *Fr.* Vie]. ☆ *Eşanl.* **yaşam, ömür.** ◘ *TABLO:* **ÖMÜR.** § ❺ Canlılık, kaynaşma ve kımıldanış: *Bu köyde hiç hayat yok, Gece hayatı.* [*Osm.* Hayatiyet; *Ing.* Vivacity, liveliness, animation, vigour; *Fr.* Vie, activité, dynamisme, vitalité]. § ❻ Hal ve durum: *Askerlik hayatı, Memurluk hayatı.* [*Ing.* Mode of life, way of living; *Fr.* Vie, maniere de vivre]. § ❼ Geri kalan yaşanacak süre: *Artık hayatı boyunca sakat kalacak.* [*Ing.* Rest of life; *Fr.* Vie, espace de temps qui reste à vivre]. § ❽ Yaşamaya değer kazandıran özellik: *Şeref hayattır, şerefsizlik ölüm.* [*Ing.* Life; *Fr.* Vie, circonstances qui donnent de la valeur à l'existence]. § ❾ Yiyecekler, yaşamak için gerekli olan şeylerin bütünü: *Hayat pahalılığı.* [*Ing.* Living; *Fr.* Vie, aliments; ensemble des choses dont on a besoin pour vivre]. § ❿ Kader: *Hayat onları bir türlü birleştirmedi.* [*ing.* Destiny; *Fr.* Destin, destinée, vie]. § ⓫ *biy.* Bir hayvan veya bitkiyi anorganik veya ölmüş organik

maddeden ayıran bir özellik olup metabolizma, büyüme, üreme, çevreye uyma v.b. gibi hayatsal olaylarla kendini gösterir. [*Lat. Vita; Ing.* Life; *Fr.* Vie]. § ⓫ *ed.* Kisilerin biyografisi: *Büyük adamların hayatı.* [*Ing.* Biography; *Fr.* Vie, biographie de personnage]. ⊙ ~ **a gözlerini yummak (kapamak)**, *dey.* Ölmek. [*Ing.* To die, to depart; *Fr.* Passer de vie à trépas, fermer les yeux, fermer l'œil, mourir]. ⊙ ~ **a uyma eğitimi**, *eğt.* Bütün çocukları iyi bir vatandaş, iyi bir işçi veya meslek sahibi ve aile üyesi olarak yetiştirmeyi mümkün kılan imkânları hazırlamayı esas alan eğitim tarzı. Bu eğitim görüşüyle hazırlanan eğitim programları gerçekçidir, mesleğe veya işe yönelir, sosyal maharetleri kazandırıcı bir kimlik taşır. ⊙ ~ **a yakınlık ilkesi**, *eğt.* Öğretimi mümkün olabildiği kadar hayata yaklaştırmayı, ders konularını gerçek hayattan seçmeyi ve çocuğun seviyesine kişisel özelliklerine uygun bir şekilde işlemeyi esas tutan bir pedagoji ilkesi. Bu ilkeye göre öğretim yapabilmek için okulda, okul bahçesi, işlik, mutfak, dikiş atölyesi gibi yerlerin bulunması gereklidir. ⊙ ~ **ı kaymak**, *arg.* Her işi ters gitmek, mahvolmak. [*Ing.* To be ruined, to be destroyed; *Fr.* Être effacé, detruit, supprimé, aboli]. ⊙ ~ **ı merkez alan öğretim programı**, *eğt.* Amaçları ve muhtevası öğrenciler tarafından seçilen ve onların ilgi, ihtiyaçları ve amaçlarıyle sıkı sıkıya ilişkili olan öğretim programı. ⊙ ~ **ın baharı**, *dey.* Gençlik çağı. [*Ing.* The prime of life, the springtide of life; the flower of youth; *Fr.* Printemps, jeune âge, temps du jeune âge]. ⊙ ~ **ına girmek**, *dey.* Hayatında yer almak. ⊙ ~ **ını birine borçlu olmak**, *dey.* Biri tarafından ölümden kurtarılmış olmak. [*Ing.* To owe one's life to someone; *Fr.* Devoir la vie à quelqu'un]. ⊙ ~ **ını kazanmak**, *dey.* Geçimini sağlamak. [*Ing.* To earn one's living; *Fr.* Gagner son pain, gagner sa vie]. ⊙ ~ **ını yaşamak**, *dey.* Her türlü baskıdan uzak bir şekilde, gönlünce yaşamak. [*Ing.* To live one's own life; *Fr.* Vivre sa vie]. ⊙ ~ **ta olmak**, *dey.* Yaşamak. [*Ing.* To be alive, to be living; *Fr.* Être en vie]. ⊙ ~ **tan tiksinme**, *psikopatol.* Ortada görünür bir sebep yokken, bazı kimselerin, hayata karşı duydukları sürekli bezginlik ve tiksinti. *(Ne var ki, bu duygulara kapılan kişiler, normal bir toplum ve meslek hayatı sürmekten geri kalmazlar. Hayattan tiksinenler çoğunlukla, psikastenik ve şizoyid tiplerdir).* ⊙ **bitkisel** ~, *patol.* ◘ **Bitkisel**. ⊙ **çalışma** ~ ı, *iş. huk.* ◘ **Çalışma**. ⊙ **duyumsal** ~, *psik.* ◘ **Duyumsal**. ⊙ **evcil** ~, ◘ **Evcil**. ⊙ **gizli** ~, *biy.* Tohumlarda birhücreli canlıların kist ve sporlarında «*süreğen*» yumurtalarda, uzun ömürlü bir kilerin yer altı organlarında, susuz yaşama veya kış uykusu halindeki hayvanlarda görülen hayat. *(Bu durumda solunum son derece yavaşlamış, fizikoşimik tepkiler tamamen durmuş gibidir).* [*Ing.* Latent life; *Fr.* Vie latente]. ⊙ **soyut düşünce** ~ ı, *fels. Eflatun, Fichte* ve *Hegel*'in felsefesinde sözü geçen ve saf düşünce yaşantısının gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan kendi kendine yeterli hayat. *(Soyut düşünce hayatı, duyusal hayatın /arzuların/, ahlakî ve dinî hayatın üstünde yer alır ve yaşamanın en yüce noktası olduğu gibi yaşantımız içinde zihnin ve düşüncenin en yüksek gerçekleşmesidir).* [*Ing.* Speculative life; *Fr.* Vie spéculative]. ⊙ **muhtelif** ~ **sigortası**, *ikt.* ◘ **Sigorta**. ⊙ **ortalama** ~ **(ortalama** ~ **süresi)**, *demogr.* Çoğunlukla, bir ölüm yüzdesi tablosuyle belirlenen ölüm şartları içindeki kişiler topluluğunun yaşadığı yılların ortalaması. [*Ing.* Average lifelong; *Fr.* Vie moyenne, durée de vie moyenne].

~ **adamı**, *dey.* Zamana kolayca uyan, güçlükleri yenmesini bilen kimse.

~ **ağacı**, *anat.* ve *zool.* Beyinciğin dıştaki bozmadde kısmına yayılarak ağaç şeklinde dallanma gösteren akmaddeye *Fluorens* tarafından verilen ad. [*Osm.* Şecerei hayat; *Lat. Arbor vitae; Ing.* Tree of life; *Fr.* Arbre de vie].

☆ *Eşanl.* **beyincik ağacı**.

~ **alanı**, *psik.* Belli bir anda bir şahsın davranışını meydana getiren çeşitli belirtici faktörlerin tümü, psikolojik çevrenin tümü.

~ **arkadaş**, *dey.* ◘ **Arkadaş**.

~ **başlangıcı**, *tekn.* Yeryüzünde hayat bundan 1.000.000.000 yıl önce başlamıştır. Bilginler hayatın ne şekilde başladığını kesinlikle bilmiyorlar. Bazıları, ilk hayatın yabir göktaşı, veya parçalanan bir gezegen den düşmüş zerrelerle dünyaya gelmiş olduğuna inanıyorlar.

~ **bilgisi**, *eğt.* ◘ **Biyoloji**.

~ **bu**, *dey.* Olaylara boyun eğildiğini anlatır. [*Ing.* This is the life; *Fr.* C'est la vie].

~ **çevrimi**, *psik.* Döllenme ile başlayan ve ölümle biten yaşama süresi.

~ **çizgisi**, § ❶ Bilekten başlayan, avuç içine geçen işaret parmağına doğru yönelen çizgi. *(Genel sağlık durumunu gösterdiğine inanılır).* § ❷ *demogr. Lexis* diyagramında bir bireyi temsil eden çizgi. [*Ing.* Line of life; *Fr.* Ligne de vie].

~ **durumları görüşü**, Öğretim programlarının, hayat boyunca devam eden temel öğrenim yaşantıları üzerine kurulmasını isteyen eğitim görüşü.

~ **düğümü**, *anat.* ◘ **Düğüm**.

~ **felsefesi**, *psik.* ve *fels.* Bir kimsenin davranış ve düşüncelerini yönetmeye yarayan tutarlı kişisel görüş. [*Ing.* Idea of life; *Fr.* Philosophie de la vie].

~ **halinde sigorta**, *huk.* ◘ **Sigorta**.

~ **hikâyesi raporu**, *eğt.* Bir kimsenin gelismesi veya bina, âlet, cihaz gibi bazı nesnelerin kullanışıyle ilişkili rapor.

~ **kavgası**, ◘ **Hayat mücadelesi**.

~ **memat meselesi**, *dey.* Ölüm kalım sorunu. [*Ing.* Matter of life and death, vital question; *Fr.* Question vitale].

~ **merkezi**, *sosy.* Bir toplumda üretim faaliyetinin en sık olduğu yer.

~ **mücadelesi**, *dey.* § ❶ Her türlü duyguyu hesaba katmadan yapılan yaşama rekabetini anlatmak için *Darwin*'in ileri sürdüğü deyim. [*Ing.* Struggle for life or existence; *Fr.* Lutte pour la vie, lutte pour l'existence]. § ❷ Yaşamak ve geçinmek için harcanan emeklerin bütünü.

~ **pahalılığı**, *dey.* Geçinmek için gerekli olan şeylerin pahalı olması. [*Ing.* High cost of living; *Fr.* Disette de vie].

~ **sahası**, *dey.* Yaşamak için gerekli olan alan. [*Ing.* Living space, sphere of existence].

~ **savaşı**, *biy.* Hayatın devamı için yapılan savaş; doğal seçim sırasında sadece en uygun bireylerin yaşamaya devam edebilmesi veya kalımı ile sonuçlanan, organizmalar arasında ve organizmanın çevresiyle yaptığı savaş. [*Ing.* Struggle for life; *Fr.* Lutte pour l'existence].

~ **seviyesi**, *sosy.* Bir kimsenin, bir aile veya zümrenin, hatta bir arazi üzerindeki nüfusun sahip olduğu meziyetler ve hizmetlerin bütünü. [*Ing.* Life level; *Fr.* Niveau de vie].

~ **sigortası**, *huk.* ◘ **Sigorta**.

~ **standardı**, *ikt.* Bir kimsenin yaşaması için zorunlu olan ekonomik maddelerin asgarî haddi. [*Ing.* Standard of being].

~ **suyu**, ◘ **Abıhayat**.

~ **süresi**, *zool.* Hayatın devam ettiği süre: canlı varlık olarak bulunma süresi. [*Ing.* Lifetime; *Fr.* Durée de la vie].

~ **tecrübesi**, Bir kimsenin bizzat gözleyerek ,yaparak veya düşünerek algısı ölçüsünda edindiği bilgi, maharet, görgü ve anlayışların tümü, yaşantı. [*Ing.* Experience of life; *Fr.* Experience de vie].

~ **umudu**, *demogr.* Belirli ölüm şartları içinde bulunan, aynı yaştaki kişiler topluluğunda ortalama yaşama süresi. *(Özellikle, doğumdaki hayat umudu, ortalama hayat süresiyle özdeştir. Hayat umudunun hesaplanması için bir ölüm yüzdesi tablosu hazırlamak gerekir).* [*Ing.* Expectation of life; *Fr.* Espérance de vie].

~ **vermek** *(bir şeye), dey.* Canlılık vermek, canlandırmak. [*Ing.* To enliven, to refresh; *Fr.* Donner la vie à quelque chose, animer, vivifier].

hayatî /hayatî/, s. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Hayatsal**.

hayatiyat,-tı /hayâtiyât/, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Biyoloji**.

hayatiyet,-ti /hayâtiyet/, i. *Osm.* < *Ar. hayâtiyyet, esk.* § ❶ Yaşama gücü [*Ing.* Vitality; *Fr.* Vitalité]. § ❷ *mec.* Canlılık. [*Ing.* Vivacity, liveliness, vigor, animation; *Fr.* Vitalité, vivacité]. § ❸ *(Geniş anlamda)* Yaşama, uzun süre devam etme niteliği. [*Ing.* Vitality, living long time; *Fr.* Vitalité, aptitude à durer longtemps].

hayatsal*, s. *Ar. hayat* + *T. -sal.* § ❶ Dirim değerini taşıyan, dirimlik. [*Ing.* Vital; *Fr.* Vital,-ale]. § ❷ *mec.* Temel, çok önemli: *Hayatî bir mesele.* [*Ing.* Basic, vital, fundamental; *Fr.* Vital,-ale, fondamental,-ale]. § ❷ Hayatla ilgili. [*Ing.* Vital; *Fr.* Vital,-ale].

~ **etkinlikler**, *biy.* Hayattan doğan kuvvet belirtileri. [*Ing.* Vital actions; *Fr.* Actions vitales].

~ **olayları**, *biy.* Beslenme, solunum, boşaltım, üreme, büyüme, çevreye uyma v.b. gibi bir canlının hayatı boyunca organizmasında görülen olaylar. [*Osm.* Hayatî vak'alar; *Ing.* Life processes; *Fr.* Fonctions de la vie].

~ **tepkiler**, *biy.* Canlı cisimlere özgü, fiziksel ve kimyasal tepkiler. *(Boyandığı zaman genellikle ölen hücre protoplazmasını öldürmeden etkileyebilen metil yeşili gibi bazı boya maddeleriyle yapılan boyama işlemine «hayatî boyama» adı verilir).* [*Ing.* Vital reactions *Fr.* Reactions vitales].

haybahasıl, z. *Osm.* < *Ar. haibü-hâsir: h. d.* Umutsuz ve yoksul olarak.

haybe, z. *Osm.* < *Ar. haybet. arg.* Boş, ise yaramayan, anlamsız. [*Ing.* Futile, frivolous, of no effect, useless; *Fr.* Inutile, vain]. ⊙ ~ **ye kürek çekmek**, *arg.* Boşu boşuna uğraşmak. [*Ing.* To carry coals to newcastle; *Fr.* Porter de l'eau à la rivière, à la mer]. ☆ *Eşanl.* **havanda su dövmek**.

haybeci, i. *arg.* (a) Dolandırıcıların tuzağa düşürmek istedikleri kimse: *Şu haybeciyi tavlayalım.* [*Ing.* Sucker, person singled out to be robber *(by swindlers)*]; (b) Isi gücü olmayan, sebatsız kimselere verilen ad: *Haybecinin bütün işi kahvelerde oturmak.*

haybeden, z. *arg.* Bedavadan; hiç yoktan: *Haybeden metelik koklatmazlar insana.* [*Ing.* Free, gratis, for nothing; *Fr.* Gratis, pour rien].

☆ *Eşanl.* **anafor, avanta, beleş, lüp**.

hayboci, i. *it. ha poggia.* ◘ **Ayboci**.

hayda, ünl. *yans.* § ❶ Hayvanları harekete geçirmek ve gayrete getirmek için kullanılan söz. § ❷ Şaşkınlık belirten ünlem.

haydalamak(-i), f. § ❶ «*Hayda*» diye seslenerek hayvanı harekete getirmek veya gayrete getirmek: *Atları haydayıp yola koyuldular.* [*Ing.* To drive on *(animals with loud shoust); Fr.* Fouailler *(bête de somme)*]. § ❷ *arg.* Defetmek, kovmak: *Ali'yi fabrikadan haydalamışlar.*

Haydamaklar, ç. öz. i. *etn.* Ukrayna kazaklarına verilen ad. Haydamaklar, Polonya'ya karşı ayaklandılar, geçtikleri yerleri yağma ederek leh ve rus kuvvetiyle çarpıstılar *(1750-1769)*, zamanla yok oldular. [*Ing.* Haidamaks; *Fr.* Haidamaks].

haydar, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Aslan. [*Osm.* Esed, dırgam, gazanfer, şîr; *Ing.* ve *Fr.* Lion]. § ❷ *mec.* Pek cesaretli insan. Bu kelime türkçede daha çok mecaz anlamyle halk ve divan edebiyatında kullanılmıştır. [*Ing.* Courageous, valiant, brave, lion-hearted; *Fr.* Courageux,-euse, lion]. § ❸ Halife Ali'nin lâkabı. § ❹ *arg.* Erkeklik organı, kamış. § ❺ Erkek adı.

haydarane, z. *Osm.* < *Fars.* Aslanca, kahra-

manlığıyla ünlü Halife Ali'ye yakışır bir cesaretle. [Ing. Courageously, bravely; Fr. Courageusement].

haydarî /haydarî/, i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Eskiden ev içinde giyilen, kolsuz, kısa, aba hırka.

haydarilik, haydariye, i. *(Seyid Kutbeddin Haydarî Zavei'nin adından).* Melâmiyenin kollarından biri.

haydariye, i. *Osm.* < *Fars. haydariyye.* Haydarî biçiminde hırka. [Ing. Sleeveless jacket *(usually worn by dervishes)*].

Haydelberg, öz. i. ◘ **Heidelberg.**

haydi, hadi /hay:di, ha:di/, ünl. § ❶ İsteklendirme ve davrandırma veya çağırma, acele ettirmek için kullanılır: *Haydi gidelim, haydi iş başına! Haydi gayret, Haydi çocuklar, gezmeye gidelim. Haydi arkadaşlar, yemek hazırlandı.* [Ing. Come along! get a move on!; Fr. Allons! allons donc!, partons, en avant]. § ❷ Peki, kabul ve onama bildirir: *Haydi senin dediğin olsun, al gotur; Ben eve gideyim mi? Haydi git!* [Ing. All right O.K; Fr. Ca va, bon]. § ❸ Kimi vakit «*tutalım ki*» *yerine de geçer: Haydi öyle oldu, bundan ne çıkar? Haydi aç kalmıştı diyelim bu hal hırsızlığı mazur gösterir mi?* § ❹ Hatifseme için de söylenir: *Haydi sen de (i uzatılarak). Hadi, bunları başkasına anlat!* [Ing. Nonsensel tell that to the marines!; Fr. Allons donc!]. § ❺ «*Hoş görelim, fakat*» «*mazur sayılsın*» anlamında da kullanılır. *Haydi gelmedi, bari bir haber gönderseydi.*

☆ *Eşanl.* **haydin, haydindi.**

haydi haydi, z. § ❶ Bol bol, kolay kolay, ferah ferah, vızır vızır: *Onun yapabildiği işi sen haydı haydi yaparsın. O yüz kiloyu kaldırmıştı, sekseni haydi haydi kaldırır.* [Ing. Easily, amply; Fr. Facilement]. § ❷ Olsa olsa, en çoğu: *Bu mala haydi elli kuruş versinler.* [Ing. At the most; Fr. Tout au plus]. § ❸ *fels.* Evleviyetle: *Üç metreyi atlayan iki metreyi haydi haydi atlar.* [Osm. Bitarik-il evlâ; Ing. ve Fr. A fortiori].

~ ~ **yoluyle uslamlama,** *mant.* Bir sonucu aslında tanıtlanmış diye kabul edilen daha genel bir sonuçla karşılaştırarak tanıtlama: *Yüz metreden işitilen bir ses elli metreden elbette (veya haydi haydi) işitilir*» uslaması gibi.

haydin /hay:din/, ünl. *h.d.* Haydi[1]: *Haydin çocuklar, gidelim artık!* [Ing. Come along! Fr. Allons!].

haydindi, ünl. Çabuklandırma anlatır. [Ing. Now then, let's see!].

haydisene /haydise:ne/, ünl. *h.d.* Haydi[1] ünlemi bir, buyurma kipi gibi alınarak bunun örnekseme yoluyle yapılmış dilekşart kipinin emir şekli: *Haydisene, ne duruyorsun?* [Ing. Come along; Fr. Allons donc].

hayduk,-ğu, i. *Isl.* **gayduk.** § ❶ Silâhşör. [Ing. Musketeer; Fr. Mousquetaire]. § ❷ Yol kesen, haydut. [Ing. ve Fr. Bandit].

haydut,-du, i. *Osm.* < *Ar. haydûd.* < *Isl. ve Mac. hayduk.* § ❶ Tek başına veya bir çeteye katılarak silâhlı soygun yapan kimse, eskiya. *(Genellikle ıssız yerlerde yol kesen, soygun yapan kimseler için kullanılır).* [Ing. Bandit, brigand, robber, highwayman; Fr. Bandit, brigand, detrousseur]. ☆ *Eşanl.* **eşkiya, haramî, yolkesen, şaki.** § ❷ *tkz.* «*Yaramaz*» anlamında küçük çocuklar için kullanılan söz: *Seni gidi haydut seni.* [Ing. Naughty, mischievous; Fr. Vilain, mechant] § ❸ *mec.* Kaba, sert davranışlı kimse.

~ **gibi,** *dey.* İri yarı, görünüşlü insanda korku uyandıran. [Ing. Huge and bulky *(person)*].

haydutlanmak, f. Haydut gibi sert ve acımaz davranmak. [Ing. To behave ruthlessly; Fr. Se conduire impitoyablement].

haydutluk,-ğu, i. Haydut olma hali veya haydutça davranış. [Ing. Banditry, brigandage robbery; Fr. Brigandage]. ☆ *Eşanl.* **eşkiyalık, haramilik, yolkesme.** ◉ **deniz haydutluğu,** *huk.* ◘ **Deniz.**

hayf, hayfa, hayfaki, e. ve *üni. Osm.* < *Ar.* Yazıklar olsun! ne yazıklı eyvah! yazık ki, vah! heyhat! [Ing. What a pity; Fr. Hélas].

hay.fideliti, b.i. *ing. high fidelity, müz.* Pikap, teyp gibi kaydedilmiş sesleri çalan âleterde, her sesin duyulmasını sağlayan bir sistem. [Ing. Hi-fi; Fr. Haute fidelité, hi-fi].

hayhay /hay:hay/, ünl. § ❶ Evet, öyle, peki, seveseve, elbette, **başüstüne**: *Hayhay biz de geliriz.* [Ing. Certainly, by all means; Fr. Sans doute, certainement]. § ❷ *den.* Demiri funda etmek veya bir seren veya yelkeni mayna etmek için verilen **Alesta** komutasına karşı istenilen işin icrasına hazır bulunduğunu anlatmak üzere cevaben kullanılan eski bir tabirdir.

hay.huy, b.i. *Osm.* < *Fars. hây hûy..* § ❶ Her ağızdan bir söz çıktığı zaman duyulan ses karışıklığı: *Bu hayhuy içinde çalışılmaz.* [Ing. Loud and continued noise, tumult, confusion; Fr. Cris confus, brouhaha]. ☆ *Eşanl.* **patırtı, şamata, curcuna, uğultu, çağrışma, gulgule, velvele, harrengürra, dağdağa, şematet;** *Karş.* **sessizlik, sükûnet.** § ❷ *mec.* Bir sonuca varmayan *(sonuçsuz)* çabalama: *Onun yaşayışı bir hayhuy içinde geçti.*

hayıf,-yfı, *Osm.* < *Ar. hayf.* § ❶ *ünl.* Yazık, eyvah [Ing. Alas!; Fr. Dommage, helas]. § ❷ Acınma, üzülme. [Ing. What a pity!; Fr. Dommage, helas].

hayıflanma, i. Yanıp yakılma.

hayıflanmak (-e), f. *Osm.* < *Ar. hayf* + *T.* Acınmak, üzülmek, yerinmek. [Ing. To lament, to moan; Fr. Regretter, deplorer].

☆ *Eşanl.* **teessüf etmek, esef etmek.**

hayın, s. *Osm.* < *Ar. h.d.* ◘ **Hain.**

hayınlık,-ğı, i. *h.d.* ◘ **Hainlik.**

hayır[1]**,-yrı,** i. *Osm.* < *Ar. hayr.* § ❶ İyilik[2]: *Hayır işlemek, Hayrı dokunmak.* ☆ *Karş.* **şer.** [Ing. Good, goodness, prosperity, health, profit; Fr. Bien, bienfait, bonté]. ☆ *Eşanl.* **edinme, yarar, çıkar, anafor, vurgun, iktisap, kâr, kâm alma, menfaat, fayra, nefi, avanta, kisbukâr, temettü;** ☆ *Karş.* **zarar, ziyan.** § ❷ s. Hayırlı, hayra dönük: *Hayır haberler.* ◉ ~ **dır inşallah,** *dey.* § ❶ Anlatılan bir rüyayı iyiye yormak için kullanılır. [Ing. I hope all is well, I hope there is nothing wrong]. § ❷ Şaşma ve merak veren olgular karşısında söylenir. ◉ **hayra (~ a), alâmet,** *dey.* Hayra yorulan bir olaydan bahsedilirken kullanılır. [Ing. Auspicious; Fr. C'est de bon augure]. ◉ **hayra (~ a) alâmet değil,** *dey.* Uğursuz sayılacak bir olay için kullanılır. [Ing. Ill-omened, ominous; Fr. C'est de mauvais augure]. ◉ **hayra (~ a) karşı,** *dey.* Hayırlı olması dilenen işler için kullanılır. ◉ **hayra (~ a) yormak,** *dey.* Rüya veya kehanetin iyi olmasını dilemek. [Ing. To interpret favorably, to regard as auspicious *(dream, omen)*]. ◉ **hayrını gör,** *dey.* Yeni alınan bir şey için «*güle güle kulan*» anlamında veya kırgınlık, alay belirtmek için söylenir. [Ing. Enjoy the advantage or profits *(of)*]. ◉ **ağzını hayra açmak (açmamak)** *dey.* Uğurlu bir şey söylemek (uğursuz bir şey söylemek). [Ing. To say auspicious (ill-omened) things; Fr. Dire quelque choes de bon (de mauvais) augure]. ◉ **akşam-ı (sabah) şerifler hayrolsun,** *dey.* Hayırlı akşamlar *(sabahlar).* [Ing. Good evening; Fr. Bonsoir]. ◉ **hayrı dokunmak,** *dey.* § ❶ İşe yaramak. § ❷ İyiliğini görmek. ◉ **hayrı kalmamak,** *dey.* Artık işe yaramamak. ◉ **hayrı kalmamak,** *dey.* Artık işe yaramamak. ◉ **hayrını görmek,** *dey.* İşe yaramak. ◉ ~ **lar,** *dey.* «*Ne var, ne yok?*» sorusuna cevap olarak söylenir. [Ing. All well]. ◉ ~ **la yadetmek** *(anmak), dey.* Ölmüş bir kimsenin ardından iyi konuşmak.

~ **cemiyeti,** *huk.* ◘ **Cemiyet.**

~ **dile eşine (komşuna), hayır gele başına, (Ne dilersen eşine o gelir başına),** *at.* Sen başkaları için iyi şeyler dile ve yap ki başkaları da senin için iyi şeyler dilesin. yapsın.

~ **dua,** *dey.* İyi dua, iyilik için edilen dua. [Ing. Blessing, benediction; Fr. Bénédiction].

☆ *Karş.* **beddua.**

~ **dua etmek,** *dey.* İyi dileklerde bulunmak. [Ing. To bless; Fr. Vouloir du bien à qn].

~ **etmek,** *dey.* Fayda vermek: *Verdiği ilâç hayır etmedi.* [Ing. To do good; Fr. Faire du bien].

~ **gelmez (hayrı dokunmaz, hayrı yok),** *dey.* Yararlı olamaz, fayda umulmaz: *Artık ondan sana hayır gelmez. Başının çaresine bak!* [Ing. Of no use].

~ **görmemek (bir daha),** *dey.* Bir daha eski iyi halini bulamamak.

~ **görmemek** *(bir şeyden), dey.* O şey işine yaramamak. Bir daha o şeyden yararlanmamak.

~ **işlemek,** *dey.* İyi, hatırlı bir davranışta bulunmak. [Ing. To be good, to be charitable; Fr. Faire du bien *(à quelqu'un)*].

~ **kalmamak** *(bir şeyde), dey.* O şey pek kötü hale gelmek, işe yarar hali kalmamak. [Ing. To be of no more use].

~ **kurumları,** *huk.* Genel yarara hizmet ettiği ve bu türlü derneklerden sayılması gerektiği Danıştay kararı ve Bakanlar kurulu onayıyle kabul edilen, Türkiye Kızılay derneği, Çocuk Esirgeme kurumu gibi kuruluşlar. [Ing. Charitable societies, philanthropic institutions; Fr. Societés de bienfaisance, établissement de bienfaisances].

~ **müesseseleri,** *huk.* Yardım dernekleri, yardım cemiyetleri. Tüzel kişiliği olan ve sadece **yardım işleriyle uğraşan** dernekler. [Ing. Philanthropic charitable institutions, foundations; Fr. Etablissements de bienfaisance].

~ **ola,** *dey.* «*Ne var?*» «*ne oluyor?*» anlamında olup, merak edildiğini anlatır. [Ing. What is the matter? All is well, I hope; Fr. Qu'est-ce qu'il y a? qu'y a-t-il? de quoi s'agit-il?].

~ **sahibi,** *dey.* İyiliksever, herkesin iyiliğini isteyen. [Ing. Philanthropist; Fr. Bienfaiteur, -trice, philantrope].

~ **söylemek,** *dey.* Hayırlı söz söylemek, hoşa gitmeyecek şey söylememek.

~ **yok** *(bir şeyden),* «*O şey bir daha eski iyi halini bulamaz*» *anlamında.* [Ing. To be of no use *(to somebody)*].

hayır[2] /ha:yır/, e. *Osm.* < *Ar. Hayr.* § ❶ Yerine göre «*yok, öyle değil, olmaz*» gibi olumsuzluk anlatır: *Paran var mı? -Hayır (= yok). Yorgun musun? -Hayır (= değilim). Gel gidelim -Hayır (= olmaz).* [Ing. No, on the contrary; Fr. Non, mais non]. § ❷ Serbest yapılı cümlelerde *evet*'le karşıtlaşır: *O evet diyor, ben hayır.* [Ing. No; Fr. Non *(s'oppose à oui dans les phrases libres)*]. § ❸ Bağımlı cümle olarak: *iki saatten beri belki yüz şey sordum, «Evet», yahut «hayır»dan başka cevap alamadım. Bana hayır cevabını verdi.* [Ing. No; Fr. Non]. § ❹ Cümle dışında, olumsuz bir cümle önünde, olumsuzluğu güçlendirir: *Hayır, bunları beğenmiyordu. Hayır, hasta değilim.* [Ing. No; Fr. Non *(Hors phrase, devant une proposition negative, sert à marquer plus fortement la négation)*].

Karş. **hayır, yok, değil, olmaz.**

~ **dememek,** *dey.* Reddetmemek, olumsuz cevap vermemek. [Ing. Do not say no; Fr. Ne pas dire non].

☆ *Karş.* **evet demek.**

hayır.dua, b.i. ◘ **Hayır.**

hayırhah /hayırhah/, s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* İyilik dileyen, iyi dilekli, birisinin veya herkesin iyiliğini isteyen, herkesi iyi görmekten hoşlanan, iyilikçi: *Hayırhah bir adamdır.* [Ing. Wellwisher, benevolent, kind; Fr. Bienveillant,-ante].

hayırhahlık,-ğı, i. İyilikçilik, herkesin iyiliğini isteme hali. [Ing. Benevolence, goodwill; Fr. Bienveillance].

hayırlaşmak (nsz) veya -le), f. Pazarlıkta uyuştuktan sonra birbirlerinin elini sıkarak hayır dilemek. [Ing. To exchange good wishes after having come to terms in a bargain].

hayırlı, s. § § ❶ Hayrı olan, yararı dokunan: *Hayırlı evlât.* [*Ing.* Good, beneficial, useful; *Fr.* Bon, utile]. ☆ *Eşanl.* **iyi, yararlı**. § ❷ Uğurlu: *Hayırlı yolculuk.* [*Ing.* Good, auspicious; *Fr.* Bon, de bon augure]. ⊙ **~ sı Allah'tan**, *dey.* Allah yardım etsin, Allah en iyisini yapsın: *Biz bu işe başladık, hayırlısı Allah'tan.* [*Ing.* May God help]. ⊙ **~ sı ile**, ◘ **Hayırlısıyle.**

~ evlât neylesin malı, hayırsız evlât neylesin malı. *at.* ◘ **Akıllı oğlan neyler ata malını, akılsız oğlan neyler ata malını.**

~ komşu, hayırsız akrabadan iyidir, *at.* ◘ **Yakın dost...**

~ olsun (hayırlısı), *dey.* (a) «*Hangisi hayırlı ise o olsun*» anlamında bir dilek sözü; (b) Sonu iyi olsun: *Yeni işe mi başladın? Haydi hayırlı olsun.* [*Ing.* Let's hope for the best; *Fr.* Je vous souhaite un bon usage *(objet)*].

hayırlısıyle, z. Hayırlı olanı dilemek için kullanılır; sonu iyi olarak.

hayır.perver, b.s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* ◘ **Hayırsever.**

hayır.sever*, b.s. ve i. Yoksullara, düşkünlere, zayıflara iyilik ve yardım etmesini seven *(kimse)*. [*Ing.* Benefactor, philanthropist; *Fr.* Bienveillant,-ante philanthrope]. *Eşanl.* **hayırperver** .

hayırseverlik,-ği, b.i. Hayırsever olma hali. Hayırsever bir kimsenin davranışı. [*Ing.* Philanthropy, generous or charitable deeds; *Fr.* Philanthrope, bienveillance].

hayırsız, s. § ❶ Hayrı olmayan, yararı olmayan: *Hayırsız evlât.* [*Ing.* Good for nothing, useless; *Fr.* Inutile, bon à rien]. ☆ *Eşanl.* **yararsız, faydasız.** § ❷ Uğursuz. [*Ing.* Ominous, ill-omened; *Fr.* De mauvais augure].

hayırsız.ada, b. i. Türkiye kıyılarında kayalık, yerleşmeye elverişsiz bazı küçük adalara verilen ad. İstanbul yakınındaki Kızıladalar'dan Sivriadaya bu ad verildiği gibi, Marmara denizinde, Marmara adası batısında bir deniz feneri bulunan küçük adaya da böyle denir. *(Bazı haritalarda Hırsız adası).* [*Ing.* Oxia *(One of the small islands near Istanbul)*].

hayırsızlık,-ğı, i. Hayırsız olma hali. [*Ing.* Uselessness, unproductiveness; *Fr.* Inutilite].

hayıt,-dı, i. *bot.* ◘ **Ayıt.**

hayır,-yzı i. *Osm.* < *Ar. hayz.* Kadınlarda aybası. *(Hayvanlarda hayız görme /adet/ yoktur. Bununla beraber dişi köpekte, kızgınlık anında, kanla karışık bir akıntı görülür).* [*Ing.* Menstruation, period; *Fr.* Regles, menstruation]. ☆ *Eşanl.* **âdet, menstrüasyon.** ⊙ **~ dan nifâstan kesilmek**, *dey.* Aybaşı âdeti durmak. [*Ing.* To reach menopause].

~ görmek, Âdet görmek, aybaşı olmak. [*Ing.* To menstruate; *Fr.* Avoir ses menstrues].

~ zamanı, Âdet zamanı. *Fr.* Epoque des menstrues].

hayide /hayïde/, s. *Osm.* < *Fars.* Ağızda çiğnenmiş, pörsümüş, ağızdan ağıza dolaşarak kuvvetini kaybetmiş *(söz).* [*Ing.* Chewed, gnawed; *Fr.* Mâché, mastiqué].

haykırı*, i. < *haykırmak.* § ❶ Bağırmak. [*Fr.* Exclamation]. § ❷ *gram.* Hayret, korku, sevinç gibi duygulanmalarda haykırma gibi çıkarılan ses; ünlem. [*Osm.* Nida; *Ing.* ve *Fr.* Exclamation]. ⊙ **haykırası gelmek**, içten haykırmak isteği doğmak.

~ işaret, *gram.* Yazıda şaşma, sevinme, korkma gibi heyecanları anlatan sözlerin sonuna konulan işaret. (!) işareti. [*Ing.* Exclamation mark; *Fr.* Point d'exclamation].

haykırış, i. < *haykırmak.* § ❶ Haykırmak eylemi veya biçimi, bağrışma. [*Ing.* Cry; *Fr.* Cri]. § ❷ Haykırma sesi. [*Ing.* Shout; *Fr.* Cri, clameur].

haykırışan, s. Birlikte haykıran, bir ağızdan haykıran.

haykırışmak (nsz veya -le), f.* Birlikte haykırmak, bağrışmak. [*Ing.* To scold each other noisily].

haykırışsız, s. Sesi yükseltmeden, bağırıp, çağırmadan.

haykırma, i. Haykırmak eylemi. [*Ing.* Cry; shouting, bawling; *Fr.* Cris acclamations].

haykırmak nsz, f. *yans.* § ❶ Telâşla bağırmak, duygulanarak yüksek ses çıkarmak: *Çocuk annesini o halde görünce haykırdı.* [*Ing.* To cry, shout; *Fr.* Crier, clamer]. § ❷ Şikâyetle bağırmak: *Bu davranış karşısında herkes haykırmaya başladı.* [*Ing.* To scream; *Fr.* S'écrier].

☆ *Eşanl.* **undemek, nida etmek, hitabetmek, çağırmak, bağırmak, bağırıp çağırmak.**

haykırtı, i. ◘ Havkırma.

haykırtılı, s. Haykırarak yapılan: *Haykırtılı esneme.*

haykırtmak(-ï), f. Haykırmasına sebep olmak. [*Ing.* To let shout, to cause to cry out or scream; *Fr.* Faire crier].

haylamak, f. *yans.* § ❶ «*Hay huy*» diye bağırarak hayvanı sürmek: *Hayvanları haylıdılar.* [*Ing.* To urge on with cries *(carriage animals)*]. § ❷ Önem vermek, aldırmak: *O kadar yalvardılar, haylamadı.* [*Ing.* To consider, to care *(for)* *Fr.* Considérer]. § ❸ İtip kakmak.

haylamamak, f. *arg.* Aldırış etmemek, önem vermemek: *Herifin kimseyi hayladığı yok.* [*Ing.* Not to care, not to consider; *Fr.* Ne pas s'en soucier; ne se soucier de rien; ne s'occuper de rien; rester indifférent, laisser faire].

Eşanl. **boşlamak, boş vermek, dalga geçmek, kumpas sallamak, omuz vermek, takmamak, tonel geçmek, yan çizmek, yan sallamak.**

haylâyf, b.i. *ing. high life.* Kibar hayat, yüksek tabaka hayatı. [*Fr.* High-life].

haylaz, s. ve i. < *hay*, ermeni + *Laz.* § ❶ Aylak, boş duran, bosta gezen. Çalışmaya gücü yeterken çalışmayıp aylaklık eden *(kimse).* [*Osm.* Avare; *ing.* Edle, wondering, lazy, lazybones; *Fr.* Paresseux,-euse, faineant,-ante, oisif,-ante]. ☆ *Eşanl.* **tembel.** § ❷ Akıllı uslu durmayıp hoşa gitmeyen davranışlarda bulunan *(kimse).* [*Ing.* Vagabond, idler, loafer, bum; *Fr.* Paresseux,-euse, faineant].

Yak. anl. **tembel, ağır kanlı, üşengeç, âtıl, aksi, ters, asi, kavgacı, afacan, asabi, serkeş, geçimsiz.**

☆ *Karş.* **iyi huylu, yumuşak, çalışkan, tez canlı, içi tez.**

haylazca, s. § ❶ Haylaza yakışan yolda. [*Ing.* Idly, lazily; *Fr.* Sans rien faire, sans travailler, paresseusement, en paresseux, dans la paresse, dans la fainéantise, oisivement].

haylazlaşmak, nsz. f. § ❶ Yaramaz haşarı bir hale gelmek. [*Ing.* To become idle; *Fr.* Être oisif]. § ❷ Çalışmaya gücü varken aylaklık etmek. *Adamcağız iflâstan sonra haylazlaştı.* [*Ing.* To idle *(away)*; *Fr.* Fainéanter, muser, musarder, paresser, bagoter].

haylazlık,-ğı, i. § ❶ Haylaz olma hali: *Öğretmen o çocuğun haylazlığından bıktı.* [*Ing.* Laziness, idleness; *Fr.* Oisivete, inaction, paresse, faineantise]. § ❷ Haylazca davranış: *Haylazlık yapma da, çalış.* [*Ing.* Idleness; *Fr.* Oisivete, indolence, musarderie].

hayli /hay:li/, s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Epey *(ice)*, odukça *(zor)*, çok sayıda, çokça. [*Ing.* Rather, quite; *Fr.* Assez]. § ❷ z. Oldukça. [*Ing.* Many, much, very, a good deal; *Fr.* Passable, assez important].

Yak. anl. **artık, ziyade, fazla, efzun, füzun, zait, müzdad, bol, mebzul, hatırı sayılır, külliyetli, tonla, kıyamet kadar** *(h.d.)*, **sayısız, hadsiz, hesapsız, sonsuz, aşırı, gür, fışkıran.** ⊙ **~ dan (~ den ~ ye)**, *dey.* Epey, çok: *Bu iş hayliden hayliye güçmüş.* [*Ing.* A good deal, considerably; *Fr.* Ne pas s'en soucier; ne se soucier de rien; ne s'occuper de rien; rester indifférent;laisser faire].

haylice, s. Bir hayli, çokça, epeyce. [*Ing.* Somewhat, much, considerably, *Fr.* Considérablement, bien fort, beaucoup].

haymana, i. Hayvanları otlatmak için basıbos olarak salıverilen çayırlık. [*ing.* Prairie grazing land; *Fr.* Plaine].

~ beygiri, *mec.* İşsiz güçsüz dolaşan sağlam adam.

~ beygiri gibi dolaşmak, *dey.* İssiz, güçsüz, tembelce dolaşmak. [*Ing* To wander about aimlessly].

~ öküzü (mandası), *dey.* İri yarı ve tembel. [*Ing.* Good-for-nothing idler; *Fr.* Faineant,-ante].

haymatlos, i. *Alm. heimatlos. huk.* Tabiiyetsiz. Hiç bir devletin uyruğunda bulunmayan, yurtdaşlık haklarından yoksun bırakılan kimse. [*Ing.* Stateless person; *Fr.* Heimatlos]. ☆ *Eşanl.* **vatansız.**

haymatlosluk,-ğu, i. *dey. huk.* Herhangi bir devletin hukukuna göre yurtdaşlık haklarından yoksun bırakılmış kişilerin durumu. [*ing.* Statelessness; *Fr.* Heimatlosat].

Eşanl. **vatansızlık.**

hayme, i. ç: **hayamât, hıyâm, hıyem.** *Osm.* < *Ar. esk.* Çadır. [*ing.* Tent, shelter; *Fr.* Tente].

hayme.nişin /haymenişin/, b. i. ve s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Çadırda oturan, göçebe. [*Ing.* Tentdweller; nomad; *Fr.* Nomade].

haymora, i. *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, karaksgiller *(Characinidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 1 m. Tehlikelidir. Eti beğenilir. [*Lat. Macrodon trachira*].

hayran /hayran/, s. *Osm.* < *Ar. hayret.* § ❶ Hayranlık duyan, hayrette kalan: *Çocuk oyuncakların önünde hayran durdu.* [*Osm.* Mütehayyir olan; *ing.* Bewildered, fascinated; *Fr.* Etonne,-ee, ebahi,-ie]. § ❷ Son derecede beğenen, çok tutkun, gözleri kamasan: *Resmimi görünce hayran olmuş.* [*ing.* Adoring, admiring; *Fr.* Ebloui]. § ❸ *esk.* Şaşırmış. [*Ing.* Bewildered, embarrassed, confused; *Fr.* Embarrassé, désoriente, ahuri]. § ❹ i. Beğenen, takdir eden kimse: *Bir yazarın, bir sinema sanatçısının hayranları.* [*ing.* Admirer; *Fr.* Admirateur,-trice].

~ etmek, Hayranlık duygusu uyandırmak. [*ing.* To amaze, to fascinate; *Fr.* Étonner, inspirer une vive admiration, émerveiller].

~ kalmak, *dey.* ◘ **Hayran olmak**.

~ olmak, *dey.* Şaşakalmak, şaşıp kalmak. [*ing.* To admire, adore; *Fr.* S'étonner, être ebahi, ebloui].

Eşanl. **tansımak, şaşakalmak, donakalmak, apışmak, hayret etmek.**

Karş. **aklını başına toplamak,**

hayran hayran, z. Şaşkın şaşkın. [*Ing.* Admiringly; *Fr.* Avec admiration].

hayranlık,-ğı, i. Güzel veya büyük bir şey karşısında duyulan, beğeni ile karışık şaşma duygusu. [*ing.* Admiration, adoration; *Fr.* Admiration, emerveillement].

Eşanl. **tansıma.**

hayrat,-tı /hayrat/, ç.i. *Osm.* < *Ar. hayr.* § ❶ Sevap kazanmak için yapılan iyilik. [*Ing.* Pious deeds, good actions, charities]. § ❷ Halkın yararlanması için yapılan okul, çeşme, han v.b. kurumlara verilen ad. [*ing.* Pious, charitable institution; *Fr.* Œuvre de bienfaisance]. § ❸ *huk.* Bizzat aynından yararlanmak üzere vakıf ve tahsis edilen gayrimenkul *(cami, mektep, kütüphane v.b.)* ve menkul *(cenaze için kazan, tabut v.b.)* mallar *(Vakıflar kn. md. 8)*

~ sahibi, Hayrat bir şey yapmış, bırakmış olan kimse. [*Ing.* Charitable person; benefactor, benefactress; *Fr.* Bienfaiteur,-trice].

hayret,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Şaşkınlık, şaşma, şaşırma, şaşakalma. [*Ing.* Astonishment, amazement, surprise; *Fr.* Étonnement, surprise, ahurissement, ebahissement, stupefaction]. § ❷ ünl. «*Şaşılacak şey*» anlamında kullanılır: «*Hayret! Böyle bir davranışı hiç beklemezdim.* ⊙ **~ e (~ lere) düşmek**, *dey.* Şaşırmak, şaşırıp kalmak. *Denizcizadeler oğullarının hiç beklenilmedik za-*

manda verdiği bu karar karşısında hayrete düştüler. [*Ing.* To be astonished, stunned, amazed, surprised; *Fr.* S'etonner, être ébahi].

~ **e düşürmek**, *dey.* Şaşırtmak, şaşkınlığa yolaçmak: *Bir iki saat evvelki kavgadan sonra bu tevkalâde iltifat onu hayrete düşürdü.* [*Ing.* To amaze, surprise, stun; *Fr.* Étonner, ébahir, stupéfier]. ◉ ~ **te bırakmak (hayretler içinde bırakmak)**, *dey.* Şaşalatmak, şaşırtmak. [*Ing.* To astonish, perplex; *Fr.* Étonner, ébahir, stupefier]. ◉ ~ **te (hayretler içinde) kalmak**, *dey.* Şaşakalmak, şaşalamak: *Bu hali görünce parmağı ağzında hayrette kaldı.* [*Ing.* To be astonished, amazed, confused, stunned; *Fr.* S'etonner, être stupéfait].

~ **etmek**, Şaşmak, şaşırmak, şaşakalmak. [*Ing.* To be surprised, to be astonished; *Fr.* S'étonner de qch, être ébahi].

~ **vermek**, *dey.* Şaşırtmak: *Istırap önce hayret veriyor; o kadar ki insan inanmak istemiyor.* [*Ing.* To cause amazement (to); *Fr.* Étonner, ébahir, stupéfier].

hayrî /hayrî/, s. *Osm.* < *Ar. hayr.* § ❶ Hayırla, iyilikle, ilgili. [*Ing.* Pertaining to what is good and beneficial]. § ❷ i. Erkek adı.

hayriye, s. *Osm.* < *Ar. hayrî* > *hayriyye.* § ❶ Hayrî'nin dişili: *Umur-ı hayriye.* § ❷ i. Kadın adı.

~ **tüccarı**, *teşk. tar.* Osmanlı devleti sınırları içinde ticaret yapanlara verilen ad.

hayr'ola, ünl. «*Ne var, ne yok*» yerinde meraklı bir durumu anlatmak yolunda soru. [*Ing.* Good news, I hope, well, how did it go off?].

hayr.ül.halef, b. i. *Osm.* < *Ar.* Hayırlı evlât. [*Ing.* Worthy successor].

hayrullah /hayr-ullâh/, b. s. *Osm.* < *Ar. hayr* + *Allâh.* § ❶ *esk* Tanrı katında hayırolan. § ❷ i. Erkek adı.

haysiyet,-ti i. *Osm.*<*Ar. haysiyyet* § ❶ Değer, saygınlık: *Kendi haysiyetine önem verenler, başkalarının haysiyetlerine dikkat ederler.* [*Ing.* Credit, prestige, esteem, consideration; *Fr.* Prestige, consideration, estime].

§ ❷ Onur: *Haysiyetine dokunacak bir şey söylemiş.* [*Ing.* Honour; *Fr.* Honneur].

☆ *Eşanl.* **itibar, şeref.** ☆ *Karş.* **ahlâksızlık, iffetsizlik, namussuzluk, şerefsizlik, haysiyetsizlik, alçaklık, soysuzluk, pespayelik,** ◉ **bu ~ le**, *dey.* Bu yönden, bu bakımdan.

~ **divanı**, *huk.* Bir topluluğun ve derneğin ilkelerine aykırı davranışları olan kimselerin durumunu inceleyip ceza verme yetkisi olan kurul. [*Ing.* Board of discipline, court of honour; *Fr.* Conseil d'honneur, tribunal d'honneur].

☆ *Eşanl.* **onur kurulu, disiplin kurulu.**

haysiy'etiyle, z. *esk.* Sebebiyle, dolayısıyle: *Dostunuz olmak haysiyetiyle bu iş için ona sizin söylemeniz uygun olur. Önemli bir iş olmak haysiyetiyle..* [*Ing.* Because of ... *Fr.* À cause de...].

haysiyetli, s. § ❶ Kendini saydıran, saygın. [*Ing.* Dignified, self- respecting; *Fr.* Considéré]. § ❷ Onurlu, şerefli. [*Ing.* ve *Fr.* Honorable].

haysiyetsiz, s. Haysiyetli olmayan, onur kırıcı harekete katlanan. [*Ing.* Undignified, having no sense of honor; *Fr.* Sans considération, mal noté].

haysiyetsizlik,-ği, i.Haysiyetsiz olma hali, haysiyetsizce davranış. [*Ing.* Infamy, public Dishonor or disgrace; *Fr.* Déshonneur; infamie, disgrâce].

haysiyet.şiken b.s. *Osm.* < *Ar.* Onur kırıcı. [*Ing.* That hurts one's self-respect, humiliating; *Fr.* Humiliant,-ante, mortifiant,-ante].

hayta /hay:ta/, i. § ● *ask. tar. esk.* Osmanlı Imparatorluğunun eski çağlarında paşaların aylıkla topladıkları asker. [*Ing.* Armed and mounted guard who escorted a caravan armed and mounted brigand; *Fr.* Rebelle]. § ❷ s. mec. Serseri, havaî: *Bu hayta ne dolanıyor buralarda.* [*Ing.* Mischievous young hooligan; *Fr.* Révolté].

haytalık,-ğı, i. Serserilik, başıboşluk.

hayvan /hayvân/, i.ç: **hayvânât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ *biy.* Özellikle organik katı maddelerle beslenen, bunları bir ağız aracılığıyle yutan, bir iç aygıtta sindiren ve sindirim ürününü vücudunun bütün organlarına dağıtan canlı varlık. [*Osm.* Behîme; *Ing.* Animal; *Fr.* Animal]. § ❷ Daha dar anlamda canlı fakat akıldan yoksun varlık, insan dışındaki canlı yaratık. [*Ing.* Creature; *Fr.* Créature]. § ● *trm.* At ve katır gibi çeşitli hizmetlerde kullanılan yaratık. [*Ing.* Beast; *Fr.* Bétail, bête]. § ● *mec. (Kaba konuşmada)* Akılsız, elinden iş gelmez kimse, ahmak adam. yeteneksiz kimse. [*Ing.* Fool brute; *Fr.* Animal, bête, personne grossiere, brutale]. ◉ ~ **a tapınma**, *sosy.* Ilkel dinlerde totemcilikten farklı olarak, bireylik niteliğiyle ayrılan bazı hayvanların kutsal sayılmasından ibarettir. Eski Mısır dininde ve bugün Hint dininde belirli örnekleri vardır. [*Ing.* Animalism; *Fr.* Animalisme]. ◉ ~ **a tapma**, *sosy.* Insanlığın ilk devirlerinde eşyaya tapma devrinden sonra gelen din ve itikat. [*Osm.* Ziruha taabbüd; *Ing.* Zoolatry; *Fr.* Zoolâtrie]. ☆ *Eşanl.* **canlıya tapma;** ◉ **besili ~**, *trm.* ◘ **Besili** ◉ **borazan ~ı**, **Borazan.** ◉ **büyük baş ~ birimi**, *zoot.* Yaklaşık olarak 600 kg. lık hayvan. *(Bu birimin değeri ülkelere göre değişir).* ◉ **Çan ~ ı**, *zool.* ◘ **Çan.** ◉ **evcil ~ lar**, ◘ **Hayvanlar** ◉ **terliksi ~**, *zool.* ◘ **Terliksihayvan.**

~ **alım satımı**, *huk.* Hususî kanunlar hükmü mahfuz kalmak üzere her çeşit hayvanın borçlar hukuku hükümlerince alınıp satılması [*Ing.* Sale of livestock; *Fr.* Vente à cheptel, vente de bétail].

~ **anatomisi**, *zool.* ◘ **Anatomi.**

~ **ayağı**, *zool.* Çeşitli hayvanlarda vücudun çevresinden uzanan etraf denilen yapılar. memelilerde ayrıca bu yapıya pençe denebilir. [*Ing.* Paw, foot; *Fr.* Patte].

~ **baklası**, *trm.* 1-1,5 m. boyunda daneleri çeşitli renkte, yuvarlak, beyzi ve âdi bakladan daha küçük bir bakla çeşidi.

~ **başı**, *mim.* Tabiatta mevcut olan veya efsanevî şekilde tasavvur edilen hayvanların kabartma olarak yapılan başları olup yağmur oluklarıyle çeşme ve havuzlara süsleme olarak konur. Arslan başı, öküz başı, kurt başı v.b. gibi [*Ing.* Muffle; *Fr.* Mufle].

~ **besleme**, *zool.* Hayvanlara, büyümeleri, yaşamaları, üremeleri, iş görmeleri, et, süt, yumurta ve yapağı üretmeleri için muhtaç oldukları besin maddelerini verme bilgisi. [*Ing.* Animal feeding; cattle breeding, stock - farming; *Fr.* Élevage].

~ **bilimi**, *zool.* ◘ **Zooloji.**

~ **coğrafyası**, *zool.* ◘ **Coğrafya.**

~ **çalma**, *huk.* ◘ **Hayvan hırsızlığı.**

~ **çevre bilimi**, *zool.* Hayvanların kendi aralarında ve çevreleriyle olan harsılıklı ilişkilerini inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Animal ecology; *Fr.* Écologie animale].

☆ *Eşanl.* **hayvan ekolojisi.**

~ **ekolojisi**, *zool.* ◘ **Hayvan çevre bilimi.**

~ **evreni**, *zool.* ◘ **Hayvanlar âlemi.**

~ **gibi**, *dey. Kaba,* akılsız ve beceriksiz, iriyarı. [*Ing.* Asinine, stupid; *Fr.* Grossier,-ère, balourd,-ourde, maladroit,-oite, brutal,-ale, gros,-osse, stupide, lourdaud,-aude].

~ **göçü**, *coğr.* Birçok hayvanların belirli zamanlarda, yaşadığı yeri bırakarak başka yerlere geçici olarak gitmesi, veya bu yeri herhangi bir zamanda bırakması olayı. [*Osm.* Hayvan muhacereti; *Ing.* Animals migration; *Fr.* Migration des animaux].

~ **heykeltraşı**, *heyk.* Mermerden, tahtadan veya madenden hayvan heykelleri yapan heykeltraş. [*Ing.* Animalist; *Fr.* Animalier].

~ **hırsızı**, *huk.* Ecvil hayvanları veya davar çalan kimse. [*Ing.* Cattle-thief].

~ **hırsızlığı**, *huk.* Ecvil hayvanların çalınması. *(Özel bir cezayı ve tazmini gerektirir. Hayvan hırsızlığını yasaklayan özel bir kanun vardır. 5617 Nu. Ka.)* [*Ing.* Theft of livestock, cattle theft; *Fr.* Vol d'animaux, de bétail].

~ **hikâyesi**, *ed.* (a) Batı edebiyatında içinde hayvan tasvirleri bulunan öğretici ortaçağ hikâyesi; (b) *(Geniş anlamda)* Hayvan ikonografisine verilen ad.

~ **icarı**, *huk.* Hayvan kiralamak, At, öküz gibi hayvanların kiralanması akti. *(Hayvanların ürünü kirayıya aittir. Kiracı onları beslemeye, iyi bakmaya mecburdur. Buna karşılık kiralayana da hasilât hissesi olarak aynî hak veya nakdî bir bedel öder).* [*Ing.* Hire of cattle; *Fr.* Bail à chepte].

~ **kaçakçılığı**, *huk.* Davarı gizliçe ve kanunsuz olarak yurt dışına kaçırmak veya yurda sokmak. *(Bu suç özellikle Türkiye - Suriye sınırında bazı kimseler tarafından sık sık tekrarlanır).* [*Ing.* Smuggling of animals].

~ **koklaşa koklaşa ,insan söyleşe söyleşe**; *at.* Insanlar yüz yüze gelip konuşunca daha iyi anlaşırlar.

~ **korkusu**, *patol.* Hayvanlara karşı duyulan marazî korku. [*Ing.* Zoophobia; *Fr.* Zoophobie].

☆ *Eşanl.* **zoofobi.**

~ **kömürü**, *kim.* ◘ **Hayvankömürü.**

~ **panayırı**, Hayvancılık yapan kasabalarda yılda belli zamanlarda kurulan panayır. [*Ing.* Cattle, fair, stock fair].

~ **psikolojisi**, *psik.* Konusu hayvanların davranışlarını, yani belirli nesnel durumlardaki tutumlarını ele almak, bu tutumları deneysel olarak incelemek olan bilim. *(Hayvan psikolojisinin incelemeye alanına yalnız kuşlar ve memeliler gibi yüksek omurgalılar değil ,bir hücreliler de dahil olmak üzere, uyarılabilme ve devinme gücüyle donatılmış bütün hayvan çeşitleri girer).* [*Ing.* Animal psychology; *Fr.* Psyhologie animale].

~ **rehni**, *huk.* Hayvanların, borçlu halinde kalması şartıyle, rehnî. Bazı kredi müesseselerinin ve kooperatif şirketleri alacaklarını temin etmek için umumî bir sicilde kayıt ve icra memuruna ihbar suretiyle hayvan üzerine kabzedilmeksizin rehin tesis edebilir. [*Ing.* Pledge of cattle *(of livestock)*; *Fr.* Gage sur le bétail].

~ **ressamı**, Hayvan resimleri yapmakta uzmanlaşmış olan ve bu tarz resim yapmayı kendisine meslek edinen ressamlara verilen ad.; [*Ing.* Animalist; *Fr.* Animalier].

~ **sigortası**, *huk.* ◘ **Sigorta.**

~ **sosyolojisi**, *psik.* ◘ **Sosyoloji.**

~ **şekilli işaretler**, *astr.* Burçlar kuşağında, koç, boğa v.b. gibi sembolü hayvan olan işaretler. [*Ing.* Zoomorphic signs; *Fr.* Signes zoomorphes].

~ **topluluğu**, *coğr.* **Fauna.**

~ **tükürük ilâcı**, *vet.* Tükürük çıkarsınlar diye, hayvanlara yutturulan *(atlara)* ilâçlar. [*Ing.* Masticatory; *Fr.* Mastigadour].

~ **vagonu**, *demir.* Yarış atı, damızlık hayvan gibi özen gösterilen hayvanların kolaylıkla bindirilmesini ve ulaştırılmasını sağlamak için özel olarak düzenlenmiş vayon. [*Ing.* Stock car *(on a train)*; *Fr.* Wagon à bestiaux, fourgon à bestiaux].

~ **vergisi**, *huk.* ◘ **Ağnam.**

~ **yetiştirimi**, ◘ **Hayvan yetiştirme.**

~ **yetiştirme**, § ❶ *vet.* ◘ **Hayvan besleme.** § ❷ *psik.* Davranım psikolojisiyle uğraşanların, özellikle *Bechterev*'in, bir hayvanın şartlama yolu ile ve deneysel maksatlarla yetiştirilmesini anlatmak için kullandıkları terim.

~ **yularından ,insan ikrarından (sözünden) tutulur**, *at.* ◘ **insan sözünden, hayvan yularından tutulur.**

hayvanat,-tı /hayvânât/, ç.i. *Osm.* < *Ar. hayvân*'ın çoğulu.

~ **bahçesi**, Içinde çeşitli hayvanlar barındırılarak beslenilen ve halka seyrettirilen bahçe. [*Ing.* Zoo, zoological garden; *Fr.* Jardin zoologique].

hayvanca, z. § ● Pek kaba ve hoyrat bir şekilde. [*Ing.* Bestially, rudely; *Fr.* Brutalement]. § ❷ Çok kaba: *Hayvanca bir davranış.* [*Ing.* Brutal, brutish, savage; *Fr.* Brutal,-ale, bestial,-ale].

hayvancık,-ğı, i. § ● Mikroskopla görülebilen canlı. [*Ing.* ve *Fr.* Animalcule]. § ● *bot.* Bazı bilginlerin, eskiden antherozoitlere verdikleri ad. [*Ing.* ve *Fr.* Animalcule]. ◉ **güneş ~ ları**, *zool.* ◘ **Güneş.**

hayvancılık,-ğı, i. Kasaplık veya hizmet hayvanları yetiştirme işi. [*Ing.* Stock-farming, *Fr.* Élevage, boucherie].

hayvanî /hayvânî/, s. *Osm.*<*Ar.* § ● Hayvanla

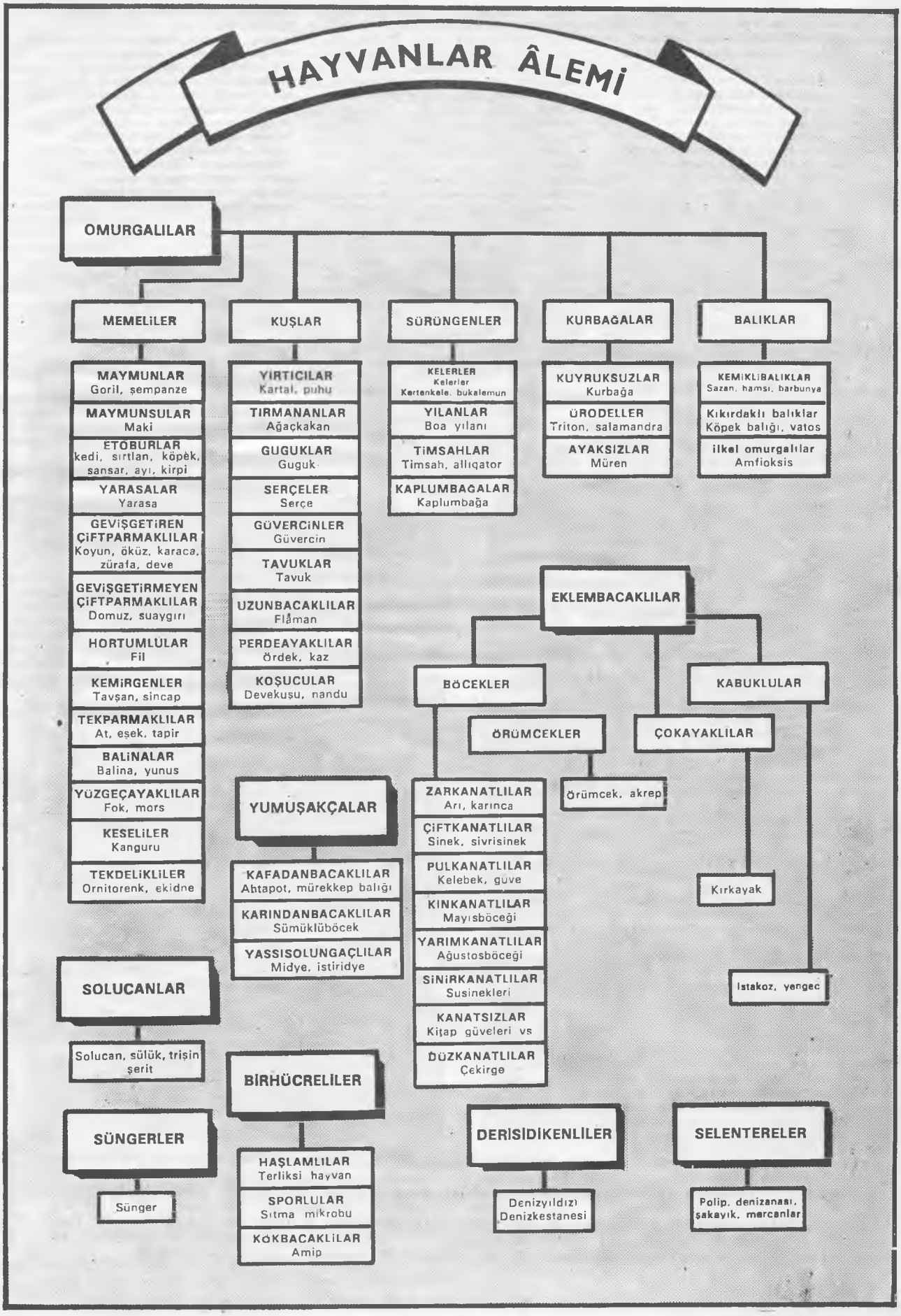
HAYVANLAR ÂLEMİ
OMURGALILAR
MEMELİLER
MAYMUNLAR
Goril, şempanze
MAYMUNSULAR
Maki
ETOBURLAR
kedi, sırtlan, köpek, sansar, ayı, kirpi
YARASALAR
Yarasa
GEVİŞGETİREN ÇİFTPARMAKLILAR
Koyun, öküz, karaca, zürafa, deve
GEVİŞGETİRMEYEN ÇİFTPARMAKLILAR
Domuz, suaygırı
HORTUMLULAR
Fil
KEMİRGENLER
Tavşan, sincap
TEKPARMAKLILAR
At, eşek, tapir
BALİNALAR
Balina, yunus
YÜZGEÇAYAKLILAR
Fok, mors
KESELİLER
Kanguru
TEKDELİKLİLER
Ornitorenk, ekidne
KUŞLAR
YİRTICILAR
Kartal, puhu
TIRMANANLAR
Ağaçkakan
GUGUKLAR
Guguk
SERÇELER
Serçe
GÜVERCİNLER
Güvercin
TAVUKLAR
Tavuk
UZUNBACAKLILAR
Flâman
PERDEAYAKLILAR
Ördek, kaz
KOŞUCULAR
Devekuşu, nandu
SÜRÜNGENLER
KELERLER
Kelerler
Kertenkele, bukalemun
YILANLAR
Boa yılanı
TİMSAHLAR
Timsah, allıqator
KAPLUMBAĞALAR
Kaplumbağa
KURBAĞALAR
KUYRUKSUZLAR
Kurbağa
ÜRODELLER
Triton, salamandra
AYAKSIZLAR
Müren
BALIKLAR
KEMİKLİBALIKLAR
Sazan, hamsi, barbunya
Kıkırdaklı balıklar
Köpek balığı, vatos
İlkel omurgalılar
Amfioksis
EKLEMBACAKLILAR
BÖCEKLER
ZARKANATLILAR
Arı, karınca
ÇİFTKANATLILAR
Sinek, sivrisinek
PULKANATLILAR
Kelebek, güve
KINKANATLILAR
Mayısböceği
YARIMKANATLILAR
Ağustosböceği
SİNİRKANATLILAR
Susinekleri
KANATSIZLAR
Kitap güveleri vs
DÜZKANATLILAR
Çekirge
ÖRÜMCEKLER
Örümcek, akrep
KABUKLULAR
ÇOKAYAKLILAR
Kırkayak
İstakoz, yengeç
YUMUŞAKÇALAR
KAFADANBACAKLILAR
Ahtapot, mürekkep balığı
KARINDANBACAKLILAR
Sümüklüböcek
YASSISOLUNGAÇLILAR
Midye, istiridye
SOLUCANLAR
Solucan, sülük, trişin şerit
SÜNGERLER
Sünger
BİRHÜCRELİLER
HAŞLAMLILAR
Terliksi hayvan
SPORLULAR
Sıtma mikrobu
KÖKBACAKLİLAR
Amip
DERİSİDİKENLİLER
Denizyıldızı
Denizkestanesi
SELENTERELER
Polip, denizanası, şakayık, mercanlar

ilgili, hayvana ait: *Hayvânî yağ.* [*ing.* Animal; *Fr.* Animal,-ale. § ❷ Hayvanca, hayvanlara özgü: *Hayvânî bir ihtiyaç.* [*ing.* Beastly, bestial; *Fr.* Animal,-ale, bestial,-ale, brutal,-ale].

☆ *Eşanl*, **hayvansal.**

~ şekilli bezeme, *san.* Türk sanatında hayvan resimlerinin üslûplaştırılmasından meydana gelen süsleme şekilleri. Eski Türk resimlerinin üslûplaştırılmasından meydana gelen şekiller olmuştur. Bu şekiller İslâmiyetten sonra hayvansal asıllarını kaybederek bitkisel biçimlere girmişlerdir. Bugün Türk süslemeciliğinde hâlâ bu hayvanî-ül-asıl olan şekiller büyük bir yer tutmaktadır. Bunlara Türk süslemeciliğinde Rumî denir. Bu deyimin sebebi de bu çeşit süslemenin Osmanlılara Rum Selçukilerinden geçmiş olmasıdır [*ing.* Zoomorphic ornament; *Fr.* Ornementes zoomorphiques].

~ gıda, Hayvanlardan elde edilen et, süt, yumurta, hayvanî yağ gibi yiyecek maddeleri. [*ing.* Animal food].

~ şekilli yazı, Hayvan şekilli harflerden ibaret yazı. [*ing.* Zoographical writing; *Fr.* Ecriture zoographique].

~ yağ, ◘ Yağ.

hayvan kömürü, b.i. Kan, kemik v.b. organik maddelerden yapılan kömür; tıpta kullanılır. [*Osm.* Fahm-ı hayvanî; *ing.* Animal charcoal, charred bones; *Fr.* Noir animal, charbon animal].

hayvanlar, ç.i. *zool.* Canlı varlıklardan, bitkiden farklı olarak yer değiştirebilen, uyartılara cevap veren, besinlerini vücudu içinde sindirebilenleri içine alan büyük âlem. Bir hücreliler *(Protozoa)* ve Çok.hücreliler *(Metazoa)* olmak üzere iki altâlemi vardır. [*Lat.* ve *ing.* Animalia]. ◉ **~ da ve bitkilerde hareket**, *zool.* Bir hücreli hayvanların *(Protozoa)* ve bitkilerin kirpik *(cilia)* ve kamçı *(flagella)* denen organları vardır. Bu organları su içinde oynatarak hareket ederler. Amip gibi hayvanlar ise bir yerden bir yere hareket etmek istedikleri zaman gidecekleri

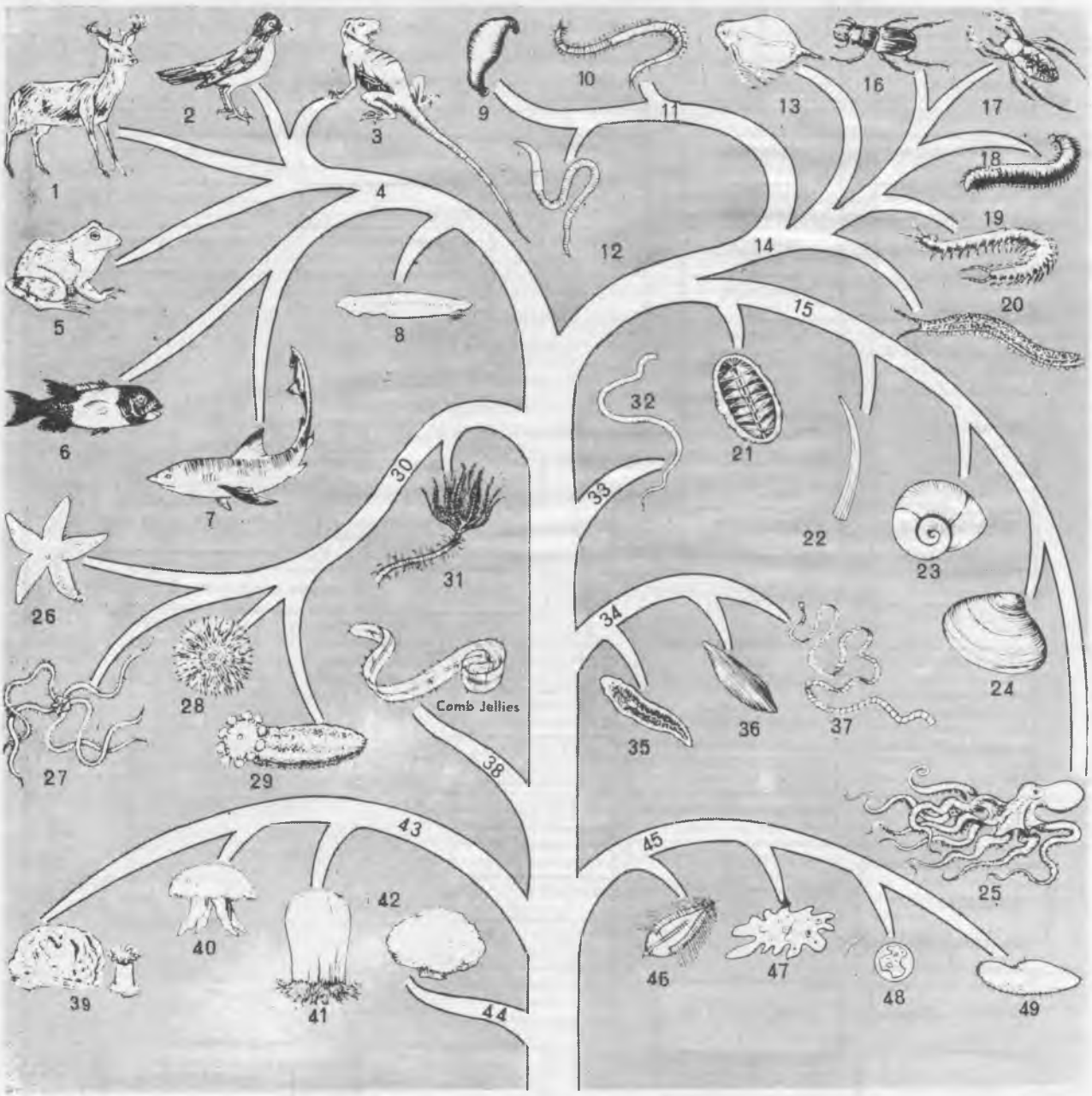

*TABLO: 18. — **HAYVANLAR ÂLEMİ**.* **1.** Memeliler. **2.** Kuşlar. **3.** Sürüngenler. **4.** Omurgalılar. **5.** İkiyaşayışlılar. **6.** Kemiklibalıklar. **7.** Köpekbalıkları. **8.** İlkelkordalılar. **9.** Sülükler. **10.** Çokkıllılar. **11.** Halkalılar. **12.** Solucanlar. **13.** Kabuklular. **14.** Eklembacaklılar. **15.** Yumuşakçalar. **16.** Böcekler. **17.** Örümcekler. **18.** Kırkayaklar. **19.** Çokbacaklılar. **20.** Tırnaklılar. **21.** Kitonlar. **22.** Dişlikabuklular. **23.** Karındanayaklılar *(Salyangozlar)*. **24.** Yassısolungaçlılar. *(Midyeler)*. **25.** Ahtapotlar. **26.** Denizyıldızları. **27.** Gevrekdenizyıldızları. **28.** Denizkestaneleri. **29.** Denizhıyarları. **30.** Derisidikenliler. **31.** Denizlâleleri. **32.** İpsiler. **33.** Yuvarlakkurtlar. **34.** Yassıkurtlar. **35.** Planaryalar. **36.** Trematodlar. **37.** Şeritler. **38.** Ktenoforlar. **39.** Mercanlar. **40.** Denizanaları. **41.** Tatlısu polipleri. **42.** Sungerler. **43.** Sölentereler. **44.** Süngerler. **45.** Birhücreliler. **46.** Kamçılılar. **47.** Amipler. **48.** Sporlular. **49.** Kirpikliler.

yöne doğru yalancı ayaklar *(psödopod)* çıkarır ve arkada kalan kısmı yalancı ayaklara doğru çekerler ◉ ~ **tarafından yapılan zararlardan sorumluluk,** *huk.* Bir hayvan tarafından yapılan zarar, o hayvan kimin idaresinde ise o öder. Ancak, gereken bütün dikkat ve itinayı gösterdiğini veya bunu yapmış olsa bile zararın meydana gelmesine mâni olamıyacağını ispat ederse, giderimden kurtulur. [*ing.* Liability of the keeper for animals; *Fr.* Responsabilité, du detenteur, du gardien d'animaux]. ◉ ~ **la cinsel temas,** *huk.* Hayvanlarla insanlar arasında kurulan cinsel ilişki. [*Ing.* Bestiality; *Fr.* Bestialité] ◉ ~**la ilgili suçlar,** *huk.* Türk Ceza kanununda mal aleyhine işlenen suçlar arasında düzenlenmiş bulunan bir kısım suçlar; ◉ ~ **ın sınıflandırılması,** *zool.* Hayvanların yapılarına ve doğal akrabalıklarına göre, incelenmelerini kolaylaştırmak üzere, bir sıraya konulması [*Osm.* Hayvan tasnifi; *ing.* Classification of animals; *Fr.* Systématique animale]. ☆ *Eşanl.* **sistematik, taksonomi;** ◉ **bir hücreli** ~, *zool.* ◘ **Bir hücreli;** ◉ **bitkicil** ~, *zool.* ◘ **Otçul hayvanlar** ◉ **bitkimsi** ~, *zool. Cuvier*'in hayvanlar âleminin dördüncü koluna verdiği ad olup az çok bitki görünüşünde *(mercan, sünger gibi)* olan bir sürü hayvanı kapsar. Bunlar iki büyük bölüme ayrılır: *Derisidikenliler ve selentereler.* [*Osm.* Hayvanat-ı şibih nebatiye; *ing.* Phytozoaria; *Fr.* Phytozoaires]. ◉ **çok hücreli** ~, *zool.* ◘ **Çokhücreliler.** ◉ **etçil** ~, *zool.* Et yiyerek beslenen hayvanlar; [*ing.* Carnivora; *Fr.* Carnassiers]. ◉ **evcil** ~, *zool.* İnsanlar tarafından kendi yararları için evcilleştirilmiş olan koyun, öküz, dana, at gibi hayvanlar. [*ing.* Domestic animals; *Fr.* Animaux domestiques;] ◉ **koşum** ~**ı,** *zool.* Sırtına eyer veya yük vurularak binek ve yük hayvanı karşıtı olarak bir arada koşulan hayvan. [*ing.* Carriage horse, draft horse; *Fr.* Bête de trait]; ◉ **memeli** ~ **lar,** *zool.* ◘ **Memeliler;** ◉ **otçul** ~, *zool.* Bitki yiyerek beslenen hayvanlar. [*ing.* Herbivora; *Fr.* Herbivores]. ◉ **sıcakkanlı** ~ *zool.* Vücut ısıları azçok sabit olan hayvanlar; kuşlar; memeliler. [*ing.* Warm-blooded animals; *Fr.* Animaux à sang chaud]. ☆ *Eşanl.* **homoiyoterm hayvanlar;** ◉ **soğukkanlı** ~, *zool.* Vücut ısıları yaşadıkları ortamın ısısına göre değişen hayvanlar; *Balıklar, amfibyumlar, sürüngenler.* [*ing.* Cold-blooded animals; *Fr.* Animaux à sang froid]. ☆ *Eşanl.* **poikiloterm hayvanlar;** ◉**vahşi** ~, ◘ **Yabani hayvanlar.** ◉ **yabanî** ~, *zool.* Ormanlarda, dağlarda v.b. yaşayan ve insanlar tarafından evcilleştirilmemiş olan aslan, kurt v.b. gibi hayvanlar. [*ing.* Wild animals; *Fr.* Animaux sauvages] ◉ **yosun** ~ **ı,** *zool.* Birincil ağızlı hayvanlardan Yumuşakçalar *(Mollusca)* dalının bir sınıfı. Vücutları kalın ve kutikuladan yapılmış bir evcikle örtülüdür. Vücutlarının ön bölgesi bir dokunaç çelengi kapsar ve bu evcik içine çekilebilir. Koloni halinde yaşarlar. Kolooninin bireyleri çoğunluk kendilerini bir yere bağlarlar. Denizlerde ve tatlı sularda bulunurlar. **Bugula** *(Bugula)* iyi bilinen cinsidir. [*Lat.* ve *ing.* Bryozoa; *Fr.* Bryozoaires].

~ **âlemi,** *zool.* Canlı organizmalar içinde yalnız hayvanları içine alan büyük bir taksonomik grup. [*Lat. Regnum animalia; ing.* Animal kingdom; *Fr.* Règne animal].

hayvanlaşmak, *nsz.* f. İnsanlık niteliklerini, erdemlerini kaybetmek, kabalaşmak. [*ing.* To become animal-like; *Fr.* Devenir-brutal, bestial].

hayvanlık,-ğı, i. § ❶ Hayvan olma hali, [*ing.* Bestiality, animality; *Fr.* Bestialite, animalité]. § ❷ *mec.* Hayvanca davranış. [*ing.* Beastliness, brutality; *Fr.* Brutalité].

hayvansal*, s. *biy.* Hayvanlarla ilgili; hayvandan elde edilen: *Hayvansal yağ.* [*Osm.* Hayvanî; *ing.* Animal; *Fr.* Animal,-ale].

~ **besin,** ◘ **Hayvani gıda.**

~ **yağ,** ◘ **Hayvani yağ.**

hayvansı, s. Hayvana yakışır, hayvan gibi. [*ing.* Brutish; *Fr.* Brutalement, en brute].

hayyam, s. *Ar. hayme,* çadır > *hayyām, esk.* Çadırcı. [*ing.* Tent-maker].

hayyen /hay:yen/, z. *Osm.* < *Ar.* Diri diri, diri olarak: *Cinayetlerini iyice anlamak için hükümet haydudun hayyen tutulmasını istiyor.* [*ing.* Alive, living; *Fr.* Vivant,-ante, en vie]

~ **meyyiten,** ölü diri: *Haydudun hayyen meyyiten ele geçirilmesi için her tarafa emir verildi.* [*ing.* Alive or dead].

hayyiz, i. *Osm.* < *Ar.* Bir şeyin uzayda doldurduğu yer. [*ing.* Space; *Fr.* Espace].

☆ *Eşanl.* **uzam, vüsat.**

haz,-zzı, i. *Osm.* < *Ar. hazz.* § ❶ Hoşlanma, duygunun hoşa giden çeşidi, hoşa giden duygulanım; zevklenme: *Acılar olmasa hazların değerini kavramazdık.* [*Osm.* Zevk; *ing.* Pleasure, enjoyment; *Fr.* Plaisir, satisfaction]. § ❷ Sevinme, memnunluk; *Onun iyilik haberinden hazzettim.* [*Osm.* Sürur; *ing.* Contentment, delight; *Fr.* Contentement, réjouissance]. § ❸ *psik.* Hoşumuza giden ve bizi çeken herhangi bir şeye sahip olmamızdan veya hayalinin zihnimizde canlanmasından doğan tatlı ve zevk verici duyum veya duygu. [*ing.* Pleasure; *Fr.* Plaisir].

☆ *Karş.* **acı.**

~ **acı ilkesi,** *psik.* Psikoanalize göre duyguların, Eros *(hayat)* ve Tanatos *(ölüm)* güdüleri arasında bocalaması halli. [*ing.* Principle of pleasure and suffering; *Fr.* Principe de plaisir et douleur].

~ **ilkesi,** *psik.* ve *fels.* (a) Hazzın, içgüdüsel gerginliğin azalması sonucu meydana geldiğini ve bütün psikolojik oluşumları azamî haz ve asgarî acı için duyulan istek'in tayin ettiğini ileri süren bir içgüdü kuramı; (b) Psikoanalizde derhal memnunluk duymak isteyen id'in özelliğini ifade eden ilke. [*ing.* Principle of pleasure; *Fr.* Principe de plaisir].

~ **ve elem,** *fels.* ve *psik.* Canlıların ana etkileri. [*ing.* Pleasure and suffering; *Fr.* Plaisir et douleur].

hazakat,-ti /hazâkat/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Ustalık, hüner, uzluk *(türkçede ençok hekimler için kullanılmıştır): Filân doktorun hazakati ünlüdür.* [*Ing.* Skill, skillfulness, ability; *(especially in medicine); Fr.* Habilité *(d'un médecin)*].

hazakatli, s. Usta *(doktor).* [*ing.* Skilled, skillful, capable; *Fr.* Verse dans une science *(médicine),* éminent,-ente].

☆ *Eşanl.* **hazik.**

hazan /hazân/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Güz, yaprak dökümü mevsimi, sonbahar. [*ing.* Autumn, fall; *Fr.* Automne].

hazandide /hazândîde/, b.s. Güze erişmiş yaprakları sararıp solmuş. [*ing.* Who has experienced the cold of autumn].

hazar, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Barış. [*Osm.* Sulh; *ing.* Peace; *Fr.* Paix. ☆ *Eşanl.* **barışıklık.** § ❷ *esk.* Köy, şehir gibi belirli yerleşme merkezlerinde oturanların durumu. § ❸ *ask.* Bir yerde oturma, yani sefer ve hareket dışında bulunma hali. *(Savaş veya sefer halinin zıddı olarak hazar kelimesi yerine bugün Barış kullanılmaktadır).* [*ing.* Peace; *Fr.* Paix].

~ **hali,** *huk. Barış hali.* Barış içinde orduların talim ve terbiye ile uğraştıkları zaman. [*ing.* Time of peace, peacetime; *Fr.* Temps de paix].

~ **vakti,** ◘ **Hazar hali.**

Hazar, öz. i. ◘ **Hazar denizi.**

Hazar denizi, öz. i. *coğr.* Rusça *Kaspiskoye More,* kıyılarının büyük kısmı S.S.C.B.'nin olan *(Güney kıyısı Iran'ın)* kapalı çöküntü; 424 300 km². Sularının seviyesi deniz seviyesinden 28 m. aşağıdadır. [*ing.* The Caspian Sea; *Fr.* La mer caspienne].

hazarî /hazarî/, s. *esk. Osm.* < *Ar.* Hazarla ilgili, barış zamanına ait: *Ordunun hazarî kuvveti şu kadardır.* [*ing.* Peacetime establishment; *Fr.* Qui concerne la paix ou appartient à la paix, qui se trouve sur pied de paix *(opposé à seferi)*].

Hazarlar, ç. öz. i. *etn.* Idil kıyıları ve Kırım Yarımadası arasında imparatorluk kuran Türk boyu (468-965). [*ing.* Caspians; *Fr.* Caspiens].

hazcı, s. *psik. ve tıp.* (a) Hazcılık ile ilintili olan; (b) i. Hazcılığı benimseyen ve savunan kimse. [*ing.* Hedonist; *Fr.* Hedoniste]. ☆ *Eşanl.* **hedonist.**

hazcılık, i. § ❶ *psiky.* ve *tıp.* Hazza, zevk al-

ŞEKİL: 246. — **EVCİL HAYVANLAR**: 1. İnek. 2. At. (3) Eşek. 4. Semer. 5. Yük. 6. Püsküllü kuyruk. 7. Püskül. (8) Katır. (9) Ecvil domuz. 10. Burun. 11. Kulak. 12. Kıvırcık koyun. 13. Koyu. (14) Keçi. 15. Keçi sakalı 16. Ev köpeği. 17. Kedi. 18. Evcil tavşan (19) Tavuk. 20. Kursak. 21. Horoz. 22. Ibik. 23. Kulak memesi. 24. Gerdan. 25. Horoz kuyruğu *(oraksı kuyruk).* 26. Mahmuz. 27. Afrika hindisi. (28) Hindi. 29. Yelpaze kuyruk. 30. Tavus kuşu. 31. Tavus kuyruğu. 32. Gözcük *(gözlü benek).* 33. Evcil güvercin. 34. Evcil kaz. (35) Evcil ördek. 36. Perde *(perdeayak).*

maya hastalık derecesinde düşkünlük. *(Hazarama, aşırılığa veya sapıklık derecesine varınca marazî olur. Kelime tamamen maddî bir anlam taşır; özellikle libido'nun tatminini içerir.)* [*ing.* Hedonism; *Fr.* Hédonisme]. ☆ *Eşanl.* **hedonizm**. § ❷ *ahl.* Hayatın amacını, haz ve zevkte bulan *Aristippos*'un doktrini. [*Osm.* Istilzaziye; *ing.* Hedonism; *Fr.* Hédonisme]. ☆ *Eşanl.* **hedonizm**. § ❸ *ikt.* İktisadî faaliyetin, hazzın en yüksek derecesine varacak biçimde gelistirilmesi. [*ing.* Hedonism; *Fr.* Hédonisme]. ☆ *Eşanl.* **hedonizm**.

hazf, i. *Osm.* < *Ar. ed.* ◘ Hazıf.

hazf.etmek(-i), b.f. *Ar.* ve *T. esk.* Gidermek, ortadan kaldırmak, çıkarmak, silmek. [*ing.* To omit, to elide, to suppress; *Fr.* Supprimer].

hazıf,-zfı, i. *Osm.* < *Ar. hazf. esk.* § ❶ Aradan çıkarma, kaldırma, silme, giderme: *Bir harfin hazfı, bazı defa kelimenin anlamını büsbütün değiştirir.* [*ing.* Omitting, omission, eliding, elision; *Fr.* Omission]. § ❷ Sözün uzamasını önlemek için bazı kelimelerin çıkarılması; § ❸ *ed. esk.* Yalnız noktasız harfleri kullanarak şiir veya nesir yazmak.

hazık,-kı /häzık/, s.ç: **huzzâk**. *Osm.* < *Ar. hazâkat. esk. (Hekimler hk.)* Usta, mahir, uz. [*ing.* Skillful, skilled; *Fr.* Verse dans une science *(médecine)*].

hazıkane /häzıkäne/, z. Hazakatle, ustaca: *Operatör pek hazikane ameliyat yapmış.* [*ing.* Skillfully; *Fr.* Habilement, adroitement].

hazım,-zmı, i. *Osm.* < *Ar. hazm.* § ❶ Yiyeceklerin gereken değişikliklere uğrayarak kana geçecek hali alması. [*ing.* ve *Fr. Digestion*]. ☆ *Eşanl.* **sindirim**. § ❷ *mec.* Benimsenme, kabul edilme.

hâzım /häzım/, s. *Osm.* < *Ar. hazm. esk.* § ❶ Sindirici, hazmettirici. [*ing.* Digestive; *Fr.* Digestif,-ive]. § ❷ ◘ Hazımlı. § ❸ i. Erkek adı.

hazımlı, s. *mec.* Yersiz davranışlara, dokunaklı sözlere aldırmayan, karnı *(içi)* geniş *(kimse)*, büyük hosgörü sahibi. [*ing.* Patient *(person)*; *Fr.* Patient,-ente]

hazımsız, s. § ❶ Yemekleri kolay hazmedemeyen, hazımsızlığı olan. [*ing.* Having a poor digestion, indigestible; *Fr.* Indigeste] § ❷ *mec.* Yersiz davranışlara karşı susmak elinden gelmeyen *(kimse)*. [*ing.* Impatient, intolerable, unendurable; *Fr.* Impatient,-ente, Intolerant,-ente].

hazımsızlık,-ğı, i. § ❶ Sindirim işinin yolunda olmayışı. [*ing.* Dyspepsia, apepsia, indigestion]. § ❷ *mec.* Bazı durumlarda sabırsızlık, tahammül azlığı, müsamaha eksikliği. [*ing.* Irritability, touchiness, impatience, intolerance; *Fr.* Manque de tolérance, intolérance, impatience].

hazır /häzır/, s. ç: **huzzâr, hârızûn, hâzırîn**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir iş yapmak üzere gereken hazırlıklarını tamamlamış olan: *Ben hazırım, isterseniz gidelim.* [*ing.* Ready; *Fr.* Prêt]. ☆ *Eşanl.* **anık, hazırlıklı, tetikte**. ☆ *Karş.* **hazırlıksız**. § ❷ Belli bir işe yaraycak bir hale getirilmiş, hazırlanmış: *Yemek hazır, buyurun.* [*ing.* Prepared, ready, disposed; *Fr.* Disposé,-ée, préparé à quelque chose]. ☆ *Eşanl.* **amade, müheyya, aleste, tedarikli, müstahzar**. § ❸ Belirli bir biçimde yapılmış olup alıcı bekleyen: *Hazır ayakkabı, Hazır elbise.* [*ing.* Ready-made; *Fr.* Tout fait]. ☆ *Karş.* **Ismarlama**; § ❹ *esk.* Bir yerde bulunan, huzurda olan. [*ing.* Present; *Fr.* Présent]. § ❺ i. Miras yoluyle ele geçen veya önceden biriktirilmiş olan para, varlık v.b..: *Fakat malûm ya hazıra dağlar dayanmaz. Hazırda fazla parası yok.* § ❻ z. Başına getirildiği fiilin bir fırsat diye alındığını anlatır: *Hazır yağmur kesilmişken çıkalım. Hazır gidiyorsun, onu da götür.* ◉ **~ a dağlar dayanmaz**, *at.* Hazırdan yemeye dağ kadar para olsa dayanmaz. Onun için insan bir yandan yerken bir yandan da kazanmalıdır. ☆ *Eşanl.* **sıcağa kar mı dayanır**. **~ a konmak**, *dey.* Emeksiz bir servete veya bir nimete erişmek; başkasının emeğiyle meydana gelmiş bir seye erişmek. [*ing.* To settle down to enjoy what is already prepared, to enjoy the fruits of others, labors; *Fr.* Obtenir une chose sans difficulté ni effort]. ◉ **baskıya ~ olmak**, *matb.* Bir gazete makalesinin, bir eserin v.b, yayımlanmaya hazır duruma gelmesi.

~ araç, Harita, broşür, ders levhaları, fotoğraf v.b. ders araçlarına verilen ad.

~ banyo, *fot.* Developman banyolarının tartı yapmadan kolaylıkla hazırlanmasını sağlayan, küçük paketler veya iyice kapatılmış kaplar içinde ayrı ayrı veya karışım halinde satılan belirli ölçüde ilâçlar.

~ beton, ◘ Beton.

~ bulunmak, *dey.* § ❶ Hazırlıklı olmak, bir seyi yapmak için gerekeni yapmış bulunmak. [*ing.* To be ready, prepared; *Fr.* être prêt, disposé]. § ❷ Bir yerde bulunmak mevcut olmak. [*Osm.* Mevcut olmak; *Ing.* To be present attending; *Fr.* être present].

~ çekim, *sin.* Bir filim belgeliğindeki filimden alınan ve başka filimde kullanılan çekim. [*ing.* Library shot, stock shot; *Fr.* Plan de cinématheque, scene provenant d'une cinematheque].

~ çorba, *mutf.* ◘ Çorba.

~ elbise, *kıyf.* Kural ölçülere göre dikilmiş ve birkaç rötuşla müşterinin bedenine kolayca uydurulabilen elbise. [*ing.* Ready-made clothes; *Fr.* Prêt-à-porter, confections, vêtements de confection].

~ etmek, *dey.* Hazırlamak. [*ing.* To prepare; *Fr.* Préparer].

~ gemi, *den.* Denize açılmak ve tasarlanan seferi yapmak için gerekli erzak ve yakıtını almış, mürettebatı tamam gemi. *(Bir ticaret gemisi, mürettebat listesi o gemi adına doldurulmuş ve gemi mürettebatı nizamî surette bu listeye yazılmışsa hazır gemi olur. Bu listenin Deniz Bölge Müdürlüğüne verilmesi, geminin hizmetten çıkarıldığı ve mürettebatının serbest bırakıldığı belirtilir).*

~ kıta, *ask.* Gerektiği zamanlarda görevlendirilmek üzere kışla, konak ve ordugâhlarda hazır durumda bulundurulan askerî birlik. [*ing.* Stand-by force].

~ kuvvet, *dey.* Hemen harekete geçecek durumda toplu güvenlik kuvveti.

~ mezarın ölüsü, *şak. dey.* Her hizmeti başkalarından bekleyen tembeller için söylenir. [*ing.* Things just drop into his lap].

~ ol! *ask.* Askerlikte «*esas duruş*» denilen ayakta, baş ve vücut dik, gözler ileride, eller yanlara kapanmış bir duruşa girmek için

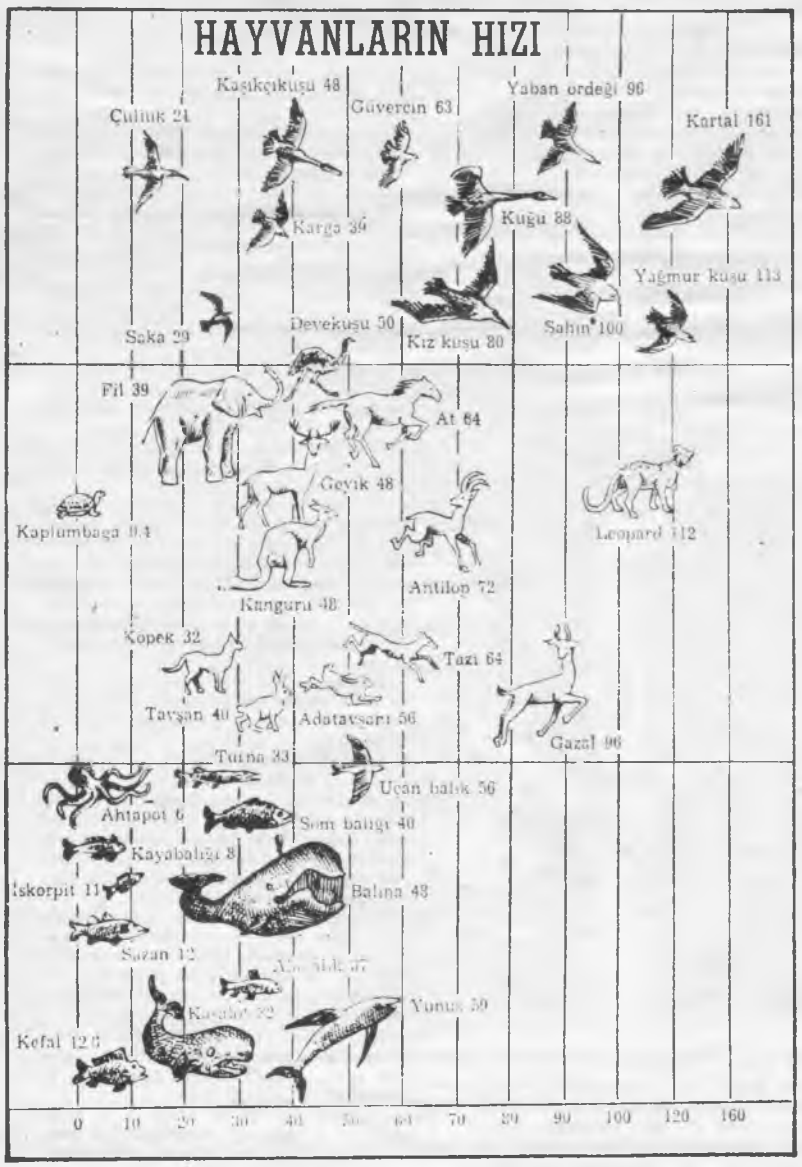

verilen komut. [*ing.* Attention, ready; *Fr.* Attention].

~ ol duruşu, *cimn.* Vücudun, baş dik, göğüs ilerde, omûrga ve bacakları gergin, topukla bitişik kollar doğal yerinde, avuçlar uyluklarda ayakta bulunduğu durum. *(Cimnastikte çoğu alıştırmalar için bir başlama duruşu. Bütün kas sisteminin duruk (statik) çalışmasıyle ulaşılan bir duruş olarak düzeltici değeri çoktur.)* [*Ing.* ve *Fr.* Attention]

~ ol işareti, *tiy.* Oyuncuya sahneye çıkması, orkestranın başlaması için zil veya ışıkla verilen buyruk.

~ olmak, *dey.* § ❶ Bir işe veya harekete girişmek için düzenli bulunmak. [*Ing.* To be ready, be prepared; *Fr.* Se preparer, être prêt]. § ❷ Bulunmak: *Toplantıda hazır olmak.* [*Ing.* To be present; *Fr.* être présent].

~ olmayan şahıs, *huk.* Hukukî muamele veya kanunî merasim sırasında hazır bulunmayan alâkalı kimse. [*Ing.* Absentee; *Fr.* Personne non présente].

~ oluş tavrı, *psik.* (a) Belli bir eylem veya faaliyete imkân verecek davranım şekli için hazır olma durumu; (b) Belirli davranımlara veya amaçlara veya her ikisine karşı istidatlı ve yetenekli olma hali; (c) Diğerlerine göre bazı durumlar için uyarımda bulunma bakımından hazır olus.

~ para, *ikt.* Kasa mevcudu. Herhangi bir iş için ödemeye hazır bulundurulan bankadaki para. [*Ing.* Cash; *Fr.* Espèces, numéraire].

~ rezerv, *mad. oc.* Bir maden yatağının üretime hazır hale getirilmis, ton olarak miktarı ve işletme giderleri hesaplanabilen kısmı.

☆ *Eşanl* **bilinen, rezerv, kati rezerv.**

~ yemek, § ❶ *dey.* Kazanmaksızın, elde bulunanı harcayarak geçinmek: *Yıllardır hazır yiyor.* [*Ing.* To live on one's capital] § ❷ *mutf.* Hemen sofraya konulabilecek, her şeyi hazır yemek: *Sıcak, soğuk hazır yemek.* [*Ing.* Food already prepared *(such as canned soups, vegetables, etc); Fr. Le* repas et prêt].

~ yiyici, *dey.* Çalışmadan ve kazanmadan elde bulunan para veya malı harcayan *(yiyen).* [*Ing.* One who lives on his capital]

HAYVANLARIN SİLÂHLARI

hazır.cevap /hazırcevap/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Gerektiğinde iyice düşünmeden yerinde, çabucak cevaplar bulup verebilme yeteneğinde olan *(kimse).* [*Ing.* Witty, improvisator; *Fr.* Spirituel,-elle, improvisateur,-trice].

hazır.cevaplık,-ğı, b.i. Hazırcevap olma hali. [*Osm.* Bedihe; *Ing.* Wittiness; *Fr.* Promptitude de repartie, improvisation].

hazırcı, i. § ❶ Hazır elbise yapan ve satan kimse. [*Ing.* ready-made clothier; *Fr.* Confectionneur]. ☆ *Eşanl.* **konfeksiyoncu.** § ❷ *mec.* Emek harcamadan her şeyi hazır olarak elde etmek isteyen kimse. [*Ing.* One who likes to find everything ready]. ☆ *Eşanl.* **kapamacı.**

hazırlama, i. § ❶ Hazırlamak eylemi. [*Ing.* Preparation; *Fr.* Préparation]; § ❷ *fizyol. Hazırlama* terimi, özellikle, besinlerin önce sindirim diyastazları tarafından emilebilecek hale, sonra hücre diyastazları tarafından emilen maddelerin özümlenebilecek hale getirilmesi için kullanılır. *(Öd, sidik ve bütün bez salgılarının kandan alınan maddelerle yapılıp kotarılması da bir hazırlamadır. Bitki fizyolojisinde terim ham besisuyundan ongun besisuyunun yapılması anlamında kullanılır).* [*Ing.* Elaboration; *Fr.* élaboration]. § ❸ *kim.* Bir maddenin elde edilmesine yarayan işlemlerin tümü: *Sülfürik asidin hazırlanması.* [*Ing.* Preparation; *Fr.* Préparation]. § ❹ *mad. oc.* Ocaktan çıkarıldığı zaman başka maddelerle karışmış halde bulunan cevher veya kömürü bu maddelerden temizlemek için, fiziksel olaylar veya mekanik usullerle yapılan işlemlerin tümü. *(Hazırlama işlemi, öğütme ve yıkama veya flotasyon işlemlerine dayanır).* [*Ing.* Preparation, washing, concentration; *Fr.* Préparation, lavage, concentration]. ☆ *Eşanl.* **yıkama, zenginleştirme;** ◉ **ayak ~,** *dok.* ◘ **Ayak.** ◉ **fototopografyayla ~,** *topogr.* Fotogrametri usulüyle plânı çıkarılacak arazinin topografik olarak düzenlenmesi. [*Ing.* Phototopographic preparation; *Fr.* Préparation phototopographique].

~ fitili, *dok.* ◘ **Fitil.**

hazırlamak(-i), f. § ❶ Uzak veya yakın bir gelecekte ihtiyaç duyulacak şeyleri kullanılacak duruma getirmek: *Yarın sen ağları gün doğmadan hazırlarsın; Sofrayı hazırlamak* [*Ing.* To prepare, to make ready, to get ready; *Fr.* Préparer, apprêter]. § ❷ Gerçekleştirilecek bir işlem, yapılacak bir iş için gereken şeyleri yapmak: *Plân hazırlamak, Komplo hazırlamak, Tez hazırlamak;* [*Ing.* To prepare, to organize; *Fr.* Préparer ,organiser). § ❸ Bir konuda, gerekli bilgilerle donatmak: *Öğrencileri sınava hazırlamak.* [*Ing.* To prepare; *Fr.* Préparer, faire etudier les matieres de...]; § ❹ Alıştırmak: *Kendini dört günden beri farkında olmadan bu sahneye hazırlamış olduğunu anladı, Birini kötü habere hazırlamak.* [*Ing.* To prepare; *Fr.* préparer, amener avec menagement]. § ❺ Meydana getirmek, yol açmak, sebep olmak; *İç bölünmeler felâketi hazırlar* [*Ing.* To prepare; *Fr.* Préparer]. § ❻ *kim.* Bir maddeyi elde etmek; [*Ing.* To prepare; *Fr.* Préparer]. § ❼ *mad. oc.* İşletmek, amacıyle bir maden yatağı içinde gerekli galeriler açmak: § ❽ *müz.* Haber vermek ve düzene sokmak:: *Bir uyuşumsuzluğu hazırlamak.* [*Ing.* To prepare; *Fr.* Préparer].

hazırlanma, i. *sin.* Bir filmin çevrimine başlamadan yapılan işlerin bütünü. Bir film tasarısından ilk çevrim gününe kadarki süre içinde yer alan çalişmalar. [*Ing.* Lining up; *Fr.* Préparation].

hazırlanmak, nsz. f. § ❶ Hazır olmak, kendini hazırlamak: *Düğüne gitmek için hazırlandılar.* [*Ing.* To be (get) prepared; *Fr.* Se préparer]. § ❷ Hemen yapmak üzere olmak, hazır edilmek, hazırlamak işine konu olmak: *Misafirler için çarçabuk bir oda hazırlandı.* [*Ing.* To be prepared, to be made ready; *Fr.* Se préparer, être préparé].

hazırlatmak(-i,-e), f. Hazır ettirmek, hazır hale getirtmek: *Ev sahibi hemen zengin bir sofra hazırlattı ve misafirlerini ağırladı.* [*Ing.* To let prepare or arrange, to arrange to be got ready; *Fr.* Faire préparer].

hazırlayıcı, s. Belli bir işe yarayacak duruma getiren; ⊙ **ayak** ~, *dok.* ◘ **Ayak.**

hazırlık,-ğı, i. § ❶ Hazır olmak için gereken şeyler veya haller. [*ing.* Preparation; *Fr.* Préparation, préparatifs]. ☆ *Eşanl.* **tertibât**; § ❷ *mad. oc.*, Bir maden yatağında, damarı tanımak için veya sonradan yapılacak işletmeye başlangıç olarak galeri açma işlemi; [*ing.* Preparation; *Fr.* Préparation]. § ❸ *müz.* Klasik müzikte, olağan dışı bir olay sayılan uyumsuz seslerin çıkardığı katılığı hafifletmek için başvurulan tedbir. *(Uyuşumsuzluğu meydana getirecek olan nota, uyuşumsuz akorttan bir önceki akortun ayni sesinde duyurulur. Monteverdi'den beri klâsik müzikçiler bu ilkeye, ancak «sunî uyuşumsuzuluk» denen armoni akortları söz konusu olunca başvururlar).* [*ing.* Preparation; *Fr.* Préparation]. ⊙ **akademik** ~ *eğt.* ◘ **Akademik**; ⊙ **duruşma hazırlığı**, *huk.* ◘ **Duruşma**; ⊙ **atış hazırlığı**, *ask. (Balistik)* İlk atışları hedefin mümkün olduğu kadar yakınına düşürmek amacıyle, ateşe başlamadan yapılan ölçmeler, hesaplar ve her çeşit ön çalışmalar; [*ing.* Firing preparation; *Fr.* Préparation du tir]. ⊙ **topçu** ~ **ateşi**, *ask.* Saldırının başlamasından önce dost tarafın topçusu tarafından başlatılan ve düşmanın savunma düzenini bozmayı hedef tutan topçu ateşi. [*ing.* Artillery preparation firing; *Fr.* Préparation d'artillerie].

~ **çalışması**, *sp. (Futbolde ve ping-pong'da)* Vücudu yarışmanın gereklerine hazırlama. [*Ing.* Training; *Fr.* Entrainement].

~ **devresi** *(dönemi)*, § ❶ *dey.* Hazır olmak için geçen süre; § ❷ *psik.* Tepki zamanlarının ölçülmesinde, deneğin dikkatini hareketa getirecek işaret ile yine deneğin cevap vermesini gerektiren uyartıyı birbirinden ayıran zaman fasılası. [*ing.* Preparatory period; *Fr.* Période preparatoire].

~ **görmek**, *dey.* Bir şeye başlamak için gereken şeyleri edinmek veya hareketleri yapmak: *Düğüne hazırlık görmek.* [*ing.* To make preparations; *Fr.* Faire des préparatifs].

~ **mektubu**, *den.* Herhangi bir taşıma mukavelesiyle bir sefere bağlanmış bir gemi kaptanı tarafından, yükleyiciye, gemisinin her an yüklemeye hazır olduğunu bildirmek üzere verilen mektup.

~ **soruşturması**, *huk.* Bir suçun işlendiğini haber alan savcının suçun failleri hakkında kamu davası açmanın gerekli olup olmadığı hakkında yaptığı soruşturma. [*ing.* Preparatory investigation or inquiries, preliminary trial; *Fr.* Investigation préparatoire].

~ **tahkikatı**, *huk.* Bir suç işlendiğini her hangi bir şekilde öğrenen savcının, kamu davası açılmasının gerekip gerekmediğini tespit edebilmek için yaptığı tahkikat; [*ing.* Preliminary investigation, preliminary inquiry; *Fr.* Enquête preliminaire].

hazırlıklı, s. Ansızın olabilecek şeyleri evvelden düşünerek hazırlanmış. [*ing.* Prepared, well-prepared; *Fr.* Précautionneux,-euse, préparé,-ée].

~ **olmak**, *dey.* Hazırlanmak: *Önceden haber vermiş olsaydı hazırlıklı olurdu.*

hazırlıksız, s. Önceden gerekli şeyleri tamamlamamış olan. [*Ing.* Unprepared, impromptu; *Fr.* (à l') impromptu sans préparation].

hazırlılık,-ğı, i. *cimn.* Herhangi bir alıştırmayı, hiç düşünmeyi gerektirmeden yapacak kadar iyi öğrenmiş olma.

hazır.lop.-pu, b.s. § ❶ *mutf.* İçi katılaşacak derecede suda kaynatılmış *(yumurta).* [*ing.* Hard boiled *(egg)*; *Fr. (Œuf)* dur] § ❷ *mec. tkz.* Kolayca, emeksiz elde edilen şey: *Gerçek bilim hazırlop olmaz, yıllarca emek ister.* [*Osm.* Külfetsiz; *ing.* Ready-made, without trouble; *Fr.* Sans aucune difficulté, sans peine, facilement].

hazırun /hâzırûn/, ç.i. *Osm.* < *Ar. Hâzır*'ın çoğulu. [*ing.* Persons present; *Fr.* Les personnes presentes].

hazin /hazin/, s. *Osm.* < *Ar. hüzn.* § ❶ Hüzünlü, acıklı, dokunaklı, insana acı, üzüntü veren. [*ing.* Touching, pathetical; *Fr.* Touchant,-ante, pathétique, attendrissant,-ante, émouvant,-ante]. ☆ *Eşanl.* **üzüntülü**, **acı**, **yürekler acısı**, **içe işleyici**, **elim**, **firaklı**, **suzişli**, **kederli**, **gamlı**. ☆ *Karş.* **sevinçli**, **neşeli**, **şen**, **şakrak**. § ❸ Gönül üzen, üzücü.

hazine /hazîne/, i.ç: **hazâin**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ (a) Altın, gümüş, mücevher v.b. değerli eşya yığını, büyük servet: *Karunun hazineleri.* [*ing.* Treasure; *Fr.* Trésor]; (b) Bunların saklandığı yer: *Sarayın hazine dairesi. Hazinenin demir kapısı.* [*ing.* Treasury, treasure-house; *Fr.* Tresorerie]. § ❷ Saklı veya gömülüyken tesadüfen bulunan değerli nesnelerin bütünü: *Bahçede hazine bulduk.* [*ing.* Treasure; *Fr.* Tresor]. § ❸ Devlet malı, parası veya bunların saklandığı yer; [*ing.* Public, treasury, exchequer; *Fr.* Trésorerie, le trésor public]. § ❹ *mec.* Büyük bir bağlılık duyulan, değer verilen kimse veya nesne: *Bu ağaçlar Amazonya'nın asıl hazinesidir.* [*Ing.* Treasure; *Fr.* Trésor]. § ❺ *ark.* Heykellerle adakları barındıran ve tapınakların etrafındaki kutsal alan üzerinde yapılmış küçük yapı. *(Başta gelen hazine binaları arasında Delphoi'de, Atinalılar'ın hazinesini ve Olympia'da Megara, Sikyon v.b. nın hazinelerini sayabiliriz.)* [*ing.* Treasure; *Fr.* Trésor]; § ❻ *huk.* Devlet bütçesinin uygulanmasına ilişkin işlemleri yapmak, devletin elinde bulunan paraları muhafaza ve idare etmek, gelir ve giderlerin zaman ve mekân bakımından denkleşmesini sağlamakla görevli merkez kuruluşu; [*ing.* Treasure-trove; *Fr.* Tresor]., § ❼ *mal.* Bütçenin gelirlerini toplayan, paralarını koruyarak işleten ve dolayısıyle bütçe giderlerinin belirli yer ve zamanda ödenmesini sağlayan ve banka özelliği gösteren devlet kurumu. [*ing.* Exchequer; *Fr.* Le fisc, trésorerie]. § ❽ ◘ **Hazne**; ⊙ ~ **i hassa**. *huk.* Hükümdarlık gelir ve malları; [*ing.* Civil list; *Fr.* Tresorerie privée du Sultan]. ⊙ **boya** ~ **si**, *matb.* ◘ **Boya**; ⊙ **devlet** ~ **si**. *ikt.* ◘ **Devlet**; ⊙ **para** ~ **si**, *ark.* Askerî siyasî, veya iktisadî bir kargaşa sırasında saklanan ve sahibi tarafından geri alınamayan paranın bulunduğu hazine. *(Bu gibi hazineler, bu türden kargaşalardan önceki ve onlarla çağdaş olan olaylar hakkında bilgi verir);* [*ing.* Monetary treasure; *Fr.* Tresor monetaire]. ⊙ **savaş** ~ **si**, *ask.* Bir savaş ihtimali düşüncesiyle, masrafları karşılamak üzere devlet tarafından bastırılan ve saklanan para: *Alman İmparatorluğunun savaş hazinesi Spandau şehrinde saklanırdı).* [*ing.* Treasure of war; *Fr.* Trésor de guerre].

~ **bonosu**, *ikt.* Her yılın bütçe kanunlarıyle belli miktarlarda, gelirlerin giderleri karşılayamadığı mevsimlerde; sonradan toplanacak paralarla ödenerek piyasadan çekilmek şartıyle, hazine ihtiyaçları için ve en çok bir yıl vâdeli olarak Maliye Bakanlığınca çıkarılan bonolar. *(Ticarî senet sayılırlar).* [*ing.* Treasury bill; *Fr.* Bon de tresor].

~ **defterdarı**, *sosy.* Eskiden maliye bakanı. [*Fr.* Receveur general du tresor].

~ **emini**, *tar.* ◘ **Emin**.

~ **genel hesabı**, *mal.* ◘ **Hesap**.

~ **kefaletli bono**, *ikt.* Asıl borçlusu hazineden başka şahıslar olan hazine bonosu.

~ **kethüdası**, *tar.* Osmanlı İmparatorluğu zamanında sarayın enderun dairesindeki hazinede bulunan değerli eşyanın korunması ve yönetimiyle görevli kimse. [*ing.* Superintendent of the Treasury].

~ **odası**, *tar.* Eski Osmanlı saraylarında padişahın parasının ve değerli eşyalarının bulunduğu iç hazineyi bekleyen ic oğlanlarından ibaret kısım. *(Harem kısmındaki hazineyi tutan kadınlara Hazinedar usta ve konaklarda bunlara hazine kâhyası denirdi).* [*ing.* Chamber of accounts of the Sutan's Treasury; *Fr.* Tresor privé du sultan].

~ **tahvilleri**, *ikt.* Devletin genel borçlar defterine yazılmadan çıkarılan ve genel olarak orta vadeli olan tahviller. [*ing.* Treasury bonds; *Fr.* Obligations du trésor].

~ **yararı**, *ikt.* Hazine menfaati. [*Osm.* Menafi-i hazine]

hazinedar /hazinedâr/, i. ◘ **Haznedar**

hazinedarlık,-ğı, i. § ❶ Hazinedarın işi veya makamı. [*ing.* Office and occupation of the treasurer]. § ❷ *tar.* Eskiden sarayda hazinedar ağanın veya hazinedar kalfanın görevi veya dairesi.

hazinleşmek, f. Hüzün ve üzüntü uyandıracak sekil almak.

haziran /hazîrân/, i. *Osm.* < *Ar* < *Süryanîce.* Yılın altıncı ayı: *Bu ay otuz gün sürer.* [*Ing.* June; *Fr.* Juin].

~ **böceği**, *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımından, esmer renkli, 15-17 mm. boyunda, bitkilerin yaprak, başak ve köklerinde zararlar yapan böcekler. [*Lat. Amphimallus solstitialis; Fr.* Amphimalle, hanneton de la saint-jean].

hazire /hazîre/, i.ç: **hazâir**. *Osm.* < *Ar. (Özellikle cami avlusunda)* Duvarla çevrilmiş sinlik. [*ing.* Enclosed graveyard *(especially in the grounds of a mosque)*].

haziz /hazîz/, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Yerberi**.

hazlanmak, f. Hoşlanmak.

hazm, i. ◘ **Hazım**.

hazm.etmek(-i), f. *Osm.* < *Ar. hazm* + *T.* -etmek. § ❶ Yiyeceği vücutta sindirmek, midede eritmek. [*ing.* To digest; *Fr.* Digérer] § ❷ *mec.* Hosa gitmeyen bir davranışı karşılıksız bırakmak, aldırmamak, tahammül etmek, kendine yedirmek, içine atmak: *Ben onun bu münasebetsizliklerini hazmedemem. Onun münasebetsizliklerini hazmetmek güç tür.* [*ing.* To tolerate, to bear; *Fr.* Supporter, tolérer].

hazmî /hazmî/, s. *Osm.* < *Ar.* Sindirimle ilgili. [*ing.* Digestive; *Fr.* Digestif,-ive].

hazne, i. *Osm.* < *Ar. hazine.* § ❶ ◘ **Hazine**; § ❷ Su deposu; [*ing.* Reservoir, water tank; *Fr.* Réservoir]. § ❸ *esk.* On altı bin kuruş tutarı; § ❹ *anat.* Dölyatağı ile ferç arasındaki boşluk; [*ing.* Vagina; *Fr.* Vagin]; ☆ *Eşanl.* **dölyolu**; § ❺ *balıkç.* Dalyanlarda balığın avlandığı ve sıkıştırıldığı en son bölme; § ❻ *met.* (a) Bir yüksek fırında karın kısmının altında ve boru kesiminin yukarısında kalan bölüm. [*ing.* Bosh; *Fr.* Etalages]; (b) Eriyen madenin toplanması için metalürji fırınının *(özellikle tasfiye fırınları) tabanına açılan çukur;* (c) Bir fırında hazırlanan ürünün toplandığı çukur kısım: *Döküm haznesi;* § ❼ *sny.* Petrol ürünlerinin depo edildiği, sızdırmaz toprak tabakalarıyle çevrili büyük ve geniş çukur. *(Toprak üzerindeki bu tabiî depolara hazne denmesine karşılık, çelikten yapılmış gaz kaplarına depo veya tank denir).* ⊙ **basınçlı** ~, *tekn.* Uçucu gazların, basınç altında saklanmasına yarayan, tabanı bombeli, silindir biçiminde depo. [*Fr.* Bac sous pression]; ⊙ **dalgıç** ~ **si**. ◘ **Dalgıç**; ⊙ **hava** ~ **si**, *dõş.* ve *mek.* ◘ Hava. ⊙ **mürekkep** ~ **si**, *matb.* Bir baskı makinesinde, baskı merdanelerine mürekkep veren depo.

~ **kaya**, *petrol.* Petrol birikintisinin toplandığı jeolojik olusum. [*Fr.* Roche-magasin, roche-réservoir].

haznedar /haznedar/, i. *Osm.* < *Ar. hazine* + *Fars. dâr. esk.* § ❶ Bir hazineyi bekleyen, yöneten kimse. [*ing.* Treasurer; *Fr.* Tresorier]. § ❷ *teşk. tar.* Herhangi bir hazineyi korumakla görevli kimse. *(Haznedarlar kapı halkının içağalar bölümündendiler).*

~ **ağa**, *teşk. tar.* Siyah haremağalarından Harem'in giderlerîyle ilgilenen kimse. [*ing.* Title of the second black eunuch of the Imperial household].

~ **başı**, *teşk. tar.* Enderun koğuşlarından Hazine koğuşunun âmiri, Babı Hümayun ve Hilât hazinelerinin nazırı. *(Hasodalılardan seçilen haznedarbaşılar barış ve savaş sırasında padişahtan ayrılmazlar, padişahın cuma namazı hizmetini görürlerdi).* [*ing.* Title of the second assistant to the chief of the black eunuchs].

~ **usta**, *teşk. tar.* Sarayda padisahın özel hizmetlerini gören cariye. [*ing.* Title of the second woman supervisor of the Harem].

haznedarlık,-ğı, i. Hazineyi yönetme ve koruma görevi. [*ing.* Office and occupation of the treasurer].

hazret,-ti, i. ç: **hazerât**. *Osm.* < *Ar. huzur.* § ❶ Kutsal sayılan kimselerin adlarının basına getirilerek Farsça kuralınca isim tamlamaları yapılır: *Hazreti Ali, Hazreti Fatma, Hazreti Muhammed.* [*ing.* Old man, old fellow *(when addressing a comrade)*; *Fr. (tit-*

re de respect, et d'honneur) saintetè, majestè, excellence]. § ❷ Hakkında fazla saygı beslenen birinden bahsederken de kullanıldığı olur: *Hazreti yarın ziyaret etmek istiyorum;* § ❸ *tkz.* Arkadaslar arasında *seslenmelik* gibi de kullanılır: *Hazret şu kitabı* uzatır mısın?; ◉ — i **Nuh'tan kalma**, *dey.* Pek eski zamandan kalma, çok eski. [*ing.* Very old, ancient; *Fr.* Ancien,-ienne].

hazretleri, ç.i. *tar.* Eskiden büyük sayılan veya saygı gösterilmek istenen adamların adlarına, sanlarına takılırdı: *Kumandan paşa hazretleri. Abdüllâtif Efendi hazretleri. Şeyh Efendi hazretleri.* [*ing.* Your of his or her excellency, Majesty, Highness; *Fr.* Sa majestè, son excellence].

hazz etmek(-den). *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Hoslanmak, zevk almak. [*ing.* To like, enjoy, rejoice; *Fr.* Se plair ,prendre plaisir].

☆ *Eşanl.* **hoşuna gitmek, beyenmek, sevmek, sarmak, zevk almak**.

☆ *Karş.* **içi almamak, sevmemek, hoşlanmamak**.

he[1], i. H harfinin adı. [*ing.* Name of the letter H].

he[2], e. *h.d.* «*Evet ,iyi, tamam*» anlamında kabul belirten söz: *He mi, değil mi?..* [*ing.* Well, very well, yes; *Fr.* Oui, bon, bien, très bien, d'accord].

— **demek**, *h.d.* Onamak, söylenen şeyi kabul etmek, evet demek. [*ing.* To agree, to accept, to say yes; *Fr.* Approuver, accepter, dire oui].

he[3], *kim.* Helyum elementinin sembolü. [*ing.* Symbol of helium; *Fr.* Symbole chimique de helium].

heba /heba/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Hiç bir işe yaramadan yok olma, boşa gitme:: *Bütün emekler heba oldu.* [*ing.* Waste, loss; *Fr.* Chose futile, vaine, futilitè]. ☆ *Eşanl.* **yazık olma, yabana gitme, harcanma, heder**. ☆ *Karş.* **işe yarama**. § ❷ s. Nafile, faydasız. [*ing.* Vain, useless; *Fr.* Vaine, futile, inutile].

— **etmek**, Boşu boşuna harcamak, ziyan etmek. [*ing.* waste, to spoil; *Fr.* Gaspiller, dissiper].

— **olmak (bedava gitmek)**, *dey.* Ziyan olmak, boşa gitmek: *O kadar masraf heba oldu.* [*ing.* To be wasted, to go for nothing, to come to naught; *Fr.* Être sacrifiè pour un resultat futile, s'en aller en pure perte].

hebefreni, i. *Fr. hebephrènie. psik.* Erginlik çağında başlayan ve şimdi sizofreniden sayılan bunama çeşidi. *(Bu terim artık hemen hiç kullanılmamaktadır).* [*ing.* Hebephrenia].

hebefreno-katatoni, i. *Fr. hebephréno-catatonie. psikopatol.* Harekete iliskin belirtilerin özellikle katatoninin ön plâna geçtiği hebefreni sekli, *(Hastada çelişmeli bir davranış, inkârcılık, yapmacık haller, kalıplaşmış hareketler görülür: hasta kişiliğini haybederek olaylara boyun eğmiş gibidir. Tutarsız davranışlar halindeki şizofrenik ruh haline/garip tavır ve jestler, haykırışlar, tutum ve davranışta anî ve sert değişiklikler, içe kapanış/ bir de katatoni /davranışlarda sapma eğilimiyle birlikte derin afallama durumu/ eklenir. Hebefreno-katatoni, şizofreninin ağır bir seklidir).*

hebeloma, i. *Lat. bot.* Bazitli mantar; sporları pas renginde, lamelleri kızılımsı olur; sapın bitistiği yerde küçük bir oyuk bulunur. *(Sindirimi güç, fakat yenebilir bir mantardır; pek makbul değildir).* [*Lat.* ve *Ing. Hebeloma; Fr.* Hebèlome].

hebenneka, s. *Osm.* < *Ar.* Zeki ve becerikli olmadığı halde kendini öyle sanan. Ahmak, aptal, [*ing.* Idiot, fool].

HEBERDEN William, öz. *i.* (1710-1801). Ingiliz hekimi.

— **şişleri**, *patol.* El parmaklarında ikinci ve üçüncü kemikler arasındaki eklemlerde görülen ve müzmin romatizma belirtisi sayılan kemik şiskinliği. Heberden şisleri özellikle âdetten kesilmis kadınlarda görülür. [*ing.* Heberden's nodes; *Fr.* Nodositès d'Heberdan].

hebert'çi, i. ve s. Fransız devrimcisi Jac ques Hébert taraflısı. [*ing.* Hebertist; *Fr.* Hébertiste].

hebertçi'lik,-ği, i. Fransız eğitimcisi *Georges Hebert*'in beden eğitimi alanında ileri sürdüğü doğal yöntemle ilgili ve genel olarak eylemleri ve yazılarıyle yaratmıs olduğu akıma verilen ad. [*ing.* Herbertism; *Fr.* Hébertisme].

heboidofreni, i. *Fr. heboidophrènie* < *Yun. hebe.* gençlik tanrıçası, *-oid,* benzeyen + *phren, phrenos,* zekâ, *psiky.* Karakter bozukluklarının baskın olduğu şizofreni öncesi ruh hali; bu karakter bozuklukları, ergin bir kimsede, çoğu zaman sadist davranışlarla âdeta birdenbire patlak verir; ayrıca endişe verici, somurtkan inkârcı bir duygusal soğukluk göze çarpar. *(Heboidofreni, hızla tam şizofreniye döner. 15-20 yaşındaki hastalar, suçlu davranışlarda bulundukları zaman, heboidofreniyi psikopatiden ayırt etmek gerektir).* [*ing.* Heboidophrenia].

hebronit,-ti, i. *Fr. hebronite. min.* Ambligonit'in eşanlamlısı. [*ing.* Hebronite].

heccav /heccâv/, s. *Osm.* < *Ar.* Hiciv türünde yazan veya söyleyen *(kimse),* yerme. [*ing.* Satirist; *Fr.* Satiriste].

hece, i. *Osm.* < *Ar. hecâ. fonet. ve gram.* ve *dilb.* Bir ünlü veya bununla birlikte söylenilebilen bir veya birkaç ünsüzün meydana getirdiği ses birliği; kelimelerde bir tek ses hareketiyle söylenen küçük parça: *Ah, oh, bak, üst, alt, kalk, dört, oda, (o-da), üzüm (ü-züm), araba (a-ra-ba), kelebek (ke-le-bek), kanatlarını (ka-nat-la-rı-nı) v.b.* [*ing.* Syllable; *Fr.* Syllabe]. ◉ **~ lerin toplamı**, *ed.* ◘ **Açık**[2]. ◉ **beş ~ li**, *ed.* ◘ **Beş**[1]. ◉ **çift doruklu** —, *gram.* ◘ **Çift**. ◉ **dört sesli** —, *gram.* ◘ **Dört**. ◉ **eş ~ li**, *dilb.* ◘ **Eşheceli**. ◉ **kapalı** —, *gram.* Bir ünsüzle biten hece: *Çen-gel.* [*ing.* Closed syllable; *Fr.* Syllabe fermée].

— **bölümü**, *gram.* Yabancı dillerden gelen bazı kelimelerde, türkçenin yapısına uymayan hecelerin, türkçede iki heceye ayrılması: *emr* > *emir, hükm.* > *hüküm, nötr.* > *nötür v.b.* [*ing.* Syllabic division; *Fr.* Division syllabique].

— **dengesi**, *gram.* Uzun ünlüsü olan bir hecenin, kısa ünlüsü olan iki heceye ayrılıp denkleşmesi: *Ana türkçede kök; Moğalcada küke; Ana türkçede âb; Türkçede av, moğolcada aba; ana türkçede küç; yakutçada küüs v.b.* [*Osm.* Hece tevazünü; *Ing.* Syllabic equilibrium; *Fr.* Équilibre syllabique].

— **doruğu**, *gram.* Hece içinde en yüksek olan ses: *Bal, alt, üst, türk kelimelerindeki ünlüler gibi.* [*Ing.* Syllabic peak; *Fr.* Sommet de syllabe, sommet de hauteur].

☆ *Eşanl.* **yükseklik doruğu**.

— **harfleri**, *gram.* Alfabeyi meydana getiren harfler olup onlarla sesler yazılır. [*ing.* Syllabic letters; *Fr.* Lettres syllabiques].

— **sınırı**, *gram.* Bir hecenin bitip ötekinin başladığını gösteren ses aralığı: *Araba (a-ra-ba), evlerden (ev-ler-den), ağaçların (a-ğaç-la-rın)* örneklerinde oiduğu gibi. [*ing.* Syllabic limit; *Fr.* Limite de la syllabe].

— **şarkısı**, *müz.* Her notası bir heceyi karsılayan şarkı. [*ing.* Syllabic song; *Fr.* Chant syllabique].

— **vezni**, *ed.* Kelimelerdeki hecelerin takım takım ayrılarak her mısrada aynı sayıda ve aynı bölüklerde bulunmasını gerektiren uyum ölçüsü; belirli sayıdaki hece kümelerine dayanan nazım ölçüsü. [*ing.* Syllabic meter; *Fr.* Mesure d'un vers].

☆ *Eşanl.* **parmak hesabı**.

— **yazısı**, Her hecenin bir tek harfle gösterildiği yazı. *(Örnek: sanskrit yazısı.).* [*ing.* Syllabic writing; *Fr.* Ecriture syllabique].

— **yutumu**, *gram.* Ünlüyle biten bir kök ve ya gövdeden sonra ünlü ile baslayan bir kök veya ek getirilince unlulerin catısıp kaynasmasından doğan hece kaybı: *cuma + ertesi* > *cumartesi, ne + asıl* > *nasıl, gideyim* > *gidem, gideceğim* > *gidicem v.b.* [*ing.* Haplology, syncopation; *Fr.* Haplologie, superposition syllabique].

☆ *Eşanl.* **hece düşmesi, hece gızlenimi, büzülme ,aşınma**.

hececi, i. ve s. Hece ölçüsüyle şiir yazan *(ozan).*

heceleme, i. § ❶ Hecelemek eylemi. [*Fr.* Épellation]. § ❷ *tiy.* Tiyatro konusmasının temel öğelerinden biridir. Konuşma organlarımızın *(damak, dil, damak eteği, yanaklar, alt çene ve dudaklar)* gırtlaktan gelen sese biçim vermek için topluca çalışması demektir. [*ing.* Articulation; *Fr.* Articulation].

hecelemek(-i), f. § ❶ Bir kelimenin hecelerini birer birer söyleyerek okumak: *Kafasına iyi girsin diye mektubun her satırını heceliyerek okudum.* [*ing.* To spell out; *Fr.* Épeler]. § ❷ Ilk bakışta okumayıp heceleri teker teker okumak: *Çocuk okumayı henüz iyice sökememiş, heceliyerek okuyor.*

heceletmek(-i), f. Bir kelimenin hecelerini birer birer söyletmek veya böyle okutmak. [*ing.* To make spell; *Fr.* Faire épeler].

heceli, s. *(şu veya bu kadar)* hecesi olan: *Iki heceli bir kelime.* [*ing.* Of... syllables; *Fr.* Qui a tant de syllabes]. ◉ **artık** —, *dilb.* ◘ **Artık**. ◉ **çok** —, *dilb.* ◘ **Çok**.

hecin /hecîn/, i. *Osm.* < *Ar. zool.* ◘ **Tek hörgüçlü deve**.

— **devesi**, *zool.* ◘ **Tek hörgüçlü** deve.

hedaya, ç. i. *Osm.* < *Ar.* Hediyeler.

hedef, i. ç: **ehdâf**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Nişan alınacak yer: *Ordular ilk hedefiniz Akdenizdir.* [*ing.* Target, goal; *Fr.* Cible]. § ❷ *mec.* Ulasılmak istenen yer. [*ing.* Objective, design; *Fr.* Dessein, but, objectif].

☆ *Eşanl.* **erek, amaç, gaye, maksat, murat, emel, ülkü, meram, ideal, mefkûre**. § ❸ *ask.* Ateşli silâhlarda merminin çarpması istenen canlı ve cansız cisimler. [*ing.* Butt, Target; *Fr.* Cible]. ☆ *Eşanl.* **nişangâh**. § ❶ Bir savaşta elde edilmesi istenen nokta. [*ing.* Objective; *Fr.* Objectif]. § ❺ *fot.* Objektifin veya bir duyar tabakanın ulaşabileceği nitelik sınırlarını incelemeye yarayan, ölçü olarak belirli, fakat birbirinden farklı genişlikte çizgi, sekil ve işaretler. [*Fr.* Mire]. § ❻ *opt.* Bir optik âleti kontrol etmek veya arazi üzerinde uzaklıkları ölçmek için özel olarak seçilmiş herhangi bir nesne. [*Fr.* Mire]. § ❼ *telvz.* Televizyon yayınının netliğini kontrol etmeye yarayan görüntü. [*Fr.* Mire]. ◉ **~ i çerçeveleme**, *ask.* Atıs tanzimi sırasında, bir topun mermi yollarını uzun atışlarda mermiyi hedefin ilerisine ve mümkün olduğu kadar yakınına, kısa atışlarda ise hedefin berisine ve yine mümkün olduğu kadar yakınına düşürmeyi sağlayacak biçimde düzenlemek. [*ing.* To straddle an objective; *Fr.* Encadrer un objectif]. ◉ **baş ~ i**, *ask.* Piyade atış eğitiminde yatarak ateş eden düşman piyade erinin görünüşünü belirten hedef. ◉ **boy — i**, *ask.* Piyade atışında baş ve vücudun birlikte meydana getirdiği, kolayca isabet alabilecek büyüklükte atış hedefi. ◉ **elektronik** —, *telvz.* Bir televizyon vericisinin işaretlerine benzer işaretler üreten ve televizyon alıcısının ekranında, netliği kontrol etmeye ve cihazı ayarlamaya yarayan çok basit geometrik şekiller *(dikey ve yatay çizgiler, tarama ölçekleri v.b.)* meydana getiren işaret üreteci. [*Fr.* Mire electronique].

— **almak (tutmak)**, § ❶ Nişan yeri kabul etmek. [*ing.* To aim at, to take aim at; to sight; *Fr.* Mirer]. § ❷ Dikkat, davranış veya hücumların yöneldiği kimse veya yer olarak görmek.

— **çekmek**, *den.* Bir hedefi yedeğe alarak istenilen yönlerde ilerletme.

— **değiştirmek**, *den.* Herhangi bir hedefi takipten vazgeçerek atış için başka bir hedef seçmek.

— **gemisi**, *den* Hedef yerine kullanılan temsilen bir hedefi yedekleyen gemiye verilen ad. [*ing.* Target ship].

~ **halatı**, *den.* Tahsisen hedef çekmekte kullanılan halatlara denir.
~ **işaretleme**, *ask. hava.* Bir hava bombardımanından önce hedefi aydınlatma bombalarıyle belirtme veya çevresini işaret fişekleriyle gösterme.
~ **kıtası**, *ask.* Gerçek mermi kullanılmayan bir tatbikatta düşmanı temsil eden müfreze. *(Hedef kıtası, ateş etkisini sınamak amacıyle sabit veya tatbikatın safhalarına göre hareketli olabilir ve o zaman da tatbikat sırasında yaratılmak istenen değişik durumları temsil eder).*
~ **olmak**, *dey.* Hoş olmayan herhangi bir davranışa uğramak.
~ **taksim etme**. *den.* Çeşitli gemilerden ibaret bir kuvvetin ayrı ayrı gemiler üzerine ateş etmesi veya bir geminin toplarından her birinin ayrı ayrı gemiler üzerine yöneltilmesi.

hedefe, i. *topogr.* Topografya doğrultusu almaya yarayan bakır levhacık. *(ortasında küçük bir delik bulunan bu levhanın her ucuna dikey bir alidat yerleştirilmiştir).*

hedefte birleşme, b.i. *sosy.* Farklı kültürlerde birbirine benzeyen unsurların *(kökleri ayrı ayrı ihtiyaçlar ve icatlardan gelmek üzere)* paralel gelişmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Convergence].

hedenberjit,-ti, i. *Fr. hédenbergite. min.* Demir ve kalsiyum silikat, $CaFeSi_2O_6$; monoklinik piroksenler grupundandır. [*ing.* Hedenbergite].

heder, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Birini öldürmenin mubah olması: *Filân haydudun kanı heder olundu.* [*Ing.* Being shed or allowed to be shed unrevenged *(blood)*; *Fr.* Action de répandre impunément du sang]. § ❷ Boş yere harcama, ziyan ve heba olma, boşa gitme, karşılıksız kalma: *Bu kadar masraf heder oldu. Iki günümüz heder oldu. Buna verilen para hederdir.* [*Ing.* Waste, loss; *Fr.* Perte].
~ **etmek**, Ziyan etmek. [*Ing.* To waste; *Fr.* Répandre du sang inutilement, sacrifier].
~ **olmak**, Boşa gitmek, ziyan olmak, hiçbir şeye yaramamak: *Zavallının yaptığı masraf heder oldu.* [*Ing.* To be wasted, to be sacrificed uselessly; *Fr.* Ne servir à rien].

hederajenin, i. *Fr. hédéragénine. kim.* Bileşiminde iki alkol grupu ve üç terpen grupu bulunan beşçevrimli *(pentasiklik)* asid. [*Ing.* Hederagenine]. ◘ **Hederin**.

hederin, i. *Lat. hedera*, sarmaşık > *Fr. hédérine. kim.* Sarmaşıktan elde edilen saponin *(sabun özü)*; karbonhidratlar *(özellikle ramnöz)* ve hidrajenin vererek ayrışır. [*ing.* Hederin].

hedi, ünl. «*Haydi*» ve «*hadi*»nin başka bir söylenişi.

hedim, hedm, hedmiyat, i. *Osm.* < *Ar.* Inşa olunmuş bir bina veya duvarı yıkmak işi. [*Ing.* A pulling down, a demolishing; *Fr.* Demolition].

hediy, i. *dîn.* Hac'da kesilen kurban. *(Haccı bir şereflenme ziyareti olarak yapanlar, Kurban bayramının kurbanını kesmekle yükümlü değildirler. Bu gibi kişilerin, aralıklı da, aralıksız da olsa Haccı ve Umre'yi yapabildiklerinden ötürü Tanrı'ya şükr için kurban kesmeleri vaciptir. Bu kurbanlara hediy denir. Ceza ve kefaret için kesilerek akıtılan kana ve kurbana da hediy denir).*

hediye, i, ç: **hedâyâ**. *Osm.* < *Ar. hediyye.* § ❶ Hoşa gitmek için birine verilen nesne. [*Osm.* Tuhfe; *Ing.* Gift, present; *Fr.* Présent, don, cadeau]. ☆ *Eşanl.* **armağan**. § ❷ *(Kutsal kitaplar hk.)* Fiyat. [*Ing.* Price; *Fr.* Contre valeur d'un Coran ou d'un livre sacré]. § ❸ Kadın adı. ⊙ **bayram ~si**. ◘ **Bayram**.
~ **etmek**, Armağan olarak vermek. [*Ing.* To bestow, give as a gift; *Fr.* Faire cadeau, offrir].
☆ *Eşanl.* **teberru etmek, armağan etmek, hibe etmek, eriştirmek, bahşetmek, lûtfetmek, peşkeş çekmek, sağa sola dağıtmak.**
~ **mendili**, Içine ufak tefek hediyeler konularak verilen mendil.

hediyeci, i. Armağan eşya satan kimse.

hediyelik, s. Armağan olarak verilmeye değeri olan *(şey)*. [*Ing.* Fit for a present, choice thing; *Fr.* Propre à être donné comme cadeau, article pour cadeau].

hedonist,-ti, i. *Fr. hédoniste.* ◘ **Hazcı**.

hedonizm, i. *Fr. hédonisme* < *Yun.* ◘ **Hazcılık**.

hedrosel, i. *Fr. hédrocèle* < *Yun. hedra*, makat ve *kele*, ur. *patol.* Makattan çıkan bağırsak fıtığı. [*Ing.* Hedrocele].

Hegel'ci, s. § ❶ Hegel'in sistemine ilişkin olan: *Hegelci' felsefe* [*Ing.* Hegelian; *Fr.* Hégelien,-ienne]. § ❷ i. Hegel'in doktrinini benimseyen ve savunan kimse. [*Ing.* Hegelian; *Fr.* Hégélien,-ienne].

Hegel'cilik,-ği, i. *fels.* Alman düşünürü Hegel'in var olan herşeyin aklî *(rasyonel)* olduğunu ileri süren doktrini ve bu doktrini çeşitli biçimlerde güdenlerin genel adı. [*Ing.* Hegelianism; *Fr.* Hégélianisme].

hegemonya /hegemonya:ya/, i. *Fr. hégémonie.* < *Yun. hegemonia.* § ❶ *tar.* Eski yunan federasyonunda, bir şehrin diğerlerinden fazla haklara ve güce sahip olması; § ❷ Günümüzde bir devletin başka bir devlet üzerindeki siyasal üstünlüğü ve egemenliği *(baskısı)*. [*Ing.* Hegemony].

Heidelberg /Haydelberg/, öz. i. Batı Almanya'da Nekar ırmağı üzerinde bir şehir. [*Ing.* ve *Fr.* Heidelberg].
~ **insanı**, ◘ **Insan**.

heilpedagojik, i. *Fr. heilpedagogique. eğt.* Almancada ağır öğrenen çocukların tedavilerini ve güçlüklerini gidermeyi amaç edinen eğitim ve öğretimi ifade eden terim. [*Ing.* Heilpedagogical].

hekim, i. *Osm.*<*Ar. hakîm.* § ❶ Hastalıkları bularak bilimsel araçlarla iyi etmeyi iş edinen meslek adamı. [*Osm.* Tabip; *Ing.* Doctor, physician; *Fr.* Médecin]. ☆ *Eşanl.* **doktor, otacı**. ⊙ ~ **den sorma, çekenden sor**, *at.* § ❶ Hastanın ne çektiğini hekim bilmez, hasta bilir. § ❷ Bir sıkıntının acısını, çare gösterecek kimse değil; çeken bilir. ⊙ ~ **siz, hâkimsiz memlekette oturma**, *at.* Sağlığın güvencesi hekim, toplumun güvencesi hâkimdir. Bu iki güvencenin bulunmadığı yerde oturmak doğru değildir. ⊙ **bakıcı ~**, *sosy.* ◘ **Bakıcıhekim**. ⊙ **Lokman hekimin ye dediği**, *şak. dey.* Tadı çok güzel olan şeyler için söylenir.
~ **hoca**, Hasta için ilâç verecek doktorla okuyup nefes edecek hoca.
~ **kim, başına gelen**, *at.* Bir hastalığın en iyi hekimi, bu hastalığı geçirmiş olan kimsedir. Sosyal alanda da böyledir: Bir konuyu en iyi sonuca ulaştırmasını bilen kimse, başından böyle bir olay geçmiş olan kimsedir.

hekim başı, b. i. Osmanlı sarayının ve memleketin sağlık işleriyle uğraşan kimselere verilen ünvan. [*Ing.* Sultan's chief physician].

hekimlik,-ği, i. § ❶ Hekim olma hali, hekimin işi veya mesleği. [*Osm.* Tababet; *Ing.* Medicine; *Fr.* Médecine]. ☆ *Eşanl.* **doktorluk, otacılık**. § ❷ Tıp ilmi, hekim bilgisi: *Hekimlik kitapları.* [*ing.* Madical science; *Fr.* Science médicale]. § ❸ Hekim sanat veya mesleği. § ❹ s. Hekimle veya hekim sanatıyle ilgili: *Eskiden inme, hekimlik bir illet sayılmazdı.* [*Ing.* Medical; *Fr.* Medical]. § ❺ Hekime başvurulmasını gerektiren: *Hekimlik hasta.* ⊙ **biyolojik ~**, *tıp.* ◘ **Biyolojik**. ⊙ **cerrahî ~**, Ameliyat tekniklerinin tümü. [*Ing.* Surgical medicine; *Fr.* Médecine operatoire]. ⊙ **çocuk hekimliği**, *tıp.* ◘ **Çocuk**. ⊙ **hava hekimliği**, *tıp.* Uçuşun sebep olduğu bütün biyolojik problemleri, dolayısıyle uçakla yolculuğa çıkan kimselerin fizyolojik korunmasını konu edinen özel tıp dalı. [*Ing.* Aeronautical medicine; *Fr.* Médecine de l'air, médecine aéronautique]. ⊙ **psikosomatik ~** Ruhsal çalışmaların doğurduğu fizyolojik yankıları inceleyen doktrin. [*Ing.* Psycosomatic medicine; *Fr.* Médicine pyschosomatique]. ◘ **Psikiyatri**. ⊙ **veteriner ~**, Hayvanlardaki hastalıkların tedavisini konu edinen hekimlik. [*Ing.* Veterinary medicine; *Fr.* Médicine vétérinaire].

hekkelfon, i. *Heckel*'in adından. *müz.* Korangle ile fagot arasında bir bariton obua. *(Hekkelfon'u ilk olarak Johann Strauss, Salome adlı operasında kullandı).* [*Ing.* Heckelphone; *Fr.* Heckélphone].

heksabromobenzen, i. *Fr. hexabromobenzène. kim.* Benzenin bromlu ornatma türevi, C_6Br_6; heksaklorobenzene benzer. [*Ing.* Hexabromobenzene; *Fr.* Perbromobenzene].
☆ *Eşanl.* **perbromobenzen**.

heksadien, i. *Fr. hexadiène. kim.* Heksan'dan türeyen dietilenik hidrokarbonların genel adı. [*Ing.* Hexadiene].

heksaedrit,-ti, i. *Fr. hexaèdrite. astr.* Demirli göktaşlarının billûrsu türlerinden biri. [*Ing.* Hexahedrite].

heksaetilbenzen, i. *Fr. hexaéthylbenzène:* Formülü $C_6C_2H_5)_6$ olan hidrokarbon. *(Benzendeki altı hidrojen atomu yerine etil köklerin geçmesiyle türer).* [*Ing.* Hexaethylbenzene].

heksafenol, i. *Fr. hexaphénol. kim.* Bileşiminde altı fenol grupu bulunan $C_6(OH)_6$ formülündeki madde. [*Ing.* Hexaphenol, hexahydrobenzene; *Fr.* Hexahydroxybenzène].
☆ *Eşanl.* **heksahidroksibenzen**.

heksafil, s. *bot.* Altı yapraklı veya sepalli. [*Ing.* Hexaphyllous].

heksaflüorür, i. *Fr. hexafluorure. kim.* Molekülünde altı flüor atomu bulunan bileşik. [*Ing.* Hexafluoride]. ⊙ **uranyum ~ü**, *kim.* Uranyum'un UF_6 formülündeki bileşiği; atmosfer basıncı altında 56,5° C'ta süblimleşen bu madde doğal uranyumun 235 numaralı izotopuna dönüştürülerek zenginleştirilmesinde, gözenekli çeperlerden yayılabilmesi için gaz halinde kullanılır. [*Ing.* Hexafluoride of uranium; *Fr.* Hexafluorure d'uranium].

heksagini, i. *Fr. hexagynie. Linnaeus* sisteminde, çiçeğinde altı dişi organ veya altı dişicik borusu bulunan bitkileri kapsayan, takımlara verilen ad.

heksagram, i. *Fr. hexagramme. dilb.* Çinlilerin, kâhinlikle ilgili altmış dört bileşimden her birine verdikleri ad. [*Ing.* Hexagram].

heksahidrit,-ti, i. *Fr. hexahydrite. min.* Hidratlı doğal magnezyum sülfat: $MgSO_4.6H_2O$. [*Ing.* Hexahydrite].

heksahidrobenzen, i. *Fr. hexahydrobenzène. kim.* ◘ **Sikloheksan**.

heksahidrofenol, i. *Fr. hexahydrophénol. kim.* ◘ **Sikloheksanol**.

heksahidroksibenzen, i. *Fr. hexahydroxybenzène. kim.* ◘ **Heksafenol**.

heksakloretan, i. *Fr. hexachloréthane. kim.* Formülü C_2Cl_6 olan ve etan'ın klorlanmasıyle elde edilen madde; 180° C'ta süblimlesir. [*Ing.* Hexachlorethane; *Fr.* Perchloréthane].
☆ *Eşanl.* **perkloretan**.

heksaklorobenzen, i. *Fr. hexachlorobenzène. kim.* Benzendeki bütün hidrojen atomlarının yerine klor atomlarının geçmesiyle türeyen bileşik. [*Ing.* Hexachlorobenzene; *Fr.* Perchlorobenzène].
☆ *Eşanl.* **perklorobenzen**.

heksaklorosikloheksan, i. *Fr. hexachlorocyclohexane. kim.* Formülü $C_6H_6Cl_6$ olan bileşik. Sikloheksandaki altı hidrojen atomunun yerine altı klor atomunun geçmesiyle türer. *(Birçok izomeri vardır; bunlardan gamma izomeri, «gammeksan» adıyle böcek zehiri olarak kullanılır).* [*Fr.* Hexachlorocyclohexane].

heksaklorür,-rü, i. *Fr. hexachlorure. kim.* Formülünde altı klor atomu bulunan klorür; silisyum heksaklorür Si_2Cl_6. [*Ing.* Hexachlorid].

heksakord, i. *Fr. hexacorde. müz.* Birbirini izleyen türdeş notalar topluluğu. *(Heksakord uç notalarına dayanan basit bir birim değildir. Ortaçağ müziğinde, bir ambitus birimi sayılır. Solmizasyon sisteminin de temeli heksakorttur. 1'den 6'ya kadar derecelerden meydana gelen heksakord, XVII. yüzyılda da melodi anlayışının temeliydi.*

cem yayınevi